

COMMENTARIORVM

I N C A P.

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS. §. III.

SIVE DE OMNIBVS STATIBVS,
TVMECCLESIASTICIS, TVM SECVLARIBVS.

PARS ALTERA.

Opus quàm maximè omnibus, vtile, ac necessarium.

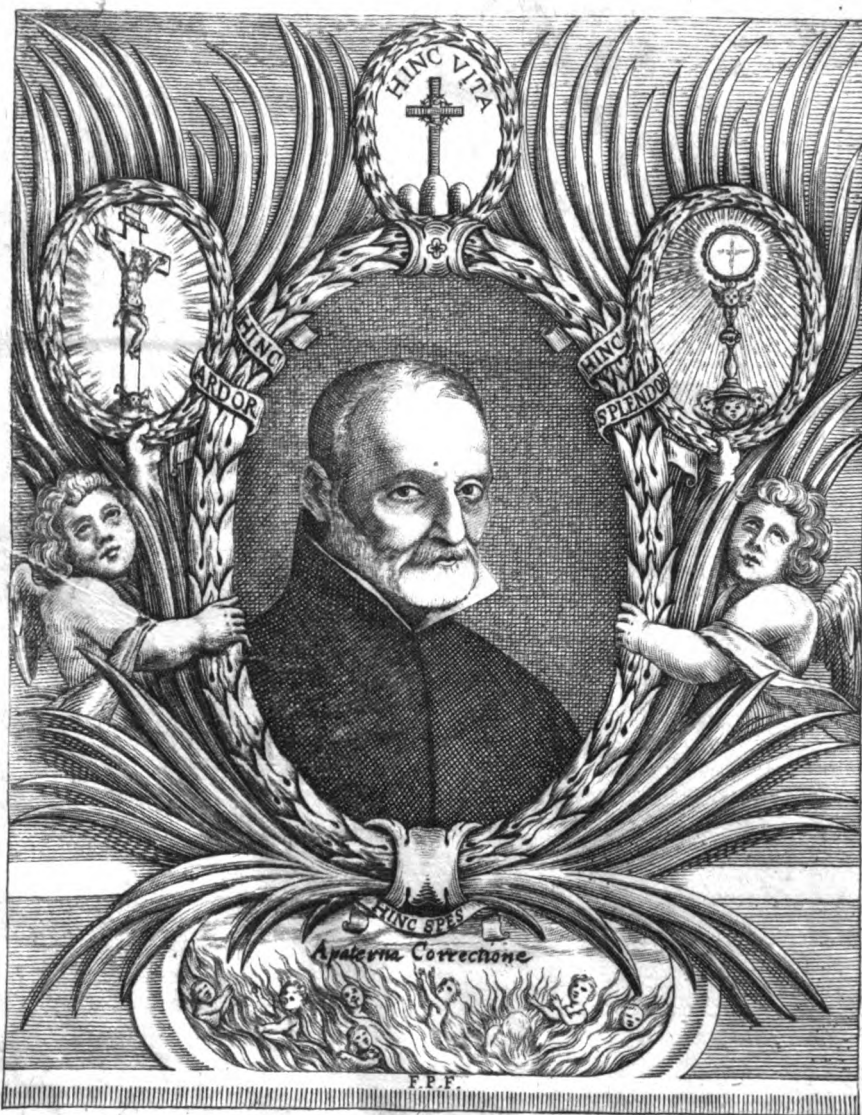
A V C T O R E

D. LEONARDO DVARDO CLER. REG. THEOLOGO, AC V.I.D.

CVM ADDITIONIBVS

D. LEONARDI DVARDI CL. REG. S. T. P. NEPOTIS.

Eum duplici Indice; Quæstionum scilicet, ac ferè omnium Materiarum, locupletissimo.

Vera effigies Vener. P.D. Leonardì Duardi C.R. eximie Virtutis, ac doctrine Viri, qui pijsime obiit Neap: die 29 Martij An. 1643 Ætatis sue 77. in Aedibus SS. Apostolorum.
Ad pium Rogatum Oratij a Luca Barone Castripagani.

NEAP. Apud Castaldum M.DC.LXXIII.) (Superiorum Permissu.

REVERENDISSIMO PATRI
D. DOMINICO DELLA QVADRA

In Regali Monasterio Benedictino S. Seuerini Neapolis
Dignissimo, ac Meritissimo Abbati.

D. LEONARDVS DVARDVS C. R. S.

Ecce alterum posthumi Operis volumen in *Cap. Omnis utriusq; sexus* D. Leonardus Duardi, Patru mei, cum tuo celeberrimo Nomine, in lucem prodo. Etsi enim omnia, quæ ille Opera elucubrauit, in varijs mundi Regionibus edita, non sine literatorum omnium laudibus excepta fuere; hoc, quod multò ceteris præstat, & conditiones, ac status Ecclesiasticorum, Religiosorum, ac Seculariû hominum complexû est, & excussit, exactissimèq; Auctor elaborauit, cui nam fisti par erat, offerri digniùs, & cõuenientiùs exhiberi, quàm tribus germanis fratribus, qui non sine virtutû omniû laude, nataliû luce, ac sapientia, insigniter efflorescunt?

Illustris. Motulæ Antistes D. Aloysius agmen ducit, ab Catholico Hispaniarû Rege Philippo IV. eam ad dignitatem euectus, quâ & integritate morum, animique candore, & erga suû gregem sedula vigilantia, & cura, & rara quidem dexterritate, ac prudentia, plurimùm exornauit; adeòvt sacro ipso murice dignus existimatione, plausuq; omnium habeatur, à suis non degenerando gentilibus. D. Aluarus enim Abbatiam S. Antonij Neapolis, pinguibus redditibus auctâ, & S. R. E. Cardinalibus pluries attributam, ~~Veneraq;~~ primùm, ac exindè Aquilæ Episcopatum fuit assecutus: & D. Didacus Laulli Antistes euasit; quorum doctrina, ac merita fuere supra Infulas.

Sed inter Religiosos viros, & in Sacro Magni Benedicti Patriarche Ordine, haud parum emicat (Pater Reuerendiss.) virtus tua: quippè qui in flore ipso iuuentæ meritis iam onustus, præclara adeò munia adeptus es, quæ nõ nisi à veteranis quidem, ac senibus, vt plurimùm occupantur: præsertim qua vel hodie fulges S. Seuerini Abbatiam, conferri solitâ ijs, qui æuo, ac virtutibus emerent. Quam ipse dignitatem ea cum omnium laudè geris, ac sustines, vt in te omnes magnarû virtutum cumulum admirentur. Visus namq; es vnà cum lacte candorem animi, ac omnem prudentiam exfuxisse: hæreditario iure quodã adeptus penè à maioribus sapietiam: & zelum Monasticæ disciplinæ, quam semel in tyrocinio hauseras, ita perpetuò retinere, semperq; adauctum ita præferre, vt quam moribus exprimis, facillimè ab omnibus legum obseruatiam exigas: diù, noctuq; insigni modestia, & corporis compositione, in Odeo semper assistens; & paterni amoris benevolentia sic cum maiestate cõiungens, vt cõtra cõmune adagium. Vna in sede in te planè morari conspiciantur. Itaq; decor ipse Diuini Cultus, qui Benedictino in Ordine primas tenet, sic à te colitur, & exauegetur, vt eximium in dies abs te splendorè ac-

cipiat: & tuū istud Cœnobium, quod vigilantissimè moderaris, nouis edificijs munificentissimè exornas, atq; adeò ad sanctitudinem exstimulas, & incēdis, vt si quis veri Abbatis, ac Generalis Religiosorum ideam animo cōcipere cupiat, te satis sit contemplari; qui ad hoc natus videris (vt in hoc ipso Operè Auctor docet, & in cunctis Moderatoribus optat) vt planè præsis, ac profis.

Tertio demùm loco, miris sanè splēdoribus, alter frater tuus D. Aluarus eximiè effulget; qui legum peritia, vt aiūt, Baldum, ac Bartolū, & eloquētia propè Demosthenē exequauit; idēq; semper ad eum, veluti feliciorē Patronum, perdifficiles totius Regni causē deferebātur; quarū ipse inextricabiles nodos, aureo planè ore, veluti gladio olim Alexander, facili negotio dissoluebat. Meruitq; vt summa eius virtus perpetuā togā Præsidis Reg. Cam. ab Catholico Hispaniarū Rege referret: tātisq; eius laudibus, & elogijs, Regium ipsum Diploma refertū est, vt omnes facile intelligāt. Augustissimus Rex quā longè illi maiora munia, vel præmia destinauerit. Clarumq; illud, quod vulgo efferri solet, in eo cōspicitur; pullos aquilarū minimè in colūbas degenerare: cū ipse, & Reuerendiss. Dominatio Tua, & Motulæ Antistes, ab Auis, Proauisque, æternæ memoriæ dignis, exoriamini. Quorum primus, ac Princeps, ad Neapolitanū hoc Regnū, sub auspicijs Aquilæ Austriacę, hoc est Caroli V. Cæsaris feliciter peruenit; quemq; vel ipse Cæsar, legum, ac iuris Arbitrū, & Phœnicē ingeniorū expertus fuit. D. Iacobū, inquam, della Quadra, cuius familia in Hispania plurimū præstat, præsertim Hispali; nomenq; è Cantabrię loco hausit, quò se se Nobiliores Hispanię, in Maurorū alluione, receperant. Præterea D. Iacobus tanta doctrina, & morū grauitate pollebat, vt si vel hodie Iurcōsultus aliquis supra alios se iactet, & efferat, prouerbio dici solet: *Ecquis iste, num Doctor ille della Quadra fortassis erit? Quamobrē eo Regni Proceres in rebus grauissimis utebantur.* Eundemq; Carolus V. Cæsar anno 1519. Iuū S. *Clare Consiliariū, & in rebelles, tēpore obsidionis Lautrechi, Delegatū adsciuit.* Vndè ab eodē Cæsare, inter alia munera, reportauit concessionē Oppidorū S. Seuerini, Centulæ, Foriæ, & Poderiæ. Idemq; munus Regij Consiliarij Consilij Capuanę D. Ludouicus p̄dicti D. Iacobi natus à Philippo II. Rege, & D. Ferdinandus della Quadra à Rege Philippo III. adepti sūt. Hodieq; haud immeritò D. Aluarus, vt dixi, munus obit Præsidis Reg. Cameræ, Dñs Postilionis in Principatu. Cōnubiā verò cuncta præclara, ac conspicua, huius Familiæ proceres inierunt; & inter alia cū Ceppalunij Dominis ex Stirpe Aualos; cū Cicinellis, vndè Proceres Familię della Quadra Carpinonij Dynastę fuere; & cū Carafis ex linea Principis Hostiliani. Sed demùm ad Volumen hoc redeo: cui quidem ex animo mirificè gratulor; quippè quòd sapientissimi Auctoris Operi trium Mæcenatum tutela cōtigat, qui in tribus, quos dixi, statibus, Doctrina insignes, clari genere, longa Heroum serie ornati, ac maximis virtutibus inclyti, non sine omniū laude, & admiratione censemini. Vestra enim decora, quę fusè Historici narrant, & tabulæ, ac Regia Diplomata contestantur, silentio præterui, cū vix satis essem enumerare; abundēq; Operi iam sufficiat, & satis superq; illud muniat, decoret, & illustret, vestrum Patrocinium, & amplissimum, ac nobilissimum Nomen.

AD LECTOREM:

LEONARDVS DVARDVS IVNIOR

Clericus Regularis Auctoris Nepos.

EN promissa impleo (*Amice Lector*) postremis scilicet Patris mei vigilijs efformatam geminam, ac posthumam prolem; nempe primum iam, & hoc secundum Volumen in Caput Omnis Viriusq; Sexus, publica luci exponens. In his habes uniuersa penè Moralis Theologia doctrinam exactè explicatam, & per singulos hominum status distributam; qua ne dum Confessarijs, sed & ipse penitentibus consultum videas; illis namq; ut inter lepram, & lepram pro suo munere discernere valeant; isti quo in promptu quid probandum, quidue improbandum sit rectè noscant; ne cuiquam dicere liceat: Delicta quis intelligit (Plal. 18.) Ea methode, ac in docendo facilitate, qua in ceteris suis Operibus mirè usus est Auctor; ut quisque Sacramenti Penitentiae Minister, & si rudieris Minorue sit, horum salta lectione satis superque instrui possit ad ritè illud administrandum; itaue nec à Deo, nec à locorū Ordinarijs audire timeat: Quia tu scientiam repulisti, repellè te ne Sacerdotio fungaris (Oleq. c. 4.)

Non parum mihi in ys laborandum fuit; nam etsi formata proles erat, non tamen polita satis, cum extremam Auctor non admonerit manum. Et vix credibile erit Me singulis diei momentis in instruendis Nouitijs occupatum; quo in negotio vix totus sufficit homo; potuisse ab innumeris mandis, siue manu-scripta exemplaria, siue malè impressa folia expurgare.

Ut ergo librum inoffenso decurras pede; noueris quamplura fuisse additionibus moderanda, vel explicanda. Additionesque signo † indicatas habes; praesertim ob illas sententias merito à Summo Pontifice Alexandro VII. reprobatas; quarum unam, vel alteram Auctor non sustinenda, sed referendo, foris aliqua probabilitate donauerat; à cuius tamen mente aliena non erat censura, quam postea illis inuissit iusto zelo ductus Supremus Pontifex. Ut videre est de sententia illa, qua est 27. inser reiectas (Si liber sit alicuius Iunioris, & Moderni debet opinio censeri probabilis dum non constat reiectam, esse à Sede Apostolica) in qua examinanda stylum acuit Auctor disp. 13. sec. 2. num. 9. fol. 245. Etique nulla sit errandi occasio, addidi in calce voluminis Elenchum omnium propositiorum, quas idem Sum. Pont. Alex. VII. duabus Constitutionibus reprobauit. Nec non qua Summus Pontifex Clemens X. circa Regularium Priuilegia in exercitio audiendi confessiones, & concionandi explicauit; ne quid desit ad operis complementum.

Item si non raro proferendo suum iudicium Auctor asserit aliquem peccare, non ulterius explicans, an grauitè, aut leuiter; id facile ex grauitate, aut leuitate materiae colligi poteris.

Praeterea cum omnes serè casus ad regimen conscientiae spectantes his duobus voluminibus comprehensas videas, notum, & te quoque de operis uiculis munitare; quod nulla uiculi pompa, qua poterat maximo iure decorari, per orbem occurrat liber. Etenim quādammodum Doctissimi Viri in Auctoris memoriam propensè, tam ex exteris, Iurisperitis, Laurentius Grassus, Carelus de Rosa, & Ia: Baptista de Luca Ad uocatus in Vrbe Ill., quam è Nostratis inter quos R. P. D. Carolus Pignatellus nostra Reuerentia Visitator, ac omnigena scientiarum laude praclarus; D. Hieronymus Kitalis à multitudine literaturae, & ab editis Operibus laudatissimus; & R. P. Praep. S. Pauli D. Gregorius Reyna Sacr. Theolog. Profess. & insignis animarum instructor. Atque optassent, ut Summam omnium Summam, uel Encyclopaediam reuocassent. Sacra Doctrina Moralis esse inscribendum. Verum malus Auctori morem gerere, qui ab omni plausu fastuq; semper abhorruit; Incubrationes suas Dei tantum gloria proximorumq; saluti dicatas uolens. Quapropter humili hac, sed digniori inscriptione contentus suis, in Cap. Omnis Viriusq; Sexus, &c.

Hac de Opere. Liceat nunc de Operis Auctore pauca memorari; ac primum fateatur necesse est Christianus Orbis non parum se debere optimo seni, qui dies suos iugi studio, in proximorum procuranda utilitate consumpsit; & lingua, & calamo; & promptis consilijs, & scriptis codicibus; & priuata, & publica Moralis Theologiae explicatione, sum Nostratis, sum exteris; omnibus deniq; uiuens omnium profectui laborans. Sed non minus oratione, ac diuini contemplatione intelligendis sententijs lucè, & opem caelitus obtinere curabat; cum optime sciret à Deo postulandam esse omnem sapientiam; uirtutum quoq; exercitationem, regularis disciplinae abseruantiam, ac corporis agrum afflictationem frequentissime adhibendam; sum plura charitatis munera exercere solitus, praesertim confessiones audire, conscientia dubia resoluerè, ac deuos peccatores ad salutis tramitem reducere; uno animarum zelo semper accensus; ita ut etiam uita sanctus quidam pictori, qui eius affigiem delineauerat eam benefactori in somnis apprensus, quod peccatorum cumulo pressus ueniam desperaret; illum redanguens ad expetendam à Deo misericordiam excitauit; cumq; monuit ut confessionem pluribus annis dilataam emitteret; & conscientiam suam graui peccatorum sarcina exoneraret in Ecclesia S. Catharinae, quam Neapoli à Formella uocant; cumq; uoci paruisset Pictor, & Confessario Sacri Ordinis Praedicatorum, qui illi inseruiunt Ecclesia suam conscientiam aperuisset, animae suae maenas diuinae gratiae luce melius, quam penicillo deterfit. Ad eam inquam Sanctam Virginem, ac Martyrem Catharinam uisit, quam ipse uiuens in eadem Ecclesia impensè coluerat, utq; peculiarem sui Patronam uenerabatur; cuius precibus innumera à Deo obienta beneficia enarrabat, praesertim ingressum in Religionem nostram intra annum trigessimum aetatis suae, cum iam, & uarijsq; uisperitijs, & munijs Ecclesiasticis summa cum laude obita ad insularum spem, animum extollere poterant. Unde eam Diuam genti suae Tutelarem reliquit, ac pro Familia in illius honorem sacellam construendam curauit. Cuius Sanctae Virginis, ac Martyris Pa-

troci-

irocinium ipse quoq; non semel expertus sum, precipue in procuranda hprum Voluminum impressione; qua sub eiusdem auspicijs, nempe die illi sacro, Auctor feliciter absoluerat.

Hinc, ut virum doctrina, ac Religione insignem quamplures Principes, & Saculares, & Ecclesiastici in maximo habuerunt honore. Federicus Cardinalis Borromeus Ecclesia Mediolanensis Sanctissimus Antistes, Majoris Ecclesie Penitentiarium delegavit. Alexander Cardinalis Estensis suum Theologum, & a confessionibus habuit. Aloysius Cardinalis Caietanus Capua Archiepiscopus in Cathedrali una cum suo Clero Leonardum publice explanantem Bullam Cone Domini audiebat; inquam Commentaria deinde Orbi celeberrima iussu Sum. Pont. Pauli V. publici iuris fecit. Camillus Cardinalis Melzius item Capua Archiep. ipsi omnium Ecclesiasticorum examen composit. Ascanius Cardinalis Phitamarius Archiep. Neapolitanus Leonardum ad extremum vite spiritum perductum Capua in nostra Domo S. Eligij, benigne inuisit; & Neapolim (cum mirè conualisset) accitum multis honoribus cum lauit. Card. Horatius Spinula Genuensis Prasul ab eo publicè Bullas Pij V. de censibus, & cambijs explicari voluit.

De eo honorificè scripsere P. Silos Historiarum nostrarum Auctor eruditissimus, & Hieronymus Caracciolus, & Franciscus Boluitus apud Carolum de Lellis in additione ad Neapolim Sacram. Innumeri autem fuere Scriptores, qui eius opera, & Auctoris doctrinam plausibus extulere, præsertim in Theatina arbore, quam delineari curavit areo schemate Illustrissimus Paulus Carafa tunc è Nostri, nunc verò Episcopus Auerfanus ne dum germano Fratri Carolo Cardinali sanguine coniunctus, sed purpura aque dignus, ubi de Duardi laude dicendum fuit hac scripsit (Leonardus Duardus studiorum fama clarus.

Plura Auctoris opera lucè nō aspexere, præsertim de censuris, & usuris, & consiliorum tomis tres, quæ dum lucem publicam expatebant, sub cuiusdam adificij ruina in tenebris periere. Sed Auctoris nominis claritatem exposita lucubrationes satis addiderunt; ut nunquam esse in obscuro timeat.

Tandem libuit quasdam libri paginas occupare Constitutionibus aliquot Summorum Pontificum, qui speciali favore electionem nostrorum Vocatum pro Capitulo Generali, præter consuetam formam faciendam esse indulserunt. Ut eas in promptu habeant Vocales cum opus fuerit.

Fruere igitur (Amice Lector) hisce Patru mei laboribus, meaq; industria, qua illos in tuum bonum perficere non leui diligentia curavi, cuiusq; precibus, & Patruum, & Nepotem apud Deum iuua. Et Typographi menda emenda. Vale.

Trium Virorum Juriscons. à LVCA, nempe Francisci Patru Magni, & Ianuarij, & Vincentij, Germanorum ex proceribus Castripagani, ac S. Angeli Radiginofi.

Ad quatuor laureatos, Leonardum C.R. Alexandrum, Cæsarem, & Vincentium et
Alphonso Duardo V. I. D. & Iustina à LVCA ortos, & ipsius primi
Germani doctrina acerrimos Defensores.

TESSERACHÆDECASTICHON.

Bis gemino scatuit Paradisi Terra fluento:
Ultima & hoc Tellus fonte bibebat aquas.
Te, Leonarde, parem Phisoni carmina pangant;
Par & Alexandro fonte ferere, Gehon.
Euphratis, Cæsar, merito similaberis alueo;
Nec male, Vincenti, te Tigris vnda decet.
Est vobis orbis riguus, LVCÆque propago:
Ut mare & his fluuijs cresce, DVARDE decor;
Vestra ope dat generis nostri brevis Orbita lucus;
Illius à nobis gloria lucus erit.
Nam qui vos illustremus? mage lucus adumbrat;
Quatuor è Daphnes solus Apollo canat.
At Lauri à LVCIS: propria ergò stirpe DWARDIS
E triplici LVCQ Laureæ texta venit;

AD

AD AVTHOREM ELOGIUM

R. P. D. Antonij Senni C. R. Sac. Th. P. ac Lectoris.

Cœlestis hic heros
Vitam geminus inchoavit, vna cum prodigio natus;
Hic enim vix genitus, hoc genuit prodigium in Orbe,
Vt semianimi Matri exanimis puer vitam daret, dum acciperet;
Incertum faciens,
An plus Alumnus Matri, an Mater alumno deberet;
Hic ferè occiderat, antequam oriretur;
Sed mors tetigit tantum, non subtulit,
Timuit namq; donatum à Cœlo, terris eripere.
Sic erat in fati,
Vt semel cum morte luctaret, qui indè tam sæpè viuos benè mori docuit;
Vt denuò reuiuisceret, qui tot animabus vitam donauit.
Adolescentiam ne quæras, hanc solùm ætate retulit, virtute senium.
Virtutis nunquam audior, quàm cum diutiùs studuisset;
Laborem tamen donauit, non vendidit;
Aequa lance Astræam librans, dum sæpè pro veritatis patrociniò,
Est progressus in Forum.
Tamen vt optimè sciret, Deum ignorare noluit,
Vt animum ampliaret, se arctauit in Claustro;
Vt propriùs ad Deum accederet, recessit è Patria;
Nec visceribus Matris ligari potuit liber;
Qui postea animum ligari noluit, nec Infulis quidem,
Bis quæsitus ad Insulas;
Hoc se Leonardus Leonem probans, quod latebras quæreret;
In angulo clausus, ad spectacula theatrum aperuit;
Theatralem enim arenam cellulam fecit,
Vbi nullum se digniùs spectaculum præbuit,
Ipse sibi æquè oppugnator, & Fera;
Se ipsum ærumnis eneruans, Leonem domuit.
Alcidem fortasse voces, qui primum Alcidis laborem æquauit;
Sed ille Leonem, hic Leonardum vicit;
Dulci tamen victoria;
Tunc enim ex forti egressa est dulcedo,
Quæ adeò fluxit, vt etiam paginas deliniret;
Acquè fecundus ingenio, ac facundus eloquio;
Adeò præclara commentaria donauit,
Vt si Cæsar reddatur, haud clariora conscriberet.
Plura dicam.
Nulla in se admittens peccata, docuit malos benè penitere;
Vfus calamo, vt, si fas esset, facinorum calamitates auerteret;
Vel vt etiam in cinere exanimis, animos libris incenderet
Acquè integer cum paginas, ac cum animos diuisos conuinceret.
Hoc tantum se hominem probans, quod morti subiacuit,
Quæris quomodo obierit?
A prodigio ætatem exorsus, prodigio confecit;
Cum enim alienis in oculis viueret,
Sibi propè iam lectulum præsciuit.
Lethum non horruit, quia lætus cum immortalitate dimicabat;
Vt Cycnum morientem pingere;
Leonardum in lectulo pingere, mortem hymnidicè extipientem.
Sic
Fato cessit, tot factis clarus;
Ac denuò repetens, cui se subduxerat, axem,
Zodiaci signis Leonem addidit.

AP.

I N D E X

IN S. III. DISPUTATIONVM, ET SECTIONVM

HVIUS SECVNDI TOMI

IN CAP. OMNIS VTRIVSQUE SEXVS, &c.

Seu de omnibus Statibus Vitæ Humanæ.

D I S P. I.

Ibi, *Sacerdos autem*, de prudentia, ac bonitate Confessarij.

S E C. I.

De bonitate Confessarij, quoad se, & particularem eius perfectionem, & primò, an sine lethali culpa oporteat eum esse in confessionibus audiendis.

S E C. II.

An ad bonitatem, & prudentiam Confessarij in audiendis confessionibus, exigatur puritas intentionis.

D I S P. II.

Ibi, *Sit discretus, & cautus*, de bonitate, & prudentia Confessarij, quoad alios.

S E C. I.

Qualiter Confessarius discretus, & cautus esse debeat erga pœnitentes, ante sacramentalem confessionem excitatos ad confitendû.

S E C. II.

Qualiter Confessarius discretus, & cautus esse debeat, quando pœnitens non excitatus; sed spontè se confert ad eum ad suscipiendum pœnitentiæ Sacramentum.

D I S P. III.

Qualiter Confessarius discretus, & cautus esse debeat erga pœnitentes in ipso actu Sacramentalis confels.

S E C. I.

De Confessarij scientia, quæ, & quanta esse debeat, dum actu exponitur ad audiendas fidelium confessiones.

S E C. II.

Qualiter Confessarius discretus debeat esse, ac cautus ne in audiendis confessionibus, præsertim mulierum, immoretur plusquam necessitas confessionis exigat.

S E C. III.

Qualiter Confessarius discretus, & cautus esse debeat in audiendis confessionibus mulierum quantumvis spiritualium, ne eum eis nimiam familiaritatem contrahat.

S E C. IV.

Confessarius qualiter discretus, & cautus in audiendis confessionibus esse debeat, ne in pœnitentis ad turpia sollicitationem incidat, cum abusu, ac iniuria Sacramenti pœnitentiæ, & de sollicitationis sceleris gravitate, & pœnis.

S E C. V.

Ad quos spectet Confessariorum cognitio pœnitentes in confessione ad turpia sollicitantium.

S E C. VI.

Quo nam modo procedatur contra Confessarios, pœnitentes in confessione sollicitantes.

S E C. VII.

Quæ nam probationes satis sint ad carcerandum, & puniendum Confessarios ad turpia pœnitentes in confessione sollicitantes.

S E C. VIII.

Quid nam sit pœnitentium ad turpia sollicitatio: quotuplex; & cuius nam cognitio ad Sancti Officij Inquisitores pertineat.

S E C. IX.

An soli Confessarij deputati pœnitentes in confessione, & in alijs supra relatis casibus ad turpia sollicitantes comprehendantur sub pœnis in Pontificijs Constitutionibus Statutis contra sollicitantes; vel etiam aliæ personæ.

S E C. X.

An pœnitens, si ad turpia per Confessarium in confessione sollicitetur, teneatur in conscientia sub lethali culpa Inquisitoribus, aut Ordinario eum denunciare.

* Additio præcipua, ac necessaria de sollicitatione post emanata nouissima Decreta Pontificia.

S E C. XI.

Ibi, *Vt more periti Medici, &c.* Cur Confessarius discretus debeat esse, ac cautus, Medici officio fungens in audiendis confessionibus.

S E C. XII.

Ibi, *Diligenter inquirens, & peccatoris circumstantias, & peccati, &c.* Qualiter discretus, & cautus debeat esse Confessarius in inuesti-

I N D E X

gandis peccati, & peccatoris circumstantijs.

D I S P. IV.

DE Summo Pontifice, & qualiter Confessarius in audienda eiusdem confessione discretus, ac cautus esse debeat.

S E C. I.

An Romanus Pontifex peccet si negligens sit in procuranda, ac conseruanda pace inter Principes Christianos.

S E C. II.

An Summus Pontifex peccet si negligens sit in dilatanda, ac propaganda Catholica Fide, & in Hæreticis, & alijs Catholicæ Fidei inimicis conterendis.

S E C. III.

An Summus Pontifex peccet si sit negligens in opem ferendo Principibus Christianis pecunia, militibus, aut armis, dum impugnantur ab hæreticis, & alijs Christiani nominis inimicis, & hostibus.

S E C. IV.

An Summus Pontifex peccet dispensando, & privilegia concedenda citra vllam causam.

S E C. V.

An Summus Pontifex peccet concedendo Indulgentias sine causa.

S E C. VI.

An Romanus Pontifex peccet imponendo pēfiones super Ecclesiastica beneficijs, iusta, ac rationabili non subsistente causa.

S E C. VII.

An Summus Pontifex peccet conferendo plura beneficia vni, & eidem personæ dignæ, ad sui tamen libitum, & citra aliquam rationabilem causam.

S E C. VIII.

An Summus Pontifex peccet promouendo ad Ecclesiarum dignitates, ad munera, & beneficia, dignum, omisso digniori.

S E C. IX.

An Summus Pontifex peccet, si tollat vni citra vllam causam beneficium, & conferat illud alteri.

S E C. X.

An Romanus Pontifex peccet si res Ecclesiæ ad sui libitum donet, atque concedat, quando, & quibus velit.

S E C. XI.

An Summus Pontifex peccet, si Ciuitates, ac Terras, & loca Rom. Ecclesiæ ad sui libitum concedat in feudum.

S E C. XII.

An Romanus Pontifex in Ciuitatibus, & locis Romanæ Ecclesiæ possit gabellas imponere, & eas deindè vendere citra dictæ Pianæ periurij incurfionem.

S E C. XIII.

An Summus Pontifex in suo statu Ecclesiasti-

co possit licite permittere vsuras, & quid dicendum de Magistratibus, & Principibus Sæcularibus.

S E C. XIV.

An Summus Pontifex, & Magistratus Sæculares possint cogere, & obligare subditos ad soluendas vsuras promissas. Item præcipere Iudicibus, vt denegent actionem volentibus repetere, quod titulo vsuræ solutum ab eis fuit.

S E C. XV.

An Magistratus, & Principes Sæculares possint licite permittere vsuras in suis Regnis, inconsulto Summo Pontifice, & absque eius dispensatione.

D I S P. V.

DE Eminentissimis S. R. E. Cardinalibus, & culpis, in quas incidere possint, vt eas edoctus Confessarius in audiendis eorum confessionibus discretus valeat esse, ac cautus.

S E C. I.

An S. R. E. Cardinales peccent eligendo in Sum. Pontificem dignum, omisso digniori, vel dignissimo.

S E C. II.

An S. R. E. Cardinales mortaliter peccent plura beneficia impetrantes, ac retinentes.

S E C. III.

An S. R. E. Cardinales possint ad eorum libitum fructus suorum beneficiorum donare, ac de illis ad libitum disponere.

S E C. IV.

An S. R. E. Cardinales peccent ratione tantum famulatus eorum familiaribus beneficia conferentes, & an famuli sub hac intentione famulantes simoniam committant.

S E C. V.

An peccent S. R. E. Cardinales tractatus facientes de infeudandis, aut quocumque alio modo alienandis Ciuitates, Terras, & loca S. R. E.

S E C. VI.

An peccent S. R. E. Cardinales, si frugali mensa non vtantur: & familiares suos non procurent esse bene compositos, atque deuotos.

S E C. VII.

An S. R. E. Cardinales in Sacro Concistorio conuocati peccent, si metu eadente in constantem virum consilium aliter impendant, quam in conscientia sentiant; aut aliter referant, quam veritas se habeat.

D I S P. VI.

DE Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, seu Primatibus, ac eorum culpis, in quibus explorandis; Confessarius discretus debet esse, ac cautus.

An

DISPUTATIONVM ET SECTIONVM

S E C. I.

An licitum sit Episcopatum extra culpam rap-
te petere.

S E C. II.

An Episcopi electi peccent si quamprius
possint, non proculs consecrari.

S E C. III.

Quando Episcopi peccent in ordinibus con-
ferendis.

S E C. IV.

Quando Episcopi peccent in alijs Sacramen-
tis ministrandis.

S E C. V.

Quando peccent Episcopi circa dispensatio-
nes concedendas.

S E C. VI.

Quando Episcopi peccent circa iurisdic-
tionem exercendam.

S E C. VII.

Qualiter Episcopi peccent circa proprias Ec-
clesias, ac Dioeceses visitandas.

S E C. VIII.

An Episcopi peccent, si prædicationis munere
non fungantur, vel saltem idoneos prædica-
tores deputent in Cathedralibus, & in totius
Dioecesis Ecclesijs.

S E C. IX.

Episcopi qualiter peccent in beneficijs con-
ferendis.

S E C. X.

An Episcopi peccent testamenta condentes.

S E C. XI.

Qualiter peccent Episcopi, circa vigilantiam,
ac sollicitudinem adhibendam super oves
sibi commissas.

S E C. XII.

An Archiepiscopi, Primates, seu Patriarchæ
peculiares aliquas culpas, vt tales sunt con-
trahere possint; non autem, vt Episcopi
sunt.

DISP. VII.

DE Vicarijs Generalibus Episcoporum,
Archiepiscoporum, Patriarcharum, seu
Primates, ac eorum culpis, vt facilius Con-
fessarius discretus, & cautus esse debeat in
audiendis eorum confessionibus.

S E C. I.

Vicarij Generales qualiter peccent, circa iurisdic-
tionem exercendam.

S E C. II.

Vicarij Generales qualiter peccare possunt
circa beneficiorum collationem.

S E C. III.

An Vicarij Generales peccare possint in Sa-
cramentis conferendis.

S E C. IV.

An Vicarij Generales culpam aliquam con-
trahere possint in dispensando.

DISP. VII.

SECVNICA.

DE Cathedralium Archidiaconis, Decanis,
& Præbyteris; ac eorum culpis, vt in eis
explorandis facilius Confessarius discretus,
& cautus esse valeat in audiendis eorundem
confessionibus.

DISP. IX.

DE Cathedralium, & aliarum Ecclesiarum
Collegiarum, Canonicis, & culpis, in
quas incidere possunt, vt in eis explorandis
Confessarius discretus, & cautus esse valeat.

S E C. I.

An Canonici peccent in eorum Ecclesijs non
residentes.

S E C. II.

An Canonici, & alij obtinentes beneficia re-
quirentia residentiam, & absentes ultra tres
menses contra formam *Constitut. Bonifac.
VIII. in cap. unico de Cler. non resid. in 6. &
Concil. Trid. luctentur vestuarium.*

S E C. III.

An Episcopus, aut Capitulum Cathedralis, aut
Collegiatæ Ecclesiæ citra culpam possint
aliqui Canonico concedere, vt valeat ultra
tres menses per aliquod tempus abesse, &
quotidianas distributiones percipere.

S E C. IV.

Cui nam applicentur præbendarum fructus, &
distributiones quotidianæ, quos, & quas
amiserunt Canonici, & alij præbendati nō
residentes.

S E C. V.

An Canonicus Choro deseruiens, altari, & om-
nibus diuinis, peccet, si ab sit à Capitulo, seu
Congregationibus Capitularibus.

S E C. VI.

An valeat statutum, seu ordinatio, vel consue-
tudo, qua Canonici mulctantur non inte-
ressentes Capitulo, etiam si interfint Cho-
ro, & alijs diuinis officijs.

S E C. VII.

An Canonici interessentes Capitulo, seu Capi-
tularibus Congregationibus possint culpas
aliquas contrahere.

DISP. X.

DE Parochis, & eorum culpis, à discreto, ac
cauto Confessario, cum sibi videbitur,
explorandis in eorundem confessionibus
excipiendis.

S E C. I.

An Parochi non residentes in proprijs Ecclē-
sijs mortaliter peccent.

S E C. II.

An Clericus in minoribus constitutus Paro-
chiale Ecclesiæ, seu curatum beneficium
suscipiens, citra intentionem suscipiendi

I N D E X

sacerdotium intra annum, sed illud renun-
ciandi, peccet, & ad fructus restitutionem
teneatur.

S E C. III.

Quibus casibus peccent Parochi, quoad Sacra-
mentorum administrationem.

S E C. IV.

An Parochi peccent, si non curent eorum Pa-
rochianos rudes, & pueros fidei rudimenta
edocendos.

S E C. V.

An Parochi peccent, si negligentes sint in re-
parandis eorum Ecclesijs, ac aedificijs, ac in
providendis eas de paramentis, ac vasibus
ad diuinum cultum institutis.

S E C. VI.

An Parochi peccent, si in proprijs Ecclesijs
negligentes sint in verbi diuini prædica-
tione.

S E C. VII.

De alijs culpis, in quas solent incidere Paro-
chi.

S E C. VIII.

An Parochi peccent si eorum beneficiorum
redditus eorundem consanguineis, ac affi-
nibus largiantur.

D I S P. XI.

DE peccatis, quæ committi aliquando sol-
ent à quibuscunque beneficia Ecclesia-
stica habentibus, siue curata sint, siue sim-
plicia, à cauto, ac discreto Confessario, cum
sibi videbitur, explorandis.

S E C. I.

An peccent Beneficiati Ecclesiastici non reci-
tantes canonicas preces.

S E C. II.

Cui facienda sit restitutio fructuum beneficio-
rum ob non recitationem diuini officij à
beneficiatis.

S E C. III.

An Beneficiati ita Domini sine fructuum be-
nificiorum suorum, vt de illis citra omnem
culpam liberè disponere possint, tam in vi-
ta, quam in morte.

S E C. IV.

An dentur alij casus ultra supra relatos, in
quibus Beneficiati culpam contrahant.

D I S P. XII.

DE sacerdotibus, & culpis, in quas incidere
possunt, à discreto, ac cauto Confessario,
cum sibi videbitur, explorandis.

S E C. I.

An sacerdos peccet celebrando Missam ante-
quam recitauerit saltem Matutinum.

S E C. II.

An, & quando peccet sacerdos celebrando Mis-
sam antelucem, vel post meridiem.

S E C. III.

An sacerdos peccet non celebrando Missam
cum possit.

S E C. IV.

An sacerdos peccet celebrando eorundem diebus.

S E C. V.

An sacerdos aliquo casu possit pluries eadem
die Missam citra culpam celebrare.

S E C. VI.

An peccet sacerdos Missam celebrando sine
ministro.

S E C. VII.

An sacerdos peccet Missam celebrans femina
sibi ministrante.

S E C. VIII.

An sacerdos peccet, Missam celebrans pro
Defunctis in inferno damnatis.

S E C. IX.

An peccet sacerdos pro excommunicato sa-
crificium Missæ offerere.

S E C. X.

An peccet sacerdos Missam celebrans pro he-
reticis, apostatis à fide, ac schismaticis.

S E C. XI.

An sacerdos peccet Missam celebrando pro
iudæis, & paganis.

S E C. XII.

An sacerdos peccet sacrificium Missæ offerendū
pro catechumenis.

S E C. XIII.

An peccet Sacerdos non consumendo Sacrifi-
cium Missæ si videat species vini, & panis
consecratas, aut earum alteram, esse venge-
natas.

S E C. XIV.

An, & quibus casibus possit Sacerdos Sacrifi-
cium Missæ interrompere citra culpam.

S E C. XV.

An Sacerdos peccet consecrando hostiam non
omnino integram, aut vinum aliquantulum
acidum, quod tamen certum sit esse verum
vinum.

S E C. XVI.

An peccet Sacerdos celebrans Missam, & ex-
cipiens partem hostiæ ab eo consecratæ,
aliquem communicet.

S E C. XVII.

An Sacerdos peccet stipendium petens pro
celebranda Missa, aliàs non celebraturus.

S E C. XVIII.

An Sacerdos diues peccet, cum pacto recipien-
do stipendium pro celebranda Missa.

S E C. XIX.

An obligatio Sacerdotis ad sacrificandum pro
aliquo in ipsum obliget, vt non possit pro
alio valide, & citra culpam sacrificium of-
ferre.

S E C. XX.

An Sacerdos obligatus sacrificium Missæ of-
ferre pro vno ratione præcepti sui superio-
ris,

DISPUTATIONVM, ET SECTIONVM:

ris, licite, ac valide possit illud applicare pro alio.

S E C. XXI.

An Sacerdos obligatus ad celebrandum certum Missarum numerum, accepto iusto stipendio, possit eas per alium celebrare, dato ei stipendio minori iusto.

S E C. XXII.

An peccet sacerdos accipiens pro celebranda Missa à pluribus plura stipendia, quæ singula sint iusta, si vnam tantum Missam celebret pro omnibus.

S E C. XXIII.

An sacerdos obligatus Missam celebrare pro aliquo, peccet mortaliter si celebrationem illius diu differat.

S E C. XXIV.

An sacerdos anticipatè celebrans pro eo, qui primò eleemosynam dederit pro celebrandis Missis, ita satisfaciat, vt citra culpam, possit postea ab illo eleemosynam accipere.

S E C. XXV.

An sacerdos obligatus celebrare Missam Defunctorum, peccet si dicat Missam de Feria, de Sancto, vel Votiuam.

S E C. XXVI.

An sacerdos obligatus ad celebrandum Missas teneatur illas celebrare per se, vel possit etiam celebrare per alios.

S E C. XXVII.

An sacerdos peccet mortaliter, si dum vestibus sacris induitur ad celebrandam Missam, preces dici solitas, & quæ in Massali continentur, prætermittat.

S E C. XXVIII.

An aliquando citra culpam sacerdos possit consecrare absque vestibus sacris.

S E C. XXIX.

An sacerdos peccet celebrans discalciatis pedibus, aut cooperto capite.

S E C. XXX.

An peccet sacerdos si Missam Defunctorum, celebrat pro aliquo fidei, adhuc viuente.

S E C. XXXI.

An peccet sacerdos si Missam celebret in Mari, vel in Flumine.

S E C. XXXII.

An sacerdos peccet mortaliter Missam celebrans in Ecclesia polluta, aut interdicta.

S E C. XXXIII.

An sacerdos peccet mortaliter, si consciëntiam habens peccati mortalis celebret, non præmissa confessione, licet moraliter de eo se cognoscat contritum, aut attritum.

D I S P. XIII.

De Cõfessarijs, & culpis, in quas incidere possunt, vt tales sunt à discreto, ac cauto Confessario cum sibi videbitur, explorandis.

S E C. I.

De quibusdam præcipuis Cõfessariorum cul-

pis, breuiter attigendis, supra disp. 1. 2. & 3. fufius explicatis.

S E C. II.

De alijs præcipuis culpis, in quas incidere possunt Confessarij, vt Confessarij sunt.

D I S P. XIV.

De Diaconis, ac Subdiaconis, & culpis, in quas incidere possunt, vt tales sunt, à discreto, & cauto Confessario, explorandis.

S E C. I.

De culpis, in quas incidere possunt Diaconi.

S E C. II.

De culpis, in quas incidere possunt Subdiaconi.

D I S P. XV.

S E C. V N I C A.

D E Clericis ad Sacros Ordines non promotis, & eorum culpis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

D I S P. XVI.

D E Religiosis, & peccatis, quæ, vt tales sũt contrahere possunt a discreto, & cauto Confessario explicandis.

S E C. I.

An Religiosus semper peccet, Superiori non obtemperando.

S E C. II.

Qualiter Religiosus peccet violando castitatis votum.

S E C. III.

Qualiter Religiosus peccet contra votum paupertatis.

S E C. IV.

Quæ nam quantitas pecuniæ, aut alterius rei, accepta, aut donata à subdito Religioso citra consensum Prælati, satis sit ad lethalem culpam contrahendam contra votum paupertatis.

S E C. V.

An Religiosus Professus peccet contra votum paupertatis, si volenti sibi donare centum aureos, illos non acceptet, sed dicat illi, Titio eosdem tribuat, aut alicui ex suis consanguineis.

S E C. VI.

An Religiosus talis Religionis, in qua non recipiuntur eleemosynæ pro celebrandis Missis, peccet contra votum paupertatis, si conueniat cum aliquo, vt tot iulios donet tali pauperi pro totidem Missis ab ipso pro eo celebrandis.

S E C. VII.

An rerum notabilium permutatio, facta à Religioso citra Superioris licentiam, absque tamen Monasterij detrimento sit lethalis culpa contra votum paupertatis.

S E C. VIII.

An Religiosus faciat contra votum paupertatis, si rem ad vsum per superiorem concessam culpa sua lata perdat, aut destruat.

I N D E X

S E C. IX.
An sit contra votum paupertatis assignatio certæ annuæ pensionis factæ per prælatum Religioso de bonis Monasterij, aut parentû pro suis vestimentis, ac etiã alimentis, suo commodo, & incommodo; ad nutum tamen prælati reuocabilis.

S E C. X.

An subsistat legatum Regulari professo relictu ea lege, vt ad ipsum, non autem ad Monasterium pertineat.

S E C. XI.

An Prælati possit concedere Religioso professo vsum alicuius rei irreuocabilem.

S E C. XII.

De peccatis, quæ contrahi possunt per Regularium Generalem.

S E C. XIII.

An licitum sit citra culpam appetere in Præpositum Generalem eligi.

S E C. XIV.

De PP. Consultorum, Diffinitorum, ac Visitationum culpis.

S E C. XV.

De culpis, quæ ab Abbatibus, Præpositis, Guardianis, & alijs Prælati Regularibus particularium domorum, committi possunt.

S E C. XVI.

An si Nouitius recipiatur, non seruata forma dicti Decreti, & habitum suscipiat, aut etiã professionem emittat, teneat habitus susceptio, aut professionis emissio.

S E C. XVII.

An Præpositi peccent, si non suffragentur alicui ex eo tantum, quod illum sciant criminofum esse in confessione.

S E C. XVIII.

De nonnullis alijs culpis, in quas incidere possunt Abbates, Præpositi, & alij similes Prælati Regulares.

S E C. XIX.

De Vicarijs, ac Prioribus Regularium conuentuum, seu Monasteriorum, & eorum culpis.

S E C. XX.

De Vocalibus in Regularium domibus assignatis, & eorum culpis.

S E C. XXI.

An Canonica dicatur electio capitularis Vocalis in ea domo facta, vbi tantum sunt Vocales, quorum vnus sit actiuæ tantum vocis.

S E C. XXII.

An si capitulum reducatur ad tres solum Vocales, quorum vnus sit actiuæ tantum vocis, ex defectu aliorum vtriusque, qui electionis tempore ab ea se subtraxerint, cum tali Vocalium numero, ac qualitate possit fieri Canonica Discreti, seu Capitularis Vocalis electio.

S E C. XXIII.

Dato, non tamen concessio, quod electio præ-

cedentis sectionis sit valida: An si vnus ex duobus vocalibus vtriusque vocis, in vrna ponat schedulam, hæc verba continentem, Non eligo. Et vocalis vnus vocis suffragetur alteri, ille censeatur canonicè electus.

S E C. XXIV.

An per illa verba palam prolata post dictam schedulam publicatam, electio de dicto D. Francisco facta à Vocali actiuæ tantum vocis, valeat.

S E C. XXV.

An stante casu, vt supra proposito, si in electione secretè habita, vocalis actiuæ tantum vocis fuerit suffragatus vocali, qui schedulam protulit, excludentem D. Franciscum, & eidem fuerit quoque suffragatus idem D. Franciscus, sit valida electio dicti Vocalis.

S E C. XXVI.

An electio in supra relato casu subsequuta, sit valida, ac canonica.

S E C. XXVII.

An electio Discreti possit fieri per sortes, vt infallibiliter subsequatur in qualibet domo.

S E C. XXVIII.

An Decretum ipsum extendatur ad electionem consultoris capitularis.

S E C. XXIX.

An illegitimus, per Comitem Palatinum legitimatus Religionem ingressus, & in Discretum electus, vocem habeat tum actiuam, tum etiam passiuam.

S E C. XXX.

An in electionem per calculos, si in vrna reperiantur vnus, vel etiam alter calculus supra numerum electorum, quibus tamen demptis maior pars consentiat eligendo valeat illius electio.

S E C. XXXI.

An si vnus ex electoribus dolosè in vrna calculum non intulit album, nec nigrum, & maior pars electorum fuerit suffragata pro negotio proposito sit valida determinatio.

S E C. XXXII.

An Vocales in eligendo possint sibi in vicem schedulas, aut calculos citra culpam ostendere.

S E C. XXXIII.

De Vocalibus, qui vocem habeat in capitulo Generali, & eorum culpis.

S E C. XXXIV.

De Magistro Nouitiorum, & Præfecto, ac eorum culpis.

S E C. XXXV.

De Prædicatoribus, & eorum culpis.

S E C. XXXVI.

De Monialibus, & earum Abbatissis, seu Priorissis, & qualiter peccent, vt tales sunt.

S E C. XXXVII.

De Nouitijs Regularium, tam virorum, quam mulierum, & eorum culpis.

De

DISPUTATIONVM, ET SECTIONVM:

DISP. XVII.

DE Laicorum culpis, nempe Dominorum temporalium, eorū vaxallorum, ac militum, & ipsorum officialium, seu Ducum, à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

S E C. I.

De peccatis temporalium Dominorum, superiorem non recognoscentium.

S E C. II.

De peccatis Dominorum temporalium superiorem recognoscentium.

S E C. III.

De peccatis Vassallorum, ac subditorum.

S E C. IV.

De peccatis militum, ac eorum Officialium, seu Ducum.

DISP. XVIII.

DE culpis, quas contrahere solent Doctores, Magistri, ac eorum Discipuli, à discretis Confessoribus explorandis.

S E C. I.

De Doctorum, seu Magistrorum culpis.

S E C. II.

De Scholasticorum peccatis, seu culpis.

DISP. XIX.

DE Magistratibus, Iudicibus, Aduocatis, Procuratoribus, Scribis, seu Notarijs, executoribus, ac alijs iustitiæ Ministris, & eorum peccatis, à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

S E C. I.

De Magistratum, ac Iudicum peccatis.

S E C. II.

De Aduocatorum, ac Procuratorum culpis.

S E C. III.

De Scribis, Actuarijs, seu Notarijs, executoribus, & alijs iustitiæ Ministris, & de eorum defectibus, & culpis.

DISP. XX.

DE Accusatore, seu Actore, Denunciatore, Reo, Testibus, & Appellatibus, ac eorum culpis, à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

S E C. I.

De culpis Accusatoris, Denunciatoris, & Actoris.

S E C. II.

De Reorum culpis, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus causis.

S E C. III.

De Testium culpis.

S E C. IV.

De peccatis Appellantium, tam in criminalibus, quàm in ciuilibus.

DISP. XXI.

DE Parentibus, & Liberis: Fratribus, & so-

roribus: Viris, & Vxoribus: Concubinarijs, & Concubinis: Dominis, & seruis: Patronis, & Libertis: Tutoribus, & Pupillis: Curatoribus, & Minoribus: & eorum peccatis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. I.

De Parentum, ac Liberorum culpis.

S E C. II.

De Fratrum, & sororum culpis.

S E C. III.

De coniugum peccatis.

S E C. IV.

De concubinariorum culpis, ac pœnis, & earum grauitate.

S E C. V.

De tutorum, & curatorum culpis, & in eorum tutela, seu cura existentium.

S E C. VI.

De Dominorum, seruorum, ac Famulorum, culpis, à discreto Confessario, explorandis.

S E C. VII.

De Patrono, & Liberto, & eorum culpis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. VIII.

De Patrono Ecclesiæ, & de ijs, qui ad Ecclesiam, seu ad beneficium Ecclesiasticum presentantur, ac de eorum culpis, à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

DISP. XXII.

DE Postulante, & Postulato, Nominante, & Nominato, Electore, & Electro, Confirmante, & Confirmato, & de Conferente, & de eo, cui confertur beneficium, seu Ecclesia, & eorum culpis, à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

DISP. XXIII.

DE Testatore, Hærede, Legatarijs, Fideicommissarijs, & testamentorum executoribus, ac eorum culpis, à discreto, & cauto Confessario, cum sibi videbitur explorandis.

S E C. I.

De Testatore.

S E C. II.

De Hæredibus, & eorum culpis, vt tales sunt.

S E C. III.

De Legatarijs, & eorum culpis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. IV.

De Fideicommissarijs, & eorum culpis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. V.

De Executoribus testamentorum, & eorum culpis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

DISP. XXIV.

DE Creditoribus, & Debitoribus, ac eorum culpis, à discreto, ac cauto Confessario, cum

I N D E X

cum expediens sibi videbitur explorandis .
S E C. I.
De peccatis creditorum, vt tales sunt .
S E C. II.
De Debitoribus , & eorum peccatis , vt tales sunt à discreto , & cauto Confessario explorandis .
D I S P. XXV.
DE Medicis, Physicis, Chirurgis, Aromatarijs, & Infirmis , & eorum peccatis à discreto , & cauto Confessario explorandis .
S E C. I.
De Medicorum culpis , à discreto , ac cauto Confessario explorandis, cum sibi videbitur .
S E C. II.
De Aromatarijs , & eorum culpis , à discreto , ac cauto Confessario explorandis .
S E C. III.
De infirmis, & eorum culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis .
D I S P. XXVI.
DE Venditore , & emptore, ac eorum peccatis à discreto, & cauto Confessario, cum sibi videbitur explorandis .
S E C. I.
An licitum sit venditori vendere rem maiori pretio quo potest : & emptori licitum sit emere viliori pretio, quo possit .
S E C. II.
An licitum sit rem carius vendere dilata solutione, aut vilius emere anticipata .
S E C. III.
An Venditor teneatur rei defectus , & vitia manifestare ; & emptor eiusdem occultas virtutes exponere .
S E C. IV.
An quoad forum interius , atque ideò citra culpam , ac obligationem restitutionis licitum sit contrahentibus se decipere infra dimidium iusti pretii .
S E C. V.
An emptiones , ac venditiones reciprocae diuerso pretio , quas nos Itali vocamus Stochos, & Hispani Varatras , seu Mohatras , sint licitæ .
S E C. VI.
An, & quando peccent venditores , ac emptores, monopolia, & conspirationes facientes, & ad restitutionem teneantur .
S E C. VII.
An Vendentes , aut ementes merces pretio indulto per monopolium peccent, & ad restitutionem teneantur .
S E C. VIII.
Quæ res emi, aut vendi nequeant citra culpam .
S E C. IX.
De culpis , in quas soli venditores incidere solent, à discreto, ac cauto Confessario explorandis .

S E C. X.
De culpis emptorum, à discreto, & cauto Confessario explorandis .

D I S P. XXVII.
DE censualista, ac censuario, præsertim de census emptore, ac venditore, & eorum culpis à discreto , & cauto Confessario explorandis .

S E C. I.
De emptoribus census consignatiui, & eorum culpis , à discreto , & cauto Confessario explorandis .

S E C. II.
De censuario, seu de emptore census, & eiusdem peccatis , à discreto , & cauto Confessario explorandis .

D I S P. XXVIII.
DE Campforibus , & Campsuarijs , ac eorum culpis , à discreto , & cauto Confessario explorandis .

S E C. I.
De Campforum culpis , à discreto , ac cauto Confessario explorandis .

S E C. II.
De Campsuarijs , & eorum culpis , à discreto, ac cauto Confessario explorandis .

D I S P. XXIX.
DE Locatore, & Cōductore, & eorum culpis à discreto, & cauto Cōfessario explorandis .

S E C. I.
De Locatore, & eiusdem culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis .

S E C. II.
De Cōductore, & eiusdem culpis, à discreto, & cauto Confessario explorandis .

D I S P. XXX.
DE Commodante, & Commodatario , & eorum culpis, à discreto , & cauto Confessario explorandis .

D I S P. XXXI.
DE Deponente, & Depositario, ac eorum culpis, à discreto , & cauto Confessario explorandis .

S E C. I.
De peccatis Deponentium, à discreto, ac cauto Confessario explorandis .

S E C. II.
De peccatis Depositariorum , à discreto , ac cauto Confessario explorandis .

D I S P. XXXII.
DE Mutuante, & Mutuatario , & eorum culpis, à discreto , ac cauto Confessario explorandis .

De

DISPUTATIONVM ET SECTIONVM.

S E C. I.

De culpis mutuo dantis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. II.

De culpis mutuo accipientis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

D I S P. XXXIII.

De socijs, & eorum culpis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. I.

An socij peccent in societatis aequalitatem non seruantes inter eos.

S E C. II.

An in rebus quibuscunque citra culpam possit contrahi societas.

S E C. III.

An in societate omnium bonorum simpliciter citra culpam possit vnus ex socijs rem aliquam proprio nomine comparare.

S E C. IV.

An in societate omnium bonorum simpliciter citra culpam possit fieri pactum, vt non veniant communicanda omnia debita, omnia damna, ac expensae.

S E C. V.

An in societate omnium bonorum ex quaestione citra culpam possit fieri pactum, vt non veniant communicanda omnia bona, nec omnia debita damna, & expensae.

S E C. VI.

An in societate omnium bonorum ad quaestum vnus ex socijs citra culpam possit vti re comuni, vt suum priuatum commodum augeat.

S E C. VII.

An in societate omnium bonorum inter coniuges, coniuges ipsi citra culpam possint habere proprium.

S E C. VIII.

De societate particulari: & primo, an si duo, aut plures socij sint alicuius domus, quoad vsu, vnus possit citra culpam locare domum illam alteri, vel alijs reluctans.

S E C. IX.

An socij continentes in locanda sociali domo locati solita, possint citra culpam discordare, quoad personam, cui faciendae est locatio.

S E C. X.

An societas negotiationis, in qua vnus ex socijs ponit pecuniam alter operas, cum pacto, vt fiat communio in lucro, citra culpam coiri possit, si in ea fiat pactum, quod capitale collatum saluum remaneat, atque ideo periculo non sit suppositum.

S E C. XI.

An societas negotiationis coiri valeat, citra culpam, in qua vnus ponit pecuniam, alter operas, cum pacto, vt communio fiat in lu-

cro tantum, & damnum capitalis sit commune.

S E C. XII.

An pactum de salua sorte in totum, vel pro parte in societate, in qua sit communio in lucro tantum, attenda eius natura, irrationabile, fiat rationabile, si ad arbitrium boni viri compensetur in lucro.

S E C. XIII.

An citra culpam coiri possit societas, in qua vnus ponit 100. aureos: alter vero operam, & industriam, valentes quoque 100. aureos, cum pacto, vt lucrum dumtaxat aequaliter diuidatur.

S E C. XIV.

An si vnus ex socijs conferat 100. aureos: & alter conferat operas valentes totidem aureos, citra culpam possit inter eos conueniri, vt in fine societatis vnus possit repetere sortem, si salua remaneat: alter vero pretium operarum, & lucrum, quod superest diuidi inter ipsos.

S E C. XV.

An si vnus ponat pecuniam 100. aureorum, alter vero operas possint citra culpam pacisci, vt conferens operas nullum damnum sentiat; sed habeat aliquam partem lucri, quam ipse opera meretur: & reliquum sit eius, qui pecuniam contulit.

S E C. XVI.

An vnus conferens pecuniam, & alter operas, possint citra culpam pacisci, vt vnus socijs habeat duas partes lucri, & vnam damni, & alter duas damni, & vnam lucri.

S E C. XVII.

An societas, in qua vnus ex socijs confert pecuniam, & alter operas, in dubio censetur contracta, vt communio fiat in capitali, & lucro simul, vel tantum in lucro.

S E C. XVIII.

An conferens in societate 100. aureos, & alter operas valentes 100. possint pacisci citra culpam, vt communio fiat non tantum in lucro, sed etiam in capitali.

S E C. XIX.

An in societate, in qua ambo socij pecuniam tantum conferunt, citra culpam possint conducere operam tertij, qui eam exerceat.

S E C. XX.

An citra culpam quis dare potest mercatori 100. aureos, & lege, vt accipiens teneatur respondere de lucro, vel de damno, secundum quod similes alij 100. aurei apud Mercatum, lucrabuntur, aut peribunt.

S E C. XXI.

De societate animalium, & primo, an tradens alicui centum oves pastendas, ac custodiendas, & promittens ei aliquam partem fructuum nempe octauam, vel decimam, censetur contractum inire societatis, vel potius

I N D E X

- tius locationis, seu conductionis personæ, seu operum.
S E C. XXH.
An cum quis animalia locat cum pacto, vt conductor eorum in se periculum suscipiat, etiam si conductoris leuissima culpa, casu fortuito, ac Dei iudicio intereant, aut deteriorarentur, citra culpam talis contractus celebrari possit.
S E C. XXIII.
De societate animalium, prout à locatione distinguitur: Et primò, de ea, in qua sit lucri, seu fructuum tantum communitio, an eorum aliquo modo citra culpam transferatur dominium in confocium ponentem operas.
S E C. XXIV.
An in societate animalium, in qua sit communitio in eorum tantum fructibus, conferens ea citra culpam transferat omne illarum periculum in confocium, ita vt capitale sit saluum, & periculo non suppositum.
S E C. XXV.
An citra culpam potest coiri societas, in qua vnus ponit 100. oues; & alter operas cum pacto, vt si quæ ex illis perierint totidem restaurentur ex foetibus: itant quamdiu societas durauerit, centum seruentur, & resti qui foetus: & fructus æqualiter inter ipsos diuidantur.
S E C. XXVI.
An in societate super lucro tantum, duratura per triennium, qui contulit 100. oues, & alter operas, si ante triennium omnes pereant, teneatur alias oues conferre.
S E C. XXVII.
De societate officiorum, Rom. Curia, an citra culpam contrahi possit.
S E C. XXVIII.
An societas officiorum contrahi possit super officijs Rom. Curia dumtaxat, vel etiam super alijs officijs extra Urbem.
S E C. XXIX.
An societas contrahi possit, non solum super officio proprio: sed etiam citra culpam super alieno.
S E C. XXX.
An officialis, qui pecuniam ad societatem recipit, eã licitè possit accomodare alteri, qui societatis onus in se suscipiat.
S E C. XXXI.
An officium, super quo contrahitur societas debeat habere massam certam.
S E C. XXXII.
An peccet tradens suam pecuniam Officiali habenti proprium officium, & non accipiẽti pecuniam ultra valorem eius; verum non cogitat de societate, sed tantum, vt lucrum ex pecunia percipiat ad rationem 12. pro 100.
S E C. XXXIII.
An societas absq; officio proprio, nec alterius vi sponfionis, ac pacti possit consistere.
S E C. XXXIV.
An officium tanti valere dicendum sit, quantum est emptum: an verò tanti, quantum vendi potest tempore societatis initæ.
S E C. XXXV.
An Officialis, qui officium emit, reddens ad rationem 10. pro 100. possit super illud societatem contrahere ad rationem 12.
S E C. XXXVI.
An citra culpam is, qui tantam pecuniarum quantitatem super officio dedit, quæ ascendat ad integrum valorem eius, possit pacisci omnes fructus sibi solui ex ipso officio provenientes, durante societate.
S E C. XXXVII.
An citra culpam, & fructuum restitutionem, possit contrahi societas ultra valorem officij.
S E C. XXXVIII.
An societas contracta ultra valorem officij citra culpam sustineri possit in vim census vitalitij.
S E C. XXXIX.
An propter Urbis consuetudinem contrahendi societatem ultra valorem officij, huiusmodi contractus sustineatur ex bona fide contrahentium existimantium esse licitum.
S E C. XL.
An in societate officiorum citra culpam possit fieri solutio in alia re, quam in pecunia numerata.
S E C. XLI.
An officialis possit obligari à socio citra culpam, vt receptam pecuniam coram Notario, & testibus mox eidem socio restituat.
S E C. XLII.
An societas officiorum citra culpam contrahi possit ex pecunia ab officiali antè debita.
S E C. XLIII.
An scriptura pro forma requiratur in contractu societatis officiorum.
S E C. XLIV.
An in societate officiorum citra culpam fiat conuentio, vt si socius intra sex menses moriatur, officialis lucretur pecuniam: atque idè licitum sit socio infra 15. dies nominare alium, cuius vitæ periculo stet pecunia apud officialem.
S E C. XLV.
An si is, cuius vitæ periculo stant pecuniæ apud officialem volens fuerit occisus, officialis lucretur pecunias collatas.
S E C. XLVI.
An mulier dans pecuniam ad societatem super eius vitæ periculo, si decedat in partu, officialis tuta conscientia faciat sibi suam.

An

DISPUTATIONVM. ET SECTIONVM.

S E C. XLVII.

An si socius, in cuius periculo stant pecuniæ apud officialem, intra sex menses moriatur, antequam officialis ipse promissos fideiussores præfisso termino dederit, pecunias suas sibi faciat.

S E C. XLVIII.

An socius citra culpam possit nominare alium seipso iuniorem infra 15. dies, cuius periculo stent pecuniæ apud officialem.

S E C. XLIX.

An conditio, quæ ex communi stylo addi solet in contractu societatis officiorum, ut officialis pecunias ad societatem acceptas restituere debeat in omnem euentum, si is, qui dederit vixerit ad sex menses, & soluere certâ lucri partem, sit iusta.

S E C. L.

An sit iusta conditio in societate officiorum, apponi solita: quod qui habet officium, & centum accipit ad societatem ad sex menses soluat sex tanquam lucrum, & fructum ex centum.

S E C. LI.

An iusta sit conditio, quæ in officiorum societate apponi solet, nempe, ut officialis, qui pecunias accepit, lucrum soluat in principio semestris, & sic anticipatè.

S E C. LII.

An conditio, quæ in societate officiorum apponitur, ut scilicet officialis soluat sex pro centum in semestre in omnem euentum, etiam post solutam societatem, donec restituat sortem acceptam, sit iusta.

S E G. LIII.

Ad quænam obligentur socij in conscientia societate dissoluta.

S E C. LIV.

An calculatoribus electis ad calculandas rationes in administratione societatis debeatur ex iustitia salarium, quando, & à quibus.

S E C. LVI.

An socius possit agere, & exequi contra fideiussores administratoris societatis, non excusso principali.

S E C. LVII.

An socius renouata societate, possit agere contra fideiussores socij administratoris citra culpam, pro consecutione eius, quod sibi debetur.

S E C. LVIII.

An fideiussores, qui ad sex menses, & non ultra accesserunt, dissoluta societate post sex menses cõueniri valeant, pro restitutione sortis.

S E C. LIX.

An recognoscens bonam fidem, in quem pecunia, & tota societatis utilitas peruenerunt, possit conueniri per socium, qui pecuniam contulit, non excusso officiali.

S E C. LX.

An fideiussor conuentus à socio creditore insolidum, possit agere contra principalem debitorem, pro quo fideiussit, & eiusdem confideiussorem.

DISP. VLTIMA.

DE Artificum peccatis a discreto, & cauto Confessario explorandis.

COM-

REVISION OF THE NATIONAL ANTHROPOLOGICAL ARCHIVES

The National Anthropological Archives (NAA) is pleased to announce the release of the revised edition of the National Anthropological Archives Catalog. This new edition provides a comprehensive and up-to-date listing of the collections held by the NAA, including the extensive collections of the Bureau of American Ethnology, the Bureau of Prisons, and the Bureau of Indian Affairs. The revised edition includes new entries for recently acquired materials and updates to existing entries to reflect changes in the collections. The new edition is available in both print and electronic formats. The print edition is available for purchase from the National Anthropological Archives, and the electronic edition is available for free download from the NAA website. The revised edition is a valuable resource for researchers and the general public alike, providing a wealth of information on the rich and diverse collections held by the NAA.

COMMENTARIORVM LEONARDI DVARDI CLER. REGVLAR.

IN 6. III. CAP. OMNIS VTRIVSQUE SEXVS

De Pœnit. & Remiss. Tom. II.

Siue de omnibus Statibus vitæ humanæ, tum ordinis Ecclesiastici, & Religiosorum,
& tum Sæcularium; & de eorum vitijs, & peccatis.

*In quo agitur de bonitate, & scientia Confessarij, atq; ideò de omnibus, quæ neces-
saria sunt ad constituendum optimum, discretum, cautum, atque eruditum
pœnitentiæ Sacramenti, & sanctissimæ Eucharistiæ Ministrum.*

Proponantur verba Textus.

S. III.

*Sacerdos autem sit discretus, & cautus,
ut more periti Medici superinfun-
dat vinũ, & oleum vulneribus sau-
ciati, diligenter inquirens, & peccato-
vis circumstantias, & peccati, quibus
prudenter intelligat, quale debeat ei
præbere consiliũ, & eiusmodi reme-
dium adhibere, diuersis experimentis
utendo ad saluandum egrotum. Ca-
ueat autem omninò, nè verbo, aut si-
gno, aut alio quouis modo aliquatenus
prodat peccatorem: sed si prudentiori
consilio indigerit, illud absque ulla
expressione personæ causæ requirat:
quoniam qui peccatum in pœnitentiæ
iudicio sibi detectum præsumpserit
reuelare, non solum sacerdotali officio
deponendum decernimus, verùm etiã
ad agendam perpetuam pœnitentiã
in arctum Monasterium detrudẽdũ.*

T Ex: diuiditur in duas partes. In
prima parte Confessarijs in audiẽ-
dis confessionibus, prudentiã, ac scien-
tiam Concilium præcipit. In secunda
eisdem grauissimas pœnas statuit sa-
cramentalis confessionis sigillum qua-
litercumq; violantibus. Secunda, ibi,
caueat

Ibi, Sacerdos autem sit discretus, & cautus.

De prudentia, ac bonitate Confessarij.
DISP. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Prudentia inter morales virtutes præci-
puum obtinet locum.
- 2 Quamuis prudentia plures sint partes
integrantes, due tamen sunt præcipue,
nempe discretio, & cautio.
- 3 Prudentia cum sit ratio agibilium, &
agibilia continguntia sint, potest in eis
verum admisceri falso, & malum bono.
- 4 Prudentia, duplex datur industria, suffi-
ciens scilicet, & particularis, altera
verò plenior, qua tendit ad alios.
- 5 Confessarius, ut discretus dici possit, ac
cautus, debet esse prudens, tum quoad
se, tum quoad alios.

AD euidentiã eorum, quæ in
1 hac re dicenda erunt, est ad-
not. quòd inter morales vir-
tutes prudentia præcipuum locum sibi
vêdicat, tum quia in intellectu residet,
qui appetitu est nobilior, tum etiam
quoniam cæteras virtutes regit, atque
gubernat: itã ut citrà prudentiam reli-
quæ quantò maiores sunt, tantò magis
noceant, ut habetur ex *D. Thoma in 3.
d. 33. q. 2. ar. 5.* imò aliæ virtutes, nisi
quæ agunt, prudenter agant, virtutes
esse nequaquam posse, docet *Greg. lib.
2. in Ezechiel. Homil. 22.* Et quamuis
2 prudentiæ quamplurimæ sint inte-
gran-

A

gran-

COMM. IN 9. III. CAP.
grantes partes, de quibus D. Th. 2. 2. q. 49. per tot. duæ tamē sunt Principes, quæ ad eandem pertinent; nempe discretio, à qua discretus quis dicitur; & cautio, à qua cautus. Est autem discretio virtutum omnium mater, moderatrix, & custos, vt in *c. 1. de offic. custod. c. presētū, l. q. 5. & D. Th. d. ar. 5. in corp.* Hæc virtus necessaria est cunctis in viuendo, vt in *c. hinc etiam, 49. d. vbi discretio naso comparatur; nam sicut naso odores, foetoresq; discernimus; ita per eam virtutes eligimus, & delicta reprobamus. Ob id enim discretio idem denotat, quod separatio, seù distinctio, vt in *l. ex hoc iure, ff. de iust. & iur. & l. discretis, C. qui test. facere poss. & propterea in Confessario maximè expostulatur, vt inter lepram, & lepram valeat discernere, vt in *c. quomodo, 11. q. 3. & ligare, ac soluere, c. 1. in prin. de penit. d. 6.* Et cùm prudentia sit ratio agibilium, & agibilia, seù operabilia contingētia sint, atque ideo in eis verum potest admitti falso; & malum bono, propter multiformitatē huiusmodi operabilium, in quibus bona plerumque impediuntur à malis, mala habent speciem boni; idcirco necessaria quoque est cautio ad prudentiam, vt sic accipiantur bona, quod vitentur mala, vt habetur ex eodem *D. Thom. d. q. 49. art. 8. in corp.* atque ideo, vt Confessarius sit prudens non solum debet esse discretus, verum etiā cautus. Et quoniam duplex datur prudentiæ industria, altera scilicet sufficiens, & particularis, qua homo regulatur in se ipso quoad singularem eius perfectionem: siquidem nemo verè prudens dici potest, qui nō est in gratia; quoniam gratia est causa omnium virtutum. Etenim, qui gratiam habet, habet charitatem; atque ideo habet omnes alias virtutes, vt bene declarat idem *D. Thom. 2. 2. q. 47. art. 13.* altera verò prudentiæ industria est plenior, qua homo ordinatur quoad alios. Hinc fit, quod ad hoc vt Confessarius discretus dici possit, & cautus, necesse est, vt bonitatem in se habeat,**

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

ac scientiam, vt prudenter se habeat non solum quoad se & singularem ipsius perfectionem; sed etiam quoad eiusdem confitentes, sciens discernere inter lepram, & lepram, ligare, & soluere, admonere, & corrigere, vinum, & oleū infundens vulneribus sauciati: de quibus omnibus, & singulis per proprias quæstiones agemus. Et primò de bonitate Confessarij quoad se: secundò de eiusdem bonitate quoad alios: & denique de scientia, quam habere debet Confessarius, vt confessiones decēter, ac fructuosè audire valeat.

De bonitate Confessarij quoad se, & particularem eius perfectionem: & primò, an sine lethali culpa oporteat cum esse in confessionibus audiendis.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 *Sacerdos in confessionibus audiendis debet esse sine lethali culpa.*
- 2 *Quamuis ad Sacramenti penitentia valorem nulla Sacerdotis bonitas sit necessaria; conferens tamen hoc Sacramentum in lethali culpa, culpam committit lethalem.*
- 3 *Confessarius in mortali peccato confessiones audiens, mortaliter peccat, quāuis absolutionem non impendat.*
- 4 *Excusatur à peccato mortali Confessarius si minimam tantum partem in peccato audiat confessionis cum proposito conterendi quam citius, & sanum posse faciat ad ritè disponendum.*
- 5 *Qui confitetur omnia peccata sua indignè ex defectu sufficiens doloris animo tamen debisè dolendi antequam absolutionem recipiat, non peccat: & an idem sit in Confessario. Et quæ sit ratio diuersitatis.*
- 9 *Confessarius, qui in mortali permanēs, & censura aliqua alligatus, penitentia Sacramentum ministrat non solum nouam culpam contrahit, & grauiorem, sed etiam irregularis efficitur, & sine censura sit publica, sive occulta.*
- 7 *In casu extreme necessitatis potest Confessarius*

- feffarius hoc Sacramentum ministrare, etiam si nominatim esset excommunicatus, & denunciatus, hereticus, ac degradatus, idque citrà omnem irregularitatem, modo concurrant reliqua necessaria ad Sacramentum.*
8. *Constitutus in extrema necessitate petere potest à publicè excommunicato pœnitentiæ Sacramentum.*
9. *Confessarius, qui occultè est censura alligatus, & citrà scandalum, vel propriam infamiam non possit petentibus denegare hoc Sacramentum, poterit citrà irregularitatem illud ministrare.*
10. *Monialis, quæ occultè incidit in excommunicationem papalem, communicare poterit ante moram petendi absolutionem ad evitandam propriam, vel sui monasterij infamiam, aut scandalum.*
11. *Sacerdos occultè excommunicatus si ex officio Sacramentum hoc ministrare teneatur, illud petenti ministrare poterit citrà omnem irregularitatem.*
12. *Quid dicendum de excommunicato occulto, qui ex officio illud ministrare nõ teneatur.*
13. *Sacerdos, ut supra excommunicatus, & toleratus, si reperiat alibi, in die festo, ubi non sit, qui celebret, ut Populus possit missã audire, & satisfacere præcepto, ad eiusdem populi petitionem, & citrà scandalum poterit licitè celebrare citrà irregularitatem.*
14. *Probabiliter ignorans, se esse excommunicatum, Sacramentum pœnitentiæ administrat, irregularis haud efficitur.*
15. *Qua dicuntur de probabili ignorantia, extenduntur quoque ad naturalem inadvertentiam, & obliuionem.*
16. *Omnia supradicta vera sunt quamvis Sacerdos in supradictis casibus Sacramenta ministraret sciens se esse in lethali culpa.*
17. *Excommunicatus quamvis toleratus, si pœnitentiæ Sacramentum ministraret, putans non effici irregularem, ab irregularitate non excusatur.*
18. *Metus, cadens in constantem virum excusat Sacerdotem ab irregularitate, si excommunicatus pœnitentiæ Sacramentum ministraret, ad evitandum mortis*
- periculum, aut aliud græve damnum: Quid si sit excommunicatus denunciatus, vel aliter publicus.*
19. *Sacerdos in mortali peccato existens nõ potest citrà novam culpam pœnitentiæ Sacramentum ministrare, etiam in casu necessitatis, non præmissa saltem contritione.*
- Idque quando verum sit.*
20. *Contritionis actum quamvis possit quis in instanti promerere, id tamen fieri nõquit absque speciali Dei auxilio.*
21. *Per solam attritionem dicitur Confessarius sufficienter dispositus ad ritè ministrandum pœnitentiæ Sacramentum urgente necessitate, sicut, & pœnitens ad id suscipiendum.*
22. *Sacerdos ministrans pœnitentiæ Sacramentum in peccato toties peccat mortaliter, quoties confessiones audit.*
23. *Rejicitur opinio Rodriq. aliter dicentis,*
24. *Sacerdos in mortali permanens, si post decem v.g. fidelium confessiones unius seorsim ab alio, unica absolutione eos absoluerit, decem peccata committit. Et quo casu impendi possit taliter absolutio.*
25. *Non solum Sacerdos ministrans in peccato mortali pœnitentiæ Sacramentum mortaliter peccat, sed etiam pœnitens, qui scienter induxit hunc Sacerdotem ad sibi ministrandum hoc Sacramentum.*
- Quid si talis Sacerdos erat paratus.*
26. *An, & quando licitum sit ab indigno ministro Sacramenta sumere.*
27. *Ad dignè ministrandum Sacramentum pœnitentiæ ab habente conscientiam peccati mortalis, satis est contritio, nec premissi oportet sacramentalem confessionem, nisi in suscipiendo communio- nis Sacramento.*
28. *Contritio regulariter sufficit volenti ministrare Sacramenta quæcunque. Idèq; dicendum est de suscipientibus quæcunque Sacramenta, excepto Sanctissimæ Eucharistiæ.*
29. *Quamvis Sacerdos ministras pœnitentiæ Sacramentum in mortali, novam culpã contrahat, validum tamen erit Sacramentum, & quare.*
- Vbi explicatur tex. in c. remissionẽ, 1. q. p.*
30. *Si Sacerdos nominatim excommunicatus,*

aut manifestus Clericorum percussor ad locum remotissimum se transferat, ibique beneficium sit adeptus, vel publice ad confessiones audiendas expositus, & ibidem communiter à populo idoneus habeatur non modo pœnitens non peccat, sed Sacramentum etiam valide suscipit.

Quid dicendum si id proveniat ex errore particulari.

31 Sacerdos taliter excommunicatus, qui extra casum necessitatis Sacramentum pœnitentiæ ministrare non potest, nec potest alicui suam iurisdictionem delegare.

An Sacerdos, qui denunciatus non est, nec publice Clerici percussor valide, sed non licite hoc Sacramentum ministrat: nisi defectus sit ex parte suscipientis.

32 Ponderatur ratio quare non denunciatus valide hoc Sacramentum ministrat.

33 Pœnitens, qui Sacerdotem excommunicatum nolentem conteri compertum haberet, & alium Sacerdotem commode posset adire, à quo hoc Sacramentum posset recipere, ex debito charitatis teneretur talem excommunicatum vitare.

34 Pœnitens si sciret Sacerdotem excommunicatum contritum esse, & per illum non siare quominus ab excommunicatione absolueretur, vel saltem oppositum ignoraret, & peteret ab eo Sacramentum forte non peccaret.

D hanc difficultatem responderetur breviter affirmativè. Probat ex *lex. in c. 1. §. Sacerdos, de pœnit. d. 6.* vbi sic legitur, Sacerdos itaque, cui omnis offertur peccator, antequam statuitur omnis languor, in nullo eorum sit iudicandus, qui in alio iudicare est promotus: iudicans enim alium, qui est iudicandus, condemnat seipsum. cognoscat igitur se, & purget in se, quod alios videt sibi offerre, caueat ut se proyiciat quicquid damnosum in alio reperiet: animadvertat quod dicitur. Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat: idè enim liberavit peccatricem: quia non erat, qui iuste proyiceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognosceret? nullus enim erat sine peccato; in quo intelligitur, omnes crimine fuisse reos. Nam venialia peccata semper remittebantur per ceremonias. Si quid ergo in eis peccatum erat, criminale erat. Deteriores itaque in hoc Sacerdotes sunt, se prius non edificantes, illis, qui Dominum observabant, insidys. In hoc itaq;

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

potentissimum est crimen Sacerdotum, & ultra modum detestabile, qui non prius se iudicant, & alios alligant. Deberent enim in se timere crimen, quod in alijs timuerunt, & detestabile esse cauerunt, & censuerunt. Undè licet ad maiorem Sacramenti pœnitentiæ nulla Sacerdotis bonitas sit necessaria; nam cum omnia Sacramenta conferantur ex opere operato, si reliqua concurrant, quæ ad Sacramentorum essentiam spectant, non attenditur ministri sanctitas, aut malitia, iuxta ea, quæ habentur ex *Conc. Trid. sess. 14. c. 6.* & infra latius, Deo duce dicemus, *lim. 2.* nihilominus ex dicti Canonis verbis clarè colligitur,

2 Confessarius conferens eiusmodi Sacramentum in lethali crimine permanens, lethalem culpam committit: quod quidè habetur etiam à *D. Th.* & alijs relatis à *Syl. in sum. ver. Confessor 3. v. 4.* & *Suar. de pœnit. disp. 28. sect. 1. i. p. 1.* Ratio autem hæc est, quia ministrare Sacramentum, aliquod in lethali culpa, lethale crimè committitur, cum iure naturali præcipiatur, ut sanctè tractentur, ut habetur ex *D. Th.* communiter recepto, in *4. d. 5. q. 2. ar. 2. quæst. 2. c. 3. p. 9. 64. ar. 6.*

3 Ampliatur primò hæc conclusio, ut Confessarius in peccato mortali confessiones audiens, mortalitèr peccet; etiam si absolutionem non impendat; vel quia nolit, vel ex eo, quod pœnitens non fuerit illius capax: siquidem huiusmodi Sacramentum cum inchoetur in ipsa confessione pœnitentis, debet Sacerdos ad totum illud ministerium accedere benè dispositus; quoniam totum illud est Sacramenti opus, & potiorè partem exercet in lethali permanens, ut habetur ex *Suar. loc. cit.* vbi id ampliatur verum esse, etiam si Confessarius confessionem audiat in mortali animo conterendi antequam absolutionem impendat; nam exponit se periculo non habendi contritionem. Undè quamvis contritus pœnitentem absoluat; non tamen ob id excusatur à lethali culpa, cum periculo proximo se exposuerit non habendi contritionem, & absolutionem dandi; ad quam impendendam cum ius habeat pœnitens statim post confessionem, si ob aliam legitimam causam impedimentum non adsit ex parte ipsius pœnitentis, aut Confessarij, non potest absolutionem illam denegare citrà iniustitiã, animæ periculum, & scâdalum eius, qui confessionem fecit: imò nec differre tunc causã citrà lethalem culpam, ut rectè probat idem *Suar. de pœnit. disp. 32. sec. 5.* Est tamèn verum, quod si Confessarius minimam tantum partem confessionis audiat cum proposito conterendi quam citius possit, & suum posse faciat ad se disponendum, puto eum excusari à peccato mortali, si ex rationabili causa id agat, & Confessarij copiam commode non habeat, ut confessionem præmittat: quoniam illa minima pars Sacramenti, quam in peccato tractavit ratione parvitas materiæ excusat à lethali crimine: sicut parvitas rei furtivæ excusat à furti peccato mortali, *l. quod si Ephes. ff. de eo quod cert. loco,* & in hoc euentu tutam puto sententiam, *Suar. de pœnit. disp. 28. sec. 7. §. vbi advertit,* dum ait, necessarium non esse, ut Confessarius contritionem habeat antequam incipiat audire confessionem. Ex quibus patet non rectè forte impugnari, *Suar. ibid. à Megal. p. 1. insit. Peregrin. lib. 1. cap. 4. n. 3.* Nec obstat

5 argumentum, quod affert de eo, qui confitetur omnia peccata sua indignè ex defectu sufficientis doloris; animo tamen debite dolendi, antequam absolutionem suscipiat; quoniam respõdetur, quod licet is non peccet, cum peccatorum dolor ad dignè suscipiendum pœnitentiæ Sacramentum, satis est si absolutionem præcedat; nec exigitur, vt antecedar, comitetur, vel subsequatur confessionem, vt habetur ex ipso *Suar. de pœnit. disp. 20. sec. 4. n. 3* non tamen ob id sequitur, Confessarium non peccare si confessionem audiat in mortali, animo tamen dolendi antequam absolutionem impendat: etenim quamuis concedamus in utroq; casu in sola absolutione conferri, & recipi gratiam, & Sacramentum totale; nihilominus ante absolutionem militat diuersa ratio: quoniam confessio habita citrà culpam dolorem debitum non potest dici Sacramentalis completa, quia nõ est à cõtritione imperata, sed tantum sacramentalis inchoata, iuxta ea, quæ habentur ex *Molfes. p. 1. sua sum. Theol. 11. 7. c. 23. n. 26.* & propterea, qui absq; sufficienti peccatorum dolore confitetur modo supradicto, nullam culpam contrahit; nam nullum Sacramentum totale, nec illius notabilem partem recipit, nec ministrat. At Confessarius, qui audit confessionem eius, qui debitum dolorem habet suorum peccatorum, audit sacramentalem confessionem perfectam, vt supponimus, atq; ided dicitur ministrare notabilem; imò maiorem partem Sacramenti pœnitentiæ in peccato mortali; non est mirum igitur, si talis Confessarius cum sanctæ sancta non tractet, nouam culpam contrahit.

6 Secundo ampliatur, vt Confessarius in mortali permanens, si censura aliqua sit alligatus, & pœnitentiæ Sacramentum ministrat, non solum nouam culpam contrahat; imò grauiorem; sed etiam irregularis efficitur, vt habetur ex *Palud. in 4. d. 18. q. 4. vers. Quintus effectus, Sayr. lib. 7. Theol. 1. c. 9. n. 8. contra Rich.* contrarium sententiam. Etenim absolutio pœnitentis in foro conscientie, sicut, & Missæ celebratio, siue publicè, siue priuatim fiant, actus sunt sacerdotalis ordinis, cum à nullo, qui Sacerdos non sit, exerceri possint: qua ratione inquit etiam *Suar. 3. p. 10. 3. disp. 72. sec. 4.* irregularem effici Sacerdotem censura alligatum, qui Eucharistiam consecratam ministrat, quod quidem verum esse dicimus, siue Confessarius publicè sit excommunicatus, aut alia censura alligatus, & nominatim denunciatus, siue occultè; quoniam *extranag. Mart. V.* ad euitandum scandalum in nullo intendit fauere excommunicatis, suspensis, & interdictis quoad pœnas, & censuras à iure eis statutas; sed tantum fauet eis, qui censura ligati non sunt, vt cum excommunicatis nominatim non denunciatis, & qui notorij Clericorum percussores non sunt, citrà omnem pœnam communicare possint. Est tamen verum, quod in multis casibus Confessarius excommunicatus, interdictus, vel suspensus citrà irregularitatem potest ministrare pœnitentiæ Sacramentum.

7 Primus casus est extrema necessitas: nam hoc casu Confessarius eiusmodi, etiam si esset nominatim excommunicatus, ac denunciatus citrà omnem irregularitatem posset ministrare hoc Sacramentum in extrema necessitate constituto; imò etiam si esset hæreticus, ac degradatus, si concur-

rerent reliqua ad Sacramentum necessaria, & debita intentio ad minus faciendi quod facit, & intendit facere Ecclesia: siquidem in articulo mortis omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis, & censuris absoluerè possunt, vt in *Conc. Trid. sess. 14. c. 7. de cas. reser. latè Reginal. lib. 1. sua prax. n. 110. & seq. & alij*, quos refert, & sequitur *Molfes. p. 1. sua sum. theol. 11. 7. c. 24. n. 9.*

8 Confirmatur; quoniam licitum est constituto in extrema necessitate petere ab eiusmodi excõmunicato supradictum Sacramentum; ergò licitum est Confessario administrare: nam pœnitens, & Cõfessarius sunt correlatiua, & cum communicatio cum eis esse possit, non potest esse vnus cum alio, quia etiam sit huius cum illo; atq; ided, si alteri eorum concessa est communicatio cum altero, necesse est, vt alteri non sit simpliciter prohibita: etenim pugnat alicui licitum esse, quod sine alterius peccato facere non potest: & hoc modo intelligitur Iuristarum regula, *Prohibito vno correlatiuo, prohiberi etiam aliud*, idest cõcurrente eadem ratione, vt habetur ex *Panor. in c. Clerici n. 7. de iure patr.* Id tamen puto verum quando eiusmodi Sacerdos non posset hic, & nunc prius absolutionem censuræ petere: nam si posset facilè, ad id arbitror eum teneri; quoniam per se illi prohibitum Sacramentum cum censura ministrare, & tunc nulla immineret necessitas, cum possit prius ab excõmunicato vinculo absolui. Dixi, hic, & nunc, quia nõ est opus, vt antea potuerit, & fuerit in mora, sed attendenda est præsens opportunitas. Idem dicendum est si talis Sacerdos possit per alium Sacerdotem non excommunicatum satisfacere pœnitenti: nam tunc teneretur abstinere, cum cesset extrema necessitas: dummodò pœnitentis non intersit, quod ipsemet Sacerdos potius quam alius Sacramenta ministrat, iuxta ea, quæ habentur ex *Suar. 3. p. 10. 5. disp. 11. sec. 4. n. 12.*

9 Secundus casus est, vbi Confessarius esset occultè censura alligatus, & citrà scandalum, aut propriam infamiam non posset petentibus denegare Sacramenti administrationem: siquidem hoc casu, etiam extra casum extremæ necessitatis posset citrà irregularitatem Sacramentum ipsum ministrare: quoniam licitum est agere cõtra obligationem censuræ ad euitandum scandalum, aut propriam infamiam, vt ex communi ferè DD. sententia tenet *Nauar. in Man. c. 27. n. 239. Suar. 3. p. 10. 3. disp. 66. sec. 4. & 10. 5. disp. 6. sec. 1. & Sayr. lib. 2. Theol. 1. c. 3. n. 27. & 28.* cum alijs, quos allegant. Etenim quotiescumq; concurrunt duo præcepta incomparabilia, tunc seruandum est dignius, & quod arctius est, vt in *c. Iulianus, & c. si Dominus, 11. q. 3.* At in casu, de quo agitur, concurrunt duo præcepta, positiuum scilicet, & humanum, quo prohibetur agere cõtra obligationem censuræ: & præceptum seruandi propriam famam, & non scandalizandi; quod est naturale, ac Diuinum, atque ided maius: ergò hoc potius seruandum est, quam illud. Hac eadem ratione ad euitandum scandalum, aut infamiam potest Sacerdos occultè excommunicatus celebrare citrà irregularitatem, aut censuram aliã, vt rectè docet *D. Th. 3. p. 1. q. 83. art. 9.*

10 Et Monialis paritèr, quæ occultè incidit in excõmunicationem Papalem, posset communi-

care

care ante horam petendi absolutionem ad cuiusmodi propriam, vel sui Monasterij infamiam, aut graue scandalum, ut habetur ex *Nauar. loc. cit. c. 7. n. 1. c. 2. Suar. ubi sup. n. 17.* & ex alijs. Quod intelligendum est, ubi alia via infamia, & scandalum vitari nequeant; alias secus; quia tunc cessat causa, & necessitas communicandi, ut declarat *Sayr. loc. cit. & Nos quoque ostendimus in nostris Commentar. in Bull. Cœna, lib. 1. c. 2. q. 3.*

11 Tertius casus est ubi Sacerdos esset occultè excommunicatus, & ex officio teneretur ministrare Sacramentum penitentiae: quoniam tunc petenti potest citrà irregularitatem illud ministrare; etiam si non ministrando, nullam contraheret infamiam, aut nullam immineret scandalum, siquidem, qui petit, habet ius petendi, & licitè potest cum tali excommunicato tolerato communicare per supradictam *extrauag. Ad evitandum scandalum*; ergo & Sacerdos licitè quoque potest illud petenti ministrare, iuxta eam, quæ supra diximus; imò etiã non petenti, si subditum videat huiusmodi Sacramento indigere, quoniam de iure Diuino tenetur gregem sibi commissum pascere, iuxta illud *Joã. c. 21. Pasce oves meas*, & obligatio seruandi censuram, est tantum de iure humano: & propterea quando concurrunt duo iura, maius est seruandum, c. *duo mala. c. Nerni 13. d. Imò Suar. 3. p. 10. 5. disp. 11. sec. 4. n. 12.* id etiam extendit ad excom-

12 municatum, ut suprà occultum, qui ex officio non tenetur ministrare Sacramenta, contra *Hugol. & alios.* Nam gratia suscipientis potest ministrare Sacramenta, etiam extrà casum necessitatis extremæ; sed satis est communis aliqua necessitas; quæ alio vocabulo appellatur communis aliqua utilitas; nam talis quoque Sacerdos nõ est priuatus iurisdictione, & petenti non est interdicta cum eiusmodi excommunicato communicatio. Confirmatur, quia si Sacerdos, ut suprà excommunicatus, & toleratus si reperitur in ali-

13 quo loco in die festo, ubi ex defectu Parochi, vel alterius Sacerdotis non est, qui celebrat, à quo Populus possit Missam eo die audire ad implendum præceptum Ecclesiæ, ad petitionem Populi citrà scandalum posset licitè, ac citrà irregularitatem Missam celebrare; quoniam *d. extrauag.* non prohibet cum eiusmodi excommunicatis communicare, ut rectè docet *Nauar. in Man. c. 9. n. 10. & Suar. loc. cit. à n. 13. vsque ad 19.* cum alijs, quos allegant; ergò eadem ratione urgente aliqua comuni utilitate posset eiusmodi Sacerdos citrà omnem irregularitatem penitentiae Sacramentum ministrare. Quod quidem verum est cum Sacerdos requisitus celebrat; quia non licet se ingerere; cum communicatio prædicta sit tantum inducitur gratia eorum, qui excommunicati non sunt, volentes audire diuina, aut Sacramenta suscipere.

14 Quartus casus est ignorantia probabilis, atque ideo si quis probabiliter ignoras se esse excommunicatum. Sacramentum penitentiae administrat, irregularis non efficitur; quia ad irregularitatem incurrendam ex violatione censura Ecclesiastica, requiritur, ut quis scienter officium diuinum publicè celebret, aut ordinis ministerium exerceat: at ignorantia probabilis omnem scientiam excludit. Dixi *Ignorantia probabilis,*

quoniam ignorantia crassa, & supina, & sic improbabilis, non excusat ab irregularitate, ut in *c. Apollonica, & ibi Glos. c. DD. de cler. excommunicat. celebr. Henr. Boich. c. fin. eod. tit. Panor. in c. fin. n. 5. de excess. Pralat. c. Sayr. lib. 7. Thes. c. 10. n. 22. tom. 1. cum innumeris ferè, quos allegat; ubi etiam n. 25. c. seq. excusat etiam ab irregularitate illos, qui celebrant, aut ordinem sacrum exercent, ex eo quod putant censuram non esse receptam, vel amplius non esse in vsu: vel quoniam quamuis excommunicatione se nouerint alligatos; nihilominus putant, eo casu non obligari ad eiusmodi censuram seruandam: siqui de hæc irregularitas ob censuræ contemptum duntaxat, contrahitur, ut per *Sayr. loc. cit. c. Nauar. in Man. c. 27. n. 138.* Quæ diximus de probabili*

15 ignorantia extendimus quoque ad naturalè inaduertentiam, & obliuionem. Undè si quis non aduertens se esse excommunicatum Sacramentum penitentiae, aut quodlibet aliud ministrat, aut diuinum officium publicè celebret, irregularitatem non incurrit ob eandem rationem, ut per *Adr. in tract. de clauib. ar. 3. vers. Septima exceptio, lib. 4. Hugol. in suo tract. de cens. ab. 1. c. 14. §. 1. n. 12. Sayr. loc. cit. n. 12. & faciunt etiã, quæ adnotauimus in nostris Commentar. in Bull. Cœna lib. 1. cap. 2. q. 5. concl. 2. n. 25.* Et hæc om-

16 nia vera esse arbitror, etiam si Sacerdos in supradictis casibus excommunicatus Sacramentum ministrat, sciens, se esse in lethali culpa: siquidè ad incurrendam prædictam irregularitatem, exigitur censuræ contemptus, ut sup. diximus. Confirmatur, quoniam iste talis offendit Deum tantum, cuius legem præuaricatur; non autem conditorem canonis: ergò penam dumtaxat iure diuino impositam debet subire, & non penam irregularitatis à canonis conditore statutam, iuxta ea, quæ diximus *d. q. 5. in nostris Comment. in*

17 *Bulla Cœna concl. 2. n. 20. c. 21.* Est tamen verum, quod excommunicatus quantumuis toleratus si Sacramentum penitentiae ministrat, putans excommunicatum celebratorem, aut proprii ordinis aliud ministerium exercentem non efficit irregularem, cum hæc ignorantia sit iuris, & crassa, ab irregularitate non excusatur: quoniam is dicitur ignorare, quod scire tenebatur, ut habetur ex *Soto in 4. d. 3. q. unica, ar. 9. in fine, c. d. 22. q. 1. ar. 2. in fine, vers. Secundum argumentum, c. Sayr. loc. cit. n. 28. ubi etiam n. 29.* addit, quod qui dubitat, an censura sit alligatus, si deponat practicè dubium, celebrando excusatur ab irregularitate; sicut excusatur quoque; si dubitans propendeat, se non esse censuram irriterum, ut habetur etiam ex *Henriq. lib. 24. sua sum. c. 7. §. 1. Zerula in sua prax. Episc. p. 1. ver. irregularitas. dub. 2. c. p. 2. eod. ver. dub. 9.*

18 Quintus casus est metus cadens in constantè virum, nempe mortis, grauis damni in propria, vel suorum personis, ac bonis, &c. iuxta *tex. in l. nec timorem, & ibi Glos. c. DD. ff. de eo, quod met. causa:* tunc enim Sacerdos excommunicatus si propter vitandum mortis periculum, aut graue damnum Sacramentum penitentiae ministrat, excusatur ab irregularitate: nam ut sup. diximus, ad contrahendam irregularitatem ex violatione censuræ prouenientem, requiritur contemptus, qui eo casu non præsumitur. Etenim lex humana nunquam præsumitur obligare ad sui

fui obseruantiam cum tanto dispendio, vt habeatur ex *Sayr. ibid.* & *Nos* multa ad hanc rem pertinencia cumulauius *lib. 1. Commentar. nostrorum in Bulla Cœna, c. 2. q. 2. concl. 3.* Quod quidem verum esse dicimus, quando excommunicatus est vt supra toleratus; atq; idè occultus; secus autem si nominatim denunciatus esset, aut notorius clericorum percussor; nam Sacerdos publicè, ac nominatim excommunicatus, suspensus, vel interdictus, iusto metu perterritus penitentia Sacramentum ministrans, sicut non excusatur à peccato, ità quoq; non excusatur ab irregularitate: siquidem Sacerdos huiusmodi tunc facit actum intrinsecè malum: nam cum nominatim, & notoriè, vt supra sit censura alligatus, caret iurisdictione, atq; idè Sacramentum ipsum nulliter confert; sicut nulliter etiam in aliū censuram fulminaret, vt rectè docet *Suar. 3. part. 3. disp. 6. sec. 3. n. 3.* & *Nos* etiam adnotauimus in dictis nostris *Comment. in Bull. Cœna, c. 2. q. 2. concl. 2. in fin.*

9 Tertiò ampliatur supradicta conclusio, vt Sacerdos in mortali peccato permanens non possit citrà nouam culpam penitentia Sacramentum ministrare, etiam in casu necessitatis: quoniam ius naturale, ac Diuinum ex postulant, vt sancta sanctè tractentur: & Sacerdos præmissa saltè contritione potest Sacramentū ipsum ministrare: quam quidem contritionem breuissimo temporis interuallo haberi posse, docet *Suar. de penit. disp. 28. sec. 1. in prin.* Quam quidem opinionem tunc puto veram, quando Sacerdos nullam diligentiam præmisit ad procurandā contritionem, mediante Dei auxilio: secus autem, si diligentia adhibita, cognoscit non posse perfectum actum contritionis promere, vel de ea dubitat, an perfectam habeat, licet cognoscat habere attritionem, & non habeat copiam Confessarij, cui confessionem præmittat, antequam in extrema necessitate constitutum audiat: nam tunc arbitrator, Sacerdotem eiusmodi quamuis extra gratiā Sacramentum penitentia in tali necessitate constituto ministret, nouam culpam nō contrahere: etenim non est in nostra potestate perfectè conteri, nec cognoscere possumus, an veram contritionem habeamus; aliàs homo certò scire posset esse, vel non esse in gratia: quod est contra illud Apostoli dicentis, *Nemo scit, an odio, vel amore sit dignus.* Et quamuis contritionis actum instanti quis promere possit, vt supra diximus; id tamen fieri nequit, nisi mediante speciali Dei auxilio, qui licet facienti, quod in se est, non de neget gratiam; nihilominus rarò in tēpore adèd breuissimo quis potest, quod in se agere, vt disponi possit ad gratiam. Vndè Sacerdos supradicto casu administrans penitentia Sacramentū, videtur excusari à noua culpa: eò maximè quoniam iste talis per contritionem imperfectam, atq; idè saltè per attritionem dicitur sufficienter auersus à voluntate peccandi in futurū; & proindè dici potest, quòd sanctè aliquo modo sancta tractet. Confirmatur; quia si per solā attritionem penitens est sufficienter dispositus ad suscipiendum penitentia Sacramentū, etiam extrà casum necessitatis, cur ergò Confessarius, vigente maximè extrema necessitate, nō erit dispositus per solam attritionem ad ministrandum Sacramentum ipsum: postquam maior irreue-

7
rentia committitur in suscipiendo indignè Sacramentum, quàm indignè ministrando; sicut de Sacramēto Eucharistia inquit Apost. 1. Corinth. 11. *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit.* Quisuis enim in mortali ministrans tantum Sacramentum, mortalitèr peccet; de indignè tamen sumentibus loquitur Apostolus; quoniam maiorem culpam cōtrahit, qui Sacramentum indignè suscipit, quàm qui indignè ministrat. Denique, stante maxima difficultate cōterendi sicut oportet, talis Sacerdos procul dubio videtur excusari à noua culpa ministrando Sacramentum penitentia extreme indigenti, etiā si probabilitèr sciat non habere perfectam contritionem ob temporis angustiam: siquidem in moralibus excusatur non solū impossibilitas; sed etiam magna difficultas, vt sæpè diximus. Quòd si hæc vera esse fatendum est, multò magis eiusmodi Sacerdos excusabitur à noua culpa, vbi adèd vrgens, & repentina esset necessitas penitentis, vt ad propriam contritionem non adueneret, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus *ampl. 2. casu 4.*

22 Quarta ampliatur, vt Sacerdos in peccato vt supra ministrans Sacramentum penitentia, toties mortalitèr peccet, quoties confessiones audit: quoniam peccata multiplicatur numero per multiplicationem actus, vt latè sup. ostendimus *rom. 1. §. 1. disp. 3. sec. 5. de numerica peccatorum distinctione agentes;* ergò toties Confessarius peccabit, quoties actu Sacramentum penitentia in mortali ministrabit: siue ex interuallo temporis id agat circa plures personas numero distinctas; siue circa vnā, & eandem personam, statim post absolutam: quoniam siue ex interuallo, siue incontinenti in vna, aut in pluribus numero distinctis Sacramentum repetatur, semper concurrunt distincti numero actus: & hanc sententiam tenet *Syl. in sum. ver. Confessor 3. sup. q. 1. vers. Quātum verò ad sanctitatem,* quem refert, & sequitur *Megal. p. 1. Infit. Peregr. lib. 1. c. 4. n. 4. & Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. cap. 24. n. 16. vbi meritò reijcit opinionem Rodriq. p. 1. sua sum. c. 247. in fine,* dum ait, quòd si Confessarius plures res immediatè, vnum post alium absolueret, nō discedendo à sede, vbi expositus est ad confessiones audiendas, vel etiam discedendo, redeundi animo, si in mortali existat, vnā tantum culpā contrahit: quoniam omnes dictæ absolutiones moralitèr censentur inesse, & quæ incontinenti fiunt, censentur inesse, arg. *sex. in l. petens, C. de pass.* Patet enim ex dictis, id esse falsum, prout etiam qui scnicatur pluries continuatis vicibus, aut plura homicidia committit, plura quoq; peccata committit, vt aliàs diximus. Etenim quæ incontinenti fiunt, censentur inesse ex iuris fictione; non autem secundum rei veritatem; quoniam re vera quamuis vna absolutio incontinenti sequatur post aliam; in re tamè sunt plures actus numero distincti; atq; idè plura peccata numero, vt de hac materia latè sup. tra-
ctauimus *§. 1. disp. 3. sec. 5. rom. 1.* Imò Sacerdos eiusmodi in mortali, vt supra permanens, si post decem fidelium, v. g. auditas confessiones, vnus seorsim ab alio, vnica absolutione eos absoluerit, dicens, *Ego vos absoluo, &c.* quod ex legitima causa fieri posse, nempe in periculo naufragij.

gij, in virginti belli conflictu, in feuiente peste, &c. docent *Vasq. 3. p. tom. 4. q. 91. art. 3. dub. 3. & Moltes. p. 1. sua sum. theol. tr. 7. c. 5. n. 51.* cum alijs, quos allegant; adhuc decem peccata mortalia nouiter contrahit: quoniam licet decem vnico actu per modum vnus sacramentaliter absoluerit, & propterea hac ratione peccatum non deberet multiplicari, iuxta multiplicationem obiectorū, per ea, quæ sup. cumulauius *d. sec. 3. concl. 1. circa fin. nihilominus, quia singulorū confessiones seorsum audiuit, vnus post alium, singulas culpas contraxit: quia singulis maiorem partem singulorum Sacramentorum in malo statu ministravit, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus, ampl. 1.*

25 Quinto ampliatur, vt non solum Sacerdos in mortali Sacramentum pœnitentiæ ministrans mortaliter peccet; verum etiam pœnitens, qui sciens, id est sciens nolle conteri, induxit eiusmodi Sacerdotem ad ministrandum sibi Sacramentum: siquidem ex præcepto charitatis tenemur proximum ad peccandum non inducere, iuxta illud *Ecclesiast. 17. Vnicuique mandauit Deus de proximo suo.* Et eo magis, quia inducere aliquem ad peccandum, est scdaluus actiuus, sicut citra culpam, quis non accipit sub vfuris ab eo, qui ad scenerandum non est paratus, vt late habetur ex *D. Th. 2. 2. q. 78. Innoc. Panor. & alijs in c. super eo, de vfur. & Molin. de contr. all. disp. 335.* Quod quidem verum puto, quando talis Sacerdos non erat paratus ad ministrandum Sacramentum pœnitentiæ, nec extrema necessitas urgebat ex parte petentis: nam in extrema necessitate, & in mortis articulo, licitum est citra culpam ab iniquo ministro Sacramentum petere, & accipere; etiam si paratus non sit ministrare; nam hoc casu, quod petitur, bonum est, & potest citra culpam ministrari, vt de petente Sacramentum Eucharistiæ ab iniquo ministro per constitutum in extrema necessitate late sup. explicauimus *tom. 1. §. 2. disp. 5. sec. 5.* & habetur etiam ex *Suar. 3. p. tom. 3. disp. 18. sec. 1. vers. Dixi autem,* qui agens de Sacramentis in genere, inquit, licitum esse ab indigno ministro Sacramenta sumere, etiam si paratus non esset ad illa ministranda, dummodò aliqua iusta causa utilitatis, aut necessitatis adsit, quamuis non extrema, quoniam quod petitur bonum est, & minister posset citra culpam Sacramenta ministrare: quod verum esse ad minus arbitror quando non esset alius bonus minister, à quo percipi comode possit Sacramentum: quia minister ille malus licet paratus ad ministrandum Sacramentum indignè, atque; idèd habitualiter dicatur esse in peccato mortali; nihilominus toties denuò peccat, quoties Sacramentum actu ministrat: & propterea pœnitens si cum æquali saltem facilitate potest à bono ministro Sacramentum pœnitentiæ suscipere, tenetur mali ministri peccatum vitare, tum ex debito charitatis, iuxta illud *Eccles. 17. tum etiam propter reuerentiā Sacramenti: nam ob id vitatur sacrilegium, & iniuria, quæ inferitur Sacramento, dum à malo ministro ministratur, vt rem hanc late declarauimus sup. d. sec. 5.*

27 Sic ampliata limitatur hæc ipsa conclusio, vt ad dignè ministrandum Sacramentum pœnitentiæ ab habente conscientiam peccati mortalis, satis sit contritio, nec oportet præmitti sacramen-

talem confessionem, nisi in Sacramento Communionis suscipiendo, vt habetur ex *Syl. in sum. ver. Confessio 1. q. 3. Petr. Sot. lec. 5. de confess. Ledes. de Sacram. in genere, p. 2. q. 1. ar. 5. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 16. sec. 3. & 20. 4. disp. 35. sec. 3.* ac Theologi communiter in 4. dist. 1. & 17. contra *Palud. d. dist. 17. q. 1. ar. 5. & Adr. in 4. q. 3. de confess.* existimantes confessionem necessariò esse præmittendam in omnibus Sacramentis ministrandis. Quòd contritio satis sit, nec oportet confessionem præmitti; nisi in susceptione sanctissimi Sacramenti Eucharistiæ, id patet tum ex natura rei, cum sufficiens dispositio sit contritio, tum etiam, quia nullum adest præceptum positiuum, ex quo colligi possit eiusmodi obligatio. Verum tamen est, quòd cum difficilis sit contritionis actus, & nemo cognoscere possit, an sit contritus, tunc si minister antequam Sacramentum pœnitentiæ ministret conscientiam habeat peccati mortalis, & commodè potest confiteri, tunc arbitror teneri ad præmittendam confessionem: quoniam in dubijs tutior pars est eligenda, vt in *c. iuuenis de sponsal. & c. ad audiē. riam de homic.* Et multò magis: tenetur confessionem præmittere si cognoscat non habere contritionem, sed tantum attritionem. Cæterum regulariter satis est volenti ministrare Sacramenta quæcumque; si contritionem habeat de peccatis: imò si quis cum attritione sola Sacramentum pœnitentiæ, aut alia Sacramenta ministret, existimans se esse contritum, excusatur noua culpa, vt habetur ex *Navarr. post alios in c. Sacerdos, n. 21. de pœnit. d. 6. Reginal. lib. 1. sua prax. n. 161. circa fin. & Moltes. p. 1. sua sum. tract. 7. c. 24. n. 11.* Idem dicendum est de suscipientibus quæcumque Sacramenta, excepto Sacramento Eucharistiæ, quòd habens conscientiam peccati mortalis non potest nisi præmissa confessione sumere, vt habetur ex *Conc. Trid. sess. 13. c. 7. vt dixi tom. 1. §. 2. disp. 2. sec. 7. concl. 3. & 4.* Vnde conscientiam habens peccati mortalis volens suscipere Sacramentum ordinis, satis est si contratur, nec tenetur confessionem præmittere, nisi velit communicare ante ordinis susceptionem; nam tunc non ratione ordinis, sed ratione communionis obligaretur ad constitendum, vt contra *D. Th. docet Syl. in sum. ver. Confessio, 1. q. 2. Navar. in Man. c. 1. n. 9. & Valen. tom. 4. disp. de pœnit. q. 9. pun. 4.*

29 Secundò limitatur dicta conclusio, vt quamuis Sacerdos ministrans Sacramentum pœnitentiæ in mortali nouam culpam contrahat; nihilominus Sacramentum est validum, ac si à bono ministro fuisset ministratum: siquidem ad valorem Sacramenti Sacerdotis vitæ integritas non exigitur, vt sup. diximus: nam licet in *c. remissionem, 1. q. 1.* habeatur, quòd remissionem peccatorum mali ministri non præstant; nihilominus *Glosa,* quam refert, & sequitur *D. Antonin. 3. p. tit. 17. rex.* illum intelligit, vel de præcisus, vel si intelligendus sit de toleratis; tales non impendunt remissionem peccatorum ex merito eorum vitæ. Etenim præcisus, qui ab Ecclesia non tolerantur, quales sunt nominatim excommunicati, suspensi, & interdicti, publicè denunciati, notorij Clericorum percussores, non solum nouam culpam contrahunt; verum etiam cum careant iurisdictione, quam necessariam esse in fo-

fo penitentia ostendimus sup. 10. 1. §. 1. disp. 3. sec. 7. nulliter Sacramentum ipsum conferunt, vt in c. *audiuimus*, 24. q. 1. c. *ad probandum*, de re iud. & extat extrauag. *ad euitandum scandalum*, late *Sot.* & alij, quos refert *Molfes. loc. cit. n. 9. & 10.* Est tamen verum, quod si Sacerdos nominatim denunciatus vt supra, aut manifestus Clericorum percussor in vno loco ad alium locum remotissimum se conferat, & ibi Beneficiū aliquod fuerit adeptus, aut ad audiendas confessiones publicè fuerit expositus, hoc casu bona fide suscipiens penitentia Sacramentum à supradicto Sacerdote denunciato; sed in illo loco vbi beneficium fuerit consecutus, & confessionibus expositus communiter à Populo idoneus habitus, ac si nulla censura fuerit irretitus, non modò non peccat; sed etiam Sacramentum validè suscipit: etenim publica existimatio, & communis error tribuit taliter denunciato iurisdictionem, *arg. tex. in l. Barbarius. ff. de offic. Praetor.* Dixi, si ignorantia proueniat ex communi, ac publica existimatione: quia si proueniat ex particulari, ac priuato tantum errore secus erit dicendum: quia in moralibus leges non attendunt particulare incommodum, vt reetè inquit *Suar. 3. p. 10. §. disp. 11. sec. 2. n. 14. ex Vgol. & alijs*, vbi n. 15. concludit etiam, quod Sacerdos excommunicatus, qui ex defectu iurisdictionis extrà casum necessitatis non potest ministrare Sacramentum penitentia; non potest suam potestatem alteri delegare: siquidem delegatio est quoque iurisdictionis actus, qua excommunicatus caret. Sacerdos autem, qui denunciatus non est, nec publicus Clericorum percussor, quamuis censura sit alligatus, si Sacramentum penitentia conferat, licet peccet mortaliter; Sacramentum tamen est validum; nisi defectus esset ex parte suscipientis, vt habetur ex *Caiet. ver. Absolutionis impedimentum, in sua sum. Nauar. in Man. c. 9. & n. 9. & c. 1. §. labore, n. 10. de penit. d. 6. Couar. in c. Alma Mater, 1. p. §. 6. n. 7. vers. Quinta concl. de sent. excom. in 6. Henr. Vgol. & alij, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 2. Theol. 1. c. 2.* qui ait hanc conclusionem communem esse omnium Doctorum.*

32 Rationem autem hanc esse volunt; nam si collatio huiusmodi Sacramenti nulla esset, aut nulla diceretur respectu Sacerdotis excommunicati, qui Sacramentum contulit; vel respectu penitentis suscipientis illud: neutrum dici potest; ergo, &c. Non primum, quia iurisdictione necessaria ad absolutionem impendendam, & ad Sacramenti collationem apud Sacerdotem adhuc permanet, cum supponamus ab Ecclesia tolerari quamdiu illum vitandum non pronunciat. Nec dici potest secundum; quoniam penitens eo casu absolutionem suscipiens hac ratione non peccat, atque idè non ponit obicem; ergo dicti Sacramenti collatio valida est. Quod penitens ipse Sacramentum suscipiens ab eiusmodi excommunicato, vt supra tolerato, non peccet. patet: nam vel ignoranter illud suscipit; vel scienter. Si primum clarum est non peccare: siquidem omne peccatum est voluntarium: ignorantia autem maximè probabilis excludit omne voluntariū; quia antecedit omnem actum voluntatis, & est causa volendi. Quod si secundum idem videtur dicendum: nam suscipiens ab excommunicato

Sacramentum, quem non tenetur vitare, iuxta ea, quae habentur ex extrauag. *Mart. V. ad euitandum scandalum*, saepe allegata, nullam culpam contrahit: quoniam culpa caret, quod sit, lege permittente, vulgata iuris regula in c. *culpa caret, de regul. iur. in 6.* Imò hoc casu non solum licitum est à tali censura alligato Sacramentum suscipere; sed etiam petere; quia nulla communicatio cum eiusmodi excommunicatis in administratione Sacramentorum prohibita est; sed petere Sacramentum, est communicatio quaedam, ergo, &c. Verum tamen est, quod licet ex vi censura id verum esse citrà omnem controuersiam censeatur per dispositionem d. extrauag. *ad euitandum scandalum*; nihilominus non hoc deducitur, Fideles videntes hoc priuilegio, non debere vti discretionè, si aliundè naturalis ratio dictauerit ex alijs principijs ipsius priuilegij vsu esse abstinendum. Etenim penitens si Sacerdotem excommunicatum nolle conteri compertum haberet, & aliū Sacerdotem commodè posset adire, à quo Sacramentum penitentia posset percipere; ex debito charitatis, & ob reuerentiam Sacramenti debet talè Sacerdotè excommunicatū nolentem conteri, vitare: & id est quod Sacerdos ille excommunicatus paratus sit Sacramentum ministrare: nam licet regularitè licitum sit petere Sacramentum à ministris malis; dummodò ipsi sint parati ministrare; id tamen intelligitur, aliqua saltem utilitate concurrente: quoniam minister malus, est quod sit paratus Sacramenta ministrare; atque idè habitualitè tanquam expositus, in statu sit peccati mortalis; nihilominus actualitè Sacramenta ministrando nouam culpam contrahit, & tot peccata committit, quoties Sacramenta ministrat, vt supra diximus, *ampl. 5.* Quod quidem locum sibi vindicare docet *Suar. 3. p. 10. §. disp. 11. sec. 4. n. 7.* Siue Sacramentum penitentia petatur à proprio Parocho excommunicato, siue ab alio Sacerdote iurisdictionem habente in penitentem, excommunicato, & tolerato, vt supra: nam si penitens sciat illos contritionem non habituros, & alios posset adire eque idoneos citrà maximum sui incommodum, tenetur ex precepto charitatis ab alijs Sacramentum penitentia suscipere, & non à proprio Parocho: siquidem eadem ratio militat hoc casu de Sacerdote simplici, & proprio Parocho, vt supra censura alligatis: aliàs talis penitens contra præceptum charitatis ageret; atque idè lethalem culpam contraheret in ipsa confessione, & sic Sacramentum nullum esset respectu suscipientis, obicem gratia ponentis. Quod si penitens sciret, Sacerdotem illum, vt sup. excommunicatum contritum esse, & per illum non stare quo minus ab excommunicationis vinculo absolueretur; vel saltem oppositum ignoraret, & peteret ab eo penitentia Sacramentum, quamuis ministrare non parato, tunc fortè penitens ipse non peccaret: quoniam licet Sacerdos ille sit excommunicatus, cum non sit denunciatus, retinet iurisdictionem, & conterendo non peccaret ministrando Sacramentum gratia petentis, & non se ingerendo iuxta ea, quae sup. adnotauimus, *ampl. 5.* Nec distinguendum est hoc casu de Parocho, & Sacerdote simplici excommunicatis; quia eadem vtriusque ratio: nam vterque citrà culpam posset Sacramentum

conferre, & uterq; iurisdictionem retinet vigore d. extrauag. Ad euidendum scandalum; atq; idèò distinctio illa de Parocho, & Sacerdote simplici allata à Sayro lib. 2. Thef. c. 2. n. 8. & seq. 10. 1. & ab alijs ab eo allegatis meritò rejicitur à Suar. loc. cit. & superuacanea videtur. Satis est enim, quòd extrà casum extremæ necessitatis, Sacramentum ministreretur gratia petentis, & quòd non steterit per ipsum Sacerdotem quòminus à censura soluat: nec possit per alium non excommunicatum equè idoneum satisfacere penitenti: & quòd aliqua còcurrat necessitas, aut communis utilitas ex parte petentis, ut supradeclarauimus d. ampl. 5.

An ad bonitatem; & prudentiam Confessarij in audiendis confessionibus, exigatur puritas intentionis.

S E C. II.

S Y M M A R I U M.

- 1 In Confessario sicut exigatur vita bonitas, sit pura animi intentio.
- 2 Puram animi intentionem si habeat Confessarius dicitur habere caput aureum.
- 3 Caput aureum tunc dicitur habere Confessarius, cum munus suum exercet, propter honorè solius De, eiusq; amorem.
- 4 Palma viriditatem semper seruat, & quò magis veterascat, eo fructus promit dulciores.
- 5 Confessarius si ex suo munere temporalia, ac terrena bona assequi intendat, proculdubio habere dicitur caput terreum: Et ob huiusmodi prauam intentionem quandoq; in mentalem simoniam incidit.
- 6 Confessarius si aliquid temporale exigat, aliter confessionem non auditurus, simoniam committit realem, puniendam per Ecclesiam.
- 7 Eset etiam simoniacus Confessarius si pro labore, intrinsecè adiuncto Sacramento penitentia, temporalia intenderet: secus si pro labore extrinsecò predicto muneri aliquid intenderet.
- 8 Pro concione sacra licitum est aliquid temporale intendere, vel pro lectione sacra Scriptura, & pro alijs huiusmodi.
An seruari possint absq; simonia statuta, & consuetudines, qua in aliquibus Capitulis, & Monasterijs vigent, ut admissus ad Canonicatum, vel Monachatum faciat conuiuium toti Capitulo, vel Monasterio, vel quid exiguntur singulis Canonicis, vel Monachis.
- 9 Confessarius nò modo caput terreum habere dicitur, si intentionè habeat in confessionibus audiendis recipiendi munus à manu, sed etiam recipiendi munus à lingua.
- 10 Simonia tunc committitur, cum quis Episcopatum, aut Canonicatum recipere intendat in pretium sui muneris. Et explicatur distinctio Molfesij de intentione principali, & minus principali, & n. seq.
- 11 In simonia iure diuino prohibita, cū sit intrinsecè mala, intentio minus principalis excusatur à tanto, sed non à toto.
- 12 Excusatur mutuans ab usura, qui ex mutuo intendit aliquid accipere non in pretium rei mutuata, sed spontè dandum à mutuario, ex amore, &c.

13 Confessarius si ex diligèti huius Sacram. administratione laudem, & sanctitatis famam intendit in hypocrisim incidit, ex suo genere lethalem.

1 AD hanc controuersiam responderetur affirmatiuè. Probatum ex ijs, quæ sup. diximus in præcedenti sec. Etenim si vitæ bonitas exigatur in Confessario, consequenter requiritur, ut puram habeat animi intentionem; quæ, ut ait D. Th. 1. 2. q. 12. ar. 1. est actus voluntatis circa finem consequendum per aliqua media: & idem est, quod propositum; quod ex Arist. 6. Ethic. c. 9. 12. & 13 nihil aliud est, quàm per aliquod medium tendere in aliud, animo perueniendi ad illud: & soli rationali creaturæ perfectè eam conuenire, & nullo modo brutis, docet idem, D. Th. loc. cit. ar. 5. Siquidem intentio respicit finem perfectè, & sub ratione finis cum habitudine ad media; at bruta agunt propter finem imperfectè cognitum, nempè materialitè tantum, ut latè habetur per Vasq. tom. 4. in 3. p. disp. 40. & seq. Sal. tract. 6. de actib. hum. disp. 1. & Molfes. p. 1. sua sum. tract. 8. c. 3. n. 53. cum alijs, quos allegat. Debet igitur Confessarius puram habere animi intentionem in audiendis fidelium confessionibus; nempè, ut eo munere fungatur ad gloriam, & honorem Dei, & fidelium animarum salutem; atq; idèò duplicem finem, vnum alteri subordinatū (nam, ut ait D. Th. in d. q. 12. ar. 3. homo potest plura simul intendere, siue sint inuicem subordinata, siue non) Dei sciuit gloriæ, & honorem, & animarum salutem, quæ Dei gloriæ, ac honori subordinatur. Hanc animi puram intentionem si habeat Confessarius, potest meritò dici habere caput aureum, iuxta illud Cant. c. 5. Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus. Caput eius aurum optimum, &c. Caput enim intentionem denotat: Sicut enim caput est principium corporis; ita quoque intentio principium operis; quoniam finis, ad quem respicit intentio, mouet agentem. Aurum verò optimum charitatem denotat, iuxta illud Apoc. 3. Suadeo tibi emere aurum, nempè charitatem: liquidem aurum quemadmodum excelsit omnia metalla, ita charitas omnes virtutes. Et quanto quis ex maiori intentione charitatis aliquid facit, tanto magis est Deo gratus, & meretur. Vnde ille Confessarius dicitur habere caput aureum, atq; idèò puram animi intentionem, ut diximus, qui munus suū exercet propter honorem solius Dei, & amorem eius, ut rectè colligitur ex ijs, quæ habentur ex D. Anton. 4. p. tit. 2. c. 4. qui etiam addit ex hac pura animi intentione prouenire puras cogitationes, ita ut prudens Confessarius non tantum dici possit habere caput aureum, verum etiam comas sicut plantas palmarum, iuxta illud eiusdem cap. 5. Cantic. Coma eius sicut elata palmarum, nigra quasi Cornus. Etenim per comas, seu capillos, denotantur cogitationes: quoniã quemadmodum capilli proueniunt à capite, ita cogitationes à mente; atque idèò quale caput, tales capilli: & qualis intentio, tales cogitationes. Debent esse elata, sicut rami palmarum, qui licet partiti conspiciantur ab inuicem, sunt tamen in vna summitate. Sic prudens Confessarius puram intentionem habet, quauis plura meditetur, quam plurima loquatur, & di-

diuersa operetur; omnia tamen dirigit in honorē Dei, & salutem proximi. Palma verò viriditatem semper seruat, & quo magis veterascit, fructus promit dulciores, est annosa, interius subtilis, & superius lata contra modum aliarum arborum. Et Confessarius cogitationes in Dei honorē, & proximi salutem debet habere latas, firmas, ac stabiles omni tempore, tam in prosperis, quàm in aduersis, & semper deuotius se habere, iuxta illud *D. Augustini in c. iuuenis, de pœnis. d. 3. Vitam bonam quam accepisti tenere nō desinas, propositum bona vita conserua iugiter.* Debet denique comas habere nigras, sicut Coruus, nēpē humiles habere cogitationes: siquidem Coruus sicut super cadauera libentē quiescit; ita verus humilis considerat mortem, ex qua sumit sibi occasionem humilitatis.

3 Confessarius igitur, qui in audiendis confessionibus puram animi intentionem non habet, non potest dici habere caput aureum; sed si ex eius munere temporalia, ac terrena bona assequi intendat, proculdubio conuincitur habere caput terreum, & ob huiusmodi prauam intentionem quandoq; in mentalem simoniam incidit, vt in *c. nemo, & ibi DD. de simon. Syl. in sum. ver. Simonia. q. 8. sub ver. Quartum: Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 35. n. 35. Reginal. lib. 23. sua prax. n. 153 & alij, quos refert, & sequitur Molfes. p. 2. sua sum. tract. 6. c. 15. n. 47.* Et quāuis Archid. relatus à Syl. ibi, & multi velint, tunc Confessarium committere simoniam mentalem, quādo principalitē temporalia intendit ex administratione Sacramenti pœnitentiæ; nihilominus ego arbitror, quod simoniacus est censendus, etiam si intentione minus principali id agat; dummodo temporalia intendat in pretium Sacramenti: quoniam hæc simonia cum sit intrinsecē, & ex obiecto mala, intentio minus principalis excusat à tante, non à toto. Et si aliquid temporale exigat, aliter confessionem non auditurus, simoniam committit realem, per Ecclesiam puniendam, vt in *c. quam pio, 1. q. 2.* Et si pacto conuenit, conuentionalem, iuxta ea, quæ habentur ex *Syl. loc. cit. & Molfes. d. c. 15. n. 48. cum plurib. seqq.* Imò *Syl. ibid.* post alios, ait, quod in eandem simoniæ labem incidit Parochus, qui Parochiano suo non vult dare licentiam alteri cōfitendi, nisi pro pecunia; nisi non intendat licentiam vendere, sed prouidere sibi de portione oblationum ei contingente; & si præsumi possit licentiam vendere voluisse, si exigat maiorem summam, quàm dicta portio valeat, vt habetur ex eodem *Syl. ibid. paulo sup. ver. Secundum, circa med.* Est tamen verum, quod *D. Th. relatus à Syl. loc. cit.* inquit, quod tunc Confessarius simoniam cōmittit pro rebus temporalibus confessiones audiens, quando temporalia percipit in pretium absolutionis: secus autem si in pœnam peccati, vel culpæ præcedentis, imposta pecuniaria pœna: in qua re cauendum est, nē talis exactio, cupiditati magis, quam correctioni tribuatur. Idem dicendum esse inquit *Syl. ibi*, quando Confessarius non ex officio confessiones audiret: nam tunc citrà simoniam temporale aliquod posset intendere; dummodo illud non intendat in pretium Sacramenti; sed quasi elemosynale subsidium: seu nō vt temporale huiusmodi causa sit confessiones audiendi simpliciter; sed quā-

do causa fuerit audiendi potius hunc, à quo aliquid speratur, quàm alium; cum tamen si nihil speraretur, aliquis audiretur.

7 Esset præterea Confessarius simoniacus, si pro labore intrinsecē adiuncto Sacramento pœnitentiæ temporalia intēderet: siquidem labor intrinsecē adiunctus sacro ministerio, seu muneri spiritali, non potest pretio æstimari, neque vendi; quoniam Dominus cum voluit, spiritalia gratis dari, consequenter voluisse censetur laborem ad eorum administrationem necessariū, gratis quoque esse impendendum, vt rectē *Reginal. post alios, lib. 23. sua prax. n. 175.* Secus autem si pro labore extrinsecō dicto muneri aliquid intēderet, aut perciperet; tunc enim simoniam nō committeret. Vnde si quis ad Ciuitatem aliquam, aut Oppidum vocetur ad ministrandum Sacramentum pœnitentiæ, Sanctissimam Eucharistiā, ad celebrandum sacrum, &c. citrà simoniæ labem poterit pro itineris labore aliquid intēdere, pacisci: quoniam ille itineris labor est extrinsecus administrationi Sacramenti, & tantum per accidens est necessarius, vt ex communi omnium sententia docet *Molfes. p. 1. sua sum. tract. 6. c. 15. n. 67.* vbi etiam *n. 68. & seq.* rationabilē esse consuetudinem ait, qua Sacerdotes locare solent operas suas ad Sacramenta, & alia spiritalia ministranda in aliqua Ecclesia. Etenim pretium eiusmodi non percipitur pro labore intrinsecē necessario ad administranda Sacramenta; sed pro illa obligatione, qua teneur quocūq; tempore, & loco ministrare Sacramenta, prout necessitas exoptulabit. Vel in subsidium talium ministrorum, quibus casibus etiam per Iudicem potest compelli Populus ad continuandam solutionem eorū mercedum, cum dignus sit operarius mercede sua. *Panor. in c. Abolenda, n. 7. de sepult. D. Th. 2. 2. q. 100. ar. 3.* vbi *Cas. Nauar. in Man. c. 23. n. 100 & Reginal. lib. 23. sua praxis, n. 136. & seq.*

8 Hac eadem ratione licitum est intendere temporale aliquod pro concione sacra, pro lectione sacre Scripturæ, & pro alijs eiusmodi; quoniam non pro re sacra, sed pro labore, & iusto stipendio, ac mercede intenditur, ac percipitur, vt habetur ex *Suar. de Relig. 10. 1. tract. 3. lib. 4. de simon. c. 18. Reginal. d. lib. 23. n. 216. & Molfes. d. c. 15. n. 70. & Zecch. 10. 2. sua sum. de simon. c. 94.* Statuta pariter, ac consuetudines, quæ in aliquibus Capitulis, & Monasterijs, maximè Monialium, vt admissus ad Canonicatum, vel Monacatum faciat conuiuium toti Capitulo, aut Monasterio: vel exiguum quid det singulis Canonicis, aut Monacis, licitē, ac citrà simoniam seruari possunt; quoniam eiusmodi constitutiones, ac consuetudines factæ, ac introductæ fuerunt, non vt conuiuium, aut exiguum illud detur in pretium Canonicatus, aut Monacatus; sed propter communem læuitiā. Est tamen verum, quod eiusmodi statuta, ac consuetudines citrà peccati periculum quandoque non prædicantur; maxime si præuia taxatione cogerent ad prædicta præstanda: tunc enim simoniā proculdubio præsent, iuxta ea, quæ habentur in *c. ex multis 1. q. 2.* Et dato, quod non præfiguratur aliqua taxatio; nihilominus potest deesse rectitudo intētionis ex vtraque parte, & in exteriori foro habeat quandam speciem mali, vt habetur ex eodem.

B 2

Zecch.

Zecch. lo. cit. sub n. 21. qui licet dicat, id expresse prohiberi per *tex. in e. veniens, de sim. Cōc. Trid. sess. 24. c. 14. de refor.* & per *Bull. Pij V. nihilominus id verum est, quando mediante pacto, & in pretium Canonicatus, aut Monachatus, supradicta, vel alia similia recipiunt: secus autem si sponte, & ob communem lætitiā: siquidem iura illa simoniacas exactiōnes damnant: at simonia nunquam committitur, nisi detur temporale aliquod, aut etiā spirituale in pretium rei spiritualis, iuxta tradita per *Molfes. d. c. 15. n. 35. in fine, & Zecch. loc. cit. n. 22.**

- 9 Dicitur pariter Confessarius non habere caput aureum, sed terreum, qui puram intentionē non habet in confessionibus audiendis, non solum pura temporalia intendens, ac percipiens in supradictis casibus, vt sup. damnatis; atque ideò munus à manu, sub cuius appellatione venit quæcumq; res temporalis mobilis, aut immobilis, vt rectè declarat *Syl. d. ver. Simonia, sub q. 16.* verum etiam si ex tali exercitio laudem intenderet humanam, aut humanum fauorem, & sic munus à lingua, aut munus ab obsequio, & sic beneficium aliquod, aut dignitatem aliquam Ecclesiasticam. Vndè si quis Pœnitentiarij munere fungatur in aliqua Ecclesia sub hac tantum intentione, vt Canonicatum aliquem obtineat, aut Episcopatum habeat, is profectò nō dicitur habere caput aureum, sed terreum; atque ideò mentalem simoniam contrahit: imò conuentionalem, ac realem si illud paciscetur, & cum effectu obtineat. Etenim simonia non solum committitur emendo rem spirituales pro temporalibus; sed etiam emendo rem spirituales pro spiritualibus, iuxta ea, quæ habentur ex *Molfes. & Zecch. locis cit. & Syl. in sum. ver. Simonia, q. 16. per tot.* Quod quidem verum est si Episcopatum solum, aut Canonicatum intendat in pretium sui muneris: secus autem est si ob id talia intendat; quia vacet illius Ecclesiasticis utilitatibus, & alijs sit idoneus: Si quidem Ecclesiasticis utilitatibus inseruiētes, Ecclesiastica digni sunt remuneratione, vt rectè declarat *Syl. loc. cit.* Vndè distinctio illa intentionis principalis, aut minus principalis emēdi spiritualia pro temporalibus, aut spiritualibus ad simoniam committendam, vel ab ea excusandum allata à *Molfes. d. c. 15. n. 38. & seq.* non est simpliciter vera in simonia prohibita à iure Diuino; qualis est, quæ committitur in Sacramentis; quoniam hæc cum sit intrinsecè mala, intentio minus principalis excusat à t̄to, non autem à toto; sed solum potest habere locum in simonia prohibita de iure humano, qualis est illa, quæ committitur in emptione beneficiorum pro re temporalis, aut pro alio beneficio, vel pro alia re spirituali eiusdem generis, de quibus loquitur *Molfes. ibi, & alij,* quos ipse allegat. Intendens deniq; humanum fauorē in audiendis confessionibus, tunc simoniam committit, quando ex illo fauore intendit spirituale aliquod, aut spirituali annexum, vel temporale in pretium collationis Sacramenti, vt si Confessarius Regis, aut alterius Principis confessiones audiat, vt faueant sibi apud Rom. Pontificem ad obtinendum Episcopatum, Cardinalatum, aut alias dignitates, vel officia: secus autem si eiusmodi fauorem non intendat in pretium Sacramenti impensū, aut impendendū; sed sponte à di-

&is Principibus, & eorum gratitudine, amore, & beneuolentia: & ipse Confessarius esset alijs dictis dignitatibus, & officijs dignus, iuxta ea, quæ post alios notat *Molfes. d. c. 15. n. 62. & 63.* Etenim eadem ratione excusatur mutuus ab usu, qui ex mutuo intendit aliquid non in pretiū vsus rei mutuata; sed sponte dandum à mutuatario, ex amore, beneuolentia, ac gratitudine, nullo præcedente pacto, aut ciuili obligatione.

- 33 Quod si laudem, & sanctitatis famam ex Sacramenti pœnitentiæ administratione diligenter habita, Confessarius intēdat, tunc in hypocrisis incidit, quæ lethalis culpa est ex suo genere, vt inquit *D. Th. 2. 2. q. 11. ar. 4.* quando hypocrita non studet sanctitati, nec vacare intēdit, sed odit illam; aut sub hoc velamine intendat aliquem decipere, vel dignitatem acquirere: secus autem si studeat sanctitati, & Confessarij munere diligenter fungatur principaliter propter salutem animarum, sed æquè, vel minus principaliter propter humanam laudem, nec intēdat aliquem decipere, nec dignitatem aliquam cōsequi; quoniam tunc venialiter tantum peccabit, & præmium talis operis amittit, iuxta illud Domini *Matth. c. 6. Receperunt mercedem suam, vt rectè declarat Molfes. p. 1. sue sum. tr. 3. c. 8. n. 115. & 116.*

De Bonitate, & Prudentia Confessarij quoad alios.

D I S P. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Confessarius discretus esse debet, ac cautus, atq; ideò prudens.

- 2 **T**Ractauimus hucusque de Bonitate, & Prudentia Confessarij quoad se, ac particularē eius perfectionem, modo consequenti ordine, restat videndum de bonitate, & prudentia ipsius quoad alios, & aliorum bonum, ac utilitatem. Etenim ex nostro Canone Cōfessarius discretus debet esse, ac cautus, atque ideò prudens, cum tam discretionem, quàm cautionem ad prudentiam spectare supra ostendimus. Et quoniam Confessarius discretus, & cautus in ordine ad pœnitentes quadrupliciter cōsiderari potest; Primò antequam confessionem audiat; Secundò dum confessionem audit; Tertiò dum absolutionem impendit, & denique post impensam absolutionem, & completum, seu collatum pœnitentiæ Sacramentum, idcirco sigillatim de his omnibus, Deo duce, agemus. Et primò in hac Disputatione de primo modo discutiemus.

Qualiter Confessarius discretus, & cautus esse debeat erga pœnitentes, ante sacramentalem confessionem excitatos ad confitendum.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Confessarius discretus debet esse, & cautus pœnitens personam, quam excipere, ac trahere

- intendit ad sibi confitendum.*
2. *Confessarius si iniuste, & dolose ab altero pœnitentem auferat falsis suasionibus, & ab eius Ecclesia deuict, eiq; iacturam inferat elemosynarum, quas pœnitens ipse largiri solitus erat, occasione Sacramenti pœnitentiæ ministrandi, non modo peccabit contra charitatē, sed etiam contra iustitiam, & ad restitutionē tenebitur.*
 3. *Confessarius si personam, quam ad sibi confitendum excitat, nouerit in lethali culpa, permanere, & de pœnitentia peragenda non cogitare, citrà omnem notam illam poterit excitare, & oportunis suasionibus ad sibi confitendum trahere.*
 4. *Idq; agere potest etiam si eius Prælatus non sit, nec Pastor.*

AD huius rei explicationem est adnot. quòd quandoq; contingit, pœnitentem excitari per Confessarium ad sibi confitendum: & aliquando spontè ad Confessarium se conferre. In hac igitur *Sec.* agemus de Confessario qualiter discretus, & cautus esse debeat erga pœnitentem à se excitatum ad confitendum: & in *seq. Sec.* agemus de Confessarij discretionem, ac cautionem erga pœnitentem spontè ad se venientem.

1. In hac re Confessarius debet esse discretus, & cautus perpendens personam, quam sibi confitendam excitare, ac trahere intendit; an scilicet in lethali culpa probabiliter saltem sciat permanere, vel non: si pœnitentiæ Sacramentum solcat frequentare, an potius rarò ad illud accedere? Si Confessarium habeat ordinarium, vel non habeat; & si ordinarium habeat, an sufficiens sit, vel insufficiens. Etenim si de persona agatur honesta, atq; deuota, quam in mortali peccato probabiliter putat non existere: quòd Sacramenta frequenter, & Confessarium habeat ordinariū, cui confiteri consueuerat, frustra excitatur à Confessario, extraordinario ad sibi confitendum, & si ordinario sit doctior, ac magis idoneus: nò enim beneuolentibus opus est medico præsertim extra ordinario. Imò eiusmodi excitatio, ut plurimum scandalum parit: siquidem talis persona maximè femina si diues esset, ac nobilis posset rationabiliter suspicari de intentione Confessarij sic excitantis, ut non tam animæ illius zelo, quàm quæstus cupiditate, ambitionis, aut alterius interesse gratia moueatur. Ordinario quoque Confessario iniuria quodammodo inferitur; & multò magis si falsis suasionibus, ac promissionibus inducta, eo dimisso ipsius excitantis tandem efficiatur pœnitens. Quamobrem sæpè vidi maximas exortas dissentiones inter Cōfessarios, & charitatem notabiliter violatam non sine magno fidellum scandalo, ac admiratione, & animarum eiusmodi Confessariorum detrimento.
2. Nam si alter Confessarius iniuste, ac dolose, & falsis suasionibus, ut supra ab altero pœnitentem auferat, & ab eiusdem Ecclesiæ deuict, ob id etiā elemosynarum, quas pœnitens ipse priori Confessario, aut ipsius Ecclesiæ occasione ministrandi Sacramentum pœnitentiæ elargiri consueuerat, iacturam infert; atq; idè non tantum cōtra charitatem, verum contra iustitiam peccabit, & ad damni refectionem proculdubio obligabitur, arg. *tex. in l. quid ergo §. i. ff. de his, qui non*

infam. & c. fin. de iniur. Et cum dolosus huiusmodi Confessarius sub prætextu boni Religiosi per hypocrisim elemosynam consequitur, ad eiusdem restitutionē pariter efficitur obnoxius, iuxta ea, quæ habentur ex *Innoc. in c. quia plerique, de immun. Eccl.* quia dans elemosynam illi, non censetur eam simpliciter erogare, sed interpretatiuè dat viro religioso: qui quidem Confessarius cum talis non sit, nò censetur elargitæ rei in eum dominium transfere, ut post *Alex. de Ales docet Syluestr. in sum. ver. Confessor 3. q. 10.* Et insuper si confessiones audiat lucri gratia, aut ob alium temporale commodū principaliter, potiusquàm ob spirituale pœnitentis emolumentum, etiam si nò hil petat, metalem simoniam contrahit; sicut à simoniæ labe non sunt immunes, qui quæstus gratia diuites pauperibus in audiendis confessionibus præferunt: imò & realem committerent, pecuniam pacto exigentes confessiones aliàs non excepturi, ut in *c. quā pio, r. q. 2.* aut Parochi nolent subditis facultatē concedere adeundi alium Confessariū, nisi prius tantum eis elargirentur, quantum elargiti fuissent si ipsis fuerint confessi, ut habetur ex *Guilermo Pipino in suo opusc. super Confiteor, tr. 2. p. 3. cap. 5. litt. T.*

3. Quòd si Confessarius personam, quàm ad sibi confitendum excitat, nouerit in lethali culpa permanere, & de pœnitentia peragenda non cogitare, tunc citrà omnem notam potest eam excitare, & oportunis suasionibus ad sibi confitendum trahere; si ordinarium Confessarium maximè non habeat: vel si habeat sollicitus non videatur de salute, ac repensentia ipsius: aut sit insufficiens, vel si idoneus adire eum nolit propter erubescensiam, aut ob aliam causam. Imò aliquo casu non solum potest; sed etiam debet cum propriæ vitæ corporalis periculo. Ut si videat peccatorē eiusmodi in articulo mortis constitutum, & non adsit alius, qui pœnitentiam ei suadeat; quin potius Infidelis adsit, qui eundem ad excipiendū pœnitentiæ Sacramentum dissuadeat: tunc enim etiam cum propriæ vitæ periculo tenetur illum ad pœnitentiam excitare, & omni meliori modo procurare eiusmodi peccatoris conuersionem: quod verum est, etiam si nò esset eiusdem Prælatus, & Pastor: siquidem tam
4. Prælatus, quàm quilibet alius, qui videt proximum subiaccere periculo animæ tenetur cum potest, subuenire, etiam exponedo se periculo mortis corporalis. Hinc *D. Th. in 3. sent. d. 29. ar. fin. quodlib. 2. in resp. ad secundum, sic ait, Cum scimus fratrem nostrum posse liberari per mortē corporis nostri à morte anima sine periculo anima nostra, tunc tradere animam, id est vitam corporalem pro fratribus non est perfectionis, sed necessitatis.* Hoc idem habetur ex eodem *D. Th. in opus. de perfectione vite spiritualis, c. 14. dum ait, Nos debere animam proximi diligere plusquam corpus nostrum.* Etenim ob id si quis videret puerum morientem sine baptismo tempore pestis, tenetur cum propriæ vitæ periculo eū baptizare. Sic etiam Sacerdos videns aliquem fidelem peste laborantem, qui desperat, nisi ad eum accedat, pœnitentiæ Sacramentum ministraturus, tenetur quidem etiam cum periculo infectionis proprii corporis illi succurrere, iuxta ea, quæ habentur ex *T. Abiena* post alios, *in sum.*

Sam. in ver. Episcopus. q. 5. quibus adde, quæ adnotauimus in nostris Commentar. in Bull. Cæna. lib. 2. c. 7. q. 36. n. 40. & lib. 3. §. 2. q. 1. sub un. 21. & 22.

Qualiter Cōfessarius discretus, & cautus esse debeat, quando pœnitens non excitatus, sed spontè se confert ad eum ad suscipiendum pœnitentiæ Sacramentum.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Plures si sint parati, audituri ab uno, & eodem Confessario, Cōfessarius ipse discretus esse debet, & ceteris paribus, Magnates præferre.
- 2 Circa tamen hanc rem Confessarius magna prudentia vti debet, nè expellat Columbas à Columbaria.
- 3 Memorat Author discretionem, ac prudentiã, qua erga ipsum usus fuit P. Petrus Antonius Spinellus Soc. Iesu, dum esset Cōfessarius Fratrum Congregationis Sanctissimæ Conceptionis.
Et ad gradum V. I. Doctoratus promotus, quoniam atatis anno Sanctissimam Clericorum Regularium Religionem fuerit ingressus.
- 4 Vberti ordo licet regulariter in audiendis confessionibus expediat, prudens tamen Confessarius, ac discretus, citrà scandalum illum profectus debet.
- 5 Mulier si ad pedes Confessarij se conferat, sacramentaliter audienda, curet Confessarius, ut ex transuerso permaneat, & cur.
Earumq; Confessiones solum in publico sunt audienda.
- 6 Pœnitens si morbo aliquo impeditus genibus flecti nequeat, potest etiam sedens, ac iacens audiri, quamuis non solum intrinsicè, sed etiã extrinsicè humiliter se habere debeat.
- 7 Pœnitens, quamuis miles, aut magnus Princeps sit, haud conuenit, ut armatus accedat ad pœnitentiæ Sacramentum. Et nunquam in confessione gestus debet habere elatos, & incompósitos.
- 8 Prostrato ad Confessarij pedes pœnitente, debet imprimis Cōfessarius se signo Crucis signare, opem à Deo exposulans ad suum munus rectè subeundum.
Et de quibus pœnitentem instruere debeat.
- 9 Homo lethaliter peccans non solum Deum offendit, verum etiam eius dulcissimam Matrè, Sanctos Angelos, & omnium Sanctorum Cuneos in se concitat.
- 10 Pœnitentiã rudem si nouerit Confessarius, ad eò, ut probabiliter dubitet non solum ignorare: Confiteor, &c. sed etiam Credo, &c. aliaque ad salutem necessaria, debet eum interrogare, an sciat articulos fidei, eundemq; articulos ipsos explicite docere.
- 11 Tenentur fideles explicite credere in primis tria saltem Sacramenta, Baptismi scilicet, Eucharistiæ, & Pœnitentiæ.
- 12 Reliqua tamen Sacramenta tunc tenentur explicite scire, cum illa sunt suscepturi; sic quò-

que explicite credere tenentur, Dei filium solam humanam assumpsisse naturam, & incarnatum in utero B. Mariæ Virginis.

- 13 Explicite quisque tenetur credere mortem, & resurrectionem Domini nostri Iesu Christi. Item & eiusdem Iesu Christi aduentum.
- 14 Confessarius si dubitet, an pœnitens debitam adhibuerit diligentiam in sufficienter examinando suam conscientiam, hac de re interrogare eum debet.
- 15 Pœnitens si adeò rudis sit, ac minimè capacitaris, ut sit ei insufficienter suam conscientiam discutere, non est a Confessario defatigandus, sed ipsemet Confessarius debet eum iuuare debitis interrogationibus.
- 16 In sex casibus tenetur Confessarius pœnitentiã audire, eique Sacramentum pœnitentiæ administrare, quamuis dicat, nullam adhibuisse diligentiam in peccatis memorandis; Et sic tempore belli, naufragij, &c. Ad uitandum scandalum, vel si paucis diebus antea ad confessionem accesserit, &c.
- 17 Si magnus quis esset peccator, præsertim si per multos annos non sit cōfessus, & accedat nullo præmissa examine, quid erit per Confessariũ agendum.
- 18 An illi sit omninò satisfactio imponenda, antequam absoluat.
- 19 Si modica aliqua diligentia pœnitens usus fuerit in examinanda propria conscientia, non per hoc eius confessio redditur nulla.
Et si talis defectus inculpabilis fuerit, excusatur etiam à materiali integritate confessionis.
- 20 Quomodo fiat diligenter conscientia discussio, & examen à pœnitente.
- 21 Antequam pœnitentis confessionem audiat Cōfessarius, illum interrogare debet, si satisfactionem, sibi in precedenti confessione iniunctam adimpleuerit.
- 22 Confessarius si videat pœnitentem adeò fragilem, ut probabiliter dubitet, non esse pœnitentiam expleurum, licet id promittat, debet eum inuocare ad plenariam indulgentiam lucrãdam.
An debeat effectum indulgentiæ docere pœnitentem.
- 23 Si pœnitens satisfactiones medicinales, pluries iniunctas, neget impleuisse audiri amplius nõ debet, nisi factò experimento per Confessarium ad aliquod tempus, quod eas impleuerit, vel illum non absoluerit, nisi pœnitentia impleta.
- 24 Quoad satisfactionem proximo exhibendam in fama, honore, anima, in corpore, & tandem in bonis, si pœnitens non satisfecerit, quid à Cōfessario erit agendum?
- 25 Pœnitens si promiserit eidem Confessario, vel alijs restituere, & non restituerit, si adhuc restituere potest, nõ est absoluedus, nisi restituat. Quid si semel tantum fuerit confessus, cum proposito restituendi. & n. 28.
- 26 Vbi quis in mortis articulo constitutus potens restituere, non restituit, non presumitur habere verum propositum restituendi, atq; idè nõ erit absoluedus.
- 27 Manifesti usurarij priuantur pœnitentiæ, & Sanctiss. Eucharistiæ Sacramentis, donec usuras extortas restituant.
- 28 Pœnitenti non est regulariter deneganda absolutio.

lucio ex eo, quod semel tantum confessus fuit, ac absolutus cum proposito restituendi, & non restituit.

- 29 In multis casibus potest penitens absolui, etiam si pluries fuerit absolutus cum proposito restituendi, & non restituit.
Et primò ubi loci, temporis, & personæ circumstantia concurrunt, ut prudenter iudicari possit, quod impensa absolute statim restituet. Vel si penitens antea potuerit restituere ad præsens factus est impotens ad soluendum.
- 30 Si quis restituendo in extrema necessitate constitueretur, restituere haud cogitur, & quare.
- 31 In pari necessitate melior est conditio possidentis.
- 32 Creditor si sit persona publica, & valde utilis, ac necessaria Reipublicæ, & reperiat in pari necessitate cum debitore, debitor non ex iustitia, sed ex charitate tenetur ei debitum restituere.
- 33 Debitor si non possit restituere, nisi cum detrimento, & iactura proprii status, & honorum, potest differre restitutionem, quousque possit absq; huiusmodi iactura.
Et qui nam verè dicatur, commodè non posse restituere.
Et an id locum habeat tam in debito ex contractu, quam ex delicto.
- 34 Tunc quis cum detrimento status restituere, nõ cogitur cum statum iuste antea acquisierat, secus si iniuste, puta per rapinas, &c.
- 35 Res obnoxia restitutioni si exierit, & debitor non sit constitutus in extrema necessitate, restituere compellitur, etiam cum iactura status.
- 36 Debitor tunc demum restituere non tenetur cū iactura sui status, & proinde potest restitutionem differre, quando creditor similem status iacturam ex tali dilatione non sit passurus.
- 37 Debitor et si non teneatur restituere cum iactura sui status, tenetur tamen statum minuire, ut creditori satisfacere valeat.
- 38 Debitor ubi est in bona fide, cuius bona omnia sunt restitutioni obnoxia non tenetur statim restituere cum iactura sui status, aut notabili detrimento suorum honorum.
- 39 Voluntaria creditoris dilatio debitorem à restituendo excusat.
Sic non possit omnibus creditoribus satisfacere statim restituendo, & adsit spes probabilis, & post aliquod breue tempus futurus sit potens ad satisfaciendum omnibus.
- 40 Debitor ubi statim restituere non potest citrà propria fama detrimentum, restitutionem differre potest, quousq; cesset detrimenti periculū.
- 41 Idque verum est quando infamia magna esset; secus ubi res esset magna, & infamia mediocris, vel minima.
Affertur exemplum mulieris, qui partum sibi supposuit, aut filium ex adulterio peperit, aut & quando teneatur suum crimen reuelare.
- 42 Iniuste hominem occidens, vel eiusdem membrum ladens, licet non pcessit vitam homini restituere, vel membrum, tenetur tamen ad omnes expensas, damna, & interesse, que occasione huiusmodi criminis proximo obuenerūt.
- 43 Idque locum sibi vendicat etiam si occisus, aut membro debilitatus, erat omnino inutilis domui suæ.
- 44 Restitutio facienda ob damnum illatum in bo-

- nis spiritualibus statim quoque fieri debet, sicut & rerum externarū, & corporalium, imò, & multo magis, cum hac illis sint nobiliora.
- 45 Idque intelligitur de eo, qui dolo, vel fraude alium ad peccandum induxit secus, si impellat aliquem, qui scit illud esse peccatum, & possit se libere ab eo abstinere.
- 46 Prælati si subditum induxerit ad peccandū, contra iustitiam agit, cum ex iustitia obligetur, bonum spirituale subditorum curare.
- 47 Si tractetur de inducendo ad penitentiam eū, quem ad peccandum impulit, non tenetur statim id agere cum periculo propriae vitæ, aut magna bonorum iactura, sed potest differre donec cesset periculum.
- 48 Qui alium induxit ad peccandum, tunc huiusmodi restitutionem tenetur facere cum probabiliter scit, suis suasionibus fore, ut penitentiam agat, secus si sciat, nihil profuturum.
- 49 Quoad restitutionem fame statim faciendam, in multis conuenit cum restitutione bonorum temporalium, ac spiritualium, & in multis differt.
Et in quo rerū ordine ponatur fama, & honor.
- 50 Aliquando fama restitutio est facienda etiam cum periculo propriae vitæ.
- 51 Damnum inferens, tantum damnum subire tenetur quantum alteri intulit, & à quo per simile, & æquale damnum potest alterum laesum liberare.
- 52 Fama restitutio remitti potest in multis casibus, & in quibus.
- 53 Quæ dicta sunt de restitutione fame, proportionaliter extenduntur ad restitutionem honoris. Et quomodo ledatur fama, vel honor.
- 54 Prælati, vel Superiori si ledet honorem subditi, vel Superioris, & nõ possit restituere, nisi petendo veniam, illam petere non tenetur, & cur. Idemque inter Illustres seruandum est.
- 55 Iniuria si in absentia fuerit illata corā alijs, eo animo, ut in notitiam contumeliæ affectus ueniret, tenetur iniuriæ adire eos coram quibus contumelia affectus, eosque rogare, ut sileant.
- 56 Non tantum honoris læsi est faciendā restitutio, sed etiam omnium damnorum temporalium, quæ ob ignominiam iniuste illatam proximo consequuta fuerit.
Et an, & quando prudens Confessarius possit honoris restitutionem differre.

1 **A**D huius rei explicationem est adnot. quòd si plures ad sint, qui parati sint audiri ab vno, & eodem Confessario, tunc Confessarius ipse discretus debet esse, ac cautus: nam licet personarum acceptionem habere non debeat; præsertim ne propter diuites, & Magnates, pauperes dimittat; non citrà eorum scandalum, & grauem Dei, & penitentię Sacramenti iniuriam; nihilominus cæteris paribus, Magnates sunt præferendi: siquidem ex eorum frequentia confessionum Deus magis glorificatur: & ipsorum exemplo alij inferiores excitantur ad Sacramentorū frequentiam, ut rectè notat *Moses. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 22. n. 29.* Imò eiusmodi ordinem seruandam esse ex Magistro Vberto docet *D. Anton. 3. p. tit. 17. c. 19. propè fin.* Inquit enim *Vbert. lib. 5. de offic. Ordin. Frat. Prædic. Illorum confessiones prins, ac libentius audiri debent, qui magis indigore*

digere putantur: vel qui raro venire solent: vel qui sunt extranei: vel qui sunt in maiori statu: vel de quorum confessione maior utilitas sequitur speretur. Est tamen verum, quod circa rem hanc Confessarius magna prudentia uti debet, ne in eiusmodi ordine seruando scandalum inferat postpositis, ac expellat Columbas à Columbaria: quapropter prædicta intelligenda sunt, pensatis circumstantijs loci, ac temporis, & personarum; præcipuè quando probabiliter existimetur, postpositos non esse scandalizandos.

Hanc ipsam discretionem, ac prudentiam erga me adhibuit s. m. P. Petrus Antonius Spinellus Illustris Religionis Societatis Iesu Provincialis; sanctitate, prudentia, ac scientia celebris, & generis nobilitate clarissimus, qui dum Neapoli Rector existeret, & Confessarius fratrum Venerabilis Congregationis Sanctissimæ Genitricis Dei Mariæ Conceptionis, & ipsorum fratrum confessiones exciperet in Ecclesia Collegij eiusdem Societatis; ad eam me contuli, paucis mensibus, post mei aduentum à Patria Neapolim iuri operam daturus, dum essem annorum circiter sexdecim: dictorum fratrum circumdatum ad reconciliandum ei, & desiderans prædicto Patri confiteri, seorsim ab ipsis fratribus per plures passus stabam, expectans donec eorum compleretur reconciliatio. At Sæctus ille Pater, discretus, ac prudens, elevans in me oculos, mox cognouit me non esse de illo ovili; sed extraneum, prout re vera eram, & qui Neapolim aliàs nondum adueneram: & habens ad pedes eius vnum ex præfatis fratribus se reconciliantem, reconciliatione nondum completâ, vocauit me: & benignè ab eo interrogatus, quid vellem, respondi, meum desiderium esse, ut meâ confessionem exciperet: & dum, ut paulisper expectarem, replicasset, donec compleretur dicti fratris reconciliatio; ea absoluta, statim me ad se auocauit, omnibus alijs fratribus, quorum magna erat multitudo postpositis: & post auditam meam confessionem, & susceptum pœnitentiæ Sacramentum aperuit mihi, in domo dicti Collegij esse Congregationem Sæctissimæ Dei Matris Mariæ Conceptionis, ad quam benignè ab eo inuitatus consentiens, mox vni ex dictis fratribus fui ab eodem traditus erudiendus, à quo cum maxima charitate exceptus, & delatus ad dictam Congregationem, Diuina mihi succurrente gratia in ea perseueraui donec Neapoli commorans ad vtriusque iuris Doctoratus gradum fui promotus. Tandem ad Aduocati, ac Iudicis exercitium extra Neapolim appulsus, ob salubrem consuetudinem frequentandi Sanctissima Eucharistiæ, ac pœnitentiæ Sacramenta, eorum frequentiam ibidem quoque, Deo fauente fui profecutus; & à Diuina gratia illuminatus, ac sæculi pericula expertus vigesimum septimum annum agens, Nobilissimam, ac Sanctissimam Clericorum Regularium Religionem fui ingressus; vbi ad septuagesimum quartum annû iam peruentus, non citrà maximam mei confusionem, adhuc tepidè, ac indignè viuens, inutilem Dei seruum me fateor, & agnosco. Deprecor igitur Diuinam suam pietatem, ac misericordiâ, ut totius reliquæ vitæ meæ cursum, qui mihi superest peragendus, ità dirigat, protegat, atque

defendat, vt nulli alijs, quàm suæ bonitati deseruiam, nec aliud in hac vita cupiam, ac requiram in laboribus, actibus, & cogitationibus meis, quàm Diuinæ Suæ Maiestati placere, ac fidelitèr inferuire.

Ad rem igitur deueniendo dicimus, quod licèt supradictus Vberti ordo in audiendis confessionibus regularitèr expediat; nihilominus Confessarius discretus, cautus, & prudens ità demùm debet illum prosequi, si citrà scandalum fieri potest: & in dubio illa regula videtur tutior qua personarum non habetur acceptio; ità vt Confessarius illum primò audiat, qui primus ad suos pedes se prostrauerit sacramentalitèr audiendus: eidemq; dulcem, affabilem, atque suauem, mitem, piûm, discretum, cautum, prudentem, atq; benignum se ostendat: siquidem has conditiones in Confessatio exigi docet *D. Tho. in 4. scilicet d. 17.* & colligitur ex *c. qui vult, §. Sacerdos de pœnit. d. 6.* illis verbis: *Ad sit benivolus, paratus erigere, & secum onus portare, habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate, &c.*

Illud autem circa rem hanc est omninò seruandum, vt si mulier sit, quæ ad pedes Confessarij se conferat sacramentalitèr audienda, curet, vt ex tranuerso permaneat, nec in faciem eius aspiciat: quoniam mulierum facies, vt ventus vrens est, inquit Propheta. Ob id enim Confessarij plerumque solent manicam suam, aut aliquid simile inter se, & faciem mulieris consistens: & in nonnullis locis vidi laudabilem consuetudinem, qua mulieres maximè iuuenes, ac formosæ velatæ vultum, & oculos habentes demissos in terram, ad pœnitentiæ Sacramentum se conferunt. Imò *D. Anton. ex Vberto loc. cit.* similiter monet Confessarium, vt caueat, ne nisi in publico earum confessiones audiat: & nisi ab aliquo, aut aliquibus videatur: nec multum moretur, nisi quantum necessitas confessionis exigit: & eis, quæ nimis frequenter confiteri volunt, assignet certum tempus, extra quod ipsas non audiatur, nec alijs colloquijs se eis exponat, ac semper verbis duris, & rigidis potius vtatur erga illas, quàm mollibus. Hæc *D. Anton.* ibi, qui etiam addit, Confessarium in audiendis confessionibus non solùm in mulierum faciem nõ debere intendere; sed nec quidem in vultum viri frequenter aspiciere, ne faciat eum erubescere. Quæ dixi de mulieribus proportionalitèr videtur quoque dicendum de pœnitentiis, cum militet ferè eadem ratio: quapropter in nonnullis locis adsunt synodales constitutiones, quibus Confessarijs præcipitur, vt mulieres, & pueros non nisi in publico audiant.

Ad pedes igitur Confessarij prostratus pœnitens, nisi genibus flecti nequeat morbo aliquo impeditus; quoniam tunc potest etiam sedens, ac iacens audiri: siquidem corporis positio non est de essentia sacramentalis confessionis. Est tamen verum, quod confessio cum debeat esse humilis, ac lacrimabilis, iuxtà illud *Eccles. c. 4. Presbytero homilia animam tuam, & Magnato humilia caput tuum.* Pœnitens nõ solùm intrinsecè humilitèr se habere debet, agnoscens se pauperem, ac miserum peccatorem indignum gratia, ac misericordia Dei; sed etiam extrinsecè, quod in corporis positione consistit, seu-

reuerentiam Confessario exhibendo; qui tanquam Dei minister illius personam repræsentat. Vnde si adoratio Dulæ conuenit cuilibet Prælato, ut Nos latè probauimus in *Commentar. in Bulla Cæna, lib. 1. c. 4. q. 3.* multò magis debetur Confessario in actu cõfessionis; in quo actu est immediatus Dei Minister. Et si extra confessionis actum de Apostolorum Principe legitur eidem fuisse delatam adorationem, ut *Act. 6. 10.* ubi habetur, quòd Cornelius Centurio corruit ad pedes Petri uenerationis causa. Et *D. August. serm. 25.* testatur, quòd cum in fines terræ Apostoli Petri fama peruenerit, tunc omnes gentes eum adorare cæperunt. Mulier pariter, quam idem Apostolus sanitati restituerat, ad eius pedes cecidit: ergò multò magis deferenda est adoratio Confessario in actu confessionis; quippè qui non salutem corpori, sed animæ impendit. Et quamuis soli Papæ pedes esse deosculandos, probet *Marta de iuris d. p. 1. c. 46.* nihilominus non puro aliqua nota dignum esse pœnitentem, qui considerans personam Christi in Confessario, ipsius pedes deoscularetur. Etenim licet Papa sit Dei Vicarius Generalis, & nemini subijciatur nisi soli Deo, cum omnibus sit superior, & nulli inferior, ut in *c. aliorum, & c. cuncta per mundum, 9. q. 3. & c. si Papa, 40. d.* tamen in foro sacramentali omnes Sacerdotes sunt æquales, & Confessarius dicitur Dei Vicarius specialis, *c. absit, 11. q. 3.* ità ut suppositæ S. Pontificis spontanea voluntate, ac submissione, qua alicui Sacerdoti se submittat, in illo actu non tenet locum Papæ, sed priuatæ personæ, atque idèd efficitur minor, & Confessarius ipso Pontifice maior, ut habetur ex *Hast. in sum. cod. tit. nostro, n. 15.*

Ob id igitur pœnitens quamuis miles sit, aut magnus Princeps, non conuenit, ut armatus accedat pœnitentiæ Sacramentum excepturus; sed depositis armis, nisi ex rationabili causa ad tutelam suæ, Cõfessarij, aut alterius personæ oporteret eum armatum accedere, ut euenire solet in acie, ac conflictu belli. Cæterum nunquam pœnitens in cõfessione debet habere gestus elatos, & incompositos. Et si pœnitentem incompositum videat Confessarius, benignè eum moneat, ut humiliter se componat, ut ità extrinsecus dispositus, disponatur intrinsecus ad consequendâ culparum veniam: siquidem contrarijs contraria curantur: & in qualibet culpa est quædam generalis inobedientia: nam peccatû nihil aliud est, quàm præuicatio Diuinæ legis, seu recessus ab ea: ergò humilitati omninò incumbere, debet pœnitens, si uult à peccatis abluï, ac solui. Legitur de Leone, ut refert *Isidor. Et hymol. lib. 12. c. 2.* quòd prostratis parcit. De eodem narrat *Plin. in naturalis historia lib. 8. c. 16.* qui inscribitur, *De Leonibus*, quòd quamuis sit omnium animalium ferocissimus; nihilominus prostratis efficitur clemens: & ubi sequit in homines prius sequit in viros, quàm in mulieres: & infantes non nisi in magna fame deuorat. Ità Deus, qui Leo sæpè in scriptura nominatur, *Vicit Leo de tribu Juda, & c.* parcit peccatoribus prostratis; ad pœnitentiæ Sacramentum humiliter accedentibus. Exemplum habemus in Euangelio Luc. 18. de Publicano, & Pharisæo: quoniam Publicanus à longè stans, & præ humilitate oculos ad Cœlum

leuare non audens, è peccatore iustificatus discessit è Templo: non sic Pharisæus per superbiam elatus.

- 8 Ad pedes inquam Confessarij prostrato pœnitente, debet in primis Confessarius ipse signo Crucis se signare; opem à Deo exoptulans ad munus suum subeundum secundum ipsius Diuinam voluntatem, ad eiusdem gloriam, & pœnitentis spiritualem utilitatem, considerans id, quod habetur ex *D. Dion. c. 3. de Eccles. Hier.* nempe quòd diuinissimum opus est, esse Dei Ministrum, ad reducendas animas ad suû principium: & ut ait *D. Bern.* gloriosum est, esse Dei coadiutorem; atq; idèd hæc dicitur ars artium, *c. cum sit, de arate, & qualis.* Deindè de statu, & conditione eius pœnitentem interrogatum, ubi notus ipsi Confessario non est, si rudem esse cõspiciat, tunc instruere eum debet, docendo corporis humilem compositionem, præsertim genufletere si valeat, iuxta ea, quæ supra diximus: sanctæ Crucis signo se signare, manus iungere, oculos dimittere, & confessionem generalem, quæ aliàs, confiteor, appellatur, si pœnitens recitare illam haud ignoret, & defectus temporis non patiat, usque ad verba illa, idèd precor. Quæ quidem confessio generalis cum ex communi Ecclesiæ vsu præmitti soleat Sacramento pœnitentiæ ab ijs, qui memoriæ illam mandarunt, citrà aliquam saltem negligentiam notam, absq; rationabili causa non omittitur; cum satis quidem rationabiliter introducta sit eiusmodi consuetudo: siquidem homo lethali ter peccans non solum Deum offendit, cuius legem præuaricatur, ac Diuinam iram in se concitat; verum etiam Matrem misericordie dulcissimam, ac pijsimam Mariam, omnes Angelorum Choros, Prophetarum, Apostolorum, & omnium Sanctorum cuneos contra se concitat, prouocat, & irritat. Vnde meritò ad pœnitentiam accedens coram ipsis scelera confitetur, ut pro eo intercedat ad Dominum Deum nostrum. Et quamuis vsus in Ecclesia dicendi prædictam confessionem generalem, sit varius, iuxta locorum varietatem, Ecclesiarum, ac Religionum disparitatem: nam quidam semel tantum dicunt, *Mea culpa*, Alij verò ter, nempe, *mea culpa, mea culpa, mea grauissima culpa*, peccata sua percutientes; nihilominus hic posterior est magis receptus, tunc quia est secundum Breviarium Romanum, tum etiam quoniam est valde rationalis: etenim homo peccando, propriam salutem negligit: proximum scandalizat: & Deum offendit, eiusdem mandata transgrediendo. Vnde ter percutiens peccatus ipse pœnitens, & ter dicens mea culpa, ità dicit primò ad ostendendum dolorem, quem de suis sceleribus habet peccando cogitatione locutione, opere, & omissione, ac salutem propriam despiciendo. Dicit secundò, mea culpa, quia visu, verbo, & opere peccauit in proximum, illum scandalizando: Et tertio, mea maxima culpa, quoniam Creatorem, & Redemptorem nostrum grauissimè offendit, eiusdem legem violando, & præceptis suis non obtemperando. Ita pœnitens tundens proprium peccus ter præfata verba profert, ut correspondeat verbis illis, cogitatione, verbo, & opere: nam peccata cordis tantum sunt graua: grauiora sunt peccata cordis, & oris: & grauissima sunt peccata cordis,

oris, & operis simul. Et denique ter percussus pectus suum penitens, ter, mea culpa, dicit, ut dolorem exprimat, quem de tribus concepit, nempe de gratia, quam per lethalem culpam, perdidit in presenti vita: de gloria æterna in futurum; & de reatu, seu obligatione pœnæ æternæ in alio sæculo.

10 Quod si penitentem ad eum rudem Confessarius nouerit, ut probabiliter dubitet, non solum, confiteor, ignorare; sed etiam fortè symbolum, Apostolicum, & alia ad salutem necessaria non didicisse, tunc debet illum interrogare, an sciat articulos fidei, & si nouerit eum nescire, tenetur eundem articulos ipsos explicitè docere, vel saltè ad proprium Parochum mittere edocendum, & interim ipsius confessionem non audire. Quod si Confessarius non obstante quòd penitentem ipsum articulos docuerit, adhuc rudis remaneat, de doctrina christiana nihil percipiens, tunc absolutionem differat, præsertim si ignorantia sit circa ea, quæ ex præcepto scire tenetur, de quibus infra dicemus: siquidem qui eiusmodi ignorantia laborat, vel est in lethali culpa, vel in periculo peccandi mortaliter propter ignorantiam, quam habet. Ità *Bann. in D. Th. 2. 2. q. 2. ar. 8. dub. 2. circa fin.* ubi similiter inquit esse animaduertendum, quòd ut aliquis dicatur explicitè habere fidem, non est satis; ut memoriter dicat articulos fidei; sed exigi, ut aliquam habeat intelligentiam; cuius signum, erit, ubi interrogatus, prætermisso ordine, quem ipse didicit, rectè responderit. Undè inferit non sufficere ad salutem, quòd Christiani sciant symbolum in latino sermone, nisi intelligentiam habeant illius idiomatis.

11 Ea verò, quæ probat ipse *Bann. loco cit.* teneri fideles explicitè credere, sunt in primis tria: saltè Sacramenta, nempe Baptismi, Eucharistiæ, & penitentia: etenim de omnibus eiusmodi Sacramentis percipiendis est præceptum; at percipi non possunt, nisi cognoscantur, & credantur; ergò præceptum est, ut explicitè credatur supradicta Sacramenta. De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento est quoque specialis ratio: siquidem nemo potest diiudicare corpus Domini, idest distinguere cibum illum ab alijs, nisi explicitè sciat, dignitatem tanti Sacramenti, nempe quòd credat, quòd ibi Christus sit, & nõ substantia panis, aut vini. Ob id igitur ego interrogans rudes de substantia dicti Sacramenti, innumeros noui illius explicitam non habuisse scientiam, sed tantum respondisse esse rem magnam, aut aliud simile; imò quidam trigessimum circiter annum habès à me interrogatus respondit, illam hostiam esse Virginem Mariam. De Sacramento penitentia est pariter ratio: quoniam omnes fideles tenentur iure Diuino confiteri peccata mortalia post Baptismum commissa; ergò tenentur de eiusmodi Sacramento explicitam habere fidem; ità ut sciant teneri omnia peccata confiteri, quæ memoriæ occurrant post debitam adhibitam diligentiam in examinanda conscientia; & de illis super omnia dolorem concipere cum proposito non peccandi de cætero: & credere, quòd in Ecclesia Ministris sit potestas remittendi culpas. Reliqua verò Sacramenta probat idem *Bann.* teneri fideles

12 explicitè scire, quando uult illa recipere: etenim qui uult uxorem ducere, scire debet matrimo-

nium esse unum ex Sacramentis Ecclesiæ, conferens gratiam, & quòd citrà culpam lethalem teneatur ad illud accedere. Secundò fideles omnes explicitè cognitionem habere debent præceptum Decalogi: nam omnes fideles tenentur scire media necessaria ad salutem; atque idè, quòd Deus sit à nobis colendus, cum nemo possit citrà orationem diu in Dei mandatorum obseruatione perseverare, iuxta illud *Luce c. 18. Oportet semper orare, & nunquam deficere.* Tertio explicitè debent fideles credere ex Diuino præcepto, Dei Filium solum, non Patrem, nec Spiritum sanctum humanam assumpsisse naturam, hominem factum, & incarnatum in uero Beatæ Mariæ Virginis uirgine Spiritus sancti, ut habetur ex *Soto lib. 2. de nat. & grat. cap. 11. & in 4. d. 5. q. unica. dua. ult. concl. 1. Can. relect. de Sacram. p. 2. q. 1. & aliorum:* quam sententiam communem esse testatur *Bann. loco cit. concl. 1.*

13 Item explicitè unusquisque tenetur credere mortem, ac resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, nempe quòd Christus uerus homo uerè mortuus sit, per ueram, ac realem separationem animæ à corpore: & quòd eadè anima Christi fuerit deindè iterum unita corpori; atque idè resurrectisse Christum uerum hominè in carne gloriosa, ac immortalis. Item unusquisque fidelis tenetur explicitè credere, Christi descensum ad Inferos, ad locum in quo detinebantur Sancti Patres expectantes eius aduentum: nec non tenentur credere eiusdem Domini ascensum ad Cælos, & quòd sedeat ad dexteram Patris, idest, quòd sit maximè Beatus inter omnes creaturas. Item fideles tenentur etiam explicitè credere, Christi Domini aduentum in iudicium uniuersale ad iudicandum uniuersos homines, & ad tribuendum unicuique secundum opera eius. Ità *Bann. ubi sup. concl. 2.* ubi idem probat dicendum esse de omnibus articulis: & Parochos, Confessarios, Prædicatores, & Ecclesiæ Doctores teneri præceptis tum diuino, tum humano, ità explicitè scire supradicta, & uniuersa, quæ pertinent ad articulos fidei, ut alios possint docere, & corrigere si errauerint. Undè concludit debere Confessarios monere singulos patros familias, ut examinent, an sui domestici doctrinam christianam didicerint; quoniam horum curam habere obligantur per se, vel per alios, ut instruantur.

14 Post hæc si Confessarius dubitet, an penitens debitam adhibuerit diligentiam in memorandis suis culpis, sufficienter examinando propriam conscientiam, tunc de hac re interrogare eum debet; etenim penitens antequam ad sacramentalem confessionem accedat, obligatur diligentem suæ conscientia discussionem præmittere, eiusdemque sinus, & latebras omnes explorare, ut habetur in *Conc. Trid. sess. 14. de confess. c. 5.* in illis uerbis: *Constat enim nihil aliud in Ecclesia à penitentibus exigi, ut postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientia sinus omnes, ac latebras explorauerit, &c.* Undè si penitens nullam diligentiam adhibeat in memorandis culpis, aut ad eum leuem, & cum tanta negligentia, ut moraliter pro nihilo reputetur, tunc nulliter confiteatur; etiam si expressam uoluntatem habeat nullum crimen scienter præmittendum; sed confitendi omnia peccata, quæ in ipso confessionis actu occurrerint, ut habetur ex *Pe-*

tro Soto lec. 10. de penit. ver. Præstat, de integritate, fol. 219. Dominici Soto in 4. d. 18. q. 3. ar. 3. concl. 3. Tolos. lib. 3. sua sum. c. 8. in princ. Suar. de penit. disp. 23. sec. 3. n. 4. cum alijs, quos allegat, & Molles, p. 1. sua sum. tr. 7. c. 13. n. 12. & Nos latè supra de hac regimus 10. 1. §. 1. disp. 3. sec. 1. concl. 5. limit. 1. vers. Ex hoc inferitur: & vers. Et quamuis: quapropter si pœnitens à Confessario interrogatus, vel etiam vltro dicat, se nullam diligentiam, aut leuem adhibuisse, vt supra in memorandis peccatis, tunc monendus est, vt diligentiam eiusmodi adhibeat, antequàm confessionem incipiat si per mensem, & multò magis si per plures menses steterit quòminus ad confessionem accesserit.

15 Est tamen verum, quòd si pœnitens ad eò rudis sit, ac minimè capacitatis, vt se solo sit insufficientis tuam conscientiam discutere, tunc non est cogendus à Confessario, vt inutiliter in ea re laboret, ac defatigetur, vt diximus d. concl. 5. limit. 1. vers. Et quamuis; sed ipse Confessarius tenetur eum iuuare debitis interrogationibus: si quidem tam pœnitens, quàm Confessarius tenetur diligentiam eorum mûneri accommodaram præstare; aliàs lethalem culpam contraheret, vt post alios probat Molles, p. 1. sua sum. tr. 7. c. 22. sub n. 26. Imò in omni euentu, quo defectus debite diligentie in cognoscendis, ac memorandis peccatis sperari reparari posse interrogationibus Confessarij, tunc non est dimittendus pœnitens, vt præmittat eiusmodi diligentiam; sed est audiendus, ac debitis interrogationibus adiuuandus, examinando illum circa culpas illas, quas probabiliter putat commississe, habitatione eiusdem status, temporis lapsus à præcedenti confessione, & negotiorum multitudinis, quæ interim gessit. Etenim, ait Nauar. in c. fratres, de penit. d. 5. n. 31. quando pœnitens nouit se à diligenti Confessario esse interrogandum, satis esse, si aliquantulam diligentiam præmittat, cum proposito respondendi Confessarij interrogationibus. Dummodò probabiliter credat per examen Confessarij habiturum memoriam omnium peccatorum: quòd quidem impossibile est moraliter, vt locum sibi vendicat in eo, qui per longum temporis spatium ad confessionem non accessit, & solitus est in varias, ac diuersas culpas lethales incidere: & propterea, in tali euentu tutius est pœnitentem dimittere, vt melius recogitet.

16 In multis alijs quoq; casibus obligatur Confessarius audire pœnitentem, & Sacramentum pœnitentiæ eidem ministrare, etiam si dicat, nullam diligentiam adhibuisse in memorandis peccatis; quorum primus est, quando pœnitens reperitur in mortis articulo, seu periculo belli, naufragij, incendij, aut alterius rei: quoniam in tali casu satis est confessio formaliter integra, nec requiritur materialis integritas, si ex defectu temporis, & diligentis examinis haberi non potest, vt sup. diximus d. concl. 5. limit. 1. Secundus casus est vitatio scandali, vt si virgo nobilis ad Ecclesiam se conferat cum matre, aut alijs consanguineis, vt sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ susciperet, vt solent puellæ in die Natiuitatis, & Paschalis in aliquibus locis, in quibus illis tantùm festiuitatibus ad Ecclesiam sua parentibus permittuntur: & interrogata à

Confessario respondeat, se nullum conscientie examen præmississe, propter quòd si incòfessa, & incommunicata dimitteretur, apud matrem, seu consanguineos infamie notam contraheret, & de eius pudicitia fortè suspicionem præberet; tunc non est à Confessario dimittenda, sed debitis interrogationibus adiuuanda, vt rectè inquit Lopez p. 1. infr. c. 28. & Rodriq. lib. 1. sua sum. c. 62. & alij, quos refert, & sequitur P. Magal. p. 1. Instit. Peregr. lib. 5. c. 9. sub n. 5. Ratio autem hæc est; quia si pœnitens ad integram omnium peccatorum confessionem non tenetur ad euitandum graue aliquòd nocumentum in propria persona, vt haberetur ex D. Th. in 4. d. 17. q. 3. ar. 3. quæstion. 4. ad 5. Soto in 4. d. 116. q. 2. ar. 5. ad 3. & alij, quos sup. retulimus d. concl. 5. limit. 3. tanto magis à dicto examine excusari debet ad euitandam infamiam, aut aliud temporale damnum, cum per omissionem dicti examinis periculo tantum exponatur non faciendi confessionem integram. Tertius casus est si pœnitens paucis diebus antea ad confessionem accesserat: nam tunc præsumitur recordari peccatorum citrà aliam diligentiam. Quartus casus est vbi pœnitens non est solitus lethales culpas committere, sed tantum veniales; quoniam integra confessio necessaria est peccatorum mortalium dumtaxat, vt sup. ostendimus d. concl. 5. Quintus casus est, si pœnitens hic, & nunc non, susciperet Sacramentum pœnitentiæ, in futurum, nisi post multum temporis, aut nunquam esset suscepturus, cum oporteret eum in Terra Infidelium proficisci: aut ipse in Infidelium Terris reperiretur, & Confessarius non posset vltius immorari: quoniam tunc iste casus est similis ei, qui est in periculo mortis, cum exponatur periculo moriendi citrà confessionem, & non adimplendi præceptum annuæ confessionis, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus 10. 1. §. 1. disp. 1. sec. 1. concl. 5. vers. Probatur modo. Sextus casus est si pœnitens, qui nullo præmissio conscientie examine, esset magnus peccator, præsertim si per plures annos steterit, quòminus ad confessionem accesserit: nam peccator eiusmodi non est dimittendus, vt examen illud præmittat, & deinde reuertatur; si quidem exponitur periculo non redeundi, sed melius est, vt Confessarius illum audiat, & deinde diligenter eumdem interroget iuxta sui status conditionem: & demum blandis verbis moneat ad recogitanda peccata, quæ commisit, & quorum fortè fuerit oblitus ob defectum debite diligentie in examinanda conscientia: & interim absolutionem illi non impendat, sed promittat eam sibi daturus cum primum diligentiam prædictam adhibuerit, excusando, se non aliter posse citrà veriusque sacri legium absolutionem impendere: Et pœnitente ipsa diligentia facienda poterit eidem aliquam pœnitentiam imponere, qua occupetur in operibus charitatis præcipuè, ac humilitatis. Etenim pœnitentia potest imponi etiam verè non pœnitenti, qua deseruit ad eum disponendum ad veram pœnitentiam ex Dei illustratione, vt in c. quod quidam, & ibi Glosa, sup. eod. tit. nostro, multò magis ante absolutionem iniungi potest satisfactio sufficienter contrito, aut saltem attrito.

18 Imò multi volunt, satisfactionem esse omni-

nō imponēdam antequam pēnitens absoluat, quam sententiam nos reiecimus sup. tom. 1. §. 1. disp. 11. sec. 4. de forma Sacramenti pēnitentia agentes, vbi ostendimus, satisfactionem tam ante, quam post absolutionem iniungi posse. Nec obstat si dicatur, quōd ex Conc. Trid. sup. relato, sess. 14. de confess. c. 5. præcipitur, discussionem conscientiaē esse faciendam ante confessionem, quoniam in casu, de quo agitur verè discutitur conscientia ante confessionem: nam pēnitens id agit primò à semetipso reducendo in memoriam peccata priusquam ea in confessione aperiat, conscientiaē suæ latebras, & sinus discutiendo: Secundò hoc ipsum agit industria Confessarij: & deniq; diligentius in eiusdem absentiam; atq; ideò dici potest præmissa talis discussio ante confessionem, cum ante illā expletam fuerit adhibita. Et quamuis aliqua mo-
 19 dica negligentia vsus fuerit in examinanda conscientia; non tamen ob id confessio redditur nulla: quia quando negligentia in memorandis est modica, ita vt ad summum ascendat ad veniale culpam, satis non est ad inuaidandam confessionem, vt sup. probauimus d. concl. 5. limit. 2. Imò dato, quòd pēnitens debitam diligentiam non adhibuerit in examinanda ipsius conscientia, & memorandis culpis, si defectus huius diligentiaē fuit inculpabilis, vt quia pēnitens ex probabili ignorantia existimabat, se debitam diligentiam adhibuisse, quam tamen non adhibuit, tunc excusatur etiam à materiali integritate confessionis; quoniam omissio dictæ diligentiaē eo casu non est voluntaria, nec directè, neq; indirectè: aliàs nunquam pēnitens esset securus de sufficienti diligentia adhibita, & sēper posset dubitare de inuaiditate confessionis ex defectu talis diligentiaē. Vnde meritò Nauar. in c. fratres, de pēnit. d. 5. n. 66. cum seq. c. n. 75. licet concludat in hac re tantam diligentiam, esse necessariam, quanta viro prudenti humano more, pensatis circumstantijs, sufficiens videbitur ad peccata memoranda; nihilominus minorem etiam satis esse in quibusdam hominibus rudibus si bonam fidem habeant, & credant debitam diligentiam adhibuisse: siquidem ipsemet Nauar. in d. c. fratres, n. 72. inquit, quòd quis posset peccate propter nimiam diligentiam in excutienda conscientia ante confessionem: nam, vt ait D. Th. 1. 2. q. 64. ar. 1. ex Arist. 2. Ethic. in omni virtute morali non solum peccatur per defectum; sed etiam per excelsum. Diligentè
 20 autem fit conscientiaē discussio, & examen à pēnitente, si in memorandis peccatis per præcepta decalogi, & Ecclesie discurrat, si per fidei articulos, per septem peccata capitalia, per corporis sensus, per opera misericordiae corporalia, & spiritualia, per virtutes theologales, & cardinales, per loca, & personas, in quibus, & cum quibus est conuersatus, & per negotia, quæ gessit. Et deniq; super omnem aliam diligentissima erit excussio, si aliqua confessionalia pēnitens legat, & peccata, quæ memoriæ sibi occurrant, scribat: sed hanc diligentiam non tenetur adhibere, vt aliàs diximus.

21 Debet præterea Confessarius antequam pēnitentis confessionem audiat, illum interrogare, si satisfactionem iniunctam sibi in precedenti confessione adimpleuerit; non solum quoad

illam, quæ Deo debetur, cui per culpam iniuria irrogatur; verum etiam quoad illam, quæ debetur proximo, quæ restitutio propriè nominatur: & ei competit propter iniuriam, seu damnū illarum eiusdem personæ, animæ, famæ, aut bonis. Etenim si satisfactiones plurium confessionum Deo debitas pēnitens non adimpleuerit: & in futurum satisfactiones ipsas, & fortè iniungendas probabiliter existimetur se non impleturum, tunc Confessarius debet pēnitentem ipsum dulciter mōnere, vt satisfactiones præmittat, si infra breuē aliquot tempus possit, & deinde ad confessionem redeat: siquidem, vt ostendimus sup. tom. 1. §. 1. disp. 9. sec. 5. Confessarius potest pēnitentem compellere ad acceptandam condignam satisfactionem, & ipse pēnitens tenetur infra tempus præfixum adimplere, nisi ex iusta, ac rationabili causa excusetur: & si tempus non fuerit determinatum cum primum potuerit
 22 obligatur sub culpa lethali. Et si Confessarius videat pēnitentem adeò fragilem, vt probabiliter dubitet, satisfactiones non esse expleturum, quamuis id promittat, & animum habeat eas adimplendi, poterit pēnitentem ipsum inducere ad indulgentiam plenariam, lucrandam, medijs tantibus gratis benedictis, vel imaginibus S. Caroli, aut aliorum, quibus talis indulgentia conceditur sub aliquo onere: nam per indulgentiam non solum tollitur pœna, à Deo iniungenda in Purgatorio; sed etiam pœnitentia, quæ iniungitur à Confessario; dummodò non sit salubris, seu medicinalis imposita ad præseruandū à peccato, vt sup. adnotauimus 10. 1. §. 1. disp. 10. sec. 3. concl. 5. de indulgentijs agentes. Bene verum est, quòd circa reū hanc Confessarius discretus esse debet, & cautus, ne effectum indulgentiaē doceat pēnitentem: siquidem hoc remedio semper vtj posset, & liberius fortè peccaret; sed tacito indulgentiaē effectū, imponat ei mediocrem pœnitentiam, alijs non adimpletis sibi remissis; dummodò iniunctam adimpleat, & indulgentiam vt supra lucretur. Quòd si pēnitens satisfactiones medicinales pluries iniunctas neglexerit impleuisse, vt si pēnitenti fuerit in pœnitentiam iniunctum, quòd cilicium deferat, ieiunet, disciplinis, ac flagellis se cedat, &c. ad refrenandos, ac mortificandos carnis stimulos, quibus vehementer agitur: vel si per pœnitentiam prohibitum ei fuerit, ne per hunc, aut illum locum pertranseat, qui eidem sit lethalis culpæ proxima occasio: aut si inhibitus ipsi fuerit alearum vsus tanquam blasphemiae causa, & alia eiusmodi; & nullam ex dictis satisfactionibus adimpleuerit, non obstante quòd eas per plures confessiones Confessario implere sponderit; tunc non debet audiri, nisi per aliquod tempus experimentum faciat ipse Confessarius, quod pēnitens eiusmodi pœnitentias seruauerit: vel si audiat, & velit mitius cum eo agere, ipsum nō absoluat, nisi prius prædictis pœnitentijs adimpletis: etenim dum per plures confessiones non curauit eas seruare, clarè conuincitur, quòd propositum firmum non habuerit abstinendi à peccatis in futurum, cum media proportionata noluerit assumere, & occasiones proximas peccandi penitus amputare: ad quod obligatur pēnitens non solum ratione pœnitentiaē sibi iniunctæ, sed etiam de iure naturali, cum eo iure quis teneatur

etur non solum peccatum non committere; verum etiam proximæ peccandi occasione non se exponere, ut habetur ex *Nauar. in Man. c. 3. n. 14. Lopez. in suo instr. p. 1. c. 10. Cord. in sum. q. 4. Rodrig. p. 1. sua sum. c. 49. & alij. Dixi, Per plures confessiones, quoniam si per vnam tantum, non ob id est ei deneganda absolutio.*

- 24 Quo vero ad satisfactionem exhibendam proximo dānificato in fama, nempe per detractio- nem: in honore per iniuriam, conuicium, &c. in anima, ut quia penitens ad peccandum illum induxit, & suis persuasionibus in peccato perseue- rat, iuxta ea, quæ habentur ex *Nauar. in sum. c. 14. n. 45. in corpore per membrorum debilita- tionem, vulnerationem, occisionem, &c. in bonis tādē per furtum, rapinam, illicitos contra- ctus, aut per alterius rei iniustam retentionem; si penitens interrogatus, vel etiam vltro respon- deat proximo non satisfacisse iuxta satisfactio- nem sibi iniunctam à Confessario in præce ten- tibus cōfessionibus cum potuisset, & possit, tunc Confessarius debet eiusmodi penitentem mone- re, ut quamprimùm restituat, antequam au- diat: Et si velit audiri promittendo statim post confessionem restituere; ipsum audiat, sed non absoluat, nisi præmissa restitutione, supposito quod possit. Siquidem restitutio bonorum ex- ternorum, ut de ijs, primo loco verba faciamus; nam de reliquis sigillatim agemus infra statim est facienda, ut habetur ex *D. Tho. 2. 2. q. 62. ar. vlt. eo quod sicut rem alienam auferre est contra iustitiam; ita & detinere, cum impediatur Dominus uti re sua: at nulli fas est, etiam per modicum temporis spatium contra iustitiam agere. Et quamuis præceptum restituendi sit af- firmatiuum, habet nihilominus negatiuum sibi annexum, nempe non retinendi rem alienam, ratione cuius reducitur ad illud Decalogi præ- ceptum negatiuum, *Non furtum facies*, quod cum sit negatiuum obligat semper ad semper; atq; idē neq; momento temporis rem alienam, inuito Domino, detinere licebit, ut latē habetur ex *Syl. in sum. ver. Restitutio 5. q. 1. Soto lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. Lelio Zecch. tom. 2. sua sum. de restit. c. 78. in ver. Quando sit restituendum: & alijs innumeris ferē, quos refert, & se- quitur *Sayr. lib. 10. Clau. Reg. tr. 5. c. 2. vbi n. 2. ex eisdem DD. id limitat, quoad intentionem fa- cienda sit restitutio statim methamaticē, id est quamprimùm, in mentem cuiq; venerit in debi- to esse rei alienæ, tenetur statim animum resti- tuendi habere, data opportunitate. Quo vero ad actum exteriorem, & executionē restitutionis, illud statim non est intelligendum methamati- cē, quasi in instanti; sed moraliter, expectata opportunitate restituendi citra dolum, & frau- dem. Etenim non tenetur quis media nocte re- surgere ad restituendum debitum, quod in mē- tem sibi venerit; sed satis est opportuno tempo- re restituere: sicut enim exigitur commoditas ex parte facultatis, ita etiam requiritur oportuni- tas ex parte temporis, loci, & personæ. Qui autē statim restituere potest, data commoditate, & nō restituit, tunc dicitur in mora esse restituēdi.****
- 25 Vnde si penitens, de quo agitur promiserit eidem Confessario, vel alijs restituere, & non restituerit, meritō si restituere adhuc potest, non est absoluendus antequam restituat: vel saltem

- cautionem fideiussoriam, aut pignoratitiam de restituendo præster; citrà tamen peccati propa- lationem, infra certum tempus sibi præfigendū, iuxta ea, quæ habentur ex *Antonuc. in Cathec. Neap. c. 25. sub tit. Notanda Confessoribus: & ante ipsum Syl. in sum. ver. Restitutio, 5. 5. 5. cu- ius sententiam licet *Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. approbet quoad forū exterius; quoad forum verò interius omninō rejicit: Et id etiam si semel tantum fuerit confessus, & absolutus cū proposito restituendi, ut per *Caiet. in sum. ver. Restitutio, c. 6. & Cosm. Philiar. to. 2. lib. 6. c. 26. Siquidem Confessarius licet credere teneatur penitenti tam pro se, quàm contra se; nihilomi- nus cauere debet peccati periculum in penitēte, ne scilicet mora sit peccati causa, sicut prior. Sed re vera supradictorum sententia nimis ri- gorosa videtur *Mart. Ledes. 2. 4. q. 18. ar. 8. fol. 273. Nauar. in Man. c. 17. n. 59. vers. Quarto infertur, Barth. Med. lib. 2. Instr. confes. c. 11. regula 1. Salon. in D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 8. contr. 1. in fin. Petr. Nauar. lib. 4. de restit. c. 4. dub. 13. n. 77. Et propterea docent, ut etiam semel con- fessus, & absolutus cum proposito restituendi, si non restituat, possit secundo absolui, non præ- missa restitutione. Non enim ob vnam, aut alte- ram negligentiam in restituendo, quam de fa- cili incurrere solent homines, neganda est po- nitenti absolutio: nam idem dicendum esset de proponēte amplius non peccaturum, & de alijs occasionibus peccandi; & tamen non ob id, quod semel quis fuit iussus occasionem vitare, aut cō- cubinam dimittere, & non vitauit, nec dimisit; statim est absolutionis beneficio priuandus; sed patienter expectari oportet, aut iterum, & de- inde iudicandum de proposito veritate, ut infe- rius latius dicemus.****
- 26 Est tamen verum, quod *Caiet. sententia vera est secundum *Petr. Nauar. loc. cit. n. 78. vbi quis in articulo mortis constitutus potens restituere non restituit: quoniam in tali articulo, qui po- test restituere, aut aliam occasionem vitare, & non facit, non præsumitur habere verum pro- positum restituendi, & occasionem vitandi; atq; idē talis non est absolendus, nisi per se resti- tuat, cum possit; etiam si disponat in testamēto, ut hæres restituat, nisi graue scandalum, aut in- famia ex tali restitutione sibi oriretur, ut habe- tur ex *D. Anton. p. 2. tit. 2. c. 1. §. vlt. Syl. ver. re- stitutio, 5. q. 7. Nauar. in Man. c. 17. n. 67. Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. & ex alijs, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 10. Clauis Reg. tr. 5. c. 2. dub. 10. n. 31. & Zecch. p. 2. de restit. c. 7. ver. Quando. Item ex eod. *Petro Nauar. loc. cit. n. 82. vera est *Caiet. opinio quoad restitutionē faciendam per manifestos vsurarios: quoniam hi priuantur Sacramentis penitentiae, & San- ctissimæ Eucharistiæ, ac oblatione ad altare, donec vsuras extortas restituant, aut idoneam cautionem præstent de illis restituendis, ut in *c. quia in omnibus, de vsur. Et idem dicendum esse de raptoribus colligit præfatus Doctor post *Palud. per tex. in c. 2. de raptor. Imò ex *Merca- to idem dicendum putat de quolibet publico peccatore, qui ob æs alienum restituere tenetur: nam citrà scandalum absolui non posset, non præmissa restitutione. Cæterum penitenti, de quo agitur non est regulariter deneganda abso- luto*********

lutio ex eo, quod semel tantum confessus fuit, & absolutus cum proposito restituendi, & non restituit; sed cum sapius; nempe cum ter, aut quater confessus, & absolutus cum tali proposito non curavit restituere: tunc enim non est absolvens denuo, nisi præmissa restitutione si potest restituere: siquidem, qui ita promisit, & non restituit, probabiliter credi potest, quod nec modo restituet; atque ideo exponitur proximo periculo non restituendi, ac denuo peccandi, ut rectè docent DD. supracitati, Bann. Salon & alij, quos refert, & sequitur Sayr. lib. 10. *Clavis Reg. tr. 5. c. 2. n. 27.* ubi addit etiam, quod eiusmodi penitenti petenti absolutionem hoc casu, & promittenti, se hac vice infallibiliter restitutum, est respondendum à Confessario id, quod docet Caiet. loc. cit. nempe, credo tibi, & propterea modo cum illa bona dispositione vade ad restituendum, & deinde absolueris. Imò ait Med. lib. 1. *Instr. confes. c. 14. ver. Sextum capus*; relatus à Sayro ibi, quod nisi Confessarius ita se gerat, ipse tenebitur ad restitutionem eius, quod penitens sua culpa non restituit. Idem dicendum est ubi penitens valens restituere totum, se offert restituere partem debiti ante absolutionem, & aliam partem promittat restituere post absolutionem: quia quando quis potest totum commode restituere statim, non liberatur restituendo partem, cum aliam partem cum peccato, ac iniuste detineat, ut post innumeros ferè DD. probat Sayr. loc. cit. q. 5. 6. & 7. n. 21. cum pluribus seq.

29 Fatemur tamen, quod quamvis id quod diximus verum sit regulariter; nihilominus in multis casibus absolvi potest penitens, etiam si ter, & quater, & pluries fuerit confessus, & absolutus cum proposito restituendi, & tamen non restituit. Horum primus casus est, ubi concurrunt hic, & nunc tales circumstantiæ loci, temporis, & personæ, ut prudenter judicari possit, quod post absolutionem impensam, statim restituet: & ex tam parua mora non sit rei Domino damnum aliquod prouenturum: Siquidem in rigore ad absoluendum aliquem requiritur, ut contritus sit, vel saltem attritus, proponat cauere in futurum, & implere, quæ tenetur; quæ omnia hoc casu concurrunt. Ita Ledes. c. 4. q. 18. ar. 8. fol. 171. *Navar. in Man. c. 17. n. 59. Salon. 22. q. 62. ar. 8. contr. 11. Gregor. de Valen. 10. 3. disp. 5. q. 6. pun. 7. & Sayr. loc. cit. sub n. 28.* Secundus casus est, quando eiusmodi penitens licet antea potuerit restituere. ad presens verò factus est impotens ad soluendum, ut habetur ex *D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 8. ad 2. & in eū Caiet. & in sum. ver. Restitutio. c. 6. Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. ad 2. Valen. loc. cit. Couarr. in regula peccatum, p. 1. n. 2. de regul. iur. in 6. Sayr. ubi sup. c. 3. n. 4. & Navar. d. c. 17. n. 56. ubi etiã n. 59. insert, quod licet *Conc. Trid. sess. 25. de reform. c. 12.* statuatur, quod non soluentes decimas, aut impediētes, ut non soluantur, absolui non possint, nisi præmissa restitutione; nihilominus si ad restituendum sint impotentes, absolui possunt, etiam restitutione non præmissa: quoniam retentio illa est omnino inuoluntaria, & ad impossibile nemo tenetur, l. *impossibilem, ff. de regul. iur.* & absolutio non est deneganda contrito, nec habenti propositum non peccandi de cætero, & latista.*

30 ciendi cum possit. Tertius casus est, quando quis restituendo in extrema necessitate constitueretur: nam in extrema necessitate, omnia sunt communia, ut in *c. discipular, de panis. d. 5.* atque ideo, si licitum est eo casu bona auferre citra crimen furti, ut latè habetur per DD. in *c. si quis propter necessitatem famis, de furt.* multo magis licitum est bona ipsa retinere. Quod quidem verum esse dicimus, etiam si debitor in eadem necessitate reperitur constitutus, ut contra *Scot. in 4. d. 15. q. 2. §. Ad argumenta, vers. Ad aliud autem,* & alios docet Caiet in *D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 5. Salon. in eum ibidem contr. 8. & ar. 8. contr. 3. Petr. de Arag. in eundem, ar. 8. D. Thome, Ledes. 2. 4. q. 18. ar. 5. fol. 266. col. 4. Bann. 22. q. 31. ar. 3. Sot. lib. 5. de iust. & iure, q. 7. ar. 1. ad 4. & ar. 4. propè fin. Gregor. de Valen. 10. 3. disp. 5. q. 6. pun. 7. causa 4. T. ab. in sum. ver. Restitutio, q. 4. Petr. Navar. lib. 4. de restit. c. 4. dub. 5. n. 28. Navar. d. c. 17. n. 60. vers. Quinto inferitur, Ludouic. Lopez p. 1. *Instr. confes. c. 114. Tol. lib. 5. sue sum. c. 24. Ludouic. Carbo de restit. q. 8. & Sayr. lib. 10. Clavis Reg. tr. 5. c. 3. dub. 1. sub n. 5.**

31 Etenim in pari necessitate melior est conditio possidentis. Imò *D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 5.* inquit, quod in casu extremæ necessitatis, debitor potius deberet subuenire patri extremè indigenti, quam creditori. Nec in casu extremæ necessitatis distinguendum est, an bona restitutioni obnoxia sint iuste acquisita, vel iniuste, nempe per furtum, rapinam, &c. quoniam creditor eo casu tenetur debitori nomine eleemolynæ elargiri ea, quibus pro conseruatione proprii indiuidui, & suæ familiæ indigeret, ut habetur ex *Ad. in 4. q. 2. de restit. dub. 6. Med. c. de restit. q. 6. dub. 1. & 2. & ex alijs, quos refert, & sequitur Sayr. loc. cit. sub n. 10. & 20.* Idem dicendum est si debitor iurasset restituere creditori rem tali die, & eo die esset in extrema necessitate constitutus; quoniam licet intelligatur tacite facta exceptio extremæ necessitatis, ut habetur ex *Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 1. ad 4. Ledes. 2. 4. q. 18. ar. 5. fol. 267. col. 1. & Sayr. loc. cit. n. 8.*

32 Id tamen verum est, nisi creditor esset persona publica valde utilis, & necessaria Re publicæ quoniam eo casu si reperiretur in pari extremæ necessitate cum debitore, tunc debitor non ex debito iustitiæ; sed ex debito charitatis teneretur illi debitum restituere; atque ideo non ex debito restituendi; sed ratione boni cõmunitatis, quod cum omni dano proprio omni iuri priuato præferendum est, ut docet Caiet. in *D. Th. 2. 2. q. 31. ar. 3. Bann. 22. q. 62. ar. 5. in fine, Salon. ibidem, contr. 8. Tol. in sua sum. c. 24. & Sayr. d. c. 3. sub n. 7. & 9.* ubi quoad consanguineos debitores, & creditorem constitutos equaliter in extrema necessitate, inquit etiam non posse dari certam regulam: & in omnem euentum si debitor peruenit ad meliorem fortunam, obligatur debitum restituere, quando res, quæ in extrema necessitate retinetur, non esset maximè vsu consumptibilis, & parui momenti, ut per eundem Sayr. ibi post alios, sub n. 12. cum pluribus seq. Quartus

33 casus est, quando debitor non potest restituere, nisi cum detrimento, ac iactura proprii status, & bonorum: tunc enim potest restitutionem differre quousque possit citrà eiusmodi iacturam, ac detrimentum restituere: siquidem non posse intel-

telligitur non solum, qui simpliciter non potest; sed etiam, qui commodè non potest, ut in *l. nepos Proculo. ff. de verb. signif. c. faciat, 22. q. 2.* Illic autem verè commodè dicitur non posse restituere, qui non potest citrà damnum suorum bonorum altioris ordinis, qualia sunt vitæ, salutis, famæ, &c. vel non sine magno detrimento eorum, quæ sunt eiusdem ordinis, ut vendere domum, aut possessiones, aut aliquid aliud notabiliter minus iusto pretio, ut restituat, iuxta ea, quæ habentur ex *Cord. & alijs relatis a Sayro lib. 10. Clavis Reg. c. 3. n. 32.* & benè declarat *Nauar.* post alios in *Man. c. 17. sub n. 56. & 57.* ubi id ampliat verum esse non solum in debito, quod ex contractu, aut vltima voluntate; sed etiã in eo, quod ex furto, aut alio delicto nascitur: quoniam licet hæc duo debita quoad originem differant, cum in vnius origine peccatum sit, & non in alterius; nihilominus quoad hunc effectum saltem in foro conscientiæ similia sunt, & in utroq; militat eadem ratio; nam vtrumq; restituere obligatur, & in utroq; totalis impotentia omninò excusat: ergò in utroq; etiam mediocris impotentia mediocriter exculationem præbet, argum. *sex. in l. qua de toto. ff. de rein. d. c. Pastorialis, §. item si totum, ff. de offic. deleg.* Hanc eandem sententiã tenet *Gabr. in 4. d. 15. q. 2. ar. 2. concl. 2. litt. L. Toler. lib. 5. sua sum. c. 24. Cosm. Philiar. to. 2. de offic. Sacerd. lib. 6. c. 28. concl. 3. Zecc. p. 2. sua sum. c. 78. de restit. in ver. Quando sit restituendum, n. 38. concl. 3.*

34 Hæc tamen *Nauar.* sententiã, & aliorum, quos sup. retulimus, multipliciter limitatur: Et primò, ut locum sibi vindicet, quando quis statum iustè antea acquisierat, ante furta, rapinas, & extorsiones postea factas: tunc enim siue debitum pendeat ex contractu, aut vltima voluntate, siue ex delicto, non tenetur illud restituere statim cum iactura status antea iustè acquisiti, ut ex eodem *Nauar.* colligitur *loc. cit. in vers. Nec obstat, & vers. Cui respondeo:* cui adhæret etiam *Sayr. d. c. 3. n. 21. & 41.* Secus autem ubi quis statum iniustè acquisiuit; ut cum nihil antea habens, per fraudem, vsuras, rapinas, aut per alias iniustitias statum illum sibi adeptus; quoniam teneretur statim restituere, etiam cum iactura talis status; quamvis creditor similem necessitatem non patiatur. Vndè retentis ijs sibi, & suis, quæ simpliciter sunt necessaria, ut parè vivat secundum illum statum pristinum, quem antea habuit, reliqua tenetur restituere: etenim licet nemo tenetur cadere à statu iustè acquisito, ut restituat; ita etiam non tenetur, qui iniustè aliquid acquisiuit cadere à precedenti statu, què ante iustè obtinebat; ita *Sayr. d. c. 3. n. 38.* & ante ipsum *Casert. in sum. ver. restitutio, c. 6. Sol. lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. Salon. in D. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 8. contr. 3. concl. 2. Bann. ibid. dub. 2. concl. 2. & 3. Petr. de Arag. in eundem locum D. Th. concl. 4. Cord. in sum. q. 68. pun. 3. Barth. Med. lib. 1. Instr. confess. c. 14. §. 33. vers. Sextũ caput, §. Tertia sententiã, Petr. *Nauar. de restit. lib. 4. c. 4. dub. 7. n. 4. Ludou. Lopez p. 2. Instr. conf. c. 118. concl. 1. & 3. Ioseph Angles in floribus 4. sent. q. 2. de restit. ar. 2. difficul. 9. concl. 3. Rodriq. p. 2. sua sum. c. 45. concl. 6. & 7.* & idè *Sayr. d. c. 3. dub. 1. propof. §. n. 36.* ubi id intelligendum esse ait de illis, qui iniustè debita con-*

traxerunt, & nihil habent, quod non sit iniustè acquisitum: secus autem de illis, qui cum multa propria bona habeant, multa etiam debita iustè, aut inculpabiliter contraxerunt: nam ad horum restitutionem non ita rigide cum iactura omnium bonorum obligandi sunt. Ratio autè cur prior i actu restitutio statim faciendã sit, etiam cum iactura status, hæc est; quoniam non est minor iniquitas, ac iniustitia statum tueri ex malè acquisitis, quàm illum comparare auferendo res alienas: atq; idè sicut est contra iustitiã auferre res alienas; ita quoq; ascendere ad statum altiorem, aut conseruare nouum ex solis alienis rebus iniustè acquisitis, tum quia ad statum illud nullum ius, aut iustum titulum habet, sed alienus est tanquam ex iniustitia acquisitus; & propterea restituendo nullum damnum patitur, cum de suo nihil amittat. Secundo limitatur, ut supra dicta *Nauar.* & aliorum sententiã vera sit, quando res restitutioni obnoxia ex iniustè acceptione extaret, & debitor in extrema necessitate constitutus non esset; nam illam statim restituere tenetur, etiã cum iactura status, ut docet *Ioseph Angl. in florib. 4. sent. q. 2. de restit. ar. 2. difficul. 9. concl. 1.* & alij apud *Sayr. d. c. 3. n. 39.* Etenim tunc differri potest restitutio, quando debitor detrimentum patitur in re propria; at cum res aliena extat, si illam restituat, nullum in re propria patitur detrimentum. Et hoc est quod intendit re vera *Nauar.* ut rectè se declarat contra aliquos, qui malè suam sententiã fuerunt interpretati *loc. sup. cit. & n. 59.* Vndè meritò inquit *Sayr.* ibi, quod Nobiles, qui iniustè alterius Villas retinent, ad eorum restitutionem obligantur, etiam cum iactura status. Sic etiam vsurarij absolui non debent, nisi præmissa vsurarij extantium restitutione; etiam si alias negotiari non possint, cum nemo debeat cum alterius iactura locupletari; quod quidem verum est, quando res ex iniusta acceptione sunt magni momenti: secus autem, si essent parui valoris, & creditor ex dilatione parum damni subiret; quoniam tunc debitor non tenetur restituere cum iactura totius, aut medietatis status, ut habetur ex *Lopez* post alios *p. 1. Instr. conf. c. 118. in fine, Rodriq. p. 2. sua sum. c. 45. concl. 8. & Sayro d. c. 3. n. 4.* qui ait, id rationi, & æquitati naturali
36 consonum esse. Tertio limitatur prædicta sententiã, ut ita demum debitor non teneatur restituere statim cum iactura sui status, aut rerum suarum, sed potest restitutionem differre, quando creditor similem iacturam status ex dilatione non sit passurus, siue statum iustè conseruet ex bonis proprijs; siue iniustè ex bonis alienis: & siue debitum inculpabiliter contraxerit per infortuniam, siue culpabiliter sua prodigalitate: durus enim nimis, & iniquus esset creditor, qui cum non egeat nisi leuiter; velit tamen sua sibi cum tanto sui debitoris detrimento restitui: & eò maxime; quia status iactura cadit in infamiã eius, qui talem iacturam facit; secus autem si creditor similem status iacturam esset passurus ex dilatione restituendi; quoniam tunc obligatur restituere etiam cum iactura sui status, cum non censetur creditor eiusmodi dilationi consentire: & rectè rationi repugnat, ut existente æquali vtriusq; detrimento, citrà extremam necessitatem, debitor conseruet statum suum cum
alio

alienis bonis, is verò, qui verè est dominus, & cui verè debetur, cadat à statu suo: atque idèò duplex detrimentum creditor pateretur, priuationem scilicet rei suæ, & sui status iacturam. Ità *Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. Nauar. in Man. c. 17. num. 59. Petr. Nauar. lib. 4. de restit. c. 4. dub. 9. num. 34. Gregor. de Valen. 20. 3. disp. 5. q. 6. pun. 7. ca. 4. Salon. in D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 8. contr. 3. ante 3. concl. & ibidem Petr. de Arag. concl. 3. Bann in eundem locum, dub. 2. concl. 1. Lopez p. 1. Instr. confc. c. 118. post concl. 3. Tol. lib. 5. sua sum. c. 24. dub. 3. circa med. & hanc sententiam communem esse omnium Doctorum testatur *Sayr. lib. 10. Clavis Reg. tr. 5. c. 3. sub n. 17. vers. Secundum est, & n. 27. vbi plures alios DD. allegat. Quartò limi-**

37 tatur, vt quamuis debitor non teneatur statim restituere cum iactura sui status iuste acquisiti; nihilominus obligatur minuere statum, & creditori saltem paulatim satisfaciatur: siquidè aliud est à suo statu cadere, & aliud minuere statum: nam is dicitur cadere à statu suo, qui omninò statum mutat, vt si Comes relicto Comitatu, alicui Duci inferuiat, vt seruiunt alij Nobiles inferioris ordinis: aut si quis antea non laborabat manibus ad comparanda necessaria pro victu, ac vestitu, & postea oporteat cum manibus laborare. Ille verò dicitur minuere statum, qui citrà notā paupertatis manet in priori suo statu, parcius tamen viuendo: & solum necessaria sibi, ac suis sumendo pro conseruatione decentiæ status, vt benè aduertit *Sayr. d. c. 3. n. 18. Probatur limitatio ipsa ex eo quod debitor tenetur facere ea, per quæ commodè restituere possit; sed minuendo statum, ac reiectis superfluis, & quæ sunt ad solam pompam, & abundantiam, & retinendo sibi necessaria ad status sui decentiam commodè potest postea restituere, cum ad hæc faciendâ non sit impotens: imò id ipsum faceret, etiam si non esset debitor, & prodigalitate nollet vti: ergò multò magis ad id agendum obligatur, vt creditori satisfaciatur. Vnde quamuis Comes non obligetur vendere Comitatum, vt restituatur: nec Nobilis seruire, ac laborare manibus: nec artifex vendere instrumenta artis, & suppellectilem necessariam; tenentur tamen parcius viuere, necessaria tantum sibi, suisq; ministrantes: ità vt si Comes prius sex habebat famulos, sit contentus trium: & si lautè epulabatur, viuat sobriè, vt paulatim valeat debitori satisfaciatur, vt habetur ex *Soto lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. Corduba in sum. q. 68. pun. 3. Rodrig. p. 2. sua sum. c. 45. concl. 5. Lopez p. 1. Instr. confc. c. 118. ante fin. & Sayr. lib. 10. Clavis Reg. tr. 5. c. 3. n. 28. & 29.**

38 Est quintus casus, vt quamuis regulariter debitor teneatur statim restituere; nihilominus vbi debitor esset bonæ fidei, cuius bona omnia sunt restitutioni obnoxia, vt si filius vsurarij esset, qui bona fide hæreditatem à patre fuerit cõsecutus: siquidem is nõ tenetur statim restituere cum iactura sui status, aut notabili iactura suorum bonorum, si moralis spes habeatur, quòd in tempore cõgruo restituere poterit citrà illud incommodum: tunc enim creditor irrationabiliter diceretur inuitus quoad dilationem in restituendo: secus autem si non esset spes moralis, quòd ad moderatum tempus possit restituere:

aut creditor esset in simili necessitate; quoniam tunc statim faciendâ esset restitutio, retentis tantum ijs bonis, quæ necessaria essent ad eam vitæ rationem conseruandam, quam suæ conditionis homines seruare solent. Ità *Sayr. loc. cit.* post alios; *n. 35. qui n. 32. 33. & 34. probat etiam, quòd quando debitor bonæ fidei, & inculpabilis ex restitutione statim faciendâ iacturam totalem sui status pateretur, non teneretur statim restituere; etiam si creditor ex dilatione notabile damnum esset passurus; dummodò damnum illud passurus non esset de præsentis; sed satis esse si debitor paratus sit resarcire damnum illud pendès dum venerit. Sextus casus, quo quis excusatur à statim restituendo est voluntaria creditoris dilatio; quoniã sicut condonatio creditoris pro semper à debito excusat; ità etiam voluntaria eiusdem dilatio à statim restituendo, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 17. n. 55. Zacc. p. 2. sup. sum. de restit. c. 78. sub n. 38. ex alijs. Septimus casus à statim restituendo excusat, quando debitor non potest omnibus creditoribus satisfacere statim restituendo, & adest probabilis spes, quòd post aliquod breue temporis spatium futurus sit potens ad satisfaciendum omnibus: nam vt ait *tex. in l. fin. C. qui bon. ced. poss. coguntur creditores expectare solutionem, si maior illorum pars velit, etiam si alij reluctent. ergò naturalis æquitas postulat, quòd non teneatur restituere vni, vbi debitor impotens redditur ad restituendum omnibus. Ità Adrian. in 4. q. 2. de restit. dub. 6. Petr. de Arag. in D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 8. concl. 5. Joa. Med. C. de restit. q. 5. dub. 2. 5. Dixi notanter, Cord. in sua sum. q. 68. pun. 3. Petr. Nauar. lib. 4. de restit. c. 4. dub. 8. nu. 52. & Sayr. lib. 10. Clavis Reg. c. 3. sub n. 42. Octauus casus, qui à statim restituendo debitorem excusat, est, vbi debitor statim restituere non potest citrà propriæ famæ detrimentum; quoniam tunc potest restitutionem differre quouisq; cesset periculum detrimenti propriæ famæ. Etenim irrationabiliter inuitus esset creditor, si mallet suum debitorem infamari, quàm pati modicum incommodum in bonis suis ex dilatione restitutionis faciendæ, cum fama ex suo genere sit bonum altioris ordinis, quàm sunt bona externa. Vnde si is, qui re alterius furto subtraxit, timeat latrocinij infamiam contrahere si rem furtiuam statim restituat, potest restitutionem differre, donec cesset eiusmodi timor. Ità *Scot. in 4. d. 15. q. 2. 5. Ad argumenta, ante fin. Caiet. in sum. ver. Restitutio, c. 6. & in D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 2. et 3. vbi etiam Petr. de Arag. Syl. in sum. ver. Restitutio, 5. concl. 2. vers. Secundus casus, Couarr. in reg. peccatum, p. 1. n. 6. de reg. iur. in 6. Petr. Nauar. de restit. lib. 2. c. 4. p. 3. dub. 9. n. 400. & seq. Martin. Nauar. in Man. c. 17. n. 89. Greg. de Valen. 20. 3. disp. 5. q. 6. p. 7. cau. 5. Tol. lib. 5. sua sum. c. 27. Ioseph Angl. in florib. 4. sent. q. 2. de restit. ars. 2. difficult. 9. concl. 7. Ludou. Lopez p. 1. Instr. confc. c. 116. Sayr. d. c. 3. sub n. 43. Zacc. loc. sup. cit. & alij. Quod quidem verum est,****

41 quando infamia magna esset: secus autem si res restituenda esset magna, & infamia mediocris, vel minima: siquidem licèt fama ex suo genere sit bonum altioris ordinis, quàm sint bona externa; nihilominus tanta potest esse res restituenda, vt famam debitoris longè superet, vt rectè

inquit *Sayr. loc. sup. relato*; vbi exemplum affert mulieris, quæ partum alienum sibi supponit, aut ex adulterio filium peperit: nam si attentis circumstantiis, mulieris infamia non esset adeo magna: vt quia nõ haberetur honesta, & alioqui esset suspecta: & damnum filiorum legitimorũ esset magnum, nempe alicuius status, tunc teneretur mulier, non obstatẽ periculo talis infamix reuelare proprium crimen, vt filios legitimos seruet indemnes. Et quamuis *Caiet. in sum. loc. cit. & 21. q. 62. ar. 6. in resp. ad 2. & ar. 8. Mart. Nauar. & Petr. Nauar. vbi sup.* omninõ negẽt ad id teneri eiusmodi mulierem cum detrimento propriæ famæ, quantumuis paruo, iuxta illud *Prouer. c. 22. Melius est bonum nomen, quam diuitia multa.* Nihilominus probabiliorẽ existimat sententiam *Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 6. ar. 3. post med. in resp. ad 4. arg. 5. Grauius autẽ dubium est, q. 7. ar. 2. ad 2. Couar. in reg. peccatum, p. 1. n. 6. 5. Sed & secundo loco, de regul. iur. in 6. Maior. in 4. d. 15. q. 17. Ledes. 2. 4. q. 18. ar. 2. dub. 4. concl. 4. fol. 244. col. 1. & q. 18. ar. 5. fol. 268. col. 2. Gregor. de Valen. d. cau. 5. Rodriq. p. 2. sua sum. c. 4. concl. 2.* quibus omnibus Ego etiam me subscribo; dicentium, quod vbi talis mulier refarcire non potest damna per alia bona, quæ habeat, aut procurando, quod eius filius suppositus, vel adulterinus Religionem ingreditur, & sperat probabiliter ex reuelatione filium suppositum, seu adulterinum fidem fore sibi adhibiturum, & hereditatem renunciaturũ, tunc obligatur cum detrimento propriæ famæ crimen reuelare, & restitutionem procurare: etenim licet ex natura sua maius sit bonum famæ, quam bona externa; consideratis tamen particularibus circumstantiis, præponderare potest quoad humanam æstimationem bonum aliquod externum alicui bono famæ: quemadmodum aurum quamuis natura sua pretiosius sit argento; potest tamen argentum in magna quantitate auro exiguo esse pretiosius. Hæc *Sayr. loc. cit. n. 44.* vbi contraria soluit: & plures alios casus enumerat *c. 4. & seq. & Zecc. vbi sup. excusantes à restitutione.*

42 Quæ diximus circa restitutionem faciendam statim bonorum externorum, extẽdimus ad restitutionem statim faciendam proximo quoad damnificationem in corpore. In his enim omnibus regulariter statim facienda est restitutio, cũ militet eadẽ ratio, & maior, arg. *tex. in l. illud. ff. ad leg. Aquil. & in auth. multo magis, C. de sacros. Eccl.* vnde inuitẽ occidens hominem, aut alicuius eiusdem membrum lædens, licet non possit restituere vitam homini mortuo, aut membrum quod læsit, aut mutilauit, vel inutile reddidit ad suas operationes; tenetur tamen ad omnes expensas, damna, & interesse, quæ occasione huiusmodi criminis proximo obuenerũt: siquidem bonum illud corporale secũdum humanam æstimationem factum est pretio æstimabile, atq; idẽ fieri potest recompensatio, si non ad equalitatem simpliciter, saltẽ ad equalitatem aliquo modo quoad fieri potest, & in alio genere rerũ, nempe in pecunia, aut in alijs bonis externis, aut spiritualibus, vt habetur ex *D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 2. ad primum, & in eum Pet. de Arag. contr. 4. & Petr. de Arag. Gabr. in 4. d. 35. q. 15. ar. 1. nat. 2. Sylu. ver. restitutio, 3. q. 2. 5.*

primum. Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 6. ar. 3. in resp. ad 3. Gregor. de Valen. to. 3. disp. 5. q. 6. pun. 5. 5. 1. Nauar. in Man. c. 15. n. 26. Couar. lib. 2. var. resol. c. 10. n. 7. Petr. Nauar. lib. 4. de restit. c. 4. dub. 10. n. 64. & 65. Etenim iure naturali debetur restitutio damnorum temporalium iniuste illatorũ, vt in *c. si rixati, & c. si culpa tua, de iniur. & damno dato* Imõ secũdum sententiam magis receptam in supradictis casibus restitutio locum sibi vendicat, non solũ quando ex nocimento corporali sequitur nocumentum in bonis fortunæ; verũ etiam quando nullum aliud damnum sequitur in tẽporalibus, vt quia 43 occisus, aut debilitatus in membro erat omninõ inutilis domui suæ, sibi, aut Domino, vt cõtra *Sot. lib. 4. de iust. & iure, & Nauar. in Man. c. 15. n. 22.* tenet *Scot. in 4. d. 15. q. 3. 5. De secũdo: Gabr. ibidem, q. 15. ar. 2. Syl. ver. Restitutio 3. q. 2. 5. primum: Caiet. in sum. eod. ver. c. 2. D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 2. ad primum, & in eum Petr. de Arag. & ibidem Salon. contr. 4. conc. 3. Gregor. de Valen. to. 3. disp. 5. q. 6. pun. 5. 5. 1. & alijs, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 1. 1. Clavis Reg. 6. 2. sub n. 10.* vbi soluit contraria, & sententiam hanc dicit esse communem: siquidem homicida licet non possit reddere occiso vitam, aut membrum mutilatum, debilitatum, aut occisum oculum; potest tamen reddere æquiualens in pecunia, in alijs bonis externis, in honore, & in beneficijs spiritualibus, vt sup. ostendimus: ergõ sicut suprà diximus de restitutione statim faciẽda bonorum externorum cum suis limitationibus; ita proportionalitẽ dicendum est de restitutione quoad damnificationem illatam proximo in corpore.*

44 Quo verõ ad restitutionem faciendam ob dũnum illatum in bonis spiritualibus, regulariter statim quoq; fieri debet: nam si rerum externarum, & corporalium restitutio est mox faciẽda cum limitationibus suprà relatis, multõ magis faciẽda est rerum spiritualium, quæ ad animã pertinet, cũ hæc bona sint illis nobiliora, *c. de teriores, 6. q. 1.* Vnde si Pater, aut Dominus inducerent filium, aut seruum ad contrahendum cum aliquo inimicitias, vel ad eum occidendũ: aut si hæreticus suaserit catholico hæresim, eo modo quo nocuerunt ad restitutionem tenentur statim faciẽda inducendo eos, quos induxerũt ad peccandum, ad penitentiam, & opera meritoria consulendo, & exhortando. Et si peccata, quæ committere suaserint, nondũ fuerunt patrata, debent omni studio non solũ cum iactura status, verũ etiam cum vitæ discrimine eos dissuadere, & impedire, ne committantur: siquidem bona animæ sunt altioris ordinis, quam bona corporis, & externa. Confirmatur, quoniã fama etiam cum periculo vitæ aliquando est restituenda, vt infra dicemus; ergõ idẽ dicendũ est circa restaurationem damni in bonis spiritualibus, & multõ magis, cũ longẽ grauius sit nocere proximo in spiritualibus, quam in corporalibus, vt in *d. cap. deteriores.*

45 Quæ quidem intelligenda sunt primõ de eo, qui dolo, aut fraude alium ad peccandum induxit, vt cũ Pater, aut Dominus mandat filio, vel seruo, vt talem hominem interficiat, aut priuabit eum vita, hæreditate, &c. vel si quis suaderet, hunc, vel illum contractum non esse vsurarium,

D rium,

rium, cum talis sit: aut inimicitias capitales disseminauit inter duos amicos, falsa renunciando; non autem de eo, qui ad peccandum impulsus alium, qui scit, illud esse peccatum, & liberè posset citrà illam formidinem, aut erubescenciam, ab illo peccato se abstinere: quoniam hoc casu sicut ad nullam tenetur restitutionem de rigore iustitiæ, cum non commiserit contrà iustitiam: sed tantum ex charitate, vt post *Sor. lib. 4. de iur. fir. & iure. q. 4. ar. 3.* docet *Nauar. in Man. c. 14. sub n. 45. & Sayr. lib. 10. Clauis Reg. c. 1. n. 9 cum plur. seq.* ità etiã, & multò minus obligatur ad statim restituendum. Quod verum est, nisi Prælati subditum ad peccandum induxerit; quia tunc ageret contra iustitiam, cum Prælati ex iustitia obligetur bonum spirituale suorum subditorum curare, iuxtà ea, quæ habentur ex eodem *Sayr. ibidem, sub n. 7. vers. Secundo hoc ipsum*, vbi allegat *rex. in c. praprie, 11. q. 3. vbi Nicol. Papa ad Lotharium Regem ex B. Gregorio*, sic ait, *Scire Prælati debent, quod si peruersa vnquam perpetrant, tot moribus digni sunt, quot ad subditos suos per diuisionis exempla transmittunt: vnde necesse est, tanto se cautius à culpa custodiant, quanto per praua, quæ faciunt, non solum moriuntur, &c.* Secundo prædicta limitantur vera esse, quando tractatur de impediendo peccatum, quod vi, aut dolo quis alteri consuluit: secus autem si tractetur de inducèdo ad pœnitentiam eum, quem impulsit ad peccandum; quoniam tunc non tenetur cum periculo propriæ vitæ, aut magna bonorum iactura statim eiusmodi restitutionem facere; sed potest differre donec cesset tale periculum; nisi probabile dubium esset, eum què induxit ad peccandum, interim moriendum impœnitentem; quoniam eo casu etiã cum periculo vitæ tenetur statim restituere: siquidè vnusquisq; tenetur vitam ponere pro salute animæ proximi, vt habetur ex *D. Th. in 3. sent. d. 29. ar. fin. quodlib. 2. in resp. ad 2.* ità se habente: *Cum scimus fratrem nostrum posse liberari per mortem corporis nostri à morte animæ sine periculo animæ nostræ, tunc tradere animam, id est vitam corporalem pro fratribus, non est perfectionis, sed necessitatis.* Quòd si hoc seruandum est ab vnoquoq; regulariter; multò magis id seruari debet ab eo, qui fratrem ad peccandum induxit: & eò fortius si talis Prælati sit, qui subditum scandalizauerit, per ea, quæ supra diximus, & quæ habentur ex *Tab. in sum. 48 ver. Episcopus, sub n. 5.* Tertio prædicta intelligenda sunt, quãdo is, qui alium induxit ad peccandum, probabiliter scit, suis suasionibus fore vt pœnitentiam agat, aut eum, cui consuluit, aut mandauit peccare, fore, ac esse suis persuasionibus à peccandi voluntate extollendum: secus si sciat nihil profuturum; quoniam tunc non tenetur restituere statim vt supra, maximè cum propriæ vitæ, ac bonorum iacturæ periculo. Cum prædictis igitur limitationibus sunt ea, quæ supra diximus intelligenda: quibus sic stantibus, si pœnitens ter, aut quater ad pœnitentiam accesserit, & restituere promiserit, & nò restituit, non est audiendus, nisi præmissa restitutione: vel saltem non est absolueudus, nisi hic, & nunc tales circumstantiæ concurrant, quibus moraliter certus reddatur Confessarius, quòd pœnitens sit statim post absolutionem restitutus,

iuxtà ea, quæ sup. diximus de restitutione bonorum externorum.

49 Quoad restitutionem famæ statim faciendã, idem circa multa proportionaliter dicendum est, quod diximus de restitutione quoad damnificationem factam in bonis spiritualibus, corporalibus, & temporalibus. Dixi, *Circa multa*, quoniam in multis etiã differt à supradictis. Etenim restitutio bonorum externorum non obligat cum probabili vitæ periculo; sicut etiã restitutio damni illati in corpore, vt sup. diximus: at restitutio famæ quamuis regulariter fieri non tenetur ab aliquo cum propriæ vitæ periculo, cum vita sit altioris ordinis, quàm fama; siquidè *Caiet. 22. q. 62. ar. 6. & opusc. 10. 1. opusc. 17. q. 14. dubio 2.* vitam constituit in supremo ordine, & bona aliã corporalia: in secundo ponit famam, & honorem: & in tertio ponit bona pecuniæ, & rei familiaris; atq; idèd pro omni restitutione res inferioris ordinis non restituenda cum iactura rei superioris: & ità sicut pecunia non est restituenda cum detrimento famæ; ità fama non est restituenda cum detrimento vitæ, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 16. n. 44. c. 17. n. 89. & c. 18. n. 47. Cord. lib. 1. qq. q. 31. & in sum. q. 102. Ioseph Angles in florib. 4. sent. q. de restit. fama, concl. 1. & 2. Petri Nauar. lib. 1. de restit. c. 4. p. 3. dub. 9. n. 403. Gregor. de Valent. to. 3. disp. 5. q. 6. pun. 7. cau. 5. §. Imò Sotus: & Sayr. lib. 11. Clauis Regia, c. 7. sub n. 1. & 2.* Nihilominus aliquando restitutio famæ faciendã est etiã cum periculo vitæ: quoniam contingere potest, vt fama alicuius, aut simpliciter, aut ex circumstantia maius bonum sit, quàm vita Infamatoris, vt maior est bona fama S. Pontificis propter vniuersale bonum totius Ecclesiæ, quàm vita alicuius priuati hominis, Reipublicæ parum utilis. Vnde si talis homo infamasset S. Pontificem; teneretur ei famam restituere, scilicet cum periculo vitæ. Sic etiã si quis falsò accusauerit aliquem de aliquo crimine, pro quo veniret omnino capite pectendus à Iudice, proculdubio teneretur accusans, etiã cum propriæ vitæ discrimine famam restituere, reuocando suum dictum; secus autem vbi quis crimen commisit, ob quod alter falsò, & indebitè venit condemnandus: quia tunc si delinquens non impoluit innocenti condemnato crimen, nò tenetur seipsum prodere, vt habetur ex *Soto lib. 4. de Iust. & iure. q. 6. ar. 3. Salon. 22. q. 62. ar. 2. contr. 16. & ar. 6. contr. 8.* quos refert, & sequitur *Sayr. loc. cit. n. 3.* Etenim tenetur damnum inferens, tantum damnum subire, quantum alteri intulit, & à quo per simile, & æquale damnum potest alterum læsum liberare: quod verum est, nisi falsò accusatus per alios testes, & probationes, non obstante accusantis exculpatione, adhuc veniret occidendus: nam tunc non teneretur famam restituere, & suum dictum reuocare, vt per eundè *Sayr. ibid.* vbi alios casus enumerat. Vnde in eo casu, quo quis tenetur ad famæ restitutionem, etiã cum periculo vitæ, tenetur ad statim restituendam famam, si ex dilatione periculum vitæ probabiliter non est auferendum. Est tamen verum, quòd famæ restitutio remitti potest in multis casibus, de quibus latè *Sayr. loc. cit. n. 12. cum plur. seq.* & propterea in casibus prædictis, si fiat remissio, qui famam læsi, liberatur, atq; idèd licet

etè auditur, ac absoluitur, non præmissa restitutione: secus autem dicendum est de casibus, qui remissionem non patiuntur; vt cum infamatur paterfamilias, cuius fama filijs, & familiæ necessaria est: aut infamatur persona publica, cuius fama redundat in aliorum utilitatem; qui remittere restitutionem non valent citra violationem iustitiæ, iuxta ea; quæ habentur ex *Salon. in D. Th. 2.2. q. 62. ar. 2. contr. 23.* vbi etiam ait, liberari à restitutione infamantem per compensationem. Vt si quis infamauit Titulum de furto: & Titius infamauit eum de adulterio, ita tamen quod infamiæ sint æquales. Quod quidem verum est, quando compensatio fit inter personas priuatas: secus autem si fiat inter personas publicas, & inter patresfamilias, quorum bona fama est alijs necessaria: nam inter eiusmodi personas non habet locum compensatio in præiudicium aliorum, vt latè habetur ex eodem *Sayro ibidem, n. 20. cum seq.* vbi sufficienter hæc materiam pertractat.

53 Ea quæ hucusq; ostendimus de restitutione famæ proportionaliter extendimus ad restitutionem honoris. Etenim sicut fama læditur per deductionem, aut per falsi criminis impositionem, aut per iniustam veri criminis prolationem; ita honor læditur per contumeliam; quæ vt plurimum verbis iniuriosè prolatis inferitur; licet etiam inferatur & factis. Item læditur per conuicium, quod latius se habet, cum importet dehonorationem etiam citra culpam, vt cum quis nominatur cæcus, aut hæretici filius; & denique honor læditur per improprium, vt cum quis alteri iniuriosè per verba, aut signa in memoriam reuocat beneficium, aut auxilium sibi in necessitate collatum: & quemadmodum debetur statim regulariter restitutio famæ, vt sup. diximus; ita quoq; statim debetur restitutio honoris, iuxta illud D. Augustini in sua regula dum ait: *Quicumq; maledictio, vel conuicio aliquè laferit, meminerit satisfactione quam citius curare, quod fecit.* & iuxta illud Matth. 5. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris; quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Fit autem honoris restitutio, quando in facie fit contumelia, aut conuiciatur ex ignorantia, per confessionem propriæ ignorantie; & exhibendo illi honorem debitum, sicut Apostolus Paulus; qui cum inhonorasset Ananiam Sacerdotem summum, *Act. 23.* admonitus dixit: *Ignorabam fratres, quod Princeps Sacerdotum esset.* Quod si ex odio, ira, & malitia sit facta alicui honoris læsio, tunc restitutio fit regulariter per veniæ petitionem, & per humiliationem inhonorato, vt habetur ex *Soro lib. 4. de Iust. & iure, q. 6. ar. 3. ad 5. Syl. in sum. ver. Contumacia, q. 4. Barth. Medina lib. 1. Instr. confes. cap. 14. § 35 Petr. de Arag. in D. Th. 2.2. q. 62. ar. 2. in resp. ad 3. & Salon. ibid. corr. 24. Gregor. de Valent. 10. 3. disp. 5. q. 6. pun. 1. & Sayro lib. 10. Clanis Reg. c. 8. sub n. 12.*

54 Quod tamen verum est, nisi lædens sit Prælatus, aut Superior; quia quamuis non habeat vnde restituat, nisi petendo veniam; nihilominus non obligatur petere veniam à suis subditis, & inferioribus, quos inhonorauit; ne illorum offi-

cium, cuius auctoritas bono communi necessaria est, contemptui habeatur, vt ex D. Augustino habetur in regula, his verbis: *Quando autem necessitas disciplina in moribus coercendis diceret vos verba dura compellit, non à vobis exigatur, vt à vobis subditis veniam postuleris, ne apud eos, quos oportet esse subiectos dum nimium seruetur humilitas, regedi fragatur auctoritas.* Idem dicendum est, vbi lædens in honore sit nobilis, & læsus ignobilis, & plebeius: siquidem non decet Nobilem à plebeo, non secus ac Dominum à seruo, Prælatum à subdito, Parentes à filijs, & Magistrum à discipulo veniam petere, genua flectendo, & alia eiusmodi humilitatis signa exhibendo; sed satis est si secundum cuiusq; statum debitus honor exhibeatur citra dedecus aliquod. Hoc idem inter Illustres seruetur: & propterea à Confessarijs cogendi non sunt veniam petere; sed satis est aliter debitam reuerentiam exhibere, vt latè docet *Sayr. loc. cit. sub nu. 11. in fine.* Quod si quis obligatur veniam petere pro restitutione honoris, & non petat, tunc D. August. in regula, sic ait: *Qui autem non vult petere veniam, aut non ex animo petit, sine causa est in Monasterio, etiã si inde non proyiciatur.*

55 Quod si in absentia iniuria fuerit illata coram alijs eo animo, vt in notitiam contumelia affecti veniret, tunc honorem ita lædens tenetur eos, coram quibus contumeliam intulit, adire, & rogare vt iuleant, afferens illi talem reuerentiam deberi, & iniuriam ac malè proximum illum iniuria affectisse, eum honorificè in qualibet occasione tractando, & laudando. Si deniq; quis conuiciando falsum protulit, non tantum obligatur petere veniam ab eo, cui contumeliam fecit; sed etiam, se mentitum fuisse fateri. Imò si iniuria publicè fuerit illata, publicè est facienda satisfactio: secus si priuatè; quia tunc satis est si secretè fiat restitutio, vt habetur ex *Syl. in sum. ver. Contumelia, q. 5. Petr. Nayar. lib. 2. de restit. c. 4. p. 1. dub. 6. n. 90.* Imò non tantum honoris facienda est restitutio; sed eorum etiam damnorum temporalium, quæ consecuta fuere ob ignominiam

56 iniuste proximè illatam. Quæ quidem honoris restitutio, quamuis statim sit facienda; nihilominus poterit prudens Confessarius si viderit penitentem virum esse timoratum, & seruaturum promissa, ipsum absolvere, antequam satisfaciatur, vt habetur ex *Sayro loc. cit. sub n. 12. in fine.* Quod si bis, aut ter fuerit confessus, & promiserit Confessario restituere, & non satisfecit, cum potuerit, tunc non est audiendus, vel saltem nõ absolueudus, nisi præmissa satisfactione: quod tamen verum est, nisi læsus iniuriam remiserit, iuxta ea, quæ sup. diximus, quoad restitutionem famæ, vt contra *Calet.* probat idem *Sayr. ibid. n. 10.* vbi etiam addit n. 14. quod non est idem remittere iniuriam, & familiariter cum iniuriante conuersari; quoniam multi sunt, qui simul viuunt cum eo, qui iniuriam intulit, quia eo indigent, vel ad euitandum scandalum. Ità *Sayr. contra D. Anton. 2. p. tit. 2. c. 2. §. 1. Syl. ver. Contumelia, q. 41. & Cord. q. 3. concl. 11. & alios.*

Qualiter Cōfessarius discretus, & cautus esse debeat erga pœnitentes in ipso actu Sacramentalis confessionis.

D I S P. III.

S Y M M A R I V M.

1 *Discretio, & cautio partes sunt prudentia, quæ nunquam datur sine scientia.*

TRactauimus hucusq; de bonitate Confessarij quoad se, & suam perfectionem; nec non quoad alios, nempe quoad pœnitentes, & qualiter discretus, & cautus debeat esse antequam pœnitentis confessionem audiat; modo competentis ordine videndum est, qualiter erga pœnitentes debeat esse discretus, & cautus in ipso audiendæ confessionis actu. Et quoniam sup. disp. 1. ante 1. sec. ostendimus, discretionem, & cautionem esse partes prudentiæ, quæ nunquam datur sine scientia; atq; idèd, vt Confessarius discretus, & cautus dici possit, necesse est, vt non solû bonitatem in se habeat; sed etiam scientiam, vt prudenter se habeat quoad eiusdem pœnitentes, sciens discernere inter lepram, & lepram; ligare, & soluere; admonere, & corrigere, vinum, & oleum infundens vulneribus sauciati, iuxta nostri capitis documenta, idcirco antequam ad vltiora progrediamur, videndum est in primis de ipsius Confessarij scientia, quæ necessaria sit ad audiendas confessiones.

De Confessarij scientia, quæ, & quanta esse debeat, dum actu exponitur ad audiendas fidelium confessiones.

S E C. I.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Circa Confessarij scientiam, complures traduntur à Doctoribus distinctiones, vt quot homines sint, tot sententia.*
- 2 *Non probatur eorum sententia, qui duplicem exigunt in Confessario scientiam, nempe speculatiuam, & practicam. Et in quo differat speculatiua scientia à practica.*
- 3 *Superuacanea videtur distinctio tradita inter Confessarium, confessiones audientem ex obedientia, ac inter eum, qui se spontè ingerit.*
- 4 *Depositarius, qui se spontè obtulit ad recipiendum depositum, tenetur de culpa etiam leuissima.*
- 5 *Confessario ad confessiones audiendas non est simpliciter necessaria scientia eminens, ita vt moralis Theologia, ac vtriusq; iuris peritiam habeat, licet ea utilis sit.*
- 6 *Confessarius ad confessiones audiendas expositus, si sufficientem non habeat scientiam, mortaliter peccat, siue spontè se ingerat, siue ex charitate, siue ex obedientia, siue ex vniuersitatis.*
- 7 *Scientia in Confessario non solum iure humano exigitur; sed etiam naturali, & diuino.*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- 8 *Confessarius minus idoneus, ac insufficientis, audiendo confessiones peccat, etiam si id Prelatus sub precepto obedientie illi præcipiat.*
- 9 *Non modo huiusmodi Confessarius insufficientis peccat exponendo se, ac audiendo confessiones, sed etiam pœnitens, si confiteatur huiusmodi Confessario.*
- 10 *Confessarius ignarus, & insufficientis, scienter audiens confessionem non solum mortaliter peccat, sed etiam nulliter Sacramentum suscipitur; quod secus si ignoranter audiat.*
- 11 *Confessarius insufficientis, si confessionem audiat alicuius docti viri, qui eius ignorantiam suppleret, haud peccat.*
- 12 *Confessarius minus idoneus, neq; peccat, si confessiones audiat personarum spiritualium, quæ solita sunt sapè confiteri, & proinde nõ alijs, quam venialibus tenentur.*
- 13 *Confessarius minus idoneus citra omnem culpam audire potest confessionem in articulo mortis constituti, alium idoneum non habentis, qui ipsum audiat.*
- 14 *Confessarius ille dicitur idoneus ad confessiones audiendas, qui sufficientem scientiam habet, & qui peccata sciat discernere.*
- 15 *Sub culpa lethali tenetur Confessarius scire discernere inter mortale, & veniale, & non solum peccata præterita vendicare, sed etiam futuris mederi.*
- 16 *Confessarius si non habeat perfectam scientiam discernendi omnia, & singula peccata mortalia à venialibus maxime iniuriata, & quæ sunt obscuri iuris, non per hoc diceretur idoneus.*
- 17 *Matrimonium illius, qui cognouerit prius cōsanguineam eius, quam duxerit in uxorem, an sit nullum.*
- 18 *Eorum, quæ frequentius accidunt, tenetur Confessarius perfectam habere scientiam.*
- 19 *Ad Confessarij scientiam non solum spectat scire discernere mortalia à venialibus, ac reseruatæ à non reseruatæ; sed etiam peccata ipsa materiam esse Sacramenti pœnitentiæ essentialem.*
- 20 *Ad discernendum peccatum mortale à veniale quinque dantur regula.*
- 21 *Inter peccatum mortale, & veniale non datur oppositio contraria.*
- 22 *Omne peccatum est recessus à diuina lege.*
- 23 *Per accidens contingit, vt quod est mortale sit veniale, & è conuerso. & n. seq. & 26.*
- 24 *Mortale peccatum ex suo genere fit per accidens veniale duobus modis.*
- 25 *In multis casibus paruitas non datur materia, & quibus.*
- 26 *Peccatum veniale ex suo genere, fit veniale multis modis.*
- 27 *Ad scientiam idonei Confessarij spectat non solum cognoscere materiam circa quam, seu remotam huius Sacramenti pœnitentiæ, sed etiam materiam ex quo, seu proximam. Et quotuplex sit contritio.*
- 28 *Debet quoq; Confessarius scire conditiones, quas sacramentalis confessio exigit, & quando fideles ad præceptum confessionis obligentur.*
- 29 *Ad scientiam Confessarij idonei pertinet scire formam Sacramenti pœnitentiæ, quod scilicet consistat in illis verbis (Absoluo te)*

30 Scire quoq; debet Confessarius, absolutionem sacramentalem non solum comprehendere peccata confessa, sed etiam extendi ad peccata, inculpabiliter oblita.

IN hac re quot homines, tot sunt sententia: nā quidam duplicem scientiam exigunt in Confessario, speculatiuā scilicet, & practicā, vt habetur ex *P. Molfes. p. 1. sua sum. tract. 7. c. 14. n. 96.* & *P. Megal. p. 1. Instit. Peregr. c. 1. n. 2.* Alij distinguūt inter Confessarium, qui ex obedientia sui Superioris exponitur ad audiendas confessiones: & inter Confessarium, qui spontē se ingerit in illis audiendis: nam prior satis est, si sciat distinguere inter peccatum, & non peccatum, & peccatum mortale, & veniale, & si in aliquo dubitaret ad peritiores recurrat, vt per *D. Th. in 4. d. 17. & Palud. ibidem, d. 19. & alios.* Posterior verò debet esse paratus ad respondendum de quolibet, & interdum de casibus inopinatis, & aliis inauditis, vt ex *Duran. inquit D. Anton. 3. p. tit. 17. c. 16. §. 1.* Alij distinguūt inter Confessarios, qui ex charitate tantū confessiones audiunt, quales sunt Religiosi; & inter Confessores, qui ex vi muneris confessiones excipiunt, quales sunt Curati, & alij Pastores Ecclesie: siquidem priores nolunt indigere tanta scientia, quanta posteriores, vt per *Laym. post alios in sua sum. Theol. lib. 5. tract. 6. de sacram. panit. c. 13. assert. 3.* Alij distinguūt inter Confessarios rurales, & ciues, qui in Pagis, ruribus, seu Ciuitatibus exponuntur ad audiendas confessiones: putant enim minorem scientiam exigere, qui in Pago confessiones audit, quā qui in Vrbe maximē maritima, in qua varij contractus, & negotiationes fiunt, iuxta ea, quæ habentur ex *Navar. in Man. c. 4. n. 10. & in c. 1. §. raneat, n. 17. de panit. d. 6. Lopez. p. 1. Instr. c. 27. vers. Porro quia, Molfes. p. 1. sua sum. tract. 7. c. 14. n. 98. & ex alijs.* Alij deniq; distinguūt inter Confessarium perfectum, & Confessarium sufficientem. Nam prior debet habere Theologie moralis, & vtriusq; iuris peritiā, ac scire constitutiones synodales illius Regionis, in qua confessiones audit: Posterior verò satis est, si libros legens intelligat, quæ peccata ex ijs, quæ illi, quos audit, communiter contrahunt, sint mortalia, quæue venialia; quæ circumstantia sint necessarii constitenda; quibus criminibus annexa sit excommunicatio; quæ sint peccata reseruata, & quæ restitutionem exigunt; vel saltem sciat dubitare in ijs, quæ alij mediocriter eruditi intelligunt, vt possint peritiores consulere. Itā *Navar. in Man. c. 4. n. 8.* Quæ quidem sententia, quoniam nobis probatur, idcirco pro eius explanatione sit

PRIMA CONCLUSIO.

Sententia eorum, qui duplicem scientiam in Confessario exigunt, nempe speculatiuam, & practicā, nobis non probatur. Etenim scire, speculari, ac intelligere materiam, formam, ac partes Sacramenti pœnitentiæ, ac discernere vitia à virtutibus, peccata mortalia à venialibus, & alia eiusmodi, ad Theologum moralem pertinet: ergo scientia Confessarij dicitur simpliciter practica, non autem speculatiua, & practica: quoniam talis est Theologia moralis. In hoc dif-

fert scientia speculatiua à scientia practica; quòd scientia speculatiua sistit tantum in sui obiecti speculatione qualis est philosophia naturalis; practica verò licet cōtempletur proprium obiectum, non tamen sistit in eius speculatione; sed illud dirigit ad opus, vt est legalis scientia. Vnde licet ad Confessarium pertineat speculari, & intelligere, quæ mala sunt, quæ bona: vera, & falsa: quænam sit forma, materia, & partes Sacramenti pœnitentiæ, &c. Nihilominus cum omnia hæc dirigantur ad salutem animarum, scientia Confessarij est simpliciter practica.

SECUNDA CONCLUSIO.

Distinctio inter Confessarium audientem confessiones ex obedientia, & inter Confessarium in ipsis spontē se ingerentem, super uacanea videtur. Hæc conclusio est *Navar. in Man. c. 4. n. 9. contra Durand. & D. Anton. supra relatos, & alios.* Probat, quoniam si hi, qui sua spontē ad audiendas confessiones se offerūt, obligarentur esse parati ad respondendum de quolibet; atque idē de omnibus sibi propositis iudicare, nempe an illud sit lethalis culpa, nec ne? an habeat excommunicationem, vel restitutionem annexam? an contractus sit licitus, vel illicitus, an impediatur communio, &c. pauci, aut nulli ex Confessarijs secularibus salui fierent. Et si ex obedientia expositi in re non essēt idonei, non ob id excusarentur à lethali culpa; sicut nec qui ex charitate confessiones audiunt, vt infra latius dicemus. Confirmatur hæc ipsa conclusio, quia eiusmodi distinctio nullo canone comprobatur. Nec obstat *tex. in l. 1. §. sepē, ff. de pos.* vbi depositarius, qui spontē se obtulit ad recipiendum depositum tenetur de culpa etiam leuissima, & idem habetur *in c. 2. de de pos.* in illis verbis: *De culpa quoq; teneris si te ipsum deposito obtulisti:* quoniam *Panor. ibi, & Imol.* dicunt, quòd iura illa fundantur in eo, quod eiusmodi depositarius præsumitur depositum accipere gratia sui, & suæ propriæ utilitatis intuitu: at Confessarius onus audiendæ confessionis gratia pœnitentis suscipit, aut saltem principaliter, vel æquē principaliter, quā propter se; atq; idē *tex. in d. l. 1. §. sepē, ff. de positi, & d. c. 2. eod. tit.* non faciunt cōtra nostram conclusionem, cum militet diuersa ratio, arg *tex. in l. Papiianus exuli, ff. de minor.*

TERTIA CONCLUSIO.

Confessario ad audiendas confessiones non est necessaria scientia eminens, ita vt moralis theologie, ac vtriusq; iuris peritiā habeat, & ita sit perfectus, vt solus possit de omnibus discernere, siue spontē in audiendis confessionibus se ingerat, siue ex obedientia, aut charitate, & siue ex vi muneris confessiones audiat, vt sūt Curati, & alij Ecclesie Pastores. Hæc conclusio est *Navar. d. c. 4. sub n. 8.* & patet ex ijs, quæ supra diximus conclusione præcedenti. Etenim in iudicio exteriori licet sit utilis eminens scientia in causis determinandis; non tamen est simpliciter necessaria; aliās pauci Iudices inuenirētur, qui non essent in statu damnationis: ergo idē, & multò magis dicendum est de scientia Confessarij, vt necesse non sit, vt sit eminens, cum in foro interno sacramentalis sententia feratur, nō atten-

attentis vtriusq; iuris apicibus, sed summarie simpliciter, & de plano, sola facti veritate inspecta, ex ore ipsius pœnitentis excepta, qui in eo fore ipsemet est testis, accusator, & reus. Confirmatur ex communi Ecclesiæ consuetudine, quæ eiusmodi scientiæ eminentiam non exigit in Confessarijs: nam pauci sunt Confessarij in Ecclesia Dei, qui peritiâ habeant moralis Theologiæ, ac vtriusq; iuris scientiam: & innumera- biles sunt, qui non habeant.

QUARTA CONCLUSIO.

6 **C**onfessarius ad audiendas confessiones expositus, si sufficientem scientiam non habeat, siue confessiones audiat in eis se sponte ingerens, siue ex charitate, siue ex obedientia, siue ex vi muneris easdem excipiat, mortaliter peccat. Hæc conclusio est communis, præsertim *D. Th. D. Bonau. & aliorum in 4. sent. d. 17. & D. Ant. 3. p. iit. 17. c. 6. §. 1. & Nauar. in Man. c. 4. n. 12.* qui illum Confessarium carere suffi- cienti scientia volunt, qui ignorat quæ pertinet ad idonei Confessarij munus, de quibus latè in seq. conclusione dicemus. Siquidem vnusquis- que tenetur, vt eam scientiam sibi comparet, quæ suo muneri ritè subeundo necessaria est; ad quod multò magis obligatur Confessarius in audiendis confessionibus, cum munus suum sit ars artium, vt in *c. cum sit, de etate, & qualis.* Et Diuinum esse opus, Dei esse ministrum ad reducendas animas ad suum principium, ait *D. Dion. de Eccles. Hierar.* Hinc per *Oseam Prophet. c. 4.* ignaro Sacerdoti dicit Dominus: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi.* Quæ quidem scientia in Confessario, non solum humano iure exigitur, vt in *Conc. Trid. sess. 23. c. 11. & seq.* sed etiam iure naturali, ac Diuino, vt per *Abbat. Panor. in c. Extirpanda, not. 1. de preb.* vbi etiam ait, talem scientiam non debere esse modicam; quoniam nulla, & modica peritia comparantur: imò modica peritia perniciosior est, tanquam inducens in errorem, cum per eam putet quis verum sentire; quod tamen ignorer. Vndè cum de iure naturali, ac Diuino sufficientem scientiam in Confessario requiratur, certum est quod omnis Confessarius insufficientis, quocumq; modo exponatur, & confessiones sacramentales audiat, mortaliter peccet, cum in re graui faciat contra legè Diuinam, ac naturalem.

8 Ampliatur primò hæc conclusio, vt Confessarius minus idoneus, ac insufficientis peccet audiendo confessiones quicumq; sit, si idoneum minus esse se cognoscat, etiam si Prælati sub præcepto obedientiæ illi præcipiat, vt confessiones audiat; nam cum se insufficientem esse cognoscat non debet eiusmodi munus acceptare: & Prælati id præcipiens multò magis peccat, vt in *c. nihil, de elect. c. fin. eod. tit. in 6. & Nauar. d. c. 4. sub n. 14.* qui id limitat in subdito, qui dubitat de sua sufficientia; quoniam tunc non peccat audiendo confessiones, cum possit se se Prælati præcepto conformare, arg. *tex. in c. quid culpatur, 23. q. 1.*

9 Secundò ampliatur, vt non solum peccet Confessarius insufficientis exponendo se, ac audiendo confessiones, sed etiam pœnitens eiusmodi Confessario confitens, vt in *c. 1. de pœnit. d. 6.* ità se habente: *Qui vult confiteri peccata, vt inueniat*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

gratiam, querat Sacerdotem scientem ligare, et soluere: ne cum negligens circa se exiterit, ut- gligatur ab illo, qui cum misericorditer monet, & petit, ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Imò pœnitens si rectè velit animæ suæ consulere, semper recurat ad Confessarium meliorem, vt *d. c. 1.* habetur, in illis verbis: *Qui igitur omnia confitetur, Sacerdoti meliori quam potest confiteatur.* Et rationem assignans, inferius ita subdit, *Judas enim pœnitens iuit ad Phariseos, reliquit Apostolos, nihil inuenit auxilij, sed augmentum desperationis. Dixerunt enim, Quid ad nos, tu videris, & c.*

10 Tertiò ampliatur, vt Confessarius ignarus, & insufficientis scienter audiens non solum mortaliter peccet; sed etiam nulliter Sacramentum suscipiatur: nã cum scienter malè iudicari voluit, in ipso actu absolutionis lethalem culpam contraxit, atq; ideò cum obice Sacramentum suscipit. Dixi scienter; quoniam pœnitens probabiliter putat Confessarium esse sufficientem si bona fide ad eum accedat, & absolutionem consequatur, non peccat, & validè Sacramentum suscipit; dummodò Confessarius saltem cognoscat actû, quem pœnitens fuerit confessus esse peccaminosum sub communi ratione peccati mortalis, aut venialis; quia tunc cognoscit materiam satis esse ad applicandam absolutionem. Nec obstat si dicatur, quòd Confessarius non potest sacramentale iudicium exercere causa non cognita, vt in *Conc. Trid. sess. 14. c. 5.* at Confessarius nesciens discernere peccatum mortale à veniali absolutionem impendens, iudicium exerceret super incognitis; ergo, & c. quoniam responderetur ex *Nauar. in Man. c. 9. n. 2.* quòd sicut aliæ sententiæ communiter valent, etiã si sint iniustæ, vt in *c. 1. 11. q. 3. & c. cum inter, de re iud. nisi error sit in substantialibus, vt in c. 1. eod. tit.* ità dicendum est de sententia sacramentali, cum militet eadem ratio, arg. *tex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.* dummodò alia substantialia concurrant; nempè præter materiam forma, intentio, & potestas ministri. Vndè Confessarius cum rectè factum cognoscit, in casu de quo agitur dicitur iudicium ferre super cognitis. Idem dicendum est si pœnitens sit doctus; nam si accedat ad Confessariû ignarum non peccat, si illum instruat, vt infra latius dicemus *lim. seq.*

11 Sic ampliata limitatur primò, vt Confessarius insufficientis nò peccet si confessionem audiat alicuius docti viri, qui suppleret ignorantiam talis Confessarij docens eum peccata, quæ confitentur, quæ mortalia sint, & quæ venialia: & quæ materia sufficientis, super quam possit impendere formam, cum eo casu Confessarius posset sententiam sacramentalem ferre ritè, & rectè, non tantum absolutoriam; sed etiam obligatoriam ad vindictam præteritorum peccatorum, & medelam futurorum, vt habetur ex *Suar. de pœnit. disp. 28. sec. 1. Nauar. in Man. c. 4. n. 13. & Megal. p. 1. Instit. Peregr. lib. 5. c. 19. q. 3. n. 6. in fine.* Confirmatur; quoniam hoc casu pœnitens vt supra doctus non peccat eiusmodi Confessario insufficienti confitens, vt sup. diximus *ampl. 3.* Ergò nec Confessarius peccabit illius confessionem audiens; quia Confessarius, & confitens sût correlatiui, in quibus quod disponitur in vno, disponitur etiam in altero, iuxta ea, quæ latè tractat *Euerard. in suis locis comm. loco, à correlatiuis.*

12. Secundò limitatur hæc ipsa Conclusio in Confessario minus idoneo, qui audit confessiones pœnitentium, quæ sint personæ spirituales, solitæ sæpè confiteri, & proinde non alijs, quàm peccatis venialibus tenentur, vt habetur ex *Navar. d. c. 4. sub n. 13. atq;* aded talis Confessarius illas personas tantùm ad confessiones admitte- ter, quas probabiliter sciret non habere casus insolitos, & inusitados, sed qui frequenter solent accidere: & tanta scientia non indigeant ad ferendum rectum iudicium: quod quidem locum sibi vendicare inquit *Syl. in sum. var. Confessor, 3. col. 2. sub vers. Quantum verò ad scientiam;* in Confessario qui ex charitate ad alterius instã- tiam cõfessiones audit, nec se ingerit: vel ex obedi- entia exponitur. Et in hoc casu habere locum sententiam *D. Anton. inquit Navar. loc. cit.* se- cus autem si le ingerat, quoniam tunc debet ha- bere scientiam sufficientem, vt *concl. seq. latius Deo duce, declarabimus.*

13. Tertio limitatur, vt Confessarius minus ido- neus citra culpam possit audire confessionem in articulo mortis constituti, qui alium idoneum non habeat, qui possit eum audire, vt habetur per *Navar. loc. cit.* qui idem dicendum putat de Confessario, qui est apud Infideles, penes quos sunt Christiani, quibus non est copia Confessa- rij peritioris, arg. *rex. in c. 1. §. sin. ne sede vacan. lib. 6. & l. generaliter, §. sparios. ff. de Decur. sa- tis est enim, vt eiusmodi Confessarius ea adhi- beat, quæ diximus supra ampl. 3. nempe quòd formam ritè impendat super materiam, quam in genere saltem sciat esse peccaminosam, & q̄ intentionem habeat conferendi Sacramentum: nam quoad potestatem quilibet Sacerdos pote- statem habet absoluendi constitutos in articulo mortis, vt ex *Conc. Trid. sæpè diximus.* Et apud Infideles existentes captiui si tali Confessario non confiteantur hic, & nunc, probabiliter pu- rent se decessuros sine confessione, quo casu vi- dentur æquiparari in periculo, seu in articulo mortis constituti. Et eò magis quoniam inquit *rex. in d. c. 1. de pœnit. d. 6.* quòd tanta est vis confessionis, vt si desit Sacerdos, cui quis confi- teatur possit confiteri proximo, qui licet soluè- di potestatem non habeat; confitens tamen est vniua dignus ex desiderio Sacerdotis.*

QUINTA CONCLUSIO.

14. Ille Confessarius dicitur idoneus ad audien- das confessiones, qui sufficientem scientiam habet. Hæc conclusio est communis, quam do- cent *Navar. loc. cit. & alij.* Et patet ex ijs, quæ sup. adnotauimus *concl. 3. & 4.* Nam si ad au- diendas confessiones non est necessaria scientia eminens, & modica non sufficit; ergo satis est scientia sufficiens, qua Confessarius sufficienter possit exercere munus suum. Dicitur autem suf- ficientem scientiam habere Confessarius si sciat cognoscere quicquid debet iudicare, vt habet in *d. c. 1. de pœnit. d. 6. §. caueat,* in illis verbis: *Ca- ueat spiritualis Index, vt sicut nō commisit cri- men nequitia, ita non careat munere scientia; oportet, vt sciat cognoscere quicquid debeat in- dicare. Iudicaria enim potestas hoc postulat, vt quod debeat iudicare discernat, &c.* Vnde cum peccata sint, quæ pertinent ad Confessarij iudi- ciam, ille Confessarius dicitur esse idoneus, &

sufficientem habere scientiam, qui peccata sciat discernere, an sint: & si nouerit esse, discernat, an venialia sint, vel inortalia, vt rectè docet *D. Th. in 4. d. 17.* Et id non immeritò, quoniam aliàs Confessarius non posset iustam sententiam in sacramentali iudicio ferre, ad quam sub lethali culpa tenetur multò magis, quàm Iudex tem- poralis in externo foro. Præterea Confessarius non solum tenetur soluere pœnitentem, quando concurrunt omnia requisita ad sacramentalem absolutionem impendendam, sed etiam eundem ligare ad condignam pœnam, vt determinauit *Conc. Trid. sess. 14. c. 8.* ita inquit: *Debent Sacerdotes pro qualitate criminum, & pœnitē- tium facultatem, saluata, & convenientes sa- tisfactiones iniungere, nè si forte peccatis conui- ueant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, leuissima quadam opera pro grauissimis delictis iniungendo, aliorum peccatorum participes efficiantur.* Vnde meritò pœnitentes iustam pœnitentiam à Confessario impositam teneri ad acceptandam, & acceptatam implendam supra ostendimus *tom. 1. §. 1. disp. 9. sec. 5. & patet ex eod. Conc. loc. cit.* in illis verbis: *Nam Sacerdotibus clauis non solum ad soluendum, sed ad li- gandum concessas, etiam antiqui Patres, & cre- dunt, & docent. & cõtraria sententia damnatur in eadem sess. can. 15. his verbis: Si quis dixerit, clauis Ecclesia esse datas tantum ad soluendum, non etiam ad ligandum, &c. anathema sit.* Ex- 15 gò sub lethali culpa tenetur Confessarius scire discernere inter mortale, & veniale, & multò magis, an talis actus peccatum sit. Rursus sub mortali obligatur Confessarius non solum ven- dicare præterita pœnitentis peccata; sed etiam futuris mederi: siquidem Confessarius non tantùm dicitur Iudex, vt in *c. verbum de pœnit. d. 1.* sed etiam dicitur Medicus, vt colligitur ex no- stro *cap. ibi. Sacerdos autē sit discretus, & cau- sus, vt more periti Medici superinfundat vinū, & oleum vulneribus sauciati.* id autem adim- plere non potest, nisi sciat peccati speciem, ac grauitatem, & multò magis an talis actus sit peccatum.

16. Est tamen verum, quòd Confessarius non ha- bens perfectam scientiam discernendi omnia, & singula peccata mortalia à venialibus maxime inusitata, & quæ sunt obscuri iuris, non tamen ob id non diceretur idoneus, & sufficientem habere scientiam, si sciat de illis dubitare, vt pos- sit doctorem se consulere, iuxta ea, quæ habet- tur in nostro *cap. ibi, Sed si prudentiori consilio indigerit, &c.* Sed quomodo poterit Confes- sarius dubitare; nisi prius legerit, & relegerit Doctores de casibus conscientia tractates oportet igitur Confessarium prius legisse, & relegisse, & diu studuisse, vt dubitare sciat. Etenim si videmus corporis Medicos quotidie libros me- dicinales euoluere, in quibus moritura corpora curari edocentur; profectò crimen haud leue erit Confessarium si assidue libros Sanctorū, in quibus animas perpetuò victuras curare edo- cemur, legere neglexerint, cum maius sit vnus animæ damnus, quàm innumerabilium corpo- rum interitus, *c. si habes, 24. q. 3.* Et re vera non video quomodo quis dubitabit, matrimonium illius, qui cognouit prius consanguineam eius, 17 quam duxit in uxorem, esse nullū propter im- pedi-

pedimentum affinitatis, nisi prius legerit *tex. in c. fraternitati, de eo, qui cogn. consang. vxor. sua,* vel Doctores de hac re agentes: & quonam pacto dubitare poterit de validitate matrimonij illius, contracti cum ea, quam prius polluit per adulterium cum fide, ac promissione ducendi eam post obitum viri, contra *tex. in c. significasti il 2. de eo, qui duxit in vxor. quam poll. per adult.* si materias eiusmodi non prius legerit, & relegerit in libris de his tractantibus. Dixi, *Maximè inusitata, & qua obscuri iuris sunt,* quoniã eorum, quæ frequentius accidunt, perfectã scientiam habere tenetur Confessarius, qualia sunt peccata mortalia communia, simplex fornicatio, voluntas deliberata ad peccandum mortaliter, factum rei notabilis quod sit mortale, & rei minimæ veniale, maior, & minor excommunicatio, & alia eiusmodi, vt habetur ex *Nauar. d. c. 4. sub n. 12. Tol. lib. 3. sua sum. c. 15. n. 4. Suar. de pœnit. disp. 28. sec. 2. n. 4. latè D. Anton. p. 3. tit. 17. c. 16. §. 2.* Ad sufficientem scientiam Confessarij pertinet scire peccata referuta, ad quæ non extenditur eius potestas: vndè, vt rectum iudicium de illis ferre possit, exigitur, vt sciat peccatorum species, ac differentias; vt habetur ex *D. Bonauent. in 4. d. 17. relato à Syl. in sum. ver. Confessor 3. col. 2. ver. Quantum ad scientiam.*

19 Ad scientiam Confessarij pertinet non solum discretio peccati mortalis à veniali, ac reseruati à non reseruato; sed etiam scire peccata ipsa esse materiam Sacramenti pœnitentiæ essentialè, quæ si desit, nulliter datur absolutio, & Confessarius illam tribuens sacrilegium cõmittit. Distinguitur autem materia in materiam, circa quã, seu remotam; & in materiam, ex qua, seu proximam. Prior est peccatum, non originale, nec actuale ante baptismum commissum; sed actuale post baptismum commissum, siue mortale sit, siue veniale, dubium, in genere, ac etiã aliàs confessum, vt latè sup. declarauimus 10. 1. §. 1. disp. 3. sec. 1. per tot. Posterior verò sunt actus pœnitentis, nempe oris confessio, cordis contritio, ac operis satisfactio, vt ostendimus d. 1. §. 1. disp. 2. sec. 7. Debet igitur Confessarius scire, vt idoneus dicatur, non modò materiam proximã Sacramenti pœnitentiæ esse actus pœnitentis; sed etiam remotam esse peccata, siue mortalia sint, siue venialia; ita vt mortalia sint materia necessaria, & venialia sint tantum materia sufficiens, vt in d. disp. 3. sec. 1. atq; idè, vt rectum iudicium ferre possit non solum debet quæ nã sint peccata mortalia, & quæ venialia; sed etiam eorum species, vt diximus; quoniam Sacramentum pœnitentiæ cum sit institutum per modum iudicij, vt in c. verbum, de pœnit. d. 1. iudicium non potest ferri super incognitis, arg. *tex. in l. illicitas, §. veritas ff. de offic. Præs. Et si Confessarius ignoret, an hic, vel ille actus sit peccatũ, ignorabit etiam quomodo, & quando super illum applicanda sit absolutionis forma, vt validum sit Sacramentum.*

20 Ad fecerendum autem peccatum mortale à veniali, licet multi multa dicant, vt videre est apud *D. Th. 1. 2. q. 88. ar. 1. Scot. in 2. d. 21. q. Syl. in sum. ver. peccatum, q. 3. D. Anton. 3. p. tit. 17. c. 18. vbi quinq; regulas assignat, Tol. lib. 3. sua sum. c. 2. Molfes. p. 1. sum. Theol. tract. 8. c.*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

8. c. 2. & alios; nihilominus si cõsideremus peccatum mortale ex suo genere, & peccatum veniale ex suo genere, placet nobis sententia *D. Tho.* dicentis, quod mortale ex suo genere, sit actus contra Diuinam, naturalem, vel humanã legem, quæ reducuntur etiã ad Diuinam, quatenus præcepta Diuina sunt quoque naturalia multa; & præcepta humana reducuntur ad Diuina, quæ præcipiunt Superioribus obedire, tanquam Dei Ministris. Veniale verò peccatum ex suo genere est actus non propriè contra legem Diuinam; sed potius impedimentum circa media, quibus tendere debemus in finem præcepti, qui est Deus; qua ratione potest dici aliquo modo contra legem Dei, & contra charitatem, cum tepescat hominem in charitate Dei, & non faciat ad vnguem Dei legem obseruare. Hinc sequitur, quod inter peccatum mortale, & veniale, non est oppositio contraria; sed potius analogica; vt per eundem *D. Tho.* ibi in resp. ad primum, quem omnes Theologi sequuntur, excepto *Durando*, vt notat *Molfes.* post *Lorcam d. c. 8. n. 26.* Siquidem quæ sunt contraria opponuntur diuersis virtutibus; sed veniale, & mortale eidem virtuti opponuntur, nempe charitati, & eidem legi; qua ratione conueniunt etiam vniuocè, quatenus peccata sunt; & solum differunt analogicè quoad effectum; quoniam mortale separat totaliter à Deo, cum destruat charitatem, & amicitiam illius, & impediatur consecutionem vltimi finis, qualis est æterna Beatitudo; quod non facit veniale, cum tepescat tantum charitatem, & non tendat in finem præcepti, qui est Deus; non tamen impedit consecutionem vltimi finis. Vel secundò dicamus ex *Toloto loco cit.* quod peccatum mortale est contra legem Dei; veniale verò est præter Dei legem. Etenim cum omne peccatum sit recessus à Diuina lege, iuxta illud *D. Ambr. lib. de Paradiso*, qui definiens peccatum, sic ait, *Quid est peccatum, nisi prauaricatio legis Diuinæ, & celestium inobediencia mandatorum.* Duobus modis contingit recedere à Diuino præcepto, vno modo agendo contra ipsum, vt furari, mechari, occidere, &c. Et hoc est peccatum mortale ex suo genere: altero modo non agendo contra ipsum; sed præter ipsum, & id est veniale ex suo genere. Vt verbũ otiosum v.g. non reperitur prohibitum in lege, nec permillum, quapropter dicitur non secundum, aut contra legem Diuinam: quod licet nõ sit contra præceptum, quia tamen non tendit in finem præcepti, qui est Deus, & æterna Beatitudo, idcirco dicitur veniale ex suo genere.

23 Contingit autem, quod est mortale ex suo genere esse veniale per accidens: & e conuerso quod est veniale ex suo genere fieri mortale per accidens pluribus modis. Dixi, *Mortale ex suo genere aliquando esse veniale per accidens; & veniale ex suo genere fieri mortale per accidens;* atq; idè mortale est aliquando veniale, non tamen fit; sicut è cõuerso veniale fit mortale: quoniam peccatum mortale ex suo genere nunquã potest fieri veniale: at veniale ex suo genere potest fieri mortale: siquidem mortale peccatum, & veniale se habent sicut perfectum, & imperfectum, & sicut vir, & puer. Vndè sicut vir nõ potest effici puer; sed è contra puer potest effici vir; peccatum mortale non potest effici veniale;

le; sed veniale fieri mortale, vt per eundem *D. Th. d. q. 38. ar. 6.*

24. Est igitur mortale ex suo genere veniale per accidens duobus modis: primò ex imperfecti-
one actus, quando non est deliberatus, vt sunt primi motus vindictæ, & alij eiusmodi, qui sunt in sensualitate, vt bene declarat *D. Antoni n. p. 1. tit. 10. c. 1. §. 2.* idem dicendum est de actu blasphemiz non deliberato, vel ex inaduertentia, vt habetur ex *Villalobos in sum. 10. 2. tr. 1. disp. 15. n. 5. & P. Diana 10. 5. tr. 5. de paruit. mater. resol. 3.* qui pro hac re affert *Lorcham 22. q. 13. ar. 2.* dum ait, blasphemiam esse graue peccatum, & non posse fieri veniale, nisi solùm ex defectu deliberationis. Secundò mortale ex suo genere est veniale per accidens ex imperfecti-
one obiecti, vt patet in furto rei minimæ: quod quidem verum est; nisi furtum rei minimæ esset Domino causa notabilis damni, & surripens hoc ipsum prauidisset: vel fur sciret rem illam minimam rationabiliter magni æstimari à Domino, iuxta ea, quæ habentur ex *Nauar. in Man. c. 17. n. 2. & c. 11. n. 4.* Est tamen verum, quod in multis casibus non datur paruitas materiæ, vt in actu infidelitatis; nam omnis materia in ordine ad illam est notabilis, & culpa grauis, vt habetur ex *Suar. lib. 2. de legib. c. 28. num. 68. Sanch. in sum. 10. 1. lib. 1. c. 4. num. 2. & 3. & P. Diana loc. cit. resol. 1. vbi à resol. 2. vsque ad resol. 69. inclusiue, & per totum tractatum prædictum agit, an, & quando detur paruitas materiæ in simonia, in blasphemia, in iuramento, in rebus venereis, in operibus seruilibus quoad dies festus, in fractione sigilli confessionis, in anticipatione comestionis in die ieiunij, in fractione ieiunij, in ieiunio pro Sacra Communione suscipienda, in acceptione personarum, quoad beneficia conferenda, in negatione debiti coniugalis, in dilatione pœnitentiæ iniunctæ, in ætate requisita ad matrimonium, in ætate requisita ad ordines suscipiendos, in ætate requisita ad professionem emittendam, in continuatione anni Nouitatus, in patrimonio necessario ad sumendos sacros ordines, in communicatione cum excommunicato, in ingressu, vel egressu clausuræ Monialium, in obligatione celebrandi, in obligatione restituendi fructus pro omissione horarum canonicarum, in fructibus beneficij ad euitandam obligationem recitandi horas canonicas, in recitatione horarum canonicarum, in mendacio adhibito in confessione, aut in iudicio, in hæresi, in fortilegijs, & magia, in vsura, in conscientia erronea, in comestione carnis in die ieiunij, in surreptione gratiæ, in furto, in furto reliquiarum, in voto, vel iuramento non bibendi vinum, in voto, vel iuramento non ludendi, in verbis formæ Sacramentorum, in coniunctione materiæ, & formæ Sacramentorum, in formæ Sacramentorum interruptione, in lectione librorum hæreticorum, in retentione librorum hæreticorum, in auditione Missæ, in omissione aliquid rerum, quæ dicuntur in Missa, in casibus reseruatis, & an superior ratione circumstantiarum possit sub peccato mortali præcipere materiam leuem, an præceptum sub mortali positum in materia leui obliget saltem sub veniali: an detur materia leuis, quæ excuset à lege prohibente, nequid extraha-*

tur à Regno, an quis possit vouere in materia leui sub obligatione lethali, an possit Confessarius imponere pœnitentiam leuem sub mortali, an plures materiæ leues coalescant in vnum, an si quis omittat votum leuis materiæ peccet mortaliter, An Beneficiarius, qui partes leues in singulis horis omittit, quæ simul sumptæ graue quantitatem constituunt, teneatur ad aliquam restitutionem, an eodem die violare plura vota de materia leui sit peccatum mortale, an si à Sacerdote gutta aquæ in calice omittatur, excusetur à mortali: An in prohibitione alienationis rerum Ecclesiasticarum detur paruitas materiæ; an in prohibitione celebrandi post meridiem detur paruitas materiæ, an in violatione interdicti, in præcepto gestandi tonsuram clericali, in dimissione habitus propriæ Religionis, in præcepto celebrandi cum vestibus Sacris, in præcepto Pij V. de nõ addendo aliquid in Missa præter præscripta, in præcepto non addendi, vel diminuendi aliquid ex officio canonico, in percussione Clerici, in præcepto correctionis fraternæ, in peccato inuidiæ, in iudicio temerario, & demum in detractiõne.

26. Fit autem veniale ex suo genere mortale per accidens multis modis, vt colligitur ex *D. Th. d. q. 38. ar. 4. in corp. D. Anton. in sum. p. 1. tit. 10. c. 1. §. 3. Tol. lib. 3. sua sum. c. 2. Sanch. lib. 1. Decal. c. 5. n. 6. cum seq. & ex alijs.* Primò ratione vltimi finis, vt cum vltimus finis ita in veniali constituitur, vt quis ita sit paratus veniale committere, vt committeret, etiam si sciret esse mortale, ad quod *D. Anton. allegat rex. in c. 3. §. criminis 25. d.* dum in eo habetur per *D. August.* quod nullum peccatum est adeò veniale, quod nõ fiat mortale si placet: intelligitur enim de complacentia fruitionis, cum scilicet ibi constituitur vltimus finis. Secundò veniale efficitur mortale ratione finis adiuncti, vt cum quis leuiter mentitur, ut fornicetur. Tertio ratione scandali, ubi peccatum veniale à tali persona, & coram talibus committitur, vt merito æstimandum sit, audientes inducendos esse ad mortale, vt si à persona valde religiosa verbum turpe veniale publicè fuerit prolaturum: vel si quis ioco verbum amatorium coniugatæ diceret coram viro ualdè zelotypo, ut habetur ex *Sanch. lib. 1. Decal. c. 6. n. 11. cum alijs,* quos allegat. Idem dicendum est de muliere supra modum se ornante, si prouideat inde aliquem ad concupiscendam eam alliciendum, ut per *Syl. in sum. ver. Ornatus §. 4.* Quarto ratione periculi, ubi leuiter peccans occasione proximæ ita exponitur, ut proximo peccandi periculo moraliter constituatur, iuxta illud *Eccles. Qui amat periculum, peribit in illo.* Tunc autem dicenda erit occasio hæc proxima, seu periculum morale proximū, quando ex suo genere occasio talis est, ut frequenter homines similis conditionis ad lethale culpam inducat: uel experimento constet, in hoc homine, talem effectum habere, ut ex *Nauar. & Suar. idem Sanch. lib. 1. Decal. c. 8. sub n. 1.* Quintò veniale fit mortale ratione conscientiæ erroneæ, ut si quis arbitretur peccare lethaliter dicendo uerbum otiosum, si id proferat proculdubio peccat mortaliter. Sextò veniale ex suo genere fit mortale per accidens ratione contemptus, non smodò formalis cum præce-

prum contemnitur sub hac formalitate, ut præceptum est; seu cum quis recusat subijci superiori, ut præcipienti; sed etiam ratione contemptus interpretatiui per intentionem scilicet continuandi transgressionem in futurum, & per consuetudinem transgrediendi, ut habetur ex *D. Ans.* loco supra relato, qui ita intelligendum esse ait *rex. in c. unum orarium, §. alias, 25. d.* se habentem, quod aliqua venialia in consuetudinem ducta efficiuntur mortalia. In eandem sententiam concurrunt *D. Bernar. lib. de præcep. & dispen.* dicens, quædam esse venialia peccata, excepto cum ex contemptu vertuntur in usum, & consuetudinem. Hanc ipsam opinionem expressè tenet *Angel. in sum. ver. Inobedientia, Panor. in c. Nam concupiscentiam, num. 5. de const. & in explicatione nostri capituli.* Quæ quidem sententia licet vera sit dispositiue, ut per *Azor. p. 1. instit. moral. lib. 4. c. 9. q. 11. & Sanch. lib. 1. Decal. c. 5. n. 2.* ob periculum peccati grauissimi; tamen eiusmodi periculum idem *Sanch.* ibi ait, esse proximum. Vndè hic, modus reducitur ad quartum, nempe ad occasionem proximam, de qua paulo supra egimus. Ex dictis igitur, & ex alijs collectis per *P. Mol. fef. p. 1. sue sum. tract. 8. c. 3. n. 283.* patet, quod si hominis operatio, vel ommissio aduerferet charitati, aut alteri virtuti in re graui, erit mortale; si aduerferet in re leui, erit veniale; si nullo modo, nullum erit peccatum. Hæc omnia debet scire Confessarius, vel de illis saltem dubitare, si obscuri iuris sint; aliàs non dicitur idoneus; quoniam non cognosceret, quod debet iudicare contra *rex. in d. cap. 1. §. caueat, de penit. d. 6.*

- 27 Ad eandem Confessarij idonei scientiam spectat cognoscere non solum materiam, circa quam, & remotam Sacramenti Pœnitentiæ, nempe peccata, & eorum circumstantias, de quibus hucusque egimus; sed etiam materiam, ex qua, seu proximat, quales sunt actus pœnitentis, nempe contritio, confessio, ac satisfactio, ut supra diximus. Diuiditur autem contritio in perfectam, & hæc est detestatio peccati propter Deum summe dilectum; & in contritionem imperfectam, quæ alio vocabulo dicitur attritio, quæ est detestatio peccati ob metum gehennæ, pœnarum, aut propter turpitudinem peccati, quæ quidem attritio necessaria est ad effectum Sacramenti, etiam si pœnitens venialia tantum habeat, & ea tantum confiteatur; contritio verò perfecta necessaria non est, ut latè de hac re egimus supra *rom. 1. §. 1. disp. 7. sec. 1.* & latius *sec. 10.* Si enim Confessarius ignoret contritionem, & attritionem quæ sint, non potest scire quando absolutio impendenda sit pœnitenti, cui si attritionem saltem non habeat, nulliter conferatur. Debet quoque scire conditiones, quas Sacramentalis confessio exigit, de quibus latè supra tractauimus *d. §. 1. disp. 2. sec. 7.* Item debent scire quando Fideles ad præceptum confessionis obligentur, de quo supra *d. §. 1. disp. 1. sec. 1.* nam si hæc nesciret, & pœnitens præceptum fuerit transgressus, non posset ipse Confessarius de illis rectum iudicium ferre. Ad idoneum Confessarium quoque pertinet scire casuum reservationem, ut aliàs diximus, & qui reservationem habeant annexam, excommunicationes

tum Papales, tum Episcopales, tum Synodales, suspensiones, interdicta, ac etiam irregularitates, si Clericorum maxime confessiones audiat; aliàs non posset rectum iudicium ferre: & si licitum iudicat, quod illicitum est, aut è contra, cæcus, cæcum ducit, & ambo in foueam cadunt, *d. c. 1. de penit. d. 6. c. cum sit, de etate, & qualitat. Nauar. in Man. c. 4. n. 2. latè D. Anton. 3. p. tit. 17. c. 16. §. 1. & Antonuc. in Cathesi Neap. de scient. Sacerd. c. 7.* Ad scientiam Confessarij multum pertinet etiam cognitio Canonum pœnitentialium, quorum si scientiam non habeat, Sacerdotis nomen non meretur, ait *rex. in c. qua ipsis, 38.* qui Canones sunt sexaginta duo, & eos referunt, & declarant *D. Anton. 3. p. tit. 17. c. 21. §. 5. Antonuc. loc. cit. cap. 2. & Mol. fef. p. 1. sue sum. tr. 8. cap. 8. n. 283.* Est tamen verum, quod hodie cum omnes pœnitentiæ sint arbitrariæ ipsorum cognitio est utilis, non tam necessaria.

- 29 Ad scientiam deniq; Confessarij ut idoneus sit censendus pertinet, ut supra omnia sciat formam Sacramenti pœnitentiæ, nempe quod absolutio sacramentalis consistat in illis verbis, *Absoluo te.* Et quod licet verba illa satis sint ad absolutionem impendendam, sicut verba, *Remitto tibi peccata tua: absolutionem impendo, &c.* Et alia verba æquipollentia; nihilominus si non seruetur forma, qua communiter Ecclesia vitur, absolutio ipsa citra culpam non impenditur, ut latè de hac re egimus supra *ro. 1. §. 1. disp. 11. sec. 2. & 3.* Ad scientiam quoque Confessarij pertinet, absolutionem sacramentalem non solum purè tribui posse; sed etiam aliquando sub conditione de præterito, & de præsentī, ac etiã sub modo; non tamen sub conditione de futuro, ut *d. disp. 11. sec. 9.* ostendimus. Debet pariter Confessarius scire, absolutionem sacramentalem comprehendere non solum peccata confessæ; sed etiam quæ ad peccata inculpabiliter oblita: & quod oblatorum remanet obligatio ea confitendi tempore debito, cum in memoriam veniunt, ut *ia d. disp. 11. sec. 7.* latè probauimus.

Qualiter Confessarius discretus debeat esse, ac cautus, ne in audiendis confessionibus, præsertim mulierum, immoretur plusquam necessitas confessionis exigat.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Confessarius discretus, ac prudens esse debet, ne pœnitens peccati complicem nominet.
- 2 Si quis plura comiserit peccata eiusdem speciei, satis est si singula reducat sub propria specie, & omnia indiuidua uno verbo Confessario aperiat.
- 3 In audiendis mulieribus caueat Confessarius, ne eas audiat, nisi in publico, nec multum immoretur, sed quantum exigit confessionis necessitas.

Hanc controuersiam hoc loco discutiendam duximus, ob aliquas personas maxime mulieres,

lieres, quæ in confessionibus historias recēsent, & indiuidua, non autem in specie peccata confitentur contra ea, quæ habentur in *Conc. Trid. sess. 14. c. 5.* Imò non desunt, quæ antequam propria peccata explicent, nonnullorum culpas manifestant, & maximè eorum, qui sūt complices: & hæc omnia vel tendunt in excusationem peccati: vel in inanem gloriam. Etenim: sunt aliquæ mulieres, quæ culpam eorum impatientiæ tribuentes viris, filijs, aut famulis, antequam propriam impatientiam Confessario aperiant, peccata virorum, filiorum, famulorum, aut famularum manifestant. Et interdum Miles dum homicidium in duello patrasse confitetur, narrando quàm strenuè se gesserit, inanem gloriam potius, quàm de homicidio sufficientem dolorè videretur ostendere. Sit igitur Confessarius his casibus discretus, & prudēs, vt si prouideat peccitentem velle nominare peccati complices, ei occurrat docens, non esse licitum aliorum peccata manifestare; etiam si complices sint, vt sup. declarauimus *to 1. §. 1. disp. 1. sec. 7.* & contra dispositionem *Conc. Trid. loc. cit.* quod in specie, & sigillatim vult peccata confiteri. Vndè quando quis commisit plura peccata eiusdem speciei, satis est si singula reducat sub propria specie, & ea omnia indiuidua vno verbo Confessario aperiat: vt si decies cum soluta rem habuit, aut cum pluribus solutis, non oportet singula peccata per se, & quasi historicè narrare, sed sufficit si dicat, decem simplices fornicationes cōmississe, vel decies fornicasse; nam id quasi historicè narrare ad morale iudicium non pertinet, & Confessario est valde molestum: imò tam illi, quàm pœnitenti nocuum, vt ostendimus *d. §. 1. disp. 3. sec. 4. limit. 1.* Etenim ex eiusmodi historijs proueniunt inutiles confabulationes, periculose familiaritates inter Confessarium, & pœnitentes, maximè si mulieres sint, ac velint frequenter audiri; atq; ideo confessio nõ efficitur simplex, & pura, vt decet, sed admixta superfluis, inanibus, & aliquando detractorijs verbis: nec dicitur accelerata iuxta SS. Patrum regulas; sed irrationabiliter prolongata non citra Astantium admirationem, murmurationem, & scandalum. Vndè meritò *Vbert. lib. 5. de offic. Ord. Frat. Pradic. relatus à D. Anton. 3. p. tit. 17. c. 19.* hæc valdè detestans sic ait, *In audiendis mulieribus caueat Confessarius, ne nisi in publico audiat, nec multum immoretur, nisi quantum necessitas confessionis requirit. Et eis, qua nimis frequenter confiteri volunt, assignet certum tempus extra quod ipsas non audiat, & semper verbis duris, & rigidis utatur circa illas, potius quam mollibus. Et hoc est contra illos, qui quotidie audiunt mulierculas, & faciunt eis longas predicationes: vndè amittunt multum temporis, & scandalum communiter sequitur in ipsis, & in Populis.*

Qualiter Cōfessarius discretus, & cautus esse debeat in audiendis confessionibus mulierum quantumuis spiritualium, ne cum eis nimiam familiaritatem contrahat.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Ex D. Bonau. *Mulierum etiam spiritualium familiaritas fugienda est.*
- 2 *Mulier pœnitens si per plures horas quotidie ad Confessarii pedes prostrata existeret, & saepe saepius Confessarius ipse ad eius domum accederet, id haud esset sine magno Populi scandalo, & murmure. Et an id esset scandalum actiuum, vel passiuum.*
- 3 *Familiaritas hæc citrà culpam continuari nõ posset, & quare? Nec minorem culpam Superiores contrahunt, qui id vident in eorum Ecclesijs, & tolerant.*
- 4 *Deus Omnipotens huiusmodi perditos Sacerdotes vna cum eorum confitentibus permittit quandoque esse reuelandos.*
- 5 *Sacerdos, qui cum filia spiritali fornicatus fuerit, graue adulterium committit. Et quam debeat agere femina, & qua Sacerdos ipse.*
- 6 *Ex Sacramento pœnitentia inter Confessariũ, & pœnitentem oritur cognatio spiritalis. Et quidem non impropria, nec lato sumpto vocabulo.*
- 7 *Multo grauior est copula inter Confessarium, & Puerum, cuius confessionẽ audiuit. Et qua pena puniatur Clericus sodomita.*
- 8 *Confessarius, qui citrà abusum, & iniuriam Sacramenti pœnitentia rem haberet cum filijs, aut filiabus spiritalibus, non contraheret suspicionem heresis.*
- 9 *Neapoli, qui filiam spiritalẽ sollicitauerit, siue in confessione, siue extra, non potest desinere eius confessionem audire.*

1 **I**N hac re D. Bonau. tom. 3. opusc. tract. de modo confit. & de puris. confc. Mulierum familiaritatem, etiam spiritualium tanquam inutile, periculosam, & scandalosam, probat esse omninò fugiendam, per subsequenta verba, ita inquiens: *Et quoniam spiritalibus loquor, propter quos ista scribo, nouerint ipsi, quòd licet carnalis affectio sit omnibus periculosa, & damnoſa; ipsis tamẽ magis pernicioſa, maximè quando conuersantur cum persona, qua spiritalis videtur. Nam quamuis horum principium videatur esse purum, frequens tamen domesticum est periculum, delectabile detrimentum, & malum occultum bono colore depictum. Qua quidẽ familiaritas quanto plus crescit, tanto plus infirmatur principale moriuum, & utriusq; puritas maculatur. Non tamen hoc statim perpendunt; quia sagittarius ille à principio non mittit sagittas venenatas; sed solũ aliquantulum vulnerantes, & amorem augments aures. Ad tã-*

rum verò in breui deueniunt, ut iam non velut Angelos sicut incaperant, se inuicem alloquātur, & videant; sed tanquam carne vestitos, se mutuo intueantur, & sauciant mentes, quibus commendationibus, ac uerbis blanditorijs, ac adulatorijs, qua uidentur ex prima deuotione procedere; exinde unus incipit alterius appetere presentiam corporalem: quia forma, uel species corporum in uiriusq; mente concepta incitat eos ad uolendum presentiam corporalem, quasi in sit eis presentia mentalis: sicq; spiritalis deuotio paulatim conuertitur in corporalem, & carnalem; & sic ipsorum mētes, qua solebat in oratione cum Deo absq; intermedio loqui, tunc inter se, & Deum alter alterius ponit corporalem effigiem, quam uelant, & obrebrant ponentes sibi ipsis faciem Dei cum facie creature.

- 2 Quod si D. Bonauentura spiritalibus loquēs, propter eos hæc scripsisse testatur, quid quæso diceret aliquis, qui Sanctus non esset, si unum alterius presentiam appetere ita cerneret, ut quotidie per plures horas de mane pœnitens ad Confessarij pedes prostrata existeret: & post prandium læpe sæpius Confessarius ipse ad illius domum accederet, cum ea spiritalia pauca, inania multa, & aliquando iocosa uerba proferens, non sine maximo utriusq; periculo, populi murmuratione, ac scandalo? cum hæc omnia mali suspitionem non paruam habeat. Nec dicas scandalum eiusmodi esse passiuum, cum proueniat ex alterius opere bono; atq; idè non esse de eo curadum, iuxta illud Domini *Matth. 18. 15. Sinite illos, caci sunt, & duces cacorum.* quoniam re uera scandalum est actiuum: siquidem licet proueniat ex opere bono; habet tamè opus illud speciem mali, iuxta definitionè scandalum actiuum traditam à Syl. in sum. uer. *Scandalum, q. 1. Tab. cod. uer. n. 2. & Zecch. de charit. c. 21. de scand. 10. 1. sua sum. & ex alijs.* Imò dato, quod scandalum sit passiuum, cum tanta familiaritas non sit de necessitate salutis; est proculdubio moderanda; quoniam scandalum eiusmodi non est Phariseorum, quod prouenit ex malitia eorum, qui uolètes bona spiritalia impedire, scandalum concitabant de Christi Domini doctrina; sed potius pusillorum dici posset ex infirmitate saltem, aut ex ignorantia proueniens, propter quod spiritalia opera occultanda sunt, & interdum etiam differenda per ea, quæ habentur ex Syl. loc. cit. q. 3. *Tab. ibidem, q. 7. & Zecch. propos. 7. n. 9.* Præterea hæc ipsa familiaritas cum rumore in plebe excitet cum frequentis termocinatione circa talem effectum, & causas eius, ac infamia inde oriatur, proculdubio citra culpam continuari non potest, iuxta ea, quæ tradita sunt per *Suar. de censur. disp. 6. sec. 3. num. 19.* Et denique cum experientia, quæ rerum magistra est, & Sanctorum Patrum monita nos doceant, familiaritates eiusmodi esse inutiles periculosas, & scâdalosas, & deuotionem in principio spiritali in breui conuertendam esse in affectum carnalem, non video quomodo tales Confessarij, & eorum contententes ita indiscretè, & minus cautè se habentes iudicantur esse in conscientia, & non potius in statu peccati mortalis permanere. Et non minorem culpam Superiores contrahere, qui in eorum Ecclesijs id uident, & tolerat. Etenim Epi-

scopi, & Præpositi idcirco in Ecclesijs præficiuntur, ut speculentur, & prospiciant populorum intra se mores, & uitas, ut in c. *Cleros, 21. d.* & in hoc negligentes peccant mortaliter, & canes dicuntur impudici, c. *qui nec, 2. q. 7.* Non enim Superior præficitur, ut præsit, sed ut prosit: unde rectè legitur in c. *qui Episcopatum, 8. q. 3. Episcopum non se esse intelligat, qui præesse dilexerit, non prodesse.* Qui talis est non Pastor, sed mercenarius appellatur à Domino, *Ioan. c. 10.* eo quod non pertinet ad eum de ouibus; sed uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit.

- 4 At Deus Omnipotens iustus Iudex, & communis omnium Pastor, eiusmodi perditos Sacerdotes unâ cum incautis eorum contententibus periculum negligentes, & in eo miserabiliter mortuos, non solum in altero, sed etiam in hoc sæculo tanquam lupos sub ouina pelle toleratos, iusto ipsius iudicio quandoq; permittit esse reuelandos; ita ut ex eorum peccati, & hypocrisis propalatione ex ætatis ouibus rapaces lupi, non sine maximo eorundem rubore, ac cõfusione cunctis manifestentur. Quot quot lupos eiusmodi Sacræ Inquisitionis carceres inclusos detinuerunt, & detinent, qui sub furo spiritus carnis sensualitati inseruientes ueriti non sunt pœnitentibus impiè suadere, tactus impudicos, non esse peccatum: imò & aliqui fornicationè tam cum pœnitentibus, quam cum alijs citra omnem culpam committi posse, & alia eiusmodi asserere ausi sunt; quamuis re uera nouerint, fornicationem cum alijs non solum esse lethalem; uerum etiam cum pœnitentibus esse crimen incestus, & graue adulterium: quod re uera adèdè uerum est, ut *Cælestin. Papa in c. si quis Sacerdos, 30. q. 1.* multiplicem pro eo pœnam imponens, sic statuit, *Si quis Sacerdos cum filia spiritali fornicatus fuerit, sciat, se graue adulterium commississe; idcirco famina si laica sit, omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conuersa in Monasterio usque ad mortem seruiat: Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, & peregrinando duodecim annis peniteat: postea uerò ad Monasterium uadat, ibiq; cunctis diebus uita sua seruiat.* Imò *Alex. de Neno in c. fin. de cogmat. spirit. in 6.* inquit, huiusmodi crimen maius esse adulterio: & ibidem *Gallego,* incestum cum sacrilegio id ipsum appellat; atq; idè *Symmec. Papa, relatus in c. omnes, 30. q. 1.* Sacerdotes in tale nefas prolapsos sanciuit esse priuandos, & tanquam incestuosos usq; ad exitum uitæ iugi pœnitentia puniendos, ita inquit, *Omnes, quos in pœnitentia suscipimus ita nostri sunt spirituales filij, ut & ipsi, quos uel nobis suscipientibus, uel trina mersionis uocabulo mergentibus unda Sacri Baptismatis regenerauit. Syluester quoq; docens admonet, unumquemque Sacerdotem, ut nullus causa fornicationis ad suam pœnitentialem accedat: quia scriptum est, omnes, quos in pœnitentia accipimus, ita filij nostri sunt, ut in Baptismate suscepti: quapropter hoc scelus si quis perpetrauerit, non solum dignitatis honorem amittat, uerum etiã usq; ad exitum uita iugi pœnitentia se subdat.* Idem *Cælestin.* similiter in c. *fin. eadem causa, & q.* ita statuens inquit, *Non debet Episcopus, aut Presbyter cõ-*

misceri cum mulieribus, qua ei fuerint peccata confessa. Si forte (quod absit) hoc contingerit, sic peniteat quomodo de filia spirituali: Episcopus quindocim annos; Presbyter duodecim, & deponatur.

6 Ex dictis iuribus igitur non immeritò colligunt *Franc. & alij in c. fin. de cognat. spirit. in 6. & Palud. in 4. d. 42. disp. 1. ar. 1. concl. 2. n. 7.* Ex Sacramento pœnitentiæ cognitionem spirituales oriri inter Confessarium, & pœnitentē; quæ cognatiōnō est impropria, ac lato sumpto vocabulo, ut arbitratur *P. Molfes. p. 1. sua sum. ar. 7. c. 24. n. 27.* sed vera, & propria, ita ut *D. Tb. dist. 42. q. 1. ar. 2. ad 8. Vigner. lib. Instit. c. 16. §. 7. imped. 8. & Gallego de cognat. spirit. c. 10. nu. 13.* dicant esse tam graue nefas accedere ad filiā confessionis, sicut ad filiam baptisimi; atq; idē rectē inquit *Sanch. lib. 7. de matr. disp. 55. cum alijs*, quos allegat, hanc circumstantiam esse in confessione aperiendam, non solum tanquam notabiliter aggrauatē; verum etiam quoniam mutat speciem: siquidem habere rem cum propria confiteat, est speciale sacrilegium, ratione specialis prohibitionis Ecclesiæ: & quodāmodo incestus, ratione vinculi similis cognationi baptisimi, & confirmationis. Nec obstat *tex. in d. c. fin. de cognat. spirit. in 6. & Conc. Trid. sess. 24. de reform. c. 2.* vbi decernitur, cognitionem spirituales oriri ex baptismo tantum, & confirmatione; quoniam responderetur, quod iura illa loquuntur de cognatione spirituali, quæ matrimonium impedit, & dissoluit. Et quamuis *d. c. fin.* subdat, *Ex datione verò aliorum Sacramentorum cognatio spiritualis nequaquam oritur, qua matrimonium impedit, vel dissoluit.* Non tamen ob id negat, cognitionem spirituales oriri ex Sacramento pœnitentiæ, & si illa matrimonium non impediret, nec dissolueret; atque idē si de iure humano non ellet interdictum Sacerdotibus latinis matrimonium contrahere, posset Confessarius mulierem, cui Sacramentū pœnitentiæ ministravit in vxorem ducere.

7 Qua diximus de grauitate copulæ inter Confessarium, & filiam spirituales excēditus multo magis ad copulam inter Confessarium, & puerum, cuius confessionem sacramentalem audiuit: siquidem inter eos cognatio spiritualis contrahitur: & eiusmodi crimen est longè grauius; nam non solum est sacrilegium cum incestu; sed etiam est stuprum, ac nefandum crimē: si Confessarius in eiusmodi crimen incidere (quod absit) veniret longè grauius puniendus: siquidem hoc nefas de iure ciuili capitis pœnā annexam habet à quocunq; fiat, ut patet ex *tex. in l. cum vir, C. ad leg. Iul. de adulter.* vbi per Imperatores Constantium, & Constantem ita sancitur, *Cum vir nubis, in femina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum, & vbi scelus est id quod non proficit scire: vbi venus mutatur in alteram formā: vbi amor quæritur, & non videtur: iubemus infringere leges, armari iura gladio vltore, ut exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, & qui futuri sunt rei.* Clericus autem iodomita, omni officio, ac dignitate, & omni clericali, ac ecclesiastico beneficio ipso iure priuatur, ita quod per Iudicem Ecclesiasticum degradatus potestati seculari statim traditur, ut patet ex *Constit. Leonis X.*

Pij V. de quibus late egimus in nostris Commentar. in Bull. Cœna Domini lib. 2. c. 15. q. 11. nu. 60. & 6. & in 2. editione ibidem, in addit. litt. X. fol. 564.

8 Non tamen Confessarius, qui citra abusum, & iniuriam Sacramenti pœnitentiæ rem haberet cum filijs, aut filiabus spiritualibus (quod absit) contraheret suspicionem hæresis; atque idē talis criminis cognitio non spectaret ad Inquisitores hæreticæ prauitatis, ut late probat *Acugna in explicatione Bullæ Pauli V. de Confessar. sollicit. q. 5. n. 14.* Spectaret autem si Confessarius ad turpia sollicitaret pœnitentes, siue masculi sint, siue feminae in actu confessionis immediate, vel paulò ante, vel post confessionē, ut late de hac re, & tota sollicitationis materia à *sec. seq. usque ad sec. 10. inclusiue*, Deo duce, tractabimus. An autem Confessarius post rem habitam cum pœnitente, possit iterum eiusdem confessionem audire, vide *Ioan. Andr. & Panor. in explic. nostri Canon. & in c. 1. de ordin. Episc. qui renunc. Episc. Suar. de pœnit. disp. 27. sec. 4. n. 19. & Syl. cum alijs*, quos allegat in *sua sum. var. Confessor, 3. q. 5.* qui tenent partem affirmatiuam; quoniam non ob id Sacerdos absoluendi potestatem amittit: quamuis de consilio talium confessionem audire non debeat, ut late *Megall. p. 1. Instit. Peragr. lib. 1. c. 5. sub nu. 34.* Et idē de iuris rigore puto dicendum de Confessario sollicitante in confessione, ut supra pœnitentem, quamuis id dicatur nefandum, & immanissimum crimen. Est tamen verum, quod *Graff. conf. 1. de cognat. spirit. à n. 37.* testatur Neapoli, Confessarium si filiam spirituales sollicitauerit, siue in confessione, siue extra confessionem non posse deinceps confessiones audire; sed ipso facto, licentia, quam ad munus istud exercendum illi erat concessa, remanet inanis. Simile decretum fuit latum in Diocesana Synodo per Illustrissimum, ac Reuerendissimū D. Camillum Melzium Capuanæ Metropolis, Archiepiscopum dignissimum, & omni virtute præditum, & ab Alex. VII. purpura decoratum, in cuius locum fuit sublatum eius nepos Io. Antonius, optimè meritis ab eodem S. P. à quo contra sollicitantes quascunq; personas in omnibus casibus in Bulla Gregor. XV. comprehēsis, imponitur pœna suspensionis à Diuinis quoad Sæculares: quo verò ad Regulares reuocationis facultatis ministrandi Sacramentum pœnitentiæ, & inhabilitatis ad illud ministrandum post absolutionem tunc ritè concessam: & hoc modo, & non aliter censetur ipsis concessa facultas audiendi confessiones: neque per nouam facultatem ab eisdem post hæc postea impetratam, censetur denuo concessa, non denunciata ab illismet eiusmodi inhabilitate, & obtemperata rehabilitatione.

Confessarius qualiter discretus, & cautus in audiendis confessionibus esse debeat, ne in poenitentis ad turpia sollicitationem incidat, cum abusu, ac iniuria Sacramenti poenitentiae, & de sollicitationis sceleris grauitate, & poenis.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 *Confessarij in audiendis confessionibus sollicitantes poenitentes ad turpia enorme, impium, perniciosum, ac nefandum scelus committunt. Et pro medicina venenum, pro pane Aspidem porrigit, & ex caelesti medico, fit infernalis veneficus.*
- 2 *Cauere debet Confessarius ne ad hoc Sacramentū accedat cum conscientia peccati mortalis, & à nimia quoq; poenitentium familiaritate.*
- 3 *Vltra alias poenas nefas hoc haeresis suspitionem, seu praesumptionem inducit.*
- 4 *An sit vehemens, vel leuis hac haeresis suspicio, seu praesumptio.*
- 5 *Abiuratio ab hac haeresi fieri non debet in publico, sed in secreto in Aula S. Officij.*
- 6 *Per Gregorianam Constitutionem huiusmodi Confessarij pluribus alijs poenis puniuntur, & quibus.*
- 7 *Ante praedictam Gregorij Constitutionem solebant quoq; isti Confessarij sollicitantes puniri pena exilij, carceris, priuationis actiua, & passiva, ac audiendi confessiones praesertim mulierum.*
- 8 *Dicta de Confessario, feminam sollicitante in actu confessionis, extenduntur etiam ad confessionem sollicitantem puerum pariter in eodem actu; propterea sunt pariter quoq; reuelandi.*
- 9 *Huiusmodi Confessarij, si abiurare renuant, sunt excommunicandi, in qua si per annum insurdescant, oritur contra eos violenta haeresis suspicio, & ordinaria poena pleclendi. Et quid si sint omnino incorrigibiles.*
- 1 **C**onfessarij, poenitentes in audiendis confessionibus ad turpia sollicitantes, adeo detestabile scelus committunt, vt illud enorme, impium, perniciosum, ac nefandum appelletur à Gregor. XV. *Constit.* 34. quae incipit, *Vniuersi Dominici gregis*, edita sub die 30. Aug. 1622. Aut enim ipse Pōtifex, quod Sacerdos ad sacras confessiones audiendas deputatus, ad turpia sollicitando suas confitentis, & sacrosancto poenitentiae Sacramento abutens, pro medicina venenum, pro pane aspidem porrigit, & ex caelesti medico infernalis veneficus, & ex patre spirituali proditor execrabilis animarum redditur. Vnde nefandum eiusmodi scelus non solum inter Christi Fideles non esse, sed nec quidem nominari debere, merito decernit. Adigitur eiusmodi scelus effugiendum, caueat Con-

fessarius in primis, ne ad audiendas Fidelium confessiones cum conscientia peccati mortalis accedat; sed cum pura intentione ad solam Dei gloriam, & honorem, ac animarum salutem suouere fungatur, iuxta ea, quae sup. adnotauimus *disp.* 1. *sec.* 1. & 2. Deinde caueat à poenitentium nimia familiaritate, blandis, ac adulatorijs verbis, quae lauciant mentem: nec multum cum eis immoretur, nisi quantum confessionis necessitas exigit: nec easdem nisi in publico audiat; ita vt dum confessiones excipit, ab alijs conspiciatur, vt constat ex ijs, quae sup. adnotauimus *disp.* 2. *sec.* 1. Luuat deniq; multum memorare tanti sceleris enormitatem, & poenas, à iure, ac Pontificijs Constitutionibus statutas: postquam vltra deformitates à Gregoriana connumeratas, quas secum affert tantum nefas, ea est omnium maxima, quod haeresis suspitionem inducit, iuxta ea, quae habentur ex Constitutione Pij V. edita sub die 16. mensis Aprilis 1561. in illis verbis, *Nos animum inducere nequeunt, quod qui de fide catholica recte sentiunt, Sacramentis ab Ecclesia Dei institutis abutantur, aut illis iniuriam faciant.*

4 Hanc autem haeresis suspitionem, seu praesumptionem vehementem esse docent *Pegna in Dir. Inquis. p. 2. com. 8. Modius de Sac. Ordin. c. 27. sub n. 6. Genuen. in praxi Archiep. c. 66. n. 2.* qui refert audiuisse ita declaratum à *Clem. VIII. Bariola Consultor S. Officij in Sac. Inquisitione Mediolan. de Confessar. sollicit. post flores Inquisitionis, & alij.* Sed quoniam ex hoc facto non videtur colligi, nec tempore ferri, neq; vt plurimum, vt illud facientes sint haeretici, iuxta ea, quae nos adnotauimus in *nostris Commentar. in Bull. Cæna lib. 2. c. 1. q. 33. sub n. 5. cum plurib. seq.* idcirco probabilior nobis videtur sententia *Parami de orig. Inquis. lib. 3. q. 10. n. 115. Acugna de confessar. sollicit. q. 24. n. 12.* quos refert, & sequitur *P. Diana to. 5. resolut. tract. 5. resol. 51.* qui putant, huiusmodi haeresis suspitionem, quae Confessarij sollicitantes ad turpia poenitentes, contrahunt, non esse vehementem; sed tantum leuem: siquidem raro Confessarij nefas hoc committunt, quia de Sacramento poenitentiae male sentiant; sed frequenter, & vt plurimum à carnalibus incentiuus compulli miserabiliter cadunt. Est tamen verum, quod leuis illa suspicio ex frequentia, vel ex alia quauis circumstantia poterit vehemens insurgere, atq; ideo talis sceleris reus pollet compelli ad abiurandum de vehementi; nunquam tamen de haeresi formaliter conuinci potest, etiam si bis, & saepius delictum patrauerit, & abiurauerit, vt habetur ex *Acugna, loc. cit. n. 13. & 25. cum plurib. seq.*

5 Imò talis abiuratio non debet fieri in publico; sed in secreto in Aula S. Officij coram Episcopo, aliquibus Confessarijs, Parochis, ac Regularibus. Vbi verò Reus Regularis foret, solent in aula praedicta in legendis culpis assumi eiusdem ordinis Religiosi, quibus omnibus eiufdem praecipitur, ne si commissa scelera propalentur, detur vrgens occasio fastidiendi, vitandi, ac dissuadendi vxoribus, ac filiabus frequentiam Sacramenti poenitentiae, vt habetur ex eodē *Acugna d. q. 24. n. 14. cum plur. seq. & ante ipsum Simanc. de Cathol. c. 1. n. 24. Rojas, singul. 1. n. 11. & 56. Pen. in Dir. 3. p. com. 40. vers. Prate-*
rea

vea differunt, *Par. d. q. 10. n. 166. & Canter a in qq. crim. c. 1. de heret. n. 65. ad fin. pag. 426.* vbi etiam addit, huiusmodi criminis reos non esse pœnitentijs, publicè plectendos. Per supra relatam Constitutionem Gregorianam, §. 4. *sz. fin.* pro criminum qualitate, ac circumstantijs variæ, ac diuersæ pœnæ prædicti criminis reis decernuntur; nempe suspensionis ab executione ordinis, priuationis beneficiorum, dignitatum, & officiorum quoruncumque, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa: nec non vocis actiua, ac passiuæ, si Regulares fuerint, exilij, damnationis ad tritremes, & carceres etiam in perpetuum, absq; vlla spe gratiæ: imò si grauitas sceleris ex aliqua circumstantia grauiores pœnas exigat, dicta Gregoriana statuit, eiusmodi criminis reos posse degradari, & Curiaæ sæculari tradi.

Ante prædictam constitutionem editam solebant ipsi Confessarij vt sup. pœnitentes ad turpia sollicitantes plecti similiter pœna exilij, carceris, tritremium, priuationis vocis actiua, ac passiuæ, audiendi confessiones præsertim mulierum, & aliarum pœnarum maiorum, ac minorum, iuxta criminum qualitates, frequentiam, & circumstantias, vt per eundem *Acug. d. q. 24. n. 10.* & in eum *Seraphin. n. 50.* qui testatur vidisse Pintræ quendam Confessarium, qui spatio quamplurimorum annorum pœnitentes ad turpia sollicitauerat in confessionibus audiendis; priuarum facultate confessiones audiendi: & insuper ad detrudendum in carcerem per decennium in propria Religionis Monasterio, à Prouinciali Superiore designando; dummodò Monasterium non sit existens in eo Oppido, ac Ciuitate, in quibus confessiones audiens ad turpia sollicitabat. Imò antequam in carcerem detrunderetur, fuit decretum, vt fustibus flagelletur ab omnibus prædicti Monasterij Religiosis, præsertim sanctæ inquisitionis notario, vltra ieiunia, & alias mortificationes, ac pœnitentias. Et si ex sollicitatione Confessarius ipse deuenerit ad actum consummatum punitur pœna depositionis; quoniam, vt sup. diximus, per copulâ cum filia spiritali committitur incestus: ac pro incestu imponitur depositionis pœna, vt probat *Farin. in præb. crim. q. 149. n. 53. Anton. de Butr. in c. at si Clerici, n. 13. de Iudic. vbi etiam Panor. n. 35. Bero. n. 169. & Clar. in §. Incestus, n. 2. & Roder. Acugna d. c. 24. n. 7.* His adde, quæ sup. diximus *sec. preced. vers. An autem.*

Quæ diximus de Confessario sollicitante feminam in confessione, extendimus ad Confessarium sollicitantem puerum in actu pariter confessionis: etenim non minus abutitur Confessarius Sacramento pœnitentiæ sollicitando ad turpia mulierem eius confessionem excipiens, quàm ad turpia sollicitando in actu confessionis puerum. Nam quamuis olim controuersia erat inter Doctores de Confessario ad inhonesta sollicitante pueros, vt sup. sit denunciandus: nam quidam negatiuam sententiam substinebant, nempe *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 2. lib. 4. c. 3. sub n. 31. Portell. ad dub. Regular. ver. Sollicitare feminas, & Bariola in florib. Inquis. fol. 227.* Alij verò affirmatiuam opinionem tenebant, vt *Ricc. in præxi, p. 3. resol. 26. n. 3. Roder. Acugna, de Confessar. sollic. q. 5. Cherub. in compen. Bullar. p. 2. const. 31. & Molfes. p. 1. sua*

sum. tract. 7. c. 24. n. 34. hodie tamen ab affirmatiua sententia nullo pacto est recedendum, atq; ideo Confessarios ad turpia sollicitantes pueros in confessione esse proculdubio reuelandos, vt patet ex sæpè à nobis relata *Gregoriana Constitutione, §. 4.* in illis verbis, (*Qui personas, quacumq; illa sint, &c.* & ita post alios docet quoque *Diana to. 1. tract. 4. resol. 11.* Vndè huius sceleris reus, iuxta criminis frequentiam, & alias circumstantias plectitur, & abiurare compellitur pro leui hæresis suspitione, vel pro vehementi; sicut supra diximus de Confessario sollicitante feminas. Quòd si eiusmodi Confessarij talis sceleris rei abiurare renuant, tunc sunt excommunicandi: & si in excommunicatione per annum insurdescant, tunc oritur contra eos violenta hæresis suspicio, & ordinaria pœna veniunt plectendi: & si sint omninò incorrigibiles, degradati Curiaæ sæculari traduntur. Ità post alios docet *Roder. Acugna d. q. 24. n. 20. 21. 30. 32. & 33. Eymmer. Dir. Inquis. p. 2. q. 55. n. 25.* & in eum *Pen. litt. S.* ad quod facit *tex. in c. Excommunicamus, §. qui autem, de heret.* Si verò dicti criminis rei Ecclesiæ mandatis humiliter pareant, post abiurationem de leui, & pœnitentiâ peractam, non redduntur de iure inhabiles ad gradus, ac dignitates eorum Religionis, vt habetur ex *Nauar. conf. 18. de heret. incipit Titius Religiosus, & Emanuel Rodriq. to. 2. qq. Regul. q. 82. ar. 2.* quos refert, & sequitur *Roder. Acugna loc. cit. n. 22.* & in eum *Seraph. n. 70.* vbi etiam addit, quòd suspectus etiam de hæresi, qui abiurauit de vehementi, non est inhabilis ad beneficia, etiam cathedralia, vt fuit decretum in *Rota Rom. apud Farinac. lib. 1. decis. 51.* & habetur etiam ex *Garc. de Benef. to. 2. p. 2. c. 10. n. 87.* cum alijs, quos allegat. Regulares autem Confessarij ex abiuratione propter sollicitationem ex decreto S. D. N. D. Urbani VIII. remanent inhabiles ad officia Religionis, vt post alios inquit *Diana tom. 4. tr. 5. resol. 48.*

Ad quos spectet Confessariorum cognitio pœnitentes in confessione ad turpia sollicitantium.

SEC. V.

SUMMARIVM.

- 1 *Cognitio Confessariorum ad turpia pœnitentes sollicitantium, spectat ad Inquisitores heretica prauitatis, & tam simul, quàm separatim cum Ordinarijs omnium locorum.*
- 2 *In Regnis Hispaniarum non possunt Episcopi separatim ab Inquisitoribus cognoscere causas de rebus fidei, & denunciationses ipsius factas tenentur Inquisitoribus remittere, & neque carcerare reum possunt.*
- 3 *Ex Const. Greg. XV. in Regnis, vbi non extat Hispanica Inquisitio si præfati citentur eodè tempore ab Episcopo, & Inquisitore, comparere possunt coram Episcopo tantum, vel coram Inquisitore.*
- 4 *Quamuis per præfatum Bullam Gregorij Episcopi tam cõiuncti simul tam Inquisitoribus, quàm separatim possint in criminibus sollicitatio-*

Confessarius qualiter discretus, & cautus in audiendis confessionibus esse debeat, ne in poenitentis ad turpia sollicitationem incidat, cum abusu, ac iniuria Sacramenti poenitentiae, & de sollicitationis sceleris grauitate, & poenis.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 *Confessarij in audiendis confessionibus sollicitantes poenitentes ad turpia enorme, impium, perniciosum, ac nefandum scelus committunt. Et pro medicina venenum, pro pane Aspidem porrigit, & ex caelesti medico, fit infernalis veneficus.*
- 2 *Cauere debet Confessarius ne ad hoc Sacramentū accedat cum conscientia peccati mortalitatis, & a nimia quoq; poenitentium familiaritate.*
- 3 *Vltra alias poenas nefas hoc haeresis suspicionem, seu praesumptionem inducit.*
- 4 *An sit vehemens, vel leuis hac haeresis suspicio, seu praesumptio.*
- 5 *Abiuratio ab hac haeresi fieri non debet in publico, sed in secreto in Aula S. Officij.*
- 6 *Per Gregorianam Constitutionem huiusmodi Confessarij pluribus alijs poenis puniuntur, & quibus.*
- 7 *Ante praedictam Gregorij Constitutionem solebant quoq; isti Confessarij sollicitantes puniri poena exsili, carceris, priuationis actiua, & passiua, ac audiendi confessiones praesertim mulierum.*
- 8 *Dicta de Confessario, feminam sollicitante in actu confessionis, exienduntur etiam ad confessionem sollicitantem puerum pariter in eodem actu; propterea sunt pariter quoq; reuelandi.*
- 9 *Huiusmodi Confessarij, si abiurare renuant, sunt excommunicandi, in qua si per annum insurdescant, oritur contra eos violenta haeresis suspicio, & ordinaria poena plerumque. Et quid si sint omnino incorrigibiles.*
- 10 **C**onfessarij, poenitentes in audiendis confessionibus ad turpia sollicitantes, aded detestabile scelus committunt, vt illud enorme, impium, perniciosum, ac nefandum appelletur à Gregor. XV. *Constit. 34.* quae incipit, *Vniuersi Dominici gregis*, edita sub die 30. Aug. 1622. Aut enim ipse Pötifex, quod Sacerdos ad sacras confessiones audiendas deputatus, ad turpia sollicitando suas confitentis, & sacrosancto poenitentiae Sacramento abutendo, pro medicina venenum, pro pane aspidem porrigit, & ex caelesti medico infernalis veneficus, & ex patri spirituali proditor execrabilis animarum redidit. Vnde nefandum eiusmodi scelus non solum inter Christi Fideles non esse, sed nec quidem nominari debere, merito decernit. Ad igitur eiusmodi scelus effugiendum, caueat Con-

2 *Confessarius in primis, ne ad audiendas Fidelium confessiones cum conscientia peccati mortalis accedat; sed cum pura intentione ad solam Dei gloriam, & honorem, ac animarum salutem suo munere fungatur, iuxta ea, quae sup. adnotauimus disp. 1. sec. 1. & 2. Deinde caueat à poenitentium nimia familiaritate, blandis, ac adulatorijs verbis, quae lauciant mentem: nec multum cum eis immoretur, nisi quantum confessionis necessitas exigit: nec easdem nisi in publico audiat; ita vt dum confessiones excipit, ab alijs conspiciatur, vt constat ex ijs, quae sup. adnotauimus disp. 2. sec. 1. Luuat deniq; multum memorare tanti sceleris enormitatem, & poenas, à iure, ac Pontificijs Constitutionibus statutas: postquam vltra deformitates à Gregoriana connumeratas, quas secum affert tantum nefas, ea est omnium maxima, quod haeresis suspicionem inducit, iuxta ea, quae habentur ex Constitutione Pij V. edita sub die 16. mensis Aprilis 1561. in illis verbis, *Nos animum inducere nequeunt, quod qui de fide catholica recte sentiunt, Sacramentis ab Ecclesia Dei institutis abutantur, aut illis iniuriam faciant.**

4 *Hanc autem haeresis suspicionem, seu praesumptionem vehementem esse docent Pegna in Dir. Inquis. p. 2. com. 8. Modius de Sac. Ordin. c. 27. sub n. 6. Genuen. in praxi Archiep. c. 66. n. 2. qui refert audiuisse ita declaratum à Clem. VIII. Bariola Consultor S. Officij in Sac. Inquisitione Mediolan. de Confessar. sollic. post flores Inquisitionis, & alij. Sed quoniam ex hoc facto non videtur colligi, nec temper ferè, neq; vt plurimum, vt illud facientes sint haeretici, iuxta ea, quae nos adnotauimus in nostris Commentar. in Bull. Cæna lib. 2. c. 1. q. 33. sub n. 5. cum plurib. seq. idcirco probabilior nobis videtur sententia Parami de orig. Inquis. lib. 3. q. 10. n. 115. Acugna de confessar. sollic. q. 24. n. 12. quos refert, & sequitur P. Diana to. 5. resolut. tract. 5. resol. 51. qui putant, huiusmodi haeresis suspicionem, quae Confessarij sollicitantes ad turpia poenitentes, contrahunt, non esse vehementem; sed tantum leuem: siquidem raro Confessarij nefas hoc committunt, quia de Sacramento poenitentiae male sentiant; sed frequenter, & vt plurimum à carnalibus incentiuis compulli miserabiliter cadunt. Est tamen verum, quod leuis illa suspicio ex frequentia, vel ex alia quauis circumstantia poterit vehemens insurgere, atq; ideo talis sceleris reus pollet compelli ad abiurandum de vehementi; nunquam tamen de haeresi formaliter conuinci potest, etiam si bis, & saepius delictum patrauerit, & abiurauerit, vt habetur ex Acugna, loc. cit. n. 13. & 25. cum plurib. seq.*

5 *Imò talis abiuratio non debet fieri in publico; sed in secreto in Aula S. Officij coram Episcopo, aliquibus Confessarijs, Parochis, ac Regularibus. Vbi verò Reus Regularis foret, solè in aula praedicta in legendis culpis assumi eiusdem ordinis Religiosi, quibus omnibus secretum praecipitur, ne si commissa scelera propalantur, deat virgens occasio fastidiendi, vitandi, ac disfuadendi vxoribus, ac filiabus frequentiam Sacramenti poenitentiae, vt habetur ex eodè Acugna d. q. 24. n. 14. cum plur. seq. & ante ipsum Simanc. de Cathol. c. 1. n. 24. Rojas, singul. 1. n. 11. & 56. Pen. in Dir. 3. p. com. 40. vers. Prate-*

vea differunt, *Par. d. q. 10. n. 166. & Canter*
in qq. crim. c. 1. de heret. n. 65. ad fin. pag. 426.
 vbi etiam addit, huiusmodi criminis reos non
 esse pœnitentijs, publicè plectendos. Per supra
 6 relata Constitutionem Gregorianam, §. 4. *in*
fin. pro criminum qualitate, ac circumstantijs
 varijs, ac diuersæ pœnæ prædicti criminis reis
 decernuntur; nempe suspensionis ab executione
 ordinis, priuationis beneficiorum, dignitatum,
 & officiorum quorumcumque, ac perpetuæ in-
 habilitatis ad illa: nec non vocis actiue, ac pas-
 siuæ, si Regulares fuerint, exilij, damnationis
 ad triremes, & carceres etiam in perpetuum,
 absq; vlla spe gratiæ: imò si grauitas sceleris ex
 aliqua circumstantia grauiores pœnas exigat,
 dicta Gregoriana statuit, eiusmodi criminis
 reos posse degradari, & Curiaë sæculari tradi.
 7 Ante prædictam constitutionem editam sole-
 bant ipsi Confessarij vt sup. pœnitentes ad tur-
 pia sollicitantes plecti similiter pœna exilij, car-
 ceris, triremium, priuationis vocis actiue, ac
 passiuæ, audiendi confessiones præsertim mu-
 lierum, & aliarum pœnarum maiorum, ac mi-
 norum, iuxta criminum qualitates, frequentia,
 & circumstantias, vt per eundem *Acug. d. q. 24.*
n. 10. & in eum Seraphin. n. 50. qui testatur vi-
 disse Pintræ quendam Confessarium, qui spatio
 quamplurimorum annorum pœnitentes ad tur-
 pia sollicitauerat in confessionibus audiendis,
 priuatum facultate confessiones audiendi: & in-
 super ad detrudendum in carcerem per decen-
 niū in propria Religionis Monasterio, à Pro-
 uinciali Superiore designando; dummodò Mo-
 nasterium non sit existens in eo Oppido, ac Ci-
 uitate, in quibus confessiones audiens ad turpia
 sollicitabat. Imò antequam in carcerem detru-
 deretur, fuit decretum, vt fustibus flagelletur ab
 omnibus prædicti Monasterij Religiosis, præ-
 sente sanctæ inquisitionis notario, vitra ieiunia,
 & alias mortificationes, ac pœnitentias. Et si ex
 sollicitatione Confessarij ipse deuenerit ad
 actum consummatum punitur pœna depositionis;
 quoniam, vt sup. diximus, per copulā cum filia
 spiritali committitur incestus: at pro incestu
 imponitur depositionis pœna, vt probat *Farin.*
in pract. crim. q. 149. n. 53. Anton. de Butr. in c.
at si Clerici, n. 13. de Indio. vbi etiam Panor. n.
35. Bero. n. 169. & Clar. in §. Incestus, n. 2. &
Roder. Acugna d. c. 24. n. 7. His adde, quæ sup.
 diximus *sec. preced. vers. An autem.*

8 Quæ diximus de Confessario sollicitante fœ-
 minam in confessione, extendimus ad Confes-
 sarium sollicitantē puerum in actu pariter cō-
 fessionis: etenim non minus abutitur Confessa-
 rius Sacramento pœnitentiæ sollicitando ad tur-
 pia mulierem eius confessionem excipiens, quā
 ad turpia sollicitando in actu confessionis pue-
 rum. Nam quamuis olim controuersia erat in-
 ter Doctores de Confessario ad inhonesta solli-
 citante pueros, vt sup. sit denunciandus: nam-
 quidam negatiuam sententiam substinebant,
 nempe *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 2. lib. 4.*
o. 3. sub n. 31. Portell. ad dub. Regular. ver. Solli-
citare fœminas, & Bariola in florib. Inquis.
fol. 227. Alij verò affirmatiuam opinionem te-
 nebant, vt *Ricc. in praxi, p. 3. resol. 66. n. 3. Ro-*
der. Acugna, de Confessar. sollic. q. 5. Cherub. in
compens. Bullar. p. 2. const. 31. & Moses. p. 1. sua

sum. tract. 7. c. 24. n. 34. hodie tamen ab affirmati-
 uua sententia nullo pacto est recedendum, atq;
 idè Confessarios ad turpia sollicitantes pueros
 in confessione esse proculdubio reuelandos, vt
 patet ex sæpè à nobis relata *Gregoriana Consti-*
tutione, §. 4. in illis verbis, (*Qui personas, qua-*
cumq; illa sint, & c. & ita post alios docet quo-
 que *Diana to. 1. tract. 4. resol. 11.* Vndè huius
 sceleris reus, iuxta criminis frequentiam, & alias
 circumstantias plectitur, & abiurare compelli-
 tur pro leui hæresis suspicione, vel pro vehe-
 menti; sicut supra diximus de Confessario solli-
 citante fœminas. Quòd si eiusmodi Confessarij
 9 talis sceleris rei abiurare renuant, tunc sunt ex-
 communicandi: & si in excommunicatione per
 annum insurdescant, tunc oritur contra eos vio-
 lenta hæresis suspicio, & ordinaria pœna veniūt
 plectendi: & si sint omninò incorrigibiles, de-
 gradati Curiaë sæculari traduntur. Ita post alios
 docet *Roder. Acugna d. q. 24. n. 20. 21. 30. 32. &*
33. Eymmer. Dir. Inquis. p. 2. q. 55. n. 25. & in eum
Pen. litt. S. ad quod facit tex. in c. Excommu-
nicamus, §. qui autem, de heret. Si verò dicti
 criminis rei Ecclesiæ mandatis humiliter pa-
 reant, post abiurationem de leui, & pœnitentiā
 peractam, non redduntur de iure inhabiles ad
 gradus, ac dignitates eorum Religionis, vt ha-
 betur ex *Nauar. conf. 18. de heret. incipit Titius*
Religiosus, & Emanuel Rodriq. to. 2. qq. Regul.
q. 82. ar. 2. quos refert, & sequitur *Roder. Acu-*
gna loc. cit. n. 22. & in eum Seraph. n. 70. vbi
 etiam addit, quòd suspectus etiam de hæresi, qui
 abiurauit de vehemēti, non est inhabilis ad
 beneficia, etiam cathedralia, vt fuit decisum in
Rota Rom. apud Farinac. lib. 1. decis. 51. & ha-
betur etiam ex Garc. de Benef. to. 2. p. 2. c. 10.
n. 87. cum alijs, quos allegat. Regulares autem
 Confessarij ex abiuratione propter sollicitatio-
 nem ex decreto S. D. N. D. Urbani VIII. reman-
 ent inhabiles ad officia Religionis, vt post
 alios inquit *Diana tom. 4. tr. 5. resol. 48.*

Ad quos spectet Confessariorum cōgni-
 tio pœnitentes in confessione ad
 turpia sollicitantium.

SEC. V.

SVMMARIVM.

- 1 *Cognitio Confessariorum ad turpia pœnitentes sollicitantium, spectat ad Inquisitores heretice prauitatis, & tam simul, quàm separatim cum Ordinarijs omnium locorum.*
- 2 *In Regnis Hispaniarum non possunt Episcopi separatim ab Inquisitoribus cognoscere causas de rebus fidei, & denunciationses ipsis factas tenentur Inquisitoribus remittere, & neque carcerare reum possunt.*
- 3 *Ex Const. Greg. XV. in Regnis, vbi non extat Hispanica Inquisitio si præfati citentur eodè tempore ab Episcopo, & Inquisitore, comparere possunt coram Episcopo tantum, vel coram Inquisitore.*
- 4 *Quamuis per præfatum Bullam Gregorij Episcopi tam cōiuncti simul cum Inquisitoribus, quàm separatim possint in crimine sollicitatio-*

tionis procedere, non tamen sententiam separatim proferre valens.

- 5 Contrarium tamen de hoc sentit Pegna. Et inquam sententiam inclinet P. Dian.
6 Inquisitores in præteritam sollicitationē, præiudicatam ab Episcopo animaduertere non possunt.

1 **A**D præfatam difficultatem quid dicendum sit patet ex præcedenti sec. Etenim cum sollicitatio penitentium ad turpia in confessione per Confessarios habita, inducat contra ipsos hæresis suspicionem, & obliget talis sceleris reos ad abiurationem, certum est, horum cognitionem pertinere ad Inquisitores hæreticæ prauitatis. Etenim Inquisitores ipsi facultatem habent non solum cognoscendi de hæreticis; sed etiam de omnibus criminibus, quæ suspicionē præbent hæresis, vt in c. *accusatus, de heret. in 6.* ac sollicitantes penitentes in actu confessionis suspicionem contrahunt hæresis, vt sup. diximus. Ergo, &c. Imò expressè horum cognitio fuit delegata prædictis Inquisitoribus, vt habetur in Constitutione Pij IV. edita sub die 16. Mensis Aprilis 1561. ex decreto Sac. Congreg. de mandato S. P. lato die 15. Decemb. 1613. & Constit. Greg. XV. lata die 30. Augusti 1622. vbi insuper addit, se velle, cōstitutionem ipsam locum sibi vendicare vbiq; locorum Vniuersi Orbis Christiani: & hanc eandem cognitionem delegat non solum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis; sed etiam Ordinarijs omnium Regnorum, Prouinciarum, Ciuitatum, Dominiorum, & locorum, in suis Diocæsibus, & Territorijs tam simul, quàm separatim in omnibus, prout in causis Fidei, vt constat ex §. 3. in princ. & latius §. 4. in illis verbis, *Et propterea omnes hæreticæ prauitatis Inquisitores, & locorum Ordinarios, &c.* Vnde hæc Gregoriana in plus se habet, quàm supradicta Piana, ac Pontificium decretum: siquidem supradictum decretum Romæ tantum locum habet: Piana verò in Regnis Hispaniarum, sicut & alia consimilis edita à Paulo V. die 16. Septembris 1608. Pontificatus sui anno 4. at verò Gregoriana extenditur per totum Christianum Orbem. Et istam cognitionem huius sceleris delegat non tantum Inquisitoribus, sed etiam Ordinarijs locorum, qui procedere valeant diuisim, aut coniunctim: quæ delegatio non conspicitur in alijs sup. relatis Pontificijs dispositionibus.

2 Verum tamen est, quòd in Regnis Hispaniarum, in quibus extat specialis Hispanica inquisitio, ex consuetudine, ac priuilegio Pontificio non possunt Episcopi separatim ab Inquisitoribus causas de rebus fidei cognoscere: & denunciations ipsas factas tenentur ad Inquisitores remittere; neq; rei valent carcerare, nisi timeatur de fuga; sed certiore facere debent præfatos Inquisitores, vt illum capiant, vt habetur ex *Sætarel. tract. de heresi, c. 40. dub. 2. n. 15. Molina to. 5. de Inst. & iure, trac. 5. disp. 28. n. 12. & 13. Acug. de Cōfessar. sollicit. q. 2. n. 1. Pegna in Dir. p. 3. q. 32. com. 101. & Barb. in collect. to. 3. lib. 5. tit. 2. c. 17. n. 3.* atq; ideò cum causa sollicitationis sit causa fidei, in dictis Hispaniarum Regnis non potest Episcopus separatim cognoscere de crimine sollicitationis; sed iunctim cum

Inquisitoribus: secus autem dicendum est in alijs Regnis, vbi talis consuetudo, aut priuilegium non extat; quoniam ibi potest Episcopus etiam separatim ab Inquisitoribus de ipso crimine cognoscere, vt rectè aduertit P. Diana to. 1. tr. 4. de denunc. resol. 29. cum alijs, quos allegat, & to. 4. tr. 5. de Confessar. sollicit. resol. 52. vbi circa fin. eiusdem resol. addit etiam, quòd si Confessarius sollicitans, & mulier sollicitata eodem tempore citentur ab Episcopo, & Inquisitore, etiam in Regnis vbi non adest inquisitio Hispanica, comparere debent coram Inquisitoribus; non autem coram Episcopo, vt contra *Rojas singul. 44. n. 3. & seq.* docet *Sousa opusc. de Confessar. sollicit. tr. 2. c. 2. n. 7.* Etenim iurdictio Inquisitorum cum sit delegata à S. P. superior est, & maior iurisdictione ordinaria. Si verò Cōfessarius esset Regularis exemptus posset in tali casu coram Episcopo comparere: quoniam Episcopus contra illum procedit ex iurisdictione delegata.

3 Sed re vera hodie vi supradictæ Constitutionis Gregorianæ, in Regnis, in quibus non extat Hispanica inquisitio, si prædicti citentur eodē tempore ab Episcopo, ac ab Inquisitore, videtur, eos posse comparere coram Episcopo tantum, vel coram solo Inquisitore: siquidem in crimine sollicitationis eiusmodi tam Episcopi, quàm Inquisitores videtur specialiter Delegati à Romano Pontifice, vt patet ex illis eiusdem Gregorianæ verbis, §. 4. *Et præterea, omnes hæreticæ prauitatis Inquisitores, & locorum Ordinarios omnium Regnorum, Prouinciarum, Ciuitatum, Dominiorum, & locorum vniuersi Orbis Christiani, in suis quemq; Diocæsibus, & Territorijs per has nostras litteras, etiam priuatim, quoad omnes alios specialiter, ac perpetuò Iudices delegamus, & super his contra prædictos simul, & separatim in omnibus, &c.* Nota verba illa, *Perpetuò Iudices delegamus, &c.* quoniam verbis huiusmodi tam Inquisitoribus, quàm Episcopis æquè principaliter coniunctim, ac diuisim à Rom. Pontifice criminis huius sit delegatio: quocirca quamuis in alijs hæresum causis vera sit sententia *Rojas*; non tamen viderur habere locum in præsentī sollicitationis casu, siue Confessarius sollicitans Regularis, siue secularis Sacerdos exiltat.

4 Illud autem circa rem hanc inloui hoc loco silentio esse prætereundum, quod inquit *Sousa* post *opusc. de Confessar. sollicit. in præfationibus ad præfatam Bullā Gregorianā*, dum ait, quòd quamuis, attenta dispositione dictæ Bullæ Episcopi, tam cōiuncti simul cum Inquisitoribus, quàm separatim possint procedere in crimine sollicitationis, iuxtà ea, quæ sup. adnotauimus; non tamen per ipsam Gregorianam conceditur, vt Episcopi sententiam separatim proferant, atque ideò citra Inquisitorum interuentum; etiam si abiuratio tantum sollicitantibus decernatur; sed quoad hoc iura, ac Constitutiones Pontificias seruari debere. Nec etiam per dictā Gregorianam tollitur communicatio processuum per ius canonicum, vt est *rex. in c. per hoc, de heret. lib. 6.* Hanc eandem sententiam tenet *Pegna in Dir. p. 3. com. 97. Lucer. Inquis. ver. Absolue- ro, n. 2. & alij, quos refert, & sequitur P. Diana to. 4. tr. 5. de Confessar. sollicit. resol. 53.* vbi post alios

alios quoq; docet, id adeo verum esse, vt si Episcopus separatim sententiam ferat contra Confessarios ipsos sollicitantes, eam nullam esse, ad inualdam, sicut si pro eisdem absolutoria detur.

- 5 Contrarium tamen defendit *Pegna* relatus ibi, dicens, hoc esse de genere eorum, quæ licet fieri prohibeantur, facta tamen tenent: nam Episcopus est Ordinarius Inquisitor, & per Gregorium Episcopi in eiusmodi causis delegantur Iudices diuisim, & coniunctim: ergo talis delegatio Episcopi facta censetur non solum in procedendo diuisim, aut coniunctim; sed etiam eo modo in iudicando. Vnde ipse *P. Diana* quamuis in priorem opinionem videatur inclinare *d. resol. 53.* nihilominus *resol. 54.* videtur sequi sententiam *Acug. de Confessar. sollic. q. 3. n. 11.* & in eum *Seraph. Freit. in addit. nouissimis ad d. q. 3. n. 37. & seq.* dicentium, Inquisitores non posse animaduertere in sollicitationem præteritam, si iam præiudicata fuerit ab Episcopo, cum eiusmodi crimen remaneat extinctum in foro Ecclesiæ; atq; ideo licet Episcopus separatim sententiam absolutoriam maxime tulerit in causa sollicitationis; valebit tamen sententia ipsa, et quod ab eo separatim de iure non potuerit, vt in *d. c. per hoc, de heretic. in 6. Simanca de cath. tit. 25. n. 5. & Molina to. 5. de Instit. & iur. disp. 28. n. 13. & 14.* vbi nota hic obiter, quod in omnibus casibus, in quibus datur obligatio denunciandi, in omnibus etiam datur nexus, seu ligatio reservationis Episcopalis: ita eruditissimus noster *P. Quartus.*

Quonam modo procedatur contra Confessarios, pœnitentes in confessione sollicitantes.

S E G. VI.

S Y M M A R I V M.

- 1 In quolibet crimine tripliciter proceditur etiam in causa fidei.
Et in causa sollicitationis ad turpia in actu confessionis dicatur fidei.
- 2 Denunciatio in nullo crimine inscriptionem denunciantis expostulat.
- 3 Inquisitio regulariter diffamationem exigit eius contra quem formatur.
- 4 Fallit tamen in crimine hæresis, in quo diffamatio non requiritur ob eius enormitatem.
- 5 Inquisitor, qui in crimine hæresis procedit per viam inquisitionis nulla præcedente infamatione, debet esse prudens, & cautus, ac adeo secretè inquirens, ne cuiuspiam fama, vel honor lædatur.
- 6 Licet in crimine hæresis, quando in eo procedatur per viam Inquisitionis non præexigatur Rei diffamatio; in crimine tamen sollicitationis ea prærequiritur.
- 7 Rei diffamatio nullo pacto exigitur quo ad accusationem, & denunciationem in crimine sollicitationis.

Ad hanc difficultatem respondetur, quòd sicut in quolibet crimine tripliciter procedi potest, nempe per viam accusationis, de-

- nunciationis, & inquisitionis, vt in *c. super his, & c. qualiter, & quando, il. 2. de accusat.* ita quoque in causa fidei proceditur, vt habetur ex *Eymer. in Direct. Inquis. p. 3. tit. de modo proced. in causa fid. n. 67. 68. & 69.* & in eam *Pegna com. 14. 15. & 16.* Vnde cum sollicitatio ad turpia in actu confessionis dicatur fidei causa propter hæresis suspicionem, quam contrahunt Confessarij pœnitentes sollicitantes, vt *sec. proced.* ostendimus, proculdubio in sollicitationis scelerè tribus modis pariter procedi potest, nempe per viam accusationis, denunciationis, & inquisitionis. Et quoniam accusatio tendit ad delinquentis pœnam, licet regulariter accusator se inscribat ad pœnam talionis, nisi probet; in causa tamen fidei hodie non inscribitur, vt probat *Pegna d. com. 14.* atq; ideo arbitrator nec inscribi accusatorem in delata accusatione contra præfatos Confessarios, vt sup. sollicitantes. Denunciatio verò cum tendat ad delinquentis tantum correctionem, in nullo crimine inscriptionem expostulat, vt in *d. cap. super his, de accusat.* & propterea Denunciator in causa sollicitationis se inscribere non compellitur. Nec prærequiritur aliqua diffamatio, ac infamia accusari, aut denunciati, cum proceditur per viam accusationis, seu denunciationis; quoniam ipsa accusatio præsertim obtinet vicem diffamationis etiam si agatur de causa ad fidem pertinente, vt habetur per *Eymer. d. n. 67.* & in eum *Pegna com. 14.*
- 5 Inquisitio denique, cum ex officio procedat Iudex, regulariter exigit diffamationem eius, contra quem formatur inquisitio, vt in *d. c. qualiter, & quando, il. 2. de accusat.* & ibi late Doctores.

4 Dixi, Regulariter, quoniam in omnibus delictis, in quibus proceditur per viam inquisitionis, licet inquisitio exigat præuiam diffamationem inquisiti; id tamen fallit in crimine hæresis; siquidem in eiusmodi crimine ob enormitatem illius, & timorem infectionis, potest formari inquisitio contra reum, etiam si nulla præcedat diffamatio, vt habetur ex *Pegna d. comm. 16. Simanca de cath. Inst. tit. 43. n. 7. & seq. Rolan. à Valle lib. 3. conf. 8. n. 6. Campegi. in addit. ad Zanchin. tract. de heret. c. 9. n. 9. Rojas singular. 3. n. 22. & ex alijs.* Est tamen verum, quòd quando Inquisitor procedit per viam inquisitionis in crimine hæresis, nulla præcedente diffamatione; sed per sola indicia, ac præsumptiones; debet esse prudens, & cautus, & adeo secretè inquirere, ne cuiuspiam fama, honorq; lædatur, vt per *Gemin. Franc. & alios, in c. officium, de heret. in 6. Bald. in l. iubemus, C. de probat.* quos refert, & sequitur *Pegna d. com. 16.* Crimen autem sollicitationis, de quo agitur, licet quando in eo proceditur per viam accusationis, aut denunciationis non sit opus vt præcedat rei diffamatio, cum accusatio, ac denuntiatio obtineant vicem diffamationis, vt sup. diximus; nihilominus vbi in tali crimine proceditur per viam inquisitionis, arbitrator debere præcedere rei diffamationem; tum quia crimen sollicitationis non est formaliter crimè hæresis aliorum infectiuum, vt habetur ex *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 2. lib. 4. c. 3. sub n. 31.* Sed regulariter leuem inducit hæresis suspicionem, vt sup. ostendimus *sec. 3.* tum etiam, quoniam id apertè definitum

reperitur per Pontificias constitutiones, vt patet ex illa Pij IV. edita 16. Aprilis 1561. §. 1. quæ incipit, *Sicut nuper*, in illis verbis, *Contra omnes Sacerdotes, &c. quomodolibet diffamatos.* & ex alia Pauli V. emanata die 16. Septemb. 1608. ibi, *Contra singulos Sacerdotes, &c. de pramissis quomodolibet diffamatos*, quæ quidem diffamatio ad aures Superioris perueniat, non à maleuolis, & maledicis; sed à prouidis, & honestis, iuxta *sex. in d. c. qualiter, & quando*, in illis verbis, *Si per clamorem, & famam ad aures Superioris peruenierit, non quidem à maleuolis, & maledicis; sed à prouidis, & honestis.* vbi est adnotandum, quòd *Glosa ibi, in ver. à maleuolis*: id verum esse ait si constaret, quòd fama, seu diffamatio à talibus proueniat: aliàs difficile esset probare famam ortam esse à talibus, cum fama ab incerto auctore procedat, vt in *c. sanctum est, de consecr. d. 4.* vnde si non constat, quòd à maleuolis, & maledicis sit orta infamia, ipsa *Glosa* inquit, inquisito indicendam esse purgationem vndecumq; procedat infamia. Ergo idè dicendum videtur in crimine sollicitationis, vbi in eo proceditur per viam inquisitionis: nam cū inquisitio huiusmodi prærequirit reos quomodolibet diffamatos, prærequirit infamiam vndecumq; procedat.

- 6 Ex his inferitur, quòd licet in crimine hæresis, quando in eo proceditur per viam inquisitionis non præexigatur Rei diffamatio, vt sup. ostendimus; in crimine tamen sollicitationis, cum in eo proceditur per viam pariter inquisitionis, debet præcedere Rei diffamatio, sicut in reliquis criminibus, excepta hæresi. Etenim quamuis cognitio sollicitationis pertineat ad Inquisitores hæreticæ prauitatis sicut cognitio hæresis; nihilominus ex Pontificijs constitutionibus in hoc differt inquisitio sollicitationis ab inquisitione hæresis, quòd prior præexigit Rei diffamationem, non autem posterior. Et sicut aliorum criminum inquisitio, excepta hæresi, præexigat veram famam vndecumq; procedat, vt per *Glos. in d. c. qualiter, & quando, il. 2. ver. à maleuolis*; quæ quidem vera tunc dicitur, quando non constat prouenire à maleuolis, & maledicis, etiam si id per Fiscum non proberetur, cum fama ab incerto auctore proueniat, vt in *d. c. sanctum est, de consecr. d. 4.* & ex dicta *Glosa* colligitur; ita quoq; sollicitationis inquisitio prærequirit veram famam vndequaq; proueniat; siue insurgat à pœnitentibus sollicitatis, siue ab alijs, dummodò ex ipsa inquisitione non constet, infamiam procedere à maleuolis, & maledicis, potiusquam à prouidis, ac honestis personis: atq; idè inquisitio sollicitationis quoad præquisitam infamiam Rei, non differt ab inquisitione aliorum criminum. Siquidem verba illa supradictarum Pontificum constitutionum, *Quomodolibet diffamatos, &c.* non significant satis esse qualemcumq; infamiam, etiam à maleuolis, & maledicis ortam, & non veram infamiam, de qua in *d. c. qualiter, & quando, il. 2.* & ibi *Glosa, in ver. à maleuolis*: vt videntur velle *Moura opusc. 1. de Enfal. & incant. sec. 3. c. 3. n. 11.* & *Acugna de cõfessar. sollic. q. 4. n. 4.* quos refert, & sequitur *P. Diana to. 4. tr. 1. 5. de cõfessar. sollic.* sed denotant præquiri in sollicitationis inquisitione veram Rei diffamationem

vndecumq; procedat, siue à pœnitentibus sollicitatis, siue ab alijs, dummodò non constet prouenire à personis maleuolis, & maledicis; & nõ à personis prouidis, & honestis, etiam si per Fiscum id non proberetur, cum sit difficilis probationis, eò quòd fama ab incerto auctore proueniat, vt sup. diximus. Etenim verba, *Vndecumq; procedat*, quibus vtitur *Glosa loc. cit.* æquipolent verbis prædictis, *Quomodolibet diffamatos*; Vnde sicut inquisitio cum alijs delictis, excepta hæresi, excludit famam ortam à maleuolis, ac maledicis, ita etiam dicendum videtur in inquisitione contra Confessarios sollicitantes pœnitentes in actu confessionis. Nec obstant verba illa supradictarum Pontificum constitutionum, *Diligenter inquiras, & iuxta facultatem tibi contra hæreticos, &c. procedas.* quoniã licet verbis illis detur facultas procedendi contra Confessarios pœnitentes vt supra sollicitantes, sicut contra hæreticos; Excipitur tamen inquisitio contra sollicitantes, vt contra eos non formetur, nisi præuia diffamatio, per verba illa, *Quomodolibet diffamatos*, quæ quidem diffamatio non prærequiritur in inquisitione pro crimine hæresis, vt sup. ostendimus. Quo uerò ad accusationem, & denunciationem in crimine sollicitationis nullo pacto dicimus præexigi Rei diffamationem, nec quidem aliqualem, vt aliqui opinantur præquiri: quoniam accusatio, ac denuntiatio se habet loco diffamationis: & propterea meritò contra sic opinantes insurgunt *Moura, & Acugna locis citatis*, & alijs, quos refert, & sequitur *P. Diana d. resol. 1.* Hęc satis de hac re remittendo me in omnibus detestissimo iudicio Dominorum Sacræ Inquisitionis.

Quænam probationes satis sint ad carcèrandum, & puniendum Confessarios ad turpia pœnitentes in confessione sollicitantes.

S E C. VII.

S V M M A R I V M.

- 1 Ex vnica fœmina quantumuis honesta denunciatione, quod à Confessario fuerit ad turpia sollicitata, non est constituendus, nec carcèrandus Confessarius.
Et quid soleat agere Inquisitor cum mulier denunciat, seu deponit, mulierem fuisse sollicitatam ad turpia.
- 2 Confessarius si compertus fuerit leuis, & male vite, non poterit ab Episcopo capi absq; speciali commissione, & rescripto Sac. Congr.
Memorantur littera eiusdem Sac. Congr. directæ Episcopo Fuligni.
- 3 Confessarius constituitur, & carcèrari potest, si dua fœmina probata vita aduersus eum denunciauerint de sollicitatione.
- 4 Fœmina regulariter à testificando repellitur.
- 5 Sollicitationis crimen aliter quam per fœminas probari nequit.
- 6 Ad condemnandum Confessarium pro sollicitatione habita in confessione nõ suffiunt dua mulieres, quantumuis probata vita denunciantes.

- 7 Confessarius examinatus si delictum negauerit., torqueri potest precipue super intentione qualiter sentiat de Sacramentis.
- 8 Tres femina probata vitæ, Confessarium denunciantes, satis sunt ad conuincendum, & condemnandum eum pro crimine sollicitationis in earum personas.
- 9 Probatio per testes singulares licet non dicatur aperta, nec concludens, esto quod femina denunciante sint quatuor, & propterea non sufficiat ad penam ordinariam imponendam, sufficit tamen ad extraordinariam maxime in crimine hæresis.
- 10 Testes singulares si sint infames, vel complicés, nunquam satis sunt ad imponendam ordinariam penam. Vbi vide casum, &c.

In hac re varia sunt Doctorum placita, & ideo quid nobis dicendum sit, per sequentes conclusiones breuiter aperiemus. Sit igitur.

PRIMA CONCLUSIO.

- 1 **E**x vnus femina quantumuis honestæ denunciatione non est constituendus, nec carcerandus Confessarius, quem ipsa femina denunciât ab eo fuisse ad turpia sollicitatam in actu confessionis. Hęc conclusio est communis, quam docet *Acugna de Confessar. sollic. q. 23. n. 27.* & in eum *Freitas, q. 4. n. 27.* *Sousa, opusc. de Confessar. sollic. tract. 2. c. 21. n. 6.* & *Diana to. 1. tract. 4. ref. 28.* & *to. 4. tr. 5. de Confessar. sollic. resol. 5.* Vnde *Molfes. p. 1. sua sum. Theol. tract. 7. c. 25. n. 39.* relatus à *Diana d. resol. 55.* quod dum est sola denunciatio, vel depositio mulieris sollicitatæ ad turpia, quæ sit bonæ famæ, Domini Inquisitores verbotenus solent inquirere de qualitatibus Confessarij, an aliàs sit inquisitus de similibus, qui si similiter sit bonæ famæ in pari qualitate præfertur, vt testatur ab illis audiuisset, & seruari in practica. Quod si comperitus fuerit leuis, ac malæ vitæ, tunc ait *Freitas loc. cit. n. 28.* eum posse capi. Non tamen id fieri posse ab Episcopo citra supremæ Congregationis factæ Inquisitionis specialem commissionem, vt rescriptum fuisse Episcopo Ful. testatur *Manar. in Lucer. Regul. ver. Sollicitationes, mediantibus litteris tenoris sequentis. Al Molto Illustre, & Reuerendiss. Monsignor il Vescono de Foligno.* Intus verò, *Molt' Illustre, & Reuerendiss. Signore. Accio più fundatamente se proceda contra li sollicitanti in confessione, questa suprema Congregatione ordina, che per il detto d'una sola donna V.S. non venghi à costituire, ò carcerare il preteso reo, senza prima darne quâ auiso con la relatione della qualità della donna, del denunciante, & denunciato, & all' hora se li seruiera se debba, ò nõ procedere à costituirlo, & carcerarlo, tanto V. S. sarà contenta d'eguire, & il Sig. Iddio la conferui. Roma li 17. di Luglio 1627. Affectionatiss. per seruirli. Il Cardinal Mellino.* Quod si cum mala fama Confessarij, & denunciatione femina, quæ dicat ab eo fuisse in confessione sollicitatæ, concurrât alia indicia, aut adminicula, maxime si Confessarius aliàs fuerit inquisitus de tali crimine, tunc potest constitui, ac carcerari, ac etiã torqueri, vt colligitur ex ijs, quæ habentur ex *Farin. de hæresi, q. 185. à n. 130.* & alijs relatis à

Seraph. in addit. ad Rodor. de Acug. de Confessar. follio. q. 4. n. 16. & q. 25. n. 29.

SECUNDA CONCLUSIO.

- 3 **C**onfessarius potest constitui, ac carcerari, si duæ femina probatæ vitæ aduersus illum denunciauerint. Hęc conclusio est *Sousa opusc. de Confessar. sollic. tr. 2. c. 12 concl. 4. n. 3.* *Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 25. n. 39.* *Bariola de Confessar. sollic. q. 15. & aliorum.* Probarur, quoniam tres femina sollicitatæ in confessione secundum aliquos sufficiunt ad puniendū Confessarium, vt infra dicemus. Ergò duæ satis sunt ad ipsum constituendum, & carcerandum. Dixi, *Duæ femina probatæ vitæ*, quoniam si constaret huiusmodi feminas non esse probatæ vitæ, præsertim si sint complicés, earum denunciations non sufficerent ad constituendum, ac carcerandum Confessarium, quem denunciauerunt in confessione eas sollicitasse, vt habetur ex *Acugna de Confessar. sollic. q. 23. n. 9.* & *Sousa loc. cit.* Etenim femina regulariter repelluntur à testificacão, vt in *c. forus, de verb. signif. c. mulierem*, & ibi *Glosa, ver. nec testis, 33. q. 5. c. mulieres*, & ibi *Panor. n. 2. in prin. de testib.* quam sententiam communem esse testatur *Felyn. ibid. n. 1. Dec. in l. femina, n. 34. ff. de regul. iur.* & latè *Mascard. de probat. concl. 763.* siquidem femina, vt colligitur ex *d. c. forus*, ex sui natura sunt mendaces, periuræ, dolosæ, variæ, & corruptibiles. Et quamuis in hoc crimine sollicitationis, sicut in crimine hæresis admittantur in testes, vt habetur ex *Simonea in Enchirid. tit. 37. n. 80.* & *de Cathol. instit. tit. 64. n. 77.* *Acugna loc. cit. q. 22. n. 8.* & *9. Farinac. de hæresi, q. 64. n. 6.* *Couar. lib. 3. var. resol. c. 3. n. 3. ver. Verum*, & ex alijs, qui hanc esse rationem volunt, quoniam sollicitationis crimen aliter probari non potest, nisi per feminas ipsas sollicitatas: attamen duæ femina, vt sup. denunciante earum Confessarium debent esse probatæ vitæ, vt earum denunciations satis sint ad constituendum, & carcerandum illum. Imò totum hoc negotiũ remittendum est arbitrio, ac iudicio Inquisitorum, qui qualitates, & mores Confessarij denunciati, & mulierum denunciantium debent diligenter saltem verbotenus inquirere antequam ad Reum constituendum, ac carcerandum deueniãt, vt habetur ex *Ioanne Sancio in select. disp. 11. n. 47.* & *P. Diana d. resol. 55. tr. 5. to. 4.*

TERTIA CONCLUSIO.

- 6 **A**d condemnandum Confessarium pro sollicitatione in confessione habita denunciatum, non sufficiunt duæ mulieres, quantumuis probatæ vitæ denunciante. Hęc conclusio est *Sanctarelli tract. de hæresi, c. 44. dub. unico, n. 6.* *Peirini de priuil. Minim. to. 2. cõstit. 4.* *Gregor. XV. 9. 8. n. 23.* *Bonac. tract. var. disp. 6. pun. 3. n. 26.* *Ioan. Sans. in select. disp. 11. n. 46.* quos refert *P. Diana to. 1. tr. 4. resol. cõtra Param. de Orig. Inquis. lib. 3. q. 10. n. 158.* & 165. Etenim licet per duos testes omni exceptione maiores probari possint omnia crimina, vt in *l. ubi numerus, ff. de testib.* & *c. si testes, 9. ubi numerus, 4. q. 3.* nihilominus in casu nostro cum admittantur femina singulares deponentes super diuersis factis, non sunt legitimæ testes, quo-

nam testes singulares regulariter non probant, vt in *l. ob carmen, §. si testes, & ibi Glos. & Bart.* & ad eum Addentes, præsertim *Alex. ver. Sufficit, ff. de testib.* Est tamen verum, quòd circa hanc dem testium multum præualèt iudiciũ, & prudentia Dominorum Inquisitorum, qui considerare debent circumstantias, & qualitates tam mulierum denunciantium, quàm Sacerdotum, qui acculantur, vt habetur ex *Diana loc. cit.* Id quod facit *tex. in l. 3. §. ideoque, ff. de testib. ibi, Tu magis scire potes quanta fides sit adhibenda testibus, &c.* In omnem quantum hoc casu examinatus Confessarius, si negat delictum, potest torqueri præcipuè super intentione, qualiter sentiatur de Sacramentis Ecclesiæ: & si confitendo delictum, constaret malè sentire debet abiurare de vehementi: si tamen constet ardore libidinis id fecisse, abiurat de leui, & pro qualitate excessus, & pro continuatione criminis punitur. Et ita in praxi seruari testatur *Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 24. sub n. 40.* Quod si in tormentis in negatione perleueret, est dimittendus.

QUARTA CONCLUSIO.

TRes fœminæ probatæ vitæ denunciantes Confessarium, satis sunt ad conuincendũ, & condemnandum eum pro crimine sollicitationis in confessione in earum personas. Hæc conclusio est *Ortiz in sum. c. 24. n. 11. & aliorũ.* Etenim quando proceditur in crimine per viam denunciationis tres testes sufficienter probant: eo quod per denunciationem non intèditur per denunciante[m] pœna; sed correctio denunciati, vt in *c. in omni negotio, & ibi Glosa, de testib.* Et quamuis eiusmodi mulieres sint singulares; nihilominus non dicuntur simpliciter tales; sed aliquo modo contestes: nam licèt discordant in loco, & tempore; in substantia tamen sunt concordēs, iuxta eam, quæ habetur ex *Alex. in addit. ad Bart. in l. ob carmen, §. si testes, sub n. 2. ff. de testib. Vinc. de Franch. decis. 105. sub n. 21. & in specie Simanch. in Enchirid. tit. 37. n. 80. & de cathol. instit. tit. 64. n. 77. Rodor. de Acug. de Confessat. sollic. q. 22. n. 3. & 9. quibus adde, quæ cumulant *Farin. de hæresi, qu. 64. n. 6. Coar. lib. 3. var. resol. c. 3. n. 3. ver. Verum, & Gomez. de delict. c. 12. n. 12.* & hanc probationem admitti tenet *Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 24. n. 35. cum plurib. seq.* Rationem autem hanc esse volunt; quia sollicitationis actus aliter colligi non potest, nisi per ipsas personas sollicitatas. Et ita hodie de consuetudine, seruari testatur, dem *Acugna loc. cit. n. 13.* Et quoniam probatio per testes singulares non dicitur aperta, ac concludens, maxime in criminalibus, vt habetur ex *Mascar. etiam quoad crimen hæresis, concl. 856. n. 3.* & licet fœmina in criminibus exceptis, in quibus aliter veritas haberi non potest, admittatur, vt habetur ex eodem *Mascar. concl. 462. n. 6. & concl. 762. n. 16. & 22.* nihilominus in capitalibus fœminæ Reum non conuincunt, licèt sint contestes, vt habetur ex *Gand. de fur. n. 7. Hyppol. Riminal. cens. 217. n. 5. vol. 2. & Farin. to. 2. q. 59 n. 29. idcirco Seraph. in addit. in d. q. 22. n. 26.* cito quòd fœminæ denunciante[s] sint quatuor, vt vult ipse *Acugna ibidem, q. 23. n. 11.* censet, prædictam conclusionem esse veram quoad pœnam tantũ extraordinariam*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

imponendam. Etenim in crimine hæresis licèt testes singulares non sufficiunt ad pœnam ordinariam imponendam; sufficiunt tamen ad extraordinariam, vt habetur ex *Reper. Inquisit. ver. testes, vers. An in causa locat. in praxi Inquisit. ver. testis, n. 18. Paris. conf. 2. n. 93. vol. 4. Pegna 3. p. com. 121. col. 9. ver. Quoties.* Quæ quidem pœna non debet esse corporalis, vt habetur ex *Menoch. conf. 82. n. 167. lib. 1. Farin. 2. to. q. 64. n. 218. & de hæresi, q. 188. n. 163.* quibus adde, quæ habentur ex *Ricc. p. 3. collect. 549. & in praxi fori Eccles. decis. 369.* dum refert pluriũ fœminarum, quæ sollicitatę fuerunt, testimonio conuictum non fuisse ad pœnam ordinariam Confessorem; sed in tortura negantem, per annum suspensum ab animarum cura. Est tamen verum, quod quamuis circa rem hanc magna controuersia sit inter Doctores, vt videre est apud *Acug. Seraph. & Molfes. locis citatis;* nihilominus illud est certissimum, quòd quando testes singulares sunt infames, vel complices, nunquam satis sunt ad imponendam ordinariã pœnam: siquidem quoties plures concurrunt defectus in testibus, non possunt admitti saltem ad pœnam ordinariã imponendã, vt per *Gabr. comm. opin. tit. de testib. concl. 7. n. 10. Farin. 2. to. q. 62. n. 80. & 381.* licèt statuto inhabiles admittantur, vt habetur ex eodem *Farin. d. q. 62. n. 382.* quam sententiam communem esse testatur *Seraphin. d. q. 22. sub n. 27.*

† Adde casum ad rem nostram, perutilem Confessarijs, qui accidit prudentissimis, & Illustrissimis Inquisitoribus Regni Siciliæ, sicut accepi ab ipsomet meo patruo, vbi quædam muliercula amore captæ eius Confessarij illum sollicitauit, cuius prouocationi non solum viriliter restitit, verum etiam eam obiurgauit; quamobrem cum non sit ira super iram mulieris, accensa ipsa iracundia, & acta in rabiem, Confessarium insontem, vti Reum, & sollicitatē accusauit. Acceperunt denunciationem mulieris, & cauti, vt mos est, circa accusatum se gesserunt. Vnde videns muliercula non puniri ab illis Reum Confessarium, iterum adiit Tribunal Sanctissimę Inquisitionis conquerendo, & eiulando, quod non vidisset animaduersum Reum Confessarium à se multo elapso temporis spatio accusatum. Hæc impudentia, & mulierculę petulantia inditium fuit illi Sanctissimo Tribunali falsæ accusationis: idcirco fuit in carcerem trusa, & confessã fuit suum enormissimum scelus; vnde fuit omnino absolutus ab impostura Confessarius, & punita tanquam rea ipsa muliercula. Discant Confessarij esse cauti, ac prudentes in tractando, & protrahendo ad longum tempus cum talibus sermonē, ac breuiter, & maturè eas audire, & nullam illis verba facere, nec familiaritatem habere, cum sint personæ animo irreuerenti, & infrunito, & meretricia fronte absq; velamine verecundiæ, & pudoris, quod vt plurimum solent habere principes, ac ingenuæ mulieres.

Quid;

Quidnam sit pœnitentium ad turpia sollicitatio: quotuplex; & cuiusnam cognitio ad Sancti Officij Inquisitores pertineat.
S E C. VIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Sollicitatio ad turpia quidnam sit; Et quotupliciter fieri contingat.
- 2 Sollicitatio ad venerea in actu confessionis sacramentalis, habita à Confessarijs, cum pœnitentibus perpetranda, comprehenditur sub dispositionibus Pontificijs, eiusq; cognitio pertinet ad Inquisitores S. Officij.
- 3 Quod locum habet contra Confessarios, quascumq; personas sollicitantes, siue fœminas, siue masculos.
- 4 Ante Confit. Gregor. XV. eiusdem cognitio spectabat ad Inquisitores.
- 5 Nec solum procedit in sollicitatione ad venerea, in pœnitentes perpetranda, sed etiam cū alijs.
- 6 Confessarius sollicitare dicitur, si urgeat pœnitentem ad inhonesta parranda cum alio tertio, & sic lenonis ministerium agens.
- 7 Huiusmodi Confessarius denunciandus est non modo ex vi Gregoriana Constitutionis, sed etiam vigore antiquarum Constitutionum.
- 8 Vera est supradicta conclusio, siue sollicitatio fiat per Confessarium verbis expressis, ac claris, siue tacitis, & obscuris.
- 9 Tacite dicitur Confessarius sollicitare pœnitentem in cōfessione, si eam laudet de pulchritudine, ac venustate, ac alias eius dotes commendat.
- 10 Tacite pariter Confessarius sollicitare dicitur si audiendo confessionem sua concubina, commotus zelotipia, in hac, & similia verba prorumpat, & qua.
- 11 Confessarius sollicitare dicitur etiam si ante, vel post immediate pœnitentem ad turpia perpetranda sollicitaverit.
- 12 Actus, confessioni proximus, an, & quando dicatur.
- 13 Confessarius mulierem audiens in confessione, comisse aliqua peccata venerea, si insequatur illam, mox e cōfessionario discedentem, et in via sollicitet, vel ad domum suam, aut alio peruentam, est denunciandus, & pœnis Pontificijs afficiendus.
- 14 Vera est conclusio de quacunq; sollicitatione, habita per Confessarium ad turpia, occasione, ac pretextu confessionis.
- 15 Pretextus confessionis requisitus in sollicitatione, an debeat esse proximus, vel remotus à loco, & statu confessionis.
- 16 Procedit nostra conclusio in sollicitatione ad turpia habita per Confessarium, etiam extra confessionem, sed in confessionario.
- 17 Denunciandus est Confessarius, qui tribuit in confessionario cartham pœnitenti dum confiteretur, legendam tamen domi, aut alibi, in qua illam sollicitabat.
- 18 Denunciandus est Confessarius, qui mulierem

sollicitat, qua dicit, se velle in crastinum confiteri.

- 19 Pœnis Gregoriana subijcitur Confessarius, fœminam sollicitans, ad confessionarium accedentem animo confitendi, & prœuenitur ab ipso Confessario, ut confessionem differat in aliud tempus.
- 20 Procedit etiam Gregoriana Constitutio etiam si Confessarius inhonestos sermones habeat cū pœnitentibus, seu tractatus.
- 21 Tunc est denunciandus Confessarius sollicitans in confessionario pœnitentem, aut cum ea turpes sermones, ac tractatus habens, cum simulat confessiones audire, alias secus.
- 22 Affertur Decretum Pauli V. circa rem hanc.
- 23 Confessarius pœnitentem sollicitans in actu cōfessionis non ad turpia venerea, sed ad alia peccata alterius generis, denunciandus an sit.
- 24 Non minorem irreuerentiam infert Confessarius sollicitando pœnitentem ad peccata, quę confitentur, quam ad alia.
- 25 Non est probabilis sententia Parami, & aliorum docentium, verba Pontificiarum Constitutionum dirigi tantum ad sollicitationem carnalem.
- 26 Confessarius sollicitans ad turpia aliquam fœminam, vel masculum in alijs Sacramentis, quam pœnitentia, non incidit in pœnas contra sollicitantes pœnitentes in cōfessione.
- 27 Sacerdos si in administrando Sanctissimo Eucharistia Sacramento alicui fœmina eam sollicitet, an sit Inquisitoribus hæretica prauitatis denunciandus.

AD huius rei explicationem est adnot. quòd sollicitatio ad turpia nihil aliud est, quàm motio, seu prouocatio volūtatis alienę ad inhonesta, vt colligitur ex cōstitutione Gregor. XV. edita sub die 30. Augusti 1622. §. 4. Hęc autem sollicitatio fieri contingit dupliciter. Primò ad inhonesta perpetranda inter sollicitantem, & sollicitatam: Secundò ad inhonesta facienda cū alijs, vt patet ex eadem Gregoriana d. §. 4. in illis verbis. *Ad inhonesta, siue inter se, siue cum alijs quomodolibet perpetranda, &c.* vtraq; tandem sollicitatio diuiditur in sollicitationem inhonestam veneream, & non veneream: in tacitam, & expressam. De his igitur omnibus in hac se. agemus, an earum cognitio spectet ad Inquisitores S. Officij, ac hæreticę prauitatis, & quęnam sollicitatio comprehendatur sub dispositionibus, & pœnis Pontificiarum constitutionū editarum contra Confessarios in cōfessionibus audiendis ad turpia sollicitantes eorum confidentes. Sit ergò

PRIMA CONCLUSIO.

- 2 Sollicitatio ad inhonesta venerea in actu cōfessionis sacramentalis habita à Confessarijs in pœnitentes inter se perpetranda, comprehenditur sub dispositionibus, & pœnis Pontificiarum constitutionum: & eiusdem cognitio pertinet ad Inquisitores hæreticę prauitatis. Hęc conclusio est communis, & patet tum ex Piaua, ac Paulina constitutionibus, quas supra retulimus se. 5. tum etiam ex d. Gregoriana ultimo loco edita, §. 4. in illis verbis, *Personas quacūque*

qua illa sint ad inhonestam, siue inter se, siue cum alijs quomodolibet perpetranda in actu sacramentalis confessionis, &c.

- 3 Ampliatur primò dicta conclusio, vt locum habeat contra Confessarios in sacramentali confessione sollicitantes vt supra, quascunq; personas, siue masculi sint, siue fœminæ, vt patet ex prædictis Gregorianæ verbis, d. §. 4. *Qui personas, quacumque illa sint, &c.* Dicitio enim, quæcumque, est generalis, nihil excipiens, vt in c. solita, ver. *Nihil excipiens, de maior. & obed. Pa. nor. in c. super questione, in Glosa, ver. Quicumque, de offic. delegati, & Glosa in l. Balista, ff. ad Trebell.* Vndè licet ante d. Gregorianam nonnulli docuerint non comprehendendi sollicitantes pueros sub alijs Pontificijs constitutionibus, vt habetur ex *Portel. in addit. ad dubia Regular. ver. Sollicitare fœminas, Fagud. de præcep. Eccl. præcep. 2. lib. 4. c. 3. sub n. 31. Bariola in Florib. Inquis. fol. 227. & ex alijs.* Hodie tamen sopita est eiusmodi controuersia per verba præfate constitutionis Gregorianæ, vt rectè aduertit *P. Naldo. in addit. ad suam sum. ver. Confessio, n. 31. Peirin. in priuileg. minor. to. 2. constit. 4. Gregor. xv. §. 1. n. 14. & alijs, quos refert, & sequitur P. Diana to. 1. tract. 4. resol. 12.* quibus adde, quæ supra cumulauimus *sec. 3. vers. Quæ diximus.* Est tamen verum, quòd eiusmodi casus etiam ante d. Gregorianam editam spectabat ad Inquisitores hæreticæ prauitatis: siquidem Inquisitores ipsi facultatem habent non solum cognoscendi de hæreticis; verum etiam de omnibus criminibus, quæ suspicionem habent hæresis, vt sup. adnotauimus *sec. 4.* Sollicitatio autem ad turpia puerorum in sacramentali confessione, non minorem suspicionem hæresis inducit, quàm sollicitatio mulierum, vt sup. ostendimus *d. sec. 3.*
- 5 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt procedat non solum in sollicitatione ad venerea per Confessarios in pœnitentes vt supra inter se perpetranda; sed etiam cum alijs, vt constat ex dictis Gregorianæ verbis, *Ad inhonestam, siue inter se, siue cum alijs quomodolibet perpetranda, &c.* Vndè quamuis ante Gregorianæ constitutionis editionem hæc ampliatio locum sibi non vendicabat; eo quod Diana, & aliæ constitutiones editæ contra sollicitantes loquuntur de Confessarijs pœnitentes in confessione sollicitantibus ad turpia inter se tantum perpetranda, & propterea cum sint odiorum non debent extendi in sollicitantes ad turpia non committenda eum pœnitentibus; sed cum alijs, arg. *tex. in c. odia, de regul. iur. in 6. & in specie Acugna in explicatione d. Paulina, de Confessar. sollic. q. 17. n. 9.* hodie tamen post Gregorianam nouissimè editam, sub ea comprehenduntur sollicitantes pœnitentes ad turpia perpetranda tam inter se, quàm cum alijs, & id per verba dictæ constitutionis sup. relatæ, vt habetur ex *P. Naldo in sup. relatæ add. ad suam sum. sub num. 31. Bonac. tract. var. disput. 6. p. 3. n. 19. Sanc. in select. disput. 11. n. 43. & 44. Sanctarell. de hæresi cap. 44. dub. unico, nu. 19. & Diana to. 1. tr. 4. resol. 19.* Hinc infertur, quòd Confessarius sollicitans, prouocans, ac vrgens pœnitentem ad prostituendam sibi eius filiam, aut aliam eius consanguineam, affinem, vel amicam, procul-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- dubio est denunciandus, & incidit in pœnas in dictis Pontificijs constitutionibus contentas, vt habetur ex *P. Diana, & alijs Doctoribus sup. citatis.* Idem dicendum est si Confessarius pœnitentem vrgat ad inhonestam patranda cum aliquo alio tertio, & sic lenonis ministerium agens. Vel si pœnitentem sollicitet ad lenocinium exercendum pro alijs. Etenim quamuis Confessarius lenonis ministerium in confessione exercens, aut sollicitans pœnitentem ad lenocinium non comprehendatur in terminis antiquarum constitutionum; comprehenditur tamen sub Gregoriana prædicta, & idè venit denunciandus, & per Inquisitores hæreticæ prauitatis debitis pœnis plectendus, vt per *Io. Sanc. in select. disp. 11. n. 44. & Soufam in aphor. lib. 1. c. 34. n. 21.* & id non solum per verba illa Gregorianæ, *Ad inhonestam siue inter se, siue cum alijs;* sed etiam sub subsequenti eiusdem constitutionis verba, ibi, *Aut cum pœnitentibus illicitis, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint.* At proculdubio inhonesti, & illiciti sermones sunt, quibus pœnitens ad lenocinium sollicitatur à Confessario: vel ipse lenonis fungatur munere, sollicitando pœnitentem ad turpia patranda cum alio. Imò *P. Diana ibidem* probabilem putat opinionem *Castri Palai tr. 4. disp. 9. pun. 5. n. 2.* existimantis, eiusmodi Confessarium esse denunciandum non modò vi d. Gregorianæ; verum etiam vigore antiquarum constitutionum per rationes ab eo relatas: quàm sententiam puto veram; quoniam talis Confessarius contrahit suspicionem hæresis, cum abutatur sacrosancto pœnitentiæ Sacramento: & propterea huius criminis cognitio pertinet ad Inquisitores hæreticæ prauitatis, etiam attentis antiquis constitutionibus Pontificijs, iuxta *ea,* quæ supra adnotauimus, *ampl. præcedenti, circa fin.*
- 8 Tertio ampliatur, vt conclusio vera sit, siue sollicitatio fiat per Confessarium ad turpia verbis expressis, & claris; siue tacitis, & obscuris, dubijs, signis, nutibus, ac tactibus: etenim taciti, & expressi eadem est virtus, l. *cum quid, ff. si cert. petat.* & habetur ex *Peirino de priuileg. Minor. to. 2. constit. 4. Gregor. XV. §. 6. n. 21.* Est tamè verum, quòd quòdo verba, ac signa sunt dubia, tunc *Soufa Aphor. Inquis. lib. 1. c. 34. & 54. & in opusc. de Confessar. sollic. tr. 2. c. 4. n. 16.* quem refert, & sequitur *P. Diana to. 4. tr. 5. resol. 25.* volunt, posse Inquisitores, si expediens eis videbitur, interrogare huiusmodi sollicitantes circa factum, aut verbum dubium de eorum intentione. Tacitè autem Confessarius dicitur ad turpia sollicitare pœnitentem in confessione, si laudet eam de pulchritudine, ac venustate, aliaq; eius dotes commendat, vt habetur ex *Peirino loc. cit. constit. 7. Gregor. XV. §. 6. n. 2. Acugna de Confessar. sollic. q. 7. n. 13. Bonac. tract. var. disp. 6. pun. 3. n. 3.* & alijs, quos refert, & sequitur *Diana loc. cit.* & rectè limitat id locum sibi vendicare, modò non constet, aut rationabiliter non præsumatur, Confessarium, qui fœminam sic laudauit, protulisse verba eiusmodi alio fine, quàm intentione alliciendi ad actus inhonestos: siquidem laudare mulierem de pulchritudine, & venustate, de sui natura non est actus inhonestus, neq; peccatum. Tacitè pariter Confessarius

10 sarius dicitur sollicitare, si audiendo confessionem suæ concubinæ ex zelotipia commotus eā arguat; prorumpendo in hæc, & similia verba, discontinuandi nostrum affectum occasionem affers, quoniam cum alijs distraheris in similibus lasciujs, vt habetur ex *Sanc. in select. disp. 11. n. 32. & Fagund. de præcep. Eccl. in 2. edit. præcep. 2. lib. 4. c. 3. n. 63.* Tacite quoq; Confessarius censetur sollicitare pœnitentem, si det ei pœnitentiam, vt nuda à se verberetur, vt per *Sous. opusc. de Confessar. sollic. tr. 1. c. 18. n. 14.* quem refert, & sequitur *Diana d. tr. 5. resol. 47.* qui idem dicendum esse volunt de Confessario, suadente pœnitenti sibi actu confitenti, vt ipsi eo loco vas naturale, quod ipsa in eadem confessione morbo affectum habere dixerat, sostendat, eiusmodi enim suasiones, ac postulationes proculdubio sunt ad turpia tacite sollicitationes, atq; ideo tales Confessarij efficiuntur de foro Inquisitorum, ipsiq; veniunt omnino denunciandi, ac Pontificijs subduntur pœnis.

11 Quartò ampliatur ipsa conclusio, vt locum sibi vendicat in Confessario sollicitante ad turpia venerea pœnitentem cum se, vel cum alijs perpetranda, vt supra, non modo in actu sacramentalis cōfessionis; verùm etiam ante, vel post confessionem immediatè, vt constat ex eadem Gregoriana d. §. 4. ibi, *Sine antea, vel postea immediatè, &c.* Idem dicendum est, si paulò ante, vel paulò post confessionem fiat sollicitatio: siquidem quæ incontinenti fiunt censentur inesse; hinc *Bald. in c. 1. de pace tenen. inquit, id factum esse tempore belli, quod paulò ante, vel post bellum est actum; ergò paria sunt aliquid fieri in actu cōfessionis, vel paulò ante, vel post.* Ità in specie docent *Scort. in Bull. Pontif. Epitome 77. theor. 197. Bariola in Flor. Inquis. fol. 226. Ortiz in sum. c. 24. n. 11. Gipt. de casib. reser. c. 14. n. 3. Coriol. eod. tr. p. 2. casu 9. Bonac. de matrim. q. 4. pun. 16. propol. 5. n. 7. Ricc. in praxi. p. 2. resol. 240. Rodriq. in qq. Regul. to. 2. q. 27. ar. 2. & 3. Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 24. n. 31.* & alij quamplurimi, quos refert, & sequitur *Diana to. 1. tr. 4. resol. 14.* quamuis negatiuam sententiam doceat *Fagund. de præcep. Eccl. par. 2. lib. 4. c. 3. sub n. 31. et Portell. in addit. ad dub. Regul. ver. sollicitare feminas, n. 6.* Dicitur autem actus aliquis proximus confessioni, quādo

12 Confessarius ad extraneos actus non diuertit; atq; ideo si post absolutam mulierem Confessarius ad extraneum actum diuertat, licet eam statim sollicitet, non comprehenditur sub Pontificijs Bullis, vt habetur ex *Acugna de Confessar. sollic. q. 5. n. 20.* quòd si Confessarius sciens pœnitentem velle confiteri eam sollicitet, incidit in Pontificias pœnas, etiam si confessio non sequatur, vt quia ipsa vel noluit postea confiteri, vel Confessarius noluit eam audire; quoniam talis actus dicitur immediatus ad confessionem, vt habetur ex *Sousa in aphor. inquis. lib. 1. c. 34. sub n. 31. Acugna de Confessar. sollic. q. 14. n. 4. Castr. Palao tract. 4. disp. 9. pun. 7. n. 3. & Diana to. 4. tract. 5. resol. 11.* quam sententiam putat veram, quando femina vellet statim confiteri. Idem dicendum putant ibidem de Confessario, qui statim post confessionem ducens puerum in cellam, vt ei chyrographum confessionis traderet, ad turpia sollicitauit; quoniā is dicitur im-

mediatè, vel saltè paulò post confessionem puerum sollicitasse. Confessarius quoque audiens in confessione mulierem commisisse aliqua peccata venerea, si insequatur illam mox è confessionario discedentem, & eandem in via sollicitet, vel etiam ad domum suam, aut aliò peruentam, est denunciandus, atq; ideo pœnis Pontificijs efficitur obnoxius; quoniam is immediatè, vel saltè paulò post confessionem, & occasione confessionis censetur mulierem illam sollicitasse. Ità *Peirin. de priuileg. minor. to. 2. constit. 4. Gregor. xv. & Lenzana in sum. qq. Regular. c. 19. n. 34.* quam quidem sententiā puto probabilem maximè si Cōfessarius statim post auditam confessionem eam insequatur, nò deueniendo ad extraneos actus, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus; quamuis in contrariam sententiam videatur inclinare *P. Diana to. 4. tract. 5. resol. 7.* & infra latius dicemus *ampl. seq.*

14 Quintò ampliatur prædicta conclusio, vt vera sit de quacunq; sollicitatione habita per Cōfessarium ad turpia occasione, ac prætextu confessionis, vt patet ex d. Gregoriana, §. 4. in illis verbis, *Seu occasione, vel prætextu confessionis huiusmodi, etiam confessione non sequuta.* Vnde pœnitens si ignoratè accusauit se in confessione habuisse animum peccandi cum Confessario: quapropter Confessarius post confessionem, vel etiam confessione non completa, surgens è confessionario, insequatur eam, & in domo, vel in itinere sollicitet, etiam si deueniat ad extraneos actus, puto, quòd sit denunciandus, & incurrat pœnas à Pontificijs constitutionibus statutas; maximè si pœnitens deuenierit in cognitionem, quòd ob eam causam fuerit sollicitata. Confirmatur ex ijs, quæ diximus *ampliat. præced. in fin.* dum ostendimus, Confessarium, statim post confessionem insequentem mulierem, quæ venerea fuerat ipsi confessi, ac sollicitantem, esse denunciandum, & nò effugere Pontificias pœnas: quorum sollicitatio eiusmodi prouenit occasione confessionis. Nec obstare videtur id, quod quidam doctissimi viri responderunt, de quibus *P. Diana d. resol. 7.* dicentes, prætextum confessionis, de quo agitur in Bulla Gregoriana, debere esse proximum, non autem remotum à loco, & statu confessionis; quoniam re vera ipsa Gregoriana simpliciter loquitur de sollicitatione facta occasione, vel prætextu cōfessionis, nec distinguit de proximo, aut remoto à loco, ac statu confessionis; atq; ideo dispositio Gregoriana simpliciter, ac indistinctè est intelligenda: siquidem lex generaliter loquès, generaliter est intelligenda: & quando non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præst. l. quod de pretio, ff. de publ. in rem act.* Hac eadem ratione puto denunciandum esse Confessarium, qui prætextu confessionis agendè vocatus, pœnitentem postea in domo sollicitet, vt docet *Sanc. in select. disp. 11. n. 68. in fine,* contra *P. Dianam d. tr. 5. resol. 37.*

16 Sextò ampliatur cōclusio, vt procedat in sollicitatione ad turpia habita per Confessarium, etiam extra confessionis occasionem in confessionario, aut in loco quocumque vbi confessiones audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulando ibidem confessionem audire, vt patet ex verbis eiusdem Gregoriana, §. 4. ibi,

ibi, *Sive extra occasionem confessionis in confessionario. aut in loco quocumq; ubi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire, &c.* Ex hac conclusione inferitur primò denunciandum esse Confessarium, qui tribuit pœnitenti cartam in confessionario, dũ confiteretur, postea tamen legendam domi, aut alibi, in qua ad venera illam sollicitabat, vt docet *Ioan. Sans. in select. disp. 11. n. 31.* Etenim dum traditur carta incipit sollicitatio, & iniuria fit Sacramento pœnitentiæ. Hanc eandem sententiam tenet *Fagund. de precep. Eccl. precep. 2. in nouissima editione, lib. 4. c. 3. n. 62.* *Diana to. 4. tr. 5. resol. 2.* quam amplio veram esse etiam si confessionem non audiat, dũ modo simulat confessionem audire, vt ex supradictis Gregorianæ verbis colligitur, dum Confessarium sollicitantem pœnitentem in confessionario, vel in alio loco ad audiendas cõfessiones electo, etiam extra confessionem si audire confessionem simulet, Pontificijs pœnis facit obnoxium. Secundò inferitur denunciandum esse Confessarium, & debitis pœnis plectendum, qui in Confessionario dicentem fœminam se velle in crastinum confiteri, sollicitauit: siquidem eiusmodi sollicitatio fit in confessionario, & dũ Confessarius pœnitentem sollicitat, simulat cõfessionem audire, vt habetur ex *Fagund. de precep. Eccl. in editione nouissima, precep. 2. lib. 4. c. 3. n. 49.* quem sequitur *Diana d. tr. 5. resol. 6. Dixi, Simulat confessionem audire, &c.* quia si confessionem audire non simulet; sed alloqui tantum, & confabulari cum pœnitente conspiciatur, aliter fortè de iuris rigore videtur dicendum, vt infra latius dicemus *limit. unica.* Tertio inferitur Gregorianæ pœnis subijci Confessarium sollicitantem fœminam ad confessionarium accedentem confitendi animo, & præuentam ab ipso Confessario, vt confessionem differat in aliud tempus: siquidem eiusmodi sollicitatio fit in confessionario, & Confessarius dum pœnitentem sollicitat simulat eius confessionem audire, vt rectè docet *Diana d. tr. 5. resol. 46.* quamuis aliter esset dicendum, attenda eispositione antiquarum constitutionum, præterum Pauli V. vt habetur ex *Sousa opusc. de Confessar. sollic. trac. 1. c. 18. n. 7.* relatio à *Diana loco citato.*

20 Septimò ampliatur ipsa conclusio, vt locum sibi vendicat non solum in Confessarijs sollicitantibus vt sup. pœnitentes in casibus supra relat. verum etiam inhonestos sermones, seu tractatus habentibus, vt constat ex eadem Gregoriana §. 4. ibi, *Aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, sive tractatus habuerint.* Vnde denunciandus est Confessarius, qui in cõfessione non intendens pœnitentem sollicitare ad copulam, turpibus tantum confabulationibus, & inhonestis sermonibus, ac tractatibus delectatur, & id etiam si tam Confessarius, quàm pœnitens conueniant in simulatione confessionis, vt rectè declarat *P. Diana to. 1. tr. 4. resol. 11. & to. 4. tr. 5. resol. 10.*

21 Sic ampliata limitatur supradicta conclusio quoad sextam ampliationem, vt ita demum Confessarius sollicitans in confessionario pœnitentem, aut cum ea turpes sermones, & tractatus habes

extra confessionem, sit denunciandus, ac subijciatur pœnis contra sollicitates statutis quando simulat confessiones audire, vt constat ex illis Gregorianæ verbis, *Simulantes ibidem confessiones audire, &c.* Vnde Confessarius, qui sedes in confessionario, & loquens cum pœnitente stante, vel sedente aute confessionarium illam sollicitet, non est denunciandus, nec incidit in pœnas supradictas; quoniam audire confessiones non simulauit. Ita *Freitas in nouiss. edit. de Confessar. sollic. q. 15. n. 49. & 52. & q. 13. n. 30. Casstr. Palaus to. 1. tr. 4. disp. 9. pun. 8. n. 4. Lezana in sum. qq. Regular. c. 19. n. 34. & Sousa de Confessar. sollic. tr. 1. c. 15. & in annot. n. 13.* Est tamen verum, quòd circa rem hanc adest decretum Pauli V. cuius tenor est, qui sequitur. *Feria 5. die 10. Iulij 1614. in Generali Congregatione S. Rom. & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram SS. D. N. D. Paulo, diuina prouidentia, Papa V. ac Illustrissimis, & Reuerendissimis DD. Petro titulo S. Maria in via Bellarmino, Ferdinando Taberna titulo S. Eustachij, & Ioanne Garzia titulo SS. quatuor Coronatorum Melitino, nuncupatis Presbyteris S. R. E. Cardinalibus aduersus hereticam prauitatem in tota Republica Christiana Generalibus Inquisitoribus à S. Sede Apostolica specialiter Deputatis facta relatione, quòd multi Confessarii tractant cum mulieribus in confessionali extra occasione confessionis de rebus inhonestis, Sanctissimus decreuit, vt contra huiusmodi Confessarios procedatur in S. Officio. In quo decreto nullam mentio habetur de simulatione confessionis: atque idè intelligendum est, vt Confessarius eo casu sit denunciandus, ac puniendus etiam si confessiones audire non simulet. Vnde *P. Diana to. 4. tr. 5. resol. 48.* stante huiusmodi declaratione, ab ea inquit, non esse recedendum: vbi tamen refert *Freitam de Confessar. sollic. in nouissima editione, q. 9. n. 21. & q. 15. n. 24.* docentem dicta verba Gregorianæ, *Simulantes confessionem audire, &c.* intelligenda esse de simulatione ad circumstantium illusionem: quamuis contrarium doceat *Sanc. in select. q. 11. n. 40.* quem sequitur ipse *Diana d. resol. 48.* Non tamen videtur spernenda *Sousa*, & aliorum responsio ad d. Pauli V. decretum, dum inquirunt, illud fuisse restrictum ad simulationis terminos per ipsam Gregorianam, vel saltem ita declaratum.*

SECUNDA CONCLUSIO.

23 Confessarius sollicitans pœnitentem in actu confessionis, & in alijs casibus supra relat. non ad turpia venerea; sed ad alia peccata alterius generis, est denunciandus. Hæc conclusio est *Pegna in Director. Inquisit. p. 2. com. 8. i. verj. Ille quoque, ita se habentis, Ille quoq; grauius peccat, nec leuem contrahit mala credentia suspicionem, qui in Sacramento confessionis, vel ad quæq; flagitia, seu peccata prouocat confitentem: & propterea iure optimo indicio Inquisitorum subiectus est.* Confirmatur, quia non minus inferitur iniuria Sacramento pœnitentiæ sollicitando pœnitentem in confessione ad turpia venerea, quàm ad alia peccata alterius

generis: ergo sicut in primo casu contrahitur suspicio hæresis, ita etiam contrahitur in posteriori casu, atque idem eiusmodi casus Inquisitorum iudicio est subiectus. Etenim Inquisitores non solum de hæreticis cognoscunt; verum etiã de omnibus criminibus, quæ suspensionem præbent hæresis, vt in *e. accusatus, de hæretic. in 6. & sup. adnotauimus sec. 4.* Imò id non obscure videtur colligi ex d. Gregoriana §. 4. in illis verbis, *Aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint.* Vbi Confessarijs non tantum ad turpia sollicitatio in confessione prohibetur; sed etiam illiciti, & inhonesti sermones execrantur. Confessarius autem sollicitans penitentem ad aliquod peccatum, licet non carnale, censetur proculdubio cum ea habere sermones illicitos, & inhonestos. Præterea, peccatum omne est contra iustitiam, & contra rectam rationem, iuxta definitionem *D. Augustini*, relata in *Grat. §. 1. in fine, 15. q. 1.* qui peccatum definiens sic ait, Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi, quod iustitia vetat; atq; idem omne peccatum est contra licitum, & honestum: siquidem honestas secundum *D. Th. 2. 2. q. 145. ar. 2. in corp.* est actio hominis bene proportionata, secundum spirituales rationis claritatem: hinc idem *D. Th. ibidem ar. 3. in corp.* honestum, inquit, est secundum rationem ordinatum. Ergo Confessarius sollicitans penitentem in confessione ad alia peccata, quæ venerea non sunt, sed alterius generis, comprehenditur sub dispositione Gregorianæ cõstitutionis, qua expressè detestantur inter Confessarios, & penitentes in confessione non modò sollicitatio ad venerea, sed etiam omnia alia peccata, per illa verba, *Aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint, cum omnia peccata illicita sint, & inhonestas, vt patet ex ijs, quæ sup. diximus.* In eandem opinionem inclinat *Seraph. Freitas in addit. ad Rodor. de Acugna de Confessar. sollicit. q. 8. n. 17.* cum hac tamen limitatione, nempe quando Confessarius sollicitat penitentem ad eadem peccata, quæ confitentur, vt si sortilegium fateatur, & Confessarius petat ab illo, vt se doceat illud facere; quoniam in tali casu acciperet Confessarius ipse occasionem à peccato confessio, & ita contraheret suspensionem hæresis.

24 Sed reuera licet Confessarius eo casu sit denunciandus, cum contrahat suspensionem hæresis, absq; huiusmodi limitatione nostra conclusio procederet; quoniam non minorem irreuerentiam inferret Sacramento penitentis sollicitando in confessione confitentem ad eadem peccata, quæ confitentur, quàm ad alia, sicut non maiorem irreuerentiam inferret Sacramento sollicitando mulierem ad venerea, quæ confitentur, quàm ad alterius generis venerea, quæ non confitentur, & in utroque casu dicitur abuti ipso Sacramento, pro medicina venenum, pro pane aspidem porrigendo, & ex cælesti medico infernalis veneficus, & ex patre spiritali proditor execrabilis animarum redditur, vt verbis Gregor. X V. vtar in d. ipsius constitutione, atq; idem suspensionem hæresis contraheret, iuxta verba illa Pontificiarum constitutionum à nobis sæpè sæpius repetita, *Nos animum inducere nequeuerit, quòd qui de fide catholica rectò sensuunt, Sa-*

cramentis ab Ecclesia Dei institutis abutatur, aut illis iniuriam faciant. Vnde si penitens confiteatur venerea, & esse ex adulterio, aut ex stupro grauidam, & Confessarius sollicitet penitentem ipsam ad committendum abortum, sanè arbitror, quòd non minus sit hoc casu denunciandus, quam si audito sortilegij peccato penitentem sollicitet ad se docendum illud. Ex quibus inferitur, nõ videri omnino probabilem sententiam *Parami de Orig. Inquis. lib. 3. q. 10. n. 121. Bariola in Flor. Inquis. fol. 225. & aliorum, quos refert, & sequitur P. Diana to. 1. tr. 4. resol. 20.* qui contrarium docent dicentes, quod verba Pontificiarum constit. diriguntur ad sollicitationem carnalem, quæ communiter accidere solet, & in delictis non fit extensio, vt in *c. in panis, de regul. iur. in 6.* Etenim ultra quod animarum fauore, de quo agitur in casu nostro, odia ampliantur, & pœnæ extenduntur, vt per *Glos. Bart. & Soc. cõmuniter receptos, in auth. Sacramenta puberum, C. si aduer. vend. Et Nos adnotauimus in nostris Commentar. in Bulla Cane, lib. 2. c. 7. q. 7. sub n. 1.* casus noster comprehenditur sub illis Gregorianæ verbis, *Aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, & c.* Si quidem peccata quoq; quæ venerea non sunt, illicita sunt, & inhonestas, vt furtum, rapina, falsum testimonium, & alia eiusmodi. Et dato, ac non concesso, quòd casus noster non comprehenderetur sub d. Gregoriana; quia tamen habet annexam hæresis suspensionem, vt sup. ostendimus, iudicio Inquisitorum verè subijcitur, quoniam Inquisitores non solum de crimine hæresis cognoscunt; sed de quocumq; alio crimine præbente suspensionem hæresis, vt in *d. 6. accusatus, de hæret. lib. 6.*

TERTIA CONCLUSIO.

26 Confessarius sollicitans ad turpia aliquam feminam, vel masculum in alijs Sacramentis, quàm in sacramentali confessione, non incidit in penas in Pontificijs constitutionibus statutas contra sollicitantes penitentes in confessione. Hæc conclusio est *Sanc. in select. disp. 11. n. 42. Acugnè de confessar. sollicit. q. 16. n. 6. Casfr. Palans tr. 4. disp. 9. pun. 1. n. 4. Peyrini in priuil. minor. to. 2. const. 4. Gregor. xv. §. 5. n. 17. Peregrin. in commentar. nostr. constit. p. 1. c. 5. lit. M.* & aliorum, quos refert, & sequitur *Diana to. 4. tr. 5. resol. 16.* Mouentur ex eo, quòd in omnibus constitutionibus Pontificijs fit mentio tantum de Sacramento penitentis: eo magis, quia rarissimè occurrit, vt in alijs Sacramentis Confessarius sollicitet ad turpia feminas. Hæc conclusio licet vera sit, nihilominus si Sacerdos in

27 administrando Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento alicui femine, v. g. eam sollicitet, puto quòd sit denunciandus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis: is enim non minus abuti dicitur Sacramento Eucharistiæ, illiq; iniuriam inferre, quàm Confessarius sollicitando penitentem in actu confessionis: ergo sicut Confessarius contrahit suspensionem hæresis; ita etiam Sacerdos, atq; idem est Inquisitoribus denunciandus. Etenim, vt sæpè diximus, Inquisitores non tantum possunt cognoscere de crimine hæresis, sed de quocumq; alio crimine, quod præbet suspensionem hæresis, vt in *c. accusatus, de hæret. in 6.* Et

niam testes singulares regulariter non probant, vt in *l. ob carmen, §. si testes*, & ibi *Glof. & Barr.* & ad eum Addentes, præsertim *Alex. ver. Sufficit. ff. de testib.* Est tamen verum, quòd circa fidem testium multum præualét iudiciù, & prudentia Dominorum Inquisitorum, qui considerare debent circumstantias, & qualitates tam mulierum denunciantium, quàm Sacerdotum, qui acculantur, vt habetur ex *Diana loc. cit.* ad quod facit *tex. in l. 3. §. ideoque, ff. de testib. ibi, Tu magis scire potes quantà fides sit adhibenda*
 7 *testibus, &c.* In omnem quantum hoc casu examinatus Confessarius, si negat delictum, potest torqueri præcipuè super intentione, qualiter sentiatur de Sacramentis Ecclesiæ: & si confitendo delictum, constaret malè sentire debet abiurare de vehemènti: si tamen constet ardore libidinis id fecisse, abiurat de leui, & pro qualitate excessus, & pro continuatione criminis punitur. Et ita in praxi seruari testatur *Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 24. sub n. 40.* Quod si in tormentis in negatione perseveraret, est dimittendus.

QUARTA CONCLUSIO.

3 **T**Res feminae probatae vitæ denunciantes Confessarium, satis sunt ad conuincendù, & condemnandum eum pro crimine sollicitationis in confessione in earum personas. Hæc conclusio est *Ortiz. in sum. c. 24. n. 11. & aliorum.* Etenim quando proceditur in crimine per viam denunciationis tres testes sufficienter probant: eo quod per denunciationem non intèditur per denunciante[m] pœna; sed correctio denunciati, vt in *c. in omni negotio*, & ibi *Glosa, de testib.* Et quamuis eiusmodi mulieres sint singulares; nihilominus non dicuntur simpliciter tales; sed aliquo modo contelles: nam licet discordant in loco, & tempore; in substantia tamen sunt concordēs, iuxta eam, quæ habetur ex *Alex. in addit. ad Barr. in l. ob carmen, §. si testes, sub n. 2. ff. de testib. Vinc. de Franch. decis. 105. sub n. 21. & in specie Simanch. in Enchirid. tit. 37. n. 80. & de cathol. instit. tit. 64. n. 77. Rodor. de Acug. de Confessar. sollic. q. 22. n. 3. & 9. quibus adde, quæ cumulant *Farin. de hæresi, qu. 64. n. 6. Coar. lib. 3. var. resol. c. 3. n. 3. ver. Verum, & Gomez. de delict. c. 12. n. 12.* & hanc probationem admitti tenet *Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 24. n. 35. cum plurib. seq.* Rationem autem hanc esse volunt; quia sollicitationis actus aliter colligi non potest, nisi per ipsas personas sollicitatas. Et ita hodie de consuetudine, seruari testatur idem
 9 *Acugna loc. cit. n. 13.* Et quoniam probatio per testes singulares non dicitur aperta, ac concludens, maxime in criminalibus, vt habetur ex *Mascar. etiam quoad crimen hæresis, concl. 856. n. 3.* & licet femina in criminibus exceptis, in quibus aliter veritas haberi non potest, admittatur, vt habetur ex eodem *Mascar. concl. 462. n. 6. & concl. 762. n. 16. & 22.* nihilominus in capitalibus casibus feminae Reum non conuincunt, licet sint contelles, vt habetur ex *Gand. de fur. n. 7. Hyppol. Riminal. cens. 217. n. 5. vol. 2. & Farin. to. 2. q. 59. n. 29.* idcirco *Seraph. in addit. in d. q. 22. n. 26.* est quòd feminae denunciante[s] sint quatuor, vt vult ipse *Acugna ibidem, q. 23. n. 11.* censet, prædictam conclusionem esse veram quoad pœnam tantum extraordinariam*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

imponendam. Etenim in crimine hæresis licet testes singulares non sufficiant ad pœnam ordinariam imponendam; sufficiunt tamen ad extraordinariam, vt habetur ex *Repert. Inquisit. ver. testes, vers. An in causa locat. in praxi Inquisit. ver. testis, n. 18. Paris. conf. 2. n. 93. vol. 4. Pegna 3. p. com. 121. col. 9. ver. Quoties.* Quæ quidem pœna non debet esse corporalis, vt habetur ex *Menoch. conf. 82. n. 167. lib. 1. Farin. 2. to. q. 64. n. 218. & de hæresi, q. 138. n. 163.* quibus adde, quæ habentur ex *Ricc. p. 3. collect. 549. & in praxi fori Eccles. decis. 369.* dum refert pluriù feminarum, quæ sollicitatæ fuerant, testimonio conuinctum non fuisse ad pœnam ordinariam Confessorem; sed in tortura negantem, per annum suspensum ab animarum cura. Est tamen
 10 verum, quod quamuis circa rem hanc magna controuersia sit inter Doctores, vt videre est apud *Acug. Seraph. & Molfes. locis citatis;* nihilominus illud est certissimum, quòd quando testes singulares sunt infames, vel complices, nunquam satis sunt ad imponendam ordinariam pœnam: siquidem quoties plures concurrunt defectus in testibus, non possunt admitti saltem ad pœnam ordinariam imponendam, vt per *Gabr. comm. opin. tit. de testib. concl. 7. n. 10. Farin. 2. to. q. 62. n. 80. & 381.* licet statuto inhabiles admittantur, vt habetur ex eodem *Farin. d. q. 62. n. 382.* quam sententiam communem esse testatur *Seraphin. d. q. 22. sub n. 27.*

† Adde casum ad rem nostram, perutilem Confessarijs, qui accidit prudentissimis, & Illustrissimis Inquisitoribus Regni Siciliæ, sicut accepi ab ipsomet meo patruo, vbi quædam muliercula amore captæ eius Confessarij illum sollicitauit, cuius prouocationi non solum viriliter restitit, verum etiam eam obiurgauit; quamobrem cum non sit ira super iram mulieris, accensa ipsa iracundia, & acta in rabiem, Confessarium infontem, vt Reum, & sollicitatem accusauit. Acceperunt denunciationem mulieris, & cauti, vt mos est, circa accusatum, se gesserunt. Vnde videns muliercula non puniri ab illis Reum Confessarium, iterum adiit Tribunal Sanctissime Inquisitionis conquirendo, & eiulando, quod non vidisset animaduersum Reum Confessarium à se multo elapso temporis spatio accusatum. Hæc impudentia, & mulierculæ petulantia inditum fuit illi Sanctissimo Tribunali factæ accusationis: idcirco fuit in carcerem trusa, & confessæ fuit suum enormissimum scelus; vnde fuit omnino absolutus ab impostura Confessarius, & punita tanquam rea ipsa muliercula. Discant Confessarij esse cauti, ac prudentes in tractando, & protrahendo ad longum tempus cum talibus sermonē, ac breuiter, & mature eas audire, & nullam cum illis verba facere, nec familiaritatem habere, cum sint personæ animo irreuerenti, & infranito, & meretricia fronte absq; velamine verecundiæ, & pudoris, quod vt plurimum solent habere principes, ac ingenue mulieres.

Quid;

Quidnam sit pœnitentium ad turpia sollicitatio: quotuplex; & cuiusnam cognitio ad Sancti Officij Inquisitores pertineat.
S E C. VIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Sollicitatio ad turpia quidnam sit; Et quotupliciter fieri contingat.
- 2 Sollicitatio ad venerea in actu confessionis sacramentalis, habita à Confessarijs, cum pœnitentibus perpetranda, comprehenditur sub dispositionibus Pontificijs, eiusq; cognitio pertinet ad Inquisitores S. Officij.
- 3 Quod locum habet contra Confessarios, quascumq; personas sollicitantes, siue feminas, siue masculos.
- 4 Ante Confess. Gregor. XV. eiusdem cognitio spectabat ad Inquisitores.
- 5 Nec solum procedit in sollicitatione ad venerea, in pœnitentes perpetranda, sed etiam cū alijs.
- 6 Confessarius sollicitare dicitur, si urgeat pœnitentem ad inhonesta perpetranda cum alio tertio, & sic lenonis ministerium agens.
- 7 Huiusmodi Confessarius denunciandus est non modo ex vi Gregoriana Constitutionis, sed etiam vigore antiquarum Constitutionum.
- 8 Vera est supradicta conclusio, siue sollicitatio fiat per Confessarium verbis expressis, ac claris, siue tacitis, & obscuris.
- 9 Tacite dicitur Confessarius sollicitare pœnitentem in confessione, si eam laudet de pulchritudine, ac venustate, ac alias eius dotes commendat.
- 10 Tacite pariter Confessarius sollicitare dicitur si audiendo confessionem sua concubina, commotus zelotipia, in hac, & similia verba prorumpat, & que.
- 11 Confessarius sollicitare dicitur etiam si ante, vel post immediate pœnitentem ad turpia perpetranda sollicitauerit.
- 12 Actus, confessioni proximus, an, & quando dicatur.
- 13 Confessarius mulierem audiens in confessione, comisisse aliqua peccata venerea, si insequatur illam, mox è confessionario discedentem, et in via sollicitet, vel ad domum suam, aut alio perueniam, est denunciandus, & pœnis Pontificijs afficiendus.
- 14 Vera est conclusio de quacumq; sollicitatione, habita per Confessarium ad turpia, occasione, ac prætactu confessionis.
- 15 Prætextus confessionis requisitus in sollicitatione, an debeat esse proximus, vel remotus à loco, & statu confessionis.
- 16 Procedit nostra conclusio in sollicitatione ad turpia habita per Confessarium, etiam extra confessionem, sed in confessionario.
- 17 Denunciandus est Confessarius, qui tribuit in confessionario cartam pœnitenti dum confitetur, legendam tamen domi, aut alibi, in qua illam sollicitabat.
- 18 Denunciandus est Confessarius, qui mulierem

sollicitat, qua dicit, se velle in crastinum confiteri.

- 19 Pœnis Gregoriana subijcitur Confessarius, feminam sollicitans, ad confessionarium accedentem animo confitendi, & præuenitur ab ipso Confessario, ut confessionem differat in aliud tempus.
- 20 Procedit etiam Gregoriana Constitutio etiam si Confessarius inhonestos sermones habeat cū pœnitentibus, seu tractatus.
- 21 Tunc est denunciandus Confessarius sollicitans in confessionario pœnitentem, aut cum ea turpes sermones, ac tractatus habens, cum simulat confessiones audire, alias secus.
- 22 Affertur Decretum Pauli V. circa rem hanc.
- 23 Confessarius pœnitentem sollicitans in actu confessionis non ad turpia venerea, sed ad alia peccata alterius generis, denunciandus an sit.
- 24 Non minorem irreuerentiam infert Confessarius sollicitando pœnitentem ad peccata, quæ confitentur, quam ad alia.
- 25 Non est probabilis sententia Parami, & aliorum docentium, verba Pontificiarum Constitutionum dirigi tantum ad sollicitationem carnalem.
- 26 Confessarius sollicitans ad turpia aliquam feminam, vel masculum in alijs Sacramentis, quam pœnitentia, non incidit in pœnas contra sollicitantes pœnitentes in confessione.
- 27 Sacerdos si in administrando Sanctissimo Eucharistia Sacramento alicui femina eam sollicitet, an sit Inquisitoribus hæretica prauitatis denunciandus.

1 **A**D huius rei explicationem est adnot. quòd sollicitatio ad turpia nihil aliud est, quàm motio, seu prouocatio volùtatis alienæ ad inhonesta, vt colligitur ex cõstitutione Gregor. XV. edita sub die 30. Augusti 1622. §. 4. Hæc autem sollicitatio fieri contingit dupliciter. Primò ad inhonesta perpetranda inter sollicitantem, & sollicitatam: Secundò ad inhonesta faciendâ cū alijs, vt patet ex eadem Gregoriana d. §. 4. in illis verbis: *Ad inhonesta, siue inter se, siue cum alijs quomodolibet perpetranda, &c.* vtraq; tandem sollicitatio diuiditur in sollicitationem inhonestam veneream, & non veneream: in tacitam, & expressam. De his igitur omnibus in hac secegemus, an earum cognitio spectet ad Inquisitores S. Officij, ac hæreticæ prauitatis, & quænam sollicitatio comprehendatur sub dispositionibus, & pœnis Pontificiarum constitutionum editarum contra Confessarios in confessionibus audiendis ad turpia sollicitantes eorum confidentes. Sit ergò

PRIMA CONCLUSIO.

- 2 **S**ollicitatio ad inhonesta venerea in actu confessionis sacramentalis habita à Confessarijs in pœnitentes inter se perpetranda, comprehenditur sub dispositionibus, & pœnis Pontificiarum constitutionum: & eiusdem cognitio pertinet ad Inquisitores hæreticæ prauitatis. Hæc conclusio est communis, & patet tum ex Piazzæ, ac Paulina constitutionibus, quas supra retulimus see. 5. tum etiam ex d. Gregoriana vltimo loco edita, §. 4. in illis verbis, *Personas quacumque*

qua illa sint ad inhonestam, siue inter se, siue cum alijs quomodolibet perpetranda in actu sacramentalis confessionis, &c.

- 3 Ampliatur primò dicta conclusio, vt locum habeat contra Confessarios in sacramentali confessione sollicitantes vt supra, quascunq; personas, siue masculi sint, siue feminae, vt patet ex prædictis Gregorianæ verbis, d. §. 4. *Qui personas, quacumque illa sint, &c.* Dicitio enim, quæcumque, est generalis, nihil excipiens, vt in c. solita, ver. *Nihil excipiens, de maior. & obed. Panor. in c. super questione, in Glosa, ver. Quicumque, de offic. delegati, & Glosa in l. Balista, ff. ad Trebell.* Vndè licet ante d. Gregorianam nonnulli docuerint non comprehendi sollicitantes pueros sub alijs Pontificijs constitutionibus, vt habetur ex *Portel. in addit. ad dubia Regular. ver. Sollicitare feminas, Fagünd. de præcep. Eccl. præcep. 2. lib. 4. c. 3. sub n. 31. Bariola in Florib. Inquis. fol. 227. & ex alijs.* Hodie tamen sopita est eiusmodi controuersia per verba præfate constitutionis Gregorianæ, vt rectè aduertit *P. Nald. in addit. ad suam sum. ver. Confessio, n. 31. Peirin. in priuileg. minor. 10. 2. constit. 4. Gregor. xv. §. 1. n. 14. & alijs, quos refert, & sequitur P. Diana 10. 1. tract. 4. resol. 12.* quibus adde, quæ supra cumulauimus *sec. 3. vers. Quæ diximus.* Est tamen verum, quòd eiusmodi casus etiam ante d. Gregorianam editam spectabat ad Inquisitores hæreticæ prauitatis: siquidem Inquisitores ipsi facultatem habent non solum cognoscendi de hæreticis; verum etiam de omnibus criminibus, quæ suspicionem habent hæresis, vt sup. adnotauimus *sec. 4.* Sollicitatio autem ad turpia puerorum in sacramentali confessione, non minorem suspicionem hæresis inducit, quàm sollicitatio mulierum, vt sup. ostendimus *d. sec. 3.*
- 5 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt procedat non solum in sollicitatione ad venerea per Confessarios in pœnitentes vt supra inter se perpetranda; sed etiam cum alijs, vt constat ex dictis Gregorianæ verbis, *Ad inhonestam, siue inter se, siue cum alijs quomodolibet perpetranda, &c.* Vndè quamuis ante Gregorianæ constitutionis editionem hæc ampliatio locum sibi non vendicabat; eo quod Piana, & aliarum constitutiones editæ contra sollicitantes loquuntur de Confessarijs pœnitentes in confessione sollicitantibus ad turpia inter se tantum perpetranda, & propterea cum sint odiosæ non debent extendi in sollicitantes ad turpia non committenda eum pœnitentibus; sed cum alijs, arg. *sex. in c. odia, de regul. iur. in 6. & in specie Acugna in explanatione d. Paulina, de Confessar. sollic. q. 17. n. 9.* hodie tamen post Gregorianam nouissimè editam, sub ea comprehenduntur sollicitantes pœnitentes ad turpia perpetranda tam inter se, quàm cum alijs, & id per verba dictæ constitutionis sup. relatæ, vt habetur ex *P. Naldo in sup. relatis add. ad suam sum. sub num. 31. Bonac. tract. var. disput. 6. p. 3. n. 19. Sanc. in select. disput. 11. n. 43. & 44. Sanctarell. de hæresi cap. 44. dub. unico, nu. 19. & Diana 10. 1. 11. 4. resol. 19.* Hinc infertur, quòd Confessarius sollicitans, prouocans, ac vrgens pœnitentem ad prostituentam sibi eius filiam, aut aliam eius consanguineam, affinem, vel amicam, procul-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- dubio est denunciandus, & incidit in pœnas in dictis Pontificijs constitutionibus contentas, vt habetur ex *P. Diana, & alijs Doctõibus sup. citatis.* Idem dicendum est si Confessarius pœnitentem vrgat ad inhonestam patranda cum aliquo alio tertio, & sic lenonis ministerium agens. Vel si pœnitentem sollicitet ad lenocinium exercendum pro alijs. Etenim quamuis Confessarius lenonis ministerium in confessione exercens, aut sollicitans pœnitentem ad lenocinium non comprehendatur in terminis antiquarum constitutionum; comprehenditur tamen sub Gregoriana prædicta, & idè venit denunciandus, & per Inquisitores hæreticæ prauitatis debitis pœnis plectendus, vt per *Io. Sanc. in select. disp. 11. n. 44. & Soufam in aphor. lib. 1. c. 34. n. 21.* & id non solum per verba illa Gregorianæ, *Ad inhonestam siue inter se, siue cum alijs;* sed etiam sub subsequencia eiusdem constitutionis verba, ibi, *Aut cum pœnitentibus illicitis, & inhonestis sermones, siue tractatus habuerint.* At proculdubio inhonesti, & illiciti sermones sunt, quibus pœnitens ad lenocinium sollicitatur à Confessario: vel ipse lenonis fungatur munere, sollicitando pœnitentem ad turpia patranda cum alio. Imò *P. Diana ibidem* probabilem putat opinionem *Castri Palai tr. 4. disp. 9. pun. 5. n. 2.* existimantis, eiusmodi Confessarium esse denunciandum non modò vi d. Gregorianæ; verum etiam vigore antiquarum constitutionum per rationes ab eo relatas: quam sententiam puto veram; quoniam talis Confessarius contrahit suspicionem hæresis, cum abutatur sacrosancto pœnitentiæ Sacramento: & propterea huius criminis cognitio pertinet ad Inquisitores hæreticæ prauitatis, etiam attentis antiquis constitutionibus Pontificijs, iuxta eam, quæ supra adnotauimus, *ampl. præcedenti, circa fin.*
- 8 Tertio ampliatur, vt conclusio vera sit, siue sollicitatio fiat per Confessarium ad turpia verbis expressis, & clarijs; siue tacitis, & obscuris, dubijs, lignis, nutibus, ac tactibus: etenim taciti, & expressi eadem est virtus, *l. cum quid, ff. si certi petat.* & habetur ex *Peyrino de priuileg. Minor. 10. 2. constit. 4. Gregor. XV. §. 6. n. 21.* Est tamè verum, quòd quædo verba, ac signa sunt dubia, tunc *Sousa Aphor. Inquis. lib. 1. c. 34. & 54. & in opusc. de Confessar. sollic. tr. 2. v. 4. n. 16.* quem refert, & sequitur *P. Diana 10. 4. 11. 5. resol. 25.* volunt, posse Inquisitores, si expediens eis videbitur, interrogare huiusmodi sollicitantes circa factum, aut verbum dubium de eorum intentione. Tacite autem Confessarius dicitur ad turpia sollicitare pœnitentem in confessione, si laudet eam de pulchritudine, ac venustate, aliasq; eius dotes commendat, vt habetur ex *Peyrino loc. cit. constit. 7. Gregor. XV. §. 6. n. 2. Acugna de Confessar. sollic. q. 7. n. 13. Bonac. tract. var. disp. 6. pun. 3. n. 3. & alijs, quos refert, & sequitur Diana loc. cit. & rectè limitat id locum sibi vindicare, modò non contet, aut rationabiliter non præsumatur, Confessarium, qui sceminam sic laudauit, protulisse verba eiusmodi alio fine, quàm intentione alliciendi ad actus inhonestos: siquidem laudare mulierem de pulchritudine, & venustate, de sui natura non est actus inhonestus, neq; peccatum. Tacite pariter Confessarius*

10 sarius dicitur sollicitare, si audiendo confessionem suæ concubinæ ex zelotipia commotus eâ arguat; prorumpendo in hæc, & similia verba, discontinuandi nostrum affectum occasionem affers, quoniam cum alijs distraheris in similibus lasciujs, vt habetur ex *Sanc. in selec. disp. 11. n. 32. & Fagund. de præcep. Eccl. in 2. edit. præcep. 2. lib. 4. c. 3. n. 63.* Tacitè quoq; Confessarius censetur sollicitare pœnitentem, si det ei pœnitentiam, vt nuda à se verberetur, vt per *Sous. opusc. de Confessar. sollic. tr. 1. c. 18. n. 14.* quem refert, & sequitur *Diana d. tr. 5. resol. 47.* qui idem dicendum esse volunt de Confessario, suadente pœnitenti sibi actu confitenti, vt ipsi eo loco vas naturale, quod ipsa in eadem confessione morbo affectum habere dixerat, ostendat, eiusmodi enim suasiones, ac postulationes proculdubio sunt ad turpia tacitæ sollicitationes, atq; idè tales Confessarij efficiuntur de foro Inquisitorum, ipsiq; veniunt omninò denunciandi, ac Pontificijs subduntur pœnis.

11 Quartò ampliatur ipsa conclusio, vt locum sibi vendicat in Confessario sollicitante ad turpia venerea pœnitentem cum se, vel cum alijs perpetranda, vt supra, non modo in actu sacramentalis cōfessionis; verùm etiam ante, vel post confessionem immediatè, vt constat ex eadem Gregoriana d. §. 4. ibi: *Sive antea, vel postea immediatè, & c.* Idem dicendum est, si paulò ante, vel paulò post confessionem fiat sollicitatio: si quidem quæ incontinenti fiunt censentur inesse; hinc *Bald. in c. 1. de pace tenen. inquit, id factum esse tempore belli, quod paulò ante, vel post bellum est actum; ergò paria sunt aliquid fieri in actu cōfessionis, vel paulò ante, vel post.* Ità in specie docent *Scott. in Bull. Pontif. Epitome 77. theor. 197. Bariola in Flor. Inquis. fol. 226. Ortiz in sum. c. 24. n. 11. Gipt. de casib. refer. c. 14. n. 3. Coriol. eod. tr. p. 2. casu 9. Bonac. de matrim. q. 4. pun. 16. propol. §. n. 7. Ricc. in praxi. p. 2. resol. 240. Rodriq. in qq. Regul. to. 2. q. 27. ar. 2. & 3. Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 24. n. 31. & alij quamplurimi, quos refert, & sequitur *Diana to. 1. tr. 4. resol. 14.* quamuis negatiuam sententiam doceat *Fagund. de præcep. Eccl. par. 2. lib. 4. c. 3. sub n. 31. et Portell. in addit. ad dub. Regul. ver. sollicitare fœminas, n. 6.* Dicitur autem actus aliquis proximus confessioni, quādo*

12 Confessarius ad extraneos actus non diuertit; atq; idè si post absolutam mulierem Confessarius ad extraneum actum diuertat, licèt eam statim sollicitet, non comprehenditur sub Pontificijs Bullis, vt habetur ex *Acugna de Confessar. sollic. q. 5. n. 20.* quòd si Confessarius sciens pœnitentem velle confiteri eam sollicitet, incidit in Pontificias pœnas, etiam si confessio non sequatur, vt quia ipsa vel noluit postea confiteri, vel Confessarius noluit eam audire; quoniam talis actus dicitur immediatus ad confessionem, vt habetur ex *Sousa in aphor. inquis. lib. 1. c. 34. sub n. 31. Acugna de Confessar. sollic. q. 14. n. 4. Castr. Palao tract. 4. disp. 9. pun. 7. n. 3. & Diana to. 4. tract. 5. resol. 11.* quam sententiam putat veram, quando fœmina vellet statim confiteri. Idem dicendum putant ibidem de Confessario, qui statim post confessionem ducens puerum in cellam, vt ei chyrographum confessionis traderet, ad turpia sollicitauit; quoniā is dicitur im-

mediatè, vel saltè paulò post confessionem puerum sollicitasse. Confessarius quoque audiens in confessione mulierem comisitisse aliqua peccata venerea, si insequatur illam mox è confessionario discedentem, & eandem in via sollicitet, vel etiam ad domum suam, aut aliò peruentam, est denunciandus, atq; idè pœnis Pontificijs efficitur obnoxius; quoniam is immediatè, vel saltè paulò post confessionem, & occasione confessionis censetur mulierem illam sollicitasse. Ità *Peirin. de priuileg. minor. to. 2. constit. 4. Gregor. xv. & Lenzana in sum. qq. Regular. c. 19. n. 34.* quam quidem sententiā puto probabilem maximè si Cōfessarius statim post auditam confessionem eam insequatur, nò deueniendo ad extraneos actus, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus; quamuis in contrariam sententiam videatur inclinare *P. Diana to. 4. tract. 5. resol. 7. & infra latius dicemus ampl. seq.*

14 Quintò ampliatur prædicta conclusio, vt vera sit de quacunq; sollicitatione habita per Cōfessarium ad turpia occasione, ac prætextu confessionis, vt patet ex d. Gregoriana, §. 4. in illis verbis, *Seu occasione, vel prætextu confessionis huiusmodi, etiam confessione non sequuta.* Vnde pœnitens si ignoratè accusauit se in confessione; habuisse animum peccandi cum Confessario: quapropter Confessarius post confessionem, vel etiam confessione non completa, surgens è confessionario, insequatur eam, & in domo, vel itinere sollicitet, etiam si deueniat ad extraneos actus, puto, quòd sit denunciandus, & incurrat pœnas à Pontificijs constitutionibus statutas; maximè si pœnitens deuenit in cognitionem, quòd ob eam causam fuerit sollicitata. Confirmatur ex ijs, quæ diximus *ampliat. præced. in fin.* dum ostendimus, Confessarium, statim post confessionem insequentem mulierem, quæ venerea fuerat ipsi confessæ, ac sollicitantem, esse denunciandum, & nò effugere Pontificias pœnas: quorum sollicitatio eiusmodi prouenit occasione confessionis. Nec obstare videtur id, quod quidam doctissimi viri responderunt, de quibus *P. Diana d. resol. 7.* dicentes, prætextum confessionis,

15 de quo agitur in Bulla Gregoriana, debere esse proximum, non autem remotum à loco, & statu confessionis; quoniam re vera ipsa Gregoriana simpliciter loquitur de sollicitatione facta occasione, vel prætextu cōfessionis, nec distinguit de proximo, aut remoto à loco, ac statu confessionis; atq; idè dispositio Gregoriana simpliciter, ac indistinctè est intelligenda: siquidem lex generaliter loquès, generaliter est intelligenda: & quando non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. 1. §. generaliter, ff. de leg. præst. l. quod de pretio, ff. de publ. in rem act.* Hac eadem ratione puto denunciandum esse Confessarium, qui prætextu confessionis agendæ vocatus, pœnitentem postea in domo sollicitet, vt docet *Sanc. in selec. disp. 11. n. 68. in fine,* contra *P. Dianam d. tr. 5. resol. 37.*

16 Sextò ampliatur cōclusio, vt procedat in sollicitatione ad turpia habita per Confessarium, etiam extra confessionis occasionem in confessionario, aut in loco quocumque vbi confessiones audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulando ibidem confessionem audire, vt patet ex verbis eiusdem Gregorianæ, §. 4. ibi,

ibi, *Sive extra occasionem confessionis in confessionario. aut in loco quocumq; ubi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire, &c.* Ex hac conclusione inferitur primò denunciandum esse Confessarium, qui tribuit pœnitenti cartam in confessionario, dū confiteretur, postea tamen legendam domi, aut alibi, in qua ad venerea illam sollicitabat, vt docet *Ioan. Sanc. in select. disp. 11. n. 31.* Etenim dum traditur carta incipit sollicitatio, & iniuria fit Sacramento pœnitentiæ. Hanc eandem sententiam tenet *Fagund. de precep. Eccl. precep. 2. in nouissima editione, lib. 4. c. 3. n. 62.* & *Diana to. 4. tr. 5. resol. 2.* quam amplio veram esse etiam si confessionem non audiat, dummodo simulat confessionem audire, vt ex supradictis Gregorianæ verbis colligitur, dum Confessarium sollicitantem pœnitentem in confessionario, vel in alio loco ad audiendas confessiones electo, etiam extra confessionem si audire confessionem simulat, Pontificijs pœnis facit obnoxium. Secundò inferitur denunciandum esse Confessarium, & debitis pœnis plectendum, qui in Confessionario dicentem fœminam se velle in crastinum confiteri, sollicitauit: siquidem eiusmodi sollicitatio fit in confessionario, & dū Confessarius pœnitentem sollicitat, simulat confessionem audire, vt habetur ex *Fagund. de precep. Eccl. in editione nouissima, precep. 2. lib. 4. c. 3. n. 49.* quem sequitur *Diana d. tr. 5. resol. 6.* Dixi, *Simulat confessionem audire, &c.* quia si confessionem audire non simulat; sed alloqui tantum, & confabulari cum pœnitente contempnatur, aliter fortè de iuris rigore videtur dicendum, vt infra latius dicemus *limit. vnica.* Tertio inferitur Gregorianæ pœnis subijci Confessarium sollicitantem fœminam ad confessionarium accedentem confitendi animo, & prœuentam ab iplo Confessario, vt confessionem differat in aliud tempus: siquidem eiusmodi sollicitatio fit in confessionario, & Confessarius dum pœnitentem sollicitat simulat eius confessionem audire, vt rectè docet *Diana d. tr. 5. resol. 46.* quamuis aliter esset dicendum, attenda eispositione antiquarum constitutionum, præsertim Pauli V. vt habetur ex *Sousa opusc. de Confessar. sollic. trac. 1. c. 18. n. 7.* relato à *Diana loco citato.*

Septimò ampliatur ipsa conclusio, vt locum sibi vendicat non solum in Confessarijs sollicitantibus vt sup. pœnitentes in casibus supra relat. verum etiam inhonestos sermones, seu tractatus habentibus, vt constat ex eadem Gregoriana §. 4. ibi, *Aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, sive tractatus habuerint.* Vnde denunciandus est Confessarius, qui in confessione non intendens pœnitentem sollicitare ad copulam, turpibus tantum confabulationibus, & inhonestis sermonibus, ac tractatibus delectatur, & id etiam si tam Confessarius, quam pœnitens conueniant in simulatione confessionis, vt rectè declarat *P. Diana to. 1. tr. 4. resol. 11. & to. 4. tr. 5. resol. 10.*

Sic ampliata limitatur supradicta conclusio quoad sextam ampliationem, vt ita demum Confessarius sollicitans in confessionario pœnitentem, aut cum ea turpes sermones, & tractatus habes

extra confessionem, sit denunciandus, ac subijciatur pœnis contra sollicitates statutis quando simulat confessiones audire, vt constat ex illis Gregorianæ verbis, *Simulantes ibidem confessiones audire, &c.* Vnde Confessarius, qui sedes in confessionario, & loquens cum pœnitente stante, vel sedente ante confessionarium illam sollicitet, non est denunciandus, nec incidit in pœnas supradictas; quoniam audire confessiones non simulauit. Ità *Freitas in nouissima edit. de Confessar. sollic. q. 15. n. 49. & 52. & q. 13. n. 30.* *Castro Palau to. 1. tr. 4. disp. 9. pun. 8. n. 4.* *Lezana in sum. qq. Regular. c. 19. n. 34.* & *Sousa de Confessar. sollic. tr. 1. c. 15. & in annot. n. 13.* Est tamen verum, quòd circa rem hanc adest decretum Pauli V. cuius tenor est, qui sequitur. *Feria 5. die 10. Iulij 1614. in Generali Congregatione S. Rom. & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Monis Quirinalis, coram SS. D. N. D. Paulo, diuina prouidentia, Papa V. ac Illustrissimis, & Reuerendissimis DD. Petro titulo S. Maria in via Bellarmino, Ferdinando Taberna titulo S. Eustachij, & Ioanne Garzia titulo SS. quatuor Coronatorum Melino, nuncupatis Presbyteris S. R. E. Cardinalibus aduersus hareticam prauitatem in tota Republica Christiana Generalibus Inquisitoribus à S. Sede Apostolica specialiter Deputatis facta relatione, quòd multi Confessarii tractant cum mulieribus in confessionali extra occasionem confessionis de rebus inhonestis, Sanctissimus decreuit, vt contra huiusmodi Confessarios procedatur in S. Officio. In quo decreto nulla mentio habetur de simulatione confessionis: atque ideò intelligendum est, vt Confessarius eo casu sit denunciandus, ac puniendus etiam si confessiones audire non simulat. Vnde *P. Diana to. 4. tr. 5. resol. 48.* stante huiusmodi declaratione, ab ea inquit, non esse recedendum: vbi tamen refert *Freitam de Confessar. sollic. in nouissima editione, q. 9. n. 21. & q. 15. n. 24.* docentem dicta verba Gregorianæ, *Simulantes confessionem audire, &c.* intelligenda esse de simulatione ad circumstantium illusionem: quamuis contrarium doceat *Sanc. in select. q. 11. n. 40.* quem sequitur ipse *Diana d. resol. 48.* Non tamen videtur spernenda *Sousa*, & aliorum responsio ad d. Pauli V. decretum, dum inquirunt, illud fuisse restrictum ad simulationis terminos per ipsam Gregorianam, vel saltem ita declaratum.*

SECUNDA CONCLUSIO.

Confessarius sollicitans pœnitentem in actu confessionis, & in alijs casibus supra relat. non ad turpia venerea; sed ad alia peccata alterius generis, est denunciandus. Hæc conclusio est *Pegna in Director. Inquisit. p. 2. com. 81. vers. Ille quoque, ita se habentis, Ille quoq; grauius peccat, nec leuem contrahit mala credentia suspicionem, qui in Sacramento confessionis, vel ad quaq; flagitia, seu peccata prouocat confitentem: & propterea iure optimo indicio Inquisitorum subiectus est.* Confirmatur, quia non minus inferitur iniuria Sacramento pœnitentiæ sollicitando pœnitentem in confessione ad turpia venerea, quam ad alia peccata alterius

generis: ergò sicut in primo casu contrahitur suspicio hæresis, ita etiam contrahitur in posteriori casu, atque idèd eiusmodi casus Inquisitorum iudicio est subiectus. Etenim Inquisitores non solum de hæreticis cognoscunt; verùm etiã de omnibus criminibus, quæ suspicionem præbent hæresis, vt in *e. accusatus, de hæretic. in 6.* & sup. adnotauimus *sec. 4.* Imò id non obscure videtur colligi ex d. Gregoriana §. 4. in illis verbis, *Aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint.* Vbi Confessarijs non tantùm ad turpia sollicitatio in confessione prohibetur; sed etiam illiciti, & inhonesti sermones execrantur. Confessarius autem sollicitans penitentem ad aliquod peccatum, licèt nõ carnale, censetur proculdubio cum ea habere sermones illicitos, & inhonestos. Præterea, peccatum omne est contra iustitiam, & contra rectam rationem, iuxtà definitionem *D. Augustini*, relatam à *Grat. §. 1. in fine, 15. q. 1.* qui peccatum definiens sic ait, Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi, quod iustitia vetat: atq; idèd omne peccatum est contra licitum, & honestum: siquidem honestas secundùm *D. Th. 2. 2. q. 145. ar. 2. in corp.* est actio hominis benè proportionata, secundùm spiritualem rationis claritatem: hinc idem *D. Th. ibidem ar. 3. in corp.* honestum, inquit, est secundum rationem ordinatum. Ergò Confessarius sollicitans penitentem in confessione ad alia peccata, quæ venerea non sunt, sed alterius generis, comprehenditur sub dispositione Gregorianæ cõstitutionis, qua expressè detestantur inter Confessarios, & penitentes in confessione non modò sollicitatio ad venerea, sed etiam omnia alia peccata, per illa verba, *Aut cū eis illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint,* cum omnia peccata illicita sint, & inhonesta, vt patet ex ijs, quæ sup. diximus. In eandem opinionem inclinat *Seraph. Freitas in addit. ad Rodor. de Acugna de Confessar. sollicit. q. 8. n. 17.* cum hac tamen limitatione, nempe quando Confessarius sollicitat penitentem ad eadem peccata, quæ confitetur, vt si sortilegium fateatur, & Confessarius petat ab illo, vt se doceat illud facere; quoniam in tali casu acciperet Confessarius ipse occasionem à peccato confessio, & ita contraheret suspicionem hæresis.

24 Sed reuera licèt Confessarius eo casu sit denunciandus, cùm contrahat suspicionem hæresis, absq; huiusmodi limitatione nostra conclusio procederet; quoniam non minorem irreuerentiam inferret Sacramento penitentis sollicitando in confessione confitentem ad eadem peccata, quæ confitetur, quàm ad alia, sicut non maiorem irreuerentiam inferret Sacramento sollicitando mulierem ad venerea, quæ confitetur, quàm ad alterius generis venerea, quæ non confitetur, & in vtroque casu dicitur abuti ipso Sacramento, pro medicina venenum, pro panis aspidem porrigendo, & ex patre spiritali proditor execrabilis animarum redditur, vt verbis Gregor. XV. vtar in d. ipsius constitutione, atq; idèd suspicionem hæresis contraheret, iuxtà verba illa Pontificiarum constitutionum à nobis sæpè sæpius repetita, *Nos animum inducere nequeunt, quòd qui de fide catholica rectè sentiunt, Sa-*

51
cramentis ab Ecclesia Dei institutis abutatur, aut illis iniuriam faciant. Vndè si penitens confiteatur venerea, & esse ex adulterio, aut ex stupro grauidam, & Confessarius sollicitet penitentem ipsam ad committendum abortum, sanè arbitror, quòd non minus sit hoc casu denunciandus, quam si audito sortilegij peccato penitentem sollicitet ad se docendum illud. Ex quibus inferitur, nõ videri omninò probabilem sententiam *Parami de Orig. Inquis. lib. 3. q. 10. n. 121. Bariola in Flor. Inquis. fol. 225.* & aliorum, quos refert, & sequitur *P. Diana to. 1. tr. 4. resol. 20.* qui contrarium docent dicentes, quòd verba Pontificiarum constit. diriguntur ad sollicitationem carnalem, quæ communiter accideret solet, & in delictis non fit extensio, vt in *c. in penis, de regul. iur. in 6.* Etenim vltra quòd animarum fauore, de quo agitur in casu nostro, odia ampliantur, & penæ extenduntur, vt per *Glof. Bart. & Soc. cõmuniter receptos, in auth. Sacramenta puberum, C. si aduer. vend. Et Nos adnotauimus in nostris Commentar. in Bulla Cœne, lib. 2. c. 7. q. 7. sub n. 1.* casus noster comprehenditur sub illis Gregorianæ verbis, *Aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, & c.* Si quidem peccata quoq; quæ venerea non sunt, illicita sunt, & inhonesta, vt furtum, rapina, falsum testimonium, & alia eiusmodi. Et dato, ac non concesso, quòd casus noster non comprehenderetur sub d. Gregoriana; quia tamen habet annexam hæresis suspicionem, vt sup. ostendimus, iudicio Inquisitorum verè subijcitur, quoniam Inquisitores non solum de crimine hæresis cognoscunt; sed de quocumq; alio crimine præbente suspicionem hæresis, vt in *d. 6. accusatus, de hæres. lib. 6.*

TERTIA CONCLUSIO.

26 Confessarius sollicitans ad turpia aliquam feminam, vel masculum in alijs Sacramentis, quàm in sacramentali confessione, non incidit in penas in Pontificijs constitutionibus statutas contra sollicitantes penitentes in confessione. Hæc conclusio est *Sanc. in select. disp. 1. n. 42. Acugne de cõfessar. sollicit. q. 16. n. 6. Cabr. Palaus tr. 4. disp. 9. pun. 1. n. 4. Peyrini in priuil. minor. 10. 2. const. 4. Gregor. xv. §. 5. n. 17. Peregryn. in commentar. nostr. constit. p. 1. c. 5. lit. M.* & aliorum, quos refert, & sequitur *Diana to. 4. tr. 5. resol. 16.* Mouentur ex eo, quòd in omnibus constitutionibus Pontificijs sit mentio tantùm de Sacramento penitentis: eo magis, quia rarissimè occurrit, vt in alijs Sacramentis Confessarius sollicitet ad turpia feminas. Hæc conclusio licet vera sit, nihilominus si Sacerdos in 27 administrando Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento alicui femine, v. g. eam sollicitet, puto quòd sit denunciandus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis: is enim non minus abuti dicitur Sacramento Eucharistiæ, illiq; iniuriam inferre, quàm Confessarius sollicitando penitentem in actu confessionis: ergò sicut Confessarius cõtrahit suspicionem hæresis; ita etiam Sacerdos, atq; idèd est Inquisitoribus denunciandus. Etenim, vt sæpè diximus, Inquisitores non tantùm possunt cognoscere de crimine hæresis, sed de quocumq; alio crimine, quòd præbet suspicionem hæresis, vt in *e. accusatus, de hæret. in 6.* Et idèd

32 COMM. IN §. III. CAP.
 idè malè reprobatur *Mour a opusc. 1. de incat. sec. 3. c. 3. n. 17. per Seraph. Freitam in addit. ad Acugn. de Confessar. sollic. q. 16 n. 10.* si Mour. intelligat, vt talis Sacerdos non sit denunciandus. Hæc satis dicta sunt de Confessarijs sollicitantibus in confessione, & extra confessionis occasionem penitentes, reliqua de eisdem Confessarijs denunciandis, seq. sec. Deo duce, dicemus.

An soli Confessarij deputati, pœnitentes in confessione, & in alijs supra relatis casibus ad turpia sollicitantes comprehendantur sub pœnis in Pontificijs constitutionibus statutis contra sollicitantes; vel etiam aliæ personæ.
 S E C. IX.

S Y M M A R I V M.

- 1 Dubium hoc in quibus personis cadere potest.
- 2 Sub Pontificijs Constitutionibus, edictis contra Confessarios sollicitantes, an comprehendantur laici, & Clerici, qui ponentes se in loco, confessionibus deputato, fœminam audiunt, eamq; inter confessionem sollicitant, & n. seq.
- 3 Perior est sententia, quod omnes supradicti subiiciuntur Inquisitoribus, et pœnis Pontificijs contra sollicitantes ad turpia.
- 4 Confessarij, ad fidelium confessiones audiendas deputati, & ad turpia sollicitates pœnitentes in Sacramentali confessione, subiiciuntur Inquisitorum iudicio, & sunt denunciandi.
- 5 Idq; ampliatur siue masculi, siue fœmina sine sollicitate.
- 6 Ampliatur quoq; etiam si Confessarius sollicitando propter paruitatem materiæ leuem culpam committeret intra genus tamen luxuria; puta si brachium, aut pedem pœnitentis premat, digitos intorqueat, &c.
- 7 Hac sententia probabilis est, sed contraria sententia non videtur omninò improbabilis, ubi etiam vide Additionem.
- 8 Locum habet quoq; hac conclusio in Confessarijs, qui fuerint à pœnitentibus sollicitati, ipsiq; consentiant.
- 9 Quid si Confessarius consentiens sollicitationi statim desistat de turpi illa materia loqui differendo illius complementum ad aliud tempus.
- 10 Confessarius pro prima sollicitatione punitus, si in secundam incidat, non solum est denunciandus pro prima, sed etiam pro secunda.
- 11 Confessarius sollicitans, denunciandus est, etiã si mulier ante accusationem sollicitata, nolit postea se accusare, vel etiam compunctus Confessarius ad alterum eam remittat audiendam.
- 12 Confessarius, qui statim post confessionem sollicitauit pœnitentem, & cum ea rem habuit, non solum iudicio subditur Inquisitorum, sed etiam eiusmodi circumstantiam confiteri.
- 13 Confessarius haud subditur Inquisitorum iudicio, nec est denunciandus si fœmina dixerit

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- se velle in crastinum confiteri, illamq; sollicitat, & Confessarium dissuadeat.
- 14 Nec denunciandus est, si appareat, & verè sit de tanto scelere emendatus, maximè si post sollicitationem per multos annos laudabilè vitam duxerit.
 - 15 Triennio annorum spatio presumitur quis emendatus.
 - 16 Presumitur quoq; emendatus, si post sollicitationem, consequutus fuerit subileus. Licet alij id remittant arbitrio boni viri.
 - 17 Hæreticos esse emendatos, semper dubitari potest, & quare. Multiq; volunt, Confessarios sollicitantes, quantumuis emendatos esse denunciandos.
 - 18 Ex praxi Curia Archiepiscopalis Neap. quomodo recipienda sint huiusmodi denunciations.
 - 19 Confessarius erit minimè denunciandus, ubi sollicitationi consenserit ob metum.
 - 20 Confessarius si pœnitentem non sollicitauerit ad turpia, sed in actu confessionis immediatè, vel paulò ante, aut paulò post poculum amatorium ei dederit, per quod fuit somno correcta, & sic eam agnouit, denunciandus non est. Si tamen per Confessarium confessionem criminem probetur, exoluet pœnas Pontificiarum Constitutionum.
 - 21 Etiam ipsimet Ordinarij sollicitantes sunt denunciandi, & iudicio subduntur Inquisitorum.
 - 22 Prohibito legere libros hæreticorum, prohibetur quoq; illos audire.
 - 23 Causa, et præcipuè hæresis Prelatorum, etiam Episcoporum Titularium, & qui solum electi sint, licet non consecrati, à sola Romana Pontifice cognoscuntur. Et quid possint agere Inquisitores contra Prelatos supradictos.
 - 24 Possunt Inquisitores Episcopos tenere, & carcerare, si eorum fuga timeatur, donec eorum delictum ad Sedem Apostolicam deferatur. An Eminētiss. Cardinales generales Inquisitores sint in tota Rep. Christiana, & possint in Episcopos, et ceteros Prelatos animaduvertere
 - 25 Sacerdotes, ab Ordinario ad confessiones non approbati, fingentes, facultatem habere ad confessiones excipiendas, si pœnitentes sollicitent, subduntur iudicio Inquisitorum, & pœnis Pontificijs, ubi vide etiam Additionem.
 - 26 Idq; ampliatur etiam in Sacerdotibus, qui huiusmodi facultatem non habent eo quod excommunicati sint, suspensi, vel degradati.
 - 27 Laicus, vel Clericus, occultè se ponens in confessionario, ibiq; simulans se Sacerdotem esse, fœminam ad turpia sollicitet, si absolutionem impendat, incidit in Constitutionem Gregorij.
 - 28 Etiam si absolutionem non impendant laici, vel Clerici, licet sub Constitutionibus Pontificijs non comprehendantur, iudicium tamen Inquisitorum non effugient.
 - 29 Hoc fuit statutum à Paulo IV. Fundatore Religionis Theatinorum, & Papa Sanctissimo.
 - 30 Idem dicendum est de laico interprete, sollicitante mulierem, cuius est interpres.
 - 31 Mandans Confessario, ut pro se pœnitentem sollicitet, licet non comprehendatur sub Pontificijs.

rificijs Constitutionibus, non effugiat tamen Iudicium Inquisitorum. & n. 35.

32 Pœnitens Confessarium sollicitans in actu confessionis, vel ante, vel post immediatè, eandem de hæresi contrahit suspicionem, ac Confessarius. & n. 36.

33 Siue mulier eandem animi significationem retineat, siue interrumpat, semper talis Confessarij punitio ad Inquisitores pertinet.

34 Laicus, vel Clericus si necessitatis tempore mulieris confessionem audiat, eamq; sollicitet, licet absolutionem illi impendat verbis deprecatiuis, non subijcitur Iudicio Inquisitorum.

An possit fieri confessio laico tempore necessitatis, & an hic laicus teneatur sub sigillo secreti peccata audita retinere; ubi vide etiã Additionem.

35 Mandans Confessario, ut pro se pœnitentem sollicitet, tunc subditur Inquisitori, si mædet, ut in actu confessionis sollicitet, alias secus.

36 Mulier sollicitans Confessarium, tunc Iudicio Inquisitionis subijcitur, cum pro medio assumit ipsam confessionem sacramentalem; alias secus.

A D tituli quæstionis explicationem est adnot. quod dubium esse potest de Sacerdotibus, qui non habent facultatem audiendi confessiones, ut quia approbati non sunt ab Ordinario, vel excommunicati, suspensi, aut interdicti, qui simulantes se esse Confessarios confessiones sacramentales audiunt, & confitentes sollicitant. Item dubium esse potest de Clericis, qui Sacerdotes non sunt, ac de laicis simulantibus ut supra se esse Confessarios, & sollicitantibus. Item difficultas quoq; est de interprete, qui in sacramentali confessione confitentem sollicitauit: & de mandante Confessario, ut pro se pœnitentem sollicitet: & demum de pœnitente ad turpia, ac illicita Confessarium sollicitante, vel etiam Sacerdotes, qui Confessarij nõ sunt, Clericos, & laicos, ut supra simulantes Sacerdotes Confessarios esse, & denique interpretem, an hi omnes subijciantur pœnis per Pontificias Constitutiones statutis contra Confessarios sollicitantes; ita ut Inquisitoribus hæreticæ prauitatis veniant denunciandi.

In hac re affirmatiuam sententiam docere videtur *Portell. in addit. ad dubia Regul. ver. Sollicitare fœminas, n. 14.* dicens sub Pontificijs constitutionibus editis contra Confessarios in confessione sollicitantes mulieres, non comprehendendi laicos, & Clericos occultè se pœnentes in loco confessionibus deputato, & inter confessionem fœminæ, aliam sollicitet: quoniam prædictæ Pontificiæ constitutiones editæ contra eiusmodi sollicitantes in confessione, videntur loqui de confessione sacramentali vera, reali, ac ordinaria: ergò sub pœnis in dictis Pontificijs constitutionibus statutis Confessarij tantum comprehenduntur, & non alij, qui Confessarij non sunt. Hac eadem ratione idem *Portell. ibi sub n. 13.* inquit, Sacerdotem simplicem non habentem facultatem ab Ordinario audiendi confessiones, si de facto audiat, & in confessione fœminam sollicitet, fingens se talem facultatem habere, non esse denunciandum. In eandem

opinionem videtur inclinare *Rodrig. to. 2. q. Regular. q. 28. ar. 2. & in sum. to. 2. c. 83. n. 3.* dicit, non esse denunciandum Clericum, aut laicum, qui simulantes se Sacerdotes esse in confessione sollicitent fœminas, si eas non absoluant. Hanc eandem sententiam videtur sequi *Diana to. 1. tr. 4. resol. 22.* dicens, mandantem Confessario, ut pro se sollicitet in confessione pœnitentem non comprehendendi sub dictis Pontificijs constitutionibus contra sollicitates editis: quia statutum puniens facientem non comprehendit mandantem. Idem dicendum putat de Interprete sollicitante pœnitentem in actu confessionis, ut probat *to. 4. tr. 5. resol. 9.* Et denique à dictis pœnis excludunt omnino pœnitentes, quæ in actu confessionis sollicitarent Confessarios, *Ricc. in praxi p. 3. resol. 67. n. 1. Sanc. in select. disp. 11. n. 24. Bonac. in tr. var. disp. 6. p. 3. n. 20. & Diana d. to. 1. tr. 4. resol. 23.* & non alia ratione, nisi quoniam Pontificiæ constitutiones loquuntur tantum de Confessarijs: ergò sub eisdem non comprehenduntur, nisi soli Confessarij, & non alij. Et multò minus pœnitentes, & interpretes cum se teneant ex parte pœnitentium.

3 His tamen non obstantibus, contrariam sententiam arbitror de iure veriore esse, atque idèd non tantum Confessarios ad audiendas confessiones deputatos, pœnitentes ad turpia ut supra, in confessione sollicitantes subijci Inquisitorum hæreticæ prauitatis iudicio, ac esse denunciandos; sed etiam alias personas, quæ Confessarij non sint, in actu confessionis, aut prætextu confessionis, ad turpia sollicitantes, Pontificijs pœnis, & ipsorum Inquisitorum iurisdictioni subdi. Pro cuius rei explicatione est sciendum, quòd quamuis *sec. preced.* nonnulla dixerimus de Confessarijs, an & quando incidant in pœnas Pontificias contra sollicitantes in confessione pœnitentes statutas; nihilominus, quoniã plura ad eandem materiam pertinentia, in hac *sec.* pro totius rei complemento referuauimus explicanda, idcirco ad totius controuersie determinationem sit.

PRIMA CONCLUSIO.

4 Confessarij deputari ad audiendas Fidelium confessiones, pœnitentes in sacramentali confessione ad turpia sollicitantes subijciuntur Inquisitorum hæreticæ prauitatis iudicio, atq; idèd veniunt denunciandi, ac plectendi pœnis à Pontificijs constitutionibus statutis contra Confessarios sollicitantes. Hæ conclusio est communis, & patet tum ex *Piana, Paulina,* ac *Gregoriana* constitutionibus supra sæpè relatis; tum ex *ijs,* quæ sup. cumulauimus *sec. preced. concl. 1.*

5 Ampliatur primò hæc conclusio, ut locum sibi vendicet in Confessarijs ad turpia, ut supra sollicitantibus, siue pœnitentes masculi sint, siue fœminæ: siue turpia venerea sint, siue alterius generis peccata: siue sollicitatio immediatè, siue paulò ante confessionem fiat, siue in actu confessionis, siue immediatè, vel paulò post confessionem: siue fiat occasione, vel prætextu confessionis, siue extra confessionem in confessionario: siue sollicitatio fiat expressè, siue tacitè: siue

hat ad turpia inter Confessarium, & pœnitentē perpetranda, siue cum alijs, vt in *d. sec. preced.* late explicauimus, cui nos remittimus, ne bis idem repetere videamur.

6. Secundo ampliatur eadem conclusio, vt procedat, etiam si Confessarius sollicitando propter paruitatem materiæ leuem culpam committeret intra genus luxuriæ, vt quia brachium, aut pedem pœnitentis præmat, digitos intorqueat, & alia similia ex leuitate potius quàm ex malitia prouenientia agat: adhuc enim eiusmodi Confessarius Inquisitorum iudicio subditur, ac venit denunciandus, vt rectè docent *Sanc. in select. disp. 11. n. 22. Seraph. Freit. in addit. ad Acugn. q. 7. n. 3.* quos refert, & sequitur *Diana to. 1. tr. 4. resol. 21. & to. 4. tr. 5. resol. 5.* Etenim quamuis prædicti actus, & alij similes sint peccata venialia intra genus luxuriæ, dummodò absit finis mortalis, aut pollutionis periculum, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 14. n. 31. Sanchez. de marr. lib. 9. disp. 46. n. 16.* & ex alijs relictis ab ipso *Diana d. resol. 5.* nihilominus si fiat tempore Sacramenti ministrandi, vel immediate ante, vel post, erunt peccata mortalia ob grauem iniuriam illatam Sacramento, vt inquit *Seraph. loc. cit.* Hæc sententia est probabilis; est tamen verum, quòd contraria sententia mihi nõ videtur omninò improbabilis, quam docent *Portell. in addit. ad dubia Regular. ver. Sollicitare faminas, n. 4. Castrus Palaus to. 1. tr. 4. disp. 9. pun. 3. n. 2. & 3. & Son. in aphorif. Inquis. lib. 1. c. 33. n. 4. & in tr. de Confessar. sollic. tr. 1. c. 1. n. 7.* existimantes, quòd vt sollicitans puniatur iuxta hæc decreta, necesse est, vt actus sollicitationis sit peccatum mortale: quod negat esse actus, de quibus agitur, quamuis in actu confessionis adhibeantur. Etenim re vera non potest assignari ratio, cur illi actus intra genus luxuriæ peccata venialia adhibiti in confessione efficiantur culpæ mortales: & mendacium ex suo genere mortale, si sit leue, & prolatum in confessione, sit culpa venialis, & nõ lethalis, vt sup. ostendimus *to. 1. §. 1. disp. 6. sec. 1. concl. 1. & 2.* eo maxime quoniam in vtroq; casu videtur Sacramento non nisi leuem irreuerentiã inferri, nisi dicamus cum *Fagund. de præcep. Eccles. in nouissima editione præcep. 2. lib. 4. c. 3. n. 52. & alijs*, in peccato luxuriæ non dari paruitatem materiæ, atq; idè illos actus intrã genus luxuriæ esse peccata mortalia, contra *Nauar. & alios sup. relictos Doctores.*

† Adde: huic sententiæ videtur assentiri propositio 40. Alexandri VII. Summi Pontificis, quæ damnat illam opinionem, esse probabilem, quæ dicit esse tantum peccatum veniale osculũ habitum, ob deiectionem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, seculo periculo consentus vterioris, & pollutionis: quamobrè si ista propositio est iam damnata, pari modo est damnanda, imò damnata illa huic consimilis; imò magis prouocatoria ad actum venerẽ, scilicet præmendò brachium, aut pedem pœnitentis, contorquendo digitos, & alia similia; & sic subiacerè penis Pontificijs, vt supra; & sic vtraq; opinio, vt consimilis, imò omninò vna, ac eadem, vt damnata amittit omnem probabilitatem.

8. Tertio ampliatur ipsa conclusio, vt locum

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- habeat in Confessarijs quoque, qui à pœnitentibus ad turpia in confessione sollicitati, sollicitationi consentiant, vt habetur ex *Fagund. de præcep. Eccl. in 2. edit. præcep. 2. lib. 4. c. 3. n. 56. & 57.* quem refert, & sequitur *Diana to. 4. tr. 5. resol. 42.* siquidem Gregoriana constitutio omnes illicitos, & inhonestos sermones, quos Confessarij cum pœnitentibus habuerint prohibet, & ipsos Confessarios denunciandos esse statuit.
9. Quam quidem ampliationem putat veram idè *Diana d. tr. 5. resol. 4.* etiam si Confessarius cõsentens sollicitationi, statim desistat de turpi illa materia loqui, differendo illius complemẽtum ad aliud tempus, & non præbendo pœnitenti absolutionem: nam adhuc in Gregorianã incidit; siquidem vt Confessarius verè dicatur sollicitator, non est opus, vt absolutionem sacramentalem impendat, nec vt de rebus vereis longius cum pœnitente loquatur; sed sufficit sollicitationi pœnitentis acquiescere; quoniã ad sollicitationem consensus non adhibetur mète; sed verbis, aut nutibus: ergo eo ipso quòd ita sollicitationi consentit, dicitur habere inhonestos sermones cum pœnitente; quod à Gregoriana prohibetur. Plus autem & minus non mutant speciem, l. *fin. ff. de fundo instr. & instr. legato, l. humilem, C. de incest. nupt.* & latius intrã dicemus *concl. 3. ampl. 3. vers. Et quar. is.* Idem dicendum est si Confessarius statim postquam sollicitauit se pœnituit, quia iam intulit iniuriam Sacramento.
10. Quarto ampliatur, vt Confessarius pro prima sollicitatione punitus, & secunda vice in huiusmodi crimen incidens, sit denunciandus non solum pro prima; sed etiam pro secunda sollicitatione: siquidè Inquisitores solent grauiore penas infligere recidiuis, vt habetur ex *Seraph. Freit. in addit. ad Acugn. de Confessar. sollic. q. 3. n. 34.* quem refert, & sequitur *Diana to. 4. tr. 5. resol. 21.* cõtra *Sanc. in select. disp. 11. n. 53.* Non tamen est denunciandus Confessarius, qui pro sollicitatione abiurauit, & in sollicitationem iterum non fuerit lapsus, vt per *Sac. loc. cit. n. 52. Peirin. de priuil. minim. to. 2. conf. 4. Gregor. xv. §. 9. n. 32. Freitas d. q. 3. n. 34. & Diana to. 1. tr. 4. resol. 26.* contra *Bonac. tr. var. disp. 6. pun. prop. 2. n. 15.* Rationem autem hanc esse velunt, quòd multi putant, quòd quis non tenetur denunciare hæreticum emendatum: at eiusmodi Confessarius propter abiurationem censetur sufficienter emendatus. Quod an verũ sit *lim. 2. infra* declarabimus.
11. Quinto ampliatur, vt Confessarius vt supra sollicitans subiiciatur Inquisitorum iudicio, & & penis, atq; idè sit quoq; denunciandus, etiã si mulier ante accusationem sollicitata nolit postea se accusare, vel etiam compunctus Confessarius ad alterum Confessarium eam remittat exaudiendam; dummodo sollicitatio fiat prætextu confessionis sacramentalis, ad quam natura sua illi præcedentes actus dirigantur, vt habetur ex *Graff. conf. 1. de cognat. spir. à n. 25.* quem refert *Acugna de Confessar. sollic. q. 14. n. 8.* quam sententiam approbat *Seraph. Freit. in addit. ad eum, n. 15. cum plur. seq.* in multis casibus; quorum primus est, vbi femina sub crucis signum velit peccata detegere, & à Confessario interrumpatur ad turpia sollicitante.

Secundus casus est, si filiam spiritualement ad genua procumbentem ante crucis signum Confessarius sollicitatione preoccupet. Tertius casus est accedens femina confessionis causa, à Confessario praeueniatur, ut confessio in aliud tempus differatur, ut tunc eam sollicitet. Quartus casus est, ubi audiat confessionem alicuius, v.g. meretricis non animo impendendi absolutionem, vel cum effectu absolutionem ei denegat: & ad turpia eam sollicitet. Adde hic *Diana 10. 4. tr. 5. resol. 30. & 39.*

12 Sexto ampliatur, ut Confessarius sistatim post confessionem sollicitauit poenitentem, & rem habuit cum ea non solum subijciatur iudicio Dominorum Inquisitorum, & penis statutis per Pontificias constitutiones, sed etiam in foro conscientiae teneatur euilivodi circumstantiam confiteri: quoniam mutat speciem propter iniuriam, & irreuerentiam contra Sacramentum poenitentiae commissas, ut habetur ex *Petro de Ochagavia tr. 2. de confes. Sacram. q. 14. n. 14. & Diana 10. 4. tr. 5. resol. 34.* ubi tamen id limitat cum tale peccatum committitur unico die post confessionem, quoniam tunc dicitur, quod non habet specialem deformitatem necessario confitendam, tum quia non dicitur proxime ad confessionem; tum etiam quoniam volunt ex confessione non contrahi cognationem spiritualement perpetuo duraturam sicut oritur ex Baptismi Sacramento, ut habetur etiam ex *Ludouico de San Iuan in luce confes. q. 5. de Sacram. poenit. ar. 2. difficul. 5. & Hurtado de Sacram. poenit. disp. 9. difficul. 4. 9. quid, in fine.* Sed nos contrarium ostendimus supra *sec. 2. vers. Ex dictis*, probantes inter Confessarium, & poenitentem contrahi veram cognationem spiritualement; atq; ideo si copula inter eos interueniat, haec cognationis circumstantia est in confessione aperienda quocumq; tempore fiat post auditam confessionem, ut ibidem diximus.

13 Sic ampliata limitatur primò dicta conclusio, ut Confessarius non subdatur Inquisitorum iudicio, nec sit denunciandus, qui dicente femina, se velle in crastinum confiteri, illam sollicitet, & confessionem dissuadeat. Etenim huiusmodi mulier non diceretur sollicitata proxime ante confessionem, cum tunc quando sit sollicitatio nolit femina confiteri; atq; ideo sollicitatio non est proxima conuentioni de illa agenda. Ita *Sanc. in select. disp. 11. n. 49. & Castro Palau 10. 1. tr. 4. disp. 9. pun. 8. n. 4.* Quam tamen sententiam puto ueram quando non fiat sollicitatio in loco deputato ad confessiones audiendas: aut si fiat in confessionario Confessarius non simul confessionem audire: secus autem si simul confessionem audire ad circumstantium maximè illusionem, iuxta ea, quae sup. adnotauimus *sec. preced. concl. 1. limit. unica.*

14 Limitantur secundò aliqui eandem conclusionem, ut locum non habeat secundum aliquos, ubi Confessarius apparet, & sit verè de sollicitationis scelere emendatus, maximè si per multos annos post sollicitationem laudabilem vitam duxerit: tunc enim non est denunciandus, ut habetur ex *Acug. de Confessar. sollic. q. 3. n. 15. & in eum Freit. n. 34. Peirino de priuileg. minim. 10. 2. sensu. 4. Gregor. xv. 5. 9. n. 31. Castro Palau tr. 2. disp. 9. pun. 10. n. 1. Sousa de Confess.*

sollic. tr. 2. c. 6. concl. 4. n. 16. Lenza in sum. qq. Regular. c. 19. n. 34. & Sanc. in select. disp. 11. n. 15. ubi addit, quod si plures sint anni elapsi post factam sollicitationem, & credatur veritatem emendatum iam esse Confessarium, non erit denunciandus: siquidem id pia conditio pati videtur, ut post longum tempus commissi sceleris non deferatur delinquens ad punitionis tribunal; sed praesumatur emendatus, qui quidem trium annorum spatio praesumitur secundum communem Doctorum sententiam; quam à fortiori docerent Doctores, qui volunt, haeticum emendatum non esse denunciandum, ut colligitur ex *D. Th. 2. 2. q. 33. ar. 7. Soto de Iust. & iure lib. 5. q. 5. ar. 1. & ex alijs.* Hanc eandem sententiam docet idè *Sot. loc. cit. ar. 5. Genuen. in praxi Episc. c. 18. n. 6. Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 24. n. 21. Nald. in sum. ver. Accusare, n. 1. Viñorel. in addit. ad Nauar. in Man. cap. 25. n. 33. Finel. tr. de casib. referu. casu 2. n. 8. in fine. Zanard. in director. confessor. p. 3. c. 31. Megal. 1. p. Inst. Peregr. lib. 1. c. 5. n. 26. & Portel. in Addit. ad dub. Regul. ver. Sollicitare feminas, n. 18.* Mouentur ex eo, quod finis denunciationis est emendatio proximi; cum autem femina sollicitata intelligit moraliter Confessarium esse emendatum, cessat obligatio denunciandi. Potest autem mulier sollicitata moraliter credere, Confessarium esse emendatum, si eadem sollicitata ter, vel quater ad ipsum accedens non iterum in eo libidinosum animum, & libidinis signa reperiat, ut habetur ex *Sousa loc. cit. quem refert Diana 10. 4. tr. 5. resol. 23. in fine.* Item Confessarius potest praesumi emendatus si post sollicitationem consequutus fuerit iubilaeum, ut per *Genuen. in praxi c. 18. n. 6.* Item praesumitur emendatus si per triennium bene vixerit, iuxta ea, quae habentur ex *Ricc. p. 2. decis. 159. n. 14. Seraph. Freit. in addit. ad Acugn. de Confessar. sollic. q. 3. n. 32. & Homob. de ex am. Eccl. p. 1. tr. 7. c. 7. q. 33.* Alij verò totum hoc negotium remittunt arbitrio boni viri, qui considerata qualitate personarum, hic, & nunc prudenter poterit iudicium ferre, ut de haeticorum emendatione iudicandum esse docet *Seraph. Freit. d. loco, q. 18. n. 39.* quem refert *Diana 10. 1. tr. 4. de denunc. reso. 3.* Est tamen verum, quod hanc sententiam limitat *Fagund. de praecep. Eccl. praecep. 2. lib. 6. c. 4. n. 17.* quoad haeticum formalem; quoniam semper dubitare possumus, an re vera sit emendatus: & *Genuen. d. c. 18. n. 6.* & alij comprobant dictam limitationem quoad haeticum, qui dogmatizando nocuisset Reip. nam in tali casu putant esse denunciandum. Et hanc opinionem sequitur quoq; *Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. cap. 24. n. 21.* quem refert, & sequitur *Diana d. tr. 4. resol. 3.*

† Adde: haec sententia tū quoad sollicitantes, tum quoad haeticos est omnino damnata ab Alex. VII. Pont. Max. Siquidem de haeticis semper dubitari potest, quod sint emendati: quoniam sunt valde vafri, & subdoli: & experientia docet, ut conceptam haesim retinere nequeant, quin alios doceant. Et si nō desuere, qui velint nō solum haeticos, sed etiam Confessarios in confessione sollicitantes poenitentes quantumuis emendatos esse denunciandos, ut habetur ex *Sanc. in select. disp. 11. n. 52. Bonac. tract. var. disp.*

*disp. 6 pun. 2. n. 3. & pun. 3. P. Diane 10. 4. tr. 5. resol. 23. qui 10. 1. tr. 4. resol. 3. pro hac eadem sententia refert Suar. 11. de fide, disp. 40. sec. 4. n. 13. Azor. p. 1. Insti. moral. lib. 3. c. 19. q. 9. Salon. 22. q. 68. ar. 1. de edic. super regula 3. Rojas singul. 3. n. 33. & Param. de Orig. Inquis. lib. 3. q. 8. n. 90. qui mouentur ex eo, quod horum denuntiatio tendit ad punitionem: & propterea inquit *Genuen. d. c. 18. sub n. 2.* quod praxis Curie Archiepiscopalis Neapolitanæ est, quod tales denuntiationes non recipiantur, nisi Denunciator cum iuramento examinetur cum expressione, & subscriptione sui nominis tanquam quilibet testis. Cum tales denuntiationes non solum tendant ad emendationem delinquentis, verum etiam ad penam, ac punitionem, ut sup. diximus, ut vnius pena sit aliorum exemplum; & sic in utroque casu si quis fuerit emendatus, ut infra suo loco latius, Deo duce, dicemus; quod similiter est denunciandus, & contraria opinio est similiter damnata ab Alex. VII. P. M. ob rationes adducendas, & eo magis idem dicendum de eo, de quo speretur correctio, & emendatio.*

19 Limitatur tertio, ut conclusio non procedat, vbi Confessarius consentiat sollicitationi obmetum: quoniam is non dicitur formaliter sollicitare; sed potius pati sollicitationem. Vnde si vocatus Confessarius ad egrotantis femine confessionem ab ipsa sollicitetur, minas super addendo, se exclamaturam vim ab illo sibi inferri, ad quam infamiam vitandam Confessarius in actu venere consentiat: tunc quamuis Iosephi exempli oblitus peccet, iuxta *tex. in c. sacris, de ijs, qua vi, &c.* non tamen subditur Inquisitorum iudicio, & Pontificiarum constitutionum penis contra sollicitates statutis, ut habetur ex *Grass. conf. 7. n. 1. de penit. & remiss. Peyrin. de priuil. minim. 10. 2. cost. 4. Gregor. xv. §. 3. n. 9. Frater Seraph. Freit. in Addit. ad Acug. de Confessar. sollic. q. 9. n. 9. & Diana 10. 4. tr. 5. resol. 15.* vbi addit, quod licet *Soufa in aphorif. Inquisit. lib. 1. c. 34. n. 28.* & in opusc. de Confessar. sollic. tr. 1. c. 17. n. 8 & seq. velit, quod si talis Confessarius denunciaretur, veniret ab Inquisitoribus arbitraria pena prestandus; nihilominus *Seraph. Freit. loc. cit. & q. 11. n. 36.* docet, dictum Confessarium non esse denunciandum; neque Inquisitores pena arbitraria possent punire.

20 Limitatur quarto prædicta conclusio, ut si Confessarius non sollicitet penitentem ad turpia, sed in actu confessionis, vel immediate, aut paulò ante, vel paulò post confessionem poculū ei præbeat amatorium, quo in somnum incidat, & sopitam illam agnoscat, non subijciatur iudicio Inquisitorum: siquidem huiusmodi femina somno sopita copulam non sentit: & propterea delationi locus esse nequit: & Confessarius proderet se ipsum non tenetur. Verum si crimen probetur per Confessarii confessionem, tunc penas Pontificiarum constitutionum exoluet. Ita *Seraph. Freit. d. q. 9. n. 10.* contra *Grass. conf. 17. de penit. & remiss. a. n. 2.* docentem, huiusmodi Confessarium omnino esse denunciandum; cuius sententia nobis videtur probabilior: siquidem negari non potest, talem Confessarium maximam irreuerentiam intulisse Sacramento penitentiae, atque ided contraxisse suspicionem

hæresis: ergò Inquisitorum hæreticæ prauitatis iudicio subditur: quoniam, ut sæpè diximus Inquisitores non solum cognoscunt de crimine hæresis; sed de omni alio crimine, quod hæresis suspicionem præbet.

SECUNDA CONCLUSIO.

- 21 **N**on tantum Confessarij ad audiendas confessiones sacramentales ab Ordinarijs deputati, penitentes in confessione sollicitantes subduntur Pontificiarum constitutionum penis, suntque; Inquisitoribus denunciandi; sed etiã ipsimet Ordinarij si confessiones audiant, & consentientes sollicitent: Hæc conclusio est *Rod. Acug. de Confessar. sollic. q. 12. n. 9. & aliorum.* Vnde Episcopi, Archiepiscopi, Primate, Cardinales in eorum Ecclesijs Legati, Nuncijs, & alij eiusmodi sollicitantes, (quod absit) consentientes in actu confessionis, & in alijs casibus supra relatis subijciuntur eisdem penis; & veniunt denunciandi sicut & Confessarij ut supra deputati ab ipsis Ordinarijs, ut supra sollicitantes. Probatur ipsa conclusio ex prædicta Gregoriana §. 4. in illis verbis, *Decernimus, & declaramus, quod omnes, & singuli Sacerdotes tam seculares, quam, &c.* vbi ipsa Gregor. loquitur generaliter de omnibus Sacerdotibus, ut supra sollicitantibus, cuiuscumque dignitatis sint, & neminem excludit: ergò sub ea comprehenduntur non solum Confessarij deputati ab Ordinarijs ad audiendas confessiones; sed etiam ipsi Ordinarij, ad quos spectat deputare Confessarios. Si quidem lex generaliter loquens, generaliter debet intelligi, & quando non distinguit, nec nos distinguere debemus, ut in *l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præst.* Imò dato, & non concessio, quod dicta Gregoriana expressè loquatur de Confessarijs ab Ordinarijs deputatis, adhuc tamen debet extendi ad Ordinarios, si sollicitent: quoniam illa constructio fuit edita fauore animarum, ut ex ea colligitur: & propterea esto quod sit penalis extenditur ad Ordinarios sollicitantes: siquidem licet simus in penis; vbi tamen de animarum fauore, & utilitate Ecclesia agitur, & ratio eadem est, dispositio dilatur, ut per *Gloss. & ibi Barth. in auth. Sacramenta puerum,* vbi etiam *Soc. C. si aduersus vendit.* & id magis locum habet in casu nostro, vbi disponendi ratio est expressa: siquidem ex ratione legis expressa colligitur mens legis, *Clem. 1. de elect.*
- 22 Hinc fit, quod prohibitus legere libros hæreticorum, censetur etiam prohibitus illos audire: quia licet regulariter in penalibus non fiat extensio de persona ad personam; nihilominus quando identitas rationis est in lege expressa, vel indubitatè præsumpta, tunc habet locum extensio etiam in penalibus, ut habetur ex *Panor. in c. quia in insulis, de statu Monach. Imola, & Gemin. in c. postquam de elect. in 6.* ad quod facit *tex. in c. ex parte, de postul.* vbi prohibitio de aduocando facta Monachis, extenditur etiam ad Canonicos Regulares: siquidem licet sint diuersi; nihilominus in eis militat eadem Religionis ratio.
- 23 Nec obstat si dicatur, quod causæ maximè hæresis prædictorum Prælatorum à solo Romano Pontifice cognoscuntur, ut de Episcopis habetur in *Conc. Trid. de resor. sess. 24. c. 5.* etiã

si titulares tantum sint, iuxta ea, quæ habentur ex *Molina to. 6. de iust. & iur. tr. 9. disp. 28. n. 19.* & *Acugn. de Confessar. sollic. q. 12. n. 7.* Imò si tantum electi sint, & approbati à S. P. quamvis non sint consecrati, quoniam iam iurisdictionem habent, *c. transmissam de elect. Molina loco citato, & Seraph. Freys. in addit. ad Acugn. d. q. 12. n. 31.* Et de alijs Prælati Episcopis Superioribus est, *sex. in c. Inquisitores de heres. in 6.* ac de Nuncijs, & alijs Officialibus Sedis Apostolicæ extat extrauag. *Cum Matthæus eod. tit.* Quoniam respondetur, quòd licet Inquisitores hæreticæ prauitatis non possint huiusmodi Prælatos punire; possunt tamen dicta testium excipere, & seruare, A. S. denuncianda, vt in *d. c. Inquisitores, Villadiego de heret. prauit. q. 7. n. 15. Siman. de Cathol. inst. c. 23. nu. 8.* & *in praxi hæreseos, c. 8. n. 2. Molina ubi supra, Farinac. de heresi, qu. 186. n. 116.* & *Acugn. d. q. 12. n. 9.* vbi etiam nu. 10. addit. posse Inquisitores Episcopos tenere, ac carcerare si horum fuga timeatur, donec eorum delicta ad S. A. deferantur, vt docet etiam *Villadiego loco citato*; quamuis parcissimè debeant ea facultate vti, cum generaliter eis interdicitur processio in Episcopos, per *Conc. Trid. d. c. 5.* Imò refert *Pegna* inter Apostolicas litteras, fol. 128. 3. p. *Dir. com. 76.* extare extrauag. Pij IV. æditam sub anno 1563: qua statuitur, vt Eminentissimi Cardinales in tota Christiana Reipub. generales Inquisitores, in Episcopos animaduertere possent; & in alios quoslibet Prælatos, de quibus ibi, eosque moneant, citent, requirant, vt infra certum terminum personaliter compareant, sub pœnis in d. extrauag. contentis; Et cù processus cõpilatus fuerit S. D. N. referatur, vt debita, ac iusta sententia contra tales promulgetur. Hanc eandem extrauag. refert *Emanuel Rodriq. to. 2. Regular. qq. q. 1. ar. 1. ad fin. & Farin. de heresi, q. 186. n. 123.*

TERTIA CONCLUSIO.

25 **S**acerdotes non approbati ab Ordinario, atque idem non deputati ad audiendas confessiones, si audientes eas, & fingentes habere facultatem excipiendi confessiones; pœnitentes sollicitent, subduntur iudicio Inquisitorum hæreticæ prauitatis, Pontificijs pœnis, & veniunt denunciandi. Hæc conclusio est *Acugn. de Confessar. sollic. qu. 14. n. 4. Ioan. Sanc. in se. lect. disp. 11. nu. 39.* & *Diana to. 1. tr. 4. de denunci. resol. 17.* & *to. 4. tr. 5. de Confessar. sollic. resol. 8.* qui pro hac conclusione adducit etiam *Castr. Palaum tr. 4. disp. 9. pun. 9. nu. 1.* Et ex eis aliqui eam ampliant, etiam si mala fides Confessarij, & pœnitentis interueniat, vt quia vterque cognoscit, confessionem inualidam esse: Et procedere non solum a tenta dispositione Gregorianæ constitutionis contra sollicitantes editæ; sed etiam attentis alijs antiquis Pontificum Bullis, ac Decretis. Rationem autem hanc esse volunt, præsertim *Castr. Palaus loco citato*; quia Sacerdos quamuis iurisdictione careat, absolutè dicitur Confessarijs, cum ordinis potestatem habeat, & à peccatis venialibus, & mortalibus aliàs confessis possit absolvere; & ab omnibus in articulo mortis. Vndè ex hoc patet responso ad rationem *Portelli*, & aliorum,

quos pro contraria sententia supra retulimus: & re vera si aliter esset dicendum quilibet Sacerdos simplex sub hoc colore posset eludere decreta Inquisitorum, & constitutiones Pontificum.

† Adde: quod idem docet *Pater Quartus de casibus reseru. sect. 1. c. 1. difficult. 6.* qui tamen quoad reseruacionem factam ab Episcopo ait non eos ligari, nisi Confessarios approbatos ad confessiones audiendas, vt patet ex verbis, quibus fit reseruatio.

26 Ampliatur hæc conclusio, vt quæ diximus de Sacerdote simplici non habente facultatem audiendi confessiones ab Ordinario, vera sint, & locum sibi vendicent in Sacerdotibus, qui eiusmodi facultatem non habent, eo quod excommunicati sint, denunciati, aut publici Clericorum percussores, suspensi, aut degradati, & confessiones audientes contentes ad turpia sollicitant, vt habetur ex *Acugn. loc. cit. q. 14. n. 4. cum plur. seq. quem sequitur Seraph. Freys. in addit. ad ipsum Acugn. ibi, n. 13.* qui dicit hanc sententiam esse verissimam, vbi pœnitens bona fide eis confiteatur credens iurisdictionem habere: & id non tam ob fraudem, qua vitur Confessarius in decipiendo pœnitentem; sed quoniam tenetur hoc casu ad sigillum confessionis, vt habetur ex *Henriq. cum communi, lib. 6. de panis. c. 21. §. 4.* & quia valida est confessio, si obtenta iurisdictione absoluat, iuxta ea, quæ habentur ex *Soto in 4. d. 18. q. 4. ar. 5.* Et in omnem euentum hi non poterunt effugere dispositionem Gregorianæ, in qua excommunicantur omnes Sacerdotes sollicitantes, vt supra ostendimus *concl. præced.* at Sacerdotes excommunicati, depositi, suspensi, &c. & qui non habent facultatem absoluedi, ad audiendi confessiones non desinunt esse Sacerdotes.

QUARTA CONCLUSIO.

27 **L**aicus, vel Clericus occultè se ponens in loco confessionibus deputato, & simulans Sacerdotem esse ibi sëm inam ad turpia sollicitet, licet non comprehendatur sub Pontificijs constitutionibus contra sollicitantes; si tamen absolutionem impendat, incidit in dispositionem constitutionis Gregor. XII. editæ contra non Præbyteros audientes confessiones, & absolutionem contentibus impendentes, atque idem iudicio Inquisitorum subijcitur, & venit denunciandus. Hæc conclusio est *Rodriq. tom. 2. qq. Regular. q. 28. ar. 2.* & *in sum. p. 1. c. 33. n. 3.* & aliorum, quos refert, & sequitur *P. Diana to. 1. tr. 4. resol. 15. & 16.* Prima pars conclusionis patet, quoniam tam constitutiones antiquæ, quàm nouissima Gregor. XV. latæ contra sollicitantes imponunt pœnas Sacerdotibus sollicitantibus: ergo non videntur comprehendere Laicos, vel Clericos, qui Sacerdotes non sint: quoniam regulariter in pœnalibus non fit extensio de personâ ad personam, vt sæpè diximus. Vndè ob id ante Gregorianam Gregor. XV. non nulli Doctores exiitmarunt, Confessarios sollicitantes in confessione pueros non comprehendi sub constit. Pij IV. Pauli V. & alijs æditis ante d. constitutionem Gregor. XV. Secunda pars conclusionis probatur per supra re-

diff. 6 pun. 2. n. 3. & pun. 3. P. Diana to. 4. tr. 5. resol. 23. qui to. 1. tr. 4. resol. 3. pro hac eadem sententia refert Suar. tr. de fide, diff. 40. sec. 4. n. 13. Azor. p. 1. Insti. moral. lib. 3. c. 19. q. 9. Salon. 22. q. 68. ar. 1. de edic. super regula 3. Rojas singul. 3. n. 33. & Param. de Orig. Inquis. lib. 3. q. 8. n. 90. qui mouentur ex eo, quod horum denuntiatio tendit ad punitionem; & propterea inquit Genuen. d. c. 18. sub n. 2. quod praxis Curiaz Archiepiscopalis Neapolitanæ est, quod tales denuntiationes non recipiantur, nisi Denunciator cum iuramento examinetur cum expressione, & subscriptione sui nominis tanquam quilibet testis. Cum tales denuntiationes non solum tendant ad emédationem delinquentis, verum etiam ad penam, ac punitionem, vt sup. diximus, vt vnius pena sit aliorum exéplum; & sic in vtroque casu si quis fuerit emédatus, vt infra suo loco latius, Deo duce, dicemus; quod similiter est denunciandus, & contraria opinio est similiter damnata ab Alex. VII. P. M. ob rationes adducendas, & eo magis idem dicendum de eo, de quo speretur correctio, & emédatio.

19 Limitatur tertio, vt conclusio non procedat, vbi Confessarius consentiat sollicitationi obmetum: quoniam is non dicitur formaliter sollicitare; sed potius pati sollicitationem. Vnde si vocatus Confessarius ad egrotantis femine confessionem ab ipsa sollicitetur, minas super addendo, se exclamaturam vim ab illo sibi inferri, ad quam infamiam vitandam Confessarius in actu venere consentiat: tunc quamuis Iosephi exempli oblitus peccet, iuxta *tex. in c. sacris, de ijs, qua vi, &c.* non tamen subditur Inquisitorum iudicio, & Pontificiarum constitutionum penis contra sollicitates statutis, vt habetur ex *Grass. conf. 7. n. 1. de penit. & remiss. Peyrin. de priuil. minim. to. 2. cost. 4. Gregor. xv. §. 3. n. 9. Frater Seraph. Freit. in Addit. ad Acug. de Confessar. sollic. q. 9. n. 9. & Diana to. 4. tr. 5. resol. 15. vbi addit, quod licet Soufa in aphorif. Inquisit. lib. 1. c. 34. n. 28. & in opusc. de Confessar. sollic. tr. 1. c. 17. n. 8 & seq. velit, quod si talis Confessarius denunciaretur, veniret ab Inquisitoribus arbitraria pena plectendus; nihilominus *Seraph. Freit. loc. cit. & q. 11. n. 36.* docet, dictum Confessarium non esse denunciandum; neque Inquisitores pena arbitraria possent punire.*

20 Limitatur quarto prædicta conclusio, vt si Confessarius non sollicitet penitentem ad turpia, sed in actu confessionis, vel immediate, aut paulò antè, vel paulò post confessionem poculù ei præbeat amatorium, quo in somnum incidat, & sopitam illam agnoscat, non subijciatur iudicio Inquisitorum: siquidem huiusmodi femina somno sopita copulam non sentit: & propterea delationis locus esse nequit: & Confessarius prodere se ipsum non tenetur. Verùm si crimen probetur per Confessarii confessionem, tunc penas Pontificiarum constitutionum exoluet. Ità *Seraph. Freit. d. q. 9. n. 10. contra Grass. conf. 17. de penit. & remiss. a n. 2.* docentem, huiusmodi Confessarium omnino esse denunciandũ; cuius sententia nobis videtur probabilior: siquidem negari non potest, talem Confessarium maximam irreuerentiam intulisse Sacramento penitentiae, atq; idèd contraxisse suspicionem

hæresis: ergò Inquisitorum hæreticæ prauitatis iudicio subditur: quoniam, vt sæpè diximus Inquisitores non solum cognoscunt de crimine hæresis; sed de omni alio crimine, quod hæresis suspicionem præbet.

SECUNDA CONCLUSIO.

- 21 **N**on tantum Confessarii ad audiendas confessiones sacramentales ab Ordinarijs deputati, penitentes in confessione sollicitantes subduntur Pontificiarum constitutionum penis, suntq; Inquisitoribus denunciandi; sed etiã ipsimet Ordinarij si confessiones audiant, & consentientes sollicitent: Hæc conclusio est *Rod. Acug. de Confessar. sollic. q. 12. n. 9. & aliorum.* Vnde Episcopi, Archiepiscopi, Primate, Cardinales in eorum Ecclesijs Legati, Nuncij, & alij eiusmodi sollicitantes, quod absit consentientes in actu confessionis, & in alijs casibus supra relatis subijciuntur eisdem penis; & veniunt denunciandi sicut & Confessarii vt supra deputati ab ipsis Ordinarijs, vt supra sollicitantes. Probatur ipsa conclusio ex prædicta Gregoriana §. 4. in illis verbis, *Decernimus, & declaramus, quod omnes, & singuli Sacerdotes tam seculares, quam, &c.* vbi ipsa Gregor. loquitur generaliter de omnibus Sacerdotibus, vt supra sollicitantibus, cuiuscunq; dignitatis sint, & neminem excludit: ergò sub ea comprehenduntur non solum Confessarii deputati ab Ordinarijs ad audiendas confessiones, sed etiam ipsi Ordinarij, ad quos spectat deputare Confessarios. Si quidem lex generaliter loquens, generaliter debet intelligi, & quando non distinguit, nec nos distinguere debemus, vt in *l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præst.* Imò dato, & non concessio, quod dicta Gregoriana expressè loquatur de Confessarijs ab Ordinarijs deputatis, adhuc tamen debet extendi ad Ordinarios, si sollicitent: quoniã illa constructio fuit edita fauore animarum, vt ex ea colligitur: & propterea esto quod sit penalis extenditur ad Ordinarios sollicitantes: siquidem licet simus in penis; vbi tamen de animarum fauore, & utilitate Ecclesia agitur, & ratio eadem est, dispositio dilatur, vt per *Gloss. & ibi Barth. in auth. Sacramenta puerum,* vbi etiam *Soc. C. si aduersus vendit.* & id magis locum habet in casu nostro, vbi disponendi ratio est expressa: siquidem ex ratione legis expressa colligitur mens legis, *Clem. 1. de elect.*
- 22 Hinc fit, quod prohibitus legere libros hæreticorum, censetur etiam prohibitus illos audire: quia licet regulariter in penalibus non fiat extensio de persona ad personam; nihilominus quando identitas rationis est in lege expressa, vel indubitatè præsumpta, tunc habet locum extensio etiam in penalibus, vt habetur ex *Panor. in c. quia in insulis, de statu Monac. Imola, & Gemin. in c. postquam de elect. in 6.* ad quod facit *tex. in c. ex parte, de postul.* vbi prohibitio de aduocando facta Monachis, extenditur etiam ad Canonicos Regulares: siquidem licet sint diuersi; nihilominus in eis militat eadem Religionis ratio.
- 23 Nec obstat si dicatur, quod causæ maximè hæresis prædictorum Prælatorum à solo Romano Pontifice cognoscuntur, vt de Episcopis habetur in *Conc. Trid. de refor. sess. 24. c. 5.* etiã

si titulares tantum sint, iuxta ea, quæ habentur ex *Molina to. 6. de iust. & iur. tr. 9. disp. 28. n. 19. & Acug. de Confessar. sollic. q. 12. n. 7.* Imò si tantum electi sint, & approbati à S. P. quamvis non sint consecrati, quoniam iam iurisdictionem habent, *c. transmissam de elect. Molina loco citato, & Seraph. Freys. in addit. ad Acug. d. q. 12. n. 31.* Et de alijs Prælati Episcopis Superioribus est, *10. in c. Inquisitores de hæres. in 6. ac de Nuncijs, & alijs Officialibus Sedis Apostolicæ extat extrauag. Cum Mathaus eod. tit.* Quoniam respondetur, quòd licet Inquisitores hæreticæ prauitatis non possint huiusmodi Prælatos punire; possunt tamen dicta testium excipere, & seruare, A. S. denuncianda, vt in *d. c. Inquisitores, Villadiego de hæret. prauit. q. 7. n. 15. Siman. de Cathol. inst. c. 23. nu. 8. & in praxi hæresis, c. 8. n. 2. Molina ubi supra, Farinat. de hæresi, qu. 186. n. 116. & Acug. d. q. 12. n. 9.* vbi etiam nu. 10. addit. posse Inquisitores Episcopos tenere, ac carcerare si horum fuga timeatur, donec eorum delicta ad S. A. deferantur, vt docet etiam *Villadiego loco citato*; quamuis parcissimè debeant ea facultate vt, cum generaliter eis interdicitur processio in Episcopos, per *Conc. Trid. d. c. 5.* Imò refert *Pegna* inter Apostolicas litteras, fol. 128. 3. p. *Dir. com. 76.* extare extrauag. Pij IV. æditam sub anno 1563. qua statuitur, vt Eminentissimi Cardinales in tota Christiana Repub. generales Inquisitores, in Episcopos animaduertere possent; & in alios quoslibet Prælatos, de quibus ibi, eosque moneant, citent, requirant, vt infra certum terminum personaliter compareant, sub pœnis in d. extrauag. contentis; Et cū processus cõpilatus fuerit S. D. N. referatur, vt debita, ac iusta sententia contra tales promulgetur. Hanc eandem extrauag. refert *Emanuel Rodriq. to. 2. Regular. qq. q. 1. ar. 1. ad fin. & Farin. de hæresi, q. 186. n. 123.*

TERTIA CONCLUSIO.

25 **S**acerdotes non approbati ab Ordinario, atque idè non deputati ad audiendas confessiones, si audientes eas, & fingentes habere facultatem excipiendi confessiones; pœnitentes sollicitent, subduntur iudicio Inquisitorum hæreticæ prauitatis, Pontificijs pœnis, & veniunt denunciandi. Hæc conclusio est *Acugn. de Confessar. sollic. qu. 14. n. 4. Ioan. Sanc. in se. lect. disp. 11. nu. 39. & Diana to. 1. tr. 4. de denunci. resol. 17. & to. 4. tr. 5. de Confessar. sollic. resol. 8.* qui pro hac conclusione adducit etiam *Castr. Palaus tr. 4. disp. 9. pun. 9 nu. 1.* Et ex eis aliqui eam ampliant, etiam si mala fides Confessarij, & pœnitentis interueniat, vt quia vterque cognoscit, confessionem inuvalidam esse: Et procedere non solum attenta dispositione Gregorianæ constitutionis contra sollicitantes editæ; sed etiam attentis alijs antiquis Pontificum Bullis, ac Decretis. Rationem autem hanc esse volunt, præsertim *Castr. Palaus loco citato*; quia Sacerdos quamuis iurisdictione careat, absolutè dicitur Confessarius, cum ordinis potestatem habeat, & à peccatis venialibus, & mortalibus alijs confessis possit absolueri; & ab omnibus in articulo mortis. Vndè ex hoc patet responsio ad rationem *Portelli*, & aliorum,

quos pro contraria sententia supra rectulimus: Se re vera si aliter esset dicendum quilibet Sacerdos simplex sub hoc colore posset eludere decreta Inquisitorum, & constitutiones Pontificum.

† Adde: quod idem docet *Pater Quartus de casibus reseru. sect. 1. c. 1. difficult. 6.* qui tamen quoad reseruacionem factam ab Episcopo ait non eos ligari, nisi Confessarios approbatos ad confessiones audiendas, vt patet ex verbis, quibus fit reseruatio.

26 Ampliatur hæc conclusio, vt quæ diximus de Sacerdote simplici non habente facultatem audiendi confessiones ab Ordinario, vera sint, & locum sibi vendicent in Sacerdotibus, qui eiusmodi facultatem non habent, eo quod excommunicati sint, denunciati, aut publici Clericorum percussores, suspensi, aut degradati, & confessiones audientes confidentes ad turpia sollicitant, vt habetur ex *Acugn. loc. cit. q. 14. n. 4. cum plur. seq. quem sequitur Seraph. Freys. in addit. ad ipsum Acugn. ibi, n. 13.* qui dicit hanc sententiam esse verissimam, vbi pœnitens bona fide eis confiteatur credens iurisdictione habere: & id non tam ob fraudem, qua vitur Confessarius in decipiendo pœnitentem; sed quoniam tenetur hoc casu ad sigillum confessionis, vt habetur ex *Henriq. cum communi, lib. 6. de pœnit. c. 21. §. 4.* & quia valida est confessio, si obtenta iurisdictione absoluat, iuxta ea, quæ habentur ex *Soto in 4. d. 18. q. 4. ar. 5.* Et in omnem euentum hi non poterunt effugere dispositionem Gregorianæ, in qua excommunicantur omnes Sacerdotes sollicitantes, vt supra ostendimus *concl. præced. at Sacerdotes excommunicati, suspensi, &c.* & qui non habent facultatem absoluendi, ad audiendi confessiones non desinunt esse Sacerdotes.

QUARTA CONCLUSIO.

27 **L**aicus, vel Clericus occultè se ponens in loco confessionibus deputato, & simulans Sacerdotem esse ibi sem inam ad turpia sollicitet, licet non comprehendatur sub Pontificijs constitutionibus contra sollicitantes; si tamen absolutionem impendat, incidit in dispositionem constitutionis Gregor. XII. editæ contra non Præbyteros audientes confessiones, & absolutionem consentibus impendentes, atque idè iudicio Inquisitorum subijcitur, & venit denunciandus. Hæc conclusio est *Rodriq. tom. 2. qq. Regular. q. 28. ar. 2. & in sum. p. 2. c. 33. n. 3.* & aliorum, quos refert, & sequitur *P. Diana to. 1. tr. 4. resol. 15. & 16.* Prima pars conclusionis patet, quoniam tam constitutiones antiquæ, quàm nouissima Gregor. XV. latæ contra sollicitantes imponunt pœnas Sacerdotibus sollicitantibus: ergo non videntur comprehendere Laicos, vel Clericos, qui Sacerdotes non sint: quoniam regulariter in pœnalis non fit extensio de personâ ad personam, vt sæpè diximus. Vndè ob id ante Gregorianam Gregor. XV. non nulli Doctores existimarunt, Confessarios sollicitantes in confessione pueros non comprehendi sub constit. Pij IV. Pauli V. & alijs æditis ante d. constitutionem Gregor. XV. Secunda pars conclusionis probatur per supra

relatam constitutionem Gregor. XIII. relatam à *Rodrig loco citato*, per quam datur facultas Inquisitoribus hæreticæ prauitatis procedendi contra non Præsbyteros excipientes fidelium confessions, & absoluentes. Vndè ipse *Rodrig* quem sequitur *Diana d. resol. 16.* putat, Clericos, & Laicos prædictos excipientes confessiones, & confitentes sollicitantes, & non absoluentes non subijci Inquisitorum iudicio; sed ab Ordinario esse puniendos: si verò absolute

28 rionem impendant, ab ipsis Inquisitoribus. Ego autem arbitror, quòd in vtroque casu, etiam si absolutionem non impendant, huiusmodi Laicos, & Clericos, qui Sacerdotes non sunt, & confessiones audiunt, & confitentes sollicitant, quamuis non comprehendantur sub Pontificijs constitutionibus contra Sacerdotes in confessione sollicitantes confitentes editis; non tamen iudicium Inquisitorum effugere, quin debitas pœnas, non exoluant: Siquidem ob simulatum Sacerdotium veluti de hæresi suspecti subduntur Inquisitoribus. Vndè *Acugn. de Confessar. sollicit. q. 13. n. 10.* testatur Conimbricæ in publico illo, & solemnè fidei actu, anno 1610. vidisse, quendam de leui abiurare, qui ad Diaconatum tantum promotus, præbiteratum exercebat, iuxta ea, quæ habentur in *c. 2. de Cler. nō ordin. ministr.* Et Gregor. XIII. eiusmodi crimen audiendi confessiones ab eo, qui Sacerdos non est, tanquam hæresim sapiens, Inquisitoribus hæreticæ prauitatis subiecit puniendum, vt supra diximus, cuius constitutionem de verbo ad verbum refert, *Acugn. loc. cit. n. 17.* Et iam antea statutum fuerat à Paulo IV. nostræ Religionis fundatore, ac Papa Sanctissimo

29 simo, ac doctissimo per specialem constitutionem, inito Inquisitorum Concilio, quam feruari iussit Clem. VIII. anno 1601. de quo *Quaran. in sum. Bull. ver. Ordo, & Farinac. de hæresi, q. 193. n. 39.* & latè *Seraphin. Frey. in addit. ad ipsum Acugn. d. q. 13. n. 29. cum plur. seq. qui n. 31.* ad hoc vt Laici, & Clerici prædicti confessiones audientes efficiantur de Inquisitorum iurisdictione non exigat, vt absolutionem impendant; quia illa dictio, & in d. constitutione Gregorij XIII. contenta vult poni alternatiuè, non autem coniunctiuè, sic ut sæpè in iure ponitur, vt in *c. 2. de homic. & propterea ad incurredas pœnas in d. constitutione contentas. satis est si confessiones audiat, vel absoluat. Vndè si præfati Laici, & Clerici, qui Sacerdotes non sunt, confessiones audientes, etiam si non absoluant, hæresis suspicionem contrahunt; multò magis eam contrahent, si audientes confessiones mulierum, eas ad turpia sollicitent. Etenim Inquisitores non solum cognoscunt de hæresi, sed de quolibet alio crimine, quod præbet suspicionem hæresis, vt in *c. accusatus de hæretic. lib. 6. Param. de origine Inquisitorum, qu. 10. n. 97. & alij.**

30 Ampliatur hæc conclusio, vt idem dicendū sit de Laico interprete sollicitante in confessione mulierem, cuius est interpret: is enim quamuis non subijciatur Pontificijs constitutionibus contra sollicitantes editis, cum non sit Sacerdos, nec Confessarius, nec se teneat ex parte Confessarij, sed potius ex parte pœnitentis, vt docent *Ioan. Sans. in select. disp. 11. n. 10.*

& 37. Castr. Palaus tr. 4. disp. 9. pun. 9. n. 6. Soufa in Aphorif. Inquis. lib. 1. c. 34. n. 14. & de Confess. sollicit. tr. 1. c. 10. n. 3. Fagund. de præcep. Eccl. in nouissima editione, præcep. 2. lib. 4. c. 3. n. 78. & nouissimè P. Diana to. 4. tr. 5. resol. 9. qui id ampliatur etiam si interpres sit Sacerdos, per rationem supra relatam, nempe quòd se teneat ex parte pœnitentis; nihilominus negari non potest, quin talis Interpres abutatur Sacramento pœnitentiæ, & grauem iniuriam illi inferat; atque idèd cum contrahat hæresis suspicionem iudicio subditur Inquisitorum, iuxta ea, quæ supra adnotauimus. Eò magis, quoniam Interpres licet Laicus participat aliquid de actu claus, vt habetur ex *D. Th. in addit. ad 3. p. q. 11. ar. 3. in corp. Suar. de pœnit. disput. 33. sec. 5. n. 4.* Vndè *Seraph Frey. in addit. ad Acugn. de Confessar. sollicit. qu. 15. n. 27.* inquit, quòd Interpres sub nomine Sacerdotis comprehenditur, siue extensiuè, siue per participationem. Et quamuis Innoc. III. in nostro cap. solū Sacerdotem ad sigilli vinculum declarauerit strictum; attamen omnes Doctores communiter docent, Interpretem teneri ad sigillum non minus, quàm Sacerdos teneatur, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 8. n. 7. Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 19. §. 9. in addit. litt. F.* Siquidem de actu claus participans, participat etiam sigilli rationem, vt habetur ex eodem *D. Th. in 4. d. 21. q. 3. ar. 4. ad 3.* Ex quibus patet præfatum interpretem in omnem euentum esse Inquisitoribus denunciandum, tanquam suspectum de hæresi, propter abusum Sacramenti, maximè si illud assumat, vt medium ad peccandum. Etenim Inquisitores non solum de hæreticis cognoscunt, sed etiam de suspectis de hæresi, vt supra diximus.

31 Secundò ampliatur, vt conclusionis huius dispositio extendatur quoque in mandantem Confessario, vt pro se pœnitentem sollicitet: atque idèd licet eiusmodi mandans non comprehendatur sub Pontificijs constitutionibus editis contra Sacerdotes sollicitantes; nihilominus si mandans mandauerit Confessario, vt in confessione pro se sollicitet pœnitentem, non effugiet Inquisitorum iudicium. Etenim quamuis pœna statuta contra agentes, non includat mandantes, licet mandans dicatur moraliter facere, vt in *l. 1. §. de iecisse, ff. de vi, & vi arm. & de hac re latè egimus in nostris Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. can. 1. qu. 48. n. 17.* atque idèd mandans sollicitare, vt supra, non includatur sub constitutionibus Pontificijs, contra Sacerdotes sollicitantes in confessione pœnitentes, latis; vt habetur ex *P. Diana to. 1. tract. 4. de denunci. resol. 22.* nihilominus negari non potest, quin talis mandans dicatur abuti Sacramento pœnitentiæ, & grauem illi inferat iniuriam: & propterea hæresis suspicionem cum contrahat, eius criminis cognitio ad Inquisitores ipsos pertinet, iuxta ea, quæ supra adnotauimus.

32 Terriò ampliatur ipsa conclusio, vt ea, quæ diximus de Laicis, Clericis, Interprete, ac mandante extendantur quoque ad pœnitentem sollicitantem ad turpia confessarium in actu confessionis, ante vel post, & in alijs casibus supra relatis. Etenim quamuis non comprehen-

hendatur sub Pontificijs constitutionibus contra sollicitates editis, cum de Sacerdotibus sollicitantibus dumtaxat loquantur, & cum sint pœnales non patientur extensionem, vt contra *Belloth. de casib. reseru. p. 2. q. 9. n. 51. & Param. de Orig. Inquis. lib. 3. q. 10. in fine, docent Ricc. in praxi, p. 3. resol. 67. n. 1. Sanctarel. in select. disp. 11. n. 24. Bonac. in tract. var. disp. 6. pun. 3. n. 20. Diana 10. 1. tr. 4. resol. 23. & 10. 4. tr. 5. resol. 42. & eo magis, quia constitutiones Pontificiz in Confessarios diriguntur ad illorum audaciam, & iniquitatem comprimendam, cum eiusmodi scelus in feminis rarò contingere soleat, & lex adaptetur ad ea, quæ frequentius accidunt, *l. nam ad ea. ff. de legib.* Nihilominus si penitens sollicitas Confessarium pro medio assumat sacramentalem confessionem ad eum alliciendum, proculdubio eandem de hæresi contrahit suspicionem, quam contraheret Confessarius, qui penitentem sollicitaret: quod aperte colligitur ex Constitutionibus Pij IV. & Pauli V. in illis verbis, *Nos in animum ducere nequeunt, quòd qui de fide catholica rectè sentiunt Sacramentis ab Ecclesia Dei institutis abutantur.* At omnia crimina de hæresi, vel hæresis suspicionem præsentia, ad Inquisitorum iurisdictionem pertinent, vt sup. ostendimus ex *tex. in c. accusatus, in princ. de hæret. in 6. Paramo de Orig. Inquis. q. 10. n. 97.* Vnde quamuis in Bullis Pontificijs non fiat mentio de confitentibus ad turpia in confessione sollicitantibus Confessarios; nihilominus Confessarij sollicitati tenentur mulieres, & confitentes eos vt sup. sollicitantes denunciare: siquidem vnusquisq; de iure naturali, ac Diuino sub lethali culpa tenetur reuelare crimina, quæ vergunt in damnum publicum, qualia sunt non tantum hæreses, sed etiam, quæ suspicionem vehementem tribuunt hæresis, vt inferius, Deo duce, agemus de denunciatione tractantes. Nec obstat si dicatur, quòd Confessarius denunciando penitentem ipsum in confessione sollicitantem, exponatur periculo reuelandi confessionem, quoniam sollicitatio non pertinet ad sigillum confessionis, cum mulier non confiteatur peccatum, sed incitet Confessarium ad peccandum: & non dicitur accedere ad Sacramentum penitentiz; sed fide, accedit ad Sacramentum, & eo vitur ad alliciendum, ad turpia ipsum Confessarium. Quæ diximus extendimus etiam si Confessarius sollicitationi consentit, vt sup. ostendimus *concl. 1. ampl. 3.**

33 Et quamvis *Rodor. de Acug. de Confessar. sollicit. q. 11. n. 11.* distinguat in hac re, quod aut mulier, quæ Confessarium prius sollicitauit, eandem libidinofis animi significationem semper retinuit: aut interruperit, manseritq; solum turpibus actibus peragendis habitualiter disposita: nam priori modo licet postea sollicitetur à Confessario putat, eiusmodi scelus non spectare ad Inquisitores; secus autem secundo modo: nihilominus *Seraph. Freys. in addit. ad ipsum. Acug. d. q. 11. n. 18. cum plur. seq. in vtroq; casu* probat talis Confessarij punishmentem pertinere ad Inquisitores: siquidem in vtroq; casu grauius offenditur puritas Sacramenti, & tam mulier sollicitans Confessarium, quam Confessarius sollicitatus postea sollicitans redduntur de hæresi suspecti. Imò Confessarius citrà propriam

sollicitationem, si ad solam sollicitationem mulieris veniat ad copulam cum ea, non ob id excusatur, quin ab Inquisitoribus puniatur: cum ipse sui officij, ac status memor id non admittere debebat; sed vafra illam mulierem in confessione, seu sub confessionis prætextu ad turpia allicientem reijcere; insistentem verò deserere, & aufugere; vnde cū id non egerit cooperari, atq; idè agere potius dicitur, quàm pati, nisi ob merum, aut ad euitandam infamiam consenserit, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *concl. 1. limit. 3.*

34 Sic ampliata limitatur primò hæc conclusio, vt licet laicus, vel Clericus occultè se ponens in loco confessionis, & sollicitet confitentem, subdatur Inquisitorum iudicio; nihilominus si Laicus, vel Clericus necessitatis tempore audiat confessionem alicuius mulieris, eidemq; absolutionem impendat verbis deprecatorijs, & sollicitet eam, non subijcitur Inquisitorum iudicio; siquidem non incidit in Bullam Gregor. XIII. latam contra laicos audientes confessiones, & simulates se Sacerdotes esse, de quibus sup. diximus; nihilominus laicos, vel Clericos, qui necessitatis tempore, nempe naufragij, incendij, vel ruinæ audiuit confessionem mulieris, & immediatè post completam confessionem, & post impensam absolutionem deprecatoriã, cessante periculo incendij, ruinæ, aut naufragij, mulierem ipsam sollicitet, non subijcitur iurisdictioni Inquisitorum: eandem non absoluit sacramentaliter, atq; idè non fuit abulus Sacramento penitentiz, nec Sacerdotem se esse simulatit audiens, & excipiens eiusmodi confessionem, nec vllam iniuriam intulit ipsi Sacramento: & propterea eo casu non contrahit suspicionem hæresis. Et quamuis *tex. in c. quem penitet, de penit. d. 1. dicat,* penitentem in articulo mortis constitutum posse sua peccata laico confiteri, & *in c. sanctum est, de consecr. d. 4. referatur* quendam naufragū in articulo mortis per laicum reconciliatum; nihilominus est id quòd laico fieri possit peccatorum confessio, & ob ruborem penitentis fructum afferat ex opere operantis; non tamen illa confessio est sacramentalis: nec laicus confessum absolueret potest sacramentaliter, cum non habeat clauum potestatem, vt latè ostendimus in nostris *Commentar. in Bulla Cœna, lib. 3. §. 2. q. 5.* Tenetur tamè eiusmodi laicus confessionem excipiens peccata sub sigillo secreti sub mortali retinere, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 8. n. 7. & f. 18. n. 51. Toler. lib. 3. sua sum. c. 16. n. 3. ad fin. & Suar. de penit. disp. 33. sec. 2. n. 3. & sec. 4. n. 4.*

† Adde ad vberiore[m] doctrinam id quod ait idem *Pater Quartus, cit. difficul. 6. n. 6.* nempe quoad denunciationem faciendam ex vi Bullæ Greg. XV. sub ea comprehenduntur etiam simplices Sacerdotes. vt conitat ex verbis Bullæ; vt docet *Lezana sum. verb. Denunciatio n. 6.* citans *Acugnam, Sanctarellum, Trimarcum,* & alios, vt notat etiam *Diana p. 1. tract. 4. ref. 15.* Sed neq; laici, neq; Clerici nondum promoti ad Sacerdotium comprehenduntur nomine personarum, quæ denunciari debent ob sollicitationem factam in confessione, vt clarè patet in Bullis Pontificijs hac de re editis; quia hic casus difficiliter contingere possit, vt non Sa-

cerdos fingat se esse Confessarium, & sollicitet aliquē in confessione: noluerunt Summi Pontifices, eum comprehendere sub hac lege. Vidē *Lexanam, & Dianam, & alios sup. cit.* Sicuti non incidit in casum referuatum Episcopali Confessarius simulādo se excipere confessionem, quam sollicitat, quia hoc non exprimitur, cūm dicat solum in actu verę confessionis, vel immediatē post. Benē verum, est denunciandus ex vi Bullę Pontificię, in qua id clarē exprimitur; de eo, qui simulat confessiones audire. Sed non est denunciandus is, qui manet in confessionario non simulando confessionem, itā *Lexana cum alijs.*

95 Secundō, limitatur hęc eadem conclusio, quoad secundam ampliacionem, vt itā demum mandans Confessario, vt pro se sollicitet eius pœnitentem subdatur iudicio Inquisitorum, quando sollicitationem mandat fieri in confessione, vel occasione confessionis; Secus autem si pœnitentem simpliciter mandat pro se sollicitare, & Confessarius eam sollicitet in confessione: nam tunc non subderetur iurisdicōni Inquisitoris; eo quod nullam hęcresis suspicionem diceretur contrahere: nam licet Confessarius suspicionem ipsam contrahat vehementem, cūm Sacramento pœnitentię fuerit abusus, & gravem illi iniuriam inferat, assumendo illud, vt medium ad eiusmodi scelus committendum; mandans tamen tanti sceleris non potest dici particeps, sed simplicis tantum lenocinij, & ideo cūm non contrahat suspicionem hęcresis, non subditur Inquisitoris iudicio quod tamen verum puto, nisi mandans certō sciret, Confessarium sollicitaturam in confessione, aut occasione, seu prætexitū confessionis, nec aliter fieri posse; quoniam tunc mandans tacitē consentire dicitur, ac mandare tantum nefas, & itā hęcresis præsumptionem contrahere, & Inquisitorum iudicio subditur: siquidem taciti, & expressi eadem est virtus, *l. cum quid, ff. si cert. potat.*

96 Tertiō, limitatur ipsa conclusio, quoad tertiam ampliacionem, vt tūc vera sit, quando mulier sollicitans Confessarium in confessione Sacramentali, pro medio assumat ipsam Sacramentalem confessionem ad alliciendum Confessarium; quoniam tunc contrahit suspicionem hęcresis: Secus autem si Sacramentum ipsum non assumat, vt medium, vt supra ad alliciendum Confessarium, cūm supponatur eam paratam illum sollicitare in quolibet alio loco, itā vt sollicitatio illa facta in confessione fuerit habita accidentalitē non considerando, nec abusum, nec iniuriam tanti Sacramenti: tunc enim fortē talis mulier veniret coercenda ab Ordinario, non autem ab Inquisitoribus hęcreticę prauitatis, iuxta ea, quę habentur ex *Acugn. de confess. sollicit. q. 9.* Sed circa rem hanc aliorum iudicio me submitto: nam quod eo etiam casu sit denuncianda, videtur probabile; quoniam negari non potest, quin re ipsa magnam iniuriam inferat Sacramento; atque ideo quoad forum exterius saltem hęcresis contrahat præsumptionem.

An pœnitens si ad turpia per Confessarium in confessione sollicitetur, teneatur in conscientia sub lethali culpa Inquisitoribus, aut Ordinario eum denunciare.

§ E C. X.

S Y M M A R I V M.

- 1 Per pœnitentem intelligitur, tam femina, quam masculus. Et quid per confessionem intelligatur. Et an sollicitatus ad turpia teneatur sub mortali denunciare sollicitantē.
- 2 Singulis annis per Inquisitores ferantur edicta, vt denunciarentur nonnulla crimina, & signanter crimen hęcresis, vel quod eius præbeat suspicionem.
- 3 Estatq; Decretum Sacra Vniuersalis Inquisitionis de propalandis suspectis de hęcresi sub pœna excommunicationis lata sententia.
- 4 Obligatio denunciandi sollicitantes est iuris naturalis, ac diuini, & n. 26.
- 5 Sollicitati ad turpia à Confessarijs eos denunciare tenentur, siue ad peccata vetera sollicitati sint, siue ad peccata alterius generis.
- 6 Non solum ad turpia sollicitati sollicitantem denunciare tenentur, sed quilibet alius, qui feminam, vel puerum audierit sollicitatum.
- 7 In Sancto Officio contra Reos admittuntur Testes etiam inhabiles, vt excommunicati, criminosi, infames, & periuri.
- 8 Sententia Homoboni, afferentis, non teneri ad denunciandum, qui sollicitantem audiuit à non fide dignis, & solum teneri denunciare feminam sollicitatam, non admittitur à P. Dian.
- 9 Sollicitati ad turpia per Confessariū in confessione, vel alterius Sacramenti administrationem illum denunciare tenentur, etiam si crimen probare non possint.
- 10 Quamuis denunciator de iure suam denunciationem probare tenebatur, contrarium tamen seruetur de Consuetudine.
- 11 Fœmina sollicitata, sollicitationem non probans, in crimen non incidit talionis.
- 12 Sollicitati ad turpia tenentur denunciare sollicitantem intra terminum, in Inquisitorum edicto præfixum, vel cum primum potuerint.
- 13 Aliquando fœmina sollicitata Confessarium sollicitantem denunciare tenetur etiam ante impletum terminum publicationis edicti Inquisitorum.
- 14 Sollicitati ad turpia, adeo denunciare obligantur sollicitantem, vt nequeant absolui à secundo Confessario, nisi prius denunciarent.
- 15 Pœnitens illa, que firmiter promittit se denunciaturam, absolvenda est, si adsit causa differendi denunciationem.
- 16 Fœmina in excommunicationem incursea ex eo, quod non denunciavit Confessarium ipsam sollicitantem, an absolui possit vi Bullę Cruciatę.
- 17 Licet femine sollicitatę, & quilibet alij, qui sollicitationem sciunt absolui nequeunt, nulla

la praua deum citatione; Ipse tamen Confessarius qui sollicitauit denunciare se non tenetur.

27 Mulier sollicitata ad turpia per Confessariū, denunciare tenetur, quamuis ipsa sollicitationi consenserit.

28 Non tamen tenetur proprium consensum manifestare, nec poterit super id ab Inquisitore, vel Episcopo interrogari.

29 Adducitur tenor litterarum Card. Mellini ad Card. Carasam Archiepiscopum Neapolitanum rescriptarum.

20 Multo magis facienda est complicitum denunciatio in crimine hæresis formalis.

21 Confessarius, cui sollicitata aperuerint, sollicitationem ab alio Confessario esse factam, admonere eas tenetur, ut denuncient.

Quod si admonitionem pratermiserit, vel non teneri denunciare, docuerit, pro modo culpe punietur.

22 Quamuis determinatio illa Sacr. Congregationis sub die 15. Decembris 1613. localis sit obligans tantum Roma; tamen Gregoriana Constitutio est Vniuersalis, alligans omnes quorumcumque locorum.

23 Secularis præfatis determinationibus, ac Gregoriana Constituzione, adhuc sub lethali culpa tenentur Confessarij, monere pœnitentes sollicitatas, easque docere, teneri Confessarios sollicitantes Sancto Officio denunciare.

24 Iure naturali, & diuino tenentur Confessarij hanc monitionem facere, nec eos absolueri, donec delictum Sancto Officio denuncient. Nec potest sollicitata ab excommunicatione dissolui, quam forte contraxit ob non factam denunciationem vigore cuiuscumque Iubilei, aut Bulla Crucata.

25 Ratio assignatur, quare pœnitentes sollicitata absolui nequeant, nisi præmissa denunciationse.

26 Pœnitens sollicitatus ad turpia, Confessarium sollicitantem denunciare non tenetur, nec potest per aliū Confessariū ad id cōpelli, si non uerit, ipsū esse emendatū, et n. 29. sed tenet. 30.

27 Non desunt, qui hanc eandem sententiam ad hæreticum extendunt formale, ut denunciari non debeas, si sit emendatus.

28 Hæreticus dogmatizans, qui priuatim homines à fide auerit, est denunciandus, nulla præuia correctione.

29 Solo iure natura, & diuino excusatur à denunciationse Confessarij, quem scit esse emendatum mulier sollicitata, sed non stantibus Inquisitorum edictis, qua simpliciter præcipiunt denunciationsem absque correctione, præsertim in hæresi formali, sed tenet n. 30. & 31.

30 Regulariter loquendo sollicitationis crimen, quantumuis occultum omnino denunciandum est, prætermissa secreta admonitione.

31 Certum est hæreticum esse denunciandum citra monitionem.

32 Pœnitens sollicitata excusatur à denunciando Confessarium sollicitantem, si ex denunciationse probabiliter timeat aliquod notabile damnum in fama, sed tenet n. 37.

33 Mulier sollicitata à Confessario, siue Monialis sit, siue Secularis, si Inquisitorem adire nequit, satisfaciet, si denunciaret per Episco-

lam ad eum Missam, &c.

34 Metus infamia non cadit in constantem uirum. Sed distinguitur Metus de facto à Metu iuris.

35 Non obstante metu infamia mulier sollicitata denunciare tenetur Confessarium sollicitantem.

36 Confessarius qui postea Mulieris sollicitata confessionem exceperit non debet ad sui libitum confessionem excipere, si illa sollicitationi consenserit sed debet prius Episcopum, consulere, vel Inquisitorem.

An Creditor Magna quantitatatis teneatur debitorem suum hæreticum denunciare, si timeat, difficultatem habere recuperandi debitum à fisco.

37 Mulier sollicitata, haud compelli potest ad denunciandum Sacerdotem, à quo fuit in confessione sollicitata, si certe scit illum fuisse ab alio denunciatum.

38 Pœnitens non tenetur, nec compelli potest ad denunciandum Confessarium, quem scit fuisse sollicitatum à Muliere, & sollicitationi consensisse. Vbi uide etiam additionē.

39 Sollicitata ad turpia per Confessarium, an illum denunciare teneatur si certo sciat, eum bene sentire de Sacramentis, eamque sollicitasse stimulis tantum libidinis compulsam.

40 Puer sollicitatus ad turpia in confessione, vel etiam fœmina sollicitata, extra Confess. in Gregoriana Constituzione non includitur, sed uide add. præcipuam.

41 An præfata Constitutio crimina tantum respiciat in futurum committenda, non autem antè illius editionem commissa.

1 **A**D intelligentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quòd dum quærimus, an pœnitens si per Confessarium ad turpia in confessione sollicitetur in conscientia teneatur, eum denunciare Inquisitoribus, vel Ordinario; per pœnitentem intelligimus, tam fœminam, quàm masculum, iuxta ea, quæ supra adnotauimus sect. 3. vers. *Qua diximus*. Et per turpia intelligimus sollicitationem, tam ad peccata uenera, quàm ad peccata alterius generis, per ea, quæ supra cumulauimus sect. 7. concl. 1. & 2. & denique per confessionem intelligimus de sollicitatione facta, tum in actu confessionis, vel immediate, vel paulò antè, vel post confessionem, aut occasione, & prætextu confessionis; tum etiam de sollicitatione extra confessionem in confessionario, de quibus latè supra egimus d. sect. 7. & 8. tum denique de sollicitatione in administratione aliorum Sacramentorum, iuxta tradita per nos d. sect. 7. concl. 3. In his igitur casibus quærimus, an ad turpia sollicitatus teneatur denunciare sollicitantem, itaut si non denunciaret, mortaliter peccet.

2 Ad hanc difficultatem responderetur breuiter affirmatiuè. Etenim singulis annis feruntur edicta per Inquisitores hæreticæ prauitatis, in quibus sub pœna excommunicationis præcipitur denunciari nonnulla crimina, & signanter crimen hæresis, vel quod suspicionem præbeat hæresis. Imò adest decretum sacre vniuersalis Inquisitionis Romanæ de hæreticis, seu de hæ-

teſi ſuſpectis ſub pœna excommunicationis late ſententiæ iudicialiter propalandis, editum die Ianuar. 1623. quod de verbo ad verbum refert *P. Diana tom. 4. tr. 5. reſol. 41.* vbi ob id putat, ſcientes eiufmodi criminoſos teneri eos denunciare ſub dicta cœſura, etiam ſi non publicarentur edicta Inquiſitorum: atque ided certum eſt peccare mortaliter non denunciantes ad turpia ſollicitantes, de quibus agitur, cum contrahant ſuſpicionem hæreſis, vt ſupra oſtendimus ſect. 3. & 4. & excommunication non contrahatur, niſi propter letalem culpam, vt in *c. nullus 11. q. 3.* Hanc ſententiam in ſpecie docent *Acugna de Confessar. ſollic. q. 21. n. 6* & ſeq. *Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 2. n. 6. in fine, Sancharel. de hæreſi, c. 46. dub. unico, n. 10. Rodriq. tom. 2. q. 99. Regular. q. 27. ar. 1.* quam ſententiam communem eſſe teſtatur, idem *Diana loc. cit. reſol. 3.* & hodiè claram eſſe patet ex vi Bullæ Gregor. XV. §. 7. in illis verbis: *Mandantes omnibus Confessarjjs, vt ſuos pœnitentes, quos mouerint fuiſſe ab alijs, vt ſuprà ſollicitatos, moneant de obligatione denunciandi ſollicitates.* Hanc autem denunciandi obligationem ſollicitatas alligantem, non modò humanam, ſed etiam naturalem, ac Diuinam eſſe conſtat. Siquidem iure naturali, ac diuino tenentur ſollicitatæ Confessarjos ſollicitantes denunciare: quoniam eiufmodi crimen cum tribuat vehementem de hæreſi ſuſpicionem, connumeratur inter crimina publica contra commune bonum, qualia ſunt rebellio à proprio Principe, proſtitio Ciuitatis, falſificatio monetarum, maleſicia, ars magica, apoſtaſia à fide, hæreſis, & vehemens ſuſpicio hæreſis, & alia eiufmodi, de quibus *Nasar. in Man. c. 18. n. 58. ſal. 22. in D. Thom. q. 68. ar. 1. contr. 1. Genuen. in praxi Epiſc. c. 23. aliàs 18. n. 1. & Alphons. Caſtr. lib. 2. de iuſta hæreſ. punie. c. 25.* Vndè cum hæc crimina de iure naturali, ac diuino teneatur vnuiſque manifeſtare, iuxta ea, quæ habentur ex *Rodriq. 10. 1. q. 99. Regular. q. 26. ar. 4. & D. Tho. 2. 2. q. 27. ar. 1.* conſequenter fit, vt prædictæ mulieres ſollicitatæ à Confessarjjs ad turpia, vt ſupra, ſub mortali teneantur eos denunciare Inquiſitoribus, vel Ordinarijs; ſeruatis tamen ijs, quæ ſupra adnotauimus, ſect. 4.

4 Ampliatur primò hæc conſuſio, vt ad turpia ſollicitati à Confessarjjs teneantur eos denunciare, ſiue maſculi ſint, ſiue ſcœminæ, ſiue ſollicitatio fiat ad peccata venerea, ſiue ad peccata alterius generis, in confeſſione, vel in adminiſtratione alterius Sacramenti, iuxta ea, quæ ſupra diximus in adnot. Etenim ſollicitas in omnibus præſatis caſibus contrahit ſuſpicionem hæreſis, vt ſupra oſtendimus ſec. 3. ver. *Qua diximus, ſec. 7. concl. 1. & 2. & 3. & cœcl. 8.* de peccatis verò alterius generis, vide in *add. præcipua Lezanam, & alios, contrarium ſententes.*

5 Secundò, ampliatur, vt non ſolùm ad turpia, vt ſuprà ſollicitati teneantur Confessarjom ſollicitantem denunciare, ſed quilibet alius etiam, qui ſciat, aut audierit aliquem puerum, aut aliquam mulierem in prædictis caſibus fuiſſe ſollicitatam, vel ſollicitatam ad turpia: ſiquidem ſollicitans cum contrahat ſuſpicionem hæreſis, non ſolùm à ſollicitatis, ſed etiam à

quibuſcumque eiufmodi crimen ſcientibus debet denunciari. Et quamuis in alijs criminibus regulariter, qui ea tantùm audierint, non teneantur denunciare, maxime ſi ij, à quibus audierint non ſint fide digni; nihilominus vbi agitur de crimine hæreſis, vel de ſuſpicione hæreſis, etiam qui talia crimina ab alijs audierunt, tenentur denunciare: quoniam edicta Inquiſitorum, quibus præcipitur ea reuelari abſolutè, & citrà vllam diſtinctionem loquuntur, præcipiendo ſub pœna excommunicationis, vt ſi quis ſciuerit, vel audierit delicta in edicto cœntenta, Inquiſitoribus denunciet. Ità *P. Diana to 4. tr. 5. reſol. 28.* qui addit non pertinere ad eum, qui denunciaturus eſt, diſcernere, an ille, à quo id audiuit ſit bonæ famæ, vel leuis conditionis. Etenim in S. Officio contra Reos admittuntur teſtes aliàs inhabiles, vt excommunicati, criminoſi, infames, periuri, &c. vt in *c. in fidei fauore de hæreſ. in 6.* Et hoc ided, quia crimen hæreſis, vel quod præbet ſuſpicionem hæreſis, vt eſt crimen ſollicitationis, de quo agitur, eſt ità graue, ac pernicioſum Reip. vt meritò in eius deteſtationem tales teſtes admittantur, vt ſic facilius extirpari valeat. Hanc eandem ſententiam videtur ſequi, *Thom. à Leſu in lib. de viſit. tr. 1. c. 15. nu. 11.* quem refert *Diana loc. cit. & Octavius Spatharius in praxi de modo corrigendi Regulares, tr. 5. c. 11. n. 4.* dum dicunt, quòd licet regulariter nemo teneatur denunciare, quod auditu tantùm percepit, maxime ſi perſonæ à quibus crimen audiuit, leues ſint, & fide minus dignæ; & de peccato dubius ſit; nihilominus quando agitur de crimine, quod cœmuni bono aſſert detrimētum, tunc obligatur denunciare crimen eiufmodi Inquiſitoribus. Vndè meritò ipſe *Diana* ibidem non admittit ſententiam *Homoboni in conſultat. moralib. tom. 1. p. 4. reſp. 5. 1.* aſſerentis, non teneri denunciare Confessarjom ſollicitantem, ſi audiuit à non fide dignis: & ad denunciationem faciendam non teneri, niſi ſcœminam ſollicitatam: Id enim non ſubſiſtere non modo, *P. Diana*, ibi; verum etiam *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 2. lib. 4. c. 3. n. 31.* rectè probant, & in praxi ità ſeruari teſtantur; vt ſcilicet teneatur non ſolùm ſcœmina ſollicitata denunciare Confessarjom; ſed etiam alij, qui audierunt, ſaltem à fide dignis. Vndè *Fagund. loc. cit.* inquit, quòd ſi mulier ſollicitata dicat coram multis, ſe fuiſſe ſollicitatam à tali Confessarjio in confeſſione Sacramentali, & illa ſit fide digna, iam talis Confessarjom manet infamatus, & qui audiunt, tenentur ſub excommunicatione denunciare: ſecus autem ſi ſit leuiſcula, aut non ità fide digna, vt inquit etiam *Portell. in addit. ad dub. Regul. ver. ſollicitare feminas, nu. 22.*

8 Tertio, ampliatur, vt ſollicitati ad turpia per Confessarjom in confeſſione, aut in adminiſtratione aliorum Sacramentorum teneantur eum denunciare, etiam ſi crimen eiufmodi non poſſint probare. Etenim licet regulariter quædo delictum probari nequeat non habeat locum denunciatio, quia quando crimen non poteſt probari apertè contra iuſtitiam peccatur, ſi reueletur, cum exponatur Reus manifeſto periculo infamiz, vt habetur ex *Leſſ. lib. 2. de iuſt.*

¶ in.

de iure, e. 29. n. 111. & alij communiter, & in specie de delictis in Inquisitorum edicto contentis *Fagund. de praecep. Eccl. tr. 2. lib. 4. cap. 3. n. 31. Reginald. 10. 2. sua prax. lib. 24. c. 3. n. 50. & 57. cum alijs relatis à P. Diana tom. 1. tr. 4. resol. 1.* Nihilominus in casibus pertinentibus ad Sanctum Officium denunciatio est facienda, etiam si delator delictum probare non possit, ut habetur ex *Peirino in priuil. Minim. 10. 2. constit. 9. Pauli V. 9. n. 25. Barb. de potest. Episcop. p. 3. alleg. 96. n. 51. Homobon. de exam. Eccl. p. 1. tr. 7. c. 2. q. 14. & p. 2. tr. 11. c. 4. q. 4. resol. 4. Genuen. in praxi Episc. c. 23. alias 18. nu. 5. Suar. tr. de fide disp. 20. sec. 4. nu. 7.* ex alijs quamplurimis, quos refert, & sequitur *Diana loco citato.* Etenim quamvis denunciator de iure suam denunciationem probare tenebatur, ut in *l. Diuus, & l. ab accusatore, ff. ad Senatusc. Tarpil.* hodie tamen de consuetudine contrarium seruetur, ut probat *Eymer. in Dir. Inquis. p. 3. rub. de secundo modo proced. in causa fid. per denunc. n. 68. & Farin. de haeresi, q. 185. §. 5. n. 71.* & ex alijs, quos refert, & sequitur, idem *Diana* ibidem. Unde quamvis foemina sollicitationis crimen probare non possit; denunciare tamen tenetur sollicitantem; etiam si certò sciat se unicam esse, quæ sollicitata fuerit: siquidem in criminibus hæreticis, vel hæresim sapientibus, quale est crimen sollicitationis, etiam si alicui soli notus sit Reus, est omninò reuelandus: quoniam vix emendatur vaser eiusmodi Confessarius, atque idèd *D. Th. quodlib. 11. ar. 12.* sic ait: *Credo, quòd si esset aliquod peccatum carnale, quòd vergeret in detrimentum multitudinis, statim est reuelandù.* His adde *Acugn. de Confessar. sollicit. q. 18. n. 10. & seq.* & in eum *Seraph. Frey. q. 10. n. 13.* qui pro hac eadem ampliatione adducunt, *Panor. in c. nouis, n. 44. de indic. Rojas in singular. fid. vers. Accusare, nu. 21. & de haeresi. 2. p. asser. 3. Turrec. in c. si peccauerit, q. 11. concl. 6. Tol. lib. 5. sua sum. c. 57. Nauar. conf. 2. de accusat. n. 4. incipit, an fieri possit denunciatio.* Et in specie, quoad sollicitantes citant, *Henriq. lib. 6. c. 17. nu. 4. in addit. lit. E. Param. lib. 3. de Orig. Inquisit. q. 10. n. 4. & alios.* Siquidem in hoc, & in alijs similibus criminibus utilitas publica debet præponi delinquentis priuatae famæ, arg. *tex. in l. pen. C. de primipil. lib. 12.* Nec in pœnam tallionis incidit foemina delictum non probans; quoniam, ut ait *Seraph. loc. cit. n. 14.* latis est, si dicat denunciasse zelo fidei, vel timore pœnæ statutz contra non reuelantes: quibus adde quoque *Farinac. de haeresi, q. 185. n. 71. Mascard. concl. 505.* qui dicunt, quod Denunciator de consuetudine non tenetur probare, quod denunciatur.

II Quartò, ampliatur, ut ad turpia sollicitati, ut supra non solùm tenentur denunciare sollicitantes, sed ad id obligantur etiam intra terminum præfixum in Inquisitorum edicto: & si sollicitatus sit edicti ignarus tenetur sollicitantem denunciare, cum primum potuerit, sicut tenetur denunciare præcepto naturali opportunitate adueniente, ut habetur ex *Ioan. Sanc. in select. disput. 11. nu. 59. & Diana tom. 4. tr. 5. resol. 26.* vbi etiam inquit, quòd si foemina sollicitata conscia edicti, infra terminum non de-

nunciat, in excommunicationem incidit, à qua absolui non potest per Bullam Cruciatæ, nisi facta sit denunciatio, aut per foeminam non steter, quin fiat, cum lætæ parti, nempè Inquisitoribus, cuius iustum mandatum non impleuit, satisfieri oporteat. Imò quoniam edicta Inquisitorum durant per totum annum, donec iterum publicentur ad instar Bullæ Cænæ; nam quauis videantur præcepta ab homine; tamen quia Tribunal, à quo procedunt est perpetuū, atque idèd per modum legis perpetuò durant. Unde in quacunque parte anni quis sciat aliquam fuisse à Confessario in confessione sollicitatam, aut aliquem esse hæreticum statim cum potuerit tenetur Confessarium ipsum, seu hæreticum denunciare, ut habetur per *Fagund. de praecep. Eccl. praecep. 2. lib. 4. c. 3. n. 31. Auil. de censur. p. 2. c. 5. disp. 5. dub. 5. concl. 3.* quos refert, & sequitur *Diana loco citato, resol. 27.*

12 Adde, quòd aliquando foemina sollicitata tenetur denunciare Confessarium, qui eam in confessione sollicitauit, etiam antè impletum terminum publicationis edicti Inquisitorum. Etenim si mulier sollicitata conscia edicti esset ad loca profectura antè terminum publicationis impletum, vbi non esset opportunitas denunciandi, ut quia ibi non adsit Inquisitionis Tribunal, vel ex alia iusta causa sciat fore non esse potentem ad denunciandum, tunc debet præuenire denunciationem, ut contra *Sanc. in select. disp. 11. n. 60.* docet *Diana loco citato, resol. 29.* Siquidem quis tenetur præuenire tempus confessionis si timeat, quòd adueniente tempore obligationis adimplendi confessionem annuam à nostro cap. præceptam deficiat copia Confessarij, ut habetur ex *Suar. de pœnit. disp. 36. sect. 5. n. 5.* idem dicendum est de præcepto communionis, ut nos latè de hac re egimus supra tom. 1. §. 1. disp. 1. sect. 1. concl. 5. vers. Sed quicquid sit: & §. 2. disp. 1. sect. 1. concl. 2. ampl. 2. vers. Est tamen verum. Et *Diana loco citato,* vbi notat quoque ex *Sanc. vbi supra, num. 64.* quòd si mulier sollicitata, quæ excommunicationem contraxit ex defectu denunciationis, præceptum denunciationis adimpleat, poterit virtute Bullæ Cruciatæ, aut vigore priuilegiarum Regularium absolui: nec indigebit ipsa mulier fateri Inquisitoribus, se negligentem fuisse in denunciando.

13 Quintò, ampliatur, ut ad turpia sollicitati, ut supra, adde obligentur denunciare sollicitantem, cum primum potuerint, ut non possint absolui à Confessario, cui secundo volunt confiteri, nisi eum denuncient, ut habetur ex *Rodrig. tam. 1. cap. Regul. q. 56. ar. 4. Megal. p. 1. inffit. Peregr. lib. 1. cap. 5. nu. 14. & ex Auila de censur. p. 2. c. 7. dub. 7. in fine,* se habente, quòd in rebus grauibus, si pœnitens præcipue sit homo ordinarius, curandum est, ut prius denunciaret: & id quamuis non dum excommunicationem contraxerit: quoniam si prius obtineat absolutionem facile denunciatio prætermittitur, & eo maxime, quoniam hoc præcipi solet in edicto Inquisitorum. Est tamen verum, quòd *P. Diana tom. 1. tr. 4. resol. 27.* plures affert Doctores hanc ampliationem multipliciter limitantes. Nam in primis *Zanard. in dictor. Theol. p. 2. praecep. 2. c. 12. in fine, & Rodrig. p. 2. sua*

sua sum. c. 34. n. 6. eam limitant, nisi necessitas communionis urgeat, & pœnitens sit timoratae conscientie, & promittat quamcunque denunciatore. Et *Peirinus de priuileg. Minim. 10. 1. consilii. 5. Greg. XV. §. 9. n. 24.* docet esse absoluentem illam pœnitentem, quæ firmiter promittit denunciatura Confessarium, qui eam ad turpia sollicitauit, si adsit causa, qua prudenter Confessario videatur, denunciationem esse deferendam, *Sanctarell. quoque tr. de hæresi, c. 9. dub. unico, n. 16. in fine, ex Nauar.* qui testatur de praxi Sacrae Pœnitentiariæ, inquit, satis esse saltem propositum firmum denunciandi, & loquitur de denunciando hæretico. His addit pariter, quæ habentur ex *Sanc.* & alijs relatis à *Diana loco citato.* Et ea, quæ infra dicemus *ampl. ultima*, de Confessario agentes, qui tenentur monere pœnitentem sollicitatum ad turpia in confessione, vt sollicitantem denunciaret. Illud autem hoc loco nolui silentio esse prætereundum, quod post alios docet idem, *P. Diana tom. 4. tr. 5. resol. 35.* qui reprobans sententiã *Lucij in sum. c. 24. n. 11. & Seraph. Freyri in addit. ad Acugn. de Confessar. sollic. qu. 21. nu. 31.* existimantium, fœminam excommunicationem incursum, ex eo, quod non denunciavit Confessarium, qui eam sollicitauit, posse absolui vi Bullæ Cruciatæ, aut vi Priuilegiorum Regulæ si promittat, eum illico denunciaturam; sicut retinens rem alienam potest absolui bis, & ter cû proposito restituendi; ait contrariam opinionem esse omnino tenendam, quam tuentur *Sanc. in select. disp. 11. nu. 62. Auila loc. cit. & Agid. Trulonch in Bull. Cruciatæ, lib. 1. §. 7. c. 2. dub. 9. n. 11.* Etenim in re adeo graui non est de facili adhibenda fides promittenti denunciare; & cû non sit absoluentus excommunicatus, nisi præuia satisfactione, si satisfacere possit: nec absoluentus concubinariis excommunicatus, nisi prius concubinam expellat, nec satis est, quod proponat expellere, vt inquit *Suar. de censur. disp. 7. sect. 5. n. 45. & alij*, ita quoque dicendum est de fœmina excommunicata ob id, quod Confessarium se sollicitantem non denunciavit, vt non absoluat, nisi præuia denunciatione, licet promittat denunciare: siquidem oportet eam primò Inquisitoribus, quorum edictum contempnit, satisfacere; & deinde absolui.

16 Cæterum licet fœminæ sollicitatæ, nec alij, qui sollicitationem sciunt, nisi præuia denunciatione Confessarij, vt supra, possint absolui; nihilominus ipsæ Confessarius sollicitans potest absolui, nulla præuia denunciatione; siquidem nemo tenetur se ipsum denunciare, cû se ipsum nemo teneatur prodere, *c. aliquando, de pen. d. 1. & habetur ex Rojas de fauore fid. sing. 3. nu. 35. Simanc. de Cathol. instr. c. 42. nu. 13. & in specie in casu, de quo agitur, Rodriq. p. 1. sua sum. c. 207. concl. 1. Henriq. lib. 3. de pœnit. cap. 10. §. 2. litt. H. Luc. in sum. c. 24. n. 11. Acugn. de Confessar. sollic. q. 21. n. 2. & in eum Seraph. Freyri. n. 13.* Quod verum puto, nisi Confessarius, qui sollicitauit inciderit in hæresim, eo quod verè malè senserit de fide: nam tunc non potest à quolibet Confessario absolui, stante reservatione hæresis facta in Bulla Cenzuræ: imò nec quidem ab Episcopo in foro conscientie absolui potest, iuxta ea, quæ adnotauimus in nostris

commentar. in Bull. Cana. lib. 3. §. 2. q. 11. nam ab hæresi Episcopus non potest absoluerè, nisi in foro exteriori tantum; licet in eo foro absolutio impensa proficit, etiam in foro interiori, vt latè habetur per *Addent. ibi, litt. A. & B. fol. 765.* vbi etiam probat, *quest. 12.* hanc facultatem habere Inquisitores, in utroque foro.

17 Sextò, ampliatur, vt mulier sollicitata ad turpia per Confessarium in confessione, aut in administratione aliorum Sacramentorum, teneatur eum denunciare, etiam si ipsa sollicitationi consenserit. Etenim licet *Portel. in add. ad dub. Regular. vers. Denunciatio, num. 10. & vers. Sollicitare fœminas, n. 5.* & alij nonnulli contrarium doceant, attenta communi regula, quod nemo tenetur denunciare complices, ex vi edicti in quacumque materia fuerit complex; quoniam id esset se ipsum prodere, ad quod nemo tenetur, vt in *c. aliquando, de pœnit. d. 1. & Suar. tr. de fide disp. 10. sect. 4. n. 18.* nihilominus in contrarium est vera sententiã, quando agitur de crimine hæresis formalis, aut de suspicionem hæresis, qualis est sollicitatio: atque ideò mulierem consentientem sollicitationi factæ in confessione teneri Confessarium sollicitantem denunciare, etiam si sit delicti complex, & contraria sententiã amisit probabilitatem, eo quia fuit damnata ab *Alex. VII. Pont. Max. & docent Acugn. de Confessar. sollic. qu. 10. n. 10. Bonac. tr. var. disp. 6. pun. 3. nu. 10. Peirinus in Priuileg. Minor. to. 2. q. 4. Gregor. XV. §. 3. n. 11. Sanctarell. tr. de hæresi c. 44. dub. unico, n. 12.* quos refert, & sequitur *Diana tom. 1. tr. 4. resol. 9. & tom. 4. tr. 5. resol. 3.* Qui tamen dicunt eiusmodi mulierem non teneri proprium

18 consensum manifestare, nec potest super hoc ab Inquisitore, aut Episcopo interrogari: & in casu, quo mulier ipsa vellet consensum manifestare, non debet scribi in actis, tanquam res nõ pertinens ad Tribunal Inquisitionis, vt constat ex quibusdam litteris Cardinalis Mellini ad Federicum Cardinalem Borromæum Archiepiscopum Mediolan. sub die 27. Septembris 1624, quarum tenorem refert de verbo ad verbum, *P. Diana d. resol. 31. & ex alijs litteris eiusdem Cardinalis Mellini ad Cardinalem Carasam Archiepiscopum Neapolitanam,* quarum meminit *Nouar. vers. Sollicitare,* ibi: *All' Illustrissimo, & Reuerendissimo Signor Cardinal Carrasa. Napoli,* quarum tenor ab

19 eo pariter refertur, & est, qui sequitur: *Illustrissimo, & Reuerendissimo Signor mio Osseruandissimo. Doppo essersi hauuta a lunga, e matura consideratione sopra il dubio significato da più bande, se i Penitenti siano obligati à denunciare i Confessori, da quali sono stati sollicitati nel luogo, o atto della confessione, quando hanno consentito alla sollicitatione, Nostro Signore, è questi miei Signori Illustrissimi in Congregatione tenuta auanti sua Santità a' 25. di Luglio passato doppo hauere anco inteso il parere d'una particular Congregatione deputata, per questo effetto, hanno risoluto, che qualsiuoglia penitente è tenuto à denunciare il Confessore, dal quale sarà stato sollicitato nello luoco, o atto della confessione, ancorche egli habbia consentito, e non è tenuto à propalare il proprio consenso, nè sopra ciò s'interroggi dal Vescono, o*

Inquisitore, ò loro Vicarij, auanti de quali deporrà, nè meno il Confessore denunciato procedendosi contro di lui, nè i Constatuti, che se gli faranno s'interroghi sopra detto consenso, & in caso, che egli volesse dirlo da se, non se scriva il suo detto, come in ordine alla persona sollicitata non spettante all'Officio della S. Inquisitione. Le parti dunque di V. S. Illustrissima sono de significare la detta resolutione à i Confessori, et incarcargli strettamente l'osservanza, accio ne i casi che occorreranno alla giornata, conforme al tenore della Costituzione publicata da Gregor. XV. di S. Memoria contra i Confessori sollicitanti, significchino à i Penitenti l'obbligo, che hanno de denunciare i Confessori, da quali saranno stati sollicitati, & hauendoli consentito, e facendo difficoltà in scoprire il proprio consenso, conforme alla resolutione, che s'è fatta, si dicono apertamente, che non sono tenuti à propalare detto consenso, e che tanto essi penitenti, quanto i Confessori sollicitanti procedendosi contra di loro, non saranno di ciò interrogati, e dicendolo da se, non se scriverà, nè riceverà il lor detto, e quando il penitente tutania persistesse nella medesima retinenzia. N. S. si contenta, che dal Vescouo, ò dall'Inquisitore si dia autorità al Confessore di ritouere per scrittura, e con giuramento la denuntia, per portarla subito à chi haurà data l'autorità di pigliarla, & oltre le cose sodette se occorrerà altro caso graue, per il quale non si possa il penitente indurre à denunciare, uale sua Santità, che se ne scriva quà, e s'aspetta la risposta, & in tanto se sopraseda nell'assoluzione, & tanto se contenerà V. S. Illustrissima di fare osservare nella sua Diocesi, e facendo registrare la presente ne gli atti di questa Corte per information sua, e di suoi successori, li quali douano hauere mira, che la presente resolutione riguarda solo quei penitenti, che per hauer consentito, fanno difficoltà in denunciare; ma quei che non hanno consentito, ò hauendo consentito, non sono in ciò renitenti, non dene il Confessore porre difficoltà alcuna, ma lasciare, che indifferentemente, e liberamente sodisfacciano all'obbligo, che hanno di denunciare conforme alla detta Costituzione. Compiacendosi anco V. S. Illustrissima di mandare copia della presente à i Vescouo suoi suffraganei, accio da essi ancora sia fatta osservare la sudetta resolutione. Per fine à V. S. Illustrissima humilissimamente bacio le mani. Di Roma li 27. di Settembre 1624. Di V. S. Illustrissima, e Reuerendissima humilissimo, & affectionatissimo Seruitore. Il Cardinal Mellino. Quod si hæc militant in casu sollicitationis, de qua agitur, quæ hæresim tantum sapiunt, & non formaliter est hæresis, multò magis facienda est denunciatio complicitum in crimine hæresis formalis, & in omni alio casu, quo pro bono communi quis tenetur vitâ propriam ponere, vt post nonnullos Doctores, inquit Diana d. tom. 1. tr. 4. resol. 8. vbi ob id testatur, in quadam nostræ Italiæ nobilissimâ Ciuitate, Doctissimos Theologos obligasse ad denunciandum quendam hæreticum dogmatizantem, & docentem alios hæresim, quamuis ipsi denunciantes fuerint illius discipuli, & sic complices delicti.

21 Septimò, ampliatur supradicta conclusio, vt non modò penitentes ad turpia sollicitati à Confessario in confessione, teneantur eum denunciare Inquisitoribus, aut Episcopo, iuxta ea, quæ supra adnotauimus; verùm etiam si eorum confessio deindè exeipiatur ab alio Confessario, cui aperuerint sollicitationem eis factam à priori Confessario, tunc admonendi sunt, vt illum reuelent, quòd si hanc admonitionem prætermiserit, aut non teneri denunciare eos docuerit, pro modo culpa puniretur, vt habetur ex d. Constitutione Gregor. XV. §. 7. ita se habente: *Mandantes omnibus Confessarijs, vt suos penitentes, quos nouerint fuisse ab alijs, vt supra sollicitatos moneant de obligatione denunciandi sollicitantes, seu vt præfertur tractantes, Inquisitoribus, seu locorū Ordinarijs predictis: quòd si hoc officium prætermiserint, vel penitentes docuerint non teneri ad denunciandum Confessarios sollicitantes, seu tractantes, vt supra; ydem locorum Ordinarij, & Inquisitores illos pro modo culpa punire non negligant.* Hoc idem fuerat antè præfatum Gregorianam decretum per Sacram Congregationem Inquisitionis sub die 15. Decembris 1613. his verbis: *Ioannes Garzias, &c. ex mandato speciali S. D. N. significatur, & præcipitur RR. PP. DD. Penitentiarijs, & Curatis, alijsque ad confessiones expæssis, & admissis huius Alma Ciuitatis, vt in casibus occurrentibus moneant penitentes, quòd teneantur denunciare Sancto Officio Confessarios sollicitantes in confessione; Sacramentali penitentes ad peccatum, & hoc idem præceptum Superiores Religionum notificent Confessarijs sui Ordinis. In quorum fidem, &c. Datum Romæ die 15. Decembr. 1613. Casar Fidelis Picesgerens.* Hæc ipsa denique determinatio colligitur ex verbis dictarum litterarum Cardinalis Mellini ad Cardinalem Carasam, in illis verbis: *Le parti dunque di V. S. Illustrissima sono de significare la detta resolutione à i Confessori, & incarcargli strettamente l'osservanza, accio ne i casi, che occorreranno alla giornata, conforme al tenore della Costituzione publicata da Gregor. XV. di S. Memoria contra li Confessori sollicitanti, significchino à i penitenti l'obbligo che hanno de denunciare i Confessori, da quali son stati sollicitati.*

22 Est autem adnot. quòd quamuis determinatio illa Sacræ Congregationis die 15. Decembr. 1613. sit localis, cum Roma tantum Penitentiarios, & Confessarios alliger, & non alios extra Romam commorantes, & admissos, vt patet ex illis verbis: *Et admissis huius Alma Ciuitatis, &c.* Constitutio tamen Gregoriana est vniuersalis, alligans omnes quorumcumque locorum, vt in §. 3. ibi: *Perpetuis futuris temporibus, & vbique locorum, &c.* Et licet supra relatæ litteræ dirigantur ad Cardinalem Carasam, & ad nonnullos alios Archiepiscopos similes fuerint datæ; quia tamen earum resolutio fundatur in supradicta Gregoriana; idcirco vniuersalis quoque est, & obligat totum terrarum Orbem. Et cum dispositiones ipsæ sint præceptiue, vt ex eis clarè colligitur, certum est, Confessarios, de quibus agitur, obligari sub lethali culpa confitentes sollicitatos monere ad

sua sum. c. 34. n. 6. eam limitant, nisi necessitas communionis urgeat, & pœnitens sit timorâte conscientię, & promittat quamcitiſ denunciare. Et *Peirinus de priuileg. Minim. 10. 1. confit. 5. Greg. XV. §. 9. n. 24.* docet esse absoluentem illam illam pœnitentem, quæ firmiter promittit denunciatura Confessarium, qui eam ad turpia sollicitauit, si adsit causa, qua prudenti Confessario videatur, denunciationem esse differendam, *Sanctarell. quoque tr. de heresi, c. 9. dub. unico, n. 16. in fine, ex Nauar.* qui testatur de praxi Sacræ Pœnitentiariæ, inquit, satis esse saltem propositum firmum denunciandi, & loquitur de denunciando hæretico. His adde pariter, quæ habentur ex *Sanc. & alijs relatis à Diana loco citato.* Et ea, quæ infra dicemus *ampl. ultima*, de Confessario agentes, qui tenentur monere pœnitentem sollicitatum ad turpia in confessione, vt sollicitantem denunciet. **15** Iud autem hoc loco nolui silentio esse prætereundum, quod post alios docet idem, *P. Diana tom. 4. tr. 5. resol. 35.* qui reprobans sententiã *Lucij in sum. c. 24. n. 11. & Seraph. Frey. in addit. ad Acugn. de Confessar. sollic. qu. 21. nu. 31.* existimantium, sc̄minam excommunicationẽ incurſam, ex eo, quod non denunciavit Confessarium, qui eam sollicitauit, posse absolui vi Bullæ Cruciatæ, aut vi Priuilegiorum Regul. si promittat, eum illico denunciaturam; sicut retinens rem alienam potest absolui bis, & ter cū proposito restituendi; ait contrariam opinionẽ esse omninõ tenendam, quam tuerentur *Sanc. in select. disp. 11. nu. 62. Auila loc. cit. & Egid. Trulench. in Bull. Cruciatæ, lib. 1. §. 7. c. 2. dub. 9. n. 11.* Etenim in re aded̄ graui non est de facili adhibenda fides promittenti denunciare: & cū non sit absoluentus excommunicatus, nisi præuia satisfactiõne, si satisfacere possit: nec absoluentus concubinarius excommunicatus, nisi prius concubinam expellat, nec satis est, quod proponat expellere, vt inquit *Suar. de censur. disp. 7. sect. 5. n. 45. & alij*, ita quoque dicendum est de sc̄mina excommunicata ob id, quod Confessarium se sollicitantem non denunciavit, vt non absoluator, nisi præuia denunciatõne, licet promittat denunciare: siquidem oportet eam primõ Inquisitoribus, quorum edictum contempſit, satisfacere; & deindẽ absolui.

16 Cæterum licet sc̄minæ sollicitatæ, nec alij, qui sollicitationem sciant, nisi præuia denunciatõne Confessarij, vt supra, possint absolui; nihilominus ipsẽ Confessarius sollicitans potest absolui, nulla præuia denunciatõne; siquidem nemo tenetur se ipsum denunciare, cū se ipsũ nemo teneatur prodere, *c. aliquando, de pen. d. 1.* & habetur ex *Rojas de fauore fid. sing. 3. nu. 31. Simanc. de Cathol. instit. c. 42. nu. 13.* & in specie in casu, de quo agitur, *Rodrig. p. 1. sua sum. c. 207. concl. 1. Henriq. lib. 3. de pœnit. cap. 10. §. 2. litt. H. Luc. in sum. c. 24. n. 11. Acugn. de Confessar. sollic. q. 21. n. 2.* & in eum *Seraph. Frey. n. 13.* Quod verum pure, nisi Confessarius, qui sollicitauit incidit in hæresim, eo quod verè malè senserit de fide: nam tunc non potest à quolibet Confessario absolui, stante reservatione hæresis facta in Bulla Cenzæ: imò nec quidem ab Episcopo in foro conscientię absolui potest, iuxta ea, quæ adnotauimus in nostris

commentar. in Bull. Cenzæ, lib. 3. §. 2. q. 11. nam ab hæresi Episcopus non potest absoluere, nisi in foro exteriori tantum; licet in eo foro absolutio impensa proficit, etiam in foro interiori, vt latè habetur per *Addent. ibi, litt. A. & B. fol. 765.* vbi etiam probat, *quæst. 12.* hanc facultatem habere Inquisitores, in vtroque foro.

17 Sextò, ampliatur, vt mulier sollicitata ad turpia per Confessarium in confessione, aut in administratione aliorum Sacramentorum, teneatur eum denunciare, etiam si ipsa sollicitationi consenserit. Etenim licet *Portel. in add. ad dub. Regular. vers. Denunciatio, num. 10. & vers. Sollicitare sc̄minas, n. 5.* & alij nonnulli contrarium doceant, attenta communi regula, quod nemo tenetur denunciare complices, ex vi edicti in quacumque materia fuerit complex; quoniam id esset se ipsum prodere, ad quod nemo tenetur, vt in *c. aliquando, de pœnit. d. 1. & Suar. tr. de fide disp. 10. sect. 4. n. 18.* nihilominus in contrarium est vera sententiã, quando agitur de crimine hæresis formalis, aut de suspiciõne hæresis, qualis est sollicitatio: atque idẽ mulierem consententem sollicitationi factæ in confessione teneri Confessarium sollicitantem denunciare, etiam si sit delicti complex, & contraria sententiã amisit probabilitatem, eo quia fuit damnata ab *Alex. VII. Pont. Max. & docent Acugn. de Confessar. sollic. qu. 10. n. 10. Bonac. tr. var. disp. 6. pun. 3. nu. 10. Peir. in Priuileg. Minor. to. 2. q. 4. Gregor. XV. §. 3. n. 11. Sanctarell. tr. de heresi c. 44. dub. unico, n. 12.* quos refert, & sequitur *Diana tom. 1. tr. 4. resol. 9. & tom. 4. tr. 5. resol. 3.* Qui tamen dicunt eiusmodi mulierem non teneri proprium

18 consensum manifestare, nec potest super hoc ab Inquisitore, aut Episcopo interrogari: & in casu, quo mulier ipsa vellet consensum manifestare, non debet scribi in actis, tanquam res nõ pertinens ad Tribunal Inquisitionis, vt constat ex quibusdam litteris Cardinalis Mellini ad Federicum Cardinalem Borromæum Archiepiscopum Mediolan. sub die 27. Septembris 1624. quarum tenorem refert de verbo ad verbum, *P. Diana d. resol. 31.* & ex alijs litteris eiusdem Cardinalis Mellini ad Cardinalem Carasam Archiepiscopum Neapolitanum, quarum meminit *Nouar. vers. Sollicitare*, ibi: *Al. Illustrissimo, & Reuerendissimo Signor Cardinal Carrasa. Napoli*, quarum tenor ab

19 eo pariter refertur, & est, qui sequitur: *Illustrissimo, & Reuerendissimo Signor mio Offeruandissimo. Doppo essersi hauuta lunga, e maturata consideratione sopra il dubio significato da più bande, se i Penitenti siano obligati à denunciare i Confessori, da quali sono stati sollicitati nel luogo, o atto della confessione, quando hanno consentito alla sollicitatione, Nostro Signore, e questi miei Signori Illustrissimi in Congregatione tenuta auanti sua Santità a' 25. di Luglio passato doppo hauere anco inteso il parere d'una particular Congregatione deputata per questo effetto, hanno risoluto, che qualsiuoglia penitente è tenuto à denunciare il Confessore, dal quale sarà stato sollicitato nello luogo, o atto della confessione, ancorche egli habbia consentito, e non è tenuto à propalare il proprio consenso, nè sopra ciò s'interrogari dal Vescouo, o*

Inquisitore, ò loro Vicarij, auanti de quali deporrà, nè meno il Confessore denunciato procedendosi contro di lui, nè i Constituti, che se gli faranno s'interrogbi sopra detto consenso, & in caso, che egli volesse dirlo da se, non se scriua il suo detto, come in ordine alla persona sollicitata non spettante all'Officio della S. Inquisitione. Le parti dunque di V. S. Illustrissima sono de significare la detta resolutione à i Confessori, et incarcargli strettamente l'osservanza, acciò ne i casi che occorreranno alla giornata, conforme al tenore della Constitutione publicata da Gregor. XV. di S. Memoria contra i Confessori sollicitanti, significchino à i Penitenti l'obbligo, che hanno de denunciare i Confessori, da quali saranno stati sollicitati, & hauendoli consentito, e facendo difficoltà in scoprire il proprio consenso, conforme alla resolutione, che s'è fatta, se dicono apertamente, che non sono tenuti à proparare detto consenso, e che tanto essi penitenti, quanto i Confessori sollicitanti procedendosi contra di loro, non saranno di ciò interrogati, e dicendolo da se, non se scriuerà, nè ricenerà il lor detto, e quando il penitente tuttanua persistesse nella medesima retinenzia. N. S. si contenta, che dal Pescou, ò dall'Inquisitore si dia auctorità al Confessore di ritenere per scrittura, e con giuramento la denuncia, per portarla subito à chi haurà data l'auctorità di pigliarla, & oltre le cose sedeste se occorrerà altro caso graue, per il quale non si possa il penitente indurre à denunciare, vuole sua Sanità, che se ne scriua quà, e s'aspetta la risposta, & in tanto se sopra seda nell'assolutiua, & tanto se contenerà V. S. Illustrissima di fare osservare nella sua Diocesi, e facendo registrare la presente ne gli atti di questa Corte per information sua, e di suoi successori, li quali douano hauere mira, che la presente resolutione riguarda solo quei penitenti, che per hauer consentito, fanno difficoltà in denunciare; mà quei che non hanno consentito, ò hauendo consentito, non sono in ciò renitenti, non deue il Confessore porre difficoltà alcuna, ma lasciare, che indifferentemente, e liberamente soddisfaccian all'obbligo, che hanno di denunciare conforme alla detta Constitutione. Compiacendosi anco V. S. Illustrissima di mandare copia della presente à i Pescou suoi suffraganei, acciò da essi ancora sia fatta osservare la sudetta resolutione. Per fine à V. S. Illustrissima humilissimamente bacio le mani. Di Roma li 27. di Settembre 1624. Di V. S. Illustrissima, e Reuerendissima humilissimo, & affectionatissimo Seruitore. Il Cardinal Mellino. Quod si hæc militant in casu sollicitationis, de qua agitur, quæ hæresim tantum sapiūt, & non formaliter est hæresis, multò magis facienda est denunciatio complicum in crimine hæresis formalis, & in omni alio casu, quo pro bono communi quis tenetur vitã propriam ponere, vt post nonnullos Doctores, inquit Diana d. som. 1. rr. 4. resol. 8. vbi ob id testatur, in quadam nostræ Italiæ nobilissima Ciuitate, Doctissimos Theologos obligasse ad denunciandum quendam hærencum dogmatizantem, & docentem alios hæresim, quamuis ipsi denunciantes fuerint illius discipuli, & sic complices delicti.

21 Septimò, ampliatur supradicta conclusio, vt non modò pœnitentes ad turpia sollicitati à Confessario in confessione, teneantur eum denunciare Inquisitoribus, aut Episcopo, iuxta ea, quæ supra adnotauimus; verùm etiam si eorum confessio deindè exepiatur ab alio Confessario, cui aperuerint sollicitationem eis factam à priori Confessario, tunc admonendi sunt, vt illum reuelent, quòd si hanc admonitionem prætermiserit, aut non teneri denunciare eos docuerit, pro modo culpæ punietur, vt habetur ex d. Constitutione Gregor. XV §. 7. ità se habente: *Mandantes omnibus Confessarijs, vt suos pœnitentes, quos nouerint fuisse ab alijs, vt supra sollicitatos moneant de obligatione denunciandi sollicitantes, seu vt præfertur tractantes, Inquisitoribus, seu locorū Ordinarijs prædictis: quòd si hoc officium prætermiserint, vel pœnitentes docuerint non teneri ad denunciandum Confessarios sollicitantes, seu tractantes, vt supra; ydem locorum Ordinarij, & Inquisitores illos pro modo culpa punire non negligant.* Hoc idem fuerat antè præfatam Gregorianam decretum per Sacram Congregationem Inquisitionis sub die 15. Decembris 1613. his verbis: *Ioannes Garzias, &c. ex mandato specialis S. D. N. significatur, & præcipitur RR. PP. DD. Pœnitentiarijs, & Curatis, alijsque ad confessiones expofitis, & admissis huius Alma Ciuitatis, vt in casibus occurrentibus moneant pœnitentes, quod tenentur denunciare Sancto Officio Confessarios sollicitantes in confessione, Sacramentali pœnitentes ad peccatum, & hoc idem præceptum Superiores Religionum notificent Confessarijs sui Ordinis. In quorum fidem, &c. Datum Romæ die 15. Decembr. 1613. Casar Fidelis Picesgerens.* Hæc ipla denique determinatio colligitur ex verbis dictarum litterarum Cardinalis Mellini ad Cardinalem Garziam, in illis verbis: *Le parti dunque di V. S. Illustrissima sono de significare la detta resolutione à i Confessori, & incarcargli strettamente l'osservanza, acciò ne i casi, che occorreranno alla giornata, conforme al tenore della Constitutione publicata da Gregor. XV. di S. Memoria contra li Confessori sollicitanti, significchino à i penitenti l'obbligo che hanno de denunciare i Confessori, da quali son stati sollicitati.*

22 Est autem adnot. quòd quamuis determinatio illa Sacræ Congregationis die 15. Decembris 1613. sit localis, cum Roma tantum Pœnitentiarios, & Confessarios alliger, & non alios extra Romam commorantes, & admissos, vt patet ex illis verbis: *Et admissis huius Alma Ciuitatis, &c.* Constitutio tamen Gregoriana est vniuersalis, alligans omnes quorumcunque locorum, vt in §. 3. ibi: *Perpetuis futuris temporibus, & ubique locorum, &c.* Et licet supra relata litteræ dirigentur ad Cardinalem Garziam, & ad nonnullos alios Archiepiscopos similes fuerint datæ; quia tamen earum resolutio fundatur in supradicta Gregoriana; idcirco vniuersalis quoque est, & obligat totum terrarum Orbem. Et cum dispositiones ipsæ sint præceptiue, vt ex eis clarè colligitur, certum est, Confessarios, de quibus agitur, obligari sub lethali culpa consentes sollicitatos monere ad

denunciandos Confessarios sollicitantes, ut supra; quoniam lex, quæ præceptum continet, etiam si sit pœnalis obligat in conscientia, secundum communem sententiam tàm Theologorum, tàm etiam Canonistarum, ut habetur ex *D. Thoma* 2.2.q.186.ar.9 ad 1. *Castro lib. 1. de legib. pœn. c. 8. Medina c. de restit. qu. 12. aliàs 13. & 36. Henriq. quodlib. 3. qu. 22. Soto lib. 1. de iust. & iure, q. 6. ar. 4. & 5. Glosa in c. ut animarum, & c. perpetuo, de constit. in 6. Felin. in c. nam concupiscentiam, n. 1. eod. tit. Co. nar. in regula peccatum, p. 2. §. 5. nu. 3. & latè*

23 *Suar. lib. 5. de legib. c. 3. n. 6.* Imò, seclusis præfatis determinationibus, & Gregoriana Constitutione, adhuc Confessarij sub lethali culpa tenentur monere pœnitentes sollicitas & docere, eas teneri Confessarios, qui eas in confessione sollicitare veriti non fuere, Sancto Officio denunciare; nisi ex naturali inaduerentia, aut ex probabili ignorantia excusentur: siquidem Confessarij ex vi muneris sub mortali obligatur iniungere pœnitentibus, ut denuncient Inquisitoribus, aut Ordinarijs loci omnia crimina, quæ vergunt in damnum publicum, ut habetur ex *D. T. 2. 2. q. 33. ar. 7. & q. 68. ar. 1.* qualia sūt rebellio, maleficia, apostasia à fide, hæresis, & vehemens hæresis suspicio, qualis est sollicitatio ad turpia in Sacramentali confessione, iuxta ea, quæ supra ex *Nauar.* supradiximus in *Man. c. 18. nu. 58. Salon. 2. 2. D. Thom. q. 68. & ex alijs.* Vndè cum sollicitantes ad turpia pœnitentes in Sacramentali confessione vehementem contrahant de hæresis suspicionem ob maximam iniuriam, quæ Sacramento infertur, cum illud assumatur ab eiusmodi perditis hominibus; ut medium ad fornicationes exercendas; Confessarij proculdubio de iure naturali, ac Diuino tenentur supradictam monitionem facere pœnitentibus: & regulariter eas non debent absoluerè, donec Sancto Officio delictum eiusmodi manifestent, ut supra ostendimus *ampl. 5.* Imò non solum nõ debent, sed nec quidem possunt illas absoluerè, nisi præmissa denunciatione, ut habetur ex *Rodrig. tom. 1. qq. Regul. q. 56. ar. 4. & tom. 2. q. 27. ar. 10. in princ.* Nec potest sollicitata ab excommunicatione dissolui, quam fortè contraxit vigore Inquisitorum edicti, virtute cuiuscumque Iubilæi, aut Bullæ etiam Cruciatæ, ut interrogatum *Franc. Suar.* respondiisse testatur *Acugn. de Confessar. sollic. q. 21. nu. 6. in fine.* Ratio autem cur pœnitentes, ut supra sollicitati absolui nequeant, nisi præmissa denunciatione, hæc est; quoniam sicut Confessarij de iure naturali, ac diuino tenentur pœnitentes sollicitas monere, ut Confessarios sollicitantes denuncient, ut supra ostendimus; ità etiam de iure naturali, ac diuino tenentur sollicitatæ Confessarios sollicitantes denunciare; siquidem eiusmodi crimen, cum tribuat vehementem de hæresi suspicionem, connumeratur inter crimina publica contra commune bonum, de quibus supra egimus: quæ vnusquisque de iure naturali, ac diuino manifestare cogitur, iuxta ea, quæ habentur ex *Rodrig. loc. cit.* Dixi: *Et regulariter eas non debent absoluerè, & c.* quoniam multi dantur casus, in quibus pœnitentes, ut supra sollicitatæ possunt absolui, non præuia denunciatione, de

quibus supra egimus *d. ampl. 5.* & patet quod ex supra relatis litteris Cardinalis Mellin. quas ad verbum supra retulimus *ampl. 6.*

26 Sic ampliatam limitant conclusionem alij, qui in fine reiiciuntur, ut pœnitens sollicitatus ad turpia in confessione; aut in administratione alterius Sacramenti à Confessario; possit eum tuta conscientia non denunciare, nec per alium Confessarium possit ad id compelli, si nouerit ipsum esse emendatum, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *sect. 8. concl. 1. lim. 2.* Imò si sollicitatus speret per solam correctionem fraternam sollicitantem esse emendandum, non debet eundem denunciare, nisi præmissa correctione: siquidem de iure Diuino denunciationem debet procedere correctio fraterna, ut in specie habetur ex *Ioanne dela Crux Dominicano in Direct. consc. p. 1. præcep. 5. q. 2. dub. 5. concl. 2. ita se habente.* Mulier sollicitata in confessione nõ absoluetur, dum non denunciat Inquisitoribus sollicitantem, nisi esset spes, quod iste secretè correctus emendabitur; quæ spes potest colligi ex qualitate corrigentis, & ex conditione corrigendi: vndè si mulier sollicitata sciat alicuius idoneitatem ad illam correctionem, posset cum eo id intendere. Idem habetur ex *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 2. lib. 4. c. 3. n. 3. 1.* ubi ita pariter inquit; Antequam fiat denunciatio à muliere sollicitata in confessione præmittenda est fraterna correctio si detur spes emendatæ: quia præceptum correctionis est de iure naturali, & Diuino, præceptum verò huius denunciationis est humanum, vndè non potest præualere aduersus præceptum iuris naturalis. Ut autem correctio fraterna iudicetur non profutura, non est satis semel fieri, & non proficere, sed oportet iterum, atque iterum adhiberi, quamdiu iudicio prouidentis speretur emendatio. Idem docet *Peirin. in priuileg. Minim. tom. 2. constit. 4. Greger. XV. §. 9. nu. 26. & constit. 9. Pauli V. §. 2. n. 26. & 27. Molfesp. 1. sua summ. tr. 7. c. 24. n. 25. Ortiz in sum. c. 21. n. 17. Homobon. de exam. Eccles. p. 1. tr. 7. c. 6. q. 29. Aldrete de Relig. discipl. tuenda, lib. 1. c. 5. §. 4. n. 28. Valent. 10. 4. disp. 3. q. 10. pun. 5. §. 1. Fillinc. 10. 2. qq. moral. tr. 28. c. 8. n. 151. Onophr. opusc. de sigill. sect. 2. q. 2. dub. 4. quam sententiam putant veram esse in omnibus alijs criminibus sapientium tantum hæresis. His etiam adde *Sousam de Confessar. sollic. tr. 2. c. 6. n. 9. Lezan. in sum. qq. Regular. c. 10. n. 34. Porcell. in addit. ad dubit. Regular. ver. Sollicitare fœminas, num. 18. Castr. Palanm tr. 4. disp. 9. pun. 10. n. 2. Rodrig. in comp. qq. Regul. resol. 131. num. 14. Ledes. in sum. tom. 2. tr. 4. c. 4. conc. 24. dub. 2. Acugn. de 27 Confess. sollic. q. 18.* Hanc ipsam sententiam nõ defunt, qui extendant quoque in hæreticum formalem; atque ideò nec hæreticus quidem formalis sit statim denunciandus si speretur probabiliter eius emendatio per fraternam correctionem, iuxta illud *D. Pauli ad Tit. c. 3. Hæreticum hominem post primam, & secundam correctionem deuota, ut habetur ex D. Thoma 2. 2. q. 33. ar. 7. in corp. Soto lib. 5. de iust. & iure, qu. 5. ar. 1. vers. His tamen non obstantibus, Castr. lib. 2. de iusta hæretic. punit. c. 25. concl. vers. Nisi fortè, Nauar. in Man. c. 18. nu. 56. Repertor. Inquisit. vers. Denunciatio, col. 3. ver.**

*An quando, Tolet. lib. 5. c. 57. n. 2. & Arag. 22. 28 q. 33. ar. 7. §. Dico secundo, qui testatur hanc esse communem Theologorum opinionem. Est tamen verum, quod D. Thom. d. ar. 7. excipit ab hac sententia hæreticum dogmatizantem, qui priuatim homines à fide auertit; siquidem huiusmodi hæreticum vult esse denunciandum, nulla præuia correctione, sicut si quis occulte tractaret quomodo Ciuitas tradatur hostibus: quoniam ex dilatione denunciationis talium criminum immineret periculum multitudini, & ità quidam putant intelligendum esse, *Castr. loc. citato, & Syman. de cathol. instit. tit. Imò si agatur de Hæresiarca, qui dogmatizando grauiter nocuit Reipublicæ, is etiam si emendatus esset, debet denunciari, vt Reip. satisfaciatur: & ità in praxi seruari testatur, Genuens. in praxi Episc. c. 23. dub. 4. & Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 24. nu. 21. Vnde Doctores monent Confessarios, vt in hac re magna discretionem, cautela, ac prudentiam vtantur: quia non semper possunt cogere pœnitentes ad denunciandos Sacerdotes, qui in actu confessionis sollicitare eas præsumperint, etiam si sub pœna excommunicationis, aut alterius censure, id eis præciperetur: non præuia maxime correctione, vt supra diximus, quibus adde *Panor. & alios in c. nouit, de iudic. Sos. de rat. leg. mem. 2. q. 1. con. 1. & Say. tam. 1. Thes. lib. 1. c. 9. n. 34. sed modo, tam quoad hæreticos, quam quoad sollicitantes damnata est ab Alex. VII. vtraque sententia, propter rationis infra adducendas in add. præcipua.***

29 Nam licet hæc stando in solo iure naturæ, ac Diuino vera fiat; nihilominus, quia Inquisitorum edicta in eiusmodi casibus, præsertim in hæresi formali reiiciunt correctionem, & præcipiunt simpliciter denunciationem, vt post alios testatur, *Seraph. Frey. in addit. ad Acugn. de Confessar. sollicit. q. 18. n. 31. idcirco Sanc. in select. disp. 11. nu. 56. quem refert, & sequitur, P. Diana tom. 4. tr. 5. resol. 24. inquit, quod licet firmiter credatur, Confessarium per fraternam correctionem esse emendandum; non tamen ob id excusabitur mulier sollicitata ab illius denunciatione: quoniam licet in crimine hæresis, vel hæresis suspicionem præbente, qualis est sollicitatio, de qua agitur, stando in solo iure naturæ à denunciatione poterit quis cessare, si firmiter credat per secretam monitionem fore hæreticū emendationē nasciturum; quia tamen Inquisitorū edictum publicatur de hæretico, siue sollicitante Confessario deferendo, nulla præmissa monitione, quantumuis firmiter credatur emendationem nasciturum, parendum erit præcepto. Etenim, inquit, quod quando dicitur edictum obligare ad denunciandum, nulla præmissa correctione fraterna, non in eo sensu est intelligendum, quod edictum prohibeat correctionem absolutè, sed solum obligat, vt denunciatio non omittatur titulo correctionis factæ, vel faciendæ: atque ided edicta eiusmodi non prohibent fraternam correctionem iure naturali, ac Diuino debitam; sed licet sit facta, non ob id denunciatio omittatur: Siquidem ità expedit bono publico, ac Religionis, quod magis attendi debet, quam particulare: iudicium enim de spe emendationis Confessarij sollicitantis, aut hæretici Inquisitores merito prohibent committi formi-*

nis denunciaturis, sed sibi ipsis reseruant, qui tamquam docti, & in eiusmodi rebus experti sanius rem meditabuntur. Hanc ipsam sententiam docet, *Suar. tr. de fide, disp. 20. sec. 4. n. 11. qui Inquisitorum edictum, quoad hoc præsertim commendans, rationabile esse probat, ex eo quod ob periculum communis detrimenti, quod est in peccato hæresis, rarissime potest per solam monitionem priuatam remedium conueniens adhiberi. cum magna prudentia necessaria sit ad cognoscendum, an hæreticus verè corrigatur, vel fingat, vt decipiat. Et finem adequatum eiusmodi denunciationis iudicialis inquit non esse solam emendam fratris; sed etiam publicam correctionem, & securitatem aliorum fidelium; ad quem finem secreta correctio non est satis. Et quoad crimen sollicitationis nonnulli ex Doctoribus prioris sententiæ, qui eam tenent, eiusmodi Inquisitorum edictis fauere videntur: siquidem *Castrus Palaus tr. 4. disp. 9. pun. 10. n. 2. inquit, raro emendationem in Confessario sollicitante correctione secreta sperari posse, ac proindè raro cessare obligationem illum denunciandi. Sousa pariter in Aphor. Inquis. lib. 1. c. 34. n. 56. sic ait, Regulariter loquendo crimen sollicitationis quantumcunque occultum statim denunciandum est, prætermissa secreta admonitione: Et *Henriq. lib. 6. c. 17. n. 4. in addit. litt. L. ità quoque asserit, casus sollicitantis reseruatur censoribus fidei, quia serpit contra bonum commune, & honorem Christi, & vix vaser Confessarius emendari solet correctione. His addit quoque *P. Diana loco citato, Arenal. de correct. frater. fol. 118. & verba *Iacobi de Granada in 2. 2. D. Thom. contr. 3. tr. 12. disp. 5. sect. 4. n. 33. qui loquens de correctione facienda in criminibus, quæ tendunt in boni publici detrimentum, vt est sollicitatio, de qua agitur, inquit, itaque non sufficit probabilitas, quod delinquens iste emendabitur correctione priuata: quia cum hac verisimilitudine stare potest prudens timor, quod delictum perseuerabit, & communitas grauiter lædetur; necessaria ergò est certitudo, quam in re tanti momenti non facile sibi quisque persuadeat, nisi si non sit vir magnæ authoritatis, & efficacitatis, non poterit, practicè loquendo certus omninò esse, quod sua priuata monitio omninò impediatur malum imminens communitati. Vnde his sic stantibus, Confessarij in hac re debent magna vti prudentia, habentes Deum tantum, & bonum commune antè oculos, post posito omni particulari pœnitentium, ac aliorum commodò. His etiam adde, quæ habentur ex eodem *P. Diana, tom. 1. tr. 4. resol. 2. & ex *Genuens. in praxi Episc. c. 18. nu. 7. vbi quamplurimos alios allegat, qui loquentes de hæretico, censent tutius esse citrà monitionem eum denunciare: tantò magis, quia *Alph. Castr. lib. 2. de iusta punit. hæret. c. 2. *Siman. de cath. instit. tit. 19. & *Rojas singul. 3. de hæret. dicunt, quod nulla lege præcipitur hæreticum prius corrigi, & postea iudicibus denunciari: siquidem licet *Matt. 18. legatur, *Si peccauerit in te frater tuus, &c. hæreticus tamè non est frater, sed extraneus, & non peccat in te, sed in Deum. Est tamen verum, quod *Alph. Castr. loc. cit. relatus à *Genuens. vbi supra, docet, quod si quis sciatur, aliquem lapsum esse in hæresim,**************

sim, sed nescit, an sic pertinax, tenetur illum corripere, priusquam denunciaret: quoniam Denunciatorum oportet esse certum de crimine denunciando; nisi esset suspicio violenta; cum *Sapient. Eccl. c. 11*. dicat: *Priusquam interrogas, ne vituperes eum*. Non tamen eiusmodi correctionem, seu monitionem, diu prorogandam esse monet, idem *Genens.* ne fortè damnum communi bono inferatur, si talis verè hæreticus esset. Sed hæc sententia est modo damnata ab Alex. VII. Pont. Maximo, sicuti infra longius dicemus.

32 Secundò, limitatur dicta conclusio, ut pœnitens sollicitata excusetur à denunciando Confessarium, qui eam in confessione sollicitauit, si ex tali denunciatione probaliter timeat notabile damnum in fama, in vita, & bonis proprijs, aut suorum. Hæc conclusio est *Fagund. de praecep. Eccl. praecep. 2. lib. 4. c. 3. n. 3. Sanc. in select. disp. 11. n. 55. Lex. in summ. qq. Regul. c. 19. num. 34. Acugn. de Confessar. sollicit. q. 19. nu. 6. Peyr. de prinil. Minim. tom. 2. const. 4. Gregor. XV. §. 9. n. 28. Santlar. in tract. de hæresi, c. 9. n. 16. Homobon. tr. de cas. reser. p. 2. c. 1. & P. Diana to. 1. tr. 4. resol. 7. & tom. 4. tr. 5. resol. 19.* qui pro eadè opinione adducit verba, *Sousa in Aphorif. Inquis. lib. 1. c. 34. n. 58* ita se habentis, Regulariter excusatur stermina sollicitata à denunciando, si ex denunciatione ei sequatur mors, membri abscissio, vulnera, notabilis fama, vel honoris iactura, amissio maioris, vel magnæ partis bonorum: aut hæc confluens, & affinis usque ad quartum gradum probabiliter euentura timeantur: & ut quis sufficienter, censetur eiusmodi mala metuere, satis est, si probabiliter proximè euentura credantur: eisdemque de facili occurrere non possit: Et qui illa minatur, possit, ac solitus sit minas executioni demandare. Est tamed verum, quòd *Acugn.* relatus ab eodè *Diana d. resol. 19.* sublimitat eiusmodi limitationem, quando ex omissione denunciationis bonum fidei periclitaretur, tunc enim ait metu cuiuscumque mali non debet prætermitteri denunciatio. Et ita ipse *Diana* in hoc casu inquit admitti posse sententiam *Bonac. tract. var. disp. 6. pun. 1. §. 3. n. 6. in fine, & pun. 3. n. 11.* dum ait, sollicitatam teneri denunciare Confessarium, licet ex illa denunciatione probabiliter timeat notabile damnum: sicut teneretur quis denunciare hæreticum dogmatizantem in magnam Reip. damnum animas seducendo, & c. nam quilibet pro patria debet exponere vitam, ut habetur ex *Genens. in praxi Episc. c. 18. nu. 18.* quem refert, & sequitur *Diana tom. 1. tr. 4. resol. 7.*

33 Ex dictis inferitur, quòd si aliqua mulier sollicitata à Confessario, siuè monialis, siuè secularis, non possit adire Inquisitorem ad eum denunciandum citra infamiam, (satisfaciet per *Epistolam Missam* ad Inquisitorem, ut habetur ex *Portell. in addit. ad dub. Regular. ver. Sollicitare feminas*, ubi etiam addit satis esse si stet consilio Confessarij: nam ita faciens facit, quod in se est ob id *Lazar. in tr. de Blasph. q. 12. nu. 60.* relatus à *Diana loco citato*, testatur consuluille non debere accedere ad Inquisitorem, quandam Virginem ex honestis parentibus, ex eo, quòd audierat seruam frequenter blasphemias etiam hæreticales profereutem: nam ex

li denunciatione probabiliter timebat notabile malum in fama, vel honore sibi euenturum: Siquidem eam videntes ad Tribunal S. Officij accedere, facillè suspicari possent, eam de aliquo delicto inquisitam fore: & propterea consuluit, talem virginem satisfacere, si per litteras, aut per alios maximè suum Confessarium huiusmodi blasphemum denunciaret. Hanc eandem sententiam tenent *Acugn. de Confessar. sollicit. q. 19. per totam, & Molfes. p. 1. sua sum. tr. 7. c. 24. nu. 24. & Homob. de exam. Eccl. p. 1. tr. 7. c. 7. q. 32.*

34 Sed quoniam de infamiae metu lis est inter Doctores: nam quidam volunt, metum infamiae non esse metum cadentem in constantem virum, ut in *l. nec timorem in princ. ff. de eo, quod met. causa*, ita se habente: *Nec timorem infamia hoc edito contineri Petrus dicit lib. 8.* atque idè non excusare à legis transgressione, docet *D. Thom. in 4. d. 29. q. unica, ar. 2. ad 3.* ubi *Dur. q. 2. n. 4. in fine*: siquidem in tantum mulieres in casibus prædictis excusarentur à denunciatione sollicitantium, aut blasphemorum metu infamiae, in quantum talis metus esset metus cadens in constantem virum, ut in *l. iuncta, l. motum ff. eod. tit.* Vndè pro solutione huius contrarij quidam intelligunt, *tex. illum in l. nec timorem*, de metu infamiae de facto, ut quia denunciatus diceret, quòd malam cantilenam cantabit de denunciante, iuxta ea, quæ dicit *Glosa in d. l. nec timorem, ver. Infamia*. Secus autem si infamia talis sit, quæ habeat iuris effectum, ut per *Glos. ibidem*, ad quod allegat *tex. in l. isti quidem, §. fin. ff. eod. Henr. lib. 1. de matr. c. 9. nu. 4. & Sanch. eod. tract. disp. 5. n. 14. lib. 4.* Siquidem eiusmodi infamiae, & mortis timor æquiparantur, *l. iusta, ff. manumiss. vind. ibi: Iusta causa manumissionis est, si periculo vita, infamiae & Dominum seruus liberauit.* Sed reuera si standum sit præfatae distinctioni, timor mulieri sollicitatae, quæ confertur maximè Confessarij libidini, ac sollicitationi, & verisimiliter dubitat ab eo manifestari si denunciaret, videtur timor infamiae de facto potius, quàm infamiae, quæ habeat iuris effectum: & propterea esset dicendum, quòd non

35 obstante eiusmodi infamiae periculo, eam teneri ad denunciandum talem Confessarium, ut ostendimus supra *ampl. 6.* Est tamen verum, quòd eo casu ab Ordinario, aut Inquisitore datur facultas Confessario recipiendi per scripturam, & cū iuramento denunciam, ut eam statim deferat ad ipsum Ordinarium, vel Inquisitorem, ut pater ex litteris S. Congregationis datis ad Archiepiscopum Neapolitanum, quas supra ad verbum retulimus *d. ampl. 6.* in illis verbis: *Et quando il penitente tutta via persistesse nella medesima venienza. N. S. se contenta, che dal Vescovo, o dall' Inquisitore, se dia autorità al Confessore di riceuere per scrittura, e con giuramento la denuncia per portarla subito à chi haurà data l' autorità di pigliarla: & oltre le cose sudette, se occorrerà altro caso graue, per il quale non si possa il penitente indurre à denunciare, vuole sua Santità, che ne scriva quà, e s' aspetta la risposta, & in tanto se sopra s'eda nella assoluzione.* Vndè in supradictis casibus, & alijs similibus, non potest Confessarius ad sui libitum recipere pœnitentis denunciam; sed præuia sibi facultate à Superioribus, iuxta seriem, & tenorem

præ-

prædictarum litterarum.

36 Ex quibus patet, quòd quamuis mulier sollicitata, timore notabilis damni in fama, in vita, in bonis proprijs, aut suorum, nempe Patris, Matris, Mariti, vxoris, fratrum, aut aliorum coniunctissimorum, excusetur à denunciando per se ipsam Confessarium, qui eam ad turpia in confessione sollicitauit; non tamen Confessarius, qui eiusdem confessionem postea excipit, potest ad sui libitum, & ex se recipere denunciationem; sed debet prius consulere Ordinarium, aut Inquisitorem, à quo auctoritatem recipiendi denunciam habeat in casu sollicitationis Confessarij, cui pœnitens consentit, & iuxta ordinationem dictorum Superiorum, & tenorem dictarum litterarum, tam in eo casu, quàm in alijs consimilibus procedere. Etenim potest dari causa ita vrgens, vt per eam moueantur Superiores ad excusandam mulierem à denunciatione, non modò per se ipsam, sed etiam per Confessarium: siquidem timor notabilis damni in fama, in vita, ac in bonis, tam proprijs, quàm suorum, est timor cadens in constantem virum, qui regulariter excusat ab obligatione legis, vt in d. l. 1. & l. metum autem, ff. quod met. causa. Nemo enim tenetur cum tanto periculo testificari, vt habetur ex Felino in c. dilecti, de testib. cogen. Nauar. in Man. c. 25. nu. 50. & latè Say. lib. 12. Clau. Reg. c. 28. dub. 7. propos. 3. Et quamuis in multis casibus timor notabilis damni in persona, fama, ac in bonis temporalibus maximi amici dicatur timor cadens in constantem virum, vt latè Sanch. lib. 4. disp. 4. n. 9. nihilominus non excusatur fœmina à denunciatione, si ex ea timeat graue damnum in bonis temporalibus talis amici, vt contra Sanc. in select. disp. 11. n. 55. docet Soraph. Frey. in add. ad Acugn. de Confessar. sollic. q. 12. n. 19. quem refert, & sequitur P. Diana tom. 4. tr. 5. resol. 36. qui addunt tunc ex amissionis bonorum temporalium timore quem excusari à denunciatione, quando statum ex illa mutare cogatur. Vnde ipse Frey. testatur nu. 24. quòd in facti contingentia consultus, vtrum creditor magnæ quantitatis, debitorem suum hæreticum Inquisitoribus denunciare teneretur cum probabili iactura debiti, propter difficultatem recuperandi illud à Fisco; respondit affirmatiuè, quoniam ob eam causam Denunciator statum non murabat, cum esset diues: nec timor ille iustus erat ad excusandum: nam metus qui excusat debet esse iniuste illatus, & instans, non suspicatus in futuro, vt in l. metum autem, la 2. ff. de eo, quod met. caus.

37 Tertio limitatur eadem conclusio, vt mulier non possit compelli ad denunciandum Sacerdotem à quo fuit in confessione sollicitata, vbi certò scit, dictum Sacerdotem fuisse ab alio denunciatum: nam ex quo iudex factus est certus, certior fieri non potest, c. cum qui de regul. iur. in 6. & habetur ex Sayro tom. 1. 7. hes. lib. 1. c. 9. sub nu. 34. qui generaliter loquitur de quocunque crimine: quod quidem multò magis verum est, si Sacerdos denunciatus fuit confessus, vel conuictus de sollicitatione illius pœnitentis, qui non dum denunciatus: siquidem iudicium bis exerceri non debet in id ipsum; semel iudicata, & punita regulariter in iudicium reuocari non solet, vt iterum puniatur: Secus au-

tem si Sacerdos eiusmodi fuit denunciatus ab alio de sollicitatione alterius pœnitentis; nam tunc pœnitens tenetur eum denunciare, etiam si semel abiurauit; vt habetur ex Bonac. tr. var. disp. 6. p. 11. 3. nu. 15. qui hanc esse rationem ait, quòd tunc non censetur sufficienter punitus, cù grauiores pœnas pro pluribus delictis, quàm pro vno subire debeat; & eò magis, quoniam absolutus, vel condemnatus in causa hæreticis, accedente noua probatione, iterum puniti, ac condemnari debet: ergò idem dicendum est in casu nostro, accedente noua denunciatione puniti debet, atque idèd præfatum Sacerdotem pœnitens compelli potest denunciare. Hanc eandem sententiam docet P. Diana cõtra Seraph. Frey. tom. 4. tr. 5. resol. 49. quamuis in contrariâ videatur inclinare tom. 1. tr. 4. resol. 26. post Frey. in add. ad Acugn. de Confessar. sollic. q. 3. nu. 34. nam putat, talem Sacerdotem per abiurationem præsumi emendatum: at quis non tenetur denunciare hæreticum emendatum, iuxta ea, quæ supra adnotauimus lim. 1.

38 Quarto limitatur, vt pœnitens non teneatur, nec compelli possit ad denunciandum Confessarium quem scit fuisse sollicitatum ad turpia in confessione à muliere, & ei consensisse ad actus turpes, & sermones inhonestos, vt habetur ex Acugn. de Confessar. sollic. q. 11. & in eum Seraph. Frey. n. 24. Porcell. in add. ad dub. Regul. vers. Sollicitare feminas, nu. 10. Hanc eandem sententiam tenuisse Suar. testatur Acugn. loco citato. Et rationem hanc esse volunt; quoniam sollicitatio supponit preces, & postulationes prærequisitas: & propterea Pontifices vtuntur verbis, allicere, vel prouocare: at Confessor prius prouocatus non rogatur, non allicitur, non prouocatur: ergò non est denunciandus. His adde, quæ supra adnotauimus ampl. 2. cui nos remittimus ne bis idem repetere videamur.

† Adde, quod contraria opinio est omnino, tenenda; nam vt dicit noster doctissimus, & eruditissimus P. Quart. sect. 1. cap. 1. de casibus reseruat. in sexto casu difficultat. prima, quidquid sit de reseruatione, Confessarium esse denunciandum ab consensu præstitum sollicitationi pœnitentis; & probatur, quia in Bulla citata Greg. XV. præcipitur, nedum esse denunciandos Confessarios sollicitantes, sed etiam illos, qui habuerunt tractatus inhonestos cum pœnitentibus; sed in casu nostro hoc ipso, quod Confessarius consensit sollicitationibus pœnitentis, verè dicitur habere tractatum inhonestum cum illo: tractatus enim perficitur ex assensu vtriusque, altero offerente, & altero acceptante; & asserti Patrem Lezanam, sibi contrarium 10. 3. verbo denunciatio; vbi pro hac sententia citat Fagund. & alios, & hæc opinio est tenenda, licet alibi antè Bullas editas aliter videatur patruus meus, cum alijs sensisse: ex dictis etiam colligit ipse P. Quart. quod si Confessarius nedum consensit, sed etiam vicissim alliciat pœnitentem ad turpia ad confirmandam eius voluntatem in turpitudine oblata secundum omnes esse denunciandum, & incidere in casum ab Episcopo reseruatum; quia verè est sollicitans, & contra si solum interius consenserit non exprimens suum consensum exterius, neque incidet in casum reseruatum; neque esse denunciandum.

dum, quia non est sollicitans; atque est particeps tractatus inhonesti humano modo; quia requiritur acceptatio externa.

39 Quintò limitatur ipsa conclusio secundùm aliquos vbi ad turpia sollicitata in confessione per Confessarium certò sciat, ipsum Confessariũ benè sentire de catholica fide, ac de Sacramentis; & eam sollicitasse libidinis tantùm stimulis compulsam. Etenim Pontificiæ constitutiones subijcientes iurisdictioni Inquisitorum sollicitantes, ad turpia in confessione Sacramentali fundantur in presumptione, quòd ita sollicitantes malè sentiant de Sacramentis, vt patet ex illis verbis Constit. Pij IV. & Pauli V. *Nos animum inducere nequeunt, quòd qui de fide Catholica rectè sentiunt, Sacramentis ab Ecclesia Dei institutis abutuntur, aut illis iniuriam faciunt*. At lex fundata in presumptione, non obligat si præsumptio cessat, vt latè habetur ex *Hombon. in exam. Eccl. p. 1. tr. 5. c. 8. qu. 53*. Et quòd edictum fundatum in presumptione, si præsumptio cesset, non alliget, docet *Ricc. p. 3. dec. 273 n. 6. & 30. Valerius different. vtriusque fori, vers. Hæresis, differ. 1. n. 4.* vbi tractans de uenuntiationibus faciendis, vel non faciendis vigore edictorum Dominorum Inquisitorum, inquit. Quintò fallit in his, in quibus edictum se fundat in presumptione, vt in Chirromanticis, Nigromanticis, & alijs, qui ex inspectione rimularum, vel linearum manuum aliqua prædicunt, si aliàs ego certè scio non habere tale pactum vllum cum Dæmone, non teneor denunciare: nam motus Sixti V. circa hoc editus fundatur in presumptione, quam quidem sententiam probabilem dicit esse, *Beccan. in summ. Theol. p. 2. tr. 3. c. 6. concl. 4. n. 5. & alij*. At contrariam opinionem docet *Seraph. Frey. in add. ad Acugn. de Confessar. sollic. q. 21. n. 26.* cum qua videtur pertransire *P. Diana tom. 4. tr. 5. resol. 10.* & hanc ego puto probabiliorẽ; quoniam iudicium discernendi circà suspicionem hæresis, non competit Confessarijs, aut alijs, sed Inquisitoribus, vt supra ostendimus *lim. 2. vers. Ex dictis inferat*, & insuper vide *add. præcipuam infra*.

40 Sextò limitatur supradicta conclusio, vt puer sollicitatus ad turpia in confessione antè constitutionem Gregor. XV. vel fœmina sollicitata, extra confessionem in confessionario, aut in loco quocunque vbi confessiones Sacramentales audiuntur, vel etiam puer antè eandem constitutionem, non teneantur, nec cogi possint à Confessario ad reuelandum Sacerdotem sollicitantem. Hæc limitatio est *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 2. lib. 4. c. 3. sub n. 31. & in addit. nouiss. n. 74. Porzell. in addit. ad dub. Regul. vers. Sollicitare fœminas, nu. 7. Anguiani de legib. lib. 5. contr. 1. n. 13. & seq. Mirand. in Man. Pral. to. 2. q. 23. ar. 20. Diana tom. 1. tr. 4. resol. 25. & to. 4. tr. 5. res. 40.* vbi pro hac re allegat *Sous. in annot. ab Bull. Gregor. XV. nu. 3.* ita se habentem, Aduertendum est, hanc Constitutionem, siue in illis, quæ ex certa scientia consistat, siue in alijs, quæ de nouo statuit, & obseruari vult, nõ extendi ad præteritos lapsus, ad eos scilicet, qui eius sufficientem promulgationem præcesserunt: nullum enim verbum in ea inuenio, quod oppositum suadeat: vndè omnes casus antè huius

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

sufficientem promulgationem puniendi sunt, iuxta tenorem Constitutionis antiquæ Pauli V. Rationem autem hanc esse volunt, quia nulla lex siue Ciuilis sit, siue Canonica extenditur ad delicta facta de præterito; sed ad facienda tantùm de futuro; nisi lex ipsa apertis verbis exprimat, se velle punire præterita, vt habetur ex *tex. in cognoscentes, & fin. de const. Ex quibus inferitur, quòd cum nonnulli velint, sub antiquis*

41 Bullis contra sollicitantes editis non comprehendi sollicitantes pueros in confessione, vel etiam fœminas extra occasionem confessionis in loco confessionarij, aut in loco quocunque vbi confessiones audiuntur; quæ tamen crimina compiecti constitutionem Gregor. XV. satis supra ostendimus; dictam Gregorianam respicere crimina in futurum committenda, non autem ante illius editionem commissa. Et quamuis *P. Diana d. resol. 25. & 40.* referat pro contraria opinione *Seraph. Frey. in editione nouissima de Confessar. sollic. q. 3. n. 15. & Hieronym. Rodriq. in compend. qq. Regular. respl. 131. n. 1. Acugn. de Confessar. sollic. q. 9. n. 10. Sanctarell. tr. de hæresi c. 44. n. 11. & Bonacc. in var. tr. de hæresi, disp. 6. pun. 3. n. 7. imò Suar. & Dalmad. propter quam vtramque sententiam putat esse probabilem; nihilominus ego pace tantorum vitorum puto à priori sententia non esse recedendum, cum pro ea relata iura clarissimè probent intentum. Hæc de ista quæstione, & de tota materia sollicitationis ad turpia in Sacramentali confessione.*

† Additio præcipua, ac necessaria de sollicitatione post emanata nouissima Decreta Pontificia.

S V M M A R I V M.

- 1 Commendatur Doctrina P. D. Pauli Mariae Quarti C. R. & præcipuè quam dilucidè mature, & accuratè hanc materiam de sollicitatione expendit.
- 2 Confessarius sollicitatus ad turpia à pœnitente si consentiat eius suggestioni verè est denunciandus.
- 3 Confessarius nè dum si consentiat, verum etiã si vicissim alliciat ad turpia prouocatus à pœnitente est denunciandus. Sed non quando consensus est tantùm internus, & nullo signo expressus.
- 4 Confessarius audiens confessionem mulieris impudica si non sollicitet in actu confessionis, sed mittat ad eam Nuntium seu lenonem, vel literas, si id fecit immediate post confessionem, seu tempore non longe distanti est denunciandus. Vbi vide sententiam circa hoc damnatam à S. P. Alex. VII.
- 5 Similiter est denunciandus Confessarius fungens officio lenonis, siue in confessione, siue immediate post sollicitans pœnitentem ad peccandum cum alio. Quid dicendum si sollicitet ad alia peccata.
- 6 Confessarius sollicitans non in confessione, sed manens in confessionario si simulat confessionem

nem est denunciandus; non verò si non simul-
let.

- 7 Similiter est denunciandus Confessarius si sollicitet ad turpia, licet non sit in confessionario, sed ex occasione confessionis, seu sub velamine, & pretextu confessionis.
- 8 An detur in delicto sollicitationis paritas materia: alij affirmant, alij negant: & quomodo sint concilianda hæ duo opiniones.
- 9 Confessarius si non aperte, sed signis, & verbis ambigujs, & metaphoricis sollicitet est denunciandus.
Quid dicendum si proferat leue aliquod verbum suspectum, & interpretabile ad malam finem.
- 10 Reijciuntur causa, qua ante Constitutionem S. P. Alex. VII. pro excusatione denunciandi adducebantur.
- 11 Primò reijcitur, & damnatur opinio si sollicitatus constetur cum Confessario sollicitate.
- 12 Secundo reijcitur excusatio, quod tale facinus probari non possit.
- 13 Tercio reijcitur pretextus correctionis fratrum facta, etiam si respicit, & faciendâ etiam cum spe certa emendationis.
Vide rationes potissimas, quas adducit ipse mens patrus.
- 14 Quarto reijcitur limitatio, qua excusat penitentem, nempe imminens periculum mortis, infamia, vel gravis damni.
- 15 Quintò reijcitur excusatio de illis, qui fuerunt complices, vel consensum præbuerunt.
- 16 Postremò datur vicium, & saluberrimum remedium, ut cesset obligatio à sollicitate, quod est si Confessarius, qui sollicitauit, præuenias, & spontè denunciet se ipsum Inquisitoribus.

Quia multa Decreta emanarunt, circa hanc materiam sollicitationis in confessione, & præcipuè nouissima, & saluberrima Alex. VII. P. M. opere pretium duxi ex dictis quamplurima magis explanare, limitare, ac reijcere; & certâ ab incertis secernere, ac demum omnia rectè, iuxta mentem tanti Pontificijs cõcludere.

Et quia doctissimus noster Pater D. Paulus Maria Quarti, fuit verus sectator illius summi ter maximi Pontificis, qui fuit vnus ex quatuor nostris conditoribus, nempe Pauli IV. qui Catholicæ fidei zelo, & ad confusionem hæreticorum vnâ cum præcipuo conditore S. CALETANO Cl. Reg. Religionem instituit, & ipse Pater Quarti Scholasticis, & Moralibus disciplinis apprime eruditus, eas in Collègio de fide propaganda cum laude docuit. De quo eruditissimus noster P. Silos de scriptoribus Cl. Reg. hæc autumat canētis patefaciendo eius solidas opiniones (præclara licet vi mentis valeat, nunquam ostentando ingenio, in festandis, tuendisque peregrinis opinionibus frenos laxat: expenditque accuratè quid instituta maiorum moneant, quid probati auctores, quid prudentia, quid ratio. Accidit namque læpius, ut in eiusmodi de Christiano officio materijs, quisquis argutari æquo subtiliùs voluerit, sapientum censure, ac iudicij vapulet) idèoque in materia tam graui opere pretium duxi non debere discedere ab eius præmature iudicio, quod, & demonstrat in eius libro nuper in lucem edito, cu-

ius ipse titulus, nempe matura discussio casuum Episcopaliū præfert maturitatem, ac sententiarum grauitatem. Quapropter.

- 2 Primò dico, quòd Confessarius sollicitatus ad turpia à penitente, licet non sit verè sollicitans penitentem, sed potius sit ipse sollicitatus à penitente, & si sic prouocatus consentiat eius suggestioni, verè est denunciandus, licet iam dixi in add. post quartò limitatur.
- 3 Secundo est denunciandus secundum omnes Confessarius, ne dum si consentiat, verum etiam si vicissim allicit ad turpia, ad confirmandam eius voluntatem in turpitudine oblata; & incidere, ut ipse P. Quartus ait, in casum Episcopo reseruatam, licet dixi in eadem add.
- 4 Tertio Confessarius audiens confessionem mulieris impudicæ, si eam non sollicitet in actu confessionis, sed amore captus mittat ad illam Nuntium, seu Lenonem, vel litteras, quibus ad turpia sollicitet est denunciandus, si id fecit immediatè post confessionem, moraliter loquendo, seu tempore non longè distanti ab audita confessione; quia præsumitur perpetrasse hoc delictum, & cum iniuria tanti Sacramenti; Nec obstat, quod non per se, sed per alium sollicitauerit, quia iuxta illud; qui per alium facit per seipsum facere videtur. Et quòd ad litteras à Summo Pontif. Alex. VII. fuit damnata hæc propositio, qua asserbatur non esse denunciandum Confessarium, qui in confessione tribuit penitenti chartam, postea legendam in qua ad Venerem incitet. Verum si Confessarius id fecit post longum tempus, ab excepta confessione non videtur denunciandus, quia delictum non inuoluit iniuriam Sacramenti, ita *Lezana in summa qq. Regul. tom. 1. c. 19. num. 34 & tom. 3. verbo denunciatio num. 6. cum Grass. & alijs quos citat.*
- 5 Quarto similiter est denunciandus Confessarius fugens officio Lenonis, siue in confessione, siue immediatè sollicitans penitentem ad peccandum, cum alio, & incidit in casum reseruatam, ut constat in tabella casuum, & Bulla citata Greg. XV. & tenentur citati Doctores. Sollicitans v. ad alia peccata e. g. ad furtum &c. licet grauius peccet, non est tamen denunciandus, neque incidit in casum reseruatam, neque subiacet pœnis in tabella, & Bullis Pontificijs contentis, ita *Lezana* cum alijs supra.
- 6 Quintò si Confessarius sollicitet aliquem non quidem in confessione, sed manens in confessionario, & simul et excipere confessionem illius, quem sollicitat est denunciandus, ex vi Bullæ Pontificiæ, in qua id clarè exprimitur; si verò non simul et confessionem, quauis maneat in confessionario non est denunciandus; quia non præcipitur denunciatio, nisi in casu, in quo simulatur confessio, ita *Lezana* locis citatis, cum *Rodriquez, Quaranta*, & alijs, quos allegat.
- 7 Sextò si Confessarius sollicitet aliquem ad turpia ex occasione confessionis, licet non resideat in confessionario est denunciandus. E. g. si mulier rogaret Confessarium, ut excipiat tuam confessionem, ostendens se grauari peccatis obscenis, & ea occasione Confessarius, dilata confessione in aliud tempus: vel si Confessarius sub pretextu, & velamine audiendi confessionem Bertæ, intraret illius domum, & illam sollicitaret.

taret ad turpia, & in similibus casibus: sicuti patet ex Bulla Greg. XV. eo quia fit iniuria Sacramenti; ita *Lezana* locis citatis, & alios citans.

8 Septimò in delicto sollicitationis, an detur paruitas materiæ excusans à peccato mortali, & à pœnis denunciationis.

Alij affirmant, quia sicut datur in alijs peccatis, ratione cuius peccatum, ex suo genere mortale transit in veniale, sic etiam dari potest in delicto sollicitationis; sicuti esset, si Confessarius non ex prauo animo, alliciendi pœnitentem ad turpia dicat aliquod verbum suspectum, vel turpe, vel iocosum, sed ex leuitate, vel ex indifferetia vrbantitate, aut simplici benevolentia, nullo modo aduertens aliquod graue periculum opinio tenet *Portell. apud Dianam p. 1. tract. 4. resol. 21.*

Alij verò negant posita aduertentia turpitudinis, vel indecentiæ verbi, quod profertur etiam seculis praua intentione; ratio est, quia in administratione tanti Sacramenti videtur grauis deformitas miscere verba suspecta, & fit grauis iniuria eidem Sacramento, sicuti esset si Confessarius laudando pulchritudinem confitentis: & ita *Diana* supra cum *Acugna*, & alijs quos citat. Imò dico ego, quod quando adest aduertentia etiam si verbum iocosum, & indecens, & turpe esset ex se peccatum veniale, tamen prolatum in administratione tanti Sacramenti, quæ debet esse seria, & grauis transiret in peccatum mortale, vt etiam ait ipse meus patruus, sed doctissimus *P. Quartus* ait, quod sic conciliandæ sunt hæc duo opiniones.

Si Confessarius deliberatè, & ex prauo animo inducendi ad turpia pœnitentem proferat verbum suspectum, secundùm se leue peccatum mortaliter, & est denunciandus: quia prolatio illius verbi est executio prauæ intentionis mortalis; ergò est peccatum mortale ratione finis mortalis: ergò subiacet pœnis reseruationis, & denunciationis. Et in hoc casu adhæreo secundæ sententiæ, quàm mordicus tenet etiam ipse meus patruus.

9 Octauò esset denunciandus Confessarius si sollicitaret non aperte, sed signis, & verbis ambigujs, & methaphoricis ex prauo tamen animo; tùm quia taciti, & expressi eadem est ratio; & tùm quia finis, vt dixi, est mortaliter malus; ita *Lezana* locis supra citatis cum *Barbosa*, *Peyrinis*, & alijs, quos allegat.

Si verò Confessarius proferat leue aliquod verbum suspectum, & interpretabile in malum sensum absque vamen praua intentione, vel sine lethali; item absque aduertentia alicuius periculi seductionis pœnitentis, seu lapsus ad turpia; non committeret peccatum lethale, atque adeò neque ligaretur reseruatione, quæ supponit peccatum mortale, neque esset denunciandus. Et ratio est, quia in hoc casu prolatio illa non esset vera sollicitatio, quæ supponit prauam intentionem inducendi aliquem ad turpia. Neque aliunde habet malitiam mortalem, præsertim posita inaduertentia periculi, vt supra, & in hoc sensu adhæret primæ sententiæ, ipse *P. Quartus*.

10 Reijciuntur causæ, quæ antè Constitutionem Alexandri VII. pro excusatione denunciandi adducebantur; & standum est prorsus Constitutioni, quæ incipit (licet aliàs) in qua sub graui-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

bus censuris, & pœnis præcipitur, vt nemo possit aliquem retrahere, vel retardare à denunciando sub quouis prætextu, vel mendicatis DD. opinionibus, quas breuiter, & perlucidè recenser, & reijcit ipse noster *P. Quartus*.

11 Primò reijcitur, si sollicitatus confiteatur cū Confessario sollicitante, qui potest eum absolueri absque onere denunciandi: quæ opinio tanquam perniciosa, & scandalosa meritò damnata fuit à Sede Apostolica in Cathalogo opinionum, quas damnauit præfatus Alexander VII. die 24. Septembris 1665. Sic enim delinquentes commodum reportarent ex suo delicto, & daretur eis ansa perleuerandi in facinoribus, tam perniciosjs.

12 Secundò reijcitur excusatio à denunciatione faciendâ, eò quòd tale facinus probari non possit; quia sine probatione infamaretur inutiliter denunciatus, qui occultè deliquit. Cum Index non possit procedere contra illum, cum præcedentibus probationibus. Cæterùm hæc opinio non habet locum in casibus pertinentibus ad Tribunal Sancti Officij, in quo denunciatus non tam est accusator, quàm testis; & sic multiplicatis denunciationibus, habentur plures testes probantes delictum, præsertim in hoc crimine sollicitationis, quòd aliter probari non possit; vnde hæc opinio damnata fuit in Cathalogo sup. cit. propositionum damnatarum ab Alexandro VII. quare amplius sustineri non potest, quamuis antea non defuerint, qui eam docuerint, vt videri potest apud *Dianam par. 1. tract. 4. resol. 1.* & vide fufius ipsum meum patruum, vt supra *disp. 3. sect. 10. n. 8.* Tertio ampliat.

13 Tertio reijcitur prætextus correctionis fraternæ factæ, vel faciendæ, & sic cessare obligationem denunciandi Confessarium, qui post sollicitationem respuit, vel post correctionem fraternam sit spes emendationis: tunc enim facta correctione, & sequuto effectu emendationis, cessat obligatio denunciandi, quia cesset finis, ad quem dirigitur denuntiatio, scilicet periculum recidui, & indigna Sacramenti administratio, vel suspicio de hæresi, &c. reijcitur igitur, vt dixi, hæc excusatio communiter in casibus pertinentibus ad Tribunal Sancti Officij; quia denuntiatio præcipi solet in duplicem finem, vel præcipitur in bonum priuarum pœnitentis, vt corrigatur, & emendetur; & in hoc casu præmitti omninò debet correctio fraternæ, iuxta Euangelium, vel præcipitur in bonum commune, & ad punitionem delinquentis, qua territi alijs caueant à similibus delictis, & tunc non est necesse, vt procedat fraterna correctio, sed etiam emendatus est denunciandus: quomobrem hæc opinio de necessitate præmittendæ correctionis antè denunciationem iudicalem in causis fidei serio reijcitur in Constit. supra cit. Alexandri VII. incipiente. Licet aliàs, vnde in posterum non est admittenda. Doctores verò, qui ante prædictam Constitutionem eam admiserunt videri possunt apud *Dianam par. 1. tract. 4. resol. 3.* aliàs præclaras, & firmas rationes adducit ipse meus patruus ad defensionem Constitutionis præfati Summi Pontificis, licet non suo quo, sed in posterum emanatæ, quas tu vide, & hic non est prætereundum, quòd ipse meus

patruus in omnibus voluminibus, quæ scripserat ante emanatas bullas, & decreta Pontificia, tuit inuentus nunquam dissonus, sed semper consonus opinionibus, & decretis Pontificijs, & semper Aduersarius ea aduersantibus.

14. Quartò rejicitur limitatio, quæ excusat pœnitentem, nempe imminens periculum mortis, infamiae, vel grauis damni ex denunciatione Inquisitoribus facienda; quia præcepta positiua non obligant cum tanto periculo; sicut quamplurimi DD. aiunt apud *Dianam loc. cit. ref. 7.* e.g. Virgo honesta, quæ est sub cura parentum, vel fratres habens Zelotypos ea fuit sollicitata à Confessario, nec potest adire Inquisitorem absque timore infamiae, vel etiam mortis à fratribus sibi inferendæ ob suspicionem vehementem contra honorem hæc excusatio limitatur à citatis Auctoribus apud *Dianam*, qui non admittunt eam in casu hæresis formalis hæretici dogmatizantis in graue damnum communitatis; tunc enim teneretur quilibet denunciare etiam cum periculo mortis. Sed in casu nostro hæc causa cessat, quia si quæ mulier non potest accedere ad Inquisitorem, potest, & tenetur denunciare per Confessarium, tradito ei Chirographo sua manu firmato, vel signo crucis signato, si scribere nesciat. Sic enim cessat tale periculum, ut aduertunt nonnulli DD. apud *Dianam supra*. In quo casu tenetur Confessarius hoc onus subire, & denunciare nomine pœnitentis, quoties abest periculum fractionis sigilli Sacramentalis, quod abest posita commissione, & licentia pœnitentis; & ratio est quia non solum sollicitati in confessione tenentur denunciare sollicitantem, sed etiam omnes conscij talis criminis, ad quos peruenit notitia à fide dignis. Qualiter debeat esse persona fide digna, vide ipsum meum patrum *disp. 3. sect. 10. n. 5. 6. & 7.* Secundò ampliat.

15. Quintò rejicitur excusatio de illis, qui fuerint complices delicti, vel consensum præbuerunt; sicuti esset mulier sollicitata à Confessario, & consensit cum illo in actibus turpibus, quia denunciando infamaret seipsam; siquidem Confessarius interrogatus fatebitur se sollicitasse prædictam mulierem, & rem habuisse cum illa; cum ergò nemo tenetur denunciare, & infamare seipsum, ex *cap. quis aliquando de pœnitent. dist. 1.* sequitur, nec teneri denunciare complicem, ità docent, *Pegna, Simancha, Suarez, Portell.* apud *Dianam par. 1. tract. 4. resol. 9.* ad hæc omnia Responderet in casu nostro teneri omninò complicem denunciare Confessarium sollicitantem; quia bene id potest facere absque eo, quod nullo modo prodat seipsum; etenim in Tribunali Sanctæ Inquisitionis sanctè, pièq; cautum fuit, ut denunciatus non teneatur, neque permittatur manifestare suum consensum, aut cooperationem aliquam circa delictum Confessarij; nec permittitur Confessario delinquenti, ut manifestet mulierem sollicitatam, vel eius consensum: quod si ille manifestet non scribitur in actis: & sic cesset omnis ratio, & ipsa excusatio, ut notat *Diana ref. 9. cit. circa finem*.

16. In unico dumtaxat casu cessat obligatio à sollicitato, si Confessarius, qui sollicitauit, præueniat, & spontè denunciet seipsum Inquisitoribus, quia cessat finis vltioris denunciationis

eiusdem delicti, idèd enim præcipitur denunciatio, ut delinquens possit capi, & puniri ab Inquisitoribus, & præcaueri damnum, quod sequi posset in posterum; sed in casu posito iam seipsum obrulit puniendum, & est sub iudicio Inquisitorum, ergò cessante fine, cessare debet causa, ne sit frustratoria ipsa vltior denunciatio, circa idem delictum. Vndè postea, quod constet pœnitenti sollicitato de spontanea denunciatione facta à Confessario contra seipsum, liber remanet sollicitatus ab obligatione denunciandi. Et hoc est vnicum remedium ad euadendam ipsam obligationem denunciandi, scilicet, quod sollicitatus procuret prædictam spontaneam denunciationem sollicitantis contra seipsum; & hoc vel per alium Confessarium, cui pœnitens manifestauit delictum prioris Confessarij delinquentis, vel per alium virum prudentia, & auctoritate præditum, qui seridè monere potest delinquentem, melius fore, ut seipsum denunciet, quo minùs, cum eo agatur: Si enim noluerit, longè maius damnum subiturus, denunciandus infallibiliter à sollicitato, quod si delinquens obtemperet, & constet de spontanea denunciatione iam facta, liber manebit sollicitatus, uti dicebamus.

Aliter obligatus ad denunciandum, regulariter loquendo, absolueudus non esset à Confessario, nisi post factam denunciationem: nisi vrgens, & grauis necessitas exigat, ut statim idèd absoluatur, habens firmum propositum quamprimum denunciandi. Et ratio est, quia semet obtemta absolutione à peccatis, soleat quamplurimi eam obligationem negligere, vel per longum tempus differre; & sæpè sæpius illius obliuisci, nec eam implere, in graue damnum communis boni, ità *Fagundez de prac. Eccl. præcep. 2. lib. 4. c. 3. n. 31.* *Auila, Pegna,* & alij apud *Dianam par. 1. tract. 4. resol. 27.* & hæc opinio seruanda est in praxi. Quamuis non desint *Auct.* oppositum sentientes, scilicet sufficere firmum propositum, quàm citius denunciandi, quibus videtur adhærere *Diana loc. cit.* Certum est autem secundum omnes, quando Confessarius dubitat, an pœnitens sit satisfactorius suæ obligationi denunciandi non esse ab eo absolueudum eundem pœnitentem, nisi post factam denunciationem.

Hæc omnia, quæ scripsi in hac præcipua Additione tibi deseruiant (candide Lector) ut cum repereris aliquam opinionem relatam ab ipso meo patre antiquorum Auctorum aduersantem sanæ, ac firmæ doctrinæ Decretorum S. P. & præsertim recentiorum Alex. VII. comperitum, & ratum habeas tuis omni probabilitatem: & quæ supra tibi dixi prosequendo, inoffenso decurre pede; Vale, & iterum vale, ut semper valeat, & firmè consistat tua sententia:

Ibi, ut more periti Medici, &c. Cur Confessarius discretus debeat esse, ac captus, Medici officio fungens in audiendis confessionibus.

S E C. XI.

S V M M A R I V M.

1. Confessarius in audiendis confessionibus, quare non tantum Iudicis, sed etiam periti Medici munere fungatur.
2. Confessarius, sicut timorem incutere non debet quem consolari oportet, ita nec mansuetudine vti debet cum illo, quem acriter conuenit increpare.
3. Debet Confessarius super omnia pater effe, & nunquam desperare de peccatoris salute.

AD hanc rem respondetur, quod Confessarius in audiendis confessionibus idcirco munere fungitur, non tantum Iudicis, ut in c. *verbum, de pans. d. 1.* Sed etiam periti Medici officio fungi debet; quoniam sicut Medicus in curandis corporalibus morbis à leuioribus incipit medicamentis, & deinde grauiora si viderit egroti profutura, aliàs non adhibet; ita Confessarius animarum spiritualis Medicus in audiendis pœnitentium peccatis quantumuis enormibus dulcem erga eos se ostendere debet, & amabilem, nec austeritate utatur, nisi eam viderit necessariam, & profuturam ad spirituales morbos curandos. Etenim Confessariũ humilem super omnia oportet esse; qui munus eius licet sit eminentissimum, nec Angelis, nec Beata Virgini concessum, ut in c. *nova supra eod. tit. nostro*, nihilominus est Dei Mitter, & Christi Domini vices gerens, dicentis: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*, & propterea debet esse non solum humilis; sed etiam dulcis, & affabilis: si Deus benignus est, ut quid Sacerdos eius austerus? ait *sex. in c. alligant. 26. q. 7. vbi D. Chrysost.* insuper Confessario consulens, ita inquit, vis apparere Sanctus? circa vitam tuam esto austerus; circa alienam benignus. Et in c. *1. §. quibus cognitis, de pœnit. d. 6. de Confessario ipso sic legitur: Sit benivolus paratus erigere, & secum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate: adiuet confitentem orando, elemosynas dando, & cetera bona pro eo faciendo, semper enim iuuat leniendo, consolando, spem promittendo.* Debet igitur Sacerdos cauere à seueritate: nam si in principio maximè confessionis seueritatem ostendat, peccatores multoties scandalizati recedunt, non confitentur, & sanguinem illorum requirit Deus de manibus eius, iuxta illud *Ezechiel. 3.* Est tamen verum quod in hac re discretum, & cautum oportet esse Confessarium, ut sit timorem non incutiat ei, quem consolari oportet, ut præcipue sunt pusillanimes, timidi, verecundi, qui ob inreputationes deficere solent; ita è conuersio mansuetudine non utatur cum illo, quem acriter conuenit increpari: liquidem quemadmodum iusti-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

tia sine misericordia non est iustitia, sed crudelitas, ita quoque misericordia sine iustitia fatuitas est: & propterea dum seueritas est necessaria, paterna sit, non tyrannica, ut habetur in *tex. in d. §. quibus cognitis, ibi: Spem promittendo, & si opus fuerit etiam increpando, &c.* acque ideo exhibeat se Confessarij erga pœnitentes, ut matres fouendo, & ut patres in corrigendo, docet *D. Bonauent. tom. 1. opuse in suo confessionali.* Debet super omnia patientes esse, & nunquam desperari de peccatoris conuersione: nam quidem non ab hominis industria; sed à solo Deo procedere, docent *Chrysost. homil. 10. ad Hebræos, & alij.* Si enim corporis vulnera difficiliter; nihil mirum est si difficiliter curantur animæ: qua propter patienter, & paulatim disponendus est pœnitens, & à facilioribus incipiendum; & deinde ad ardua medicamenta deueniendum est, si fuerit opus, ut hæc, & aliæ habentur per *Reginal. lib. 1. sua prax. nu. 56. & seq. ex D. Chrysostomo, Basilio, & alijs.* Imò hoc ipsum aperte docemur ex illis nostri §. verbis: *Sacerdos autem sit discretus, & cautus, ut more periti Medici super infundat vinum, & oleum vulneribus sauciati.* Vinum, inquit, & oleum; id est rigorem, & misericordiam, exponit *Hofstiens.* ibidem quasi dicat, nec ex toto rigidus sit, ne peccator terreatur, vel à pœnitentia auertatur: nec ex toto misericors, ne iustitia dissoluatur, sed verumque miscendo emplastrum imponat vulneribus sauciati, ut hic, & in c. *à nobis, il. 2. §. ut autem, de sent. excom. & c. disciplina 45. d.*

Ibi, Diligenter inquirens, & peccatoris circumstantias, & peccati, &c. Qualiter discretus, & cautus debeat esse Confessarius in inuestigandis peccati, & peccatoris circumstantijs.

S E C. XII.

S V M M A R I V M.

1. Confessarius in interrogandis pœnitentibus cautus debet esse, ac discretus, & non descendere ad particularia.
2. Pœnitens, maxime si puer sit, vel puella, & peccatum luxuria confiteatur, non debet querere Sacerdos, an se proprijs manibus polluerit, sed satis erit talem interrogare de modo, vel cum quibus.
3. Confessarius si videat pœnitentem, ad eum incapacem, ac rudem, ut probabiliter credat, per se solum non esse satis ad confitendum omnia peccata, adiunare illum tenetur debitis interrogationibus sub lethali culpa.
4. Si quis confiteatur rem sacram surripuisse, necesse non est eum interrogare, an rem de loco sacro subtraxerit.
5. Pœnitens si confiteatur, se esse furatum aliquam quantitatem, sufficientem ad lethalem culpam, & Confessarius sciat, aliquam determinatam quantitatem esse casum reseruatam, debet ipsum monere, ut declaret, alias secus.
6. Debet quoque Confessarius esse cautus, ac discrete.

cretus in inuestigandis circumstantiis, quæ peccantis conditionem, & qualitatem denotant.

- 7 Confessarii munus, ars artium appellatur: propterea optimo Confessario incumberet, cognitionem habere omnium artium, & negotiationum, si possibile foret.

1 PRO huius rei explicatione recolenda sunt, quæ suprà latè cumulauimus tom. 1. §. 1. disp. 3. sect. 3. de circumstantiis, tum peccati, tum etiam peccatoris agentes, cui sect. nos remittimus, ne bis idem repetere videamur. Est tamen verum, quòd Confessarius in interrogandis peenitentibus debet esse discretus, & cautus, vt non descendat ad particulares circumstantias, quæ necessaria non sunt, & impertinentes ad augendam, ac minuendam malitiam peccati; quoniã vt inquit *D. Anton. 3. p. tit. 17. c. 17. §. 3.* id est multoties se ipsum in tentationem inducere, & adinuentiones peccatorum docere eos, qui ignorant: & aliquando deindè talia referuntur in plateis in scandalum, ac derisum Sacramentorum, ac Sacerdotum. Hinc ait, quòd si quis confiteatur mulierem polluisse extra vas, non est ulterius à Confessario inquirendum, in qua parte corporis, & quomodo pollutio facta fuerit; quoniam id esset impertinens ad augendam, aut minuendam malitiam peccati: nam in qualibet parte corporis mulierem extra vas debitum polluerit, eodem modo peccauit. Et si confiteatur homicidium commississe, non est Interrogandus, an ante, vel post prandium hominem interfecerit; quoniam ridicula est eiusmodi interrogatio, cum circumstantia illa temporis non augeat, nec minuat malitiam peccati; sed potius est interrogandus, an occiderit Laicum, vel Clericum, nam occisio Laici est simplex homicidium, at occisio Clerici est sacrilegium. Imò non statim interrogandus de speciali conditione personæ, circa quam commissit homicidium; sed satis est si primò interrogetur de conditione personæ in genere: nam si simplicem, ac priuatam personam respondeat occidisse, simplex homicidium commisit, *l. 1. ff. ad l. Cornel. de Siccari. si Principem, vel eundem Magistratum occiderit, aut aliquid contra Rempublicam fuerit, crimen Reipublice Maiestatis contraxit, l. 1. & toto tit. ff. ad l. Iul. Maiest.* Si Patrem, Matrem, Auum, Auiam, &c. paricidij reus efficitur, *l. 1. & l. pœna, ff. ad l. Pompeiam de Paricid. & §. alia. in instit. de public. iudic.* Si denique Clericum, aut Monachum, vel Monialem interfecerit, in sacrilegium incidit, vt supra diximus. Et peenitens, præsertim si puer sit, aut puella, si fateatur, luxuriam peccatum commississe, non debet statim querere Sacerdos, an se proprijs manibus polluerit, quoniam posset edoceri peccatum, quod ignorat; sed satis est talem interrogare de modo, seu cum quibus. Et si aduertat, peenitentem verecundia agitari, & timeat eum velle culpam occultare, tunc sapienter, & quasi astute eum interroget, quòd forsitan ignorat, paulatim eundem interrogans, an propter pudorem, aut verecundiam in præcedentibus confessionibus culpam aliquam omiserit: & doceat, nulliter confiteri, qui peccatum aliquod in confessione reticet; etiam si alij Sacerdoti velit illud referuare

confitendum: imò & maximum sacrilegium committere, iuxta illud *D. August. in c. confideret, §. cautus sit peenitens de peenit. d. 5.* ita dicentis: *Cautus sit peenitens, ne verecundia dum illis diuidat apud se confessionem, vt diuersa velit diuersis Sacerdotibus manifestare: quadam uni celat, quæ alij manifestanda reseruat; quòd est se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere, ad quam per frustra totam putat peruenire, &c.* Leniter ipsum peenitentem admoneat *D. Antonini verbis 3. p. tit. 14. c. 17. §. 5.* vtens, dum inquit: *Non debes erubescere, & propter ruborem omittere confessionem peccatorum, quòd bonum est, & honestum.* Referat *D. Bernardi* sententiam ab eodem *D. Anton.* relata, & le habentem: *O nimia insania hominum, pudet abluere, & non pudet inquinari: abstergitur caliga, & contemnitur anima.* Doceat Apostoli veritatem *Hebr. 4.* dicentis: *Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius.*

- 3 Quòd si Confessarius videat peenitentem, adedò incapacem, & rudem, vt probabiliter credere possit per se solùm, satis non esse ad confitendum omnia peccata, quæ commisit, tunc debitis interrogationibus sub lethali culpa obligatur ipsum adiuuare: quoniam confessionis materialis integritas, quando haberi potest, est de essentia Sacramenti peenitentiae, vt sæpe diximus; atque idedò si nouerit peenitentem non posse integrè confiteri, nisi debitis interrogationibus adiuuetur, tunc tenetur discretè, ac cautè interrogare peenitentem ipsum, de quibus expedire suæ saluti videbitur. Idem dicendum est, vbi Sacerdos nouerit peenitentem memoria defectum habere: nam licet putet debitam adhibuisse diligentiam in memorandis culpis; adhuc tamen interrogationibus est adiuuandus, vt contra *Medin. c. de Confessione. docet Suar. de peenit. disp. 23. sect. 1.* cum alijs, quos allegat. Quòd verò ad circumstantias materiæ peccati, si quis confiteatur furtum commississe, interrogandus est peenitens si Confessario videbitur de qualitate rei furto subtractæ, an prophana sit, vel sacra: nam qui furatur rem prophanam, simplex furtum committit, qui verò rem sacram, sacrilegium. Est tamen verum, quòd si confiteatur rem sacram furtiuiusse, non est necesse, vt interrogetur, an rem sacram in loco sacro subtraxerit: siquidem circumstantia rei sacræ, & circumstantia loci sacri ad eandem rationem formalem virtutis Religionis spectant, vt supra declarauimus *d. §. 1. disp. 3. sec. 3. vers. Circumstantia quid.* Item interrogandus est peenitens de quantitate rei; nam qui rem notabilem furatur peccat mortaliter; qui verò minimam, peccat tantùm venialiter, vt ibidem adnotauimus. In quibus autem peccatis detur materia parua, quæ excusat à peccato, & in quibus non detur, vide *P. Dianam tom. 5. tr. 5. de paruit. mater. a resol. 1. vsque ad resol. 69.* inclusiue, vbi latissime hanc rem pertractat: & nos etiam diximus supra *sect. 1. vers. Est igitur mortale.* Quòd si peenitens interrogatus de quantitate furti, respondeat commississe furtum rei tantæ quantitatæ, ac valoris, quæ satis sit ad committendam lethalem culpam; tunc Sacerdos si sciat aliquam determinatam furti quantitatem esse casum referuatum, replicans moneat peeni-

rentem ipsum, vt declaret, an res furto subtrahita ad quantitatem illam, casum reſeruatam cōſtituentem aſcendat: quod ſi furtum cuiuſcumque quantitatis ſit non habeat reſeruationem annexam; nec quantitas furti fuerit, adeò magna, vt exceſſerit ordinatum furandi modum; tunc pœnitens reſpondens ſe commiſſiſſe furtū rei aſcendentis ad peccatum mortale, non eſt vltra interrogandus: quia *d. §. 1. diſp. 3. ſect. 3. conſ. 5. & lim. 6.* oſtendimus probabilem eſſe ſententiam eorum, qui docent, circumſtantias aggrauantes notabiliter malitiam peccati intra eandem ſpeciem non pertinere ad integritatem confeſſionis, atque ided pœnitentem non obligari ad eas conſitendas: quod tamen quomodo procedat in furto, ſufficienter declarauimus *d. limis. 6.* quibus adde, quæ ibidem cumulauius *concluſione 6. & 7.* dum probabiliorẽ exitimauimus ſententiam eorum qui volunt, circumſtantias notabiliter aggrauantes malitiam peccati intra eandem ſpeciem pertinere ad integritatem confeſſionis; quamuis qui priorem opinionem in praxi ſeruaret ex rationabili cauſa nõ peccaret, ex qua ſexta concluſione nonnulla deduximus, quæ ad praxim valdè vtilia ſunt, atque deſeruiunt: & propterea tota *d. ſect. 3.* Legendã eſt, cui nos reſmittimus, ne bis idem repetere videamur.

6 Circa denique peccatorũ circumſtantias, quæ conditionem, & qualitatem perſonæ peccantis denotant, Confeſſarius debet quoque diſcretus, & cautus eſſe in illis inueſtigandis. Etenim ſi quis peccatum incontinentiæ conſiteatur, conſideranda eſt perſona agens, & patiens. Nãm ſi Laicus ſolutus cum ſoluta incontinentiæ culpam contrahit, vnã tantum fornicationis culpam committit, & inſuper peccatum ſcandali ſi eam induxit ad peccandum: Sed ſi vxorem habeat, incidit etiam in adulterij crimen: & ſi coniugalem caſtitem vouerit, efficitur quoque ſacrilegij reus: & ſi denique ſit perſona publica addit malitiam ſcandali alterius generis: quoniam quò gradus altior, eò caſus eſt grauior, *c. principium, de pœnit. d. 2. c. homo, 40. d.* & grauiora delicta facit ſublimitas peccantium, *c. nulli ſas 25. q. 1.* vt late declarauimus *d. §. 1. diſp. 3. ſect. 3. in 3. not. verſ. Denotat autem.* His adde quæ habentur ex *D. Auguſtino in c. conſideret, de pœnit. d. 5.* itã ſe habent: *Conſideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perſeuerantia, in vârietate perſona, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipſius vitijs multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem ſecundum excellentiam ſui ſtatus, aut officij, &c.* Ceterum quoad hæc omnia oportet eſſe Sacerdos diſcretus, & cautus, vt in ipſo actu confeſſionis non interroget omnes de omnibus, ſed vnumquemque, iuxta proprium ſtatum, & conditionem, vt habetur ex *D. Anthonio 3. p. tit. 17. cap. 17. §. 3.* in qua re certa regula aſſignari non poteſt; ſed totum eiſmodi negotium prudentiæ, ac diſcretionis Confeſſarij remittitur.

7 Et quoniam Confeſſarij munus, cum verſetur circa regimen animarum, ars artium appellatur, vt in *c. cum ſit, de etate, & qualis.* idcirco ad ſufficienter inueſtigandas tum peccati, tum peccatoris circumſtantias, omnium hominum

conditionum, qualitatum, graduum, dignitatum, munerum, & quarumcumque artium, & negotiationum cognitionem habere, optimo Confeſſario, ſi poſſibile foret, incumberet: quæ quidem omnia cum vnus, & idem propter naturæ humanæ imbecillitatem aſſequi non valeat, opere pretium me facturum arbitror, ſi aliqua ſaltem attingam, quæ viam Confeſſarijs faciliorem reddant ad eorum munus ſufficienter exercendum. Quocirca de nonnullis perſonarum generibus, tum Eccleſiaſticarum, tum Sæcularium, & earum actibus, præſertim, qui culpabiliter effici ſolent, breuiter agemus: de ijs enim Confeſſarij pro viribus inſtructi, in inueſtigandis, tum peccati, tum peccatoris circumſtantijs qualiter habere ſe debeant, quale pœnitentibus præbere Conſilium, & ad inſtar periti Medici ad ſaluandum ægrotum, quale remedium adhibere, prudenter intelligent. Vt igitur a capite incipiamus, videbimus primò de Summo Chriſti Vicario, & de alijs Eccleſiaſticis, ſi non omnibus ſimul, ſaltem de quibuſdam: & deindè de Imperatore, & aliquibus alijs Sæcularibus tum in dignitate conſtitutis, tum etiam artificibus, & negotiatoribus, qualiter Confeſſarij in eorum confeſſionibus audiendis diſcreti, ac cauti eſſe debeant.

De Summo Pontifice, & qualiter Confeſſarius in audienda eiſdem confeſſione diſcretus, ac cautus eſſe debeat.

DISP. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 Summus Pontifex quamuis, vt homo poſſit in culpam prolabi, non tamen eſt erroribus, itã ſubiectus, vt caeteri homines. Et quæ pertinent ad fidem, ac ad bonum vniuerſalis Eccleſiæ nullo pacto errare poteſt.
- 2 Papa, licet ſit Dei Vicarius Generalis, ſubiectus, tam in foro Sacramenti Sacerdoti, quem elegerit.
- 3 Poteſt culpam contrahere, ex defectu debita ſollicitudinis, & in pluribus.

IN excipienda S. Pontificis confeſſione non eſt admodum elaborandum: ſiquidem ad eiſmodi dignitatis culmen, non niſi doctiſſimi, ac ſanctiſſimi viri regulariter aſſumuntur. Hinc ait, *rex. in c. 1. 40. d.* quòd S. Apoſtolica, aut inuenit Sanctum, aut facit Sanctum. Et quamuis, vt homo poſſit in culpam prolabi; nihilominus, vt homo, non eſt itã erroribus ſubiectus, vt alij homines, vt habetur ex *Panorm. in c. ſignificaffi, de elect. Felin. in c. 1. de conſtit.* & alijs reſatis per *Vinal. in explic. Bulla Cœna can. 2.* Imò in ijs, quæ pertinent ad fidem, ad mores, & ad bonum vniuerſale totius Eccleſiæ, nullo pacto in errorem poteſt incurrere: & qui contrarium aſſereret in hæreſim incideret, vt ex communi Theolog. & Canonistar. opinione, probat *Anton. Gabr. lib. 2. commun. opinion. tit. de clauſ. §. 2. num. 1. Nauar. in c. placuit, num. 118. de pœnit.*

mt. d. 1. & in Man. c. 12. nu. 89. quos nos retulimus in nostris commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. c. 7. q. 37. num. 14. vbi id ostendimus ex suppositione Diuinæ prouidentię gubernātis Ecclesiam Spiritu Sancto, ne decipiatur, iuxta illud Ioan. c. 4. Spiritus Sanctus adueniens docebit omnem veritatem, idest de necessarijs ad salutem. Vnde licet Papa sit Dei Vicarius generalis, ac ratione sui muneris, potestatis, ac dignitatis omnium Sanctissimus, & cunctis Superior. vt latè declarauimus in dictis nostris Commentar. lib. 1. c. 4. q. 2. cum tamen alicuius culpæ ex humana fragilitate se nouerit habere conscientiam, & in Sacramentali foro Sacerdoti, quem elegerit se submittat, tanquam speciali Dei Vicario, vt in c. absit 11. qu. 3. in illo actu non vendicat sibi locum Summi Sacerdotis, sed priuatæ personæ, ita vt ipse efficiatur minor; & Sacerdos maior, iuxta ea, quæ habentur ex Hostiens. in summ. cod. tit. nostro, num. 15. atq; ideo subiicitur eiusdem Sacerdotis interrogatorijs, ac iudicio, non secus, ac alij fideles. Potest autem Summ. Sacerdos culpam contrahere ex defectu debitæ sollicitudinis in regiminæ vniuersalis Ecclesiæ: in concedendis dispensationibus, priuilegijs, ac indulgentijs; in promouendis Ecclesiasticis ad Ecclesiæ dignitates, atque officia; in conferendis Ecclesiasticis beneficijs; in donandis Ecclesiæ bonis: & vt temporalis Princeps peccare potest in omnibus, in quibus solent peccare Seculares Principes, de quibus infra, Deo duce, dicemus de Imperatore, ac Regibus agentes. Vt igitur Confessarius promptior reddatur ad consulendam Sacerdoti Summo, cuius confessionem excipit, sequentes controuersias discutiendas duximus, quibus instruat. Debet tamen discretus esse, ac cautus, ne facilis sit in inuestigandis tanti viri peccatorum circumstantijs; nisi in casu, quo non aliter posset rectum ferre iudicium: nec velox ad remedium præbendum, nisi interrogatus: siquidem eius confessionem excipit, quem debet credere non indigere Confessarij adiumento in peccatis, & eorum circumstantijs, inuestigandis, nec etiam remedij cognitione ad præcauendum in futurum.

An Romanus Pontifex peccet, si negligens sit in procuranda, ac conseruanda pace inter Principes Christianos.

SEC. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Summus Pontifex peccat, si negligens sit in procuranda, & conseruanda pace inter Principes Christianos.
- 2 Pro bono pacis potest Summus Pontifex Reges, & Principes, si pacem seruare conuenient iurisdictione priuare, præmissa tamen monitione.
- 3 Ac à fidelitatis iuramento Regis, subditos absolueret, vbi pacis capitulationi stare recusaret.
- 4 Et Castrum, vel Ciuitatem vni tollere, & alteri concedere.

3 Pro bono pacis debet Summus Pontifex sedere copulare Christianos Principes in hostium, fidei Catholica perniciem.

AD hanc difficultatem breuiter responderetur affirmatiuè. Etenim Summus Pontifex ex eo se appellat Episcopum, idest speculatorem, & superintendentem; quia, vt ait Ioann. Monac. in præm. 6. Decr. non in partem sollicitudinis, sed in totam vocatus est, vt speculetur, & prospiciat populorum intrà se mores, ac vitam, vt in c. Cleros 21. d. Hæc autem sollicitudo consistit præcipuè in procuranda pace in Christiana Reipub. vt legitur in præmio Bullæ Cœnæ Domini, in illis verbis: *Pastoralis Romani Pontificis vigilantia, ac sollicitudo, cum in omni Christiana Reipublica pace, & tranquillitate procuranda pro sui muneris officio assidue versatur, &c.* idem colligitur ex tex. in c. studendum est, 90. d. dum inquit: *Studendum est Episcopis, vt dissidentes fratres, siue Clericos, siue Laicos ad pacem magis, quam ad iudiciū coercent.* Siquidem præcipua, & totius Ecclesiæ vnitas consistit in connexionione membrorum inter se per dilectionem, & charitatem, mediante Spiritu Sæ. & o, sub vno, & eodem capite. Ecclesia enim cum sit fidelium congregatio, dicitur mysticum Christi corpus, iuxta illud Apost. ad Ephes. c. 1. *Omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Hæc autem membrorum connexio fit præsertim per vinculum pacis, vt habetur ex eodem Apostolo ibidem, c. 4. dicente: *Solliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis, vni corpus, & vnus spiritus, &c.* Per pacis conseruationem scandala remouentur, & ipse Summus Sacerdos fidelium pace quiescit, & fouetur in pace, vt in c. 1. de offic. leg. in 6. Ad pacem scilicet, ac tranquillitatem Christianæ Reip. tuendam, & conseruandam, & ad scandala ex ea remouenda, Gregor. IX. quinque Decr. libros, & Bonifac VIII. sextum compilandos curauerunt: quoniam id Summi Pastoris proprium munus est, vt ex eorum præmio patet. Pro bono pacis potest Romanus Pontifex Reges, & Principes pacem seruare contententes, præmissa monitione, priuare, vt in c. nouit, de iudic. s. discordes, & c. placuit, 90. d. Potest quoque à iuramento fidelitatis subditos Regis absolueret, vbi pacis capitulationi stare recusaret, arg. tex. in c. graue, de excessib. Pralat. & c. Nos Sanctorum 15. q. 6. Item pro bono pacis potest S. Pōifex remittere omnia damna, & iniurias subditorum, vt per Angel. in l. 3. ff. quod quisque iur. Pro bono pacis etiam potest Ciuitatem, aut Castrum vni tollere, & alteri concedere: Siquidem pax cum tendat in publicam vtilitatem, ad eam conseruandam potest auferre ius priuati, Bart. in l. quicumque infirmatur, de fid. instrum. & iure hass. fisc. lib. 10. & Bald. in l. rescripta, num. 6. C. de i. precib. Imper. offer. quod verum est, quando paci consuli aliter non potest, vt putat Capyc. de c. 61. in fin. & dec. 79. Et denique. quod Romanus Pontifex pro bono pacis debeat sedere copulare Catholicos Principes in perniciem hostium Catholica fidei facit, rex. in c. ninium, 23. q. 4. Cū igitur proprium Rom. Pontificis munus sit, pacem, ac tranquillitatem Christianæ Reip. con-

feruare, & scandala ex ea remouere, si in hoc sit negligens proculdubio mortaliter peccat, cū Episcopus in suo munere negligens culpam cōtrahat, & canis dicatur impudicus, C. qui nec, 2. q. 7.

An Summus Pontifex peccet, si negligens sit in dilatanda, ac propaganda Catholica fide, & in hæreticis, & alijs Catholicæ fidei inimicis conserendis.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

1. *Summus Pontifex culpam contrahit, si in propaganda Catholica fide negligens sit, atque in coercendis alijs Catholica fidei inimicis.*
2. *Ad hæreticos coercendos, aliosque Catholica fidei inimicos licitum non est Papa, aduocare infideles, nisi quando aliter non possit se, & bona Ecclesiæ tueri.*

AD hanc difficultatem responderetur, S. Pontificem proculdubio culpam contrahere si negligens sit in propaganda Catholica fide, & in coercendis hæreticis, ac alijs Catholicæ fidei, & Christiani nominis inimicis. Etenim datus est in lumen Gentibus, iuxta illud *Isaia c. 49. Et constitutus est super omnes Gentes, & Regna, ut euellat, dissipet, adificet, & plantet.* Unde cū proprium S. P. munus sit, plantare propagando fidem, euellere hæreses, dissipare hæreticos, & alios Catholicæ, & Christiani nominis inimicos, citrà omnem controuersiam si in hoc sit negligens mortaliter peccabit, cū contra proprium munus faciat. Hinc ait *tex. in c. si ea, 23 q. 4. Si ea, de quibus uehementer Deus offenditur, insequi, vel ulcisci differimus, ad irascendum utique diuinitatis patientiam prouocamus. & in c. sicut ead. causa, & q. D. Gregor. Gennadio Patrio, & exarcho Africa, ita scribit: Sicut excellentiam uestram hostilibus bellis in hac uita Dominus uictoriarum fecit luce fulgere, ita oportet etiam inimicis Ecclesiæ eius omni uisacitate mentis, & corporis obuicari: quatenus eius ex utroque triumpho magis, ac magis enitescat opinio: & cum forensibus bellis, aduersarijs Catholica Ecclesiæ pro Christiana populo uehementer obsistis, & Ecclesiastica gloria sicut bellatores Domini fortiter dimicatis. Notum est enim hæretica religionis uiros, si eis, quod absit, suppetit nocendi licentia, contra Catholicam fidem uehementer insurgere: quatenus hæreses sua uenena ad tabefacienda, si ualuerint, Christiani corporis membra transfundat. Cognouimus eos contra Catholicam Ecclesiam, Domino eis aduersante, colla subrigere, & fidem uelle Christiani nominis inclinare: sed eminentia uestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum ceruices iugo recti iudicis premat. Non tamen ad coercendos hæreticos, & alios Christianæ fidei hostes licitum est Summo Pontifici aduocare Infideles, nisi*

quando aliter non possit se, & bona Ecclesiæ tueri, & imperum hostium repellere non sine magno Catholicæ fidei detrimento: sicut late egimus de hac materia in nostris commentarijs in *Bull. Cæna, lib. 2. c. 7. q. 36. tractantes de Principe Christianorum aduocante milites infideles pro sui, suorumque bonorum tutela, aut recuperatione: nam si talis Princeps ex licentia Rom. Pontificis, & concurrentibus quibusdam conditionibus ibidem relatis, id potest etiam contra alium Principem Christianum, multò magis erit licitum Rom. Pontifici aduocare infideles milites ad coercendos hæreticos, & alios Christiani nominis inimicos in casu prædicto: Siquidem negotium Domini nostri Iesu Christi agitur, cū infideles impugnantur, ut in extrauag. *Ioann. 22. quæ incipit, copiosius, & ibi, Glos. vers. Negotium.* Et S. Pontifex tenetur in omnibus fidelium uictor esse, ac præcipuus adiutor, ut in *c. scire uos, 23 q. 8. ubi Leo Papa, sic ait: Scire uos oportet, quod nunquam ab aliquibus nostros homines finimus opprimi: sed si necessitas uilla occurrerit, presentialiter uindicamus; quia nostri gregis in omnibus uictores esse debemus, & præcipui adiutores.**

An Summus Pontifex peccet, si sit negligens in opem ferendo Principibus Christianis pecunia, militibus, aut armis, dum impugnantur ab hæreticis, & alijs Christiani nominis inimicis, & hostibus.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

1. *Princeps Christianus si ab inimicis impugnetur Christiani nominis, eique non suppetant uires ad resistendum, nec ab alio adiuuetur, adiuuari debet à Romano Pontifice, militibus, armis, pecunia, &c.*
2. *Princeps quantumuis necessitate compulsus pro arcendis Catholica fidei inimicis, uis non potest rebus Ecclesiasticorum, propter auctoritatem, impendi Tallias, onera, &c. sed adire debet Sum. Pontif.*

AD hanc difficultatem responderetur, quòd Princeps Christianus si impugnetur à Christiani nominis inimicis, & ei non suppetant uires ad resistendum, nec ab alijs adiuuetur, tunc Romanus Pontifex si potest, tenetur eidem opem ferre, mediatis militibus, armis, pecunia, & quocunque alio modo: & si in hoc sit negligens proculdubio peccat mortaliter. Siquidem Rom. Pontifex non debet permittere gregem suum ab alijs opprimi; etiam si id fieri per propriam personam necessitas exigat, ut habetur ex *Leone Papa IV. in c. scire, 23 q. 8. ita dicente: Nunquam ab aliquibus nostros homines finimus opprimi; sed si necessitas uilla occurrerit, presentialiter uindicamus, quia nostris gregis in omnibus uictores esse debemus, & præcipui adiutores.* Idem dicendum est si aliquis Princeps, Christianus zelo fidei Catholicæ

motus contra fidei Christianæ, ac Christiani nominis inimicos bellum gesserit, ut eos perderet; & ingruente bello, milites, aut victualia ex aliquo accidenti ipsi defuerint, ita ut nisi adiuveretur, de facili succumbet, nec alium habeat à quo adiuuari valeat; tunc Rom. Pontifex eidem succurrere debet, si possit, etsi negligens existat in adiuuando, à culpa non excusatur. Etenim bella contra Christiani nominis inimicos Ecclesiastica sunt prælia, ut in *c. sicut*, 23. qu. 4. & negotium Domini nostri Iesu Christi agitur cum Infideles impugnantur, ut in extrauag. Io: XXII. copiosius, & ibi, *Glos. vers. Negotium*.

- 2 Non tamen propria auctoritate Princeps quantumvis necessitate compulsus pro arcendis Catholicæ fidei inimicis uti potest rebus Ecclesiasticorum, & Ecclesiarum imponendo tollias, & alia onera eiusmodi ipsi Ecclesiasticis ex defectu potestatis; sed si eius terrarum, ac subditorum vires non suppetant debet adice S. Pontificem, ut in *c. non minus*, & *c. aduersus*, de immunit. Eccles. Et si bello ingruente subita urgeat necessitas, ita ut ad S. P. recursus haberi non possit; tunc per Episcopum, & Clerum loci onera prædicta Ecclesiasticis imponi possunt, ut latè declarauimus in nostris *Commentar. in Bull. C. gen. lib. 2. c. 18. qu. 12.* cum alijs ibidem additis, fol. 678.

An S. Pontifex peccet dispensando, & priuilegia concedendo citra ullam causam.

SEC. IV.

SVM MARIVM.

- 1 Summus Pontifex peccat dispensando, ut priuilegia concedendo citra ullam causam. Et supra qua nam eius extendatur potestas in dispensando.
- 2 Celestinus III dispensauit cum Henrico Imperatore, ut duceret Constantiensem Monialem, Regis Sicilia filiam. Et aliorum pastorum etiam Parochorum.
- 3 Residentia Episcoporum, non tantum est de iure Canonico, sed etiam iure Diuino, & naturali, ideo peccabis lethaliter Summus Pontifex si super ea sine causa dispensauerit.
- 4 Summus Pontifex dispensando sine causa super legem positam peccabis solum uenialiter, & dispensatus tutus erit in conscientia.

AD hanc controuersiam responderetur affirmatiuè. Etenim quamuis S. Pontifex plenitudinem habeat potestatis, cui nihil resistere valet, ut in *cl. 1. in fin. ut lit. pend. c. proposuit, de concess. præb. Panorm. in c. unico, ut Eccl. benef. Bald. in c. 1. de constit. & in l. 2. qu. 43. C. de seru. fugit.* ita ut potestas eius extendatur etiam supra Canones Apostolorum, cum dispensare valeat, & de facto dispensauit, cum bigamis, ut ad sacros Ordines promoueri possint, *c. Lector, 34. d.* Imò extenditur circa legem Diuinam, tum veteris, tum noui testamenti, ut habetur ex *Panorm. in c. licet, num. 3. de ser. atque ideo dispensat in iuramento, c. constitutus,*

de rescript. & c. 2. 15. q. 6. dispensat in voto, *c. 1. de voto & voti redemp. & hoc etiam si votum sit Religionis, & castitatis; ita ut validare possit matrimonium, tam à simpliciter, quam à solemniter vouente contractum, ut per Hostiens. in *c. rursus circa fin. qui Cler. vel uouen. & propterea dispensare potest, ut Religiosi, ac Moniales, non obstante solempne voto castitatis, quod per solempnem professionem emiserunt possint matrimonium contrahere, ne Regium nomen pereat, ut per Io: Andr. in *c. actus legitimi, & c. semel Deo, de regul. iur. in 6. Panor. in c. 1. de voto, & alios, quos refert, & sequitur, Felin. in c. si quando, de rescr. & D. Thom. in 4. sent. d. 28. q. 1. ar. 4.* licet contrarium doceat 2. 2. q. 88. ar. 1. in fine; nam ob id Celestin. III. dispensauit cum Henrico Imperatore, ut in uxorem duceret Constantiam Monialem Regis Sicilia filiam, ut testatur *Rom. sing. 596. & Martia de iuris. p. 4. c. 79.* & nos latè de hac re egimus in nostris *Commentar. ad Bull. C. gen. lib. 1. c. 4. q. 7* ubi quoque probauimus ex iusta, ac legitima causa posse Papam secum dispensare in quocunque voto, etiam castitatis, ita ut possit uxorem ducere, & esse quoque Papa: & extendi eiusdem potestatem, adhuc circa ea, quæ sūt iuris naturalis; cum seruitutem statuat contra eos, qui deferunt arma ad Saracenos, *c. ita quorundam, de Iudais, & Sarac.* Nihilominus dispensatio iustam, ac rationabilem causam exigit dispensandi: & si sine causa dispensatio concedatur circa ea, quæ sunt iuris Diuini, vel naturalis, Papa non solum peccat dispensando, sed etiam dispensatus non est tutus in conscientia: quoniam talis dispensatio, non dispensatio, sed dissipatio appellatur, ut habetur ex *Felino in c. qua in Ecclesiarum, num. 25. & 26. de constit. Suar. p. 2. de Relig. tr. 6. lib. 6. de irrit. & dispes. voti, c. 17.* cum alijs, quos allegat, & *Syl. in sum. vers. Dispensatio.***

- 5 Ex quo infertur, quod residentia Episcopi, & aliorum Pastorum, etiam Parochorum, cum non tantum sit de iure Canonico; sed etiam de iure Diuino, ac naturali, ex quo tenentur palcos gregem sibi commissum, ut in *Concil. Trid. sess. 6. c. 1. de resor. Caiet. 2. 2. q. 145. ar. 5. Nauar. in Man. c. 25. num. 121. Zecch. de casibus reser. casu 3. Less. lib. 2. de iustit. & iure, c. 34. n. 153. & seq.* cum alijs quamplurimis quos allegat, & sequitur *Garz. de Benefic. Eccl. p. 3. c. 2. sub num. 16. ubi num. 17.* pro hac re afferit constitutiones Pij IV. & Pij V. si S. P. super residentiam dispenset citra ullam iustam, ac legitimam causam, proculdubio lethalem culpam contrahet, cum eiusmodi dispensatio, non dispensatio, sed dissipatio diceretur: atque ideo circa iustam causam dispensatus super residentiam non esset tutus in conscientia. Idem dicendum est de dispensatione super pluribus beneficiarum curatorum, cum exigant residentiam iure Diuino, ac naturali debitam: nam si absque iusta, ac rationabili causa fiat à Rom. Pontifice, ipse Romanus Pontifex culpam contrahet mortalem, & dispensatus non est tutus in conscientia, ut habetur ex *Panorm. & alijs in c. extirpanda, de præben. Beneficia enim, quæ animarum curam habent annexam absque Curati præsentia nequeunt rectè administrari, cum exactissimi ad-*

liberi oporteat diligentia in curandis animabus sibi traditis, & Ecclesiarum necessitatibus, de qua re latius, Deo duce, infra *sect. 7. & disp. seq.* dicemus, de peccatis Eminentissimorum Cardinalium agentes.

4 Non tamen eodem modo dicendum est de Sum. Pont. dispensante, sine causa super legem positivam humanam: nam quamvis Princeps & si supremus dispensando in propria lege, & concedendo privilegia sine causa offendat æqualitatem, quam iustitia erga omnes servari perit, *e. iustum est, dist. 9.* imò violat ius naturæ, quod dicitur partem suo toti congruere debere, excipiens aliquem temerè, & impudenter per dispensationem, ac privilegium; nihilominus non peccat plusquam venialiter: & dispensatus est tutus in conscientia, ut habetur ex *Sanch. cum innumeris serè Doctoribus, quos allegat lib. 8. de matrim. disp. 8. n. 3. & 6.* Etenim eius est destruire, cuius est legem condere, & Princeps legibus est solutus, *l. digna vox, C. de legib.*

An S. Pontifex peccet concedendo indulgentias sine causa.

S E C. V.

S V M M A R I V M.

- 1 *Causa concedendi indulgentias differt ab opere iniungendo.*
- 2 *Summus Pontifex peccat, concedendo indulgentias sine causa: Et quare.*
- 3 *Papa si citra iustam causam concedet indulgentias, erit nullius momenti concessio.*
- 4 *Opus pium qui ad lucrandas Indulgentias solet iniungi, non est absolute necessarium, sed satis est iusta causa ex parte concedentis.*

1 **A**D tituli explicationem est adnot. quòd, ut diximus supra *tom. 1. §. 1. disp. 10. sec. 9.* quòd causa concedendi indulgentias differt ab opere. Etenim opus est onus, quod iniungitur ad lucrandas indulgentias, nempe ieiunium, elemosyna, visitatio Ecclesiarum, & alia eiusmodi. Causa verò concedendi indulgentias est finis, quo Romanus Pontifex movetur ad eas concedendas, nempe Religionis, & charitatis augmentum; pax Ecclesiæ, & alia similes. In hac igitur controuersia discutiemus de causa principaliter, & aliqua etiam obiter de opere.

2 Ad hanc difficultatem respondetur affirmatiuè. Hæc conclusio patet ex ijs, quæ supra cumulatimus paulò supra relata *sec. 7. con. 2.* Etenim Deus tantum est Dominus Theauri Ecclesiæ: S. Pontifex autem non est eiusdem dominus, sed dispensator, iuxta illud *1. corinth. c. 4.* *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, &c. & 1. Pet. c. 4. ibi: Sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.* Ergò S. Pontifex citra culpam non posset concedere indulgentias, si nulla legitima causa subsistat; quoniam id non esset dispensare, sed dissipare Theaurum Ecclesiæ. Hæc propositio adeò vera est; ut si Papa citra iustam causam indulgentias concedat, talis concessio esset nullius momenti, ut est *xx. in extran. vigeni-*

tus, de panit. & remiss. Imò ostendimus *d. sec. 7. conel. 2.* ad valorem indulgentiæ non solum exigi piam, ac iustam causam, sed requiri proportionatam; ità ut minoribus indulgentijs minor causa requiratur, maioribus autem maior, quas conclusiones quoniam ampliauimus; & limitauius, ne bis idem repetere videamur, ibidem nos remittimus. Quò verò ad opus pium, quod solet iniungi ad lucrandas indulgentias non est absolute necessarium, sed satis est iusta causa ex parte concedentis, ut probauimus supra *d. §. 1. disp. 10. sec. 8.* qua propter citra omnem culpam potest Sum. Pont. concedere Indulgentias, opere non iniuncto, quando causa est iusta, ac proportionata: nam opus solet iniungi; quoniam talis modus est magis securus: cum aliquando suppleat defectum causæ, ut ibidem diximus in *resp. ad primum.*

An Romanus Pontifex peccet imponendo pensiones super Ecclesiasticis beneficijs, iusta, ac rationabili non subsistente causa.

S E C. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 *Summus Pontifex in beneficijs plenissimam habet potestatem.*
- 2 *Papa si sine iusta causa pensionem in beneficia alicui reseruat, peccat, valet tamen ipsa pensio.*
- 3 *Causa enumerantur, quæ iustæ sunt ad reseruandas pensiones.*
- 4 *Pensiones adiudicari non possunt, nisi pro altaris ministerio, vel tanquam merces pro aliquo Ecclesiæ seruitio.*
An iustæ existimantur pensiones, quæ constituuntur Cardinalium famulis, & aliorum Prælatorum, vel ut tribuantur Cardinalibus, alijsque Prælati non indigentibus, vel Clericis, aut Laicis solo consanguinitatis intuitu.
- 5 *Ex communi praxi Ecclesiæ pensiones constitui non solent maiores tertia parte fructuum. Quæ nam regia assignetur in beneficijs Curatis circa pensionem imponendam.*
- 6 *Quo nam casu pensio excedere possit tertiam partem fructuum.*

1 **I**N hac re videtur prima fronte negatiuè respondendum esse: siquidem S. Pontifex in beneficijs plenissimam habet potestatem, ut in *c. 2. de praben. in 6. clem. 1. in fine, ut licet pend. & latè Gig. de pens. q. 6. num. 1. & Coras de benef. 1. p. c. 4. num. 9.* Et quod Papa in reseruandis pensionibus non exigat causam, expressè docent *Felin. in c. ad audientiam, 2. de reser. nu. 2. & 4. Gig. d. q. 6. à num. 6. & q. 10. Dec. conf. 436. Rebuff. de pacif. possess. num. 129. aliàs 110. Mandos. de signat. grat. cir. de pensionib. verbo Papa absque alia causa; & alijs quampsurimi, quos refert Garz. de Benefic. Eccl. p. 1. c. 4. §. 2. n. 275. & 276.*

2 His tamen non obstantibus contrariam sententiam puto veriorem esse, quam tenet *Azor.*

p. 2. *instit. moral. lib. 8. c. 9. §. 8. dicens, peccare Papam, si sine iusta causa pensionem alicui referuet, valere tamen ipsam pensionem, cum solum faciat contra Canones, & iura. Ex quoad forum conscientie illicitè, ac iniuste referuetur pensio, docent *Gambar. post Felin. de offic. legati lib. 10. num. 386. Villor. in relec. de Simon. num. 50. & 51. Corduba lib. 1. qu. 21. pun. 2. Aragon. 22. q. 63. art. 2. vers. De annuis autem pensionibus, Rodriq. p. 2. sua sum. c. 21. Vega in sum. p. 2. c. 65. casu 6. Tolet. in sum. lib. 5. c. 83. num. 1. vers. Secunda est, Less. lib. 2. de inst. & iure, cap. 34. num. 204. Sor. lib. 9. de instit. & iure, q. 7. ar. 2. Zecch. p. 2. sua sum. c. 94. sub num. 24. Garz. loco citato, sub num. 277. & alij quos allegat. Est enim S. Pontifex dispensator, non autem beneficiorum Dominus, & plenissimam habet in eis potestatem, quoad forum exterius, ut valeat pensionum reservatio citra ullam causam: at verò, quoad Deum, & in foro conscientie, peccat Papa irrationabiliter, & absque iusta causa, reservando pensionem; quia non diceretur fidelis dispensator, iuxta illud *Luce 9. 12. ibi: Quis putas est fidelis dispensator, &c.* Et sic patet responsio ad contrarium.**

Causas autem iustas, ac rationabiles, quæ satis sint ad reservandas pensiones, enumerat *Zecch. loco supra citato*; quarum prima est, cum per eam adiumentum tribuitur alicui beneficiario pauperi in exercitio sui muneris, ut si Episcopo, aut Cardinali indigentibus pro consecratione eorum dignitatum, & pro eorum munere subeundo datur pensio super aliquo Episcopatu, Abbatia, aut alio beneficio pinguioribus. Non enim minus est criminis habenti tollere, quam cum possis, & abundas indigentibus denegare, ait *D. Ambr. in c. sicut 11. 47. d. Vnde si Ecclesia potest aliquando cogere Diuites ad elemosynam dandam, ut per *Glos. ibi: nam, ut inquit, idem Ambr. loco citato, Esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis: miserorum redemptio est, & absolutio pecunia, quam tu in terra defodis; tantò magis Romanus Pontifex potest constituere pensionem super aliquo beneficio pinguiori, ut provideat beneficiario inopi in exercitio sui muneris, cum bona Ecclesie ad communes ipsius Ecclesie, & pauperum necessitates destinata sint. Secunda causa iusta, ac rationabilis reservandi, ac constituendi pensionem super aliquo beneficio, est ad subueniendum alicui beneficiario senio confecto, aut perpetuo aliquo morbo laborati, qui diu alicui Ecclesie inseruiuit, & ad præsens effectus est impotens; atque idè beneficio renunciauit: quas quidem pensiones præfati *Zecch. & Sor. locis, & alij, putant esse annexas spiritualibus; & propterea redimi non posse; sicut reddimi possunt pensiones titulis secularibus applicata; nempe Principibus, ac militibus: quoniam eiusmodi pensiones, ait *Sor. ibi vendi quoque possunt. Tertia causa rationabilis reservandi, ac constituendi pensiones, ut supra, est seruitium aliquod temporale Ecclesie præstitum in bello, aut alibi: quæ, ut diximus temporalis est, atque idè redimi, ac vendi potest. Quarta causa rationabilis constituendi pensiones est litium sedatio, quæ solent oriri in be-****

neficijs. Quinta est pro adequandis fructibus sunt in permutationibus beneficiorum: non cadit in in eis ratio aliqua habenda est, dignitatis eorum, ut rectè declarat *Sor. vbi supra. Sexta est paupertas alicuius honesti Clerici, qui speratur utilis futurus Ecclesie: nam pro educando eiusmodi Clerico potest rationabiliter pensio constitui super aliquo beneficio.*

Extra hos casus ait ibidem *Sor. & lib. 3. q. 6. ar. 2. in fine, se non videre quomodo possint* 4. pensiones constitui, cum adjudicari non possint, nisi pro altaris ministerio, vel tanquam merces pro aliquo seruitio Ecclesie; etiam si non esset spirituale, nempe Duci, Militi, qui pro Ecclesia necessitatis tempore pugnant: qua propter decimarum tertie Hispaniarum Regi tributa sunt. Est tamen verum, quòd *Zecch. loco citato. in vers. De alijs pensionibus, putat posse defendi pensiones, quæ constituuntur Cardinalium, & aliorum Prælatorum famalis; quia expedit pro communi bono Ecclesie ipsius Prælatos habere bonos, & honestos famulos; atque idè iusta est pensio, quæ eis constituitur. Sed re vera, nisi famuli boni sint, & intuitu Prælatorum pauperum, qui debitam mercedem dare non valent pensiones ipsi constituentur citra culpam constitui non possunt: quia non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus. Et multò minus licitum est pensiones constituere super beneficia, ut tribuantur Cardinalibus, & alijs Prelatis diuitibus, & eis non indigentibus; aut secularibus, vel etiam Clericis solius consanguinitatis, aut affinitatis intuitu, & citra omnem iustam, ac rationabilem causam: Siquidem bona Ecclesie sunt deputata principaliter pro indigentibus, & non ut omnia vni, sed singulis quædam præstentur, ut pluribus prodesse possit. Imò ex communi praxi Ecclesie pensiones non solent constitui secularibus, maximè maiores tertia parte fructuum; quoniam contra rectam rationem est, ut Beneficiatus totum beneficiij onus absque aliqua utilitate, vel saltem non maiores, quam fructuum medietas, ut post alios, inquit *Garz. de benefic. Eccl. p. 1. c. 4. §. 3. num. 371. & 396. qui quidem Garz. d. unum. 371. inquit, quod quoad beneficia simplicia non potest assignari certa regula, bene tamen assignatur in beneficijs curatis, etenim per *Cœcil. Trid. sess. 24. c. 13. fuit decretum, ut super Ecclesiam Cathedrali, non possit constitui pensio, nisi redditus excedant summam milleducatorum: nec super Ecclesiam Parochialem, nisi fructus Ecclesie excedant summam centum ducatorum; atque idè mens Concilij est; ut Episcopo mille; Parocho verò centum temper integri referuentur, quod declara, iuxta ea, quæ habentur ex *Garz. d. §. 3. num. 393 cum plur. seq. Bene verum est, quod idem *Conc. sess. 7. c. 7. de refor. in vno tantum casu concedit pensionem tertiam partem fructuum concedentem, quando beneficium, seu Ecclesia perpetuò unita est alicui Monasterio, & curam habeat animarum: nam à *Conc. præcipitur solui alicui Parocho pensionem sufficientem ad honestam ipsius sustentationem, ut gerat Parochie curam, etiam si talis pensio tertiam partem fructuum excederet. Cæterum iniquum est******

in beneficijs habentibus annexum seruitiū
 Etus omnes pro pensione statuere, vt per
Sor. Zecch. locis citatis. Et Episcopali digni-
 tati non parum detrahitur si Cathedrali ma-
 gnos redditus habenti ob pensiones desuper con-
 stitutas Episcopo vix summa prædicta mille du-
 catorum reseruetur; cum ad Episcopi decentiā
 pertineat, non solum redditus habere ad decen-
 tem sui, & suorum sustentationem; sed etiam
 ad elemosynam pauperibus elargiendam, iux-
 tà ea, quæ habentur in *c. fratrem nostrum*, 86.
d. vbi D. Gregor. de quodam Episcopo loquens,
inter alia, sic ait, Necessitatibus patientibus con-
currat, alienam inopiam suam credat: quia si
hoc non habeas, vacuum nomen Episcopi tenet.

An Summus Pontifex peccet conferen-
 do plura beneficia vni, & eidem
 personæ dignè, ad sui tamen
 libitum, & citra aliquam
 rationabilem cau-
 sam.

SEC. VII.

SUMMARIVM.

- 1 Plura beneficia si conferat Summus Pontifex, an peccet, & qui plura beneficia curata recipit, an sit tutus in conscientia.
- 2 Peccat Summus Pontifex conferendo uni plura beneficia etiam simplicia, qua requirunt residentiam, nulla tamen subsistente causa.
- 3 Habere plura beneficia simplicia, licet non sit contra iustitiam commutatiuam, potest tamen esse contra iustitiam distributiua.
- 4 Idem dicendum est de Summo Pontifice conferente sine causa vnā Ecclesiam curatam in titulum, alteram in commendam, ut proculdubio peccet.
- 5 Locum non habet conclusio in pluralitate plurium beneficiorum simplicium, qua residentiam non requirunt.
- 6 Beneficiorum coacervationes, valde excedentes sustentationem, secundum status acentiam eius. Cui conferuntur, non solum est iure Canonico prohibita, sed etiam est contra iustitiam distributiua.
- 7 Romanus Pontifex, & quilibet alius, citra omnem culpam conferre potest vni, eidemque plura beneficia, si modo tenua sint, idque fieri potest etiam citra Ecclesiarum unionem.
- 8 Qua nam ratio sit habenda, circa huiusmodi redditus tenuitatem.
- 9 Summus Pontifex, aliisque ad quem spectat tuta conscientia potest vni, eidemque persona plura beneficia conferre, si nouerit personam illam per totas Ecclesias officium persolvere posse.
- 10 Sic tuta conscientia, & absque omni scrupulo plures Ecclesias vni, & eidem conferre potest ob Clericorum inopiam.

Hanc difficultatem tetigimus supra sec. 4. vers. Ex quo inferitur; sed plene eam non discussimus, sed hoc loco promissimus suffici-

ter explicandam. Respondetur igitur partem affirmatiuam esse veram, & quoad beneficia curata, illa obtinens non est tutus in conscientia, vt diximus, *d. sec. 4. vers. Ex quo inferitur*: siquidem beneficia, quæ curam animarum habent annexam requirunt residentiam, & exactissimam diligentiam, atque ided citra curati præsentiam non possunt rectè administrari: & propterea cum residentia sit de iure Diuino, certum est, quod Rom. Pont. citra rationabilem causam conferendo duo beneficia curata vni, & eidem personæ, quamuis dignæ, peccat, & is cui sit collatio non est tutus in conscientia. Confirmatur ex *tex. in c. Clericus*, 21. qu. 1. vbi Decretum Synodi Constantinopolitane prohibens collationem plurium beneficiorum vni, & eidem Clerico fundatur in verbis Domini in Ecclesiæ consuetudine, & in Apostolica voce, ita inquires: *Clericus ab instanti tempore non connumeretur in duabus Ecclesiis. Negotiationis enim hoc est, & turpis lucris proprii commodum, & ab Ecclesia consuetudine penitus alienam. Audiuius enim ex ipsa Dominica voce, quod nemo potest duobus Dominis seruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum diligit: aut vnum sustinebit, & alterum contemnet. Vnusquisque enim secundum Apostolicam vocem, in quo vocatus est, in hoc debet manere, & in vna locari Ecclesia.* Hoc idem cauetur in *c. Sanctorum* 70. d. & *c. singula*, 89. d. & habetur ex *D. Thoma quodlib. 9. ar. 15. & Sor. lib. 3. de iust. & iure, q. 6. art. 3.* vbi inquit *Qui non vnum, sed plures est in beneficijs, non vnum, sed plures erit in supplicijs.* Sonat enim beneficiorum pluralitas, si nudè spectetur quædam ordinis peruersiones: nam ob id cultus Diuinus detrimentum patitur: & cum beneficia dicantur Ecclesiarum stipendia, suo proculdubio fraudantur iure: siquidem aggeratis quam plurimis præbendis ad paucas personas, vix vlla remanet Ecclesia, cui pro ratione suarum decimarum dignè seruiatur: & digni quam plurimi contra iustitiam distributiua exuriunt; alij verò ebrij sunt.

- 2 Ampliatur primò hæc conclusio, vt locum habeat in omnibus beneficijs requirentibus residentiam personalem, etiam si simplicia sint; atque ided peccat Sum. Pont. conferendo alicui plura beneficia simplicia requirentia residentiam, nulla legitima subsistente causa. Imò magna beneficiorum simplicium coacervatio, licet residentiam non exigant, vni, & eidem personæ, citra culpam fieri non potest, ita vt tam conferens, quam acceptans peccent mortaliter: & id ob deformitatem, deordinationem, & scandalum, quæ inde in Ecclesia sequuntur, vt habetur ex *Garz. de Ecclesiast. benefic. p. 1. c. 5. §. 3. num. 278.* Licet enim habere plura beneficia simplicia non sit contra iustitiam commutatiua, per quam Ecclesijs de Ministris prouidendum est, cum residentiam non exigant; & curam animarum annexam non habeant; potest tamen id esse contra iustitiam distributiua, si irrationabiliter, & absque causa plura vni conferantur beneficia, quamuis simplicia: siquidem bona Ecclesiæ cum sint eius ministrorum stipendia, non decet, vt vnus esuriat, & alter abundet ultra id, quod sibi sit opus.

opus. Et cum Ecclesiarum Prælati, & ipse Summus Sacerdos dicantur bonorum Ecclesiasticorum dispensatores, fideles debent esse in illis dispensandis, iuxta illud Domini *Luca c. 12. Quis purus est fidelis dispensator, & prudens, &c.* Imò eiusmodi beneficiorum coaceruationes in damnum Ecclesiarum tendunt, sibi ultra quàm par est accumulatur; & maxime si personis conferantur indignis, à quibus impudentius, quàm sæcularia ambiri solent: & aliquando commutantur, venduntur, hæreditantur, regressantur, profanantur, ac dilapidantur, quibus adde, quæ cumulantur per *Garz. d. 5. 3. num. 268. cum plur. seq.*

4. Secundò ampliatur, ut idem dicendum sit de S. P. conferente sine causa vnam Ecclesiam curatam in titulum, & alteram in commendam. Etenim quamuis *tex. in c. qui plures, 21. qu. 1.* concedat vni, & eidem personæ plures Ecclesias, vnam scilicet in titulum, & alteram in cõmendam; id tamen intelligi debet, ait *Sot. lib. 3. de iust. & iure, q. 6. ar. 3.* iusta, ac legitima subsistente causa; nempe quòd haberi tunc persona non possit, cui legitime sub titulo conferatur; non autem, ut commendatarius dicitur. Vndè si ad libitum, & non ex iusta causa S. P. concedat vni, & eidem personæ vnam Ecclesiam in titulum, & alteram in commendam, proculdubio peccat, & commendatarius non est tutus in conscientia. Nec talis commendatarius si suppleat per Vicarium excusatur conferens: nam si Ecclesia commendata residentiam exigit, per Vicarium non suppletur: quia beneficium cum conferatur intuitu personæ ob suam sufficientiam, ac dignitatem, illa suppleri non potest per pauperem mercenarium, qui ut ut plurimum indignus est: & quamuis dignus esset, ut mercenarius; non tamen secundum rectam rationem videtur, ut ob id solum commendatarius, quòd Vicarium vilius, quàm potuit, sibi substituit, amplitudinem fructuum percipiat, contra Apostoli sententiam, *1. Tim. 3. dicentis: Qui non laborat, non manducat.* Et si satis est tali Ecclesiæ hunc Vicarium substituire, satis quoque erit hæc quæ illi tribuitur merces: nec iustum est, ut commendatarius reliquos redditus citrà vllum laborem, ac citrà vllam rationabilem causam consequatur. Et si dicatur, satis esse ad solutionem ipsius debiti laborare per alium; tunc respondet idem *Sot. loc. cit.* quòd cum non debeat manducare, nisi qui laborat, non debeat ipse manducare; sed contentus esse, si loco ipsius alius manducet. Hæc *Sot.* loquens de eo, qui plures Parochias vult habere, & residentiam in earum altera supplere per Vicarium: quod quidem citrà iustam, ac rationabilem causam fieri non posse, probant *Hostiens. Panorm. & alij in c. extirpanda, de præbend.* Etenim beneficia, quæ in animarum curam instituta sunt, ad id non possunt citrà iustam, ac rationabilem causam, & dispensationem coaceruari, ac conferri vni soli Sacerdoti, ut tam qui ea obtinuerit apud Deum non sit tutus in conscientia; quàm S. P. qui contulit, & siue causa dispensauit: siquidem Papa dispensator est beneficiorum, ac bonorum Ecclesiæ, & non propriè Dominus, ut sæpè diximus. Et quamuis iura plenariam ei tribuant dispo-

nendi facultatem; illa tamen intelligenda sunt quoad plenissimam potestatem, quam habet in terris, cum Superiorem non habeat, à quo iudicetur: at apud Deum si fidelis dispensator non inueniatur, exactissimam de mala dispensatione rationem reddet.

5. Sic ampliata limitatur dicta conclusio, ut locum non habeat in pluralitate plurium beneficiorum simplicium, quæ non requirunt residentiam, etiam si aliquantulum excederent sustentationem. Nam si S. P. vni, & eidem personæ ea conferret, valeret collatio, licet nulla alia subit causa, ut latè probat *Garz. d. 5. 3. num. 272. cum plur. seq.* qui fundatur in sola consuetudine, quam inquit non esse omninò sine ratione, sed tolerabilem ex traditis per *Sot. lib. 6. de iust. & iure, q. 6. ar. 3. Cord. lib. qq. q. 20. pro po. 3. & alios*: eo magis, quia pluralitas beneficiorum animarum curam non habentium non est prohibita de iure Diuino, ut post alios inquit idem *Garz. loco citato, num. 27.* Dixi: *Etiã si aliquantulum excederent sustentationem, &c.* Quoniam beneficiorum coaceruationes valde excedentes sustentationem secundum decentiam status eius, cui conferuntur, non modo prohibentur de iure Canonico, ut in *c. quia in tantum, de præb.* sed etiam est contra iustitiam distributiuam, ut supra ostendimus, *ampl. 1.* Quibus adde *Conc. 7. rid. sess. 24. c. 17.* cuius verba formalia sunt, quæ sequuntur: *Cum Ecclesiasticus ordo peruertatur, quando vnus plurium officia occupat Clericorum; Sanctè Sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesiis conscribi. Verum quoniam multi improba cupiditatis affectu, se ipsos, non Deum decipientes, ea qua bene constituta sunt, varijs artibus eludere, & plura simul beneficia obnere non erubescunt: Sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, presenti decreto, quod in quibuscumque personis, quocumque titulo, etiam si Cardinalatus honore fulgeant, mandat obseruari; statuit, ut in posterum vnum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem si ad vitam eius, cui conferatur, honeste sustentandum non sufficiat; licet nihilominus aliud simplex sufficiens; dummodo vtramque personalem residentiam non requirat, eidem conferri, &c.* Quod *Conc. Decretum, ait Garz. vbi supra, num. 279. & 280.* tollere supradictam consuetudinẽ, & comprehendit etiam beneficia iuris patronatus, cum militet eadem ratio: quod tamen quomodo procedat, rectè declarat, ibi *Garz. & n. 281. cum plur. seq.* benè dictum decretum explicat.

7. Secundò limitatur, ut Romanus Pontifex, & quisquis alius, ad quem spectet citrà omnem culpam possint conferre vni, & eidem personæ plura beneficia, quando sunt tenua, ita ut eorũ redditus, ad id tenues sint, ut non sufficiant singula beneficia ad singulos Sacerdotes sustentandos: tunc enim plura beneficia, etiam si curata sint, possunt vniti, & vni, & eidem personæ conferri, ut in *c. vnico, in fine, 10. qu. 3.* imò id fieri potest, etiam citrà Ecclesiarum vnionem, ut in *c. illud 21. q. 1.* vbi conceditur, ut idem Episcopus Tarraconensis sit etiam Episcopus Fundensis: siquidem S. P. sine vnione potest adiuuare

L duas

duas Ecclesias, propter reddituum tenuitatem. vni Sacerdoti, etiam cum titulo vtriusque: Vt de facto adiudicauit quoque vni, & eidem Episcopo Cathedrales Auellinensem, & Frequentem: propter, quod inscribitur, Episcopus Auellin. & Frequentem. Idem dicendum est de Ecclesijs Regularium: Vnde licet vnus, & idē non possit esse Abbas in duobus Monasterijs; id tamen poterit concedere S.P. ratione tenuitatis redditus, c. *unum Abbatem, ead. causa*, &

8 q. Benè verum est, quod circa eiusmodi redditus tenuitatem, *Sotus*, inquit, *loc. cit.* non esse habendam personæ rationem, copiosam familiam supra suam conditionem habentis; sed communem Ecclesiæ utilitatem; atque idē, eum, qui ad eximendum sibi scrupulum conscientiæ pluralitate beneficiorum pressus per vniōnem procurat omnia in vnum coadunare absque vilo Ecclesiarum emolumento grauius, turpiusq; delinquere, quàm si plurium figuram retineret.

Tertio limitatur ipsa conclusio, vt Summus Pontifex licitè, & citra omnem culpam possit 9 & eidem personæ plura beneficia conferre, quando personam illam nouit per totas Ecclesias officium persoluere posse, & rebus earum necessariam curam impendere; alias secus, vt in *d.c. unico, §. sed, & hoc. 10. qu. 3.* & propter ea nullus Clericus in Ecclesijs duarum Ciuitatum si residētiā exigant, conscribi debent, vt in *c. Clericum, 21. q. 1.*

10 Quarto limitatur, vt Summus Pontifex, & alius ad quem spectet iuta conscientia, & absque omni scrupulo possit plures Ecclesias conferre vni, & eidem personæ ob Clericorum inopiam, vt in Villis contingi solet, *c. Clericus, in fine, ead. causa*, & q. vbi ex Synodo Constantinopolitana sic habetur: *Ceterum in Villis, que fors sunt, propter inopiam hominum indulgetur, &c.* Paruitas autem Clericorum iudicatur, vbi pauci, ac rari sunt digni, vt rectè aduertit *Sotus* vbi supra. Vbi ob hanc causam inquit etiam se non inhibere in Prouincijs probitate, & doctrina Sacerdotum destitutis, vnum pluribus Ecclesijs deputari, etiam cum cura animarum: nam in Ecclesiæ utilitatem magis cederet, quàm Sacerdotes minus idoneos Populo Christiano præficere.

An Summus Pontifex peccet promouendo ad Ecclesiarum dignitates, ad munera, & beneficia, dignum, omisso digniori.

S E C. VIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Ad Sacerdotium promouendus, qui nam sit dignior, & præstantior.
- 2 Summus Pontifex promouens ad dignitates Ecclesiasticas, qua curam animarum habet annexam dignum, omisso digniore, peccat mortaliter, licet promotio sit valida.
- 3 In conferendis dignitatibus, habentibus maxime curam animarum annexam habetur respectus ad præficientorum merita.
- 4 Dignitates omnes, omniaque beneficia, & bo-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- na Ecclesiastica Dei sunt, & Christi patrimonium, ac in eius dominio.
- 5 Si digni promotio, omisso digniore, esset nulla, ac inualida, in vnaquaque promotione, ac collatione posset calumnia inferri.
 - 6 Non modo peccat Summus Pontifex promouendo ad dignitates, curam animarum habentes, dignum, omisso digniore, sed etiam personam promouendo sibi non notam, licet digniorem.
 - 7 Etiam peccat patronus Ecclesiasticus presentando in Ecclesia curata dignum, omisso digniore.
 - 8 Multo magis procedit conclusio in beneficijs curatis, qua conferuntur per concursum, & præuio examine.
 - 9 Nihil obstat quauis consuetudo in contrarium quantumuis præscripta.
 - 10 Non tamen peccaret Summus Pontifex si promoueret dignum, qui reperitur in seruitio Ecclesiæ, cuius est dignitas.
 - 11 Neque peccabit, si dignum promoueat, omisso digniore, iusta ex causa.
 - 12 Nec conclusio procedit, vbi inter dignum, ac digniorem, non est tantus meritum excessus, vt videatur ad rem multum referre.
 - 13 Patronus Ecclesiæ curatæ Laicus, citra culpam dignum presentare potest, omisso digniore.
 - 14 Summus Pontifex si conferat dignitates, ac beneficia, qua curam animarum non habent annexam, digno, digniori misso, lethaliter, haud peccat, & valet collatio.
 - 15 Eligens dignum, digniore omisso, ad dignitates, & beneficia, qua curam animarum non habent annexam, in re leui violat iustitiam distributiua.
 - 16 Etiam si daremus, Rom. Pontificem peccare saltem venialiter, conferendo huiusmodi beneficia digno, omisso digniore, non tamen teneretur ad vllam restitutionem.
 - 17 Multo magis locum habet conclusio quoad dignitates temporales, & munera temporalia.
 - 18 Electores eligentes dignum, omisso digniore, nec peccant mortaliter, nec ad restitutionem tenentur.
 - 19 Summus Pontifex si conferat digno, digniore omisso, dignitates, ac beneficia magna, qualis est Cardinalatus, Canonicius, ac alia præbenda magni momenti violat iustitiam distributiua in re graui.
 - 20 Dignitates, & beneficia, qua curam animarum, licet non habeant annexam, lege tamen statuto, vel pacto cauetur, vt dignioribus conferantur, si Summus Pontifex eis præficiat dignum, omisso digniore, mortaliter peccat.
 - 21 Patronus successor, qui in beneficio præsentauit dignum, omisso digniore, peccat venialiter si beneficium sit paruum, & mortaliter si sit magni momenti, non tamen patronus fundator.
 - 22 Tuior est illorum opinio, dicentium, qui dispensantes dignitates, & beneficia, tam curata, quam simplicia dignis, omisis dignioribus, mortaliter peccent, licet collatio sit valida.
 - 23 Obligatio eligendi digniorem non in solo iure positiuo fundatur, sed in dispensationis fidelitate,

litate, qua iure Diuino, & naturali obligat.
 24 Multò magis hæc procedunt in promouendi-
 bus, eligentibus, ac presentantibus indignis,
 omiſſis dignioribus, ac dignis, & quis nãm
 dicatur indignus.

AD tituli explicationem est adnot. quòd
 quamuis ad Sacerdotium eligendus, ac
 promouendus ille sit dignior, qui præstantior
 est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui
 in omni virtute eminentior, vt in *c. licet*, 8. q. 1.
 nihilominus promouendus ad Ecclesiarum di-
 gnitates, & munera, de quo est nostra contro-
 uersia, ille est dignior ex *D. Thoma* 2. 2. q. 63.
ar. 2. ad 3. & q. 118. ad 3. Soto lib. 3. de iustit. &
& iure, q. 6. & alijs à Mofes. relatis p. 1. suo
sum. tr. 6. c. 6. num. 58. qui ad officium exercen-
 dum ad quod est assumendus, est magis ido-
 neus: in his enim attenditur finis, ad quem eli-
 gitur: & propterea contingere potest, quòd
 quis non sit doctior, aut sanctior; & tamen sit
 magis idoneus fini, ad quem eligitur; itaque
 fieri potest, vt doctus sit præferendus sanctiori
 idiotæ, prudens doctiori imprudenti; nobilis
 meliori ignobili; senex sanctiori iuueni, &c.
 De hoc igitur queritur, an Romanus Pontifex
 si eo omisso, ad dignitates, & munera Ecclesia-
 stica dignum promoueat, lethalem culpam con-
 trahat.

In hac re quot homines, tot sunt sententiæ;
 nobis autem quid dicendum sit, per sequentes
 conclusiones breuiter absolueamus. Sit igitur.

PRIMA CONCLUSIO.

Summus Pontifex promouens ad dignitates
 Ecclesiasticas, quæ curam animarum ha-
 bent annexam, dignum, omisso digniori, pec-
 cat mortaliter, licet promotio sit valida. Hæc
 conclusio est *D. Thoma* 2. 2. q. 63. *ar. 1. & 2. &*
q. 185. ar. 3. Caiet. in D. Thom. locis citatis, &
in summ. vers. Acceptio personarum, Syl. eod.
vers. & vers. Electio, 1. q. 16. Sot. lib. 3. de iust. &
iure, q. 6. ar. 2. & lib. 10. q. 2. ar. 3. Tolet. in sum.
lib. 5. c. 4. vers. 9. & c. 78. Azor. p. 2. Inſtit. mo-
ral. lib. 6. c. 15. q. 1. 8. & 9. & c. 21. q. 5. & c. 26.
q. 12. Couar. in regula peccatum 2. §. 11. 7. nu. 4.
& 5. & aliorum qui docent indistinctè, promo-
 uentem, eligentem, seu presentantem dignum,
 omisso notabiliter digniori, peccare mortali-
 ter, licet promotio, electio, & presentatio sit
 valida, & sunt ferè innumeri, tum Theologi,
 tum Canonistæ, quos refert *Garz. de benefic.*
Eccles. p. 7. c. 16. num. 1. & hanc conclusionem
 tenet etiam ipse *Garz. ibidem, num. 16.* Proba-
 tur dicta conclusio, quoad primam partem ex
Conc. Trid. sess. 24. de reſor. c. 1. quod loquens
 de Pastoribus Ecclesiasticis præficiendis, ita
 inquit: *Nihil se ad Dei gloriam, & Populo-*
rum salutem uilius posse facere, quam si bonos
Pastores Ecclesia gubernanda idoneos promo-
ueri studeant, eos alienis peccatis communican-
tes mortaliter peccare, nisi quos digniores, &
Ecclesia magis uiles ipsi iudicauerint: non
quidem præcibus, vel humano affectu, aut am-
biuentium suggestionibus; sed eorum exigentibus
meritis præfici diligenter curauerint. Et c. 18.
inſdem sess. idem Conc. in specie agens de Pa-

rochianis præficiendis, sic statuit, *Episcopus eni*
eligat, quem cæteris magis idoneum iudicauerit.
 Et paulò infra: *Digniores inter appro-*
batos ab examinatoribus, &c. Confirmatur
 hæc conclusio ex *Leone Papa in c. Metropolita-*
rano, 63. d. qui loquens de Metropolitano præ-
 ficando in locum Defuncti, ita censuit, *Metropo-*
litano defuncto, cum in loco eius alius fuerit
subrogandus, Prouinciales Episcopi ad Ciu-
itatem Metropolitim conuenire debebunt, ut om-
nium Clericorum, atque Ciuum voluntate di-
ſcuſſa ex præbiteris eiusdem Ecclesia, vel Dia-
conis optimus ordinetur. Probatur quoque ea-
 dem conclusio ratione: siquidem in conferen-
 dis dignitatibus habentibus, maximè curam
 animarum annexam habetur respectus ad me-
 rita præficiendorum, vt in *Conc. Trid. d. sess.*
24. c. 1. in illis uerbis: *Sed eorum exigentibus*
meritis, &c. ergò contra iustitiam distributi-
 uam peccat S. Pontifex præficiens dignum,
 omisso digniori, Ecclesiasticis dignitatibus cu-
 ram animarum, præsertim habentibus: quia nõ
 respicit ad merita, sed ad personam præficien-
 dam; atque ideo iniustitiam, quæ acceptio di-
 citur personarum, committit, quæ opponitur
 iustitiæ distributiue: etenim personarum re-
 spectus tunc accidit, cum nullus respectus me-
 ritorum habetur: quod ex suo genere est pec-
 catum mortale, iuxta ea, quæ habentur ex *So-*
to lib. 3. de iust. & iure, q. 6. ar. 1. Imò facta di-
 gnitatis, ac beneficii collatione, iustitia com-
 mutatiua constituitur inter Ministrum, & suã
 Ecclesiam; atque ideo ratio distributiue iusti-
 tiæ se habet materialiter ad rationem commu-
 tatiue: nam ideo Electores tenentur secundum
 merita personarum Sacerdotia distribuere, non
 tantum, quia præmia sint meritum, sed quonia-
 m Electores tales Ministros debent Eccle-
 sijs præficere: & Ministri talia obsequia exhi-
 bere pro stipendio sibi repenso, vt docet idem
Sot. loco citato, ar. 2. sub concl. 2. qui ponit ex-
 emplum de Principe, qui certa stipendia perpetua
 statuit famulis, ac Ministris domus suæ: præ-
 cipiens, vt dignioribus, qui haberi possent di-
 spensarentur: id autem plus commutatiue ius-
 titiæ subest, quàm distributiue. Præterea,
 4 omnes dignitates, & omnia beneficia, & bona
 Ecclesiastica, cum Deo sint dicata, sunt Dei,
 Christi patrimonia, & in eius sunt dominio, vt
 in *c. cum ex eo, de elect. in 6.* Romanus Ponti-
 fex autem, & alij Prælati sunt tantum dispen-
 satores, vt sæpè diximus: ergò facerent contra
 fidelitatem, promouendo dignum ad dignita-
 tes, & beneficia Ecclesiastica, omisso dignio-
 ri. Denique cæteris prætermiſſis, confirmatur
 exemplo Domini, qui ad curam animarum
 vniuersalis Ecclesie elegit Petrum Apostolum,
 qui omnium Apostolorum erat optimus, eo
 quòd supra omnes Apostolos diligebat ipsum
 Dominum. Vnde Christus Dominus Petrum
 non antea Ecclesie suæ præfecit, quàm trina in-
 terrogatione examinaret, an se plus cæteris di-
 ligeret, vt patet *Jo: 21.* Optimus autem, & melio-
 rem simpliciter sola facit charitas, vt inquit
Sot. lib. 10. de iust. & iure. quest. 2. ar. 3. Proba-
 tur modo ipsa conclusio, quoad secundam par-
 tem: quoniam si promotio digni, omisso di-
 gniori, esset nulla, ac inualida; in vnaquaque

promotione, electione, ac collatione posset ealumniis inferri: siquidem in foro exteriori non potest meritum momenta, ita librari, ut constet quisnam sit optimus, ut post *D. Thom.* & alios ait ipse *Sor. lib. 3. de iust. & iure, q. 6. ar. 2. conclus. 8.* qui ita intelligentium esse, docet *tex. in c. cum olim nobis de elect.* ubi licet electus non esset eminentis literaturæ probatur electio, & *c. cum dilectus eod. tit.* approbatur electio, licet fuissent in eadem Ecclesia alij digniores: & ita quoque putat intelligendam esse opinionem eorum, qui contrarium videntur sentire, ut scilicet electio digni, omisso digniori, valeat quoad forum exterius: at verò, quoad forum interius peccant Electores eligentes dignum, omisso digniori.

6 Ampliatur primò hæc conclusio, ut Rom. Pontifex non modo peccet promouendo dignum, omisso digniori, ad dignitates habentes curam animarum annexam, & ad quæcunque alia beneficia curata; sed etiã promouendo personam sibi non notam licet digniorem. Etenim ignota persona non est eligenda, ut in *c. bona il 2. ibi Cuius plenam notitiam, & c.* & extat totus *tit. de Cler. Peregr.* Hinc ait *Panorm. in d. c. bona, sub num. 15.* quòd eligens incognitum non saluat conscientiam suam: & ob id in Romana Curia seruatur, quod super idem tate personæ promouendæ testes recipiuntur. Imò hodiè nullus promouetur in Episcopum, nisi prævio examine, quoad scientiam debitam: & capta diligenti informatione quoad vitam, mores, prudentiam, ac sufficientiam. Est tamen verum, quòd ad hoc promouens, aut eligens sit tutus in conscientia, satis est si præficiendus sit sibi cognitus per se, vel per alium, ut rectè inquit *Syl. in summ. vers. Electio, l. q. 16.*

7 Secundo ampliatur ipsa conclusio, ut idem dicendum sit de præsentando à patrono Ecclesiastico alicui Ecclesiæ curatæ: debet enim præsentare digniorem, aliàs mortaliter peccat, ut constat ex *Concil. Trid. sess. 24. c. 18. ver. Si verò int. patronatus Ecclesiasticus erit, & c.* & *Läbert. de iure patr. 1. p. lib. 2. q. 10. ar. 3. ad fin.* Et ex duobus præsentatis, Episcopus, ad quem pertinet collatio, debet eligere digniorem, ut in *d. c. 18. habetur.* Dixi à patrono Ecclesiastico quia patronus si esset Laicus, posset citrà culpam præsentare dignum, omisso digniori, ut habetur in *d. c. 18. eiusdem Conc. Garz. de benefic. Eccl. p. 7. c. 16. num. 18. & 19.* & infra dicemus *limit. 4.*

8 Tertio ampliatur, ut multò magis nostra conclusio procedat in beneficijs curatis, quæ conferuntur per concursum, & prævio examine: tunc enim omninò promoueri debet dignior, omisso digno; quoniam ultra rationes supra relatas, digniori si omittatur iniuriæ inferretur, ut ex eodem *Conc. ibidem* colligitur. Imò in eiusmodi beneficijs, quæ per examen, & concursum obtinentur, & quæ lege, vel statuto præcipiuntur conferri dignioribus, si præferatur digno digniori, præferens non solum peccat mortaliter, sed etiã teneur reficere damna ipsi digniori: sicut, & impediens ne dentur dignioribus, ut post *D. Thom.* & alios latè probat *Garz. de benefic. Eccl. p. 7. c. 16. num. 8. 36. 37. 38. & 61.*

9 Quarto ampliatur, ut ipsa conclusio locum sibi vendicat, non obstante quacunque consuetudine in contrarium; quantumvis præscripta; atque idèd promouens ad dignitates, & beneficia Ecclesiã, quæ curã habent animarum dignos, omittis dignioribus, non potest defendi quacunque consuetudine, quin peccet mortaliter: siquidem, cum talis promotio sit contra iustitiam distributiuam, ac commutatuam, & contra ius diuinum, ac naturale, ut probat *Sor. lib. 3. de iust. & iur. q. 6. ar. 2. sub concl. 9.* proculdubio non valet consuetudine iustificari quantumvis diuturna, quoad forum interius; quoniam contra ius naturale, & Diuinum nulla datur consuetudo, ut in *c. qua contra 3. d. imò* inquit *Sor. loco citato*, quod quò longior fuerit talis abusus, eò delictum sit grauius.

10 Sic ampliata limitatur hæc conclusio, primò ut non procedat ubi S. P. promoueret ad dignitatem dignum, qui reperitur in seruitio Ecclesiæ, cuius est dignitas: quoniam tunc non peccaret, etiã si extra dictam Ecclesiam reperiretur dignior. Etenim electio fieri debet ex personis eiusdem Ecclesiæ; dummodò illic dignus inueniatur; etiã si alibi fors reperiatu commode dignior, ut in *c. nullus, 61. d. ibi: Tunc autem alter de altera eligatur Ecclesia, si deo Ciuitatis ipsius Clero, cui Episcopus ordinandus nullus dignus (quod euenire non credimus) poterit reperiri, & c.* idem habetur in *c. obitum ead. dist. in illis verbis: Commonemus etiam fraternitatem tuam, ut nullum de altera eligi permittas Ecclesia, nisi forte inter Cleros ipsius Ciuitatis, in qua visitationis impendis officium, nullus ad Episcopatum dignus, quod euenire non credimus, potueris inueniri, & c.* Est enim quis honorandus, & promouendus in eo loco, ubi suam peregit ætatem: neque debet alius obripere stipendia alijs debita; licet hodiè id malè seruari dicat, *Abb. in c. bona il 2. sub num. 2. de postul. Pralat.* Ad idem facit *tex. in l. in Ecclesiis, C. de Episcop. & Cler. & l. 2. in ver. Ciuibus nostris, de ann. Ciuit. lib. 11. vbi Bar.* inquit, quòd positi Officiales super dispensandis elemosynis publicis, non debent illas dispensare extraneis pauperibus, iuxta *tex. in l. nulli, C. eod. tit. de Episc. & Cler. & §. Si quis autem pro redemptione in auth. de Eccles. tit. quibus adde cum lata per *Addent. ad Abb. in d. c. bona, sub nu. 16. litt. A. & Rebell. lib. 3. de oblig. iust. q. 4. con. 1. nn. 2.**

11 Secundo limitatur, ut Summus Pontifex nõ peccet promouendo dignum, omisso digniori, si id agat ex iusta causa, nempe si præuideat, digniorem esse odiosum Clero illius Ecclesiæ, ad quam fuit promotus dignus: siquidem pro bono pacis potest S. P. tollere, ac auferre ius vni, & dare alteri, & non nulla alia, de quibus supradiximus *sec. i.* Idem dicendum est si ad aliquam curatam fuerit electus dignus, omisso digniori: eo quòd dignior non potuit eligi ob defectum suffragiorum; nam eo casu si confirmatio talis electi pertineat ad S. P. poterit ipse Pontifex citrà omnem culpam illum confirmare, quamuis dignior fuerit ab electoribus omittis: etenim quando non potest eligi dignior, satis est, ut eligatur dignus; etiã si intercesserit iuramentum de eligendo digniorem; quoniam, quod

quod sub iuramento promittitur, habet tacitam conditionem, si fieri potest. Ita *Sot. lib. 3. de iust. & iure, q. 6. ar. 2. concl. 9. vers. Sequitur post hac dubium*: ibi, si quis eligendus speratur, &c.

12 Tertiò limitatur ipsa conclusio, vt locum non habeat, vbi inter dignum, & digniorem non est tantus meritorum excessus, vt videatur ad rem multum referre: nam tunc Summus Pontifex promouens dignum, omisso digniori; vt supra lethalem culpam non committeret, quoniã exigua materia excusat à peccato mortali: neque nos Deus cogit tam anxie personas explorare; sed secundum prudentiam pro rei qualitate, & conditione, vt habeatur ex eodem *Sot. d. conclus. 9. vers. In primis non contendimus*. Vndè hoc casu S. P. promouens ad dignitates habentes animarum curam annexam, & ad beneficia curata dignos, omiſſis dignioribus ad summum non contraheret plusquam leuem culpam, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *disp. 3. sec. 1. concl. 5. vers. Est igitur mortale, ex suo genere veniale*.

13 Quartò limitatur dicta conclusio in Patrono Ecclesiæ curatæ Laico: is enim citra culpam potest præsentare Ecclesiæ patronatæ dignum, omisso digniori, vt colligitur ex *Concil. Trid. sess. 24. c. 18. in illis verbis: Quòd si ius patronatus Laicorum fuerit, debeat, qui à patrono presentatus erit, ab eisdem deputatis, vt supra, examini, & non nisi idoneus repertus fuerit, admitti*. Et supra diximus *ampl. 2. in fine*. Quod tamen verum est, nisi aliqua lege, pacto, vel cõstitutiune statutum fuerit, vt dignior præsentetur: nam tunc patronus præsentans dignum, omisso digniori peccaret mortaliter, sicut, & conferens, & fortè teneretur digniori damnare, iuxta ea, quæ cumulantur ex *Garz. de benefic. Eccl. p. 7. c. 16. num. 43. 45. & 46.*

SECUNDA CONCLUSIO.

14 Summus Pontifex conferens Ecclesiæ dignitates, & beneficia Ecclesiastica, quæ non habent curam animarum annexam, digno, omisso digniori, valet collatio, & lethalem culpam non contrahit. Hæc conclusio est *Guttier. lib. 2. Can. qq. c. 11. num. 12. & 28. Reg. p. 2. sua summ. c. 17. casu 1. Ledes in summ. p. 2. tr. 7. cap. 2. concl. 7. & 9. & 15. difficult. Garz. de benefic. Eccl. p. 7. c. 16. nu. 18. & aliorum, quos idem Garz. refert d. c. 16. sub num. 1. circa fin.* Patet conclusio, quoad primam partem ex dictis in præcedenti conclusione. Probaturo modo, quoad secundam partem: quoniam aliàs omnes Prælati essent in statu damnationis prouidentes beneficia simplicia dignis, omiſſis dignioribus, vt inquit *Guttier. loco citato*; quàm quidem sententiã acerbissimam esse, ait *Garz. d. c. 16. sub num. 16.* Confirmatur, quoniam

15 eligens dignum, omisso digniori ad dignitates & beneficia, quæ non habent curam animarum, licet videatur violare iustitiam distributiã; violat tamen in re leui, atque idè ad summum non nisi leuiter peccaret: siquidem in hac re, adèd parum requiritur de dignitate personæ, vt omnes qui sunt digni, sunt ferè æquè digni. Ita *Sot. & Aragon. quos refert, sed non sequitur, Garz. loco citato sub num. 8. & 9. qui gratis eos*

re vera impugnat, cum peccatum ex suo genere mortale, ratione paruitatis materiæ fit veniale, vt latè de hac re egimus supra *disp. 3. sec. 1. concl. 5. vers. Est igitur mortale ex suo genere*. Et patet etiam ex adnotatis in præcedenti *conclus. limit. 3.* Nec potest dici materia eiusmodi grauis, ex eo, quod infertur iniuria digniori grauis; etenim dignior omiſſus, cum nullum ius habeat ad beneficium tanquam sibi debitum, non potest dici grauem iniuriam pati. Hanc eandem conclusionem docet *Glosa in c. licet, vers. Qui præstantior, 8. q. 1. in c. Monasterium, vers. Ne malus, 16. q. 7. vt in c. 2. de offic. custod. in vers. Sanctiores, Franch. & alij, quos refert Garz. d. c. 16. num. 11* Et ita quoque de consuetudine seruari testatur ipse *Garz. loco citato*, qui ob id inquit, abrogata esse iura antiqua, quæ contrarium videntur disponere: nec de iure diuino esse præceptum, quòd beneficia simplicia dentur dignioribus.

16 Ampliatur hæc conclusio, vt locum habeat etiam quoad restitutionem: nam licet daremus, Romanum Pontificem peccare saltem venialiter conferendo dignitates, & beneficia, quæ curam non habent, digno, omisso digniori; non tamen teneretur ad aliquam restitutionem. Etenim beneficia, & alia munera publica, cum sint per se primò instituta in bonum, non quidem priuatorum, sed commune, non debentur priuatis, nisi de iustitia distributiua; quod est debitum secundum quid: & magis æquitati, quàm rigori nixum, ac restitutio debetur ex vi iustitiæ commutatiuæ, cum sit repositio rei, aut personæ in pristinum statum, vt in *l. 2. §. vlt. ff. Ne quid in loco publ. ita Sot. lib. 4. de iust. & iur. q. 6. ar. 3.*

17 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt multò magis locum habeat, quoad dignitates temporales, & munera temporalia; atque idè Summus Pontifex promouens ad dignitates temporales, & ad munera temporalia dignos, omiſſis dignioribus, non peccet mortaliter: Etenim Supremus Princeps est dignitarum Dominus, vt latè probat *Zecch. tom. 2. sua summ. de accept. personar. c. 77. num. 7.* quamuis contrarium doceat *Rebell* vt dicemus infra *lim. 1. dè* ait, quod Principes temporales non sunt Domini munerum temporalium, sed tantum dispensatores.

18 Tertiò ampliatur ipsa conclusio, vt idem dicendum sit de electoribus, vt non peccent mortaliter, nec ad aliquam restitutionem teneantur eligendo dignum, omisso digniori, ad dignitates Ecclesiæ, ac ad beneficia Ecclesiastica simplicia: ad temporales dignitates, & ad temporalia munera, cum militer eadem ratio, siquidem in re parua violatur iustitia distributiua: & proindè non committitur plusquam peccatum veniale: nec hoc casu habet locum restitutio; quoniam eiusmodi munera publica, siuè Ecclesiastica sint, siuè temporalia, sunt primariò instituta, propter Ecclesiæ, vel Reip. utilitatem: & propterea si propter electionem digni, omisso digniori, damnificaretur Ecclesia, vel Resp. vt rarò id euenire solet, damnum illis esse reficiendum; non autem digniori omiſſo; nam licet secundariò dignitate, & munita ipsa sint etiam præmia, & honores, quamuis

be-

benemeriti ex gratitudine remunerentur, & honorentur; non tamen sunt illis debita ex promissione, vel pacto aliquo, per quod ius iustitiæ commutatiuæ ad ea determinatè habeant ex qua sola restituendi obligatio insurgit. Imò si tanquam seruitiorum pretium darentur, vel reciperentur beneficia Ecclesiastica, simonia committeretur. Ità *Rebell. lib. 3. de oblig. iust. q. 3. num. 6. vers. Ad secundum*. Est tamen verum, quòd digniori omisso tunc debetur restitutio, si oppositor se cognoscat simpliciter minus dignum: vel beneficium, aut officium exigat, quòd sine peccato tribui non potest, vt bene declarat, idem *Rebell. p. 1. de oblig. iust. q. 7. n. 6. 7. & 8.*

19 Sic ampliata limitatur dicta conclusio in Summo Pontifice conferente digno, omisso digniori, dignitates, ac beneficia magna, qualis est dignitas Cardinalatus, Canonicatus, & aliæ præbendæ magni momenti: siquidem quamuis curâ animarum non habeant annexâ, tamen S. P. violatet iustitiâ distributiua in re graui, imò cõmutatiuâ respectu Ecclesiarum, quibus præficiuntur atque idèò lethalem culpam contraheret: quòd verum est, quando notabilis, & euadens conspicitur excessus: inter promotorum dignum, & digniorem prætermisum: secus autè si excessus non esset notabilis, vt habetur ex *Rebell. 1. p. de obligat. iust. lib. 3. q. 4. con. 6. nu. 12. Azor. p. 2. in st. morat. lib. 6. c. 16. q. 12. Sylu. in sum. vers. Electio. 1. q. 16* qui etiam loquitur de Electoribus, & *Garz. de benefic. Eccles. p. 7. c. 16. sub num. 8. circa finem*. Quas autem conditiones habere debeat Cardinalis eligendus, & qualiter facienda sit eiusdem electio, latè habetur ex *Conc. Trid. sess. 24. de refor. c. 1.* Idem dicendum putat *Rebell. ibidem num. 13.* quoad munera Sæcularia, quæ ad iustitiæ administrationem, & gubernationem instituta sunt; qualia sunt iudicum, & Notariorum, aliorumque Ministrorum officia, quando magni momenti sunt: nam conferentes ea dignis, omisis dignioribus, peccant mortaliter; licet ad restitutionem non teneantur: & mouetur ex eo, quòd Principes non sunt domini eiusmodi munerum; sed ea ex auctoritate Reip. tanquam dispensatores conferunt, non secus, ac Principes Ecclesiastici, quoad Ecclesiastica munera, iuxta illud ad *Rom. 13. Ministri enim Christi sunt in hoc ipsum seruientes, &c.* Et ob hanc causam à Reip. tributa recipiunt.

20 Secundò limitatur in dignitatibus, ac beneficijs, quæ curam animarum, licet non habeant annexam; nihilominus lege, statuto, iuramento, aut pacto statuitur, vt eis dignior tantum præficiatur: tunc enim si Rom. Pont. præficiat dignum omisso digniori, mortaliter peccat; siquidem violat iustitiam distributiua, imò, & commutatiua in re graui, ob non impletam promissionem, vt per *Garz. d. c. 16. nu. 17. 39. & 40. cum plur. seq.* vbi loquitur de Episcopis conferentibus, de Cathedralibus, & alijs muneribus temporaliibus constitutis sub ea lege, vt nulli alij conferantur, quam digniori, maximè si id fieri præuio examine præcipiatur: quoniã tunc digniori prætermisso, inquit, esse reficienda damna, pro qua sententia allegat, *num. 38. et 39. Medin. Lopez, Lud. Carb. et alios.* Idem

dicendum est de beneficio Ecclesiastico simplici ab aliquo ex suis bonis patrimonialibus instituto, sub ea lege, vt ex sua tantum, vel certa familia, aut aliqua personarum conditione beneficiarij assumantur: tunc enim eligendus est dignior ex eorundem habilium numero, quamuis minus dignus sit, quam plerique alij exclusi, vt habetur ex *Couarr. 2. p. in regula peccat. §. 7. num. 5. Rebell. p. 1. de oblig. iust. lib. 3. q. 4. con. 2. num. 3. & alij communiter; quamuis Soc. lib. 3. de iust. et iure, q. 3. ar. 1. concl. ult. in beneficijs curatis putet non esse licitum fundatoris institutum, qui institueret, vt ex aliena familia etiam si dignior esset, nemo eligatur, quòd est contra communem sententiam.*

21 Tertiò limitatur in patrono successore; nam licet non peccet, qui ex suis bonis beneficium instituit, & ad illud dignum præsentauit, omisso digniori: fundator enim omittendo digniorem, non violat iustitiam distributiua; cum quilibet sit moderator, & arbitrer rei suæ, iuxta illud *Matt. c. 20. An non licet mihi, quòd volo facere, & facit, tex. in l. in re mandata, C. mand.* Hinc in Deo, qui est omnium Dominus non datur acceptio personarum. Peccat tamen saltem venialiter patronus successor, si beneficium sit patrum: & mortaliter si sit magni momenti, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *lim. 1.* siquidem licet ius præsentandi habeat, cum tamen non sit Dominus, sed dispensator, contra fidelitatem faceret, cum ad fidelitatem dispensatoris iure naturali, ac Diuino, etiam seclusa ordinatione humana, pertineat digniores eligere; sicut ad Economum spectat, & ad eiusdè fidelitatem meliores operarios in vineam Domini sui conducere: imò culpam contrahit violando iustitiam distributiua, si digniorem, quem haud difficile inuenire poterat prætermittat. Confirmatur ex detrimento, quòd Ecclesia solet subire, quando eligitur non malus, omisso digniori. Ità *Rebell. d. q. 4. sub num. 5. cum quatuor seq.* qui respondit ad *Conc. Trid. sess. 24. c. 18.* dicens, quòd ipsum *Conc.* tantum decernit, ad Episcopum non spectare ex dignis eligere digniorem; sed ad Patronum; Episcopus, ac iure Pontificio tenetur conferre beneficium digno præsentato, licet sit omissus dignior.

TERTIA CONCLUSIO.

22 Quamuis sententia proximæ præcedentis conclusionis sit benignior, & in praxi factis quidem vsitata; nihilominus tutior est illorum opinio, qui docent, quòd dispensantes dignitates, & beneficia Ecclesiastica tam curata, quam simplicia dignis, omisis dignioribus, peccen mortaliter, quamuis collatio sit valida. Etenim hæc conclusio habet pro se *D. Thom. 2. 2. q. 63. ar. 1. et 2. et q. 185. ar. 3. et quodlib. 4. ar. 5. quodlib. 6. ar. 9. ac quodlib. 8. ar. 1. 6. Gaet. in D. Thom. d. q. 63. ar. 2. et q. 185. ar. 3. et in summ. vers. Acceptio personarum: & alios ferè innumeros, tum Theologos, tum etiam Canonistas magni ponderis, quos refert, & sequitur *Sot. lib. 3. de iust. & iur. q. 6. ar. 2. conclus. 9. & Garz. de benefic. Eccles. p. 7. c. 16. num. 1.* licet eos non sequatur, *num. 16.* siquidem, vt ait, *Rebell. d. q. 4. sub num. 12. & alij, secundum iura anti-**

antiqua dignitates, & beneficia, tum curata, tum etiam simplicia dignioribus tribuenda sunt, ut in *c. unico, §. omnibus*, ibi: *Circa carnalitate animi, quia non ex affectu carnali, sed discreto iudicio debuit Ecclesiasticum officium, & beneficium in persona magis idonea dispensare, & in c. Metropolitano 63. d. c. 2. de offic. custod. & in alijs similibus*. Nec per consuetudinem possunt abrogari; quoniam obligatio eligendi digniorem non in solo iure positivo fundatur, sed in dispensationis fidelitate, quæ iure Diuino, ac naturali obligat: Quæ propter si secus agat, dispensator infidelis dicitur, iniustus distributor, & personarum acceptor, ut habetur ex *Rebell. loco citato*: & patet ex supradictis *concl. proxima, lim. 1. & 3.* Et re vera hæc sententia nobis videtur verior ob supradictas, & alias rationes fortissimas, quibus innititur. Vndè Prælati maximè, imò Sæculares, & temporales Principes in dispensandis, ac distribuendis dignitatibus, officijs, ac beneficijs, Electores in eligendo, & Patroni in presentando quàm discreti, ac cauti esse debeant, ità ut ad digniores semper oculos dirigant, ex dictis clarè colligitur.

24 Quod si hæc dicuntur de conferentibus dignitates, & officia, ac beneficia, & munera dignis, omissis dignioribus, quid quæto dicendum est de promouentibus, & eligentibus, ac presentantibus ad hæc indignos, omissis dignioribus, ac dignis. Indignus autem dicitur non solum qui ineptus est ad præcipua beneficij ministeria, & qui potius nocere, quàm prodesse potest, sed etiam qui est in peccato mortali, ut post *Gabr. Panorm. & alios*, inquit, *Rebell. p. 1. de oblig. iust. lib. 3. q. 4. nu. 16.* vbi etiam *num. 14.* probat, quod eligens indignum ad Ecclesiæ dignitates, & beneficia, ac ad munerum temporalia non tantum peccat mortaliter, sed etiam tenetur restituere totum interesse Ecclesiæ, aut Reip. læsæ, non minus, quàm Magistratus, qui inepto pupilli tutelam committit, ut patet ex toto titulo de Magistr. conueniend. Etenim præficiendos indignos sunt causa futuri damni, atque ideò contra iustitiam commutatiuum peccant, tum quia tenentur ex prima officij obligatione, & quasi ex contractu ad idoneos præficiendos, & ad hæc etiam tam Ecclesia, quàm Resp. ius iustitiæ commutatiuæ habent, cum ob id stipendia soluant; tum quia agunt contra fidelitatem Ecclesiæ, seu Reip. debitam, cum sint dispensatores, ut sæpè diximus. His adde, quæ infra dicemus *disp. 6. sec. 9.* His adde, quæ dicemus infra *disp. 15. sec. 33. vers. Quarto peccant*.

An Summus Pontifex peccet, si tollat vni citra vllam causam beneficium, & conferat illud alteri.

S E C. IX.

S V M M A R I V M.

- 1 Papa ex sua potestatis plenitudine liberam, & plenissimam dispositionem beneficiorum Ecclesiasticorum.
- 2 Beneficia, quod sint ius, & titulus perpetuus;

solum est de iure positiuo Canonico:

- 3 Peccat tamen mortaliter Papa, adimendo vni beneficium, sine causa, & alteri conferendo.
- 4 Princeps, etsi legibus solutus sit, viuere tamen debet secundum leges.

1 **A**D hanc difficultatem responderetur, quòd licet Papa ex suæ potestatis plenitudine liberam, ac plenissimam dispositionem habeat beneficiorum Ecclesiasticorum, ut in *c. 2. in princ. de præb. in 6. & clem. 1. in fin. ut lit. pend. & latè Hier. Gonzalez ad regul. de mōsib. §. 1. progm.* ità ut possit etiam sine causa Clericum suo priuare beneficio, & alteri conferre, & valida erit collatio, ut habetur per *Dec. in c. qua in Ecclesiarum, num. 111. & alios Doct. de constit. Iason in l. Barbarius, num. 43. ff. de offic. Prator. Gig. de pens. q. 10. num. 6. & 7. & q. 37. Garz. de benefic. Eccles. p. 5. c. 1. n. 2.* vbi quamplurimos Doctores allegat. Etenim, quòd beneficia sint ius, & titulus perpetuus, solum est de iure positiuo Canonico, quod non ligat Papam, qui est Princeps, & super omnia iura, ut in *c. innotuit, de elect. & l. Princeps. ff. de legib.*

3 Nihilominus Papa peccat mortaliter adimendo vni beneficium sine causa, & illud conferendo alteri, siue in totum adimat, siue pro parte, vt rectè probat *Azor. p. 2. instit. moral. lib. 6. c. 26. q. 1. ad finem*: siquidem Princeps licet sit solutus legibus debet tamen viuere secundum

4 leges, *l. digna vox. c. de legib.* Vndè, etsi Papa de potestate absoluta, & quoad validitatem actus possit pensiones super beneficijs etiam quæsitis citra vllam causam imponere, & pro parte beneficium alteri collatam adimere; non tamen citrà lethalem culpam id potest agere: & propterea regulariter Papa non assignat pensionem sine causa, & sine consensu beneficiati, vt post alios, idem *Garz. p. 1. de benefic. Eccles. c. 5. à num. 275. ad 279.*

An Romanus Pontifex peccet si res Ecclesiæ ad sui libitum donet, atque concedat, quando, & quibus velit.

S E C. X.

S V M M A R I V M.

- 1 Romanus Pontifex non dicitur beneficiorum, ac bonorum Ecclesiasticorum Dominus, sed dispensator.
- 2 Ecclesia fructus per Sacros Canones sunt destinati, ut de eis fiant quatuor partes, & quæ.
- Et quem modum seruare debeat Summus Pontifex in dispensandis rebus Ecclesiæ.
- 3 Modo prædicto non seruato, irrationabiliter Summus Pontifex elargitur bona Ecclesiæ, & lethalem culpam contrahit, eaque recipientes tua conscientia retinere non possunt.
- 4 Potest Summus Pontifex sibi coniunctis consanguinitate, vel affinitate aliqui elargiri de bonis Ecclesiæ si eiusdem Ministri, tanquam digniores præficiantur.
- Quod de Episcopis, & Cardinalibus, alijsque beneficiarijs, tam Sæcularibus, quàm Regu-

la-

laribus Sac. Concil. Trident. constituit.

- 5 *Donare res suas histrionibus, vitium est immane, non virtus.*
 6 *Qui venatoribus donat, non hominibus, sed arti nequissima donat.*
 7 *Qui elargiuntur bona Ecclesie qui illa in luxus expendunt, dissipare dicuntur bona Christi, & pauperum.*

AD hanc rem respondemus, quòd quamuis ad Romanum Pontificem pertineat libera omnium beneficiorum, ac bonorum Ecclesie dispositio, vt supra ostendimus *sec. pracedenti*; nihilominus non ob id beneficiorum, & bonorum Ecclesiasticorum dicitur Dominus; sed dispensator, iuxta illud Apostoli 1. ad *Corinth.* 4. *Sic nos existimet homo, vt Ministros Christi, ac dispensatores, &c.* vt rectè de I rat *Sot. lib. 3. de iust. & iur. qu. 6. ar. 2. in resp. ad 5.* Etenim bona Ecclesie sunt bona egentium, vt in *c. 2. & ibi, Panorm. num. 3. de reb. Eccl. alien.* Eo quòd deputata sunt principaliter pro indigentibus, siuè Clerici sint, siuè Laici, vt habetur ex eodem *Panorm. in c. 1. eod. tit.* atque ideò quoad dominium sunt Christi, seu Ecclesie cuius caput est ipse Christus: quoad vsum, & sustentationem sunt pauperum: & quoad administrationem sunt Clericorum, vt colligitur ex *c. res, 12. qu. 1. c. indignè, 12. q. 2. & c. attendens, 17. q. 4. & latè Redoan. de alien. rer. Eccl. qu. 51. c. 10. num. 4. & 5. & q. 3. num. 33. cum plur. seq.* Hinc ait, *Vrb. Papa, & Mar. Ipsa res fidelium, qua Domino offeruntur, non debent in alijs visibus, quam Ecclesiasticis, & Christianorum fratrum, vel indigentium conuerti; quia vota sunt fidelium, & prætia peccatorum, ac patrimonium pauperum, hoc idem habetur in d. c. res, & c. nulli Episcoporum, §. si ergo res, 12. q. 2.*

2. 1. Ob id enim rerum Ecclesie fructus per Sacros Canones sunt destinati, vt de eis fiant quatuor partes, vna Episcopo, alia fabricæ Ecclesie, tertia pauperibus, & quarta Ministris, *c. quatuor, c. de redditibus, & c. mos, 12. q. 2.* Cùm igitur Summus Pontifex non sit Dominus rerum Ecclesiasticarum, sed tantùm dispensator, vt sæpè diximus; sicut, & alij Ecclesie Prælati dicuntur procuratores, vt in *c. 2. de donat. c. cassellæ, 10. qu. 1. c. si priuatum, 12. qu. 1. & c. quòd autem, 23. q. 7.* Et cùm quicquid habeant Clerici pauperum sit, vt in *e. quoniam quicquid, 16. q. 1.* proculdubio in rebus Ecclesie dispensandis modum seruare debet, tùm rerum, tum etiam personarum, iuxta *tex. in c. fratrem nostrum, 86. d.* vbi ex *D. Gregor.* sic habetur: *In ipsa autem liberalitate modus adhibendus est rerum, & personarum. Rerum, vt non omnia vni, sed singulis quedam præstentur, vt pluribus prodesse possimus, iuxta illud Propheta, Dissperdit, dedit pauperibus. Personarum, vt primum iustis, deinde peccatoribus: quibus tamen dare prohibemur, non quia homines sunt, sed*

3 *quia peccatores.* Quòd si modo non seruato, irrationabiliter Ecclesie bona Summus Pontifex elargiatur, citrà omnem controuersiam lethalem culpam contrahit, & ea recipientes tu fortè còsciètia nò video quomodo retinere valeant per ea, quæ habentur in *tex. in d. c. 2. de donat.* Confirmatur, quoniam Prælati bonorum

Ecclesie, cùm non sint Domini, sed tantùm dispensatores, & procuratores, vt in *d. c. 2. gesta per procuratorem Cæsaris, qualis est Cælestis Cæsaris Dei Vicarius, & procurator, ita demù valent, & tenent, si diligenter, & non contra commodum Cæsaris sint gesta, vt in l. 1. ff. de offic. procur. Cæsar.*

- 4 Non tamen negamus, quin Summus Pontifex etiam sibi consanguinitate, vel affinitate coniunctis elargiri aliquid possit de bonis Ecclesie, si eiusdem Ministri tanquam digniores præficiantur: aut si pauperes sint, & egeant pro conseruatione status; non tamen, vt thesaurizent; sed ita ipsis elargiri, vt non omnia vni; sed singulis quedam præstentur, vt pluribus prodesse possit, iuxta ea, quæ supra diximus: & quæ de Episcopis, S. Romanæ Eccl. Cardinalibus, & alijs beneficiatis, tùm Sæcularibus, tùm etiam Regularibus constituta fuerunt *Concil. Trid. sess. 25. c. 1. de reform. in illis verbis: Cùm & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, qua Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, ijs, vt pauperibus, distribuant: eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa; imò quàm maximè potest eos Sancta Synodus monet, vt omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, vnde multorum malorum in Ecclesia Seminarium extat, penitus deponant. Quæ verò de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque beneficia Ecclesiastica, tam secularia, quam regularia obtinentibus pro gradus sui conditione obseruari, sed, & ad S. R. E. Cardinales pertinere decernit, quorum consilio apud Sanctissimum Romanum Pontificem, cum vniuersalis Ecclesia administratio nitatur, nefas videri potest, non ijs etiam virtutum insignibus, ac viuendi disciplina eos fulgere, qua merito omnium in se oculos conuertat.* Super omnia autem, vt à facie colubri caueant Ecclesiastici, ne ea, quæ Dei sunt, collata Ecclesie pro remedio peccatorum, pro salute, & requie animarum, & vsu pauperum, vt in *c. indignè 12. q. 2.* inordinate ultra id, quod par est, consanguineis, ac familiaribus elargiantur, qui non tam ad eorum necessitatibus consulendum expendant, quàm in vsum histrionum, venatorum, & in alios prophanos vsus, non sine maxima Dei offensa, animarum dispendio, & pauperum detrimento. Etenim, ait *D. August. in c. donare 86. d. Donare res suas histrionibus vitium est immane, non virtus: & scitis de salibus, quàm sit frequens fama cum laude: quia laudatur peccator in desiderijs anima sua: & qui iniquè gerit benedicitur.* Et de donationibus, quæ fiunt venatoribus, & histrionibus, ac meretricibus, idem *D. August. in c. qui venatoribus, cum tribus seq. ead. d.* ita similiter inquit *Qui venatoribus donant, quare donant? dicano mihi, quare dant venatori? hoc in illo amant, in quo nequissimus est: hoc in illo pascent, hoc in illo vestiunt: ipsam nequitiam publicant spectaculis hominum. Qui dant histrionibus, qui donant meretricibus, quare donant? Numquid non et ipsa hominibus donantur? non tantum naturam ibi attendunt operis Dei; sed nequitiam operis humani. Qui venatoribus donant, non hominibus donant, sed arti nequissima:*

Nam

Nam si homo tantum esset, & venator non esset, non ei donares: honoras in eo vitium, non naturam. Vident homines venatorem, & delectantur. Vt miseris si se non correxerint. Qui enim venatorem vident, & delectantur, videbunt Saluatorem, & tristabuntur. Esau venator erat; quoniam peccator erat. Et penitus non inuenimus in scripturis Sanctis Sanctum aliquem venatorem: piscatores inuenimus Sanctos.

Quod si hæc in sacris Canonibus ad perpetuam rei memoriam registrata conspiciuntur de expendentibus res proprias in histrionum, venatorum, & meretricium usum, quid quæso dicendum erit de dissipantibus bona Christi Domini, & pauperum personis elargiendo, quæ in præfatos luxus expendant, in grauem offensam, contumeliam, & iniuriam omnipotentis Dei, & egenorum dispendium. Ecclesiarum Prælati loco Domini habentur cum bene administrant; sicut loco Cælaris se habet procurator Cælaris, si rem Cælaris, quasi rem propriam non tradat; sed cum negotium gerens Cælaris consensu ipsius tradit. vt in d.l.1. ff. de offic. Procurat. Cæsar. Locum verò prædonis sibi vendicant, cum malè administrantes non quæ sunt Cælorum, Cælaris; & pauperum ipsius; sed sua, & suorum quærent, vt habetur per *Glos. in c. si priuatum*, l. 2. q. 1. ad quod allegat, l. qui fundum, s. si tutor, ff. pro emp. de benef. per doctū volumen prodeit Augustini Bozomi olim C. R. Gen. & sæper in suggestibus, & in omnibus facultatibus admirabilis.

An Summus Pontifex peccet, si Ciuitates, ac terras, & loca R. Ecclesiæ ad sui libitū concedat in feudū.
SEC. XI.

S V M M A R I V M.

- 1 Summus Pontifex concedendo in feudum, Ciuitates, ac Terras Ecclesiæ ad sui libitum, peccat.
- 2 Modo alienaret, aut in feudum concederet Terras prædictas citra vllam Ecclesiæ necessitatem.
- 3 Romanus Pontifex alienans, infeudans, aut detrahens, vt supra per iurum non efficitur, nec Cardinales, qui omnibus suprædictis consentiunt.
- 4 Prohibentur Cardinales tractare huiusmodi alienationes, seu infeudationes, nisi per Rom. Pontificem fuerint congregati.
- 5 Piana Constitutio eos tantum tractatus prohibet, qui sunt cum intentione alienandi, infeudandi, &c. Secus tamen ubi tantum priuatum tractatur, seu discutitur, an expediat Ecclesiæ alienare, &c.
- 6 Inconsideratio, seu naturalis obliuio excusat à censuris, & penis, & quos modis huiusmodi obliuio dicatur.
- 7 Supra relata Pij V. Constitutio quos tractatus comprehendat, & de quibus bonis intelligenda sit.

AD hanc difficultatem responderetur affirmatiuè, vt patet ex ijs, quæ constituta sunt per Pium IV. *constit.* 104. quæ incipit:

Apostolica seruitutis: & Pij V. constit. 35. incipit, *Admonet nos*. In qua prohibetur alienari, ac infeudari Ciuitates, & loca S. R. E. ac de eorum alienationibus, & infeudationibus tractari, quouis prætextu etiam euidentis utilitatis, aut necessitatis: quam constitutionem mediante iuramento omnes S. R. E. C. promittunt seruare, etiam, si eorum aliquis in Romanum Pontificem electus fuerit. Imò ipse S. Pontifex post eius assumptionem hoc ipsum cum iuramento promittit, & confirmat, vt habetur ex Gregor. XIII. Sixto V. & alijs successiuè Pontificibus, iuxta d. Pij V. constitutionis seriem, ac tenorem: quapropter lethalem culpam proculdubio contraheret Sum. Pontifex, cum contra iuramentum faceret, si terras, & loca Ecclesiæ in feudum concederet, aut quouis modo alienaret.

Hæc tamen intelligenda sunt, quando Rom. Pontifex alienaret, aut in feudum concederet Terras, & loca Ecclesiæ Rom. citra vllam eiusdem Ecclesiæ necessitatem, aut utilitatem. Etenim ipse Pontifex non tantum de absoluta; sed etiam de ordinaria potestate, non obstante iure iurando per eundem præstito de nō alienandis, vel infeudandis Ciuitatibus, & locis S. R. E. deuolutis, & deuoluendis, iuxta suprædictam Pij V. constitutionem, potest ea alienare, ac infeudare, si vrgentis necessitatis, aut euidentis eiusdem utilitatis causa existat: siquidem quando rei euentus reddit rem iuratam minus bonam, quàm oppositum, non tenetur iurans stare iuramento: quoniam iuramentum non debet esse impeditiuum maioris boni; aliàs respectu illius maioris boni haberet rationem mali, & Deo non placeret, vt rectè post alios declarat *Sayr. lib. 5. Clauis Reg. c. 7. sub num. 4. vers. Prima propositio*: pro qua re facit *tex. in c. peruenit, il. 2. & ibi, Doctor. de iureiur. cap. commissum*, vbi *Glosa, de sponsal. cap. scriptura, de voto*, & latè *Sylu. in sua summ. vers. Iuramentum, 4. qu. 20*. Supposita autem vrgenti Ecclesiæ necessitate, vel eiusdem euidenti utilitate, proculdubio minus bonum est, bona illa non alienare, aut non infeudare, quàm in oppositum; atque idè alienare, aut infeudare. Sic etiam de decies centenis millibus aureorum in arce S. Angeli, sepositis, nullo vnquam tempore, nisi in præscriptis per Sixti V. constitutionem; 31. casibus, detrahendis, quæ Constitutio incipit. Ad Clauum Apostolicæ seruitutis, hoc ipsum dicendum fore arbitror: nam vltra prædictos casus si detrahendi vrgens necessitas, aut Ecclesiæ, aut Christianæ Reip. utilitatis euidentis causa subsistat, Sum. Pontifex, non obstante iuramento ab eo delato, pecunias illas ex arce detrahere citra omnem culpam posset. Non enim deiurat, qui iuramenti, aut voti implementum in melius commutat, vt in d. c. *peruenit, il. 2. de iureiur. & c. scriptura, de voto*.

Et cum in præfatis casibus Rom. Pontifex alienans, infeudans, ac detrahens, vt supra, periurus non efficiatur, consequenter fit, vt nec S. R. E. Cardinales, qui iuramenti vinculo alligantur, si alienationibus, infeudationibus; & detractionibus prædictis, ex constita ipsis vera, reali, ac vrgenti necessitate, aut euidenti utilitate consentiant, periurij nota afficiuntur: maior enim bono consensum adhibent, ac coope-

M ran-

COMM. IN §. III. CAP. OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

rantur, & cooperantis actio sumit speciem ab actione eius cui cooperatur. Et multò minus sub Pij V: prædicta constitutione comprehenduntur S.R.E.C. qui congregati à Rom. Pontifice, & proposita eis urgentis necessitatis, aut euidentis vtilitatis causa alienandi, aut infeudandi bona, de quibus agitur, tractatum faciunt, vt videant, an causa sit vera, & an magis expediat, hanc rem potius, quàm illam alienare, quoniam si licitum est prædictis casibus S.R.E.C. alienationibus, & infeudationibus, & detractionibus supradictis consentire, multò magis licitum ipsis erit tractatum habere, cum minor sit tractatus, quàm consensus; nam multa tractantur, quæ non concluduntur, nec perficiuntur, *l. contractus, C. de fide instrum. & in specie, Tusc. vers. Tractatus, concl. 339. in princ. & cui licet plus, licet vtiq; quod est minus, c. cui licet, de regul. iur. in 6.* Sed ille tractatus per d. Pianam constitutionem S.R.E. Cardinalibus prohibetur, quem non à Romano Pontifice congregati, sed per se ipsos facerent, vt ex tenore præfatæ constitutionis aperte colligitur, vbi in §. 3. Pius V. sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, & sub alijs pœnis prohibet omnibus, & quibuscunque personis, etiam S.R.E.C. tractatus fieri de huiusmodi bonis alienandis, vel infeudandis, etiam sub prætextu necessitatis, aut euidentis vtilitatis: siquidem ratio talis prohibitionis, vt ex ipsa Piana constitutione, §. 1. constat, ea est; quoniam, retroactis temporibus non nulli ambitiosi, ac cupidi sub varijs prætextibus, coloribus, & causis sæpè etiam falsis alijs Rom. Pontificibus suggestionibus, & insinuationibus suis conati sunt ostendere, & persuadere magis vtile, & expediens S.R.E. & Sedis Apostolicæ fore, si aliquas ipsius Ciuitates, oppida, & Castra alienaret, aut in feudum daret; atque inde non nullas alienationes, & infeudationes à S. Apost. emanasse, ex quibus illa non mediocrem diminutionem, non solum patrimonij, sed etiam æstimationis recepisse dignoscitur, vt seq. disp. latius dicemus.

Imò dicta Piana constitutio eos tantum comprehendit, qui eiusmodi tractatus habent, cum intentione alienandi, aut infeudandi bona, de quibus agitur; quoniam ipsa constitutio prohibet tractatus, & locutiones de alienandis, aut infeudandis dictis bonis, vt ex eiusdem verbis, §. 3. clarè patet, ibi, *Tractantes, consulentes, aut alia verba facientes de infeudandis, & alienandis, &c.* Vndè secus dicendum erit, vbi tractatus, seu discussio priuatim tantum fiat, an Ecclesiæ expediat alienare, vel infeudare citra intentionem aliquam, quòd ob talem discussionem bona ipsa alienentur, aut infeudentur: quia licet tractatus non exigat deliberationem consensum, sed satis est si contineat discussionem tantum, & indaginem, circa rem disponendam in futurum, vt habetur ex *Panor. in c. tua nuper, num. 6. de his, qua sunt à maiori par. cap.* vbi ait, esse notandum pro statutis punientibus tractatum super aliqua re; id tamen intelligendum est de ijs, qui formaliter congregantur ad hunc effectum, & vt deueniatur ad alienationem rerum si expediat, in quo primò fit discussio vtrum magis expediat alienare vnam rem potiusquam aliam: & vtrum possit subueniri Ecclesiæ, sine alienatio-

ne, vt habetur ex eodem *Panor.* ibi: *Secus autem si discussionis causa priuatim huiusmodi discussiones fiant; quoniam hæ non possunt dici tractatus, nec verba de alienationibus, seu infeudationibus, quæ per d. Pianam prohibentur. Quod quidem multò magis verum est, si tractatus eiusmodi, ac discussiones ex naturali in-*

6 *consideratione proueniant; quoniam inconsideratio, naturalis obliuio excusat à censuris, & pœnis etiam Doctos, qui aliàs ex capite ignorantia non excusarentur, vt rectè declarat Azor. lib. 1. Instit. moral. p. 1. c. 16. q. 3. & 4. & Suar. de censur. disp. 4. sec. 8. num. 11.* Etenim talis inconsideratio, seu naturalis obliuio excusat à culpa cum faciat actum inuoluntarium, tam directè, quàm indirectè. Directè, quia voluntas nihil potest actu directo velle, nisi quod intellectus actu cogitat; at inconsideratio tollit actualem cogitationem obiecti, & idèd tollit voluntariū. Indirectè verò; quoniam ibi nullum potest esse voluntarium indirectum; nisi ratione causæ, quæ est ipsamet inconsideratio: sed ipsamet inconsideratio est inuoluntaria, vt supponitur, ergo non potest ratione illius actus esse indirectè volitus, seu volitus in causa. Est tamen verum, quod naturalis inconsideratio, seu obliuio potest dici aliquo modo, ex *Azor. loco citato, crassa, & affectata, vbi culpa, aut vitium concurrat, memoria non retinendo id, quod oportet: & propterea naturalis inconsideratio, seu obliuio coniunctam habens grauem negligentiam non excusat.*

7 † Adde, quòd supradicta Pij V. constitutio eos dumtaxat comprehendit, qui tractatum, consilium, & alia verba adhibent pro infeudandis, seu alienandis bonis ad Sedem Apostolicam ita deuolutis, vt sint ad pristinum ipsius dominium absque alia declaratione redacta, vt patet ex §. 2. eiusdem constitutionis in illis verbis, *Ad pristinum dominium absque alia declaratione redisse censei.* Siquidem constitutio ipsa hæc tantum bona Rom. Ecclesiæ deuoluta alienari, ac infeudari prohibet, vt fuit declaratum per constitutionem Gregor. XIII. 65. §. 13. in illis verbis: *Declarantes dominia, Vicariatus, &c.* Quocirca censuris, & pœnis in d. Piana contentis non subiiciuntur tractantes, consulentes, & verba facientes de alienandis, seu infeudandis Ciuitatibus, & Terris ad S. Apost. per confiscationem ex delicto deuolutis; quoniam huiusmodi bona non dicuntur rediisse ad pristinum dominium Rom. Ecclesiæ, nec citra declarationem aliquam, cum confiscatio declarationem exigat, vt rectè declarat *Cherub. in Schol. ad dist. Pianam, Schol. 1.* vbi tamen id limitat, nisi esset delictum tale, propter, quod ex natura feudi deuolutioni locus esset, vt in toto sit.

Quib. mod. feud. amis. & Clar. §. feudum. quest. 34. Reliqua verò ad hanc rem pertinentia infra explicabimus *disp. seq. sec.*

An Romanus Pontifex in Ciuitatibus, & locis Romanæ Ecclesiæ possit gabellas imponere, & eas deinde vendere citra dictæ Pianæ periurij incurfionem.

S E C. XII.

S V M M A R I V M.

- 1 Affertur responsio negatiua, & quare.
- 2 Verior tamen sententia est in contrarium, cum per venditionem, ac impositionem gabellarum, &c. Ciuitates, & loca S. A. deuoluta non alienant.
- 3 Per gabellarum impositionem, ac exactiorem non grauatur feudum, nec eius titulus in alium transfertur.
Et quod nam sit tributum, census, vectigal, gabella, Assisia, guidagium, salinarium, & pedagium.
- 4 Per huiusmodi gabellarum impositionem, siue exactiorem super Ciuitatibus, & locis Rom. Ecclesiæ, nec utile, nec dominium illorum transfertur, non enim dantur in feudum, nec in gubernium.
- 5 Gabella prædicta si iniuste imponantur citra iustas imponendi causas, & imposita, cessantibus imponendi causis, non reuocentur, Principes mortaliter peccant, & ad restitutionem tenentur.

IN hac re videtur negatiuè respondendum esse. Etenim per huiusmodi gabellarum, & exactiorem impositionem, earumque venditionem, dominium utile saltem videtur transferri in emptores dictarum gabellarum, cum ipsi percipiant ab eisdem Ciuitatibus, & locis omnes utilitates, quas Romanus Pontifex perciperet si non vendidisset: ergo ipse Pontifex indirectè saltem diceretur dictas Ciuitates, & loca S. R. E. per dictarum gabellarum venditionem alienare, & quasi infeudare, cum per infeudationem non aliud transferatur in feudatarium, quam utile dominium rei infeudatæ.

Oppositis tamen non obstantibus contrariâ sententiam puto vetiorem: siquidem vi dictæ Pianæ constitutionis bona Rom. Ecclesiæ deuoluta prohibentur alienari, vel in feudum, gubernium, Vicariatum, Ducatum, aut quemuis alium titulum ad vitam, vel in perpetuum; ad longum tempus, vel etiam ad S. A. beneplacitum concedi, vt patet ex illis verbis, §. 3. *In Ducibus, Vicariis, Gubernatoribus, &c.* At per impositionem, & venditionem gabellarum, & aliarum exactiorem, de quibus agitur, Ciuitates, & loca S. A. deuoluta non alienantur, non dantur in Vicariatum, in Ducatum, aut in alium titulum, vt supra in perpetuum, nec ad tempus: ergo vi dictæ Pianæ non prohibetur dictas gabellas, & onera imponi, & vendi; atque ideo huiusmodi gabellæ, & exactiões, vt supra impositæ, & venditæ non comprehenduntur sub prohibitione dictæ Pianæ constitutionis. Maior patet: probatur

minor; quoniam per huiusmodi gabellarum, & exactiorem impositionem non grauatur feudum, nec eius titulus in alium transfertur. Etenim, aut imponitur tributum, & istud ex fundis, ac prædijs præstat, l. 1. ff. si ager, vectig. l. cum qui, ff. de verb. signif. Vel imponitur census, & ista est pensio, quæ Principi, aut Reip. soluitur ex ipsis annuis redditibus possessionum, l. aratem ff. de censib. Aut imponitur vectigal, & est pensio, quæ soluitur pro rebus Ciuitati, aut Prouinciæ per Terram inuectis, quæ de iure communi olim octaua pars debebatur, l. ex præstatione in legatis, C. de vectigal. Vel imponitur gabella, & est pensio, quæ imponitur super rebus, quæ emuntur, aut venduntur, vel ex loco ad locum transferuntur ad humanos vsus, vt rectè declarat Azor. p. 3. instit. moral. lib. 5. c. 18. tit. de furto, quod committitur in non sol. gabel. vbi etiam agit de Telonio, quod dicitur pensio, quæ soluitur ex mercibus marinis ad lictus adductis, aut imponitur assisia, & est pensio, quæ imponitur in vino, oleo, carnibus, & in alijs ad vitum pertinentibus, quæ venduntur, vt per Glos. & alios in c. super quibusdam, de verb. signif. Vel imponitur salinarium, & est pensio, quæ tribuitur pro sale inuecto, aut euecto. Aut imponitur guidagium, est pensio, quæ datur, vt quis tutò ducatur per terram alicuius, vt per Gl. in d. c. super quibusdam. Aut imponitur pedagium, & dicitur pensio, quæ soluitur in locis constitutis a Principe ob transitum per viam, vt per Glos. loco citato, & in toto tit. C. de vectigal. nou. non instit. His autem gabellarum, & exactiorem speciebus super Ciuitatibus, & locis Romanæ Ecclesiæ impositis, ac venditis, vt supra, dicta loca non alienantur; quoniam eorum non transfertur dominium utile, nec directum: nec dantur in feudum, gubernium, &c. quoniâ histitulis bona illa transferuntur saltem, quoad utile dominium, cum iurisdictione, & alijs annexis: ergo dictarum gabellarum, & exactiorem impositio, ac venditio non comprehenditur sub prohibitione supradictæ Pianæ constitutionis. Quod quidem verum est, siuè gabellæ iustè, siuè iniustè imponantur, nec omnia requisita habeant, de quibus Azor. loco citato.

Est tamen verum, quod si iniuste imponantur, citra iustas imponendi causas, & impositæ, cessantibus imponendi causis non reuocentur, Principes peccant mortaliter, & ad restitutionem tenentur, vt benè declarat Azor. post alios, loco citato, c. 23. per totum, vbi in principio dicti capituli enumerans causas, ait, causas iustas esse pro defensione Patriæ, pro bello contra Infideles, nempe Paganos, Saracenos, Turcas, Hæreticos, Schismaticos, pro Regis, ac Principis redemptione, vel eorum filiorum, qui fuerint in bello capti; pro aduentu Regis in Ciuitatem; pro filia Regis, aut Principis collocanda; pro constructione, ac refectioe viarum, pontium, fontium, puteorum communium, murorum; pro custodiendis pascuis communibus; pro custodienda Ciuitate tempore pestis, famis, aut belli, & alijs eiusmodi communibus, ac publicis utilitatibus. Ex dictis modo patet solutio ad argumentum.

† An Summus Pontifex in suo statu Ecclesiastico possit licitè permittere vsuras, & quid dicendum de magistratibus, & Principibus Sæcularibus.
S E C. XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Adducuntur nonnulla Decreta iuris Canonici damnantia vsuras, & fulminantia excommunicationem contra compellentes debitores ad soluendas vsuras.
- 2 Vsuræ, utpotè intrinsecè malum non potest permitti, neque à Summo Pontifice, & multo minus à Principibus Sæcularibus.
- 3 Vsuræ permitti aliquando potest cum iusta, & urgenti causa, scilicet ad vitanda grauiora mala vergentia in perniciem Reipub.
- 4 Posita iusta causa, ut supra, & id exigat commune bonum potest Summus Pontifex licitè vsuras permittere, & dispensare in iure Canonico.

1 **R**atio dubitandi oritur ex nonnullis Decretis iuris Canonici: nam in cap. post miserabilem de usuris, præcipitur Principibus, & potestatibus, ut compellant Iudæos ad remittendas vsuras Christianis: & in cap. quanto amplius eodem tit. Innocentius Tertius cum Concilio generali idem præcipit, quando graues vsuras Iudæi extorserint: & in Clementina unica de usuris excommunicantur, qui statutis, vel sententijs fecerint, quod debitores compellantur ad soluendas vsuras promissas: vel si eis denegerent actio ad repetendas vsuras solutas. Ex quibus textibus, & similibus videtur colligi vsuras, utpotè intrinsecè malas permitti non posse, neque à Summo Pontifice, & multo minus à Principibus Sæcularibus.

2 Respondeo, & dico primò, Neque à S. Pontifice, neque ab vlla potestate Sæculari permitti possunt vsuræ, saltem absque iusta, & urgenti causa, videlicet ad vitanda grauiora mala, quæ in perniciem Reipublicæ vergerent, multo magis quàm vsuræ.

3 Probatur, quia absolutè, & per se loquendo tenentur Principes, & etiam S. Pontifex, tenentur inquam ex officio purgare Rempublicam ab omnibus vitijs, & peccatis, præsertim si sint contra iustitiam: sed vsuræ sunt contra iustitiã: & intrinsecè malæ, ergò non possunt impunè permitti, ex communi DD. sententia.

4 Dico secundo posita iusta causa, licitè potest Summus Pontifex vsuras permittere, quando videlicet id exigat commune bonum ad vitanda peiora, & grauiora mala: Cum enim nemo inueniatur, qui pauperibus, & indigentibus gratis mutuat velit; si excluderentur à Republica, vel punirentur mutuantibus sub vsuris, pauperes, & indigentes, vel fame perirent, vel in desperationem acti, se applicarent furtis, & rapinis, vel se adiungerent bannitis, & grassatoribus viarum in grauem perniciem Reipublicæ, & quamuis vsurarum permissio videatur prohi-

bita iure Canonico; potest tamen Summus Pontifex in eo dispensare; atque in prædictis conueniunt communiter DD.

Superest tamen duplex quæstio hinc examinanda, & in vtraque est diuersitas opinionum inter DD.

† An Summus Pontifex, & Magistratus Sæculares possint cogere, & obligare subditos ad soluendas vsuras promissas. Item præcipere iudicibus, ut denegent actionem volentibus repetere, quod titulo vsuræ solutum ab eis fuit.

S E C. XIV.

S V M M A R I V M.

- 1 Prima sententia absolutè negat posse Summum Pontificem, & Magistratus Sæculares cogere, & obligare subditos ad soluendas vsuras.
- 2 Secunda sententia tenet posse urgenti causa, & ad vitanda maiora mala; & Summi Pontifices Roma, Ancona, & Auinione, & alibi cogunt Christianos ad soluendas Iudæis vsuras promissas absque vlla suspitione erroris in legibus latis à Papa.
- 3 Licet Mutuatarij non teneantur soluere vsuras, tanquam debitas usurarijs, qui iniuste illas extorquent; tamen à Principibus possunt cogi ad eas soluendas, non ut debitas; sed ad vitandum maius malum.
- 4 Idque non est cooperari usurarijs, neque ut ipsi ditefcant; sed ad vitanda grauiora mala Reipublica.

1 **P**rima sententia absolutè negat. Id enim videtur intrinsecè malum. Tum quia mutuatarij non tenentur soluere vsuras; ergo cogere eos ad vsuras soluendas est contra iustitiam. Tum quia cooperantes vsurarijs agendo partes eorum; quoad exactiorem usurarum peccant eodem genere peccati, quo iidem usuararij delinquant: sed obligare mutuatarios ad soluendas vsuras est posituè cooperari usurarijs: ergo &c. hanc sententiam defendit *Castr. Palao in tract. de usura, disp. 4. pun. 24.* cum alijs, quos tacito nomine, citat *Cardinalis de Lugo tomo 2. de iust. disp. 25. num. 219.* qui pro eadem sententia citat *Lessium de iust. cap. 20. num. 279.* immeritò tamen, quia *Lessius* ibi apertè adhæret secundæ sententiæ mox explicandæ.

2 Secunda sententia, & longè probabilior sustinet; Quamuis id absque urgenti causa fieri non possit: nihilominus ad vitanda maiora mala, quæ magis obstarent communi bono licitè fieri posse.

Probatur primò ex praxi: Nam, ut referunt *Nauiar. conf. 33.* & *Campegius in tract. de dote, quest. 49.* cum alijs Summi Pontifices Romæ, Anconæ, Auemione, & alibi cogunt Christianos ad soluendas Iudæis vsuras promissas: nec esse potest suspitio erroris in legibus latis à Papa, probatur secundo ratione, quia Principes Supremi

premi non tenentur in omni casu administrare iustitiam suis subditis: sed solum, quando id fieri potest absque notabili incommodo Reipublicæ. Sic enim ad vitandam multitudinem litium denegatur in iudicio læsis citra dimidium iusti prætij, denegatur inquam actio in foro externo contra deceptorem. Item in promissionibus simplicibus, & in alijs casibus, in quibus iure naturali ea actio læsis competeret, ergo nimirum, si ad vitanda mala, quæ in perniciem Reipublicæ sequerentur, deficere subsidio mutuatum sub vñris denegeretur mutuatorijs actio repetendi vñras solutas: vel ijdem mutuatorijs obligentur ad soluendas vñras promissas, ita *Cardinalis de Lugo, & Lessius locis supra citatis. Molina, Sales, Azorius, & alij quos illi citant*, ex quibus patet ad argumenta primæ sententiæ.

3 Ad primum enim respondetur. Quamvis mutuatorijs, non teneantur soluere vñras, tanquam debitas vñrarijs, qui iniuste illas extorqueant, & tenentur iure naturali in conscientia restituere; possunt tamen à Principibus cogi ad eas soluendas, non vt debitas, sed ad vitandum maius malum, quod sequeretur, si deficient mutuantes sub vñris: nec indigentibus posset aliunde succurri.

4 Ad secundum respondetur, id non esset cooperati vñrarijs, neq; fieri in eum finem, vt vñrarij ditescant: sed ad vitanda grauiora damna Reipub. & vt consulatur communi bono. Sicut enim mutuatorijs non peccant soluendo vñras, vt consulant priuato suo commodo, quia alijs non inuenirent, qui mutuum illis daret, ita possunt à Magistratibus cogi ad soluendum, vt consulatur communi bono indigentium, qui fame perirent deficientibus mutuantibus.

† An Magistratus, & Principes Sæculares possint licite permittere vñras in suis Regnis, inconsulto Summo Pontifice, & absque eius dispensatione.

S E C. XV.

S V M M A R I V M.

- 1 Vna sententia negat posse Magistratus, & Principes Sæculares permittere vñras in suis Regnis inconsulto Summo Pontifice, & absque eius dispensatione, stante prohibitione iuris Canonici.
- 2 Quamvis non peccarent contra ius naturale si permissio fieret ad vitandū maius malum.
- 3 Altera sententia sustinet posse, &c. nedum permittere vñras, sed etiam obligare mutuarios ad soluendas vñras promissas ad vitanda grauiora mala, vt supra.
- 4 Probat ex praxi totius ferè orbis Christiani, vt in Italia, in toto Romano Imperio, in Polonia, &c. tolerantur Iudæi cum exercitio vñrarum absque recurſu ad Summum Pontificem.
- 5 Probat in super à pari, quia de facto vbiq; gentium permittitur meretricium ad vitanda maiora peccata. Item permittitur decep-

tio citra dimidium iusti prætij, quæ sunt intrinsecè mala absque recurſu ad Summum Pontificem.

- 6 Canones prohibent permissionem vñra, quando non urget grauis, & euident necessitas, quæ est ad vitanda grauiora damna, vt supra, nec aliter fuerunt vñra recepti.
- 7 Fieri potest, vt hæc permissio seu tolerantia iure naturali non solum liceat, sed etiam ex præcepto incumbat Magistratibus.
- 8 Verum hoc intelligitur absque graui tributo, quia idcirco vñrarij vñras magis accrescent; & sic pauperes magis opprimerentur.
- 9 Et postremo non possunt licite permitti vñra, vbi sunt erecti Montes Pietatis ad succurrendum indigentibus pauperum: & tunc cogendi sunt vñrarij abire; sicut egit Carolus V. Imperator; & Sanctissimi viri CAIETANVS Thienensis, & Ioannes Marinomius Neapoli opem dedere.

1 PRIMA sententia negat. Quia stante prohibitione iuris Canonici, ex *textibus initio citatis*. Quamvis Principes non peccarent contra ius naturale, si permissio fieret ad vitandum maius malum, vt supra dicebamus; peccarent tamen contra leges Ecclesiasticas, & contra ius Canonicum prohibens huiusmodi permissionem inconsulto Summo Pontifice, & hoc vt eadem permissio maturius fiat, ita *Diana per. 9. tract. 9. resol. 14. Cardinalis de Lugo de iust. disput. 25. num. 219. Figgers de iust. tract. 5. cap. 6. dub. 23.* cum alijs, quos citat.

3 Secunda sententia probabilior sustinet posse Magistratus, &c. nedum permittere vñras, sed etiam obligare mutuarios ad soluendas vñras promissas &c. vt supra in præcedenti *quest. quædo* id iudicatur necessarium ad vitanda grauiora mala, quæ sequerentur in maiorem perniciem Reipub.

4 Probat primò ex praxi generali totius ferè Orbis Christiani: Nam, vt testatur *Campegius in tract. de dote quest. 49.* in Italia, & in toto Imperio Romano, in Polonia, &c. tolerantur Iudæi cum exercitio vñrarum absque recurſu ad Summum Pontificem.

5 Probat secundò à pari, quia de facto vbiq; gentium permittitur meretricium ad vitanda grauiora peccata. Item permittitur deceptio citra dimidium iusti prætij, & similia, quæ sunt intrinsecè mala absque recurſu ad Summum Pontificem: ergò idem dicendum de permissione vñrarum, ita *Nauar. de vñris conf. 33. & 34. Vvadingus de contract. disp. 15. dub. 13. Cæpegius, & alij, quos citat.*

6 Ad Canones initio citatos responderetur, solum prohiberi permissionem huiusmodi, & cætera quibus diximus *quest. præcedenti*, quando non urget grauis, & euident necessitas eiusdem permissionis ob vitanda grauiora damna Reipublicæ. Nec eisdem Canones fuisse aliter vñra receptos.

7 Confirmatur, quia, vt benè notant *Malderus Corradus, & alij apud Lugum loco cit.* fieri potest, vt hæc permissio, seu tolerantia iure naturali non solum liceat, sed etiam ex præcepto incumbat Magistratibus: nec dici potest per Sacros Canones prohiberi, quod iure naturali præ-

præcipitur: ex dictis.

Colligitur primò . Quamuis Magistratus possint permittere usuras Iudæis, uel alijs ex iusta causa, nō possunt tamē abique graui peccato id facere imposito illis ob hanc causam magno tributo : Cum idcirco usurarij usuras augere, pauperes magis opprimere cogantur, itā *Layman. lib. 3. tract. 4. cap. 16. num. 7.* & notant etiā *Lessius, Cardinalis de Lugo locis supra citatis,* cum alijs .

9 Colligitur secundò . Non posse licitè per-
mitteri usuras in illis locis, in quibus erecti sunt Montes Pietatis ad succurrendum indigentis pauperum : quia cessat causa permissionis : Vnde, ut ait *Vnadingus supra citatus,* cum alijs, uel cogendi sunt usurarij abire, uel puniri debent ; sicuti factum fuit Neapoli à Carolo V. in omnibus inuictissimo Imperatore expellendo Iudæos, uti perniciosissimos : & Sanctus CAIETANVS una cum Sanctissimo uiro Ioanne Marinonio eius primo Alumno ad confirmandam illius Monarchæ pijsimam uoluntatem Montem Pietatis erigendum, fundandumque curauit, cuius felicia auspicia Deus, aded prosperauit, & ad hæc usque tempora prosperat, recognoscendo suos Sanctos conditores .

De Eminentissimis S. R. E. Cardinalibus & culpis, in quas incidere possint, ut eas edoctus Confessarius in audiendis eorum confessionibus discretus valeat esse, ac cautus.

D I S P. V.

S V M M A R I V M.

- 1 Eminentissimi Cardinales, licet Episcopo officio excedant, non habent tamen maiorem, quam Episcopi dignitatem.
- 2 Ex Eminentissimis S. R. E. Cardinalibus eligendus est Summus Sacerdos. Et qualis debeat esse Confessarius in eorum Confessionibus excipiendis.

1 **E**minentissimi S. R. E. Cardinales, licet officio Episcopos excedant, cum Rom. Pontificem eligendi facultatem habeant ; tamen nō habent maiorem, quam Episcopi dignitatem, ut habetur ex *Bart. in l. 1. §. si quis. ff. de appell.* & nos latius ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna lib. 1. cap. 5. q. 1.* Vnde sicut Cardinales, & Episcopi dignitate sunt pares ; ita etiam eorum culpæ, cæteris paribus, sunt alijs inferiorum criminibus grauiora . Etenim Cardinalium, & Episcoporum dignitas non laudem, sed laudis occasionem affert : & propterea gradus amplitudo cum summa uite probitate, & Sanctitate coniungenda est : nam ided utuntur mantello, & ipsi Cardinales clamide rubei coloris ad denotandum ardentem zelum, & feruentem charitatem in eorum munere . Utuntur quoque rochero ex lino, ut ostenderent uite

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

puritate, ac Sanctitate cunctos debere excellere. Et cum ex Eminentissimis S. R. E. Cardinalibus Summus Sacerdos sit eligendus, & certū sit eminentissimos esse ferè omnes non solum bonitate, ac uite sanctitate ; uerum etiam prudentia, ac scientia ; idcirco Confessarius in eorum confessionibus audiendis debet esse discretus, & cautus in eis interrogandis, ut ita demum peccata, & eorum circumstantias exploret, cum non aliter potest de illis rectum iudicium ferret quod ut commodè agere ualeant, hoc loco de ijs tantum culpis discutiemus, in quas ipsi Eminentissimi Cardinales, ut tales sunt, incidere possunt, nempe circa electionem S. Pontificis, circa Ciuitates, locorum, & bonorum S. R. E. alienationem, Beneficiorum collationem, qualiter se habere debeant circa usum bonorum Ecclesiæ, tam quoad ipsos, quam quoad eorundem familiares . Vnde in primis uidendum est.

An S. R. E. Cardinales peccent eligendo in S. Pontificem dignum, omisso digniori, uel dignissimo.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Romanus Pontifex peccat, promouendo ad dignitates curam animarum annexam habentes, præsertim Cardinalatus, Episcopatus, &c. dignum, digniore omisso.
- 2 Et quare Summus Pontifex se appellet Episcopum.
- 3 S. R. E. Cardinales eligentes in Summum Pontificem dignum, omisso digniore, ac dignissimo, peccant procul dubio.
- 3 Si in Romana Ecclesia idoneus non inueniatur qui in Summ. Pont. eligatur, assumi debet ex alia. Nunquam uerò cassatur electio digni, ex eo, quod præpositus fuerit digniori.
- 4 Indignus nunquam eligitur citra grauissimam culpam.
- 5 Multo magis peccant S. R. E. Cardinales, si puram intentionem non habeant eligendi in Summ. Pont. dignissimum. Et quo casu Simoniam contrahant mentalem uel realem.

1 **I**n hac re recolenda sunt, quæ supra adnotauimus *disp. præcedenti sec. 8. de Rom. Pontifice agentes* ; dum conclusimus peccare Romanum Pontificem promouentem ad dignitates, præsertim Cardinalatus, Episcopatus, & ad alia beneficia Ecclesiastica, curam animarum annexam habentia, dignum, omisso digniori. Quod si hæc uera sunt de S. Pontifice promouente, quid dicendum erit de eligentibus S. Pontificem, qui est uniuersalis Pastor, & omnium animarum curam in se suscipit . Etenim S. Pontifex propterea se uocat Episcopum ; quia alij Episcopi uocati sunt in partem sollicitudinis ; eo quod unusquisque propriæ Diocesis, ac Prouinciæ sollicitudinem habeat ; ipse tamen S. Pontifex tanquam omnium Patrarcha uocatus est in totam sollicitudinem, atque ided dicitur omnium Christi ouium uniuersalis Pastor, iuxta illud

Joann.

Ioann. e. vi. Pasce oves meas, ubi Dominus inter has, & illas non distinguit; sed uniuersas commendat. Vnde in *Conc. Calced.* fuit acclamatus Leo Papa, Sanctissimus, & Oecumenicus, idest uniuersalis Patriarcha; & ita quoque B. Sixtus, & S. Eleutherij, vt testatur *Turrecr.* in *c. nullus* 99. d. & nos in nostris *Commentar.* in *Bull. Cana lib. 1. c. 5. q. 2.* ubi in *add. litt. A.* plura habentur de Rom. Pontificis primatu. Vnde proculdubio peccant S. R. E. Cardinales eligentes in S. Pontificem, omisso digniori, aut dignissimo. Quod in S. Pontificem omnium dignissimus sit eligendus patet exemplo Domini *Ioann. c. 21.* qui non alium elegit, qui sibi Vicarius succederet, quam omnium tunc temporis Apostolorum optimum: nec satis duxit eum eligere, quem ipse nouerat omnium esse dignissimum; sed id prius voluit omnibus innotescere. Etenim ipsum Petrum Apostolum ter publice interrogauit, an se plus cæteris diligeret: & propterea cum sola Dei charitas sit regula, per quam iudicare licet bonitatis gradus apud Deum, & Petrus Christum tunc plus cæteris Apostolis amabat, vt Christo, cui omnia manifesta sunt, notum erat, clarè constar, Petrum tunc temporis fuisse omnium Apostolorum optimum; atq; idè in Pontificem illum creauit, & Principem uniuersalis Ecclesie, dicens, *Pasce agnos meos*, &c. merito igitur S. R. E. Cardinales in S. Pontificis electione strictiori præcepto perstringuntur omnium optimum eligere. vt inquit *Sor. lib. 3. de iust. & iur. q. 6. ar. 2. in resp. ad 5.* Vbi ob hanc causam ait etiam, quòd nunquam rumor ille imprimi sibi potuit, quo statutum fuisse fertur, non posse eligi aliquem in S. Pontificem; nisi sit ex gremio Cardinalium: siquidem ab ipsismet Cardinalibus, testatur audiuisse, id esse falsum: quoniam licet satis rationabiliter Ecclesia facultatem eligendi Pontificem ipsi tantum Cardinalium Collegio dederit, ne tantus Episcoporum cætus à remotissimis Regionibus Romanam se conferre ad eligendum Papam cogere- tur, vt in *c. in nomine Domini 23. d. & c. licet, de elect. & c. ubi periculum. eod. tit. in 6.* nunquam tamen legitur Collegium restrinxisse ad eligendum vnum dumtaxat de gremio (licet credibile sit inter eos nunquam defuturum dignum.)

Imò in *d. in d. c. in nomine Domini* aperte habetur, quòd si in Romana Ecclesia non inueniatur idoneus, qui in S. Pontificem eligatur, assumatur ex alia. Est tamen verum, quòd nunquam cassatur electio Digni, eo quòd fuerit præpositus digniori, vt in *c. cum dilectus, de elect.* & habetur ex *Soto loco citato*, qui etiam ait, quòd in electione Digni nunquam, aut raro peccatum mortale committitur, quamuis præferatur Digniori: & quando dignissimus eligi non potest, electores licitè possunt præmittere dignissimum, vt dignior eligatur. Nunquam tamen citra grauissimam culpam eligitur indignus; qui non solùm satis est in lethali culpa permanens; sed etiam si suffragium petat, cū delictum committat, qui Episcopatum ambiat, vt habetur ex *Soto lib. 3. de iust. & iur. q. 7. ar. 3.* atque idè redditur eo ipso indignus, per ea, quæ habentur ex *Panorm. in c. quia propter, de elect.* Quocirca Cardinales scienter ei dantes suffragium mortaliter peccarent tanquam con-

currentes ad eligendum indignum - Hoc idem docet *D. Thom.* relatus à *Soto loco citato*, de quocunque pro se rogante ad obtinendum Sacerdotium, cui animarum cura sit annexa; quia presumptuosus esset; atque idè per suas ipse preces indignus redditur. Quod quidem limitat ipse *Sor.* ibi in eo, qui non se agnoscit idoneum: secus autem si idoneum se esse facile credat; quia cura animarum in Parochianis Ecclesijs, non tam excelsum exoptulat perfectionis gradum; atque idè non apparet tanta præsumptio: eo magis si Parochiam Ministris indigere conspiciat: & ipse non vt præsit, sed vt profit curam illam ambiat.

Multò magis peccarent S. R. E. Cardinales si puram intentionem non habeant in eligendo S. Pontificem hunc potius, & non alium, quem omnium dignissimum existimauerint: aut potius hunc elegerint, vt ipsi eligantur, & aliquod commodum à manu, vel à lingua consequantur: siquidem intentionem hanc deprauatam si habuerint, mentalem simoniam contraxerunt: & si promissiones aliquæ intercesserint (quod absit) in realem quoque incidisse constat ex ijs, quæ habentur ex *Lelio Zecc. p. 2. sua summ. de Simon. c. 94. num. 13.* Non tamen si eligendus in Papam, aut alius eius nomine promittat Electori se fore sibi gratum; vel non fore ingratum, Simonia committitur; quoniam eiusmodi promissio est antidotalis, & non ciuilib, nec vllam ciuilem obligationem prætio æstimabilem parit: neque aliquid aliud pollicetur, præter id, quod iure naturali est licitum: imò talis promissio tacitè inest concessioni cuiuscunque beneficij, etiam si non exprimat, vt per eundem *Zeccam loco citato, sub num. 17.*

An S. R. E. Cardinales mortaliter peccent
plura beneficia impetrantes, ac retinentes.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 *In quibus casibus peccat Summ. Pont. conferendo plura beneficia uni, in eisdem peccant procurantes, & retinentes.*
- 2 *S. Carolus Borromeus, Nepos Pij IV. beneficia omnia resignauit, & quare.*

PRO determinatione huius difficultatis videnda sunt, quæ supra cumulauimus *disp. 4. sec. 7.* Etenim in illis casibus, in quibus ostendimus peccare S. Pontificem conferendo plura beneficia uni, & eidem personæ, in eisdem peccant ea procurantes. & retinentes, cùm dantes, & recipientes beneficia sint correlatiui, & in correlatiuis, quod disponitur in vno, disponitur etiam in alio, vt *Euerar. latè declarat in loc. com. iur. loco à correlatiuis.* Nec ex eo, quod S. R. E. Cardinales sunt, si plura beneficia vltra necessariam, vel saltè commodam alimentionem pro se, ac eorum familiam, iuxta decentiam status, ac dignitatis, retineant, excusantur, ac tuti sunt in conscientia: & id verum est siue retineant beneficia curata, siue simplicia, vt latè explicauimus *d. sec. 7.* Hinc merito S. Carolus

ius Bortomeus Pij IV. Nepos, ac Mediolanensis Archiepiscopus putans fortè beneficiorum cumulum, quod habebat esse sibi superfluum, beneficia omnia resignavit, ijs tantum retentis, quæ sibi pro sua, ac suæ familiæ frugali mensa, ac pro elargiendis eleemosinis satis erant. Et quoniam S. Rom. Ecclesiæ Cardinales in proprijs Ecclesijs facultatem habent conferendi beneficia; sicut peccant pluritatem beneficiorum, citra necessitatem aliquam, aut aliam rationabilem causam; ita quoque peccant plura beneficia, aut plures pensiones vni, & eidem personæ conferentes citra necessitatem, iustam, ac rationabilem causam, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *d. disp. 4. sec. 6. & 7.*

An S. R. E. Cardinales possint ad eorum libitum fructus suorum beneficiorum donare, ac de illis ad libitum disponere.

S E G. III.

S V M M A R I V M.

1. In omnibus casibus, & quibus ex causis Summ. Pont. largiri potest sibi coniunctis consanguinitate, vel affinitate, ac familiaribus possunt in eisdem, & ex eisdem S. R. E. Cardinales.

An id fieri possit citra graue scandalum.

2. Cardinales olim dicebantur quoque Consiliarij præcipui, ac Principes Sacrosanctæ Ecclesiæ Præsides, in ea gubernanda Romano Pontifici assidue assistentes.

An mortuo Rom. Pont. Pontificia potestas remaneat pones Cardinalium Collegium, & num seq.

3. Pontificia potestas mortuo Rom. Pont. non remanet pones Collegium, quoad actualem administrationem.

4. Apostoli appellati sunt lux Mundi, propter dignitatis, ac potestatis cultum; vitæque puritatem, ac Sanctitatem: quam etiam habere debent Cardinales, qui sunt Ecclesiæ Cardinales, quorum vitæ Sanctitate, morum grauitate Ecclesiæ ipsa sustentari debet.

5. Cardinales ad hoc promouentur, ut rectum consilium Sum. Pont. præbeant.

Bonaque Ecclesiæ vota appellantur fidelium, prætia peccatorum, & prætium pauperum.

6. Quales Principes sunt, tales subditi esse student.

7. Qua dicta sunt de Cardinalibus, ad Episcopos quoque extenduntur.

8. Romanus Pontifex omnium Sacerdotum dicitur Summus, & vniuersum in terra maximus.

1. HÆC controuersia eodè modo explicatur, quo illà explicauimus *disp. 4. sec. 10.* vbi de S. Pontifice egimus, qualiter, & quibus ex causis possit largiri sibi consanguinitate, vel affinitate coniunctis, ac suis familiaribus, siquidem idem multò magis dicendum est de S. R. E. Cardinalibus, Episcopis, ac de alijs Ecclesiæ Prælatibus, ut habetur in *Conc. Trid. sess. 25. cap. 1.* cuius verba retulimus *d. sec. 10.* quoniam in ipse

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

cie loquitur de S. R. E. C. & Episcopis, & ideò ibi nos remittimus ne bis idem reperere videamur. Est tamen adnotandum insuper, quòd sicut multiplicatio, ac coaceruatio beneficiorum in vna, & eadem persona, licet Cardinalis sit, nõ possit fieri, nec retineri citrà graue scandalum, nulla rationabili subsistente causa, vt in *d. disp. 4. sec. 7.* supra ostendimus, & *sec. proxima* confirmamus; ità quoque non sine graui scandalo totius Ecclesiæ, & pauperum detrimento, cum Ecclesiæ, ac pauperum bona largiri conspiciuntur ab ipsius Ecclesiæ Cardinalibus consanguinitate sibi, ac affinitate coniunctis, propter carnis tantum affectum; qui multoties solent ea expendere in Ludos, venationes, & in alios vsus profanos, & illicitos. Etenim S. R. E. Cardinales sic appellantur, quòd sicut cardine sustentatur ostium; ità pariter Ecclesiæ eorum vitæ Sanctitate, morum grauitate, prudentia, consilio, ac scientia sustentatur, vt in *c. Sacrosancta, in fine, 21. d. & Archid. in c. vbi periculum, §.*

2. *Sacro, de elec. in 6.* Ob id Cardinales olim Consiliarij quoque dicebantur præcipui, ac Principes Sacrosanctæ Ecclesiæ, Præsides, in ea gubernanda Romano Pontifici assidue assistentes, vt in *c. Ecclesiasticis 12. q. 2. c. fundamēta, §. decet de elec. in 6.* atque ideò ebi Cardinales aliquò Legati mittuntur, à Latere Legati appellantur: siquidem à Latere Romani Pontificis, cui assistunt, proficiuntur, vt habetur ex *Glosa in c. 1. in vers. Legati, de offic. Legati in 6.* Horum dignitas, ac potestas, adeò magna est, vt mortuo Romano Pontifice, Pontificia Maiestas in eorum Collegio maneat dupliciter. Primò, quoad radicem proximam, in quantum ad ipsos spectat S. Pontificis electio: Secundò quantum ad materiale in Papatu, cum per electionem personam determinant. Est tamen verum, quòd Rom. Pontificis potestas non remanet pones Collegium, quoad actualem administrationem; quæ est quid formale in Papa, nisi quatenus statuto, concessione, aut commissione prædecessoris licitum fiat. Vndè Sede vacante, Collegium Cardinalium non potest dispensare super illius leges, ac Constitutiones, vel easdem informare, aut reformare, aut alia agere ad Pontificiam potestatem spectantia, vt in *Clem. ne Romani, de elect.* & propterea non potest alterare formam eligendi Papam traditam in *c. licet de elect.* & nouissimè à Gregor. XV. 13. quæ incipit: *Aeterni Patris filius.*

3. Apostolos sal terræ, & lucem Mundi appellat Dominus *Matt. c. 5. Vos estis sal terra, lux Mundi, &c.* & id propter eorum dignitatis, & potestatis culmen, puritatem, & vitæ sanctitatem, quam Ecclesiæ Principes, vt supra ostendimus esse S. R. E. Cardinales, habere, & boni operis exemplum præstare debent. Si igitur S. R. E. C. sunt eius Cardines, quorum vitæ Sanctitate, morum grauitate, prudentia, & scientia Ecclesiæ ipsa sustentari debet, quomodo sustentabitur, si Cardines ipsi carnei sint, & carnis affectu, non autem spiritu ducantur in dispensandis fideliter ipsius Ecclesiæ rebus, quibus, & quando oporteat. Et si Cardinales ad hoc promouentur, vt S. Pontifici assistant, eidemque rectum consilium prebeant, quoad dispensationem, rerum, maximè Ecclesiasticarum, quas

Urban.

Urban. Papa appellat vota fidelium, præcia peccatorum, & patrimonia pauperum, atque ideò inquit, non debere in alijs vsibus, quàm Ecclesiasticis, & Christianorum fratrum, vel indigentium conuerti; quale inquam iudicium ferre, & consilium in eiusmodi bonis dispensandis præstare possunt, si carnali coniunctorum affectu, quæ sua, suorum sunt querant; non autem quæ Iesu Christi? & postquam sal terræ à Domino appellantur, si carnis affectu infatuentur bonorum temporalium, vel copiam sectantes, vel inopiam metuentes, non solùm quoad se, sed etiam quoad suos consanguinitate, vel affinitate coniunctos; quomodo exemplo bonorum operum, vitæ sanctitate, prudentia, ac scientia condientur, quodammodo populi in ipsorum peccatorum putoribus extinguendis invocando bonis, & cauendo à malis, cum illi errant, quos Deus elegit, vt errorem auferant cæterorum? Et denique si S. R. E. Principes, & Cardinales à Domino vocantur lux Mundi, quonammodo lucis exempla per bona opera fidelibus monstrabunt, si carnis affectum prosequantur in dispensandis Ecclesiæ opibus, & non potius pauperum, quorum patrimonia sunt, indigentis consulant. Quales enim Principes sunt, tales subditi esse student. Populi Sichimorum videntes Principem eorum Hemor, Hebreorum circumcisionem suscepisse; atque ideò veram tunc temporis Religionem, se ipsos quoque circumcidi passi fuere, vt legitur *Genes. cap. 34.* è conuerso vero *lib. 1. Reg. cap. 31.* refertur de Armigero Saulis, qui videns ipsùm Regem suum Saulum mortem sibi conseruisse, ipse quoque se ipsùm interemit: & hoc ideò, quoniam subditi Dominorum facta imitantur, siue bona sint, siue mala. Vnde cæteris paribus, grauiora sūt peccata S. R. E. Cardinalium, quàm aliorum ipsius inferiorum: siquidem quo gradus altior, eò casus grauior, e. *principium, de pœnit. d. 2. c. homo, 40. d.* & grauiora delicta facit sublimitas peccantium, e. *nulli fas, 25. q. 1.* Et id nõ ob aliud nisi ratione scandali. Quæ diximus de S. R. E. Cardinalibus extendimus etiam ad Episcopos: nam licet Cardinales officio Episcopos excedant, cum Rom. Pontificem eligendi facultatem habeant; non tamen habent maiorem, quàm Episcopi dignitatem, vt ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cana, lib. 1. c. 5. q. 1.* Vnde sicut Cardinales, & Episcopi dignitate sunt pares, ita etiam eorum culpæ, cæteris paribus, sūt alijs Inferiorum criminibus grauiores: quæ propter *Conc. Trid. sess. 25. c. de reform.* Eodem modo de Episcopis, ac Cardinalibus statuit. Sicut etiam de alijs Prælatibus beneficia Ecclesiastica, tum Sæcularia, tum Regularia obtinentibus, vt infra quoque dicemus *disp. 6. de Episcopis agentes.*

Quòd si hæc de S. R. E. Cardinalibus, Episcopis, & alijs Prælatibus, vt supra dicuntur, quid, quæso dicendum erit de Summo Sacerdote Rom. Pontifice; qui omnium Sacerdotum dicitur Summus, & omnium in Terra maximus, itaut administratione Apostolo Paulo quoque sit maior, vt in *c. Sacrosancta, 22. d.* Etenim sicut in eminentiori aeris regione nubes, fulgura, & conuulsiones procul absunt; eo quòd ad eam Terræ vapores non perueniunt: & proinde

regio illa est omnium regionum purgatissima; atque ideò perennem tranquillitatem, ac claritatem sibi vendicat; ita S. Pontifex cum super omnes Principes, ac potestates eminentissimum solium teneat, animum ab omni passionum turbine, ac tempestatum absolutum, & ideò Sanctissimum habere debet, & omnibus virtutibus esse ornatum, vt Christi Vicarius sit omnibus exemplum honorum operum. Dedit enim eum Deus in lucem gentium, vt dissipet, & ædificet, & pro qua re vide *Molles p. 1. sua summ. Theol. tr. & c. 12. num. 9.* Et si iudicium durissimum fiet omnibus ijs, qui malè præsumunt, vt habetur *Sap. 6. 6.* quid, quæso, fiet de eo, qui est super omnes Præsules, Dei Vicarius, omnem potestatem habens in Cælo, & in Terra; quæ Christo Domino, vt homini tributa fuit, iuxta illud *Ioann. c. ult. Data est mihi omnis potestas in Cælo, & in Terra.* Cum Episcopi, & Vicarij idem sit auditorium, e. *2. de consuet. in 6.* quod inquam iudicium fiet de Rom. Pontifice, si (quod abhinc) Sanctissimi nomen non esset ipsius operibus consequens; post quàm quo gradus altior, eò casus grauior: & grauiora delicta facit sublimitas peccantium, vt supra ostendimus.

An S. R. E. Cardinales peccent ratione tantum famulatus eorum familiaribus beneficia conferentes, & an famuli sub hac intentione famulantes simoniam committant.

SEC. IV.

SUMMARIUM.

- 1 Sunt quamplurimi, qui Cardinalibus deseruiunt absque stipendio, & quare. Et an Cardinales ipsi huiusmodi famulos recipientes peccent.
- 2 Familiares huiusmodi si principaliter inseruiant Cardinali, aliique Prælato. Et intentione, vt præbendam, aut aliam dignitatem, assequantur Simoniam, nam committant, tam ipsi, quàm Domini.
- 3 Intentio minus principalis in Simonia committenda, cum sit intrinsecè mala, maximè illa, qua in Sacramentis committitur, excusat quidem à tanto, sed non à toto.
- 4 Simoniam non committit Clericus, qui suo Episcopo donat, aut mutuatur, cum intentione obtinendi ab eo beneficium, sibi spontè dandum.
- 5 Qui dat alicui mutuo, intendens ex eo aliquod lucrum, sed non in pretium vsus rei mutuatora non excusetur ab usura.
- 6 Si mutuans excuset mutuatarium ad remunerandum mutui beneficium modo ex liberalitate, gratitudine, & plenè voluntate datum sibi fore iudicet, non erit usura damnandus, nec ad rationem compellendus.
- 7 Tex. in cap. consuluit de vsur, & Autoritas Domini in Euang. Lucæ cap. 9. Intelligentur quando lucrum intenderetur ex mutuo, tanquam præmium vsus rei mutuatora.

1. **A**D tituli explicationem est adnot. quod quamplurimi sunt, qui S.R.E. Cardinalibus deseruiunt absque aliquo stipendio; sed sub ea tantum spe assequendi præbendam aliquam in remunerationem seruitorum, aut promouendi in Episcopos, vel Cardinales, vel in alias dignitates Ecclesiasticas, si Cardinalis eorum Dominus in S. Pontificem eligatur. Queritur igitur, an Cardinales ipsi eiusmodi familiares recipientes, ac scientes sub hac spe eisdem inseruere, vna cum ipsis familiaribus peccent, & in Simoniam incidant.

2. In hac re *D. Thom. 2. 2. q. 100. ar. 5. Suar. 10. 1. de Relig. tr. 3. lib. 4. c. 39. num. 5. Reginál. lib. 23. sua prax. num. 138. cum seq. Molfes. p. 1. sua summ. Theol. & alij distinguunt, quod aut familiares eiusmodi principaliter inserviunt Cardinali, aut alij Præfato ea intentione, vt præbendam, aut aliam dignitatem spirituales, & Ecclesiasticam habeant, & hoc casu Simoniam committerent tam familiares, quam Domini eorum intentionem scientes. Aut familiares ipsi seruiant principaliter eorum Dominis ex amore, ac beneuolentia, & minus principaliter ad assequendam præbendam, aut aliquam dignitatem, vt supra, atque idem secundario, & tunc nullam culpam contraherent, nec in Simoniam crimen inciderent. Etenim eodem modo dicunt de eo, qui principaliter intendit lucrum ex mutuo, nam is vsuram committeret: Secus autem si mutuo daret principaliter ad succurrendum mutuuario; & ad consulendum eiusdem indigentis, & minus principaliter, ac secundario lucrum aliquod intenderet, nam tunc vsuram non contraheret.*

3. Sed hæc distinctio re vera nobis non probatur: quoniam intentio minus principalis, cum Simonia sit intrinsicè mala, maximè quæ committitur in Sacramentis, excusat à tanto, non autem à toto: & propterea idem dicendum videtur de eo, qui minus principaliter intendit lucrum ex mutuo: siquidem vsura cum sit intrinsicè mala, intentio minus principalis excusat à tanto, non autem à toto vsuræ crimine. Vnde ad hanc difficultatem breuiter respondeamus, dicentes, iuxta ea, quæ habentur ex *Molfes. 10. 2. de iust. & iur. disp. 303.* quod dicti familiares excusantur à Simonia si beneficium, aut dignitatem intendunt, etiam principaliter non in præteritum seruitij, sed spontè danda à Dominis ex causa gratitudinis: ea enim quæ dicti familiares hoc modo intendunt, non appetunt ex vi alicuius obligationis civilis, ob quam Simonia contrahitur; sed vi obligationis naturalis, quæ omnes naturaliter obligantur ad benefaciendum beneficienti; eò maximè, quia Simonia nunquam committitur, nisi interueniat pactum rei temporalis pro spirituali, vt in *c. quanto de Sim.* Eodem modo excusatur, qui intendit aliquid ex mutuo, quod voluntarium sit ex parte dantis, atque idem ex gratitudine, & beneuolentia, licet illud principaliter intendat ex mutuo: quoniam vsura in tantum est vsura, in quantum inuoluntaria est ex parte dantis, & quod recipitur non tantum percipitur ex mutuo, sed in præteritum mutui, seu vsus rei mutuatae.

4. Sic etiam simoniam non committit Clericus, qui suo Episcopo donat, aut mutat cum inten-

tionem obtinendi ab eo beneficium aliquod spontè dandum: siquidem simonia committitur quotiescunque datur res temporalis in præteritum rei spiritualis, vt in *c. 1. de sim. & c. de iure, de iure patr.* Secus autem si spontè, & ex alia causa, vt in *c. sicut Episcopum, 1. q. 2. c. dilectus, il. 2. eod. tit. de sim. contra Conrad. in suo tract. de contract. q. 29. concl. 2. tenet Less. lib. 2. de iustis. & iur. c. 20. dub. 5. & 6.* Quod quidem verum est si ita Clericus donet, aut mutuet Episcopo ad beneficium obtinendum, etiam si aliàs ei non fuisset donaturus, aut mutuo daturus; dummodo beneficium intendat ab Episcopo spontè dandum, vt contra *Medin. de reb. per usur. acquis. tenent præfati scribentes, & præcipue Molf. loc. cit.* quoniam beneficium illud non intendit in præteritum rei donatae, seu in præteritum vsus rei mutuatae. Idem dicendum est de Sacerdote intendente vnum carolenum pro celebratione Missæ, aliàs non celebraturus: nam si carolenum illud intendat in præteritum sacrificij, simoniam committit: Si verò illum intendat, vt ordinatum ad sustentationem Sacerdotum celebrantium licitè intendit. Etenim eodem modo excusatur etiam, qui dat alicui mutuo, & ex eo intendit lucrum, aliquod non in præteritum vsus rei mutuatae, sed ex

5. alia causa, puta ex gratitudine, vel à mutuuario spontè dandum ex liberalitate, ita contra *Nauar. malè reprehendentem Sotum in suo Man. c. 17. num. 209. tenet Molina loco supra relato, disp. 305. dicens, quod Nauar. in hoc non est sibi conitans, Less. lib. 2. de iust. & iur. c. 20. dub. 5. & 6. & Salon. 2. 2. q. 78. ar. 3. controu. 10. num. 2.* Quod quidem adeò verum est, vt si mutuans excitet mutuarium ad remunerandum mutui beneficium; dummodò ex liberalitate, gratitudine, & plenè voluntariè daturum sibi fore iudicet, vsurarum prauitate non erit damnandus, nec ad restitutionem compellendus, vt rectè notat *Calet. 2. 2. q. 78. ar. 1.* quæ refert, & sequitur *Mol. vbi supra;* addens hunc euentum moraliter non esse impossibilem, si mutuarius generosus sit, ac liberalis; quamuis periculosum sit, hoc pacto excicare mutuarium. Vnde reprehendendi sunt meritò huiusmodi excitates. Nec obstat *rex. in c. consuluit, de usur.* vbi Summus Pontifex obligat ad restitutionem mutuante, qui mutuauit cum intentione aliquid percipiendi ex mutuo ultra sortem; etiam nulla conuentione, aut pacto præcedente ex illo *Luca c. 9.* vbi ait Dominus, *Mutuo date, nihil inde sperantes;* quoniam *rex.* ille cum auctoritate Domini, intelligendus est quotiescunque intenditur lucrum ex mutuo tantum præteritum vsus rei mutuatae, non autem ex alia causa, puta ex gratitudi-

ne spontè dandum à mutuuario. Non nulla quoque circa rem hanc dicemus, de Episcopis agentes.

**An peccent S.R.E. Cardinales tractatus
facientes de infeudandis, aut quo-
cunque alio modo alienandis
Ciuitates, Terras, & lo-
ca S. R. E.**

S E C. V.

S V M M A R I V M.

- 1 *Responsio adducitur affirmativa, ex Constituzione Pij V.*
- 2 *Tractatus huiusmodi prohibiti quoque sunt etiam sub pretextu necessitatis, aut euidētis Ecclesie utilitatis. & num. 7.*
- 3 *Etiam Consilium de prædictis bonis alienandis, aut infeudandis sub eisdem pœnis, & censuris prohibetur.*
- 4 *Non modo prohibentur tractatus isti, ac consilia fieri publicè in Consilijs Ciuitatum, & locorum prædictorum, sed etiam priuatim.*
- 5 *Nec solùm fieri prohibentur à communitatibus, Pribibus, Ciuitatibus, &c. Sed etiam ab alijs, & quibuscunque personis, tam Ecclesiasticis, quam Sacularibus.*
- 6 *Prohibita quoque censentur discussiones, an scilicet expediat, dicta loca infeudari, alienari, &c.*
- 7 *Tractatus, Consilia, & verba prædicta fieri prohibentur etiam sub pretextu necessitatis, aut euidētis Ecclesie utilitatis, & sine pretextu contineat fœdam, siue veram causam.*
- 8 *S. R. E. Cardinales, & ceteri quicumque non modo prohibentur tractatus facere de infeudandis, aut alienandis S. R. E. Ciuitatibus, & locis, sed etiam de distrabendis decies cœntenis millibus aureorum se positis in Arce S. Angeli, etiam sub pretextu necessitatis.*
- 9 *S. R. E. nisi in quibusdam casibus, & qui, & num. 12.*
Cardinales promittunt, & iurant seruare prædictam Constitutionem Pij V. & Sixti V. etiam si eorum aliquis in Summum Pontificem electus fuerit.
- 10 *Tractatus, loquutiones, ac discussiones tunc prohibentur, quando sunt cum intentione alienandi, infeudandi, distribuendi, &c. Secus si priuatim fiant, an scilicet expediat Ecclesia nec ne.*
- 11 *Eos tantum comprehendit Pij Constitutio, qui tractant de alienandis rebus ad R. E. deuolutis, ista, ut ad pristinum eius dominium peruenierunt, secus si tractent de alienandis, infeudandis, &c. rebus per confiscationem R. E. acquisitis.*
- 12 *Nec eos comprehendit Pij Constitutio, qui alienant, infeudant, vel detrahunt ex Arce Sancti Angeli ex vera, & necessaria causa, ac euidēti Ecclesie utilitate.*
- 13 *Excommunicatio contenta in dicta Piana Constitut. haud comprehendit saltem in foro Constitutionem ignorantes ipsam.*
- 14 *A præfatis censuris excusat etiam naturalis inconsideratio, ac naturalis obliuio.*
- 15 *Naturalis inconsideratio, seu obliuio potest dici crassa, & affectata, ubi culpa, aut vitium concurrat.*

1 **A**D hanc difficultatem respondetur affirmatiuè, vt patet ex Constitutione Pij V. 35. quæ incipit: *Admonet nos*, vbi à Romano Pontif. sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, & alijs pœnis prohibetur omnibus, & quibuscunque personis, etiam S. R. E. Cardinalibus tractatus fieri de huiusmodi bonis infeudandis, aut alienandis.

2 Ampliatur primò hæc conclusio, vt huiusmodi tractatus prohibiti sint, etiam sub pretextu necessitatis, aut euidētis utilitatis Ecclesie, vt patet ex eadem Piana loco citato. Rationem autem talis prohibitionis eam esse constat: siquidem, vt patet ex eiusdem Pianæ præmio, §. 1. retroactis temporibus non nulli nimium ambitiosi, & dominandi cupidi, sub varijs pretextibus, coloribus, & causis, sæpè etiam falsis, aliquibus Rom. Pontificijs suggestionibus, & insinuationibus suis conari sunt ostendere, & persuadere magis vtile, ac expediens S. R. E. & Sedi Apostolicæ fore, si aliquæ Ciuitates, & Terræ, oppida, Castra, arces, & loca adiujs, & proprietatem eiusdem Sedis pertinentia, in feudum, gubernium, Vicariatum, Ducatum, aut quemuis alium titulum perpetuum, vel ad tertiam generationem, seu ad vitam, aut ad aliud longum tempus concederentur: vel etiam ex eo, quòd aliàs in feudum data, aut quouis alio titulo huiusmodi alienata fuerint, & propterea tãquam ad Sedem Apostolicam deuoluta, vel deuoluenda, posse, ac debere de iure iterum infeudari, & alienari; atque indè non nullas alienationes, infeudationes, & concessiones à S. A. emanasse, ex quibus illa non mediocrem diminutionem, non solùm in patrimonio, sed etiam æstimationis recepisse dignoscitur. In §. 2. eiusdem Pianæ constitutionis ita quoque habetur; Eo quòd omnium Ciuitatum, & locorum prædictorum singularem fidem, & promptam deuotionem eidem Sedi exhibitam omni tempore valdè vtilem, & salutarem fuisse, & esse: idcirco non solum prohibet alienationes, & infeudationes eiusmodi; sed ne ad illas deueniatur, & deinceps Rom. Pont. falsis suggestionibus, §. 3. prohibet omnes de illis alienandis tractatus fieri, etiam pretextu necessitatis, aut euidētis Ecclesie utilitatis, ac propterea de eligendis Oratoribus pro hac re ad Rom. Pontificem pro tempore mittendis. Vide infra, ampl. 6.

3 Secundò ampliatur, vt non solùm tractatus, sed etiam consilium de prædictis bonis alienandis, ac infeudandis sub eisdem censuris, & pœnis prohibeatur, vt patet ex eodem §. 3. d. Pianæ, in illis verbis: *Tractantes, & Consilium interdiciantur*, & quæcunque verba fieri de infeudationibus, & alienationibus prædictis, vt in d. §. 3. ibi: *Aut aliàs verba facientes de infeudationibus, & alienationibus, &c.*

4 Tertiò ampliatur, vt tractatus, consilia, & verba de infeudandis, & alienandis loca S. R. E. prohibeantur fieri, non solùm publicè in Consilijs Ciuitatum, & locorum prædictorum; sed etiam priuatim in omnibus, & quibuscunque locis, vt constat ex illis eiusdem Pianæ verbis: *Tam publicè in Consilijs Ciuitatum, & locorum præfatorum, quam priuatim alibi in quibusuis locis.*

5 Quartò ampliatur, vt huiusmodi tractatus, &c.

N 2

pro-

prohibeantur fieri, non solum à communitatibus, Urbibus, Ciuitatibus, & Incolis Ciuitatū, & locorum S. R. E. Verum etiam alijs quibuscunque personis, tam Ecclesiasticis, quam Sæcularibus, vt patet ex eodem §. 3. ibi: *Statuimus, & decernimus, quòd omnes, & singula, tam communitates, & Vniuersitates, quàm Ciuēs, & Incola Ciuitatum, Terrarum, & locorum prædictorum, aliaque quæcunque persona tam Ecclesiastica, quàm Sæculares, &c.*

6 Quintò ampliatur eadem conclusio, vt etiam prohibeatur censeantur discussiones, an expediat, dicta loca infeudari, alienari, &c. Siquidem videtur Pianæ Constitutionis prohibentur quæcunque verba fieri de infeudandis, & alienandis huiusmodi locis, vt supra ostendimus, *amp. 2.* Differunt autem discussiones, seu tractatus, & consilia in hoc, quoniam per discussionem nihil deliberatur, sed tantum discurretur, an expediat, vel non expediat, hoc, vel illud fieri. Tractatus verò est deliberatio quædam, quæ per discursum rationis fit ab aliquibus in simul congregatis. Consilium denique licet per discursum rationis quoque fiat; nihilominus potest sumi ab vno, vel à pluribus, nec opus est, quòd simul congregentur in vnum, sed sufficit, quòd unicuique Consultorum proponatur negotium consultationi subiectum, cum omnibus suis circumstantijs. Ità *Panorm. in cap. nulli, de reb. Eccl. non alien. cap. 1. de his, qua sunt à Præl. sine cons. cap. cum veteri, de elect. vt rectè declarat Rodriq. tom. 2. q. Regul. q. 93. nu. 1. vers. Ne contra hoc obstat, & vers. Et si replicatur, vbi ex hoc inferit, quòd tractatus includit consilium; sed non è contra consilium includit tractatum.* Vide infra *lim. 1.*

7 Sextò ampliatur, vt tractatus, consilia, & verba prædicta prohibeantur prætextu necessitatis, aut euidētis utilitatis Ecclesiæ, siue prætextus fictam, siue veram contineat causam. Est enim duplex prætextus: nam quidam fictam continet causam, & est velamen quoddam, quo moueri se aliquis simulat ad aliquid faciendum, cum tamen alia causa moueatur, vt declarat *Mantica de tacit. & ambig. conuent. lib. 26. tit. 3. sub num. 11.* Quædam verò prætextus veram causam denotat, vt in *l. sub prætextu, C. de trans. sac.* Vnde tractantes, consiliantes, & verba facientes de alienandis, aut infeudandis prædicta loca sub prætextu necessitatis, aut euidētis utilitatis Ecclesiæ, subiungunt censuras, & pœnis in Pianæ constitutione contentis, siue prætextus fictam, siue veram contineat necessitatis, ac utilitatis causam: siquidem Constitutio illa generaliter loquitur, nec distinguit de prætextu; ergo generaliter, ac indistinctè est intelligenda; quoniam lex generaliter loquens, generaliter uebet intelligi, & quando non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præst. l. de prætio, ff. de publ. in rem act.* Nec propterea d. Constitutio dicitur maius bonum prohibere; sed prohibet periculum sub tali prætextu alienandi, vel infeudandi bona Ecclesiæ, in grauissimum eiusdem detrimentum, vt sæpè sub prætextu fictam causam continente, & falsis ambitionum suggestionibus, tales alienationes, & infeudationes initas fuisse constat, vt patet in præmio eiusdem Constitutionis:

quod periculum est maius. Hinc sequitur, quòd quauis iurans se non futurum Episcopum, temerè iuret, cum huiusmodi iuramentum excludat maius bonum, atque adeò non teneat, vt habeatur ex *D. Thoma 2. 2. q. 89. ar. 7. ad 2. & qu. 98. ar. 2. ad 2.* nihilominus si iurans non se futurum Episcopum, id fecerit ex consideratione periculi animæ, & ex consideratione suæ insufficientiæ, cui exponitur Episcopus non peccat iurando, vt post alios rectè declarat *Sayr. lib. 5. Clauis Reg. c. 7. sub num. 3. vers. Sin autem.*

8 Septimò ampliatur ipsa conclusio, vt S. R. E. Cardinales, & quicunque alij prohibeantur nõ solum tractatus facere, vt supra de infeudandis, ac alienandis S. R. E. Ciuitatibus, & locis; sed etiam de decies centenis millibus aureorum in Arce Sancti Angeli sepositis detrahendis etiam prætextu necessitatis, aut utilitatis Ecclesiæ, exceptis sequentibus casibus, nempe pro recuperatione Terræ Sanctæ, & generali contra Turcas expeditione bellū si aliquando suscipiendū erit; tuncque etiam postquam Christianus exercitus comparatus erit, ac mare ad ipsorum Turcarum fines traiecerit. Si præterea tanta annonæ, & rei frumentariæ inopia sit, vt fames populo interitum allatura videatur, aut si pestilentia lues grassetur. Si manifestum periculum imminet, ne aliqua ex Christianis prouincijs ab Infidelibus, & Catholicæ Ecclesiæ hostibus occupetur; tuncque subsidij tantum ferendi causa. Si bellum contra statum S. R. E. in Italia inferetur; tuncque dumtaxat cum iustus, ac integer exercitus in ipsos etiam Ecclesiasticæ ditionis fines peruaserit, vel propè iam sit, vt qui loca finitima inuaserunt ad occupandum Ciuitates, & loca ditionis Ecclesiasticæ irrupat. Si belli sumptus faciendus erit pro Ciuitatis, quæ ditioni S. R. E. subiecta ab ipsius obedientia, (quod Deus auertat) detecet recuperatione, & conseruatione, aut pro Ciuitate, ac ditione, quæ ad S. A. deuolueretur, recuperanda, & conseruanda. Si quando quis in eam se introduceret, aut occuparet, aut occupationis, & intrusionis periculum instaret, atque vrgeret. Vt patet ex Constitutione Sixti V. 31. quæ incipit: *Ad Clauum Apostolica seruitutis, edita anno 1536. Vndecimo Kal. May, Pontificatus sui anno primo.*

9 Octauò ampliatur dicta conclusio, vt non tantum prohibeatur tractatus de infeudandis, & alienandis Ciuitatibus, & locis S. R. E. & detrahendis præfatis decies centenis millibus aureorum in totam, vel pro parte, in Arce S. Angeli sepositis; sed etiam S. R. E. Cardinales promittunt, & iurant seruare dictas Constitutiones, tam Pij V. quàm Sixti V. etiam si eorum, aliquis in Rom. Pontificem electus fuerit. Imò, & ipsi Romani Pontifices, qui Constitutiones ipsas ediderunt, cum iuramento promittunt seruare omnia in dictis constitutionibus contenta: & hoc ipsum hucusque seruarunt eorū successiue Pontifices, vt supra adnotauimus *disp. præcedenti, sec. 11.* Vnde tam S. R. E. Cardinales, quàm Rom. Pont. contrauenientes efficiuntur periuri: nunquam tamen Rom. Pontifex subijcitur censuris, & pœnis in dictis Constitutionibus contra S. R. E. Cardinales, & alios, qui contrauenierint, latis: siquidem in ferendis censuris

gis, & pœnis exigitur iurisdicatio, quæ exigit distinctionem personarum, ita vt alter sit Superior, alter vero inferior, & subditus; c. cum inferior, & ibi *Glosa, vers. Inferior, d. 21.* At cum nemo possit esse sibi ipsi inferior, & superior, nõ est mirum si non alligetur censura, & pœnis: imò nec ab alijs Pontificibus, cum sit supra omnes leges, & Canones, vt latè declarauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 1. c. 1. q. 2. a num. 35 ad 38.*

10 Sic ampliata eadem conclusio limitatur primò, quoad quintam ampliationem, vt locum habeat, quando huiusmodi tractatus, locutiones, & discussiones fiunt, cum intentione alienandi, aut infeudandi bona, & detrahendi pecunias, de quibus agitur: siquidem dictæ constitutiones prohibent tractatus, & locutiones de alienandis, infeudandis dictis bonis, & detrahendis pecunijs ab arce S. Angeli: Sectus autem si priuatim discussio tantum fiat, an Ecclesiæ expediat alienare, infeudare, detrahere, & citra intentionem aliquam, quòd ob talem discussionem bona ipsa alienentur, aut pecunij detrahantur: quia licet tractatus non exigat deliberatum consensum; sed satis est si contineat discussionem tantum, & indaginem circa rem disponendam in futurum; vt habetur ex *Panor. in c. tua nuper, num. 6. de his, qua sunt à maiori par. cap. vbi ait id esse notandum pro statutis punitionibus tractatum super aliqua re; id tamen intelligendum est de ijs, qui formaliter congregantur ad hunc effectum, & vt deueniant ad alienationem rerum si expediat, in quo primò sit discussio, verum magis expediat alienare vnã rem potiusquam aliam: & vtrum possit subueniri Ecclesiæ sine alienatione, vt habetur ex eodem *Panor. ibi: Secus autem si discussionis causa priuatim huiusmodi discussiones fiant; quoniam hæ non possunt dici tractatus de alienationibus, infeudationibus, &c. quæ per relictas Constitutiones prohibentur, vt supra latius declarauimus disp. 4. sec. 11. vers. Imò dicta Pianna.**

11 Secundò limitatur prædicta conclusio, vt comprehendat eos tantum, qui tractatum, consiliũ, & alia verba adhibeant pro alienandis, & infeudandis locis S. R. E. ita deuolutis, vt sint ad pristinum ipsius dominium absque alia declaratione redacta: Secus autem si tractatus habeatur pro alienandis, aut infeudandis locis per confiscationem Sedi Apostolicæ acquisitis, vt §. ostendimus d. sec. 11. vers. *Adds.*

12 Tertiò limitatur, vt Constitutio illa Pij V. nõ comprehendat alienantes, ac infeudantes loca S. R. E. & pecunias detrahentes ex arce S. Angeli ex vera, ac necessaria causa, & euidenti utilitate Ecclesiæ, & tractatum de ijs facientes vt supra declarauimus d. sec. 11. in prin. & in vers. *Et cum in prefatis.*

13 Quartò limitatur, vt excommunicatio in d. Pianna contenta non comprehendat saltem in foro conscientiæ probabiliter ignorantes Constitutionem ipsam: siquidem probabilis ignorantia censure excusat à qualibet censura, etiam in Bulla Cœnæ reseruata; vt latè probat *Suar. de censur. disp. 4. sec. 9. num. 2. & lib. 5. de legib. cap. 12. Sayr. de censur. lib. 1. c. 18. & lib. 2. cap. 15.* & hanc opinionem communem esse testatur

Couar. in c. Alma mater, p. 1. §. 10. num. 9. de sent. excomm. lib. 6. Etenim ex ignorantia probabilis actus non est volitus in se, nec in causa; & propterea non est peccatum, cum omne peccatum sit voluntarium; at vbi peccatum mortale non adest, excommunicatio ferri non potest, c. nullus, 11. q. 1. Dixi probabiliter ignorantes; quia ignorantia crassa, & improbabilis non excusat, vt patet ex communi Doctorum sententia, quàm refert *Nauar. in Man. c. 27. num. 16. Azor. lib. 1. inst. moral. p. 1. c. 15. q. 6. Sayr. lib. 1. Thes. tom. 1. c. 18. num. 10.* Siquidem huiusmodi ignorantia, aut est affectata, & est directè volita: aut est crassa, & est volita indirectè, & propterea æquiparatur scientiæ, ac dolo, vt in *l. cedere diem, §. vlt. l. latè, & l. magna, ff. de ver. signif. latè Dyn. in c. ignorantia, de regul. iur. in 6. & est tex. in c. vt animarum, de constit. eod. lib.* Ex quibus inferitur, quòd ab huiusmodi censuris, & pœnis ex capite ignorantie probabilis non possunt excusari S. R. E. Cardinales, Episcopi, Canonistæ, & alij sapientes, qui tenentur præfatas Constitutiones scire; quoniam hæc ignorantia esset crassa, & improbabilis.

14 Quintò limitatur, vt à prædictis censuris excuset etiam naturalis inconsideratio, ac naturalis obliuio, quæ excusant etiam Doctos, qui alijs ignorantia non excusarentur, vt rectè declarat *Azor. lib. 1. inst. moral. p. 1. c. 16. q. 3. & 4. & Suar. de censur. disp. 4. sec. 8. num. 11.* Etenim huiusmodi inconsideratio, seu naturalis obliuio excusat à culpa, cum faciat actum inuoluntarium, tam directè, quàm indirectè. Directè, quoniam voluntas non potest actu directo velle; nisi quod intellectus actu cogitat; at inconsideratio tollit actualem cognitionem obiecti, & ided tollit voluntarium. Indirectè verò, quia ibi nullum potest esse voluntarium indirectum, nisi ratione causæ, quæ est ipsamet inconsideratio inuoluntaria, vt supponitur: ergò non potest ratione illius actus esse indirectè volitus, 15 seu volitus in causa. Est tamen verum, quòd naturalis inconsideratio, seu obliuio potest dici aliquo modo ex *Azor. loco citato*, crassa, & affectata, vbi culpa, aut vitium concurret, memoria non retinendo id, quod oportet; atque ided talis inconsideratio, seu obliuio coniunctam habens grauem negligentiam non excusat.

An peccent S. R. E. Cardinales, si frugali mensa non vrantur: & familiares suos non procurent esse benè compositos, atque deuotos.

S E C. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 Datur responsio affirmatiua, & quare. Pondatur *Conc. Trid. sess. 2. in decr. de modo viuendi, &c.*
- 2 Concilium Carthaginense non solum iubet, vt Episcopi modesta suppellectili, ac mensa, & frugali victu contenti sint, verum etiam in toto vita genere Dei zelum, & vanitatum contemptum præferant.

Ed.

Eademq; extendit ad S. R. E. Cardinales, aliosque Ecclesia beneficiatos.

- 1 **A**D hanc difficultatem responderetur affirmatiuè. Etenim S. R. E. Cardinales, & Episcopi maximè dicuntur lumen Mundi, propter exemplum bonorum operum, quod præstare tenentur. Fideles enim ad Religionem, & innocentiam facile inflammantur; si Præpositos suos viderint non ea, quæ Mundi sunt; sed animarum salutem, ac Cœlestem Patriam cogitantes. Vndè sicut Apostolus ad *Timos. c. 1.* inquit, Episcopum oportere irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, domui benè præpositum, &c. ità *Conc. Trid. sess. 2.* in Decreto de modo viuendi, & in alijs in Concilio seruandis Episcopos ità hortatur: *Vt ante omnia quilibet in mensa seruet sobrietatem, moderationem ciborum, & paulò infra: Familiares verò suos unusquisque instruat, & erudiat, ne sint rixosi, vinosi, impudisci, cupidi, elati, blasphemæ, & voluptatum amatores: vitia demum fugiant, & virtutes amplectantur, & in vestitu, & cultu, & omnibus actionibus honestatem præferant, sicut decet Ministros Ministrorum Dei.* Hæc eadem, quæ statuit Concilium, quoad Episcopos, & eorum familiares Concilio præsentés, decreuit, quoad omnes Episcopos in vniuersum, & extendit etiam ad S. R. E. Cardinales, & ad alios Beneficiatos, vt patet ex *sess. 25. c. 1.* in illis: *Admonet Episcopos omnes, vt secum ea sæpè meditantés factis etiam ipsis, ac vitæ actionibus, quod est perpetuum quodammodo prædicandi genus, se muneri suo conformes ostendant. In primis verò, ità mores suos componant, vt reliqui ab eis puritatis, modestiæ, continentiæ, quæ nos tantopere commendat Deo sanctæ humilitatis exemplâ petere possit. Quapropter exemplo Patrum nostrorum in Conc. Cartagin. non solum iubet, vt Episcopi modesta supellectili, & mensa, ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant non quid appareat, quod à Sancto hoc instituto sit alienum; quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præferat.* Extendens demum prædicta ad S. R. E. Cardinales, & ad alios Ecclesiæ Beneficiatos in eodem cap. ità inquit: *Quæ verò ad Episcopos dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque Ecclesiastica beneficia, tam Secularia, quàm Regularia obtinentibus, pro gradus sui conditione obseruari; sed ad S. R. E. Cardinales pertinere decernit, quorum Consilio apud Sanctissimum Romanum Pontificem, cum vniuersalis Ecclesiæ administratio nitatur, nefas videri potest, non vs etiam virtutum insignibus, ac viuendi disciplina eos fulgere, quæ merito omnium in se oculos conuertant.* Pro hac eadem re faciunt, quæ supra cumulauimus *sec. 3.* de scandalo à S. R. E. Cardinalibus, & alijs Ecclesiasticis, & præsertim à Romano Pontifice deuitando, agentes, & infra quoque nonnulla trademus de Episcopis tractantes
disp. 6. sess. 1.

An S. R. E. Cardinales in Sacro Concistorio conuocati peccent, si metu cadente in constantem virum Consilium aliter impendant, quàm in conscientia sentiant; aut aliter referant, quàm veritas se habeat.

S E C. VII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Cardinales S. R. E. debent liberè consulere, circa ea, quæ ad Vniuersalis Ecclesiæ administrationem pertinent, alias lethaliter peccant.*
An mortaliter peccent, si deficiant à recto consilio metu Mortis, vel alio metu, cadente in constantem virum.
- 2 *Iustus timor cadens in constantem virum à legis transgressione excusat, non tantum humana, sed etiam Diuinæ positivæ.*
- 3 *Cardinalis, qui suum consilium refert Romano Pontifici, contrarium suæ conscientiæ, & si relator sit, & taceat defectum eius, proculdubio mentitur.*
- 4 *Qui causam damni dat, damnum dedisse videtur.*
- 5 *Edere panes propositionis, & pugnare in die Sabbati, non erat intrinsecè malum.*
- 6 *Vir constans metu mortis, potest facere aliqua turpia, modo non sint intrinsecè mala.*
- 7 *Conculcans insanentem baptizatum, dum ab hoste insequitur, non videtur committere homicidium.*

1 **O**stendimus superiori *sec. ex Conc. Trid.* quòd S. R. E. Cardinalium Consilio apud Sanctissimum Romanum Pontificem vniuersalis Ecclesiæ administratio nititur. Vndè certum est regulariter eos liberè debere consulere circa ea, quæ pertinent ad vniuersalis Ecclesiæ, maximè administrationem, aliàs proculdubio lethalem culpam contraherent secundum eorundem conscientiam non consulentes. Difficultas autem consistit, an peccent metu mortis, aut alio metu cadente in constantem virum, deficientes à recto consilio liberè ferendo. Exemplum dari potest, cum aliquis Regis filius esset in Cardinalem in Concistorio proponendus, & Cardinalis relator, iuxtà Decretum *Conc. Trid. sess. 24. c. 1.* metu mortis, amissionis omnium bonorum, vel maioris partis, aut alio iusto metu, de quibus in *l. nec timorem*, & ibi Doctor, *ff. de eo, quod met. causa*, taceat defectum dicti Regis filij in Cardinalem promouendi. Exemplum quoque assignari potest de magno aliquo Principe, qui petierit in feudum sibi tribui Ciuitates aliquas, & Terras Sedis Apostolicæ sub falso prætextu necessitatis, aut euidētis utilitatis: & aliqui S. R. E. Cardinales metu cadente in constantem virum consulerit Sum. Pontifici in feudationem, tanquam necessariam, & in euidētem Ecclesiæ utilitatem, cum re vera talis non sit. *Quæritur igitur, an peccent mortaliter?*

2 In hac re videtur prima facie negatiuè respondendum esse. Etenim iustus timor cadens in constantem virum à legis transgressione excusat, non tantùm humanæ, sed etiam Diuinæ positiuæ. Vndè metu iusto licitum est vesci carnibus 6. Fer. & Sabbato, communicare cum excommunicato quantumuis nominatim denunciato, & aliàs humanas leges violare, vt ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna Domini, lib. 1. cap. 2. qu. 2. num. 23.* Sic Dauid vna cum suis fame ne deficeret, panes propositionis comedit, quod lege Diuina Laicis erat omninò prohibitum, vt patet 1. *Reg. c. 21.* & Mathatias necessitate compulsus pugnavit diè Sabbati, *Leuit. c. 24.* quod per legem Diuinam Hæbreis interdicebatur. *Arist. quoque 3. Ethic. c. 1.* ait esse aliqua turpia, quæ vir constans metu mortis potest efficere. Et *Eustrat. in Commentar. in Arist.* inquit ob metum mortis incussam à Tiranno, posse aliquando non solùm mentiri, sed etiam rem habere cum femina, sibi non nupta, aut cum vxore aliena: quoniam id ait, non esse malum absolutè admittere, sed malum deterius, & grauius deuitare. *Cyn. pariter in l. 1. C. vndè vi,* docet excusari seruum, qui iussu Domini sub comminatione mortis, interficit illius vxorem de adulterio suspectam: siquidem seruus homicidium commisit ad tutelam sui corporis. Excusatur denique qui non valens aliter se defendere ab hoste, quàm fugiendo per angustum iter, vbi baptizatum infantem conculcat, vt diximus post alios in d. nostris *Commentar. lib. 2. can. 7. q. 36. num. 18.* ergò non peccat S. R. E. Cardinalis metu cadente in constantem virum dans consilium, vt supra contrà eius conscientiam, aut aliter referat, quàm veritas se habeat. Metus autem cadens in constantem virum, seu metus iustus non modo intelliguntur mors, vincula, verbera, deonestatio, carcer, &c. quæ comminentur alicui; sed etiam si comminentur eius Patri, Matri, fratribus, &c. vt post alios adnotauimus in d. nostris *Commentar. lib. 1. c. 2. q. 2. sub num. 25.*

3 His tamen non obstantibus, contrariam sententiam puto veram. Etenim Cardinalis, qui suum consilium Rom. Pontifici defert contrarium suæ conscientiæ; & si relator sit, & taceat defectum eius pro quo fit relatio, reputando eum idoneum ad Cardinalitiam, aut ad Episcopalem dignitatem proculdubio mentitur: siquidem falsus est, non solùm qui mendacium dicit; sed etiam qui veritatem occultat, vt in *c. 1. de crim. falsi:* at mentiri non licet etiam pro tuenda propria vita, vt in *c. super ea, de usur.* Non igitur citra culpam potest Cardinalis consilium impedere contra propriam conscientiam, aut falsum referre quocunque metu compulsus etiam cadente in constantem virum. Confirmatur, quia si consilium contra propriam conscientiam latum nocet Ecclesiæ, aut proximo, profectò causa esset alterius damni: nam qui causam damni dat, damnum dedisse videtur, vt in *c. qui causam, de regul. iur. in 6.* & si ex falsa relatione promoueatur minus idoneus, Ecclesia magnū patitur detrimentum. Vndè *Concil. Trid. sess. 24. de reform. c. 1.* formam tribuens promouendi aliquem in Cardinalem, vel in Episcopum,

inquit: *Nibil magis Ecclesia Dei esse necessarium, quam vt Beatissimus Romanus Pontifex, quàm sollicitudinem vniuersæ Ecclesiæ ex muneris sui officio debet, eam hic potissimum impendat, vt lectissimos tantùm Cardinales, asciscat, & bonos maximè, atque idoneos Pastores singulis Ecclesiis præsiciat, idque eo magis quod ouium Christi sanguinem, qua ex malo negligentium, & sui officij immemorum Pastorum regimine peribunt, Dominus Noster Iesus Christus de manibus eius sit requisiturus.*

5 Ad contraria faculè responderetur: nam ad facta Dauid, & Mathat. dicitur, quòd edere panes propositionis, & pugnare diè Sabbati, non erant intrinsecè, & ex obiecto mala; sed tantùm mala, quia prohibita: & propterea Dauid famis necessitate compulsus citrà culpam comedit panes propositionis: & Mathat. in vitæ discrimine constitutus pugnavit in diè Sabbati. Siquidem eadem ratione non peccaret, qui iusto metu vesceretur carnibus 6. Feria, & Sabbato, nisi in contemptum præciperetur Religionis, vt ostendimus in d. nostris *Commentar. lib. 1. c. 2. q. 2. concl. 3.* At dare consilium contra conscientiam, & non referre verum, vt supra sunt intrinsecè, & ex obiecto mala, cum citrà mendacium hæc non fiant: & intrinsecè mala, nunquam sunt eligibilia, etiam ad evitandum mortem, vt in specie de mendacio, ait *rex. in c. super eo, de usur.* & nos latè explicauimus in d. nostris *Commentar. d. q. 2. concl. 2.*

Ad illud *Arist. 3. Ethic. c. 1.* dum ait, virum constantem metu mortis posse facere aliqua turpia, responderetur, quòd *Arist.* ibi, per turpia non intelligit intrinsecè mala, sed vilia. Vndè falluntur *Eustratius*, & alij dicentes posse aliquem actum intrinsecè malum licitè agere metu mortis, vt rectè probat *Panor. in c. sacris, de his, qua vi, met. causa fin. & Azor. lib. 1. in sit. moral. p. 1. c. 10. q. 12.* siquidem in supra relatis casibus verè committitur homicidium, quod est intrinsecè, & ex obiecto malum, atq; idèd vllò vnquam casu potest esse licitum, vt declarauimus *d. q. 2. concl. 2. sub num. 9.*

7 Ad vltimum de conculcato infante baptizatum dicimus, quòd qui conculcauit infantem, eo casu non commisit homicidium; quoniam quod per se primò intendebat, erat defendere se ab hoste persequente; quòd indè postea fit subtequuta mors illius infantis: id est per accidens: in moralibus autem attenditur, id quod est per se, non autem per accidens; vt ostendimus in d. nostris *Commentar. lib. 2. c. 7. qu. 36. num. 18.* Hæc pauca dicta sint de S. R. E. Cai: nam reliqua dicemus infrà *disp. 6. de Episcopis agentes.* Siquidem Cardinalium non nulli sunt etiam Episcopi: imò licet Episcopi non sint, nec Præsbyteri; habent tamen ius conferendi omnia beneficia, quæ sunt in eorum Ecclesijs, quas obtinent in titulum, quasi Episcopalem, vt constat ex *Bulla Clem. VII. cuius meminit Molfes. post Reginal. p. 1. sua summ. tr. 6. c. 6. num. 37.*

De Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, seu Primatibus, ac eorum culpis, in quibus explorandis; Confessarius discretus debet esse, ac cautus.

D I S P. VI.

S V M M A R I V M.

1 *Patriarcha autoritate, & iurisdictione præest Archiepiscopis, & Archiepiscopi Episcopis.*
Vndè dicatur Patriarcha, & Archiepiscopi, & in quo cum Episcopis conueniant.

1 **L**icet Patriarcha auctoritate, ac iurisdictione præsit Archiepiscopis, & Archiepiscopi Episcopis. Etenim Episcopus vni tantum præficitur Ciuitati: Archiepiscopus vni Prouinciæ; atque ideò pluribus Ciuitatibus: & Patriarcha pluribus Prouincijs, & sic omnibus supradictis ampliozem habeat potestatem. Vndè Patriarcha dicitur Princeps Patrum, & idem est, quòd Primas, vt per *Glosa in c. urbes, vers. Patriarchas, d. 80.* Archiepiscopus Episcoporum Princeps, qui alio vocabulo appellatur Metropolitanus, vt in *c. de his, d. 12.* nihilominus in eo conueniunt, quia omnes sunt Episcopi; sicut etiam Romanus Pontifex: nam Episcopus græcè, latinè, idem est, quòd Speculator, seu superintendens, *c. qui Episcopatum, 8. q. 1.* eo quòd speculetur, & prospiciat populorum intra se mores, & vitas, criminolos corrigens, indoctos instruens, calumniatores detestans, vt in *c. Cleros, 21. d.* & in hoc negligens peccat mortaliter, & canis dicitur impudicus, *c. qui nec, 2. q. 7.* Vndè quæ dicuntur de Episcopis applicari possunt Patriarchis, ac Archiepiscopis.

An licitum sit Episcopatum citrà culpam appetere.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 *Episcopatus citrà culpam appeti an possit, & num. 2.*
- 2 *Verior est de iure sententia, quòd possit appeti, cum sit nomen operis, non honoris.*
- 3 *Antiquitus Episcopi inmediate post Papam subscribebant, postea Cardinales Præbiteri, ac Diaconi.*
- 4 *Episcopatum appetere, propter solas opes, ac redditus Ecclesiasticos non potest quis citrà culpam.*
- 5 *Episcopi non sunt vocati ad commoda, & diuitias, nec pro sibi applicandis, nec consanguineis, aut familiaribus.*
Quòd extenditur etiam ad Cardinales, aliosq; Ecclesia beneficiatos.
- 6 *Exceptis moderata mensa, ac frugali victu Episcoporum, vel Cardinalium, reliqui fru-*

- 7 *Episcopatum appetere ob solius dignitatis culmen, & ut præsit tantum non potest quis citrà culpam.*
- 8 *Qui Episcopatum appetit, ut proficiat, & non ut præsit, & labores desideret, ac sollicitudines, non opes, citrà culpam Episcopatum appetit.*
- 9 *Debet tamen iste prius vires suas metiri.*

1 **I**N hac re videtur dicendum, quòd citrà culpam Episcopatus appeti non possit. Etenim, quòd non licet petere, non licet appetere; sed citrà culpam non licet Episcopatum petere; ergò non licet citrà culpam Episcopatum appetere. Maior patet inductione in omnibus vitijs: nam ex quo non licet petere, citrà culpam alterius nuptam, non licet quoque citrà culpam alterius nuptam appetere, vt patet in præceptis Decalogi: *Non adulterabis, non alterius nuptam, &c.* Vbi etiam dum prohibetur furtum, prohibetur quoque appeti rem alienam, vt in illis verbis: *Non furtum facies, non alterius nuptam, nec rem cupies alienam.* Minor patet ex *Panorm. in c. quia propter, n. de elect. & Sol lib. 3. de iust. & iure, q. 7. ar. 3.* dum volunt, quòd eo ipso, quòd quis petit in Episcopum eligi, efficitur indignus, & delictum committit; atq; ideò electores scièter suffragium ei dantes mortaliter peccarent tanquam concurrentes ad eligendum indignum. Non igitur citrà culpam licitum est Episcopatum appetere. Cõfirmatur, quoniam Episcopatus onus est Angelicis humeris formidandum, vt in *Conc. Trid. sess. 6. de refer. c. 1.* ergò præsumptionis, ac superbix peccatum est illum appetere. Hinc ex Apostolo habetur in *c. in scripturis, 8. q. 1.* *Nec quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatus a Deo tanquam Aron, & in c. qui Episcopatum, ead. causa, & q. D. Augustinus, loquens de Episcopo, sic ait: Locus vero superior, sine quo regi populus non potest, & ita teneatur, atque administratur, ut decet; tamen non decenter appetitur.*

His tamen non obstantibus, contrariam sententiam arbitrator de iure veriozem esse. Pro cuius rei explicatione est adnot. quòd Episcopatus est nomen operis, non honoris: siquidem Episcopus est nomen græcum, & idem significat quòd superintendens; eo quòd ille, qui alijs præficitur, eisdem superintendit, curam eorum gerens. Hoc autem opus est magnum, vt in *c. qui Episcopatum, 8. q. 1. in princ.* in illis verbis: *Qui Episcopatum desiderat bonum opus desiderat, & Conc. Trid. loco supra citato, appellat Episcopatum onus Angelicis humeris formidandum.* Est tamen verum, quòd licet Episcopatus sit nomen operis, atque laboris, nihilominus habet opes, & dignitatem annexas: habet enim Episcopus stipendia pro alimentis sibi ministrandis, & dignitatem, qua non datur maior, vt per *Glos. in proem 6. Decur. in vers. Episcopus, & Panor. in c. licet. in 6. not. de elect.* ita vt Cardinalatu sit maior: siquidem Cardinalatus non est dignitas, sed officium. Vndè Episcopi antiquitus inmediate post Papam subscribebant, deindè Præbiteri, & postea Diaconi Cardinales: quòd quidem seruatum est, vsque

ad Bonifacij VIII. tempora, vt testatur *Ioann. in c. cum aliquibus, de rescr. lib. 6. & in c. cum Apostolus, de conscr.* Hodie verò, quoniam ad Cardiales dumtaxat pertinet Rom. Pontificis electio, idèò Cardinales reputantur Episcopis digniores. Et quamuis Episcopi ratione ordinis sint Papæ æquales; in administratione tamen Papa est omnium maximus, vt per *Glof. in c. in nouo, 21. d.* & nos latè de hac re egimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæng, lib. 1. c. 5. q. 2. à num. 8. ad 14.* Potest igitur appeti Episcopatus triplici ex causa, nempe, vt quis opes habeat pro se, & suis: vel vt dignitatis culmen habeat; atque idèò, vt præsit: vel denique, vt laboret, ac vigilet pro fidelium bono, ac commissi sibi gregis vtilitate, & proinde, vt proficit. Vndè sit

PRIMA CONCLUSIO.

Citrà culpam non potest quis Episcopatum appetere, propter solas opes, & ad finem assequendi redditus Ecclesiasticos: siquidem talis finis est peccatum auaritiæ, & contra finem, per quem aliquis ad Episcopatum vocatur: finis enim eiusmodi non sunt diuitiæ, & commoda, sed est labor, & animarum commissarum cura, ac sollicitudo, & spiritalis salus, ac vtilitas: quæ quidem assequi nequeunt, nisi rerum humanarum habeatur contemptus, non solum à subditis; sed etiam multò magis ab ipso Episcopo, vt habetur ex *Conc. Trid. sess. 25. de reformot. c. 1.* ità se habente: *Optandum est, vt is, qui Episcopale ministerium suscipiunt, quæ sua sint partes agnoscant: ac se non ad propria commoda, non ad diuitias, aut luxum, sed ad labores, ac sollicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, & fideles reliquos ad Religionem, innocentiãque facilius inflammandos, si Praepositos suos viderint non ea, quæ Mundi sunt; sed animarum salutem, ac Cælestem Patriam cogitantes. Hac cum ad restituendam Ecclesiasticam disciplinam præcipua esse Sancta Synodus animaduertat, admonet Episcopos omnes, vt secum ea sæpè meditantes factis etiam ipsis, ac vitæ actionibus, quod est perpetuum, quodammodo prædicandi genus, se muneri suo conformes ostendant. Imprimis verò ità mores suos componant, vt reliqui ab eis puritatis modestiæ, continentia. ac, quæ nos tantopere cõmendat Deo, Sancta humilitatis exempta petere possint. Imò tantùm abest, vt quis licitè Episcopatum appetat, propter opes, vt Episcopus quãuis multas opes, ac introitus ex Ecclesiâ percipiat; nihilominus ad luxum, & ad sui libitum, irrationabiliter non potest citrà culpam expendere; sed modesta supellectili, ac mensa, & frugali vitu debet esse contentus; itàm pro se, quàm pro sua familia; quàm procurare tenetur, vt quoad mores, maximè, & vitæ bonitatem sit benè composita, vt colligitur ex eodem *Conc. lxxo citato, in illis verbis: Quia propter exempla Patrum nostrorum in Conc. Carthag. non solùm iubet, vt Episcopi modesta supellectili, & mensa, ac frugali vitu contenti sint; verùm etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eorum domo rancant, ne quid appareat, quod à Sancto hoc in-**

stituto sit alienum; quodue non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præferat. His adde, quæ diximus suprà *disp. 5. sec. 6.*

Et dùm suprà ostendimus ex eodem *Conc. ibidem*, Episcopos non esse vocatos ad commoda, ac diuitias; per diuitias intelligit ipsum *Cons.* non solum pro se, & sibi applicandas; sed etiam suis consanguineis, ac familiaribus: id extendens etiam ad S. R. E. Cardinales, & ad alios Ecclesiæ Beneficiatos, ac ità inquit: *Omniò verò eis interdicit, vt ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresque suos augere studeant: cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, ijs vt pauperibus distribuant: eas autè nõ distrahant nec dissipent illorum causa: imò quàm maximè potest, eos Sancta Synodus monet, vt omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, vndè multorum malorum in Ecclesiâ seminarium extat, penitus depellant. Quæ verò de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscunque Ecclesiasticis beneficiis tam Secularia, quàm Regularia obtinentibus, pro gradus sui conditione obseruari; sed ad S. R. E. Cardinales pertinere decernit, quorum consilio apud Sanctissimum Romanum Pontificem, cum vniuersalis Ecclesiæ administratio nitatur, nefas videri potest, non ijs etiã virtutum insignibus, ac viuendi disciplina eos fulgere, quæ merito omnium in se oculos conuertant.* Vndè exceptis redditibus pro moderata mensa, ac frugali vitu Episcoporum, Cardinalium, & aliorum Beneficiatorum, reliqui expendi debent in fabricam Ecclesiæ, & in subventionem pauperum: Etenim quicquid habent Clerici, pauperum est, & de bonis, seu redditibus Ecclesiæ, & de oblationibus fidelium, quatuor portiones sunt faciendæ, quarum vna est Episcopi, altera Clericorum, tertia pauperum, & quarta fabricæ applicanda, vt in *c. quatuor autem, cum plur. seq. 12. q. 2.* quibus adde, quæ suprà diximus *disp. 4. sec. 10.* Non tamen negamus, quin secundario quis possit appetere opes cum Episcopatu ad expendendas eas in elemosinas pauperum, in fabricam Ecclesiæ in moderatum, & frugalem vitum pro se, & sua familia, & in stipendium Clericorum, iuxta ea, quæ suprà diximus.

SECUNDA CONCLUSIO.

Citrà culpam appetere quis non potest Episcopatum ob solius dignitatis culmen, atque idèò vt præsit tantùm; non autem vt proficit: siquidem eiusmodi finis est ambitiosus, & charitatem in se non continet, & contra finem, ob quem quis ad Episcopatum vocatur. Hinc *D. August.* de quo in *c. qui Episcopatum, 8. q. 1.* inquit: Non intelligat te Episcopum esse, qui vult præesse, & non prodesse. Qui namque talis est cum Episcopatum ambiat, vt præsit, & non vt proficit, innumerum malorum causa est: nam cum subditi vident caput eleuatum, ipsi quoque eleuantur: & proindè non emulantur, vt alter alteri proficiat; sed potius emulantur, vt alter alteri præficiatur. Et sic laqueum ruinæ populo Dei, iuxta illud *Osæ, c. 9. & offendiculum*

lum iniquitatis domui Israel, iuxta *Ex. ac. cap. 44.* Is enim non erit Pastor, sed percussor; quia non sequitur vestigia eius, qui dorsum poluit ad flagella contra ea, quæ habentur ex *D. Gregor. de quo in c. 1. 2. 3. & 4. 45. d. & Conc. Trid. sess. 13. de reformat. c. 1.* & sic non potest dici de Prælatiis profectò paucis, qui vtiliter, & de paucioribus, qui humiliter præliant; sed inter quæ plurimos connumerantur, qui sicut minus humiliter; ita quoque inutiliter præliant, iuxta *D. Bernar. sententiam ser. 23. super Cant. Cantic.*

TERTIA CONCLUSIO.

QVI Episcopatum appetit, ut proficiat, & non ut præsit; & labores, ac sollicitudines, & non opes desiderat, is citrà culpam Episcopatum appetit. Etenim ad illum finem Episcopatum intendit, ad quem Episcopus vocatur. Hinc ait *D. Augustinus*, de quo in *c. qui Episcopatum* §. 1. quòd qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat; siquidem Episcopatus est nomen operis, non honoris; est enim nomen græcum, inde deductum, quòd ille qui præficitur, eis quibus præficitur, superintendit, curam eorum scilicet gerens; qui igitur Episcopatum desiderat, ut proficiat, & non ut præsit, inquit ibi idem *D. Augustinus*, quòd bonum opus desiderat, opus scilicet charitatis, ac sollicitudinis: ad gloriam Dei, & utilitatem fidelium: ergò hoc casu non solum non peccat appetendo Episcopatum; sed potius meretur. Est tamen verum, quòd iste talis debet prius suas vires metiri: nam ex *D. Gregor. in c. non est putanda. 1. q. 1.* circà finem, ita legitur: *Quisquis ergo Sacerdotium non ad elationis pompam, sed ad utilitatem adipisci desiderat, prius vires suas cum hoc, quod est subiturnus, onere emociatur, ut si impar est, abstinat, & ad id cum metuet etiam, cui sufficere existimas, accedat.* Inò ad eiusmodi episcopale fastigium nemo debet accedere, qui per singulos gradus non sit probatus. Hinc *Zosimus Papa*, de quo in *c. si officia. d. 59.* ita inquit: *Quis ille tam arrogans, tam impudens inuenitur, ut in caelesti militia, qua propensius ponderanda est, & sicut aurum, repetitis ignibus exploranda, statim dux esse desideret, cum Tiro ante non fuerit; & prius velit docere, quàm discere? Assuescat in Domini castris in Lectorum primis gradu diuini rudimenta seruiti, nec illi vile sit exorcistam, acolytum, subdiaconum, Diaconum per ordinem fieri: nec hoc saluti, sed statutis maiorum ordinatione temporibus. Iam verò ad Præbiterij fastigium talis accedat, ut & nomen ætas impleat, & meritum probitatis stipendia antea acta testentur. Jure inde Summi Pontificis locum sperare debebit.*

Ad contraria igitur patet responsio ex dictis.

An Episcopi electi peccent si quamprimum possint, non procurent consecrari.

§ E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Adducitur affirmatiua responsio, & quare.
- 2 Episcopi, ac Archiepiscopi electi intrà tres menses munus recipere debent consecrationis.
- 3 Consecratio Episcoporum, extra Rom. Curiam facienda, qua in loco fieri debeat.

AD hanc difficultatem respondetur affirmatiuè: nam, ut ait *Conc. Trid. sess. 13. de reformat. cap. 1.* præcepto Diuino mandatum est omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique diuini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cætera munia pastoralia incumbere; quæ omnia nequaquam ab ijs præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, neque assistunt, & multò minus si consecrati non sunt. Vndè idem *Conc. d. sess. 23. c. 2.* decreuit ut Episcopi, Archiepiscopi, &c. electi intrà tres menses consecrari se faciant, his verbis: *Ecclesiis Cathedralibus seu Superioribus quocunque nomine, ac titulo presbiteri, etiã si S. R. E. Cardinales sint, si munus consecrationis intrà tres menses non susceperint, ad fructuum perceptorum restitutionem teneantur; si intrà totidem menses postea id facere neglexerint, Ecclesiis ipso iure sint privati. Consecratio verò si extra Curiam Romanam fiat, in Ecclesia, ad quam promoti fuerint, aut in Prouincia, si commode fieri poterit, celebretur.*

Quando Episcopi peccent in ordinibus conferendis.

§ E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Ordinantes sibi non subditos absque licentia dimissorys proprii Episcopi peccant, & ab executione Pontificalium, eo ipso sunt suspensi, & ab ingressu Ecclesia interditi, suntque etiam suspensi ordinati.
- 2 Attenta Constitutione Pij II. ac Concilij Tridentini. Illi tantum Clerici censentur, eo ipso suspensi, qui à non proprio Episcopo ordinantur ad ordines maiores, hique tantum temerè administrantes efficiuntur irregulares.
- 3 Episcopi ordinantes quoscumque de iure prohibitos, peccant, puta bigamos, qui nec ad primam censuram promoueri possunt. Quot modis dicatur bigamus.
- 4 Causa irregularitatis bigami tres assignantur & quæ.
- 5 Episcopi ordines conferendo non habentibus legitimam ætatem peccant. Qua nam dicatur ætas legitima in ordinando Episc. vel promouendo ad primam Censuram, ac ordines minores.
- 6 Annus correctionis Calendarij, cui per Sixtum V. decem dies fuerunt adempti, habetur pro anno legitimo in estate ordinandorum. Et quid de anno bissexto, & nu. seq.

Jure

- 7 Iure Canonico posset quis licite promoveri ad Subdiaconatum in anno 18. ad Diaconatum, in 20. Et ad Presbyteratum in anno 25. Secus tamen est iure Tridentini, & quamvis aetas ex hoc iure requiritur.
- 8 Constitutio Sixti V. contra male promotos ante legitimam aetatem moderata fuit per Clementem VIII. & redacta ad terminos iuris Canonici.
Qua nam pena sit in conferendo primam tonsuram infantibus.
- 9 Suspendio quam contrahit ordinans de iure prohibitos, non est ipso iure.
- 10 Episcopi illiteratos ordinantes non habentes sufficientem litteraturam peccant.
Quid scire debeant promovendi ad primam tonsuram, & ordines minores.
- 11 Ordinandi ad Subdiaconatum, Diaconatum, & Presbyteratum, quid scire debeant.
- 12 Ordinandus in Episcopum, ei satis est hodie, ut sit Magister, seu licentiatum in Theologia, aut Doctor ad minus in iure Canonico.
Quid exigatur in Regularibus promovendis ad Episcopatum.
- 13 Episcopus, qui ante ceptam ordinationem non inhibuerit, ne quis ad ordinationem accedat non examinatus, nec approbatus sub pena excommunicationis culpam contrahit proculdubio.
- 14 Episcopi conferentes tonsuram coniugato, peccant, nisi de consensu uxoris Religionem ingrederetur.
- 15 Episcopi conferentes uni, et eidem persona una, ac eadem die, citra Papa dispensationem minores ordines, & Subdiaconatum, peccant, cum id iure prohibeatur.
Hodie nequit quis promoveri ad ordines sacros, nisi post annum a die suscepto postremo gradu minorum.
An etiam peccent Episcopi, si ordines conferant per saltum?
- 16 Episcopi ordinantes in aliena Diocesi, citra facultatem expressam ordinarij loci, peccant sic etiam ordinantes non sibi subditos absque licentia Episcopi.
- 17 Peccant quoque ordinantes aliquos, beneficia Ecclesiastica non habentes, ad vicium necessaria, vel absque tit. patrimonij.
- 18 Etiam peccant Episcopi ordinantes indignos, & minus idoneos in Sacerdotes.
- 19 Episcopi recipiendo aliquid in pretium collationis ordinis, peccant, & sunt excommunicati ob simoniam, secus si ob reverentiam Sacramentorum, aut ad Ministrorum sustentationem, & num. seq.
- 20 Iure Concil. Trid. nihil possunt percipere Episcopi ob Ordinum collationem, etiam sponte oblatum.
Referuntur verba Concilij.
- 21 Consuetudo relinquendi candelas ab ordinatis post ordinationem, tobaleas, &c. vim legis habet, nec est contra ius naturale, neque Divinum, nec res ipsa accipiuntur in pretium.
- 22 Episcopi Ordinis Prædicatorum peccant, & a Pontificalibus suspenduntur, si antequam resignent libros Ordinis, consecrentur.

AD hanc rem responderetur, quod in multis casibus peccare possunt Episcopi in ordinibus conferendis. Primo, peccant ordinantes sibi non subditos absque litteris dimissorijs proprij Episcopi: Etenim exponunt se periculo ordinandi indignos, ut patet ex Bulla Sixti V. 91. quæ incipit, Sanctum, & salutare, quæ ob id contrauentibus suspensionis poenam statuit, his verbis, §. 2. ibi: *A quorumcunque ordinum, atque adeo ipsius tonsura, & ab executione omnium munerum Pontificalium, eo ipso suspensus, & ab ingressu Ecclesie interdictus existat, &c.* Quæ tamen constitutio locum habet, nisi Episcopus probabili ignorantia, aut naturali inaduertentia excusetur, ut ex dicta constitutione constat, & ex ijs patet, quæ adnotauimus in nostris *Commentarijs in Bull. Cæna, lib. 1. c. 2. q. 5.* ubi ostendimus, ignorantiam probabilem excusare à censuris, etiam in Bulla Cæna contentis, ac reseruatiss. Imò, & Clerici, qui citra litteras dimissorias proprij Episcopi passi sunt ordinari, ac promoueri ad minores, vel maiores ordines ab Episcopo non suo ab ministerio, & exercitio susceptorum ordinum sunt suspensi, & ab omni spe, & facultate ascendendi ad Superiores ordines: & si in eis ministrare præsumperint, irregulares efficiuntur, ut patet ex eadem Sixti V. constitutione, §. 3. quæ quidem constitutio fuit deinde moderata, & redacta ad terminos iuris communis Bullæ Pij II. & *Conc. Trid. sess. 23. de reformat. cap. 8.* per alteram Constitutionem Clem. VIII. 40. quæ incipit, Romanum decet Pontificem. Unde, attenda d. Constitutione Pij II. 6. quæ incipit, cum ex sacrorum: & dispositione *Conc. Trid. loco citato*, illi tantum Clerici contrauentientes suspensi censentur ipso facto, qui maiores ordines susceperunt: & hi tantum temere ministrantes efficiuntur irregulares, ut late declarat *Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 8. à num. 9. vsque ad 13. ubi num. 10.* addit, quod minores ordines suscipientes ab Episcopo non suo, citra litteras dimissorias proprij, executionem ordinum non habet, donec ordinatio à proprio Episcopo rata fuerit habita, ut per *Gl. in c. eos, vers. Statuunt, de tempor. ordin. in 6. & num. 13. & 14.* probat, prædictos Clericos, ut supra suspensos, ut ordinatos absque licentia proprij Episcopi esse inhabiles ad beneficia consequenda: nam omnis à iure suspensus ab officio, ac beneficio, nequit beneficia consequi; sed illorum efficitur incapax, & prouisio de illis ei facta est nullius momenti, ut in *cap. cum dilectus, vers. Quia nobis, de consuet. cum alijs ab ipso Barboja ibidem allegatis*, ubi etiam *num. 15* probat, eiusmodi Clericos male promotos, & suspensos non spolari beneficijs impetratis antè suspensionem, nisi uoluntariè steterit saltem per annum in ea suspensione, ut in *c. cum bona*, & ibi, *Anan. num. 5. de aiat. & qualis.* Et cum Constitutio Sixti V. supra relata sit redacta ad terminos per alteram Clem. VIII. contra Episcopum ordinantem Clericum sibi non subditum citra litteras dimissorias proprij est de iure constituta poena, ut à reliquorum seuunctus suæ tantummodo plebis communionem sit contentus, ut in *c. fin. 58. dist. & Barb. ibi, sub num. 17.* His adde, quod nec

Archiepiscopus tempore visitationis potest ordinare, nec litteras dimissorias concedere subfraganeorum subditis, ut habetur ex *Barb. p. 1. tit. 4. num. 49. de Archiep. potest.* Imò peccant Episcopi familiares suos non subditos ordinantes, nisi per triennium, & beneficium quacunque fraude cessante, statim re ipsa illis contulerint, ut in *Conc. Trid. sess. 23. de refor. c. 9.* ubi etiam ordinati suspensionis pœna plebuntur, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, ut c. 3. Decernitur

- 3 Secundò peccant Episcopi ordinantes quoscunque alios, qui de iure prohibentur. Ut si ordines conferant Bigamis: hi enim nec ad primam tonsuram quidem promoveri possunt citrà dispensationem Rom. Pontificis. Est tamen verum, quòd collatio ordinis valet; non tamen collatio beneficij, ut fuisse declaratum per Sacram Congregationem, testatur *Garz. de Benefic. p. 7. cap. 6. à num. 6. ad 14.* ubi etiam refert nonnullos Doctores docentes, Episcopum posse dispensare cum bigamo in minoribus si consuetudo adsit, pro qua re vide omninò *Barb. de de officio. & potest. Episc. alleg. 49. à num. 21. usque in fin.* Dicitur autem quis Bigamus multipliciter, secundum *D. Thom. in 4. d. 27. Syl. in summ. vers. Bigamiam sub num. 1. & ex alyis.* Primò cum quis habet plures uxores de iure, nempe successivè: Secundò cum simul habet plures uxores, unam de iure, & aliam de facto. Tertio cum plures habet successivè, unam de iure, & alteram de facto. Quarto cum quis viduam duxit, si copula intercessit. Unde non erit Bigamus, qui primò accipit virginem, sed non cognoscit, & ea mortua contrahit cum alia virgine, & eam cognoscit: vel è conuerso si cognovit primam, & non secundam, cum ad contrahendam Bigamiam exigatur copula, ut in *c. debitum, de bigam.* Eadem ratione non est bigamus, qui duxit virginem ab alio ductam, seu viduam, sed non cognitam, *c. fin. 30. d. & Syl. loco citato, q. 3. sub num. 4.* Quintò quis dicitur bigamus quando quis contrahit, & consummat matrimonium, cum corrupta ab alio, siue id sciat, siue non, ut per eundem *Syl. ibi.* Sextò bigamus appellatur, qui post sollempne votum continentie, existens in sacris, vel professus religionem matrimonium contrahit de facto. Etenim tres causæ assignantur irregularitatis bigami. Una est dignitas ordinis, ut in *c. una, & c. ult. 26. d.* alia est incontinentie signum, *c. proposuisti 82. d.* & tertia, quæ est principalis est defectus Sacramenti in significando matrimonium Christi; quod est inter unum, & unam: ex quo iste diuisit carnem suam in duas, *c. cunctus de bigam. Nauar. in Man. c. 27. num. 191. & Syl. loco citato, num. 6.* His adde ea, quæ habentur ex *Barb. de offic. & potest. Episc. d. allegat. 49.* ubi latè hanc materiam pertractat, & inter alia, *num. 19.* probat, quòd Episcopus si sciens bigamum ordinat, incurrit suspensionem annalem à collatione eiusdem ordinis, quem contulit bigamo, nec non à celebratione, ut per *Nauar. consil. 3. num. 2. sub tit. de bigam.* Non tamen *Barb.* inquit, talem Episcopum esse suspensum ipso iure: nec incurrit pœnas statutas per supra relatam Constitutionem Sixti V. cum per Constitutionem Clem. VIII. sit mo-

derata, & redacta ad terminos iuris, ut supra adnotauimus.

- 5 Tertio peccant Episcopi ordines conferentes non habentibus legitimam ætatem, iuxta ea, quæ habentur in *c. indecorum, de atate, & qualitat. & Conc. Trid. sess. 23. de reform. c. 6. sess. 24. c. 12. & sess. 25. de refor. c. 15.* latè *Molse in sua summ. tr. 2. q. 17. num. 6 & tr. 6. c. 7. à nu. 41. ad 51.* Dicitur autem ætas legitima in Episcopo ordinando trigessimus annus completus, ut in *c. cum in cunctis, de elect.* In eo, qui initiandus est prima tonsura, & promovendus ad ordines minores septennium completum, *cap. fis. & ibi Glosa, de tempor. ordinat. in 6.* Est tamen verum, quòd annus correctionis Calendarij, cui per Sixti V. Constitutionem decem dies fuerunt adempti, habetur pro anno legitimo in ætate ordinandorum, ut habetur ex *Honriq. lib. 10. sua summ. c. 19. num. 2. Rodr. tom. 3. q. 99. Regular. q. 15. ar. 5. §. Ex qua resolutione.* Idem dicendum est de anno bissexto, in quo ex iuris dispositione duo dies computantur pro uno: siquidem anni computandi sunt, iuxta ritum, & vsum Ecclesie, ut in simili dicitur de interstitijs, ut per *Honriq. loco citato, Ricc. in praxi fori Ecclesiastici post resol. 276. in notabilibus de materia Sacramenti ordinis, vers. Quod interstitia in 2. edic. Abb. in c. quaranti, de offic. Deleg. & alios;* quamvis contrarium videatur docere *Barb. de offic. & potest. Episc. allegat. 16. sub num. 3. & Molse p. 1. sua summ. tr. 2. c. 12. num. 8.* siquidem iura illa exigunt annos completos, completus autem annus est dierum 365. Sed re vera non videtur recedendum à priori sententia; quoniam annus bissextus, & secundum rei veritatem, secundum *Astrol.* & communem æstimationem est etiam completus annus: unde *Rodrigo loco citato,* idem dicendum putat in professione emittenda, ut in ea non attendatur verus annus, qui est 365. dierum; sed satis est annus bissextus, licet *Concil. Trid.* in proficiente exigat annum completum: his quoque fauent *Addentis ad 7. elar. in fin. additionum.* Et quamvis de iure Canonico posset quis licitè in decimo octavo anno ad Subdiaconatus ordinem promoveri, in vigesimo ad Diaconatum, & vigesimo quinto ad Presbyteratum; nouissimo tamen iure *Conc. Trid. sess. 23. de refor. cap. 12.* decernitur, ut nullus Subdiaconatus ordinem suscipiat ante 22. annum: ad Diaconatus ante 23. & ad Presbyteratum ante 25. Et in his tribus maioribus ordinibus non exigitur, ut annus sit completus, sed satis est, quòd sit inceptus, ut est communis opinio, quam refert *Sapr. lib. 6. de censur. cap. 12. num. 4. Molse d. c. 12. & alij* quamplurimi, quos refert, & sequitur, *Barb. loco citato, sub num. 1.* ubi dictum *Conc.* Decretum probat comprehendere etiam Regulares, non obstante quocunque prouilegio. Non tamen contravenientes subiunguntur pœnis in præfata Constitutione Sixti V. contentis; quoniam per Constitutionem Clem. VIII. fuit moderata, & redacta ad terminos iuris: unde de iure promotus ante legitimam ætatem est ipso iure suspensus, & si iò susceptis ordinibus ministrat fit irregularis. Fit autem suspensio ab executione ordinum, ut que ad legitimam ætatem, ut in *c. vel non est*

compos, de tempor. ordinat. & patet ex Bulla Pij II. quam supra retulimus, & latè *Barb. d. alleg. 16. num. 10.* ubi etiam *num. 7.* ponit poenam, quam de iure contrahit Episcopus ordinans aliquem antè legitimam ætatem, & dicit esse suspensionis in conferente tonsuram infantis, ne scilicet per annum tonsuram alteri conferre valeat, ut in *c. fin. de tempor. ordinat. lib. 6.* si verò infantem ordinet in Diaconum, cæterorū ordinum suspensione dignum esse decernitur, ut in *d. c. vel non est compos, & ibi, Panor. nu. 4.*

9 Non tamen suspensio hæc, quam contrahit ordinans est ipso iure, ut habetur ex *Maiolo de irregul. lib. 1. cap. 30. nu. 9.* & ex alijs: & propterea contraveniens celebrando, seu ministrando non incurrit irregularitatem de iure pendente suspensionis sententia, ut inquit *Barb. d. alleg. 16. num. 8. & 9.* ubi etiam *num. 10.* notat, quòd licet promoti antè legitimam ætatem sint suspensi ipso iure; per Bullam tamen Pij quam supra retulimus excipiuntur prima tonsura initiati, & promoti ad minores ordines, atque idè comprehenduntur sub ea instantium, qui promouentur ad maiores ordines, ut habetur ex eodem *Barb. ibidem, allegat. 11. num. 3.* Imò *num. 16.* probat, quòd qui non completo 24. anno in Præbyterum ordinatur, statim efficitur irregularis: sicut, & is qui Præbyteratum suscipit tempore interdicto, vel sine titulo, siue ab alieno Episcopo, aut sine dimissorijs, vel extra tempus statutum, & *num. 17.* excusat ab eiusmodi censuris omnes probabili ignorantia laborantes: ac etiam contravenientes ignorantia culpabili, cum censura supradicta exigat temeritatem, dolum, ac scientiam, ut idem *Barb. ibi num. 18. & 19.*

10 Quartò peccant Episcopi ordinantes illiteratos non habentes sufficientem litteraturam, ut quia ignorant concernentia ad suum ordinem, ut in *c. illiteratos. 35. d. Sayr. de censur. lib. 6. c. 13. num. 4.* *Suar. eod. tr. disp. 51. sec. 1. numer. 3.* *Vasq. 3. p. tomo 3. disp. 246. c. 6.* *Ricc. in sua praxi decis. 39.* Est tamen verum, quod initiandus prima tonsura, quamvis de iure communi debeat esse litteratus, *cap. ult. de tempor. ordin. in 6.* hodiè tamen ex *Conc. Trid. sess. 23. de refor. cap. 4.* satis est si sciat legere, & scribere, ac fidei rudimenta. Promouendi verò ad minores ordines ex eodem *Concilio ibi, c. 5. & 11.* debent ad minus linguam latinam intelligere, ita ut de gradu in gradum in eisdem meritum vitæ, & maior doctrina accrescat. Ordinandi ad Subdiaconatum, & ad Diaconatum præter linguam

11 latinam debent quoque scire omnia concernentia ad eorum officium, ut habetur ex eodem *Conc. ibidem c. 13.* Ordinandi ad Præbyteratum, præter supradicta debent etiam scire mysterium Sacramenti, quod conficere, percipere, tractare, & administrare debent, & sciant taliter legere, ut intelligant idioma, in quo Missam sunt celebraturi, & sciant quæ necessaria sint ad salutem, ut valeant populum docere, ut per *Conc. Trid. loca citato, c. 14.* quod vltimum pertinet propriè ad Parochum, ut habetur ex *Sayr. de censur. lib. 6. c. 13. num. 6.* Ordinandi

12 demique in Episcopos facti est hodiè, ut Magister, seu licentiatuſ in Theologia, aut Doctor ad minus in iure Canonico, vel in eo licentia-

tus, aut saltem publico testimonio alicuius Academiae, seu studij æstimetur idoneus ad docendum alios, ut habetur in *Conc. Trid. sess. 22. c. 2.* ubi etiam agens de Regulari promovendo in Episcopum, ita decrevit: *Quòd si Regularis fuerit, à Superioribus sua Religionis similem fidem habeat? Prædicti autem omnes, unde instructio, seu testificatio erit sumenda hæc fideliter, & gratis referre teneantur; alioquin eorum conscientias graviter oneratas esse sciât, ac Deum, & Superiores suos habebunt ultiores.* Adde hic pariter *Molfes. post alios p. 1. sua summ. tr. 2. cap. 13. per totum,* ubi etiam probat, quòd 13 super irregularitatem ex capite ignorantia solus Papa potest dispensare, & non alius. Sed quid dicendum est de Episcopo, qui antè inceptam ordinationem non inhiuerit, ut solet, ne quis ad ordinationem accedat, non examinatus, nec approbatus sub pœna excommunicationis? is proculdubio culpam contrahet, cum munus Episcoporum sit, ordinationi faciendæ diligens scrutinium ordinandorum proponere; ita ut Episcopi per se, vel per deputatos ab ipsis, ordinandi genus, natalitia, personam, institutionem, patriam, vitam, mores, doctrinam, & fidem scrutentur, ut habetur ex *Conc. Trid. sess. 23. de refor. c. 5. & 7. c. quando 24. d.* Hoc autem examen rigorosè constitui debet, *c. constitutus, de purgat. Canonica, c. cum in cunctis de elect.* Undè si Episcopi in hoc sint negligentes, ipsi tenentur de culpa examinatorum, *c. ad hæc. iuncta Glosa vers. Examinatus, de offic. Archid. & latè Carol. de Grassis de effectib. Clerical. in pralud. à num. 343. cum plur. seq. & Barb. de offic. & potest. Episcopi alleg. 10. per totam,* ubi hanc materiam sufficienter explicat. Quibus adde, quod Episcopus illiteratum ordinans ad primam tonsuram per annum suspēditur, licet talis suspensio non sit in usu, ut idè *Barb. ibi alleg. 111. num. 5.*

14 Quintò peccant Episcopi conferentes tonsuram conjugato, nisi de consensu vxoris Religionem ingrederetur, iuxta ea, quæ habentur in extrauag. antiqua, de voto, latè *Suarez de censur. disp. 31. sec. 1. num. 54. & sec. 5. num. 2.* *Molfes. p. 1. sua summ. tr. 2. c. 16. num. 17. & c. 13. nu. 7.* & non minus peccant Episcopi ordinantes inuitos, & insuper per annum sunt suspensi à celebratione Missæ, & possunt ab officio deponi, *c. 1. & 2. d. 74. Azor. p. 2. instit. moral. lib. 3. cap. 48. qu. 19.* *Barb. de offic. & potest. Episc. allegat. 111. num. 3. & Molfes. loco citato, c. 17. nu. 10.* qui tamen docent, posse Episcopum cogere aliquem habentem beneficium, ut dimittat illud, vel sumat ordinem, quem expostulat beneficium, *c. 1. de etate, & qualitat.*

15 Sextò peccant Episcopi conferentes vni, & eidem personæ, vna, & eadem die citrà Rom. Pontificis dispensationem minores ordines, ac Subdiaconatum: id enim de iure prohibetur, ut in *c. 2. de eo, qui ordin. furtiuè suscepit.* Imò hodiè non modò simul conferri non possunt, sed nec quidem infra annum, cum non nisi post annum à suscepto postremo gradu minorum ordinum ad sacros quis promoueri possit; nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas aliud expostulet, ut in *Conc. Trid. sess. 23. de reformat. c. 11.* cuius *Conc. Decretum* arbitrio Episcopi remittit

tit facultatem abbreviandi interstitia, non autem promovendi, vel dispensandi, vt promoveantur una die ad duos sacros ordines, vel ad Subdiaconatum cum minoribus: vt rectè post alios declarat *Barb. de offic. & potest. Episc. allegat. 14. num. 4. & 5.* vbi addit, quod non ob id *Concilium* ibi auferit consuetudinem, quæ permitteret, vt possint simul minores dari cum Subdiaconatu; nam vbi talis consuetudo vigeret, posset Episcopus licitè simul eos conferre contra *Maial. & alios*, quorum sententia non est spernenda. De iure autem Episcopi conferentes vni, & eidem eodem die duos maiores ordines, atque adeò sacros, etiam si necessaria aliqua subsisteret causa, non solum peccant mortaliter, cum præceptum Ecclesiæ transgrediantur in re graui; sed insuper in suspensionem incidunt, vt in *c. dilectus filius, de tempor. ordin. & Barb. vbi supra alleg. 111. num. 12.* Idem dicendum est si per saltum conferant ordines, nã mortaliter peccant, licet irregulares non efficiantur, cum non reperiatur de iure cautum, vt contra *Maial. docet Suar. de censur. disput. 42. sec. 5. num. 9. & Molfes. d. c. 17. num. 18.*

16 Septimò peccant Episcopi ordinantes in aliena Diœcesi citra facultatem expressam ordinarij loci, aut ordinantes de licentia Episcopi sibi non subditos: & insuper à Pontificalibus suspenduntur, quæ suspensio est Papæ referuata, vt in *Conc. Trid. sess. 6. c. 5.* Idem dicendum est de quocunque Episcopo prætextu cuiuscunque Privilegij exercente Pontificalia in alterius Diœcesi, præter ipsi ordinario subiectos, vt patet ex eodem *Concil. session. 14. de reformat. cap. 2.* & latè habetur ex *Barb. d. alleg. 111. num. 9. 13. & 14.* vbi etiam *num. 17.* agit de pœna Episcopi ordinantis Monachum exemptum citra licentiam proprij Superioris: siquidem efficitur alienus à communionem aliorum Episcoporum ultra culpam, quam contrahit: quæ quidem pœna videtur ipsi *Barb. species quædam suspensionis, vt in c. ult. 58. d.*

17 Octauò peccant Episcopi ordinantes aliquos ad sacros ordines non habentes beneficia Ecclesiastica ad victum sufficientia, vel si non dispensauerint, vt ordinari possint ad titulum patrimonij, vt habetur ex *Conc. Trid. sess. 21. c. 2.* etiam si ordinati sint Religiosi non professi: vel qui intra Claustra Monasteriorum, siuè domorum more Regularium in communi viuentes nunquam, seu non nisi ad certum tempus professionem emittunt, & ex Claustro exire, vel dimitti ad Sæculum liberè, ac licitè possunt: & insuper suspenduntur per annum à collatione illorum ordinum, quos huiusmodi personis contulit, vt patet ex *Bulla Pij V. 74.* in ordine, quæ incipit, Romanus Pontifex, *Barb. d. alleg. 111. num. 16.* cum alijs quos allegat: vbi addit, sub dict. Bulla non comprehendit Clericos, & Religiosos Societatis Iesu, si ordinentur ad titulum sufficientis literaturæ: præfati verò Religiosi, qui de Societate Iesu non sunt, & prætextu Religionis se faciunt promoueri ad Ordines sacros absque titulo beneficij, seu patrimonij iuxta *d. Decretum Sacri Conc. Trid.* sunt suspensi ipso iure ab executione ordinum, & si in illis ministrauerint, eo ipso irregularitatem incurrun, vt habetur in supra relata Constitu-

tionem Pij V. 74. quam refert post alios, idem *Barb. alleg. 20. sub num. 23. & 34.*

18 Nonò peccant Episcopi ordinantes indignos & minus idoneos in Sacerdotes, & insuper suspenduntur à collatione ordinis Sacerdotalis, c. si quis Episcopi, 1. q. 1. *Sayr. lib. 4. de censur. c. 12. num. 17. Suar. eod. disp. 31. sec. 5. num. 2.* & alij apud *Barb. d. alleg. 111. num. 11.* Sic etiã peccant Episcopi, & suspenduntur per annum à celebratione, qui ordinant eos, quos scruunt sollemnes pœnitentijs subijisse: hi namque sunt infames, vt per *Barb. ibid. num. 15.*

19 Decimò peccant Episcopi aliquid recipiendo in pretium collationis ordinis, & insuper est excommunicatus, cum simoniam contrahat. Dixi, in pretium; quia si non in pretium recipiatur temporale aliquod pro spirituale, sed ob reuerentiam Sacramentorum, vel ad seruandam piã, & laudabilem consuetudinem, aut ad sustentationem Ministrorum, nullo præiudicio pacto, simonia non committitur, vt in *c. quam pio, 1. q. 2. Syl. in sum. vers. Simonia, q. 5. & alij.* Quod quidem licet verum sit de iure; nihilominus hodiè ex *Conc. Trid. sess. 21. de reform. cap. 1.* non possunt aliquid percipere Episcopi, & alij ordinum collatores ab ordinatis, etiam spontè oblatum, non obstante quacunque consuetudine, vt patet ex sequentibus *Concilij* verbis: *Quoniam ab Ecclesiastico ordine omnis auaritia suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcumque ordinum, etiam Clericalis tonsura nec pro litteris dimissorij, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacunque de causa, etiam spontè oblatum Episcopi, & alij ordinum collatores, aut eorum Ministri quauis prætextu accipiant. Notarij verò in his tantum locis, in quibus non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis litteris dimissorij, aut testimonialibus decimam tantum vnus auri partem accipere possint; dummodò eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendi: nec Episcopo ex Notarij commodis aliquod emolumentum ex eisdem ordinum collationibus directè, vel indirectè procurare possit: tunc enim gratis operam suam eos prestare omnino teneri decernit: contrarias taxas, ab statuta, & consuetudines, etiam immemorabiles quorumcumque locorum; quæ potius abusus, & corruptela simoniaca prauitati fauentes, nuncupari possunt, penitus cassando, & interdicens: & qui secus fecerit, tam dantes, quam accipientes ultra Diuinam ultionem pœnas à iure inflictas ipso facto incurrant.* Sed quoniam d-

21 *Concilij* Decreto, non obstante, adhuc inoleuit consuetudo relinquendi ab ordinatis post ordinationem candelas, quas deferunt in processione, & à tonsuris tobalias, forbices, ac pettinem, quæ res tribuuntur Episcopo, qui eos ordinauit, consuetudo ipsa vim habet, cum nõ sit contra ius naturale, nec contra ius Diuinum cum dicta res non recipiantur in pretium ordinis sed à spontè dantibus, nullo præiudicio pacto, vt patet ex *tex. in c. 4. 1. q. 2.* tenoris sequentis: *Sicut Episcopum non decet manum, quam imponit vendere; ita Minister, & Notarius non debet in ordinatione eius vocem suam, vel talamum venundare. Is autem qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque peti-*

potius post acceptas cartas, & pallium, aliquid quilibet ex Clero, gratis tantummodo causa dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus: quia vix oblatio nullam culpam maculam ingerit, qua non ex ambionis petitione processit. Sic etiam Episcopi peccant non modo quâdo pretio, vt supra ordines conferunt, cum in simoniam incidant, verum etiam cum ab ordinatis exigatur iuramentum, vel promissio de non inferendis molestiis super eorum promissionibus per triennium: Et insuper sunt suspensi à collatione ordinum, vt in *c. si quis ordinauerit de simon.* Et extat Bulla Sixti V. quæ incipit Sanctum, & salutare, quæ huiusmodi Episcopos, & quosque alios ordinantes, vel etiam solam primam tonsuram conferentes simoniace accepit pecunia, pretio, vel præmio suspendit quoque à Pontificalibus, & ab ingressu Ecclesiarum: & quoad hoc dicta Bulla non est reuocata à Bulla Clem. VIII. quàm supra sæpè retulimus vt rectè post alios aduertit *Barb. d. alleg. 111. num. 18.*

- 22 Undecimò peccant Episcopi Ordinis Prædicatorum, & suspenduntur à Pontificalibus, si consecrentur antequam resignent Ordinis libros, & alia, quæ habet tempore promotionis ad Episcopatum, vel alias Prælaturas, vt ex Constitutione Clem. IV. inquit, *D. Anton. p. 3. tit. 27. de susp. c. 4. num. 20.* & alij apud *Barb. d. alleg. 111. num. 42.*

Quando Episcopi peccant in alijs Sacramentis ministrandis.

SEC. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 Ad Episcopum pertinet omnium Sacramentorum administratio; Ordinis tamen, & Confirmationis soli Episcopo conuenit.
- 2 Episcopi confirmantes veteri Chrismate peccant. Et quatuorplex sit oleum sanctum.
- 3 Sancto Chrismate, qui nam vngantur. An de necessitate præcepti tenentur Episcopi singulis annis Chrisma, & oleum sanctum consecrare in Cena Domini.
- 4 Episcopi confirmantes in sua Diocesi subditos alterius Episcopi peccant, & secundum aliquos suspensionem incurruni.
- 5 Peccant quoque si Sacramentum hoc extra Ecclesiam conferant.
- 6 Peccant etiam Episcopi, si multò tempore negligentes sint in conferendo hoc Sacramento.
- 7 Peccat tandem Episcopus si vni, & eidem bis conferat confirmationis Sacramentum.

AD euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quòd quamuis ad Episcopum pertineat omnium Sacramentorum ministratio; duorum tamen, Ordinis scilicet, & Confirmationis soli Episcopo conuenit. Etenim aliorum Sacramentorum ministratio ad Parochos peculiariter spectat, & ad alios Sacerdotes ex delegatione Apostolica, Episcopi, ac Parochorum. Vndè peccarent proculdubio Episcopi si negligentes essent, & non attendent, vt reliqua Sacramenta à Ministris ido-

neis cum debita forma, ac ritu, & materia, tempore etiam legitimo, ac personis dignis, & habilibus ministrantur; idque cum omni reuerentia, ac debito honore fiat: & in specie Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum honorificè, ac decenter conferatur, *c. sanò, de celebr. Missar.* & feruentur Decreta circa matrimonia contrahenda in *Conc. Tr. d. edita sess. 24. de refor. matrim. c. 1. & per totam*, ac demum, cæteris prætermittis, vt vis, ac virtus omnium Sacramentorum à Parochis suis populis exponatur, vt *d. sess. 24. de refor. c. 1.* Cum igitur peculiare Episcoporum munus sit ministrare Sacramentum Ordinis, & Sacramentum Confirmationis, tractauimus in præcedenti *sec. de peccatis*, quæ contrahere possunt Episcopi in collatione ordinum; restat modo, vt in hac *sec.* videamus de peccatis, quæ committere possunt in collatione Sacramenti confirmationis.

- 2 Primò peccant Episcopi confirmantes, seu confirmationis Sacramentum conferentes veteri Chrismate, atque idèd non huius, sed alterius anni. Ad cuius rei explicationem est adnot. quòd oleum sanctum est triplexnam quoddam dicitur oleum Cathemenorum, quod fit ex oleo oliuarum dumtaxat, & ed vnguntur baptizandi in pectore, & scapulis, & manus Præbyterorum, cum ad Sacerdotium promouentur: & deservit etiam antè consecrationem Ecclesiæ. Adhibetur etiam ad vñctionem Regum, & Principum. Aliud dicitur oleum infirmorum, quo vnguntur infirmi cum Sacramentum extremæ vñctionis eis ministratur ab initio nascentis Ecclesiæ, vt patet ex Epistola Canonica S. Iacobi Apostoli, in illis verbis: *Infirmatur quis in vobis inducat Præbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo, &c.* & fit quoque ex oleo oliuarum dumtaxat, estque materia remota d. Sacramenti extremæ vñctionis, vt in *Conc. Trid. sess. 14. de extrema vñct. c. 1.* Tertium denique oleum sanctum appellatur Chrisma, quod fit ex oleo oliuarum, & balsamo, cuius mixturæ misterium explicat, *Tex. in c. vnico, de Sacra vñct.* Hoc sancto oleo vnguntur baptizati in vertice, & fronte, Ecclesiæ, altaria, calix, patena, fons baptismalis, Episcopus dum consecratur in capite, & in manibus, ac Sum. Pont. & hoc eodem oleo vnguntur confirmandi, atque idèd est materia Sacramenti confirmationis. De necessitate autem præcepti est, vt Episcopi singulis annis Chrisma, & oleum sanctum consecrent in Cena Domini, vetus comburentes, vt in *c. litteris, de consecr. d. 3.* atque idèd peccabunt Episcopi si confirmet ex veteri Chrismate, vt rectè post alios declarat *Molfes. p. 1. sue summ. tr. 8. c. 12. num. 26. & 27.* & latè *Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 31.* cum alijs, quos allegat. Valet tamen collatio Sacramenti confirmationis, ita vt non veniat iterandum, licèt confirmatio fiat ex veteri Chrismate. Sicut etiam peccant Episcopi Chrisma conficientes cum oleo solo, & non cum balsamo; & cum eiusmodi oleo confirmantes; non tamen confirmationis Sacramentum efficitur irritum; quoniam oleum oliuarum est essenziale huic Sacramento; balsamum verò est accidentarium, vt in *c. pastoralis, de Sacra. non itar. & Barb. d. alleg. 31. num. 3.*

4 Secundò Episcopi peccant confirmantes in sua Diœcesi subditos alterius Episcopi; quoniam secundùm aliquos suspensionem incurunt, vt habetur ex *Vual. de confir. c. 4. num. 8. Ledes. in sum. p. 1. de Sacram. confirm. & ex alijs*; Sed probabilior nobis videtur *Barb. sententia* loco citato *alleg. 30 sub num. 14.* excusantis huiusmodi Episcopos à suspensione, & culpa, cum præsumendum sit hoc ratum, & gratum fore proprio Episcopo, præcipuè quando est absens. Est tamen verum, quòd in aliena Diœcesi non potest Episcopus suos subditos confirmare, aut alios Pontificales actus exercere citra licentiam proprij Episcopi, in cuius Diœcesi reperitur sub pœna suspensionis ab exercitio Pontificalium, vt in *Conc. Trid. sess. 6. de reform. c. 5.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Barb. vbi supra, num. 15.* vbi quoque *num. 16.* addit, posse Episcopum in alterius Diœcesi sine proprij Episcopi licentia dare subditis suis tonsuram, benedictionem solemnem, & celebrare Missam de Pontificali; quoniam huiusmodi actus non pertinent ad iurisdictionem contentiosam, cum strepitu iudicij: quod tamen quoad Clericalem tonsuram dumtaxat nõ admittit *Barb. d. alleg. 30. num. 16. & alleg. 6. num. 15.*

5 Tertio peccant Episcopi Sacramentum confirmationis conferentes extra Ecclesiam. Etenim in Ecclesia huiusmodi Sacramentum est conferendum; aliàs fieret contra vniuersalem Ecclesie consuetudinem in re graui, quod citra lethalem culpam fieri nequit, vt habet ex *Nugn. in 3 p. D. Thoma, q. 72. ar. 12. circa fin. vers. Secundus ritus.* Est tamen verum, quòd contrariam sententiam tenet *Henriq. lib. 3. c. 6. §. 7 in fine, & Chamer. & Bonac.* quos refert, & sequi videtur *Barb. d. alleg. 30. num. 13.* dum volunt, Episcopum non teneri in Ecclesia confirmare; quin potius extrà illam in loco honesto, vel in Palatio Episcopali confirmationem conferre posse: nec existimant, præfatam consuetudinem fuisse, cum tanto onere receptam, vt cõtrauentionis lethalem culpam contrahat.

6 Quarto peccant Episcopi si multo tempore negligenter se haberent in conferendo confirmationis Sacramentum, vt habetur ex *Tolet. lib. 5. sua summ. c. 4. Suar. & Gen.* quos refert, & sequitur *Barb. loco citato, num. 9. vbi nu. 10. cum plur. alijs seq.* addit etiam Episcopum teneri ad loca suæ Diœcesis accedere ad conferendum eiusmodi Sacramentum; & tunc Laici, vel Ecclesiastici Rectores ad illius expensas non obligantur. Et quamuis cum stola, & baculo Pastoralis diuinitus Sacramentum sit conferendum; nihilominus etiam in die feriali, ac post meridiem conferri potest, nec opus est, vt suscipiẽs illud sit ieiunus, cum id nulla lege reperitur cautum, sed tantum consultitur, vt in *c. vt ieiunij, de consecr. d. 5. Henriq. d. c. 6. §. 7. & c. 5. §. 6. & alijs.*

7 Quintò peccat Episcopus vni, & eidem bis confirmationis Sacramentum conferens: imò irregularis efficitur, vt rectè declarat idem *Barb. d. alleg. 30. nu. 28. & 29.* quamuis quamplurimi Doctores contrariam sententiam dicant esse veriorẽ, *num. 30.* in quam videtur inclinare ipse *Barb.*

Quando peccent Episcopi circa dispensationes concedendas.

S E C. V.

S V M M A R I V M.

- 1 *Dispensatio large sumpta, significat quamlibet rei distributionem. In materia tamen nostra designat legis, vel iuris alicuius relaxationem per legitimum Superiorem factam.*
- 2 *Episcopi dispensantes super Canones Pontificios, & super leges, ac Constitutiones aliorum ipsis Superiorum peccant, & dispensationes nullius sunt momenti.*
- 3 *An, & quibus in casibus possit Episcopus dispensare in iure Canonico.*
- 4 *Episcopis, vt dispensare valeant cum Sacerdotibus, qui de factò nuptias contraxerunt, post tamen peractam penitentiam expresse conceditur facultas.*
- 5 *Sic quoque dispensare possunt cum illegitimè natis, vt promoueri valeant ad minores ordines, & beneficia simplicia; Secus ad maiores, vel beneficia curata.*
Quando tacite, seu virtualiter concessa videatur facultas, Episcopis dispensandi super Sacros Canones.
- 6 *Episcopus non modo dispensare nequit super legem Canonisam scriptam, sed neque super legem Canonisam non scriptam, atque idè super quinque vota, que de stylo Curie Papæ sunt reseruata.*
- 7 *In voto Terra Sancta non solum nequit Episcopus dispensare, si emittatur in subsidium viuẽtis, sed neque si id emittat deuotionis tantummodo causa.*
- 8 *In multis casibus potest Episcopus dispensare in huiusmodi votis, atque iuramentis.*
- 9 *Episcopi, quibus facultas tribuitur dispensandi super Canones, & Pontificias Constitutiones, peccant, si citra iustam causam dispensent.*
- 10 *Non tamen peccat Episcopus si citra iustam causam dispense in lege à se condita.*
- 11 *Episcopus si suam legem iuramento firmauerit, citra periurij culpam, non valet super eam dispensare, & cur.*
Nisi concurrat necessitas, vel magna dispensandi utilitas.
- 12 *Episcopi Constitutio si transferit in contractum in commodum alterius, regulariter non potest super eam dispensare, nisi legitima ex causa.*
An valide dispense Episcopus super suam Constitut. per Summum Pontificem confirmatam.
- 13 *Episcopi recusantes dispensare in casibus, in quibus dispensandi habent facultatem iustam, & legitima subsistente causa, peccant. Et quare.*

1 **A**D euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quòd licet dispensatio late sumpta significet quamlibet rei distributionem, siue temporalis sit, siue spiritualis, iuxta illud *Luce cap. 12. Quis putas est fidelis dispen-*

dispensator, &c. Apostoli Pauli ad Corinth. cap. 4. Sic nos existimet homo, &c. Et cap. 9. Dispensatio mihi credita est. Ad quod etiam facit *tex. in l. dispensatori, & l. dispensationem, ff. de solut.* Nihilominus in hac controuersia per dispensationem intelligimus legis, seu iuris alicuius per legitimum Superiorem relaxationem factam. Vnde tribus modis circa dispensationes possunt Episcopi culpam contrahere, primò dispensando citrà dispensandi facultatem. Secundò si dispensandi facultatem habeant; sed dispensent legitima causa non subsistente. Et tertio non dispensando cum possint, ac debeant dispensare. Quoad primum igitur sit.

PRIMA CONCLUSIO.

2 Peccant Episcopi dispensantes super Canones Pontificios, & super leges, ac Institutiones aliorum ipsis Superiorum: & insuper dispensationes sunt nullius momenti. Etenim inferiores non possunt tollere ius Superiorum, vt in *c. cum inferior, de maior. & obed. Clem. no Romani, de elect.* & in specie est *tex. in c. dilectus, de tempor. ordin.* Vnde Episcopi ita demum in lege Canonica dispensare possunt, quando eisdem expressè, vel tacitè conceditur facultas, vt patet ex *d. c. dilectus, de tempor. ordinat.* In illis verbis: *Cum illi huiusmodi dispensatio à Canone minime sit permessa, &c. Glosa in c. cupientes, vers. Suspensus, de elect. in 6. Rebuff. in praxi tit. de dispens. ad plura, num. 27. Mandos. regula 13. Cancell. q. 6. num. 6. & alij quampurissimi, quos refert, & sequitur Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 32. num. 18. & 19.* vbi testatur hanc sententiam hodiè esse magis communem, & longè veriore sententia eorum, qui volunt, Episcopum posse dispensare in iure Canonico, in omnibus casibus, nisi per Sacros Canones, aut per Summum Pontificem prohibeatur: putant enim Episcopum in his, quæ sunt de genere permissorum: posse ex rei natura, & de iure Diuino intrà propriam Diocesim ea omnia, quæ Romanus Pontifex potest in Ecclesia vniuersali, super omnem orbem Christianum; nisi de iure, aut ab ipso Romano Pontifice reperiatur ei prohibitum: & fundantur in *tex. in c. nuper, §. in secundo, iuncta Glosa in vers. Retinuit de sent. excomm. in quo Innoc. III. ita decreuit: Quia tamen conditor Canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem alijs relaxandi.* Non enim satis est non prohiberi dispensationem per Papam, & Sacros Canones, vt Episcopus valeat super ius Canonicum dispensare; sed insuper exigitur, vt ei dispensatio à Canone, vel à Summo Pontifice permittatur, vt supra diximus ex *d. c. dilectus, de tempor. ordin.* Nec obstat *tex. in d. c. nuper, §. in secunda:* quoniam *tex.* ille loquitur de absolutione, ab excommunicatione, quæ à dispensatione differt: siquidem facilius concedi solet absolutio ab excommunicatione, quàm iuris relaxatio, & sic dispensatio: multum enim interest, nequis excommunicatus decedat ob periculum animæ, arg. *tex. in c. cum illorum, vbi Glos. vers. Ignorare de sent. excomm.* quod in dispensationibus non contingit, vt per *Glos. in d. c. cu-*

pientes, vers. Suspensus, de elect. in 6. quibus adde, quæ habentur per *Conar. in c. Alma mater, p. 1. §. 12. num. 5. & 6. de sent. excomm. in 6.* Vnde his sic stantibus, certum est non posse Episcopum dispensare super legem Canoniam, nisi à iure, vel Romano Pontifice expressè, vel tacitè fuerit ei permissum.

4 Expressè autem conceditur facultas dispensandi in lege Canonica Episcopis, cum Sacerdotibus, qui de facto nuptias contraxerunt, vt post peractam penitentiam officio suo restituatur, vt in *c. sane il 2. de Cler. coniug. ita se habete: Sanè Sacerdotes illi, qui nuptias contraxerunt, quæ non nuptia, sed conturbentia sunt potius nuncupanda, post longam penitentiam, & vitam laudabilem continentes, officio suo restitui potuerunt: & ex indulgentia sui Episcopi eius executionem habere.* Sic etiam beneficium per simoniam ignoranter adeptus, si illud libere resignauerit ex expressa facultate dispensandi Episcopo concessa, potest ad illud pro illa vice per ipsum Episcopum promoueri, vt in *c. penul. de elect.* Expressè pariter conceditur Episcopis dispensandi potestas cum habentibus Parochiales Ecclesias sibi subiectas, quòd vique ad septennium studendo non teneantur ad Sacerdotium promoueri; sed ad Subdiaconatum dumtaxat infra annum sub priuationis pena, vt in *c. cum ex eo, de elect. in 6.* Expressè quoque conceditur facultas Episcopis dispensandi cum illegitimè natis, vt promoueri possint ad minores ordines, & ad beneficia simplicia; Secus autem ad maiores ordines, ac beneficia curata, vt in *c. 1. de filijs præsbyt. in 6.* Item Episcopis expressè conceditur, vt cum maiore 20. annis in dignitatibus, & personatibus non curatis valeant dispensare, *c. 1. de etate, & qual. in 6.* Denique, cæteris prætermisiss, expressè datur potestas Episcopis dispensandi cù adulteris, & in alijs inferi oribus criminibus post peractam penitentiam, vt in *c. at si Clerici, §. de adulterijs, vbi Glos. quæ plures alios casus recenset, de indic.* Tacitè verò, seu virtualiter censetur concessa dispensandi facultas Episcopis super Sacros Canones, quando lex impersonaliter potestatem dispensandi concedit, vt cum dicit, possit dispensare, non adijciendo per Sedem Apostolicam, vel Romanum Pontificem, vt est *tex. in c. 2. de eo, qui cognouit, &c. & cap. postulasti, vbi Glos. & Doctor. de Cler. excomm. ministr.* & latè *Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 33. num. 22. cum pluribus seq.* vbi id limitat non procedere in Constitutionibus Conciliaribus; quoniam Episcopus conciliarem Constitutionem tollere, & in ea dispensare non potest citrà Concilij expressam derogationem, vt habetur ex *Reginaldo in praxi fori panis. lib. 3. c. 27. num. 202. in princ. & ex alijs relatis ab eodem Barb. loco citato, num. 24. & 25.* vbi tamen *num. 26.* probat, posse Episcopum ex magna necessitatis causa dispensare super Conciliarem Constitutionem, quando permittit dispensare, vel loquitur impersonaliter, vt supra, non permittendo, nec vetando, nec aliquam penam imponendo.

6 Hæc conclusio ampliatur, vt Episcopus non modo nequeat dispensare super Canones, & sic super legem Canoniam scriptam, citrà Cano-

nis, aut Rom. Pontificis facultatem; sed nec quidem super legem Canonicam non scriptam, atque ideo super Consuetudinem ex stylo Romanæ Curiae introductam: siquidem consuetudo non minorem vim habet, quam lex Canonica, cum sit ius non scriptum moribus introductum, ut in *§. ex non scripto, in inst. de iure nat. gen. & civili*. Hinc sequitur, quod licet vota, ac iuramenta intrandi Religionem; de perpetua castitate seruanda: de peregrinatione in Terram Sanctam: de visitando limina Apostolorum Petri, & Pauli: & de peregrinatione in D. Iacobum Compostollæ, nullo Canone reperiantur S. Apostolicæ reseruata; nihilominus, quia ex antiquissimo Curiae stylo eorum dispensatio est Papæ referuata; non potest Episcopus super illis dispensare citra culpam, & actus nullitatem, ut habetur ex *Soto lib. 7. de iust. & iur. §. 4. ar. 3. Nauar. in Man. c. 12. num. 75. Azor. p. 1. instit. moral. lib. 11. c. 18. q. 4. vers. Mibi videtur, & c. 19. q. 3. Sayr. lib. 5. Clau. Regia, c. 8. num. 9. Suar. de Relig. tom. 2. tr. de iuram. lib. 2. c. 40. num. 4. & seq. & tract. de voto, lib. 6. c. 21. num. 2. & seq. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 46. dub. 13. num. 104. & ex alijs, quos refert, & sequitur Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 37. num. 1. & 2. qui num. 3. dicit tamen dispensationem voti peregrinationis in Templum B. Virginis Lauretanæ, esse Rom. Pontifici expressè referuatam in Bulla Leon. X. Imò num. 4. ait in voto Terræ Sanctæ Episcopum non posse dispensare, non modo quando emittitur in subsidium, seu in redemptionem illius; verum etiam si causa deuotionis ad visitandum Sanctum Domini sepulchrum, & loca illa pia iuramentum, seu votum fiat; quamuis non desint qui velint, illud tantum Terræ Sanctæ esse Sedi Apost. reseruatum, quod fit in illius subsidium, quibus ipse Barb. adheret, & eorum sententiam de iuris rigore probat esse veriolem; licet, attento stylo, & praxi hodierna à priori opinione non sit recedendum, ut constat ex ijs, quos ipse refert. Idem dicendum est in votis conditionalibus de materia referuata, in quibus nec pendente conditione potest dispensare Episcopus, ut per *Sot. lib. 7. de iust. & iure, q. 2. ar. 1. ad 4. & q. 4. ar. 3. Nauar. in Man. c. 12. num. 43. & alios apud Barb. loco citato, num. 5. qui num. 6. hanc esse rationem ait; quoniam votum, seu iuramentum conditionale statim, ac fit, est perfectum, quoad vinculum voti, seu iuramenti, cum omnis dispositio conditionalis in sui essentia à principio est perfecta, ut in *l. usufructus ad fin. ff. de stipul. seruator. Et hanc opinionem in puncto iuris, inquit esse veriolem, quauis contrariam sequantur omnes serè Theologi, nempe Suar. Tolet. Less. Sayr. Sanch. & alij apud eundem Sanch. de matr. lib. 8. disput. 10. num. 12. cum seq.***

Est tamen verum, quod in multis casibus super præfatis iuramentis, & votis potest dispensare Episcopus. Primus casus est, si fiant in pœnam, ut si quis dicat, iuro, uel uoueo, me non luturum tali ludo; quod si secus fecero, ingrediar Religionem, aut ibo ad Terram Sanctam: siquidem illa tantum iuramenta, ac uota sunt Papæ referuata, quæ simpliciter fiunt. Ità *Azor. 22. q. 8. ar. 12. Tolet. lib. 4. sua summ.*

*6. 18. in fine, Henriq. lib. 7. de indulgent. c. 30. §. 6. & alij quamplurimi apud Barb. ubi supra, sub num. 7. qui dicit, hanc sententiam esse communem: Secundus casus est si fiat uotum continentia, & detur ugens causa, seu grauis necessitas; quæ luadeat, necessariam esse dispensationem in tali uoto, ut quia sit probabile periculum incontinentia, & concurret simul impotentia moralis, aut graue impedimentum adeundi Romanum Pontificem; tunc enim super eiusmodi uoto potest dispensare Episcopus, ut in *c. ueniens, qui Cler. uel uouent. Syl. versio. Votum, 4. q. 4. & vers. Dispensatio §. 6. Nauar. in Man. c. 12. num. 76. Sanch. de matrim. lib. 8. disp. 9. num. 22. cum alijs, quos allegat Barb. d. alleg. 37. num. 8. ubi etiam num. 9. probat, posse Episcopum dispensare cum eo, qui post uotum simplex castitatis contraxerit matrimonium ratum, ad effectum, ut possit petere debitum, licet peccauerit contrahendo, iuxta ea, quæ habentur in *c. meminimus, & c. rursus, & ibi Doctor. qui Cler. uel uouent. & adhuc uotum posset implere ingrediendo Religionem, etiam uiuente uxore, ut in *c. 2. c. ex publico, & c. ex parte, de conuers. coningar. Potest quoque Episcopus dispensare, ut possit petere debitum ille coniux, qui post matrimonium consummatum fecit uotum castitatis, ut habetur ex *Diu. Anton. 3. p. tit. 1. c. 22. §. 2. & 3. Est tamen uerum, quod ita uouens, mortua uxore, non potest matrimonium licetè contrahere; quoniam Episcopus non dispensauit in castitate perpetua, sed tantum, ut possit petere debitum. Et id ob periculum incontinentia. Tertius casus est, quando post matrimonium coniuges mutuo consensu emittunt simplex uotum castitatis, & sit periculum incontinentia, & ad Summum Pontificem non sit facilis aditus, super eiusmodi uoto poterit Episcopus dispensare, ut habetur ex *Azor. p. 1. instit. moral. lib. 11. c. 19. q. 8. Henriq. in summ. lib. 11. c. 15. Nauar. in Man. c. 12. sub num. 59. vers. 32. & num. 76. vers. 15. Sanch. de matrim. lib. 8. disp. 11. num. 10. & ex alijs, quos refert, & sequitur Barb. d. alleg. 37. num. 11. qui num. 12. cum communi contra non nullos probat, posse quoque Episcopum dispensare, ut incestuosus petat debitum ab uxore suam eadem effecta affine, ut per *Sanch. d. lib. 8. de matrim. disp. 22. Quartus casus est, ut Episcopus dispensare possit in uoto castitatis factò ad tempus; quoniam uotum castitatis perpetuum dumtaxat est Papæ referuatum. Idem dicendum est de uoto certæ castitatis, nempe in non committendo adulterium, uel aliud certum libidinis genus; quia eiusmodi uotum non est perpetuæ castitatis. Ità *Sanch. de matrim. d. lib. 8. disp. 9. num. 6. Azor. d. lib. 11. c. 19. qu. 6. Nauar. in Man. c. 12. num. 76. vers. 5. & alij apud Barb. loco citato, sub num. 15. qui eadem ratione inquit nu. 16. cum plur. seq. Episcopum uotum peregrinationis faciendæ tali tempore posse prorogare, si iusta causa adsit, nempe quoniam uouens morbo impeditur: nec non dispensare in uoto de non contrahendo matrimonium; quia istud non est uotum simpliciter castitatis, neque illud uiolatur, si uouens cum alia fornicetur: & in uoto uirginitatis, si uouens intendat solum seruare corporis integritatem fugiēdo********

do primū actū venereum : nām si illam semel amittat, voti obligatio euanesceat; atque idē cū non sit perpetuū castitatis potest Episcopus in eo dispensare. Quintus casus est, vt Episcopus dispensare valeat in voto suscipiendi Sacros Ordines, cū non sit votum castitatis, sed assumendi statum, cui castitas annexa est, vt habetur ex *Navar. conf. 30. in antiquis, alias 18. in nouis, de voto, Azor. p. 1. inst. moral. lib. 11. c. 19. q. 9. Sanch. d. disp. 9. num. 13.* & alij dicentes, huiusmodi vouentem vouere castitatem futuram, non presentem, nempe postquam fuerit ordinatus; atque idē si antequam ordinetur, peccet cum aliqua, non proinde facit contra votum. Sextus casus est, vt Episcopus non modo in voto castitatis, sed etiam in omnibus alijs predictis quatuor, & in quibuscumque casibus etiā impedientibus, ac dirimentibus matrimonii possit dispensare, data graui, & urgente necessitate, & interueniente simul difficultate adeūdi Pontificem: & quamuis eiusmodi vota cū sint affirmatiua, non possit dari necessitas, quæ suadeat illorum dispensationem, sed dilationē; nihilominus in illis poterit Episcopus dispensare, data necessitatis causa, & difficultate adeūdi Romanum Pontificem. Vnde si aliquis intra annum voueat fieri Religiosus, vel facere peregrinationem reseruatam, poterit Episcopus cum illo dispensare, vt per alium annum differat. Itā *Barb. post alios d. alleg. 37. numer. 13. iunctis ijs, quæ cumulauit, alleg. 35. num. 5.*

SECUNDA CONCLUSIO.

Peccant Episcopi, quibus tribuitur facultas dispensandi super Canones, & Pontificias Constitutiones si dispensent citra iustam causam: & insuper irrita est dispensatio. Hæc conclusio est communis, quā docent *Couar. de sponsal. p. 2. c. 6. §. 9. nu. 11. Sanch. lib. 3. de matrim. disp. 17. num. 4. Gutierrez. qq. Canon. lib. 1. c. 9. num. 5. Navar. in Man. pralud. 9. num. 15. Miran. in Man. Pralat. tom. 2. q. 30. ar. 4. conc. & Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 34. nu. 1.* cum alijs, quos allegant. Patet conclusio, quoad primam partem; quoniam dispensatio sine causa non dispensatio, sed dissipatio dicitur, vt patet ex his, quæ supra ostendimus *disp. 4. sec. 4. vers. Ex quo inferitur*. Quoad secundam partem probatur conclusio; quia secundum omnium opinionem dispensatio inferiorum in lege superiorum est irrita si causa legitima desit: siquidem quoties inferiori committitur potestas dispensandi in lege Superioris, intelligitur iusta causa subsistente, cum Principis mandatum ad ius inferri debeat, *c. multa, de prob.* Hinc residentia cū præcepta sit de iure Diuino, si Papa super eam citra iustam causam dispense, nulla est dispensatio, & dispensatus non est tutus in conscientia; quoniam Summus Pontifex licet dispensandi facultatem habeat etiam super ius Diuinum, nihilominus cum dispensando super ius Diuinum dicatur dispensare in lege Superioris, si iusta causa desit, nulla est dispensatio, vt probauimus *d. sec. 4. vers. Ex quo inferitur*. Non tamen itā dicendum est, si Episcopus citra legitimam causam dispense in lege à se condita; quoniam valebit dispensatio: sicut

valida est dispensatio sine causa facta in lege positiua à Rom. Pontifice; quia eius est legem destruere, cuius est condere: peccabit tamen saltem venialiter; siquidem dispensando quis citra legitimam causam in propria lege offendit æqualitatem, quam iustitia erga omnes seruari præcipit, *c. iustum est d. 9.* Imò violat ius naturæ, quod dicitur partem suo toti congruere debere, excipiens aliquem temerè, & impudenter per dispensationem, vt in *d. sec. 4.* diximus, & facit *tox. in c. cum omnes, de constit. Navar. in Man. pralud. 9. num. 15. Azor. p. 1. Inst. moral. lib. 5. c. 15. q. 3. in fin. Sanch. lib. 3. de matrim. disp. 17. nu. 27. & Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 34. sub num. 4.* vbi tamen inquit, quòd non dato scandalo, nec notabili aliorum damno sic dispensans peccabit venialiter: alias dato scandalo, aut notabili aliorum damno, tacite videretur fateri, eum peccare mortaliter.

11 Imò Episcopus si suam legem iuramento firmauerit, citra periculi culpam super eam dispensare non valet, quoniam non potest secum in iuramento dispensare, vt habetur ex *Sayro lib. 6. de censur. c. 11. num. 11. Azor. loco citato, q. 7. vers. In presentis*, cum alijs, quos allegant. Quod quidem verum est, quando citra rationabilem causam dispensaret: Secus autem si necessitas, aut magna, & euidentis dispensandi utilitas concurreret; quoniam tunc dispensando non peccaret; nām quando rei euentus reddit rem iuratum minus bonam, quā in oppositum, non tenetur iurans stare iuramento, quia iuramentum non debet esse impedimentum maioris boni: alijs respectu illius maioris boni haberet rationem mali, & Deo non placeret, vt bene post alios declarat *Sayro lib. 5. Claus. Reg. c. 7. sub num. 4. vers. Prima propositio*, & nos latè supra adnotauimus *disp. 4. sec. 11. vers. Hæc tamen*. Et hac ratione sustineri fortè possit opinio *Sanch. d. disp. 17. num. 31.* Quod adēdū verum est, vt quamuis illa Episcopi Constitutio transierit in contractum in commodum alterius, propter quod regulariter super eam non posset dispensare; nihilominus posset contrauenire legitima superuenienti causa, vt inquit idē *Sanchez loco citato num. 29.* Non tamen validè, nec iustè dispenseret Episcopus super propriam Constitutionem confirmatam à Romano Pontifice, quia ex tali confirmatione perinde se habet, ac si ab ipso Pontifice condita esset: & propterea se habet ad talem Constitutionem, ac ad ius commune, super quod non potest dispensare, vt habetur ex *Sanch. d. num. 31.* & ex alijs apud *Barb. d. alleg. 34. num. 7.* quibus adde quæ idem *Barb. cumulat. alleg. 35.* vbi tractat, an, & quando Episcopus dispensare valeat in casibus, tum impedientibus, tum etiam impedientibus, ac dirimentibus matrimonium.

TERTIA CONCLUSIO.

13 Peccant Episcopi recusantes dispensare in casibus, in quibus dispensandi facultatem habent, si legitima, iusta, ac rationabilis dispensandi causa subsistat. Hæc conclusio patet; quoniam tunc agerent contra charitatis legem; per quam vnicuique mandauit Deus de proximo

fuo. Item possent etiam peccare contra iustitiam, si ex negata dispensatione damnum aliquod in bonis spiritualibus, aut temporalibus iuste perenti dispensationem proueniret: nam qui causam damni dat, damnum dedisse videtur: Et demique si Episcopus vni dispensaret ex iusta causa, & alteri dispensationem denegaret, qui iustam causam dispensandi similiter haberet, proculdubio acceptor esset personarum: hoc acceptio personarum peccatum est, vt nos supra ostendimus *disp. 4. sec. 8.* & facit *tex. in c. in iudicijs, de regul. iur. in 6.*

Quando Episcopi peccent circa iurisdictionem exercendam.

S E G. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 Episcopi si aliquem excommunicent, non praua trina monitione peccant, & per mensem suspenduntur ab ingressu Ecclesie, nisi excommunicatio feratur à iure.
- 2 Suspensionem hanc incurrit Episcopus etiam si iustam habeat causam excommunicandi.
- 3 Peccant etiam Episcopi, si in ferendis censuris ordinem non obseruant à Concil. Trid. præscriptum.
Additio de cr. Trid.
- 4 Episcopi excommunicatione ferentes in die festo per viam sententia peccant, & cur.
- 5 Sic quoque peccant, si ferant sententiam excommunicationis contra eum, quem probabiliter nouerint à contumacia non recessurum, & quare.
An debeant excommunicatum absolueri si videant eor excommunicati potius indurandū, quam à contumacia recedere.
- 6 Episcopi non absoluentes ab excommunicatione excommunicatos, qui recesserunt à contumacia, peccant.
- 7 Peccant quoque si excommunicatos absoluant in casibus à iure non permissis.
An reddatur nulla absolutio, ab excommunicatione, si fiat non præmissis iuramento, neque satisfactio.
- 8 Episcopi interdictum ferentes pro re non multum graue, peccant.
An ob vnius interdictum possit interdici tota Ciuitas, Populus, Prouincia vel Regnum.
- 9 Episcopi non prohibentes notorie criminosos altari ministrare, peccant.
- 10 Grauissime peccant Episcopi negligentes in defendenda immunitate Ecclesiastica.
- 11 Peccant etiam Episcopi non seruantes, nec seruare facientes Sacros Canones, præcipue commutantes ultimas voluntates sine causa.
- 12 Hodie per Bullam Urbani VIII. facultas moderandi Missarum onera est sublata Episcopis, & ordinum Generationibus, & solum reseruaata Rom. Pontifici.

13 Peccant Episcopi circa iurisdictionem exercendam, primò si excommunicent aliquem non præuia trina monitione: & insuper per mensem suspenduntur ab ingressu Ecclesie, vt in *c. Sacro*, & ibi *Doctor. de sentent.*

excomm. Valet tamen sententia, trina monitione non præcedente; quia *tex.* ille non procedit ultra annullando actum: Secus autem si nulla monitio præcellerit; quoniam tunc excommunicatus cum non possit dici contumax, excommunicatio contra ipsum lata est nullius momenti, vt per *Glof. in d. c. Sacro*. Imò si sententia fulminata fuerit contra participantes cum excommunicato, vna, vel altera monitione præcedente, & non trina, adhuc est inualida: quoniam multoties Iudices calore iracundie indiscretè, ac præcipitanter solent participantes eum excommunicatis excommunicare, vt in *c. statumus de sent. excomm. in 6.* Quod quidem intelligendum est de excommunicatione, quæ fertur ab homine: Secus autem si feratur à iure, vt benè declarat *Suarez. de censur. disput. 3. sec. 8.* Hanc autem suspensionem incurrit Episcopus etiam si iustam habuerit excommunicandi causam, eandemque contrahit ipso facto, & multis alijs pœnis plectitur, de quibus per *Glo. d. c. Sacro, vers. Per mensem*, vbi etiam addit, quòd hodie qui excommunicare vult debet in scriptis ferre sententiam, & causam excommunicationis expressè conscribere: aliàs contra faciens per mensem ab ingressu Ecclesie, & Diuini officijs est suspensus: & si suspensus diuina præsumpserit officia celebrare, irregularis efficitur, super quo per Papam tantum potest dispensari, vt in *c. cum medicinalis de sent. excomm. in 6.* Est tamen verum, quod ad contrahendam huiusmodi suspensionem exigitur præsumptio, vt in *d. c. Sacro*, & ibi etiam *Glof.* & propterea Episcopus contraueniens excusaretur ex capite ignorantie etiam crassa, & affectata, iuxta ea, quæ nos adnotauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 1. quæst. 36. 37. & 38.*

3 Secundò peccant Episcopi circa iurisdictionem exercendam, quando in ferendis censuris temerè, ac præcipitanter se habeant, & non seruant ordinem præscriptum à *Conc. Trid. sess. 25. c. 3. de reform.* ità se habente: *Quamuis excommunicationis gladius neruus sit Ecclesiastica disciplina, & ad continendos in officio populos valde salutaris; sobriè tamen, magna que circumspetione exercendus est: cum experientia doceat, si temerè, aut lenibus ex rebus incutiat, magis contemni, quam formidari; & perniciè potius parare, quam salutem. Quæ propter excommunicationes illas, quæ monitionibus præmissis ad finem reuelationis, vt aiunt, aut pro deperditis, seu subraclis rebus ferri solent, à nemine prorsus, præterquam ab Episcopo decernantur, & tunc non aliàs, quam ex re non vulgari causam diligenter, ac magna maturitate per Episcopum examinata, qua eius animus moueat, nec ad eas concedendas cuiusuis Secularis, etiam magistratus auctoritate adducatur: sed totum hoc in eius arbitrio, & conscientia sit positum: quando ipsa pro re, loco, persona, aut tempore eas decernendas esse iudicauerit. In causis verò iudicialibus mandatur omnibus iudicibus Ecclesiasticis, cuiuscunque dignitatis existant: vt quodcumque executio realis, vel personalis in qualibet parte iudicij propria auctoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se, tam in procedendo, quam desinendo à censuris Ecclesiasticis, seu interdicto: sed liceat*

eis si expedire videbitur, in causis civilibus ad forum Ecclesiasticum quomodalibet pertinentibus contra quoscunque etiam Laicos per multas pecuniarias, qua locis pijs ibi existentibus, eo ipso, quod exacta fuerint, assignentur, seu per captionem pignorum, personarumque distributionem per suos proprios, aut alienos executores faciendam, siue etiam per priuationem beneficiorum, aliaque iuris remedia procedere, & causas definire. Quod si executio realis, vel personalis aduersus reos hac ratione fieri non poterit, sique erga Iudicem contumacia, tunc eos etiam anathematis mucrone arbitrio suo, prater alias penas ferire poterit. In causis quoque criminalibus ubi executio realis, vel personalis, ut supra fieri poterit, erit a censuris abstinendum. Sed si dicta executioni facile locum esse non possit, licebit Iudici hoc spirituali gladio in delinquentes uti; si tamen delicti qualitas, precedente bina saltem monitione, etiam per edictum id postulet. Nefas autem Saculari sibi cuiuslibet magistratus prohiberi Ecclesiastico Iudici, ne quem excommunicet, aut mandare, ut latam excommunicationem reuocet, sub pretextu, quod contenta in presenti decreto non sint seruata, cum non ad Saculares, sed ad Ecclesiasticos hac cognitio pertineat, & c.

4. Tertio peccant Episcopi excommunicationem ferentes die festo per viam sententiae; quoniam eiusmodi excommunicatio causae cognitionem exigit: quod in die festo fieri non potest, ut in d. c. *Sacro*, & c. *nemo* 2. q. 1. iuncto *sex. in c. fin. de fer.* Dixi, per viam sententiae: quoniam secus dicendum esset si excommunicationem ferant die festo per viam legis, ac statuti; quoniam leges, & statuta condici possunt, nulla praeuia causae cognitione, ut late probat *Sayr. lib. 1. Thes. 7 num. 17. tom. 1.* & nos adnotauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 1. cap. 2. q. 5. num. 42.* vbi ostendimus ritè, ac rectè tertiam Bullam Cænae in die Cænae Domini, etiam si in illa die concurrat festum Annunciationis Beatæ Mariæ Virginis; quoniam dicta Bulla hodie maximè habet vim legis.

5. Quarto peccant Episcopi ferendo excommunicationem contra eum, quem probabiliter nouerint à contumacia non recessurum: siquidem excommunicatio non est purè pœna; sed est pœna medicinalis, ut in c. 1. *de sent. excom. in 6.* Et propterea si post latam censuram videant eum excommunicati potius indurandum, quam à contumacia recedere, debent eum absoluerè, etiam durante contumacia, ad instar optimi Medici, qui si viderit, medicinam infirmo non prodesse, eam omnino subtrahit. Ita *Panor. in c. ab excommunicato, num. 20. de refer. & Sayr. tomo 1. Thesauri lib. 1. c. 3. num. 3. in fin.* quod quidem intelligendum est, vbi discretè, & citra schandalum fieri potest: aliàs non est absoluendus donec persuerat in contumacia, quia tunc licet excommunicatio respectu talis excommunicati non habeat rationem medicinæ. Est tamen medicina respectu aliorum Ecclesiæ membrorum, dum ius exemplo, & pœna, à peccatis cauent, & corriguntur: siquidem resecandum est membrum putridum, ne totum corpus putrescat, & c. *ref. ando, & c. corripiantur, 2. q. 3.*

6. Quinto peccant Episcopi circa iurisdictionem exercendam, non absoluentes ab excommunicatione excommunicatos, qui recesserunt à contumacia, & parati sunt obedire; quoniam excommunicatio est medicina, ut supra diximus.

7. Sexto peccant absoluentes excommunicatos in casibus à iure non permissis, aut in casibus permissis; non tamen pœna satisfactione, & iuramento præstito de parendo mandatis Ecclesiæ. Est tamen verum, quod si quis ab excommunicatione absoluator non præmissis iuramento, ac satisfactione supradictis, non ob id absolutio redditur nulla, ut post alios ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 3. q. 2. q. 17. num. 8.* vbi etiam *num. 9.* probauimus, quod quando quis est absoluendus ab excommunicatione, propter hæresim, debet quoque præmitti abiuratio, ut in c. *ad abolendam, de heret. & c. Ego Berengarius de consecr. d. 2.* Quæ quidem abiuratio remittitur arbitrio Episcopi, vel Inquisitoris in foro exteriori.

8. Septimo peccant Episcopi ferentes interdictum pro re non multum graui. Etenim interdictum cum extensiuè sit pœna excommunicatione maior, eo quod ferri potest in totam aliquam communitatem, Ciuitatem, Prouinciam, ac Regnum, & afficiat etiam innocentes, idcirco exigit peccatum grauius, quam sit inobedientiae peccatum, ob quod ferri potest excommunicatio: & graue dicitur in hac materia non solum illud, quod est peccatum mortale; sed etiam illud, quod pluribus nocet, quatinus non grauius singulis noceat, ut post *Henr. & alios* inquit *Sayr. tom. 1. Thes. lib. 5. c. 11. nu. 2. & 3.* vbi etiam *num. 7.* ait esse obseruandum, ad ferendum interdictum generale loci, personæ, aut multorum non satis esse culpam cuiuscunque; quia ob vnius delictum non conuenit totam Ciuitatem, Populum, Prouinciam, aut Regnum, interdici, nisi id fiat cum speciali licentia Rom. Pontificis, quæ citra magnam difficultatem concedi non solet.

9. Octauo peccant Episcopi non prohibentes notoriè criminolos Sancto Altari ministrare, aut sacris interesse, aut in oratorijs priuatis sacrificio Missæ incompositè, & non deuotè à fidelibus adesse: si in Ecclesijs musicas cum cantu lasciuo non interdiciant; si in eisdem Ecclesijs Sæculares omnes actiones, vana, & profana colloquia, deambulationes, strepitus, & clamores non arceant: si permittant Sacerdotes, & alios alijs, quam debitis horis celebrare, & alia, de quibus *Conc. Trid. sess. 22.* in decreto de obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ. Peccant quoque Episcopi non corrigentes subditorum excessus, iuxta Decretum *Conc. Trid. sess. 6. cap. 3. de reform.* & negligenter se habentes in curandis omnibus, & quibuscumque vitijs commissarum sibi ouium; præsertim in corrigendis concubinarijs, iuxta ea, quæ statuta sunt in *Conc. Trid. sess. 24. de reform. c. 8. & sess. 25. de reform. cap. 14.* Hinc *Diuus Chrysost. hamil. 7.* in imperfecto, ita inquit: *Nos, qui sumus vnius Regionis Pastores, etsi Regiones circumire opus non habeamus; tamen singulas species passionum populi circumire, & considerare debemus, id est diligenter attendere, quo*
qui

qui sunt in populo, qui auaritia morbo laborēt, ut aliquem sermonem de auaritia malo faciant, ad medicamentum sanitatis illius, qui auaritia stimulis agitur. Et illis prouiderē debemus, qui in populo ardentibus libidinis febribus valde laborant. Quemadmodum enim pater familias studiosus scit in domo sua, quid unusquisque necessarium habeat, ita, & Sacerdos singulorum mores, & actus, & conuersationem debet discere, ut quale quibusque medicamentum necessarium fuerit, subministret.

10 Nonō peccant grauissimē Episcopi negligētes in defendenda immunitate Ecclesiastica, cū pro ea tueda, & pro suis ouibus in eorū consecratione iurent animam ponere, ut latē habetur in *Speculo Episcop. sing.* 39. Et ē conuerso possunt de facili peccare, & causa esse nonnullorum scandalorum vsurpantes sibi iurisdictionem Sæcularem, aut Regularium, & aliorum exemptorum: Scriptum est enim, *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Id multoties prouenit non tam ex malitia, quàm ex negligentia studendi, ac ediscendi, quæ pertinent ad iurisdictionem vtriusque fori: aut ex eo, quod non habeant apud se doctos, & idoneos Vicarios, qui sciant, & possint iustē Ecclesiasticam immunitatem, & iurisdictionē tueri, & cunctis debitam iustitiam administrare: & propterea vitra peccata, quæ contrahunt, tenentur quoque reficere omnia damna, expensas, & interesse, quæ occasione prædicta, & ex iustitia indebitē administrata fidelibus, tam Ecclesiasticis, quam Sæcularibus prouenerunt: quoniam qui causam damni dat, damnum dedisse viderur, vulgata iuris regula. Vnde circa rem hanc Episcopi debent esse satis cauti; quia possunt in varias culpas incidere, & in multis restitutioni fieri obnoxij, quæ difficilē postea restituantur.

11 Decimō peccant Episcopi circa iurisdictionem non seruantes, nec seruare facientes Sacros Canones, iuxta ea, quæ habentur ex *Concil. Trid. sess. 25 de reform. cap. 18.* & præcipuē sine causa commutantes vltimas voluntates contra dispositionem Clem. quia contingit. *de Relig. dom. & Conc. Trid. sess. 22. de reform. cap. 6. & sess. 25. de reform. c. 4.* in dicto cap. 6. ita legitur: *In commutationibus vltimarum voluntatum, quæ non nisi ex iusta, & necessaria causa fieri debent, Episcopi, tanquam delegati Sedis Apostolicae, summarie, & extra iudicialiter cognoscant, nihil in precibus, tacita veritate, vel suggesta falsitate, fuisse narratum priusquam commutationes prædictæ executioni demandentur.* In dicto verō cap. 4. sess. 25. ita statuitur, dum de reductione, & commutatione circa Missas celebrandas fit mentio: *Contingit sæpè in quibusdam Ecclesiis, vel tam magnum Missarum celebrandarum numerum ex varijs defunctorum relictis impositum esse, ut illis pro singulis diebus à testatoribus præscriptis nequeat satisfieri, vel elemosynam huiusmodi, pro illis celebrandis, adeo tenuem esse, ut non facile inueniatur, qui velit huic se muneri subire: e. vnde depereunt pia testantium voluntates, & eorum conscientias, ad quos prædicta spectant, onerandi occasio datur. Sancta Synodus cupiens, hæc ad pios vsus relicta, quo ple-*

nus, & utilis potest, impleri; facultatem dat Episcopis, ut in Synodo Diocesana, itemque Abbatibus, & Generalibus Ordinibus, ut in suis Capitulis Generalibus, reditigenter perspecta, possint pro sua conscientia in prædictis Ecclesiis, quas hac prouisione indigere cognouerint, statuere circa hæc, quicquid magis ad Dei honorem, & cultum, atque Ecclesiarum utilitatem viderint expedire; ita tamen, ut eorum semper defunctorum commemoratio fiat, qui pro suarum animarum salute legata ea ad pios vsus reliquerunt. Est tamen verum, quod hodiè per Constitutionem Sanctissimi D. N. D. Urbani Papæ VIII. præfata facultas moderandi Missarum onera fuit sublata Episcopis, ac Generalibus Ordinibus, & reseruata Romano tantum Pontifici, ut patet ex *Constit. 43. §. 1.* quæ incipit, cū sæpè contingat, ubi quamplurimā circa Missarum celebrandarum onera statuuntur.

Qualiter Episcopi peccent circa proprias Ecclesias, ac Dioceses visitandas.

S E C. VII.

S V M M A R I V M.

1. Episcopi negligentes in proprijs Diocesisibus visitandis, peccant. Et quando illas visitare teneantur.
2. Episcopi peccant in visitatione, si immoderatis sumptibus Dioceses grauent.
3. Itemque peccant non visitando Monialium Monasteria, etiam exempta. Adducitur Decr. Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 8.
4. Peccare possunt Episcopi, in visitando Monasteria Monialium, si ea ingrediantur citra necessitatem.

1 **P**eccant primò Episcopi negligentes in visitandis proprijs Diocesisibus. Tenentur enim eas singulis annis, vel ad summum per spatium biennij visitare, ut fuit Decretum per *Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 3.* his verbis: *Patriarchæ, Primates, Metropolitanæ, & Episcopi propriam Diocesim per se ipsos, aut si legitime impediti fuerint per suum Generalem Vicarium, aut visitatorem, si quot annis totam, propter eius latitudinem visitare non poterunt, saltem maiorem eius partem; ita tamen, ut totū biennio per se, vel visitatores suos compleatur, visitare non prætermittat. A Metropolitanis verò, etiam post plene visitatam propriam Diocesim, non visitentur Cathedralis Ecclesia, neque Dioceses suorum Comprovincialium, nisi causa cognita, & probata in Concilio Provinciali, &c.*

2 Secundo peccant Episcopi si in visitatione immoderatis sumptibus Dioceses grauent, aut munera recipiunt, quæ contra prohibentur ex eodem *Conc. de reform. cap. 3.* Quæ tamen facilius, si necessitas succedat, conceduntur prædicti omnes, & singulis, ad quos visitatio spectat, ut patet in huiusmodi, Christianoque zelo

omnes amplectantur, ideoque modesto contenti equitatu famularique studeant, quam celerissime, debita tamen cum diligentia visitationem ipsam absoluerent. Interimque caueant, ne inutilibus sumptibus, cuique graues, onerosae sint, neue ipsi, aut quisquam suorum quidquam procuratorum causa pro visitatione, etiam testamentorum ad pios usus, praeter id, quod ex relictis pijs iure debetur, aut alio quouis nomine; nec pecuniam, nec munus, quodcumque sit, etiam qualitercumque offeratur, accipiant, &c.

Tertio peccant Episcopi non visitando Monasteria Monialium, etiam exemptarum, iuxta dispositionem Conc. Trid. sess. 25. c. 5. & sess. 22. cap. 8. de reform. Imò ad Episcopos quoque pertinet visitatio omnium Monasteriorum commendatarum, etiam exemptorum, ut constat ex d. cap. 8. Conc. Trid. ita decernente: Quaecumque in Diocesi ad Dei cultum spectant, ab ordinario diligenter curari, atque us ubi oportet, prouideri aequum est: propterea commendata Monasteria, etiam Abbacia, Prioratus, & Praepositura nuncupata, in quibus non viget Regularis Observantia, nec non beneficia tam curata, quam non curata, Secularia, & Regularia qualitercumque commendata; etiam exempta, ab Episcopis, etiam tanquam Apostolica Sedis delegatis, annis singulis visitentur: currentque ydem Episcopi congruentibus remedijs, etiam per sequestrationem fructuum, ut qua renouatione indigent, aut restauratione resciantur, & cura animarum, si qua illis vel eorum annexis immineat, aliaque debita obsequia re- & exerceantur, appellationibus quibuscumque, priuilegijs, consuetudinibus, etiam immemorabili tempore praescriptis, conseruatorijs iudicium deputationibus, & eorum inhibitionibus non obstantibus. Et si in eis vigeret observantia Regularis, prouideant Episcopi paternis admonitionibus: ut eorum Regularium Superiores, iuxta eorum regularia instituta debitam viuenti rationem obseruent, & obseruari faciant, & sibi subditos in officio contineant, ac moderentur. Quod si admoniti intra sex menses eos non visitauerint, vel correxerint, tunc ydem Episcopi, etiam ut delegati S. A. eos visitare possint, & corrigere, prout ipsi Superiores possent, iuxta eorum instituta, quibuscumque appellationibus, priuilegijs, & exemptionibus penitus remotis, & non obstantibus.

Quarto peccare possunt Episcopi in visitando Monasteria Monialium, ea ingredientibus citra necessitatem aliquam: id enim est prohibitum per Constitut. Greg. XIII. editam sub die 30. Decembr. 1582. quam refert Steph.

Quaran. in summ. Bullar. vers. Monasteria Monialium, ut supra etiam diximus sess. praecedent. versic. Undecimo peccant Episcopi.

An Episcopi peccent si praedicationis munere non fungantur, vel saltem idoneos Praedicatores deputent in Cathedralibus, & in totius Diocesis Ecclesijs.

SECVIII.

SVMMARIVM.

- 1 Proprium Episcoporum munus est verbum Dei praedicare. Adnotatur Decr. Concil. Trid. sess. 24. de reformat. cap. 4.
- 2 Peccant Episcopi, si praedicandi facultatem gratis non concedant.
- 3 Episcopi videntes, Praedicatores errores disseminare, & scandala, peccant si eis praedicationem non interdiciant.
- 4 Peccant etiam Episcopi, non prohibentes praedicare Regulares, extra Claustra viuentes, vel Presbyteros Saculares, sibi non notos, an sint moribus, & doctrina probati.
- 5 Peccant Episcopi, qui Praedicatores in suis Diocesis discretionem vix contendunt, & ipsi quoque non vtuntur. Et dicuntur huiusmodi Praedicatores Canes muti, non valentes latrare.
- 6 Praedicatores ea docere debent, qua ab Auditoribus valeat intelligi, vitiumque est secreta mysteria reuelare indignis.
- 7 Praedicatoris stipendium, & expensa à quibus debeantur, remissiuè.

Ad hanc rem responderetur affirmatiuè: nam cum proprium Episcoporum munus sit Dei verbi praedicatione, id expressè praecipitur per Conc. Trid. sess. 24. de reformat. cap. 4. his verbis: Praedicationis munus, quod Episcoporum praecipuum est, cupiens Sancta Synodus, quo frequentius possit ad fidelium salutem exerceri, Canones alias super hoc editos, sub felici recor. Pauli III. aptius praesentium temporum vsui accomodando, mandat, ut in Ecclesia sua ipsi per se. aut legitime impediti fuerint, per eos, quos ad praedicationis munus assumunt: in alijs autem Ecclesijs per Parochos, siue ipsi impediti per alios ab Episcopo impensis eorum, qui eas prestare, vel tenentur, vel solent, deputandos in Ciuitate, aut in quacumque parte Diocesis censent expedire, saltem omnibus Dominicis, & solemnibus diebus festis; tempore autem ieiuniorum Quadragesima, & Aduentus Domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, Sacras Scripturas, Diuinamque legem annuncient, & alias quotiescumque id opportunè fieri posse iudicauerint. Moneaturque Episcopus populum diligenter, teneri, unumquemque Parochia sua interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum eorum verbum Dei. Id quoque ab eodem Conc. fuit decretum sess. 5. de reformat. c. 2. Vbi quoque interdicitur Regularibus cuiuscumque Ordinis praedicatione, etiam in proprijs Ordinis Ecclesijs, citra Episcopi ordinarij expressam licentiam; & nisi

& nisi à suis Superioribus de vita, moribus, & scientia examinati, & approbati fuerint, ac de eorum licentia. Quibus adde ea, quæ circa rem hanc latè habentur per *Barbos. de offic. & potest. Episc. alleg. 75. per tot.*

Peccant tamen Episcopi si prædicandi facultatem gratis non concedant, quoniam id per dictum *Conc. d. sess. 5. c. 2.* expressè cauetur, in illis verbis: *Ipsam tamen licentiam gratis Episcopi concedant.* Quæ verba cum sint præceptiua proculdubio obligant sub lethali culpa, vt latè de hac re egimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 3. §. 8. q. 2. sub num. 29. vers. Secundo probatur.*

Item peccant Episcopi si videntes Prædicatores errores, aut scandala disseminare in Populum, prædicationem eis non interdant: & si hæreses prædicauerint, contra eos secundum iuris dispositionem, aut loci consuetudinem nõ procedant; etiam si Prædicatores exempti sint; quoniam tunc Episcopi contra eos procedere possunt, tanquam Sedis Apostolicæ delegati, vt habetur in *d. sess. 5. c. 2.* vbi è contra præcipit, vt Episcopi curent, ne quis Prædicator, vel ex falsis informationibus, vel aliàs calumniosè vexetur.

Item peccant Episcopi non prohibentes prædicare Regulares extra claustra viuentes; vel Præsbyteros Sæculares, nisi ipsi noti sint, & moribus, atque doctrina probati; etiam quorumlibet Priuilegiorum prætextu, donec ab ipsis Episcopis super ea re Sancta Sedes Apostolica consulatur, vt in *d. c. 2. Conc. Trid.* vbi etiam decernitur, ne Quæstores eleemosynarij, seu quæstuarij cuiuscunque conditionis existant, nec per se, nec per alios prædicare præsumant; aliàs ab Episcopis arceantur, priuilegijs quibuscunque non obstantibus.

Rursus peccant Episcopi, qui Prædicatores in suis Diœcesibus discretione vti contendunt, & ipsi quoque non videntur contra ea, quæ habentur ex *D. Gregorio p. 2. sui Pastoralis c. 4.* de quo in *c. 1. d. 43.* ità se habente: *Sit Rector discretus in silentio, vtilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ità indiscretum silentium eos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sapè nanque Rectores improuidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui liberè recta pertimescunt, & iuxta veritatis vocem nequaquam iam gregis custodia, pastorum studio, sed mercenariorum vice deseruiunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc nanque eos per Prophetam Dominus increpat, dicens, Cane muti non valentes latrare, &c. Sunt enim verba prædicationis etiam persecutoribus conferenda, vt habetur ex *Anacleto*, de quo in *c. 3. d. 43.* d. his verbis: *Scimus autem multos ob id infestare Doctores, vt eos perdant, & placita propria voluntatis adimpleant. Non propterea tamen Doctores (iniquitatum vires suppetunt) à recta emulatione, & bona intentione recedere debent scientes, quia Beati, qui persecutionem patiuntur, propter iustitiam. Etenim æternæ damnationis pœnam incurrit Prædicator, qui semen Diuini Verbi non spargit, vt inquit *rex. in cap. dispensatio d. dist. 43.* ità decernens: *Dispensatio***

*est nobis cælestis seminis iniuncta, va si non sparserimus. Quod tam electionis vas formidet, & clamet, quanto magis cuiuslibet exiguo metuendum est. Proinde sicut non leue discrimen incumbit Pontificibus siluisse pro diuinitatis cultu, & Ecclesia correctione, quod cõgruit; ita his (quod absit) non mediocre periculum est, qui cum debeant parere, despiciunt. Illud autem valdè aduertere debent Prædicatores, qui prædicationis munere funguntur, quod habetur ex *Diu. Ambr. ser. 2. in Psal. 118. vers. Abscõdi eloquia tua; dum ait, Pariter quoque obieruare debet Sacerdos, vt indignis, & non intelligentibus secreta mysteria sua prædicatione releare incipiat. Qui enim ea docet, quæ ab Auditoribus nõ valent intelligi, non ad eorum vtilitatem, sed ad sui ostentationem facit. Vndè in expositione, *Beati immaculati*, dicitur, vitium est secreta mysteria vulgare indignis: quod fit, vel loquacitate incauta dum sine iudicio volat irrevocabile verbum, vel adulatione, vt ei placeat, cui secreta reuelat, vel iactatione scientiæ, vt plura scire videatur. In quibus omnibus profecto datur intelligi, quanta debeat esse discretio in prædicatione Sacerdotis: qua si forte caruerit, tanquam torto naso Sacerdotalis officij iudicatur indignus.**

Quo verò ad stipendium, & expensas Prædicatoris à quibus debeantur ultra ea, quæ supra adnotauimus ex *Conc. Trid.* vide omninò *Barbos de offic. & potest. Episc. alleg. 75. nu. 10. cum plurib. seq. vbi num. 20.* circa Prædicatores Regulares, inquit etiam, quòd decretum *Conc. Trid. sess. 24. de reformat. cap. 4.* vbi habetur ne Regulares etiam in Ecclesijs suorum Ordinum, contradicente Episcopo prædicare præsumant, intelligendum esse de illo tempore, & hora, qua Episcopus prædicare voluerit, aut coram se facere solemniter prædicare, non autem aliàs, ne sibi ipsi contraire videatur, dum primò scilicet *sess. 5. de reformat. cap. 2.* concedit, Prædicatores Regulares prædictos in Ecclesijs suorum Ordinum cum sola Episcoporum benedictione posse prædicare; etiam non habita expressa licentia.

Episcopi qualiter peccent in beneficijs conferendis.

S E C. I X.

S V M M A R I V M.

- 1 Quibus modis Episcopi peccare possint.
- 2 Si ex indigni promotione aliquod damnum proueniat Ecclesia veniet ei restituendum ab erectoibus ex debito iustitia.
- 3 Potest prætermitti electio dignissimi, vt dignior eligatur, omisso digno, si aliter electio non feret.
- 4 In beneficiorum collatione peccant Episcopi, si ea conferant illegitimis, quamuis aliàs dignis, & idoneis.
- 5 Non potest Episcopus dispensare cum illegitimis, vt in Ecclesia eorum patris beneficium obtinere possint.
- 6 Peccant etiam Episcopi, si beneficium conferant excommunicato, suspensò, siue interdicto antè absolutionem.

An

An sit valida promissa facta à Papa, vel eius legato in fauorem excommunicati, cum clausula absolutionis à censuris, ad effectum gratia dumtaxat consequendum.

7 *Plura beneficia præsertim Curata, si uni, & eidem conferant Episcopi, peccant.*

An peccent si ratione tantum consanguinitatis alicui conferant beneficium.

8 *Clericis coniugatis si Episcopi beneficia conferant, peccant, incapaces enim sunt beneficiorum Ecclesiasticorum sales Clerici.*

IN hac re recolenda sunt, quæ supra adnotauimus disp. 4. sec. 7. & 8. & disp. 5. sec. 2. 3. & 4. Possunt igitur Episcopi peccare, primò in collatione beneficiorum conferendo illa, vel indignis, vel dignis, omiſſis dignioribus, iuxta ea, quæ cumulauimus d. disp. 4. sec. 8. Quibus adde Conc. Trid. sess. 24 c. 18. de reform. & c. 1. ità se habens: *Omnes verò, & singulos, qui ad promotionem præfidorum quodcumque ius quacumque ratione à Sede Apostolica habent, aut alioquin operam suam præstant, nihil in ijs pro præſenti temporum ratione innouando horretur, & monet: ut in primis meminerint, nihil se ad Dei gloriam, & populorum salutem utilius posse facere, quàm si bonos Pastores, & Ecclesie gubernanda idoneos promouere studeant, eosque alienis peccatis communicantes, mortaliter peccare; nisi quos digniores, & Ecclesia magis utiles ipsi iudicauerint, non quidem præcibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus; sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curauerint, &c.* Ex quibus Concilij verbis colligitur primò, quòd eligere bonos Pastores cedit in maximam utilitatem Ecclesie; & Dei gloriam. Secundò, quòd eligentes, seu præficientes indignos, dicuntur alienis peccatis communicare. Tertio, quòd mortaliter peccat non solùm, qui præficit indignum; sed etiam qui præficit dignum, omiſſo digniori. Quarto, quòd beneficia non sunt conferenda præcibus, humano affectu, vel suggestionibus ambientium. Quintò, vt in ipsis beneficijs cõferendis habeatur ratio meritorum eorum, qui sunt præficiendi: aliàs conferens mortaliter peccat; quia beneficia iustituta sunt, vt præmia præfidorum; & propterea ex iustitia debentur dignioribus, vt ostendimus d. sec. 8. Quibus adde, quæ dicemus infra, disp. 15. sec. 33. vers. Quarto peccant.

Imò si ex electione, seu promotione indigni aliquod damnum proueniat Ecclesie ex debito iustitiæ venit ei reficiendum ab Electoribus, seu præficientibus; quia qui causam damni dat, damnum dedisse videtur: secus autem dicendum est, si ex electione digni, omiſſo digniori, detrimentum aliquod patiatur Ecclesia; quoniam tunc Electores non obligantur illud reficere, vt habetur ex Conar. in regula peccatum, p. 2. §. 7. num. 2. Reginal. lib. 30. sua prax. num. 196. quos refert, & sequitur Molfes. par. 1. sue summ. tr. 6. cap. 6. num. 64. Est tamen verum, quòd ipse Molfes. num. 65. & seq. ex communi putat Concil. Trid. loqui de beneficijs curatis: & propterea, id quòd diximus locum sibi vendicare in beneficijs animarum curam annexam habentibus dumtaxat; nisi beneficium simplex ex sua institutione fundatum esset, cum speciali

facto, vt non conferatur, nisi dignioribus: aut beneficium conferatur per concursum: vel denique tractaretur de electione Prælatorum Regularium; quia his casibus non potest citra lethalem culpam præferri dignus digniori. Potest tamen prætermitti electio dignissimi, vt eligatur dignior, omiſſo digno, si aliter non fieret electio, vt supra adnotauimus d. sec. 8. & habetur ex Molfes. loco citato, post Vasq. & alios, num. 72. & 73. vbi num. 74. 75. & plur. seq. id limitat in electionibus ad beneficia simplicia, vel etiam curata faciendis de ijs, qui sunt in gremio Ecclesie; quoniam tunc factis est si eligatur dignus: quòd quidem procedit præcipuè vbi beneficium est fundatum, vt detur aliquibus de tali familia: vel quando dignitas melioris parum excederet, aut cum minus digno cõcurrerent aliquæ circumstantiæ publicæ utilitatis, pietatis, vel misericordiæ; vel quia non potest haberi dignior. Quis autem dicatur dignior declarauimus supra d. sec. 8.

Secundò Episcopi peccant in collatione beneficiorum, si illegitimis ea conferant, quamuis aliàs digni, ac idonei sint: & hoc etiam si legitimi sint per rescriptum Principis: siquidem legitimi per rescriptum Principis non sunt legitimi ad beneficia Ecclesiastica obtinenda, cù ad beneficia Ecclesiastica solus Romanus Pontifex legitimandi facultatem sibi reseruauerit, vt habetur ex Azor. p. 2. instit. moral. lib. 6. c. 3. §. 21. & seq. Garz. p. 7. de benefic. c. 2. Vasq. eod. tr. c. 3. §. 1. dub. 3. & Molfes. p. 1. sue summ. tr. 6. c. 7. num. 17. vbi num. 18. id limitat, si eiusmodi illegitimi sint probatæ vitæ: nam tunc potest Episcopus cum illis dispensare, vt promoueantur ad minores ordines, & vnum possint habere beneficium simplex, cui annexa non sit cura animarum; nisi adesset statutum in contrarium in aliqua Ecclesia iuratum, & approbatum à Romano Pontifice. Idem dicendum est de filijs illegitimis volentibus obtinere beneficium in Ecclesia patris eorum: nam cum ijs non potest Episcopus dispensare, vt est rex in c. cum decorum, de fil. presbyr. Garz. d. p. 7. c. 3. numer. 6. & Molfes. loco citato, num. 19. & 20. contra Angel. Sylu. & alios contrarium sentientes, post mortem patris. Quòd verum esse putat, idem Garz. ibi, vt non solùm immediatè, sed etiam mediatè excludatur filius illegitimus à beneficio paterno: aut in eadem Ecclesia, in qua pater beneficium habet: item à pensione, quam in eodem beneficio, vel in eadem Ecclesia obtinebat pater, etiam si filij illegitimi procreati fuerint antequam pater eorum esset Clericus. Imò hoc idem dicendum esset, si dispensati fuerint ad ordines: quoniam legitimatus ad ordines nõ censetur dispensatus ad beneficia; sicut dispensatus ad vnum beneficium nominatim, non cõsetur dispensatus ad aliud; nisi dispensatus esset à Romano Pontifice ad obtinendum beneficiũ vagum, vt rectè docet Vasq. d. §. 1. dub. 3. & Molfes. vbi supra, num. 21.

Tertio peccant Episcopi in collatione beneficiorum, si ea conferant excommunicato, suspensio, aut interdicto antè absolutionem: nam, quamuis eiusmodi personæ essent, aliàs idoneæ, ac dignæ; nihilominus donec censura sunt alligatæ, sunt indignæ, & collatio eis facta est irrita,

ta, vt habetur ex *Garz. loco citato num. 14.* sufficit tamen absolutio ad effectum consequendi beneficium dumtaxat, nisi excommunicatio esset referuata, à qua nõ possent absolueri Episcopi, vt habetur ex eodem *Garz. p. 7. c. 13. nu. 71. & seq. tom. 2.* Prouisio autem facta in fauorem excommunicati à Papa, vel Legato cum clausula absolutionis à censuris ad effectum gratiæ, dumtaxat consequendum, in litteris Apostolicis apponi solita, per illa verba, teque à quibusuis, &c. est simpliciter valida, cum facultatem habeant absoluedi à quibuscunque censuris: verum huiusmodi clausula non prodest Infordescentibus: nec sic absolutus poterit celebrare, nec Diuinis interesse, nec alia facere: nec facit fructus suos beneficii collati, vt latè *Garz. loco citato, num. 59. cum plur. seq. vbi etiam nu. 79.* inquit, quod eiusmodi absolutio non prodest excommunicato, si Episcopus scienter eo modo absolutionem impenderit. Quod tamen quomodo procedat, latissimè ipse *Garz. declarat, clausulam illam sufficienter explicans.*

7 Quartò peccant Episcopi, si plura beneficia, præsertim curata, ac incompatibilia vni, & eidem personæ conferant, vt in *Conc. Trid. sess. 24. cap. 17.* Quibus adde, quæ supra cumulaui-
mus *disp. 4. sec. 7.* vbi de hac re latè tractauimus, etiam quoad alia beneficia, quæ curata non sunt, & exigunt residentiam.

Quintò peccant Episcopi, si ratione consanguinitatis tantùm alicui beneficium conferant, iuxta ea, quæ habentur in *Conc. Trid. sess. 25. cap. 1.*

8 Sextò peccant Episcopi in conferendis beneficijs Clericis, qui vxorem duxerunt: siquidem Clerici coniugati sunt incapaces beneficiorum Ecclesiasticorum, & non nisi stipendiũ habere possunt in aliqua Ecclesia sine titulo, vt in *cap. 2. de Cler. coniug.* Et quamuis aliqui velint, posse cum illis dispensare Episcopum ad obtinendum beneficium simplex, quando beneficium exigit tantùm exercitium minorum ordinum, nec adsit Clericus, qui eo fungi possit officio, iuxta ea, quæ habentur ex *Conc. Trid. sess. 23. de reform. c. 17.* nihilominus *Molles. post alios p. 1. sua summ. tr. 6. c. 7. num. 27.* tutius esse ait in omni casu obtinere dispensationem à Summo Pontifice.

An Episcopi peccent testamenta condentes.

S E C. X.

S V M. M A R I V M.

- 1 Multipliciter disputari potest hac cõtrouersia.
- 2 Episcopi, ex Clericis regularibus creati, aut ex Monachis citra culpam testamentum condere non possunt.
An eximatur ab obligatione trium votorum Episcopus ex regularibus, & Monachis factus.
- 3 Episcopus Religiosus, licet in morte disponere non valeat de bonis, quocunque titulo acquisitis, in vita tamen disponere potest, sicut quilibet Episcopus, aut beneficiarius Sæcularis.
- 4 Episcopus Religiosus, & quilibet Regularis

quamuis testamentum condere non possunt, testamentum tamen ante professionem conditum, valent reuocare.

- 5 De licentia Sum. Pontificis potest Episcopus Religiosus testari, & in morte disponere.
- 6 Non est necesse, vt Episcopus Religiosus pro obtinenda dispensatione testandi exprimat duplex impedimentum, Religionis scilicet, & Episcopatus, & quando.
An exiprot licentia testandi Episcopis concessa morte Pontificis.
- 7 In concessionibus gratiosis non finiuntur morte concedentis.
- 8 Testamentum tunc dicitur cum effectu celebratum, quando morte confirmatur.
- 9 Episcopi creati ex Clericis Sæcularibus, de bonis intuitu suarum Ecclesiarum testari nequeunt absque Rom. Pontificis licentia.
- 10 Contraria consuetudo in hoc omnino improbat.
- 11 Episcopi de bonis, intuitu Ecclesie acquisitis disponere nequeunt, siue quæ sita sint vere, siue presumptiue.
- 12 Omnes alij beneficiarij de bonis, intuitu Ecclesie acquisitis disponere nequeunt.
- 13 Beneficiarij, & si nequeant de his bonis testamentum condere, possunt tamen per viam elemosyna aliquam moderatam donationem facere.
- 14 Beneficiarij Sæculares, qui Episcopi non sunt, possunt de bonis intuitu Ecclesie quæ sita testari, & quomodocunque disponere, vbi laudabilis, & rationalis exaret consuetudo testandi à beneficiarijs de huiusmodi rebus.
Qua consuetudo vigit in Hispania.
- 15 Hac testandi consuetudo, licet in Episcopis improbetur, si tamen noua proponatur causa, ex qua rationalis fiat, etiam in Episcopis induci poterit.
- 16 Episcopi, ex Clericis Sæcularibus creati, ex bonis aliunde quæ sita, quam Ecclesia intuitu, ad libitum disponere possunt, tam in vita, quam in morte.
- 17 Non solum si bona patrimonialia sint, et aliàs donata, sed etiam si sint suo labore, & industria quæ sita, licet ratione Ordinis, non tamen prætextu Episcopatus, vel honorum Ecclesie possunt Episcopi, alijque beneficiarij ad libitum disponere.
- 18 Episcopi, & ceteri beneficiarij, & si de prædictis bonis ad libitum possint disponere, nequeant tamen citra culpam prædicta bona conseruata, & quæ sita intuitu Ecclesie in usus profanos expendere.
- 19 Nemo cogitur proprijs militare stipendijs.

1 A D tituli explicationem est adnot. quòd hæc cõtrouersia potest disputari multipliciter, primò de Episcopis ex Clericis Sæcularibus creatis: Secundò de Episcopis, ex Clericis Regularibus, seu ex Monachis factis: Tertio disputari potest de bonis, de quibus volunt Episcopi testari, an patrimonialia sint, an eis donata, aut quouis alio modo comparata, an ex fructibus eorum Ecclesiarum acquisita, vel tandem mixta. De his omnibus in hac sectione breuiter agemus, rem ipsam totam per sequentes conclusiones determinantes. Pro eisdem rei determinatione sit igitur.

PRI.

PRIMA CONCLUSIO.

2 **E**piscope ex Clericis Regularibus, aut ex Monachis creati non possunt citra culpam testamentum condere, siue velint disponere de bonis patrimonialibus, donatis, aut quocunque alio titulo sibi prouentis; siue velint disponere de bonis ex fructibus earum Ecclesiarum acquisitis. Hæc conclusio est communis, quam post alios probat *Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 114. num. 29.* Etenim Episcopus ex Regularibus, & Monachis factus non eximitur ab obligatione trium votorum: & propterea non potest habere proprium, cum arbitrium proprium subiugarint alterius ditioni, vt in *c. quorundam de elect. in 6.* Vnde quicquid acquirit, suæ Ecclesie acquirat cum sola administratione, vt in *cap. statum, 18. q. 1. in fine, c. cum olim, si 2. de priuile. Glosa in cap. quia tua, 12. q. 1. in princ. Imola in c. 1. col. 7. de testam. Grass. p. 1. decis. lib. 2. cap. 58. num. 10. 11. & 12. Azor. ro. 1. instit. moral. lib. 12. cap. 10. q. 6. Nauar. com. 4. de Regular. nu. 6. Eman. tom. 2. q. 58. ar. 6. & tom. 3. q. 69. ar. 4. & 2. liq. quamplurimi, quos refert, & sequitur *Barb. loco citato, & num. 20.* vbi id ampliatur, etiam si in dubio essemus: & limitat, nisi constet alteri voluisse acquirere, pro qua re allegat *Rot. in vna Vercollen. donat. 28. Junij 1610. coram Cardinali Ludouiso, postea Sum. Pontifice.* Administratio autem morte finitur, ex qua testamentum incipit valere: ergo tali Episcopo non est integrum disponere post mortem, quod fit per testamentum, vt habetur ex eodem *Barb. ibidem, num. 21.**

3 Limitatur tamen hæc conclusio, vt Episcopus Religiosus, licet non possit disponere in morte de bonis quocunque titulo acquisitis; nihilominus in vita potest de illis disponere, sicut quilibet Episcopus, aut beneficiarius secularis. Ita *Cardin in Clem. 2. vers. Sed, & tales, not. 1. de vit. & honest. Cler. Nauar. de red. Eccles. q. 1. num. 81. in 1. edit. monitu 8. & conf. 70. num. 4. sub tit. de Regular. in antiq. Rot. dec. 216. num. 13. p. 2. in nonis. Grass. p. 1. Suar. dec. lib. 3. cap. 5. num. 43. & alij apud *Barb. loc. cit. num. 21.**

4 Secundò limitatur, vt quamuis Episcopus Religiosus, sicut, & Religiosus beneficiarius non possint disponere, nec testamentum condere in morte, vt supra ostendimus; possunt tamen testamentum conditum ante professionem reuocare, vt habetur ex *Genzen. in pract. Eccl. q. 263. num. 4.* quem refert, idem *Barb. loco cit. paulò supra relato.*

5 Tertiò limitatur, vt Episcopus Religiosus de licentia Rom. Pontificis possit testari, & in morte disponere - Ita in praxi seruari testatur, *Nauar. cum alijs, quos allegat in c. non dicatis, à num. 57. 12. q. 1. Azor. p. 1. inst. moral. lib. 12. c. 9. q. vltima, Sanch. de præcep. Dial. lib. 7. cap. 8. à num. 4. tom. 2. & alij apud *Barb. vbi supra 23.* Non tamen arbitror posse Romanum Pontificem concedere eiusmodi licentiam, citra culpam, si nulla adsit rationabilis causa concedendi eiusmodi licentiam, cum non valeat citra culpam absque iusta, ac rationabili causa dispensare, præsertim in iure Diuino, quo iure*

est obseruantia voti, vt patet ex ijs, quæ supra adnotauimus *disp. 4. sec. 4.* Non enim Episcopi, & beneficiarij Religiosi liberi efficiuntur à tribus votis substantialibus, vt supra diximus. Imò peccant, si non deferant habitum Religionis; quoniam per supradictam rationem Episcopus, & beneficiarius ex Religiosis promoti, adhuc remanent Religiosi, qui tales dicuntur, maximè per tria vota substantialia, quæ emittunt.

6 Non tamen puto necesse esse, vt Episcopus Religiosus pro obtinenda dispensatione testandi, exprimat duplex impedimentum, dicens se esse Religiosum, & Episcopum; nisi in casu, quo talis Episcopus vellet testari de bonis acquisitis intuitu Ecclesie; atque idè si vellet de omnibus patrimonialibus, vel propria industria acquisitis per testamentum disponere, satis erit explicare, se esse Religiosum; siquidem huic testandi facultati non Episcopalis status, sed solus Religiosus obstat, vt rectè docet *Sanch. lib. 6. Decal. cap. 6. num. 11. Couar. in cap. cum ex officij, num. 8. de testam. & Barb. d. alleg. 114. num. 24.* vbi etiam *num. 25.* contra non nullos defendit, quòd licentia testandi à Rom. Pontifice Prælaus concessa, morte Pontificis, re integra non expirat, vt habetur etià ex *Sanch. lib. 3. de matr. disp. 28. num. 82.* & ita fuit decisum in *Rot. Rom. in vna Placentina facultatis testandi 24. Ianuar. 1578. coram R. P. D. de Rub. & testatur Aloy. Ricc. in praxi aurea resol. 386.* Ee idem dicendum putant de Episcopo, qui vigore facultatis testandi vellet primum testamentum reuocare, & condere secundum. Etenim in concessionibus gratiis, prout distinguuntur à litteris iustitiæ, regula est, vt non finiantur morte concedentis, vt in *l. vlt. ff. de constit. Princ. & cap. super gratia, de offic. deleg.* Vnde concludunt, vt licet concedens facultatem testandi huiusmodi Episcopis moriatur, adeò dicta facultas non expirat, vt testamentum semel factum possit eius vigore reuocare, & nouum condere toties, quoties, voluerint. Horum fundamentum illud potissimum esse ait, idem *Barb. loco citato, num. 26.* quòd verba cuiuscunque dispositionis, licet maximè odiosæ in dubio cū effectu sunt intelligenda, *arg. tex. in c. relatum, 4. ver. Cum igitur, de Cler. non resid. iunctis ijs, quæ habentur ex Felino in c. inter ceteras, nu. 8. de reser. & Hyppolito in l. qui falsam, nu. 34. ff. de fals.* At testamentum tunc dicitur cum effectu celebratum, quando morte confirmatur, et immobile perseverat, vt in *c. cum Martha, de celebr. Miss. atque idè non primum, sed secundum, cum quo testator moritur, dicitur cum effectu testamentum. Plura alia cumulat *Barb. ibidem, num. 27. cum plur. seq.* qui probat idem dicendum esse in donatione causa mortis: & quæ de Episcopis Religiosis egimus, extendit etiam ad beneficiarios Religiosos, hi enim non possunt, nisi viuentes aliquid moderatè donare; aliàs si immoderatas donationes facerent in egritudine maximè, etiam sub prætextu elemosynæ, tales donationes non essent citra suspicionem fraudis.*

SECUNDA CONCLUSIO.

9 **E**piscope ex Clericis Sæcularibus creati, de bonis intuitu earum Ecclesiarum acquisitis citra culpam non possunt testari absque Romani Pontificis facultate. Hæc conclusio est communis, & patet ex *tex. in c. presenti de offic. ordin. in 6. de elect. in 6. c. quia sæpe, c. Episcopus 12. q. 1. & Clem. statutum, de elect.* cum alijs relatis à *Barb. de offic. et potest. Episc. allegat. 114. num. 5.* qui ait, id esse interdictum supradictis Episcopis non ex eo, quòd non comparent dominium bonorum intuitu Ecclesiarum comparatorum; quoniam dictorum bonorum dominium comparant; sed ex pura dispositione iuris Canonici. Nec valet argumentum, non potest testari, vel non potest alienare; ergo non est dominus, ut in *l. non idè minus, ff. de reinend. l. penul. & per totum, Cod. qui testam. facere poss. & in inst. quib. non est permissum facere testam. per totum.*

10 Ampliatur hæc conclusio primò, ut ad eòs Episcopi de bonis acquisitis intuitu Ecclesiarum non possint testari, ut còtraria consuetudo omninò improbetur, ut in *d. c. quia sæpe, & in d. Clem. statutum.*

11. Secundò ampliatur, ut Episcopi de bonis intuitu Episcopatus quæsitis non possint dispendere, siue quæsitæ sint verè, siue præsumptivè, ut per *Barb. d. alleg. 114. num. 9. cum plur. seq. vbi late declarat, quando censeantur bona intuitu Ecclesiarum acquisita. Et distinguit, quòd aut constat, Episcopum bona tempore suæ promotionis: aut constat, non habuisse: aut iustus in dubio. Primò casu non præsumuntur quæsitæ intuitu Ecclesiarum, cum præsumatur pro possessore. Secundò verò casu, præsumuntur quæsitæ intuitu Ecclesiarum. Et idem dicendum esse probat tertio casu; nisi constet de tenuitate beneficii, & diuitijs Clerici in Episcopum promoti.*

12 Tertio ampliatur eadem conclusio, ut locum habeat in omnibus alijs beneficiarijs, ut patet ex iuribus supra relatis, & rectè declarat *Barb. d. alleg. 114. num. 3. & infra latius dicemus limit. 2.*

13 Sic ampliata, limitatur dicta conclusio, ut quamvis Beneficarij non possint de bonis intuitu Ecclesiarum acquisitis testamenta conderere; possunt tamen aliquam moderatam donationem de illis facere, non per viam ultimæ voluntatis, ac donationis causæ mortis; sed per viam elemosynæ. ut in *cap. ad hac, vers. Viuentes, de testam. dixi, Moderatam donationem, quia immoderatas donationes de dictis bonis facere non valent, citra præsumptionem fraudis, ut in d. cap. ad hac, & late Barb. loc. cit. num. 35.*

14 Secundò limitatur, ut licet Episcopi, de quibus agitur, non possint de bonis intuitu Ecclesiarum quæsitis testari, non obstante quacumque consuetudine; nihilominus beneficiarij Sæculares, qui Episcopi non sunt, possunt testari, & causa mortis dispendere quocumque modo, etiam de bonis quæsitis intuitu Ecclesiarum, si alicubi extaret laudabilis, ac rationabilis consuetudo testandi à beneficiarijs de eiusmodi rebus. Etenim, quamvis in Episcopis talis consuetudo

reproberetur, ut supra ostendimus *ampl. 1. in beneficiarijs autem, Episcopis inferioribus expressè approbatur, ut in d. c. presenti, de offic. ordinar.* Et hanc consuetudinem testandi habere beneficiarios Episcopis inferiores in Hispania: & illis ab intestato consanguineis succedendi, etiam bonis intuitu Ecclesiarum acquisitis, testatur *Couar. in cap. cum ex officij, num. 9. de testam. Navar. in Man. cap. 25. num. 129. Aloys. Ricc. in collect. decis. p. 5 collect. 1718. & alij, quos refert Barb. d. alleg. 114. num. 6. 7. & 8. vbi d. num. 6. id limitat, nisi dicta bona comparata sint sub nomine, & ad opus Ecclesiarum. Est tamen verum, quòd licet in Episcopis talis consuetudo improberetur; si tamen noua causa proponatur, ex qua rationabilis fiat consuetudo, etiam in Episcopis, tunc consuetudo testandi posset induci, etiam quoad Episcopos: nam, etsi valdè sit controuersum inter Doctores, an noua consuetudo, valeat introduci, quando per legem aliquam in specie reprobata reperitur, verior, ac magis recepta est sententia eorum, qui tenent partem negatiuam regulariter; nisi noua causa proponatur, ex qua rationabilis reddatur: in casu autem nostro talis noua testandi consuetudo, quoad Episcopos de bonis intuitu Ecclesiarum acquisitis, non est adhuc introducta, nec introducetur; quoniam numquam extitit, nec extare potest rationabilis causa eam introducendi. Ita *Barb. loco citato, num. 8. vbi n. 16. quæ dixit de supradictis Episcopis extendit ad Episcopos translatos.**

TERTIA CONCLUSIO.

16 **E**piscope ex Sæcularibus Clericis creati de bonis aliunde acquisitis, quàm intuitu Episcopatus, possunt ad libitum testari, atque idè ad libitum dispendere, tam in vita, quàm in morte, itaut de illis possit etiam maioratum facere, citra omnem Rom. Pontificis licentiam. Hæc conclusio est communis, quam tenent *Mart. de iurisd. p. 4. casu 24. num. 3. Cardoso in praxi iudic. vers. Episcopus, num. 55. Barb. de potest. Episc. alleg. 114. num. 9. & alij. Probatur, quoniam Episcopi ex Clericis Sæcularibus creati habent dominium dictorum bonorum, & nullo iure eis prohibetur dispendere de eiusmodi bonis in vita, nec in morte: ergo cum nulla lege prohibeantur, possunt citra omnem culpam dispendere, & de ipsis testari. Tantò fortius, quoniam Episcopi Sæculares acquirunt dominium fructuum bonorum, quos acquirunt etià intuitu Ecclesiarum, sicut omnes alij beneficiarij, itaut si beneficiarij vanè, ac malè consumentes fructus beneficiorum, non teneantur ad restitutionem, quamvis peccent mortaliter, non contra iustitiam, sed contra charitatem, seu misericordiam, si in notabili quantitate id facerent, & excessus esset magnus, ut post alios probat, idem *Barb. loco citato, sub num. 4. vbi num. 5. addit quoque, quòd Episcopi, & beneficiarij Sæculares in tantum prohibentur testari de bonis intuitu Ecclesiarum quæsitis, in quantum ipsis est ex lege Canonica inhibendum: aliàs, ut Episcopi, & beneficiarij Sæculares possent etiam de huiusmodi bonis ad libitum dispendere.**

17 Ampliatur hæc conclusio, ut Episcopi, & beneficiarij

beneficarij ad eorum libitum testari, & dispo-
re valeant de supradi&is bonis aliunde quæsi-
tis, quam intuitu Ecclesiarum, non solum si pa-
trimonialia sint, & aliàs donata; verum etiam
acquisita suo labore, & industria, licet ratione
ordinis, non tamen prætextu Episcopatus, vel
honorum Ecclesiæ; qualia sunt, quæ Episcopus
acquisiuit, vt Vice Rex, vel ab illis capit, qui
ad ordines promouentur, stipendium, & illud,
quod Cardinales accipiunt à Rom. Pont. fice
ratione Cardinalitij galei, vt per *Doct. com-*
muniter in aurb. licentiam, C. de Episc. & Cler-
Conar. in cap. 1. de testam. num. 11. Nauar. de
redit. q. 1. monito 19. num. 1. Clar. §. testamentū,
q. 27. num. 3. Molina lib. 2. cap. 10. num. 27. &
alios, quos refert, & sequitur, idem Barb. dist.
alleg. 114. sub num. 10. vbi num. 11. quoque
enim plurib. seq. late declarat, quando bona cen-
seantur intuitu Ecclesiæ acquisita: & tandem
monet, vt in ea re omnis dubietas tollatur, vt
debeat Episcopus tempore, quo Episcopatum
consequitur, inuentarium illarum rerum face-
re, quas ipse ex patrimonio, vel alio titulo cō-
parauit, vt in c. de Syracusana, 28. d. aliàs præ-
sumptio est contra illum.

18 Sic ampliata limiratur ipsa conclusio, vt quā-
uis Episcopi, & beneficiarij possint testari, &
ad libitum disponere de supra relatis bonis, nō
intuitu Ecclesiarum acquisitis; nihilominus ea
habentes etiam si patrimonialia sint non pos-
sunt citra culpam conseruare, & redditus Ec-
clesiasticos in vsus profanos expendere, vt ha-
betur ex *Dec. in c. Episcopus, num. 6. vbi etiam*
Barbat. de preben. Conar. in c. 1. num. 2. de te-
stam. Syl. in summ. ver. Simonia, q. 16. Adrian.
in 4. tit. de restit. q. 23. Palud. ibidem, d. 34 q. 3.
Maiore d. 24. q. 21. & ex alijs, & id per tex in
c. Clericos, 1 q. 2. ex D. Hieronymo, ita se habē-
te: Clericos autem illos conuenit Ecclesia sti-
pendijs sustentari, quibus parentum, & propin-
quorum nulla suffragantur bona. Qui autem bo-
nis parentum, & opibus suis sustentari possunt: si
quod pauperum est accipiunt: sacrilegium profe-
ctō committunt, & per abusionem talium. iudi-
cium sibi manducant, & bibunt. At hoc facit
etiam tex in cap. illi, qui 12. q. 1. Sed illa iura in-
telligit, Glosa in d. cap. Cleros, quando bona
illa Ecclesiastica in malos vsus conuertunt: vel
loqui, attento tempore antiquo, quo bona Ec-
clesiæ erant solum destinata ad alendos paupe-
res Christianos, & Clericos egenos, vt post alios
probat Barb. d. alleg. 114. num. 36. & 37. qui
propterea contrariam sententiam putat esse pro-
babiliorem, nempè quod beneficiarij possint
bona, quæ non intuitu Ecclesiæ compararunt
conseruare, & redditus Ecclesiæ eos in vsus
profanos expendere; dummodò in vsus malos
non conuertant. Et hanc sententiam tenent In-
noc. Panor. & alij in d. cap. Episcopus de preb.
Mench. de arbitr. casu 145. num. 5. & alij,
quos refert, & sequitur Barb. loco citato. Ete-
nim illud licitè expenditur, quod licitè perci-
pitur: redditus autem Ecclesiæ licitè percipiun-
tur à beneficiarijs, ergò licitè expenduntur. Ait
enim D. Paul. 1. ad 1. thimoth. 5. Dignus est ope-
rarius mercede sua. Et Matth. 10. Dignus est
operarius cibo suo. Adde, quòd nemo cogitur
proprijs stipendijs militare, cap. abaristatem,

in fine, 12. q. 2. nec de proprio facere beneficiū,
cap. præcari, prope finem, ad causam, & q. Sed re
vera prior sententia nobis videtur probabilior,
pro qua vide, quæ infra dicemus disp. 11. sec. 3.

Qualiter peccent Episcopi, circa vigilā- tiam, ac sollicitudinem adhiben- dam super oues sibi cōmissas.

SEC. XI.

S V M M A R I V M.

- 1 Episcopi negligentes in proprijs reformandis
defectibus, peccant, circa vigilantiam adhi-
bendam super oues sibi commissas.
Et quare dicatur Episcopus.
- 2 Non intelligat se esse Episcopum, qui vult præ-
esse, & non prodesse.
- 3 Circa eandem vigilantiam peccant Episcopi si
eorum familiarium mores negligant refor-
mare.
Referuntur verba Concil. Trid. circa Episco-
pos, eorumque familiares.
- 4 Peccant quoque contra vigilantiam Episcopi
si negligentes sint in malis extirpandis, ma-
ximè si notory sint criminosi.
- 5 Verborum corceptione, non verberibus Episco-
pus timeri debet.
- 6 Episcopi circa sollicitudinem peccant, ac vi-
gilitiam super oues sibi commissas in prop-
rijs Ecclesijs si non resideant.
- 7 Episcopi peccant si solliciti, & vigilantes non
sint in ordinibus conferendis, & in multis
alijs peccant, circa iurisdictionem exercen-
dam.

1 Peccant primò Episcopi circa vigilantiam,
ac sollicitudinem adhibendam super oues
sibi commissas, cum negligentes sunt in refor-
mandis proprijs defectibus. Siquidem integri-
tas præstentium, salus est subditorum, vt in
Conc. Trid. sess. 6. de reformat cap. 1. Dicitur
enim Episcopatus Speculator, seu super inten-
dends morum, ac vitæ aliorum, et minores cor-
rigens, indoctos instruens, calumniatores de-
tectans, vt in cap. qui Episcopatum 8. q. 1. & c.
Cleros, 21. d. Vt igitur Episcopi eorum munus
rectè adimpleant, oportet, vt morum reforma-
tionem à se ipsis in primis incipiant, si ea indi-
gere conspexerint. Etenim, ait *Isidor. lib. 3. de*
summ. bon. cap. 23. Quod non debet vitia ali-
ena corripere, qui adhuc vitiorum contagioni-
bus seruit: impium est, enim arguere quidquam
in alio, quod deprehendit in semetipso. Si qui-
dem Episcopus non eligitur ad honores, & opes;
sed ad opus, atque ideo, vt proficit, non autem,
vt præsit. Hinc ait, D. August. de quo in d. c. qui
Episcopatum 8 q. 1. Non intelligat se Episcopū
esse, qui vult præesse, & non prodesse. Quo-
modo ergò talis Episcopus humilitatem docebit
subditos: & Mundi contemptum si locum emi-
nentem appetat, vt præsit, non autem, vt proficit
quin potius subditi videntes caput eleuatum, ip-
si quoque eleuantur: & propterea non emulan-
tur, vt alter alteri proficiat, sed vt alter alteri se
se præficiat. Ob id D. Gregor. Papa homil. 17.

in

in Luca 10. sic ait: Tunc verè alijs rectè prædicamus, si dista rebus, & exemplis ostendimus. Nullum puto, fratres carissimi, ab alijs maius præiudicium, quam à Sacerdotibus tolerat Deus: quando eos, quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla prauitatis cernit: quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debemus, nulla animarum lucra quarimus, ad nostra quotidie studia vacamus, terrena concupiscimus, humanam gloriam intenta mente captamus. Et quia eo ipso, quo ceteris prælati sumus ad agenda qualibet maiorem licentiam habemus, suscepta benedictionis ministerium vertimus ad ambitionis argumentum: Dei causas relinquimus, ad terrena negotia vacamus locum sanctitatis accipimus, & terrenis alibi implicamur. His adde, quæ paulò infra dicemus: & diximus supra sec. 1. & disp. 5. sec. 6.

3 Secundò peccant Episcopi circa vigilantiam, & sollicitudinem adhabendam super oues sibi commissas, si eorum familiarium mores negligant reformare: caueant eorum seruitio uti qui Dei serui non sunt: quia non potest homini esse fidelis, qui Deo infidelis existit: quocirca meritò Concil. Trid. de reform. sess. 25. cap. 1. de Episcopis, & eorum familiaribus loquens, sic ait: Optandum est, ut ij, qui Episcopale ministerium suscipiunt, quæ sua sunt partes agnoscant, ac se non ad propria commoda, non ad diuitias, aut luxum, sed ad labores, & sollicitudines pro Dei gloria versatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, & fideles reliquos ad Religionem, innocentiamque facilius inflammandos, si Præpositos suos viderint non ea, quæ Mundi sunt, sed animarum salutem, ac Cælestem patriam cogitantes. Hac cum ad restituendam Ecclesiasticam disciplinam precipua esse Sancta Synodus animaduertat, admonet Episcopos omnes, ut secum ea sæpè meditantes, factis etiã ipsis, ac vite actionibus (quod est veluti perpetuò quoddam prædicandi genus) se muneri suo conformes ostendant: in primis verò ita mores suos omnes componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac quæ nos tantopere commendat Deo, sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter exempla Patrum nostrorum in Concil. Carthaginensi non solum iubet, ut Episcopi modesto suppellectili & mensa, ac frugali victu contenti sint; verum etiam in reliquo vite genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat quod à Sancto hoc instituto sit alienum: quodque nõ simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præferat. His adde, quæ supra adnotauimus disp. 5. sec. 6. de peccatis Cardinalium agentes.

4 Tertiò peccant Episcopi si non inuigilent, & solliciti sint in corrigendis, ac extirpandis malis, maximè si notorij sint criminosi, quales sunt publici concubinarij, publici vsurarij, & his similes, iuxta ea, quæ decreta fuerunt ex Conc. Trid. sess. 6. de reform. cap. 3. & sess. 25. de reform. cap. 14. & nos latius de hac re supra egimus sec. 6. vers. Octauò peccant. Etenim publicè interest, ut delicta puniantur, ut vnus pena sit aliorum exemplum, ut in l. ita vulneratus ff. ad l. Aquil. Et multò magis inuigilare debent Episcopi, ne qui publicè, & notoriè criminosis sit, aut sancto altari ministrare, aut

factis interesse, ut patet ex eodem Conc. Trid. sess. 22. in decreto de obf. & euit. in celebr. Missæ. Est tamen verum, quòd Episcopi in corrigendis subditis se Pastores esse, non autem percussores considerent, ut illos tanquam filios, & fratres diligant, elaborentque, ut prius hortando, & monendo ab illicitis deterreat, ne vbi deliquerint debitis eos pœnis coercere cogantur, ut habetur in ipso Conc. Trid. sess. 13. de reform. cap. 1. Hinc D. Gregor. de quo in cap. 1. verborum correptione, non verberibus timeri debere Episcopum, docens, ita inquit: Quid autem de Episcopis, qui verberibus timeri volunt, dicant, benè fraternitas vestra nouit. Pastores enim facti sumus non percussores: & egregius prædicator dicit. Argue, obsecra, increpa in omni paciëntia, & dõctrina. Noua verò, ac inaudita est ista prædicator: quæ verberibus exigit fidem. Et alibi, nõ Prælatorum seueritatem, sed beneuolentiam erga subditos, maximè commendans, ait: Licet plerumque accidat Sacerdotibus, quæ sunt reprehendenda; plus tamen erga corrigendos agat beneuolentia, quam seueritas: plus cohortatio, quam comminatio: plus charitas, quam potestas, cum nemo nostrum sine reprehensione, aut sine peccato viuat. Nam, si Dominus statim post trinam negationem Beatum Petrum Apostolum Præceptorem nostrum iudicasset, non tantum ex eo fructum, sicut fecit recepisset: expectandi ergò, atque corrigendi magis Rectores Ecclesiæ, quam statim iudicandi.

6 Quartò peccant Episcopi, circa sollicitudinem, ac vigilantiam super oues sibi commissas si in proprijs Ecclesijs non resideant. Aut enim Conc. Trid. sess. 6. de reform. cap. 1. monens Episcopos, Archiepiscopos, Primates, ac Patriarchas, ut attendentes sibi, & vniuerso gregi, in quo Spiritus Sanctus posuit eos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo, vigilent; sicut Apostolus præcipit, in omnibus laborent, & ministerium suum impleant: imple re autem illud nequaquam possent, si greges sibi commissos mercenariorum more deserant; atque ouium suarum, quarum sanguis eorum est manibus à Supremo Iudice requirendus, custodiae minimè succumbant: cum ceruissimum sit, non amitti pastoris exculpationem, si Lupus oues comedit, & pastor nescit. His adde, quæ supra adnotauimus sec. 7. disp. 4.

7 Quintò peccant Episcopi, si solliciti, ac vigilantes non sint in ordinibus conferendis, ut si non subditos ordinent citra litteras dimissorias proprij Episcopi, cum exponant se periculo ordinandi indignos: si ordinent, qui de iure prohibentur, quales sunt bigami, legitimam ætatem non habentes, aut sufficienti litteratura carentes, & alij eiusmodi, de quibus supra, tractauimus sec. 3. & 4. Item Episcopi in multis peccant circa iurisdictionem exercendam, de quibus supra egimus, sess. 6. peccant quoque si solliciti non sint, ac vigilantes in visitandis proprijs Diocesis, ut supra adnotauimus sec. 7. Item peccant si solliciti non sint in prædicationis munere exercendo, ut diximus supra sec. 8. In multis etiam peccant in beneficijs conferendis si vigilantes non sint in promouendis dignis, vel in præficiendo dignos dignioribus, ut sup. latè de hac re egimus sec. 9. & in alijs eiusmodi.

An Archiepiscopi, Primates, seu Patriarchæ peculiare aliquas culpas, ut tales sunt, contrahere possint: non autem, ut Episcopi sunt.

SEC. XII.

SVM. MARIVM.

- 1 Episcopus uni Civitati præferatur, Archiepiscopus uni Prouincia, & Patriarcha, siue Primas pluribus Prouincijs.
An differant inter se Primates, & Patriarchæ & quot verè, & propriè sint Patriarchæ.
- 2 Archiepiscopi, ut tales sunt, peccare possunt multipliciter, & primo si in matrimonium coniungerent subditos suffraganeorum, aut licentiã darent illos coniungendi, & quare. Quid si in actu visitationis hanc expenderent licentiã.
- 3 Peccant Archiepiscopi, si in causis subditorum suffraganeorum se intromittant in prima instantia.
- 4 Quamuis Archiepiscopus iurisdictionem non habeat in causis subditorum suffraganeorum præterea cuiuscunque negligentia, potest tamen appellari ad Archiepiscopum ex huiusmodi capite.
- 5 Archiepiscopi si dispensent in votis, ut iuramenti subditorum suffraganeorum, peccant, & quare.
- 6 Archiepiscopus dum actu visitat, potest cum subditis suffraganeorum dispensare in irregularitate occulta vigore Tridentini eosque absoluerit à censuris latis à suffraganeis, potestque etiam dispensare cum ipsis suffraganeis.
- 7 Potest Archiepiscopus punire deuiantes à consuetudine Ecclesie Metropolitane.
- 8 Peccant Archiepiscopi si dispensent cum subditis suffraganeorum, ut matrimonium contrahant, non præmissis renunciationibus.
- 9 Peccant Archiepiscopi, si cognoscunt de causis criminalibus suorum Episcoporum suffraganeorum.
- 10 Peccant Archiepiscopi visitantes suffraganeorum Dioceses, causa non cognita in Concilio Prouinciali.
- 11 Visitando Dioceses suffraganeorum potest cum subditis dispensare in foro conscientie in penitentialibus.
Quid si dispensatio sit debita ratione causa, ac persona.
- 12 Peccant Archiepiscopi, si dispensent sine causa in decretis Synodi Prouincialis, & nulla est dispensatio: Et an Concilium Prouinciale sit supra Archiepiscopum.
- 13 Valida est dispensatio Archiepiscopi, vel Episcopi in Constitutionibus sua Synodi Diocesana.
Et quid si Constitutiones prædictas iuramento sitauerint.
- 14 Quæ dicta sunt de Archiepiscopis, dici quoque debent de Primatibus, & Patriarchis respectu suorum suffraganeorum, eorumdemque subditorum.

13. *Papa est Summus Patriarcha, Princeps, & Pater omnium Patriarcharum.*

1 PRO determinatione huius difficultatis recolenda sunt, quæ suprâ diximus in hac eadem disp. ante sec. 1. nempe, quod Episcopus vni tantum præficitur Civitati: Archiepiscopus vni Prouinciæ; atque idem pluribus Ciuitatibus: & Patriarcha pluribus Prouincijs, qui secundum *Gros. in c. urbes, vers. Patriarchas, So. d.* idem est, quod Primas, ita ut inter Primates, & Patriarchas vocalis tantum detur differentia; non autem realis, ut post alios *Barbos. de potest. Episcop. par. 1. de Episcopatum d. n. tit. 1. cap. 6. num. 7.* quamuis idem *Barb. ibidem, num. 8.* arbitretur, quod licet Primates quodammodo Patriarchæ possint appellari; nihilominus non omnes Primates verè sunt Patriarchæ, nec idem habent officium, eandemue auctoritatem: sed Patriarchæ verè, & propriè, ac principaliter sunt quatuor dumtaxat, nempe Antiochenus, Constantinopolitanus, Alexandrinus, & Hierosolymitanus, ut in *c. antiqua, de priuileg.* siquidem repræsentant quatuor Euangelistas in Ecclesia Dei. Patriarchæ verò minus principales non dicuntur propriè Patriarchæ, sed verè, ac propriè appellantur Primates, quales sunt in Italia, Aquilensis; in Anglia Cantuariensis, Bituricensis; in Gallia, Grædensis, & Lugdunensis; in Hispania, Toleranus, & Bracharenis: & hanc sententiam tanquam veriorẽ amplexi fuimus in nostris *Comment. in Bull. Cæna, lib. 1. cap. 3. q. 2. num. 4.* Et licet *Barb. ibidem* velit, Patriarchas, & Primates non habere idem officium, ac auctoritatem; tamen in hoc cõueniunt, quod tam Patriarcha, quàm Primates cognoscunt de Episcoporum negotijs, salua in omnibus Apostolica auctoritate, ut colligitur ex *d. c. Urbes, d. So. in illis verbis: In ipsis verò Urbibus post Christi Aduentum, Apostoli, & successores eorum, Patriarchas, vel Primates posuerunt, ad quos Episcoporum negotia (salua in omnibus Apostolica auctoritate) & maiores causa post Apostolicam Sedem sunt referenda.*

2 His adnotatis, responderetur ad hanc difficultatem affirmatiuè. Etenim Archiepiscopi, ut tales sunt, peccare possunt primo si coniungerent in matrimonium subditos suorum suffraganeorum, aut licentiã darẽ illos coniungendi. Etenim hanc facultatẽ ordinarij tantum locorum habent, & eorum Parochi, ut in *Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. 1.* Ac Archiepiscopus non est ordinarius, nec officio Parochi fungi potest in territorijs suffraganeorum: sed tantum est Iudex in causa appellationis, quando per appellationem deuoluitur ad ipsũ, ut *cap. Pastoralis, de offic. ordin.* Est tamen verum, quod tempore visitationis Prouinciæ potest hanc licentiã Archiepiscopus concedere in tertijs suffraganeorum, ut habetur ex *Henriq. lib. 10. cap. 3. num. 3. Sanch. lib. 3. de matr. disp. 28 num. 7.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Barb. de potest. Episcop. alleg. 32. sub nu. 125.* vbi etiam ait, quod ex quo Arch. episcopus est Iudex appellationis, ut suprâ diximus, casu quo nollit Episcopus licentiã concedere alijs quibus ipsius subditis coniungendi in matrimonio;

monium, Archiepiscopus per appellationem ad eundem deuoluta causa, potest dictam licentiam concedere, vt per *Sanch. loco citato*, & alios, quos ipse *Barb. allegat.*

- 3 Secundò peccant Archiepiscopi intromittentes se in prima instantia in causis subditorum suffraganeorum. Non enim in prima instantia per viam simplicis quærelæ potest adiri Archiepiscopum, etiam propter negligentiam Episcopi: nec ad eum fit causarum deuolutio ex capite talis negligentia, nisi in casibus in iure expressis, cum non ex rei natura proueniat, sed tantum ex dispositione iuris Canonici. Siue agatur de Prælatorum negligentia in ijs, quæ pertinent ad iurisdictionem contentiosam; siue de negligentia Prælatorum in ijs, quæ pertinent ad iurisdictionem voluntariam, siue de negligentia Prælatorum, circa beneficiorum prouisionem, vt latè probat *Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 126. à num. 6. & per totam.* Est tamen verum, quòd licet Archiepiscopus non habeat iurisdictionem cuiuscunque negligentia prætextu, circa causas pertinentes ad subditos suffraganeorum, vt supra diximus, & facit *tex in eap. nullus Primas, 9. q. 3. cap. 1. de offic. legat. c. Pastoralis, de offic. ordin. latè Sanchuz, de matrim. lib. 3. disp. 28. num. 4. & Barb. loco citato, vbi num. 8. cum plurib. seq. id ampliat, etiam si Episcopus ob excommunicationem in se latam impediatur vti Episcopali iurisdictione, vt in cap. 1. de suppl. negl. Præl. lib. 6. Nihilominus ex capite eiusmodi negligentia appellari potest ad Archiepiscopum, atque idè ad eum causa deuoluetur; sicque parti per negligentiam Episcopi lætè iustitia per Archiepiscopum ministrari poterit, vt benè declarat, idem *Barb. d. alleg. 126. sub num. 14.**

- 5 Tertio peccant Archiepiscopi dispensantes in votis, ac iuramentis suffraganeorum subditorum, cum nec ex vi muneris, nec iure speciali, nec ex consuetudine in eos habeant potestatem; licet in foro contentioso sit ordinarius iudex appellationum, vt supra diximus, & habetur ex *Soto lib. 6. de iust. & iure, q. 4. ar. 3. Sayro lib. 6. Clau. Reg. cap. 11. nu. 79. & ex alijs apud Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 36. num. 20.*

- 6 Verum tamen est, quòd Archiepiscopus dum actu visitat Prouinciam potest in irregularitate occulta, vigore *Conc. Trid.* dispensare, cum subditis suffraganeorum, & absoluerè à censuris, & suspensionibus occultis etiam Rom. Pontifici referuatis, & à censuris latis à suffraganeis, vel à Sede Apostolica, quando malitiosè, aut negligenter differunt absolutionem: vel quando ad illum fuit appellatum, & vocatæ fuerint partes. Item in actu visitationis non solum potest dispensare cum subditis Episcoporum suffraganeorum, verum etiam cum ipsismet Episcopis suffraganeis dispensat in votis, & iuramentis, vt rectè declarat post alios *Barb. de potest. Episc. p. 1. tit. 4. num. 29. & contra Suar. tenet Henric. & alij apud Barb. ipsum alleg. 39. num. 19. eod. tract. de offic. & potest. Episc.* Imò Archiepiscopus cum in Prouincia suam iurisdictionem exequitur, potest punire subditos suffraganei notorios iniuriantes sibi, nuncijs, & familiae sue, etiam si ob id sua iurisdictione non impediatur, in *cap. de pan. in 6. Quar. in versio.*

- 7 Archiepiscopi auctoritas, vers. 21. & ibi, *Prosper de August. & alij apud Barb. de potestas. Episc. p. 1. tit. 4. num. 32. vbi etiam num. 33. cum plur. seq. addit, quòd Archiepiscopus potest punire deuiantes à Consuetudine Metropolitanae Ecclesie in Diuinis officijs, vt in cap. de ys, 12. d. & Quar. vers. Archiepiscopi auctoritas, qui ait, hodiè de hac re attendendas esse Constitutiones Pij V. super recitatione Romani Breuiarij, & Missalis. Et num. 35. probat, quòd quando crimina sunt notoria potest Archiepiscopus punire subditos suffraganeos in tota Prouincia, vt in c. 1. §. notoria, de censib. in 6. Quar. d. vers. Episcopi auctoritas, vers. 24. & alij: nec non id procedere etiam extra visitationem, vt per *Panor. in c. ex frequentibus, num. 10. de in. stit. quòd tamen verum esse, inquit Genuen. in praxi Episc. c. 70. num. 11. dummodò Episcopus non præuenerit in puniendò: sed fuerit negligens, vt per Syl. vers. Archiepiscopus, nu. 3. in fine.**

- 8 Quarto peccant Archiepiscopi dispensantes cum subditis suorum suffraganeorum, vt possint matrimonium contrahere non præuis denunciationibus, etiam si iusta causa sit dispensandi: quoniam nisi in causis appellationum, & alijs paucis à iure expressis, iurisdictionem in suffraganeos non habent, vt in c. Pastoralis, de offic. ordin. & nos sæpè diximus. Quibus addè, quæ habentur ex *Barb. d. alleg. 32. num. 34. vbi num. 35. cum plur. seq. latè tractat, an, & quando Episcopus vnus contrahentis possit, cum utroque, etiam si sint diuersæ Diæcesis in denunciationibus dispensare, & enumerat iustas dispensandi causas.*

- 9 Quintò peccant Archiepiscopi cognoscentes de causis criminalibus suorum Episcoporum suffraganeorum: non enim hodiè causæ criminales Episcoporum ab alio cognosci possunt, quàm à Rom. Pontifice; nisi ob crimen, pro quo venit imponenda pœna depositionis, vt habetur in *Conc. Trid. sess. 13. de reform. cap. 6. quòd casu eorum causæ, etiam à Rom. Pontifice determinantur, vt colligitur ex d. c. 6. & 7. & sess. 24. de reform. cap. 5. dixi, De causis criminalibus, quoniam de causis ciuilibus tantum suffraganeorum cognoscit indifferenter Archiepiscopus, etiam si subditus Episcopi conueniat Episcopum: siquidem conuenire eum debet coram Archiepiscopo, à quo appellatur ad Patriarcham: Secus autem dicendum si Episcopus ageret contra suum subditum; quoniam non conuenit, vt Episcopus conueniat eum coram Archiepiscopo, cum Archiepiscopus non sit Iudex subditorum Episcopi: neque Episcopus debet esse Iudex in causa propria: & propterea eligendi sunt arbitri auctoritate iuris, & à sententia arbitrorum appellatur ad Papam, omisso medio, vt habetur ex *Gemin. in c. Romana, §. Sub Archidiaconis. sub num. 4. vers. Quare quare, vbi etiam Franch. sub num. 4. lim. 4. de appellat. in 6. & ex alijs, quos refert, & sequitur Barbos. de Archiepiscopali præs. tit. 4. nu. 28.**

- 10 Sextò peccant Archiepiscopi visitantes Diæceses suffraganeorum causa nõ cognita, & probata in Concilio Prouinciali: id enim eis est prohibitum, ex *Conc. Trid. sess. 23. de reform. cap. 3. in illis verbis: A Metropolitanis verò etiam*

post

post plenè visitatam propriam Diœcesim, non visitentur Cathedralis Ecclesia, neque Diœceses suorum Comprovincialium; nisi causa cognita, & probata in Conc. Prouinciali. Est tamen verum, quòd Archiepiscopi visitantes eorum Prouincias causa cognita, & probata, vt supra, habebunt easdem facultates, quas ante Conc. Trid. de iure habebant: & alia, quæ à Concilio Prouinciali in specie eis committerentur, vt habetur ex *Henriq. lib. 6. de penit. c. 14. num. 9 in textu, & in commento, litt. Z. Sanch. in precepta Decalogi, tom. 1. lib. 2. cap. 11. num. 6. in fin.* Et tunc visitando Diœceses suffraganeorum possunt dispensare in foro conscientie in penitentialibus. Est tamen verum, quòd quando dispensatio est debita ratione causæ, ac personæ, Archiepiscopus debet remittere ad suffraganeum eius subditum, vt dispense cum eo, quo recusante, vel negligente ipse Archiepiscopus dispensabit, vt rectè declarat *Barb. de offic. & potest. Episc. par. 1. tit. 4. num. 50. & 51. vbi etiam num. 52. probat, quòd Archiepiscopus dum visitat, vt supra subditos suffraganei potest absolueri ab hæresi, & casibus concessis Episcopo in Conc. Trid. sess. 24. c. 6. siquidem tempore, quo visitat censetur illa Diœcesis tanquam sua, & habet in ea iurisdictionem Episcopalem, Episcopo Superiore. Quod tamen verum est, quoad forum penitentiae, & quoad absolutionem à reſeruat, iuxta ea, quæ habentur ex *Suar. de penit. disp. 30. sec. 2. num. 4. & de censur. disp. 41. sec. 2. num. 12.**

12 Seprimò, peccant Archiepiscopi dispensantes in decretis Synodi Prouincialis sine causa: & nulla est dispensatio; quia licet aliter sit dicendum de dispensatione Sum. Pontificis in decretis Concilij Generalis; nihilominus nulliter dispensat Archiepiscopus in Decretis Synodi Prouincialis. Ratio autem diuersitatis hæc est, quia Conc. Generale non est supra Pápam, & ad illud non appellatur à S. P. at Concilium Prouinciale est supra Archiepiscopum, & ab eo appellatur ad Conc. Prouinciale, tanquam ab inferiori ad Superiorem, vt docet *Card. in Clem. 1. §. quod etiam in interdicitis, num. 1. not. 1. vbi etiam Anchr. numer. 5. not. 5. de sentent. excomm. & Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 34. num. 8. & 9. cum alijs, quos allegat, vbi tamen num. 3 & 4. validam esse censet dispensationem Archiepiscopi in suæ Diœcesanæ Synodi Constitutionibus, aut Episcopi in suæ Diœcesis statutis absque causa factam: quoniam hoc casu dicuntur dispensare in re propria mutando propriam voluntatem, vt habetur ex *Nauiar. in Man. cap. 25. num. 74. Sanch. lib. 8. de matrim. disp. 17. num. 33. & ex alijs. Peccabunt tamen sine causa dispensantes, cum faciant contra ius commune, ac Diuinum naturale, dictas, neminem à lege generali esse citra iustam causam eximendum, c. cum omnes, de constit. Nauiar. in Man. prelud. 9. num. 15. Azor. p. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 15. q. 3. in fine. Benè verum est, quòd non dato scandalo, nec notabili aliorum damno, aut legis grauitate, ipse *Barbos.* post alios d. num. 4. putat, id esse culpam venialem dumtaxat. Quod tamen verum est, nisi Archiepiscopus, & Episcopus eorum constitutiones iure iurando firmauerint, cum secum dispensa-**

re nequeant in iuramento, vt per *Sayr. de censur. lib. 6. cap. 11. num. 11. Sanch. d. disp. 17. num. 31. & Barb. loco citato, num. 5. vbi num. 6. & 7. idem dicendum putat, vbi constitutiones trāsierint in contractum in commodum alterius, aut auctoritate Pontificia fuerint confirmatæ; quoniam ex ea confirmatione gaudent auctoritate Papæ, ac reputantur illius leges, vt habetur ex *Sayr. loco citato, Azor. vbi supra, & Sanch. d. disp. 17. num. 31.**

- 14 Quæ diximus de Archiepiscopis, idem dicendum est de Primatibus, & Patriarchis respectu suorum suffraganeorum eorundemque subditorum, cum militet eadem ratio: nam sicut Archiepiscopus habet suos Episcopos suffraganeos ita quoque Primates, & Patriarchæ. Est tamen verum, quòd Patriarchatam iurisdictionem in omnes Archiepiscopos, & Episcopos suos ordinaria est, & suprema, qui considerant quæ Archiepiscopi, & Episcopi eorum in Prouincijs suis faciunt, & si quid reperiant tecus, quæ oporteat, factum mutare possunt, ac disponere, vt sibi videbitur: siquidè Patriarcha est pater omnium, & illi filij eius; atque ideo præest Patriarcha his omnibus, qui sub eius potestate sunt; sicut Papa est; qui est Summus Patriarcha, caput, ac Princeps omnium Patriarcharum, vt declarat *Barbos. de offic. & potest. Episc. p. 1. tit. 2. c. 1. nu. 34. vbi etiam num. 35. & 36. prætextu huius ordinariæ iurisdictionis inquit, quòd Patriarchæ prætextu huius ordinariæ iurisdictionis dispensare possunt cum Episcopo, vel alio beneficiorum collatore sibi subiecto, qui ob malam beneficiorum collationem fuerat à Concilio suspensus, e-graue ad fin. de preben. Item excommunicatos à suffraganeis suis absoluunt, licet eis suffraganei absolutionem impendere nolint, vt in c. ad reprimendam de offic. ordinar.*

De Vicarijs Generalibus Episcoporum, Archiepiscoporum, Patriarcharum, seu Primatum, ac eorum culpis; vt facilius Confessarius discretus, & cautus esse debeat in audiendis eorum confessionibus.

DISP. VII.

SUMMARIUM.

- 1 Vicarij Episcoporum alij sunt generales, alij verò specialiter dicuntur deputati.
- 2 Vicarius generalis, licet habeat ab Episcopo commissionem, multa tamen exercere nequit absque speciali commissione, & qua.
- 3 Vicarij specialiter Deputati, qui nam dicantur.
- 4 Vicarij magistratuum, qui nam sint; Et in quibus peccare possunt Vicarij generales.

1 AD euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quòd supradictorum Prælatorum, de quibus agitur, Vicarij sunt in duplici differentia: quidam enim dicuntur Vicarij Generales, & quidam specialiter deputati. Generales Vicarij eo ipso, quod creantur

R tur

ur ordinariam habeat iurisdictionem, non autem delegatam secundum veriore, & magis receptam sententiam, ita vt eadem iurisdictione sit Vicarij, & Episcopi, & idem tribunal, atque idem à Vicario non appellatur ad Episcopum, vt in cap. 2. de consuet. in 6. Rebuff. in praxi Benefic. de Vicar. Episcop. Marta de iurisd. par. 2. cap. 8. num. 4. & nos diximus in nostris Commentar. in Bull. Cœna, lib. 1. cap. 4. q. 2. num. 5. & 6. quibus adde, quæ latè habentur ex Barb. de offic. & potest. Episc. allegat. 54. à num. 26. vsque ad num. 47. vbi etiam, num. 48. cum pluribus seq. id ampliat, & limitat in multis casibus. Vicarius generalis licet generalem commissionem habeat ab Episcopo, tam quoad temporalia, quam spiritualia, vt patet ex forma commissionis Vicarij prædicti, tradita per Barb. loco citato, sub num. 56. nihilominus multa ei interduntur exercere, nisi specialem habeat commissionem, vt ostendimus in dictis nostris Commentarijs, lib. 3. §. 3. q. 9. num. 5. vbi tamen nu. 6. id limitauimus, ni Episcopus in commissione Vicarij generalis expresserit aliquod ex his, quæ requirunt speciale mandatum, puta facultatem conferendi beneficia: & deinde fuerit subsecuta clausula generalis, nempe, & omnia alia faciendi, quæ per nos possumus; etiam si talia forent, quæ mandatum exigent speciale, vt per Glos. in cap. 2. vers. Committantur, de offic. Vicar. Vicarij verò specialiter deputati dicuntur, qui ad hunc, vel illum actum tantum specialiter constituti ab Episcopo in certa parte Diocœsis, vel ad certos actus: & isti non habent iurisdictionem ordinariam; sed delegatam, nec faciunt idem Tribunal cum Episcopo, sed ab eis appellatur ad Episcopum, cum à Delegato interponatur appellatio ad Delegantem, vt in cap. penult. & ibi Doctores, de offic. Deleg. in 6.

4 Dantur denique Vicarij Magistratuuum, qui alio vocabulo appellantur vicegerentes, & sunt ordinarij, quales sunt Correctorum in Hispania, de quibus Barb. d. alleg. 54. num. 27. vbi etiam num. 126. probat qualiter Episcopus possit constituere duos Vicarios Generales. Possunt autem Vicarij Generales, vt tales sunt multipliciter peccare, nempe, circa iurisdictionem exercendam, circa dispensationes concedendas, circa visitationem faciendam, circa onera imponenda, & in multis alijs casibus, de quibus sigillatim per suas sec. breuiter agemus.

Vicarij Generales qualiter peccent, circa iurisdictionem exercendam.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Vicarij Episcoporum generales peccant, si cognoscant, quæ specialiter Episcopis commissæ sunt.
- 2 Vicarius generalis Episcopi, haud dispensare potest in irregularitatibus, & absoluerè à suspensionibus, ac casibus reseruatiss occul- tibus, vigore Tridentini absque speciali commissione Episcopi.
- 3 Vicarius Generalis Episcopi ex Generali commissione inquirere non potest, vel corrigere, nec

- 4 deponere, vel punire subditorum excessus. Multò minus potest Vicarius Generalis de hæresis crimine cognoscere, cetera peculiarem Episcopi facultatem. An hæc facultas hodie sit etiam sublata Episcopis, & Prælatiss Regularibus.
- 5 Peccant Vicarij Generales, si se intromittant in omnibus casibus, qui speciale propriorum Episcoporum mandatum exigunt.
- 6 Haud valent represalias concedere, citra specialem Episcopi facultatem.
- 7 Nec possunt imponere, aut exigere charitatiuū subsidium absque speciali facultate. Quid si in commissione aliqui ex casibus, speciali mandatum requirentibus sint expressi, & cum clausula (& ad omnia alia, &c.)
- 8 Quæ dicimus de Vicarijs generalibus, extendimus quoque ad vicegerentes.
- 9 Peccare possunt quoque Vicarij generales in omnibus alijs casibus, in quibus Episcopos culpam contrahere contingit. An Vicarij, & Episcopi unum, & idem sit Tribunal; Et propterea peccent Vicarij excommunicando in omnibus casibus, in quibus excommunicando peccant Episcopi.
- 10 Peccare possunt Vicarij generales si publicas imponant penitentias, vel publicè penitentes reconcilient.
- 11 Vicarij licentiam concedere non possunt Monachis, volentibus causa studij proficisci. Nec causas matrimoniales cognoscere. Nec litteras dimissorias Clericis concedere, sua Diocœsis ad ordinationes suscipiendas. Multaque alia nequeunt citra speciale mandatum.

1 AD hanc rem responderetur breuiter, quod Antistitum Vicarij generales, circa iurisdictionem exercendam possunt peccare, primò si cognoscant, quæ specialiter commissæ, & delegata sunt Episcopis: in his enim non potest se intromittere Vicarius generalis: siquidè Vicarius Episcopi ex vi generalis commissionis, non potest suo Antistiti delegata exequi, nisi fuissent in rescripto addita verba illa: *Sine eius generali Vicario, &c.* Quamuis in generali commissione Vicariatus adesset clausula generalis, vt habetur ex Campan. in diuers. iuris Canonici, rub. 11. cap. 23. num. 148. Panor. in cap. quoniam, num. 15. de offic. delegati, & ex alijs relatis per Barbos. de offic. & potest. Episc. allegat. 54. num. 111. Imò nec Vicarius generalis potest dispensare in irregularitatibus, & absoluerè à suspensionibus, & casibus reseruatiss occul- tis, iuxta ea, quæ habentur ex Concil. Trid. sess. 24. cap. 6. per quod id conceditur Episcopis, ac Episcopali eorum dignitati, atque idem hæc potestas non est delegata, sed ordinaria, vt adnotauimus in nostris Commentar. in Bull. Cœna, lib. 3. §. 2. qu. 11. num. 35. Etenim quamuis huiusmodi potestas Episcopis concessa sit ordinaria; nihilominus hanc facultatem Vicarius generalis ex vi generalis commissionis non habet, nisi specialiter sit illi tributa ab Episcopo facultas, tum quia Concilium Trid. loco citato, id expressè expostulat: tum etiam, quoniam in generali concessione hæc non veniunt, vt habetur ex Rebuffo in praxi benefic.

- tit. de forma Vicariatus, nu. 179. cum seq. Suar. de censur. disp. 42. sec. 2. num. 8. Campanil. loco citato, num. 148. & Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 39. num. 10. vbi etiam, num. 11. cum plurib. seq. late tractat, an, & quando Episcopus possit hanc facultatem committere aliis: quibus adde quoque, quæ nos cumulauius in dictis *Commentar. in Bull. Cæna loco citat.*
- 3 Adde, quòd Vicarius generalis ex generali cõmissione non potest inquirere, corrigere, depone, & punire subditorum excessus, vt in *cap. 2. de offic. Vicar. in 6.* vbi Bonifac. VIII. ita decreuit: *Licet in officialem Episcopi per commissionem officij generaliter sibi factam causarũ cognitio transferatur: potestatem tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorum excessus transferrì nolumus in eundem, &c.*
- 4 Et multò minus potest Vicarius generalis de hæresis crimine citra peculiarem Episcopi facultatem cognoscere, vt habetur ex *Deciano tr. de crimin. tom. 1. lib. 5. cap. 21. nu. 7. & Barb. de potest. Episc. alleg. 54. num. 8.* cum alijs, quos allegat, vbi num. 86. probat etiam, quòd nec quidem de licentia Episcopi potest subditos à crimine hæresis absoluerè; Sicut benè potest Episcopus, vt patet ex *Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 6.* Est tamen verum, quòd hæc facultas hodiè est etiam sublata Episcopis, vt late ostendimus in dictis nostris *Commentar. d. q. 11. & in eiusdem addit. litt. A. fol. 761.* vbi probatur quoque eandem facultatem non solũ Episcopis; verum etiam Prælati Regularibus fuisse ademptam, ita vt suos subditos ab hæresi occulta absoluerè nequeant, vt habetur ex *P. Diana, & ex alijs ab eo relatis, de absol. ab heresi, resol. 6.* Vndè quamuis ex Privilegio Pij V. cuius meminit *Suar. de pœnit. disp. 30. sec. 2. num. 7. Sanch. de matrim. tom. 2. lib. 8. disput. 2. num. 3.* & alijs, tribuatur Prioribus Dominicani, atque idè alijs Regularibus, erga suos subditos in foro conscientiæ, & per se ipsos tantum omnis facultas absoluendi, ac dispensandi, quã habent Episcopi vigore *Conc. Trid.* nihilominus, quia per *Bull. Cæna* facultas hæc sublata est Episcopis, vt per *Suar. de Relig. tom. 4. tr. 9. lib. 2. cap. 20. num. 11.* & de hac opinione, ait *Diana loco citato*, amplius hodiè non est dubitandum. Est tamen verum, quod hæc, quæ diximus de Episcopis locum sibi vendicant, quoad forum conscientiæ: secus autem, quoad forum exterius; nam in illo foro possunt Episcopi hæreticos absoluerè, cum sint ordinarij Inquisitores, vt patet ex *Farin. de heresi. q. 192. num. 61.* & ex alijs quæ adnotauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 3. §. 2. q. 12. num. 12 & in addit. ad eam, litt. B. fol. 765.*
- 5 Secundò peccant Vicarij generales intromittentes se in omnibus alijs casibus exigentibus speciale propriorum Episcoporum mandatum. Vndè citrà specialem facultatem non possunt cognoscere de causis feudalibus, vt per *Cardin. in Clem. 1. num. 19. de officio vicar. & Barb. d. alleg. 54. num. 112.* vbi etiam, nu. 113. cum plur. seq. probat, quod ex vi generalis commissionis non potest Vicarius auctorare exemplum ex originali sumptum, vt eandem vim, & auctoritatem cum originali habeat, c. fin. de
- fid. instr. & Decian. resp. 24. num. 44. volum. 1.*
- 6 Nec Vicarij valent represalias citrà specialem facultatem concedere: nec decernere absque speciali mandato excommunicationes ad finè reuelandi pro rebus deperditis, seu ablatis: nec absoluerè à casibus referuatis, *cap. penult. de pœnit. in 6.* nec condemnatum inquisitum absoluerè, vt habetur ex *Ripa in l. qui condemnare, num. 9. vers. Sed certè, de re iud.* quod tamen verum putat, *Barb. ibi, num. 118.* si Vicarius velit inquisitos à crimine absoluerè; secus autè quando ab inquisitione, si eos immunes, & innocentes inuenerit, velit absoluerè, vt per *Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 43. num. 28.* & alios. Nec Vicarij generales citrà specialem licentiam valent Clericorum bona confiscare, vt per *Bald. in l. Imperatores in fine. ff. de offic. Prefecti, Virgil. Alex. in l. 1. num. 75. ff. de offic. eius, & Fræfisc. Marc. decis. 613. num. 1. par. 2.* Nec possunt pœnas corporales in pecuniarias commutare, *Rebuff. rit. de for. Vicar. num. 153. cum seq. Azor. tom. 2. instit. moral. lib. 3. c. 45. q. 6.* Nec
- 7 possunt imponere, aut exigere charitarium subsidium, nisi specialiter sit ab Episcopo demandatum, vt habetur ex eodem *Azor. ibi, tam. 2. lib. 9. cap. 14. qu. 5. vers. Vicarius.* Nec citrà specialem facultatem possunt exigere quartam decimarum mortuarias, & Synoditicum, vt ex *Sbroz. lib. 2. q. 48.* docet idem *Barbos. d. allegat. 54. nu. 123.* Alios quamplures casus enumerabimus, infra, *vers. Quarto peccare possunt Vicarij.* Est tamen verum, quòd si in Vicarij commissione aliqui ex casibus requirentibus specialem facultatem exprimentur: & deindè clausula generalis subsequatur: *Et ad omnia alia, etiam si exigant speciale mandatum, tunc satis est, vt Vicarius generalis possit cognoscere, & exequi omnia prædicta, & alia huiusmodi, quæ exigunt specialem facultatem, vt in c. qui ad agendum. §. sed si aliquis, de procur. lib. 6. c. alijs, quos allegat, Barb. vbi supra, num. 124.* & nos late quoque de hac re egimus in nostris *Comment. in Bull. Cæna, lib. 3. §. 2. qu. 10. num. 5. & 6.*
- 8 Quæ diximus de Vicarijs generalibus extendimus quoque ad vicesgerentes, nam his pariter nonnulla prohibentur fieri, nisi speciale habeant mandatum: quia propter peccant si cognoscant causas, citrà specialem facultatem: quamuis sint ordinarij Iudices, de quibus *Barbos. d. alleg. 54. num. 7.* Hi enim cum potestati, quam non habent exercent, proculdubio peccant, & nullit er agunt: eo quòd falcem immittunt in messem alienam.
- 9 Tertio Vicarij generales peccare possunt, circa iurisdictionem exercendam in omnibus alijs casibus, in quibus Episcopus culpam contrahere contingit. Etenim Vicarij, & Episcopi idem Tribunal, vt sæpè diximus; atque idè licet Episcopi peccat excommunicantes aliquos non præuia trina monitione; ita quoque eorum Vicarij si citrà trinam monitionem excommunicationem ferant, & excommunicatio est nullius momenti, vt supra declarauimus *disput. 6. sec. 6. de Episcopis agentes in princ. sec.* Sic etiã quoniam Episcopi peccant non seruantes ordinem in ferendis censuris à *Conc. Trid.* præscriptum, vt in *d. sec. 6. vers. Secundo peccant.*

Probauimus, idcirco idem dicendum est de Episcoporum Vicarijs generalibus, si talem ordinem non seruent, quoniam militat eadem ratio: & *Concil. Trid. Decretum, sess. 25. de reformatione cap. 3.* loquitur generaliter de omnibus iudicibus, quibus præcipitur, vt præfatum ordinem seruent. Præterea peccant Episcopi excommunicationem ferentes die festo per viam sententiarum, vt ostendimus *d. sec. 6. vers. Tertio peccant.* Ergo, & eorum Vicarij à culpa non erunt immunes, si sententiam excommunicationis fulminent die festo: quoniam omnibus iudicibus interdicitur iudicium exercere diebus festiuis, vt in *cap. fin. de fer.* Idem dicendum est si Vicarij excommunicent aliquem, quem certò sciunt à contumacia non recessurum: siquidem Episcopus hoc casu excommunicantes peccare diximus *d. sec. 6. vers. Quarto peccant*; eo quod militat eadem ratio, *arg. tex. in l. illud. ff. ad leg. Aquil.* Et quemadmodum peccant Episcopi nõ absoluentes ab excommunicatione excommunicatos, qui à contumacia recesserunt, & parati sunt obedire, vt ibidem adnotauimus, *versic. Quinto peccant*; ita quoque dicendum videtur de eorum Vicarijs, & id ex identitate rationis. Peccant pariter Vicarij absoluentes excommunicatos in casibus à iure non permixtis; siquidem, & Episcopus in eiusmodi casibus absoluentes peccare ostendimus loco citato, *versic. Sexto peccant.* Rursus peccant Episcopi serentes interdictum pro re non multum graui, vt in *d. sec. 6.* probauimus, *vers. Septimo peccant*: ergo, & eorum Vicarij, etiam si speciale habeant facultatem ferendi interdictum, prout exigitur, sicut requiritur, vt possit illud relaxare, vt post alios habetur ex *Barb. de potest. Epif. alleg. 54. num. 96.* Demique sicut peccant Episcopi negligentes corrigere criminosos, & defendere immunitatem Ecclesiasticam, & seruari Sacros Canones, vt supra ostendimus *d. sec. 6. vers. Octauo peccant: vers. Nono peccant, & vers. Decimo peccant.* ita pariter peccant Vicarij generales in his negligentes, maximè si specialem habeant ab ipsorum Episcopis facultatem.

10 Quartò peccare possunt Vicarij generales, si imponant publicas pœnitentias, aut publicè pœnitentes reconcilient: siquidem Vicarijs hæc non licent, vt habetur ex *Gemin. in cap. 2. num. 8. de offic. Vicar. in 6.* & ex alijs apud *Barb. d. allegat. 54. num. 87.* vbi etiam *num. 88.* probat, Vicarium non posse explorare voluntatem puellæ habitum regularem suscipere, aut professionis votum emittere volentis, vt experiat, an coacta, seducta sit, & an sciat quid agat, &c. id enim soli Episcopo conceditur, nisi sit impeditus, vel absens; quoniam tunc poterit eam explorare ipsius Vicarius, vt in *Conc. Trid. sess. 25. de Regular & Monial cap. 17.* Non possunt pariter Vicarij ædificationi Monasterij per reitorem relicti assensum, & auctoritatem interponere, vt per *Calder. conf. 3. de offic. Vicar.* nec prætextu generalis commissionis potestatem habent concedendi indulgentias, *Azor. p. 2. in fit. moral. lib. 3. cap. 45. qu. 13.* Nec ex vi generalis commissionis licentiam confessionis audiendæ impertiri, vt ex *Barb. ibidem, num. 91.* quamuis contrariam sententiam putet esse pro-

babiliorem, *Sanch. lib. 3. de marrim. disp. 29. num. 14.* Nec Vicarij possunt licentiam concedere Monachis volentibus causa studii proficisci, in locis, in quibus Episcopus est loco Abbatibus, vt probat *Barb. d. alleg. 54. num. 93.* Non possunt causas matrimoniales cognoscere, nec monitiones relaxare, etiam iusta causa interueniente. Non valent litteras commendatitias, & dimissorias concedere Clericis suæ Diœcesis ad ordines suscipiendos, nisi Episcopo in remotis degente: nec possunt Vicarium sibi substituere, quamuis possit vnâ, vel plures causas delegare: non possunt Diœceses visitare, nec Synodum congregare, citra speciale mandatum: nec etiã pijs Defunctorum voluntates exequi: nec in alienationibus, seu transactionibus rerum Ecclesiasticarum decretum interponere: nec res Ecclesiæ alienare in casibus, in quibus possunt Episcopi: nec de causa restitutionis in integrum disceptare: nec ipsi Vicariis potest iuramentum purgationis Canonice deferri: nec consentire possunt, vt Metropolitanis cognoscant in principali negotio, omisso appellationis articulo, vt latè habetur ex eodem *Barb. d. allegat. 54. à nu. 87. vsque ad num. 112.* vbi hos omnes casus rectè declarat, & citrà speciale Episcopi mandatum Vicarium nihil agere, latè probat. Quibus adde quoque alios casus, quos supra retulimus, *vers. Secundo peccant.*

Vicarij generales qualiter peccare possunt circa beneficiorum collationem.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Vicarij generales beneficia, si conferant, Ecclesiastica citrà mandatum speciale suorum Episcoporum, peccant, & quare.
- 2 Data Vicario speciali facultate conferendi beneficia, non comprehenduntur beneficia illa, qua iure speciali, aut privilegio Episcopus conferre potest.
- 3 Episcopus cum concedit Vicario specialem facultatem conferendi beneficia, facultas illa est latè interpretanda.
An possit Episcopus, qui talem facultatem suo Vicario concessit, adhuc ipse conferre, antequam Vicarius conferat, & quid dicendum, si ambo conferant vna, & eadem die.
- 4 Peccant Vicarij generales admittentes beneficiorum resignationes, citrà speciale mandatum. Nec data facultate admittendi resignationes, data intelligitur facultas conferendi.
- 5 Peccant Vicarij, si presentatum à patrono, citrà specialem facultatem insintuant.
An possit beneficia suppressere, eaque vnire, reuocare vniones, & Ecclesias diuidere.
- 6 Non potest Vicarius ius patronatus alicui reseruare ex causa dotationis, foundationis, &c. Nec decretum, seu auctoritatem interponere donationi iuris patronatus absque speciali concessione.
- 7 Peccare possunt Vicarij in conferendis beneficijs, in omnibus casibus, in quibus possunt Episcopi peccatum committere.

Pec-

- 1** Peccare possunt primò Vicarii generales conferentes beneficia Ecclesiastica, citrà suorum Episcoporum speciale mandatum. Id enim est eis de iure prohibitum: siquidem in generali Vicariatus commissione non comprehenditur potestas beneficia conferendi, vt in *cap. vlt. de offic. Vicar. lib. 6. vbi latè Doctar. Azor. p. 2. inst. moral. lib. 3. cap. 44. q. 1. & alii, quos refert, & sequitur Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 54. num. 60. vbi etiam, & num. 61. & seq. id ampliat, vt Vicarius generalis sine speciali mandato non possit, nec quidem Vicariam perpetuam conferre, nec collationi consentire, vt per *Azor. loca citato, q. 3. & Grat. discept. forens. c. 303. num. 1.* Imò data Vicario speciali facultate conferendi beneficia, non intelligitur concessa facultas conferendi illa beneficia, quæ Episcopus iure speciali, aut priuilegio conferre potest, vt habetur ex eodem *Azor. ibidem, q. 2. & Barb. d. allegat. 54. num. 62.* qui post alios addunt tamen censeri datam facultatem conferendi beneficia, quæ iure deuoluto ad Episcopum pertinent ob negligentiam, vel delictum inferiorum, quorum erat ius conferendi, nisi beneficia sint deuoluta ad Episcopum, tanquam Sedis Apostolicæ delegatum, nempe ob negligentiam Regularium, vt in *Clem. 1. de suppl. neglig. Pral.* Est tamen verum, quòd quando Episcopus Vicario concedit specialem facultatem conferendi beneficia, illa potestas est latè interpretanda; ita vt comprehendat qualibet beneficia, & illa quoque, quæ in Ecclesia Cathedrali, aut curam habent animarum, vt habetur ex *Azor. loca citato, q. 3. vbi q. 7. idem dicendum putat de dignitatibus: quod tamen verum esse, inquit Barb. vbi supra, nu. 63. & idem Azor. d. q. 8. de beneficijs existentibus; non autem de illis, quæ post commissionem erecta, & instituta fuerunt. Imò idem Barb. ibi num. 64. Azor. d. cap. 44. q. 9. & 10. inquirunt, quòd data Vicario speciali facultate conferendi beneficia, censetur eidem pariter data facultas comendandi: & poterit Vicarius etiam extra Diocesium conferre ei usmodi beneficia. Poterit tamen Episcopus quamuis talem facultatem suo Vicario concesserit per se ipsum beneficia conferre antequam Vicarius conferat: & si vna, & eadè die conferant, quid sit dicendum, declarat *Azor. d. c. 44. q. 12. & 13. vbi etiam inquit, quod per specialem facultatem concessam Vicario conferendi beneficia, non censetur ei concessa potestas priuandi Clericum beneficio.***
- 2** Secundò peccant Vicarii generales, citrà speciale mandatum admittentes beneficiorum resignationes: siquidem id eis est de iure prohibitum, vt est *tex in c. quæsitum, de rerum perm. Azor. p. 2. inst. moral. lib. 7. cap. 29. q. 4. Garz. de benefic. p. 1. cap. 4. num. 74. Barb. d. alleg. 54. nu. 66. cum aliis, quos allegat, vbi etiam addit, nu. 67. & 68. quod data ab Episcopo Vicario facultate admittendi resignationes absolutè, ac simpliciter, non intelligitur ei data facultas beneficia resignata conferendi; sic nec Vicarius habens facultatem approbandi resignationes factas causa permutationis, poterit resignata beneficia permutantibus conferre.*
- 3** Tertio peccant Vicarii citrà specialem facultatem Episcopi præsentatum à Patrono in-

- stituentes. Non enim id valent, vt habetur ex *Rolan. conf. 47. num. 45. vol. 1. & Rebuff. in praxi benefic. tit. in forma Vicar. à num. 126. & in addit. ad regul. 13. Cancel. vers. Aut Vicarios perpetuos, vers. Item Vicarius generalis.* Est tamen verum, quòd contraria sententia est communior, probabilior, vt post *Azor. d. cap. 44. q. 5. & alios probat Barb. d. alleg. 54. num. 70. vbi num. 71. cum plurib. seq. probat etiam, quòd Vicarius generalis, citrà speciale mandatum, non potest beneficium suppressere, nec beneficia vnire, nec reuocare vniones, & Ecclesias diuidere: nec coadiutores Vicarios imperitis Rectoribus Ecclesiarum, secundum formam *Sacri Concilij. Frid. sess. 21. de reform. cap. 6. sine speciali concessione deputare, nec ius patronatus ex causa dotationis, foundationis, vel constructionis alicui reseruare: nec etiam donationi iuris patronatus decretum, seu auctoritatem interponere: nec nouas erigere Parochias: nec imponere pensionem super beneficijs: nec æconomum Ecclesiæ constituere: nec à suis beneficijs, officijs, vel administrationibus, aut ab ordine aliquos amouere, seu deponere: nec valet interponere auctoritatem creationi dignitatis à Canonicis factæ, aut nouum beneficium in Ecclesia creare: nec Ecclesias vetustate collapsas, quæ ob earum, vel Parochianorum inopiam nequeunt instaurari, vocatis his, quorum interest, in Matrices, vel alias Ecclesias viciniores, citrà speciale mandatum transferre potest: nec præsentare potest ad beneficium iuris patronatus ad Episcopi præsentationem pertinens.**
- 7** Quarto peccant Vicarij in beneficijs conferendis in omnibus casibus, in quibus peccare possunt Episcopi, supposita facultate ab eis concessa in conferendis, de quibus latè supra egimus *disp. 6. sec. 9.*

An Vicarij generales peccare possint in Sacramentis conferendis.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1** Peccant Vicarij generales si committant alicui Episcopo facultatem exercendi ea, quæ sunt Ordinis, citrà specialem propriorum Episcoporum facultatem.
An si Vicarius Episcopus sit, ex vi generalis commissionis possit ea, quæ sunt Ordinis exercere, citrà speciale Episcopi mandatum.
 - 2** Peccare possunt Vicarij in Sacramentis conferendis in omnibus casibus, in quibus peccare possunt ipsimet Episcopi.
 - 3** Peccant Vicarij conferentes Sacramentum confirmationis veteri Chrismate, licet specialem habeant facultatem.
- 1** Peccant Vicarij generales, qui Episcopalem dignitatem non habent, committentes alicui Episcopo facultatem exercendi ea, quæ ordinis Episcopalis sunt, citrà specialem propriorum Episcoporum facultatem, vt habetur ex *Rebuff. de benefic. tit. de Vicar. num. 171.* Imò Vicarius generalis, etiam si Episcopus sit ex vi

generalis commissionis non potest ea, quæ sunt ordinis Episcopalis exercere, citrà speciale sui Episcopi mandatum; atque idè non potest Ecclesias, Cappellas, Oratoria, vel Cæmeteria reconciliare, Ordines conferre, Chrisma conficere, oleum infirmorum sacrare, Sacramentum confirmationis ministrare, & alia eiusmodi, *Rebuff. loco citato, num. 33. & num. 168. Azor. par. 2. lib. 3. cap. 45. qu. 9. & cap. 46. vers. Confirmationes, & Barbos. d. alleg. 54. num. 83. & 84. cum alijs, quos allegat.*

2. Secundò peccare possunt Vicarij generales in Sacramentis conferendis, etiam si speciale mandatum habeant, aut in illis committendis, ut per alium conferantur multis alijs modis, de quibus supra egimus *disp. 6. sec. 3. & 4. de Episcopis agentes*. Vndè peccant si tibi non subditos absque litteris dimissorijs proprii Episcopi ordinent, aut ordinandos committant: si ordinèt, aut ordinari committant, qui de iure prohibentur; ut quia non habent legitimam ætatem, sint illiterati, ignorantès concernentia ad suum ordinem: si conferant tonsuram coniugato, nisi de uxoris consensu Religionem ingrediatur: si ordines conferant in aliena Diocesi, citrà illius Diocesis Episcopi facultatem: si ordinent non habentes beneficia Ecclesiastica, vel cum eis nõ fuerit dispensatum, ut ordinari possint ad titulũ patrimonij: si ordinent indignos, & minus idoneos in Sacerdotes: si aliquid recipiant in præteritum collationis ordinis, ut latè declarauimus *d. disp. 6. sec. 3.* Item peccant Vicarij generales Episcoporum, licet specialem facultatem habeant, confirmationis Sacramentum conferentes veteri Chrismate: aut alterius Episcopi subditos in sua Diocesi: si eiusmodi Sacramentum conferant extra Ecclesiam: aut si multò tempore negligenter se habeant in præfato Sacramento conferendo: aut vni, & eidem bis eiusmodi Sacramentum conferant, ut de his latè tractauimus *d. disp. 6. sec. 4.*

An Vicarij generales culpam aliquam contrahere possint in dispensando.

SEC. IV.

SUMMARIUM.

1. Vicarius ex vi generalis commissionis facultatem non habet dispensandi.
An possit dispensare matrimonij monitionibus.
2. Peccant Vicarij dispensantes in casibus, in quibus neque ipsi Episcopi dispensare valent.

AD hanc difficultatem responderetur breuiter affirmatiuè. Etenim Vicarius ex vi generalis commissionis non habet facultatem dispensandi, ut habetur ex *Azor. p. 2. inst. moral. lib. 3. cap. 45. q. 6. Barb. de potest. Episc. alleg. 54. & alijs, quos ipse refert*. Vndè matrimonij monitionibus dispensare non potest, etiam si iusta causa dispensandi interueniat, ut habetur ex *Mench. de arbitr. casu 453. num. 5. & ex alijs*. Est tamen verum, quòd contrariam sententiam putat esse veriore, *Narbona de ap-*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

pellat. à Vicario ad Episcopum. par. 1. nu. 216. Ricc. in praxi fori Eccles. decis. 259. in 1. edit. Sanch. lib. 3. de matrim. disp. 7. num. 9. vbi etiã num. 21. inquit, quòd Vicarius huiusmodi facultatem potest alteri delegare, & alijs, quos refert, & sequitur Barb. de potest. Episc. alleg. 32. num. 29. vbi etiam, num. 30. cum plur. seq. id ampliãt in omnibus habentibus iurisdictionem quasi Episcopalem, ut sunt Abbates, etiam titulares sint, & commendatarij: & Magister Scholæ Salmanticens. respectu Scholasticorum, qui in matricula descripti sunt: hos enim omnes posse denũciationes remittere sufficienter, probat Barb. loco citato.

2. Item peccant Vicarij dispensantes in casibus, in quibus proprii Episcopi citrà culpam dispensare non valent, ut latè de his egimus supra *disp. 6. sec. 5.* Quæ diximus de Vicarijs Episcoporum, extendimus ad Vicarios Archiepiscoporum, Primarum, & Patriarcharum: nam hi omnes Episcopi sunt, ut supra ostendimus *disp. 6. in princ.*

De Cathedralium Archidiaconis, Decanis, Præbyteris; ac eorum culpis, vt in eis explorandis facilius Confessarius discretus, & cautus esse valeat in audiendis eorundem confessionibus.

DISP. VIII.

SEC. VNICA.

SUMMARIUM.

1. De iure prima dignitas post Episcopum, eiusq; Vicarium generalem est Archidiaconatus, sed in multis locis est Decanatus.
Quid sit Archipræbyter, & in quo sit maior Archidiacono.
2. Archipræbyter cum in ordine sit maior Archidiacono, ipse præfertur in functionibus Sacerdotalibus, absente Episcopo.
Sed quid si Archidiaconus sit quoque in Præbyteratus ordine constitutus.
3. Archidiaconus de iure dicitur oculus Episcopi, & habet administrationem, quam non habet Archipræbyter, siuè Decanus.
4. Archipræbyter non habet administrationem, nec iurisdictionem, sed dicitur Præbyterorum Princeps, & duplex est, ruralis scilicet & urbanus. Et quæ nam spectent ad Archipræbyterum.
5. In aliquibus Cathedralibus, in quibus non adest Archidiaconus, sed Archipræbyter, seu Decanus, aut Prepositus, ad talem Archipræbyterum, seu Prepositum spectant, quæ ad Archidiaconum pertinerent.
6. Tam Archidiaconi, quam Archipræbyteri, seu Decani, vt tales sunt possunt peccare grauiter, si in eorum munere negligentes sint.

Ad

Ad euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quod quamuis de iure prima dignitas post Episcopum, & eius Vicarium generalem in Cathedralibus sit Archidiaconatus, nihilominus in multis locis est Decanatus, vt in Lusitania, & ferè in tota Hispania, testatur *Barb. de offic. & potest. Episc. allegat. 57. num. 95. & 96.* Siquidem Decanus in Cathedralibus alio nomine appellatur Archipresbyter, vt in *c. ad hac, de offic. Archid.* Est autem Archipresbyter, Presbyterorum Princeps in ordine Archidiacono maior: in administratione verò Archidiaconus est Archipresbytero maior, ita vt Archipresbyter Archidiaconi præceptis teneatur obedire, vt in *cap. 1. & ibi Glosa, de offic. Archiep.* Quod tamen verum est, nisi aliter esset consuetudo in Prouincijs, & Ecclesijs: nam ad cognoscendas dignitates maiores post Episcopum, ac eius Vicarium generalem in Cathedralibus Ecclesijs, & Principales in collegiatis attendenda est consuetudo Prouinciarum, & Ecclesiarum, vt per *Glos. in cap. deliberatione, de offic. legati, lib. 6. Azor. p. 2. instit. moral. lib. 6. cap. 34. q. 10. vers. Per tertiam regulam, & Barb. d. allegat. 57. num. 95.*

2 Vnde cum Archipresbyter sit maior in ordine Archidiacono, absente Episcopo in celebratione Missarum in diebus solemnibus, in delatione Sanctissimi Sacramenti in eius festo, in benedictione candelarum, cinerum, Palmarum, & in alijs actibus, & functionibus Sacerdotibus præfertur Archipresbyter, seu Decanus Archidiacono, cum Archidiaconus non est Sacerdos: quoniam hæc munera, absente Episcopo, ad Archipresbyterum de iure pertinent, vt in *cap. officium, de offic. Archipresb. dixi: Cum Archidiaconus non est Sacerdos*, quoniam Archidiaconus est in Presbyteratus ordine constitutus, eo casu cum sit par in ordine, & maior in administratione, debet præcedere Archipresbyterum in prædictis functionibus, nisi in contrarium extaret consuetudo, vt habetur ex *Hofstien. in d. cap. 1. de offic. Archipresb. vbi etiã Ioann. Andr. Pauor. & alij.* Et hanc esse communem opinionem à Sacra Congregatione approbatam, testatur *Genuen. in praxi Archiep. cap. 72.*

3 Habet igitur Archidiaconus administrationem, quam non habet Archipresbyter, seu Decanus: Etenim Archidiaconus de iure dicitur oculus Episcopi: eo quod, loco Episcopi per Episcopatum prospiciens, quæ corrigenda viderit, corrigit, & emendat: nisi adeo fuerint ardua negotia, quæ citra sui Episcopi interuentum, nequeant terminari: imperat non solum Subdiaconis, ac leuitis, sed etiam Archipresbytero, audit iurgia singulorum, & Parochiarum sollicitudo, & earum ordinatio ad ipsum pertinet, vt in *d. c. ad hac, & §. 1. & 2. de offic. Archid.* Archipresbyter verò, seu Decanus de iure non habet administrationem, ac iurisdictionem; sed est aliorum Presbyterorum Princeps, & est duplex ruralis scilicet, qui præest solummodo plebi, qui alio vocabulo appellatur plebanus: & vrbani, seu Ciuitatensis, seu Ecclesiæ Cathedralis, vt in *cap. fin. de offic. Archipresb.* Ad cuius officium pertinet in absentiam Episcopi vice eius officium inchoare:

benedictiones Presbyterales in Ecclesiâ dare: Missam quando voluerit cantare, aut cui ex Sacerdotibus præceperit: vbi autem Episcopus Missam cantat, debet præcipere Sacerdotibus, vt induant se vestimentis Sacris, & qualiter ad Missam procedant. Ad eundem quoque pertinet præcipere custodi Ecclesiæ, vt in Sacratio Ecclesiæ Eucharistia Christi, propter infirmos non desit: debet infirmis prouidere, & prouidendo præcipere Sacerdotibus, ne fortè sine confessione, vel perceptione corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi moriantur: confessiones eorum, qui à foris veniunt, teneatur excipere cum omnibus Sacerdotibus: & ex inde per prouisionem Pontificis magnam debet illis adhibere curam. Ad ipsum Archipresbyterum spectat pariter curare, vt baptizentur infantes, & alij, qui Christi fidem velint suscipere, vt habetur in *cap. officium, de offic. Archipresb.* vbi etiam *Glos. in vers. Benedictiones:* inquit, quod ad eundem pertinent benedictiones in matutinis, quando legi debent lectiones. Ruralis autem Archipresbyteri officium quale sit, habetur in *d. c. fin. eod. tit.* ita se habente: *Ut singula plebes Archipresbyterum habeant, propter assiduam erga populum Dei curam, qui non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerat; verum etiam Presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam iungi circumspèctione custodiant: & quæ unusquisque industria diuinum opus exerceat, Episcopo suo renunciet. Nec contendat Episcopus, non egere plebem Archipresbytero, quasi ipse eam gubernare valeat: quia, esse valde idoneus sit; decet tamen, vt sua onera partiatur: & sicut ipse Matrî Ecclesiæ præest: ita Archipresbyteri præsent plebibus, vt in nullo titubet Ecclesiastica sollicitudo: cuncta tamen referant ad Episcopum, nec aliquid contra eius decretum ordinare presumant.*

5 Est tamen verum, quod in aliquibus Cathedralibus, vbi non est Archidiaconus, sed Archipresbyter, seu Decanus, aut Præpositus tantum loco Archipresbyteri, aut talem Archipresbyterum, vel Præpositum, ultra ea, quæ sunt proprii officii pertinent ad eum, quæ de Archidiacono dicuntur; iuxta tamen loci consuetudinem, quæ in huiusmodi dat iurisdictionem, vt rectè docet *Syl. in summ. vers. Archipresbyter, sub num. 1.* Imò si ipsa ius dicendi potestas, & iurisdictione, quæ Archidiacono à iure tribuitur post Episcopum in Clericis suæ Ecclesiæ, esset in Archipresbytero ex consuetudine, illum Doctorem esse, sicut, & Archidiaconus debet, probat *Garz. de benefic. par. 7. cap. 7. num. 42. vbi num. 41. etiam ait, quod in aliquibus locis, & Ecclesijs dantur aliqui Archidiaconi carentes cura, ac iurisdictione: & qui præter primum locum in Choro, & stallum in Capitulo sunt, sicut ceteri Canonici, & portuarii: & ita sunt Decani in Hispania, qui sunt caput Capituli in Ecclesijs Secularium; non tamen iurisdictionem habent, vt colligitur ex iis, quæ habentur ex eodem *Garz. ibidem. nu. 38.* qui etiam addit, quod in Regularibus Ecclesijs huiusmodi Prælati appellantur Priores, & in Gallia, vt plurimum Præpositi, sicut in nostra Congregatione, in qua habent iurisdictionem, & potestatem non modo in spiritualibus;*

sed

sed etiam in temporalibus. His breuiter sic adnotatis, deueniendum est modo ad inquirendū qualiter Archidiaconi, ac Archipræsbyteri, seu Decani in eorum munere subeundo peccare possint?

- 6 Ad hanc rem breuiter respondetur, quod tam Archidiaconi, quam Archipræsbyteri, seu Decani, vt tales sunt possunt peccare grauiter, si negligentes sint in eorum munere subeundo; atque ided si deficiant in illis, quæ ad eorum officium pertinent, & præcipue circa sollicitudinem animarum, si quis moriatur, eorum culpa, sine confessione, rei erunt animæ illius, vt in cap. si Præsbyter, & c. seq. 26. q. 6. Archidiaconus, & alij similes qualiter peccent non resistentes, disp. seq. sec. 1. explicabimus.

De Cathedralium, & aliarum Ecclesiarum collegiatarum, Canonicis, & culpis, in quas incidere possunt, vt in eis explorandis, Confessarius discretus, & cautus esse valeat.

DISPV T. IX.

S V M M A R I V M.

- 1 *Canonici propriè dicuntur, qui de Capitulo sunt; Et quo nomine appellantur, Cateri, qui non sunt de Capitulo.*
- 2 *Canonici non solum proprio Episcopo celebrandi assistere tenentur; sed etiam eius coadiutori.*
Et coadiutor tenetur, etiam facere confessionem, cum Sacerdote celebrante, sicut Episcopus.
- 3 *Ad Canonicatus dignitatem, & portionem is recipiendus est, qui ordine sacro initiatus est, qua dignitas, aut portio requirit.*
- 1 **C**anonici illi propriè dicuntur, qui de Capitulo sunt; Cateri autem communi nomine beneficiarij, vel Cappellani, assisij, & mansionarij, quasi assidui, & perpetuò manentes in Choro, nuncupantur, vt per *Glos. in cap. penul. vers. Assisios, de Cler. non resid.* & alios apud *Barbos. de offic. & potest. Episc. par. 1. tit. 1. c. 3. num. 17. & Genuens. in praxi Arch. cap. 69. nu. 17.* qui etiam probat, solos Canonicos posse recipere Episcopum ad osculum. Nos autem Ecclesiæ Senatuum appellat, *Conc. Trid. sess. 24. de reformat. cap. 12.* Quod propterea decernit, vt Episcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti assistere, & interuiri debeant: per se, & non per substitutos diuina obire officia, atq; in Choro ad psallendum instituto, Hymnis, & Canticis Dei nomen reuerenter, distinctè, ac deuotè laudare. Vestitu præterea decenti, tam in Ecclesijs, quam extrà assidue vti, & ab illicitis venationibus aucupijs, choreis, tabernis, lusuibusque abstinere, atque ea morum integritate pollere, vt meritò Ecclesiæ Senatus dici possint.
- 2 Adde, quod Canonici non solum proprio Episcopo celebranti tenentur assistere; sed etiam eius Coadiutori: aliàs indecorum esset, si Episcopus citrà Canonicorum assistentiam celebraret, so-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

lemniter, aut Pontificalia exercent, vt habetur ex *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 1. 18. num. 11.* vbi etiam *num. 13. & 15.* inquit, quod circa confessionem faciendam, cum celebrante solemniter, decet, vt Coadiutor Episcopus confessionem faciat, cum Sacerdote Canonico celebrante, & vt idem pariter benedicat in fine Missæ, ne populus præsens diuinis benedictione Episcopali defraudetur. Imò ait maximè decere, vt Canonici prodeant obuiam Coadiutori Episcopo ad Ecclesiam Pontificaliter accedenti ad ostium Ecclesiæ, eumque discedat ad idem ostium deducere: & valde esset commendandum; si non nulli Canonici officij, & vrbannitatis gratia ad ipsius Coadiutoris ædes se conferrent. Denique in *d. cap. 12. Conc. Trid.* decernitur, vt nemo ad Canonicatum, dignitatem, aut portionem recipiatur, nisi, qui eo ordine sacro, aut sit initiatus, quem illa dignitas, præbendæ, aut portio requirit, aut in tali ætate, vt infra tempus à iure, & à *Conc. Trid. statutum sess. 22. cap. 4.* initiari valeat. Et insuper *d. c. 12.* decernit, vt nemo promoueri possit ad dignitates, quibus animarum cura nulla subest, ante 22. annum.

An Canonici peccent in eorum Ecclesijs non residentes.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 *Canonici peccant, si in eorum Ecclesijs non resideant,*
- 2 *Non tantum Canonici peccant non residendo, verum etiam qui alias dignitates obtinent præbendas, aut portiones in Cathedralibus, vel collegiatis.*
An ad hanc residentiam obligentur Abbates, & alij Ecclesiarum Superiores, possintque ad id compelli per Episcopum.
- 3 *Episcopus licet non teneatur Canere in Choro, tenetur tamen interesse in diebus festiuis. Cuius ætatis debeat esse habens principalem dignitatem in collegiata.*
- 4 *Canonici tenentur ad residentiam, etiam si quis Canonicatum habet, & Monasterium in commendam, ab animarum cura liberum.*
- 5 *Monasterium habens in commendam, cum cura animarum, & Canonicatum, potius tenetur residere in Monasterio, quam in Canonica.*
- 6 *Canonici, caterique dignitates obtinentes, ad residentiam tenentur, quamuis ad sint mansionarij in Choro, ac Diuinis officijs continuo assistentes.*
- 7 *Canonici, & dignitates obtinentes tenentur assistere in Choro, licet inter eos statutum extet, vt possint seruire per substitutum, vel vnus pro alio. Effet enim contra Concilium tale statutum, & vid. num. 18.*
- 8 *Canonici, ac dignitates obtinentes præbendas, ac portiones, ad residentiam tenentur, quacunque consuetudine, etiam immemorabili non obstante, & vid. num. 18.*
- 9 *Canonici, alijque obtinentes supra dicta beneficia in Cathedralibus, obligantur assistere*

- in Choro personaliter, non modo ad canendas, & recitandas horas, sed etiam ad inferniendum Episcopo celebranti, & Pontificalia exercenti.*
- 40 *Ad residentiam multò magis obligantur Episcopi, ceterique curam animarum habentes.*
- 41 *Ad residentiam non tenentur Canonici, ceterique similia beneficia obtinentes, volentes vacare studijs Theologiae, & Canonum, cum licentia tamen proprij Pralati: & per quinquennium.*
Et possunt quoque percipere fructus prabendarum.
- 42 *Privilegium hoc absentandi causa studij extenditur, etiam ad Clericos, qui absunt causa studij in iure Civili per quinquennium. Quibus sit prohibitum audire leges Civiles, vel Physicam, & sub qua pœna.*
An hoc privilegium solum habeant, cum tamen in publicis studijs scientias predictas audiunt, & litteris summa diligentia incumbunt.
- 43 *Canonici, alijque, qui ad residentiam tenentur. Si absint causa studiorum, quamvis percipiant fructus prabendarum, non tamen lucrari possunt distributiones quotidianas, licet de licentia Sum. Pontificis absint.*
- 44 *Parochi volentes studere, aut docere, omninò licentiam habere debent Ordinarij: Et qua requirantur, ut fructus Parochia percipere possint.*
- 45 *Auditors Rota Romana, si absint à residentia, consequuntur fructus prabendarum, ac etiam distributiones quotidianas ex Bull. Clem. VIII.*
Idemque Privilegium habent Inquisitores, Collector generatis Camere Apostolicae, Subcollectores, Advocati, & Procuratores fiscales in causis spoliarum.
- 46 *Pœnitentiarius, dum confessiones audit, censetur presens, & lucratur quoque distributiones quotidianas.*
An eodem privilegio fruantur examinatores beneficiorum.
- 47 *Canonici Senes, alijque infirmi, qui personaliter interesse nequeunt Choro, tanquam presentes habentur.*
Et qui absentes, tunc pro utilitate Ecclesie, excusantur à residentia, & lucrantur etiam distributiones.
Tolerari potest statutum, vel consuetudo, quibus cavetur, servitium 40. annorum liberare à residentia beneficiatum, & quod possit lucrari, etiam distributiones.
- 48 *Canonici, alijque beneficia obtinentes in Cathedralibus, & collegiatis, abesse possunt ab Ecclesiis ipsorum per spatium trium mensium citra omnem culpam.*
- 49 *Et non solum per tres menses interpellatos, sed etiam continuos.*
- 50 *Pro hac absentia trium mensium, assignare non oportet causam absentia.*
- 51 *Hoc beneficio, ut tribus mensibus abesse possit gaudet tam coadiutus, quam Coadiutor Canonorum, & beneficiatorum.*
- 52 *Quando Ecclesia ex vi suarum Constitutionum exigit servitium totius anni, Canonici, ceterique abesse non poterunt tribus illis mensibus.*
- 24 *Episcopi curare debent, ne Canonici absint ab eorum Ecclesiis in die Nativitatis Domini, Pascha, & in alijs maximis festiuitatibus.*
- 25 *Quamvis Canonici permittatur absentia pro tribus mensibus anni, non tamen omnes abesse debent simul.*
- 26 *In hac absentia trium mensium Canonici, alijque licet lucrentur fructus prabende, tamen lucrari non possunt distributiones quotidianas.*
- 27 *Indulgentia concessa Canonici, alijque beneficiatis, ut abesse possint tribus mensibus in quolibet anno, haud extenditur ad Parochos, ceterosque animarum curam habentes.*
An possint abesse per bimestre, obtenta licentia in scriptis ab eorum Episcopo.
- 28 *Sicut Episcopi ex repentina necessitate abesse possunt, citra licentiam ex indulgentia Concilij, ita pariter Parochi abesse poterunt per paucos dies absque licentia Episcopi.*
- 29 *Canonici, alijque dignitates obtinentes in Cathedralibus, & collegiatis si ultra tres menses absint, culpam proculdubio contrahunt.*
- 30 *Canonici, alijque, &c. ultra tres menses abesse nequeunt, etiam si in Civitate praesentis sint.*
Referuntur declarationes Sacr. Congr. super Decretum Concilij Trid.
- 31 *Multis alijs modis declaratur conciufo, & an mansionarij, alijque ad residentiam teneantur.*
- 32 *Canonici, alijque abesse possunt ab eorum Ecclesijs ultra tres menses, propter superuenientes inimicitias.*
- 33 *Propter legitimam causam potest Episcopus concedere licentiam Canonici, alijque beneficiatis, ut abesse possint per quatuor menses.*
Afferuntur declarationes Sacr. Congr. ac Concilium Mediolanense.
- 34 *Canonici, alijque dignitates obtinentes in Cathedralibus, &c. si absint ultra tres menses ultra culpam, quam contrahunt, varijs plectuntur pœnis, & quibus.*
An priuantur distributionibus quotidianis, & quibus debeantur.
- 35 *Pœnis praefatis plectuntur non residentes, etià si in Civitate praesentes sint.*
- 36 *Canonici, qui maiori servitio sunt adstricti, quam novem mensium si non resederint, subiaceant eisdem pœnis in Concilio, & iuribus contentis.*
- 37 *Et priuantur beneficiorum fructibus, nulla praemissa monitione, ut resideant.*
- 38 *Pœna contra non residentes, haud remitti potest ab Episcopo.*
An possit Episcopus antè sententiam penam predictam diminueri, vel tacite remittere, puta tacendo, dissimulando, &c.
- 39 *Fructus, quibus Canonici priuantur ob absentiam, veniunt applicandi fabrica propriarum Ecclesiarum, quatenus indigeant, alias alteri pio loco arbitrio ordinarij.*
Sed quid de distributionibus quotidianis, & num. seq.
- 40 *Distributiones extraordinariae, & impropriae, applicantur interessentibus, non autem distributiones ordinariae.*

- Et conciliantur Decreta Concil. Trid. sess. 21. cap. 3. & sess. 22. cap. 3.*
- 41 *Si Canonicatus, vel prabenda nullos habeat fructus, potest Canonicus ob absentiam puniri pena arbitraria.*
- 42 *Pena Concilij Trid. sess. 24. de reformat. cap. 12. locum non habet in Canonico simplici, carente prabenda.*
- 43 *Canonici, ceterique beneficiati non residentes, licet, ut priuentur fructibus, non indigent monitione, tamen, ut priuentur beneficijs ob non residentiam, debent personaliter citari, quamuis extra Regnum, & in partibus Indiarum existant.*
An sint citandi per edictum, si nesciatur, ubi sint absentes.
- 44 *In casibus, in quibus Canonici excusantur à residentia, lucrantur fructus, & etiam distributiones quotidianas.*

Hanc difficultatem per subsequentes conclusiones breuiter absoluemus: qua propter ad eiuſdem determinationem fit.

PRIMA CONCLUSIO.

- 1 **C**anonici peccant in eorum Ecclesijs non residentes. Hæc patet ex *Conc. Trid. sess. 24. de reformat. cap. 12. §. Præterea*, ubi aperte decernitur, non licere Canonicis, tam in Ecclesijs Cathedralibus, quam collegiatis ab eis abesse, & pœnam imponit contraueniens: ergo in eisdem non residentes peccant, tum quia prædictum decretum *Conc.* non solū est lex pœnalis, sed etiam præceptiua, vel saltem prohibens, ergo obligat non solum ad pœnam, sed etiam ad culpam, iuxta ea, quæ nos adnotauimus in nostris *Commencar. in Bull. Cæna, lib. 3. §. 8. q. 2. à num. 28. vsque in finem.*
- 2 Ampliatur primò hæc conclusio, vt non tantum Canonici peccent non residentes in eorum Ecclesijs; sed etiam, qui in Ecclesijs Cathedralibus, aut in collegiatis obtinent dignitates, præbendas, aut portiones: siquidem hi eodem modo per *Concil.* obligantur ad residentiam, & sub eisdem pœnis, vt patet ex illis *Conc.* verbis: *Præterea obtinentibus in eisdem Cathedralibus, aut collegiatis dignitates, Canonicatus præbendas, aut portiones, &c.* Imò sub præfato Concilij decreto comprehenduntur quoque Mansionarij, & Cappellani obtinentes alia beneficia perpetua, & habent annexum seruitium in Choro, vt declarauit Sacra Congregatio relata à *Garz. de benefic. Eccles. par. 3. cap. 2. num. 475.* Item comprehenduntur dignitates principales, & capita Ecclesiarum collegiatarum, vt decreuit Sacra Congregatio Concilij, relata à *Garz. d. cap. 2. num. 181.* qui ob id ait ad eiuſmodi residentiam obligari etiam Abbates, & alios Superiores Ecclesiarum collegiatarum, licet habeant iurisdictionem in Canonicos: & ad id compelli possunt ab Episcopis, sub quorum Diœcesi sunt: & comprehendi illas quoque dignitates, quæ capita sunt Ecclesiarum collegiatarum, & exemptæ à iurisdictione ordinarij; & habent tantum iurisdictionem in Canonicos: quoniam si habent territorium, & iurisdictionem quasi Episcopalem non tenerentur ad

residentiam Chori, & horarum; quamuis obligarentur ad residentiam, sicut Episcopi sunt obnoxij, de qua habetur in eodem *Conc. Trident. sess. 23. de reformat. cap. 1.* & latè *Suar. tom. 2. de Relig. tract. 4. lib. 4. cap. 10. num. 13. & 18. & Garz. loco citato*, ubi addit, quòd licet Episcopus non teneatur canere in Choro; tenetur tamen interesse diebus festiuis, & Dominicis cum Canonicis. Adde his etiam, quæ habentur ex *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 53. num. 107. cum plur. seq. ubi num. 109.* addit pariter, quòd dignitas principalis in collegiata, cum regulariter habeat animarum curam annexam in foro interiori, aut exteriori, exigit etatem 25. annorum inceptorum, vt per eundem *Garz. ibi p. 7. cap. 4. num. 65.*

4 Secundò ampliatur, vt Canonici teneantur ad residentiam, etiam si quis Canonicatum habeat, & Monasterium in commendam; quoniam tunc si Monasterium est ab animarum cura liberum, tenetur in Canonica residere, vt habetur ex *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 53. num. 110. & Garz. loco supra relato, numer. 183.* qui ad id probandum adducit declarationem Sacr. Congr. Concilij; ita inter alia se habentem: *Imò absolute videtur dicendum, & conformis prædictæ declarationi, quòd obtinens Canonicatum, & Monasterium in commendam, debet in Canonico residere, nisi Monasterium habeat alias curam animarum: nam Secularis habens in commendam Monasterium, non habet curam Conuentus, nec Monachorum, quæ non residet penes commendatarium Clericum. Seculare non habentem intra Claustra Conuentus, sed extra; sed tota est penes Priorem Conuentualem, qui habet curam Conuentus, & Monachorum, Rota decis. Farin. 112. num. 10. Et sic non tenetur in Monasterio residere; atque ita videtur practicari: nam Clerici Sæculares habentes Monasteria in commendam, nunquam, vt existimo, in eis resident. Et caret difficultate: nam Sacra Congregatio Concilij censuit, non teneri residere, nec promoueri ad Sacros Ordines, si Monasteria habent tantum iurisdictionem temporalem. Et 19. Decembris 1596. censuit, commendatarios Abbatis curam iurisdictionalem tantum, non autem Sacramentalem habentes, nullo Concil. decreto ad residendum astringi, neque si non resideant, pœnis ab eo in non residentes constitutis, arceri.*

5 Dixi, si Monasterium est ab animarum cura liberum, quoniam si habeat animarum curam annexam, tunc obtinens Canonicatum, & Monasterium in commendam, obligatur residere in Monasterio, non autem in Canonica: siquidem habens Canonicatum, & Parochialem Ecclesiam, tenetur residere in Parochiali, vt constat ex *Bull. Pij V. 64.* quoniam residentia in Ecclesijs curam animarum annexam habentibus est de iure Diuino, vt in *Conc. Trid. sess. 23. de reformat. cap. 3.* & de hac re latè supra egimus *disp. 4. sec. 7. ampl. 1. & disp. 6. sec. 11. ver. Quarto peccant.* Confirmatur, quoniam habens ex dispensatione duo beneficia residentiam requirunt, debet in eo residere, quod maiorem necessitatem sibi vendicat residendi, vel quæ dignior est, vt rectè declarat *Garz. d. c. 2. nu. 186.* et clarum est, quòd maior residendi necessitas

vrget

urget in Parochiali, quàm in Canonica. Est tamen verum, quòd habens Canoniam, & Parochialem in duabus Diocesis, & non residens in Parochiali ex permissione Episcopi, ut tenetur, iuxta dict. Bullam Pii V. 64. cogendus est ad residentiam in Canoniam, ut habetur ex Garz. loco citato, num. 184. & Barbof. de offic. & potest. Episc. alleg. 53. num. 113. Quòd si quis duas dignitates æquales ex dispensatione obtineat, & ambæ residentiam exigant, poterit ubi voluerit, residere, ut per Garz. d. num. 186.

Tertio ampliatur eadem conclusio, ut Canonici, & dignitates obtinentes obligentur ad residentiam, etiam si adsint mansionarij Choro, ac diuinis officijs continuò assistentes. Imò, & ipsi mansionarii, & obtinentes beneficia perpetua, ut infra dicemus concl. 3. ampl. 2. Siquidem Canonici, & qui dignitates habent in Ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis, tenentur, iusto impedimento cessante, psallere in Choro, atque idè in eo cantare Psalmos, & Hymnos, & cetera eiusmodi, quæ alternatim in Choro cantantur, ut habetur ex Azor. p. 1. instit. moral. p. 1. lib. 10. cap. 11. q. 5. cum seq. Bera par. 1. resp. cas. 55. & ex alijs relatis per Barbof. de offic. & potest. Episc. alleg. 53. sub num. 131. qui ob id probat, Canonicos, & alios supra nominatos, cum sint adstricti in Choro debere ibi recitare diuinas laudes, aliàs non excusantur à culpa. Imò non dicuntur formaliter residere in eorum Ecclesijs, licet habitent in Ciuitate, in qua sitæ sūt nisi presentes sint in ipsis Ecclesijs, ut per eundem Barbof. loco citato, num. 122. ubi etiam num. 132. domi recitantes diuinas laudes, aut assistentes Choro non recitantes, nec cantantes, & frequenter confabulantes, Canonicos inquit teneri restituere distributiones quasi totas, ad quod allegat Eman. Rodriq. in summ. tom. 2. cap. 145. num. 5. Ludouic. Lopez in instr. consec. tom. 1. cap. 246. & Vegam in summ. p. 1. c. 128. casu 10.

Quarto ampliatur, ut Canonici, & dignitates supra relatas obtinentes teneantur Choro assistere, cātare, & residere, etiam si inter eos extaret statutum quantum vis iuratum, ut possint inseruire per substitutum, vel alternati vnus pro alio: debent enim per se, & non per alios, non obstante huiusmodi statuto: eo quod esset contra Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. 12. §. Praterèa, in illis verbis: *Non obstantibus quibuscunque statutis, & consuetudinibus: omnes verò per se, & non per substitutos compellantur obire officia.* Et ita fuisse declaratum per Sacram Congregationem, testatur Garz. d. cap. 2. num. 498. post Zerol. in praxi Episcop. 2. p. vers. Canonici, §. 5. Vndè inquit ibidem, idem Garz. num. 500. quod qui in hoc notabiliter defuerint, seu negligentes fuerint, peccabunt mortaliter, quamuis multi, præsertim dignitates obtinentes, id non seruent. Non enim excusantur, nisi Pontificiò Priuilegio iuuentur, aut statuta auctoritate Apostolica fuerint confirmata, ut post alios, ait etiam Barbof. d. alleg. 53. sub num. 136. & 135.

Quinto ampliatur, ut Canonici, & dignitates præfatas obtinentes, præbendas, ac portiones, teneantur ad residentiam, nõ obstante quacunque consuetudine in contrarium, quantumuis immemorabili, ut patet ex Conc. Trid.

loco citato, ibi: *Non obstantibus quibuscunque statutis, & consuetudinibus, Garz. d. c. 2. num. 197. & Barbof. d. allegat. 53. num. 115. & 116.* ubi id tamen verum esse inquit in obtinentibus Canoniam, & beneficia supradicta in Cathedralibus, seu collegiatis insignibus, ut colligitur ex Conc. Trid. Secus autem si Ecclesiæ sint rurales penitus destitutæ, aut in quibus nõquam antea supra hominum memoriam solitū fuerit residere: vel in eis elsēt redditus, adeò tennes, ut Canonici non habentes aliunde, vndè viuant, non possint ex eis alimentari: Siquidè his casibus immemorabilis consuetudo à residentia excusaret: & ita fuit decisum per Rot. Roman. in vna Papien. residentia, 10. Martij 1613. ubi fuit decisum, consuetudinem immemorabilem non excusare à residentia in collegiatis insignibus, quod tamen locum sibi vendicat, nisi talis consuetudo esset à Papa confirmata, quoniam hæc consuetudo non est per Conc. reuocata, sicut etiam dicitur de statuto auctoritate Pontificia confirmato, ut per Garz. & Barbof. locis citatis, cum alijs quos allegat.

9 Sexto ampliatur, ut Canonici, & obtinentes alia supra relata beneficia in Cathedralibus obligentur personaliter assistere in Choro, non solum ad cantandas, ac recitandas horas Canonicas; sed etiam tenentur Episcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti assistere, ac inseruire, ut fuit decretum in Conc. Trid. d. sess. 24. de reform. cap. 12. §. Praterèa, in illis verbis: *Omnes verò Diuina per se, & non per substitutos compellantur obire officia: & Episcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti assistere, & inseruire, atque in Choro ad psallendum instituto, Hymnis, & Canticis Dei nomen reuerenter, distinctè, deuotèque, laudare, &c.* Item tenentur Canonici, & alii supra relati prodere obuiam Episcopo ad Ecclesiam Pontificaliter accedenti: & idem dicendum est de Episcopo Coadiutore, ut supra adnotauimus in hac etiam disp. supra præterentem sec. quæ prima est in ordine. Quibus adde, quæ habentur ex Barbof. d. alleg. 53. num. 131.

10 Septimo ampliatur dicta conclusio, ut multò magis obligentur ad residentiam Episcopi, & curam animarum habentes, cum talis residentia debeat de iure Diuino, ut habetur ex Concil. Trid. sess. 23. de reform. cap. 3. & nos latè de hac re supra hac ead. sec. amp. 2. vers. Dixi, disp. 4. sec. 7. ampl. 1. & disp. 6. sec. 11. vers. Quarto peccant.

11 Sic ampliata limitatur hæc eadem conclusio, ut locum non habeat in Canonicis, & in alijs obtinentibus beneficia, quæ residentiam exigunt, & volentibus studijs Theologiæ, aut Canonum vacare, aut in publicis studijs præfatas scientias legerentur eam remittunt residentibus studentibus per quinquennium: & Lectoribus, durante eorum Lectura, ut in c. fin. de Magistr. Est tamen verum, quòd nulli studendi gratia licitum est abesse, nisi de licentia proprii Prælati, ut colligitur ex tex in cap. cum ex eo, de elec. in 6. & in cap. tua fraternitatis, de Cler. non resid. in illis verbis: *Canonici, quibus studiorum gratia est indultum, ut in absentia sua fructus percipiant præbendarum, &c.* iuxta Glos. ibi, vers. Indultum: & id non immeritò, ne indo-

ciles, & inepti se conferrent ad studia contra-
mentem iurium id permittentium: & ne multi-
tudo nimia in detrimentum seruitii Ecclesiæ tē-
deret, vt latè habetur ex *Garz. de benefic. Eccles.
par. 3. cap. 2. num. 88 cum plur. seq.* & extat Cō-
stitutio Pij IV. quam refert *Garz. loco citato,*
& *Barbos. de offic. & potest. Episc. alleg. 56. sub
num. 28. & 29. qui num. 26. hoc priuilegium ex-*
12 *tendit etiam ad leucos, qui absunt causa stu-*
dij in iure Ciuili: nam his etiam remittitur resi-
dentia per quinquennium, & percipiunt eorum
beneficiorum fructus; nisi Clerici sint Sacerdo-
tes, Archidiaconi, Decani, Cantores, Præpositi,
vel personatum habentes: nam eisdem prohibi-
tum est sub pœna excommunicationis ipso fa-
cto leges, & physicam audire, vt in cap. fin. ne
Cler. vel Monachi. Non tamen prætato priui-
legio gaudent studentes, nisi in publicis studijs
audiant, & litteris summa diligentia incumbat,
vt idem *Barbos. post alios d. alleg. 56. à nu. 21.*
ad 26. qui etiam num. 27. quoad docentes, seu
Leutores ait prætatum priuilegium esse intelli-
*gendum de ijs, qui docent cōiuncti, seu sa-
ciati, aut ratione stipendij, seu Cathedra, quam*
habent non autem de ijs, qui spontè legunt sine
stipendio, & Cathedra, nisi legant cum licentia
Vniuersitatis, seu Collegij Doctorum, vt in d.
cap. fin. de Magistr. & in Conc. Trid. sess. de re-
form. cap. 1. Nec in docentibus exigitur licen-
tia Episcopi, sicut exigitur in studentibus, &
itā fuisse decissum, testatur *Garz. d. cap. 2. num.*
559. ad quantum, & Barbos. loco citato, nu. 33.
13 Est tamen verum, quod licet Canonici, &
alij, qui beneficia obtinent residentiam exigen-
tia, cum sola eorum ordinarij licentia, & do-
centes, vt supra citra eiusmodi licentiam possint
abesse ab ipsorum Ecclesijs studiorum causa,
& percipere beneficiorum fructus, nihilomi-
nus distributiones ordinarias, ac quotidianas,
non lucrantur, vt habetur ex *c. licet de praben-*
& ibi Panor. & alij, in illis verbis: Nolumus
tamen, vt quotidianas distributiones, qua tan-
tum residentibus in Ecclesijs, & his, qui inter-
sunt horis Canonicis exhibentur, &c. Etenim
qui studiorum causa quacunque facultate ab-
sunt, nec distributiones quotidianas, eo ipso ab-
sentia tempore, nec illam præbendæ partem
tertiam, vigore *Conc. Trid.* in distributiones
conuerlam capere possunt, vt habetur ex *Aloysi.*
Ricc. resol. 386. num. & ex alijs apud *Barbos.*
d. alleg. 56. nu. 19. vbi id ampliat, etiam si cum
licentia Sum. Pontificis absint, quam licentiam
omnino exigunt Parochi volentes studere, aut
docere, nec satis est licentia ordinarij: siquidem
eiusmodi facultatem non possunt impetrari ob-
14 tinentibus Parochiales Ecclesias ordinarij, atq;
ideo inferiores Papæ, & itā fuisse decissum, tes-
tatur *Aloysi. Ricc. in collect. decis. par. 3. collect.*
563. in med. & in praxi fori Ecclesiast. dec. 502.
in fine, in 1. edit. Prosp. de August. in addis. ad
Quarant. vers. Residentia, vers. Item lim. Farin.
decis. 29. in nouiss. Barbos. d. alleg. 56. num. 30.
& Garz. de benefic. Eccles. par. 3. cap. 2. nu. 80.
& 81. vbi addit, quod quando alicui Parocho
conceditur in Curia studendi facultas, vt fru-
ctus ex Parochiali Ecclesia percipere valeat, hæc
omnia requiruntur; nempe primò, vt studeat
Theologiæ, aut iuri Canonico in celebri aliqua

Vniuersitate. Secundò, quod non dum perue-
nerit ad trigessimum suæ ætatis annum; nisi stu-
dia incepisset, & veller absolueret. Tertiò ad
quinquennium dumtaxat à principio studij cō-
putandum. Quartò, vt infra annum ad Subdia-
conatum promoueat. Quintò, quod interim
cura animarum per idoneum Vicarium ab ordi-
nario eligendum, assignata illi congrua portio-
ne fructuum, exerceatur, vt rectè declarat idem
Garz. ibidem, vbi plura alia cumulat, circa
modum licentiæ concedendæ. Quæ quidem li-
centia, quoad Parochiales Ecclesias non datur,
cum hodiè per Conc. Trid. non admittantur
supplicationes, quæ dantur à Parochijs, vt abes-
se possint causa studij, & eorum Ecclesiarum
fructus percipere, vt latè Garz. vbi supra à nu.
81. usque ad num. 85.
15 Secundò limitatur hæc ipsa conclusio, in Au-
ditoribus *Rota Rom.* Nam hi consequuntur
fructus suarum præbendarum: imò, & distri-
butiones, ac si actualiter residerent, vt patet ex
Bulla Clem. VII. 13. quæ incipit, conuenit equi-
tati, §. 6. & *Barbos. de offic. & potest. Episc. al-*
leg. 53. num. 155. vbi etiam num. 156. cum plur.
seq. idem priuilegium habere testatur post alios
Inquisitores hæreticæ prauitatis, etiam quoad
beneficia curata; licet contrarium, & verius do-
ceat Cenal. commun. contra commun. q. 585. nu.
12. quem sequi ibi Barbos. & supra num. 87. pro
qua re facit Bulla Pij IV. 91. & Conc. Trid. su-
prarelatum. Idem priuilegium habent Colle-
ctor generalis Cameræ Apostolicæ, sub Colle-
ctores, Aduocati, Procuratores Fiscales, ac No-
tarij in causis spoliatorum, & iurium Cameræ,
eorum officio durante, & id ex Bulla Sixti V.
ædita die 8. Maij 1590. Eodem gaudent priui-
legio interessentes Concilio generali, vt habetur
ex Rebuff. in praxi par. 3. tit. de dispensatione de
non resid. num. 34. & Barbos. d. alleg. 53. n. 158.
vbi etiam num. 159. ex Bulla Sixti V. idem pri-
uilegium competere probat Canonici missis
ab eorum Episcopo, aut comitantibus eorum.
16 Episcopum ad limina Apostolorum. Pœni-
tentiarius quoque interim, dum audit confes-
siones censetur præsens, & lucratur distribu-
tiones quotidianas. Imò non desunt qui ve-
lint, examinatores beneficiorum eodem potiri
priuilegio: quod quomodo procedat, declarat
idem *Barbos. loco citato, num. 161. vbi etiam*
num. 127. 129. & 162. addit, quod annuarum
ceram exercentes, quæ illi Ecclesiæ, vbi sunt
Canonici imminet, dum sunt in actu ministrā-
di Sacramenta, vel alia ad ipsam curam perti-
nentia exercendi, eodem priuilegio potiuntur,
ita vt tanquam Choro interessentes habeantur
ad effectum lucrandi distributiones quotidiana-
nas. Hoc ipsum priuilegium habet visitans
Ecclesiam, iura, vel redditus suæ præbendæ, vt
ex eodem Barbos. ibi num. 126. 163. & allegat.
126. Item eodem priuilegio gaudet obles datus
ab Ecclesia, aut represaliarum causa captus, &
detentus: is enim habetur, ac si præsens Choro
esset, Barbos. ibidem num. 165.
17 Tertiò limitatur prædicta conclusio, vt loci
non habeat in Canonicis senibus, & alijs benefi-
ciarijs eiusmodi: & infirmis, qd̄i personaliter
Choro interesse commodè non possunt: nam,
isti habentur, tanquam præsentibus, si alijs reside-
re

ne erant soliti, & quotidianas distributiones lucratur, vt habetur ex *Menoch. de arbitr. casu 60. num. 10. Aloys. Ricc. resol. 389. num. 7. Navar. conf. 2. num. 3. de Cler. non resid. Rota in vna Hispanen. distributionum Veneris, 2. Maij 1603. coram Reuerendissimo D. Coccino Rota Desano. Et Barbof. loco citata, num. 164. 166. 167. & 168. vbi id ampliat, etiam si beneficiariorum culpa in morbum inciderunt. Non tamen id extendit num. 170. in absentes pestis causa, nisi legitima consuetudine iuuentur. Excusantur pariter à residentia, & lucratur distributiones absentes pro utilitate Ecclesie, aut pro defensione iurium ipsius: et multò magis si eiusdem causa, & pro defensione suorum iurium fuerint excommunicati, suspensi, interdicti, aut aut iniuste incarcerati, vt latè declarat, idem Barbof. vbi supra à num. 171. ad 179. inclusiue, cum alijs, quos allegat.*

18 Quartò limitatur ipsa conclusio, quoad quartam, & quintam ampliacionem, statutum, vel consuetudinem, qua cauetur seruitium quadraginta annorum Ecclesie præstitum, liberare beneficiatum à residentia, ac lucrari distributiones quotidianas in absentia, quamuis ipse nõ inter sit diuinis, tolerari posse, vt habetur ex *Cemed. p. 3. collect. 1. in fine, Moneta de distrib. quotid. p. 2. q. 7. num. 21. & ex alijs apud Barb. d. alleg. 53. num. 117.*

SECUNDA CONCLUSIO.

19 Canonici, & alii obtinentes in Cathedralibus Ecclesijs, aut collegiatis dignitates, præbendas, aut portiones, possunt abesse ab eorum Ecclesijs, & in eis non residere per spatium trium mensium quolibet anno, citra omnem culpam. Hæc conclusio est communis, & patet ex *Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 12. vers. Præterea, ita se habente: Præterea obtinentibus in eisdem Cathedralibus, aut collegiatis dignitates, Canonicatus, præbendas, aut portiones non liceat vigore cuiuslibet statuti, aut consuetudinis, ultra tres menses ab eisdem Ecclesijs abesse, &c.* Si igitur prohibet Concilium ultra tres menses abesse; ergò censetur permittere tribus mensibus quolibet anno abesse: siquidem argumentum à contrario sensu in iure est validissimum, vt in l. 1. & ibi, *Doctor. de offic. eius, &c.* latè *Euerard. loco, à contrario sensu.*

20 Ampliatur hæc conclusio primò, vt licitum sit Canonicis, & alijs beneficiatis supra relatis abesse ab eorum Ecclesijs tres menses quolibet anno non solum interpellatos, sed etiam continuos, vt declarasse Sacram Congregationem, testatur *Garz. de benefic. Eccles. p. 3. §. 1. cap. 2. num. 180. & Barbof. d. alleg. 53. num. 120.* cum alijs, quos allegat.

21 Secundò ampliatur eadem conclusio ad absentiam trium mensium à Concilio concessam Canonicis, & alijs beneficiatis, de quibus agitur, non oportere assignari absentie causam: nec petere proprii Prælati licentiam; dummodo Canonici eodem tempore non absint, ne Ecclesia suo seruitio defraudetur. Etenim Concilium absolute permittit talem absentiam, vt præbendati possint potiri recreatione aliqua, nec exigat causam, nec licentiam. Vndè satis est, eam

quotam partem Canonicorum remanere, quæ videbitur arbitrio Episcopi, & Capituli, vt Sacram Congregationem declarasse formalia eiusdem Congreg. referens verba, testatur *Garz. d. cap. 2. num. 245.* quibus adde, *præx. Episc. verba priuatio, §. 2. dub. 4. & alios apud Barbof. d. alleg. 53. num. 118.*

22 Tertiò ampliatur, vt Coadiutus, & Coadiutor Canonicorum, & beneficiatorum, de quibus agitur, gaudeant eodem beneficio, ita vt abesse possint ab eorum Ecclesijs tribus mensibus, vt habetur ex *Navar. conf. 1. num. 6. de Cler. egrot. Rota Rom. in vna Salamantina integra portione, 18. Octobris 1584. cor. R. P. D. Penia, Moneta de optione, cap. 4. §. 8. num. 172. & Barbof. d. alleg. 53. num. 125.* qui præterea addunt, legitime impeditum Coadiutorem posse percipere distributiones, vt per *Monet. de optione, cap. 4. §. 8. num. 172.*

23 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, vt locum non habeat, quando Ecclesia ex vi constitutionum exigit maius seruitium. Vndè si Ecclesie constitutiones seruitium totius anni exoptulent, Canonici, & alii eiusmodi non possunt abesse ab eorum Ecclesijs tribus illis mensibus, vt fuit decretum ex *Conc. 7. rid. sess. 24. de reform. cap. 12.* in illis verbis: *Saluis nihilominus earum Ecclesijs constitutionibus, quæ longius seruitij tempus requirunt.* *Garz. de benefic. Eccles. par. 3. §. 1. cap. 2. num. 312. Barbof. d. alleg. 53. num. 121.*

24 Secundò limitatur, vt quamuis Canonicis, & supradictis beneficiatis Concilium indulgeat, vt possint abesse ab eorum Ecclesijs tribus mensibus quolibet anno; nihilominus Episcopi curare debent, ne Canonici absint ab eorum Ecclesijs in die Natiuitatis Domini, in Pascha, & in alijs maximis festiuitatibus, vt habetur ex *Garz. d. cap. 2. num. 316. & Barbof. loco citato, num. 119.* & extat declaratio Sacre Congregationis à dictis *Garz. & Barb. relata.*

25 Tertiò limitatur ipsa conclusio, vt licet Canonicis permittatur absentia trium mensium ab eorum Ecclesijs; non tamen debent abesse omnes simul, ne Ecclesie suo seruitio distuantur; sed illa Canonicorum pars debet remanere, quæ Episcopo, ac Capitulo conueniens, ac sufficiens videbitur, vt supra adnotauimus *ampl. 2. ex Garz.* qui pro hac re assert declarationem Sacre Congregationis.

26 Quartò limitatur, vt etsi Canonici, & alii, qui beneficia obtinent residentiam requirentia, possint per tres menses quolibet anno ab eorum Ecclesijs abesse, & beneficiorum fructus lucratur; distributiones tamen quotidianas non lucratur, vt supra adnotauimus *concl. 1. limit. 1. vers. Est tamen verum:* quoniam distributiones quotidianæ tantum residentibus debentur, vt in *cap. licet, & ibi, Doctor. de præben. quibus adde, quæ habentur ex Barbof. d. alleg. 53. num. 124.* vbi id verum esse putat, quando distributiones sunt distinctæ à præbendis; secus si succedant loco præbendæ, & tanquam fructus habeantur, quoniam tunc absentes, ex quavis legitima causa illas lucratur, idest duas illarum partes, ommissa tertia, quæ accrescit interuentibus.

27 Quintò limitatur præfata conclusio, vt indul-

indulgentia concessa Canonicis, & aliis supra relatis beneficiatis, vt possint abesse ab eorum Ecclesijs per tres menses quolibet anno, non extendatur ad Parochos, & ad alios animarum curam habentes. Etenim animarum curam habentes eiusmodi privilegio non potiuntur, siue Parochi sint, siue Episcopi, aut maiores Antistites; sed obligantur assidue residere in proprijs Ecclesijs, nec abesse possunt, nisi cum Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obediētia, & Reip. vtilitas abesse eos exigant: quas legitimas causas probare coguntur Episcopi, coram Sum. Pontifice, aut Metropolitano, & ab eis licentiam in scriptis obtinere. Et curati, seu Parochi legitimam absentiae causam debent afferre, & probare coram eorum Episcopo, & ab eo licentiam obtinere in scriptis, quæ non excedat bimestre; sicut Antistitum absentia non debet excedere duos, vel ad summum tres menses, singulis annis: & id ex æqua causa fiat, & absque villo gregis detrimento. Et Parochi, & alij curati, cum abesse contingerit, debent relinquere Vicarium idoneum ab eorum ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione, vt patet ex *Conc. Trid. sess. 23. de reform. cap. 1.*

28 Est tamen verum, quod licet citra licentiam, possunt abesse Episcopi ex indulgentia *Concil. Trid. loco citato*, cum repentina vrgeat discessio; ita quoque Parochi, & alij curati ex communi consuetudine, si vrgens sit causa, quæ nõ patitur dilationem, nec habeant, quem mittat ad Episcopum pro licentia, possunt per paucos dies abesse, citra licentiam, relicto Vicario; licet non fuerit ab ordinario approbatus, vt rectè post alios declarat *Barbos. alleg. 53. sub numer. 105.* vbi etiam addit, quod si curatus rationabiliter iudicauerit, vt quia nullus infirmatur, potest abesse per duos, vel tres dies non festos, etiã si nullum substituat: & si aliquis interim decedat absque Sacramentis, non peccabit, quia rationabiliter absuit: Secus autem si adit infirmus, & non habeat Parochus, quem substituat ad conferenda ei Sacramenta; quoniam non potest illum derelinquere, ex quavis causa quantumuis vrgenti, sed debet subire quodcunque periculum potius, quam deserere talem infirmum. His adde, quæ infra dicemus *disp. seq. sec. 1. limit. 4.*

TERTIA CONCLUSIO.

29 **C**anonicis, & alij obtinentes in Ecclesijs Cathedralibus, aut collegiatis dignitates, præbendas, aut portiones licet citra culpam per tres menses possint ab ipsis Ecclesijs abesse; ultra tamen dictos tres menses si absint, proculdubio culpam contraherent. Prima pars huius conclusionis patet ex conclusione præcedenti. Secunda verò pars probatur ex *Conc. Trid. d. sess. 24. de reform. cap. 12.* in illis verbis: *Non liceat vigore cuiuslibet statuti, aut consuetudinis ultra tres menses ab eisdem Ecclesijs quolibet anno abesse, &c.* Cum igitur contravenientes, contra *Conc.* decretum faciant, citra omnem controuersiam peccatum committunt, iuxta ea, quæ supra adnotauimus, *concl. 1.*

30 Ampliatur primò hæc conclusio, vt Canonici, ac obtinentes dignitates, præbendas, ac por-

tionones in Cathedralibus Ecclesijs, ac collegiatis non possint ab eis ultra tres menses abesse, etiam si in Ciuitate, vbi ipsorum Ecclesie existunt, sint præsentis: aliàs peccant mortaliter, nec satisfaciunt, si ultra tres menses notabiliter abfuerint, vt per Sacram Congregationem fuisse declaratum, testatur *Garz. de benefic. Eccl. p. 3. cap. 2. num. 323.* Cuius declarationis verba super *Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. 12.* sunt quæ sequuntur: Etenim declaratur primò in prima declaratione: *Decretum Concilij intelligendum est, vt Canonici non possint abesse ab Ecclesia sua seruitio ultra tres menses, singulis annis, nihilque eis prodesse, quòd in Ciuitate maneat, nisi Ecclesia debitis horis inseruiant: intelligendumque est omnes in contrarium consuetudines per hoc decretum esse sublatas.* Secundo declaratur in secunda declaratione: *Si ultra tres menses absint, licet in Ciuitate sint, incidunt in d. decreti penam, per quod est sublata omnis consuetudo in contrarium.* Tertio declaratur in tertia declaratione: *Canonicus, qui abest à seruitio sua Ecclesia ultra tres menses licet sit, & maneat in Ciuitate, vel in loco, in quo Ecclesia ipsa consistit, multari potest, prout à Conc. statuitur.* Quarto ita declaratur in quarta declaratione: *Puniendi sunt, qui à seruitio Ecclesia absint, licet in Ciuitate locorum, in quibus ipsa Ecclesia consistit, sint presentes tantum.* His adde quoque *Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 53. num. 122.*

31 Secundo ampliatur eadem conclusio multis alijs modis, quibus ampliuimus supra primam conclusionem huius sectionis. Quibus adde, quòd ad residentiam, non tantum teneantur Canonici, sed etiam Mansionarij, Cappellani, & obtinentes alia beneficia, quæ sunt perpetua in Eccles. Cathedr. & collegiatis, vt habetur ex *Garz. d. cap. 2. num. 475.*

32 Sic ampliata limitatur primò ipsa conclusio, vt Canonici, & alij supra relati beneficiati possint abesse ultra tres menses ab eorum Ecclesijs, propter superuenientes inimicitias post obtenta beneficia: aut si in Parochiali Ecclesia residerent, vt fuit declaratum per Sacr. Congr. super *d. cap. 12 Conc.* his verbis in quinta declaratione, cuius meminit *Garz. loco citato circa finem.* *Non licet ultra tres menses abesse, nisi ob causam inimicitiarum, si post obtentum Canonicatum inimicitie superuenerunt, vel nisi in Parochiali Ecclesia resideret, etiam si steterit, &c.* His adde, quæ habentur ex *Barbos. de offic. & potest. Episc. alleg. 53. num. 136.*

33 Secundo limitatur, vt possit Episcopus ob legitimam causam præstare Canonicis suis licentiam, vt possint abesse per quatuor menses, vt testatur fuisse decretum *Barbos. a post alios d. alleg. 53. num. 123 & 145. & Garz. d. c. 2. numer. 408.* vbi assert Sacr. Congregationis declarationem, ita se habentem, & legitimam causam exprimentem: *Episcopus potest ob legitimam causam dare licentiam Canonicis, vt absint à sua Ecclesia seruitio. Legitima enim causa dicitur, quæ est à lege approbata, & in iure expressa.* Vnã ex hæc declaratione colligit ipse *Garz. num. 109.* non habere facultatem ordinarium dispensandi in residentia ex omni causa: ad quod allegat aliam Sacr. Congregationis declarationem.

elationem, dicentem: *Per hoc non datur facultas ordinarijs dispensandi in residentia ex quavis ratione.* Et Concilium Mediolanense 5. p. 3. tit. de residentia, hoc ipsum decreuit, inquit: *Ne Episcopus propterea, quod sibi liberum, integrumque est facultatem permittit, qua liceat aliquem ab Ecclesia commissa, beneficio personalis residentie abesse ea potestate, facultate deinceps ob cuiusvis generis causa, utatur, sed in illa concedenda modum, & rationes adhibeat à Conc. Trid. prescriptas.* Vide Garz. d. cap. 2. num. 411. cum pluribus seq. ubi rem hanc latè pertractat, & à num. 415. declarat quoque, an Capitulum eiusmodi facultatem habeat ex vi consuetudinis: & infra nos latius dicemus, sec. 3.

Tertiò limitatur dicta conclusio omnibus alijs modis, de quibus supra concl. 1. lim. 1. 2. & seq.

QUARTA CONCLUSIO.

34 Canonici, & qui obtinent in Ecclesijs Cathedralibus, aut collegiatis dignitates, præbendas, aut portiones, si ab eorum Ecclesijs absint ultra tres menses, singulis annis, ultra culpam, quam contrahunt, varijs quoque plectuntur pœnis. Hæc conclusio patet, quoad primam partem ex 1. & 3. conclus. sectionis huius. Probatum modo conclusio ipsa, quoad secundam partem ex Conc. Trid. sess. 24. de reformatione. cap. 12. vers. Præterea. Vbi contravenientes anno primo priuantur dimidia parte fructuum, quos ratione præbendarum, ac residentie fecerunt suos. Quòd si iterum eadem vli fuerint negligentia priuantur omnibus fructibus, quos eodem anno lucrati fuerint. Crescente vero contumacia, contra eos, iuxta Sacrorum Canonum constitutiones proceditur: quæ quidem Canonum constitutiones continentur in cap. 2. cap. conquirentes, cap. ex parte il. 1. cap. ex tua, & c. fin. de Cler. non resid. ubi Clerici non residentes priuantur beneficijs, si moniti non redeant, nec excusationem allegent. Et denique priuantur distributionibus quotidianis, quas inquit Concilium loco citato, illis tantum deberi, qui statutis horis interfuerint exclusis nō intereuntibus, quauis collusionem, aut remissione non obstante, iuxta Bonifacij VIII. decretum, de quo habetur in cap. unico de Cler. non resid. in 6. cuius tenor est, qui sequitur. *Consuetudinem, qua in quibusdam partibus inoleuit, qua Canonici, & alij beneficiati, seu Clerici Cathedralium, & aliarum Ecclesiarum collegiatarum, distributiones quotidianas, qua aliàs manualia beneficia, seu victualia nuncupantur, & tantum residentibus tribuuntur, qualitercumque in Ciuitatibus seu alijs locis, in quibus ipse consistunt Ecclesia, sint presentes, licet diuinis officijs non interfuerint, ex integro percipiunt, ac si continuè ipsis Ecclesijs in eisdem officijs deseruirent, penitus improbant: statuis, ut distributiones ipse quotidiana in quibuscumque rebus consistant, Canonici, ac alijs beneficiatis, & Clericis Ecclesiarum ipsarum, qui eisdem officijs in ipsis Ecclesijs adsuerint, tribuantur iuxta Ecclesia cuiuslibet ordinationem rationabilem iam factam, seu etiam faciendam: Qui*

verò aliter de distributionibus ipsis quicquam receperit, exceptis illis, quos infirmitas, seu iusta, ac rationabilis corporalis necessitas, aut euidens Ecclesia utilitas excusarent, rerum sic receptorum dominium non acquirat, nec faciat eas suas: imò ad omnium restitutionem, que contra huiusmodi nostram constitutionem receperit, teneatur. De distributionibus etiam pro defunctorum anniuersarijs largiendis, idem decernimus obseruandum.

35 Ampliatur primò hæc conclusio, vt Canonici, & alij beneficiati supra relati non residentes præfatis pœnis plectantur, etiam si in Ciuitate ubi ipsorum Ecclesie existunt, sint præsentés, vt latè supra ostendimus concl. 3. ampl. 1.

36 Secundò ampliatur, vt Canonici, qui maiori seruitio Ecclesie, quàm nouem mensium sunt adstricti, eisdem pœnis, in Concilio, & iuribus contentis subiaceant si non resederint, vt declarauit Sacra Congregatio, de qua Garz. d. cap. 2. num. 144. & Barbof. d. alleg. 53. nu. 146.

37 Tertiò ampliatur, vt Canonici, & alii, vt supra beneficiati priuentur beneficiorum fructibus nulla præuia monitione; vt resideant, vt censuit Sacra Congregatio, quam refert Garz. loco citato, num. 145. & ità se habet. *Congregatio censuit, Canonicos non esse citandos, aut monendos ad residentiam, nec opus esse intimatiōis, vt deseruiant iuxta formam huius decreti, sed si adsuerint ultra tres menses, citandos esse ad allegandum, quare non debent puniri secundum hoc decretum: & oportere censuit Congregatio, bonum iudicem arbitrari, quanto tempore debeat ultra tempus permissum absentes expectare, antequam contra eos pœnas exequatur.* Non sic autem dicendum est de pœna priuationis beneficii, crescente contumacia, vt infra dicemus lim. 2.

38 Quartò ampliatur, vt prædicta pœna contra non residentes non possit remitti ab Episcopo; quoniam Episcopus non potest dispensare contra Concilium, vt habetur ex Nauar. cons. 3. de Cler. non resid. nu. 1. & Garz. ubi supra, num. 149. ubi tamen num. 150. probat posse Episcopum eiusmodi pœnam antè sententiam ex causa minuere, vel augere: pro qua re allegat Sacram Congregationem Concilii; ità se habentem: *Censuit Sacra Congregatio fructus præbenda, in quibus Canonici absentes ultra tres menses multantur, sunt applicandi Ecclesia ad utilitatem ipsius: potest tamen Episcopus hanc pœnam ante sententiam minuere, vel augere; sed non in totum tollere.* Quòd si Episcopus taceat, & dissimulet, & non priuet Canonicos ipsos non residentes, non tenentur ipsi Canonici fructus illos, quos aliàs fecit suos restituere in foro conscientie, in quo nemo tenetur soluere pœnam ante sententiam, præsertim quando nō est imposta ipso iure, vt est ista. Ità Garz. d. c. 2. num. 151. ubi tamen addit, peccare Episcopum si citra iustam causam dissimulet.

39 Quintò ampliatur, vt fructus, quibus Canonici veniunt priuandi ob absentiam ab eorum Ecclesijs ultra tres menses veniant applicandi fabricæ propriarum Ecclesiarum, quatenus indigeant; aliàs alteri pio loco arbitrio ordinarii, non excludendo fabricam ipsarum Ecclesiarum, cum Ecclesia sit etiam pius locus, & possit

- possit in dies indigere, vt habetur ex *Conc. Trident. sess. 22. de reform. cap. 3. & Garz. d. cap. 2. num. 146. & 147.* Est tamen adnor. quod *Concilium loco citato* non videtur loqui de fructibus beneficiorum, quibus veniunt priuandi non residentes, sed de distributionibus quotidianis; atque idèd *Concilium* videtur corrigere, quod prius decreuit *sess. 21. de reform. cap. 3.* vbi distributiones ipsas, quas armatunt non residentes, applicat interessentibus proportionabiliter; non autem fabricæ.
- 40 Sed circa rem hanc *Nauar. miscell. 59. de orat. num. 9.* Vtramque Concilii decisionem concilians respondet, quod *tex. in d. cap. 3. sess. 22.* loquitur de distributionibus extraordinariis, & impropriis dūtaxat, quæ de redditibus particularibus dignitatum, personatum, & officiorū constituuntur, lucrificandæ ab illis solis, qui huiusmodi beneficia habent, implendo officia, & seruitia diuina eis ab Episcopo præscribenda, ac designanda. Decretum verò *d. sess. 21. cap. 3.* ait debere intelligi de distributionibus ordinariis, & propriis, quæ constituuntur de fructibus communibus, lucrificandæ ab obeuntibus communiter officia diuina; atque idèd subdit ipse *Nauar.* illas distributiones extraordinarias aliis non accrescere, quibus ordinariæ accrescunt: Siquidem hæc de communibus fructibus constituuntur pro officiis communiter ab omnibus obeundis: illæ verò de fructibus particularibus præfatarum dignitatum, personatum, & officiorum, pro officiis, ac seruitiis à solis ea obtinentibus, faciendis, & obeundis. Hanc conciliationem sequitur *Moneta de distrib. quotid. par. 3. q. 6. num. 29.* & alii, quos refert, sed non sequitur *Barbos. de offic. & potest. Episc. alleg. 53. sub num. 154.* vbi melius putās dicendum inquit, quod *Conc. sess. 22. de reform. cap. 3.* loquitur de dignitatibus, à quibus ordinarius tertiam partem fructuum in distributiones quotidianas conuertendo separare potest, & dato, quod distributiones quotidianæ non sint tenues, & in odium obtinentium dignitates, & negligentium residere, & quando illa tertia pars ita subtrahitur per non seruientes amittitur, locis piis est applicanda. At verò *sess. 21. de reform. cap. 3.* intelligitur, quando distributiones sunt tenues, ita vt negligantur: tunc enim tertia fructuum pars ita separata, & in distributiones ab ordinario conuersa, si per non seruientes amittatur, proportionaliter seruientibus accrescit. Hæc interpretationem ait *Garz. loco citato, num. 465.* esse satis conformem meti, & verbis dictorum Concilii decretorum: & probat ex pluribus declarationibus Sacre Congregationis super *d. Conc. de quibus infra sec. 4.* & facit *decis. Rota Rom. 325. par. 2. Divers. in vna Gadicen. distributionum.*
- 41 Sextò ampliatur, vt si Canonicatus, seu præbenda nullos habeat fructus in absentia, sed omnes residendo lucriferent, tunc qui nunquā resedisset pro primo, & secundo anno, atque idèd non haberet tunc fructus, quibus priuari posset, iuxta *Conc. decretum*, eo casu puniendus esset pœna arbitraria, vt per eundem *Garz. loco citato, num. 153.*
- 42 Sic ampliata limitatur primò prædicta conclusio, vt decretum *Conc. Trid. sess. 24. de refor.*
- cap. 12.* quoad pœnam contra obtinentes Canonicatus, & non residentes non habeat locum in Canonico simplici carente præbenda, aut ipsa præbenda fructus habeat tenues, vt probat *Ricc. in praxi fori Ecclesiastici decis. 11. in 1. edit. & resol. 624. in 2. edit.* quem refert, & sequitur *Barb. d. alleg. 53. num. 147. & Garz. de benef. Eccl. par. 3. cap. 2. num. 482. & 483.*
- 43 Secundò limitatur, quoad tertiam ampliationem, vt licet Canonici, & alij supra relati beneficiati non residentes in eorum Ecclesijs, vt priuentur beneficiorum fructibus non indigeant aliqua præmonitione, seu citatione; nihilominus, crescente ipsorum contumacia, ad hoc, vt valeant beneficijs priuari ob non residentiam debent personaliter citari, si sciatur vbi sint absentes, etiam si sint extra Regnum, aut in partibus Indiarum, iuxta ea, quæ habentur ex *Ceual. q. 809. à num. 17.* non tamen requiritur trina monitio, sed satis est vna, nec debet expectari per sex menses; sed tempus erit arbitrariū, ita quod bonus Iudex arbitretur, quanto tempore valeat ultra tempus permissum expectare, antequam contra eos pœnas exequatur, vt probat *Garz. d. cap. 2. num. 145. & 155.* Quod si nesciantur in quo loco sint absentes, tunc citandi sunt per edictum publicum, mediante trina citatione; nec satis esset vna citatio pro tribus, & lapsi sint sex menses, atque idèd absentia debet esse semestris, iuxta *tex. in cap. ex tua, de Cler. non resid. late Garz. loco citato, num. 154. cum plur. seq. & Barb. d. alleg. 53. à nu. 146. ad 150.* vbi etiam dicunt, quod si quoad priuationem beneficiorum prædictæ citationes non præmittantur, & pœnarum gradus per *Conc.* præscripti non seruentur, nulla est beneficiorum priuatio: pro quare ipse *Garz. ubi supra à num. 156. cum pluribus seq.* assert non nullas decisiones *Rota Romana, & nu. 167.* adducit quoque plures declarationes Sacre Congregat. Imò arbitror, quod ad priuandos Canonicos, & alios beneficiatos obligatos ad residentiam, & non residentes, fructibus beneficiorum, satis non esse paucos dies absentiae ultra tres menses, quoniam de minimis non curat Prætor; *l. quod si Ephesi, ff. de eo, quod cer. loco.* Etenim ob id arbitrio boni Iudicis remittitur, quanto tempore valeat ultra tempus permissum absentes expectare antequam contra illos pœnas exequatur, vt supra diximus ex *Garz. d. num. 145. & Barbos. d. num. 146.*
- 44 Tertio limitatur in omnibus casibus excusantibus à residentia, quos supra enumerauimus *concl. 1. lim. 1. 2. & 3.* Siquidem absentes in dictis casibus non solum non plectuntur pœnis in *Conc. Trid.* & in alijs iuribus contentis, verum etiam lucrantur fructus beneficiorum, & quotidianas distributiones. Etenim adhuc vt absens à seruitio suæ Ecclesiæ lucratur fructus, ac distributiones, duo debent copulatiuè concurrere, nempe iusta causa absentiae, & licentia ordinarij, si beneficia non sint curata; alias exigeretur licentia Rom. Pontif. vt diximus supra *concl. 2. lim. 5. & concl. 3. lim. 2.* & infra latius, Deo duce agemus de Parochis agentes.

An Canonici, & alij obtinentes beneficia requirementia residentiam, & absentes ultra tres menses contra formam Constitut. Bonif. VIII. in c. unico de Cler. non resid. in 6. & Concil. Trid. lucrentur vestuarium.
S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Vestuarium quodnam sit.
2 Vestuarium, seu grossa proprie non possunt dici distributiones quotidiana.
3 In Ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis, ubi Canonici non habent alias prebendas, quam vestuarium, ipsum vestuarium est prebenda.
4 An Canonici absentes pro primo anno priuari possint dimidia parte fructuum, & crescente eorum contumacia possit etiam procedi ad priuationem prebendarum, Canonicatum, dignitatum, & portionum.
5 Canonici, si prater prebendas habeant quoque vestuarium, si ultra tres menses absint, priuantur fructibus prebende, non autem vestuario.

AD tituli explicationem est adnot. quod vestuarium est species quaedam distributionum, quæ alio vocabulo dicuntur grossa, & distribuuntur certis anni diebus. Vnde Garz. de benefic. Eccl. p. 3. cap. 2. num. 441. assertit quandam decisionem Rot. Rom. in causa Conchen. fructuum 1. Junij 1538. coram D. Rubeis, in qua supponebatur, quod in Ecclesia Conchen. ratione Decanatus, & Canonicatus vestuarium non distribuatur quotidie, sed certis anni diebus, ac quolibet semestri interuentibus per 120. dies in vna ex septem horis Canonici, etiam si per 60. dies se absentent. De his distributionibus, seu vestiario quaeritur, an comprehendantur sub dispositione d. Constit. Bonifac. VIII. ac sub decreti Conc. Trid. sess. 21. de reform. cap. 3. & sess. 24. de reform. c. 12. ita ut Canonici, & alij habentes prebendas, dignitates, aut portiones in Ecclesijs Cathedralibus, vel collegiatis non residentes, ac ultra tres menses absentes ab ipsis Ecclesijs priuentur ipso vestuario, seu grossis.

- 2 Ad hanc difficultatem negatiue; quoniam vestuarium, seu grossa non possunt dici proprie, ac simpliciter distributiones quotidianæ: nam distributiones quotidianæ verè, & simpliciter nuncupantur, quæ per singulas horas diuiduntur, ac distribuuntur quotidie, etiam si solutio non fiat dietim, sed post longum tempus: at illæ distributiones, quæ dicuntur grossa, seu vestuarium non habent respectum ad singulas horas; quoniam possunt etiam in vna hora lucrificari: & requirunt eam residentiam in Ecclesijs, quæ ipsæ Ecclesiæ constituuerunt, cum igitur vestuarium, seu grossa non dicantur proprie distributiones non comprehenduntur sub dictis Concilij decretis: quoniam decreta ipsa cum sint penalia sunt strictè interpretanda, vt in odia, & ibi Doctor. de regul. iur. in 6. & leges in pœnalibus interpretandæ sunt potius in fauorem rei,

quàm accusatoris, aut Filci: quoniam leges magis tendunt ad soluendum, quàm ad ligandum, vt in l. Arrianus, ff. de action. & obligat. l. non puto, ff. de iure Fisci. Et ita fuisse decisum per d. Rotam Romanam, testatur Garz. loco citato, his verbis: Fuit dubitatum, an Constitutio Bonifacij de Cler. non resid. in 6. comprehenderet dictum vestuarium? & resolutum est non comprehendere vestuarium; quia non est proprie, nec comprehenditur inter distributiones quotidianas. Glosa ibi vers. Repererint, ubi omnes, & in extrauag. Ioann. 22. cum non nulla, de preben. Abb. in cap. olim, de verb. signif. Paris. cons. 32. num. 8. & 15. lib. 4. & maxime, quia in Ecclesia Conchen. Canonicatus non habent prebendas distinctas à vestuario, unde necesse est dicere, quod sit diuersum à distributionibus; alias esset Canonicatus sine prebenda: & cum materia d. cap. sit correctoria, non est extendenda, etiam ex identitate rationis, vt iuribus vulgaris.

- 3 Est tamen verum, quod in Cathedralibus Ecclesijs, & in collegiatis, ubi Canonici non habent alias prebendas, quam vestuarium, ipsum vestuarium est prebenda, seu succedit loco prebendæ, vt habetur ex d. Rota decis. & Garz. ubi supra, num. 440. Vnde si absint ultra tres menses singulis annis, puto comprehendendi sub dispositione Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 12. vers. Præterea, ubi decernitur, vt obtinentibus in Cathedralibus, aut collegiatis dignitates, Canonicatus, prebendas, aut portiones, non liceat vigore cuiuslibet statuti, aut consuetudinis ultra tres menses ab eisdem Ecclesijs quolibet anno abesse: alioquin anno primo priuatur vnusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione prebendæ, ac residentie fecit suos. Et si iterum eadem fuerit vsus negligentia; priuatur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuit. Crescente verò contumacia potest procedi etiam ad priuationem prebendarum, Canonicatum, dignitatum, & portionum, iuxta ea, quæ supra adnotauimus sec. 1. concl. 4. per totam. Quod si Canonici prater vestuarium
4 habeant etiam prebendas, tunc licet absint ultra tres menses, si tamen intersint certis anni diebus, iuxta ea, quæ supra diximus ad tituli huius sectionis explicationem, dominium ipsius vestuarij acquirunt, nec tenentur illud restituere, cum eiusmodi vestuarium non sit prebenda, nec formaliter distributiones: & propterea non comprehenditur sub decreto Conc. Trid. in d. cap. 12. contento, nec sub dispositione præfatæ Constitutionis Bonifac. VIII. de qua in c. unico, de Cler. non resid. in 6.

An Episcopus, aut Capitulum Cathedralis, aut collegiatæ Ecclesiæ citra culpam possint alicui Canonico concedere, vt valeat ultra tres menses per aliquot tempus abesse, & quotidianas distributiones percipere.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Nec Episcopus, nec Capitulum potest simpliciter

- per concedere *Canonicis Cathedralis, siue Collegiate, ut ultra tres menses abesse possint per aliquod tempus, & distributiones quotidianas percipere.*
- 2 *Nec ad breue tempus potest Episcopus, vel Capitulum hanc facultatem Canonicis concedere, & dilucidatur Declar. Sacr. Congr. Episcopi Caurien.*
 - 3 *Episcopus, seu Capitulum dispensare non potest in residentia ex quavis causa quantumvis iusta, & rationabili.*
 - 4 *Episcopus, & Capitulum ultra tres menses concedere non potest Canonicis, & beneficiatis, ut absint ab eorum Ecclesiis, non obstantibus quibusvis consuetudinibus, & statutis.*
 - 5 *Si de facto Episcopus, & Capitulum hanc licentiam concedant, non solum talis licentia erit nulla, sed etiam non residentes, vigore talis licentia priuari possunt fructibus beneficiorum.*
 - 6 *Idque locum habet, eo fortius in distributionibus quotidianis, qua tantum interessentibus debentur.*
 - 7 *Non licitum est Capitulo praxi aliquo distributiones donare, relinquere, aut quavis collusionem remittere.*
 - 8 *Potest Episcopus Canonicis, ac prabendatis, ut possint abesse ultra tres menses ex causis à iure permissis, & quæ.*
 - 9 *An possit Capitulum dare huiusmodi licentiã ex causis à iure permissis.*
 - 10 *Seruitium, seu obsequium Episcopi, quoad duos Canonicos est causa in iure expressa, excusans eos à residentia. Et habentur, quoad fructuum perceptionem, tanquam presentes. Quam partem habere debeant isti Canonici si Ecclesia non habeat distributiones distinctas sed omnes fructus consistant in distributionibus. Et an hodie possit Episcopus Canonicos extrahere pro suo seruitio.*
 - 11 *Stante statuto, vel consuetudine, qui familiares Episcopi non habeantur pro presentibus, nisi ad quatuor menses, & quod assumi debeant in familiares ante diem Natiuitatis Domini, an Capitulum possit facere gratiam contra prædictum statutum, & consuetudinem.*

AD hanc difficultatem respondentes constituimus regulam negatiuam; atque idè dicimus non posse Episcopum, nec Capitulum facultatem concedere simpliciter Canonicis Cathedralis, aut collegiatæ Ecclesiæ, ut possint abesse ultra tres menses per aliquot tempus, & quotidianas distributiones percipere. Hæc conclusio est contra *Zerol. in praxi Episcop. 2. p. vers. Priuatio, § 4. 2. d. pœnitentiæ, & Zecch. de rep. Eccl. tit. de beneficiat. nu. 9. vers. Quod si beneficia, dum volunt, posse Episcopum dare licentiam Canonicis, & præbendatis se absentandi, usque ad quatuor menses. Est etiam contra aliquos viros, inter quos sunt *M. Palar. & D. Ioann. Guttier. Canonici*, relati à *Garz. de benefic. Eccl. par. 3. cap. 2. num. 403.* qui scripto responderunt, Capitulum posse per viam gratiæ, nemine contradicente, dare Canonicis, & præbendatis licentiam absentæ, & eos habere pro*

præsentibus ultra tempus à Concilio permissum, saltem ad breue tempus ex iusta, ac rationabili causa, licet non comprehensa in iure. Probatum modo nostra conclusio, tum auctoritate quam plurimorum virorum magni ponderis, nempe *Nauar. conf. 3. de Cler. non resid. Rutilij Benzoni. in spec. Episc. de fuga, lib. 1. disp. 1. qu. 7. ad fin. Moscon. de maiest. Eccl. milit. lib. 1. p. 1. cap. 15. Torre de Relig. tom. 1. tract. de hq. cap. controu. 10. disp. 6. num. 5. Garz. loco citato. num. 417. Couar. & aliorum: tum etiam ratione, quoniam per *Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 12.* prohibetur Canonicis, & præbendatis absentia ab eorum Ecclesijs ultra tres menses, & extat totus titulus de *Cler. non resid.* ergò non potest Episcopus, aut Capitulum dictam licentiam citra culpam Canonicis, & præbendatis tribuere, quoniam inferior non potest dispensare, seu facere gratiam in lege superioris, ut latè supra de hac re egimus *disp. 6. sec. 5. concl. 1.* Etenim eius est soluere, cuius est ligare, *cap. quod autem, de pœnit. & remiss. & eius est nolle, cuius est velle, l. eius ff. de regul. iur.**

2 Ampliatur primò hæc conclusio, ut Episcopus, seu Capitulum non possint concedere Canonicis, & alijs præbendatis, ut ab eorum Ecclesijs possint abesse ultra tres menses, etiam per breue tempus, quoniam inferior non potest dispensare in lege superioris, etiam per breue tempus: & id ex defectu iurisdictionis. Nec obstat declaratio Sacræ Congregationis Episcopo Caurien. relata à *Garz. loco citato, num. 411.* inquiring, posse Episcopum dare licentiam Canonicis, ut ab eorum Canonicatibus per quatuor menses abesse possint, atque idè ad breue tempus ultra tres menses à Concilio indultos; quoniam, ut bene aduertit, idem *Garz. ibi nu. 412.* illa Sacræ Congregationis declaratio non est generalis; sed specialis facta Episcopo Caurien. ex causis particularibus, nempe maximi caloris illius Ciuitatis.

3 Secundò ampliatur, ut Episcopus, & Capitulum non possint dispensare in residentia, de qua agitur, etiam ex causa quantumvis iusta, ac rationabili, non tamen in iure expressa, ut declarauit Sacr. Congr. super *cap. 2. Conc. Trident. sess. 6. de reform.* relata ab eodem *Garz. ibidem, num. 409.* ita te habens: *Per hoc non datur facultas ordinarijs dispensandi in residentia ex quavis ratione. Cui consonat etiam Concilium Mediolan. 5. p. 3. tit. de resident. in illis verbis: Ne Episcopus propterea, quod sibi liberum, integrumque est facultatem permittere, qua liceat aliquem ab Ecclesia commissa, beneficium personale residentia abesse ea potestate, facultate deinceps ob cuiusvis generis causam, utatur, sed in illa concedenda modum, & rationes adhibeat Concilij Trid. sanctione præscriptas.*

4 Tertiò ampliatur, ut Episcopus, & Capitulum non possint huiusmodi Canonicis ac beneficiatis dare facultatem, ut possint ab eorum Ecclesijs abesse ultra tres menses, non obstantibus quibuscumque consuetudinibus, ac statutis, ut patet ex *Conc. Trid. sess. 24. de reform. c. 12.* ibi: *Non liceat vigore cuiuslibet statuti, aut consuetudinis ultra tres menses abesse.* Et latè *Garz. d. cap. 2. num. 417.* ubi reprobatur contra-

riam

riam Hispaniarum consuetudinem; quamvis *num. 415. & 416.* conetur eam defendere. Et tamen consuetudo illa abusus potius dicitur, quâ consuetudo, ut inquit *Conar. lib. 3. var. resol. c. 13. sub num. 9.* & id etiam si iusta causa adesset, & in iure non expressa, ut declarat ibidem *Garz. num. 418. cum plur. seq.*

5 Quartò ampliatur, ut Episcopus, & Capitulum aded non possint concedere facultatem Canonicis, & præbendatis personalis residentie qua valeant abesse ab eorum Ecclesijs ultra tres menses, ut si de facto concedant, licentia non modo est inualida, sed etiam non residentes vi talis facultatis sunt priuandi beneficiorû fructibus, iuxta decretum *Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 12.* Et distributiones quotidianas non faciunt suas, ut constat ex declaratione Sacr. Congreg. relata ab eodem *Garz. ubi sup. num. 426.* qui etiam *num. 427. & seq.* addit præfatos Canonicos, & præbendatos non residentes, vigore supradictæ licentiæ non posse percipere, aut retinere fructus præbendæ sub prætextu, & titulo, quod alij præbendati videantur eis donare, seu remittere partem, quæ sibi erat obuentura: Siquidem ob hanc rationem non possunt donare partem illam, cum Capitulum, seu eiusdem personæ domini non sint bonorum, & reddituum mensæ capitularis, donec eis sint applicat. & distributi, sed antè applicationem, ac distributionem sunt tantum administratores, & Ecclesia tantum est dominus. Vadè fructus annorum præcedentium, qui hoc anno diuiduntur, debentur Canonicis, qui nunc sunt, non autem qui erant illius anni, quoniam cum tunc non fuerint diuisi, & distributi, non debentur illis, sed Capitulo, quod semper est idem, *l. proponebatur. ff. de iudic.* Quod quidem multò magis locum sibi vindicat, quoad distributiones quotidianas, quæ debentur tantum interessentibus, & ab absentibus perceptæ quouis colore veniunt restituendæ, non obstante quocumque statuto, & qualibet consuetudine quantumuis immemorabili, ut in *cap. unico, de Cler. non resid. in 6.* innouato per *Conc. Trid. d. sess. 24. de reform. cap. 12.* Nec possunt à Capitulo, aut à singulis de Capitulo aliquo prætextu donari, aut remitti, ut in *d. cap. unico de Cler. non resid. in 6. Nauar. de orat. miscell. 59. alias 14. & cons. 7. de Cler. non resid. Menoch. de arbit. lib. 2. casu 429. in addit. num. 6.* & alij apud eundem *Garz. d. cap. 2. num. 431. & 432.* ubi pro hac refert plures Sacr. Congregationis declarationes; quarum prima est, ut non liceat Capitulo aliquo prætextu distributiones donare, relinquere, aut quouis collusionione remittere alicui, qui vel à seruitio Ecclesiæ abfuerit, vel alio quouis modo distributiones legitimè debeat amittere: nec fas sit cuipiam eas accipere, si acceperit, suas non faciat, sed restituere cogatur illicò fabricæ Ecclesiæ, quatenus indigeat, aut alteri pio loco Episcopi arbitrio. Secunda est, quamcumque collusionem ex *Conc. decreto* esse prohibitam respectu distributionum, atque ided si de ea legitimè constiterit, debere Episcopum iure agere in reos: & respectu fructuum præbendæ non esse in facultate Canonicoꝝ illos remittere, cum illi applicandi sint Ecclesiæ. Tertia Episcopo Placentino, quoad

remissionem, quàm faciunt in Cœnâ Domini; seu alio die portionibus alijs accrescentibus ob non residentiam, non fiat, & facta reuocetur.

8 Sic ampliata limitatur ipsa conclusio, ut Episcopus possit dare licentiam Canonicis, ac præbendatis, ut possint abesse ab eorum Ecclesijs ultra tres menses ex vna ex causis à iure permissis, de quibus in *cap. fin. de magistr. c. ad audientiam, de Cler. non resid. & cap. unico, de Cler. non resid. in 6.* quod *Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 12.* innouat, quæ quidem causæ ad tres reducuntur, & sunt infirmitas, iusta, ac rationabilis corporalis necessitas: & euidentis Ecclesiæ utilitas, ut rem hanc explicauimus latè supra *sec. 1. concl. 1. lim. 1. 2. 3. & 4.* Idem dicendum est de Capitulo ex vi alicuius consuetudinis, aut statuti, quibus facultas ei tribuitur ut dispensare valeat, cum Canonicis, ut liceat eis abesse ultra tres menses ex causis prædictis à iure permissis; quoniam eiusmodi statuta, & consuetudines non reprobantur à *Conc. Trid.* & ab alijs supra relatis iuribus.

9 Est tamen verum, quòd dubium est inter Doctores, an Capitulum possit dare licentiam non residendi ultra tres menses ex causis alijs in iure expressis; alteratis tamen, seu modificatis per statuta, seu consuetudines Ecclesiæ? Exemplum dari potest de causa infirmitatis expressæ in iure, & excusante à residentia, ut supra diximus per *tex. in cap. unico, de Cler. non resid. in 6.* Supponamus modò eiusmodi causam fuisse per statutum, aut consuetudinem Ecclesiæ, ita modificatam, ut qui numeratur, seu habetur pro præsentem ut infirmus; non possit de domo exire: aut quòd non habetur pro præsentem absens à Ciuitate ex causa infirmitatis: vel qui pernoctauit extra Ciuitatem, donec præsentetur in Ecclesia. Præterea seruitium, seu obsequium Episcopi, quoad duos Canonicos est causa in iure expressa excusans eos à residentia, ita ut habeantur tanquam præsentem, vt habetur ex *Garz. d. cap. 2. num. 433.* & est *tex. in cap. ad audientiam, de Cler. non resid.* qui quidem Canonici habentur tanquam præsentem, quoad perceptionem distributionum quotidianarum, ut in *cap. de catero. eod. tit. at si Ecclesia non habeat distributiones quotidianas distinctas, sed fructus omnes consistunt in distributionibus, Canonici eiusmodi possunt percipere duas illarum partes, ommissa tertia, ut latè *Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 53. num. 124. 141. 142. & 143.* cum alijs, quos allegat. Vbi etiam addit, quòd hodiè non poterit Episcopus Canonicos ab Ecclesia extrahere pro suo seruitio, inspecta ubertate reddituum Episcopatum, & multitudine peritorum. supponamus modò, quòd sit statutum, quòd familiares Episcopi non habeantur pro præsentibus, nisi ad quatuor menses, & quod assumi debeant in familiares antè diem Natiuitatis Domini, ut eiusmodi statutum extat in Ecclesia Abulen.*

11 Ad hanc difficultatem responderetur, quòd cū in exemplis propositis modificatio causæ in iure expressa facta per Ecclesiæ statutum, aut consuetudinem, sit contra ius, & non obliget, nisi ratione iuramenti, seu consuetudinis præscriptæ, iuxta ea, quæ habentur in *cap. fin. de con-*

suæ; stante statuto, vel consuetudine, quod Capitulum possit facere gratiam contra præfatum statutum, & dictam consuetudinem, quod infirmi non possint exire de domo, & quod familiares Episcopi non habeantur præsentibus, nisi ad certum tempus, & assumpti certo tempore; tunc si Capitulum concedat facultatem, ut infirmi possint exire de domo: & familiares Episcopi possint in suo seruitio perseverare octo, decem, & etiam plures menses, proculdubio hæc gratia est valida; quoniam talis gratia solum est contra Ecclesiæ statuta, & non contra ius. Ità Garz. d. cap. 2. num. 438. ubi tamen num. 435. putat secus esse dicendum, quando statutum, seu consuetudo modificans causam in iure, non potest dici contra ius; sed potius veluti declarans, & limitans ex causa rationabili ius, ut est statutum, quod infirmus possit liberè, & ad sui libitum è domo exire: aut quod absens à Ciuitate non habeatur præsentem ratione infirmitatis, quod non videtur contra ius, sed ex causa rationabili limitatæ, & declarare ius ad tollendas fraudes: nam si numeratus, ut infirmus posset liberè ad sui libitum è domo exire, non eundo ad Ecclesiam, multi simularent, se esse infirmos, aut ex leuissima causa facerent se, ut tales numerari: & si absentes à Ciuitate ratione infirmitatis posset se facere numerari, posset in hoc esse fraus: atque ideo non valeret Capitulum contra huiusmodi statuta dare Canonicis facultatem, ut possint abesse; quoniam tunc gratia diceretur contra ius, & non ex causa in iure expressa: eo quod illa sic declarata est per statutum; licet videretur posse dare licentiam numerato, ut infirmo, ut possit domum egredi non liberè, sed ad audiendam Missam; & in morbis perpetuis notorij, ut prodagæ, paralysis, & similibus videretur posse haberi pro præsentem infirmo ratione talis infirmitatis, etiam non seruata clausura statuti: siquidem valde durum foret in eiusmodi infirmitatibus perpetuis arcere infirmum ad numquam exeundum è domo, & in eis cessat ratio statuti. Hæc Garz. loca citato.

Quinam applicentur præbendarum fructus, & distributiones quotidianæ, quos, & quas amiserunt Canonici, & alij præbendati non residentes.

SEC. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 Referuntur quinque declarationes Sacr. Congregat. circa materiam hanc.
- 2 Portiones absentium, an, & quando proportionabiliter seruientibus accrescant.
- 3 Et an, & quando erunt fabrica Ecclesie applicanda.
- 4 Quando Episcopus usus est remedio cap. 3. sess. 21. Concil. Trid. in detrahenda tertia parte ex dignitatibus, non potest uti remedio, cap. 3. sess. 22. eiusd. Concilij in detrahenda alia tertia parte.
- 5 Detractio, iuxta decretum Sacr. Concil. sess.

21. cap. 3. locum habet non solum contra obtinentes dignitates, sed etiam Cappellanas, aliaque beneficia, residentiam exigentia.

IN hac re patet, quid dicendum sit ex ijs, quæ supra adnotauimus, sec. 1. concl. 4. ampliat. 5. vers. Sed circa rem hanc. Quibus adde loquentes Sacræ Congregationis declarationes relatas à Garz. de benefic. Ecclesiast. par. 3. §. 2. cap. 2. num. 465. & ita se habentes. Prima declaratio hæc est: Hoc decreto, sess. 21. cap. 3. agitur de Canonicis, & portionibus, & fit de necessitate hac detractio, quando sunt nullæ distributiones, vel ita tenues, quæ distribuuntur interessentibus tantum: sed in sess. 22. cap. 3. deducitur hæc tertia pars ex dignitatibus, etiam non ex necessitate, sed in odium non residentium: & pars absentium, non presentibus; sed alicui pio loco est applicanda. Secunda declaratio est eiusmodi: Portiones absentium accrescunt deseruientibus, si ex decreto Conc. sess. 21. cap. 3. separate sint; secus vero si ex decreto cap. 3. sess. 22. tunc enim fabrica Ecclesie, quæ eius indigeat, vel alteri pio loco arbitrio ordinarij applicabuntur, nec obstat aliqua consuetudo, quæ canetur, ut deseruientibus portiones non deseruientium accrescant. Tertia declaratio est: Differentia inter cap. 3. sess. 21. & aliud cap. 3. sess. 22. est, quod hoc Capitulum sess. 22. loquitur tantum de dignitatibus, à quibus ordinarius tertiã partem fructuum in distributiones quotidianas conuertendam sperare potest, dato etiam quod distributiones quædam non sint tenues, & hoc in odium obtinentium dignitates, & re sedere negligentium, & quando ista tertia pars subtracta per non seruientes amittitur, locus pijs est applicanda, cap. verb. 3. sess. 21. loquitur solum, quando distributiones sunt ita tenues, ut negligantur, & hoc casu tertia pars sic separata, & in distributiones ab Episcopo conuersa, si per non seruientes amittitur proportionabiliter seruientibus accrescit. Quarta: Super d. cap. 3. sess. 21. fit iuxta deductio ex illis dignitatibus, quarum fructus sunt illius Ecclesie, in cuius Choro hæ dignitates sedem habent; secus vero si nullos fructus perciperent ex illis Ecclesijs; sed habuerint proprios, & distinctos à mona capitulari. Quinta: Congregatio Conc. censuit, si præpositura Cathedralis, à qua post Concilium tertia pars fructuum detracta, & in distributiones quotidianas conuersa proponitur non sit de corpore capituli, id quod ex dicta tertia parte præpositus non inseruiens amiserit, fabrica Ecclesie si indigeat, vel alteri pio loco arbitrio Episcopi esse applicandum, iuxta decretum, c. 3. sess. 22. 10. Aprilis 1598.

2 Ex dictis igitur declarationibus patet, quid respondendum sit ad propositam controuersiam. Siquidem quando in Ecclesijs Cathedralibus, aut collegiatis nullæ erant distributiones quotidianæ, vel ita tenues, ut verisimiliter negligenterentur: propter quod tertia pars fructuum communium mensæ capitularis oportuit deduci, & conuerti in distributiones quotidianas, quæ inter diuinas interessentes proportionabiliter diuiderentur, tunc portiones absentium proportionabiliter seruientibus accrescunt, atque ideo non applicantur fabricæ, aut alteri pio loco, sed in-

interessentibus tantum, ut habetur ex *Concil. Trid. sess. 21. de reform. cap. 3.* Hæc autem detractio fit de necessitate ex fructibus communibus mensæ capitularis, ut constat ex supra relata prima declaratione. Quod si distributiones proueniant ex tertia parte fructuum, dignitatum, personatum, & officiorum in Ecclesijs Cathedralibus, vel collegiatis existentium: & non ex fructibus communibus mensæ capitularis: quam partem fructuum solent Episcopi detrahere citra necessitatem aliquam: & est, quod distributiones quotidianæ detractæ: tertia parte fructuum communium mensæ capitularis non sint tenues; tunc portiones absentium non accrescunt interessentibus, ac seruiantibus; sed fabricæ Ecclesiæ sunt applicandæ, vel alteri pio loco arbitrio Episcopi, ut patet ex vltima Sacræ Congreg. declaratione, quam supra retulimus. Et ita intelligitur decretum *Concil. Trid. de reform. sess. 22. cap. 3.* ut latè *Garz. d. cap. 2. num. 465. vbi nu. 452.* idem dicendum putat de distributionibus malè perceptis per eum qui fuit habitus pro præsentibus à Capitulo, vel tui ab eo fuerunt donatæ, aut remissæ, iuxta ea, quæ supra adnotauimus, *sec. 3.* nam tunc debet restitui Capitulo, seu Capitularibus, qui facti suo sibi præiudicium intulerunt. Item idem *Garz. ibidem, num. 472.* probat, quod quando ex Dignitatibus detracta est tertia pars in vim decreti *Conc. Trid. sess. 21. de reform. cap. 3.* non potest detrahi alia tertia vigore decreti eiusdem *Conc. sess. 21. de reform. cap. 3.* pro qua re allegat declarationem Sacræ Congregat. ita se habentem: *Quando Episcopus vsus est remedio, cap. 3. sess. 21. in detrahenda tertia parte ex dignitatibus, non potest uti remedio, cap. 3. sess. 22. in detrahenda alia tertia parte ex Dignitatibus, & nihil dandum est his, qui nihil conseruerunt.* Imò idem *Garz. vbi supra, num. 470.* putat, quod non est locus detractio tertiæ partis pro distributionibus ex decreto *d. cap. 3. sess. 21.* quando distributiones sunt tolerabiles, ita vt verisimiliter non negligentur, ut patet ex prima, & tertia declaratione supra relatis: & aliàs Sacra Congregatio respondit Cardinali Borromeo. Cæterum *num. 473.* ipse *Garz.* probat, detractio nem, iuxta decretum *Conc. d. sess. 21. cap. 3.* habere locum contra obtinentes non solum dignitates, Canonicatus, & portiones, sed etiam Cappellanas, & alia beneficia residentiam ex-polcentia in Ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis, non tamen extra Ecclesiam Cathedralè, & collegiatam, ad quod allegat plures Sacræ Congregat. declarationes, quæ per ipsum ad verbum referuntur. Et id non immeritò, quoniam eiusmodi personæ, etiam ad residentiam tenentur, ut habetur ex eodem *Garz. ibidem, num. 475.* & adnotauimus supra *sec. 1. concl. 1. ampl. 3. & concl. 3. ampl. 2.*

**An Canonicus Choro deseruiens, altari,
& omnibus Diuinis, peccet si absit
à Capitulo, seu Congregationibus
Capitularibus.**

S E C. V.

S V M M A R I V M.

- 2 *Afferretur distinctio, & subdistinctio pro huius rei explanatione.*
- 2 *Canonicus si ita absit à Capitulo, seu Congregationibus Capitularibus, ut velit ordinariè abesse, culpam certò contrahit.*
Additur declaratio Sacræ Congr.
- 3 *Canonicus, licet intentionem non habeat, nec velit abesse ordinariè, sed tantum aliquibus vicibus, an, & quando vllam culpam contrahat.*
- 4 *Canonicus vbi velit aliquando à Capitulo, seu Congregationibus Capitularibus abesse, & certò, vel saltè probabiliter sit, ob id esse alteri nocumentum allaturum, non poterit citra culpam à Capitulo abesse.*
- 5 *Canonicus volens aliquando se abdicare, dubitans probabiliter, per suam absentiam dænum alicui, vel communitati iniuste proueniendum, citra culpam à Capitulo se abdicare non potest.*

PRO huius rei explanatione est distinguendum, quod aut Canonicus ordinariè vult abesse à Capitulo, & nunquam interesse Congregationibus Capitularibus: aut non ordinariè vult abesse; sed aliquando abest: & tunc subdistinguendum est, quod aut cum abest, certò nouit nulli obesse, nec alteri posse iuste prodelle: aut certò nouit, alteri iniuste obesse, vel iniuste non prodelle: aut de vtroque rationabiliter dubitauit. His prælibatis sit.

PRIMA CONCLUSIO.

CANonicus si ita absit à Capitulo, seu Congregationibus Capitularibus, ut velit ordinariè abesse, certum est hoc casu culpam contrahere. Probat, quia Canonicus suscipiendo Canonicatum, cum eo suscipit vocalis munus in Capitulo, ergo non potest ordinariè à Congregationibus Capitularibus abesse citra culpam, cum suo munere fungi nolit, ad quod de iustitia tenetur, ut patet ex ijs, quæ habentur ex *Mofes. par. 1. sua summ. tr. 6. cap. 16. nu. 116. & 117.* Et in specie extat declaratio Sacræ Congreg. quam refert *Garz. de benefic. Eccles. par. 3. cap. 2. num. 224.* vbi consulta per eum Sacra Congregatio, an Canonicus suæ obligationi satisfaciens, quod attinet ad residentiam, & seruitium Chori, & altaris, possit licitè, & tuta conscientia abesse à Capitulo, seu Congregationibus Capitularibus: & respondit ipsa Concilij Congregatio, non posse.

SECUNDA CONCLUSIO.

CANonicus, licet intentionem non habeat, nec velit ordinariè abesse à Capitulo, seu à Ca-

à Capitularibus Congregationibus, sed aliquibus tantum vicibus, si illa vice, qua vult abesse nemini probabiliter, aut certo nouit iniuste detrimentum, aut lucrum iniuste se allaturum, si tunc velit abesse nullam culpam contrahit. Probatur hæc conclusio, quoniam licet Canonici, & alij vocales de iustitia teneantur interesse Capitulo; nihilominus id verum est, quando sciunt saltem probabiliter per eorum præsentiam posse prodesse, aut per eorum absentiam obesse, vt seq. concl. dicemus. Cæterum non astringuntur ordinariè, ità Capitulo præsentem esse, vt aliquando non possint abesse citra alterius detrimentum. Imò cum Canonicus probabiliter nouit, per suam absentiam nemini damnum, aut lucrum iniuste allaturum, & à Capitulo absit, licet alteri officiat, aut alteri iniuste utilitatem afferat; non tamen culpam contrahit; quoniam id prouenit per accidens: in moralibus autem attenditur, id quod est per se, nõ autè per accidens, vt ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. can. 1. quest. 29. num. 8.*

TERTIA CONCLUSIO.

4 **C**anonicus vbi aliquando vult à Capitulo, seu à Congregationibus Capitularibus abesse, si certò, vel saltem probabiliter sciat alteri per suam absentiam nocuum in iuste illaturum, & eundem debitam utilitatem non consequuturum, tunc citra culpam non potest à Capitulo abesse. Etenim vocales Capitulares, licet aliquando possint à Capitulo se abdicare, vt præcedenti conclusione ostendimus; nihilominus si viderint abdicationem eiusmodi tendere in præiudicium communitatis, aut alterius tertij, cum ob id fortè non recipere dignus ad ordinem, non ad confessiones: vel è contra indignus recipere, aut exponere ad audiendas confessiones, citra culpam non possunt se abdicare; etiam si id vergeret in damnum proprium: quoniam dum vocalis munus susceperunt ex iustitia tenentur procurare bonum communitatis ratione officij, vt habetur ex *Molfes. par. 1. sup. summ. rr. 6. cap. 16. num. 116. & 117. vbi etiam num. 118. addit, quòd si quis ex vocalibus inueniretur in loco electionis, & certò sciret, vocales certam personam electuros aut non electuros contra iustitiam, & bonum commune; adhuc tamen non debet se abdicare; sed obligatur aperire veritatem alijs: nam multoties euenit, vt trahantur alij in sententiam vnus.*

QUARTA CONCLUSIO.

5 **C**anonicus volens aliquando à Capitulo se abdicare, si probabiliter dubitet, per suam absentiam alicui, aut communitati damnum iniuste proueniendum, aut iniuste commodum, tunc non poterit citra culpam Capitulo se abdicare: Etenim in dubijs præsertim facti, & vbi sumus in odiosis, tutior pars est eligenda, vt in *cap. ad audientiam, & cap. significasti, de homicidio, & nos latè in nostris Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. c. 9. q. 12. num. 4.*

An valeat statutum, seu ordinatio, vel cōsuetudo, qua Canonici mulctantur non interessentes Capitulo, etiã si intersint Choro, & alijs diuinis officijs.

S E C. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 *Affertur responsio affirmatiua, esset enim rationabile hoc statutum, vel consuetudo, & pro bono communi. Refertur decretum Sacr. Congreg. & decretum Congregat. Theologorum.*
- 2 *Canonicus si ex iusta, & rationabili causa à Capitulo se abdicauerit, excusatur à multa.*

1 **A**D hanc difficultatem responderetur affirmatiuè; quoniam eiusmodi statutum esset rationale latum pro bono communi, sicut, & consuetudo introducta, per ea, quæ habentur ex *Panorm. & alijs in cap. fin. de consuet. & in terminis nostris extat declaratio Sacræ Congregat. super Conc. Trid. facta ad preces Nicol. Garz. Ecclesiæ Abulensis Canonici, vt ipse testatur in suo tract. de benefic. Ecclesiast. par. 3. §. 2. cap. 2. nu. 424. qui quidem dum consuluit, set ipsam Sacram Congregationem. An valeat ordinatio, seu statutum, vel consuetudo Capituli, qua mulctantur non interessentes Capitulo, etiam si intersint in Choro, & officijs diuinis? responderet, valere. Et in nostra Congregatione extat decretum *par. 3. cap. 7. num. 18. quo præcipitur, vt ad Capitulum cuiusque domus omnes prorsus eius domus vocales conueniant; qui pro suo libito per tres continuas vices abfuerit, per trimestre actiuo, & passiuo suffragio puniatur.**

- 2 *Est tamen verum, quòd si Canonicus ex iusta, ac rationabili causa à Capitulo se abdicauerit, puto eum excusari à multa: quoniam vbi non est culpa, non potest esse pœna; sed quòd pœna dicit essentialem ordinem ad culpam. Ob hanc rem præfatum decretum nostræ Congregationis inter alia fuit declaratum habere locum, quando vocalis pro suo libito, idest citra legitimam causam abdicat se à Capitulo, vt rectè declarat P. Alex. Pell. in Commentar. ad nostras Constit. par. 3. cap. 9. litt. T. §. 13.*

An Canonici interessentes Capitulo, seu Capitularibus Congregationibus, possint culpas aliquas contrahere.

S E C. VII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Canonici, Capitulo interessentes multis modis possunt incidere in culpas. An, & quando peccent vocales Congregationis Theologorum.*
- 2 *Multo magis peccant Canonici, Capitulo interessentes.*

veressentes, si ferant suffragia de rebus Ecclesie alienandis contra formam Paulina: Ambitiosa, &c.

- 3 Locutio rei Ecclesie, facta ultra triennium, an vitietur in totum, vel sustineatur in triennio, à iure permissio.

Et explicatur cuius vis sit dicti (omnino.)

- 4 Si tempus licitum, siue utile possit ab illicito, siue inutili separari, saltem ex præsumpta contrahentium voluntate valet contractus pro tempore utili.

- 5 Peccant Canonici suffragia ferentes in Capitulo contra propriam conscientiam, etiam si eligant dignum, vel ob id non sequatur electio indigni.

Et an peccent agentes contra conscientiam erroneam.

- 6 Vicarius electus per Capitulum, si non sit Doctor, potest Capitulum in ipso actu deputacionis dare ei consultorem.

- 7 Electio Vicarij Capitularis Sede vacante infra octo dies est facienda, à morte Episcopi computandos.

Quid si vacauerit Ecclesia Metropolitana.

- 8 Peccant Canonici suffragia ferentes pro digno, omisso digniore.

- 9 Peccant Canonici non suffragantes pro præstando Episcopo Charitativum subsidium, in casibus, in quibus ad id tenentur.

Qui nam hoc charitativum subsidium petere possint, & quomodo.

- 10 Generales ordinum possunt à Monasterijs suorum ordinum Charitativum subsidium petere: Multique alij.

- 11 Peccare possunt Canonici cogentes, vel minantes Concapitularibus, ut suis votis inhereant.

AD hanc rem affirmatiue respondentes dicimus, quod Canonici Capitulo interessentes multis modis possunt in culpas incidere, Nam peccant primò Canonici suffragia ferentes pro grauanda Ecclesia ãre alieno citra necessitatem aliquam, aut euidenter utilitatem, vel charitate id suadente, maxime si agatur de censu perpetuo super Ecclesie bonis imponendo, iuxta ea, quæ habentur in cap. constitutus, de Relig. domib. cum alijs traditis per Barbof. de offic. & potest. Episcop. alleg. 35. num. 5. & seq. Hinc peccant vocales nostræ Congregationis, qui suffragia ferunt pro grauandis domibus ãre alieno extra casus permissos à nostra Constitutione, de qua 3. p. nostrar. Constitution cap. 9. vers. Nulla, & ita se habet: Nulla ex nostris domibus possit ãre alieno grauari, etiam de consensu vocalium; nisi pro necessario victu, atque vestitu, & pro necessaria fabrica restauratione, vel tandem pro euidenti utilitate in re, qua differri minime posset, ut puta pro emendis contiguis nostræ domui locis.

- 2 Secundò multò magis peccant Canonici, si Capitulo interessentes suffragia ferant pro alienandis rebus Ecclesie contra formam Paul. ambitiosa, de reb. Eccl. nò alienan. vel contra eundem dispositionem, si suffragentur pro locandis bonis Ecclesiasticis ultra triennium, hypothecondis, infeudandis, ac concedendis ad emphyteusim; Etenim per d. extrauag. ambitiosa omnis alienandi modus, etiam in casu licito, & ser-

uatis iuris solemnitatibus, inconsulto Romano Pontifice, hodiè regulariter prohibetur, exceptis tribus casibus in ea expressis. Est tamen verum, quod huiusmodi triennium, infra quod permittitur per ipsam extrauag. Ecclesie bona locari, est computandum ex tribus fructuum collectionibus, atque idè si ex quolibet triennio vnus tantum fructus percipiatur, tunc triennium pro vno anno computari debet, & locatio fieri potest vsque ad nouennium, vt habetur ex Guttier. in qq. Canon. lib. 1. cap. 8. num. 12. Azor. par. 2. instit. moral. lib. 7. cap. 10. qu. 8. & lib. 9. cap. 2. qu. 2. Mantica de tacit. & ambig. conuent. tom. 1. lib. 5. tit. 3. num. 22. & Barb. de offic. & potest. Episcop. allegat. 95. num. 4. qui num. 5. querit etiam, an locatio facta ultra triennium, in totum vitietur, vel quoad triennium sustineatur: in qua re licet pugnantes referat sententias; nihilominus eas conciliat distinguens, quod aut tempus licitum in his contractibus ab illicito separari non potest, vt quando constat contrahentes ad minus tempus non esse contracturos: & tunc locationis contractus ultra triennium in totum vitietur, quoniam tunc utile ab inutili inseparabile est, vt in regula, utile, & ibi, Dyn. & alij, de regul. iur. in. 6. & intelligitur sententia, Bart. in auth. qui rē, num. 7. vbi etiam Ias. num. 21. & aliorum alientium contractum eiusmodi esse totum nullū, pro qua re facit tex. in d. extrauag. ambitiosa, ibi: Nullius omnino sit roboris, vbi dictio illa omnino indistinctè omnes annos comprehendit, ac omni ex parte locationem annullat, pro eadem sententia videtur quoque tex. in Clem. 1. de reb. Eccl. non alien. dum in eo habetur, quòd nec recipienti ius aliquod acquiritur: Siquidem quando negatiua adiungitur cum dictione aliquid, etiam in qualibet minima parte verificatur, vt per Glos. in Clem. 1. vers. Aut earum, de for. compet. Quòd si tempus licitum ab illicito, & sic utile ab inutili separari potest, ex præsumpta saltem contrahentium voluntate, cum tunc pars inutilis non tollat consensum à parte utili, sustinetur contractus pro tempore permissio, & solum vitietur respectu temporis prohibiti: & ita procedit opinio Bal. in auth. ff. quas ruinas, C. de Sac. Eccles. & aliorum contrariam partem sustentium. Etenim donatio facta citra insinuationem ultra quingentos aureos, in excessu tantum vitietur, & firma remanet, quoad summam à iure permissam, vt in l. sancimus in princ. vers. Si quid autem, C. de donat. & emphyteusis concessa in quartam, vel quintam generationem, valida est, quoad tertiam permissam, vt in auth. de non alien. §. quod autem, Ricc. in praxi fori Eccles. decis. 117. num. 2. in 1. edit. & alij apud Barbof. d. alleg. 95. num. 9. & per totam, vbi plura pro declaratione d. Extrauag. ambitiosa cumulat: quibus adde ea, quæ Steph. Quaranta docet in explic. eiusdem extrauag.

- 5 Tertio peccant Canonici suffragia ferentes in Capitulo contra propriam conscientiam etiam si eligant dignum, aut ob id non sequatur electio indigni. Siquidem agentes contra conscientiam erroneam peccatum committunt, vt late habetur ex Sayr. lib. 1. Clau. Reg. cap. 4. num. 14. cum plur. seq. Hinc Canonici eligentes Vicarium,

rium, Sede vacante, vt dignum citra culpam dicantur eligere, debent eligere personam qualificatam, circumspectam, bonæ, & approbatæ vitæ, timentem Deum, veridicam, liberalem, temperatam, fortem, magnanimam, mansuetam, iustam, Doctorem, vel saltem Clericum, qui sit Licentiatum, aut alium quantum fieri poterit idoneum, iuxta ea, quæ decreta fuerunt in *Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 16. Sbröz. de Vicar. Episc. lib. 1. q. 33. & q. 34. & q. 36. Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 54. num. 1. & 168.*

6 vbi addit, quòd in casu, quo Vicarius electus non esset Doctor, potest Capitulum in ipso actu deputationis dare ei Consultorem Doctorem; alias poterit ipse Vicarius eligere sibi Consultorem benè visum, partibus non suspectum, in casibus, in quibus eo opus erit. Est tamen verum, quòd licet Capitulum, Sede vacante, non teneatur eligere Vicarium de gremio Capituli; si tamen adesset idoneus, cæteris paribus, erit præferendus, & ita fuisse decisum, testatur *Ricc. in praxi fori Ecclesiastici, decis. 475 in prima edit. & resolut. 499. in 2. edit. Quarant. vers. Sede vacante, vers. Sextò dubitatur, & Barbos. d. alleg. 54. sub num. 165.* Debet autem fieri electio huiusmodi Vicarij, Sede vacante, vel constituti confirmatio intra octo dies à die mortis Episcopi numerandos, aliàs electio ad Metropolitanum deuoluitur: & si Ecclesia ipsa Metropolitana fuerit, aut exempta, tunc antiquior Episcopus ex suffraganeis in Metropolitana, & propinquior in exempta Vicarium constituere potest, nec non & Aeconomum, vt habetur ex *Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. 36. & latè Barbos. d. alleg. 54. num. 158. cum plur. seq. vbi plura de potestate, auctoritate, duratione, ac Sindicato eiusmodi Vicarij tractat.*

8 Quartò peccant Canonici interessentes Capitulo, si suffragia ferant pro digno, omisso digniori: quod quidem quomodo verum sit, vide ea, quæ supra adnotauimus *disp. 4. sec. 3. per totam: & disp. 6. sec. 9.* vbi latè egimus, an, & quando culpa contrahatur in promouendo digno, omisso digniori. Et multò magis peccant ferentes suffragia pro indigno, vt in *d. sec. 3. & 9. declarauimus.*

9 Quintò peccant Canonici non suffragantes, pro præstando Episcopo charitativum subsidiũ in casibus, in quibus ad id tenentur. Etenim Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, seu Primates in Ciuitatibus, & Diocelibus suis possunt, data manifesta, ac rationabili causa licitè subditos cogere (cum charitate tamen, & debito moderamine) ad charitativum subsidium soluendum, quo suis consulant necessitatibus, vt in *cap. conquerente in fine, de offic. ordinar. & cap. Apostolus, §. prohibemus, de censib. vbi Hostiens. 10. Andr. Butr. & Panor. & Lap. allegat. 20.* quæ incipit, si vacante, vbi addit, posse Episcopum ob id Clericos excommunicare: quod fieri non possit, si reluctantes iniustè culpam mortalem non contraherent; quoniam excommunicatio non incurritur citra lethalem culpam, *cap. nemo, & cap. nullus. 11. q. 3.* Hoc idem charitativum subsidium possunt petere Cardinales in Ecclesijs suorum titularum, vt per *Azor. p. 2. in sist. moral. cap. 14. q. 5. vers. Quæres,* vbi etiã *vers. Item Collegium,* hoc iptum probat posse

petere Capitulum, Sede vacante, & *vers. Quid dicendum,* Legatum Papæ, cui commissum est plene legationis officium in sua Prouincia, cū omnia liberè, & immediatè possit, quæ quilibet ordinarius de iure, seu consuetudine potest. Imò eiusmodi charitativum subsidium potest petere Administrator, seu Coadiutor datus Episcopo per Papam, vel Ecclesiæ Cathedrali vacanti, vt in *cap. is cui, de elect. lib. 6. & cap. vlt. in fin. de supplen. neglig. Pralat.* Et perpetuus Ecclesiæ Cathedralis Commendatarius, vt per *Archid. in cap. nemo deinceps, de elect. lib. 6. Innoc. in cap. si constiterit, de accusat.* Et denique charitativum subsidium possunt petere iusta, ac rationabili subsistente causa; Generales Ordinum Regularium à Monasterijs suorum Ordinum, pro sumptibus maximè necessarijs ad gubernationem, si aliundè non habeant bona, quæ ad hoc onus sustentandum destinata sufficiant, vt habetur ex *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 87. à nu. 3. vsque in fin.* vbi latè hanc materiam pertractat, & excludit à charitativo subsidio Episcopo inferiores, Abbates, & Priores vt probat *num. 17. cum plur. seq. & num. 22.* non dubitat de Romano Pontifice, quin poterit petere charitativum subsidium, cum habeat administrationem omnium beneficiorum sit quòque Episcopus Vniuersalis Ecclesiæ, & ordinarius ordinariorum, & *num. 25.* ostendit aded subditos teneri ad charitativum subsidium; vt non possint præscribere, vt tale subsidium præstare non teneantur. Et tandem à *num. 26.* agit de causis, ex quibus charitativum subsidium exigi possit, & de personis, quæ ad illud soluendum compelli possunt.

11 Sextò peccare possunt Canonici Capitulo interessentes, sollicitantes, rogantes, promittentes, minantes concapitulares, vt suis votis adhæreant, vt infra Deo duce agemus de Capitulo generali Religionum agentes.

De Parochis, & eorum culpis, à discreto, ac cauto Confessario, cùm sibi videbitur, explorandis in eorundè confessionibus excipiendis.

D I S P. X.

S V M M A R I V M.

1 *Parochus dicitur quasi incola, seu habitator in loco quasi græcè parecus.*

1 **P**arochus dicitur quasi parecus græcè, idest incola, seu habitator in loco. Hinc *Pomponius Iurisc. in l. pupillus, ff. de verb. signific. inquit,* quod incola est, qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, quem græci parecon appellant: quapropter Parochus ex eo dicitur incola, & habitator loci, quia in eo continuo residere debet, vt in *cap. quia non nulli, cap. cõquirente,* vbi *Glosa, cap. relatum, & cap. in fraternitatis, de Cler. non resid.* Videhndum est igitur, in quibus possint peccare Parochi, vt tales sunt, ad hoc, vt Confessarius debitis interrogatio-

rationibus valeat eos iurare in audiendis eorundem confessionibus.

An Parochi non residentes in proprijs Ecclesijs mortaliter peccent.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Parochi non residentes in eorum Parochijs, mortaliter peccant, cum sit eis præcepta residentia iure Divino.
- 2 Peccant Parochi non residentes, etiam si eorum beneficia sint modici commodi.
- 3 Peccant Parochi non residentes, etiam si tres, aut quatuor incolæ sint in eorum Parochia.
- 4 Parochi ad continuam tenentur residentiam, quamvis Parochia distet à Civitate tribus, aut quatuor milliarijs.
- 5 Presbyter Parochialem obtinens, à Civitate non distantem ultra duo milliaria deputari non potest Magister Grammatica.
- 6 Parochus residere tenetur in Parochiali, quamvis Canonicatum quoque obtineat.
- 7 Parochi adeo residere tenentur in eorum Parochijs, ut minimè excusentur ob aeris intemperiem.
- 8 Parochum à residentia, nec senectus quidem excusat.
- 9 Parochus residere tenetur cum effectu, nempe, quod per se ipsum curam exercent, & non per alium.
- 10 Parochi adeo ad residentiam obligantur, ut nequeat Episcopus illis vis pro suo servitio, nec pro secretario, &c.
- 11 Parochi si absint à eorum Ecclesijs per unum, aut duos menses, citra ordinarij licentiam, ac iustam causam, peccant, & pro tempore absentia fructus suos non faciunt.
- 12 Bona Parochi absentis extra suam Parochiam moriensis, ex beneficio quasita ad Cameraam Apostolicam spectant, tanquam spolia.
- 13 Parochus absens ex causa rationabili, licentia non obtenta, licet peccet ob inobedientiam, non tamen tenetur ad fructus restituendos, secus si per mendacium licentiam obtineat.
An satisfaciat Parochus iurando, se grauem habere necessitatem, quam manifestare non expediat.
- 14 Ad residentiam non solum tenentur Parochi, sed etiam Cappellani, & Parochorum Coadiutores, Apostolica auctoritate instituti.
An teneantur residere, qui habent Vicarium perpetuum, & qui solam habent Ecclesiam baptismalem.
- 15 Non peccat Parochus, saltem mortaliter si uno, vel altero die citra ordinarij licentiam absit à Parochiali Ecclesia, relicto tamen Cappellano pro casibus occurrentibus.
- 16 Consuetudine introductum est, ut possit Parochus abesse per sex, vel octo dies, sibi que Cappellanum substituere, inconsulto Episcopo.
Referuntur tres Sacr. Congregationis declarationes.
- 17 Tunc tenetur Parochus ad residentiam, quando beneficium est actu curatum, secus si habitus, ut quia Populus est destructus.

S E C. I.

153

- 18 Parochus habens duas Parochias Ecclesijs aequales, residere poterit, cui voluerit.
- 19 Quamnam causam Parochum excusent à residentia.
- 20 Legitima discedendi causa, debet prius ab ordinario cognosci, & approbati; & cum eius licentia deinde abesse, relicto idoneo Vicario.
- 21 Quamvis Parochis absentibus, citra ordinarij licentiam, ne fructus suos faciant pro rata absentia, non requirantur intervalla, de quibus in Concil. Trid. sess. 6. cap. 1. Crescente tamen eorum contumacia, si Episcopus velit ad priuationem beneficiorum procedere, debet eos personaliter citare.

IN hac re regulam ponimus affirmatiuam, eandem multipliciter ampliantes, ac limitantes. Sit igitur conclusio, quod Parochi non residentes in eorum Parochijs peccant mortaliter. Est enim iure Divino præcepta omnibus, quibus animarum cura commissæ est, residentia in proprijs Ecclesijs, ut in Conc. Trid. sess. 23. de reform. cap. 1. & sess. 6. de reform. cap. 1. in illis verbis: *Vigilent, sicut Apostolus præcipit, in omnibus laborent, & ministerium suum impleant: implere autem illud se nequaquam posse sciunt, si greges sibi commissas mercenariorum more deserant, atque onus suarum, quarum sanguis de eorum est manibus à supremo Iudice requirendus custodiæ minime incumbant; cum certissimum sit, non admitti pastoris excusationem, si lupus oves comedit, & pastor nescit, &c.*

2 Ampliatur primò hæc conclusio, ut Parochi peccent non residentes, etiam si eorum beneficia sint modici commodi, ut in cap. conquirente, de Cler. non resid. Etenim dum pastoris onus in se suscipiunt, ad onus Angelicis humeris formidandum debent intendere per se primò, non autem ad stipendium; alias non pastores, sed mercenarij appellarentur, ut in d. cap. 1. Conc. Trid. de reform. sess. 6. Et cum contententur susceptioni tanti oneris, non possunt deinde dissentire, etiam si paupertate laborent, ut in cap. Clericus, 91. d. non enim proprio lucro, sed cõmunitati, & utilitati debent prospicere curam animarum suscipientes, arg. tex. in cap. dilectissimi, 8. q. 2.

3 Secundò ampliatur eadem conclusio, ut peccent Parochi non residentes, etiam si tres, aut quatuor tantum incolæ, atque adeo Parochiani in Parochia essent: siquidem ovium sibi commissarum sanguis de eorum est manibus à supremo Iudice requirendus si custodiæ non incumbant, nec excusatur pastor si lupus vnam, vel alteram ovem sibi commissam rapiat, & ipse nesciat. Ob id autem cogendi sunt Parochi in proprijs Ecclesiarum domibus habitare; quæ si non sint, in propinquioribus intra Parochiarum limites, ut patet ex declaratione Sacræ Congregat. relata à Garz. de benefic. Eccles. par. 3. cap. 2. sub num. 179. declar. 21. & 22. & Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 53. num. 71. & 72. ubi testantur per eandem Sacr. Congreg. fuisse dictum declar. 20. quod licet Ecclesia Parochialis sit in loco, ubi minor pars Parochianorum inhabitat, & maior pars habitat longè in oppidis;

V

quih-

nihilominus Parochus tenetur propè Ecclesiam habitare, & succurrendum est eis, qui longè habitant, iuxta loci antiquam consuetudinem.

- 4 Tertiò ampliatur, vt Parochi teneantur ad continuam residentiam in eorum Ecclesijs, vt habetur ex *Barbos. d. alleg. 53. num. 105.* atque idèò quamuis Parochia distet à Ciuitate tribus, aut quatuor milliariibus, tamen potest Parochus diebus feriatis habitare in Ciuitate, & diebus festiuis, ac Dominicis in Ecclesia Parochiali, vt decisum fuisse per Sacram Congregationem, testatur *Garz. d. cap. 2. num. 179. in declar. 17.*
- 5 vbi etiam adducit eiusdem Sacre Congregationem 19. se habentem, quod Præbyter obtinens Parochiales, etiam à Ciuitate ultra duo milliaria non distantes, non potest deputari Magister Grammaticæ, & ob id à residentia excusari, etiam si velit singulis diebus festiuis Parochiali interesse. Imò deficiente Magistro Grammaticæ in Ciuitate, nec quidem Parochus poterit in ea habitare, relicto idoneo Vicario, & approbato cum congrua mercede in Parochiali, quamuis diebus festiuis intersit, vt testatur fuisse decisum, *Ricc. in praxi, decis. 502. in 1. edit. & resolut. 393. num. 2. in 2. edit.* quem refert *Barbos. d. alleg. 53. num. 76.* vbi ampliatur adèò Parochos teneri ad residentiam, vt cogi possint ab Episcopo, non obstante consuetudine residendi in loco distanti à Parochia per sex milliaria, vt refert *Garz. loco citato*, fuisse declaratum per eandem Sacram Congregationem declar. 18. his verbis: *Canchen Episcopus potest compellere Rectores ad residendum, non obstante consuetudine residendi in loco distanti à Parochia per sex milliaria. Qualiter autem Parochi ex causa studij, aut ex causa docendi abesse possint à Parochialibus Ecclesijs, & ad quæ teneantur, latè supra adnotauimus disp. proxima, sec. 1. concl. 1. sim. 1.*

- 6 Quartò ampliatur, vt Parochus teneatur residere in Parochiali, licet Canonicatum quoque obtineat nam licet distributiones perdat, non tamen venit Canonicatum priuandus. Est tamen verum, quod residens in Parochiali, quæ non longè distat à collegiata, in qua Canonicatum habet, diebus feriatis ad Ecclesiam collegiatam accedere, & in ea in diuinis inseruire potest; dummodò in omnibus diebus, & horis suis debitis, & congruis Parochiali inseruiat, & nihil prorsus dimittat ex debito ipsius Parochialis seruitio, vt post alios *Barbos. d. alleg. 53. num. 83. & 84.*

- 7 Quintò ampliatur, vt Parochi adèò teneantur residere in eorum Parochialibus Ecclesijs, vt non excusentur, propter aeris intemperiem: & non possunt alibi habitare, etiam si in Ecclesia relinquunt Vicarium approbatum, vt habetur ex *Gallec. in suo tract. de Paroch. oblig. tempore pest.* Est tamen verum, quòd Parochus si infirmus sit, & in loco Parochialis Ecclesiæ curari non valeat medicorum, ac medicinarum defectu, tunc potest ei ab ordinario dari dilatorium, aut quatuor mensium, vt in locis vicinioribus maneat sanitatis causa: & interim ab ipso ordinario in Parochiali constituatur idoneus Vicarius, congrua portione ex redditibus Parochialis eidem designata. Et ità per Sacram Congregationem fuisse definitum, testatur

Garz. d. cap. 2. num. 179. declar. 4. & Barbos. d. alleg. 53. num. 90. cum alijs, quos allegat, vbi etiam addit *num. 9.* de Episcoporum residentia agens, Episcopo non licere à sua Ecclesia abesse, etiam propter perpetuum morbum: siquidem tempore pestis, si Parochi moriantur, aut aufugerint, tenetur ipse Sacramenta ministrare.

- 8 Sextò ampliatur, vt nec senectus quidem excuset Parochum à residentia: nam si propter senectutem efficiatur impotens datur ei Vicarius idoneus, cum assignatione congrua portionis ex ipsius Parochi redditibus, vt in *Conc. Trid. sess. 23. de reform. cap. 1.* ita vt Parochus resideat in loco, vbi sita est Ecclesia Parochialis, etiam si ei datus esset Coadiutor ratione infirmitatis, vt per Sacram Congregationem decisum fuisse, testatur *Garz. d. c. 2. num. 178.*
- 9 Septimò ampliatur, vt Parochi adèò obligentur ad residentiam, vt teneantur residere, cum effectu, nempe, quòd, per se ipsum Parochus curam exerceat, & oneri suo satisfaciat, & non per alium. Vndè peccat Parochus, qui residet in Parochiali, & per se non exercet officium Parochiale, nec administrat Sacramenta, sed per substitutum, seu Vicarium: Siquidem residere formaliter, & effectuè est Ecclesiæ deseruire per se ipsum, curam exercere, vt in *cap. ex tirpanda, §. qui verò de preben. Vgol. de officio Episcop. cap. 4.* & alij, quos refert, & sequitur, *Garz. de benefic. Eccles. par. 3. cap. 2. num. 52. & 53.* vbi tamen addit, non teneri eiusmodi Parochum ad fructuum restitutionem, quoniam *Conc. Trid. sess. 23. de reform. cap. 1.* ponit poenam amissionis fructuum contra abentes, & non residentes, iste autem non potest dici abesse.
- 10 Octauò ampliatur, vt Parochi ità ad residentiam obligentur, vt nec Episcopo liceat pro Cathedralis Ecclesiæ seruitio, aut suo, aliquem ex Parochis suæ Diocesis ex eius Ecclesia assumere, etiam constituto illi idoneo Vicario: Siquidem talis Parochus dum in eiusmodi est seruitio dicitur à propria Ecclesia abesse, vt habetur ex *Steph. Quarant. in summ. Bullar. verb. residentia.* Vndè Episcopus non potest vti opera Parochi pro Secretario, nec pro visitatione suæ Diocesis, aut alio eiusdem seruitio, nisi pro tempore duorum mensium, & tunc relicto in Parochiali idoneo Vicario, vt per Sacram Congregationem decisum fuisse, testatur *Garz. loco citato, num. 42.* per plures declarationes, quarum prima ità se habet: *Episcopus non potest vti opera Parochi in visitatione, vel alio seruitio sua Diocesis, nisi pro tempore duorum mensium à Concilio permissio, & idoneus Vicarius reputetur.* Secunda verò declaratio est tenoris sequentis: *Congregatio Concilij respondit, non licere Episcopo suorum, vel etiam Cathedralis Ecclesiæ negotiorum causa permittere, vt curati extra ipsorum curam mancant, etiam constituto Vicario idoneo.* Vndè per primam illam declarationem fuisse derogatū alteri eiusdem Congr. declarationi putat, idem *Garz. ibi, num. 43.* se habenti, Episcopum posse pro visitatione vti opera Parochi ad quatuor menses. Imò à residentia non excusat Parochos Inquisitoris officium, aut subcollectoris, vt patet ex tertia declaratione eiusdem Sacre Congregationis, relata ex ipso *Garz. d. num. 43.* & concordat Concilium Prouinciale Mediolanens.

nenf. 5. p. 3. tit. de residentia, in illis verbis: *Neue ad seminarij quidem curam, vel ad Vicarij munus, vel ad sancta etiam inquisitionis officium, nec verò ad aliud quicquam opera Sacerdotis curam animarum gerentis Episcopus ita utatur, ut ab Ecclesia, beneficione in eius curam tradito diutius absit, ac muneri debita residentia personalis desit.* Quibus adde *Ricc. resolut. 393. & alios apud Barbof. d. alleg. 53. num. 85. 86. & 87.*

11 Nonò ampliatur, vt si Parochi absint ab eorum Ecclesijs per duos, aut vnum mensem citra ordinarij licentiam, ac iustam causam, non modò peccent; sed etiam pro tempore absentia fructus suos non faciunt, sed eos tenentur restituere; quoniam faciunt contra *Concilij Trid. decretum, sess. 23. de reform. cap. 1. vers. Si quis autem, in illis verbis: Ultra peccati reatum, què incurrit, cum pro rata temporis absentia fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non secuta, illos sibi detineri posse: sed teneri, aut ipso cessante, per Superiorem Ecclesiasticum illos fabrica Ecclesiarum, aut pauperibus loci erogare, &c.* Et quamuis Concilium ibi loquatur de Episcopis non residentibus; nihilominus eandem pœnam extendit in Parochos, vt patet ex eodem *Conc. d. cap. 1. ibi: Eadem omnino, etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & pœnas de curatis inferioribus, & alijs quibuscunque, qui beneficium aliquod Ecclesiasticum curam animarum habens, obtinent, Sacra Synodus declarat, & decernit, ita tamen, vt quandocunque eos causa prius per Episcopum cognita, & probata abesse contigerit, Vicarium idoneum ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquunt. Discendendi autem licentiam in scriptis, gratis concedendam ultra bimestre tempus, nisi ex graui causa non obtineant, &c.* Et ita fuit declaratum per Sac. Congregat. quam refert *Garz. d. cap. 2. num. 26.* cuius declarationis verba sunt, quæ sequuntur: *Fructus amittuntur dumtaxat pro rata illius temporis, quo quis abest sine licentia, nec potest componi restitutio debita fructuum male perceptorum cum obtinentibus Bullam Cruciatam, vel vigore aliorum priuilegiorum, & facultatum obtentorum*

12 per Concilium. Adde, quòd bona acquisita ex beneficio Parochi absentis, & extra suam Parochiam morientis, tanquam spolia ad Cameram Apostolicam pertinent, vt post alios, inquit *Barbof. d. alleg. 53. num. 93. & 94. & nos latius infra dicemus lim. 4.*

13 Est tamen verum, quòd Parochus absens ex causa rationabili, non obtenta licentia, licet peccet ob inobedientiam in non petendo licentiam; non tamen tenetur ad fructuum restitutionem, vt habetur ex *Zecch. de casib. refer. casu 3. num. 3.* quem refert, & sequitur *Barbof. de offic. & potest. Episc. alleg. 53. num. 100.* vbi tamè *num. 98. & 99.* ait non satisfacere Parochum si petat licentiam iurans se grauem habere causam, quam non expediat manifestare: & multò minus si per mendacium licentiam obtineat; atq; idè tenetur ad fructuum restitutionem pro rata temporis absentia: Siquidem ad iustitiam absentia Concilium duo exigit; nempe causam iustam, & eius approbationem: yndè cum sit

falsa prima, erit etiam inutilis secunda, eò magis, quoniam tota ratio fructuum acquirendorum pendeat à causa iusta, vt per *Azor. p. 2. in. stit. moral. lib. 6. c. 16. q. 3.*

14 Decimò ampliatur dicta conclusio, vt ad residentiam teneantur non solum Parochi, sed etiam Cappellani, & Parochorum Coadiutores Apostolica auctoritate instituti, vt Parochi ipsi, vt post alios inquit, *Barbof. d. alleg. 53. num. 79.* vbi tamen addit, quòd habens Parochialem, in qua Vicarium perpetuum legitime institui obtinuit, eo viuente residere non tenetur, & *num. 79.* probat, quòd habens Ecclesiam baptismalem, cui incumbit sola cura baptizandi omnes infantes oppidi, & existentes sub cura Archipræsbyteri tenetur quoque ad residentiam personalem tanquam Ecclesie Parochialis Coadiutor, supposito, quòd in Ecclesia Archipræsbyter, præter baptismum, cætera Sacramenta administret.

15 Sic ampliata limitatur eadem conclusio primò, vt non peccet Parochus saltem mortaliter, si vno, vel altero die absit à Parochiali Ecclesia, citra ordinarij licentiam; relicto tamen Cappellano ad occurrentes casus; quoniam abesse non dicitur, qui statim est reuersurus, & post liminium, §. captiuus, & *l. nihil. ff. de capt. & post lim. reuers.* & patet ex *Conc. Trid. sess. 23. c. 1. ibi: Quoniam autem, qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum Canonum sententia non videntur abesse, quia statim reuersuri sunt, &c.* Vndè Parochus ruralis, qui singulis quibuscunque hebdomadibus in urbem venit causa visendi parentes, & cum illis vno tantum die moratur, relicto, vt supra Cappellano, non est iudicandus lethalis culpæ reus, nec tenetur ad fructuum restitutionem pro rata temporis absentia. Ità *Beia resp. cas. consc. par. 4. casu 21.* quem refert, & sequitur *Barbof. d. alleg. 53. num. 92.*

16 qui etiam *sub num. 105. vers. Ab Ecclesijs suis* addit, quòd consuetudine introductum est, vt Parochus possit abesse sex, vel octo dies, & sibi Cappellanum, vt supra substituere inconsulto Episcopo; nisi per Episcopum id fuerit per specialem constitutionem inhibutum: Etenim valet Episcopi constitutio, ne Parochi possint abesse ultra duos dies sine licentia, & imponere pœnam pecuniariam contrauentibus arbitrariam; non tamen pœnam excommunicationis, & ita fuisse decisum per Sacram Congregationem, testatur *Garz. de benef. Eccl. par. 3. cap. 2. num. 23.* per plures declarationes quarum prima est: *Ultra bimestre tempus, imò nec per bimestre tempus possunt abesse Parochi sine licentia Episcopi: & valet constitutio Episcopi, ne Parochi possint abesse ultra dies duos sine licentia.* Secunda declaratio ita se habet: *Episcopus potest prohibere Parochis sub pœna pecuniaria arbitraria, qua tamen dimidium non excedat, ne ultra biduum à sua Ecclesia possint abesse, non tamen id prohibere potest sub pœna excommunicationis lata sententia.* Tertia denique declarationis verba hæc sunt: *Nec potest per hebdomadam abesse non petita, vel non obtenta licentia, etiam relicto Vicario idoneo ab ipso ordinario approbato.*

17 Secundò limitatur, vt ita demum Parochus ad personalem residentiam in Ecclesia Parochia-

chiali, vt supra obligetur, quando beneficium est actu curatum; secus autem si curatum sit tantum habitu, vt quia populus sit destructus, & omnes Parochiani mortui sint, ac esse desierint; estò, quòd Parochialis Ecclesia firma remaneat, vt habetur ex *Mascard. de probat. concl. 589. num. 5. Azor. par. 2. instit. moral. lib. 6. cap. 8. q. 4. & Barbof. d. allegat. 53. num. 68.* vbi ob id dicunt, quòd si quis ad talem Ecclesiam promoveatur, non tenetur intra annum ad Sacerdotium ascendere, iuxta *sex. in cap. 11. qui, de aetate, & qualitate. & decret. Concil. Trid. sess. 22. de reform. cap. 4.* Benè verum est, quòd si Parochiani redierint, vt quia captiui extiterint, tunc Parochialis Ecclesia quasi iure postliminiè ad sua iura, & bona reducitur; atque idèò beneficiatus tenetur intra annum computandum ab eo tempore, quo Ecclesia cæpit Parochianos habere ad Sacerdotium ascendere, & in Parochia residere, vt post alios, idem *Barbof. loc. cit.*

18 Tertiò limitatur in Parocho habente duas Parochiales Ecclesias æquales: nam potest personaliter residere cui voluerit; dummodò altera non sit dignior altera: & vna non accedat alteri, quoniam tunc teneretur digniori residere, ac principali, non autem accessoræ, vt habetur ex *Garz. de benefic. Eccles. par. 4. cap. 2. num. 179.* vbi ita decisum fuisse per Sacram Congregationem, testatur in 16. declar. ità se habente: *Habens duas Parochiales unitas perpetuò in vicè quæ principaliter, & non vnã alteri accessorie, ambasque pares ità, vt vna non sit dignior, & principalior altera, potest in qua maluerit residere.* Non sic autem dicendum est de obtinente Canonicatum, & Parochialem; quoniam in quocunque loco sit, obligatur ad personalem residentiam in Parochiali; nec ob id Canonicatu venit priuandus; sed quotidianas tantum amittit distributiones. Verum tamen est, quòd residens in Parochiali, quæ non longè abest à collegiata, in qua Canonicatum obtinet, diebus feriatis à collegiata potest se conferre, & in diuinis inseruire; dummodò in omnibus diebus, & horis suis debitis, & congruis Parochiali inseruiat, & nihil prorsus dimittat ex debito seruitio Parochialis Ecclesiæ. Ità *Armendariz in addis ad recop. legum, Nauar. l. 1. tit. 18. l. 7. de Episcop. num. 144. 195. & 197.* quem refert, & sequitur *Barbof. de offic. & potest. Episc. alleg. 53. num. 82. 83. & 84.*

19 Quattò limitatur ipsa conclusio, vt vna ex quatuor causis in *Conc. Trid. sess. 23. de reform. cap. 1.* contentis, satis sit ad excusandum Parochos à residentia, nempe Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, vel euidēs Ecclesiæ, vel Reip. utilitas. Dixi: *Christiana Charitas*, idest proximorum utilitas, vt si aliqua Ecclesia versaretur in magno hæresis discrimine, & Parochi prædicatione possit eidem succurri: aut pax componi inter Magnatos dissentientes; dummodò in propria Ecclesia non sequatur notabile detrimentum; nam id esset contra ordinem charitatis, vt habetur ex *Tolet. lib. 5. sua summ. cap. 4. & Barbof. d. alleg. 53. num. 6.* qui quamuis loquatur de Episcopo, idem tamen dicendum putat de Parocho, *num. 105. vers. Ab Ecclesiis suis.* Dixi: *Vrgens necessitas*, vt cum Parochus graui morbo reperiatur affe-

ctus non sine maximo eiusdem vitæ periculo, nisi locum mutet; dummodò Ecclesia Parochialis detrimentum aliquod spirituale non patiatur aliàs mori potius debet eligere, vt habetur ex *Tolet. loco citato, & ex alijs apud Barb. ibidè, num. 7.* vbi *num. 8.* ex *Caranza in tract. de resid. Episcop. cap. 12. vers. Secundò*, inquit, quòd occurrente temporali persecutione personæ, & non Ecclesiæ, vel aliarum ouium suarum, iustè potest abesse ab Ecclesia, durante persecutione; quoniam Paulus Apostolus missus est in sporta, vt Damasci Iudæorum persecutionem effugeret; quamuis sentiat *Armendariz loco citato, num. 4.* [& 5. etiam si Episcopus perpetuò morbo laboraret, in cuius sententiam videretur inclinare, idem *Barbof. ibi, num. 9.* Dixi: *Debita obedientia*, nempe ex Rom. Pontificis iussu ad tempus pro Ecclesiæ bono, aut Reip. Christianæ utilitate, vt ibidem *Caranza, vers. Quintò, & Barb. d. alleg. 53. num. 11.* qui *num. 12.* ex *Caiet. Soto, & alijs*, non putat esse iustam causam excusationis à residentia Episcopi ex consensu Sum. Pontificis, si sit Curiæ Romanæ Camerarius, aut Vicecancellarius, vel Sum. Pœnitentiarius, Camerarius Apostolicæ Thesaurarius, Auditor Rotæ, à secretis, aut Papæ Confessarius; si adfint alij idonei ad supradicta munera obeunda: siquidè, personalis residentia animarum curam habentium, est de iure diuino, vt sæpè diximus ex *Conc. Trid. sess. 23. de reform. cap. 1.* & Papa citra rationabilem causam, & suo arbitratu non potest super Diuinam legem dispensare; & dispensatus non est tutus in conscientia, vt ostendimus in nostris *Commentarijs in Bull. Cæna, lib. 2. can. 7. q. 37. num. 4.* Dixi denique *euidens utilitas Ecclesiæ, vel Reip.* quando Parochus abesset pro defensione iurium propriæ Ecclesiæ, vel vt interfir Concilio Generali, vel Prouinciali: aut Reip. euidenti exigente utilitate Orator fiat, aut Legatus fiat alicuius Principis, vt probat *Barbof. d. alleg. 53. num. 15. & 16.* quibus adde, quæ supra adnotauimus *disp. proxima sec. 1. concl. 1. lim. 1. 2. & 3.* Est tamen verum, quòd legitima discedendi causa debet prius ab ordinario cognosci, & probari, & cum eius licentia deindè abesse relicto idoneo Vicario, iuxta ea, quæ supra diximus *ampl. 9. & limit. 1.* Imò Parochus citra ordinarij licentiam non potest abesse, etiam si iustam, ac necessariam, discedendi causam notoriam habeat; nisi talis necessitas se offerat, quæ non patiatur dilationem, sed sit periculum in mora petendi licentiam, & tunc quamprimum debet certiorare ordinarium ipsum de discessu, & necessitate occurrente, vt de causa cognoscat, & det licentiã, nisi in breui sit reuerturus, vt habetur ex *Panorm. in cap. relatum, de Cler. non resid. num. 6. Azor. par. 1. instit. moral. lib. 7. cap. 4. q. 10.* & ità fuisse declaratum per Sacram Congregationem, testatur *Garz. de benefic. Eccl. p. 3. cap. 2. sub num. 34.* quæ declaratio ità se habet: *Congregatio censuit, solam distantiam loci, etiam cum necessitate ab eo discedendi, non excusare Parochum, vt possit abesse à sua Ecclesia sine licentia in scriptis obrenta; nisi talis necessitas repente se offerat, quæ non patiatur dilationem: quo casu quamprimum de discessu, ac necessitate ordinarium certiore facendum esse, vt de causa*

causa cognoscere possit. Nec est liber à culpa, & à pœna amissionis fructuum, qui veluti per quatuor mensium spatium ex ingenii admodum causa ad curandam suam valetudinem, morbo gravi instante, pro huiusmodi absentia non petiit licentiam ab Episcopo, qui bona fide putavit evidentiam causa satis esse; nisi periculum esset in mora petendi licentiam, ut supra dictum est.

- 21 Quintò limitatur præfata conclusio, ut quamvis Parochi non residentes, ut non faciant fructus suos pro rata absentia ab eorum Ecclesijs citra ordinarij licentiam, non sint seruanda interualla, de quibus in cap. 1. Conc. Trid. sess. 6. ut per Sacram Congregationem fuisse decitum, refert Garz. d. cap. 2. num. 32. nihilominus, quando crescente contumacia Parochorum, Episcopus vult procedere ad priuationem eorù beneficiorum tenetur eos citare, dato termino competenti ad redeundum, habito respectu ad personas, & tempora, ut in cap. inter, de Cler. non resid. & si non redierint, lata excommunicationis, aut suspensionis sententia, tunc possunt beneficijs priuari, ut rectè declarat Barb. d. alleg. 53. sub num. 105. quibus adde, quæ supra adnotauimus disp. proxima, sec. 1. conclus. 4. lim. 2.

An Clericus in minoribus constitutus Parochialem Ecclesiam, seu curatum beneficium suscipiens, citra intentionem suscipiendi Sacerdotium intra annum, sed illud renuciandi, peccet, & ad fructus restitutionem teneatur.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Clerico non Sacerdoti si conferatur beneficium curatum, cum tacito pacto conferri solet, ut infra annum teneatur Sacerdotiũ suscipere. An teneatur ad fructuum perceptos restituendos, si Sacerdotium non suscipiat.
- 2 Qui dubius est, an Sacerdotium velit suscipere intra annum, tenetur quoque ad fructuum perceptorum restitutionem, nisi animum mutet.
- 3 In susceptione beneficij curati, vel etiam simplicis necessarium non est propositum omninò absolutum, ac determinatum, in statu Clericali permanendi, & sacrum ordinem suscipiendi suo tempore, sed sat erit voluntas conditionalis.
- 4 Suscipiens beneficium simplex habens annexam obligationem Sacri Ordinis, si intentionem non habeat suscipiendi Sacerdotium infra statuta tempora, ad fructus perceptos restituendos, an teneatur, & peccet mortaliter.
- 5 Beneficij curati collator, aut alterius habentis obligationem Sacri Ordinis, si sciat, suscipientem non habere intentionem suscipiendi Sacrum Ordinem, culpam contrahit. Et Ecclesiam tenetur seruare indemnem, cum refectione damnorum, &c.
- 6 Clericus, qui fraudulenta intentione beneficiũ

curatum accipit, non suscipiendi scilicet Sacerdotium, licet peccet mortaliter, & fructus restituat, nihilominus interim titulum beneficij acquirit, ac fructuum dominium.

- 7 Qui à principio, hoc est à tempore suscepti beneficij curati intendebat promoueri ad Sacerdotium, si deinde voluntatem mutat, non teneatur ad fructus restituendum, ante mutatam voluntatem perceptos. An teneatur ad restituendos fructus post mutatam voluntatem perceptos.
- 8 Qui ab initio suscepti beneficij non intendebat promoueri in Sacerdotem, sed intra annum mutauit voluntatem, omnes fructus lucratur.
- 9 Clericus, qui tempore suscepti beneficij curati propositum non habebat absolutum, ac determinatum suscipiendi Sacerdotium non peccat, nec ad fructus tenetur; Secus si sit dubius.
- 10 Sic etiam si beneficium recipiat curatum, sed habitu tantum, non actu.
- 11 Clericus suscipiens beneficium, cui non est annexa ordinis sacri obligatio, citra omnem culpam beneficium suscipit, si intentionem non habeat suscipiendi ordinem sacrum. Quid si urgente necessitate precipiatur huiusmodi beneficiato, ut ad maiores ordines ascendat.

1 Ad hanc difficultatem breuiter affirmatiuè respondetur, ut est *tex. in cap. commiss. 9. Ceterum, de elob. in 6. Laym. in summ. Theol. lib. 4. tr. 2. cap. 14. num. 10.* & alij, qui hanc esse rationem volunt: siquidem Ecclesia beneficium curatum Clerico non Sacerdoti, cù hoc onere, & tacito pacto conferre solet, ut is obligatus sit infra annum Sacerdotium suscipere, alioquin fructus interea perceptos restituere debeat.

2 Ampliatur primò hæc conclusio, ut non solum locum habeat in eo, qui Parochiale beneficium suscipit non habens animum suscipiendi Sacerdotium intra annum; sed etiam in eo, qui dubius est, an Sacerdotium velit suscipere intra annum, ut habetur ex Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 45. num. 10.* quem sequitur Laym. loco citato, siquidem *tex. in d. cap. commiss.* tanquam conditionem exigit in prouiso, ut habeat intentionem intra annum post diem prouisionis Sacerdotium suscipiendi, at qui dubius est, & anceps huiusmodi intentionem non habet ad Sacerdotium ascendendi: ergo nisi animum postea mutet, fructus perceptos restituere tenetur; deductis tamen ijs, qui Vicario Ecclesiam ministranti dati fuerunt: nam hæc deductio in hac restituendi obligatione semper intelligitur, ut per Rodriq. *tom. 1. sua summ. cap. 30. conclus. 6.*

3 Verum tamen est, quod in susceptione beneficij curati, ac etiam simplicis non est necessariũ propositum omninò absolutum, ac determinatum in Clericali statu permanendi, & Sacrum Ordinem suo tempore suscipiendi; sed satis est voluntas conditionalis perseverandi, & ad ordines ascendendi, nisi noua causa mutandi voluntatem superuenerit, ut si Clericalis status postea minus conuenite videatur: aut si primogenitus, & vnicus frater moriatur sine liberis, aut matrimonium opportunum si offerat ad extin-

tinguendas lites, vel ad familiam subleuandam, vt contra Sor. & alios tenet Garz. de benefic. Eccles. par. 3. cap. 4. num. 46. Nanar. in Man. cap. 25. num. 118. Sanch. loco citato, Laym. ubi supra num. 9. & vers. Quares, ubi ait, longè aliã rationem esse de eo, qui intendit intra annum à die prouisionis ad Sacerdotium promoueri, sed cum tacita, & non improbatã conditione mutandi voluntatem in casibus prædictis, & alijs similibus: nam talis sincerè agit, & idè non peccat: secus autem dicendum de eo, qui est dubius, vt supra per rationem supra allatam.

- 4 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt procedat nõ solù in obtinète Parochiale beneficiũ; sed etiam in suscipiente beneficiũ simplex habès annexam obligationem Sacri Ordinis; nempe Cappellaniã Sacerdotalem: quã propter si Clericus Cappellaniã Sacerdotalem obtineat, & intentionem non habeat suscipiendi Sacerdotium infra statuta tempora mortaliter peccat: quoniam suscipiens officium, cui obligatio aliqua annexa est, omni iure se habilem efficere tenetur, arg. tex. in cap. non putanda, 1. q. 1. Bene verum est, quòd quamuis Panorm. in cap. relatum, de Cler. non resid. & alijs, quos refert, & sequitur Garz. loco citato, num. 37. putent, eiusmodi Clericum non solùm peccare mortaliter; sed etiam teneri ad fructuum perceptorum restitutionem, moti ex eo, quòd ratio illa expressa in d. §. Caterum, ibi: Cum eis receptis fraudulenter, militat, tam in suscipiente beneficium curatum, quam simplex annexum habens onus Sacri Ordinis: nihilominus, quoad fructus restitutionem, contrarium docent Sor. lib. 10. de iust. & iure, qu. 5. ar. 6. Nanar. in Man. cap. 25. num. 118. Sa. vers. Beneficium, num. 38. Rodrig. in summ. cap. 30. concl. 3. Tolet. in suo instr. cap. 8. §. Alter qui in minoribus: & alij, quos refert, & sequitur Laym. in sua summ. Theol. lib. 4. tit. 2. cap. 14. num. 11. quòd probant ex eo, quia neque ius Ecclesiasticum talem fructuum restitutionem præcipit; cum tantùm de curatis beneficijs, id decretum conspiciatur. Sed re vera prior sententia nobis videtur probabilior: nam ex ratione legis expressa colligitur eius mens, vt in Clem. 1. de elect. atque idè licet in pœnalibus regulariter non fiat extensio; nihilominus quando identitas rationis est in lege expressa, tunc habet locum extensio etiam in pœnalibus, vt habetur ex Panorm. in cap. quia in insulis, de stat. monac. Alex. in l. cum mulier, 1. per illum, tex. ff. sol. matr. Dec. in regula factum cuique, §. in pœnalibus, num. 15. ff. de regul. iur. & ex alijs relatis à Garz. loco citato, num. 39. & per Addent. ad nostra Commentaria in Bull. Gen. Domini, lib. 2. can. 1. q. 48. litt. A. fol. 185. in secunda editione.

- 5 Tertiò ampliatur, vt eandem culpam contrahat collator beneficij curati, aut alterius beneficij habentis obligationem Sacri Ordinis, si sciat suscipientem beneficium eiusmodi, non suscepturum Ordinem Sacrum: & insuper tenetur Ecclesiam seruare indemnem, cum refectione damnorum, ac interesse, vt constat ex d. cap. commissã, §. Caterum, de elect. in illis verbis: Illum autem, qui eam tibi con. ulit, cum te non crederet ad huiusmodi Ordinem promouendum, pra-

ter Diuinam, quam ex inde incurrit offensam, ad seruandam indemnem eandem Ecclesiam, decreuimus obligari.

- 6 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, vt licet Clericus, qui fraudulenta intentione beneficium curatum accipit, percipiendi ex eo fructus, & deindè dimittendi, atque idè non suscipiendi ordinem Sacerdotij, peccet mortaliter, & ad fructuum perceptorum restitutionem obligetur; nihilominus interim beneficij titulũ, & perceptorum fructuum dominium acquirat; cum onere tamen etiam ante omnem iudicis sententiam fructus post anni lapsum restituendi vt contra D. Anton. & alios docet Nauar. in Man. cap. 25. num. 118. Sanch. lib. 7. de marr. disp. 45. num. 5. Laym. d. cap. 14. sub numer. 10. vers. Quaedam tamen, dicentes id colligi, ex d. cap. commissã.

- 7 Secundò limitatur, vt conclusio ipsa locum non habeat in eo, qui à principio, atque idè tempore suscepti beneficij curati, intendebat promoueri ad Sacerdotium; sed postea, mutata voluntate promotus non fuerit: tunc enim non tenetur ad restitutionem fructuum, quos percepit ante mutam voluntatem. Itã Glosa in d. cap. commissã, vers. Intendens: de perceptis verò fructibus post mutam voluntatem aliter est dicendum, ita vt non solùm peccet, sed etiam fructuum prædictorum restitutioni efficiatur obnoxius, quoniam Ecclesia Parochialis sub tali conditione conferri censetur Clerico non Sacerdoti, vt si noluerit Sacerdos fieri intra annũ, ex eo tempore perceptos fructus restituere tenetur, vt per Sor. lib. 10. de iust. & iure, q. 5. ar. 6. Guetier. lib. 2. Canon. qq. cap. 5. num. 23. Est tamen verum, quòd Nauar. in Man. cap. 25. num. 118. Sanch. lib. 7. de marr. disp. 45. nu. 11. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 34. num. 134 & Laym. d. cap. 14. sub num. 10. vers. Alterum, probabiliter putant, eiusmodi Clericum ad fructuum restitutionem, eo casu non obligari; quoniam in tex. in d. cap. commissã, tantum fit mentio de eo, qui ab initio non intendens Sacerdotium, intra annum suscipere, Parochialem Ecclesiam suscipit: & propterea cum illius dispositio sit odiosa, non debet ad casum diuersum, & præsertim minus culpabilem extendi, arg. tex. in cap. odia, de regul. iur. in 6. Non tamen videtur recedendum à priori sententia, cum in vtroque casu eadem ratio fraudis in tex. expressa militet in vtroque casu, iuxta ea, quæ supra adnotauimus.

- 8 Tertiò limitatur, vt conclusio non procedat in eo, qui ab initio non intendebat promoueri in Sacerdotem, sed intra annum voluntatem mutauit, aut dispensationem impetrauit; quoniam tunc lucratur omnes fructus. Etenim collatio beneficij ab initio valida fuit, vt supra ostendimus lim. 1. quamuis facta censeatur sub modo, seu obligatione, vt prouisus intra annum Sacerdotium suscipere velit, nisi dispensatione impetret, iuxta tex. in cap. licet Canon, de elect. in 6. Quòd quidem non obicure colligitur, ex tex. in d. cap. commissã, in illis verbis: Nisi voluntate mutata promotus fuerit, ubi Glosa notat, quòd fraus purgatur, sicut & mora interdictum. Et hanc sententiam communem esse, testatur Laym. ubi supra, vers. Tertium.

Quartò

9 **Quartò** limitatur probabiliter in Clerico, qui tempore suscepti beneficii curati non habebat propositam absolutum, & omnino determinatum suscipiendi Sacerdotium; quoniam is non peccat, nec ad fructus restitutionem obligatur, secus autem si fuerat dubius, ut supra ampl. 1. ostendimus.

10 **Quintò** limitatur, ut conclusio locum sibi vendicat in suscipiente beneficium actu curatum, & non habente intentionem suscipiendi Sacerdotium; secus autem si curatum sit habitu tantum, ut supra declarauimus *sec. 1. lim. 2.*

11 **Sextò** limitatur ipsa conclusio in Clerico suscipiente beneficium, cui Sacri Ordinis obligatio annexa non est, nempe Cappellariam, quæ per Vicarium administrari potest; Siquidem eiusmodi Clericus contra culpam beneficium suscipit citra intentionem Sacri Ordinis, ut habetur ex *Sanch. d. disp. 45. num. 17. & Laym. loco citato sub num. 11. vers. Dico quarto*: qui tamen cum *Navar.* id limitat, nisi exigente necessitate, vel magna utilitate Ecclesiæ præcipiatur beneficiato, qui ex beneficii redditibus aliquamdiu fuerit sustentatus, ut ad maiores ordines ascendant. Cæterum, qui beneficium simplex obtinet, cui nullus ordo facer annexus est, eo tantum animo, ut fructus lucretur post aliquod temporis spatium dimissurus, & ad statum Sæcularem reuersurus, peccati mortalis reus dici non potest, si interim dum beneficium obtinet, officio suo satisfaciat, ut habetur ex *Sanch. d. disp. 45. num. 18. Garz. de benef. Eccl. par. 3. cap. 4. num. 45. & Laym. ubi supra sub num. 12.* & nos latè in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 18. q. 7. vna cum ad eam additis, litt. A. & B. in 2. edit. fol. 672.* Etenim iura eiusmodi beneficiato liberam permittunt licentiam ad statum Sæcularem transeundi, & matrimonium contrahendi, ut in *cap. Ioannes, & cap. diuersis, de Cler. coning.* Ergò si id ab initio intendat, culpa caret, cum fraudem non dicatur committere, nec iniuriam Ecclesiæ inferre. Non tamen negari potest, quin susceptio beneficii cum proposito non permanendi in Clericatu, aliquam auersionem contineat: nam quodammodò beneficiorum naturæ videtur repugnare, cum instituta sint pro ijs, qui perpetuò Diuino cultui se penitus dicarunt: atque idè talem Clericum venialem culpam contrahere vult, *Laym. ubi supra*, quamuis ab omni culpa eum excuset, *Garz. loco citato*.

Quibus casibus peccent Parochi, quoad Sacramentorum administrationem.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1 *Peccant Parochi, si confessiones suorum Parochianorum non excipiant quotiescunquo iustam confitendi causam habent, & loco, & tempore oportuno petunt.*
- 2 *Ad necessaria Sacramenta ministranda tempore necessitatis obligantur Parochi, etiam cum periculo mortis.*

- 3 *Potest Episcopus tempore pestis præcipere Præbiteris, nè ex Urbe discedant.*
- 4 *Non tantum Curati ex vi muneris, sed etiam quilibet priuata persona proximo prospicere, & succurrere tenetur in extrema necessitate spiritali constituto.*
- 5 *Parochus, qui ex vi muneris etiam cum periculo vitæ suis Parochianis subuenire tenetur, excusatur à culpa saltem mortali, si munus suum æquè idoneo, cum licentia ordinarij committat.*
An si Parochus solus sit in oppido teneatur, cū periculo vitæ ea ministrare Sacramenta, quæ non multum necessaria sunt, ut extrema unctionis, &c.
- 6 *Parochus, auditurus confessionem eorum, qui peste, aut simili contagioso morbo infecti sunt curare debet, si fieri possit, ut in loco non infesto constituti sint.*
- 7 *Si infirmus è loco suo egredi, nec moueri valeat, tenetur Parochus ad ipsum accedere, eumque secreto audire.*
An audito uno, vel altero peccato, si conspiciat infirmum habere contritionem omnium peccatorum, vel saltem attritionem possit illum absoluerè.
Et an idem possit Confessarius, ubi periculum adesset, quod alij sine confessione decederent.
- 8 *Possit infestus, & cum alijs in Xenodochio, lecto affixus sua peccata, quæ scandalosa non sunt, nec ad peccandum allicientia, confiteri, alijs audientibus, ne Sacerdos periculo exponatur.*
- 9 *Peccant Parochi, si absolutionem Sacramentalem impendant his, quos vident non esse capaces.*
Quando teneatur Confessarius penitentem monere.
- 10 *Prudens Confessarius circa monendam penitentem multa considerare debet, & quæ*
- 11 *Si agatur de matrimonio contrahendo nulliter à penitente, probabiliter impedimentum ignorante, an, & quando Confessarius debeat ei impedimentum significare.*
- 12 *Penitens dubitans de matrimonij valore, iure petendi debitum, reddendi, &c. & à Confessario quarat, obligatur ipse Confessarius veritatem ei aperire.*
- 13 *Peccant Parochi denegantes licentiam confitendi Sacerdoti alieno, si sciant aliquem Subditum iustam habere causam illi confitendi.*
An si Parochus iniuste hanc licentiam denegat subdito, eam subditus consequatur ipso iure.
- 14 *Peccare possunt Parochi circa Sacramenta ministranda, si eorum matrimonij intersint, qui vagantur, & incertas habent sedes non præmissa diligenti inquisitione.*
- 15 *Denunciations in matrimonio non sunt de substantia matrimonij, quamuis si omittantur culpa contrahitur lethalis, matrimonium tamen est validum.*
- 16 *Peccat mortaliter Parochus, si denunciations emittat, quamuis sciat nullum adesse impedimentum.*
- 17 *Denunciations in matrimonio possunt ab Episcopo remitti, legitima subsistente causa.*

Et

- Et quam finis legitima causa.*
- 18 Nulla legitima subsistente causa à Parocho citra culpam remitti non possunt. Et ut valide fiant, ab ipso Parocho, vel alio de eius licentia fieri debent.
An fieri possint tribus diebus festiuis, & immediatè succedentibus.
- 19 Denunciations huiusmodi fieri non possunt diebus feriatis, seu festiuis, & inter missarum solemnias in Ecclesia, vel etiam extra, ubi adsit Magnus populi concursus.
Qua pœna puniatur Parochus, si citra causam legitimam, omissis denunciationibus sponsū, & sponsam indubitè coniuxerit.
- 20 Peccant Parochi in ministrando Baptismo, si eos non interrogent, ad quos pertinet, quem, aut quos elegerint ad suscipiendum Baptisatum de Sacro Fonte, aut non deberent suscipientibus, quam cognationem contraxerint.
Adducitur Decr. Sacr. Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. 2. Et quare hoc per Concilium fuit introductum.
- 21 Peccant quoque Parochi in ministrando Baptismo, si debita non usantur materia, vel forma.
- 22 Peccant Parochi ministrantes Sanctissimum Eucharistia Sacramentum infirmis non ieiunis, in quibus nullum adest periculum mortis, vel superveniens diuturna phrenesis.
An possit pluries ministrari infirmis hoc Sacramentum per modum Viatici, si extat necessitas.
- 23 Peccant Parochi ministrantes Sacramentum Eucharistia publicis peccatoribus, & quare.
- 24 Peccant Parochi negligentes in ministrando hoc Eucharistia Sacramento suis Parochianis non solum necessitatis tempore, sed etiam extra tempus.
Sic si ea ministranda committant Diaconis extra necessariam, ac rationabilem causam.
- 25 Peccant Parochi, alique Sacerdotes, ac Diaconi ministrantes hoc Sacramentum Eucharistia, sum conscientia peccati mortalis.
Quid si periculum sit in mora, & contritionem cito elicere non possit.

AD hanc rem respondetur, quod Parochi possunt primò peccare, circa Sacramentorum administrationem, si illa Parochianis non ministrent, seu ministratè reuerint quoties debite petierint. Vndè peccant Parochi si confessiones suorum Parochianorum non excipiant, quotiescumque iustam confitendi causam habent, & opportuno loco, ac tempore petunt, ut habetur ex *Gabr. in 4. d. 13. q. 1. ar. 3. dub. 5. Nauar. in Man. cap. 25. num. 131. & in cap. placuit, num. 152. de pœnit. d. 6. Henriq. lib. 6. sua summ. cap. 17. num. 3.* Etenim Parochus ratione Pastoralis officij debet suis subditis providere, & nusquam subtrahere, quæ ad spirituale ipsorum commodum, & profectum spectant: at ex frequentatione confessionis, & communionis magnum spirituale commodum, ac propriæ salutis emolumentum consequuntur. Vndè falsa proculdubio videretur sententia, *Syl. in sum. vers. Confessor 1. q. 18. Armil. vers. Absolutio, num. 27.* existimantium, Parochum obligari tantum

ad audiendos subditos, quando illi ex præcepto confiteri tenentur, ut habetur ex *Laym. in sua summ. Theol. lib. 5. tr. 6. cap. 13. sub num. 2.* Imò

2 ad necessaria Sacramenta ministranda necessitatis tempore obligantur, etiam cum periculo mortis; nempe tempore pestis, famis, incendij, aut naufragij; & id etiam si necessitas sit tantum grauis, & non extrema; quoniam curati ratione officij obligantur ad prospiciendum spirituali eorum salutem. Qua propter tempore pestis Parochus fugere non potest, ac populum deserere: Siquidem bonus Pastor animam suam dat pro ouibus suis, ut legitur *Ioann. cap. 3.* Non enim excusantur Curati si metu mortis greges sibi commissas destituant, ut per *Azor. par. 1. instit. moral. lib. 1. cap. 11. q. 2.* Imò Episcopus tempore pestis potest Præbyteris, etiam cum periculo mortis præcipere, ne ex urbe discedant, & quod necessaria Sacramenta petentibus subministret; sicut Princeps quoque, aut Respubliciuis imperare potest, ut arma sumant contra irruentes hostes, & Medicis ne durante peste à Civitate proficiantur, quamvis id fieri non possit, citra mortis periculum, ut per *Azor. loco citato, & nos diximus in Commentar. nostris in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 2. q. 2. sub num. 28. & 35.* Adde insuper, quod non tantum Curati ex vi muneris; sed etiam quælibet alia priuata persona tenentur prospicere, ac succurrere proximo in extrema necessitate spirituali constituto, etiam cum periculo propriæ vitæ; dummodò ipse æquè certa proximum iuuandi adsit, & nullum grauius damnum inde futurum puerit, iuxta illud *Ioann. Epist. 1. cap. 4. Et nos debemus pro fratribus animas ponere.* Vndè si infans absque Baptismo moriturus sit, nisi à me ministreretur, teneor illum baptizare, etiam cum vitæ periculo; licet non sim Parochus, sed priuata tantum persona. Ità *Nauarr. in Man. cap. 24. num. 9. Valen. disp. 3. q. 4. par. 3. ass. 5. & alij, quos refert, & sequitur, Laym. in sua summ. lib. 2. tr. 3. cap. 3. num. 3.*

5 Est tamen verum, quod Parochus, qui ex vi muneris in necessitate, tum extrema, tum etiam graui spirituali tenetur, etiam cum periculo vitæ suis Parochianis subuenire, ut supra diximus, à culpa saltem lethali excusatur, si munus suum alteri æquè idoneo cum ordinarij consensu committat, aut resignet, ut ex *Valen. loco citato, Ioann. Chapeauille de modo ministrandi Sacramenta tempore pestis, cap. 1. qu. 4.* Dummodò si per substitutum exercent, licet sit absens, animo tamen, & prouidentia efficiatur præpens; ita ut nihil necessarium ad salutem ouibus suis desit, ut per *Laym. loco citato, vers. His adde, ubi etiam vers. Cauere, ait, cauendum esse à Parocho, ne dum pestis tempore vnus non grauius indigentis spirituali utilitati volens cōsulere, plures alij ex ipsius accubitu grauiorem iacturam spirituales patiantur.* Vndè si Parochus solus sit aliquo oppido, non facile ministrare debet, cum vitæ suæ periculo Sacramenta, quæ non multum necessaria sunt, vel secundum se considerata, quale est Sacramentum extremæ vnctionis: vel respectu personarum, quarum bonum statum Confessarius probabiliter nouit; ut quia nuper eorum confessiones exceperit. Sic etiam si personam aliquam verisimili-

milibus coniecturis Parochus cognouerit non habere conscientiam peccati mortalis, aut per contritionem rectè ad moriendum disposita esse, tunc ad euicandum probabilissimum contagionis periculum, maius bonum publicæ necessitatis præferendum est alicuius priuatæ utilitati. Hæc post alios *Laym. loco supra relato.*

- 6 Imò Parochus auditorus confessiones eorum, qui peste, aut simili morbo contagioso infecti sunt, curare debet, ut si fieri possit, in loco non infecto sit constitutus; atque idè infirmi quoque tenentur è cubiculo, aut è domo egredi, aut ad fenestram se conferre, Parocho foris stante, itavt eorum confessiones tutius audiat, si sine graui eorum incommodo id fieri possit. Ità *Maior in 4. d. 23. q. 1. Capeauille de modo ministrandi Sacramenta tempore pestis, cap. 1. qu. 9. & cap. 3. q. 29. & Laym. lib. 5. sua summ. tr. 6. cap. 13. num. 4.* ubi in fine quoque addit, satis vtile esse, si pestis tempore fideles per concionem moneantur, ut qui sani sunt, ad confessionem maturè veniant in Ecclesia audiendi. Quòd si infirmus è loco suo egredi, nec moueri valeat: nec etiam, tam alta voce confiteri, ut à loco distanti audiri possit, tunc Parochus ad infirmum accedere tenetur, & ipsum secretò audire. Et si timeat periculum contagionis, itavt non audeat cum infirmo morari, poterit eum rogare, ut statim confiteatur quædam grauiora peccata, cæteris prætermittis; siquidem propter impossibilitatem morale audiendi integram confessionem materialiter, confessio ipsa erit integra formaliter: nam sicut pœnitens excusatur à materiali confessionis integritate, propter instans mortis periculum; ità quoque, ac ob eandem causam excusatur Parochus, quo minus audire integram confessionem materialiter omnium peccatorum teneatur. Vndè audito vno, aut altero peccato, si conspiciat infirmum probabiliter habere omnium peccatorum contritionem, aut saltem probabiliter attritionem, potest illi absolutionis formam impendere. Ità *Zambr. cap. 4. dub. 6. num. 12. Capeauille loco supra citato, quest. 26. in fine, & Laym. d. cap. 13. sub num. 4. vers. Dico secundò.* Vbi idem dicendum putat, ubi Confessarius in audienda confessione vnus, si omnia peccata excipiat, periculum sit, ut alij sine confessione decedant; atque idè etiam in bello antè conflictum, ac etiam post, cum multi vulnerati in mortis periculo constituti afferuntur, potest hoc idem seruare Confessarius, ut habetur ex *Zambr. loco citato, num. 11. Henriq. lib. 9. sua summ. cap. 30. num. 3. Capeauille ubi supra, & Laym. d. cap. 13. sub num. 4. ubi vers. Dico tertio,* citra omnem controuersiam quoque docet, posse peste infectum, & cū alijs in Xenodochio lecto affixum sua peccata, quæ scandalosa, & ad peccandum allicientia, non sunt, alijs audientibus confiteri, ne Sacerdos cõtationis periculo exponatur; & ad id posse pariter à Cõfessario hortari, maximè si vnicus sit, & pluribus alijs sit necessarius. Etenim in articulo mortis constitutus, si aliter non possit ex lege charitatis erga se ipsum tenetur eo modo, clara voce, & coram alijs confiteri, ut per *Suar. de pœnit. disp. 36. sec. 6. Zambr. d. dub. 6. num. 15. & Laym. rectè probat loco citato, & vers. Dico quarto,* addendo insuper in casu ne-

cessitatis pestis, naufragij, &c. posse Confessarium, imò debere plures simul absoluerè, si periculum sit in mora decedendi, citra Sacramentalem absolutionem, & absoluerè eos sub hac forma: *Ego vos absoluo à peccatis vestris.*

- 9 Secundò peccant Parochi in administrando pœnitentiæ Sacramentum suis Parochianis, si eos videant non esse capaces absolutionis, & absolutionem Sacramentalem eidem impendant, ut si Parochus aduertat pœnitentem laborare ignorantia culpabili alicuius rei scitu necessariæ, tenetur illum monere: siquidem pœnitens à Confessario monitus, vel retractare conabitur suam culpam, ut absolutionem mereatur, aut si non retractet, causam nouerit, cur Confessarius absolutionem ei denegauerit, & conscientia stimulis actus tandem fortè corrigeretur. Dixi, *Laborare ignorantia culpabili*, quoniam si intelligat pœnitentem laborare ignorantia inculpabili, ac inuincibili, vel saltem lethalter non culpabili, & putet ex admonitione nihil proficere; sed potius ex ea prouentura scandala, & perturbationes, tunc debet dissimulare, iuxta illud *D. August. homil. 41. inter 50. Si scirem, non tibi prodesse, non te admonerem, non terrorem:* Siquidem ratio mediocum à fine desumitur, finis autem correptionis est bonum correcti. Ità *Navar. in cap. si quis autem, num. 73. de pœnit. d. 7. & in Man. cap. 22. num. 33. Andr. de Confess. q. 5. dub. 7. & alij, quos refert, & sequitur Laym. d. cap. 13. sub num. 5.* ubi tamen addit, quòd si Confessarius aduertat, pœnitentem in his casibus laborare inculpabili, ac inuincibili ignorantia; Verum si moneretur veritate detecta, maius commodum, quàm incommodum prouenturum, hoc casu ex lege charitatis, & iustitiæ, si Parochus præsertim existat, debet illum monere, eidemque veritatem aperire: nã cum eiusmodi error per se malum quodam sit, & aliquando alia incommoda secum trahat, ab eo liberari pœnitens debet. Vndè prudens Confessarius, circa rem hanc multa considerare debet, nempè qualis, & quantus sit error, facti, an turis? naturalis, Diuini, vel humani? Vtrum annexam habeat irreuerentiam Sacramenti, saltem materiale, ut si matrimonium inualidè contrahendum sit. An cum discrimine proprii detrimenti: ut si defectus matrimonij, vel obligatio debiti coniugalis non petendi posse à cognoscatur; aut ignorantia nunc inculpara, postea culpabilis fiat. Et an de detrimento tertie personæ tractetur, ut si res aliena restituenda sit. Ex alia parte prudentem Confessarium considerare oportet quantum, & quàm diurnum incommodum ex monitione timeatur: Etenim aliquando accidit, ut pœnitens turbatus animo admonitionem non excipiat; postea verò, sedato animo, salubriter recipiat, & pareat. E contra autem aliquando euenit, ut quamuis pœnitens Confessarij consilio, uel præcepto sui parere paratus; attamen grauiora incommoda futura formidentur. Ut si Confessarius u. g. ex confessione pœnitentis excipiat matrimonium illius esse inualidum, & sciat pœnitentem eiusmodi inualiditatis probabili ignorantia ignorare, & si sciret inualidum esse matrimonium, dispensationem se petiturum, uerum timeret de eiusmodi coniugis incontinentia, parentum, aut filiorum

infamis, de familiae quarimonij, ac litibus, tunc ait *Laym. ubi supra, vers. Quamobrem*, quod in tali casu Confessarius interdum dissimulare debet, & dimittere pœnitentem in eius probabili ignorantia permanentem.

- 11 Quod si non agatur de matrimonio inualido iam contracto; sed de matrimonio nulliter contrahendo à pœnitente impedimentum probabitur ignorante; tunc si Confessarius præuideat, quod pœnitens si sciret eiusmodi impedimentum dirimens, se ab illo matrimonio contrahendo recessurum, aut dispensationem petiturum, tunc debet illi impedimentum ipsum significare, tum propter Sacramenti reuerentiam, ne inualidè suscipiatur; tum etiam ob nonnulla alia incommoda, quæ ex inualido coniugio cōsequi solent, vt per *Syl. vers. Confessio, 3. qn. 12. Sanch. lib. 7. de matr. disp. 38. nu. 6. Finell. casu refer. 10. num. 12. & Laym. loco citato, sub num. 6. vers. Speciatim vero*, ubi etiam ait, quod licet agatur de contractu matrimonij impedimento, vel obligatione debiti non petendi; nihilominus si Confessarius ipse dispensandi facultatem habeat, plerumque dissimulare non debet; quoniam etsi nunc cōstius inuincibili labore ignorantia; ea tamen processu temporis remoueri potest. Imò si pœnitens dubitans de matrimonij valore, iure debiti petendi, restituendi, &c. ex Confessario quærat, vt veritatem ipsi aperiat; tunc Confessarius ipse obligatur veritatem eundem palàm edocere: nam sicut pœnitens dubitans tenebatur peritos consulere; ita Confessarius consultus tenetur veritatem aperire. Ceterùm caueat Confessarius, si fructū Sæcularem non speret, ne plus respondeat, quàm à pœnitente interrogatur. Vt si agatur de matrimonio contracto ab eo, qui votum simplex habebat castitatis, & consulat Confessarium, an sit validum, ipse Confessarius licet teneatur respondere, validum esse, vt in re est; non tamen debet vterius progredi, quod non possit petere debitum coniugale, si probabiliter dubitet nihil profuturum, circa dispensationem petendam à pœnitente. Adde, quod etsi matrimonium oblatens impedimentum irritum sit; nihilominus Confessarius potest suadere, & præcipere pœnitenti, inuincibili ignorantia laboranti, vt cōiugi petenti debitum reddat: quoniam stante probabili vtriusque ignorantia ad id obligatus est, vt habetur ex *Sanch. d. disp. 38. num. 8. Henric. lib. 9. sua summ. cap. 30. num. 5.* quos refert, & sequitur *Laym. sub d. num. 6. vers. Ceterum*, contra *Sot. in 4. d. 18. q. 2. ar. 4. ad 2.* Reliqua demum ad hanc materiam pertinentia trademus infra, de Confessoriorum peccatis agentes.
- 13 Tertio peccant Parochi si probabiliter sciant aliquem subditum habere iustam causam confitendi Sacerdoti alieno, & illi petenti licentiã denegant, vt cum communi Doctorum sententia, docet *Laym. loco citato, sub num. 3.* Est tamen verum, quod si Parochus eiusmodi licentiã iniuste deneger subdito, qui ab alio Superiori, nec valeat eam obtinere, tunc probabilem putet sententiam *Henrici Gandauen. quodlib. 9. q. 24. Richar. in 4. d. 17. ar. 3. q. 7. Palud. eadē d. q. 3. ar. 3. casu 1. Syl. vers. Confessor 1. q. 6. Toter. lib. 3. sua summ. cap. 13. Nauar. in cap. placuit, num. 144. de penit. d. 6. & aliorum dicen-*

tiū in eo casu, subditum ipso iure facultatem cōsequi confitendi Sacerdoti alieno, cum iste talis se habeat, ac si Cōfessarij copia sit destitutus; Contrariam tamen opinionem probabiliorem putant *Alens. par. 4. qn. 78. memb. 1. ar. 2. Sot. d. 17. q. 4. ar. 2. Medina q. 30. Llamas par. 1. cap. 6. §. 1. Philiar. tom. 1. par. 2. lib. 2. cap. 24. Suar. de penit. disp. 27. sec. 4. concl. 2. Petr. Nauar. lib. 2. de restit. cap. 4. num. 269. suppl. §. D. Thom. q. 8. ar. 4. ad 5.* quos refert, & sequitur *Laym. ubi supra.* Probant hanc sententiam ex nostro Canone, in illis verbis: *Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit, iusta de causa sua confiteri peccata, licentiã prius postulet, obtineat: cum aliter ipse illum non possit absoluere.* Confirmat quia in Ecclesia vnicus tantum datur casus, & est mortis periculum, in quo alteri Sacerdoti confiteri fas est, si proprius non adsit, vel eius copia haberi non possit. Denique, cæteris prætermisissis, quamuis Episcopus pœnitentem à peccatis reseruatis iniquè absoluere nolit; neque alteri absoluendi licentiã tribuere; ob id tamen iurisdicctio extra mortis articulum ad Sacerdotem inferiorem non deuoluitur, vt habetur per *Rodrig. tom. 1. qq. Regular. q. 20. ar. 30.*

- 14 Quattò peccare Parochi possunt, circa Sacramenta ministranda, si illorum matrimonij intersint, qui vagantur, & incertas habent sedes, non præuia diligenti inquisitione: & nisi re ad ordinarium delata, ab eo licentiã id faciendi obtinuerint: siquidem id eis expressè præcipitur per *Conc. Trid. sess. 24. de reformat. matr. cap. 7.* Non tamen si in his negligens sit Parochus, & matrimonio coniungat eiusmodi vagantes, non adhibita supradicta diligentia, nec ab ordinario obtenta licentiã, vt supra, puto matrimonium esse inualidum, si cætera concurrant, quæ ab eodem Concilio præcipiuntur, dicta *sess. 24. cap. 1.* cuius verba inter alia sunt, quæ sequuntur: *Idcirco Sacro Lateran. Concilio sub Innocentio III. celebrato, vestigijs inherendo præcipit, vt in posterum antequam matrimonium contrahatur ter à proprio contrahentium, Parocho, tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnias publicè denunciatur, inter quos matrimonij sit cōtrahendum, quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur: ubi Parochus, viro, & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: vel alijs utatur verbis, iuxta receptum vniuscuiusque Prouinciarum.*

- 15 Est tamen verum, quod non omnia supradicta, per Concil. imperata in matrimonio contrahendo quidam volunt esse de matrimonij substantia: nam licet si contra legitimam causam omittantur præuiz denunciationes, culpa contrahatur lethalis, sicut supra diximus de coniungente in matrimonium personas vagantes, & incertas sedes habentes, dicta diligentia non adhibita, nec licentiã ab ordinario obtenta, iuxta eiusdem Concilij decretum, d. *sess. 24. de reformat. matrim. cap. 7.* eum peccare posse, & nunc diximus peccare mortaliter, cum materia præcepti in vtroque casu grauis sit; nihilominus ma-

trimonium in utroque etiam casu videtur esse validum; quoniam nullo Concilij verbo significatur, præfatam diligentiam, ordinarij licentiam, ac denunciations illas ad matrimonij substantiam pertinere, ita vt si omittantur irritum matrimonium censeretur: & quoad prætermittas denunciations communem esse sententiam, docet *Sanch. lib. 3. de matr. disp. 5. num. 3. Laym. in summ. lib. 5. tr. 10. cap. 4. nu. 9.* & latè *Barbos. de offic. & potest. Episc. alleg. 32. num. 1. cum plur. seq.* vbi pro hac re innumeros ferè Doctores allegat, & quamplures rationes affert. Vult tamen idem *Barbos.* ibi post alios, num. 4. peccare mortaliter Parochum omittentem denunciations eiusmodi, etià si sciat nullum esse impedimentum, cum ex earum omissione subsequi possent multa mala, contra *Sot. in 4. d. 28. q. 1. ar. 2. ad 1.* & alios dicentes, eo casu non esse lethalem culpam, quando Parochus adhibuit sufficientem diligentiam ad inquirendum, an aliquid esset impedimentum. Quod tamen verum puto, quando ipse Parochus vnã tantùm denunciationem omitteret, & moraliter certus esset nullum subesse impedimentum: tunc enim ratione paruitatis materiæ non peccaret plusquam venialiter, cum reprehensione sit dignus, vt habetur ex *Syl. vers. Matrimonium 6. q. 7. Sanch. lib. 3. de matr. disp. 3. num. 7. Petr. Ledes. de matr. q. 45. ar. 5.* & ex alijs apud *Barb. ibi. num. 5.* Et si timore mortis denunciations ipsas prætermittat, ab omni culpa excusatur, nisi metus illi incutiatur in contemptum clauium, vt per eundem *Barbos. post Sanch. loc. cit. num. 6.*

17 Imò legitima subsistente causa eiusmodi denunciations possunt ab Episcopo remitti ne fiant, vt patet ex *Conc. Trid. d. sess. 24. de refor. matr. cap. 1.* Et si ad Episcopum accessi non possit, & periculum sit in mora, etiam Parochus dictas denunciations remittere potest, ac debet, atque idè abque denunciationsibus citra culpam sponfos matrimonio iungit, vel ad summum vti potest vnica denunciatione pro tribus, vt communiter docet *Sanch. loc. cit. n. 27.* & alijs apud *Laym. d. cap. 4. num. 11.* vbi enumerans causas, ex quibus remitti possunt tales denunciations, inquit, quòd iusta de causa remitti possunt, si Magnates contrahant, quorum matrimonia ignota esse non solent: Item si inter senes, aut inter conditione dispares matrimonium contrahatur, propter, quod denunciations citra sponforum pudorem, aut familiæ infamiam non fierent. Possunt quoque remitti, si ex eiusmodi denunciationsibus timeatur scandalum publicum; infamia, corporis, aut animæ detrimentum: si timeatur matrimonium impediri à consanguineis sponforum, vel ab alijs malitiosè: si timeatur, ne quis sponsæ sterilitatem veneficio inferant: ne concubinarij, qui publicè æstimantur legitimi coniuges vna cum prole infamiam contrahant: si timeatur sponforum incontinentia: si imminet tempus Aduentus, aut Quadragesimæ, & nuptiæ diutius differri nequeant: & aliæ causæ similes, quæ arbitrio ordinarij per *Conc.* remittuntur *d. cap. 1.* vbi etiam decernitur, quòd quando denunciations ante nuptias factæ non fuerunt, vt post nuptias ante consumationem matrimonij fiant, vt si fortè

impedimentum dirimens subsit, ante copulam fornicariam detegatur; nisi Episcopo consultus videatur eas penitus remitti.

18 Ceterùm quando nulla causa legitima remittendi præfatas denunciations adest, tunc eas Parochus citra culpam remittere non potest, iuxta ea, quæ supra diximus: sed vt validè fiant faciendæ sunt à Parocho, vel ab alio de licentia ipsius Parochi, vt habetur per *Rodrig. par. 1. sua summ. cap. 217. num. 6. Sanch. lib. 3. de matr. disp. 6. num. 4. cum plur. seq. Coninch. disp. 27. dub. 5. num. 50. Reginald. lib. 31. sua prax. num. 225. & Barbos. d. alleg. 32. num. 9.* vbi etiam num. 10. cum plur. seq. præbat illas fieri debere in vtraque sponsi, ac sponsæ Parochia, quando sponsus, & sponsa sunt diuersarum Parochiarum: & si plura habuerint domicilia, seu Parochias, faciendæ sunt in loco vbi diutius habitant, vel potius in loco, in quo facilius est sciri impedimenta, vt habetur ex *Sanch. & Reginald. locis citatis.* & ex alijs. Et quamuis *Sanch. vbi supra. num. 8. & Reginald. d. num. 225.* & non nulli alij velint, denunciations ipsas fieri debere tribus diebus festiuis continuis etiam si sibi succedant, secundùm *Pontium de matr. cap. 26. §. 4. in princ.* nihilominus alijs putant *Concilium Tridentinum* intelligendum esse de festis, quæ sibi non succedunt immediate, vt per *Ricc. in praxi rerum fori Eccles. resol. 224. num. 4. in 2. impres. Coninch. tom. 2. disp. 28. num. 4. in 2. impres. & Barbos. d. alleg. 32. sub num. 12.* qui tamen num. 13. 14. 15. cum pluribus alijs seq. putat ratione paruitatis materiæ non peccare Parochum si vno, vel altero die festo omittat denunciations, dummodò inter vnã, & alteram multos dies festos non interponat: & ex hoc infert denunciations non posse fieri diebus feriatis; sed fieri debent diebus festiuis, siue fiant intra Ecclesiam inf. a Missarum sollempnia, siue extra vbi adit magnus populi concursus; quoniam ad hoc, vt matrimonium dicatur celebrari in facie Ecclesiæ, non est opus, vt in ipsa materiali Ecclesia, aut in ipsius limine celebretur, sed satis est si coram aliqua fidelium horum multitudinem fiat, quæ tantam Catholicorum Congregationem ceteri potest Ecclesia, iuxta *tex. in cap. Ecclesia, de consecr. d. 1.* Quòd si Parochus citra legitimam causam omisisse eiusmodi denunciationsibus sponsum, & sponsam matrimonio indebitè coniunxerit, vltra lethalem culpam, quam contrahit, suspendendus est ab officio per triennium, vt in *cap. cum inhibitio, de clandest. de spons. Henr. lib. 11. cap. 5. num. 6. & Bouac.* quos refert, idem *Barb. d. alleg. 32. num. 7. & 8.* Si quidem quando illicitè dictæ denunciations omittuntur, matrimonium censetur clandestinum ad incurrendas pœnas pro clandestinis matrimonijs inflictas, etiam si fiat coram Parocho, & testibus, vt habetur ex *Coninch. d. 10. 2. disp. 18. num. 203. & disp. 27. num. 83. Alph. C. str. de iusta heret. puni. lib. 2. cap. 18.* cum alijs ab eodem *Barbos. relatis, loco citato.* Reliqua ad rem pertinentia vide tradita per ipsam *Barbos. cumulat. a. d. alleg. 32. per totum,* & quæ habentur ex *Laym. lib. 5. sua sum. tr. 10. par. 2. cap. 4. per totum,* vbi latè quoque rem hanc pertractat, & ex eorum dictis colliguntur quamplurimi

plurimi alij casus, quibus Parochi peccare possunt circa administrationem Sacramenti matrimonij.

20 Quintò peccant Parochi in ministrando Baptismi Sacramento, si antequam eiusmodi Sacramentum conferant nõ interrogent eos, ad quos pertinet, quem, aut quos elegerint ad suscipiendum baptizatum de fonte baptismatis, & alios quam illos admittant, aut non leuantibus baptizatos non declarent, quam cognationem contraxerint: siquidem hæc omnia, & alia per Parochos fieri per *Conc. Trid. sess. 24. de reformatione matrim. cap. 2.* decernitur his verbis: *Parochus antequam ad Baptismum conferendum accedat, diligenter ab is, ad quos spectabit, sciscitetur, quem, vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum, vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat; doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant. Quòd si alij ultra designatos baptizatos tetigerint, cognationem spiritualem, nullo pacto contrahant, constitutionibus in contrarium facientibus non obstantibus. Si Parochi culpa, vel negligentia, secus factum fuerit, arbitrio ordinarij puniatur.* Vnde Parochus contraveniens, proculdubio peccat mortaliter, cum faciat contra *Concilij* præceptum in re graui. Etenim hoc idèd per *Concilium* decretum fuit; quoniam, ut ipsum *Concilium* in *d. cap. 2.* inquit, docet experientia, propter multitudinem prohibitionum multoties casibus prohibitis igno- rante contrahuntur matrimonia. Vnde volens *S. Synodus* huic incommodo occurrere statuit, ut vnus tantum isque mas si puer baptizandus sit, & foemina vna, si puella sit baptizanda, ut in *cap. non plures, de consecr. d. 4. cap. quamuis, de cognat. spir.* vel ad summum vnus, & vna baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos, & baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, baptizati- que patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur; sicut cognatio ex confirmatione, confirmantem, & confirmatum, filius- que patrem, & matrem, ac tenentem non egreditur. Quæ quidem nisi aperiuntur à Parocho contrahentibus eiusmodi cognationem spiritualem, & prædictæ personæ adnotentur, de facili possunt supra dicta incommoda oriri, circa matrimonia contrahenda.

21 Peccant pariter Parochi, si in collatione Sacramenti Baptismi, non solum deficient in materia, vel in forma, ut quia non baptizent aqua naturali, ac elementari, sed aqua rosacea, aut aliquo alio liquore; aut non proferant verba illa: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, ac Spiritus Sancti.* Verum etiam si deficient in cæremonijs omitentes, aut mutant cæremonias, ac ritus, ab Ecclesia institutos, ut latè declarat *Laym. lib. 5. sue summ. tr. 2. cap. 8. num. 3. 4. & 5.* Imò Parochi si deficient in forma, aut materia, non solum peccant, sed etiam Sacramentum Baptismi non conferunt, ut idem *Laym. ubi supra, cap. 3. & 4.* & alij, quamplurimos casus, circa rem hanc resoluentes.

22 Sextò peccant Parochi in ministrando Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento infirmis non ieiunis, in quibus nullum adest periculum mor-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

tis, vel superuenientis diuturnæ phrenesidis: quoniam illicitum est non ieiuno Sacram Eucharistiæ ministrare extra casum necessitatis. ut latè nos supra ostendimus *rom. 1. §. 2. disput. 2. sec. 2.* Quòd si necessitas extet, non solum lemel, sed pluries infirmo, tam de die, quàm de nocte Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum Parochus ministrare potest per modum viatici, ut adnotauimus supra *d. rom. 1. disp. 2. sec. 1. concl. 2. vers. Concluditur igitur, vbi plura de obligatione communicandi per modum viatici cumlauimus, & præsertim probauimus, quòd quantum Parochus teneatur magnam adhibere diligentiam, ut in pixide decenter conferentur particulæ; nihilominus, si contingat Parochum aliquem non habere hostias in pixide asseruatas pro communicandis infirmis, non potest celebrare, ut illas ministret Parochianis in articulo, seu periculo mortis constitutis, nisi saluis Ecclesiæ præceptis, nempe, quòd sit ieiunus, non excommunicatus, cù vestibus sacris, & in vtraque specie, & azimo; quoniam hæc omnia conducunt ad debitam reuerentiam tanti Sacramenti. Imò Parochis incumbit obligatio inuestigandi, an sint aliqui infirmi constituti in periculo mortis, quos inuisere, & spiritualiter pascere oporteat, & si Sanctissimam Eucharistiæ possunt infirmis ministrare de die, non ministrent de nocte, quia non debet deferri per plateas de nocte, nisi suadeat necessitas, & periculum sit in mora, ut habetur ex *Suar. 3. p. rom. 3. disp. 66. sec. 5. Laym. lib. 5. sue summ. tr. 4. cap. 5. num. 6.**

23 Septimò peccant Parochi ministrantes Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum publicis peccatoribus: debent enim eiusmodi peccatores repelli à perceptione tanti Sacramenti, etiam si petant, ut ad Sanctissimam Eucharistiæ admittantur pro implendo præcepto nostri Canonis communicandi in Pascha: siquidem dispensatio tanti Sacramenti indignis, ac publicis peccatoribus cedit in magnam ipsius irreuerentiam, iuxta illud *Matt. cap. 7. Nolite Sanctum dare canibus.* Confirmatur, quoniam ex tali dispensatione scandalum subsequeretur in populo; tñ Diuinæ Maiestati, & Euangelicæ disciplinæ nõ sit congruum, ut pudor, & honor Ecclesiæ turpi publicorum peccatorum contagione fedetur, ut de publicis histrionibus. ait *rex. in van. pro dilectione tua, de consecr. d. 2.* Vnde à susceptione Sanctissimæ Eucharistiæ repellendi sunt publici histriones, qui ex officio turpes comedias exercent: sed si turpes non exercent, sed modestas ad populi recreationem, Item publici parasiti, qui cum aliorum præiudicio vtuntur mordacibus dictis, de quibus habetur in *cap. tres sunt de pœnit. d. 1.* dum agit de peccatis, de quibus inquit *Apostol. ad Galat. cap. 5. Quoniam, qui talia agunt, Regnum Dei non possidebunt.* Sunt quoque repellendi à Sanctissima communione publici vsurarij: Exercentes torneamenta prohibita: exercentes cum notorio periculo choreas cum foeminis, & puellas humeris gestantes: habentes ludendi consuetudinem, ac officium aleis, ac taxillis notabilem quantitatem: hi enim omnes, & alij similes inter publicos peccatores connumerantur; quos tamen limita, ac declara, prout declarant, & li-

mitant

initant *Nauar. in d. cap. tres sunt, num. 16. de panis. d. 1. & in Man. cap. 23. num. 123.* quibus adde ea, quæ nos latè supra cumulauimus, *tomo 1. §. 2. disp. 5. sec. 10. per totam, & sec. 11. vbi rem hanc facilius explicauimus, ampliauius, ac limitauimus.*

24 Octauò peccant Parochi negligentes in ministrando Sanctissimam Eucharestiæ Sacramentum suis Parochianis non solum necessitatis tempore; sed etiam extra tempus necessitatis, si rationabiliter petant. Etenim Parochi ex obligatione iustitiæ tenentur Sanctissimam Eucharestiam illis ministrare, etiam tempore pestis, & cum periculo propriæ vitæ, sicut, & alia Sacramenta, vt de Sacramento pœnitentiæ supra diximus, circa principium huius sectionis: & in specie de obligatione Parochi circa administrationem Sanctissimi Eucharestiæ Sacramenti, egimus supra *d. tomo 1. §. 2. disp. 5. sec. 7.* Item peccant Parochi negligentes per se ipsos ministrare Sanctissimam Eucharestiam, eandemque ministrandam committentes Diaconis, nulla rationabili, ac necessaria subsistente causa. Etenim quamuis spectato iure Diuino non sit necesse, vt Sacerdos per se ipsum Sanctissimam Eucharestiam ministret, sed potest alteri inferiori committere eam populo dispensandam, vt olim Diacono committebatur, iuxta illud *D. Laurentij ad Sixtum Romanum Pontificem: Experire, vtrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti. Dominici sanguinis dispensationem,* hodiè tamen, cum qui Sacerdos non est, non communicet sub vtraque specie, sed sub specie panis, dumtaxat, hæc commissio citra necessitatem non datur Diacono, vt habetur in *Conc. Carthagin. 4. can. 38.* in illis verbis: *Vt Diaconus presente Presbytero Eucharestiam corporis Christi, si necessitas cogat, iussus erogat.* Vnde proculdubio peccat Parochus si citra iustam, ac necessariam causam committat Diacono Dominici corporis dispensationem, vt de hac re latè supra egimus *tomo 1. §. 2. disp. 5. sec. 1. & 2.* quibus adde, quæ tradita fuerunt per *Layman. lib. 5. sua summ. tr. 4. cap. 7.*

25 Nonò peccant Parochi, sicut, & alij Sacerdotes, ac Diaconi ministrantes, ac dispensantes Sanctissimum Eucharestiæ Sacramentum, cum conscientia peccati mortalis: siquidem mortaliter peccat minister in peccato mortali existens, si non solum Sanctissimam Eucharestiam dispenseret, sed etiam quodcunque aliud Sacramentum ministret, vt habetur ex *Nauar. in cap. 1. §. Sacerdos, de pœnit. d. 6. Vistor. de Baptis. num. 28. & facit tex. in cap. ult. de cohab. Cler. & mulier, & cap. omnia, l. q. 1.* Etenim Sacerdos est publicus Ecclesiæ minister à Christo institutus, vt Sacramenta fidelibus sanctè ministret, atque idè id ei ex officio incumbit, hinc ait *D. August. relatus in d. cap. omnia: Omnia Sacramenta, cum obsint indignè tractantibus; profunt tamen per eos dignè sumentibus.* His adde, quæ traduntur per *Laym. in sua sum. lib. 5. tr. 1. cap. 5. num. 7. cum plurib. seq.* vbi id ampliat etiam in Diacono ex commissione Sacerdotis, necessaria existente causa, dispensante Sanctissimam Eucharestiam, aut baptizante, cum conscientia peccati mortalis, nisi periculù sit in mora, & contritionis actus, tam cito eli-

cere se non posse arbitretur: nam hoc casu excusatur etiam Sacerdos, vt habetur ex eodem *Layman. loco citato, num. 8.* vbi etiam *num. 10.* rectè explicat controuersiam illam, in qua queritur, an Diaconus, & Subdiaconus mortaliter peccent, si conscientiam peccati mortalis habeant, & in suo ordine ministrent. His adde, quæ supra adnotauimus *disp. 1. sec. 1.*

An Parochi peccent, si non curent eorum Parochianos rudes, & pueros fidei rudimenta edocendo.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

1 Ad Parochos magis, quàm ad parentes pertinet fidei rudimenta Parochianos edocere.

2 AD hanc difficultatem responderetur breuiter affirmatiuè. Etenim ad Parochos magis, quàm ad alios, etiam parentes eiusmodi rudimenta edocere spectat, cum ad Parochos, & alios curatos ex vi muneris pertineat, vt plebem sibi commissam in doctrina Christiana erudiant, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 11. sub num. 22. vers. Septimo peccat, Rodriq par. 1. sua summ. cap. 83. num. 2. Laym. lib. 2. summi. Theol. tr. 1. cap. 9. in fine, & nos latè supra, disp. 2. sec. 2. vers. Quod si penitentem, & vers. Ea verò: vbi latè egimus de ijs, quæ tenentur fideles explicite credere: Quibus adde quoque, quæ tradita sunt per *Laym. loco citato, & Concil. sess. 24. de reform. cap. 4.**

An Parochi peccent, si negligentes sint in reparandis eorum Ecclesijs, ac ædificijs: ac in prouidendis eas de paramentis, ac vasibus ad Diuinum cultum institutis.

S E C. V.

S V M M A R I V M.

1 Parochi sub lethali culpa Ecclesias reparare tenentur. Eisdemque prouidere de vasibus, ac paramentis, ad Diuinum cultum necessarijs.

Quam partem fructuum in Ecclesia reparationem, conuertere tenentur, & quando.

2 AD hanc rem responderetur affirmatiuè, atque idè teneri Parochos sub lethali culpa reparare eorum Ecclesias, eisdemq; prouidere de vasibus, ac paramentis ad Diuinum cultum institutis, & curare, vt paramenta ipsa lacera, & vasa consumpta reficiantur, & munda seruentur. Etenim Parochi quartam saltem partem fructuum beneficiorum conuertere in reparationem Ecclesiæ, vt in *cap. quatuor, cap. de redditibus, & cap. mos, l. 2. q. 2.* Est tamen verum, quòd id intelligendum est, quando redditus beneficij sunt sufficientes ad præfatas iuriù portiones: secus autem si vix suppetat ad necessarium

farium victum Curatorum; quoniam tunc non Curati, sed Parochiani tenentur ad refectionem Ecclesie, ad eiusdem paramentorum emptiorem, ac refectionem, & alia ad diuinum cultum pertinentia, cum percipiant Sacramenta: & ad impossibile nemo teneatur, l. *impossibilem*, ff. de regul. iur. Ad id etiam facit decretum Concil. Trid. sess. 21. de reform. cap. 4. cum sequibus Parochorum paupertati succurritur.

An Parochi peccent si in proprijs Ecclesijs negligentes sint in verbi Diuini prædicatione.

S E C. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Parochi proculdubio si negligentes sint in prædicatione verbi Dei, cum id sit proprium curam animarum habentium. Idque diebus saltem Dominicis, & festis solemnibus peragere debent.
- 2 Munus hoc, an, & quando satis fructuose adimplebit Parochus.

1 **R**espondetur, Parochos proculdubio peccare, si negligentes sint in prædicatione verbi Dei ouibus sibi commissis: siquidem id est proprium animarum curam habentium, quibus iure Diuino id præcipitur, ut patet ex Concil. Trid. sess. 23. de reform. cap. 1. in illis verbis: *Cum præcepto Diuino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique diuini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac honorum operum exemplo pascere, &c.* Hoc ipsum decernitur ab ipso Conc. sess. 5. de reform. cap. 2. per hæc formalia verba: *Archipresbyteri quoque Plebani, & quicumque Parochiales, vel alias curam animarum habentes quocumque modo obtinent, per se; vel alios idoneos si legitime impediti fuerint, diebus saltem Dominicis, & festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascat salutaribus verbis, docendo ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem: annunciandoque eis cum breuitate, & facilitate sermonis virtutia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, ut pœnam æternam euadere, & cœlestem gloriam consequi valeant: Id vero si quis eorum præstare negligat, etiam si ab Episcopi iurisdictione quavis ratione exemptum se esse prætenderit, etiam si Ecclesia quouis modo exempta dicerentur, aut alicui Monasterio, etiam extra Diœcesim existenti forsan annexa, vel unita, modo re ipsa in Diœcesi sint; prouida pastoralis sollicitudo non desit, ne illud impleatur, &c.* His adde idem Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 4.

- 2 Hoc autem munus satisquidem fructuose adimplebit Parochus, si pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerens, & in cætera munera pastoralia incumbens, oues suas exemplo omnium bonorum operum super omnia pascat, iuxta ea, quæ habentur in d. cap. 1. Conc. Trid. & ex eodem Conc. sess. 22. de reform. cap. 1. ita se habente: *Nihil est, quod*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

alias magis ad pietatem, & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita, & exemplum, qui se diuino ministerio dedicarunt; cum enim a rebus sæculi in altiorum subleui locum conspiciantur, in eos tanquam speculum reliqui oculos cõficiunt, ex ijsque sumunt, quod imitentur, &c.

De alijs culpis, in quas solent incidere Parochi.

S E C. VII.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Parochi, & fructus non faciunt suos, si intra duos menses à die capta possessionis beneficij, fidei professionem non emiserint. Debentque saltem attingere 25. annum.
- 2 Archidiaconi, qui dicuntur oculi Episcopi sint Magistri in Theologia, vel Doctores, aut licentiat in iure Canonico.

- 1 **P**eccant Parochi, nisi intra duos menses à die adeptæ possessionis beneficij fidei professionem emiserint, & fructus beneficij suos non faciunt; cum in Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 12. id expressè eis præcipiatur: sicut etiam per idem Concil. ibi prohibetur, ne, quis promoueri se faciat ad dignitates curam animarum habentes annexam, nisi saltem 25. suæ ætatis annum attigerit, & doctrinam sufficientem habeat, ac morum probitatem, his verbis: *Nemo igitur deinceps ad dignitates quascunque, quibus animarum cura subest, promoueatur, nisi qui saltem 25. suæ ætatis annum attigerit, & in Clericali Ordine versatus doctrinam ad summum munus exequendum necessaria, ac morum integritate commendetur. iuxta Cõstit. Alex. III. in Conc. Lateran. promulgatam, quæ incipit, cū in cunctis. Archidiaconi etiam, qui oculi dicuntur Episcopi sint in omnibus Ecclesijs, ubi fieri poterit Magistri in Theologia, seu Doctores, aut licentiat in iure Canonico. Ad cæteras autem dignitates, vel personatus, quibus animarum cura nulla subest, Clerici alioquin idonei, & 22. non minores ascendantur. Prouisum etiam de beneficijs quibuscunque curam animarum habentibus, teneantur à die adeptæ possessionis, ad minus intra duos menses in manibus ipsius Episcopi, vel eo impedito, coram generali eius Vicario, seu officiali Orthodoxa sua fidei publicam facere professionem, &c.*

An Parochi peccent si eorum beneficiorum redditus eorundem consanguineis, ac affinibus largiantur.

S E C. VIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Parochorum consanguinei, propinqui, & affines si pauperes non sunt non possunt ipsi Parochi suorum beneficiorum redditus illis elargiri.
- 2 Multo magis prohibentur beneficiari suorum beneficiorum redditus in ludos, Choreas, uenationes, aliosque luxus, & usus in honestos expendere.

3 Beneficiari impendentes fructus beneficij in-
luxu, & usus inhonestos ad restitutionem
non tenentur.

1 **A**D hanc controuersiam respondetur, quod
si Parochorum consanguinei, propinqui
& affines pauperes non sunt, non possunt ipsi
Parochi illis suorū beneficiorum redditus elar-
giri; quoniam quicquid habent Clerici pau-
perum est, ut in *cap. quoniam*, 16. q. 1. quod aded
verum est, ut nec Clerici possint se ipsos alere,
de redditibus Ecclesiasticis, si parentum, &
propinquorum bonis sustentari possunt, ut ha-
betur in *d. cap. quoniam in fine*, in illis verbis:
*Clericos autem illos conuenit Ecclesia stipen-
dijs sustentari, quibus parentum, & propinquo-
rum nulla suffragantur. Qui autem bonis pa-
rentum, & opibus sustentari possunt, si quod pau-
perum est, accipiunt, sacrilegium profectè com-
mittunt, & per abusionem talium iudicium sibi
manducant, & bibunt.* Vndè Parochi ijs tan-
tum consanguineis, & propinquis aliqua val-
ent de redditibus eorum beneficiorum elargi-
ri, qui pauperes sunt, & egent pro consecratio-
ne status, aut eorum ministri tanquam dignio-
res præficiuntur, sicut supra diximus de Sum-
Pontifice *disp. 4. sec. 10.* non autem thesaurizēt,
sed ita ipsis elargiri, ut non omnia vni; sed sin-
gulis quædam præstentur. Ad quod etiam fa-
cit *Conc. Trid. decretum, sess. 25. de reform. cap.
7.* ita se habens: *Omnino eis interdicit, ne ex
redditis Ecclesia consanguineos, familiares-
ue suos augere studeant: cum & Apostolorum
Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ
Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes
sint, ijs, ut pauperibus distribuant; eas autem
non distrabant, nec dissipent illorum causa: imò
quàm maximè potest, eos Sancta Synodus mo-
net, ut omnem humanum hunc erga fratres, ma-
potes, propinquosque carnis affectum, vndè mul-
torum malorum in Ecclesia Seminarium ex-
tat, penitus depellant.* Quæ verba licet dicantur
Episcopis; ea tamen Concilium extendit ad
quoscuque beneficia Ecclesiastica obtinentes,
ita immediatè subdens: *Qua verò de Episcopis
dicta sunt, eadem non solam in quibuscunque
beneficia Ecclesiastica, tam Secularia, quàm
Regularia obtinentibus, pro gradus sui condi-
tione obseruari, sed & ad S. R. E. Cardina-
les pertinere decernit, &c.* Etenim, ut ex eodem
Conc. habetur loco proximè citato. Qui curam
animarum suscipiunt, quæ suæ sint partes de-
bent agnoscere, ita ut non ad propria commo-
da, non ad diuitias, aut luxum, sed ad labores
ac sollicitudines pro Dei gloria vocatos esse in-
telligant. Hæc dubitandum est; fideles reliquos
ad Religionem, innocentiamque facilius in-
flammandos, si Præpositos suos videant, non
ea, quæ mundi sunt, sed animarum salutem, ac
Cælestem patriam cogitantes.

2 Quod si hæc Canones Sacri, ac Concilia
decernunt de elargientibus bona Ecclesiæ con-
sanguineis, ac propinquis; multò plura meritò
decernunt contra beneficiatos redditus suorū
beneficiorum expedentes in ludos, choreas,
venationes, & alios luxus, & vsus inhonestos.
Vndè Concilium Trid. *sess. 22. de reform. c. 1.*
renouant, quæ per Sacros Canones constituta

fuerunt, circa vitam & honestatem Clericorum
ita decernit: *Qua propter sic decet omnino Cle-
ricos in sortem Domini vocatos, vitam, mores-
que suos omnes componere, ut habitum, gestu, in-
cessu, sermone, alijsque omnibus rebus, nil, nisi
grane, moderatum, ac Religione plenum, præse-
ferant: leuia etiam delicta, quæ in ipsis maxi-
ma essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis
asserant venerationem. Cum igitur quo maiora
in Ecclesia Dei, & utilitate, & ornamento hec
sunt, ita etiam diligentius sint obseruanda, sta-
tuit Sancta Synodus, ut quæ alias à Sum. Pon-
tificibus, & à Sacris Concilijs de Clericorum
vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda,
ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis
lusu, ac quibuscunque criminibus, nec non
Secularibus negotijs fugiendis copiosè, ac salu-
briter sancita fuerint, eadem in posterum, ysdè,
vel maioribus arbitrio ordinarij imponendis,
obseruentur: nec appellatio executionem hanc,
quæ ad morum correctionem pertinet, suspen-
dat.* Non tamen impendentes fructus benefi-
ciorum ad luxum, ludos, & ad alios etiam in-
honestos tenentur ad restitutionem, ut post alios
probat Anton. in *Cathec. Neap. lib. 2. cap. 48.*
Hæc satis dicta sint de Parochis hoc loco; nam
reliqua dicemus de beneficiatis, ut sic, & de
alijs Clericis, ac Sacerdotibus simplicibus dis-
cutientes, de quibus infra suo loco latius, Deo
duce, tractabimus.

De peccatis, quæ committi aliquando
solent à quibuscunque beneficia Ec-
clesiastica habentibus, siue cura-
ta sint, siue simplicia, à cauto,
ac discreto Confessario, cum
sibi videbitur, explorandis.

DISP. XI.

S V M M A R I V M.

- 1 Omne beneficium est quoddam gaudium, & be-
neficiati dicuntur gaudentes, & quadruplex
est beneficium.
- 2 Beneficium Ecclesiasticum est pariter gaudiū,
tribuens accipienti Ecclesiasticum redditum
& quadruplex sit.
- 3 Cappellania non dicuntur propriè beneficia,
sed mera stipendia Cappellanorum, & alio
vocabulo dicuntur manualia.
Omniaque beneficia regularia impropiè, &
largo modo præsumuntur beneficia.
- 4 Beneficium Ecclesiasticum stricto modo sump-
tum subdividitur in simplex, & duplex, &
quodnam sit simplex.
Et quæ nam præstimoniam dicuntur beneficia.
- 5 Præstimoniam, quæ interdum Clericis à Præla-
to conferuntur, non ratione alicuius spiritua-
lis officij, sed ob aliam causam, beneficia Ec-
clesiastica non sunt.
- 6 Inter beneficia Ecclesiastica simplicia conu-
meratur pensio, quæ alicui Clerico super ali-
quo beneficio reservatur.
- 7 Beneficium duplex quodnam, & quadruplex sit.
- 8 Dignitas quæ nã sit, quivè dicantur dignitatè
obtinere.

Offi-

9 *Officium quid sit, & qui dicantur habere officium.*

1 **A**d evidentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quòd sicut omne beneficium est gaudium quoddam, vt in *cap. 1. ex quibus caus. feud. amittit in lib. feudor. Pa-norm. in cap. unico, de commod. & in cap. ad audientiam, de prescrip.* ita etiam Beneficiari dicuntur gaudentes: eo quòd beneficium est actio gaudium tribuens accipienti, vt in *d. cap. 1. Vnde quemadmodum partiuntur beneficia, sic quoque, ac eodem modo partiuntur beneficiati.* Diuiditur autem beneficium in temporale, seu Laicale, & in Ecclesiasticum. Temporale beneficium est feudum, nempe Comitatus, Ducatus, & alia, de quibus in *cap. felicis, § Si qua verò feuda, de pen. in 6.* atque ideò Comites, Duces, Marchiones, &c. appellantur beneficiati temporales, & de his hoc loco nò loquimur; sed inferius tractabimus de peccatis Dominorum, & Principum temporalium agentes.

2 Beneficium verò Ecclesiasticum, à quo deriuantur beneficiati Ecclesiastici est pariter gaudium tribuens accipienti Ecclesiasticum redditum, propter officium tributum, vt in *cap. cum secundum, de praben. & cap. si quis amodo, 18. d.* Huiusmodi beneficium diuiditur in Sæculare, quod Clericis Sæcularibus competit, & in Regulare, quod est additum Regularibus. Vtrumque autem beneficium, tam Sæculare, quam Regulare partitur in beneficium largo modo sumptum, & in beneficium strictè, ac propriè consideratum. Beneficium largo modo sumptum dicitur, quod non datur in titulum, vt sunt Cappellani ad nutum amouibiles, quorum Cappellanix non sunt collatiuz, & citra Episcopi auctoritate institutæ sunt, vt ab eorum fundatore, eiusque hæredibus conferantur, cui ipsi voluerint, licet in perpetuum institutæ sint, vt per *Azor. tomo 1. instit. moral. lib. 10. c. 4. q. 2. & Suar. tomo 2. de Relig. lib. 4. de orat. cap. 22. num. 11.* huiusmodi enim Cappellanix Sæcularia beneficia propriè non sunt, sed mera stipendia Cappellanorum, & alio vocabulo nùcupantur manualia; sicut & manualia, & improprie, ac largo modo præsumuntur omnia beneficia Regularia, quæ non sunt curata, nec electa, vt Prioratus, officium cultodis, Sacrista, Thesaurarij, ac Vicarij. Etenim hi omnes sunt sub obedientia Abbatis ab eo ad nutum amouibiles, vt in *cap. cum ad Monasterium, & ibi; Doctor. § Sed alicui, de statu Monac. Garz. de benefic. Eccles. par. 1. cap. 2. §. 1. numer. 67. & Laym. lib. 4. sua summ. Theol. tr. 2. cap. 4. sub num. 5.* vbi id limitat in Priore Conuentuali, qui per electionem Capituli fuit creatus; nam is perpetuam dignitatem obtinet, & sine causa amoueri non potest.

4 Beneficium autem Ecclesiasticum stricto modo consideratum subdividitur in simplex, & in beneficium duplex. Beneficium simplex dicitur, quod neque specialem præminentiam, neque iurisdictionem, neque administrationem habet, vt Canonatus, tam Sæcularis, quam Regularis, & simplex deriuatur ex eo, quòd sit simpliciter titulare, quod in titulum perpetuum confertur, ita vt eiusmodi beneficij beneficiarius

citra iustam causam ab eo amoueri non potest. Bene verum est, quòd licet beneficia Sæcularia ordinariè in titulum perpetuum conferantur, & sine graui causa tolli nequeant, vt in *cap. præcepta, 55. d. cap. satis peruersum, 96. d. & cap. Sanctorum, d. 71.* tamen nihil obstat, quominus etiam Sæcularia beneficia speciali statuto, vel fundatione ad tempus, & ad nutum amouibilia instituantur, vt habetur ex *Garz. loco citato, num. 70.* cum alijs, quos allegat, & *Laym. d. cap. 4. sub num. 5. vers. Beneficia autem Sæcularia, & num. 70.* vbi post alios non tollit à ratione veri beneficij Ecclesiastici Cappellaniam auctoritate Episcopi institutam ad eiusdem, vel patroni nutum amouibilem; sicut nec à ratione beneficij tolluntur præstimonja, & portiones præstimoniales, quoniam verè sunt beneficia simplicia, vt latè probat *Garz. d. cap. 2. numer. 117. cum plur. seq.* quod verum puto de illis præstimonijs, quæ dantur Clericis in titulum perpetuum, & habent annexum aliquod obsequium spirituale, saltem horarum præcium, quod per Laicum expediri non possit: secus autem dicendum est de præstimonijs, quæ interdum Clericis ab Ecclesiastico Prelato conferuntur, non ratione alicuius spiritualis officij, sed ob aliam causam, qua cessante ipsis auferuntur, nam ista non sunt beneficia Ecclesiastica, sed mera stipendia, vt sunt præstimonja, quæ conceduntur Clericis, dum in litterarum studijs versantur, vel vsque dum Sacerdotes fiant, aut donec beneficium aliquod acquirant, aut pro subsidio contra infideles, vt adnotauimus in dictis nostris *Commentar. in Bull. Cæna. lib. 2. cap. 17. q. 9. sub num. 6. vers. Denique, & rectè post alios probat Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 5. num. 6.* Inter beneficia Ecclesiastica simplicia connumeratur quoque pensio, quæ reuertitur Clerico super aliquo beneficio: liquidem eiusmodi pensio est quid spirituali annexum, cum habeat onus recitandi officium Beatæ Mariæ, iuxta Constitutionem Pij V. 135. atque ideò datur, propter officium sicut beneficium, vt inquit *Suar tract. 3. de Relig. lib. 4. cap. 26. num. 8. & ult. & alijs, quos refert, & sequitur, Garz. de benefic. par. 1. cap. 3. num. 19. cum plur. seq.* quam sententiam limitat tamen in pensione, quæ titulo Sæculari, & vt Laico assignatur in stipendium pro seruitio temporalis, nempe pro patrocinio, pro pullandis campanis, aut pro aperiendo fores Ecclesiæ, aut pro alijs operibus pro remuneratione laborum: siquidem ista pensio est omninò profana, quæ in Laicum cadere potest. Denique inter beneficia simplicia recensentur, etiam hospitalia, auctoritate Episcopi fundata, vt ex *Alder. ostendimus in eisdem nostris Commentarijs loco citato: quod tamen verum esse putat Garz. de benefic. par. 1. cap. 3. sub num. 1. in fine, & num. 2.* quando eiusmodi hospitalia sunt beneficio Ecclesiastico vnita, aliàs secus.

7 Beneficium verò duplex est, quod aliquam eminentiam, iurisdictionem, vel administrationem habet: & diuiditur in maximum, maius, & medium. Beneficium omnium maximum, est Papatu, cum Papa sit vniuersalis Ecclesiæ Pastor, iuxta illud *Ioann. cap. ult. Pafco oues meas, siquidem ob id appellatur Papa, quoniam Papa*

Papa græcè idem significat, quod pater, quasi Romanus Pontifex omnium sit communis pater: dicitur quoque Papa, quasi pater patrum: eo quod est omnium Episcoporum, Primatum, & Patriarcharum, honore, dignitate, auctoritate, ac iurisdictione primus, ut nos declarauimus in præfatis nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 1. cap. 4. q. 7. num. 1. & 2.* Vidè in *Conc. Calcedon.* fuit acclamatus Leo Papa Sanctissimus, & Oecumenicus, idest vniuersalis Patriarcha; sicut, & B. Sixtus, S. Victor, & S. Eleuterius, ut testatur *Turrecr. in cap. nullus, 99. d.* Beneficium autem maius, seu sublime est Cardinalatus: Etenim Cardinales S. R. E. cum in præcellenti Ecclesiasticæ dignitatis, ac officij gradu sint constituti, & consultores, fratres, ac coadiutores Romani Pontificis, ut in *cap. fundamenta, §. decet, de elect. in 6.* Episcopi quoque dicuntur habere maiora, ac sublimia beneficia, ut in *cap. felicis, §. quod si quis, de pœnit. in 6.* Horum ordo est quadripartitus: sunt enim Patriarchæ, Primate, Metropolitanæ, seu Archiepiscopi, & Episcopi, ut in *cap. 21. d.* ut supra declarauimus *disp. 6. & in d. nostris Commentar. in Bull. Cæna, lib. 1. cap. 5. q. 2. sub num. 4.* Est tamen verum, quod Papatu, & Episcopatu non comprehenduntur in pœnalibus sub communi appellatione beneficiorum, cum in pœnalibus fiat stricta interpretatio, *cap. odia, de regul. iur. in 6. & in specie, Laym. lib. 4. sua summ. tract. 2. cap. 4. sub num. 4.* Media denique beneficia duplicia sunt reliquæ dignitates, ut habetur ex *Panorm. in cap. maioribus, de præb. item personatus, & officia.*

8 Dignitas autem est præ eminentia, fermè cū iurisdictione fori externi coniuncta, ut per *Panorm. & Innoc. in c. de multa, de præben. Petr. Rebuff. in sua præxi benefic. cap. beneficium Sæculare quoduplex, num. 7.* Huiusmodi beneficia obtinent Abbates, & alij Prælati, tum Sæculares, tum etiam Regulares. Item Archidiaconus, qui post Episcopum, tanquam Vicarius eius in omnes Diœcesis Clericos iurisdictionem obtinet, *cap. 1. de offic. Archid.* Sed hodiè in multis Ecclesijs Vicarius generalis dicitur, qui hanc potestatem exercet, ut habetur ex *Laym. loco citato, vers. Alia verò, circa finem.* Personatus verò est præ eminentia in Ecclesia, citra iurisdictionem fori exterioris, ut qui aliis Præpositus est in Choro, in processione, & in suffragijs: Benè verum est, quod aliquando dignitas, & personatus pro eodem accipiuntur, ut in *cap. accessissent, de constit. & Panorm. in d. cap. de multa, num. 10. de præben.* Officium demum est administratio sine iurisdictione fori exterioris. Hoc autem habet custos, thesaurarius, Primicerius, Archipræbyter, qui omnes Archidiacono subiecti sunt, ipse verò Primicerius, Diaconus, & Archipræbyter, tanquam Decanus Præbyteris præsit, citra tamen iurisdictionem in foro externo, ut in *cap. ult. de offic. Archipræbyteri, & cap. unico, de offic. Primic.* Nō tamen obstat, quin officium Archipræbyteri, seu Decani possit in Ecclesia iurisdictionem, vel præ eminentiam habere, atque idè inter dignitates, aut personatus connumerari, ut habetur ex *Laym. ubi supra, vers. Officium dicitur, vbi in fine connumerat. Parochum quoque*

seu plebanum inter habentes officium, & beneficium duplex, quasi duplici cura, & onere constrictum. His adde, quæ habentur ex *Syl. vers. Beneficium, 1. & vers. Dignitas.* His igitur sic adnotatis, videbimus, in quibus culpam contrahere contingat præfatos omnes beneficiatos, ad hoc, ut Confessarius prudens, & cautus se habeat in explorandis eorum peccatis.

An peccent beneficiati Ecclesiastici non recitantes Canonicas preces.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Beneficiati Ecclesiastici non recitantes horas Canonicas, peccant.
- 2 Beneficiati Ecclesiastici ad recitandum officium sub lethali culpa obligantur, non solū post adeptam beneficij possessionem, sed etiam post eius acceptatam collationem. Adducitur probabilior sententia in contrarium.
- 3 Tunc aliquis beneficium plenè, & perfectè cõsetur consequutus, cum eius pacificam possessionem acceperit. An sit expectandus semestris à die adepta possessionis.
- 4 Beneficiati officium diuinum non recitantes non solum peccant mortaliter, sed etiam beneficiorum fructus non faciunt suos, & restituere tenentur. Quam partem fructuum teneantur restituere, qui Matutinum tantum intermiserint, vel aliquam aliam horam.
- 5 Beneficiati etiam si recitent Diuinum officium, sed non cum debita attentione, & deuotione, adhuc peccant mortaliter, & tenentur ad fructuum restitutionem, & num. 7.
- 6 Attentione debita est modus essentialis orationis.
- 7 Nimis rigorosa videtur hac opinio, quoad fructuum restitutionem, licet sit valde probabilis, ac iusta.
- 8 Fructuum restitutio in non recitante diuinum officium est pœna, iure Canonico tantum constituta, & propterea ad recitantem non attendenda, haud extendi debet.
- 9 Beneficiatus officium recitans, cum debita attentione, absque tamen intentione satisfaciendi obligationi, & præcepto, an adhuc satisfaciatur præcepto, & obligationi.
- 10 An debeat explicitè, vel implicitè intendere obedire, & satisfacere præcepto per hoc, vel aliud opus, alias peccabit ob internum contemptum.
- 11 Non recitantes diuinum officium, peccant mortaliter, omnesque fructus tenentur restituere interim perceptos, etiam si beneficium curatum habeant, & num. seq.
- 12 Probabilior est sententia, quod beneficiatus hoc casu tenetur tantum restituere partem fructuum correspondentem obligationi recitandi horas Canonicas.
- 13 Indefinita, an, & quando aequipolleat vniuersali.
- 14 Beneficiarij non recitantes diuinum officium, pec-

- peccant, & ad fructuum restitutionem tenentur pro rata omissionis, & temporis statim post transgressionem nulla expectata iudicis sententia. Vbi vide *Add. quinque propositionum damnatarum ab Alex. VII. Pont. Maxim.*
- 15 Omnes beneficiati Ecclesiastici non recitantes officium, peccant mortaliter, & ad fructuum suorum beneficiorum obligantur restitutionem, quamvis commendatarij sint, & commendam habeant ad utilitatem ipsorum.
- 16 Commendam si habeant ad utilitatem Ecclesie, non tenentur ad Diuini officij recitationem.
- 17 *Dista de commendatarijs extenduntur quoque ad Vicarios. Quotuplices sint Vicarij, & quibus ex causis instituantur.*
- 18 Vicarij temporales, qui nam sint, & an, & quando ad diuini officij teneantur recitationem.
- 19 Coadiutores perpetui, qui cum pleno iure administrandi, & futura successione à Romano Pontifice instituuntur, si officium non recitent, peccant, & ad fructus tenentur restituendos. An teneantur ad restitutionem coadiutores, qui instituuntur cum futura successione, sed sine administratione.
- 20 Manualia beneficia habentes, si Diuinum officium non recitent, peccant, & fructus restituere tenentur. *Idem dicendum est de habentibus præstima in titulum perpetuum. Et de habentibus hospitalia, beneficio Ecclesiastico vnita.*
- 21 Pensiones, vt Clerici, obtinentes, aut fructus siue alias res Ecclesiasticas, tanquam Clerici percipientes, non recitantes officium Beatae Mariae Virginis, similiter peccant, & fructus in fabricas Ecclesie, vel in pauperum eleemosynas tenentur erogare. *Quotuplex sit pensio, & an habentes pensionem pro seruitio temporali, nempe pro patrocinio, pro pulsandis Campanis, &c. teneatur ad recitandum officium Beatae Mariae Virginis.*
- 22 Habentes beneficia duplicia, siue media sint, siue maiora, siue maximum, vt est Papatus, non recitantes Diuinum officium, peccant, & tenentur ad fructus restituendos. *An Romanus Pontifex teneatur ad fructuum restitutionem, si Diuinum officium non recitauerit.*
- 23 Beneficiati omnes, diuinum officium non recitantes, peccant, etiam si beneficia, adeo exigua possideant, quae non sufficiant ad eorum sustentationem, & num. seq. & 25.
- 24 Contrariam tamen sententiam multi sequuntur præcipue Nauar. qui testatur multos viros doctos excusare eos a diuini officij recitatione & quare.
- 25 Hæc opinio benignior est, & potest citra culpam seruari in praxi. *Sed quid extante consuetudine Ecclesie vbi tenuia beneficia sunt, ea conferendi cum obligatione recitandi horas Canonicas, an peccent non recitantes.*
- 26 Noui Canonici, seu præbendati non recitantes diuinum officium, peccant, etiam pro primo anno, in quo ex statuto, vel consuetudine Ecclesie fructus non lucrantur. *An Canonici noui, nullos recipientes fructus teneantur diuinum officium recitare.*
- 27 Peccant beneficiati, qui diuinum non recitant officium, etiam si titulum beneficij tantum habeant reseruatis alteri omnibus fructibus loco pensioni, & num. 31. *Quid si fructus reseruati sint ex consensu prædecessoris.*
- 28 Beneficiati Ecclesiastici, qui celebrant, secundum Breuiarium Romanum, non solum peccant, & fructus restituere tenentur, si non recitent, verum etiam si recitent secundum diuersum à Rom.
- 29 Hodie attentæ Bulla Pij V. si beneficiatus in aduertenter dicat officium de Sancto, cum esset dicendum de feria, vt è conuerso, tenetur denuò recitare si tempus suppetat.
- 30 Qui in aduertenter in recitando officio non seruet formulas, modum, & regulas, ac rubricas Breuiarij non est de facili reus culpe lethalis habendus, sed vix culpe venialis. Et recitantur DD. magni ponderis, id docentes. *Quid si esset parua differentia inter vnum, & alterum officium, an sufficeret repetere particularia. Et an sit benignior sententia, quod non teneatur denuò recitare.*
- 31 Peccant beneficiati diuinum officium non recitantes, etiam si beneficium possideant sine iusto titulo.
- 32 Beneficiati nullos ex beneficio recipientes fructus, non peccant, si diuinum officium non recitent.
- 33 Beneficiatus, qui diuinum officium bona fide non recitauit, puta ex inuincibili ignorantia, in aduertentia, &c. non peccauit mortaliter, nec fructus restituere tenetur.
- 34 Beneficiatus non recitando officium, non committit tot peccata, quot horas non recitat vna die, sed vnum. Sic, & qui habet plura beneficia, & officium omittit.
- 35 Beneficiati non recitantes officium ex impotentiâ non solum excusantur à culpa, sed etiam à restitutione fructuum. *Quia si non valeant per se solos recitare officium, possunt tamen cum socio, an, & quando teneantur cum socio recitare.*
- 36 Qui minis parentum coguntur ad statum Ecclesiasticum amplectendum, ipsique parentes fructus beneficiorum auferant, si officium non recitent, eorum parentes teneantur ad fructuum restitutionem, ipsique mortuis, eorum hæredes pro rata.

1 **A**D hanc controuersiam responderetur affirmatiuè. Probat, tum ex Decreto Concil. Lateran. sub Leone X. sess. 9. in Bulla reform. quod Constitutio Pij V. 135. renouat, atque declarat; tum ex cap. fin. 92. d. cap. 3. & c. diuersis fallacijs, de Cler. coning. tum ex communi Doct. placito in cap. 1. de celeb. Miss. Nauar. de orat. cap. 7. num. 3. Durand. de ritib. Eccles. Cathol. lib. 3. cap. 22. num. 7. & 8. Card. Bellar. 3. tomo. controuersia vlt. 3. controuersia, lib. 1. cap. 19. Valent. 3. tom. in 22. disp. 6. qu. 2. pun. 10. circa secundum, concl. 2. Less. lib. 2. de susti. cap. 34. num. 166. & cap. 37. nu. 48. Suar. de

de Relig. tom. 2. tr. 4. lib. 4. cap. 18. & hanc opinionem communem esse, testatur Garz. de benefic. Eccles. par. 3. cap. 1. in princ. tum denique ratione, quoniam beneficium datur, propter officium: hic beneficium definitur, quòd sit ius percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis, Clerico, propter Diuinum officium competens, quam definitionem rectè declarat, idem Garz. par. 1. cap. 2. num. 2.

2 Ampliatur hæc conclusio primò, vt beneficiati Ecclesiastici sub lethali culpa obligentur ad recitandum officium non solum post adeptam possessionem beneficij; sed etiam post eius collationem acceptatam, etiam si non possessionem fuerit adeptus, nec per eum steterit quominus accipiat: siquidem per solam collationem acceptatam acquiritur ius in beneficio, & fit beneficium eius, cui collatum est, vt in cap. si tibi absentis, & cap. pen. & ibi Glosa, de praben. in 6. Mand. reg. 3. Cancell. q. 13. num. 1. & qu. 39. regula 16. num. 2. quam sententiam probabilior em esse putat, Garz. d. par. 3. cap. 1. num. 92. & seq. dummodo prouisio sit certa, quamuis contrariam, quæ se habet, quòd satis non sit ad obligationem officij sola beneficij collati acceptatio, nisi subsequatur possessio, non censetur improbabilem, vt habetur etiam ex Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 34. dub. 30. nu. 167. dum ait, sententiam Nauar. de orat. cap. 7. num. 19. & in Man. cap. 25. num. 102. dicentis, solam beneficij collationem acceptatam sufficere ad obligationem officij, esse rationi, ac iuri valdè consonam; alteram tamen, quòd non teneatur beneficiatus recitare Diuinum officium antè captam possessionem esse probabilem Ego autem arbitror hanc posteriorem opinionem esse verior em, quam docent Flamin. Paris. de resignat. benefic. lib. 1. q. 9. num. 15. Rodriq. in sua summ. par. 1. cap. 146. num. 1. Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 4. q. 7. Suar. lib. 4. de hor. can. cap. 19. & alij, quos refert, & sequitur, Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 5. nu. 3. & alij, dicentes, hanc sententiam, & in Scholis, & in praxi receptiorem esse. Etenim non antè aliquis censetur plenè, ac perfectè beneficium cõsecutus, quam eius pacificam possessionem acceperit, vel si per eum stet, quominus accipiat: siquidem paria sunt habere possessionem, & per aliquem stare quominus habeat, arg. tex. in c. licet Episcopus, de praben. in 6. Confirmatur; quoniam multa impedimenta occurrere possunt vt prouisus beneficij possessionem nunquam acquirat, aut saltem illius temporis fructus non percipiat, vel quia non debentur, vel aliquo colorato quæsito titulo, denegantur. Vndè, retenta hac opinione, dicimus, quòd prouisus statim post adeptam beneficij possessionem tenetur recitare officium, sub lethali culpa, nisi ex rationabili causa excusetur, nec expectandus est lapsus semestris à die adeptæ possessionis, vt patet ex d. Constitutione Pij V. §. 1. in illis verbis: Item ille, qui primis sex mensibus officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat admisisse.

4 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt beneficiati officium diuinum, citra omne impedimentum elapso semestre post adeptam bene-

ficij possessionem, non recitantes non solum peccent mortaliter; sed etiam beneficiorum fructus non faciunt suos; sed eos tanquam iniuste perceptos tenentur restituere, in fabricas suorum beneficiorum, vel in pauperum elemosynas erogantes, vt patet ex supra relato decreto Concil. Lateran. à supradicta Constitutione Pij V. relato, in illis verbis; Quilibet habens beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, diuinum officium, legitimo cessante impedimento non dixerit, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro rata omissionis officij, & temporis, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas Ecclesiarum huiusmodi beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur. Quæ quidem decreti verba declarans Pius V in dicta Constitutione ita statuit: Vt qui horas omnes Canonicas vno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficij, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur, qui verò Matutinum tantum, dimidiam; qui certas omnes horas, aliam dimidiã; qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat, & c.

5 Tertio ampliatur, vt beneficiati non modò peccent mortaliter, & teneantur ad fructus restitutionem, vt supra, si diuinum officium non recitent; Verum etiam si recitent, sed non recitent, cum debita attentione, ac deuotione, iuxta tex. in cap. dolentes, de celebrat. Missar. Siquidem præceptum d. cap. concernit modum substantialem recitandi officium, atque ideò recitantem diuinum officium, citra debitam attentionem ex industria, seu proposito saltem virtuali ob notabilem negligentiam non satisfacere, sed teneri antè lapsum diei repetere sub lethali culpa, vt habetur ex Soto lib. 10. de iustit. & iure, q. 5. ar. 5. Nauar. de orat. cap. 13. nu. 18. & cap. 20. num. 31. Angles in Florib. de orat. q. 5. diffinitione 4. Petr. Nauarr. de restit. lib. 2. c. 2. num. 240. Valent. 3. tom. disp. 6. par. 1. pun. 10. Arag. 22. q. 83. ar. 13. vers. Est aliud dubium, Henriq. in summ. lib. 5. cap. 15. §. 2. Rodriq. par. 1. sua summ. cap. 143. num. 1. Vega par. 1. summ. cap. 128. casu 20. Azor. tom. 2. instit. moral. lib. 10. cap. 12. q. 6. Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 37. à num. 64. Suar. de Relig. tr. 4. lib. 4. cap. 14. & cap. 26. à num. 3. 13. & 25. & ex alijs. Cum

6 igitur attentio debita sit modus essentialis orationis; & non satis faciat, qui diuinum officium citra debitam attentionem recitat, sed antè lapsum diei teneatur repetere, videtur omninò dicendum, quòd officium absque debita attentione recitans, peccat mortaliter, ac tenetur ad fructuum perceptorum restitutionem, iuxta ea, quæ supra diximus, non secus, ac is, qui officium omninò non recitauit. Et hanc sententiam in specie docent Nauar. de orat. cap. 20. nu. 32. Petr. Nauar. loco citato, Rodriq. d. cap. 143. Suar. de censur. disp. 4. sec. 2. num. 27. & de Relig. tr. 4. lib. 4. cap. 26. num. 25. & 28. & cap. 30. num. 15. & Garz. de benefic. Eccles. par. 3. cap. 1. num. 186. qui num. 184. & 185. soluit contraria eorum, qui contrariam docent sententiam.

7 Cæterum licet dicta opinio sit valdè probabilis, ac tuta; nihilominus; quoad obligationem restitutionis fructuum ab ijs, faciendæ, qui cum

debita attentione non recitant officium, videtur nobis rigorosa: & propterea, qui benigniorem sententiam in praxi sequeretur, quæ à restitutione fructuum in proposito casu excusat, & nõ à peccato, non peccaret; Etenim eam tenent *Joann. Medina de orat. qu. 16. vers. de 2. Cord. lib. 4. q. 13. ad fin. Castr. de lege pen. lib. 2. cap. 5. Enriq. lib. 9. cap. 25. §. 5. Tolet. lib. 2. sua summ. cap. 12. 4. d. eandemque probabilem putat Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 37. num. 68. Azor p. 2. instit. moral. lib. 10. cap. 12. q. 6. Vasq. 10. 2. disp. 160. num. 30. & 31. Ludovic. Lopez tom. 1. cap. 246. & 2. tom. cap. 103. & Sol. lib. 10. de iust. & iur. q. 5. ar. 5. & 6.* Horum quidam mouentur ex eo, quod restitutio fructuum est pœna iure Canonico tantum constituta, qui diuinum officium omittunt, & illi soli iubentur restituere: & propterea non est extendenda in recitantem officium, sed non attentè quia in pœnalibus interpretatio est strictè facienda, *cap. odia, de regul. iur. in 6.* Alij verò putant, præceptum dicendi officium distinctum esse à præcepto dicendum illud attentè: siquidem præceptum de recitando officium absolute prius fuit latum: Et deindè in *d. cap. dolentes*, fuit præcepta attentio, seu deuotio, quæ est circumstantia quedam, vt opus conuenienti modo fiat: quapropter recitans officium absque debita attentione, licet peccet mortaliter, non tamen tenetur ad fructus restitutionem, quoniam satisfecit priori præcepto de recitando officio, nec tenetur illud repetere, atq; idèd cum pœna restitutionis fuerit lata contra non recitantes officium omninò, non comprehendit recitantes illud, citra debitam attentionem. Quæ quidem sententia eo magis confirmatur, quia opinio magis recepta est, vt pœna restitutionis fructuum contra non recitantes horas Canonicas sit de iure tantum Ecclesiastico; non autem de iure naturali, ac diuino, vt probat *Garz. de benefic. par. 3. cap. 1. num. 7. cum plur. seq.* quibus adde, quæ habentur ex *Laym. lib. 4. sua summ. tract. 2. cap. 5. sub num. 1.*

9 Est tamen verum, quod non desunt, qui velint, non satisfacere obligationi recitandi officium, beneficium, qui illud recitat cum debita attentione, absque tamen intentione satisfaciendi obligationi, ac præcepto; sed animo postea repetendi, vt docet *Nauar. de orat. cap. 13. num. 16. 27. & 28. & cap. 16. num. 73. & 74. & cap. 20. num. 30.* & alij, qui mouentur ex eo, quod actus agentium non operantur ultra intentionem, *l. non omnis, ff. si certi. petat* & à simili dicunt, quòd si debeo Titio decem, & do illi decem animo donandi, non debitum soluendi, non liberor à priori debito. Nobis autem contraria sententia videtur verior, quam docet *Valent. tom. 3. disp. 6. q. 2. pun. 10 ad fin. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 37. num. 59. & 6. 46. num. 42.* & alij, quos refert, & sequitur *Garz. loco citato, num. 198. cum plur. seq.* dicentes absolute, recitantem officium, seu audientem Missam, cum debita attentione, citra intentionem, ac animum satisfaciendi obligationi, & præcepto, satisfacere per iustum actum: siquidem præceptum solum obligat ad substantiam actus nempe ad recitandum, seu audiendam Missam; non autem ad hoc, vt peculiari alio actu volun-

tatis velit etiam satisfacere præcepto; atque idèd qui cum debita attentione recitat officium, vel audit Missam, quantumuis nolens satisfacere; verè recitat, & audit Missam, ac verè satisfacit præcepto: nec est in potestate alicuius præcepto non satisfacere,posito, quod velit officium recitare. Verum tamen est, quòd ne videatur beneficiarius eo casu præceptum ipsum in animo contemnere, debet explicitè, vel implicitè intendere, ei obedire, & satisfacere per hoc opus, vel per aliud: qua propter si expressè intendat non satisfacere per hoc opus, debet habere intentionem satisfaciendi per aliud; aliàs peccat contra præceptum, nõ quidem omissione operis externi, sed interno contemptu, & affectu nolendi obedire præcepto, licet re ipsa obediat, vt rectè declarat *Less. loco citato, & Garz. d. num. 198. cum plur. seq.* qui contraria soluit, & inquit, quòd actus agentium non operantur ultra eorum intentionem, in casu, quo exigeretur intentio satisfaciendi præcepto, quã ostendimus in casu nostro non requiri. Nec exemplum supra allatum obstat, quia in eo casu interuenit obligatio iustitiæ, cui non satisfacit, qui dat ex liberalitate. Reliqua argumenta, vide apud eundem *Garz. ibi, & soluc.*

11 Quartò ampliatur ipsa conclusio, vt non recitantes Diuinum officium, vt supra peccent mortaliter, & teneantur restituere omnes fructus interim perceptos, etiam si beneficium, quod habent, sit curatum; vt patet ex *Conc. Lateran. relato*, & innouato à Pio V. Constitut. 135. in illis verbis: *Quicumque habens beneficium Ecclesiasticum, cum cura, & sine cura, si post sex menses, quàm illud obtinuerit, diuinum officium, legitimo cessante impedimento non dixerit, beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis officij, & temporis suos non faciat; sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum elemosinas erogare teneatur.* Nota verba illa: *Beneficiorum suorum fructus, &c.* quoniam sunt indefinita; at indefinita æquipollet vniuersali, vt habetur ex *Glosa in cap. ut circa, in ver. Aliorù, de elect. in 6. Panor. & Anton. Franc. in cap. in Genesi, sub num. 1. cod. titulo*; atque idèd dum d. Concil. & Rom. Pontifex decernunt, beneficium curatum, aut simplicem non recitantes officium, beneficiorum tuorum fructus pro rata omissionis officij non facere suos, intelligi debent de omnibus beneficiorum fructibus, siuè simplicia sint, siuè curata, quæ habeant alia onera annexa, præter recitationem diuini officij, nempe collationem Sacramentorum, prædicationem, & alia eiusmodi. Vndè habens beneficium curatum non recitans horas Canonicas non solum tenetur restituere partem fructus correspondentem obligationi recitandi officium, verum etiam omnes fructus pro rata omissionis officij, & temporis, vt supra. Et hanc sententiam docet *Nauar. de orat. cap. 12. num. 217.* & eandem mordicus contra nonnullos, defendit *Garz. de benefic. Ecclesiast. par. 3. cap. 1. sub num. 29.* cum alijs, quos ipse allegat; eo quod fundantur in *d. Concil. Lateran. & Constitut. Pij V. quæ loquuntur etiam de beneficio cum cura.*

12 Hæc sententia licet re vera sit probabilis; nihilo-

hilominus opposita nobis videtur probabilior, quam docent *Sot. lib. 10. de iustit. & iur. ar. 6. Medina in instr. confess. cap. 14. §. 11. Zecch. de benefic. & pens. cap. 3. Ioann. Bapt. Conrad. in respons. cas. consc. q. 240. in addit. Tolet. lib. 2. sua summ. cap. 12. Henriq. lib. 3. sua summ. c. 13. num. 2. Sa vers. Beneficium, num. 58. Rodriq. in summ. cap. 146. num. 4. Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 32. n. 177. Ludouicus Lopez instr. consc. tom. 1. cap. 245. Vega in summ. par. 1. cap. 36. casu 1. & alij, dicentes, Beneficium non teneri restituere, nisi partem correspondentem obligationi recitandi horas Canonicas, atque ideo si beneficiarius alia munera rectè peragat, vt si sit Parochus, qui Sacramenta ministrat, aut Cappellanus, qui Missas celebret, & diuinum officium non recitet, non tenetur ad restitutionem omnium fructuum, qui debentur, propter alia spiritualia munera vitra officium, sed illam tantum fructuum partem, quæ correspondet obligationi recitandi officium. Hanc eandem opinionem sequitur *Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 5. sub num. 1. vers. Verum:* qui insuper ait eam esse probabilem, benignam, & in praxi tutam, & contrariam esse valde penalem, & propterea non interpretandum Concilium ita rigorosè, cum in pœnis stricta fiat interpretatio, vulgato *tex. in cap. odia, de regul. iur. in 6.* Nec quod Concil. & Rom. Pontifex vniuersaliter loquantur de omnibus fructibus, cum indefinite de illis loquantur; quoniam, vt ostendimus in nostris *Commentarijs in Bull. Cœna, lib. 2. can. 10. q. 5. num. 11. cum plur. seq. tunc* definita æquipollet vniuersali, quando agitur de materia necessaria: Vt homo est animal; ergo omnis homo est animal, vel tractatur de materia impossibili negatiuè sumpta, & omnium particularium est eadem ratio. Secus autem si agatur de materia contingenti, vt in casu nostro; & propterea si legeretur indefinite marmor, sub tali legato non comprehenduntur statuæ, & cæteræ species ex marmore factæ, sed rudis tantum materia marmoris, vt in *l. quesitum, §. illud fortasse, ff. de legat. 3.* Sic etiam si lana indefinite legeretur, sub tali legato non continetur lana tinctoria, vt in *l. si cui in princ. ff. eod.* Denique quando indefinita est multum præiudicialis, vt in casu, de quo agitur, non æquipollet vniuersali. Hinc fit, quod si lego argentum meum, intelligitur argentum, quod erat meum tempore testamenti, *l. si ita, ff. de auro, & argent. legato.**

13 Quinto ampliatur, vt beneficiarij non recitantes diuinum officium peccent, & teneantur ad fructus restitutionem pro rata omissionis officij, & temporis, vt supra, statim post transgressionem, nulla expectata Iudicis sententia; nam quamuis dispositio *d. Conc. Lateran.* & Rom. Pontificis sit pœnalis; nihilominus cū impediatur acquisitionem fructuum, ex quo dicit illos non facere suos, obligat antè Iudicis sententiam, vt habetur ex *Nauar. de orat. cap. 21. num. 207. Suar. lib. 4. de Relig. num. 2. cum plur. seq. & de legib. lib. 5. cap. 7. à num. 9.* & alijs, quos refert, & sequitur, *Garz. de benefic. Eccl. p. 3. c. 1. n. 22 & p. 11. c. 10. n. 21.*

† Hic addo (amicè Lector) quatuor propositiones, imò quinque damnatas à Pontifice Maximo Alex. VII. vt inoffenso decurras pede

in hac materia. Nempè

Restitutio à Pio V. imposita beneficiariis, nō recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Iudicis, eo quod sit pœna.

Habens Cappellaniam collatiuam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

Non est contra iustitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interueniente non exigit illam pro collatione beneficij, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

Restitutio fructuum ob omissionem horarū suppleri potest per quascumque elemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficij fecerit.

Ad vberiolem doctrinam, & maiorem intelligentiam, & scientiam. Addo, vt dixi, aliam propositionem etiam à præfato Pontifice damnatam, quæ est sequens.

Qui beneficium curatum habent, possunt eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab ordinario.

15 Sexto ampliatur, vt beneficiarij Ecclesiastici omnes peccent mortaliter, & teneantur ad fructuum suorum beneficiorum restitutionem pro rata omissionis officij, & temporis, vt supra, si post sex menses, quàm beneficia obtinuerint, officium diuinum non recitauerint, vt patet ex supra relata Constitutione 135. Pij V. cū inserta forma Decreti *Concilij Lateran.* in illis verbis: *Vt quicumque habens beneficium Ecclesiasticum cum cura, & sine cura, si post sex menses, &c.* Nota dictionem illam *quicumque* quoniam generalis est nihil excipiens, vt in *cap. solita, vers. Nihil excipiens, de maior. & obed. & Panor. in cap. super questione, in Glosa, in ver. Quicumque, de offic. deleg.* Vndè sub dispositione decreti *d. Conc. Lateran.* & Constitutionis Pij V. non solum comprehenduntur Clerici, ac Sacerdotes, tùm Sæculares, tùm Regulares, habentes beneficia, tam simplicia, quàm curata; sed etiam habentes beneficia non solum in titulum, vt supra adnotauimus, verum etiam in commendam; atque ideo commendatarij; si quidem si commenda est ad vtilitatem ipsius commendatarij, cū sit perpetua, ac habeat vim, & effectum tituli, & talis commendatarius possit sibi fructus percipere, proculdubio tenetur ad officij diuini recitationem, vt habetur ex *Medin. de orat. q. 7. Nauar. cod. tr. cap. 20. num. num. 16. Corduba in summ. q. 186. pun. 3. Arag. 22. q. 83. ar. 12. Graff. lib. 2. cap. 50. num. 22. Rodriq. in sua summ. par. 1. cap. 140. num. 8. Vega par. 1. cap. 12. casu 13. Azor. tom. 2. instr. moral. lib. 10. cap. 3. q. 6. Ledes. tr. 9. cap. 4. can. 6. difficul. 6. Suar. de Relig. tr. 4. lib. 4. cap. 22. à num. 13. & Garz. de benefic. Eccl. par. 3. cap. 1. sub*

16 *num. 105. Dixi: Si commenda est ad vtilitatem ipsius commendatarij, &c.* quia si commenda sit ad vtilitatem Ecclesiæ, per quam non datur licentia commendatario disponendi liberè de fructibus, sicut verus beneficiarius, illos que cōuertendi in proprios vsus; tunc commendatarius non teneretur ratione illius recitare officium diuini.

diuinum; quoniam eiusmodi commenda non censetur titulus, nec habet vim, & effectum tituli, sed fit causa custodiæ tantum, vt habetur ex eodem *Garz. loco citato, num. 106. & par. 4. cap. 4. num. 20. & seq. & ex Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 5. sub num. 7. & vers. His postis.* Commendatarij denique, qui sunt ordinis militaris tenentur recitare orationes Dominicas, & Angelicas, à Religione præscriptas, quæ sunt loco horarum Canonicarum, vt per *Garz. de benefic. Eccl. par. 3. cap. 1. num. 117. & 118.*

17 Quæ diximus de commendatarijs extendimus ad Vicarios, sunt autem Vicarij in duplici differentia: nam quidam dicuntur perpetui, & quidam temporales. Perpetui sunt, qui ab Episcopo inuestiuntur, congrua illis reddituum portione constituta, itaut amoueri non possint, nisi per priuationem, vel depositionem ob causam iure expressam, vt in *cap. ad hac*, iuncta *Glosa, vers. Remouere, & cap. ult. vbi Glosa, vers. Perpetuos, de offic. Vicar. cap. extirpanda, §. qui vero*, & ibi, *Panor. num. 5. de præbend. Azor. tom. 2. instit. moral. lib. 3. cap. 6. Zecch. de benefic. & pens. cap. 7. num. 9.* & alij, quos refert, & sequitur *Laym. loco citato, sub num. 8.* vbi declarat, quibus ex causis eiusmodi Vicarij instituuntur, & inquit, quod instituendi sunt primò, quando dignitati, vel Canonicatui Ecclesiæ Cathedralis annexa sit Ecclesia Parochialis: tunc enim beneficiatum oportet in maiori Ecclesia deseruire, & in Parochiali idoneum, & perpetuum Vicarium habere canonicè institutum. Secundò, vbi Ecclesia Parochialis annexa, seu vnita sit Monasterio: nam tunc Clericus Sæcularis illius curæ præficitur: cuius institutio, ac depositio ad loci Episcopum pertinet, cum consilio tamen Monasterij, vt declarat *Panorm. in cap. 1. de Cappell. Monac. & Concil. Trid. sess. 7. cap. 7. de reform.* vbi permittitur Episcopo, si ipsi ita expedire visum fuerit, illis casibus constituere Vicarios manuales, ad nutum amouibiles, vt est Parochus nostræ Ecclesiæ S. Siri Ianuæ; licet enim vocetur à nobis Parochus, re vera est Vicarius. Imò in multis locis consuetudine introductum est, quòd Monachi, & multò magis Canonici Regulares cum ab Episcopo approbati sunt, eiusmodi Ecclesijs præficiuntur, & pro voluntate Abbatis, aut alterius Regularis Præpositi reuocantur. Hi namque Vicarij, cum beneficiati verè dicantur, non recitantes officium diuinum peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem fructuum, iuxta ea, quæ supra diximus. Vicarij verò temporales sunt, qui ad tempus constituuntur, nempe ob absentiam, infirmitatem, graues occupationes, suspensionem beneficiati, ob Religionis ingressum, durante tempore nouitiatus, de quibus *Azor. & Zecch. locis citatis*, & isti ratione Vicariæ ad diuinum officium non obligantur, cum nullum ius, seu titulum beneficij habeant; sed solam administrationem, & custodiam ad tempus, sicut supra dictum fuit de commenda temporali. Ità *Laym. vbi supra sub numer. 8. vers. Temporales au em Vicarij.* Qui tamen id limitat, nisi aliquis speciatim deputatus sit ad recitandum diuinum officium vice alterius. Secundò limitat, si Vicario plena administratio beneficij, cum consensu, & auctoritate Episcopi,

pi, licet ad tempus, vel cum potestate amouendi, committatur. Tertio, si Parocho, qui ob incurabilem infirmitatem beneficio præesse nullo modo potest, Vicarius ab Episcopo constituatur qui administrationem, etiam in temporalibus habeat, relicta congrua portione ipsi Parocho infirmo. Quarto, si beneficium Monasterio vnitum, auctoritate Episcopi committatur alicui Vicario ad nutum amouibili.

19 Coadiutores pariter, qui vt perpetui, cum pleno iure administrandi, & futura successione à Rom. Pontifice constituuntur, propter beneficiati amentiam, aut aliam infirmitatem, non recitantes officium diuinum, peccant, & fructuum restitutioni efficiuntur obnoxij, vt supra. Etenim eiusmodi coadiutores, cum instituuntur cum omnibus obligationibus, quæ beneficio incumbunt, si Diuinum officium non recitant, proculdubio peccant, ac ad fructuum restitutionem, vt supra obligantur, vt habetur ex *Medina de orat. q. 7.* quem refert, & sequitur *Laym. d. cap. 5. q. 10. in fine.* Cæterum alij coadiutores, qui à S. Pontifice instituuntur cum futura successione, si diuinum officium non recitent, ad restitutionem aliquam non obligantur, etiam si portionem aliquam fructuum beneficij ob suos labores consequantur. Siquidem principalis, cui incumbit beneficij administratio, cum teneatur ad Diuini officij recitationem, eius coadiutor à diuini officij recitatione fit exemptus: quoniam ratione vnus beneficij non sunt obligandi duo ad dictum officium recitandum: possunt igitur præfati coadiutores peccare, si ordinem sacrum habeant, & officium diuinum non recitent; non tamen tenentur ad fructuum perceptorum restitutionem, vt habetur ex *Navar. de orat. cap. 20. num. 18. Suar. lib. 4. de horis can. cap. 22. num. 9. Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 4. q. 1. & Laym. d. q. 5.* His adde, quæ habentur ex *Garz. de benefic. Eccl. p. 3. c. 1. num. 109.*

20 Manualia quoque beneficia habentes, si diuinum officium non recitent, peccant mortaliter, & ad fructuum restitutionem tenentur: siquidem manualia beneficia, quæ Episcopi auctoritate constituuntur sunt verè, ac propriè beneficia, vt habetur ex *Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 4. q. 2.* & ex alijs apud *Laym. d. c. 5. q. 7.* & nos supra adnotauimus in hac *disp.* supra præsentem *sec.* vbi idem diximus de habitibus præstimonialia, & portiones præstimonialia, quæ dantur in titulum perpetuum, & habent annexum obsequium aliquod spirituale. Vnde hi non recitantes diuinum officium peccant, & fructuum restitutioni efficiuntur item obnoxij, vt reatè quoque declarat *Laym. d. c. 5. q. 6.* Idem dicendum est de obtinentibus hospitalia beneficia Ecclesiastico vnita, quoniam eiusmodi hospitalia inter beneficia Ecclesiastica connumerantur, vt adnotauimus in hac eadem *disp.* supra hanc *sectionem*: qua propter eiusmodi hospitalia obtinentes, si diuinum officium non recitant, peccant mortaliter, & fructus non faciunt suos pro rata omissionis officij, ac tēporis, iuxta supra relatum decretum *Conc. Lateran. & Constitutionem Pij V. 135.*

21 Pensiones præterea, vt Clerici obtinentes, aut fructus, aut alias res Ecclesiasticas, vt Clerici

rici percipientes, si non recitant officium paruū Beatæ Mariæ Virginis, peccant similiter, & fructus in Eccles. vel in elemosynas pauperum tenentur erogare, vt patet ex d. Constit. Pij V. 135. in illis verbis: *At quicumque pensionem, fructus, aut alias res Ecclesiasticas, vt Clericus percipit cum modo prædictum ad dicendum officium paruū Beatae Mariae Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.* Nota verba illa, vt *Clericus percipit, &c.* quoniam datur duplex pensio: altera scilicet, quæ loco beneficij Clerico, vt Clerico assignatur, vt commodius sustentari valeat, vel ex causa resignationis, seu cessionis, ne ex ea nimium dispendium patiatur, quæ pensio loco beneficij subrogatur, & est quid spirituale, seu spirituali annexum ad instar beneficij; quia sicut beneficium prærequirit, & præsupponit Clericatum; ita etiam ista pensio prærequirit Clericatum; vt rectè declarat *Garz. de benefic. Eccl. p. 1. c. 5. n. 8. & seq.* & de hac pensione, & de Clerico pensionario loquitur suprædicta Pia Constitutio. Altera pensio datur, quæ titulo Sæculari, & vti Laico assignatur in stipendium pro seruitio temporali, nempe pro patrocinio, pro pulsandis campanis, pro aperiendo fores Ecclesiæ, pro remuneratione laborum, &c. quæ pensio cum sit merè profana, habentes eiusmodi pensiones non tenentur recitare officium paruū Beatæ Mariæ, atque idè illud non recitantes, non ob id amittunt pensionis fructus; quoniam de talibus pensionibus non loquitur prædicta Pia Constitutio, vt habetur per *Gigant. de pensio. qu. 67. num. 2.* & ex alijs apud *Garz. loco citato.*

22 Peccant denique habentes beneficia duplicia, si Diuinum officium non recitent, & ad fructus restitutionem obligantur, siuè beneficia duplicia sint media, vt sunt dignitates, personatus, & officia, de quibus supræ diximus in hac eadè disp. supra præsentem sec. siuè sint maiora, vt sunt Episcopatus, & Cardinalatus. Siuè beneficium duplex sit omnium maximum, quale est Papatus, si volumus sequi sententiam eorum, qui volunt restitutionem fructuum ob non recitationem diuini officij non tantum esse de iure Ecclesiastico, sed etiam de iure naturali, ac Diuino, cum beneficium detur, propter officium, vt in *cap. fin. de rescrip. in 6.* quam sententiam docent *Decius in cap. omnes, de constit. in 2. Lect. num. 16. Ripa in l. fin. C. de reuoc. donat. q. 66.* & alij quamplurimi, quos refert, sed non sequitur *Garz. de benefic. Eccl. par. 3. cap. 1. num. 10. cum plur. seq.* siquidem iuri Diuino, ac naturali subijcitur etiam Romanus Pontifex, sicut, & omnes alij homines, vt sæpè diximus. Quod si restitutio fructuum prædicta non sit de iure Diuino, ac naturali, sed solum de iure Ecclesiastico, vt tenet *Garz. loco citato. num. 7. & seq.* & contraria soluit, tunc ad eorum restitutionem non tenetur Romanus Pontifex, si officium diuinum non recitet, cum sit super omnia iura humana, & omnibus superior, vt in *cap. cum inferior, & ibi, Glosa in vers. Inferior 21. d. & cap. cum inferior, de maior. & obed. Vnde retenta hac opinione, omnes alij beneficiati non recitantes diuinum officium essent fructuum restitutioni obnoxij pro rata omni-*

tionis officij, ac temporis; excepto Romano Pontifice, etiam si citra omnem legitimam causam, ac citra omne impedimentum illud omit-

23 Septimò ampliatur ipsa conclusio, vt beneficiati omnes non recitantes diuinum officium peccent, etiam si beneficia aded exigua possideant, quæ non sufficiant ad eorum sustentationem. Etenim hi obligantur ad recitandas horas Canonicas, vt per *Glos. in cap. Clericus viduum*, quam Doctores sequuntur, 91. d. & in 6. 1. de celebr. *Missar. Cardin. in Clem. 1. num. 6. eod. tit. Nauar. de orat. cap. 7. num. 27. & in Man. cap. 25. num. 102.* qui dicit hanc sententiam esse communem; sicut & communem esse testantur *Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 3. q. 3. & Suar. tom. 2. de Relig. tr. 4. lib. 4. c. 21.* qui addit in praxi esse seruandam, ac indubitatum esse in omni sententia, quod habens plura beneficia tenuia, quæ simul reddent competentes fructus obligatur ad recitandas horas Canonicas. Hanc eandem opinionem sequitur *Garz.* qui quamplurimos alios allegat, de *benefic. Eccl. par. 3. cap. 1. num. 39. & 40.* vbi eam probat ex eo, quod ob quodlibet beneficium quantumuis simplex, & exiguum, deputatur quis ad laudandum, & rogandum Deum, eique inserviendum pro populo, seu Ecclesia ab ea recipiens aliquem prouentum, licet sibi sustentando imparem: & sibi imputet, qui tale beneficium acceptauit: eo magis, quod nullus Canon eum excusaret, & pro hac ipsa opinione adducit quoque suprædictam Pianam Constitutionem *vers. Declarantes*, in illis verbis: *Qualiacunque alia beneficia, &c.* atque idè iura omnibus beneficiatis recitandi diuinum officium obligationem imponunt.

24 Est tamen verum, quod contrariam sententiam, docent *Sot lib. 10. de iust. & iur. q. 5. ar. 3. Aragon. 22. q. 83. ar. 12. dub. 3. concl. 2. §. in secundo casu*, dicens, quod *Sorum* communiter sequuntur recentiores Theologi, nempe *Emman. Rodriq. tom. 1. sue summ. cap. 140. nu. 3. Vega, par. 1. cap. 128. casu 13. Ledes. 2. par. tr. 9. c. 45. concl. 6. difficul. 4. Sadaual. de offic. Ecclesiast. par. 5. cap. 5.* dicens, *Soti* sententiam non esse extra rationem: & nouissimè *Less. de iust. & iur. lib. 2. cap. 54. dub. 31. num. 169. & Torr. controu. 6. disp. 5. à num. 5. & controuer. 7. num. 16.* Imò *Nauar. loco citato*, licet eiusmodi beneficiatos quantumuis tenuia beneficia habentes obliget ad recitandum diuinum officium; nihilominus testatur, multos viros doctos, & pios eos excusare à diuini officij recitatione. Etenim causa obligandi ad horas Canonicas ex iustitia ortum habet, quia datur ei redditus, tanquam stipendium vitæ: si ergo stipendium nimis tenue, ac insufficiente sit, non videtur parere obligationem recitandi officium; maxime quando est aded tenue, quod saltem non præbeat Clerico mediocrem sustentationis partem; quoniam istud pro nihilo reputari, inquit *Sot.*

25 loco citato. Quæ quidem opinio cum sit benignior, & auctoritate virorum tanti ponderis foueatur, in praxi citra culpam seruari potest excusando eiusmodi beneficiatos à lethali culpa, ac restitutione; maxime si talia modica beneficia aliud seruitium exigant; quoniam tunc præsu-

præsumi potest, tenues illos redditus fundatos esse, tanquam stipendium in compensationem huius seruitij dumtaxat: aut consuetudo sit in Ecclesia, in qua sunt eiusmodi beneficia, non recitandi horas Canonicas, nec Prælati in eorum collatione officij recitationem præcipere soleat, vt rectè docet *Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 5. num. 5.* vbi soluendo contrarium, inquit, quòd lex Ecclesiastica de omnibus beneficiatis indistinctè lata, non videtur comprehendere beneficiatos, de quibus agitur; quoniam hoc casu alicubi non est accepta, vel per contrariam consuetudinem, aut priuilegium sublata. Quòd si consuetudo Ecclesiæ vbi tenuia beneficia sunt, extet ea conferendi, cum obligatione recitandi horas Canonicas, tunc si præfati beneficiati illas non recitent, proculdubio peccant, & ad fructuum restitutionem pro rata omissionis officij, & temporis tenentur: quoniam, vt ait *Laym. loco citato, vers. Si verò mos Ecclesiæ*, quòd cum lex, & consuetudo Ecclesiastica obtinuerit, vt omnes maioribus ordinibus initiati, licet nullos redditus ab Ecclesia recipiant; diuinum officium sub lethali culpa recitare teneantur, cur non multò magis obtinere possit, vt Clerici quicunque, & qualitercunque beneficiati recitare teneantur; cum hi non minus quàm illi beneficio fori, & Canonis gaudeant.

26 Octauò ampliatur conclusio, vt noui Canonici, seu præbendati peccent non recitando diuinum officium, etiam primo anno, in quo ex statuto, vel consuetudine Ecclesiæ fructus non lucrantur. Etenim per *Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. 14.* & per Constitutionem 64. Pij V. huiusmodi statuta, & consuetudines abolentur tanquam praua; etiam si Consuetudines, & constitutiones eiusmodi fuerint ab immemorabili tempore obseruatæ, & auctoritate Apostolica confirmatæ, quando fructus omissi per nouos Canonicos cedunt antiquis, & non conuertuntur in pios vsus: sed vbi prædicti fructus vltra semestre in pios vsus reperiuntur concessi, dimidia pars tribuitur nouis Canonicis per præfaram Pij V. Constitutionem: qua propter ipsi noui Canonici, cum fructus percipiunt, obligantur ad diuini officij recitationem, non obstantibus dictis statutis, & consuetudinibus; nisi quando intra semestre fructus omnes in pios vsus reperiuntur concessi. Ità *Garz. de benefic. Ecclesiast. par. 3. cap. 1. num. 74.* qui contra *Nauar.* putat, id verum etiam si dictum Concilij decretum, & Pij V. Constitutionem aliquid Ecclesiæ non reciperint; quoniam consuetudines prædictæ, ac Constitutiones abolitæ fuerunt, tanquam prauæ, ac scandalosæ, atque idè contra ius naturale. Et quamuis Canonici noui nullos fructus percipiant; obligantur tamen ad diuini officij recitationem, quoniam eo tempore obligantur ad residentiam, atque idè ad assistendum horis Canonicis. His adde quæ latè habentur ex *Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 5. sub num. 4. vers. Sed graue dubium.*

27 Nonò ampliatur, vt peccent beneficiati non recitantes diuinum officium, etiam si titulum tantum beneficiij habeant, reueruatis alteri omnibus fructibus loco pensionis, & beneficium residentiam exigat, ac seruitium: siquidem eius-

modi beneficiati tenentur ad officij diuini recitationem, siuè fructus reueruati sint eius consensu, siuè ex consensu prædecessoris: tunc enim qui habet titulum possit per se seruiendo beneficio, aliquos fructus percipere ratione seruitij, pro quo tenetur satisfacere is, cui sunt reueruati omnes fructus, qui intelliguntur, deductis oneribus: quod verum est, nisi reueruati sint fructus cum seruitio, & tota administratione, quoniam tunc habens titulum, etiam si ex eius consensu sit facta reueruatio, non tenetur ad officij recitationem, sed is in cuius fauorem facta est reueruatio, cum nihil censeatur in resignatarium trāstulisse, nisi nudum titulum. Ità post alios *Garz. de benefic. Eccl. par. 3. cap. 1. num. 53. cum plur. seq.* qui tamen *num. 58.* loquens de beneficijs non habentibus residentiam, qualia sunt præstima, inquit; quod habens titulum tenetur ad horas Canonicas, si ex eius consensu fructus fuerint reueruati: siquidem beneficium cum tali onere censeatur acceptasse: & cum Sum. Pontifex de ipsius consensu reueruet, non præsumitur velle illum eximere ab onere recitandi officij. Secus autem si fructus reueruati sint ex prædecessoris consensu; nam tunc habens titulum, qui successit in tali beneficio, non tenetur ad officij recitationem; quoniam per ipsum non stat, nec stetit quominus fructus percipiat: nec etiam tenetur ad officium maius is, in cuius fauorem facta est reueruatio, quoniam est tantum pensionarius, seu loco pensionarij, atque idè tenetur solum recitare officium paruum Beate Mariæ Virginis, iuxta d. Constitutionem 135. Pij V.

28 Decimò ampliatur, vt beneficiati Ecclesiastici, qui celebrant secundum Breuiarium Romanum, non solum peccent, & ad fructus restitutionem, vt supra teneantur, si Diuinum officium non recitent; sed etiam si recitent per aliud Breuiarium à Romano, nempe Breuiarium Cisterciens. seu S. Dominici: aut dicant officium de Sancto, cum sit dicendum de feria, vt post alios probat *Garz. de benefic. Ecclesiast. par. 3. cap. 1. num. 150.* qui id ampliatur contra *Nauar. de orat. cap. 21. num. 23.* & *Rodriq. in summ. par. 1. cap. 141. num. 3.* & *cap. 144. ac tom. 1. qq. Regul. qu. 42. ar. 8.* non solum, qui crebrò, & frequenter id ageret, sed etiam vno, vel altero die; quoniam is obligationi non satisfaceret. Mouetur ex Bulla Pij V. posita in principio sui Breuiarij, in illis verbis: *Statuentes, Breuiarium ipsum nullo unquam tempore, vel totum, vel ex parte mutandum, vel ei aliquid addendum, vel omninò detrahendum esse, ac quoscunque qui horas Canonicas ex more, & ritu ipsius Rom. Ecclesiæ iure, vel consuetudine dicere, vel psalterio debet, propositis pœnis per Canonicas sanctiones constitutis in eos, qui diuinum officium quotidie non dixerint, ad dicendum, & psallendum post hæc in perpetuum horas ipsas diurnas, & nocturnas ex huius Romani Breuiarij præscripto, & ratione omninò teneri, neminemque ex is, quibus hoc dicendi, psallendique munus necessariò positum est, nisi hac sola formula satisfacere posse.* Ex qua Bulla clarè constat, quòd non recitantes officium per eiusmodi Breuiarium, & secundum eius præscriptum, rationem, & formulam, ac secundum ipsius regulas, ac rubricas, siue beneficiati Clerici Sæculares sint, siue Regula-

Fes, qui eodem vti præcipiuntur, obligationi recitandi horas Canonicas non satisfaciunt, sed incidere in pœnas statutas in non recitantes, atque idèo vltra lethalem culpam, quam contrahunt, tenentur ad suorùm beneficiorum fructus restituendos. Vndè cum in dicta Bulla expressè præcipiatur qualitas, & modus horarum, ab ijs non est recedendum: & propterea hodiè cessat opinio, ac ratio Caiet. in summ. vers. Hora Canonica, §. 2. & sequacium existimantium, non esse peccatum mortale mutare Breuiarium, nec recitare de Sancto, quando esset recitandū officium de feria; sed solū veniale, quando ad libitum, & citra rationabilem causam fieret; atque idèo dicentium substantiam præcepti consistere in hoc, quòd Canonice horæ dicantur; nō autem in qualitate horarum.

29 Imò hodiè, stante dispositione dictæ Bullæ, si beneficiatus inaduertenter dicat officium de Sancto, cum sit dicendum de feria, vel è conuerso, si aduertat, & tempus suppetat, tenetur denuò recitare, iuxta ordinem in ipso Breuiario præscriptum; aliàs non satisfaceret, vt habetur ex Corrado in resp. casuum conscientie, q. 243. ad prin. & Sum. Corona. par. 1. cap. 1. num. 100. Etenim in præfata Bulla Pij V. non tantum præcipitur, vt Canonice horæ dicantur; sed etiam formula, ac modus recitandi: vt constat ex illis Bullæ verbis: *Nisi hac sola formula*, & ibi: *Ex huius Breuiarij præscripto, & ratione*, in qua præcipitur omnibus, ad quos Breuiarium Romanum pertinet, recitare officium secundum formulam illius: constat autem in formula talis Breuiarij contineri, vt in feria dicatur de feria; & in festo, de festo. Nec obstat si dicatur, illa verba: *Nisi hac sola formula, &c.* referenda esse ad formulas aliorum Breuiariorum, quas potissimum nolebat Pius V. explodere, ita vt sensus sit, secundum formulam huius Breuiarij, non alterius: quod fiet, licèt in festo dicatur de feria per hoc Breuiarium; quoniam respondetur, prædicta Bullæ verba clarè significare, recitandum esse officium non solum per istud Breuiarium; sed etiam secundum modum, regulas, & rubricas illius. Est tamen verum, quòd qui inaduertenter in recitando officio non seruaret formulas, modum, regulas, & rubricas dicti Breuiarij, si denuò illud non recitet, etiam si tempus suppetat, non est de facili faciendus reus lethalis culpæ; quoniam extat opinio Doctorum magni ponderis, dicentium non peccare plusquam venialiter, qui etiam ex proposito, vno, aut altero die recitaret officium de festo, cum sit dicendum de feria, vt habetur ex *Nauar. de orat. cap. 21. num. 23. Rodrig. in summ. tom. 1. cap. 141. num. 3. & cap. 144. Azor. par. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 10. q. 2. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 37. num. 73. cum plur. seq. Fusc. de vis. lib. 1. cap. 26. num. 15. & 19. Suar. de Relig. tr. 4. lib. 4. cap. 11. à num. 3. & præcipuè cap. 23. à num. 1. & ex alijs; quoniam sic recitans vno, vel altero die tantum excludit contemptum; quem non excluderet, qui non vno, vel altero die, sed sæpè recitaret officium contra formulam, regulas, & rubricas Breuiarij Romani. Et propterea non obstat argumentum *Veg. in sua sum. par. 1. cap. 128. casu 17.* quod refert *Garz. pro corroboracione suæ sententiæ d. cap. 1. nu. 165.**

Imò idem *Garz. ibi, num. 176.* probabile putat, quòd qui recitauit de Sancto, cum officium esset recitandum de feria, vel è contra, quia fortè Calendarium, quod vidit erat erratum, aut sequendo sententiam Peritorum, quæ postea apparet falsa, satisfacit, ex quo adhibuit debitam diligentiam, nec tenetur iterum recitare, etiam si intra eundem diem constaret de errore: ergò idem dicendum videtur de eo, qui ex inaduertentia recitauit vnum officium pro alio. Et in omnem euentum, inquit *Tolet. lib. 2. sua sum. cap. 13. vers. Tamen notandum est*, quòd qui recitaret de vno Sancto, cum esset recitandum de alio, si est parua differentia inter vnum, & alterum officium, sufficit repetere particularia illius officij, vt Hymnum, Antiphonas, & lectiones. Et re vera, quòd inaduertentia, & alij duo præcedentes casus excusent à recitando denuò diuinum officium, benignior sententia, & eam in praxi pluries vidi seruari.

31 Vndecimò ampliatur, vt peccent beneficiati diuinum officium non recitantes, etiam si beneficium sine titulo iusto possideant; Etenim huiusmodi beneficium administrant, & fructus percipiunt, tenentur officium diuinum recitare; quoniam non debet esse melioris conditionis stultus, quam sapiens: & inuafor eo, qui iustè ingreditur priuilegio gaudeat potiori. Ità contra *Nauar. lib. 1. cons. 3. de etate, & qual. edit. 2. Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 4. qn. 9. Garz. de benefic. Eccl. par. 3. cap. 1. num. 90. & Laym. lib. 4. sua sum. tr. 2. cap. 5. sub num. 3. q. 3. & alij*, quos ipsi allegant: siquidem beneficiatus cum commodo, & fructus sibi vlturpat, iustitia exposcit, vt officium, & onera quoque subeat, *arg. tex. in cap. cum qui, de preben. in 6.*

32 Sic ampliata limitatur primò eadem conclusio, vt beneficiati non recitantes diuinum officium non peccet, si nullos ex beneficijs fructus percipiant: Siquidem qui nullos omninò redditus ex beneficio percipit, non obligatur ad horas Canonicas; quoniam tunc cessat ratio obligationis, cum nullum stipendium ab Ecclesia recipiat, vt habetur ex *Nauar. de orat. c. 7. num. 27. & cap. 21. num. 11. & in Man. cap. 25. num. 102. & Garz. d. cap. 1. num. 41.* contra non nullos, quos allegat. Quam tamen limitationem declarat, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *ampl. 9. & iuxta tradita per eundem Garz. ibidem, num. 42. cum plur. seq.* vbi id ampliat, etiam in beneficio, quod ab initio, & tempore fundationis habuit redditus, sed temporum calamitate perierunt: Siquidem licèt beneficium istud sit in potentia, & habitu; tamen non est beneficium actu: & qui habet beneficium sine fructibus, non censetur absolutè, & propriè habere beneficium. Imò, & si beneficium habeat redditus, verum illud habens, neque per se, neque per alium percipit aliquos fructus, saltem distributiones, nec per eum stat. quominus illos percipiat, nec in posterum percepturus est, seu sperat percipere pro eo tempore, ratione belli, vel ob aliam causam, non tenetur ratione illius beneficij recitare diuinum officium: quoniam in tantum beneficiatus ad officium diuinum tenetur, in quantum stipendium consequitur, vt habetur ex *Caiet. in summ. vers. Hora Canonica, §. 1. & ex alijs apud eundem Garz. ibi, nu.*

45. Quibus adde, quæ habentur ex *Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 5. sub num. 3. q. 4. & nu. 4.*
33. Secundò limitatur, ut beneficiatus, qui bona fide, nempe ex inuincibili ignorantia, inaduer-
tia, &c. officium diuinum non recitauit, non peccet mortaliter, nec ad fructus restitutionem obligatur, etiam post sex menses, ut per *Azor. tom. 1. in fit. moral. lib. 10. cap. 14. q. 7. Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 34. num. 181. vers. 5. & num. 183. vers. 2. Suar. de Relig. lib. 4. cap. 30. num. 17. & Garz. d. cap. 1. num. 26.* Etenim fructuum restitutio datur in pœnam, propter culpam; at inuincibilis ignorantia excusat à culpa, cum omne peccatum sit voluntarium, & inuincibilis ignorantia antecedit omnem actum voluntatis; ergo beneficiatus in calu nostro excusatur non solum à culpa, verum etiam à pœna restitutionis fructuum.
34. Tertio limitatur, ut quamuis beneficiatus peccatum mortale committat si horas Canonicas non recitet; non tamen committit tot peccata, quot horas non recitat vna die: sed vnum tantum peccatum, quoniam omnes horæ sunt vna oratio, seu vnum officium cadens sub vno præcepto, licet peccatum tantò sit grauius, quantò plures horæ omittuntur, ut per *Navar. de orat. cap. 7. num. 7. Syl. ver. Flora, num. 15. vers. Sexto, & num. 16. & alios apud Garz. d. cap. 1. num. 132. vbi etiam num. 133. & seq. declarat, quando omittens plures horas, plura quoque committit peccata. Sic etiam habens plura beneficia, non recitans diuinum officium vna die, non committit tot peccata, quot habet beneficia: quoniam habens plura beneficia ad vnum tantum tenetur officium singulis diebus recitandum, ut post alios, *Garz. loco citato, nu. 124. vbi nu. 125. id ampliat verum esse, etiam si cum beneficijs haberet ordinem sacrum: nam adhuc non committeret, nisi vnum peccatum. Etenim obligatio recitandi officium diuinum, quam habent beneficiati, & in Sacris Constituti, non est iustitiæ, sed Religionis, aliàs si iustitiæ esset, habens beneficium cum sacro ordine, duplicem culpam contraheret, nempe contra iustitiam ratione beneficij, & contra Religionem ratione sacri ordinis, licet *Sanch. de matr. lib. 9. disp. 15. num. 6. aliter sentiat, sed malè inquit Garz. d. cap. 1. num. 126.***
35. Quarto limitatur ipsa conclusio, ut beneficiati non recitantes diuinum officium ex capite impotentia, excusentur non solum à culpa, sed etiam à restitutione fructuum: Etenim ad impossibile nemo tenetur, l. *impossibilem, ff. de regul. iur.* Vnde senes, qui pro senectute non vident sufficienter, infirmi, & alij eiusmodi excusantur, sicut eos excusari quoque à personali residentia in Choro, ita ut habeantur tanquam præsentés, & lucrari etiam distributiones quotidianas, ostendimus supra *disp. 9. sec. 1. concl. 1. lim. 3.* Verum tamen est, quòd iupradicti beneficiati non valentes per se solos officium diuinum recitare, possent cum socio, tenentur cù socio illud recitare, si commodè possint eum habere, vel habeant, & redditus beneficiorum, vel facultates patrimonij suppetant ad satisfaciendum socio, qui stipendium petat, ut habetur ex *Vega in sua summ. 1. par. cap. 128. cap. 16. Rodrig. par. 1. sua summ. cap. 144. num. 1. Suar.*

*de Relig. tr. 4. lib. 4. cap. 28. num. 13. cum plur. seq. & ex alijs apud Garz. d. cap. 1. nu. 213. contra Tolet. lib. 2. sua summ. cap. 14. causa 1. Syl. vers. Flora, num. 5. Navar. de orat. cap. 11. num. 6. & 7. dicentes, Beneficiatum eo calu non teneri recitare officium, cum socio, licet eum habeat. Quas tamen opiniones conciliat *Garz. loco citato, num. 215.* ut prior sententia locum sibi vendicet, quando beneficiatus sanus existens erat solitus recitare horas Canonicas cum socio. Posterior verò procedit, quando beneficiatus valens, & non impeditus solebat per se, sine socio eas recitare. Nobis autem videtur satis rationabilis, & tutior opinio, *Suar. d. cap. 28. nu. 13. 14. & 15. se habentis, quòd qui non potest recitare solus, si potest recitare cum socio, & sine magno onere, ac difficultate, vel magno sùptu, iuxtà personæ qualitatem possit illum habere, non excusatur à recitando; licet in simplici Clerico, vel Religioso velit eos non obligari ad alendum socium, cum quo possint diuinum officium dicere; quòd si absque tumpribus possint illum habere per modum amicitialis societatis, non excusatur. An autem, qui non potest recitare totum diuinum officium, sed tantum partem, teneatur ad recitandam illam partem, vide eundem *Garz. vbi supra num. 216. cum plur. seq.* qui post multa, *num. 226. cum Rodrig. d. cap. 144.* inquit, quòd cum infirmis non agendum tanto rigore, nisi clarè constet, eos commodè posse maiorem partem officij, aut diu-
diam eius partem recitare; atque idèò rarò infirmi tenentur aliquid recitare.**

36. Quintò limitatur dicta conclusio, ut quamuis beneficiati peccent non recitantes horas Canonicas, & ad restitutionem fructuum, ut supra teneantur; nihilominus, qui minis parentum coguntur ad statum Ecclesiasticum amplectendum, & ipsi parentes beneficiorum redditus auferant, tunc filij eiusmodi, si officium non fecerint ad fructuum restitutionem non tenentur, sed eorum parentes, & ipsi mortuis eorum heredes pro rata: nec culpam aliquam contrahunt, quoniam hi non obligantur ad officium recitandum, cum fructus à beneficijs non percipiunt, inxtà ea, quæ supra adnotauimus *limit. 1.* Quod si filij parentum imperio coacti ad statum Ecclesiasticum amplectendum fructus ex beneficijs consequantur, tunc teneantur officium diuinum recitare, aliàs peccent, & fructuum restitutioni efficiuntur obnoxii, ut habetur ex *Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 34. dub. 31. num. 174.* quem relect, & sequitur *Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 5. sub num. 2. q. 1.* siquidem obligatio recitandi officium diuinum prouenit ex perceptione fructuum beneficii, *arg. tex. in cap. cum qui, de prob. in 6 & patet ex us, quæ supra adnotauimus, ampl. 11.*

Cui facienda sit restitutio fructuum beneficiorum ob non recitationem diuini officij à beneficiatis.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

1. Diuinum officium nò recitantes, tenentur fructus beneficiorum restituere fabrica Ecclesia,

ant

aut pauperibus pro rata officij omissionis, & temporis.

An distributiones quotidiana, quas amittunt Canonici Choro non interessentes sint fabrica Ecclesie, vel pauperibus restituenda. Vbi declaratur Constitutio Pij V.

AD hanc controuersiam respondetur breuiter, quod non recitantes diuinum officium, tenentur eorum beneficiorum fructus pro rata eius omissionis, & temporis fabrice Ecclesie, aut pauperibus, vt patet ex *Concil. Lateran.* relato, & innodiato à Pio V. Constit. 135. in illis verbis: *Beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis officij, & temporis suos non faciat; sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum elemosinas erogare teneatur.* Quàm qui fructuum restitutionem obligantur subire etiam pensionarij, si pensionem obtineant, vt Clerici, & officium paruum Beatæ Mariæ, legitimo cessante impedimento, non recitent, vt habetur in d. Constit. Pij V. Et suprâ latè declarauimus *sec. 1. ampl. 6. vers. Pensiones praterè.* Imò, & distributiones quotidianæ, quas Canonici Choro non interessentes amittunt ob non recitationem horarum Canonicarum sunt restituendæ quoque fabricæ, vel pauperibus, non autem alijs Canonicis, seu mensè capitulari: siquidem licet distributiones amittat per aliquem Canonicum, soleant alijs Canonicis accrescere, vel remanere in mensa, vt aliàs diximus; attamen secus dicendum est de distributionibus omissis ob non recitationem officij ab illis, qui aliàs lucrifaceret ob præsentiam in Choro: quod tamen declaratur iuxta ea, quæ habentur per *Garz. post alios, de benefic. Eccl. par. 3. cap. 1. sub nu. 25. cum plur. seq.* Quibus adde, quæ suprâ adnotauimus *sec. 1. ampl. 5.* vbi diximus, quod beneficiati non recitantes diuinum officium tenentur ad dictam fructuum restitutionem statim post transgressionem nulla expectata Iudicis sententia, quia non recitantes officium diuinum per *Coc. Lateran.* & præfatam Pij V. Constitutionem non faciunt fructus suos. Et idem dicendum videtur de pensionarijs non recitantibus officium paruum Beatæ Mariæ, cum nec hi vigore dictæ Constitutionis Pij V. faciant pensiones suas, vt constat ex illis Pianæ verbis: *At quicumque pensionem, fructus, ac alias res Ecclesiasticas, vt Clericus percipit, cum modo prædictum ad dandam officium paruum Beata Maria Virginis decernimus obligatum, & pensionum fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.* Sed re vera verba illa dictæ Constitutionis non videntur impedire pensionum, & fructuum domini translationem, sed tantum ad amissionem illorum pensionarij condemnat: & propterea arbitror non teneri ad restitutionem fructuum, & pensionum pensionarium, nisi post Iudicis sententiam, cum simus in pœnalibus, iuxta ea, quæ suprâ diximus *sec. 1. ampl. 5.*

An Beneficiati ita domini sint fructuum beneficiorum suorum, vt de illis citra omnem culpam liberè disponere possint, tam in vita, quàm in morte.

SEC. III.

SUMMARIVM.

- 1 Romanus Pontifex non est Dominus beneficiorum, nec bonorum Ecclesia, sed dispensator.
- 2 Clerici, si quod pauperum est, accipiant, Sacriligium committunt.
- 3 Secundum Nauar. Quicumque beneficiarij dicuntur fructuum beneficiorum Ecclesiasticorum censuarij, non verò Domini.
- 4 Adducuntur DD. tenentes, beneficij non esse Dominos fructuum, & posse de illis testari, & si in malos vsus expendant, peccare mortaliter solum contra charitatem.
- 5 Postquam Romani Pontifices, censuerunt, bona Ecclesia esse in quatuor partes diuidenda omnes, quibus partes prædictæ fuerunt assignata dominium acquirunt, & num 8.
- 6 Sententia hac magis communis est, maximè inter Theologos Hispanos, & præxi, ac consuetudini Ecclesia conformi. Sed de rigore iuris contraria sententia est verior.
- 7 Ex Conc. Trid. interdicitur omnibus beneficiarijs suos consanguineos familiaresque ditare ex Ecclesia redditibus.
- 8 Etiam post factam suprâ dictam diuisionem rerum Ecclesiasticarum beneficiati non acquirunt eorum reddituum liberum dominium. Et quare.
- 9 Pronomen (suum) equiuocum est, & multoties denotat id, quod sub cura, & administratione est.
- 10 Quando facultas conceditur Episcopis per Romanum Pontificem testandi, vel alijs beneficiarij eam assequuntur est vi consuetudinis, hac facultate uti non possunt, quoad bona inuita Ecclesia acquisita, nisi in pauperum beneficium. An excludantur ab his beneficiorum consanguinei pauperes.

PRO explicatione huius difficultatis recitata sūt, quæ suprâ adnotauimus *dis. 4. sec. 10.* vbi ostendimus, quod licet ad Romanum Pontificem pertineat libera omnium beneficiorum, ac rerum Ecclesiasticarum dispositio; nihilominus non ob id beneficiorum, & bonorum Ecclesie est Dominus, sed tantum dispensator: siquidem bona Ecclesie sunt pauperum, siuè Clerici sint, siuè Laici, vt habetur ex *Panor. in c. 1. & 2. de reb. Eccl. alien.* Et sic quoad dominium sunt Christi, seu Ecclesie, cuius caput est ipse Christus: quoad vsum, & sustentationem sunt pauperum, & quoad administrationem sunt Clericorum, vt in *cap. res, 12. q. 1. cap. indignè, 12. q. 2. & cap. attendens, 17. q. 4.* His etiam adde, quæ adnotauimus suprâ *dis. 6. sec. 10.* dum disputauimus, an, & quando Episcopi, & alijs

& alij beneficiati possint testari, & conclusimus *concl. 2.* quod Episcopi, & alij beneficiarij non possunt testari de bonis acquisitis intuitu Ecclesie: & *concl. 3. limit. 1.* ostendimus, quod quavis Episcopi, & alij beneficiarij possint testari, & ad libitum disponere de bonis non intuitu Ecclesiarum acquisitis; nihilominus ea habentes, etiam si patrimonialia sint, non possunt citra culpam conferuare, & redditus Ecclesiasticos in vsus profanos expendere, vt habetur in *tex. in cap. Clericos, l. q. 2. ex D. Hieronymo*, ita se habente: *Clericos autem illos conuenit Ecclesie stipendijs sustentari, quibus parentum, & opibus suis sustentari non possunt; si quod pauperum est, accipiunt, sacrilegium profecto committunt, & per abusionem talium iudicium sibi manducant, & bibunt.* Et ex eodem *D. Hieronymo in cap. quoniam quicquid, l. 6. q. 1.* ita legitur: *Quoniam quisquid habent Clerici, pauperum est.* Si igitur omnia, quae habent Clerici, pauperum sunt; ergo beneficiati non possunt de fructibus eorum beneficiorum ad libitum disponere, sed omnia debent expendere in egeitium subuentionem; detractis tamen ijs, quae ipsis necessaria sunt pro alimentis, si aliunde non habeant, vnde sustententur, quia illos tantum Clericos conuenit Ecclesie stipendijs sustentari quibus parentum, & opibus suis sustentari non possunt, vt in *d. cap. Clericos, & cap. quoniam quicquid, circa finem.* Hinc *Nauar. de reddit. Eccles. l. q. 1. num. 20. cum seq.* mordicus defendit, & probare nititur, beneficiarios quoscunque solum esse censuarios, non autem dominos fructuum beneficiorum Ecclesiasticorum, ita vt necessaria sibi, & familiae suae habeant, reliqua in pauperes dispensent. Hanc eandem sententiam sequitur *Mench. conf. 66. num. 32. de arbitr. casu 433. num. 35. Paul. Comit. respons. moral. lib. 1. q. 70. Eman. Rodriq. qq. Regular. tom. 3. q. 74. ar. 4. vers. Quinta ratio, Valasc. de partit. cap. 36. num. 4. Cald. Pereira de resol. emphyt. c. 15. num. 43. & de empt. cap. 16. num. 2. Aloys. Ricc. in praxi fori Eccles. decis. 601. num. 2. in 1. edit. & resol. 526. num. 2. in 2. edit.* Vnde iuxta hanc opinionem beneficiati vanè, ac malè consumentes fructus eorum beneficiorum vltra necessitatem pro ipsis, & eorundem familiaribus sustentandis, non solum peccant mortaliter, sed etiam praetium fructuum, quos vanè, ac malè consumerunt tenentur restituere, ac in pauperes dispensare.

4 Alij verò Doctores qui putant, Beneficiatos acquirere dominium fructuum eorum beneficiorum, cum redditus beneficiorum assignentur in stipendium laboris, non autem in stipendium sustentationis; atque de illis posse liberè disponere non solum in vita, sed etiam ex consuetudine testari; imò si beneficiati fructus ipsos malè expendant, volunt eos peccare tantum mortaliter contra charitatem, non autem contra iustitiam, atque ideo ad nullam restitutionem teneri. Ita *Molina de primogen. lib. 2. cap. 10. num. 46. & § 2. Prax. Episc. par. 1. vers. Cler. §. 10. Paul. Comit. d. lib. 1. q. 71.* Et hanc sententiam hodiè communem esse, testantur *Couar. in cap. cum in officijs, num. 4. de testam. Molina loco citato, num. 34. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 4. num. 43. Garz. de benefic. cap. 1. num. 5. & alij*

apud *Garz. ipsum, & Barbos. de offic. & potest. Episc. alleg. 113. sub num. 4.* Mouentur ex eo, quod postquam Romani Pontifices censuerunt bona Ecclesie in quatuor partes esse diuidenda, nempe in vnam, quae datur Episcopo, in alteram Clericis, in tertiam pauperibus, & in quartam fabricae, vt in *cap. quatuor, & in cap. de redditibus cum seq.* omnes, quibus portiones illae fuerunt assignatae, earum dominium liberum ab omni onere sibi acquirunt: Vnde pauperes, licet ex sua parte aliquid eis superfluat, nemo dicet, teneri id alijs pauperibus erogare: idem videtur dicendum de fabrica; Ergo idem quoque concedendum de fructibus beneficiorum: siquidem ille diuisionis titulus, cum sit à lege, ac Principe, est sufficiens ad transferendum dominium, *l. 1. C. commun. vtriusque, & c.* Pro hac eadem sententia adducunt *tex. in cap. unico, de Cler. non resid. circa finem*, in illis verbis: *Res sic receptarum dominium non acquiras, nec faciat eas suas, & c.* Et tamen *tex.* loquitur de beneficijs manualibus, seu distributionibus quotidianis. Adducunt etiam non nulla alia iura, in quibus beneficiati fructus suos facere non dicuntur, quasi in eis dominium acquirant, vt in *Conc. Trident. sess. 23. de reform. cap. 12.* ibi: *Quos ratione etiam praebeatae, ac residentia facis suos.* Et ibidem in illis verbis: *Fructus non faciant suos, & sess. 23. de reform. cap. 1.* ibi: *Tum pro rata temporis absentia fructus suos non facerent.* Hoc ipsum probant ex *Conc. Lateran. de quo in Constit. 135. Pij V. ibi: Beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis officij, & temporis suos non faciant.*

6 Hæc sententia citra omnem controuersiam est magis communis, maximè inter Theologos Hispanos: & praxi, ac consuetudini Ecclesie conformis, vt testatur *Garz. loco citato, num. 7.* atque ideo, quæa vtitur in praxi tutus est in conscientia, eò magis, quoniam est priori benignior & in materia restitutionis benignior opinio præfertur. Nihilominus prior sententia non solum iuxta tempus antiquum, & antè diuisionem prædictam bonorum Ecclesie in quatuor partes; verum etiam hodiè; & post prædictam diuisionem habitat, nobis videtur de iuris rigore vetior. Moueor primò ex *Conc. Trident. sess. 25. de reform. cap. 1.* vbi expressè interdicitur omnibus beneficiatis, ne ex redditibus Ecclesie consanguineos, familiaresque suos augere studeant; sed si pauperes sint, ijs vt pauperibus distribuant, vt patet ex illis verbis: *Omnino verò eis interdicit, ne ex redditibus Ecclesie consanguineos, familiaresque suos augere studeant: cum, & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quae Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, ijs, vt pauperibus distribuant, & c.* Si igitur, redditus Beneficiorum, sicut aliae res Ecclesie *Concil. Trident.* etiam hodiè decernit esse Dei, atque ideo interdicit Beneficiatis de illis ad sui libitum disponere, etiam ad utilitatem suorum consanguineorum, nisi pauperes sint; Ergo Beneficiati non habent dominium reddituum suorum beneficiorum, sed eorundem, dominium est Dei, & sic Christi, ac Ecclesie, cuius caput est ipse Christus; & pauperum quoad vsum, ita vt Beneficiati ipsorum reddituum administratores tantum

tantum sint, vt supra diximus, & detractis necessariis pro ipsis, & ipsorum familiis sustentandis, reliquos in pauperes distribuant, non solum attento iure antiquo, antè dictam bonorum Ecclesie diuisionem in quatuor partes; sed etiam attento decreto *Concil. Trid.* & sic iure nouo, & post præfatam bonorum diuisionem. His adde, quæ latè habentur ex *Laym. in sua sum. lib. 4. de Ecclesiastic. benefic. tr. 2. cap. 3.*

Confirmatur hæc ipsa sententia ex resolutione argumentorum, & iurium, quæ supra retulimus pro apposita sententia. Etenim respondendo ad primam rationem negamus, per dictam diuisionem rerum Ecclesiasticarum, beneficiorum eorum reddituum acquirere liberum dominium absque omni onere; quoniam remanserunt eorumdem administratores, ac dispensatores, sicut erant antè præfatam diuisionem: siquidem, dominium rerum Ecclesiarum, cum sit Dei etiã post ipsam diuisionem, remansit penès ipsum, & sic penès Ecclesiam, cuius caput est Christus verus Deus, & Dei filius. Vnde Beneficiati cum post prædictam diuisionem, adhuc dicantur administratores reddituum ipsorum beneficiorum, sicut erant antè diuisionem ipsam, & pauperes domini, quoad usum dumtaxat, consequenter fit vt ex ipsis redditibus, detractis necessariis pro se ipsis, & ipsorum familiis, reliquos redditus teneantur expendere in utilitatem pauperum, ac pauperibus dispensare, tanquam boni dispensatores, sunt enim beneficiati pauperum compauperes, & quæ detinent priuatum pro eorum sustentatione nõ sũt sua, sed adhuc pauperum, quorum procuracionem, quodammodo gerunt, vt in *cap. quod autem, 23. q. 7.* Nec videtur absurdum quod Doctores oppositæ sententiæ assumunt pro absurdo: nam si daremus, vt pauperibus ex sua parte aliquid superfluat, concedimus hoc casu eos obligari ad erogandum aliis pauperibus, cũ res Ecclesie, quoad usum sint pauperum indigentium, vt supra ostendimus. Vnde si pauperes habeant vltra indigentiam, pauperes non essent; atque ideo illud vltra indigentiam conuenit, vt compauperibus indigentibus erogetur. Idem dicendum est de fabrica Ecclesie: nã si daremus, eam non indigere reparatione, quod eidem destinatum fuit, tribuendum est fabricæ alterius Ecclesie indigentis, aut alteri pio loco, vel etiam pauperibus, iuxta illud *Conc. Trid. sess. 22. de reform. cap. 3.* in illis verbis: *Sed fabrica Ecclesie, quatenus indigeat, aut alteri pio loco arbitrio ordinarij applicetur.* Et *sess. 23. cap. 1. §. Si quis. ab: Illos fabrica Ecclesiarum, aut pauperibus loci erogare, &c.* Nec denique refragantur iura, & concilia in contrarium allata, in quibus beneficiati fructus suos facere non dicuntur, quasi in eis dominium acquirant; quoniam pronomen illud (suos) est æquiuocum, vt habetur ex *Bart. in l. cum in testamento. ff. de aur. & arg. leg. & Ias. in l. pecunia, num. 2. ff. si cert. petat.* Vnde quamuis aliquando significet dominium, & proprietatem, vt in *l. 2. ff. de relig. & sumpt. funer.* & quandoque id quod de facto tenetur, vt inquit *Bart. in rub. de verb. signif. num. 5.* nihilominus multoties denotat quoque id quod sub cura, & administratione habetur, vt per *Glos. in cap. 2. in ver. Rebus suis, vbi etiam Felin. de iure iur.* & ita sumitur in iuribus in-

contrarium adductis; in quibus Beneficiati non faciunt fructus suos, nempe quoad administrationem, ac dispensationem, ipsa vt nec deductis quidem, quæ necessaria sibi sunt ad sustentationem ipsorum, è suarum familiarum, sed omnes fructus in casibus dictorum iurium sine restitutioni obnoxii fabricæ, pauperibus, aut aliis piis locis. Vnde ex his patet quoque, quod beneficiorum redditus non dantur in stipendium laboris, vt Doctores oppositæ sententiæ volunt, sed in stipendium sustentationis, vt expressè habetur in *d. cap. Clericos, 1. q. 2. & cap. quoniam, quicquid, circa finem, 16. q. 1.* in illis verbis: *Clericos autem illos conuenit Ecclesie stipendijs sustentari, &c.* Ex quibus quoque inferitur, quod quando à Romano Pontifice conceditur Episcopis facultas testandi, aut alij Beneficiati hanc eandem facultatem acquirunt ex vi alicuius consuetudinis, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *disp. 6. sec. 10.* eiusmodi facultate vt non possunt quoad acquisita intuitu Ecclesie, nisi in beneficium pauperum, à quibus non excluduntur Beneficiatorum consanguinei pauperes; imò; & ipsi aliquando extraneis pauperibus præferuntur. Non tamen negamus, quod quamuis Beneficiati non possint liberè disponere de redditibus suorum beneficiorum; nihilominus citra dispensationem aliquam in egritudine constitutos eos posse facere moderatam donationem de bonis intuitu Ecclesie acquisitis non per viam vltimæ voluntatis, sed intuitu electioynæ, vt in *cap. ad hac, vers. vsuentes, de testam. latè Barbosa. de offic. & potest. Episc. allegat. 114. numer. 34. & 35.*

An dentur alij casus vltra supra relatos, in quibus Beneficiati culpam contrahant.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 Beneficiati in ipsa beneficiorum assecutione peccare possunt multipliciter. & primo si illa assequantur maiori excommunicatione alligati.
- 2 Collatio beneficij facta minori excommunicatione alligato, secundum multos non est ipso iure irrita.
- 3 Peccant beneficiati, si suspensi assequantur beneficia, & nulla est ipsorum collatio.
- 4 Peccant irregulares beneficia assequentes, eorumque collatio est inualida.
- 5 Datur beneficium, propter officium.
- 6 Peccant suscipientes beneficia, si cognoscant se esse indignos ex defectu morum, vel scientia.
- 7 Omnis infamis, siue sit de iure, siue de facto, repellitur à consecutione beneficij Ecclesiastici, & an accusatus, vel denunciatus pendente accusatione, vel denunciatione promoueri non debeat.
- 8 Beneficiatus habere debet literarum scientiam pro qualitate, ac conditione beneficij. An sit ipso iure nulla beneficij collatio facta illiterato.
- 9 Peccant impetrantes beneficij antè legitimam aetatem, & qua nam aetas requiratur in beneficijs

- ficijs simplicibus ex iure Tridentini.*
Et quis nam ex ead. Trid. admittendus sit ad Canonatum, & in qua etate.
- 10 *Ad assequenda beneficia duplicia requiritur etas 22. annorū, si curā nō habeant animarū. Et quā etatem habere debeat eligendus in Episcopum, in Abbatissam, & Priorissam, in Abbates, Prapostos, Guardianos, &c.*
- 11 *Non repugnat Concil. Trid. consuetudo illa, in multis Ecclesijs vicens assumendi in Canonicum, qui in etate est 14. annorum.*
- 12 *Peccant Clerici coniugati beneficia impetrantes.*
An beneficia amittant Clerici antē matrimonium obtenta, licet non fuerit secuta copula. Et an etiam incapaces sint Clerici coniugati administrationis Ecclesie.
- 13 *Peccant multo magis impetrantes beneficia, cum Clerici non sint, cum incapaces sint, nisi prima tonsura initiati.*
An proximē Clericus presentari possit ad beneficium.
- 14 *Peccant Clerici, qui scientes se illegitimos esse, ad Clericum se promoueri faciunt, & beneficia obtinent, incapaces enim sunt citra dispensationem.*
- 15 *Episcopus cum illegitimo, etiam spurio dispensare potest, ut ad minores ordines, & simplicia beneficia, quibus Sacerdotium annexum non est, admittatur illegitimus.*
An dispensatus simpliciter ad beneficia, censeatur dispensatus ad beneficia curata, & an dispensatus ad dignitates, censeatur dispensatus ad praelaturam.
- 16 *Illegitimi Clericorum filij dispensati ad obtinenda beneficia, obtinere non possunt beneficium in Ecclesia, in qua eorum patres beneficium habent Ecclesiasticum.*
- 17 *Quando beneficium personale non requirit residentiam, sed ei satisfieri potest per substitutum, potest illegitimus obtinere, licet sit beneficiatus in eadem Ecclesia.*
- 18 *Peccant Clericorum filij, etiam legitimi, qui citra dispensationem impetrant beneficia, qua immediatē antea obtinuerunt eorum parentes.*
- 19 *Peccant Clerici in minoribus constituti, obtinentes beneficium curatum absque intentione suscipiendi Sacerdotium.*
- 20 *Peccant omnes symoniace obtinentes beneficia, & sunt excommunicati, etiam si symoniam confidentialem committant.*
- 21 *Symonia crimen reddit symoniacos infames.*
- 22 *Peccant beneficia impetrantes surreptitiē, nēpē tacita facti veritate, aut expressa falsitate.*
An id locum habeat in beneficijs surreptitiē impetratis ab ordinario.
- 23 *Qualibet licentia, ab ordinario impetrata per surreptionem, erit valida.*
- 24 *Peccant obtinentes beneficia, non seruata forma, à iure, statuto, consuetudine, vel fundatione prescripta. Et nulla est collatio.*
- 25 *Peccant obtinentes beneficia, qua ex fundatione, institutione, statuto, vel consuetudine, aut Privilegio certo generi personarum sunt conferenda.*
- 26 *Peccant Regulares, beneficia Secularia scienter obtinentes, & e conuerso.*
- An debeant conferri omnino professi, vel satis sit, qui deinde professionem emittant.*
- 27 *Beneficia commendatariorum S. Iacobi, Calatrana, Alcantara, S. Ioannis, & similium, alijs alterius professionis nequeunt conferri.*
- 28 *Ex urgenti necessitate, ut quia idonei non reperiuntur, possunt beneficia Secularia, Regularibus, & e conuerso conferri.*
- 29 *Opposita sententia videtur de iure verior circa beneficium Parochiale.*
- 30 *Qualitas beneficij si sit mutata, & adsit possessio 40. annorum, cum bona fide, ipsa attenditur, & necesse est ostendi posterior status.*
Sic ex dispensatione Summi Pontificis possunt Regulares ad beneficia Secularia promoueri, promoueri que possunt Regulares in Episcopos, tam in Ecclesijs Secularibus, quàm Regularibus.
- 31 *Peccat beneficiatus, qui habens unum beneficium, etiam simplex sufficiens ad victum pro se, & familia, aliud obtinet.*
An statim a secundo teneatur sub mortali primum resignare.
Et an habita possessione secundi, statim dicatur vacare primum.
- 32 *Quamuis communiter contrarium seruetur, tam hac communis obseruantia beneficium non excusatur, cum sit contra ius naturale.*
- 33 *De stylo Curie Romanae ubi duo, vel etiam quatuor beneficia simplicia non sufficiant ad commodam, & honestam beneficiati sustentationem, potest illi aliud conferri, donec omnia simul commodè eundem alant.*
- 34 *Peccat multo magis obtinens duo beneficia simplicia uniformia sub eodem tecto. Et quando dicatur beneficium uniforme sub eodem tecto.*
Et an ex dispensatione ordinarij possit quis obtinere duo beneficia difformia sub eodem tecto.
- 35 *Peccant beneficiati electi, qui antē confirmationem in beneficiorum administratione se ingerunt, eoque ipso priuantur iure quasito per electionem.*
Idemque dicendum est de presentato antē institutionem.
- 36 *Peccat beneficiatus, qui non habens beneficium sufficiens ad sui sustentationem, scienter, ac dolosè ad ordines sacros procurat promoueri.*
Quid si habeat sufficiens patrimonium, aut pensionem, qua satis sit ad honestam sui sustentationem.
- 37 *Qua poena puniatur Episcopus, Clericos promouens ad sacros ordines contra Concilij decretum.*
- 38 *Sufficiens beneficium, aut pensio, vel patrimonium illud dicitur, qui satis est ad commodam, & honestam cuiuslibet Clerici sustentationem.*
- 39 *Habens beneficium etiam curatum insufficiens ad honestam sui sustentationem, promoueri nō potest, nec tenetur ad sacros ordines ad eius titulum.*
An factus Diaconus, vel subdiaconus absque vero titulo, possit alium ordinem consequi.
- 40 *Habens beneficium, seu patrimonium insufficiens, ad sacros ordines promoueri non potest, quamuis ex pitantijs, alijsque emolumentis hone-*

- honestum vitium haberet. Et an ordinari quis possit ad titulum de futuro.
- 41 Emnesantur difficultates, circa hanc materiam, qua resoluntur per Garz.
- 42 Peccat beneficiatus resignans beneficium, ad cuius titulum fuit ad sacros ordines ordinatus, non facta hac mentione, & an, & quando admittatur hac resignati.
- 43 Resignatio facta ab eo, qui aliunde non habet, unde vivat, nulla est, etiam de beneficio ante Concilium obtento.
- 44 Qua dicta sunt de resignante, extenduntur quoque ad permittentem beneficium, ad cuius titulum fuit ordinatus non facta mentione, qui fuit sacris initiatus ad titulum talis beneficii.
- 45 Peccant beneficiati, non dimittentes, vel resignantes beneficia, si delicta commiserint, pro quibus ipso facto imponitur pœnæ privationis.
- 46 Lex in bonis communibus, qualia sunt beneficia, & officia publica obligare potest delinquentem ad illa dimittenda ante sententiã.
- 47 Verba illa (ipso iure, ipso facto) satis sunt ad obligandum delinquentem ad dimittenda beneficia ante iudicis sententiã.
- 48 Assassinus est privatus beneficio ipso facto, statimque perdit titulum illius, nulla expectata sententiã; secus si committatur simplex homicidium.
- 49 Homicida cum beneficium non amittat ipso iure, facit fructus suos, nec tenetur eos restituere ante sententiã.
- 50 Occidens Cardinalem, vel Episcopum ipso iure est privatus beneficio, sic etiam occidens Prelatum, vel canonicum.
- 51 Iure communi sodomita non est privatus ipso iure beneficijs, nec suspensus, nec irregularis officiorum. Socus hodie attendit Constitutionem Pij P.
- An prædicta Constitutio comprahendat tantum avertentes, tam dirum scelus ex continuato usu, & qui tantum sodomiticam copulam habent, non vero extra vas polluentes. Et an comprahendat crimen bestialitatis.
- 52 Hæretici ipso iure privantur eorum beneficijs, & eorum bona confiscantur, sic etiam eorum filij, fautores, & receptatores, & num. seq.
- 53 Secundum Barbolam filij, & nepotes hæreticorum non privantur ipso iure eorum beneficijs.
- 54 Simoniaci tenentur in conscientia eorum dimittere beneficia, quorum titulum ipso facto amittunt, & beneficia vacant.
- 55 Falsificantes literas Apostolicas, vel eis videntes, beneficiorum titulum statim amittunt, eaque dimittere compelluntur.
- Et quid dicendum de sacrilegis.
- 56 Beneficiati, obtinentes beneficia ex resignatione, non publicam intra tempus præfixitum, dimittere coguntur, alias peccant.
- 57 Ex Constitutione Pauli IV. Omnia beneficia illorum, qui pro obtinendis beneficijs se ipsos examini pro alijs supponunt, aut annuas pensiones offerunt, vel ipsa impetrant pro alijs, ipso iure vacant.
- Et etiam excommunicationis vinculo alligantur.
- 58 Beneficia offendantium litigantes in Curia Romana, ipso iure vacant, nec in conscientia

possumt illa retinere, sed ante omniam sententiã dimittere.

- 59 Beneficia illorum, quibus bona Ecclesia distrahantur citra Summi Pontificis assensum, vel qui non incedunt in habitum, & consura, vel qui ante confirmationem in beneficij administratione se ingerunt, aut occupant, vel qui violant sequestrum vigore sententiã definitivę Romana Curia in causa beneficiati, vacant ipso iure, eorumque titulum statim perdunt.

AD evidentiam eorum, quę in hac re dicenda erunt, est adnot. quod beneficiati possunt considerari dupliciter, primò, in ipsa beneficiorum consecutione: secundò, considerari possunt post beneficia adepta.

- 1 Beneficiati igitur in ipsa beneficiorum consecutione possunt peccare multipliciter. Primò, peccant si maiore excommunicatione alligati beneficia assequantur: Est enim excommunicatis interdicta communicatio, atque ideo peccat excommunicatis beneficia conferens, & ipsi excommunicati ea suscipientes, ac retinentes: & insuper conferens ipse, qui scienter beneficia contulit excommunicatis à beneficiorum collatione debet suspendi: & excommunicati ea suscipientes, ac retinentes, si alia beneficia habebant, sunt illis etiam privandi, ut habetur in *tex. in cap. postulastis*, iuncta *Glos. in vers. Retinere*, quam *Panor.* ibidem declarat, de *Cler. excomm. ministr.* Imò collatio excommunicato facta est de iure nullo, ut rectè post alios explicat *Garz. de benefic. Eccles. par. 7. cap. 13. per totum*, ubi hanc materiam multipliciter ampliat, & limitat. Dixi: *Si maiori excommunicatione, &c.* quoniam multi volunt, collationem beneficij factam excommunicato excommunicatione minori non esse ipso iure irritam, sed esse irritandam, ut patet ex *Dottor.* quos ipse *Garz.* refert, sed non sequitur, *d. cap. 13. num. 30. cum plur. seq.*

3 Secundò, peccant si suspensi beneficia assequantur, & collatio eisdem facta nulla est, ut in *cap. cum dilectus, vers. Quia nobis*, & ibi, *Glos. vers. Cessavimus, de consuet. cap. per inquisitionem*, & ibi, *Glos. fin. in fine*, ubi etiam *Panor. num. 8. de elect. cap. cum bona*, iuncta, *Glosa, vers. Suspensi, & vers. Postmodum, de atate, & qualitat. Prolin. de censur. tab. 4. de susp. cap. 6. §. 7. nu. 4. Navar. in Man. cap. 25. num. 233. Maior. de irregular. lib. 3. cap. 19. num. 10. Azor. par. 2. instit. moral. lib. 6. cap. 7. q. 2. & alij, quos refert, & sequitur *Garz. de benefic. Eccles. par. 7. cap. 14. num. 1. & 2. contra Suar. de censur. disp. 26. sec. 3. num. 8.* dicentem collationem factam suspensio ab officio, seu de ipso electionem, non esse ipso iure irritam, sed irritandam, quæ quidem *Suar.* sententiã merito rejicitur à *Garz.* loco citato, & num. 3. quod suspensio beneficia conferri non possint: & quod præsentatio, ac provisio ad eandem favorem facta sit nullius momenti, adducit decis. *Rota Rom. in una Milit. Abbatia 24. Jan. 1590. coram D. Gypso*, quam refert de verbo ad verbum: & testatur fuisse confirmatam 17. Aprilis 1592. coram eodem, ut patet ex *Farin. decis. 89.* & idem fuisse resolutum in illa *Prgellen. Canonicatus, 3. Martij 1595.* Quæ diximus de suspensio, extendimus quoque*

ad interdictum personaliter: is enim est quoq; beneficiorum incapax, vt per *Glos. in cap. tanta, vers. irritas, de excessib. Pralat. Vgol. de censur. tab. 5. cap. 3. §. 1. num. 2. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 34. num. 116. Azor. par. 2. instit. moral. lib. 6. cap. 7. q. 2. & Garz. d. cap. 14. num. 5. vbi num. 7. & 8. ex hoc infert, quod collatio beneficij facta concubinarijs, seu fornicarijs notorij, est nulla: nam hi suspensi sunt ab officio, & eorum officia audire est prohibitum, c. nullus, cap. prater, & cap. si qui sunt, 32. d. Sic etiam per saltum promotis, cum sint suspensi ad beneficia obtinenda sunt inhabiles, donec dispensentur, vt per *Barb. de offic. & potest. Episc. allegat. 47. num. 4. vbi num. 5. tractat etiam à quo valeant dispensari.**

4 Tertiò peccant irregulares beneficia assequentes, & eorum collatio est inualida, vt in *cap. fin. in fin. de Cler. pugnanti. in duello, cap. 2. de Cler. non ordin. ministr. cap. fin. in sua ratione, in illis verbis: pro eo quod, &c. de Cler. excom. ministr. Felin. in cap. inquisitionis, num. 7. de accusat. Nauar. in Man. cap. 27. sub nu. 249. alijs num. 251. Henr. in summ. lib. 13. cap. 14. §. 1. & cap. 56. §. 1. & alij, quos refert, & sequitur *Garz. de benefic. Eccl. par. 7. cap. 11. num. 1. cum plur. seq. contra non nullos ab eodem relatos, arbitantes collationem beneficij factam, irregulari non esse irritam ipso facto, sed valere, donec irregularis ipse priuatur, quorum sententia non est tuta, sed contra communem. Vnde Homicida si beneficium obtineat, in ipsa beneficij collatione peccat, & collatio nulla est. Datur enim beneficium, propter officium, vt sæpè diximus: at irregularis impeditur ab officio; ergò non potest consequi beneficium, arg. tex. in cap. 3. & cap. diuersis fallacys, de Cler. coniugat. latè *Garz. d. cap. 11. per totum, vbi sufficenter quoque tractat, an, & quando homicida possit dispensari ab Episcopo ad beneficium obtinendum. Idem dicendum est de corpore vitiatas, qui corpore insigniter deformati sunt, ità vt sine notabili horrore, aut scandalo ministri Ecclesiastici esse non possunt: siquidem isti sunt irregulares; atque ideò non solùm ad sacros ordines, & beneficia, quæ sacrum ordinem exigunt, sed nec ad minores, & ad primam tonsuram possunt promoueri, vt rectè post alios declarat *Garz. loco citato, cap. 12. per totum, vbi latè hanc materiam pertractat. Denique bigami, quoniam irregulares sunt, beneficia citrà culpam non allequuntur, vt per *Garz. ibidem, cap. 5.*****

6 Quartò peccant suscipientes beneficium, si cognoscant se indignos ex defectu morum, aut scientiæ. Exigitur enim ex parte suscipientis beneficium morum probitas, vt in *cap. cum in cunctis, de elect. cap. graue nimis, de praben. & clem. 1. de atate, & qualitate, Concil. Trid. sess. 24. cap. 18. de reform. huius autem conditionis potissima ratio habenda est in iis, quibus beneficia Ecclesiastica conferenda sunt, vt inquit *Less. lib. 2. de iust. & iure, c. 34. dub. 23. Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 14. sub num. 8. versic. Quinta qualitas, & Garz. de benefic. Eccl. par. 7. cap. 8. sub num. 1. vbi valdè dolet, videns de hoc hodiè parum curari, & fieri informationem, propter formam. Debet enim talis esse promou-**

uendus, vt eius opinio in nullo vacillet, *arg. tex. in cap. Laici, 33. d. nulla notetur infamia, cap. fin. de furt. Coras de benefic. 3. p. cap. 6. num. 8. cum infamibus portæ non pateant dignitates, vt in cap. infamibus, de regul. iur. in 6. vbi per dictionem illam, dignitatis, intelligitur quodlibet beneficium, vt per *Abbat. in cap. quarelam, de iure iur. & in cap. super eo, num. 2. & 5. de elect. & omnis infamis, siuè de iure sit, siuè de facto, repellitur consecutione beneficij Ecclesiastici, vt habetur ex *Garz. loco citato, num. 9. qui ob id ait num. 6. quòd accusatus, seu denunciatus de aliquo crimine, interim pendente accusatione, seu denunciatione non est promouendus, vt in *l. reus, ff. de muner. & honor. l. reum criminis, C. de procur. & l. unica, C. de reis postul. lib. 10. Quod tamen intelligendum esse, inquit *Garz. quando accusatus, seu denunciatus est infamatus apud homines bonos, & graues; alijs secus, atque idèd accusatio, seu denunciatio non impedit promotionem, vt per *Hostiens. & Ioann. Andr. in cap. meminimus, de accusat. cum alijs, quos ipse *Garz. allegat loco citato, vbi rectè declarat, quæ nam sit infamia facti, & quæ iuris, & quando impediunt collationem beneficij, & faciant aliquem irregularem: & an, & quando priuent beneficio iam collato.*******

8 Quæ diximus de cognoscentibus se indignos ex defectu morum, extendimus ad cognoscentes se indignos ex defectu scientiæ, seu litteraturæ: hi quoque peccant beneficia assequentes. Debet enim beneficiarius habere litterarum scientiam pro qualitate, ac conditione beneficij, vt in *cap. cum in cunctis de elect. cap. graue nimis, & cap. venerabilis, de prabend. clem. 1. de atate, & qualitate. Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 18. Laym. lib. 4. sua summ. tr. 2. cap. 14. sub num. 8. vers. Sexta est. *Garz. de benefic. Eccl. par. 7. cap. 7. num. 24. 25. & per totum. Imò non desunt, qui velint, quòd beneficij collatio facta illiterato sit ipso iure nulla, vt habetur ex *Innoc. & Panor. in cap. cum in nostris, de concess. praben. Felin. in cap. per tuas, de simon. Rebuff. de pacif. possess. à num. 261. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 34. num. 129. & ex alijs apud *Garz. loco citato, num. 13. qui tamen num. 14. ait de ijs illiteratis esse intelligendum, qui penitus sunt illiterati, & imperiti, ità vt nesciant legere; non autem de non habentibus competentem scientiam aptam, condignam, & idoneam beneficio: licet enim defectus scientiæ competentis reddat collationem iniustam, non tamen reddit nullam, vt in *cap. fin. de atate, & qualitate. Concil. Trid. sess. 7. de reform. cap. 3. ibi (irritetur.)*****

9 Quintò peccant impetrantes beneficia antè legitimam aetatem. Etenim in beneficijs simplicibus impetrandis, licet de iure communi septennij completi ætas satis erat, cum septenni possit conferri prima tonsura, & minores quoque ordines, vt per *Glos. in cap. si eo tempore, in vers. Aetatem, vbi etiam *Franch. & alij, de rescrip. in 6. hodiè tamen ex *Conc. Trid. sess. 23. de reform. cap. 6. non sufficit minor ætas, quàm 14. annorum saltem inchoata, vt patet ex illis verbis in principio capituli positis: Nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in minoribus ordinibus constitutus antè decimum quartum annum beneficium possit obtinere. Quod tamen***

tamen verum est; nisi in fundatione beneficii aliter fuerit cautum, quoniam id erit seruandū, vt per Garz. de benef. Eccles. par. 7. cap. 4. à num. 4. ad 15. vbi plures declarationes Sacre Congregationis Cardinalium affert, Laym. lib. 4. sua sum. Theol. tr. 2. cap. 14. sub num. 1. Barbosa. de offic. & potest. Episc. allegat. 60. vbi latè hanc rem pertractat, & alij. Est tamen verum, quòd ex Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 12. specialiter statutum extat, vt nullus ad Canonicatum, vel dignitatem admittatur, nisi eo ordine insignitus sit, quem beneficium illud exposulat; atque idèd cùm in Ecclesijs Cathedralibus Canonici omnes saltem Subdiaconi esse debeant, vt in eodem Concilij capite fuit decretū, hinc fit, vt nemo in Ecclesia Cathedrali Canonicatum obtinere possit, nisi eam ætatem fuerit àsecutus, vt intrà tempus à iure statutum, nempè; & intrà annum Subdiaconus ordinari valeat; & sic si saltem vigesimum primum annum attigerit, vt patet ex ipso Concilio d. c. 12. §. neminem etiam, iuncta sess. 22. de reform. cap. 4. Ad Canonicatum autem non habentem annexum ordinem factum, in Ecclesia collegiata satis est ætas annorum quatuordecim, sicut hæc ipsa ætas sufficit pro impetrandis alijs beneficijs simplicibus, vt per Azor par. 2. in fit. moral. cap. 6. q. 5. vers. Verum, Less. lib. 2. de iust. & iur. Garz. loco citato. nu. 39. & alios apud Layman. d. cap. 14. sub num. 1. vers. Porro specialiter: vbi addit, quòd eiusmodi Canonici vocem non habent in Capitulo, vt habetur in Concil. Trid. d. sess. 22. de reform. cap. 4. ita se habente: *Quicumque in Cathedrali, vel collegiata Saculari, vel Regulari diuinis mancipatus officijs, in Subdiaconatus ordine saltem constitutus non sit; vocem in huiusmodi Ecclesijs in Capitulo non habeat, etiam si hoc sibi ab alijs liberè fuerit concessum.* Sed circà rem hanc ait, idem Laym. ibi, esse quoque attendendas speciales Ecclesiarum Constitutiones, Consuetudines, & Priuilegia quibus adde, quæ habentur per Barbosa. d. alleg. 60.

10 Ad beneficia verò duplicia assequenda, si curam animarum non habeant annexam, vt sunt quædam dignitates, & personatus, exposultatur ætas 22. annorum, vt in Conc. Trid. d. sess. 24. de reform. cap. 12. in illis verbis: *Ad ceteras autem dignitates, vel personatus, quibus animarum cura nulla subest, Clerici alioquin idonei, & 22. annorum non minores asciscantur.* Ex qua Concilij loquendi forma, eò casu prædicti 22. anni exiguntur completi, vt rectè aduertit Laym. loco citato, vers. Quod verò. Ad curata deinde beneficia, vt quis valeat promoueri oportet, vt attingat 25. annum, vt patet ex d. cap. 12. Conc. Trid. ibi: *Nemo igitur deinceps ad dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, promoueatur, nisi qui saltem 25. suæ ætatis annum attigerit, &c.* Debet tamen in Episcopalem dignitatem eligendus habere 30. suæ ætatis annos completos, vt in cap. cum in curat. his, de electione, in illis verbis: *Vt nullus in Episcopum eligatur, nisi, qui iam 30. annum ætatis exegerit, &c.* qui sex. aut confirmatus per Conc. Trid. sess. 22. de reform. cap. 2. & sess. 24. de reform. cap. 1. Et quamuis de iure totidem suæ ætatis annos exposulet eligenda in Abbatissâ,

seu Priorissam, vt in cap. indemnitatibus, de elect. in 6. hodiè tamen per Conc. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 7. requirit 40. annos, & alias conditiones per illud ita decretas: *Abbatissa, & Priorissa, & quocumque alio nomine Præfecta, vel Præposita appellerur, eligatur non minor annis 40. & qua octo annis post expressam professionem laudabiliter vixerit. Quòd si his qualitatibus non reperiatur in eodem Monasterio, ex alio eiusdem ordinis eligi possit. Si hoc etiam incommodum superiori, qui electioni præest, videatur, ex ijs, qua in eodem Monasterio annum 30. exceßerint, & quinque saltem annis post professionem rectè vixerint, Episcopo, vel alio Superiore consentiente, eligatur.* Abbates denique, Præpositi, Guardiani, & alij similes Regulares satis est si 25. annum attingerint, iuxta d. cap. 12. Conc. Trid. sess. 24. de reform. eò quòd curam habent animarum.

11 Illud nolui circà rem hanc esse prætereundū, quòd idem Laym. loco citato, resoluit in vers. Quæstio hoc loco: & vers. Respondendum videtur, dum probat non esse Concilio Tridentino, repugnantem consuetudinem illam, quæ in multis Ecclesijs viget, vt ad Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium assumantur, qui 14. ætatis annum attingerunt, cùm obligatione recitandi diuinum officium: & vt ipserim redditus beneficii integros, aut dimidiatos percipiant, donec eorum studijs absolutis, Diaconi fieri possint, & ad Capitulares actus admitti, iuxta clem. vt ij. de etat. & qualis.

12 Sextò peccant Clerici coniugati beneficia impetrantes: debent enim sine vxore esse Ecclesiastica beneficia impetrantes, vt in cap. 2. cap. diuersis fallacis, & cap. cum decorem, de Cleric. coniugat. cap. unico, vers. In ceteris autem, eod. tit. in 6. Lambert. de iurepatr. par. 1. lib. 2. qu. 7. ar. 3. & Sanch. de matr. lib. 7. disp. 42. num. 14. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 34. dub. 11. Imò Clerici coniugati adeò sunt beneficiorum incapaces, vt etiam beneficia antè matrimonium, obtena ipso facto amittant, licèt non fuerit subsecuta copula, vt in d. cap. 1. cap. diuersis fallacis, & ibi, Glos. Sanch. loco citato, à num. 4. & alij, quos refert, & sequitur Garz. de benef. Eccles. par. 7. cap. 5. & par. 1. cap. 8. in princ. vbi id ampliat etiam in administratione Ecclesiastica, nempè, quæ persone Ecclesiasticæ assignatur: huius enim Clerici coniugati sunt incapaces licèt non sit beneficium, vt probat Cesar de Grass. dec. 1. 14. & alij. Nec cum coniugatis potest dispensare Episcopus, vt beneficiorum sint capaces: quia Episcopus non potest dispensare contra ius, nisi in casibus à iure expressis, vt habetur ex Garz. d. cap. 5. num. 4. & 5. & par. 11. cap. 5. num. 344. & cap. 8. num. 2. auidit, quòd per matrimonium perdit Clericus, accessus, regressus, & alia iura ad beneficium competètia.

13 Septimò multò magis peccant impetrantes beneficia, cùm Clerici non existant: siquidem qui Clericus non est, atque idèd saltem prima tonsura initiatus, incapax est beneficii Ecclesiastici, vt in cap. cum adeò, & ibi, Glosa in vera Clericus, de rescrip. Laym. lib. 4. sua sum. tr. 2. cap. 14. sub num. 1. in fin. & 2. & alij Doctores communiter. Ex quo infert Garz. de benef. Eccles. par. 7. cap. 1. num. 25. quòd nulla est præ-

præsentatio absolute facta ad beneficium aliquod, si tempore præsentationis præsentatus, & Episcopo exhibitus erat Laicus; etiam si erat proximè Clericandus, ut rectè contra quosdam probat, idem *Garz. loco citato, num. 26.* vbi tamen *num. 27. & seq.* id limitat, quando proximè Clericandus expressè, vel tacitè præsentaretur in tempus, quo esset Clericus, ut benè, idem *Garz. declarat.* Verùm tamen est, quòd quædam beneficia dantur, quæ de iure, consuetudine, aut propria fundatione ordinem sacerdotalem exposulant: quædam Diaconatum, aut Subdiaconatum. At iure communi non oportet instituendum actu habere exposulatum ordinem; sed satis est si intrà annum iusto impedimento cessante se faciat promoueri, ut habetur in *clen. 2. de atate. & qualis. Glos. in cap. præterea, vers. Breve tempus, eod. tit. & Conc. Trid. sess. 22. de reform. cap. 4.* Vnde si quis ad Cappellaniam præsentetur, quæ exigat Sacerdotium, satis est, si infra breue tempus Sacerdotium suscipiat, ut habetur ex *Laym. loco citato.* Episcopus tamen, cum eligitur debet esse saltem Subdiaconus, *cap. de multis, de atate. & qualis. & c. Quibus adde, quæ cumalata fuerunt per Garz. d. cap. 1. num. 40. cum plurib. seq.*

14 Octauò peccant Clerici, qui scientes se illegitimos esse, ad Clericatum se promoueri fecerunt, & beneficia Ecclesiastica obtinuerunt: debent enim ad beneficia promouendi legitimi esse ex legitimo matrimonio nati: siquidem spurij, & alij illegitimi beneficiorum, & ordinum, imò, & Clericatus citrà dispensationem sunt incapaces, ut in *cap. litteras, cap. finali, de filiis Presbyt. & cap. 1. eod. tit. in 6. Conc. Trid. sess. 22. de reform. cap. 20. late Garz. de Benefic. Eccles. par. 7. cap. 1. vbi num. 10. contra non nullos id ampliat, etiam in expositis: nam quamuis aliqui legitimi quoque exponantur, id tamen raro accidit, & propterea si dubitetur, an expositus sit legitimus, est iudicandus illegitimus, cum expositi paucissimi sint legitimi, ut experientia docet, & iura adaptantur ad ea, quæ frequentius accidunt, *l. nam ad ea. ff. de legib. & in dubijs tutior pars est eligenda, cap. illud, de Cler. excomm. ministr. si maximè dubium est facti, & agitur de irregularitate; atque ideò in dubio homicidij centeri quis debet irregularis, ut in cap. significasti, il 2. & cap. ad audientiam, de homicid. Putat tamen *Garz. loco citato, nu. 11.* contrariam sententiam posse admitti post factum, propter auctoritatem Doctorum eam tenentium, & declinantium in fauorem prolis, iuxta *rex. in cap. ex tenore, ibi: In fauorem prolis potius declinamus, & c. qui filij sint legit.* Etenim sententiam illam ob eam rationem, docent *Anan. in cap. 1. num. 11. de infant. expos. Felin. in c. cum deputati, num. 1. de iudic. Menoch. de arbitr. casu 396. Rodriq. Salas, & alij apud eundem. Garz. d. cap. 1. num. 7.***

15 Est tamen adnot. quòd Episcopus cum illegitimo etiam spurio dispensare potest, ut ad ordines minores, & ad beneficia simplicia, quibus Sacer ordo annexus non est, admittatur: ad dignitates verò, seu personatus, & ad beneficia curata non potest; sed solus Papa, ut in *cap. fin. de filiis presbyt. iuncto cap. 1. eod. tit. in 6. vbi late Glosa, & Doctor. Rebuff. in præxi. tit. de dispens.*

super defect. Natal. Less. lib. 2. de iust. & iure, c. 34. dub. 18. & Laym. lib. 4. sua summo. tract. 2. cap. 14. sub num. 3. vbi etiam addit, quòd illegitimus dispensatus à Papa, aut eius Legato, ut ad sacros ordines promoueri possit, licet non hoc ipso censetur ad beneficia quoque dispensatus; tamen accedente Episcopi dispensatione, ad quæuis simplicia beneficia, etiam Ecclesiæ Cathedralis Canonatum, nisi Ecclesiæ consuetudo sit in contrarium admitti potest. Non tamen illegitimus dispensatus simpliciter ad beneficia, censetur dispensatus ad beneficia curata; quoniam in ijs maior habilitas exposulatur, ut in *cap. cum in illis, de præben. in 6. Nec ad dignitates, & personatus, quæ sub communè beneficiorum appellatione non comprehenduntur. Neque ad Ecclesiæ Cathedralis Canonatum, arg. tex. in c. quamuis 1. de præben. in 6. & id ob specialem Ecclesiæ Cathedralis honorem, ut habetur per *Doctor. in d. c. quamuis, & Laym. loco citato, num. 4.* vbi probat etiam, quòd dispensatus ad beneficia quæcunque, etiam dignitates, non censetur dispensatus ad Prælaturam, ut in *d. cap. cum in illis, de præben. in 6.* Nec ad dignitatem in Ecclesia principalem, & multò minus ad Cardinalitiam, ut per *Maiol. de irregular. lib. 1. cap. 9.* Potest tamen sic dispensatus promoueri ad maiores ordines, & Ecclesiam Parochialem: siquidem dignitas, seu personatus, & beneficium curatum inter se æquiparantur, ut in *cap. dudum, 2. de elect. & Laym. ibidem, post Rebuff. & Garz. referentes, praxim hodiè Romanæ Curie esse, ut cum illegitimis dispensetur ad obtinenda beneficia quæcunque, præter dignitates, ac Canonatus in Cathedralibus; & principalem in collegiata.**

16 Imò illegitimi Clericorum filij quamuis dispensentur ad obtinenda beneficia omnia; non arbitror censi eos dispensatos ad obtinendum beneficium in Ecclesia, in qua eorum Patres beneficium Ecclesiasticum habent, vel habuerunt, iuxta *rex. in cap. ad præsentiam, & cap. eum de corem, de fil. presbyt. & iuxta decretum Concilii Trid. sess. 25. de reform. cap. 15.* ita se habentis: *Ut paternæ incontinentiæ memoria locis Ddò consecratis, quos maximè puritas, sanctitasque decet, longissimè arceatur, non liceat filijs Clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in Ecclesijs vbi eorum patres beneficium aliquod Ecclesiasticum habent, aut habuerunt, quodcunque etiam dissimile beneficium obtinere, nec in distis Ecclesijs quoquo modo ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quæ parentis eorum obtinent, vel aliàs obtinuerunt, habere, & c.* Etenim, ut illegitimi huiusmodi censentur dispensati ad obtinendum beneficium in Ecclesia, in qua eorum parentes beneficia habent, vel habuerunt, debet derogari ipsi Concilio Trid. faciendò mentionem ipsius Concilij specialem, ac individualem, vel Conciliorum in genere, ut nos adnotauimus in nostris *Commentar. ad Bull. Cæsar. lib. 3. §. 2. q. 11. nu. 44.* vel secundum *Addentes ad d. q. 11. tit. B. derogatur Conc. Trid.* per solam clausulam: *Ad obfutibus, & c.* ed quòd decreta *Conc. Trid.* sicut edita, salua Sedis Apostolicæ auctoritate. Est tamen verum, quòd iura illa, & *Conc. Trid.* quæ loquuntur de filijs Clericorum, non

extenduntur ad Clericorum nepotes; quoniam in pœnalibus appellatione filiorum non veniunt nepotes, vt per *Bart. in l. liberorum, ff. de verb. significat.* & ratio abolendi memoriam incontinentiæ patris magis militat in filio, quàm in nepote ex filio, aut filia. Nec etiam *Concilium loco citato*, per illa verba: *Quoquo modo ministrare, &c.* censetur prohibere quancumque administrationem dictis Clericorum filiis illegitimis in Ecclesijs, in quibus eorum patres habent beneficia: sed censetur prohibere illis ministrationem ex officio, & ob stipendium; atque idè huiusmodi filij non prohibentur ex deuotione cantare, aut Missam celebrare in ipsius Ecclesijs, vt contra *Nauar. docet Garz. de benef. Eccl. par. 7. cap. 3. num. 70.* vbi etiam *nu. 71.*

17 addit, quod quando beneficium, ratione cuius acceditur certis diebus ad Cathedralē non requirit residentiam personalem, sed potest satisfieri per substitutum, posset illud filius illegitimus obtinere, licet pater esset beneficiatus in Ecclesia Cathedrali, vel alia Ecclesia, ad quam acceditur: quoniam tunc possit ministrare per substitutum. E contra denique filius illegitimus non prohibetur ministrare, & habere beneficium in Ecclesia, in qua pater ministravit, & inseruiuit, etiam tanquam Cappellanus, non tamen habuit titulum beneficii, vt per eundem *Garz. ibi, num. 72. & Laym. loco citato, sub nu. 5. vers. Præterea.* Nec denique prohibentur pater, & filius illegitimus in eadem Ecclesia Missam celebrare, cum non habeant beneficium: sicut nec simul in eadem domo habitare, vt testatur idem *Garz. vbi supra, num. 73. & 74.* per Sacram Congregationem in vtroque casu fuisse declaratum, referens declarationes de verbo ad verbum. Quibus adde, quæ habentur ex *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 65. à num. 1. vsque ad num. 16.*

18 Nonò peccant filij Clericorum legitimi, citrà dispensationem impetrantes beneficia, quæ immediatè antè obtinuerunt eorum parentes: non enim filij Clericorum etiam legitimi possunt immediatè in eodem beneficio succedere, vt in *cap. ad extirpandas, de fil. presbyt. & Concil. Trid. sess. 25. de reform. cap. 7.* rationem assignando ità decernit: *Cum in beneficijs Ecclesiasticis, ea, quæ hereditariæ successione imaginem referunt, sacris Constitutionibus sint odiosa, & Patrum decretis contraria, nemini in posterum, &c.* Ob eandem rationem non licet pariter, vt filius sit Vicarius illius Ecclesiæ, in qua pater proximus fuit Rector, vt in *cap. Michael de fil. presbyt.* Imò supradicta ratio non modò militat in filio, qui immediatè succedit beneficio patris; sed etiam in nepote, qui immediatè succedit beneficio Aui: siquidem nepos succedit Auo in locum patris demortui: & cum dispositio sit Ecclesiæ fauorabilis, appellatione filiorum veniunt nepotes ex filio. Ità *Glosa in d. cap. ad extirpandas, in vers. filij presbyterorum. Rebuff. de dispens. super defect. Natal. num. 17. Syl. ver. Beneficium, 3. q. 6. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 34. num. 91. & Laym. lib. 4. sup. summ. 17. 2. cap. 14. sub num. 8.* contra *Garz. & alios.* Non tamè prohibetur filio præesse Ecclesiæ, in qua pater sine titulo ministravit, vt in *cap. constitutus, de fil. presbyter.* Nec è conuerso de iure prohibitum

reperitur, patrem filio legitimo, seu illegitimo, mediatè, vel immediatè in beneficio succedere; licet non possit impetrare beneficium in Ecclesia, in qua eius filius illegitimus de facto est minister, vel beneficiatus, iuxta ea, quæ traduntur à *Garz. loco citato, num. 30* & ab eodem *Laym. vbi supra, vers. Verumtamen.* His adde, quæ habentur ex *Barb. de offic. & potest. Episcop. alleg. 65. à num. 16.*

- 19 Decimò peccant Clerici in minoribus constituti Parochialem Ecclesiam, seu curatum beneficium obtinentes, citrà intentionem suscipiendi Sacerdotium intra annum; sed illud renunciandi: & insuper tenentur ad fructus restitutionem, vt de hac re latè supra egimus *disp. 10. sec. 2. de Parochis agentes*, vbi id ampliauius in suscipiente beneficium simplex habens annexam obligationem sacri ordinis; nempe Cappellaniam Sacerdotalem. Et multis alijs modis ampliauius, ac limitauius.
- 20 Vndecimò peccant simoniacè beneficia obtinentes, & insuper sunt excommunicari excommunicatione Papæ reseruata, & eorum collatio est ipso facto nulla, & irrita, ità vt ad ea nullum ius acquirant, & ad eorundem fructuum restitutionem obligentur, vt in *extrauag. cum detestabile, de simon. in extrauag. commun. quam Pius V. confirmauit per constit. 5.* quæ incipit, cum primum, § 3. qui insuper addit perpetuam inhabilitatem ad ea, & quæcunque alia beneficia Ecclesiastica obtinenda: & idem fuit statutum de ijs, qui simoniacè dignitates Ecclesiasticas acquisuerunt. Imò, qui crimen huiusmodi pluries comisisse conuictus fuerit, præter supradictas pœnas, etiam corporaliter per dictam Pianam punitur, & ab ordinibus Ecclesiasticis degradatus à fidelium consortio eijcitur. Quibus adde, quæ habentur ex *Garz. de benef. Eccl. par. 8. cap. 1. à num. 70. ad 74. & Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 50. num. 138.* vbi etiam tractant de recipientibus beneficia Ecclesiastica palàm, aut occultè in confidentiâ, atque idè de simonia confidentiali, de qua Pius IV. constit. 85. edita die 16. Nouembr. 1564. & latius Pius V. constit. 85. incipit, Intolerabilis, emanata kal. Iunij 1569. quæ quidem constitutio cum prius committentes simoniam confidentialem beneficijs obtentis, & reddit inhabiles ad futura, consequenter huiusmodi simoniaci efficiuntur irregulares, vt aduertit idè *Garz. loco citato* post alios *sub num. 65.* siquidè præcipuus effectus irregularitatis, est, priuare obtentis, & inhabilem reddere ad futura: quæ quidem irregularitas cum non reperitur in iure expressa pro simonia reali, aut conuentionali, idcirco *Garz. ibidem, num. 66. cum plur. seq.* probat pro simonia reali, aut conuentionali non incurri irregularitatem, nec ipso iure suspensionem in beneficio, quod quomodo verum sit, per ipsum rectè declaratur.
- 21 Adde, quod simoniæ crimen simoniacos reddit infames, vt in *cap. fin. 1. q. 3. Glosa in cap. 1. de restib. in 6. vers. Mediatores, cap. sanè, 15. q. 3. Panor. in ex diligenti, vbi Glosa, de sim. lib. 6. & Panor. ibi*, licet velit, simoniacos non incurere iuris infamiam ipso facto, sed cum per sententiam de huiusmodi crimine fuerint damnati; posse tamen incurere infamiam facti. Nec

obstat, quòd crimen simoniæ equiparatur hæresi, & est exceptuatum, sicut crimen hæresis; & lætæ Maiestatis, vt in *d. cap. sanè*, in quibus statim incurritur infamia, vt per *Glos. in l. 1. ff. de his, qui not. infam. & in auth. Gazaros, Cod. de heret.* quoniam rectè respondet *Garz. loco citato*, quòd simile non est idem, & in pœnis non fit extensio, & propterea *Panorm.* sententiam secutus *num. 61.* & aliorum, addit non satis esse, sequitam esse sententiam super crimine simoniæ, nisi in ea ponatur pœna infamiæ, saltem si ad alias pœnas fuerit processum. Est tamen verum, quòd pœna inhabilitatis ad alia beneficia, quæ imponitur pro simonia reali, extendit etiã ad simoniam conuentionalem, pro qua re allegat nonnullas *Rotæ* decisiones, & *Doctores num. 63.* Non tamen simonia mentalis inducit nullitatem, nec obligat ad resignationem beneficii, aut restitutionem, vt in *cap. fin. & ibi Doctor. de sim. & alij*, quos refert, & sequitur, idem *Garz. ibidem, num. 46. cum plur. seq. vbi contra-ria soluit.*

- 22 Duodecimò peccant obtinentes beneficia in ipsa beneficiorum assecutione, si ea surreptitiè impetrent, nempe tacita facti veritate, aut expressa falsitate: & insuper collatio nulla est, vt in *cap. cum adeò. de re iud.* Etenim surreptio irritat gratiam ipso iure, vt in *cap. ad aures, & c. constitutus, de rescr. cap. si motu proprio, de preben. in 6. & clem. 1. vers. Gratiam huiusmodi, eod. tit. Rebuff. in praxi, tit. de different. inter rescripta gratia, & iust. num. 1. Panorm. in cap. ad audientiam, il 2. num. 14. de rescrip. Garz. de benefic. Eccles. par. 8 cap. 3. nu. 1. cum alijs, quos allegat; vbi tamen *num. 2.* id locum sibi vindicare in beneficijs surreptitiè impetratis à Papa, aut eius Legato; secus autem in beneficijs surreptitiè impetratis ab ordinario: siquidem in ordinario non datur surreptio; atque ideò prouisio, ac collatio beneficii facta ab ordinario non potest impugnari ex capite surreptionis; eò quòd dicitur prouidere motu proprio, vt in *clem. 2. & ibi, Cardin. in fin. de offic. ordin. Panorm. in cap. cum nostris, num. 19. de concess. preb. Felin. in d. c. ad aures, n. 15. Azor. p. 2. instit. moral. lib. 5. cap. 28. q. 23. Selua de benefic. 3. p. q. 12. qual. 13 nu. 19. seu 58. qui id sublimitat non procedere quando Episcopus dispensauerit cum illegitimo in pluralitate beneficiorum simplicium, supponens hanc facultatem habere Episcopum; quam tamen negat *Garz. par. 7. cap. 2. num. 30. & d. par. 8. cap. 3. sub num. 5. in fine:* vbi etiam *num. 6.* ampliat, quæ suprã diximus de surreptione, coram ordinario, circa impetrationem beneficiorum habere locum quoque in qualibet gratia concessa ab ordinario, vt non vitiat ex capite surreptionis, contra *Sanchez. de matrim. lib. 8. disp. 21. num. 4. & Suar. de Relig. tr. 6. de voto, lib. 6. cap. vlt. a num. 14.* Vndè infert ipse *Garz. ibi, numer. 7. cum plur. seq.* quòd quælibet licentia ab ordinario per surreptionem impetrata erit valida, quamuis obtinens decipiendo peccet: atque ideò absolutio excommunicationis ab ordinario, vel ab alio inferiori extorta ex falsa causa ipsius absolutionis, & cum mendacio, vt quia falsò dixit, se satisfacisse, est valida. *Franch. in cap. venerabilis, §. sanè, num. 2. de sent. excomm. in 6. Co-***

uar. in cap. Alma mater, l. p. §. 11. num. 14. Nauar. in Man. cap. 27. num. 38. & alij, contra non nullos contrarium sentientes; quorum sententiam inquit procedere in absolutione facta ex falsa causa excommunicationis, nempe tunc excommunicatus ob aliquam causam, ea non expressa, sed alia, obtinet absolutionem; quoniam tunc absolutio non valet, & remanet ex vera causa excommunicatus.

- 24 Tertiodecimò peccant obtinentes beneficia Ecclesiastica in ipsa beneficiorum assecutione, si ea obtineant, non seruata forma à iure, statuto, consuetudine, vel fundatione præscripta. Etenim collatio beneficii, prædicta forma non seruata, est nulla, non solum quoad forum exterius, vt habetur ex *Puteo decis. 338. lib. 1. cum forma non seruata, corrumpat actus, vt per Felin. in cap. cum dilecta, de rescript. Ias. & alios in l. cum bi, §. si Prator. ff. de transact.* Sed etiam quoad forum conscientie, in quo citrà culpam non potest acceptari, nec reueneri beneficium collatum, non seruata forma, vt suprã, vt habetur ex *Conarr. in reg. peccatum, par. 2. §. 3. nu. 9. Molin. tom. 1. de iustit. & iur. tr. 2. disp. 81. circa fin. vers. Ad dictum Innocenti, contra non nullos quos refert, sed non sequitur Garz. de benefic. Eccles. par. 9. cap. 1. num. 3. & 8. vbi determinat solemnem illam controuersiam, an actus nullus de iure positiuo sit etiam nullus in foro conscientie, & tenet partem affirmatiuam, cum *Innoc. in cap. quia plerique, de immunit. Eccles. Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 9. dub. 2. Petro Nauarr. de restit. lib. 3. cap. 1. num. 350. & alijs.* Etenim omnis iuxta non fundata in falsa præsumptione est seruanda in foro conscientie, vt rectè declarat, idem *Garz. post Salon. loco citato, cui nos remittimus.**
- 25 Quartodecimò peccant obtinentes beneficia in ipsa beneficiorum collatione, quæ ex fundatione, institutione, statuto, consuetudine, vel priuilegio certo personarum generi debentur. Etenim huiusmodi beneficia illistantum sunt conferenda, & non alijs, cum ob id collatio eorum dicitur necessaria, vt habetur ex *Rebuff. in praxi, tit. de collat. num. 1. Puteo dec. 100. num. 3. lib. 3. & decis. 235. lib. 2.* Vndè si fundator velit beneficia conferri naturalibus loci, aut eius consanguineis, citrà culpam non potest extraneus ea sibi impetrare, quoniam eiusmodi leges potest fundator, seu testator in fundatione, & institutione beneficii imponere, *arg. tex. in l. in traditionibus, ff. de pact. Rocch. de iurepatr. verbo, Honorificum, q. 18. ad fin. Conarr. in regul. peccatum, par. 2. §. 7. num. 5. Azor. par. 2. instit. moral. lib. 6. cap. 4. q. 25. Garz. de benefic. Eccles. par. 9. cap. 15. sub num. 3. cum plur. seq. vbi pro hac re vltra quamplurimos Doctores, quos allegat, adducit *decis. Rota Rom. in vna Cesarau. gustana Cappellania, 16. Martij 1587. coram Seraphino.* Imò collatio, seu præsentatio aliter facta est nulla, contradicente, ac opponente aliquo ex consanguineis, aut ex naturalibus locis, aliàs secus, vt rectè declarat idem *Garz. loco citato, numer. 6. 7. 8. 9. & 10.* quibus adde, quæ cumulat, idem *Garz. eod. tract. par. 7. cap. 9. per totum.**

- 26 Quintodecimò peccant Regulares beneficia Sæcularia scienter obtinentes: & è conuerso Sæ-

culares beneficia regularia: id enim est de iure prohibitum, vt in *cap. cum de beneficio, de praben. in 6. Clem. vnica, de supplen. neglig. Pralat. & in Conc. Trid. sess. 14. de reform. cap. 10. Rebuff. in praxi, tit. Regularia beneficia multiplicia, num. 1. Corras. de benefic. par. 1. cap. 5. nu. 6. Zerola in praxi Episcop. par. 2. vers. Beneficiū, §. 12. & 19. & alij. Siquidem incongruum est, & rationi haud consentaneum, homines professio- nis, aut habitus disparis Ecclesijs præficere, aut in eadem Ecclesia sociari, vt in *cap. in noua, 16. q. 7. & cap. 1. de elect. in 6. vbi si secus fiat irrita quoque decernitur electio, vt habetur ex Garz. de benefic. Eccles. par. 7. cap. 10. vbi nu. 4. id ampliat, vt nec Nouitijs quidem conferri possint beneficia regularia; sed ea conferri debeant omninò professis, vt in *d. clem. 1. de supplen. neglig. Pralat. & clem. 1. §. sanè, 2. de statu Monach. Franc. in cap. beneficium, num. 1. in fine, de regul. iur. in 6. Et quamuis aliqui contrarium videantur sentire, nihilominus hodiè per *Conc. Trid. sess. 14. de reform. cap. 10. supra relato, controuersia ipsa definita videtur, dum regularia beneficia non tantum professis concedit; sed etiam alijs, qui habitum omninò suscipiant, & professionem deinde emittant, his verbis: Regularia beneficia in titulum Regularibus professis prouideri consueta, cum per obitū, aut resignationem, vel alias illa in titulum obtentis, vacare contingerit, Religiosis tantum illius ordinis, vel ijs, qui habitum omninò suscipere, & professionem emittere teneantur, & non alijs, ne vestem lino, lanaque contextam induant. Nota verba illa: Vel ijs, qui habitum omninò, & c. quoniam multò magis includunt Nouitium, verum teneatur professionem emittere. Vndè *Garz. d. cap. 10. num. 15. testatur, Sacram Congregationem declarasse, in prouisionibus beneficiorum, quas ordinarij inferiores faciunt non professis, non esse apponendum decretum, ex nunc, prout ex tunc, & postquam, in solis prouisionibus Apostolicis apponi solitum; sed prouisiones faciendas esse purè, & simpliciter ad formam Concilij d. cap. 10. vt qui habitum omninò suscipere, & professionem emittere teneantur; quæ quidem professio emittenda est post annum integrum probationis, & non antè; aliàs esset nulla, vt patet ex eodem Concilio Trid. sess. 25. de Regular. cap. 15. An autem Nouitijs sit capax beneficiorum Sæcularium, vide *Garz. d. cap. 10. num. 5.******

27 Ex dictis infert *Hoieda de incompatib. benefic. cap. fin. num. 105. beneficia commendatariorum S. Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ, S. Ioannis, & similibus, qui sunt Regulares sub Regula Diui Augustini, & Sancti Benedicti, alijs alterius professionis nullatenus conferri posse: nec Commendatarij ipsi ad beneficia Sæcularia admitti valent. Quod quidem licet putem esse verum, citrà omnem controuersiam, quoad Milites S. Ioannis Baptistæ, aliàs Hierosolymitanos, seu Melitenses, cum emittant tria vota substantialia Religionis simpliciter, nempe castitatis, paupertatis, & obedientiæ; nihilominus, quoad milites Regulares militiæ S. Iacobi de Spatha, & alios non emittentes omnia tria vota substantialia, de quibus latè egimus in nostris *Comment. in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 15. q. 5. sub**

*num. 1. vers. Item dictorum res dubia est, ob quandam declarationem Sacræ Congregationis, quam refert Garz. de benefic. Eccles. par. 1. cap. 4. num. 24. & est tenoris sequentis: Sacra Congregatio Concilij censuit, milites Regulares militiæ S. Iacobi de Spatha, aliosque huiusmodi non emittentes omnia tria vota substantialia, videlicet paupertatis, castitatis, & obedientiæ, non esse incapaces beneficiorum Sæculariū, seu simplicium, siuè curatorum, neque etiam pensionum. Vndè Milites S. Iacobi, Calatrauæ, & alij eiusmodi, qui profitentur paupertatem, obedientiam, & castitatem non simpliciter, sed tantum coniugalem Sacra Congregatio videtur velle non esse verè, ac propriè Religiosos, quod est contra id, quod nos diximus in dict. nostris *Comment. d. q. 5. concl. 4. & in addit. ad eam, D. Cesar Germanus meus, litt. B. fol. 539.**

28 Ceterum, quæ supra ostendimus, nempe Sæcularia beneficia Sæcularibus, & Regularia Regularibus esse conferenda, limitant Doctores multipliciter. Primò ex causa urgentis necessitatis, vt quia idonei non reperiuntur, tunc enim Sæcularia beneficia Regularibus, & è conuerso conferri possunt, vt in *cap. inter quatuor, & ibi, Panor. de Relig. domibus, Rebuff. in praxi, tit. de dispensatione cum Regular. num. 40. & in concord. tit. de collat. §. 1. vers. & conformitatem, & alij, quos refert, & sequitur Garz. d. cap. 10. num. 16. Secundò limitant in beneficijs Parochialibus, quæ de iure conferri possunt etiam Regularibus, ac Religiosis, vt in *cap. in Parochiali, 16. q. 1. & ibi, Glos. cap. quod Dei timorem, vbi Panor. de stat. Monach. Franc. in cap. beneficium, num. 1. circa fin. de regul. iur. in 6. Less. lib. 2. de inst. & iure, cap. 34. num. 6. & alij.**

29 Sed apposita sententia nobis videtur verior per *tex. in c. Monachi, de statu Monach. per quod Monachi inhabiles fiunt ad beneficia Sæcularia etiam curata: & ità fuit decitum per *Ror. Rom. decis. 5. in antiq. de iure patr. & in nouis decis. 28. de praben. Bellamera decis. 713. & 750. Felin. in cap. in nostra, de rescr. & Gratian. discept. forens. cap. 123. à num. 10. & 22. ac alij, quos refert, & sequitur Garz. loco citato, num. 20. cum plur. seq. & num. 32. adducit declarationem Sacræ Congregat. quæ tantum ex causa necessitatis declarauit, posse conferri Regularibus beneficium Parochiale, ità tamen, vt deducto victu, quod reliquum fuerit reddituum, in utilitatem Ecclesiæ, & pauperum conuertatur. Vndè hodiè citrà dispensationem Regulari non potest conferri beneficium Parochiale, & multò minus beneficium simplex: & ità in praxi seruari testatur *Prosper de Augustino in addit. ad summ. Bullar. Steph. Quar. vers. Regularis Canonicus, quem refert Garz. vbi supra, nu. 33. & ad tex. in d. cap. quod Dei timorem, respōdet, num. 24. eum loqui de solis Canonicis Regularibus, quibus Innoc. III. permittit obtinere beneficia Sæcularia curata, quamuis eis quoque hoc Priuilegium fuit demptum per *Conc. Trid. d. sess. 14. cap. 10. vt declarauit Sacra Cōgregatio relata à Garz. d. par. 7. cap. 10. nu. 31. Et in d. cap. in Parochia, 16. q. 1. quicquid fuerit decretum, per Concilium Lateran. sub Alex. III. de quo in d. cap. Monachi fuit reuocatum.****

30 Tertiò limitatur, vbi est mutata qualitas, & sta-

tut

ius beneficij, ad quod volunt requiri possessionem 40. annorum, cum bona fide, vt declarat idem *Garz. d. cap. 10. num. 34. & 35.* vbi affert nonnullas Rotæ decisiones, per quas fuit reſolurum, quòd quando conſtat de anteriori ſtatu requiritur poſſeſſio 40. annorum, & in ſpecie, vt recedatur ab anteriori ſtatu regularis beneficij, necelle eſt, vt oſtendatur poſterior ſtatuſ Sæcularitatis, qui ſit legitime præſcriptus per poſſeſſionem quadragenariam, ſublatis prouiſionibus Apoſtolicis, & earum temporibus, quæ non mutant ſtatum. Quartò limitant, vt Regulares ex diſpenſatione Sum. Pontificis poſſint obtinere beneficia Sæcularia non ſolùm, quoad adminiſtrationem, & diſpenſationem, quod eſt citra omnem controuerſiam; ſed etiam quoad dominium, & proprietatem: quoniam Papa ex iuſta, ac legitima cauſa poteſt diſpenſare in voto Religionis. Pro qua re vide *Garz. loco citato, à num. 42.* vbi latè hanc materiam pertractat: Denique limitant, vt Monachi, & alij Regulares poſſint eligi, & promoueri in Episcopos tam in Eccleſijs Sæcularibus, quàm Regularibus, vt eſt *tex in clem. 1. de elect. ibi: Per hoc autem, quin Religioſus in Episcopum, Sæcularis, vel cuiuslibet Regularis Eccleſia licitè poſſit eligi, non intendimus prohibere.*

31 Sextodecimò peccat beneficiarius, qui habens vnum beneficium, etiam ſimplex ſufficiens ad victum pro ſe, & ſua familia, obtineat aliud: Etenim beneficia dantur ad commodam ſuſtentationem beneficiati, iuxtà decentiam ſtatus, nõ autem ad theſaurizandum, vt ſuprà adnotauimus *diſp. 4. ſec. 7. & diſp. 5. ſec. 2.* & latius in hac *diſp. 11. ſec. 3.* Eſt tamen verum, quòd habens beneficium ſimplex inſufficiens ad honeſtam ſui, ac propriæ vitæ ſuſtentationem, citrà omnem culpam poteſt obtinere aliud ſimplex, quod ſuppleat alterius defectum, dummodò vtrunque perſonaleſ residentiam non exigant, vt habetur ex *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. cap. 17. Nauar. in Man. cap. 23. num. 123. Garz. de benef. Eccl. par. 11. c. 5. nu. 268. Barboſ. de offic. & poteſt. Episcop. alleg. 62. ſub num. 1.* cum alijs quos allegant. Quòd ſi ſecundùm per ſe ſolum ſit ſufficiens, ſtatim habita poſſeſſione illius, tenetur beneficiarius primum reſignare, aliàs illud retinere non poteſt, citrà mortale peccatum, vt per *Gloſ. in cap. duclum, il. 2. verſ. Retinere in ſino, de elect.* Imò quis nec plura beneficia vltra duo habere valet, etiam ſi ambo ad victum non ſufficiant, & indulgentia cõcurrat Episcopum, vt habetur ex *Azor. par. 2. inſtit. moral. lib. 2. cap. 9. q. 3. Garz. de benef. Eccleſ. par. 11. cap. 5. num. 319. & à num. 371. & Barboſ. loco citato, num. 6.* qui tamen *num. 7.* inquit, poſſe conferri beneficium alicuihabenti tam in penſionibus Eccleſiaſticis ſufficientem ſuſtentationem, vt per *Azor. dict. par. 2. lib. 8. cap. 10. quaſt. 8. Garz. loco citato, & alios.* Cæterùm, habita poſſeſſione ſecundi beneficij ſufficientis, ſtatim vacare primum ſufficiens, teſtatur deſiſſum *Garz. d. cap. 5. num. 283. in 2. declar.* non tamen ipſo iure; ſed ità, vt per ſententiam beneficij, ſi cogatur alterum eorum relinquere, niſi magna ſit beneficiorum conſeruatio, quo tunc ſit vacatio ipſo iure, vt poſt alios, inquit *idem Barboſ. d. alleg. 62. ſub num. 3.*

32 Et quamuis communiter contrarium ſeruetur, cum videamus paſſim, quem duo, & plura beneficia ſimplicia retinere, etiam quòd ad victum ſit vnum ſufficiens; hæc tamen communis obſeruantia non excuſat beneficium huiusmodi, vt habetur ex *Hoieda de incompatib. benefic. par. 1. cap. 19. num. 8.* Etenim obſeruantia iſta, cum ſit contra ius naturale non conſuetudo, ſed corruptela dicitur: & propterea non excuſat à pœnis æternis, ac diuinis, licet excuſare poſſet à temporalibus, vt habetur ex eodem *Barboſ. loco citato, ſub num. 8.* Vndè *nu. 9.* conſuetudinem Hiſpaniæ putat non eſſe cutam, quam refert *Garz. d. cap. 5. num. 323.* & qua introductum eſt, poſſe ordinarios vni conferre plura beneficia, etiam vltra duo, quamuis vnũ ſit ſufficiens ad congruam ſuſtentationem. Eſt tamen verum, quòd de ſtylo Curiæ vbi duo, vel etiam quatuor beneficia ſimplicia non ſufficiunt ad commodam, & honeſtam ſuſtentationem beneficiati, iuxtà decentiam ſui ſtatus, poteſt illi aliud ſimplex conferri, donec omnia ſimul cõmodè eundem alant, vt probat idem *Barboſ. d. alleg. 62. num. 10.* vbi tamen addit, quòd hodiè conſuetudine non datur diſpenſatio ad plura beneficia ſimplicia, ſed Prælati inferiores de facto conferunt quamplurima vni, & eidem, nulla habita ratione, an ſint pingua, vel tenuia, contra decretum *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. cap. 17.* in illis verbis: *Quod ſi ad vitam eius, cui conferretur honeſtè ſuſtentandum non ſufficiat, liceat nihilominus aliud ſimplex ſufficiens; dummodò vtrunque perſonaleſ residentiam non requirat, eidem conferri, &c.* Quod autem beneficium dicatur ſufficiens ad honeſtam beneficiati ſuſtentationem, arbitrio Iudicis relinquatur determinandum, habito reſpectu ad illius ſtatus decentiam, cum à iure non reperitur definitum, *arg. tex. in l. 1. ff. de iure delib. & cap. de cauſis, §. illis etiam, de offic. deleg. & latè Barboſ. loc. cit. num. 11.* cum alijs, quos allegat.

34 Et multò magis peccat obtinens duo beneficia ſimplicia, vniſormia, ſeu ſimilia ſub eodem tecto, atque idè in eadem Eccleſia, cum id ſit de iure damnatum, ità vt ſuper hoc non poſſit Episcopum diſpenſare, vt per *Gloſ. ult. in clem. ſin. de praben. Panorm. in cap. litteras, nu. 3. & 6. de conſeſſ. praben. Azor. par. 2. inſtit. moral. lib. 3. cap. 50. q. 6. Garz. de benef. Eccl. par. 11. cap. 5. num. 185.* & alios reſatos per eundem *Garz. ibi, & Barboſ. d. alleg. 62. num. 12.* qui tamen ibidem, & *num. 13.* videtur tequi ſententiam *prax Episcop. par. 1. verſ. Beneficia, §. 7. conſuſ. 6. & Perez de Lara de annuerſar. & Cappell. lib. 2. cap. 7. num. 13.* exiſtimantes, hodiè per dict. decretum *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. cap. 17.* poteſt quis habere duo beneficia conſormia ſub eodem tecto, modò ſimilia ſimplicia, & non requirantia residentiam, & non ſufficiant: quod mihi videtur valdè dubium: nam licet Concilium videatur generaliter loqui de beneficijs ſimplicibus, non tamen cenſetur derogare iuribus prohibentibus collationem duorum beneficiorum vniſormium ſub eodem tecto, cū collatio illa habeat ſpecialè rationem, vt prohibetur: & in generali conſeſſione non veniunt illa, quæ non eſſet quis veriſimiliter conſeſſurus, *cap. ſin. de offic. Vicar. in 6.* Quando verò dica,

dicatur beneficium vni forme sub eodem tecto ad inducendum incompatibilitatem, vide *Garz. d. cap. 5. num. 259. & Barbof. d. alleg. 62 sub nu. 15. & 16.* vbi etiam *num. 17.* probat, quod dispensationes ordinarij possunt retineri duo beneficia difformia sub eodem tecto; dummodò vnum non sit satis ad sustentationem beneficiati, vt per *Glos. in cap. 1. de consuet. in 6. Azor. loco citato, & lib. 6. cap. 11. q. 2. & 4. & Garz. d. cap. 5. num. 377.* vbi adducit declarationem Sacr. Congregat. exigentem iustam causam; sicut omnes dispensationes exigunt. His addet, quæ suprà adnotauimus *disp. 4. sec. 4. & latius sec. 7.* vbi egimus, an dispensatus sine causa etiã à Sum. Pontifice super pluralitate beneficiorũ; sit tutus in conscientia, & in multis casibus id negauimus: de qua re vide quoque *Garz. vbi suprà sub num. 378.* Hæc satis de peccatis, quæ committi possunt in ipsa beneficiorum collatione: restat modò videndum de peccatis beneficiatorum, quæ committi solent post beneficia adepta, ac collata.

35 Decimosẽptimò igitur, peccant beneficiati electi, qui ante confirmationem in beneficiorum administratione se ingerunt, & eò ipso priuantur iure quæsito ex electione: quocunque colore id agant. Id enim temeritatis, ambitionis, & auaritiæ species est, vt in *cap. auaritia, de elect. in 6.* Idem dicendum est de præsentato ante institutionem, vt per *Barbof. de offic. & potest. Episcop. alleg. 57. num. 214.* vbi addit, quòd per præstationem obedientiæ dicitur quis administrasse, & incidisse in pœnas *d. t. x. in c. auaritia.* Et multò magis temerarius est censendus, & prædictis pœnis subiicitur, qui violenter dignitates, & quæcunque alia Ecclesiastica beneficia occupat, vt in *cap. eum qui, de præben. eod. lib.* in illis verbis: *Insuper, vt violenti, qui auctoritate (vel verius temeritate) propria occupare dignitates, personatus, aut alia quacunque Ecclesiastica beneficia non verentur, & si non virtutis amore, pœna saltem formidine à sua temeritatis audacia refrenentur, eò ipso ius, si quod in dignitatibus, personatibus, & beneficijs occupatis taliter, vel ad ea ipsi forsitan cõpetebat, amittant.* Imò si Curatus, aliud beneficium, cui animarum cura est annexa sibi collatum, citrà Superioris auctoritatem scienter administrat, ipso iure est priuatus beneficio, quod primitus obtinebat, vt in *d. cap. eum qui, de præben. in 6.* ità se habente: *Eum, qui beneficium, cui animarum cura imminet, vel occupat, seu se scienter iniuste intrudit in eo, decernimus ipso iure fore priuatum beneficio, quod cum cura simili primitus obtinebat.* Vndè ex illo tenet *Glosa* ibi, quod quis sua auctoritate non debet ingredi possessionem beneficij sibi collati; sed auctoritate sui Superioris. Quibus adde *Barbof. de offic. & potest. Episcop. alleg. 57. num. 248.* qui tractat de apprehendente possessionem beneficij collati à Papa antè litterarum expeditionem, & probat illud vacare ipso facto.

36 Decimodotauò peccat Beneficiatus, qui non habens beneficium sufficiens ad sui sustentationem, scienter, ac dolosè ad ordines sacros procurat promoueri. Etenim interdicitur Clerico Sæculari ad sacros ordines promoueri, nisi sufficiens beneficium habeat ad honestam propriæ

vitz sustentationem, vt constat ex *Conc. Trid. sess. 21. de reform. cap. 2.* in illis verbis: *Statuimus S. Synodus, ne quis deinceps Clericus Sæcularis, quamuis alias sit idoneus moribus, scientia, & ætate ad sacros ordines promouetur; nisi prius legitime constet, eum beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honestè sufficiat, pacifice possidere.* Imò beneficium debet habere redditus certos, ne si deficient, in opprobrium Clericatus, cogatur mendicare, vt habetur ex *Garz. post alios par. 2. de benefic. Eccles. cap. 4. num. 111.* & colligitur ex eodem *Conc. in princ. d. cap. 2.* ibi: *Cum non deceat eos, qui Diuino ministerio ascripti sũt cum ordinis dõdore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere, &c.* Est tamen verum, quòd si Clericus patrimonium habeat sufficiens, aut pensionem, quæ satis sit ad honestam sui sustentationem, poterit ad sacros ordines promoueri si Episcopo videbitur suis Ecclesijs expedire, vt constat ex iplo *Concilio loco citato*, ità se habente: *Patrimonium vero, vel pensionem obtinentes, ordinari posthac non possint, nisi illi, quos Episcopus iudicauerit assumendos pro necessitate, vel cõmoditate suarum Ecclesiarum, eo quoq; prius perspecto, patrimonium illud, vel pensionem, verè ab eis obtineri; aliaque esse, quæ eis ad vitam sustentandam satis sint; atque illa deinceps sine licetia Episcopi alienari, aut extinguui, vel remitti nullatenus possint, donec beneficium Ecclesiasticum sufficiens sint adepti, vel aliquid habeant, vnde viuere possint antiquorum Canonum pœnas super his innouando.* Pœna verò, quæ Episcopo Clericos ad Sacros ordines promouenti contra supraddictum Concilij decretum, continetur in *cap. Episcopus de præben.* per hæc formalia verba: *Episcopus si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria vita percipiat, in Diaconum, vel Presbyterum ordinauerit; tãdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua Ecclesia et convenientia stipendia milita Clericalis assignet. Nisi talis ordinatus de sua, vel paterna hereditate subsidium vita possit habere.* Hoc idem decernitur in *cap. si Episcopus, eod. tit. in 6.*

38 Dicitur autem sufficiens beneficium, seu pensio, aut patrimonium, quod satis est ad sustentationem commodam, & honestam cuiuslibet Clerici: nec necesse est respicere qualitatem, ac nobilitatem, ac decentiam status ordinandi: siquidem *Conc.* & iura sufficientiam tantum exigunt ad honestè viuendum, ità vt non cogatur mendicare; aut aliquod sordidum quæstum exercere, atque ideo non est inspicienda qualitas Clerici in particulari; sed qualitas Clerici, vt sic, vt per *Nauar. de orat. miscell. 62. aliàs 17. num. 3. vers. Facit, quod Concilium.* & *num. 7. vers. Contra tamen.* & *num. 8. Garz. de benefic. Eccles. par. 2. cap. 4. num. 114. cum plur. seq. contra Robuff. in pract. tit. de rescrip. in forma communi, num. 24. & alios, vbi tamen num. 110.* addit, quòd poterit quis promoueri ad Sacros Subdiaconatus, & Diaconatus ordines ad titulum beneficij, non obstante, quòd non lubretur illius fructus, nisi post susceptum Præbyteratus ordinem; & ità testatur Sacram Congregationem declarasse per hæc verba: *Potest Episcopus ordinare subditos suos ad ordine Dia-*

Diaconatus, & Subdiaconatus ad titulum, & portionem Ecclesiarum matricum, non obstantibus, quod non participant de fructibus illarum, nisi post susceptum Presbyteratus ordinem.

39 Ex dictis inferitur primò ex eodem Garz. loco citato, num. 121. quòd obtinens beneficium etiam curatam insufficientem, vt supra ad honestam sustentationem, non potest, nec tenetur ad eius titulum ad sacros ordines promoueri; quàmuis curatam Ecclesiam suscipiens teneatur infra annum ad Sacerdotium ascendere, vt latè supra ostendimus disp. 10. sec. 2. ad quod allegat Sacre Congregationis declarationem, ità se habentem: *Quaritur, an obtinens Parochialem Ecclesiam insufficientem ad victum, teneatur promoueri ad Sacerdotium infra annum, &c. Congregatio censuit non teneri, sed tantum expedire, vt Sanctissimus declaret, eum debere dimittere. Sanctitas sua probauit hanc sententiam, vt dimittat.* Secundò inferit, quòd si quis absque vero titulo Diaconus, aut Subdiaconus factus est, non potest sine vero titulo alium ordinem consequi, vt habetur ex Suarez, de censur. disp. 31. sec. 1. num. 39. Steph. Quar. summ. Bull. vers. Ordo, post secundam constitutionem, vers. An verò, Auila de censur. 3. p. disp. 5. dub. 6. Henric. lib. 13. cap. 37. §. 2. & alijs, qui licet velint, posse Episcopum super hoc dispensare, tamen Garz. ubi supra, sub num. 24. id non probat. Tertiò inferit idem Garz. post alios, quòd

40 habens beneficium, seu patrimonium insufficientem non potest ad Sacros ordines promoueri, etiam si cum eo, & pirantijs, & alijs emolumentis, quæ ex exercitio Sacrorum ordinum lucrari potest, haberet honestum victum, ac etiam si Episcopus obliget se suppleturum: nec si ex honesto exercitio, nempe ex musica, vel grammatica possit alimenta querere. Potest tamen ordinari habens beneficium insufficientem, sed cum patrimonio sufficientem, ad quod allegat declarationem Congregationis. Quartò inferit numer. 127. & 128. non habentem beneficium, aut patrimonium sufficientem non posse ordinari ad titulum litteraturæ, quantumcunque sit litteris insignis, pro qua re adducit quoque declarationem Sacre Congregat. contra nonnullos contrarij sententias. Denique inferit non posse quem ordinari ad titulum de futuro, nempe ad beneficium, quod certò expectat, seu ad quod est presentatus, nominatus, vel postularus, vel si sit Coadiutor etiam perpetuus cum futura successione, quamuis hoc ultimo casu aliqui contrarium sentiant, quos refert idem Garz. ibidem, sub num. 132. in fine.

41 Sequentes etiam difficultates satisquidem sufficienter resoluit ibidem Garz. d. cap. 4. §. 1. à num. 133. vsque ad num. 170. querit, an ordinatus ad titulum beneficij, cuius possessionem non est adeptus contra formam Conc. Trid. d. sess. 21. de reform. cap. 2. in illis verbis: *Pacificè possidere.* Peccet, & pœna aliqua veniat pleandus. Et an ordinatus ad titulum patrimonij alijs sufficientis, qui tantundem debet, vel saltem est tanto ære grauatus, vt eo soluto, non remaneat patrimonium, quod sufficiat ad eius sustentationem, dicatur ordinatus sine titulo sufficienti. Agit etiam de ordinato ad titulum beneficij, in cuius possessione pacifica est, non

tamen habet in eo Canonicum titulum, sed est intrusus, an peccet mortaliter, & aliquam pœnam incurrat: Et de ordinato cum patrimonio ficto, seu donatione ficta, & non vera, an incurrat pœnam suspensionis positam contra ordinatum sine titulo per Constitutionem Sixti V. quæ est hodiè reuocata. Et quid sit dicendum de eo, qui fuit ordinatus ad titulum patrimonij, quod fuit renunciatum donatori, an dicatur ordinatus sine titulo, vide ipsum Garz. ibi, num. 170. cum plur. seq. vbi quoque num. 184. tractat, an valeat alienatio, seu renunciatio patrimonij, ad cuius titulum quis ad sacros ordines fuit promotus, facta citrà ordinarij licentiam; etiam si tunc habeat beneficium, seu aliàs aliundè honestè viuere possit: & nu. 212. agit, an valeat renunciatio beneficij, ad cuius titulum quis fuit ordinatus, facta cum pensione sufficienti ad congruam sustentationem, non tamen facta mentione, quòd ad illius titulum fuit promotus. Num. quoque 217. querit ipse Garz. an nulla sit permutatio beneficij, non facta mentione, quòd ad titulum beneficij permutati fuit sacris ordinatus. Et num. 219. querit pariter, an decretum quatenus prohibet resignationem beneficij, ad cuius titulum fuit quis sacris ordinatus, nisi aliundè habeat, vnde viuere possit, procedat etiam in priuationibus, & renunciationibus inductis à iure, vt per affectuionem alterius incomparabilis. Num. 224. disputat etiam controuersiam, an stante, quòd resignatio beneficij, ad cuius titulum quis fuit sacris ordinatus, facta contra formam d. decreti sit nulla, vtrum sit nulla, vt beneficium non vacet, sed remaneat penes resignantem. Et denique num. 230. querit, an si habens beneficium, ad cuius titulum fuit ordinatus, iurauerit illud resignare, vel procuratorem constitutum ad resignandum non reuocare, cum non habeat aliàs vnde sustentari possit, teneatur adimplere tale iuramentum.

42 Decimononò peccat Beneficiatus resignans beneficium, ad cuius titulum fuit ordinatus ad sacros ordines, non facta mentione, quòd ad illius beneficij titulum sit promotus: nec admittitur resignatio, nisi beneficiatus aliundè habeat vade honestè viuat, aliàs nulla erit. Erenim per Conc. Trid. sess. 21. de reform. cap. 2. id expressè decernitur, in illis verbis: *Id verò beneficium resignare non possit, nisi facta mentione, quòd ad illius beneficij titulum sit promotus, neque ea resignatio admittatur, nisi constiterit, quòd aliundè viuere commodè possit, & aliter facta resignatio nulla sit.* Quæ quidem resignatio aliter facta adedò nulla est, vt nec valeat quidem renunciatio beneficij, ad cuius titulum quis sacris fuit ordinatus, facta cum pensione sufficienti ad congruam sustentationem; non tamen facta mentione, quòd ad illius titulum fuit promotus: siquidem, quòd mentio illa sit faciendâ, traditur à Concilio pro forma, & indistinctè annullatur resignatio aliter facta, vt habetur ex Garz. de benefic. Eccles. par. 2. cap. 4. §. 1. num. 214. ad quod affert declarationem Sacre Congregationis, ità se habentem: *Præsupposita supplicatione resignationis Parochialis, de qua agitur per D. Gasparem in fauorem D. Ioannis de Miron, cum reservatione pensionis 780. du-*

catum

*Factorum predicto D. Gaspari soluenda, & quòd in eadem supplicatione d. D. Gaspar narravit, quòd per quinquennium dictam Parochialem possiderat, an in casu, de quo agitur intret Cõcil. Trid. hoc cap. 2. Congregatio censuit, Concilium intrare. Hanc eandem declarationem refert Additio ad Navar. conf. 9. de renunc. cõtrarium sentientem, dicens, aduertendum referri, Sacram Congregationem censuisse, eiusmodi renunciationem esse nullam; ex quo non fuit expressus resignans, vel ad illius titulum promotus; quæ expressio pro forma requiritur. Quibus adde *Vgol. de offic. Episcop. cap. 14. §. 3. & cap. 26. §. 8. num. 4.* Eadem ratione, cum pro forma per d. Concilium decernatur, vt resignas teneatur facere mentionem, se ad titulum illius fuisse promotum, & resignatio talis beneficii nõ admittatur, nisi constito, quòd beneficiatus aliundè commodè viuere possit, atque idèd tẽpore resignationis, satis non est postea constare, resignantem tempore resignationis habere aliundè, vnde viuere possit; sed tempore resignationis debet fieri mentio, quòd ad illius titulum fuit promotus, & ante admissionem cõstare superiori, quòd aliundè habet, vnde viuere possit: siquidem per æquipollens adimpleri non potest, quod est constitutum pro forma, vt in *d. cap. 2. Concil. Trid. & rectè declarat Garz. d. cap. 4. §. 1. num. 193.* qui ad huius rei corroboracionem adducit declarationem Sacræ Congregat. se habentem: *Fuit dubitatum, an pro forma traditum esset, vt resignans teneatur facere mentionem, se ad titulum illius fuisse promotum, adeò quòd per æquipollens adimpleri non possit: & fuit resolutum pro forma traditum esse à Cõsilio, stante clausula annullatiua, & quòd Cõsiliium negatiuè loquitur. Iaf. in l. quòd si nominarim, l. ff. de lib. & posth. Felin. in c. cum dilectis, de rescr. & c.**

- 43 Adde, quòd resignatio facta ab eo, qui aliundè non habet vnde viuat, est nulla etiam de beneficio antè Concilium obtento: & id verum esse, quamuis beneficium sit patronatum: Imò in sacris constitutus non potest vilo modo beneficium resignare, etiam si ad illius titulum nõ sit promotus, nisi aliundè habeat vnde commodè viuere possit, vt habetur ex *Garz. d. cap. 4. §. 1. nu. 195. cum plur. seq.* qui pro his allegat duas Sacræ Congregat. declarationes, & Constit. Pij V. 56. editam Kal. April. 1568. quæ quidem cõstitutio quamuis loquatur in resignationibus factis coram ordinario, nihilominus habet locũ, & seruatur etiam in Curia, cum militet eadem ratio, quæ est, ne Clericus, cum ordinis dedecore cogatur mendicare, aut aliquod sordidum quæstum exercere, vt in *d. cap. 2. Concil. & rectè declarat Garz. ibidem, num. 199.* vbi etiam *na. 203.* probat, Clericum in minoribus constitutum taxat, & non in sacris, posse liberè, & absolute alienare patrimonium, etiam si ad illius titulum sit promotus, & resignare beneficium, licet non habeat aliundè vnde viuere possit: Si quidem nec Concilium, nec Constitutio Pij V. loquuntur de constitutis in minoribus; quia in eis cessat ratio dedecoris ordinis. Quæ diximus
- 44 de resignante beneficium, ad cuius titulum fuit promotus, extendimus ad permutantem, vt permutatio quoque talis beneficii sit nulla, non fa-

& a mentione, quòd ad titulum beneficii permutati fuit sacris ordinatus: nam dictum decretum Concilij, licet loquatur de resignatione extenditur, etiam ad commutationem cum militet eadem ratio. Verum tamen est Sacra Congregatio censuit eo casu commutationem non esse nullam si fuerit facta, cum æquivalenti beneficio: vel saltem, quando permutans assecutus est vigore permutationis pacificam possessionem alterius beneficii ad sui congruam sustentacionem, vt restatur idem *Garz. loc. cit. nu. 218.*

- 45 Vigesimo peccant Beneficiati non dimittentes, ac resignantes beneficia, si delicta commiserint, pro quibus ipso facto imponitur priuationis pœna, etiam si occulta sint, & ante quamcumque Iudicis sententiam; maximè si post impositionem pœnæ ipso facto, & priuationem beneficiorum, addantur hæc verba: *Illaque absque declaratione aliqua vacare censeantur. Vt in extrauag. ambitiosa, de reb. Eccl. non alien. vbi Clericus, qui bona Ecclesiæ alienauerit citrà Rom. Pontificis assensum, ipso facto priuatus existit beneficijs Ecclesiasticis, illaque absque declaratione aliqua vacare censeantur. Vel subiunguntur alia verba æquipollentia, ex quibus constet, mentem S. P. esse, vt amittantur, nulla expectata sententia, vt patet ex Constitutione Sixti V. 92. §. 3. in illis verbis: *Ac sine vlla alia monitione, citatione, Iudicis decreto, aut Ministerio, ipso facto priuatos declaramus, ac tam beneficia ipsa per priuationem huiusmodi vacare, & liberè alijs conferri posse, quam etiam pensiones cessatas, extinctas esse, & fore, ac fructuum, vel aliarum rerum cessare, & c.* Ita *Mol. tom. 1. de iustit. & iur. tr. 2. disp. 96. Sot. eod. tr. q. 6. ar. 6. in fin. Syl. vers. Assassinus, in fine, Azor. par. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 7. qu. 2. & cap. 8. q. 3. Salon. 22. q. 62. ar. 3. controuers. 1. ad fin. Guttier. Canon. qq. lib. 2. cap. 5. num. 28. Carb. de legib. lib. 8. disp. 9. circa finem. Suarez eod. tr. lib. 5. cap. 5. nu. 8. Candel. aur. in explis. d. Constit. Sixti V. de habitu, & consura, notab. 11. Auila de censur. par. 1. dub. 7. Henriq. lib. 13. sua summ. cap. 56. §. 2. in princ. cum alijs ab eo relatis in addit. lit. T. Garz. de Benefic. Eccles. par. 11. cap. 10. num. 20. & alij. Mouentur ex eo, quòd quamuis in pœna amissionis priorum bonorum non debeat, nec possit lex secundum quamplurimos Doctores cumularos ab eodem *Garz. loco citato, num. 8. cum seq.* obligare in cõscientia delinquentem, vt sit executor illius contra se ante sententiam, præter-**
- 46 tim quando agitur de pœna graui; nihilominus in bonis communibus, qualia sunt beneficia, & officia publica rectè potest obligare delinquentes ad illa dimittenda etiam antè sententiam, cum illa particulariter dependant à lege Eccl. seu Republica, aut Principe, à quibus conferuntur; atque idèd possint ad libitum dari, vel auferri ex iusta, ac legitima causa. Etenim lex in pœnam potest impedire acquisitionem fructuum, vt in d. Constit. Sixti V. ubi: *Ac fructuum, vel aliarum rerum cessare, & c. & cap. unico, de Cler. non residentibus, vbi Canonici, & alij Beneficiati non residentes distributionibus quotidianis priuantur, his verbis: Qui verò aliter de distributionibus ipsis quicquam receperit (exceptis illis, quos infirmitas, seu iustia,*

Et rationalis corporalis necessitas, aut euidēs Ecclesia utilitas excusaret) rerum sic receptarum dominium non acquirat, nec faciat eas suas: imò ad omnium restitutionem, qua contra huiusmodi nostram Constitutionem receperit teneatur. De distributionibus etiam pro Defunctorum anniuersarijs largiendis, idem decernimus obseruandum.

47 Imò ipse Garz. *ibidem*, num. 22. & alij probant satis esse verba illa, ipso iure, seu ipso facto, absque additamento aliorum verborum, vt sufficienter declarent mentem disponentis, volentis priuare beneficio delinquentem, & obligare ad illud dimittendum: nam si adduntur alia verba, id fit ad maiorem declarationem, vt patet ex ijs, quæ docet Suar. *de censur. disp. 3. sec. 3. num. 8. & lib. 1. de legib. cap. 8. & Salas eod. tract. de legib. disp. 15. sec. 3. ac Lorca 1. 2. disp. 24. memb. 1. reg. 1. & memb. 2. §. fin.* Etenim beneficium, quo quis ipso iure, seu ipso facto priuatur, potest tanquam vacans alteri conferri ante sententiam, vt ex communi Doctar. sententia probat Garz. *loco citato*, num. 23. pro qua allegat supra relatam Sixti V. Constitutionem 92. ibi: *Ac tam beneficia ipsa per priuationem huiusmodi vacare, & liberè alijs conferri posse.* Allegat etiam Bullam Sixti IV. & Bull. Leonis, *Cardin. in Clem. num. 15. de pœnis, Felin. in c. cæterum, num. 24. de rescrip. & quamplurimos alios Doctores si igitur beneficium, quo quis ipso iure, seu ipso facto priuatur, tanquam vacans potest alteri conferri ante sententiam. Ergò sequitur, quòd sic beneficio priuatus non habet in eo titulum: nec potest illud retinere, sed tenetur omninò dimittere ei, cui prouisum est. Confirmatur in casu, *cap. licet Canon, de elect. lib. 6.* Doctores volunt, obtinentem Parochialem, si non sit infra annum ad Sacerdotium promotus, ob quod ipso iure illa priuatur, non posse illam retinere, sed debet relinquere: Ergò priuatus ipso iure, seu ipso facto beneficio statim illius perdit titulum, atque idèd tenetur illud dimittere, quia per illa verba satis constat de voluntate disponentis. Reliqua vide apud eundem Garz. *ibidem*, vbi num. 29. cum plurib. seq. contraria soluit.*

48 Ex dictis inferitur, quòd ex quo Assassinus est priuatus beneficio ipso facto, vt in *cap. 1. de homicid. in 6.* Beneficiarius statim commisso assassinio, nulla expectata sententia, perdit titulum illius, atque idèd tenetur beneficium ipsū dimittere. Non sic de committentibus homicidium simplex, imò etiam qualificatum, quoniā homicida licet efficiatur irregularis, non tamen est priuatus beneficio ipso iure, sed est priuandus, vt in *cap. cum non ab homine, de iudic. cap. Clericis, ne Cler. vel Monachi, & cap. litteris, & ibi, Doctar. de excess. Pralat. Cappella Tolos. decis. 208 Diaz in prax. crim. Can. cap. 94. Iul. Clar §. Homicidium, num. 21. Zerola in praxi Episc. par. 1. vers. Priuatio, §. 2. & par. 2. vers. Clericus, §. 6. Zauoll. in suis commun. contra commun. q. 147. num. 9. & q. 569 Tolet. in sum. in edit. nouiss. lib. 1. cap. 88. vers. Septimò, cum alijs, quos allegant, qui loquuntur etiam de homicidio qualificato, nempe de parricidio, & de alijs similibus, atque idèd quis pro homicidio etiam qualificato non est priuatus beneficio ipse*

so facto, sed esse priuandum per sententiam, quāuis quoad homicidium qualificatum contrariū teneat, *Felin. in cap. acquisitionis, num. 5. de accusat. Farin. conf. 14. num. 5. Rebuff. in praxi, tit. de mod. amitt. benefic. num. 47. & alij*, quos refert, sed non sequitur Garz. *de benefic. Eccl. par. 11. cap. 10. à num. 39.* Siquidem quamuis homicida sit irregularis ipso facto, non tamen irregularis est priuatus ipso facto beneficio iam quæsito, sed illud retinere potest antequam priuetur per sententiam, vt habetur ex *Felino in cap. de quarta, de præscr. num. 33. Nauar. in Man. cap. 27. num. 251. alias 249. Sayr. de censur. lib. 6. cap. 2. num. 24. Boer. decis. 98. num. 4. Rodriq. in sum. tom. 1. cap. 179. num. 1. & 2. & tom. 2. cap. 21. nu. 10. Azor. par. 2. instit. moral. lib. 7. cap. 17. q. 2. effectu 2. & alij: Vndè ex hoc inferitur, quòd homicida cum non amittat beneficium iam quæsitum, percipiendo ex eo fructus, facit illos suos, & restituere non tenetur, donec per sententiam priuetur, vt habetur per *Felin. in d. cap. quarta, de præscr. num. 33. & alios Doctores supra relatos, præsertim Felin. Boer. Rodriq. & Azor. quibus adde Garz. loco citato, num. 47. & 48.**

50 Limitatur tamen, quæ diximus de homicida, vt non procedant in Occidente Cardinalem, nam is ipso facto est beneficio priuatus, vt in *cap. felicis, de pœn. in 6.* Imò etiam hanc pœnam incurrant percipientes tantum Cardinalem, & filij, ac nepotes percipientium, vt probat *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 57. nu. 235. & 236.* Item inloquentes Cardinales, aut capientes, *Garz. d. cap. 10. §. 2. num. 176.* Idem dicendum est de Occidente, percipientem aut inloquente Episcopum: nam iste quoque ipso iure est priuatus beneficio in Ecclesia existente, cui talis Episcopus præerat, vt in *Clem. 1. de pœnis. Molina de iust. & iur. tract. 3. disp. 65. num. 7. & Tol. in sua sum. cap. 38. vers. 7. & 8.* Et denique hoc ipsum dicitur de occidente Prælatū, vel conbeneficiatum: siquidem is quoque est priuatus ipso iure beneficio, quod obrinet in ea Ecclesia, *cap. in quibusdam, & ibi, Doctar. de pœn. Tolet. loco citato, Farin. 4. p. q. 119. nu. 68. & alij apud Garz. d. cap. 10. num. 57. & 58. vbi contrarium soluit, latius Barbos. d. alleg. 57. num. 239. & 240.*

51 Secundò inferitur, quòd licet de iure communi sodomita non sit priuatus beneficio ipso facto, nec de iure suspensus, nec irregularis secundum sententiam magis receptam; nihilominus, quoniam hodie ex Constitutione 72. Pij V. quæ incipit, Horrendum illud scelus. Clerici tamdirum nefas exercentes omni Priuilegio Clericali, omni officio, dignitate, & beneficio Ecclesiastico ipso facto priuantur, cum ita priuentur, quòd per Iudicem Ecclesiasticum degradati potestati Sæculari statim traduntur, quod idem est, ac si expressè ipso iure, seu ipso facto priuarentur, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 27. num. 249. & Garz. d. cap. 10. §. 2. num. 196.* vbi post alios num. 197. quoque probat, id locum sibi vindicare, etiam quoad forum interius, & sic in crimine sodomie occulto: hinc fit vt sodomita statim commisso crimine sit priuatus beneficio, atque idèd in foro conscientie tenetur illud dimittere, iuxta ea, quæ habentur ex

SUARZ.

Suar. de censur. disp. 31. sec. 4. num. 22. & ex alijs: quamvis quidam velint, dictam Pij Quinti Constitutionem, quoad forum conscientiarum non esse vltu receptam, vt inquit idem *Garz. loco citato*, cum alijs, quos allegat. In omnem tamen euentum dicta constitutio est edita contra sodomitas, qui quasi ex vltu continuato tale scelus exercent, & qui sic labuntur in huiusmodi nefas, vt arbitrio boni viri dici possent exercitatores illius: Et id ob illa verba: *Tam dirum nefas exercentes*, &c. in §. 3. d. Constitutionis contenta, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 17. num. 249.* qui testatur ita sibi respondisse *Matthæum Cantarellum Datarium Gregor. XIII.* hanc eandem sententiam sequitur *Philircus de offic. Sacerdotis, par. 1. lib. 4. cap. 15.* *Henriq. in summ. lib. 13. cap. 36.* *Suar. de censur. disp. 31. sec. 4. à num. 20.* & ex alijs apud *Garz. d. cap. 10. §. 2. num. 198.* cum seq. vbi contraria soluit: & excludit à dispositione præfatæ Constitutionis exercentes pollutionem extraordinariam, seu extrà vas, sed solum exercentes copulam sodomiticam. Et quamvis crimen bestialitatis sit maius crimine sodomie, non tamen comprehenditur sub ipsa Constitutione, cum simus in odiosis, vt rectè declarat ibi, idem *Garz. à num. 204.* vbi tamen *num. 207.* prædictam Constitutionem extendit non solum contra exercentes crimen sodomie cum masculis; sed etiam cum foeminis: nam cum mulieribus contra naturam copulam habentes, verè dicuntur sodomiam committere, ad quod probandum allegat quâ plurimos Doctores. Sed *P. Quartus* contrarium sentit de *cas. referu.* cum sodomia propriè dicta sit, congressus carnalis personarum eiusdem sexus, scilicet maris, cum mare, vel foemina cum foemina, iuxta communè DD. sententiam.

¶ Tertiò inferitur, quod hæretici priuantur ipso iure, seu ipso facto eorum beneficijs, vt in *cap. cum secundum leges, de heret. lib. 6.* vbi hæreticorum bona ipso iure confiscantur, & appellatione bonorum veniunt beneficia, *cap. 1. de præb. facit etiam tex. in cap. vt commissæ, §. priuandi, eod. tit. de heret. in 6.* *Panorm. in cap. inter dilectos, num. 11. de excessib. Pralator.* & alij, quos refert, & sequitur *Garz. de benef. Eccles. par. 11. cap. 10. §. 1. à num. 60.* qui testatur hanc sententiam esse communem, & extendit etiam ad filios, & nepotes hæreticorum, & illorum credentes, receptatores, & fautores; hinc fit, quod statim, quod beneficiatus incidit in crimen hæresis, amittit beneficij titulum, ac eorum filij, & nepotes credentes, receptatores, fautores, ita vt ipsorum beneficiorum non faciant fructus suos, & in foro conscientiarum, etiam si sint occulti, dummodò non sint puri mentales tenentur beneficia dimittere ante omnem Iudicis sententiam, iuxta ea, quæ supra adnotauimus, vt latè hanc rem tractat ipse *Garz. loco citato per totum, d. §. 1.* agens de filijs hæreticorum natis, non solum post, sed etiam ante delictum.

¶ Est tamen verum, quod *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 57. num. 228.* quamuis teneat cum communi, hæreticos esse ipso iure beneficijs priuatos; id tamen negat de eorum filijs, & nepotibus; atque idèd inquit, filios, & nepotes hæreticorum, non esse ipso iure priuatos beneficijs, ad quod allegat *Panorm. & Felin. in c. vr.*

genis, num. 3. de hæreticis, Rebuff. in praxi, de mod. amitt. benef. num. 25. *Suar. de censur. disp. 43. sec. 3. num. 2.* & alios, inter quos allegat etiam *Garz. loco citato, à num. 72.* Sed re vera *Garzia* inclinatur in oppositam sententiam; quamuis opinionem, quam sequitur ipse *Barbos.* dicat esse mitiorem, & pro ea, *num. 75. & 76.* nonnullos alios Doctores cumulat, & in Hispania testatur ita seruari, eandemque consuetudine esse receptam. Verum *num. 77.* expressè inquit priorem esse de iure veriore, & communiter receptam. Quod diximus de crimine hæresis sic de crimine læsæ Maiestatis diuinæ extendimus ad crimen læsæ Maiestatis humanæ, cum beneficium vacet ipso iure per crimen læsæ Maiestatis, vt probat *Rebuff. in prax. tit. de mod. amitt. benef. num. 32.* *Gonzal. glosu 15. num. 72.* quos refert, & sequitur idem *Barbos. d. alleg. 57. num. 233. 235. & 236.* vbi etiam includit filios, & nepotes Reorum criminis huiusmodi: Et *num. 230.* includit pariter obtinentes beneficia præcibus hæreticorum.

¶ Quartò inferitur, simoniacos quoque in conscientia teneri dimittere eorum beneficia: eò quod ipso facto eorum titulum amittunt, & beneficia vacant, vt in *extrauag. detestabile, de simon. inter commun. Menoch. remed. 1. recuper. poss. num. 135. & remed. 5. num. 68. & conf. 67. num. 4.* *Couar. in regula peccatum, par. 2. §. 8. nu. 7.* *Farinac. in prax. crim. par. 7.* & alij apud *Barb. d. alleg. 57. num. 231.* vbi etiam *num. 232.* conuentionalem inquit simoniam per se solam inducere simoniacum inhabilem ad obtinenda, non autem inducere vacationem obtentorum ipso iure, vt habetur ex *Suar. de Relig. tract. de simon. lib. 4. cap. 53. & cap. 55. num. 4.* *Rodriq. qq. Regular. tom. 1. q. 20. ar. 13.* *Henriq. in summ. lib. 13. cap. 37. §. 3. lit. X.* & ex alijs apud eundem *Barbos. loco citato.* Quibus addè, quæ supra cumulauimus hac ead. *sec. vers. Undecimò peccant.*

¶ Quintò inferitur, falsificantes litteras Apostolicas, aut litteris eiusmodi falsificatis vtentes, statim eorum beneficiorum titulum amittere, atque idèd in conscientia non posse ea retinere, sed compelli dimittere. Etenim propter crimen falsitatis beneficiati ipso facto beneficijs priuantur, ita vt statim vacent, siue per se, siue per alios tale crimen committant, vna cum suis fautoribus, & defensoribus, & in excommunicationem insuper ipso facto incidunt, vt in *cap. ad falsariorum, de crim. fals.* vbi *Panorm. & alij, Garz. de benef. Eccles. par. 11. cap. 10. §. 2. n. 170.* *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 57. num. 234. & Azor. par. 2. instit. moral. lib. 7. c. 17. q. 1. vers. Quintum crimen.* Quorum excommunicationis est vna ex reseruatibus in Bulla Cœnæ Domini, de qua latè egimus in nostris *Commēt. in d. Bull. lib. 2. cap. 6.* Sacrilegi autem, exceptis occidentibus, percutientibus, aut insequentibus S. R. E. Cardinales, & Episcopos, ac interficientibus Rectorem propriæ Ecclesiæ, de quibus supra diximus, *vers. Limitatur tamen,* non sunt priuati beneficijs ipso facto, vt habetur ex *Garz. loco citato, num. 173. cum plur. seq. qui num. 181.* idem dicendum esse probat de concubinarijs, vt non sint priuati beneficijs ipso facto, & proindè non tenentur in conscientia

eorum beneficia dimittere, donec per sententiam priuentur.

Sextò inferitur, capientes, seu carcerantes, aut capi facientes Clericum, donec resignet suum beneficium, aut ne citatus vadat ad Curiam Romanam amittere statim titulum eorum beneficiorum, eisdemque ipso iure esse priuatos, ità vt beneficia ipsa vacent, vt in *Clem. 2. de pæn. Garz. de benefc. Eccles. par. 11. cap. 10. §. 2. num. 177. & Barbof. de offic. & potest. Episc. d. alleg. 57. num. 242.* cum alijs, quos allegant.

56 Septimò inferitur, beneficiarios obcinentes beneficia, mediante resignatione non publicata, intrà tempus definitum in Constitutione Gregor. XIII. 85. non possunt ea retinere, sed tenentur ea dimittere, aliàs peccant: quoniam eiusmodi beneficia ipso facto decernitur vacare per prædictam Gregorianam, vt declarat *Flamin. de resign. lib. 11. q. 7. & Barbof. d. alleg. 57. num. 244.* Quibus autem ex causis beneficiorum resignatio sit permessa, ità vt citrà omnem culpam fieri possit, definiuit Pius V. Constit. 58.

57 Octauò inferitur, quòd cum omnia illorum beneficia vacent ipso iure, qui pro obtinendis beneficijs se ipsos pro alijs examini supponunt, vel annuas pensiones offerunt, aut beneficia impetrant pro alijs, vel ab his aliquid consecuntur, vel quando pro se ipsi beneficia impetrant cum intentione ea resignandi, reseruata sibi pensione, vel non reseruata, ad fauorem aliorum, vt patet ex Constitut. felic. mem. Pauli Papæ IV. nostræ Religionis Fundatoris, 12. quæ incipit, inter cæteras, edita sub die 26. Decembr. 1557. hinc sequitur, quòd eiusmodi crimina patran-tes statim perdunt eorum titulum, & in foro conscientiæ non possunt ea retinere: & insuper excommunicationis vinculo Papæ reseruati al- ligantur, vt in ipsa Constitutione constat. Vndè *Barbof. d. alleg. 57. sub num. 246.* testatur, quòd ob id inoleuit in Curia stylus; vt exigatur iuramentum à petente beneficium, quòd non accipit animo illud dimittendi, & idem ante *Barbof. refert Flamin. de resign. lib. 9. q. 10. num. 4. & num. 5.*

58 Nonò inferitur, quòd cum ipso iure vacent beneficia offendentium litigantes in Curia Romana, eorumque Iudices, Aduocatos, Procuratores, & Notarios, &c. vt constat ex Constitutione 11. Alex. VI. quæ incipit, In eminenti Sedis, hinc fit, quòd eiusmodi crimina committentes in conscientia eorum beneficia retinere, sed tenentur eadem ante omnem sententiam dimittere. Et idem dicendum est de indebitè retinentibus scripturas spectantes ad Cæteram Apostolicam, & illas non restituentes cum horum delinquentium beneficia ipso iure quoque vacent, vt patet ex Constitutione Iulij III. relata à *Barbof. d. alleg. 57. num. 249.*

59 Decimò inferitur, quòd ex quo ipso iure vacant beneficia eorum, qui distrahunt bona Ecclesiæ, citrà Rom. Pontificis assensum, vt suprà diximus ex extra. ambrosianæ: vel non incedunt in habitum, & tonsuram, iuxta Sixti V. Constitutionem super vsu altarum; qui ante confirmationem in beneficiorum administratione se ingerunt, aut violenter occupant, vt ostendimus quoque suprà *vers. Decimoseptimò*: & qui violant le-questum impolitum, vigore sententiæ diffini-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

riuz in Romana Curia prolata in causa benefici- ciali, iuxta *rex. in Clem. 1. de sequestr. possess. & propr.* quam rectè declarat *Barbof. d. alleg. 57. num. 221.* inde sequitur, quòd hi omnes delin- quentes eorum beneficiorum titulum statim perdunt, fructus non faciunt suos, ac etiam in foro conscientiæ ante omnem sententiam tenentur beneficia ipsa dimittere; non tamen in fauorem alicuius resignare, & ab alijs possunt impetrari. Etenim hi sunt effectus priuationis beneficiorum ipso iure, vt rectè declarat *Barbof. d. alleg. 57. à num. 253. vsque in finem.*

De Sacerdotibus, & culpis, in quas incidere possunt, à discreto, ac cauto Confessario, cum sibi videbitur, explorandis.

D I S P. XII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Præbyter, & Episcopus idem sunt, & quarè fuit introducta differentia inter Episcopos, & Sacerdotes. An potestas Episcoporum sit de iure Diuino, & Reges Sacerdotibus subdantur.*
- 2 *In veteri lege magna erat Sacerdotum Auctoritas, & qui ipsis non obtemperabat, extra castra positus lapidabatur. In lege vero Evangelica longè maiorem potestatem habent, & dicuntur Christi Vicarij.*
- 3 *Propter eminentiam gradus Sacerdotes multò magis, quam simplices Clerici mores suos componere debent.*

1 **Q**uamuis in *cap. legimus, 93. d. & in cap. olim, d. 95.* habeatur eundem esse Præ- byterum, seu Sacerdotem, & Episcopum: & differentiam inter Episcopos, & Sacerdotes fuisse constitutam ad euitandum Schisma, ità vt Episcopi magis consuetudine, quàm ex Christi Domini dispensatione Sacerdotibus sint maio- res; nihilominus non ob id sequitur, potestatem Episcopalem esse de iure humano, & non potius de iure Diuino; quoniam id est manifestè falsum, vt latè probat *Turrecr. in d. cap. legimus*; sed propterea inquit *rex. in d. cap. olim*, quòd diuina dispensatione non sunt Præby- teris maiores, sed tantùm ex consuetudine Eccle- siæ, propter potestatem, quam habent super corpus Christi verum: quapropter Episcopus; etsi Sacerdos sit; non tamen dicitur habere digniorem ordinem, quatenus ordo Sacramen- tum est, quàm ipse Sacerdos. Ob id etiam Sa- cerdotium hodiè est altioris ordinis, quàm Sa- cerdotium veteris legis. Vndè in veteri lege Sa- cerdotium dicebatur Regnum Sacerdotale; eò quòd tunc temporis per Sacerdotium promit- tebantur bona temporalia, & Sacerdotes Regi- bus erant subiecti. At in noua lege Sacerdo- tium appellatur Regale Sacerdotium; per quod homines reducuntur ad bona cœlestia, atque idè Reges Sacerdotibus subduntur, vt colligitur ex *cap. satis, 96. d. & cap. continuam, 11. q. 1.* & nos declarauimus in nostris *Commentar. ad Bull.*

Bull. Cæna, lib. 2. cap. 15. q. 18. num. 29.

- 2 Et licet in veteri lege magna erat auctoritas quam habebant Sacerdotes, postquam quicumque Sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta, contemptum proprio expiabat cruore, ut ait *D. Hieronymus in cap. absit, 11. q. 3.* nihilominus hodiè in Euagelica lege, propter potestatem, quam Sacerdotes habent super corpus Christi verum; & remittendi peccata, & sic super corpus Christi mysticum, longè maiorem potestatem habent: quapropter merito *Conc. Trid. sess. 14. de confess. cap. 5* appellat Sacerdotes Dei Vicarios, & Præfides, inquiens: *Quia Dominus Iesus Christus è terris ascensus ad Cælos, Sacerdotes sui ipsius Vicarios reliquit tanquam Præsides, & Indices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur.* Undè propter eminentem gradum Sacerdotes multò magis quàm simplices Clerici mores suos omnes componere tenentur, ità ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus, nihil nisi graue, moderatum, ac Religione plenè præferant. Imò tenentur effugere etiam leuia delicta; quoniam leuia in Sacerdotibus maxima crimina censentur, ut in *Conc. Trid. sess. 22. cap. 1. de reform.* aliàs in grauißimum scandali peccatum incidunt, cum sint aliorum ruina, & causa peccati. Hinc *D. Gregor. par. 1. Pastor.* ità se habet: *Scriptum est per Prophetam (nempe Os. cap. 9.) Laqueus ruina Populi mei Sacerdotes mali: & Ezech. 44. facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Nemo quippe in Ecclesia amplius nocet, quàm qui peruersè agens, nomen, vel ordinem sanctitatis habet: delinquentem namque hunc nemo redarguere presumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur.*

An Sacerdos peccet celebrando Missam antequam recitauerit saltem

Matutinum.

S E C. I.

S Y M M A R I U M.

- 1 Sacerdos mortaliter an peccet, si Missam celebrauerit, non recitato saltem Matutino, & num. 3.
- 2 Lex maximè Ecclesiastica in re graui obligat sub mortali.
- 3 Magis recepta est recentiorum sententia, quòd hoc casu non peccet mortaliter Sacerdos.
- 4 Iuxta sententiam Soti Sacerdos, citrà rationabilem causam celebrans ante Matutini recitationem, excusatur etiam à culpa veniali.
- 5 Consuetudo tunc obligat ad peccatum, quando ad illud per approbationem videtur obligari Princeps, Consuetudinem approbans.
- 6 In iure nullum datur præceptum obligans ad recitandum Matutinum ante Missa Sacrificium nec ex Breue Pij V. id colligitur.
- 7 Defectus in re leui non potest esse plusquam peccatum veniale.
- 8 Ad summum veniale culpam contrahis, quo

Missam celebrat ante Matutinam citrà rationabilem causam. Et quæ eam rationabilis excuset etiam à veniali.

- 9 Non potest cantari Missa, non absoluto in Choro Matutino, imò laudibus, & prima, iuxta loci consuetudinem. Et quare.
- 10 Tutiore est opinio, quòd Sacerdos celebrare non possit Missam ante Matutini recitationem. Moneantur Sacerdotes, ut caueant à celebratione Missa, non recitato Matutino, optimo exemplo P. D. Ludouici de Thomasi, qui valde ab Auctore commendatur, ac exemplo eiusdem Auctoris.
- 11 Lex maximè Ecclesiastica statuens de re graui, si sit iusta, obligat ad mortale, licet verbis non usatur prescriptiuis.
- 12 Vide etiam *Add. ubi ostenditur ratio, cur amplexati fuerint primam satis rigidam sententiam meus patruus, & Concionator Pontificius de Thomasio eius Præceptor.*
- 13 Secunda sententia est mitior, quæ excludit peccatum mortale, et admittit tantum veniale. Vbi vide etiam quales sint duæ propositiones damnatae ab *Alex. VII. Pontif. Max.*
- 14 Tertia est mitissima, cum excludat etiam peccatum veniale, cum iusta causa.
- 15 Eadem ratio militat, secluso scandalo, de Missa sollempni, si non dicatur post Matutinum, & primam, vel post tertiam.
- 16 Quæ nam sit hora precisa; in qua inchoari potest Matutinum diei sequentis, & quæ nam sit communis regula, & quæ opinio recentiorum.
- 17 Contrarium est dicendum de præcibus diurnis ante mediam noctem eiusdem diei.
- 18 An quando Matutinum dicitur separatim à laudibus, debet in fine recitari collecta, seu oratio, sicuti nocte Natiuitatis Domini.
- 19 Ponitur pro nostro Orizonte Neapolitano tabula ad dignoscendam omni tempore horam opportunam Matutini diei præcedentis post meridiem pro die subsequenti.

- 1 **I**N hac re pugnant extant opiniones. Nam prima sententia est *Duran. lib. 3. de Ritib. cap. 24. Palud. in 4. d. 13. q. 2. ar. 1. Gabr. lect. 13. in Can. D. Anton. 3. p. sua summ. tit. 13. cap. 4. §. 1. Nauar. de orat. cap. 3. num. 70. & cap. 11. num. 30. & in Man. cap. 25. num. 83. Ledes. 2. 4. q. 10. ar. 4. dub. 3. Azor. tom. 1. in sit. moral. lib. 10. cap. 10. q. 4. Maiol. lib. 5. de irregular. cap. 34. num. 1. Graph. lib. 2. dec. aur. cap. 4. Angel. vers. Missa, num. 42. Armil. vers. Hora Canonice, num. 13. Anton. in Cath. Neap. lib. 2. cap. 47. & aliorum, dicentium, Sacerdotem peccare mortaliter, si Missam celebret antequam recitauerit saltem Matutinum. Et hanc opinionem communem esse testatur, *Syl. vers. Missa, 1. §. 16. & Suar. in 3. p. D. Thom. tom. 3. disp. 82. sec. 1. in princ. & de Relig. tom. 2. lib. 4. de hor. Canon. cap. 24. num. 6. quamuis ipsi Suar. & Syl. eam non sequuntur. Fundatur primò super Ecclesiæ, ac Sacerdotum Consuetudine, qui consueuerunt Missam celebrare saltem post Matutinum: ac consuetudo cum habeat vim legis, ut in *Sec. non scripto, in in sit. de iure natur. gen. & civ. & lex in re graui obliget sub mortali, maximè quando est Ecclesiastica, vt latè ostendimus***

in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 3. §. fin. q. vlt.* Ergo celebrantes Missam ante Matutinum peccant mortaliter: siquidem res, de qua agitur, grauis est, cum talem esse communiter iudicent sapientes, quorum iudicio materiæ grauitas pensanda est. Confirmant eorum sententiam ex Breue Pij V. in princ. Missalis, in quo Sum. Pontifex districtè præcipit in virtute S. obedientiæ, Missam iuxta ritum ipsius Missalis celebrari, & subdit, vt Sacerdotes, præuia confessione, cum opus fuerit, & saltem Matutino, cum laudibus absoluto, orationi aliquantulum vacent, priusquam Missam celebrent. Præceptum autem in virtute Sanctæ obedientiæ sub mortali peccato obligare, docet *Glof. in Clem. si dominum, de reliq. & vener. Sancti.* & nos adnotauimus in dictis nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 3. §. 7. q. 2. in princ.* Denique probatur hæc ipsa sententia, ex eo, quod in eodem Missali inter defectus Missæ numeratur iste, nempe si celebrans non dixit Matutinum, cum laudibus; at defectus peccatum est: Ergo Sacerdos celebrans Missam, non absoluto Matutino mortaliter peccat.

3 His tamen non obstantibus incontrarium est opinio apud Recentiores, maximè magis recepta, quam docent *Aragon. 22. q. 83. ar. 12. dub. 5. Valen. tom. 5. disp. 6. q. 2. pun. 10. §. 5. Lopez. 2. p. instr. cap. 79. §. Denique neque hic, & cap. 195. §. Nunc autem, Carbo lib. 9. de legib. d. 9. Rodrig. tom. 1. qq. Regul. q. 43. ar. 3. in fine, & in summ. par. 1. cap. 244. num. 22. Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 37. not. vlt. Henriq. lib. 9. de Missa, cap. 24. num. 17. Llamas in par. 3. Method. cap. 5. §. 15. Medin. par. 1. instr. confess. cap. 16. §. 2 in fine, Vega in speculo Curator. cap. 10. §. 28. num. 254. vers. Tamen, Io. Bapt. Contrad. in respons. casuum confc. casu 242. Cuc. lib. 5. instr. Canon. lib. 5. tit. 6. num. 36. Eman. Sà in Aphor. vers. Missa, num. 22. Alph. Vega par. 2 sue summ. cap. 41. casu 16. Galet. in Margarita casuum conscient. vers. Missa. Nugn. in 3. p. q. 83: ar. 2. Suar. p. 3. q. 83. disp. 82. sec. 1. Petr. Ledes. in summ. par. 1. de Sacram. Euchar. c. 23. vers. Octauo, P. Nald. in sua summ. vers. Missa, num. 8. Miran. in Man. Pralat. par. 1. q. 40. ar. 12. q. unica, Chamerota, tit. de Sacrif. Missa, dub. 14. Coninch. de Sacram. tom. 1. q. 83. num. 220. Viual. in Candel. cap. de prepar. ad Euchar. nu. 10. Fagund. de precept. Eccl. precep. 1. lib. 3. c. 27. num. 23. cum plur. seq. Barbof. de offic. & potest. Episcop. alleg. 24. sub num. 15. Laym. in sua summ. lib. 5. tr. 5. cap. 4. num. 5. Omnes præfati Doctores, & alij tenent, non esse peccatum mortale sacrificare antè dictas præces Matutinas. Hinc eandem opinionem docent etiam aliqui, qui non possunt dici Recentiores, nempe *Sylu. in summ. vers. Missa, 1. num. 6. & Sot. lib. 10. de iustit. & iure, q. 5. ar. 4. & in 4. d. 13. q. 2. ar. 2. ad fin.* Imò quamuis alij putent, Sacerdotem citrà rationabilem causam celebrantem antè dictas Matutinas præces, peccare venialiter; Sorus tamen loco citato, etiam à culpa veniali facit illū immunem. Probat Sot. suam sententiam, quoniam consuetudo in qua fundatur prior sententia, non est certa, siue generalis sit, siue particularis alicuius loci, aut Diocesis: neque materia est grauis: neque constat de præcepto aliquo;*

atque idè concludit, id non esse, nec culpam quidem venialem. Alij verò vtuntur eisdem fundamentis ad excludendum peccatum mortale: Sed quoniam prærecitatio Matutini, licet non sit dispositio ad Missam; attamen est præparatio quædam ad Missam deuotius, & reuerentiùs dicendam; ergo prætermittens præparationem eiusmodi, cum transgressio sit leuis, non potest peccare ad summum, nisi venialiter.

5 Quòd non detur contraria consuetudo, patet; quoniam nos videmus quamplurimos ante Matutinas præces Missam celebrare, citrà omnem scrupulum: nec constat talem consuetudinem fuisse à S. P. approbatam; siquidem illa consuetudo obligat ad peccatum, quando ad illud per approbationem intendit obligare Princeps eam approbans, & quando subditi existimant se peccare mortaliter eam non seruantes, vt post *Syl. & Suar. inquit Fagund. loco citato, sub num. 23.* Quòd prærecitatio Matutini non sit dispositio, nec ordinem aliquem dicat ad Missam, constat ex eo, quòd nulla connexio est inter Matutinum, & Missam: quia veteres qui hunc ordinem seruauerunt non intenderunt statuere aliquam prioritatem necessariam inter Matutinas præces, & Missam; sed tantum opportunitatem quandam congruentem. Quòd denique non sit Canon, nec præceptum aliquod quo præcipiatur recitatio Matutini ante Missam ex resolutione contrariorum latius patebit.

Ad primum contrarium fundatum super consuetudinem iam fuit sufficiente responsum ex supradictis.

6 Ad confirmationem ex Breue Pij V. respondetur, quod sicut in iure nullum datur præceptum sub mortali obligans ad recitandum Matutinum ante sacrificium Missæ; ita quoque huiusmodi præceptum, nec colligitur ex dicto Rom. Pontificis Breue. Etenim quamuis ibi districtè præcipiat in virtute S. obedientiæ Missam, iuxta Ritum ipsius Missalis celebrari; & subdat, vt Sacerdotes præuia confessione, cum opus fuerit, & saltem Matutino cum laudibus absoluto, orationi aliquantulum vacent, priusquam Missam celebrent; nihilominus illud generale præceptum in virtute sanctæ obedientiæ, atque idè cum rigore peccati mortalis, dirigitur ad celebrandam Missam, iuxta Ritum ipsius Missalis; atque adè ad vtendum illo Ritu celebrandi, & ad non introducendum alium nouum: non autem ad recitandum Matutinum ante celebrationem Missæ, & ad obseruandas singulas regulas, & ordinationes ipsius Missalis in particulari: quocirca verba illa præmittendi Matutinum ante Missam consilium potius indicant, quàm præceptum: aliàs peccatum quoque mortale foret, Matutino cum laudibus absoluto, non vacare aliquantulum orationi.

7 Ad vltimum dicimus, quòd non ex eo colligitur, culpam mortalem esse celebrare Missam ante Matutinum, quòd id inter defectus, qui committuntur in Missa connumeretur; nam cum agatur de defectu in re leui, defectus huiusmodi non potest esse plusquam peccatum veniale. Eò maximè, quoniam mutatio Matutini, vt post Missam dicatur non est defectus grauior, quàm dicere omnes horas, cum completorio ante præces Matutinas; & tamen si id fieret, citrà omnè

causam, esset tantum peccatum veniale: ergo idem dicendum est in casu nostro.

¶ Vnde his reiectis, concludendum est, cum *Laym. loco citato*, & alijs, hanc sententiam esse probabiliorē, & qui ea vteretur in praxi, de lethali culpa non est condemnandus; sed ad summum venialem contraheret, si citrà rationabilem causam; Matutino non absoluto, Missam celebraret. Effet autem rationabilis causa excusandi etiam à culpa veniali, si instet tempus consuetum, quo solet Sacerdos Missam celebrare, & populus, aut aliqua persona grauis expectet, vt Missam audiat, tunc posset Missam celebrare non absoluto Matutino, vt habetur ex *Suar. loco citato*. Idem dicendum est, si fusiùs deferatur, & non adsit alius Sacerdos: aut non possit præmittere Matutinum ex causa occupationis, aut infirmitatis, vt post alios docet *Layman. d. cap. 4. sub num. 5*. Quæ quidem vera esse probant *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 17. num. 21. Laym. ubi supra, num. 21. & alij*, de officio diuino, quod priuatè, & extra Chorum dicitur à Sacerdote, qui Missam celebraturus est, vel priuatam, vel sollempnem: locus autem de cantu diuini officij, qui publicè fit in Choro: nam citrà lethalem culpam non posset cantari Missa non absoluto in Choro Matutino, imò laudibus, & prima; iuxtà tamen loci consuetudinem. Etenim quamuis officium diuinum publicum, & in Choro decantatum nullum ordinem, aut connexionem habeat cum Missa, nec vnum pendeat ab alio, sed sit quid diuersum; nihilominus quia longèua consuetudo, vt Missa tertiæ, seu Missa diei sollempnis nõ nisi post preces Matutinas, & primam in Choro recitatas, dicatur, citrà lethalem culpam non posset eiusmodi consuetudo immutari, cum talis immutatio esset in materia graui, vt rectè declarat *Fagund. loco citato*, qui pro hac re citat, *Suar. d. disp. 82. sec. 1. §. Plurimò dicendum, Maior. lib. 3. de irregular. cap. 34. num. 1. alias 24. Henric. lib. 9. de Missa, cap. 24. num. 7. Caiet. in summ. vers. Hora, §. 4. Syl. vers. Missa, §. 9. Medina. cap. de orat. 9. de horis Can. recit. dub. 1. Nauar. in Man. cap. 25. num. 97. & de orat. notab. 3. num. 49. 56. 78. & Conar. lib. 4. var. resol. cap. 19. num. 9. in fine.*

10 Cæterum licet hæc quæ diximus vera esse existimemus, & præsertim opinionem, quæ excusat Sacerdotem à peccato mortali, celebrantem Missam, non absoluto Matutino, vt supra, dicamus esse probabiliorē non modò benigniorē; nihilominus oppositam consensum esse feruore: nam vt inquit *Nauar.* sententia, hæc benignior præbet occasionem Sacerdotibus recitandi serò officium diuinum, etiam post prandium, & meridiem, & aliquando vidi aliquos illud recitare post Cœnam, somnolenter, tepidè, indeuotè, & valdè indecenter; & aliquoties tedio affectos illud non recitare, non sine graui Dei offensa: idcirco moneo Sacerdotes, vt caueant à celebratione Missæ, non absolutis Matutinis laudibus, nisi in causa necessitatis ad euandũ scâdalum, aut si charitas urgeat; eò maxime quoniam prior sententia æstimatur communis, & habet quamplurimos Doctores magni ponderis pro se, atque idè citrà formidinem non est ab ea recedendum. Ob hæc

causam dum Romæ in nostra domo S. Andreæ non dum Sacerdos commoraret, ad Sacrestiam accessit b. m. D. Ludouicus de Thomasio, Præceptor meus, Theologus, & V. I. D. eximius, insignis Concionator, quem in suum ordinarium Prædicatorem sibi assumpsit S. M. Paulus Papa V. Optimus Maximus, vir singularis sanctitatis, ac prudentiæ, ac in disciplinis moralibus non mediocriter versatus; qui quidem volens Missam celebrare, & amittum accipiens, vt sibi imponeret, vidit paramenta esse rubei coloris, atque idè festiuitatis Martiris: propter quod aduertens se recitasse Matutinum de feria, dum debuerat recitare de Sancto, amittum deposuit, & noluit celebrare; nisi præmissis Matutino de Sancto; cuius formidinem ipse considerans, & tanti viri scientiam, ac sanctitatem perpendens, nunquam ausus fuit, Diuina mihi fauente gratia, Missam celebrare; nisi recitatis prius Matutinis laudibus, nec adhuc ipsi occurreret vrgens necessitas, aut spiritalis alicuius utilitas peruertendi talem ordinem, & sunt circà 40. anni, quòd ad Sacerdotium, non meis meritis, sed diuina miseratione, & singulari Dei gratia fui promotus. Et re vera si perpendatur gratitas Doctorum, & eorum numerus, qui priorem docent sententiam, formido transgrediendi præfatum ordinem, non est vani hominis: eò magis, quia talis ordo præscribitur in Missali, & si transgressio supponitur res grauis, prout Doctores prioris sententiæ docent, licet Romanus Pontifex non vteretur verbis præceptiuis, prout re vera videtur vti; nihilominus transgressor fortè à lethali culpa non excusaretur: quoniam lex maxime Ecclesiastica statuens de re graui secundum nonnullorum sententiam, si est iusta obligat ad mortale, etiam si non sit præceptiua, vt ostendimus in d. nostris *Commentar. Bull. Cœna loco supra relato*. Et *Tolet. qui lib. 2. sua summ. cap. 1* tenet cum priori sententia, & non nulli alij dicunt dictam sententiam esse simpliciter securam, & in rigore veram. Vnde sicut dictum ordinem Dei gratia hucusque non fuit transgressus, ità in futurum non auderem præmittere, nisi compulsus ab vrgenti, & graui causa, iuxtà sententiam *Nauar. lib. de orat. exp. 3. num. 7*.

A D D I T I O.

12 † S E D pace mei Venerabilis Patruì, qui in Sacros Ritus, & diuini cultus honorem erat ad eò ardore succensus, & inflammatus, vt ne minusculam quidem ceremoniam prætermiserit: nam cum maximo suo incommodo, ac extremo periculo, sextum, imò septimum super septuagesimum annum agens, & transiēs antè tabernaculum Augustissimi Sacramenti, polpitum vsque ad tellurem; vel si expositum ambo genua flectebat, magno impetu se etigendo, ità vt videretur subire periculum casus.

Et mihi contigit, cum essẽ adhuc tyro verbum in seruiendo sacro non bene pronunciaſſe, statim ipse adiit meum Magistrum D. Andream Filingerium, innocentie vitæ, ac strictissime obseruantie virum, qui post quadraginta annos, adhuc illo munere summa cum laude fungebatur, à quo impetravit tempore commo-

his colloquij, ad diluendum lapsus linguæ reatum, lapillum in meo ore tenere. Redeamus vndè discessimus: cū Præceptor, & Discipulus, nempe Ludouicus de Thomasio, & ipse Leonardus fuissent sanctissimi viri; non est mirum si rigidissimam admisissent sententiam seruandam in persoluendo Matutinas preces ante sacrum faciendum; quamobrem nec veniale quidem perpetrasset Ludouicus, si tunc celebrasset ante persolutas Matutinas preces festiuitatis Martyris, cū iam absoluisset æquiualens Matutinum feræ, & satisfecisset, quoad substantiam officij: dixi, nec veniale quidem, cū illud non egisset dedita opera, sed casu, & ad sūmum ex defectu memoriæ: & quod damnat hinc temporibus Alex. VII. est propositio 34. quæ affirmabat. In die palmarum, recitans officium Paschale satisfacit præcepto; sicuti etiam ipse præfatus Summus Pontifex damnat propositionem 35. nempe vnico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsentis, & crastino: nam quoad primam propositionem apparet aperta fraus: nam quod ad Matutinum attinet, neque sextæ parti satisfaceret, dicendo vnum pro altero; & sic defectus esset, circa substantiam officij, ac oneris, & non circa paruitatem materiæ: & quod ad secundam propositionem est apertè falsum; cū officium sit onus diei, seu additum tali diei, & vnusquisque dies habet peculiare officium, vt omnibus patet, & sic non potest vnico officio satisfacere pro die præsentis, & crastino. Sed ad rem nostram deueniamus, illa opinio est tenenda, quæ magis vniuersaliter tenetur, & est in praxi, scilicet posse facere sacrum ante persolutas Matutinas preces ob rationes adductas ab ipsomet meo patruo pro prima sententia: cū primum sit præceptiuum, cætera consultiua, & directiua; & insuper nulla est connexio necessaria inter Matutinum, & sacrum. Ad id quod dicitur, quod postea ferò, vel dormitando recitetur, vel omninò relinquitur. Respondetur est alia ratio, & aliud motiuum formale; & videant ipsi, qui talia experti sunt, cū sit maledictus qui facit opus Dei negligenter; & qui amat periculum peribit in illo, sicuti qui expertus est inebriari, debet à vino se abstinere. Et sic aliundè potest contingere culpa venialis ob nimiam dilationem Matutini, contra præceptum recitandi horas Canonicas statutis temporibus. Et tunc hoc peccatum idem erit, siuè celebretur ante persolutum Matutinum, siuè non celebretur: spectat hæc quæstio ad tractatum de horis Canonicis.

Vndè licet prima sententia, quæ affirmat teneri sub peccato mortali sit, *Palud. Gabrielis, Cenedi 99. Canon. q. 3. num. 7.* qui citat triginta DD. eiusdem sententiæ defensores: re vera altera sententia est tenenda, quæ negat obligationem
13 grauem, & sub p. m. sed fatetur aliquam obligationem, nempe leuem, & sub peccato veniali; quia communiter connexio, & subordinatio inter Missam, & officium, neque à Sacerdotibus intellecta fuit, nec recepta cum tanto rigore, & sub mortali. Confirmatur, quia maior connexio est inter ipsas horas officij diuini, vt videlicet dicatur Matutinum ante primam, quæ inter officium, & Missam; & nihilominus in-

uersio absque causa inter partes officij, est quidem culpa, sed venialis. Ergò etiam inuersio inter Missam, & officium non excedit culpam venialem.

Posita verò iusta causa, quæ secundum hanc sententiam non ità grauis esse debet, sicut in rigore primæ opinionis, sed minor sufficit, omninò culpa caret celebrare non præmissio Matutino, ità *Valentia tom. 3. disp. 6. q. 2. punct. 20. Fagundes præp. 1. Eccl. lib. 3. cap. 17. Sanchez opus. conf. lib. 7. cap. 2. dub. 40. Auerfa q. 1. sec. 12. Nihilominus, Castro Palao tom. 2. tract. 7. disp. 2. pun. 4.* cum alijs quos citant.

14 Sed probabilior est tertia sententia modò communis; quæ absolutè liberat Sacerdotes ab hac obligatione, etiam sub veniali per se loquendo, atque docet prioritatem illam inter Matutinum, & Missam esse opportunitatem quandam congruentiæ, & maioris decentiæ, atque esse materiam consilij, non præcepti, cum nullibi in iure datur præceptum de hac re: Rubrica verò Missalis est directiua, & instructiua, vt fuse probauit noster eruditissimus *P. Quartus q. proemiali, sec. 2. pun. 2. in suis Commentarijs Rubrica Missalis Romani*, qui insuper ait ibidem *par. 2. tit. 1. de præparat. sec. 3. de Matutino, &c. dub. 1.* quod consuetudo non inducta est animo obligandi; imò potius est in oppositum: plures enim sine scrupulo celebrant ante Matutinum recitatum, ità *Suarez tom. 3. in 3. p. disp. 82. sec. 1. Vasq. in opusc. tract. de benef. cap. 4. Tambur. de Sacrificio, lib. 1. cap. 6. §. 2.* cum alijs, cit. qu. *proem. supra;* & alijs plur apud *Auersam supra,* & apud *Dianam 2. par. tract. de celebr. Miss. resol. 39.* & quamuis nonnulli dicant id excusari à mortali, & nil dicant de veniali; rationes tamen quas adducunt probant etiam excusationem à veniali. Et consuetudo in casu nostro (etiam si detur) non est obligatoria, sed maioris deuotionis; similiter connexio est congruentiæ, non necessitatis, & tandem Rubrica est directiua, non præceptiua. Sicuti fusiùs loco supra citato probat ipsemet doctissimus *P. Quartus*, qui insuper ait, cū alijs *dub. 2.* quod per
15 se loquendo, & secluso scandalo ordo prædictus videlicet, vt Missa solemniter dicatur post Matutinum, & primam, vel post tertiam, &c. non cadit sub præcepto, sed est consilij, & instructionis; quia Rubricæ in hoc sunt directiua, non præceptiua. Quoad horam præcisè, in qua inchoari potest Matutinum diei sequentis, regula communis est, vt possit inchoari persolutis communiter in Ecclesijs, Vesperis, & completorio: quia tunc censetur incipere, quoad hunc effectum dies sequens, ità *D. Thom. & alij, & plures adducit Bonacina.*

Ad tollendam verò perplexitatem, quæ oriri posset ex varietate temporum, quæ in diuersis Ecclesijs eiusdem Ciuitatis recitantur Vesperæ, & completorium, quod multum angebat Sanctissimum virum mei patru Confessarium, nempe Venerabilem Patrem D. Vincentium Coppola videtur aptior regula, quàm nonnulli tradunt posse recitari Matutinum sequentis diei tribus horis post meridiem, ità *Azorius l. 10. cap. 9. q. 5. Henriq. Barbosa, Guantus*, quos citat noster *Diana par. 2. tract. de horis Canonicis, resol. 39.* Vndè infert *Bonacina Matutinum posse*

posse aliquandò recitari hora vigesima, aliquandò hora vicefima prima, aliquandò vigesima secunda, pro ratione temporum, seu longitudinis, & breuitatis diei. Addunt alij satisfieri præcepto, ità vt non peccet quis mortaliter: recitando Matutinum cum laudibus post duas horas à meridie, ità Sanchez in opusc. tom. 2. lib. 7. cap. 2. dub. 37. num. 4. dicens ità tenere aliquos Recentiores Magistros, & dicit probabile Diana par. 4. tract. 4. resol. 9. citans Ledesnam, & par. 7. tract. 11. resol. 12. & par. 2. tract. 16. resol. 46. quod videtur admitti posse in Hyeme, quando hora secunda post meridiem coincidit, cum hora vigesima prima horologij artificialis, vel solaris, non verò in æstate. Et ad vitandum peccatum veniale desideratur iusta causa, sic præueniendi, vt inquit plures citati à Bonacina de horis Canonicis, disp. 1. q. 3. pun. 3. Quia horæ Canonicæ recitari debent statutis temporibus; quare notabiliter præuenientes, vel postponentes, quamuis satisfaciant præcepto, quoad substantiam; peccant tamen venialiter, quoad circumstantias: & licet Ecclesia permittat, horarum præuentionem; vt satisfaciat quis præcepto, nihilominus non censetur dispensare, quoad circumstantiam, nisi ex iusta causa; & iusta causa est, quia illud est tempus congruum, legitima consuetudine introductum, & melius est preces Matutinas recitare declinante die ad noctem sequentem, quàm illas differre propria die ad meridiem; atque ità consuetudo, & praxi, hanc obligationem interpretatur, vt videri potest apud Dianam par. 10. tract. 16. resol.

746. vbi plures assert DD. in fauorem huius sententiæ; quoad preces diurnas constat recitationi primæ, & aliarum horarum non satisfieri ante mediam noctem eiusdem diei, & Matutinum potest dici vnà cum laudibus, vel separatim à laudibus, & tunc si in fine dicenda sit collecta, seu oratio, vt sit in nocte Natiuitatis Domini, in qua absoluto Matutino celebratur Missa, post positis laudibus, plures affirmant, & alij negat hoc cadere sub præcepto, quamuis laudabiliter fiat, quia nullibi hoc præcipitur, & in rubricis solum hoc præscribitur in nocte Natiuitatis, non autem vniuersaliter, ità Sanchez dub. 2. Bonacina, & c. adductis à P. Quar. ibidem, vtrumque probabile est.

19 Pro totali complemento huius quæstionis mihi optimè videtur, si apponatur hic tabula perpetua, quæ notatur in Ordinario Neapolitano secundum proprium orizontem ad dignoscendum omni tempore horam opportunam Matutini diei præcedentis post meridiem pro die subsequenti, vnde per totum mensem Iulij (quando sunt longiores dies) vsque ad duodecimam diem Iulij meridiem est hora sextadecima, & Matutinum ponitur hora vicefima dempto quadrante; & à die 13. Iulij vsque ad vltimū meridiem est hora sextadecima cum quadrante, & Matutinum hora vicefima, & à 1. Augusti, vsque ad 15. meridiem est hora sextadecima cum dimidio, & Matutinum ponitur, etiam hora vicefima, à die 16. Augusti vsque ad 25. meridiem est hora 16. cum tribus quadrantibus, & Matutinum hora vicefima, cum quadrante etià per totum quartum diem Septembris, licet meridiem sit hora 17. postea à die 6. Septembris vs-

que ad 27. (relieto meridie) Matutinum est hora vicefima, cum dimidio à die 28. Septembris ad 10. Octobris Matutinum est hora vicefima, cum tribus quadrantibus; & deinde vsq; ad 15. Nouembris Matutinū est hora vicefima. Postremò vsque ad 15. Februarij Matutinum est hora vicefima prima, cum quadrante. In cæteris Climatibus possunt Astronomi, iuxta cuiuslibet Orizontis diuersitatem, & graduum numerum similiter efformare discursum.

An, & quando peccet Sacerdos celebrando Missam antè lucem, vel post meridiem.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

1 Sacerdos celebrans ante lucem, vel post meridiem, an peccet, & quid dicendum de communicante.

1 Hanc controuersiam sufficienter explicauimus supra tom. 1. §. 2. disp. 2. sec. 5. de præcepto Sanctissimæ Eucharistiæ tractantes, vbi etiam egimus de communicantibus, an faciant contra reuerentiam tanti Sacramenti, comunicando mane ante lucem, vel post meridiem, & conclusimus partem negatiuam hoc casu esse veram: non sic sacrificare ante lucem, aut post meridiem: & rationem diuersitatis assignauimus: qua propter, ne bis idem reperere videamur, præfatæ sectioni nos remittimus.

An Sacerdos peccet non celebrando Missam cum possit.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Sacerdos, non legitimè impeditus, celebrare omittens, secundum Bedam, quid mali agat. Et an peccet mortaliter, si quotidie non celebret.
- 2 Communis est sententia, quòd Sacerdos non peccet, si quotidie celebrare omittat.
- 3 Sacerdos simplex, qui curam animarum non habet, nec beneficium, vel Cappellaniam, si nunquam celebret, quod non peccet mortaliter, qui nam affirmant? & num. seq.
- 4 Verior, & probabilior est apposta sententia quòd scilicet peccet Sacerdos si nunquam celebret in anno, etiam secluso scandalo, & contemptu.
- 5 Animarum curam habentes, & non impediti, si quotidie non celebrent, haud peccant mortaliter, si tamen frequentius celebrent, vt suo muneri satisfaciant.
- 6 Parochus si ratione Consuetudinis, vel fundationis teneretur Missam pro Populo offerre, vel pro defunctis, & talis obligatio nota sit Populo, & Parochianus pro se offerri sacrificium postulet oblaro stipendio, censetur renunciari suo iuri, & contentus esse secunda intentione.
- 7 Sacerdos, qui quotidie sacrum celebrare pro

cc ali-

- aliquo se obligauit, si celebrare omittat, proculdubio peccant, sed aliquando excusatur.
- 8 Verba præcitata Bedæ probant ad Sammum, Sacerdotem non celebrantem, peccare uenialiter, non mortaliter.

1 IN hac re videtur prima facie affirmatiuè respondendum esse. Etenim legitur de Beda allegato à Gabr. lect. 87. in Canone Missæ, ita se habente: *Sacerdos non legitime impeditus celebrare omittens quantum in eo est, priuat Sanctissimam Trinitatem laude, & gloria, Angelos lætitia, peccatores uenia, iustos subsidia, & gratia, in Purgatorio existentes uenia, Ecclesiam speciali Christi beneficio, & se ipsum medicina, ac remedio.* Si igitur Sacerdos non impeditus omittens celebrare priuat tot bonis spiritualibus non solum creaturas rationales, sed etiam Angelos, ac ipsam Sanctissimam Trinitatem, proculdubio videtur dicendum eiusmodi Sacerdotem, citrà rationabilem causam Sacrum celebrare præmittentem, culpam contrahere. Confirmatur inoleuit consuetudo sacrificandi quotidie à singulis Sacerdotibus, ut probant Africanæ Patres, nempe *D. Cypr. lib. 1. Epist. 2. D. Ambros. orat. in fun. fratris, S. Hieronym. lib. 1. aduersus Iouinian. Siricius Papa in Epist. ad Himer. cap. 7. D. Chryst. homil. 17. in Epist. ad Hebr.* Imò eiusmodi consuetudo ortum habuit ab initio nascentis Ecclesiæ: nam B. Andreas Apostolus gloriatus est, se quotidie Missam celebrare, inquires: *Ego omnipotenti Deo, qui vnus, & uerus est immolo quotidie non tantum carnes, nec hircorum sanguinem; sed immaculatum agnum in altari, &c.* Vnde à præfata Consuetudine citrà culpam non videtur posse recedi. Denique Sacrificium nouæ legis non arctatur loco, & tempore sicut iudaicum, sed iuge, ac continuum esse debet, iuxta prophetiam *Daniel. cap. 12. & Malach. cap. 1.* quæ explicat *7 ertull. lib. 4. contra Marcion. & alij.* Ergò Sacerdos non potest citrà culpam omittere Sacrificium Missæ quotidie, si non est impeditus.

2 His tamen non obstantibus in contrarium est communis sententia. Siquidem nullum adest præceptum, nec Canon, nec consuetudo, quibus obligetur Sacerdos ad celebrandam Missam quotidie non impeditus, nec id ex institutione huius Sacrificij id colligitur, ut patet; ergò non est, cur peccet, si Missam non celebret, cum possit, eò quòd omne peccatum prouenit ex transgressione alicuius legis, seu præcepti.

3 Ampliatur hæc conclusio, ut adeò vera sit, ut Sacerdos simplex, cui nulla est animarum cura commissa, nec Ecclesiasticum beneficium habet, nec Cappellaniam, neque aliquam aliundè obligationem, secluso scandalo, & contemptu, non peccare mortaliter si nunquam sacrificet, ut per *Alex. Ales. 4. p. q. 51. num. 2. Bonauen in 4. d. 12. p. 2. ar. 2. Gabr. in Canone Missæ. q. 87. Sot. in 4. d. 13. q. 1. ar. 10 Petr. Sot. tit. de Eucharistia, lect. 7. & 1. p. Pastor. lect. 9. D. Anton. 3. p. tit. 13. cap. 16. §. 12. Caiet. 3. p. q. 82. art. 12. Palat. in 4. d. 13. disp. 2. Victor. in sum. de Sacram. num. 94. Ledes. 1. 4. q. 23. num. 10. Richar. in 4. d. 13. ar. 2. q. 2. Henriq. lib. 9. de Missa, cap. 23. num. 2. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 8c. qui duo*

ultimi dicunt hanc opinionem esse probabilem: & mouentur ex eo, quòd nullibi in iure reperitur præceptum aliquod diuinum, aut humanum Sacerdotibus, ex eo præcisè, quòd Sacerdotes sint, else impositum de celebranda Missa: ergò secluso scandalo, & contemptu, non obligantur Sacerdotes celebrare, nec non celebrantes peccant, etiam celsante quocunq; impedimento. Confirmatur, quia obligatio celebrandi non oritur præcisè ex officio Sacerdotali: nam licet Sacerdotibus ex vi sui muneris detur potestas sacrificandi; non tamen ex hac potestate oritur necessitas; quoniam potestas ex se latius patet, quàm necessitas; eo magis, quia huiusmodi potestas est velut priuilegium: at proprio Priuilegio quilibet potest renunciare. Sed hæc sententia licet sit probabilis; nihilominus opposita censetur uerior, ac probabilior, quam docent *D. Thom. in 3. p. qu. 82. ar. 10. & in 4. d. 13. qu. 1. ar. 2. quæstion. 1. ad 2. Suar. tom. 3. in D. Thom. 3. p. q. 80. sec. 1. §. Propter hac multi, Henriq. lib. 9. de Missa, cap. 23. num. 2. in fine, Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 24. §. Altera opinio, Durand. in 4. d. 12. q. 2. Nauar. in Man. c. 25. num. 88. Syl. vers. Missa, 1. q. 7. Angel. eod. vers. §. 44. Cardin. in cap. dolentes de celebr. Missar. Archid. in cap. sufficit, de consec. d. 1. & alij, quos refert, & sequitur, Laym. lib. 3. sua summ. Theol. tr. 5. cap. 3. num. 1. & Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 15. num. 3. dicentes, peccare mortaliter Sacerdotes nolentes Missam celebrare aliquoties saltem in anno, etiam secluso scandalo, seu contemptu. Probat hæc sententia primò, ex præcepto Diuino de sacrificando factò Sacerdotibus à Christo Domino in eorum promotione: siquidem *Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 1. De Sacrificio Missæ, docet, Christum Dominum in nocte Cœnæ, Apostolis, quos tunc noui testamenti Sacerdotes constituebat, eorumque Sacerdotibus, ut offerrent, ac sacrificarent, his uerbis: Apostolis, quos nunc noui testamenti Sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit: & eisdem, eorumque in Sacerdotio successoribus, ut offerrent, præcepit, per hac uerba, Hoc facite in meam commemorationem, uti semper Catholica Ecclesia intellexit, & docuit.* Hoc idem repetit ipsum *Concilium, sess. 23. c. & Can. de Sacramento ordinis.* Et eadem *sess. de reform. cap. 14. præcipit Episcopis, ut curent, quòd Sacerdotes saltem diebus Dominicis, & festis solemnibus; si autem habeant curam animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant, Missas celebrent.* Vnde *Concilium, circà Missarum celebrationem non præcipit, quia supponit præceptum esse Diuinum; sed Episcopos tantum monet, ut curent, quòd Sacerdotes eorum obligationem impleant: siquidem non constabat quoties, vel quibus diebus tenebantur Sacerdotes sacrificare ex vi Diuini præcepti; idcirco præcipit, ut saltem fiat sollempnioribus festis, & in Dominicis diebus, &c.* Confirmatur hæc ipsa sententia ex *cap. dolentes, de celebr. Missar.* ubi inter alia peccata aliquorum Sacerdotum, quæ ibi recensentur vnum est, quòd vix quater in anno celebrabant. Ergò non solum peccat Sacerdos nunquam sacrificando, sed etiam ter, & quater in anno Missam tantum celebrando. Denique patet*

Ex illo *D. Ambrosio* relato à *D. Thoma* in 3. p. q. 82. num. 16. & ita se habente: *Grave est, quod ad mensam suam Mundo corde, & manibus innocentibus non veniamus: sed grauius est, si diu peccata metuimus, etiam sacrificium non reddamus.* Vnde his sic stantibus patet responsio ex dictis. Satis enim probauimus, præceptum de sacrificando esse Diuinum, ob illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem.* An autem Sacerdos simplex non sacrificando Dominicis diebus, & diebus sollempnibus, iuxta *Conc. Trident. d. cap. 14.* peccet mortaliter, si sacrificet ter, aut quater in anno, latè declarat *Fagund. loco citato.*

3. Secundò ampliatur, vt nec animarum curam habentes, & non impediti, peccent mortaliter, si quotidie Missam non celebrent, sed satis est si frequentius sacrificent, quàm Sacerdotes simplices, vt proprio muneri satisfaciant, vt patet ex *Conc. Trid. d. cap. 14.* in illis verbis: *Si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, vt suo muneri satisfaciant, Missas celebrent.* Dicitur autem Sacerdos curatus suo muneri satisfacere si per se, vel per alium omnibus illis diebus celebret, quibus plebs ipsi subdita ex præcepto Ecclesiæ Missam audire debet, vt habetur ex *Soto* in 4. d. 13. q. 2. ar. 2. *Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 24. Coninc. q. 83. ar. 2. dub. 1. concl. 1. Toler. lib. 2. sua sum. cap. 3. & hanc sententiam communem esse testatur Laym. lib. 5. sua sum. Theol. tr. 5. cap. 3. num. 2.* vbi tamen addit, *vers. Adde secundo:* decens esse, vt Parochi, qui vberiores redditus habent, sæpius quoque in hebdomada sacrificent: & *Sot. ac Azor.* hoc citatis putant, eum ad id obligari. Sed in hoc consuetudinem cuiusque Ecclesiæ attendendam esse, ait ipse *Laym.* qui num. 3. cum *Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 86. sec. 1.* & alijs, contra *Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 3. ar. 1.* inquit tamen, Parochum obligatum esse ad celebrandum Missas, vt supra, vt subditi audire eas valeant, ac inzeresse; non autem pro eisdem offerre. Etenim beneficia curata propriè instituta sunt ad pascendum Populum verbo, & Sacramentorum ministratione; non item ad sacrificandum pro illo: quoniam id non pertinet ad directionem, aut spiritualem pastum ouium commissarum. Verum tamen est, quòd Parochi, & alij Pastores ex lege charitatis tenentur pro subditis intra, & extra sacrificium preces fundere, & aliquando sacrificium offerre.

6. Illud autem nolui silentio prætermittere, quòd idem *Laym.* docet loco citato, nu. 4. nempe, quòd si illis diebus, quibus Parochus ratione consuetudinis, aut fundationis tenetur sacrificium offerre pro Populo, vel pro Defunctis, Parochianus aliquis sacrificium pro se offerri postulet, & dicta Parochi obligatio ipsi populo nota sit; tunc Parochianus stipem offerens pro Missa celebranda censetur iuri suo renunciare; atque ideò contentus esse secundaria intentione, & fructus applicatione; maximè si Parochus renues reditus habeat. Dixit: *Ipsi populo nota sit,* nam aliàs secus esset dicendum, pro qua re allegat *Henriq. lib. 9. sua sum. cap. 22. Suarez. d. disp. 86. sec. 3. & Sot. lib. 9. de iust. & iur. qua. 3. art. 1.*

7. Sic ampliata limitatur dicta conclusio in,

Sacerdote, qui quotidie sacrum pro aliquibus celebrare se obligauit, sine Cappellanus sit, siue quiuis alius ratione beneficij, aut specialis promissionis: tunc enim si non celebret, cum possit, proculdubio peccat. Nam Cappellanus ex iustitia tenetur earum Missarum numerum celebrare, quem littere fundationis requirunt; atque ideò si fundatio quotidianum sacrificium exigat, quotidie tenetur celebrare, si personæ obligationem imponat: quòd si numerum Missarum tantum exigat in tali loco, satis est si Missarum numerum per alium impleat. Est tamen verum, quòd quando personæ onus imponitur, licet Cappellanus per se quotidie celebrare obligetur in altari designato; id tamen intelligendum est, quatenus potest, salua honestate, ac deuotione, *arg. tex. in c. significatum, de praben. vbi Panor. Syl. ver. Missa, 1. q. 7. Nauar. in Man. 6. 25 num. 135. Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 24. q. 7. Toler. lib. 2. sua sum. cap. 3. & Laym. d. cap. 3. num. 6.* qui testatur, in quibusdam Ecclesijs consuetudinem esse, illis Cappellanis, quibus quotidiani sacrificij obligatio incumbit, vnum vacationis diem in hebdomada largiri: siquidem propter humanam fragilitatem, Sacerdotes præcipuè sæculares, omnibus omnino diebus ad sacrificandum non sunt dispositi. Imò subdit *vers. Sed dubium est,* post *Perr. Nauar. lib. 2. de restit. cap. 2. num. 10.* quòd si Cappellanus quotidie, seu ter, aut quater in hebdomada celebrare obligatus, infirmitate, aut simili inuoluntaria cause impediatur, si impedimentum breui tempore duret, nempe vna, vel altera hebdomada, aut vno mense; in dubio non est præsumendum, fundatorem, & Ecclesiam obligare velle ad compensandum, aut ad supplendum per alium. Etenim quantum herus iure licito possit detrahere partem ex mercede famuli pro rata suæ egritudinis, vt in *l. si vno, §. item cum, ff. loc. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 13. num. 8.* & alij; nihilominus si pius est, & misericors, non detrahet. Quòd si infirmitas, aliudnè Cappellani impedimentum diutius duret, tunc Vicarius est constituendus, qui suppleat, ne longo tempore Ecclesia, ac fundator spiritali fructu priuentur. Quòd tamen limitat ipse *Laym.* & rectè; nisi stipendium tenue sit, & alèdo Cappellano infirmo necessarium; quoniam etiam dominus famulo ægrotanti necessaria alimenta præstare debet, per Doctores supra relatos.

8. Ad contraria facillè responderetur, & ad primum dicitur, quòd *Beda* verba ad summum probant, Sacerdotem citrà impedimentum aliquod Missam celebrare prætermittentem, peccare venialiter faciendo præter legem; non autem mortaliter, cum non faciat contra præceptum aliquod, atque ideò contra Diuinam legem. Ad confirmationem responderetur negando adesse in Ecclesia consuetudinem celebrandi sacrum quotidie à Sacerdotibus. Et quamuis id legatur à multis Sanctis fuisse seruatum; attamen consuetudo inducitur à communitate, non autè à particularibus. Et quamuis daremus antiquitus fuisse talem consuetudinem; ad præsens non adest, vt notoriè patet.

An Sacerdos peccet celebrando
certis diebus.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 *Sacrificare in 5. feria maioris hebdomadae, an licitum sit cuiuscunque Sacerdoti. Et an standum sit consuetudini, distanti, quod solus Prælati celebret, & ceteri se communicent.*
- 2 *Peccat grauitur Sacerdos, qui Missam celebrat in die Parasceues. An sit licitum eo die communicare Laicorum more.*
- 3 *Sabbato Sancto, ultra Missam solemnem, licitum est per se loquendo Missam priuatam celebrare, secluso tamen scandalo.*
- 4 *Sabbato Sancto per se loquendo licitum est ultra Missam solemnem alias Missas priuatas celebrare etiam citra omnem superiorum licentiam.*
- 5 *Hodie non potest Missa priuatim celebrari in die Sabbati Sancti, nisi secreto in Cappellis.*
- 6 *Si acciderit festum Annunciationis B. M. in feria 5. Cœna Domini, vel Sabbato Sancto, non solum potest, sed debet Superior facultatem dare Sacerdotibus, ut sacrificent non tantum secreto, sed etiam publice.*
- 7 *Si incidat festum de precepto in die Veneris Sancti, an teneantur fideles audire illam Missam.*

Ad explicationem tituli huius questionis est adnot. quod dubitatio potest esse de tribus anni diebus, nempe de quinta feria Maioris hebdomadae, de die Parasceues, & sic de feria 6. eiusdem hebdomadae, & de Sabbato Sancto. Et ideò pro explicatione d. difficultatis sit.

PRIMA CONCLUSIO.

PER se loquendo licitum est, cuique Sacerdoti sacrificare 5. feria Maioris hebdomadae, & sic in die Cœnae Domini. Hæc conclusio est *Sot. in 4. d. 13. q. 2. ar. 2. Suar. 10. 3. in 3. p. disp. 2. sec. 80. §. Superest verò explicandum, Nauar. in Man. cap. 21. num. 88. Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 24. q. 5. in princ. Cõninc. q. 83. ar. 2. dub. 2. Fagund. de præcept. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 16. sub num. 14.* & hanc sententiam communem esse contra *Francolin.* testatur *Laym. in sua sum. Theol. lib. 5. tract. 5. cap. 4. num. 9.* Mouentur ex eo, quod nihil de hoc iura statuunt, nec est lex aliqua, quæ id prohibeat, nec aliqua consuetudo, quæ vim legis habeat: nam quamuis multi Sacerdotes eo die non sacrificent; tamen quamplurimi alij docti, ac timorati sacrificant citra omnem scrupulum. Est tamen verum, quod si in aliquo Conuentu adsit consuetudo, quæ sub præcepti obligatione urgeat, vt in illo die solus Prælati celebret, & omnes alij Sacerdotes se communicent, tali consuetudini standum est, ita vt nullus Sacerdos citra Prælati licentiam celebret, vt per *Azor.*

loco citato, q. 7. quem refert, & sequitur *Laym. d. num. 9. in fine.* Etenim eiusmodi consuetudo esset rationalis; nam posset prouenire ex deuotione, vt Sacerdotes omnes in solemnibus communicent ad imitationem Apostolorum, qui in Cœna vltima Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum de manu Christi Domini sumpserunt, cuius antiquissimæ Consuetudinis meminit ordo Rom. in officio de Cœna Domini. Et hæc est ratio fortè cur Cardinalis Sabellius S. M. dñi esset Vicarius S. Pontificis, & Supremus Inquisitor, prohibuerit, fer. 5. in Cœna Domini in singulis Ecclesijs plures Missas celebrari, sed vnã tantum permisit, iuxta veterem consuetudinem, vt ex *Francolino*, testatur *Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 2. cap. 47.* In nostris autem Ecclesijs numquam Sacerdos sacrificare audeat, nisi à Prælato licentia obtenta, cui facile solet concedi, vt omnes Sæculares quoad fieri potest, eo die Missam audiant.

SECUNDA CONCLUSIO.

PECcat grauitur Sacerdos Missam celebrans in die Parasceues, & sic fer. 6. maioris hebdomadae. Hæc conclusio est communis, quam docent *Sot. in 4. d. 13. q. 2. ar. 2. Azor. tom. 1. instit. moral. cap. 24. q. 3. §. Richardus, Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 80. sec. 2. §. Secundus dies est, Fagund. de præcept. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 16. num. 15.* vbi plures alios allegat, *Reginald. lib. 29. sup. prax. num. 170. Molfes par. 1. sua summ. tr. 3. 6. 14. num. 21. Laym. in sum. Theol. lib. 5. tract. 5. cap. 4. num. 7.* & alij communiter. Probat primò hanc conclusionem ex *tex. in cap. Sabbato, de consecr. d. 3.* in illis verbis: *Vt traditio Ecclesiæ habeat, Sacramenta penitus non celebrari, vbi Glos. vers. Celebrari,* intelligit, fer. 6. Parasceues, & Sabbato Sancto, prohibere celebrationem corporis, & sanguinis Domini, & sic Missam. Rationem autem hanc esse, ait *D. Thom. 3. p. q. 83. ar. 2. ad 2.* quia dum Christus in ara Crucis eo die se obtulit Patri in Sacrificium cruentum: non debet ab alijs offerri eius memoriale: nec sacrificare debent amici, dum trucidant inimici. Non tamen illicitum illo die communicare Laicorum more, per se loquendo, & secluso scandalo, vt docet *Suar. loco citato, Fagund. d. cap. 4. num. 16. Laym. vbi supra.* Etenim in ordine Romano antiquo in officio Parasceues, in fine dicitur: *Et communicent omnes silentio.* *D. Gregor.* pariter in *lib. Sacramentorum*, vt *Pamelius* testatur in Liturgijs Latinis, inquit: *Communicet Sacerdos, & omnis plebs.* Idem constat ex sermone *D. Dorothei, de mendacio*, non longè post principium, *Amalario lib. 1. de Eccles. offic. cap. 15.* & ex alijs. Vndè olim non solum id non erat prohibitum; sed erat in vsu. Confirmatur etiam ratione, quia cum hæc actio sit per se bona, & in iure non constat de prohibitione aliqua, non est cur tanquam mala damneret. Nec obstat *tex. in d. cap. Sabbato;* quia *tex. ille* per Sacramenta celebrari, intelligit Missæ Sacrificium, vt per *Glos.* ibi, atque ideò ibi prohibetur in die Parasceues celebrari Missam, non autem more Laicorum communicare. Nec obstat, quod hodie per non vsum introductum est, ne fideles

So die communicentur; quoniam, vt rectè respondet *Fagund. ubi supra, num. 16. in fine*, sola negatio actus satis non est ad introducendam legem: & eo magis, quoniam ille non vñs inductus est tantùm, quia omnes ferè communicant feria 5. in Cœna Domini.

TERTIA CONCLUSIO.

Sabbato Sancto vltra Missam solemnem licitum est per se loquendo, & secluso scandalo, Missam priuatam celebrare. Hæc conclusio est *Sor. in 4. d. 13. q. 2. ar. 2. Guttier. lib. 1. Canon. qq. cap. 30. num. 36. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 80. sec. 2. §. Tertius dies, Coninc. q. 83. ar. 2. dub. 2. Scorio, lib. 2. cap. 6. Azor. par. 1. inst. moral. lib. 10. cap. 20. q. 4. Reginal. lib. 29. sua prax. num. 170. Vasq. tom. 3. in 3. p. disp. 132. num. 18. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 3. cap. 17. nu. 41. Layman. in summ. lib. 5. tr. 5. cap. 4. num. 8. & Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 15. nu. 17.* Probat ex eo, quòd licet de iure antiquo, id fuerit prohibitum per *rex. in d. cap. Sabbato, de consecr. d. 3.* nihilominus hodiè, quia cessat ratio illius, fuit abrogatus Canon ipse, qui simpliciter prohibet fer. 6. Parasceues, & in die Sabbati Sancti Missam celebrari, atque idè etiam solemnem. Pro cuius rei explicatione est adnot. quòd vt ait Innoc. Papa in Epistola prima ad Decentium, de qua in *d. cap. Sabbato, fer. 6.* maioris hebdomadæ, & Sabbato S. ex Ecclesiæ traditione Missæ non celebrantur: nã constat Apostolos biduo isto in mœrore fuisse, & propter merum Iudæorum se occultasse, ac ieiunasse. Vndè Ecclesia non solum in die Parasceues, sed tota die Sabbati Sancti in ieiunio, luctu, & representatione mortis Domini perseverabat, & vsque ad mediam noctem, & vsque ad initium Dominicæ Resurrectionis solebat cessare ab oblatione Sacrificij Missæ; eò magis, quoniam per totum illum diem Sabbati representabat Ecclesia requiem Christi Domini in sepulcro, & erat quasi in mœrore posita expectans Dominicam Resurrectionem. Postea verò Ecclesia ipsa illam Missam, quæ post mediam noctem in Dominica Resurrectionis dicere solebat, iuxta collectam illius, quæ incipit: *Dous, qui hanc sacratissimam noctem, &c.* tanti mœroris impatiens antici pavit; atque idè ab illa hora, in qua Ecclesia officium Sabbati Sancti celebrat, incipit festiuo gaudio, & alacritate Dominicam Resurrectionem celebrare: & propterea ab illa hora cessauit ratio, propter quam in *d. cap. Sabbato*, potuit sacrificium prohiberi. Et quia causa prohibitionis militat in die Parasceues, idcirco ea die non celebratur Missa: siquidem Sacerdos in solemni die Parasceues non consecrat, sed hostiam pridie consecratam, & asseruatam vino infectam sumit, eo magis, quoniam, vt inquit *D. Thom. 3. p. q. 83. ar. 2. ad 2.* cū Ecclesia colat, & exhibeat realem passionem, & cruentum sacrificium Christi, idcirco non representat mysticè, & sic non immolat in cruce. Cū igitur hodiè cesset causa diæ prohibitionis in particulari, cessat etiam prohibitio generalis, quoad omnes Missas, atque idè per se loquendo, & secluso scandalo in die Sabbati Sancti non solum Missa solemnis celebratur,

sed etiam possunt celebrari aliæ Missæ: siquidem antiquum ius, *d. cap. Sabbato, de consecr. d. 3.* cum sit abrogatum, quoad solemne officium, & vnam Missam publicam in singulis officijs, cœsetur quoque abrogatum, quoad omnes Missas; quia non est maior ratio de Missa publica, quàm de priuata.

4 Ampliatur hæc conclusio, vt in die Sabbati Sancti per se loquendo licitum sit vltra Missam publicam, & solemnem celebrare alias Missas priuatas, etiam citra omnem superiorum licentiam, vt habetur ex *Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 80. sec. 2. §. Tertia dies, Guttier. lib. 1. Canon. qq. cap. 30. num. 36. Sor. in 4. d. 13. q. 2. ar. 2. Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 15. sub num. 17. in fine*, & hanc sententiam probabilem esse inquit *Laym. lib. 5. sua sum. tr. 5. cap. 4. sub num. 8.* vbi etiam refert *Suar.* & alios testantes eandem fuisse vsu receptam à quibusdam viris probis, ac doctis. Et id ob rationem, quam supra retulimus, nempe, quòd tota ratio, cur olim prohibitum fuerit die Sabbati Sancti celebrare, hodiè cessat.

5 Sic ampliata limitatur hæc conclusio, vt quamuis per se loquendo, & cessante scandalo possit Sacerdos, etiam citra Superioris licentiã prædicto die Sabbati Sancti celebrare Missam, vt supra per rationem superius allatam; id tamen hodiè fieri non potest, nisi in Cappellis secretò, vt per Doctores paulò supra relatos, cum vsus receptissimus sit eo die celebrandi vnam tantùm Missam, & hanc solemnem in singulis Ecclesijs, vt testatur *Nauar. in Man. cap. 25. nu. 88.* cuius vsus, seu consuetudinis violatio citra culpam publicè fieri non potest, nisi concurrat Superioris licentia. Vndè hodiè inoleuit consuetudo, vt ex iusta, ac rationabili causa, & ob commoditatem Populi, propter multitudinem non valentis assistere Missæ solemni, licitum sit alicui Sacerdoti priuato ex licentia Superioris celebrare Missam in die Sabbati Sancti; sicut in die Cœnæ, vt supra ostendimus. Imò datur casus, in quo Superior non solum possit; sed etiam debeat dare facultatem Sacerdotibus priuatis celebrare Missam, in dictis diebus Sabbati Sancti, & Cœnæ Domini, & curare, vt sacrificent non tantùm secretò, verum etiam publicè in Ecclesia, cum scilicet festum de præcepto in illis diebus occurrat, vt sæpè solet festum Sanctissimæ Annunciationis; vel adit in aliquo loco consuetudo audiendi Missam de præcepto in die Cœnæ Domini: tunc enim cū fideles teneantur audire Missam, & non possint omnes assistere Missæ solemni; tunc potest, imò debet Episcopus dare facultatem, & procurare, vt in dictis diebus vltra solemnem alia quoque celebretur Missa, vt habetur ex *Azor. par. 1. inst. moral. lib. 10. cap. 20. q. 4. Suar. d. disp. 80. sec. 2. §. Tertius dies, Reginal. lib. 29. sua prax. num. 170. Vasq. tom. 3. in 3. p. disp. 132. num. 15. 16. 17. & 18. & Molfes. par. 1. sua sum. tract. 3. c. 17. num. 22. 23. 24. & 41.* vbi etiam probat, quòd

7 Missa in die Veneris Sancti nullo modo est de præcepto, etiam si tunc incidat festum; quia in illa die non celebretur Missa, vt supra diximus, cum non offeratur integrum sacrificium; licet aliqui teneant contrarium, quos refert *Vasq. loco citato, vers. Castrum igitur*, ita vt si festum de

de præcepto occurrat; illa die teneantur fideles, qui possint, audire Missam illam in vna specie, & quantum possint satisfacere: quam sententiã tutiorem esse, inquit *Molfes. ubi supra.*

An Sacerdos aliquo casu possit pluries eadem die Missam citra culpam celebrare.

S E C. V.

S V M M A R I V M.

- 1 Sufficit Sacerdoti vnã in die Missam celebrare, & felix est ille, qui vnã dignè celebrare potest.
- 2 Regulariter, & per se loquendo Sacerdos non potest, nisi vnã Missam in die celebrare, præter quam in tribus casibus, & præcipuè in die Natalis Domini, aliàs peccat mortaliter.
- 3 An licitum sit in die Natalis Domini celebrare omnes tres Missas in nocte. Et in quibus alijs casibus possit Sacerdos pluries celebrare.
- 4 Respondetur ad Tex. in cap. sufficit de consec. 1. dist.
- 5 Disspar ratio militat in communicando, & sacrificando, & an possit quis pluries in die communicare, si urgeat necessitas.

IN hac re videtur prima frontè negatiuè respondendum esse. Probatum ex *tex. in cap. sufficit, de consecr. d. 1.* vbi vnã Missam celebrare singulis diebus satis esse decernitur, his verbis: *Sufficit Sacerdoti vnã Missam in die vnã celebrare: quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit. Non modica res est vnã Missam facere, & valdè felix est, qui vnã dignè celebrare potest.* Confirmatur, quia non potest quis vna die pluries communicare, etiam si post primam communionem superueniat periculum mortis, ita vt velit per viam Viatici Sanctissimum Eucharestiæ Sacramentum iterum lumere, vt supra ostendimus, *tom. 1. §. 2. disp. 2. sec. 4. per totam.* Ergo non potest quis pluries in die sacrificare citra culpam; quoniam Sacrificium Missæ perfici nequit, nisi Sacerdos communique in vtraque specie.

2 His tamen non obstantibus, in contrarium est veritas. Licet enim regulariter, & per se loquendo, vnus Sacerdos non possit, nisi vnã tantum Missam in vna, & eadem die celebrare, aliàs mortaliter peccaret, vt communiter docet Doctores, & patet ex *d. cap. sufficit*, in illis verbis: *Qui pro pecunijs vna die plures Missas facere præsumunt, non euadunt damnationem.* Nihilominus in multis casibus potest plures Missas vna, & eadem die celebrare, vt ostendimus *d. 4. sec. 4. concl. 3. vers. Est tamen verum.* Vbi tres præcipuè casus enumerauimus, quorũ primus est dies Natalis Domini, in quo licitum est ter sacrificare, vt in *cap. nocte Sancta, de consecr. d. 1.* ita se habent: *Noctè Sancta Natiuitatis Saluatoris Missas celebrent Presbyteri.* Vbi est adnot. quòd Canon simpliciter loquitur de Missis in plurali: & propterea vi dicti Canonis omnes tres Missæ possunt celebrari de no-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

Et ante auroram: quoad intelligendum est de Missis priuatis, secus autem de solemnibus, vt rectè declarat *D. Thom. 3. p. q. 83. ar. 2. in corp.* & in eum *Suar. d. disp. 80. sec. 4. vers. Tertio inquiri potest:* quibus adde, quæ cumulauimus supra *tom. 1. §. 2. disp. 2. sec. 4. concl. 2. & 3.* Vnde nimis rigorosa videtur opinio *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 16. sub num. 3.* & aliorum dicentium simpliciter illicitum esse celebrare omnes tres Missas in Noctè Natalis: 3 Nam quamuis sit optimus celebrandi modus, vt prima media nocte: secunda diluculo: tertia hora tertia dicatur; nihilominus talis modus nullo Canone præcipitur; quin etiam de nocte celebrari posse omnes tres Missas non obscure colligitur ex *d. tex. Noctè Sancta*; atque ideò dictum ordinem non seruatum in Missis priuatis arbitror non peccare, nec venialiter quidè. Nam ordo huiusmodi ex vi consuetudinis fertur in Missis solemnibus; non autem priuatis, vt vidi seruari à multis doctriua, ac bonitate singularibus, & in nostra Congregatione citra omnem scrupulum, ita practicatur. Secundus casus est, si necessitas urgeat in festo admodum solemni dicendi Missam pro Defunctis, iuxta declarationem traditam à *Suar. d. disp. 80. sec. 3.* & iuxta ea, quæ nos adnotauimus *tom. 1. §. 2. disp. 2. sec. 4. concl. 3. vers. Est tamen verum.* Vbi retulimus tertium denique casum, nempe vbi Parochus plures Parochias habeat: nam tunc non solum duas, sed etiam tres Missas si opus fuerit, poterit celebrare; quia adhuc cõsetur tacitè dispensatus à S. P. Quæ quidem intelligenda sunt, dummodò Parochus alios Sacerdotes non habeat, & ieiunus celebret, non sumpta purificatione. Extra præfatos casus pluries celebrantes, non solum peccant mortaliter, verum etiam pœna extraordinaria veniunt puniendi, vt rectè declarat *Molfes. par. 1. sua summ. Theol. tr. 3. cap. 10. num. 44. 45. & 46.* Etenim licet quamplurimi alij casus à Doctõribus recensentur, de quibus latè *Fagund. d. c. 16. à n. 4. vsq; in finem: & Laym. lib. 5. sua summ. tr. 5. cap. 4. sub num. 3.* qui quidem casus olim erant rationabiles, propter penuriam Sacerdotum: at hodiè ob Sacerdotum multitudinem, rarò contingit, vt in illis casibus Sacerdos pluries eadem die rationabiliter, ac licitè sacrificare possit, vt inquit *Fagund. ubi supra sub num. 22.* vnde exceptis illis tribus casibus, quos supra retulimus, omnes alij abierunt in deluetudinem: at vbi illorum necessitas occurrerit, adhuc eodem die bis sacrificare licitum esse, ait idem *Fagund.*

4 Ad contraria igitur patet responsio; nam *tex. in d. cap. sufficit, de consecr. d. 1.* ait, quòd regulariter satis est vnã Missam in die Sacerdoti celebrare: verum urgente necessitate, aut Ecclesiæ spiritali vtilitate, potest pluries celebrare, vt ex eodem *cap. colligitur*, in illis verbis: *Quidam tamen pro Defunctis vnã faciunt, & alteram de die si necesse fuerit.*

5 Ad confirmationem respondetur, quòd disspar ratio militat in communicando, & in sacrificando, quoniam priori casu non urget communicandi necessitas, sicut urget necessitas sacrificandi, & propterea ex diuersis non fit illatio, *l. Papinianus exuli, ff. de minor. Quòd si*

alt-

aliquando urgeat necessitas, aut charitas, qua tuadeat, ut quis pluries in die communicet, tunc citra culpam poterit communicare: nam prohibitio, ut pluries in die non sumatur Sanctissimum Eucharestiæ Sacramentum est tantum humana; sicut prohibitio sacrificandi bis eodem die; atque ideo non habet locum in casu necessitatis, & contra pietatem, ac charitatem; ut diximus supra tom. 1. §. 2. disp. 2. sec. 4. concl. 3. vbi ob id probauimus, quod si quis post sumptum ex deuotione Sanctissimum Eucharestiæ Sacramentum, iterum, & pluries eodem die, etiam non ieiunus communicet, ne in hæreticorum, aut in aliorum infidelium manus incidat, ne comburatur, aut conculcetur, non solum ab omni culpa erit immunis, sed potius meretur, cum sit pietatis actus. Et cum eodem die communicare per Viaticum post sumptam ex deuotione Sanctissimam Eucharestiam non deceat, idcirco eo casu ibi negauimus posse bis communicare vna, & eadē die.

An peccet Sacerdos Missam celebrando sine Ministro.

S E C. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 Affertur prima sententia affirmatiua, & confirmatur dicto Sancti Laurentij. Et an Monachus Eremita possit solus Missam celebrare, citra dispensationem Summi Pontificis, & num. 3.
- 2 Verior est contraria sententia, quod Missa potest à solo cantari, dummodo grauis, iusta, & necessaria concurrat causa.
- 3 Necessitas facit licitum, quod in lege illicitum est. Et qua sint iusta causa celebrandi Missam solus.
- 4 Tex. in cap. proposuit de filiis Presbyter. intelligi debet quando nulla subest iusta, & grauis causa sacrificandi. Et quomodo intelligendum sit dictum Sancti Laurentij.
- 5 Tex. in cap. hoc quoque de celeb. Miss. intelligendus est de solemnibus Missarum celebratione. Quod hodie seruatur in Episcopis, etiam priuato celebrantibus.

IN hac re pugnant extant opiniones. Nam prima sententia est affirmans, ut patet ex tex. in cap. proposuit in fine de filiis Presbyt. in illis verbis: *Non enim solus Presbyter Missarum solemnium, vel alia diuina officia potest sine ministro suffragio celebrare.* Confirmatur ex illo Diui Laurentij ad Sixtum S. Pontificem, cum ad martyrium raperetur, dicentis: *Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueueras.* In id, & vnus minister non est satis, sed duo de iure expostulantur, ut decreuit Soter Papa in cap. hoc quoque, de consecr. d. 1. ita inquit: *Hoc quoque statutum est, ut nullus Presbyterorum Missarum solemnium celebrare presumat, nisi duobus presentibus, sibi respondentibus ipse tertius habeatur: quia cum pluraliter ab eo dicitur: Dominus vobiscum; & illud in secretis, orate pro me, apertissime conuenit, ut ipse respondeatur salutationi.* Denique monachus Eremita

ta citra Rom. Pontificis dispensationem non potest solus Sacrificium Missæ celebrare, ut probat *Sot. in 4. d. 13 q. 2. ar. 5.* Ergo de iure Sacerdos non potest Missam celebrare: siquidem dispensatio est alicuius legis relaxatio: & dispensare est à legibus soluere, seu à vinculo legis eximere, ut in *l. Princeps, ff. de legib. Glosa penul. in princ. in cap. requisitis, §. nisi rigor, 1. qu. 7. Barbof. de offic. & potest. Episc. allegat. 33. nu. 2. & 3. Laym. lib. 1. sua sum. Theol. tr. 4. cap. 21. sub num. 1. & alij.*

- 2 His tamen non obstantibus, contrariam sententiam puto de iure vetiorem esse, quam tenet *Glos. in d. cap. hoc quoque statutum est, in vers. Ipse tertius,* dicens, quod Missa à solo cantari potest. Idem docet *Turrecr. ibidem. Zerola in praxi Episc. 2. p. vers. Missa, §. Tertiò an sit necessarium, Nauar. cons. 6. de corpore vitiat. Burr. in cap. 2. de vita. & honest. Cler. nu. 11. Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 29 q. 3. Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 21. num. 21.* vbi alios allegant hanc eandem opinionem prosequentes; dummodo grauis, iusta, & necessaria concurrat causa: Exemplum ponit *Glosa loco citato* in Sacerdote incluso, qui copiam non habeat Clericorum: siquidem necessitas non habet legem; atque ideo non est subiecta legi: & quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum, ut in *cap. sicut non alij, de consecr. d. 1. & cap. quod non est licitum, de reg. iur. lib. 5.* Vnde ait ibi, *tex. quod licet Sabbatum custodiri præceptum sit in lege; Machabei tamen sine culpa sua in Sabbato pugnant.* Dauid quoque famis necessitate compulsus citra culpam panes propositionis comedit. Et Patet propter necessitatem potest vendere filium, *l. 2. C. de patr. qui fil. distr.* Item grauis causa, ac iusta celebrandi Missam sine ministro æstimatur ab *Azor. loco citato,* si dies festus sit de præcepto Ecclesiæ, & ipse Sacerdos Missam audire nequeat, nec ministrum habeat, qui respondeat; inquit tamen tutius sibi videri eo casu non celebrare; nisi fortè sit magnus dies festus. Causam iustam pariter putat *Fagund. d. cap. 21. sub num. 6.* si nulla particula elset in Sacrario, & opus esset infirmo extremum viaticum accipere. Causam iustam dicerem habere Eremitam Sacerdotem in Eremita à niue, aut à pluuia obsessum, ita ut inde exire nequeat citra periculum mortis, aut notabilis detrimenti, aut mortem, qualitercumque probabiliter metuentem: tunc puto, quod possit solus celebrare si ministrum non habeat. Cæterum Eremita, ut Eremita, atque ideo solitariam vitam agens non potest citra Rom. Pontificis licentiam solus celebrare extra grauem, & iustam causam, iuxta ea, quæ supra adnotauimus.

Restat modo, ut ad contraria respondeamus.

- 4 **A**D primum ex *d. cap. proposuit, de fil. Presbyt.* respondetur, quod *tex.* ille debet intelligi, iuxta *Glos. in d. cap. quoque statutum est,* nempe, quando nulla grauis, & iusta causa subest sacrificandi; aliàs secus: siquidem Sacerdos vno tantum Clerico presente potest infirmo extre-

extremæ vnctiois Sacramentum conferre in necessitate, imò solus, vt in *cap. quæsiuit*, & ibi, *Glof. vers. Solus, de verb. sign.* cum tamen in iure plures Sacerdotes requirantur, vt per eandem *Glof. ibi, & Fagund. d. cap. 21. sub num. 6.*

Ad dictum S. Laurentij, dicimus, quòd Sanctus ille factum enarrat; non tamen negat, Sacerdotem ex graui, ac iusta causa posse solum Missam celebrare.

- 5 Ad *rex. in d. cap. hoc quoque*, responderetur, eum loqui de celebratione Missarum solemnium, vt non possint celebrari, nisi duobus presentibus ministris, ac respondentibus, quod hodiè seruetur in Episcopis, etiam priuatè celebrantibus: Cæterum in Missis priuatis satis est si Sacerdos vnum habeat ministrum: & ex graui, ac iusta causa potest celebrare, etiam solus si ministris careat, vt supra ostendimus. Secundò responderetur ex *Fagund. post alios d. cap. 21. sub nu. 1. d. cap. hoc quoque*, antiquissima consuetudine fuisse abrogatum, tum propter multitudinem Sacerdotum; tum etiam ob continuam obligationem Missarum: nec ideò aliquid falsum admiscet Sacerdos, cum adstante vno tantum ministro dicit: *Dominus vobiscum*, aut *Orate fratres*, vel *Ite Missa est*, quoniã minister populum representat, & nomine totius populi respondet: *Et cum spiritu tuo.*

An Sacerdos peccet Missam celebrans, foemina sibi ministrante.

SECVII.

S V M M A R I V M.

- 1 Mulier potest in Diaconissam ordinari, sed nõ ante annos 40. & cum diligenti probatione. Quomodo id intelligitur, num. 3.
- 2 Nunquam licitum est, foeminas in Missa Sacerdotibus immediate ministrare, etiam si necessitas urgeat.
- 3 Mulieres incapaces sunt Sacrorum Ordinum, adeò, vt neque recipiant characterem. Et quomodo intelligatur, Tex. in cap. Diaconissam, 27. q. 1.
- 4 Falsa est eorum opinio, qui dicunt, monialem se ordinetur; recipere characterem.
- 5 An possit mulier cum licentia Summi Pontificis ministrare Sacerdoti celebranti.
- 6 Moniales respondentes Sacerdoti celebranti à Choro, immediate non ministrant.

1 IN hac difficultate videretur negatiuè primò fronte respondendum esse. Etenim mulier potest in Diaconissam ordinari, vt in *cap. Diaconissam, 27. q. 1.* vbi ita statuitur: *Diaconissam non debere ante annos quadraginta ordinari: & hoc cum diligenti probatione. Si verò ordinem susceperit, & quantocunque tempore obseruauerit ministerium, & postea se nuptijs tradiderit, iniuriam faciens gratia Dei; hæc anathema sit cum eo, qui in nuptijs illius conuenerit.* Vbi est adnot. quòd Diaconissa ex illo Canone prohibetur nubere; sicut Diaconi prohibentur uxorem ducere. Si igitur foemina potest officium Diaconi ministrare Sacerdoti celebranti; & tamen Diaconus est immediatus Sacerdotis.

Minister; eò videtur, quòd foemina potest ministrare Sacerdoti celebranti, & ipse Sacerdos celebrans nullam culpam contrahit. Confirmatur, quia nos videmus Moniales respondere Sacerdoti celebranti in Missis solemnibus.

- 2 His tamen non obstantibus in contrarium est communis sententia, quam docent *Sot. in 4. d. 13. q. 2. ar. 5. & Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 29. q. 2.* qui probant numquam licitum esse, foeminas Sacerdotibus in Missa immediate ministrare; nec etiam si necessitas vigeat; & facilius, ac decentius esse, nemine respondente, sed se solo Sacerdotem Missam celebrare, quam ad id muneris foeminam adhibere. Hanc eandem sententiam tenent *Henriq. lib. 9. de Missa, cap. 26. num. 4. & cap. 30. in princ. Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 21. nu. 2. & alij.* Probatum primò ex *tex. in cap. 1. §. Prohibendum, de cohab. Cler. & mulier. vbi ex Conc. Maguntin.* ita decernitur: *Prohibendum quoque est, vt nulla foemina ad altare presumat accedere, aut Prasbytero ministrare, aut infra cancellos stare, aut sedere.* Secundò probatur ex *cap. sacratas, 23. d.* vbi Soter Papa ita scribit omnibus Episcopis Italiæ: *Sacratas Deo foeminas, vel monachas sacra vasa, vel sacras pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre perlatum est ad Apostolicam Sedem: qua omnia reprehensione plena esse, & vituperatione, nulli rellè sapientium dubium est. Quamobrem huius Sanctæ Sedis auctoritate hac omnia vobis rescare funditus, quãtocius poteritis, censemus. Et ne pestis hac latius diuulgetur, per omnes Pronincias abstergi citissime mandamus.*

Ad contraria respondetur.

- 3 AD *rex. in d. cap. Diaconissam* responderetur, quòd mulieres incapaces sunt Sacrorum Ordinum, non solum Sacerdotij, sed etiam Diaconatus, & aliorum minorum, imò. & primæ tonsuræ, vt in *§. 1. 15. q. 3.* in illis verbis: *Mulieres autem non solum ad Sacerdotium, sed nec etiam ad Diaconatum prouehi possunt.* Et *Glofa in d. cap. Diaconissam, in vers. Ordinari*, vbi ait, quòd mulieres non recipiunt characterem, impediente sexu, & constitutione Ecclesiæ: & propterea officium ordinum exercere non possunt, vt in *d. cap. Sacratas, & d. §. Prohibendum.* Sed mulier dicitur in *d. cap. Diaconissam*, ordinari in Diaconissam, non quòd recipiat ordinem, & characterem; sed quia ordinatur in Abbatisfam, quæ administrat monialibus; sicut Diaconus dicitur Minister, vt in *cap. Cleros, 21. d.* vel secundum *Glof. ibi*, mulier dicebatur ordinari in Diaconissam, quia forte fundebatur super eam aliqua benedictio, ex qua conlequebatur aliquod officium speciale, nempe legendi homilias, & Euangelium ad horas Canonicas Matutinas, quod non licebat alijs. Vnde falsa est opinio illorum relata ab eadem *Glof. in d. cap. Diaconissam*, qui dicunt, quòd si monialis ordinetur benè recipit characterem, quia ordinari facti est, & post Baptismum quilibet potest ordinari, vt in *cap. ult. de Prasbyt. non Baptiz.* Est enim incapax mulier ordinis, vt supra ostendimus, & late habetur ex *D. Thoma in 4. d. 25. q. 2. ar. 1.*

2. ar. 1. & 2. Nec in contrarium facit d. cap. vlt. de Prasbyt. non Bapt. quoniam loquitur de ijs, qui sunt ordinum capaces, vt sunt masculi; non autem de incapacibus, vt sunt foeminae, quae characteris sunt incapaces. Prohibitio tamen facta mulieribus respondendi Sacerdoti Missam celebranti puto, quod non sit plusquam humana: & proinde cum aliunde, & ex aliqua circumstantia non sit mala, arbitror hic, & nunc, & ex iusta, ac rationabili causa posse tribui hanc licentiam mulieribus à Rom. Pontifice, qui legibus, & Canonibus non alligatur, sed est super omnes leges, & Canones, & potest super ipsis dispensare, quando non statuunt prohibendo aliquid, quod est intrinsecè, & ex obiecto malum, vt in cap. super eo, de usur. Vnde Sylu. in vers. Missa, 1. §. 2. vers. Secundo, & Tabiena eod. verbo, §. 8. quos refert, & sequitur Fagund. d. cap. 21. num. 3. dicunt, Romanum Pontificem aliquando concedere priuilegium, vt moniales per fenestrellam altari propinquam, vt gente necessitate ministrent.

6 Ad confirmationem dicimus, quod idem Moniales in Choro respondeat, ac ministrant Sacerdoti celebranti in Missis solemnibus; quia non ministrant immediate, ac proximè, sed à longè, & mediante Ministro, qui proximè Sacerdoti ministrat: quod monialibus de iure non prohibetur, vt per eundem Fagund. loc. cit sub nu. 6. in fine.

An Sacerdos peccet, Missam celebrans pro Defunctis in Inferno damnatis.
S E C. VIII.

S V M M A R I V M.

- 1 An anima Imperatoris Traiani orationibus D. Gregorij Papae fuit ab Inferni cruciatibus absoluta, & num. 5.
- 2 Et an sit peccatum sacrificium Missae offerre pro damnatis.
- 3 Vtior est sententia, quod orare pro damnatis sit peccatum, & quare.
- 4 Et an D. Greg. peccauit orando pro Traiano.
- 5 Celebrandum non est pro Sanctis cum Christo regnantibus, & iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.
- 6 Et cui offeramus Missam, cum celebramus de Sancto.
- 7 Quare Iudas Machabeus obtulit sacrificia pro eis, qui bello perierant.
- 8 Anima Traiani non fuit suscitata ab Inferno, sed ex Dei dispensatione alibi desinebatur, donec lacrimis, & orationibus D. Gregorij, suscitatus Traianus poenitentiam ageret. Et saluaretur.
- 9 D. Augustinus intelligendus est de damnatis in Purgatorio.
- 10 Quem sensum habeant illa verba, quibus vtitur Ecclesia in Missis Defunctorum. (Liber eas à panis Inferni, & à profundo lacu.)

11 Ad hanc difficultatem videtur negatiuè respondendum esse. Etenim legitur Machab. cap. 12. oblata fuisse sacrificia à Iuda pro

illis, qui in bello occubuerat: & tamen ibidem dicitur, propter sua peccata ab hostibus fuisse interemptos, atque ideo in Inferno damnatos: ergo citra culpam pro damnatis preces funduntur, ac sacrificia celebrantur. Secundò probatur ex historia animae Traiani Imperatoris, quae vt testantur Auctores grauitissimi ponderis, lacrimis, & orationibus D. Gregorij Papae fuit ab Inferni cruciatibus absoluta; quam quidem historiam D. Ioannes Damascenus, *serm. de Defunctis*. refert suo tempore toto orbe diuulgatam: ergo absque peccato Missa celebratur pro damnatis in Inferno; quia aliàs non traheret pro anima Traiani gentilis, & idolatrae, quam certò sciebat esse in Inferno. Tertio confirmatur ex D. August. lib. de cura pro mortuis, cap. 1. & lib. 1. de orig. anima, cap. 9. & 10. dum ait, sacrificandum esse pro omnibus baptizatis mortuis, & oblationes, ac sacrificia quibusdam prodesse Defunctis, vt eorum tolerabilior fiat damnatio: Et in *Enchiridio* cap. 109 similiter inquit, mortuos Ecclesiae sacrificijs, & orationibus iuari, vt vel plena sit eorum remissio, vel tolerabilior eorum damnatio: ergo non solum citra omne peccatum Missae celebrantur pro ijs, qui apud Inferos perpetuo supplicio damnati sunt, verum Missae eis profunt, vt poenae in totum, vel in partem remittantur. Denique, ceteris praetermissis, haec sententia patet ex communi vsu totius Ecclesiae, in Defunctorum Missis, vt eos de profundo lacu liberet, ac de poenis Inferni. Ergo, &c.

2 Histamen non obstantibus, in contrarium est communis sententia, quam tenet *Glosa* communiter recepta in cap. pro obeuntibus, 13. q. 2. & est aded vera, vt Abulens. (licet temere) dixerit, q. 57. D. Gregorium orantem pro Traiani anima mortaliter peccasse: liquidem peccatum mortale est orare pro damnatis in Inferno, cum sint in formali, & positiuo odio Dei; & ob id inquit, sed non rectè, Deum Diuum Gregor. percussisse perpetuo pedum, ac stomachi dolore. Imò sacrificia, & preces non profunt ipsis damnatis, nec ad tollendas, nec ad alleuandas eorum poenas; quoniam culpae, & eorum poenae sunt irremissibiles, vt probant D. Thom. 3. p. q. 52. ar. 6. Durand. in 4. d. 45. q. 2. latè Bellar. lib. 2. de Missa, cap. 6. §. Pro vs autem, Azor. p. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 22. q. 6. Henricq. lib. 9. de Missa, cap. 16. num. 2. & patet ex D. August. in *Enchiridio*, cap. 19. & 110. vbi aperte ait, nihil prodesse damnatis ad gehennam sacrificium si pro eis offeratur: & non tantum illis sacrificia profunt ad plenam poenarum remissionem; sed nec etiam, vt tolerabiliores illis fiant, saltem cum sacrificia pro eisdem celebrantur. Imò idem D. August. lib. 1. de anima orig. cap. 9. & 11. docet sacrificium offerri non posse, nec pro paruulis Defunctis sine Baptismo. Vnde Henricq. lib. 9. de missa, inquit, quod si constet aliquem impenitentem in notoria lethali culpa decessisse, nec pro eo Missae sunt celebrandae, nec Ecclesiasticae sepulturae est tradendus. Adde, quod nec pro paruulis qui post Baptismum statim moriuntur Missae sunt celebrandae; illis enim non indigent, sed in Coelum statim euolant: siquidem deleta per Baptismum macula originali, nihil obstat quominus gloriam assequantur,

vt pater ex *Concil. Trid. sess. 5. in decreto de peccato origin.* Et quamuis in morte paruulorum Missæ quandoque celebrentur; pro eis tamen nõ applicantur cum illis non indigeant; sed pro alijs mortuis, quorum peccata in igne Purgatorij; adhuc remanent expurganda, vt per *Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 22. q. 9. Nauar. de orat. & hor. Can. cap. 19. num. 65.* & per alios quos refert, & sequitur *Fagund. de præcep. Eccles. præcep. 1. lib. 3. cap. 11. num. 10. qu. nu. 12.*

3 probat etiam eadem ratione non esse celebrandum pro Sãctis cum Christo regnantibus: iniuriam enim facit Martyri, qui orat pro Martyre, inquit *Glosa in cap. tempus, 13 q. 2.* Sãctis namque Missæ celebratio non prodest ad delendam culpam, nec pœnam, nec ad augmentum gratiæ, nec gloriæ essentialis, vt habetur ex *Azor. loco citato, q. 5.* & latè *Bellarmin. ubi supra, cap. 8. §. Quod ad primum attinet.* Vndè cum Missã celebramus de Sancto, non offerimus sacrificium Sancto, aut pro Sancto; sed Deo, orantes Sanctum, vt pro nobis oret, vt per Doctores supra relatos, & *D. August. lib. 20. contra Faust. cap. 21.* ità se habentem: *Quamuis in memorias Martyrum constituamus altaria, quis vnquam Antistitum in locis Sãctorum corporum assistens altari aliquando dixit: offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane: sed quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit.* Idem dicendum est de templis sub nomine alicuius Sãcti; non enim illi primariò cõstruitur templum, sed primariò Deo, & ad honorem Dei, sicut diximus de Sacrificio Missæ, vt Deus in Sãctis, & per Sãctos suos honorificetur. Hinc *D. August. lib. 8. de Ciuit. Dei, cap. 27.* sic ait: *Nos Martyribus non constituimus templa, Sacerdotia, sacra, & sacrificia.* Nempe primariò in honorem illorum; sed secundariò, vt rectè declarat *Fagund. loc. cit. sub num. 13. & 14.*

Restat modò, vt contraria diluamus

- 1 **A**D primum ex illo 2. *Machab. cap. 12.* dicitur, quòd quamuis Iudæi ob eorum peccata in bello deuicti perijissent; in fine tamen vitæ, eorum quamplurimi de peccatis doluerunt; meritò igitur à Iuda Machabeo pro eisdem fuerunt oblata sacrificia, non ad culpam, sed ad pœnarum remissionem: siquidem dolor culpam deleuerat; ac post extinctam culpam, sæpè remanet reatus pœnæ.
- 5 Ad secundum ex historia Traiani aiunt multi, eam non esse historiam, sed supposito, quòd vera historia sit, & quòd prout enarratur, veritas se habeat, quidam volunt, quòd lacrimis, & orationibus D. Gregorij anima Traiani non fuit suscitata ab Inferni gehenna; sed ex Dei dispensatione post mortem detentam alicubi eam fuisse ad tempus, vt postea lacrimis, & orationibus D. Gregorij à Deo præuisis suscitatus Traianus pœnitentiam ageret, & saluaretur, ità probabiliter inquit *D. Thom. in 4. d. 45. q. 22. ad 5. Nauar. de orat. not. 22. num. 43. & 45. Sor. in 4. dist. 45. q. 1. ar. 2. & alij.* Vndè ad saluandum D. Gregor. à peccato mortali contra Abulen. dicendū est, quòd D. Gregor. orauit Dominum non

pro Traiano iam damnato; sed pro Traiano, ne damnaretur; atque idè suscitatus pœnitentiam egit, & saluus est: nec postea fuit damnatus, ne prædestinatio illius mutaretur, vt malè sentit *Sor.* quoniam potuit Deus Traianum prædestinare eo modo, præuisis orationibus, & lacrimis D. Gregor. Et potuit quoque decretum damnationis suspendere, & eiusmodi suspensionem D. Gregorio reuelare, cuius lacrimis, & orationibus à Deo suscitatus pœnitentiam ageret, & saluus esset, vt saluum esse colligitur ex reuelatione facta Beatæ Mechthildi, cui dum quæreret à Deo, quid actum esset de anima Traiani, Sanfonis, & Salomonis, responsum fuit, velle Deum esse incognitum, quid actum esset ab eius liberalitate cum illorum animabus; quibus verbis significatur, præfatas animas esse saluas ob immensam Dei bonitatem, ac liberalitatem super omnem legem. Idem legitur de multis Gẽtilibus, qui secundum rationem naturalem vixerunt, ab Apostolis resuscitatis: hi namque postea cum fide viua, & explicita, & vera pœnitentiã procedentes salutem sunt consecuti. Vide *Fagund. d. cap. 11. à num. 15. usque in finem.*

- 6 Ad tertium ex locis *D. Augustini* respondetur, *D. Augustinum* in præteritis locis, damnationis nomine pœnam tantum ignis Purgatorij intellexisse, & de damnatis ad pœnas Purgatorij dumtaxat.
- 7 Ad vltimum ex verbis, quibus ex communi vsu, ac consuetudine vitur Sancta Ecclesia in offeritorio, maxime Missarum pro Defunctis, dicitur, quòd verba illa: *Libera eas à pœnis inferni, & à profundo lacu, &c.* intelliguntur de pœnis Purgatorij ignis, qui nihil differt ab igne Inferni: & à carcere Purgatorij subius terram abdito. Et sequentia verba: *Ne absorbeat eas Tartarus, ne cadant in obscurum, sed signifer S. Michael, &c.* habent hanc significationem; ne scilicet in Tartaro Purgatorij diutius anime remorentur: ne post hoc sacrificium factum, & pro eis oblatum, permittas, adhuc eas in loco obscuro Purgatorij cruciari; sed fac, vt per hoc sacrificium pœnas debitas in totum exoluant: & Sanctus Michael in Cœlesti Patria sistat, & collocet: quam quidem Patriam Cœlestem vocat S. Ecclesia nunc Abrahamæ, cum sit locus, vbi iusti velut Abraham excipiuntur. Ità *Azor. loco citato, q. 8.* quem refert, & sequitur *Fagund. d. cap. 11. sub num. 9.*

An peccet Sacerdos pro excommunicato sacrificium Missæ offerens.
S E C. IX.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Sacerdos missam offerendo pro excommunicatis.
- 2 Modo directè, & publicas orationes pro excommunicatis applicet tanquam minister publicus, secus si vt persona particularis.
- 3 Citra culpam potest Sacerdos Missam offerre pro iniuste excommunicatis.
- 4 Sacerdos Missam non potest celebrare, eamq; offerre pro excommunicato nominatim denunciat.

ciato, sed bene potest pro tolerato.

3 *Pro interdictis, suspensis, & irregularibus potest Sacerdos citra omnem culpam sacrificare, & publicè preces effundere.*

1 **A**D hanc controuersiam respondetur affirmatiuè: & est communis sententia, quam docent *D. Thom. in 4. d. 39. q. unica, ar. 1. ad 5. & d. 18. q. 2. ar. 1. & 2. Suar. de censur. disp. 11. sec. 4. Syl. vers. Excommunicatio, 1. §. 2. Tol. lib. 1. sua summ. cap. 12. num. 2. Nauar. in Man. c. 27. num. 18. & 36. & lib. de orat. & hor. Canon. not. 13. 14. 20 & 21. & alij communiter, dicentes, Sacerdotem huiusmodi sacrificantem, aut orantem pro excommunicatis peccare mortaliter contra obedientiam Ecclesiæ, per quam priuantur excommunicati omnibus suffragijs.*

2 Hæc conclusio limitatur primò, vt ita demum Sacerdos peccet si Missam celebret, aut preces fundat pro excommunicatis, quando directè, & publicas orationes dicit pro illis eas applicando, vt minister publicus nomine totius Ecclesiæ: siquidem excommunicatio priuat excommunicatum omnibus suffragijs communibus Ecclesiæ, quæ à ministro publico nomine ipsius fiunt. Secus autem si celebret, aut fundat preces pro excommunicatis, vt personæ particularis: tunc enim potest Missam celebrare, & orare pro illis citra omnem culpam; siquidem excommunicatus non excluditur à suffragijs, & orationibus priuatis fidelium, sed à suffragijs communibus Ecclesiæ, ac orationibus publicis, quæ fiunt à Sacerdote vt ministro publico. Hinc non prohibetur Sacerdos, in memento, dum Missa celebrat, orare pro excommunicato: imò *Nauar. d. cap. 27. num. 36. vers. Duodecimò ad primum*, addit, posse quem Missam celebrare orando in ea, & applicando eius valorem, quibus Ecclesia præcipit applicari, eo fine, vt illud suum opus orandi, & applicandi ad quem, & pro quo debet, accipiat Deus pro oratione priuata, vt aliquis infidelis, vel excommunicatus conuertatur: quoniam aliud est applicare preces Missæ, & eius valorem alicui: & aliud applicare illud opus orandi, & applicandi. Et perinde Sacerdos se habet, inquit *Fagund. de 1. præcep. Eccl. lib. 3. cap. 12. sub num. 2. in fine*, ac si in memèto oraret eo calu pro excommunicato.

3 Secundò limitatur conclusio, vt locum non habeat in excommunicatis iniustè, ac inualidè: nam pro his Sacerdos citra culpam sacrificium offert, vt habetur per *Nauar. loco paulò supra citato, & Fagund. d. cap. 12. num. 3. qui num. 6. cum pluribus seq.* idem dicendum probat in excommunicato validè, ac iustè; sed verè pœnitente, & contrito, ac absolutionem procurante, ita vt per eum non stet quo minus absoluaatur, sequitur *Nauar. ubi supra*: siquidem Sacerdos pro huiusmodi excommunicato potest Missam celebrare, & secluso scandalo pro eodem applicare, ac si excommunicatus non esset: siquidem non est intentio priæ Matris Ecclesiæ talem excommunicatum excludere à participatione comunium Ecclesiæ suffragiorum, quem Deus non excludit. Alias rationes vide apud eundem *Fagund. ibidem*, qui contraria soluit.

4 Tertiò limitatur eadem conclusio, vt locum habeat in Sacerdote Missam celebrante, & eam

offerente pro excommunicato nominatim, & publicè denunciato, quoniam is est de iure vitandus: Secus autem Missam Sacerdos offerat pro excommunicato nominatim, ac publicè nõ denunciato, quoniam cum eiusmodi excommunicato non prohibetur communitio, atque idèò citra culpam aliquam pro eo celebrari, & sacrificium offerri potest, & sic cum eodem communicare possumus tam in diuinis, quàm in humanis, cum in nullo teneamur eiusmodi excommunicatum vitare, vt patet ex extrauag. Mart. V. ad euitanda scandala, seu ad euitandum scandalum, quam retulimus de verbo, ad verbum in nostris *Commentar. in Bull. Cæne Domini, lib. 2. cap. 1. q. 8. num. 1 & 2. Sol. in 4. d. 1. q. 5. ar. 6. Suar. de censur. disp. 11. sec. 4. num. 5. Sanch. lib. 7. de matr. disp. 9. num. 8. & alij apud Fagund. d. cap. 12. num. 1. Quod tamen liuita in Sacerdote sacrificante, & Missam offerente pro excommunicato ob notoriam Clerici percussio-nem; quia is est vitandus, etiam si nominatim non fuerit denunciatus, vt constat ex illa extrauag. Mart. V. in illis verbis: *Saluo siquidem pro sacrilega manuum iniectioe in Clericum, &c.* His adde, quæ infra dicemus *sec. seq. cõcl. 2.**

5 Quartò limitatur ipsa conclusio, vt locum sibi non vendicat in Sacerdote celebrante, & Missam offerente pro interdictis, suspensis, & irregularibus: nam pro his citra culpam aliquã potest sacrificare, & publicè preces fundere Sacerdos, cum interdictum, suspensio, & irregularitas non priuent Ecclesiæ suffragijs. Idem dicendum est de Sacerdote sacrificante pro fidelibus peccatoribus quantumuis enormibus, & notorijs dum viuunt; quoniam is non peccat, sed meretur pro talibus sacrificium offerens, vt habetur ex *Henriq. lib. 9. de Missa, cap. 13. nu. 2. Couar. in cap. Alma mater par. 1. §. 6. num. 3. conclus. 4. & 8. & rectè declarat, idem Fagund. d. cap. 12. num. 14. Dixi, dum viuunt*, quia pro peccatoribus in lethali culpa, & sine pœnitentia Defunctis, non est Missa celebranda, nec ijs danda sepultura Ecclesiastica, vt supra adnotauimus *sec. 8.* Adde propositionè dānatā ab Alex. VII. scilicet quoad forū cõsciētæ reo correcto, eius contumacia celsante, cessant censuræ.

An peccet Sacerdos Missam celebrans pro hæreticis, apostatis à fide, ac Schismaticis.

S E C. X.

S V M M A R I V M.

- 1 *Eo ipso, quod quis est hæreticus, & hæresim expresserit verbis, vel signis est excommunicatus in Bulla Cæne Domini. Quotuplices sint hæretici externi.*
- 2 *Sacerdos Missam celebrans pro hæreticis pure mentalibus non peccat, cum excommunicati non sint.*
- 3 *Nec peccat Sacerdos, qui sacrificium Deo offert pro hæreticis occultis, qui aliquo actum imperato, & externo, sed occulto, erroris manifestarunt, hæreses suas mēte resentas manifestarunt.*
- 4 *Non peccat Sacerdos Missam celebrans pro hæreticis quantumuis publicis, ac manifestis,*

non tamen nominatim excommunicatis.

An eis prosit fructus sacrificij oblato à Sacerdote, ut publico ministro.

- 5 *Orare, & sacrificium offerre pro innumeris hæreticis, qui sunt in Germania, Gallia, &c. non tamen nominatim excommunicatis, nullum committitur peccatum.*
- 6 *Ità demum peccat Sacerdos offerendo sacrificium pro hæreticis, cum sunt nominatim excommunicati.*
Qui nam excommunicati sint ab Ecclesia recitandi. Et an ultra sententiam laicam requiratur, quòd sententia ipsa publicè denuncietur.
- 7 *Peccat quoque Sacerdos, offerens sacrificium pro Apostatis à fide, Schismaticis, cæterisque recedentibus ab Ecclesia Romani Pontificis.*

AD evidentiam eorum, quæ in hac recitanda erunt, est adnot. quod eo ipso, quòd quis est hæreticus, & hæresim expresserit verbis, aut signis hæresis expressius, quantumvis occultis, est excommunicatus excommunicatione reſeruata in Bulla Cœnæ Domini, iuxta ea, quæ nos adnotauimus in nostris *Commentar. in d. Bull. lib. 2. can. 1. q. 24. num. 7.* ubi exclusimus ab excommunicatione hæreticos purè mentales, qui mentalem heresim nullo actu, seu signo suæ hæresis manifestatio propalarunt: licet isti sint verè hæretici, cum eis conueniat hæresis definitio, cum errorem fidei Catholicæ contrarium habeant in intellectu, iuxta hæresis definitionem à nobis allatam *d. q. 24. num. 1.* Sunt autem hæretici externi, prout distinguuntur à mentalibus, & qui prædicta excommunicatione illigati sunt, in multiplici differentia. Nam quidam sunt notorij hæretici, non tamen nominatim declarati tales, nec denunciati, ut sunt quamplurimi hæretici in nonnullis Germaniæ, Angliæ, Galliæ locis, & in alijs quamplurimis Prouincijs, qui licet non sint nominatim excommunicati, ac denunciati hæretici; nihilominus sunt aded notorij, & ità notoriè conſtat in excommunicationem incidisse, ut nulla possint tergiverſatione celari. Quidam verò nominatim, & per sententiam sunt declarati, ac denunciati hæretici, non tamen nominatim declarati, ac denunciati excommunicati. Quidam tertio nominatim, & per sententiam sunt declarati, ac denunciati hæretici, & excommunicati. Dicuntur autem nominatim excommunicati, aut declarati hæretici, contra quos determinatè, specialiter, ac expressis proprijs eorum nominibus sunt excommunicati, aut hæretici declarati per sententiam: aut talibus circumſtantijs, vel signis, quibus sufficienter, & in particulari designentur personæ, contra quas sententia fertur, ut in *d. nostris Commentar. adnotauimus, lib. 2. cap. 1. q. 7. in princ.* Quidam quarto proprio nomine non excommunicantur, aut declarantur hæretici; sed nominatim excommunicantur quædam hæreticorum sectæ, ut in Bulla Cœnæ excommunicantur Lutherani, Hussitæ, Vviclephitæ, &c. Quidam quinto excommunicantur, & declarantur hæretici nominatim per sententiam, sed non denunciantur; & publicantur tales per ceſulones. Quidam hæretici denique sunt excommunicati, eo quod eorum hæresim

occultè manifestarunt verbis, aut signis eorum; hæresis manifestatiuis, acque ided ignorantur tales, nec sunt nominatim excommunicati, nec denunciati. His breuiter sic adnotatis sit.

PRIMA CONCLUSIO.

- 2 **S**AERDOS Missam celebrans pro hæreticis purè mentalibus, ac pro eisdem sacrificium offerens, non peccat. Hæc conclusio patet, quoniam huiusmodi hæretici non sunt excommunicati, atque ided non sunt Ecclesiæ suffragijs priuati, nec Sacerdos dicitur facere contra ipsius Ecclesiæ obedientiam, dum pro illis sacrificium offert. Etenim hæreticus purè mentalis, licet sit verè hæreticus, non tamen contrahit, nec incurrit pœnas contra hæreticos statutas: quoniam Ecclesia non iudicat de internis, ut in *cap. tua nos de sim. cogitationis pœnam nemo patiatur, l. cogitationis, ff. de pœn. & cap. cogitationis de pœnit. d. 1.* Latentia peccata vindictam non habent; *cap. Christiana, 3. q. 5.* Sed illi tantum sunt reſeruata, qui solus nouit corda fidelium hominum, ut in *d. cap. tua nos in sino, cap. si quando, 1. q. 6.* Idem dicendum est de hæretico, qui hæresim mente conceptam actu indifferenti expressit, aut bono; quoniam non est excommunicatus, ut declarauimus in dictis nostris *Commentar. d. q. 24. concl. 1. & 2.*

SECUNDA CONCLUSIO.

- 3 **N**ON peccat Sacerdos, qui pro hæreticis occultis sacrificium offert, qui aliquo actu imperato, & externo, sed occulto erroris manifestatio hæreses suas mente retentas manifestarunt. Probat, quoniam licet huiusmodi hæretici sint excommunicati, cum talis actus sit secundum se sensibilis, ut in *d. q. 24. concl. 3.* declarauimus; nihilominus non sunt excommunicati nominatim, nominibus eorum proprijs expressis, sed in genere, & comprehenduntur sub *cap. 1. Bulla Cœna*, in illis verbis: *Ac omnes, & singulos alios hæreticos, &c.* Unde non prohibetur cum eis communicatio, tam in Diuinis, quàm in humanis, ut patet ex *extrauag. ad euitanda scandala*, seu ad euitandum scandalum Mart. V. quam ad verbum retulimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 1. q. 3. num. 1. & 2.* atque ided Sacerdos pro huiusmodi excommunicatis orans, & sacrificium offerens non peccat, cum non faciat contra obedientiam Ecclesiæ, ut ostendimus supra *sec. præced.* Idem dicendum de quocunque hæretico externo, nominatim non declarato excommunicato, per ea, quæ supra diximus in præcitata *sec.* Arbitror tamen, quòd quamuis Sacerdos non peccet orando, & sacrificando etiam, ut minister publicus pro eiusmodi hæreticis; sacrificia tamen, & orationes, quæ publicè, seu à Sacerdote uti ministro publico fiunt, illis non profunt: quia tales hæretici excommunicati, adhuc remanent priuati suffragijs communibus S. Ecclesiæ; quoniam *d. extrauag. Martini V.* fuit edita in fauorem communicantium tantum cum excommunicatis, & non in fauorè excommunicatorum; quoniam illis in nullo intendit suffragari, ut patet ex illis dictæ *extrauag. verbis:*

verbis: *Per hos tamen huiusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendit in aliquo releuare, nec eis quomolibet suffragari.*

TERTIA CONCLUSIO.

Sacerdos non peccat Missam celebrans, ac offerens pro hæreticis quantumuis publicis notorijs, ac manifestis, non tamen nominatim declaratis, ac denunciatis excommunicatis. Hęc conclusio patet ex ijs, quæ nos cumulauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 1. cap. 1. q. 8. sub num. 4.* vbi probauimus per d. extrauag. ad euitandum scandalum, non prohiberi communionem cum excommunicatis, quantumuis notorijs, nisi in duobus casibus; quorum primus est, quotiescunque excommunicatus, siue à iure, siue ab homine est nominatim declaratus denunciatus, & publicatus: & secundus vbi quis fuerit excommunicatus ex percussione Clerici, aded notoria, vt non possit vlla tergiversatione celari, neque villo iuris suffragio excusari. Vndè cum eiusmodi hæretici non sint nominatim excommunicati, pro illis sacrificando Sacerdos nullam culpam contrahit; eo quod ob id Ecclesiæ non efficitur inobediens. Non tamen ipsis excommunicatis fructus sacrificij oblati à Sacerdote, vt Ministro publico procedit: eo quod participatione suffragiorum communium Ecclesiæ sunt priuati, & eidem d. extrauag. ad euitandum scandalum, in nullo suffragatur, nec in aliquo intendit releuare; atque idè in fauorem dumtaxat communicantium, sicut edita, vt supra diximus. Hinc est, quod orare, & sacrificia offerre pro innumeris ferè hæreticis, qui sunt in Germania, Gallia, in Anglia, & in alijs Prouincijs, & nominatim excommunicati non sunt, nullum peccatum committitur; licet sint notorijs hæretici, ac notorijs excommunicati: & quamuis sint Lutherani, Hussitæ, Viclephistæ, & alij enumerati in *d. cap. 1. Bull. Cœna*; quoniam hi non possunt dici nominatim excommunicati; quia eorum nomina propria non exprimiuntur, vt ostendimus in *d. nostris Commentar. lib. 2. cap. 1. q. 7. & 8.* & propterea non possunt dici nominatim excommunicati.

QUARTA CONCLUSIO.

Ex dictis constat, quod ita demum Sacerdos peccat offerendo sacrificium pro hæretico, quando hæreticus est nominatim declaratus excommunicatus. Etenim per dictam extrauag. ad euitandum scandalum, illi tantum sunt vitandi, qui nominatim sunt excommunicati, seu declarati tales per Iudicis sententiam. Impò vltra sententiam latam, exigitur, quod sententia ipsa publicè denuncietur: nam quamuis d. extrauag. videatur loqui alternatiuè in illis verbis: *Nisi sententia fuerit à Iudice publicata, vel denunciata specialiter, & expressè.* Atque idè videtur, quod satis sit, si sententia promulgetur in speciali, ac nominatim; tamen in contrarium est communis opinio, quam tenet *Couar. & alij*, quos refert, & sequitur *Suar. de censur. disp. 9. sec. 2. sub num. 7.* Siquidem illa verba: *Publicata, vel denunciata*, non ponuntur disiunctiue,

tanquam diuersa; sed tanquam æquipollentia, latius adnotauimus in *d. nostris Commentar. d. q. 8. sub num. 17.* Est tamen verum, quod ad hoc, vt hæreticus dicatur nominatim denunciatus, & declaratus de excommunicatione ob hæresim incurta, satis est, quod per sententiam Iudicis declaretur, illum incurrisse crimen hæresis, cui annexa est censura: nec vltra id exigitur, quod declaretur expressè illum incurrisse etiam censuram hæresi annexam, vt cum communi opinione, docet *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 12. sub num. 18.* contra *Sauoh. lib. 2. Decal. cap. 9. num. 4.* dicentem requiri expressam declarationem incurtionis censuræ, & non sufficere declarationem, & condemnationem incurtionis criminis hæresis, cui est annexa censura; & hanc eandem sententiam tenent *Græff. par. 1. decis. aur. lib. 4. cap. 11. num. 5. & Nauar. in miscell. §. 47.* moti ex eo, quod non est expressa declaratio censuræ; sed criminis, cui illi est annexa: exigi autem dicunt expressam illius declarationem, siquidem, etsi declaretur de crimine, cui censura est annexa; adhuc tamen multi nescirent, hæreticum incurrisse censuram, quæ quidem sententia quamuis nobis videatur probabilior, non tamen videtur esse recedendū à priori, cum sit communior, vt testatur *Fagund. loco citato.* An autem pro hæreticis quantumuis nominatim denunciatis, licitum sit Missas offerre; ac orare pro eorum conuersione, *sec. seq. discutiemus.*

QUINTA CONCLUSIO.

QUAE diximus de Sacerdote offerente sacrificium pro hæreticis, extendimus ad Sacerdotem offerentem sacrificium pro Apostatis à fide, ac Schismaticis, & recedentibus ab obedientia Rom. Pontificis. Etenim hi omnes sunt ipso facto, & eodem modo in Bulla Cœnæ excommunicati, ac hæretici, vt *ex cap. 1. eiusdè Bulla.* Tantò magis, quoniam Apostata à fide sunt hæretici, & plusquam hæretici, & distinguuntur ab eis, sicut totum à parte: siquidem hæreticus pro parte recedit à fide Catholica; Apostata verò à fide in totum, & eodem modo partitur, ac hæreticus, vt latè declarauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 1. q. 10. 11. 12. & 13.* & Schismatici formaliter licet differant ab hæreticis, & ab Apostatis à fide, vt ostendimus *d. cap. 1. q. 56.* tamen rarò datur Schismaticus quin sit, etiam hæreticus, vt patet de Schismaticis Orientalibus, de quibus in eisdem *Commentar. egimus, d. cap. 1. q. 50.* & latius habetur in *addit. ad ipsam, litt. A. in secunda edit.*

An Sacerdos peccet Missam celebrando pro Iudæis, & Paganis.

S E C. XI.

S V M M A R I V M.

- 1 Tres sunt infidelitatis species, nempe hæresis, Iudaismus, & Paganismus. Et in quo differant inter se.
- 2 Error est, instituire Cappellaniam, aut Missas.

- fas pro infidelibus, & fidei Religionis expertibus, & num. seq.*
- 3 *Verior opinio est in contrarium, cum huiusmodi infideles excommunicati non sint.*
 - 4 *Sacerdos citra culpam Missam offerre potest, non solum pro conuersione Iudæorum, & Paganorum, sed etiam hæreticorum.*
 - 5 *Non tamen offerri debet sacrificium pro illis, quoad omnem participationem totius fructus ipsius sacrificij.*
 - 6 *Non conuenit, ut directe fiat sacrificium, etiã pro conuersione omnium infidelium, sed indirecte, nempe, ut directe intendatur augmentum, unitas, & pax totius Ecclesie in communi.*
 - 7 *Quomodo sint explicanda verba D. Augustini: Quis offerat sacrificium, &c. Et de quibus Defunctis loquatur.*
 - 8 *Respondetur ad confirmationem, & ad auctoritatem D. Thomæ.*

1 **A**D huius rei intelligentiam est adnot. quòd tres tantùm infidelitatis species à Doctoribus constituuntur, nempe hæresis, Iudaismus, & Paganismus, vt post alios adnotauimus in nostris *Commentar. ad Bull. Cœna. lib. 2. can. 1. q. 10. num. 2. & 3.* Etenim differunt inter se Apostata, seu hæretici, Iudæi, ac Pagani in hoc, quòd hæretici, seu Apostatae contradicunt fidei Catholicæ, quàm antea re ipsa susceperunt. Iudæi contradicunt fidei, quam in typis, & figuris antea tenuerant. Pagani denique contradicunt fidei, quam nullo modo ante susceperant. Et quoniam *sec. præfati* egimus de hæreticis an licitum sit pro ipsis Missam offerre; modò competenti ordine, restat videndum de Iudæis, & Paganis, atque idèò de omnibus alijs infidelibus, an Sacerdos possit pro ipsis citra culpam Missam celebrare, & offerre, vt conuertantur ad veram, & Catholicam fidem.

2 In hac re pugnantibus sunt opiniones. Nam prima sententia est *Sat. lib. 9. de iust. & iure q. 2. ar. 2. ad 3.* dicentis errorem esse instituere Cappellaniam, aut Missas pro Infidelibus, & fidei Religionis expertibus: ac illicitum esse pro illis sacrificium Missæ offerre, eisdemque fructus Missæ applicare; atque idèò peccare Sacerdotem pro infidelibus sacrificium Missæ offerendo. Probatur hæc sententia ex *D. August. lib. 1. de orig. anima, cap. 9.* ita se habente: *Quis offerat Corpus Christi, nisi pro ijs, qui sunt membra Christi?* At Iudæi, & Pagani non sunt membra Christi, vt patet, cum sint extra Ecclesiam; ergò pro eis Sacerdos sacrificium Missæ offerens, quod est Christi corpus verum, proculdubio peccat. Confirmatur hæc sententia ex Canone Missæ, vbi non offertur, nec oratur pro ijs, qui sunt extrà Ecclesiam, sed pro omnibus fidelibus viuis, & Defunctis, & pro omnibus Orthodoxis, Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultoribus. In eadem sententiam videtur inclinare *D. Thom. 3. p. q. 79. ar. 7. ad 2.* dum ait, Corpus Christi non offerri, nisi pro ijs, qui sūt membra Christi.

3 His tamen non obstantibus contrariam sententiam ar. 7. tr. esse veriore, quam tenent *Nauar. tr. de orat. & hor. Canon. cap. 19. & 73. Ledes. 2. par. 4. q. 23. ar. 1. Bellar. lib. 2. de Miss.*

cap. 6. §. Sed quæret aliquis, Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 12. sub num. 21. 22. & 23. & alij. Mouentur ex eo, quòd huiusmodi Infideles cum sint extrà Ecclesiam non sunt excommunicati; & propterea nulla ad eò prohibito Ecclesiastica, quæ prohibeat eis communionem Ecclesiæ suffragiorum participationem. Confirmatur, quoniam Christus Dominus pro omnibus, & pro omnium conuersione voluit immolari tempore suæ passionis in ara Sanctæ Crucis, offerens se Patris in sacrificium cruentum pro salute totius Mundi: ergò, & Sacerdos citra omnem culpam potest Missam offerre pro conuersione Iudæorum, & aliorum Infidelium, quoniam Missa est sacrificium incruentum cõmemoratio illius sacrificij cruenti. Denique S. Ecclesia in die Parasceue orat pro Paganis, & Iudæis, vt conuertantur ad Christum, & sollicita est de eorum conuersione. Imò in India, Iaponia, & in alijs Infidelium Prouincijs quàm plurimi Religiosi sunt, cõtinuò laborâtes, & publica sacrificia offerentes pro eorum conuersione; ergò Sacerdos offerens Missam, vt Infideles conuertantur, non solum id agit citra omnem culpam, sed etiam non sine magno merito.

4 Ampliatur hæc conclusio, vt Sacerdos citra culpam Missam offerat non solum pro conuersione Iudæorum, & Paganorum; sed etiam pro conuersione hæreticorum, etiam si nominati sint declarati, & denunciati excommunicati: Etenim in die Parasceue orat pro eis S. Mater Ecclesia, vt habetur ex *Bellar. loco citato, §. Rursus, & Fagund. d. cap. 12. num. 23.* vbi rem hanc rectè explicat, & ampliat in oblatione Missæ pro conuersione, & pœnitentia omnium aliorum excommunicatorum.

5 Sic ampliata, limitatur eadem conclusio, vt quamuis licitum sit sacrificium offerri pro conuersione omnium Infidelium, etiam hæreticorum, & quorumcunque excommunicatorum; non tamen est offerendum pro illis, quoad omnem participationem totius fructus ipsius sacrificij Missæ; atque idèò non est licitum offerri pro prædictis Paganis, Iudæis, & hæreticis Missæ sacrificium, vt est satis actorum ad remittendas peccatorum pœnas: siquidem impijs peccatorum pœnæ non remittuntur, donec in sua impietate perseverant. Nec etiam fas est pro eisdem sacrificium offerre impetratorij ad obtinenda bona temporalia, quoniam illis potentiores fiunt ad impugnamdam Ecclesiam Catholicam: Vnde Sancta Mater Ecclesia ob id preces instituit contra hæreticos, & alios infideles inimicos Christiani nominis, quibus Deum orat, vt dextera ipsius potentia conterantur, & humilientur. Ita *Azor. p. 1. inst. moral. lib. 10. c. 22. q. 1.*

6 Secundò limitatur ipsa conclusio, vt quamuis sit licitum pro conuersione omnium infidelium, ac fidelium excommunicatorum sacrificium offerre, & preces fundere; id tamen non conuenit, vt fiat directe; sed indirecte, nempe, vt directe intendatur sacrificium offerri pro augmento, unitate, & pace totius Ecclesiæ in communi: & pro amplificatione illius in toto orbe terrarum: sic enim indirecte quoque pro conuersione omnium infidelium sacrificium offertur. Etenim quamuis non sit Canon, nec alia

lex humana, nec Diuina, quæ prohibeat directè offerri sacrificium pro conuersione infidelium; nihilominus hodiè consuevit Ecclesia eo modo pro illis orare; & propterea à tali vñu, & consuetudine, cum sit rationalis non est recedendum, vt rectè declarat *Fagund. d. cap. 12. num. 25 & 26.*

Restat, vt ad contraria respondeamus.

7 **A**D primum ex *D. Augustino* responderetur, quòd illa verba: *Quis offerat sacrificium, &c.* sunt intelligenda, & explicanda, iuxta ea, quæ diximus supra in prima *limit.* Vel secundò responderetur, quòd *D. Augustinus* ibi loquitur de Defunctis, qui aut sunt membra Christi acti, aut nullo modo sunt membra Christi: qua propter meritò *D. August.* vult offerri sacrificium pro Defunctis, qui sunt membra Christi acti, quales sunt animæ fidelium existentes in Purgatorio, vel in gloria: secus autem pro Defunctis, qui non sunt membra Christi acti, vt sunt animæ Defunctorum in Inferno damnatæ, vel tertio responderi potest ex *D. Thoma* in 4. dist. 12. q. 2. ar. 2. ad 4. quòd verba illa *D. Augustini* sunt intelligenda de ijs, qui sunt membra Christi acti, vel potentia, quia tunc etiam dicitur offerri pro membris Christi, quando offerri pro aliquibus, vt fiant membra Christi. Ità post alios *Fagund. loco citato, sub num. 24.*

8 Ad confirmationem dicimus, quòd solutio patet ex ijs, quæ supra adnotauimus in secunda *limit.* Et ad auctoritatem *D. Thomæ* dicendum videtur, iuxta tertiam responsionem, quam ex eodem *D. Thoma* dedimus paulò supra ad auctoritatem *D. Augustini.*

An Sacerdos peccet sacrificium Missæ offerens pro Cathecumenis.

S E C. XII.

S V M M A R I V M.

- 1 Cathecumeni, vel sunt competentes, vel incompetentes, & qui nam sint.
- 2 Pro animabus Cathecumenorum incompetentium non potest Sacerdos citra culpam Missam offerre.
- 3 Probabilis est illorum opinio, qui volunt, non posse offerri sacrificium pro animabus Cathecumenorum competentium, & num. 5.
- 4 Ecclesia non solet directè offerre sacrificia, nisi pro fidelibus.
- 5 Probabilior est sententia existimantium posse offerri Missam pro animabus Cathecumenorum competentium.
- 6 Cathecumeni huiusmodi verè fideles sunt apud Deum, & verè dicerentur heretici, si à fide deficerent.
- 7 Et licet dici non possunt formaliter fideles, quoad Ecclesiam, verè tamen tales sunt, quoad Deum.

1 **P**RÒ determinatione huius difficultatis est adnot. quòd Cathecumeni sunt in duplici differentia. Nam quidam dicuntur competen-

tes, & quidam incompetentes. Competentes Cathecumeni sunt illi, qui Baptismum petunt, & nomen suum Ecclesiæ dant, vt baptizentur, & ex eo tempore recipiuntur ab Ecclesiâ, vt instruantur, & ad Baptismum præparentur, vt habetur ex *Bellarmino. de Baptis. cap. 25.* Incompetentes verò Cathecumenos, idem *Bellarmino* appellat eos, qui conciones audiunt, & volunt fieri Christiani, sed non dum Baptismum petierunt. Et *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. cap. 12. num. 28.* dicit esse illos, qui ex mera negligentia sua, & culpa graui non petunt Baptismum. His adnotatis sit.

PRIMA CONCLUSIO.

2 **S**acerdos non potest citra culpam sacrificium Missæ offerre pro animabus Cathecumenorum incompetentium, qui ex mera negligentia sua, & culpa graui non petentes Baptismum, antequam baptizarentur, mortui sunt. Hæc conclusio est *Fagund. loco citato*, qui eam tribuit *D. August. in Enchiridio, cap. 109 & 110.* Probatur, quia eiusmodi Cathecumeni præsumuntur decessisse in mortali culpa: at pro ijs, qui moriuntur in mortali offerri Missas prohibet Ecclesiâ, sicut prohibet offerre pro Christianis, qui decedunt in publico, & notorio concubinato, si signa pœnitentiæ morientes non ostenderint. Et de his loquitur *D. August.* in *Fagund. ubi supra*, dum ait, nihil prodesse sacrificium damnatis, si pro eis offeratur. Pro huiusmodi tamen Cathecumenis, dum viuunt, possunt sacrificia offerri, & preces fundi ad impetrandam à Deo gratiam ad Baptismum petendum, ac suscipiendum eo modo, quo sacrificia possunt offerri pro conuersione Paganorum, & infidelium omnium, de quibus supra egimus *sec. præcedenti.*

SECUNDA CONCLUSIO.

3 **P**robabilis est opinio eorum, qui volunt, nõ posse offerri sacrificia pro animabus Cathecumenorum competentium, qui Baptismum petierunt, & nomen suum Ecclesiæ dederunt, vt baptizarentur, nec cœtit per eos, vt Baptismum susciperent; & tamen ex inopinato euentu, non suscepto Baptismo decesserunt. Hanc sententiam docent *Bellarmino. lib. 2. de Purgator. cap. 18 ad 3. Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 22. q. 2. & Sebastian. de sacrific. Missæ, cap. 24.* Probant eandem opinionem primo, quia sacrificium Missæ est sacrificium proprium fidelium, institutum à Christo pro omnium fidelium communitate; ergò non potest offerri pro animabus prædictorum Cathecumenorum competentium, qui decesserunt ante susceptam Baptismum. Antecedens patet. Probatur consequentia, quoniam appellatione fidelium illi tantum veniunt, qui Ecclesiæ ianuas per Baptismum ingressi sũt, & ad Christum adiuncti: Cathecumeni autem non sunt baptizati, & eos supponimus abique baptismo decessisse: non ergò pro eorum animabus possunt sacrificia offerri. Secundò Ecclesiâ non solet offerre sacrificia directè, nisi pro fidelibus, vt supra ostendimus, *sec. præced. limit.*

2. At Cathecumeni cum non sint baptizati non possunt dici fideles, cum fideles ijs tantum dicantur,

tur, qui baptizati sunt, cum illi soli ad Ecclesiam Christi pertineant, qui per baptismi portam Ecclesiam ingressi sunt. Tertio Cathecumeni non sunt capaces Sacramentorum Ecclesiae, quoad usque non baptizantur; ergo nec communium, suffragiorum, & sacrificiorum illius. Denique Missa pro Cathecumenis est longè diuersa ab ea, quae communiter instituta est pro fidelibus baptizatis: ergo Missa, quae est instituta pro animabus fidelium, qui baptismum susceperunt non potest offerri pro Cathecumenis. Clara consequentia. Probatur antecedens, quia Missa instituta ab Ecclesia pro Cathecumenis constat tantum ex publicis precationibus, ac orationibus: at Missa pro baptizatis, quae hodie quotidie celebratur, est formaliter sacrificium constans consecratione, oblatione, ac sumptione corporis, & sanguinis Domini Nostri Iesu Christi.

TERTIA CONCLUSIO.

5 **P**robabilior nobis videtur opinio *Henriq. lib. 9. de Missa. cap. 15 num. 5. litt. H. & I.* & aliorum, quos ipse ad marginem allegat, & *Fagund. d. cap. 12. num. 29. & 30.* existimantium licitum esse offerre sacrificium Missae pro animabus Cathecumenorum competentium, qui Baptismum petierunt, & dum instruerentur, & ad Baptismum praepararentur, citra omnem eorum culpam absque Baptismo inopinato quodam euentu decesserunt. Probatur dicta conclusio, quia pro huiusmodi Cathecumenis Defunctis applicantur Indulgentiae, ut habetur ex *Manuele Rodriq. in explicatione Cruciate, §. 14. num. 6.* Ergo, & pro ipsis Missae sacrificium applicari potest, cum effectus tum Missae, tum Indulgentiarum sint ex opere operato. Secundò Cathecumeni praedicti sunt formaliter fideles cum credant id, quod baptizati credunt, & supponimus, vel saltem praesumendum est contritos eos decessisse, maxime si contritionis, ac penitentiae signa tempore mortis ostenderit; atque idè per fidem, & charitatem fuerunt effecti viua Christi membra: ergo etiam aliquo modo dici possunt Ecclesiae membra, ut illis applicari, & pro eisdem offerri possit Missae sacrificium; praesertim, quoniam id magis auget pietatem, & charitatem ipsius Ecclesiae. Tertio isti Cathecumeni pertinent aliquo modo ad Sanctam Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam; siquidem ratione fidei, & spei sunt cum ea vniti, & includuntur in illo fidei articulo: *Credo Sanctorum communionem.* Ergo communicant cum Ecclesia, ut pro ipsis sacrificia offerri possint. Et re vera non est verisimile, ut Ecclesia adeò pia Mater voluerit excludere animas eiusmodi Cathecumenorum à communium ipsius suffragiorum participatione, & praecipue à participatione sacrificij Missae, cum per fidem, & charitatem sint Christi viua membra, & ratione fidei, ac spei, cum ipsa Ecclesia vniti. Vnde *Conc. Trident. sess. 22. de sacrificio Missae,* sic ait: *Cuius quidem oblationis, cruenta, inquam, fructus per hanc ineruentam uberrime percipiuntur, quasi dicat, posse sacrificium ineruentum Missae applicari pro omnium hominum salute, sicut suu applicata virtus sacrificij cruenti.*

6 Confirmatur magis ex solutione argumentorum contrariae sententiae, quae retulimus in precedenti conclusione. Etenim. Ad primum negatur consequentia, quoniam Cathecumeni, de quibus agitur, sunt verè fideles apud Deum; sicut si deficerent à fide, verè dicerentur haeretici, ut ex *Alphon. de Castro, lib. 1. de iusta haeret. punit. cap. 8.* & alijs diximus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, cap. 5. q. 21. in princ.* Et quamuis apud Ecclesiam non dicantur tales, cum in eam non intrauerint per Baptismi portam, ut ostendimus *d. q. 1. in resp. ad 1.* atque idè in rigore ab ipsa Ecclesia non potuerint puniri; tamen quoad fauores non est, cur à iurisdictione Ecclesiae excludantur, cum per fidem, & charitatem sint viua Christi membra, & ratione fidei, ac spei cum ipsa Ecclesia vniti, maxime cum decesserint in gratia, cum manifestis penitentiae signis, & per ipsos non steterit Baptismi susceptio. Ad secundum responderet eodem modo; nam licet eiusmodi Cathecumeni non possent dici formaliter fideles quoad Ecclesiam; sunt tamen verè tales quoad Deum, cuius veram fidem susceperunt, & Ecclesiae vniti ratione fidei, ac spei. Ad vltimum dicimus, quod quicquid sit de antecedenti negatur consequentia; quoniam Missa illa Cathecumenorum non habet Missae rationem, sed precum, quae funditur ad Deum pro perseverantia Cathecumenorum competentium, & conuersione incompetentium. Cæterum non ob id animae competentium Defunctorum excluduntur à participatione veri, ac ineruenti sacrificij Missae; cum sint viua Christi membra, & Ecclesiae per fidem, & spem vniti, ut supra.

An peccet Sacerdos non consummando sacrificium Missae si videat species vini, & panis consecratos, aut earum alteram, esse venenatas.

S E C. XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Afferitur prima fronte responsio negativa, & quare.*
- 2 *Communis est opinio in contrarium. Sumptio enim ex Christi institutione pertinet ad integram sacrificij perfectionem, & num. 4.*
- 3 *Irruentibus hostibus haeticis ad occidendum Sacerdotem in altari sacrificantem, poterit Sacerdos mox hostiam consecratam sumere, vel secum auferre, si ad consecrandum Calicem pergere non valeat absque evidenti periculo.*
- 4 *Potest Sacerdos consummare sacrificium absque quo species venenatas sumat, & quomodo.*
- 5 *Si solus sanguis appareat veneno intintus, quid erit agendum.*
- 6 *Si Sacerdos consecrans, venenosum animal, è Calice extraxerit, & timeat ne aliquid veneni in Calice reliquerit, vel dubitat de vomitu quid ei agendum erit.*

1 IN hac difficultate videtur prima facie negativè respondendum esse. Etenim consumando sacrificium oporteret eum species venenatas assumere, atque ideò Sacerdos ipse mortem sibi inferret, & sic vitæ Sacramentum verteretur in mortem, quod est absurdum. Ergò Sacerdos eo casu non peccat non consumando sacrificiũ.

2 His tamen non obstantibus, in contrarium est communis opinio, quam docet *Fagund. de præcep. Missæ, præcepto primo, lib. 3. cap. 20. nu. 1. & 2. Laym. lib. 5. sua sum. tr. 5. cap. 7. sub nu. 1. 9. Porrò, & alij.* Rationem autem hanc esse, inquit *Laym. loco citato*: quia licet sumptio non pertineat ad essentiam sacrificij; pertinet tamen ex Christi institutione ad eius integritatem perfectionem: siquidem sacrificium Missæ constat ex oblatione, consecratione, & sumptione, ut supra diximus *sec. præcedenti, concl. 2. in fine.* Vndè idem *Laym. ibi, ait*, quòd nullo casu, nec ad mortem quidem vitandam licitum est sacrificare citra sumendi propositum: Si quis necem Sacerdoti minaretur, nisi in solo pane sacrificet, nempe ad communicandum infirmum; Sacerdos eo casu teneretur potius mortem subire, quam sacrificium non consummare. Est tamen verum,

3 quòd si per accidens casus gravissimus extreme necessitatis interueniat, quo Sacerdos non possit integrum sacrificium consummare, non consumando à culpa excusatur. Ut si hostes hæretici ingruant ad occidendum Sacerdotem in altari sacrificantem; nam poterit is hostiam consecratam mox sumere, vel secum auferre, si ad consecrandum Calicem sine evidente mortis periculo pergere non valeat: siquidem eo casu directè, & ex proposito non mutilat sacrificium, sed permittit eius imperfectionem; eo quòd præceptum affirmatiuum perficiendi sacrificium in tali casu necessitatis non obligat. Ita *Laym. post alios loco citato, sub num. 1.*

4 Vndè, his sic stantibus, ad contrarium dicimus, quòd in casu, de quo agitur, potest consumari sacrificium absque eo, quòd Sacerdos venenatas species sumat. Etenim illæ species consecratæ, tam vini, quam panis reponendæ sunt in aliquo vase mundo, & ibi asseruandæ in loco sacro, vel decenti, donec corrumpantur: imò ait *M. Sale Romanum Pij V.* quòd in simili euentu species vini sunt imbibendæ in panno lineo, vel stuppa, & seruandæ donec, & pannus, & stuppa eliccentur, & comburentur post prædictam exiccationem, sicut & species panis post earum corruptionem, & in piscinam mittantur; quia sub speciebus panis corruptis, & vini eliccentis corpus Christi Domini non adest. Sacerdos deinde post asseruatas, ut supra species illas venenatas, vel seorsim positas donec asseruentur, teneretur consecrare aliam hostiam, & aliud vinum in alio Calice, incipiendo ab illis Canonis verbis: *Qui pridie quam pateretur, &c.* & demum species illas vitimo loco consecratas sumere, & ita sacrificium consummare, ac perficere citra omne propriæ vitæ detrimentum.

5 Quòd si solus sanguis appareat veneno interlitus, quamvis *Paludanus in 4. d. 11. q. 1. ar. 1. concl. 5. Syl. vers. Eucharestia 2. num. 13. q. 9.* & alij velint eo casu utramque speciem iterum consecrandam, ac sumendam, & id etiam si venenum deprehendatur in Calice post consump-

tionem hostiæ; nihilominus *Suar. tom. 3. in 3. par. disp. 85. sec. 1. 9. Secunda regula sit, Sot. in 4. d. 13. q. 1. ar. 4. ad 3. & 4. q. 2. ar. 6. ad 3. Fagund. d. cap. 20. num. 2.* & alij putant satis esse si consecratur aliud vinum dumtaxat; quia licet in Sacramentis, ita in sacrificio nihil est iterandum, sed quod omissum cautè supplendum. Vndè *Laym. loco citato, num. 3.* cum alijs, quos allegat non admittit fundamentum *Paludani*, cui inuitur eius sententia, dum ait, quòd si Sacerdos post consecrationem aduertat aquam pro vino appositam, non tenetur Calicem, & panem de nouo consecrare, ut ipse *Palud.* & nõ nulli alij putant, sed satis esse, ut Sacerdos aduertens aquam pro vino infusam, ut infulam fuisse, ad cornu altaris accedat, & effusa aqua in aliquod vasculum (quam aquam deinde pro ablutione capere potest, vel in piscinam mittere) nouum vinum cum paucillo aquæ imponat, dissimulenter offerat, & consecret, incipiendo à verbis illis, *simili modo, &c.* Imò ait *Suar. ubi supra*, quòd quicquid sit de fundamento *Palud.* circa aquam pro vino infusam; nihilominus non militat eadem ratio in vitroque casu; quia in aqua pro vino infusa nunquam fuit Christi sanguis in sacrificio: at in casu nostro veneni toto tempore sacrificij post consecrationem verus Christi sanguis fuit.

6 Quòd diximus de speciebus vini consecratis, & venenatis extendit *Fagund. d. cap. 20. nu. 3.* ad Sacerdotem, qui consecrans venenosum animal è calice consecrato extraxerit, & timeat aliquid veneni Calici immixtum manere: nam si in illo nullum venenum relinquatur, tenetur ipse Sacerdos Calicem sumere, nisi horrorem sentiat, & timeat periculum vomitus: tunc enim ob reuerentiam Sacramenti non debet ab eo sumi; sed poterit sumi ab alio Sacerdote, qui eiusmodi nauseam, & horrorem non sentiat; vel est consecrandum aliud vinum ab eodem Sacerdote, & post consecrationem sumi sanguis, ne sacrificium mutilum, & imperfectum relinquatur: alius verò est conseruandus, donec exicceat, aut corrumpatur.

Ans. & quibus casibus possit Sacerdos sacrificium Missæ interrompere citra culpam.

SEC. XIV.

SUMMARIUM.

- 1 Sacerdos iure Diuino tenetur ad consumandum, & perficiendum ceptum Missæ sacrificium, idemque ad continuandum morali quadam continuatione.
 - 2 Sacerdos interrompendo Missæ sacrificium, inchoatum excusatur à culpa, tum propter verbi Dei prædicationem, tum etiam propter Ordines conferendos.
 - 3 Excusatur quoque, propter Sanctissimam Eucharestiam ministrandam, facta sacrarum specierum sumptione.
- An possit sumere reliquias à communicantibus, vel ab alio Sacerdote relictas, quas reperit in altare, vel corporale, si Sacramentum

Et

rum

- sum ministrat post sumptam communionem, & digitorum purificationem ..
- 4 Sacerdos citra omnem scrupulum post sumptam purificationem, purificare potest pyssidem & illius sumere reliquias, si ex inadvertentia ante non purificavit.
 - 5 Excusatur à culpa Sacerdos Missam interrompens pro baptizando puero, quem femina casu peperit in Ecclesia moribundum.
 - 6 Pro infirmo morituro extra Ecclesiam interrupti non debet Missa, ut ad eum Sanctissimam Eucharestiam Sacramentum deferatur.
 - 7 Sacerdos Missa sacrificium interrompens inceptum, morbo, aut alia gravi necessitate coactus, excusatur à culpa.
Si deficiat Sacerdos, facta consecratione, an debeat alius substitui, & quid si ante consecrationem.
 - 8 Sacerdos si post ceptum Missa sacrificium ante tamen consecrationem recorderetur non esse ieiunium, vel esse excommunicatum irregularem, tutius est, si à Missa abstineat. si citra grave scandalum possit, aliàs secus.
Quid si Sacerdos recorderetur se non fuisse ritè ordinatum, an debeat Missam dimittere, siue ante, siue post consecrationem.
 - 9 Si excommunicatus non toleratus Missa sacrificio interesse presumat, & nequeat expelli, tenetur Sacerdos à sacrificio desistere si non sit inceptum Canon, cepto vero Canone, continuare potest.
 - 10 Sacerdos Missam interrompens ante consecrationem ob timorem hostium incursum, excusatur à culpa, imò ad id tenetur.
Quid si huiusmodi timor post consecrationem superveniat.

AD huius rei determinationem est adnot. quòd sicut sec. præcedenti ostendimus, Sacerdotem iure Divino teneri ad consummandum, ac perficiendum ceptum Missæ sacrificium; ita quoque ad id continuandum morali quadam continuatione, & sine magna interruptione obligari, communiter tenent Doctores. Undè Sacerdos Missam inchoatam citra gravè, & rationabilem causam notabiliter interrompens, proculdubio mortaliter peccat, ut colligitur ex cap. nihil, 7. q. 1. quòd excommunicationem contravenientibus statuens, sic ait, *Nullus absque prouentu potentis molestia minister, vel Sacerdos cum ceperit imperfecta officia presumat omninò relinquere. Si quis hac temerariè presumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit.* Excommunicatio autem non fertur, nisi pro lethali culpa, ut latè nos probauimus in nostris Commentar. in Bull. Cæna, lib. 1. cap. 1. q. 3. num. 20. & seq. Possunt igitur Sacerdotes in multis casibus excusari à culpa, vel non excusari in interrompendo Missæ sacrificium, ut ex infra scriptis patet.

- 1 Excusatur inquam, Sacerdos à culpa interrupti sacrificium Missæ inchoatum primò, propter verbi Divini prædicationem, siue ante, si post symbolum dictum, vel decantatum, ut patet ex communi Ecclesiæ consuetudine, de qua habetur ex Fagund. de præcep. Eccles. præcep. 1. lib. 3. cap. 18. num. 1. Laym. lib. 5. sua sum. Theol. 2. 5. cap. 7. sub num. 2. §. Alio porro casu

sa, cum alijs quos allegant.

- Secundò excusatur Sacerdos interrompendo Missam ad ordines conferendos, ut de communi quoque consuetudine constat, & habetur ex Henriq. lib. 9. de Missa, cap. 30. num. 3. Laym. loco citato, & ex alijs apud Fagund. d. cap. 18.
- 3 Tertio excusatur Sacerdos, ut supra ad Sanctissimam Eucharestiam ministrandam, facta sacrarum specierum sumptione: quo casu docet Fagund. loco citato, sub num. 2. post alios, quòd si Sacerdos Sanctissimam Eucharestiam ministrat post sumptam communionem, & post purificationem digitorum per vini, ac aquæ abluitionem potest licitè reliquias à communicantibus relictas, vel ab alio Sacerdote, si fortè illas repererit in altari, vel corporalibus sumere, si commodè seruari non possint in tabernaculo: siquidem dum Sacerdos manet in altari, totum illud sacrificium moraliter censetur vnum conuiuium, quod pro maiori parte sumit ieiunus. Pro qua re allegat Henriq. lib. 8. de Euchar. c. 50. num. 2. in fine, & lib. 9. de Missa cap. 39. num. 3. Sor. in 4. dist. 12. qu. 1. art. 9. & d. 13. q. 2. ad 5. Victor. §. 82. Ledes. 1. 4. q. 21. ar. 8. dub. 4. Armil. vers. Missa, §. 26. & Syl. vers. Missa, 1. n. 2. vers. Quartum si autem, contra Nauar. in Man. cap. 25. num. 89. & alios, qui negant, posse Sacerdotem post abluitionem sumere relictas reliquias ex intervallo; eo quòd sumeret non ieiunus.
 - 4 Imò idem Fagund. ubi supra, §. Ex dictis, infert, posse Sacerdotem citra omnem scrupulum pyssidem purificare, & sumere reliquias illius dum est in altari, post assumptam suprascriptam purificationem, si ante ex inadvertentia eam non purificavit: siquidem reputatur id totum vnica sacrificij moralis consumptio, ut expressè inquit Henriq. loco citato, circa medium. Quæ quidem sententia nobis videtur non solum probabilis, sed etiam vera, & in praxi omninò seruanda, quando reliquie huiusmodi non possent commodè conseruari in tabernaculo, ut quia communicatio fiat in Romitorio, aut in Cappella, in quibus non adsit tabernaculum: aut si adsit, propter earum exiguitatem sit periculum amissionis: Etenim præceptum ieiunij naturalis est inductum ab Ecclesia ob reuerentiam tanti Sacramenti, ut inquit D. August. Epist. 118. cap. 6. & D. Thom. 3. p. q. 80. ar. 8. ergò illius obseruatio cessat, quando cederet in eisdem Sacramenti irreuerentiam, ac iniuriam. Addit quoque Fagund. ibidem, quòd quando Sacerdos reperit in altari aliquas reliquias, & frustula, de quibus dubitat, an sint consecrata, potest illa sumere, etiam post sumptam purificationem, ut patet ex dictis. Quibus adde, quæ habentur ex Laym. lib. 5. sua sum. 2. 4. cap. 6. num. 22. §. Tertius casus.
 - 5 Quartò excusatur à culpa Sacerdos Missam interrompens, propter Baptismum alicuius pueri, quem casu femina moribundum in Ecclesia peperit, hæc enim causa non modo rationabilis, sed etiam necessaria, cum agatur de perditione animæ talis pueri, si decederet absque baptismo, ut habetur ex Henriq. lib. 9. de Missa, cap. 30. num. 4. Zambr. cap. 4. dub. 6. num. 5. Gl. in cap. nullus, de consecr. d. 1. Laym. d. cap. 7. sub num. 2. §. Secundò si Sacramentum, & Fagund. d. cap.

d. cap. 18. sub num. 4. Imò id arbitror verum esse etiam, quòd casus ille accideret extrà Ecclesiam; nam requisitus Sacerdos si non sit qui puerum baptizet, potest Sacrum interrompere, & saluti animæ illius pueri consulere: siquidem si infirmo morituro extrà Ecclesiam pœnitentiæ Sacramentum ministrandum sit, potest Sacerdos, inquit *Zambr.* relatus à *Laym. ubi suprà, §. causa tamen*: Missam inchoatam, etiam post consecrationem, relinquere, seruante interim aliquo S Eucharestiam: & secum deferre aliquam formam consecratam, & extremam vnctionem ad infirmum: & audita eius confessione, & data Eucharestia, & extrema vnctione, remissis tamen psalmis pœnitentialibus, reuertatur ad perficiendum. Quòd si Missæ sacrificium potest interrompi pro infirmo morituro extrà Ecclesiam; non est ratio cur non possit interrompi pro dicto puero morituro extrà Ecclesiam baptizando. Et quamuis pro infirmo morituro extrà Ecclesiam non debeat interrompi sacrificiũ pro deferendo ad eum Sanctissimum Eucharestiæ Sacramentum, cum non sit Sacramentum necessitatis simpliciter; nihilominus pro communicando infirmo intra Ecclesiam morituro, potest Sacerdos sacrificium interrompere, etiam post consecrationem, vt inquit idem *Laym. loco citato, §. Secundò si Sacramentum.* Imò idẽ *Laym. ibi, §. Tertio si alicui*, inquit, quòd si alicui extrema vnctio ministranda sit; præsertim tali, cui petenti denegari non possit, potest Sacerdos ante oblationem post cœptam Missam ab ea desistere, si cesserit scandalum, & longa mora plusquam vnus horæ non esset interponenda.

7 Quintò excusatur Sacerdos à culpa interruptum sacrificium Missæ iam cœptum, si à morbo, aut ab alia graui corporis necessitate cogatur illud interrompere: & in eo casu si consecratio facta fuerit, debet alius Sacerdos substitui, si prior redire, & sacrificium prosequi non possit, vt colligitur ex *c. nihil, c. illud, 7. q. 1. & cap. nullus Episcopus, de consecr. d. 1. D. T. hom. 3. p. 9. 83. ar. 6. ad 1. Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. cap. 18. sub num. 20. Henriq. lib. 9. de Missa, cap. 30. num. 4. Laym. lib. 5. sua sum. tr. 3. cap. 7. sub num. 2. §. causa, Nauar. de orat. not. 16. num. 69. & in Man. cap. 25. num. 86. vbi addit, quòd si ieiunus Sacerdos non adsit, sacrificium est supplendum, etiam à non ieiuno; quoniam maius præceptum est de sacrificio, non relinquendo imperfecto, quàm præceptum de sacrificando, & communicando ieiunè. Quòd si Sacerdos deficiat ante consecrationem cœpto Canone, poterit accedere alius Sacerdos ieiunus, qui Missam prosequatur; non tamen id est necessarium, vt habetur ex *Ang. vers. Eucharestia, 3. in princ. & Henriq. lib. 8. cap. 50. num. 3.* ab eodem *Laym.* relatis. Illud tamen est adnot. quòd habetur in *d. c. illud, 7. q. 1.* nempe, quòd qui sæpius in sacrificio Missæ ob corporis infirmitatem deficere animaduertitur, is tanquam irregularis est amouendus.*

8 Sextò excusatur Sacerdos à culpa, si post cœptum Missæ sacrificium ante consecrationem recorderetur se non esse ieiunum, aut esse excommunicatum, suspensum, interdictum, vel irregularem: tunc enim tutius est, vt à Missa abstineat, si citra graue scandalum possit, vt cum priuatim

celebrat; secus autem si publicè, quoniam sine scandalo fieri non potest, vt habetur ex *D. T. homa 3. p. 9. 83. ar. 6. ad 2. Coninc. q. 80. ar. 8. num. 64.* & ex alijs. Dixi: *Ante consecrationem*, quoniam in illis casibus post consecrationem nõ est licitum citra culpam sacrificium interrompere, vt per Doctores suprà relatos, *Laym. lib. 5. sua sum. tr. 4. c. 6. sub n. 20. §. Tertio si Sacerdos*, & latius *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. c. 18. n. 7. cum plur. seq.* & cum alijs, quos allegat: qui idem docet, si Sacerdos recorderetur se esse in peccato mortali, nam tunc satis est si conetur conteri: siquidem post consecrationem sacrificium est substantialiter cœptum, & sortius est præceptum Diuinum de integrando, ac perficiendo substantialiter sacrificium Missæ, quàm præceptum de communicando ieiunè, de non celebrando cum excommunicatione, irregularitate, suspensione, interdicto, ac in peccato mortali, nisi præmissa confessione, cum præcepta huiusmodi sint humana, & Ecclesiastica: ac vbi duo præcepta incompatibilia concurrunt, standum est fortiori. Quòd si celebrans recorderetur se non fuisse ritè ordinatum, atque idè non esse Sacerdotem, & de hoc deuenit innotitiam claram, tunc tenetur Missam dimittere frudè ante, siudè post consecrationem talis defectus meminerit, vt habetur ex eodem *Fagund.* post alios *loc. cit. n. 19.*

9 Septimò excusatur Sacerdos à culpa sacrificium Missæ interruptum, si excommunicatus, & non toleratus Missæ sacrificio interesse præsumat, qui expelli nequeat: nam si non est inceptum Canon, tenetur à sacrificio desistere: cœpto verò Canone potest continuare, quando non vult excommunicatus discedere, quoniam iam censetur ipsum sacrificium, quasi substantialiter inceptum, vt habetur per *Henriq. lib. 9. de Missa, c. 30. n. 5. Nauar. in Man. c. 27. nu. 33. Couar. in c. Alma mater, p. 1. §. 6. nu. 8. & 9. Syl. vers. Missa, n. 3. ver. 4. Laym. lib. 1. sua sum. Theol. tr. 5. p. 2. c. 2. n. 6. & lib. 5. tr. 5. c. 7. sub n. 2. §. causa, & Fagund. d. c. 18. sub n. 6.*

10 Octauò excusatur à culpa Sacerdos si sacrificium Missæ interruptum ante consecrationem, ob timorem hostium incursum: imò ad hoc tenetur, & non debet consecrare, tum propter reuerentiam tanti Sacramenti, ne in manus hostium incidat, & ab ipsis conculcetur; tum etiam ob periculum mortis ex tali incursum vitandum. Dixi: *Ante consecrationem*, quia si post consecrationem eiusmodi timor superueniat, nullo modo Sacerdos debet periculum mortis effugere, sacrificio essentialiter imperfectè relicto, & Sacramento in manibus hostium, maxime si infideles sint, & illius irreuerentia timeatur, sed tenetur emori potius, ne Sacramenti fides vilescat: potest tamen licitè accelerare sumptionem Sacramenti, prætermittis orationibus, & alijs precibus intermedijs: siquidem cum hæc sint de iure Ecclesiastico, & citra irreuerentiam, ac sacrificij mutilationem prætermitti possint, non obligant cum tanto rigore, concluso tamen scandalo, aut alia contumelia Catholice Religionis, vt habetur ex *Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 35. sec. 1. §. Quarto accidere potest.*

An Sacerdos peccet consecrando hostiam non omninò integram, aut vinum aliquantulum acidum, quòd tamen certum sit esse verum vinum.

S E C. XV.

S V M M A R I V M.

- 1 Sacerdos peccet, si antequam Missam incipiat nouit defectum hostiæ, vel vini, & commodè possit habere aliam hostiam integram, vel vinum perfectum, & nihilominus velit celebrare, & consecrare hostiam non omninò integram, vel vinum aliquantulum acidum.
- 2 Quid si aliam commodè habere non possit, vel vinum perfectum. Et quid si huiusmodi defectus appareat post primam oblationem: Suscipe Sancte Pater, &c.

1 **A**D hanc difficultatem breuiter respondemus, quòd aut Sacerdos antequam Missam inceperit nouit defectum hostiæ, ac vini, & commodè habere poterat aliam hostiam integram, & vinum citra vllum defectum; & nihilominus voluit celebrare, & consecrare dictam hostiam non omninò integram, & illud vinum aliquantulum acidum. Et tunc negari non potest, quin aliquam irreuerentiam inf. rat tanto Sacramento; & propterea culpam contrahat saltem venialem, tanquam negligenter se habes, & parum studiosè, ac deuotè in tanto sacrificio celebrando, contra *tex. in c. dolentes. de celebr. Missar.* Si verò Sacerdos aliam hostiam integram, nec vinum perfectum habere facile possit, tunc licet defectum nouerit ante sacrificium

2 inceptum, poterit nihilominus Sacerdos cum illis Missam celebrare citra culpam aliquam, ne ob id celebrare desinat: siquidem fractio, rotunditas, aut quadratura hostiæ non vitiant Sacramentum, nec tollunt substantiam panis: nec ex eo, quòd hostia sit contracta, tollitur eius unitas; quoniam intentio Sacerdotis est, totam illam hostiam contractam consecrare: neque ex eo, quòd vinum sit aliquantulum acidum, corrumpitur substantia vini, sed tunc corrumpitur, cum vinum conuertitur formaliter in acetum. Quòd si huiusmodi defectus appareant post primam oblationem, quæ incipit: *Suscipe Sancte Pater hanc immaculatam hostiam, &c.* tunc Missa prosequenda est vsque ad finem; secluso tamen scandalo; quia si scandalum inferatur populo celebrando in illa materia defectuosa, & deformi valdè, tunc murari debet hostia ipsa, vel vinum si aliud adsit: si verò consecratio absoluta est cum illo defectu, nihil est, quod suppleatur; sed solum prudenter curandum est, vt defectus tegatur. Ità *Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 85. sec. 2. §. Primò igitur. Syl. vers. Eucharestia, secundo, n. 15. §. Sextum si hostia, & alij communiter, vt testatur Fagund. de præcep. Eccles. præcep. 1. lib. 3. c. 20. n. 7.*

An peccet Sacerdos celebrans Missam, & excipiens partem hostiæ ab eo consecratæ, aliquè cõmunicet:

S E C. XVI.

S V M M A R I V M.

- 1 Sacerdos peccat si citra rationabilem causam partem suæ hostiæ consecratæ accipiat, & aliquem cõmunicet; secus si iusta subsistat causa.
- 2 Hodie dua partes hostiæ consecratæ sumuntur, & tertia mittitur in Calicem, & ad quid.
- 3 Quæ sit iusta causa sumendi partem hostiæ consecratæ pro aliquo cõmunicando.

1 **A**D hanc rem responderetur affirmatiuè, si nulla rationabilis causa subsistat commodo ministrandi Sanctissimum Eucharestiæ Sacramentum, cum faciat contra communem vsu, ac consuetudinem Ecclesiæ. Cæterum vbi necessitas vrgeat, aut rationabilis causa subsistat, potest Sacerdos partem suæ hostiæ consecratæ alteri petenti communionem dare, & reliquum sumere, vt habetur ex *Palud. in 4. d. 12. q. 1. art. 5. concl. 1. Syl. vers. Eucharestia, 2. nu. 15. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 85. sec. 2. §. Secundo in sumptione. S. a. ver. Eucharestia, n. 15. Fagund. de præcep. Eccles. præcep. 1. lib. 3. c. 20. nu. 8.* qui pro hac eadem opinione citat *D. Thom. in 4. d. 17.* Etenim non tenetur Sacerdos consumere totam quantitatem, quam consecrat, vt cum consecrat suam hostiam, & plures particulas. Imò, vt colligitur ex *tex. in c. triforme, & ibi, Glosa, antiquitus ex tribus partibus, in quas partiebatur hostia consecrata, vna pars mittebatur in Calicem ad significandum, quòd Corpus Christi iam resurrexit: altera pars sumebatur à Sacerdote, significans Christum adhuc ambulare super terram: & tertia pars remanebat super altare vsque ad Missæ finem, denotans corpus iacens in sepulcro; quia vsque ad finem sæculi corpora Sæctorum in sepulcris erunt. Hodie autem duæ partes sumuntur à Sacerdote, & vna mittitur in Calicem; atque ideo tertia non remanet in altari, sed cum altera parte sumitur pro animabus Sæctorum ad laudem Dei: & pro illis qui sunt in Purgatorio: & tertia cum sanguine pro illis, qui sunt in peccato viuentes, vt inquit *Glos. ibi, ver. Finem.* Vndè antiquitus illa tertia pars hostiæ, quæ conseruabatur in altari; ex industria seruabatur ad communicandum fidelem aliquem.*

3 Est autem causa rationabilis communicandi aliquem cum parte illa hostiæ consecratæ si casus occurrat communicandi aliquem in infirmitate: vel propter deuotionem alicuius communicantis: vel quia Sacerdos distinctam, ac diuersam formulam non apposuit ex lapsu mētis, quia tunc non habebat aliam formulam, & erat in loco, in quo de facili non reperiebatur. Ità *Fagund. loc. cit.*

262626

An

An Sacerdos peccet stipendium petens pro celebranda Missa, aliàs non celebraturus.

SEC. XVII.

S V M M A R I V M.

Simonia est accipere temporalia pro spiritualibus.

2. *Licitus est usus accipiendi iustum stipendium pro celebratione Missarum, mortuorum humatione, concione, aliisque spiritualibus functionibus.*
3. *Simonia tunc committitur cum datur, promittiturve temporale in pretium spiritualis.*
4. *Ad licitè celebrandam Missam pro iusto stipendio duo requiruntur. Et quod nam sit iustum stipendium,*
5. *Sacerdos pro Missa non potest exigere maius stipendium, quam iustum, nec minus dari, nisi volentibus, & consentientibus.*

IN hac re videtur prima facie affirmatiuè respondendum esse. Etenim simonia est ex pacto recipere temporalia pro spiritualibus, ut in *c. tua nos, de simon* & ne aliquid pro spiritualibus exigat, vel permittit. At accipere præiudicium præsertim pacto, stipendium pro celebranda Missa, est recipere temporalia pro spiritualibus, mediante pacto; ergò simonia committitur recipere temporalia pro spiritualibus; atque ideò Sacerdos non potest citrà lethalem culpam petere stipendium pro celebranda Missa, aliàs eà non celebraturus. Confirmatur, quia potestatem ordinis, atque ideò celebrandi Missam accipit Sacerdos gratis; ergò gratis etiam debet eam celebrare, & non mediante stipendio, iuxtà illud Apostoli *1. Corinth. c. 9. & 2. Corinth. ep. 11. Gratis accepistis, gratis date*. Denique quamplurimæ sunt Religiones, quæ pro Missis celebrandis, pro concionibus, ac pro alijs rebus spiritualibus, stipendium non recipiunt etiam à spontè dantibus. Ergò signum est malum esse recipere stipendium pro celebranda Missa, & multò maius id percipere præiudicium pacto.

2. His tamen non obstantibus in contrarium, est communis sententia, quam docent *Henriq. lib. 9. de Missa, c. 22. n. 4. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 86. sec. 1. 2. & 3. Cord. in casib. consc. casu 27. Genedo collect. 44. n. 5. p. 2. Guttier. lib. 1. Canon. qq. c. 29. à n. 3. Morla 1. par. tit. 1. q. 13. Timoth. de sacrif. Missa, tr. 3. q. 48. Ledes. in sum. tit. de Sacram. Euch. c. 18. vers. 3. & Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. c. 7. sub n. 5. dicentes, licitum esse vsum accipiendi iustum stipendium pro celebratione Missarum, mortuorum humatione, concione, & alijs spiritualibus functionibus, citrà simoniæ labem; etiam si Sacerdos huiusmodi iustum stipendium percipiat ex pacto. Hanc eandem sententiam docet *D. Th. 2. 2. q. 100. ar. 3. & in eum Caiet. ibi, & Nauar. in Man. c. 23. n. 100. §. Quarto quòd, & alij, & est communis sententia. Probatur hæc sententia primò ex illo *Luca, c. 10. Dignus est operarius mercede sua, & Corinth. c. 9. Quis militat suis stipendijs unquam? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? qui altari ser-***

uit, de altari participat. Confirmatur quoque ex illo 1. ad Timoth. c. 5. Qui bene præsumunt Presbyteri duplici honore digni sunt. Nempè, & partu temporali, & honore civili. Probatur denique hæc ipsa sententia ex contrariorum solutione. Et ad primum respondetur distinguendo maiorem, quòd aut datur, vel promittitur aliquod temporale pro spirituali in pretium rei spiritualis, & concedimus committi simoniam: aut datur temporale pro re spirituali in sustentationem recipientis, vel ex alia iusta causa, & tunc non est simonia accipere temporale aliquod pro re spirituali. Sacerdos autem pro celebranda Missa accipit stipendium non in pretium Missæ; sed in sui sustentationem. Ad confirmationem dicitur, quòd quamvis Sacerdos recipiat stipendium pro celebranda Missa, dum illud accipit non in pretium Missæ, sed ad sui sustentationem, dicitur gratis dare, quòd accipit. Ad vltimum denique ex vfu quamplurimarum Religionum, respondemus, quòd eiusmodi Religiones laudabiliter faciunt. Cæterum recipientes stipendium pro celebrandis Missis ad eorum sustentationem, non peccant.

4. Ex dictis patet, quòd ad licitè celebrandam Missam pro aliquo stipendio duo requiruntur. Primum, vt Sacerdos rectam habeat intentionem, nempè quòd stipendium intendat non in pretium Missæ, sed in sui sustentationem: Secundum, vt iustum stipendium percipiatur. Est autem iustum stipendium, quòd vel lex, aut cõsuetudo loci taxauit: si autem taxarum non existat, quamvis *Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 3. ar. 1. Coninc. q. 83. ar. 1. dub. 10. & alij cum communi sententia velint esse, quòd ad frugalem vnius diei victum sufficit; hanc tamen communem sententiam impugnant *Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 86. sec. 2. Cord. lib. 1. quest. q. 4. Laym. lib. 5. sup. sum. tr. 5. c. 1. sub n. 13. §. Iustum autem stipendium, & Rodrig. quem ipse allegat. Mouentur ex eo, quòd Sacerdos non nisi vnicam diei horam cõsumit; reliquum autem diei tempus alijs officijs impendere potest. Vnde dicunt, mediã, vel tertiam partem sustentationis satis esse, quãuis plus liberaliter offerri possit; & interdum etiam propter Sacerdotum inopiam si nullum beneficium Ecclesiasticum habeant. Sed prior sententia videtur benignior; quia Sacerdotes indigent stipendio non solum ad victum comparandum, sed vt possit alijs eius indigentijs consulere, vt *sec. seq. dicemus de Sacerdote diuite agentes*. Cæterum Sacerdos pro Missa non potest exigere maius stipendium quàm iustum, nec minus dari; nisi volentibus, ac consentientibus, vt rectè declarat *Fagund. loc. cit. n. 6. His adde, quæ latè habentur ex *Laym lib. 4. sum. tr. 10. c. vlt. n. 13. cum plur. seq. & P. Alph. de Leone, de offic. Capel. q. 6. sec. 4.****
5. An Sacerdos diues peccet, ex pacto recipiendo stipendium pro celebranda Missa.

SEC. XVIII.

S V M M A R I V M.

1. *Sacerdos tantum ad sui sustentationem recipere potest stipendium pro Missa, etiam ex pacto.*

Se-

2. Secundum D. Thom. licitum est accipere stipendium pro Missa, dummodo in pactum non deducatur.
An pacta de stipendio pro Missa damnantur in Concil. Trid.
3. Verior est sententia, qui Sacerdos etiam dives potest pro Missa accipere stipendium.
4. Nemo suis stipendijs cogitur alteri militare, seu operari, siue dives, siue pauper sit.
5. Non solum licitum est pacisci stipendium pro celebranda Missa, sed etiam illud exigere ante celebrationem.
6. Pro stipendio habendo ab eo, pro quo Missa fuit celebrata, potest adiri Iudex.
7. Non solum stipendium pro Missa potest deduci in pactum, sed etiam pro collatione aliorum spiritualium.
8. Sacerdos, ut licite paciscatur stipendium pro Missa; alijsq; spiritualibus, quando duo concurrunt, & que.
9. Sacerdos potest pacisci, & recipere stipendium non solum ad sui sustentationem, sed etiam tanquam sibi debitum ex iustitia. Et respondetur ad contraria.

IN hac difficultate videtur prima fronte affirmatiue respondendum esse. Probatum est, quæ supra cumulauius *sec. precedenti*, dū diximus, quod Sacerdos non alia ratione potest etiam ex pacto recipere stipendium pro celebranda Missa, nisi ad sui sustentationem: at Sacerdos, de quo agitur, cum supponatur dives, habet aliundè, quo se sustentet; ergò non potest recipere stipendium ex pacto pro celebranda Missa. Confirmatur, quoniam, ut ostendimus *sec. precedenti*, duabus ex causis, seu earum altera contingit Sacerdotem recipere stipendium pro celebranda Missa; nempe in pretium Missæ, quod probauimus esse crimen simoniæ, vel in sui sustentationem: ac Sacerdos, de quo agitur, cum sit dives, non recipit stipendium ad sui sustentationem, cum aliundè habeat quo sustentetur; ergò recipiendo stipendium pro celebranda Missa, præsertim ex pacto, necessariò illud recipit in pretium Missæ, atque idè simoniæ culpam contrahit. Hanc sententiam videtur docere *D. Thom. 2. 2. q. 100. ar. 2. & 3. ad 2.* dum ait, licere quidem absolurè loquendo stipendiū accipere, dummodo in pactum non deducatur, quia aliàs erit simoniæ, *in 4. d. 25. q. 3. ar. 2. quest. 1. ad 4.* inquit, pacisci de Missa dicenda semper esse simoniæ. Imò huiusmodi pacta de stipendio pro Missa omninò videntur damnata in *Conc. Trid. sess. 22.* in decreto de obseruandis, & vitandis in celebr. Missæ, dum decernit, ne fiat vlla conuentio, aut pactum super dicendarum Missarum nouarum stipendium, ac mercedem, & vt Episcopi de medio tollant omnia in celebratione Missarum, quæ vel auaritiã, vel irreuerentiam sapiant, & redolect: ac proculdubio auaritiã redolet, si Sacerdos dives stipendium accipiat, & illud in pactum deducat, cum is non possit id percipere sustentationis titulo.

3. His tamen non obstantibus, contrariam sententiam arbitror veriorẽ esse, quam docet *Ca. 1. c. 2. q. 100. ar. 2. vers. Ad euidentiã, Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 6. ar. 1. cõcl. ult. Nauar. in*

*Man. c. 23. nu. 102. Adrian. quodlib. 9. art. 1. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 76. sec. 1. §. Circa aliud: & §. Quod ita breuiter, Guttier. lib. 1. qq. Canon. c. 29. nu. 10. Fagund. de precep. Eccl. precep. 1. lib. 3. c. 8 n. 2. Genedo in suis practicis qq. 9. 27. Barbof de offic. & potest. Episc. alleg. 24. num. 2. Laym. lib. 4. sua sum. 17. 10. c. ult. sub n. 14. qui testatur de communi, & nouissimè P. Alph. de Leone de offic. Capel. q. 6 sec. 4. nu. 38. Mouentur præfati Doctores ex eo, quod stipendium illud debetur Sacerdoti ex iustitia; siquidem vnusquisque siue pauper, siue dives meretur iure naturali sustentari ab illo, cui interuit, & in cuius ministerio, & obsequio occupatur: ergò Sacerdos potest illud pacisci pro Missa celebranda, siue dives sit, siue pauper: enim iustitia est equalis quoad diuites, & pauperes. Confirmatur, quia nemo suis stipendijs cogitur militare, seu alteri operari, siue dives sit, siue pauper, vt post alios inquit *Laym. loc. cit.* Ergò nec Sacerdos citra stipendium tenetur pro alio Missam celebrare; siquidem Sacerdos quod dives sit, vel pauper, & quod ex alijs bonis sufficientem sustentationem habeat, accidentarium est: at in moralibus attenditur id, quod est per se, non autem per accidens. Rursus, quod de iure naturali debetur, in pactum licite deducitur; sed stipendium de iure naturali debetur Sacerdoti, siue dives sit, siue pauper, pro Missa celebranda; ergò licite deducitur in pactum; atque idè ex pacto potest illud citra omnem culpam percipere, siue dives sit, siue pauper. Maior pater. Probatum minor, quia stipendium debetur Sacerdoti ex iustitia: quod enim ex iustitia debetur, debetur quoque ex iure naturali, cum proueniat ex dictamine rationis, quod prouenit ex lege Dei æterna, & est lex scripta in cordibus nostris. Denique probatur ex communi consuetudine totius Ecclesiæ scita, ac tolerata à Pastoribus Ecclesiasticis, quæ quidem si contra ius naturale, aut Diuinum esset, proculdubio damnata, ac abrogata foret, & tanquam veritati contraria sublata, vt in *c. que contra, cum plur. seq. 8. d.**

5. Ampliatur hæc conclusio, vt non solum liceat pacisci stipendium pro celebranda Missa à Sacerdote, siue dives sit, siue pauper; sed illud exigere ante ipsam celebrationem aliàs non celebraturo: quia talis modus exigendi non mutat naturam debiti, vt habetur ex *Laym. loc. sup. cit. sub n. 15. §. Sed limitari debet. Sanch. in suis conf. Moral. lib. 2. c. 3. dub. 11. n. 13. & P. Alph. de Leone d. sec. 4. sub n. 39.* qui dicunt esse bonū consilium exigere stipendium ante celebrationem, ac spiritualium collationem, si id fiat à Sacerdote, vt seruet se indemnem ad euitandas lites, quas probabiliter timeret, ad recuperandum illud.

6. Secundò ampliatur, vt non modo stipendiū huiusmodi possit deduci in pactum; & exigi ante celebrationem Missæ; sed pro stipendio habendo ab eo, pro quo Missa fuit celebrata possit Iudex adiri, vt habetur ex *Sanch. d. dub. 11. nu. 12.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *P. Alph. de Leone d. sec. 4. n. 4.* pro qua re allegat *tex. in c. ad Apostolicam, de sim.* & refert modum quo Sacerdos vti debet ad effectum exigendi stipendium in iudicio.

7. Tertiò ampliatur ipsa conclusio, vt locum habeat

habeat non solum in stipendio pro celebranda Missa, sed etiam in stipendio pro collatione aliorum spiritualium: ut habetur ex *Laym. d. c. ult. n. 13. Alph. de Leone, d. sec. 4.* & alijs, dum dicunt, quod si Ecclesie ministri fidelibus spiritualia ministrantes, ab eisdem temporalia per modum stipendij, ac necessariz sustentationis sue recipiant: dignus est enim operarius mercede sua: & naturalis iustitia exigit, ut ei, qui alterius gratiam, ac commodum occupatus est, & laborat, sufficiens victus, seu sustentatio prebeatur. Hanc eandem sententiam docet *D. Thom.* ab omnibus receptus, 2. 2. q. 100. ar. 2. in corp. & quodlib. 6. ar. 10.

Sic ampliata limitatur dicta conclusio, ut ita nemum Sacerdos licite paciscatur stipendium pro Missa celebranda, ac pro alijs spiritualibus ministrandis; quando duo concurrunt, nempe intentio celebrantis, seu ministrantis spiritualia pro temporalibus, quod sit pura ab omni labe avaritia, ita ut stipendium illud non intendat in pretium Missae, & aliarum rerum spiritualium, & quod stipendium sit iustum, iuxta ea, quae supra diximus *sec. prac. vers. Ex dictis patet.*

Restat modò; ut contraria solvamus.

Ad primum respondendo ad antecedens dicitur, quod Sacerdos potest pacisci, & recipere stipendium non solum ad sui sustentationem, sed etiam tanquam sibi debitum ex iustitia, ut supra declaravimus: & propterea ad evitandam simoniam satis est si Sacerdos illud non intendat recipere in pretium celebrationis Missae.

Ad confirmationem eodem modo respondetur.

Ad auctoritatem *D. Thom.* dicitur, quod per pactum intelligit stipendium intentum in pretium rei spiritualis, nil mirum si committitur simonia.

Ad *Concil. Trid.* respondetur, quod ipsum Concilium loquitur tantum de Missis novis, ut declarat *Fagund. loc. cit. sub n. 3.* Secundò, respondetur ex *P. Alph. de Leone, d. sec. 4 sub nu. 36.* quod dato, quod Sacrum Concilium generaliter loquatur; attamen cessat omnis avaritiae, ac simoniae labe, quando Sacerdos per pactum intendit stipendium taxatum statuto, vel consuetudine, iuxta ea, quae adnotavimus supra *sec. prac. vers. Ex dictis patet.*

An obligatio Sacerdotis ad sacrificandù pro aliquo ita ipsum alliget, ut non possit pro alio validè, & citra culpam Sacrificium offerre.

S E C. XIX.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Sacerdos, qui ex vi sua promissionis est obligatus ad Sacrificium Missae liberaliter applicandum pro uno, & deinde pro alio applicet.
- 2 Licet peccet Sacerdos mortaliter, si totum sa-

cificium non applicet pro eo, cui applicare promissit; Non tamen evidenter Sacerdotes se velle obligare, ut totam Missam applicent pro eo, cui promiserunt, & non pro alio etiã. An peccet mortaliter qui promissit duos iulios, si eos non solvat.

- 3 Obligatio liberalis etiam acceptata, non obligat ex iustitia, sed ex fidelitate.
- 4 Peccat multò magis Sacerdos, qui obligatus ad Sacrificium applicandum, prout accepto stipendio, pro alio applicet.
- 5 Quid si valor iusti stipendij accepti satis non sit ad lethalem culpam.
- 6 Quamvis peccet Sacerdos promittendo Missae applicationem pro uno tali die, tali loco, & in tali tempore, & deinde applicet pro alio semper tenet applicatio, siue gratuito promissit, siue accepto stipendio.
- 7 Peccat Sacerdos, qui promissit Missam applicare pro uno accipiens ab eo stipendium minus iusto, & deinde applicet pro alio, à quo accipit stipendij complementum. An excusetur hoc casu Sacerdos ex capite paupertatis.

Ad sit. questionis est adnot. quod in hac sectione non agimus de obligatione Sacerdotis ad offerendum sacrificium Missae pro aliquo, proveniente ex voluntate superioris praecipientis Sacerdoti ipsius subdito, ut pro certa, ac determinata persona sacrificium offerat, siquidem de hac re dicemus *sec. sequenti*: sed controversia nostra est de obligatione Sacerdotis, proveniente ex eiusdem promissione, siue promissio facta sit citra omne stipendium, siue iusto accepto stipendio, siue deique accepto stipendio multò minori iusto. Pro determinatione igitur sit.

PRIMA CONCLUSIO.

- 1 Peccat Sacerdos ex vi sua promissionis obligatus ad sacrificium Missae liberaliter, atque etiam nullo accepto stipendio, applicandum pro uno, si deinde illud offerat, seu applicet pro alio. Haec conclusio est *Navar. in Man. c. 25. nu. 92. Petr. Navar. lib. 2. de restit. c. 2. in nova editione, c. 7. n. 329. corollar. 3. Ledes. 2. 4. q. 16. ar. 14. circa finem, Card. lib. 1. q. 3. opin. 6.* & aliorum communiter. Probat, quoniam talis Sacerdos loquitur contra fidelitatem, secundum quam unusquisque tenetur implere, quod promittit, etiam si agatur de pacto nudo: siquidem pactum quantumvis nudum, obligat in conscientia, ut per *Glos. Panor. & alios in cap. 1. de pact. D. Thom. 2. 2. q. 110. ar. 3. ad 5. & in 4. d. 27. q. 2. ar. 1. ad 2. late Syl. vers. Pactum, q. 3. 4. & 5.*

- 2 Est tamen verum, quòd quamvis *Navar. loco citato* putet, huiusmodi Sacerdotem peccare mortaliter, si totum sacrificium non applicet pro eo, cui applicare promissit; nihilominus *Fagund. de praecep. Eccl. praecep. 1. lib. 3. c. 8 nu. 11.* putat, quòd ordinariè, & regulariter loquendo in huiusmodi promissionibus nunquam Sacerdotes se velle ita obligare, ut totam Missam applicent pro illo, cui promiserunt, & non pro alio etiam. Imò si demus Sacerdotem aliquem expresse promississe alicui pro eo totam Missam offerre: adhuc tamen non peccare mortaliter, sed tantum

venialiter, si totam Missam applicet pro alio; quoniam illa pacta obligant in conscientia sub culpa mortali, quæ sunt de materia graui, vt habetur per Doctores supra citatos. At promissio applicationis vnius Missæ, non potest dici de re graui: siquidem hoc casu non est considerandum bonum spirituale ipsius Missæ promissæ; sed attendendus est eiusdem valor temporalis, atque ideo stipendium tempore Missæ, & iuxta valorem huius stipendij considerata est materia promissionis: ac materia stipendij temporalis vnius Missæ, etiam si consuetudine, vel statuto esset taxatum ad rationem duorum iuliorum pro celebratione singularum Missarum, nõ est sufficiens ad inducendum peccatum mortale: quoniam licet demus furto subtrahentem duos iulios, peccare mortaliter; negamus tamen promittentem duos iulios, & non exoluentem, reum esse lethalis culpæ. Etenim maior quantitas exigitur in promissione ad inducendam lethalem culpam, quam in furto, vt probat Lopez p. 1. instr. in noua editione. c. 180. §. Tertiò requiritur, & lib. 2. de contractib. c. vlt. ad fin. Less. tom. 1. de iust. & iur. lib. 2. c. 18. dub. 8. nu. 56. Vndè Sanch. tom. 1. de matr. disp. 5. nu. 24. putat, quadruplo maiorem debere esse quantitatem in promissione, quam in furto. Et cum in casu nostro agatur de promissione Missæ liberaliter, & citra omne stipendium facta, proculdubio minor est, quam obligatio, quæ prouenit ex furto: siquidem obligatio liberalis non obligat ex iustitia, etiam acceptata, sed tantum ex fidelitate: fides autem non seruata in promissionibus liberalibus, & gratuitis non tollit rem alienam, sicut furtum, vt rectè declarat Fagund. loc. cit. qui ob id inquit non esse attendendam doctrinam Azor. tom. 1. instr. moral. lib. 11. c. 5. qu. 3. & Molina tom. 2. de iustit. & iur. disp. 262. & aliorum dicentium, promissionem liberalem, & gratuitam violatam, in materia, quæ est sufficiens in furto ad peccatum mortale, peccatum mortale esse. His adde, quæ habentur ex P. Alph. de Leone de offic. Capell. q. 1. sec. 3. vbi fusius de hac retractat.

SECUNDA CONCLUSIO.

Peccat Sacerdos multò magis ex vi suæ promissionis obligatus ad Sacrificium Missæ applicandum pro vno, accepto iusto stipendio, si postea illud applicet pro alio. Is enim non solum facit contra charitatem; verum etiam contra iustitiam. Vndè Ledes. 2. 4. qu. 16. ar. 14. Cord. lib. 1. q. 3. opin. 6. Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. c. 10. nu. 3. & alij dicunt, huiusmodi Sacerdotem peccare mortaliter. Sed reuera si promissio est applicationis vnius Missæ tantum, cum materia promissionis non sit grauis, vt supra ostendimus concl. præced. non video quomodo dictus Sacerdos peccet mortaliter ratione stipendij accepti; nisi dicamus eo casu comisisse furtum, si maxime tempore perceptionis stipendij habebat animum contrectandi stipendium, & non celebrandi Missam: tunc videtur, quòd actioni huic conueniat definitio furti, quæ est contrectatio rei alienæ fraudulosa lucrificandi gratia, vel ipsius rei, vel etiam vsus eius, possessionis: quod lege naturali

prohibitum est admittere, vt in l. 1. §. furtum. ff. de furt. Quod tamen verum putamus, si valor iusti stipendij accepti sit tantæ quantitatis, quæ satis sit ad contrahendam lethalem culpam in furto, attenda conditione personæ, à qua fuit acceptum stipendium: siquidem furti grauitas ad constituendam lethalem culpam non tantum pensanda est ex sola quantitate rei ablata, sed etiam ex circumstantijs personæ, cui auferitur: siquidem certum est plus displicere pauperi furtum duorum iuliorum, quam diuiti; & diuiti plus displicere furtum vnius pomi in suo pomario, quam si pauperi furarantur decem ex sua domo, vt rectè post alios declarat Laym. lib. 3. sue sum. tr. 3. c. 1. à n. 3. ad 4.

TERTIA CONCLUSIO.

Quamuis Sacerdos peccet promittendo sacrificij Missæ applicationem pro vno tali die, tali tempore, & in tali loco, & deinde illud applicet pro alio, siue liberaliter promittat, iuxta primam conclusionem, siue accepto stipendio iusto, ac competenti, iuxta secundam conclusionem; nihilominus tener applicatio in vtroque casu. Hæc conclusio est communis, quam docet supra relati Doctores, & alij: imò Fagund. loc. sup. cit. hanc opinionem inquit esse certam. Etenim illa Sacerdotis actio, licet mala sit, & peccaminosa: attamen eo ipso, quòd est posterior, & absoluta, est efficacior, & retractiua primæ voluntatis.

QUARTA CONCLUSIO.

Peccat Sacerdos, qui promittit applicare Missam pro vno accipiens ab eo stipendium minus iusto, si deinde eandem Missam applicet etiam pro alio, à quo accepit stipendij complementum. Hæc conclusio est contra Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 86 sec. 4. §. Vndè consequenter, Reginald. lib. 23. sue prax. n. 234. quos refert, & sequitur Molfes. par. 1. sue sum. tr. 3. c. 16. n. 18. & 19. dicentes, quod si Sacerdos pauper pro minori stipendio promittat alicui celebrare Missam, potest ab alijs recipere complementum stipendij iusti, & pro omnibus applicare Missam. Probat nostra conclusio ex eo, quòd Sacerdos obligauit se totam Missam applicare pro vno, à quo accepit stipendium minus iusto. Vndè peccat contra fidelitatem ob violatam fidem, & contra iustitiam ratione stipendij iniuste, ac dolose accepti; accipiendo complementum iusti stipendij ab alio, & applicando sacrificium Missæ pro vtroque. vt patet ex ijs, quæ supra adnotauimus. Nec excusatur Sacerdos ex capite paupertatis, quoniam ad seruandam fidem, ac iustitiam tenentur tam diuites, quam pauperes: accidit enim hoc casu, quòd Sacerdos sit diues, aut pauper, iuxta ea, quæ supra cumulauimus sec. 18. Et ita in terminis fuit declaratum in declaratione Constitutionis S. D. N. D. Urb. VIII. 43. circa tertium dubium super 2. Decretum, ibi, Tertiò an Ordinarius: in quo proposito dubio, an cum Ordinarius præscriperit eleemosynam congruam iuxta qualitatem loci, personarum, & temporum, Sacerdotes accipientes stipendium minus congruo, teneantur Missas illis ab offe-

sente præscriptas celebrare & fuit responsum teneri. Vnde hodiè est definita huiusmodi controuersia. Puto tamen, quòd si agatur de obligatione vnius Missæ, cum parua sit materia promissionis ratione stipendij minoris iusto, talis Sacerdos non peccabit plulquam venialiter, per ea, quæ suprâ diximus *concl. 1. & 2.*

† Adde: Obserua diligenter (caudide Lector) quid de hac materia dicat, & damnet Alex. VII. Pont. Max. contra malè sentientes etiam post Decreta emanata ab Urbano VIII. Pont. Max. de celebratione Missarum: & ob maiorem tui cautelam hic pono tres propositiones damnatas ab ipfomet præfato Alex. quæ tibi ostendunt, quid sit fugiendum, quid amplectendum tam in præfenti *sec. & in 21. & 22.* subsequentibus, quâ in tota materia huius disputationis, & sunt sequentes.

Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendij sibi reterta.

Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificijs stipendium accipere, & sacrificium vnum offerre: Neque enim est contra fidelitatem, etiâ si promittam promissione etiam iuramento firmata, danti stipendium, quòd pro nullo alio offeram.

An Sacerdos obligatus Sacrificium Missæ offerre pro vno ratione præcepti sui Superioris, licitè, ac validè possit illud applicare pro alio.

S. E. C. XX.

S V M M A R I V M.

- 1 Superior, siuè Regularis, siuè Secularis sit præcipere potest Sacerdotibus subditis, vt Missam applicent secundum eius intentionem. Et quo sensu Ecclesia iurisdictionem non habeat super actus internos.
- 2 Sacerdos est mediator, seu minister Christi in sacrificio Missæ independens à Superiore.
- 3 Superior Regularis adeò potest suis subditis Missæ applicationem inbere, secundum eius intentionem, vt possit irritare applicationes, aliter factas.
- 4 Regularis non habet, nec velle, nec nolle.
- 5 Secundum Hentiq. & alios peccat Religiosus Sacerdos applicando Missam contra intentionem Superioris, sed tenet applicatio.
- 6 Nonnulli existimant non posse Prælatum irritare applicationem iam factam, sed solum faciendam.
- 7 Prælatus Secularis, licet possit suis subditis præcipere Missæ applicationem secundum eius intentionem, applicatio tamen, aliter facta valet.
- 8 Sacerdos Religiosus, qui contra voluntatem

Superioris Missam applicat vni, dum Superior applicauit alteri, mortaliter peccat contra votum obedientiæ.

Quis nam intelligatur in hac materia per ly Superiorem.

AD huius rei intelligentiam est adnot. quòd hanc controuersiam disputamus de Sacerdote obligato offerre sacrificium Missæ siue Religiosus sit, siue Præbyter Sæcularis, ratione præcepti, & voluntatis sui Superioris tam Regularis, seu Religiosi, quàm Sæcularis. His adnotatis sit.

PRIMA CONCLUSIO.

- 1 Superior siue Regularis, seu Religiosus sit; siue Ecclesiasticus Sæcularis, potest præcipere Sacerdotibus suis subditis, vt Missas applicet secundum intentionem ipsius Superioris præcipientis. Hæc conclusio est communis, vt testatur *Suar. lib. 1. de legib. c. 3. nu. 16. Alph. de Leone, de offic. Capell. q. 1. sec. 4. n. 35. & alij.* Patet conclusio; quoniam tam Superior Regularis, quàm Sæcularis habet iurisdictionem spirituales, quæ satis est ad substantiam præcepti, etiam quoad spiritualia. Nec obstat si dicatur, quòd Ecclesia non habet iurisdictionem super actus internos: ergò non potest præcipi à Superiore Missarum applicatio; siquidem applicatio est actus internus; quoniam ad antecedens dicitur, quod Ecclesia non iudicat de internis, quoad pœnas externas infligendas; nam Ecclesia non potest punire directè, ac immediatè pœnis externis actus purè internos: at in foro interno habet directam iurisdictionem super illos, vt reus fiat culpæ contraueniens apud Deum: nam ob id potest Superior sibi reseruare non solum peccata externa, sed purè interna, vt offendimus suprâ *tom. 1. §. 1. disp. 8. sec. 12. conclus. 1.* Secundò responderetur, Sacerdotes contraueniētes peccare contra votum obedientiæ; ergò ad hunc actum se extendit votum, vt inquit *Sanch. lib. 6. sue sum. cap. 2. sub n. 6* relatus ab *Alph. de Leone loc. cit. sub nu. 44.* Nec denique obstat, quòd Sacerdos sit mediator, ac minister Christi in sacrificio Missæ independens à Superiore, atque ideò velit, nolit Superior, possit consecrare; quoniam, vt rectè respondet idem *P. Alph. ibi, & ante ipsum Barbof. de offic. & potestat. Episcop. alleg. 2. sub n. 28.* non valet argumentum à sacrificio ad eiusdem applicationem; quoniam intentio Sacerdotis in consecratione est de essentia ipsius sacrificij, & ideò non potest à Superiore coarctari: at applicatio sacrificij pro hoc, aut illo fideli non est de essentia sacrificij, nil mirum igitur si Sacerdos in applicatione dependens esse possit à voluntate Superioris. Verum tamen est, quòd superior sæcularis, si citra vllam causam exigar à Sacerdote ipsius subdito Missæ applicationem secundum eiusdem intentionem, Sacerdos contraueniens non peccat, quia præceptum, vt obliget debet procedere ex iusta causa: Vnde si Episcopus acciperet multa stipendia pro Missis celebrandis ad lautè viuendum, & deindè subditos præciperet, vt illas celebrent; possunt Sacerdotes subditi citra omnem culpam non obedire.

Ff Dixi,

Dixi, quod si Superior Regularis; quoniam inquit d.P. Alph. de Superiore Regulari non potest dari casus non iustæ causæ: quæ re vera, non video, dari cur non possit; postquam Superior Regularis multa stipendiis quoque accipere potest ad lautè viuendum, ad irrationabiliter epulandum, & alia eiusmodi.

SECUNDA CONCLUSIO.

- 3 Superior Regularis aded potest Sacerdotibus sibi subditis præcipere Missarum applicationem secundum eiusdem voluntatem, ac intentionem, vt simul valeat irritare applicationes aliter à subditis eiusmodi contra formam præcepti faciendas; ità vt proficit applicatio illi tantum, cui à Superiore fuit sacrificium applicatum, & non cui de facto applicauit Sacerdos subditus. Hæc conclusio est Cord. lib. 1. q. 3. not. 5. Honchala opusc. de valore Missæ, ar. 2. Ledes. 2. 4. q. 10. ar. 14. circa finem, Eman. Rodrig. in sum. p. 1. c. 251. concl. 10. Confess. in sum. Priuil. Ord. Mend. tit. 19. de diuinis officiis, & celebr. Missar. c. 3. ad fin. Barb. de offic. & potest. Episc. allegat. 24. sub num. 28. Laym. lib. 1. suo sum. tr. 4. c. 4. sub nu. 13. P. Alph. de Leone de offic. Capell. lib. 1. sec. 4. sub n. 41. cum alijs quos allegat. Probat eorum sententiam primò, quoniam subditi Regularium non habent diuersam voluntatem à Superioribus suis; sed habent idè velle, & idem nolle: vnde votum factum contra Regulam à Regularibus, & contra voluntatem Superiorum est irritum, vt habetur ex Nanar. in Man. o. 12. n. 67. Syl. vers. Potum, 3. q. 3. & ex alijs. Ergò præualet applicatio Missæ facta à Superiore applicationi factæ à subdito contra Superioris voluntatem. Secundò Religiosus non habet velle, nec nolle, nec propriam voluntatè, cum eam transtulerit in voluntatem Superioris. Ergò Missarum applicatio irrita est contra voluntatem, & intentionem Superioris: Denique inter Religiosum, & Prælatum celebratur tacitè contractus, professionis tempore, in quo Prælatus censetur promittere Religioso quasi seruo parato ad operas præstandas, vel quasi titulo beneficii Regularis, victum, & vestitum: & Religiosus verà vice promittit obedire Prælato iusta præcipienti, mediante solemnè voto; ergò à tali virtuali contractu non licet recedere citra actus nullitatem, atque idè potest Superior non solum præcipere applicationem sacrificij Missæ secundum eius intentionem, sed etiam irritare applicationem aliter faciendam.
- 3 Scio conclusionem hanc esse contra nonnullos, nempè contra Henrig. lib. 9. de Missa, c. 22. n. 6. Suar tom. 3. in 3. p. disp. 79. sec. 9. §. alij nihilominus, Gabr. lect. 25. in Can. & lect. 26. Syl. vers. Missa, 1. n. 12. & alios dicentes, peccare quidem mortaliter Religiosos contra votum, & contractum virtuale, de quo supra egimus & qui ad eum ex voto virtualiter se obligarunt, si de facto contra obedientiam, & præceptum Prælati pro alio sacrificium Missæ applicent; eiusmodi tamen applicationem valere. Mouentur autem ex eo, quod sicut Sacerdos liber est in sacrificando; ità etiam liber debeat esse in applicando sacrificium. Sed ad hoc fundamentum rectè fuit responsus supra concl. 1. dum fuit ostè-

sum, nõ valere argumentum à sacrificio ad eiusdem applicationem; quoniam intentio Sacerdotis in consecrando est de essentia sacrificij: & applicatio pro hoc, aut illo non est de ipsius essentia. Vnde corrunt quoque rationes, & responsiones, quæ cumulatur à Fagund. d. c. 10. n. 7. pro euacuatione rationum, quas adduximus pro confirmatione nostræ sententiæ: vt consideranti patet. Sunt autem quidam exultimantes Prælatum non posse irritare applicationem iam factam; sed faciendam dumtaxat contra ipsius Prælati intentionem: vt habetur ex P. Alph. loc. cit. & Barbos. d. alleg. 24. n. 28. pro qua re allegatur Eman. Rodrig. in sum. p. 1. c. 251. conclus. Sed re vera, non video cur antè, & non post factam applicationem à subdito possit irritare, si volumus voluntatem subditi Religiosi esse eandem cum voluntate Superioris, & non habere velle, nec nolle. Nec placet tandem, quod inquit idem Fagund. ubi sup. n. 5. quem sequuntur Filliuc. qq. moral. tr. 8. n. 45. & alij relati à P. Alph. d. sec. 4. sub n. 4. dicentes, Regulares Sacerdotes applicantes Missas contra intentionem Superioris, si maximè Religiosi sint, teneri ad restitutionem stipendiorum eiusmodi Missarum eorum Prælatis, quando ipsi applicarunt pro benefactoribus, & fundatoribus Monasteriorum; quoniam si concedimus applicationem Prælatorum præferri applicationi subditorum Religiosorum, Sacerdotes Religiosi applicantes sacrificium contra intentionem ipsorum Prælatorum, peccabunt quidem, non tamen ad aliquam restitutionem obligantur.

TERTIA CONCLUSIO.

- 7 Prælatus Sæcularis, licet possit Sacerdotibus sibi subditis præcipere Missarum applicationem secundum eiusdem intentionem, vt supra ostendimus conclus. 1. nihilominus si Sacerdos Missam applicet pro alio contra sui Superioris Sæcularis intentionem, valet applicatio. Hæc conclusio est Suar. lib. 4. de legib. cap. 12. in fin. Barbos. de offic. & potest. Episc. alleg. 24. sub nu. 28. Laym. lib. 1. tr. 4. c. 4. sub nu. 13. P. Diana, de celebr. Missar. resol. 72. tom. 1. P. Alphons. de Leone d. sec. 4. sub n. 41. cum alijs, quos ipsi allegant. Hi enim discrimen ponunt inter obligationem Regularium ex voto: & aliorum ex lege ciuili, vel Ecclesiastica: siquidem Prælati Religiosorum ratione voti obedientiæ habent auctoritatem super voluntatem, ac intentionem Religiosorum: Prælati verò Sæculares hanc auctoritatem non habent, atque idè non possunt irritare applicationem Missæ factam à Sacerdotibus sibi subditis contra intentionem eorum Prælatorum: sicut ratione voti possunt Prælati Religiosorum, vt rectè declarant præfati Doctores. Tenentur tamen Sacerdotes sæculares ad restitutionem stipendiorum Missarum, quas obtulerunt alijs contra intentionem suorum superiorum sæcularium, supposito, quod præceptum fuerit factum ex iusta causa, iuxta ea, quæ supra adnotauimus: quorum quidem restitutio facienda est illis, quorum interest, aut totæ alias Missas Sacerdotes prædicti applicare possunt, iuxta intentionem suorum Prælatorum, quibus obedire contempserunt.

QVAR.

QUARTA CONCLUSIO.

EX dictis patet, Sacerdotem Religiosum, qui contra voluntatem, ac intentionem Superioris applicauit sacrificium Missæ vni, dñi superior illud applicauerit alteri, peccat mortaliter ratione voti obedientie violati, & ratione eiusdem voti applicatio ipsius Sacerdotis est irrita, atque ideo applicatio superioris valida, ita vt Missæ sacrificium illi proffit, cui Superior applicauit. Sacerdotem verò sæcularem contra ipsius Prælati intentionem Missam applicantem lethalem culpam contrahere, teneri ad stipendij restitutionem; sed applicationem Missæ validam esse, ita vt illi proffit, cui Sacerdos sæcularis applicauit; non autem cui eius Superior, vt patet ex ijs, quæ supra cumulauius in dictis conclusionibus. Per superiorem in hac controuersia intelligimus, etiam sacristam, vel alium, cui à superiore datur officium applicandi Missas, vt habetur ex eodem *P. Alph. de Leone* post alios *loc. cit. sub n. 47.* Illud denique nolo esse silentio prætereundum, quod inquit *Fagund. d. cap. 10. n. 8.* dum ait, quod si Religiosus Sacerdos bona fide celebret, non applicando formaliter, ac expressè Missæ sacrificium, iuxta superioris præceptum, nec intendat non applicare contra superioris voluntatem, is satisfacit obligationi; quoniam eo ipso, quod positiuè nolit illam applicare, virtualiter illam vult applicare, & sic tacite conformat se voluntati superioris, vt rectè antea docuit *Henriq. lib. 9. de Missa, c. 21. n. 6. list. H. ad margin. in fin.*

An Sacerdos obligatus ad celebrandum certum Missarum numerum, accepto iusto stipendio, possit eas per alium celebrare, dato ei. Stipendio minori iusto.
S E C. XXI.

S V M M A R I V M.

- 1 Sacerdos, si Rector, Parochus, vel Sacrista sit, cui onus incumbat distribuendi Missas, potest ex pitantijs, alijsque eleemosynis ordinatis retinere sibi stipendium utilis officij. Et quid si Sacerdos talis non sit.
- 2 Iuxta secundam sententiam id intelligitur, si modo aliqua portio non sit tali Sacerdoti assignata in stipendium sui laboris.
- 3 Nullus Sacerdos, qui certam accepit eleemosynam pro Missa celebranda, potest pro minori eam alteri committere celebrandam. Idque tutius est, & hodie seruandum.
- 4 Sacerdos, cui pro Missa celebranda tributa est eleemosyna maior solita non potest committere alteri Sacerdoti eiusdem Missa celebrationem, etiam data ei solita eleemosyna. Administratoribus Ecclesiarum licitum non est aliquam portiunculam ex eleemosynis, datis pro Missis celebrandis sibi retinere ratione expensarum, manutentionis altarium, inseruientium, &c.
Quid si Ecclesia non habeat redditus, ex qui-

bus erogare valeat prædictas expensas.

- 6 Beneficiarij, qui Missas, ad quas tenentur ob infirmitatem, aliamuè iustam causam nequeunt celebrare, citra omnem culpam possunt alteri celebrandas committere, soluto consueto stipendio.
- 7 Cappellani, qui valent per alios celebrare Missas, citra omnem culpam possunt per alios celebrare, soluto consueto stipendio.

IN hac re tres extant opiniones. Nam prima sententia est *Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 3. ar. 1. vers. Sed hoc præterea, Henriq. lib. 9. de Miss. c. 22. in fin. Rodriq. tom. 1. sua sum. c. 242. tit. de Missa, nu. 12. Laym. lib. 5. sum. Theol. tr. 5. c. 1. sub n. 13. q. 3. & aliorum*, dicentium, quod si Sacerdos sit Rector, Parochus, aut Sacrista, cui ex statuto, vel consuetudine incumbat munus distribuendi Missas, eum posse partem de pitantijs, seu eleemosynis ordinatis, ac consuetis sibi retinere in stipendium utilis officij, & aliquantulum immutatas pitantijs mercenarijs tribuere; maximè si pitantijs sint solito pinguiores: modò tamen non multum sibi retineat: siquidem eo casu non daretur iustus titulus retinendi, nec sacerdotes mercenarij censentur consentire; nec qui eleemosynas dederunt pro celebrandis Missis, ne defraudentur maiori fructu Missæ, qui cæteris paribus ex largiori eleemosyna sibi accrescit. Quod si Sacerdos non sit curatus, aut sacrista, cui ex officio incumbat Missas distribuere, volunt præfati Doctores, eum non esse tutum in conscientia, nec liberum à restitutione, nisi totum stipendium, quod ab alijs accepit distribuat. Etenim, inquit *Laym. loc. cit. nu. 14.* post alios, quod quando huiusmodi simplici Sacerdoti datur eleemosyna ad celebrandas Missas, censetur esse dantis voluntas, vt ipsemet sacrificet, vel si alteri commendare velit, integrum ei stipendium largiatur: siquidem maior eleemosyna data sacrificanti, maiorem fructum è sacrificio consequitur eam elargiens.

2 Secunda sententia est *Nauar. in Man. c. 25. num. 91. Aragon. 22. q. 83. de sacrific. ar. 3. Gutierrez. Canon. qq. c. 29. n. 32. Henriq. lib. 9. de Miss. c. 22. n. 8. Corduba lib. 1. quest. q. 3. dub. 5. Veget. tom. 2. sua sum. c. 41. casu 3. Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. c. 9. n. 15. & 16. & aliorum* distinguendum eodem modo, ac prima sententia, verum eam restringunt, vt ita demum eiusmodi Parocho, seu sacristæ, cui ex officio incumbit Missarum eleemosynas accipere, & Missas celebrandas alijs committere, licitum sit aliquid ex eleemosynis pro Missis celebrandis sibi retinere, si statuto, aut consuetudine aliqua portio fuerit illi assignata in stipendium sui laboris: aliàs secus. Vnde hæc sententia duo exigit, vt Parochus, vel sacrista citra culpam possit aliquam portionem ex eleemosynis dictarum Missarum sibi retinere. Primum officium recipiendi dictas eleemosynas: secundum lex, aut consuetudo antiqua modicum aliquid retinendi pro ea cura, & labore. Etenim nisi lex, aut consuetudo aliquid ipsi Parocho, aut sacristæ tribuant in stipendium laboris, nullus daretur iustus titulus diminuendi eleemosynas: nec præsumendum est, porrigentes eleemosynas velle priuari fructu, qui sibi accrescit ex maiori eleemosyna, pro qua celebratur Missæ.

3 Tertia sententia est *Maiores* in 4. d. 45. qu. 3. dub. 3. *Ledes.* in summ. 1. p. tit. de Sacram. Euchar. c. 18. & aliorum, docentium absolute, nulum Sacerdotem, qui certam eleemosynam accepit pro Missarum celebratione, pone pro minori eas alteri dicendas committere retenta maiori stipe. Hæc sententia non solum est tutior ad tollendam occasionem nonnullarum indignitatum, quæ circa rem hanc fieri solent; sed etiam hodiè est omninò securanda ex vi Cõstitutionis S. D. N. D. Urbani Papæ VIII. 43. quæ incipit: In Sede Principis Apostolorum, vbi §. 4. ita decernitur: *Ac similiter, omne dånabile lucrum ab Ecclesia remouere volens, prohibet Sacerdoti, qui Missam suscepit celebrandam, cum certa elemosyna, ne eandem Missam alteri, parte eiusdem elemosyna sibi retenta, celebrandam committat.*

4 Ampliatur hæc conclusio, vt locum habeat etiam in Sacerdote, cui pro celebranda Missa data est eleemosyna maior solita: is enim non potest committere Sacerdoti eandem Missam celebrandam eidem tributa solita eleemosyna; sed illi tenetur dare totam eleemosynam, licet sit maior solita. Ità fuit declaratum per Sacram Congregationem ab eodem S. D. N. institutam ad dictam Constitutionem, cum eiusdem interuentu declarandam: siquidem dum decimò super dicto decreto quarto in §. 4. d. Constitutionis contento, fuerit quæsitum, an Sacerdotes, quibus aliquandò offertur eleemosyna maior solita pro celebratione Missæ, debeant dare eandem integram eleemosynam ijs, quibus Missas celebrandas committunt: an verò satis sit, vt dent celebrantibus eleemosynam conuetam? fuit responsum his verbis: *Ad decimum, debere absolute integram eleemosynam tribuere Sacerdoti celebranti, nec vllam illius partem sibi retinere posse.* Vnde definita est hodiè controuersia huiusmodi contra *Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 86. sec. 1. vers. Hac verò occasione,* vbi absolute dicit posse Sacerdotem Sacristam retinere sibi maiores pitantias, & Missas distribuere inter sacerdotes stipendiaros, soluto stipendio communi, & ordinario.

5 Secundò ampliatur, vt nec quidem licitum sit Administratoribus Ecclesiarum aliquam portiunculam sibi retinere ex eleemosynis pro Missis celebrandis datis, ratione expensarum, manutentionis Ecclesiæ, Altarium, inseruentiũ, paramentorum, luminum, vini, hostiæ, & similibus, nisi Ecclesiæ, & loca pia alios non habeant redditus, sed eleemosynas integras tenentur tribuere stipendiaris sacerdotibus, quibus committuntur Missæ celebrandæ, vt per eandem sacram Congregationem fuit responsum ad septimum quæsitum super eodem decreto 4. his verbis: *Ad septimum respondit, permittendum non esse, vt Ecclesia, ac loca pia, seu illorum Administratores ex eleemosynis Missarum celebrandarum vllam, vtcunque minimam portionem retineant ratione expensarum, quas subeunt in Missarum celebratione, nisi cum Ecclesiæ, & loca ipsa alijs non habent redditus, quos in usum earundem expensarum erogare licite possint, & tunc quam portionem retinebunt, nulloatenus debere excedere valorem expensarum, quæ pro ipsomet tantum Missa sacrificio neces-*

sario sunt subeunda, & nihilominus eo etiam casu curandum esse, vt ex pecunijs, quæ supersunt, expensis, vt supra deductis, absolute tot Missa celebrentur, quot præscripta fuerint ab offerentibus eleemosynas.

6 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, vt locum sibi non vendicat in Beneficiatis. Hinc namque si Missas, ad quas obligati sunt, ob infirmitatem, aut ob aliam iustam causam celebrare non valuerunt, rectè, iustè, & citra omnem culpam eas celebrare facient per alios, soluto consueto stipendio, nec tenentur stipendium soluere habito respectu ad quantitatem reddituum, beneficiorum, nisi in fundatione beneficij aliud cautum fuerit, siquidem id non habet speciem turpis lucri, sicut habent ea, quæ diximus in casibus supra relatis, vt per *Henriq. lib. 9. de Missa, c. 22. n. 8. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 76. sec. 3. §. Hac verò occasione,* & per alios, quos refert, & sequitur *Fagnan. d. c. 10. n. 19.* Et ità fuit declaratum per sacram Congregationem super declaratione d. Constit. 43. in respon. ad octauum, vbi dum fuerit quæsitum, an decietum quartum, in 4. §. d. Constitutionis contentum, locum habeat in beneficijs, quæ conferuntur in titulum, ità vt Rector, qui potest per alium celebrare, teneatur sacerdoti celebranti dare stipendium ad rationem redditu beneficij? & respondit per hæc formata verba: *Ad octauum non habere locum; sed satis esse, vt Rector beneficij, qui potest Missam per alium celebrare tribuat Sacerdoti celebranti elemosynam congruam, secundum morem Curie, vel Prouincie, nisi in fundatione beneficij aliud cautum fuerit.*

7 Secundò limitatur in Capellanis alicui Capellaniam inseruentibus, qui valeant per alios Missas celebrare: siquidem hi si Missas ad quas obligati sunt per alios celebrare velint soluto consueto stipendio, id citra culpam possunt, vt per Doctores supra citatos. Quod tamen intelligendum est de Capellanis interuentibus Capellanis, quæ dantur in titulum, & fundatæ sunt auctoritate Episcopi, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *disp. 1. t. supra sec. 1.* nam eiusmodi Capellanæ habentur loco beneficiorum simplicium, & verè sunt beneficia simplicia: aliàs secus esset dicendum: quia sacra Congregatio illos tantum excipit, qui beneficium habent in titulum, vt patet ex supra relata declaratione.

An peccet Sacerdos accipiens pro celebranda Missa à pluribus plura stipendia, quæ singula sint iusta, si vnã tantum Missam celebret pro omnibus.

S E C. XXII.

S V M M A R I V M.

1 Missa sacrificium, licet sit infiniti valoris, quod applicacionem tamen est finiti. Et quot partes

- partes fiant sacrificij Missæ.*
- 2 *Sacerdos non potest partem sacrificij applicare uni, partemque alteri, & duplex accipere stipendium.*
 - 3 *Sacerdos pauper, secundum aliquos DD. pro vna Missa potest recipere duplicatum stipendium. Sed communis sententia est in contrarium.*
Et an huiusmodi transgressio sit mortalis.
 - 4 *Hodie per Bullam Urbani VIII. accipientes plura stipendia quantumcumque incongrua, & exigua pro pluribus Missis, peccant mortaliter, & restituere tenentur si tot Missa non celebrant, quod ad rationem tributa elemosyna præscripta fuerint.*
Nec beneficiatus vnica Missa potest satisfacere suo oneri, & stipendio accepto.

1 **A**D hanc difficultatem respondetur affirmatiuè: Etenim sacrificium Missæ, licet sit infiniti valoris ex opere operato, & tantum valeat pro pluribus, quantum pro vno, vt latè probat *Vasq. tom. 3. disp. 231. c. 3.* & alij apud *Scott. lib. 1. de sacrif. Missæ, c. 9. n. 3.* & seq. tamen quoad applicationem sacerdotis est valoris finiti; quoniam Christus voluit, vt ita fieret oblatio, vt differentia esset inter ipsius oblationis, & oblationem aliorum sacerdotum, vt latè *Scott. post Tolet. Azor. & alios, d. c. 9. n. 1. Reginal. lib. 29. sue prax. n. 152.* & *Vasq. loc. cit. n. 230.* & *Barbosi de offic. & potest. Episcop. alleg. 24. n. 4. §. 6.* & 7. cum alijs, quos allegat. Imò licet sacrificij fiant tres partes, quarum vna est totius Ecclesiæ, à qua non potest sacerdos aliquem excludere: altera pars est eius, qui tribuit stipendium, vel cui superior sacerdotis præcepit applicari: & tertia est ipsius sacerdotis; nihilominus sacerdos non ob id potest applicare partem suam vni, & secundam partem alteri, & accipere duplex stipendium pro celebratione vnus Missæ: siquidem quamplurimi Doctores arbitrantur, partem sacerdotis esse ab eo inseparabilem; quoniam ei debetur ex distributione facta per Ecclesiam de valore huius sacrificij, & ex opere operato, vt habetur ex *Navar. in Man. c. 25. n. 92.* & 111. *Scott. loco citato, sub n. 2.* & *Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 79. sec. 9. dub. ult.* & ex alijs ab eisdem relatis; atq; idè pars illa sacerdotis est priuilegium personale; sicut priuilegium indulgentiæ, quæ non potest alteri applicari; nisi id expressè dicatur in diplomate: & licet demus posse sacerdotem applicare, cui voluerit id, quod sibi prouenit in sacrificio ex opere operantis, vt aliqui Doctores volunt citari à supradictis Doctoribus, & à *P. Molfes. p. 1. sue summ. tr. 3. c. 15. n. 40.* nihilominus ab eo, qui stipendium tribuit, exigitur præcipuè id, quod prouenit in sacrificio ex opere operato, & propterea delusus remaneret; si tantum consequeretur id, quod prouenit ex opere operantis.

3 Verum tamen est, quòd non desunt Doctores, qui probabiliter velint, quòd sacerdos pauper possit recipere duplicatum stipendium pro vna Missa, si aliundè viuere nequeat modo decenti: At tamen communis sententia est in contrarium; siquidem iustitia stipendij non taxatur ex indigentia sacerdotis; sed iudicio pruden-

tum, pensatis circumstantijs locorum, & temporum. Tanto magis, quia Sacerdos secularis, maximè habet necessarium ad sui sustentationem, cum non possit ordinari, nisi ad titulum Patrimonij, vel beneficij: & si Religiosus ad titulum paupertatis, vt latè declarat *Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 86. sec. 4. Vasq. tom. 3. disp. 234.* & *Reginal. lib. 23. sua prax. n. 233.* qui tamen nu. 235. post *Petr. Navar. lib. 2. de restit. c. 2. n. 381.* non iudicat transgressionem huiusmodi esse mortalem, tū quia materia est parua, tū etiā, quoniam quā plurimi tenent Missam tantū valere pro vno, quā pro multis. Sed quicquid in hac re Doctores dixerint, hodiè eorum contouersia supita est per Constit. S. D. N. D. Urbani VIII. 43. §. 2. cuius tenor est, qui sequitur: *Deinde ubi pro pluribus Missis, etiam eiusdem qualitatis celebrandis plura stipendia quantumcumque incongrua, & exigua, sine ab vna, siue à pluribus personis collata fuerint, aut conferantur in futurum Sacerdotibus, Ecclesijs, Capitulis, Collegijs, Hospitalibus, Societatibus, Monasterijs, Conuentibus, Congregationibus, Domibus, ac locis pijs quibuscunque, tam Secularibus, quā Regularibus Sacr. Congregatio sub obestatione Diuini iudicij mandas, ac præcipit, vt absolute tot Missæ celebrentur, quot ad rationem attributa elemosyna præscripta fuerint, ita vt aliquin ij, ad quos pertinet, sua obligationi non satisfaciant; quin imò grauius peccet, & ad restitutionem teneantur.* Adde, quòd cum fuerit quaesitum apud Sacr. Congr. circa declarationem d. Constitutionis 43. an Sacerdotes, qui tenentur Missas celebrare ratione beneficij, seu Capellæ, legati, aut salarij, possint etiā manualementelemosynam, pro Missis votiujs, aut Defunctorum, recipere, & vnica Missæ sacrificio vtrique oneri satisfacere? ita respondit: *Ad quarum, Sacerdotes, quibus diebus tenentur Missas celebrare ratione beneficij, seu Capellæ, legati, aut salarij si elemosynas pro alijs, etiam Missis celebrandis susceperint, non possunt eadem Missa vtrique obligationi satisfacere.*

An Sacerdos obligatus Missam celebrare pro aliquo, peccet mortaliter, si celebratione illius diu differat.

S E C. XXIII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Sacerdos, qui elemosynam accipit, vel etiam non accipit, & intendit se obligare ex iustitia ad Missam celebrandam pro aliquo Defuncto, & valdè diu citra iustam excusationis causam celebrare differat, tunc peccat mortaliter, & quare.*
- 2 *Sacerdos non prohibeatur nouas accipere elemosynas pro celebranda Missa, si iam acceptis non satisfecerit, & quid si congruo tempore possit omnibus satisfacere, vel offerens elemosynam consentiat.*
- 3 *Per modicum tempus in hac materia Sacra Congregatio intellexit spatium duorum mensium.*

Ad

AD hanc difficultatem respondet *Layman. lib. 5. sua sum. tr. 5. c. 1.* quòd si Sacerdos eleemosynam accepit, vel etiam non accepit, intendit se ex iustitia obligare ad celebrandam Missam pro aliqua necessitate, vel pro Defuncto, ac valde diù citra iustam excusationis causam, differat, timere potest, ne mortale peccatum incurrat; cum interea magno spiritali fructu priuentur ij, quorum debitor est. Pro qua re allegat *Syl. in sum. vers. Missa, 1. q. 10. in fine, & Petr. Nauar. de restit. lib. 2. c. 2. n. 369.* Ob id fuit decretum per Cõstitutionem 43. S. D. N. D. Urbani VIII. §. 8. vt eleemosynæ manuales, & quotidianæ pro Missis celebrandis, ita demum accipi possint, si oneribus antea impositis ita fuerit satisfactum, vt noua quoque onera suscipi possint: alioquin præcipit abstinere ab eiusmodi eleemosynis, etiam spontè oblati in futurum recipiendis, & capsulas auferri ab Ecclesijs cum inscriptione illa, eleemosyna pro Missis, vel alia simili, sub eisdem pœnis ipso facto incurrendis, ne fideles hac ratione frustrentur. Et quoniam fuit dubitatum apud Sacr. Congr. an dictum decretum prohibeat absolute quominus accipiant nouas eleemosynas ij, qui acceptis non satisfecerunt: & quid si congruo tempore possint omnibus satisfacere? & quid si offerens eleemosynas, audito impedimento, consentiat, vt Sacerdos Missam celebret cum primum poterit? idcirco ipsa Sacra Congregatio ad dicta dubia, nempe ad vndecimum, & duodecimum respondens, ita declarat: *Ad vndecimum respondit, non prohibere absolute: ac propterea est oneribus iam susceptis non satisfecerint, posse tamen noua etiam onera suscipere Missarum celebrandarum; dummodo intra modicum tempus possint omnibus satisfacere. Ad duodecimum, quamuis onera suscepta infra modicum tempus adimpleri nequeant; si tamen tribuens eleemosynam pro illarum Missarum celebratione, id sciat, & consentiat, vt illa tunc demum celebrentur, cum susceptis oneribus satisfactum fuerit, decretum non prohibere, quominus eo casu eleemosyna accipiatur pro iisdem Missis, iuxta Benefactorum consensum celebrandis.* Adde, quòd quidam ex nostris Patribus adeuntis Sacram Congregationem pro declaratione suprascriptorum verborum: *Dummodo infra modicum tempus, &c.* & fuit relatum, ipsam Sacram Congregationem respondisse per modicum tempus, intellexisse spatium duorum mensium: atque ideò secundum prædictam declarationem vidi hucusque seruari in nostra Congregatione.

An Sacerdos anticipatè celebrans pro eo, qui primò eleemosynam dedit pro celebrandis Missis, ita satisfaciat, vt citra culpam possit postea ab illo eleemosynam accipere.

S E C. XXIV.

S V M M A R I V M.

Salmanticenses Theologi responderunt, posse Sacerdotem, Missas non habentem, applica-

- 2 *re pro primo stipendium daturò, & num. seq. Vera, & communis opinio in hoc est in contrarium.*
- 3 *Adducitur Decretum Sacr. Congregat. Concilij de mandato Clementis Papa VIII.*
- 4 *Cappellanus qui bis, aut ter singulis hebdomadis tenetur sacrificare, anticipare potest Missarum celebrationem, & quatuor, vel sex in hebdomoda celebrare.*
- 5 *Potest Sacerdos anticipatè celebrare pro intentione illius, qui ex officio solet Missas alijs committere celebrandas, vel pro intentione amici, qui sæpè solet illi Missas ad celebrandum deferre, & quando.*

IN hac re pugnant extant opiniones. Nam prima sententia est affirmatiua, quam docent *Henriq. lib. 9. de Missa, c. 21. n. 2.* qui refert ita respondisse consultos Salmanticensis Theologos. *Rodrig. in sum. c. 212. alijs 251. n. 9. Vega lib. 2. e. 41. casu 5. & Aragon. 22. q. 85. ar. 3.* dicentes, Sacerdotem non habentem Missas, posse applicare illas pro eo, qui primò stipem, quem Deus videt daturum. Probant autem hanc opinionem non ex eo, quòd priuatus Sacerdos recondat, ac seruet in Ecclesiæ Thesaurò meritum prædictarum Missarum, vt illud deindè applicet cuicumque voluerit; siquidem Sacerdotes priuati non habent clausas dicti thesauri, sed Summi tantum Pontifices, & Antistites, qui sunt illius dispensatores: sed quòd talis Sacerdos omnia referat ad præscientiam Dei, ita vt Deus cum omnia sciat, ac præuideat, statim applicet meritum, & satisfactionem Missarum, illis, quos præuidet in posterum stipes duros.

- 2 His tamen non obstantibus in contrarium est vera, & communis opinio, quam docent *Dimas Serpi lib. de Purgator. edit. 2. c. 59. Corduba qq. Canon. q. 4. dub. 6. ad 2. Petr. Genedo, lib. de qq. Canon. q. 38. n. 6. Nugn. 3. p. q. 83. ar. 1. §. In tertium, dub. 5. vers. Respondetur, Coninc. de Sacram. tom. 1. q. 83. n. 172. Suar. in 3. p. tom. 3. disp. 79. sec. 9. Reginald. lib. 23. sua prax. n. 237. Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. c. 9. nu. 10. Barbof. de offic. & potest. Episcop. alleg. 24. n. 12. & 13.* Etenim contraria sententia redoleret nimiam lucri cupiditatem, quam omninò vitandam in celebrandis Missis statuit *Conc. Trident. sess. 22. in Decreto, de obser. & euit. in celebrat. Miss.* in illis verbis, *qua, vel auaritia idolorum feruitus, &c.* Præterea interest eius, pro quo Missa celebranda est, id sciat, vt melius disponat se ad recipiendum sacrificij fructum, qui potest esse maior, vel minor, iuxta maiorem, vel minorem ipsius dispositionem. Denique fideles de facili retrahi possent ab elargitione eleemosynarum in futurum faciendâ pro Missarum celebratione, si Sacerdos offerenti eleemosynam responderet, applico tibi sacrificium, quod aliàs celebraui: siquidem ob id fideles ipsi facillè sibi persuaderent, Sacerdotem percipere stipendium, & non exoluere onus, pro quo stipendium fuit consecutus. His rationibus, & multis alijs permota Sacra Congregatio Concilij Tridentini, ex mandato Clem. VIII. decretum edidit tenoris sequentis: *Superioribus diebus significatum fuit S. D. N. paucis ab hinc annis in Hispania*

NOUAM

nonam Consuetudinem recentiorum aliquor Theologorum opinione nixam sensim receptam, in dies magis innuuisse, ut Sacerdotes Missam celebrantes eius valorem applicent his, qui postea Missa celebrationem postulaturi, ac pro eo eleemosynam prabaturi sunt, tamen si antequam Missa sacrificium perageretur, neque à Sacerdote illud rogassent, neque si hac de causa praficissent eleemosynam. Quamobrem cum sanctitas sua ad Sacram Congregationem Cardinalium Concil. Trid. interpetrum pro materia grauidate examinandam reuocasset, in ipsa Congregatione primum de ea actum fuit diligentissime, ac deinde relatum ad sanctitatem suam, qui ex eiusdem Congregationis sententia huiusmodi consuetudinem tanquam pluribus nominibus periculosam, fidelium scandalis, & offensionibus obnoxiam, atque à vetusto Ecclesiam more nimium abhorrentem explosit, ac improbauit; atque amplitudini sua litteras dari, quod facimus, mandauit, ut omnibus illius Regni Archiepiscopis, atque Episcopis, in quorum Diocesis huiusmodi applicatio in usum inducitur, per litteras, aut alias scripto iniungat, ut ealem usum aboleant, ac prohibeant excommunicationis, atque alij, quas opportunas, & necessarias existimauerint pœnis. Idemque precipiat Generalibus, & Capitibus Ordinum, quos in istis Regnis nunc nonerit commorari, ut scilicet, & ipsi Regularibus sibi subditis talibus applicationibus eiusdem pœnis propositis, interdiciant. Qua omnia pro sua pietate, & S. D. N. iussu obsequendi studio amplitudinem tuam sedulo effecturum sperantes Omnipotentem Deum rogamus, ut tam quotidie celestis sua gratia donis velit auctiorem. Roma die 15. Nouemb. 1605. Hoc decretum refertur de verbo ad verbum à Barbof. loc. cit. n. 12. & eiusdem meminit Fagund. d. c. 9. sub nu. 10. & ad fundamentum Aduersariorum respondet, dicens, quod licet non valet ista consequentia: Deus omnia scit, & prouidet; ergo omnia efficit, sic non valet illa: Deus prouidet illum qui primo daturus est stipem pro vna Missa; ergo statim, & de facto applicat valorem, & meritum illius: multa enim videt Deus, & multa scit, & tamen non omnia exequitur, aut si exequitur, non statim exequitur.

- 4 Limitatur tamen hæc conclusio, vt locum nō habeat in Capellano, qui tenetur bis, aut ter singulis hebdomadis sacrificare: nam is poterit anticipare Missarum celebrationem, & in vna hebdomada celebrare quatuor, aut sex Missas; quoniam id cedit in euidentem vtilitatem eorū, pro quibus Missæ dicendæ erunt; sicut solute debitum anticipatē cedit in vtilitatem creditoris. Itā Aragon 22. q. 85. ar. 3. Rodrig. in sum. tom. 1. c. 252. concl. 8. Ledes. in sum. p. 1. de Sacram. Euchar. c. 18. concl. 17. Reginal. lib. 23. sua prax. nu. 237. Aloys. Ricc. in praxi, dec. 400. in 7. edit. & resol. 338. in 2. edit. Fagund. d. c. 9. n. 1. & 2. & Barbof. ubi sup. sub n. 14. Quam tamen limitationem sublimant, nisi contrarium habeatur in fundatione Capellæ, nempè, vt in nulla alia die, aut hebdomada dicantur Missæ, nisi in die, & hebdomadæ à fundatore assignatis: quod quidem ad honorem, & deuotionem, fundatoris præcipi potest, vt in c. significatum,

de praben. quo casu tenetur Capellanus eiusmodi Missas in statutis diebus, & hebdomadis celebrare, iuxta fundatoris voluntatem, & non in alijs, vt habetur ex Petro Genedo lib. qq. Canon. q. 38 n. 2. Petr. de Ledes. & ex alijs sup. citatis.

- 5 Secundo limitant hanc eandem conclusionē, Petrus Genedo loc. cit. n. 3. Aragon. d. q. 85. ar. 3. Petr. Nauar. de restit. lib. 2. c. 41. casu 6. in 2. edit. & alij quamplurimi, quos refert, & sequitur Fagund. d. c. 9 n. 8. in eo, qui celebraret anticipatē pro intentione illius, qui ex officio solet Missas alijs committere celebrandas: aut pro intentione amici, qui solet sæpè illi Missas ad celebrandum deferre, dummodò sciat qualitatem Missarum celebrandarum, & locum, vbi erunt celebrandæ, vt declarat ipse Fagund. siquidem hoc casu non extenuatur valor sacrificij, & cessat ratio scandali.

An Sacerdos obligatus celebrare Missam Defunctorum, peccet si dicat Missam de feria, de Sancto, vel votiuam,

SEC. XXV.

SUMMARIUM.

- 1 Ex D. Thom. peccat Sacerdos, qui cum tenetur celebrare pro Defunctis, Missam celebrat de feria, vel de Sancto. Et quomodo peccet. Quid dicendum si Sacerdos obligetur celebrare pro Defunctis in altari priuilegiato.
- 2 Sacerdos obligatus celebrare in altari priuilegiato, & fuerit in isto impedimento detentus, non satisfacit, nisi pariter celebret in alio altari priuilegiato.
- 3 Obligatus celebrare tali die, & in tali altari, infideliter ageret, si promissa non adimpleret. An, & quando Sacerdos teneatur ad restitutionem stipendij, si obligatus celebrare in tali loco, in alio celebret.

- 1 Ad hanc difficultatē responderetur affirmat. uè, vt habetur ex D. Thoma in 4. d. 45. Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. c. 9. n. 6. & 7. & ex alijs, quos refert Scot. lib. 2. de Sacram. Missæ, c. 17. n. 4. Etenim in Missa Defunctorum sunt orationes, & preces ordinatæ ad impetrandum effectum liberationis animarum à pœnis Purgatorij, & excitantur, etiam circumstantes ad orandum pro Defunctis, quo fructu impetrationis, & orationis priuatur animæ Defunctorum. Est tamen verum, quod iste talis ad summum non committit aliam, quàm leualem culpam, & satisfacit dicendo Missam de feria, cum substantia sacrificij ex opere operato sit eiusdem valoris. Imò si dicat Missam de Sancto ratione impetrationis Sancti ad Deum, eius fructus erit maior, vt habetur ex eodem Scot. loc. cit. Tolet. lib. 2. sup. summ. c. 8. & ex alijs apud P. Molf. tom. 1. sup. sum. tract. 3. c. 15. n. 26. & 27. Non tamen puto idem dicendum, si Sacerdos obligetur celebrare Missam Defunctorum pro aliquo Defuncto in altari priuilegiato: si enim in illo altari non celebrat, graui-

- ter fraudat animam illius Defuncti non modo, quoad fructum talis sacrificij, per ea, quæ supra diximus, sed etiam quoad fructum indulgentiæ, cuius vigore anima totaliter liberatur à pœnis Purgatorij: atque ideò Sacerdos huiusmodi nõ satisfaceret; & grauitèr peccaret: & multò magis si obligatus fuerit celebrare quamplurimas Missas pro animabus existentibus in Purgatorio in altari priuilegiato, & sit infidelis. Imò talis Sacerdos si iusto impedimento detentus nõ valeat in tali altare Missas celebrare, non satisfacit, nisi pariter eas celebret in alio altari priuilegiato, ne defraudentur animæ in igne Purgatorij permanentes, vt post alios inquit *Fagund. loc. cit. n. 7. vbi etiam in fine d. numeri addit ex Nauar. conf. 37. de pœnit. & remiss. & Zerola in praxi Episc. 2. par. vers. Missa, §. 7.* satis esse, quòd quælibet Missa dicatur in altari priuilegiato, vt anima à Purgatorij pœna liberetur, nec opus est, vt Missa sit de Defunctis.
- 3 Quæ diximus de Sacerdote obligato dicere talem Missam, vt eam, & non aliam teneatur celebrare, extendimus ad Sacerdotem obligatum celebrare tali die, & in tali altare; siquidem infideliter ageret si promissa non adimpleret, vt habetur ex *Petro Genedo de qq. Canon. q. 38. nu. 2. Zerola in praxi Episc. 1. p. vers. Missa, §. ad 3. concl. 3. Panor. in c. significasti, num. 4. de prebend.* Imò Sacerdos obligatus celebrare in tali loco, si celebret in alio tenetur ad restitutionem stipendij accepti, nisi iusto impedimento compulsus in alio celebret: & id maximè si esset Capellanus: siquidem institutor Capellæ censetur velle, vt locus à se designatus magis frequentaretur, & coleretur, vt per *Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. c. 24. q. 7. ad finem, Nauar. in Man. c. 25. n. 135. & de hor. Canon. c. 5. n. 3. & 12. Henriq. tom. 2. lib. 9. de Missa, nu. 45.* & alios, quos refert, & sequitur *Fagund. d. c. 9. sub n. 2.* qui tamen volunt, quòd si in loco conueno sacrum celebrari nequeat, tunc Capellanus satisfacit in alio loco celebrans, quoniam ea censetur esse voluntas Capellanæ institutoris, aut dantis eiecmosyam pro celebranda Missa in aliquo certo, ac determinato loco.

An Sacerdos obligatus ad celebrandum Missas, teneatur illas celebrare per se, vel possit etiam celebrare per alios.

S E C. XXVI.

S V M M A R I V M.

- 1 Sacerdotem obligatum celebrare pro aliquo, posse per alium celebrare, certum est.
- 2 Certum quoque est, Sacerdotem expressè obligatum per se, & personaliter celebrare, per alium celebrare non posse.
Quid si iustè fuerit impeditus.
- 3 Secundùm Azorium, si fundator Capellanæ elegerit Sacerdotem, nec velit eam conferrè posse Clerico in minoribus, tunc Sacerdos tenetur personaliter celebrare, nisi iustè fuerit impeditus.
- 4 Contraria sententia est verior.

- 1 **I**N hac re, vt certa separemus ab incertis est adnot. certum esse, Sacerdotem simpliciter obligatum ad celebrandum Missam pro aliquo, posse per alium celebrare: siquidem is non in plus obligatur, quàm Capellanus, qui ex vi Capellanæ simpliciter institutæ, est obligatus ad celebrandum quotidie, aut ad dicendum tot Missas in hebdomada: siquidem Capellania est beneficium simplex, & residentiam non exigit: & propterea nisi aliter constet de mente fundatoris, poterit Capellanus Missas, ad quas ex vi Capellanæ est obligatus per alium celebrare, vt habetur ex *Garz. de benef. Eccles. p. 7. c. 1. à n. 85. ad 90.* vbi ob id etiam probat, posse eligi in Capellanum Clericum 14. annorum, nec compelli posse ad suscipiendum Sacerdotij ordinem.
- 2 Secundò est adnot. certum esse, Sacerdotem expressè obligatum per se, & personaliter celebrare Missas, non posse per alium celebrare, nisi sit iustè impeditus, quoniam aliàs ageret contra fidelitatem, ac iustitiam; sicut Capellanus ex vi Capellanæ, in cuius fundatione præcipiatur expressè à fundatore, vt eligatur Sacerdos, qui per se, vel personaliter Missas dicat, vel ex aliquo statuto, aut consuetudine id habeatur: siquidem Capellanus tunc obligaretur ex iustitia eas celebrare, & non satisfaceret per alium; nisi iustè sit impeditus, & Missas non possit differre, quia sint quotidianæ, vt quia sit infirmus, excommunicatus, depositus, suspensus, aut effectus irregularis: quoniam onus personale Missarum intelligi debet, seruatis seruandis, idest salua Sacerdotis honestate, conscientia, & honore ipsius, & saluo cultu, ac veneratione Sacramento debita, vt in *c. significatum, de preben. Felin. in c. cum omnes, n. 32. de constit. & alij quamplurimi, quos refert, & sequitur Fagund. de precep. Eccles. precep. 1. lib. 3. cap. 9. sub num. 3.* Hæc aded vera sunt, vt longa discussione nõ egeant, difficultas modo est de Capellano, in cuius Capellæ fundatione dicat fundator: *Volo, vt ad hanc Capellaniam eligatur Sacerdos, qui quotidie pro mea intentione celebret.* Quæritur igitur, an eiusmodi Capellanus per se tantum, vel per alium Missas celebrare possit.

3 In hac controuersia arbitratr *Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 10. c. 24. q. 7. in fine,* fundatorem talis Capellanæ per illa verba velle eligi personam Sacerdotis, ita vt eiusmodi Capellania conferri non possit Clerico in minoribus, nec posse per alium Missas suppleri, sed teneri personaliter eas dicere, nisi aliquo iustum impedimentum subsit, propter quod personaliter celebrare non possit, iuxta ea, quæ supra adnotauimus.

4 His tamen non obstantibus, contrariam sententiam puto veriorè esse, quam docent *Panorm. in c. extirpanda, §. Qui verò n. 3. de preb. Innoc. in c. Clericus, n. 2. de Cler. non resid. Felin. in c. cum omnes, n. 32. Fagund. loc. sup. cit. cum alijs, quos allegat, qui dicunt, non teneri Capellanum per se Missas dicere, nisi specialiter, & expressè in institutione Capellanæ dicatur, quòd ipse per se, vel personaliter eas dicat. Pro qua re Garz. plura quoque cumulat *Garz. de benef. Eccles. p. 7. c. 1. de Cler. & ord. à nu. 85. usque ad 90. & allegat duas declarationes Sac. Congregat. Conc. Trid. quarum prima est te-**

horis

notis sequentis: *Episcopus non potest cogere obtinentem Capellaniam, ut ipsemet celebret; nam huiusmodi oneri Missarum rectè per substitutum satisfacit.* Secunda declaratio ita se habet: *Habens Capellaniam non tenetur promoueri ad Sacerdotium, nisi in fundatione cautum sit, ut Capellanus personaliter, vel per se ipsum Missas celebret; sed debet curare, ut per alium celebrentur, nec personalem residentiam Capella requirit, nisi aliter in fundatione cautum sit.* Undè, quæ dicuntur de Capellano extendimus ad alios Sacerdotes recipientes elemosynam ad celebrandas Missas, ut nunquam teneantur per se illas celebrare, nisi expressè promiserint per se, vel personaliter eas celebrare.

An Sacerdos peccet mortaliter, si dum vestibus sacris induitur ad celebrandam Missam, preces dici solitas, & quæ in Missali continentur, prætermittat.

S E C. XXVII.

S V M M A R I V M.

- 1 Adducitur opinio affirmatiua, & probatur.
- 2 Probabilior est sententia in contrarium, Sacerdotem hoc casu non peccare mortaliter.
- 3 Regula, & rubricæ Missalis ad mortale non obligant, nisi ratione contemptus.

IN hac difficultate partem affirmatiuam, docet *Nauar. in Man. c. 25 nu. . . .* quem retert *Azor.* & illius opinionem probabilem putat, *tom. 1. instit. moral. lib. 10. c. 29. q. 5.* Mouëtur ex eo, quod eiusmodi orationes, & preces citra iustam causam prætermittere, est transgressio grauis, cum per eam fiat contra consuetudinem Ecclesiæ in re graui: & eo magis, quia dictæ orationes, & preces ordinantur in Missali.

His tamen non obstantibus, contrariam sententiam puto probabiliorē, atque adeò Sacerdotem non peccare mortaliter, omittentem dicere supradictas preces, dum vestibus induitur sacris pro Missa celebranda; sed tantum venialiter, etiam si voluntariè, & citra omnem causam prætermittat, ut habetur ex *Fagund. de præcep. Eccles. præcep. 1. lib. 3. c. 21. sub n. 7. Zevola in praxi Episcop. vers. Missa, 2. §. Octauo, Caiet. in summ. vers. Horæ Canonice, cap. 2. & Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 82.* Probatur primò, quia eiusmodi transgressio est de re leui, ut rectè consideranti patet, ergò transgressor non peccat plusquam venialiter, quia in actibus peccaminosis materia leuis excusat à lethali culpa, ut est communis, tum Theologorum, tum etiam Canonistarum sententia: imò, & in ciuilibus quoque excusat à pœna saltem graui, cum de minimis non curet Prætor, *l. quod si Ephesi, ff. de eo, quod cert. loco, Secundo* probatur, quoniam regula, ac rubricæ Missalis non obligant ad mortale, nisi ratione contemptus; & eo maxime; quia in casu, de quo agitur non præcipiunt, sed consulant dumtaxat. Tertiò, quia

multi Religiosi pij, ac docti, loco dictatorum precum dicunt alias orationes, ut testatur *Fagund. loc. cit.* Denique prædictæ preces in multis Missalibus non reperiuntur impressæ. Undè his sic stantibus ad contrarium patet responsio. Etenim quamuis Sacerdotes in celebrando debeant rubricas Missalis seruare, si citra contemptum in re leui maxime non seruent, non peccant mortaliter, etli ex aliqua iusta, & rationabili causa contraueniant, aliquando etiam à veniali excusantur, ut rectè declarat *Fagund. ubi sup. c. 21. n. 7. & 8.* vbi id limitat, nisi transgressio illa esset noui ritus introductio: nam tunc citra lethalem culpam fieri non posset.

An aliquando citra culpam Sacerdos possit consecrare absque vestibus sacris.

S E C. XXVIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Vestes Sacerdotales sacre sex sunt, & quæ.
- 2 Solus amictus, & alba constare debent ex lino; cætera verò esse possunt serica, lanea, & ex quacunque materia apta ad corpus regendum.
- 3 Vestimenta Sacerdotalia, quare dicuntur sacra.
- 4 Peccat mortaliter Sacerdos non solum si Missam celebret absque vestimentis Sacerdotalibus. Sed etiam si illis indutus, non tamen benedixit.
- 5 Peccat similiter Sacerdos mortaliter, celebrans in altari non consecrato, vel consecrato, sed nimis paruo, super corporale non benedicto, vel in Calice ligneo, vireo, &c. Et qualiter Valentia, Aragonia afferuetur Calix de lapide Agatha, in quo Christus Dominus celebrauit.
- 6 Peccat etiam mortaliter Sacerdos si celebret cum prediis vestibus, sed valde attritis, confractis, & immundis.
- 7 Sacerdos celebrans in Calice, & patena fracta, peccat mortaliter, si fractura sit notabilis.
An Calix non consecratus, fiat consecratus si in eo celebretur. Et quid de alijs vestibus.
- 8 Sacerdotem non posse citra lethalem culpam celebrare ob metum mortis sine vestibus Sacerdotalibus; etiam absque fidei contemptu, videtur satis dura.
- 9 Communis opinio est in contrarium.
- 10 Si infirmus sit in periculo mortis an possit Sacerdos post meridiem Ecclesiam intrare, & in abscondito hostiam consecrare solis illis verbis: *Hoc est corpus meum, etiam vestibus non indutus, vel consecrare fructulum panis, si hostiam non habeat.*
- 11 Præceptum Eucharistia non obligat, nisi cum deceniter suscipi, & ministrari possit.
- 12 Iuxta primam sententiam Sacerdos citra culpam lethalem celebrare non potest absque singulo benedicto.
- 13 Opposita sententia est in contrarium, cum cingulum non sit vestis, sed vestium ligatura.
- 14 Vestes sacra, quantumuis vetusta citra culpam

pars mortalem non possunt in profanos usus conuertri.

Hæc controuersia potest dupliciter disputari. Primò, an aliquando Sacerdos citra culpam possit sacrificium Missæ celebrare absque vestimentis sacris. Secundò, an aliquando extra sacrificium Missæ possit consecrare, citra eiusmodi vestimenta. Nos igitur utroque modo rem ipsam explicabimus.

Ut igitur certa ab incertis facernamus est adnot. Primò, quòd certum est, sex esse vestes Sacerdotales sacras, nempe amictum, albam, cingulum, manipulum, stolam, & planetam, quæ quidem vestes correspondent decenti ornatum, ac vestibus; quibus induebantur Sacerdotes veteris legis, & habent suas mysticas, & sacras significationes diuinis Mysterijs plenas, ut rectè declarat *Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. c. 23. à n. 3. vsque ad n. 7.*

Secundò est adnot. ex *Suar. tom 3. in 3. par. disp. 82. sec. 3. §. Secundò, ex Fagund. loc. cit. nu. 7.* & ex alijs. quos allegant, certum esse ex modo loquendi Sanctorum Patrum, & ex communi consuetudine, solum amictum, & solam albam oportere, ut ex lino constent. De reliquis autem indumentis, nempe cingulo, manipulo, stola, seu orario, & casula nihil constat à Patribus indicatum; atque idèò possunt esse serica, lanea, & ex quacunque alia simili materia apta ad tegendum, & induendum corpus. Et quamuis à Patribus nihil de colore dictorum vestimentorum reperitur facta mentio; nihilominus ab Ecclesia fuit ordinatum, ut pro varijs temporibus, & festiuitatibus, varijs coloribus indumentis Ecclesia ipsa exornetur, ut constat ex Missali, & ex Doctoribus suprà relatis, qui dicunt circa rem hanc nullum dari præceptum; sed id traditur tanquam quædam regula consuetudinaria, ac discreuitua.

Tertiò est adnot. quòd vestimenta supradicta Sacerdotalia ex eo dicuntur sacra, quoniam benedictione aliqua ad diuinum cultum deputantur. Vnde si vsu edatterantur, ut figuram prædant, aut inhabiles reddantur ad usum sacrum, deperditur benedictio, seu consecratio, ut in *c. quod in dubijs, de consecr. Eccl. vel altar. quo circa si manica albæ ab illa omninò separetur, amittit benedictionem; & si postea suatur, iterum benedicenda est: non sic si priusquam forma destruat, vestis ipsa paulatim assuatur, aut reficiatur; quoniam tunc semper censetur remanere benedicta, cum accessorium sequatur principale, c. accessorium, de regul. iur. in 6. & in specie *Glosa in d. c. quod in dubijs, Henric. lib. 9. de Missa, c. 29. sub n. 5. in marg. litt. X Fagund. ubi sup. sub n. 9. & alij.* Et quamuis de cingulo sit controuersia, an necessariò indigeat benedictione; pars tamen affirmatiua est omninò vera, & sola dubitatio potest esse, an sit lethalis culpa citra cinguli benedictionem cum eo celebrare: de qua re seq. not. dicemus.*

Quartò est adnot. certum esse, peccare mortaliter Sacerdotem, non solum si sacrificium Missæ celebret absque vestimentis Sacerdotalibus, sed etiam illis indutus; non tamen benedictis: quoniam paria sunt, Sacerdotem celebrare absque vestimentis Sacerdotalibus, & cele-

brare cum illis non benedictis. Ità *Suar. in d. ar. 3. §. Secundò, & §. In hac re pauca. Syl. vers. Missa, 1. n. 2. Nauar. in Man. c. 25. n. 84. Palud. in 4. d. 13. q. 2. col. 5. Henric. lib. 9. de Missa, c. 26. n. 4. Sor. in 4. d. 13. q. 2. & alij, qui dicunt id esse præceptum Ecclesiasticum, quod colligunt ex *tex. in c. vestimenta, de consecr. d. 1. ibi: Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse, & honesta, &c.* & de oratio, seu stola, quæ est propria vestis Sacerdotis adest præceptum in *c. Ecclesiastica, 23. d. ità se habente: Ecclesiastica, & antiqua institutione præfixum nouimus, ut omnis Sacerdos cum ordinatur orario utroque humero ambiatur, scilicet, ut qui impercurbatus præcipitur consistere inter prospera, & auersa, virtutum semper ornamento, utroque circumseptus appareat humero. Qua ergo ratione tempore sacrificij non assumit, quod se in Sacramento accepisse non dubitat, &c.* Confirmatur ex communi Ecclesiæ consuetudine, quæ transit in præceptum: ex benedictionibus contentis in ceremoniali Romano ad id destinatis: & demum, quoniam ità est necessarium ad debitam reuerentiam tanti sacrificij. Quæ diximus de Sacerdote celebrante absque vestibus sacris, vel sine aliqua ex illis, ut mortaliter peccet, extendimus ad Sacerdotem celebrantem in altari non consecrato, vel consecrato, sed nimis paruo, super corporale non benedicto, si celebret in Calice ligneo, vitreo, aut lapideo, vel in Calice non consecrato, in altare non decenter ornato, & absque paramentis ab Ecclesia institutis ad celebrandum sacrificium Missæ, de quibus latè *P. Molfes. p. 1. sua summ. tr. 3. c. 12. per totum, Laym. lib. 5. sup. summ. tr. 3. cap. 6.* & signanter, quoad Calicem vide omninò *Fagund. ubi sup. c. 21. n. 10. cum plur. seq. ubi testatur, Valentiz, Aragoniæ magna veneratione asseruari Calicem, in quo Christus Dominus celebravit, qui Calix non est aureus, aut argenteus, sed pretiosissimo lapide Agatha, seu smaragdo est efformatus. Et quamuis in *c. vasa, de consecr. d. 1. prohib. beatus vsus Calicis lignei; antiquitus tamen talis vsus non erat prohibitus, vnde inquit Bonifacius Papa, & Martyr, in d. c. vasa: Olim aurei Sacerdotes ligneis Calicibus utebantur, modo Sacerdotes lignei aureis vtuntur.* Et licet de iure Sacerdotes hodiè non solum aureis, ac argenteis Calicibus uti possint, sed etiam staneis; tamen communiter vtuntur aureis, vel argenteis. Vnde qui alicui Ecclesiæ testamento suo legaret Calicem, intelligendus esset Calix de argenteo, tanquam de vsuata materia, nisi aliter testamento fuerit expressum, ut habetur ex *Panorm. in c. ex parte, de censur. Bart. in l. Titius, ff. de aur. & argen. legato, & Rom. sing. 121.***

Quintò est adnot. certum esse, Sacerdotem peccare mortaliter, non solum si celebret citra dicta vestimenta, ornamenta, ut suprà, benedicta, & vasa consecrata; verum etiam si cum illis celebret, sed valdè attritis, contractis, aut immundis: quia is non ageret contra præceptum humanum; sed potius contra præceptum diuinum naturale, quo Sancta Sanctè tractanda sunt, ut habetur ex *Suar. d. sec. 3. §. Secundò, latè Laym. d. f. 6. & Fagund. loco citato, c. 23. n. 20. ubi tamen n. 14. circa cingulum fractum inquit,*

inquit, quòd quando altera pars cinguli tanta remanet, ut satis sit ad honestè cingendum, fas est cum eo citra culpam celebrare, maximè si aliqua necessitas urgeat. siquidem adhuc videtur corpus vniforme, cuius pars est eiusdem qualitatis, & benedictionis, licet non sit eiusdem quantitatis: & multò meliùs licitum erit, si antequam ex toto rumpatur, & in duas partes diuidatur, nodo aliquo replicetur, ac roboretur, ut habetur ex *Syl. vers. Benedictio, num. 7.* & ex *Henriq. loc. cit.* Quo verò ad Calicem contractum, & patenam contractam certum est, quòd sacerdos si eis utatur in celebrando, peccat mortaliter, si fractura sit notabilis, quoniam per notabilem fracturam perditur consecratio. Tùc autem patena dicitur notabiliter contracta, quando non capit hostiam: & Calix dicitur quoque notabiliter contractus, vbi in eo commodè sanguis Christi non possit consecrari, ut habetur ex *D. Thoma 3. p. q. 83. ar. 3. ad 6. Bellar. lib. 2. de Sacrificio Missæ. c. 14. D. Anton. 3. p. sua summ. tit. 13. c. 6. & Fagund. loco citato. c. 21. n. 16.* vbi etiam *nu. 15.* putat, Calicem non consecratum non ex eo tantum fieri consecratum, quia in eo celebratur, & ita putat de patena: quæ sententia si vera est, ut mihi videtur probabilis, non video cur ita non sit de corporali, & vestibus Sacerdotalibus non benedictis, si cum eisdem sacrum celebretur. Hæc adeò vera sunt, ut longa discussione non egeant; difficultas autem consistit in tribus. Primò, an Sacerdos aliquando citra culpam possit celebrare Missam absque vestibus sacris. Secundò an ex ita sacrificium Missæ, & sine vestimentis sacris aliquando sit Sacerdoti licitum consecrare. Et tertio, an Sacerdos celebrans cum cingulo non benedicto, aut sine cingulo, peccet mortaliter.

8. Circa primum pugnant es extant opiniones. Nam prima sententia videtur *Navarri in Manuali, c. 25. nu. 84.* Iam ait opinionem *Caietani* asserentis, non posse citra lethalem culpam celebrare Sacerdotem metu mortis, etiam absque fidei contemptu, videri sibi satis duram. Etenim, quòd Sacerdos indutus vestibus sacris celebraret, præcepto tantum humano astringitur, ut supra ostendimus, *not. 3.* at metum mortis secluso fidei contemptu, excusare ab obseruantia legis humanæ, probat *Navar. loco citato,* & nos etiam probauimus in no. tit. *Commentar. in Bull. Cæne. lib. 1. c. 2. q. 2.* Confirmatur, quoniã *Suar. tom. 3. in 3. p. q. 82. sec. 3. & Secundo,* & quã plurimi alij *D. Doctores* excusant Sacerdotem celebrantem metu mortis, secluso fidei contemptu, absque vna, vel altera ex vestibus Sacerdotalibus; ergò excusari quoque debet Sacerdos si metu mortis celebret citra omnes vestes Sacerdotales; quoniam eadem ratio est totius, & partis, *l. qua de tota. ff. de rei vendic.* Hanc eandem opinionem videtur tenere *Laym. loco citato, num. 17.*

9. His tamen non obstantibus, in contrarium est communis opinio, quam tenet *Caiet. 1. 2. q. 86. ar. 4. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 82. sec. 3. §. Secundo, Henriq. lib. 9. de Missa. c. 29. n. 5. in fine ad marg. lit. C. iustina.* etiam *Navar. loco cit. & Fagund. de c. 23. n. 19.* Hanc eandem sententiam tenet *D. Anton. 3. p. tit. 13. c. 6. §. 6. & in*

Director. lib. 1. tit. 7. §. 55. & alij docentes, ob nullum metum, etiam mortis licitum esse Sacerdoti celebrare absque omnibus vestimentis sacris, vel etiam cum omnibus, sed non benedictis, quia existimat *Fagund. ibi. n. 17. in fine,* idem esse celebrare cum vestimentis Sacerdotalibus non benedictis, ac celebrare absque vestibus Sacerdotalibus: Quod quidem verum arbitratur *D. Anton.* etiam si festum urgeat. Mouentur ex eo, quod Sacerdos citra scandalum, & magnam irreuerentiam tanti sacrificij celebrare nequit absque omnibus vestibus Sacerdotalibus benedictis; etiam ad vitandam mortem. Vnde supposita hac ratione vera, patet responsio ad contraria. Ad primum concedimus totum; sed in casu, de quo agitur non potest celebrare Sacerdos citra scandalum, & magnam irreuerentiam tanti sacrificij. Ad confirmationem negatur consequentia; quoniam Sacerdos sine aliqua ex sacris vestibus potest celebrare citra scandalum, & irreuerentiam tanti sacrificij quod tamen agere non potest sacrificando absque omnibus vestimentis sacris. Ad probationem autem consequentiæ dicitur, quòd licet valeat argumentum de toto ad partem; nõ tamen valet argumentum de parte ad totum, atque idèd sicut non valet argumentum manus Titij est nigra; ergò totum corpus Titij est nigrum; ita etiam non valet dicere, Sacerdos citra scandalum, & irreuerentiam Sancti sacrificij celebrat sine vna ex vestibus sacris; ergò citra scandalum, & irreuerentiam celebrat absque omnibus. Etenim quia vnus totum inferat quilibet eius partem, ut iu. *l. si quis cum totum, in princ. ff. de excep. rei iudic.* non tamen pars inferat totum: & propterea in iure argumentum datur de toto ad partem, & non è conuerso, ut latè habetur ex *Eueral. in loc. arg. legal. loco à toto ad partem.*

10. Circa secundam difficultatem *Maïor. in 4. d. 9. q. 3. ar. 5.* docet, quòd si infirmus sit in periculo mortis, ne discedat sine viatico licitè potest Sacerdos post meridiem intrare Ecclesiam, & in abscondito consecrare hostiam illis solis verbis: *Hoc est corpus meum.* Etiam non indutus vestibus sacris: & si hostiam non inueniret potest licitè consecrare fructulum panis communis, si prius deuiter Populi scandalum, illi declarans eo casu id licitè posse.

11. Oppositam tamen sententiam, docet *D. Tb. 3. p. q. 78. ar. 1. ad 4. & in 4. d. 8. q. 2. ar. 4. quaestunc. 3. ad 3. Ledes. q. 19. ar. 1. Fagund. de præcep. Eccles. præcep. 3. sub n. 10.* & alij. Rationem autem eam esse volunt, quia cum præceptum Eucharestiæ non obliget, nisi cum decenter, & conuenienter suscipi, ac ministrari potest; nunquam poterit decenter suscipi, & ministrari, nisi fiat consecratio, cum vestibus sacris, & modo consueto Ecclesiæ.

12. Circa tertiam denique difficultatem pugnant es sunt opiniones. Nã prima opinio fuit *Suar. tom. 3. in 5. p. disp. 82. sec. 3. §. Secundo.* & alij, dicentes Sacerdotem non posse citra lethalem culpam absque cingulo benedicto. Pro qua redducunt Missale, ac ceremoniale Romanum, vbi æquè principaliter ponitur benedictio pro cingulo, ac pro alijs vestibus Sacerdotalibus; sed celebrans absque vna ex dictis vestibus;

peccat mortaliter, vt ostendimus supra not. 3. Ergò mortaliter quoque peccabit celebrans sine cingulo, vel cum cingulo, sed non benedicto.

- 13 His tamen non obstantibus; oppositam sententiam tenent *Henriq. lib. 9. de Missa, c. 29. nu. 5. litt. A. & B. Scot. in 4. dist. 13. q. 2. Palud. ibidem, q. 2. ar. 5. Syl. vers. Missa, 1. n. 2. & Fagund. de praecep. Eccles. praecep. 1. lib. 3. c. 23. num. 11.* Mouentur ex eo, quòd cingulum non potest dici propriè vestis; sed potius vestium ligatura: & propterea habetur pro materia satis leui, quæ ad summum satis est ad peccatum veniale contrahendum. Nec obstat, quòd in Missale, ac rituali Romano continetur benedictio pro cingulo; quoniam ibi etiam adest benedictio pro Missalibus, & libris Ecclesiasticis, & tamen videmus Missas celebrari cum Missalibus non benedictis. Vnde, inquit *Fagund.* quòd cingulum in multis locis non benedicitur; verum, vbi adest consuetudo benedicendi cingulum, Sacerdos sine cingulo benedicto celebrans, venialiter peccaret. Possit Sacerdos vti stola pro cingulo, vt supra probauimus not. 4. & tunc ea vteas, nec culpam venialem contrahet. Ceterum vestes sacre quantumuis vetustate consuptæ, sicut nec corporalia, purificatoria, tobaliæ, & alia altaris paramenta non possunt citra lethalem culpam in profanos vsus conuerti, sed hæc omnia cum vetusta sunt, debent comburi, & cineres in piscinam conieciendi. Idem dicendum est de lapidibus Ecclesiæ dirutæ, & de eiusdem lignis: non enim debent in profanos vsus conuerti; sed debent seruari pro constructione, aut refectione aliarum Ecclesiarum, Capituli, aut Dormitorij Religiosorum. Etenim, quæ Deo semel dicata sunt, profanis vsibus applicari non possunt, vt in *c. qua semel Deo, de regul. iur. in 6. c. vestimenta, & c. ad nuptiarum, de consecr. d. 1. late Fagund. loc. cit. c. 21. n. 18. & 19.* vbi tractat, an, & quando Calices vendi possint, aut pignorari: & d. c. 23. n. 22. vbi etiam n. 23. probat, quòd profana ad vsus sacros acomodari possunt: siquidem de Matronarum vestibus sic. i. possunt planetæ, frontaliam altaris, & similia: sicut Idolorum templa quamplurima Deo dicata leguntur.

An Sacerdos peccet celebrans discalciatis pedibus, aut cooperto capite.

S E C. XXIX.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Sacerdos, celebrans pedibus discalciatis. Et quare. Quid necessitate urgente, & scandalo cessante.
- 2 Prohibetur Sacerdos capite cooperto celebrare: nisi ex infirmitate, & eum debita Superiorum dispensatione.
- 3 Facultas celebrandi capite cooperto, praesertim vsque ad consecrationem, an dari possit ab Episcopo, ceterisque Ordinarijs Prelatis.

AD hanc rem responderetur affirmatiuè. Nã quoad calceos, quibus vti debet Sacerdos,

dum celebrat, licet non benedicentur, nec illorum vsus aliquam significationem sacram habeat; sunt tamen introducti ab Ecclesia ob honestatem quandam, ac decentiam externam: & propterea eiusmodi Ecclesiæ consuetudo non violatur, citra culpam venialem. Est tamen, verum, quòd si necessitas aliqua vrgeat, & cessat scandalum, tunc Sacerdos accedens ad altare sine calceis, nec venialem quidem culpam contrahet; nam Sacerdos vti debet calceas quãdo commòdè potest, vt habetur ex *Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 82. sec. 3. Syl. vers. Missa, 1. q. 2. §. 3. Tolet. lib. 2. sua summ. c. 2. Sa. vers. Missa, n. 15. Scot. lib. 2. de Sacr. Missa, c. 8. n. 2. Laym. lib. 5. summ. Theol. tr. 4. c. 6. sub n. 15. vers. Porro, & Fagund. de praecep. Eccles. praecep. 1. lib. 3. c. 23. sub n. 21.* qui tamen secus inquit esse dicendum de sandalijs, quibus Episcopi vtuntur, dum in pontificalibus sacrificant: nam putat, Episcopos sine illis in pontificalibus sacrificantes peccare mortaliter, vt colligitur ex Pontificali Romano, & ex *D. Bernardo epist. 42. ac ex Innoc. III. in epist. ad Patriarcham Constantinopolitanum, & ex alijs ab eodem Fagund. relatis.*

- 2 Quo vero ad Sacerdotem capite cooperto celebrantem, est *rex. in c. nullus, 3. de consecr. d. 1. ita se habens: Nullus Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad solemnia Missarum celebranda presumat cum baculo introire, aut velato capite altari assistere; quoniam, & Apostolus prohibet, vitos velato capite vtare in Ecclesia, & qui temerè presumpserit, communionem priuetur.* Vnde cum Sacerdos, cooperto capite temerè celebrans faciat contra reuerentiam tanti sacrificij, & contra Ecclesiæ præceptum, proculdubio peccat mortaliter. Dixi, temerè celebrans, quoniam si id agat ex capitis infirmitate, aut senectute, mediante debita superiorum licentia, seu dispensatione; non peccat, nec venialiter quidem. Hanc autem facultatem sacrificandi capite operto amicti, vel pileolo præsertim vsque ad consecrationem, posse dari ab Episcopo, vel ab ordinis Prelato, docent *Scot. lib. 3. de Sacrif. Missa, c. 24. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 82. sec. 3. & alijs, quos refert, & sequitur Laym. loco citato, sub n. 16. vers. Notandum tamen, qui addit ex *Namar. lib. 3. conf. 7. de celebr. Missar. in 2. edit. Syl. vers. Missa, q. 21. & Henriq. lib. 9. de Missa, c. 26. nu. 3.* non requiri Episcopi licentiam, si causa rã celebrandi adeò manifesta sit, vt cuòctis pateat; præsertim si in primario sacrificio: quoniam tunc cessat scandalum.*

An peccet Sacerdos si Missam Defunctorum celebrat pro aliquo fidei, adhuc viuente.

S E C. XXX.

S V M M A R I V M.

- 1 Non peccat Sacerdos, si Missam Defunctorum celebret pro fidei, adhuc viuente, idque est optimum consilium. Non tamen dici possunt orationes, quæ supponunt aliquem iã Defunctum, vt inclina, & d.

Ad

AD hanc difficultatem respondetur negatiuè. Etenim quilibet etiam viuens officium Defunctorum, & Missam pro Defunctis potest celebrari facere, vt habetur per *Zerol. 2. p. sua prax. Episc. ver. Missa, § 10. Nauar. conf. 9. de celebr. Missar. & Fagund. de praxep. Eccl. praxep. 1. lib. 3. cap. 10. n. 13.* vbi cum *Zerola* addit, id esse optimum consilium; ne fortè postea hæredes, vt sæpè contingit, pigri sint, & negligenter se gerant in eiusmodi suffragijs faciendis non sine magno detrimento animarum suorum Defunctorum. Est tamen verum in Missa Defunctorum pro viuente non sunt dicendæ illæ orationes, quæ supponunt aliquem mortuum, vt putet in oratione: *Inclina Domine, &c.* in qua habetur: *Quem de hoc saculo migrare iussisti*, ne mendacium committere videatur, ut habetur ex *Zerola loc. cit.* quamuis non admittat *Fagund.* limitationem huiusmodi, & rectè, ni fallor, per rationes quas affert.

An peccet Sacerdos si Missam celebret in mari, vel in flumine.

SEC. XXXI.

SUMMARIVM.

1. Adducitur opinio affirmatiua, ob timorem sacratissimi sanguinis effusionem. An sit sublatum per *Trid.* privilegium Fratrum Predicatorum, & minorum celebrandi in quouis loco honesto.
2. Secluso humano iure, ac attento solo Diuino, & naturali potest celebrari, tum in mari, tum in flumine. An hodiè celebrari possit in mare sereno Cælo, ipsoque mari tranquillo.
3. Iure communi, & ordinario citra culpam mortalem celebrari non potest extra Ecclesiam.
4. Ab huius præcepti obligatione excusantur Sacerdotes ex capite maxima necessitatis. Que sint iusta necessitatis causæ celebrandi extra locum sacrum.

PArtem affirmatiuam docet *Nauar. in Man. c. 25. n. 82. Suar. tom. 3. in 3. p. D. Thoma disp. 81. sec. 3. §. Tertia exceptio est. D. Anton. 3. p. tit. 13. cap. 6. §. 4. Sot. in 4. d. 13. qu. 2. ar. 3. & Turrecr. in c. sicut, de consecr. d. 1.* cum dicunt, Sacerdotem celebrantem in mari, vel in flumine iure timere, & uereri posse periculum sacratissimi sanguinis effusionis; at qui exponit prædicto periculo tantum Sacramentum, proculdubio peccat; siquidem mortale periculum ita existimari debet, & in malis ita caueri solet, sicut euentus ipse. Vnde merito legitur: *Qui amat periculum, peribit in illo.* Imò *Nauar. loco citato*, ob id ait, non esse licitum sacrificiū celebrari in mari, vel in flumine, vt non liceat, nec urgente quauis necessitate: & proindè testatur, sublatum esse privilegium Fratrum Predicatorum, & Minorum celebrandi in quouis loco honesto per *Conc. Trid. sess. 22. in decreto de obseruandis, & visitandis in celebr. Missa*, in illis verbis: *atque omninò extra Ecclesiam, &c.* Vnde qui longam suscipiunt nauigationem, solent Missam, quam dicunt siccam audire, quæ

fit à Sacerdotibus nauigantibus vestibus sacris indutis, & altari erecto, in qua non fit consecratio corporis, & sanguinis Domini, nec vllū offertur sacrificium, sed introitus, Epistola, Euangelium, & aliæ orationes tantum recitantur, vt habetur ex *Azor. tom. 1. inst. moral. lib. 7. c. 7. q. 6. & Henriq. lib. 9. de Missa, c. 27. nu. 3.* quamuis ipse *Henriq.* fortasse putat licere celebrationem Missæ completæ, etiam cum consecratione in flumine placidissimo si necessitas vigeat.

2. His tamen non obstantibus, humano secluso iure, ac solo attento Diuino, ac naturali, non video cur in mari, aut in flumine celebrari non possit, si cum debita cautela, & prudenti circumspectione id fiat, uempè, quòd celebreretur super nauis, aut galea grandi valdè, tempore quo mare, vel flumen est placidissimum: & quòd adsit alius Sacerdos, qui consecratum Calicem manu firmet, ne cadat: tunc enim cessat periculum effusionis sanguinis, atque ideò cessante ratione legis, cessat lex. *l. adigere, §. quamuis, ff. de iuro patr. c. cum cessante, de appellat.* Quapropter licet de iure prohibitum sit celebrari in mari, aut in flumine; nihilominus hodiè, re mature, ac diù discussa *Clem. VIII. & Paulus V. ad instantiam RR. PP. Societatis Iesu*, vt in *Indiarum Orientalium nauigatione Missa in mari celebrari possit sereno Cælo, & ipso mari tranquillo.* Vnde *Fagund. de praxep. Eccl. praxep. 1. lib. 3. c. 10. nu. 15.* testatur audiuisse à quodam eius Patre Societatis Iesu, se plusquam vigesima in indica nauigatione celebrasse citra omne periculum; cum supra relata tamen cautela, ac prudenti circumspectione. His adde *Laym. lib. 5. sue summ. tr. 5. cap. 5. sub num. 5. in fine, & num. 6.*

3. Cæterum de iure communi, & ordinario non potest licitè, & citra culpam mortalem celebrari Missa extra Ecclesiam, & locum sacrum ad hoc specialiter ab Episcopo deputatum, vt habetur ex *Henriq. lib. 9. de Missa, c. 27. in princip. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 81. sec. 3. Nauar. in Man. c. 25. n. 82. Azor. tom. 1. inst. moral. lib. 10. c. 26. q. 1. Laym. lib. 5. sue summ. tr. 5. c. 5. nu. 1. & c. 1. in c. sicut, & c. nullus Præbyter, de consecr. d. 1. & Conc. Trid. sess. 22. de decreto de seruand. & visitand. in celebr. Missa*, in illis verbis: *Neue pariantur priuatis in domibus, atque omninò extra Ecclesiam, & ad diuinum tantum cultum dedicata oratoria, ab eisdem ordinarijs designanda, & visitanda, Sanctum hoc sacrificium à Secularibus, aut Regularibus quibuscunque peragi, &c.* Vnde *Azor. & alij*, quos refert, & sequitur *Fagund. loc. cit. c. 13. n. 1.* ex hoc inferunt transgressorem huius præcepti esse reum peccati mortalis ex suo genere; quoniam iura simpliciter statunt id non esse licitum, & loquuntur de re graui, & maximè necessaria ad decentem honorem, & reuerentiam tanti, & tam admirabilis Sacramenti. Imò in *d. c. nullus*, comminatur poena depositionis: & *Syl. in vers. Missa, l. §. 3. Henriq. loco citato*, & alij dicunt, esse ipso facto ab Ecclesia ingressu interdictos illos, qui celebrant, aut celebrare faciunt in alijs locis, quàm à iure concessis. Non tamen si deindè celebrant irregulares fiant; licet interdictus ab ingressu Ecclesie, idem sit, ac suspensus

sus ab ingressu illius, & suspensus si celebret fiat irregularis, vt rectè declarat *Fagund. ubi supra, n. 3. & 4.*

- 4 Exculantur tamen Sacerdotes ab obligatione eiusmodi præcepti ex capite maximæ necessitatis, vt in *d. c. sicut, de consecr. d. 1.* quem allegat *Fagund. d. c. 13. n. 1. in fine*, & ità se habet: *Sicut non alij, quàm Sacrați Domino Sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre; sic nec in alijs, quàm Domino sacrați locis, idest in tabernaculis diuinis præcibus à Pontificibus delibuit Missas cantare, aut sacrificia offerre licet; nisi summa euegerit necessitas. Satius ergo est Missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis, ubi fieri non oportet; nisi pro summa contingat necessitate: quoniam necessitas legem non habet.* Etenim sicut olim, seuiente contra Ecclesiam, persecutione Tyrannorum, sacrificia fiebant in Cryptis, speluncis, & in domibus priuatis; ità etiam audiui, quòd hodiè in Anglia multi Sacerdotes Catholici in metu hæreticorum sacrificant occultè in domibus priuatis Catholicorù, ac in Cryptis, ac cauernis Sacramenta ministrant cum altari tamen sacra to portatili - Iustas autem quoque necessitatis causas celebrandi Missam extrà locum sacrum, tam in Terris Infidelium; quàm etiam in Terris Catholicorum, enumerat *Laym. d. c. 5. n. 13.* nempe si Ecclesiæ alicubi diruta sint, *c. concedimus; de consecr. dist. 1.* Item in magno populi conuentu, quem Ecclesia non capit. Item in Bello pro exercitu: in longa peregrinatione per loca Infidelium, ipso iure per epicheiam eiusmodi facultatem permittente. Item Episcopis volentibus iterfacere priuilegio concessum est, vt possint sacrificare super altare portatile non solum in casu necessitatis, verùm etiam ob maiorem eorum commoditatem, vt in *c. ult. de priuileg. Suar. tom. 3. in 3. par. diff. 81. sec. 3.* Imò hanc facultatem alijs de iure concedere possunt, dummodò locus sit honestus, vt in *c. Missarum, de consecr. d. 1. ità se habente: Missarum soterminia non ubique, sed in locis ab Episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus.* Non nullæ Religiones habent pariter facultatem ex vi priuilegij, vt possint non solum in Oratorijs cum altari portatili celebrare, sed etiam in quocunque alio honesto, & congruenti loco, cum debita reuerentia, & honore, vt rectè declarat *Trism. loc. cit. n. 5.* & latè *P. Alex. Pellegr. in compend. nostr. priuilegior. vers. Missa, §. 2.* Undè per communicationem eodem priuilegio gaudent Patres nostræ Congregationis.

AN Sacerdos peccet mortaliter Missam celebrans in Ecclesia polluta, aut interdicta.

S B G. XXXII.

S V M M A R I V M.

- 1 Ecclesiam pollui, vel violari quinque modis contingit.
- 2 Quamuis Ecclesia polluta dicatur interdicta, differo tamen Ecclesia interdicta à polluta.

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

- 3 Missam celebrare in Ecclesia polluta, peccatum est mortale ex suo genere.
- 4 Peccat mortaliter Sacerdos non solum celebrando Missam in Ecclesia polluta, sed etiã alia diuina offerendo, vel mortuos in illa sepeliat.
- 5 Si pollutio superueniat, debet Sacerdos à celebratione desistere, nisi post inceptum Canonem contingat.
An Ecclesia non consecrata, sed tantum benedicta reconciliari possit per simplicem Sacerdotem.
- 6 Peccat mortaliter Sacerdos celebrando in Ecclesia polluta, quamuis alius Sacerdos antea bona fide celebrauerit,
An Ecclesia polluta purificetur per Missa celebrationem.
- 7 Nullam culpam contrahit Sacerdos, si celebret in Ecclesia polluta in casu necessitatis, & de Episcopi licentia.
- 8 Nec irregularis efficitur celebrando in Ecclesia polluta.
- 9 Præceptum non celebrandi in Ecclesia polluta, non dicendi Diuinũ officium, & mortuos nõ sepeliendi est de iure humano; propterea excusatur à peccato Sacerdos si talia peragat metu mortis compulsus, vide etiam add.
- 10 Sacerdos celebrans in Ecclesia interdicta, peccat mortaliter, & panam suspensionis incurrit.
- 11 Non tamen peccat, si in tali Ecclesia celebret, ob metum in constantem virum cedentem, secluso tamen scandalo, ac fidei contemptu.
- 12 Sacerdos interdictus, quamuis in Ecclesia celebret non interdicta, peccat mortaliter, & irregularis efficitur, sicut excommunicatus, & suspensus.
- 13 Suspensus non solum ab ingressu Ecclesia, sed etiam à Diuinis, ubique Diuina celebret, irregularitatem incurrit.
- 15 Interdictus, excommunicatus, vel suspensus, si iusto metu celebret nullam censuram, nec culpam incurrit, secluso scandalo, & fidei contemptu. Idem est in celebrante coram excommunicato ex metu prædicto.
- 15 Irregularis si celebret, licet peccet mortaliter, non tamen nouam contrahit irregularitatem.
An, & quando possit irregularis citra culpam celebrare.

1 **A**d intelligentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt est adnot. quòd quinque modis contingit Ecclesiam pollui, seu violari. Primò per iniuriosam, ac publicam in ea sanguinis effusionem, vt in *c. proposuisti, & vult. de consecr. Eccles. & c. unico, eod. tit. in 6.* Secundò per homicidium iniuriosum, quòd intra Ecclesiam perpetratum est, quamuis citra sanguinis effusionem, vt in *c. proposuisti, & cap. si motum, de consecr. d. 1.* Tertiò per illicitam, & notoriam in ipsa Ecclesia humani seminis effusionem, vt in *d. c. ult. de consecr. Eccles.* Quartò per sepulturam hominis excommunicati ibidè; qui tamen sit nominatim, & publicè denunciatus, vt in *c. consuluisti, eod. tit.* Quintò sepulturam Infidelis, & non baptizati hominis, vt in

c. Ecclesiam, 1. & 2. de consecr. d. 1. ut latè declarat Laym. lib. 5. sua summ. tr. 5. c. 5. n. 7. cum plur. seq. & latissimè Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. c. 15. à n. 8. usque in finem, ubi n. 59. addit sextum modum, quo Ecclesia violatur, nempe, quando parietes Ecclesiæ comburuntur, vel ità destruuntur, ut illam integrè, ac veluti de nouo ædificari oporteat: sed ista execratio dicitur Ecclesiæ, potius quàm pollutio, ut habetur ex Laym. loc. cit. n. 17. qui ponit differentias inter pollutionem, & exactionem.

Secundò est adnot. quòd licèt Ecclesia polluta sit quodammodo interdicta, cum in ea interdicitur celebratio Missæ, sicut interdicitur in Ecclesia interdicta; nihilominus Ecclesia interdicta differt ab Ecclesia polluta; siquidem Ecclesia interdicta dicitur talis, quia contra eam latum est interdictum, quod est censura Ecclesiastica, de quo nos latè egimus in nostris *Commentarijs in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 2. qu. 4.* Ecclesia verò polluta non dicitur interdicta ex eo, quòd contra eam latum sit interdictum; sed quia est violata vno ex suprà relatis modis. Unde, qui in Ecclesia polluta celebrat non fit irregularis, nec suspensus, ut rectè probat *Fagund. loco citato, n. 4. 5. & 6.* & est *rex. in c. 15. qui de sent. excomm. in 6.* At qui in Ecclesia interdicta Missam celebrat, in suspensionem incidit, cum interdictum violet, ut in *c. fin. de excess. Pralat.* Et si deinde etiam extrà Ecclesiam interdictam celebrat, efficitur irregularis: quoniam suspensus celebrans irregularis redditur, ut in *c. 1. de sent. & re iud. in 6.* His breuiter sic adnotatis, sit.

PRIMA CONCLUSIO.

Missam celebrare in Ecclesia polluta est peccatum mortale ex suo genere; atque idèò regulariter, & per se loquendo Sacerdos in ea celebrans culpam lethalem contrahit. Hęc conclusio est communis, quam docent *Nauar. in Man. c. 23. n. 83. & c. 28. n. 250. Syl. vers. Cōsecratio 2. Suar. tom. 3 in 3. p. disp. 81. sec. 4. §. His possis. Fagund. de præcep. Eccl. præcep. 1. lib. 3. c. 14. nu. 1.* Etenim ne celebretur in Ecclesia polluta altero ex suprà dictis modis, præceptum est Ecclesiæ iustum, ac rationabile, & graue, cum ad reuerentiam, & honorem Ecclesiarum spectet; ut in *d. c. si motum, & c. si Ecclesia de consecr. d. 1.* ergò obligat sub mortali.

Ampliat, ut Sacerdos peccet mortalitèr nõ solum celebrando Missam in Ecclesia polluta; sed etiam in eadem celebrans diuina officia, & mortuos sepeliens, ut in *c. Episcoporum, de prin. in 6.*

Secundò ampliat, ut Sacerdos non solum peccet celebrans, ut suprà, in Ecclesia iam polluta; uerùm etiam si pollutio superueniat, dum celebrat, debet à celebratione desistere; aliàs citra culpam prosequi Missam nequit. Quod tamen intelligendum est, ubi uiolatio contingat antè incœptum Missæ Canonem: secus autem si post Canonem cœptum, quia tunc tenetur Missam prosequi, eo quòd sacrificium substantialitèr incipit ab incœpto Canone, & præceptum de perficiendo, ac integrando sacrificium Missæ est diuinum, atque idèò præfertur præcepto de

non celebrando in Ecclesia polluta; quod est humanum, iuxtà ea, quæ suprà adnotauimus *sec. 14. vers. Sextò excusatur, & vers. Septimò excusatur.* Est tamen uerum, quòd si Ecclesia polluta non erat consecrata, sed tantùm benedicta, & pollutio Ecclesiæ contingat antè Canonem incœptum, tunc Sacerdos posset statim Ecclesiam reconciliare, iuxtà *rex. in c. si Ecclesia, de consecr. Eccl. vel altar.* Licèt enim Ecclesia cōsecrata si polluitur, non possit purificari, nisi ab Episcopo; tamen benedicta dumtaxat cum polluitur, potest etiam à simplici Sacerdote reconciliari. Ità *Sot in 4. d. 13. qu. 2. art. 3. & 4. Suar. tom. 3 in 3. par. disp. 81. sec. 3. §. Secundò queret. Graff. lib. 2. decis. ann. c. 47. n. 10. & Fagund. d. c. 14. n. 7.* qua breuiter reconciliata potest sacrificium Missæ prosequi.

Tertiò ampliat, ut Sacerdos in Ecclesia polluta celebrans, peccet mortalitèr, etiam si alius Sacerdos antè bona fide celebrauerit; quoniam per celebrationem non purificatur Ecclesia polluta, siuè in ea celebrata fuerit Missa bona fide, siuè mala fide, ut contra *Castr. lib. 2. de lege pæn. c. ult. & alios, docet Laym. lib. 5. sua summ. tr. 5. c. 5. sub n. 13. & Fagund. loc. cit. c. 21. n. 15.* ubi idem dicendum esse, probat de Calice non consecrato, si in eo celebretur, ut nos etiam adnotauimus suprà *sec. 28. not. 4. in fine.*

Sic ampliata limitatur prædicta conclusio, ut quamuis Sacerdos temerè, ità ut lethalem culpam contrahat in Ecclesia polluta celebrans; nihilominus in casu necessitatis, & de Episcopi licentia si in ea celebret, nullam culpam contrahit. Si enim Episcopus potest dare licentiam celebrandi in loco non consecrato, nec benedicto, & in domo priuata ex urgenti causa, ut in *c. sicut, de consecr. d. 1.* multò magis poterit eam dare in loco non reconciliato. Ità *Fagund. d. c. 14. n. 2.* ubi alias rationes afferit.

Secundò limitatur, ut quamuis Sacerdos sacrificando in Ecclesia polluta temerè agat, atque idèò mortalitèr peccet, nihilominus non efficitur irregularis, ut in *c. 15. qui, de sent. excomm. in 6.* Nec etiam in suspensionem aliquam incidit, ut suprà diximus, *not. 2.* & latè *Fagund. loc. cit. nu. 4.*

Tertiò limitatur eadem conclusio, quòd præceptum non celebrandi, non dicendi diuina officia, & non sepeliendi mortuos in Ecclesia polluta, cum sit tantùm humanum, ut suprà ostendimus; si Sacerdos metu mortis, aut alio metu cadente in constantem uirum in Ecclesia polluta celebret, diuina officia dicat, aut mortuos sepeliat, non peccat, quoniam celebrare Missam, cantare officia diuina, & sepelire mortuos in Ecclesia polluta, non sunt actiones intrinsecè malæ; quia aliàs nunquam licèt fieri possent etiam in casu necessitatis contrà ea, quæ suprà diximus *lim. 1.* sed sunt malæ, quia prohibitæ ui humani præcepti, ut suprà ostendimus. At metus cadens in constantem uirum excusat ab obseruatione legis lætæ pro eo, quod non est intrinsecè; sed malum, quia prohibitum, ut latè nos probauimus in nostris *Commentarijs in Bull. Cæna, lib. 1. c. 2. q. 2. concl. 3. n. 19.* Quod tamen uerum est, nisi metus inueniatur in contemptum Ecclesiæ, aut Catholicæ fidei, ut *dist. concl.*

concl. 5. n. 26. cum plur. seq. ubi ostendimus etiā, quibus casibus teneamur ad observantiam legis humanæ latæ pro eo, quod non est intrinsicè malum; sed malum, quia prohibitum, etiā cum periculo mortis. Quibus adde, quæ infra dicemus, *concl. seq. lim. univ.*

† Adde insuper quidquid sit de effusione feminis occulta in loco sacro si non habeat malitiā mortalem sacrilegij, necessariò confitendam, quia per illam non violatur Ecclesia, sicuti ait *Sotus, Vega, Manuel, Genedo, & alij*, quos citat *Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 15. num. 10. & 11.* vel si habeat, & violetur Ecclesia, sicuti affirmat ipse *Sanchez ibid. num. 11.* cum alijs citatus à *P. Quarto*, etiā affirmante, nihilominus Confessarium, qui ex auditis in confessione novit Ecclesiam esse pollutam, non teneri abstinere à celebratione, quia Ecclesia non præsumitur velle obligare Sacerdotem ad vtendum notitia in confessione habita, ità cum alijs *Bonacina de penitentia disp. 5. qu. 6. sect. 5. pun. 4.*

SECUNDA CONCLUSIO.

10 **S**acerdos celebrans in Ecclesia interdicta peccat mortaliter, & in suspensionis pœnā incurrit. Hæc conclusio patet ex *tex. in cap. fin. de excess. Prælatorum*, ubi contra violantes interdictum imponitur pœna suspensionis ab officio, & beneficio, quæ pœna non imponitur, nisi ob grauem culpam. Imò violantes interdictum latum à Rom. Pontifice incidunt in excommunicationem Papalem, vt in extrauag. & si Dominici, *de penit. & remiss. inter communes*, & *Barbos. de offic. & potest. Episc. alleg. 50. num. 106.* at excommunicatio nunquam fertur, nisi pro lethali culpa, vt latè ostendimus in dictis nostris *Commentar. in Bull. Cene. lib. 1. c. 2. q. 2. concl. 1. num. 20. cum plur. seq.* Hanc eandem excommunicationem contrahunt Fratres Minores, qui tempore interdicti admittunt in suis Ecclesijs Fratres Tertij Ordinis ad audienda diuina officia, vt in *Clem. cum ex eo, de sct. excomm. & Barbos. d. alleg. 50. num. 102.* qui tamen addit post memoriale *Cler. cap. 3. excomm. 10.* hanc excommunicationem, satisfactione præmissa, posse tolli ab Episcopo; aliàs Papæ referuatur: Et multò magis in excommunicationem incidunt Domini temporales, qui quomodolibet cogunt aliquem in loco interdicto celebrare Missam, & alia diuina officia: & qui per præcones faciunt conuocare populum ad illa audienda: & qui nunc hos, nunc illos ad eadem audienda conducunt: excommunicantur etiā prohibentes, ne publici excommunicati, aut interdicti hac de re per illos, qui Missas celebrant, moniti exeant ab Ecclesia: & ipsi nominatim moniti, cum sint excommunicati, non exeuntes in excommunicationem incidunt Papæ referuatam, vt habetur in *Clem. grauis, de sent. excom. Suar. de censur. disp. 22. sec. 4. num. 27. Toler. lib. 1. sua summ. c. 36. numer. 4.* & alij apud *Barbos. loc. cit. num. 101.*

11 Hæc conclusio limitatur, vt Sacerdos non peccet celebrans in Ecclesia interdicta metu cadente in constantem virum, secluso tamen scâdalo, Ecclesiæ, ac fidei contemptu, iuxtà ea, quæ suprâ adnotauimus in *præced. concl. limit.*

ult. quibus adde, quòd si Romanus Pontifex præciperet, vt in Ecclesia interdicta, vel polluta nullus celebret non obstante quocunque metu, etiā mortis, & cadente in constantem virum, si Sacerdos celebret, peccat mortaliter, & censuram contrahit, siquidem lex humana Ecclesiastica ex vi suæ potestatis, potest sub lethali culpa, & cum periculo mortis obligare fideles ad aliquid agendum, vel vitandum, etiā quod non sit ex sui natura, & intrinsicè malum, vt nos in d. nostris *Comm. in Bull. Can. Dom. lib. 1. c. 2. q. 2. concl. 4. n. 33.*

TERTIA CONCLUSIO.

12 **S**acerdos è conuerso interdictus, quamuis celebret in Ecclesia, quæ interdicta non sit, nec polluta; nihilominus peccat mortaliter, sicut excommunicatus, & suspensus, qui si pariter celebrent, insuper efficiuntur irregulares, vt in *cap. 2. & 3. de Cler. excomm. ministr.* quod intelligendum est de excommunicato excommunicatione maiori; secus si minori; quia tunc licet peccet; non tamen efficitur irregularis, vt in *c. si celebret, & ibi, Glosa eodem tit.* Est tamen verum quod excommunicatus quacunq; excommunicatione minori, vel maiori, sicut, & interdictus occultè, si ad euitandum scâdulum, & propriam infamiam celebret, nullam culpam, nec censuram, nec irregularitatem contrahit, vt habetur ex *D. Thoma 3. p. q. 85. ar. 9.* & idem dicendum est de suspensio, cum mihi tet eadem ratio, *arg. tex. in l. illud. ff. ad leg. Aquil.* Item peccat Sacerdos, & est suspensus ab ingressu Ecclesiæ celebrans coram excommunicato, vel interdicto, vt in *cap. Episcoporum, de priuileg. in 6.* Non tamen efficitur irregularis, cū in iurealis irregularitas non sit expressa, vt in *cap. 15. qui, de sent. excom. in 6.* late *Sayr. de censur. lib. 1. cap. 14. num. 34.* ubi etiam *numer. 35.* probat, quòd licet is cui interdictus est ingressus Ecclesiæ, si celebret in Ecclesia, aut in Cœmeterio contiguo, vel in Basilica fiat irregularis; non tamen irregularis efficitur si se ingerit in Diuinis extrâ Ecclesiam; nempe in Oratorio

13 priuato. Quòd si quis suspensus esset non solum ab ingressu Ecclesiæ; sed etiam à Diuinis, tunc vbique Diuina celebraret, irregularitatem contraheret, *cap. medicinalis, §. fin. & cap. is cui de sent. excom. in 6. Syl. in sum. vers. Interdicti, 6. q. 5. Tab. eod. vers. num. 1. in fine,* cum alijs allegatis per *Sayr. loc. cit.*

14 Verum tamen est, quòd si interdictus, excommunicatus, vel suspensus iusto metu celebret, vel Sacerdos nulla censura alligatus Missam dicat coram excommunicato, vel interdicto iusto metu compulsus, nullam censuram contrahit, nec culpam incurrit; quia censuræ violatip, secluso scâdalo Ecclesiæ, & fidei Catholicæ contemptu, non est intrinsicè, ac ex obiecto mala; sed tantum mala, quia prohibita ab Ecclesia, quæ non censetur ad observantiam suæ legis cum tanto rigore obligare; nisi id expressè statuerit; vel violatio censuræ esset cum alterius detrimento, iuxtà ea, quæ adnotauimus in nostris *Comm. in Bull. Cene. lib. 1. c. 2. q. 2. sub n. 24. 25. & 26.* & iuxtà ea, quæ suprâ diximus *d. d. clus. 1. lim. ult. & concl. 2. lim. univ.*

Que

5. Quæ diximus de interdicto, excommunicato, vel suspensio, ut peccent si celebrent; nisi iustitiam excusentur, extendimus ad irregularem. Est tamen verum, quod licet irregularis peccet mortaliter celebrando; non tamen non irregularitatem contrahit, ut habetur ex Innoc. in d. c. si celebrat, num. 3. de Cler. excom. celebr. Navar. in Man. cap. 27. num. 154. & 194. Henr. lib. 7. suæ sum. c. 13. num. 6. Maior lib. 1. de irregular. cap. 3. num. 8. & lib. 4. cap. 33. num. 3. & Sayr. de censur. lib. 1. cap. 1. numer. 7. ubi ex Navar. loc. cit. hanc rationem esse ait: quia irregularitas non est vera suspensio, nec censura Ecclesiastica, cuius violatio inducit irregularitatem. Imò aliquando Sacerdos irregularis citra culpam aliquam celebrare potest, ut cum Sacerdos occultè occidit aliquem, & probabiliter putat, delictum manifestari, aut de illo infamari, nisi celebret: quia Divina, ac naturalis leges præcipientes vitiationem scandali, & defensionem famæ, præferuntur legi humanæ prohibenti celebrare in irregularitate, ut per Navar. in Man. cap. 7. num. 1. & 2. & cap. 27. num. 239. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 66. sec. 4. & nos latè declarauimus in Comm. Bull. Cæn. lib. 3. cap. 2. q. 2. à num. 8. usque in finem.

An Sacerdos peccet mortaliter si conscientiam habens peccati mortalis celebret, non præmissa confessione, licet moraliter de eo se cognoscat contritum, aut attritum.

S E C. XXXIII.

S V M M A R I V M.

1. *Gravissimum est sacrilegium accedere ad Sanctissimum Eucharestia Sacramentum, cum conscientia peccati mortalis, confessione non præmissa. Memorantur, quæ supra tractata sunt circa Sanctissimum Eucharestia Sacramentum, vide addit. cum duab. prop. damnatis.*

Hanc difficultatem latè disputauimus sup. tom. 1. §. 2. disp. 2. sec. 7. ubi conclusionè 5. ostendimus grauissimum sacrilegium esse accedere regulariter ad Sanctissimum Eucharestia Sacramentum conscientia peccati mortalis, non præmissa confessione, & concl. 6. similiter ostendimus casus, in quibus potest quis communicare; & sacrificium Missæ celebrare cum sola contritione, non præmissa confessione, licet conscientiam habeat peccati mortalis: Cui sectioni nos remittimus, ne bis idem reperere videamur. Eadem disp. 2. sec. 1. egimus, an, & quando peccent accedentes ad Sanctissimam Eucharestiam non ieiuni: Et signanter concl. 2. lim. 3. & concl. 3. tractauimus de casibus, in quibus Sacerdos non ieiunus potest consecrare, & communicare citra omnem culpam. Eadem disp. sec. 2. concl. 3. vers. Cæterum: egimus de munditia corporali, & deuotione Sacerdotum, quas habere debent in sacrificando. Tractauimus quoque sec. 12. de materia tanti Sacramenti: & sec. 13. an, & quando peccent Sacerdotes latini consecrando in fermentato: & Sacerdotes Græci in azimo: & sec. 14. an peccet Sacerdos celebrans in alia specie vini, quam ex vite. Sec. 15. pariter egimus, an sit contra reue: entiam tanti Sacramenti consecrare in speciebus vini, aqua non permixti. Et sec. 16. quoque tractauimus de Sacerdote consecrante in magna, vel minima quantitate specierum panis, & vini, an peccet. Et an culpam contrahat consecrando vnâ partem hostiæ, & non aliam, ut sec. 17. & an, & quando peccet Sacerdos alterâ formam consecrationis, latè explicauimus d. disp. 2. sec. 18. & disp. 3. sec. 2. egimus pariter, an plures Sacerdotes possint consecrare vnâ hostiam. Et denique disp. 5. per totam, vidimus, quibus casibus Sacerdos peccet ministrando Sanctissimum Eucharestia Sacramentum alijs; aut negligens existens non ministret. Vnde cum in dictis locis disputauimus de nonnullis alijs peccatis, quæ contrahere possunt Sacerdotes, ut Sacerdotes sunt, idcirco ad suprâ relata loca nos remittimus, & finem imponimus præsentis disputationi duodecimæ. Addendo dumtaxat duas propositiones damnatas ab Alex. VII. Pöt. Max. vna est: Mandatum Tridentini Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum: altera est: illa particula, quamprimum intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

mus quoque sec. 12. de materia tanti Sacramenti: & sec. 13. an, & quando peccent Sacerdotes latini consecrando in fermentato: & Sacerdotes Græci in azimo: & sec. 14. an peccet Sacerdos celebrans in alia specie vini, quam ex vite. Sec. 15. pariter egimus, an sit contra reue: entiam tanti Sacramenti consecrare in speciebus vini, aqua non permixti. Et sec. 16. quoque tractauimus de Sacerdote consecrante in magna, vel minima quantitate specierum panis, & vini, an peccet. Et an culpam contrahat consecrando vnâ partem hostiæ, & non aliam, ut sec. 17. & an, & quando peccet Sacerdos alterâ formam consecrationis, latè explicauimus d. disp. 2. sec. 18. & disp. 3. sec. 2. egimus pariter, an plures Sacerdotes possint consecrare vnâ hostiam. Et denique disp. 5. per totam, vidimus, quibus casibus Sacerdos peccet ministrando Sanctissimum Eucharestia Sacramentum alijs; aut negligens existens non ministret. Vnde cum in dictis locis disputauimus de nonnullis alijs peccatis, quæ contrahere possunt Sacerdotes, ut Sacerdotes sunt, idcirco ad suprâ relata loca nos remittimus, & finem imponimus præsentis disputationi duodecimæ. Addendo dumtaxat duas propositiones damnatas ab Alex. VII. Pöt. Max. vna est: Mandatum Tridentini Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum: altera est: illa particula, quamprimum intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

De Confessarijs, & culpis, in quas incidere possunt, ut tales sunt, à discreto, ac cauto Confessario, cum sibi videbitur, explorâdis.

D I S P. XIII.

S V M M A R I V M.

1. *Experientia docet nonnullos Confessarios, ad eò esse ignaros, ut non minus discreti, ac cauti Confessarij auxilio indigeant in eorum peccatis inuestigandis, quam alij rudes, & indocti pœnitentes.*

In audiendis Confessariorum confessionibus licet regulariter non sit Confessario elaborandum in explorandis, ac inuestigandis eorum culpis, ut tales sunt, cum supponi debeant sufficienti prudentia, bonitate, ac scientia præditi; nihilominus, quia experientia docet, nonnullos Confessarios ad eò esse ignaros, ut non minus discreti, ac cauti Confessarij auxilio indigeant in eorum peccatis inuestigandis, quàm alij rudes, ac indocti pœnitentes; idcirco hoc loco opere pretium esse duximus de præcipuis Confessariorum peccatis agere, quæ ut Confessarij sunt possunt contrahere. Hanc igitur disputationem per duas tantum sectiones absoluemus: in quarum prima, quoniam multa diffusè cumulauimus de quibusdam Confessariorum culpis suprâ hoc nostro §. 3. disp. 1. 2. & 3. idcirco eas breuiter attingentes, ad dictas disputationes nos remittimus, ne bis idem reperere videamur. In

H h altera

altera verò *sec.* de nonnullis alijs Confessario-
rum culpis succintè, quoad fieri potest, Deo du-
ce, agemus.

De quibusdam præcipuis Confessario-
rum culpis, breuiter attingendis, su-
prà *disp.* 1. 2. & 3. fusiùs ex-
plicatis.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Quomocunque se exponant Confessarij ad audiendas confessiones, peccant, si idonei non sint.
- 2 Peccant Confessarij, si confessiones audiant, diu in peccato mortali existunt.
In quibus casibus excusetur Confessarius, ab irregularitate, & à peccato, si excommunicatus, suspensus, &c. ministret penitentia Sacramentum.
An excusetur penitens à culpa lethali, qui sciens, nolle Confessarium conteri de peccato, in quo permanet, ipsum adhuc induxit ad ministrandum sibi penitentia Sacramentum.
- 3 Peccant Confessarij, qui confessiones audiunt principaliter, propter lucrum, & bona aliqua temporalia.
- 4 Peccant aliquando Confessarij, tum peccato scandali, tum peccato auaritiæ, extrahendo penitentes, ut ad se veniant ad confitendum.
- 5 Peccant Confessarij si in audiendis confessionibus irrationabiliter acceptionem habeant personarum.
- 6 Peccant Confessarij, impendentes absolutionem penitentibus ignorantibus rudimenta fidei.
- 7 Peccant Confessarij, si aduertant, penitentem debitam non adhibuisse diligentiam, ipsumq; absoluant.
- 8 Peccant Confessarij, qui penitentes absolunt, satisfactione, ac debita restitutione non promissa.
- 9 Peccat Confessarius, si indiscretè immoretur plusquam exigat confessionis necessitas.
- 10 Peccare possunt Confessarij in audiendis mulierum confessionibus, si nimiam, ac periculosam cum eis contrahat familiaritatem.
- 11 Grauius peccant Confessarij, qui suas penitentes ad turpia sollicitant.
- 12 Peccant Confessarij, si audientes confessiones mulierum, ac puerorum dicentium se fuisse sollicitatos, eos non monent, ac obligant ad denunciandum sollicitantem.

1 **P**rimò peccant Confessarij, qui cum idonei non sint, ad audiendas confessiones se exponunt. Siuè confessiones audiant in eis se spontè ingerentes, siuè ex charitate, siuè ex obedientia, siuè ex vi muneris eadem excipiant, vt latè suprà ostendimus *disp.* 3. *sec.* 1. *concl.* 4. quam conclusionem multipliciter ampliaui-
mus, ac limitauimus: & *concl.* 5. sufficienter do-
cuius, quoniam Confessarius idoneus dicatur
ad confessiones excipiendas.

2 Secundò peccant Confessarij si existentes in

peccato mortali confessiones audiant, vt suprà probauimus *disp.* 1. *sec.* 1. & conclusionem ip-
sam multipliciter quoque ampliauius, ac li-
mitauimus. Et signanter *ampl.* 2. ostendimus,
quòd si Confessarius in mortali permanens cen-
sura aliqua sit alligatus, & penitentia Sacra-
mentum ministret, non solum nouam culpam
contrahit, imò grauiorem, sed etiam irregularis
efficitur. Est tamen verum, quòd ibidem in
multis casibus probauimus Confessarium ex-
communicatum, suspensum, aut interdictum
ministrantem Sacramentum penitentia excu-
sari ab irregularitate, ac etiam à peccato. Sed
ampl. 5. non excusauimus penitentem à lethali
culpa, qui sciens Confessarium nolle conteri de
peccato, in quo permanet, induxit eum ad mi-
nistrandum sibi penitentia Sacramentum.

3 Tertiò peccant Confessarij, si confessiones
audiunt principaliter, propter lucrum, & bona
aliqua temporalia, quoniam tunc contrahunt si-
moniam, vt in *d. disp.* 1. *sec.* 2. *vers.* Confessarius
igitur, ostendimus, vbi etiam probauimus com-
mittere simoniam Parochum, qui Parochiano
suo non vult dare licentiam alteri confitendi,
niù pro pecunia. Ostendimus tamen in *d. sec.*
2. *vers.* Effet præterea: & *vers.* Et ad eandem ra-
tione, quòd licet sit simonia crimen sit intendere
aliquid temporale pro labore in peccato ad iun-
cto Sacramento; non tamen simonia est intende-
re temporalia pro labore extrinsecè Sacramen-
to adiuncto; vel pro concione, pro lectione Sa-
cræ Scripturæ, & pro alijs eiusmodi. Imò ibi-
dem probauimus, *vers.* Dicitur pariter, Con-
fessarium committere simoniam si pro audien-
dis confessionibus Episcopatum principaliter
intendat, Canonicatum, laudem, aut humanum
honorem, vel fauorem: quòd tamen quomodo
verum sit, ibi declarauimus.

4 Quartò aliquando Confessarij peccant etiam
mortaliter excitando penitentes, vt ad se ve-
niant ad confitendum non solum peccato scan-
dali; sed etiam peccato auaritiæ, ita vt sæpè re-
stitutioni efficiantur obnoxij ob damnum hu-
ius rei causa alteri illatum, vt patet ex ijs, quæ
suprà adnotauimus *disp.* 2. *sec.* 1. vbi etiam egi-
mus, quando Confessarius citra omnem culpam
possit excitare alterius penitentem ad sibi con-
fitendum.

5 Quintò peccant Confessarij, si in audiendis
confessionibus irrationabiliter acceptionem
habeant personarum, propter diuites, ac ma-
gnates dimittentes pauperes; vt suprà adnotau-
imus *d. disp.* 2. *sec.* 2. vbi quoque probauimus,
quando citra culpam id à Confessarijs seruari
possit. Et qualiter Confessarius erga peniten-
tem beneuolum se debeat ostendere: & quando
rigidis verbis vti debeat in audiendis maxime
mulierum confessionibus.

6 Sextò peccant Confessarij impendentes ab-
solutionem penitentibus ignorantibus rudi-
menta fidei, & quæ explicitè tenentur credere,
vt patet ex ijs, quæ cumulauius *d. disp.* 2. *sec.*
1. *vers.* Ea verò, vbi docuimus quoque, quæ sint
à fidelibus credenda, & necessariò edicenda
necessitate salutis.

7 Septimò peccant Confessarij, si aduertentes
penitentem non adhibuisse debitam diligentiam
in memorandis peccatis, ipsum absoluant. Ete-
nim

nim pœnitens antequam ad confessionem accedat obligatur diligentem suæ conscientia discussionem præmittere, aliàs nulliter absolutionem suscipit, exceptis tamen casibus à nobis relatis suprâ *d. disp. 2. sec. 2. vers. Post hac, & vers. Est tamen verum*, ac *vers. In multis alijs*, vbi etiam *vers. Debet*, egimus, an, & quando Confessarius debeat pœnitentem non audire, qui pœnitentias, seu Sacramentales satisfactiones aliàs iniunctas non adimpleuit,

- 8 Octavo peccant Confessarij absoluentes pœnitentes non præmissa satisfactione, ac debita restitutione ob damnum illatum proximo in fama, honore, in corpore, vel in bonis, tam temporalibus, quàm spiritualibus, quod tamen quomodo procedat, satis declarauimus *d. disp. 2. sec. 2. vers. Quo verò ad satisfactionem, versic. Unde si pœnitens, vers. Est tamen, & vers. Fate-mur tamen*, vbi enumerauimus quamplures casus, in quibus potest pœnitens absolui, non præmissa restitutione; etiam si ter, quater, ac pluries fuerit confessus, & absolutus cum proposito restituendi, & tamen non restituit.
- 9 Nonò peccat Confessarius, si indiscretè immoratur plusquam necessitas confessionis exigat, in audiendis maximè mulierum confessionibus, præsertim si indè scandalum patiantur astantes, vt de hac re suprâ egimus *disp. 3. sec. 2.*
- 10 Decimò possunt peccare Confessarij in audiendis confessionibus mulierum, etiam spiritualium, contrahendo cum eis nimiam, ac periculosam familiaritatem, vt de hac materia loquentes multa cumulauimus *d. disp. 3. sec. 3.* vbi quoque tractauimus de grauitate, & pœnis criminum, quæ ex tali familiaritate indiscreta ori-ri solent inter Confessarium, & pœnitentes.
- 11 Vndecimò peccant grauissimè Confessarij ad turpia sollicitantes pœnitentes, vt patet ex his, quæ diximus *d. disp. 3. sec. 4.* vbi quoque *sec. 9. 6. & 7.* egimus de huius sceleris grauitate, ac pœnis: de ipsius criminis iudice competente, qualiter in eo procedatur: & quæ nam probationes satis sint ad carcerandum, & puniendum Confessarios sollicitantes.
- 12 Duodecimò peccant, si audientes confessiones mulierum, aut puerorum dicentium fuisse sollicitatas, seu sollicitatos ad turpia à proprio Confessario, eos non monent, & obligant ad denunciandum talem Confessarium: quod satis suprâ explicauimus *d. disp. 3. sec. 10. ampl. 5. & per totam*, siuè sollicitati masculi sint, siuè feminae. Videatur tandem tota dicta *disp. 3.* cum omnibus suis lectionibus; quoniam in eis continetur integer, ac completus tractatus de sollicitatione ad turpia in confessione, non solum per Confessarios sollicitantes pœnitentes; sed etiam per pœnitentes sollicitantes Confessarios, aut quocunque modo in confessionario fiat sollicitatio ad turpia per quoscunque, etiam laicos fingentes esse Confessarios: & quomodo huius criminis cognitio spectat ad Tribunal Sacrae Inquisitionis.

De alijs præcipuis culpis, in quas incidere possunt Confessarij, vt Confessarij sunt.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Confessarij, qui mulierum maximè rudium, ac puerorum audiunt confessiones, eosque ad dignè, ac validè absolutionem suscipiendam non disponunt.
- 2 Peccant Confessarij, interrogantes pœnitentes de his, qui ad confessionem non pertinent, ex sola delectatione, & curiositate. Sic etiam peccant, si pœnitentes non interrogant de circumstantijs, mutantibus speciem.
- 3 Peccant Confessarij, qui, vt citius ab audiendis confessionibus se expediat, pœnitentes non interrogant de numero peccatorum.
- 4 Peccant Confessarij qui pœnitentes excommunicatos absoluunt, priusquam ab excommunicatione absoluantur, & Sacramentum nulliter impendunt.
- 5 Peccant Confessarij in impendenda absolutionis forma, & multipliciter, nempe si absoluunt usurarios, incendiarios, raptores manifestos, &c. non præmissa satisfactione.
- 6 Similiter peccant Confessarij absoluentes à censuris Bulla Cœna, nisi metu mortis id faciant, vel credentes habere facultatem. Et in quibus alijs casibus peccent Confessarij intra Italiam. Vbi vide etiam add. cum tribus propositionibus damnatis ab Alexâd. VII. Pont. Max.
- 7 Peccant Confessarij, qui fidelium confessiones audiunt, cum approbati non sint ab ordinario. Sic etiam si irrationabiliter denegant absolutionem pœnitentibus, multoque magis, si eorum culpa aliquis inconfessus moriatur.
- 8 Confessarius, & si semper debeat pœnitenti cõsulere, quod tutius est, potest tamen se conformare opinioni pœnitentis.
- 9 Confessarius pœnitentis opinionem tunc sequi debet, cum est probabilis, secus si improbabilis est. Quæ nam opinio dicatur probabilis, vel improbabilis.
- 10 Peccant quoque Confessarij si sine iusta, & rationabili causa absolutionem differant. An, & quando sit differenda absolutio. Et quænam sit iusta causa ipsam differendi.
- 11 Est pariter rationabilis causa absolutionem differendi, si pœnitens nunquam adimpleuit pœnitentiam, pluries sibi impostam, sic si pluries promisit proximam occasionem vitare.
- 12 Peccant Confessarij, si pœnitentibus non præcipiant, proximam non dimittere occasionem. Quando contingat, pœnitentes esse in occasione proxima peccandi.
- 13 Adoloscens, qui inter mulieres versatur, emendo, vendendo, choreas ducendo, &c. absolui possunt, quamuis occasionem dimit-

- tere non promittant.
- 14 *Artifices, qui artem exercent, cum licitam, cum illicitam, quam nunquam, aut raro contra culpam sunt experti, absolui non possunt, nisi eam relinquere promittant. Quid si ars ex se sit licita, & solum reddatur mala ex malitia exercentis.*
- 15 *Peccant Confessarij, si non perceptis peccatis pœnitentium ex imperitia lingua, dormitione, aut mentis distractione easdem absoluat. An si pœnitens absolutus sit coram Deo.*
- 16 *Peccant Confessarij si post absolutionem impensam aduertant, errasse ex defectu potestatis, aut alterius rei, eosque non moneant, cum possint.*
- 17 *Gravissimè peccant Confessarij, & gravissimis placentur penis, si pœnitentium confessiones reuelent, atque idè sigillum violenti Sacramentale,*
- 18 *Peccant monialium Confessarij, cum ordinarij, cum extraordinarij, ingredientibus ipsarum Monasteria absque necessitate, Quomodo intelligenda sit facultas ipsis data ab Episcopo, vel alio ordinario ingrediendi in ipsa. Vide addit. cum quatuor propof. damnatis ab Alex. VII. Pont. Max.*

Vltra casus relatos supra *sec. preced.* sunt; & alij casus, in quibus Confessarij possunt lethalem culpam contrahere. Vnde peccant quoque Confessarij. Primò si mulierum, maximè, rudium, ac puerorum confessiones audientes, non disponant eos ad absolutionem dignè, ac validè suscipiendam eisdem edocentes in quo consistat contritio, & attritio, atque idè interrogantes, an velint quodcunque malum subisse, quàm Deum offendisse: & quodcunq; malum subire, quàm Deum offendere, quæ sùt requisita ad formalem contritionem, vt supra ostendimus *tom. 1. §. 1. disp. 6. sec. 4.* Vel si non possunt disponi ad veram, ac perfectam contritionem, disponantur saltem ad imperfectam contritionem, nempe ad attritionem, quæ satis est ad dignè, ac proficuè suscipiendam Sacramentalem absolutionem, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *d. disp. 6. sec. 5.* In hoc enim Confessarius debet esse valdè discretus, ac cautus eiusmodi simplices pœnitentes interrogans de conditionibus, & actibus requisitis ad coattritionem, vel ad attritionem potius quàm, an sint attriti, vel contriti; quoniam id facile affirmant, sed nec attritionem quidem habent, & absolutionem non suscipiunt; nec ignorantia ipsos excusat, cum vnusquisque teneatur scire, quæ necessaria sunt ad salutem, vt latè de hac re egimus supra in hoc *2. tom. disp. 2. sec. 1.* & paulò supra innuimus *sec. precedenti, vers. Sexiò peccant Confessarij.* Vnde tam pœnitens ignarus, quàm Confessarius in his negligens in eadem damnatione constituuntur; & cum cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadunt, vt in *cap. 1. de pœnit. dist. 6.* vbi monentur pœnitentes, vt Sacerdotem scientem eligant, cui confiteantur, his verbis: *Qui vult confiteri peccata, vt inueniat gratiam, quarat Sacerdotem scientem ligari, & soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet, & petio, ne ambo in foueam cadant.*

- 2 *Secundò peccant Confessarij interrogantes de ijs, quæ ad confessionem non pertinent ex sola delectatione, aut curiositate: siquidem circumstantiæ impertinentes non sunt materia Sacramentalis confessionis, quia non augent, nec minuunt malitiam peccati, & sunt contra confessionis puritatem, quæ esse debet absque admittance historiarum, fabularum, & aliarum rerum ad confessionem impertinentium, & aliquando dicuntur à pœnitentibus ad excusationem peccati, vt supra ostendimus *tom. 1. §. 1. disp. 3. sec. 3. concl. 1.* Item peccant Confessarij, si pœnitentes non interrogent de circumstantijs mutantibus speciem peccati, aut notabiliter aggrauantibus, si viderint pœnitentes ipsos in hoc defecisse, de quibus circumstantijs latè egimus *d. sec. 3. concl. 3. 4. 5. & 6.* Cauent tamen in interrogandis pueris, & puellis, ne si discretione, ac prudentia non vtantur, doceantur ab eis peccare potius, quàm de peccatis commissis pœnitentiam agere. Quapropter optimè consilium est illud, quod in hac re præbit *D. Anton. 3. p. sua sum. tit. 14. c. 17. §. 5.* quem sequitur *Suar. de pœnit. disp. 32. sec. . . .* & alij dicentes debere Confessarium personas eiusmodi paulatim interrogare; & primò à remotis, an scilicet Dæmon prauam aliquam tentationem eis sugesserit? Et si ita esse dicant, tunc Confessarius ulterius progrediendo, iterum eos interroget, an consenserint. Et si suggestioni consensum præstitisse asseruerit, interroget eisdem tertio, an ad actum deuenierint. Et si id fateantur, tunc deueniat ad circumstantiarum interrogationes.*
- 3 *Tertiò peccant Confessarij, qui vt citius ab audiendis confessionibus se expediant, negligunt interrogare pœnitentes de peccatorum numero: siquidem peccatorum numerus pertinet ad integritatem confessionis, vt de hac re latè egimus *tom. 1. §. 1. disp. 6. sec. 4.* cuius conclusionem multipliciter ampliauimus, ac limitauimus; atque idè ijs, quæ in *d. sec.* cumulauius nos remittimus, ne bis idem repetere videamur.*
- 4 *Quartò peccant Confessarij absoluentes pœnitentes excommunicatos à peccatis prius quàm ab excommunicatione, & Sacramentum nulliter impendunt; cum excommunicatus etiam minori excommunicatione Sacramentorum vsu sit ipso facto priuatus, vt in *cap. si celebrat de Cler. excomm. ministr. latè Nauar. in cap. fratres, de pœnit. d. 5. num. 38.* Quod verum est, nisi Confessarius pœnitentem absolvens velit impendere omnem, quam iuste potest absolutionem, vt supra ostendimus *tom. 1. §. 1. disp. 11. sec. 3. in resp. ad primum.* Non tamen quidam volunt id verum esse, si Confessarius adderet à peccatis; quod nobis videtur valdè dubium, vt ibidem diximus.*
- 5 *Quintò peccant Confessarij in impendendo absolutionis forma multipliciter. Etenim peccant absoluentes usurarios, maximè publicos non præmissa restitutione contra dispositionem *tox. in cap. praterea de usur.* Peccant pariter Confessarij absoluentes incendiarios iniustos, mandantes, & consulentes, non præstita satisfactioe, nec delato iuramento de non incendiando in futurum, iuxta *tox. in cap. pessimam, 23. q. 8.**

Idem

Idem dicendum est de mutilantibus, ut in *cap. membrorum, ead. caus. & q.* Præterea peccant Confessarij absoluentes raptos manifestos; nõ præuia satisfactione, aut cautione de satisfaciendo, *cap. super eo de raptor.* quod intelligitur iuxta ea, quæ habentur ex *Syl. in sum. vers. Confessor, 4. q.* Peccant quoque Confessarij absoluentes sacrilegos, qui de loco sacro aliquid iniuste abstulerunt, aut Ecclesiasticis iniuriam intulerunt; nisi prius moniti satisfecerint, ut colligitur ex *rex. in cap. si inuenus, 17. q. 4. & Syl. loco citato, qu. 7.* Rursus, peccant Confessarij absoluentes excommunicatos, non præuia satisfactione, & iuratoria saltem cautione de parendo mandatis Ecclesiæ, cum proposito non contraveniendi in futurum, nec similia committendi; & si absoluat ab excommunicationibus in Bulla Cœnæ contentis ob statutum editum, contra liberalitatem Ecclesiasticam, non præuia reuocatione statutorum, & quod de ea certior fiat Romanus Pontifex: quæ omnia quomodo vera sint, diffusè declarauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœnæ, lib. 3. §. 4. q. 2.* Item peccant Confessarij absoluentes à censuris in Bulla Cœnæ contentis, in articulo mortis, non præmissa cautione iuratoria de stando mandatis Ecclesiæ, & satisfaciendo, & aliàs absolutio nulla est, ut diximus in *d. lib. 3. d. Commentar. §. 2. q. 17. concl. 2. num. 13.* Peccant etiam Confessarij absoluentes à censuris in Bulla Cœnæ referuatis, non præmissa facultate à Romano Pontifice, & insuper sunt excommunicati, ut latè rem hanc explicauimus *d. lib. 3. nostr. Commentar. §. 3. q. 1.* Quod tamen limitatur, nisi metu mortis eiusdem absolutioem impenderint, aut bona fide credentes facultatem habere, ut ibide probauimus *q. 3. †* Vbi adde, quod Alex. VII. Pont. Max. damnauit sententiam asserentem: Bullam Cœnæ solùm prohibere absolutioem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Iulij in Concilio Sacræ Congregationis Eminentiss. Cardinalium visa, & tolerata est. Et altera sententia damnata ab eodem præfato Summo Pontifice est: Prælati Regulares possunt in foro conscientie absolue- re quoscumque Sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione, propter eam incursum: & insuper addo aliam, quæ hic etiam videtur habere locum, quæ est ex numero damnatarum, videlicet: Quamuis euidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, nõ teneris denunciare si probare non possis. Idem dicendum est de Confessarijs intrâ Italiam, extrâ Urbem absoluentibus ab excommunicationibus latis contra violantes immunitatem Ecclesiasticam, contra simoniacos, ab excommunicationibus, & casibus, quos ordinarij locorum sibi referuarunt, & referuabunt: & alijs, de quibus in Decreto Clem. VIII. & eiusdem declarationibus, & confirmatione à nobis relatis de verbo ad verbum in *d. nostr. Commentar. §. 2. qu. 1.* Denique peccant Confessarij absoluentes ab omnibus alijs casibus, & censuris, à quibus absoluendi facultatē non habent; & insuper absolutio nulla est; sicut in alijs supra relatis casibus: non tamen sunt excommunicati; nisi specialiter in Synodalibus

Concilijs locorum feratur, cum in iure expressa non habeatur.

7 Sexto peccant Confessarij, qui cum approbati non sint ab ordinario, nec specialem facultatem habeant à Sum. Pontifice, fidelium confessiones audiunt: & cum non valeat absolutio tenentur admonere pœnitentem de inualiditate confessionis. Idem dicendum est de dispensante sine auctoritate.

Septimò peccant Confessarij si irrationabiliter denegant absolutioem pœnitentibus: & multò magis si eorum culpa aliquis moriatur absque confessione, ut declarat *Molfes. 1. p. sua summ. tr. 8. cap. 12. num. 33. & Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 2. cap. 50.* Irrationabiliter autem ac iniuste dicitur Confessarius denegare pœnitenti absolutioem, non solùm si aperte constat de tali iniustitia, cum ex parte pœnitentis omnia requisita concurrant, & ex parte Confessarij non desit potestas; sed etiam quando Confessarius idcirco absolutioem denegat; eo quod nolit sequi probabilem opinionem pœnitentis. Etenim Confessarius tenetur cum ipsius pœnitentis probabili opinione se conformare, ut latè probat *Sayr. lib. 1. Clau. Reg. cap. 9. Sanchez lib. 1. Decal. cap. 9. Reginald. lib. 13. sua prax. num. 89.* qui latè quoque tractant, an, & quando quis sequi possit non solùm hoc casu; sed etiam in iudicando in foro ciuili opinionem probabilem contra probabiliorem. Imò *D. Antonin. 1. par. tit. 3. cap. 10. regula 6. & Clarus 3. p. tit. 17. cap. 17. §. 2.* inquit, quod licet Confessarius semper debeat pœnitenti consulere, quod tutius est, iuxta *rex. in cap. iuuenis, de sp̄sal.* vbi in aliqua materia sunt variaz opiniones quamplurium, ac solemnium Doctorum, an hoc licitum sit, vel ne; potest tamen se conformare opinioni pœnitentis; quamuis non sit tuta; atque idè non debet condemnare contrariam opinionem tenentes, nec ob id debet denegare absolutioem; sed satis est si Confessarius dicat, quod illud faciendo non est tutum, sed dubium; idcirco benè sibi consulat. Hanc eandem sententiam tenet *Nauar. in cap. si quis autem, de pœnit. d. 7. num. 5. & seq. Suar. de censur. disp. 40. sec. 5. num. 6. Azor. par. 1. instit. moral. lib. 2. cap. 12. q. 2. Salon. tom. 1. q. 63. ar. 4. controu. 2. concl. 4. Vasq. 1. 2. q. 64. cap. 4. & alijs, quos refert, & sequitur *Sanch. loco citato, & P. Iustinian. de continuat. camb. q. 13. num. 16.* & ponit exemplum in censibus, in acquisitis per ludum, & in alijs eiusmodi: qui quidem contractus à nonnullis Doctoribus fuerunt damnati, & propterea eorum opinio est tutior; & nihilominus contraria est probabilior, & in practica magis recepta.*

9 Dixi: Quod Confessarius debet sequi opinionem pœnitentis, quando talis opinio est probabilis: quoniam secus esset dicendum si probabilis nõ esset, ut habetur ex *Sayro, & alijs Doctor.* quos refert, & sequitur *Iustinian. loc. cit. sub nu. 20. in fine,* & ex alijs relatis per *P. Molfes. par. 1. sua summ. tr. 8. cap. 9. num. 70.* vbi etiam num. 84. 85. & 86. post alios explicans opiniones probabiles, & improbabiles, ait, quod opinio probabilis dicitur, quæ soluit argumenta, in contrarium: habet graues pro se rationes, & eidem adhærent alicuius auctoritatis Docto-

- res. Imò auctoritas quoque vnius Doctoris prohi, ac Classici reddit opinionem probabilem, quando probabilibus maximè rationibus eam probat: quod quidem verum est præcipuè, quando res esset dubia, in qua nulla adesset lex, vel maiorum auctoritas in contrarium, vt per *D. Thom.* & alios relatos à *Sanch. loc. cit. num. 7. & seq. & Molfes. d. cap. 9. num. 81.* At si opinio illius Doctoris quantumvis Classici, aut Docti esset contra communem sententiam, & communem praxim, præsertim si probabilibus non sit fulcita rationibus, non potest dici probabilis; sed potius improbabilis, & illi non esse de leui: adhærendum, inquit *D. Antonin. d. art. 2. circ. fin.* vbi etiam ait, quòd si omnino conscientia Confessarij dictaret tale factum esse mortale, nec posset conscientiam deponere (quod tamen deberet ad consilium sapientum) nullo modo deberet contra conscientiam agere; aliàs lethalem culpam contraheret, iuxta *rex. in c. omnes deinceps, §. ex bis, 28. q. 1.* Siquidem improbabilis opinio illa dicitur, quæ est contra alios, & nullum habet argumentum ad minus apprens: & si est contra communem Doctorum sententiam sine graui fundamento, dicitur temeraria; sicut temeraria quoque appellatur illa opinio; quæ vel est contra communem doctrinam Ecclesiæ, etiam si talis doctrina non sit de fide: vel quoties est contra conclusionem euidenter deductam à principijs fidei. Ità post *D. Thom. 2. 2. q. 1. ar. 2. & alios, inquit Molfes. d. cap. 9. num. 86.* vbi etiam *num. 83.* cum sententia magis recepta, illam opinionem probabiliorem esse, probat, quæ fortiora habet argumenta pro se; quamuis minorem Doctorum multitudinè.
- 10 Octauò peccant Confessarij, non solum si absolutionem iniuste, ac irrationabiliter denegent; sed etiam si sine iusta, ac rationabili causa eam differant. Etenim citra grauem causam, & magnam considerationem, quæ cedat in bonum contentis non est differenda absolutio: si quidem Confessarius, audita peccatorum confessione, si cognoscit, aut cognoscere debet, penitentem esse benè dispositum ad suscipiendam absolutionem, iniuriam illi infert, si absolutionem non impendat: nam sicut ratio iudicij expostulat, vt penitens teneatur Confessario obedire; ità etiam ex vi rationis eiusdem iudicij tenetur Confessarius penitentem benè dispositum statim absoluerè, etiam si tantum venialia habeat: quapropter mortaliter peccaret differendo, vt late habetur ex *Suar. de pœnit. disp. 32. sec. 5.* Causa vero rationalis differendi absolutionem, arbitrio prudentis Confessarij regulariter remittitur. Vera tamen est, ac rationalis causa differendi absolutionem penitenti benè disposito si pluries promisit restituere, & non restituit, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *disp. 2. sec. 2. vers. Quo vero ad satisfactionem, vers. Est tamen. & vers. Fatemur tamen; & sec. preced. vers. Octauò peccant:* quo casu nõ solum Confessarius potest, sed etiam debet differre absolutionem, aliàs peccat.
- 11 Rationalis causa differendi absolutionem penitenti pariter est, si penitenti pluries in alijs confessionibus fuerit iniuncta penitentia, & nunquam eam adimpleuit, tunc enim Confessarius rationabiliter potest differre absolu-

tionem, donec penitentias sibi iniunctas compleat. Idem dicendum est si probabiliter dubitet satisfactionem sibi iniunctam non implerurum, si absoluat. Erit quoque rationalis causa differendi absolutionem, si penitens pluries promisit proximam peccandi occasionem vitare, & non vitauit, vt paulò infra melius declarabimus. Et denique si penitens esset valdè recidius in aliquo peccato.

- 12 Nonò peccant Confessarij si non præcipiant penitentibus proximam peccandi occasionem dimittere: quæ dicitur talis, quia vel est in se peccatum mortale, vel est talis occasio peculiaris, qua credit, aut credere debet Confessarius, aut penitens nunquam, vel rarò se vsurum esse ea, citra lethalem culpam. Siquidem penitens, nisi statuat occasionem eiusmodi vitare, non potest dici benè dispositum ad suscipiendam absolutionem, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 3. num. 14. Cord. in summ. q. 4. Lopez in suo instr. par. 1. cap. 19. Rodrig. p. 1. sua summ. cap. 49. concl. 2. & alij.* Benè verum est, quòd sæpè contingit aliquos esse in occasione propinqua peccandi ex eo, quòd habitant in eadem domo, & vt plurimum peccant; & nihilominus, ait *Nauar. loco citato, num. 15.* posse eos absolui, non præmissa separatione, quatuor copulatiuè concurrentibus. Primò scilicet, vt isti tales veram habeant detestationem peccatorum præteritorum. Secundò, vt verè, sufficienter proponant non peccare de cætero, cum se inuenerint in tali occasione. Tertiò, quòd credant Deo adiuuante, in dicta occasione positos se non peccaturos. Quartò demum, quòd adsit aliqua causa rationalis non se separandi à tali occasione: vt quia non possint citra infamiã, aut magnum incommodum, ac detrimentum separari. Quam quidem regulam limitat *Lopez loco citato, cap. 21. vers. Igitur dubium, Nauar.* quando occasio non esset adeò vehemens: neque personæ adeò proclives, & fragiles, vt de emendatione sit desperandum ob experientiam toties repetitam. Cæterum quoad adolescentibus, qui versantur inter mulieres, emendo, vendendo, choreas ducendo, &c. nec habitant simul, licet aliquando peccent voluntate, verbis, tactibus impudicis, ac etiam copula, possunt absolui, etiam si occasionem non promittant dimittere; quoniam talis occasio non diceretur eis propinqua: secus autem si sæpè, aut semper in illa occasione positi experti sunt lethalem culpam contrahere; tunc enim talis occasio esset illis propinqua peccandi, vt contra nonnullos probat *Lopez. d. p. 1. sui instr. c. 20. Rodrig. par. 1. sua summ. cap. 49.* & colligitur etiam ex *Nauar.* vbi supra, *num. 14.* dum ait, quòd occasio propinqua, à qua tenetur penitens se abstinere, non solum est illa, quæ in se est peccatum mortale; sed etiam ea, quæ adeò est peculiaris, vt Confessarius, aut penitens, aut credere debeat nunquam, aut rarò se vsurum, & citra mortale peccatum. Vndè artifices artem
- 14 exercentes illicitam, aut licitam, quam nunquam, aut rarò citra culpam sunt experti, vt Sutores, Milites, Negotiatores, &c. non possunt absolui, nisi promittant artem relinquere. Et idem dicendum est, quoad illam partem artis, quæ proximam porrigit peccandi causam, vt ha-

habetur ex *Lopez loc. cit. cap. 21. vers. Ex quo infero*. Pro qua sententia facit *tex. in cap. falsus, & cap. negotium, de pœnit. d. 1.* Eit tamen verum, quòd quando ars est in se licita, & solum redditur mala ex malicia exercentis, licet Confessarius, & pœnitens credant, quòd nisi ipse pœnitens se absteineat, aliquando peccabit mortaliter, tunc iste talis non tenetur proponere talem artem non exercere; sed tantum proponere, Diuina succurrente gratia, in illa amplius non peccaturum: siquidem tunc ars illa eiusmodi pœnitenti non dicitur occasio proxima peccandi, sed tantum remota, vt habetur ex *Nauar. in d. cap. 3. num. 3. Lopez d. cap. 19. propos. 7. Cord. in sua summ. quest. 4. & Rodriq. par. 1. sum. cap. 49.*

†) Decimò peccant Confessarij si pœnitentium peccatis non perceptis, ex imperitia linguæ, ex dormitione, aut mentis distractione, eisdem absolutionem impendant. Etenim Confessariū oportet cognoscere, quicquid debet iudicare, vt in *cap. 1. §. caueat, de pœnit. d. 6.* aliàs absolutio est nullius momenti, & tenentur eiusmodi pœnitentibus, vt confessionem iterent, vt habetur ex *D. Antonin. post alios par. 3. tit. 17. cap. 15.* vbi etiam addit, quòd si pœnitens non perpenderit, non fuisse absolutum à Confessario, nec ab eo intellectum, tunc absolutus est eorum Deo: nec tenetur iterare confessionem, quousque ignorat illum non percepisse. Quæ quidam intelligenda sunt, quoad peccata mortalia; quoniam venialia non sunt materia necessaria confessionis. Verum tamen est, quòd licet pœnitens in tali casu non teneatur iterum confiteri venialia; nihilominus si tota confessio fuit venialium, & Confessarius nullum veniale percepit, absolutio ab eo impensa est nullius momenti, cum lata sit super incognita, iuxta ea, quæ habentur in *d. cap. 1. §. caueat.*

†) Undecimò peccant Confessarij si post absolutionem impostam aduertant eos errasse ex defectu potestatis, aut alterius rei; & pœnitentes non aduertant, cum possint postquam ad id tenentur si citra scandalum fieri potest. Non tamen habita potestate Confessarius poterit absoluere pœnitentem absentem, & iam si ab vltima confessione probabiliter credat, eum perseverare in gratia, cum hodiè ex Constitutione Clem. VIII. sit damnata opinio dicentium, posse impendi absolutionem Sacramentalem in absentiam pœnitentis, vt latè de hac re egimus *tom. 1. §. 1. disp. 11. sec. 1. conclus. 7. per tot.*

†) Duodecimò peccant grauissimè Confessarij, & grauissimis pœnis plectuntur, reuelantes confessiones eorum pœnitentium, atque aded Sacramentale sigillum violantes, vt habetur ex nostro capite, in illis verbis: *Caueant autem omnino, ne verbo, aut signa, aut alio quouis modo aliquatenus prodant peccatorem; sed si prudentiari consilio indiguerit, illud absque vlla expressione persona cautè requirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum presumpserit reuelare, non solum Sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum Monasterium detrudendum.* Quando autem intelligatur violatum sigillum confes-

sionis, & reliqua ad hanc materiam pertinentia infra, Deo duce agemus *disp. ult. de sigillo confessionis agentes.*

†) Tertiodecimò peccant Confessarij monialisi, tam ordinarij, quàm extraordinarij ingredientes monialium Monasteria absque necessitate, etià si facultatem ingrediendi habeant ab Episcopo, aut ab alio monialium ordinario; quoniam eiusmodi licentia intelligenda est in casibus necessarijs tantum, vt patet ex Constitut. Gregor. XIII. edita sub die 24. Junij 1575. quæ refert *Steph. Quaranta in Summ. Bull. in vers. Monasteria Monialium.* Imò ipsæ quoque Moniales in excommunicationem incidunt admittentes aliquem intra Claustra præteru licentiarium ab Episcopis, vel Superioribus obtenturum, citra urgentem necessitatem, vt in d. Gregoriana fuit quoque statutum. Adde, quòd tam Confessarij Sæculares, quàm Regulares debent specialiter approbati ab ordinario pro audiendis confessionibus monialium: nec satis est approbatio generalis, etiam si agatur de monialibus, Regularibus subiectis, vt patet ex Constitut. Gregor. XV. & declaratione Sacræ Congreg. quas supra retulimus *tom. 1. §. 1. disp. 8. sec. 2. conclus. 7. vers. Cæterum liceat.*

†) Adde, aduertat hic prudeos, & cautos Confessarius, quòd posteaquam fuit in lucem editus *primus Tomus in cap. omnis vtriusque sexus, &c.* fuit damnata sententia *Paludani, Gabrielis, & aliorum* ab Alex. VII. Pont. Max. quæ sic asserbat, qui facit confessionem voluntariè nullam satisfacit præcepto Ecclesiæ; quæ licet impugnata fuit strenuè, & validis argumentis ab ipso meo patre in illo *primò tom. §. 1. disp. 2. sec. 3.* nihilominus modo amisit etiam omnem probabilitatem. Sicuti etiam sunt damnatæ à præfato Sum. Pontifice sequentes, v3.

Peccata in confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam non tenemur in sequenti confessione exprimere.

Satisfecit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo iniuste reprobato.

Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

Hic etiam operè pretium esset recensere ob maiorem cautionem, omnes alias propositiones damnatas ab ipso Sum. Pont. Alex. VII. in Congregatione Generali feria 5 die 24. Septembris 1665. & feria 5. die 18. Martij 1666. sed quia ferè omnes partim diuisè suis locis sunt politæ, & partim sparsim apponendæ, idèd ibi me remitto; ne iterum, atque iterum eas repetamus.

De Diaconis, ac Subdiaconis, & culpis, in quas incidere possunt, vt tales sunt, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

D I S P. XIV.

S V M M A R I V M.

1) Diaconatus ordo est in Ecclesia Dei antiquissimus.

simus, & à quo tempore fuit inter sacros Ordines connumeratus.

Diaconatus ordo est in Ecclesia Dei antiquissimus, cum sacræ litteræ, tum noui, tum etiam veteris testamenti, non solum de Sacerdotibus, sed de Diaconis eorum ministris mentionem faciant, ut habetur ex *Conc. Trident. sess. 23. de Sacram. ordin. cap. 2.* Subdiaconatus autem ordo antiquitus inter sacros ordines non computabatur; atque idèd vasa facta illis non erat licitum tangere, ut colligitur ex *tex. in c. quicumque, & ibi, Glosa, vers. Ad Diacon. 77. d.* Hodie verò à temporibus Gregorij, & Urbani Rom. Pontificum, fuit inter sacros Ordines connumeratus, ut in *cap. miramur, de seruis non ordin. vbi Innoc. III. sic ait: De Subdiaconali ordine, quia de eo non fit mentio in Patrum statuta expressè, videtur nobis, quòd & is cum Diaconali gradu priuilegio gaudeat eodem. Nam licet Sacer ordo non reputaretur in Ecclesia primitiua; tamen à Constitutione Gregorij, atque Urbani secundum moderna tempora Sacer gradus esse minimè dubitatur. Vnde ex illo *tex.* colligitur, quòd huiusmodi ordo semper fuit in Ecclesia Catholica à Christo institutus, sicut, & alij gradus ordines, etiam minores, & omnia alia Sacramenta, ut de fide per quatuor Canones fuit definitum per *Conc. Trident. loc. cit.* & præcipuè per secundum Canonem, ità se habentem: *Si quis dixerit, prætor Sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica, alios ordines, & maiores, & minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur: anathema sit.* Non enim, inquit Innoc. in *d. cap. miramur*, non fuisse in primitiua Ecclesia ordinem Subdiaconatus; sed fuisse tanquam à Christo institutum, sed tunc temporis non reputabatur Sacer; sicut hodiè reputatur à *Constit. Gregor. & Urbani.* Cur autem maiores ordines dicantur facti, rectè declarat *Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 14. num. 17.**

De culpis, in quas incidere possunt Diaconi.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Diaconi, si ordinem susceperint ante 23. annum. Vel si eodem die susceperint quoque Subdiaconatum, aut Præbyteratum.
- 2 Peccant Diaconi, ordinem Diaconatus suscipientes furtiuè.
- 3 Peccant Diaconi, si ordinem suscipiant Diaconatus, aut Præbyteratus ab Episcopo excommunicato, suspenso, &c.
- 4 Peccant mortaliter Diaconi, exercentes actum ordinis in peccato mortali solemniter, & cū sacris vestibus, sed vide additionem. Et multò magis si excommunicati, vel suspensi, &c. exercent actum prædictum.
- 5 Vestis sacra Diaconi magis est stola, in sinistro humero appensa, quam Dalmatica.
- 6 Peccant mortaliter Diaconi, si absque commissione Sacerdotis Eucharistiam administrant, præter casus necessitatis, & qui sunt

casus necessitatis.

7 Probabilius esse Diaconos peccare mortaliter exercendo hoc munus immediatum in statu peccati mortalis.

8 Tam Diaconos, quàm Sacerdotes teneri sub peccato mortali dispensare Eucharistiam in habitu Diaconali, & Sacerdotali, & quales sunt habitus. Et efficiuntur irregulares si sint aliqua censura irretiti, excepto casu necessitatis, & quid teneantur scire Diaconus, & Subdiaconus.

Cõmendatur Diaconus Antoninus Pignatellus C. R. tempore pestis; & P. D. Caroli de Palma C. R. doctrina.

Peccant in primis Diaconi si ante vigesimum tertium annum Diaconatus ordinem susceperint; adest enim præceptum *Concil. Trident. sess. 23. de reform. cap. 12.* ut nullus ante dictum tempus in Diaconum promoueat. Peccat quoque Diaconus si eodem die susceperit etiam ordinem Subdiaconatus, vel Præbyteratus; quoniam per idem *Conc. d. sess. 23. cap. 13.* duo sacri ordines eodem die, etiam Regularibus conferri prohibentur, ut patet ex illis verbis: *Duo sacri ordines non eodem die, etiam Regularibus, conferantur: priuilegijs ac indulgijs quibusvis concessis, non obstantibus quibuscunque.* Ad hoc facit etiam *tex. in cap. litteras, de tempor. ordin. vbi Episcopus suspenditur à collatione ordinis collati.* Et ordinatus suspenditur ab executione ordinis suscepti. Quibus addit, quæ habentur per *Barb. de offic. & potest. Episc. allegat. 14. num. 10. & 11. & latè Sayr. post alios de censur. lib. 4. cap. 14. num. 23. & lib. 7. cap. 10. num. 22.* vbi probat post *Navar. hos esse irregulares: quos meritò reicit Molfes. p. 1. sua sum. tr. 2. cap. 18. num. 9.*

2 Secundò peccant Diaconi suscipientes Diaconatus ordinem furtiuè; ut cum citra Episcopi voluntatem se ingerant cum alijs ordinandis, & insuper efficiuntur irregulares, ut per *Sayr. de censur. lib. 7. cap. 10. num. 37. Suar. eod. tract. disp. 42. sec. 3. num. 5.* cum alijs, quos allegant: quod quomodo procedat, rectè declarat *Molfes. par. 1. sua sum. Theol. tr. 2. cap. 18.* Eandem culpam, & irregularitatem contrahunt, suscipientes Diaconatum in loco interdicto, aut interditi tempore, ut per *Couarr. in cap. alma mater, par. 2. §. 3. num. 4. vers. Quinto de sent. excomm. in 6. Hugol. tab. 5. cap. 11. §. 1. num. 1. Sayr. de censur. lib. 5. cap. 14. num. 24.*

3 Tertio peccant Diaconi suscipientes ordinem Diaconatus, aut Præbyteratus ab excommunicato, suspenso, aut ab irregulari, & in suspensionem incidunt. Idem dicendum est de iterante Sacramentum ordinis: & de irregulari ordinem suscipiente, ac de ordinato per saltum, & in alijs talibus relatis per *Molfes. d. cap. 18.* vbi etiam tractat, qualiter peccent suscipientes ordines ab Episcopo illiterato, vel diuersi idiomatis, si sint censura aliqua innodati, si sine licentia suorum Prælatorum, si sine sufficienti titulo patrimonij, vel beneficij.

4 Quarto peccant mortaliter, ut supra, Diaconi exercentes actum ordinis in mortali: nam debent saltem conteri, ut habetur ex *D. Th. in addit. ad 3. par. q. 36. ar. 5. in corp.* quod verum est,

est, cum ordinis actum exercent solemniter cū sacris, & proprijs vestibus: est tamen verum, quod nonnulli licet id fateantur de Diaconis, negant tamen de Subdiaconis; quos volunt non peccare mortaliter quoquo modo celebrent, vt post nonnullos, docet *Molfes. d. tr. 2. cap. 8. num. 19. 20. & 21. & cap. 9. num. 25.* Et multò magis peccant Diaconi si excommunicati, suspensi, aut interditi exercent actum ordinis cantantes Euangelium, & insuper efficiuntur irregulares: siquidem censura innodatus prohibetur exercere actum proprii ordinis, vt habetur ex *Diu. Anton. 3. par. tit. 29. de irregular. cap. 1. §. 1. Nauarr. in Man. cap. 27. num. 163. Maiol. lib. 3. de irregular. cap. 21. num. 5. Hugol. tab. 1. cap. 14. §. 1. num. 6. & alij, quos refert, & sequitur Bayr. de censur. lib. 7. cap. 9. num. 7.* Quod tamen intelligendum est, cum Euangelium cantant cum vestibus sacris, vt supra, nempe induci dalmatica, seu stola: siquidem Diaconi vestē licet quidam velint esse dalmaticam; nihilominus sententia magis recepta vult, esse stolam in sinistro humero appensam, vt habetur ex *D. Thom. loc. cit. q. 40. ar. 7.* Vnde si absque proprijs vestibus Euangelium cantent, atque ideò ministrant, cum non dicantur ex officio ministrare, non efficiuntur irregulares. Idem dicendum est si Euangelium cantent in loco interdicto: vel assistant Episcopo conferenti ordines sacros in loco interdicto. Non enim efficiuntur irregulares, nisi in dictis casibus sint induci vestibus sacris, vt supra: aliàs secus. Ità *Sayr. de censur. lib. 5. cap. 14. num. 22.*

Adde hic, quod circa hoc dantur tres opiniones, seu sententia. Prima est relata ab ipso meo Patruo, & est etiam *Nauarr. summ. cap. 25. num. 72. Cabrera de Sacramentis, qu. 54. Nungn. Syluest. Toler. & aliorum, quos refert Diana par. 3. tract. 4. resol. 195. & Molfes in summ. tract. 2. cap. 8. num. 20. & ratio, quæ adducitur, est, quia Diaconus, & Subdiaconus exercent actus peculiare, & proprios Sacramenti ordinis, ad quos sunt consecrati, & qui maximè ad Eucharistiam accedunt: ergò mortaliter peccant, si sint in peccato mortali, quia videtur grauis abusus, tam sacri muneris. Sed noster perdoctus *Pater Quartus in Comm. Rubrica Miss. Rom. par. 2. tit. 6. de epist. & alijs, Sec. dub. 1.* Respondet negando consequentiam ex rationibus adducendis pro tertia sententia.*

Secunda sententia docet, eos non peccare mortaliter, si semel, aut iterum hoc sacrum munus exercent in peccato mortali. Cæterum si frequenter in eo statu p. m. illud ex officio exequantur peccare mortaliter, ratione contemptus virtualis, & impliciti, ità *Suar. tom. 3. in 3. par. disp. 16. sec. 4. Filicinus tom. 1. tract. 1. cap. 6. num. 37.* cum alijs. Sed *Pater Quartus* citatus ibidem negat ratione frequentia peccatum veniale transire in mortale, vt probauit fusiùs *quest. proximali sec. 2. pun. 5. diff. 5.* nec enim vlla est ratio, cur in hoc actu frequentato magis includatur contemptus, quam in frequentatione mendacij iocosi, vel aliorum venialium.

Tertia sententia probabilior, cui adhæret ipse *P. Quartus*, docet absolute eos non peccare mortaliter, ratio est, quia talis obligatio exercendi actum sacri ordinis, seu opus sanctum in

statu gratia solùm habet locum in consecratione; & administratione alicuius Sacramenti, quæ fit dispensatio meritorum Christi, & confertur suscipientibus gratia sanctificans, idcirco etiam statum gratia requirit in ministro; sed hæc ratio nõ militat in casu nostro, quia neque Diaconus, neque Subdiaconus conticiunt Sacramentum, nec opus, tam sanctum exercent: ergò non est imponenda illis, tam grauis obligatio, ita *Sotus in 4. dist. 24. q. 1. Vasq. in 5. par. 10. 3. disp. 136. cap. 4. Coninch de Sacram. q. 64. ar. 6. Fernandez. Villalobos, & alij, quos citat, & sequitur Diana resol. 195. cit.*

† Adde, quòd grauius peccat Diaconi si absque commissione Sacerdotis Eucharistiam dispensent; quia hoc munus propriè, & per se competit Sacerdoti, cui in Præbyteratu confertur potestas in Corpus Christi; quare Diacono non potest hoc munus competere, nisi ex delegatione, & commissione Sacerdotis, cuius est immediatus minister. Ità *DD. supra citati, & Sacerdotes ad quos propriè hoc munus pertinet, sunt Parochi, vel Episcopi, ità D. Tho. 3. par. q. 32. ar. 4. ad 1. quem sequuntur communiter Sotus, Ledesma, Vasquez, & alij.* Et hæc dispensatio non potest committi, nisi ex causa necessitatis; Et cur olim committebatur passim Diacono sanguinis Christi dispensatio, sicut patet ex verbis Sancti Laurentij Diaconi, Sixto Pontifici. Rationem reddit *D. Thom. supra*, quia sanguis Christi continetur in vase, vnde non oportet, quod tangatur à dispensante, sicut tangitur Corpus Christi; vnde facilius committebatur dispensatio sanguinis ipsi Diacono, qui aliàs ex vi sui muneris potest tangere vasa sacra; in quibus asseruatur Corpus, & sanguis Christi ad differentiam Subdiaconi, qui potest tangere tantum vasa sacra vacua, vt constat ex *cap. nullus Accolyorum 24. dist. & ideò dispensatio Corporis Christi non committitur Diacono, nisi ex causa necessitatis; quæ esset non solùm extrema ad communicandum moribundum, sed etiam grauis satisfaciendi præcepto tempore Paschatis, vel ad lucrandum Iubileum, & Parochus supplere non valeat, quia est valdè occupatus in audiendis confessionibus, & non sit alius Sacerdos, vide *Sonestrum verbo Diaconus, num. 4.* Sic si necessitas accidat præbendi viaticum moribundo, & nullus adsit Sacerdos, vel non nisi impotens, aut impeditus, etiam si Sacerdos ille iniquè denegaret licentiam ministrandi Eucharistiam: quia tunc præsumitur licentia Superiorum, & ipsius Summi Pontificis, ex iuribus, & concilijs citatis ab ipso *P. Quarto, ità D. Thom. in 4. d. 13. 6. 1. ar. 3. quæstion. 2. & alij.**

Necessitas similiter grauis esset deferre viaticum Sacerdoti ægrotanti, vbi *Durandus in 4. dist. 13. q. 3. num. 6.* dicit debere Diaconum porrigere pyxidem Sacerdoti, vt per se, & suis manibus sumat Sacramentum, quia cessat necessitas, ratione cuius potest Diaconus tangere immediatè Sacramentum, alij verò contra dicunt, & decentius esse, vt ipse Diaconus immediatè porrigat Eucharistiam infirmo, ità *Vasquez disp. 21. cap. 1. num. 19.* & vtrumque probabile est, ità *Auersa, citatus à P. Quarto.*

7 Sextò [probabilius esse peccare mortaliter

Ij

Dia-

Diaconos exercendo hoc munus immediatum in statu peccati mortalis, & tunc debere se per confessionem, vel saltem per contritionem expiare, alioquin graue sacrilegium committeret, sicut vniuersaliter de ministro Sacramentorum in genere, docent communiter DD. quamuis non desint Auctores contrarium sentientes, quia in casu nostro non conficitur Sacramentum, sed solum applicatur; de qua re ex professo ipse P. Quartus pertractat tit. 10.

Septimò teneri sub peccato mortali communiter affirmant, tùm Diaconos dispensare Eucharistiam in habitu Diaconali, saltem cum cocta, & stola transversa, & tùm Sacerdotes extra Missam, cum cocta, & stola ex utroque humero pendente, vide eundem tit. 10. vbi ex professo hoc punctum elucidat; verum non est prætereundum, quod ipse dub. 3. affirmat cum Bonacina, & alijs, & Auerfa de Euchar. q. 10. sec. 1. §. Quarto; nempe si Diaconus censura aliqua interitus dispensaret Eucharistiam, etiam in casu sibi permissio, peccaret mortaliter, & incurreret irregularitatem: quia exercet ex officio actum ordinis sacri, cum tali impedimento, quod tale pœnam habet annexam, excepto casu necessitatis. An Diaconus, & Subdiaconus teneantur sub p. m. scire, & seruare Ritus Missalis pertinentes ad exercitium sui ordinis, iuxta ea, quæ habentur ex Conc. Trid. sess. 23. cap. 13. vide ipsum exactissimum P. Quartum dub. 4. vbi concludit Sacerdotem tantum teneri; & quia conficit sacrificium, & Eucharistiam administrat, & dicitur propriè ministrum Sacramenti; illi verò tantum inferuiunt Sacerdoti, & consequenter non comprehenduntur sub eo præcepto; vnde secluso contemptu, vel scandalo non peccare mortaliter Diaconum, vel Subdiaconum ministrantem in Missa solemnè absque aliqua ex suis vestibus, etiam propria, vel non seruantem alios Ritus, etiam in materia notabili, quia respectu vtriusque ministri Rubricæ non sunt præcepti, seu directi, & in ommissione verò omnium vestium in Missa solemnè vix potest deesse scandalum.

Extrema necessitas, etiam esset tempore pestis ex totali defectu Sacerdotis, sicut accidit Diacono Antonino Pignatello C. R. ex perillustribus proceribus Regni succurrenti necessitati oppidi D. Caroli Venati cognati; hic piissimus vir, sicut ab ineunte ætate omnigena virtute floruit, sic terè omnium scientiarum genera sui ingenij acumine fuit adeptus; & charitate fragrans vitam animosè exposuit pro epidemice morbo laborantibus, imò animas exultantibus; administrando suis manibus Eucharistiæ Sacramentum; & ijs, quos repererat lethali culpa labefactatos optulabatur ad promèdum perfectum contritionis actum, virtutis vitam æternam assequerentur conferendo Sanctissimum Viaticum; in quo pio exercitio obiens, vt piè etiam creditur, & ipse abijt sublimis. Et ego accepi ab eximio meo Magistro, tùm in Scholasticis, tùm in Moralibus disciplinis P. D. Carolo de Palma pluries in suis Epistolis à meo Patruo commendatissimo ob singularem doctrinam, & in Cathedris, & in Suggestibus, usque ad stuporem auditam. Nempè faciliùs rudes, quàm docti possunt firmè credere

re se esse verè contritos absq; vlla animi hæsitacione, & sic in casu extremæ necessitatis posse conferri à Diacono Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, quamobrem si casu essent tantum attriti, fierent contriti ex vi tanti Sacramenti, vbi est auctor omnium Sacramentorum, & salui essent.

De culpis, in quas incidere possunt Subdiaconi.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Subdiaconi, suscipientes Subdiaconatum, si testimonium non habeant bonum, in minoribus ordinibus non probati, aut non confidentes, Deo fauente se continere posse. Sic si ante 22. eorum ætatis annum ordinem prædictum susceperint. Vel si per annum saltem non fuerint in eo versati, Diaconatum accipiant.
- 2 Peccant Subdiaconi, ordinem furtiue suscipientes, & insuper irregulares efficiuntur.
- 3 Peccant Subdiaconi si ordinem suscipiant citra sufficientem titulum, vel patrimonij, vel beneficij.

1 Peccant primò Subdiaconi si suscipiant Subdiaconatus ordinem, testimonium non habentes bonum: in minoribus ordinibus non probati, aut non confidentes, Deo fauente, se continere posse: aut in litteris, & in ijs, quæ ad ordinem exercendum pertinent instructi: vt habetur in Concil. Trid. sess. 23. de reform. cap. 13. Peccant etiam Subdiaconi si ante 22. eorum ætatis annum ordinem Subdiaconatus susceperint, vt in d. sess. 23. cap. 12. Imò d. cap. 13. statuit quoque, vt promoti ad sacrum Subdiaconatus ordinem si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorum gradum, nisi aliud Episcopo videatur ascendere non permittantur. Vnde Subdiaconi suscipientes ordinem Diaconatus antequam per annum versati sint, citra Episcopi dispensationem, proculdubio peccant mortaliter, cum faciant contra Concil. Trid. præceptum.

2 Secundò peccant Subdiaconi suscipientes ordinem furtiue, & insuper efficiuntur irregulares, sicut eundem suscipientes in loco interdicto, aut interdicti tempore, vt habetur ex Sayro de censur. lib. 5. cap. 14. num. 24. & lib. 7. cap. 10. num. 37. Suar. eod. tit. disp. 42. sec. 3. nu. 5. & declarat Molfes. par. 1. sue summ. 17. 2. cap. 18. Couarr. in cap. alma mater, par. 2. §. 3. num. 4. vers. Quintò, de sent. excomm. in 6. Hugolin. tab. 5. cap. 11. §. 1. num. 1.

3 Tertio peccant Subdiaconi si ordinem suscipiant citra sufficientem titulum patrimonij, vel beneficij, vt latè de hac re egimus supra disput. 11. §. 4. vers. Decimo octavo peccat. Item peccant Subdiaconi in alijs casibus, in quibus Diaconi peccant, & insuper censuras, & irregularitatem contrahunt, vt supra sec. 1. explicauimus, & latè Molfes. d. cap. 18.

De Clericis ad sacros ordines non promotis, & eorum culpis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

DISP. XV.

SEC. VNICA.

SUMMARIUM.

- 1 Peccant Clerici non deferentes habitum, & tonsuram, Clericatus congruentem. Nec fori privilegio gaudet, nisi Ecclesiasticum habeant beneficium.
- 2 Peccant Clerici Venatores, & non solum Clericis in sacris prohibita est venatio, sed etiã ipsi, qui in sacris non sunt.
- 3 Peccant Clerici negotiatores, si beneficium Ecclesiasticum habeant, vel in sacris sint. An, & quando perdant privilegium Clericale, quoad bona tantum.
- 4 Peccant Clerici, arma deferentes, cum sint eis iure Canonico prohibita sub pœna excommunicationis.
- 5 Peccant Clerici exercentes omnia alia officia, vel commercia Secularia, maxime inhonesta, ut macellarij, tabernarij, &c. An beneficiarius suspendi possit, ac beneficio privari, si habitum minimè gestet Clericalem.
- 6 Peccant Clerici, vacantes ebrietas, & commensationibus immoderatis; Venter enim, merito astuans, facile despumat libidinem. Quis propriè dicatur vinolentus. Et qua pœna puniantur Episcopus, vel Presbyter, Subdiaconus, vel Lector, alea, atque ebrietati deseruientes.
- 7 Peccant Clerici, in minoribus constituti, à Clericatu recedentes, & matrimonium contrahentes absque iusta, & rationabili causa. An peccet mortaliter Clericus recipiens, vel retinens beneficium simplex, animo illud ad tempus retinendi, & fructibus fruendi, eoque renunciando, ad Secularem, & conjugalem vitam transeundi.
- 8 Peccant Clerici in minoribus constituti prima tonsura tantum initiati, qui beneficia impetrant ante legitimam aetatem.
- 9 Peccant Clerici beneficiati, vel pensionarij, qui Diuinum officium, vel B. M. Virginis non recitant.
- 10 Nec solum peccant beneficiati, & pensionarij non recitantes, sed etiam privantur fructibus, eosque in fabricas Ecclesiarum, vel in pauperes erogare tenentur. Idem est si recitauerint, sed non attente.
- 11 Officia parua B. M. Virginis, Defunctorum, Septem Psalmi penitentiales, graduales, & Litania, in Rubricis Breuiarij adnotata, licet laudabiliter recitentur in Choro, citra tamen culpam possunt omitti ex Bulla Pij V. in principio Breuiarij.
- 12 Officium Defunctorum in die Commemorationis omnium fidelium Defunctorum omnes, qui ad officium tenentur, obligantur persolvere, cum sit proprium illius diei.

- 13 *Attentio exterior satis non est ad Diuini officij recitationem, sed etiam exigitur interior saltem virtualis.*
- 14 Peccant Clerici, si consentiant conueniri coram Iudice laico.
- 15 Peccant mortaliter Clerici, communicantes in Diuinis, cum excommunicato a Papa, & sunt excommunicati.
- 16 Peccant Clerici, immiscentes se cause sanguinis, protestatione non premissa, citra pœnam sanguinis, &c.
- 17 Peccant Clerici, si ordines suscipiant, dum sunt suspensi, interdicti, irregulares, &c. vel in peccato mortali existentes, simoniace, vel à simoniaco.

1 Peccant primò Clerici non deferentes habitum, & tonsuram Clericatus ordini congruentem, iuxta ea, quæ habentur ex Concil. *Trid. sess. 14. cap. 6.* quod peccatum non deferentium tonsuram, inquit *Panor. in cap. si quis, de vit. & honest. Cler.* esse mortale. Sed melior nobis videtur aliorum sententia, relata à *Molles. par. 1. sua summ. tr. 8. cap. 12. num. 7.* quæ se habet non peccare mortaliter; nisi ex contemptu id faciant, sed tantum venialiter. Eò magis, quia *Concil. Trid.* non præcipit eis habitum, & tonsuram; sed in pœnam vult eosdem privilegio fori non gaudere, vt *sess. 23. de refor. cap. 6.* in illis verbis: *Is etiam fori privilegio non gaudet, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum, & tonsuram deferens alicui Ecclesia ex mandato Episcopi inseruiat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua Schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi, quasi in via ad maiores ordines suscipiendos versetur.* Qualis autem debeat esse Clericalis habitus, & tonsura eis, qui non habent ordines sacros, sed tantum minores, aut prima dumtaxat tonsura sunt initiati, latè habetur ex *Barb. de offic. & potest. Episcop. alleg. 14. per tot.*

2 Secundò peccant Clerici Venatores. est enim eis prohibita de iure venatio, non solum Clericis in factis constitutis, vt in *cap. 1. de Cler. venat.* vbi Episcopis, Præbyteris, ac Diaconibus non solum venatio interdicitur; sed etiam canes, Falcones, & accipitres illos tenere prohibetur, sed etiam Clericis prohibita est de iure venatio, qui ad sacros ordines non dum sunt promoti, vt in *cap. 2. eod. tit.* & habetur ex *Anan. in d. cap. 1. & ex Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. 1. 2. circ. fin.* in illis verbis: *Ab illicitis venationibus, aucupijs, choreis, tabernis, lusibusque abstineant, &c.* Et quamuis non sit illis addita pœna; arbitrariè tamen veniunt puniendi: siquidem quotiescunque certa pœna non imponitur pro aliquo excessu, arbitraria pœna locum sibi vendicat, vt in *l. 1. §. expoliatores. ff. de effractor. c. ex causis, de offic. deleg. & in specie Host. & Anan. in d. cap. 1. Menoch. de arbitr. iud. casu 413. num. 17 & 18. & cas. 416. num. 9. & 10. Graf. de effect. Cler. effect. 13. nu. 3.* Est tamen verum, quòd quamuis Clericis sit interdicta venatio, & illicita aucupatio, non tamen est illis interdicta piscatio: Etenim licet in Sacris Scripturis nullum legamus venatorem Sanctum; piscatores tamen multos, *cap. Esau, 86. dist.*

- 3 Tertiò peccant Clerici negotiatores: quoniã Clerici per Sacros Canones negotiari prohibentur, quòd tamen intelligendum est de Clericis, qui beneficium Ecclesiasticum habent, aut qui sunt in Sacris, vt supra declarauimus *sess. 13. vers. Sextò peccant Diaconi*. Hi enim si tertiò moniti à negotiationibus non abstinent, perdunt quoad bona priuilegium Clericale, vt in *cap. ex litteris. de vita, & honest. Cleric.*
- 4 Quartò peccant Clerici deferentes arma: est enim de iure Canonico prohibita Clericis armorum delatio sub pena excommunicationis, vt in *cap. 2. de vita, & honest. Cleric.* ità vt cõtrafacientes lethali ter peccent; siquidem cuiusmodi crimen sit excommunicatione dignũ, excommunicatio nunquam fertur, nisi pro lethali culpa, vt in *cap. nullus, & cap. nemo, 11. q. 3.* Imò Clerici voluntariè arma fumentes, gradu amisso traduntur in Monasteria, vt in *cap. Clerici, 23 q. 8.* ità se habente: *Clerici, qui in quacunque seditione arma volentes sumpserint vel sumpserunt, reperti, amisso ordinis sui gradu, in Monasterium pœnitentiã tradantur.* Quòd quidem declara, & limita multipliciter per *Graff. par. 2. decis. aur. lib. 3. cap. 6. num. 2. 3. & seq.*
- 5 Quintò peccant Clerici exercentes omnia alia officia, vel commercia Secularia, maxime inhonesta, vt si macellarij, aut tabernarij ministerio fungantur; Mimis, lœcularibus, & Histrionibus intendant: aleis, aut taxillis ludant: pannis rubeis, aut viridibus induantur: si vicinata, aut partita veste, vel epithogio, seu tabardo, vel caligis scacatis viridibus, vel rubeis vtantur, & alia exerçant, de quibus in *cap. Clerici 2. & Clem. 1. & 2. de vita, & honest. Cleric.* quæ iura innouãdo *Conc. Trid. sess. 14. de reform. cap. 6.* addit, vt Beneficiarius etiam exemptus ab Episcopo suo monitus habitum Clericalem non gestans ab ordinibus, & beneficijs suspendatur; & si id non suffecerit, ijs priuetur. Et *sess. 22. de reform. cap. 1.* decreuit, etiam vt obtineantur, quæ de Clericorum vita, honestate, cultu, luxu, comestationibus, choreis, lûibus, nec non Sæcularibus negotijs fugiendis sancita sunt, sub pœnis statutis, vel maioribus arbitrio Episcopi imponendis; & si qua in desuetudinẽ abierint, Episcopi ea in vsu reuocari iubeant. Quæ omnia locum sibi vindicare in Clericis beneficiarijs dumtaxat, vel in sacro ordine insignitis, & multò magis in Religiosis, post alios inquit *Nauarr. in Man. cap. 25. num. 111.* vbi rem hanc sufficienter declarat, & limitat. Vndè Clerici non habentes sacros ordines, nec beneficia; sed sunt tantum prima tonsura initiati, aut etiam ad minores ordines promoti possunt licitè tonsuram, & habitum omninò exuere, arma portare, negotiari, & omnia, quæ laicus potest facere in ciuilibus, vt habetur ex eodem *Nauar. loco citato, sub num. 110. vers. Trigesimò tertio peccat.*
- 6 Sextò peccant Clerici, ebrietatibus, & comestationibus immoderatis vacantes, vt patet ex *d. 35.* vbi agitur de vinolentis, & *d. 44.* in qua tractatur de immoderatis comestationibus. Etenim venter mero æstuans faciliè despumat in libidinem. Vndè Noè in ebrietate audauit femora: & Loth, quem Sodoma non vi-

cit, vina vicerunt, vt habetur in *§. 1. dist. d. 35. ante cap. 1.* vbi etiam *cap. 3.* sic legitur: *Luxuriosares vinum, & sumultuosas ebrietas, omnis, qui cum his miscetur, non erit sapiens.* Vinolentus autem is propriè dicitur, qui non semel, sed frequenter vino repletur, vt in *d. §. 1. d. dist. 35. in fin.* in illis verbis: *Quòd tamen vinolentus esse prohibetur, non semel, sed frequenter vino repletus debet intelligi.* Hi enim grauiter puniuntur *can. 42. & 43. Apostolor.* de quibus in *cap. 1. ead. dist.* ità se habente, *Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus alea, atque ebrietas deferuens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens, aut desinat, aut communionem priuetur. Similiter etiam Laicus.* Vndè vinolenti proculdubio peccant mortaliter; quia, excommunicatio non fertur, nisi pro lethali culpa, *cap. nullus, & cap. nemo, 11. q. 3.* quibus adde, quæ cumulat *Graff. par. 2. decis. aur. lib. 3. cap. 7.* Quo vero ad immoderatas comestationes, sic se habet, *§. 1. d. 16. cap. 1. prefata dist. 44.* *Cum autem vinolentus esse prohibetur, gula intemperantiam nequaquam habere permittitur. Neque enim ebrietas prohibetur, & voracitas permittitur. Virumque enim inter opera tenebrarum Apostolus connumerat, scribens Romanis: Non in comestationibus, & ebrietatibus Ventris nanque ingluuias ad luxuriam prouocat facile, & omne opus bonum dissoluit. Vndè veniet, & genitalia sibi met ipsi vicini sunt: vt ex vicinitate membrorum confederatio intelligatur vitiorum. Hinc etiam Nabuzardan Princeps Coquorum, muros Hierusalem destruxisse legitur; quia venter, cui multitudo Coquorum deseruit, ad solium redigit. Sacerdos itaque de altari viuere, non lussurari querat, vt ait Hieronymus: Tibi, o Sacerdos de altari viuere, non lussurari permittitur. Sunt autem comestationes non solum Sacerdotibus; sed etiam Laicis noxia: qui festinos, & solemnnes dies non aliter se dignè celebrare putant: nisi comestationibus deseruiant. Quòd si Laicis damnaabiles sunt comestationes immoderatae, multò magis sunt Clericis, ac Sacerdotibus, iuxta ea, quæ habentur in *cap. fin. §. si ergò, ead. d. 44.* atque idè incumbentes immoderatis comestationibus, proculdubio à lethali culpa non excusantur. Per incumbentes, ac deferuentes immoderatis comestationibus, non intelligimus, qui semel, sed qui frequenter gulæ, & comestationibus deseruiunt, sicut supra diximus de vinolentis.*

- 7 Septimò peccant Clerici in minoribus constituti à Clericatu recedendo, & matrimonium contrahendo absque aliqua iusta, ac rationabili causa, vt patet ex ijs, quæ docet *Caiet. 2. 2. qu. 12. ar. 1.* & vltra lethalem culpam, quam aliquando contrahunt, si sunt beneficiati, statim contracto matrimonio beneficia perdunt, & quancunque aliam pensionem; etiam si matrimonium fiat irritum: nec beneficia recuperant, si sponsa antequam ab eis cognoscantur, Religionem ingrediantur: siquidem ius semel extinctum non reuiuiscit, *cap. quam periculosum, 7. q. 1.* Non tamen ità dicendum est si sponsalia de futuro contraxerint, vt ex *Gigant. & alijs*

pro-

probat *Azor. lib. 3. instit. moral. par. 2. cap. 10. qu. 1.* & nos adnotauimus in nostris *Commentar. ad Bull. C. gna. lib. 2. cap. 1. q. 15. num. 9.* Bene verum est, quod Clericus recipiens, aut retinens beneficium simplex, cui sacer ordo non est annexus animo illud ad tempus retinendi, & eius fructibus fruendi; & tandem, illo renu-
 ciato, ad Sæcularem, ac conjugalem vitam transeundi, si eo animo beneficium consequatur, aut retineat, vt velit ei sufficienter inservire, donec illud, mutato statu relinquat, secundum opinionem magis probabilem non peccat mortaliter, vt probat *Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 45. in fine*, quem nos sequuti fuimus in *d. nostr. Commentar. lib. 2. cap. 18. qu. 7. num. 3.* vbi non nulla alia cumulauimus circa eiusmodi materiam.

¶ Octauo peccant Clerici in minoribus constituti, vel tantum prima tonsura initiati impetrantes beneficia ante legitimam ætatem: siquidem hodie ex *Cont. Triad. sess. 23. de reform. cap. 6.* ad obtinendum beneficium simplex exigitur ætas quatuordecim annorum saltem inchoata, vt de hac re latè supra egimus *disp. 11. sec. 4. vers. Quinto peccant.* Idem dicendum si beneficia impetrent cognoscentes se indignos non solum ex defectu morum, verum etiam defectu scientiarum, vt ibidem ostendimus, *vers. Quarto peccant.*

¶ Nono peccant Clerici beneficiati, vel pensionem Clericalem habentes, si beneficiarij diuinum officium non recitent, & pensionarij non dicant officium Beate Mariæ Virginis, vt de hac re latissimè supra egimus *disp. 11. sec. 1.* Quibus addo, quod non solum lethalem culpam contrahit, qui vna die totum officium diuinum recitare omittit, cum debeat, & possit; sed etiam, qui singulas horas Canonicas dumtaxat: imò, & qui vnus horæ medietatem, cum sit pars notabilis, ac materia grauis, vt habetur ex *Rodrig. par. 1. sua summ. cap. 141. sub num. 17. vers. Ad resolutionem, Suar. tom. . . de Relig. lib. 4. de hor. Can. cap. 25. num. 16. Reginal. lib. 18. sua prax. numer. 143. cum plur. sequent. & Molfes. par. 1. sua summ. tr. 5. cap. 5. num. 7.* vbi etiam, num. 8. reijcit sententiam *Navarr. in Man. cap. 25. num. 68. & Azor. par. 1. inst. moral. lib. 10. cap. 7. q. 3.* & aliorum dicentium, omissionem tertie partis vnus horæ esse peccatum mortale; & num. 9. merito quoque reijcit opinionem *Tabiæna in summ. vers. Hora. qu. 18.* existimantis, beneficiarium, aut alium, qui ad diuinum officium obligatur, tot peccata mortalia committere, quot horas Canonicas omiserit recitare; atque idèd si totum officium quis non recitet, cum possit, & debeat, septies lethaliter peccat, cum tot sint preces; quot horæ Canonicæ. Etenim valde rigorosa est talis sententia, & à Doctoribus non facillè recepta; quoniam vnum tantum est præceptum recitandi officium diuinum singulis diebus, & omnes horæ concurrunt ad complementum vnus integri officij, vt bene docet *Suar. loco citato, n. 19 Azor. d. cap. 7. q. 4. Rodrig. vbi sup. num. 16. Reginal. d. lib. 18. num. 145.* & alij apud eundem

10 *Molfes. sibi.* Est tamen verum, quod Beneficiarij non solum peccant non recitando officium diuinum, sicut & Pensionarij non recitantes of-

ficiam B. V. Mariæ; sed etiam priuantur fructibus, & eos restituere tenentur in fabricas suorum beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogantes, vt patet ex *Constitut. Pij V. 135.* & nos latè supra in *d. sec. 1. ampl. 2. & ampliat. 6. vers. Pensiones præterea.* Quæ quidem restitutio debetur statim; etiam ante omnem iudicis sententiam, vt ostendimus *d. sec. 1. ampliat. 5.* & habetur etiam ex *Molfes. par. 1. sua summ. tr. 5. cap. 5. num. 12 & 13.* vbi etiam *num. 14. cum plur. seq.* inquit, Beneficiarios, & Pensionarios prædictos in multis casibus excusari à restitutione fructuum, quorum primus est ratione paruitatis materiæ, aut obliuionis inculpabilis. Item si recitauerint officium diuinum, sed non attentè, quam sententiam nos secuti fuimus *d. sec. 1. ampl. 3. vers. Cæterum.* Vel denique si diuinum officium omissum कंपsaauerint recitando toties diuinum officium, quoties omiserint: aut per alia opera bona spiritalia. Imò contra *Suar. de Relig. lib. 4. cap. 30. num. 6.* & alios multi volunt, præfatos Beneficiarios, etiam curatos posse sibi retinere partem fructuum pro alijs actibus, quæ ratione beneficiorum exercent, quam sententiam nos probabiliorem existimauimus *d. sec. 1. ampliat. 4. vers. Hac sententia.*

¶ Est tamen adnot. pro huius rei complemento, quod officia parua, vt officium B. Mariæ Virginis, officium Defunctorum, Septem Psalmi pœnitentiales, Graduales ac Litaniæ, in Rubricis Breuiarij adnotata, licet in Choro laudabiliter recitentur; circa tamen culpam omittuntur, vt constat ex *Bulla Pij V. edita die 15. Iulij 1568.* quæ habetur in principio Breuiarij, & eius tenor inter alia est, qui sequitur: *Quod verò in Rubricis huius officij præscribitur, quibus diebus officium B. Mariæ Virginis, & Defunctorum: item Septem Psalmos pœnitentiales, & Graduales dici, & psalli oporteat. Nos propter varia huius vita negotia, multorum occupationi indulgentes, peccati quidem periculum ab ea præscriptione remouendum duximus; Verum debito prouidentia Pastoralis admoniti, omnes vehementer in Domino cohortamur, vt remissionem nostram quantum fieri poterit, sua deuotione, ac diligentia procurantes, illis etiam precibus, suffragijs, & laudibus suis, & aliorum saluti consulere studeant.* Vndè qui Romano Breuiario vtuntur, hæc indulgentur; nisi quoad officium B. Virginis sit in contrarium consuetudo, vt constat ex eiusdem Bullæ verbis, ibi: *Hoc autem concedimus sine præiudicio Sanctæ consuetudinis illarum Ecclesiarum, in quibus officium paruum B. Mariæ Virginis in Choro dici consueuerat; ita vt in prædictis Ecclesiis seruetur ipsa laudabilis, & Sanctæ consuetudo celebrandi prædictum officium.* Vndè Superiores, ne consuetudo censetur induci soient ex aliqua iusta, etiam leui causa pro aliqua vice mandare, vt in Choro omittantur eiusmodi parua officia. Quod quidem passim fieri non debere, inquit *Suar. d. lib. 4. de hor. Can. c. 11. & cap. 25. num. 7.* Cæterum, vbi non est receptum Breuiarium Romanum in recitandis dictis officijs paruis attenditur Ecclesiarum consuetudo; in quibus vbi viget, obligat sub mortali non solum in Choro; sed etiam extra Chorum,

- vt post alios notat *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 5. cap. 2. a num 54. ad 58.*
- 12 Imò officium Defunctorum in Commemoratione omnium fidelium Defunctorum, omnes Ecclesiastici, qui tenentur officium Diuinum recitare, obligantur persolvere, cum sit proprium officium illius diei. Ita *Sot. lib. 10. de iust. & iur. ar. 4. concl. 1. Tolet. lib. 2. sua sum. cap. 13. num. 3. Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 53. num. 24. Suar. d. cap. 25. num. 8. & Molfes. loco citato, sub num. 57. vbi num. 58* soluit contrarium, atque ideo tenentur ipsi Ecclesiastici persolvere attentè, ac deuotè sicut omnes alias horas Canonicas; iuxta *tex. in cap. dolentes, de celebr. Missar.* aliàs mortaliter peccant, si in eis dicendis attentionem non habeat saltem ad verba; licet melius facerent si etiam ad sensum verborum attenderent; & optimè si ad misteria. Quæ attentio satis non est, si sit exterior tantum; quæ consistit in hoc, vt quando quis recitat officium Diuinum non faciat actionem exteriorem incompatibilem cum officij recitatione; nempe vt non legat, non numeret, &c. Sed expostulatur quoque attentio interior, atq; ideo dum actu recitat; actu, vel virtualiter saltem attendat ad prolationem verborum, aut ad eorum sensum, vel ad misteria, vt habetur ex *Suar. d. lib. 4. de hor. Can. cap. 14. nu. 10. Azor. par. 1. instit. moral. lib. 10. cap. 12. q. 3. 6. & 12. & ex alijs apud Molfes. d. cap. 12. a num 81. ad 9. vbi etiam num. 92. & seq. ex Suar. & alijs probat contra Nauar. & quamplurimos alios, quòd si quis dicat officium non habens animù adimplendi præceptum; nihilominus satisfacit. Imò si sine attentione in Choro recitaret Diuinum officium, & haberet propositum iterum recitandi, non teneretur restituere fructus beneficij, vt supra diximus, nisi esset obligatus in Choro persolvere officium ratione beneficij, vel distributionum quotidianarum: quam quidem sententiam, quoad fructus restitutionem, putauimus esse nimis rigorosam, 3. disp. 11. sec. 1. ampl. 3. vers. Caterum: & propterea qui in praxi vteretur opposita opinione non peccaret.*
- 14 Decimò peccant Clerici si consentiant conueniri coram Iudice Laico: quoniam Clericus non potest renunciare priuilegio Clericali, etià de consensu Episcopi, vt in *cap. si diligenti, & ibi, Doctor. de for. compet. & nos latè declarauimus in nostris Commentar. in Bull. Cœna, cap. 14. q. 8. num. 2.* Et insuper in ciuilibus amitteret rem, a qua per sententiam fuissent absoluti: Et in criminalibus, etiam si pro eis lata fuerit sententia, beneficio veniunt priuandi, & si beneficium non habeant, deponendi: & commodum causæ amissæ debet alteri parti applicari: & si ambo consenserint iurisdictioni Laicali, erit Ecclesiæ applicandum, vt post alios probat *Marta de iurisd. par. 4. casu 126. num. 1. & 2. & nos quoque in d. nostris Commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 15. q. 11. num. 17. vbi nu. 15. & 16.* explicauimus pariter, an, & quando Clericus trahens personas Ecclesiasticas ad forum Sæculare, incidat in excommunicationem Bullæ Cœnæ in d. 15. contentam.
- 15 Vndecimò peccant mortaliter Clerici communicantes in diuinis cum excommunicato à Papa, & insuper sunt excommunicati, vt in c.

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

- significauit, & ibi, Panorm. de sent. excomm. Quod tamen quomodo procedat, rectè declarat Sayr. de censur. lib. 3. cap. 29. num. 5.*
- 16 Duodecimò peccant Clerici immitentes se in causa sanguinis, non præmissa protestatione, citra pœnam sanguinis, ad suam, vel suorum satisfactionem obtinendam, vt in *cap. sententiam sanguinis, ne Cler. vel Mon. & cap. Prælati, de homic. lib. 6. & insuper irregularitatem contrahunt, vt declarat Sayr. de censur. lib. 6. cap. 18. num. 2. & 3.*
- 17 Tertiodecimò peccant Clerici si excommunicati, suspensi, vel interdicti, irregulares, in peccato mortali existentes, simoniacè, vel à simoniaco suscipiant ordines, & alijs modis, de quibus *Antonuc. in Carb. Neap. lib. 2. cap. 47. & Molfes. par. 1. sua sum. tract. 8. cap. 12. nu. 5. cum plur. seq.* quibus adde, quæ habentur per *Nauarr. in Man. cap. 25. num. 68* Hæc de peccatis Ecclesiasticorum, qui Sæculares sunt, restat modo videndum de Regularium culpis.

De Religiosis, & peccatis, quæ, vt tales sunt contrahere possunt à discreto, & cauto Cōfessario explorādis.

DISP. XVI.

SYMMARIVM.

1. *Per Religiosos intelliguntur hic omnes Regulares vtriusque sexus, qui tria vota emittunt, siue solemniter, siue simpliciter.*
1. **P**ER Religiosos hoc loco intelligimus omnes Regulares, vtriusque sexus, qui tria vota professi sunt in aliqua Religione à S. A. approbata: siue vota solemnia emittunt, siue simplicia. Siquidem tria vota, nempe, castitatis, paupertatis, & obedientiæ; etiam simplicia verè sunt Religionis substantialia, vt declarauit Gregor. XIII. in Constitut. quæ incipit: *Actestante Domino, & est 89. in Bullario.* Vndè non solum loquimur de Religiosis mendicantibus, & Clericis Regularibus tria vota solemnia emittentibus, & de alijs eiusmodi; sed etiam de illis Societatis Iesu Regularibus, qui in ipsa Societate profitentur illa tria vota tantum simplicia: nam isti sunt verè Religiosi, vt ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 1. q. 16. num. 4.* & patet etiam ex *Add. ad d. q. litt. A. fol. 103.* Vnde pro explicatione huius disputationis agemus primò de Religiosorum in communi culpis, quæ contrahi possunt ab illis, vt tales sunt, contra trium votorum obseruantiam. Secundò de culpis Prælatorum, & officialium Religionis; nempe Abbatis, seu Præpositi, Generalis, Prouincialis, Præpositi, seu Prioris, aut Guardiani, Vicarij, Visitatoris, Consultorum, Vocalium, & aliorum officialium. Tertio de Prædicatoribus. Quarto tractabimus de peccatis Monialium. Et quinto de peccatis Nouitiorum. Quoad primum discurrentes circa tria vota substantialia Religionis disputabimus primò.

An Religiosus semper peccet, Superiori non obtemperando.

SEC. I.

SUMMARIVM.

- 1 Præcipiuntur à Superiore quadrupliciter.
- 2 Religiosus Superiori suo non obtemperans in ijs, quæ sunt secundum regulam semper peccat.
- 3 Vera est conclusio non modo quando Prælatus præcipit, quæ explicitè sunt in regula, sed etiã quæ sunt implicitè.
Quomodo se habeant explicitum, & implicitum.
Et an Religiosus teneatur obedire Prælato, præcipientis, ut in cella teneat fenestram clausam.
Et an allocutio cum Monialibus prohiberi possit Religiosis, sub præcepto peccati mortalis.
- 4 Limitatur tamen in his, quæ non concernunt tria vota substantialia, nec sunt in regula sub præcepto.
- 5 Religiosus non obediens suo Superiori in ijs, quæ sunt contra Regulam nullatenus peccat.
- 6 Aulio minus peccaret, si id quod præcipitur nõ solum esset contra Regulam, sed etiam contra legem Dei.
- 7 Prælatus si præcipiat aliquid contra regulam dispensando in ea ex iusta, & legitima causa, teneatur subditus obedire.
- 8 Sic etiam teneatur subditus obedire, si Prælatus aliquid præcipiat contra regulam coercendo immunitates, & libertates, à regula, aut ab altiori Superiore concessas.
- 9 Tunc subditus obedire non teneatur Prælato præcipienti contra regulam, quando clarè constat esse contra regulam, aut contra legem Dei, secus si sit dubium.
- 10 Religiosus suo Prælato non obediens in ijs, quæ sibi præcipiuntur supra regulam, non peccat.
- 11 Nec quidem si taliter præcipiat, cum maiori parte capituli.
- 12 Obedire verò teneatur si aliquid sibi præcipiat supra regulam in poenam ipsius culpa.
Et an subditus legitime condemnatus, & inclusus in carcere, possit ab eo aufugere. Et quid si illegitime.
- 13 Prælatus potest subdito præcipere aliquid supra regulam, quando est necessarium, & valde convenit ad servandum ea, quæ sunt de substantia regule.
- 14 Prælatus, & si non possit aliquid præcipere supra regulam; potest tamen per maiorem partem capituli saltem generalis statutum fieri per quod reformetur regula antiqua.
- 15 Religiosus, non obediens suo Prælato in his, quæ sunt infra regulam, peccat.
- 16 Religiosus non obediens suo Prælato in his, quæ sunt præter regulam, nullam culpam contrahit.

PRO determinatione huius difficultatis est adnot. quòd quædam præcipiuntur à Superiore, quæ sunt secundum regulam: quædam præcipiuntur contra regulam: quædam præcipiuntur supra regulam: quædam præcipiuntur,

quæ sunt infra regulam: & quædam demum præcipiuntur præter regulam. His breuiter sic adnotatis, sit.

PRIMA CONCLUSIO.

Religiosus non obtemperans suo Superiori in ijs, quæ sunt secundum regulam, semper peccat. Hæc conclusio est citra omnem controuersiam; atque ideo est communis. Etenim is dicitur proculdubio facere contra regulam, quod citra culpam fieri nequit; nam Religiosus ex vi suæ professionis obligatur sub peccato mortali ad obseruantiam regulæ, vt habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 186. ar. 9.* quæ refert, & sequitur *Syl. vers. Religio, 6. q. 5.* non solum, quoad tria vota, & quoad ea, quæ sunt in regula sub præcepto; sed etiam quoad omnia præcepta facta à Prælato oretenus secundum regulam, vt habetur ex *D. Tho. & Syl. locis citatis*, & ex alijs Doctõribus communiter.

Ampliatur hæc conclusio, vt vera sit non solum quando Prælatus expressè præcipit aliqua, quæ explicitè habentur in regula: sed etiam implicite, sine quibus ordo Regularis, & pleni, & obseruatio conseruari non posset: nam in his quoque tenetur Religiosus obedire Prælato præcipienti: siquidem implicitum, & explicitum se habent tanquam tacitum, & expressum; at taciti, & expressi ea sem est virtus, *l. cū quid, ff. si sert. per. & patet ex ijs*, quæ traduntur ex *Syl. loco citato, sub qu. 6.* Hinc sequitur, quòd si Prælatus præcipiat, vt aliquis Religiosus in sua Cella teneat ex duabus vnam fenestram clausam; eo quòd videat illam apertam fore ipsi Religioso causam scandali, & periculum violandi vetum castitatis, tunc Religiosus ipse tenetur obedire; quia quamuis teneri fenestram clausam non sit in regula explicitè; est tamen implicitè; quoniam cõducit ad conseruationem Regulæ. Secundò inferitur, quòd licet allocutio cum Monialibus non sit explicitè prohibita in Regula; potest tamen sub præcepto peccati mortalis prohiberi Religiosis à Prælato; quia implicitè comprehenditur, cum tendat ad maiorem conseruationem Regulæ: nam futiuas colloccutiones cum mulieribus, & maximè Monialibus non possunt fieri multoties contra scandalum, & citra detrimentum voti castitatis, vt ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna. lib. 3. §. 8. q. 2. num. 47.* vbi pro hac re adduximus declarationè Sacri. Congregationis Cardinalium, qua declaratur futiuas colloccutiones huiusmodi inter Religiosos, & Moniales contra formam Decreti Pontificij, esse peccatum mortale. Quo cità Prælatus non solum potest prohibere dictas allocutiones suis subditis sub lethali culpa, sed etiam sub pœna excommunicationis, quia lethalis culpa est materia excommunicationis. Sic etiam clausura, quoad Moniales tacitè continebatur in regula, vt infra latius dicemus *concl. 3.*

Sic ampliata, limitatur ipsa conclusio, vt locum non habeat in ijs, quæ licet contineantur in regula; non tamen concernunt tria vota substantialia, nec sunt in Regula sub præcepto, nec à Prælato oretenus præcipiuntur. Vnde si in Regula sit, vt seruetur silentium post Solis occasum

casum, vsque ad tertiam, si Religiosus aliquis citra contemptum violet silentium, ad summum non committit plusquam peccatum veniale.

SECUNDA CONCLUSIO.

9 **R**eligiosus non obediens suo Superiori in ijs, quæ sunt contra regulam, nullam culpam contrahit. Hæc conclusio est etiam communis. Et patet ex eo, quod ea, quæ sunt contra Regulam violant Regulam; atque ideo Religiosus obtemperando non conseruaret, sed violaret Regulam; quod citra culpam fieri nequit. Hinc est, quod si ieiunium sexta feria sub lethali culpa præcipiatur à Regula, & Prælatus præciperet subdito, vt tali die non ieiunet, tali præcepto subditus obedire non debet, vt latè habetur ex *Sanch. lib. 6. sua summ. cap. 2. num. 9. 15. & 45.* & alij, quos refert, & sequitur *Pellegr. in Commentar. ad Constit. nostr. cap. 1. vers. Obedientia, in princ.*

6 Ampliatur hæc conclusio, vt multò minùs Religiosus subditus peccet non obtemperando Prælato, si id, quod præciperet contra Regulam, esset etiam contra legem Dei: quoniam homo pati debet quodcumque malum potius, quam Deum offendere, vt in *cap. ne quis arbiuretur, 22. q. 2. & cap. super eo, de usur.*

7 Sic ampliata limitatur eadem, vt non habeat locum, quando Prælatus præcipit aliquid contra Regulam in ea dispensando ex iusta, ac legitima causa; nam eo casu tenetur subditus obedire, cum opus illud pro tunc non sit contra Regulam, vt habetur ex eodem *Pellegr. loco citato, §. 2.* Vnde licet Regula Carthusiensis grauissimas statuatur pœnas suis Monachis carnis comedentibus; nihilominus si aliquis Carthusiensis reperitur in manifesto periculo mortis si carnibus non vescatur, & Superior præcipiat ei, vt carnes manducet, dispensando eo casu, tunc puto eum teneri obedire, vt patet ex ijs, quæ nos adnotauimus in nostris *Comment. in Bull. Can. lib. 3. §. 8. q. 1. num. 17.*

8 Secundò limitatur, quando Prælatus præciperet aliquid subdito contra Regulam coarctâdo immunitates, & libertates à Regula, aut ab altiori Superiore concessas; quoniam tunc subditus tenetur obedire, vt post alios probat idem *Pellegr. vbi supra, §. 4.* Etenim id tendit saltem indirectè ad conseruationem regulæ.

9 Tertio limitatur ipsa conclusio vbi præceptum Prælati clarè constat esse contra Regulam, aut contra Dei legem, atque ideo peccatum; secus autem si dubium sit, an præceptum sit contra Regulam, aut contra legem Dei; quoniam eo casu in dubio subditus tenetur obedire, nisi sit de his, in quibus ignorantia non excusat: nullum periculum immineret bono publico, aut tertiæ personæ, neque subditus graue damnum pateretur, vt habetur ex *Sanch. in Decal. lib. 6. tom. 2. c. 3. n. 3. & seq. Pellegr. in Commentar. ad nostr. Constit. par. 2. cap. 1. vers. Obedientia, §. 1.* cum alijs, quos allegat. Quibus adde, quæ cumulauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 1. q. 14. sub num. 9.* & quæ habentur in *add. litt. B.*

TERTIA CONCLUSIO.

10 **R**eligiosus non obediens suo Prælato in ijs, quæ sibi præcipiuntur supra Regulam, non peccat. Hæc conclusio est *Tolet. lib. 3. sua summ. cap. 16.* & aliorum. Probat, quoniam subditus non potest obligari ad asperitates, ad quas nec expressè, nec tacitè extenditur Regula, vt per *Glof. in cap. gesta, vers. Crescere, 74. d. Nauar. in Man. cap. 23. sub num. 38.*

11 Ampliatur hæc conclusio, vt non solum Prælatus solus, sed nec quidem ipse cum maiori parte capituli, nec maior pars Capituli generalis possint præcepto obligari Religiosos ad quæ sunt supra Regulam: quoniam Prælatus etiam cum maiore parte Capituli, etiam generalis non potest citra omnium consensum obligare Religiosos ad strictiorem Regulam: quia quod omnes tangit ab omnibus debet approbari. Ità *Hofst. in cap. cum dilecti, quod met. causa, 6. q. 6.* & facit *tex. in Regula, quod omnes, de regul. iur. in 6. & Tolet. loco citato.*

12 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, vt locum non habeat in Prælato præcipiente subdito aliquid supra Regulam in pœnam ipsius culpæ; quoniam tunc subditus tenetur obedire, atque ideo asperitates supra Regulam præceptas subire, vt in *cap. dilectus, il. 2. & cap. quoniam de simon. latè Suar. de stat. Relig. tom. 3. lib. 10. de voto obed. cap. 8.* qui addit, id non esse supra Regulam; sed potius secundum Regulam: si quidem Religiosus ex vi Regulæ subijcitur cõdignæ pœnæ, atque ideo obedientia secundum Regulam includit obligationem parendi in eiusmodi pœna. Hinc inferitur, quod subditus legitime ad carceres condemnatus, & inclusus, non potest citra culpam aufugere, & si aufugiat tenetur in conscientia redire, vt habetur ex *Rodrig. tom. 1. qq. Regul. q. 23. ar. 6.* Dixi: Legitime, quia si iniuste fuisset ad carceres condemnatus, & inclusus aufugiendo non peccaret; nisi ex tali fuga scandalum proueniret, vt per *Innoc. in cap. quia plerique, de immunit. Eccl. cles. D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 3. Nauar. in c. statuumus, 19. q. 3. num. 64. & Rodrig. loco citato,* vbi idem post alios dicendum putat, cum quis licet iuste fuerit detentus, & condemnatus ad perpetuum carcerem; nihilominus contra officium pietatis fuerit inclusus in fetido, ac tenebroso carcere, aut valdè humido non sine propriæ vitæ periculo. Vel necessaria ad victum, ac vestitum non ministrentur: tunc enim citra culpam poterit aufugere.

13 Secundò limitatur eadem conclusio, vt Prælatus possit præcipere subdito aliquid supra Regulam, quando est necessarium, vel valdè conueniens ad seruandum ea, quæ sunt de substantia regulæ, vt habetur ex *Nauar. d. cap. 23. sub num. 38.* Hinc non immeritò in *cap. unico, de stat. Regular. in 6.* præcipitur Monialibus perpetua clausura, sicut, & per *Conc. Trid. & Piū V.* quoniam licet clausuram illam non vouerint, & sit asperitas supra Regulam; nihilominus est medium necessarium moraliter ad Religiosam castitatem seruandam, vt habetur ex *Ioann. Monaco, & Archid. in d. cap. unico.*

Imò

Imò hoc decretum nō videtur supra Regulam, quin potius secundum Regulam; quoniam sub voto obedientiæ secundum Regulam, indirectò ad minus comprehenduntur omnia, quæ ad obseruantiam Regulæ, & aliorum præceptorum prudenter iudicantur expedire, vt rectè post *Navar.* & alios probat *Suar. loco citato, num. 3.*

14 Tertiò limitatur, vt quamuis Prælati non possit aliquid præcipere subditis supra Regulam; nihilominus per maiorem partem Capituli saltem Generalis potest statutum ferri, per quod reformetur Regula antiqua, vel conferatur ad pleniorum eius obseruantiam, vt habetur ex *Syl. d. q. 6. vbi allegat Innoc. in cap. super eo, de regular. & alios, & contraria soluit; quibus adde addita in nostris Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 1. q. 14. sub littera A. vers. Idem dicendum esse, fol. 104. in 2. edit. Quibus adde, quæ habentur ex *Laym. lib. 4. sup. summ. tr. 3. c. 9. num. 10. & 11.**

QUARTA CONCLUSIO.

15 **R**eligiosus non obtemperans suo Prælati in ijs, quæ sunt infra Regulam, peccat. Hęc conclusio est *Syl. loco supra citato*, qui ait, quòd infra Regulam est reficere corpus, quando Regula permittit. Vnde si Prælati præcipiat, vt omnes subditi veniant ad reficiendum se in prima mensa, & nemo comedat in secunda citra licentiam ipsorum Prælati, rationabili existente causa, non obtemperantes, proculdubio peccant, quoniam tale præceptum continetur implicite sub voto obedientiæ secundum Regulam, & iuvat ad obseruantiam Regulæ, quoad silentium, sobrietatem, & his similia. Limitat tamen hanc conclusionem, idem *Syl.* vbi subditus certus esset, refectioem eiusmodi noxiã fore hic, & nunc corpori, vel animæ; quoniam tunc non tenetur obedire. Secus autem est si certus esset, quòd proferunt, vel esset in dubio, quia tunc obligatur obtemperare, iuxta ea, quæ supra diximus, *concl. 2. sim. 3.*

QUINTA CONCLUSIO.

16 **R**eligiosus non obediens Prælati in ijs, quæ sunt præter Regulam, nullam culpam contrahit. Hęc conclusio est communis: siquidem præter Regulam dicuntur omnia, quæ nō pertinent ad Regulam, vt per *Innoc. in cap. veniens, de iure, sur.* at Religiosus tenetur tantum obseruare Regulam. Hinc est, quòd Prælati si præciperet aliquas orationes, quæ non sunt in Regula, nec pertinent ad Regulam, nec tacite, nec expresse, nec necessaria sunt, nec conuenientia ad eiusdem obseruantiam: nec dantur in pœnam aliquam, si illas non recitet, nec peccat: non autem esset citra meritum si obtemperando subditus illas diceret, vt per *Syl. d. q. 6. & alios.* Quibus adde, qua adnotabis infra *disp. 16. sec. 3. vers. Sexto peccant.*

✠✠✠

Qualiter Religiosus peccet violando castitatis votum.

S E C. I I.

S V M M A R I V M.

- 1 Religiosus votum castitatis violando, quantumvis cum soluta, tria committit peccata, seu unum peccatū, cum triplici deformitate.
- 2 Religiosus peccare potest contra castitatem omnibus modis, quibus potest Secularis, adijciens insuper circumstantiam sacrilegi.

1 **A**d euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quòd Religiosus violando votum castitatis cum aliqua quantumvis soluta, tria peccata committit, seu vnū peccatum cum triplici deformitate, vt habetur per *Glos. in cap. virginibus, 27. q. 1.* Primò committit adulterium, cum sit Dei spirituales sponsa: nec interest, an peccans Religiosus sit, vel Religiosa; quoniam Deus, tam verus sponsus est animarum virorum, qui suam castitatem diuino cultui dedicant, quàm feminarum, idè facientium, vt habetur ex *Navar. in Man. cap. 16. sub num. 3. §. Aduertendum tamen.* Secundò contrahit peccatum incestus; siquidem Religiosus cum sit spiritualis Dei sponsa, qui est omnium Pater, violando votum castitatis, consequenter committit incestum, cum cognoscat affinem suam. Tertiò committit sacrilegium: nam violando votum castitatis, agit contra Sacritatem personæ propriæ Deo, ac Diuino cultui dicatæ, iuxta ea, quæ habentur ex *Syl. in summ. vers. Sacrilegium, circa princ. vers. Vnde dicunt Canonista.* Imò tam sacrilega est, cæteris paribus, Sæcularis, cum qua rem habet Religiosus, quàm sacrilegus Sæcularis, qui rem habet cum Religiosa: & sacrilegiore sunt Religiosus, ac Religiosa simul rem habentes, vt rectè notat *Navar. loco citato.* Ex quibus patet, 2 quòd Religiosus potest peccare contra castitatem omnibus modis, quibus possunt alij homines Sæculares, adijciens insuper circumstantiam sacrilegi; etiam si contra castitatem peccet per solam cogitationem; vt habetur ex eodem *Syl. vbi supra, q. 8. & Laym. lib. 4. sup. summ. tract. 5. cap. 3.* quapropter ad sciendum species peccati contra castitatem, vide eundem *Syl. in vers. Luxuria*, vbi sufficienter hanc materiam explicat, & *Navarr. in Man. cap. 16. sub d. num. 3.* Quibus adde, quæ habentur ex *Grac. in cap. 2. §. cū ergò, 36. q. 1. cap. mulier, ead. causa, & q. 1. cap. extraordinaria, 39. q. 2. & D. Thom. 2. 2. q. 154. ar. 1.* Augetur denique peccatum Religiosi supra peccatum Sæcularis, cæteris paribus, non solum ratione voti; sed etiam ratione scandali, cum ad eius vitam plures respiciant, & ratione contemptus; quia Religiosus peccans ex contemptu efficitur Deo ingrator. Cæterum quāuis ob supra relatas circumstantias grauius est, cæteris paribus peccatum Religiosi, quàm peccatum Sæcularis, nihilominus, cessantibus prædictis circumstantiis, grauius est peccatum Sæcularis, quàm Religiosi: siquidem si peccatum eius est leue, absorbetur multis bonis, si verò est

mortale, facilius ab eo resurgit; tunc propter intentionem erectam ad Deum, quæ licet ad horam intercipiatur; de facili tamen reparatur ad pristinum: tunc propter scientiam, quam habet corrigendi peccatum: tunc denique, quia iuuatur à socijs. Ita Syl. ubi supra q. 14. ex D. Th. 2. 2. q. 136.

Qualiter Religiosus peccet contra votum paupertatis.

§ E C. III.

S V M M A R I U M.

1. *Abdicatio proprietatis ita est annexa regula Monachali, ut contra eam non possit Summus Pontifex dispensare. & num. 3. Qualiter puniatur Regularis deprehensus cum proprietate, tum in vita, tum in morte.*
2. *Proprium tripliciter sumitur.*
3. *Summus Pontifex non potest cum Religioso dispensare, ut habeat proprium simpliciter, ut de eo citra voluntatem Superioris valeat disponere. An possit Summus Pontifex Monachum facere Laicum, & ut uxorem ducat dispensare. Et quare dispensauit Celestinus III. cum Henrico Imperatore, ut duceret uxorem Constantiam Montalem, Regis Sicilia filiam.*
4. *Facultas testandi, qua passim à Summo Pontifice tribuitur Episcopis, alijsque beneficiarijs, intelligitur tantum ad pias causas, non vera, ut possint disponere, ut caeteri Saculares.*
5. *Religiosus non dicitur habere proprium, si ad libitum, & beneplacitum Prælati alicuius rei usum accipiat, non celando illi rei qualitatem, & quantitatem.*
6. *Professivum uotorum simplicium in Soc. Jesu, quibus datur facultas retinendi domum, & ins honorum suorum quousque fuerit prescriptum à generali Præposito, non dicuntur facere contra votum paupertatis.*
7. *Religiosus Soc. Jesu, qui post emissam tria vota prædicta, de bonis, quæ ante, vel post vota prædicta acquisierit, disponit, peccat mortaliter contra votum paupertatis, sed firmam remanebit dispositio.*
7. *Ex Concilio Trident. prohibetur Regularibus habere tanquam propria bona, eorum mobilitatem stabilia, etiam quoad usum fructuum, vñ, vel administrationem, & solum conceditur eis possidere res mobiles, ad nulum amovibiles.*
9. *Non possunt dici voti paupertatis violatores Religiosi illi, qui cum consensu Superiorum tacito, vel expresso, aut presumpto rem, quam piam in conventu, vel extra accipiunt, retineant, permutent, vel alienent. Quando dicitur tacitus consensus, & quando presumptus.*

1. **A**IT *Glos. in cap. cum ad Monasterium, de statu Monac. quod abdicatio proprietatis est annexa regula Monachali, ut contra eam non possit Summus Pontifex licentiam indulgere, hinc Gregor. XIII. Constit. 89. inquit*

OMNIS VTRIVSQ. SEXVS.

paupertatis professionem, Regularis instituti murum esse, ac propugnaculum, ut in §. 13. eiusdem Constit. quibus adde, quæ supra diximus tom. 1. §. 2. disp. 8. sec. 11. vers. *Quartus casus*, ibi: *Abdicatio proprietatis. Vnde contra Religiosos, qui proprium habentes, paupertatis votum violant, ita fuit decretum in d. cap. cum ad Monasterium: Firmiter inhibuimus, ne quis de cetero Monachorum lineis camisijs veretur, & infra. Prohibemus quoque districte in uiribus obedientie, sub obestacione diuini iudicij, ne quis Monachorum proprium aliquo modo possideat; sed si quis aliquid habeat proprium, totum inconsonanti resignet. Si verò post hac proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari monitione premissa, de Monasterio expellatur, nec recipiatur ulterius, nisi penitens monasticam disciplinam. Quod si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis, extra Monasterium in sterquilino subterreatur; secundum quod Beatus Gregorius narrat in Dialogo se fecisse: Vnde si quicquam alicui fuerit specialiter destinatum, non presumat illud accipere; sed Abbati, vel Priari, vel Cellarario assignetur. Sic etiam D. August. de quo in cap. non dicatis, 12. q. 1. docens, licitum non esse habere proprium ijs, qui suis renunciant, & communiter viuere spondent, inquit: *Non dicitis aliquid proprium, sed sicut vobis omnia communia.**

2. *Sumitur autem proprium tripliciter. Primum enim denotat dominium rei iustis modis acquiratum. Secundò significat effectum iusti dominij, qui est uti re non tantum ad proprium usum, vel necessitatem, sed ad libitum: & super hoc non potest dispensare Prælati, cum subdito: non enim potest dispensare Superior, cum Religioso sibi subdito, ut habeat proprium, id est aliquid simpliciter in sui dominio, ut habetur ex Archid. post Ioann. Andr. in Nouell. in d. cap. ad Monasterium de stat. Monac. Syl. vers. Religio, 6. num. 7. & habetur ex Conc. Trident. sess. 24. de regular. cap. 2. Tertio proprium sumitur pro dominio usurpato: atque idè quantum ad Religiosos proprium, secundum Archid. loco citato, dicitur quicquid celatur Abbati, seu alij Prælati suo, ut colligitur ex d. cap. non dicatis, 12. q. 1. in illis verbis: *Quicunque autem in tantum progressus fuerit malum, ut accipiat ab aliquo licentiam, vel quodlibet manus accipiat; sub hoc vitio confiteretur, paratur illi, & creetur pro illo. Si autem deprehenditur, atque conuincitur, secundum arbitrium Presbyteri, vel Præpositi grauius emendetur. Cum huiusmodi Congregationis Fratres non solum facultatibus, sed voluntatibus proprijs in ipsa ordinationis susceptione renunciauerint, & se per promissam obedientiam aliorum potestati, & imperijs in Christo, & pro Christo subditiuerint; eorum est, eos nihil habere possidere, dare, vel accipere debere sine Superioris licentia. Quod si propinquus, vel amicus, vel quilibet Fratrum cuiquam aliquid offerre voluerit, primò quidem Priori insinuetur, & sic suscipiatur, si ipse mansuerit. De quo tamen nihil fiat aliud, nisi quod Priori placuerit. Patet igitur ex dictis, quod illud dicitur proprium, quoad rem nostram attinet, quod celatur Abbati,**

habet; aut alij proprio Prælati: vel contra eius voluntatem à subdito tenetur. Quod si Prælati alicuius rei subdito concedat usum, ad eiusdem Prælati libitum, tunc subditus non dicitur habere proprium; si tamen in quantitate, vel qualitate nihil celatur Prælati, nec sine eius licentia aliquid recipitur, vel expenditur, & paratus est ad iussum Abbatis totum reddere, ut rectè declarat *Syl. loc. cit. q. 7.*

Ex dictis inferitur primo, quod cum abdicatio proprietatis adeo annexa sit regali Monachali, ut super eam non possit Summus Pontifex licentiam indulgere; hinc fit, quod nec ipse Pontifex possit cum Religioso dispellere, ut habeat proprium simpliciter, nempe, quod aliquid habeat in suo dominio, ita ut propria auctoritate citra voluntatem Superioris possit de eo disponere ad sui libitum, & facere quicquid velit etiam in damnum Monasterij, ut docet *Innoc. in d. cap. cum ad Monasterium, de Stat. Monas.* quod indubitatè verè esse, ex *D. Thoma, ac Palud. inquit Syl. vers. Religio, 6. qu. 7.* quicquid sit de opinione eorum, qui dicunt, posse Sum. Pontificem Monachum facere Laicum, & vxorare, & in proprio dispensare. Nec obstat si dicatur, quod de facto Celestinus III. dispensauit, ut Henricus Imperator duceret in vxorem Constantiam Monialem professam Regis Siciliæ filiam, ut ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna. lib. 1. cap. 4. q. 7.* Et passim dispensat, ut Episcopi Religiosi, ac etiã Religiosi beneficiarij possint testamentum cõdere, ut sup. adnotauimus *disp. 6. sec. 10. cõcl. 1.* quoniã respõdetur, quod cū obseruantia voti sit de iure Diuino, Papa no dispensauit propriè, ut Hæricus Imperator duceret in vxorem Costantiã Monialem professam, ne Regnum trãsatus fuisset in Infideles, & ex alijs vrgētissimis causis; sed eo casu declarauit legem diuinam non habere locum, ac Monialem illam non teneri ad obseruantiam voti: siquidem Papa quando dispensat in iure Diuino, illa dispensatio non est verè, ac propriè dispensatio, cum non sit formaliter relaxatio, sed potius declaratio quedam, ac moderatio legis Diuinæ: Etenim Papa non est supra legem diuinam; sed illam tenetur implere, ac defendere, vsque ad sanguinem, & animam, ut diximus in d. nostris *Commentar. d. q. 7. sub num. 23. & 24.* Quo verò ad facultatem testandi, quæ passim tribuitur Episcopis, & alijs beneficiarijs Religiosis, per eiusmodi licentiam non censetur eis data illa facultas testandi, quam habent Sæculares: quia Episcopi, & alij beneficiarij Religiosi non possunt habere proprium, quod significat effectum iusti dominij, ita ut possint vti re non tantum ad proprium usum, seu necessitatem; sed etiam ad libitum: siquidem talis rei dominij sunt incapaces Religiosi, ut supra ostendimus, *vers. Summisur.* Sed illa testandi facultas est limitata ad pias causas, nempe pro anima sua, aut suorum, ad alendos pauperes, ad construendas Ecclesias, ad edificanda Hospitalia, & alia loca pia: non autem ad ditandos, ac augendos consanguineos, affines, ac familiares: id enim illis interdicitur per Apostolorum Canones, ut habetur ex *Conc. Trid. sess. 25. de reform. cap. 1.* Sed ijs tanquam pauperibus, sicut in vita, ita

quoque in morte est elargendum, ut ex eodem *Conc.* colligitur, in illis verbis: *Omnino verò sit interdicit, ut ex redditibus Ecclesia consanguineos, familiares suos augere studeant, cū & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, qua Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, q̄s. ut pauperibus distribuant, &c.* Vnde cum Episcopi, & alij beneficiarij Religiosi non possint habere proprium, non eximantur ab obseruatione triumvotorum; sed quicquid acquirant, eorum Ecclesijs acquirunt ut supra ostendimus *d. disp. 6. sec. 10. cõcl. 1.* quibus adde, quæ habentur ex *Syl. in summo. Religio, 6. qu. 10.* hinc fit, quod quando Romanus Pontifex dat licentiam Prælati Religiosis testandi, licentiam ipsam non censetur impertire ad disponendum liberè, & ad sui libitum; sed tanquam bonus dispensator; cum non sit bonum sumere panem filiorum, & dare canibus; atque adeo spoliare, ac priuare proprias Ecclesias bonis illis debitis, ut dentur irrationabiliter Laicis, & conuertantur in usus profanos, & in alios vsus, quàm pauperum, & piorum locorum. Ut latius quoque de hac re egimus supra *tom. 1. §. 1. disp. 8. sec. 11. in explic. quarti casus reservati, per tot.*

Secundò inferitur, quod Religiosus professus non dicatur habere proprium, si tamen ad libitum, ac beneplacitum Prælati alicuius rei usum ab eo recipiat, non celans eadem rei quantitatem, nec qualitatem: aut si cum ipsius Prælati licentia ab aliquo rem aliquam mobilem, vel immobilem, etiam si sit pecunia numerata, accipiat, aut expendat, paratus ad iussum Prælati totum reddere; is proculdubio non peccat contra votum paupertatis. Hinc fit, quod pecuniarum deposita, quibus Religiosi, ac Religiosæ non nullorum ordinum vtuntur, non dicuntur violare votum paupertatis. Siquidem deposita illa dantur à Prælato ad usum tantum Religiosorum, nec possunt illa expendere citra Superiorum licentiam: & ad nura eorundem Superiorum sunt reuocabilia. Vnde Moniales, & alij Religiosi eiusmodi, si parati sint ad iussum Superiorum deposita illa reddere seruantes supradictas condiciones, sunt tuti in conscientia, cum non dicantur habere proprium, iuxta ea, quæ supra diximus; atque ideo non censentur violare votum paupertatis.

Tertiò inferitur, quod professi triumvotorum simplicium in ordine Societatis Iesu, quibus datur facultas retinendi dominium, & ius bonorum suorum, vsque ad tempus à Generali Præposito præscribendum, non dicuntur facere contra votum paupertatis; siquidem non ob id dicuntur habere proprium; eo quod nulla re tanquam propria, & citra Superioris facultatem uti possunt, ut fuit declaratum per Gregor. XIII. Constit. 89. quæ incipit: *Ascendente Domino, §. 16.* his verbis: *Et licet, qui ad gradus professorum, & coadiutorum formatorum non dum peruenerunt, bonorum suorum ius. atque dominium, cum alias ob iustas causas; tum etiam, ut maiorem Societas habeat libertatem, illos, si opus fuerit, cum minori offensione dimittendi, ad tempus Generalis Præpositi iudicia præscribendum vigeant retinere, ut in pauperes tandem, seu alios pios vsus pro ipsorum*

deuotione distribuunt, iuxta Euangelij con-
siliū, ac promissionem, quam in initio Nouiti-
us faciunt: interim tamen quantum ad illorū
vsum Religiosam paupertatem seruant, nec ul-
la res tanquam propria, & sine Superioris facul-
tate vti possunt. Est tamen uerum, quod Re-
ligiosus aliquis dictæ Societatis Iesu, qui post
7 biennium simplicia uota, ubi supra edidit, si de
bonis, quæ, uel ante ea uota acquisierat, uel po-
stè iure hereditario acceperat, seu inter uiuos,
aut mortis causa, citra Superiorum consensum
disponat, mortalem quidem culpam contrahit
contra uotum paupertatis; sed dispositio firma
remanet: siquidem retinet dominium bonorū,
donec se ijs abdicet. Ità *Sanch. lib. 7. moral.
cap. 18. qu. 2.* quem refert *Laym. in sua summ.
Theol. lib. 4. tit. 5. cap. 7. sub num. 3. vers. Cate-
rum*, contra *Molin. tom. 1. de iust. & iur. tit. 2.
disp. 139. vers. Illi, qui tempore*. Vnde in hoc
differunt inter se uota simplicia, & solemnia,
prædictorum Religiosorum, quod illa non pri-
uant dominio tuorum bonorum, nec omninò
acquirendi incapaces eos reddit; neque acqui-
siturum alienationem irritam efficiunt; sed tan-
tūm illicitam, si absque Superiorum licentia
fiat: at uerò uota solemnia Religionis ipso iure
priuāt professum rerum antè habitatum domi-
nio, & tūm acquirendi, tūm transferendi inca-
pacem reddit, ut in *cap. unico, de uoto in 6.* Ad-
dit, quod similes ijs facit coadiutores formatos
dictæ Societatis *Laym. loco citato*, & probat
ex eadem Constit. Greg. XIII.

8 Cæterum per *Concil. Trid. sess. 25. de Regu-
larib. & Monial. cap. 2.* decernitur, non tan-
tūm illicitum esse Regularibus habere bona,
siuè mobilia, siuè immobilia tanquam propria,
aut nomine conuentus possidere, uel tenere:
sed etiam inhiheret eisdem stabilium cōcessio,
quoad usufructum, vsum, & administrationem:
solum tamen concedi possēt Religiosis res mo-
biles ad nutum amouibiles, ut constat ex ver-
bis *d. Conc. ita se habentis: Nominis igitur Re-
gularium tam virorum, quam mulierum liceat
bona immobilia, uel mobilia qualiscunq; qua-
litate fuerint, etiam quouis modo ab eis acqui-
sita tanquam propria, aut etiam nomine conuē-
sus possidere, uel tenere: sed statim ea Superio-
ri tradantur, Conuentuique incorporentur. Nec
deinceps liceat Superioribus bona stabilia ali-
cui Regulari concedere, etiam ad usufructum,
uel vsum, administrationem, uel commendam.
Administratio autem bonorum Monasteriorū,
sem conuentuum ad solos officiales eorundem,
ad nutum eorum amouibiles, pertineat. Mobi-
lium uerò vsum, ita Superiores permittant, ut
eorum suppellex statim paupertatis, quam pro-
fessi sunt, conueniat: nihilque superfluum in ea
sit, nihil etiam, quod sit necessarium, eis dene-
getur. Quod si quis aliquid quidquam tenere
deprehensus, aut conuictus fuerit, in biennio
allina, & passina voce priuatus sit: atque etiā,
iuxta sua Regula, & Ordinis Constitutiones
puniatur.*

9 Quartò infertur, non posse dici uoluptates vo-
ri paupertatis Religiosos illos, qui cum consen-
su eorum Superiorum expresse, tacito, aut præ-
sumpto rem quampiam in conuentu, aut extra
accipiunt; retinent, permuteant, aut alteri do-

nant: Secus autem si aliqua prædictorum; aut
similium agant, citra Superiorum consensum;
quoniam tunc lethalem culpam contraherent
contra uotum paupertatis, ut patet ex ijs, quæ
habentur in *d. cap. non dicatis, 12. q. 1.* & ex si-
prà cumulatis, *Maiores in 4. d. 38. q. 1. Syl. vers.
Religio, 6. q. 7. D. Antea. par. 1. tit. 16. cap. 1. §.
11. Nauar. de Regular. com. 2. num. 20. & in
Man. cap. 17. num. 105. Azor. tam. 1. instit. ma-
ral. lib. 12. cap. 12. Sanch. lib. 7. moral. cap. 19.*
& hanc esse communem sententiam, testatur
Laym. lib. 4. sua summ. tit. 5. cap. 7. sub num. 4.
Vbi tacitum Prælati consensum censeri, tunc
dicit ex *Sanch. loco citato, num. 7. & 70.* cū
in aliqua Religione viget consuetudo recipien-
di aliqua, aut expendendi, non petita Superio-
ris licentia; quoniam Superior censetur ijs ta-
cité consentire. Sic etiam si Superior donec
Religioso res aliquas, uel ab alio donatas eidē
permitteret, quas scit illis omnibus non indige-
re ad proprium vsum, ut si donet imagunculas,
rosaria, namismata, grana benedicta, & alia
eiusmodi, tunc Prælati consensu tacite conse-
niture dictarum rerum donationi à hijs facien-
di pet dictum Religiosum. Consensum uerò præ-
sumptum uolunt esse, *D. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 1.
ad 1.* & in eum *Aragon. ac Bann. Säch. Azor.
& Laym. locis citatis*, quando subditus ob istam
causam sibi persuadet, Prælatum, si sciat,
consensurum, ac contenturū fore talem rem
accipere, expendere, aut donare; quamuis Præ-
lati interdum inuitus sit, quod clam, aut
non rogato, accipitur; si tamen inuitus non
sit, quoad rem ipsam concedendam rogatus, ut
habetur ex *Nauar. de Regular. com. 2. num. 20.* &
ex alijs apud *Laym. ubi supra.*

Quæ nam quantitas pecuniæ, aut alte-
rius rei, accepta, aut donata à subdi-
to Religioso citra consensum Præ-
lati, satis sit ad lethalem culpam
contrahendam contra uotum
paupertatis.

S E C. I V.

S V M M A R I V M.

- 1 Proprietas etiam rei minima est mortalis vul-
pa. secundum aliquos; alij uero putant non
sufficere ad peccatum mortale unius inlij
proprietas. Et secundum aliquos, nec qua-
tuor regalium numerus ad mortale sufficit.
Qualiter alij distinguant.
- 2 Filij familias hominum, mediocres opes ha-
bentium, non peccant mortaliter si ad hono-
stam recreationem, aut donationem furentur
quinque, aut quatuor argenteos.
Nec Religiosi, si eiusmodi quantitatē acci-
pant, inuitis eorum Superioribus.
- 3 Non est condemnandus ad culpam mortalem
Religiosus, qui ex animi leuitate, aut propter
uentris ingluuiem, ex conuentu percipit gal-
linam, perdicem, caseum, panem, & similia.

In hac re *D. Anton. 3. par. sua sum. tit. 16. n. 1. §. 11. & Gers. alphab. 34. tit. S. dub. 3. vult* iur. proprietatem, etiam rei tantum contra votum paupertatis esse mortalem culpam; atque ideo in hac re non dari culpam leuem, nisi ob imperfectionem actus. Alij putant, quod nec vnus iulij proprietatis satis sit ad lethalem culpam ob pecuniae abundantiam, quae hodie habetur, ita *Navar. in cap. fin. 14. q. 6. num. 11. & 12. & lib. 3. consil. 111. de Regalar. cons. 65. num. 18. & 19.* Alij demum arbitrantur, quod nec quatuor regaliu numerus est peccati mortalis materia, ita *Ser. lib. 5. de iustit. & iur. qu. 3. ar. 1. ad 3.* Alij demum distinguunt, quod aut agitur de Monasterijs adeo pauperibus, vt in eo rigore seruetur paupertas: aut tractatur de Monasterijs diuitibus, ac opulentis, seu etiam communibus. Proprietatem igitur duorum iuliorum in Monasterijs primi generis volunt esse culpam mortalem: ac in Monasterijs secundi generis putant ad constituendum peccatum mortale satis non esse minorem proprietatem quinque, aut ad minus quatuor iuliorum. Quae quidem sententia est *Sayr. lib. 9. Clavis Reg. c. 13. num. 14. & aliorum, quos citat, & sequitur Molles. par. 1. sua sum. tr. 7. cap. 20. num. 87. & 88.*

Hanc eandem sententiam nos secuti fuimus supra tam. 1. §. 1. disp. 8. sec. 11. in explic. quarti casus referuati, vers. Circa secundum requisitum, vbi de hac materia latissime egimus, & conclusionem constituta, eandem multipliciter ampliamus, ac limitamus diffusè explicantes, an, & quando Religiosus professus, accipiens, retinens, seu approprians sibi aliquid contra licentiam tacitam, vel expressam sui Praelati, in crimen proprietatis incidit, & calum reueruatum incurrit. Vnde ad dictam sec. 11. remittimus pium Lectorem, na bis idem repetere videamur. Addimus tamen ad confirmationem eiusdem sententiae ea, quae habentur per *Fagund. de praecep. Eccles. praecep. 2. lib. 8. cap. 6. sub num. 7.* equiparantem Religiosum protelsum non seruo, sed filio familias cum opinione magis recepta, quam docet *Navarr. in cap. non dicatis, 12. q. 1. num. 62. Rebell. par. 1. lib. 3. qu. 15. sec. 13. num. 22.* & alij, ad quod facit *lex. in cap. licet, de sepult. 1. qui in possessione, ff. de testam. & auth. ingressi, C. de Sacros. Eccles.* Vnde inquit ipse *Fagund.* quod cum filij familias hominum mediocres opes habentium, non peccent mortaliter, si eis inuitis ad honestam recreationem, aut donationem furentur quinque argenteos, seu reales, vel saltem quatuor, vt habetur ex *Perr. Navarr. lib. 3. de restit. cap. 1. num. 66. & Rebell. loco citato, sec. 15. num. 16.* hoc idem merito dicendum de Religiosis putat, vt non peccent mortaliter si eiusmodi quantitate accipiant, inuitis eorum Superioribus; tanto magis, quoniam, vt docet *Rebell. d. sec. 13. num. 22.* hoc casu concurrat praesumpta voluntas Superioris; qui si esset inuitus, irrationabiliter esset talis. Siquidem Praelati non debent struere esse de patrimonio Christi, quod ipsi nec sudore, nec labore acquisuerunt, quam Patres iunt de suo, quod vel iure hereditario à suis maioribus acceperunt, aut non sine maximo sudore, ac labore fuerunt adepti. Et quam-

uis Praelati id grauius aliquantulum ferant, quam Patres; id tamen est, quoad modum, nempe, propter licentiam non petitam, quam perere poterant; non autem quoad substantiam: putat autem *Fagundez*, ibi, quod hoc casu grauius peccant venialiter Religiosi, propter votum paupertatis, quam filij: non tamen mortaliter: quia paruitas materiae semper excusat à lethali culpa, etiam quando agitur de transgressione voti, vt ostendimus in d. sec. 11. reijcietes licentiam *D. Anton. ac Gerson.*

3. Hinc idem *Fagund.* ibidem, num. 3. cum plur. seq. post *Flic. animum Flam. 3. p. methodi, cap. 9. §. 11. vers. Ecclesiasticis, ad fin.* infert, non esse condemnandum ad mortalem culpam Religiosum, qui ex animi leuitate, aut ventris ingluuie ex conuentu clam percipiat gallinam, aut perdicem, caesum, panem, & his similia; quia voluntas Superioris non praesumitur pro his subditum velle obligare ad mortale: & si talis esset eiusdem intentio, irrationabilis esset, cum nec Patres filios pro eiusmodi rebus subtrahtis putent lethalem culpam contrahere. Secundo infert, posse Religiosos iter agentes, aut studijs vacantes extra conuentum ex ijs, quae sibi pro expensis itineris, aut studiorum causa à Praelatis dantur, aliquid accipere, parcius maxime viuendo, vt distribuunt in elemosynam pauperibus, aut expendant in alios honestos vsus, & posse citra violationem voti acceptare pecuniam pro expensis itineris, etiam amplam sibi à Saecularibus in itinere tributam, & quod superfuerit donare pauperibus, aut propinquis, ex praesumpta Superiorum licentia. Reliqua nonnulla ad hanc rem pertinentia, vide omnino supra tam. 1. §. 1. disp. 8. sec. 11. in explicat. quarti casus, vers. Circa secundum requisitum, cum suis ampliis. & limit.

An Religiosus professus peccet contra votum paupertatis, si volenti sibi donare centum aureos, illos non acceptet, sed dicat illi vt Titio eisdem tribuat, aut alicui ex suis consanguineis.

S E C. V.

S V M M A R I V M.

1. Religiosus, qui pecuniam sibi oblatam non accipiat, sed offerentem rogat, vt eam de alicui ex suis consanguineis, cui cum effectu praestitit, non peccat.
2. Peccat tamen si citra iustitiam, & rationabilem causam non accipiat, sed vt consanguineo detur. Et quae sit iusta, & rationalis causa Religioso non acceptandi donationem.

1. In hac re *Sanch. de matrim. lib. 6. disp. 4. nu. 7.* quem refert, & sequitur *Fagund. de praecep. Eccles. praecep. 2. lib. 8. cap. 6. num. 18.* inquit quod si Religiosus eo casu pecuniam sibi oblatam non accipiat, sed offerentem rogat, vt eam tribuat alicui ex suis consanguineis, cui cum effectu praestitit, contra votum paupertatis non peccat.

7 deuotione distribuunt, iuxta Evangelij con-
 siliū, ac promissionem, quum initio Novitiā-
 tus faciunt: interim tamen quantum ad illarū
 vsum Religiosam paupertatem seruant, nec ul-
 la re tanquam propria, & sine Superioris facul-
 tate vti possunt. Est tamen uerum, quod Re-
 ligiosus aliquis dictæ Societatis Iesu, qui post
 biennium simplicia uota, ubi supra edidit, si de
 bonis, quæ, uel ante ea uota acquisierat, uel po-
 stea iure hereditario acceperat, seu inter uiuos,
 aut mortis causa, citra Superiorum consensum
 disponat, mortalem quidem culpam contrahit
 contra uotum paupertatis; sed dispositio firma
 remanet: siquidem retinet dominium bonorū,
 donec le ijs abdicet. Itā Sanch. lib. 7. moral.
 cap. 18. qu. 2. quem refert Laym. in sua summ.
 Theol. lib. 4. tit. 5. cap. 7. sub num. 3. vers. Ceterum,
 contra Molin. tom. 1. de iust & iur. tit. 2.
 disp. 139. vers. Illi, qui tempore. Vnde in hoc
 differunt inter se uota simplicia, & solemnia,
 prædictorum Religiosorum, quod illa non pri-
 uant dominio tuorum bonorum, nec omnino
 acquirendi incapaces eos reddit; neque acqui-
 sitorum alienationem irritam efficiunt; sed tan-
 tum illicitam, si absque Superiorum licentia
 fiat: at uerò uota solemnia Religionis ipso iure
 priuāt professionem rerum ante habitatum domi-
 nio, & tūm acquirendi, tūm transferendi inca-
 pacem reddit, ut in cap. unico, de uoto in 6. Ad-
 dit, quod similes ijs facit coadiutores formatos
 dictæ Societatis Laym. loco citato, & probat
 ex eadem Constit. Græg. XIII.

8 Cæterum per Concil. Trid. sess 25. de Regu-
 larib; & Monial. cap. 2. decernitur, non tan-
 tum illicitum esse Regularibus habere bona,
 siue mobilia, siue immobilia tanquam propria,
 aut nomine conuentus possidere, vel tenere:
 sed etiam inhibetur eisdem stabilium cōcessio,
 quoad usufructum, vsum, & administrationem:
 solum tamen concedi possēt Religiosis res mo-
 biles ad nutum amouibiles; ut constat ex ver-
 bis d. Conc. itā se habentis: *Nomini igitur Re-
 gularium tam uirorum, quam mulierum liceat
 bona immobilia, vel mobilia qualiscunq; qua-
 litatis fuerint, etiam quouis modo ab eis acqui-
 sita tanquam propria, aut etiam nomine conuē-
 tus possidere, vel tenere: sed statim ea Superio-
 ri tradantur, Conuentuique incorporentur. Nec
 deinceps liceat Superioribus bona stabilia ali-
 cui Regulari concedere, etiam ad usufructum,
 vel vsum, administrationem, vel commendam.
 Administratio autem bonorum Monasteriorū,
 seu conuentuum ad solos officiales eorundem,
 ad nutum eorum amouibiles, pertineat. Mobili-
 tium uerò vsum, itā Superiores permittant, ut
 eorum suppellex statim paupertatis, quam pro-
 fessi sunt, conueniat: nihilque superfluum in ea
 sit, nihil etiam, quod sit necessarium, eis dene-
 getur. Quod si quis aliquid quidquam tenere
 deprehensus, aut conuictus fuerit, in biennio
 allina, & passina uoce priuatus sit: atque etiā,
 iuxta sua Regula, & Ordinis Constitutiones
 puniatur.*

9 Quartò infertur, non posse illi violatores vo-
 ti paupertatis Religiosos illos, qui cum consen-
 su eorum Superiorum expresso, tacito, aut præ-
 sumpto rem quam piam in conuentu, aut extra
 accipiunt; retinent, permutent, aut alteri do-

nent: Secus autem si aliqua prædictorum, aut
 simulum agant, citra Superiorum consensum;
 quoniam tunc lethalem culpam contraherent
 contra uotum paupertatis, ut patet ex ijs, quæ
 habentur in d. cap. non dicatis, 12. q. 1. & ex il-
 lā præ cumularis, Maior in 4. d. 38. q. 1. Syl. vers.
 Religio, 6. q. 7. D. Anton. par. 1. tit. 16. cap. 5.
 11. Nauar. de Regular. com. 2. num. 20. & in
 Mau. cap. 17. num. 105. Azor. tau. 1. instit. ma-
 ral. lib. 12. cap. 12. Sanch. lib. 7. moral. cap. 19.
 & hanc esse communem sententiam, testatur
 Laym. lib. 4. sua summ. tit. 5. cap. 7. sub num. 4.
 Vbi tacitum Prælati consensum censeri, tunc
 dicit ex Sanch. loco citato, num. 7. & 70. cū
 in aliqua Religione viget consuetudo recipien-
 di aliqua, aut expendendi, non petita Superio-
 ris licentia; quoniam Superior censetur ijs ta-
 citè consentire. Sic etiam si Superior donec
 Religioso res aliquas, vel ab alio donatas eidē
 permitat, quas scit illis omnibus non indige-
 re ad proprium vsum, et si donet imaginulas,
 rosaria, namismata, grana benedicta, & alia
 eiusmodi, tunc Prælati censetur tacitè consen-
 tite dictarum rerum donationi a ijs faciendæ
 per dictum Religiosum. Consensum uerò præ-
 sumptum uolunt esse, D. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 1.
 ad 1. & in eum Aragon. ac Bann. Sanch. Azor.
 & Laym. locis citatis, quando subditus ob in-
 stam causam sibi persuadet, Prælatum, si sciat,
 consensurum, ac contenturū fore talem rem
 accipere, expendere, aut donare; quamuis Præ-
 latus interdum inuitus sit, quod clam, aut
 non rogato, accipiatur; si tamen inuitus non
 sit, quoad rem ipsam concedendam rogatus, ut
 habetur ex Nauar. de Regular. com. 2. num. 20. &
 ex alijs apud Laym. ubi supra.

Quæ nam quantitas pecuniæ, aut alte-
 rius rei, accepta, aut donata à subdi-
 to Religioso citra consensum Præ-
 lati, satis sit ad lethalem culpam
 contrahendam contra uotum
 paupertatis.

S E C. I V.

S V M M A R I V M.

- 1 Proprietas etiam rei minimæ est mortalis vul-
 pa. secundum aliquos; alij uero putant non
 sufficere ad peccatum mortale vnus iulij
 proprietas. Et secundum aliquos, nec qua-
 tuor regalium numerus ad mortale sufficit.
 Qualiter alij distinguant.
- 2 Filij familias hominum, mediocres opes hā-
 bentium, non peccant mortaliter si ad hono-
 ram recreationem, aut donationem furentur
 quinque, aut quatuor argenteos.
 Nec Religiosi, si eiusmodi quantitatem acci-
 piant, inuitis eorum Superioribus.
- 3 Non est condemnandus ad culpam mortalem
 Religiosus, qui ex animi leuitate, aut propter
 ventris ingluuiem, ex conuentu percipit gal-
 linam, perdicem, caseum, panem, & similia.

In hac re *D. Anton. 3. par. sua summ. tit. 16. c. 1. §. 1. & Gers. alphab. 3. d. tit. 5. dub. 3. vult* ; proprietatem, etiam rei minime contra votum paupertatis esse mortalem culpam ; atque idem in hac re non dari culpam leuem, nisi ob imperfectionem actus. Alij putant, quod nec vnus iulij proprietatis satis sit ad lethalem culpam ob pecuniae abundantiam, quae hodie habetur, ita *Navar. in cap. fin. 14. q. 6. num. 11. c. 12. & lib. 3. consil. 11. de Regular. cons. 65. num. 18. & 19.* Alij denique arbitrantur, quod nec quatuor regaliu numerus est peccati mortalis materia, ita *Sar. lib. 5. de iustit. & iur. qu. 3. ar. 1. ad 3.* Alij demum distinguunt, quod aut agitur de Monasterijs aded pauperibus, vt in eo rigorose seruetur paupertas; aut tractatur de Monasterijs diuitibus, ac opulentis, seu etiam communibus. Proprietatem igitur duorum iuliorum in Monasterijs primi generis volunt esse culpam mortalem : at in Monasterijs secundi generis putant ad constituendum peccatum mortale satis non esse minorem proprietatem, quinque, aut ad minus quatuor iuliorum. Quae quidem sententia est *Sayr. lib. 9. Clavis Reg. c. 13. num. 14.* & aliorum, quos reuert, & sequitur *Molles. par. 1. sua summ. tr. 7. cap. 20. num. 87. & 88.*

Hanc eandem sententiam nos secuti fuimus *supra tom. 1. §. 1. disp. 8. sec. 11. in explic. quarti casus referuati, vers. Circa secundum requisitum*, vbi de hac materia latissime egimus, & conclusionem constituta, eandem multipliciter ampliamus, ac limitauimus diffuse explicantes, an, & quando Religiosus professus, accipiens, retinens, seu approprians sibi aliquid citra licentiam tacitam, vel expressam sui Praelati, in crimen proprietatis incidit, & calum reueruatum incurrit. Vnde ad dictam *sec. 11.* remittimus pium Lectorem, ne bis idem repetere videamur. Addimus tamen ad confirmationem eiusdem sententiae ea, quae habentur per *Fagund. de praecip. Eccles. praecip. 2. lib. 8. cap. 6. sub num. 7.* xquiparantem Religiosum protestum non seruo, sed filio familias cum opinione magis recepta, quam docet *Navar. in cap. non dicitis, 12. q. 1. num. 62. Rebell. par. 1. lib. 3. qu. 15. sec. 13. num. 22.* & alij, ad quod facit *rex. in cap. licet, de sepult. l. qui impoestare, ff. de testam. & aush. ingressi, C. de Sacros. Eccles. Vnde inquit ipse Fagund. quod cum filij familias hominum mediocres opes habentium, no peccent mortaliter, si eis inuitis ad honestam recreationem, aut donationem furentur quinque argenteos, seu reales, vel saltem quatuor, vt habetur ex *Porr. Navar. lib. 3. de resit. cap. 1. num. 66. & Rebell. loco citata, sec. 15. num. 16.* hoc idem merito dicendum de Religiosis putat, vt non peccent mortaliter si eiusmodi quantitate accipiant, inuitis eorum Superioribus; tanto magis, quoniam, vt docet *Rebell. d. sec. 13. num. 22.* hoc casu concurrat praesumpta voluntas Superioris; qui si esset inuitus, irrationabiliter esset talis. Siquidem Praelati non debent stricte res esse de patrimonio Christi, quod ipsi nec sudore, nec labore acquisuerunt, quam Patres sunt de tuo, quod vel iure hereditario à suis maioribus acceperunt, aut non sine maximo sudore, ac labore fuerunt adepti. Et quam-*

nis Praelati id grauius aliquantulum ferant, quam Patres; id tamen est, quoad modum, neipse, propter licentiam non petitam, quam petere poterant; non autem quoad substantiam; putat autem *Fagundez*, ibi, quod hoc casu grauius peccant venialiter Religiosi, propter votum paupertatis, quam filij; non tamen mortaliter: quia paruitas materiae semper excusat à lethali culpa, etiam quando agitur de transgressione voti, vt ostendimus in *d. sec. 11.* reuertentes licentiam *D. Aurah. ac Gerson.*

3. Hinc idem *Fagund. ibidem, num. 3. cum plur. seq. post Hieronymum Flam. 3. p. methodi, cap. 9. §. 11. vers. Ecclesiasticis, ad fin.* infert, non esse condemnandum ad mortalem culpam Religiosum, qui ex animi leuitate, aut venis ingluuie ex conuentu clam percipiat gallinam, aut perdicem, caseum, panem, & h. s. similia; quia voluntas Superioris non praesumitur prohibere subditum velle obligare ad mortale: & si talis esset eiusdem intentio, irrationabilis esset, cum nec Patres filios pro eiusmodi rebus subtractis putent lethalem culpam contrahere. Secundò infert, posse Religiosos iter agentes, aut studijs vacantes extra conuentum ex ijs, quae sibi pro expensis itineris, aut studiorum causa à Praelatis dantur, aliquid accipere, parcius maxime viuendo, vt distribuunt in elemosynam pauperibus, aut expendant in alios honestos vsus, & posse citra violationem voti acceptare pecuniam pro expensis itineris, etiam amplam sibi à secularibus in itinere tributam, & quod superfluerit donare pauperibus, aut propinquis, ex praesumpta Superiorum licentia. Reliqua nonnulla ad hanc rem pertinentia, vide omnino supra *tom. 1. §. 1. disp. 8. sec. 11. in explicat. quarti casus, vers. Circa secundum requisitum*, cum suis *amplias. & limit.*

An Religiosus professus peccet contra votum paupertatis, si volenti sibi donare centum aureos, illos non acceptet, sed dicat illi vt Titio eisdem tribuat, aut alicui ex suis consanguineis.

S E C. V.

S V M M A R I V M.

1. Religiosus, qui pecuniam sibi oblatam non accepit, sed offerentem rogat, vt eam de alicui ex suis consanguineis, cui cum effectu praestitit, non peccat.
2. Peccat tamen si citra iustitiam, & rationabilem causam non accepit, sed vt consanguineo detur. Et quae sit iusta, & rationabilis causa Religioso non acceptandi donationem.

1. In hac re *Sanch. de matrim. lib. 6. disp. 4. num. 7.* quem refert, & sequitur *Fagund. de praecip. Eccles. praecip. 2. lib. 8. cap. 6. num. 18.* inquit quod si Religiosus eo casu pecuniam sibi oblatam non acceptet, sed offerentem rogat, vt eam tribuat alicui ex suis consanguineis, cui cum effectu praestitit, contra votum paupertatis non peccat.

peccat. Etenim cum pecuniam non acceptavit, nihil donavit suo consanguineo. Nec obstat *ten. in l. 2. ff. de calumniator.* dum ait: *Nec refert an ipse pecuniam acceperit, aut alteri iufferit dari,* atque idem videtur per Religiosum consanguineo, indirectè facta donatio, prævia tacita rei oblatæ acceptatione, iuxta *ten. in l. Prator ait, ff. de eden.* quod videtur expressè contra motum proprium Clem. VIII. cuius meminit *Fagund. loco citato,* & alij, ità se habentem: *Prohibemus Religiosis, ne largiantur munera, non solum per se, verum etiam per alios, sãm directè, quã indirectè.* Quoniam, respondetur, motum proprium Clem. VIII. tantum obligare, ne Religiosus sibi propria, & acquisita donet citra debitam licentiam: at Religiosos in casu, de quo agitur, nihil acquisitum donat. Leges pariter citatæ loquuntur de donatione rei, quam antea quis acceptavit tacitè, vel expressè, & post acceptationem alteri donavit: at Religiosus pecuniam sibi oblatam nõ acceptavit: & propterea eam non censetur consanguineo, nec tacitè, nec expressè donasse.

1. Hæc sententia proculdubio vera est obrationes suprâ allatas; non tamen talis Religiosus excusabitur à peccato mortali, si citra iustam, ac rationabilem causam oblatam pecuniam nõ acceptavit, ut eius consanguineo daretur: si quidem is, licet non peccet contra votum paupertatis; peccat tamen contra charitatem, qui citra rationabilem causam recusat pecuniam sibi oblatam, ut detur consanguineo; quoniam impedit bonum Monasterij, in cuius utilitatem donatio illa cedebat. Potest autem dari iusta, ac rationabilis causa Religioso non acceptandi donationem, nempe, ne Superior in suspicionem veniat, quod ipse Religiosus nimiam familiaritatem habeat cum exteris: ne Religiosus remaneat remunerationi obnoxius, &c. ut habetur ex eodem *Fagund. loco citato, num. 19.*

An Religiosus talis Religionis, in qua non recipiuntur elemosynæ pro celebrandis Missis, peccet contra votum paupertatis, si conveniat cum aliquo, ut tot iulios donet tali pauperi pro totidem Missis ab ipso pro eo celebrandis.

S E C. VI.

S V M M A R I V M.

1. Adducitur responsio affirmativa, cum actus sit dominij saltem virtualis.

AD hanc difficultatem respondetur affirmativè. Etenim ex quo talis Religiosus paupertatem vouit, non est capax dominij: at actus est dominij saltem virtualis, nam idem est dare pecuniam illam pauperi, ac ipsi Religioso: nam licet nomine dicatur elemosyna; Reuera tamen est contractus ex iustitia dati, & accepti. Ità *Petr. Nauarr. lib. 3. de rebus. cap. 1. num. 183. §. 2. dubitatio, & Fagund.*

de pycep. Eccl. præcep. 2. lib. 3. Cap. 6. num. 19. qui tamen hanc conclusionem iurant, ubi quis tali Religioso ceterum v.g. daret, nullo premio pacto, & ipse gratitudinis causa promitteret ei celebraturas centum Missas, citra dependentiam vnus promissionis ab altera: nam tunc id licitum esset. Ità prædicti Doctores, qui contraria solvant.

An rerum notabilium permutatio, facta à Religioso citra Superioris licentiam; absque tamen Monasterij detrimento, sit lethalis culpa contra votum paupertatis.

S E C. VII.

S V M M A R I V M.

1. Iuxta primam sententiam non est peccatum mortale talis commutatio, si conventui non proveniat iactura magna, nec erit contra votum paupertatis commodare librum, etiam decem aureorum per tres, vel quatuor menses.
2. Contrariam sententiam tenet Sanchez, nam commutare est actus dominij.
3. Probabilior est sententia, quod non sit peccatum, quando ex permutazione nulla iactura provenit Monasterio.
4. Permutatio facta à Religioso sine Superioris licentia, aliquando nec levis quidem culpa est.

IN hac re pugnant extant opiniones. Nam prima sententia est, *Rodrig. par. 2. sua sum. cap. 31. num. 7.* dicentis, quod si conventui iactura magna non proveniat, ut quia æqualia pro commutatis recipiantur, talis commutatio etiam cum extraneis, non est culpa mortalis. Etenim parvitas materiæ in qualibet re excusat à lethali culpa, ut sæpè diximus. Hinc sequitur, quod si Religiosus librum valoris decem aureorum, è Monasterio auferat, & commodet alteri, etiam extraneo citra licentiam Superioris, ut eo utatur per tres, aut quatuor menses, non peccat mortaliter contra votum paupertatis: quia licet rei usus absque Superioris licentia repugnet voto paupertatis; tamen ratione parvitas materiæ, qualis est usus d. libri per præfatum tempus, non est plusquam peccatum veniale, ut habetur ex *Sancti. lib. 7. moral. cap. 19. num. 57. & cap. 20. num. 6.*

2. His tamen non obstantibus contrariam sententiam, tenet *Sancti. d. cap. 19. num. 67.* quem sequitur *Laym. lib. 4. sua sum. 11. 5. cap. 7. sub num. 4. vers. Sed quid sentiendum:* mouentur ex eo, quod commutare sit actus dominij; quoniam à solo habente dominium, aut legitimam administrationem rectè fieri potest. Undè concludunt, quod si res commutata sit magni pretij, talis commutatio est culpa lethalis.

3. Mihi autem prior opinio videtur probabilior: quoniam nos supponimus, nullam, aut minimam iacturam ex tali permutazione provenisse Monasterio: quapropter licet demum talem Religiosum fecisse contra votum pauper-

peratis, dum citra licentiam Superioris fecit dictam permutationem; nihilominus fecit contra dictum votum in re leui; quia nos supponimus ex tali permutatione nullum, aut leue damnum prouenisse. Nec obstat, quod permutatio sit actus dominij, nam id nihil aliud probat, nisi talem Religiosum fecisse contra votum paupertatis: sed quia votum paupertatis violatur in re leui, dicendum est, peccasse contra votum tantum venialiter. Neque demum refragatur, quod nos supponimus, rem commutatam esse magni pretij; siquidem non attenditur pretium rei permutatae, an maximum sit, vel paruum; sed attenditur damnum, quod ex tali permutatione prouenit Monasterio: nam qui aufert à Bibliotheca communi librū magni pretij non animo sibi appropriandi, sed eo utendi spacio trium, vel quatuor mensium non peccat plusquam venialiter, vt ex *Sanch.* supra diximus, quoniam licet liber sit magni pretij, vsus tamen dicti libri, in quo damnificatur Monasterium est parui valoris. Imò aliquando permutatio facta à Religioso sine licentia Superioris non est, nec leuis quidem culpa: Sæpe enim præsumi potest, Superiorem inuitum non esse, vt cum Religiosus commutat cum alio librū, aut aliud simile, quæ sibi data sunt ad propriū vsū, maxime si permutationis fiat, cum domesticis, vt habetur ex eodem *Laym. loca citata.* Quæ omnia eo magis vera sunt, quia in omnem euentum Superior semper est liber ad irritandas cuiusmodi Religiosorum permutationes tanquā abique eius consentu factas.

An Religiosus faciat contra votum paupertatis, si rem sibi ad vsū per Superiorem concessam culpa sua lata perdat, aut destruat.

S E C. VIII.

S V M M A R I V M.

1. Afferitur responsio affirmatiua, quia lata culpa dolo equiparatur.
- Et an teneatur ad restitutionem, si peculium habeat, sive administrationi concessum.
2. Contra votum paupertatis etiam facit Religiosus, qui bona sibi donata accepit, & consumpsit, vel alteri donauit citra Superioris consensum.
- Et an teneatur restituere si peculium habeat.
3. Contra votum etiam facit Religiosus, qui acceptum citra licentia Prælati, abscondit, vnde nequeat Prælati volens illud reuocare.

AD hanc difficultatem responderetur affirmatiue, ut habetur ex *Sanch. lib. 7. moral. c. 19. n. 115. Less. lib. 2. de iust. & iur. c. 48. dub. 9. num. 79. vers. Decimo, & Laym. lib. 4. sua summa. tr. 5. cap. 7. sub num. 6.* Et enim cum lata culpa equiparetur dolo, vt probat *Panor. in cap. 1. de commud. & cap. fin. de pos. & late Barr. & alij in 1. quod verus, ff. de pos. perinde est, ac si rem illam ex proposito talis Religiosus amiserit, aut destruxerit: ac potestatem proprio arbitrio perdat, vt ac destruat, perinde*

actus est dominij: Religiosus autem, cui solus rei vsus concessus est, non potest talem dominij actum cum proposito formali, aut virtuali exercere citra voti paupertatis violationem. Vnde prælati Doctores, addunt insuper, quod si talis Religiosus peculium, habeat iuxta administrationem commissum, iuxta ea, quæ supra diximus *tom. 1. §. 1. disp. 8. sec. 13. in explic. quartæ casus, in fine,* debet ex eo restitutionem facere Monasterio, cui ex tali destructione, vel quacunque inutili alienatione damnum illatum fuit. Idem dicendum est de Religioso, qui ea, quæ sibi donata fuerunt, accepit, & consumpsit, aut alteri donauit citra consensum Superioris: siquidem suo arbitrio aliquid accipere, & donare, ac consumere actus dominij est, & prouidè extra violationem voti paupertatis exerceri non potest. Siquidem Religiosus quicquid acquirat donatione, legato, hæreditaria successione, contractu, acquirit, non sibi, sed Monasterio acquirit, si capax sit, sicut scriptum Dominio, & filius patri, vt habetur ex *Panor. in cap. cum ad Monasterium, num. 2. de statu Monac. Nouar. de Regular. com. 2. num. 36. & Laym. loca citata, vers. Quinto violat.* Vnde si talis Religiosus peculium habeat, vt supra, teneatur ex eo restituere Monasterio omne damnum, quod ex causa prædicta passum fuit. Actum dominij denique cæteris prætermisissis exercet Religiosus, atque idem facit contra votum paupertatis, si quæ cum licentia Prælati accepit, postea abscondit, ne Prælati volens ea reuocare, suū propositum exequi nequeat, vt si non abscondat, Prælati volente ea reuocare, sarcum effectu adiuncente, murmuret, quoniam hæc omnia voto paupertatis repugnant, vt habetur ex *Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 4. dub. 5. nu. 25. & alij apud Laym. d. cap. 7. num. 8.*

An sit contra votum paupertatis assignatio certæ annuæ portionis factæ per Prælatum Religioso de bonis Monasterij, aut parentum pro suis vestimentis, ac etiam alimentis, sua commoda, & incommoda ad nutum tantum Prælati reuocabilis.

S E C. IX.

S V M M A R I V M.

1. Afferitur pars affirmatiua, quam multi Doctores docent, maxime attento Concilio Tridentino.
2. Contrariam sententiam docet Nauar. & alij, non solum attento iure communi, sed etiam Tridentino.
3. Consultius esse, putant DD. si res etiam à confanguineis donata Religiosis, deponantur in manu Superioris, aut alterius depositarij, à quibus Religiosi recipiant pecuniam pro suis necessitatibus.
4. Bona Prælati contra votum violant paupertatis, &

- contra iustitiam delinquunt, si bonum conuentus aliter expendant, vel donent, quam regula ordinis, vel consuetudo, aut Superiorum Prælatorum iosis permittit.
- 5 Non modo hoc locum sibi vendicant in Prælatis Regularibus beneficium Ecclesiasticum non habentibus, sed etiam si illud obtinent.
- 6 Quo Religiosus beneficiarius extra Monasterium acquirat aliunde, saltem post eius mortem Monasterio debentur, si sit bonorum capax.
- 7 **I**N hac re partem affirmatiuam docent *Petr. Nauarr. lib. 3. cap. 1. num. 174. Lopez par. 2. instr. cap. 5. Less. lib. 3. de iust. & iure, cap. 5. num. 30. Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 1. cap. 9. num. 30. Molina tom. 2. disp. 276. & alij exultimantes*, quod licet de iure communi id non videatur prohibitum, ac de hac re consuetudinem tanquam licitam defendit *Innoc. in cap. insinuans. qui Cler. vel uouent. Panor. in cap. cum ad Monasterium, num. 8. de statu Monas. & in cap. edoceri, num. 3. de rescr.* Nihilominus hodiè ex vi *Conc. Trid. sess. 25. de irregular. c. 2.* id esse omninò damnatum, in illis verbis: *Nemini igitur Regularium, tam uirorum, quàm mulierum, liceat bona immobilia, vel mobilia, cuiuscunque qualitate fuerint, etiam quomodo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiam nomine conuentus possidere, vel tenere, sed statim ea Superiori tradantur, conuentuique incorporentur. Nec deinceps liceat Superioribus stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usufructum, vel usum, administrationem, aut commendam, &c.*
2. His tamen non obstantibus contrariam sententiam tenent *Nauar. de Regular. com. 2. num. 18. & com. 3. num. 27. & lib. 3. cons. 75. de Regular. dub. 18. edit. 1. Sanch. lib. 7. moral. c. 22. num. 11. Sa. vers. Religio. num. 48. Bera par. 4. casu 32. Miran. tom. 1. Max. q. 28. ar. 8. Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 5. num. 53. & Laym. lib. 4. sua summ. tr. 5. cap. 7. num. 13.* dicentes, non esse contra votum paupertatis assignationem annuæ portionis factam Religioso ex bonis Monasterij, aut aliunde acquisitis pro victu, ac vestitu ad sui commodum, aut incommodum; ad nutum tamen Prælati reuocabilem; quam opinionem dicunt esse veram non solum attento iure communi, quod dicunt esse contra controuersiam; verum etiam, aperta hodiè noua dispositione *Conc. Trid. d. cap. 2.* Etenim uolunt, non fuisse propositum Concilio nouum, aliquod ius statuere; sed solum ius declarare, quo prohibetur, ne superflua Religiosis assignentur, & ne sub ea conditione aliqua relinquuntur, independenter à Prælati voluntate; atque idè ut irreuocabiliter retinere possent. Vnde hodiè permitti quoque posse arbitrantur, ut Regularibus post editam professionem, iusta causa subsistente, liceat manere in domo priuata ex annuis eius redditibus victum querentibus, cum licentia tamen Prælati ad nutum reuocabili, iuxta *tex in d. cap. insinuante, qui Cler. vel uouent.* Sic etiam putant, Monacho seni, uel infirmo, posse assignari redditus alicuius Villæ, ex quibus se alat. Et Monialibus posse solum præberi victum, uel utrum autem

labore manuum sibi comparare, utper *Laym. loco citato.* Non tam hodiè puto assignari posse Religiosis stabilia in usum, administrationem, & commendam; quoniam videtur omninò prohiberi per *Conc. loco citato*, ibi: *Nec deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usufructum, vel usum, administrationem, aut commendam. Administratio autem bonorum Monasteriorum, seu Conuentuum ad solos officiales eorundem, ad nutum Superiorum amouibiles, pertineat. Mobilium uero usum, ita Superiores permittant, ut eorum suppellex status paupertatis, quam professi sunt conueniat, &c.*

3. Cæterum quicquid sit de rebus immobilibus, an concedi possint, ut supra Regularibus, non obstantibus dictis Concilij verbis, ut aliqui putant; eiusmodi tamen concessionem, etiam rerum mobilium non placent admodum Doctoribus; sed consultius esse arbitrantur, si res etiam à consanguineis donatæ Religiosis deponantur in manu Superioris, aut alterius depositarij, à quibus Regularis recipiat pecuniam, qua suis necessitatibus, vel pauperum consulat iuxta ipsius Superioris arbitratum, ut habetur ex *Azor. lib. 1. instit. moral. tom. 1. cap. 9. qu. 4. Lopez par. 2. instr. c. 5. Secundo consuetudo, & Laym. d. num. 13. in fine*, ubi etiam num. 14. illud certum esse inquit, Prælatum nec solum, nec cum Capitulo posse permittere Religioso, ut bona ex quacunque causa, aut titulo quaesita, in usus quoslibet, etiam vanos, aut illicitos expendat, aut superflua, vel pretiosa, quæ statum Regularem dedecent, penes se habeat: siquidem, cum Prælatus eiusmodi facultatem præbens; quam subditus ea utens voti paupertatis violator esset, & facultas irrita esset, & res ad illicitos usus expensæ sunt restitutioni obnoxie; cum Prælatus non possit in subditum maiorem facultatem transferre, quam ipse habet. Non enim Prælatus bonorum Monasterij est Dominus, sed administrator, ac dispensator, ut in *cap. 2. de donat.* atque idè ea non potest expendere in res vanas, sed tantum in eius Ecclesiæ necessitatem, & utilitatem. Ita *Nauarr. de Regular. com. 2. num. 13. Syl. vers. Religio. 6. q. 7. Sanch. lib. 7. moral. cap. 19. num. 30. & Laym. loco citato, & num. 10.* ubi specialiter agens de Prælatis, inquit, quod etiam ipsi paupertatis votum violant, & contra iustitiam delinquant, si bona Conuentus aliter expendant, vel donent, quam ordinis sui Regula, vel consuetudo, aut Superiorum Prælatorum, ipsis permittit, ut habetur ex *Nauar. de Regular. com. 2. num. 11. & 23. Sanch. lib. 7. moral. loco citato*; & alijs, qui dicunt bona malè donata à Prælatis esse restitutioni obnoxia; eo quod, ut supra diximus, Prælati non sunt Domini rerum Ecclesiarum; sed tantum administratores, ac dispensatores.
5. Quæ quidem uera sunt, & locum sibi vendicant, non solum in Prælatis Regularibus, beneficium Ecclesiasticum non habentibus; sed etiam in Prælatis Regularibus, qui legitime Ecclesiastica beneficia obtinent: Religiosus enim beneficiarius reddituum beneficij administrationem habet, quos de iure expendere potest ad sui sustentationem, & ad alios pios usus; siqui-

siquidem ea natura est beneficij Ecclesiastici, ut beneficiario tribuat reddituum administrationem ad necessarios, ac pios usus, ut in *Clem. 2. §. Sed, & tales, de vita, & honest. Cler. Nauarr. de Regular. com. 2. num. 10. & 11. & lib. 3. conf. 70. de Regular. edit. 2. Rodriq. tom. 1. qq. Regular. q. 34. ar. 7. Molin. tom. 2. de iust. & iur. disp. 276. Vnde Nauarr. d. num. 10. probat Regularem beneficiarium posse disponere de fructibus beneficij, etiam manualis ad nutum reuocabilis, sicut quilibet alius beneficiarius Sæcularis, ad quod allegat *d. Clem. 2. §. Sed tales*. Post amotionem autem Regularis à beneficio, vel post eius mortem fructus, qui supersunt, pertinent ad Ecclesiam, cuius intuitu eos acquisiuit, ut inquit idem *Nauarr. d. com. 2. nu. 6. & Panorm. cap. ult. num. 3. de Regular.* Quæ verò Religiosus beneficiarius extra Monasterium aliunde acquirit, nempe ex elemosynis, hæreditate, legato, propria arte, vel ex pensione sibi constituta, Monasterio saltem post mortem ipsius beneficiarij debeatur, si id bonorum in commune sit capax, ut per *Bart. in l. 1. §. si fructuarius, ff. de stipul. seruor. & quamuis Sanchez lib. 7. moral. cap. 32. num. 76. contrarium doceat, quoad acquisita ex arte, ac donatione; nihilominus à priori sententia non est recedendum, ut rectè probat Laym. lib. 4. sua summ. tr. 5. cap. 7. sub num. 17. & 18. His adde, quæ infra dicemus *sec. 36. vers. Quinto peccant.***

An subsistat legatum Regulari professo relictum ea lege, ut ad ipsum, non autè ad Monasteriũ pertineat,
S E C. X.

S Y M M A R I U M.

- 1. Adducitur pars affirmatiua: Et quomodo explicanda sit voluntas testatoris hoc casu.
- 2. Verba testatoris intelligenda sunt secundum personam conditionem, cui aliquid relinquitur.
- 3. Idemque dicendum est, si relinquatur hæreditas Religioso, sub conditione, ut ad ipsum pertineat, & non ad Monasterium.
- 4. Testator si legatum faciat Religioso, ut relictæ legatæ dominium transferatur in ipsum Religiosum, & non in Monasterium legatum subsistit, & conditio tanquam turpis reijcitur.
- 5. Si expressè constet de voluntate testatoris, nolentis aliter legare, nisi quod dominium rei legatæ transeat in Religiosum, independentè à Prælato, legatum corrui. Et quare, & Quid si Prælatus consentiat, an possit Religiosus usum, & commoditatem rei legatæ donare Monasterio.

IN hac re partem affirmatiuam docent *Rodriq. tom. 2. qq. Regular. q. 25. ar. 2. Molin. tom. 2. de iust. & iur. tr. 2. disp. 140. vers. Si aliquid testamenti, Panorm. in cap. Monachi, nu. 8. de stat. Almag. Angel. vers. Monasterium, Syl. vers. Religio. §. q. 5. & alij, quos refert, & sequitur, Laym. lib. 4. sua summ. tr. 5. cap. 7. n. 20. Mouentur ex eo, quod licet hæc dispositio vi-*

- deatur aduersari voto, ac statui Regularis professi; nihilominus potest explicari voluntas testatoris hoc casu, ita ut subsistat; nempe ut usus seu commoditas legati ad Regularem profectum pertineat cum dependentia à Prælato consensu, qui cum primum consensum denegauerit, corruiat legatum: si verò consensum præbuerit, interim legati dominium Monasterio acquisitum est. Etenim dispositio quæcunque interpretari debeat, ut valeat potius, quàm pereat, ut in *l. quadraginta, ff. ad leg. falsig. & late Doctor. in l. contrahendo, ff. de regul. iur.*
- 2. Confirmatur, quoniam verba testatoris intelligenda sunt secundum conditionem personæ, cui aliquid datur, seu relinquitur, ut in *l. plenior, §. equitij, ff. de usu, & habit. ergo legatum, de quo agitur, intelligendum est secundum conditionem legatarij, atque idè Religiosi, cui legatur: nam si aliter intelligeretur voluntas testatoris, quàm fuit supra interpretata testatoris voluntas, legatum esset contra conditionem Religiosi, qui incapax est rerum dominij, imò & earum usus; nisi dependenter à uoluntate Prælati, ut sæpè diximus.*
 - 3. Ampliatur hæc conclusio, ut idem dicendū sit si Religioso hæreditas relinquatur, sub ea lege, ut ad ipsum pertineat; non autem ad Monasterium, aut si eodem modo alicuius rei eidem fiat donatio; quoniam mens testatoris, aut donatarij est interpretanda eodem modo cum militat in utroque casu eadem ratio, *arg. tex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.*
 - 4. Secundò ampliatur eadem conclusio, ut legatum subsistat, etiam si testator legatum faciat, ut rei legatæ dominium transferatur in ipsum Religiosum legatarium, non autem in Monasterium. Siquidem, cum conditio illa sit impossibilis moraliter Religioso, atque adè turpis, habetur pro non adiecta, *l. 1. §. si quis ita, l. qua sub conditione, l. conditiones qua, & l. conditiones contra, ff. de condit. instit. Vnde legatum prædictum modale potius, quàm conditionale censeretur debet, ut declarat Laym. loco citato, sub nu. 21. vers. Dico tertio.*
 - 5. Sic ampliata limitatur ipsa conclusio, cum expressè constet de voluntate testatoris nolentis aliter legare, nisi quòd rei legatæ dominium transeat in Religiosum independentè à Prælato: nam tunc legatum corrui, quia in ultimis uoluntatibus, testatoris uoluntas est attendenda, ut habetur ex *Panorm. Molin. & alijs Doctoribus supra relatis. Et cum supponamus legatū quomodolibet esse conditionale, sub dicta conditione expressè factum non potest præsumi modale; quia inclaris non est opus coniecturis, uulgatis iuribus. Est tamen uerum, quòd stante interpretatione uoluntatis testatoris, iuxta nostram conclusionem, si Prælatus ex parte sua consentiat, potest Religiosus usum, & commoditatem rei legatæ donare Monasterio; quoniam modalis illa conditio fuit à testatore adiecta in fauorem Religiosi: at quilibet potest suo fauori renunciare. Ita Laym. post alios, ubi supra sub num. 10. circ. fin.*

An Prælatus possit concedere Religioso professo vsu alicuius rei ir-reuocabilem.

§ E C. XI.

S V M M A R I V M.

¶ Affertur responsio negatiua, cum Prælatus nihil Religioso concedere potest, quod repugnet paupertati.

1 **A**D hanc difficultatem responderetur breuiter negatiue. Etenim Prælatus nihil Religioso concedere potest, quod paupertati repugnet. Ita *Sancb. lib. 7. moral. cap. 17. num. 28.* & alij apud *Laym. lib. 4. sua summ. tract. 5. cap. 7. num. 19.* quam conclusionem amplio, vt nec Sum. Pontifex rem eo modo Religioso concedere valeat, quia obseruatio voti est de iure Diuino, supra quod non est Sum. Pontifex, & non potest iusta causa dispensandi assignari cū Religioso, vt independentē à Rom. Pontifice rem aliquam possideat, vt latē de hac re egimus supra tom. 1. §. 1. disp. 8. sec. 11. in explic. quarti casus, vers. Circa secundum ampl. 1. & 2. Hæc satis dicta sunt de peccatis Religiosorum in communi, hoc loco; nam reliqua infra dicemus sec. modo videndum restat de culpis Prælatorum, vocalium, & aliorum Religionis officialium, vnde, vt in hac re ordinatē procedamus; primò tractabimus de Abbate, seu Præposito Generali, & deindē singulatim de alijs illi inferioribus.

De peccatis, quæ contrahi possunt per Regularium Generalem.

§ E C. XII.

S V M M A R I V M.

- 1** Peccat grauissimè Regularium Generalis, si post eius electionem in dispensandis Prælaturis, ac officijs rationem tantum habeat eorum, qui sibi adhaerunt, & suffragati sunt.
- 2** Peccat Regularium Generalis, si præsiciat admodum iuuenes.
- 3** Peccat non leuiter Generalis Regularium, qui eos, quos sibi non fuisse suffragatos nouerit, & alias dignos, ac de Religione benemeritos nō præsiciat, sed potius humiliare eos querat, ne caput extollant.
- 4** Peccat Regularium Generalis, si studeat eligi Consultores, ac Diffinitores sibi adhaerentes, & non potius merentes, qui scientia, vita sanctitate, ac prudentia alios excellent. Multoque magis Capitulares, ad quos spectat eorum electio.
- 5** Peccat Generalis Regularium, transferendū subditos maxime vocales, & Confessarios de vna domo, in aliam, absque causa rationabili.
- 6** Peccat Regularium Generalis, si subditum appellansem à grauaminibus Guardiani seu Præpositi nō audiat, nec iustitiam ministret.
- 7** Peccat Generalis Regularium, non corrigent

do subditorum excessus publicè, si interest, ut delicta puniantur.

8 Regularis, extra Monasterium degentes, si delinquāt, possunt ab ordinarijs locorum coerceri, etiam si eorum Superiores negligentes non sint.

9 Prælati in coercendis subditis, debent esse Pastores, non autem percussores. Et notatur in hoc dictum D. Gregor. & Concil. Trid. sess. 13. de refor. cap. 1.

10 Peccat Regularium Generalis non leniter, qui propria tantum commoda, ac suorum respiciens, debitam curam non habet de omnibus: Et inter Pastores connumerantur semet ipsos pascentes, non gregem.

11 Peccat mortaliter Præpositus Generalis Theasinorum, ambiendo Ecclesiasticas dignitates extra Congregationem. Qua pena puniantur, qui Episcopi dignitatem petunt.

12 Peccat Generalis Regularium, si irrationabiliter remittat penas delinquentibus irrogatas.

Et licet Pater Præpositus Generalis Theasinorum facultatem habeat relaxandi penas, non tamen irrogatas à Capitulo Generali, debet nihilominus in illis remittendis respicere commune bonum Religionis.

3 Innocentes iradix exitio, qui liberat multorum exitia cogitantem.

Nec est misericors, qui vitijs nutriendis parcit, & fauet.

14 Respub tunc benè gubernantur, cum improbis dant penas.

15 Peccat Regularium Generalis, si irrationabiliter facultatem dat Apostatis, ingrediendi quamcumque Religionem.

Qualiter sit regulandū arbitrarium, quod habet P. Præpositus Generalis Theasinorum, dandi suprascriptam facultatem Apostatis.

16 Superior non tenetur Monachum recipere, qui quater aufugit. Et quid differat eiectionis à fugiuiuo, & Apostata remissiuè.

17 Peccat Generalis Regularium, si sit facilis in credendo, maxime in praiudicium tertij. Multoque magis peccat, si aures porrigat referendarijs.

18 Peccat Regularium Generalis si in Constitutionibus declarandis, contra id, quod nouerit declarandum, decreuerit, ductus odio, timore, aut amore, vel spontiqua. Duplicitusque culpa, efficitur reus.

1 **G**rauius culpæ reus effici potest in primis Regularium Generalis; si post ipsius electionem, in dispensandis Congregationis Prælaturis, ac officijs rationem habeat eorum tantum, qui sibi adhaerunt, & suffragati sunt, & non potius vnus cuiusque meritorum: Is enim primò aperte conuincitur, Prælaturam non solūm appetuisse (quod citra culpam illiciti fieri non potest, si se non agnoscat idoneum: vel præsumptionis si se idoneum esse facile sibi persuadeat, iuxta ea, quæ habeantur ex *Soto lib. 3. de iust. & iur. q. 7. ar. 3.*) Verum etiā tam affectasse, sollicitasse, & illicitis, ac simoniacis fortè medijs pronocasse; atque aded mox cuina pelle; qua tegebatur, expoliatum; rapacem

cem Lupum palam se ostendit. Secundò conuincitur, dignitatem illam subijisse, non vt proficit, sed vt prælit; postquam Congregationis utilitatem non prospicit, dum adhaerentes sibi, vt adhaerentes sunt, & non vt merentes præficiat. Vndè quemadmodum *Dinus Augustinus*, relatus in *cap. qui Episcopatum*, 8. q. 1. de Episcopo loquitur; ita proportionaliter de eiusmodi Prælato non iniuria dici potest, vt scilicet: *Talem se esse non intelligat, qui præesse dilexerit, non prodesse.* Tertio peccato scandali, tum quia causa est innumerabiliù murmurationù; tum etiam subditi, dum vident caput eleuatum, ipsi quoque de facili eleuantur: & propterea non emulantur, vt alter alteri proficiat; sed potius ambiunt, & procurant, vt alter alteri præficiat. Et sic laqueus ruinæ populo Dei, iuxta illud *Osea cap. 9.* & offendiculum iniquitatis domui Israël, secundum *Exech. cap. 44.* si talis sit, qui præficiatur. Etenim *D. Gregor. p. 1. Pastor. ait: Nemo quippe in Ecclesia amplius uo-
aet, quam qui peruersè agens, nomen, vel ordinè
sanctitatis habet: delinquentem namque hunc
nemo redarguere præsumit, & in exemplum
culpa uehementer extenditur, quando pro re-
uerentia ordinis peccator honoratur.* Tum denique, quia dum præficit adhaerentes, vt plurimum præficit immerentes; atque idè paucos, qui utiliter, & pauciores, qui humiliter præfint: paucos Pastores, & innumeros percussores; qui non sequuntur vestigia eius, qui dorsum posuit ad flagella, contra ea, quæ habentur ex *D. Gregor. in cap. 1. 2. 3. & 4. d. 45.* & ex *Conc. Trid. sess. 13. de refor. cap. 1.* Quamobrem innumerorum est causa malorum in Congregatione, cui præest.

Secundò peccat Regularium Generalis, si iuuenes admodum præficiat; quoniam hi, vt plurimum carent prudentia: & vt pueri dominantur, datur in pœnam à Deo, iuxta illud *Isaia. cap. 3.* *Dabo pueros Principes eorum, &c.* Vbi ait *Christost.* quòd pueri uoce utitur *Isaias*; quoniam frequenter videmus adolentes cagere prudentiam atque idè senes facilius, quam iuuenes sunt ad Prælaturas promouendi, si cætera concurrant. Nisi iuuenes adsint, de quibus inquit *D. Bernardus Epist. 42. Super senes intelligere, moribus antiquare dies, præuenire tæpora meritis, & quod etati deest, pensare uirginitibus.* Semper tamen, cæteris paribus præferendi sunt senes, cum sit veneranda senectus: vt habetur per *Glos. in cap. statuumus, vers. Noni. 61. dist.*

Tertio non leuiter peccat Regularium Generalis, qui eos, quos sibi suffragatos non fuisse nouerit, & alios dignos, & de Religione benemeritos, iuxta vnus cuiusque merita non præficiat; sed potius humiliare eos querat, ne caput extollentes, eius desiderijs fiant aduersantes. Peccant enim contra iustitiam, etiam si eligat dignum; omisso tamen digniori, vt ostendimus supra *disp. 4. sec. 3. per totam.*

Quartò peccat Regularium Generalis, si eligi Consultores, ac Diffinitores adhaerentes sibi studeat, & non potius merentes, qui scientia, vitæ sanctitate, ac prudentia reliquos excellent. Et multò magis peccant Capitulares, ad quos spectat eorum electio in nostra præsertim Con-

gregatione, ipsi Patri Generali obtemperantes. Etenim aliquando euenire potest, vt Capitulares existimantes elegisse in Generalem vitum sanctum, & iustum, processu temporis agnoscant, sub ouina pelle, Lupum rapacem promouisse: & propterea si adhaerentes illi eligant Diffinitores, & Consultores, rapientes simul, & spolia diuidentes eligant. At si è conuerso sanctos, iustos, Doctos, ac prudentes viros P. Generali associauerint, & ab eo omninò independentes; si P. Generalis ipse in bonitate, ac sanctitate permanserit, adhaerentes sibi eos, ac socios habebit: siquidem boni cum bonis conueniunt, iuxta illud *Propheta Psal 118. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.* Quòd si secus (quod absit) retinabitur, & confundetur peruersitas eius, bonitate, ac sanctitate sociorum, quos certò nouit, in malo sibi fore semper aduersantes: & non nisi in Congregationis bono consentientes. Mali enim tantum consentiunt peccantibus, ac defendentibus delinquentibus, iuxta illud *Isidori in cap. qui consentit, 1. q. 3.* ita se habentis: *Qui consentit peccantibus, & defendens aliū delinquentem, maledictus erit apud Deum, & homines, & corripietur increpatione seuerissima. Hinc, & quidam S. Pater ait, si quis peccantem defendit, acrius quam ille, qui peccauit, coercetur. Hinc, & alius Pater ait, si quis aliterius errori consentit, sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum.*

5 Quintò peccat Regularis Generalis transfereudo subditos, maxime vocales, & Confessarios ex vna domo in aliam, nulla rationabili causa subsistente; sed solum, vt complaceat fortè Guardianis, Abbatibus, seu Præpositis, eos tanquam sibi non adhaerentes transferri instantibus: vel ne in discretos, seu vocales Capitulares eligantur; sed potius alij, quos confidentes habeat ad ipsum confirmandum, seu reficiendum: aut certè, quia non fuerint suffragati, iuxta suam voluntatem in eligendo discretum, seu vocalem Capitularem, vt supra. Etenim id, vt plurimum fieri nequit, citrà domorum, & Congregationis magnum detrimentum, translatorum notam, iniuriam, atque violentiam, & Sæcularium scandalum.

6 Sextò peccat Regularium Generalis, si appellentem subditum à grauaminibus Guardiani, seu Præpositi non audiat, nec iustitiam ei ministret, propter adhaerentiam fortè, quam habet, cum ipso Guardiano, seu Præposito: vel quia dubitat ob id ab eo non confirmari, aut non foueri ad sua vota assequenda in Capitulo Generali. Is proculdubio violat iustitiam, peccat mortaliter, & teneret reficere subdito omnia damna, expensas, & interesse; non secus, ac iniquus Index iustitiam denegans, aut iniustitiam faciens. Imò ob denegatam iustitiam, subditi solent recurrere ad Superiores Supremos, eisdemque grauamina deferre, defectus ipsius P. Generalis, & totius Congregationis manifestans, non sine maximo ipsius Congregationis detrimento, & Sæcularium scandalo; ac subditorum perturbatione; cum pax in aliqua communitate conseruari non possit, si iustitia non ministretur: siquidem iustitia, & pax sunt duæ sorores simul inhabitantes, ita vt vbi iu-

stitit non est, nec pax existat, iuxta illud *Psal.*
84. Iustitia, & pax osculata sunt.

- 7 Septimò peccat Regularium Generalis non corrigendo subditorum excessus. Etenim publice interest, ut delicta puniantur, *l. ita vulneratus ff. ad leg. Aquil. & Conc. Trid. sess. 6. de reform. cap. 3. & sess. 14. de reform. cap. 4.* Id enim omnibus præcipitur, & maximè animarum curam habentibus, quales sunt non solum Parochi, & alij Curati; sed etiam Præpositi, Guardiani, Abbates, & alij similes: nam his subditorum cura committitur in temporalibus, ac spiritualibus, ut habetur ex eodem *Conc. Trident. d. sess. 14. de reform. cap. 1.* his verbis: *Cum proprie Episcoporum munus sit subditorum omnium vitia redarguere, hoc illis præcipiè cauendum erit, ne Clerici præsertim, ad animarum curam constituti, criminosi sint, neque inhonestam vitam, ipsis conuenientibus, ducant: nam si eos prauis, & corruptis moribus esse permittant, quo pacto Laicos de ipsorum vitis redarguent, qui uno ab eis sermone conuinci possent, quòd Clericos ipsis patiantur esse deteriores? qua etiam libertate Laicos corripere poterunt Sacerdotes, cum tacitò sibi ipsi respondeant eadem se admisisse, quæ corripunt, &c.* Et quamuis Concilium hoc loco Episcopis id præcipiat; nihilominus in alijs locis *Conc.* superlatis, redargutionem præcipit omnibus Prælati, tam Sæcularibus, quàm Regularibus. Imò idem *Conc. sess. 25. cap. 14. de Regular.* concedit Episcopis Regularium correctionem in defectum suorum Superiorum negligentium, & Superiores ipsi pro negligentia officio priuantur, ita statuens: *Regularis non subditus Episcopo, qui intra Claustra Monasterij degit, & extra ea, ita notoriè deliquerit, ut populo scandalo sit, Episcopo instante, à suo Superiore intra tempus ab Episcopo præfigendum, seuerè puniatur: ac de punitione Episcopum certiozem faciat; sin minus à suo Superiore officio priuetur, & delinquens ab Episcopo puniri possit.* Imò
- 8 Regulares extra Monasterium degentes, si delinquant, etiam si eorum Superiores negligentes non sint in eis corrigendis, attamen ab ordinarijs locorum coerceri possunt, ut in *d. cap. 3. Concil. Trid. sess. 6. de reform.* quod ita se habet: *Ecclesiarum Prælatis ad corrigendum subditorum excessus, prudenter, ac diligenter intendant. Et nemo Sæcularis Clericus cuiusvis ordinis, vel Regularis extra Monasterium degens, etiam sui ordinis privilegij prætextu, tutus censeatur, quominus si deliquerit, ab ordinario loci, tanquam super hoc à Sede Apostolica delegato, secundum Canonicas sanctiones, visitari, puniri, & corrigi valeat.*
- 9 Est tamen verum, quòd Prælati in coercendis subditis debent esse Pastores, non autem percussores, ut habetur *d. 45. in princ. & cap. licet,* ubi ex *D. Gregor.* circa correctionem Rectorum Ecclesiarum, ita legitur: *Licet plerumquæ accidat Sacerdotibus, quæ sunt reprehendenda; plus tamen erga corrigendos agat beneuolentia, quàm seueritas: plus cohortatio, quàm comminatio, plus charitas, quàm potestas, cum nemo nostrum sine reprehensione, aut sine peccato uiuat. Nam si Dominus statim post trinam negationem B. Petrum Apostolum Præ-*

ceptorem nostrum iudicasset, non tantum ex eo fructum, sicut fecit receperit. Expectandi ergo, atque corrigendi magis sunt Rectores Ecclesiarum, quàm statim iudicandi. Modum ergò, quo corrigi subditi debeant ab eorum Prælati, optimè quoque docet *Concil. Trid. sess. 13. de reform. cap. 1.* sic inquit: *Illud prius eos admonendos censet, ut se Pastores, non percussores esse meminerint, atque ita præesse subditis oportere, ut non in eis dominantur; sed illos tanquam filios, & fratres diligant, elaborentque ut hortando, & monendo ab illicitis deterreant, ne ubi deliquerint, debitis eos pœnis coercere cogantur: quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contingerit, illa Apostoli est ab eis seruanda præceptio, ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate, & patientia: cum sæpè plus erga corrigendos agat beneuolentia, quàm austeritas; plus exhortatio, quàm comminatio; plus charitas, quàm potestas. Sin autem ob delicti grauitatem uirga opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudicium, cum lenitate seueritas adhibenda est, ut sine asperitate disciplina populis salutaris, ac necessaria conseruetur. Et qui correcti fuerint, emendentur: aut si respicere noluerint, ceterè salubri in eos animaduersionis exemplo, à vitis deterreantur; solum sit diligentis, & piam pastoris officium, morbis omnium lenia primum adhibere fomenta; post ubi morbi grauitas, ita postulet, ad acriora, & grauiora remedia descendere: sin autem, nec ea quidem proficiant, illis submouendis, ceteras saltem oues contagionis periculo liberare, &c.*

- 10 Octauò non leuiter Regularium Generalis peccat, qui propria tantum commoda, ac suorum respiciens, debitam curam non habet de ouibus. Qui talis est, connumeratur inter Pastores, qui pascunt semetipsos, non gregem; perdit nomen boni Pastoris, & acquirit sibi mercenarij nomen. Mercenarij quippè est; ait *D. Gregorius homil. 14. in Euang.* qui locum quidem Pastoris tenet; sed luca animarum non querit: terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet, temporalibus lucris pascitur; impensa sibi ab hominibus reuerentia lætatur; Vndè per *Conc. Trid. sess. 25. de reform. cap. 1.* de omnibus Prælati, tam Sæcularibus, quàm Regularibus loquens, ita statuit: *Quæ supè sint partes agnoscat, ac se non ad propria commoda, non ad diuitias, aut luxum; sed ad labores, & sollicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, & fideles reliquos ad Religionem, innocentiamque facilius inflammandos, si Præpositos suos uiderint, non ea, quæ mundi sunt; sed animarum salutem, ac cælestem patriam cogitantes, &c.* Et inferiùs circa finem monens eos ad deponendum omnem humanum affectum erga suos, ita quoque inquit: *Imò, quàm maximè potest, eos S. Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, vndè multorum malorum in Ecclesia seminarij extat, penitus deponat.*
- 11 Nonò peccat mortaliter nostræ Congregationis Præpositus Generalis ambiendo Ecclesiasticas dignitates extra Congregationem: postquam iureiurando astringitur vigore nostrarum

Ararum Constitutionum eas non ambire, nec acceptare, vt in 3. par. Decr. Capituli Generalis anni 1612 cap. 5. num. 1. his verbis: *Qui Præpositus Generalis fuerit creatus, illico antequam ob obedientiam præstetur, iurjurando se astringat, non modo non ambiendi Ecclesiasticas dignitates extra Congregationem, nec per se, nec per alios, non directè, nec indirectè; non clam, nec palam: verum etiam illas ne vltro quidem oblatas, nisi ex præcepto Sanctissimi se recepturum; idque ne dum toto sui Generalatus tempore, sed etiam non nisi anno elapso à sui muneris abdicatione. Imò ad propellendam ambitionem extat aliud Decretum Capituli Generalis, anni 1607. par. 3. Decr. cap. 10. non solùm contra Reu. admodum P. nostrum Generalem; sed etiam contra quoscumque nostræ Congregationis, tenoris sequentis: *Cantum est ab omnibus, & singulis Capituli Patribus, communi suffragio, ac nemine penitus dissentiente, ne quisquam nostræ Congregationis quoquo pacto per se, aut per alios, palam, vel occultè Episcopi dignitatem petat, vel per ambitum quarat. Qui secus agere compertus fuerit, re probata, omni dignitate. & munere nostræ Congregationis priuetur. De Ciuitate, in qua demorabitur, exiciatur, eoque mittatur, ubi nullam Episcopatus captandi occasionem, aut opportunitatem habere possit. Si Generalis, aut alicuius domus particularis Præpositus fuerit, si Visitator, si Consultor, protinus in eius locum sufficiatur aliter: si vocalis à ferendi suffragij iure cadat: si Sacerdos simplex, rem sacram non faciat, Confessarius ne audiat: si Clericus in sacris constitutus, à ministrando suspendatur: si non fuerit in sacris, ad ordines ne promouatur: qua pœna nullo modo relaxetur, vel remittatur vnquam: imò nec de ea re sermo habeatur, nisi in Generali Capitulo; idque expleto sexennio. At si P. Generalis, aut loci Præpositus, aut Visitator eius rei certior factus inquirere, & contra eum agere destiterit, aut quouis alijs Sacerdos, vel Clericus, qui sciens rem totam ad Superiores non denulerit, eisdem pœnis subiaceat. Si verò fuerit Laicus, pro Superioris arbitrio puniatur.**

- 12 Decimò, peccat Regularis Generalis si irrationabiliter remittat pœnas delinquentibus interrogatas. Vnde licet Reu. admodum nostrum Patrem Præpositum Generalem hanc facultatem habere; nisi pœnæ à Generali Capitulo fuerint interrogatæ constet ex cap. 5. num. 8. 3. par. Decr. Capit. Gener. anno 1610. his verbis: *Potestas sit penes P. Generalem remittendi, vel omninò relaxandi pœnas, vel à se solo, vel vtiam vnà cum Consultoribus, non tamen à Generali Capitulo alicui irrogatas.* Nihilominus in remittendis, vel omninò relaxandis eiusmodi pœnis debet attendere ad commune Religionis bonum, & prospicere, an Reus delinquendi dimiserit affectum; cum sæpè facilitas veniæ incetiuum tribuat delinquendi, vt in cap. vi Clericorum, de vita, & honest. Cler. & quando inmiterendo non seruatur modus, iniusta dicitur misericordia, cap. est iniusta, 23. q. 4. vbi etiam refertur illud D. Ambr. lib. 1. de offic. ità se habentis: *Itaque si quis Lazarum filijs deprecantibus, moxque & lacrimis & orationibus inflexus*

- absolendum putat, cui adhuc latrocinandi aspi-ret affectus, non ne innocentes tradet exitio, 13 qui liberat multorum exitia cogitatem? Non ne cum uni indulget indigno, ad prolixionis contagium pronocat vniuersos? Facultas enim venia incetiuum tribuit delinquendi. Etenim non est misericors, qui vitijs nutriendis parcit, & fauet, ait D. August. relatus in cap. vitijs, 23. q. 5. sicut non est innocentia, parcendo sinere, vt in malum grauius incidatur. Pertinet ergò ad innocentia officium non solùm nemini malum facere; verum etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum; vt aut ipse, qui prius odio habetur corrigatur exemplo: aut alij ter-reantur exemplo, vt ex eodem D. August. in e. non est, ead. causa, & q. vbi etiam ibidem in e. non putes, ità se habet: *Non putes te, tunc amare seruum tuum, quando eum non cedis: aut tunc amare filium tuum, quando ei non das disciplinam: aut tunc amare vicinum tuum, quando eum non corrigis: non est ista charitas, sed languor: seruet charitas ad emendandum, & corrigendum, si sunt boni mores, delectent: si autem sint mali, emendentur.* Hinc etiam Plato Dial. 2. de Phil. inquit, quòd tunc Resp. benè gubernatur, cum improbi dant pœnas. Tunc autem in remittendo pœnas seruatur modus, cum id agitur, quod idem D. August. docet in lib. Psal. relatus in cap. duo ista, 23. q. 4. ità dicens: *Duo ista nomina, cum dicimus, homo, peccator, non vtiq; frustra dicuntur: quia peccator est corripere: & quia homo, miserere: nec omninò liberabis hominem, nisi cum persecutus fueris peccatorem. Ita nulli hominum claudenda est misericordia; sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est. Peccat igitur grauissimè Regularis Generalis, non solùm seuerius, quàm par est se habendo in puniendo delinquentes; verum etiam eisdem irrationabiliter indulgendo. Et multò magis peccat, si id agat, vt propria consulat utilitati, ità eos alliciendo, vt ipse alliciat, protegatur, in confirmando suffragia consequatur. Et super hæc omnia abominationem apud Deum, & homines omnium maximam committit, si maxima malorum crimina impunita dimittat. Et bonorum leuia peccata seuerissimè persequatur, vt eos deprimat, & securius dominetur.**
- 15 Vndecimò peccat Regularium Generalis si irrationabiliter delinquenti immunitatem promittat, si ad alium ordinem se transferat: aut facultatem concedat Apostatis quamcumq; aliam ingrediendi Religionem. Etenim quamuis vi nostrorum Præuilegiorum, de quibus P. Peltzer. in Comp. nostrorum Præuileg. tit. transire, § 2. tribuatur facultas Reu. admodum nostræ Congregationis Præposito Generali, quæ possit licentiam concedere nostri Professores transiendi ad quemuis alium Ordinem Mendicantium, vel non Mendicantium, paris, laxioris, aut arctioris Observantia, per ipsum P. Generalem præscribendum: & quamuis extet decretum Capituli nostri Generalis anni 1610. 3. par. Decr. cap. 5. num. 9. ità se habens: *Pater Generalis pro suo libito potestatem faciat Apostatis quamcumque aliam ingredi Religionem.* Nihilominus illud suum libitum regulandum est à recta ratione, nempe si communi bono Religionis, & saluti animarum eorum nouerit expedire: & in damnum

num non vergat illius Religionis, cui præscribuntur: alias Apostatae sunt diligenter perquirendi, capiendi, carcerandi, & coercendi, ne maiora mala committendi per transitum ad laxiorem Religionem illis tribuatur aditus. Et si blanditijs sperantur eos reducendos esse ad idem aratum, in quod manum miserant, ita ut parent, & contumaciam, ac inobedientiam, in duplicatam obedientiam, & reuerentiam commutent, tunc id agendum esse, inquit *Nauarr. conf. 75. in nouis, de Regular. & late habetur ex Rodrig. tom. 1. qq. Regular. q. 30. ar. 5. & 10. & Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 5. à num. 78. usq; ad 16 num. 152.* Est tamen verum, quod *Graff. d. nu. 78. cum plur. seq.* probat, quod Superior non tenetur recipere Monachum, qui quater aufugit etiam si dicat velle reuertere ad poenitentiam. Quæ nam differentia sit inter eiectum fugitiuum, & Apostatam, & quid agendum sit de eorum bonis extra Monasterium acquisitis. Vide *Graff. loco citato.*

17 Duodecimò peccat Regularium Generalis si sit facilis in credendo, & multò magis si talis sit in præiudicium tertij: & quò id præceptum fiat in puniendo: siquidem legitur *Eccles. cap. 19. Qui cito credit, leuis est corde, & minorabitur: & Paul. in Epist. 14. Nihil tam inquietat animum, nihil est, quod mobilem mentem, ac leuem faciat, quam facile totum credere, & obiretatorum verba temerario mētis assensu sequi. Hinc enim crebra dissensiones; hinc odia iniusta nascuntur: hoc est, quod sæpè de amicissimis inimicos facit, dum concordēs quidem, sed credulas animas maliloqua lingua dissociat.* Et multò magis peccat si aures porrigat referentijs, referentibus oretenus, vel per litteras ipsi P. Generali, quòd talis, aut talis subditus de eo murmurauerit: hoc, vel illud dixit in præiudicium sui honoris, vel famæ. Etenim eiusmodi iniquitatis filij, aut vera referunt, aut falsa. Si primò, cum eo ipso mortaliter peccent, tanquam Deo infideles non sunt audiendi, nec aliqua fides est eis adhibenda; atque adeò cum certò sciat P. Generalis, eos esse peccatores, ac Dei inimicos tenetur ipsos corrigere, cum subditorum ad eum pertineat vi sui muneris correctio: & propterea si id non agat, duplicem contrahit culpam: alteram scilicet, quia non corrumpit subditorum culpas, iuxta ea, quæ supra diximus: & alteram, quoniam dum eos audit, & fouet, præbet eisdem occasionem, ut peiores fiant, & multos inquietos reddant. Quòd si falsa referant (vt præsumendum est, quia qui non veretur lethalem culpam contrahere referendo veritatem, non verebitur, etiam mortaliter peccare referendo falsitatem.) Et si P. Generalis veritatem edoctus, impunitum dimittat talem relatores, præculdubio grauissimè Deum offendet.

18 Tertiodecimò peccat Regularium Generalis, si in Constitutionibus declarandis, si quæ forte dubitationes oriantur, contra id, quod in conscientia noverit declarandum, decreuerit odio, amore, timore, aut spe aliqua ductus. Tunc enim nostras Constitutiones maximè, quarum declaratio spectat ad Reu. admodum nostrum P. Generalem, ac Consultores, telæ redderentur aaneatum. Is enim duplicis culpæ efficitur reus; iniustitiæ scilicet, dum contra iustitiam,

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

alicuius, aut Religionis in communi scienter sit nistrè interpretatur nostras Constitutiones: & violationis voti obedientiæ, non seruando nostras Constitutiones, sed illas potius deludens, non considerans, quòd eiusmodi crimen sit vnè ex ijs, quæ ipsum reddunt depositione dignum, vt patet ex nostris Constitutionibus, par. 3. c. 7. §. *Meminerit*, in illis verbis: *Si Constitutiones in rebus grauibus non seruet, nec curet ab alijs seruandas, si eas spernat, ac deiciat.*

An licitum sit citra culpam appetere in Præpositum Generalem eligi.

S E C. XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Potest quis appetere in Episcopum promoueri triplici ex causa, scilicet, & in Generalem eligi.
- 2 Ambiens tantum, non quarens dignitatem Generalatus, an incidat in poenam Decreti Capituli Generalis, 3. p. Decr. c. 10. n. 2. & n. 5. & n. 8.
- 3 Ambire aliquando denotat, dignitates, & honores immoderatè appetere, ac desiderare.
- 4 Potest quis petere in Generalem eligi, sed non ambitiose. Et quid sit ambitio.
- 5 Petens, & ambiens eligi in Generalem Theatinorum, incidit in poenas, contentas in eorundem Constitutionibus par. 3. cap. 2. §. Si probetur.
- 6 Petens in Generalem eligi, non tamen illum honorem ambiens, si idoneus sit ad tale munus subeundum, non peccat quarendo, sed potius meretur. An debeat prius suas vires metiri, & deinadè honores, ac dignitates quarere.
- 7 Quares, aut petens eligi in Generalem, quamuis talem honorem non ambiat, in foro tamen externo præsumitur ambitiosus.
- 8 Quarens, tantum eligi in Generalem Congregationis Theatinorum, licet non ambiat dignitatem, probabiliter quoad forum externum incidit in poenas in supradictis Constitutionibus contentas.
- 9 Qui non quarit eligi in Generalem, sed proprio ore, litteris, aut alijs signis ostendit, ambire dignitatem illam, in quas poenas incidat.
- 10 Sub nomine Præpositi, venit Generalis Theatinorum, qui verè dicitur Præpositus.
- 11 Decretum prædictum in d. §. Si probetur, editum fuit ad repellendam ambitionem, merito non solum comprehendit Præpositum domorum, sed etiam Præpositum Generalem.
- 12 Procurantes, & audentes assumi in Abbatem, aut Præpositum Generalem per mendicatos fauores S. R. E. Cardinalium, ac Principum Regularium non incidant in censuris, & poenis, per quamptinimas Pontificias Constitutiones statutis Regularibus aliquorum ordinum.

1 IN hac re recolenda sunt ea, quæ supra adnotauimus disp. 6. sec. 1. de Episcopatu agentes, an possit absque peccato appeti: Siquidem eadem ratio militat in utroque. Sicut enim quis potest appetere in Episcopum promoueri triplici

ci ex

ei ex causa, nempe, ut opes habeat; ut præsit; vel ut proficit: ita quoque potest quis tribus ex causis moueri ad appetendum in Generalem eligi. Nempe propter commoda, quibus in Religione potiri solet P. Generalis; ut præsit; aut ut proficit. Ob primam, & secundam causam non potest quis appetere in Generalem eligi. Sed tantum ob tertiam causam, nempe ut proficit, ut diximus de Episcopatu d. disp. 6. sec. 1. cui nos remittimus, ne bis idem repetere videamur. Nunquam tamen licitum est petere in Generalem eligi; quoniam eo ipso, quod petit, redditur indignus, ac delictum committit; atque ideò electores scienter ei suffragium dantes mortaliter peccarent tanquam concurrentes ad eligendum indignum, ut habetur ex *Soto lib. 3. de iust. & iure, q. 7. ar. 3. & Panor. in cap. quia propter, de elect.* Imò in nostra Congregatione contra petentem in Generalem eligi fuit edita Constitutio, 3. p. c. 2. §. *Si probetur*, tenoris sequentis: *Si probetur quompiam per se, vel per interpositas personas querere, ut Generalis Præpositus eligatur, de Capitulo statim, ne cum alijs intersit, moueatur, & per decennium altino, & passivo suffragio careat: neque ullo pacto pœna ei per hoc tempus remitti poterit.* Quæ quidem Constitutio qualiter intelligenda sit, infra declarabitur, *concl. 1.*

2. Sed circa rem hanc non parua difficultas remanet definienda de ambiente tantum, non autem querente dignitatem Generalatus, an incidat in pœnam Decreti Capituli Generalis editi 3. par. Decret. cap. 10 nu. 2. ita se habentis: *Nemo insuper nostrum palam, vel occultè petere, aut ambire audeat, ut Præpositus, aut Visitator, aut Definitor, aut Consultor, aut Vicarius, aut Magister Nouitiorum; aut vocalis ad Generale Capitulum interfuturus ipse erodatur vel ut ad ferenda suffragia, confessiones audiendas, sacrosue ordinis suscipiendos admittatur. Qui secus fecerit, non modo inhabilis ad id muneris eo anno habeatur, verum, & alia, etiam pœna Superioris arbitrio decernenda puniatur.* In quo quidem cum nulla mentio fiat de ambiente dignitatem Generalatus, potest dubitari, an contineatur sub pœnis sub ipso decreto contentis; si quis tantum ambiat in Generalem eligi, non autem querat, seu petat.

3. Ad huius questionis tituli explicationem est adnot. quòd ambire aliquando denotat dignitates, ac honores immoderatè appetere, ac desiderare; nempe, ut opes, ac commoda habeat, ut præsit, non autem, ut proficit, iuxta ea, quæ supra adnotauimus. Secundò ambire idem denotat, quòd dignitates ac honores immoderatè querere, ac petere. Etenim ambitio, ex qua quis ambitiosus dicitur, deriuatur à verbo, ambire, quòd idem est, quòd circumeo: quoniam Romani antiquitus, dum honores, ac dignitates quererent, circumire singulos solebant, rogareque, ut se suffragijs adiuuarent. Nos igitur in hac quæstione querimus, tum de immoderatè querente, seu petente in Generalem eligi: & quando comprehendatur sub d. Constitutione, 3. par. cap. 2. §. *Si probetur*: tum etiam controuersia nostra est de simpliciter ambiere, id est immoderatè desiderante in Generalem eligi, an incidat in pœnas dicti Decreti, 3. par. cap. 10.

num 2. alternatim loquentis per illa verba: *Petere, aut ambire audeat.* Per desiderium autem immoderatatum nõ intelligimus actum purè internum, at internum manifestatum per actum externum, nempe voce, aut operatione, aut scripto, cum pro actu purè interno nõ detur pœna in foro exteriori, ut in *leg. cogitationis pœnam, ff. de pen.*

4. Secundò est adnot. quòd potest quis petere eligi in Generalem, sed non ambitiosè petere, atque ideò non ambire dignitatem illam, ut cum quis querit in Generalem eligi non querens sua commoda, & non ut præsit; sed tantum ut proficit, & prospiciat communi bono Religionis: is enim non potest dici ambitiosus, quia ad finem debitum, ac ordinatum petit eligi: ambitio autem à qua ambitiosus deriuatur, secundum *D. Thom. 2. 2. q. 131. ar. 1.* est immoderatus appetitus honoris. Undè ambitiosus appetit honores non secundum regulam rationis, sed excedit: non autem dicitur excedere regulam rationis, qui honores petit non respiciens sua commoda, & ut præsit, sed respiciens Religionis utilitatem, atque ideò, ut proficit: ergo datur casus, in quo quis honorem, ac dignitatem aliquam petat, ac querat, & eam non ambiat. Secundò potest quis ambire in Generalem eligi; non tamen honorem, & dignitatem petit, nec querit per se, nec per alium, ut si quis desiderat re vera eligi in Generalem, non ut proficit, & ut bono communi Religionis prospiciat; sed tantum ut præsit, & temporalia commoda ex tali dignitate percipiat. Is enim quamuis non petat, nec querat in Generalem eligi; est tamen formaliter ambitiosus, eo quòd honorem illum appetit non secundum regulam rationis; sed immoderatè, nempe respiciens ad propria commoda, & ut præsit, non autem, ut proficit: & eo magis si talis est indignus, quia tunc appetit et honorem de excellentia, quam non habet: liquidem honor importat quandam reuerentiam alicui exhibitam in testimonium illius excellentiæ. Tertio aliquando accidit, ut quis querat, & petat in Generalem eligi, & insuper ambiat; ac ambitiosè querat dignitatem illam, ut cum quis per se, aut per alium suffragia querat, ut eligatur, cum aliàs sit indignus, aut querat dignitatem illam non ut proficit; sed ut præsit, & sua commoda, non autem Religionis utilitatem intendat. Is enim proculdubio est formaliter ambitiosus, cum immoderatè prosequatur honorem eiusmodi. His breuiter adnotatis, sit.

PRIMA CONCLUSIO.

5. Petens, & ambiens eligi in Generalem nostræ Religionis, incidit in pœnas in nostris Constitutionibus contentas, 3. par. cap. 2. §. *Si probetur*. Hæc conclusio est clara, & patet ex verbis dictæ Constitutionis. Quam conclusionem amplio veram esse, siue per se querat quis eligi, siue per alium, ut patet ex illis Constitutionis verbis: *Per se, vel per interpositas personas querere.* Secundò amplio, ut locum habeat ipsa conclusio, siue quis querat eligi in Generalem existens in Capitulo Generali: siue querat in Generalem eligi existens extra Capitulum Generale: Etenim Constitutio generaliter loquitur de

de quærente eligi in Generalem, nec distinguit, an id fiat in Capitulo Generali, vel extra Capitulum; ergò dicta Constitutio generaliter est intelligenda de quocunque quærente, & in quocunque loco talem dignitatem: quoniam lex generaliter loquens generaliter est intelligenda, & quando non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. 1. §. generaliter, ff. legat. præst. iuncta l. de pretio, ff. de public. in rem act.*

SECUNDA CONCLUSIO.

Quærens, seu petens in Generalem eligi, nõ tamen illum honorem ambiens, si idoneus sit ad tale munus subeundum, non peccat quærendo; sed potius meretur: Hæc conclusio patet ex ijs, quæ supra diximus *not. 2.* Siquidem qui petit dignitatem, eam non ambiens, non petit illam, ut commoda ex ea assequatur, & ut præsit; sed ut profit proximo, & ad honorem Dei; arque idem talis actus non est vitiosus, sed virtuosus, ut rectè declarat *Tab. in sum. versic. Ambitio, sub num. 2.* ergò petens, seu quærens, & non ambiens in Generalem eligi, non peccat, sed potius meretur. Ampliatur ipsa conclusio, ut idem dicendum sit de petente quemcunque honorem, ac dignitatem, cum eadem ratio militet in omnibus alijs honoribus, ac dignitatibus, *arg. tex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.* Est tamen verum, quòd iste talis debet prius suas vires metiri, & deinde honores, ac dignitates quæresc: scriptum est enim ex *D. Greg. in cap. non est putanda, 1. q. 1. circ. fin. Quisquis ergo Sacerdotium non ad elationis pompam; sed ad utilitatem adipisci desiderat, prius vires suas cum hoc, quod est subditurus, onere metiatur, ut si impar est, abstineat, & ad id cum matu etiam, cui se sufficere existimat, accedat.* His adde, quæ supra adnotauimus *disp. 6. sec. 3. concl. 3.*

TERTIA CONCLUSIO.

Quærens, seu petens in Generalem eligi, quamuis talè honorem nõ ambiat; quoad forum tamen exterius præsumitur ambitiosus. Hæc conclusio patet ex ijs, quæ supra adnotauimus circa principium huius *sec. ex Panor. & Soto;* qui dicunt, quòd eo ipso, quòd quis petit dignitatem aliquam, illius efficitur indignus, ac delictum committit; atque idem electores scienter ei suffragium dantes, mortaliter peccant, tanquam concurrentes ad electionem indigni. Etenim prædictorum Doctorum sententia est vera præsumptiuè tantum: & propterea si reuera scirent electores, aliquem verè, ac moderate petere dignitatem aliquam, & eam nõ ambire, eidem suffragantes, non peccarent, quia quoad forum interius rei veritas, non autem præsumptio attenditur. Est tamen verum, quòd eiusmodi præsumptio est sufficiens ratio, ut ferri possint leges pœnales contra petentes dignitatem aliquam, etiam si non appareant ambientes. Et propterea in nostra Congregatione extat Decretum *3. par. cap. 10. num. 2.* cuius verba supra retulimus, quo sub certa pœna prohibetur alternatiuè petere, aut ambire aliquas in nostra Religione dignitates, honores, ac inunera, ut constet ex illis verbis: *Nemo in super nostrum*

OMNIS VTRIVSQ. SEXVS.

palam, vel occultè petere, aut ambire audeat, vs Præpositus, aut Visitator, &c. Nota, quòd dictio illa, aut, est alternatiua, ut in *l. ille, aut ille, ff. de legat. 3.* qua propter cum in alternatiuis satis sit alteram partem esse veram, ut in *cap. in alternatiuis, de regul. iur. in 6. l. si quis ita stipulatus fueris, & l. si quis ita stipuletur, ff. de verb. obl.* ad contrahendam pœnam in d. decreto contentam videtur satis esse, si quis nostrum petat tantum aliquam dignitatem, aut munus, de quibus in ipso decreto agitur, licet ea non ambiat: aut ambiat tantum, quamuis nõ petat. Nisi velimus dicere, quòd dictio illa, aut, in præfato Decreto cõta, sumatur expositiuè, ut in *l. 1. vbi Glos. C. vbi de possess. agi oportet. & l. pen. & ubi etiam Glosa, ff. de action. emp.* uel nisi ipsa dictio, aut, reuoluatur in copulatiuam, ut in *l. cum quidam, Cod. de verb. significat.* ut infra latius declarabimus.

QUARTA CONCLUSIO.

Quærens tantum in Generalem eligi in nostra Congregatione, licet non ambiat dignitatem illam, probabiliter puto dicendum, quoad forum exterius, quòd incidat in pœnas contentas in nostris Constitutionibus, *3. par. cap. 2. §. Si probetur.* Hæc conclusio patet ex ijs, quæ supra cumulauimus *conclus. præced.* Etenim, quoad forum exterius eo ipso, quòd quis quærit dignitatem aliquam præsumitur ambitiosè petere, & quoad Ecclesiam efficitur indignus, ut ostendimus in *d. concl. proxima.* Benè uerum est, quòd dicta nostra Constitutio, cum fundetur in præsumptione, & præsumptio non sit iuris, & de iure, de qua in *cap. afferre de præsump.* proculdubio admittitur hoc casu probatio in contrarium. Vnde quamuis aliquis nostrum conuincatur quæsiuisse se eligi in Præpositum Generalem, si tamen ad elidendam præsumptionem ambitionis probet, quòd non petijt eligi ad elationis pompam, atque idem, ut præsit, uel ut aliqua commoda ex eiusmodi electione consequatur; sed tantum, ut Religioni proffit, & sic pro communi bono: & reputatur ad tale munus exercendum ualdè idoneus, accedente maxime eius sanctitatis fama, tunc puto, quòd ueniret absoluentus à pœnis in d. Constitutione contentis, cum non detur pœna sine culpa; eo quòd pœna dicit essentialem ordinem ad culpam, iuxta ea, quæ habentur ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 215. Less. lib. 2. de iustit. & iur. cap. 20. dub. 15. num. 132.* & ex alijs.

QUINTA CONCLUSIO.

Qui non quærit eligi in Generalem, sed proprio ore, litteris, aut alijs signis ostendit ambire dignitatem illam, licet non incidat in pœnas in dictis nostris Constitutionibus contentas, *3. par. cap. 2. §. Si probetur;* incidit tamen in pœnis, quæ continentur in Decretis nostri Capituli Generalis, *par. 3. cap. 10. num. 2.* Prima pars conclusionis patet ex tenore dictæ Constitutionis, ubi quærentes tantum eligi in Generalem puniuntur, his uerbis: *Si probetur quæpiam per se, vel per interpositas personas quære, ut Generalis Præpositus eligatur, de Capitule*

lo statim, ne cū alijs intersit, moueatur, & per decennium actino, & passino suffragio careat: neque ullo pacto pœna ei per hoc tempus remitti poterit. Probatum modo secunda pars conclusionis; quoniam vi dicti Decreti punitur, qui petit tantum eligi in Præpositum, &c. aut tantum ambit, & non petit, vt ostendimus supra *concl. 3.* ob illa verba ipsius Decreti: *Nemo insuper nostrum palam, vel occultè petere, aut ambire audeat, &c.*

10 Nec obstat si dicatur, quòd in dicto decreto nulla mentio habetur de petente, vel ambiente dignitatem Generalatus, sed tantum de petente, aut ambiente, vt quis creetur Præpositus, Visitator, Consultor, &c. vt constat ex eiusdem tenore, quem ad verbum retulimus paulò post princip. huius *sec. vers. Sed circa rem banc.* Vndè cū simus in pœnalibus non videtur posse fieri extentionem de casu ad casum, sed esse decretum illud strictè interpretandum, vt in *cap. odia, de regul. iuris in 6.* Quoniam respondetur, quòd in d. decreto prohibetur, vt nemo nostrum ambire audeat, aut petere, vt creetur Præpositus; ergo sub ipso decreto comprehenduntur ambientes Generalatum: nam noster Generalis appellatur, & verè est Præpositus. Siquidem Præpositus est nomen quoddam vniuersale, quod prædicatur, tum de Præposito particulari alicuius domus; tum etiam de Præposito Generali. Hinc est, quòd 3. *par. Decretor. nostr. cap. 3. & 3. par. nostrar. Constit. cap. 7.* in quibus agitur de Reu. admodum P. nostro Generali intulatur rubricæ: De Præposito Generali: & in *cap. 7. eorundem Decret. & cap. 9. dictar. Constit. in eadem 3. par.* in quibus agitur de Præposito, Vicario, & vocabulis domorum, inscribitur rubrica: De Præposito, Vicario, & vocabulis cuiusque domus. Cū igitur hoc nomen, Præpositus sit quoddam genus comprehendens sub se Generalem, & particulares Præpositos, & vi nostrarum Constitutionum, seu Decretorum caueatur, vt nemo nostrum ambire audeat, vt Præpositus creetur, proculdubio sub dictis decretis, & pœnis in eis contentis non solum comprehenduntur ambientes, vt creentur Præpositi particularium domorum, sed etiam ambientes, vt creentur Præpositi Generales; quia sub genere comprehenditur quælibet eius species, secundum *Dialecticos*, & latè probat *Euerard. in eius Topic. iur. loco*, à genere ad speciem.

11 Secundò respondetur, quòd dictum decretum fuit editum ad propellendam ambitionem, vt patet ex rubrica *d. cap. 10. 3. par. Decr.* sub qua dictum decretum continetur; cū inscribatur: *De propellenda ambitione, &c.* Ergò si Præpositi domorum, & alij ipsi inferiores ambientes, & *cap. vi dicti decreti puniuntur*, sub dictis quoque pœnis comprehenduntur ambientes Generalatus dignitatem, cū eadem ambitionis ratio, & multò maior militet in ambiente, vt Præpositus Generalis creetur, quàm in ambiente alicuius domus Præposituram, aut aliam dignitatem inferiorem; cū maior perfectio exigatur in eo, qui Præpositus Generalis est eligendus, quàm in eo, qui est eligendus Præpositus particularis alicuius domus, Visitator, Consultor, Vicarius, &c. Et per ambitio-

nem eo ipso deprehenditur indignus, iuxta ea, quæ supra adnotauimus circa princip. huius *sec. & conclus. 3.* Etenim vbi militat eadem ratio, eadem militat quoque iuris dispositio, *l. illud, ff. ad leg. Aquil.* Imò lex debet ampliari, ac restringi ad limites rationis expressæ, etiam si verba non patiantur, *l. adigere, §. quamuis, ff. de iur. patr. latè Panor. in cap. quia in insolis, de statu Monac.* quod quidem locum habet etiam in pœnalibus, ac odiosis, vt habetur ex *Gemin. in cap. si postquam, de elect. lib. 6. latè Euerard. in Topic. iur. loco*, à ratione legis. Vndè ambientes Generalatum comprehenduntur sub dicto decreto, non solum expressè, vt supra ostendimus; sed etiam tacitè secundum mentem comprehenditiam Legislatoris ob expressam rationem legis, vt in *cap. ex parte, de postul. Clement. 1. de elect.* cum alijs Doctoribus, quos paulò supra retulimus.

12 Ex quibus patet etiam quid dicendum sit de censuris, & pœnis per quamplurimas Constitutiones Pontificias statutis Regularibus nonnullorum Ordinum, qui per medicatos S. R. E. Cardinalium, ac Principum Sæcularium fauores in Abbatem, aut Præpositum Generalem assumi procurant, & audent: Siquidem quidam putant sub dictis Pontificijs Constitutionibus non comprehendi recurrentes ad S. R. E. Card. & Principum Sæcularium fauores, vt assumentur in suorum ordinum Generales, de ijs in Constitutionibus ipsis non fiat mentio. Etenim ex dictis patet comprehendi illos, si de Abbatibus, & Præpositis, &c. loquantur, cum Abbas dicatur de Abbate Generali, & de Abbatibus particularium domorum, sicut diximus de Præposito. Et si non exprinantur; adhuc ramen contra eosdem fit extensio secundum mentem Legislatoris comprehensiuam, vt supra diximus ex *Geminian.* & alijs, quibus adde *Syl. vers. Lex, qu. 18. & 20.*

De PP. Consultorum, Diffinitorum, ac Visitatorum culpis.

SEC. XIV.

S V M M A R I V M.

- 1 Consultores, Diffinitores, ac Visitatores in Congregatione Theatinorum sunt Præpositis dignitate minores, iurisdictione vero maiores: In eaque Congregatione antiquitus Consultores omnino erant à Diffinitoribus separati.
- 2 Visitatores præfata Congregationis præcis temporibus non habebant ius accedendi ad Capitulum Generale, sed hodiè hoc ius habent omnes Visitatores.
- 3 Consultores, & Diffinitores primò peccare possunt, si procurauerint eligi.
- 4 Peccant Consultores, & Diffinitores, si conspirent, & inrent, aliquem non eligere.
- 5 Peccant Consultores, ac Diffinitores, & in simonia labem incidunt, si mutuo inter se conueniant, vt tot, & tales eligantur in gratiam vnius, totidemque, ac tales in gratiam alterius.
- 6 Peccant Consultores, ac Diffinitores, manifestantes, qua dicta fuerunt in Diffinitorio, si

- pacem turbare, aut minuere videantur.*
- 7 Peccant Consultores, & Diffinitores, si in scrutinio agatur de vocalibus praficiendis in Prapofitos, Visitatores, &c. Et fideliter non dicant quid de illis fentiant.
 - 8c Peccant Consultores, & Diffinitores, si non reficiant Prapofitos, & Visitatores citra eorum culpam, & nulla fubfiftente caufa rationabili.
- Quid denotes illud verbum (fi videbitur, &c.)*
- 9 Peccant Consultores, si ad domicilium alicubi collocandum moueantur, non tam boni communis zelo, quam proprio eorum comodo, ac intereffe.
 - 10 Peccant Consultores fi irrationabiliter affentiantur Patri Generali volenti transfere vocales de domo in domum infra annum ante Capitulum proximum.
 - 11 Post electionem vocalis non potest Pater Generalis folus abfque Consultorum interuentu transfere aliquem Patrem vocalem de vna domo in aliam, nifi extra Urbem reperiatur, & occurrat aliquis cafus particularis.
 - 12 Visitatores, vt tales funt in multis peccare poffunt: Et primo fi Patrem Generalem, aut Consultores, vel Diffinitores eligant, vt ipfi dein de in Visitatores eligantur.
 - 13 Peccant Visitatores, fi partiales funt, & odio, vel amore, ac timore moueantur in explorandis criminibus, ac eorum munus non exerceant ad Dei gloriam, fed ad proprium, & fuorum intereffe.
 - 14 Peccant Visitatores, munera recipientes, fumfit de iure prohibitum, & fpecialiter in Congregatione Theatinorum.
 - 15 Multo magis prohibitum eft munera recipere Patri Generali, & quare.
 - 16 Peccant Visitatores, fi de domibus, quas vifitarunt, recte non loquantur, & errata publicent.
 - 17 Peccant Visitatores Theatina Congregationis fi delatorum, vel teftium nomina aliquo modo ab eis reuelentur.
In quibus delictis decretum hoc vendices fibi locum.
 - 18 Peccant Visitatores pradicti, qui nulla rationabili caufa fubfiftente, recusant stare affefforis confilio, a P. Generali conftituti.
 - 19 Peccant Visitatores, qui in explorandis criminibus vifitationis tempore, aut ad veritatem eruendam aliarum rerum, ad vifitationem pertinentium iuramentum exigunt a fubditis.

Quoniam Consultores, Diffinitores, ac Visitatores, licet in nofta Congregatione maxime funt Prapofitis dignitate minores, nam ob id fedent post ipfos Prapofitos, etiam tempore vifitationis; funt tamen eisdem maiores iurisdictione; quoniam Consultores, ac Diffinitores habent iurisdictionem fuper vniuerfam Congregationem; Visitatores fuper eorum Prouincias, ac Prapofiti Domorum iurisdictionem habent fuper domos tantum, in quibus funt Prapofiti; idcirco hoc loco de Consultoribus, Diffinitoribus, ac Visitoribus pramiffimus agendum immediate post Reu. admodum P. Generalem, & in fequenti fec. de Prapofitis, ac Abba-

tibus domorum, Deo duce agemus. Et quamuis in Religionibus Consultores, Diffinitores, & Visitatores maiorem, ac minorem potestatem habeant, prout a quibusdam maior, & quibusdam minor eis tribuitur per eorum Decreta, & Conftitutiones; nihilominus in nofta Congregatione antiquitus Consultores erant omnino a Diffinitoribus feperati, nec ius aliquod habebant pracedendi Patres reliquos, fed in profefionis fuæ loco fedebant, vt habetur 3. par. noftre Conftit. cap. 5. At hodie vi Decreti Capituli Generalis anni 1615. 3. par. noftre Decr. cap. 4. nu. 2. Patres a Generali Capitulo in Consultores electi, fi de corpore funt Capituli, ipfo iure intelliguntur in octo Diffinitorum numero adfcripti. Sin vero fecus, & Romæ adfint, poffunt quidem Diffinitorio intereffe; non tamen fuffragia ferre. Et quoad locum Romæ post P. Viceprapofitum S. Syluestri proxime collocantur: & nouiffime etiam extra Romam vbi non adfit Viceprapofitus, immediate post Patres Prapofitos fedent.

2 Visitatores pariter noftre Congregationis prificis temporibus non habebant ius accedendi ad Capitulum Generale, nec iurisdictionem tam amplam, quam hodie exercet, potiebantur. His autem temporibus omnes Visitatores ius habet accedendi ad Capitulum Generale, vt patet ex noftis Decr. par. 3. cap. 6. num. 1. funt iudices ordinarij in fecundis caufis, etiam extra vifitationis tempus; ad quos datur appellatio a Prapofiti diffinitiuæ fententia: & in primis caufis datur prauentio; non tamen poffunt diffinitiuam fententiam ferre abfque Prapofito prauentio, & citra interuentum vnus ex assignatis affefforibus, a quorum denique fententia datur appellatio ad Reu. admodum P. Generalem, & ad PP. Consultores, vt conftat ex d. 3. par. Decr. cap. 9. num. 8. & 9.

3 Consultores igitur, ac Diffinitores poffunt primo peccare, dum eliguntur, fi procurauerint eligi; id enim citra iniuftitiam procurare non poffunt, fi fe cognofcant non effe idoneos: vel culpam profumptionis contrahunt, fi fe idoneos facile fibi perluadeant: & propterea Inquit Sor. lib. 3. de iufte. & iur. q. 7. ar. 3. quod eo ipfo, quod quis querit eligi ad dignitates, & honores redditur indignus. Et in nofta Congregatione extat decretum 3. par. Decret. cap. 10. nu. 2. quod ad verbum retulimus fupra fec. 13. circa princ. verf. Sed circa rem banc, decernens, Consultores, & Diffinitores ipfos petentes, aut ambientes eligi, non folum eo anno inhabiles ad eiuſmodi munera, fed etiam alia poena arbitrio Superioris effe plectendos. Et idem ftatuit de Visitoribus, & nonnullis alijs: quod tamen declara, iuxta ea, quæ fupra diximus fec. prae. de Reu. Adm. P. Generale agentes, conclud. 2. 3. 4. & 5. Imò fi preces concurrant, eorum electio aliquando efficitur fimoniaca, vt probat Panor. in cap. per inquisitionem, num. 5. de elect. & multo magis erit talis, fi pro eorum electione promiferint electores, aut alios ad eorum inftantiam eligere, iuxta ea, quæ habentur ex Sylu. post alios in sum. verf. Simonia, num. 13. verf. Quarum; & infra quoque latius dicemus. Quibus adde, quæ infra dicemus fec. 33. verf. Seprimo peccant.

Secundò

4 Secundò peccant Consultores, ac Diffinitores si conspirent, & iurent aliquem non eligere, *arg. tex. in cap. coniurationum, cap. conspirationum, & seq. 11. q. 1.* Quod verum est; nisi illi talis, contra quem fit conspiratio, sit indignus; quoniam licet conspiratio sonet in malum; nihilominus datur conspiratio bona, ut in *cap. sane, 16. q. 7.* & *Panor. in cap. fin. de testib. cogend. & cap. exhibita, de iudic.* Erit autem conspiratio non modo mala; sed etiam simoniaca, si conspirent Consultores, aut alij Diffinitores, nullum se electuros in Præpositum, nisi prius præficiatur, ac eligatur talis, quem vna pars electorum, aut Pater Generalis proposuit. Vnde *Syl. vers. Simonia, num. 13. vers. Quartum:* inquit, simoniacam esse conspirationem illam, qua dicat aliquis ex Canonicis, vel alter, ad quem spectat electio: *Nunquam, me viuente fiet Canoniceus in ista Ecclesia, nisi fiat talis, pro quo rogauimus, ut mox etiam rem hanc melius explicabimus.*

5 Tertiò peccant Consultores, ac Diffinitores, & in simoniæ labem incidunt, si mutuo conueniant inter se, aut eorum pars maior, ut tot, & tales eligantur in gratiam vnus, & tales, ac totidem in gratiam alterius, & sic de singulis: ista enim conuentio est simonia conuentionalis, & si sequatur electio, erit realis: siquidem simonia committitur in electionibus ad beneficia Ecclesiastica, & ad Ecclesiæ dignitates, si fiat conuentio, ut alter in vna electione suffragetur vni, & alter sibi, vel alteri in alia, ut habetur ex *Syl. loco citato*, & ex alijs, quos refert *Zecch. par. 2. sua summ. de sim. cap. 94. num. 29.* Hinc *Syl.* ibi post alios, simoniacam decernit electionem Canonicorum, qui volentes Canonizare Nepotulos suos dicant, Placeat tibi de meo: & placebit mihi de tuo. His adde, quæ infra adnotabimus, *sec. 33. vers. Septimò peccant.*

6 Quartò peccant Consultores, ac Diffinitores manifestantes ea, quæ in Diffinitorio dicta fuerint, si pacem turbare, aut minuere videantur. Imò Reu. Adm. P. Generalis, & Diffinitores iureiurando ea ipsa reticere constringuntur ex vna nostrarum Constitutionum 3. p. c. 4. vbi ita decernitur: *Pater Generalis, & Diffinitores à Capitulo electi iurisiurandi vinculo se primum obstringant, nullo se vnquam tempore dicturos, quæ in Diffinitorio dixisse, vel à Collegis audiuisset, contingerit, quæ prolata pacem turbare, vel quoquo pacto minnere posse videantur.*

7 Quintò peccant Consultores, ac Diffinitores si in scrutinio agatur de vocalibus præficiendis in Præpositos, Visitatores, & in alia Religionis munera: si tractetur de vita, moribus, ac iusticiencia aliorum Sacerdotum pro eis adscribendis idoneis ad confessiones audiendas non tantum virorum, verum etiam mulierum, præsertim Monialium, ad exercendum munus Magistri Nouitiorum, Lectoris, &c. iuxta decretum Capit. Generalis anni 1627. die 30. April. & fideliter non dicant, quid de illis sentiant, respicientes ad carnem, & sanguinem potius, quam ad virtutes, & merita vnus cuiusque, non meuentes, sed adherentes tantum, & qui consanguinitate, aut affinitate coniuncti sunt, fontes.

8 Sextò peccant Consultores, qui per triennium

quoque sunt Diffinitores, & quot annis post Pascha congregantur cum Reu. Adm. P. Generale ad dictam habendam, si non reficiant Præpositos, & Visitatores citra eorum culpam, & nulla rationabili subsistente causa. Etenim hi, licet creentur in annum, & refici possint, vsque ad annum tertium, si P. Generali, & ipsis Consultoribus visum fuerit; atque ideo arbitrio eorum id remittitur, ut constat ex illis nostrarum Constitutionum verbis, *par. 3. cap. 4. Hi creentur in annum: reficiantur autem si Patri Generali, & Consultoribus visum fuerit, vsque ad annum tertium.* Nihilominus, illa verba: *Si videbitur, &c.* non denotant liberam P. Generalis, & Consultorum voluntatem, si eorum rationis non submissam; sed arbitrium boni viri, causa cognita, & pensatis circumstantijs, nempe rebus, quas vel in actis visitationis repererint, vel à Visitatoribus, aut aliunde renunciata fuerint, ut patet ex eisdem nostris Constitutionibus *d. par. 3. cap. 5.* ità decernentibus: *Quot annis post Pascha vna cum P. Generali, perspellis rebus, quas, vel in actis visitationis repererint, vel à Visitatoribus, aut aliunde renunciata fuerint, deliberent, quis Præpositus, aut Visitator reficiendus, quis amouendus à munere, quis in amoti, vel demortui locum sit sufficiendus, &c.* Vnde cum arbitrium detur pensatis circumstantijs, ut habetur ex *Vincent. de Franch. & ad ipsum Addent. decis. 230. num. 3.* & debeat esse regulatum à lege, & sic à recta ratione, ut per *Menoch. lib. 1. q. 6. & seq. de arbit. & Par. de synd. vers. Iudicis suprema potestas,* proculdubio grauitur peccabunt Reu. admodum P. Generalis, & Consultores, si nulla subsistente causa, eiusmodi Præpositos, ac visitatores prætermittant reficere. Confirmatur, quia in nostra Congregatione non solent amoueri Præpositi, ac Visitatores intra triennium, nisi grauis, ac rationabilis amouendi causa subsistat: & qui intra dictum tempus non reficitur, estimatur amotus, vel ob aliquam eius culpam: aut ex capite ineptitudinis ad huiusmodi munera: quæ quidem estimatio fieri nequit citra notabile damnum honoris, ac famæ ipsius amoti, ac resecti. Ergò Reu. admodum P. Generalis, & PP. Consultores intra triennium absque rationabili causa amouentes, & non reficientes præfatos Præpositos, ac Visitatores citra omnem controuersiam lethalem culpam contrahunt, etiam si illis libera daretur reficiendi facultas: siquidem quando agitur de damno vitando, omne verbum, etiam quòd inducat liberam voluntatem debet reduci ad arbitrium boni viri, ut habetur ex *Cyno in l. 3. C. de dot. promiss. & Afflict. decis. 91. sub num. 5.*

9 Septimò peccant Consultores, si ad domicilium alicubi collocandum moueantur non tam boni communis zelo, quam proprio eorum comodo, ac interesse. Et idem dicendum est, si eodem fine mouerentur ad repudiandam domum intra triennium postquam in Congregatione fuerit recepta: siquidem tam repudiare intra triennium, quam de nouo collocare domos, pertinet ad Reu. admodum P. Generalem, & eius Consultores, ut constat ex nostris Constitutionibus 3. par. c. 5. §. *Si ad aliud domicilium, vbi ità fuit decretum: Si ad aliud domicilium alicubi collocandum euocabimur, P. Generalis*

rem omnibus Præpositis, & vocalibus imperiari: Hi re mature considerata, quid sibi visum fuerit, rescribant. Acceptis litteris P. Generalis convocet Consultores, ac Præpositos, qui, vel ibi præsto fuerint, vel longius non absuerint, quam quinquaginta millibus passuum; tum de sententia maioris partis, locum, aut recipiat, aut respiciat. Itidem fiat si qua domus intra triennium postquam recepta in Congregationem fuerit repudianda: nam expleto triennio, Capitulum expectabitur. Hodie tamen totum hoc negotium remissum fuit Reu. admodum P. Generali, PP. Consultoribus, R. P. Præposito S. Andrea, P. Vicepræposito S. Sylvestri, PP. Visitatoribus visitationis tempore, ac alij Præposito, si tunc temporis adit, ut fuit decretum in Capitulo Generali celebrato anno 1624. die 3. Maij. §. vbi de aliqua domo. Nullibi autem est collocanda domus, nisi in ea alij possint ad minus viginti ex nostris, ut constat ex nostris Decretis, 3. p. Decret. cap. 5. num. 2. per hæc verba: Nullibi deinceps locorum domus erigantur, alendis viginti ex nostris minimè idonea.

10. Quod peccant Consultores si irrationabiliter assentiantur Reu. admodum P. Generali, volenti transferre vocales de domo in domum intra annum ante Capitulum proximum. Id enim agere Reu. Adm. P. Generalis se solo non potest citra PP. Consultorum consensum, ut constat ex nostris Constitutionibus, par. 3. cap. 7. §. P. Generalis, in illis verbis: Anno autem ante Capitulum proximum, nisi consentiant Consultores, vocales ne transferat. Idem dicendum est de Consultore seniore tempore P. Generalis obitus, aut abdicacionis, ut patet 3. par. nostrar. Constit. c. 5. §. Per P. Generalis obitum, ibi: Vocales de domo in domum, ne transferat: quod si id fieri necessitas coegerit, fiat post electionem vocalis, qui ad Capitulum veniat. Est tamen verum, quod quando translatio vocalium est facienda à Patre Generali, & Consultoribus intra dictum annum, debet fieri per vota secreta cum omnium, ac singulorum consensu, ut fuit decretum per Capitulum Generale anno 1627. die 29. Aprilis, §. Nemo in vocalis; ibi: Quod si eo tempore faciendum sit, à P. Generali, & Consultoribus fiat per secreta suffragia, nemine discrepante.

11. Imò post electionem vocalis prædicti P. Generalis solus abique interuentu, & consensu Consultorum, non potest transferre aliquem Patrem vocalem de vna domo in aliam; nisi reperiat extra Urbem, & occurreret aliquis casus particularis: nam tunc posset ex iusta causa transferre non mutando assignationem. Et ita dictam Constitutionem fuisse declaratam à P. Generale D. Andrea Castaldo, & suis Consultoribus anno 1620. testatur P. Peregr. in Commentar. ipsius Constit. §. 1. litt. G. Quod si P. Generalis reperiat in Urbe, & velit transferre post electionem vocalis Capitularis de domo in domum vocalem aliquem, ut supra, tunc P. D. Stephanus Medices tempore sui Generalatus declaravit, non requiri omnium consensum, nemine discrepante; sed satis esse maiorem partem.

12. Visitatores autem, ut tales sunt possunt peccare in multis: & primò ante eorum electionem si P. Generalem, Consultores, ac Diffinitores eligant, ut ipsi in Visitatores eligantur: si Consul-

tores, Diffinitores, ac P. Generalem idem electos sollicitent pro eorum electione, preces fundant, &c. eiusmodi: siquidem hi non solum lethalem culpam contrahunt, & in simoniam incurrunt, sed etiam incurrunt pœnas in nostris decretis contentas, par. 3. cap. 10. num. 2. sicut supra diximus de Consultoribus, & Diffinitoribus, in vers. Consultores igitur, & vers. Tertio peccant Consultores.

13. Secundò peccant Visitatores si partiales sint, & odio, amore, ac timore moueantur in criminibus explorandis, ac eorum munus non exerceant respicientes tantum ad Dei gloriam, & commune Religionis bonum, sed ad proprium, ad suorum interesse, ita ut ea referant ad Reu. admodum P. Generalem, & eius Consultores, quæ velint, & quæ eorundem intersint, non autem ea, quæ debeant, & necessaria sunt, ut referantur. Aut negligentes sint in coercendis excessibus, iuxta ea, quæ tradita sunt in nostris Constitutionibus par. 3. cap. 8. §. Cum primum, vers. Qua leniora, his formalibus verbis: Qua leniora sunt, per se ipsos corrigant, nullamque de rebus leuibus, siue apud P. Generalem, siue in Generali Capitulo faciant mentionem. Si quid graue (quod Deus auertat) compererint, & remedium statim adhibendum esse visum fuerit, suum munus sine mora exequantur, rem tamen (si videbitur) aut eum vocalibus loci, aut saltem cum Præposito, prout res postulauerit, communicent: post ad P. Generalem omnia scribant aut referant.

14. Tertio peccant Visitatores munera recipientes: est enim de iure prohibitum Visitatoribus munera percipere, non solum Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis; sed etiam ipsis inferioribus, ut in cap. exigit, de censib. in 6. & in Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 3. Imò in nostra Congregatione est specialis constitutio nostris Visitatoribus id interdicens 3. par. cap. 8. §. Cum primum, in illis verbis: Nulla recipiant munera, neque à nostris, neque à nostrum consanguineis, ipsorum opera procurata. Unde Visitatores nostri possunt recipere munera ab alijs; quoniam tunc non recipiunt ea, ut Visitatores sunt. Verùm illa acquirunt domibus, in quibus sunt assignati; non autem domui loci, in quo reperiuntur tempore donationis, nec domibus professionum: siquidem à domibus, in quibus sunt assignati alimentantur, & ita de consuetudine nostræ Religionis seruari testatur, P. Peregr. in append. nostr. Constit. tit. de Dubijs, qua in visit. occur. poss. litt. G. vers. Quarta dubitatio, & in Commentar. ad easdem Constit. 3. par. cap. 5. §. 6. & 7. litt. G. vbi idem dicendum esse probat de donatis Patribus Consultoribus, quoad domum S. Sylvestri; quia eo ipso, quod quis est electus in Consultorem à Capitulo Generali intelligitur assignatus in d. domo. Secus autem si PP. Consultoribus, aut Visitatoribus ipsis hæreditas, aut legatum esset relictum, vel donatio inter viuos eidem fuisset facta; quoniam tunc acquireretur domui professionis, ut constat ex decreto par. 2. cap. 1. num. 2. Est tamen verum, quod quando Consultor reperiretur extra Romam, vel Visitator extra domum sibi assignatam, & vellent aliquid donare alicui ex nostris, vel extraneo in ea quantitate, quæ prohibita non est à Pontifici.

Pontificijs Constitutionibus, citra licentiam, possunt: quoniam sunt Prælati, & ibi non habet Superiorem, ut habetur ex *Peregr. loco citato*. Quibus adde, quod præfata Constitutio, quæ prohibet nostris Visitatoribus recipere munera à nostris, aut à nostrum consanguineis, ipsorum opera procurata, licet nullam mentionem faciat de Reu. admodum P. Generale visitante; nihilominus non ob id illum excludere; quoniam P. Generalis dum visitat, verè visitator est, & eadè ratio militat; eò magis, quia de iure omnibus Visitatoribus est prohibita munerum receptio, ut in *d. cap. exigit, de censib. in 6.*

- 15 Imò multò magis Reu. admodum P. Generali censetur prohibita munerum perceptio, cum sit totius nostræ Congregationis Princeps, tum quia Principibus populi Israel præcipue eorundem receptio à Deo prohibetur *Exod. cap. 21. in illis verbis; Ne accipies munera, quæ etiam exegant prudentes, & subuertunt verba iustorum*. Ob id enim, inquit *Tostar. lib. 4. Regum, cap. 1. qu. 1.* quod ex quo Eliseus erat Princeps omnium Prophetarum, noluit recipere munus à Naaman Siro, ut alijs scilicet occasionem tolleret quærendi munera: nam fortè aliqui Prophetæ erant nõ boni, qui occasione munerum prophetarent. Sic D. Paulus Apostolus vas electio- nis, & Doctor Gentium, non solum renuit munera, propter prædicationem Eùangelij; sed potius manibus suis laborabat, & prouidebat sibi, & his, qui secù erant, ut patet *Act. Apost. cap. 20.* quod quidem egit, ut occasionem auferret falsis Apostolis prædicandi, propter sola munera. Tù etiam multò magis Reu. Adm. P. Generali munerum receptio est prohibita, quoniam licet certi simus de recta intentione recipientis; possumus tamen rationabiliter dubitare de intentione muneris dantis, cum donare sit iactare, & in dubio nemo præsumitur iactare suum, *l. cum de indebito, C. de probat.* Vndè ob hanc quoque rationem Eliseus noluit recipere munus à Naaman; quoniam ait ibidem *Tostar.* licet certus esset de recta eius intentione, quia munus non receperat in remunerationem præstitæ sanitatis; nihilominus potuit rationabiliter dubitare de intentione Naaman, ne fortè sit offerendi illud in remunerationem cællati beneficij; & propterea, ne communicaret cum eo in crimine simoniae, munus ipsum noluit recipere. Et quoniam præfata nostra Constitutio prohibens Visitatoribus munera percipere à nostris, aut ab eorum consanguineis nostrorum opera procurata, de facili potest fraudari; idcirco ad obuiandum fraudibus, ipsorum consilium esse arbitror, si simpliciter datur Constitutio, ut à Visitatoribus nullatenus recipiantur, non solum à nostris, aut eorum consanguineis, ut supra; sed nec quidem ab extraneis sub quocunque prætextu. Etenim recipientes munera non possunt confidere propriæ iustitiæ, ac prudentiæ, quin iustitiam violent, cum Deus ex eo prohibeat munera accipi, quia excecant prudentes, & iustos, ut supra adnotauimus; & illorum, tam magna vis est, ut apud nos maxime iratos concilient, & amorem cauent. Sic Iacob rediens à Mesopotamia muneribus conciliauit sibi Esau fratrem suum, quem valde formidabat, ut *Genes. cap. 32. & 33.* Et munera quoque misit ad Regem Egypti pro

sibi remittendis Simone, & Benjamin eiusdem filijs, *cap. 43.* Hinc optinè cecinit ille Poeta, *Munera, crede mihi, placant hominesque, Deosque.*

- 16 Quarto peccant Visitatores si de domibus, quas visitarunt rectè non loquantur, & erra publicent. Id enim est contra charitatem, & vi nostrarum Constitutionum *par. 3. cap. 8 § Cum primum in fine*, expressè prohibetur, ut ex illis verbis: *De domibus, quas visitauerint, narrent bene: errata, & incommoda reticeant.*
- 17 Quintò peccant Visitatores nostri, si Delatorum, vel testium nomina aliquo modo ab eis referentur, seu aliquo modo reuelentur. Etenim hoc per Decretum Capituli Generalis anni 1572. de quo *par. 3. Decret. cap. 6. num. 2.* prohibetur ita se habens: *Delatorum, vel testium nomina nullo modo referentur, vel reuelentur. De fide eorum, & auctoritate Visitatores accurate cognoscant, quibus, si videbitur, pro temporis opportunitate facultas esto aperiendi Reo, quæ ei opponuntur: ea tamen arte, ut crimen, non criminis Delator, vel testis aperiatur, siue innotescat.* Hoc decretum locum sibi vindicare arbitror in leuioribus delictis, in quibus proceditur summarè absque forma iudicij, & eis non datur appellatio, iuxta Decret. Capituli Generalis anni 1621. de quo *3. par. Decr. cap. 9. num. 2.* Secus autem si agatur de delictis grauioribus, pro quibus processus compilari maturè, ac accurate, iuxta decreta edita in Capitulo Generali anni 1621. *d. cap. 9. num. 4. cum plur. seq.* quoniam tunc puto esse procedendum, seruata forma iuris, cum nostrum Capitulum Generale non habeat facultatem Constitutiones edendi contra Canones, & Pontificias Constitutiones; & propterea si Reus habeat testes pro repetitis, vel post testium repetitionem petat testium nomina, & cognomina, & denunciatoris pariter, & accusatoris, tunc debent omninò ei concedi ad finem eos repullandi, iuxta ea, quæ habentur ex *Foller. in pract. crim. in rubr. Datur copia Capitulorum: & in rubr. Repetantur testes Curia, & ex alijs.* Etenim de sententio non solum est de iure humano; sed etiam de iure naturali, ut in *l. vi vim, ff. de iustit. & iur.* arque idèd cum interfit inquisiti pro sua defensione habere notitiam testium, accusatoris, aut denunciatoris, eorum nominum, & cognominum ad finem repullandi; nullo iure positiuo potest illi denegari, ne peccet indefensus.
- 16 Sextò peccant Visitatores nostri, qui cum sint etiam extra tempus visitationis iudices ordinarij in secundis causis, ad quos datur appellatio à definitiua sententia Præpositi: & in primis causis datur eis præuentio, ut vt semper iudicent, cum consilio vnus ex Assessoribus Constitutus à Reu. admodum P. Generali, & PP. Consultoribus, ut habetur ex nostris Decretis, *3. par. cap. 9. numer. 8.* reculant statè assessoris consilio, nulla rationabili causa subsistente; sed odio tantum, amore, timore, &c. commoti.
- 19 Septimò peccant Visitatores si in explorandis criminibus visitationis tempore, aut ad veritatem aliarum rerum ad visitationem pertinentium iuramentum exigant à subditis. Est enim in visitatione prorsus abstinentum à iuramento exigendo à subditis, ut in *cap. Romana Ecclè-*

classia, §. sanè, de censib. in 6. Spatar. in sua praxi, de modo corrigendi Regulares, tr. 2. cap. 3. n. 5. & Peregr. in append. ad Commentaria nostr. Constit. tit. Aduertenda à Visitatoribus nostræ Congregationis. Est tamen verum, quòd subditi possunt à Visitatoribus præcepto astringi, vt veritatem planè aperiant, & conscientiam exonerent super omnes, quas sciuerint quocunque modo transgressiones, vt habetur ex d. Spatar. & Peregr. losis citatis. In quamplurimis alijs peccare possunt Visitatores, si in ijs negligentis sint, de quibus in d. nostris Constit. par. 3. cap. 8. & Peregr. in append. tit. De Visit. Regular. litt. E. & d. tit. Aduertenda à Visit. & c.

De culpis, quæ ab Abbatibus, Præpositis, Guardianis, & alijs Prælati Regularibus particularium domorum, committi possunt.

S E C. XV.

S V M M A R I V M.

- 1 Non minus sunt Pastores particularium domorum Abbates, Præpositi, Guardiani, quam Pater Generalis totius Congregationis. Et in quibus peccare possunt supradicti Prælati.
- 2 Peccant supradicti Prælati Regulares. Prælaturam acceptantes, si idiota sint, & minus idoneos se cognoscant ad illam exercendam.
- 3 Prælati supradicti Regulares si boni sint, & bonorum operum præbeant exemplum maximi efficiuntur meriti apud Deum.
- 4 Peccant Præpositi, alijque similes Prælati, si vigilantes esse negligant super subditos.
- 5 Peccant Domorum Præpositi, irrationabiliter donantes bona Monasterij, etiam si liberam habeant donandi facultatem.
- 6 Peccant Præpositi, irrationabiliter grauentes eorū domos ære alieno. Imò Præpositi Theat. Congregationis, etiam de consensu vocalium debita contrahere non possunt, nisi tribus incasibus.
- 7 Peccant Domorum Præpositi, seu Abbates, cōspirantes in eligendis, quos eligi non deceat in Confessarios.
- 8 Peccant grauitè Præpositi, maxime Congregationis Theat. si in rebus grauioribus Patres vocales non consulant.
- 9 Circa Nouitios recipiendos, habitu induendos, ac ad professionem admittendos multa decreta in Congregatione Theatinorum fuerunt edita:
Præcipuè, vt hospites, & Nouitij noua vestimèta non deferant. Et an huius decreti transgressio fiat citra culpam.
- 10 Nullus in præfatam Congregationem recipi potest, nisi prius à Præposito, & vocalibus illius domus, in qua sunt recipiendi, tria celebrentur Capitula.
Et quid sit seruandum in illis celebrandis.

Nouerint supradicti Prælati esse non minus Pastores particularium eorum domorum, & subditorum in eis commorantium,

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

quàm Abbas Generalis, seu Præpositus Generalis totius alicuius Congregationis: & propterea ea, quæ supra diximus de Regularium Generali, quoad mansuetudinem, humilitatem, & vigilantiam, quas adhibere debet in corrigendis subditis, vt supra egimus sec. 12. applicari possunt ad Prælatos, de quibus agitur, præsertim in nostra Congregatione, in qua Præpositi sunt ordinarij Iudices in primis causis, vt 3. p. Decr. nostr. ann. 1621. cap. 9. num. 7. Et cum præfati Prælati sint in dignitate; potuerunt peccare antequam fuerint promoti, dignitates ipsas ambientes, quærentes, ac procurantes, sicut, & Reu. admodum P. Generalis, PP. Consultores, Definitorum, ac Visitatores, de quibus tractauimus supra sec. 13. & 14. Quibus adde D. Ambr. lib. 4. in Lucam cap. 4. ita se habentem: *Hoc ipso perniciosior ambitio est, quòd blanda quadam est conciliatricula dignitatum: & sæpe quos vitia nulla detestant, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia subruere, facit ambitio criminosos. Habet enim forensam gratiam, domesticum periculū: & vt dominetur alijs prius seruit, curuatur, vt honore donetur.* Adde hic quoque quamplurima, quæ cumulat Grass. post alios par. 1. decis. aur. lib. 3. cap. 5. num. 121. vbi plura tractat de Prælatorum peccatis, qui Prælati fuerunt assecuti per peccata carnales, per carnale obsequium, per pecuniam, per corporale seruitium, per hypocritism, per munera, & alia eiusmodi. Ultra igitur prædicta, peccant primò Abbates, & Præpositi, & c. si permittant eligi abique votis secretis, & insuper eorum electio irrita efficitur, & inhabiles fiunt ad omnia officia in Religione obtinenda, vt habetur in Conc. Trid. sess. 25. cap. 6. de reform.

2. Secundò peccant Prælati supradicti Regulares Prælaturam acceptantes, si idiotæ sint, & minus idoneos se cognoscant ad prælaturam exercendam. Etenim non minus detrimentum inferunt Ecclesie Dei imperiti Præfules, quàm mali. Vnde Isidor. lib. 3. de sum. bono, ita inquit: *Sicut iniqui, & peccatores ministerium sacerdotale assequi prohibentur; ita indocti, ac imperiti à tali officio retrahuntur. Illi enim exempli vitam bonorum corrumpunt; isti verò sua ignauia iniquos corrigere nesciunt. Quomodo docere poterunt, quod ipsi non didicerunt? Desinat locum docendi suscipere, qui nescit docere. Ignorantia quippè Præfulum vita non congruit subditorum.* Et D. Bernard. pariter Serm. 76. in Cant. *Quomodo in pascua Diuinorum educet eloquiorum greges Dominicos Pastor idiota? Sed etsi doctus quidem fuerit, non sit autem bonus, verendum, ne non tam nutriat doctrinam, quàm sterili vita noceat. Temerè itaque, & in hac parte hoc onus sumitur absque scientia pariter, vitæque laudabili.* Quòd si hæc dicunt Sancti de malo, vel inficio Præposito, quid (quæso dicerent de malo, & simul inficio? Debent igitur eiusmodi Prælati scientiam habere, ac bonitatem, iuxta illud Psal. 118. *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me.* Nò enim vnum sine altero satis est. Imò si scientiâ & bonitatem habeant Prælati, habebunt quoque disciplinam, tum quoad se, proprias passiones mortificantes, & Regularem disciplinam diligenter seruantes; tum etiam quoad subditos; quo-

quoniam subditi Prælatorum vitam facillè studeat imitari. Vnde merito *Isidor. loco citato, cap. 32.* sic ait: *Non debet vitia aliena corripere, qui adhuc vitiorum contagionibus seruit: impium est enim arguere quidquam in alio, quod deprehendit in semetipso.* Quanam libertate Prælati subditos somnolentos, loquaces, otiosos, studijs haud vacantes, vestes duplices, cibos lautos, & propria commoda sectantes, redarguet, si ipse erit de pastorum numero, qui pascunt semetipsum, de quibus *Ezechiel. cap. 34.* totas noctes integras in loquacitate irrationabiliter cõsumens, & ubi vigilare oporteat, dormit, ac orationis, ac studiorum est inimicus. Tacitè enim eiusmodi Prælati subditi respondebunt: *Eadè admiffi, qua corripis, iuxta ea, quæ habentur ex Conc. Trid. sess. 14. de reform. in proam.* Est igitur maximum peccatum scandalum Prælatorum alijs præficiendum, si exemplum non præbeant bonorum operum.

3 E contra verò si boni sint, & exemplum præbeant bonorum operum, maximi efficiuntur meriti apud Deum non solum propter eorum bonitatem, sed etiam aliorum, cuius sunt causa. Etenim idem *Concil. Trid. sess. 25. cap. 1. de reform.* inter alia ita quoque se habet: *Nec enim dubitandum est, & fideles reliquos ad Religionem, innocentiamque facilius inflammandos, si Præpositos suos viderint non ea, quæ mundi sunt, sed animarum salutem, ac celestem patriam cogitantes.* Non enim prælaturam allequi debent Prælati, ut præstant; sed ut proficiant, ut in *cap. qui Episcopatum, §. 9. 1.* Nouerint Prælati alijs præficiendum id, quod docet *Nazianz. apolog. 1.* sic inquit: *Spiritualis omnis Præfectura finis est, privata utilitate neglecta, commodis aliorum inservire.* Vnde sicut *D. August. in d. cap. qui Episcopatum,* inquit: *Episcopum non se esse intelligat, qui præesse dilexerit, non prodesse, ita quoque de quocunque Prælato dici potest, ut Prælatum non intelligat se esse, qui tantum præesse dilexerit, non prodesse.*

4 Tertio peccant Præpositi, & alij similes Prælati si vigilantes esse negligent super subditos: sunt enim pastores, qui nisi super oves inuigilent, venit Lupus, & rapit eas. Idem denotat Præpositus; quod Episcopus: siquidem ambo dicuntur Speculatores, ac superintendentes; quoniam eorum prudentia, ac vigilantia tenentur speculari mores, & vitam subditorum intra se positurum, bonos fouendo, & malos corrigendo, aliàs in hoc negligentes peccant mortaliter, & sanguis eorum de ipsorum manibus exquiritur, ut in *cap. irrefragabili, de offic. ordin.* Imò eo ipso, quod Præpositus videt subditorum errores, & non corrigit, præcudubio consentire censetur, *cap. si Rector, 43. d.* & propterea pœna dignus est, ut ipsi delinquentes, ut in *cap. qui enim, & c. consentire, §. 5. d.* Et si id agat propria utilitate, ac ut damnum aliquod temporale effugiat, non idè excusatur; quoniam eiusmodi improvidi, qui humanam gratiam perdere pertimescentes, errantes non corrigunt, non pastores, sed mercenarij appellantur: & per *Esaiam cap. 56.* Dominus eos increpans canes mutos non valentes latrare, vocat. Non tamen in corrigendo faciles esse debent ad carcerandos subditos: non enim carcerandi sunt subditi, nisi pro deli-

ctis grauibus, atque idè pro quibus venit imponenda pœna corporis afflictiuè, ut habetur ex *Panor. in cap. ut fama, de sent. excom.* Si quidem carcer non est adiuuentus ad pœnam; sed ad custodiam, ut in *l. 1. C. de custod. Reor.* His adde, quæ supra adnotauimus, *sec. 12. vers. Septimo peccat: vers. Octauo peccat, & vers. Decimo peccat,* de Reu. admodum Præposito Generali agentes.

5 Quarto peccant domorum Præpositi bona Monasterij irrationabiliter donantes, etiam si liberam habeant donandi facultatem, ut per *Bald. & alios in l. 1. C. de procur.* Etenim Prælati Ecclesiastici dispensatores tantum sunt bonorum Ecclesiæ, non autem Domini, ut sæpè diximus, & quicquid habent Clerici, pauperum est, ut in *cap. quoniam quicquid, 16. q. 1.* quibus adde, quæ supra adnotauimus *disp. 4. sec. 10. & disp. 11. sec. 3.* Hinc est, quod Prælati nostræ Congregationis non possunt ultra duos aureos in mensem, nec in eleemosynam quidem largiri, nisi ex vocalium domus consensu, ut patet *3. p. nostr. Constit. cap. 9. §. Nulla ex nostris Domibus, ibi: In erogandis etiam eleemosynis iungatur charitati Christiana prudentia, Præpositus plus duos aureos in mensem ne largiatur, nisi cum vocalibus rem ante communicet, atque illi assentiantur.*

6 Quinto peccant Præpositi irrationabiliter grauantes eorum domos ære alieno: imò nostri Præpositi, etiam de vocalium consensu non possunt debita contrahere, nisi in tribus casibus, nempe pro necessario victu, ac vestitu: pro necessaria fabricæ restitutione: vel pro euidenti utilitate in re, quæ differri non possit, ut constat ex *nostr. Constit. loc. proxime citato,* his verbis: *Nulla ex nostris Domibus possit ære alieno grauari, etiam de consensu vocalium, nisi pro necessario victu, ac vestitu, & pro necessaria fabricæ restitutione: vel tandem pro euidenti utilitate in re, quæ differri minime possit, ut puta pro emendis contiguis nostra domus locis.*

7 Sexto peccant Domorum Præpositi, seu Abbates conspirantes in eligendis, quos eligi non deceat in Confessarios, in Præfectos, in Magistrum Nouitiorum, aut procuratores: item conspirantes pro ferendis suffragijs indigno, pro eo promouendo in Sacerdotem, Diaconum, Subdiaconum, aut ad minores ordines, vel promittendo vocali ad Capitulum Generale, in qua re non possunt se intromittere, nec Præpositi, nec Visitatores: id enim expresse prohibetur per nostras Constitutiones *par. 3. cap. 1. circa princip. ibi: Electioni vocalis, nec Præpositus, nec Visitator se immisceat.* Peccant quoque Præpositi conspirantes, è conuerso in aliquem dignum, ne eligatur in Præfectum, Magistrum Nouitiorum, in Confessarium, in Procuratorem, in vocalem Capitularem, &c. Erit autem simoniaca conspiratio, si conspirantes dicant, se non suffragaturos pro ordinando Titio v. g. nisi prius suffragia ferantur pro ordinando Sempronio, iuxta ea, quæ supra diximus *sec. 14. vers. Secundo peccant Consultores.* Huiusmodi conspirationes rarò vidi in domibus magnis; frequenter autem in domibus parualis: quod puto provenire, tum ex defectu eorum, qui in eis præficiuntur; tum etiam ex defectu subditorum, qui non solent, ut plurimum

plurimum tanti ponderis esse, quin facile trahantur. An autem Præpositi nostræ Congregationis aliquando peccent non adeundo personaliter Capitulum Generale, sed mittendo Procuratorem, dicemus infra *sec. 33. vers. Quarto decimo peccant.*

8 Septimò peccant grauitè Præpositi, maxime nostræ Congregationis, si in rebus grauioribus patres vocales non consulant. Etenim vi nostrarum Constitutionum 3 *par. cap. 9 §. Præpositus;* ad id tenentur Præpositi per hæc verba: *Præpositus quandoque omnes vna conuocet, non nulla, vt res postulat, de quotidianis erratis verba faciat. Idem consulat patres vocales, cum aliquis est in ordinem nostrum recipiendus, cū induendus habitus, cū admittendus ad professionem, cū ad ordines promouendus, cum ad audiendas confessiones exponendus. Item si quis ante professionem à Religione dimittendus de magnis etiam, ac extraordinarijs sumptibus faciendis. Denique in rebus omnibus grauioribus, eiusmodi non sunt, quæ ad victum, & vtenilia pertinent,*

9 Est tamen adnot. quòd circa Nouitios recipiendos, habitu induendos, & ad professionem admittendos, vel dimittendos multa decreta vltra constitutionem prædictam in nostra Congregatione edita fuerunt, de quibus habetur 2 *par. nostr. Decr. cap. 4. à n. 11. vsq; in fin. quorum transgressio dubitari potest, an nõ modo culpa contrahatur per Domorum Præpositos; sed etiam actus ipsi irriti efficiantur; merito igitur hoc loco de eorum singulis est discutiendum. Et vt cæta ab incertis secernamus, est adnot. quòd dum d. num. 11. decernitur, vt hospites, ac Nouitij nua vestimenta nullo pacto deferant; certum est, quòd huius decreti transgressio licet citra culpam aliquam saltem R. P. Præpositi, & Magistri Nouitiorum eam permittentium, non fiat; attamen non ob id Hospites, ac Nouitij efficiuntur inhabiles ad suscipiendum habitum, vel ad emittendam professionem, si noua vestimenta prædictorum Superiorum permisso maxime deferant; quia prædictum decretum non procedit annullando, vt ex infra dicendis clarissime patebit: vltra quod transgressio est in re parui momenti, de qua in moralibus non habetur ratio: Siquidem de minimis non curat Prætor, l. quod si Ephefi, ff. de eo, quod cer. loco. Idem dicendum est de decreti transgressione in eodem cap. contenti, num. 12. quo cauetur, vt nemo ante quartum decimum expletum suæ ætatis annu in nostram Congregationem admittatur, nisi de R. Adm. P. Generalis licetia, & rationabili subsistente causa. Difficultas autem extrat de decreto num. 13. & 14. ita se habente, *Vt ea, quæ de recipiendis Nouitijs in nostris constitutionibus habentur, facilius executioni mandari possint, statuerunt Patres, vt nullus in posterum in nostram Congregationem recipiatur, nisi prius à Præposito, & vocalibus illius domus, in qua recipiendus est, tria celebrentur capitula; quæ tamen in minori temporis spatio, quàm vnus mens nullatenus celebrentur. In illis autem celebrandis hoc perpetuo seruetur, scilicet, vt vbi Præpositus, & tres tantum, aut pauciores vocales fuerint, nisi omnes, & singuli consentiant, nemo recipiatur: vbi verò maior vocalium nu-**

merus adfuerit, due saltem partes consentiant: quæ tamen de Nouitijs tantum recipiendis intelligantur. Quod autem ad illos habitu induendos, vel ad professionem admittendos attinet, firmum sit, quod in nostris constitutionibus habetur, scilicet, vt ad hæc omnia sufficiat consensus maioris partis Capituli; & vt hæc firma, atque rata seruari possint, Patres Visitatores visitationis tempore diligenter inquireant, an seruentur, & insuper quenam sit receptorum Nouitiorum in moribus probitas, quæ regularis obseruantia; ac tandem quæ litterarum eruditio. & omnia ad P. Generalem deferant. Nullus Clericus Nouitius in quavis domo recipiatur, nisi saltè antequàm de ea re tertiu Capitulu celebretur. Præpositus, & vocales domus, litteris suis subscriptis nominibus, P. Generalem certiore faciant, & consensum eius scripto excipiant, quo non expresse consentiente, nullus ullo pacto admittatur in nostram Congregationem. Quæritur igitur.

An si Nouitius recipiatur, non seruata forma dicti Decreti, & habitum suscipiat, aut etiam professionem emittat, teneat habitus susceptio, aut professionis emissio.

S E C. XVI.

S V M M A R I V M.

- 1 Nouitius, qui contra formam prædicti decreti recipitur, licet alias idoneus, non est ad habitum admittendus, & professio, inde facta, nullius est nomen.
- 2 Contraria sententia verior est, cum multa facta teneant, quæ fieri prohibentur.
- 3 Tex. in l. non dubium, C. de legib. procedit tantum de iure Ciuili, non autem ex natura rei, vel attento iure Canonico. Et vt intelligenda sit regula illa; quæ contra de regul. iur. in 6.
- 4 Lex habens perpetuam vim prohibendi, non semper prohibendo censetur irritare actum, nisi expresse constet de mente legislatoris.
- 5 Quoties lex aliquid prescribit pro forma contractus, si id prætermittatur, actus redditus nullus. An id procedat in forma substantiali, secus verò in accidentali.
- 6 Decretum quo cauetur, vt per mensem ante tempus professionis eligantur à Capitulo duo vocales, qui de vita, & moribus Nouitij maturè inquireant, & ad Patres deferant, si non seruetur, non reddit actum nullum, & sic professionem, cum id non sit de forma substantiali.
- 7 Non potest dici nulla professio illius, qui fuit receptus absq; licentia Parrum illius domus, in quam prius, vt ingrederetur petierat.
- 8 Ad validitatem professionis alicuius Nouitij, satis est si ad eum induendum habitum, eamq; emittendam interueniat consensus maioris partis Capituli.

IN hac re videtur prima facie dicendum, præfatum Nouitium contra formam prædicti decreti receptum, quamuis aliàs sit idoneus, & orani acceptione maior; non tamen esse ad habitum, & professionem admittendum: & si professio subsecuta fuerit, eâ esse nullius momenti. Probatur ex *tex. in l. non dubium, C. de legib.* ubi habetur, quod pactum contra legem est ipso iure nullum, his verbis. *Quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inuicilia, sed pro infectis etiam habeantur, licet legislator fieri tantum prohibuerit, nec specialiter dixerit inutile esse debere, quod factum est.* Cum hac lege concordat iuris regula in *c. quæ contra, de regul. iur. in 6.* ita se habens, *Quæ contra ius fiunt, debent pro infectis haberi.* Sed Nouitius, de quo agitur supponitur receptus contra formam nostrarum Constitutionum, seu Decretorum, & illis talem receptionem omninò prohibètib; ergò esto, quòd aliàs fuerit repertus idoneus; & hospicij tempus expleuerit, non debet admitti ad Religionis habitum; & eò minus ad professionem, etiam si quoad habitus susceptionem, & professionem forma nostrarum constitutionum seruetur: & si professio subsequatur, irrita, ac nulla ipso iure est censenda. Secundò probatur, quia supradictum decretum, seu constitutio perpetuam continet prohibitionis causam, vt patet ex illis verbis, *Hoc perpetuò seruetur.* Ergò si eius forma non seruetur, receptio talis Nouitij nulla erit, atq; ideò habitus susceptio, ac professio: quoniam lex quando perpetuam habet prohibitionis causam, si non seruetur, actus contra eam initus est ipso iure nullus, vt habetur ex *Glof. in Clem. 1. in verb. Inhibètes, de iur. patr. & Bald. in d. l. non dubium, C. de legib.*

His tamen non obstantibus, contrariam sententiam puto veriore esse. Probatur primò ex communi regula desumpta ex *tex. in cap. ad Apostolicam, de regular.* quæ se habet, quòd multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem. Qui quidem *tex.* specialiter loquitur de professione, quæ licet nec fieri, nec recipi debeat infra tempus probationis; nihilominus, ea recepta tener, si tam Nouitij, quàm Monasterij concurrat consensus. Sic etiam qui vouit ingredi strictam Religionem, prohibitus est in laxiori professionem emittere; & tamen si in laxiori fiat, firma remanet, vt in *c. pen. de regular. in 6.* Matrimonium pariter prohibetur ab eo contrahi, qui simplex votum emisit castitatis; & nihilominus si contrahat, validum erit, & nõ distrahitur, *c. rursus, qui Cler. vel vouit. & c. unico, de uoto in 6.* Ergo idem dicendum est in casu, de quo agitur; cum non possit assignari diuersitatis ratio, *arg. tex. in l. illud ff. ad leg. Aquil.* Secundò probatur, quia in dicto decreto prohibetur Nouitiorum receptio, non seruatis ijs, quæ in eo præcipiuntur: nec ultra procedit irritando receptionem illam si præcepta non seruentur: ergò licet recipientes Nouitium contra formam dicti decreti peccent; si tamen Nouitius reperitur idoneus, non potest citra actus nullitatem, sed etiam debet admitti ad habitus susceptionem, & demùm ad professionem; aliàs recusantes peccant contra iustitiã, & contra charitatem. Consequentiã patet. Antecedens probatur, quoniam ex sola rei natura,

lex purè prohibens non cõsetur irritare actum, nisi alio modo talis effectus, & intentio Legislatoris sufficienter declaratur, vt contra *Bald. in cap. nam concupiscentiam, de constit. in prin. & Dec. in cap. 2. num. 5. in prima Lectura, cod. tit.* docet *Glof. ult. in cap. penul. de spons. Felino in d. cap. 2. num. 5. & Innoc. in cap. si verè, de sent. excom.* quam sententiam communem esse, ait *Suar. lib. 5. de legib. cap. 25. num. 22. & cap. 29. num. 1.* Etenim prohibere actum, & irritare, sunt effectus penitus diuersi; ergò, vt per legem fiant, debet per eius verba sufficienter explicari, cum per solam prohibitionem utrumq; non explicetur. Nam prohibere est præcipere, & obligare, vt actus non fiat: irritare verò non est præcipere; sed facere, idest inefficacem reddere voluntatem, vel consentum eius, aut inhabilitare personam. Confirmatur; quia quando iura prohibentia intendunt actum prohibitum annullare, clausulam irritantem adijciunt, vt est *tex. in cap. statutum, de rescr. in 6.* ubi cum in *§. insuper, & seq.* acceptio munerum inhibeatur Apostolicis Legatis; deindè in *§. si quid autem,* additur irritatio acceptionis per obligationem in conscientia ad restitutionem: ergò signum est, quòd sola prohibitio munerum satis non est ad obligationem illam restituendi, ac ad irritationem acceptionis. Sic etiam *Conc. Trid. sess. 25. cap. 15. de Regular.* post prohibitionem factam, ne in quacunque Religione fiat professio ante 16. annum expletum; deindè adiecit clausulam irritantem, dicens: *Professio autem antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicuius Regule; vel Religionis, vel ordinis obseruationem, aut ad aliquos quostumque effectus.* Denique probatur hæc eadem sententia multis alijs rationibus, de quibus *Suar. loco citato.*

Restat modo, vt ad contraria respondamus.

AD *tex. in l. non dubium, C. de legib.* dicimus, quòd *tex.* ille, licet multipliciter explicetur à Doctoribus, quos refert *Suar. in d. c. 25.* nihilominus re vera *tex.* ille locum sibi vendicat de iure ciuili tantum, non autem ex natura rei, nec de iure Canonico: & propterea, nec obligat in conscientia, vt bene declarat *Suar. ibid. cap. 28. 29. & 30.* quibus adde *Molfes. par. 1. suc. summ. tr. 9. cap. 7. num. 43. cum plur. seq.* Vnde cum inter Regulares seruetur ius Canonicum, dicendum est receptionem Nouitij factam contra formam d. decreti, non esse ipso facto irritam, cum clausulam non adijciat irritantem. Nec obstat si dicatur, quòd *d. l. non dubium, fuit canonizata à d. regula, quæ contra, de regul. iur. in 6.* ubi habetur, quòd quæ contra ius fiunt, pro infectis habentur; quoniam responderet, quoniam illa regula debet intelligi, vt actus contra legem initus possit per Iudicem haberi pro infectis; non tamen facta contra legem, ipso iure habentur pro infectis. Quia tamen eiusmodi irritatio non fit, nisi in pœnam, quæ non designatur in illa regula, tanquam ex necessitate omninò imponenda; sed tanquam consentanea tali delicto, iuxta *tex. in cap. videt, 10. dist.*

idcirco prudentis iudicis arbitrio remittitur pensanda culpæ gravitas, & an talis pœna illi culpæ sit proportionata, vel magis alia iuxta occurrentes circumstantias, & tuac poterit iudex sustinere actum, & punire delictum, vt bene declarat, idem *Suar. d. cap. 29. à num. 5. vsque in finem.* Et cum Nouitius, de quo controvertitur, nullam culpam contraxerit in ipsius receptione contra formam d. decreti, atque ideo nulla pœna ei debeat, proculdubio receptio ipsa valida erit, & omnia, quæ ex ea consequuntur.

4 Ad vltimum argumentum responderetur, quod non semper lex habens perpetuam prohibitionem, prohibendo irritare censetur actum, nisi id constet sufficienter ex mente Legislatoris, vt declarat ipse *Suar. d. cap. 25. & 28. num. 1.* At in casu nostro non modo ex dicto decreto id videtur colligi, sed potius oppositum, cum in casu contrauentionis, facta à Patribus Visitationibus de illa re diligenti inquisitione, præcipiatur, omnia ad P. Generalem esse deferenda.

5 Sed dices, dictum decretum præscribit formam, qua recipi debeant Nouitij: ergo si forma non seruetur, receptio nulla est: quia quoniam lex aliquid præcipit pro forma contractus, si id prætermittatur, actus redditur nullus, etiam si clausulam irritantem non addat: quia forma dicitur, quæ dat esse rei, l. *Julianus, §. si quis. ff. ad exhib. l. 1. 2. & 5. C. quando prouoc. non est necess. & cap. vltimo, §. diffinitiuum, 2. q. 6. Panorm. in cap. nulli, num. 7. de reb. Eccl. non alien. Sed contra, quia militaret argumentum si forma receptionis Nouitiorum à dicto decreto præscripta, esset substantialis: at forma ipsa est accidentalis, cum talis forma ex se, & ex sui natura naturalem non contineat æquitas, ita vt si omitatur, non seruetur: imò contra naturalem æquitas esset, Nouitium de quo agitur ad habitum, & professionem non admittere: & si sit admissus eiusdem professionem irritari ob id solum, quod in eo recipiendo non sit seruata forma dicti decreti, cum aliàs idoneus existat ad Religionis munera; nec sua culpa forma ipsa fuerit prætermittitur, sed culpa Superioris, aut vocalium. Etenim ommissio formæ substantialis, non autem formæ accidentalis vitiat actum, vt per *Glos. in cap. quia propter, in vers. Sanior: & in vers. Viris, de elect. & in cap. 1. in vers. Formam eod. tit. in 6. latè Suar. lib. 5. de legib. cap. 31.**

6 Idem dicendum puto de decreto sub eodem cap. 4. num. 17. contento, quo decernitur, vt per mentem antè professionis tempus eligantur à Capitulo domus duo vocales, qui de vita, & moribus Nouitij maturè inquirant, & ad patres, antequam de professione quicquam statuatur, deferant. Siquidem hæc diligentia si omitatur, cum non sit de forma substantiali, dum sequitur professio, nõ ob id irrita censetur. Quæ etiam statuta fuerunt per nostras Constitutiones, par. 2. nostr. *Constit. cap. 5.* nempe, vt de hæreticis aliquando suspectus, aut delatus fuerit: qui in alia Religione professionem emiseric, nullo pacto recipiatur. Item qui in nostram Religionem semel admissus postea recesserit. Item qui à patribus, cuius piæ domus repulsam passus ad aliam se contulerit. Item qui alterius ordinis habitu tantum indutus absque P. Generalis, &

Consultorum consensu. Et denique, qui ex legitimo matrimonio natus non sit, P. Generalis nõ impetrato consensu. Etenim omnes prædicti recipi prohibentur: & si quis eorum ex rei ignorantia receptus sit, vi earundem Constitutionum præcipitur, ne induatur habitu, neue ad professionem admittatur, nisi Præpositi Generalis facultate impetrata; si non seruentur, arbitror nõ ob id irritam esse eorum professionem, si aliàs dicti Nouitij idonei sint, & apti ad Religionis onera supportanda: quia Constitutio illa, licet prohibeat; non tamen prohibet irritando: & forma, quæ præcipitur non potest dici essentialis, sed accidentalis; cum ea ommissa, non ob id violetur æquitas, iuxta ea, quæ supra diximus.

7 Eisdem rationibus non potest dici nulla professio eius, qui fuit receptus absque illius domus patrum licentia, in quam prius, vt ingrederetur, petierat, contra Constitutionem, de qua in d. cap. 5. nostr. *Constit. par. 2.* Imò idem puto dicendum de professione illius Nouitij habita contra formam decreti Capituli Generalis anni 1610. de quo par. 2. nostr. *Decret. cap. 4. nu. 16.* ita se habentis: *Quoiescunque decretum fuerit à Capitulo domus, ne aliquis ad professionem admittatur; ne liceat aliud cogi Capitulum; quo prius decretum abrogeatur; sed protinus dimittatur: at si interim noui quicquam acciderit, ad P. Generalem deferatur.* Nam si eiusmodi Nouitius erat idoneus, & ex falsa causa fuerat pet prius decretum per Capitulum domus ad professionem non admissus, si deinde, abrogato priori Capitulo, admittatur; eius professionem non ob id puto esse irritam, quia decretum illud nõ statuit irritando: & forma à dicto decreto tractata, nempe, vt tali casu res ad P. Generalem referatur, non potest dici substantialis, sed accidentalis, cum ex eius omissione non videatur æquitas violari.

8 Vnde ex dictis arbitror, ad validitatem professionis alicuius Nouitij satis esse, si ad illum habitu induendum, & ad professionem admittendum interueniat consensus maioris partis Capituli, iuxta Constitutiones supra relatas, quod Nouitius legitimam habeat ætatem, & quod sit elapsus probationis annus, iuxta ea, quæ habentur in *Conc. Trid. sess. 25. cap. 15. & 16. de Regular.* Imò professio, licet nec fieri, nec recipi debeat infra tempus probationis; nihilominus facta, ac recepta tenet, dummodò vtriusque interuenierit consensus, Nouitij scilicet in proficendo: & Monasterij in recipiendo, & accipiendo illius professionem, vt supra diximus ex *tex. in cap. ad Apostolicam, de Regular.* qui quidem *tex.* per *Conc. Trid.* an videatur abrogatum hoc casu, vt infra latius dicemus *sec. 18. vers. Rursus.* Consensum autem maioris partis Capituli ad Nouitium habitum induendum, & ad professionem admittendum, idcirco substantialè esse arbitror, & eo non interueniente vitari professionem; quia talis Nouitius non diceretur admissus ad annum probationis, & ad professionem à Monasterio; quod representet maior pars Capituli, vt aliàs diximus. Siquidem tempus probationis à SS. Patribus fuit indultum, tum in fauorem conuersi, tum etiam Monasterij, vt & ille asperitates istius, & illud mores illius valeat experiri, vt in d. cap. ad *Apostolicam,*

de Regular. Et contra naturalem æquitatem videtur, ut quis recipiatur in aliquo Collegio absque illius, de cuius præiudicio agitur, consensu: & propterea cum eiusmodi professio sit contra formam substantialem à nostris Constitutionibus traditam, irrita, ac nulla proculdubio censetur; etiam si Constitutiones clausulam non adijciant irritantem, iuxta ea, quæ supra diximus ex *Suar. & alijs ab eo relatis lib. 5. de legib. cap. 31.*

An Præpositi peccent, si non suffragentur alicui ex eo tantum, quod illum sciant criminofum esse in confessione.

S E C. XVII.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Prælatus salvo confessionis sigillo, non suffragari ei, quem criminofum scit in confessione.
- 2 Hodie Superiori, haud licet ad externam gubernationem uti notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habet.

1 **I**N hac re *Graff. lib. 3. decis. cap. 5. num. 117. par. 1.* partem negatiuam tuetur, atque idem ex eiusdem dictis colligitur, posse Prælatum, salvo confessionis sigillo, non suffragari in fauorem Nouitij propositi ad professionem emittendam; etiam si criminofum eum esse sciat in confessione dumtaxat.

2 Sed quicquid sit de hac re apud scribentes; hodie tamen non licet Superiori uti ea notitia, ad externam gubernationem, quam de aliorum peccatis in confessione habuit, ut constat ex decreto *Clem. VIII.* cuius meminimus aliàs, & ità se habet: *7 am Superiores pro tempore existentes, quam Confessarij, qui postea ad superioritatis gradum fuerint promoti, caueant diligenter, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerant, ad exteriorem gubernationem utantur.*

De nonnullis alijs culpis, in quas incidere possunt Abbates, Præpositi, & alij similes Prælati Regulares.

S E C. XVIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Abbates, Præpositi, alijque similes Regulares Prælati peccant, irritando subditorum vota in casibus non permissis. An huiusmodi præfati facultatem habeant irritandi subditorum vota.
- 2 Prælati supradicti Regulares irritare non possunt vota Professorum, qui uouerunt transire ad strictiorem Religionem.
- 3 Non nulli existimant, Prælatum non posse irritare votum Religiosi, quo uouit vitare certum quoddam speciale peccatum.
- 4 Regulares Prælati irritare non possunt vota

realia, tam professorum, quam Nouitiorum. Et quarè. Nec Superiores equitum ordinum. Et militarium irritare non possunt vota subditorum, qui tantum uouent castitatem in seculo.

- 5 Peccant Regularium Prælati si Nouitios admittant ante legitimam ætatem, vel ante probationis annum.
- 6 Possunt supradicti Prælati differre professionem ex aliqua legitima causa.
- 7 Peccant Præpositi, & similes Regularium Prælati, si subditis concedant usum superfluum bonorum mobilium, vel immobilium.

1 **P**eccant multis alijs modis Abbates, Præpositi, & alij similes Prælati Regulares. Primò peccant irritando subditorum Religiosorum vota in casibus non permissis. Etenim licet Regularium Prælati eiusmodi facultatem habeant irritandi suorum subditorum vota, ut latè habetur ex *D. Thoma 2. 2. q. 88. ar. 8. Sanch. lib. 4. sue summ. cap. 33. Reginal. lib. 18. sue prax. num. 321. & seq.* cum alijs, quos allegant. Imò etiam Summus Pontifex hanc facultatem habet, quoad Regulares, & si Laicorum, & Clericorum vota irritare non possit, cum super Laicos, & Clericos non habeat potestatem dominatiuam, sicut super Religiosos, ut post alios innumeros, cum communi docet *Sanch. loco citato, cap. 24. nu. 17. & Molfes. par. 1. sue summ. tr. 11. cap. 15. num. 70. & 71.* atque idem *Papa* quoad Laicos, & Clericos habet tantum iurisdictionem dispensandi, & commutandi vota. Nihilominus in multis casibus Religiosorum Prælati nequeunt subditorum vota irritare.

2 quidem irritare non possunt professorum vota, qui uouerunt transire ad strictiorem Religionem, cum id subdito concedatur ex iuris dispositione, in quo non est subditus suo Prælato, ut post non nullos docet *Sanch. loco citato, num. 2 & seq. & Molfes. d. cap. 15. num. 79.* qui id limitant in Rom. Pontifice, qui pro bono communi Religionis, & ad Religiosorum quietem id potest agere; nempè, ut transitum ad strictiorem impediret Regula. Et multò minùs possunt irritare vota Nouitiorum, qui ante professionem, vel in seculo uouerunt ingredi arctiorem. Est tamen verum, quòd ut is, qui uouit ingredi strictam Religionem prohibitus sit in laxiori professionem, emittere, si tamen in laxiori profiteatur, ualeat professio; *cap. pen. de Regular. in 6. & Suar. lib. 5. de legib. cap. 25. & diximus supra sec. 16.* Item Prælati Regulares non possunt irritare particularia vota quarundam Religionum, ut est votum uitæ quadragesimalis in Religione S. Francisci de Paula ultra tria vota substantialia Religionis; & quartum votum obediendi Romano Pontifici in Societate Iesu, ut per eundem *Sanch. d. cap. 33. num. 5.* Si quidem tam ipsa materia, quam actus uouendi sunt extra dominium Prælatorum. Item Regularium Prælati non possunt irritare vota, quæ sunt necessaria ad salutem, quoniam in ijs non dependent à suis Superioribus, ut sunt vota de seruandis præceptis, & alijs eiusmodi, de quibus latè *Molfes. par. 1. sue summ. tr. 11. cap. 13. num. 27. & seq.*

3 Sunt tamen aliqui existimantes non posse

Prælatum irritare votum Religiosi, qui vouit vitare certum quoddam speciale peccatum, nempe furtum, deſectationem, &c. ut habetur ex *Caſet* 2. 2. q. 88. ar. 8. dub. ult. & ex alijs. Sed contrariam ſententiam merito docent *Nauarr. in Man. cap. 12. num. 65. Sot. Azor. Sayr. Leſſ. Valenz. Suar. & alij*, quos referit, & ſequitur *Sanchez. d. cap. 33. num. 7. Reginal. lib. 18. ſua prax. ſub num. 321. §. Aduerte autem, & Molſes. d. c. 15. num. 84.* Mouentur ex generali regula, quæ ſe habet, ut nullum votum Religioſi dicatur validum ex omni parte, ac firmum citra Prælati conſenſum, atque ideò imperio Prælati ſubditum. Confirmatur, quia ſi tale votum ſubditur diſpenſationi, & commutationi Eccleſiæ, ita etiam poteſtari Superioris. Et quauis materia voti nou ſubdatur Prælato, ut eſt res licita, & de præcepto; ſubditur tamen quoad nouam obligationem voti, quod non potuit ſubditus ſermiter emittere ſine conſenſu Prælati.

4 Præterea non poſſunt Regulares Prælati, ut ſupra irritare realia vota, tam profeſſorum, quàm Nouitiorum. Non inquam poſſunt irritare vota profeſſorum, quoniam vota realia profeſſorū ſunt ipſo iure nulla; atque ideò non indigent irritatione, ſicut ſunt omnia alia vota, quæ pendent ex approbatione Superioris, ut bene declarat *Molſes. ibid. num. 77.* Nec poſſunt irritare vota realia Nouitiorum; quia Nouitij habent modum ea adimplendi. Eſt tamen verum, quod poſſet Prælatuſ aliquo calu ex iuſta, ac rationabili cauſa implementum talium votorum ad tempus ſuſpendere, ſicut etiam Nouitiorum vota, ut poſt alios declarat, idem *Molſes. d. cap. 15. num. 80 & 87.* Denique Superiores equitum ordinū Militarium non poſſunt irritare vota ſubditorum, qui vouent tantum caſtitatem coniugale in ſæculo, quoniam hanc facultatem non habent. Imò quidam volunt, hanc facultatem nec etiam habere Superiores Equitum Hieroſolymitanorum, licet ſint verè Religioſi, & profiteantur caſtitatem perpetuam; cum eorum votum obedientiæ non ſit, quoad omnes eorum operationem, ſed limitatam; atque ideò ſi conſuetudine legitima id non fuerit introductum, hanc facultatem eorum Superior non habet: & multò minus, quoad vota realia; quoniam in vita habent adminiſtrationem bonorum, licet n. morte non poſſint diſponere, ut docent *Sanch. lib. 4. ſua ſumm. cap. 33. num. 24. Molſes. d. cap. 15. num. 76. & in ſuis Commentar. ad Conſuetud. Neap. conſ. 24.*

5 Rurſus peccant Regularem Prælati, ut ſupra ante legitimam ætatem, vel ante probationis annum admittentes Nouitios, & profeſſio nulla eſt, ut habetur ex *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regular. cap. 15.* ita ſe habente: *In quacunq; Religione, tam virorum, quàm mulierum, profeſſio non fiat ante decimum ſextum annum expletum: nec qui minori tempore, quàm per annū poſt ſuſceptum habitum in probatione ſtererit, ad profeſſionem admittatur. Profeſſio autem antea facta ſit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicuius Regula, vel Religionis, vel Ordinis obſeruationem, aut ad alios quocunq; effectus. Nec validatur per diuturnam conuocationem in Religione, niſi profeſſus ante legitimam ætatem, & ante annum probatio-*

nis profeſſionem deuòd emitteret: nam eo caſu poſſet, nec indigeret noua receptione, vel per S. Pontificem eius profeſſio fuiſſet confirmata, ut habetur ex *Graſſ. par. 1. deciſ. lib. 3. cap. 5. nu. 14. & 22.* Nec obitat *rex. in cap. ad Apoſtolicam, de Regular. vbi habetur*, quòd licet profeſſio nec fieri, nec recipi debeat infra tempus probationis; nihilominus facta tenet; quoniam quidam volunt, per *Concil. Trident.* fuiſſe derogatum *d. cap. ad Apoſtolicam*: quòd verum eſſe alij putant, niſi concurrat vtriuſque conſenſus, nempe Nouitij, & Monafterij, ut ſupra adnotauimus *ſec. 16. prope finem*: quæ quidem limitatio ſatis dubia nobis videtur, cum Concilium generaliter loquatur, nec diſtinguat, *leg. 1. §. generaliter, ff. de legat. praſt. & l. de pretio, de publ. in rem act.* In omnem euentum illud certum eſt

6 quòd licet idem *Conc. loco citato. cap. 16.* præcipiat, ut finito tempore Nouitiatuſ, Superiores, Nouitios, quos habiles inuenerint, ad profitemdum admittant, nihilominus ſi ex aliqua legitima cauſa moueantur ad differendam profeſſionem, non peccant, & profeſſio dilata poſt finitum annum probationis erit valida. Et ita reſpondiſſe Sacram Congregationem, teſtatur *Graſſ. ibidem, num. 16.* his verbis: *Conſilium noluit quempiam minori tempore, quàm per annum ſtare in probatione, idque expreſſim diſpoſuit. Ne autem hoc tempus longius extendi poſſit non prohibuit, idque arbitrio Superiorum extendi, & prorogari poterit.*

7 Denique peccant Regularium Præpoſiti, & alij ſimiles Prælati, reliquis prætermiſſis ſi concedant eorum ſubditis vſum bonorum mobilium, aut immobiliarum ſuſpenſum, cum id expreſſè prohibetur ex *Concil. Trid. ſeſſ. 25. de Regular. cap. 2.* quòd tamen declara, iuxta ea, quæ ſupra adnotauimus, *ſec. 9. 10. & 11.*

De Vicarijs, ac Prioribus Regularium Conuentuum, ſeu Monafteriorum, & eorum culpis.

S E C. XIX.

S V M M A R I V M.

- 1 *Priores quidam perpetuo inſtituuntur per Canonicam Capituli electionem, ac Superioris confirmationem, quidam vero ſunt Abbatuſ Vicarij, ad nutum amouibiles.*
- 2 *Priores, ſeu Vicarij in Congregatione Theatriſimum locum tenent poſt Prælatum, Viſitatores, ac Conſultores, habentque iuriſdictionem in temporalibus, & ſpiritualibus in eius abſentia.*
- 3 *Præpoſituſ abeſſe dicitur, quando eſt extra Conuentum, ſeu Monafterium.*
- 4 *Si habeat caſum reſeruatum, non poteſt petere licentiam à Vicario, illud conſendi vni ex Conſeſſarijs ordinarijs domuſ, ſtante abſentia Præpoſiti ab eiuſ domo, & Eccleſia, non autem à Ciuitate. Imò etiam à Ciuitate, ſi eadem die eſt reuerſurus, & commodè differri poſſit, uſque ad eiuſ regreſſum.*
- 5 *Vicarij, & ſubſtituti ipſorum Prælatorum, irrita.*

visare num possint vota subditorum.

6 Præpositi munus si vacet per eius mortem, non expirat Vicarij munus.

7 Vicepræpositus S. Sylvestri Theat. non habet maiorem auctoritatem, quam domorum Vicarij, licet solent P. Generales ei dare totam gubernationem prædictæ domus. Et post quos sedeat Vicepræpositus.

In quo loco sit collocandus Vicarius Sancta Maria de Tauro, & quod privilegium habeat, & post quos sit collocandus Vicepræpositus S. Sylvestri.

8 Vicepræpositus si sit Consultor, in electione Consultoris duo habebit vota.

Et mortuo Vicepræposito Consultore, tenetur Pater Generalis alium creare Vicepræpositum antequam ad electionem Consultoris deueniat.

9 Pater Vicepræpositus in quo sit inferior alijs Vicarijs.

1 **A**D euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quod Priores sunt in duplici differetia: nam quidam perpetuo instituantur per Canonicam electionem Capituli, & confirmationem Superioris, qui citra legitimam causam amoueri non possunt, vt in cap. 2. §. Priores, de statu Monac. Quidam verò Priores per Canonicam electionem non creantur; sed sunt Abbatis Vicarij ad nutum amouibiles, vt in cap. cum ad Monasterium, §. tales, eod. tit. & Glosa in d. cap. 2. in vers. Non mutantur. De Prioribus primis generis hoc loco non loquimur; nam isti sunt Prælati: & propterea, quæ diximus de Prælati Regular. de ijs etiam dicta censeantur. Sola igitur controuersia est de Prioribus Abbatum secundi generis, qui sunt ad nutum Abbatis amouibiles: & de Vicarijs Præpositorum particularium Domorum. Etiammodi Priores, seu Vicarij in nostra Congregatione præcipue tenent primum locum post Prælatum, Visitatores visitationis tempore, & Consultores: & in eius absentiam administrationem habent in temporalibus, ac spiritualibus, cum eorum vicem gerant, vt de Vicarijs nostræ Congregationis habetur 3. par. nostr. Constit. cap. 9. in vers. In singulis domibus, his verbis: Absente Præposito, eius vicem gerat: dum adest, nihil agere, aut præcipere, neque in domus regimine se ingerere audeat, nisi in ijs, quæ Præpositus commiserit.

3 Dicitur autem abesse Præpositus, quando est extra Conuentum, seu Monasterium: quia sicut in factis concernentibus totam Prouinciam, existentes in Prouincia dicuntur præsentis: In concernentibus Diocesim, omnes, qui sunt in Diocesi: In concernentibus autem Ciuitatem, seu Castrum, illi qui sunt in Ciuitate, seu Castro, vt habetur ex Panorm. in cap. fin. num. 3. de maior. & obed. ita etiam Præpositus in concernentibus regum propriæ domus, seu Ecclesiæ dicitur præsens, quando est in ipsa domo, vel Ecclesiâ: & è conuerso, si absens, quando est extra domum, vel Ecclesiâ. Verum tamen est, quod si quis casum habeat reseruatam, & petat licentiâ à Vicario confitendi vni ex ordinarijs domus Confessarijs, aut alteri, stante absentia Præpositi: ab eius domo, & Ecclesiâ, non tamen

à Ciuitate, hanc facultatem non debet concedere, Vicarius: imò nec si extra Ciuitatem reperitur ipse Præpositus eadem die ad eam regressurus, si commodè differri possit, vsque ad eius regressum: & id per Constitutionem in d. cap. 9. 3. par. nostr. Constituit. ita se habentem: Absente Præposito, Vicarius, vel Vicario absente, senior, qui Præpositi vices gerit, ea tantum exequatur, quæ in aduentum Præpositi commodè differri non poterunt. Caneat autem, ne minimum quid agat, quod à Superioris sui voluntate senserit esse alienum. Etenim licentia illa commodè differri potest vsque ad aduentum Præpositi, nec præsumendum est, aliter eum velle; nisi expressè suam voluntatem declarauerit. Quòd si habens casum reseruatam sit Sacerdos, qui hic, & nunc non possit differre celebrationem citra scandalum, aut notabile incommodum Ecclesiæ, tunc ad eundem Vicarium pro supradicta facultate, puto, quòd citra culpam, & licitè concedatur: cum Vicarius vi dictæ Constitutionis omnia possit exequi, quæ in aduentum Præpositi commodè differri non poterunt. Et eadem ratione si Vicarius ipse in eadem celebrandi necessitate reperitur, arbitror eum posse adire aliquem ex Confessarijs deputatis, vel si eos non habeat confidentes alium Sacerdotem ex nostris, cui præbeat facultatem eum absoluendi à peccato reseruatam; etiam si Præpositus reperiretur in eadem Ciuitate, vbi adest ipsius domus, & Ecclesiâ.

5 Maior autem est difficultas de huiusmodi Vicarijs, & substitutis ipsorum Prælatorum, an possint subditorum vota irritare. Et quæuis in hac re multi multa dicant; nihilominus verior est opinio negatiua; nempe, vt nullo pacto possint, vbi Prælati sunt in eadem Ciuitate: imò etiam si sint absentes eadem die ad Monasterium reuersuri; quia votorum irritatio potest commodè differri ad aduentum Superioris. Ceterum si Prælati ita sint absentes, vt necesse sit eos pernoctare extra Ciuitatem, cum tota gubernatio Conuentus, seu Monasterij spectet ad ipsos Vicarios, & vice Prælatorum fungantur, & reuera sint Prælati, proculdubio possunt subditorum vota irritare, vt habetur ex Sanch. lib. 4. sua summ. cap. 33. num. 16. & ex alijs, quos refert, & sequitur Molfes. par. 1. sup. summ. tr. 11. cap. 5. num. 69. Et multò magis possunt eo casu Vicarij Confessarium sibi eligere, à quo possint à reseruatibus absolui.

6 Cæterum si Præpositi munus vacet, per eius mortem, aut quouis alio modo, Vicarij munus non expiret, donec sufficiatur alter, vt patet ex nostris Decretis 3. par. cap. 7. num. 13. in vltima editione, & num. 34. in illis verbis: Absente, vel mortuo, aut muneri suo in Capitulo Generali, vel quouis alio modo abdicante Præposito, Vicarius munus suum exerceat donec alius Præpositus sufficiatur, domumque suam adeat. Vbi primum in suam aduenit domum Præpositus, Vicarius abdicato munere, ad suum professionis locum se conferat. Vnde donec aliter Præpositus sufficiatur, & domum suam adeat, Vicarius domus, vel vocatus, qui habent regimen domus in absentia Præpositi, & Vicarij, potest facere omnia, quæ potest Præpositus agere; quæ eius vices gerit, vt patet ex nostr. Constit. par. 3.

cap. 9. §. In singulis domibus, vers. Absente Præposito, &c. atque idèd potest recipere Nouitios, & receptos ad habitum, & professionem admittere, & facit *rex. in cap. fin. de Regular. in 6. & Sanch. in Decalib. 5. cap. 4. num. 67.* Quòd si Præpositura non vacat, sed Præpositus est absens, non debet Vicarius, aut vocalis supradictus eiusmodi functiones agere incòulto Præposito, dum differri possunt. At si de facto fieret tenerent: quia licet prohibeantur per nostram Constitutionem; actus tamen ipsa Constitutio non annullat, vt rectè declarat *Peregr. in suis Commentar. ad nostras Constitutiones 2. par. 5. §. 2. lit. C. vers. Disco primò, & vsque ad §. 3.*

7 De P. Vicepræposito nostræ Domus S. Syluestri pauca dicam. Non enim habent aliam auctoritatem, quàm Vicarij domorum. Verum tamen est, quòd à P. Generali dari solet tota gubernatio dictæ domus S. Syluestri; etiam si P. ipse Generalis Romæ reperiatur, vt habetur ex *P. Peregr. in suis Commentar. ad nostras Const. par. 3. cap. 7. §. 4. 9. vers. Potest item solus, quem voluerit.* Item Vicepræpositus sedet post Præpositos, & Visitatores visitationis tempore non solum in prædicta domo S. Syluestri, sed etiam in cunctis alijs nostræ Congregationis domibus, ut habetur in nostris *Constit. par. 3. cap. 7. §. P. Generalis, vers. Ipse vero: unctò Decreto par. 3. cap. 7. num. 16.* Vicarij vero Domorum habent dictum locum in eorum domibus, in alijs autem sedent in loco ipsorum professionis, vt in *d. cap. 7. Decretor. num. 15. in noua edit.* ita se habente: *Vicarij Domorum in eorum tantum domo, cuius Vicarij sunt post Præpositum, in cæteris vero domibus suo quique professionis loco collocentur. Vicarius tamen S. Mariæ de Tauro Civitatis vici Aequensis suo priuilegio gaudeat. Vicepræpositus vero S. Syluestri seipser, & in quavis domo, ne dum S. Syluestri ante quoscunque Vicarios collocetur. Priuilegium autem, quod habet Vicarius prædictus S. Mariæ de Tauro est, vt præcedat similiter omnibus, etiam si alterius essent domus, eique professionis ordine Superiores, modò ne sint Præpositi, aut Visitatores visitationis tempore. Quando Neapoli commorari contingerit post Præpositum, Visitatores visitationis tempore; & Vicarium sedeat. Vt in *d. cap. 7. Decr. num. 17.* Habet denique Vicepræpositus S. Syluestri hoc speciale supra omnes alios Vicarios, vt Præpositos, ac Visitatores, vt cum P. Generali, & PP. Consultoribus, ac P. Præposito S. Andree possit interuenire electioni Consultoris in locum præmortui, vt constat ex nostris *Constit. 3. par. cap. 5 §. Si Consultorum, tenoris sequentis: Consultorum aliquem diem suum obire, vel munus quavis ratione contingat deponere, P. Generalis conuocet, præter Consultores reliquos, Præpositum S. Andree, & Vicepræpositum S. Syluestri, & vna cum illis per secreta suffragia, de consensu maioris partis in demortui, vel abdicati Consultoris locum sufficiat alterum.**

8 Est tamen adnot. ex *P. Peregrino in suis Commentar. ad nostras Constit. d. par. 3. cap. 5. §. Si Consultorum*, quòd si Vicepræpositus sit Consultor, in electione Consultoris habebit duo vota, cum vices plurium personarum gerat, iux-

ta *rex. in cap. cum inter, il. 2. de elect.* Et si Consultor mortuus fuisset quoque Vicepræpositus, teneretur P. Generalis alium Vicepræpositum in locum præmortui, antequam deueniretur ad electionem Consultoris mortui, vt adimpleatur forma data à nostr. Constit. quæ vult, vt interueniat Vicepræpositus. Et tunc electores possunt eligere in Consultorem, non solum Vicepræpositum, sed etiam Præpositum S. Andree, & si ipse electioni consentiat cessat esse Præpositus: siquidem Præpositus, & Consultor ex usu nostræ Religionis non possunt esse simul, & eodem tempore.

9 Est autem P. Vicepræpositus inferior alijs Vicarijs in hoc, quòd per obitum P. Generalis, aut eius muneris abdicationem statim cessat auctoritas ipsius Vicepræpositi, & ex Consultoribus professione senior P. Generalis vicem sibi vendicat, vt constat ex nostris Constitutionibus *3. par. cap. 5. §. Per P. Generalis obitum.* At auctoritas Vicariorum per obitum Præpositorum, aut eorum munerum abdicationem non cessat, vt supra ostendimus, *vers. Cæterum.* Hæc satis de Prioribus, Vicepræposito, ac Vicarijs dicta sint; quia cum absentibus Præpositis vices ipsorum gerant, in easdem culpas incidere possunt, in quas incidere solent eorum Prælati.

De Vocalibus in Regularium domibus assignatis, & eorum culpis.

S E C. XX.

S V M M A R I V M.

- 1 Vocales in duplici sunt differentia, vel tales dicuntur eo quod vocem dant in Capitulo Generali, vel sunt vocales particularium domorum.
- 2 Peccant vocales domorum, qui ad ordines suscipiendos, ad confessiones audiendas, &c. conspirant ne dignus eligatur, vel vt eligatur indignus.
- 3 Peccant vocales domorum, si in quocunque negotio, definiendo in Capitulo, etiam si de alterius præiudicio non tractetur, secreta non ferant suffragia.
- 4 Peccant vocales, recusantes domorum Capitulo interesse, si nouerint ob id esse indignum eligendum, aut non eligendum dignum, vel iniuste aliquem damno, seu iniuria afficiendum.
- 5 Decretum prædictum fuit declaratum ab admodum R. P. G. D. Vincentio Giliberto, & A. R. P. Generali D. Philippi Guadagno, & quomodo. Et quando pœna prædicti Decreti censeatur tacite remissa.
- 6 Peccant vocales nostræ Congregationis, si suffragia ferant pro grauanda domo gre alieno extra casus à iure permisos.
- 7 Peccant domorum vocales alijs suffragantes, vt sibi suffragentur.
- 8 Peccant vocales domorum, qui nullo preuio tractatu ad electionem procedunt vocalis, qui mittendus est ad Capitulum Generale, ad electionem Magistri Nouitiorum, &c. Et multò

- 9 multò magis peccat P. Prapostus, & quãdo. *Electioes prauis tractatu esse faciendas, est per Sacros Canones dispositum. Memoratur littera Sacr. Congregat. directe P. D. Thomæ de Afflicto.*
- 10 Peccant domorum vocales, eligentes Magistrum Nonisiorum, qui non habeat conditiones, quas requirit Clom. VIII. in sua Constit. edita de anno 1603.
- 11 Magistri Nonisiorum eiusdemque socij nostre Congregationis, quamuis quoad etatem, Nouitios recipiendos, ac Nouitiatum instituendum non alligentur, nec subsint prædictæ Constitutionis regulis, reliquas tamen conditiones habere debent, & quas.
- 12 Peccant vocales si in electione per accessum, aliqui ex eis dolose conueniant, ut talis sit primus, qui suffragium ferat, ad hoc ut is, cui fuerit suffraganeus, dum accedit ad se ipsum, suffragium tertij remaneat inane, & qui primò fuit suffraganeus delusus.

1 PRO explicacione tituli sec. huius est adnot. quòd vocales sunt in duplici differentia. Nam quidam dicuntur tales eo, quòd vocem habent in Capitulo Generali, de quibus non potest assignari certa regula; quoniam quælibet Religio suas proprias habet Constitutiones, & leges; quæ potius huic, quàm illi Religioso vocem concedunt in Capitulo Generali, ut plurimum vltra P. Generalem ad Generale Capitulum aduocantur Prouinciales, Præpositi, seu Priores, & Guardiani, Abbates, Visitatores, & Discreti, quos singulæ domus Prouinciæ sibi deligunt, ut Generali, aut Prouinciali Capitulo valeant interesse. Quidam verò vocales sunt particularium domorum, iuxta vnus cuiusque Religionis varias, ac diuersas Constitutiones: nam quidam in domo, in qua sunt assignati habent vocem actiuam tantum: quidam vocem actiuã, ac passiuã: quidam votum consultiuum dumtaxat: alij tandem votum decisiuum, ut sunt omnes vocales nostræ Congregationis, quorum suffragijs vtuntur Præpositi; cum aliqui Nouitius ad Religionem est recipiendus, habitu induendus, ad ordines promouendus, ad confessiones audiendas exponendus: aut si Nouitius aliquis ante professionem à Religione sit dimittendus: vel cum magni, & extraordinarij sumptus sunt faciendi: & quæ grauiora videntur sunt tractanda, iuxta ea, quæ habentur in nostris Constit. par. 3. cap. 9. §. Præpositus quandoque. Nos igitur hoc loco primò agemus de vocalibus particularium domorum: & deinde de vocalibus, qui vocem habent in Capitulo Generali, & videbimus, an, & quando peccent in leredis eorum suffragijs.

2 Peccant igitur primò vocales domorum si conspirent contra hunc, vel illum dignum ad ordines suscipiendos, ad confessiones audiendas, &c. ut non eligatur, aut conspirent, ut indignus eligatur, iuxta ea, quæ supra adnotauimus sec. 14. vers. Secundo peccant Consultores. & sec. 15. vers. Sexto peccant Domorum Præpositi. Idem dicendum est, si contra conspirationem aliquam ferant suffragium pro indigno, vel contra dignum, odio, amore, timore, spe, aut pecunia, vel pro quacunque alia re temporali, quo casu

soleo etiam ab eis contrahi crimen simoniæ; vt patet ex ijs, quæ supra adnotauimus d. sec. 14. vers. Consultores igitur: & vers. Tertio peccat Consultores. Vnde simoniam proculdubio committunt vocales pecuniam recipientes pro recipiendis Nouitijs, pro eisdem admittendis ad habitum, vel ad professionem, vt in c. quoniam simoniacus, de simon. & c. 2. de statu Monachi. Et si indigni sint, multò maiorem culpam incurruntsicut, & ferentes suffragia pro dimittendis Nouitijs à Religione, cum dimitti non debeant: aut pro non recipiendis cum recipi deberent: pro ordinandis, vel exponendis ad confessiones, cum nouerint eos indignos: vel è contrà suffragia negauerint pro ordinandis, vel exponendis ad confessiones, cum nouerint esse dignos. Imò vocales peccant quocung; modo suffragia ferant contra eorum conscientiam, etiam si eligant dignum, aut ob id non sequatur electio indigni. Siquidem agentes contra conscientiam erroneam, semper peccant, vt late declarat Sayr. lib. 1. Clau. Reg. cap. 4. num. 14. cum plurib; seq.

3 Secundo peccant vocales domorum si in quocunque negotio in Capitulo definiendo, etiam si non tractetur de alterius præiudicio suffragia secretò non ferant, iuxta Decretam 3. p. c. 7. num. 28. in 2. edit. ita se habens: In Capitulis domorum capto de qualibet re proposita serutinio, Præpositus definitionem in aliud tempus ne protrahat, sed confesso serutinio, statim per secreta suffragia, non autem viua voce quoduis negotium, etiam in odium, præiudicium, & alienius non vergens definit. Imò post lata suffragia; quid actum sit, nemo ante tempus potest proplare, vt habetur in nostris Constit. par. 3. cap. 2. §. quicquid in Capitulo, vbi ita definitum est: Quacunque item, vel à toto Capitulo, vel à solis Definitoribus, vel à Consultoribus, vel à vocalibus in priuata aliqua domo pertrahantur, præsertim si prolata pacem violare posse videretur, sedulo celerentur: ac ne illa quidem, quæ paulò post publicanda sunt, ante tempus indidentur. Neue quis, cui aduersatus, cui suffraganeus sit significat. Qui contrafecerit in idem grauius puniatur. Hæc eadem Constitutio tunc confirmata, & determinata pœna contra eam violantes, per Decretum Capituli Generalis anni 1568. de quo 3. p. cap. 7. sub nu. 24. in noua edit. quod est tenoris sequentis: *Vt charitatis, pacisque fœdus minime turbetur, caveant patres ante præstitutum tempus aliquo modo detegere, vel aperire, quæ siue in Generalibus Capitulis acta fuerint, quæue in nouam, aut præiudicium esse queunt; qui secus fecerit, tanquam violati secreti reus prima vice à vocis ferendo suffragio per quadrimestre secunda vice per semestrem suspendatur. De modo autem inquirendi in huiusmodi criminis reos id seruetur, quod in murmuratores statutum est. Quòd si Præpositus in hoc crimine inciderit, res ad P. Generalem deferatur.*

4 Tertio peccant vocales reculantes domo in Capitulo interesse, si nouerint ob id esse eligendum indignum, aut non eligendum dignum; aut iniuste aliquem dan. no, vel iniuria afficiendum. Etenim quamuis liberi sint vocales se abdicare à munere eligendi; nihilominus si viderint abdicacionem eiusmodi tendere in præiudicium

communitatis, aut alicuius tertij, cū ob id fortè non reciperetur dignus ad ordinem, non promoueretur ad ordines, non exponeretur ad cōfessiones: vel è cōtra indignus reciperetur, promoueretur, aut exponeretur ad confessiones, citra culpam non possunt se abdicare, etiam si id vergeret in damnum proprium: siquidem dum vocalis munus susceperunt, ex iustitia tenentur procurare bonum communitatis, ob quod vocales creantur, atq; id obligantur ratione officij, vt habetur ex *Molfes. par. 1. sup. summ. tr. 6. cap. 16. num. 116. & 117.* vbi etiam num. 18. inquit, quòd si quis ex vocalibus inueniatur in loco electionis, & certò sciret, vocales certam personam electuros. aut non electuros contra iustitiam, & bonum commune, adhuc tamen non debet se abdicare; sed obligatur aperire veritatem alijs: nam multoties euenit, vt trahatur alij in sententiam vnus. Hac de re extat decretum Capituli nostri Generalis, anni 162. de quo 3. par. *Decr. cap. 7. num. 22. in 2. edit. itale* habens: *Ad Capitulum cuiusque domus omnes prorsus eius domus vocales conueniant, qui pro suo libito per tres continuas vietas absuerit, per trimestre alijno, & passiuo suffragio puniatur.*

5 Verum tamen est, quòd supradictum Decretum fuit declaratū ab A. R. P. Generali D. Vincentio Giliberto: & ab A. R. P. Generali Don. Philippo Guadagno die 7. Nouemb. 1625. & die 14. Martij 1628. vt apparet ex libro consultationum, fol. 23. in primis, vt vocalis transgressor dicti Decreti, non intelligatur priuatus suffragio per tres menses; nisi per sententiam sit declaratus suspensus. Secundò, supradicta pœna suspensionis proferenda à Capitulo domus, incipit currere à die publicationis, & insinuationis sententiæ. Et tertid, vt condemnatus ad dictam pœnam, remaneat suspensus consequenter, non solum facultate interueniendi Capitulis, sed etiam facultate dandi benedictionem, & omnibus actibus pertinentibus ad vocales, vt vocales sunt. Nec prædicta pœna censetur tacite remissa, si talis vocalis ante condemnationem Capitulo interueniat, licet actus, cum eius interuentu antequam condemnatur definitus sit validus, vt rectè probat *P. Peregr. in suis Commentar. ad nostras Constit. par. 3. cap. 9. §. 13. lit. T.* vbi tamen addit condemnationem fieri debere causa cognita: nam multæ sunt causæ excusantem vocalem à dicta pœna: imò si causam iustam, quam allegat non possit probare, inquit ipse *Peregr.* quòd statatur ipsius vocalis iuramento, cum non tractetur de alterius præiudicio. Dicitur autem vocalis quoque non adesse Capitulo, quando patres conueniunt capitulariter alicui cōtractui, aut alteri actioni, & absit: quoniam illa patrum conuocatio computatur pro Capitulo, vt per eundem *P. Peregr.* ibi, *vers. Septimò verum.*

6 Quartò peccant vocales nostræ Congregationis suffragia ferentes pro grauanda domo ære alieno extra casus permissus à iure, vel à nostra Constitutione, de qua 3. par. nostr. *Constit. c. 9. §. Nulla*, & ita se habet: *Nulla ex nostris domibus possit ære alieno grauari, etiam de consensu vocalium, nisi pro necessario victu, atque vestitu, & pro necessaria fabricæ restitutione, vel tandem pro euidenti utilitate in re, quæ differri*

minimè possit, vt puta pro emendis contiguis nostræ domus locis. Pœna autem contra violantes eiusmodi Constitutionem habetur in decreto lato in nostro Capitulo Generali anni 1624. die 5. Maij, quod est tenoris sequentis: *No domus nostræ nimis ære alieno premantur, quod non nisi serius solui queat, teneantur Prepositi quotannis sub initium Quadragesimæ rationes accepti, ac expensi à vocalibus subscriptas Romæ ad Patrem Generalem transmittere. Qui as alienum contraxisse absque vocalium consensu extra victus, vestium, ac necessariæ alicuius restitutionis necessitatem compertus fuerit, refici in Prepositum eo anno nequeat.*

7 Quintò peccant pariter vocales domorum si alijs suffragentur, ut sibi suffragetur; unus, u. g. suffragatur alteri pro eo eligendo in Magistrum Nouitiorum, ut ille alter suffragetur ipsi, ut eligatur in uocalem mittendum ad Capitulum Generale, & alia eiusmodi: siquidem tales electiones simoniam proculdubio sapiunt, ut supra ostendimus *sec. 14. vers. Consultoris igitur: & vers. Tertio peccant Consultores.* Idem dicendū est de rogantibus, ac sollicitantibus collectores, minantibus, &c. nam isti quoque mortaliter peccant, ut sæpè diximus, & infra latius dicemus de uocalibus Capituli Generalis agentes.

8 Sextò peccant uocales domorum, qui nullo preuio tractatu procedunt ad electionem uocalis, qui mittendus est ad Capitulum Generale, ad electionem Magistri Nouitiorum: ad electionem exponendorum ad cōfessiones audiendas: ac in negotijs grauib; ferunt suffragia absque matura consideratione, & tractatu. Et multò magis peccat P. Prepositus, qui in electione faciendâ Magistri Nouitiorum, aut procuratoris domus nullum proponat, sed dicens omnes habere idoneos, nullo premissio tractatu, seu scrutinio de uita, moribus, legalitate, ac sufficientia eligendorum, iuxta ea, quæ infra dicemus *vers. Septimò peccant uocales*, præcipit deueniri ad electionem. Etenim in electionibus cum suffragia feruntur non præmissio tractatu, ac scrutinio personæ eligendæ, electio dicitur fieri casu, & peior esset illa, quæ fieret per sortes, ut post alios docet *Molfes. par. 1. sup. summ. tr. 6. cap. 16. num. 82. 86. & 89.* Vbi etiam addit, quòd in electione A. R. P. Generalis debet electores prius considerare, ac examinare necessitates Religionis tunc existentes, & remedia inuestigare, quibus occurrere possit huiusmodi necessitatibus. Deindè tractare debent de persona habili, ac idonea, quæ prædicta exequi ualeat, & sufficiens sit pro tali munere: quæ si non fiant electio calu potius dicitur fieri, non autem per scrutinium. Imò, quòd electiones præmissio tractatu fieri debeant, est secundum Sacrorum Canonum dispositionem: siquidè ob id cum fuisset Decretum per nostrum Capitulum Generale, ut in electione uocalis mittendi ad Generale Capitulum non fiat tractatus, habito recursum ad S. D. N. D. Urban. VIII. fuit prouisū, & rescriptum per Dominum Secretarium Fagnanum ad P. D. Thomam de Afflito tunc Consultorè nostræ Congregationis, ut infra: *Molto Reuerendo Padre. La Santità di Nostro Signore, hauendo hauuto notizia del Decreto fatto nell'ultimo Capitulo Generale celebrato in S. Siluestro,*

pro, e qui di Monte Cavallo, nel quale se proibisce non solo il trattato, ma ancora il parlare in qualsivoglia modo di materia di elezione del vocale capitolare sotto pena di Scommunica, da incorrerfi ipso facto: ha comandato, che si faccia sapere per mezzo del P. Generale, e di Consoltori à tutte le case della Religione, che Sua Beatitudine vuole, che non ostante detto Decreto, e le pene contenute in esso, sia lecito nell'elezione medesima il legitimo trattato, conform' alla disposizione de Sacri Canon. Lo significo à V. P. acciò lo faccia sapere al P. Generale, & à suoi Collegi, & à chi bisogna, e mi raccomando alle sue orationi. Di casa alli 10. di Ottobre 1626. Di V. P. Affettionatissimo per seruiria. P. Fagnano. Al P. D. Tomaso d' Afflitto.

- 10 Septimò peccant uocales Domorum eligentes Magistrum Nouitiorum, qui non habeat cōditiones, quas exigit Clem. VIII. in sua Constituta sub die 19. mensis Martij 1603. quam refert Steph. Quaranta in summ. Bullar. ver. Monasteria, & Conuentus, & est tenoris sequentis: Tam Nouitiorum Magister, quam socius alijs omnibus officijs, oneribusque vacationem habeant, qua Nouitiorum curam, & regimen impedire valerent. Ipse Magister Sacerdotali ordine sit initiatus, ac in quinto saltem supra trigessimum etatis sue annum constitutus, & per decennium à professione emissa in Religione praestiterit: Socius verò trigessimū excedat, sintque ambo doctrina, & quantum per Superiorū diligentiam, & vires fieri poterit, vitæ etiam ante alicj exemplo praestantes, orationis praeuere, & mortificationis operibus additi, prudentia, charitateque reperi, non sine affabilitate graues; Zelum Dei tum mansuetudine praeserentes, ab omni cordis, & animi perturbatione, irae praesertim, & indignatione, qua in se, & erga alios charitatem impedire consueuerunt, quam longissime alieni: & tales demum, qui in omnibus se ipsos bonorum operum exemplum praebant, ut ij, qui eorum curæ subsunt, illos non tam metuant, quam reuerantur, nec illis unquam detrabere quicquam possint. Et quamuis, quoad ætatem Magistri Nouitiorum, & eiusdem socij nostra Congregatio, & multæ aliae non aligentur, nec dictæ Constitutionis Regulis subsint: circa Nouitios recipiendos, Nouitiatum instituendum, &c. ut ex eiusdem Clem. VIII. Constit. constat, edita sub die 20. Iunij 1599. cuius etiam meminit Steph. Quaranta loco citato; nihilominus reliquas conditiones omnino habere debet, qui praeficiendus est in Nouitiorum Magistrum. Vnde in nostris Constitutionibus, 3. par. cap. 5. §. ubi primum, ita fuit constitutum: Deligatur autem ex Sacerdotibus qui praecipua vita integritate, morumque grauitate sit praeditus; qui prudentia, & discretionē polleat, qui mansuetudine, & seueritate, pro verum, & personarum qualitate uti optime nouerit: qui nostræ Congregationis communes labores libenter, & assidue cum alijs subeat: qui rebus Diuinis, & Ecclesiasticis non mediocriter sit eruditus: qui mandata Dei, atque consilia, perfectionisque viam verbo, & exemplo alios edocere valeat, &c. Ob id extat Decretum quoque Capituli Generalis anni 1610. de quo 2. p.

Decr. cap. 4. num. 6. ita se habens: Definitores in Capitulo Generali designent Sacerdotes quosdam idoneos ad educandos, moderandosque Nouitios. Hos P. Generalis apud se notatos habeat, & cum opus fuerit, eorum aliquos deligat, & Praeposito, ac vocalibus domus significet qui ex praescripto in Constitutionibus, & Decretis Clem. VIII. super educatione Nouitiorum forma, unum eorum creent Magistrum Nouitiorum. At si forte Patres domus alium à praescriptis idoneum Sacerdotem ad Patrem Generalem referant, is si P. Generali videbitur, eligi, & creari poterit.

- 12 Octauò peccant uocales si in electione per accessum aliqui ex eis dolose conueniant, ut talis sit primus, qui suffragium ferat, ad hoc, ut is cui fuerit suffragatus, dum accedit ad se ipsum, suffragium tertij vocalis remaneat inane, & qui primò fuit suffragatus, delusus. Si quidem eiusmodi electio est captiosa: & si decepti ignoret, quid nam sit electio per accessum, electio est nullius momenti, cum libera dici nequeat, pro ut de iure exigitur, ut in cap. ubi periculum, de elect. in 6. late Molfes par. 1. sua summ. tr. 6. cap. 16. num. 52. 53. & 98. cum plur. seq. Hæc fraus de facili potest adhiberi in electione vocalis Capitularis, mittendi ad Capitulum Generale, ubi in aliqua domo sint tres tantum uocales, & maximè si vnus ex vocalibus actiuam uocem habeat dumtaxat. Et quoniã in electione eiusmodi vocalis Capitularis, seu Discreti faciendã à Domorum vocalibus multæ difficultates solènt occurrere; idcirco eas omnes per sequentes sectiones duximus definiendas.

An Canonica dicatur electio Capitularis vocalis in ea domo facta, ubi tantum sunt uocales, quorum vnus sit actiuæ tantum uocis.

S E C. XXI.

S V M M A R I V M.

- 1 Affertur pars affirmatiua, quod electio sit ualida, & probatur. Et an si Collegium restringatur ad duos potest vnus alterum eligere, & num. 4.
- 2 Verior est contraria sententia, cum nulla dicatur electio, quæ coarctatur ad eligendam certam, & determinatam personam.
- 3 Electio, ut dicatur libera, satis non est, ut electores sint liberi ad non eligendum, sed etiã ad eligendum unum ex pluribus, vel saltem unum ex duobus.
- 4 Tunc potest vnus alterum eligere, si Collegium redigatur ad duos, quando electio fit per compromissum, vel per accessum, secus uero per scrutinium.
- 5 Non est contra Concilij decretum electio, quæ vnus alterum eligat, si Religionis status id permittat.
- 6 Decretum nostri Capituli Generalis de anno 1610. quare fuit emanatum, & an hodie cesserit, stante electione trium uocalium utriusque uocis in qualibet domo.

7 *Qui alba scheda in electione vocalis vitur, qua poena puniatur.*

1 **I**N hac re pro parte affirmatiua dicendum est, eiusmodi electionem esse validam, quoniam si inualida foret, id esset ex defectu libertatis; sed consequens est falsum; ergo, & antecedens. Maior patet. Probat, quia vocales vtriusque vocis, licet liberi non sint ad eligendum potius hunc, quam alium; sunt tamen liberi ad non eligendum, ergo ex hoc capite libera est electio huiusmodi, atque ideo valida. Secundò si Collegium restringatur ad duos, potest vnus alium eligere: imò si omnes Cardinales exeant à Collegio, & vnus solus remaneat, ille solus posset Papam eligere; ex quo solus repræsentat totum Collegium, vt habetur per *Glos. in Clem. no Romani, §. porro. in vers. Omnes, de elect. Panorm. in cap. 1. num. 6. & ibi, Dec. num. 10. eod. tit.* Ergo idem dicendum est in casu nostro, cū militet eadem ratio, *arg. tex. in l. illud. ff. ad leg. Aquil.* Tertiò probatur ex declaratione Sacre Congreg. *Conc. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 6. ita se habet: Vbi sunt tres tantum vocales. quorum vnus non potest eligi in Discretum, & per consequens necesse est, vt alter illorum duorum, qui remanent, det alteri vocem suam, & ita electio non potest esse secreta; dubitatum fuit, an possit fieri electio Discreti, qua non sit contra huius Decreti formam? Congregatio censuit posse, si ita status Religionis permittit.* Denique probatur hæc sententia aperte ex Decreto nostri Capituli Generalis anni 1610. *3. par. Decr. cap. 1. num. 7. & 8. cuius tenor est, qui sequitur: Si qua in Domo, vbi tres tantum vocales extant, vnus actiua solum, & reliqui duo actiua, & passiva vocis, fiat electio alterius ex duobus in vocalium Capituli Generalis, sit, & habeatur firma, ac rata, & Canonica: ac taliter electio ius veniendi ad Capitulum Generale legitime competat. At si vnus ex duobus actiua, & passiva vocis electionis tempore se ab electione subtraxerit, electio, qua fiat ab illo, qui actiua tantum vocis suffragium habet, erit firma, rata, & Canonica.*

2 His tamen non obstantibus, contrariam sententiam purò veriore esse, quam docet *Pater Molfes par. 1. sua summ. tr. 6. cap. 16 num. 112. 113. & 114.* Probatur hæc sententia ex eo, quod nulla dicitur electio, quæ coarctatur ad eligendam certam ac determinatam personam, vt habetur ex *Alex. conf. 106. perspectis ijs, lib. 2. Tusch. vers. Electio, concl. 62. num. 3. Mirand. in Man. Prelator. par. 2. q. 23. ar. 23. Rodriq. tom. 2. qq. Regular. q. 53. ar. 11. Molfes loco citato, num. 102. & ex alijs.* Etenim electio eo casu non esset libera; eo quod tolleretur libertas eligendi, quæ consistit in eligendo vnum ex pluribus eligibilibus. Sed electio, de qua agitur est coarctata ad certam, ac determinatam personam, cum vocales vtriusque vocis cogentur se eligere inuicem, atque ideo is tantum, qui actiuam dumtaxat habet vocem liber remaneat ad eligendum hunc, vel alterum ex vocalibus habentibus vocem, tam actiuam, quam passiuam. Etenim eligere est discernere à pluribus, & unum ad placitum assumere, ut in *cap. cum dilectus, de consuet. cap. Abbate, de verb. signif. Nauarr.*

in cap. accepta, in §. appof. de restit. spoliat. & Flamin. Paris. lib. 13. de resign. benefic. q. 2. nu. 15. Vnde sicut non potest dari homo, nec per Diuinam potentiam, ut verè sit homo, & non sit animal rationale; ita nõ potest dari electio, quæ verè sit electio, & non fiat ex pluribus eligibilibus, sed sit coarctata ad unam certam, ac determinatam personam; siquidem id esset contra essentiam illius, ut patet ex *ijs, quæ supra diximus, & quæ habentur ex Calder. conf. 49. alias 3. incipit, an valeat electio, Tusch. loco citato, num. 2. Molfes. d. cap. 16. num. 103. & alijs.*

Restat modo, vt ad contraria respondendum.

3 **A**D primum respondetur negando consequentiam. Nam licet electores in casu, de quo agitur dicantur liberi ad non eligendum; id tamen satis non est, vt dum eligunt electio libera dicatur; quoniam libertas debet esse, non solum ad eligendum, & non eligendum, ut homo sit liber non eligere; verum etiam ad eligendum unum ex pluribus, vel saltem unum ex duobus; aliàs dum vult unum solum eligere, nõ liberè illum eligit, dum non est liber ad eligendum alium; atque ideo liber diceretur ad non eligendum dumtaxat; non autem ad eligendum si vult eligere; quia cogitur illum solum eligere, ut habetur ex *D. Anton. 3. p. sup. summ. tit. 21. cap. 2. §. 3. Panorm. in cap. licet, de elect. Anchar. in cap. 1. num. 3. eod. tit. Francisc. Marc. decis. 318. nu. 5. & decis. 336. num. 7. & ex alijs, quos refert idem Molfes. loco citato, num. 102.* Secundò responderi potest, quod hoc casu electores, nec liberi quidem sunt ad non eligendum; quoniam in nostra Congregatione extant duo decreta Capituli Generalis sub anno 1607. & 1610. de quibus *3. par. cap. 1. num. 2. 3. & 4. quibus statuitur, ut uocales teneantur eligere sub poena priuationis utriusque suffragij, ut eorum tenore constat: ergo non sunt liberi ad non eligendum: & dum eligant, adhuc coarctè dicuntur eligere ad effugiendam poenam.*

4 Ad secundum dicimus, quod antecedens est verum, atque ideo illud concedimus, quando agitur de electione facienda per compromissum, vel per accessum ad se ipsum; negamus tamen electionem per scrutinium, de qua agitur, posse fieri eo modo, ut probat idem *Molfes. ibi, a nu. 107. vsq; ad num. 112.*

5 Ad declarationem Sacre Congreg. respondet ipse *Molfes. ibidem, num. 104.* quod declaratio illa fundatur in verbis Concilij, an scilicet electio secreta esse censeatur, & Congregatio censuit, ut non dicatur contra Concilij Decretum; si ita status, id est obseruantia Religionis permittat; nam potest reduci ad electionem, quæ fit aperto scrutinio. Et sic nõ determinat, an valeat electio coarctata: quæ re uera nõ ualere secundum Sacros Canones: eo quod coarctata esset ad certam, ac determinatam personam. Secundò responderetur, quod dato, & non concesso, quod Sacra Congregatio uoluerit electionem illam iustam; nihilominus id censuit non simpliciter; sed sub conditione: *Si ita status Religionis permittit.* Vt quia fortè sint aded pauci eli-

eligibiles in Congregatione, ut nō possint plures in qualibet domo adscribi, ut in eo statu nuper reperiebatur nostra Congregatio, cum paucissimi adscriberentur in numerum vocalium vtriusque suffragij: & propterea dicta declaratio non potest locum sibi vindicare hodiē in nostra Congregatione, quæ aded est ad præsens multiplicata, Deo fauente, ut in qualibet domo non solum duo vocales vtriusque vocis, sed etiā octo, & plures adscribi possint, ut de facto adscribuntur etiam domibus paruulis: & in magnis reperiuntur assignati 20. 25. 30. & plures vocales vtriusque vocis, vnde, quod per necessitatem indulgetur non est trahendum in argumentum, quia necessitas non habet legem: & quod non est licitum in lege, necessitas facit esse licitum, ut in *cap. quod non est licitum, de regul. iur. lib. 3.* & nos latē declarauimus in nostris *Commentar. ad Bull. Cæna. lib. 2. cap. 36. num. 22. & 23.* Tertio potest responderi, quod in casu talis declarationis saluatur libertas ad nō eligendum, cum non constet electores vi consuetudinis, aut alicuius statuti sub aliqua pœna posse ad eligendum compelli: at in casu nostro supra probauimus vigore supradictorum Decretorum non saluari libertatem non solum ad eligendum, sed nec quidem ad non eligendum: & propterea ex diuersis non fit illatio, l. *Papinianus exuli, ff. de minor.* Et denique hodiē ex *Bulla S. D. N. Gregor. XV. cum fuerint prohibita declarationes sub nomine Sacre Congregationis Cancil. Trid. typis tradita, de supradicta declaratione fortē non est habenda ratio.*

Ad Decretum nostri Capituli Generalis dicitur, quod illius editionis tempore erat maxima penuria vocalium vtriusque vocis, & proinde status nostre Congregationis, stante tali necessitate exigebat emanationem dicti Decreti, deinde, quia post dictū Decretum fuerint creati quamplurimi vocales eligibiles, atque idē vtriusque vocis, idcirco Capitulum Generale anni 1615. videns cessare rationem necessitatis decreuit, ut in qualibet domo tres saltem assignentur vocales vtriusque vocis tum actiue, tum passiuæ, vt patet 3. *par. Decr. cap. 7. num. 20. in noua edit.* & in antiqua *num. 16.* & sic per hoc vltimum Decretum saluatur libertas ad eligendum vnum ex pluribus. Et quamuis ob paucitatem numeri electorum non possit in eligendo seruari forma tradita in *cap. quia propriar, de elect.* possunt tamen electores vti forma à *Conc. Trid. præscripta sess. 25. cap. 6.* qua nostra Congregatio, & multe aliæ viuunt in praxi, nempe, vt conuocatis electoribus, & electis duobus scrutatoribus eiusdem Collegij, uel extra, & præstito eis iuramento de seruando secreto electionis, & tractatus in ea, & exercendi scrutinium ritē, & rectē, absque vlla fraude, & à singulis electoribus suffragijs in urna positus, scrutatores ipsi illa ab urna extrahunt, & si inter suffragia schedulam albam inueniunt, à numero electorum tollunt tot, quot schedulas albas inueniunt: & perfectis alijs schedulis, si in una persona conueniat maior pars electorum, qui remanserunt, deducit schedulis albis, illa persona est electa, iuxta *Gl. communiter receptam in Clem. qua circa, de elect. & iur. in an. Pralat. q. 27. ar. 20. relatus à Molles. d. 1. cap. 16.*

num. 151. Et demum scrutatis suffragijs, si adfectio, vnus ex scrutatoribus dicit electoribus, adesse electionem; sed non publicat personam electam, nisi præses, aut electores mandauerint, vt publicent personam, quam elegerunt, vt habetur ex *Molles. loco citato, num. 43. cum plurib. seq.*

7 Verum tamen est, quod in nostra Congregatione circa schedulam albam fuit specialiter statutum 3. *p. nostr. Decret. cap. 1. num. 5. & 6.* his verbis: *Qui alba schedula in electione vocalis veter, ne dum actiuo, & passiuo suffragio in ea electione careat; verum etiam postmodum per triennium ipso facto, absque vlla declarationis sententia à iure ferēdi suffragium cadat: nec in pristinum suffragij ius restitutus intelligatur nisi post aliud Capitulum Generale.* Si forte repetiatur aliquando à scrutatoribus alba schedula in electione vocalis, ille electus, in quē maior consenserit numerus eligentium (nempe vocalium, qui in *d. cap. pro electione* interfuerunt) numerato (nimirum inter vocales supradictos) etiam eo, qui alba schedula usus fuerit. Et sic, quoad schedulam albam discrepant Decreta nostre Congregationis à iure communi.

An si Capitulum reducatur ad tres solum vocales, quorum vnus sit actiuæ tantum vocis, ex defectu aliorum vtriusque; qui electionis tempore ab ea se subtraxerint, cum tali vocalium numero, ac qualitate possit fieri Canonica Discreti, seu Capitularis vocalis electio.

S E C. XXII.

S V M M A R I V M.

- 1 In nostra Congregatione adsunt duo Decreta, circa vocales eligendos, & qua.
- 2 Additur prima fronte pars negatiua, cum talis electio videatur contra formam Decreti de anno 1615. & num. 4.
- 3 Contraria sententia probabilis est, & quare.
- 4 Probabilior est sententia negatiua, si non saluetur libertas electionis.

PRO explicatione tituli questionis est adnotandum quod vt supra diximus *scilicet* præcedenti in nostra Congregatione sunt duo Decreta, alterū anni 1610. decernens, quod vbi in aliqua Domo tres tantum vocales extant, vnus actiuæ, & reliqui duo actiuæ, & passiuæ vocis, fiat electio alterius ex duobus in vocalem Capituli Generalis, sit, & habeatur firma, rata, & Canonica: ac taliter electio ius veniendi ad Capitulum Generale legitime competat. Alterum vero Decretum fuit editum anno 1615. quo decernitur, vt in qualibet domo tres saltem assignentur vocales vtriusque vocis, tam actiuæ, quam passiuæ. Supponamus modo, quod A. R. P. Generalis in hac nostra Domo S. Eligij assignauerit quatuor vocales, nempe tres tam actiuæ, quam passiuæ vocis, & quodque actiuæ tantum, & quod

adueniente tempore electionis faciendæ vocalis Capitali Generali, R. P. Præpositus conuocet Patres vocales pro dicta electione habenda, & quod vnus ex vocalibus vtriusque vocis ab ipsa electione se subtrahat. Queritur igitur, an tres illi vocales, quorum tantum vnus sit actiue solùm vocalis, possint prosequi electionem dicti vocalis Capitalaris, ita vt si sequatur sit Canonica electio.

In hac re videtur prima fronte negatiue respondendum esse. Etenim huiusmodi electio esset contra formam dicti Decreti nostræ Congregationis anni 1615. quo decernitur, vt in qualibet domo tres saltem assignentur vocales vtriusque vocis: quod decretum fuit editum, vt electio vocalis Capitalaris sit libera, vt diximus *sec. precedenti*: per quod Decretum fuit reuocatum supradictum aliud Decretum anni 1610. quo coarctabatur electio ad certam, ac determinatam personam contra iura humana, ac Diuina, vt *d. sec. precedenti* ostendimus.

His tamen non obstantibus, contrariam sententiam puto probabiliorē esse. Etenim eo casu status talis Capituli exigit electionem discreti, seu vocalis Capitalaris eo modo faciendam, nempe per illos tantum tres vocales, quorum vnus supponitur unius tantum uocis. Nam uocalis vtriusque uocis, qui se subtrahit, poterat se subtrahere. Et infra bīduum, infra quod faciendā est discreti electio, non potest transmitti ab alia domo ad hanc alteram uocalis vtriusque uocis in locum subtracti, eo magis, quia hoc casu exigitur consensus A. R. P. Generalis, & omnium PP. Consultorum, nemine discrepante: qui sine maxima difficultate haberi nequit. Vnde stante tali necessitate si sequatur electio, ipsa erit valida: nam quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum, ut in *d. sec. præcedenti* probauimus in *resp. ad 3.* Confirmatur ex decreto eiusdem nostræ Congregat. 3. p. num. 8. ita se habente: *At si vnus ex duobus actiua, & passiva uocis electionis tempore se ab electione subtraxerit, electio, quæ fit ab illo, qui actiua tantum uocis suffragium habet, erit firmata, & Canonica.* Ergo ad eundem d. cēdum est casu nostro, & multo magis cum adsit libertas ad eligendū ex parte habentis vnā uocem tantum, qualis non est in casu dicti decreti, quod fuit editum in eodem Capitulo Generali anni 1610. quo fuit editum Decretum illud, per quod decernitur ualida electio discreti facta cum interuentu trium uocalium, duorum scilicet actiue, ac passiuæ uocis simul, & tertij actiue tantum. Et id ob penuriam, quæ tunc temporis erat uocaliū vtriusque uocis, ut diximus *sec. preced. in resp. ad ultimum.* Nec obstat decretum prædictum anni 1615. quo præcipitur, ut in singulis domibus assignentur saltem tres uocales vtriusque uocis, quoniam per Superiores Decretum ipsū adimpletum fuit per assignationem trium uocalium, tam actiue, quam passiuæ uocis: quod postea Capitulum fuerit redactum ad duos, id prouenit ex culpa uocaliū ab electione subtracti, atque ideo per accidens, quod in moralibus non attenditur.

Dixi, quod hanc sententiam puto probabilē, quia si in electione facta per tres uocales, quorū vnus est actiue: tam vnus uocis, non saluatur li-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

berras, ut uideatur non saluari per ea, quæ superiori *sec. adnotauimus*, contraria opinio est probabilior, imò uera, cum libertas sit de ratione electionis, atque ideo non modo de iure humano, sed etiam de iure naturali, ac Diuino, quæ iura transgredi non licet non obstante supradicta necessitate.

Dato, non tamen concesso, quod electio precedentis sessionis sit ualida: An si vnus ex duobus vocalibus vtriusque vocis in urna ponat schedulā, hæc uerba continentem: *Nam eligo.* Et uocalis vnus uocis suffragetur alteri, ille cenleatur Canonice electus.

S E C. XXIII.

S Y M M A R I U M.

- 1 Passiua supponitur pro explicatione questionis.
- 2 Electionem huiusmodi esse ualidam prima fronte probatur.
An duo possint facere Collegium, & habeant iura Collegij.
- 3 Verior est de iure contraria sententia, hæc scilicet electionem inuolidam esse.
- 4 Si ex vi nostrarum Constitutionum inhiberetur usus schedula (non eligo, &c.) tales Constitutiones essent iniuste, & iniquæ.
- 5 Schedula in qua dicitur (non eligo) differt à schedula alba.
- 6 Dato, & non concesso, quod Constitutiones, & Decreta nostræ Congregationis ab electorum numero illos amoueant, qui recusant aliquem in scrutinio eligere, possunt tamen verificari tantum, quando electio refertur ad plures personas eligibiles, non uero, quando electio, respectu eligentis, ad certam personam esset terminanda.
- 7 Titio, Menio, & Pamphilo existentibus electoribus cum uoce actiua, & passiva si Titius in scrutinio utatur schedula (non eligo Pamphilum v. g.) in eligendi statim deuoluitur ad reliquos duos.
- 8 Magna est differentia inter non eligentem, & ab electione se subtrahentem.
- 9 Electio in casu proposito licet respectu uocalis, habentis uocem actiuam tantum sit libera, respectu tamen alterius uocis vtriusque uocis dici libera non potest.
- 10 Quamuis Collegium possit ad duos reduci, si electio fieret iure Collegij, non posset vnus alterum eligere; secus si electores iure proprio eligerent.
Et quomodo fieri debeat hoc casu electio, ut omnis tollatur dubitatio.
- 11 In nostræ Congregatione non datur, nec usus, nec consuetudo aliqua contra supradicta, & quatuor esse debeat consuetudo.
- 12 Capitulum si reducatur ad duos vtriusque uocis, & ad alium actiua uocis tantum, & vnus ponat schedulam hoc modo (non eligo, &c.) non incidit in prætas, statutas contra ueteres schedula alba.
Casus

13 Casus iste accidit motum in quodam Colloquio.

PRO explicacione tituli huius questionis est adnotandum, quod nos supponimus in hac Domo S. Eligij fuisse assignatos quatuor vocales, quorum vnus est vocis actiue dumtaxat, reliqui vero vocis, tam actiue, quam passiuæ. Cõuocatis autem ipsis vocalibus pro eligendo vocali Capitulari, seu Discreti, vnus ex tribus vocalibus vtriusque vocis subtraxit se ab electione, atque idẽd Capitulum fuit redactum ad tres tantum vocales, quorum duo sunt vtriusque vocis, tertius actiue tantum. Vnus verò ex dictis duobus vocalibus vtriusque vocis remansit ad electionem faciendam vnã cum illo actiue tantum, videns quod subtrahendo se ab electione, vi nostrarum Constitutionum ipso facto priuatur passiuæ voce, soluit interuenire electioni, atque adeò noluit se ab ea subtrahere. Verum posuit in vna schedulam huius tenoris: *Non eligo D. Franciscum*, qui est alter vocalis ex duobus vtriusque vocis. Supponamus modo, quod vocalis actiue tantum vocis ferat suffragium pro ipso D. Francisco contempto altero vocale, & à iure eligendi amoto, queritur igitur, an prefatus D. Franciscus censetur Canonicè electus?

In hac difficultate videtur prima facie dicendum supradictam electionem esse validam, atque idẽd dictum D. Franciscum à supradicto vocali actiue vocis dumtaxat Canonicè fuisse electum; alterumque vocalem meritò fuisse contemptum: imò eum incidisse in pœnas in nostris decretis statutas contra utentes schedula alba in electionibus. Probatur primò, quia dum supradictus vocalis schedulam prædictam in vna posuit continentem verba illa: *Non eligo D. Franciscum*. Et sic alter vocalis, perindè est, ac si schedula alba fuerit vsus, atque ipso facto fuit actiuo, & passiuo priuatus suffragio, vt constat ex Decreto Capituli nostri Generalis 3. par. cap. 1. num. 5. ita se habente: *Qui alba schedula in electione vocalis vteretur, ne dum actiuo, & passiuo suffragio in ea electione careat, verum etiam postmodum per triennium ipso facto absque ulla declarationis sententia à iure ferendi suffragium cadat, nec in pristinum suffragij ius restitutus intelligatur, nisi post aliud Capitulum Generale*. Ergò meritò eo contempto, fuit ipse D. Franciscus electus à vocali vocis tam actiue. Secundò probatur, quia dum dictus vocalis schedulam prædictam in vna posuit, continentem verba illa: *Non eligo D. Franciscum*, perindè se habet, ac si subtraxerit se ab electione: ergò poterat vocalis actiue tantum vocis eligere dictum D. Franciscum, vt patet ex Decreto nostri Capituli Generalis 3. par. cap. 1. num. 8. ita se habente: *Si vnus ex duobus actiue, & passiuæ vocis electionis tempore se ab electione subtraxerit, electio, qua fiet ab illo, qui actiue tantum vocis suffragium habet, erit firma, rata, & Canonica*. Tertiò electio huiusmodi est libera iuxta *lex. in cap. ubi periculum, §. ceterum, de elect. in 6.* In ea enim saluatur libertas vocalis actiue tantum vocis, qui D. Franciscum elegit; eo quòd poterat illum non eligere. Etenim quæuis potestas Collegij non potest in vno originari; potest nihilominus in vno consistere, vt rectè

docet Anton. de Butr. in cap. gratum, num. 2. & seq. de possul. Pratae. Et ideo si à principio fuit statutum, vt in Ecclesia essent duo Clerici collegialiter, tunc isti faciunt Collegij, & cum habeant iura Collegij, possunt sibi ex se ipsis Prælarum eligere, vt habetur ex Panor. in cap. 1. de elect. in 6. Imò si omnes Cardinales mortui essent, præter duos, illi poterunt Papam eligere, & vnus poterit eligere alium; dummodò alius cõsentiat electioni de se factæ. Ita lo: Ant. in cap. fin. de accusat. & Panor. in cap. licet de iustitia, num. 15. de elect. Quæ quidem fieri non poterit, nisi in dictis casibus saluaretur libertas, cum ipsa sit de intrinseca ratione electionis: nam non est electio, ubi non est libertas, vt in d. cap. ubi periculum, §. ceterum, eod. tit. Quarto circa dictam electionem, & alias similes, quæ inter Regulares fieri solent, standum est consuetudini, & eorum Constitutionibus; quia forma electionis tradita in cap. quia propter, de elect. in Prælatorum electionibus locum habet, vt latè habetur per lo: Andr. Anton. de Butr. Panor. & alios in d. cap. quia propter, & Syl. in summ. vers. Electio 2. a num. 2. ad 5. Cum igitur electio, de qua agitur iuxta formam à nostris Constitutionibus traditam 3. par. Decr. cap. 1. num. 8. appareat celebrata, censenda videtur omninò Canonica, ac firma; atque adeò diuocalem, qui schedulam electionem non continentem in vna posuit, incidisse in pœnas in nostris Constitutionibus cõtentas contra alba schedula utentes. Nam pro alba habetur schedula, quæ electionem non cõtinet, quamuis scripta maneat: quoniam parum sunt aliquid non esse, & inutile esse, vt in cap. 1. de trãsl. Episc. & l. fr. ubi Glosa, C. ad l. Flau. de plag.

3. Hæc tamen non obstantibus, contrariam sententiam arbitror de iure veriorẽ esse. Constat enim supradictum D. Franciscum fuisse electum altero uocalem vtriusque uocis contempto, & ex electorum numero indebitè amoto. Vnde ipso prosequente factem contemptum electio uenit retractanda, iuxta ea, quæ docet Panor. in d. cap. quia propter, num. 12. & alij. Non enim ex eo priuari poterat iure suo prædictus uocalis, quòd in scrutinio fuerit usus schedula illa, hæc uerba scripta continente: *Non eligo D. Franciscum*: nam eiusmodi scrutandi modus nullo iure, nec à nostris Constitutionibus damnatus reperitur; sed illarum uigore schedula alba dumtaxat uti prohibemur, ut ex earum tenore supra relato, clarissimè constat. Militat namque ratio longè diuersa inter eum, qui in electionibus alba utitur schedula, & inter utentem in schedula nigra, quæ uerba continet clara, electionem pœnitus excludentia, ut in casu, de quo agitur: siquidem schedula alba, certam electoris uoluntatem non manifestat, cum se teneat per modum tacentis, qui non fatetur, nec utique negare uidetur, cap. is qui tacet, de regul. iur. in 6. Vnde sicut tacere est quodam medium inter expressam uoluntatem, & expressam contradictionem, vt bene docet Glosa in d. cap. is qui tacet, in princ. per illum *sex. & per l. qui tacet ff. eod.* ita schedula alba mediam electoris uoluntatem indicat inter eligere, & non eligere: & consequenter certum, & clarum electorum uotum, prout de iure in electionibus exigitur, per illam schedulam alba non

non aperitur, contra *rex. in cap. 2. de elect. in 6.* At verò qui nigra vitur schedula, electionem, vt supra penitus excludente, vorum suum clarissimè manifestat, cum determinet se ad hoc aliquid, iuxta voti definitionem, quod est animi deliberatio cum beneplacito determinans se ad hoc aliquid, vt per *Bald. in d. cap. quia propter num. 20. de elect. & Lambert. de iure patr. par. 2. lib. 2. ar. 3. q. princ. num. 2.* Vndè cum dictus vocalis, nec contra Canones, nec contra nostras Constitutiones crimen aliquod comisisse dici possit, pœnam imponentes vtentibus schedula alba in electionibus, indebitè fuit contemptus, ab electorum numero expulsi; atque ideò suo iure cum iniuria priuatus. Satis enim peruersum, & contra Ecclesiasticam probatur esse censuram, vt suis quis priuatur officijs, quæ sua culpa, vel facinus ab officij, quo fungitur gradu non deicit, ait *rex. in cap. satis peruersum. 56. d. & in terminis electionis, seu præsentationis, latè Lambert. de iure patr. lib. 2. ar. 6. q. princ. num. 8.* Hac fortè ratione fuit declaratum non vsum fuisse quendam schedula alba in quodam Collegio, quippè qui schedulam hanc scripturâ continentem in vnam immisit: *E che credeui, Merlotto, ch'io te la voleua dare*, quoniam verba illa expressam voluntatem non eligendi denotant.

4. Secundò probatur, quia si in casu, de quo agitur, prædicta schedula vt, qua dictus vocalis fuit vsum, vt nostrarum Constitutionum inhiberetur, huiusmodi Constitutiones iniustas, iniquas, & irrationabiles non vna dumtaxat, sed pluribus ex causis censendas. Essent enim primum iniustæ, & iniquæ, ac irrationabiles: quia non eligens, cum ex electorum numero repelleretur, sine sua culpa suo iure priuaretur: quod quidem satis peruersum esse inquit *rex. in d. c. satis peruersum.* Secundò sequeretur in eiusmodi casibus ad vocalem actiua vocis tantum spectare Capitularis vocalis electionem: nam alij duo electores vtriusque vocis, siuè velint, siuè nolint eligere, electio semper terminaretur in eo, quem ipse elegerit. Vndè contra omne iustitiæ, ac rationis debitum, prudentioris, ac sanioris voto contempto, minus prudentis, ac sapientis votum, vt plurimum atrederetur; atque ideò nulla ratio haberetur dignitatis, auctoritatis nec personarum meriti, contra *rex. in l. Pomponius. ff. de iudic.* Tertiò sequeretur, prædictas Constitutiones non pro communi Congregationis bono, sed in priuatorum utilitatem omninò fuisse editas, contra finem legis, de quo in *cap. erit autem lex. 4. d. & l. nulla. ff. de legib.* cum per eas præberetur occasio ingrediendi ouile Domini per aliud, quàm per hostium, iuxta ea, quæ supra diximus. Quarto si præfatus scrutandi modus per nostras Constitutiones prohiberetur, libertas in electione, de qua agitur omninò tolleretur, non solum ad eligendum, verum etiam ad non eligendum. Tolleretur ad eligendum; quia cum electio duorum uocalium, utramque uocem habentium sit constituta ad certam personam non potest fieri ex pluribus. Tolleretur denique libertas ad non eligendum; quia si dictus vocalis non potuisset nisi schedula, qua fuit vsum, citra pœnam non potuisset uti; quoniam uigore nostrarum Constitutionum nolentes nominari, uel interesse electioni

priuaretur pro illa uice suffragio, tum actiuo, tum etiam passiuo, ut constat ex *Decr. Cap. Gener. p. 3. cap. 1. num. 3.* in illis uerbis: *Qui sua sponte electioni huiusmodi interesse noluerit, actiuo, & passiuo priuatur suffragio.* Hinc ad saluandam libertatem saltem ad non eligendum, quæ in electionibus exigitur, consuetudine meritò introductum est, non solum in nostra; sed in nonnullis alijs Congregationibus, & Collegijs, ut quotiescunque tractatur de suffragijs ferendis pro certa, ac determinata persona, nempe pro recipiendo aliquem Nouitium, pro promouendo aliquem ad ordines, & c. utuntur calculis nigris, & albis, ita ut qui in scrutinio calculo utitur albo, dicatur eligere: qui uero nigro, non eligere intelligatur. Imò in electione Capitularis uocalis in nostra Congregatione, ut habetur *3. par. nostr. Constit. cap. 1.* quando duo tantum sunt electores in aliqua domo potestate æquales, ad saluandam libertatem saltem ad non eligendum, si nullus sit, qui velit ex eis alterum eligere, nullus pœna aliqua multabitur, ad neminem deuoluitur electio, & neuter ad Capitulum Generale accedere potest.

Restat modo, vt ad contraria respondemus.

5. AD primum negatur antecedens, quoniam schedula, de qua agitur, differt à schedula alba, vt supra ostendimus, vndè Decretum loquens de schedula alba non potest extendi in terentem schedulam illam continentem verba prædicta: Non eligo, & c. cum simus in penalibus, in quibus fit strictè interpretatio, *cap. odia, de regul. iur. in 6.* eo maxime, quoniam diuersa militat ratio. Nam qui alba vitur schedula, irrationabiliter agit, eo quòd illa schedula certam voluntatem electoris non exprimit, cum se teneat per modum tacentis, qui non dicit, nec negat; sed est in potentia ad vtrumque: quod quidem à iure reprobat, & electores huiusmodi meritò ab electorum numero repellunt, & ad reliquos deuoluitur electio, vt in *d. cap. 2. de elect. in 6.* At verò, qui nigra vitur schedula, electionem, vt supra penitus excludente, rationabiliter vitur; quoniam votum suum clarissimè, prout à iure requiritur, aperit: & ideò eiusmodi scrutandi modus ex vi nostrarum Constitutionum non censetur prohibitus.

6. Sed dato, & non concesso, quòd Constitutiones, & decreta nostræ Congregationis principaliter statuunt contra eligere aliquem in scrutinio recusantes, ab electorum numero illos amouendo, & ad reliquos electores electionem deuoluendo; nihilominus talis dispositio non potest verificari, vt locum habeat in casu, de quo agitur; quando scilicet electio respectu eligentis ad certam, ac determinatam personam esset terminanda; sed verificatur quado respectu eligentis electio refertur ad plures personas eligibiles, ex quibus elector alteram liberam habeat eligendi facultatem: nempe ubi tres sunt saltem electores, actiuam, & passiuam uocem habentes. Quòd autem hanc reciperent interpretationem Constitutiones prædictæ patet, tum ex eorum uerbis, tum etiam quoniam hoc pacto intel-

reflectæ, iusta, ac rationabilis, & iuri consona dici potest earum dispositio: & aliàs iniusta, ac irrationabilis, ut supra ostendimus. Quòd Constitutionum nostrarum verba nostræ faueat interpretationi, ex eo patet, quòd statuunt, ut qui aliquem nominare nolit, de electorum moueatur numero, ut 3. par. nostr. Cõstis. cap. 1. §. Nulla electio, ibi: Qui aliquem, &c. Ponderetur quæstio, dictio illa, aliquem, quoniam secundum proprium, verum, & gramaticalem eius significationem vim habet pluralem, quamuis singulariter proferatur. Dicitur enim aliquis grece, quasi abus quis, ex quo non est aliquis, nisi de multis: Unde, & apud veteres vario genere, ac numero proferebatur. Sic Terent. *Aperite aliquis ostium*, atque ideò si dictio illa, aliquem, verificaretur in multis eligibilibus, dispositio sic statuens non tolleretur in eligendo libertatem: siquidem elector ex vi talis dispositionis non compelleretur eligere certum, & determinatam personam, quod à iure prohibetur; sed cogeretur eligere aliquem de certo genere personarum, quod per Canones conceditur; ex quo saluatur libertas eligentis, ut bene docet Panor. in cap. licet deuitanda, sub num. 12. de elect. & in cap. abbate, num. 4. de verb. signif. late Anton. de Butr. in cap. cum terra, num. 13. & cap. cum in iure, num. 27. eod. tit.

7 Hinc sequitur, quod Titio, Meuiò, ac Pamphilo existentibus u.g. electoribus, tum actiuam, tum etiam passiuam uocem habentibus, si Titius in scrutinio utatur simili scheda, in qua sit scriptum: *Non eligo Pamphilum*, tunc eo ipso vi nostrarum Constitutionum, modo quo supra intellectarum, Titius amoueri posset de numero electorum, & electio ad reliquos deuolui, quia tunc uotum suum manifestè non aperuit, iuxta tex. in d. cap. 2. de elect. in 6. Nam nõ ex eo, quòd Titius propalauit uotum suum, dicens: *Non eligo Pamphilum*, censetur eligere Meuium coelectorem. Licet enim electio unius inducat renunciationem alterius, ut in l. quod in herede, §. eligere, & ibi, Alex. & alij ff. de trib. electio. cum electio uim habeat repudiationis, quoad reliqua, per ea, quæ habentur per Bald. in l. 1. C. de furt. Tamen negatio electionis unius, non inducit electionem alterius, ex quo non probatur hoc esse, quod ab hoc contingit abesse: quia non ex eo, quod Titius dicat: *Non eligo Pamphilum*, censetur eligere Meuium: posset enim non eligere Pamphilum, nec Meuium eligendi uoluntatem habere. Quòd si clarè constaret, per exclusionem Pamphili, Titium uoluisse eligere Meuium, tunc cum uotum illius apparet certum, & si expressè non elegerit Meuium; elegit tamen illum tacitè: ac taciti, & expressi eadem est uirtus, l. cum quid, & ibi, Iason. & alij ff. si cert. petat. si denique quatuor essent electores, aut plures æqualiter actiuam, & passiuam uocem habentes; & eorum aliquis simili in electione utatur (scheda, tunc cum illius uotum esset penitus incertum, iuxta nostras Constitutiones supradicto modo interpretatas, omninò ueniret ab electorum numero remouendus, & electio ad reliquos deuolueretur.

8 Ad secundum negatur quoque antecedens: magna enim differentia est inter non eligentem, & ab electione se subtrahentem: nam qui non

eligit, est in electione præsens, & uotum aperit, quod est nõ eligendi. At qui se subtrahit ab electione, non est electioni præsens, nec uotum suum manifestat. Sic in electione, quæ fit calculis nigris, & albis, qui ponit in urna calculum nigrum non dicitur eligere, & tamen est præsens in electione, & uotum suum dicitur exprimere: quæ non ageret, qui se ab electione subtraheret.

9 Ad tertium responderetur, quòd electio supradicta respectu vocalis actiuæ tantum uocis, licet sit libera, cum potuisset citra ullam pœnam D. Franciscum eligere; nihilominus respectu alterius vocalis utriusque uocis non potest dici libera, si vi nostrarum Constitutionum non esset ei liberum uti scheda, qua fuit usus: quoniam non eligendo ueniret pœna multandus, prout de facto cum recusauerit eligere ipsum D. Franciscum in pœnam fuit de electorum numero amotus, & electio ad collectorem deuoluta. Præterea electio esset coarctata ad certam personam, non solum libertas deesset ad non eligendum; sed etiam ad eligendum, cum non fit ex pluribus, ut supra diximus. Et quamuis Collegium possit reduci ad duos; nihilominus, inquit Ioann. Andr. in cap. fin. de instit. & in cap. in toto, num. 5. de regul. iur. in 6. quòd si electio fieret iure Collegij, non posset vnus alium eligere; quia non fieret electio à maiori parte: secus autè quando electores eligerent iure proprio. Unde ait, quòd ad tollendam omnem dubitationem, debent dicti duo electores, in quibus tunc residet Collegium, compromittere in tertium, qui facultatem habeat eligendi unum ex dictis, vel saltem electio fieri deberet eo casu per accelsum, ut bene post alios docet Adolfes. par. 1. sua sum. 11. 9. cap. 16. num. 109. ubi num. 111. probat etiã, quòd qui solus remaneret in Collegio etiã Cardinalium, posset quidem eligere, sed vnus ex pluribus; quoniam ille solus tunc aduocare potest testes, coram quibus declarare potest personam, quam eligit; non tamen posset se ipsum eligere. Sed hoc iure nos utimur in nostra Religione; nam quando Collegium reducitur ad unum tantum vocalem, is non accedit ad Capitulum Generale, nec potest alium eligere, ut patet ex nostris Cõstis par. 3. cap. 1. ibi: *ubi vnus est vocalis, is ne accedat.*

11 Ad quartum responderetur, quod in nostra Congregatione non datur, nec usus, nec consuetudo aliqua contra ea, quæ supra diximus: & si in aliqua Religione talis usus esset, nunquam sufficeret ad inducendam consuetudinem, quantumuis præscriptus; quia non ualeat consuetudo, per quam tollitur libertas in eligendo, ut inquit Panor. in cap. Abbate, num. 4. de verb. signif. Præterea, omnis consuetudo debet esse rationabilis, aliàs non esset consuetudo, ut in cap. fin. & ibi, Doctor. de consuet. modo talem usum inuitum, irrationabilem, & perniciosum esse, ex supradictis clarissimè patet; ergò non est satis ad inducendam veram consuetudinem. Nec obstat relatum Decretum Capituli Generalis 3. par. cap. 1. num. 8. se habens, quòd si vnus ex duobus actiuæ, & passiuæ uocis electionis tempore se ab electione subtraxerit, electio, quæ fiet ab illo, qui actiuæ tantum uocis suffragium habet, erit firma, rata, & Canonica: quoniam, ut supra ostendimus in resp. ad secundum, magna differentia est inter

inter non eligentem, & ab electione se subtrahentem; atque idè dictum Decretum non potest adduci in argumentum; eo magis, quia Decretum illud est intelligendum, ut electio eodem modo fiat, quo de iure fieri potest: sed de iure non potest fieri iure Collegij, & sic per scrutinium, ergò fieri debet iure compromissi, aut per accessum ex communi consensu, ut de compromisso supra diximus, ex Panor. in d. cap. quia propter, de elect. & de electione per accessum extat Constitutio 3. par. nostr. Constit. c. 1. §. Nulla, in illis uerbis: *In nulla unquam electione possit quis accedere ad se ipsum, augendo numerum, & electionem perficiendo; nisi prius omnes, & singuli electores id fieri consentiant.*

12 Vnde his reiectis firma remanet conclusio; quòd si Capitulum reducatur ad duos uocales utriusque uocis, & ad alium actiue tantum, & alter ex duobus ponat in urna schedulam continentem: *Non eligo D. Franciscum*, suum scilicet collectorem; in pœnas contra alba & schedula utentes à nostris Constitutionibus statutas non incidit; nec potest censi ab electione se subtraxisse, atque idè eo contempto non potest electio deuolui ad collectores: & si qua electio ex eis oriatur est nullius momenti.

13 Hic casus accidit Mutinæ in quodam Collegio, ubi post latam prædictam schedulam ab altero ex duobus uocalibus utriusque uocis, & post publicatam, subdit, se esse illum, qui schedulam prædictam in urnam intulit: eo quod nõ intendit eligere, nec eligit ipsum D. Franciscum: uerum si Constitutio aliqua eius Congregationis, tali schedula uti prohiberet, tunc ut dictæ Constitutionis compulsus, & ad euitandum maius malum eligit dictum D. Franciscum. Quæritur igitur.

An per illa uerba palàm prolata post dictam schedulam publicatam, electio de dicto D. Francisco facta à uocali actiue tantum, uocis, valeat.

S E C. XXIV.

S V M M A R I V M.

- 1 *Electio facta à uocali actiua uocis tantum de eo, qui fuit exclusus à uocali utriusque uocis per schedulam (non eligo) valida est. Et probatur.*
- 2 *Verior est in contrarium sententia ex duplici capite. Quæ nam uota conditionalia, & incerta prohibeantur.*
- 3 *Electo debet in scrutinio uotum suum purè, & apertè manifestare, ac uti uerbis indicatiui temporis.*

1 **P**rima facie uidetur dicendum, præfatam electionem factam à uocali actiue tantum uocis de dicto D. Francisco hoc casu validam esse. Probatur ex eo, quòd electio palàm facta de eodem Francisco ab altero uocali utriusque uocis est conditionalis: Ergò meritò sic eligens fuit ab electorum numero amotus, atque idè

Canonica fuit electio uocalis actiue uocis tantum de ipso Francisco: Antecedens patet ex illis præfati uocalis uerbis: *Verum si Constitutio aliqua eius Congregationis, tali schedula in electionibus uti prohiberet, tunc ut dictæ Constitutionis compulsus, & ad euitandum maius malum, eligit dictum D. Franciscum*, hæc autem electio proculdubio est conditionalis; cum sit facta per dictionem illam, *Si*, quæ conditionem denotat, ut in l. 2. & l. 4. §. *si ita scriptum, ff. de condit. & demonstr.* Consequentia probatur ex *tex. in cap. 2. de elect. in 6.* ubi uota conditionalia, & alternatiua, ac incerta in electionibus reprobantur, & qui eis utitur, priuatur pro illa uice iure ferendi suffragium, his uerbis: *In electionibus, & postulationibus, ac scrutinij, ex quibus ius oritur eligendi, uota conditionalia, alternatiua, uel incerta penitus reprobamus, statuentes, ut huiusmodi uotis pro non adiectis habitis, ex puris consensibus celebretur electio: uoce illorum, qui non purè consenserint, ea uice in alios residente.* Ergò cum uocalis, de quo agitur uotum suum conditionaliter protulit, ut supra, & propterea priuatus remanet de iure facultate ferendi suffragium pro illa uice, & deuoluta facultas in collectores; meritò fuit contemptus, & amotus à iure eligendi, & cum uocalis actiue tantum uocis dictum D. Franciscum elegerit, valida erit eiusmodi electio.

- 2 His tamen non obstantibus, contrariam sententiam arbitror esse ueriores. Moueor ex eo, quòd *tex. in d. cap. 2. de elect. in 6.* non facit ad rem nostram ex duplici capite. Primò, quia illa dumtaxat conditionalia, & incerta in *d. tex. prohibentur*, quæ inducunt incertitudinem respectu substantiæ electionis, uel personæ eligendæ: sed persona existente certa, & electione certa, quamuis alia extrinseca incertitudo occurrat, per dictum *tex.* electio non annullatur. Vnde si dico, *Eligo Titium si debeo*, hæc electio est certa, & persona certa, & illud, quòd addo, *si debeo*, sit potius ad cautelam; & sub intelligebatur, etiã si non fuisset appositum, ut habetur ex *Gemin. in d. cap. 2. sub num. 7.* Cum igitur uocalis, de quo agitur supradicto scrutã. modo fuit usus, D. Franciscum sub conditione eligendo dicens: *Verum si Constitutio, &c.* perindè est, ac si dixerit: *Eligo D. Franciscum si debeo*, idest si uoluntatem nostrarum Constitutionum compellor. Vnde eiusmodi conditio, cum non inducat incertitudinem, nec respectu substantiæ electionis, nec personæ eligendæ, non incidit in pœnam in *d. c. contentam*; atque idè indebitè fuit ab electorum numero amotus. Secundò respondeatur, quòd *tex. in d. cap. 2.* loquitur, ut supposito, quòd aliquis uelit eligere, debeat in scrutinio uotum suum purè, & apertè manifestare; non autem uotum ferre conditionatum, alternatiuè, & incertum. Debet enim elector uerbis uti indicatiui temporis, ut, *Eligo Titium. Bald. in cap. quia propter, nu. 20.* ubi etiam Anton. de Butr. num. 27. & in cap. *Genesi, de elect.* & non uti uerbis incertis, & cõditionalibus, ut si quis dicat: *Eligo Titium, si Antonius uoluerit. Eligo illum, quem Titius uoluerit. Eligo Seium, uel Menium*, huiusmodi namque scrutandi modus de iure prohibetur. At in casu nostro uocalis, de quo agitur, expressè uotum suum propalauit, dicens:

cens : Non eligo D. Franciscum. Vndè cùm diuersi sūt casus, ex diuersis non fit illatio, l. *Papianus exuli, ff. de minor.* Vndè ex responsione ad d. cap. 2. de elect. in 6. remanet firma conclusio, quod vocalis, de quo quæritur fuit indebitè contemptus, & ab electorum numero amotus, atque idè electio de D. Francisco à vocali actiue tantum vocis est nulla.

An stante casu, vt supra proposito, si in electione secretè habita, vocalis actiue tantum vocis fuerit suffragatus vocali, qui schedulam protulit excludentem D. Franciscum, & eidem fuerit quoque suffragatus idem D. Fraciscus, sit valida electio dicti vocalis.

S E C. XXV.

S V M M A R I V M.

- 1 *Supponitur in facto pro explanatione tituli.*
- 2 *Electio in casu supposito facta de Pamphilo subsistit, electio vero de Meuius nulla, & inualida est.*
- 3 *Alius supponitur casus, qui pariter accidit in quodam Collegio.*

PRO explanatione tituli huius quæstionis supponamus, quòd in quadam domo sint quatuor vocales, tres vtriusque vocis, nempe Titius, Meuius, & Pamphilus: & quartus nomine Sempronius actiuam tantum vocem habes. Demus insuper, quòd Titius vnus ex vocalibus vtriusque vocis spòtè se subtraxerit ab electione faciendâ de vocale Capitulari, seu Discreto: & quod reliqui singuli singulas schedulas secretò in vna posuerint, ita vt Meuius schedulâ continentem electionem Pamphili protulerit, & Sempronius actiue tantum vocis similiter suâ schedulam continentem electionem ipsius Pamphili tribuerit. At Pamphilus putans, fortè Meuium esse indignum, posuit schedulam continètem hæc verba *Non eligo Meuium.* Scrutatores igitur facto scrutinio, interrogati dixerunt esse electionem in personam Pamphili; verum adest schedula continens dicta verba: *Non eligo Meuium.* Pamphilus igitur audit exurgens palam dixit se esse illum, qui dicta schedula fuit vsus, eo quòd non intendit eligere, nec eligit dictum Meuium; verum si adest Constitutio in Congregatione, quæ schedula eiusmodi in electionibus vt prohiberet, tunc vt dictæ Constitutionis còpulsus, & ad vitandum maius malum eligit ipsum Meuium. Hæc audientes Sempronius, & Meuius declarauerunt electionem factam in persona Pamphili nullam, & eo amoto ex numero electorum, congraris iterum Capitulariter, Sempronius actiue tantum vocis elegit Meuium, quæritur igitur, quid de iure in hac sit respondendum.

Ad hanc difficultatem respondetur breuiter, electionem primò loco factam de Pamphilo subsistere; illam vero Meuij esse nullam, atque

inualidam. Probatur ex ijs, quæ supra adnotauimus sec. 23. & 24. dum ostendimus, quod quando Collegium reducitur ad tres tantum vocales, duos scilicet vtriusque vocis, & tertium actiue tantum, illos duos vocales, aut eorum alterum posse vti schedula continente: *Nolo eligere, &c.* ad saluandam libertatem ad non eligendum: ergò Pamphilus iure licito dicta schedula fuit vsus, atque idè nullam pœnam contraxit: cum igitur ei fuerint suffragati, tam Meuius vtriusque vocis, quam Sempronius actiue dumtaxat, ad eiusdem electionem spontè concurrat Capitulum pro maiori parte: & vterque vocalis liberè; nam Sempronius erat liber ad non eligendum, & ad eligendum Meuium, aut Pamphilum, & Meuius erat quoque liber ad eligendum, vel non eligendum ipsum Pamphilum. Quòd deinde in valida sit electio facta à Sempronio de Meuius, patet, quia si prior fuit valida, posterior, necessariò sequitur, quòd est inualida: nam non possunt dari duæ electiones duarum personarum pro Discretis in vna, & eadem domo, quæ ambæ sint validæ. Confirmatur, quia electio de Meuius fuit facta à Sempronio, indebitè amoto ab electorum numero, ac contempto Pamphilo, ergò nulla, ac inualida est posterior electio.

Sed iuxta hæc quæritur, quid erit dicendum de sequenti casu, qui in quodam Collegio pariter accidit, in quo quatuor sunt vocales, nempe Titius, Meuius, & Pamphilus vtriusque vocis, & Sempronius actiue vocis tantum. Qui quidem legitime congregati ad eligendum Discretum, pluries suffragia tulerant secretè, ut decet, & non fuit subsecuta electio; ex eo, quòd Sempronius actiue tantum vocis, & Titius vtriusque suffragati fuerant Pamphilo, & Meuius, ac Pamphilus Titio suffragia dederant: Vndè licet Pamphilus duo suffragia haberet; nihilominus satis non erant ad electionem faciendam, quæ exigit maiorem partem Capituli. Quòd circa, vt electio succederet in persona Pamphili, Titius subtraxit se à Capitulo, ac ab electione Discreti: propter, quòd Meuius nolens Pamphilum eligere, & videns vigore Constitutionum sui Collegij priuari voce actiua, & passiuâ si se subtrahat, alta, ac intelligibili voce dixit: *Eligo Titium, & non Pamphilum: quod intelligentes Sempronius, & Pamphilus, & existimantes, electionem ad ipsos esse deuolutam, Sempronius actiue vocis tantum eligit in vocalem Capitularem Pamphilum.* Quæritur modo.

An electio in supra relato casu subsecuta sit valida, ac Canonica.

S E C. XXVI.

S V M M A R I V M.

- 1 *Pars affirmatiua probatur, & quare.*
- 2 *Non se subtrahit ex Capitulo, qui votum suum protulit, non eligendo Pamphilum, sed Titium. Et an possit eligi, qui se à Capitulo abdicauit.*
- 3 *Probabilior videtur pars negatiua, & quare ratione.*
- 4 *Forma eligendi per vota secreta locum habet in electione Prælatorum dumtaxat.*
- 5 *Meuius non videtur hoc casu ab electione se subtra-*

Pp

subtra-

subtraxisse, sed patius uim ei propalare, quod à natura omnibus, infirmum est.

- 6 Non poterat Sempronius uocalis aëliua uocis tantum suffragium ferre in fauorem Pamphili, contempto Meuius, nec in pœnam aliquam incidit, nominando Titium, & quare.
- 7 Electio Discreti in aliquibus domibus aliquando non fit ob discrepantiam uocalium.

PR O parte affirmatiua facit, quia in dicto Collegio adest pariter Constitutio, ut si unus ex duobus uocalibus actiua, ac passiuæ uocis electionis tempore se ab electione subtraxerit, electio quæ fiet ab illo, qui actiua tantum uocis suffragium habet, sit firma, rata, & Canonica. Cùm igitur in casu nostro Collegium fuerit redactum ad duos uocales utriusque uocis, & ad unum uocis tantum per subtrationem Titij à Capitulo: & deinde ex reliquis duobus uocalibus actiua, & passiuæ uocis Meuius quoque se subtraxerit, cùm recusauerit dicto Pamphilo suffragari, ex vi dictæ Constitutionis electionem factam in personam ipsius Pamphili per Sempronium uideatur esse validam.

Nec obstat si dicatur, quod Meuius ex Capitulo non se subtraxit, cùm expressè uocatum suum proeulit, non eligendo Pamphilum; sed tantum Titium: quoniam respondetur, quod ex quo Titius à Capitulo se abdicauit, non poterat eligi vigore alterius Constitutionis dicti Collegij, priuantis ipso facto se abdicantem uocem actiua, & passiuæ, & deuoluentis electionem ad aliquos; electio ipso facto deuoluta fuit ad dictos Pamphilum, & Sempronium, à quibus merito Meuius fuit ab electorum numero expulsus: & cùm electio fieret per uota secreta, non poterat ipse Meuius palam nominare Pamphilum eligendo, uel non eligendo; sed id saltem per schedulam secretam, iuxta ea, quæ in sec. præcedentibus diximus, debebat manifestare.

Pro parte negatiua, quæ nobis uidetur probabilior, facit primò, quia dictus Meuius indebitè fuit amotus ab electorum numero; & propterea ipso saltem prosequente contempit, electio nulla redditur, atque inualida, iuxta ea, quæ habentur ex Panor. & alijs in d. cap. quia propter, de elect. Quod non poterat amoueri ex eo, quod manifestè declarauit non eligere Pamphilum, patet ex eo, quod uotum illud perinde se habet, ac si in schedula id scripsisset, & postea palam propalasset; sed in præcedenti sec. probauimus eum, qui dicta schedula fuit usus; indebitè fuisse amotum ab electorum numero: ergò idem dicendum est in casu, de quo agitur. Nec obstat,

quod d. Meuius uotum suum non poterat propalare; quoniam forma eligendi per uota secreta habet locum in electione Prælatorum dumtaxat, ut patet in d. cap. quia propter, de elect. & in Conc. Trid. sess. 23. de Regular. cap. 6. & habetur ex Mofes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 26. num. 133. Nec etiam dici potest ipsum Meuium ab electione se subtraxisse; quoniam dicendum potius est, in ea totis eiusdem uiribus permansisse; postquam uotum suum tulit, quo apertè manifestauit, se nolle eligere Pamphilum; neque eiusmodi uotandi modus de iure, nec ex aliqua Constitutione dicti Collegij damnatur. Etenim si damnaretur, id quidem fieret per aliquem Ca-

nonem, aut peculiarem aliquam Constitutionem: quoniam eiusmodi modus elige. di non est contra ius naturale, ac contra rationem electionis, siquidem solus electorum consensus est de ratione electionis, & is attenditur in eiusmodi electionibus Discreti, ac similibus, quæ non sunt Prælatorum, ut habetur ex Panor. & alijs in d. cap. quia propter, de elect. & in cap. Ecclesia, eod. tit. dùm ait, quod in electionibus, ubi non est necessariò seruanda forma d. cap. quia propter, non sunt necessaria uerba; dummodò constiterit de consensu eligentium: & consequenter multò minus necessaria est scriptura. Et hæc sententiam sequitur Syl. vers. Elect. 2. sub num. 3. & 4. qui specialiter loquens de electione Discreti, ait, satis esse si elector fiat, & sic consensus prestetur collegialiter, nec necesse est, ut consensus exprimat uoce, uel scriptura.

Et re uera tantum abest, ut Meuius ab eiusmodi electione se subtraxerit, quin potius in ea permanens uim, quæ per subtrationem Titij ab electione, sibi inferrebat, fortiter propulsaue per illum uotandi modum: nam dùm arctaretur ad eligendum Pamphilum, palam dixit, se nolle illum eligere, uim uero quodammodo repellendo, quod à iure nature omnibus est infirmum, ut in l. ut uim ff. de iust. & iur.

Ad contrarium modo patet responsio. Non enim Sempronius, contempto Meuius, poterat suffragium ferre in fauorem Pamphili, cùm nulli iuri, aut Constitutioni contraxerit utendo illo uotandi modo. Nec in pœnam aliquam incidit nominando Titium, cùm praxerit, ipsius Titium non potuisse, sicut re uera non potuit citra culpam ab electione se subtrahere, in præiudicium ipsius Meuij, & fortè etiam communitatis. Etenim si ipse Titius, nulla legitima causa subsistente abdicauit se; sed tantum, ut Pamphilus eligeretur, qui erat inferior, & fortè indignus: & ipse Meuius, & Titius digniores: Licet enim electores regulariter possint se abdicare à munere eligendi; id tamen agere non debent in præiudicium aliorum, præsertim communitatis, cùm ex tali abdicatione soleat fieri electio de indigno, ut habetur ex Syl. in sum. in. vers. Electio, l. q. 5. in fine, P. D. Franciscus de Apono, cons. 4. vol. 2. quem retere, & sequitur, P. Mofes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 16. num. 116. & 117. Et si abdicatio dicti Titij fuerit procurata à Pamphilo, aut ab alijs coelectoribus, ipso sciente, ut in eiusdem persona sequatur electio, cùm dolus, & fraus nemini pati ocinari debeat, cap. ad nostram, de empt. & uend. quamuis cætera omnia ad Canonice electionem requiritur inteneant; nihilominus eiusmodi electio tanquam ambitiosa, & fraudulenta, ac scienter de indigno, uenit irritanda, per ea, quæ habentur per Doctor. in cap. quamquam de elect. in 6. & ibi Glosa, & Azor. par. 2. inffit. moral. lib. 6. cap. 14. q. 3. §. Is autem, vers. Et qui scienter.

Et quoniam electio Discreti per scrutinium aliquando in aliquibus domibus ob uocalium discrepantium non fit, propter quod domus, in qua non contingit Discreti electio sine culpa sua priuatur suo Discretio, quem mittat ad Capitulum Generale, ut sua consulat necessitati. Queritur igitur,

An electio Discreti possit fieri per sortes,
vt infallibiliter subsequatur
in qualibet domo.

S E C. XXVII.

S V M M A R I V M.

- 1 Adducitur prima facie responsio affirmatiua, & probatur, & de veritate, num. 3.
- 2 Sortes ex quamplurimis iuris ciuilibus legibus permittuntur.
- 3 Apud Romanos etiam tempore Vespesiani Imperatoris erant in usu sortes. Sortium quoque usus optimum est remedium ad dirimendas lites.
- 4 Inre Canonico sortium usus non censetur malus. Et qualiter electiones Superiorum, & officialium à fratribus minoribus de obseruantia fieri debeant.
- 5 Ex instituto, usu, & consuetudine nonnullarum Religionum fit electio Discreti, & vocalium per sortes. Et adducitur tenor Constitutionis Canoniorum Regularium Saluatoris, cap. 29.
- 6 In electione Discreti, seu Conuentualis Monachi Cassinenses vtuntur, etiam sortibus.
- 7 Per hunc eligendi modum, per sortes, non modo odia vitantur, inimicitia, ac contiones, sed etiam conspirationibus via pracluditur, ambitioni, ac simoniaciis passionibus.
- 8 Verior est sententia, illicitam esse Discreti Conuentualis electionem per sortes. Et probatur.
- 9 Electiones per sortes maximè in publicis officijs solent esse iniqua, & contra legem naturalem.
- 10 Non tantum est prohibita electio per sortes ad dignitates Ecclesiasticas officia, & beneficia, sed etiam in eligendis, ac nominandis compromissarijs ad electionem faciendam.
- 11 Excepta triplici electionis forma, scrutinijs, scilicet, compromissi, & inspirationis, ceteræ omnes improbantur.
- 12 Nullus debet per sortem inquirere, quæ per suam industriam cognoscere, & ad effectum, producere potest.
- 13 In casibus in Sacra Scriptura relatis Sancti prædicti vsi fuerunt sortibus ex Diuina dispensatione Et quare in veteri testamèto fuerunt permisse sortes.
- 14 In temporalibus licitè possumus vsi sortibus ad discordias sedandas.
- 15 Sortium usus, licet ex sui natura non sit malus, potest tamen esse causa mali, propterea iure Canonico prohibetur.
- 16 Electio Discreti, seu Conuentualis, quæ fit per sortes à prædictis Regularibus, quare sustineatur.
- 17 Licet electiones seculares non prohibeantur fieri per sortes, melius tamen ab eis est abstinendum, ne eligatur indignus. Quot modis contingat vsi sortibus in dignitatibus temporalibus.
- 18 Sortium usus in electionibus Ecclesiasticis, licet bonus sit, solius tamen Spiritus Sancti in-

- spiratione fieri debent huiusmodi electiones.
- 19 Electio Discreti non potest subijci sortibus, etiam si vocem non haberet in Generali Capitulo.
 - 20 Probatur, huiusmodi vocalem, seu Discretum, & Conuentualem iure habere officium, quamuis vocem non habeat in Capitulo.
 - 21 Electio Discreti, seu vocalis huiusmodi, licet prohibeatur fieri per sortes, si tamen de facto fiat, non est ipso iure nulla, & num. 25.
 - 22 Ex dispensatione Romani Pontificis potest fieri electio talis Discreti per sortes.
 - 23 Licet in tali electione per sortes cesset timor eligendi indignum, non tamen cessat timor eligendi digniorem.
 - 24 Sortium usus omninò videtur execrabilis, & minus malum est statuere, vt in Conuentibus non fiat Discreti electio, quæ fieri per sortes.
 - 25 Electio per sortes de iure prohibetur, facta tamen tenet, licet peccent electores, & electus; sortibus vtentes.
 - 26 In Congregatione Theatinorum Discreti, seu vocalis Capitularis electio fit per scrutiniū. Et quod nam Decretum fuerit interpositum, de anno 1627. vt infallibiliter sequatur talis electio. De secunda electione vide Additum Bull. Pont.

IN hac re videtur prima facie affirmatiuè respondendum esse. Probatur primò ex nonnullis Sacræ Scripturæ, tam veteris, quam nouæ testimonijs, quibus licitus ostenditur sortium usus. Etenim ea, quæ à Sanctis seruata in Sacra Scriptura conspiciuntur, illicita nullatenus esse possunt: Sed Sanctos viros non solum in veteri; sed etiam in nouo testamento legitur sortibus vsos fuisse; ergò sortium usus non est illicitus; atque idè Discreti, seu vocalis Capitularis electionem, qui Generali Capitulo debeat interesse per sortes citra omnem culpam fieri posse videtur. Maior patet. Probatur minor ex illo Ioan. cap. 1. vbi Ionas à facie Domini fugiens sorte deprehensus est, & in mare deiectus. Luca quoque cap. 1. legitur, quòd Zaccharias sorte exijt, vt incensum poneret. Samuel pariter 1. Reg. c. 10. Diuino monitu compulsus applicauit omnes tribui Israel, & cecidit fors super tribum Benjamin, ex qua Saul in Regem Israelitico populo fuit constitutus. Et Matthias demum Act. 1. sorte in Apostolatum ab Apostolis fuit electus. Et id non immeritò quidem, quoniam Prover. c. 6. habetur, quòd Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur. Et cap 18. Contra dictiones compromisit fors.

2 Secundò probatur ex quamplurimis iuris ciuilibus legibus, quibus sortes permittuntur. Nam in l. si duobus, C. commun. de legat. determinatur, vt Legatarij, & hæredes, quibus æqua data est potestas eligendi se, uum, vel rem aliam de electione contèdentes sortibus vtantur, his verbis: Sancimus in huiusmodi casibus rei iudicem fortunam esse, & sortem inter altercantes adhibendam, vt quem fors præulerit, is quidem habeat potestatem eligendi. Hoc idem respondet Caius Iurisc. in l. si quæ sunt cautiones, ff. famil. ercisc. inquit: Si autem omne iisdem ex partibus hæredes sint, nec inter eos conueniat, apud quem potius esse debeant, sortiri eos oportet. Pl. quoque in l. sed cum ambo, ff. de indic. sic ait:

Sed cum ambo ad iudicium pronocant, forte res discerni solet. Ad idem facit rex. in §. optio- nis, in insit. de legat. Apud Romanos etiam Vespeliani Imperatoris tempore, refert Cornelius Tacitus lib. 20. annal. quod cum occasione cuiusdam legationis altercatio circa ferenda suffragia in senatu contigisset, obtinuit Marcelli sententia, ut secundum vetera exempla, quæ sortem legationibus posuerant, eo quoque tempore idem retineretur, & res non nominatim, sed vna decerneretur, ut ambitioni, aut inimicitijs via præcluderetur. Nec huiusmodi leges reputari possunt iniquæ, cum sortium usus sit optimum remedium ad dirimendas lites, & nulli parti sit iniurius, iuxta illud Prouerb. cap. 18. Contradictiones compromisit fors. Hinc Bald. in l. si duobus, num. 1. C. commun. de legat. expressè ait, quod mittere sortes non est peccatum, cum sortium iudicium, ex Seneca ad Lucill c. 7. appelletur iudicium, & vis Diuina, cuius Dux est Deus, l. fluminum, §. feruius, ff. de dam. infect. Si igitur iure ciuili sortes approbantur, & signanter in electione legati, & contra omnem culpam mittuntur; ergo eisdem pariter uti possumus in electione Discreti, seu uocalis Capitularis; quippè qui legati officio fungitur, cum ad id eligatur, ut referre fideliter debeat Definitoribus omnia, quæ ipsi à fratribus committuntur, eorum utilitatem, & Domus, à qua mittitur cõcernentia, ut patet ex Constitut. Cassin. par. 1. cap. 5.

4 Tertiò probatur, quoniam iure Canonico sortium usus non censetur malus, ut in cap. 1. & ibi, Glosa, & Doctor. 26. q. 2. & cap. 2. in princ. ead. causa, & quò ubi Diuus August. licet ait: *Sors non est quid mali, sed res in humana dubietate Diuinam indicans voluntatem* Hinc Felin. & alij, quos allegat in cap. Capitulum, sub nu. 2. de rescr. dicunt, Rom. Pontificem posse de iure eligi per sortes. Confirmatur ex Bulla Sixti V. quæ incipit, omnis cura, edita sub die 29. Iulij 1587. Pontificatus sui anno tertio, qua specialiter sancitur circa fratres minores de obseruantia, ut electiones Superiorum, aut officialium, per ipsos fratres faciendæ semper fiant per schedulas ob signatas, ita ut suffragia, seu uota, ac ipsorum eligentium nomina omninò sint secreta, & occulta, & nunquam publicentur: ac peracto scrutinio, schedulæ, & omnia huiusmodi scripta coram omnibus uocalibus illico comburantur. Si igitur specialiter fuit sancitum, quoad prædictos fratres minores, ut in eorum electionibus scrutinio tantum utantur, ut supra; ergo regula iuris communis est in contrarium; atque idè, quoad alios non censetur prohibitum, ut in eorum electionibus non solum utantur scrutinio; sed etiam sortibus, quia priuilegia singulorum communem legem non faciunt, cap. cum non exemplo, 26. q. 2. Dum itaque de iure Canonico, permixta est electio per sortes, etiam in S. Pontificem; ergo multò magis licita erit Discreti, seu uocalis electio, qui Generali Capitulo debeat interesse, cum de præiudicio longè minori tractetur, arg. rex. in auth. multi magis, C. de Sacros. Eccles.

5 Quartò probatur ex instituto, usu, ac consuetudine nonnullarum Religionum, quæ in eligendo Discreto, seu uocali, de qua agitur, utuntur

tur sortibus, ut patet ex Constit. Canon. Regul. Congregat. S. Saluatoris, cap. 29. cuius tenor est qui sequitur: *Singuli Pralati in suis Conuentibus ad forum claustralis Campanula, congregent Capitulum, ad quod omnes conueniant, & inuocata gratia Spiritus Sancti more consueto per Hymnum: Veni Creator Spiritus, &c. exeant omnes, qui non sunt de corpore Capituli, & remanente Pralato cum omnibus Sacerdotibus procedatur ad electionem hoc modo. Habeantur dua pyssides, seu duo bussula super mensa auboc parata, in quorum uos sint nomina omnium Sacerdotum diuisim in paruulis schedulis scripta: in altero uerò sint tot sferula sine suffragia parua, rotunda, & aqualia, ac prorsus similia, quot Sacerdotes ipsi electioni interueniunt: inter quas tamen sferulas sit una tantum aurea seu Cruce, vel aliquo diuerso ab alijs colore signata. Tunc, sedente Pralato, ad præfatam mensam, & Sacerdotibus in locis suis, unus ex Collegio, cui iussum fuerit, accedens ad bussulum, schedulorum, purè, & simpliciter extrahat unam ex illis, legatque & qui in ea scriptus, ac nominatus fuerit, surgat reuerenter, & accedens ad bussulum, sferularum eodem modo purè, & simpliciter extrahat unam ex illis, qua si non erit illa aurata, seu Cruce, vel diuerso ab alijs colore signata, deposita ea, ante Pralatum ad locum suum, reuertatur. Et sic deinceps modo prædicto procedatur, donec illa, qua solo inter ceteras aurata, ut diximus, seu Cruce, vel diuerso colore signata est, ab aliquo extrahatur: & qui Deo permittente, hanc ipsam ab alijs dissimilem sferulam extraxerit, sit socius, & pro socio Abbas, seu Prapostri, seu Prioris euntis ad Capitulum Generale ab omnibus habeatur. In electione quoque Discreti, seu Conuentualis Cassinenses Monachi utuntur pariter sortibus, ut constat ex eorum Constitut. par. 1. cap. 3. Hoc ipsu seruatur à nonnullis alijs Religionibus à S. A. approbatis: ergo nostri Discreti, seu uocalis electio eodem modo per sortes citra omnem culpam fieri potest, cum non sit uerisimile, ut tot insignes Religiones in etati momenti, dici, quod errauerint, & in ipso errore, adhuc permaneant; si mala, & contra iura esset per sortes Discreti electio.*

7 Denique per huiusmodi eligendi modum per sortes, non modò odia, inimicitia, rixæ, ac contentiones uitantur; sed etiam conspirationibus, ambitioni, simoniacijs promissionibus, & alijs eiusmodi abominationibus, quæ in electionibus per scrutinium fieri posset, uia omninò præcluditur: & electio in omnibus Conuentibus infallibiliter subsequitur; atque ad eò domus, à quibus Discreti mitterentur priuatæ non uenirent subsidio, ac utilitate, quam in Capitulo Generali, subsecuta Discreti electione, consequi possent: sicut nonnullæ sunt, quæ aliquando tali caruerunt emolumento ob electionem non subsecutam; cum fallax sit, & incerta per scrutinium electio. Vndè si electio, mediante scrutinio, non obstantibus supradictis incommodis, de iure approbatur, multò magis approbata cõseri debet electio per sortes, qua tot incommoda uitantur, & ex ea utilitates percipiuntur.

8 His tamen non obstantibus contrariam sententiam puto de iure ueriores esse; atque idè illi-

illicitam esse cenſeo Diſcreti Conuentualis electionem per ſortes. Probatum primum ex *tex. in c. ſin. de ſortil.* ubi electiones Eccleſiaſticae per ſortes omnino prohibentur. Ergo Diſcreti, ſeu vocalis Capitularis electio per ſortes prohibita quoque cenſetur. Clara conſequentia; quoniam electio huiusmodi dicitur Eccleſiaſtica tam ex parte eligentium, & electorum cum ſint perſonae Eccleſiaſticae; quam ex parte ſinis, cum dirigatur ad regendas Eccleſias. Antecedens probatur ex *d. cap. ſin. verbis*, ibi: *Sortis uſum in electionibus perpetua prohibitione damnantes*. Etenim *tex.* per dicta uerba indefinite loquitur, & ideo cum indefinita requiſcit uniuerſali, arg. *tex. in l. de quibus*, & ibi, *Bart. ff. de legib. l. de pretio. ff. de public. in rem actione*, Gloſa in *c. ut circa, in verſ. Alſorum, de elect. in 6.* & late *Panor. Anton. Franc.* & alij in *cap. in Geneſi*, ſub num. 2. *cod. tit.* Uniuerſaliter eſt intelligendus de omnibus electionibus ſaltem Eccleſiaſticis: ſiquidem lex generaliter loquens generaliter debet intelligi, & quando non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, *l. 1. §. generaliter, ff. de legat. praef. & d. l. de pretio*. Ita hunc *tex.* interpretatur *Suar. tom. 1. de Rel. §. de irreligioſis. lib. 2. de ſuperſt. cap. 12. num. 5.* inquit, prohibitionem illam extendi ad omnem Eccleſiaſticam electionem: quia *textus* indefinite loquitur, & per huiusmodi locutiones generales regulae conſtituuntur; ſicut in doctrinalibus, quod maxime neceſſarium eſſe docet in *l. prohibente*: nam prohibitio includit virtuale negationem, quae vim habet distribuendi. Aut enim, electiones huiusmodi per ſortes in publicis officijs maxime ſolent eſſe iniquae, & contra legem naturalem, etiam ſi nulla eſſet humana prohibitio: quae quidem iniquitas non conſiſtit in ſuperſtitione, nec eſt contra Religionem, ſed contra iuſtitiam diſtributiua, cui repugnat, ut id, quod ſecundum merita conferendum eſt, per ſortem detur: & contra commutatiua, ac legalem, cui id repugnet debitae adminiſtrationi Re. p. cuius communi bono. Haec ipſa interpretatio concordat cum communi Doctorem ſententia in uniuerſum execrantium electiones Eccleſiaſticas per ſortes, ut habetur ex *D. Thoma 2. 2. q. 95. ar. 3. in corp.* & in eum *Calet. Angel. in ſum. verſ. Sors, ſub num. 2. verſ. Primo in rebus temporalibus. Syl. verſ. Superſtitio num. 9.* & ex alijs. Et rationem hanc eſſe ait *D. Thom. loco citato*, quae Doctores communiter ſequuntur; quia electiones Eccleſiaſticae Spiritus Sancti inſpiratione fieri debent. Unde refert *Beda ſuper Act. Apoſt. d. x. ſc. Matthias ante Pentecoteſtem ordinatus ſorte quaeritur; quoniam ſcilicet non dum erat plenitudo Spiritus Sancti in Eccleſia diſfuſa. Septem autem Diaconi poſtea, non ſorte, ſed electione diſcipulorum ſunt ordinati*. Tertia rationem aſſert *Panor. in d. c. ſin. de ſortil.* quia in electionibus per ſortem poſſet eligi indignus.

10 Secundò probatur haec ipſa ſententia; quia per *tex. in d. cap. ſin. de ſortil.* non tantum prohibetur electio per ſortes ad dignitates Eccleſiaſticas, officia, ac beneficia; ſed etiam in eligendis, ac nominandis compromiſſarijs ad electionem faciendam: nam ibi dicitur, fuiſſe reprehentione dignum, quòd poſteſtas nominandi, ſeu eligendi compromiſſarios, vni per ſortem delata

fuerit, ut bene aduertit *Suar. loco citato*, qui hae eſſe rationem ait; quòd etiam tunc proſitio Eccleſiaſticae immediate reducitur in ſortem: & eadem incommoda in illa ſortitione inueniuntur: fierique namque poſſeſt, ut ille, qui per ſortem aſſumitur ad compromiſſarios nominandos indignus ſit, & ineptus ad illud munus: ex quo electio Ep. ſcopi, aut alterius ſimilis poſtea pendet. Sed electio Diſcreti, ſeu vocalis, de quo agitur, ſi res recte perpendatur, non dicitur alia, quam electio compromiſſaria; quoniam in eum compromittitur poſteſtas, ſeu facultas eligendi Praepoſitum Generalem, Definidores, Conſultores, Viſitatores, Praeſidentes, &c. ergo per dictum *tex.* expreſſe, ac ſpecialiter prohibita cenſetur Diſcreti, ſeu vocalis electio per ſortes, qui Capitulo Generali debeat intereſſe.

11 Tertio probatur ex *tex. in cap. quia propter, de elect.* ubi excepta triplici electionis forma, nempe ſcrutinij, compromiſſi, & inſpirationis, reliquas omnes improbat, & annullat; ergo annullare, & improbare quoque cenſetur electionem per ſortem, cum ſub illis tribus nullo modo comprehendatur. Quo circa merito *Panor. in d. cap. ſin. num. 3. & §. de ſortil.* inquit, quod ſors nullo pacto poſſet interuenire in actu electionis; quia tanquam nulla, & contra *tex. in d. cap. quia propter, damnatur*. Eadem ratione *Bald. in d. l. ſi duobus num. 10. in fine. C. comm. de legat.* expreſſe negat, electionem Papae poſſe committi ſortibus.

12 Quarto, & ultimo: Nullus debet ea ſorte inquirere, quae per ſuam induſtriam cognoſcere, & ad effectum perducere poſſeſt: ſiquidem recurrere ad ſortes in ijs, quibus opera humana prouideri poſſeſt, eſt tentare Deum, ut habetur ex *D. Thoma opuſc. 2. §. cap. 5.* ſed electio Diſcreti, de quo agitur, cognoſci, & ad effectum perducere poſſeſt per humanam operam; atque induſtriam; ergo non eſt per ſortes inquirenda.

Ad contraria facile reſpondetur.

13 Ad primum reſpondet *Gratian. in c. ſors, §. his itaque, & in cap. non exemplo, 26. q. 2.* quòd in uſis caſibus in Scriptura relatis, praedicti Sancti fuerunt uſi ſortibus diſpenſatione Diuina: & propterea non eſt eis indifferenter credendum; quia priuilegia ſingulorum communem legem facere non poſſunt, ut in *d. cap. non exemplo*. Praeterea in veteri teſtamento fuerunt permiſſae ſortes; quoniam non dum in Eccleſia erat effuſa plenitudo Spiritus Sancti. At tempore gratiae tanquam perfectionis ſtatus, cum electiones Eccleſiaſticae inſpiratione Spiritus Sancti fieri debeant, ut ſupra diximus, ideo uſus ſortium in eis eſt de iure omnino prohibitus. Et in temporalibus dignitatibus, quae ad temporalem diſpoſitionem, ordinantur, ita deum licitum eſt in ſortibus, ſi neceſſitas ſubſit, ut bene declarat *Gratian. in d. cap. ſors, & trib. ſeq. ac D. Thom. 2. 2. q. 95. ar. 3. in corp.* Vel denique reſpondetur, quòd ſortes ante legem Euangelicam mittebantur; quoniam non erant aliqua lege Diuina, aut humana prohibita: ſed quia hodie de iure Canonico omnino damnantur in electionibus maxime Eccleſiaſticis, ut patet ex iuri-

iuribus supra relatis, idcirco electiones Ecclesiasticæ hodiè non possunt fieri per sortes.

14. Ad secundum responderetur, quod in temporalibus, quoad casus in dictis iuribus contentos licitè possumus uti fortibus ad discordias sedandas: at in electionibus Ecclesiasticis id non est licitum, per *tex. in d. cap. fin. de sortileg. & per rationes supra relatas.*
15. Ad tertium dicitur, quod licet sortium usus de se, & ex sui natura non sit malus; tamen quia potest esse causa mali, ideò de iure Canonico simpliciter prohibetur in electionibus Ecclesiasticis, ut in *d. cap. fin. de sortileg. & in d. cap. fors, cum plur. seq. 26. q. 2.* Quæ quidem prohibitio extenditur, etiam quoad electionem Papæ, ut per *Bald. in d. l. si duobus, nu. 10. C. commun. de legat. Nec Felin. in d. cap. Capitulum, sub nu. 21. de rescr.* contrarium sentit; sed tantum ait, quod si contentio sit inter duos electos in Papam, de Papatu, & hinc inde adlit paritas probationum, tunc posse uti fortibus ad sedandum Schisma: quo casu electio non dicitur fieri per sortes; sed potius declaratio per sortes, quis ex duobus sit legitime electus in Papam, & quem eorum elegerit Deus: quod quidem sortilegium Còsultorium potius dicitur, quàm diuisorium: & hoc modo volunt aliqui, Apostolos fuisse usus fortibus in electione Apostoli Matthiæ. Ad Bull. Sixti V. responderetur, quod cum electio superiorum, & officialium de iure communi possit fieri per scrutinium, per compromissum, & per inspirationem, ut in *cap. quia propter, & ibi, Doctor. de elect. Romanus* Pontifex dictam Còstitutionè edidit tria specialiter statuèdo, quoad fratres minores. Primum, quod electio Superiorum, & officialium non possit aliter fieri, quàm per scrutinium, atque ideò tollit modos eligendi per compromissum, & per inspirationem. Secundum, quod fiat per schedulas obsignatas. Tertium, quod peracto scrutinio, schedulæ còburantur illico coram omnibus vocalibus. Vnde non ob id supponit de iure communi esse licitas eiusmodi electiones per sortes: nam de iure damnatas esse supra probauimus: quapropter cessat argumentum, quod ex prædicta Bulla in contrarium fuit allatum. Ultra quod non est inconueniens, ut id, quod de iure communi cauetur, speciali Còstitutione alicui communitati prohibeatur.
16. Ad quartum dicimus, quod electio Discreti, seu Còuentualis, quæ fit per sortes à dictis Regularibus habet vim ex Còstitutionibus approbatis à Rom. Pontifice, quo derogatur iuri communi: & eo sublato per se electio huiusmodi mala non est, ut rectè docet *Suar. loco citato, sub num. 9.* ubi etiam ait, quod hac ratione potest defendi Matthiæ electio; quia tunc temporis nulla erat prohibitio Diuina positua, vel humana de talium sortium usu. Neque ex natura rei in illa erat periculum prauæ electionis: nam sortes mittebantur inter duos tantum selectos, & iudicatos idoneos, ac dignos, & forte Apostolis non constabat, quis esset dignior, qui semper est præferendus alteri, quamuis digno, ut in *cap. 1. & ibi, Panor. de maior. & obed. l. honores ff. de Decur. Glos. in cap. licet, 8. q. 1. Feder. conf. 95.* & alij; & ideò miserunt sortes. Vnde idem *Suar. ibi d. sub num. 15. vers. Ut ergo, ait, ut*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

huiusmodi sortes in electionibus interdum liceant, oportet aliquo modo curare, ut solum mittantur inter eos, qui ita sunt digni officio, ut vix possit inter eos, manifestus excessus iudicari. Sic enim vitatur periculum illud eligendi indignum, & non alio modo. Quapropter Canonici Regulares, qui in electione Discreti vtuntur fortibus, in fine d. Còstitutionis 29. ita statuerunt: *Curent autem Definidores tempore Capituli Generalis in ordinatione Conuentuum, tot Canonicos ad huiusmodi electionem habiles in singulis Monasterijs assignare, ut ritè, & secundum ordinem fieri electio socij huiusmodi possit.*

17. Et quoniam difficile est hanc cautionem adhibere, idcirco *Panor. in d. cap. fin. num. 3. de sortil.* licet non prohibeat electiones sæculares fieri per sortes; melius tamen putat ab eis abstinendum, ne eligatur indignus; atque ideò quæuis electio per sortes ex se non sit mala; nihilominus interdum potest esse iniqua, etiam in publicis officijs ciuilibus, & contra legem naturalem, dato, quod nulla sit humana prohibitio, ut supra declarauimus. Hinc *Caiet. in D. Thom. 2. 2. q. 95. ar. 8.* ait, quod dupliciter contingit uti fortibus in dignitatibus temporalibus. Primò promiscuè, ut vnusquisque de populo bonus, & malus, apertus, & ineptus sorti subdit principatus, seu regiminis habendi: & id cum sit còtra naturalem dignitatem rationalis creaturæ, cui datum est, ut ratione prouideat sibi, & alijs, & è còtra fortiri Reip. commune bonum, quod quilibet debeat in tuto, & nõ in discrimine ponere, peccatum est fatuitatis, & iniquitatis contra commune bonum. Alio modo contingit fortibus uti in huiusmodi dignitatibus post nominatos multos, qui pro idoneis ad huiusmodi officia communiter habentur; ita ut super illos tantum nominatos, seu conscriptos sortes cadere possint: & tunc citra vllam culpam super dignitatibus mittuntur sortes.
18. Ad vltimum patet responsio: nam licet sortium usus in electionibus Ecclesiasticis, cum per eas præcludatur via, odijs, inimicitijs, dissentionibus, conpirationibus, & alijs eiusmodi, his rationibus bonus sit; nihilominus, quia in electionibus prædictis pax Dei, quæ eluperat omnem sensum, præcipuum bonum est, atque ideò solius Spiritus Sancti inspiratione fieri debeant: & eo magis, quia sortium usu indignus eligi potest. Vnde minus malum est non subsequi Discreti electionem, quàm subsequi, & per sortes eligi indignum.
19. Vnde his reiectis firma remanet conclusio, quod Discreti, seu vocalis electio, qui Generali Capitulo debeat interesse per sortes de iure nullatenus fieri potest.
- Ampliatur supradicta conclusio, ut Discreti electio non possit subijci fortibus, etiam si vocè non haberet in Generali Capitulo. Nam iura prohibentia electiones Ecclesiasticas per sortes, intelliguntur de qualibet electione, per quam, vel iurisdictio, vel ius eligendi, aut nominandi, aut Ecclesiastica dignitas, vel beneficium, aut officium, seu administratio Ecclesiastica còferatur, ut ex communi Doct. sententia, docet *Suar. in supra relato loco, sub num. 5. in fine.*
- Modò

Modò licet vocalis, de quo agitur, si vocem non habeat in Capitulo, non dicatur habere ius eligendi, seu nominandi, nec dignitatem aliquam, iurisdictionem, aut beneficium, dicitur tamen habere officium; tum quia officium est generale nomen pertinens ad omne ministerium, ut per *Glos. in l. legatis, § 1. vers. Si ex officio, ff. de legat. 3.* & late *Felin. in rub. de offic. deleg. sub num. 3.* tum etiam, quia cum fungatur officio legati, seu Nuncij, qui propriè dicitur habere officium, ut constat ex *rubr. de offic. leg. merito censetur eligi ad officium Ecclesiasticum. Confirmatur, quia officium est habere orationem ad populum: Undè prohibens habere officium, non potest habere orationem ad populum: quia, propter Prædicator dicitur habere officium, & quod *Dei timorem, de statu Regular. Sicut etiã, & Procurator, cap. si quidem, de procurator. in. 6.* & ipsum officium appellatur intercessio, ut per *Bart. in l. licet, §. si plius familias, num. 3. ff. de pecul. & late Felin loco citato: ergo, & vocalis electus, ut supra, dicitur electus ad officium: Etenim fungitur officio non solum legati, sed etiam procuratoris illius domus, in qua fuit electus, & oratoris, & intercessoris.**

20 Denique, quod talis vocalis, seu Discretus; & Conventualis verè dicatur habere officium, patet ex ijs, quæ habentur ex *Rodrig. tom. 2. qq. Regular. q. 51. ar. 8. & ex Constit. Monachorum Casinentium, par. 1. cap. 5.* ubi titulus, seu rubrica, ita inscribitur: *De ijs, quæ pertinent ad officium Conventualis, deinde ponitur Constitutio, cuius tenorem hoc loco inferere, operè pretium esse duximus, ut scriatur quando culpam contrahat Discretus ab eius munere deficiens: Ordinamus, quod Conventuales teneant secretissima ea, quæ sibi traduntur in scriptis solis Definitoris portanda, aut verbo referenda, ac etiam ea ex quorum relatione notabile oritur scandalum aut verisimiliter posset oriri. Fratres quoque, qui talia scribunt, aut ambasciatas huiusmodi imponunt, nemini revelent, aut nominent, nisi ipsis Definitoribus, quod si contrafecerint eligi non possint usque ad triennium. Insuper omnia, quæ verbo eis fuerint imposita redigant in quadam cedula, prout infra statutum est in Capitulo de simo quinto, de electione scriba, scribendo nomen fratris, nihil addendo, & nihil diminuen- do, ut ea possit fideliter referre Definitoribus. V. g. D. talis dicit sic, allegando causas ibi expressas à fratre in specie, & pro breviori, & certiori informatione Definitorum colligant in unum singulas materias, v. g. si agendum de Pralato, aut Priore, aut Cancellario concludat talem materiam inducendo dicta singulorum, & causas antequam ad aliam materiam diuertant, ita quod non sit necesse eadem scribere repetere, quam schedulam penes scribam Capituli dimittant, ut in visitatione Monasteriorum possit haberi plenior, & verior informatio de re- latis Capitulo. Quod si ipsi Conventuales aliquid ex se ipsis dicere voluerint, eadem scribant in eodem suo memoriali, in quo ceterorum fra- trum vota conscripta sunt, ut si opus fuerit, possint Definitorum de omnibus diligenter inquire- re, & cognoscere. Aliquid præterea ne ipsi Con- ventuales accipiant in commissis à fratribus, nisi ea, quæ acciderint post visitationem sui Mo-*

nafterij, nisi ex urgentissima causa ad hoc cogere- tur, quam eam narrare volent explicabit, si- mul declarans, cur eadem Definitoribus non fuerint dicta. Curent etiam, ut Pralatus portet tantam sibi congruentem ad Capitulum: portet etiam, & litteras de eorum electione fidei facientes, Capitulo Generali portandas. Quæ quidem omnia si non seruent Discreti, cum faciant contra eorum munus, proculdubio peccant.

21 Sic ampliata limitatur eadem conclusio primò, ut electio Discreti, seu vocalis, de quo agitur, licet per sortes de iure fieri prohibeatur; si tamen de facto fiat, non dicitur ipso iure nulla: quia etsi in electionibus Ecclesiasticis sortium usus sit prohibitus, per *lex. in d. cap. fin. de ser- v. nihilominus, nec lex. ille, nec alius reperitur, qui electionem huiusmodi irritandam statuat. Et lex. in d. cap. quia propter, de elect. de sola electione ad Ecclesiam faciendâ formam præ- scribit, & sola illa aliter facta annullatur, ut bene advertit *Suar. loco supra citato, num. 30. cir- ca fin. & Conc. Frid. sess. 25. de Regular. cap. 6.* licet statuat irritando, de sola Superiorum ele- ctione loquitur. Pro qua re faciunt etiam ea, quæ supra adnotavimus, *sec. 16. de Constit. & Discret.* prohibentibus agentes, quæ clausulam irritantem non habent.*

22 Secundò limitatur, ut Discreti, seu Conven- tualis electio per sortes ex dispositione Rom. Pontificis fieri possit. Nam sortitio in tali ele- ctione non est mala ex natura rei: quia Discretus huiusmodi maxime in nostra Congregatio- ne, eligitur ex idoneis, ac dignis, & propterea cessat timor eligendi indignum. Etenim illi de corpore Capituli, ex quibus faciendâ est ele- ctio Discreti, seu vocalis, qui Generali nostro Capitulo debeat interesse, mediante rigoroso scrutinio in Capitulo Generali, dum ad vocem, ac iuriam, ac passivam admittantur, non solum ad id manus, verum etiam in Præpositos, & ad omnia Religionis officia, ac dignitates reputatur idonei. Undè facta derogatione iuri com- muni per dispensationem Rom. Pontificis, & eo sublato, electio huiusmodi per se mala non est.

23 Nec obstat si dicatur, quod licet in tali ele- ctione per sortes cesset timor eligendi indigni: tamen non cessat timor, non eligendi dignio- rem: at electionem fieri debere de digniori. Su- pra ostendimus *disp. 4. sec. 8.* atque ideò si præ- termisso digniori, bonum, & idoneum quis eli- gat, lethaliter peccat, ut habetur ex *D. Thoma, Adriano, Soto, Ledes. D. Anton. Syl. Tab. Na- var. Conarr. & alijs, quos refert, & sequitur Azor. par. 2. in lib. moral. lib. 6. cap. 15.* quam sententiam veram esse inquit, siue quis eligatur ad Ecclesiam curam animarum habentem; siue ad aliud beneficium, quod animarum curam non habeat. Et digniorem eum esse dicit, qui doctior est, ac sanctior, *cap. licet, §. q. 1.* Quoniam respondetur, quod licet hæc opinio probabilior, & verior esse cõstet; nihilominus cum non de- sint, qui velint, quod electio digni, prætermisso digniori in alijs, quàm ad curam animarum, & ad magnas dignitates non sit peccatum morta- le, ut habetur ex *Angelo, vers. Electio, num. 21.* & ostendimus *d. disp. 4. sec. 16.* & eiusmodi ele- ctio sit valida, ut per eundem *Azor. loco citato,* arbitror ex natura rei, electionem Discreti, supra,

supra, per sortes nō esse malam: nam esto, quōd non eligatur aliquando dignior; sed tantū dignus, & idoneus; tamen communitati detrimētum aliquod non videtur asserere: & compensatur, si quod esset per alia bona, quæ electionem subsequuntur, & mala, quæ vitantur, de quibus supra diximus.

24 Quōd si sortium vsus omninō videatur execrabilis, etiam quoad Discreti electionem, cū ex duobus malis, minus sit eligendum, vt in *c. Nerui*, 15. *A.* minus malum fore arbitror, si statueretur, vt in Conuentibus in futurum, prædicti Discreti non fiat electio, quā fieri, & per scrutiniū celebrari. Nec id maximum absurdum (quæso) videatur. Nam fratres minores de obseruantia; cū Discreti electio per sortes aliquando ab eis fieret, existimantes vigore supra relatæ Bullæ Sixti V. ipsis interdici sortium usum, quoad electionem Discreti, decreuerunt in Capitulo Generali Romæ celebrato, anno 1600. in Conuentu Aræ Cæli, vt nulli in Conuentibus Discreti eligantur ad Capitulum Provinciale. Ita testatur *Rodriq tom. 2. qq. 9. § 1. ar. 3. circa fin.*

25 Ex dictis igitur patet, quōd electio Discreti per sortes de iure prohibetur, quamvis si de facto fiat, teneat. Peccant tamen electores, & electus, qui sortibus vtuntur contra prohibitionē, *tex. in d. cap. fin. de sortil.* Nam omnia, & singula verba prohibitiua, & præceptiua posita in lege Ecclesiastica, & Canonica, in dubio denotant, conditorem eius habere animum obligandi ad mortale; nisi aliud in ea expressum cōtrarium indicet, vt in *Clem. exiui, §. cum autem, de verb. signif.* & nos latè de hac re tractauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 3. §. 7. q. vi.*

26 In nostra autem Congregatione fit per scrutiniū Discreti, seu vocalis Capitularis electio; verum, vt infallibiliter sequatur eiusdem electio anno 1627. in Capitulo Generali fuit interpositum Decretum tenoris sequentis, 3. p. cap. 1. nu. 9. *Vt certa sit vocalis ad Capitulum Generale interfuturi, electio si per tres vices, secretis datis schedulis, nemo fuerit electus; in quarto schedularum scrutinio, nisi in eo contingat electio, duo ex scrutatoribus declarent, quibus plures numero vocales fuerint suffragati. quōd si in quarto scrutinio tres, aut quatuor paria suffragia habuisse comperiantur; duos professione ex eis seniores palam denuncient scrutatores: & horum alter per secreta postea eligatur suffragia; quæ si forte paria fuerint, antiquior professione electus censetur. In qua domo tres tantū, aut quatuor erunt vocales, cū in quinto scrutinio nemo fuerit electus, vocalis professione antiquior, cui tamen aliquis suffragatus fuerit electus habeatur.* Queritur igitur de iustitia, ac validitate dicti Decreti. Sed

† Addo hic tres Constitutiones Pōtificias circa hanc materiam electionis, nempe Clementis VIII. quæ communis est omnibus Religiosis; quæ est legēda ante electionem vocalis interfuturi ad Generalia Comitā, & Alexandri VII. super numero vocalium pro Capitulis Generalibus Clor. Reg. & Clem. IX. super forma electionis vocalium pro Capitulis Generalibus eiusdem nostræ Religionis; idque, vt præmanis

bus illo tempore habeantur; Etenim nostræ Constitutiones, & Decrēta faciliter vbiq; habentur, & hic ponere non est necesse, cū partim etiam sint mutata ob præfatas duas Constitutiones; nempe S. P. Alexandri VII. quæ fuit flagitata nomine totius Religionis ab Adm. R. P. D. Augustino Bozomo Præp. Gen. viro à suggestu, & omni doctrinarum genere vbiq; vottissimo; & Clem. IX. ex postulata ab Adm. R. P. D. Petro Paulo Nobilione eo æuo Præp. Gen. meritissimo, cuius conatu inter alia præclara facinora Apotheosis nostri præcipui Fundatoris DIVI CAIETANI THIENÆI, & Congregatio Eremitarum Theatinarum ad perfectionem fuerunt omninō perductæ. Decrēta igitur, quæ sunt legēda Clem. Papæ VIII. pro Reformatione Regularium, tum Monachorum quā Mendicantium cuiuscumque Ordinis, & Instituti incipientia: *Nullus omninō; circa peculiare de electione dumtaxat sunt sequentia.*

CLEMENS PAPA VIII

VT omnis officiorum ambitus occasio præcludatur, caueant omnes à directa, vel indirecta votorū, seu suffragiorum procuracione, tam pro se ipsis, quā pro alijs, tum in Capitulis locorum, tum in ceteris præsertim Generalibus Capitulis, aut Congregationibus, seu alibi. Quicumque secus fecerint, præter alias pœnas, & censuras hactenus contra huiusmodi ambientes inflittas, quas in suo robore permanere volumus, in pœnam priuationis officiorum, qua obtinent, eo ipso incidant, & ad futura quacunque pariter inhabiles habeantur, super quo cum eis dispensari à nemine possit, nisi à Nobis, vel successoribus nostris, & pro qualitate culparum, grauius, etiam plestantur. Porrò supr adictas omnes pœnas ad complices, ac simpliciter scientes, & non reuelantes extendimus.

In Superiorum, & Officialium omnium electionibus forma præscripta à Sacro Conc. Trident & ordinis Constitutionibus inuiolabiliter seruetur, iurentique Electores secundum veritatem cuiusque conscientia probiores, ac magis idoneos se electuros, ac propterea priusquam ad electionem deueniatur, in primis, & ante omnia prælegantur Constitutiones de qualitate, & requisitis eligendorum, ad officia, gradus, & Prælaturas illi præcipuè eligatur, qui possint, & consueuerint Regulas Ordinis, & Constitutiones obseruare, præsertim, qua pertinent ad seruissimum Chori, ac vestitu, & victum communem.

CONSTITVTIO

Super numero Vocalium pro Comitij Generalibus Congregationis Clericorū Regularium Theatinarū nūcupatorū.

ALEXANDER PAPA VII.

Ad perpetuam rei memoriam.

Felici, prosperoque regimini, & gubernio Cōgregationis dilectorum filiorum Clericorum

Re-

Regularium Theatinorum nuncupatorum: pro commissa nobis calitus Pastoralis officij cura, salubriter quantum cum Domino possumus providere cupientes, motu proprio, ac ex certa scientia, & matura deliberatione nostris, deque Apostolica potestatis plenitudine, tenore presentium statuimus, & decernimus, ut in Capitulo Generali eorundem Clericorum Regularium Theatinorum ius suffragandi habeant infra scripti dumtaxat, & non alij; videlicet Prapostiti Generales, tam pro tempore existentes, quàm officio functi: quatuor Consultores, & Procurator Generalis pro tempore: ex Prouincia Gallia Cisalpina, que in primam, & secundam visitationem diuisitur, duo Visitatores, tres Prapostiti, & tres vocales pro qualibet visitatione: ex utriusque Siciliæ Regnis, que in duas etiam Prouincias diuisuntur: iidem duo Visitatores pro qualibet Prouincia: Prapostiti quatuor, & totidem vocales ex Prouincia Neapolitana, Prapostiti duo, & vocales duo ex Prouincia Sicilia; dummodo ex hac eligantur duo Visitatores, scilicet ex Prouincia Neapolitana ex Hispania unus: ex Gallia Transalpina unus: & ex Romanis domibus unus. Prapostitorum quidam electio ad hunc planè modum fiat. Nouembri mense Prapostiti ad unam à sua Prouincia domibus, à Prapostito Generali, & Consultoribus designandam se conferant. Constituta vero die, que erit ultima eiusdem mensis, unà omnes, dato signo, conueniant, fusque de more precibus, de singulis Prapostitis sua Professionis ordine singula habeantur scrutinia; Scrutatores, que cuique contigerint suffragia numerent, atque in schedula distinctè notent. Tum scrutinijs absolutis, illi censentur ad Generale Capitulum electi, in quos maiorem eligentium numerum consensisse, scrutatores significauerint. Quorum paria fuerint suffragia, ex ijs professione senior accedat, si quempiam ex electis Prapostitis obire diem suum contigerit, ille subrogatus intelligatur, qui maiori suffragiorum numero proximè succedit in dicta scrutatorum schedula, que statim Romam transmittatur Prapostito Generali, & Consultoribus, eorundem scrutatorum manu subscripta, & obsignata, resignanda videlicet ab eodè Prapostito Generali, & Consultoribus, cum subrogatio postulauerit. Prapostiti si fuerint legitime impediti, aliquem à sua domus vocalibus ablegare ad Prouincialia hac Comititia possint. Qui vocalis, si fuerit electus, non ipse, sed Prapostitus, electus censeatur. Quod si è Prapostitis aliquis, neque accesserit ipse, neque alium miserit suo nomine, is passim in eo Conuentu, suffragio, ne gaudeat. Electus verò ad Comititia generalia, mittere, si fuerit impeditus, è suis vocalibus quem libuerit, possit. Qui Conuentum hunc Prapostitorum conuocet, curetque, ut ritè omnia peragantur, sit senior ex Prapostitis. Vocalium verò duplex fiat electio; Prior in singulis domibus, uti moris est, ad Instituti, ac Decretorum formam, intra Italiam quidem, die Septembris prima, extra Italiam vero prima Iulij, posterior, Septembri mense extra Italiam, Nouembri vero intra Italiam. Ex vocalibus electis, scilicet, qui in priori Domorum electione renunciati uocales fuerint, alterum deinde Conuentum, eadem qua Prapostiti, die, non eadem domo, sed quam

Prapostitus Generalis, & Consultores destinauerint, celebrent; atque ad eundem prorsus modum, eodemque suffragiorum ritu, quo peracta est Prapostitorum electio, fiat vocalium, qui adire Generale Capitulum debent; quemadmodum de Prapostitis significatum est. Cauent maxime electores in electione vocalium, nè quem eligant, tam in prima, quam in secunda electione, qui à Definitorio nondum fuerit ad sacras, tum virorum, tum mulierum confessiones audiendas admissus, nè in secundo Conuentu eos, qui prima vice, ex Constitutionum prescripto, ad utrumque suffragium admissi non fuerint, nisi à die admissionis ad passiuam vocem, per sex annos eorum virtus probata fuerit. Alioquin electio fit eo ipso nulla, absque alia declaratione si quis prima electionis vocalis adire ex causa secunda Comititia nequiuert, alter iuxta Decretum Ordinis ritè eligatur; qui autem secunda electionis vocalis impeditus quauis ratione fuerit, ne ad Generale Capitulum, conueniat, illi nemo subrogetur. Porro in secunda vocalium electione, senior ex illis, quod de Prapostitis dictum est, Patres ritè cogat. Suum peculiare Conuentum habeant, Prapostitus S. Andrea Roma, electus eiusdem domus vocalis, & electus domus Quirinialis, qui collatis inter se votis, unum ex se ipsis eligant. Hispaniarum Prapostiti, & electi uocales, suum item Constituta die Conuentum agant, & eodem modo unum ex se ipsis eligant. Similiter Prapostitus, & vocalis electus Parisiensis. Vbi duo tantum fuerint, suè Prapostiti, suè uocales, si suffragijs ne agant, sed sorte, quod si illorum alter alteri consenserit, illi Capitulum Generale aduendi ius esto. Si forte in aliquibus Comitijs nemo eligatur, professione antiquiores electi censeantur. Nullus autem de cetero, in visitatorem eligi possit, nisi postquam creatus fuerit vocalis utriusque suffragij, septennium ad minus expleuerit, totoque eo tempore prudentia, & probata vita exemplo praestauerit. Sanè in electione Prapostiti Generalis, Consultorum, & Procuratoris Generalis, iuniores, ceteris paribus, senioribus ne preferantur. Si aliqua oriatur difficultas, aut dubitatio circa predicta, Prapostitus Generalis cum Consultoribus eam declarent, aut interpretentur, ut sit de Constitutionibus. Postremo precipimus, & mandamus, ut haec ordinationes ab omnibus ad quos spectat, inuiolabiliter obseruentur, & si quis eas impugnaverit, aut eis parere aliqua ex parte detrauerit, arbitrio Prapostiti Generalis, & Consultorum grauiter puniatur. Decernentes easdè presentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, & illis ad quos spectat, & pro tempore spectabit plenissime suffragari, sicque in praemissis per quoscumque, Indices Ordinarios, & Delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores iudicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his à quoquam, quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Nò obstantibus praemissis, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis; nec non dicta Congregationis, eiusque Prouinciarum, & Domorum Regularium quarumlibet, & alijs quibusuis etià iuramento, confirmatione Apostolica, vel qua-

nis firmitate alia roboratis statosis, & consuetudinibus, privilegijs quoque, indulgijs, & limoribus Apostolicis in contrarium promissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & innouatis. Quibus omnibus, & singulis illorum tenores, presentibus pro plenè, & sufficienter expressis, & ad verbum insertis, habentes illis alijs in suo robore permansuris, ad promissorum effectum, hac vice dumtaxat specialiter, & expressè derogamus, ceterisque contrarijs quibuscumque. Volumus autem, ut earundem presentium transumptis, etiam impressis, manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo alicuius persona in Ecclesiastica dignitate constituta munitis, eadem prorsus fides in iudicio, & extra illud adhibeatur, quæ presentibus ipsis adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud S. Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris, die 10. Ianuarij 1661. Pontificatus nostri anno Sexto.

S. P. Golinus.

CONSTITUTIO SANCTISS. D. N. CLEMENTIS PAPA IX.

Super forma electionis Vocalium pro
Capitulis Generalibus Clericorum
Regularium.

CLEMENS PAPA IX.
Ad perpetuam rei memoriam.

COMMISSA Nobis cælitus dispensationis ratio exigit, ut paternam Religiosorum vtrorum, uberes bonorum operum fructus in Ecclesia Dei proferre assidue, satagentium curam gerentes, felici, prosperoque illorum regimini, & gubernio, quantum cum Domino possumus salubriter providere studeamus. Nuper siquidè pro parte dilectorum filiorum Clericorum Regularium Congregationis Theatinorum nuncupatorum, Nobis expositum fuit, quod ipsi in nouissimo eorum Capitulo Generali congregati, consideratis grauissimis incommodis dictæ Congregationis ex forma electionis vocalium Capituli Generalis, his ultimis annis seruata, resultantibus, nouam electionis vocalium huiusmodi formam sub nostro, & huius Sanctæ Sedis beneplacito ediderunt, tenoris qui sequitur, videlicet, Forma electionis vocalium, qui Capitulis Generalibus interesse debent, approbata in Capitulo Generali anni 1668. In singulis domibus, quæ sunt erectæ in Præposituram, vel in posterum erigentur, fiat electio vocalis, ad Institutum, ac Decretorum formam intra Italiam quidem die 2. Nouemb. extra Italiam verò 1. Iulij. Inter Præpositum autem, & vocalem electum statuta die, quæ erit in Italia 2. proximi mensis Ianuarij, extra Italiam verò prima Septembris, curam omnibus vocalibus propria domus capitulariter congregatis, suis de more precibus, & publicè proicctis in urnam duobus calculis, quorum unus sit albus significans Præpositum, & alius niger significans vocalem electum, mittantur sortes per extræctionem alterius eorum, & super quem

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

forti ceciderit, is accedendi ad Capitulum Generale, & in conferendi suffragium ius habeat. Inter Præpositum verò S. Andrea Romæ, & nendum electum eiusdem domus vocalem, sed, & simul electum Domus Quirinalis sorte agatur eodem planè modo, sed calculis diuersi coloris singulos eorum indicantibus. Præpositus sorte electus ad Comitium Generalia mittere, si fuerit impeditus, è suis vocalibus, quem libuerit, possit, ut antea: vocalis verò ad eadem Comitium sorte electus; nedum alterum ex vocalibus mittere nequeat; sed nec Præposito assentiri, ut suo loco accedat. Quod si idem vocalis nolit, vel non possit accedere (seu renunciet electioni, vel impeditus sit ante, vel post sortes missas cum Præposito) fiat noua electio inter vocales, qui remanent. Quod si quouis tempore omnes vocales ab electione se retrahant, & cedant iuri; tunc Præpositus à iure censeatur electus ad Capitulum Generale. Si forte contigerit Præpositum sorte electum diem suum obire, succedat iuri ad eundem Generale Capitulum vocalis à Domo electus, & vice versa; si verò moriatur Præpositus S. Andrea Romæ sorte electus, mittantur denno sortes inter electum eiusdem Domus, & electum S. Syluestri Quirinalis. Quod si alter electus ex his duobus obierit Præposito superstite, sorte agatur inter eum, qui remanet, & Præpositum. In ceteris autem Domibus, si decedat Præpositus, antequam mittantur sortes, vocalis electus accedat ad Capitulum Generale. Si verò pariter antequam dies suum obierit vocalis à Domo electus alter à Capitulo domus vocalis eligatur, inter quem, & Præpositum mittantur sortes. In Domibus, ubi fit electio, tres saltem sint vocales eligibiles, exceptis Domibus extra Italiam, in quibus electio fiat à vocalibus, qui inibi assignati reperientur. Quod si unus tantummodo ibi sit vocalis, ille à iure censeatur electus. In reliquis firmis manentibus ordinationibus Constitutionis Pontificiæ fel. rec. Alexandri Pape VII. super numero vocalium, quæ incipit, Felici. Cum autem sicut eadem expositio subiungebat per hanc nouam formam, itinerum, & expensarum, ac absentie vocalium à suis Domibus Regularibus, è medio tollantur incommoda; ac conseruationi charitatis, alijsque memoratæ Congregationis utilitatibus salubriter consulatur: Nobis propterea dicti exponentes humiliter supplicari fecerunt, ut sibi in præmissis opportunè promittere, & ut infra indulgere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur ipsos exponentes specialibus fauoribus, & gratijs prosequi volentes, & eorum singulares personas à quibusuis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, alijsque Ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnitentijs, vel ab homine quauis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodata existunt, ad effectum presentium dumtaxat consequendum, harum serie absoluentis, & absolutos sorte censentes, ac Constitutionis fel. rec. Alexandri Pape VII. prædecessoris nostri, super numero, & electione vocalium Capituli Generalis dictæ Congregationis die 2. Ianuarij M. DC. LXI. editæ tenorem, presentibus pro plenè, & sufficienter expresso, & inserto habentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, præinsertam nouam electionis vocalium Capituli Generalis formam

cum

cum omnibus, & singulis in ea contentis, Auctoritate Apostolica tenore presentium confirmamus, & approbamus, illisque inuiolabilis Apostolica firmitatis robur adycimus, & illam in posterum seruari precipimus Præterea iustis de causis statuimus, nè quis de cætero in Præpositum Generalem, Consultorem, Visitatorem, aut Procuratorem Generalem Congregationis prædictæ eligatur, qui saltem per tres annos Præpositi alicuius Domus Regularis, vel saltem Vicepræpositi Domus S. Syluestri in Monte Quirinali de Vrbe eiusdem Congregationis munere functus non fuerit. In reliquis vero firmas manere volumus ordinationes, & dispositiones prædictæ Constitutionis Alexandri prædecessoris. Si autem circa prædicta oriatur aliqua difficultas, aut dubitatio, Præpositus Generalis, cū Consultoribus dictæ Congregationis eam declararet, aut interpretetur, ut sit de Constitutionibus ipsius Congregationis. Decernentes easdem presentes literas semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, ac illis ad quos spectat, & pro tempore quancumque spectabit, in omnibus, & per omnia plenissime suffragari, & ab illis respectiue inuiolabiliter obseruari; Sicque in præmissis per quoscumque Iudices ordinarios, & Delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores iudicari, & definiri debere, ac irritum, & inane si quid secus super his à quoquam quauis auctoritate sciēter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus prædictæ Alexandri prædecessoris, aliisque Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac dictæ Congregationis, eiusque Prouinciarum, & Domorum Regularium, & alijs quibusuis etiam iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegijs quoque indultis, & litteris Apostolicis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & innouatis. Quibus omnibus, & singulis illorum tenorem præsentibus pro plenè, & sufficienter expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice dumtaxat specialiter, & expressè derogamus, ceterisque contrarijs quibuscumque. Volumus autem, ut presentium litterarum transumptis, seu exemplis etiā impressis, manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo personę in Ecclesiastica dignitate constitutę munitis, eadem prorsus fides in iudicio, & extra adhibeatur, quę presentibus ipsis adhiberetur, si forent exhibitę, vel ostensę. Dat. Romę apud S. Mariã Maiorẽ sub Anulo Piscatoris die xxvj. Octob. M. DC. LXVIII. Pontificatus Nostri Anno Secundo.

I. B. Slusius.

† Igitur Constitutio S. P. Alex. VII. fuit rogata pro reductione vocalium ad minorem numerũ ad vitandas expensas itinerum, & incommoda Domorum, quę per aliquot menses erant orbata seruitio Ecclesię pro Diuino cultu, & cultura animarum, frequentia odæi, aliarumque rerum magni ponderis; verũ quia iterum visum fuit hac reductione non satis fuisse adhibitum oportunum remedium; nam opus erat, ut Præpositi, & Discreti, seu vocales electi conuenirēt

in vnũ in aliquo determinato loco, vbi ex omnibus Præpositis eligebatur ferè tertia pars, & itidem ex omnibus vocalibus à domibus prius electis, ut conuenirent postea cum Præpositis etiam electis ad Generale Capitulum; & hoc interuallo temporis iterum reuertebantur ad vnamquamque suam domum, ut atque iterum suo tempore Romam versus proficiscerentur; & videbatur hæc secunda electio imitari quoddam Prouinciale Capitulum, & sæpè numero contingebat, ut vna domus etiam parua haberet ad Generalia Comitia vocalem electum, & Præpositum simul; & altera præcipua neutrum; idè fuit prouisum (annuente Clemente IX. qui permaximè adamauit nostrum Ordinem) ut vnaquęque domus sortiretur suum vocalem electum, aut suum Præpositum adire Generale Capitulum, cum minori iactura expensarum, & incommodo domorum, imò cum emolumento earum, cum haberent certam personã, quæ notas faceret suas ægestates, circa temporalem, vel spirituales profectum; & talis electio per sortes inter Præpositum, & vocalem electum non videtur contraria opinioni mei Patruj, qui idè non assentiebatur ob inetum, quod cadere poterat in indignum, aut minus dignum, relicto digno, vel digniore; sed in hac electione ambo sunt digni, ambo digniores; imò dignissimi, cum Præpositus fuisset electus à Diffinitoribus, & Consultoribus, & Præposito Generali tempore Generalis Capituli, vel extra id tempus ab ipso met. P. Præposito Generali, & quatuor Consultoribus, & sic fuit habitus dignus, imò cæteris dignior; similiter Capitulum Domus in eligendo Discretum inter dignos, digniorem; & hoc ita se habet, sicuti dixit meus Patruus supra, ad Quartum dicimus, cum abñt periculum præterelectionis; & hoc modo, ait Suarez ibi, quod potest defendi S. Matthiæ electio, cum sortes mitterentur inter duos electos, & iudicatos idoneos, ac dignos, & fortè Apostolis non constabat, quis esset dignior, qui temper est præferendus alteri, quàm digno, licet etiã in hoc extat opinio in contrarium in vocalibus eligendis, vide ipsum meum Patruum supra, sed sicut diximus de electione digniorum, eucit prima vice in nostra Paulina Domo, vbi tectudò erat Præpositus P. D. Carolus de Palma, successor P. D. Francisci Maria Carafa, qui fuit electus Discretus, seu vocalis ipsius Domus, uterque igitur erat dignus, imò dignissimus ob cõtinuas in Religione præfecturas, in qua nõquam ferari permissi sunt, cum omnia munera absoluisset, tum Consultoris, & Visitatoris, tum Magistri Nouitiorum, & Præfeti, nec non etiam Lectoris, ac Sacri Oratoris, cum prudentię, ac integritatis laude; & fors extracta ab vna manifestaunt Carafam electum, de qua electione fuit multum gauisus ipsemet Præpositus Palma; & vtrique visum fuit arrisisse Diuinam prouidentiam; sicuti contigit Matthiæ, & Iosepho, qui vocabatur iustus; nam iste remansit in suo munere, libentissimè subeundo laborem pro apparatu Apotheosis DIVI CAIETANI; & ille fuit electus Procurator Generalis, qui ope sui Germani pupparati D. Caroli Carafa plurimum iuuat Religioni, ac nouo Indigeti cõditori, & ob persũctos strenuos labores, vitam cum morte Religiosissime

conmutavit usque ad extremum halum commendans assistenti purpurato Germano Religionem, ac causam Beatificationis Venerabilis Pauli de Aretio C. R. & S. R. E. Cardin. & Archiep. Neap. cui gerat additus in ipso etiam mortis articulo qb G.A.

An Decretum ipsum extendatur ad electionem Consultoris Capitularis.

S E C. XXVIII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Docentur verba Decreti.*
- 2 *Afferitur responsio negativa de iure variar, & probatur.*
- 3 *Decretum predictum esse nullum ex defectu substantiae probatur.*
- 4 *Decretum predictum est contra ius naturale, & quare.*
- 5 *Est etiam contra bonos mores, & quare.*
- 6 *Decretum predictum an extendi possit ad electionem Consultoris Capitularis.*
- 7 *Capitulum generale sengeris facultatem non habet, cum sibi sit saluus legis.*

Inter cetera supra relato Decreto contenta sunt verba, quae loquuntur. *In qua domo tres tantum, aut quatuor vocales adsum, si post quintum scrutinium nemo electus sit, professione antiquior pro electo habeatur.* Quod decretum huiusmodi de domorum vocalium, non autem de Capitularis Consultoris electione intelligatur, est adeo verum, ut citra omnem controuersiam ab omnibus concedatur. Sola igitur difficultas est de forma eligendi domorum vocales per dictum decretum tradita, ut electio infallibiliter sequatur, extendatur ad electionem Consultoris, qui Capitulo Generali debeat interesse?

Ad hanc difficultatem breuiter respondens, partem negatiuam de iure veram esse arbitror. Moueor primò ex eo, quòd praefatum decretum est nullum, atque inualidum ex defectu potestatis. Etenim nostra Congregatio quamuis in Generali Capitulo condendi Constitutiones, & Decreta à Clem. VIII. facultatem habeat, cum tamè sub hac limitatione obtinuit, quòd bonis moribus, ac Sacris Canonibus non sint contraria, ut testatur *P. Peregr. in compend. nostr. prinil. p. 1. tit. Constitutiones.* At dictum decretum non solum bonis moribus, & Sacris Canonibus; sed etiam ciuilibus legibus est contrarium. Siquidè de iure, ut electio per scrutinium maximè valeat, à maiori electorum parte fieri debet; & id regulare est in omnibus Vniuersitatibus, Concilijs, Collegijs, & Capitulis, *cap. 1. & fin. de hi., quae sunt a maiori par. Capit. c. 1. 70. d. l. quod maior. ff. ad Munic. Panor. in c. Ecclesia vestra, il. 2. n. 1. 7. 11. & 13. de elect. Tusch ver. Electio, concl. 66. n. 1.* & alij comuniter. Est igitur praedictum Decretum nullum, ac inualidum ex defectu potestatis: quoniam nostra Congregatio facultatem non habet condendi Constitutiones, & Decreta, quae sacris Canonibus aduersentur. Quòd si Decretum huiusmodi est nullum, & irritum, ad electionem Capitularis Consultoris

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

extendi non valet: Siquidem non entis nulla sunt partes, *Leius qui, §. fin. ff. si cert. petat.*

Secundò Decretum, de quo agitur est nullum ex defectu substantiae; atque adeo est contra naturam, & substantiam electionis: siquidem pro electo decernit post quintum scrutinium haberi eum, qui à maiori electorum parte fuerit electus. Etenim quòd fiat electio à maiori parte eligentium est ipsi essentialis; & iure quodammodo naturali sibi debitum: pugnat enim electionem esse factam, & non esse factam à maiori parte, cum facta diei nequeat à toto Collegio, seu Vniuersitate, ut in *d. l. quod maior. ff. ad Munic. Epal.* Hinc *Innoc. in c. quod sicut, nu. 8. de elect.* docuit electionem de iure naturali subsistere, si interueniat electorum consensus, qui tantum eo iure expostulatur: & hunc quidem consensus ex maiori eligentium parte constare debere, restat post *Bald. conf. 3. 16. lib. 3. declarat Tuschauer. Electio, concl. 6. num. 1. 2. & 3.* his verbis: *Omnia electio ex duobus substantiis consistit, ex substantia consensus, & ex substantia forma. Consensus substantia in eo consistit, quod maior pars consentiat electioni, ita ut una vox saltem requiratur ultra dimidiam, alia si fuerit duae electiones per vota paria, neutra valet.* Si igitur praedictum Decretum est nullum, atque inualidum ex defectu substantiae, sine qua actus consistere non potest, ut per *Glos. in l. pueri conuentus, ff. de contrah. empri. Monob. conf. 37. nu. 6. Surd. conf. 3. 18. nu. 26. in fine,* & alij comuniter, extendi proculdubio non valet: non enim pelus, quae non est, distendi potest: siquidem paria sunt aliquid non esse, & inutile esse, ut in *cap. inter corporalia,* & ibi *Panor. nu. 16.* & late ad ipsum *Adden. de transl. Episc.*

Tertio praedictum decretum est contra ius naturale, non solum ex eo quòd est contra naturam, & substantiam electionis; verum etiam quoniam est contra bonos mores; siquidem de facili contingere potest, ut electio senioris non solum sit de iniuriis digno; sed etiam de penitus indigno contra communem omnium Theologorum sententiam, quia tenentur eligere semper digniores; alias contrafacientes, etiam si dignum eligant, mortale crimen contrahunt, ut late probat *Azor. 2. p. Instit. moral. lib. 6. c. 15. q. 1. Mirand in. An. tom. 2. q. 23. num. 13. Regnal. in sua praesentia. lib. 3. o. c. 14. n. 195. Vsq. de Benefic. c. 1. §. 3. dub. 1. 2. & 3. cum alijs, quos allegant. Dignior autè aliquo beneficio, vel officio is dicitur, non qui sanctior, aut doctior; sed qui ad officium, ad quod est assumendus aptior, & industria, ac uere alios antecellit. Siquidem contingere potest, ut quis non sit doctior, aut sanctior, & nihilominus sit magis idoneus fini, ad quem eligitur; atquod ad finem, ad quem eligitur, pensandum est eligendus, ut dignior censetur, ut per *Azor. loc. cit. Reginald. d. lib. 30. n. 199. & Vsq. de Benefic. didub. 1. nu. 49.* ubi etiam admonet cauendum esse, ne peccator quantumuis industrius eligatur. Est tamen verum, quòd ceteris paribus ex duobus idoneis semper probior est praefertendus, ut patet ex ijs, quae statuta fuerunt per s. m. Clem. VIII. in *Decr. de refor. nu. 36.* ita se habentem: *Iuroneque Electiones secundum veritatem cuiusq; conscientia probiores, ac magis idoneos se electuros: &**

prop.

propterea priusquam ad electionem deveniatur, in primis, & ante omnia praelegantur constitutiones de qualitate, ac requisitis eligendorum, ut officii, gradus, & Praeterea illi praecipue eligantur, qui possint, & consueverint regulas ordinis, & constitutiones observare praesertim quas parsimonia ad servitium Chori, ac vestitum, ac vitium communem. Quod quidem Decretum proculdubio comprehendit non solum Consultoris Capitularis, sed etiam domorum vocalium capitularium electionem: hi enim verè dicuntur ad officia eligi, ut latè sup. ostendimus *Sec. praecedenti, ampl. 1. per totam*. Quibus adde, quod huiusmodi vocales capitulares, ut plurimum in Religionibus appellantur Syndici, seu Procuratores, ut testatur *Rodrig. tom 2. qq. Regular q. 5. a. ar. 5. in fin.* at Syndicos, & Procuratores officia habere citrà omnem controuersiam docet *Archid. in c. 1. de consuet.*

5 Est quoque contra bonos mores praefatum Decretum cum aperiat viam fraudibus, & tribuat peccandi occasionem: nam professione antiquior, ut ipse electus remaneat, poterit in illis quinque scrutinijs ita votum suum variare, suffragando modò vni, modò alteri, ut in eis nulla sequatur electio; atq; idè ipse dolosè remaneret electus. Praeterea professione antiquior poterit suffragari, si variare nolit, minus digno, vel cui eredit, quætos electores non suffragaturos; eo quòd careat requisitis debitis, quibus eligi valeat, ut ipse tandem tanquam senior electus foret. Rursus in facultate senioris esset mittere ad Capitulum indignum, aut ipsum electum remanere. Hæc omnia cum sint absurda, & còtra bonos mores, consequenter fit, ut sint irrationabilia, atq; idè contra ius naturale, cum ius naturale non sit aliud, quàm recta ratio, ac dictamen rationis: & propterea Decretum, de quo agitur, tanquam rationis expertis, & iuri naturali contrarium, nullum, & inualidum, cum nulla lex, aut consuetudo contra ius naturale subsistat, ut in *cap. non est peccatum, §. fin. in c. qua. contra*, & ibi *D. d. S. d.* proculdubio nullam patitur extensionem. Et rò vera non video quomodo praefatum Decretum ad electionem Capitularis Consultoris extendi possit, cum ab eo tempore, quo fuit editum à doctis viris tum ex nostris Patribus, tum etià ex extraneis fuit habitum pro nullo, ac inualido: & quòd id ostendendum nonnulli nonnullas iuriù allegationes ediderunt, nec adhuc in praxi fuit deductum.

6 Nec obstat si dicatur, praedictum decretum posse extendi ad electionem Consultoris Capitularis ex identitate rationis, ut videtur sentire *P. Peregr. in suis Commentar. ad nostras Constit. p. 3. c. 1. §. 4. in fine*; quoniam respondetur, quòd dictum decretum cum sit contra Canones, còtra leges ciuiles, & contra ius naturale, ut sufficienter sup. ostendimus, per consequens omni penitus caret ratione: siquidem quæ sunt contra ius canonicum, ciuile, ac naturale, sunt contra rectà rationem; nam ius naturale est recta ratio, seu dictamen rationis, ut sup. diximus, proveniens à lege Dei æterna, & est lex scripta in cordibus nostris: & ius Canonicum quousvis subalternetur iuri Diuino; habet tamen pro fundamento ius naturale; sicut & idem ius pro fundamento habet ius Ciuile: nam ob id ratio dicitur anima le-

gis; quia, ea cessante, cessat lex. Si igitur Decretum praedictum omnis rationis esse expertis, non video quomodo extendi valeat ex identitate rationis. Praeterea huiusmodi decretum est exorbitans, ac iuris correctorium, nec est per Rom. Pontificem confirmatum: ergo etiam si per impossibile daretur esse validum, ac rationale, & à Rom. Pontifice ex certa scientia confirmatum, prout te vpra omninò inualidum est, & omni penitus ratione, ac Pontificia confirmatione carens; adhuc tamen non extendetur, non solum ex identitate; sed nec quidem ex maioriore rationis: quia in exorbitantibus, & correctorijs non habet locum extensio, non modò si eadem, verùm nec si quidem maior militaret ratio, ut ex communi Doctor. sententia docet *Ab. in Auth. quod sine, num. 3. C. de testam. Coru. cons. 188. lib. 2. & Castr. c. 5. lib. 1.* dum ait, quòd statutum corrigens ius commune, quòd iterum non succedat, non habet locum in favore, quamuis successio magis conueniat fieri ad agnationem conseruandam, quàm sorori. Demiq; nulla potest excogitari rationis identitas, quæ Decretum illud ad Capitularis Consultoris electionem valeat extendi; quoniam illud decretum fuit editum, ut vocalium domorum vota paria forent in Capitulo Generali: quæ ratio cessat in electione Capitularis Consultoris. Non igitur ex identitate rationis extendi potest lex, quæ est contra iuris rationem, & quæ non solum rationis identitate, sed omni penitus ratione caret, *l. quod verò contra, ff. de legib.*

7 Neq; etiam restagatur, si quis dicat, quòd Decretum professione antiquiorem eo casu non decernit esse electum; sed haberi pro electo; atque idè seniorem fingit electum, licet non sit electus: quoniam responderetur, quòd Capitulum Generale fingendi facultatem non habet, cum fictio sit opus salus legis, ut habetur per *Barr. in l. is qui pro emptore, num. 24.* vbi etiam *Ias. num. 175. de usucap. & alios apud Gaspar. Roder. in suo tract. de ann. reddit. lib. 1. q. 3. nu. 6.* Praeterea vi fictionis huiusmodi decretum, de quo agitur, derogaret nostris constitutionibus *3. p. c. 1.* per quas praescribitur Canonica rum vocalium capitularium, tum etiam capitularis Consultoris electio: quæ quidem constitutiones cum fuerint per Romanum Pontificem ex certa scientia confirmatae, vim habent Pontificiarum constitutionum: At constitutioni ex certa scientia per Rom. Pontificem confirmatae, non potest derogari per aliam constitutionem, etiam si per Papam confirmata esset in forma communis: ergo ratiò minus potest ei derogari per dictum decretum, quòd nullo modo fuit Pontificia auctoritate confirmatum. Rursus Decretum praedictum fictionem indueret irrationabilem; cum fingeret, Capitulum Generale habuisse pro electo, quem non nouit còtra iuris dispositionem, personam cognitam ad electionem exposcentem, ut per *Abb. Panor. in cap. bona memoria, il. 2. nu. 15. de postul. Pralat.* Demiq; hæc ipsa fictio esset irrationabilis contra bonos mores, contra ius naturale, ciuile, & canonicum; sicut & ipsum decretum: & propterea nullam potest sibi vindicare extensionem, per ea, quæ sup. adnotauimus.

An illegitimus, per Comitem Palatinum legitimatus, Religionem ingressus, & in Discretum electus, vocem habeat tum actiuam, tum etiam passiuam.

S E C. XXIX.

S V M M A R I V M.

1. Casus fingitur, & quæstiones proponuntur.
2. Per approbata Religionis ingressum an tollatur omnis illegitimationis irregularitas tum quoad Sacros Ordines, tum etiam quoad Prælaturas.
3. Comes Palatinus, cum dignitatem habeat sæcularem, ad Prælaturas Ecclesiasticas quemquam legitimare non potest.
4. Supposita potestate Comitis Palatini, quod possit legitimare ad Prælaturas Ecclesiasticas potest taliter legitimatus eligi in Discretum, & in Prælatum.
5. Suppositio quod non potuit N. taliter legitimari, vel quod non fuerit per Comitem Palatinum legitimatus ad dignitates Ecclesiasticas, non potest iste N. eligi in Priorem, aliamq; Prælaturam, licet Religionem sit ingressus, ibique professionem emisit.
6. Supposita nullitate suprascriptæ legitimatæ, facta per Comitem Palatinum quoad dignitates Ecclesiasticas, si fuerit electus in Discretum N. vocem nec actiuam quidem habet in Capitulo Prouinciali.

Consultus de sequenti casu, vt infra respondendum esse mihi censui. N. ex patre coniugato, & matre libera natus, existens in sæculo, per Comitem Palatinum fuit legitimatus: deinde D. Augustini Religionem ingressus, & professus, fuit tandem electus in Discretum pro Capitulo Prouinciali. Queritur modò de duobus. Primò, an in ipso Capitulo vocem actiuam habeat ad eligendum. Secundò, an possit promoueri in Priorem, aut ad alias Prælaturas Ecclesiasticas? Ex resolutione autem huiusmodi casus, Sectio prædicta sufficienter remanet explicata.

2. Pro cuius rei determinatione est adnot. quòd licet per approbatæ Religionis ingressum, nonnulli velint tolli omnem illegitimationis irregularitatem non solum quoad Sacros Ordines; verum etiam quoad omnes prælationes, ac dignitates; nihilominus in communi sententia. Et hodie absoluta est controuersia per Constitutionem Gregor. XIV. moderatè Bullam Sixti V. contra illegitimos Regulares promulgatam, & decernentem, legitimatæ Regulari quoad dignitates, & Prælaturas vigore eorum privilegiorum debere fieri cum Capitulo Generali, aut Prouinciali, seu intermedio, & non aliis. Ex quibus verbis manifestè patet, ipsos illegitimos modò non fieri legitimos quoad Prælationes per professionem in approbata Religione emissam; sed ad Prælationes ipsas cum Religiosis illegitimis solus Pontifex dispensat: vel Religionem illam, quibus ex speciali privilegio dispensandi facultatem dedit, seruata suprascripta forma à Gregor. XIV. præscripta, vt rectè declarat Roder. sèmo 1. qq. Regular. q. 13. ar. 5. & 6.

3. Secundò est adnot. quòd dum supponitur, prælatum N. in sæculo permanentem, ante Religionis ingressum per Comitem Palatinum fuisse legitimatum, inspicienda est potestas legitimatæ: siquidem Comes Palatinus cum dignitas hæc sit sæcularis, non videtur posse legitimare illegitimos quoad Prælaturas, & dignitates Ecclesiasticas, cum hæc facultas non nisi à Rom. Pontifice tribui possit; sed tantum quoad successiones, ac dignitates sæculares. Imò dato, quòd Comes Palatinus ex privilegio Rom. Pontificis absolutam potestatem habeat dispensandi cum illegitimis, eisdemq; legitimandi quoad omnes dignitates tum sæculares, tum Ecclesiasticas, ad successiones, & ad omnia muneris; adhuc tamen inspiciendus esset legitimatæ tenor: non enim pugnat, vt quis legitimari possit ad successiones, ac dignitates sæculares; sed non ad dignitates, ac Prælaturas Ecclesiasticas; cum hæc omnes sint inter se diuisæ, & ex vna nõ inferuntur alia. His breuiter sic adnotatis, sic

PRIMA CONCLUSIO.

4. **S**upposita potestate Comitis Palatini dispensandi cum illegitimis ad Ecclesiasticas Prælaturas, & dignitates, si N. existens in sæculo per ipsam Comitem fuerit legitimatus simpliciter ad dignitates, & Prælaturas, Religiosus deinde factus, potest in sua Religione in Discretum, & Prælatum eligi citra nouam dispensationem: siquidem per huiusmodi legitimatæ redditur simpliciter habilis ad omnes Prælaturas, & dignitates Ecclesiasticas, tam sæculares, quam Regulares. Etenim illegitimus dispensatus in sæculo, vt beneficiũ curatum obtinere possit, Religiosus postea factus, licet indigeat noua dispensatione, vt possit esse Prælatum Regularis, vt habetur ex *Nauar. lib. 4. consil. tit. qui fil. sint legit. conf. 2. in prima impressione*; nihilominus si in sæculo existens legitimatus fuerit ad quæcumque beneficia, & qualiacumque, per hæc verba redditur simpliciter habilis ad omnia, & quæcumque de iure canonico erat habilis; atq; idè Religiosus factus, potest in sua Religione citra dispensationem aliquam Prælatum esse, vt bene probat *Roar. q. d. q. 13. art. 10. col. penult. vers. Quo posito.*

SECUNDA CONCLUSIO.

5. **S**upposito, N. in sæculo permanentem non potuisse legitimari, aut si potuit, non fuisse legitimatum per Comitem Palatinum ad dignitates, ac Prælaturas Ecclesiasticas, tunc proculdubio licet fuerit per Comitem Palatinum legitimatus, Religionem deinde ingressus, & si professionem emisit; nõ tamen poterit in Priorem, aut in aliam Prælationem eligi. Etenim, vt sup. ostendimus in 1. not. illegitimus per Religionis ingressum, eiusdemq; professionem non censetur legitimatus ad Prælaturas, ac dignitates Ecclesiasticas, & Regulares; sed vt ad eas promoueri possit, indiget Pontificia dispensatione: vel si ipsius Religio ex privilegio hanc facultatem habet, debet cum eo dispensare in Capitulo

In Generali, aut Prouinciali, vel intermedio Capitulo, aut Congregatione intermedia, & nõ aliàs, iuxta supra relatam constitutionem à Gregor. XIV. editam. Quod quidem aded verum est, vt si illegitimus in Capitulo Generali, Prouinciali, aut intermedio vt sup. scienter in Prælatũ eligatur, non præterea dispensatione, quamuis quoad forum interius remaneat dispensatus, si talis fuerit Patrum intentio, per ea, quæ habentur ex *Nauar. in Man. cap. 25. num. 64.* nihilominus quoad forum exterius electio nulla est, vt post eundem *Nauar. docet Rodriq. d. 9. 13. art. 16.* Siquidem ait, hanc esse differentiam inter Papam, ac Prælatos inferiores, quod Papa præbens aliqui ei, quem scit iure humano ad id inhabilem, cum sit super omnia iura ipso facto sine dispensationis expressione censetur habilem facere. At Prælati inferiores id non possunt, cum citra legitimam causam in iure communi non valeant dispensare. Et multò magis electio illegitimi in Prælatum erit nulla, si natalium defectus Electoribus fuerit occultus; quoniam tunc nullo modo censentur cum eo dispensare.

TERTIA CONCLUSIO.

Supposita nullius momenti supradicti N. legitimatione habita per Comitem palatinum quoad dignitates, & Prælaturas ecclesiasticas ex vi electionis in Discretum, ipse N. nec actiuam quidem vocem habet ad eligendum in Capitulo Prouinciali. Etenim quamuis Discreti, qui vocem tantum actiuam habent in Capitulis possint in Discretos eligi ad Capitulum Prouinciale citrà illegitimationis dispensationem aliquam, cum huiusmodi manus non sit dignitas, neq; prælatio, neq; personatus cum iurisdictione ordinaria; nihilominus quia ex institutione supradictæ Religionis D. Augustini, & aliorum Discreti nõ solum habent vocem actiuam in dicto Capitulo, verum etiam passiuam; ratione cuius possunt eligi in Definitoribus, Prioribus, &c. qui de corpore Capituli eliguntur, non possunt illegitimi in Discretos eligi antequam cum ipsis dispensentur, vt in terminis nostris probat idem *Roderiq. q. 13. ar. 19.* vbi id verum esse ait, etiam si illegitimi in Discretos ad Prouinciale Capitulum electi vocem passiuam renunciarent, ratione cuius non poterant eligi, nisi dispensatione præuia: siquidem dicto iuri Discreti renunciare non possunt, cum vox passiva illis non solum in eorum fauorem concedatur; sed etiam in fauorem Conuentus eligentis. Et ita, &c.

An in electione per calculos si in vna reperiantur vnus, vel etiam alter calculus supra numerum Electorũ, quibus tamen demptis maior pars consentiat eligendo valeat illius electio.

SEC. XXX.

SUMMARIUM.

1 Tum in Capitulis domorum, cum vnam in Capitula Generali, multa solent per calculos

albos, & nigros definiti.

Et proponitur casus.

2 Duo vota inutilia satis non sunt ad annullandam electionem factam à maiori parte votorum vtilium. Vtile enim per inutile non vitiatur.

An valeat Auctoritas præstita à duobus Tutoribus, quorum vnus erat legitimus, alter vero illegitimus.

Proponuntur duo alij casus, in quibus utile non vitiatur per inutile.

3 Electio, quæ in sua essentia habet debitam formam, non vitiatur per id, quod inutiliter additur.

1 Solent in Capitulis domorum, ac etiam Capitulo Generali nonnulla definiti per calculos albos, ac nigros. Accidit in quadam domo, in qua cum essent congregati capitulariter sexaginta vocales proposito negotio, & latis secretò calculis, fuerunt reperti à Scrutatoribus in vna calculi sexaginta duo. 38. scilicet pro negotio, & conclusionem ipsius, & sic pro parte affirmatiua: & 24. pro negatiua, atque ided pro eisdem negotij exclusionem. Fuit quaesitum, an standum sit definitioni Capituli factæ per prædictos 38. non obstantibus duobus calculis superfluis in vna repertis: an sit declaranda definitio ipsa nulla, ac inualida.

Fuit responsum, determinationem prædictam factam per 38. calculos esse validam, atque ided negotium fuisse ritè, & rectè conclusum, non obstantibus dictis duobus calculis superfluis in vna repertis. Etenim quamuis duo calculi appareant vltra numerum Electorum; determinatio tamen fuit facta à maiori parte Capituli; etiã illis duobus superfluis non numeratis: quoniam de iure in Vniuersitatibus, & Collegijs regularitè præualet id quod fit à maiori parte, & quando concurrunt alia requisita, vt in *cap. 1.* & ibi *Panor. in princ. de his, quæ sunt à maiori parte Capituli. cap. dudum il. 1. & cap. Ecclesia vestra, de elect.* & eo maxime quando id fit per vota secreta, in quibus non habetur ratio meriti, ac zeli, vt habetur ex *Molfes. par. 1. sua sum. tract. 6. c. 16. num. 144.*

2 Et quamuis dicta duo vota sint inutilia; nihilominus satis non sunt ad annullandam determinationem iam factam à maiori parte votorum vtilium; siquidem de iure, quando vtile potest separari ab inutile, vt in *cap. vtile*, & ibi *Dyn. & Doctor. communiter, de regul. iur. in 6.* Ob id si in contractu pupilli interponant auctoritatem duo Doctores, quorum alter esset verus, ac legitimus, & alter falsus, & illegitimus; contractus tamen erit validus ratione legitimi tutoris; licet interuenerit in eo etiam falsus tutor; quoniam falsus tutor potest separari à legitimo, vt in *l. 1. §. Sed Pomponius, ff. quod falso sit. aut. & c.* Sic etiam si quis in testamento ita dixerit: Volo, vt hæres meus, & Hispaniarum Rex dent decem aureos Francisco, legatum est validum respectu hæredis, ita ut hæres remaneat obligatus præstare legatum Francisco, non autem Hispaniarum Rex, respectu cuius legatum est inutile; eo quod Hispaniarum Rex, qui non poterat à testatore grauari, potest separari ab hærede, qui poterat à testatore grauari, vt in *l. si duobus, §. hæres, ff. de legat. 2.*

legat. 1. Denique donatio excedens summam quingentorum aureorum facta absque interuentu Iudicis, licet nulla sit pro ea quantitate, quæ excedit dictam summam, valet tamen pro quingentis aureis, quia vtile per inutile non vitatur, *l. sancimus, C. de donat.* Quod si hæc vera sunt in dictis casibus, vera etiam erunt, quæ dicimus de electione, quæ agitur, vt in specie habetur ex *Anton. de Butr. in cap. Massana, in fine, de elect.*

- 3 Confirmatur nostra conclusio ex eo, quod dicit *Bald. in d. c. Massana, in fine, de elect.* quod quando electio in sua essentia principali habet debitam formam, qualis est electorum consensus collegialiter, vt sæpè diximus, non vitatur ab eo, quod inutiliter additur, ad quod allegat *rex. in l. cum, qui ita, §. te, & Titium, ff. de verb. obligat.* Non igitur vitatur determinatio de qua agitur, quæ in sua essentia principali non peccat, cum habeat consensum electorum præ maiori parte, datum capitulariter: licet duo calculi inutiliter fuerint additi.

Denique patet hæc ipsa conclusio ex ijs, quæ infra dicemus in sequenti sectione, vbi agemus de eo, qui in vrna dolosè non posuit calculum nigrum, nec album.

An si vnus ex electoribus dolosè in vrna calculum nõ intulit album, nec nigrum: & maior pars electorum fuerit suffragata pro negotio proposito sit valida determinatio.

S E C. XXXI.

S V M M A R I V M.

- 1 *Afferitur breuiter responsio affirmatiua.*
- 2 *Licet de iure schedula albæ non numerentur, ex vi tamen nostrorum Decretorum numerantur.*
Adducuntur verba Decretorum.

1 **A**D difficultatem responderetur breuiter affirmatiuè, vt post alios probat *Molfes. p. 1. sue summ. tr. 6. cap. 16. num. 111.* vbi eo casu inquit, vnus ex electorum numero de iure esse auferendum, & tunc si maior pars electorum consenserit pro negotio proposito, negotiũ iam erit legitime definitum. Idem dicendum putat idem *Molfes. ibidem, num. 45.* de electione, quæ fieret per schedulas, & vna schedula in vrna reperiretur alba, aut plures: quoniam ex numero electorum tot sunt auferendi, quot sunt schedulae albæ, ac si electioni non interfuissent: & si maior pars electorum cõcurreret ad electionem vnus, ille erit electus. Et id non alia ratione, nisi quia re vera maior pars electorum fuit suffragata in fauorem illius: & qui vti fuerunt schedulis albis inter electores non connumerantur, cum sint inutiles, atque inanes; sicut superiori *sect.* diximus de calculis supra numerum electorum in vrna repertis, qui non connumerantur, atq; idè quod vtile est separatur ab inutili, iuxta regulam, *cap. vtile, & ibi, Dyn. & alij, de regul. iur. in 6.*

2 Est tamen verum, quod licet de iure schedulæ albæ non numerantur, vt probat *Molfes. loc. cit. sub num. 111.* Ex vi tamen nostrorum *Decret. 3. p. cap. 1. num. 6.* numerantur, his verbis: *Si forte reperiat aliquando à scrutatoribus alba schedula in electione vocalis, ille erit electus, in quem maior consenserit numerus eligentium, & nempe vocalium, qui in d. Capitulo pro electione interfuerunt: numerato nimirum inter vocales supradictos etiam eo, qui alba schedula usus fuerit.* Quod Decretum cum in specie loquatur de electione vocalis Capitularis, puto non esse extendendum ad alias electiones, sed attendendum esse ius commune, cum in exorbitantibus non habeat locum extensio, etiam ex maioritate rationis, vt supra ostendimus *sec. 28. vers. Nec obstat.* Imò si dictum Decretum non est confirmatum à Rom. Pontifice, id arbitror non subsistere, cum nostra Congregatio non habeat potestatem statuendi contra ius Canonicum, vt ostendimus supra *d. sec. 28. vers. Ad hanc difficultatem.*

An vocales in eligendo possint sibi inuicem schedulas, aut calculos citra culpam ostendere.

S E C. XXXII.

S V M M A R I V M.

- 1 *In electionibus, quæ per vota secreta fiunt, non possunt vocales schedulas, & calculos sibi ostendere citra culpam.*
Et an peccent mortaliter.
- 2 *Non solum peccant vocales si schedulas sibi ostendant, sed etiam nulla est electio.*
- 3 *Pœna contra electos per vota non secreta non solum locum habet contra Superiores masculos, sed etiam contra fœminas Regulares.*
- 4 *Non solum peccant mortaliter vocales in eligendo, ostendentes sibi schedulas, electique incurrunt pœnas prædictas, ac electio fit irrita, sed etiam si sit electio per schedulas aliquo signo patenti signatas.*
- 5 *Non habet locum conclusio in eo electore, qui simplicem ostensionem fecerit schedulae alteri secreto, ad finem, vt videat quem ipse eligat.*
- 6 *Vbi electi aliqui fuerint ab electoribus, qui omnium vota recipiant, eiusmodi electio reputatur secreta, & Canonica.*
- 7 *Disposita per Concil. Trid. locum habent in electionibus, quæ fiunt per scrutinium, nõ autem in electione per compromissum.*
- 8 *Conclusio in quibus electionibus locum sibi pendicet.*

1 **A**D hanc controuersiam responderetur, quod in electionibus, quæ per vota secreta fieri præcipiuntur, ac mandatur non posse vocales schedulas, & calculos in eligendo citra culpam sibi ostendere. Etenim leges Canonice maxime si sint præceptiue obligant ad earum obseruantiam sub culpa mortali, etiam si pœnales sint, vt ostendimus in nostris *Comment. in Bull. Cæcæ, lib. 3. §. 8. q. 2. nu. 33.* Hinc sequitur, quod *Conc. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 6.* cum præcipiat electionem Superiorum Regularium, & eorum

eorum officialium fieri per vota secreta, electores si ostendant sibi schedulas, proculdubio peccant mortaliter, quoniam tunc electio non diceretur fieri per vota secreta; eo magis, quia Concilium ibi id districte precipit, ut in illis verbis: *Districte precipit omnes supradictos eligi debere per vota secreta, ita ut singulorum eligentium nomina nunquam publicentur.* Et multo magis peccant vocales nostræ Congregationis, qui in eligendo Discreto in particularibus eiusdem Congregationis domibus, aut in electionibus in Capitulo Generali faciendis ostendunt sibi schedulas, & calculos: siquidem extat Decretum Capituli Generalis anni 1621. de quo 3. p. *Decr. c. 1. num. 11.* cuius vigore, iuramento se astringunt non contravenire, ita se habens: *Antequam ad quamvis electionem in Capitulo Generali per secreta suffragia, vel in privatis domibus ad vocalem eligendum Capitulo Generali interfuerint, deueniatur, singuli vocales in manibus Presidis, aut P. Generalis in Capitulo Generali, vel Prepositi in suis Domicilijs, iurent ex prescripta forma se nimirum minime, non modo ante, verum nec post ipsam electionem, nec directe, nec indirecte, seu quouis alio pacto schedulam ostensuros, quo significant, cui suffragati, vel refragati fuerint.*

2 Ampliatur hæc conclusio, ut vocales ostendentes sibi schedulas, non solum peccent, ut supra ostendimus, sed etiam electio est nulla, ac irrita, & electi grauius puniuntur, ut patet ex eodem *Conc. Trid.* ibidem in illis verbis: *Si vero contra huius Decreti Constitutionem aliquis electus fuerit, electio irrita sit: & is, qui ad hunc effectum se in Prouincialem, Abbatem, aut Priorem creari permiserit, deinceps ad omnia officia in Religione obtinenda inhabilis existat. Facultatesque super his concessa eo ipso abrogatæ sentiantur. & si in posterum alij concedantur, tanquam subreptitiæ habeantur.*

3 Secundo ampliatur, ut pœnæ contra electos per vota secreta, & sic per ostensionem schedularum non solum locum habeant contra Superiores masculos, sed etiam contra Regulares fœminas: quia vi d. Concilij precipitur electiones fieri per vota secreta, tam Superiorum Regularium masculorum, quam fœminarum, ut constat ex illis verbis d. cap. 6. in princ. ita se habentibus. *In electione Superiorum quorumcumque Abbatum temporalium, & aliorum officiarum, ac Generalium, & Abbatissarum, atque aliarum Prepositarum, &c.* Nec obstat si dicatur, quod ipsam Concilium in statuendis pœnis loquitur tãtum de Prouinciali Abbate, ac Priore, & sic de Regularibus masculis; quoniam respondetur, quod masculinum a lege, vel Canone prolatum, etiam in pœnalibus concipit fœminum, quando pœnæ itaturæ masculis conueniunt etiam fœminis. Hinc excommunicatio lata contra quemcumque percutientem Clericum, non solum alligat masculinum percutientem Clericum, sed etiam fœminam, ut in *cap. si quis sua dente Diabolo*, & ibi, *Archid.* & alij 17. q. 4. Et sub edicto lato contra quoscumque corruptentes album Prætoris, comprehenduntur non solum masculi, sed etiam fœminæ, ut in *l. si quis id quod*, & ibi *Dollor. ff. de iurisd. omn. iudic.* & nos late de hac te regimus supra tom. 1. §. 1. disp. 1. sec. 4.

4 Tertio ampliatur, quod non solum in eligendo vocales ostendentes sibi schedulas, peccant mortaliter, & elect. incurrunt supradictas pœnas, ac electio fit irrita; sed etiam si per schedula aliquo patenti signo signatas, ut innotescat scrutatoribus, vel vni ex illis, quod electores eligunt illos nominatos ex schedulis: siquidem huiusmodi electioes non sunt secreta, & contra dispositionem *Conc. Trid.* atque ideo sic electum factum de hoc certum teneri resignare Prælaturam, siue officium, vel petere à S. Pontifice confirmationem cum dispensatione. Ita *Emman. Rodrig. tom. 2. qq. Regular. q. 52. ar. 9. & a. 13.* quos refert, & sequitur *Barb. in addit. ad alleg. 100. litt. A. de offic. & potest. Episc. fol. mibi. 923.*

5 Sic ampliata limitatur hæc conclusio, ut locum non habeat in eo electore, qui in scriptis ostensionem schedulæ fecerit alteri secreto ad effectum, ut videat quem ipse eligat, quoniam id non tollit, quin electio subsequens immediata sit secreta, ut habetur ex *Navar. conf. 7. in antiq. & 4. in nouis, de elect. Rodrig. in summ. par. 1. cap. 102. de elect. num. 4.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Barb. loco citato, & P. Molfes. p. 1. sua summ. tr. 6. cap. 16. num. 153* qui tamen valuit ad irritandam electionem exigi publicationem maioris partis suffragiorum, atque ideo si vna, vel altera schedula ostendatur, non ita erit dicendum, cum electio, adhuc diceretur secreta. Imò *Molfes. ibidem, num. 154.* probat, electionem dici secretam ad mentem *Trid.* quoties, ad scrutatorum aures singuli electores nominant personam eligendam, ad quod adducit duas declarationes Sacræ Congregationis, quoad electionem quoque Abbatissarum idem statuentis. Puto tamen ex vi dicti Decreti nostræ Congregationis non excusari à periurio, etiam si vnus tantum ex electoribus ostendat schedulam, qua significet cui suffragatus, vel refragatus fuerit, ut confideranti patet. Et id maxime verum esset, quando ostensio cedulæ vnus, aut plurium est realis causa, vel præsumptiua rationabiliter, quod electio sequatur in hanc, vel illam personam particularem ex vi talis ostensionis, ut per *Barbos. loco citato, vers. Puram circa fin.* qui in hoc casu putat esse intelligendam Rot. Rom. in illa *Treueren. Abbatiz S. Maximi*, dum ait, electionem esse nullam, etiam si vnum tantum suffragium publicetur. Putat tamen ex *Castell. de elect. cap. 4. num. 61.* ut attenda dispositione *Conc. Trid.* si post electionem factam in Bullis confirmationis, seu patentibus exprimerentur nomina eligentium, electio esset nulla.

6 Secundo limitatur vbi electi fuerint ab Superioribus aliqui, qui vota omnium eligentium recipiant; quoniam eiusmodi electio æstimatur secreta, ac Canonica, ut habetur ex *Garz. de benefic. par. 5. cap. 4. num. 189. Riccin. decis. Curie Archiep. Neap. dec. 197.* & ex alijs apud eundem *Barb. ibid. sub litt. B. vers. Si electi.*

7 Tertio limitatur, ut disposita per *Concil. Trident.* locum habeant in electionibus, quæ fiunt per scrutinium; non autem in electione per compromissum, ut per *Barbos. loco citato, vers. Eligentes, sub litt. B. in fine*: qui pro hac re allegat *Navar. conf. 4. in antiq. & 9. in nouis, de elect.*

8 Quarto limitatur ipsa conclusio, ut locum sibi vendicat in electionibus personarum, qua-

R E RUM

rum meminit *Cont. Trid.* & in nostra Congregatione in electiombus in supra relato Decreto contentis: in reliquis autem, si non adfit alia particularis ordinis, seu Congregationis Constitutio, quæ aliter statuat, si electores in eligendo schedulas, aut calculos sibi ostendant regulariter puro eos non peccare, nec electionem esse irritam: quia in odiosis fieri debet stricta interpretatio, *c. odia, de regul. iur. in 6.*

Multa quoque *seq. sec.* dicemus, quæ communitia sunt vocalibus particularium Domorum, & propterea hic præmittimus, ne bis idem repetere videamur.

De vocalibus, qui vocem habent in Capitulo Generali, & eorum culpis.

S E C. XXXIII.

S Y M M A R I V M.

- 1 Ad Capitulum Generale, qui nam aduocentur.
- 2 Conuocato Capitulo Generali, ante omnia legitimari solent vocales. Et in quibus peccare possunt.
- 3 Peccant vocales, ad quos pertinet Capituli Generalis conuocatio, si aliquem vocalem scienter omiserint aduocare.
- 4 Vocatio absentium, licet non sit de substantia electionis, est tamen de iustitia. An si non vocati prosequantur contemptam possit electio retrahari.
- 5 Cum aliquis ex electoribus reperitur infirmus an, & quando nominare potest aliquem de eodem Collegio.
- 6 Peccant vocales ad Generale Capitulum congregati, si compromittant in aliquem ius eligendi, uno ex eis discrepante.
- 7 Peccant vocales congregati ad Generale Capitulum, si ad dignitates, ac officia Ecclesiastica, indignos eligant, ac etiam priuati sunt pro ea vice potestate eligendi.
- 8 Peccant vocales ad Generale Capitulum congregati, si eligant sallicitantem pro sua electione.
- 9 Peccant vocales congregati ad Generale Capitulum, si eligantur ipsi, vel alij sibi in iudicio. Et quid sit sibi in electionibus.
- 10 Peccant vocales ad Generale Capitulum congregati, contra aliquem conspirantes, & simul iurantes aliquem dignum non eligere.
- 11 Peccant vocales ad Generale Capitulum congregati, ad vitia, & mores Sacerdotum scrutandos, qui etiam crimina priuata reuelent, & que non tendunt ad perniciem publicam.
- 12 Capitulares prædicti contra prædictam doctrinam facientes tuti non sunt in conscientia. Nec ex dicto unius, vel alterius, & neque ex plurium singularium reuelantium occulta crimina ex numero vocalium quis remoueri potest.
- 13 Quid statutum sit in nostra Congregatione circa suffragia ferenda, & scrutinium faciendum.
- 14 Dicto unius non est standum, quoad crimina occulta, etiam circa Præpositos eligendos singularium Domorum, Visitatores Prouinciarum, ac Consultores.

- 15 Peccant vocales congregati ad Generale Capitulum, compellentes aliquem minis, aut alio quouis modo ad suffragandum pro certa, ac determinata persona.
- 16 Peccant vocales ad Generale Capitulum congregati, si nullo præmissis tractata eligant Generalem, Consultores, Discretos, aut Præsidentem.
- 17 Peccant vocales ipsi, si concurrant ad statum faciendum, ut habentes electionem teneantur certam nominare personam.
- 18 Peccant vocales huiusmodi, si in electione discordantes, ut electio fiat per sortes, conueniant.
- 19 Peccant vocales electi, ut Capitulum Generale interfint, si citra rationabilem causam se excusent, vel recusent, Capitulum ipsum adire, vel ei interesse.

1 **T**Ractauimus supra de vocalibus particularium Domorum Regulatium; modo competenti ordine videndum est de vocalibus, qui vocem habent in Capitulo Generali, at, & quando ut tales sunt, culpam contrahant. Ad Capitulum Generale, ut diximus supra *sec. 20.* aduocantur multi, ac diuersi Regulares, iuxta varias, ac diuersas Religionum Constitutiones, ac decreta: & propterea in ijs non potest assignari certa Regula. Vt plurimum autem ultra P. Generalem aduocantur Prouinciales, Præpositi, seu Priores, Guardiani, Abbates, Visitatores, & Discreti, quos singulæ Prouinciarum domus sibi deligunt, ut Generali, aut Prouinciali Capitulo valeant interesse. Multa possunt dici de huiusmodi vocalibus, quæ supra diximus de particularium domorum vocalibus agentes, *sec. 20. cum plur. seq.* Nos igitur hoc loco cumulatim eas, quæ solent in Generali Capitulo pertractari, cum in multis conueniant cum ijs, quæ tractantur in Prouinciali, de vocalibus Prouinciali Capitulo interessentibus verba facere præmittimus.

- 2 Conuocato igitur Capitulo Generali, cum ante omnia legitimari soleant vocales, ne quis Capitulo interueniat, qui de iure, aut ex vi Constitutionum Ordinis impediatur suffragium ferre; possunt in primis peccare vocales si suffragium ferant pro legitimatione alicuius, qui interesse non debeat, aut contra aliquem, qui Capitulo debeat interesse; ut cum agatur de re graui, cum ex parte communis Religionis boni; cum etiam legitimatione legitimi, cum non debuisset legitimi, vel è contra, proculdubio peccant mortaliter si scienter, ac dolose id agant; aut ex ignorantia crassa, vel affectata; quia huiusmodi ignorantia æquiparatur scientiæ, ac dolo, ut in *l. cedere diu, § ult. l. lata, & l. magna, ff. de verb. signif.* Sectus autem si ex ignorantia probabili errer, quoniam ignorantia probabilis etiam iuris excusat à culpa, ut late de hac re egimus in nostris *Cõmentar. in Bull. Cõna, lib. 1. cap. 2. q. 5. num. 16.*
- 3 Secundò peccant vocales, ad quos pertinet Capituli Generalis conuocatio, si aliquem vocalem scienter omiserint aduocare: siquidem Capitulum celebrari debet, præsentibus omnibus, qui debent, & volunt, ac possunt congruè interesse; id est habentes vocem de iure communi, vel speciali, ut in *cap. cum Ecclesia surina, de causa possess. & propriet. cap. 1. de elect. & c. quia propter,*

propter, & ibi Panor. & alij, eod. tit. qui tamen num. 12. addit, quod non ob id aliquorum contemptus inducit nullitatem electionis; quia aduocatio absentium non est de forma substantiæ, ut in c. scus, & bona, & c. Ecclesia, 2. tit. cit. Imò Ioan. Andr. reatus ab eodem Panor. ibi, inquit, non valere decretum, seu statutum Episcopi, & Capituli inducens nullitatem propter defectum aliquorum non aduocatorum: quia non potest statutum eiusmodi immutare formam d. c. quia propter; & sic non potest infringere electionem validam, nec validare nullam: siquidē constitutio inferioris non potest immutare, nec detrahere in aliquo constitutioni Superioris, ut in Clem. nō Romani, de elect.

¶ Est tamen verum, quod licet vocatio absentium non sit de substantia electionis; Est tamen de iustitia, & idē si non vocati prosequantur contemptum, potest electio retractari. Quod puro verum, quando non vocati poterant commodē interesse, si vocati fuissent. Vnde si non poterant commodē vocari propter nimiam distantiam, potest electio sine illorum præsentia fieri, & legitime facta non potest amplius retractari ex capite contemptus, ut habetur ex eodem Panor. in d. c. quia propter, sub num. 5. vbi etiam, & sub num. 4. ait, quod illi qui nolunt Capitulo interesse, non debent compelli, nisi interfit Ecclesiæ; nam tunc possunt cogi, nec debent computari in numerum duarum partium; atque adēd non oportet, quod congregentur duæ partes, ex quo aliqui facientes duas partes nolunt interesse. Quocirca cum dicitur, quod ab initio debent duæ partes vniuersitatis conueniri, ut in l. nulli, & l. plano, ff. cuius vniuersi nom. id intelligendū est in electionis negotio de duabus partibus eorum, qui volunt, ac debent, & possunt commodē interesse: quod est valdē notandum.

¶ Cum autem aliquis ex Electoribus in eodem Monasterio infirmus reperitur (si non est ei prohibitum per particulares constitutiones) potest nominare aliquem de eodem Collegio, qui nomine suo suffragium ferat: vel ad eum possunt mitti scrutatores, qui ab ipso suffragium suscipiunt. Vel se potest pro illa vice ab eligendi munere abdicare, quod turis est, quando electionis causa discussione exigit, ut habetur ex Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. c. 16. num. 82. 83. & 84. & ante ipsum Syl. post Hostien. & Inn. ver. Electio 1. num. 6. Hinc est, quod hoc casu Patres Capituli non tenentur ire ad cubiculum infirmi, & ibi tractare ea, quæ capitulariter sunt tractanda; sed satis est, quod scrutatores si sint de corpore Capituli, & si scrutatores non sint de Capitulo corpore, duo vocales de eiusdem corpore, mittantur ad infirmi cubiculum, cui referant, quæ in scrutinio dicta sunt; & deindē eiusdem votum requirant, ut habetur ex P. Peregr. in suis Commentar. ad nostras Constit. p. 3. cap. 9. vers. Vna conuocat, litt. H. fol. 357. Et ita ego vidi seruari in nostra Congregatione tum in Capitulo Generali, tum etiam in Capitulis particularium domorum; siquidem præterens dicitur esse non solum, qui est in eadem domo, sed etiam, qui est in hortis, ut in l. 1. iuncta l. 5. ff. de procurat. Vnde cum hæc praxis sit secundum iuris dispositionem, illi standum est: eò magis, quia per nostra decreta 3. par. Decr. 6. 7. num. 23. in fine in

2. impress. fol. 22. fuit definitum, ut eo casu cum ægrotis agatur, prout de iure.

6 Tertiò peccant vocales ad Generale Capitulum congregati compromittentes ius eligendi in alterum, aliquo ex eis discrepante: siquidem ad validitatem compromissi requiritur consensus omnium, & singulorum; atque idēd vnus solus potest impedire, ne fiat compromissum super electione; quoniam singulorum interest, ne quis priuatur voce sua, ut in d. cap. quia propter, & ibi Panor. de elect. vbi etiam inquit, quod nō valet pactum in compromisso, ut eligatur certa persona, arg. iux. in l. quidē, & in l. item si vnus, ff. de arbit. Quod tamen quomodo procedat, benè declarat Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. c. 16. n. num. 95. vsq; ad num. 115. Quod diximus de electione per compromissum, ut exigatur omnium consensus, extendimus ad electionem per accessum: & id maxime in nostra Congregatione ex vi nostr. Constit. 3. par. c. 1. §. nulla, in illis verbis: In nulla vnquam electione possit quis accedere ad seipsum augēdo numerum, & electionem perficiendo, nisi prius omnes, & singuli Electores id fieri consentiant. Vnde supradicta locum sibi vendicant non solum in electionibus, quæ fiunt in Capitulo Generali; sed etiam in alijs electionibus.

7 Quartò peccant vocales ad generale capitulum congregati eligentes ad dignitates, & ad officia Ecclesiastica sciētēr indignos, & insuper priuati sunt pro prima vice potestate eligendi, ut in cap. cum in cunctis, de elect. atque idēd si omnes electores sciētēr elegerint indignum, deuoluitur electio ad Rom. Pontificem: & si aliqui tantum id faciant, electio deuoluitur ad reliquos de Collegio, qui id ignorarunt, c. quamquam, & ibi Glosa, de elect. in 6. Azor. p. 2. Insti. moral. lib. 6. c. 14. q. 3. §. ius autem, vers. Et qui sciētēr. Imò si maior pars Capituli sciētēr eligit indignum, valet electio de digno à minori parte facta, ut in c. congregato, de elect. Itē peccant etiam mortalitēr eligentes dignū, omisso digniori, ut latē probat Lelius Zecch. par. 2. sua sum. de accept. person. c. 77. & P. Molfes. p. 1. sua sum. tr. 6. c. 6. n. 58. vbi hanc esse communē opinionem testantur, & declarant, quifnam dicatur dignior, & quando citra culpam eligi possit aliquando dignus, omisso digniori: quibus adde quæ supra cumulauimus disp. 4. sec. 8. & disp. 6. sec. 9.

8 Sextò peccant vocales ad Generale Capitulum congregati eligentes sollicitantem pro sua electione; quoniam sciētēr dicuntur eligere indignum: siquidem eo ipso quod quis sollicitat electores pro sua electione ad aliquam dignitatem, reddit se ad illam indignum, quia probatur ambitiosus, ut in c. per inquisitionem, & ibi Panor. num. 5. & alij de elect. quod tamen declara iuxta ea, quæ sup. adnotauimus sec. 13. & 14. vers. Consultores igitur. Ob id adest Decretum in Generali Capitulo editum 3. p. c. 10. num. 2. tenoris sequentis: Nemo in super nostrum palam, vel occulte petat, aut ambire audeat, ut Præpositus, aut Visitator, aut Definitor, aut Consultor, aut Vicarius, aut Magister Nouitiorum, aut vocalis ad Generale Capitulum interfuturus ipse creetur. Vel ut ad ferenda suffragia, confessiones audiendas, sacrosuē Ordines suscipiendos

dei admittatur. Qui fecus fecerit, non modo inhabilis ad id munus eo anno habeatur, verum & alia etiam pœna Superioris arbitrio decernenda puniatur. Quod quidem decretum quomodo sit intelligendum, d. sec. 13. declarauimus.

- 9 Septimò peccant vocales ad Generale Capitulum congregati, si eligant, vt eligantur ipsi, vel alij iuxta ea, quæ sup. adnotauimus *sec. 14. vers. Consultores igitur: vers. Secundo peccant: & vers. Tertio peccant.* Hi enim, vt plurimum in eum crimen simoniæ incidunt, vt diximus *d. sec. 14. vers. Tertio peccant, & sec. 20. vers. Quarto peccant.* Hanc culpam de facili possunt eiusmodi vocales contrahere si occæcari sinant ab ambitione, & dominandi desiderio. Etenim simonia est citra omnem controuersiam in electionibus ad beneficia, & dignitates Ecclesiasticas pactû, vt alter in vna electione suffragetur vni, & alter sibi, vel alteri, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 23. sub num. 100. vers. Secundo quod: ibi, Nam cum quis: & conf. 21. alias 8. de sim. quem refert, & sequitur Zecch. p. 2. sua sum. de sim. c. 94. sub num. 29 & ante ipsos Syl. in sum. ver. Simonia q. 13. vers. Quartum.* Ob id inquit *Nauar.* & alij, quod taliter electi sunt excommunicati, & ante excommunicationem celebrantes, efficiuntur irregulares: & tertius, qui sciat vi talis conventionis fuisse electum, statim tenetur renunciare: siquidem eo casu datur ius spirituale cum onere, vt fiat aliquid quasi pro pretio rei spiritualis, vel causa principali immediata eam habendi, vt inquit *Nauar. in Man. loco cit.* Et quamuis *Zecch. d. c. 94. num. 7. vers. Haec tamen pena videatur teneri,* eiusmodi pœnas procedere in simonia commissa in ordine, vel beneficio ecclesiastico, aut si fiat in ingressu Religionis cum sit loco beneficij; nihilominus quicquid sit de eius opinione, eo modo eligentes, & scienter electi pœna saltem extraordinaria veniunt peccandi.

- 10 Octauò peccant vocales ad generale Capitulum congregati, contra aliquem conspirantes, & simul iurantes aliquem non eligere, cum tamen sit dignus, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus, *sec. 14. vers. Secundo peccant. sec. 15. vers. Sexto peccant, & sec. 20. vers. Peccant igitur primo.* Dixi: Cum tamen sit dignus, quia si conspirat et contra indignum nullam culpam contraheret, quin potius præmium mereretur. Nam licet conspiratio sonet in malum; nihilominus datur etiã conspiratio bona, vt in *c. sanè, 16. q. 1. Panor. in c. fin. de testib. cogen. & c. exhibita de Iudic.*

- 11 Nonò peccant vocales in Generali Capitulo congregati ad scrutandum vitam, & mores Sacerdotum, qui iuxta nostras constitutiones maxime admittendi sunt ad voces actiuam, ac passiuam, si etiam crimina priuata, quæ non tendunt in perniciem publicam, & sunt omninò occulta, reuelent. Etenim quando quis solus erit crimen fratris non potest illud manifestare, nec quidem Prælati, vt Patri, nec Prælati potest compellere subditum, saltem non præuia monitione: quoniam fama subditi apud Prælatum magni æstimanda est. Imò Visitator in visitatione debet monere, vt occulta peccata non denuncientur, nisi non obstante denunciatione, peccator adhuc in suo crimine persueret, vt la-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

te habetur ex *Soto de Tegen. Secr. m. 2. q. 4. dub. 3.* vbi affert Regulam D. August. quæ licet la habeat, ante inductionem testium denunciandum esse Fratrem Prælati tanquam Patri; non tamen id permittit ante monitionem, & in nostra Congregatione extat constitutio *3. p. c. 9. §. Cum primum,* quæ prohibet emendata crimina Visitatoribus proferri, his verbis: *Nemo odio, aut amore dulci, quæ dicenda sunt, taceant, aut e contra emendata iam, siue, quæ ob caritatem violare possint, ea ipsi proferant.*

- 12 Quòd si hæc vera sunt, non video, quomodo tuti sint in conscientia Capitulares prædicti contra prædictam doctrinam facientes. Nec video, quomodo ex dicto vnus, vel alterius, aut etiam plurium singularium reuelantium occulta crimina, vt supra, denegetur alicui adscriptio in vocalium numerum, si reliqua concurrant, quæ reddant illum idoneum, non sine magna eiusdem infamia: nam in nostra Congregatione, adueniente tempore, qui non adscribitur in vocalium numerum, si non repellatur ex causa notoria aegritudinis, repulsus omninò habetur, vel ex capite ineptitudinis, vel capite alicuius criminis. Quocirca caueant Capitulares, vt in hac re magna cautela vtantur, & suffragia non denegent ob crimen delatū occultum ex dicto vitus dumtaxat; sed illud debet constare ad minus per duos contestes, & fide dignos, iuxta *lex. in l. 2. §. 3. & l. vbi numerus, ff. de testib.* Imò de delatis in Capitulo Generali delatis contra eiusmodi Sacerdotes, quæ asseruntur fuisse commissa ante visitationem, non debet haberi de facilitate; nisi à reuelante sufficiens ratio assignetur, cur ea in visitatione non manifestauerit. Vnde merito in nostris constitut. *p. 3. c. 3. de Sacerd. in vocal. num. adscrib. vers. Diligenter,* ita statutum optimè reperitur: *Diligenter deinde inquirant singulorum merita. Et primum quidem Visitatores de Sacerdotibus sua quisque Prouincia, cum vocales electi à domibus, vbi illi adsunt, cum ceteri omnes suam quisque sententiam palam absq; vlla animi perturbatione dicant ingenue. Deinde per secreta suffragia singularium cuiusque, de quo trahari debet, ritè, ordinè, agitur electio, & c.* Patres igitur Capitulares non debent esse faciles ad deneganda suffragia huiusmodi Sacerdotibus, vt supra adscribendis in numerum vocalium: eò magis, quia de iure cõmuni in Ecclesijs Collegiatis, præsertim Cathedralibus, siue sæculares sint, siue regulares, electionem habent omnes de Collegio, dummodo ad Subdiaconatus saltem ordinem sint promoti, vt in *c. 1. & ibi Glosa de elect. iuxta Clem. 2. de atar. & qualis. Conc. Trid. sess. 13. de reformatione. c. 4.* atq; ideò consuetudo in quibusdam Religionibus, qua restringitur electio ad certos electores, à nonnullis improbat, vt habetur ex *Nauar. conf. 2. de consuet. & alijs apud Molfes. par. 1. sua sum. tract. 6. cap. 16. num. 62.*

- 14 Quæ diximus de vocalibus adscribendis, idè dicendum puto de Præpositis singularium Domorum, de Visitatoribus Prouinciarum, & Consultoribus eligendis. Non enim vnus tantum dicto est standum, quoad crimina occulta, & quæ non tendant in perniciem publicam, de quibus supra egimus *disp. 3. sec. 10.* si cetera concurrant, quominus lequatur electio. Est tamen

verum, quod si is, ad quem spectat electio sciat solus, promovendum esse criminofum, potest ei licite denegare suffragium, tacito tamen eius crimine occulto, ne coram alijs veniat diffamandus: nam penes ipsum electorem iste talis efficitur indignus: & propterea non potest, nec debet eum eligere. Quod quidem locuti sibi vendicatas dicimus, quando elector extra confessionem sciat promovendum esse criminofum: secus autem in confessione. Nam quamvis controuersia sit inter Doctores, an Superiores vti possint ea notitia, quam de aliorum criminibus in Sacramentali foro habuerunt ad exteriorem gubernationem; hodie tamen absoluta est questio per Decretum Clem. VIII. *de casib. refer. Regular.* quod supra retulimus *tom. 1. §. 1. disp. 8. sec. 11. concl. 5.* in illis verbis: *Tam Superiores pro tempore existentes, quam Confessarij, qui postea ad Superioritatis gradum fuerint promoti, caueant diligenter, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt ad exteriorē gubernationem usantur.*

15. Decimò peccant vocales in Generali Capitulo congregati compellentes aliquem minis, aut quocunque alio modo, ad ferendum suffragium pro certa, ac determinata persona, vt si v. g. Præpositus alicuius Domus, & vocalis eiusdem ad Capitulum congregati dissentiant in eligendo A. R. P. Generalem, & Præpositus metum incutiat vocali accusandi eum de aliquo crimine, aut priuandi illum aliquo bono, si sibi suo suffragio non adhaereat: & insuper electio nulla esset, cum non fuerit libera: siquidem non est liberū, quod quoquo modo est coarctatum, *cap. vbi periculum, §. ceterū, & ibi, Doctor. de elect. in 6. Bald. in cap. quia propter, num. 18. & cap. cum terra, num. 12. extra de elect. & alij apud Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 16. num. 54.* vbi optime declarat, quando libera, & quando coarctata dicatur electio.

16. Vndecimò peccant vocales in Generali Capitulo congregati, si nullo præuio tractatu P. Generalem, Consultores, Definidores, aut Præsidentem eligant. Est enim de iure ferendum suffragium post tractatum de persona eligenda, & non antea; aliàs nullum esset, ac irritum tanquā prolatum sine rationabili causa, & ex abrupto, *cap. pen. §. fin. & ibi Glosa, in vers. Potum, de elect. in 6. Scip. Rouit, post alios, in prag. 7. Regni Neap. num. 2. & Molfes. loco citato, num. 8.* quibus iadde, quæ adnotauimus supra *sec. 20. vers. Sexio peccant vocales Domorum*, vbi egimus de tractatu, qui debet præmitti in specie de P. Generali.

17. Duodecimò peccant vocales in Generali Capitulo congregati si concurrant ad statuendum, vt habentes electionem teneantur certam personam nominare, vt habetur ex *Alex. conf. 106. perspectis 95, lib. 2. Tusch. vers. Electio, conclus. 61. num. 3. Miran. in Man. Pralat. par. 2. q. 23. ar. 23.* cum alijs, quos allegat, & *Molfes. d. cap. 16. num. 95. & 100.* vbi etiam refert *Rodrig. 10. 2. qq. Regular. q. 53. ar. 11.* & alios dicentes nullam esse electionem; etiam si ad duas, tres, vel quatuor personas determinatas fieret coarctatio; siquidem esset contra Sacros Canones, disponentes, electores debere habere libertatem eligendi omnes de Collegio, *cap. cum terra, de*

*elect. eo quod est contra bonum communitatis, cum non ita bono communi consuli possit, prout consuleretur, si omnes de Collegio eligi possent. Et quamuis hanc sententiam ipditiuctē veram esse neget Molfes. d. cap. 16. num. 101. sed intelligi debere quoties plures essent personæ eligibiles, & sine iusta, ac rationabili causa fieret talis coarctatio, alias secus; nihilominus, idē Molfes. ibid. num. 102. ex prædictis necessariò deducit consequentiam, electionem nullam esse, ac inuolidam quoties ad vnam, ac determinatam personam coarctaretur; quoniam tolleretur libertas eligendi, & electio non esset libera, prout de iure esse debet. Vnde ob id *Paxor. in e. quia propter, de elect.* inquit, quod non ualeat compromissum, quo teneantur compromissarij certam personam eligere, quia electio non esset libera, & id esset contra essentiam illius, ad quod *Molfes. loco citato, num. 103.* allegat *Calders. conf. 49. Alias 3.* incipit, an ualeat electio. *Tusch. vers. Electio, conclus. 62. num. 2.* & alios, quibus adde, quæ supra adnotauimus, *sec. 21. vers. His tamen non obstantibus.**

18. Tertiodecimò peccant vocales ad Capitulum Generale congregati, si in electione discordantes conueniant, ut fieret electio per sortes, quia dum adest humanum cōsiliū, quo maturè fieri possint electiones, irrationabiliter remittuntur sortibus: Etenim per sortes de facili potest eligi indignus non sine maximo Ecclesie detrimento. Vnde meritò sortium iustus est à iure omninò damnatus, ut in *cap. Ecclesia, de sortileg. Suar. tom. 1. de Relig. tr. 3. lib. 4. de sim. cap. 12. Tusch. vers. Electio, concl. 79.* & alij apud *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 16. nu. 35.* vbi etiā ait ex *Ronito in prag. 2. num. 39. de administrat. Vniuers.* quod quando electores discordant, id deferendum est Superiori, qui præfigit terminum electoribus à se deriuò congregandum pro electione faciēda cum comminatione, ut si infra talem terminum electio non subsequatur, ad ipsum Superiorem censeatur deuoluta. Non tamen electio per sortes diceretur contra rectam rationem, atque idē contra ius naturale, si electis prius duobus, uel tribus de Collegio æquè idoneis per scrutinium, ex illis postea vnus fieret electio per sortes. Etenim hoc modo Apostoli elegerunt D. Mattheum ad Apostolatū, vt habetur *Act. Apost. cap. 1.* cum hoc casu cesset periculum eligendi indignum. Ceterum, quia electiones per sortem sunt de iure prohibite, nec supradicto modo fieri possunt de Prælati maxime, citra dispensationē Rom. Pontificis. An autem electio disceteri fieri possit per sortes, supra de hac re late egimus, *sec. 27.*

19. Quattodecimò peccant vocales electi, vt Capitulum Generale interstint, si citra rationabilem, ac necessariam causam se exculent, ac reculent Capitulum ipsum adire, eisdemque interesse. Etenim ex vi nostrorum *Decr. par. 3. cap. 1. num. 2.* vocalis electus pro Capitulo Generali, tenetur electioni de se factæ assentiri: nec potest mittere ad Capitulum Generale Procuratorem: quia in nostra Congregatione interdicitur, electionem fieri per Procuratorem, excepto P. Præposito, qui si impeditus non possit Capitulo Generali interesse, potest aliquem ex uocalibus in sua ipsius Domo assignatis ad Capitulum mittere, ut patet

patet ex nostris *Constit. par. 3. cap. 1. in princip. ibi.* Igitur Præpositi: & §. nulla electio, ubi §. 1. litt. B. P. Per egr. in suis *Commentar. ad ipsas Cōstit. inquit,* impedimentum debere esse iustum; iuxta ea, quæ habentur ex *Panorm. in cap. quia propter, de electi. & Syl. vers. Electio, 1. num. 4. vers. Secundum,* cuius iusti impedimenti probatio incumbit Præposito, qui mittit procuratorem, ut in *l. frustra, & l. actor, C. de procur.* Et ad Capitulum Generale pertinet talis iusti impedimenti iudicium, ut per eundem P. Peregr. ibi: Vndè præculdubio peccant Præpositi si citra iustam impedimentum procuratorem ad Generale Capitulum mittant, quoniam uis nostrarum Constitutionum id eis indulgetur ex capite iusti tantum impedimenti, ut patet ex *d. cap. 5. nostr. Constit. in princ. in illis uerbis: Igitur Præpositi omnes venient ad Capitulum Generale. Quod si eorum aliquis fuerit impeditus, suo loco mittere potest quem voluerit ex vocalibus in sua ipsius Domo assignatis.* Et multo magis peccant Præpositi si uocales, & sic procuratores mittant in præiudicium communitatis: quoniam licet electores possint se abdicare ab eligendi munere; id tamen citra culpam non agunt in præiudicium communitatis. Nec excusari possunt, si ad proprium detrimentum uitandum se abdicant, mittentes tales uocales, si id vergat in commune damnum: siquidem utilitas communis præferri debet priuata, *l. utilitas, C. de primip. lib. 10. & cum* uoluntarie acceperint munus electoris, ratione officij, ex iustitia tenentur publico potius, quam particulari commodo consulere. Imò si in electionis loco reperirentur, & viderent electionem alicuius haberi pro conclusa, quæ tenderet in præiudiciũ boni communis; adhuc tamen tenentur eorum votum fideliter aperire: siquidem sæpè accidit, ut trahantur alij in sententiam vnus, etiam inferioris, ut habetur ex *D. Thoma 2. 2. q. 27. art. 7. & q. 125. ar. 4. & Mofes. post alios d. cap. 16. à num. 116. usque ad num. 120.*

Quamplurima quoque diximus supra *sec. 20. & seq. de vocalibus* particulationum Domorum, & communia sunt quoque vocalibus Capitulo Generali interessentibus, idcirco in dictis locis nos remittimus, ne bis idem repetere videamur.

De Magistro Nouitiorum, & Præfecto, ac eorum culpis.

S E C. XXXIV.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant in primis Nouitiorũ Magister, eiusq; socius, ac Præfectus Clericorum professorum, qui non dum promoti ad Diaconatum se minus idoneos cognoscentes, & debitas conditiones non habentes, hoc munus subire præsumunt.
- 2 Peccat specialiter Magister Nouitiorum, qui negligens est in docendo Nouitios; & in curando, ut seruent, quæ per Clem VIII. præcipiuntur. Refertur Constitutio dicti Clem. VIII. inter cetera.

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

- 3 Constitutio prædicta Clementis VIII. licet specialiter sit edita pro quibusdam Religionibus, ad unguem tamen seruatur in nostra Congregatione ex eiusdem Constitutione.
- 4 Quid seruare debeat Magister Nouitiorum Conuersorum, notatur eadem Constitutione Clem. VIII.
- 5 Refertur Decretum nostra Congregationis circa eosdem Nouitios Conuersos, circa quos omnia serè seruantur, quæ in dicta Constitutione Clem. VIII. statuta sunt.
- 6 Peccant Nouitiorum Magistri grauissimò, si videntes aliquos ex Nouitijs non esse aptos ad sustinenda Religionis onera, & contrariũ referant Prælati, ut eos ad professionem admittant.
- 7 Adducitur statutum per dictam Constitutionẽ Clem VIII. quoad Præfectum, seu Magistrũ Clericorum professorum secunda Classis.
- 8 Ab hoc statuto, quæ nam Religiones sint exempta.
- 9 Refertur pariter Decretum nostra Congregationis, quoad novos professos, eorumque Præfectum.
- 10 Italicè referuntur Ordines, quos professi ipsi nouiter seruare tenentur.

1 Peccant in primis Magister Nouitiorum, eius socius, ac Præfectus Clericorum professorum, qui non dum ad Diaconatus ordinem non sunt promoti, si se minus idoneos cognoscentes, & conditiones non habentes, de quibus supra egimus *sec. 20. vers. Septimò peccant,* & infra latius dicemus, & præsertim in omnibus se ipsos bonorum operum exemplum non præbentes, hæc munera subire, & acceptare non verentur, & non potius pro iuribus studeant ab eiusmodi oneribus abstinere. Etenim si ex *Cõcil. Trid. sess. 25. de refor. cap. 1.* leuia delicta in omnibus Clericis maxima sunt; quanto maiora erunt, si in eiusmodi personis cõspiciantur: postquam Nouitij, & adoloscenscentes tales fiunt; quales eorum Magistri erunt. Quibus adde, quæ supra diximus de Præpositis agentes *sec. 15. vers. Secundo peccant, & seq.*

2 Secundo specialiter peccat Magister Nouitiorum, qui negligens sit in docendo Nouitios & in curando, ut seruent ea, quæ præcipiuntur per Clem. VIII. in Constitutione edita sub die 19. Martij 1603. quam retulimus supra *d. sec. 20. vers. Septimò peccant,* & inter cetera, ita se habet: *Curam adhibeat diligentem, ut Nouitij omnes in regulari disciplina sedulo exerceantur, agnoscatque præcipuè diuina (quæ digni facti sunt) vocationis præstantiam, & excellentiam, quæ vera sit, atque perfecta votorum solènnium, & quam necessaria cuiusque ordinis Constitutionum obseruantia, modum in oratione, tum vocali, tum mentali, fructuosè persistendi, illicitas passiones, & vitia (ad quæ natura per peccatum labefacta omni tempore prona est, atque procliuis) per sensum custodiam, & mortificationem cohibendi, austeritatem, ieiunia, ciliicia, disciplinas, conscientie puritatem, crebram illius discussionem, Sacramentorum frequentiam (confessionis præsertim) quæ bis saltem singulis mensibus fiat, per apertionem quotidianam motuum interiorum, cordis, & tentationum manifestè.*

affectionem, per exercitium humilitatis circa
 viliora ministeria, per modestiam in omnibus
 actibus, diurnumque silentium. Quilibet
 Nouitius bis quotidie orationi mentali, & vo-
 cali incumbat unusquisque secundum propriam
 capacitatem, & ordinem sibi à Magistro pra-
 scriptum, ad pluries in die propriam conscientiam
 unusquisque examinare contendat. Ipsi autem
 Magistro soli, Nouitiorum confessiones audien-
 di cura committatur. Licet tamen Superiori
 etiam locali si ita expedire iudicauerit, vel per
 se ipsum, vel per alium ab eo deputandum semel,
 aut bis in anno eorundem Nouitiorum confes-
 siones audire. Quotidie Missa sacrificio inter-
 sint, & statutis horis in Choro, nocturnis, diur-
 nisque diuinis officijs assistant. Exercitationibus
 etiam corporalibus vacent, legant, vel scribant
 res spirituales, modestam animi recreationem
 interponant, qua in solitario loco, & commo-
 do extra Nouitiatum semel in hebdomada, vel in
 alterius saltem hebdomadis longior statu-
 tur, fiatque semper Magistro praesente, vel socio,
 qui multum inuigilent, ne duo ab alijs commo-
 ventur disuncti, atque eo tempore cuiusque, in-
 quam natura feratur propensionem scrutentur.
 Non liceat eis durante Nouitiatu, & probatio-
 nis tempore una cum professis, nisi in Choro, in
 Ecclesia tempore officiorum, in processionibus,
 aut in caniculo tempore refectiois, commemorari:
 nec permittatur eis professos domo exeuntes com-
 mitari.

3 Hæc quoad Nouitios Clericos per supradi-
 ctam Constitutionem Clem. VIII. quæ licet spe-
 cialiter pro quibusdam Religionibus sit edita;
 nihilominus in nostra Religione, quoad nos-
 tros Nouitios ad vnguem ferè seruatur; sicut
 antequam edita fuerit, hæc omnia seruabantur,
 & specialis extat Constitutio 2. par. nostr. Con-
 stit. cap. 5. § ubi primum, ita se habens: Deliga-
 tur autem ex Sacerdotibus, qui præcipua vita
 integritate, morumque gravitate sit præditus qui
 prudentia, & discretione polleat: qui mansuetu-
 dine, & severitate pro rerum, & personarum qua-
 litate uti optimè nouerit: qui nostra Congrega-
 tionis communes labores libenter, & assidue cū
 alijs subeat: qui rebus Diuinis, & Ecclesiasticis
 non mediocriter sit eruditus: qui mandata Dei,
 atque consilia, perfectionisque viam verbo, &
 exemplo alios edocere valeat. Is pro facultate si-
 bi à Proposito concessa diligenter, & sollicitè in-
 formes Nouitios sibi commissos Deum ex animo
 amare, mundi huius voluptates, & illecebras co-
 temnere; paupertatem, & humilitatem in rebus
 omnibus colere, obedientiam prompto, & ala-
 cri animo amplecti; puritati, & vita innocentie
 magnopere studere; his saltem in die conscientiam
 examinare; ter in hebdomada confiteri; diebus
 Dominicis una conuenire, ac coram Magistro
 culpas suas dicere. Hortetur etiam eos tentatio-
 nes, atque adeo cogitationes singulas Magistro
 suo quam citissime, & sua sponte detegere: tem-
 pus in rebus inuicibus non conserere, vanas se-
 culi occupationes deuotare: silentium opportunis
 locis, & temporibus seruare: orationis feruorem,
 & assiduitatem diligere: rebus Diuinis magno-
 pere delectari; ac cætera Religionis nostra insti-
 tuta diligentissime tueri.

4 Et quoniam, quoad Nouitios conuersos non

nulla fuerunt statuta per suprascriptam Constituti-
 onem Clem. VIII. & in nostra Congregatione distin-
 ctus Nouitiorum Magister eis constituitur: &
 cum Clericis Nouitijs non conuersantur, ut fuit
 Decretum in Capitulo Generali, anni 1610. 2.
 par. nostr. Decr. cap. 4. num. 21. idcirco referre
 opere prætium esse duximus verba dictæ Con-
 stitutionis Clem. VIII. ut sciat Magister Noui-
 tiorum, quomodo erga eos habere se debeat, &
 negligens existens qualiter peccet. Sunt igitur
 verba ipsius Constitut. quæ sequuntur: Cum
 autem (licet Clericorum bene instituendorum
 cura debeat esse præcipua) Conuersorum tamen
 Religiosa instructio non sit præmittenda, quin
 potius aquanimiter amplexanda: quandoquidè
 satis exploratum est, istorum etiam, cum decorè,
 & ornamentum, tum alijs Christi fidelibus, ad-
 ficationem, exemplum, atque utilitatem afferre.
 Conuersis ipsis à Clericorum Nouitiatu sepa-
 ratius ad dormiendum locus (quantum commo-
 de fieri poterit) assignari precipitur. Illi tamen,
 hac separatione non obstante, Magistro Noui-
 tiorum, seu Superioribus Monasteriorum, &
 Conuentuum, iuxta cuiusque Ordinis statuta,
 & Constitutiones subditi esse, & obedientiam
 præstare debebunt, à quo non tantum, circa cor-
 poralia obsequia probandi, & exercendi, verum
 etiam pro eorum capacitate de spiritualibus,
 præsertim de modo mentaliter orandi, diligen-
 ter instruendi erunt, quod ut commodius fiat, ad
 Capitula, & spirituales conciones qua per Ma-
 gistros Nouitijs fieri soleat, accersiri debeant, &
 in Ecclesijs statutis horis conueniant; nisi tunc
 in suis officijs actualiter occupati fuerint. Tem-
 pore vero probationis elapso, & tantum, qui non
 solum Religiosa perfectionis capaces, sed ad la-
 borem corporalem apti, nouo, ac diligenti exa-
 mine reperti fuerint (dummodo atatis sue annu
 quoad Clericos 16. quo vero ad Conuerso 21.
 excefferint) ad professionem admittantur. Sed
 qui ad Conuersorum habitum recepti fuerint, ad
 Clericorum statum transire, etiam durante tem-
 pore probationis non possunt, &c.

5 In nostra verò Congregatione in d. cap. 4.
 nostr. Decr. num. 20. 21. & 22. quoad eorundem
 Nouitios conuersos hæc omnia ferè seruantur:
 & insuper ita fuit Decretum: Qui ad Congrega-
 tionem nostram pro fratribus laicis admittuntur,
 vel iam admissi fuerint, non nisi quinquen-
 nio expleto nostra Religionis habitu induantur.
 Laici Nouitijs cum Clericis Nouitijs ne versen-
 tur. Quolibet anno cogatur Capitulum domus,
 & discutiatur de vita, & moribus Nouitiorum
 laicorum: qui spiritu minimè feruentes, & ad
 Religionis onera nequaquam idonei reperien-
 tur, exciuntur; nisi forte in maiori experimento
 indigere viderentur. Vnde licet nihil de nostro-
 rum conuersorum ætate, qui ad professionem
 admittendi erunt, mentio habeatur, & propterea
 satis esset ad professionem emittendam, si 16. an-
 num habeant expletum, iuxta Decret. Concil.
 Trid. Decretum, sess. 25. de Regular. cap. 15. ni-
 hilominus cum in suprascripti Decreti statuatur,
 ut nisi post quinquennium nostra Religionis
 habitum induantur; atque adeo non nisi sexen-
 nio expleto, ad professionem admitti non ve-
 leant, vix, aut nunquam in nostra Congregatio-
 ne ad professionem admittitur, nisi annu 21.

excesserit, cum ante 16. annum suæ ætatis numquam ipse viderim in nostra Congregatione quæquam in conuersum fuisse receptum; atque idem in re Constitutio nostra reducitur, quoad hoc etiam ad dispositionem supradictæ Constitut. Clem. VIII. exigentis ad professionem conuersorum 21. annum. Si igitur Nouitiorum Magistri negligenter se habeant in seruandis, & seruari faciendis ijs, quæ in dictis Constitutionibus, & Decretis statuta fuere, proculdubio peccant.

6 Tertiò peccant Nouitiorum Magistri grauissimè, si videntes aliquos Nouitios non esse aptos ad sustinenda Religionis onera, referat Preglato, & vocalibus, ad quos spectat eos ad professionem admittere, esse aptos, ac idoneos. Etenim hi proditores, proculdubio dicendi sunt, &c. Congregationum. Et multò magis peccant Magistri Nouitiorum è conuerso; si tempore professionis, quos nouerint esse idoneos, & aptos ad ferenda Religionis onera, odio, vel alia passione inducti, referant Patribus non esse tales, ne ad professionem admitterent: siquidem hi non Magistri Nouitiorum; sed animarum potius interfectores dicendi sunt, & sanguis, &c. ex iporum manibus exquiritur.

7 Quo vero ad Præfectum, seu Magistrum Clericorum professorum secundæ Classis, est adnotandum, quòd in d. Constitutione Clem. VIII. ita fuit pariter statutum: *Vbi autem Nouitij ià in professorum numerum (sic ut præmittitur) recepti melius in bono spiritu, Regularisque disciplina obseruantia stabiliantur, & confirmentur, mandatur, ut statim post professionem emissam si in Conuentibus aut Monasterijs pro Nouitiatus assignatis locis aderit, secundum Nouitiatum, siue professorij ab ea qua Nouitiorum est, atque antiquorum professorum habitatione distinctus, & segregatus, ibi collocentur. si Monasterium, aut Conuenius eos alere queat: sin minus in alium commodiorem cõuentum, aut Monasterium transferantur in quo is locus cum requisitis ad Nouitiatum supranarratis reperiat, vel accomoderur, aut de nouo construatur.*

8 Ab hoc tamen illa Religiones excipiuntur, quæ suarum Constitutionum, seu institutorum vigore maioris temporis cursu novos professos intra Nouitiatum detinere consuecunt; quibus in hac parte non derogatur: illis tamen permittitur, ut prædictis earum Constitutionibus non obstantibus, id ipsum facere possint, si id rationi, ac Religioni magis expedire diudicauerint, quibus in locis degans sub regulis & eò modo viuendi, adhuc arctiori, quam seruent antiquiores professi; ita quòd in negotijs Monasteriorum, aut Conuentuum non se introumittere, nec communibus tractatibus interesse, neque alicuius exterioris obedientiæ officium exercere debeant, ibique permaneant quousque ad ætatem sacris ordinibus suscipiendis sufficientem deueniant, vel saltem per triennium post professionem, quo etiam tempore poterunt, quinimò, & debebunt litterarum studijs operam nauare sub directione, ac regimine Superioris, qui eas qualitates habeat, quibus Nouitiorum Magistrum præditum esse oportere dictum est.

9 In nostra pariter Congregatione extat quoque Decretum, quoad huiusmodi novos profes-

fos, & eorum Præfectum 2. par. nostr. Decr. cap. 4. num. 20. sub anno 1619. tenoris sequentis: *Clerici etiam post emissam professionem sub Magistris Nouitiorum disciplina degant, At si conuincerit aliquem, vel aliquos studiorum causa in aliam damnum se conferre, Præpositus Sacerdotem deligat, sub cuius institutione, ac disciplina usque ad Diaconatus ordinem subsint. Pro quibus professis regendis ab A. M. R. P. nostro Generali, & eius Consultoribus fuerant factæ sequentes ordinationes, ut constat ex ordinationum Codice, sub fol. 1. 111. Ordini per li fratelli Chierici professi. &c. in secunda editione.*

1 S' assigni loro un Præfetto, quale doue essere eletto, conforme al Decreto par. 2. cap. 4. nu. 19. Clerici. E questo habbia di loro diligente cura, ammaestrandoli così nello spirito, come nell' osservanza Regolare, e nelle ceremonie Ecclesiastiche, secondo l' uso della nostra Religione, corrigendoli ancora, conform' il bisogno. A cui obediscano, e ricorrano con ogni confidenza, come à loro Superiore.

2 Non conuersino, nè parlino con altri, tanto Secolari, quanto de nostri, ne meno con Lettori fuor che nel tempo, nel quale conuengono tutti insieme in Scuola, ò con particolare licenza del Præfetto, senza la quale non scriuano, nè riceuano lettere da chi si sia.

3 Non si andino per Compagni d' altri, e quando essi haueranno da uscire per recreatione, vadano col Præfetto: E s' egli è impedito con altro Sacerdote à sua sodisfazione. Offeruisi il medesimo stile, se alcuno di loro per graue necessitã si dee mandar fuori per bisogno particolare di alcuno negotio, ò di pigliare aria.

4 Non si diano loro obediẽze communi. E quando vanno in Choro, in Refettorio, ouero à fare dell' altre vbbidienze, vadano tutti insieme, e con saputa del Præfetto.

5 Il giorno di recreatione mancino insieme in tavola separata, e sia con loro il Præfetto. E di digiuno vadino tutti alla prima colatione.

6 All' oratione mentale conuengano tutti in Choro, e la Classe che hà l' essentione del Martiniano, la faccia parimente nell' hora, e luogo determinato dal Præfetto.

7 Leggano ogni giorno alcuno libro spirituale assignato dal Præfetto, ò in commune, ò da se. E le Domeniche facciano l' essercitio col Præfetto; & ogni sera doppo cena unitamente se faccia l' effame della conscienza, e se riceuano i puri da meditare per la mattina, e poscia ciascuno se reitri in cella, e vada presto à dormire.

8 Se confessino oltre alle Domeniche, e le feste di communionem, almeno un' altra volta la settimana offeruando nel rimanente le Constitutioni, e decreti, a quali non intendiamo di pregiudicare punto con questi ordini.

† Adde. ut non peccent Præfecti imitari debet integerrimum virum D. Franciscum Maria Carafa ex Rocellæ Principibus, qui pluries abdicatis infulis, in Religione penè omnibus præfecturis exercitis, etiam ægra valitudine, virtutum omnium, & exactarum obseruantiarum exemplo præcallebat cæteros; & educatione Nouitiorum, vel professorum totus additus erat; & quia in tenerrima ætate nostræ Religioni nomen dedit, puritate, ac vitæ innocentia, adeò excelluit.

cellit, vt ego tum decem annorum spatio in Nouitiatu, & studiorum curriculo fuissem eius indiuisus comes, & in posterum, numquam audierim ex eius benedicto ore otiosum verbum prolarum; Quapropter satagebat, vt tales essent sui alumni, qui à Nouitiatu ad eum mittebantur; Quamobrem vnus saltem anni spatio, non solum vt Tyrones exercebat, verum etiam maiori cum studio, circa eorum profectum satagebat, primùm, vt melius caperent ob emissam professionem, & votorum vincula magis esse deuinctos tendendi ad perfectionem, & virtutum apicem: secundò, ne repentina status mutatio veluti amnis inundans faceret eos non placido cursu fluere, sed rapido impetu erumpere, ac dilabi; & vt dixi per integrum annum, plusquam Tyrones exercebat, cohibebat, admonere, ac neque ad publicas Thesum alterationes, conciones, & solemnitates aliarum nostrarum domorum ire permittebat, ne per illam vagationem distraherentur, ac dilaberentur: Quapropter dicere solebant alij nostri Patres, & ipsi Praefecti, ad quos postmodum deuenierant, adeptos fuisse non studentes, sed benè morigeratos Tyrones, cum magna sui nominis gloria, ac adoloscensium, domorumque emolumento.

De Prædicatoribus, & eorum culpis.

S E G. XXXV.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Prædicatores, si prædicabunt absque eo, quod mittantur. Nec Regulares prædicare possunt, etiam in propria Ecclesia absque suorum Superiorum licentia, & benedictione Episcopi.
- 2 Prædicatori, qui fuerit ordinario presentatus, si idoneus sit non est ab ordinario deneganda licentia prædicandi.
- 3 Peccant Prædicatores, prædicantes tantum lucri temporalis gratia, & simoniam an committant.
- 4 Potest Concionator pro sola obligatione concionandi exigere pretium, locando libertatē. Sicut, qui aliquid accipit pro mutuo, propter solam obligationem mutuandi, usuram non committit.
- 5 Ob hanc etiam rationem potest Prædicator licite petere stipendium, & expensas. Et qui nam debeant stipendium, & expensas Prædicatori ministrare. Et an sit in optione Episcopi Prædicatores eligere, & deputare.
- 6 An, & quando stipendium, & expensa Prædicatoris spectent ad Parochum.
- 7 Peccant Prædicatores non solum prædicantes turpis lucri gratia, sed etiam, propter inanem gloriam.
- 8 Peccant Prædicatores, si hoc munus suscipiant, agnoscentes se esse vita reprehensibiles, moribus non maturos, corde non impanidos, & spiritu non feruentes.
- 9 Peccant Prædicatores si munus prædicationis suscipiant, si se agnoscant, non solum vita reprehensibiles, sed etiam ignaros Sacra Scriptura.
- 10 Regulares Concionatores possunt ab Episco-

pis examinari de doctrina, dum licentiam petunt concionandi.

- 11 Peccant Prædicatores, falsa miracula prædicantes, vel mendacia, etiam si id faciant ad inuitandum populum ad deuotionem.
- 12 Peccant Prædicatores, qui in eorum concionibus plusquam par est se extendunt, & prolixi fiunt. Et quibus comparentur huiusmodi Prædicatores.
- 13 Prædicatores in eorum concionibus non debent esse multum prolixi, ne auditoribus odiosi efficiantur.
- 14 Peccant Prædicatores, qui metu persecutionū, à munere desistunt prædicandi. Et mercenarij, ac canes muti à Diuo Gregorio appellantur.
- 15 Peccare possunt Prædicatores multis alijs modis remissive.

1 Peccant primò Prædicatores prædicantes absque eo, quod mittantur, vt in cap. ady. simus, 16. q. 1. c. cum ex iniusto, de hæretic. Glof. in cap. secundum, vers. Vel qualis, 19. d. Vnde, nec ipsi Regulares sine eorum Superiorum licentia, & Episcopi Diœcesani benedictione, nec in propria quidem Ecclesia prædicare possunt. Et in aliena vltra licentiam suorum Superiorum exigitur quoque Episcopi licentia, vt in Concil. Trid. sess. 5. de reform. cap. 2. Imò contradicente Episcopo, nullus etiam in suorum ordinum Ecclesijs prædicare potest, vt in eod. Conc. Trid. sess. 24. de reform. cap. 4. & extat Bulla Gregor. XV. quæ incipit: Inescrutabili, edita sub die nonis Febr. 1622. Est tamen verum, quod locus ille Concil. Trid. intelligendus est de Regularibus prædicare volente in propria Ecclesia, contradicente Episcopo, eo tempore, & hora, qua Episcopus prædicare voluerit, aut coram se facere solemniter prædicare; autem alias, ne Conc. ipsum sibi ipsi contradire videatur, dum primò scilicet d. sess. 5. cap. 2. concedit, prædicatores Regulares prædictos in Ecclesijs suorum ordinum cum sola Episcoporum benedictione posse prædicare, etiam non habita expressa licentia; postea vero d. cap. 4. præcipiat, vt nullus, &c. vt post alios inquit Barbof. de potest. Episcop. alleg. 75. nu. 20. Et ita fortè intelligenda est prædicta Bulla Gregor. XV. §. 3. quæ est 18. quæ ita se habet: Atque vt Regulares in Ecclesijs suorum Ordinum prædicare volentes, se coram Episcopis presentare, & ab eis benedictionem petere teneantur. In Ecclesijs vero, qua suorum Ordinum non sunt, nullo modo prædicare possint sine Episcopi licentia: contradicente autem Episcopo, nulli, etiam in suorum Ordinum Ecclesijs, prædicare presumant. Sed re vera cum Bulla ipsa generaliter loquatur, & non distinguat, videtur indistinctè, ac generaliter esse intelligendam: siquidem lex, quæ generaliter loquitur, generaliter est intelligenda; & quando non distinguit, nec nos distinguere debemus, l. 1. §. generaliter, ff. de iegat. præst. & l. de pretio, de public. in rem act. Vnde limitatio illa Barbof. & aliorum, hodiè non videtur procedere, stante dispositione prædictæ Bullæ Gregor. XV.

2 Sed quicquid sit de hac re, illud tamen certū est, quod si Prædicator fuerit ordinatio præsentatus, qui sit idoneus, iuxta Decretum Concil.

Trid. sess. 5. de reform. cap. 2. non ei deneganda est licentia prædicandi: quoniam ordinarius nõ potest ad sui libitum, & citra rationabilem causam suspendere à prædicatione, vt habetur ex *Armeniar. in addit. ad recopil. legum Nauar. lib. 4. tit. 30. l. 3. de Prædicator. num. 8. & 9.* quæ refert, & sequitur *Barbos. d. alleg. 75. num. 21.* qui tamen *nu. 22.* ait, quod si ordinarius suspendat Prædicatorem à munere prædicandi, non tenetur causam suspensionis exprimere, vt fuisse decisum, testatur *Franc. Leo in thesauro fori Eccl. par. 1. cap. 8. num. 9. & Campan. in diuers. iur. Can. rub. 12. cap. 13. nu. 8.* Adde, quod si Regularis citra Episcopi licentiam prædicet in Ecclesijs non suis, non ab Episcopo, sed à suo Prælato venit puniendus, vt post alios inquit *Barbos. d. alleg. 75. nu. 24.*

3 Secundò peccant Prædicatores prædicantes lucri temporalis gratia dumtaxat, aut illius causa principaliter, & non propter animarum spirituale emolumentum, ad quod prædicatio ordinatur. Vndè si Prædicatores ex eorum prædicatione per se primò stipendium intendunt, & non salutem animarum, simoniam proculdubio committunt; quoniam Dei verbum, quod est quid spirituale, pro stipendio, & sic pro temporali censetur vendere, quod est contra rubricam, de simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur, vel re promittatur, *lib. 5. & cap. veniens, cap. tua nos, eod. tit.* Vndè laudabiliter faciunt nonnullæ Religiones, quæ pro concionibus nihil recipiunt, sed expensis, seu victu dumtaxat earum Prædicatores dum prædicant, sunt contenti.

4 Non tamen negamus, quin Concionator possit pro sola obligatione concionandi exigere pretium locando libertatem, vt inquit *Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 88. num. 6. Vgolin. de simon. tab. 1. cap. 9. §. 1. num. 6. & §. 2. num. 3. & cap. 44. §. 2. num. 19. in fine,* quos sequitur *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 75. num. 10.* Siquidem licet concio ipsa sit res spiritualis; obligatio tamè concionandi est temporalis, & pretio æstimabilis, atque idè Prædicator stipendium recipit pro re temporali, non autem pro re spirituali, quod non est simonia. Sic etiam quamuis accipiens aliquid ex mutuo in pretium mutui, vsuram committat, cum faciat contra præceptum Domini, dicentis: *Mutuo date nihil inde sperantes,* vt patet ex illo *Luca,* de quo in *cap. consultit de vsur.* nihilominus accipiens aliquid ex mutuo, propter obligationem mutuandi, vsuram nõ committit; eo quod illa obligatio est pretio æstimabilis; atque idè non percipit lucrum ex mutuo, sed ex obligatione mutuandi, quod est licitum; quia ex obligatione iustè recipitur par obligatio, vt per *Less. lib. 2. de instit. & iure, cap. 20. num. 61. Sor. eod. tr. lib. 2. q. 1. ar. 2. vers. Ex quo rursus. Rebell. lib. 8. de oblig. inst. q. 4. de vsur sub num. 16. in fine, Bann. in D. Thom. 2. 2. q. 78. ar. 2. casu 3. concl. 2. & Azor. par. 3. instit. moral. lib. 7. cap. 7. q. 5. vers. Quia si Titius.*

5 Hac igitur ratione Prædicator, non solum potest licitè stipendium, & expensas recipere; sed etiam petere: quoniam dignus est operarius mercedè suam, iuxta illud *Luca cap. 10. & latè supra quoque ostendimus. disp. 12. sec. 17.* Debent autem stipendium, & expensas Prædicatori sub-

ministrare, qui debent, vel qui solent, vt in *Cæcil. Trid. sess. 24. de reform. cap. 4.* in illis verbis: *Impensis eorum, qui eas prestare, vel tenentur, vel solent.* Quæ verba declarans *Barbos. loco citato,* post alios, *num. 11.* inquit, quod in optione Episcoporum est, vtrum ipsi malint Prædicatores eligere, aut deputare, quando populum illos, etiam ab immemorabili tempore eligere, & nominare consueuissent, aut prædictam nominationem ex immemorabili consuetudine relinquere; ita tamen, vt si Episcopus Prædicatorem nominare, seu deputare velit, ad subministrandas eidem expensas, & eleemosynas ipse teneatur, & populum non compellat. Quod si populum eiusmodi facultate eligendi Prædicatorem vt sinat Episcopus, ipsum populum cogere poterit ad eas expensas, & eleemosynas Prædicatori præstandas, quas ipse populus in hanc causam præstare solitus est. Et ita testatur fuisse decisum *Armeniar.* quem refert *Barbos. loco citato* qui *num. 12. & seq.* ea quæ diximus, quamuis intelligat habere locum in Ecclesijs Cathedralibus; nihilominus in Ecclesijs inferioribus ait, quod standum est consuetudini, cui si noluit stare Episcopus, & velit nominationem Prædicatoris sibi vindicare, quam habeat populus ab immemorabili tempore, tunc pro dictis expensis, & eleemosynis non potest populum molestare. *SE* verò populus ex consuetudine facultatem non habeat nominandi Prædicatorem, sed ex publico gratio soleat Concionatori eleemosynam dare, tunc standum est consuetudini. Quod si nullum adsit solitum, ac consuetudo, & agatur præsertim de expensis, & eleemosynis præstandis Prædicatori pro Quadragesima, tunc ad Parochum pertinet prædictas expensas erogare, si redditus habeat sufficientes; aliàs tenerit populus, vt rectè declarat *Barbos. loc. cit. num. 16.*

7 Tertio peccant Prædicatores, non solum prædicantes turpis lucri gratia, vt sup. ostendimus; sed etiam propter inanem gloriam; & non potius docentes, quæ, quibus, & quando oportet; & quæ loqui congruit, reticentes, vt habetur in *tex in cap. dispensatio,* iuncto *§. pariter, 43. d. ita te habentibus: Dispensatio est nobis calestis seminis iniuncta: ve si non sperferimus; ve si tacuerimus. Quod cum electionis vas formidet, & clamer; quanto magis cuiuslibet exiguo metuendum est? proindè sicut non leuo discrimen incumbit Pontificibus stitisse, quod congruit, ita ijs (quod absit) non mediocriter periculū est, qui cum debeant parere, despiciunt. Pariter quoq; obseruare debet Sacerdos, ne indignis, & non intelligentibus secreta mysteria sua prædicatione referare incipiat. Qui enim ea docet, quæ ab auditoribus non valent intelligi, non ad eorum utilitatem, sed sui ostentationem facit. Vndè in expositione Beati immaculati, &c. dicitur, vitium animi est indignis secreta vulgare: quod sit vel loquacitate incauta, dum sine iudicio volat irreuocabile verbum; vel adulatione, vt ei placeat, cui sacra reuelat: vel inattentione scientia, vt plura scire videatur. In quibus omnibus profectò datur intelligi, quanta debeat esse discretio in prædicatione Sacerdotis, qua si forte caruerit, sanquam iortio naso Sacerdotis officij iudicatur indignus.*

8 Quartò peccant Prædicatores Concionatoris mu-

munus suscipientes, cum se agnoscant, vita esse reprehensibiles, moribus non maturos, corde non impavidos, & spiritu non seruentes: at enim *tex. in c. oportet*, 8. q. 1. Eum, qui docet, & instruit animas rudes, debere esse irreprehensibilem, maturum, pavidum, &c. Ob id non desunt, qui velint, quod peccant Prædicatores in peccato mortali prædicantes, non prævia confessione, vel saltem contritione cum proposito confitendi. Legitur enim in *Plal. 49. Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum, &c.*

† . . . Adde quod id affirmat *D Th. in 4. dist. 19. q. 2. art. 4. quaest. 2. Caietanus in 3. p. q. 64. ar. 6. Palud. Nauarr. & alij apud Dianam 3. p. tract. 4. ref. 297. probant, vel quia prædicare est actus ordinis sacri, quod perdoctè noster P. Quartus rejicit in Commentarijs Rubr. Missal. Rom. par. 2. tit. 6. de epist. dub. 7. cum pluribus Auct. nempè Suarez, Possenino, Sayro, Vgotino, & alijs, quos citat, & sequitur Barbosa, & idè prædicatio est licita tempore cuiuscumq; interdij, quia non est actus alicuius ordinis, ut ait præfatus Barbosa, & etiam si quis excommunicatus, vel suspensus prædicationis munus exerceat etiam solemniter, & quasi ex officio non sit irregularis contra *Nauar. cap. 27. n. 165.* quia prædicatio non est actus ordinis, ita & illic citans *Anglum, Maiolum, & Toletum, & vidè ipsum P. Quartum ibidem, qui insuper affirmat posse Episcopos, committere etiam Clericis non in sacris hoc munus prædicandi, attenda tamen scientia, & bonitate, licet decens sit, ut non committatur nisi Diaconis aliter insuper probant, vel quia Prædicator est immediatus Dei Minister, & organum Spiritus sancti, & eius munus valde dignum, & sanctum, ergò requirit statum gratiè in ministro: alioquin grauis iniuria fieret Spiritui sancto; sed negat ipse P. Quar. consequentiam: nam Minister Dei, & Spiritus sancti organum potest opus bonum exercere absque peccato, etiam si sit in peccato habituali, ut docent communiter *DD & ipse Suar.* Et ratio est euidens, quia nullibi conitatur de tali præcepto, & tam graui obligatione vidè ipsum P. Quar. *ibid.* Verum per accidens potest hic interuenire peccatum mortale, vel ratione scâdali, si peccatum sit publicum, cum idem dicemus de Iudice ferente sententiam contra Reum, publicè coinquinato eadem pice; & sic verbum Dei fieret contempnibile, vel si abutatur concione tanquam profana declamatione.**

¶ Quinto peccant Prædicatores prædicationis munus suscipientes non solum cum se agnoscant, vita esse reprehensibiles; sed etiã si ignaros sacra scripturae se cognoscant. Debet enim esse verbi Dei Prædicator quoad fieri possit doctus, ac eruditus, ut possit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere, ut in *d. e. oportet*, 8. q. 1. ita se habente: *Oportet eum, qui docet, & instruit animas rudes, esse talem, ut pro ingenio discipulorum semetipsum possit aptare, & verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergò ipse præcipuè apprimè esse eruditus, & doctus, &c.* & tilius hoc ip. um docet *tex. in c. 2. 9. Ecce, 36 d. ita inquiriens: Quia Prædicatores per quos Ecclesia circumferitur, sacris*

literis semper debent insistere, ne tuuc quarant discere, cum ex officio alios debeant docere. Hinc etiam David, prius ex gratia Spiritus Sancti scientia percipit, & postea administratum Regni affectus est. Salomon quoq; non dinitias, non longa temporaria huius vita; sed sapientiam a Deo posuit, & impetravit. Hinc etiam Dominus prius ponit verba sua in ore Prophetarum, & postea constituit eum super gentes, & Regna, dicens ad Hieremiam: Ecce dedi verba mea in ore tuo: Ecce constitui te hodie super gentes, & super Regna, &c. Hinc etiã Malachias ait: Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Hinc etiam Saluator noster prius in medio Doctorum sedit, audiens illos, & interrogans, & postea prædicare cepit; quia prius quisq; discere, & postea prædicandi officium usurpare debet. Hinc etiam Salomon prius ait: Tempus tacendi: & postea; Tempus loquendi: quia veritas prius tacendo discitur, & postea loquendo prædicatur. Hinc idem Dominus ait: Qui audit, dicat, veni. Hinc etiam prius Apostolos docuit; deinde eos ad prædicandum misit, dicens, Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columba. Sic etiam post resurrectionem prius illis sensum aperuit, & scripturas explanauit, & postea dixit eis: Euntes in Mundum vniuersum, &c. Undè cum de quinq; panibus, quibus millia hominum vellet reficere, prius panes accipiens fragis, & postea Discipulis dedit, & per eos demum turbis apposuit: quia Sacramenta legis, & Prophetarum prius disserendo exposuit, & postea eorum scientiam Discipulis dedit, & per eos tandem illam Fidelibus dispensauit. Hinc & Petrus, cum Rectoribus Ecclesia scriberet, ait: Parati esse debetis reddere rationem omnibus postulantibus vos satisfationem de ea fide, & spe, qua in vobis est. Hinc etiam Paulus scribens ad Timotheum ait: Attende lectioni, exhortationi, & doctrina. Ex quibus omnibus liquidè constat, quod non sufficit Prædicatoribus bona conuersatio, & morum honestas, nisi addatur scientia doctrina.

10 Ob id quidam volunt, Regulares Concionatores posse ab Episcopis examinari de doctrina, dum petunt licentiam concionandi, ut docent *Henriq. in sum lib. 10. c. 23. in Addit. lit. L. & Emman. Rodrig. tomo 3. quaest. Regular. q. 32 ar. 6.* Quam quidem opinionem videtur sequi *Barb. de offic. & potest. Episc. alleg. 75. sub num. 23.* si inoleuit examinandi consuetudo; quoniã Episcopi interdum examinant Prædicatores. Est tamen verum, quod id non colligitur ex *Conc. Trid. sess. 5. de resor. c. 2.* ut aliqui arbitrantur, ut rectè aduertit *Mirana. in Man. Pralat. q. 50. ar. 2. concl. 1. in medio.* Imò ex dicto loco Concilij colligitur contrarium: nam Prædicatorum examen de vita, moribus, & scientia Superioribus committitur, seu potius de iure supponitur esse commissum: Sed quia Concilium non inficit consuetudinem in contrarium; idcirco si alicubi longo vsu, obtentum esset, Concionatores examinari per Episcopum de doctrina, standum est consuetudini, etiam quoad Regulares, ut habetur ex *Campan. in Diuersorio iur. Canon. c. 13. num. 9. quem refert, & sequitur Barb. loco*

4 *citato.* Quæ quidem consuetudo esset satis rationabilis: nam sæpè Prædicatores ignorantia laborantes, errores, & hæreses disseminant, quorum cognitio pertinet ad Episcopum tanquam Ordinarium Inquisitionem, ut declarat *Barb. post alios d. alleg. 75. num. 48. & 49.*

11 Sexto peccant Prædicatores falsa miracula, vel mendacia prædicantes, etiam si id agant, ut populum excitent ad deuotionem: siquidem eiusmodi mendacia euacuant auctoritatem Ecclesiæ, & Christi fidem; atq; ideo peccant mortaliter, nisi mendacium esset de re leui, ut habetur ex *Reginaldo lib. 18. sua prax. sub nu. 130. §. Tertium peccatum est.* Imò Prædicatores nec suas quidem inspirationes, seu reuelationes veras prædicare citra licentiam Rom. Pontificis, sub pœna excommunicationis late sententiæ Apostolicæ Sedi referuntur, ut habetur ex *Barb. de offic. & potest. Episc. allegat. 75. sub num. 49. circa finem.*

12 Septimò peccat Prædicatores, qui in eorum Concionibus p' usquam par' est se extendunt, & prolixi fiunt. Id enim à Sacris Canonibus merito detestatur, ut in *c. f'rektor. 43. d. vbi D. Gregor. hu. ulmodi Prædicatores feminis fluxum patientibus comparat, inquiens: Pronidendum est sollicita intentione Rectoribus, ut ab eis non solum praua nullo modo; sed nec recta quidem nimis, & inordinate proferantur: quia sæpè auditorum virtus perditur, cum apud corda audientium loquacitatis incanta importunitate leuigatur: & auctorem suum hac eadem loquacitas inquinat, qua seruire auditoribus ad usum profectus ignorat. Vnde bene per Moysen dicitur: Vir, qui fluxum seminis patitur, immundus est. In mente qu' ppè audientium, semen secus cogitationis est qualitas audita locutionis; quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur. Vnde & ab huius mundi sapientibus Prædicator egregius feminiverbius, est vocatus. Qui ergo fluxum seminis patitur, immundus asseritur; quia multiloquio subditus, ex eo se inquinat, quod s'ordinate promeret, prolem recte cogitationis edere in audientium corda potuisset: dumq; incautus per loquacitatem defluit, non ad usum generis, sed ad immunditiam semen effundit. Nò igitur Prædicatores in eorum Concionibus prolixi multum debent extendi, ne auditoribus odiosi efficiantur. Originem enim *homil. 6. ad lib. Iudicum*, sic etiã ait: Brevitatem auctores diligunt: nam breuis, & prudens sermo, & auditur libentius, & attentius, ac melius memoria comendatur. Et è contrario *Gregor. Nazian. in orat. de Sancto Lauacro*, inquit: Satietas inimica est auribus. quemadmodum est superfluis cibis corporibus. Hanc eandem sermonis breuitatem, ut Prædicatores in suis concionibus adhibeant, non obscure præcipit *Concil. Trid. sess. 5. de refor. cap. 2.* inquiens: Plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascant salutaribus verbis; docendo ea, qua scire omnibus necessarium est ad salutem: annuntiandoq; eis cum breuitate, & facilitate sermonis vitia, qua eos declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, ut pœnam aeternam euadere, & celestem gloriam consequi valeant.*

14 Octauò peccant Prædicatores, qui metu persecutionis desistunt à munere prædicandi. Hos

enim Mercenarios, & canes mutos appellat *D. Greg. in d. c. Si Rector 43. d.* dicens: Sæpè namque Rectores improvidi humanam amittere gratiam formidantes loqui libere recta pertimescunt, & iuxta veritatis vocem nequaquam iam gregis custodia, pastorum studio, sed mercenariorum vice deseruiunt: quia veniente Lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc namq; eos per Prophetam Dominus increpat, dicens: *Canes muti non valentes latrare.* Imò Prædicatores eiusmodi nò solum mercenarios, sed homicidas appellat idem *D. Gregor. de quo in c. Ephesus, ead. causa, & q. inquis: Ephesij Paulus dicit, Munda sunt manus mea à sanguine omnium vestrum: non enim subterfugis quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Mundus ergo à sanguine eorum non esset, si eis Dei consilium annuntiare noluisset, quia cū increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio Pastor occidit.*

15 Nòd possunt peccare Prædicatores, ut tales sunt multis alijs modis, de quibus late tractat *Reginald. lib. 18. sua prax. sub nu. 130. & Molles. p. 1. sua sum. tract. 8. c. 12. num. 54. & seq.*

De Monialibus, & earum Abbatissis, seu Priorissis, & qualiter peccent, ut tales sunt.

SECT. XXXVI.

SUMMARIUM.

- 1 Peccant Moniales, si post emissam professionem à Monasterio egrediantur citra legitimam causam ab Episcopo approbatam. Idque in omnibus Monialibus cuiuscunque Religionis, vel ordinis, ac etiam militiarum locum, habet.
- 2 Id limitatur in Monialibus Conuersis, & professis pro colligendis Monialium elemosynis, modo sint ætatis annorum 40. & extra Monasterium degant in domibus contiguis.
- 3 Possunt Moniales de Monasterio exire ob iustam causam, puta, magni incedij, infirmitatis lepra, epidemia, & ab Episcopo approbatam. Quid si periculum esset in mora, & non passer, iam cito haberi recursus ad Episcopum, ac exire possint citra culpam, etiam non obienta licentia.
- 4 Peccant Moniales permittentes aliquem ingredi Monasterij septa siue masculus sit, siue femina cuiusvis ætatis sine licentia in scriptis obienta. An id sit prohibitum sub pœna excommunicationis lata sententia. An sint reuocata indulta, & priuilegia cœcessa Ducissis Marchionissis, alijsque Principibus ingrediendi Monasteria Monialium, eisque sit prohibitum sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda.
- 5 Non peccant Moniales permittentes, aliquem ingredi earum Monasteria sine licentia, ne pereat, aut ne patiatur damnum graue in vita, bonis, vel honore.
- 6 Peccant Regulares, loquentes cum Monialibus absque licentia Romani Pontificis.

An, &

- An, & quando peccent Regulares, accedentes ad Monasteria Monialium, & an peccent si loquantur per interpositam personam.*
- 7 *Contra legem facit, qui verba legis amplectes, contra legis nititur voluntatem.*
 - 8 *Religiosus Anglicus v.g. si accedat ad Monasterium Monialium Genuensium, easque alloquatur per interpretem, an dicatur violator Decreti prohibentis allocationem cum Monialibus.*
 - 9 *Ex vi Decreti praedicti non solum prohibetur collocutio cum Monialibus, sed etiam tractatio.*
 - 10 *Peccant Moniales dantes, vel recipientes conuicia, iocalia, vel alia huiusmodi ex pacto, vel statu pro Religionis ingressu.*
 - 11 *Cum Moniales dote recipientes a volente Religionem ingredi, non peccent, ac etiam a labe simonia excusentur.*
 - 12 *Additur circa rem hanc declaratio Sac. Congregationis Regularium edita die 6. Septembris 1604.*
 - 13 *Peccant Monialium Superiores, concedentes Monialibus usum rerum mobilium, excedentem paupertatis statum.*
 - 14 *Non interdicitur Monialibus, in communi viuentibus, quin habere possint Cellam aliquam, quoad usum, pecuniam, & alia mobilia, qua vulgo appellantur deposita. Apud quam Monialem manere debeant praedicta deposita, & non ad libitum Superioris applicanda in totum, vel in partem.*
 - 15 *Peccant Abbatissa, Priorissa, seu Praefecta Monialium, qua non viuunt in communi, si licentiam dent suis subditis faciendi munera immoderata.*
 - 16 *Peccat Abbatissa, aut quauis Monialium Superiores, concedentes, seu promittentes alicui puella, ad habitum Regularem recipienda loca per obitum Monialium intra numerum decedentium, vacatura.*
 - 17 *Peccat Abbatissa, & ab officio suspendatur si ante mensem, quam nouissima professione emittat, certiores non faciat Episcopum ad eius voluntatem explorandam.*
 - 18 *Peccant Abbatissa, aliaque Monialium Superiores, qua scientes aliquam virginem, viduam, vel quacunque aliam mulierem non sponte ingredi Monasterium, eamque recipiunt, & ad habitum, ac professionem admittunt. Idque locum habet, siue Clerici, vel Regulares sint siue Laici, & quauis dignitate fulgentes. An simili anathemati subiciantur, qui Sanctam Virginum, vel mulierum voluntatem habitum accipiendi, vel voti emittendi, sine iusta causa impediunt.*
 - 19 *Peccant Abbatissa, aliaque Moniales scienter admittentes puellas ad habitum ante annum 12. & ad professionem ante annum 16.*
 - 20 *Peccant Abbatissa, & alia Praefecta Monialium, si vigilantes non sint, ac discreti, in praeficiendis Monialibus ansianis, vetulis, & irreprehensibilibus.*
 - 21 *Peccant Abbatissa si negligentes sint in corrigendis Monialibus, maxime si id agant, ut propria utilitati consulant.*
 - 22 *Peccant Moniales resistentes reformationibus*

faciendis per Superiores, circa tollendas maxime proprietates, aliosque abusus.

- 23 *Peccant Moniales permittentes eligi in Abbatissam ultra triennium, vel electa per triennium, ultra triennium in officio durauerint.*
- 24 *Peccant Moniales dantes, vel recipientes munera.*
- 25 *Peccare possunt Moniales multis modis contra tria vota substantialia Religionis. An Regulares gloriari possint de eorum nobilitate, & ad quam nobilitatem, ut perueniant, studere debeant. Et an peccent Regulares suscipiendo filios Sacularium de baptismo. An denique peccent se transferendo ad aliam Religionem absque iusta, & rationabili causa.*
- 26 *Si post petitam licentiam, sed ante transitum, ad aliam Religionem Monachus aliquid acquisierit, vel sub conditione sibi donatum fuerit, Priori Monasterio acquiritur. Quid si sub conditione fuerit aliquid sibi legatum.*

1 **P**eccant primò Moniales post emissam professionem à Monasterio egredientes citra legitimam causam ab Episcopo approbata. Id enim per *Conc. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 5.* expressè eis interdicitur, etiam per breue tempus, per hæc formalia verba: *Nemini autem Sæclicimonialium liceat post professionem exire à Monasterio, etiam ad breue tempus, quocunque preteritu, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo approbata, indulgias quibuscunque, & priuilegijs non obstantibus.* Hanc eandem Constitutionem primò edidit Bonifac. VIII. ut patet ex *cap. unico, de stat. Regular. in 6.* & deindè Pius V. *Constit. 3.* quæ incipit, *Circa pastoralis officij;* & *Constitut. seq.* ipsam confirmauit, vna cum d. *Decreto Conc. Trid.* & ipsas Constitutiones, ac decreta amplauit, ut locum sibi vendicet in omnibus Monialibus cuiuscunque Religionis, ac ordinis, vel Militarum, etiam Hierosolym. siue professionem emiserint expressè, siue tacitè, etiam si conuerse sint, aut quocunque alio nomine nuncupentur, ut patet ex d. *Constitut. 3. §. 1.* Imò Constitutione seq. quæ est declaratoria d. *Constitut. 3.* vult, ut dicta decreta, & Constitutiones comprehendant, non solum Moniales cuiuscunque ordinis; sed etiam cuiuscunque gradus, etiam à Regia, vel illustri prosapia ortas, ut in §. 2. vbi quoque Moniales ipsas contrahentes, & illarum receptatrices excommunicationis maioris vinculo ipso facto alligat, à qua præterquam à Romano Pontifice, nisi in articulo mortis, à nemine absolui possint. Et §. 3. reuocat omnes, & quascunque facultates ipsi Monialibus concessas exeundi à Monasterijs, & extra illa standi.

2 Limitatur tamen id quod diximus, ut locum non habeat in aliquibus Monialibus Conuertis, & Profellis pro colligendis ipsarum Monialium elemosynis; dummodò sint ætatis annorum quadraginta, & extra Monasterium degant in domibus contigujs, ut decernitur in d. *const. 3. Pij V. §. 5.* ita se habente: *Porrò ne Moniales, & Tertiaria prædicta propter hanc clausuram, detrimentum, aut incommodum aliquod in eorum necessitatibus, maxime in pertinere ad*

illa-

illarum victum patiantur, sed quæ eis opportunè consulatur, auctoritate Apostolica præfata statutimus, decernimus, præcipimus, atq; mandamus Ordinarijs, & Superioribus earum, ut curent colligi Fidelium eleemosynas per Conuersas, quæ non sint professa, vel se professe fuerint, sint tamen ætatis annorum quadraginta, & in domibus contigujs, extra tamen Monasterium degant, & non ingrediantur clausuram aliarum Monialium, nisi in casibus ex earum constitutionibus permisis: & de earum domibus exire non possint pro huiusmodi eleemosynis colligendis, nisi de licentia Ordinarij, & earum Superiorum. Quibus adde Const. Greg. XIII. & quæ habentur ex Steph. Quar. in sum. Bullar. ver. *Monasteria Monialium*.

Item prædicta limitantur, vbi iustam exeundi causam è Monasterio Moniales ipsæ habent, neipè causa magni incendij, vel infirmitatis lepræ, aut epidimie: & ab Episcopo approbata, ut habetur in d. Bulla Pij V. declaratoria præfata Bullæ 8. §. 2. in illis verbis: *Alia occasione, & prætextu, nisi ex causa magni incendij, vel infirmitatis lepræ, aut epidimie; quæ tamen infirmitas, præter alias Ordinum Superiores, quibus cura Monasteriorum incumberet, etiam per Episcopum, seu alium loci ordinarium, etiã si prædicta Monasteria ab Episcoporum, & Ordinariorum iurisdictione exempta esse reperiantur, cognita, & expressè in scriptis approbata sit, à Monasterijs præfatis exire, sed nec in prædictis casibus extra illa, nisi ad necessarium tempus stare licere, &c.* Est tamen verum, quod si Monasterium minaretur ruinam, aut incenderetur, & periculum esset in mora, & non posset tam citò recursus haberi ad Episcopum, tunc citrà culpam, etiam nõ obtenantur licentia licitum esset Monialibus Monasterium egredi. Et idem dicendum est, si exirent è Monasterio ad effugiendum hostium incursum: siquidem lex humana; imò & Diuina positua lata pro eo, quod non est intrinsecè malum, nunquam censetur obligare ad sui obseruantiam cum periculo vitæ, aut honorum magnum detrimentum, ut latè probauimus in nostris *Commètar. in Bull. Canæ, lib. 1. c. 2. q. 2. concl. 3. num. 19. 20. & 21.* At Moniales è Monasterio egredi, non est intrinsecè, & ex obiecto malum; sed tantùm maium, quia prohibitum: aliàs nunquam liceret Monialibus è Monasterio exire.

Secundò peccant Moniales permittentes ingredi earum Monasteriorum septa aliquem, siue masculus sit, siue femina cuiuscumq; ætatis sit sine licentia in scriptis obtenant. Etenim sub pœna excommunicationis latæ sententiæ per Conc. Trid. omnibus, & quibuscumque est interdictus ingressus, ut in c. 5. de Regular. sess. 25. ità se habente: *Ingredi autem intra septa Monasterij nemini liceat, cuiuscumq; generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerit sine Episcopi, vel Superioris licentia in scriptis obteãta sub excommunicationis pœna ipso facto incurrèda.* Vnde cum actio cooperantis sumat speciem ab actione eius, cui cooperatur, & agentes, ac consentientes pari pœna puniantur, c. quãta, de sent. excomm. sicut peccant ingredientes ut sup. sanctimonialium Monasteriorum septa, ità etiam peccant ipsæ Moniales consentientes. Imò

extat Constitutio Gregor. XIII. 28. quæ incipit, *Vbi gratia*, quæ reuocans omnia indulta, & priuilegia concessa Ducibus, Marchionibus, & alijs Principibus ingrediendi Monialium Monasteria, & præcipiens sub pœna excommunicationis latæ sententiæ ne illis vtantur, eisdem pœnis afficit Moniales admittentes eas intra claustra prætextu dictorum indultorum, ac priuilegiorum ità statuens §. 4. *Quin etiam sub eisdem pœnis ipso facto incurrèdis prohibemus, ac interdiciamus omnibus, & quibuscumque personis Ecclesiasticis, & Secularibus, ac etiam Ordinum quorumcumq; etiam Mendicantium Regularibus, ne prætextu licentiarum ab Episcopis, vel Superioribus, quibus illas concedendi in casibus necessarijs tantum ex Decreto Conc. Trid. tribuitur, ne Monasteria ipsa Monialium prohibito, sed necessitatibus urgentibus dumtaxat ingredi: neue Moniales sub eisdem pœnis illos aliter admittere presumant, non obstantibus præmissis, &c.* Hanc eandem Constitutionem confirmat Paul. V. Const. 74. & idem Gregor. XIII. declarans per aliam Constitutionem editam sub die 23. Decemb. 1581. & publicatam die 30. Decemb. 1582. quæ incipit, *Dubijs*, statuit, ut nec Superiores ingredi possint Monialium Monasteria extra casus necessarios. Vnde citrà culpam Moniales non possunt procurare, Confessarij earum, & nec Episcopi quidem ad Monasterium ingressum citrà legitimam, ac necessariam causam.

Limitatur tamen id, quod diximus, ut non habeat locum in sanctimonialibus permittentibus aliquam personam ingredi earum Monasteria sine licentia ut supra; ne pereat, aut ne patiatur graue damnum in vita, bonis, aut in honore: quoniam sicut ingrediens septa Monasterij in illis casibus non peccat, eo quod excusatur ab obseruantia Decreti Conc. Trid. & aliarum Pontificiarum constitutionum; cum lex positua non censetur obligare ad sui obseruantiam cum tanto rigore, ut sæpè diximus; ita etiã Sanctimoniales permittentes ingredi personam illam, sunt ab omni culpa immunes, cum actio cooperantis bona, vel mala dicatur iuxtà bonitatem, vel malitiam actionis eius, cui cooperatur. Adde quod sub dispositione Concilij Trid. & aliarum Pontificiarum Constitutionum non comprehendantur Moniales recipiẽtes intra septa Monasteriorum puellas educationis causa, ut fuisse rescriptum à Sacra Cõgregatione Episcopo Hieracensi testantur *Adden. ad Steph. Quar. ver. Monasteria Monialium*, quoad prædictam Constit. Gregor. XIII. editam anno 1575. his verbis: *Reuerendissime Domine, &c.* quibus adde 17. Sacræ Congreg. declarationes circa receptionem puellarum, quas refert *Rodrig. tomo 1. qq. Regular. q. 46. ar. 10.* Imò mulieri nuptæ permanere volenti in Monasterio ex causa rationabili, non repugnat c. vnic. de statu Regular. in 6. nec Conc. Trid. & similes Pontificiæ Cõstitutiones, ut habetur ex *Nauar. conf. 5. de Diuor. in nouissimis cum Apostilla: & Adden. ad Steph. Quar. loc. cit.*

Tertio peccant Moniales loquentes cum Regularibus absq; licentia Rom. Pontificis contra formam Decreti Sacræ Congreg. Regular. editi Nonis Maij 1590. quod refert *Steph. Quar. in sum.*

Sum. Bullar. in ver. Monasteria Monialium, quo prohibentur Religiosi accedere ad Monasteria Monialium citra licentiam prædictam, nisi in casibus in ipso Decreto contentis: siquidem prædicti Religiosi contrauenientes peccat mortaliter, vt nos latè probauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 3. §. 8. q. 2. vbi* retulimus inter alia decretum Sac. Congreg. latū sub die 1. Iulij 1606. ita se habens: *Sacra Congregatio S. R. E. Card. negotijs Regularium præposita censuit, & declarauit, Regulares accedentes ad Monasteria Monialium contra formam decreti, quo huiusmodi accessus per Sacram Congregationem prohibetur, ultra pœnas priuationis officiorum, & vocis aëtiæ, & passina incurrere etiam pœnam peccati mortalis*. Undè cum peccent ipsi Regulares contrauenientes; peccat ipsè Moniales consentientes per ea, quæ sup. diximus. Id autem verum esse dicimus, non solum si Regularis accedat ad Monasterium, & ita ad cratem locum distinctum ad colloquendum, per se loquatur cum Monialibus; sed etiam si loquatur per interpositam personam, seu per interpretem, qui habeat cum eisdem loquendi facultatem.

7 Probatur hæc ampliatio ex *ten. in l. non dubium, C. de legib.* vbi is dicitur facere contra legem, qui verba legis amplectens contra legis spiritum voluntatem; sed qui loquitur per interpositam personam cum Monialibus accedendo ad earum Monasterium, & ad cratem vt supra, licet non faciat contra verba dicti decreti; nihilominus facit contra eiusdem mentem; ergò verè facit contra ipsum decretum, idemq; violat. Maior patet ex *d. l. non dubium*. Probatur minor, quoniam per supradictum decretum prohibetur accessus ad Monasteria Monialium ad colloquendum, siue tractandum cum eis, vt patet ex illis verbis: *Ad Monasteria, seu domus quarumcumq; Monialium, vel Sororum, siue sui, vel alterius cuiusvis Ordinis ad colloquendum, siue tractandum cum eis, &c.* Et idem Regulares amicitias, & familiaritatem habeant cum Monialibus: nam ex huiusmodi amicitijs, & familiaritatibus nonnulla solent oriri scandala: at familiaritas, & amicitia contrahitur nõ solum per allocutionem per se, sed etiam per interpositam personam, & interpretem. Ad hoc etiam facit *tex. in c. mulieres, §. illi verò, de sent. excom.* vbi licet mandans percuti Clericum nõ dicatur verè eum percutere; dicitur tamen verè committere contra *cap. Si quis suadente Diabolo, 17. q. 4.* atque idè contra legem, vt declarauimus in præallegato nostro *Commentar. in Bull. Cæna, num. 22.* Confirmatur, quia qui per interpretem confitetur, verè dicitur confiteri; ergò & qui per interpretem loquitur verè dicitur loqui.

8 Rursus, demus Religiosum aliquè Anglum, v. g. qui Italam linguam non intelligat, & accedat modo, quo supra ad Monasterium Monialium Genuesium, quæ Anglicam linguam non percipiunt, & loquantur per interpositam personam, seu interpretem, qui tum Anglicæ, tum Italæ linguæ sit intelligens; quisnam audebit negare huiusmodi Religiosum dicti decreti esse violatorem: quod si ita est; ergò idem dicendum erit, si loquatur per interpositam personam,

vt supra fieret per Religiosum cū Monialibus eiusdem linguæ cum assignari non possit diuersitatis ratio. Præterea, vbi lex redderetur inutilis si secundum eius verborum proprietatem intelligeretur; tunc ne reddatur inanis, patitur interpretationem extensiuam, ac latiore, etiam contra proprietatem verborum, vt in *c. si Ciuitas, de sent. excom. in 6.* vbi Interdictum latum in Ciuitatem, extenditur etiam ad Suburbia, ne fiat inutile: & tamen appellatione Ciuitatis nõ veniunt Suburbia, & continentia ædificia, vt in *d. c. si Ciuitas, & ibi Doctor.* Sed si decretum, de quo agitur, esset intelligendum de accessu ad Monasteria Monialium ad colloquendum cum eis formaliter, & non includeret allocutionem prædictam per interpretem, seu per interpositam personam, efficeretur inutile, cum quilibet posset ita colloqui cum Monialibus; Ergò ne decretum illud fiat inutile, extendi debet etiam ad casum, de quo agitur. Deniq; vbi dicti decreti non solum prohibetur locutio; sed etiam tractatio cum Monialibus, ita vt ad violandum illud sufficiat collocutio, vel tractatio, vt constat ex illis verbis dicti decreti: *Ad colloquendum, siue tractandum cum eis.* Ergò Religiosus, de quo agitur, loquendo cum Monialibus per interpretem vt supra, dato, quod secundum proprietatem verborum non dicatur colloqui cum eis; nihilominus dicitur verè, ac propriè, & secundum proprietatem verborum cum eisdem tractare; atque idè, dato, & non concessio, quod sub præfato decreto non comprehendatur vt loquens; comprehenditur tamen, vt tractans cum Monialibus.

10 Quarto peccant Moniales conuiuia, iocalia, & alia eiusmodi ex pacto statuto, aut consuetudine recipientes, vel dantes pro Religionis ingressu. Et insuper si sint singulares personæ, excommunicationis: si conuentus, vel capitulum, suspensionis sententias in ipso facto incurrunt, vt in *extrauag. 1. de simon. qui tex. loquitur de Regular. vtriusq; sexus;* atq; idè non solum Moniales; sed etiam quicumq; alij Religiosi pro Religionis ingressu dantes, aut recipientes res illas, aut alias ut alicuius statuti, aut consuetudinis, peccant mortaliter, & in præfatas censuras incidunt. Dixi: *Ex pacto, statuto, vel consuetudine;* quia si spontè, & liberè hæc & alia donent, vel recipiant, non peccant, nec in aliam pœnam incidunt, ut in *d. extrauag. de simon.* in illis uerbis: *Illam dumtaxat, qua persona ipsa ingredientiæ purè, & spontè, & plena liberalitate, omniq; passione cessante dare, offerre. Ecclesijs, & Monasterijs, Prioratibus, domibus, & locis huiusmodi voluerint, cum gratiarum actione licite receptum* Etenim supradictis casibus simonia non committitur, arg. *tex. in c. tua nos, de simon.*

11 Sed dices; quomodo Moniales, quæ ad earum Monasterium nullam recipiunt, nisi volens ingredi dotem explicat, à simoniæ labe excusentur, atq; idè non peccent, cum dos detur, ac recipiatur Religionis intuitu. Ad hanc difficultatem responderetur, quod licet regularitèr recipi non debeant plures Moniales in aliquo Monasterio, quæ ex redditibus Monasterij ali possint, vt in *c. 1. §. sanè, de statu Regular. in 6. & in Conc. Trid. sess. 25. de Regular. c. 3.* Nihilominus

nus iura illa non prohibent alias Moniales recipi supranumerarias cum competenti dote, ad hoc, ut possint alimentari, cum non suppetant Monasterij redditus etiã pro supranumerarijs: aliàs id cederet in præiudicium antiquarum Monialium; quoniam necessariò subtraheretur ea, quæ aliàs erant debita; id autem non est illicitum, nec simonia aliqua contrahitur; quoniam dos recipitur à supranumerarijs non intuitu ingressus Religionis, sed propter necessariam earum sustentationem, ut rectè declarat *Mofes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 15. nu. 64.* Imò *Zecch. par. 2. sua sum. de simon. cap. 94. sub num. 21.* probabiliter putat, posse exigi dotem; etiam si Monasterium commodè alimenta subministrare posset proprijs sumptibus alijs Monialibus supranumerarijs, præter eas quas habet; dummodò semper recta habeatur intentio dandi, & accipiendi dotem ipsam pro sustentatione; non autem pro Religionis ingressu; quòd quidem non placet *Turrecr. 1. q. 2. in sum.* quia si Monasterium nou indigeat, non potest recipi dos pro sustentatione; nisi recipiatur pro alia iusta, ac rationabili causa, nempe pro reparatione, aut ampliacione Monasterij, pro paramentis, aut pro alijs rebus ad Diuinum cultum pertinentibus, & tunc à spontè tantum, ac liberè dantibus.

12 Sed circa rem hanc extat declaratio Sacræ Congregationis Regular. edita die 6. mensis Septembris 1604. quam refert *Steph. Quar. in sum. Bullar. vers. Monasteria Monialium*, cuius tenor est, qui sequitur: *Quemadmodum sacri olim Canones, & nouissime Sacr. Concil. Trid. summa ratione, decreuit, ut in Monasterijs, & domibus, tam virorum, quàm mulierum bona immobilia possidentes, is tantum numerus Cõstituitur, ac in posterum conseruetur, qui, vel ex redditibus proprijs Monasteriorum, vel consuetis eleemosynis commodè possit sustentari, ita quoque Sacra Congregatio S. R. E. Cardinaliũ, quæ negotijs, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præest, antiquius nihil est, quàm salutaria huiusmodi decreta debite executioni demandari curare, sæpius locorum ordinarijs rescripsit, ut certum numerum in singulis Monasterijs Monialium, etiam cura Regularium, seu militiarum subiectis, iuxta cuiusque Monasterij facultates præscriberent: & si qua supra statutum numerum reciperentur, duplicem eleemosynam afferre, & supranumerariarum locum tenere deberent. Verum quia in dubium plerumque venit, num supranumeraria prædicta aliquibus ex numero in quolibet Monasterio definito decedentibus, in earum locum subrogari possent, aut deberent; Eadem Sacra Congregatio, qua peculiariter super ea resapè numero rescripsit, prouidere volens, ne quis deinceps dubitationis locus relinquatur, huius generis Decreti tenore statuit, & declarat, Moniales, quæ supranumerum in quolibet Monasterio constitutum recipiuntur, in locum Monialium decedentium intra numerum nequaquam subrogari, neque impedimento esse, quin alia in locum earundem ex numero demortuarum recipi eo modo valeant, quo in singulis Monasterijs Moniales intra numerum possunt admitti: quoniam easdem sic supra numerum receptas, supranumerarias semper, quoad hoc remanere;*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

etiam si in cæteris ab alijs nihil differant; sed illis in omnibus pares, & æquales, iuxta cuiusque Monasterij institutum esse debent.

Declarat insuper Sacra Congregatio duplicis eleemosynæ nomine intelligi semper debere duplicatam summam eius, quæ in receptione cuiusque Monialis intra numerum in quolibet Monasterio cõstitutum erogari pro tempore consueuerit: ita tamen, ut ubi summa, quæ confertur minor est scutis ducentis, ibi saltem ratione duplicata eleemosynæ soluenda sint scuta quadrigenta, & non minus. Eadem quoque Sacra Congregatio districte prohibet, ne loca per obitum Monialium intra numerum decedentium pro tempore vacatura, cuiquam puella ad habitum Regularem recipienda concedantur, neque promittant, nisi secuta vera, & reali illarum vacatione; atque ita demum, & non antea de eis disponi, ac in Monialis demortuæ locum, promissionem, aut receptionem in Capitulo, seu quouis alio modo fieri iubet, dummodò tunc temporis puella ipsa recipienda, & atatem habeat idoneam, & cæteras qualitates requisitas; quibus etiam prædictas esse debere vult eas puellas, quæ sup. numerũ recipienda sunt, iã tunc cum eis loca, vel promittuntur, vel dantur: Si quid verò contra à quoquam fieri contigerit, irritum, & inane, ac nullius roboris, & momenti fore, & esse decernit. Ac nihilominus Abbatissas, Priorissas, & alios quoscumque Monasteriorum Superiores, qui cuiusvis puella receptioni, vel admissioni, aut locorum vacaturorum promissioni, seu concessioni aduersus presentis Decreti dispositionem consenserint, priuationi vocis actiua, & passiva, alijsque arbitrio eiusdem Congregationis infligendis pœnis obstrictos, & obnoxios fore declarat, saluis etiam semper, & in suo robore permanentibus alijs quibuscumque ipsius Congregationis Decretis aliàs latis presenti Decreto non contrarijs; præsertim circa Monialium admissionem, & receptionem ad habitum, & professionem, & circa eleemosynarum depositionem, solutionem, & erogationem in bona stabilia, quibus nullatenus derogare vult, & intendit. Ex qua declaratione patet, quod omnes Moniales hodiè, tam supranumerariæ, quàm intra numerum dotes exoluunt, ita ut supranumerariæ duplicatam eleemosynam afferant, ut supra.

13 Quintò peccant Monialium Superiores concedentes Monialibus vsum rerum mobilium, excedentem paupertatis statum; sicut, & rerum immobilium, etiam si eas concederent, ut conuentus nomine ab eis possideantur; atque idè possidentes tutæ in conscientia; quoniam id expressè prohibetur ex *Conc. Trid. sess. 25. cap. 2. de Regular.* his verbis: *Nemini igitur Regularium, tam virorum, quàm mulierum liceat bona mobilia, vel immobilia, cuiuscumque qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis acquisita tanquam propria, aut etiam nomine Conuentus possidere, vel tenere; sed statim ea superiori tradantur, Conuentuiq; incorporentur. Nec deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad vsum fructum, vel vsum, administrationem, aut commendam. Administratio autem bonorum Monasteriorum, seu Conuentuum ad solos officiales eorundem ad nutum Superiorum amouibiles pertineat. Mo-*

Billum verò usum ita Superiores permittant, ut eorum suppellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat, nihilque superflui in ea sit; nihil etiam, quod sit necessarium eis denegetur. Quod si quis aliter quidquam tenere deprehensus, aut convictus fuerit, is biennio activa, & passiva voce privatus sit, atque etiam, iuxta sua Regula, & Ordinis Constitutiones puniatur. Et insuper contravenientes, tanquam proprietariæ noverint esse in statu damnationis, nec possunt eis Sacramenta administrari: & Confessarius peccat mortaliter absolvendo illas, nisi respiciant, etiam si talis consuetudo vivendi diù fuerit in eorum Monasterijs: siquidem non consuetudo, sed corruptela potius dicitur, ut ait Antonius in C. g. b. c. Neap. lib. 1. cap. 56.

14 Verum tamen est, quod per huiusmodi Decretum non interdicitur Monialibus non viuentibus in communi, quin possint habere aliquam cellam, quoad usum, & habere pecuniam, & alia bona mobilia, quæ vulgò appellantur deposita, quibus possint proprijs necessitatibus consulere; dummodò dicta bona maneant depositata apud aliquam Monialem ad id specialiter deputatam, & de eis disponant, iuxta beneplacitum; & licentiam Superioris, in cuius facultate sit, bona illa depositata applicare Monasterio, aut alteri Moniali indigenti, in totum, vel in parte ad sui libitum: nec id est contra votum paupertatis, ut constat ex ordinationibus factis per Sacram Congregat. Regular. super reformatione Sanctimonialium Neap. & Salern. quas refert de verbo ad verbum Stepb. Quar. in sum. Bullar. vers. *Monasteria Monialium*, editis die 2. mensis Iulij 1589. cap. 46. his verbis: *In Monasterijs, in quibus similiter retinentur hæcenus provisiones, & subventiones, & non omnia in communi conferuntur, concedatur licentia accipiendi aliquam subventionem de manibus tamè Abbatisse, seu Præfectæ Monasterij, sine Depositaria ad nutum tamè Abbatisse, seu Præfectæ prædictæ pro suis Religiosis necessitatibus: quæ verò supersunt, Abbatisse erogare teneatur in communes usus Monasterij. Ac ordinarij, sive Superiores Monasterij quotannis exigant rationem à Depositaria, & Abbatisse, seu Præfectæ prædictis de huiusmodi provisionibus, subventionibus, ac depositis, & in ea transgredientes graviter animadvertat. His adde, quæ sup. adnot. sec. 9. per tot. & insuper eit animadvertendū, quod Moniales Neapolitanæ, ac Salernitanæ nō servantes supradictas Sacræ Congregationis ordinationes quadraginta sex capita continent, peccant mortaliter, sicut aliæ cuiuscunque loci Moniales non servantes Superiorum Ordines, nisi excusentur ratione parvitas materiæ, aut ratione imperfectionis actus.*

15 Sexto peccant Abbatisse, Priores, seu Præfectæ Monialium, quæ non vivunt in communi, ut supra, si licentiam dent suis subditis faciendi munera immoderata, & maxime quibusdam perionis ad eas non pertinentibus, & non potius quæ eis supersunt pro Religiosis earum necessitatibus erogent in communes vius Monasterij: nam ad id tenentur pro conservando paupertatis voto; etiam si supradictum Decretum nō fuerit latum.

16 Septimo peccant Abbatisse, & quævis Mo-

nialium Superiores concedentes, seu promittentes loca per obitum Monialium intra numerum decedentium pro tempore vacatura alicui puellæ ad habitum Regularem recipiendæ: id enim est eis interdictum, nisi secuta vera, & reali illorum vacatione. Id enim eis interdicitur sub pœnis contentis in Decreto Sacræ Congregationis lato sub die 6. mensis Septembris 1604. quod supra de verbo ad verbum retulimus, vers. *Quarto peccant, & vers. Sed circa rem hanc.*

17 Octavo peccat Abbatisse, & ab officio suspenditur, si ante mentem, quam novitia professionem emittat, certiore non faciat Episcopum ad explorandam eam. Id enim statutum fuisse constat per Conc. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 17. ubi etiam de ætate puellæ ad habitum suscipiendæ, & de libertate professionis statuitur his verbis: *Libertatis professionis Virginum, Deo dicandarum prospiciens Sancta Synodus statuit, atque decrevit, ut si puella, quæ habitum Regularem suscipere voluerit maior duodecim annis sit, non ante eum suscipiat, nec postea ipsa, vel alia professionem emittat; quam exploraverit Episcopus, vel eo absente, vel impedito, eius Vicarius, aut aliquis eorum sumptibus ab eis deputatus, Virginis voluntatem diligenter, an sancta sit, an sciat, quid agat, & si voluntas eius pia, ac libera cognita fuerit, habueritque conditiones requisitas, iuxta Monasterij illius, & Ordinis Regulam, nec non Monasterium fuerit idoneum, liberè ei profiteri liceat, cuius professionis tempus, ne Episcopus ignoret teneatur Præfecta Monasterio eum ante mensem certiore facere: quod si Præfecta certiore Episcopum non fecerit, quamdiu Episcopo videbitur ab officio suspensa sit.*

18 Nonò peccant Abbatisse, & aliæ Superiores Monialium, & ipsæ Moniales in excommunicationem incidunt, quæ scientes aliquam Virginem, viduam, aut quæcunque aliam mulierem spontè non ingredi Monasterium, eam recipiunt, ad habitum, aut professionem admittunt, aut quoquo modo actui præsentiam, vel consilium, vel auctoritatem interposuerint, exceptis tamen casibus in iure expressis: & eadem censura alligantur, impediens virginem habitum, vel professionem emittere volentem, ut in Consil. Trident. sess. 25. de Regular. cap. 18. quod locum sibi vendicat, non solum contra Moniales; sed etiã contra quoscunque alios cogentes, aut impediētes, ut supra, his verbis: *Anathemati Synodus subycit omnes, & singulas personas, cuiuscunque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam Clericos, quàm Laicos, Saculares, vel Regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodocunque cogerint aliquam virginem, vel viduam aut aliam quamcunque mulierem inuitam, præterquam in casibus, in iure expressis ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscunque Religionis, vel ad emittendam professionem: quique consilium, auxilium, vel favorem dederint: quique scientes eam non spontè ingredi Monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere quoquo modo eidem actui, vel presentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. Simili quoque anathemati subycit eos, qui Sanctam Virginem, vel*

aliam mulierem voluntatem, vel accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo sine iusta causa impedierint. Eaque omnia, & singula, quae ante professionem, vel in ipsa professione fieri oportet, seruentur non solum in Monasterijs subiectis Episcopo; sed in alijs quibuscunque. Ab his tamē excipiuntur mulieres, quae poenitentes, aut conuersae appellantur, in quibus Constitutianes earum seruentur.

19 Decimò peccant Abbatissae, & aliae Moniales scienter admittentes puellas ad habitum ante 12. annos: & ante 16. annum ad professionem: aut quas post susceptum habitum, per annum in probatione non steterint, ad professionem admittant: & insuper professio nulla est, ut in Concil. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 15. quo ita statuitur: *In quacunque Religione, tam virorum, quam mulierum professio non fiat ante decimum sextum annum expletum, nec qui minore tempore, quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur. Professio autem ante facta, sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicuius Regulae, vel Religionis, vel Ordinis observationem, aut ad alios quoscunque effectus.* Est tamen verum, quod per susceptionem habitus ante 12. annum, si professio fiat post 16. annum completum, non vitiatur, quia Concil. Trid. d. sess. 25. c. 17. non statuit annullando; sicut statuit in hoc cap. 15.

20 Undecimò peccant Abbatissae, & aliae Praefectae Monialium si vigilantes non sint, ac discretae in praeficiendis Monialibus ansianis, verulis, & irreprehensibilis vitae, quae curam habeant portae Monasterij, assistant Monialibus in Craticibus, seu Rotis, &c. cum Saecularibus, & alijs cum ipsis loquentibus, Sacrestiae, & alijs similibus obedientijs: siquidem ex diligentia, & negligentia harum officialium omne bonum, aut malum prouenit Monasterio, & eius Monialibus.

21 Duodecimò peccant Abbatissae si negligentes sint in corrigendis Monialibus, & maxime si id agant, ut propriae ipsarum utilitati consulant, ut supra diximus de Superioribus Regularibus agentes supra sec. 12. vers. Septimò peccat: & sec. 15. vers. Tertiò peccant, ubi ostendimus, quod Superiores, qui humanam gratiam perdere pertimescentes, errantes non corrigunt, non pastores, sed mercenarij vocantur; & canes muti non valentes latrare.

22 Tertiodecimò peccant Moniales resistentes reformationibus faciendis per Superiores circa tollendam maxime proprietatem, & alios abusus; & impediendes ipsarum visitationem: & si monitae non respiciant, ipso facto sententiam excommunicationis incurrunt: & idem dicendum est de quolibet alio, ut supra impediendo, ut in Clem. attendentes, §. fin. de statu monac. in illis verbis: *Si qui verò visitatores ipsos in praemissis impedire praesumpserint, seu aliquo praemissorum, nisi moniti respiciant, ipso facto excommunicationis sententiam noverint incursum, privilegij, statutis, & consuetudinibus quibuslibet in contrarium minime ualituris.* Quibus adde Sayr. de censur. lib. 3. c. 25. nu. 14. qui de Clem. rectè declarat.

23 Quartodecimò peccant Moniales si vitia

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

triennium permittant eligi in Abbatissas: aut per triennium electae in officio ultra triennium durauerint. Etenim hodiè in Italia Abbatissae, & aliae Superiores eiusmodi non possunt esse perpetuae, sed tantum triennales, ut patet ex Constitut. Gregor. XIII. 80. §. 2. in illis verbis: *Cum primum Abbatissa, aut alig Praefectae huiusmodi regimini, & administrationi ipsorum Monasteriorum cefferint, etiam apud S. Apostolicam, vel decesserint, earum Abbatissatus, seu Praefecturas vacare contigerit, Abbatissae, aut alig Praefectae non amplius perpetuae, seu ad vitam, quarum nomē, ac titulum ex nunc. prout ex tunc, Apostolica auctoritate ex certa nostra scientia, deque Apostolicae potestatis plenitudine, senore praesentium perpetuo extinguimus, & abolemus, sed triennalis tantum à Conuentu vniuscuiusque Monasterij, & alias iuxta Decreta Sacr. Concil. Trid. & Regularia eorum instituta eligatur, & praeficiantur, quae postmodum, elapso triennio, suis officijs perfunctae praesente desinant, omnique prorsus careant, auctoritate, ac à regimine, & administratione Monasterij per triennium à die finitae administrationis inchoandum, abstineant, quo elapso, seruata eadem forma Concil. Trid. iterum, & pluries eligi possint.* Eliguntur autem Abbatissae, & aliae Praepositae Monialium, iuxta formam Conc. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 6. per vota secreta. Quae autem forma si eciahter sit seruanda in electione Abbatissarum Monasteriorum Monialium Congregationis Cassinensis Ordinis S. Benedicti, traditur ab eodem Gregor. XIII. Constit. 15. quae incipit: *Ex nostri pastoralis officij.*

24 Quintodecimò peccant Moniales dantes, vel recipientes muneribus eis interdictum per Constitut. Clem. VIII. 28. quae incipit: *Religiosae Congregationes;* publicatam Romae, die 2. Iulij 1594. quam refert Steph. Quar. in sum. Bull. vers. *Monasteria Monialium.* Est tamen verum, quod dicta Constitutio non seruatur, & forte abiit in desuetudinem: atque idè eorum tantum munerum largitio videtur interdicta, quae fit citra Superioris consensum, & adèdè esset magna, ut paupertatis statui sit inconueniens, vel si munera data sint, vel recepta à personis, cum quibus sinistra suspicio de facili oriri potest.

25 Sextodecimò possunt peccare Moniales multis alijs modis contra tria vota substantialia Religionis, nempe obedientiae, paupertatis, & castitatis, de quibus supra egimus sec. 1. 2. 3. cum plur. seq. alijs seq. de Regularibus virorum agentes: Si quidem quamplurima, quae diximus de Regularibus virorum, conueniunt etiam Regularibus mulierum, atque adèdè Monialibus, & propterea ea omnia hoc loco omittimus, ne bis idem repetere videamus. His tamen adde, quod Regulares, tam virorum, quam mulierum citra culpam non possunt gloriari de eorum nobilitate: siquidè inaniter quis gloriatur de eo, quod non habet. Religiosus enim per Religionis ingressum, ac professionem definit esse nobilis, ut per Glos. in cap. 1. vers. *ingenuis. de purgat. Can. latè Traug. tract. de nobilitate, cap. 26. & Rom. singul. 37.* incipit: *Utrum nobilis per ingressum:* qui diffusè rem hanc disputant. Quo circa Regulares studere debent peruenire ad summam nobilitatem, quae in eo consistit, ut clari sine vitio

tuti-

utibus, cap. non loca, 40. d. cap. ante omnia, & cap. pen. de preb. & cap. nasci, 56. d. Est tamen verum, quod in multis habetur nobilitatis ratio, de quibus Glosa in extrava. execrabilis, vers. Generis, de preben. & dignit. Henr. in cap. si que de sent. excom. & in cap. venerabilis, de preben. Item Regulares utriusque sexus peccant se implicantes, & familiaritatem nimiam habentes cum Sæcularibus, accipiendo eorum filios de Baptismo, aut pro aliquo lucro captando Sæcularia negotia agentes, & alia eiusmodi. Vnde Eugen. Papa in c. placuit, il. 2. 16. q. 1. de tali Monacho loquens, ita ait: *Sedeat itaque solitarius, & taceat; quia mundo mortuus est, Deo autem vivit. Agnoscat nomen suum. Monos enim gratè, Latine, unus; Achos gratè Latine, tristis. Unde dicitur Monachus, id est unus tristis. Sedeat ergo tristis, & officio suo vacet.* His etiam adde, quæ ex D. Hieronymo habentur in cap. Monachus, & cap. si cupis, ead. causa, & q. Et denique cæteris prætermisissis, peccant Regulares siue viri sint, siue mulieres ad aliam Religionem se transferentes absque iusta, ac rationabili causa; etiam si concurrat Superioris licentia: quoniam id citra leuitatem, & prioris Monasterij detrimentum fieri non potest. Est autem legitima, ac iusta causa si austeritas Regulæ Prioris Monasterij, est supra talis Regularis vires. Vel si Prioris Monasterij Regula laxata fuerit: aut aliqua ei superuenit infirmitas, vt per Franch. in cap. cum singulis, §. prohibemus, de preben. in 6.

26 Est tamen adnot. quòd si post peccatam licentiam, sed ante transitum ad secundam Religionem Monachus aliquid adquisierit, vel sub conditione sibi donatum fuerit, illud Priori Monasterio acquiritur: quia in contractibus spectatur tempus promissionis, l. filius familias, ff. de verb. oblig. & conditio retrahitur ad diem contractus initi, l. preter, §. videamus, ff. qui prior in pign. habent. l. qui balneum, ff. de peric. & com. rei vend. latè Zabarel. in Clem. sin. q. 14. de elect. Dixi: *Vel sub conditione sibi donatum fuerit; quia aliter dicendum est si sub conditione aliquid fuerit legatum: nam si ante conditionis euentum Monachus transeat ad aliam Religionem, aut efficiatur Episcopus, tunc posteriori Monasterio, vel Episcopati legatum acquiritur: quia in ultimis voluntatibus conditio non retrahitur, l. 1. §. 1. ff. ad Syllan. & ibi Doctores.* His quoque adde, quæ habentur ex Sayro de censur. vbi quamplurima alia peccata Religiosorum, & cenitæ recensentur.

De Nouitijs Regularium, tam virorum, quam mulierum, & eorum culpis.

S E C. XXXVII.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Nouitius siue vir, siue mulier, si vouerit ingredi strictiorem Religionem, & laxiorem ingrediatur.
- 2 Peccat quoque, si cum firmo proposito ingrediatur perpetuo in ea permanendi, deinde mutet animum, & velit Religionis onera experiri. Idque probatur iuribus, & rationibus, & de veritate num. seq.

- 3 Hac sententia quamuis satis sit probabilis, contrariam tamen veriore complures DD. existimant, idque probant ex definitione voti.
- 4 Peccant Nouitij cuiusuis sexus sint non seruantes ea, quæ eis præcipiuntur per Religionis Regulam.
- 5 An Nouitius, qui alteri confitetur, quam Nouitiorum Magistro culpam aliquam contrahat, aut Sacramentalem confessionem nulliter faciat. Adducitur prima sententia, quod inualida sit confessio, multisq; iuribus, & rationibus probatur, & num. 7.
- 6 Nouitij à Parochorum, ac Episcoporum cura eximuntur, & cura Prælatorum Regularium subiciuntur.
- 7 Contraria tamen sententia probabilior existimatur, & qua ratione, & num. 12.
- 8 Non semper verba imperatiui modi indicant præceptum, sed multoties consilium.
- 9 Licet Nouitij exempti sint à cura, & iurisdictione Episcoporum, & subiciantur curæ, ac iurisdictioni Prælatorum Regularium, id tamen non intelligitur, quoad actus, præiudicium non concernentes Religionis in foro exteriori, quale est confiteri. Et quo tempore acquiratur domicilium.
- 10 Alia datur ad supradictum argumentum de subiectione responsio.
- 11 Si Nouitius ingrediatur Religionem animo dumtaxat experiendi eius onera, & ad finem deliberandi, si confiteatur alicui Religioso eiusdem, vel alterius Monasterij, confessio erit valida. Quis nam cognoscat de delictis infra tempus probationis per Nouitium commissis, & annotatione delicti quis sortiatur forum.
- 12 Nouitij etiam si non confiteantur eorum peccata proprio eorum Magistro, vel alijs ex Confessarijs prædictis, valida erit confessio.
- 13 Peccant Nouitij, Religionem ingredienti, si parentes habeant in necessitate constitutos, ac ipsis indigentes.
- 14 Peccant Nouitij Religionem ingredienti, si debita occultant, quæ in seculo contraxerint, aut crimina, quæ commiserint.
- 15 Peccant Nouitij si occultent, se esse bigamos, seruilis conditionis, &c.
- 16 Peccant Nouitij, ingredienti Religionem simoniacè.
- 17 Peccant Nouitij, qui ante aetatem legitimam, vel infra annum probationis, scienter, & dolose ad professionem se admitti faciunt. Et quando dicatur Nouitius tacitam professionem emittere.

1 Peccat primò Nouitius siue vir sit, siue mulier, ingrediens Religionem laxiorem, cum vouerat ingredi strictiorem: & tenetur ad obseruantiam simplicis voti; eo quòd illud non impleuit per ingressum laxioris: imò quodammodo violauit, contra illud Domini, *Vouete, & reddite.* Benè verum est, quòd si in laxiori professionem emittat, tenet professio: & pro voto simplicis non adimpleto est illi imponenda pœnitentia, vt in cap. penult. de Regular. in 6. vbi hanc esse rationem ait; quia voto simplicis per solemnem censetur derogatum; non tamen valeret professio

fessio si faceret se oblatam; quoniam oblatio non est tantæ virtutis, ut per *Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 3. num. 3.*

Secundò peccat Novitius, siue vir sit, siue femina, si Religionem ingressus, cum firmo proposito in ea perpetuò permanendi, deinde marit animum, & velit Religionis onera experiri: & si non placeat sibi Regularis status, ab ea egredi, & Sæcularem vitam ducere. Etenim *Innoc. & sequaces in cap. consulti, de Regular. volunt, propositum huiusmodi habere vim voti solemniss, atque aded talem Nouitium cogi posse ad permanendum in Religione: vel saltem ex Palud. in 4. d. 38. q. 1. vers. Secunda definitio, conclus. 2. & D. Anton. par. 2. tit. 11. cap. 2.* propositum illud æquipollent voto simplici; ita ut Religionem ingressus cum proposito perpetuò permanendi in ea, si habitum suscipiat, teneatur in illa, vel in alia Religione professionem emittere: non quia propositum sit votum; sed ob præceptum Ecclesiæ, ita præcipientis in *d. cap. consulti, de Regular. vbi qui Religionem ingredi proposuerat, & monachalem habitum susceperit, præcipitur in ea permanere. Idem statuitur in cap. statumimus, & cap. super eo, eod. tit. Confirmatur etiam ex rex in cap. beneficium, de Regular. in 6. vbi habetur, quod beneficium Clerici Religionem ingressi intra annum probationis alteri conferri non potest; nisi constet, quòd absolutè voluit mutare vitam: & sic propositum mutandi vitam cum habitus susceptione habet vim voti solemniss; aliàs non suspicaretur Clericus suo beneficio. Denique hoc ipsum patet ex *cap. neque viduas, 27. q. 1. vbi Pelag. Papa sic ait: Neque viduas ad nuptias transire patimur, quæ in Religionis proposito disturna obseruatione permanserunt. Ex quibus verbis videtur colligi, propositum permanendi in Religione, suscepto Religionis habitu, inducere voti obligationem.**

Hæc sententia re vera videtur satis probabilis, tum propter iura supra relata, tum propter auctoritatem *Innoc. in d. cap. consulti, de Regular. cuius sententia licet necessitatem non inducat, cum non ut Papa, sed ut particularis Doctor loquatur; nihilominus est magnæ auctoritatis in interp. etanda voluntate prædecessorum Pontificum, & Conciliorum; tum etiam propter auctoritatem supra relatorum Doctorum, & *Henrici Boich in d. cap. statumimus, & aliorum. Verù his non obstantibus contrariam sententiam, quamplurimi Doctores existimant esse veriorè, nempe Panor. in cap. litteraturam, num. 3. de voto, & voti redemp. Nauar. in Man. cap. 12. num. 26. Petr. de Arag. 22. q. 83. ar. 1. in fin. Conarr. Valens. Rodriq. quos refert, & sequitur Sayr. lib. 6. Clau. Reg. par. 2. cap. 2. num. 7. & 8. & Sanch. lib. 4. sua summ. cap. 1. sub num. 20. Mouentur ex eo, quòd ad essentiam voti non tantum exigitur propositum; sed etiam omninò requiritur promissio: siquidem uorum, ut ex eius definitione patet, est essentialiter promissio: at propositum differt à promissione: nam *Sanch. ex Valen. loco citato, num. 19.* hanc differentiam esse ait inter nudum propositum, & promissionem, quòd illud prouenit ex deliberatione solius conuenientie rei faciendæ: promissio uerò ex deliberatione acceptandæ obligationis, sibi imponendæ. Confirmant pariter eorum opinionem ex *sex. in***

*d. cap. litteraturam, de voto, ubi quidam, qui morbo laborans proposuit Religionis ingressum, liber ab obligatione iudicatur: eo quòd tantum illud proposuerit. Denique votum solemnè est contractus quidam vitæ, citroque obligatorius: atque idè non potest esse extra vniuersæ partis consensum: at Monasterium habitum Religionis alicui tribuens, non ob id censetur in illius professionem consentire, ut in *cap. ad Apostolicam, de Regular. & propterea quantumuis aliquis propositum habeat perpetuò mandandi in aliqua Religione, & suscipiat habitum, solemnè voto non videtur astrictus; sed potest à Religione egredi, & aliam non obligatam ingredi, atque idè potest matrimonium contrahere; quia censetur habitum suscepisse secundum dispositionem iuris Canonici, ut per annum scilicet experiatur Religionis onera, ut deliberare valeat, an velit in ea permanere, vel potius ab ea egredi, ut in *d. cap. ad Apostolicam, de Regular. Vnde si talis Novitius habitum Religionis dimiserit, ait Nauar. in Man. cap. 12. num. 47. non modo mortaliter; sed nec venialiter quidem peccabit; nisi id agat ex animi leuitate. Ad contraria igitur ex *d. cap. consulti, & alijs iuribus, respondent præfati Doctor. iura illa non esse intelligenda de simplici proposito; sed de proposito cum promissione conuencto, siue promissio explicite sit, siue implicite, cum ita Religionem ingressi censentur probationis anno renūciatæ.****

Tertiò peccant Novitij, siue Regularium virorum sint, siue mulierum, non seruantes ea, quæ eis præcipiuntur per Religionis Regulam, & Constitutiones, cuius habitum susceperunt. Etenim Novitij infra probationis annum, licet non dicantur propriè Religiosi, ut dicit *Bart. in l. illa, ne Sacr. Bapt. rit. Imola in l. quoniam in stipulationibus, & ibi etiam Angel. de verb. obligat. & in l. si idem. vbi Paul. Castr. ff. de iurisd. omn. iudic. Rom. & Bald. in l. non solum in princ. & §. annus, per illum text. ff. de excusat. tutor. nec obligentur ad præcepta Regulæ, nisi sicut alij Christiani, Syl. in summ. vers. Religio, §. num. 6. Angel. eod. vers. nu. 18. & Sayr. lib. 7. Thesauri, cap. 13. num. 6. nihilominus, quia non leuantes præcepta, & obseruationes Regulæ exponunt se periculo expellendi à Religione, atque itèd priuandi tanto bono, & reitendi ad Sæculum non sine magno scandalo, & eorum animarum periculo; hac ratione saltem quamuis habeant animum seruandi Regulam post professionem, culpam contrahunt: eo magis, quia Novitij dicuntur personæ Ecclesiasticæ, ita ut offendentes eos in excommunicationem incidant, contenta in *cap. si quis suadente Diabolo, 17. q. 4. ut est text. in c. Religioso, de sent. excom. in 6. & quoad forum in causis civilibus, & criminalibus infra annum probationis occurrentibus, cognoscuntur ab ipsismet Religionis Prælati, ut latè probat *Nauar. lib. 3. suor. conf. de Regular. conf. 58. Quapropter satis quidem irrationabile foret eiudem Religionis præcepta, & ordinationes transgredi, cuius forum in omnibus sortitur. Sed tu adde, quòd dicit *Not. Not. in summ. P. Diana, quòd scilicet Novitius dimittens habitum sine causa peccat tantum venialiter.****

Sed iuxta hoc quaeritur, an Novitius si confiteatur alteri, quam eius Novitiorum Magistro, culpam

culpam aliquam contrahat, aut Sacramentalem confessionem nulliter faciat? In hac pugnant extant opiniones. Nam prima sententia est *Corduba lib. 1. sua summ. q. 30. Llamas par. 1. sua methodus, cap. 5. §. 7. in fin. P. Peregr. in suis Commentar. ad nostr. Constitut. par. 2. cap. 5. litt. R. fol. 216. & P. Megall. par. 1. instit. Peregr. lib. 1. cap. 8. num. 20.* dicentium, inuvalidam esse Nouitiorum confessionem alteri factam, quam eorum Nouitiorum Magistro. Probatum primò eorum sententia: quia dum Nouitus Religionem voluntariè ingreditur, censetur se eius Religionis Regulis subijcere: at in omnibus serè Religionibus adest Regula, vt Nouitij Sacramentalem confessionem faciant proprio Magistro: Pro qua et extat etiam Constitutio Clem. VIII. edita sub die 19 Martij 1603. cuius meminit *Steph. Quaranta in summ. Bullar. in vers. Monasteria, & Conuentus, ita se habes in §. Quilibet Nouitius: Ipsi autem Magistro soli, Nouitiorum confessiones audiendi cura committatur. Liceat tamen Superiori, etiam locali, si ita expedire iudicauerit, vel per se ipsum, vel per alium ab eo deputandum semel aut bis in anno eorumdem Nouitiorum confessiones audire.* Non igitur Nouitius validè confiteri potest alteri, quam proprio Magistro; nisi in casibus in d. Constitutione contentis. Etenim dicta Constitutio disponendo videtur verbis imperatiuis, vt constat ex illis verbis: *Committatur, liceat, &c.* quæ quidem verba imperatiui modi, quando non constat de contraria uoluntate disponentis, saltem per probabiles coniecturas, continent præceptum, vt habetur ex *Panor. in cap. uestra, per illum tex. num. 1. de cohabit. Cler. & mulier. & in cap. Clerici, num. 1. de vit. & honest. Cler. Ioann. de Sal. de legib. disp. 10. sec. 9. num. 51. in vers. De verbis autem: & in vers. Et licet Vasq. vbi declarans verba Nicolai in c. nullus, 32. d. dicentis: Nullus Missam audiat Prasbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, ait, illa verba præceptum denotare. Idem probatur in cap. Clericus, de vita & honest. Clericor. ibi: Clericus, neque comam nutriat, neque barbam. Et in d. cap. Clericus, eod. tit. Clerici officia, vel commercia secularia non exerceant, maxime in honesta; Mimis, ioculatoribus, & histrionibus non intendunt, &c. Hoc ipsum patet ex nostro cap. omnis utriusque sexus, & ex alijs iuris Siquidem Constitutio illa continet præceptum; ergo obligat ad culpam mortalem, vt extat communis sententia, tum Theologorum, tum etiam Canonistarum, quam testatur *Suar. lib. 5. de legib. c. 3. num. 6.* & nos latè in nostris *Commentar. in Bull. Cæna; lib. 3. §. 8. q. 2. num. 3.* Quod si obligat sub lethali culpa; ergo Nouitius alteri confitendo, quam proprio Magistro, nulliter confiteretur; quia in ipso actu confessionis commisit lethalem culpam. Confirmatur, quia Rom. Pontifex in d. Constitut. videtur verbis non solum præceptiuis; sed etiam prohibitiuis: nam dicitur: *Magistro soli Nouitiorum confessiones audiendi cura committi, censetur prohibere omnimodò audire Nouitiorum confessiones: at omnia, & singula verba præceptiua, & prohibitiua possunt lege Ecclesiastica, & Canonica significare illi dubio conditionem eius habere animum obligatum ad mortalem culpam, vt pro-**

bauimus in d. nostris *Commentar. lib. 3. §. 7. qu. 2. num. 2.* ergò Nouitius alteri confitendo, quæ proprio Magistro, nulliter confiteretur ex defectu debitæ contritionis.

6 Secundò probatur: hæc ipsa sententia, quia Nouitij à Parochorum, & Episcoporum cura eximuntur, & subijciuntur curæ, ac iurisdictioni Prælatorum Regularium, quorum Religionem ingrediuntur, tum quoad forum externum circa causas ciuiles, & criminales infra tempus probationis occurrentes, vt supra diximus ex *Nauar lib. 3. suorum cons. de Regular. cons. 56.* tum etiam quoad forum internum, cum efficiatur subditi ratione domicilij, ad quod acquirendum satis est habitatio inchoata in aliquo loco, cum perpetuo animo ibi permanendi, vt in *l. domicilium, ff. ad munic. Felin. in cap. dilectus, il. 2. num. 11. & 12. de rescrip. & nos latè explicauimus in d. nostris *Commentar. Bulla Cæna, lib. 2. c. 10. q. 11. num. 5.* Etenim Nouitij habitant in Monasterio, & vbi plurimum habent animum perpetuè in Religione manendi. Confirmatur ex *Concil. Trid. sess. 24. cap. 11. de reform. vbi licet Concilium subijciat ordinariarum iurisdictioni oblatos, & quomodocumque Monasterijs addictos; nihilominus excludit actu seruientes, & prædictis locis, & intra eorum septa, & domos residentes, ac sub eorum obedientia viuentes. Et Sacra Congregatio censuit, posse Prælatos seu Confessarios ab eis deputatos confessiones illorum Sæcularium audire, qui sunt de familia, & continentur commensales citra licentiam, & approbationem Episcoporum, non obstante *Concil. Trid. sess. 23. cap. 15. vt refert Rodriq. in compil. priuileg. Regular. tom. 2. in fine Bulla Greg. XIII.* Hoc ipsum confirmatur magis ex *Concil. Trid. de reform. sess. 25. cap. 11. vbi subijciens iurisdictioni Episcoporum exercentes curam animarum Sæcularium in Monasterijs, quibus talis imminet cura, excipit eos, qui illam exercent, quoad eas personas, quæ sunt de illorum Monasteriorum, & locorum familia: at Nouitij citra vllam controuersiam sunt de familia Monasteriorum, quæ ingrediuntur, illis actu seruiunt, sub eorum Prælatorum obedientia viuunt, & intra eorandem Monasteriorum septa resident; ergò omninò subijciuntur iurisdictioni non solum externæ; sed etiam internæ Regularium Prælatorum: & propterea si alijs, quam eorum Magistris peccata confiteantur, culpam contrahunt, & confessiones ipsorum sunt inuvalidæ.***

7 His tamen non obstantibus, contrariam sententiam puto esse probabiliorem, quam docent *Rodriq. tom. 1. q. Regular. q. 21. ar. 11 Coriol. p. 1. de casib. r. r. sec. 3. ar. 14. Nauar. de elect. fori. sec. 2. q. 63. nu. 13. Henriq. lib. 6. sua summ. cap. 16. num. 3. in Glosa litt. X. Faust. in Theol. Moral. par. 2. lib. 8. q. 53. Aloys. Barriola in Aphor. litt. N. vers. Nouitij, §. 15. P. Molfes. par. 1. sua summ. tr. 7. cap. 14. num. 81. cum plur. seq. qui tamen arbitratur, quod si comprehendatur aliquis Nouitius alij confiteri, quam proprio Magistro, ob id potest à Religione expelli. Hanc eandem opinionem docet *P. Alfons de Leone, quem refert, & sequitur P. Diana, 3. par. tr. 2. resolut. 4. vbi quamplurimos alios allegat, & par. 4. resolut. 5. & testatur de communi. Mouetur ex eo, quod Nouitias donec professionem emittat, est ad in-**

star Sæcularis in hoc: & propterea sicut Sæcularium confessio valida est, si fiat Confessario ab eorum ordinario approbato, ita etiam Nouitij. Confirmatur, quia nullibi inuenitur contrarium determinatum. Denique patet hæc ipsa sententia ex contrariorum solutione. Nam ad primum dicimus, quod licet Nouitius voluntariè Religionem ingrediatur; numquam tamen censetur habere voluntatem se obligandi ad Observantiam Regulæ, nisi post emissam professionem: & propterea citra violationem voti paupertatis potest apud se habere pecuniam, & alia bona, non solum quoad usum; sed etiam quoad dominium, & proprietatem.

8 Ad Bullam Clem. VIII. dicitur, quod non sèper verba imperatiui modi indicant præceptum; sed multoties consilium denotant, ut patet *Luce 6. & Matt. 5. Si quis te percusserit in una maxilla, prabe ei, & alteram: Si quis petat tunicam, da ei pallium.* Illa enim verba: *Si quis te percusserit, &c.* ad consilium referuntur, ut ait *D. Augustin. Epist. 5. & lib. 22. contra Faust.* sic etiam consilium denotat id quod *Matt. Vade, & vende, &c.* Et dato, quod verba imperatiui modi aliquando præceptum denotent; nihilominus cum significet etiam aliquando consilium, ut constat ex supradictis, & ex *c. magna, de voto, & Clem. exiui, §. & quia de verb. signif.* ubi Rom. Pontifex declarans illa verba *Ps. 75. Vouete, & reddite,* inquit, primum ad consilium; secundum verò ad imperium referri, cum simus in materia odiosa, & non constet de voluntate disponentis, in dubio verba illa debent interpretari in benigniorem partem, ut consilium potius, quam præceptum denotent, arg. *10. in cap. odia, de regul. iur. in 6. l. si Præses, & l. interpretationis, ff. de pen.* Præterea dato, & non concessio, quod dicta Constitutio sit præceptiua; præceptum tamen non imponitur Nouitijs, ut soli eorum Magistro peccata confiteantur; sed præceptum dirigitur ad Superiores Religionum, ut curam audiendi Nouitiorum confessiones committant eorum Magistro soli, ut constat ex illis verbis: *Ipsi autem Magistro soli Nouitiorum confessiones audiendi cura committatur.* Et quamuis per dictionem illam, *Soli,* dicta Constitutio possit dici prohibitiua; tamen prohibitio refertur ad Superiorem, nempe, ut curam audiendi confessiones non committat alij, quam eorum Magistro: non autem refertur ad ipsos Nouitios. Nec omnis lex prohibens annullat actum, sed ita demum si procedat ulterius irritando actum, aut alias constet de voluntate Legislatoris, ut habetur ex *Suar. lib. 5. de legib. cap. 25. num. 22. & cap. 29. num. 1. & nos late supra declarauimus sec. 16. sub ver. His tamen non obstantibus.*

9 Ad secundum argumentum respondet *Mol. loco citato,* quod licet Nouitij exempti sint à cura, & iurisdictione Episcoporum, & Parochorum, & subijciantur curæ, ac iurisdictioni Regularium, id tamen non est intelligendum, ut citra eorum voluntatem subijciantur, & quoad actus, qui non concernunt præiudicium Religionis in foro exteriori, ut est confiteri alij, quam proprio Magistro, cum idemet Prælati Regulares concedere valeant professis, ut alijs Confessarijs etiam extra Religionem eorum peccata confiteantur. Nec ratione domicilij possunt

dici, quoad Sacramentale forum subijci Nouitij Regularium Prælati; quia domicilium in aliquo loco, ait ipse *Mol. de iure* non acquiritur, nisi per decennium, vel dum illuc transfert omnia bona sua, vel maiorem partem bonorum suorum. Sed hæc responsio non videtur tollere vim argumenti: nam licet concedamus, Nouitios per voluntarium Religionis ingressum, voluntariè quoque subijci curæ, ac iurisdictioni Regularium: illa tamen voluntaria subiectio dicitur talis initiatiuè tantum ratione voluntarij Religionis ingressus; non autem formaliter: sic quidem formaliter illa subiectio, supposita Nouitiorum voluntate permanendi in Religione, non est voluntaria, sed necessaria, cum Religionis ingressum necessariò consequatur. Sicut est in libertate alicuius moueri, & non moueri: at supposito, quod velit currere, & actualiter currat, necessariò mouebitur; atque adeò licet moueri initiatiuè sit voluntarium, quatenus voluntariè voluit currere; nihilominus dum actu currit, necessariò mouebitur: quia motus necessariò consequitur cursum. Nec verum est ad domicilium acquirendum, ut quis in aliquo habitet per decennium; vel eò transferat omnia bona sua, vel maiorem partem bonorum suorum; quoniam id locum sibi vendicat, quoad domicilium præsumptum; nempe ut quis præsumatur habere domicilium in aliquo loco, in quo habitauit per decennium, aut eò transtulit maiorem partem bonorum suorum: aliàs sequeretur, quod quis in duobus locis non posset habere duo domicilia: quod est manifestè falsum, ut per *Syl. in summ. in vers. Confessor 1. num. 10. in fine, & Sanch. lib. 3. de matr. disp. 24. sub num. 3.* Unde ad domicilium habitationis comparandum duo tantum copulatiuè requiruntur; nempe habitatio inchoata, & animus perpetuò habitandi: & ita fuisse decisum, refert *Rot. Rom. in nouissimis, par. 2. decis. 150. num. 4. & sub num. 6.* & nos late declarauimus in *Commentar. Bullæ Cæne lib. 2. can. 10. q. 11. num. 5. & seq.* Denique quid, quid sit de domicilio Nouitij per Religionis ingressum acquirunt saltem habitationem, ad quæ acquirendam non est necesse, ut quis in aliquo loco habitet per annum, vel per maiorem partem anni; sed satis est si animum habeat ibi habitandi per maiorem partem anni, ut habetur ex *Sanch. loco citato;* at Sacramentale forum per solam habitationem acquiri supra alias probauimus.

10 Quocirca ad vim supradicti argumenti aliter respondendum esse arbitror; atque adeò licet concedatur, Nouitium per Religionis ingressum, acquirere domicilium, vel saltem habitationem in ipsa Religione, & in ea sortiatur Sacramentale forum; nihilominus non ob id sequitur, quod Nouitius si alij, quam proprio Magistro confiteatur sua peccata, inualidam confessionem faciat: postquam, citra præiudicium domicilij, ac habitationis potest quilibet de familia Monasterij confiteri Prælato, aut Confessarijs ab eo deputatis, ut supra ostendimus: & propterea si Nouitius tanquam vnus ex familia Monasterij confiteatur Prælato, aut alicui ex Confessarijs ab eo deputatis, non tamen ob id confessionem efficit inualidam. Est tamen verum, quod si Nouitius Religionem ingrediatur animo perpetuò

in ea commorandi cum domicilium in ea fuerit sortitus, & omnino exemptus à cura, & iurisdictione Episcopi, tunc arbitror, eum non posse alijs Confessarijs Regularibus eiusdem, vel alterius Monasterij, & Religionis confiteri, quavis fuerint approbati ab Episcopo, & ordinario loci ad audiendas Sæcularium confessiones; sed omnino teneri confessionem Sacramentalem facere Prælato, aut Confessarijs ab eo deputatis: quia cum ordinarius Nouitij sit Prælati, cuius Religionem, & Monasterium ingreditur, ad audiendas confessiones ipsius satis non est Confessarij approbatio ab Episcopo, ac ordinario loci; sed omnino exigitur, ut Confessarius, qui vult audire Nouitiorum confessiones sit approbatus & deputatus à proprio eius Prælato, tanquam eiusdem ordinario.

11 Quod si Nouitius Religionem ingrediatur, ut experiatur dumtaxat eius onera ad finem deliberandi, an velit in ea perpetuo manere, vel ab ea discedere, cum ad summum in Religione non fuerit sortitus forum Sacramentale, nisi ratione habitationis, tunc si domicilium habeat extra Religionem; cum quis possit in vno loco habere domicilium; & in alio habitationem tantum, ut diximus loco citato nostr. *Commentar. in Bull. Cæna*, puto, quod si confiteatur alicui Religioso eiusdem, vel alterius Monasterij, aut Religionis, aut cuilibet alij Confessario approbato ab Episcopo, in cuius Diocesi habeat domicilium, eius confessio erit valida: quia talis Nouitius ratione domicilij non esset exemptus à iurisdictione ipsius Episcopi. Nec obstat si dicatur quod imò Nouitius est exemptus à iurisdictione sui Episcopi, cum de delictis commissis infra tempus probationis à Nouitijs, cognoscant eorum Regulares Prælati, ut aliàs diximus; quoniam respondetur, quod idem ratione delicti Nouitius non est exemptus à iurisdictione Prælati; quia forum sortitur ratione delicti in Territorio ipsius Prælati commissi, dum supponimus delinquere intra tempus probationis in eisdem Monasterio exempto ab ordinarij iurisdictione: nam ratione delicti efficitur quis de iurisdictione alterius, ut in *cap. licet, de foro compet. cap. 1. de raptor. & cap. ibi causa, 3. q. 6.* Et multo magis id locum sibi vendicat, ubi Nouitius per voluntatem perpetuo manendi in Religione in ea acquisierit domicilium, iuxta ea, quæ supra adnotauimus: nam tunc sortiretur forum, non solum ratione delicti; sed etiam ratione domicilij, ut in *d. cap. licet. de for. compet. sed tunc esset omnino exemptus à iurisdictione Episcopi etiam quoad forum Sacramentale, & non posset sua peccata confiteri, nisi ipsius Regulari Prælato, aut Confessarijs ab eo deputatis, ut supra declarauimus.*

12 Unde his reiectis, patet, quod Nouitij etiam si non confiteantur eorum peccata proprio eorum Magistro, vel alijs ex Confessarijs supradictis valida erit confessio; atque idem quilibet Confessarius Sæcularis, aut Regularis potest absolueri Nouitios, etiam à peccatis in Religione reseruat, & à censuris; si Nouitij per talem Confessarium poterant absolui in Sæculo permanentes, ut post alios probat *P. Diana d. resol. 5. par. 4. & par. 3. tr. 2. resol. 4.* Et id maxime si Nouitij ingrediantur Religionem, ut experian-

tur dumtaxat eius onera, iuxta ea, quæ supra diximus. Idem dicendum est de nostris Clericis professis secundæ Classis, nam licet habeant Præfectum, cui eorum peccata confiteantur; possunt tamen confiteri R. P. Præposito, aut Confessarijs domus ab eo deputatis, ut rectè declarat *P. Diana d. resol. 4.* Bene verum est, ob alias causas contingere posse, Nouitiorum confessiones fieri inualidas; quando scilicet absque iusta, ac rationabili causa confiteatur alteri, quam proprio Nouitiorum Magistro: siquidem tales proculdubio se exponunt periculo ruinæ, & à Diabolo de facili superantur, & trahuntur ad quamplurimas culpas, cum proprio Magistro nolint esse fideles. Item exponuntur manifesto periculo expellendi à Religione, atque idem priuandi tanto bono. Etenim non solum *Molfes. & Diana*, sed omnes Doctores conueniunt, quod huiusmodi Nouitij sunt expellendi à Religione, cum eo ipso efficiantur indigni, quod proprio Magistro conscientias suas non aperiant. Et dum multi tenent, confessionem factam à Nouitio alij quam ipsius Magistro esse inualidam, si cum tali formidine confiteatur, & absolutionem recipiat, non deposito dubio, culpam leualem committeret in ipso actu confessionis, & sic irrita esset confessio. Idem dicendum est de Confessario, qui cum eodem dubio Nouitiorum confessiones audiret; nam mortaliter peccaret: & si Confessarius esset eiusdem Religionis, posset acriter puniri, ut habetur ex *Molfes. d. cap. 14. num. 84.*

† Adde. Nouitij Regularium à die ingressus in Religionem non ligantur reseruatione casuum facta ab Episcopis, seu à locorum ordinarijs; quia eximuntur, tum à iurisdictione, & tum à reseruatione, sicuti ipsi Regulares professi, cum fruatur ipsidem priuilegijs, ut ex communi sententia DD. probat noster *P. Diana p. 3. tr. 2. resol. 73.*

Et insuper non ligantur reseruatione facta à Prælato Regulari pro suis subditis professis, quia Nouitij ante professionem non ligantur legibus Religionis, vel præceptis Superiorum Regularium, sed voluntariè illa obseruat, ut possint admitti ad professionem; nam vera obligatio oritur ex votis, à quibus Nouitij sunt liberi. Ita *Villalobos, Petrus Fay, Coriolanus, Vega*, & alij plures, quos refert, & sequitur *Diana par. 3. tr. 2. resol. 100.* & hæc intelliguntur in foro conscientiarum; nam in foro fori possunt puniri, & expelli à Religione ob causas supra relatas ab ipso meo patre, & cum insuper sæpissimè careant contritione, & necessaria attritione, cum quamplurimi visi sint eodem modo peccare in Sacramentum penitentis, sicuti, qui peccant in confidentiam Iubilei; nam sic de facili committunt peccata, imò multoties conueniunt peccare hæc spe confitendi sua peccata extraneo, quod est fomes, & incentiuum peccati, sicuti proprius Magister esset frænum non labendi.

Quamobrem aiebat meus Magister D. Andreas Filingerius, eximie sapientis, prudentis, sanctitatis, ac experientis vir, quod multum Anticeps erat; si magis sacrilegus se redderet Nouitius confitendo alteri, an verò accedendo inconfessus ad communicandum; nam considerans defectum veri doloris, existimabat illum, esse duplicis sacrilegij reum. Et insuper aliud notabile damnum suspicabatur; nempe facilius posse

conuerti non cōfitementem, cum is continuo in se sentiret remorsum conscientia, quā malè cōfessum, qui sibi palliata conscientia suaderet esse in gratia; & sic si primus aliquando, secundus verò nunquam relipisset.

Igitur, quando Nouitij, vt Nouitij confiterentur, iuxta præscriptum Regularum Religionis, requireretur necessariò approbatio, vel deputatio Prælati Regularis, & sunt exempti à casuum reservatione, tam ipsius Prælati Regularis, quā Episcopi, seu ordinarij loci, quando verò extra præscriptum Regulæ (quod nisi clam faciunt) deberent confiteri Confessario approbato ab Episcopo, seu ab ordinario loci, quia tunc confiterentur more Sæcularium, ita *Molfes. Portell. Rodriguez,* & alij plures, quos refert, & *solentur Diana par. 3. tr. 2. resol. 4. & par. 4. tract. 2. resol. 5.* & tunc subiacent casibus reservatis ab Episcopo, seu ordinario loci. Ita *Auersa de pen. q. 17. sect. 1. §. 7.* & rationem affert, quia non cōfiterentur secundum Regularum Religionis. Sed noster *Pater Quartus de casu refer. sect. 2. cap. 3.* aduersatur, non admittendo hanc limitationem. Quia Nouitij fruuntur hoc priuilegio, quandiu sunt verè Nouitij, & quædam pars communitatis Religiosæ, seu Conuentus Regularium; sed non desinunt esse Nouitij, nec pars Conuentus Regularis ex eo, quod recedant ab hac, vel ab illa obseruantia Regulari; sed solum quando trãseunt ad sæculum, & desinunt esse Nouitij. Et ad fruendū hoc priuilegio satis est si Nouitij subiciantur non leui incommodo clausuræ, & cæteris asperitatibus Religionis.

13. Quartò peccant Nouitij Religionem ingredientes, si parentes habeant in necessitate constitutos, qui ipsi indigeant. Quod verum est etiã si necessitas non sit extrema, vt quia oporteret parentes mendicare, aut alij seruire cum notabili proprij status indecentia, vt habetur ex *Graff. lib. 3. decis. cap. 5. num. 37 par. 1.* vbi id ampliatur ex *Nauar.* vt si tales Nouitij profiteantur, teneantur exire, & eis subuenire si possint, & citra peccati periculum possint in Sæculo permanere. Quod si post professionem superueniat parentū necessitas deobligatur à cura impendenda parètib; vt habetur ex *Syl. in summ. vers. Religio. 2. q. 7.* Debet tamèn quantum fieri potest salua ordinis obedientia curare, vt per se, vel per alios eis subueniatur. Et si re vera necessitas sit extrema, arbitror, eos debere Religionem egredi, si egrediendo possent, & non aliter subuenire parentibus: quia ad id obligatur quilibet, vt suo loco latius, Deo duce, dicemus.

14. Quintò peccant Nouitij Religionem ingredientes, occultantes debita, quæ contraxerint in Sæculo, aut crimina, quæ commiserint. Siquidè Sixtus V. anno 1587. per quandam Constitutionem, quæ incipit: *Cum in omnibus,* statuit contra criminosos, & eos, qui debita contraxerunt, vt ad Religionem nõ recipiantur, & recepti eorum professio irrita habeatur.

15. Sextò peccant Nouitij Religionem ingredientes, & occultantes se fuisse bigamos, seruili conditionis, Curia, aut publicarum rerum nexibus implicatos, aliqua publica pœnitentia notatos, infirmos, aut aliquo modo corpore esse vitiatos. Hi enim Religionem ingredi prohibentur, vt in *6. profess. d. 55. c. fin. d. 77. & Graff. p. 1. dec. lib. 3. cap. 5. num. 11. & 35.*

16. Septimò peccant Nouitij per simoniam Religionem ingredientés: Etenim recipientes aliquid, aut dantes Religionis ingressus intuitu, simoniam committunt, & incidunt in excommunicationem Papalem, vt in *extragag. 1. de simonia:* & insuper per simoniam ingressus potest per Prælatum cogi ad ingressum alterius Religionis strictioris, vt habetur ex *Graff. loc. cit. nu. 12. & num. 152.*

17. Octauò peccant Nouitij si ante legitimam ætatem, vel infra probationis annum scienter, ac dolosè ad professionem admitti se faciant: & professio est ipso iure nulla, vt habetur ex *Concil. Trid. de Regular. sess. 25. cap. 15.* Nec validatur persistendo per multos annos in Religione, vt habetur ex eodem *Graff. ibidem. num. 14. & 22.* vbi etiam *num. 24.* ait, quod si professus ante ætatem, vel ante annum probationis velit completa ætate, vel anno probationis professionem emittere, potest, nec indiget noua receptione. Potest quoque dici Nouitius tacitam professionem emittere per habitus delationem; dummodò tria concurrant. Primum, quod habitus, quem deserit Nouitius non sit distinctus à professorum habitu, vt in *cap. 1. §. qui verò, de Regular. in 6.* Secundum, quod deferat illum in Monasterio, vt in *d. §. qui verò, & Clem. eos,* & ibi, *Glosa, vers. in aliqua, de Regular.* Et tertium, quod illud deferat intra Monasterium per annū continuum; nisi eundem desereret extra Monasterium de licentia Superioris: Siquid in Nouitius de licentia Superioris potest tempus probationis complere, vt habetur ex *Graff. par. 1. dec. lib. 3. cap. 5. num. 18. 26. & 27.* Siquidem Regularis manens extra Monasterium sub obedientia Superioris, & cum eius licentia, censetur residere intra illud, iuxta ea, quæ habentur ex *Par. norm. in cap. cum illorum, de sentent. excom. & in cap. ex rescripto, num. 5. de iur. iur. ac Nauar. lib. 3. suor. cons. de Regular. cons. 42.* Quod quidem patet etiam exemplo Milit. Hierosolym. qui verè, ac formaliter sunt Religiosi, tria vota substantialia profitentes; & nihilominus post susceptum habitum Religionis deserunt illum extra Monasterium bestando, aut alia negotia faciendo de licentia Superioris, & currit ei tempus probationis; nisi aliter constet de Superioris mente. Nec eiusmodi tacita professio prohibetur per *Conc. Trid.* & potest compelli Nouitius, vt faciat professionem expressè. Quod quidem verum esse arbitror, si ipse Nouitius habitum, vt supra deferat animo profitèdi: nam si talem animum non habeat, non valet professio, etiam si professionem expressè emittat: siquidè qui professionem emittit non intendens se obligare, nec profiteri, non est professus, cum votum sit promissio facta Deo, *cap. non dicatis, 12. q. 1. & Graff. ibidem, num. 28. cum plur. seq.* Quod procedere puto, quoad forum conscientia, non autem quoad forum exterius: quia quoad forum exterius is censetur professus; nisi præcefferit protestatio, quod nolit profiteri, & constet de tali protestatione.

† Adde. Nouitius Sacris Ordinibus non initiatus non peccat negotiationem exercendo, ita perdoctus purpuratus *de Lugo.*

Nouitius insuper potest tempore Nouitarius beneficia simplicia Ecclesiastica retinere, imò noua habere, ita *DD.*

De

**De Laicorum culpis, nempè Dominorū
temporalium, eorum vaxallorum, ac
militum, & ipforum officialiū,
seu Ducum, à discreto, ac
cauto Confessario
explorandis.**

DISP. XVII.

TRACTAVIMVS hucusque de Ecclesiasti-
corum culpis, tum Sæcularium, tum etiam
Regularium, à Romano Pontifice incipientes:
& deinde successivè tractantes de quampluri-
mis alijs, tam in dignitate constitutis, quam non
constitutis, & eisdem inferioribus. Modo con-
sequenti ordine restat agendum de Laicis, seu
Mundanis, qui cœlibem vitam non ducunt, &
ab Ecclesiasticis omninò distinguntur, incipiē-
tes ab Imperatore, Regibus, & alijs Principibus
absolutis, qui Superiorum non recognoscunt:
deinde agemus de alijs Dominis temporalibus,
superiorem recognoscentibus, eorum vaxallis,
subditis, militibus, Magistratibus, Iudicibus,
Aduocatis, Procuratoribus, Notarijs, & alijs Cu-
rialibus. Denique agemus de peccatis emptorū,
venditorum, locatorum, conductorum, sociorū,
& aliorum contrahentium, mercatorum, ac ne-
gotiatorum, & artificum.

**De peccatis temporalium Dominorum,
Superiorem non recognoscentiū.**

S E G. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Domini temporales, & ex Dominis
serui fiunt, si qua docet hoc nomen (Dominus)
non seruent.
- 2 Qua doceat hoc nomen (Dominus)
Princeps pro posse debet populo satisfacere, ita
ut nec severum, sed reuerendū se exhibeat, fa-
miliam honestam, & Curialem habeat, &c.
Et super omnia procurare debent Religiosos,
verbum Dei prædicantes.
- 3 Peccant Domini temporales, si proni sint ad
reddendum malum pro malo, & multo magis
quam priuati homines.
- 4 Peccant Domini temporales, si eorum domi-
nium, principatum, vel Regnum iniuste possi-
deant.
- 5 Peccant Domini temporales, si iniuste bellum
inferant, & tenentur ad omnia damna, expē-
sas, ac interesse, per se, vel per milites illata
quibuscunq;
- 6 Peccant Domini temporales, qui quamuis Su-
periores non recognoscant, & iustam habeant
bellandi causam, attamen recta ratione non
mouentur.
An, & quando peccent inferendo bellum ad
propulsandam iniuriam.
- 7 Peccant Domini temporales, bellum indicon-
tes, quod dubitant esse iustum.
- 8 Peccant Domini temporales, confederationes

- facientes cum Paganis, ac Saracenis.
- 9 Peccant Domini temporales indicentes bellū
Summo Pontifici, & Ecclesie, & subditi obe-
dire non tenentur.
 - 10 Peccant Domini temporales, qui bella gesserūt,
si inuicem componant de damnis, subditis il-
latis, citra eorum consensum.
 - 11 Peccant Domini temporales, facientes noua
castra, seu propugnacula cum alterius iniu-
ria.
 - 12 Peccant Domini temporales, capientes in bel-
lo, quamuis iusto bona Clericorum, & Eccle-
siarum.
 - 13 Peccant Domini temporales, bellum non indi-
centes, cum id Reipub. interesse nouerint.
 - 14 Peccant Domini temporales, si bona, capta in
bello, quantumuis iusto, Dominis, à quibus
fuerunt ablata, non restituant.
 - 15 Peccant Domini temporales, si per se præcipiāt
interfici in bello iusto innocentes, etiam si in-
fideles sint.
 - 16 Peccant Domini temporales, citra necessitatē,
tradentes Ciuitates, maxime Christianorum
militibus diripiendas.
 - 17 Peccant Domini temporales, non seruantes
promissiones, quas in bello spopoderunt, & te-
nentur ablata restituere, ac damna, & inte-
resse reficere.
 - 18 Peccant Domini temporales duella permitten-
tes, & in excommunicationem incidunt.
 - 19 Peccant Domini temporales, ludos, & specta-
cula uana, ac periculosa, aut turpes represen-
tationes, cum magno populi scandalo fieri fa-
cientes.
 - 20 Peccant Domini temporales usurarios publi-
cos in eorum terris tolerantes, propter lucrū,
& lasis restituere tenentur.
 - 21 Peccant Domini temporales permittentes in
terris suis Iudeos habere publica officia, ac
nouas Sinagogas erigere.
 - 22 Peccant temporales Domini, qui propter pecu-
niam, aut aliam quācunq; causam permit-
tunt hæreticos in terris suis commorari, amit-
tuntque in perpetuum eorum terras.
 - 23 Peccant Domini temporales, Romano Pontifi-
ci non obtemperantes, inciduntque in excom-
municationem Bulla Cæna, si ab eius obedi-
tina recedunt.
 - 24 Peccant temporales Domini, prohibentes Epi-
scopos, aut Inquisitores familiam habere ar-
matam.
 - 25 Peccant Domini temporales, eorumque Magi-
stratus, atque in excommunicationem inci-
dunt, qui ter moniti, ab Episcopis, alijsque Ec-
clesia Prælati iustitiam illis super eorum
causis ministrare non procurant.
 - 26 Peccant temporales Domini, Supremique Prin-
cipes, occidentes subditos, aut occidi mandan-
tes, vel quocunq; modo contra eos sententiam
ferentes, non secundum allegata, & probata,
sed per priuatam eorum scientiam.
 - 27 Vbi Reus aliter capi non potest, aut futurum
damnum, scandalum, &c. imminerent Rei-
pub. aut Principi, suè alteri innocenti, posset
per Supremum Principem occidi.
 - 28 Peccant Domini temporales, si non iudicent
secundum leges, à se, vel maioribus suis editas.
 - 29 Peccant temporales Domini, si negligentes sint
in

- in purgandis eorum terris, ac territorijs malis hominibus, ac puniendis, coercendisue eorum delictis.*
- 30 *Princeps, maximè Superiorem non recognoscens totam penam, vel eius partem, an, & quando remittere possit, vel corporalem, in pecuniariam commutare.*
- 31 *Peccant Domini temporales, tollentes ius quasi alteri, nisi reddant ei excambium.*
- 32 *Peccant Domini temporales, proficientes, in Magistratus, & Iudices indignos, & malos homines, atque indoctos, omniaque damna tenentur rescire.*
- 33 *Peccant Domini temporales, excitando factiones, vel eas non sedando, iustas, & necessarias leges non ferendo, Reipub. non consulendo.*
- 34 *Peccant temporales Domini, non solum pecunias irrationabiliter congerentes, grauando subditos notabiliter, sed etiam si prodigis largitionibus, adeò vacent, vt probabili periculo, se exponant vsurpandi aliena.*
- 35 *Peccant Domini temporales; si leges iniustas ferant, vel latas non abrogent, aut si subditos valeis, & exactionibus grauent, viduas pupillos, &c. non defendant, &c.*
- 36 *Peccant temporales Domini vsurpantes sibi bona communitatis, & quæ.*
- 37 *Peccant Domini temporales, non permittentes suis subditis, ad libitum de bonis suis in morte disponere, aut mensuras, & pondera iniustè permittant.*
- 38 *Peccant Domini temporales, si in faciendis aucupationibus, venationibus, aut piscationibus, nimium grauent subditos, maximè si hæc fieri fecerint diebus festiuis.*
- 39 *Quæ dicta sunt de Principibus Supremis, ad magnatos quoque, seu Dominos Superiorem recognoscentes extenduntur.*
- 40 *Peccant temporales Domini, bona vaxallorū confiscantes, qui velint ad alium locum, vel Dominum se conferre; committuntque raptinam.*
- In multis alijs peccant temporales Domini, remissive casibus.*

Peccant in primis Domini temporales; atque idè ex Dominis serui fiunt, nam qui facit peccatum, seruus est peccati, & tot Dominorū, quot vitiorum. Peccant inquam Domini, si quæ nomen istud Dominus docet, non seruent. Plura enim docet eiusmodi nomen, Dominus, quæ facere oporteat Dominum. Etenim dicitur Dominus, quasi dominus, propter parcitatem, qua vti debet erga domum suam, ne propter prodigalitatem raptor efficiatur alienorum, vt infra dicemus *vers. Trigesimoprimo*. Non se Domini ad propria commoda, non ad diuitias, aut luxum; sed ad labores, & sollicitudines pro Dei gloria, vt eius Ministros vocatos esse intelligant: & propterea mores suos ita componere debent, vt reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac quæ nos tantoperè commendat Deo, sanctæ humilitatis exempla petere possint. Siquidè quales Principes sunt, tales subditi esse student. Populi Sichimorum videntes Principem eorum Hemor, Hebræorum circumcisionem suscepisse, atque idè veram tunc temporis Religionem, se ipsos quoque circumcidi passi sunt, vt legitur

Gen. cap. 34. Et è contra *lib. 1. Reg. cap. 3.* referretur de Armigero Saulis, qui videns ipsum Regem suum Saulem mortem sibi conscium, ipse quoque se ipsum interemit: & hoc idè, quoniam subditi Dominorum facta imitantur, siue bona sint, siue mala. Vndè cæteris paribus, longè grauiora sunt peccata Principum, quàm subditorum: nã quò gradus altior, eò casus grauior, *c. Principum, de penit. d. 2. cap. homo, 40. d.* & grauiora delicta facit sublimitas peccantium, *cap. nullifas, 25. q. 1.* Et id non ob aliud nisi ratione scandalis. Dicitur quoque temporalis Princeps, Dominus, quasi dominus, propter eius rationabilem seueritatem erga malos subditos: siquidem publicè interest, vt delicta puniantur, vt vnus pœna sit aliorum exemplum, vt in *l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil.* & infra latè de hac re agemus *infra vers. Vigesimo septimo peccant*. Appellatur tertio Princeps Dominus, quasi dominus, propter eius pietatem præcipuè erga pauperes, ac miserabiles personas. Et denique Princeps vocatur, Dominus, idèst dominus, remunerando dignos, & omnibus tribuendo, quod suum est, vt rectè declarat *D. Anton. 3. par. tit. 3. cap. 1. §. 7. & par. 4. tit. 2. c. 6. §. 1.* Vbi etiam probat, Principem pro posse debere populo satisfacere, ita vt non se seuerum, sed reuerendum exhibeat: familiam honestam, & curialem habeat: sapientes consiliarios consulat: iustos iudices apud se habeat; beneficientes dignè præmet, & delinquentibus pœnas debitas infligat. Rẽpublicam prouideat vidualijs, ne penuria afficiatur, de litterarum studijs pro pueris erudiendis, pro iuris peritis promouendis, & alijs sapientibus. Procuret super omnia Religiosos verbum Dei prædicantes, Cleros honestos Diuina celebrantes, & reliqua ad animarum salutem pertinentia. Debent enim Domini temporales studere præcipuè, vt Deo placeant per eorum bona opera, cum proprium Dominorum temporalium munus sit, subditos ordinare ad finem debitum: quod quidem adimplere non valet temporalis Dominus; nisi prius pro iuribus conetur se ipsum ordinare in Deum. Id maximè faciet, si iustitiam diligat: legitur enim *Sap. cap. 1. Diligite iustitiã qui iudicatis terram*. Siquidem iustitia est omnis virtus, nec Lucifer est ita clarus, ait *Arist. 5. Ethic.* E contrario verò si Princeps bonitate careat, atque prudentia, omnem diligentiam adhibebit, vt omissis virtutum operibus, diuitijs affluat, & ob id efficietur spoliator boni communis, depredator populi, omnium subditorum oppressor, & ruinæ Ciuitatis, seu Regni.

3 Secundo peccant Domini temporales multò magis, quàm priuati homines, si prouisi sint ad reddendum malum pro malo. Debet enim Princeps constans esse in aduersis, ac benignus, & facilis ad ignoscendum, vt sic fiat non solum dignus Dei Minister; sed etiam filius, iuxta illud Domini, *Matt. cap. 4. Visitis filij Patris vestri, qui in Calis est*. Et inluper si iniuriæ efficiatur inimemor, munificè se habens ad inimicos, eos facile ad se trahet. Sic enim Ioseph se habuit erga fratres suos, Cæsar August. & nonnulli alij Principes erga inimicos suos, de quibus *D. Anton. p. 3. tit. 3. c. 1. §. 6.*

4 Tertiò peccant Domini temporales si eorum Dominium, Principatum, aut Regnum iniuste possi-

possideant, nempe per electionem eorum, ad quos de iure non spectat electio, vel quia nec per legitimam successionem ea possident, aut per emptionem, donationem, institutionem, legitimam prescriptionem, nec etiam per iustum bellum. Siquidem, qui aliquo ex dictis titulis illa non potitur, ac Dominus efficitur, is non Dominus quidem dicitur, sed fur, & latro, & principum resignare teneret, si citra notabile periculum animarum, corporum, aut rerum fieri potest, *cap. si res, 14. q. 6. & cap. falsas, de penis. d. 9.* & insuper teneret ad restitutionem omnium reddituum, damnorum, & interesse: & si quos per se, vel per suos officiales occiderit; est, quod mortem meruerint, propter commissa per eos crimina, ut homicida censetur, ut in *cap. si non licet, 23. q. 5.* Et denique subditi obedientiam ipsi prestare non tenentur, si citra scandalum fieri possit, ut in *cap. Iulianus, 11. q. 3. D. Anton 3. p. tit. 3. c. 1. §. 1. Syl. in sum. vers. Dominium, qu. 4. Tab. vers. Dominus, num. 5. & alij.*

3. Quarto peccant Domini temporales, iniuste bellum inferentes, & tenentur ad omnia damna, expensas, & interesse illa per se, & suos milites quibuscunque, etiam suis vaxallis ab aduersario datis: eo quod rapinam dicuntur committere, ut habetur ex *D. Thoma 2. 2. qu. 66. art. 8. Syl. in sum. vers. Bellum, 1. q. 10. Tab. eod. vers. num. 13. Zecch. tom. 1. sua sum. de bello, cap. 18. sub num. 10. Sayr. lib. 7. Clavis Regia, cap. 13. num. 3. & seq. Reginald. & alij apud Molfes. p. 2. sua sum. tr. 12. cap. 3. à num. 159. usque ad num. 163.* ubi declarant, quando bellum dicatur iustum, vel iniustum, & explicant condiciones utriusque belli; inter quas illa est adnotanda, ut non possit bellum indici aduersus infideles ex eo solum, quod sint infideles, nec contra idolatras, etiam à Papa, vel Imperatore, quamuis peccent in ijs, quæ pugnant cum lumine naturæ; quoniam per solam infidelitatem nemo amittit dominium rerum suarum, nec Ecclesia punit infidelitatem in ijs, qui fidem nunquam susceperunt, ut in *cap. dispar, 23. q. 8. l. Christianis, C. de Pagan. & Sacrific. D. Thom. 2. 2. q. 12. ar. 2. & Molina wal. 2. de iustit & iure, disput. 106.* Tunc enim licitum est bellum infidelibus inferre, quando detinent Prouincias olim ad iurisdictionem Christianorum spectantes, vel si Christianos persequuntur, aut impediunt Evangelij prædicationem in eorum Prouincijs, & fidem Christianam admittunt, ut habetur ex *Couar. in regula peccatum, par. 2. §. 9. & 10. de regul. iur. in 6.* Est tamen verum, quod si innocentes immolent, ut eorum carnibus vescantur, aut eos tyrannicis legibus opprimant, ac similia agant, quæ solo naturæ lumine prohibentur: nam potest Princeps Christianus, sub cuius imperio sūt, hæc, & alia, quæ naturali lumine damnantur eis interdiceret, & contrauententes punire, ac contumaces etiam bello impetere, ut per *Molin. & Couar. locis citatis, ac Zecch. d. cap. 18. num. 6.* ubi etiam ait ex *Turrecr. in cap. 1. 23. q. 7.* quod ubi infideles fidem susceperunt, si postea fiant hæretici, aut apostatae, potest eos Ecclesia punire sicut alios Christianos, qui in hæresim, & apostasiam inciderunt, & ut tales sunt, possunt bello impugnari, & eorum subditi à iuramento absolui, ut in *c. cum secundum, de hæret. in 6.*

4. Quinto peccant Domini temporales, qui quauis in temporalibus Superiorem non cognoscant, atque ideo habeant potestatem bellum indicendi, ut in *l. hostes, ff. de capt. & l. hostes, ff. de verb. signific. & iustas habeant bellandi causas, quas colligit Zecch. loco citato, post alios, sub num. 5.* nihilominus non mouentur recta intentione ad bellum inferendum, ut decet; nempe ad solam propulsandam iniuriam, & boni communis intuitu; sed id agunt nocendi cupiditate, vlciscendi crudelitate, aut dominandi libidine, ut in *c. quid culpatur, 23. q. 1.* Non tamen hoc casu tenentur ad restitutionem, ut habetur ex *Molina loco citato, disp. 107. post Couar. d. §. 9. Zecch. d. cap. 18. num. 7. Tab. in sum. vers. Bellum, sub num. 4. in fine. & Sayr. loco citato, num. 8.* Imò Domini temporales indicentes bellum ad propulsandam iniuriam, aliquando peccant; nempe si noverint ex iniuriarum vltione maius damnum imminere Dominis ipsis, & eorum Regnis: hoc enim casu tenentur sub mortali ab vlciscenda iniuria cessare, ut per supra relatos Doctores locis citatis. Sic etiam peccant Domini temporales quamuis iustum bellum inferant, si depredandi animo, aut malitiosè damnum inferant, cum aliàs possint sibi consulere: & insuper ad restitutionem tenentur: siquidem bellum est remedium subsidiarium, sicut excommunicatio; atque ideo antequam indicatur bellum, sunt adhibenda remedia ordinaria; nempe debent mitti Legati ad inuicem, & alia seruari, quæ colligit *Molfes. post alios. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 3. num. 16.* Idem dicendum est, si vltra id, quod sibi, iustique fuerit satisfactum; vel donec se aduersarius offerat ad satisfactionem, plus abstulit, aut damnificauit; quoniam illud plus tenentur restituere; nisi hostis talis esset, ut bona eius: usit fuerint: publicata, ut bene declarat *Syl. in sum. vers. Bellum. 1. q. 9. vers. Secunda Dominus: & vers. Quinta habens.* Et *Zecch. d. cap. 18. num. 12. vers. Aduertendum est: & vers. Sexto in bello.* Peccant pariter Domini temporales, quamuis iustam bellandi causam habeant, si bellum inferant ijs, qui parati sunt satisfacere, & damna reficere; aliàs bellum redderetur iniustum, & restitutioni efficerentur obnoxij, ut habetur ex *Molina d. tr. 2. disp. 103. & rectè declarat Zecch. d. cap. 18. sub num. 9.* Non enim est indicendum bellum, nisi ex necessaria causa, & pace prius oblata.

7. Sexto peccant Domini temporales indicentes bellum, quod dubitant esse iustum. Non enim bellum est indicendum, nisi prius iustitiae causæ diligenter discussa. Vndè legitur de Traiano Imperatore, quod nunquam in prælio fuit victus, eo quod nullum, nisi apertè iustum bellum susceperit. Quod quidem quomodo fieri debeat, rectè declarat *Molina loco citato, Zecch. d. cap. 18. num. 8. 9. & 10. Sayr. d. cap. 13. num. 6. & Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 3. num. 164. cum plur. seq.*

8. Septimo peccant Domini temporales confederationes facientes, cum Paganis, & Saracenis, cum id eis expressè prohibeatur per *Clem. 1. §. Porro, de iure iur.* Et multò magis, si infideles aduocent contra Principes fideles, etiam pro eorum, suorumque Regnorum iustam defensionem; nisi quinque copulatiuè concurrant: quorum primum est, ut iustum gerant bellum; Siue tamen

defendendo, siue offendendo: Secundum, quod aduocationis tempore non adsit bellum inter Christianos, & alios infideles. Tertium, ut Principes auocantes nō possint se, suaque aliter tueri. Quartum, quod aduocatio fiat citra scandalum, & periculum fidei. Et denique, ut complero bello, Principes ipsi, ut supra auocantes, & confederationes inuentes, omni diligentia curent auferre ab ipsis infidelibus arma, & alia bellica instrumenta, eis tradita, ne vllō vnquam tempore contra Christianos vti valeant. Quod si Principes negligenter arma, & alias res prohibitas recuperare, incident in *cap. 7. Bulla in Cœna Domini*, ut latè post alios de hac re egimus in *nostris Commentar. in Bullam Cœna, lib. 2. c. 7. q. 36. num. 85.* vbi etiam *num. 87.* ostendimus huiusmodi auocationes, & confederationes nūquam fieri debere, nisi consulto Rom. Pontifice, ad quem pertinet iudicare, an id expediat. Etenim confederationes cum infidelibus, ut plurimum tendunt in perniciem Catholicæ fidei.

9. Quod peccant Domini temporales indicentes bellum S. Pontifici, ac Ecclesiæ, & subditi nō tenentur obedire: siquidem Domini temporales sunt aduocati Ecclesiæ, atque ideo tenentur eam defendere: nec possunt eam impugnare, ut in *c. conquerente, de restit. spoliat.* Imò indicendo bellum contra Ecclesiam, merentur perdere privilegium indicendi bellum, cum illo abutentur *cap. privilegium, l. 1. q. 3.* Et Romanus Pontifex est cunctis Superior, ita ut ad eum pertineat Imperatorem electum examinare, approbare, & iungere, ac coronare, si est dignus: vel reijcere si est indignus, ut in *cap. venerabilem, de elect. Tab. in sum. vers. Bellum, l. 1. q. 1. §. Secundo cum indistum: & §. Quarto queritur.*

10. Non peccant Domini temporales, qui bella gesserunt, componentes inuicem de damnis subditis illatis citra eorum consensum: siquidem qui bellum mouit iniuste, non potest subditis præiudicare per suam compositionem, vbi ipse obligatur de proprio; nisi ipsi in culpa paucae fuerint cum eo. Et qui habuit iustum bellum procurare debet, ut subditis ab Aduersarijs damna reficiantur, aliàs ipse tenetur eis damna reficere; nisi aliter videatur agendum pro bono pacis: quoniam in tali casu vtiliter dicitur agere negotium subditorum, ut bene declarat *Syl. loc. citato q. 12. Tab. eod. vers. q. 13. nr. 16. & Zecch. d. cap. 18. de bello, num. 13.* post *Molin. tract. 2. de iust. & iur. disp. 123. & alios.*

11. Decimo peccant Domini temporales facientes noua castra, seu propugnacula cum iniuria, & emulatione alteri: ut & propterea Episcopus, & omnes alij interesse prætendentes possunt instare pro eorum demolitione, ut in *cap. Pisani, & ibi Innoc. & Hostien. de restit. spoliat.* Idem dicendum est de voientibus incastellare vetera castra, quæ non probantur habitata, ut in *l. 3. C. de edif. priuat. & Tab. ibidem, q. 14. numer. 17.* Dixi: Cum iniuria, & emulatione alterius, quia si id agant pro conseruatione patrimonij, à culpa excusantur, etiam si alteri damnum, aut timorem inferant, arg. *tex in l. in meo. ff. de aqua plu. quam allegat Syl. loc. cit. q. ult.*

12. Vndecimo peccant Domini temporales bona Clericorum, & Ecclesiarum capientes in bello quantumuis iusto, & ea non restituentes: & idē

dicendum est de bonis peregrinorum existentium in terra illius, contra quem bellum geritur, quod tamen quomodo procedat, rectè declarat *Tab. ibi post alios, q. 16. & 17. num. 19. & 20. & Syl. ubi supra, q. 9. §. Tertio habens,*

13. Duodecimo peccat Domini temporales bellum non indicentes, cum id Reip. interesse noverint, & certa adsit spes victoriæ, ut habetur ex *Mol. de iust. & iur. tr. 2. disp. 99.* quem refert, & sequitur *Zecch. d. cap. 18. de bello, num. 11.* Etenim ad Principem spectat Remp. tueri: & finis belli est Reip. pax, & Principi obedientia, *l. 1. C. de iust. Cod. confir.* Vnde fortitudo, quæ bello tuetur Patriam, domi defendit infirmos, vel à latronibus socios plena iustitia est, *c. fortitudo, 23. q. 3.* Etenim Domini temporales tali casu bellum gerere contententes peccant mortaliter, & tenentur reficere subditorum damna. Idem dicendum est de Domino temporali, qui habens iustum bellum fuit negligens in defendendo suos: is enim peccat mortaliter, & tenetur ad damnorum refectionem, iuxta ea, quæ habentur ex *Syl. in sum. vers. Bellum, l. 1. q. 10. & Tab. eod. vers. q. 9. num. 12. circa fin.* Si quidem ob id à subditis tribuitur Domino census.

14. Tertiodecimo peccant Domini temporales si bona capta in bello quantumuis iusto, non restituant Dominis, à quibus iniuste fuerunt sublata ab ijs, quibus modo bellum inferitur: nam eiusmodi bona non efficiuntur capientium: secus autem si iuste fuerint sublata; quoniam eorum dominium pertinet ad capientes, ut bene declarat *Molin. loco citato, disp. 118.* Nisi consuetudo sit inter Christianos, ut capta à Turcis sint capientium, & non restituantur Prioribus Dominis: quod quidem quomodo procedat, rectè explicat *Zecch. d. cap. 18. de bello. sub num. 12. vers. Quod si capta in bello.*

15. Quartodecimo peccant Domini temporales per se primò præcipientes interfici in bello quantumuis iusto innocentes, etiam si infideles sint: siquidem fas non est, etiam in bello contra Turcas occidere infantes, ac mulieres, quæ non cooperantur ad bellum, nec Mercatores, & Peregrinos, qui ibi reperiuntur per modum transitus, & multò minus Clericos, ac Religiosos, Agricolas, & alios enumeratos in *cap. inuouamus, de iur. & pace:* quod verum est nisi bellum sit contra hæreticos, in quo licitum est etiam mulieres adultas occidere, si apostatae sint, aut hæreticæ, ut habetur ex *Couar. in regul. peccatum, 2. p. 6. 3. num. 4. Molin. loco citato, disp. 119. & Zecch. d. cap. 18. num. 12. vers. Quinto tamen est. Dixi: Per se primò præcipientes; quia per accidens licet intentione interficiendi nocentes, occidere etiam innocentes eis mixtos, ut cum expugnatur Ciuitas, castrum, nauis, aut galea, in quibus adsint fideles, cum infidelibus admixti innocentes cum nocentibus: nec ex hoc oritur obligatio reficiendi damna ipsis innocentibus; aliàs extingueratur iustitia contra nocentes. Imò innocentes si quomodo adiuuent in bello portando sarcinas, & alia eiusmodi, tanquam nocentes occidi, & in seruitutem redigi possunt; nisi sint Christiani: si quidem ex cōmuni consuetudine non sunt Christianorum serui, ut declarat ibi *Zecch.**

16. Quintodecimo peccant Domini temporales citra necessitatem tradentes Ciuitates maxime Chri-

Christianorum militibus diripiendas. Etenim, ex hoc proueniunt innocentium cædes, stupra, profanationes templorum, &c. Dixi: *Citra necessitatem*; quia si id iudicetur necessarium in iusto bello ad animandos milites, & hostes terrendos, id citra culpam fieri potest. Debent tamen Duces prohibere infantium, mulierum, Clericorum, ac Religiosorum cædes, Templorum violationes, stupra, adulteria, & alia sæua, & quantum fieri potest ea impedire, ut habetur ex *Mol. tr. 2. de iust. & iur. disp. 122. in princ.* Quod quidem intelligendum est in conflictu belli; quoniam tunc licitum est occidere omnes ex aduerso pugnantes: secus autem post conflictum, & habita victoria: tunc enim nulli militum fas est aliquem etiam nocentem occidere; sed nocentes in iudicio sunt conueniendi, cum tunc cesset ius belli, ut declarat *Molina loco citato, & Zecch. d. cap. 18. sub num. 12. vers. Octauo in conflictu, & vers. Nono post conflictum*, exceptis tamen casibus relictis à *Sayr d. cap. 13. sub num. 9. & 10.*

17 Sextodecimò peccant Domini temporales, promissiones, quas in bello sponderant, non seruantes, & ablata restituere, ac damna, & interesse reficere tenentur: siquidem fides etiam hostibus est seruanda, ut in *l. conuentionum. ff. de pass. cum alijs cumulatis per Mosese. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 99. & Zecch. par. 1. sua sum. cap. 18. de bello. sub num. 12. vers. Sexto in bello, &c.*

18 Decimo septimò peccant Domini temporales, & in excommunicationem incidunt, duella in suis Terris permittentes, ut in extrauag. Pij V. quæ incipit: *Ea que*, & habetur in *Conc. Trid. sess. 25. de reform. cap. 19.* ita decernente: *Detestabilis duellorum usus, fabricante Diabolo, introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciosi lucretar, ex Christiano orbepennis exterminetur: Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunque alio nomine Domini temporales, qui locum ad monachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac iurisdictione, & dominio Ciuitatis, Castri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent priuati intelligantur & si feudalia sint, directis Dominis statim acquiratur. Qui uero pugnam commiserint, & qui eorum patrisini uocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetua infamiae poenam incurrant, & ut homicida, iuxta Sacros Canones puniri debeant, & si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant Ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consiliu in causa duelli tam in iure, quam facto dederint: aut alia quacunque ratione ad id quemquam suaserint: nec non spectatores, excommunicationis, ac perpetua maledictionis vinculo teneantur: non obstante quocunque priuilegio, seu praua consuetudine, etiam immemorabili.*

19 Decimo octauò peccant Domini temporales, ludos, & spectacula vana, ac periculosa, aut turpes representationes cum magno populorum scandalo fieri facientes: etsi cum agitatione Taurorum, excommunicationem contrahunt, ut habet in Bulla 48. Pij V. quæ incipit: *De salute*, §. 2. & seq. in illis uerbis: *Nos igitur considerantes hæc spectacula, ubi Tauri, & fera in circo,*

vel foro agitantur, à pietate, & charitate Christiana aliena esse, ac uolentes hæc cruenta, turpiaque Demonum, & non hominum spectacula aboleri, &c.

- 20 Decimo nonò peccant Domini temporales, propter lucrù publicos usurarios in eorum terris tolerantes, & læsis tenentur satisfacere. Etenim usura non possunt tolerari, nisi ad euitandù maius malum spirituale; sicut toleratur meretricium ad euitandù adulterium, ut latè de hac re tractauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 1. cap. 4. q. 7. à num. 52. usque in fin.* ubi etiam ostendimus, quòd Principes in eorum terris ita demum tolerare possunt exercitium usurarum ad euitandum maius malum spirituale, si licentiam obtineant à Rom. Pontifice. Imò usurae promissæ in casibus, in quibus tolerantur, non debentur, & solutæ repeteri possunt: & iudices scienter iudicantes usuras promissas deberi, aut solutas non esse repetendas, sunt ipso facto excommunicati, sicut, & eorum officiales super usurarum solutionem statuentes, ut in *Clem. 1. & cap. post miserabilem, de usur.* Et quamuis dicta iura in nonnullis Prouincijs non seruentur; nihilominus, an id rectè fiat, alij iudicent, inquit *Salon. in D. Thom. 2. 2. q. 78. ar. 3. contr. 9. num. 7. in fine.* Ceterum nos, loco supra citato, probauimus huicmodi exactiones fieri nequaquam posse citra culpam, & tam exigentes usuras, quàm Iudices cooperantes ad illarum exactionem, aut restitui negligentes, esse restitutioni obnoxios, non obstant: quacunque consuetudine in contrarijs: quia cum usurae sint contra ius Diuinum, ac naturale, aduersus dicta iura locum non habet consuetudo, *cap. qua contra, 8. d.*
- 21 Vigestimò peccant Domini temporales in terris suis permittentes Iudæos habere publica officia, aut nouas Sinagogas erigere: id enim est ipsis interdictum per extrauag. S. M. Pauli IV. nostræ Congregationis Fundatoris, quæ incipit: *Cum nimis*; & in Bullario est 3. in ordine, ubi etiam eis præcipitur distincta habitatio, & distinctus habitus à Christianis: & in *cap. in nonnullis, de Indeis, & Sarac.* in publicum eos progredi in die Passtronis Domini.
- 22 Vigesimo primò peccant temporales Domini, qui propter pecuniam, aut aliam quamcunque causam permittunt hæreticos commorari in terris suis; & in super amittunt in perpetuum eorum terras, ut habetur ex *Conc. Tolos. cap. 3. & 4.* & si illos recipiant hæretis gratia incidunt in excommunicationem contentam in *cap. 1. Bulla Cæna*, ut latè ostendimus in nostris *Commentar. in d. Bull. lib. 2. cap. 1. q. 33. & 37.*
- 23 Vigesimo secundò peccant Domini temporales Rom. Pontifici non obtemperantes, & si ab eius obedientia recedunt, incidunt in excommunicationem contentam in *cap. 1. Bulla Cæna*, ut habetur ex *Tol. lib. 1. sua sum. cap. 19. num. 10. & 11. & lib. 4. cap. 11. num. 2.* Quod tamen verum puto, quando schismaticè recedunt; Secus autem si in uia, vel alia re nolint Papæ obedire, non ut Papa est; sed quia eius personam infestam habent, ut contra ipsum *Tolet. ex Vgol. Sanch.* & alijs probauimus in nostris *Commentar. in eandem Bull. lib. 1. can. 1. q. ult. num. 16.* Verum tamen est, quòd si à præceptis, ordina-

tionibus, seu mandatis Rom. Pontificis appellat ad futurum Concilium, aut ad id auxilium prestant, contrahunt excommunicationem in 2. c. d. *Bulla comprehensam*, ut ibi latè de hac regimur.

- 24 Vigesimo tertio peccant Domini temporales prohibentes Episcopos, aut Inquisitores habere familiam: raram: siquidem Episcopi, & Inquisitores possunt eam habere, ut ostendimus in nostris *Commentar. ad Bull. Cæna, lib. 2. q. 33. concl. 2. num. 22. cum plur. seq.* Imò si statuatur, quòd nullus arma deferat; nisi sit de familia Domini temporalis, cum consequenter, qui sunt de familia Episcopi, aut Inquisitoris non possent arma deferre; indirectè dicerentur statuere contra libertatem Ecclesiasticam: & propterea incidere in *cap. 15. Bulla Cæna*. Et si id agerent, ut impedirent officium inquisitionis, & gratia hæresis, incidere in *can. 1. eiusdem Bulla*, tanquam hæreticorum fautores, & defensores, ut in *d. q. 33. diximus*.
- 25 Vigesimo quarto peccant Domini temporales, & eorum Magistratus, & in excommunicationem incidunt, qui tertio admoniti ab Episcopis, aut ab alijs Ecclesiasticis Prælati, iustitiam eis super eorum causis ministrare non curant, ut in *cap. administratores, 23. q. 5.* Idem dicendum est de Dominis temporalibus impedientibus Episcopos, & alios ordinarios Prælatos, & Iudices Ecclesiasticos, quominus sua iurisdictione utantur: siquidem hi contrahunt excommunicationem contentam in *cap. 16. Bulla Cæna*, quod quomodo verum sit, satis explicauimus in nostris *Commentar. in eandem Bull. lib. 2. d. cap. 16. per totum: præsertim q. ult. cum suis ampliationibus, & limitationibus*.
- 26 Vigesimo quinto peccant Domini temporales, & Supremi Principes, subditos non secundum allegata, ac probata occidentes, aut interfici mandantes, aut quocunque modo sententiam in eos ferentes per priuatum dumtaxat eorum scientiam, etiam si certò sciant esse Maiestatis criminis reos: siquidem de iure naturali, ac Diuino est, ne quis citra legitimas probationes non auditus, nec citatus condemnerur, occidatur, puniatur, supra quod ius non est Princeps quantumvis Supremus, ut in *cap. Deus, cap. primo semper, 2. q. 2. iuncto tex in Clem. Pastoralis, §. ceterum, in fine, de sent. & re iud. cap. qualiter, & quando, il. 2. de accusat. Caiet. in summ. vers. Homicidium, in princ. §. vel ex parte modi*; dum ait, homicidij reos esse occidentes veneno, vel alijs secreto de mandato Dominorum, non citatos, non auditos, non damnatos, etià si rei sint Maiestatis. Nec excusat auctoritas Principis, etiam si eidem constaret, ut personæ priuatæ, quod mereretur mille mortes. Hoc idem tenet *Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 1. ar. 3. ad primum, & q. 4. ar. 3. D. Anton. 3. par. tit. 9. cap. 15. §. 3. Syl. in summ. vers. Iudex, 1. q. 5. vers. Secundum: Nauar. in Man. c. 25. num. 9. & 10. Petr. Nauar. lib. 2. de restit. c. 3. par. 2. dub. 5. num. 181. Cord. lib. 1. q. 37. ad secundam rationem secundæ opinionis, circa finem quæst. Petr. de Arag. 22. q. 67. ar. 2. dub. 1. Coar. lib. 1. var. resol. cap. 1. num. 7. ver. Tertium, & Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 8. num. 22. 23. 24. & 25. Quæ diximus de causis criminalibus, extendimus quoque ad causas ciuiles. Etenim gra-*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

uiter peccant Domini temporales sola scientia priuata priuantes aliquem honoribus, dignitatibus, bonis, &c. & non secundum allegata, & probata, ut habetur ex *Petro Nauar. loco citato. num. 195. & Mart. Nauar. d. cap. 25. num. 9. vers. Vigesimo quarto*, & idem *Sayr. loco paulò supra relato, num. 26.*

- 27 Limitantur tamen, quæ diximus, quoad causas criminales, vbi reus aliter capi non possit, aut si futurum damnum, scandalum, infamia, & cætera eiusmodi imminerent Reip. aut Principi, vel alteri innocenti: tunc enim reus etiam non citatus, nec legitimis probationibus conuictus posset per Supremum Principem occidi: siquidem supradictis casibus non videretur occidens potestate vindictiua iudicis; sed iure defendendi innocentes. Nam si quilibet priuatus ad suam defensionem posset aliquem sine strepitu, & figura iudicij occidere, quando aliud remedium euadendi non haberet; eò magis Princeps ad sui, Reip. aut aliorum tutelam id agere potest, ut per Doctores supra citatos, præsertim *Sayr. d. num. 26.* qui quoad causas ciuiles prædicta quoque limitat locum non habere in causa restitutionis faciendæ; atque idè si Princeps certò sciat, Titium debere Meuium centum aureos, & Meuius debitum probare non possit; tunc Princeps potest; imò quilibet Iudex debet Titium cogere ad soluendum debitum: eo quod hoc casu non vitur iure vindictæ, & potestate iudiciali; sed iure defensionis: tunc enim proximi ab iniusto inuasore, & possessore: quod etiam priuatus facere posset. Etenim quando via iudiciali debitum recuperari non potest, licitum est Domino secreto rem accipere in compensationem sui debiti; sicut etiam alicui tertio rem proximi innocentis illo modo vindicare; ergò multò magis id erit licitum Iudici certò scienti rem debere, illam præcipere, ut debitor soluat; etiam si id per attestaciones non fuerit comprobatum. In quo licet potestate coerciua quocummodo utatur; præcipue tamen vitur iure defensionis proximi, ad quod etiam potestate publica, qua fungitur plurimum adiuuatur. Quæ ratio non militat in impositione pœnæ ex sola lege humana ob delictum infligendæ, ut infra latius declarabimus, *disp. 18. de Magistratibus, & Iudicibus agentes, sec. 1. vers. Vigesimo quinto peccant.*

✱ Addo hic obiter tres sequentes propositiones damnatas ab Alex. VII. P.M. Nempè

Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem grauius crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppedit, vis suppeditare non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publicè, & coram grauissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

Licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes, ac etiam Iudicem, à qua iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum euitare.

Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

- 28 Vigesimo sexto peccant Domini temporales si non iudicent secundum leges à se, vel maioribus suis æditas, quotiescunque ex earum obseruantia nihil sequitur, quod legi Diuinæ, aut naturali sit contrarium. Etenim leges cum sint cõ-

stitutione iusti secundum regiones, ac temporum conditiones, quamvis ante legis constitutionem licitum erat Principi aliter iudicare; post tamen illas conditas, secundum eas debet sententiam promulgare, cum naturalis ratio dicat, ut patiatur quisque legem, quam tulit. Ita *D. Thom. 2. 2. q. 60. ar. 5.* & in eum *Salon. & Peir. de Aragon. Sor. lib. 3. de iust. & iur. q. 4. ar. 5. Gregor. de Valent. tom. 3. disp. 5. q. 4. pun. 2. & Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 9. sub num. 3.* ubi id intelligendum esse, ait quantum ad illas leges, quæ concernunt Legislatores non minus, ac alios inferiores, qualis est lex de recto iudicio faciendis: secus autem quoad illas leges, quæ ex æquitate naturali non debent intelligi comprehendere Legislatorem: ut si caueatur, ne quis feridas vestes induat, enssem deferat, & alia eiusmodi. Dixi: *Si ex earum observantia nihil sequatur, quod legi Divinae, aut naturali sit contrarium*; quoniam ubi ex legis observantia sequitur aliqua iniquitas, tunc non solum Princeps; sed nec inferior iudex secundum eas iudicare debet, sed secundum æquitatem, ac rationis dictamen, seu epicheiam: Si quidem lex simpliciter, aut ex circumstantia iniqua, lex non dicitur, scilicet corruptela; atque ideo non alligat, ut habetur ex *D. Thoma 2. 2. q. 60. ar. 5. ad 2. Sor. lib. 3. de instit. & iure, q. 4. ar. 3. & Sayr. loco citato, num. 4.* ubi etiam enumerat quamplurimos casus, in quibus non est licitum iudicare secundum verba legis; sed tantum secundum epicheiam, seu secundum naturalem æquitatem.

29 Vigesimo septimo peccant Domini temporales si negligentes sint in purgandis eorum terris, & territorijs malis hominibus in puniendis, ac coercendis delictis: siquidem publice interest, ut delicta puniantur, *l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil.* & insuper tenentur ad damna, & interesse, quæ subditis, ac communitatibus inferuntur ratione talis negligentiae. Etenim ob id terrarum Dominis tributa præstantur; nempe ut populi ab ipsis proregantur, & defendantur à malis: Ad Principem enim pertinet Remp. tueri: & propterea non sine causa gladium portat, ut cum expediat bono publico, possit illud euaginare, & liberare innoxios de manu nocentium, iuxta illud *Apost. ad Rom. cap. 13.* & latè habetur ex *D. Thoma 2. 2. q. 40. ar. 1.* cum alijs post *Zecch. d. cap. 18. de bello, sub num. 11.* Siquidem Domini temporales non obviantes criminibus resistendo, & puniendo facinorosos honunes, cum possint, ipsi dicuntur crimina ipsa moraliter committere, & approbare; nam error, cui non resistitur, approbatur: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare, ut in *cap. error, 53. d. cap. non ferenda, 23. q. 3.* ubi habetur, quod qui socij non repellit iniuriam, cum possit, tam est vitio, quam ille qui facit iniuriam, ut in *l. qui non facit, ff. de regul. iur. & cap. quarta de sent. excom.* ommissio enim ex *D. Thoma 1. 2. qu. 71. ar. 6. ad 1. & qu. 72. cod. ar.* reducitur ad genus commissiois saltem impatiuè, ut offendimus in nostris *Commentar. ad Bull. Cæna, lib. 2. can. 9. q. 8. num. 8.* Spectat igitur ad Principes, & temporales Dominos non solum subditos, & eorum necessitates cognoscere, sed etiam illis congruenter prospicere, delinquentes compescere, inales condi-

gnis pœnis plectere, falsitates euellere, peritiam refecare, veritatem fouere, bonos amare, & præmijs remunerare, conscientiae puritati semper studere, censuras Ecclesiasticas reuereri, Ecclesiam, & Ecclesiasticam libertatem, ac immunitatem defendere, Consiliarijs insignibus, ætate, prudentia, industria, & rerum experientia præditis, ac præcipuè timoratis vti. Ita post *Isid. lib. 3. de sum. bono, cap. 47. ait Molfes. p. 1. sua summ. tr. 8. cap. 13. num. 4.*

30 Et quamvis Princeps maximè Superiorem non recognoscens totam pœnam, aut illius partem remittere possit, aut commutare corporale in pecuniariam; id tamen non potest, nisi videat in Dei honorem cedere, aut in utilitatem Reip. ut cum Reus utilis esset populo, *l. ad bestias, ff. de pen.* Vel si videat inde nullum damnum publicum euenturum, & adsit consensus partis offensæ, seu aduersæ. Vnde si prævideat, aut prævidere debeat occasionem delinquendi per talem remissionem præberi, quæ ut plurimum præbetur ignoscendo homicidiarijs, latronibus, & iniquis iudicibus, ac grauiter peccat, licet pars aduersa in his consentiat, ut habetur ex *Calet. in summ. vers. Iudicis peccata, & Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 14.* Est tamen verum, quod Princeps Supremus, cum habeat plenariam potestatem, potest ex iusta causa pœnam Reo relaxare, etiam contra voluntatem accusatoris, ac partis offensæ. Nam quamvis regulariter Supremus Princeps pœnam Reo remittere non debeat citra partis remissionem; nihilominus si pœna relaxatio expediens sit bono communi, adhuc ipso accusatore renuente, poterit eam Supremus Index relaxare, ut puta si Reus esset maximè Reip. necessarius, ut latè probat *Sayr. lib. 12. Clau. Reg. c. 12. sub num. 2.*

31 Vigesimo octavo peccant Domini temporales tollentes ius quæsitum alteri, nisi reddat ei excambium; quoniam in Princeps non potest, ut in *l. venditor, §. si constat, ff. commun. prad. l. serui, C. ex quib. caus. ser. lib. accip. Paul. Castr. conf. 517. in fine, vol. 1. & Dec. conf. 286. num. 6. vers. Non obstat aliud.* Quod quidem verum est, ubi Princeps id citra iustam causam ageret. Etenim ratione publici boni potest Princeps ius tertio quæsitum tollere citra omne excambium, ut latè probat *Surd. conf. 313. npr. 100. vol. 3. D. Franc. de Poite in tract. de potest. Proreg. tit. 5. de tract. num. 10. & seq. Rouit. in Pragm. 5. de censib. num. 3. Rodriguez lib. 2. de ann. reddit. q. 3. sub num. 43. vers. Tertio. & Molfes par. 2. sua summ. tr. 12. cap. 6. num. 92. ubi à nu. 85. usque ad 94. probat, licet potuisse Principem, licet, & S. P. reducere annum censum ad minorem summam, nempe à decem pro quolibet centenatio ad septem.*

32 Vigesimo nono peccant Domini temporales præficientes in Magistratus, & iudices, indignos, malos, ac indoctos, & tenentur reficere omnia damna, quæ subditis ob eorum causam proueniunt: & multò magis si officia vendant personis indignis; quoniam licet possit Princeps officia vendere; debet tamen ea vendere personis idoneis, & iusto pretio, ita ut ex tali venditione subditis non proueniant detrimenta; aliàs teneretur ad omnium damnorum refectionem, ut ex *D. Thoma, & alijs bene declarat Nauar. in Man.*

- Man. cap. 23. num. 7.* vbi etiam tractat, an, & quando liceat Dominis temporalibus officia vendere: quibus adde *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 11.*
- 33 Trigesimo peccant Domini temporales excitando factiones, vel eas non sedando, si iustas, & necessarias leges non ferant, & Reip. periculis non consulat, armis eam prouidendo, & equis, arcibus muniendo, ne subditis rebellionis occasionem præbeat, & alijs necessarijs ad eius defensionem non prouideat. Peccant quoque si annonæ Ciuitatis non prouideat, & per incuriam non habentes armenta bouum, & greges ouium, & alia eiusmodi, aut agros non colant, quibus triticum, hordeum, & alia frumenta sibi, suisque necessaria colligant, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Thom. de Regim. Princ. lib. 1. cap. 15. & lib. 2. cap. 5. & 6. latè Nauar. in Man. cap. 25. num. 1 & 2.*
- 34 Trigesimalimo peccant Domini temporales non solum pecunias irrationabiliter congerentes, grauando notabiliter subditos ob solam avaritiam; sed etiam prodigis largitionibus adeo vacantes, vt probabili periculo se exponat vsurpandi aliena, vel tributa maiora irrationabiliter exigendi, aut debita statis diebus non soluendi, vt habetur ex *Nauar. post D. Thom. & alios d. cap. 25. num. 3.* vbi etiam addit, ipsos temporales Dominos peccare, si viarum refectionem non curent, ac earum custodiam in graue subditorum detrimentum, si pauperibus extremè maximè indigentibus non consulant, & prauas consuetudines ex suis terris non extirpet, & alijs modis, de quibus per *Nauar. d. cap. 25.*
- 35 Trigesimalosecundo peccant Domini temporales, non solum si leges iniustas ferant; sed etiã si lasas non abrogent, si suos subditos in taleis, & exactionibus grauent, si viduas, pupillos, & alias miserabiles personas non defendant, si inexorabiles sint, si expensas inutiles faciant, vanitatibus vacantes, & multis alijs modis, de quibus *Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 1. c. 26. 27. & 28. & Molfes. p. 1. sua sum. tr. 8. c. 13.*
- 36 Trigesimalotertio peccant Domini temporales vsurpantes sibi communitatis bona, nempe siluas, campos, pascua, nemora, &c. siquidem rapinam committunt, & ad restitutionem tenentur vna cum fructibus perceptis, vt in *cap. si res, 14. q. 6.* Idem dicendum est si exigant à vaxallis, & subditis seruitia indebita, ita vt citra mercedem congruam faciat eos in proprijs terris elaborare vna cum eorum animalibus, ligna deferre, & alia eiusmodi. Et si hæc omnia die festo fieri faciant, præter rapinam, quam committunt, peccant quoque contra legis præceptum: *Sabbata sanctifices*, vt declarat *D. Anton. 3. par. tit. 3. c. 4. §. 4.*
- 37 Trigesimoquarto peccant Domini temporales non permittentes suos subditos de proprijs bonis in morte disponere ad sui libitum: si mēsuras, & pondera iniusta in suis terris permittat, aut res minus infirmo pretio distrahi statuant, & alia eiusmodi: & insuper vltra culpam tenentur ad interesse reficiendum, vt per *D. Anton. loco citato, & §. 5. & seq.* vbi etiam peccare inquit Dominos temporales si subditos matrimonium contrahere cogant, aut contrahere prohibeant, vel cum alia, quam velint, & alijs modis, de quibus per *D. Anton. vbi sup.*
- 38 Trigesimoquinto peccant Domini temporales si in faciendis aucupationibus, venationibus, piscationibus, & alijs eiusmodi nimium grauent subditos; & maximè si hæc fieri fecerint diebus festiuis, vt in *cap. an putatis, §. 6. d.* Idem dicendum est si venationem, aut aucupationem subditis interdican. Non enim Principes quantumuis supremi venationem, aut aucupationem prohibere possunt, vt in *l. 1. & 2. ff. de acquir. rer. domin. & §. fera in inst. de rer. diuis.* Siquidem venatio, & aucupatio, sicut, & piscatio, cum sint de iure naturali secundario; Principes non possunt contra illud statuere; nisi iusta, ac rationabili causa subsistente; nempe ex causa publicæ vtilitatis prohibeatur venatio, vel piscatio certis temporibus, in quibus animalia solent esse grauida; aut si venatio esset adeo magna, vt animalium genus aliquod extingueretur, vt habetur ex *Gramm. decis. 67.* cum alijs ab eo relatis, *Marta de iurisd. par. 4. casu 57.* & nos adnotauimus in *Commentar. Bullæ Cane, lib. 2. cap. 15. q. 17. num. 44.* quibus adde ea, quæ latissimè tractat *Sayr lib. 11. Clauis Regia, cap. 9. num. 8. cum plur. seq.* vbi licet probet, Princeps Supremus non possit sibi reseruare omnia loca, syluas, & paludes sibi ad venandum, & piscandum, cum id naturali rationi, ac æquitati repugnet; nihilominus aliquorum locorum, quorum dominium proprietatis ad ipsum solum pertinet; sed etiam aliorum moderatum numerum reseruare potest, tum ad sui honestam recreationem, tum ob maiorem dignitatem, quàm Regius status, & Reip. splendor exoptulat. Etenim id ad publicum bonum quodammodo pertinet, vt ipse curis publicis melius vacare possit, animum quandoque honestè relaxando. Tenetur tamen Princeps aliquam compensationem facere non solum priuatis hominibus ibi prædia habentibus, iuxta damnum inde proueniturum; sed etiam populis, quorum loca ista erant communia: quod quidem præstare potest remittendo illis quædam tributa, quæ iuste ab illis posset exigere, aut alia eiusmodi. Imò tenetur ad omnia damna, quæ locis communibus, vel priuatis occasione venationis, vel piscationis proueniunt.
- 39 Quæ diximus de Principibus Supremis, extendimus ad Magnates, seu Dominos Superiorem recognoscentes: siquidem in locis, quorum dominium proprietatis habent, & in suis territorijs pro tempore, & modo venationem, & piscationem vetare possunt; citra tamen fraudem; & sub ea moderatione, ne totaliter subditis facultas venandi, ac piscandi auferatur: & quatenus id vtilitati communi condecens esse videtur. Et id non pro solo arbitratu eorum; sed licentia Principis Supremi expressa, vel tacita, aut vi alicuius contractus, aut consensu populorum, qui ipsi subditi sunt; dummodò liberè consentiant, vel ratione legitime præscriptæ consuetudinis, vt per *Molfes. p. 2. sua sum. tr. 12. c. 3. num. 115. & 116.* Nec aliter possunt eiusmodi Magnates, & Domini, propriæ vtilitatis, & recreationis animi gratia, omne genus, vel tale genus venationis, aut piscationis vetare, vt rectè declarat *Sayr. lib. 11. Clauis Regia, c. 9. num. 8. cum plur. seq. & Molfes. loc. cit. à n. 109. vsq; ad 134.* vbi latè hanc materiam pertractat.

40 Trigesimoquintò peccant Domini temporales bona vaxallorum confiscantes, qui velint ad aliùm locum, vel Dominum se conferre: & insuper rapinam committunt; nisi tale onus inueltitura feudi expressè fuerit ipsis vaxallis inunctum; quoniam id tunc tolerari posset, vt rectè declarat *D. Anton. 3. p. tit. 3. c. 4. §. 3.*

Trigesimosexto peccant Domini temporales, tam absoluti, quàm Superiorem recognoscentes, & incurrunt in censuras in Bulla Cœnæ contentas, in multis casibus, de quibus *sec. seq.* dicemus, ne bis idem repetere videamur.

De peccatis Dominorum temporalium Superiorem recognoscentium.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Domini temporales, qui Superiorem recognoscunt, si bellum inferant absque suorum Principum licentia.
- 2 Peccant huiusmodi Domini, si noua pedagagia imponant, & nouas gabellas absque eorum Superiorum licentia. Et cuius sit effectus noua pedagagia imponere.
- 3 Peccant huiusmodi Domini, si citra licentiam Supremi Principis, populique consensum, aut citra legitimam prescriptionem, vel consuetudinem, venationem prohibent; aucupationem, vel piscationem.
- 4 In multis alijs casibus peccare possunt tales Domini, & censuras incurrere, ac pœnas Bullæ Cœnæ. Et primò si à præceptis appellant Romani Pontificis ad futurum Generale Concilium.
- 5 Peccant quoque, & in Bullam Cœnæ incurrunt si piratas defendant, aut cursarios, seu latrunculos maritimos, discurrentes mare Pontificium à monte argentario, vsque ad Terracinam.
- 6 Eandem Bullæ Cœnæ excommunicationem incurrunt, si bona auferant naufragorum.
- 7 Sic, si arma, equos, & alia in septimo Canone eiusdè Bullæ enumerata, ad Saracenos mittant, vel ad Turcas, Hæreticos, & alios Christiani nominis hostes.
- 8 Peccant similiter huiusmodi Domini temporales, & in eandem incurrunt excommunicationem si inuadant, impediunt, vel perturbent necessaria ad usum Romana Curia.
- 9 Peccant quoque tales Domini temporales, ac etiam Ecclesiastici, & excommunicationem contrahunt capituli 9. Bullæ prædictæ si iurisdictionem ordinariam, vel delegatam à Romano Pontifice, eiusque Iudicibus non habentes, eam sibi usurpant.
- 10 Excommunicationem quoque incurrunt, & peccant Domini temporales, si eiciant, aut eici mandant à suis Diœcesibus, Territorijs, ac Dominjs S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, &c.
- 11 Prohibentes, literas Apostolicas, executioni demandari, nisi ab eisdem prius examinentur, & assensum præstent, peccant, & in excommunicationem Bullæ Cœnæ incurrunt. Sic etiam si Clericos, qui beneficium à S. Apo-

stolica obtinuerunt, possessionem adipisci non sinunt, sine eorum beneplacito, aut prohibeat ne quis ad Romanam Curiam accedere pro suis negotijs, &c.

- 12 Peccant etiam Domini, & potentes temporales, & excommunicationem incurrunt Bullæ prædictæ, auocantes ad se causas beneficiales de facto, & propria auctoritate, ceterasque causas spirituales.
- 13 Peccant similiter Domini, & potestates temporales, ac Ecclesiastica, & excommunicationem prædictæ Bullæ ligantur, si contra libertatem Ecclesiasticam statuunt, & personas Ecclesiasticas trahant ad eorum Tribunalia.
- 14 Peccant etiam Domini, & potestates temporales, simulque Ecclesiastica, qui auctoritatiuè, & quasi iure proprio sibi usurpant redditus, fructus, & proventus Ecclesiasticos, & incurrunt etiam in excommunicationem Bullæ Cœnæ.
- 15 Peccant quoque temporales Domini, ac etiam Ecclesiastici, & in eandem excommunicationem incurrunt, imponentes collectas, & alia onera Clericis, eorumque Ecclesijs. Eandemque censuram contrahunt mandantes, auxilium, & fauorem præstantes.
- 16 Eandemque censuram, & peccatum incurrunt Domini temporales, interponentes se in causis criminalibus Ecclesiasticorum absque licentia Sedis Apostolicæ. An in excommunicationem incidant, contentam in capite 19. eiusdè Bullæ.
- 17 Eandem Bullæ Cœnæ excommunicationem incurrunt temporales Domini, si per se, vel per alios directè, vel indirectè inuadunt, occupant, destruunt, &c. Prouincias, Ciuitates, &c. ad Romanam Ecclesiam pertinentes.
- 18 Peccant Domini temporales, & censura ligantur Concil. Trid. si usurpent ius patronatus alicuius Ecclesiæ.
- 19 Peccant quoque, & in excommunicationem Bullæ Cœnæ incurrunt Domini temporales, si gabellas exigant à personis Ecclesiasticis pro suis rebus, quas deferunt, & transmitti faciunt, non causa negotiationis.
- 20 Peccatum sacrilegi committunt, & in excommunicationem Bullæ Cœnæ incurrunt quotiescunque Domini, & potestates temporales aliquem delinquentem extrahi faciunt per vim ab Ecclesijs.

1 Peccant primò Domini temporales Superiorem recognoscentes si bellum inferant sine licentia eorum Supremorum Principum: Si quidem Domini recognoscentes Superiorem non possunt vti bello aggressiuo, licet iustam habeant bellandi causam citra eiusmodi licentiam; sed tantùm vti possunt bello defensiuo, iuxta ea, quæ habentur ex *Zecch. tom. 1. sua sum. cap. 18. de bello, sub num. 5. post Bann. & alios; & Tab. in sua sum. vers. Bellum, sub num. 2.* cum alijs, quos allegat: eo quòd vim vi repellere de iure naturali est, *l. vt vim ff. de iust. & iur.* Et multò minus ipsis Dominis Superiorem recognoscentibus licitum est contra proprium Superiorem bellum gerere, sed debent recurrere ad Romanum Pontificem, qui potest illum excommunicare, & crescente contumacia, dare ei facultatem

- Man. cap. 23. num. 7.* vbi etiam tractat, an, & quando liceat Dominis temporalibus officia vendere: quibus adde *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 11.*
- 33 Trigesimò peccant Domini temporales excitando factiones, vel eas non sedando, si iustas, & necessarias leges non ferant, & Reip. periculis non consulat, armis eam prouidendo, & equis, arcibus muniendo, ne subditis rebellionis occasionem præbeant, & alijs necessarijs ad eius defensionem non prouideant. Peccant quoque si annonæ Ciuitatis non prouideant, & per incuriam non habentes armenta bouum, & greges ouium, & alia eiusmodi, aut agros non colant, quibus triticum, hordeum, & alia frumenta sibi, suisque necessaria colligant, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Thom. de Regim. Princ. lib. 1. cap. 15. & lib. 2. cap. 5. & 6. latè Nauar. in Man. cap. 25. num. 1 & 2.*
- 34 Trigesimoprimum peccant Domini temporales non solum pecunias irrationabiliter congerentes, grauando notabiliter subditos ob solam avaritiam; sed etiam prodigis largitionibus adeo vacantes, vt probabili periculo se exponant vsurpandi aliena, vel tributa maiora irrationabiliter exigendi, aut debita statim diebus non soluendi, vt habetur ex *Nauar. post D. Thom. & alios d. cap. 25. num. 3.* vbi etiam addit, ipsos temporales Dominos peccare, si viarum refectionem non curent, ac earum custodiam in graue subditorum detrimentum, si pauperibus extremè maximè indigentibus non consulant, & prauas consuetudines ex suis terris non extirpent, & alijs modis, de quibus per *Nauar. d. cap. 25.*
- 35 Trigesimosecundò peccant Domini temporales, non solum si leges iniustas ferant; sed etiã si latas non abrogent, si suos subditos in taleis, & exactiõibus grauent, si viduas, pupillos, & alias miserabiles personas non defendant, si inexorabiles sint, si expensas inutiles faciant, vanitatibus vacantes, & multis alijs modis, de quibus *Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 1. c. 26. 27. & 28. & Molfes. p. 1. sua sum. tr. 8. c. 13.*
- 36 Trigesimotertiò peccant Domini temporales vsurpantes sibi communitatis bona, nempe siluas, campos, pascua, nemora, &c. siquidem rapinam committunt, & ad restitutionem tenentur vna cum fructibus perceptis, vt in *cap. si res, 14. q. 6.* Idem dicendum est si exigant à vaxallis, & subditis seruitia indebita, ita vt citra mercedem congruam faciat eos in proprijs terris elaborare vna cum eorum animalibus, ligna deferre, & alia eiusmodi. Et si hæc omnia die festo fieri faciant, præter rapinam, quam committunt, peccant quoque contra legis præceptum: *Sabbatum sanctifices*, vt declarat *D. Anton. 3. par. tit. 3. c. 4. §. 4.*
- 37 Trigesimoquartò peccant Domini temporales non permittentes suos subditos de proprijs bonis in morte disponere ad sui libitum: si mensusas, & pondera iniusta in suis terris permittant, aut res minus infirmo pretio distrahi statuunt, & alia eiusmodi: & insuper vltra culpam tenentur ad interesse reficiendum, vt per *D. Anton. loco citato, & §. 5. & seq.* vbi etiam peccare inquit Dominos temporales si subditos matrimonium contrahere cogant, aut contrahere prohibeant, vel cum alia, quam velint, & alijs modis, de quibus per *D. Anton. vbi sup.*
- 38 Trigesimoquintò peccant Domini temporales si in faciendis aucupationibus, venationibus, piscationibus, & alijs eiusmodi nimium grauent subditos; & maximè si hæc fieri fecerint diebus festiuis, vt in *cap. an putatis, 86. d.* Idem dicendum est si venationem, aut aucupationem subditis interdican. Non enim Principes quantumuis supremi venationem, aut aucupationem prohibere possunt, vt in *l. 1. & 2. ff. de acquir. rer. domin. & §. fera in inst. de rer. diuis.* Siquidem venatio, & aucupatio, sicut, & piscatio, cum sint de iure naturali secundariò; Principes non possunt contra illud statuere; nisi iusta, ac rationabili causa subsistente; nempe ex causa publicæ vtilitatis prohibeatur venatio, vel piscatio certis temporibus, in quibus animalia solent esse grauida: aut si venatio esset adeo magna, vt animalium genus aliquod extingueretur, vt habetur ex *Gramm. decis. 67.* cum alijs ab eo relatis, *Marta de iurisd. par. 4. casu 57.* & nos adnotauimus in *Commentar. Bullæ Cane, lib. 2. cap. 15. q. 17. num. 44.* quibus adde ea, quæ latissimè tractat *Sayr lib. 11. Clauis Regia, cap. 9. num. 8. cum plur. seq.* vbi licet probet, Princeps Supremus non possit sibi reseruare omnia loca, syluas, & paludes sibi ad venandum, & piscandum, cum id naturali rationi, ac æquitati repugnet; nihilominus aliquorum locorum, quorum dominium proprietatis ad ipsum solum pertinet; sed etiam aliorum moderatum numerum reseruare potest, tum ad sui honestam recreationem, tum ob maiorem dignitatem, quàm Regius status, & Reip. splendor expostulat. Etenim id ad publicum bonum quodammodo pertinet, vt ipse curis publicis melius vacare possit, animum quandoque honestè relaxando. Teneur tamen Princeps aliquam compensationem facere non solum priuatis hominibus ibi prædia habentibus, iuxta damnum inde prouenturum; sed etiam populis, quorum loca illa erant communia: quod quidem præstare potest remittendo illis quædam tributa, quæ iuste ab illis posset exigere, aut alia eiusmodi. Imò tenetur ad omnia damna, quæ locis communibus, vel priuatis occasione venationis, vel piscationis proueniunt.
- 39 Quæ diximus de Principibus Supremis, extendimus ad Magnates, seu Dominos Superiorem recognoscentes: siquidem in locis, quorum dominium proprietatis habent, & in suis territorijs pro tempore, & modo venationem, & piscationem vetare possunt; citra tamen fraudem: & sub ea moderatione, ne totaliter subditis facultas venandi, ac piscandi auferatur: & quatenus id vtilitati communi condecens esse videtur. Et id non pro solo arbitratu eorum; sed licentia Principis Supremi expressa, vel tacita, aut vialicuius contractus, aut consensu populorum, qui ipsis subditi sunt; dummodò liberè consentiant, vel ratione legitimè præscriptæ consuetudinis, vt per *Molfes. p. 2. sua sum. tr. 12. c. 3. num. 115. & 116.* Nec aliter possunt eiusmodi Magnates, & Domini, propriæ vtilitatis, & recreationis animi gratia, omne genus, vel tale genus venationis, aut piscationis vetare, vt rectè declarat *Sayr. lib. 11. Clauis Regia, c. 9. num. 8. cum plur. seq. & Molfes. loc. cit. à n. 109. vsq; ad 134.* vbi latè hanc materiam pertractat.

40 Trigesimoquintò peccant Domini temporales bona vaxallorum confiscantes, qui velint ad aliùm locum, vel Dominum se conferre: & insuper rapinam committunt; nisi tale onus inuestitura feudi expressè fuerit ipsis vaxallis iniunctum; quoniam id tunc tolerari posset, vt rectè declarat D. Anton. 3. p. tit. 3. c. 4. §. 3.

Trigesimosexto peccant Domini temporales, tam absoluti, quàm Superiorem recognoscentes, & incurrunt in censuras in Bulla Cœnæ contentas, in multis casibus, de quibus *sec. seq.* dicemus, ne bis idem repetere videamur.

De peccatis Dominorum temporalium Superiorem recognoscentium.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Domini temporales, qui Superiorem recognoscunt; si bellum inferant absque suorum Principum licentia.
- 2 Peccant huiusmodi Domini, si noua pedagagia imponant, & nouas gabellas absque eorum Superiorum licentia. Et cuius sit effectus noua pedagagia imponere.
- 3 Peccant huiusmodi Domini, si citra licentiam Supremi Principis, populique consensum, aut citra legitimam prescriptionem, vel consuetudinem, venationem prohibent, aucupationem, vel piscationem.
- 4 In multis alijs casibus peccare possunt tales Domini, & censuras incurrere, ac pœnas Bullæ Cœnæ. Et primò si à præceptis appellant Romani Pontificis ad futurum Generale Concilium.
- 5 Peccant quoque, & in Bullam Cœnæ incurrunt si piratas defendant, aut cursarios, seu latrunculos marisimos, discurrentes mare Pontificium à monte argentario, vsque ad Terracinam.
- 6 Eandem Bulla Cœnæ excommunicationem incurrunt, si bona auferant naufragorum.
- 7 Sic si arma, equos, & alia in septimo Canone eiusdè Bullæ enumerata, ad Saracenos mittant, vel ad Turcas, Hereticos, & alios Christiani nominis hostes.
- 8 Peccant similiter huiusmodi Domini temporales, & in eandem incurrunt excommunicationem si inuadant, impediunt, vel perturbent necessaria ad usum Romanæ Curie.
- 9 Peccant quoque tales Domini temporales, ac etiam Ecclesiastici, & excommunicationem contrahunt capitis 9. Bullæ prædictæ si iurisdictionem ordinariam, vel delegatam à Romano Pontifice, eiusque Iudicibus non habentes, eam sibi usurpant.
- 10 Excommunicationem quoque incurrunt, & peccant Domini temporales, si eiciant, aut eici mandant à suis Diocesis, Territorijs, ac Dominijs S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, &c.
- 11 Prohibentes, literas Apostolicas, executioni demandari, nisi ab eisdem prius examinentur, & assensum præstent, peccant, & in excommunicationem Bullæ Cœnæ incurrunt. Sic etiam si Clericos, qui beneficium à S. Apo-

- stolica obtinuerunt possessionem adipisci non sinunt, sine eorum beneplacito, aut prohibeat ne quis ad Romanam Curiam accedat pro suis negotijs, &c.
- 12 Peccant etiam Domini, & potentes temporales, & excommunicationem incurrunt Bullæ prædictæ, auocantes ad se causas beneficiales de facto, & propria auctoritate, ceterasque causas spirituales.
- 13 Peccant similiter Domini, & potestates temporales, ac Ecclesiastica, & excommunicationem prædictæ Bullæ ligantur, si contra libertatem Ecclesiasticam statuant, & personas Ecclesiasticas trahant ad eorum Tribunalia.
- 14 Peccant etiam Domini, & potestates temporales, simulque Ecclesiastica, qui auctoritative, & quasi iure proprio sibi usurpant redditus, fructus, & proventus Ecclesiasticos, & incurrunt etiam in excommunicationem Bullæ Cœnæ.
- 15 Peccant quoque temporales Domini, ac etiam Ecclesiastici, & in eandem excommunicationem incurrunt, imponentes collectas, & alia onera Clericis, eorumque Ecclesijs. Eandem censuram contrahunt mandantes, auxilium, & fauorem præstantes.
- 16 Eandemque censuram, & peccatum incurrunt Domini temporales, interponentes se in causis criminalibus Ecclesiasticorum absque licentia Sedis Apostolicæ. An in excommunicationem incidant, contentam in capite 19. eiusdem Bullæ.
- 17 Eandem Bullæ Cœnæ excommunicationem incurrunt temporales Domini, si per se, vel per alios directè, vel indirectè inuadunt, occupant, destruunt, &c. Prouincias, Ciuitates, &c. ad Romanam Ecclesiam pertinentes.
- 18 Peccant Domini temporales, & censura ligantur Concil. Trid. si usurpent ius patronatus alicuius Ecclesiæ.
- 19 Peccant quoque, & in excommunicationem Bullæ Cœnæ incurrunt Domini temporales, si gabellas exigant à personis Ecclesiasticis pro suis rebus, quas deferunt, & transmissi faciunt, non causa negotiationis.
- 20 Peccatum sacrilegij committunt, & in excommunicationem Bullæ Cœnæ incurrunt quotiescunque Domini, & potestates temporales aliquem delinquentem extrahi faciunt per vim ab Ecclesijs.

Peccant primò Domini temporales Superiorem recognoscentes si bellum inferant sine licentia eorum Supremorum Principum: Si quidem Domini recognoscentes Superiorem non possunt vt bello aggressiuo, licet iustam habeant bellandi causam citra eiusmodi licentiam; sed tantùm vt possunt bello defensiuo, iuxta ea, quæ habentur ex *Zecch. tom. 1. sua sum. cap. 18. de bello, sub num. 5. post Bann. & alios; & Tab. in sua sum. vers. Bellum, sub num. 2.* cum alijs, quos allegat: eo quòd vim vt repellere de iure naturali est, *l. vt vim. ff. de iust. & iur.* Et multò minus ipsi Dominis Superiorem recognoscentibus licitum est contra proprium Superiorem bellum gerere, sed debent recurrere ad Romanum Pontificem, qui potest illum excommunicare, & crescente contumacia, dare ei facultatem

inferendi bellum, vt post alios habetur ex *Syl. in sum. vers. Bellum, l. q. 4.*

2 Secundò peccant Domini temporales Superiorem recognoscentes imponentes noua pedagia, & nouas gabellas citra eorum Superiorum licentiam. Etenim noua pedagia, seu noua tributa imponere, aut augere, est effectus supremæ iurisdictionis, vt in *l. 3. C. de nou. veſtig. cap. in nouamus, de cenſib. cap. ſuper quibusdam, & ibi, Doct̃or. de ver. ſignif.* Vnde noua tributa, seu gabellas illi tantum imponere poſſunt, qui in temporalibus Superiorem non habent, quales ſunt Papa, Imperatores, Reges, Concilium Generale, Ciuitates liberæ merum, & mixtum Imperium habentes, vt ſunt Veneti, Genuenſes, &c. Magnus Dux Florentiæ, Dux Sabaudiæ, & alij ſimiles Superiorem non recognoscentes, vt oſtendimus in noſtris *Commentar. in Bull. Cœne, lib. 2. cap. 5 q. 2. & 6.* vbi etiam declarauimus, an, & quando temporales Principes, tam Supremi, quam Superiorem recognoscentes noua tributa imponentes incidant in excommunicationem in d. Bulla contentam.

3 Tertio peccant Domini temporales Superiorem recognoscentes, ſi citra licentiam eorum Supremi Principis, conſenſum populorum, aut citra legitimam, & præſcriptam conſuetudinem, vel validum, ac legitimum contractum, in ſuis locis prohibeant venationem, aucupationem, aut piſcationem: quod quomodo procedat etiam quoad Dominos temporales Superiores non recognoscentes fuſius egimus, *ſec. præcedenti, ver. Trigeſimoquinto peccant, per totum*, in qua ſeſſione tractauimus quoque de nonnullis alijs caſibus, in quibus peccant non ſolum Domini temporales Superiorem non recognoscentes; verum etiam Domini temporales, qui Superiorem recognoscunt, vt conſideranti facile patet; ſicut, & in ſequentibus caſibus.

4 Quarto poſſunt peccare Domini temporales tam Supremi, quam Superiorem recognoscentes, & contrahere cenſuras, & pœnas in Bulla Cœna contentas in multis alijs caſibus. Horum Primus caſus eſt, ſi temporales Domini, ſiue Supremi ſint, ſiue non Supremi, & quicumque alij, appellent à præceptis, & ordinationibus Romani Pontificis ad futurum Generale Concilium, aut ad id auxilium præſtent: hoc enim caſu non ſolum peccant, ſed etiam incidunt in excommunicationem Bullæ Cœnæ, vt latè declarauimus in noſtris *Commentarijs in dictam Bullam, lib. 2. cap. 2. per totum.*

5 Secundus caſus eſt, vbi Domini temporales, vt ſupra, ſicut, & omnes alij fauēt, receprant, aut defendunt, Piratas, Curſarios, & latrunculos maritimos: & ſi hæc agant ad diſcurrendum mare Pontificium à monte argentario vſque ad Terracinam, excommunicationem contrahunt latam in *cap. 3. Bullæ Cœnæ*, vt in d. noſtris *Commentar.* ibidem ſufficienter explicauimus, præſertim *q. 12.*

6 Tertius caſus eſt, ſi Domini temporales, aut alij, vt ſupra, Naufragorum bona auferant; ſiquidem hi excommunicatione Bullæ Cœnæ vinculo ipſo factò alligantur, non obſtante quacūque conſuetudine, ac priuilegijs: quod quidē quomodo verum ſit, in noſtris *Commentar. cap. 4. eiusdem Bullæ*, definiuimus.

7 Quartus caſus eſt, ſi temporales Domini, & alij quicumque mittant arma, equos, & alia in *cap. 7. Bullæ Cœnæ* enumerata, ad Saracenos, Turcas, Hæreticos, & alios Catholici, aut Chriſtiani nominis inimicos, & hoſtes: eoſdemque certiores faciunt de rebus, ſtatum Reip. Chriſtianiæ concernentibus in Chriſtianorum perniciem, & damnum, ſiquidem pccant, & excommunicatione alligantur, quæ omnia declara, iuxta ea, quæ in noſtris *Commentarijs in d. cap. 7. dictæ Bullæ* adnotauimus.

8 Quintus caſus eſt, ſi Domini temporales, vt ſupra, ſicut alij quicumque inuadant, impediunt, vel perturbent, neceſſaria ad vſum Rom. Curia: deferentes, ne adducantur, vel afferantur: hi enim ſimiliter peccant, & excommunicationem Bullæ Cœnæ contrahunt vna cum eorum deſenſoribus: vt habetur *cap. 8. eiusdem Bullæ.* Eſt tamen, verum, quòd Domini temporales ſi impediunt deferentes, vt ſupra, vt dicta bona in proprijs Ciuitatibus remaneant, ſi ibi caritas annonæ grauis eſſet, à dicta excommunicatione, & ab omni culpa excuſarentur, vt probabiliter diximus in noſtris *Commentar. d. cap. 8 q. 4.*

9 Sextus caſus eſt, ſi Domini temporales, aut etiam Eccleſiaſtici iurisdictionem ordinariam, vel delegatam à Romano Pontifice, aut eius Iudicibus non habentes illam ſibi temerè vendicent contra morantes in Curia Rom. Hi nanque peccant, & in excommunicationem incidunt *cap. 9. d. Bullæ.* vbi eandem excommunicationem contrahunt offendentes accedentes ad S. Apoſtolicam: quæ quidem quomodo vera ſint late in *d. cap. explicauimus in d. noſtris Commentar. q. 26.*

10 Septimus caſus eſt, in quo Domini temporales peccant, & excommunicationem Bullæ Cœnæ incurrunt, cum eiſi iungunt, aut eiſi mandant à ſuis Diœceſibus, Terris, & Territorijs, ſeu Dominijs S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiſcopos, Episcopos, S. Apoſtolicæ Legatos, vel Nuncios: aut eos hoſtiliter inſequuntur, vulnérant, capiunt, interficiunt, &c. vt patet *ex can. 11. d. Bullæ*, quem nos late explicauimus in *d. noſtr Commentar.*

11 Octauus caſus eſt, in quo peccant Domini, & poteſtates temporales, & excommunicationem contrahunt in Bulla Cœnæ contentam, *cap. 13.* prohibentes litteras Apoſtolicas executioni demandari; niſi prius ab eiſdem examinentur, & aſſenſus præſterur, quod ramen limita, iuxta ea, quæ in prædictis *noſtr. Commentar. in eodem cap. 13. q. 6.* cumulauiſus, vbi etiam *q. vlt. num. 7.* oſtendimus in eandem excommunicationem incidere nolentes in ſuis Terris, Clericos, qui beneficium à Sede Apoſtolica obtinuerunt, eorum poſſeſſionem adipiſci ſine eorum beneplacito: & prohibentes, ne quis ad Romanam Curiam accedat pro ſuis negotijs proſequendis, gratijs impetrandis, &c. quod explica, iuxta ea, quæ diximus *d. q. vlt. num. 15. cum plur. ſeq.* excommunicationem ipſam quoque incurrunt moleſtantes conſanguineos, affines, & familiares eorum, qui in *d. cap. 13.* recenſentur, vt ibidem declarauimus *d. q. 7.*

12 Nonus caſus eſt, in quo peccant, & in excommunicationem *cap. 14. Bullæ Cœnæ*, incidunt Domini, & poteſtates temporales auocantes ſibi

de facto, & auctoritate propria causas beneficiales, decimarum, spirituales, & spiritualibus annexas à Iudicibus Ecclesiasticis, aut per statum, aut alias partes aëtrices compellentes ad reuocandum citationes, inhibitiones, & alias litteras eis decretas. Eadem excommunicationem contrahunt hæc ipsa mandantes: quæ omnia declarata, iuxta explicationem, quam ibi habuimus in nostris *Commentar. ad ipsam Bullam Cæna*, q. 3. & ult. vbi q. 9. & 10. idem quoque dicendum esse ostendimus de impediendis executionem litterarum Apostolicarum, etiam prætextu violentiæ prohibendæ, quod tamen limitauimus d. q. 10. vbi etiam *Addent. fol. 223.*

13 Decimus casus est, in quo Domini, & potestates temporales, ac Ecclesiasticæ peccant, & excommunicationem Bullæ Cænae alligantur cõtentam in cap. 15. eiusdem Bullæ, statuente contra libertatem Ecclesiasticam, & trahentes ad eorum Tribunalia personas Ecclesiasticas, vt latè tractauimus in *d. nostr. Commentar. in explicatione eiusdem cap. 15. q. ult. concl. 1. & 2.* Eadem multipliciter ampliātes, ac limitantes. Statuta verò contra libertatem Ecclesiasticam, quæ nam dicantur, ibidem sufficienter declarauimus q. 19. vbi nonnulla statuta diuersorum Principum, ac communitatum retulimus: & qualiter Principes peccant, & excommunicationem ipsius Bullæ contrahant, statuente, ac prohibente Ecclesias ædificari citra eorum licentiam explicauimus *num. 68. cum plur. seq.*

14 Vndecimus casus est, quando Domini, & potestates Sæculares, ac etiam Ecclesiasticæ auctoritatiuè, & quasi iure proprio sibi vsurpant iurisdictiones, fructus, redditus, ac prouentus Ecclesiasticos; & citra expressam licentiam sequestrant: hi nanque non modo mortaliter peccant; sed etiam incurrunt excommunicationem, quæ habetur in cap. 17. Bullæ Cænae, vt de hac re diffusè ibidem egimus q. 2. & ult. rem ipsam varijs modis ampliātes, ac limitantes: & conuenientias, ac differentias assignantes inter d. cap. 17. & cap. 11. *Conc. Trid. de reform. cap. 22.*

15 Duodecimus casus est, in quo peccant Domini temporales, ac etiam Ecclesiastici, & in excommunicationem incidunt cap. 18. Bullæ Cænae, imponentes collectas, & alia onera Clericis, & eorum Ecclesijs: & eandem censuram cõtrahunt mandantes, auxiliantes, fauorem, & cõsiliū præstantes. Quæ omnia intelligenda sunt, amplianda, ac limitanda, iuxta ea, quæ ibi adnotauimus in *nostr. Commentar. q. ult.*

16 Tertiusdecimus casus est, vbi Domini temporales, vt supra se interponunt in causis criminalibus Ecclesiasticorum absque speciali S. Apostolicæ licentia, præcipiendo maximè suis officialibus, vt in eiusmodi causis procedant, eos processando, banniendo, capiendo, &c. quoniam id tendit in præiudicium iurisdictionis, & immunitatis Ecclesiasticæ; atque ideò peccant. Nò tamen incidunt in excommunicationem contentam in cap. 19. d. Bullæ, quia sub eius excommunicatione comprehenduntur tantùm Magistratus, Iudices, Notarij, Scribæ, executores, subsecutores, Consiliarij, Senatores, Præsidentes, Cancellarij, & Vicecancellarij; verum de Dominis nulla fit mentio.

17 Quartusdecimus casus est, quando tempora-

les Domini per se, vel per alios directè, vel indirectè inuadunt, destruunt, occupant, & detinent Prouincias, Ciuitates, Terras, loca, & iura ad Romanam Ecclesiam pertinentes, & pertinentia. Isti enim vltra grauem culpam contrahunt quoque excommunicationem in cap. 20. Bullæ Cænae contentam. Quod quidem multipliciter ampliatur, & limitatur, vt ostendimus ibidem, in *d. nostr. Commentar. q. ult.*

18 Quintusdecimus casus est, in quo peccant Domini temporales, & excommunicationem incurrunt, si sibi vsurpent ius patronatus alicuius Ecclesiæ, vt habetur in *Conc. Trid. sess. 22. de reform. cap. 11.* vbi idem statuitur contra alios, & signanter contra Clericos mediatores, & consentientes. Vnde non incurrunt excommunicationem Bullæ Cænae, cap. 17. cum quis vsurpando ius patronatus alicuius Ecclesiæ, nò censetur vsurpare eiusdem iurisdictionem, seu fructus.

19 Sextusdecimus casus est, vbi Domini temporales à personis Ecclesiasticis pro suis rebus, quas deferunt, & transmitti faciunt, non causa negotiationis gabellas exigunt: isti enim peccant, & in excommunicationem Bullæ Cænae incidunt, vt adnotauimus in d. cap. 18. eiusdem Bullæ, q. 8. & ult. vbi rem hanc multis etiam modis ampliāuimus, & limitauimus.

20 Decimusseptimus casus est, quotiescunque Domini, & potestates temporales per vim aliquem delinquentem extrahi faciunt ab Ecclesijs: Etenim peccatum sacrilegij committunt cõtra immunitatem Ecclesiasticam; atque ideò incidunt in excommunicationem Bullæ Cænae: quod quidem quomodo procedat, satis explicauimus in supra relatis nostris *Commentar. in Bull. Cænae, lib. 2. cap. 15. q. 16. num. 19. cum plur. seq.* An autem Domini temporales in bello ad Ecclesiam cõfugientes possint inde extrahere: & an citra culpam aliquando in iusto bello incendiantur Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum bona auferantur, latè habetur ex *Tab. in sum. vers. Bellum, num. 18. 19. & 20.*

De peccatis vassallorum, ac subditorum.
S E G. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant vassalli, si iuramentum non seruent fidelitatis. Et in quot consistat hoc fidelitatis iuramentum.
- 2 Peccant vassalli, seu subditi, si promissum in inuestitura tributum, seu consuetum reddere recusant.
In quibus casibus possit Dominus à vassallis vltra consuetum tributum exigere.
- 3 Peccant vassalli, ac subditi, si eorum Domino obediētes non sint.
- 4 Peccant proculdubio vassalli, mortaliter in re graui, & venialiter in re leni, non obediētes ex contemptu, cum ea, quæ sibi à Domino precipiuntur, iusta sunt, ac debita.
- 5 Multo magis peccant subditi, Domino non obediētes, quando præceptum est de re satis iuta, vt si præcipiat studere, infirmis seruire.
- 6 Prelatus, si sub præcepto interroget secretum ali-

- aliquod, eitra alicuius periculum, & dubius sit subditus, an Pralatus ius habeat precipiēdi, tenetur subditus secretum reuelare.
- 7 Idque locum non habet, si subditus dubius graue damnum pateretur.
- 8 Neque locum habebit, si Pralatus, aut Dominus aliquid precipiat, & subditus ex probabili causa dubitet de iustitia, ac reuerentia precepti. Et an, & quando tutior pars sit eligenda.
- 9 Vbi subditus dubius est de iustitia precepti Superioris, tam per principia intrinseca, quam extrinseca, non peccat non obediendo tali precepto.
- 10 Subditus si dubitet, se commississe homicidium, & Superior ipsi precipiat, ut celebret, celebrare non debet.
- 11 Peccant subditi, non obedientes Romano Pontifici, quamuis eis iubeat, aliquod bonum intermitteri: aut durum aliquod precipiat, vel iniustum: dummodo peccatum non continet iniustum illud.
- Quid si Pontifex vellet indigno beneficium providere, an esset ei parendum.
- Vel quid si ex eo dubitetur futurum scandalū.
- 12 Papa si precipiat alicui Seculari, sibi non subiecto, ut sibi tribuat bona sua, obtemperare non tenetur.
- 13 Qua diximus de subditis Secularibus, ut non teneantur obedire Pralatis, nisi quoad spiritualia, extendimus etiam, ut non teneantur obedire Dominis temporalibus, quoad spiritualia.
- 14 Peccant subditi Clerici Saculares, non obedientes suis Pralatis Ecclesiasticis, dummodo preceptum sit in spiritualibus, & Ecclesiasticis.
- 15 Commune commodum priuato praefertur.
- 16 Peccant subditi Religiosi, Superioribus non parentes: & multipliciter, & quibus in casibus Pralato obedire non teneantur.
- 17 Subditus Pralato obedire non tenetur precipienti ea, ad qua ipsius auctoritas non se extendit.
- 18 Pralatus Regularis precipere non potest ieiunium, disciplinam, & alia, qua non continentur in regula: nisi ad obseruantiam Regulae precipiat.
- 19 Verus obediens debet simpliciter Pralato obedire, promptē, & alacriter, quoad extra precepta subeunda, secus quoad honores, dignitates acceptandas.
- 20 Peccant subditi quicumque legibus, ac Constitutionibus ab eorum Dominis latis, non obtemperantes.
- 21 Ex quibus verbis colligatur mens Superioris volentis obligare ad culpam lethalem.
- 22 Leges praesertim Ecclesiasticae si preceptiuae sint, ad mortale obligant transgressores.
- 23 Multi volunt, legem purē poenalem, etiam si preceptum expressē non contineat, obligare ad mortalem culpam.
- 24 Qua sit ratio quare lex purē poenalis obliget ad culpam.
- 25 Lex humana si precipiat aliquod sub poena temporali, qui nec Diuina, nec naturali lege extat prohibitum, non semper obligat ad mortalem culpam.

- 26 Leges obligant ad mortale, quādo aliquid statuunt sub excommunicationis poena.
- 27 Leges obligant ad mortale, etiam in re leui, ubi Legislator culpam sibi, vel alijs reseruēt.
- 28 Sic ad mortale obligant, quotiescunque feruntur super materia graui.
- 29 Peccant subditi cuiusuis generis sint, Superioribus non obtemperantes secundum rationem superioritatis.

1 **P**eccant vassalli primò, si fidelitatis iuramentum non seruent: quod regulariter consistit in lex, nisi aliter fuerit conuentum, aut consuetudine introductum. Iurat enim primò vassallus Domini personam, non solum non offendere; sed pro viribus defendere. Secundò non impedire, aut difficile reddere, quod Dominus iuste facere intendit. Tertiò iurat non reuelare Domini secretum alicui in eius damnū. Quartò iurat non agere contra Domini iustitiam, & honestatem. Quintò iurat Domino non solum dānum in temporalibus non illaturum; sed nec etiā vtilitatem impediturum. Sextò iurat, ut ipsi Domino fideliter consilium praebat, quoad verba: auxilium quoad res suas, & personam, ut in cap. 1. de for. fidel. in lib. feud. cap. ego, de iur. iur. & cap. de forma, 22. q. 5. latē Syl. in sum. vers. Feudum, q. 12. & D. Anton. 3. par. tit. 3. cap. 5. §. 1.

2 Secundò peccant vassalli, seu subditi si Domino promissum in iuramentum tributum, vel consuetum reddere inuefant. Imò in multis casibus potest Dominus à vassallis, ac subditis exigere vltra consuetum, & conuentum tributum; quorum primus casus est defensio propriae Ciuitatis, pro qua tenentur vassalli non tantum propria bona, sed etiam se ipsos exponere, ut in cap. fortitudo, 23. quaest. 3. cap. peruenit, de immunit. Eccl. Secundus casus est, vbi Dominus vult se conferre ad bellum indictum ab Ecclesia contra Haereticos, & Paganos: nam ob id potest exigere moderatum subsidium, ut habetur ex Doctoribus infra citandis. Tertius casus est redemptio eiusdem Domini à captiuitate. Quartus casus est, si Dominus velit Principem adire pro obtinendo privilegio protectionis specialis pro se, & subditis. Quintus casus est pro maritanda filia. Sextus casus est pro faciendis filiis militum. Septimus, vbi consequitur feudum, quod erat suum, vel nouum, acquirit. Octauus casus est pro refectione Pontium, ac viarum. Et nonus denique quando Dominus ex diuite factus est pauper, dummodo illud aliquid aliud, quod exigitur sit moderatum, ut in cap. vnio, 10. q. 3. cap. de forma fidelitatis, 22. q. 5. cap. cum Apostolus § prohibemus, de cē. sib. & latē declarat D. Anton. 3. par. tit. 3. cap. 4. §. 6.

3 Tertiò peccant vassalli, ac subditi si eorum Domino non sint obedientes: sunt enim Domini Dei Vicarij, atque idē Dei locum tenentes: & propterea qui Domino non obtemperat, Deo proculdubio desinit obtemperare, iuxta illud Luc. cap. 10. & Matt. 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit: & qui me spernit, spernit eum, qui misit me. Apostolus quoque ad Rom. cap. 13. Omnis potestas à Deo est. & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et D. Petr. Subiecti estote omni humanae creaturae, propter

propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus, tanquam ab eo missis. Quod quidem locum habet, etiam si Domini discipuli sint, iuxta illud *Perr. loc. cit. Subditi estote in omni timore Dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiã discipulis. Et Matt. 23. Super Cathedram Moyses sederunt Scribae, & Pharisei: omnia ergo quacũque dixerint vobis, seruate, & facite, &c.* Hæc autem intelligenda sunt ubi ea, quæ à Dominis præcepta sunt, iusta fuerint, atque honesta, & quæ à subditis ipsi debeantur; aliàs non sunt audiendi, vt habetur ex *Ludonico Lopez par. 1. instr. cap. 55. Nauar. in Man. cap. 17. num. 22. & ex alijs, quos refert, & sequitur, Sayr. lib. 7. Clau. Reg. cap. 7 num. 12. vers. Nunc satis.*

4 Cæterum cum ea quæ à Dominis vassallis, ac subditis præcipiuntur iusta sunt, ac debita, vassalli proculdubio peccant mortaliter in re graui non obtemperantes: & in re leui venialiter, nisi subditus non obediat ex contemptu; vt quãdo recusat obedire Domino, vt Dominus est: nã tunc peccat mortaliter, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Thoma 2. 2. q. 105. ar. 1. Secus autem si in re leui recuset obedire ex ira, aut concupiscẽtia, vt per eundem D. Thom. 2. 2. q. 186. ar. 9. ad 3. Syl. in sua sum. vers. Contemptus, Sanch. lib. 1. in Decal. cap. 5. num. 8. & seq. Reginal. lib. 15. sua prax. num. 62. & seq. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 8. num. 85. & seq. cum alijs, quos allegat. Adde, quod vassalli, ac subditi tenentur eorum Dominis obedire nõ solum in rebus manifestè licitis, ac debitis; verum etiam in rebus, de quibus dubitatur, an licita sint, vel debita: siquidem, an aliquid sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Domini, seu Prælati: nam etsi sit contra Deum; tamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus; sed Dominus, ac Prælati. Ita *Henr. quodlib. 8. D. Bonauent. 2. d. 39. ar. 1. q. 3. ad ult. Palud. in 4. d. 19. q. 4. in fine, Alex. de Alef. par. 2. q. 120 mem. 3 ar. 2. Dyonis. Carthus. 2. d. 39. q. 3. Angel. vers. Obedientia q. 4. num. 6. Syl. eod. vers. q. 2. & in vers. Bellum, 1 q. 9. vers. Tertia, & vers. Quarta, Gregor. de Valen. tom. 2. disp. 2. q. 14. pun. 4. q. 4. & tom. 3. disp. 7. q. 3. pun. 2. vers. Tertio sequitur. Et facit tex in cap. quid culpatur, 23. q. 1. ex D. August. sic habetur: Non est potestas, nisi à Deo. siue iubente, siue sinente. Ergo vir iustus si fortè etiam sub Rege, & homine sacriligo militet, rectè potest illo iubente bellare, si vice pacis ordinem seruans, quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est; vel utrum sit, certum non est; ita ut fortassis reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruendi.**

5 Id autem multò magis verum est, quãdo præceptum Domini est de re satis tuta, vt si præcipiat studere, infirmis seruire, & alia eiusmodi, vt per *Graf. par. 1. decis. lib. 2. cap. 58. num. 8.* & nullum imminet periculum bono publico, aut alicui tertie personæ: nam tunc subditus citra omnem controuersiam obligatur Domino, ac Superioris præcepto in dubio obtemperare. Etenim Dominus ex vna parte est in possessione iuris imperandi omne id, de quo euidenter non constat esse malum, aut extra limites auctoritatis eius. Ex altera verò parte obediẽtia virtus est perfectissima: nec conuenit subdito omnium

præceptorum rationem exigere; sicut nec Dominus tenetur reddere; maxumè quãdo id, quod præcipitur non est ita euidenter malum; & eo magis, quia ad subditum non pertinet examinare iussa superiorum in ijs, quæ non sunt per se mala, vt per *Sayr. lib. 6. Clau. Reg. cap. 9 sub num. 13.* Vndè ob hanc rationem subditus ad bellum à Principe vocatus obedire tenetur; quamuis nõ constet illi de iure belli, vt in *d. cap. quid culpatur, 23. q. 1.* Hac ipsa ratione si Prælati interroget sub præcepto secretum aliquid citra alicuius periculum; & subditus dubius sit, an Prælati ipse ius habeat præcipiendi, tunc tenetur subditus secretum reuelare, præsertim si reuelatio illius secreti iuuat ad tollendam malam suspicionem Prælati. Imò si agatur de inquisitione alicuius criminis publici, quale est crimen hæresis, proditiõis patriæ, læsæ Maiestatis, &c. & testis interrogatus probabiliter dubitet, an iudex habeat ius interrogandi; tunc tenetur testimonium dicere, & veritatem aperire in periculum hæretici; etiam si rationes sint alquanto probabiles pro parte contraria: siquidem in re dubia illa pars est eligenda, ubi minus est periculum, arg. *tex. in cap. duo. d. 13.* Sed minus periculum est, vt priuata persona iniuste occidatur, quàm si Reip. damnum inferatur; ergò, &c. vt benè declarat *Graf. p. 1. decis. lib. 2. cap. 58. sub num. 8.*

7 Limitatur tamen hoc, quòd diximus multipliciter, primò ubi subditus, vt supra dubius graue incommodum pateret; quoniam in re dubia non teneretur statim obedire. Vndè si Dominus, aut Prælati præciperet longum, ac difficile quoddam iter, tunc subditus, cui sit præceptum si probabiliter dubitet de iure præcipiendi ipsius Domini, seu Prælati, non tenetur statim cū tanto discrimine obtemperare; donec ei constet de iure præcipiendi. Ita *Sot. in relec. de secr. regen mem. 3. q. 2. Barth. Med. 1. 2. q. 19 ar. 6. dub. 4. Rodriq. in summ. par. 2. cap. 9. vers. Obedientia, cõcl. 7. & Sayr. lib. 1. Clau. Reg. cap. 13. dub. 3. propos. 3. num. 49.* Eadem ratione si Romanus Pontifex præciperet libero coniugi reddere debitum vxori, quam dubitat esse seruam; licet possit, nam reddendo debitum censetur ratificare matrimonium, si animo maritali reddat, & animo fornicario non potest, nec debet; nihilominus non potest cogi, quia tractatur de magno eius præiudicio: siquidem si re vera vxor libera non esset, cogereretur ducere in vxorem seruam, vt habetur ex *D. Thoma in 4. d. 36. in explicatione littera, in fine, & alij relati à Sayr. loco citato.*

8 Limitatur secundò si Prælati, aut Dominus aliquid præcipiat, & eius subditus ex probabili causa dubitet de iustitia, ac rectitudine præcepti: nam tunc subditus non obligatur statim obtemperare; sed in eam parte debet inclinari, ubi minus est periculum. Etenim quando dubiũ deponi non potest, tutior pars est amplectenda: quòd si neutra pars tuta fuerit, illa potius eligenda est, quæ minus est periculosa; quoniam hoc casu minus periculum pro ratione habetur. Ita *Sot. loco citato. concl. 2. Medina ubi supra, concl. 4. Sayr. d. cap. 13 num. 4. & Salon. 22. qu. 69. ar. 1. contr. 3.* Qui quidem Sayr. ex hac doctrina infert, quòd si Prælati præcipit manifestè

ratio

stationem criminis occulti, tunc inspiciendum est, an ex occulto crimine manifestato pereclite-
tur vita, aut fama alterius in perpetuum: nam si
ita est non est manifestandum, atque ideo obe-
diendum Prælato, quando subditus dubitat de
iure præcipiendi; quoniam maius damnum est
mors alterius, aut perpetua eius infamia, quàm
semel non obedire Prælato. Imò si Prælatus in-
terroget subditum de crimine contra personam
dignissimam, Reip. multum utilem, etiam si sub-
ditus opinetur à Iudice legitime interrogari cū
probabili tamen dubio partis contrariæ, poterit
tuta conscientia non testificari, ac celare crimen,
& credere, Iudicem iuridicè non interrogare;
quoniam periculum graue, ne persona dignissi-
ma, præter ius occidatur, facit, vt in moralibus
formido præponderet opinioni. Ita *Sot. d. concl.*
2. & Rodriq. loc. cit. concl. 12.

9 Limitatur tertio, vbi subditus, tam per prin-
cipia intrinseca, quàm extrinseca dubius est de
iustitia præcepti sui Superioris: Siquidem per-
manente in eo tali dubio, nullatenus obtempe-
rare potest, nec debet; quoniam id est agere cō-
tra conscientiam dubiam, quod nunquam licet.
Est tamen verum, quòd si dubium illud deponi
potest per principia extrinseca, vt sæpè contin-
git; vt quia ipsemet subditus est doctus, & videt
in ea re esse opinionem probabilem pro parte
Superioris: vel quia ipse Superior est doctus, &
discretus: vel quoniam alij viri docti id licitum
esse docent, tunc subditus potest, & tenetur, vt
plurimum tale dubium deponere, ac obedire:
& idem dicendum est si subditus opinionem
habeat de iniustitia præcepti: nam per principia
extrinseca aliquando potest, imò teneretur obe-
dire, vt declarat *Sayr. lib. 1. Clau. Reg. cap. 12.*
Dixi: Plurimum, quia aliquando potest non
obedire, nempe quando graue damnum subdito
dubitanti proueniret, aut alicui dignissimæ per-
sonæ, si obediat, iuxta ea, quæ supra diximus.

10 Limitatur quarto vbi dubium est de facto
aliquo. Vndè si subditus dubitet commississe homi-
cidium, & Superior præcipiat subdito ipsi, vt
celebret; tunc subditus non debet celebrare; quo-
niam in irregularitate proueniente ex homici-
dio voluntario non potest inferior à S. Pontifi-
ce dispensare, vt rectè declarat *Sayr. lib. 1. Clau.*
Reg. cap. 13. dub. 8. propof. 1. num. 38.

11 Quotò peccant subditi non obtemperantes
Rom. Pontifici, etiam si bonum aliquod inter-
mitti iubeat: aut durum aliquod præcipiat, vel
iniustum; dummodò iniustum illud non conti-
neat peccatum: nec ex eo dubitetur futurum scā-
dalum animarum, vel corporum in aliqua com-
munitate: siquidem tolerandum est iugum, quod
à S. Sede imponitur, licet intolerabile videatur,
vt in *cap. in memoriam, 19. d.* Et aliquando per
obedientiam debet bonum, quod agitur inter-
mitti, vt in *cap. quid ergo, 11. q. 3.* Dixi: *Dummo-
dò iniustum illud non contineat peccatum*, quo-
niam alias non est ei obediendum, etiam si præ-
ceptum venialem culpam superet. Vndè obtem-
perandum non est à subdito Rom. Pontifici re-
scribenti pro notoriè indigno, vt assignetur ei
certum beneficium; sed si expressè de eius inten-
tione non constat, debet expectare secundum
mandatum: siquidem quadoque Princeps, prop-
ter nimiam importunitatem, vel per surreptionē

non concedenda concedit, vt in *cap. si quando,*
& in *cap. cum adeò*, vbi *Ioann. Andr. de rescrip.*
& *cap. significauit. de offic. ordin.* Quòd si præci-
sè constat, Rom. Pontificem velle tali indigno
prouidere: & tunc, aut Papa potest in illo actu
dispensare, & illi obediendum est, quoniam eo
casu videtur dispensasse. Aut dispensare non po-
test, vt quia tanta est indignitas, vt sine peccato
fieri non possit; & tunc non est illi parendum, vt
habetur ex *Ioann. Andr. loco citato, Syl. in sum.*
vers. Obedientia, q. 5. in fine, & Tab. eod. vers. 5.
Sexto, num. 7. Dixi quoque: *Vel ex eo non dubi-
tetur futurum scandalum, aut malum aliquod*
spirituale, aut temporale, quoniam si ex obedi-
tia probabiliter timeatur Ecclesiæ status esse,
vehementer perturbandum, vel aliud malum,
aut scandalum futurum, tunc est S. Pontifici re-
scribendum, & interim suspendendum; etiam si
præceptum in se contineat pœnam excommu-
nicationis ipso facto, vel aliam pœnam: quia id
fit legis auctoritate, vt in *d. cap. si quando*, vbi
Panor. & cap. cum adeò, de rescrip. Syl. & Tab.
locis citatis: vbi ait, notandum esse singulariter
hoc dictum: siquidem multum allegabatur in
fauorem Cardinalium; qui recesserunt à Grego-
rio, & Benedicto, & reuocabantur ab eis sub pœ-
na excommunicationis; nam contendebant non
teneri ad obtemperandum; eo quòd fuisset im-
peditum Concilium, & vnitas Ecclesiæ; atque
ideo ex tali præcepto mala præsumebantur fu-
tura, aut Ecclesiæ status periculum, aut scanda-
lum futurum.

12 Dixi denique: *Et præceptum fiat in spiritua-
libus, & Ecclesiasticis*, pertinentibus scilicet ad
salutem, & bonorum morum conseruationem;
non autem in temporalibus, nisi ei subiecti ra-
tione personæ, vel causæ. Vndè si Papa præci-
piat alicui Sæculari sibi non subiecto ratione
Ecclesiæ, causæ, vel personæ, vt sibi tribuat bo-
na sua, non tenetur ei obtemperare; quia non est
sibi subditus, nec ratione causæ, nec ratione per-
sonæ in temporalibus; secus autem si præcipiet
spirituale, aut Ecclesiasticum aliquid: vt si Sæ-
cularibus viuras prohibeat, prout prohibita
fuerunt in *Clem. 1. de usur. & in cap. 1. cap. con-
questus, cap. in Ciuitate, & cap. super eo, eod. tit.*
vel eidem iubeat, prout iussit audire sacrū die-
bus festiuis, abstinere ab esu carnum 6. fer. Sab-
bato, vigilijs, quatuor temp. & Quadragesima,
ac cætera eiusmodi. Idem dicendum est vbi in-
diceret continentiam certò personarum generi,
eis resistentibus; quoniam continentia persua-
deri potest, non tamen imperari, *cap. integritas,*
32. q. 1. & habetur ex Panor. in cap. cum olim, de
Cler. coniug. Syl. loco citato, & q. 6. & Tab. d. 5.
sexto.

13 Quæ diximus de subditis Sæcularibus, vt nõ
obligetur obedire Prælatis Ecclesiasticis, quoad
temporalia, sed tantum quoad spiritualia, nempe
quoad peccatum vitandum, & bonum prose-
quendum, iuxta ea, quæ habentur ex *Tab. vers.*
Obedientia, 5. Nono, num. 10. extendimus etiam
vt non teneantur obedire Dominis temporali-
bus, quoad spiritualia, vt rectè declarat *Innoc. in*
cap. inquisitioni, de sent. excom. Panor. in d. cap.
cum olim, de Cler. coniugat. & Syl. loco citato,
qu. 6.

14 Quintò peccant subditi Clerici Sæculares suis
Præ-

Prælati Ecclesiasticis non obtemperantes. Ijs enim tenentur obedire, non secus, ac Papæ, iuxta ea, quæ supra diximus. Quod quidem verum est; etiam si Episcopus mandet Sacerdoti, ut denunciaret excommunicatum aliquem, quem novit esse innocentem. Idem dicendum est si mandet excommunicare innocentem, si de eius innocentia notoriè non constet; aliàs secus, ut declarat *Syl. vers. Obedientia, q. 7.* Limitatur tamè ea, quæ diximus, ut locum habeant in ijs, quæ pertinent ad Prælatos Ecclesiasticos, ut tales sūt, ita ut præceptum fiat in spiritualibus, & Ecclesiasticis, in quibus Clerici Sæculares sūt subiecti ratione Ecclesiæ, causæ, vel personæ. Undè si Episcopus præcipiat Clerico, ut Romam se conferat pro negotijs propriæ Ecclesiæ, tenetur obedire, nec potest se excusare dicens, alios esse idoneos magis; quia in eiusmodi legationibus talis ordo servandus non est, ut in *l. sciendum, §. p. 15. ff. de legat.* Nec etiam potest allegare curam rei familiaris; quoniam commune commodum præfertur priuato, *cap. bona, 1. de postul. Pralat.* Secus autem si Episcopus præcipiat Clerico, ut tribuat sibi suos libros, vel eius nepoti, aut beneficio renunciet, quia vult illud alteri conferre: Etenim id non pertinet ad Episcopum, *cap. quia frater, 7. q. 1.* nisi Episcopus cognoscat Clericum esse incipitum ad ediscendum: nam tunc licite possit ei præcipere, ut libros suos alteri comoderet bonè indolis ad ediscendum apertum: tunc enim communis utilitas Ecclesiæ præfertur, ut habetur ex *Syl. d. vers. Obedientia, qu. 7. & Tab. §. 7. & 8.*

16 Sextò peccant subditi Religiosi non obediētes eorum Superioribus multipliciter, ut supra ostendimus *disp. 15. sec. 1.* Quæ vera esse declarauimus, vbi præcipiuntur eis, quæ sub Regula continentur explicite, vel implicite; aut ad Regulam quocunque modo reducuntur, ut sūt omnia, sine quibus ordo Regularis, & plenior observatio conseruari non possit: Si quidem Religiosi obedientiam profitentur quantum ad Regularem conseruationem, secundum quam suis Prælati subduntur, ut habetur ex *D. Thoma quodlib. 10. ar. 10. Syl. vers. Religio 6. qu. 6. Tab. vers. Obedientia, §. 5. & post Vasq. Sal. & alios Molfespar. 1. sua sum. tr. 1. cap. 6. num. 30. in fine.* His autem quæ adnotauimus *d. disp. 15. sec. 1.* adde, quòd licet Religiosus non teneatur obtemperare Prælati sibi aliquid præcipienti contra Regulam, & multò magis si sit contra legem Diuinam, vel Ecclesiasticam, quibus vltimis casibus non modo non tenetur, sed nec debet quidem obedire, *cap. si Dominus, uncto c. si quis Episcopus, 11. q. 3.* nihilominus si Prælati facultatem habeat dispensandi in ijs, quæ præcipiuntur per Regulam, ut non velci carnibus, etià infirmitatis tempore: aut lineis vestibus non indui, tunc Prælati si præcipiat subdito, ut vescatur carnibus, vel induatur lineis, tenetur subditus obedire, maximè si dubitet de præcepto, an sit ex iusta, ac rationabili causa, & sic an bonum sit, vel malum; secus si certò sciat, irrationabile esse, & citra omnem causam, arg. *tex. in cap. quid culpatur, 23. q. 1. Syl. in sum. vers. Religio 6. sub q. 6. & Tab. in sum. vers. Obedientia, §. quinto, sub num. 6.*

17 Adde etiam, subditum non teneri obedire

Prælati præcipienti sibi ea, ad quæ Prælati auctoritas non se extendit; ut si præciperet iterationem confessionis peccatorum, quæ temel ritè fuit confessus: aut præciperet confessionem venialium, & alia eiusmodi, de quibus per *Tab. loco citato. vers. Quarto si præcipiat.* Idem dicendum est si Prælati subdito mandet interiorem actum voluntatis: ut si præcipiat alicuius dilectionem, vel odium: siquidem Prælati non habet potestatem super actus merè internos, cum secretorum cognitor sit tantum Deus, *cap. erubescant, 32. d.* & in ijs homo homini non subditur: nisi quatenus actus interni sūt principia actuum externorum: nam ob id Ecclesia excommunicat Inquisitores odio, vel amore inquirentes, aut inquirere omittentes in causa hæresis, ut in *Clem. 1. §. verum, de hæresic.* Sic etiam excommunicantur Monachi Curias Principum aduentis intentione inferendi damnum eorum Prælati, aut Monasterijs, *Clem. 1. §. quia verò de stat. Monac.* Et Ecclesia præcipit horas Canonicas recitari attentè, ac deuotè, *cap. dolentes, de celeb. Missar.* & nos latè de hac re egimus *lib. 2. nostrorum Commentar. in Bull. Cæna, cap. 1. q. 24. sub num. 2. & 28. Syl. vers. Obedientia, q. 1. in fine, & Tab. eod. vers. §. 4. num. 5.* Præterea subditus non tenetur obedire Prælati præcipienti sibi martirium subire, se adigere inedia, seruire pestilentia percusso, & alia eiusmodi: quoniam licet hæc omnia cedant in augmentum meriti; ad ea tamen non extenditur Prælati auctoritas: quod quidem quomodo procedat, benè declarat *Tab. loco citato, & in vers. Episcopus, §. 5. num. 6.* vbi latè tractat, utrum Prælati Religiosorum, imminente periculo pestis, si non inueniatur aliquem, qui velit se periculo mortis spontè exponere ad seruendum, vel administrandum Sacramenta subditis pestilentiat, possint alijs subditis præcipere, ut se exponant: Et concludit, quòd non; nisi pestilentiat ob id animæ detrimentum præterentur, cum obligemur animæ proximi nostri salutem corporali nostræ vitæ præponere. Eadem ratione non tenetur subditus obedire Prælati, quoad ea, quæ pertinent ad corpus, ut si prohibeat necessaria ad victum, & vestitum, iuxta Regulam, vel prohiberet, ne mingat, ne medicinam sumat, & alia eiusmodi. Idem dicendum est si Prælati subdito præcipiat, ut dentes sibi euellat, se nudet coram hominibus, &c. Si quidem ad hæc ipsa Prælati auctoritas non se extendit, ut habetur ex *D. Thoma, & alijs;* quos referunt *Syl. & Tab. locis citatis.*

18 Denique est adnot. quòd licet Prælati non possit præcipere subdito ieiunium, disciplinam, & alia eiusmodi, quæ in Regula non continentur; nihilominus si hæc præcipiat ad obseruantiam Regulæ, ut quia videt talem subditum ad incontinentiam procliuem, quod vitium regulariter ieiunijs, vigilijs, & disciplinis curatur, cū tale præceptum tendat ad obseruantiam voti castitatis, tenetur subditus obedire. Idem dicendum est si tali subdito Prælati præcipiat, ne cum mulieribus loquatur, ne mulieres aspiciat, ne mulierum confessiones audiat, &c. iuxta ea, quæ habentur ex *Tab. vers. Obedientia §. 5. sub num. 6. & Syl. vers. Religio 6. sub q. 6.* Et cum subditus teneatur Prælati obedire, vbi præcipiuntur ei, quæ in Regula continentur explicite, vel

tè, vel implicite, vt supra ostendimus, hinc fit, subditum teneri obedire Prælato præcipienti sibi susceptionem ordinum, audientiam confessionum, dignitatem, aut honorem aliquem in Religione; quoniam hæc omnia tacite continentur in Regula, & ad ordinis utilitatem pertinent, vt rectè declarat *Tab. loco citato, & vers. Ordo 2. q. 16. sub num. 17.* Est tamen verum, quòd licet verus obediens debeat simpliciter Prælato obedire, promptè, & alacriter, iuxta illud *D. Basil. in Constit. Monastic. cap. 23. & D. Bernard. in Epistola de obedientia*; nihilominus id locum sibi vendicat quoad onera præcepta subeunda; non autem quoad honores, & dignitates acceptandas: nam tunc subditus tutius ager si præceptum obedientiæ expectet, quo casu tenetur subditus obedire, vt habetur ex *Less. lib. 2. de iustit. & iur. cap. 46. num. 33.* & alijs, quos refert, & sequitur *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 1. cap. 6. num. 28.* Et id etiam si cognoscat, se esse indignum, & non habere scientiam sufficientem, secùdam *Petr. de Pal. in 4. d. 19 q. 1.* Etenim quamvis *D. Gregor.* velit, indignum non debere obedire, intelligendus est de indigno per irregularitatem, nisi dispensetur: alioquin non habens tale impedimentum quilibet bonus posset his casibus nõ obedire, cum reputet se indignum; atque ideò indigni dumtaxat promouerentur. Vnde qui inuitus suscipit Prælaturæ onus non habens sufficientem scientiam, non peccat; secus si spontè: & idem dicendum est, quoad confessiones Sacramentales audiendas, ordines suscipiendos, &c. vt benè declarat *Tab. vers. Obedientia, §. 5.*

20 Septimò peccant subditi omnes, siue Sæculares sint, siue Ecclesiastici non obtemperantes legibus, ac Constitutionibus ab eorum Dominis latis. Etenim legum transgressores peccant mortaliter, quando constat maximè de voluntate Legislatoris volentis obligare subditos ad obseruantiam legis sub lethali culpa: quod quidem verum est citra omnem controuersiam, quando Legislator expressè declarat suam mentem, ac voluntatem obligandi per suam legem subditos eiusdem transgressores ad lethalem culpam. Vnde tota difficultas consistit in Legislatore non exprimente dictam suam voluntatem, an, & quando ipse lex obliget transgressores ad mortalem culpam. Circa quam difficultatem est adnot. quòd multis modis, quoad leges Ecclesiasticas colligitur mens Legislatoris volentis per suas leges obligare subditos ad lethalem culpam.

21 Primò enim colligitur ex verbis eiusdem legum; nempe quando in eis apponuntur hæc verba: *In virtute sancta obedientia, vt per Glos. in Clem. si dominum. §. ideò, de reliq. & vener. Sanct. Sub obestratione diuini iudicij. Clem. 1. de immyn. Eccles. Item si dicatur: Arctè, vel arctius prohibemus, vel precipimus. Clem. ductum in princ. de sepult.* Idem dicendum est si dicatur: *Sub pœna Diuina indignationis, vt in Concil. Trid. sess. 25. de refor. cap. 2.* sic etiam vbi dicitur: *Sub obestratione Diuini iudicij, & in terminatione maledictionis, cap. 1. §. fin. de statu Regular. in 6. P. aterea illa verba: Indignatione Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli.* significant obligationem ad lethalem culpam, vt habetur ex *Felino in cap. veniens, num. 1. de rescr. Sayr, lib. 1. Thes. cap. 11. num. 16. tom. 1.*

Imò verba illa præter culpam denotant quoque pœnam aliquam extraordinariam, vt habetur ex *Glosa in extranag. 1. inter commun. in fine, ver. Indignationem, de censib. Bald. in l. cunctos populos, C. de sum. Trin. & fid. Cath. & nos latè in nostris Commentar. in Bull. Cœna, §. ult. q. ult. num. 1.*

22 Secundò leges præfertim Ecclesiasticæ obligant transgressores ad mortale, quâdo sunt præceptiua, vt habetur ex *Soto in 4. d. 20. q. 1. ar. 4. vers. Hinc fit, & lib. 1. de iust. & iur. q. 6. ar. 4. & 5.* & hanc sententiam comunem esse, tû Theologorum, tum etiam Canonistarum; testatur *Suar. lib. 5. de legib. cap. 3. num. 6.* & alij, quos nos retulimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 3. §. ult. q. 3. num. 33.* vbi ostendimus leges præceptiua obligare transgressores ad culpam etiam si sint quoque pœnales. Verba autem præceptum denotantia regulariter sunt verba imperatiui modi, quando aliter non constat de voluntate disponentis, saltem per probabiles coniecturas, vt habetur ex *Panor. in cap. vestra, per illum tex. num. 1. de cohob. Cler. & mulier. cap. Clerici, num. 1. de vita, & honest. Cler. cap. nullus, 32. d.* & nos latè ostendimus in d. nostris

23 *Commentar. §. ult. q. 1.* Imò non desunt, qui velint, legem purè pœnalem, etiam si præceptum expressè non contineat obligare ad mortalem culpam; nisi Legislator expressè declaret non esse intentionis suæ obligare ad culpam, vt habetur ex *Innoc. in cap. quòd super his, de voto, 10. Andr. in cap. relatum, ne Cler. vel Monac. Gemin. in cap. vt animarum, de constit. in 6. Sylu. vers. Inobedientia in fine, Sot. lib. 1. de iustit. & iur. q. 6. ar. 4. & 5. Couar. in reg. peccatum, par. 2. §. 5. num. 2. Med. q. 96. ar. 4. dub. 3. Sayr. lib. 3. Thes. tom. 2. cap. 9. num. 7. & seq. Salon. 22. q. 77. ar. 1. contr. 7. & 8. Viual. par. 4. Candel. cap. 9. num. 8. in fine, Rodriq. tom. 1. sua sum. cap. 195. Azor. lib. 5. instit. moral. cap. 6. q. 4. Ioann. de Sal. de legib. disp. 15. sec. 1. nu. 9. & 10. Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 57. num. 6. cum plur. seq. Reginal. lib. 13. sua prax. num. 266. cum seq. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 9. cap. 9. num. 25. vbi ait, opinionem *Nauar.* contrarium sentientis communiter reprobari, quamuis *Azor. loco citato* dicat, quòd si quis sequeretur in practica opinionem *Nauar.* & sequacium non peccaret; propter auctoritatem grauissimorum Doctorũ, illam docentium; quorum aliquos retulimus in d. nostris *Commentar. q. 2. sub num. 16. ver. Probatur hac sententia.**

24 Rationem autem, cur lex purè pœnalis obliget ad culpam, dicunt non esse illam, quam in dictis nostris *Commentar.* attulimus; nempe, quòd sit imperceptibile dari legem purè pœnalem, quæ non habeat culpam annexam, cum sine culpa nemo puniri valeat: siquidem non solum culpa est causa pœnæ; sed quælibet alia transgressio præbet iustam causam pœnæ. Etenim multi plectuntur pœna citra propriam eorum culpam; licet non sine causa. Constat enim ex peccato primi nostri parentis omnes morientes in peccato originali pœna damni puniri. Vnde meritò Legislator potest obligare ad pœnam, & aliquando de facto obligat, & non ad culpam, vt patet in quamplurimis Religionibus, quarũ Regula obligat transgredientes ad pœnam tantum,

rum, non autem ad culpam. Vnde hanc rationē esse voluit: quoniam per expressionem pœnæ præsumitur, tantò magis Legislatorem obligare ad obseruantiam legis, quò maiori odio, & sic per pœnam prosequitur controuentientes. Et eò magis, quia omnis lex, vt lex est ex vi verborum præceptum continet, & propterea ad culpā obligat, siue pœnalis sit, siue non pœnalis, vt rectè declarat *Moses loco citato, a nu. 23. ad 33.*

25 Est tamen verum, quòd vbi lex humana præcipit aliquid sub pœna temporali, quod nec Diuina, nec naturali lege prohibitum extat, non semper obligat ad lethalem culpam, sed quandoque ad mortalem; quandoque verò ad venialem. Ad mortalem quidem quando aliquid statuit sub pœna capitis, aut membri mutilationis, aut publicæ fustigationis, exilij, aut omnium bonorum, vel maioris partis, aut perpetui carceris: nam supposito, quòd ad statuendum iusta causa subsit, certum est huiusmodi pœnas non nisi pro peccato mortali infligi, vt habetur ex *Medina de ieiun. tr. 4. q. 7. Sor. lib. 1. de iust. & iure, q. 6. ar. 5. & Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 57. sub num. 6.* Quòd si leuem pœnam statuat, si- gnum est, eam obligare ad leuem tantum culpā, nisi aliud addat, nempe arctè, districtè, &c. vt benè declarat *Graff. loco citato*, vbi plura circa rem hanc cumulat. Idem dicendum est si materia esset leuis, vt si lex prohibeat indui sericis, non equitare mulas, &c. quoniam talis inobediencia non esset plusquam culpa leuis, vt habetur ex *Sor. vbi supra, ar. 4. quem refert, & sequitur Graff. d. cap. 57. num. 5.*

26 Tertio leges obligant ad mortale, quando aliquid statuunt sub pœna excommunicationis, etiam si præceptiua non sint; vel id, quod præcipitur, sit leue: siquidem excommunicatio non fertur, nisi ob grauem culpam, vt in *cap. nemo, 11. q. 3. latè Sor. in 4. d. 22. q. 1. ar. 2. col. 2. in fine.* Idem dicendum est cum aliquid præcipitur sub pœna suspensionis, interdictionis, aut irregularitatis: nam licet supradictæ censuræ, & irregularitas aliquando contrahantur citra culpam, vt in *cap. si Ciuitas, cap. si sententia, de sent. excom. in 6.* tamen cum hæ pœnæ infliguntur ab homine, regulariter imponi solent pro culpis mortalibus vt post alios inquit *Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 57. num. 3.*

27 Quarto leges obligant ad mortale, etiam si de re leui agatur, vbi Legislatores transgressionis culpam sibi, aut alij reseruat: siquidem casuum reseruatio semper fieri solet de peccatis mortalibus, vt per *Glos. in cap. 2. de pœnit. & remiss. in 6.* & habetur in *Concil. Trid. sess. 14. cap. 7.* Etenim cum Prælati possint etiam id, quod non est peccatum facere mortale, censetur id egisse reseruando casum, vt benè declarat idem *Graff. loco citato, num. 4.* Benè verum est, quod qui transgreditur præceptum Superioris, aut legis ciuili- maxime, quod fuit receptum à certo genere personarum; ab alio verò non, à culpa excusatur saltem post longa tempora: tunc si de eodem genere personarum maior pars recepit; quoniam minor non excusatur, vt declarat idem *Graff. ibidem, cap. 58. num. 15.*

28 Quinto leges obligant ad mortale, quotiescunque feruntur super materia graui, necessaria ad iustitiam, & ad publicam vtilitatem. Vt cum

legē constituitur certum, ac determinatum pœ- nium frumento, vino, oleo, &c. tunc enim ex- ceden- tes notabiliter in pretio, mortaliter peccant, vt latè declarat ibi *Graff. a num. 8. ad 20.* & nos latius, Deo duce, infra dicemus, de emptore, ac venditore tractantes.

29 Octauò peccant subditi omnes cuiuscunque generis, si non obediunt Superioribus secundum rationem superioritatis: vt Miles Duci in spectatibus ad bellum: seruus Domino in seruilibus: filius patri in spectatibus ad disciplinam, & curam domesticam maxime, & sic de alijs, vt habetur ex *Syl. in sum. vers. Obedientia, q. 1. in fin. vbi id limitat, q. 2. & 3.* & nos latius dicemus de Domino, ac seruo: & de patre, ac filio agentes. Adde, quòd peccant subditi, non solum Superiorum suorum præceptis, ac legibus non obtemperantes; verum etiam si eis debitum honorem, ac debitam reuerentiam non exhibeant. Etenim hi vices Dei tenent in terris, cum omnis potestas à Deo sit, & ipsi vigilant quasi rationem reddituri pro animabus nostris, iuxta illud *Apost. ad Hebr. cap. 13.*

De peccatis Militum, ac eorum officia- lium, seu Ducum.

S E C. IV.

S Y M M A R I V M.

- 1 Peccant Milites, ac hostibus de omnibus dam- nis datis tenentur, suisq; de damnis acceptis, si scienter ad iniustum bellum se conferant. Quando teneantur Milites ad huiusmodi dam- na insolidum rescindienda.
- 2 Peccant Milites, ad bellum accedentes, quamuis iustum, non tamen moti zelo iustitia, &c.
- 3 Peccant Milites, occidentes pueros, sceminas, aliosque innocentes in ipso belli conflictu, & multo magis post partam victoriam. An possint occidi nocentes post partam victoria.
- 4 Peccant Milites, occidentes tempore belli, Pre- sbyteros, Monachos, Conuersos, Peregrinos, &c. rusticos, &c.
- 5 Peccant Milites, & ad restitutionem obligan- tur pro damnis, & deuastationibus, in bello factis, quamuis iusto, si alias potuissent sibi consulere.
- 6 Peccant Milites, & ad restitutionem tenentur incondiantes domos, agros, & victualia, etiã hostium citra Superioris iussum.
- 7 Peccant Milites, ad bellum accedentes, cum Clerici sint; prohibetur enim sub pœna excō- municationis arma deferre.
- 8 Peccant Milites, circa militiam non se exer- centes, vt sciant eorum officium, deceter exer- cere.
- 9 Antiquitus Milites iurabant in genu Princi- pis, se non vituros mortem pro salute Reipu- blica.
- 10 Peccant Milites militia desertores, eorumque Principi, vel Duci infideles, ac tenentur ad recepti stipendij restitutionem. Refertur factum de quodam Milite, qui obti- nuit remunerationem à Philippo III. ex falsa causa in supplicatione adiecta, vtrum in con- scientia poterat remunerationem retinere.

Y y Peccant

- 11 Peccant Milites, fidem non seruando hostibus.
- 12 Peccant Milites, qui non contenti proprijs stipendijs, plus exigunt cum aliorum iniuria, & detrimento. ac violentia.
- 13 Peccant Milites, in hospitjs constituti, si cibis appositis, qui satis sint, non contenti, hospites ipsos minis, ac violentijs extorquent.
- 14 Peccant Milites, ac restituere insolidum tenentur si simul concurrant ad inferendum aliquod damnum iniuste.
- 15 Peccant Duces Militum, ac Capitanei, fraudantes Militum stipendia, ac priuati dignitate, ad quadruplum tenentur.
- 16 Peccant Militum Duces, ac Capitanei, ponentes in rollo plures Milites, quam veritas se habeat, & ob id plures cartellas in hospitio recipiant, & ad restitutionem tenentur ablatorum.
- 17 Peccant Duces, ac Capitanei Militum, & ad restitutionem tenentur pro damnis, concussionibus, &c. per suos Milites ex eorum incuria & negligentia commissis.
- 18 Peccant Militum Duces, ac Capitanei, recipientes plures transitus quam a statutis, legibus, vel Principum pragmaticis fuerit taxatum.
Idemque dicendum est si pro sua persona Dux plura dona, vel cartellas in hospitio recipiat seu etiam actu non maneat in hospitio.

TRactauimus supra de Dominis temporalibus, eorum vassallis, ac subditis, qualiter, vt tales sunt culpam contrahant. Et quoniam Milites. & ipsorum Duces sub aliquo ex Dominis temporalibus militant, merito sub eadem disp. duximus discutiendum de Militum peccatis, & eorum Ducum. Peccant igitur primò Milites, & tenentur Hostibus de omnibus damnis datis: & suis de damnis receptis ab aduersarijs iuste repugnantibus, si scienter ad iniustum bellum se conferant, vt habetur ex *Syl. in sum. vers. Bellum, 1. q. 10. Tab. eod. vers. q. 10. nu. 13.* cum alijs relatis per *Reginald. lib. 2. sua prax. num. 87. 88. & 89.* Verum tamen est, quòd tunc Milites tenentur insolidum ad reficienda huiusmodi damna, quando ita iuuant in bello iniusto, quòd sine illis bellum non fieret; vel simul conueniant ad faciendum insultum, aut rapinam: liquidem omnes hoc casu sunt principales; secus autem, si absque eis bellum adhuc fieret: quoniam tunc non tenentur, nisi de damno, quòd interunt verbo, aut opere, vt habetur ex eodem *Syl. loco citato, & in vers. Sexta omnes: ac vers. Septima quando.* Dixi: Si scienter ad iniustum bellum, &c. quoniam si bona fide existimantes bellum esse iustum militent, tunc non peccant, nec tenentur ablata restituere, si consumpra sint; secus si extarent, & quatenus facti sunt locupletiores: siquidem satis est militibus ad iustitiam belli, si sciant, bellum ipsum publico consilio, seu auctoritate fuisse indictum: & tunc tantum cessare tenentur, quando eis clarè constat de iniustitia belli, vt post *Molin. & alios docet Molfes. p. 2. sua sum. tr. 12. cap. 3. num. 162. & 163.* Idem dicendum est, vbi subditi dubitarent de iustitia belli: quia eorum Principi tenentur obtemperare, atque idèò militare: sic etiam si essent milites adscripti militiæ, quia cogentur obedire,

OMNIS VTRIVSQ. SEXVS:

vt in *cap. quid culpatur, 23. q. 1.* & habetur ex *Nauar. in Man. cap. 15. num. 15. Sayro lib. 7. Clau. Reg. cap. 13. sub num. 6.* Non enim ipsi causam examinare debent, sed licitum, & iustū præsumere, vt per *Victor. in relec. de iure belli, Bann. 22. q. 40. ar. 1. dub. 6. Petr. Nauar. lib. 2. de restit. cap. 3. num. 270. & seq. & Gregor. de Valent. tom. 3. disp. 3. q. 16. pun. 2.* Secus autem, si subditi non essent, & spontè se militiæ scriberent; nam hi si dubitent de iustitia belli, tunc debent deponere dubium, & credere, Principem habere iustam causam bellandi; aliàs si quibium non deponant, & militent, dicuntur contra conscientiam militare, & propterea sunt in mala fide, & tenentur omnia ablata restituere. Ita *Reginald. lib. 2. sua prax. num. 104. & 105. Molina de iustit. & iure tom. 2. disp. 114. & alij,* quos refert, & sequitur *Molfes d. cap. 3. sub num. 163.*

2 Secundò peccant Milites accedentes ad bellum quantumuis iustum, non tamen moti iustitiz zelo, non ad obtinendam iustam rei ablatæ compensationem, seu ad rem ipsam recuperandam, non ad iniuriam iuste vindicandam; non ad pacem firmandam, non ad fidem Catholicã defendendam; quæ causæ iustæ sunt ad bellum indicendum, cæteris concurrentibus: sed moti nocendi cupiditate, vlciscendi crudelitate, rapiendi auiditate, aut inanis gloriæ gratia, vt habetur ex *D. August. relato in d. cap. quid culpatur, 23. q. 1.* Idem dicendum est de Milite stipendiario, qui non cogitat de iustitia, vel iniustitia belli; sed tantum de stipendio: nam is dicitur esse in malo statu, nec debet absolui, nisi renunciet arti, vel sit paratus non esse in bello, nisi iusto, vel quòd probabiliter nouerit iustum, vt per *Syl. vers. Bellum, 1. q. 9. in fine.*

3 Tertiò peccant Milites in ipso belli conflictu occidentes pueros, scæminas, aut alios innocentes; & multò minus post habitam victoriam, nec ad pacem quidem firmandam. Imò nec etiam nocentes, parta victoria, & rebus extra periculū positis; nisi ad pacem firmandam id fieri oporteat; quoniam tunc citra culpam possunt nocentes occidi, vt idem *D. August. inquit in Epist. 207. ad Bonifacium Comitem,* his verbis: *Sicut rebellanti, ac resistenti violentia redditur; ita victo, vel capto misericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timeatur.* Et si hostes fidem si egerint, possunt quoque iuste interfici obsides, si sint de numero nocentium; & qui se spontè dederunt; nisi cauerint sibi, vt salua essent eorum capita, vt habetur ex *Victor. in relec. de iure belli, num. 43. & 49. Bann. & Gregor. de Valent. locis citatis, & Sayr. d. cap. 13. num. 9. & 10.* Cæterum nullo vnquam tempore licitum est innocentes ex proposito, & per se primò occidere; etiam si infideles sint, iuxta ea, quæ habentur ex *Molina tom. 2. de iustit. & iure, disp. 106. & Zecch. par. 1. sua sum. cap. 18. de bello, num. 6.* Sed id licet tantum per accidens, & præter intentionem, quando scilicet hostes aliter expugnari non possunt; nisi etiam cum nocentibus innocentes occidantur, vt habetur ex *Sayro loco citato, Syl. vers. Bellum, 1. q. 10. in vers. Tertiò habens, in fine, Zecch. par. 1. sua sum. de bello, cap. 18. sub num. 12. vers. Quintò tametsi, & ex alijs.*

4 Quartò peccant Milites occidentes tempore belli

- belli Presbyteros, Monachos, Conuersos, Peregrinos; Mercatores, rusticos, euntes, vel redeuntes, aut in agricultura existentes, ac animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum. Etenim eiusmodi personarum tempore belli securitatem habent, vt in *cap. innovamus, de iur. & pac.* Idem dicendum est si dictas personas expoliet, & restitutioni sunt obnoxij; nisi licentiam habeant à Prelatis Ecclesiasticis eisdem Superioribus: vel Ecclesiastici adiuuent hostes, & in alijs casibus relatis à *Molfes. post alios, par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 3. num. 187. cum plur. seq. Tab. in sum. vers. Bellum, q. 16. num. 19.* cum alijs, quos allegant: & ante ipsos *Syl. loco citato, q. 10. vers. Tertia habens*: vbi etiam ait, quod subditi Domini iniuste bellantis, non prestantes consiliū, auxilium, vel fauorem directē, vel indirectē nō sunt spoliandi, vel in aliquo puniendi: secus autem si hostes dictis bonis vlturi sint aduersus bellum inferentes; quoniam tunc licitum est in bello spoliare huiusmodi bonis, etiam innocentes, auferendo eis arma, naues, pecuniam, triticum, equos, &c. Imò, & agros licet deuastare, quantum iudicatur satis esse ad vires hostium minuendas, & eos superandos, vt rectē declarat *Zecch par. 1. sua sum. de bello, cap. 18. sub num. 12. vers. Sexto in bello iusto*, vbi multa ad rem hanc pertinentia optime quoque pertractat.
- 5 Quinto peccant Milites, & ad restitutionem obligantur pro damnis, & deuastationibus factis in bello, quamuis iusto; si aliā potuissent sibi consulere: quod tamen quomodo procedat, benè declarat *Tab. in sum. vers. Bellum, q. 9. & Syl. eod. vers. q. 10.* Idem dicendum est si Milites ex proposito incēdant, aut quocumque alio modo deuastent Ecclesias, nisi fuerint incastellatæ vt alias diximus, & habetur ex *Tab. loco citato, q. 15. num. 18. & Molfes. d. cap. 3. num. 187. 188. & 189.* vbi declarat, quando licita sit Ecclesiæ incastellatio.
- 6 Sexto peccant Milites, & ad restitutionem tenentur, incendentes domos, agros, & victualia, etiam hostium citra Superioris iussum; etiam si bellum sit iustum, vt per *Syl. in sum. vers. Bellum, 1. q. 10. vers. Quarta qua in bello*: & rectē declarat *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 3. nu. 183.* Et multo magis peccant si Princeps neget militibus facultatem nocendi hostibus, cum ordinis Principis efficiatur transgressores. Imò si Principis prohibitio idē facta esset; quoniam æquitas, aut iustitia belli, vel pietas Christiana id expostularet, tunc restitutioni quoque damnorū sunt obnoxij: secus autem dicendum est si prohibitio simplex fuerit, vt seruaretur disciplina militaris; quoniam licet lethalem culpam contraherent transgrediendo præceptum; non tamē tenerentur damna reficere: siquidem non præsumitur esse talis Principis voluntas, vt docet *Molina tom. 2. de iustit. & iure. disp. 101. Reginald. lib. 2. sua prax. num. 105. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 105.*
- 7 Septimo peccant Milites ad bellum accēdentes cum sint Clerici: siquidem Clerici regulariter militare prohibentur, cum sub pœna excommunicationis prohibeantur arma deferre, *cap. 2. de vita, & honest. Cler.* Quod quidem limita, nisi iussu Rom. Pontificis Milites fiant, & in alijs casibus relatis ab eodem *Molfes. ibi, num.*

176. & 177. Idem dicendum est de militibus in bello per vim extrahentibus ad Ecclesiam cōfugientes; nisi Ecclesiam incastellauerint, iuxta ea, quæ supra diximus, *vers. Quinto peccant*: aut inde impugnaverint iustos hostes; quoniam nō debent Ecclesiæ immunitate gaudere, quam ipsi violauerunt. Eodem modo dicimus de reponētib; in Ecclesia victualia, vt habetur ex *Tab. vers. Bellum, q. 17. num. 20.*

- 8 Octauo peccant Milites circa militiam non se exercentes; nempe in cursuibus equorum, in telis proijciendis, in armis gestandis, & in alijs eiusmodi, vt sciant eorum officium decenter exercere: singuli enim si tenentur scire omnia ad eorum munus pertinentia; multo magis ea scire debent Milites, qui militiæ adscribuntur, vt publicæ deseruiant vtilitati. Est tamen verum; quod interdicitur eis torneamentorū vsus, pugna singularis inter socios, & his similia, quæ potius ad virium ostentationem geruntur, non sine proximi nocumento; quàm ad rectum vsū militiæ, vt habetur ex *Syl. in sum. vers. Miles, q. vnica & Tab. eod. vers. q. vlt.* Ob id Militibus, vt militariibus vacent exercitijs interdicitur negotiatio, *l. 1. C. Negotiat. ne Milit. lib. 12.* Imò Milites antequam ad militiam assumantur, debent examinari, an ad militiam sint idonei. Etenim Miles, licet à militia dicatur, idest à duritia, quam sustinere debet secundum aliquos; nihilominus alij volunt, militiam dici à militia, seu multitudine, ac à numero millenario; quia ex mille hominibus eligebatur vnus strenuus, & præcipuus, *l. 1. C. qui Milit. non poss. lib. 12.* Vnde Miles dicitur quasi electus ex millibus, vel quia primò electi sunt mille à Romulo, ex *D. Thoma lib. de regim. Princ.* Adde, quod antiquitus Milites iurabant in genu Principis leu mortem non vituros pro salute Reip. aut à lignis, seu stationibus sibi traditis non recessuros, *l. 1. §. Miles, ff. de re milit. & l. penul. ex quib. caus. maior. & Rouit. in pragm. Regni Neap. sub rub. de milit.* Signabantur etiam in brachio, vt per illud signū exterius eius electio, & adscriptio in numero militum denotaretur, *l. 3. C. de fabric. lib. 11.* Accingebatur eis pariter ensis, *l. miles, ff. de testam. milit.* Et denique ascribebantur in rollo, seu in matricula aliorum militum, vt habetur ex *Afflitto in Constit. Regni*, intentionis, & ex alijs apud *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 94. & 95.* Et hi propriè dicebantur milites, & gaudebāt priuilegio militari. At hodiè milites nostri temporis non iurant, nec insignia veteris obseruant; sed nouæ, vt ait *Bald. in l. 1. C. qui bon. ced. poss.* neque gaudent priuilegijs militaribus, quia eorum militia non est priuilegiata, & propterea in eorum actibus debet vti communi iure, vt per *Cyn. & alios in l. 1. C. de iur. & fact. ignor. Bart. in l. filius familias, §. veterani, ff. de procur. Tab. in sum. vers. Miles, num. 1. in princ. & Syl. eod. vers. vbi inquit, tales non esse propriè milites.*
- 10 Nono peccant milites militiæ desertores, ac eorum Principi, vel Duci infideles, & tenentur ad stipendij accepti restitutionem, iuxta ea, quæ habetur ex *Reginaldo post alios lib. 2. sua prax. sub num. 38. §. 18.* Sicut enim Principes tenentur militi ad stipendij solutionem; ita è conuerso miles pro stipendio tenetur cum vitæ discrimine, &c

ne, & sub lethali culpa seruare signa, siue stationes, & præstare, quod sibi commissum fuerit, cū obligatione reficiendi omnia dāna, quæ ex omissione eius, quoad id, quod tenetur, subsecutur, vt habetur ex *Reginal. lib. 2. 1. sua prax. nu. 106.* cum alijs quos allegat. Et *Molfes. par. 1. sup. sum. tr. 8. nu. 106.* cum plur. seq. vbi narrat quendam casum nuper euentum de quodam milite, qui è castris fugam arripuit, cum quadam licentia falsa, se habente, fuisse dimissum ex capite impotentie seruiendi. Et deinde cum idem miles iterum ad seruiendum militie rediisset, & alferens in quadam supplicatione data Regi Philippo III. quod illi seruiuit duobus annis, & in seruitio morbo correptus domi sue proprijs expensis oportuit se curare: quapropter petita ab eo seruitiorum remuneratione, & à Rege sibi concessa, fuit dubitatum, an in foro conscientie valida fuerit illa concessio saltem pro parte, cū supplicatio pro parte vera esse diceretur: eo quod verum fuerat duorum annorum seruitiū; quamuis pro parte falsa, cū occasione seruitij non fuerit infirmatus: & è contra multos multa dicentes, negatiue simpliciter asserit, respondisse; quoniam causa principalis, qua Rex fuit motus ad remunerandum huiusmodi militem non tantum fuit seruitium militare; sed infirmitas ratione seruitij; at hoc casu licet adsit seruitiū; non tamen fuit infirmitas; imò aderat fuga, que interrogat fugienti pœnam mortis, *l. desertorem, ff. de re milit.* & in Regno est *pragmat. 2. de milit.* & ibi, *Rouit. num. 2.* atque ideo si id à Rege fuisset scitum, miles ille punitus potius, quàm remuneratus fuisset. Et èd maximè, quia milites desertores tenentur Domino refarcire damna occasione fugæ ipsi prouenta, vt habetur ex *Molfes. tom. 2. de iust. & iure, disp. 116. §. miles relinquere.* Et denique hoc ipsum confirmat, quoniam hæc concessio est mera gratia, & ideo vitatur ex falsa causa, *cap. gratiose, de rescr. l. si quis obrepserit. ff. de fals. & de stylo est clausula: Si preces veritati nitantur, latè Mascard. de probat. conclus. 276. num. 17.* cum alijs, quos allegat: quod quidem verum est, etiam in gratijs motu proprio concessis; quia motus proprius non potest firmare gratiam contra Principis voluntatem concessam, vt habetur ex *Ioanne de Selua par. 3. de benefic. q. 11. num. 41.* & ab alijs relatis ab eodem *Molfes.* ibi sub *num. 107.* vbi *num. 108.* idem dicendum esse probat, si dicta gratia superet naturam cōtractus, quoniam adhuc vitaretur ex falsa causa, *l. si quis fundum, ff. de condit. & demonstrat.*

- 11 Decimò peccant milites non seruando fidem hostibus: siquidem fides etiam hosti seruanda est, *l. conuentionibus, ff. de pact. cap. noli, 23. q. 1.* quod quidem verum est quousque hostes ipsi à promissis non recedunt; aliàs licitum est, vt frangenti fidem, fides frangatur eidem, *l. cum proponas, C. de pact.*
- 12 Vndecimò peccant milites si non contenti de proprijs stipendijs, plus exigant cum aliorum iniuria, violentia, ac detrimento contra illud, quod habetur ex Domini præcepto *Luc. cap. 3.* vbi interrogatus à militibus, quid faciemus, & nos? respondit illis: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris.* Neminem debent concutere, aut ca-

lumniari recaptando, fraudando, bona auferendo, & cætera huiusmodi: sed debent esse contenti stipendio, ita vt nec cœnam quidem ultra possint à populis petere, *l. 3. C. de erogat. milit. annon. lib. 12. Rouit. in pragmat. Regni 3. num. 11. de milit.* Nec excusari possunt ex eo, quod Duces exercitus non soluant illis stipendia; quoniã eorum iniquitas non debet cedere in detrimentum populorum. Verum tamen est, quod si milites in graui reperiantur necessitate, licitum est eis aliquid depredari ad comparandum cibaria, & vestes, vt habetur ex *Angelo in l. 2. §. cum in eadem, per illum tex. ff. ad l. Rhod. de iactu, & Rouit. in pragmat. 4. de milit.*

- 13 Duodecimò peccant milites in hospitij constituti si non contenti cibus sibi apposis, qui satis sint, hospites suos minis, & violentijs extorquent: aut assignatum eis hospitium relinquunt ob extortam ab hospite pecuniam, & cum socijs ad aliud hospitium se conferant, & ad restitutionem tenentur, vt latè *Molina de iustit. & iure, tom. 2. disp. 101.*
- 14 Tertiodecimò peccant milites, & insolidum ad restitutionem obligantur, si simul concurrat ad inferendum aliquod damnum iniustè; nempe intrando vineam, possessiones, aut armenta, alicuius auferendo, vt habetur ex *Couar. in reg. peccatum, par. 2. §. 12. num. 2.* Quod verum est si iniucem se adiuuent ad irrogandum totum damnum, aut ex conditio id agerent: aliàs singuli pro rata tenerentur, vt habetur ex *Nauarr. in summ. cap. 17. num. 22. & Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 13. num. 37.* quibus etiam adde eas, quæ adnotauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæne, lib. 2. cap. 4. q. 12.* vbi egimus, an, & quando singuli singulas res minimas fidelium naufragantium surripientes, quæ simul iunctæ facerent quantitatem magnam, incidant in excommunicationem *d. cap. & ad restitutionem* teneantur insolidum. Benè verum est, quod Dux militum tenetur ad totum damnum illarum per ipsos milites, cū ex officio teneretur illud impedire.
- 15 Quartodecimò peccant militum Duces, & Capitanei, defraudantes militum stipendia, & priuati dignitate tenentur ad restitutionem in quadruplum, *l. 2. vers. Num si usurpauerint, C. de offic. Prefect. Prætor. & Rouit. in pragmat. Regni, in rub. de milit. num. 5.* quæ quidem vera sunt, quoad forum exterius tantum; nam in foro conscientie ultra culpam non tenentur ad aliud, quàm ad damnum illatum, vt rectè docet *Molfes. in d. cap. 3. num. 110.* vbi *num. 111.* ait, esse quoque adnotandum, quod eiusmodi Duces, & Capitanei, si dum curant eorum milites vestibus esse prouidendos, cum aliquo mercatore conuenirent, vt in eius fundaco, seu apothecis vestes emerent, & ob id ipsi Duces emolumentum aliquod consequerentur; si hoc non resultaret in militum detrimentum; vt quia non fraudarentur, nec in pretio, nec in qualitate vestium, emolumentum illud iustè detinere sibi possunt, tanquam mediatores.
- 16 Quintodecimò peccant militum Duces, & Capitanei plures milites in rollo ponentes, quæ veritas se habeat: & ob id etiam plures cartellas in hospicio recipientes: & insuper ad restitutionem tenentur ablatum; cū furtum, & rapi-

nam contra iustitiam dicantur committere, ultra pœnas, quibus in exteriori foro subiiciuntur, de quibus *Molfes. tom. 2. de iustit. & iur. disput. 116. Rodrig. in sum. par. 2. cap. 127. & Molf. loco citato, num. 132.*

17 Sextodecimò peccât Militum Duces, seu Capitanei, & ad restitutionem tenentur pro damnis, concussionibus, ac delictis per suos milites ex eorum incuria, ac negligentia cõmissis; quoniam ex officio tenentur suos milites custodire, ac curare, ne quemquam offendant in persona, vel bonis, vt per eundem *Molfes. d. cap. 3. num. 104. in fin. & num. 213.*

18 Septimodecimò peccant militum Duces, seu Capitanei recipientes plures transitus, quando mittuntur ad hospitium, quàm à statutis, legibus, ac pragmaticis Principum fuerit taxatum, indebitè populò grauando, & ab eisdem pecuniã extorquendo: aut milites grauantes accelerando iter ultra numerum transitus, vt supra taxatũ: vel in ipso hospitiò non seruantes taxam, à pragmaticis, & statutis factam, & tenentur ad restitutionem. Idem dicendum est, si pro sua persona Dux plures domos, aut cartellas recipiat in hospitiò: vel etiam si actũ non maneat in hospitiò. Et denique si compositiones faciunt cum Vniuersitatibus, & alia huiusmodi: quæ optimè declarat, ampliat, & limitat idem *Molfes. ibidem à num. 114. vsque in fin.*

De culpis, quas contrahere solent Doctores, Magistri, ac eorum Discipuli, à discretis Confessoribus explorandis.

D I S P. XVIII.

S V M M A R I V M.

1 Doctores, & Magistri quodammodo dicuntur milites, eorumque Discipuli Tyrones, legesque dicuntur armare homines.

2 **V**IDIMVS supra de peccatis, quæ à militibus, vt milites sunt, contrahi contigit; & quoniam Doctores, ac Magistri milites quodammodo dicuntur, maximè, qui iuris sunt periti, & eorum Discipuli Tyrones, vt in *l. aduocati, C. de aduoc. diuers. iudic.* Vndè leges dicuntur armare homines, vt in *l. cum vir, C. ad leg. Jul. de adult. & Iustin. Imperator in proœm. instit. in princ.* Consequentè igitur ordine postq; egimus de militum culpis, hoc loco agendum esse duximus de peccatis, quæ contrahi solent à Doctorebus, seu Magistris, & eorum Discipulis. Itaque ad euidentiã eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quòd licet Magistrorum appellatione comprehendantur Doctores cuiuscunque scientiæ, vt habetur ex *Panor. in cap. 1. de loc.* Vndè Romanus Pontifex in *proœm. compil. Decr. in 6.* quemlibet Magistrum, Doctorem appellat: imò docentes artes liberales, & qui artes profitentur, Magistri dicuntur: nihilominus vtriusque iuris peritos dumtaxat, Doctores quidam volunt esse appellados: quod quidem apud Italos tantum id recipi, ait *Glosa in Clem. 2. ver.*

Doctores, de Magistr. Siquidem apud vltimontanos non solum doctorati in Theologia, & in artibus, ac docentes septem artes liberales appellantur Magistri; sed etiam vtriusque iuris Doctores. Nec quisquam denominationè agrefcere debere ait ibidem *Glosa*: nam Magister dicitur quasi maior instatione; sicut Minister, quasi minor. Et Christus Dominus ita à Discipulis vocabatur: atque idè *Ioan. 12.* acceptando hoc nomen ipse Dominus ait: *Vos vocatis me Magister, & Domine, & benedicitis, sum etenim.* Nos igitur hoc loco agemus, non solum de vtriusque iuris peritis, sed etiam de Doctorebus, & Magistris cuiuscunque scientiæ, ac etiam artium, liberalium, & eorum peccatis: & in sequenti tractabimus deinde de peccatis eorum Discipulorum.

De Doctorem, seu Magistrorum culpis.
S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Magistri, seu Doctores gradum doctoratus assumentes, cum idonei non sint ad eorũ munus exercendum.
- 2 Magistrandus in Theologia, non solum tenetur scire Theologiam, sed etiam humanas scientias, & quas.
An debeat habere varias linguas: idque ad bene esse.
- 3 Peccant multò magis Doctores, & Magistri, qui cum minus idonei sint faciunt se per preces, & munuscula in Magistros promoueri. Idque in omni scientia locum sibi vendicat.
- 4 Peccant mortaliter Doctores, atque Magistri, legentes Theologiam, ac Sacram Scripturam, si notoriè maneant in lethali culpa; Non tamen si legant alias scientias.
- 5 Peccant Doctores, seu Magistri, ad pompam tantum legentes, & non vtiliter.
- 6 Peccant Doctores, & Magistri, legentes artem magicam, astrologiam iudiciariam, aliasque scientias damnatas, falsas, atque inutiles.
- 7 Peccant Doctores, & Magistri, debitam diligentiam non adhibentes in docendis Scholaribus, & ad recepti salarii restitutionem, iuxta negligentiam tenetur.
- 8 Peccant Doctores, seu Magistri, detrahentes ex inuidia alijs preceptoribus, aliorum scripta sibi tribuentes, & se ipsos iactantes.
- 9 Peccant Doctores, seu Magistri recusantes legere die festo, qui de se celebrandus non est.
- 10 Peccant Doctores, seu Magistri, etiam idonei, qui Cathedram appetunt, & legunt principaliter ambitionis, & inanis gloria gratia.
- 11 Peccant Doctores, seu Magistri habentes salariũ à publico, aut beneficium ad id collatũ, si accipiant aliquid ultra à Scholaribus.
- 12 Peccant Doctores, & Magistri, ac simoniam committunt, si beneficium accipiant sub pacto docendi in Scholis.
- 13 Peccant Doctores, & Magistri, imponentes aliquas collectas pro die, aut pro die festo, &c.
- 14 Peccant Doctores, & Magistri, precedentiam, sibi non competentem, adscribentes.

Pec-

- 15 Peccant Doctores, & Magistri, non seruantes statuta, ab eis iurata.
- 16 Peccant Doctores, & Magistri, si modum excedant in Scholaribus corrigendis.
- 17 Peccant Doctores, & Magistri, qui habentes beneficium cui annexum est onus legendi Sacram Scripturam, per se non legunt, cum idonei sunt.
- 18 Peccant Doctores, & Magistri, qui legunt, non emissa fidei professione.
- 19 Peccant Doctores, & Magistri legum, vel medicina, qui admittunt ad se audiendum Religiosum, Presbyterum, vel Clericum dignitate aliqua Ecclesiastica fulgentem.
- 20 Peccant Doctores, & Magistri, admittentes ad eorum Scholas Scholares prauos, ac male morigeratos, & multò magis excommunicatos.
- 21 Peccant Doctores, & Magistri, ad quas pertinet insignia doctoratus tribuere, ac doctorandos examinare, si dignum reprobent, ac indignum admittant ad lauream.
- 22 Peccant Doctores, & Magistri, ad quos pertinet licentiam tribuere docendi, si aliquid ob licentiam prædictam percipiant.

Peccant in primis Magistri, seu Doctores doctoratus gradum assumptentes, cum idoneos se non cognoscant ad eorum munus exercendum. Etenim indignus lauream affectans, proculdubio præsumptionis culpam contrahit, ut habetur per *Glos.* post alios in *Clem. 2. de Magistr. vers. Honorem*, ubi etiam, inquit è conuerso, quòd laureæ honorem sine peccato quis postulat in quacunque scientia sit dignus; quoniam per id petit opportunitatem comunicandi, quod habet, & quod laudabile est; & ad charitatem pertinens, iuxta illud *Sapient. 7. Quam sine fideione didici, & sine inuidia communico*. Et *1. Petri Apost. cap. 4. Vnusquisque prout accepit gratiam in alterutrum illam administrantes*. Dicitur autem laurea dignus, ac ad docendum idoneus, qui præter scientiam, solertiam, & fidem, de quibus in præmio *instit. 9. cumq; hoc*, moribus primum, deinde facundia excelsit, ut in *l. Magistros, C. de Professor. & Medic.* Scholares enim non solum scientia, sed etiam moribus, ut plurimum imbuuntur Magistrorum; atque idè Magistri prauis, tam eorum prauitatum, ac scelerum rei sunt, quam Scholarius, qui Magistrorum malo exemplo labuntur. Opinatur autem *August. de Anthona*, relatus à *D. Anton. 3. par. tit. 5. cap. 2.* Magistrandum in Theologia teneri scire, non solum Theologiam, sed etiam humanas scientias; nempè metaph. rhetoricam, & politicam; nam cum Magister in Theologia teneatur Diuinam Scripturam declarare intelligibiliter, docere eloquenter, & contra impugnantes defendere fideliter; ad hæc tria plurimùm valent scientiæ humanæ. Item Magistrandum in Theologia debet habere varias linguas, præsertim hebraicam, & græcam, propter infidelium conuersionem, & Scripturæ Sacræ plenioris intelligentiam. Vnde in *Clem. 1. de Magistr.* statuitur, ut in Vrbe, & multis alijs locis habeant docentes huiusmodi linguas. Non tamen magistrandum teneatur prædictas scientias humanas, & linguas necessariò, & simpliciter habere; sed

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

tantùm ad bene esse: alias paucissimi fieret Magistri. Sic etiam magistrandum in Theologia, idè *August. de Anthon.* censet teneri scire ius Canonicum, ut magistratus, & expertus assumeretur in his, quæ sunt necessaria ad consulendum salutem animarum: nam scientia Canonica est quedam practica Theologia: at cõtemplatio Dei, ad quam ordinatur Theologia, tanquam ad finem, acquiri non potest verè, & vtiliter, nisi per charitatem, & virtuosa opera, ac observationem mandatorum, quæ pertinet ad practicam: & idè sicut magistrandum in Theologia debet prius scire scientias humanas, ut clarius, & subtilius possit intelligere Sacram Scripturam; ita & multò magis debet scire Sanctos Canones, ut melius, & fructuosius possit consulere salutem animarum. Bonè verum est, quòd ut supra diximus de humanis scientijs, magistrandum in Theologia non tenetur scire ius Canonicum de necessitate, sed tantùm de congruitate, ut habetur ex eodem *D. Anton. d. cap. 2. §. 2.*

3 Multò magis Doctores, & Magistri peccant, qui cum minus idonei sint, faciunt se per preces, & munuscula in Magistros promoueri, *cap. quanto, de Magistr. D. Anton. par. 3. tit. 5. cap. 2. §. 10.* Quod quidem verum est, non solum in indigno suscipiente Doctoratus lauream in Theologia, & in Medicina, maximè si sufficientem doctrinam non habeat ob periculum animarum, & torporum, prout in his tantùm lethalius peccare, docet *Caiet. in summ. vers. Doctoratus*: verum etiam id locum sibi vendicare in omni alia scientia, tenet *D. Anton. lococitato, Syl. in summ. vers. Doctor, qu. 5. Nauar. in Man. c. 25. num. 55. & Sayr. lib. 12. Claus. Reg. cap. 22. sub num. 10. vers. Hinc Doctores*, ubi ex communi Doctor sententia affirmant, Aduocatum, seu quemcunque alium suscipientem gradum indignè, peccare mortaliter; eo quòd affert damnum proximo, & occupat locum dignioris in Collegio. Imò lauream indignè adeptus ex defectu scientiæ si munus huiusmodi exercet, hò solum lethalem culpam contrahit; sed etià obligatur salarium consecutum restituere, cum sub eius disciplina Scholares non proficiant, nec valeant proficere, propter quod tribuitur salarium. Est tamen verum, quòd si cum sit sufficiens Cathedralam procurauit modis illicitis, licet peccauerit, non tamen tenetur ad salarij recepti restitutionem, ut habetur ex *Molfes. par. 1. sua summ. tr. 8. cap. 13. num. 31.*

4 Secundò peccant mortaliter Doctores, seu Magistri legentes Theologiam, & Sacram Scripturam in Scholis, si notoriè permaneant in lethali culpa, ut habetur ex *Graff. post D. Thom. & alios, par. 1. decis. cap. 11. sub num. 1.* Non tamen si legant alias scientias, ut habetur ex *Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 55.* ubi rationem ait afferri à *D. Thoma in 4. sentent. dist. 19. q. 2. art. 2. quasiuncula 2. §. ad quartum dicendum.*

5 Tertio peccant Doctores, seu Magistri ad potant tantùm legentes, & non potius vtiliter ad Scholarium profectum, & possunt merito reprobati, ut est *tex. in l. grammaticos, & ibi. Ad dentes ad Bart. C. de Profess. & Medic. lib. 10.*

6 Quarto peccant Doctores, ac Magistri, artem magicam, astrologiam iudiciariam, & alias scientias damnatas, ac falsas, & inutiles legentes,

res, ac docentes: siquidem ita legentes, in destructionem, non autem in ædificationem labores dirigunt: etsi libros habeant talia docentes non sunt absoluedi; nisi eis ad Inquisitorem delatis: quoniam huiusmodi Doctores si prædictos libros habeant, aut legerint, in eisdem in censuras in indice, & quandoque in Bulla Cœnz contentas, ut ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna lib. 2. cap. 1. q. 35.*

7 Quintò peccant Doctores, seu Magistri debitam diligentiam non adhibentes in docendis Scholaribus, ut alijs negotijs vacarent, & ad recepti salarij restitutionem tenentur, iuxta negligentiam, & Scholarium detrimentum: siquidem salarium laboranti est tribuendum, non autem ijs, qui non laborant.

8 Sextò peccant Doctores, seu Magistri ex invidia alijs præceptoribus detrahentes, aliorum scripta sibi tribuentes, & se ipsos iactantes, ut eis discipulos auferrent: etsi notabile damnum ob id eisdem inferrent, tenentur ad damnorum, & interesse refectionem, ut habetur ex *D. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 2. §. 1. Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 57. vers. Quintò peccat, & Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 11. sub num. 3.*

9 Septimò peccant Doctores, seu Magistri recusantes legere die festo, qui de se celebrandus non est: & si data pecunia legant, simoniam committunt, ut ex *Roy. docet Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 2. cap. 32.* Non tamen peccabunt, si legant diebus festis, etiam propter lucrum; sicut qui die festo dant consilium, instruunt, aut informant iudicem; quoniam hæc non sunt opera seruilia; atque idè si licitè possunt fieri eo tempore citra lucrum, possunt etiam fieri ob lucrum, ut habetur ex *Nauar. in suo Man. cap. 13. num. 12. in fine. Quod verum est, nisi illis horis, & tam diù legant, ut verisimiliter auditores fore, ut Missam non audiant, ut rectè limitat Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 57. vers. Quintò peccat, in fine, Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 11. num. 5.*

10 Octauò peccant Doctores, & Magistri, etiam idonei, si Cathedram appetant, & legant principaliter ambitionis, & inanis gloriæ gratia, aut propter alium finem malum, aut etiam principaliter propter lucrum: siquidem finis Doctoris debet esse bonum commune, & Scholarium profectus, ut habetur ex *D. Anton. par. 2. tit. 3. cap. 5. §. 6. & latius par. 3. tit. 5. cap. 2 §. 10. in fine, & Syl. in summ. vers. Doctor, q. 44. Nauar. in Man. cap. 25. nu. 56. in fine, vbi concludit, quòd qui per inanem gloriam legit, non peccat plusquam venialiter.*

11 Nonò peccant Doctores, seu Magistri si habentes stipendium de publico, aut beneficium, ad id coliatum accipiunt aliquid ultra à Scholaribus, arg. *rex. in cap. penale, 14. q. 5.* Imò quidam volunt simoniam committere, ut habetur ex *Hofst in cap. quia, de Magistr. & Archid. in cap. de quibusdam, 32. d. Dixi: Si habentes, &c.* alias iute accipiunt stipendium; quoniam dignus est operarius mercede sua. Idem dicendum est, si stipendium non sufficiat; quia necessitas Magistri subleuanda est, ut in *d. c. quia, & Syl. vers. Doctor, q. 10.* quibus casibus possunt salariū exigere, etiam à pauperibus; dummodò extreme non egeant, iuxta ea, quæ habentur in *l. 2. §.*

fin. ff. de orig. iur. & Nauar. in Man. cap. 25. num. 58.

12 Decimò peccant Doctores, & Magistri, & insuper simoniam committunt, beneficium aliquod Ecclesiasticum accipiētes, cum pacto docendi in Scholis, ut contra *Pauor. & alios in c. quia nonnulli, de Magistr. tenentes opus legendi esse quid spirituale, quod aliquo modo ad quandam permutationem cum beneficio spirituali accomodari possit, docet Nauar. in Man. cap. 23. sub num. 100. vers. Ex qua definitione, in fine, & cap. 25. sub num. 58. Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 11. sub num. 5. vers. Octauò, vbi id limitant, quando cum onere tali beneficio vacanti imposito, legendi onus suscipiant; quia tunc non peccant, nec simoniam committunt, cap. significatum, de præb.*

13 Undecimò peccant Doctores, & Magistri, collectas aliquas discipulis imponentes, aut pro die festando, aut aliquo festo celebrando ab eisdem aliquid exigunt: siquidem hoc casu ultra culpam simoniam contrahere, inquit *Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 2. cap. 32.*

14 Duodecimò peccant Doctores, & Magistri, præcedentiam sibi ascribentes, quæ ipsis non comperat. Debent enim Theologi præcedere, ac præferri Canonistis, Canonistæ, Legistis, & Legistæ Medicis, ut habetur ex *Pauor. in cap. Clerici, de iudic. Et inter pares Doctores ille præfertur, qui approbatus est à Superiore, & digniore, etiam si alij fuerint ante in dignitate, ut habetur ex *Gemin. in cap. hi qui, de præben. in 6. & latè Syl. in sum. vers. Doctor, q. 2.**

15 Tertiodecimò peccant Doctores, & Magistri si statuta ab eis iurata non seruent, & in perjurium incidunt, ut habetur ex *Nauar. in Man. cap. 25. num. 57.* Verum tamen est, quòd circa eiusmodi iuramenta seruanda attenditur consuetudo; nam censentur delata, prout reperiuntur in obseruantia.

16 Quartodecimò peccant Doctores, & Magistri si in Scholaribus corrigendis modum excedant: permittitur enim eis leuis tantum coercio, quando talem facultatem habent; quales sunt Magistri grammaticæ, & literarum humanarum: siquidem Præceptoris nimia seuitia culpæ assignatur, *l. Præceptoris ff. ad leg. Aquil. c. præbiterum, de homic.* Et si erga Clericos euulmodi seuitia vtantur, in excommunicationem induunt, cap. *si quis suadente Diabolo, 17. q. 4.* ut habetur ex eodem *Nauar. cap. 25. num. 58. vers. Septimò peccant, Graff. d. cap. 11. num. 4.* quòd limitatur in casibus exceptis per ipsum *Nauar. in Man. cap. 27. num. 80. & 81.*

17 Quindecimò peccant Doctores, & Magistri, qui habentes beneficium, cui annexum sit onus legendi Sacram Scripturam, per se non legant, si idonei sint; sed per substitutum. Etenim huiusmodi Doctores ante *Conc. Trid.* si idonei non fuissent, potuissent per substitutum legere; nihilominus hodiè tale beneficium non conferretur, nisi idoneo, qui per se possit Sacram Scripturam legere, ut in *Conc. Trid. sess. 5. cap. 1. de reform.* relato à *Nauar. d. cap. 27. sub num. 58. vers. Quia quidem in re.*

18 Sextodecimò peccant Doctores, & Magistri legentes, non præuia fidei professione iuxta Bullam Pij IV. de anno 1564. Idibus Nouembr. cuius memi-

meminit, & eam refert *Stoph Quar. in sum. Bullar. vers. Fidei professio*. Quod quidem verum est, vbi publice legunt; secus autem si privatim legerent, vt cōmuniter Religiosi consueuerūt: & propterea si eā non emittant, saltē vigore cōsuetudinis à culpa excusantur, vt habetur ex *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 33. & tr. 1. cap. 2. à num. 29. ad 54.* vbi formam professionis fidei, post *Quar. tradit. & Conc. Trid. sess. 24. cap. 12. de refor. & sess. 25. cap. 2.* refert, præcipiens dictam fidei professionem, non solum Magistris omnibus, etiam si grammaticam tantum doceant, sed etiam Prædicatoribus; quamuis id consuetudine non fuisse receptum, dicat idem *Molfes. ibi, num. 30.* Idem dicendum est de prouisis beneficijs curatis: nam hi tenentur professionem fidei emittere in manibus Episcopi, aut ipsius Vicarij intra duos menses ad minus à die adeptæ possessionis. Sic etiam Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi tenentur fidei professionem emittere in prima Synodo Prouinciali, cui interfuerint: aliàs si beneficiarij professionem ipsam non emittant, efficiuntur fructuum restitutioni obnoxij, etiam ante iudicis sententiam, iuxta ea, quæ habentur ex *Garz. post alios, de benefic. par. 3. num. 35. & seq.* licet verior opinio sit in contrarium, quam docet *Sanch. lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 10.* cū alijs, quos refert, & sequitur *Molfes. loco citato, num. 31.* vbi etiam *num. 32.* addit ex *Sanch. & alijs*, quòd si prædicti emisissent professionem fidei titulo doctoratus, aut quouis alio titulo, tunc excusarentur à noua fidei professione emittenda. Imò multi volunt, huiusmodi fidei professionem non modo fieri posse per se ipsos, sed etiam per Procuratores: quam sententiã, ait *Molfes.* praticari posse in casu necessitatis tantum, postquam contraria opinio est probabilis.

- 19 Decimo septimo peccant Doctores, & Magistri legum, aut Medicinæ, ad eorum lectionem Religiosum, Præbyterum, aut Clericum aliqua dignitate Ecclesiastica præditum ad se audiendum admittentes, & vltra lethalem culpam in excommunicationem incidunt, vt in *cap. 2. ne Cler. vel Monac. lib. 6.* Imò professor cuiuscunque facultatis, etiam Theologiæ admittens aliquem Religiosum in suo habitu, citra licentiam Superioris, aut cum licentia, sed sine habitu, est excommunicatus ratione participationis in crimine, vt habetur ex *D. Anton. 2. par. tit. 24. & 38. Nauar. in Man. cap. 25. sub nu. 56. vers. Secundo peccat, & cap. 27. num. 134.*
- 20 Decimo octauo peccant Doctores, & Magistri ad eorum Scholas admittentes Scholares prauos, ac malè morigeratos; & multò magis excōmunicatos, vt per eundem *D. Anton. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 10.* Quod ita demum verum esse, putat *Nauar. in Man. d. cap. 25. num. 56.* vbi excommunicati essent cū participantibus expresso Doctore, iuxta *tex. in cap. statuimus, de sent. excomm. in 6.* Et quoad mōribus deprauatos, tunc Doctor non debet admittere ad suam Scholam, quando super Scholares habet iurisdictionem: aliàs non tenetur, nisi præcepto correctionis fratrum; sicut alij de iure Diuino.
- 21 Decimonono peccant Doctores, & Magistri, ad quos pertinet Doctoris insignia tribuere, seu doctorandos examinare, si laurea dignum re-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

probent, & laurea indignum approbent. Imò dignum irrationabiliter reprobantes, vltra culpā grauissimam, quam contrahunt, tenentur etiam ad damnorum, & interesse refectionem, vt habetur ex *Nauar. in Man. d. cap. 25. num. 57.* vbi in *vers. Quinto peccat*, id ampliatur, quoad culpam in Procuratoribus, vt creetur notabiliter minus dignus, maxime quando, & vbi electores, aut prouisores iuramento, statuto, aut alio præcepto ad dignissimum eligendum sub pœna peccati mortalis tenentur. Est autem adnot. quòd Scholaris non solum reprobari potest à doctoratus laurea ex defectu scientiæ; sed etiam ex defectu morum, vt in *1. Magistros, C. de Profess. & Medic. lib. 10. & Clem. 2. de Magistr.* Et ita de consuetudine seruari testatur *Syl. in sum. versic. Doctor, q. 5.* vbi etiam sex conditiones enumerat in promouendo ad dignitatem Magisterij; quarum prima est docendi peritia. Secunda docendi facundia. Tertia subtilitas interpretandi. Quarta dicendi copia. Quinta excellentia mōrum. Et sexta motus fortitudinis, vt rectè cōditiones ipsas rectè declarat.

22 Vigesimo peccant Doctores, & Magistri, ad quos pertinet licentiam tribuere docendi si aliquid pro dicta licentia percipiant: quod tamen, quomodo procedat, & quando hoc casu committatur simonia, benè declarat *D. Anton. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 6. & Syl. loco citato, q. 11.* Idem dicendum est de Prælatiis recitantibus dare licentiam Clericis eundi ad studium; nisi data eis pecunia, vt per eundem *D. Anton. ibi, §. 7.*

De Scholarius peccatis, seu culpis.
S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Scholares, qui eorum Doctoribus, ac Magistris non obtemperant.
- 2 Peccant Scholares dirigentes eorum studia ad ambitionem, in anem gloriam, & honorem, ac lucrum principaliter.
- 3 Peccant Scholares studio non vacantes, aut illis scientijs incumbentes, quas nescire melius est, quam scire.
- 4 Peccant Scholares, qui in obscuris ad se ipsos recurrunt, ac erubescunt ab alijs inquirere, quod ipsi nesciunt.
- 5 Peccant Scholares, qui alios Scholares subtrahunt ab alijs Doctoribus, vt suum audiant.
- 6 Peccant Scholares, in disputationibus pertinaciter contra veritatem contententes, & de suo ingenio superbientes, &c.
- 7 Peccant Scholares Clerici, qui sine Superioris licentia audiunt legis, vel Medicinæ scientiam.
- 8 Peccant Scholares, qui alios perturbant strepitando, vel aliud efficiendi quominus alij studeant.

1 Peccant in primis Scholares, eorum Doctoribus, ac Magistris non obtemperantes, quatenus Magistri sunt, ac Doctores. Etenim, quilibet tenetur obedire Superiori secundum rationem superioritatis, vt Miles, Duci in bellicis; Seruus Domino in seruilibus; Filius Patri in dome-

domesticis, vt declarat *Syl. in sum. vers. Obedientia, q. 9. vers. Quartum*. Vnde meritò reprehenduntur à *D. Anton. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 11.* dicente, quòd aliquando volunt esse supra Magistros suos, impugnantes eorum dicta cum quadam proterua magis, quàm ratione, cum tamen dicatur *Luca cap. 6.* Non est Discipulus supra Magistrum, *cap. Sacerdotes, 6. q. 1.* Et volunt fieri Magistri, qui Discipuli legitimi non fuerunt, *cap. relatum, 32. d.* Idem dicendum est si inobedientes sint Rectoribus Vniuersitatis, statuta transgredientes, quæ iurant obseruare, vel resistunt Magistris, quorum verberibus sunt subiiciendi, qui coercendi modus à Magistris artium liberalium, & à parentibus quoque circa Clericos exhiberi solet, vt habetur ex *D. Anton. loco citato*.

2. Secundò peccant Scholares, dirigentes eorù studia ad ambitionem, inanem gloriam, & honorem principaliter, aut lucrum principaliter captandum. Etenim, qui scire volunt, vt sciant, curiosi sunt: qui scire, vt sciatur, vani: qui scire volunt, vt lucentur, cupidi sunt; si maximè lucrum intèdant per fas, & nefas. Vnde de his habetur, *Sapient. 13. Vani sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei. Et Eccles. 1. In multa scientia, aliàs sapientia multa est indignatio. Et Apostol. Corinth. 8. Scientia inflat. Qui tandem scire volunt, vt ædificent alios, vel ædificentur in se, hi à charitate studere præcipiuntur, vt habetur *Sapient. cap. 10. Dedit illi scientiam. Sanctorum, honestauit illum in laboribus.* Vnde Scholares studere debent primò, ac principaliter ad Deum cognoscendum, & omnia alia ad Deum finaliter. Secundò ad cognoscendum se ipsum. Ob id *D. August. breuissimè orans, ita dicebat: Deus semper idem: nouerim te: nouerim me: Sicut omnium bonorum, ita & scientiæ dator est Deus, quapropter Dauid à Deo illam postulans, ita orabat: Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.* Vnde ad acquirendam veram scientiam prius à Scholaribus debet procurari bonitas, quoad interiorem affectum: Secundò disciplina, quoad compositionem, & exteriorem actum: & tertio scientia, quoad certiore cognitionem. Vnde meritò, ait *Apostol. 1. Corinth. 13. Si nouero omnia mysteria, nempè, quoad Sapientiam Diuinorum: & habuero omnem scientiam; scilicet quoad notitiam naturalium: charitatem autem nõ habuero, nihil sum.* Charitas autem est illa, quæ facit hominem simpliciter bonum, vt hæc omnia rectè declarat *D. Anton. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 1. & 2. cum plurib. seq. & Nauar. in Man. cap. 25. num. 59.**

3. Tertio peccant Scholares studio non vacantes: aut illis scientijs incumbentes, quas melius est nescire, quàm scire, iuxta illud *D. Augustini in cap. quamuis, 32. d.* Non quòd aliqua scientia sit mala; sed propter abusum eius, vt sunt scientiæ prohibitiæ. Hi enim non possunt tuta conscientia vti priuilegio fructuum beneficiorum in studio, & perceptos restituere tenentur; quoniam fraudulenter eos recipiunt, vt in *cap. fin. de Magistr. & D. Anton. loco citato, §. 11. Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 12. sub num. 1. vers. Secundò si negligit.* Idem dicendum est de Scholaribus quærentibus scire incomprehensibilia,

& ea, quæ superant eorù capacitatem, curiosa, subtilia, & parum vtilia, vacantes nouis inuentionibus, aut in pluribus facultatibus, modò in Philosophia, modò in Medicina, modò in Theologia, modò in iure, &c. & in nullo proficiunt, iuxta illud *Apost. Tim. 3. Semper discentes, & nunquam ad veritatis scientiam peruenientes.*

4. Quarto peccant Scholares, qui in obscuris ad se ipsos recurrunt, & erubescunt ab alijs inquirere, quod per se nesciunt: Vnde stulti, & Magistri efficiuntur erroris, *cap. de Constantinopolitana, 22. d.* Idem dicendum est de Scholaribus, qui nihil curant memoriæ mandare, & cum alijs conferre: Scriptum est enim *Proverb. 1. Audiens sapiens, sapientior erit.*

5. Quintò peccant Scholares si alios Scholares ab alijs Doctoribus subtraxerint, vt suum audirent: liquidem vltra culpam mortalem, quam incurrunt, obligantur quoque ad damnorum, & interesse refectionem, vt probat *Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 12. sub num. 2. vers. Sextò si fecit practicas: Antonuc. in Cathec. Neapol. lib. 2. c. 33.* Quod tamen verum puto si id agant, non propter vtilitatem Scholarium; aliàs secus: vt quia nouerint, suum Doctorem esse doctorem, & illorum minus sufficientem, & ineptum ad docendum: tunc enim nullam culpam contrahunt, nec ad aliquam restitutionem obligantur.

6. Sextò peccant Scholares in disputationibus contra veritatem procaciter contendentes, de suo ingenio superbientes, rixas, & factiones excitantes, malas, & turpes societates habentes, bona irrationabiliter prodigentes, libros vendentes, vt meretricibus, ludis, ac commestationibus vacent, libros profanos, & contra bonos mores legentes, postposita sacrorum lectione. His enim conuenit illud *Hieron. in cap. gloria, 12. q. 2. Non Hierosolimis fuisse, sed benè vixisse laudabile est.*

7. Septimò peccant Scholares Clerici audientes sine Superiorum licentia scientiam Medicinæ, legis, &c. vt supra diximus *sec. preced. de Magistris agentes.* Et si Curati sint, in eorum Ecclesijs bonos Vicarios non præficiant, *cap. cum ex eo, de elect. in 6.* Et si debita contraxerint, & ex studio recesserint, debitis non solutis.

8. Octauò peccant Scholares, si alios turbent, perstreant, aut aliud efficiant quominus alij studeant; quoniam tunc præter culpam, possunt compesci, vt desistant: & id vtili actione, vt declarat *Graff loco citato, nu. 3.* Quibus adde, quæ habentur ex *Nauar. & D. Anton. locis supra relatis.*

De Magistratibus, Iudicibus, Aduocatis, Procuratoribus, Scribis, seu Notarijs, executoribus, ac alijs iustitiæ Ministris, & eorum peccatis à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

DISP. XIX.

SUMMARIUM.

1. Magistratus unde sic dicti, & in quo differant à Iudicibus. Z z Ad

AD intelligentiam eorum, quæ in hac disputatione dicenda erunt, est adnot. quòd Magistratus ex eo dicuntur, quòd reliquis de populo sint maiores. Vnde Magistratus sunt veluti Principis membra, vt in *l. quatuor, C. ad leg. Jul. Maest.* Horum autem quatuor præcipue sunt ordines. Nam quidam appellantur magni ac illustres, quales sunt Præfecti Prætorio Orientis, Africæ, Romanæ Urbis, & Illyrici, *l. præcipimus, C. de appellat.* Quidam dicuntur medijs, ac spectabiles, vt Pro Consul, Præfectus Egypti, qui dicitur Augustalis, vt in *rub. de offic. Præfecti. August.* Et huiusmodi sunt hodiè Regnorū Gubernatores, seu Proreges. Alij Magistratus sunt minores, & clarissimi, vt sunt Præsidēs Prouinciarum, qui in Regno vocantur Gubernatores, seu Proreges Prouinciarum, vt in *l. Præsides Prouincia, & l. 3. ff. de offic. Præsides.* Reliqui denique Magistratus vocantur minimi: & isti sūt Defensores, ac Gubernatores Ciuitatum. Differunt autem Magistratus à Iudicibus: nam Iudices à iudicando deriuantur; eo quòd secundum leges, & iura iudicare tenentur: & dicunt relationem ad Magistratus; quoniam alicuius Magistratus sunt Iudices, siue iurisdictionem ordinariam habeant, siue delegatam, vt in toto *tit. de iurisd. omn. iudic.* Est tamen verum, quòd non implicat, alicquem posse simul esse Magistratum, & Iudicem si iuris habeant scientiam, vt nos declarauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæn. lib. 2. cap. 19. q. 2.* & propterea in sequenti sectione simul agemus de peccatis, tam Magistratum, quàm Iudicum.

De Magistratum, ac Iudicum peccatis.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Magistratus, ac Iudices, acceptantes officia, cum se idoneos, haud cognoscant, & multo magis si affectent; Insuperque ad restitutionem tenentur omnium damnorum, quæ Reip. ex eorum insufficientia proueniunt. An hoc verum sit in Iudice Ordinario secus in Delegato.
- 2 Peccant Magistratus, & Iudices in exercendis eorum officijs, & ad restitutionem tenentur pro damnis illatis, non solum ex capite ignorantie, sed etiam negligentia, An teneantur in foro conscientia ex negligentia si talia munera non affectauerint, nec se obtulerint ad ea exercenda.
- 3 Magistratus, & Iudices à peccato non excusantur, nec à restitutione damnorum, quæ alijs per negligentiam intulerunt, si horis consuetis audientiam prestare neglexerint litigantibus, vel causas celeriter expedire, aut in rebus dubijs magis peritos consulere, &c.
- 4 Peccant Magistratus, & Iudices, qui pecuniã accipientes iustitiam violant, & puniuntur, vt malè iudicantes scienter. Et cui teneantur restituere pecuniam acceptam.
- 5 Peccant Iudices, & Magistratus pecuniam accipientes, etiam vt bene iudicent, & iustitiam administrent, pecuniamq; acceptam tenentur restituere ei, qui dedit.
- 6 Peccant Magistratus, & Iudices, pecuniam accipiendo pro iustitia celeriter administranda, & quare.
- 7 An possint citra culpam mercedem accipere, si sufficiens stipendium non habeant.
- 8 An possint munera percipere, vel xenia, sportulasque consequi.
- 9 Si quis post susceptum officium viderit, mutatas esse rerum condiciones, potest aliquid percipere ultra taxatum stipendium.
- 10 Iudices, qui post latam sententiam, & iam tractatam in rem iudicatam aliquid ultra stipendium, seu pandectam accipiunt citra omnem pactum, & per modum liberalitatis, restituere non tenentur.
- 11 Assessori ab ordinario Iudice Ecclesiastico assumpto, de suo proprio debet stipendium tribui. Quid si fuerit Iudex delegatus, an assessor possit stipendium accipere à partibus.
- 12 Peccant Iudices, & Magistratus, extendentes eorum potestatem, in ijs, super quibus potestatem non habent. Et in quibus casibus incurrant censuras.
- 13 Peccant Magistratus, & Iudices, & in Bullam Cæn. incidunt Carcerantes, detinentes, vel ab eorum Diocessib. expellentes Cardinales.
- 14 Peccant Magistratus, & Iudices, ac excommunicationem incurrunt Bullæ Cænæ, qui per se, vel per alias personas Ecclesiasticas, vel Seculares ad Romanam Curiam recurrentes carcerant, vel impediunt.
- 15 Peccant Iudices, & Magistratus, ac in Canonem 13. Bullæ Cænæ incidunt impedientes executionem litterarum Apostolicarum.
- 16 Peccant Magistratus, & Iudices auocantes causas beneficiales, & quasunque spirituales à Iudicibus Ecclesiasticis, & in excommunicationem incurrunt.
- 17 Peccant Iudices, & Magistratus Seculares trahentes ad eorum Tribunalia personas Ecclesiasticas, & in Can. 15. Bull. Cæn. incurrunt.
- 18 Peccant Magistratus, & Iudices, & quicumque alij impediunt Episcopos, Archiepiscopos, &c. ne sua iurisdictione utantur, & in Can. 16. Bull. Cæn. incidunt.
- 19 Peccant Magistratus, & Iudices, ac etiam incidunt in excommunicationem Bullæ Cæn. usurpantes iurisdictiones, fructus, redditus, & prouentus ad S. P. & Sedem Apostolicã, &c. pertinentes.
- 20 Peccant Magistratus, & Iudices, & in Can. 18. Bull. Cæn. incurrunt imponentes taleas, & collectas personis Ecclesiasticis, aut impositas vs soluant decernentes, auxiliũ præstãtes &c.
- 21 Peccant Magistratus, & Iudices Seculares quicumque Notarij, & Scribæ, &c. quomolibet se inromittentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas Ecclesiasticas, & in Can. 19. Bull. Cæn. incidunt.
- 22 Peccant Magistratus minores, & pœna confiscationis honorum plebuntur, si negligentes sint in hereticis insequendis.
- 23 Peccant Magistratus, & Iudices prohibentes Episcopos, ac Inquistores, ne familiam armatam teneant.
- 24 Peccant Magistratus, Iudices, & quicumque alij officiales, condentes, scribentes, atque dilantes

- stantes statuta, quibus usura permittuntur, ac solui compelluntur.
- 35 Peccant Magistratus, & Iudices Ecclesiastici oretenus censuras ferentes, aut non precedente trina munitione, & per mensem ab ingressu Ecclesie suspenduntur.
- 36 Peccant Magistratus, seu Pralati, ac Iudices Ecclesiastici temporalem iurisdictionem habentes, si Iudicem Sæcularem non constituat, qui audiat causas sanguinis.
- 37 Peccant Magistratus, & Iudices, compellentes partes ad compositionem.
- 38 Peccant Magistratus, & Iudices, non compellentes potentiores ad cauendum de non offendendo, & contumelijs non afficiendo uiliores.
- 39 Peccant Magistratus, & Iudices, non prestantes brachium Ecclesiastico contra subditum, ei resistentem de facto, secus de iure.
- 40 Peccant Magistratus, ac Iudices, præmittentes victum victorẽ cõdemnare in expensis, nulla legitima subsistente causa.
- 41 Peccant Magistratus, seu Iudices, qui tam in ciuilibus, quam in criminalibus non iudicant secundum allegata, & probata etiam contra veritatem, priuatim, sibi notam, & num. 34. & 36.
- 42 Iudex in iudicãdo fungitur auctoritate publica, non autem priuata.
- 43 Iudex ferre sententiam non potest, iuxta scripturam sibi exhibitam, aut coram Notario, & testibus, nisi in iudicio presentetur.
- 44 In quibus casibus Iudex iudicare non possit, secundum allegata, & probata contra propriã, & priuatam scientiam.
- 45 Minister, seu exequutor iustitiæ, sciens condemnatum esse innocentem si prouideat, posse innocentem liberari sine magno suo incommodo debet se ab exequutione sententiæ abstinere; aliàs secus.
- 46 Rex, seu Princeps non solum potest, sed etiam tenetur liberare, quem scit innocentem ex priuata sua conscientia, contra falso allegata, & probata.
- 47 Peccant Magistratus, & Iudices, prohibentes subditis, ne ab Ecclesiasticis emant, eisque vendant.
- 48 Peccant Magistratus, & Iudices extrahentes de loco sacro confugientes ad illum, siue pro causa ciuili, siue criminali, & excommunicationem contrahunt ipso facto.
An excusentur ab excommunicatione, qui ex ignorantia crassa, & affectata extraxerint.
- 49 An contrahant excommunicationem ipsam, statim, ac extraxerint, vel postquam Ecclesia non satisfecerint restituendo extractum.
- 50 Peccant Iudices, & Magistratus, qui damnatis ad mortem non dant tempus consistendi, ac Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumendi.
- 51 Peccant Magistratus, ac Iudices non concedentes Aduocatos, & Procuratores personis miserabilibus, etiam non petentibus in eorum causis.
Vel qui Peregrinos, aliasque miserabiles personas negligunt notabiliter præferre alijs in iure sibi reddendo.
- 52 Peccant Magistratus, & Iudices cogentes, seu precipientes celebrari tempore interdicti.
- 43 Peccant Magistratus, & Iudices, si non iudicant secundum leges, Constitutiones, & Pragmaticas uniuscuiusque Ciuitatis.
- 44 Peccant Magistratus, & Iudices, qui videntes aliquod grauamen intulisse litigantibus, appellationibus, etiam in causis, in quibus admitti non debet appellatio non parent.
- 45 Peccant Magistratus, & Iudices, qui capientes aliquem in habitu Clericali, & dicentem se esse Clericum, aut manifeste confet talem esse, statim non remittunt Iudici Ecclesiastico, & in excommunicationem incidunt.
Quid si Iudex Laicus Clericum capiat ex eo, quia ei per vim abstulit processum.
- 46 Peccant Magistratus, & Iudices trahentes mulieres inuitas, ad ferendum testimonium, Vel die festo recipientes testium iuramenta.
- 47 Peccant Magistratus, & Iudices, non iudicando, secundum communem, vel saltem probabilem Doctorum opinionem, & ad restitutionem tenentur.
Idemque dicendum est, quando sunt due opinionones probabiles ex parte iuris, altera tamẽ est probabilior Et quid si sint aequẽ probabiles ex parte facti.
- 48 Peccant Magistratus, seu Iudices inferiores, sententiam ferentes, etiam iustam, non tamen seruato iuris ordine.
An Magistratus Superiores possint in iudicio ordinem prætermittere.
Et an peccant Iudices procedentes in criminalibus contra aliquem non præuia denunciatione iudiciali, vel Canonica, vel per inquisitionem legitimis iudicijs non præcedentibus, vel saltem diffamatione.
- 49 Seruatur in praxi, ut Iudices ad inquisitionem procedant, non præuia diffamatione, dummodo adsint sufficientia iudicia.
Et quẽ iudicia satis sint ad inquirendum.
- 50 Peccant Magistratus, & Iudices, interrogantes Reum per solam famam, eisdemque iuramentum deferentes de veritate dicenda.
- 51 Peccant Magistratus, & Iudices interrogantes Reum confessum, vel conuictum de socijs occultis, contra quos nulla adsunt iudicia.
In quibus casibus possint huiusmodi Reum de his socijs interrogare.
- 52 Peccant Magistratus, & Iudices, deferentes iuramentum Reo, vel eum torquentes, legitimis non præcedentibus iudicijs. Et in quibus casibus possit Reo tortura inferri.
- 53 Peccant Magistratus, & Iudices Reum decipientes, promittendo illi aliquid pro extorquenda veritate delicti; promissionesque adhibitas tenentur implere.
- 54 Peccant Magistratus, & Iudices inferiores, relaxantes pœnam Reis, etiam remittentẽ parte.
Vel ementes aliquid à subditis negotiationis causa.
- 55 Peccant Magistratus, & Iudices, qui sententiam ferunt, licet iustam dum in mortali peccato permanent. Idque intelligitur, tam de Ecclesiasticis, quam de Sæcularibus, & num. seq.
- 56 Secundum communem, & magis receptam opinionem non peccant Iudices, sententiam ferentes in peccato mortali, si eorum peccata

occulta sint, & non publica, seu scandalosa. Et quibus alijs modis peccent Magistratus, & Iudices remissive.

Peccant in primis Magistratus, & Iudices, qui cum se idoneos non cognoscant officia ipsa acceptant; & multo magis si affectent; & insuper ad restitutionem omnium damnorum, Populis, ac Reipub. obuentorum occasione eorum insufficientiæ, ac ignorantia. Etenim lex, tam naturalis, quam humana prohibent, ne quis attem, quam ignorat, exercent, ut in *cap. non est sine culpa, de regul. iur. in 6.* Imò est, quod Magistratus, & Iudices, qui non idonei, nec sufficientes sunt, nullum damnum adhuc intulerint; nihilominus non sunt absolventi, nisi actu renunciant, vel proponant quaesita officia, quam primùm renunciant: siquidem dum permanent in eorum exercitio sunt in proxima occasione, quamplurima damna populis inferendi, quibus præsumunt, ut habetur ex *Nauar. in cap. inter verba, 1. q. 3. concl. 18.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 12. Clavis Regia, cap. 13. sub num. 1.* Quod maximè verum est in Iudice ordinario, qui debet ita esse peritus, ut quaerere nõ debeat ab alijs quicquid eum loqui oporteat, *cap. ex litteris, de consang. & affin. & in auth. de iudic. in princ. col. 6. & Syl. in sum. vers. Iudex, 1. q. 4.* Secus autem in Iudice delegato, qui ab obedientia necessitate compulsus iudicat, & bona fide, ac de consilio peritorum: nam licet iniuste iudicet, non peccat, nec ad restitutionem tenetur; sed tota culpa, & obligatio restituendi transfertur in eius Assesorem, *l. 2. ff. quod quisq; iur. Dummodò eum Assesorem elegerit, qui habeatur doctus, & bonæ opinionis: aliàs non excusaretur, ut habetur ex Tab. in sum. vers. Iudex q. 20. num. 21. & Syl. loco citato;* ubi etiam ait, quod Iudex si sit illiteratus, & habeat consuetudinem, & peritiam iudicandi, potest ei causa committi, *l. certi iuris, C. de iuris. omn. iud.* Iudex autem Ecclesiasticus esse nemo potest, nisi sit peritus saltem mediocriter in iuris scientia, ut in *cap. 1. 20. d. & c. cum nobis olim, de elect. Glosa in cap. seiscitatus, de rescr.* Vndè *Panor.* ibi infert, quod contra Iudicem delegatum imperitum potest excipi, quod Iudex esse nequeat; nisi peritiam iudicandi haberet ex consuetudine, ut supra. Nec oportet Iudicem esse peritissimum, cum ex defectu scientiæ possit illi concedi Assessor sumptibus partium, *cap. statutum, §. Assessor, de rescrip. in 6.* Imò Assessor quoque excusatur à culpa si in iudicando errauerit ob ignorantiam iuris obscuri; quoniam ignorantia iuris obscuri excusat à peccato, ut latè probat *Ioann. Andr.* communiter receptus in *cap. 1. de postul. Pralat. in sexto, & Nauar. lib. 5. suorum conf. conf. 20. seu 4. sub tit. de usur.*

2 Secundò peccant Magistratus, & Iudices in exercendis eorum officijs, & ad restitutionem tenentur pro damnis illatis, non solum ex capite ignorantia, sed etiam ex capite negligentia, ut per *Glos. in cap. quoniam contra, vers. Negligentia, de probat.* Debent enim Magistratus, & Iudices eam diligentiam saltem adhibere in causis expediendis, quæ in iudicio prudentum, & peritorum in sua arte censetur sufficiens pro ratione, & qualitate causæ: siquidem omnibus

exercitium aliquod exercentibus hæc communis obligatio inest, ut illud cum debita cautela, & diligentia exercent, ut per *Abb. in ad aures, num. 3. 4. & 6. de etate, & qualit. Salon. 22. q. 7. ar. 2.* & alij, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 22. sub num. 11.* Est tamen verum, quod si Magistratus, & Iudices eiusmodi munera non affectauerint, nec se obtulerint ad ea exercenda, non tenentur saltem in foro conscientia de negligentia, seu culpa leui, sed tantum de dolo, & lata culpa, ut per *Tab. in sum. vers. Iudex, q. 10. num. 20. & vers. Aduocatus, §. 14. num. 16. & in vers. Arbitror, §. 10. nu. 14.* ad quod allegat *Panor. in d. cap. quoniam contra, de probat. & in cap. quia plerique, de immunit. Eccles. ac Innoc. in cap. sicut dignum, de homicidio, dum volunt, quod in foro animæ non tenetur quis ad emendam damni, nisi fuerit in dolo, vel lata culpa.* Secus autem puto dicendum, si Magistratus, & Iudices eiusmodi in tales promoueri, & creati procurauerint; quoniam tunc probabiliter arbitror eos teneri, etiam de leui culpa; sicut de arbitro tenet idem *Tab. vers. Arbitror, §. 10. num. 14.* nisi velimus illum intelligi, quoad forum exterius. Cogita tamen, quia vera nobis videtur hæc sententia, etiam quoad forum interius, si Iudex maximè, & Magistratus stipendium consequantur pro eorum munere exercendo: sicut dicimus de depositario, qui pro deposito mercedem accepit, quo casu tenetur, etiam de leui, ut in *cap. bona fides, de depos. & Tab. in sum. vers. Depositum, sub num. 22.*

3 Vndè Magistratus, & Iudices puto non excusari à peccato, ac restitutione damnorum, quæ per eorum negligentiam alijs intulerint, si per negligentiam horis consuetis audientiam non præstarent litigantibus, causas celeriter non expedirent, aut in rebus dubijs magis peritos consulere neglexerint, aut per negligentiam nõ studendi inuitam sententiam protulerint. Et multo magis obnoxij cententur, si dolosè, & minus fideliter eorum munera exercent, hæc, aut similia patrauerint, ut habetur ex *Molfes. par. 1. sua sum. 17. 8. cap. 13. nu. 17. & Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 1. cap. 29.* atque ideò tenentur ad restitutionem omnium damnorum, expensarum, & interesse, non solum si posituè ad eorum illationem concurrant, efficiendo, scilicet, præcipièdo, mandando, exequendo, consulendo, consentiendo, &c. sed etiam si negatiuè, nempe tacendo, non puniendo delicta, non obstando, & non manifestando, cum possint, & ex officio debeat; atque ideò, cum ex officio teneantur Prouinciã purgare malis hominibus, ut in *l. 3. & l. congruit ff. de offic. Præs. id.* obligantur inquirere delicta: & si id negligant, peccant mortaliter, & tenentur in sindicatu ad omnia damna, &c. ut habetur ex *Syl. post alios, vers. Iudex, 1. q. 7. vers. Sextu.*

4 Tertio peccant Magistratus, & Iudices multo magis, si pecuniam accipientes iustitiam violènt: & insuper puniuntur, ut scienter malè iudicantes: & pecuniam acceptam pro iustitia violanda tenentur restituere, non ei qui dedit, cum turpiter dederit; sed ei, in cuius iniuriam pecuniam ipsam recepit, ut in *cap. iubemus, 1. q. 1. cap. se quis in atrio, 17. qu. 1.* Quod verum esse, ait *Syl. in sum. vers. Iudex, 1. q. 12. & Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 123. num. 5.* in foro causarum; non autem

autem in foro conscientiarum: Siquidem in foro conscientiarum obligantur ad interesse tantum parti lesa reficiendum; nisi possint inducere illum, pro quo iustitiam violaverunt, ad integram satisfactionem, ut in *l. fin. C. de pen. qui male iudic. & in cap. quatuor, 11. q. 3.* & eis poenitentia est imponenda, tanquam pro gravissimo crimine, *c. quicumque, ead. causa, & q. vbi etiam ait, quod hoc crimen est gravius rapina; quia abutendo auctoritate Divina dicuntur iniuriam inferre Deo, & si Iudex, qui pro pecunia iustitiam violavit, suspensus efficitur per annum ab executione officij, & parti venit condemnandus ad æstimationem litis, cap. cum aterni, de sent. & re iud. in 6.*

5 Quartò peccant Magistratus, & Iudices, pecuniam accipientes, non solum, ut iustitiam violent, & male iudicent, ut supra ostendimus; sed etiam si pecuniam accipiant, ut bene iudicent, ac iustitiam administrent: & pecuniam acceptam tenentur reddere ei, qui eam dedit: siquidem cum ex vi sui muneris tenetur gratis iudicare, & bene, proculdubio pecuniam eiusmodi turpiter accipit, *cap. non sane, 14. q. 5. & cap. qui recte, 11. q. 3.* cuius formalia verba, hoc loco, referre, oportere non esse duximus. Ait igitur *rex. ille: Qui recte iudicat, & pramium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetuat: quia iustitiam gratis impertiri debuit acceptione pecunia vendit. Bonis male utuntur, qui pro temporali lucro iuste iudicant. Tales quippe ad veritatem non iustitia defensio, sed amor pramij prouocat; quibus si spes nummi subtrahitur, confestim a iustitia confessione recedunt. Acceptio nummorum prauaricatio veritatis est. Unde & pro isto dicitur. Qui excusit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit.*

6 Quintò peccant Magistratus, ac Iudices pecuniam, aut aliam rem accipientes pro iustitia celeriter ministranda, atque ideò pro causa celeriter terminanda. Hi enim non modò peccant mortaliter; sed etiam ad rei perpetuæ restitutionem tenentur: Siquidem, iurgantium lites celeriter sententia terminari, æquitati conuenit, atque rigori, ait *rex. in cap. iurgantium, de sent. & re iud.* Eò magis, quoniam donans semper præsumitur dare inuitus, & non gratuitò, ut ex communi *Doctor. sententia, docet Sayr. lib. 12. Clau. Regia, cap. 13 sub nu. 7.* Est tamen verum, quòd licitum est Iudicibus, tam Sæcularibus, quam Ecclesiasticis emolumentum aliquod percipere à litigantibus pro iustitiæ officio exercendo loco stipendij. Nam licet opus ministrandi iustitiam sit spirituale, qua ratione simonia quodammodo committitur aliquid accipiendo pro ea ministranda; nihilominus pro obligatione, quam Iudex exhibet pro suo munere exercendo, si aliquid pro eo exercendo exigitur, simoniæ criminis Reus non efficitur, ut habetur ex *Sayro loco citato, num. 8.* dummodò stipendium sit moderatum, & secundum loci consuetudinem, iuxta ea, quæ docet *Syl. in sum. vers. Iudex, 1. q. 10.* Quòd quidem locum sibi vendicat quando sufficiens stipendium eis non est assignatum.

7 Etenim possunt hi citra omnem culpam mercedem percipere, ut in *cap. charitatem, 12. q. 1. cap. cum non ab omni, de vita, & honest. Cler. cap. rescriptum, §. Assessorem, de rescrip. in 6.* Secus autem si stipendium habeant. Unde Iudex, cui de

publico merces exhibetur, omne id, quòd ultra stipendium accipit; etiam à sponte dantibus restituere tenetur: certis scilicet personis, si certò sciantur; & difficilis non sit eis restitutio: aliàs pauperibus erogare obnoxij fiunt. Etenim ideò statuuntur stipendia ex publico, ne privatæ personæ molestentur, ut habetur per *Bald. in auth. Sed hodie, C. de Episc. & Cler. Couar. in regula peccatum, par. 2. §. 3. num. 1. Nauar. in Man. c. 17. num. 35. & Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 123. num. 6. & 7.* vbi post alios inquit, eos non excusari ex capite consuetudinis; quoniam consuetudo non excusat à rapina, & isti verè dicuntur rapinam committere. Idem dicendum est de Iudice Ecclesiastico officium habente beneficium habens annexum; quia debet esse beneficio contentus; etiam si tenue esset, ac insufficientis ad alimenta subministranda.

8 Imò nec munera quidem, ne xenia eiusmodi Iudices percipere possunt, nec sportulas consequi, siue beneficiati Iudices Ecclesiastici sint ordinarij, siue delegati: nam beneficium datur, propter officium loco stipendij: Et propterea sibi imputatur, qui officium acceptat, si beneficium non sit ad alendum sufficiens. Et quamvis aliqui id limitent locum non habere, quando mutata fuerint rerum conditiones, ut in simili de Medico remunerato, loquitur *Syl. vers. Medicus, q. 6.* nihilominus id non est ita de facili admittendum, ne detur eis rapiendi aditus sub hoc prætextu, quòd tempore sanctionum, seu pandectarum taxantium stipendium, vel tempore constituti beneficij pro tali officio, res vilis, & non adeò carus, ut hodie vèdebantur: & non solum sint aucta pretia rerum, sed etiam labores ob negotiorum multipliciter. Est tamen verum, quòd si quis post susceptum officium viderit mutatas rerum conditiones; tunc probabiliter puto, eum posse aliquid aliud accipere ultra taxatum stipendium: Secus autem si eo tempore, quo incipit administrare iam fuerint mutata rerum conditiones; quoniam tunc sibi imputatur, qui acceptauit officium, ut habetur per *Grass. par. 1. decis. lib. 3. cap. 123. num. 12.* ad quòd allegat *rex in cap. 1. de part. vbi etiam num. 13.* inquit, quòd Iudex Sæcularis delegatus Principis, vel ordinarij; & etiam Iudex Ecclesiasticus delegatus à Principe, cum extra domicilium proficiscuntur, possunt à partibus moderatas expensas expetere, æqualiter à partibus exhibendas, quarum instantiam fuerint destinati, arg. *rex. in l. 4. §. si argumento, ff. fin. regund. & cap. nonnulli, de rescrip.* quo calu possunt expensas percipere, non solum pro victu; sed etiam pro vecturis equorum, & alijs eiusmodi, ut in *cap. statutum, §. insuper, de rescrip. in 6.* Nec tenentur deducere eas, quas domi fecissent, ut habetur ex *Panor. in cap. cum ab omni, de vita, & honest. Cler.* Et si hac occasione infirmeret equus, aut à latronibus spoliaretur familia, aut ipse, Iudex infirmeret, ob quas causas, aut earum alteram oporteat eos diutius commorari, possent à partibus expetere omne id, quòd in domo sua non expendissent: siquidem nemo cogitur suis stipendijs militare, & munera, non autem sumptus prohibentur, *cap. Iudices, 1. q. 1.*

10 Sic etiam Iudices si post latam sententiam, quæ fecerit transitum in rem iudicatam aliquid ultra

- ultra stipendium, seu pandectam acceperint citra omne pactum per modum liberalitatis, dummodò non receperint pro pretio, neque pro causa principali, non tenentur restituere, ut habetur per eundem *Grass. loco citato, num. 15*. Quibus omnibus adde ea, quæ benè collegit *Sayr.* post alios *lib. 12. Claus. Reg. cap. 13. à num. 8. usque in finem*: ubi id ampliat in iudicibus Sæcularibus, siue ordinarij sint, siue delegati: quia de iure cõmuni possunt petere sportulas; nisi iure aliquo speciali eis interdicitur: & *num. 17. & 18. idem* probat dicendum de Iudice Ecclesiastico delegato ab alio, quàm à Papa, & delegato quocunq; Sæculari: & *num. 19.* de omnibus iudicibus tam Sæcularibus, quàm Ecclesiasticis, ut accipere possint xenia, nempè exculenta, & poculenta; quæ intra paucos dies, nempè duos, vel tres cõsumi solent, ut in *cap. statutum, §. insuper,* & ibi, *Franch. de reser. in 6. l. solent. ff. de offic. Procons. Caiet. in summ. vers. Iudicis peccata in fine*. Modò eiusmodi xenia non petantur; sed spontè dentur: quia tunc non præsumuntur dari ad corruptendum Iudicem; sed ad liberalitatem, ut in *cap. si quæstiones de simon. Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 123. num. 11.* cum alijs ab eo allegatis.
- 11 Quouero ad Assessorem si ab ordinario Iudice Ecclesiastico fuerit assumptus, ab eo debet de suo proprio stipendio illi tribui: siquidem Iudices ordinarij Ecclesiastici habent redditus sibi assignatos, vndè debent gratis iustitiam administrare, & habere debent peritiam iudicandi, ut in *cap. cognonimus, 10. q. 3. & cap. 1. de consang. & affin. & latè Panor. in cap. cum ab omni, num. 14.* ubi etiam *Innoc. de vita, & honest. Cler. Dixi: Si ab ordinario Iudice Ecclesiastico fuerit assumptus,* quia si ab ordinario Iudice Sæculari assumatur, potest ipse Iudex salarium petere pro Assessore, cum Iudex Sæcularis leges scire non teneatur; sed satis sit habere experientiam de causis, *l. certi, C. de iudic. Syl. cum alijs ab eo allegatis, in sum. vers. Iudex, 1. q. 10.* Quòd si Iudex sit delegatus, tunc Assessor salarium potest accipere à partibus, ut in *cap. non licet, 11. q. 3.* & illud habebit, quamvis delegatus moriatur ante causam terminatam, aut si post conclusionem partes ante sententiam se componant, ut rectè declarat *Syl. loco citato.* ubi id limitat, nisi Assessor fuerit assumptus in fraudem.
- 12 Sextò peccant Magistratus, & Iudices eorum potestatem extendentes in ijs, super quibus potestatem non habent: quia Iudex, ut rectum iudicium ferat, debet habere potestatem in iudicando; aliàs iudicium elusorium redditur, & sententia ab eis lata inualida est, ut habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 60. ar. 2. & 6. Sol. lib. 3. de iust. & iur. q. 4. ar. 2. & 6.* & latè *Sayr. lib. 12. Claus. Reg. cap. 7. num. 2.* Imò multoties ex defectu potestatis in nonnullas incidunt censuras: nam qui iurisdictionem ordinariam, vel delegatam à S. P. vel à suis iudicibus non habentes illam sibi temerè vendicantes capiunt, & detinent, & c. in Romana Curia commorantes, peccant mortaliter, & insuper incidunt in excommunicationem Bullæ Cœnæ contentam in *cap. 9. eiusdem,* ut latè hanc rem explicauimus in nostris *Comment. in ipsam Bull. eod. cap. q. 26. 34. 35. & 36. lib. 2.* Eandem excommunicationem contrahunt Iudices, Magistratus, & quilibet alius, detinentes,
- capientes, & c. ad S. Apostol. venientes, & ab ea recedentes: quod quomodo procedat, ibidem per quamplurimas quæstiones explicauimus.
- 13 Septimò peccant Magistratus, & Iudices, & insuper in excommunicationem Bullæ Cœnæ incidunt, carcerantes, detinentes, & c. aut ab eorum Diocæsibus, & terris eiicientes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Episcopos, & c. Nec non mandantes, auxilium, & consilium præstantes, ut latè declarauimus in d. nostris *Commentar. lib. 2. can. 11.*
- 14 Octauò peccant Magistratus, & Iudices, & omnes alijs, & in excommunicationem incurrunt *cap. 12. Bulla Cœna,* qui per se, vel per alios personas Ecclesiasticas quascunque, vel Sæculares ad Romanam Curiam super eorum causis, & negotijs recurrentes, ac in eadem Curia prosequentes, procurantes, negotiorum gestores, Aduocatos, Procuratores, Auditores, Iudices, & c. quæ omnia amplia, & limita, iuxta ea, quæ ibi adnotauimus in nostris *Commentar. lib. 2. q. ult.*
- 15 Nonò peccant, & in *can. 13. Bulla Cœna* incidunt Magistratus, & Iudices impediētes executionem litterarum Apostolicarum, aut Notarij super huiusmodi litterarum, & processuum executione instrumēta, vel acta conficere aut cõfecta parti, cuius interest tradere debeant, impediunt, & c. ut rem hanc multipliciter ampliauius, & limit. in explic. *d. can. q. ult.*
- 16 Decimò peccat Magistratus, & Iudices, auocantes causas beneficiale, decimales, & quascunque alias spirituales, & spiritualibus annexas à Iudicibus Ecclesiasticis, & illarum cursum prosequi volentes impediunt, ac se de illarum cognitione tanquam Iudices interponunt: & insuper contrahunt excommunicationem contentā in *cap. 14. Bulla Cœna:* & eandem excommunicationem incurrunt, qui partes, quæ illas fecerūt, & faciunt ad reuocandum, & reuocari faciendū citationes, vel inhibitiones, aut alias litteras in eis decretas: & ad faciendum, vel consentiendū eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt à censuris, & pœnis in illis contentis absolui per statutum, vel alias compellunt, vel executionem litterarum Apostolicarum, seu executorialium, processuum, ac decretorum prædictorum, etiam quomodolibet impediunt, vel suum ad id fauorem, cõsilium, aut assensum præstant; etiam prætextu violentiæ prohibendæ, vel aliarū prætensionum: seu etiam donec ipsi ad S. A. informandam supplicauerint, aut supplicari fecerint, nisi supplicationem huiusmodi coram S. P. & S. Apostol. legitimè prosequantur; eo quòd in ijs, & in alijs supradictis omnibus carent legitima potestate, ut in d. nostris *Commentar. latè nos declarauimus lib. 2. d. cap. 14.*
- 17 Vndecimò peccant Magistratus, & Iudices Sæculares trahentes ad eorum tribunalia directè, vel indirectè personas Ecclesiasticas, & excommunicationem contrahunt *cap. 15. Bulla Cœna:* & eadem censura alligantur statuentes contra libertatem Ecclesiasticam, & eisdem statutis vtentes, publicantes, & c. ut nos latè rem hanc declarauimus, & multis modis ampliauius, & limitauius in d. nostris *Comment. d. c. 15. q. ult. lib. 2.*
- 18 Duodecimò peccant Magistratus, & Iudices, & alijs quicunque impediētes Episcopos, Archie-

chiepiscopos, & omnes Iudices Ecclesiasticos ordinarios, ne ordinaria eorum iurisdictione urantur: & insuper in excommunicationem incidunt contentam in *cap. 16. Bullæ Cœne*, ubi re ipsam sufficienter declarauimus in nostris *Commentar. lib. 2. d. cap. 16. q. ult.*

- 19 Tertiodecimò peccant Magistratus, & Iudices, & excommunicatione Bullæ Cœne alligantur, usurpantes iurisdictiones, fructus, redditus, prouentus ad S. P. & S. A. & ad quascunque Ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, & Monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum pertinentes: aut etiam quauis occasione, vel causa, sine Rom. Pontificis, vel aliorum, ad id legitimam facultatem habentium expressa licentia sequestrant, vt diximus in nostris *Commentar. in ipsam Bullam, lib. 2. cap. 17. per totū, & plenè explicauimus.*
- 20 Quartodecimò peccant Magistratus, & Iudices, & excommunicationem *cap. 18. Bullæ Cœne* incurrunt, tales, & collectas imponentes personis Ecclesiasticis, aut impositas, vt soluant decernentes, compellentes, auxilium, consilium, aut fauorem præstantes; quod quidem multipliciter ampliatur, ac limitatur, vt adnotauimus in *d. cap. 18. q. ult. lib. 2.*
- 21 Quintodecimò peccant Magistratus, & Iudices Sæculares quicunque Notarij, & Scribæ, executores, & subsecutores quomodolibet interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas Ecclesiasticas, illas processando, banniendo, capiendo, seu sententiam contra illos proferendo, & exequendo, sine speciali, specifica, & expressa S. A. licentia: & insuper in excommunicationem Bullæ Cœne incidunt contentam in *cap. 19.* ubi diffusè de hac re egimus in nostris *Commentar.* Adde, quòd Iudices etiã Ecclesiastici legitimam potestatem habentes, peccant, & in *cap. si quis suadente Diabolo, 17. q. 4.* incidunt, iniuste torquentes, carcerantes, aut detinentes personas Ecclesiasticas, vel ponentes custodiam, vt capiant eas si de domo exeant; etiã si manus in eas non iniiciant, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 27. num. 177. vers. Quinta*, ubi hoc ipsum ampliatur si ad frenū equi alicuius Ecclesiastici manus admoueat, aut eum adedè furiosè persequantur, vt cogant se dare præcipitè, vel aliud discrimen subire ad se liberandum: & *num. 78.* ampliatur etiam excommunicationem ipsam in mandantes. Et quamuis Ioseph Angles, censura illa Iudices tantùm Sæculares velit alligare, & non Ecclesiasticos, vt refert *Sayr. lib. 3. de censur. cap. 22. nu. 13.* nihilominus nos putamus comprehendere, tam Sæculares, quàm Ecclesiasticos Iudices iniuste supradicta committentes in personas Ecclesiasticas: quoniam in *d. cap. si quis suadente*, iniuria violenta pensatur, non autem persona iniuriam inferens: & propterea non modo Laici; sed etiam Clerici percipientes Clericos excommunicationem d. Canonis contrahunt. Vnde meritò *Nauar.* & alij relati à *Sayro* ibi indistinctè loquuntur de iniuria afficientibus personas Ecclesiasticas, vt sup. Idem dicendum est si Magistratus, & Iudices obuiare possent, ne personæ Ecclesiasticæ huiusmodi, & similes violentias patiantur, & non obuiant; nam præter lethalem culpam in *d. cap. quoque censuram* incidunt; vt in *cap. quarta, de*

sent. excom. quod declara, iuxta ea, quæ habentur ex *Sayr. loc. cit. num. 24.*

- 22 Sextodecimò peccant Magistratus minores; nempè Balliui, & pœna confiscationis bonorum plectuntur, si negligentes sint in hæreticis insequeendis, vt habetur ex *Concil. Tolos. cap. 6.*
- 23 Decimosseptimò peccant Magistratus, & Iudices, prohibentes Episcopos, & Inquisitores, ne familiam armatam habeant: aut statuentes, quod nullus arma deferat, nisi sit de familia Domini temporalis: nam consequenter, qui sunt de familia Episcopi, aut Inquisitoris non possent arma deferre; atque idedè impediretur officium inquisitionis directè, vel indirectè. Etenim tam Inquisitores, quàm Episcopi habere possunt familiam armatam: & propterea impediunt eam, & statuentes, vt supra, de facili possunt incidere in excommunicationem *cap. 15. Bullæ Cœne*: vt ibi de hac re latè egimus, *q. 33. concl. 2. num. 20. cum plur. seq.*
- 24 Decimodécimò peccant Magistratus, & Iudices, & quicunque alij officiales, condentes, scribentes, & dictantes statuta, quibus vsuræ permittantur, aut solui compellantur, vel repeti prohibeantur postquam fuerint soluta, & sunt ipso facto excommunicati, vt in *Clem. 1. de vsur.* ubi simili pœna plectuntur Iudices, qui scienter iudicare præsumpserint, vt vsuræ soluantur, aut soluta non restituantur: & supradicta statuta infra tres menses non cancellantes. Et quamuis supradicta *Clem.* in nonnullis Prouincijs non seruetur; nam in illis vsuræ ab infidelibus exerceri permittuntur, & promittentes eas à Magistratibus soluere compelluntur; nihilominus contravenientes à culpa, & à restitutione non sunt immunis; estò, quòd excusentur à pœna: quoniam sicut scenerari est contra ius naturale; ita etiam cooperari ad scenerandum, iuxta ea, quæ habentur ex *Salon. 22. q. 78. ar. contr. 9. num. 7. in fin.*
- 25 Decimononò peccant Magistratus, & Iudices Ecclesiastici oretenus censuras ferentes, aut non trina monitione præcedente, & per mensem ab ingressu Ecclesiæ suspenduntur, & si interim celebrent, efficiuntur irregulares, cum quibus solus Papa dispensare potest, vt in *cap. 1. de sens. excom. in 6. iuncto cap. sacro, eod. tit.* & habetur ex *Panor. in cap. sicut, de sent. & re iud. & Suar. de censur. disp. 3. sec. 13.* Verum tamen est, quòd non ob id censura irrita censetur: sed ita demum si nulla præcesserit monitio, quoniam Romanus Pontifex noluit illam formam, vt essentialem præscribere; sed solum vt necessariam ex præcepto ipsi iudici factò, vt habetur ex *Sayro*, cum alijs, quos allegat *lib. 1. Thes. tom. 1. cap. 13. nu. 2.* Imò si hæc forma non seruetur à Prælati Regularibus in ferendis censuris Ecclesiasticis, à supradicta pœna excusantur: siquidem in huiusmodi Prælati non seruatur iuris ordo, vt habetur ex *Felino in d. cap. sacro, num. 7. Tol. lib. 1. sua sum. cap. 9.* & nos latè de hac re egimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœne. lib. 1. cap. 1. q. 4. num. 8.* ubi id maximè locum habere diximus, quando Prælati vigore statutorum proprii ordinis, vel approbatæ consuetudinis, aut ubi periculum est in mora censuras pronuntiat. Quod etiam militat in omnibus, qui sub prædicta forma censuras proferunt, vt docet *Syl. in sum. ver. Excommunicatio, 1. num. 14.*

Vigésimò

- 26 Vigesimo peccant Magistratus, seu Prælati, ac Iudices Ecclesiastici habentes temporalem iurisdictionem si non constituent Iudicem Sæcularem, qui audiat causas sanguinis: quoniam Ecclesiastici se intromittere non possunt; licet possint mandare, ut fiat iustitia, etiam speciali super homicidio, aut alio maleficio citra irregularitatem, ut in *cap. Episcopus, ne Cler. vel Mon. in 6. Syl. post alios in summ. vers. Iudex, 1. q. 6.*
- 27 Vigesimo primò peccant Magistratus, & Iudices compellentes partes ad compositionem. Nam licet Iudices, tam Sæculares, quam Ecclesiastici possint, & debeant partes ad concordiam, & pacem reducere, & compellere, ut habetur ex *Panor. in rubr. de treg. & pace, & est tex. in cap. si quis, cap. contristatus, & cap. placuit, 90. d. in causa tamen ciuili non possunt ad compositiones eas inducere, etiam si Principes essent ex potestate ordinaria, ut in *l. 1. ff. de noui oper. nuno. Quod verum est, nisi lis longa sit, & intricata, & iura partium sint obscura, ut rectè inquit Syl. in summ. vers. Iudex. 1. q. 7.**
- 28 Vigesimo secundò peccant Magistratus, & Iudices, non compellentes potentiores ad præstandam cautionem de non offendendo, & cõtume- lijs non afficiendo viliores, ut in *l. illicitas, §. ne potentiores, ff. de offic. Præs. d. Et idem dicendum est de quolibet aduersario, ut possint, ac debeant eum compellere ad præstandam dictam cautionem de non offendendo actorem, & suos, quando talis verisimiliter timens implorat eius officium, ut in *d. §. ne potentiores, & ibi, Bart. l. denunciamus, C. de his, qui ad Eccl. confug. & alij apud Syl. loco citato.**
- 29 Vigesimo tertio peccant Magistratus, & Iudices, non præstantes brachium Ecclesiastico contra subditum ei resistentem de facto: secus autem si de iure, ut quia appellauit ad Superiores, ut habetur ex *Panor. in cap. 1. de offic. ordin. & Syl. loco citato, vers. Septimum.*
- 30 Vigesimo quarto peccant Magistratus, seu Iudices, nulla legitima causa subsistente, prætermittentes victum victori in expensis condemnare, cum id præcipitur per *tex. in cap. calumniam, de pen. & l. properandum, §. sin autem aliter uera, C. ad. de iudic. & habetur ex Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 15.*
- 31 Vigesimo quinto peccant Magistratus, seu Iudices non iudicantes secundum allegata, & probata, atque idè iuxta probationes publicas, etiã contra veritatem sibi priuatim notam, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, ut habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 67. num. 2. & in eum Caiet. & Bann. Salon. Petr. de Arag. ibidem, & Syl. vers. Iudex, 2. q. 5. Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 4. art. 2. Nauar. in Man. cap. 25. num. 9. & 10. & in cap. si quis, de pen. d. 7. num. 129. Gregor. de Valen. tom. 3. disp. 5. q. 11. par. 2. Tol. lib. 5. sue summ. cap. 56. Bart. in *l. illicitas, §. veritas, ff. de offic. Præs. d. Turrecr. in cap. iudicet, 3. q. 7. Couar. & alij, quos refert, & sequitur Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 8. num. 13. vbi testatur, hanc esse communẽ opinionem, & in praxi seruandam. Probat ex cap. summopere, 11. q. 3. vbi inter alia D. Gregor. ita inquit: *Secundum quod constitutum est, id est per testes, definitiua proferatur sententia. Con- firmatur ex tex. in cap. Pastorais, §. quia vero, de offic. deleg. vbi Innoc. III. præcipit, ut ordina-***

rius ad mandatum delegati exequatur sententiã, etiam si certò sciat esse iniustam. Idem probatur ex *tex. in d. l. illicitas, §. veritas, ff. offic. Præs. d.* Sed re vera ad illa, & alia iura, quæ ad id probandum afferuntur, potest responderi, loqui quando ea, quæ afferuntur à testibus vera sunt; atque idè si constaret iudici contrarium, non deberet procedere secundum falsas probationes, & falsa, ac simulata instrumenta.

32 Vndè melius hæc sententia probatur ex eo, quòd Iudex in iudicando fungitur auctoritate publica, non autem priuata, nimirum si eius sententia deber fundari super probationibus publicis, non autem priuatis, & sic iudicare secundum scientiam publicam, non autem priuatam. Confirmatur, quia aliàs quies, & pax Reip. conturbaretur, ob quam iudicia instituta sunt: nam si iudex non teneretur iudicare secundum allegata, & probata; sed secundum scientiam priuatam populus scandalizaretur, & daretur materia iudici iniquo pro libito à veritate in iudicando declinare. Nec iudex ita iudicando dicitur facere contra conscientiam; sed tantum contra suam priuatam scientiam. Neque ob id iudex censetur condemnare innocentem: quia innocens licet talis dicatur, secundum rei veritatem, & priuatam iudicis scientiam; nihilominus est Reus, & nocens secundum scientiam publicam; atque idè secundum allegata, & probata, secundum quam scientiam iudicandi potestatem accepit à Rege, vel communitate.

33 Ex quo inferitur, quòd iudex non potest ferre sententiam, iuxta scripturam priuatam sibi exhibitam; aut coram Notario, & testibus; nisi in iudicio præsentetur, ut ex ea ius actoris, vel rei cognoscere valeat, ut in *cap. cum dilecti, de fide instr. l. adoptio, ff. de adopt. Et Couar. lib. 1. var. res. sol. cap. 1. num. 5. Imò satis non est producere instrumentum coram iudice ante litis contestationem ad articulum aliquem incidentem; sed produci oportet tempore, quo causa principalis publicè in iudicio discutitur, ut per *Couar. loco citato, Salon. 2. 2. q. 67. ar. 2. arg. 5. & alij relati per Sayr. d. cap. 8. sub nu. 15. Est tamen verum,**

34 quòd hæc omnia intelligenda sunt, ac limitanda primò, ut tunc iudex possit secundum allegata, & probata iudicare contra propriam, & priuatam scientiam; quando id iuri naturali non repugnare existimaret, aut dubitaret; aliàs citra culpam non posset ferre sententiam; quoniam tunc agens contra huiusmodi iudicium practicum, & conceptum animi sui, contra propriam conscientiam ageret; quæ nihil aliud est, nisi dictamen iudicij practici in ordine ad opus, quo iudicamus actionem aliquam nostram in particulari hic, & nunc licet fieri: at qui agit contra propriam conscientiam, peccat mortaliter, iuxta illud *Apost. ad Rom. 14. Quod non est ex fide, id est ex conscientia, peccatum est. Ita D. Thom. communiter receptus loco supra citato. Secundò limitantur, ut supradicta vera sint, quando iudex non potest alia vi innocentem liberare; quoniam si posset, ad id teneretur, & non posset sententiam ferre secundum allegata, & probata; quia tunc ageret contra charitatem, & contra iustitiam: siquidem iudex ex charitate, ac iustitia obligatur omnes vias querere, ut innocentem liberet. Tertio limitantur, ut iudex inferior, qui nulla*

nulla alia via commodè potest innocentis vitâ saluare, tenetur pro aliquo tempore sententiam differre, non tamen tenetur officium suum deponere, & pro innocente deinde testificari, secundum veriorum sententiam, quam tenet *Caiet. 2. 2. q. 67. ar. 2.* vbi etiam *Salon. & Arag. Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 4.* & alij, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 12. Clavis Reg. cap. 8. sub num. 16.* cum neque ad id teneatur ex iustitia, nam qui suo iure vitur neminem afficit iniuria: neque ex charitate; nam licet teneretur deponere officium suum, quando id commodè facere posset sine aliquo suo magno detrimento in fama, honore, aut in bonis, ad vitam innocentis salutandam; si tamen citra magnum suum detrimentum officium suum deponere nequit, ad id à charitate non cogitur: siquidem charitatis leges non obligant aliquem cum tanto sui detrimento innocentem liberare à damno, quod ipse non intulit; sed testes, quibus Reus conuincitur, iuxta illud *Deut. cap. 17. In ore duorum, vel trium testium peribit, qui interficietur, manus testium prima interficiet eum.*

35 Idem dicendum est de Ministro, seu executeore iustitiæ, qui si fiat condemnatus esse innocentem, & prævideat posse innocentem liberari sine magno suo incommodo, debet ab executione sententiæ se abstinere: & maximè si videant sententiam manifestam iniquitatem continere. At si id non valeret citra suum maximum detrimentum, non tenetur proprium officium renunciare, vt in *cap. Pastoralis. §. quia verò, de offic. deleg. Conar. lib. 1. var. resol. cap. 1. num. 10. Syl. in sum. vers. iudex, 2. q. 6.* & alij Doctores supradicti. Benè verum est, quod ràm iudex, quàm executor in omni euentu, quo compelluntur sententiam dicere, vel exequi contra particularem eorum innocentiam; tunc tenentur coram omni populo Rei innocentiam manifestare. Etenim innocens ille, cum in extrema necessitate reperitur constitutus ob testium iniquitatem, ex officio, & ex charitate tenentur omnem modum inquirere pro innocentis liberatione. Nec eo casu aliqua iniuria testes dicuntur affici: nam cum scientes iniquitatem fecerint, sibi imputatur, vt ex communi sententia tenent *Nauar. Sor. & alij supra relati, & Sayr. loco citato, sub num. 5.* Hæc

36 ipsa limitantur quartò, vbi iudicium delatum fuerit ad Regem, aut alium Supremum Principem: nam tunc posset; imò tenetur Princeps secundum priuatam eius conscientiam contra falsò allegata, & probata innocentem liberare, vt habetur ex *Caiet. 2. 2. q. 67. ar. 2. in fine, Conar. loco citato, num. 7. vers. Tertium, Felin. in d. c. Pastoralis §. qui verò. Alber. in l. illicitas. §. veritas. ff. de offic. Præsid. & Sayr. cum alijs ab eo allegatis d. cap. 8. num. 19.* vbi hanc esse rationem dicunt; quoniam Princeps habeat potestatem condendi leges, & eisdem conditis derogandi; potest etiam quamcunque pœnam legis in alteram commutare, & iudicare secundum priuatam eius scientiam. Tenetur tamen id populo propagare: parti lætæ, & communi bono satisfacere: siquid sua priuata scientia non potest in alterius præiudicium iudicare, vt habetur ex *Caiet. ibi, & alijs.* Non tamen Supremus Princeps secundum priuatam suam scientiam, & contra allegata, ac probata, vel contra communem populij

opinionem posset aliquem condemnare, aut occidere in suis iuribus non auditum; etiam si certò sciat per scientiam suam priuatam esse criminis lætæ Maiestatis Reum; nisi ad sui defensionem, id ageret, vt habetur ex eodem *Sayr. loco citato, num. 21. cum plur. seq.* & supra declarauimus *disp. 16. sec. 1. vers. Vigesimoquinto peccant.*

37 Vigesimo sexto peccant Magistratus, aut iudices prohibentes subditis, ne emant ab Ecclesiasticis, aut eisdem vendant, vt in *cap. eos, de immunit. Eccles. per quem rex. isti tales ipso facto excommunicantur.* Et si super hoc statuatur, incidunt in excommunicationem 13. Bullæ Cœnz: quoniam eiusmodi statuta sunt contra libertatē Ecclesiasticam, etiam si in Ecclesiam stabilitatū alienari prohibeat, vt latè nos declarauimus in nostris *Commentar. in d. Bull. lib. 2. cap. 15. q. 19. num. 83. cum plurib. seq.*

38 Vigesimo septimo peccant Magistratus, & iudices extrahentes ex loco sacro per vim eos, qui ad illud confugerunt, vt in *c. si quis contumax, & cap. Reum. 17. q. 4.* Etenim confugientes ad Ecclesiam, seu locum sacrum, ab eo extrahi non possunt pro quacunque causa ad eum confugiant, siue causa civilis sit, siue criminalis: & propterea pro debito confugiens ad Ecclesiam, sicut, & pro crimine, gaudet immunitate, siue debitum publicum sit, siue priuatum: & siue debitor de fuga sit suspectus, siue non, vt habetur ex *Farinac. in sua praxi crimin. par. 1. q. 28. nu. 30. 31. & 32. cum plur. seq.* Imò hoc privilegio gaudent quicunque sint, qui ad Ecclesiam, seu locum sacrum confugiant: siue liberi sint, siue serui: Fideles, aut infideles secundum quosdam, licet contrarium doceat *Farinac.* cum alijs ab eo allegatis loco citato, & benè, vt latè de hac re egimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœnz lib. 2. cap. 15. q. 16. sub num. 15. cum plur. seq.* & insuper extrahentes, vt supra contrahunt excommunicationem ipso facto, vt patet ex Bulla Gregor. XIV. in fine, edita die 28. Maij 1591. cuius meminit *Steph. Quar. in sum. Bullar. vers. Reuerentia Ecclesiarum* & est vnus ex quinque casibus, quos Sedi Apost. reseruauit Clem. VIII. in sua Bulla relata ab eodem *Steph. Quar. ibidem, vers. Casus reseruati* Quæ quidem excommunicatio tunc alligat, quando contrarietas facti coniunxerit cum presumptione, per verba illud, *presumpserit in d. Bulla contentam.* Quocirca contrahentes ex ignorantia, etiam crassa, & affectata à censuris prædictis excusantur, per ea quæ diximus in *Commentar. eiusdem Bullæ loco citato, sub num. 20. & lib. 2. cap. 1. quest. 36. & 38.*

39 Imò cum de iure huiusmodi contrahentes non excommunicentur absolute, sed sub conditione, nisi Ecclesiæ satisfaciatur, & Reum restituant, vt habetur ex *Suar. tom. 1. de Relig. 17. 2. lib. 3. cap. 13. num. 7. circa fin.* Est id, quod ipso facto vigore supradictæ Bullæ Gregor. XIV. excommunicationem contrahant, probabiliter tamen videtur dicendum ex eodem *Suar. ibidem,* vt excommunicationem ipsam non incurrant eo ipso, quod confugientes, vt supra ab Ecclesia extrahant; sed ita demum si Ecclesiæ non satisfaciatur, & Reum restituant: siquidem pro tali delicto commisso non fertur excommunicatio, nisi quatenus pendet in futurum, seu habet tractū

successuum, quoad emendationem, quam sententiam, licet nos probabilem esse dixerimus in d. nostris *Commentar. lib. 2. cap. 15. q. 16. nu. 21.* nihilominus magis tutam; imò probabiliorem cēlemus opinionem, quam docet *D. Caesar meus Germ. in addit. ad d. nostra Commentaria sub d. num. 21. litt. R. fol. 581. in secunda edit.* dum probat, quod quamuis ante dictam Constitutionem de iure delinquentes ipsi non eo ipso incurant prædictam censuram, hodiè tamen, attenda dispositione d. Bullæ Gregor. XIV. ipso facto eâ contrahunt. Est tamen verum, quod multi sunt casus, in quibus confugientes ad Ecclesiam, & locum sacrum, non gaudent eius immunitate, ut sunt publici viarum grassatores: d. populatores agrorum: qui homicidium, vel mutilationes in ipsis Ecclesijs commiserint, vel in Cœmeterijs: qui proditorie proximū occiderint: Assassini: lesæ Maiestatis Rei, & in personam Principis insurgentes: qui ex loco sacro occidunt, aut mutilant alium extra locum sacrum: qui ex Ecclesia educunt aliquem, & educum occidunt: & qui in Ecclesia mandauerint alicui, ut occidant aliū extra Ecclesiam, ut d. q. 16. num. 22. & 23. declarauimus. Extra hos casus confugientes ad Ecclesiam, aut locum sacrum gaudent immunitate, etiam si in Ecclesia deliquerint sub spe immunitatis Ecclesiasticæ, atque ideò, quoad hoc derogatur *tex. in cap. fin. de immun. Eccles.* Etenim hi tantum non gaudent immunitate Eccles. qui excipiuntur à d. Bulla Gregor. & non alij, ut diximus in d. q. 16. sub num. 26. quibus adde, quæ post alios cumulat, idem *D. Caesar. in d. addit. ad d. q. 16. litt. A. fol. 385 in 2. edit.*

40 Vigesimo octauo peccant Magistratus, & iudices, qui damnatis ad mortem non dant commoditatem consistendi, ac sumendi Sanctissimum Eucharestiæ Sacramentum: nec ex capite consuetudinis excusantur, cum non consuetudo, sed corruptela potius sit dicenda, ut habetur in *Clem. 1. & ibi Glos. communiter recepta, de pœnis. & remiss.* Non tamen eo ipso die, quo damnatus Sanctissimum Viaticum suscipit, est suspendendus ob tantum Sacramenti reuerentiam: vel saltem post tantum temporis spacium, quo iudicatur Sacramenti species esse digestas. Hinc Romæ fertur adesse consuetudinem, ut damnato ad mortem denunciatur sententia post mediam noctem ut liceat ei confiteri, & communicari ante quatuor horas, quam ducatur ad paribulum, ut habetur ex *Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 23.*

41 Vigesimo nono peccant Magistratus, & iudices non concedentes Aduocatos, & Procuratores personis maxime miserabilibus, etiam non perentibus in eorum causis, præsertim si criminales sint, etiam citra stipendium, ut in *l. providendum. C. de postulat. l. nec quicquam, §. fin. de offic. Procons. & Syl. in sum. vers. Aduocatus. q. 18.* Peccant pariter carceres non visitantes, & non curantes vitæ necessaria carceratis ministrari, ut in *l. iudices, C. de Episc. Aud. cap. pasce, 86.*

Trigesimo peccant Magistratus, & iudices, qui Peregrinos, Viduas, pupillos, & alias miserabiles personas negligunt notabiliter præferre alijs in iure sibi reddendo, *cap. Regum, 23. q. 5. Richar. in 4. d. 15. ar. 5. q. 4.*

42 Trigesimo primo peccant Magistratus, & Iudices cogentes, aut præcipientes tempore inter-

dicti celebrari: aut ne excommunicati, ac denunciati à Diuinis expellantur: & insuper contrahunt excommunicationem contentam in *Clem. grauis, de sent. excomm.* Idem dicendum est de ijs, qui minis, aut metu absolutionem extorquent, aut excommunicationem, vel interdictionem reuocari faciunt, *cap. 1. de his, qua vi, met. causa fiunt in 6.* Et de ijs, qui facultatem faciunt comprehendendi, aut vexandi iudices Ecclesiasticos in personis, vel in bonis, eo quod contra ipsos censurauerint, vel eorum mandatis non obtemperauerint, *cap. quicumque de sent. excom. in 6.*

43 Trigesimo secundo peccant Magistratus, & iudices si non iudicent secundum leges, constitutiones, & pragmaticas vniuscuiusque Ciuitatis, Prouinciæ, aut Regni, & eorum consuetudines. Vnde si Magistratus, & iudices sint legitimi, aut de iure dubitent, debent sibi virum eruditum sibi constituere, quem consulant: alius mortaliter peccant, & ad damnorum refectionem obligantur. Verum tamen est, quod si legum, & consuetudinem Regnorum, & Ciuitatum aliquæ sint contrariæ legi Diuinæ, vel naturali, tunc Magistratus, ac iudices non tenentur, nec debent secundum illas iudicare: quoniam lex, quæ simpliciter, aut ex circumstantia est iniqua, legis nomen non meretur, cum lex sit sanctio sancta iubens honesta, & prohibens contraria: & propterea vim obligatiuam non habet, ut per *D. Th. 2. 2. q. 60. ar. 5. ad 2. Salon. & Arag. in eum. Sec. lib. 3. de iustit. & iur. q. 4. ar. 3. & Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 9. num. 4.* vbi plures casus enumerat, in quibus nullo modo secundum verbum legis, sed secundum epicheiam est iudicandum.

44 Trigesimo tertio peccant Magistratus, & iudices, qui videntes grauamen aliquod intulisse litigantibus, appellationibus, etiam in causis, in quibus non debet admitti appellatio, ut rectè declarat *Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 15.*

45 Trigesimo quarto peccant Magistratus, & iudices si capientes aliquem in habitu Clericali, & dicentem se esse Clericum, aut manifestò constet talem esse, statim illum non restituant iudici Ecclesiastico: & insuper in excommunicationem incidunt contentam in *cap. si iudex, de sent. excomm. in 6.* Imò hoc adeò verum est, ut locum sibi vendicet, etiam si iudex Laicus Clericum capiat ex eo, quod vi ei abstulit processum, & retineat, donec illum restituat; quoniam adhuc debet ad Ecclesiasticum iudicem eum remittere, per ea, quæ habentur ex *Panor. Felino, & alijs in cap. cum non ab homine, de iudic.* Quod si in habitu Clericali eum non deprehendant, nec manifestò constet esse Clericum, non tenentur reddere Ecclesiastico, donec eis de Clericatu constet, ut in *d. cap. si iudex.* Nec tunc si Clericus est coniugatus, nisi probet, quod vnam solam, & virginem uxorem duxerit, & habitum, & tonsuram Clericalem gestauerit, *cap. 1. de Cler. coniug. in 6. & Nauar. in Man. cap. 25. sub nu. 24. vers. Decimoquarto.* Et nos late de hac re egimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 15. q. 4. concl. ult.* Est tamen verum, quod in quamplurimis casibus Clericus, etiam si non incedat in habitu, ac tonsura, gaudet priuilegio fori, quos enumerauimus *d. cap. 15. q. 11. nu. 64. & seq. & latius Don Cesar Germanus meus in addit. ad d. q. litt. A. fol. 565. vbi inter alia probat,*

bat, *vers. Adde*; quod quamvis Clericus habitum, & tonsuram non deserens, aut Ecclesie sibi præscriptæ non deseruiens, iuxta *Concil. Trid.* dispositionem, forum iudicis Sæcularis declinare non possit; non tamen decretum huiusmodi obstat Episcopo quominus iure suo uti possit in eiusmodi Clericum si delinquat, & adhuc Clericus permaneat. Regulariter autem cognitio Clericatus pertinet ad iudicem Ecclesiasticum, dumtaxat, non autem Sæcularem, ut in *d. cap. si iudex*; ita se habente: *Si iudex laicus malefactorum captum detineat, & is se Clericum dicens ad Curiam Ecclesiasticam petat remitti: vel Curia ipsa eum, tanquam suum Clericum repetat, iudice illum insciantem Clericum, ac ob hoc minimè remittendum, dubitationis huiusmodi, an scilicet sit, qui repetitur Clericus ad iudicem Ecclesiasticum: quia de re Ecclesiastica, & spirituali, vocato tamen iudice Sæculari, vel alio, cuius interest, cognitio pertinebit.* Et ita praticari regulariter, testatur *Clar. in sua prax. crim. lib. 5. §. fin. cap. 36. num. 18.* Quamvis referat in quibusdam locis contrarium seruati: nam Clericus, contra quem procedit iudex Sæcularis pro aliquo crimine exhibet coram iudice Sæculari iura Clericalia, quibus actis ipsum remittit ad iudicem suum Ecclesiasticum.

46 Trigesimoquintò peccant Magistratus, & iudices inuitas trahentes mulieres ad ferendum testimonium, imò Religiosas, nec volentes quidem: siquidem ad earum testimonium recipiendas mittere debent aliquem, vel ipsi personaliter ad eas se conferre, nec accessum fingere possunt citra excommunicationem, ut in *cap. mulieres, de iud. in 6.*

Trigesimosexto peccant Magistratus, & iudices die festo recipientes testium iuramenta, aut alium iurisdictionis actum agentes, qui meræ executionis non esset, aut aliqua necessitatis causa non subsistat, ut in *cap. 1. & fin. de ser. & Nauar. in Man. cap. 25. num. 25.*

47 Trigesimosextimò peccant Magistratus, seu iudices, & ad restitutionem tenentur non iudicando secundum communem, vel saltem probabilem Doctorum opinionem, vbi accidit casus in legibus, ac constitutionibus, & loci consuetudinibus, & non comprehensus: & hanc sectando non solum non peccant; sed nec etiam tenentur in Syndicatu, ut habetur ex *Felino in cap. 1. de constit. num. 55.* Verum tamen est, quod quando est conflictus opinionum ad utramque partem, & utraque est probabilis, tunc iudex potest sectari, quam maluerit, ut habetur ex *Sayro lib. 12. Clau. Reg. cap. 9. num. 1. & lib. 1. cap. 11. nu. 4.* Quod verum est, quando opiniones sunt de iure ex æquo probabiles. Imò, secluso scandalo, posset iudex pro amico iudicare modo secundum unam, modo secundum aliam opinionem. Nam ex vi iustitiæ distributiue, & officij sui non tenetur bonum illud fauorabile magis vni, quam alteri conferre, cum æquale ius utriusque competat. Idem dicendum est, quando sunt duæ opiniones probabiles ex parte iuris; altera tamen probabilior: tunc enim iudex in iudicando, sicut omnis alius fidelis in suis priuatis actionibus potest, dimissa probabiliori, sequi probabilem, quam iudicat esse veram, nec necesse est, ut iudicet illam veriore. Dixi: *Debere iudicare illam*

veram, quia si iudicet falsam, tunc deberet iudicare secundum probabiliorem, quam veram putat, & non secundum probabilem, quam veram putat falsam, ut rectè probat *Salon. 2. q. 63. ar. 4. controu. 2. concl. 4. Gregor. de Valenti tom. 3. disp. 5. q. 7. pun. 4. dub. 3. propos. 2. & Sayr. d. cap. 11. nu. 8. dub. 1. propos. 2.* vbi etiam sub num. 10. *versic. Addit etiam, ex Petro de Arag. limitat ea, quæ diximus, ut tunc iudex possit sequi opinionem probabilem, quam putat veram, omnia probabiliori, quando vsu, & consuetudine non est abrogata: aliàs teneretur iudicare secundum probabiliorem.* Quod si duæ opiniones ex parte facti ex æquo probabiles sint, ut quia utraque habet æquales probationes; tunc si causa est criminalis, iudex obligatur iudicare secundum opinionem, quæ Reo est fauorabilis: siquidem leges magis tendunt ad soluendum, quam ad ligandū, l. *Arrianus. ff. de action. & obligat.* Si vero causa est civilis, tunc iudex debet componere partes inter se: vel si res sit diuisibilis, diuidat eam inter partes, ut habetur ex *Salon. loc. cit. concl. 2.* Si denique duæ opiniones ex parte facti probabiles sint, sed ita, ut vna earum sit probabilior, in ciuilibus tenetur iudex iudicare iuxta probabiliorem: nam iudex obligatur iudicare secundum merita causæ; at qui factum probat per testimonia meliora, & probabiliora habet maiora causæ merita. Ita *Salon. ibidem, Petr. de Arag. vbi supra, ar. 4. dub. vlt. ad 3. Gregor. de Valenti. dict. dub. 3. propos. 3. & latè Sayr. lib. 1. Clauis Reg. cap. 11. num. 22. & 23. dub. 1. propos. 3. & 4.*

48 Trigesimo octauò peccant Magistratus, seu iudices inferiores sententiam ferentes, licet iustam, non seruato iuris ordine: siquidem iudex inferior non habet facultatem derogandi legibus; aliàs ultra culpam efficitur restitutioni obnoxius damni subsecuti, ut habetur ex *D. Anton. par. 3. tit. 9. cap. 15 §. 3. Couar. lib. 1. var. resolut. cap. 1. num. 7. vers. Tertium, Petr. de Arag. 2. q. 67. ar. 2. Petr. Nauar. lib. 2. de restit. cap. 3. p. 2. dub. 5. num. 180. & Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 8. num. 21.* Dixi: *iudices inferiores*: quoniam Magistratus, seu iudices supremi possunt in iudicio iuris ordinem prætermittere, cum eius sit leges soluere, cuius est condere. Ita Doctores supra citati. Ex hoc inferitur peccare iudices procedentes in criminalibus contra aliquem, non præuia denunciatione iudiciali, vel Canonica: aut non præuia inquisitione, vel accusatione, iuxta *tex. in cap. qualiter, & quando, il. 2. de accus.* Idem dicendum est si procedant per inquisitionem; non tamen legitimis præcedentibus indicij: vel saltem diffamatione, ut latè habetur ex *Panor. & alijs in d. cap. qualiter, & quando, de accusat. & rectè quoque declarat Clar. Foller. & alij Criminalistæ in eorum prax. crimin. & Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 10. per totum, & fusiùs cap. 11. vbi num. 5. & 6.* contra communem docet, ad inquisitionem formandam omninò debere præcedere infamiam, seu clamorantem insinuationem; nec satis esse indicia: ad quod allegat *tex. in cap. inquisitionibus, §. Tertia dubitationis, de accusat.* vbi Innoc. III. expressè statuit, non posse iudicem inquirere contra aliquem nõ diffamatum; etiam si duo, vel tres testes iurati omni exceptione maiores asserant, se vidisse hominem hoc, vel illud crimen patrasse. Hanc ipsam

sententiam docet *Nauar. in cap. inter verba*, 11. q. 3. concl. 6. coroll. 48. num. 580. & in *Man. cap. 18. num. 38.* & *Cord. in sum. q. 64. pun. 1.*

49 Sed re vera licet sententia eiusmodi sit iuri conformis; nihilominus aliter vidi seruari in praxi, ita vt iudices ad inquisitionem procellerint, etiam non præuia diffamatione; dummodò adsint sufficientia indicia: quam sententiam docet *D. Th. & in eum Caiet. 2. 2. q. 69. ar. 2. Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 6. ar. 2. cōcl. 5. & in relect. de regen. secr. memb. 2. q. 6. post concl. 1. dub. 1. ante finem, vers. Quando vero proceditur, & dub. 3. in fine, ac dub. 4. Petr. Nauar. lib. 2. de restit. cap. 4. par. 2. dub. 4. num. 168. Anton. de Burr. & alij in cap. cum oporteat, de accusat. dum volunt quòd indicia, propter quæ populus vehementer suspicatur, aliquem deliquisse, satis sunt ad specialiter inquirendum contra ipsum. Nec per suspicionem intelligi potest clamorosa insinuatio, vt *Sayr.* putat; quia suspicio vehemens est idem quod indicium. Hanc eandem opinionem tenet *Foller. in sua praxi crim. par. 3. in rub. Et si cōfitebuntur, num. 9* & latius *par. 2. in rub. Capiat informationem, num. 55.* vbi etiam ait, id maxime verum esse, quando proceditur ex officio iudicis, & non ad petitionem, & quærelam alterius. Adde hic etiam *Iul. Clar. in sua praxi, & alios.* Vnde hodiè saltem per communem consuetudinem, & stylum Curiarum videtur derogatum *d. cap. inquisitionibus, §. Tertia dubitationis, de accusat.* Cui Canoni potuit derogari per consuetudinem, cum non fundetur in iure naturali, aut Diuino: quoniam non est de iure Diuino, vel naturali, vt inquisitionem præcedat diffamatio; sed tantum de iure positivo, vt habetur ex ipso *Sayro* post alios *d. cap. 11. nu. 3.* vbi etiam *num. 9. cum plur. seq.* refert nonnullos casus, in quibus procedi potest, etiam sine speciali inquisitione.*

50 Trigesimononò peccant Magistratus, & iudices interrogantes Reum per solam famam; eademque iuramentum deferentes de veritate dicenda: siquidem fama etiam si legitime probata fuerit, satis est ad inquirendum dumtaxat: & propterea si inquirendo nullum aliud probetur indicium, vel admiculum conformiter ad famam ipsa sola nunquam sufficiet: nam deficientibus indicijs, talis fama diceretur mera infamia nullo veritatis fundamento innixa, vt contra *Salzed. & alios* docet *Spat. de modo corrig. Regular. tr. 9. cap. 5. num. 4.* Eodem modo peccant Magistratus, & iudices si Reum interrogent dubitantes, an iustè ad inquisitionem procedant: quod quomodo procedat, benè declarat *Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 16. num. 10. cum plur. seq.* Idem dicendum est, si Magistratus, aut iudices interrogent Reum de vno crimine conuictum: & deindè de alijs criminibus occultis, à se commissis, de quibus nulla indicia, aut probationes extent: siquidem conuictus de vno crimine regulariter interrogari non potest de alijs occultis: nec interrogatus obligatur ea proptulare, vt habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 69. ar. 2.* vbi etiam *Caiet. in princ. Salon. controu. 8. Bann. dub. 1. conclus. 3. & Petr. de Arag.* vbi id ampliat, etiam quoad Prælatos Religiosorum, & quoad testes: nam sicut Reus quamuis Religiosus non potest interrogari de alio crimine, de quo non est infama-

matus; ita etiam testis de alijs criminibus, de quibus Reus non est diffamatus. Hoc idem probat *Spat. de modo corrigendi Regulares, tr. 9. de Reis, cap. 5. num. 10.* quibus adde *Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 6. dub. 5. Nauar. in c. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. coroll. 51. nu. 588. Petr. Nauar. lib. 2. de restit. cap. 5. par. 2. dub. 5. nu. 170. Tolet. lib. 5. sua summ. cap. 58. & Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 16. num. 1. 2. & 3.* vbi solut: contraria, & limitat dupliciter, primò, quando crimen, de quo est iuste diffamatus, ita moraliter est cum alio coniunctum, vt sit sufficiens indicium alterius: secundò, quando vnum crimen cognosci perfectè nequit sine cognitione alterius; ita vt sit quasi alterius circumstantia, vt in exemplis ab eo allatis.

51 Quadragesimò peccant Magistratus, ac iudices interrogantes Reum confessum, vel conuictum de socijs occultis, contra quos non adsint indicia. Etenim fas non est procedere, seu inquirere contra aliquem in particulari, non præuia diffamatione, indicijs, vel accusatione: ergò non possunt iudices Reum conuictum, vel confessum interrogare de socijs occultis: quia id esset inquirere, aut procedere contra eos, non præcedente infamia, & sine accusatore. Ita *Caiet. tom. 1. opusc. tr. 31. in resp. 5. dub. & 2. & 2. 2. q. 69. art. 2.* vbi etiam *Salon. cōtr. 8. dub. 2. Petr. de Arag. dub. 3. & Bann. dub. 1. concl. 2. Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 6. ar. 2. cōcl. 5. & in relect. de regen. secr. membr. 2. q. 6. con. 1. dub. ult. & concl. 4. Nauar. in Man. cap. 18. num. 58. & 59. & in cap. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. coroll. 49. num. 584. & coroll. 51. num. 589. Petr. Nauar. lib. 2. de restit. cap. 4. par. 2. dub. 5. num. 173. & 174. Tolet. lib. 5. sua summ. cap. 58. Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 17. sub num. 5. & alij.* Quod quidem verum est, non solum de iure Canonico, vt in *cap. veniens il. de testib. & in cap. cum Monasterium, de confess.* sed etiam de iure ciuili, vt in *leg. 1. §. Diuus Antoninus, & l. reperia. ff. de quaest. l. fin. C. de accusat.* Verum tamen est, quòd id limitatur primò in crimine lætæ Maiestatis, vt in *d. cap. cum Monasterium, de confess. cap. nemini. 1. §. 3. & l. quisquis, C. ad leg. Iul. Maiest.* quo casu licitum est de socijs interrogare, etiam si nulla adsint indicia contra socios. Secundò limitatur in crimine hæreticis, & in prodicione, ac coniuratione in Patriam, cum militet eadem ratio, vt per *Glof. in d. l. fin. C. de accusat. & Sor. loco citato.* Tertio in crimine fallæ monetæ, *l. 1. C. de falsa mon.* Quarto in crimine latrocinij publici, *l. Prouinciarum, C. de ser. l. Diuus Adrianus. ff. de custod. reor. l. quarta, §. mandatis, ff. ad leg. Iul. pecul.* Quibus casibus, sicut Iudex potest interrogare Reum, & testes de socijs; ita etiam Reus, & testes tenentur non solum ad interrogationem, sed etiam spontè reuelare: nam bono communi consulendum est, non obstantibus quibuscunque priuatis commodis. Quintò limitatur in crimine, quod est contra iustitiam, & innocentiam tertij, vt si tractetur de conspiratione multorum contra tertium, & vnus ex eis capiatur: is enim interrogari potest de socijs. Quæ quidem omninò intelligenda sunt, quando delictum pendet in futurum; secus si præteritum esset, & complices fuerint emendati: quoniam tunc Reus, & testes non debent eos reuelare;

lare; etiam à iudice interrogati. Sextò limitatur in criminibus priuatis, quæ publica sint, & ex vi sui natura complices requirunt; secus si fuerint occulta, vt rectè declarat *Sayr. loco citato, nu. 7. cum plur. seq.* & alij Doctores supra relati.

52 Quadragesimoprimum peccant Magistratus, & iudices deferentes iuramentum Reo, vel eum torquentes, legitimis non præcedentibus indicijs. Non enim Reo potest tortura inferri, aut iuramentum deferri, nisi in casibus, in quibus tenetur Reus ipse respondere, & iudex valeat interrogare; at neque iudex potest Reum interrogare, nec Reus tenetur respondere, nisi præuia notorietate facti, aut infamia legitima, vel præcedentibus indicijs illi æquipollentibus, vt infra, Deo duce dicemus de Reo agentes, ergò neque potest Reum torquere, aut ei iuramentum deferre; siquidem iuramentum dicitur animæ tortura, vt per *D Thom. 2. 2. q. 33. ar. 7. ad 5. & q. 69. & in eum Caiet. ar. 2. Glosa, & Bart. in l. maritus, ff. de quaest. Nauar. in cap. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. coroll. 66. num. 746. Clar. in praxi crim. q. 45. & Sayr. post alios lib. 12. Clauis Reg. cap. 12. sub num. 1. & latè cap. 16. nu. 9. 23. cum plur. seq.* vbi etiam tractat de indicijs, quæ sufficientia sint ad torturam: & insuper nu. 26. probat, quòd quando iudex per iniustam torturam illatam, grauem metum, aut vim extorquet à Reo confessionem delicti proprii, complices, vel alterius, non potest ex tali confessione, & dicto Rei extorta procedere ad condemnationem Rei, vel complices, aut alterius, qui occultus est, & non diffamatus, si non sequatur scandalum ex eo, quòd non punitur, vt habetur ex *Soto in relect. de regen. secreto, memb. 3. q. 1. concl. 5. Salon. 22. q. 69. ar. 2. contr. 9. conclus. 2. Bart. in l. pen. ff. de quaest.*

53 Quadragesimosecundò peccant Magistratus, & iudices Reum decipientes aliquod ei promittendo pro extorquenda veritate delicti: & promissiones adhibitas tenentur adimplere, cum etiam hosti sit adimplenda fides, *cap. nolo existimare, 29. q. 1. vbi Glosa.* Vel si de facto fidem frangat, nunquam potest Reum ordinaria pœna damnare, sed alia mitiori, vt habetur ex *Dec. in l. ea est natura cauillationis, ff. de regul. iur. Alciatus in l. natura cauillationis, ff. de verb. significat. Couar. lib. 1. var. resol. cap. 2.* Est tamen verum, quòd licitum est iudici vt simulatione bona ad delicti veritatem inuestigandam, vt in *cap. vtilem, 22. q. 2. & cap. afferre, de presumpt.* Imò quidam volunt posse iudicem Reum fictè condemnare ad mortem, quando contra illum, est semiplena probatio, vel indicia manifesta, vel maxima infamia: siquidem eiusmodi fictio est quoddam torture genus, vt habetur ex *Sayr. loco cit. sub nu. 28.* cuius sententia nobis non probatur vbi delictum conflet, nisi per solam famam, & non adsint alia saltem adminicula, per ea, quæ habentur ex *Spat. de modo corrig. Regul. tr. 9. c. 5 num. 3. & 4.*

54 Quadragesimotertio peccant Magistratus, & iudices relaxantes pœnas Reis, etiam remittente parte, si sint inferiores; secus autem si sint supremi, & legitima remittendi adesset causa: quoniã tunc etiam renuente parte, possent pœnam remittere; aliàs secus, & Reus non esset in conscientia tutus. Quod quidem declara, amplia, &

limita, vt per *Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 12. num. 2. cum plur. seq.*

Quadragesimoquarto peccant Magistratus, & iudices ementes aliquid negotiationis causa. Etenim eis tantum perimititur emere pro victu, ac vestitu pro se, & sua familia; non autem negotiationis causa, vt habetur ex *Scacc. de commercio. §. 1. q. 1. sub num. 557. & q. 7. par. 3. lim. 17. sub num. 16. & Molfes. par. 2. sua sum. sr. 12. c. 5. sub num. 121. in fin.*

55 Quadragesimoquinto peccant Magistratus, seu iudices, qui in mortali peccato permanentes sententiam ferant, licet iustam, iuxta illud *Apost. ad Rom. cap. 2. Inexcusabilis es, qui iudicas alium: in quo enim alterum iudicas, te ipsum condemnas; id enim facis, quod iudicas.* Et Christus Dominus *Ioan. cap. 8. in causa adulteræ, ait: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidè mittat,* facit etiam *tex. in cap. ult. de tempor. ordinat.* Et hanc sententiam, tam de Ecclesiasticis, quam Sæcularibus, docet *Alex. de Ale spar. 3. sum q. 40.* Et specialiter de Ecclesiasticis iudicibus, *D. Thom. in 4. d. 19. q. 2. ar. 2. quaestunc. Paul. ibid. q. 3. ar. 3. Syl. vers. Correctio, q. 16.* Est tamen verum, quòd dicta sententia non est simpliciter, & indistinctè vera: nam ita demum iudex in peccato permanens, peccat mortaliter, etiam si iustam ferat sententiam, quando permanet in peccato publico, ac scandaloso: & id non quia peccatum mortale ex se contrariatur reuerentiæ requisitæ ad iudicium, nempe luminis rationis, aut inclinationi ad ius suum alteri tribuendum, aut auctoritati iurisdictionis; quoniam hæc omnia benè reperiri possunt, cum lethali culpa; aliàs sequeretur, Gentiles omnes cū iudicarent, & iudicant, semper peccauisse, ac peccare, tanquam in peccato mortali permanentes: sed ideò peccant mortaliter, quia ex peccato publico, & scandaloso iudicis, oritur scandalum aliorum, & iustitia vilipenditur: & eo maximè si iudex alios puniret, in quo ipse deliquit, vt rectè docet *D. Thom. 2. 2. q. 60. ar. 2. vbi in resp. ad 3. exponendo illud Ioann. cap. 8. ait, ibi: Dominum per illa verba voluisse solum confundere Iudæos, & ostendere, quod eos deceat, & vt eorum crimen agnoscant; non autem quòd peccatum aduersetur reuerentiæ requisitæ ad iudicium.*

56 Vndè secundum communem, & magis receptam opinionem, iudices in mortali peccato permanentes, si iudicent, non peccare mortaliter, si eorum peccata sint occulta, & non publica, seu scandalosa, siue iudices Ecclesiastici sint, siue sæculares, vt habetur ex *D. Thom. loco citato, & in eum Caiet. Salon. Petr. ad Arag. & Bann. & q. 33. ar. 5. Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 4. ar. 2. Gregor. de Valent. tom 3. disp. 6. q. 4. par. 2. Petr. Nauar. lib. 2. de restit. cap. 4. par. 4. dub. 4. num. 455. & Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 13. num. 4. & 5. vbi etiam ait, quòd iudex existens in peccato mortali, quamuis non publico, & scandaloso, iudicando peccat saltem venialiter; quia licet non vtatur officio suo indignè contrariè, cum directè non agat aliquid iusto iudicio contrarium; tamen indignè vtitur officio suo priuatiuè, cum priuatus exillat conditione, quam natus est habere, vt condignè omninò officium iudicis exerceat, & actum iustitiæ ex affectu, & inclinatione*

iustitiæ non exercet; atq; idè talis iudicij actus non habet eam bonitatem moralem, quam habere decet, cum bonum sit ex integra causa; malum autem contingat ex quocūque defectu. Ad auctoritatem autem *Apost. in d. cap. 2. ad Rom.* responderetur, quod ibi Apostolus non probat, iudicem nouum peccatum committere iudicando in lethali culpa permanens; sed tantum ex illo ostendere, se ipsum similiter condemnabilem esse propter idem, & simile peccatum. Et denique *tex. in d. cap. ult. de tempor. ordinat.* ad rem nostram non pertinet: loquitur enim de ministrantibus in susceptis ordinibus publicè in lethali culpa, non peracta pœnitentia. Cæterum si actum iurisdictionis in peccato exercent, nēpè excommunicando, &c. ratione exercitij illius actus mortaliter saltem non peccarent.

Vltimò cæteris prætermisissis, peccant Magistratus, & iudices multis alijs modis, de quibus apud *Caiet. in sum. vers. Iudicis peccata*, apud *Navar. in Man. cap. 25. à num. 12. vsque ad 26.*

Hic denique addo duas propositiones damnatas ab Alex. VII. Pont. Max. vna est: *Quando litigantes habent pro se opiniones aequè probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio.*

Et altera: *Omnes officiales, qui in Repub. corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunij. nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunia.*

Et pro maiori notitia addo etiam hoc loco circa hanc materiam ieiunij tres alias propositiones prohibitas à præfato Summo Pontifice. Nempè

In die ieiunij, qui sapius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.

Excusantur absolutè à præcepto ieiunij omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiam si iter necessarium non sit, & etiam si iter vnus diei conficiant.

Non est euidens, quod consuetudo non comedendi oua, & lacticia in Quadragesima obliget.

De Aduocatorum, ac Procuratorum culpis.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 *Aduocatus alio nomine patronus dicitur, & latius est Aduocati nomen, quam patroni. An militibus equiparentur Aduocati.*
- 2 *Peccant Aduocati, hoc munere fungentes, cum sufficientem scientiam non habent. An teneantur habere summam scientiam, vel satis sit habere mediocrem.*
- 3 *Peccant Aduocati non solum propter imperitiam, sed etiam propter eorum notabilem negligentiam, si rectum consilium Clientibus nõ dederint, vel susceptam causam iustam, ex defectu studij, vel alterius rei perdidierint. Quomodo in primis debeat Aduocatus alloqui Clientem. An post facti narrationem debeat petere facti speciem in scriptis.*

- 4 *Si Clientis Reus sit, de quibus Aduocatus debet eum interrogare.*
- 5 *Peccant Aduocati, qui dubitantes de iustitiæ causa, causam ipsam suscipiunt defendendā.*
- 6 *Multo magis peccant Aduocati, qui causas iniustas suscipiunt defendendas. An ultra culpam teneantur reficere damna, & interesse, qua pars lesa passa est.*
- 7 *Proprium Aduocati munus est, iudici rationes & testimonia proponere, quibus pro causa sui Clientis iudicandum existimat, non iustitiam administrare.*
- 8 *Citra culpam Aduocatus suscipere potest causam Rei, pro quo adest opinio probabilis, licet pro actore adsit probabilior.*
- 9 *Peccant Aduocati, ac Procuratores, si defendendo partem maximè pro qua sit opinio probabilis contra probabiliorem alterius partis, fallacys utantur.*
- 10 *Peccant Aduocati, & Procuratores, defendentes causas usurarum, vel ipsarum contractus consulentes, aut ne usura repetantur patrocinant.*
- 11 *Peccant Aduocati, ac Procuratores, qui contra eum patrocinantur, à quo beneficium acceptant.*
- 12 *Peccant Aduocati, atque Procuratores, qui secreta sui Clientis notabilis momenti, aduersaria manifestant; vel quouis modo causam prodierint.*
- 13 *Peccant Aduocati, ac Procuratores, qui de quota lite paciscuntur, vel qui paciscuntur, ut victa lite tantum illis soluatur. An pacisci possit pro salario, vel pro palmario.*
- 14 *Peccant Aduocati, & frequentius Procuratores, qui pecuniam recipiunt à suis Clientibus ultra id, quod necessarium est pro actis soluendis.*
- 15 *Peccant Aduocati, ac Procuratores, causam suscipientes iniustam, tam in civilibus, quam in criminalibus, etiam si contra Fiscum tantum tendat eorum patrocinium. Modo id per cauillationes, & iniustas probationes procurent Rei liberationem, & tunc pauperibus reddere perceptum tenentur.*
- 16 *Peccant Aduocati, & Procuratores, ac etiam ipsi Principales, qui existimantes iustam habere causam, iudicem pecunia inducerent ad iudicandum pro eis.*
- 17 *Peccant Aduocati, atque Procuratores respicientes solum ad ordinem iudiciorum, & non ad merita causa.*
- 18 *Peccant Aduocati, & Procuratores, si in eorū allegationibus petitionibus, & exceptionibus procaciter nimium se habeant.*
- 19 *Peccant Aduocati, & Procuratores pauperum, qui stipendium habet à publico, si aliquid ultra à litigantibus percipiunt.*
- 20 *Peccant Aduocati, & Procuratores, qui pauperes gratis defendere recusant, constitutos in necessitate. An teneantur sub præcepto Aduocati, & Procuratores pauperibus patrocinari, in necessitate constitutis.*
- 21 *Licet à Repub. debeant pauperibus constitui Aduocati, & Procuratores publicis expensis, ijs tamen deficientibus potest à iudice cogi Aduocatus, qui gratis pauperi patrocinetur.*

Non

- 22 *Non modo in extrema necessitate, sed etiam in graui tenentur Aduocati, & Procuratores gratis pauperi patrocinari.*
- 23 *Aduocati, & Procuratores pauperibus gratis patrocinari non tenentur cum grauissimo eorum incommodo, puta periculo vita.*
Sic etiam si adsint Aduocati, & Procuratores pauperum stipendiati.
An teneantur ad restitutionem damni, ex patrociniis non prestito subsecuti.
- 24 *Peccant Aduocati, & Procuratores, & ad restitutionem obligantur si immoderatam mercedem à suis Clientulis exigant.*
- 25 *Peccant fungentes munere Aduocati, & Procuratoris, quibus de iure interdictum est patrocinari.*
Et quibus de iure patrocinari sit prohibitum.
- 26 *Monachi aliique Regulares postulare prohibentur.*
- 27 *Monachus, & quicumque alius Regularis in multis casibus potest esse Aduocatus.*
- 28 *Clerici constituti in sacris, vel etiam in minoribus, beneficium tamen Ecclesiasticum habentes postulare de iure prohibentur coram iudice Saculari.*
- 29 *Quid si in minoribus sint, & beneficium Ecclesiasticum non habeant, an patrocinari possint in causis civilibus.*

ADuocatus alio nomine causæ patronus appellatur: imò secundum quosdam latius se habet Aduocati nomen, quàm patronus: siquidem patronus is proprie dicitur, qui in iudicio causam agit: Aduocatus non tantùm significat eum, qui alterius causam agit, vt patet ex *l. 1. & toto tit. C. de postul. & toto tit. de Aduocat. diuersi. iudic.* verum etiam quicumque adest alteri in causa officij gratia, etiam si nihil dicat, neque agat. Vocatur quoque Aduocatus postulator, quia aduocare idem est, quod postulare, vt in *d. tit. C. de postul. & cap. 1. eod. tit.* Hoc loco igitur agimus de Aduocatis strictè sumptis, nempe de causarum patronis, qui in *l. Aduocati, C. de Aduoc. diuersi. iudic.* multis comparantur, his verbis: *Aduocati, qui dirimunt ambigua facta causarum, suaque defensionis viribus sapè publicis in rebus, ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant: non minus prouident humano generi, quam si praelys, atque vulneribus Patriam, parentesque saluarent. Nec enim solos nostro Imperio militare credimus illos, qui gladijs, Clypeis, & toracibus utuntur; sed etiam Aduocatos: militant namque causarum patroni, qui gloriose vocis cõfisi munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.* Procurator pariter licet appelleretur, tam qui aliorum negotia, quam qui causas in iudicio profequitur; nos autem hoc loco de ijs Procuratoribus agemus, qui causidici appellantur, atque ideò qui causas tantum in iudicio defendunt, vt in *l. Reum, C. de Procurat. & cap. 1. & 2. eod. tit.*

Peccant igitur in primis Aduocati si sufficientem scientiam non habentes Aduocati munere fungantur. Hi enim probabili periculo exponuntur nocendi, tum eorum Clientulis; tum etiam partibus: x aduerso. Etenim frequenter Clientuli ignorant imperitiam Aduocati, causas suas illi committunt, & licet iustas perdunt. Et quã-

doque ex prauo indocti Aduocati consilio iniuste litigant, atque adeò in causa sunt, vt tam ipsius Clientuli, quàm partes ex aduerso non nullas expensas inaniter agant, & quamplurimum damna patiantur. Quæ quidem damna, & expensas omnes tenetur ipse Aduocatus Clientulis, & partibus ex aduerso reficere; si Clientuli maxime talis Aduocati imperitiæ fuerint ignari: aliàs ipsis damnum imputatur, vt habetur ex *Syl. in. vers. Aduocatus, q. 24. Nauar. in Man. cap. 25. num. 29. Graff par. 1. decis. lib. 3. cap. 8 nu. 4. & Sayr. lib. 12. Clauis Regia, cap. 22. sub num. 10.* cum alijs ab eo allegatis. Non tamen Aduocati ad eorum munus exercendum tenentur habere summam scientiam, sed satis est si medicam habeant iuxta causarum, & negotiorum qualitatem, vt habetur ex Doctoribus supra relatis; ita vt sciant saltem ius, in quo versantur: alioquin dicerentur esse in lata culpa, aig. *tex. in l. nemini, C. de Aduoc. diuersi. iudic.* Et in foro contentitæ tenentur ad restitutionem damni; etiam si omnem adhibuerint diligentiam, vt habetur ex *D. Anton. 3. par. tit. 6 cap. 1. vers. Quantum ad secundum circa fin. D. Th. & in eum Salon. & Petr. de Arag. 22. q. 71. ar. 2. Panor. in rub. de postul. & Bar. in l. 1. ff. eod. ac latè Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 23. num. 16. cum plur. seq. vbi diffusè tractat, an, & quando Aduocatus, si ignorans suscipiat causam iniustam excusetur a peccato, & à restitutione; & distinguit de ignorantia antecedente, consequente, & concomitante. Est tamen verum, quòd si iuris ignarus ob defectum iuris peritorum Aduocati munus suscipiat in Tribunali, in quo patrocinatur mediocriter instructus ex libris vulgari sermone scriptis, excusatur à culpa, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 25. nu. 28.* ad quod allegat *tex. in l. certi, C. de iudic. & Glof. in cap. ad audientiam, de consuet.**

3. Secundò peccant Aduocati, & Procuratores non solum propter imperitiam, verum etiam si propter eorum notabilem negligentiam, licet periti sint, rectum consilium suis Clientulis non dederint, aut susceptam causam iustam ex defectu studij, aut alia ex causa perdidierint, eum obligatione ad omnia damna, & expensas, & interesse, vt in *l. idem iuris, §. 1. ff. ad leg. Aquil. Hostiens. in cap. calumniam, de pen. & Nauar. in Man. cap. 25. num. 29.* Dicuntur autem Aduocati sufficientem adhibuisse diligentiam in causis susceptis, aut suscipiendis, si eam diligentiam, & industriam adhibeant, quæ iudicio prudentum, & peritorum in arte iudicatur satis, atque caute ratione, ac qualitate, vt habetur ex *Panor. in cap. ad aures, num. 3. 4. & 6. de arate, & qual. Salon. d. ar. 2. & Sayr. loco supra citato, sub nu. 11. vers. Tertio debet.* Sicut, & Procuratoris diligentia; quæ præcipue consistit, vt legitimos terminos petat, probet probanda, & appeller vbi oportet, vt per *Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 24. sub num. 2. vers. Quod autem.* Vnde optimum consilium est illud, quod *D. Anton. ex Guliel. Aduocatis imperitur 3. p. tit. 6. cap. 1. §. 2.* dum inquit, quòd Aduocatus Clientem ad se venientem, & patrocinium exposcentem, ita in primis debet alloqui: *Carissime, res sunt persona, quibus omnimoda veritas est aperienda, & nihil eis celandum; Confessor scilicet, quoad peccata*

peccata commissa; Medicus quoad infirmitates, & dolores suos; & Aduocatus quoad ea, quae pertinent ad causam, de qua petit auxilium, & consilium defensionis. Dicat ergo mihi omnimodam veritatem negotij. Secundò Aduocatus à suo Clientulo post facti narrationem debet petere facti speciem in scriptis: siquidem interest Aduocati scripturam consequi super facti narrationem, quam Clientulus proponat, ut factum melius capiat, ex quo ius oritur: & ex facti mutatione lex mutatur, l. si ex plagis, §. iudicio, ff. ad l. Aquil. Tertio, factò sufficienter percepto, querat ipse Aduocatus de probationibus, quales habeat Clientulus si sit actor: nam qui accusare, vel agere volunt, probationes habere debent; aliàs actor e non probante Reus absoluitur, ut in cap. fin. 6. q. 5. & l. qui accusare, C. de eden. atque idè si probationes actor non habeat, non multum ei expedit ius habere, ut in cap. plerumque, 2. q. 7. & cap. Christiana Religio, 32 q. 5. Quòd si probationes non oporteat Clientulum habere, eo quod factum est liquidum, tunc rationaliter Aduocatus potest ei dicere, age securè, iuxta tex. in l. 1. C. de testib. Si verò Clientulus sit Reus, est similiter interrogandus, si defensiones, ac probationes habeat sufficientes ad se defendendum, & ad suas exceptiones probandas, ne succumbat; & si affirmatiuè respondeat causam poterit securè suscipere, ut in l. praesumpti, & l. exceptiones, ff. de probat. Quarto Aduocatus si factum videat inefficax, vel propter se, vel ex defectu probationum, tunc tenetur Clientulum monere, ne inanibus sumptibus se vexare, & substantiam suam irrationabiliter exhaurire, velit, cum defendi nequeat, quod ratione inniti non potest, ut in cap. cor Episcopi, 68. d. Nec Aduocati possunt citra grauem culpam malà causam fouere, illius iustitiam suis allegationibus colorantes, ut in l. rem non nouam, C. de iudic.

3 Tertio peccant Aduocati, qui dubitantes de iustitia causae, causam ipsam suscipiunt defendendam: non enim precipites esse debent in causis suscipiendis, sed post factum in scriptis susceptum, & interrogationes Clientulo adhibitas de quibus supra egimus, si de iustitia causae, adhuc dubitet, non erubescant Clientulis dicere anrequam delibere, se velle rem ipsam maturius pendere; & si adhuc haesitent, aliorum peritorum consilium petere, iuxta illud Proverbia. 13. Omnia fac cum consilio. Et auditioni sapientum vacandum est, ut in cap. ex studijs, de praesump. Est namque reprehensione dignus, qui consilia sapientum non suscipit, ut in cap. 1. 84. d. Siquidem utilius est in occulto deliberare, quam in publico succumbere. Nec excusari possunt Aduocati ab eiusmodi diligentia, propter causarum multitudinem, quam habeant; quoniam non debent suscipere causas, quibus vacare non possunt: nisi Clientuli multipliciter negotiorum compertam habeant; quoniam tunc ipsis imputatur damnum, qui causas suas commiserunt huiusmodi Aduocatis. Et idem dicendum est de Procuratoribus, ut rectè declarat Molfes par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. sub num. 22. & faciunt ea, quae habentur ex Syl. vers. Aduocatus, q. 3. & Nauar. in Man. cap. 25. num. 29.

6 Quòd si haec, quae diximus vera sunt de Aduocatis, & Procuratoribus sufficienter non in-

structis, ac dubitantibus de causarum iustitia; quid querò dicendum erit de ijs, qui causas iniustas scienter suscipiunt defendendas? Huiusmodi enim Aduocati non sunt ad instar milicium, qui humano generi prouident, eorumque defensionis viribus publicis in rebus, ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, patriam, ac parentes saluant, iuxta tex. in l. Aduocati, C. de Aduocati. diuers. iudic. Sed humano generi sunt perniciosi, patriam, suosque perdunt, ac causas iniustas defendentes partium facultates exhauriunt, & innumerorum malorum sunt causa. Hi namque vitra culpam, quam contrahunt, tenentur reficere omnia damna, & interesse, quae pars laesa passa est, & suus Clientulus; si causae iniustitiam eum non docuerint; cum agant contra charitatè, & iustitiam; atque idè ob violatam charitatem peccant mortaliter, & ratione iustitiae violatae efficiuntur restitutioni obnoxij, ut habetur ex D. Thom. 2. 2. q. 71. ar. 3. Syl. in sum. vers. Aduocatus, q. 10. & Nauar. in Man. cap. 25. num. 28. vers. Secundo peccat, Graff. lib. 3. decis. cap. 8. num. 1. par. 1. & Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 23. num. 14. vbi id limitat, in vers. Sin autem: nisi Clientulum admonuerint de iniustitia causae; aliàs licet peccent, non tamen tenentur ad damna Clientis. Quae diximus de Aduocatis scienter causas iniustas defendentibus, ex eundem ad Aduocatum, qui quamuis ignoret causam esse iniustam; magis tamen arbitratur esse iniustam, quam iustam, ut habetur ex Anton. Butr. in cap. breui, de iureiur. Imò idem dicendum erit de eo, qui à principio existimauit suum Clientem iustam habere causam: & deinde in causae prosecutione nouit eam esse iniustam; quoniam eo casu quamuis Aduocatus non debeat iniustitiam causae aduersario manifestare, nisi esset in detrimentum, aut alterius magni momenti, iuxta ea, quae habentur per Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. sub uum. 23. & ante ipsum rectè declarat Sayr. d. cap. 23. num. 21. & 22. Nilominus tenetur à patrociniò desistere, & parti, cuius patrociniò suscepit, veritatem, iuxta suam opinionem aperire, eidemque concordiam suadere. Quo casu posset etià reuocare suum: quod quidem cautè agendum ad evitandum scandalum, pusillorum, per ea, quae habentur ex Bald. in l. fin. C. de furi. Angel. in l. labeo, ff. de aqua pluuij arc. & Ioan. Andr. in cap. fin. de testib. Imò, secluso scandalo, renunciando patrociniò partis cuius causam iniustam nouerit, poterit alterius partis patrociniò in secunda instantia suscipere, vel in eadem super diuersis tamen articulis, ut bene declarat Syl. in vers. Aduocatus, q. 13. Dixi, seculo scandalo, quoniam licet id fieri possit, non tamen regulariter, salua honestate, efficitur, ut habetur ex Specul. tit. de Aduocato, §. nunc tractemus, in fin.

Est tamen vejum, quòd si causa est dubia, propter opinionum varietatem, poterit causam, usque ad finem prosequi, si Clientulus suus id edoctus voluerit, ut docent Syl. & Nauar. locis citatis, Sor. lib. 5. de iustit. & iure, q. 8. ar. 3. Salon 22. q. 71. ar. 3. contr. 2. vbi etiam Petr. de Aragon. Tol. lib. 5. sua sum. cap. 60. contr. 3. Vsq. in 1. 2. disp. 64. cap. 1. Rodriq. in summ. par. 1. c. 2. & Sayr. lib. 1. Thef. cap. 11. num. 17. Rationem hanc esse volunt; quoniam proprium Aduocati

munus

munus proponere Iudici rationes, & testimonia, quibus pro sui Clientuli causa iudicandam esse putat; non autem iustitiam ministrare; atque idcirco quando iustitia utriusque partis dubia est, sicut non peccat suus Clientulus litigando; ita pariter nec Aduocatus illi patrocinando, ac cooperando, cum actio cooperantis sumat speciem ab actione eius, cui cooperatur. Confirmatur; quoniam Iudex in casu æqualis probabilitatis contra iustitiæ violationem potest in partem, quæ maluerit inclinare: ergo multò magis Aduocatus poterit pro alterutra parte postulare, cum eius officium non sit constituere ius inter utranque partem; sed tantum sui Clientuli iura coram Iudice proponere; ad quem sicut Clientulus potest licite confugere; ita quoque Aduocatus poterit pro eo licite aduocare.

8. Idem dicendum est de Aduocato suscipiente causam Rei, pro quo adsit opinio probabilis, quamvis pro auctore, & sic pro aduersario sciat esse opinionem probabiliorē: siquidem naturali iure unicuique permittitur ius suum defendere, ubi certò non constat de iure alterius: Ergò sicut cura culpam licitum est Reo se defendere; ita quoque licitum erit Aduocato illius partes suscipere, eidemque patrocinari. Nec obstat si dicatur, quòd quando duæ opiniones sunt probabiles ex parte facti, sed ita ut vna earum sit probabilior, iudex in ciuilibus tenetur iudicare in fauorem probabilioris, ut bene docet *Salon. loco citato, con. 3. & Gregor. de Valent. tom. 3. disp. 5. q. 15. par. 4. dub. 3. propof. 3.* & nos latè iura ostendimus *sec. preced. vers. Trigesimo septimo peccant;* quoniam respòdetur, quòd diuersa ratio est Iudicis, ac Aduocati. Etenim Iudex tenetur iudicare secundum merita causæ, & processus: at Aduocatus ad nihil aliud tenetur; nisi ut inquirat, & proponat merita causæ sui Clientis. Quòd quidem verum est dummodò id doceat Reum suum Clientulum: & ipse Aduocatus nõ putet minus probabilem esse falsam; aliàs suo Clientulo ad omnia damna, expensas, & interesse eum teneri volunt, *Sor. Salon. & alij,* quos refert, & sequitur *Sayr. d. cap. 11. nu. 20.* vbi *num. 21.* id ampliat locum sibi vindicare, etiam in eo qui causam minus probabilem contra Reum defendit; dummodò non habeat assensum determinatum, quòd opinio eius causæ fauens sit falsa: & quòd illa opinio, cui fauet non sit communè praxi reprobata: & id non solum in causis ciuilibus, & parui momenti; sed etiam in causis sanguinis, ac honoris; quoniam eadem ratio, quæ militat hoc casu in Aduocato suscipiente causam non probabiliorē, sed tantum probabilem pro Reo, militat in suscipiente causam huiusmodi contra Reum: siue causa sit magni ponderis, siue parui: siquidem Aduocati munus non consistit in iudicando; sed solum in sui Clientis iure coram Iudice proponendo. Hæc quæ diximus militat in Aduocatis, & Procuratoribus suscipientibus causam iniustam ciuilem, vel criminalem pro Reo contra accusatorem læsum: vel è cõtra. Quid autem dicendum, sit de suscipiente causam criminalem iniustam pro Reo contra Fiscum, parte læsa non instante, infra, Deo duce dicemus, *vers. Decimo peccant.*

9. Quartò peccant Aduocati, & Procuratores, si defendendo partem maximè, pro qua sit opinio

probabilis contra probabiliorē partis ex aduerso, utantur fallacijs, iura fideliter non referentes, atque idcirco Iudicem decipiant, & aduersarius causam perdat, vel ei graue damnum inferatur: & insuper obligantur reficere parti læsæ omnia damna, expensas, & interesse: hi enim peccant non solum contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, dum eorum fallacijs Iudicem inducunt ad iudicandum contra opinionem probabiliorē, ut declarat *Sayr. lib. 1. Thef. cap. 11. num. 20.* Et multò magis id verum erit, si falsis allegationibus induxerint Iudicem ad pronuntiandum pro opinione omninò improbabili, & falsa, ut habetur ex *Mosf. par. 1. sue summ. tr. 8. cap. 13. num. 1.* Imò Aduocatus etiam si iustam causam susceperit, non potest citra culpam vti falsis allegationibus; licet eo casu non teneatur ad restitutionem, cum non faciat contra iustitiam. Potest tamen habes iustam causam causillationes, & malitias aduersarij per alias repellere, cum per insidias, & dolum licite possumus vincere hostes; dummodò hosti fidem non impamus, *cap. vtile, 22 q. 2. Glosa in cap. cupientes, vers. Malignantium, de clost. lib. 6. & Syl. in sum. vers. Aduocatus, q. 12.*

10. Quintò peccant Aduocati, & Procuratores, vsurarum causas defendentes, vsurarum contractus consulentes, aut ne repetantur, patrocinantes: & ad vsurarum restitutionem tenentur in solidum cum vsurario, cuius partes suscepit, & cui consuluit; quoniam hi verè dicuntur cooperatores ad exercendas, & soluendas vsuras; vel ad eas non repetendas, ut habetur ex *Syl. vers. Usura, 7. q. 10. Nauar. in Man. cap. 17. num. 275. Mol. de contr. disp. 331. num. 15. Azor. lib. 5. instit. moral. cap. 17. q. 4. par. 3. Rebell. lib. 8. de vsur. qu. 16. sec. 4. num. 16. & Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 20. dub. 21. num. 179.* Quòd quidem verum est vbi Aduocatus concurrat ad vsuras exercendas, agendo partes dantis ad vsuras; secus autem agendo partes eius, qui ad vsuras accipit in casibus sibi concessis: actio enim cooperantis sumit speciem ab actione eius, cui cooperatur: sed accipientes mutuo sub vsuris in casibus sibi permissis non peccant, nec ad aliquam restitutionem tenentur; ergò nec ipsorum Aduocati cooperantes. Præterea Aduocati agentes partes eius, qui ad vsuram accipit, nullam iniustitiam contra illum committunt; ergò non peccant; nec ad restitutionem obligantur. Ita *Mol. loco citato, num. 2. Azor. d. cap. 17. in princ. Rebell. loco citato, num. 15. & 19. Salon. 22. q. 78. ar. 3. conr. 9. sub num. 3. & ibidem Bann. dub. 5. con. 1. & Less. lib. 2. de instit. & iur. cap. 20. dub. 21. num. 184.* Idem dicendum est de Aduocato agente partes vsurarij; sed existimante mutuatio rem gratã agere, cum aliter mutuũ obtinere nequeat: quia hoc casu dicitur quodammodo fauere mutuatario; atque idcirco non tenetur ad restitutionem aliquam, ut per eundem *Less. ibi, num. 178. in fine.* Et denique ita demum Aduocatus consulens contractus vsurarios efficitur restitutioni obnoxius, vbi eius consilium influit in effectum, ita ut causa sit, cur aliquis fiat vsurarius, cur non mutuet gratis, cur vsuras exigit, & cur exactas non restituat, & alia huiusmodi: aliàs ita consulens licet peccet; ad restitutionem tamen nõ tenetur, ut contra nonnullos docet *Azor. d. cap.*

17. q. 1. *Rebell. d. sec. 4. n. 21.* & alij. Etenim excommunicatio lata contra consulentes, nõ cõprehendit simpliciter consulentem consilio adedõ simplici, vt sine illo delictum subsecutum adhuc fuisset, ac cum illo: sicut lata contra mandantes, & fauentes non extenditur in eos, sine quorum iussu, mandato, vel fauore crimen commissum, adhuc esset; sed hæc omnia debent confluere in effectum ad excommunicationem contrahendam, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 27. nu. 5.* Ergõ idẽ dicendum est in casu, de quo agitur.
- 11 Sextõ peccant Aduocati, ac Procuratores, patrocinantés contra eum, à quo beneficium acceptant: nam ob id ex causa ingratitudeinis possent beneficio priuari, vt in *cap. fin. de postul. vbi Clericus, qui contra Ecclesiam, à qua beneficiũ obtinuit, pro extraneis aduocatus, vel Procurator esse præsumit, tanquam ingratus, maximẽ si Clericus sit, eiusdem Ecclesiæ beneficio spoliatur.* Eadem ratione Aduocatus ob ingratitudeinem potest priuari feudo à Domino, & donatione libera, vel gratuita à donante, arg. *rex in leg. Papinianus, ff. de inoffic. testam. & d. cap. fin. iũcto cap. fin. de donat. Syl. in sum. vers. Aduocatus, q. 14.* vbi id limitat non procedere in Aduocato patrocinate pro se, patre, vel matre, vel alia persona miserabili; quoniam tunc citra vitium ingratitudeinis dicitur patrociniũ præstare cõtra beneficium sibi conferentem, aut donantem. Idem dicendum est de Aduocato, qui aduocauit contra Remp. à qua salarium recipit: siquidem *rex in d. cap. fin. de postul.* intelligitur de beneficio gratuito, quale non est salarium, vt rectẽ docet ibi *Panor. & Specul. in tit. de Aduocato*, quos refert, & sequitur *Syl. d. vers. Aduocatus, q. 15.* reiicientes opinionem *Bart. in l. 2. C. de Aduoc. diuers. iudic.* Vndẽ meritõ, ait idem *Syl. d. q. 14.* quõd beneficium factum ratione laborum, ac seruitiorum non potest reuocari ratione ingratitudeinis, vt in *l. Aquilius Regulus, ff. de donat.*
- 12 Septimõ peccant Aduocati, & Procuratores secreta notabilis momẽti sui Clientuli aduersario manifestates, aut quouis modo causam prodierint, vt in *l. 1. §. si is qui, ff. ad l. Cornet. de fals. & insuper puniuntur quali præuaricatores, vt in l. 1. ff. de prauar. & insuper obnoxij efficiuntur reficere omnia damna, expensas, & interesse per suos Clientulos inde passa, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 29. vers. Quintõ peccat, & latẽ Menoch. lib. 2. de arbit. iud. casu 537. num. 15.* quem refert, & sequitur *Molfes. p. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 23.**
- 13 Octauõ peccant Aduocati, ac Procuratores pacifcentes de quota lite: id enim de iure est illis prohibitum, ne per fas, & nefas studeant causas vincere, vt in *litem, C. de Procur. & l. sumptus, ff. de pact. Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 30. vers. Septimõ peccat; Sayr. lib. 12. Clau. Reg. ca. 23. num. 30. Reginald. lib. 25. sua prax. nu. 677. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. . . & alij.* Idem dicendum est de Aduocatis, ac Procuratoribus pacifcentibus, vt victa lite, tantum ipsis soluatur, vt per *Glos. in d. l. sumpt. & Nauar. loco citato*, vbi id limitat, vt Aduocatus citra culpam pacisci valeat, vt sibi certa quantitas iusta tribuatur pro salario, siue causã victoriã habeat, siue non; imõ, & de certo aliquo palmatio sibi tradendo præter stipendium, si vicerit;

modõ sit moderatum, iuxta ea, quæ habentur ex *Saly. in d. litem, C. de Procur. & Alex. in l. 1. ff. de var. & extraord. cognis.* quamuis *Sayr. loco citato*, absolutẽ velit, non posse Aduocatum aliquid pacisci, nec pro palmatio quidem, si vicerit. Vndẽ in vna, & eadem causa centum aureorum, nõ est licitum pacisci de vno aureo sub conditione victoriæ, quæ sit tanquam palmatiũ cum licitum sit pacisci sexaginta pro mercede. Idem docet *Grass. par. 1. decis. lib. 3. cap. 8. num. 12.* & hæc sententia videtur nobis probabilior: aliàs indirectẽ fieret pactum de certo salario si Aduocatus litis palmam obtineret: quod supra diximus esse illicitum.

- 14 Nonõ peccant Aduocati, & frequentius Procuratores recipientes pecuniam à suis Clientulis ultra id, quod necessarium est, pro solvendis actis, quæ fiunt ab actuarijs, & ad restitutionem tenentur. Est tamen verum, quõd si Aduocatus, vel Procurator gratis obtinuerit acta ab actuarijs eorum gratia, & intueu possunt illorum pretium sibi retinere ultra iustam mercedem, vt habetur ex *Reginald. loco citato, num. 679. & Molfes. d. cap. 13. sub num. 25.* vbi idem ait, dicẽdum esse, vbi Procurator substituit alium loco suo minori salario; dummodõ periculum negligentia, & ignorantia substituti spectet ad ipsum substituentem, non autem ad dominum litis, qui constituit maius salarium intuitu personæ Procuratoris, non autem substituti, vt rectẽ declarat etiam *Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 24. num. 5. 6. & 7.*
- 15 Decimõ peccant Aduocati, & Procuratores suscipientes causam iniustam, non solum in ciuilibus, ac in criminalibus in fauorem rei, vel accusatoris, aut actoris, de quibus supra latẽ diximus, *vers. Tertio peccat per tot.* sed etiam si eorum iniustum patrociniũ nõ tendat in preiudicium partis; sed solum ad liberandum Reũ, & sic contra Fiscum tantum, cum supponamus habitam partis remissionem: vel quia tractatur de crimine publico, nempe hæresis, blasphemia, &c. Etenim publicẽ interest, vt delicta puniantur, *l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil.* Quod verũ puto, cum per cauillationes, & iniustas probationes, & allegationes procuratur rei liberatio: vel sciant, Reum esse omninõ culpabilem, & condemnandum; quoniam tunc tenetur perceptum pauperibus distribuere, aliàs secus, vt habetur ex *Grass. par. 1. decis. cap. 123. nu. 16.* Imõ Aduocati, & Procuratores non tenentur supra dicto casu restituere Fisco penam pecuniariam, à qua eorum iniquo patrociniũ Reum liberauerunt, & quam Fiscus haberet, si Reus condemnatus fuisset, cum ad eos non pertineat Filci utilitati consulere; sicut nec testis falsus in eadem causa iniusta tenetur eam penam restituere ante condemnationem; quoniam pœna non debetur ante condemnationem, vt probat *Satom. 22. qu. 71. ar. 3. contr. 1. Bann. ibidem, dub. 3. con. 3. & Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 23. num. 25.*
- 16 Vndecimõ peccant Aduocati, & Procuratores, ac etiam principales, qui existimantes, se iustam causam habere Iudicem pecunia inducunt ad pronuntiandum pro eis: & pecuniam tributam repetere non possunt: quoniam in propria causa nemo iustus est iudex, & de facili decipi potest: imõ estõ, quod pro certo scirent iustam habere

habere causam, adhuc tamen peccant mortaliter; quoniam Iudicem corrumpunt, ut habetur ex *Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 8. ar. 4. col. 2. vers. Sed quid.* Quod quidem limito non procedere, vbi Iudex esset aliàs iniuste iudicaturus; quoniã hoc casu dantes pecuniam Iudici, ut iuste sententiam ferat, non dicuntur illum corrumpere, atque idè non adest turpitudine ex parte dantiũ: sed potius propriam vexationem redimere; atq; idè, cum turpitudine sit ex parte Iudicis tantum, possunt saltem in foro conscientie elargitam pecuniam repetere, ut bene aduertit *Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 15. num. 3. & 4.*

17 Duodecimò peccant Aduocati, & Procuratores respicientes solùm ad ordinem iudiciorũ, & non ad merita causæ: siquidem vltra lethalem culpam tenentur parti læsæ ad interesse; quoniã ordo iudiciarius est inuentus dumtaxat ad euitandas deceptiones, ut habetur ex *Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 8. num. 4.* Idem dicendum est si eorum Clientulos ad negandam veritatem induxerint, ut habetur ex *Anton. in Cath. Neap. lib. 1. cap. 30.*

18 Tertiodecimò peccant Aduocati, & Procuratores si in eorum allegationibus, petitionibus, & exceptionibus procaciter nimium se habeant, ut in *cap. in loc. 5. q. 4. vbi Conc. Tolet.* ita inter alia se habet: *Debet ergò quidquid, aut consultationibus confidentium agitur, aut ab accusantium parte proponitur, sic minutissima verborum relatione proferri, ut nec contentiosis vocibus sensus audientium turbetur: nec iudicij vigorem de tumultu eneruent.* Et paulò supra, idem Concilium rationem assignans, ait: *Cultum enim suum iustitia perdit, quando silentia iudicij obstrepentium tuba confundit, dicente Propheta; Erit cultus iustitia silentium.* *Io. cap. 2. s. Item si quis, 3. q. 7.* ita quoque decreuit Romana Synodus: *Item si quis adeo procax fuerit, ut non ratione, sed probris putet esse certandum, opinionis sue immutationem patiatur.* Et *D. Bernard. de consider. ad Eugen. lib. 1. cap. 9.* ita inquit: *Miror namque quomodo Religiosa aures tua audire sustinent huiusmodi disputationes Aduocatorum, & pugnas verborum, qua magis ad subuersionem, quam ad inuentionem proficiunt veritatis.* His adde ea, quæ sufficienter traduntur à *D. Anton. 3. par. tit. 6. cap. 2. §. 2.* vbi rectè docet, qualiter se debeat habere Aduocatus erga alium Aduocatum partis aduersæ.

19 Quartodecimò peccant Aduocati, & Procuratores pauperum, stipendium habentes de publico, si aliquid vltra à litigantibus percipiant, ut habetur ex *Panor. in cap. 1. de postul. Sylu. vers. Aduocatus, q. 23. Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 8. sub num. 14. in vers. Quartodecimò:* & insuper accèpti restitutioni efficiuntur obnoxij; nisi datum fuisset per modum doni præsertim post liberationem, per ea, quæ habentur ex eodem *Graff. p. 1. decis. lib. 2. cap. 123. num. 16. ex Nauar. à simili, in Man. cap. 23. num. 101. vers. Vt decimo.*

20 Quintodecimò peccant Aduocati, & Procuratores recusantes pauperes gratis defendere in necessitate constitutos, etiam si ex publico non sint stipendati. Etenim patrociniũ elemosyna quædam est, & opus misericordie; atque idè quod dicitur de elemosyna proportionaliter di-

ci potest de patrociniò: quocirca sub lethali culpa tenentur Aduocati, & Procuratores patrocinari pauperibus in necessitate constitutis, ita vt non habeant aliunde, quo sibi consulant, ut habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 71. ar. 1. & in eum Caiet. Salon. Bann. & Petr. de Arag. Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 8. ar. 1. D. Anton. par. 3. tit. 6. cap. 2. §. 2. in fine. Angel. in sum. vers. Aduocatus, §. 10. Syl. eod. vers. q. 18. Tab. eod. vers. vers. Vndecimo, Gregor. de Valent. tom. 3. disp. 5. q. 15. pun. 2. Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 29. vers. Quinto, Tolet. lib. 5. suæ sum. cap. 60. Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 8. sub num. 4. & 5.* Etenim præceptum de patrociniò gratis, cum sit opus misericordie, vt supra diximus, est affirmatiuum, sicut præceptum misericordie, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Thoma 2. 2. q. 32. ar. 5.* ergò licet non obliget semper ad semper; obligat tamen tempore necessitatis, sicut omnia alia præcepta affirmatiua. Vndè cum obligat in necessitate, certum est obligare in extrema, vbi quis infalibiliter pro delicto, quo in carcere est constitutus venit grauius puniendus, nisi patrociniũ gratis sibi impendatur: vel si in causa ciuili patrociniò similiter indigeat, & non habeat vnde Aduocato stipendium soluat; etsi habeat vnde se aliat, si succumbat, tanta opprimeretur inopia, vt ipse, ac eiusdem familia periculo constitueretur moriendi, aut se grauius infirmandi. Ita *D. Th. & Nauar. locis citatis, Conar. lib. 1. var. resol. cap. 4. num. 4. & alij.*

21 Ex hoc inferitur, quòd licet debeant pauperibus constitui Aduocati, & Procuratores publicis expensis à Rep. ut habetur ex *Glosa in l. 1. §. ait Prator, in princ. de postul. Conar. loco citato, & Boer. decis. 325.* Nihilominus si deficiat Aduocatus de publico stipendiatus, potest à Iudice cogi Aduocatus aliquis, qui gratis pauperi extremè indigenti patrocinetur, ut habetur ex *Hofst. & Glos. in cap. 1. de offic. Iudic. Bald. in l. si furiosi, C. de nupt. l. tam dementis, C. de Episc. & Cler. l. nulli, §. post vnias verò, C. de Episc. aud. Guido Papa, q. 61.* Imò eo casu Aduocatus Iudicis mandato non obtemperans, potest ab Aduocationis munere ad tempus suspendi, vt in *l. prouidendum, & ibi Bald. C. de postul. l. 1. §. cur a carnis, ff. de offic. Praefec. Urb. Panor. in d. cap. 1. de offic. iud. Graff. d. cap. 8. d. cap. 4. & 5.* vbi hoc idem extendit locum sibi vindicare in Iuriscòsulto: & *Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 23. num. 10.* hoc ipsum ampliat non solum quando causa pauperis est certa, & iusta; sed etiam quando est dubia; eo magis, quoniam pauperum causæ iustæ plerumque sunt, & à debitoribus redduntur dubiæ. Et *num. 7.* id ampliat quoque, vt Aduocatus pauperi in extrema necessitate constituto teneatur gratis patrocinari, etiam cum suo graui incommodo, ac damno: aliàs lethaliter peccabit: siquidem diues sicut tenetur gratis succurre pauperi extremè indigenti; ita etiam Aduocatus in extrema necessitate constitutus tenetur gratis defendere; & sicut diues tunc obligatur pauperi subuenire de necessarijs ad statum; ita pariter Aduocatus succurrere tenetur in extrema necessitate constituto, cum detrimento eorum, quæ necessaria sunt ad conseruationem proprii status; atque idè cum aliquali bonorum suorum iactura, amittendo, quæ habet, vel non

acquirendo, quæ acquirere poterat, si patrocini-
um eiusmodi non suscepisset: nam ex præcepto
charitatis vnusquisque tenetur vitam alterius
cum aliquali priorum bonorum iactura cõ-
seruare, vt colligitur ex *D. Thom. & in eum Ca-*
set. 2. 2. q. 71. ar. 1. Salon. in eundem ibidem con-
trou. 1. vbi etiam Petr. de Arag. Bann. & Sot.
lib. 5. de iust. & iur. q. 8. ar. 2.

- 22 Ad eò verum est, Aduocatos, & Procuratores
obligari sub lethali culpa patrociniũ pauperi
gratis impendere, vt ad id teneantur non solum
in extrema necessitate constituto, vt quia pauper
patrociniũ indigeat ad cõseruandam vitam; sed
etiam si reperiat in graui tantum necessitate,
nẽpẽ periculo amissionis bonorum, vel alterius
rei grauis; nisi patrociniũ gratis ei succurratur,
vt habetur ex *Syl. vers. Aduocatus, q. 18. Angel.*
cod. vers. §. 10. Sot. & Salon. locis citatis, &
Bann. ibidem, dub. 1. concl. 2. Gregor. de Valent.
tom. 3. disp. 5. q. 15. pun. 2. Tol. lib. 5. sua sum. 6.
60 & Sayr. d. cap. 23. sub num. 8. Etenim patro-
ciniũ, vt diximus est opus misericordiæ, &
elemosyna quædam: elemosyna verò est de
præcepto sub lethali culpa in duobus casibus,
nempe in extrema necessitate de necessarijs ad
statum propriũ: & in graui de superfluis sta-
tui, iuxta ea, quæ habentur ex *Calet. 2. 2. q. 32.*
ar. 5. Ergò Aduocati, ac Procuratores tenentur
pariter pauperes, non solum extremè indigentes
eorum patrociniũ gratis defendere cum iactura
eorum, quæ necessaria sunt pro cõseruatione
status; sed etiam graui tantum necessitate labo-
rantes tenentur gratis protegere, etiam detrahẽ-
do aliquid de tempore, quod impendebant pa-
trociniũ eorum, à quibus recipiebant stipendia
non necessaria ad cõseruationem status, sed su-
perflua, & impendendo illud causæ pauperum.
Cõfirmatur, quia Medicus quoque tenetur gra-
tis curare infirmum non solum extremè indi-
gentem, sed etiã grauius. Vndè locus ille *Ioan.*
3. Qui viderit fratrem suum necessitatem habere,
&c. non solum de extrema, sed etiam de gra-
ui necessitate intelligitur: siquidem viscera illa,
quæ sola extrema necessitas aperit, & non ma-
gna, non possunt dici charitati conformia. Adde
quòd Aduocati, & Procuratores non defenden-
tes hunc, vel illum pauperem in communibus
necessitatibus constitutum, licet non peccent
plusquam venialiter; nihilominus si animũ ha-
beant non adiuuandi huiusmodi homines in-
vniuersum, culpam mortalem contrahunt: Ete-
nim idem dicitur de habente animum firmum
non elargiendi elemosynam de superfluis in
communibus necessitatibus. Ita *Sayr. d. cap. 23.*
num. 12.

- 23 Hæc quæ hucusque diximus, & ampliaui-
mus, limitantur tamen, vt Aduocati, & Procu-
ratores non teneantur pauperibus gratis patro-
ciniari cum grauissimo eorum incommodo; nẽ-
pẽ cum periculo vitæ, aut amissionis bonorum
omnium, aut maioris partis, etiam si pauperes in
graui, aut in extrema necessitate sint constituti
siquidem charitatis, ac misericordiæ opera non
obligant cum tanto detrimento. Dixi: *Cum gra-
uissimo eorum incommodo*, quoniam cum leui
eorundem incommodo, aut etiam notabili, iux-
ta ea, quæ supra diximus, obligantur in extre-
ma, & graui necessitate: & in communibus etiã

cum leui, vt bene declarat *Sayr. loco citato, nu.*
6. Item limitantur, quando in Rep. adsunt Adu-
ocati, & Procuratores pauperum stipendiati,
qui possunt, & velint pauperum causas defende-
re, quoniam tunc alij Aduocati, qui stipendiati
non sunt, non obligantur, cum tunc cesset neces-
sitas. Imò quamuis Aduocati, & Procuratores in
calibus, in quibus tenentur patrociniari paupe-
ribus, peccent si patrociniũ gratis non impẽ-
dant; nunquam tamen tenentur ad restitutionẽ
damni, ex patrociniũ non præstito, subsecuti;
dummodo à Rep. stipendium non accipiant
pro defensione pauperum: Etenim patrociniũ
est opus misericordiæ, vt diximus, atque idẽ
causas pauperis defendere prætermittens, con-
tra charitatem tantum agit, non contra iustitiã,
ex cuius violatione prouenit restitutionis obliga-
tio: at quando Aduocatus est stipendiatus à
Rep. agit etiam contra iustitiã, & idẽ resti-
tutioni efficitur obnoxius, vt probat *Sayr. post*
alios d. cap. 23. num. 23.

- 24 Sextodecimò peccant Aduocati, & Procura-
tores, & ad restitutionem obligantur, si immo-
deratam mercedem à suis Clientulis exigant: si-
quidem vbi est à Principe, vel lege certum sti-
pendium definitum non possunt aliquid ultra
percipere citra iustitiæ violationem, vt in *l. si qui*
C. de postul. Quòd si Aduocatorum stipendium
lege non sit definitum, moderato salario debent
esse contenti, habita ratione ad qualitatem, ac
grauitatem causæ, Aduocati, scientiæ, ac ad Re-
gionis consuetudinem, iuxta ea, quæ habentur
in *cap. multa, vers. Sublimes, de praben. cap. mi-*
ramur, d. 6. Syl. in sum. vers. Aduocatus, q. 16.
vbi etiam ait, quod Aduocatus potest salarium
moderatum, in principio, vel in fine causæ pete-
re. Imò addit, posse Aduocatum in principio
causæ non dum incẽpẽ petere illud salarium,
quod sibi libet, nisi vbi alius bonus non inueni-
retur; quia tunc non potest petere, nisi modera-
tum, vt in *l. 1. C. de Episc. aud.* Est tamen verum,
quòd de iure in vna causâ Aduocatus non po-
test petere ultra centum aureos, *l. 1. ff. de var. &*
extr. cognit. Sayr. in d. cap. 23. num. 20.
- 25 Decimoseptimò peccant Aduocati, vel Procu-
ratoris munere fungentes; quibus de iure in-
terdictum est patrociniari: eo quod faciunt con-
tra legem præsertim Canonicam, iuxta ea, quæ
adnotauimus in nostris *Commentar. in Bull.*
Cæna, lib. 3. §. 8. q. 2. Prohibentur autem postu-
lare de iure nonnulli, qui recententur in *cap. 2.*
3. q. 7. his verbis: *Infames non possunt esse Procu-*
ratores, vel patroni causarum: Sunt autem tres
ordines, qui postulare prohibentur. Quidam pro-
hibentur omninò postulare, vel propter atatem,
vt minores decem, & septem annis, vel propter
casum, vt surdus, qui prorsus non audit, aut cæ-
cus, qui prorsus non videt: Alij prohibentur ne
pro alijs postulent, vel propter sexum, vt femine,
vel propter notam turpitudinis, vt ij, qui corpo-
re suo muliebri passi sunt, nisi forte vi praduũ,
vel hostium stuprati probentur. Similiter, qui
Capituli crimino, vel calumnia causa publico
iudicio sunt damnati, vel qui operas suas loca-
uerunt, vt cum bestijs depugnarent in arena, pro
alijs postulare prohibentur, &c. Calphurnia
enim improbissima femina inuerecunde postu-
lans, & Magistratus inquietans dedit causam
edictò,

edicto, quo mulieres à postulando repelluntur, l. 1. ff. de postul. In multis tamen casibus limitat idem Can. in, quæ supra censuit, subdens: *His personis pro se allegare permittitur, pro alijs postulare prohibetur; nisi forte tutelam impuberum; vel curam adolescentium non affectatam, sed necessariam administrarent. Pro his enim, quorum curam gerunt, eis postulare conceditur. Alij enim omnes, qui ut infames notantur, nisi pro se, & pro certis personis postulare non possunt, nisi in integrum restitutionem acceperint. Permittitur autem eis postulare pro parente, pro patrono, patrona, liberis, parentibusque patroni, patronæque; pro liberis etiam suis, fratribus, sororibus, uxore, socero, genero, nuru, vitrico, noverca, priuigno, priuigna, pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo, fatua, muto, surdo, prodigo, & adolescente. Item pro ijs quibus propter infirmitatem curatores dari solent, & qui negotijs suis aliquo perpetuo morbo superesse non possunt. Omnes autem, qui non sponte, sed necessario funguntur officio sine offensa edicti postulare possunt, etiam si ijs sint, quibus non nisi pro se ipsis postulare permittitur, &c.*

26 Prohibentur quoque postulare Monachi, & alij Regulares, ut in cap. ex parte, de postul. cap. Monachi, 2. & cap. placuit, 2. 16. q. 1. cuius Canonis verba hoc loco referre opere pretium esse duxi, cum sint valde notanda: *Placuit communi nostro Concilio, ut nullus Monachorum pro lucro terreno de Monasterio exire nefandissimo ausu presumat, neque penitentiam dare, neque filium de baptismo accipere, neque baptizare, neque infirmum visitare, neque mortuum sepelire, neque ad Ecclesiam Sæcularem transire, neque alijs quibuscunque negotijs se implicare; sit Claustro suo contentus: quia sicut piscis sine aqua caret vita; ita sine Monasterio Monachus: Sedeat itaque solitarius, & taceat, quia mundo mortuus est, Deo autem vivit. Agnoscat nomen suum. Monos enim græcè, latine est unus: Chos græcè, latine tristisonat. Inde dicitur Monachus, id est unus tristis. Sedeat ergo tristis, & officio suo vacet.*

27 Est tamen verum, quod Monachus, & quicumque alius Regularis, iuxta ea, quæ docet Panor. in d. cap. ex parte, de postul. in multis casibus potest esse Aduocatus in causa civili sui Superioris permittit. Primum ob necessitatem Monasterij, ut in d. cap. Monachi, 2. 16. q. 1. in illis verbis: *Nullus Monachorum forensis negotij susceptor, vel executor existat, nisi id, quod Monasterij exponit utilitas, Abbate nihilominus imperante, vbi est adnotandum, quod per utilitatem Monasterij textus ille non solum intelligitur causa Monasterij; sed etiam alij qui voluit esse intelligendam quamcunque Monasterij necessitatem. Vnde controuersia est inter Doctores, an Monachus in iure peritus possit Aduocati munere fungi in utroque foro, & lucrum conuerrere in Monasterij utilitatem? Et Ioan. Andr. in regula, in argumentum, in mercur. licet partem negatiuam teneat, quam honestiorè, & securiorè; aut esse ea Panor. in d. cap. ex parte, num. 3. de postul. Angel. in sum. vers. Aduocatus, § 9. & Syl. cod. vers. q. 7. Nihilominus contrariam sententiam præfati Doctores non audent damnare, vbi agitur de Monacho Ad-*

uocato, patrociniū impèdente, ut de lucro eius Monasterium ab ære alieno grauatū redimat. Ad quod facit illud Innoc. in cap. cum 1. & A. de re iud. dum ait, quod Monachus potest esse Procurator, vel Aduocatus, etiam pro amico Monasterij, imperante Abbate: quoniam id resultat in utilitatem Monasterij. Hinc ferūt Lapū Abbatem ex lucro suæ postulationis suis Monachis alimenta subministrasse. Et Nauar. in cap. non dicatis, 12. q. 1. com. 2. num. 66. Mordicus defendit, Monachum postulare posse pro alio, vel alijs in ciuilibus, etiam in foro Sæculari; dummodò non eam ob ambitionem, vel avaritiam; sed vel ad effugendum otium, aut propter necessitatem, & honestam Monasterij utilitatem id agat. Et ad confirmationem sui dicti refert, se vidisse quendam Priorem Claustralem patroni, ac Aduocati personam egisse: & idè ait Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 21. sub num. 5. cum alijs, quos allegat.

28 Clerici quoque in sacris constituti, ac etiam in minoribus, si beneficium Ecclesiasticum habeant, postulare de iure prohibentur coram Iudice Sæculari, nisi in propria causa, vel in causa propriæ Ecclesiæ, vel pro coniunctis, aut miserabilibus personis; ut in cap. 1. & fin. de postul. Dixit: *Coram Iudice Sæculari*, quia coram Iudice Ecclesiastico secundum sententiam magis receptam, non prohibentur postulare, ut habetur ex Panor. in d. cap. 1. 2. & 3. de postul. quem refert, & sequitur Sayr. loco citato. num. 6. Verum tamen est, quod Episcopi, & Sacerdotes non solum prohibentur postulare coram Iudice Sæculari; sed etiam coram Iudice Ecclesiastico, arg. tex. in cap. perlatum, 88. d. & in cap. te quidem, 11. q. 1. Tab. vers. Aduocatus, vers. Tertio: quæuis Sacerdos in quatuor casibus tantum ad postulandum admittatur; nempe pro se, pro Ecclesia sua, pro coniunctis, vbi Aduocatum habere non possint, & pro miserabilibus personis, ut rectè declarat Panor. in d. cap. fin. num. 1. de postul. & Sayr. d. cap. 21. num. 6. vbi etiam inter constituit. & in vers. Clerici, non probat, quod constitutus in sacris non Sacerdos, & existens in minoribus, sed beneficiatus coram Iudice Ecclesiastico Aduocatus esse possit, ut supra diximus: & coram Iudice Sæculari in negotijs Ecclesiasticis in quatuor illis casibus, nempe pro se, sua Ecclesia, coniunctis, & miserabilibus personis. Clerici denique habentes tantum minores ordines, non tamen beneficia in causis ciuilibus sicut Laici patrocinari possunt: mò etiam in criminalibus saltem in defensionem rei, & cū protestatione coram Iudice, quod non intendat id ad vindictam, vel ad pœnam talionis, sed tantum ad rei defensionem. Quibus adde ea, quæ late habentur ex Syl. in sum. vers. Aduocatus, q. 3. cum plur. seq. & latissimè D. Anton. 3. partit. 6. cap. 2 §. 5. vbi enumerat 25. Aduocatorum defectus, ac culpas, quas contrahere solent.

De Scribis, A&uarijs, seu Notarijs, executoribus, & alijs iustitiæ Ministris, & de eorū defectibus, & culpis.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Qui nam per A&uarios, Notarios, & Scribas intelligantur in hac materia. Vnde dicantur tabelliones, seu tabellarij.
 - 2 Peccant A&uarij, Notarij, ac Scriba executores, & subsecutores fori Secularis, & in excommunicationem incidunt Bulla Cœna, si quomodolibet se interponant in causis capitalibus contra personas Ecclesiasticas.
 - 3 Peccant A&uarij, seu Notarij, & Scriba accipientes aliquid pro ordinibus, litteris dimissorij, aut testimonialibus si salarium constitutum habeant pro exercendo officio.
 - 4 Peccant A&uarij seu Scriba, qui scribunt, vel transcribunt die festo, maximè citra necessitatem.
 - 5 Peccant A&uarij, Scriba, alijque Ministri, &c. si mercedem percipiant ultra taxatum pretium à legibus, vel statutis.
 - 6 Peccant A&uarij, Scriba, alijque Ministri, &c. si negligentes sint in eorum munere exercendo.
 - 7 Peccant A&uarij seu Notarij, & Scriba, &c. si per ignorantiam omiserint Clausulas apponere solitas in decretis, sententijs, alijsque scripturis, &c.
 - 8 Peccant Notarij, seu A&uarij, & Scriba, & ad damnorum restitutionem tenentur. si informationes fideliter non capiant, tã pro Fisco, quàm contra Fiscum.
 - 9 Peccant Notarij, seu Tabelliones, si scientiam saltem medioerem non habeant, eorum, quæ ad munus suum pertinent.
 - 10 Peccant Notarij, seu Tabelliones, si instrumentis Clausulas confusas apponant, aut quæ difficultates pariant, vel solitas prætermittant, & ad restitutionem damnorum tenentur.
 - 11 Peccant Notarij, seu Tabelliones, & ad damnorum restitutionem obligantur, si ex lata culpa non scribant diem mensem, annum, indictionem, inuocationem Diuini Nominis, nomen Principis loci, &c.
 - 12 Peccant Notarij, seu Tabelliones non seruantes apud se originale omnium instrumentorū, atque ideo protocolla apud se diligenter non custodiant.
 - 13 Peccant Notarij, seu Tabelliones, si rogati nõ conficiant instrumenta, atque conscribant, de quibus rogati fuerint.
 - 14 Peccant Notarij, seu Tabelliones si in conficiendis instrumentis, ac testamentis non doceant partes de Clausularum effectu, quas in instrumentis apponunt, maximè si sint mulieres, vel simplices.
 - 15 Sic quoque peccant si transumptum instrumenti parti petenti non tribuant. Et pauperibus debent gratis tribuere.
 - 16 Peccant Notarij, & Tabelliones instrumenta occupantes petentibus, & damna rescicere tenentur.
- An, & quando teneantur testamenta, in quibus legata continentur reuelare.
- 17 Peccant Notarij, seu Tabelliones, scribentes in instrumentis, pecuniam fuisse numeratam, cum re vera numerata non est.
 - 18 Peccant Notarij, seu Tabelliones conscientes instrumenta usuraria, palliata, illicita, & iniusta, & ad restitutionem tenentur. An teneantur ad restitutionem si instrumenta sint manifestè usuraria, ita ut facti veritatem contineant, & fideliter enarrent. Et quid si instrumentum sit inter Christianū, & Iudæum.
 - 19 Supradicta vera sunt, ubi Notarij instrumenta conficiunt usuraria in Prouincijs, in quibus seruatur Clementina 1. de Usuris, aliàs secus. An obnoxius sit restitutioni, si instrumentum rogauerit usurarium volente mutuatario.
 - 20 Peccant Notarij, seu Tabelliones producentes scripturam falsam in iudicio, etiam ad liberandum innocentem.
 - 21 Peccant Notarij, seu Tabelliones scienter conficientes testamenta nuncupatiua eorum, qui non sunt sana mentis, & damna legitimis heredibus rescicere tenentur.
 - 22 Peccant Notarij, seu Tabelliones, si pretio corrupti, alio, vel importunis precibus testatorē inducant, ad alium heredem instituendum, quàm ipse volebat. Secus si induxerit simplicibus verbis, & non dolo, nec vi.
 - 23 Peccant Notarij, seu Tabelliones si diebus festis, citra magnam necessitatem instrumenta rogent, vel extendant.
 - 24 Peccant Notarij, seu Tabelliones in Ecclesijs instrumenta dictantes, vel publicantes.
 - 25 Peccant Notarij, seu Tabelliones recipientes aliquid ultra taxatum pretium, nisi sponte eis fuerit elargitum. An teneantur ad recepti restitutionem.
 - 26 Notarius si ad instantiam partis noctes duceret insomnes, ut transumptum alicuius scriptura celerius ei consignaret, restituere non tenetur acceptum ultra taxam.
- A**D euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quod per A&uarios, Notarios, ac Scribas hoc loco intelligimus omnes, qui vniuersa Iudicis acta conscribunt: siue publicæ personæ sint, nempè Tabelliones, qui publici terui appellantur, seu personæ publicæ habentes officium scribendi instrumenta super contractibus, vel alijs rebus ad fidem super eisdem faciendam: siue alia personæ à Iudice adhibita, quæ acta, citationes, dilaciones, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes, conclusiones, & alia, de quibus in cap. quoniam contra, de probat. qui alio vocabulo Magistri actorum vocantur. Appellantur autem Notarij à notando, arg. tex. in l. defensionis, C. de iure Fisci, lib. 10. eo quod negotia hominum publicè, & authenticè in publicam, & authenticam formam redigunt. Et isti dicuntur quoque Tabelliones, seu Tabellarij, aliàs Tabularij, à tabulis ita nuncupati: siquidem ante cartarum vsu, omnia

omnia instrumenta, testamenta, epistolæ, & aliæ scripturæ scribebantur in tabulis, quamuis hoc nomine minus proprie vocentur, quoniam Notarij proprie illi nuncupantur, qui excipientes verba dictantis, per notas, & compendia scribunt, ut in *l. Lucius Titius, ff. de milit. testam. & cap. 1. de simon.* Notariorum, & Scribarum quæ plurimæ sunt species, quas enumerauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæne, lib. 2. c. 19. q. 3.* Et licet hic dicendi locus specialiter sit de Notarijs, & Scribis vniuersa iudicij acta conscribentibus, nihilominus obiter etiam agemus de Tabellionibus, non solum, ut Magistri actorum sunt; sed etiam ut personæ publicæ, seu ut serui publici, ut in *cap. 2. de usufr. in 6. & l. 2. in fine, ff. de em. publ. fal.* qui alio vocabulo, ut diximus, vocantur Tabularij, ut in *l. hac consultiissima, C. qui testam. facero possunt, l. 1. Cod. de Tabul. lib. 10. & Tabellarij, l. Generali, C. de Tabul. Scrib.* Nec ob id, quod Notarij appellantur serui publici, eorum officium vile redditur, ut aliqui malè arbitrantur; quin potius est nobile, ut notat *Alciatus in l. mercis appellatione, de verb. signif. & Couar. in lib. pr. act. q. 19. num. 5.* Imò valde Reip. interest, probos habere Notarios; atque idè meritiò infamatus infamia iuris, vel facti non potest esse Notarius, ut habetur ex *Pauor. in cap. cum dilectus, num. 7. de fide instr. Felin. in cap. fraternitatis, de heret. & Couar. loco citato.* Hac eadem ratione non habes beneficium Ecclesiasticum non prohibetur esse Notarius, ut rectè declarat *Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 25. à num. 4. ad 7.* His adnotatis, dico, quod

- 2 In primis peccant Actuarij, seu Notarij, ac Scribæ, executores, & subsecutores fori Sæcularis, & in excommunicationem Bullæ Cæne incidunt, quomodolibet se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas Ecclesiasticas, illas processando, banniendo, capiendo, sententias contra illas proferendo, vel exequendo absque speciali, specifica, & expressa S. Apostolicæ licentia, ut latè declarauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæne, lib. 2. cap. 19. per tot. & præsertim q. ult.* vbi rem hanc multipliciter ampliauimus, ac limitauimus. An autem contrahant excommunicationem d. Bullæ, non solum condentes statuta contra libertatem Ecclesiasticam; sed etiam eorum scriptores, ac præcones eadem promulgantes, latè egimus in *d. Commentar. lib. 2. cap. 15. q. 22.* & habet ex *Add. ad ipsam, in 2. edit. fol. 624.*
- 3 Secundò peccant Actuarij, seu Notarij, & Scribæ, accipientes aliquid pro ordinibus, pro litteris dimissorijs, aut testimonialibus, si salariū constitutum habeant pro officio exercendo, ut in *Conc. Trid. sess. 21. de refor. cap. 1.* ita se habente: *Quoniam ab Ecclesiastico ordine omnis auaritia suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcunque ordinum, etiam Clericalis consura, nec pro litteris dimissorijs, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacunque de causa, etiam spontè oblatum Episcopi, & alij ordinum collatores, aut eorum Ministri quouis prætextu accipiant. Notarij verò in istantibus locis, in quibus nõ viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi pro singulis litteris dimissorijs, aut testimonialibus, decimam tantum*

unius auri partem accipere possint; dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo, &c.

- 4 Tertio peccant Actuarij, seu Scribæ scribentes, aut transcribentes die festo, maxime citra necessitatem, & lucri gratia: quoniam transcribere præsertim est seruale opus, ut docent *Caiet. 2. 2. q. 22. ar. 4. Nauar. in Man. cap. 13. num. 14. vers. Decimo. D. Anton. par. 2. tit. 9. cap. 9.* Quantum ad tertium, *Angel. vers. Feria, nu. 3.* Nobis autem contraria sententia videtur probabilior, quam tenent *Barthol. Med. lib. 1. instr. confes. cap. 14 §. 8. in fine, Ludouic. Lopez p. 1. instr. confes. cap. 52. Sa. vers. Festum, Sayr. lib. 7. Clauis Regia, cap. 2. num. 14. & 15.* & alij. Mouentur ex eo, quod secundum communem sententiam scribere secundum se non est opus seruale, sed commune liberis, & seruis; & Reges, ac Principes, tam Sæculares, quam Ecclesiastici scribunt, nec quisquam putat rem vilem eos facere: ergò licitum est die festo scribere, & transcribere, etiam lucri gratia: siquidem die festo prohibetur tantum opus seruale: & transcribere non est opus seruale, etiam si fiat lucri gratia: quoniam transcribere est formaliter scribere: & quæ licitè fieri possunt in festo sine lucro fieri quoque possunt ob lucrum, cum id accidat festo, in quo simpliciter prohibetur opus seruale, siue fiat gratis, siue propter lucrum, ut rectè declarat *Sayr. loco citato.* Quibus adde, quæ intra dicemus de Tabellionibus, *vers. Vigesimo primo peccant Notarij.*
- 5 Quarto peccant Actuarij, Scribæ, & alij iustitiæ Ministri, executores, & subsecutores mercedem percipientes vltra taxatum pretium à legibus, ac statutis. Et quamuis aliqui velint, quod si mutata sint rerum conditiones, atque idè expensæ, ac rerum pretia aucta sint, possint arbitrio boni viri aliquid amplius recipere, quàm per locorum pandectas taxatum reperitur, ut habetur ex *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 3. cap. 13. num. 26.* & ex alijs; nihilominus *Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 8. ar. 4. & Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 123. num. 8. & 12.* dicunt id de facili non esse admittendum, ne detur eis deprestandi occasio. Vndè ipse *Grass.* ibi putat, dictam opinionem locum habere in eo, qui post susceptum officium viderit mutatas rerum conditiones; aliàs si tempore, quo administrationem suscepit, iam fuerint mutatae rerum conditiones, sibi imputatur si stipendium à lege, aut statuto taxatū ad ipsius, ac suæ familiæ alimenta non sufficiat, cum in eiusdem facultate fuerit illud acceptare. Et eo magis si eiusmodi personæ velint ad instar Aduocatorum expensas facere. Imò quādo taxatum est stipendium aliquando, nec à spontè dantibus aliquid amplius accipere possunt, ut latè habetur ex *Molfes. & Grass. locis citatis, & Sayro lib. 12. Clau. Reg. cap. 25. num. 16. & 17.*
- 6 Quintò peccant Actuarij, Scribæ, & alij Ministri, executores, & subsecutores iustitiæ, si negligentes sint in eorum munere exercendo, nempe in scribendis scripturis, decretis, sententijs, prouisionibus, aut in earum executionibus, & in alijs similibus, ad quæ tenentur ex vi muneris: & insuper tenentur ad refectionem omnium expensarum, damnorum, & interesse, quæ litigan-

gantibus ratione talis negligentia obuenerint: liquidem omnes exercentes officium aliquod, ea cautela, ac diligentia exercere tenentur, quæ iudicio prudentum, & peritorum in sua arte, videtur sufficiens, iuxta ea, quæ habentur ex *Glosa in cap. quoniam contra, in vers. Negligentia, de probat. Panor. in cap. ad aures, num. 3. & seq. de etate, & qualit. Salon. 22 sub nu. 11. & Molfes. par. 1. sum. tr. 8. cap. 13. num. 27.*

7 Sexto peccant Notarij, siue Actuarij, & Scribæ, Ministri, &c. si per ignorantiam omiserint Clausulas apponi solitas in decretis, sententijs, prouisionibus, & in alijs scripturis in litigantiũ detrimentum, & ad damnorum, expensarum, & interesse restitutionem similiter obligantur. Etenim omnino lege prohibetur quis exercere artem, quam ignorat, vt in *cap. non est sine culpa, de regul. iur. in 6.* & insuper si minus idonei sint ad eorum officium exequendum, obligantur renunciare illud, aut alios idoneos sibi associare: aliàs dum permanent in eorum exercitio sunt in proxima occasione peccandi, atq; idè inferendi nonnulla damna litigantibus, per ea, quæ habentur ex *Nauarr. in cap. inter verba, l. 1. q. 3. concl. 18. Sayr. lib. 12. Claus. Reg. cap. 13. sub num. 1. & latius cap. 25. num. 2.* vbi specialiter agit de scientia, quam debet habere Notarius, & *Molfes loco citato.*

8 Septimo peccant Notarij, seu Actuarij, ac Scribæ, & ad restitutionem tenentur omnium damnorum, &c. si informationes fideliter non capiant, tam pro Fisco, quàm contra Fiscum: estium dicta, & attestaciones fideliter non scribant: si falsas scripturas faciant: si in gratiã vnus partis occultent processus, scripturas, instrumenta, aut differant consignationem, ne parti aduersæ displiceant: si pauperibus non valentibus sibi soluere pro labore actorum copiam denegent, quibus in iudicio iuuare se possent: si decreta parti reuelent antequam firmentur, &c. vt latè habetur ex *Sayro d. cap. 25. num. 9. & 11. cum plur. seq. & Molfes. d. cap. 13. num. 28.* Et si aliquid à litigantibus, vel inquisitis acceperint pro dictis criminibus committendis, non est restituendum dantibus, cum turpitudine sit ex vtraq; parte, sed pauperibus saltem de consilio, iuxta ea quæ habentur ex *Nauarr. in Man. cap. 17. num. 30. vers. Quinto, Graff. par. 1. decis. lib. 2. c. 123. num. 5. & ex alijs.*

9 Octauo peccant Notarij, seu Tabelliones, vt personæ publicæ, seu vt serui publici sunt, si scientiam saltem mediocrem non habeant eorum, quæ ad ipsorum munus pertinent: aut negligenter se habeant in eorundem officio exercendo: & insuper tenentur reficere omnia damna, expensas, & interesse, quorum ratione ignorantia sunt causa, vt supra diximus de Actuarijs, *vers. Sexto peccant,* & habetur ex *Panor. in cap. 1. num. 7. de fid. instr. & cap. sicut re. num. 22. ne Cler. vel Mon. Felin. in cap. cum causam, l. 1. col. 2. de restib. cum alijs, quos refert, & sequitur Sayr. lib. 12. Claus. Reg. cap. 25. num. 2.* Imò Tabelliones, seu Notarij prædicti si imperiti sint, & in eorum officio delinquant, possunt ab Episcopo examinari, suspendi, ac etiam priuari, vt habetur ex *Concil. Trid. sess. 22. cap. 10. de refor. his verbis: Cum ex Notariorum imperitia plurima damna, & multarum occasio litium*

oriatur; possit Episcopus quoscunque Notarios, etiam si Apostolica, Imperiali, aut Regia auctoritate creati fuerint, etiam tanquam Delegatus S. Apostolica, examinatione adhibita, eorum sufficientiam scrutari: illisque non idoneis reperiis, aut quandocunq; in officio delinquentibus officij eius in negotijs, litibus, & causis Ecclesiasticis, ac spiritualibus exercendi usum perpetuò, aut tempus prohibere, neque eorum appellatio interdictionem ordinariorum suspendit.

10 Nonò peccant Notarij, seu Tabelliones si instrumentis clausulas confusas apponant, aut quæ difficultates pariunt, & contentionum sunt causa, vel solitas prætermittunt, & tenentur ad damnorum restitutionem, vt habetur ex *D. Anton. par. 3. tit. 6. c. 3. §. fin.* Est tamen verum, quod Notariorum error, & ignorantia non debet parti nocuum afferre, si aliunde constat de contrahentium mente, vt per *Glos. in l. unica, in fine. C. de fido instr.*

11 Decimo peccant Notarij, seu Tabelliones, & ad damnorum restitutionem obligantur, si ex lata culpa non scribant diem, mensem, annum, & indictionem, inuocationem nominis Domini, nomen Principis loci, in quo fit instrumentum, & locus vbi recitatur, testes, nomen Tabellionis, & signum Notarij: & omnes actus distinctè notent, cum hæc omnia sint de substantia instrumenti, vt latè habetur ex *D. Anton. loco citato, & Couar. lib. pract. qq. q. 20.* Idem dicendum est, si lata culpa, vt supra, protocollum perdat, vt inquit *Bart. in rub. ff. de Tab. exhib. & Sayr. loco supra relato.*

12 Undecimo peccant Notarij, seu Tabelliones non seruantes apud se copiam, & originale omnium instrumentorum; atque idè protocollam apud se diligentem non custodiant. Imò quamprimum commodè poterunt, obligantur instrumenta ipsa extendere, ac in completam, & perfectam formam instrumenti redigere, & in registro ea ponere, vbi vim, & auctoritatem habere incipiunt, vt habetur ex *Panor. in cap. sicut re, num. 20. ne Cler. vel Mon. ad quod facit tex. in cap. quoniam contra, de probat. & l. quisquis, §. Prator ait. ff. de edit. instr. & latè Sayr. in d. cap. 25. num. 8.*

13 Duodecimo peccant Notarij, seu Tabelliones si rogati non conficiant instrumenta, & conscribant acta, de quibus fuerint rogati. Etenim huiusmodi Notarij, vt diximus, sunt personæ publicæ, seu serui publici, à Principe, aut Republica destinati; atq; idè possunt compelli ad instrumenta, ac acta conscribenda: & si negent, possunt per Iudicem officio priuari, nisi rogentur de contractu illicito: aut iusta ex causa fuerint impediti: vel ad aliud officium sint promoti: vel fuerint effecti Decuriones, aut Aduocati, Clerici, vel Monachi, vt habetur ex eodem *Panor. in d. cap. sicut re, num. 19. & in eum Seb. Sap. ne Cler. vel Mon.*

14 Tertiodecimo peccant Notarij, seu Tabelliones si in conficiendis instrumentis, & testamentis partes non doceant de Clausularum effectu, quas in instrumentis apponunt, & de obscuris maximè mulieres, & simplices: alioquin dicuntur esse in dolo, peccant lethaliter, & tenentur ad damnorum restitutionem, vt per *D. Anton. p. 3. tit. 6. cap. 3. §. vlt. vers. Quarto, Nauarr. in Man. cap. 25.*

- cap. 25. num. 63. vers. Tertio, Sayr. d. cap. 25. nu. 10. & Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 9. num. 4.
- 15 Quartodecimò peccant Notarij, ac Tabelliones si transumptum instrumenti parti petenti nõ tribuant. Imò pauperibus non valentibus mercedem soluere, tenentur gratis tribuere, vt per *D. Anton. d. 5. ult. vers. Septimo, & Nauar. d. c. 25. num. 53.*
- 16 Quintodecimò peccant Notarij, seu Tabelliones instrumenta occupantes petentibus, & ad damnorum refectionem obligantur. Imò testamenta legata continentia tenentur reuelare si videant ab hæredibus non solui: & multò magis si pia sint, vt habetur ex *Syl. vers. Tabellio, qu. 8. Tolet. lib. 5. sue sum. cap. 6. Nauar. loco paulo supra citato, & Sayro d. cap. 25. num. 9. & 14. in vers. Item tenetur:* vbi etiam refert Constitutionem Pij IV. quæ incipit: *Etsi per diuersos*, edita anno 1562. 15. kal. Ian. per quam possunt Notarij quicumque per Confessarios Fabricæ S. Petri de Vrbe cogi ad aperiendum testamenta post annum à die obitus testatoris, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, soluta ipsis Notarijs debita mercede.
- 17 Sextodecimò peccant Notarij, seu Tabelliones scribentes in instrumentis pecuniam fuisse numeratam, cum re vera non fuerit: & insuper tenentur pœnæ falli, vt per *Ias. in l. singularia. ff. si cert. pet.* quod declara, vt per eundem *Ias. & Sayr. ubi ibidem.* Idem dicendum est si aliquid ex malitia addat, mutet, aut detrahat in instrumentis, vt per *Doct. supra citatos.* Imò cum Notarij iuramentum præstent tempore eorum promotionis de ipsorum munere fideliter obeundo, iuxta ea, quæ habentur ex *Ioan. Andr. & Panor. in d. cap. scilicet te, nu. 19. & 20. ne Cler. vel. Mon. & ex alijs*, ultra falsi committunt quoque crimen periurij.
- 18 Decimoseptimò peccant Notarij, seu Tabelliones conficientes instrumenta vsuraria, palliata, illicita, ac iniusta, & tenentur ad restitutionem: siquidem hi influunt ad vsuras exercendas, & sunt causa, cur vsuræ soluantur; atque ideò concurrunt ad iniustam acceptionem, ratione cuius oritur obligatio ad restituendum. Quod quidem tunc locum sibi vendicat, quando instrumenta sunt simulata, seu palliata, ita vt eorum iniustitia lateat, vt si mutuarius in rei veritate 90. tantum aureos mutuo acceperit, & Notarius scripserit in instrumento recepisse centum; atque ideò illa decem supra nonaginta non fuerunt mutuata; sed pro vsuris promissa, quamuis id in instrumento non appareat. Secus autem si instrumenta manifestè sint vsuraria, & iniusta, ita vt instrumentum facti veritatem contineat, & fideliter enarrat, quod inter vsurarium, & mutuarium, fuerit conuentum: nam licet hoc casu peccent, vt bene declarat *Azor. par. 3. instit. moral. lib. 5. c. 17. q. 6.* vbi id limitat non procedere in Notario conficiente instrumentum vsurarium inter Christianam, & Iudæam: quia in scriptura eiusmodi solum est testificatio eius, quod fit; nihilominus ad restitutionem non tenentur: quia cum instrumenta aperte sint vsuraria, illorum vigore non possunt mutuarius compelli ad vsuras soluendas, etsi ad vsurarij petitionem ea stipulentur. Imò tantum abest, vt per huiusmodi instrumenta cogi possint, vt potius ex eis probare possint, contractum esse vsurarium; atque ideò vsuras promissas non esse soluendas, vt habetur ex *Mol. de contr. disp. 331. num. 6. Rebell. lib. 3. de vsur. q. 16. sec. 4. num. 19. Azor. loco citato, & ex alijs.*
- 19 Quæ quidem vera sunt quotiescunque Tabelliones instrumenta rogauerint in Prouincijs, in quibus seruatur *d. Clem. 1. de vsur.* cuius vigore vsuræ sunt omninò prohibitæ, & cum primum nouerit Iudex contractum esse vsurarium, punit celebrantem, & ita in talibus Prouincijs non possunt compelli mutuarius vi dictorum instrumentorum ad vsurarium solutionem: secus autem dicendum est in Prouincijs, in quibus *d. Clem.* non est in obseruantia; nam vigore dictorum instrumentorum de facto compelluntur ad soluendas vsuras, quas promiserunt, vt per *Felin. in cap. si aduersus, de heret. Tol. lib. 5. sue sum. cap. 61. Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 25. nu. 13. & Mol. loco supra relato.* vbi etiam *num. 7.* addit ex *Soto, & Nauar.* quòd si Tabellio instrumentum rogauerit, volente mutuarius, qualecunque sit, licet peccet ob iuramentum maximum ab eo præstitum tempore, quo in Tabellionem fuit creatus, de fidelitate seruanda, & veritate exponenda in omni scriptura ab eo facienda; non tamen obnoxius remanet vsurarium restitutioni: quia non lædit inuitum. Hoc idem tenet *Salon. 22. q. 78. ar. 3. contr. 9. a num. 7. ad 9. & Less. de inst. & iur. cap. 20. dub. 2. num. 18.*
- 20 Decimoctauò peccant Notarij, seu Tabelliones producentes scripturam falsam in iudicio, etiam ad liberandum innocentem, quem ceitò nouerit innoxium esse. Non tamen tenetur ad restitutionem; quia neminem lædit; licet faciat contra iuramentum, & fortè contra iustitiam, accusatoris, si bona fide fuerit delata accusatio, vt per *Salon. Less. & Molin. locis citatis.*
- 21 Decimononò peccant Notarij, seu Tabelliones scilicet conficientes testamenta nuncupatiua eorum, qui non sint sanæ mentis, & tenentur reficere damna legitimis hæredibus, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 25. nu. 54. vers. Quintò.*
- 22 Vigestimò peccant Notarij, seu Tabelliones, si pretio corrupti, odio, vel importunis precibus inducât testatorem instituere alium ab illo, què ipse volebat, & insuper ad damnorum restitutionem tenentur, vt habetur ex *D. Anton. par. 3. tit. 6. cap. 3. §. ult. Syl. vers. Tabellio, q. 8. & 11. & est rex. in l. 1. C. si aliquis testari prohibetur.* Est tamen verum, quod si non dolo, nec vi, sed simplicibus verbis induxerit testatorem ad instituendum alium ab illo, quem volebat, non tenetur ad restitutionem. Imò si ex iusta causa id agat, nec peccat quidem, etiam si precibus testatorem induxerit; dummodò non fuerint importunæ, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 26. nu. 36. Couar. in regula peccatum, par. 2 §. 7. in fine, de regul. iur. in 6. & Sayr. lib. 12. Clauis Reg. c. 25. sub num. 14. in vers. Deinde Notarius.*
- 23 Vigesimo primò peccant Notarij, seu Tabelliones si diebus festis citra magnam necessitatē instrumenta rogent, vel extendant; quoniam id prohibetur in *cap. 1. de fer. & habetur ex Graff. par. 1. decis. lib. 3. cap. 9. sub num. 5.* Non tamen condemnantur eos ad lethalem culpam si pauper esset Notarius, qui instrumenta conficeret, aut expederet die festo, aut ex causa curaret aliquid breui tempore transcribi, aliàs non habiturus

turus copiam scripturæ, cuius maxime indigeret, ut habetur ex *Sayr. lib. 7. Clavis Regia, cap. 2. num. 14.* etiam si velimus tenere veriore esse sententiam eorum, qui dicunt, quod licet scribere non sit opus seruire; tamen transcribere est seruire opus; atque idem prohibitum esse die festo, si maxime fiat ob lucrum, ut habetur ex *D. Anton. & alijs, quos supra retulimus, vers. Terrio peccant Aluarij.*

24 Vigesimo secundo peccant Notarij, seu Tabelliones in Ecclesijs instrumenta dictantes, aut publicantes, ut habetur ex *Antonuc. lib. 1. Cathec. Neap. cap. 31.* quoniam id est contra loci reuerentiam debitam, per ea, quæ habentur ex *Suar. de Relig. tom. 1. tit. 2. lib. 3. cap. 3. cum plur. seq.* Imò extat *tex. in cap. 1. & cap. cum Ecclesia, de immunit. Eccles.* quibus cauetur, ne Iudices Sæculares causas criminales in Ecclesijs tractent sub pœna excommunicationis: quæ pœna extenditur etiam in tractantes causas ciuiles, ut in *cap. licet, de immunit. Eccles. in 6.* Quod tamen verum est, nisi causa sit Ecclesiastica, ut ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna lib. 2. can. 15. q. 16 sub num. 35 & 36. vers. Et tanto minus.*

25 Vigesimo tertio peccant Notarij, seu Tabelliones ultra taxatum eis pretium aliquid recipientes, nisi spontè ipsis fuerit elargitum, ut per *Syl. vers. Tabellia, q. 6. vers. Primum, Nauar. lib. 3. de restit. cap. 3. num. 12. Rodrig. in summ. par. 2. cap. 2. concl. 1. Tolet. lib. 5. sue sum. c. 61. in fine. & Sayr. lib. 12. Clau. Reg. c. 25. sub num. 16. vers. Secundo cauere: & num. 17 vbi etiam num. 18. ex Nauar. loco citato, & ex alijs, ait, quod quando lex non solum taxat pretium; sed etiam prohibet, ne quis aliquid amplius, etiam spontè oblatum accipiat; tunc nec quidem à spontè dante poterit rem aliquam ultra taxatum pretium percipere. Est tamen verum, quod *Perr. Nauar. loco citato, num. 15. & Rodrig. p. 2. sue summ. cap. 2. concl. 3.* volunt, quod licet Notarij, stante lege prohibente, eo casu peccent mortaliter à spontè dante aliquid ultra taxatam mercedem accipientes; nihilominus non tenentur ad illius restitutionem: siquidem licet prohibeat lex gratis oblatum accipere; non tamen impedit lex illius rei dominij translationem in accipientem, nec inhables ipsos Notarios reddat ad recipiendum. Imò si illud amplius spontè daretur Notarijs, non ratione officij scribendi; sed ratione qualitatis personæ, nempe, quia amici sūt, nobiles, aut consanguinei, vel ratione dignitatis donantis, ut quia offerens esse magnæ qualitatis vir, & egressetur, si Notarij donatum non acciperent; tunc citra culpam illud possent percipere; cum non ratione scripturæ; sed ratione personæ Notarij, vel donantis perciperent.*

26 Idem dicendum est, si Notarius ad partis instantiam noctes duceret infomnes, ut transumptum alicuius scripturæ celerius eidem consignaret; quia tunc illud incrementum non ratione scripturæ, sed ratione extraordinarij laboris, ad quem non tenebatur, percipit. Eadem ratione si Notarius ad instrumentum, aut aliam scripturam conficiendam oporteret se conferre ex vna Ciuitate ad aliam: vel ex Ciuitate ad Suburbia notabiliter distantia: vel eorum adporteret è domo egredi de nocte non sine magno eiusdem incō-

modo: vel partes discordantes in pretio, vel in alijs rebus sua opera, & consilio componeret, & concordaret, tunc posset aliquid amplius ultra taxatam mercedem consequi: quia illud percipit non ratione scripturæ, sed ratione extraordinarij laboris, ut habetur ex *Perr. Nauar. loco citato, num. 19. Rodrig. d. cap. 2. concl. 1. Lopez lib. 1. de contr. cap. 19. & tom. 2. instr. consc. cap. 29.* quos refert, & sequitur *Sayr. d. cap. 25. num. 19. & 20.*

De Accusatore, seu Actore, Denunciatore, Reo, testibus, & appellantis, ac eorum culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

D I S P. XX.

S V M M A R I V M.

- 1 Accusatio deferri potest, tum ad publicam vindictam, tum ad reparandum accusantis detrimentum; semper tamen ad commune bonum est referenda.
Num denunciatio ad merum imperium pertineat, & quoruplex sit accusatio.
- 2 Iudicialis denunciatio ab accusatione in multis differt.
- 3 Denunciatore, & accusatores, in quibus ab Actore differant.

1 **A**D huius rei explicationem est adnotandum quod licet accusatio deferri possit non solum ad publicam vindictam; sed etiam ad reparandum accusantis detrimentum, ut patet ex toto *tit. ff. & C. de accusat. & denunci.* nihilominus in priuato bono nunquam sistere debet; sed ad commune bonum est omnino referenda. Etenim ob hanc causam accusatio dicitur ius prosequendi in iudicio ad publicam vindictam, ut in *instit. de publ. vind. in princ.* Denunciatio uero ad merum imperium pertinet, sicut accusatio, est quoruplex, ut colligitur ex *Panor. & alijs in cap. uouit, de indic. cap. si peccauerit, 2. q. 1. Sor in relect. de tegen. secr. mēb. 2. q. 5. Sayr. lib. 12. Clavis Reg. cap. 9. num. 1. cum plur. seq.* & ex alijs: Evangelica scilicet, quæ fit, præuia correctione fraterna, & tendit ad solius fratris recuperationem, antequam denuncietur Ecclesie, iuxta illud *Matt. cap. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c.* Canonica, quæ est criminis manifestatio à iure Canonico inuenta non ad publicam criminis vindictam; sed ad euitandum crimen ab aliquo perpetrandum, aut commissi reciduum, & ad coercendum crimina, ne ulterius procedant; quæ in multis conuenit cum Evangelica, ut rectè declarat *Sayr. loco citato, num. 4.* Iudicialis, quæ diuiditur in priuatam, cum quis crimen denunciat ad proprium damnum, reficiendum: & in publicam, quæ Iudex ex officio per denunciationem suorum officialium procedit, uel ad multandum Reum pœna fiscali, uel alia pœna arbitraria. Et regularis, quæ seruatur in Religionibus, iuxta earum Regulam, Constitutiones, & Statuta; siue iudicialis sit, propter

propter interesse proprium, siue Canonica, propter commune bonum, in qua proceditur summarie, simpliciter, & de plano, nullo iuris ordine seruato; sed ad solam emendam delinquentis, & comune bonum Religionis, ne contaminetur.

Differt autem iudicialis denunciatio in multis ab accusatione. Primò, quia denunciatio non tendit per se primò ad publicam vindictam, sed ad proprium interesse reficiendum, in quo per iniuriam læsus est: accusatio verò per se primò, vt diximus, dirigitur ad vindictam publicam, propter commune bonum. Secundò differt; quia per denunciationem non cogitur quis crimen testibus probare: per accusationem autem tenetur. Tertio, quia licet denunciatio iudicialis tendat ad vindictam; non tamen est denunciatio infligenda tota pœna, quæ de iure sibi debetur: accusatio verò secus. Quare denunciatio iudicialis est mera criminis manifestatio, citra actionem aliquam: accusatio autem est delatio criminis cum actione, vt rectè declarant Doctores supra citati. Et in summa, vt rem ipsam paucis concludam, denunciatio iudicialis, & accusatio in eo præcipuè differunt, quod accusatio est delatio criminis apud competentem Iudicem, interueniente inscriptione, & alijs solemnitatibus à iure requisitis, ad publicam delictorum vindictam: denunciatio verò iudicialis dicitur, qua crimen ad Superiorem deferitur, tanquam ad Iudicem competentem, vt propter bonum publicum puniat delinquentem citra inscriptionem, atque idè citra obligationem aliquam ad pœnam talionis, nec exigitur, vt denunciatio fiat in scriptis, vt rectè declarat *Sayr. lib. 12. Clauis Regia, cap. 14. num. 11.* Vtraque rursus, tam scilicet iudicialis denunciatio, quam accusatio fieri contingit, vel ab accusatore, seu denunciatore ex officio publicè deputatis ad crimina denuncianda, & per accusationem in iudicio deferenda: vel contingit fieri per priuatos accusatores, seu denunciatores quibus ex officio non competit denunciare, seu accusare.

Differt denique accusatores, seu denunciatores ab Actore in hoc, quia accusatio, & denunciatio sunt meti imperij, atque idè accusatores, & denunciatores in criminalibus tantùm causis admittuntur. Actio verò ad simplicem iurisdictionem pertinet, & est ius prosequendi in iudicio, quod sibi debetur in causis civilibus, vt habetur in *instit. de action. in princ.* Vnde Actor in civilibus tantùm causis agere propriè dicitur, vt habetur ex *Petr. de Arag. 22. q. 67. ar. 3. Alc. in l. pecunia. §. Actio, de verb. signif. & Sayr. loco citato. num. 1.*

His breuiter sic adnotatis in hac disputatione primò agemus de Accusatore, Denunciatore, ac Actore, deinde de Reo, demum de testibus, ac appellantis, & eorum defectibus, ac culpis.

De culpis Accusatoris, Denunciatoris, & Actoris.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

1 Peccant publici Accusatores, ac denunciatores, qui ex officio accusare, vel denunciare tenentur, si quos in crimina lapsos deprehenderint, non accusent.

2 An hi peccant, non solum contra charitatem, sed etiam contra iustitiam.

3 Huiusmodi accusatores, seu denunciatores non solum tenentur damna reficere, quæ inde Reipublica, vel priuato euenerint, sed etiam ad pœnam illam tenentur ad quam delinquentes damnantur, si accusati fuissent.

4 Pœnam legis ante Iudicis condemnationem, quis pati non tenetur, nisi habeat non tantum rationem pœna, sed etiam damni.

5 Contrariam sententiam Nauar. & Syl. putant esse veriore, & quare.

6 Accusator ex officio, si aliquid accipiat, ne accuset, seu denunciet, non modo tenetur ad damni restitutionem Reip. aut tertio illati, & ad pœnam, ad quam damnatus fuisset delinquentes, verum etiam ad sic acceptum restituendum.

7 Et cui sit restituendum sic acceptum, num Fisco, vel parti.

8 Et quid dicendum in criminalibus, & ubi quis ab accusando desistit per compassionem.

9 Qui ex officio tenetur accusare, non accusando, haud facit contra iustitiam commutariam, sed legalem, idè peccat, sed ad restituendum acceptum non tenetur.

10 Qua dicta sunt de accusatoribus ex officio extendi possunt ad birruarios, & alios iustitia Ministros.

11 Non peccant saltem mortaliter, qui non accusant eos, qui propter extremam, aut grauem necessitatem contra legis, vel statuti dispositionem committunt, prout venientes, aucupantes in locis lege, vel statuto prohibitis.

12 Quod ad birruarios, & ceteros iustitia Ministros extenditur.

13 Consanguinei, & amici eorum, qui leges, & statuta cõsiderunt, censentur prædictis legibus, & statutis excepti, nisi eorum crimen sit contra bonum Reipub. vel alterius Regni.

14 Nec peccant accusatores, seu officiales huiusmodi, non accusantes eos, qui facultatem si poterent, obtinerent, sed non petunt ob verecundiam, vel aliam causam.

15 Peccant Accusatores, ac Denunciatores ex officio, qui cum delinquentibus dissimulantes, se abscondunt, vt alij libere vetita subrahant, eosque non capiunt, nec accusant, & nec puniri faciunt.

16 In quibus casibus id limitetur.

17 In quibus alijs casibus peccant huiusmodi accusatores, ex officio.

18 Peccant Accusatores, & Denunciatores priuati, seu qui ex officio ad id non tenentur, si nõ deferant, vel accusent Iudici crimina, quæ sunt contra bonum communem, & sunt in fieri, ac in procinctu, eaque sufficiente testimonio probare possunt. Et an id præceptum sit quasi naturale.

19 Qua nam sint delicta, quæ in damnum publicum vergant.

20 Crimina iam cõpleta, & quæ nullatenus actu moueant, non tenetur quis accusare, seu iudicialiter denunciare, nisi à Iudice fuerit iudicialiter interrogatus.

21 Nemo ad id obligatur, quod debito modo perficere

- cere non potest; atque idè qui crimen probare non potest, in iudicio deferre non tenetur.
- An calumniator dicatur, qui verum crimen, sed occultum, alteri scienter obicit.*
- 17 Si agatur de crimine, Reip. pernicioso, quod probari nequit, ne omnino remaneat impunitum, debet Iudici manifestari per viam denunciationis, non verò accusationis.
- 18 Quamuis delictum probari nequeat, est tamen Superiori denunciandum. & cur.
- Suntque propterea cogendi pœnitentes ad denunciandas Confessarios, quos nouerint in actu confessionis ad turpia sollicitasse.*
- 19 Etiam delictum, quæ vergeret contra certam personam priuatam, si est in fieri, vel in prociñtu, ut fiat, est accusandum, seu denunciandum: Et quando.
- 20 Delictum si iam est subsecutum, nec adest timor reciduiui, quia delinquens est forte emendatus, & parti læsa sit satisfactum, nec accusandum, nec denunciandum est. Et quare.
- 21 Peccant accusantes, seu denunciantes aliquem de delicto, quod nouerint a delinquente sub sigillo secreti, ad consilium, vel remedium forsitan habendum.
- 22 Peccant Accusantes, seu denunciantes aliquem de delicto, quod nouerint ex lenibus personis, fide non dignis.
- 23 Peccant Denunciantes, ac deferentes ad Superiores crimina occulta, quantumuis atrocia, & in fieri, seu in prociñtu, ut fiant, non prius præmissa correctione, & admonitione.
- An accusatio monitionem prius requirat.*
- 24 Si in accusando virum aliquem insignem, & optima fama, & ex eius infamia, ac delatione plus scandali, ac damni, quam emolumentum Reipub. proueniret, & ex correctione compertum haberetur esse emendandum, præmittenda est monitio.
- An sit præmittenda monitio, tum in accusatione, tum in denunciatione, si probabiliter dubitetur de emendatione delinquentis, vel periculum sit in morte.*
- Et an præxiatur correctio in crimine hæresis, perditionis Ciuitatis, ac læsa maiestatis.*
- 25 Peccant Accusatores, & Denunciatores, qui licet causam iustam habeant accusandi, vel denunciandi, iniusta tamen intentione mouentur.
- 26 Peccant Accusatores, & Denunciatores, non solum per calumniam accusantes, & denunciantes, sed etiam per prauaricationem, seu tergiversationem fraudulentè colludentes cum Reo.
- 27 Peccat Actor in ciuilibus, si quod sibi non debetur, scienter petit, & parti tenetur ad omnia damna, expensas, & interesse.
- 1 Peccant primò publici Accusatores, ac Denunciatores, qui ex officio tenentur accusare, vel denunciare, si non accusent, vel denunciarent eos, quos in crimina lapsos deprehenderint: & insuper tenentur ad damnorum refectionem ob eam causam Fidelibus prouentorum, ut habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 122. Petr. Nauar. lib. 3. de restit. cap. 4. dub. ult. num. 138.* Et hanc opinionem communem esse testatur *Sayr. lib. 12. Claus. Reg. cap. 14. num. 13.*

vers. Secunda propositio: siquidem hi peccant non solum contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, cum non possit assignari diuersitatis ratio, cur vineæ custos non annuncians Domino damnatum ipsi vineæ ab alijs illarum peccet, & ad dani restitutionem teneatur: & non supradicti Accusatores, & Denunciatotes si non accusent, aut denunciarent: cum non minus vnus, quam alter faciat contra charitatem, qua ratione culpa committitur: & contra iustitiam, ex cuius solius violatione contrahitur restitutionis obligatio.

- 2 Ampliatur id, quod diximus, ut huiusmodi Accusatores, seu Denunciatores, ut supra, non solum teneantur ad reñciendum damna, quæ indè Reip. aut alicui priuato fuerint subsecuta; sed etiam ad pœnam illam tenentur, ad quam damnarentur delinquentes, si accusati fuissent, ut habetur ex *D. Thoma 2. 2. q. 67. ar. 4. ad 3. Syl. in sum. vers. Pœna, q. 28. Petr. Nauar. lib. 3. de restit. cap. 4. par. 1. dub. ult. Petr. de Arag. 22. q. 62. ar. 7. vbi etiam Salon. controu. 4. & 5. & qu. 68. ar. 1. contr. 3. in princ. & in fine, Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 123. num. 17. & Sayr. loco citato, num. 18.* Etenim pœnæ huiusmodi Fisco, aut alij eas ementi ex vi legis, aut statuti communiter solent applicari; ergo tales Accusatores non acculando cum vi sui officij debeant, & impedimentum afferant, ne prædicti ius suum consequantur, non solum contra iustitiam legalem, sed etiam contra iustitiam commutatiuam, peccant: & propterea ultra culpam tenentur ad dani restitutionem. Confirmatur; quia cum eiusmodi accusatores talia officia acceptent, & iurent fideliter se habere, virtutalem quandam contratum cenentur celebrare, cuius vigore obligantur soluere damnum, quod patitur communitas, Fiscus, emptor pœnarum, & pars læsa ex omissione, ac defectu sui officij: ergo non accusantes, cum debeant, proculdubio aguat, non solum contra iustitiam legalem, & sic peccant sed etiam contra iustitiam commutatiuam, atque idè restitutioni efficiuntur obnoxij. Nec ob-
- 3 stat si dicatur, quod pœnam legis non tenetur quis subire ante Iudicis condemnationem, & idè delinquens, cum adhuc nõ fuerit condemnatus, nec accusator tenetur eam soluere antequam iudicialiter condemneret: Quoniam respondetur, in casu, de quo agitur, pœnam appetitam duas habere rationes, nempe rationem pœnæ, & rationem damni. Rationem pœnæ sibi veditat in ordine ad delinquentem: & hæc nunquã debetur ante Iudicis condemnationem: Ratione verò damni, & non pœnæ habet respectu illius tertij, cui est applicata pœna; atq; idè ad damnum tenetur accusator, ut causa illius ex omissione sui officij in foro conscientie soluere, etiam ante omnem Iudicis condemnationem. Vnde merito delinquens non tenetur in conscientia ad pœnam ante iudicalem sententiam: & accusator ipse obligatus remanet: siquidem ad eam delinquens ex vi tantum legis, seu statuti tenetur: accusator verò ex officio, & vi muneris obligatur prospicere Reip. Fisci, Tertij indemnitati, cū ad id ratione stipendij, fidelitatis, & iuramenti sit obligatus.

- 4 Hanc eandem sententiam tenet *Med. C. de restit. q. 12. dub. ult. §. Et hic est vnus casus. & q. 15. in fine, & alij. Verum, quia Nauar. in Man. cap. 25.*

4 *cap. 25. num. 34. vers. Octavo: Cord. in sum. q. 66. §. 2. imò, & Syl. sibi contrarius vers. Restitutio, 3. q. 5. vers. Septimum, contrariam sententiam putant esse veriore, per illam communem Doctorum regulam, qua cauetur, pœnam non deberi ante iudicis condemnationem; idcirco idē Sayr. loco citato, num. 20. arbitratur, quòd si quis in praxi opinionem illam sequatur, cum sit probabilis, erit tutus in conscientia: quoniam licitum est in praxi sequi opinionem probabilem, etiam si contraria tutior sit: & eò maxime in casu, de quo agitur, si acculator in acceptatione officij obligavit se tantum ad accusandum; non autem ad restituendum: aut id saltem virtualiter satis significavit, iuxta ea, quæ habentur ex *Salon. 22. q. 68. ar. 1. contr. 3. in fine* Sunt autem hæc, quæ diximus intelligenda de pœnis pecuniarijs; secus autem de corporalibus: liquidem eiusmodi corporales pœnas non tenetur subire talis acculator secundum communem sententiam relatum ab eodem *Sayr. d. num. 18.**

5 Secundò ampliatur, quod supra diximus, ut prædictus acculator ex officio si aliquid accipiat, ut non accuset, seu denunciet; non solum tenetur ad damni restitutionem Reip. aut tertio illati, & ad pœnam pecuniariam, ad quam condemnati fuissent delinquentes, si contra eos accusatio delata extiterit; verum etiam sic acceptum restituere tenetur, ut habetur ex *Joan. Mod. C. de restit. q. 3. causa 10. vers. Quinto: Syl. in sum. vers. Restitutio, 3. q. 5. §. Septimum: Sorlib. 4. de iustit. & iur. q. 7. ar. 1. vers. Secundus ergo modus, Cord. in sum. q. 66. §. 1. in fine, Salon. 22. q. 68. ar. 1. contr. 1. q. vlt. quam sententiam communem esse testatur *Sayr. lib. 12. Clavis Reg. cap. 14. num. 16.* Rationem autem hanc esse volunt præfati Doctores: quia huiusmodi accusatores, seu denunciatores ex iustitia criminis accusare, seu denunciare tenentur; ergò accipientes aliquid ne accusent, contra iustitiam dicuntur agere; atque idè ad illius restitutionem obligantur. Verum tamen est, quòd in hac re Doctores non sunt concordēs: nam *Syl. in sum. vers. Pœna, q. 28.* quem sequitur *Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 123.* volunt, sic acceptum esse restitutioni obnoxium Fisco, vel ei, cui erat pœna pecuniaria applicanda: & insuper tenentur ad complementum pœnæ exigendæ, si accusassent. In criminalibus verò, ubi infligenda esset pœna corporalis, si tales desistant ab accusando per compassionem, & aliquid percipiunt pro non accusando, non obligantur necessariò ad accepti restitutionem; licet turpiter acciperent, & peccarent: secus autem si desisterent ab accusando per concussionem. *Nauar. denique in Man. c. 17. num. 122. in fine, & cap. 25. nu. 34. & Conar. in regula peccatum. par. 2. §. 2. de regul. iur. in 6.* volunt ad accepti restitutionem non teneri; sed solum ad emendationem damni tertie personæ illati ob accusationem non delatam: quæ quidem sententia verior nobis videtur. Siquidè hoc casu constat, turpitudinem esse ex utraque parte, tam dantis scilicet, quam accipientis: ubi autem turpitudò est ex parte utriusque, tunc non habet locum restitutio necessariò; sed tantum de consilio faciendà est pauperibus, ut habetur ex *Graff. loco citato, num. 16.* & nos latè ostendimus supra disp. 18. sec. 1. vers. Tertiò peccant*

Magistratus, & Indices. Confirmatur; quia non accusare de inquentem cedit in bonum ipsius delinquentis: & propterea non accusans non tenetur id gratis ommittere, & sic ita elargitum retinere potest.

6 Nec ex eo, quòd tenetur ex officio accusare remanet restitutioni obnoxius eius, quod accipit pro non accusando; quia non accusando Reū quoad ipsum non facit contra iustitiam commutativam, sed tantum contra iustitiam legalè; atque idè peccat: non tamen tenetur acceptum restituere. Sed quia contra Remp. & Fiscum, aut contra alium, quibus debetur pœna, & damnum inferitur ob accusationem, vel denunciacionem non delatam, non accusans agit contra iustitiam commutativam, ut supra probauimus, meritò peccat, & tenetur ad restitutionem non solum damni indè obuenti Reip. aut alicui tertio; sed etiam ad illam pœnam pecuniariam, ad quam delinquentes damnarentur si accusati fuissent. Quæ diximus de supradictis acculatoribus ex officio extendi possunt ad B. uarios, & ad alios iustitiæ Ministros, qui ex officio tenentur capere, vel accusare, seu denunciare deferentes arma prohibita: vel permilla, sed in tempore, aut loco prohibito, & alia eiusmodi, & non capiant, nec accusent, nec denuncient: nam tenentur ad damna tantum rescindienda, & ad pœnam pecuniariam, Fisco, vel alteri applicandam; non autem ad accepti restitutionem pro non capiendo, accusando, vel denunciando, ut supra.

8 Sic ampliata limitantur ea, quæ supra diximus primò, ut non accusantes supradicti, non peccent saltem mortaliter, si non accusent contra legis, aut statuti dispositionem committentes propter extremam, aut grauem necessitatem, qua certò nouerint eos laborare, ut sunt pauperes venantes, aucupantes, vel ligna cedentes in locis lege, aut statuto prohibitis, propter extremam, aut grauem famis, vel frigoris necessitatè: quoniam sicut hi non peccant legem violantes, cum leges positivæ non obligent cum tanto detrimento; ita eiusmodi officiales destinati ad accusandum non peccant tales pauperes non accusando; quamuis tempore suscepti muneris iuramentum præstiterint de accusando delinquentes, ita *Nauar. in Man. cap. 17. num. 122. & Sayr. loco citato, num. 14.* Eadem ratione si birruarij, & alij officiales, seu ministri iustitiæ destinati ad capiendos deferentes arma prohibita, si certò nouerint aliquem arma prohibita deferre ad necessariam propriæ vitæ defensionem, cū alias à suis inimicis occideretur: Et Superiores reculent ei concedere doctorum armorum delationem; si illum non caperent, proculdubio non peccarent; sicut non peccat ipse deferens. Imò si prædicti accusatores in supradictis casibus aliquid extorqueant à præfatis contra legem committentibus, ne eos accusent, aut capiant, restituere illis tenentur, cum turpitudò sit ex parte accipientis tantum; non autem dantis, cum accusatores, & ministri eiusmodi non solum in dictis casibus possint; sed etiam debeant præfatos contrauenientes non accusare, nec capere: & dantes emolumentum illud tribuunt ad eorum vexationem redimendam, ne scilicet iniuste accusentur, aut capiantur.

9 Secundò limitantur, quando ij, qui committunt

tunt contra legem consanguinei sunt, & amici eorum, qui leges, & statuta condiderunt; quoniam isti censentur excepti, nisi crimen eorum sit contra bonum Reip. aut alicuius Regni; quoniam tunc bonum publicum est bono priuato præferendum, vt habetur ex Doctõribus supra citatis.

- 10 Tertiõ limitatur si huiusmodi accusatores, seu officiales non accuset, nec denuncient eos, qui tales sunt, vt si facultatem peterent, obtinerent: non tamen volunt facultatem expostulare ob verecundiam, aut ob aliam causam. Vndè si quis venaretur, aut aucuparetur, vel ligna cederet in locis, lege, vel statuto prohibitis: & custodes, seu deputati ad accusandum, contrauenientes certõ nouerint, quod si supradictus licentiam peteret venandi, aucupandi, vel ligna cedendi in dictis locis ab ijs, qui legem, vel statutum condiderunt, eam proculdubio obtinerent, tunc si illum non accuset, aut non capiant, non peccat saltem mortaliter, nec ad aliquam restitutionem tenentur: quia iste contra legem committens nihil accipit contra voluntatem Domini; sed tantum contra Domini voluntatem est modus accipiendi, qui Domino displicet, iuxta ea, quæ habentur ex *Navar. in Man. cap. 17. num. 138. vers. Quadragesimoquarto. & Caiet. in sum. vers. Furtum*, dum volunt, quod qui occultè aliquid subtrahit ab eo, cui non displiceret acceptio sibi cognita; sed occulta sic, is quamuis leuiter peccet; non tamen lethalem culpam contrahit: siquidem eius acceptio non est contra Domini voluntatem; sed modus tantum accipiendi, qui ad mortalem culpam satis non est. Sic etiam filius non committit furtum rei patris occultè furriprens, volentis, filium rem illam habere, sed nolentis occultam eiusdem acceptionem; quoniam tunc propriè loquendo, non inuito, sed nõ vidente patre rem illam accipit; atque idè modus ille non est satis ad committendum furtum, quod est contrafectatio rei alienæ, inuito Domino, atque idè non sufficit ad contrahendum lethalem culpam; nisi Pater, aut Dominus suam voluntatem declarasset, nolle se inconsultõ, ac ignorante, quemquam, etiam filium legi à te latè contrauenire: nam tunc si non seruetur modus, contraueniens peccat, & ad restitutionem tenetur: tunc enim vi legis non solùm rei ablationem prohibet; sed etiam modum. Ita *Sayr. d. num. 15. in fine.*

- 11 Secundõ peccant Accusatores, ac Denunciatores publici, seu ex officio, qui cum delinquentibus dissimulantes se abscondunt, vt alij libere verita subtrahant, & sic eos non capiant, accusent, & puniri non faciant, vt habetur ex *Ioan. Med. C. de restit. q. 12. dub. ult. vers. Si denique*, & ex alijs: quoniam hi per huiusmodi dissimulationes, & insidias occasionem præbent delinquendi. Hoc autem limitatur multipliciter à *Navar. in Man. cap. 17. num. 123. Cord. in sum. q. 66. §. 2. & Sayro loco citato num. 17.* Primõ vbi prædicti accusatores ita dissimularent, & permetteret ingredi v. g. loca verita ad venandum, aucupandum, ligna cedendum, &c. vt semel deprehensi in futurum caueant leges id prohibentes violare; dum modõ non permittant in d. locis damnum notabile à sic ingressis inferri: nam hoc casu non peccarent. Secundõ limitatur vt id, quod diximus locum sibi vendicet in casu

tantum, quo facientes contra leges bona fide ignorant eiusmodi insidias: secus autem si nouerint tales insidias fieri solitas à dictis accusatoribus; quia tunc ipsi accusatores non peccarent sic insidiantes; atque idè delinquentes sibi imputabunt, quod faciant contra legem. Tertiõ limitatur, vt quamuis supradicti accusatores ita insidiosè se habentes in eo casu, quo peccant restituere teneantur damna, quæ Domini eorum, Resp. & alij particulares homines ex tali dissimulatione passi fuerint; nihilominus ipsi delinquentibus ad restitutionem aliquam non tenentur: eo quod officiales isti ex vi eorum muneris non obligantur delinquentibus consulere; sed tantum Reip. & eorum Dominorum bono. Illud autem circa rem hanc est adnot. quod si Fiscus contra aliquem accusatione deferat, intelligens se delictum non posse probare, grauius peccat ratione officij, quàm alij accusatores, & tenetur restituere damna, quæ accusatus patitur: quia non est intentio Principis Fiscos instituire, nisi vt seruato iuris ordinæ acculent, vt habetur ex *Sayro lib. 12. Clauis Reg. cap. 15. nu. 19. vers. Quaratione*. Posset tamen citra culpam crimen denunciare; quia cum Fiscus sit ad accusandum publicè deputatus, eo casu testificando cum iuramento de propria scientia facit semiplenam probationem, prout alius testis, qui super ipso delicto deponeret, per quam posset Iudex iustè Reum cogere ad manifestandam veritatem, vt habetur ex *Iul. Clar. in sua prax. crimin. lib. 5. q. 7. num. 3.*

- 12 Tertiõ peccant accusatores, ac denunciatores publici, vt supra, in omnibus ferè casibus, in quibus peccare possunt accusatores, seu denunciatores priuati, qui non dicuntur tales ex officio, de quibus mox dicemus.

- 13 Quartõ peccant accusatores, seu denunciatores priuati, quibus ex officio accusare non competit si per accusationem, vel denunciationem non deferant Iudici crimina, quæ sunt contra bonum commune, & sunt in fieri, seu in procinctu, vt fiant, eaque sufficienti testimonio probare possunt, vt habetur per *D. Thom. 2. 2. qu. 68. ar. 1. & in eum Caiet. Salon. & Perr. de Arag. Syl. in sum. vers. Accusatio q. 2. Tab. eod. vers. num. 4. Sol. in relec. de regen. secr. memb. 2. qu. 5. concl. 1. & lib. 5. de iust. & iur. q. 5. ar. 1. concl. 1. Navar. in cap. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. coroll. 61. num. 638. & in Man. cap. 25. num. 33. vers. Sexto, Gregor. de Valen. tom. 3. disp. 5. q. 12. pun. 1. q. 1. & 2. Tolet. lib. 5. sue summ. cap. 57. & Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 14. num. 6.* Probat ex illo *Leuit. cap. 5.* ita se habente: *Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, testisque fuerit, quod aut ipse vidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam*, quod præceptum volunt Doctores esse quasi naturale: nam de iure naturæ cuiuslibet incumbit cura boni communis, non solùm corporalis, sed etiam multõ magis spiritualis, atque idè non solùm ex lege naturæ, sed etiam ex lege charitatis vnusquisque tenetur obuiare omni malo, comuni bono se opponenti. Sicut membra naturaliter se obijciunt pro conseruatione capitis, à quo pendet conseruatio totius corporis. Sed quoniam multoties accidit, vt communi bono consuli non possit, nisi huiusmodi crimina in publicum

publicum deferantur : ergo quilibet etiam si ei ex officio non competat accusatio, sub lethali culpa tenetur per accusationem, vel denunciationem prædicta crimina ad Iudicem deferre: si quidem bonum commune cuiuslibet priuato bono præferri debet. Quod quidem adeo verum est, ut etiam si qui promiserint secretum seruare, adhuc tamen crimina publica per accusationem Iudici deferre tenentur, nisi secretum sit confessionis; quoniam tunc nullo modo licet fieri possit, ut habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 68. ar. 1. ad 3. & q. 70. ar. 1. ad 2. Scot. lib. 5. de iust. & iur. q. 3. ar. 1. ad 2. & Sayr. loco supra citato.*

14 Sunt autem crimina publica, quæ vergunt in damnum publicum, hæresis, vel vehemens, & violenta de hæresi suspicio qualem contrahunt Religiosi professi, vel Clerici in sacris constituti uxorem ducentes, blasphemias hæreticales proferentes, artem magicam exercentes, sortilegia, & alias diabolicas superstitiones, diuinationes committentes, maximè si interueniat Demonum inuocatio, & Sacramentorum abusus: Confessarij in confessionis actu poenitentes ad turpia sollicitantes. Item publica crimina sunt rebellio à proprio Principe, compilatio erarij publici, proditio Ciuitatis, & propriæ Patriæ, falsificationes monetarum, maleficia, homicidia, furti, quæ fiunt ab assassinis, grassatoribus, & latronibus stratarum, ambitio, ac subordnatio suffragiorum in Cathedralis, & alijs electionibus, & præsertim circa beneficia, quando quis in Ciuitate, aut Conuentu conatur subuertere fratres, & alia, de quibus *Nauar. in Man. cap. 18. m. 58. Salon. 22. q. 68. ar. 1. controu. 1. Genuen. in praxi Archiep. cap. 23. num. 1. & Sayr. lib. 12. Claus Reg. cap. 24. num. 5.* Quæ quidem crimina dicuntur publica; eo quod per se primò vergunt in perniciem Reip. & proximum eorū obiectum est bonum commune, quod illis expugnatur: ad differentiam criminum priuatorū; quæ ex eo talia dicuntur, quia contra bonum priuatum committuntur: ut mendacium perniciosum, adulterium, homicidium, simplex furtū, fornicatio, concubitus, & alia eiusmodi; quæ licet aliquando dicantur nocere bono communi, quatenus nocumentum afferant Reip. partibus; propriè tamen tendunt in bonum particulare hominum.

15 Dixi, *Qua sunt in fieri, seu in praeiudicio, ut fiat.* Quoniam crimina si completa sint, & nullatenus actu maneant, non tenetur quis amplius accusare, seu denunciare iudicialiter; sed tantum cum à Iudice fuerit iudicialiter interrogatus, iuxta ea, quæ suo loco dicemus de testibus agètes, testificando, & ut testis veritatè manifestat tenetur: ut cum horū criminū præcedat infamia, notorietas, iudicia, aut aliqua probatio. Ratio autè hæc est, quia accusationes, & denunciations tales criminum adinuentæ fuerunt, ne crimina committantur in detrimentum boni communis: ergo cum iam commissa sunt, cessat ratio. Est tamen verum, quod si probabiliter timeatur reciduum alicuius criminis, si cætera concurrant, quæ paulò infra dicenda sunt, tunc tale crimen, et per accusationem, vel denunciationem in iudicio deferendum: quia licet iam fuerit commissum; nihilominus est in fieri, ut denud committatur, nisi eius delatō in iudicio habeatur: & ma-

ximè si per denunciationem fiat Canonica, quæ, ut supra diximus, à iure Canonico adinuentæ, propriè est, non ad publicam criminis vindictā; sed ad euitandum crimen ab aliquo committendum, aut commissi reciduum, & ad coercendum crimina, ne ulterius progrediantur.

16 Dixi, *Ea, quæ sufficienti testimonio probare possunt,* quia nemo ad id obligatur, quod debito modo perficere non potest: atque idè, qui probare non potest crimen quatenus publicum per accusationem in iudicio deferre non tenetur, ut habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 68. ar. 1. & ex alijs.* Imò calumniator dicitur, qui verum crimen, sed occurtum, quod in iudicio probare nequit, alteri scienter obijcit, ut in *cap. calumniator, & cap. qui non probauerit, 2. q. 3.* & pœna rationis mulctatur, *l. mulier, & l. quæsitum, ff. ad senatusc. turpill.* & ultra culpam, quam contrahit, ad damnum, & interesse ad arbitrium boni viri tenetur. Etenim in iudicio sicut est iudicè verum, quod iudicè, id est idoneis testibus, & instrumentis probatur; ita è conuerso est iudicè falsum, quod iudicè probari non potest, ut colligitur ex *D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 2. ad 2. in fin. Nauar. in cap. inter verba 11 q. 3. coroll. 61. n. 643. Salon. & Petr. de Arag. 22. q. 68. ar. 3. & Sayr. lib. 12. Claus Reg. cap. 15. sub num. 13. vers. Item calumniator.*

17 Est tamen verum, quod quando agitur de crimine Reip. pernicioso, quod probari nequit, ne tale crimen omninò maneat impunitum, & obuietur malo communi, potest quis crimen illud iudici manifestare non per viam accusationis; sed per viam denunciationis, ut hac ratione liberetur à pœna rationis ex defectu probationis: & Iudex indè occasionem capiat inquirendi, & obuietur communi malo. Ità *Scot. in relic. de reg. secr. memb. 2. q. 5. concl. 1. ad 2. & lib. 5. de iust. & iure, q. 9. ar. 1. concl. 1. Salon. 22. q. 98. ar. 1. contr. 2. & Sayr. lib. 12. Claus Reg. c. 44. sub num. 6.* vbi etiam voluit, quod hoc casu, qui talem afferre posset, teneretur manifestare, ut Iudicem à labore inquirendi in re tanti momenti liberet: nam cum obligetur quilibet bono communi consulere, qui non potest accusare ex defectu probationis, saltem denunciare tenetur Iudici, ut tali damno possit obuiare; dummodò personas non nominet in particulari; sed tantum in communi, etiam si nulla sit criminis infamia, cum bonum publicum præferri debeat bono priuato.

18 Hanc eandem opinionem tenent *Genuen. in praxi Archiep. cap. 23. num. 5. Lel. Zech. in tract. de casib. reseruat. casu 2. vers. Ampliatur prædicta conclusio.* Etenim quamuis delictum probari nequeat; Superior tamen vigilat, & potest esse, quod contra personas denunciandas adsint aliæ denunciations, ex quibus de facili posset Iudex deuenire ad torturam, & communi damno occurrere. Vndè merito cogi possunt poenitentes, ut denuncient Inquisitoribus Confessarios, quos nouerunt in actu confessionis mulieres ad turpia sollicitasse. Etenim B. Pius V. in quadam sua Bulla, quæ incipit, *Venerabiles Fratres*, edita die 16. April. 1561. tribuit potestatem Inquisitoribus, ut possint contra huiusmodi perditos Confessarios inquirere, ut sup. ostendimus *disp. 3. sect. 5.* Vndè solent Inquisitores, ed. & a-

emanare sub pœna suspensionis, ne Confessarij absoluant penitentes, quæ dicunt fuisse à Confessarijs, vt sup. sollicitatas, nisi ipsis eos denuncient. Imò estò, quòd eiusmodi edicta manata non essent; adhuc tamen Confessarij non possunt filias eorum spirituales absoluere, donec crimen Inquisitoribus manifestent, vt habetur ex *Rodriq tomo 1 qq. Regul. q. 56. ar. 4. & tomo 2. q. 27. ar. 1. in princ.* Quod quidem intelligendum est principium iuxta ea, quæ sup. adnotauimus *d. disp. 3. sec. 10.*

19 Quæ diximus de criminibus publicis extendimus etiam in crimen, quod est contra tertiam aliquam personam priuatam in fieri, vel in prociectu vt fiat, cuius vitæ fortè insidiæ parentur: nam si quis testes habeat, quibus probare possit crimen huiusmodi, tenetur insidiantem accusare, si aliter ei obuiare nequeat, vt rectè docet *D. Th. 2. 2. q. 33. ar. 7. Salon. 2. 2. q. 68. cõtr. 1. concl. 2. Sol. lib. 5. de iustit. & iure, q. 5. ar. 1. ante solutionem argumentorum, Tol. lib. 5. sue sum. c. 57. Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 14. num. 8. & alij.* Siquidem tenetur vnusquisque quantum potest, via licita proximum ab omni iniuria, ac detrimento liberare: quia vniciq; mandauit Dominus de proximo suo, iuxta illud *Eccles. 17.* Quod si probare crimem nequeat, tenetur ex charitate illud Iudici denunciare; etiam si iuramentum præstiterit de non denunciando, vt malum impediatur. iuramentum enim quoad hunc casum vim non habet, vt habetur ex *D. Th. 2. 2. q. 70. ar. 1. Glos. in c. ad nosram, 2. in ver. repeterent, de iureiur. Panor. in cap. 1. num. 8. & in cap. quemadmodum, num. 7. cod. tit. Nauar. in Man. cap. 25. num. 33. Salon. 2. 2. q. 68. art. 1. cõtr. 1. in fin. & Sayr. loc. cit.* Quod quidem locum sibi vendicat, vbi alia via malum impeditri nequeat, nempè per admonitionem, minas, &c. vt infra latius, Deo duce, dicemus. Et dummodò non reuelet tertio personam in particulari, sed in communi, vt sibi caueat: ac criminis cognitionem non habeat per confessionem sacramentalem, sed aliundè, vt sup. diximus, & habetur per Doctores paulò sup. relatos. Quòd si crimen non sit in præiudicium tertij, nec boni communis, tunc non tenetur illud denunciare; sed tantùm debet vt correctione fraterna, iuxta illud *Matth. cap. 8.* dummodò adsit spes emendationis, opportunitas temporis, & nihil periculi imminet personæ denuncianti, vt habetur ex eodem *Sayro ibidem, vers. Quarta propositio.*

20 Ex dictis sequitur, quod quando delictum est iam subsecutum, & non timor recidini, vt quia delinquens sit emendatus, & probabiliter speretur se iam in eiusmodi crimina nõ esse corruendum, & parti læsæ sit satisfactum, tunc delinquens non est superiori accusandus, nec denunciandus; etiam si criminum denunciatio sub excommunicationis pœna præciperetur ad delinquentis emendam, vel ad impediendum peccatum aliquod eiusdem, aut tertij, aut vt illatum reparetur; siquidem hoc casu cum esset finalis ratio præcepti, cessat etiam obligatio, atq; ideò denunciatio locum non habet; sed fama proximi seruari debet illæsa: nec ob id incurritur periurium, vel excommunicatio. Quod quidem intelligendum est, quando superior per huiusmodi præceptum nihil aliud intenderet, nisi de-

linquentis emendationem, aut partis læsæ satisfactionem: secus autem si Iudex delicti punitionem intenderet, adesset infamia de delicto, aut semiplena probatio: quia cum Iudex iudicè eo casu procedat, non denunciatis mortaliter peccaret; & periurium, vel excommunicatione contraheret, vt habetur ex *Nauarr. in Man. cap. 25. num. 46. Petr. Nauarr. lib. 2. de restit. cap. 4. par. 2. dub. 9. num. 217. & Sayr. d. cap. 14. num. 27. & 28.*

21 Quintò peccant accusantes, seu denunciantes aliquem de delicto, quod nouerint à delinquente sub sigillo secreti ad consilium, aut remedium habendum in anima, vel in corpore: Etenim his casibus est seruandum secretum; etiam si in particulari præcipiatur illis sub excommunicationis pœna, vel sub iuramento ad veritatem eruendam: ac etiam si in testes adhiberentur, præcederet infamatio, aut semiplena probatio, vel indicia: aliàs reuelando non solum læthalem culpam contraherent; sed etiam tenerentur ad reficienda omnia damna ex tali reuelatione subsecuta: quoniam naturali iure tenetur stare promissis, vt in *l. ff. de pact. & propterea nihil præcipi potest, quod sit contra ius naturale.* Ità *D. Th. 2. 2. q. 70. ar. 1. ad 2. Nauar. in Man. cap. 18. num. 52. vers. Disco tertio: Cord. in sum. q. 64. num. 3. Petr. Nauarr. lib. 2. de restit. cap. 4. par. 2. dub. 9. num. 222.* Quod quidem verum est, vbi ad solam pœnam delinquentis denunciatio præcipitur: secus autem si ad vitandum Reipub. damnum, vel tertij, quoniam tunc nulla promissio, aut iuramentum secreti, excepto secreto sacramentalis confessionis, obligat; atq; ideò denunciatio est omninò facienda: nam tunc meretur delinquens, vt fides ei frangatur, cum à mala desistere non curat, aut si desistat, bonum tamen innocentis Reip. vel tertij præponderat, vt habetur ex eodem *Nauarr. d. cap. 18. num. 54. vers. Dixi,* vbi afferit exempla fidelissimi Chusai, qui consilia Absalonis pessima Dauidi reuelauit: & Elisei, qui iniqua secreta Regis Syriae Israelis Regi manifestauit. Idem *Nauar. cap. 25. sub num. 42. & 46. & latè Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 14. sub num. 29.*

22 Sextò peccant accusantes, seu denunciantes aliquem de delicto, quod nouerit ex leuibus personis fide non dignis: nam & ipsi leuitatis nota merentur impingi, & denunciatis iniuste possent damnum inferre, vt per *Nauar. d. c. 25. num. 46. & in cap. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. coroll. 66. num. 786. in fine, Cord. in sum. q. 64. casu 6. & Sayr. d. cap. 14. num. 33.* vbi id verum esse dicunt; etiam si sub præcepto excommunicationis, vel sub iuramento à Iudice ipsis præciperetur: quia citra periurium, & excommunicationem possunt respondere, se nescire, intelligendo ad reuelandum: & ita obseruandum esse in omnibus alijs casibus, in quibus reuelare quis non tenetur, docet *Palud. in 4. d. 21. q. 3. art. 3. concl. 1. ante fin. Nauar. in Man. cap. 12. nu. 8. & cap. 18. num. 61. & alij, quos refert, & sequitur Sayr loco paulo supra relato.*

23 Septimò peccant denunciantes, ac deferentes ad Superiores crimina occultata, quantumuis atrocia, & in fieri, seu in prociectu, vt fiant, & in casibus permissis, non pœna correctione, & admonitione. Etenim Christus *Matth. cap. 18. abso-*
lute

lutè præcipit in omni delicto prius monendum esse fratrem, quã ad Superiores deferatur. Quod quidem locum sibi vindicare quidam volunt, non solum in denunciatione Euangelica; verum etiam in denunciatione iudiciali, & in accusatione de præcepto, cum quis certus omnino esset, posse impedire damnum Reip. aut tertij sua sola admonitione, & fraterna correctione: Secus autem si non esset omnino certus, vel periculum esset in mora; quia tunc statim, etiam si non existerent idonei testes ad probandum facienda esset denuntiatio, non expectata admonitione, seu fraterna correctione. Ita *Salon. 22. q. 68. art. 1. controu. 2. Petr. de Arag. ibidem, & Bann. eod. loco, dub. 1. concl. 3. & 4. Petr. Nauar. de restit. lib. 2. cap. 4. par. 2. dub. 7. nu. 186. & seq. & Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 57.* Sed re vera licet denuntiatio ex sui natura prærequirit monitionem; accusatio tamen illam non exigit: siquidem accusatio non habet pro fine per se, & ex sui natura emendationem delinquentis; sed delicti vindictam, ac punitionem propter communitatis bonum, quatenus publicè interest, vt delicta puniantur, vt vnus poena sit aliorum exemplum, & ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. Et id quidam apertè colligitur ex *tex. in cap. qualiter, & quando, 2. de accusat. in illis verbis: Sicut accusationem legitima debet precedere inscriptio; sic & denunciationem charitativa monitio: & inquisitionem clamorosa insinuatio præuenire.* Vnde siue accusatio fiat ad bonum communitatis, siue ad resarciendum damnum tertij; siue ad satisfaciendum propriæ iniuriæ, non est necessaria præuia monitio ex vi, & natura accusationis, sed tantum quando res deferuntur ad Iudicem tanquam ad patrem ad solius delinquentis emendationem, nempe per Euangelicam denunciationem.

44 Est tamen verum, quòd si in accusando virum aliquem insignem, & optimæ famæ, ex eius infamia, ac delatione plus scandali, ac damni proueniret Reip. quàm emolumenti: & ex fraterna correctione compertum haberetur, esse emendandum, tunc proculdubio est præmittenda monitio; atque idèd non habet locum accusatio: non quòd ille iam sit correctus, cum accusatio habeat pro fine delicti vindictam; sed quia aliudè accusatio non expedit, non solum ob bonum delinquentis; verum etiam ob bonum commune, vt habetur ex *Salon. 22. q. 68. art. 1. controu. 2. concl. 2. arg. 3. Gregor. de Valen. tom. 1. disp. 5. q. 12. pun. 1. dub. 3. in fine, & Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 15. num. 6. & 7.* Cæterum quando probabiliter dubitatur de emendatione delinquentis, aut timetur damnum magnum in admonitione, aut periculum est in mora, non solum accusatio, sed nec denuntiatio præexigit monitionem. Et quia in crimine hæresis, prodicionis Ciuitatis, ac læsæ maiestatis nunquam probabiliter speratur fraterna correctio profutura; idcirco in prædictis criminibus admonitionem non præexigi, putat *Sayr. loco citato, sub nu. 4. vers. Item quando accusatio, vbi etiam num. 9. & 11.* id limitat, quoad crimen hæresis in hæretico scienter dogmatizante, vel in se falsam opinionem retinente, ita vt putet, se verius, ac melius sentire de re ista, quàm Ecclesia Romana: secus autem in eo, qui per ignorantiam in errorem lapsus est, vt solent Rustici: is enim priusquam accusetur,

vel denunciatur admonendus est: siquidem iste talis formaliter hæreticus non est, si corrigi est paratus, sed tantum materialiter. Idem dicendum est de illis, qui lapsu linguæ, vel in curia inter disputandum, vel concionandum hæresim proferant: & de his loquitur *D. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. in corp. putat Sayr. vbi supra, dum ipse Angelicus Doctor docet, quòd hæreticus statim denunciandus est, nisi certò sciret aliquis, quòd per suam admonitionem secretam posset huiusmodi malum impediri.* Vnde in *Epist. ad Tit. c. 3.* legitur; *Hæreticum hominem post primam, & secundam admonitionem deusta.* Vel secundum alios *D. Thom.* est intelligendus de illis hæreticis, qui licet sint formaliter tales, eo quòd scienter habeant in intellectu errorem fidei Catholicæ contrarium; non tamen corrumpunt alios: secus autem si hæretici tales sint, qui priuatim homines à fide auertant, vt sunt hæretici dogmatizantes; quia tunc statim sunt denunciandi, nulla præuia monitione: sicut Reip. proditores. Imò huiusmodi hæretici sunt denunciandi; etiã si emendati essent: quia cum dogmatizando, grauius Reip. damnum attulerunt, tenentur Reip. satisfacere, vt post alios inquit *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 7. cap. 24. num. 21. 22. & 23.* quibus adde, & omnino vide, quæ supra cumulauius *disp. 3. sec. 10. limit. 1. per totam:* & quæ habentur ex *Sayro lib. 12. Clauis Reg. cap. 15. nu. 10. vers. Dixi,* dum ait, quòd si Rusticus, qui per ignorantiam inuincibilem errorem fidei Catholicæ contrarium didicit ab eo, qui ex malitia errores seminabat; tunc rusticus tenetur illum denunciare: & si recusaret, ille alius, qui rustici errorem cognouit, tenetur statim denunciare, vt hac ratione malum Reip. radicatus extirpetur.

35 Oportet autem peccant accusatores, ac denunciatores, qui licet causam iustam habeant accusandi, vel denunciandi, vt quia sufficienter probationes habeant, & verè sciant, & probare possint, accusatos esse delinquentes; nihilominus iniusta intentione ad accusandum mouentur, atque idèd non ob publicam, vel priuatam utilitatem, non propter bonum publicum, & conseruationem iustitiæ, vel propter causam rei sibi debitæ recuperandæ; sed ex odio, & zelo vindictæ: quia denunciantis, sed accusatoris finis debet esse publica, vel priuata utilitas. Non tamen tenentur ad restitutionem; quia non agunt contra iustitiam; sed tantum contra charitatem. Ita *Nauar. in Man. cap. 25. num. 31. vers. Secundò, & in 6. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. coroll. 61. nu. 643. Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 57. & Sayr. d. cap. 15. sub num. 13. vers. Denique calumniator, & facit *tex. in cap. cum Minister, 23. q. 5.* Vnde caueant, qui ob iniuriam ipsis, vel ius illarum delinquentem per accusationem, aut denunciationem ad Iudicem deferunt, ne ira, vel odio moueantur: nam id expressè damnatur in *cap. fin. de pœnit. d. 5.* Imò offensus reconciliari tenentur satisfaciendi, vt *Fabian. Papa in cap. si quis contristatus, 90. d. his verbis: Si quis contristatus noluerit reconciliari fratri suo. satisfaciente eo, qui contristatus acerrimis maceretur inedijs vsque dum gratanti animo satisfactionem recipiat.* Quòd si delinquens non satisfecerit, potest offensus citra culpam instare, vt per Iudicem castigetur: quia ad remittendam iniuriam nullus est cogendus,*

cap. si illis, 23. q. 4. imò Glasa in d. cap. si quis contristatus, inquit, quòd benefacit, qui dimisso rancore, agit actione iniuriarum, c. & qui emendat, 45. d. & cap. de occidendis, 23. q. 5. quòd quidem quomodo procedat, benè declarat Nauar. in Man. cap. 14. sub num. 25.

26 Nonò peccant accusatores, ac denunciatores, non solum per calumniam accusantes, ac denunciantes, vt sunt illi, qui alteri fallum crimen scièter, & ex malitia imponunt, vt in l. 1. ff. de calum. Sed etiam per præuarcationem fraudulenter colludentes cum Reo delata crimina abscondunt, non inducendo veras, ac legitimas probationes contra eum, vel acceptando falsas exceptiones, vt vincantur: vel per tergiuersationem, absque causa ab accusatione desistunt. Hi enim cum faciant contra bonum commune, cuius interest, vt delicta puniantur, l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil. peccant mortaliter, & tenentur refficere damna ob id Reip. obuenta, vt habetur ex D. Thom. 2. 2. q. 68. ar. 3. & facit tex. in cap. fin. de iniur. & damno dato. Est tamen verum, quòd in multis casibus licitum est ab accusatione desistere; quorum primum est, vbi de propria accusatoris iniuria agitur, & puniatio rei non est necessaria ad bonum publicum: siquidem eo casu sicut spontè accusationem detulit; ita quoque spontè potest ab accusatione desistere, cum quilibet possit suo iuri renunciare: imò offensus nò solum tuta conscientia potest pecuniam consequi, vt ab accusatione desistat; sed etiam agere potest in iudicio pro pecunia sibi promissa, vt per Ioan. Medin. C. de reb. restit. q. 29. in fin., Couar. lib. 2. var. resol. cap. 10. num. 7. vers. Secundum: Nauar. in Man. cap. 25. num. 32. & facit tex. in l. transigere, C. de trasac. Dixi: Et puniatio rei non est necessaria ad bonum publicum, quia si pro bono publico necessaria esset accusationis prosecutio, aut ab ea cessatio tenderet in scandalum, aut alicuius tertij damnum, non liceret, vt rectè docet Sayr. lib. 12. Clauis Regia, cap. 15. sub num. 15. vers. Ratio est. Secundus casus est, vbi accusator nouerit se fuisse deceptum, & iniuste accusationem contra aliquem detulisse: nam tunc non solum potest, sed etiam debet ab accusatione desistere, & rei veritatem iudici aperire. Idem dicendum est si certò sciat, iudicè non esse iuste iudicaturum, vt in cap. si quem penituerit. 2. q. 3. Tertius casus est, vbi propter auctoritatem, vel imperium Principis, vel ob metum cadentem in constantem virum ab accusatione desistitur, vt declarat idem Sayr. loco citato, vers. Secundo: vers. Tertio: & vers. Quarto.

27 Decimò peccat Actor, qui in ciuilibus causis agitur, si quod sibi non deberetur, scienter petat: & insuper tenetur parti ad omnia damna, & expensas, & interesse: ad quæ obligatur, siue in principio litis, siue in medio, siue in fine, temerè se nouerit litigare, & à lite non desistat, vt declarat Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 15. sub num. 13. Et temerè litigat e dicitur, non solum qui quod sibi non debetur scienter petit; sed etiam, qui neque intentionem suam probat, neque allegationum causam habet. Vnde litigantium temeritas triplici pœna coercetur, nempe perituri, pecuniariæ, & infamiæ, vt in §. 1. & toto tit. in insti. de pœna temerè litig. Item peccat Actor si in ciuilibus rem sibi debitam indebito modo iudicio

petat, vtendo falsis instrumentis: nam hoc casu peccat contra charitatem: non tamen tenetur ad restitutionem, quia non peccat contra iustitiam, vt rectè docet Nauar. in Man. c. 21. num. 32. post D. Thom. 2. 2. q. 7. ar. 3. ad 3. Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 57. ante fin. & Sayr. loco citato, vers. Ceterum.

De Reorum culpis, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus causis.

§ E G. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Actor ab accusatore secernitur, sed Reus, tam dicitur in ciuilibus, quàm in criminalibus.
- 2 Peccat Reus, qui legitime interrogatus à Iudice, negat veritatem, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus.
An teneatur veritatem fateri, etiam cum vita periculo.
An, & quando quis dicatur legitime interrogatus.
- 3 Ad euitandam pœnam capitalem, potest probabiliter Reus negare debitum à se commissum.
- 4 Vbi Reus citra cõtemptum suum habere eundem aliquod damnum magni momenti, potest citra culpam veritatem negare, non solum vbi agitur de pœnis corporalibus, sed etiam spiritualibus.
- 5 Sententia hac maximam continet aequitatem; & merito probabilis dici potest.
- 6 Licitum est damnato ad mortem à carceribus aufugere, nec in tali casu tenetur Iudici precipienti, ne aufugiat, obtemperare.
- 7 Confirmare iuramento mendacium est intrinsece malum: non tamen Reus negando delictum profert mendacium, nec illud confirmat iuramento.
- 8 Vbi delictum non est plenè probatum, purgatione indita non obstante, poterit Reus in ipso purgationis actu negare delictum.
Idque in praxi potest amplecti, modo periculum absit recidui in damnum publicum, vel priuatum alterius.
- 9 Peccat Reus, qui conuictus per testes, & condemnatus de crimine, nec aliquam spem habet euadendi, adhuc perseverat in criminis negatione.
- 10 Peccat Reus, si legitime interrogatus, non confitetur delictum, & ob id pœnam non soluit Fisco, vel parti.
- 11 Peccat Reus iuste condemnatus quauis pœna, etiam ultimi supplicij, si per vim resistat Iudici, vel eius Ministro. Et quid si Reus sciat esse innocentem.
- 12 Non est absurdum, aliquando, dari bellum ex utraque parte iustum.
- 13 Peccat Reus condemnatus ad pœnam carceris iuste, si ab eo aufugiat, etiam citra carceris effractionem.
- 14 Condemnati ad carceres, donec pecuniam soluant, vel condemnati ad irremas, num possunt citra culpam à carceribus, vel irremibus aufugere.
- 15 Caveant Confessarij, ne huiusmodi condemnatos

uatos interrogent, an intentionem, vel propositum habuerint aufugendi, si possint.

- 16 Quid dicendum de inclusis in carcere, non ad penam, sed ad custodiam tantum.
- 17 Reo num licitum sit, ut penam corporis euadat, custodes pecunia, vel dono corrumpere. Et quid si certò sciat, custodem esse ex hoc grauius puniendum.
- 18 Non peccat Reus, si condemnatus ad mortem, possit aufugere, & non aufugiat.
- 19 Peccat Reus, si iurauerit carceris Custodi, vel Iudici, redire ad carceres, & nō redit, quamuis condemnatus sit ad mortem.
- 20 Peccat Reus, obiciens testi, contra ipsum examinato, falsa crimina ad eum repulsandum, etiam si falsum dixerit contra eum, nec seruato iuris ordine.
- 21 Peccat Reus in ciuilibus temerè litigans, paritque tenetur ad damnorum, & interesse refensionem.

Quamuis Actor ab accusatore secernatur: siquidem prior in ciuilibus; posterior admittitur, ut supra diximus *sec. precedenti*: nihilominus is qui conuenitur, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus dicitur Reus, ut in §. 2. in *instit. de pena temerè litig. l. Reos, C. de accus. l. 1. & toto tit. de custod. reor.*

Peccat igitur Reus primò, ubi legitime interrogatus à Iudice, veritatem negat, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus. Etenim Reus ubi legitime interrogatur, tenetur sub lethali culpa veritatem fateri, etiam cum propriè vitæ periculo; nam quilibet tenetur Superiori iuridicè præcipienti obedire, iuxta illud *Rom. 11. Qui potestati Superioris resistit, Dei ordinationi resistit.* Et tanto fortius, quia confirmare mendacium iuramento est intrinsecè malum, quod nulla ratione licitum est, ut in *cap. super eo, de usur.* Et si per Iudicem eo casu potest indici purgatio Canonica; multò fortius potest Reus interrogari, ut per proprium iuramentum respondeat, ut ex *Innoc. tenet Abb. in cap. 2. sub num. 19. de confess. D. Thom. 2. 2. q. 69. ar. 1. & in eum Caiet. Bann. Petr. de Aragon. & Salon. Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 6. ar. 1. & ar. 2. concl. 5. in fine, & in relect. de regen. secr. memb. 2. q. 7. concl. 1. Valen. tom. 3. disp. 5. q. 13. pun. 1. & alij, quos refert, & sequitur S ayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 16. num. 1.* Dicitur autem quis legitime, ac iuridicè interrogatus secundum supra relatos Doctores, ubi à cōpetenti Iudice fuerit adhibita interrogatio: & si tractetur de criminibus publicis; nempè de hæresi, de crimine læsæ Maiestatis, prodicionis Reip. &c. saltem præcesserit infamia, vel indicia, vel coniecturæ: et si de priuatis agitur delictis, & procedatur per viam accusationis, vel denunciationis iudicialis, requiritur saltem semiplena probatio, aut expressa, ac manifesta indicia. Si verò procedatur per viam inquisitionis, exigitur præuia diffamatio, probata saltem per duos testes iurantes, se audiuisse à pluribus personis fide dignis, vel adit semiplena probatio, vel factū sit notorium, ut habetur ex *Panor. in cap. cum super, de confess.* Est tamen verum, quòd sola fama sine aliquo saltem admiculo, latis non esse ad interrogandum Reum, & ad eidem iuramentum deferendum, tenet *Spatar. de modo corrig.*

Regular. ar. 9. cap. 5. num. 3. & 4. contra *Salzed.* & alios: nam tunc illa fama cum non habeat fundamentum, diceretur mera infamia. Quòd si processus agatur per viam denunciationis Evangelicæ, ex postulatur, ut Reus à Prælaro prius admonitus sit rebellis, & adsit vnus saltem testis præter denunciationem. Præterea requiritur, ut supradicta iuris forma sit in processu deducta, & vna cum probationibus Reo notificata; aliàs nunquam ipse Reus interrogatus tenetur veritatem dicere, ut sufficienter declarat *S ayr. d. c. 16. sub num. 5. 6. 7. & seq.*

3 Cæterum licet hæc sententia sit communis; nihilominus *Less lib. 2. de iust. & iure, cap. 31. dub. 3.* putat probabiliter, quòd ad euitandam capitalem potest Reus delictum à se commissū negare, etiam si sciat contra ipsum constare semiplenè, & iuridicè, ut supra illud interrogatur. Et *Rodriq. tom. 2. qq. Regul. q. 19. ar. 4.* arbitrat ut etiam, quòd ubi timetur grauis dedecoris, & infamiae labe, potest Reus absque culpa in negatione permittere quouisque spem euadendi habet: quorum sententijs fauet nonnullorum antiquorum opinio relata à *Petro Nauar. de restit. lib. 2. cap. 4. num. 136.* se habens in aliquibus casibus posse Reum, contra quem sunt semiplenæ probationes tantum omni meliori modo experiri, ac tentare proprij damni vitationem, persistendo, ac perseverando in negatione quouisque poterit, & subiuciendo se torturæ ad purgandam semiplenam probationem, quod maxime locum sibi vindicare, ait *Panor. in d. cap. 2. de confess. circa finem*, quando produceretur ad instantiã partis, & venit imponenda pœna temporalis; secus autem si spiritualis: quia veniens ad iudiciū contra alium, debet venire paratus. In eandem sententiam videtur inclinare *Nauar. in cap. humana res, 22. q. 5. & Salon. 22. q. 59. ar. 2.*

4 *Ostauianus autem Spatar. loco citato, nu. 4. cum plur. seq.* cenlet, quòd si supradicta sententia tantorum virorum auctoritate roborata firmitatem habet, & Reus citra contemptum haberet finem euadendi damnum aliquod alicuius momenti, posset citra culpam non solum ubi agitur de pœnis corporalibus; sed etiam spiritualibus veritatem negare. Vnde inquit, notare debere viros maxime eminentes in Religione, & etiam alios secundum grauitatem criminum, ex quibus non tantum personæ; verum etiam toti Religioni denigratio, & detrimentum provenire potest, ut se nunquam prodant, nisi noverint delicta contra ipsos esse plenè probata, sed pro viribus in negatione persistant; quamuis à suis Prælatis interrogati iuridicè præcipiantur veritatem fateri, etiam si torturæ subiuciantur. Etenim his casibus veritatem negando, nullam pœnam spirituales supponitur contrahi, & iudex inquit, nō potest obligare ad nouas: aliàs contra ius naturale illas decerneret: & vterius sequeretur, Reum ad effugiendum spirituales pœnas, obligari ad confitendum delicta quantumuis occulta; quod ab omnibus negatur. Nec potest assignari diuersitatis ratio, cur Reus veritatem reticere possit ad euadendas pœnas corporales, & non spirituales; imò pœnæ spirituales cum longè maiores sint, quàm corporales, fortior ratio suadet ad illas euadendas, quàm ad corporales. Confirmatur, quoniam à natura cui-

quam inditum est vitæ, ac honoris defensio, *l. ut vim, ff. de iust. & iur.* hinc leges impunem dimittunt occidentem inuasorem ad sui, suorumque defensionem, cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut in *l. 1. §. eum qui, vers. Vini vi repellere: & l. 3. §. eum igitur, ff. de vi, & vi arm. & l. 1. vbi Glosa, C. unde vi*: ergò pari ratione naturalis ratio suadet, vt Reus citra omnem culpam, veritatem celare possit ad propriam vitam, vel famam tuendam. Denique pro hac sententia facit *tex. in lege Iulia, ff. de testib.* vbi decernitur cogi nõ, posse ad testimoniũ ferendum filium aduersus patrem, generum aduersus focerum, virum aduersus vxorem, & è cõtra, &c. his verbis: *Legge Iulia iudiciorum publicorum cauetur, ne inuito denunciatur, vt testimonium litis dicat aduersus focerum, generum, vitricum, priuignam, sobrinum, sobrinam, sobrino natum, eosque, qui priore gradu sint, item ne liberto ipsius, liberorum eius, parentum, viri, vxorisue, & nec patroni, patrona aduersus liberos, neque liberti aduersus patronos cogantur testimonium dicere. Quam legem, ait Glosa ibi, locum sibi vindicare in causis, tam ciuilibus, quàm criminalibus. Si igitur moralis Philosophus ea lege naturali lumine ductus, secundum naturalem æquitatem esse decreuit, vt consanguinei aduersus consanguineos, & aliaz supra relatæ personæ cogi non possint ad veritatem dicendam; quantò magis naturali iuri congruum esse constat, ne quis contra se ipsum veritatem dicere compellatur? cùm naturaliter omnis melius sibi mallet esse, quàm alteri, arg. *tex. in l. Praeses, & ibi Glosa, C. de seruit. & aqua.**

- 3 Hæc sententia re vera maximam æquitatem in se continet: & probabilis meritò dici potest; & eo magis, quoniam ita seruatur à Reis in omnibus iudicijs, tam Ecclesiasticis, quàm Sæcularibus. Nunquam enim aliquem Reum vidi confessum fuisse crimen ob id tantum, quòd sciuerit contra ipsum de eo constare semiplenè, vel esse diffamatum, siue pro delicto ueniat imponenda pœna temporalis, siue spiritualis. Et multò magis dicta opinio probabilis redditur, cùm argumenta pro contraria sententia facilè dissoluantur. Nam ad primum argumentum, quo mouetur opposita sententia, nempe, quòd Iudex per semiplenam probationem iuridicè mouetur ad interrogandum Reum; ergò Reus cogitur dicere veritatem, cùm quilibet teneatur Superiori iuridicè præcipienti obedire; responderetur, negando consequentiam; siquidem licet concedamus, Iudicem iuridicè, ac seruato iuris ordine Reum interrogare; nihilominus Reus iustè quoque celare potest delictum ad propriam infamiam, mortem, aut aliam pœnam maximè corporalè euadendam, non obstante, quòd sit semiplenè probatum; ita ut uterque dicatur iure suo uti. Etenim licitum est Iudici præcipere damnato ad mortem, ne à carceribus aufugiat; & tamen licitum est quoque Reo à carceribus aufugere; atq; idè in tali casu ipsi Iudici non obtemperare, & sic tam Iudex, quàm Reus utuntur iure suo, ut infra, Deo duce, dicemus, & habetur per *Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 18. num. 5. cum pluribus seq.* Dominus pariter iustè præcipit seruo, ne fugam arripiat: & tamen seruus iustè quoque potest Domino hoc casu non obedire, & aufu-

gere; ac proindè sicut Dominus vitur iure suo præcipiendos; ita quoque seruus dicitur uti iure suo in præfato casu, non obediendo, ut argumentantur pro hac sententia *Perr. Nauar. loco citato, num. 142. Salzedo in præll. crim. c. 126. Spatar. d. cap. 7. num. 7. & cap. 8. nu. 4.* ubi etiã *num. 5. & 6.* soluit instantiam eorum, qui dicunt; quòd si prædicta responsio uera esset; tunc sequeretur posse dari iustum bellum ex utraque parte, quòd implicat. Etenim qui docent hanc opinionem, tenent, posse dari aliquam belli speciem utrinque iusti. Nam secundum sententiam magis receptam quis non tenetur denunciare, uel testificari contra eum, qui non laborat infamia; etiam iudice iuridicè inquirente, præcipiente, & urgente; ita ut dum Iudex iustè urget, testis quoque iustè negat. Si igitur eo casu datur iustè bellum ex utraque parte inter Iudicem, & testè; & tamen de alterius tantum fama agitur; multò iustius erit bellum ex utraque parte inter Iudicem, & Reum; atque idè multò magis Reus poterit veritatem non plenè probatam negare, ac celare ad propriam infamiam, ac pœnã euadendam, cùm cæteris paribus, unusquisque sibi magis, quàm proximo teneatur, ut in *d. l. Praeses, C. de seruit. & aqua.*

- 7 Ad secundum argumentum se habens, quòd confirmare iuramento mendacium est intrinsicè malum: ergò debet Reus veritatem aperire Iudici iuridicè interroganti; negatur similiter consequentia; quoniam Reus tali casu nullum profert mendacium, nec mendacium dicitur iuramento confirmare; atque idè nullum committit periurium: siquidem Reus respondet secundum intentionem Iudicis interrogantis, qui præsumitur uelle veritatem extorquere, seruato ipsi Reo suo iure, sicut ipse suo iure utitur, iuridice, ac cum iuramento interrogando Reum, quãdo delictum per semiplenam probationem constat, uel per indicia æquipollentia; ita etiam suo iure utitur, & citra periurium, ac omnem culpam negando delictum quando contra ipsum non constat plenè; sed tantum semiplenè, & potest uti uerbis æquiuocis, & amphibologijs ad propriam infamiam, & damnum uitandum, dicendo intra se, Non commisi delictum, ut tibi dicam, iuxta ea, quæ habentur ex *Sayro, & alijs ab eo allegatis lib. 12. Clauis Reg. cap. 17. num. 24. & 25.* Vel etiam simpliciter negando delictum absque aliqua æquipocatione, posse arbitratur *Spatar. d. cap. 7. num. 14.* eo quòd Reus iuramento interrogatus obligatur sub pœna peccati mortalis respondere secundum Iudicis intentionem iuridicè interrogantis, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Thom. 2. 2. q. 87. ar. 7. & in eum. Caser. & Sor. lib. 5. de iustit. & iure, q. 1. ar. 7.* At eo casu potest dici, Reum respondere secundum Iudicis intentionem; quæ est, vt Reo suum ius vbique, ac semper conseruetur, sicut Iudici suum, vt supra diximus.

- 8 Ad tertium responderetur, quòd licet per Iudicem eo casu possit indici purgatio; nihilominus vbi delictum non est plenè probatum, non obstat purgatione indicta, ipse reus poterit in ipso actu purgationis negare delictum: siquidem tali euentu, sicut Iudex vitur iure suo indicendo reo purgationem, & deferendo ei iuramentum de veritate dicenda; ita etiam reus vitur iure suo

veri-

veritatem negando, vbi delictum non est plene probatum ad propriam infamiam, & poenam vitandam. Vnde his reiectis cum opinio hæc ex resolutione argumentorum, & rationibus supra relatis sit probabilis, arbitror, in praxi citrà culpam seruari posse: quoniam, vt aliàs diximus, potest quis amplecti opinionem probabilem, etiam minus tutam, omiſſa probabiliori. Quam tamen opinionem puto veram esse, quando delictum est iam patratum, & non adest periculum recidui in damnum publicum, vel priuatum alterius: nam tunc reus desistere tenetur omnino à malo inferendo: vel interrogatus tenetur dicere veritatem: quoniam cum Iudex hoc casu ius habeat ad interrogandum, consequenter reus non dicitur vt iure suo veritatem non dicendo, si à malo non vult desistere: quia nulla ratio naturalis id suadet; atq; ideò obligatur respondere quamdiù damnum imminet Reip. aut alteri. Quòd si reus paratus sit desistere à malo inferendo, tunc melior est conditio possidentis famam, & vitam, cessatq; iam omne damni inferèdi periculum, ratione cuius Iudex ius interrogandi habuit, quo iure per penitentiam, & resipiscenciam rei cessante, cessat consequenter debitum in reo ad respondendum. Ità Sayr. lib. 12. *Clauis Reg. cap. 16. num. 20.* vbi ait cum hac distinctione conciliari posse inter se *Salon. 22. q. 69. num. 2. contr. 3. & Bann. ibidem par. 1. dub. 2.* quorum primus putat, reum obligari ad respondendum, & alter negat.

9. Secundò peccat reus, qui cõuictus per testes, & condemnatus de crimine, nec aliquam spem habeat euadendi saltem per fugam, adhuc perseuerat in criminis negatione: nec à Confessario potest absolui, donec veritatem fateatur: siquidem tunc grauem iniuriam irrogat Iudici, cui non reddit ius suum respondendo: & testes quoq; iniuria afficit, & tanquam iniquos diffamat, & populus commouetur contra illos, ac scandalizaretur, existimans eum iniuste fuisse condemnatum: quam iniuriam cum possit, & debeat quamdiù monet in iudicio resarcire, nisi resarciat, cum in peccato permaneat, non potest absolui: nisi Confessarius ipse dubius esset, an legitimè fuerit interrogatus; quoniam eo casu habita diligenti inquisitione, si adhuc remaneat dubius, debet reum ipsum absoluerè, cum leges in dubio magis tendant ad soluendum, quam ad ligandum, l. *Arrianas, ff. de actio. & oblig. l. fauorabiliores, ff. de regul. iur. & cap. vlt. de sent. & re iud. latè Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 17. sub num. 13.* vbi etiam ex *Bann. 22. q. 69. ar. 2. par. 2. dub. 1.* addit, quod si reus per criminis negationem, vt supra, & sic post culpam committam propter huiusmodi negationem incidere in nouam poenam, nempe periurij, vel alterius, tunc obligaretur veritatem confiteri: quia tunc proderet se reum de noua culpa, & non cenſetur interrogatus de priori casu, sed de re noua: & si reus iudicium euaserit per fugam, aut alio modo, tunc absolui potest à Confessario, imposita illi pro mendacio salutari penitentia: nec cogi potest, vt ad carcerem redeat, aut Iudicem adeat, & seipsum prodatur: quoniam id esset seipsum occidere; sed satis est moneri à Confessario, vt sit animo præparatus veritatem confitendi si in iudicium iterum reducatur, quauis

ad mortem condemnatus esset; quia solùm tenetur veritatem fateri, quando legitimè interrogatur. Imò si reus conuictus, & condemnatus adhuc in negatione persistens ducatur ad patibulum, licet rectè faciat fatendo veritatem; de rigore tamen ad id faciendum non tenetur, nisi aliquod damnum illi sequeretur; sed satis est si peccatum suum ritè sacramentalitèr cõfiteatur, & absoluarur, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 25. num. 38.*

10. Tertio peccat reus, si legitimè interrogatus non confiteatur delictum: & ob id non soluat poenam pecuniariam Fisco, aut parti debitam ratione talis delicti: quod quomodo procedat latè declarat *Sayr. loc. sup. cit. cap. 17. nu. 16. 17. & 18.* vbi etiam *num. 19.* addit, quod in casu, quo tenetur reus fateri delictum, si non respondeat Iudici iuridicè interroganti dicendo veritatem, non solùm peccat, verùm etiam tenetur ad restitutionem Denunciatori, seu accusatori, vbi in ea læsi remanent; siquidem peccat contra iustitiam, non solùm Iudici, sed etiam accusatori debitam, quod verum est si delictum commiserit; aliàs secus, vt habetur ex *Scoto in 4. d. 15. q. 4. §. tertio membro, Richar. ibid. ar. 5. q. 3. Caiet. 22. q. 62. ar. 2. dub. 1. Sor. lib. 4. de iustit. & iure, q. 6. ar. 3. ad 4. & alijs apud Sayr. vbi sup.*
11. Quarto peccat reus iuste condemnatus quauis pena, etiam vltimi supplicij per vim resistens Iudici, seu eius ministro, sententiam exequi volenti: siquidem reus iuste condemnatus tenetur penam patientèr subire, atq; ideò Iudici obtemperare, ac illi non resistere, iuxta illud *Apost. ad Rom. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Ità *D. Th. 2. 2. q. 69. ar. 4.* & in eum *Caiet. Bann. Perr. de Arag. & Salon. Sor. lib. 5. de iust. & iure, q. 6. ar. 4. Gabr. in 4. d. 15. q. 6. ar. 2. concl. 6. Nauar. in cap. Statuimus, 19. q. 3. q. 16. num. 63. Greg. de Valenz. tom. 3. disp. 5. q. 13. pun. 4. Rodrig. tr. de ord. iudic. cap. 14. concl. 3. & Sayr. d. lib. 12. Clauis Reg. cap. 18. num. 1.* Quæ quidem conclusio vera est, etiam si reus sciat se esse innocentem, licet secùdum allegata, & probata appareat de crimine conuictus, atq; delinquens: siquidem adhuc ei licitum non est per vim se defendere, ità vt mortem inferat Iudici, aut ministris; sed tantùm eidem licet aufugere si possit. Ità *Sor. Salon. & Arag. locis cit. Couarr. lib. 1. var. resol. cap. 2. num. 13. Lopez. par. 1. Instr. consc. cap. 66. Rodrig. tom. 1. sua summ. cap. 136. concl. 9.* Et hanc sententiam communè, & veniorem else tenet *Sayr. loc. cit. num. 3. vers. Communis tamen.* Fundantur in eo, quòd cum Iudex sic probatum nocentem, quem alijs vijs tentatis liberare non potest, iuste, ac iuridicè condemnare valet, si reus ius etiam haberet vi, & armis se à Iudice, vel ab eius ministris defendendi, daretur bellum ex vtraq; parte iustum, quod fieri posse negant.
12. Hæc ratio re vera non videtur conuincere: nam supra ostendimus, non esse absurdum aliquando dari bellum ex vtraq; parte iustum. Vnde contraria sententia non videtur spernenda, quam docet *Bann. 22. q. 69. ar. 4. dub. 1.* dum ait, licitum esse reo hoc casu adeò se defendere, vt possit Iudicem ad sui defensionem occidere. Etenim huiusmodi sententia cum sit iniusta, supposita rei innocentia, est nullius momenti in fo-

ro conscientia; ergò reus non tenetur illi stare. Confirmatur, quoniam si innocens inuaderetur ab alio innocente, vel laborante ignorantia, aut à furioso, posset se ab illo defendere; ergò eodem modo hoc casu à Iudice. Deniq; Iudex tenetur omnes vias tentare, vt talem innocentem liberet, vt aliàs diximus; ergò iniuste vim inferit huiusmodi reo, volenti manus eius effugere, & iniuste suam sententiam iniustam conatur exequi; & idè licitum est ei resistere, cum licitè sit resistere Iudici indebitè resequenti, vt in *cap. cum causa*, & ibi *Panor. num. 4.* & alij, *de offic. deteg.* Nec obstat si dicatur, dictam sententiam esse iustam cum secundùm allegata, & probata lata fuerit, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Th. 2. 2. q. 69. ar. 4.* quoniam dicta sententia non dicitur iuxta simpliciter, & secundùm rei veritatem; sed inspecto tantùm iuris ordine. Est tamen verum, quòd cum vis citra scandalum à reo Iudici non possit inferri; idcirco omnes conueniunt, quòd ratione scandali non est licitum reo vt supra iniuste còdemnato per vim se defendere, vt habetur ex eodem *Bann.* & ex alijs relatis per *Sayr. loc. cit. sub num. 3.*

¶ Quintò peccat reus condemnatus ad pœnam carceris iuste, siue temporalis sit, siue perpetua, si ab ea aufugiat, etiam citra carceris extractionem, vt habetur ex *Syl. ver. Fugere*, & *Angel. eod. ver. §. 1. Tab. ver. accusatio, vers. Decimo*, *Nauar. in Man. cap. 17. num. 101. & 101. & in cap. Statimus*, 19. q. 3. q. 16. num. 63. *Caies. 22. q. 69. num. 4. dub. 2. Sor. lib. 5. de iust. & iure, q. 6. ar. 4. post med. Couar. lib. 1. var. resolu. cap. 2. nu. 14. Valen. tom. 3. disp. 5. q. 13. post concl. 3. in resp. ad 4. Ludouic. Lopez. par. 1. instr. cap. 66. Salzedo in praxi crim. cap. 137. Rodriq. de ordine iud. cap. 14. concl. 3.* quam sententiam communiore, & veriore esse, testatur *Sayr. d. cap. 18. sub num. 5. & 6.* Etenim licet ante Iudicis sententiam, nemo teneatur pœnam subire; nihilominus post condemnationem tenetur eam exoluere; nam, quilibet tenetur obedire iustitiæ legali sin illis actionibus, quas licitè exercere potest. Secundò, qui condemnatur in exilium, tenetur in conscientia exulare: sicut qui condemnatur, vt à Ciuitate nò exeat, nò potest ab eadem egredi: ergò idem dicendum est de condemnato ad carcerem, cum similiter eadem ratio, *arg. tex. in L. illud. ff. ad leg. Aquil.*

¶ Hanc conclusionem ampliat ipse *Sayr. loc. cit. sub n. 8. vers. Idem etiam dicendum*: esse veram quoq; quoad condemnatos ad carceres, donec pecuniam soluât: & quoad condemnatos ad tritremes, quos putat, non posse à tritremibus aufugere citra culpam. Ego autem contrariam opinionem puto esse probabiliorè de condemnatis ad tritremes in perpetuum, quam docet *Bann. 22. q. 69. ar. 4. dub. 2. concl. 5. & Salon. ibidem, contr. 2. concl. 4.* etiam quoad condemnatos ad perpetuos carceres: siquidem carcer perpetuus comparatur seruituti perpetuæ, ac morti, l. 2. ff. de liber. homin. exhib. l. seruitutem, ff. de regul. iur. Inn. in cap. qualiter, & quando, 2. de accus. Imò *Ioan. Andr. in cap. 1. de collus. deteg.* inquit grauiorem esse perpetuum carcerem, quàm abscissionem vnus digiti, aut fustigationem. Vnde sicut damnatus ad mortem; vel captus ab hostibus in bello iusto potest aufugere; ità etiam

damnatus ad carceres perpetuos, & ad tritremes perpetuò, potest aufugere; citrà tamen resistèntiam. Nec *Sayr.* responsio nobis probatur, dum ait, quòd licet pœna perpetui carceris æquiparetur morti, & seruituti perpetuæ; est tamen mors quædam, quæ non solum consistit in passione, sed etiam in actione; quia cum illa actio derur in pœnam, semper habet rationem passionis; atque idè non potest reus dici aufugiendo omittere ei actum iuste iniunctum. Quocirca caueât Confessarij, ne interroget condemnatos huiusmodi, si intentionem, & propositum habent aufugiendi, si possunt: nam stante dicta opinione, & maximè eorum bona fide, existimantium posse aufugere, sunt tuti in conscientia. Quæ quidè vera non esse dicunt *Bann.* & alij de condemnatis ad carcerem perpetuum à Sacra Inquisitione: siquidem fauore fidei non est licitum illis aufugere. Et de ijs, quibus pœna mortis ex eorù consensu commutata fuit in carcerem perpetuò: nam suo consensu renunciarunt facultati fugiendi. Cæterum licet hæc apud Doctores controvertatur; nihilominus omnes conueniunt, vt licitum sit reis à carceribus aufugere, & multò magis à tritremibus, quando iniuste fuerunt còdemnati, vel iniuste cibaria, & alia ad victum, ac vestitum necessaria ipsi denegantur, vt habetur ex *Sayro d. cap. 18. num. 10.*

¶ Verum tamen est, quòd licet ea, quæ diximus locum habeant in condemnatis ad carceres; non tamen vera sunt de inclusis in carcere nò ad pœnam, sed ad custodiam tantùm: quoniam hi aufugientes nullo pacto culpam contrahunt, cum nemo teneatur subire pœnam ante condemnationem: & manere in carcere pœna quædam sit, vt habetur ex *Salon. vbi sup. concl. 1. & Perr. de Arag. & Sayro locis citatis*; quam conclusionem, ipse *Sayr. num. 7. & 11.* cum sententia magis communi ampliat procedere, etiam in iusto damnato ad mortem, vel ad aliam pœnam corporalem, & in carcere coniecto in custodiam: nam licitè potest aufugere: siquidem inclinatio, quam vnusquisq; habet ad propriam vitam tuendam, est de iure naturali: & Iudex pronuncians sententiam, nullum actum interiore, aut exteriorè præcipit reo faciendum, nec actum aliquem prohibet: & propterea fugiendo à carcere, maximè si ostium sit apertum ad vitam saluandam non peccat.

¶ Eadem ratione licitum est reo, vt pœnam corporis euadat, corrumpere custodes pecunia, vel dono, vt per *Glos. in cap. inter cetera, §. sed cum his omnibus, in ver. decepti, in fine, 22. q. 4. Angel. in sum. ver. fugere, §. 1. & Tab. ver. accusatio, §. Decimo*: & tacitè *tex. in l. 1. ff. de bon. eor. qui mort. sibi consc.* vbi dicitur: *Ignoscendum censuerunt ei, qui sanguinem suum qualitercùq; redemptum voluit.* Confirmitur, quia reus ius habet conseruandi vitam suam: hinc damnatus ne fame pereat, cibum sumere posse, ait *D. Th. 2. 2. q. 69. ar. 4. ad 2.* Et si ob id cultos damnum patitur, vel infamiam, sibi imputet, cum sciens, & volens corrumpi sinat, *arg. tex. in l. sciens, de reg. iur. in 6.* Imò licitum est reo custodem decipere, vt aufugiat, citrà tamen vim aliquam, atque iniuriam, vt si potù ei præbeat, vt dormiat, aut verbis vtatur æquiuocis, quibus decipiat, vt reatè declarat *Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 18.*

num. 19. & 16. Quod quidem verum est, esto, quod reus certò sciat; custodè grauius esse puniendum; quoniam reus vitare iure suo; & si indamnum proueniat custodi, id est per accidens, & præter intentionem aufugientis. Ità *Calet. 22. q. 69. ar. 4. dub. 1.* vbi etiam *Arag. dub. 2. Salon. contr. 2. concl. 2. & 3. & Bann. dub. 2. con. 1. Sat. lib. 5. de iust. & iure q. 6. ar. 4. ad 2. Valen. tom. 3. disp. 5. q. 13. pun. 4. con. 3. Syl. ver. accusatio, q. 16. & ver. fugere: Tab. ver. Accusatio, §. Decimo, Tol. lib. 5. sua sum. c. 58. Conar. lib. 1. var. resol. cap. 2. num. 9. & Sayr. loc. cit. num. 17.* vbi etiam num. 18. cum plurib. seq. probat ex citatis supra Doctor. & ex alijs, ac ob eandem rationem, posse reum ad mortem condemnatum, non solum licitè à carceribus aufugere; verum etiam vt indè aufugiat, compedes limare, fores infringere, & murum perforare, & alia eiusmodi; dummodò vim custodi non interat, eum ligando, os eidem õpurgando, ne exclamet, & multo minus eum occidendo, cum hæc, & similia citra culpam fieri nequeant. Potest quoq; aliquis eadem ipsi carcerato consulere, limam, clauem adulterinam, & alia eiusmodi tradere ad fugam arr. pseudam, & carceres infringendos. Imò reus quantumuis iustè ad mortem damnatus, & ea morte, vt fame pereat, potest cibos sibi oblatos comedere; sicut licitum est alijs eidem illos offerre: nisi sint ministri iustitiar. nã si cibos oblatos non comederet, concurreret ad sui ipsius necem, quod nemini licet, vt habetur ex *D. Tb. 2. q. 69. ar. 4. ad 2.* & in eum *Calet. dub. 8. Arag. ibid. dub. pen. & Salon.* & hæc sententiam communem esse testatur *Sayr. d. cap. 18. dub. 11. & 12. à num. 28. vsq; in finem,* cum nonnullis alijs, quos allegat.

18 Non tamen peccat reus, si condemnatus ad mortem, possit aufugere, & non aufugiat: quoniam non ob id dicitur concurrere ad sui ipsius necem: siquidem nullum actum agit, qui ex sui natura tédat ad sui occisionem, aut membri mutilationem, vt habetur ex *Conar. lib. 1. var. resol. cap. 2. num. 8. & seq. Sat. lib. 5. de iust. & iure, q. 6. lib. 4. vers. At vera ratio: Salon. 22. q. 69. ar. 4. con. 2. concl. 2. Arag. & Bann. ibidem,* & ex alijs apud eundem *Sayr. d. cap. 18. num. 13.* vbi num. 9. quæ supra diximus limitat vera esse in laicis, & clericis: secùs autem in Religiosis iustè in carcerem coniectis à suis Prælati in Monasterio, vt cultodiantur: siquidem ijs tas non est aufugere, nec ante, nec post condemnationè, vt habetur per *Calet. 22. q. 69. ar. 4. in resp. ad dub. 2. Nauar. in cap. Statuimus, 19. q. 3. q. 16. q. 63. & Salix. vbi sup. post concl. 2.* Etenim Religiosi libera eorum voluntate priuauerunt se excludi à clauetro per tria vota exhibita. Quod intelligitur iuxta ea, quæ sup. diximus, si iustè detineantur in carcere, & necessaria sibi ministrantur ad vitam conservandam, & cum charitate; non autem crudeliter tractentur.

19 Sextò peccat reus si iurauit carceris custodi, aut iudici recte ad carceres, & non redijt, etiã si condemnatus sit ad mortem: Etenim materia, super quam fertur iuramentum est licita, & propterea iuramentum alligat, vt habetur per *Glof. in cap. Pastoralis, ver. per violentiam, de sent. & re iud. Panor. in cap. si vero, dicitur 8. & cap. sicut, 3. num. 4. de iur. iur. Calet. 22. q. 69. ar. 7. Nauar.*

*in Man. cap. 12. num. 12. & 18. Tol. lib. 4. sua sum. cap. 12. Lopez. par. 1. Instr. c. 42. Sum. Coronar. de iuram. num. 25. dub. 5. Angel. ver. Iuramentum, §. 37. Syl. ver. Accusatio, q. 17. & ver. Iuramentum, 4. q. 26. Tab. ver. Accusatio, §. Decimo: & alijs, qui id limitant, excepto Casetano, quando carcer non est iniuriolosus: secùs autem si iniuriolosus esset, vt quia esset Iudicis incompetens, alicuius Tyranni, aut alicuius priuati: vel si esset Iudicis competentis, ipse Iudex non procederet, seruato iuris ordine; quoniam tunc regredi non obligaretur, si reus sciret, se moriturum iniustè se redeat: aliàs ipse reus esset sui ipsius mortis causa: quam sententiam probabile putat et *Sayr. lib. 1. Clauis Reg. c. 18. v. 27.**

20 Septimò peccat reus obijciens testi contra ipsum examinato, falsà crimina ad repellendum eum; etiam si talis testis falsum testimonium dixerit contra ipsum reum, & non seruato iuris ordine: siquidem obijcere alicui falsà crimina, est intrinsecè malum, cum sit mendacium perniciosum, & ex suo genere mortale: & propterea nulla ratione potest esse licitum, vt habetur ex *Soto, lib. 5. de iust. & iure. q. 7. ar. 3. Salon. 22. q. 7. ar. 3. con. 1. con. 6. Arag. & Bann. ibidem, Valen. tomo 3. disp. 5. q. 4. pun. 3. Rodrig. de ordine iudic. cap. 8. con. 1. & Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 19. sub num. 27. vers. Primo certum est: & num. 33. vbi ex hoc infert decipi Causidicos, qui putant id licere ad redimendam rei vexationem. Dixi Falsà crimina, qui si vera sint crimina, etiam occulta, licitum est reo obijcere testi falso ad eueruendum eius testimonium; siue falsum dixerit ex malitia, siue ex ignorantia: siquidem unicuique licitum est se defendere, cum defensio sit de iure naturali, l. vt vim ff. de iustitia, & iure. Ità *Salon. loc. cit. con. 2. Cord. lib. 1. qq. q. 38. sub num. 4. ratione opinionis secunde, vers. Sed vt semel,* & alijs reati à *Sayro loc. cit. vers. Secundo certum est: vbi etiam num. 30. id ampliat verum esse etiam si reus obijciat crimina occultum testi verum testificantis, dummodò illud probare possit; quoniam vitare iure suo: & dummodò tres aliæ conditiones concurrant, de quibus idem *Sayr. ibi;* quarum prima est, vt ea solum crimina obijciantur, quæ latis sint ad infirmandum eius testimonium, relictis alijs impertinentibus. Secunda, vt reus non possit aliter se defendere: siquidem non debet quis, vt in suo cum grauissimo incommodo; nisi necessitas urgeat: & tertia vt fiat comparatio inter datum, quod imminet reo, & inter damnium testi imminens: nam pro leui damno, quod imminet reo, non debet testi inferri magnum, nempe vitæ, aut bonorum omnium, vel maioris patris ex reuelatione delicti occulti, vt bene declarat ipse *Sayr. ibi num. 28 & 29.***

21 Octauò peccat Reus in ciuilibus temerè litigans, & tenetur ad satisfactionem damnorum, & interesse parti: siquidem temeritas non solum ex parte actoris; sed etiam ex parte rei esse potest in litigando, vt in §. 1. in instit. de pena temerè litigantium: & aliquando negans id, quod debet, in duplo punitur, & quandoque, etiam in triplo. Imò temeritas non solum pena pecuniaria coercetur; sed etiam periturij, cum Actor teneatur iurare de calumnia, vt in §. ecce, §. ar. aduersus, cum pluribus seqq. in Inst. eod. tit.

De Testium culpis.
S E G. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant mortaliter testes, falsum testimonium perhibentes in iudicio, vel extra iuramento mediante, siue agatur de re graui, siue parua.
- 2 Peccant testes falsum perhibentes, & omnia damna, ac interesse parti lesa reficere tenentur.
An teneatur cum suo vita periculo falsum testimonium retractare, si falsum deposuerit contra innocentem, & num. seq.
- 3 Qui falsum deposuit contra innocentem teneatur cum periculo vita suum retractare dictū etiam si alij testes, qui falsum quoque dixerint, non retractent.
Et quid si talis testimonium in mortem innocentis non insuat, quia scilicet ultimus est.
- 4 Ad restitutionem non tenetur testis cum sua vita periculo, si ex ignorantia inculpabili, vel obliuione falsum dixerit.
- 5 Peccant testes aliquid percipientes pro testimonio ferendo, etiam si verum dixerint.
An teneantur ad accepti restitutionem.
- 6 Licet testis pro testimonio ferendo aliquid non possit accipere, bene tamen accipere potest pro expensis itineris, & pro mercede dierum, vel pro alio lucro sibi cessante.
- 7 Peccant testes, celantes defectus, propter quos à testificando repelluntur scientes testimonium perhibentes.
Et qui nam testificari non possint, nec pro, nec contra.
- 8 Infideles aduersus fideles regulariter à testimonio ferendo repelluntur.
- 9 Peccant testes, non solum quò falso, vel variè testimonia dixerunt, verum etiam, qui utriq; parti eorum dicta prodiderunt.
- 10 Peccant testes non solum falsitatem dicendo, sed etiam veritatem tacendo.
- 11 Testis iuridicè interrogari, tunc dicitur quando à competenti Iudice seruato iuris ordinis interrogatur, & id testi notum est.
Quid si euidenter constet, Iudicem esse virum probum, ac timorata conscientia, an opus sit, ut testi manifestet, se procedere secundum iuris ordinem.
- 12 Testis in criminalibus, ubi proceditur per accusationem, tunc iuridicè interrogatur, quando accusator producit testes, & crimen probare offert.
- 13 Testis, ut crimen fateri teneatur, an opus sit, ut precedat infamia, vel semiplena probatio.
- 14 Reus crimen fateri non tenetur, nisi de delicto contra ipsum saltem semiplenè constet, vel adsint iudicia, qua semiplenam faciant probationem.
- 15 Testis ab accusatore productus, & à Iudice iuridicè interrogatus, an, & quando teneatur fateri crimen, qui sibi sub sigillo secreti est commendatum, mediante iuramento, ac promissione de secreto seruando, & num. seq.
- 16 Vbi crimen, de quo agitur est iam commissum, & solum inquiritur à Iudice, ut puniatur, nō

autem ad euitandum aliquod damnū Reip. vel tertio, non tenetur testis illud manifestare, si ad secretum tenetur, quocumque modo agatur.

- 17 *Advocati, Procuratores, Consiliarij, Medici, Chirurghi, &c. Obstetrices, &c. quibus aliqua secreta litium, morborum, &c. fuerunt commissa, illa Iudici manifestare nō obstruuntur.*
 - 18 Testis, à Iudice iuridicè interrogatus, tenetur verum fateri, etiam si procedat per viam inquisitionis generalis, tracteturque de delicto in fieri in damnum commune, aut notabile detrimentum tertij.
 - 19 Quid si crimen iam commissum sit, & Iudicis inquisitio sit generalis, & generaliter interroget testē, qui vnus est, qui scit delictum, an teneatur delinquentem manifestare.
Et quid si delictum sit notorium, & Iudex Ecclesiasticus penam imponat excommunicationis, vel quamuis aliam, strictè obedientiā importantem, siue Iudex laicus sub obedientia precepto, vel alia grauiori precipiat, ut reueletur delinquens.
 - 20 Pena excommunicationis, vel quacumque alia superaddita reddere preceptum Iudicis iustum non potest, quamuis ostendat Superioris voluntatem, ac intentionem magis urgere.
 - 21 Peccant testes qui à Iudice interrogati, specia- liter inquirente de delicto aduersus aliquem, de quo infamia precessit, veritatem non testificantur.
Dummodò à competenti Iudice interrogetur, & delictum sciat de visu, secus de auditu.
 - 22 In omnibus casibus, in quibus testis testificari non tenetur, nec peccat, nec censuram contrahit testis non testificando.
An qui scit rem aliquam sub sigillo confessionis teneatur reuelare in excommunicatione, & testificari teneatur dato, quod confessio fuerit informis.
 - 23 Peccant testes, qui ut testificari vitent contra aliquem, asserunt esse illius inimicum.
 - 24 Peccant testes, iurantes se testimonium non perhibituros, cum temerarium sit hoc iuramentum.
 - 25 Peccant testes in instrumentis usurarij adhibiti, & ad restitutionem tenentur sicut Notarij, qui huiusmodi instrumenta conficiunt.
 - 26 Peccant testes, qui in iudicio iuridicè interrogati super crimine, propter quod venit imponenda pena confiscationis bonorum, veritatem negant.
An teneatur Fisco ad id, quod ei perueniret, si Reus damnaretur.
 - 27 Peccant testes, manifestantes eorum testificata parti, & extraordinario puniuntur.
- 1 Peccant primò mortaliter testes, qui falsum testimonium, mediante iuramento, in iudicio, vel extra iudicium perhibent, siue agatur de re graui, siue parua: siquidem efficitur periurus falsum testificans: omne autem periurium si de re graui sit, siue de re leui, lethalis culpa committitur: quoniam adducere Deum in testimonium cuiusvis falsitatis, est grauem iniuriam illi inferre, ut habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 70. ar. 4. in corpore. Salon. Bann. & Arag. ibidem, Soc. lib. 5. de iust.*

ius. & iur. q. 7. ar. 4. Nauar. in Man. cap. 25. num. 4. Valen. tom. 3. disp. 5. q. 14. pun. 4. & Sayr. lib. 12. Clavis Reg. cap. 19. num. 7. Et insuper tenetur pœna falsi; etiam si falsum dicant ad impediendam iustitiam, ut per *Syl. in sum. vers. Testis, q. 3. vers. Sextum*. Quod quidem verum est, quando testis scienter testimonium falsum dixerit, aut dubitans nullam diligentiam adhibuerit: secus autem si falsum dixerit putans esse verum, aut dubitans debitam diligentiam adhibeat, aut sine iuramento testimonium protulerit in iudicio iniusto, ut post alios bene declarat idē *Sayr. loco citato, num. 4. §. 6. explicans, an, & quando in dictis casibus habeat locum restitutio*.

2. Secundò peccant testes scienter falsum testimonium, ut supra in iudicio perhibentes: & insuper tenentur reficere omnia damna, & interesse parti læsæ. Etenim faciunt contra iustitiam, ratione cuius locum habet restitutio, ut sæpè diximus. Idem dicendum est de deponentibus falsum contra famam alterius, etiam cum propriae famæ periculo: quia in pari causa melior est cōditio innocentis, ut per *Cordub. in summ. q. 67. §. 2. Ioan. Medin. & alios, quos refert, & sequitur Sayr. loco citato, num. 11. vers. Sextò, qui falsò: quod quidem multò magis verum est si falsū deponant contra innocentem; quoniam tenentur falsum testimonium, etiam cum vitæ periculo retractare, ut innocentem à morte liberet, cuius periculo eorum falso testimonio est expositus. Ita *Caier. 2. 2. q. 70. num. 4. & clarus Sor. lib. 4. de iust. & iure, q. 6. ar. 3. in resp. ad 4. dub. 3. vers. Grauius ante dubium: Nauar. in Man. cap. 15. num. 17. Petr. Nauar. lib. 3. de restit. c. 3. par. 2. dub. 11. num. 252. Ludovic. Lopez par. 1. instr. cap. 69. in fin. Cord. in sum. q. 17. vers. 3. Arag. 22 q. 62. ar. 2. controu. 16. concl. 3. Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 59 in fine, Rodrig. in suo 17. de ordine iudic. cap. 7. concl. 3. & Sayr. lib. 12. Clavis Reg. cap. 19. sub num. 18.* Etenim quamvis vnusquisque suæ potius, quàm alterius vitæ cōsulerè teneatur; id tamen intelligitur, cæteris paribus, at in casu, de quo agitur, innocens est in periculo mortis ob iniustitiam à teste contra illum exhibitam, ergò maius ius habet innocens ad suam vitam cōseruandam iniustè accusatus, quàm testis, qui falsum contra ipsum testimonium perhibuit; cum in pari causa melior sit cōditio innocentis.*

3. Hoc quod diximus ampliatur ex eodē *Sayro ibidem, num. 9. & 10.* ut locum sibi vendicat etià quando, eo teste, qui falsum deposuit, dictum suum retractante, adhuc sint alij testes, qui suas testificationes non retractent: liquidem si omnes simul concutrerunt ad dicendum falsum testimonium contra innocentem, omnes tenentur in solidum ad restitutionem: restitutio autem fieri non potest in casu, de quo agitur, nisi retractando dictum etiam cum periculo vitæ. Quòd si testimonium huiusmodi testis non influat in mortem, seu in damnum innocentis, ut quia vltimus fuit, qui testimonium dixit, & alij falsi testes non se retractantes satis sunt ad eum condemnandum; tunc ipse testis quamuis peccauerit contra charitatem: non tamen ad aliquam restitutionem tenetur, seu ipsius dicti retractationem cum periculo eiusdem vitæ; cum testimo-

nium suum, nec ad pœnam, nec ad grauiorem pœnam influit inferendam: & licet innocentem falso suo testimonio infamia affecerit, & per suã retractationem innocentis famæ aliquantulum saltem consuleret; ad id tamen non tenetur cum propriae vitæ detrimento; quoniam vita est altioris ordinis, quàm fama, iuxta ea, quæ habentur ex *Nauar. in Man. cap. 16. num. 44. & cap. 17. num. 89. Petr. Nauar. lib. 1. de restit. par. 3. cap. 4. dub. 9. num. 403. & alijs relatis per Sayr. lib. 11. Clavis Regie, cap. 7. sub num. 1. & 2. & nos latè supra, quæst. 105.* Et multò minus ad restitutionem tenetur, nec etiam cum suæ vitæ periculo suum delictum retractare, si ex ignorantia inculpabili, vel ex obliuione falsum deposuit ob quod innocens est morti condemnatus: liquidem non tenetur ad restitutionem ratione rei, cum nihil acceperit: nec ratione iniusti dicti cum non formaliter, sed materialiter tantum falsum dixerit, ut habetur ex *Petro Nauar. lib. 2. de restit. cap. 3. par. 2. post dub. 10. num. 255. Rodrig. de ordin. iudic. cap. 7. concl. 5. & Sayro lib. 12. Clavis Reg. cap. 19. num. 11.*

5. Tertio peccant testes, pro testimonio ferendo aliquid percipientes; etiam si verum testificentur: est enim id de iure prohibitum, ut in *cap. sane, 14. q. 5. Nauar. in Man. cap. 25. num. 45. Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 59. Valen. tom. 3. disp. 5. q. 6. pun. 6. §. Quid nam sit restituendum, dub. 4. Salon. 22 q. 70. ar. 4. & Bann. ibidem: Est tamen verum, quòd non tenetur testis ad accepti restitutionem ante Iudicis condemnationem: nam testis, nec rogatus à Iudice in iudicio; sed tantum à parte expostulatus, ut testimonium ferat, ex sola charitate testificari tenetur; atque idèd nolens id agere, peccat contra charitatem dumtaxat, cuius violatio ad restitutionem nõ obligat, nisi simul violetur, ex cuius solius violatione oritur restitutio. Cogitur igitur ad restitutionem ex vi legis, quæ cum sit pœnalis, in foro conscientie non obligat ante Iudicis condemnationem.*

6. Bene verum est, quòd testis licet proferendo testimonio non possit aliquid percipere, nihilominus si pro expensis itineris, & pro mercede dierum, aut alio lucro sibi cessante ratione dictæ causæ ei tribuitur, licitè potest sibi acquirere, in *cap. si vestes, §. venturis, 4 q. 3. cap. statuimus, §. proferendo, de rescr. in 6. l. 3. §. Quoniam liberi, C. de testib. Dec. cons. 189. num. 11.* quæ quidem expensæ sunt taxandæ à Iudice: & consistunt in ueniendo, stando, redeundo, ut declarat *Graff. p. 1. decis. lib. 2. cap. 123. num. 13. ex Nauar. in Man. cap. 25. num. 45.* Quod si pro ferendo testimonium falsum testis aliquid consequatur, licet *Nauar. loco citato, §. Sextò: & Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 59.* & quidam alij, uelint eum nõ teneri ad restitutionem eius, quod recepit in foro conscientie, nisi tantum ex consilio; nihilominus *Cord. in sum. q. 67. Salon. & Bann. 22. q. 70. ar. 4. Valen. tom. 3. disp. 5. q. 6. §. 6. vers. Quid nam sit restituendum, dub. 4.* quos refert *Sayr. lib. 12. Clau. Reg. cap. 19. num. 14.* arbitrantur in conscientia teneri ad restituendum sic acceptum ante vllam Iudicis sententiam; eo quòd peccat contra iustitiam pecuniam accipiendo pro testificatione falsum, ob cuius solius violationem habet locum restitutio. Sed re vera, si res ipsa rectè

perpendatur, testis eiusmodi licet peccet contra iustitiam dicendo falsum, cum tam ex iustitia legali, quam commutativa prohibeatur ferri contra aliquem testimonium falsum; atque ideo ex hoc capite peccet mortaliter, & insuper teneatur ad restituenda omnia damna, & interesse obuenta parti ex causa talis falsitatis; at tamen accipiendo pecuniam pro testificando falso, non committit contra iustitiam commutatiuam quoad eum, à quo pecuniam percepit; quia eum in nullo offendit, sed potius rem gratam eidem contulit; ergò cessat restitutionis obligatio, cum ex solius iustitiæ violatione prouenit: eò magis, quoniam hoc casu extat turpitudine ex parte vtriusque tam dantis, quam accipientis: & regula est, vt nunquam locum habeat restitutio, quando turpitudine est ex parte vtriusque, vt in *l. ubi autem, de cond. ob turp. caus.* ita se habent: *Vbi autem, & dantis, & accipientis turpitudine versatur, non posse repeti dicimus, voluti si pecunia detur, vt male iudicetur.*

- 7 Quarto peccant testes, qui defectus celantes, propter quos à testificando repelluntur, scienter testimonium perhibent, etiam si verum dicant, vt si quis dicat esse Clericum, cum sit laicus, & testimonium ferat contra Clericum in criminalibus: siquidem laici non possunt esse testes in criminalibus contra Clericos, vt in *cap. Beati Petrus, & Paulus, §. fin. in fine, 2. q. 7.* Sic etiam si quis neget se esse filium, vel patrem, & dicat testimonium pro patre, aut pro filio, aut contra patrem, vel contra filium: Parentes enim, ac liberi sicut pro, ita contra, nec volentes quidem in testes admittuntur, vt in *cap. 2. §. testis idoneus, & §. parentes, & liberi, 4. q. 3. & l. parentes, C. de testib. latè Nauar. in cap. inter verba, 1. q. 3. concl. 6. coroll. 66. num. 809.* Est tamen verum, quòd in crimine læsæ Maiestatis, & proditionis Patriæ, sicut seruus potest testificari contra Dominum, & admittuntur testes aliàs inhabiles, vt in *l. famosi, ff. ad leg. Jul. Maiest.* ita etià liberi contra parentes, & e conuerso, vt habetur ex *Nauar. in d. cap. inter verba, num. 826. Angel. in summ. vers. Exhereditatio, §. 1. & 2. Syl. vers. Hereditas, 2. q. 3. & alij:* Siquidem naturalis ratio suadet, vt bonum commune, bono priuato præferatur. Idem dicendum vbi agitur de crimine hæresis, in quo filius obligatur testificari etiam contra patrem, vt rectè probat *Alphons. Castr. lib. 2. de iust. heres. punis. cap. vlt. Angel. vers. Testis, num. 12. §. 8. Syl. eod. vers. q. 1. vers. Octauo, Nauar. in d. cap. inter verba, 1. q. 3. concl. 6. coroll. 66. nu. 825. Salon. 22. q. 10. ar. 1. contr. 2. con. 3. Bann. ibidem, dub. 1. & Sayr. lib. 12. Claus Regia, cap. 19. num. 24. 25 & 26.* vbi soluit contraria aduersus *Abulens. Siman.* & alios. Inòd quamuis testes privilegiati, vt Aduocati, Medici; & alij eiusmodi, quibus manifestantur litium, & morborum secreta, nõ debeant reuelare; sicut nec parentes contra filios, & e contra, vxor pro, & contra maritum, & libertus contra patronum, vt in *d. l. parentes, C. de testib. iuncto tex. in cap. fin. §. item lege Iulia, 4. q. 3.* nihilominus vbi nulla adest probatio, possunt per excommunicationem cogi ad testificandum, & ad reuelandum. Etenim testes privilegiati non exculantur ex toto; sed tunc solum cum alij testes haberi possunt, vt habetur ex *Pg-*

nor. post Hess. in cap. 1. num. 4. cap. veniens, il. 2. & cap. fin. de testib. cogen. Felin. in cap. delictorum, eod. tit. Nauar. in Man. cap. 25. nu. 48. vers. Tertio, & Grass. par. 1. decif. lib. 4. cap. 8. num. 23. Vnde dicunt, quòd inter privilegiatos, & non privilegiatos testes hæc constituitur differentia, quòd non privilegiati coguntur, etiam si per alios fides haberi possit, ex quo moniti testificari recusant: privilegiati verò non possunt cogi; nisi vbi per alios veritas haberi non potest; quia tunc culpa contrahitur non testificando; aliàs secus: quibus adde, quòd ad effectum compellendi privilegiatos satis est iuramentum partis dicentis, non adfuisse alios, quam privilegiatos, vt per eundem *Nauar. d. cap. 25. sub num. 50.*

- 8 Sic etiam, quia à testimonio ferendo regulariter excluduntur infideles aduersus fideles, serui, pauperes, domestici, & alij, de quibus in *d. e. 2. q. 3. & in toto tit. ff. & C. de testib.* si scienter negent esse tales, & testimonium ferant, peccant & cum contra legem prohibentem id agant, consequenter agunt contra iustitiam; atque ideo obligantur ad omnia damna, expensas, & interesse; quæ litigantibus ex eorum testimonijs obuenerunt.
- 9 Quinto peccant testes, qui non solum falsò, vel variè testimonia dixerunt; verum etiam, qui vtrique parti eorum dicta prodiderunt, & à Iudicibus competenter puniuntur, vt in *d. cap. 2. §. qui falsò, vel variè, 4. q. 3.* & insuper cum iustitiam violent: tenentur ad omnia damna, expensas, & interesse.
- 10 Sexto peccant testes, non solum dicendo falsitatem, sed etiam tacendo veritatem: quoniam, in vtroque casu falsidicus dicitur, vt in *cap. 1. de crim. fal. vbi ita legitur: Falsidicus testis tribus personis est obnoxius, primum Deo, cuius presentiam contemnit: inde Iudici, quem mentiendo fallit: postremo innocenti, quem falso testimonio ledit. Vterque Reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit; quia & ille prodesse non vult; & iste nocere desiderat.* Tenetur igitur testis legitime à Iudice interrogatus veritatem dicere sub lethali culpa, & parti tenetur ad omnia damna, expensas, & interesse: siue interrogetur, mediante iuramento, siue absque iuramento. Etenim negando, vel tacendo veritatem facit primo contra obedientiam Iudici debitam, cui competit ius ad interrogandum testem: graue damnum infert Reip. cuius interest, ut delicta puniantur, *l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil.* & parti nocumentum affert: nam si causa civilis est, nisi testis veritatem dicat, perdit ius suum: & si criminalis fuerit, potest Actor tanquam calumniator accusari, cum in probatione defecerit culpa ipsius testis. Ita *D. Thom. 2. 2. q. 70. ar. 1. & in eum Caiet. Salon. Petr. de Arag. & Bann. Alex. de Ales par. 3. quæst. 45. memb. 1. D. Anon. par. 2. tit. 1. cap. 19. §. 7. Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 7. ar. 1. & in relect. de regen. secr. memb. 2. q. 7. concl. 3. dub. 3. Valen. tom. 3. disp. 5. q. 14. pun. 1. Nauar. in Man. cap. 25. num. 47. & cap. inter verba, 1. q. 3. concl. 6. coroll. 64. & 66. Rodriq. de ordin. iudic. cap. 7. concl. 1. Tolet. lib. 5. sua summ. cap. 59. & Sayr. lib. 12. Claus Reg. cap. 16. num. 1. & cap. 17. sub num. 13. vers. Et quod de Reo, & cap. 19. nu. 1. qui-*

7. quibus locis ait etiam, quòd id, quod de Reo dicitur, dicendum etiam est de teste, vt durante iudicio teneatur veritatem dicere, etiam cum rei vitæ periculo, cum iuridicè interrogatur. Quòd si veritatem dicere nolit, peccat, & absolutè nequit.

11 Dicitur autem testis iuridicè interrogari, quando à competenti Iudice seruato iuris ordine, interrogatur, & id testi notum est, vt haberur ex *D. Thom. loco supra citato. & ex alijs. Verū tamen est, quòd vbi constat euidenter, Iudicem esse virum probum, ac timoratæ conscientiz, non est opus, vt testi manifestet, se procedere secundum iuris ordinem: siquidem nemo præsumitur malus, nisi id euidenter constet: quando verò dubius esset testis, an Iudex seruato iuris ordine interroget, tunc vbi nullum bono publico periculum imminet, aut tertiæ personæ, obediendum est Iudici interroganti. At vbi tertiæ personæ damnum imminet, & testis probabiliter dubitat de Iudicis ordine, tunc Reo potius fauendum est; maximè si de eius vita agatur, vt rectè declarat *Sot. in relec. de regen. secr. memb. 3. q. 4. & Sayr. d. cap. 17. num. 13. vers. Et quod de Reo & d. cap. 19. num. 2. & 3. vbi num. 4. id limitat, vbi agitur de crimine priuato; secus autem si agatur de crimine publico, vt est crimen hæresis, læsæ Maiestatis, proditiõis Patriæ, &c. quia in dubio manifestandum potius est delictum, quàm celandum: quibus adde ea, quæ habentur ex *Spatario de modo corrig. Regul. tr. 7. cap. 8. cum minus periculi sit, si persona priuata iniuste occidatur, quàm quòd Resp. lædatur.***

12 Interrogatur iuridicè testis in criminalibus, vbi proceditur per accusationem quando accusator producit testes, & offert crimen probare: sicut enim Iudex tenetur illos ad accusatoris instantiam interrogare; ita etiam testes interrogati tenentur veritatem dicere. Quod ampliat, siue accusator plures testes producat; siue vnum dumtaxat: & quamuis hæc conclusio sit citra omnem controuersiam, quando accusator plures testes afferat, quibus se offerat probare crimen; & controuersia sit inter Doctores, vbi ab accusatore vnus tantum producit testis; nihilominus verior opinio est, vt testis etiam vnus si producat ab accusatore, & à Iudice competenti interrogetur, teneatur veritatem fateri; quoniam aliàs accusator periculum infamiz incurreret, & delicta læpissimè remaneret impunita contra bonum publicum. Ita *Hosien. in summ. de testib. cogend. num. 4. Speculat. 5. Testium compulsionem, Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 7. ar. 1. ad 1. Salon. 22. q. 70. ar. 1. contr. 1. in prin. Valen. tom. 3. disp. 5. q. 14. pun. 1. in fin. & Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 19. num. 6. contra Nauar. in cap. inter verba, 11. q. 3. conclus. 6. corollar. 64. num. 708. & 709. & Syl. vers. Testis, q. 8. vers. Primum: & nouissimè *Spatar. de modo corrig. Regular. tr. 7. cap. 8. existimantes, quòd**

13 ad hoc vt testis crimen fateri teneatur, oportere, vt præcedat infamia, vel semiplena probatio, aut indicia contra Reum: ad quod allegant *D. Thom. 2. 2. q. 7. ar. 1. in corpor. dicentem, tunc iuridicè testem interrogari, quando vel de manifestis, vel de his, de quibus infamia præcessit, interrogatur. Videntur enim decipi præfati Doctores contrarium sentientes; siquidem *D. Tho.**

non est intelligendus, vt vtrunque simul necessarium sit, nempè, quòd crimen sit manifestum, & quod adsit de illo infamia; sed alterum satis esse ad interrogandum testem. Et eo ipso, quòd quis accusatur de crimine, cuius accusator est: conscius, dicitur de illo crimine in iudicio difamatus; atque ideo interrogatus testis tenetur veritatem testificari.

14 Nec obstat si dicatur, quòd Reus non tenetur confiteri crimen, nisi contra ipsum constet de delicto saltem semiplenè, vel adsint indicia, quæ saltem faciant semiplenam probationem; quoniam responderetur, quòd diuersa ratio est in teste ab eo, quæ militat in Reo; siquidem Reus potest damnum, quod eius delicto prouenire contingit, impedire, citra sui ipsius manifestationem, mutando animum, & desistendo ab incepto: testis autem nequit nisi illud Iudici manifestando: & eo magis, quia maior ratio est tæcendi proprium, quàm alterius crimen. Vnde testis eo ipso, quòd testis est, hanc obligationem habet distinctam à Reo, vt bene declarat *Sayr. loco citato: vbi: in vers. Ratio autem, circa finè, quod dixit de Iudice, ac teste, quando proceditur per viam accusationis, dicendum esse putat de eodem teste si procedat Iudex per viam simplicis, & verbalis alicuius quærelæ; vel si procedat per viam denunciationis iudicialis à Fiscali, vel ab aliquo alio tertio priuato.*

15 Adde, quòd adeò verum est, vt testis ab accusatore productus, & iuridicè à Iudice interrogatus teneatur veritatem testificari de crimine, ipsi testi sub sigillo secreti commendato, & mediante iuramento accepta promissione de secreto seruando, vbi crimen non est iam commissum; sed est pendens in futurum, & contra bonum commune; qualia sunt crimina hæresis, læsæ Maiestatis, proditiõis Patriæ, delicta publica latronum, & alia eiusmodi: vel contra innocentiam tertij: nam cum huiusmodi crimina teneatur vnusquisque accusare, vel saltem denunciare, vt supra diximus, non obstante iuramento de seruando secreto, cum iuramentum non debeat esse vinculum iniquitatis, *cap. quanto, de iureiur. Et horum criminum reuelatio præcipitur iure naturali; multò magis tenetur ad testificandum, arg. tex. in auth. multo magis. C. de Sacrosanct. Eccles. & rectè declarat *D. Thom. 2. 2. q. 10. ar. 1. ad 2. & in eum Caiet. Arag. Salon. & Bann. Innoc. in cap. qualiter, & quando, 1. & ibi etiam Panor. de accusat. & idem Panor. in cap. dilectus, de excess. Pralat. Syl. vers. Inquisitio, 1. q. 7. vers. Secundum: & vers. Testis, q. 8. vers. Secundum: & vers. Tertium, Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 7. ar. 1. ad primum, & in relec. de regen. secr. memb. 2. q. 7. post conclus. 3. dub. 4. Nauar. in cap. inter verba, 11. q. 3. conclus. 6. corollar. 64. num. 703. & corollar. 66. num. 800 & seq. *Rodrig. de ordin. iudic. cap. 7. concl. 10. quam sententiam citra controuersiam esse testatur *Sayr. lib. 12. Clauis Regiæ, cap. 19. num. 13.****

16 Dixi Vbi crimen non est iam commissum, sed pendens in futurum, contra bonum commune, vel contra innocentiam tertij. quoniam vbi agitur de crimine secretè commissio, quod solum inquiritur à Iudice vt puniatur, & non ad euitandum detrimentum aliquod Rep. vel tertiæ personæ,

sonæ, nec vt restitatur aliquid pro iniuriâ, vel damno illato, tunc testis interrogatus à Iudice, siue per viam accusationis, aut denunciationis procedatur, siue per viam inquisitionis, non tenetur illud manifestare, & manifestans culpâ contrahit ex suo genere mortalem, nisi ex paruitate materiæ efficiatur venialis. Etenim concurrentibus duobus præceptis sibi inuicem repugnantibus, seruandum est maius, & sic minus maiori cedit: sed hoc casu concurrunt duo præcepta inuicem repugnantia: alterum scilicet Iudicis legitime interrogantis; & alterum naturale de seruando commisso secreto, quod est maius; ergo istud est seruandum, omisso priori, quod est minus. Hac eadem ratione quando crimen est contra bonum commune, aut contra ius innocentiæ, & est in fieri, manifestari debet, non obstante promissione secreti: quoniam ius naturale defendendi bonum commune, & innocentiam alterius, est vniuersalius, & maius, quàm ius naturale de seruando secreto, vt habetur ex *Henr. Boich in explicatione nostri cap. quem sequitur Nauar in Man. cap. 18. num. 52. & in cap. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. corollar. 66. num. 801. Syl. in sum. ver. Testis. q. 8. vers. Secundum: & Sayr. cum alijs, quos allegat, lib. 2. Clauis Reg. cap. 19. subnum. 14. vers. Alij tamen: & num. 15. 16. & 17. qui merito reijcienda in esse putat sententiam *Sot. lib. 5. de iust. & iure, q. 7. art. 1. ad primum*, dicentis, non teneri si procedatur via inquisitionis; teneri tamen si via accusationis: & id ob rationes supra relatas, quæ ita militant vbi agitur de delicto, in quo proceditur per viam inquisitionis, & accusationis. Ex quo inferitur à supra relatis Doctoribus, quod Aduocati, Procuratores, Cõsiliarij, Tabelliones, Medici, Chirurgi, Obstatrices, & alij similes, quibus aliqua secreta litium, morborum, &c. sub sigillo secreti commissa fuerunt, nullo modo possunt ea reuelare, & testificari contra illos, qui commiserunt, nisi tendat in damnum commune, vel certæ personæ innocentis; ita ut interrogati à Iudice, vel Prælo, etiam sub iuramento, debeant occultare veritatem æquiocando, & eo modo, quo reus, & alij testes interrogati, non seruato iuris ordine, tenentur, vt bene declarat idem *Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 14. num. 29.* vbi id ampliat, etiam si infamia non præcellerit.*

17 Deniq; aded verum est, vt testis iudicè interrogatus à Iudice teneatur verum testificari nõ solum si procedat per viam accusationis, aut denunciationis iudicialis; sed etiam si procedat per viam inquisitionis generalis, & tractetur de delicto in fieri in damnum commune, aut notabile detrimentum tertie personæ. Etenim vnusquisq; ex lege charitatis, etiam non interrogatus à Iudice tenetur hoc casu accusare, vel denunciare reũ ad vitandum malum publicum, vel priuatum; ergo multo magis interrogatus à Iudice tanquã testis. Vnde si superior præcipiat sub pœna excommunicationis, vt quisquis sciat aliquem parare insidias Regi, vt occidat eum, aut aliud nocuum illi inferat, Ciuitati vt eam tradat, aut alteri innocenti, vt mutilet, capiat, in seruitutem redigar, tenetur testis, etiam si nouerit solus, delinquentem eiusmodi manifestare; aliàs in excommunicationem incidat, vt post alios docet *Sayr. d. cap. 19. num. 8. & Graff. par. 1. decis. lib.*

4. cap. 8. num. 25. vbi id ampliat, etiam si quis ignoret esse hæreticum, vel Domini, aut Patriæ proditorem; sed tantum suspicionem habeat; quoniam tunc ait reuelandum esse non tanquam hæreticum, vel Patriæ proditorem; sed tanquam de eiusmodi criminibus suspectum: quamuis ipse *Graff.* loquatur ibi de denunciatione secretæ & num. 26. id etiam ampliat post alios, vt in talibus criminibus filius teneatur quoq; reuelare patrem, aut matrem.

19 Dixi, *Et tractetur de delicto in fieri, in damnum commune, aut notabile detrimentum tertie personæ, &c.* Siquidem crimen vbi non est in damnum commune, nec pendens in futurum; sed est iam commissum, vt si hominis cadauer iaceat in platea, & ignoretur occisor; atq; ided inquisitio Iudicis generalis sit respectu occisoris, & specialis respectu occisi, licet Iudex ex vi sui muneris generalitèr inquirere possit de huiusmodi homicidio, generalitèr interrogando testem, an sciat talis homicidij auctorem, iuxta *rex. in l. mandatis, ff. de cond. ob tur. caus. nihilominus si vnus tantum testis sciat delicti auctorem, non tenetur eum manifestare: quia cum Iudex tantum inquirat generalitèr, & nihil in particulari præcipiat, censetur interrogare eos, qui auctores delicti sciunt, vbi plures sunt, salte duo: reus autem si vnus esset dumtaxat. Est tamen verum, quod si crimen sit notorium, & delinquens sit occultus vt supra, & Iudex Ecclesiasticus, sub pœna excommunicationis, aut sub alia pœna; qua strictè obedientiam importet, aut Iudex laicus sub obedientiæ precepto, aut sub alia graui pœna præciperet, vt quicumq; sciret auctorem talis criminis eum manifestet, tuc *Sayr. d. cap. 19. sub num. 9. vers. Cum enim crimen: ex Gregor. de Valen. tom. 3. disp. 5. q. 14. pun. 1. concl. 1. Syl. ver. Correllio, q. 9. Graff. par. 1. decis. lib. 4. cap. 8. nu. 32.* probabiliter putat, qd si vnus tantum testis esset, qui delinquentè sciret, teneretur eũ manifestare: et si contra huiusmodi delinquentem non præcellerit infamia: siquidè quãuis crimen istud iam commissum sit, & nõ pendeat in futurũ; quia tamen Iudicis præceptum tendit in bonum publicum, ne delicta remaneant impunita, & ne delinquentes audaces fiant ad delinquendũ, iustum dicitur: & propterea tanquam iustè interroganti, est illi à teste obtemperandum.*

20 Sed re vera hæc sententia nobis videtur valde dubia: quia pœna excommunicationis, vel quæcumq; alia superaddita non potest reddere præceptum Iudicis iustum, quod aliàs erat iniustũ; quamuis ostendat superioris voluntatem, & intentionem magis vrgètes. Vnde cum Iudex hoc casu contra ius naturale præcipiat delicti occulti, ac priuati manifestationem, quo iure famæ proximi conseruari præcipitur quoad fieri potest, excommunicatio superaddita nihil operatur, iuxta ea, quæ ex communi Doctorum sententia docet *Sot. in relec. de regen. secr. memb. 3. q. 1. concl. 4. & idem Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 16. num. 21.* Nec obstat, quod præceptum illud tendat in bonum publicum, cum publicè inter sit, vt delicta puniantur, *l. ita vulneratus ff. ad leg. Aquil.* quoniam non omnis delicti puniatio tendit in bonum publicum; sed quando tractatur de delictis, de quibus sufficienter cõstat contra reos, vt eorum puniatio sit aliorum exem-

exemplum: secus autem quādo delicta sunt omnino occulta, & non constat de criminum auctoribus; tunc enim ita consulendum est bono publico, ut saluetur quoad fieri possit proximi fama: & eo magis; quia mali non ob id sunt audaciores ad delinquendum: efficerentur autem audaciores, si viderent reos à Iudice absolui, ubi ex deductis in actis penā, ac condēnari mererentur.

21 Septimò peccant testes, si interrogati à Iudice specialiter inquirente cōtra aliquem de delicto, de quo infamia præcesserit, veritatem non testificantur: quia hoc casu à Iudice iustè interrogantur: nam adhuc Iudex legitime specialiter inquirat, & testis interrogatus veritatem dicere teneatur, facis est, quod infamia præcesserit, tam delicti, quàm personæ in particulari, ut habetur per *DD. in cap. inquisitioni*, per illum *tex. de accus.* ubi non esse procedendum decernitur contra aliquem via specialis inquisitionis, etiam si duo, vel tres testes iurati affirmant eius aliquod crimen, de quo nulla laborat infamia. Et rationem hanc esse ait *Sayr. lib. 12. Clavis Regia, cap. 19 sub num. 10. vers. Ratio autem*: quoniam ius humanum pro viribus consulere vult bono cōmuni cum minori iactura quoad fieri potest famæ priuatarum, personarum; quæ non parum læditur, eo ipso, quod de aliquo in particulari fiat apud alios inquisitio; quamuis talis non probaretur reus esse. Vnde expectare uolunt, ut præcedat diffamatio, nisi tractetur de criminibus publicis, nempè hæresis, læsæ Maiestatis, &c. Quæ quidem omnia locum sibi vendicant, quando testis interrogatur à competenti Iudice, & delictum sciat de visu: quia non tenetur testificari ea, quæ tantum ex auditu cognouit: siue à fide dignis audierit, siue indignis, ut colligitur ex ijs, quæ habentur ex *Navar. in Man. cap. 25. num. 46*. quem refert, & sequitur *Spatharius contra nonnullos, de modo corrigendi Regul. tr. 7. cap. 7. num. 10 & Sayr. loc. cit. num. 33*. quod limita, nisi agatur de testibus existentibus, iuxta parietem, uel cortinam, qui fidem faciunt in exemplo allato ex *Hoff. & Syl. in sum. ver. Testis, q. 4*. Et deniq; ubi testis deponitio fieri non possit citra notabile eius detrimentum: siquidem nemo testificari tenetur cum notabili eius damno, nisi Reip. bonum illi præponderet, ut per eundem *Navar. d. cap. 25. num. 50. & Couar. pract. qq. cap. 18. & latè Sayr. lib. 12. Clavis Reg. cap. 14. num. 32*.

22 In omnibus igitur supradictis casibus, & in alijs, in quibus quis non tenetur testificari, non peccat, nec censuram aliquam contrahit testis non testificando; etiam si sub pœna excommunicationis ei præciperetur dicere ueritatē: quoniam præceptum iniustum non magis alligat ex pœna addita, quàm sine illa, iuxta ea, quæ post alios adnotat *Sayr. lib. 12. Clavis Reg. cap. 16. num. 21*. Hinc sequitur, quod si quis rem aliquā, de qua agitur in excommunicatione, sciat sub sigillo confessionis, nō tenetur, nec debet aliquo pacto reuelare, nec testificari, etiam si confessio fuerit informis, ut habetur ex *Navarr. in cap. Sacerdos, de penis. d. 6. & in Man. cap. 25. num. 46. vers. Sextio*. Sic etiam non tenetur quis rem occultam reuelare, quam probare nequit, nisi præcipiatur reuelatio alicui, ut testi: nam tunc tenetur, nisi sit persona, quæ ob cognationem

excusetur, ut per *Navar. in Man. cap. 17. n. 135. Graff. par. 1. decis. lib. 4. cap. 8. n. 32*. Item non tenetur quis manifestare factum in excommunicatione contentum, si illud audiuit vulgò per vicos, & plateas Ciuitatis à personis incognitis, vel à pauperibus, aut à personis fide non dignis; secus si à fide dignis, vel à parte principali; quia tunc reuelare tenetur, ut post *Navar. in Man. cap. 25. num. 46. docet Graff. loc. cit. nu. 30*. Idem dicendum est, si factum nouerit per solam consultationem secretam pro consilio habendo; aut si is, à quo audiuit, reuelauit: aut peccator iam est emendatus; aut sola correctioe fraterna probabiliter est emendabilis; quoniam tunc non tenetur quis factum reuelare; etiam si Iudex præciperet, ut fiat reuelatio, non præmissa correctioe, ut habetur ex *Navar. loc. cit.* ubi etiam excusatur à testimonio ferendo illos, qui timent sibi ex testimonijs notabile damnum spirituale, vel temporale, in bonis, in persona, vel fama; & insuper addit, quod ad effectum comprehendendi priuilegiatos, facis est iuramentum partis, dicentis non adfuisse alios, quàm priuilegiatos. Idem dicendum est de eo, cui præcipitur etiam sub aliqua censura ipso facto incurrenda, ut veritatem testificetur super re ablata contra eum, qui tantum compensationis causa illam subtraxit, ut habetur ex eodem *Navar. in Man. cap. 17. num. 115. Sol. in 4. d. 22. q. 1. ar. 1. num. 3. & lib. 5. de iust. & iure, q. 3. ar. 3. ad 1. Petr. de Arag. 22. q. 62. ar. 2. ad 2. dub. 9. ante fin. Salon. 22. q. 66. ar. 5. contr. 2. concl. 2. Cord. in sum. q. 63. 64. & 65. Sayr. lib. 12. Clavis Reg. cap. 14. sub num. 30. vers. Quartus est, & num. 31*. ubi piura infert ex *Navar. in cap. inter uerba, t. 1. q. 3. concl. 6. coroll. 66. num. 794*. In alijs casibus denique testis veritatem delicti manifestare non tenetur, de quibus *Navar. in Man. cap. 25. num. 47. cum plur. seq.*

23 Octauò peccant testes, qui ut vitent testificari contra aliquem asserunt esse illius inimicum, ut ait *Panor. in cap. inquisitionis, §. terna, de accusat.* Rationem autem hanc esse ait *Syl. in sum. ver. Testis, q. 8. vers. Quartum testis*: quoniam huiusmodi testis dicit mendacium in damnum proximi, ut in *cap. 1. de crim. Fel. & cap. ne quis 22. q. 1*. Idem dicendum est de re, qui se abiecit, ne testificetur, ut habetur ex *Solo de ratione regen. memb. 2. q. 6*. aut se non offerens in testem, sciens id esse necessarium ad impediendum aliquod damnum publicum, uel priuatum, ut post *D. Th. docet Navar. in Man. cap. 25. num. 41*. Et multò magis peccat, si sciat, aliquem reperiri in extrema necessitate sui testimonij ad defensionem propriam, uel suorum uitæ: non tamen tenetur ad aliquam restitutionem; quoniam lex charitatis, quæ obligat ad testificandum eo casu, non obligat restituere, nisi testis ipse iussus à Iudice non testificetur, & ob id aliquis ius suum amittat; quoniam tunc peccat, & restitutioni efficitur obnoxius, cum faciat contra iustitiam, ut rectè declarat *Navar. loc. cit. num. 44*.

24 Nonò peccant testes iurantes se testimonium non perhibituros: siquidem huiusmodi iuramentum est temerarium, atq; idè non est seruandum in casu, quo sub præcepto teneretur testis testimonium dicere: aliàs secus, nisi mediante Superioris auctoritate, ut habetur ex *Syl. ver. Testis, q. 8. vers. Tertium*.

25 De-

35 Decimò peccant testes in instrumentis usurarijs adhibiti, & tenentur ad restitutionem, sicut Notarij instrumenta usuraria rogantes; hi enim influunt ad usuras contrahendas, & soluendas; atq; idèd concurrunt ad iniustam acceptionem, ratione cuius oritur obligatio ad restituendum, ut habetur ex *Syl. ib. sum. ver. Testis, q. vi.* Quod quidem tunc uerum est, quando instrumenta sūt simulata; secus autem si sint manifesta usuraria, ut latè sup. ostendimus *disp. 18. de Notarijs, seu Tabellionibus agentes. sec. 3. vers. Decimos septimo peccant Notarij, seu Tabelliones.* Vndè primo casu testes peccant, & efficiuntur testes restitutioni obnoxij; Secundo uero casu licèt peccent, nò tamen tenentur ad usurarum perceptarum restitutionem; quia cum instrumenta aperte sint usuraria, eorum uigore non possunt mutuarij compelli ad usurarum solutionem, ut latè probat *Molina de contr. disp. 331. num. 6. & Azor. par. 3. Inst. moral. lib. 5. cap. 17. q. 6.*

36 Vndecimò peccat testes, qui in iudicio iuridicè interrogati super crimine, ob quod uenit imponenda pœna confiscationis bonorum, negant ueritatè, propter quod reus absoluitur, per ea, quæ sup. diximus, *vers. Sexto peccant testes.* Benè uerum est, quòd aliqui uolunt, tales testes non teneri Fisco, ad quod ad eum perueniret, si reus damnaretur, ut habetur ex *Nauar. in Man. cap. 25. num. 51.* qui ita respondisse testatur cuidam uiro undequaq; doctissimo, & sapientissimo; & hoc idèd, quia pœna non debetur in foro conscientie ante condemnationem, ut per *Glof. in cap. fraternitatis, 12 q. 2.* Secundò, quia interesse remotum, & extra rem non debetur, *l. si sterilis, §. cum per venditorem, ff. de actio. empt.* Tertio, quoniam leges pœnales non obligant præcipuè in foro anime, nisi quatenus sunt recepte, & nullibi lex aliqua eiusmodi est ita recepta. Et denique, quòd aliàs sequeretur prauos custodes confinium Regnorum, deputatos ad custodiendum, ne quis aliqua exportet ex illis, uel importet in illa, uel non saltem, nisi soluto uectigali, uel portorio, siue gabella sub pœna priuationis bonorum; tenerentur non solum ad uectigaliū restitutionem; sed etiam ad restitutionem bonorum, quæ erant Fisco applicanda; quod ipse *Nauar.* putat nullum hæctenus dixisse.

37 Duodecimò peccant testes manifestates, quæ fuerunt testificata parti, & insuper extraordinariè puniuntur, ut in *cap. 2. §. qui falso, 4. q. 3.*

De Peccatis appellantium tam in Criminalibus, quam in Ciuilibus.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant, qui à Sententijs, Mandatis, ac Ordinationibus Romani Pontificis ad futurum generale concilium appellat, & excommunicationem contrahunt contentam in *Can. 2. Bullæ Cœne.*
- 2 Peccat appellantes ab Arbitri sententia, cum id iure prohiberetur sit.
- 3 Peccant appellantes ad differendam, uel ad effugiendam executionem iustæ sententia, & ad restitutionem tenentur expensarum, ac

- 4 Peccant appellantes, si sciunt Iudicem, à quò appellasse secundum communem, ac probabiliorè opinionem, quamuis contraria opinio probabilis sit, secundum quam Iudicem, ad quem iudicaturum sciat.
- 5 Peccant Regulares appellantes à iustis suorum Superiorum mandatis, & correctionibus, quæ secundum statuta regula, & ordinis sunt. Quid si Superior modum excedat in corrigendo.
- 6 Tunc privilegia de non appellando uera sunt cum subditi iuste corriguntur alias eis appellatio non denegatur.
- 7 Quo ordine faciendâ sit appellatio per Regulares iuxta Decretum Sacra Congregationis.

1 Peccant primò appellantes à sententijs, mandatis, ac ordinationibus Rom. Pontificis ad futurum generale Concilium: & insuper excommunicationem contrahunt contentam in *cap. 2. Bullæ in Cœna Domini.* Et si Vniuersitates sint, Collegia, uel Capitula, in interdium incidunt una cum auxiliantibus, & fauentibus: quæ quidem appellatio non solum mala est, quia prohibita; sed etiam mala, quia intrinsecam continet malitiam, cum sit crimen palliatæ rebellionis, & schismatis contra eiuſdem Rom. Pontificis primatum: nam appellatio cum sit à minori Iudice, ad maiorem prouocatio, ut docent *Glof. Franch. & Gem. in cap. cum putamus, in ver. Officium, de consuet. in 6. l. 2. & ibi Bart. §. si quis in appellatione, ff. de appell. & l. 1. ff. quib. appell. non lic. & Panor. in rub. de appellat. num. 3.* appellantes à Rom. Pontifice ad futurum Concilium generale, supponunt Concilium generale esse supra Papâ: quod esse manifestè falsum, ut ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 2. q. 1.* ubi latiùs *Adden. litt. C. fol. 212. in 2. edit.*

- 2 Secundò peccant appellantes à sententia Arbitri: siquidem de iure id est prohibitum, ut in *cap. à Iudicibus, 2. q. 6. & D. Th. 2. 2. q. 69. ar. 3. ad 2.* & id ad tollendum inconstantiæ, ac leuitatis animi malum, & ad uitandas litium expensas, ac ut citius terminetur. Est tamen uerum, quòd ubi tres essent arbitri, aut plures, & uno eorum absente, ac reluctante sententiam ferrent; tunc potest appellari ad Ordinarium Iudicem intra terminum decem dierum, ut in *cap. sanè ex consensu, iuncto cap. anteriorum, 2. q. 6.* dummodò non appelletur post tres sententias concordēs. Et quamuis olim interdictum fuerit super eodem articulo tertio appellare, ut in *cap. directè, & cap. tua nabis, de appell.* nihilominus uel hodie receptum est, ut tertio appellari possit super uno & eodem articulo; sed non ultra si sententiæ sint concordēs, ut habetur ex *Soto lib. 5. de iust. & iure q. 6. ar. 3. ad 3. Salon. 22. q. 69. ar. 3. Greg. de Valen. tomo 3. disp. 5. q. 13. pun. 3.* quæ tres appellaciones admittuntur tantum in puncto principali; non autem in accessorijs, & sententijs interlocutorijs: aliàs lites efficerentur immortales, ut per Doctores supraciratos, & *Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 17. sub num. 33.*
- 3 Tertio peccant appellantes ad differendam, uel ad effugiendam executionem iustæ sententiæ, & tenentur ad restitutionem expensarum, ac dam-

damnorum parti appellatæ: & si huiusmodi appellationes frivolas, & calumniosas Iudex noverit, potest eas non admittre, vt in *cap. quicūque*, & *cap. omnino*, 2. q. 6. quod peccatum ex suo genere est mortale, cum sit contra obedientiam Iudici debitam: & iniuria ipsum afficiat, quasi in ea re falsam sententiam tulerit; testibus falsi crimen censetur imponere, & partem appellatam perturbat laboribus, & expensis. Ita *Sos. loco citato*, *Gregor. de Valen. tom. 3. disp. 5. q. 13. pun. 3. Salon & Arag. 22. q. 69. ar. 2.* & alij, quos refert, & sequitur *Sayr. d. cap. 17. num. 34.* vbi id limitat, quando appellatio interponitur à sententia, quæ vndequeque noscitur iusta; aliàs secus.

4. Quarto peccant appellantes, si sciant, Iudicē à quo iudicasse secundum opinionem communem, & probabiliorem; quamvis contraria opinio sit probabilis: & quamvis sciat, Iudicem ad quem iudicaturum secundum opinionem probabilem, omiſſa probabiliori: siquidem in dubijs probabilior opinio censetur æquior; atque ideo sic appellans iniuriam dicitur inferre Iudici, qui suo munere rectè fuit functus, vt bene docet *Salon. loco citato*, in fine *art. & Bann. ibidem*, quos sequitur *Sayr. d. cap. 17. sub num. 35.* vbi id limitat, quando Iudex qui fuit lectus opinionem minus probabilem: aut sint hinc inde opiniones æque probabiles: vel denique sumus in causa criminali, ac capitali: quoniam existente opinionum varietate, dummodò probabiles sint, Iudex tenetur Reo potius fauere, arg. *tex. in cap. cum sunt, de regul. iur. in 6. & L. Arrianus. ff. de action. & obligat.*

5. Quinto peccant appellantes si Regulares sint, & à suorum Superiorum iustis mandatis, & correctioni appellent, quæ sunt secundum statuta Regulæ, seu Ordinis: vel ad effugiendam disciplinam Regularem. Etenim qui corrigit secundum Regularem disciplinam, non dicitur grauare, vt rectè docet *Panor. in cap. licet, num. 1. de offic. ordin.* & appellatio est fundata super grauaminibus, *cap. vt debitus, de appell.* Quid si Superior modum regularem, etiam in mandatis regularibus excedat in corrigendo, tunc etiam Regularibus licitum est appellare, vt in *cap. de Priore, de appellat.* vbi Alex. III. Priorem quendam grauiter statuit puniendum, qui modum corrigendi excedens appellationem sui subditi non admisit. Hoc docet *Panor. ibi*, & in *d. cap. licet*, vbi etiam *Dec. Syl. in sum. vers. Appellatio*, q. 7. *Angel. eod. vers. §. 10. Tab. eod. vers. §. Undecimo: Nauar. conf. 2. de sent. & re iud. in antiq. aliàs conf. 5. de appell. in nouis.* & in *cap. nullam*, 18 q. 2. *con. 3. num. 51. & Rodrig. 10. 1. qq. Regular. q. 29. ar. 2.*

6. Nec obstant *tex. in cap. ad nostram, in cap. reprehensibilis*, & *cum speciali, de appellat.* quibus expressè prohibetur Regularibus à suis Prælati appellare; sicut & Iul. II. sub pœna excommunicationis prohibuit fratribus, & sororibus Ordinis Prædicatorum: Sixti IV. Carmelitans, & Augustinianis; & Eugen. IV. Casinensi Religioni, ne liceat eorum subditis à correctionibus appellare; quoniam illa vera, & priuilegia sunt intelligenda quando subditi iuste corriguntur secundum statuta Regulæ, & eorum Ordinum: secus autem si Prælati excedant in

corrigendo: nam tunc possunt appellare, vt diximus; siquidem appellatio cum sit de iure naturali, non potest denegari. Vnde quamuis ex vi Constitutionis Gregor. XIII. quæ incipit: *Quoniam nostro Pastoralis*, & edita sub die 8. April. 1575. interdictum sit fratribus Minoribus de Obſeruantia, sub pœna excommunicationis latae sententia Rom. Pontifici referuatæ: nec non priuationis perpetuæ officiorum per eos obtentorum, & inhabilitatis ad illa, & alia quæcunque dicti ordinis officia exercenda, ac vocis, tam actiua, quam passiua, vna cum fautoribus, & Consultoribus, ne ad Sæcularia Tribunalia appellent; nihilominus idem Pontifex concedit, vt si grauatos senserint à suis Prælati, appellent ad Ministrum Generalem Ordinis, seu ad illius Protectorem, aut Viceprotectorem. Et Sacra Cardinalium Congregatio decreuit, vt appellatio interponatur à Guardiano ad Prouincialem, à Prouinciali ad Generalem, à Generali ad Protectorem, à Protectore ad Sacram Congregationem. Quæ omnia intelligenda sunt in rebus grauibus, non autem in leuibus, & prauo momenti, vt habetur ex *Salon. Arag. & Bann. 22. q. 69. ar. 2. Rodrig. d. q. 29. ar. 3. Valen. tom. 3. disp. 5. q. 13. pun. 2. Sos. lib. 5. de iust. & iur. q. 6. ar. 3.* quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 12. Clauis Regia, cap. 17. à num. 36. vsque in finem.* vbi late hanc rem pertractat, & addit sub num. 38. *vers. Ratio est: ex Rodrig.* quod quamuis Regularibus grauatis refugium appellationis omnino interclusum esset; nihilominus possent vti remedio defensionis, quæ est iuris naturalis, quam appellatio in se includit. Et quoniam appellatio ius naturale non est positium; sed negatiuum: sicut matrimonium, quod dicitur de iure naturali, non positium, cum non præcipiat nubere; sed negatiuum, cum nulli prohibeat nubere; ideo Doctores grauis ponderis reprehensione dignos existimant Religiosos, qui facile extra Religionem non citra eiusdem honoris dispendium conantur deducere, vt colligitur ex *D. Thom. 2. 2. q. 69. ar. 3. ad 1. relato à Sayro loco citato, num. 41.*

De parentibus, & liberis: fratribus, & sororibus: viris, & vxoribus: concubinarijs, & concubinis, Dominis, & seruis: patronis, & libertis: tutoribus, & pupillis: curatoribus, & minoribus, & eorū peccatis: à discreto, & cauto Confessario explorandis.

DISP. XXI.

SUMMARIUM.

1. Parentes super eorum liberis, tutores in pupillos, curatores in adultos, Domini in seruos, patroni in libertos, &c. potestatem quandam habent naturalem.

1. TRACTAVIMVS supra de Dominorum, Principum, & eorum Magistratum, iudici-

dicum, & aliorum iustitiæ Ministrorum culpis: qui quidem potestatem, ac iurisdictionem civilem habent super alios. Et quoniam parentes naturalem quandam potestatem habent super eorum liberos, fratres in sorores; viri in uxores, tutores in pupillos; curatores in minores, Domini in seruos, ac patroni in libertos, consequenter igitur hoc loco de his, & eorum culpis sequitur agendum, à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

De parentum, ac liberorum culpis.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Parentum appellatione, qui nam veniant, maxime in materia nostra. Et quot species filiorum sint.
- 2 Peccant parentes si negligentes sint in educandis filiis.
- 3 Tenentur parentes dotare filias sicut, & ipsas alere, dos enim loco alimentorum successit. Et ad quos hoc onus dotandi spectet.
- 4 Quanta debeat esse dos filia spuria, seu naturalis.
- 5 Non solum liberis debentur alimenta à patribus, verum etiam eorum vxoribus.
- 6 Tenetur mater lactare filium infantem intra triennium quod si lactare non possit, tenetur nutricem assumere: Et cuius expensis. An peccet saltem venialiter, si lactare possit, & recuset.
- 7 Tenentur parentes non solum alimenta prestare liberis, sed etiam mediocrem saltem, adhibere diligentiam in bonis acquirendis pro illis.
- 8 Tenentur multò magis parentes suis liberis ad alimenta spiritualia, peccantque grauissimè, nisi curent filios Sacramenta frequentare præsertim in mortis articulo.
- 9 Tunc parentes alere tenentur suos liberos, cū ipsi non habeant, vnde se alere possint, aliàs secus.
- 10 Parentes dotare filias tunc tenentur, cum commode possint, aliàs secus.
- 11 Non tenentur parentes, alere filios, qui eos in iudicio accusauerunt aliudvè ingratiitudinis vitium commiserunt.
- 12 Ex causa alimentorum, vel dotis possunt parentes denare, ac legare filiis spuris, tamen post ipsorum mortem donata, aut legata ad spuriorum hæredes transire non debent.
- 13 Peccant parentes, dotantes filias de bonis usurarijs, numero extantibus, & gener, ac filia dotem recipientes, restituere tenentur.
- 14 Dos prædicta si consisteret in rebus usu consumptibilibus, & usurarius alia haberet bona, ex quibus posset usuras restituere, nec gener, nec filia tenetur ad restitutionem.
- 15 Usurarius contractus pecunia usuraria factus, quamvis validus sit, transferatque dominium rei empta in emptorem, ipse tamen emptor in venditorem dominium pecunia usuraria non transfert.
- 16 Peccant parentes, & ad restitutionem tenentur, nisi soluant debita à filiis contracta pro se

ipsis vestiendis, iuxta status decentiam.

- 17 Peccant parentes Religionem ingredientes, filiis pauperibus relictis.
- 18 Peccant parentes, qui vel, metu, vel dolo, filios Religionem ingressos ab ea reuocant.
- 19 Peccant parentes, qui vota filiorum peregrinationis, abstinentia, &c. emissa consensu ipsorum parentum, citra rationabilem, ac legitimam causam reuocant.
- 20 Parentes, aliique similes, si ad filiorum, & subditorum impuberum vota non consenserint, ipsa irritare possunt, etiam post pubertatem, siue realia, siue personalia sint. Quid requiratur ad istorum votorum ratificationem.
- 21 Vota personalia, aut pubertatem emissa per filios, vel etiam realia, dependentia à re familiari, ante 25. annum irritare possunt parentes, etiam post prædictam etatem, si modo à filiis ratificata non fuerint.
- 22 Vota seruorum, an, & quando possint per Dominos irritari.
- 23 Peccant parentes, qui minis, & penis citra causam rationabilem filios, ac filias cogunt, ad matrimonium contrahendum cum his, quos præscripserint. Idemque dicendum est de quibuscunque alijs.
- 24 Nemo, & si Sæprensus Princeps sit, aut Summus Pontifex cogere potest aliquos, ut iniuri contrahant matrimonium, nisi ad bonum commune id expediret.
- 25 Peccant parentes, ac excommunicationem incurrun, si filias cogant ad ingrediendum Monasterium, vel eas impediunt Religionem intrare, aut professionem emittere sine causa.
- 26 Peccant parentes, & ad restitutionem tenentur, qui metu saltem reuerentiali, & multò magis si dolo, vel fraude filium, aut filiam inducant ad renunciandum cum iuramento sue legitima, aut patrimonio, ut filia contenta remaneat dote, quamvis minore legitima.
- 27 Peccant parentes cum obligatione restituendi, si aliquid notabile accipiant à suo filio familiaris de bonis castrensibus, aut eorum fructibus.
- 28 Pater si aliquos sumptus pro huiusmodi filio fecerit in studio, vel aliàs, num fecisse censeatur animo compensandi cum his fructibus. An peccet quoque si aliquid notabile accipiat de proprietate bonorum aduocatorum.
- 29 Peccant parentes modum excedentes in filiis corrigendis, & ad iracundiam eos prouocantes.
- 30 Peccant liberi, debitum honorem parentibus non deferentes, & in quibus talis honor consistat.
- 31 Præceptum honorandi parentes, quamvis affirmatiuum sit, includit tamen negatiuum, excludens scilicet omnem iniuriam, odium, & malum. Qua bona promittantur honorantibus parentes.
- 32 Peccant liberi, & multò magis, si parentes iniurijs afficiant, manus impias in eosdem, iniuciant, vite parenti insidias, aut ipsis etiam absentibus detrahant. Quam grauissimum sit crimen parricidij, quibus penis puniatur. Et quot nam parricida proprijs manibus mortem sibi intulerint.

- 33 *Obsolatas iniurias graues citra verbera, potest pater donationem factam filio reuocare.*
- 34 *Peccant liberi contra Diuinum praeceptum honorandi parentes, etiam si illos toruo intueantur oculo, aut aspere loquantur.*
- 35 *Peccant quoque grauius liberi, & contra idē Diuinum praeceptum, parentibus maledicentes.*
- 36 *Peccant liberi cōtra idem praeceptum, & grauius, si parentibus alimenta necessaria nō subministrant, secundum proprium statum. Idemque dicendum est, quoad omnes alias necessitates corporales.*
- 37 *Peccant grauius filij, si videant parentes grauius agrotare, & non procurent, suscipiēda ab eis Sanctissima Sacramenta, &c.*
- 38 *Peccant filij matrem non dotantes iuuenem, volentem ad secundas transire nuptias, & dote carentem.*
- 39 *Non sunt praestanda parentibus alimenta per filios, si vitium ingratiitudinis in eos commiserint, & quae sint ingratiitudinis vitia.*
- 40 *Ingratiitudinis causa remitti possunt, quae si nō remittantur, priuatio intelligitur, quoad hereditatem, legitimam, & alimenta ordinaria, non verò de necessarijs ad vita sustentationem.*
- 41 *Filius alimenta habens necessaria pro se, & filijs dumtaxat, an teneatur parentibus praestare alimenta. Et quid si uxorem habeat, aut filia maritum, & patrem indigentem.*
- 42 *Filius, si filios non habeat, sed patrem, & matrem in aequali necessitate constitutos, & non potest, nisi eorum alteri alimenta praestare, cui nam potius teneatur subuenire.*
- 43 *Filius si uxorem habeat, & patrem, ac matrem in pari necessitate, an potius patri, vel matri teneatur alimenta tribuere, an verò uxori.*
- 44 *Peccant liberi ingredienti Religionem, parentibus in extrema necessitate constitutis. Idemque est si habeant sorores pauperes.*
- 45 *In nonnullis Religionibus, prohibetur recipi Nouitios, habentes sorores pauperes.*
- 46 *Peccant liberi, qui citra suorum parentum cōsensum, & voluntatem uxores ducunt, notabiliter indignas. An possint ob id à patre exheredari, & quid dicendum in feminis.*
- 47 *Pater luxuriose viuens filiam minorem 25. annis luxuriosè etiam viuentem an possit exheredare.*
- 48 *Peccant liberi, contrahentes matrimonium, inuitis parētib, quamuis ducant dignam, tamen ob id cessat parentibus, & familia magnum commodum.*
- 49 *Praedictis casibus exceptis nunquam filij mortaliter peccant, matrimonium contrahendo citra placitum parentum, modo ab ipsis saltem consilium petant.*
- 50 *Peccant liberi habentes bona à parentibus, ad certos usus expendendos, ipsique ad alios usus nempe ad ludos impendant, ad conuiuia, meretrices, &c. Et ad restitutionem tenentur.*
- 51 *Filij famil. auferendo, vel consumendo bona parentum, an, & quando excusentur à furto.*
- 52 *Filij familias si aliquid de peculio castrensi, vel quasi, expendant, vel consumant, non solū inscijs, sed etiam inuitis parentibus, furtum aliquod non committunt.*

- 53 *Peccant liberi debitam obedientiam parentibus non deferentes in his, quae pertinet ad bonum domus, & familia regimen.*
- 54 *Peccant non leuiter liberi, videntes eorum parentes malis moribus esse affectos, contemnāt eos corrigere, dummodo ex eorum correctione emendationem probabiliter sperent.*
- 55 *Peccant liberi, & heredes usurariorum, si usuras per parentes extortas, vel alias iniuste acquisitas, minimè restituant.*
- 56 *Peccant liberi si propter negligentiam, vel auaritiam, ultra quam par est debita parentum Defunctorum soluere differant.*
- 57 *Peccant liberi grauius, non reddentes mutuū acceptum, quod iuramento promiserunt reddere mutuanti.*
- 58 *Idemque dicendum est, vbi mutuum in causas necessarias, expendissent.*

1 **A**D euidenciam eorum, quae dicenda erunt, est adnot. quòd licet aliquando parentū appellatione veniant fratres, & sorores, & alij Collaterales nobis sanguine, seu per carnalem propagationem coniuncti; item patres spirituales, vt sunt Confessarij, Parochi, Praelati Ecclesiae: Imò, & Papa, Reges, & reliqui Principes, ac Magistratus, officiales Ciuitatum, Duces exercitus: ac etiam senes, quibus propter venerandam canitiem, & senectutem debetur honor, iuxta tex. in l. semper. ff. de iure immunit. ibi: *Semper in Ciuitate nostra senectus venerabilis fuit.* vt rectè post alios declarat P. Malfes. tom. 1. Comment. ad Consuet. Neap. par. 4. q. 15. num. 14. & seq. & par. 5. q. 11. num. 5. & seq. & in sua summ. par. 1. tract. 8. cap. 18. à num. 19. ad 23. Nos tamen hoc loco per parentes intelligimus patrem & matrem, auum, & auiam, & omnes ascendentes vsque ad Adam, vt in l. appellatione. ff. de ver. signif. Et per liberos intelligimus non solum filios, & filias; sed etiam nepotes, & omnes descendentes vsque in infinitum, l. lib. orum appellatione. ff. eod. tit. citato. Horum autem quidam legitimi sunt, & naturales, & sunt illi, qui ex legitimo matrimonio nati sunt: alij naturales tantum, vt nati ex concubina, nempe ex soluto, & soluta: alij sunt legitimi tantum, & adoptiui: alij sunt illegitimi nati ex damnato coitu, vt sunt adulterini, incestuosi, ac spurij: Alij dicuntur legitimi, de quibus omnibus habetur per Glos. §. 1. vers. Naturales, in inst. de adopt. Dantur quoque filij spirituales, & legitimi, vt suscepti ex Baptismo, & confirmatione: Et denique dantur filij spirituales tantum, vt sunt omnes confitentes respectu Confessarij, omnes Christiani respectu Papae, omnes Diaconici respectu Episcopi: ac omnes de Parochia respectu Parochi, vt habetur ex Nauar. in Man. c. 22. num. 36. & 37. Graff. par. 2. decis. lib. 1. cap. 5. nu. 30. & 31. & ex alijs. His adnotatis, dicimus

2 Primò, quod peccat parentes si negligentes sint in educandis filijs: siquidem omnis aetas ab adolescentia in maium prona est, & nihil incertius, quam vita adolescentium, & propterea probatissimis viris sunt associandi, quos Magistros doctrinae habeant, & testes vitae, vt in cap. 1. 12. q. 1. Sic eos intactos à criminibus conseruabunt, iuxta tex. in l. pen. ff. vbi pupil. educ. vel mor. deb. Debent enim curare, vt Dei, & Ecclesiae praecepta

feruent, virtutem amplectantur, vitia fugiant, ab omni peccato abstineant, & vt secundum Dei timorem instruantur. Est enim puerorum animus tanquam tabula rasa; atque ideo sicut de facili reducuntur ad bonum; ita etiam parètum incuria de facili corrumpunt in malum: vnde ait *Horat.*

*Quos semel est imbuta recens seruabit odorem
restra diu.*

Et *Proverb. cap. 22.* legitur: *Adolescens enim iuxta viam suam ambulans, etiam cum senuerit non recedit ab ea.* Quapropter grauitè peccant parentes, & grauius puniuntur à Deo, etiam in hac vita, qui negligenter se habent in educandis filijs, vt habetur ex *Sayro lib. 7. Clauis Reg. nu. 1. & 3.* Et si filij discolori sint, sub lethali culpa tenentur eos corrigere, etiam è domo expellentes, moderatè verberantes, aut alimenta denegantes, si probabilitè credant, ita posse eos emendari, *arg. tex. in cap. non omnis, 9. q. 6.* & habetur ex *D. Tb. 2. 2. q. 65. ar. 2.* & ex alijs apud *Reginal. lib. 20. sua prax. num. 42.* & *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 18. num. 82.* Etenim parentes filios discolori non corrigentes censentur eorum crimina approbare, vt in *cap. error, 83. d.* Quod maximè verum est, quando delinquant in ministerio, in quo ipsorum parentes præficiant; quia cum eorundem opera vtantur, ipsis parentibus filiorum crimina imputantur, iuxta ea, quæ habentur ex *Bart. in l. nequid, ff. de incendi. ruina, & naufr. Panor. in cap. licet, de restit. spoliat. Syl. in sum. ver. Dominum, q. 6.* & *Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 59. num. 19. & 20.* dum volunt, quòd quando familia Domini delinquit in officio, seu ministerio, in quo ipse Dominus est Propositus, & ipse vtitur ministerio talis familie, sibi imputatur familie factum, cum eam elegerit, potest alias personas honestiores, *l. 1. §. familia, ff. de publ. in rem act.* Tenentur tamen ciuilitè tantum, non autem criminalitè, vt in *d. l. ne quid.* Idem dicendum esse probant præfati Doctores de Restore, seu Potestate, qui tenentur de maleficio Assessorum, quos sibi elegit, *l. si potest, C. de Assessor. & de Duce,* qui tenentur de delictis militum: De Nauta, Caupone, & Stabulario: hi enim, & alij similes tenentur de delictis suorum.

Secundò peccant Parentes consentientes, filias suas habere amatores, & vt facis, & alijs huiusmodi vtantur, vt adamentur. Quod verum est si filia id faciant ad malum finem: secus autem si ad bonum finem, nempe, vt in vxores à iuuenibus appetantur; nam tunc non peccant, & ad summum venialem culpam contrahunt; sicut & ipsæ filia, vt habetur ex *Nauiar. in Man. c. 14. n. 18. vers. Vigesimo secundo, Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 59. num. 26.* & *Sayro lib. 7. Clauis Regia, cap. 7. num. 4.*

Tertiò peccant Parentes permittentes filias desponsatas de futuro dumtaxat, ante contractum matrimonium per verba de præenti cum sponsis actibus vti impudicis. Possunt tamen inter eos citra culpam oscula permittere, & amplexus, etiam delectationis gratia, tanquam principium futuri matrimonij, vt per *D. Tb. 2. 2. q. 154. ar. 4.* & in eum *Caiet. & Nauar. loc. cit. vers. Vigesimo tertio.* Non tamen debet permittere sponsum, & sponsam solos secretè permanere ob periculum peccati: nam ob id *Conc. Trid.*

de matr. sess. 24. cap. 1. prohibet eos in eadem domo cohabitare ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam, vt habetur ex *Say d. cap. 7. num. 4.*

Quartò peccant Parentes si negligentes sint in edocendis, seu edocere faciendis eorum liberis fidei articulos, præcepta Dei, & Ecclesie, & alia ad salutem animæ pertinentia, de quibus *Bann. 2. 2. q. 2. art. 8. dub. 2. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 18. num. 82. & 96.* Vnde *Syl. in sum. ver. Scientia, num. 2.* inquit, peccare mortalitèr parentes, qui ob negligentiam non docent filios signum Crucis, orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, & Symbolum Apostolicum, ac decem legis præcepta; & eodem modo lethalem culpam contrahunt, qui talia non ediscunt, cum possint. Est tamen verum, quòd satis est si prædicta quamuis inordinatè edoceantur, vt per eundem *Syl. ibi, Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 59. num. 18.* & alios, quos allegant. In defectum autem parentum carnalium, tenentur spirituales parentes filios spirituales supradicta edocere; & maximè Patrum, qui sic vocantur, quoniam sunt tanquam patres baptizati, vt habetur ex *Molf. post alios, par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 1. num. 60.* Non tamen Parochi, & Concionatores tenentur ad docendum in particulari singulos fideles christiana rudimenta; sed satis est, vt Parochi in suis Ecclesijs in communi exponant fidei mysteria, quæ per circulum anni celebrantur: vel curare debent, vt aliquis pueros doctrinam christianam doceat, vt habet ex eodem *Bann. loc. sup. relato, col. penult. vers. Est aliud argumentum.*

Quintò peccant parentes, qui propter auaritiam ad Hospitalia proprios infantes deferunt, eos ante ianuam Templi exponentes, aut alio in loco. Id enim est contra paternam pietatem, vt in *l. nocere, ff. de liber. agnosc. Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 59. sub num.* Imò tenentur hoc casu ad restitutionem, cum Hospitalia ad solos pauperes alendos instituta sunt, vt rectè post alios docet *Sayro lib. 7. Clauis Reg. cap. 7. num. 5.*

Sextò peccant parentes denegantes alimenta eorum liberis: ad id enim naturali iure tenentur, cum eo iure sit liberorum procreatio, & educatio, §. *ius autem naturale, in Inst. de iure nat. gent. & ciuili;* atque ideo iure quoque ciuili compelluntur, vt in *l. 1. 2. & 3. C. de lib. agnosc.* Sub alimentorum autem nomine non solum comprehenduntur ea, quæ veniunt appellatione victus, vt sunt quibus ad esum, potum, cultumque corporis vtimur, de quibus latè tractauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæne, lib. 2. cap. 8. q. 5.* Sed etiam alimentorum nomine veniunt expensa pro studio necessaria, sine quo quis viuere non posset secundum qualitatem personæ, nempe expensa pro grammatica, &c. Secus autem expensa pro studijs, sine quibus honestè viuere posset, vt per *Bart. in l. legatis ff. de alim. & cib. legat.*

Ampliatu primò id quod diximus circa alimenta à parentibus filijs debita, vt liberis debeantur tam si legitimi sint, ac naturales, quam si naturales tantum sint, spurij, incestuosi, aut adoptiui. Etenim quamuis de iure ciuili filijs ex damnato coitu natis non debeantur alimenta, vt in *Auth. licet, C. de natur. liber. & in Auth. ex complexu, C. de incest. nuptijs;* nihilominus ius illud

illud ciuile tanquam iuri naturali contrarium, meritò reuocatum fuit per ius canonicum in *cap. cum haberet, de eo, qui dux. in matr. & c.* Etenim ius canonicum alimenta filijs, & dotem competentem filiabus etiam ex damnato coitu natis idcirco statuit præstanda, ne contra officium pietatis fame pereant: quem quidem canonem, per totum christianum Orbem seruari debere, contra *Felin. in cap. Ecclesia S. Maria, nu. 45. de consir.* probat *Molin. & alij*, quos refert, & sequitur *Salas de legib. disp. 7. sec. 5. & 6.* vt diximus etiam in nostris *Commentar. in Bull. Cæna lib. 1. cap. 1. q. 2. num. 20.* Vndè hoc seruari in Terris Imperij, & aliorum Principum, testatur quoq; *Molfes.* post alios *tomo 1. suor. Commentar. ad Consuet. Neapol. par. 1. q. 3. nu. 6. & seq. & par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 18. num. 81.*

5 Tenentur Parentes dotare filias, vt supra diximus, quoniam tenentur eadem alimentare, cum dos succedat loco alimentorum, vt rectè declarat *Tab. in sum. ver. Alimentum, num. 5.* Est tamen verum, quod hoc onus spectat primò ad Patrem, in defectum Patris ad Auum paternum: & in subsidium Aui pertinet ad Matrem, si facultates habeat sufficientes, vt bene declarat *Molfes.* post alios, *par. 1. sua sum. tr. 12. cap. 6. num. 23. & latius, num. 32. & seq.* Quod verum est si agatur de filijs legitimis: secùs de spurijs, quia cum non sint in potestate patris, nec matris, eorum alimentatio pertinet æquaher ad patrem, ac matrem, vt habetur ex *Tab. in ver. Alimentum, §. 4. sub num. 4.* Quo verò ad dotem præstandam à patre filia spuria, seu naturali tantum, dos debet tanta esse, quæ ad alimenta sufficiat, cum pater non possit ultra alimenta filio naturali legare, iuxtà ea, habentur ex *Syl. in sum. ver. Alimenta, in fin.* Cæterum adeò parentes tenentur dotare filias, vt licèt filia peccans in corpus suum mereatur exheredari à patre; id tamen locum non habet, si filia peccaret post lapsum tempus determinatum ad matrimonium, vt regularitèr est post vigesimum quintum annum: siquidem infortunium filia hoc casu imputatur patri, qui non curauit filiam suo tempore nuptui tradere; atq; idèò pater non poterit ob id filia dotem, ac alimenta denegare, vt habetur ex *tex. in §. aliud quoque capitulum, in fine, in Auth. P. cum de appell. cogn. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 18. sub num. 58. & tomo 1. suor. comment. ad Consuet. Neapol. par. 5. q. 12. nu. 11.* Vndè meritò *Nauar. lib. 4. cons. in 1. edit. tit. de sponsal. cons. 3.* quem refert, & sequitur *Sanch. lib. 4. de matr. disp. 24. num. 12.* in causa cuiusdam fœminæ, quæ promissit ancillæ dotem centum aureorum, si honestè seruiret, seruiuitq; ancilla honestè nouem annis, & deindè stuprum admisit, cõsuluit, deberi ei dotem, tum quia promittens fuit in mora tradendi ancillam nuptui, cum iam expleuisset viginti quinque annos: tum quia illa conditio honestè viuendi non intelligitur toto vitæ curriculo; sed tempore arbitrio prudentis sufficienti, quæ est nouem annorum.

5 Secundò ampliatur, vt non solùm à parentibus debeantur alimenta liberis vt supra; sed etiã eorum vxoribus: etenim pater non tantùm alimenta, verùm etiam reliqua liberorum onera, tenetur subire, vt in *l. si quis à liberis, §. si vel parens, ver. Non tantum, ff. de liber. agnosc. & Glo-*

sa ibi, ver. Cætera: ait deberi quoq; illis vestimenta, habitationem pro se, & suis liberis, & vxore: & id etiam si sine dote vxorem duxerit; quoniam onus filij est, qui vxorem sine dote duxit eam alimentare, vt habetur ex *Inn. in cap. per vestras, ad fin. de donat. inter vir. & vxor. Rimin. cum alijs, quos allegat conf. 133. nu. 43. & seq.* Et id etiam si filius vxorem duxerit sine consensu patris, nisi inhonestam, & indignam duxerit, vt latè probat *Sanch. lib. 4. de matr. disp. 26. num. 20. cum plur. seq.* vbi etiam declarat, quinam coniux dicatur indignus, & concludit, quod ille coniux dicitur indignus, cui alter matrimonio copulari absq; dedecore nõ potest, iuxtà Ciuitatis mores.

6 Tertio ampliatur, quòd cum parentes teneantur liberis alimenta præstare, mater infantem filium intra triennium tenetur lactare: & si lactare non possit, vel quia non deceat cum sit nobilis, & secundum patriæ cõsuetudinem ad ignominiam ei ascribitur, vt habetur ex *Iac. Aret. in l. maritus, ff. sol. matr. Bart. in l. 1. C. de mendic. val. lib. 11. & Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 59. num. 3.* Tenetur alimere nutricem expensis patris si pater sit potens; aliàs expensis eiusdem matris si habeat in bonis, vt in *l. pen. C. de patr. potest. & latè Reginald. cum alijs, quos allegat, lib. 20. sua prax. num. 31. & 33.* Dixi, *Si lactare non possit.* Quoniam si lactare potest citra culpam saltem venialem, per se ipsam filium citra legitimam causam non recusat: siquidem filij læpè mores cum lacte hauriunt à nutricibus, *cap. ad eius vero, dist. 5. in illis verbis: Præua autem in coniugatorum moribus consuetudo surrexit, vt mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant, eosq; alijs mulieribus ad nutriendum tradant, & c.* Ob id ait *Sayr. lib. 7. Clavis Reg. cap. 7. nu. 6.* quòd si ex causa iusta mater infantem lactare non possit, teneatur sub peccato mortali quærere bonam nutricem, ne si deprauatè tradatur, eius malis imbuatur moribus.

7 Quarto ampliatur, vt Parentes teneantur alimenta præstare liberis, iuxtà ea quæ sup. diximus; sed etiam mediocrem saltem diligentiam adhibere in acquirendis bonis pro eorum liberis, vt iuxtà decentiam status alere eos valeant, & post eorum mortem hæreditatem ad eorum statum sufficientem ipsis relinquunt, iuxtà illud *Apost. 2. Corinth 12. de quo in cap. duo, 23. q. 4. Non enim debent filij thesaurizare parentibus, sed parentes filijs.* Ità *D. Th. 2. 2. q. 101. ar. 2. ad 2. & Reginal. lib. 20. sua prax. num. 35.* Vndè Parentes peccant si alienis relinquunt eorum diuitias, contemptis citra vllam causam agnatis, & cognatis, quibus de iure competunt. Possunt tamen aliquam portionem relinquere pro animabus suis. Deus enim non vult bona aliorum in præiudicium succedentium ab intestato, vt latè habetur ex *Molf. tomo 1. ad Consuet. Neapol. par. 5. q. 8. sub num. 30.* ex doctrina *D. August. in cap. fin. 17. q. 4. & par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 4. num. 33.* quibus adde, quæ habentur ex *D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 1. §. 2. in fin. & Nauar. in Man. cap. 26. in fin.* Imò parentes peccant inofficiosas donationes facientes filijs in præiudicium aliorum filiorum, & eiusmodi donationes reuocari possunt vsque ad legitimam, *l. si liqueat, C. de inoffic. donat. & rectè declarat*

Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 59. num. 21.

- 8 Quintò ampliatur, vt parentes non solùm teneantur alere filios quoad alimenta corporalia; sed multò magis quoad alimèta spiritualia. Vndè peccant grauissimè parentes, qui non curant filios Sacramenta frequentare, præsertim in mortis periculo non curant, vt liberi Sacramenta suscipiant: aut animum à faciendis restitutionibus auertant, iuxta ea, quæ habentur ex *Sayro lib. 7. Clavis Reg. cap. 5. num. 14.* & ex alijs Doctoribus ab eo allegatis.
- 9 Limitantur tamen ea, quæ diximus, vt tunc parentes teneantur alimenta præstare suis liberis, quando non habeant aliundè se alant: secus autem si alimenta consequi possint ex bonis castrensibus, quasi castrensibus, aut aduentitijs: vel si artem habeant, nisi filij sint infirmi, uel nobiles, quibus & si spurij sint ad ignominiam ascribitur exercere artem, vt in *l. si quis à liberis, ff. de liber. agnoscen* tunc enim non tenentur parentes huiusmodi filios alere, vt habetur ex *Syl. in sum. ver. Alimenta, q. 1. Tab. eod. ver. §. 2. num. 3.* & *Grass. par. 1. decis. cap. 59. sub num. 2.*
- 10 Limitantur secundò, vt licèt Parentes teneantur filias dotare vt supra, id tamen intelligendù est si commodò possint, vt si soluta dote, non egeant: aliàs lecus, vt in *l. fin. ver. Idoneam, C. de dot. promiss. iuncta Glosa.* Imò si parentes egeant, nec ad alimenta quidem obligantur vltra vires, vt probat *Grass. d. cap. 19 sub num. 2.*
- 11 Limitantur tertio, vt Parentes non teneantur alere filios, qui eos in iudicio accusauerunt, aut aliud vitium ingratiitudinis commiserunt: si quidem propter vitium ingratiitudinis possunt filij à patre etiam hæreditate priuari. Causa autem, quibus filius exhæredari à patre potest sunt quatuordecim, de quibus habetur in §. *aliud quoq; capitulum, in auth. Vt cum de appell. cogn.* Vndè in omnibus illis casibus denegari possunt alimenta filijs, pro quibus possunt exhæredari, vt per *Glos. in l. si quis à liberis, §. idem Iudex, ff. de liber. agnosce. Bart. in l. fin. C. de alen. liber. Glos. in cap. quinta uallis, de iureiur. Panor. in cap. cū haberet, nu. 10. de eo, qui dux. in matr. & Grass. d. cap. 59. num. 4.* Est tamen verum, quòd causæ ingratiitudinis remitti possunt: & si non remittatur, priuatio intelligitur quoad hæreditatem legitimam, & alimenta ordinaria, non autem pro alimentis necessarijs ad sustentationem vitæ: & ita etiam dicendum est de liberis erga parentes, vt habetur ex *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. num. 182.* Imò in casibus, in quibus potest pater exhæredare filium, licèt possit ei alimenta denegare, sicut è contra filius; id tamen limitatur, nisi ipsos peniteat, vt probat *Syl. in sum. ver. Hæreditas, 2 q. 4.*
- 12 Limitantur quarto, vt licèt donare, ac legare possint filijs spurij ex causa alimentorum, vel dotis; nihilominus post spuriorum mortem, bona vt sup. donata, ac relicta non debent transire ad eorum hæredes, & successores patris, ut habetur ex *Bal. in l. eam, quam, num. 41. C. de fideic. Dec. conf. 312. num. 4. Ripa in l. 1. num. 67. ff. sol. matr.* Siquidem spurij sunt incapaces hæreditatis, & proprietatis, vt benè declarat *Conuar. in reg. peccatum, par. 2. §. 3. num. 6 & Grass. d. cap. 59. num. 10.* vbi num. 11. ob ait, docere *Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 5. ar. 1.* quòd nec

Sacerdos, vel Clericus in sacris potest amici fidei committere, vt filio suo spurio det bona sua post mortem; quoniam id est prohibitum per legem humanam, quæ obligat in conscientia. Imò spurius si patris bonorum possessionem, aut hereditatem fuit adeptus, tenetur ab eorum possessione recedere, etiam si nulla interueniat iudicis sententia, vt habetur ex *Conuar. loco cit.* Quòd quidem verum est si Sacerdos, aut Clericus in sacris sub tali conditione bona sua alteri dederit, vt filio adiudicaret: secus autem si absolutè tribuerit absq; vlla cõditione, estò, quòd firmam spem habeat, illum filio suo spurio bona ipsa esse restitutum: quòd quidem quomodò procedat, latè declarauimus in *Commentar. nostris in Bull. Cœng, lib. 2. cap. 1. q. 27. num. 44. cum plur. seq.*

- 13 Septimò peccant Parentes de bonis vsurarijs, extantibus eisdem numero, dotantes filias, sicut Generi, & filij dotes recipientes, eas restituere, tenentur, siue bona mobilia sint, siue stabilia; siue Generi, & filij per traditionem dotium fieri impotentes ad vsuras restituendas, siue id ignorauerint. Etenim dum bona vsuraria extant eodem numero, eorum dominium adhuc perseuerat apud mutuatarios; atq; idè ad ea, vindicanda actionem habet realem, sicut ad rem furtiua Dominus, vt in *l. inciuilem, C. de furt.* Ergo eorum Dominis sunt restitutioni obnoxia: quòd verum est si vsurarius tempore traditionis dotium erat soluendus, & alia habebat bona pro vsuris restituendis; dummodò dos data sit in bonis, quæ usu nõ consumuntur: vt si dos tradita sit domus, ager, equi, boues, oues, &c. nam cùm horum alienatio sit irrita ipso iure, & hæc omnia sint in domino mutuatariorum, & eadem numero perseuerent, ad eos pertinerent, siue vsurarius impotens vt sup. fuerit factus, siue non: atq; idè sunt restitutioni obnoxia, etiam si vsurarius alia bona habeat, quibus vsuras restituat. Dixi: *Dummodo dos tradita sit in bonis, quæ usu non consumuntur*, quia non desunt, qui velint, quòd si dos consisteret in bonis usu consumptibilibus, ut sunt pecunia numerata, vinum, oleum, &c. &c.
- 14 vsurarius haberet alia bona, quibus posset vsuras restituere, tunc nec Generi, nec filia reuerteretur restituere dotem: si quidem dicunt, quòd quòd vsurarius alienat res quaslibet usu consumptibiles, & habet alia bona, quibus possit vsuras restituere; talis alienationis contractus est ualidus, siue onerosus sit, siue gratuitus; quoniam res usu consumptibiles per vsuram acquisitæ nõ est opus, ut eodem numero restituantur; sed satis est si eodem restituantur secundum speciem, & qualitate equalem, ut habetur per *Bann. 22. q. 78. ar. 3. dub. 1. in resp. ad 3. concl. 1. & 2.* ad quòd allegat *tex. in cap. cum tu, de vsur.* vbi præcipit Rom. Pontifex possessiones emptas pecunia vsuraria uendi, & earum pretium restitui, à quibus vsuræ fuerunt extortæ: quocirca si contractus ille emptionis esset, nullus ipso iure, declarasset illum S. P. irritum. Hanc eandem sententiam videtur tenere *Azor. par. 3. Inst. moral. lib. 5. cap. 14. circa fin. vers. Item solent:* ubi id uerum esse fatetur, etiam si Socer deinde efficiatur pauper: & paulò infra *verf. Item si peccata vsuraria:* aperte ait, quòd pecunie vsurariæ, qua emitur fundus verè transfertur dominium

- in venditorem : & idem docet *Bann. loco citato, dub. 3. con. 4.* pro qua re facit etiam, id quod inquit *Bald. in l. rem quam, in fine, C. de iur. dot. vbi cum Feder. de sen. conf. 61.* indistinctè tenet, quòd vbi quantitas vsuraria datur in dotem filix ab vsurario, non subiacet restitutioni.
- 15 Sed re vera licet nos fateamur, contractum pecunia vsuraria initum esse validum, atque idè rei emptæ verè effici dominum emptorem, vt in *l. 1. & l. alumna, C. si quis al. vel sibi*; tamen pecuniæ vsurariæ vsurarius in venditorem dominium non transfert, vt in *l. ex empto, ff. de action. empt.* & latè habetur ex *Caiet. opusc. de vsur. licet Bann. loco supra relato* contrarium doceat; atque idè donec exeat eadem numero dicta pecunia vsuraria data in dotem apud vsurarij generum, vel apud eiusdem filiam competit mutuario realis actio, cum illius dominium apud eundem perseueret: & propterea est restitutioni obnoxia, etiam si vsurarius ipse alia bona possideat, quibus vsuras extortas restituere possit. Et hanc sententiã communem esse testatur *Azor. loco citato, in princ. cap. 14. vers. In hac re: & Molin. de contr. disp. 330. num. 2. & 3. Dixi: Si eadem num. & c.* quia si vsurarij gener, & filia pecuniã vsurariam in dotem receptam consumpserunt, tenentur ad æquivalentis quantitatis restitutionem, si scientes vsurariam esse, acceperint: secus si ignorantes, quia tunc tenentur, nisi quatenus facti sunt locupletiores, vt rectè declarat *Molina loco citato.* Quæ diximus de dote data filix ex pecunia vsuraria, extendimus ad dotem datam filix à iure ex pecunia, vel re furtiua, & de his similibus, cum militet eadem ratio, *l. illud, ff. ad leg. Aquil. pro qua re faciunt ea, quæ habentur ex Molina de contr. disp. 329. & Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 20. dub. 19.*
- 16 Octauò peccant parentes cum obligatione restitutionis si non soluant debita à filijs contracta pro se ipsis vestiendis secundum decentiam status: siquidem parentes, vt supra diximus, tenentur præstare alimenta filijs, & obligantur ex contractu filiorum, quando debitum conuertitur in utilitatem parentum, aliàs secus, *l. 1. §. labeo idem, ff. de in rem ver.* Vndè si filius mutuo pecuniã accipiat ad ludendum, ad induendũ vestibus prætiosis ultra decentiam status, pater ad illius solutionem non obligatur; sicut nec Dominus pro seruo, *l. quòd si seruus, §. Sed si sic accepit, ff. eod. tit. & latè Tab. in sum. vers. Parentes, num. 2.*
- 17 Nonò peccant parentes, Religionem ingredientes, relictis filijs pauperibus, & indigentibus victu, vestitu, & educatione: quoniam id esset contra officium pietatis, vt benè declarat *Molfes par. 1. sua summ. tr. 11. cap. 13. num. 45. & 50. & infra latius, Deo duce agemus, de filijs tractantes, qui Religionem ingrediuntur, patre inope in sæculo relicto.*
- 18 Decimò peccant parentes, qui vi, metu, aut dolo filios Religionem ingressos ab ea reuocant, cum in ea ætate sint, quæ satis sit ad Religionem ipsam ingrediendum, vt in *cap. puella, 20. q. 2.* vel si filijs, aut filiabus continentæ votum postquam emiserint, & ad deliberandi ætatem peruenerint, consulant, vel illos cogunt ad matrimonium contrahendum, arg. *rex. in cap. 1. de offic. deleg. & habetur ex Nauar. in Man. c. 14. sub num. 17. vers. Decimononò.*
- 19 Vndecimò peccant parentes, qui vota filiorum, peregrinationis, abstinentiæ, & c. ipsorum parentum consensu emissa, citra omnem rationabilem, ac legitimam causam reuocant, vt habetur ex eodem *Nauar. loco citato, vers. Decimò peccant.* Est tamen verum, quòd filij non seruantes vota, vt supra reuocata, non peccant; sicut vxor non peccat, si non seruat votum abstinentiæ, peregrinationis, & c. ex viui consensu emissa, & ab eodem postea sine causa reuocata, vt latè probat idem *Nauar. in Man. cap. 12. sub num. 6. vers. Dixi.* Idem dicendum est de alijs subditis in similibus casibus, vt per eundem *Nauar. loco citato, num. 68. & 73.* Imò si filij impuberes Religionem ingrediantur, licet parentes possint eos à Religionem reuocare; nihilominus si semel consenserint tacitè, vel expressè, nõ possunt amplius eorum reuocare consensum, ipsi inuitis, vt rectè declarat *Molfes par. 1. sua summ. tr. 11. c. 13. num. 19. & 20. & latè de hac re infra, Deo duce, de tutore, & curatore agentes, dicemus.*
- 20 Quòd si parentes, & alij similes nullo modo ad filiorum, aut subditorum impuberum vota consentierint, possunt eorum vota, tam realia, quàm personalia irritare, etiam post pubertatè: imò, & realia etiam post vigesimum quintum annum; quoniam non ob id, quòd tempore mutatur persona, mutatur substantia voti ante pubertatem emissa, atque idè ab eo, qui plenum non habet iudicium, nec perfectam deliberationem, vt contra *Sot. lib. 7. de iust. & iure, q. 3. ar. 2. Petr. de Arag. 22. q. 88. ar. 9. in fine, & alios, tenet Nauar. in Man. cap. 12. num. 71. vers. Nonò, & antè ipsum Caiet. 2. 2. q. 189. ar. 5. Ludouic. Lopez par. 1. instrum. cons. cap. 48. vers. Votum solemne, Gregor. de Valen. 10. 3. disp. 6. pun. 6. paulò antè fin. Eman. Sa in Aphor. vers. Votum, cap. 2. ibi, votum impubeis, Sum Corona de voto num. 7. vers. Quantum ad iueros, Azor. par. 1. instit. moral. lib. cap. 17. dub. 7. & Sayr. lib. 6. Clauis Reg. cap. 10. sub num. 26. vers. Secunda est dicentium: vbi hanc sententiã merito limitat; dum modò filius post annos pubertatis votum antea factum, denuò non confirmet, ac ratificet; aliàs non poterit illud amplius pater irritare. Ad ratificationem autem satis non est credere votum valere, atque idè velle illud adimplere; sed opus est, vt certò sciat id non valere, & nihilominus velle implere, aut de nouo*
- 21 vouere. Vndè vota personalia emissa ante pubertatem: & realia dependentia a re familiari ante 25. annum per filios, possunt parentes irritare, non solum infra dictam ætatem, vt latè habetur ex *Molfes par. 1. sua summ. tr. 11. cap. 15. num. 52. 53. & 54.* Sed post dictam ætatem, si à filijs ratificata non fuerint, vel si peculium castrense, quoad realia non habeant, vt per eundem *Sayr. loco citato, num. 27.* quod quidem verum putat ipse *Sayr. num. 28.* nisi pater nouerit votum filij, & illud infra tempus ei concessum nõ irritauit; quoniam tunc, etiam postea adueniente pubertate, illud irritare non potest: quia pater tacendo videtur votum tacitè confirmare, iuxta *regul. qui tacet, de regul. iur. in 6. ad quod allegat rex. in cap. puella, 20. q. 2.*
- 22 Est tamen verum, quòd licet hæc vera sint, quoad

quoad vota filiorum impuberum: nihilominus locum sibi non vendicant, quoad vota seruorum respectu Dominorum; nam licet Dominus possit vota seruorum irritare, dum serui sunt; vota tamen in seruitute emissa non potest post libertatem irritare, iuxta sententiam *Soti loco citato*: siquidem militat diuersa ratio; quoniam in votis filiorum impuberum conceditur parti potestas irritandi ob defectum iudicij: in votis verò seruorum datur potestas, propter præiudicium, quod ab eis irrogatur Dominis: & propterea non potest Dominus vota serui irritare, quæ in Domini præiudicium non vergunt: nimirum igitur si Dominus, cessante seruitute, non possit serui vota irritare tempore seruitutis emissa; quia cessat ratio præiudicij, vt bene aduertit *Sayr. sub d. num. 27*. Arbitror tamen, quòd seruus si sit impubes, & tempore seruitutis votum emittat, si post pubertatem non ratificet, posse illud à Domino irritari, etiam post ipsius serui manumissionem; quia tunc militat ratio non pleni iudicij. Cæterum habentes vsum rationis, vt solent esse maiores septemnio; eo quòd in illa ætate possunt mereri, & demereri, atque ideo peccate, cum possint quæcunque vota emittere, siue personalia sint, siue realia, quibus obligentur, vt per *Glof. in cap. mulier, 32. q. 2.* quam insignem esse, & communiter receptam, testatur *Nauarr. in Man. cap. 12. num. 68.* & ante ipsum *Panor. in cap. 2. de voto, & Molfes. par. 1. sua summ. tr. 11. cap. 13. num. 11.* Et donec à patre, vel in defectum à matre, vel tutore, &c. vota irritentur, iuxta ea, quæ tradita sunt ab eodem *Molfes. loco citato, cap. 15. nu. 56.* peccant ea non seruantes. Vndè si maior septemnio iudicio pollens votum faciat non vesci carnibus quarta feria, si antequam à patre, matre, vel tutore, vt supra, fuerit irritatum carnibus vescatur, mortaliter peccat: siquidem ad voti obseruantiam semper tenetur, donec irritum reddatur.

23 Duodecimò peccant parentes cogentes minis, & pænis citra rationabilem causam, filios, aut filias cum ijs matrimonium contrahere, quos, vel quas illis præscriperint: & idem dicendum est de quibuscunque alijs: imò, & isti tales excommunicationem contrahunt, vt in *Concil. Trid. de reform. matr. sess. 24. cap. 9.* & quamuis *Gutier. lib. 1. qq. Can. cap. 20. Mol. tom 1. de iustit. & iur. tract. 2. disp. 176. §. Ad secundam partem, Henric. lib. 11. de matr. cap. 6. num. 5. in Comment. litt. G. Sanch. lib. 4. de matr. disp. 22. sub num. 9. Molfes. par. 1. sua summ. tr. 4. cap. 7. num. 13.* & alij velint, excommunicationem illam comprehendere tantum Dominos temporales, Magistratus, & alios in foro contentioso iurisdictionem habentes, cum de his Concilium loquatur in præfatione; atque ideo, iuxta præfationem *Conc.* dispositio intelligi debet, arg. *tex. in l. fin. ff. de hered. instit.* Et hanc sententiam communem esse testantur: nihilominus nobis probabilis videtur dicendum, excommunicationem illam esse generalem, & comprehendere omnes, & quascunque personas, etiam parentes impediens matrimonium filiorum, vt habetur ex *Ludovic. Lopez. 1. par. instr. cap. 44. §. Si aliquis, & Alborn. lib. 4. de arte contrah. tit. 1. nã Concilium in fine loquitur generaliter de omnibus personis, vt constat ex illis verbis: Præcipit*

Sancta Synodus omnibus cuiuscunque gradus, dignitatis, & conditionis existant. Nota distinctionem illam, *Conditionis*, quoniam refertur, tam ad liberos, quam seruos: viros, & mulieres cuiuscunque status, & gradus, vt adnotauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cænæ, lib. 2. can. 2. q. ult. sub num. 4.* Nec obstat *tex. in d. l. fin. ff. de hered. instit.* quia loquitur in dubio, & quando ex verbis dispositionis constat de voluntate disponentis: at in casu de quo agitur, bene constat, & militat eadem ratio in omnibus. Imò excommunicatione prædicta est latæ sententiæ, & non ferendæ, vt contra aliquos probat *Sanch. loc. citato sub num. 8.* Et id ob illa verba in *d. Concil. contenta: Sub anathematis pæna, quam ipso facto incurrant.* Siquidem excommunicatio ipso facto est latæ, non autem ferendæ sententiæ, vt nos ostendimus in dictis nostris *Commentar. lib. 1. cap. 3. q. 1.*

24 Dixi, *Cogentes minis, & pænis, &c.* quoniam licet nullus etsi Princeps Supremus, aut Summus Pontifex esset, possit cogere aliquos, vt inuiti matrimonium contrahant, vt late probat *Sanch. lib. 2. de matr. disp. 27.* tamen vbi ad bonum comune expediret, posset Supremus Princeps eos præcepto ad id compellere, quamuis iplis contrahentibus inuitis, matrimonium nullo modo consistere possit, vt habetur ex eodem *Sanch. d. disp. 22. num. 1.* Vndè *Molfes. loco citato, num. 16.* post *Reginald. lib. 31. sua prax. num. 86 §. Posterius est,* & alios, inquit, quòd vbi adest iusta causa matrimonium prohibendi, tunc parentes, Principes, aut alij etiam iurisdictione habentes in foro externo, possunt citra vim, & metum medijs suauibus impedire filios, ac subditos, ne tale matrimonium contrahant; nisi ex iustitia matrimonium contrahere tenerentur ob promissionem, & copulam subsecutam: quoniã id non est vim inferre, sed solum medijs permissis procurare, vt à tali matrimonio contrahendo desisterent. Quocirca solent Principes, & Iudices etiam Sæculares sequestrare puellas, easdemque ponere in aliquo tuto loco, vbi cesset omnis subuersionis suspicio, donec constet de libera voluntate puellæ volentis matrimonium contrahere: de qua constituto, deinde dimittitur, & matrimonium contrahit: & ita practitari testatur *Ricc. in sua praxi matr. dec. 247.*

25 Tertiodecimò peccant parentes, & insuper excommunicationem contrahunt, cogentes filias Monasterium ingredi, vel impediens eas Religionem intrare, aut professionem emittere sine causa. Et idem dicendum est de omnibus alijs, vt supra cogentibus, consilium, auxilium, vel fauorem dantibus, aut auctoritatem præstantibus, vt in *Concil. Trid. de Regular. cap. 18. ita se habente: Anathemati Sancta Synodus subicit omnes, & singulas personas, cuiuscunque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam Clericos, quam Laicos, Sæculares, vel Regulares, atque etiam qualibet dignitate fulgentes, si quomodoque cogerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem inuitam, præterquam in casibus in iure expressis ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscunque Religionis, vel ad emittendam professionem, quique consilium, auxilium, vel fauorem dederit: quique scientes non spontè ingre-*
di

di Monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui, vel presentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint, simili quoque anathemati subijcit eos, qui Sanctam Virginem, vel aliarum mulierum voluntatem, vel accipiendi, vel voti emittendi quocumque modo sine iusta causa impediunt, &c. Verum tamen est, quod possunt parentes filios, & filias impuberes cogere Religionem ingredi, vt in ea viuant sub regulari disciplina, donec ad pubertatem peruenerint, vt in cap. additistis, 20. q. 1. & 8 ap. 1. 20. q. 2. Sanch. lib. 4. in Decal. cap. 18. num. 8. Cum autem ad pubertatem peruenerint, in eorum erit potestate, an velint in Religione persistere, & tempore debito professionem emittere, vel non, & tunc non possunt parentes, aut eorum tutores contradicere, cum per oblationem spontaneam implicitè saltem renunciauerint iuri suo, vt bene declarat *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 13. num. 15. cum plurib. seq.*

26. Quartodecimò peccant parentes, & ad restitutionem tenentur, metu saltem reuerentiali, & multò magis dolo, vel fraude inducentes filium, vel filiam ad renunciandum suæ legitimæ, aut patrimonio cum iuramento, vt filia remaneat contenta dote minore legitima. Imò si spontè renuncient, nullo metu, vel dolo interueniente; si maxima appareat filiorum læsio, licèt ipsi filij in foro conscientie teneantur stare iuramento; ac renunciationi; nihilominus in foro exteriori talis renunciatio potest reuocari: quoniam stante enormissima læsione, præsumitur dolo, ac fraude inita, vt habetur ex *Petr. Anch. conf. 38. & in regula accessorium, de regul. iur. in 6. Dec. conf. 180. & Nauar. in Man. cap. 17. num. 152.*
27. Quintodecimò peccant parentes accipiendo sibi, vel alteri aliquid notabile à suo filio famil. ex bonis castrensis, aut fructibus eorum cum obligatione restituendi, arg. *tex. in cap. qui abstulerit, 12. q. 2.* Idem dicendum est de bonis aduentitijs filij Clerici. Etenim bonorum aduentitiorum licèt patri debeat uti fructus, vt in *l. cum oportet, C. de bon. qua. liber.* id tamen locum sibi non vendicat in filijs Ecclesiasticis, siue bona acquisita sint ante, siue post Clericatum: quoniam Ecclesiastici non ligantur civilibus legibus, vt in *cap. quia nos, & ibi, Glosa, Innoc. & alij, de testam. Marta de iurisd. par. 4. casu 26.* vbi contraria soluit, & nos late de hac re egimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæne, lib. 2. cap. 15. q. 17. num. 3. & 4.* Quod quidem multò magis dicendum est de fructibus beneficiorum filij in minoribus constituti: siquidem peccat pater si non reddat rationem administrationis filio suo Clerico per actionem negotiorum gestorum, vt habetur ex *Bart. in l. liris, § fin. ff. de negot. gest.* Et ita testatur *Graff. par. 1. decis. cap. 59. num. 22.* vidisse seruari: quoniam beneficiū te habet loco peculij quasi castrensis, *l. Sacrosanctæ, C. de Episc. & Cler.* Et de peculio quasi castrensi, ac eius fructibus nihil acquiritur patri: & propterea tenetur pater restituere filio, aut post mortem hæres eius omne id, quod ex tali beneficio, & eius fructibus: vel ex peculio castrensi, vel quasi quæsiuit, vt habetur ex *Salyo. in l. filie cuius in fine, C. famil. ercisc.* Bene verum est, quod si pater aliquos sumptus pro hu-

iusmodi filio fecisset in studio, vel alijs, censetur id fecisse animo compensandi cum fructibus, vt per *Bald. in d. l. filia, Bart. in tract. de duobus fratrib. prope fin. & Graff. d. cap. 59. num. 23.* Quod si pater fructus bonorum aduentitiorum sui filij secularis percipiat, nullam culpam contrahit, nec ad aliquam restitutionem tenetur; quia dictorum bonorum fructus patri quærentur, vt in *d. l. cum oportet, C. de bon. qua. liber.* secus autem si de dictorum bonorum proprietate notabile aliquid sibi, vel alteri perceperit: vel ea administrando ita se malè gesserit, vt filium notabiliter læserit; quoniam tunc peccat grauiter, & fratres hæredes post obitum patris, cum bona inter se diuiserint relatare tenentur, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 151. vers. Quadragesimo octauo per tot.*

29. Sextodecimò peccant parentes excedentes modum in filij corrigendis, & ad iracundiam eos prouocantes. Non tamen peccant mortaliter si nullam intrinsecè mali desiderium, filios maledicant; quamuis eiusmodi maledicendi corruptela pessima esse dicatur, & hominum parui ponderis propria, & peculiatis, vt inquit *Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 12. ar. 1. & Syl. in d. cap. 59. num. 24.* Vbi idem dicendum ait de parentibus verba contumeliosa in filios proferentibus cum ira; modò correctio sit principalis causa improperandi; ita vt remota dicta causa, non afficerent eos iniurijs; quoniam tunc non peccarent plusquam venialiter, vt inquit *Syl. in sum. vers. Contumelia, q. 3.* Imò licitum est parentibus citra culpam leniter filiorum delicta corrigere, & etiam eos iudici tradere, vt in *l. 3. C. de patr. potest.* quamuis super ipsos ordinatâ potestatem non habeant, vt rectè declarat *Syl. in sum. vers. Vxor, q. 3. circ. fin.* vbi idem dicit de viro respectu vxoris, & de Domino respectu mercenarij, ac serui.
30. Liberos verò, è conuerso, peccata in parentes solent esse longè grauiora. Vndè peccant in primis liberi honorem debitum parentibus non deferentes. Consistit autem honor, ac reuerentia à filijs parentibus, non solum, vt saluent eos inclinando se, & caput denudando, eisdemque assurgendo; ita vt stantibus, non sedentibus; nec in æquali sede sedeant, sedentibus, iuxta ea, quæ habentur in *cap. non oportet, 93. d. & l. obseruandum, ff. de offic. Præs. Et non tantum in incedendo, & in conuetis, & honestis seruitijs faciendis vt in *cap. statuimus, de maior. & obed.* Sed multò magis consistit honor, ac reuerentia, quæ debetur parentibus in subministrandis illis necessaria pro alimentis, in muneribus, & alijs eiusmodi: siquidem honorare idem est, quod liberalitate prosequi, iuxta illud *Prouerb. Honora Dominum de tua substantia.* Et Dominus *Matt. cap. 15.* Phariseis dicentibus: *Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum: non enim lavant manus cum manducant.* Fallam, calumniam vera responsione computans respondet dicens: *Quare, & vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram. Nam dixit Deus: Honor a patre, & matre, & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, aut matri, munus quocumque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem.**

erem suam. Vndè *D. Hieron. in d. locum Matt.* meritò ait, illud dictum Domini debere intelligi de honore, non tantum in salutationibus, &c. quantum in elemosynis, ac munerum oblationibus: & ita honorari patrem, & matrem, inquit, præcepisse Deum.

31 Et quamvis præceptum honorandi parentes sit affirmatiuum, ut constat ex præceptis Decalobi: *Habeas in honore parentes*: & propterea non obligat semper ad semper, sed solum suis loco, & tempore, sicut omnia alia præcepta affirmatiua; hoc tamen præceptum includit etiam negatiuum, excludens omnem iniuriam, odium, & malum. Vndè *Deut. cap. 21.* sicut etià *Matt. cap. 15.* legitur: *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.* & *Deut. cap. 27.* *Maledictus, qui non honorat patrem suum, & matrem suam, & dicet omnis populus, amen.* *Ecclesiast. quoq; cap. 3.* *Quàm mala fama est, qui dereliquit patrem, & maledictus à Deo, qui exasperat matrem.* E conuerso uerò multa bona promittuntur honorantibus parentes, ut habetur in *d. cap. 3. Eccl.* ita inter alia se habente: *Qui honorat patrem suum, incundabitur in filiis, & in die orationis sue exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita uiuet longiore. In opere, & sermone, & in omni patientia honora patrem tuum, ut superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat.* *Benedictio patris firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradicat fundamenta.* *Gloria enim hominis ex honore patris sui.* *Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius & si defecerit sensu, veniam dà, & ne spernas eum in virtute tua: elemosyna enim patris non erit in obliuione.* *Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia edificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies soluentur peccata tua.*

32 Peccant igitur liberi non tantum parentes honore debito non protequentes; sed multò magis si iniurijs eos afficiant, impijs manus in eosdem iniiciant, vitæ insidientur, aut si ipsis etiam absentibus detrahant. Quæ quidem peccata sunt grauissima, & dicuntur impietatis, ut habetur ex *Caiet. in sum. in ver. Filij peccata*: quod quidem verum est, etiam si leuis fiat percussio, aut manus eleuatio ad percipiendum, ut habetur ex *Nauar. in Man. cap. 14. sub num. 12. vers. Quintò peccat filius*: & *Sayr. lib. 7. Clauis Reg. cap. 45. num. 2.* vbi probat, quòd eiusmodi crimen non solum iure Diuino est grauissimum, ut sup. ostendimus; verum etiam Ethnicis lumine tantum naturali ducti hoc scelus in tantum exhorruerunt, ut nullam pœnam condignam tanto sceleri paricidio excogitare potuerint. Vndè in *l. pen. ff. de paric. & in l. 1. C. eod.* paricida virgis primò cæsus, deindè fatus culeo, cum cane, gallo, vipera, & simia, viuis in mari proiecit. Aded Naturæ legi aduersatur huiusmodi crimen, & apud Deum est execrabile, ut paricidæ quàm plures Dei permisso proprijs manibus mortem sibi intulerint, ut legitur de Nerone: de Abalone, qui dum proprium patrem insequeretur *2. Reg. cap. 18.* sua propria coma in quercu suspensus occidit. Eurip. & Seneca, Orestem, matricidam ob criminis immanitate furij agitatam referunt. Imò ob solas iniurias graues ci-

33 tra verbera potest pater donationem filio factam reuocare, ut declarat *Glosa in l. fin. C. de reuoc. donat.* & quandoq; etiam eum exheredare, ut in *§. aliud quoq; capitulum, in Auth. Vi cum de appell. cogn.* Idem dicendum de filio parentes accusante de crimine quantumuis vero. Etenim prohibitum est filio agere, vel testimonium dicere aduersus parentes in ciuili, aut criminali foro: exceptis alimentorum causa, aut in crimine hæresis, & læsæ Maiestatis, in quibus quantumuis agere possit contra parentes; non tamen potest compelli, excepto crimine hæresis, & vbi pater esset hæresis disseminator, & alios inficeret: vel si crimen læsæ Maiestatis non esset adhuc subsecutum; quoniam his casibus tenetur filius, bonum commune Reip. bono priuato Patrum præferre. Ita *Nauar. in Man. cap. 14. num. 12. vers. Septimò. Tol. lib. 5. sua sum. cap. 1. Rodriq. par. 1. sua sum. cap. 14. concl. 5. Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 56. num. 7. & 8. & Sayr. loco cit. num. 5.* cum alijs, quos allegat.

34 Peccant præterea liberi contra Diuinum præceptum habendi in honore parentes, non solum si eos non diligant; sed etiam si eos diligant, & amoris signa non ostendant; & multò magis si illos toruo intueantur oculo, aut asperè alloquuntur: quoniam tenemur parentes diligere, & reuereri non solum corde, verum etiam signis, & operibus. Nec id contrarium est Euangelio *Luce. cap. 14.* dum ait Dominus: *Qui non odit patrem suum, & matrem suam, &c. non potest meus esse discipulus.* nam idem Dominus *Matt. cap. 10.* se declarat dicens: *Qui amat patrem, vel matrem plusquam me, non est me dignus.* Et propterea vult Deus, ut diligamus parentes; non tamen plus, nec tantum sicut eum, ut bene declarat *Nauar. in Man. cap. 14. num. 4. & 11. vers. Secundò filius*: & ante ipsum *Syl. in sum. ver. Filij, q. 22. Tab. eod. ver. §. 16.* & alijs, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 7. Clauis Reg. cap. 5. num. 8.* Imò peccant filij contra Diuinum præceptum non solum si parentibus debitum honorem non deferant; verum etiam si dedecori, ac contumeliæ tribuunt pro filijs illorum haberi: tenetur enim filius patres venerari, & sibi præponere, etiam si Episcopus esset, cum id etiam *S. Pontifex* ageret, ut per *Bald. in l. Prætor ait, in sine, ff. de in ius. voc. & Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 56. num. 13.* Quod verum est vbi concurrunt parentum contemptus; aliàs secus: nempe si id agant ad euitandum incommodum aliquod sinistra opinionis, aut ob aliam iustam causam; maximè si parentes in eo tacite, vel expressè consentiant ad effugiendum, & cum incommodum, quod ex incommodo filij eius proneniret, ut habetur ex eodem *Nauar. in Man. cap. 14. sub num. 12. vers. Octauò filius*, & ex alijs, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 7. Clauis Reg. cap. 5. num. 4.*

35 Peccant rursus grauitè, & contra præfactum Diuinum præceptum liberi parentibus maledicentes, iuxta illud, quod sup. retulimus: *Qui maledixerit patri, &c.* Est tamen verum, quòd id locum sibi uendicat, vbi filij ex animo maledicunt parentibus uiuis, aut defunctis: secus autè si ore tantum; quoniam tunc non peccant plusquam venialitè, ut habetur ex *Alex. 3. p. de 4. præcep. & Nauar. loco cit. vers. Sextò filius.*

36 Peccant pariter contra idem præceptum liberi,

ri, peccato impietatis, ac grauissimè, si Parètibz alimentis indigentibus necessaria non subministrant secundum proprium statum, ac possibilitatem. Idem dicendum est quoad omnes necessitates corporales, vt si infirmi sint, eorum curationi non intendant: si mentecapti, eos non custodiant: si carcerati, aut captiui, eorundem liberationem, aut redemptionem non procurent. Imò tenentur liberi ministrare parentibus fercula meliora, & honorabiliora, quàm sibi ipsi; & id de propriis facultatibus si suppetant: aut de labore proprio non sint sufficientes. Ita *Ricchar. 3. d. 37 q. 3 ar. 1.* & ante ipsum *D. Th. 2. 2. q. 100. ar. 2. D. Anton. p. 4 tit. 5. c. 9. §. 1. Eman. Rodriq. par. 1. sua sum. cap. 14. cõcl. 6. Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 1. Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 56. num. 22. Sayr. lib. 7. Clauis Reg. cap. 5. num. 15.* cum alijs, quos allegat, & *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 18. num. 63.* Est enim id debitum parentibus à liberis, non solum Diuino, sed etiã naturali iure, quo docemur, vt beneficienti beneficiamus, iuxta illud *Eccl. cap. 7. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuae non obliuiscaris. Memento, quoniam nisi per illos natus non fuisses, & tribue illis quomodo & illi tibi.* Hinc ait *D. Ambr. in cap. 18. Luca: Si paueris matrẽ, non reddidisti ei cruciatu, quos pro te passa est, non obsequia, quibus te gestauit, non alimenta, quae tibi tribuit uero pietatis affectu, immulgens labijs uerba, non famem, quam pro te ipsa tolerauit, ne quid quod tibi noxiu esset, comederet, ne quid quod lacti noceret hauriret, tibi illa ieiunauit, tibi manducauit, tibi illa cibum, quem uoluit accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit, tibi uigilias, tibi fleuit, & ita illam agere patris? illi debes, quod habes, cui debes quod es.*

37 Quæ diximus de alimentis corporalibus, parentibus à liberis debitum, multò magis dicenda sunt de alimentis, ac bonis spiritualibus. Peccat enim grauissimè filii si videant Parentes grauiter ægrotare, & non procurent ab eis suscipienda Sacramenta pœnitentiæ, Sanctissimę Eucharistiæ, Extremæ vnctionis, & alia eiusmodi ad salutem animæ necessaria, ac uilia. Imò non solum liberi tenentur parentibus uiuis honorem præstare; sed etiam mortuis, curantes eis exequias iuxta decentiam status pro eis fieri: sacrificia, & anniuersaria celebrari: eleemosynas pro eisdem elargiri, & alia eiusmodi, vt habetur *ex ood. Sayro loc. cit. num. 14. & 17. vers. Denique.*

38 Peccant insuper filii non dorantes matrem iuuenem, & dote carentem, si uelit transire ad secundas nuptias. Etenim ad id tenentur filii: quoniam filii honor est, consulere pudicitiam matris, vt probat *Boer. decis. 129. in fine, cum alijs, de quibus Menoch. conf. 1078. nu. 9 & seq. vol. 11. & Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 16. num. 36.*

39 Hęc autem omnia, quæ hucutq; de obligatione liberorum erga parentes diximus, limitantur primò quoad alimenta præstanda à filijs parentibus, vt non procedant, ubi parentes uitium ingratiudinis in filios: siquidem hoc casu possunt denegare illis alimenta; ut si parentes filios de capitali crimine accusauerint, excepto crimine lætę Maiestatis, & hæresis, iuxta ea, quæ sup. diximus: si eorum uitę insidauerint: si testari de bonis castrensibus, uel quasi, & de alijs, de quibus testari à iure eis pergitur: si filios ipsos su-

riosos non custodierint, aut auerint: si eisdem non redemerint: si cum nuru, uel concubinis filiorum se immiscuerint: si in hæresim inciderint: & deniq; si ueneno maritus uitę uxoris, uel uxor nitæ uiri insidauerit; nam potest filius insidiantem exhæredare, eidemq; alimenta denegare; atq; idè in omnibus casibus, in quibus filii possunt exhæredare parentes, possunt illis alimenta, & dorem vt sup. denegare, vt habetur *ex Reginal. lib. 20. sua praxis, num. 7. & ex alijs apud Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 18. num. 64.* 40 Est tamen uerum, quod prædictę ingratiudinis causę remitti possunt, & si non remittantur, priuatio intelligitur quoad hæreditatem legitimã, & alimenta ordinaria; non autem pro alimentis necessarijs ad substitutionem uitæ, vt rectè probat *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. nu. 182.* Secundo prædicta limitanda sunt, quando parentes alimentis indigent, & mater dote; alijs si possent suo artificio, uel aliunde alimenta sibi quærere, ad ea non tenerentur filij. Etenim obligatio de subministrandis alimentis parentibus, est subsid. aria, nempè quando parentes aliunde alimenta non habent, uel non habent artem aliquam, uel officium, quod absq; dedecore status possint exercere, vt per *Nauar. in Man. cap. 14. num. 13. Reginal. loco cit. num. 10. & Molfes. d. cap. 18. num. 65.* cum alijs, quos allegat. Deniq; quæ supra diximus limitantur, nisi filij subministrando alimenta parentibus, qui non haberent necessaria pro alimentis: siquidem uiuus quisque magis sibi, quàm alijs tenetur, & omnis ordinata charitas incipit à seipso, vt latè probat *Molfes. tomo 1. ad Consuet. Neap. par. 5. quæst. 13. & in d. cap. 18. num. 66.*

41 Sed iuxta hæc quæritur, an si filius alimenta habeat necessaria pro alimentandis se, & filiis dumtaxat, an teneatur alimenta præstare parentibus. Et quid dicendum si uxorem habeat; aut filia maritum, & filios, ac patrem indigentes. In hac re distingunt Doctores, quòd aut pater reperitur in extrema necessitate alimentorum pro conseruatione proprii indiuidui: & tunc pater omnibus præferendus est quantumuis extremè indigentibus, tam quoad tēporalia, quàm quoad spiritualia: siquidem ad ea quæ pertinent ad ipsum esse absolutè pro eisdem conseruatione, summa est obligatio filii erga parentes, cum filij à parentibus habeant esse, & non ab alijs. Vnde *Philos. q. Ethic. cap. 2. inquit: Filiu honestius subuenire patri proprio, quàm si etiã ipsi.* Quòd si parentes non indigeant extremè pro conseruatione indiuidui; sed tantum pro conseruatione status; tunc filius tenetur potius succurrere proprijs filijs, quàm parentibus, vt sup. indigentibus: & ita intelligendi sunt *D. Thom. & in eũ Bann. 22. q. 26. ar. 9. ad 3. & q. 31. ar. 3. ad 4. Valen. tomo 3. disp. 3. q. 4. pun. 5. Angel. in sum. ver. Filius. num. 23. Syl. cod. ver. q. 22. Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 1. Sayr. lib. 7. Clauis Regia, cap. 5. num. 16. & Molfes. post alios locis sup. cit. siquidem in pari necessitate non extrema pater non ualens proprio filio, & parentibus subuenire, tenetur proprio filio potius succurrere, quàm parentibus, iuxta illud *Apost. 2. Corinth. 12. Nō debent filij thesaurizare parentibus; sed parentes filijs.* Amor enim naturaliter descendit, non autem ascendit; atque idè iure naturali tenetur*

pater alere filios, ut in §. *ius naturale, in inst. de iur. nat. gent. & civilis*: quod ius magis ligat, quàm civile, quo iure filius tenetur alimenta præstare parentibus. Præterea coniungitur pater filio suo per respectum ad illum, sicut causa ad effectum: pertinet autem ad causam, & ad principium, ut effectui suo bonum influat, illūque perficiat. Confirmatur, quia pater filio coniungitur tanquam parti suæ; quoniam filius est, pars patris: imò eadem persona cum patre, l. *fin. C. de impub. & alijs subdit. §. ei vero, in inst. de inut. stipul.*

42 Quòd si filius filios non habeat; sed patrem, & matrem in æquali necessitate constitutos, & non potest nisi eorum alimenta præstare, tunc secundum iuris rigorem patri potius quàm matri tenetur subuenire, à quo habet esse; & eadem ratione patri potius quàm Auo; quoniam iura vocant patrem ad successionem filij, excluso Auo, ut in *auth. defuncto, C. ad Tertull. Ità D. Thom. loco citato*, quam sententiam communè esse testatur *Molfes. d. cap. 18. num. 67. Dixi, Secundum iuris rigorem*; quia secundum æquitatem, & honestatem ratione sexus ad euitandum dedecus, & peccatum aliquod, ait ipse *Molfes. subueniendum esse potius matri*. Imò si mater sit multum vitilis, & honesta, & pater vitiosus, & inuitus, etiam de iuris rigore patri potius, quàm patri subueniendum esse, inquit *Sayr. lib. 7. Clavis Reg. cap. 5. sub num. 17*. Si autem filius

43 vxorem habeat, patrem, vel matrem, in pari necessitate tenetur filius patri potius, vel matri alimenta tribuere, quàm vxori; quia licet vir, & vxor sint duo in carne vna; id tamen verum est ex iuris fictione, quoad mutuum corporum traditionem, & cohabitationem: & propterea eadē ratione, è conuerso, vxor patri potius, vel matri, quàm viro obligatur subuenire, ut per eundem *Molfes. ibi, post alios, num. 67. cum plur. seq. que quidem locum sibi vendicant in casu necessitatis extremæ, iuxta ea, quæ supra diximus: nam extra dictum casum filius regulariter magis tenetur filijs, & vxori alimenta præstare, quàm parentibus: quoniam ei commissa est gubernatio vxoris, ac filiorum, eorumque educatio. Undè in foro exteriori dum filij condemnantur ad alendos parentes, semper habetur ratio vxoris, ut deductis alimentis filij, & uxoris suæ, ac etià filiorum, teneantur postea parentibus alimenta tribuere, ut habetur ex *Sanch. lib. 9. de matrim. disp. 4. nu. 26. & bene post alios declarat Molfes. in suis Commentar. ad Consuetud. Neapol. tom. 1. par. 5. q. 11. num. 55. & in d. cap. 18. sua summ. num. 70. & 72. Est tamen verum, quòd Sayr. lib. 7. Clavis Reg. cap. 5. num. 16. in fine, ex Rodrig. par. 1. sua summ. cap. 14. concl. 9. & ex alijs, quos sequitur Molfes. d. q. 11. & cap. 18. num. 73. quòd propter affectionem viri erga uxorem, & parentis erga filios, si supradictus ordo non seruetur, etiam in casu extremæ necessitatis, atque ideò filius uxori magis, & filijs alimenta præstare potius quàm parentibus, lethalem culpam non contraheret: Sed prior sententia nobis uideretur probabilior; quia his casibus, urgente extrema necessitate, attendi debet magis obligatio filij erga parentes, à quibus habuit esse, cum sit ex iustitia; quàm amor patris erga filios, qui prouenit ex naturali propensione;**

44 Peccant similiter liberi Religionem ingredienti, parentibus in extrema necessitate constitutis, quibus alio modo succurri non posset, nisi per ipsorum filiorum permanentiam in sæculo. Id enim est contra pietatem, ac Dei præceptum, ac contra ius naturale, quibus obligamus parentes alere, iuxta ea, quæ supra diximus, & latè probat *Sanch. lib. 4. sua summ. cap. 20. Idem dicendum est de habentibus sorores pauperes: peccant enim si Religionem ingrediantur: quoniam frater tenetur dotare sororem pauperem, & alimenta eidem ministrare, cum dos succedat loco alimentorum, si aliunde dotem, vel alimenta non habeat, ut per *Glos. in l. cum plures, §. cum tutor. ff. de administrat. tut. Bart. in l. qui filium, ff. ubi pupill. educ. deb. Cyn. & Salyc. in l. non omni, C. de administr. tut. Afflict. decis. 371. num. 3. & alij, quos refert, & sequitur Boer. decis. 129. num. 7. ubi etiam num. 8. & 9. id ampliat, etiam si frater esset Clericus, & soror vterina tantum, & non haberet nisi redditus suæ Ecclesiæ; nam de tali redditu teneretur per *leg. in cap. 1. de cobab. Cler. & mulier. Undè Cord. q. 141. qui vna cum Azor. par. 1. inst. moral. lib. 12. cap. 1. q. 8. supradictam opinionem tuitur, testatur se vidisse dispensationes à Sum. Pontifice concessas professis exeundi à Religione, ut ualeant subuenire grani sororum necessitati: quamuis *Molfes. par. 1. sua summ. sr. 11. cap. 19. num. 49. dicat scire, Clem. VIII. S. M. noluisse, concedere facultatem hanc cuidam Religioso Professo, ut sub Clericali habitu Religionem egressus permaneret in sæculo ad subueniendū sororibus. Et id non immeritò; quoniam non ita urget præceptum subueniendi sororibus; sicut parentibus: quapropter *Sanch. d. cap. 20. putat, posse fratrem non solum non egressi; sed etiam ingredi Religionem, non obstante sororum indigentia.*****

45 Sed quicquid sit de hac opinione, in ordinationibus recipiendorum Nouitorum in nonnullis Religionibus habetur, ut non recipiantur Nouitij habentes sorores pauperes; sed differri præcipitur eorum ingressus, ne sorores pudicitie detrimentum patiantur. Quocirca magna prudentia circa rem hanc procedendum est; quoniam si eiusmodi Nouitij recipiantur cum tanto prouentu, seu sororum dispendio, si professionem emittant, tenet eorum professio; sed Monasterij Superior obligatur parentum, ac sororum necessitatibus contulere: & in defectum omnis remedij, potest Superior eiusmodi professis facultatem tribuere, ut ad tempus maneat extra Religionem, habitu tamen retento, ad illis subueniendum si sint habiles. Quòd si habitu dimisso, uelint ex dicta causa è Religione egredi, id non possunt citra dispensationem Rom. Pontificis. Et quòd diximus de filijs erga parentes, idem, & multò magis est dicendum de parentibus erga filios; dummodò habiles sint ad illis subueniendum: nec distinguitur, an habiles fuerint ante, uel post ingressum, ut optimè declarat *Molfes. post alios par. 1. sua summ. sr. 11. cap. 13. à num. 45. ad 51. & cap. 18. num. 61. & 62. ubi hæc omnia intelligenda esse ait cum communi, ubi agitur de extrema, uel quasi extrema necessitate parentum: & filij probabiliter in sæculo possent eis subuenire. Est tamen verum, quòd*

uolentes per Religionis ingressum perfectiorem statum mutare, non debent de facili parentum clamores exaudire, paupertatem, aut egestatem simulantium; uel se morituros, uel in amentiam, peruenturos comminantium: quoniam, ut ait *D. Hieronymus in Epist. ad Eliodorum, Summum gendis pietatis est, in hac re esse crudelem.*

46 Peccant ulterius liberi si citra consensum, ac voluntatem parentum uxorem ducentes indignam notabiliter respectu eorum conditionis, ac status: quoniam citra familiæ obnubilatione eiusmodi matrimonia contrahere non possunt: imò ob hanc rem possunt à patre exheredari, iuxta ea, quæ habentur in *§. aliud quoque Capitulum, in auth. ut cum de appell. cogn. latè Sanch. lib. 4. de matrim. disp. 24. & Molfes. par. 1. sua summ. tr. 4. cap. 7. num. 19.* Verum tamen est, quòd circa exheredationem filiorum nubentiù indignis citra consensum parentum, vim habet in fœminis, tribus conditionibus concurrentibus, quarum prima est, quando parentes uolunt filiam matrimonio collocare, & dotem ei secundum vires suæ substantiæ tribuere: Secunda, ut filia illi matrimonio repugnet, & simul vitam luxuriosam eligat: & tertia, ut sit minor uiginti quinque annis, ut colligitur ex *d. §. aliud quoque capitulum*: aliàs non potest exheredari filia, quæ sine consensu parentum, & ipsis inuitis nupserit; quoniam imputatur patri, qui filiam nuptui tradere distulit post 25. suæ ætatis annum, si luxuriosam vitam elegerit, ut habetur in supra relato *§. in fine*, & per *Glos. in cap. quinta uallis, vers. exheredare, de iur. iur. Hof. in cap. 2. paulo post princ. ubi etiam Ioan. Andr. num. 8. Anson. de Butr. num. 4. Card. num. 2. Panor. num. 5. & Alex. de Neuo, nu. 9. de despons. impub. Anson. Gabr. tom. 1. comm. opin. lib. 5. vers. Exheredatio, Mol. tom. 2. de iust. & iur. tr. 2. disp. 176. & alios, quos refert, & sequitur Sanch. loco citato, num. 3. ubi num. 6. id ampliat, satis non esse ad filiæ exheredationem, si semel, aut bis copiam sui corporis fecerit; quia *d. §. aliud quoque capitulum* exigit, quòd filia luxuriosam degere vitam elegerit. Imò *num. 7. vers. Mater, & num. 8.* similiter inquit, matrem meretricem non posse filiam exheredare ex eo, quòd luxuriosam vitam degere elegerit, ut in *l. in arenam, C. de inoffic. testam. vb. Bart. Bald. & alij*; nisi appareat esse correctam tempore exheredationis: aliàs iniusta esset mater turpitudinem in se ipsa admissam improbens in filia, & ob id exheredans.*

47 Non tamen idem dicendum est de patre, luxuriosè uiuente, qui filiam minorem 25. annis, luxuriosam vitam agentem exheredauit: siquidem vita luxuriosa quoad infamiam, & damna inde secuta, non ita vituperatur in uiris, sicut in fœminis, ut latè habetur ex *Tiraq. l. 1. connub. num. 45. & Mol. loco citato*, cum alijs relatis ex eodem *Sanch. d. disp. 24. sub num. 7.* Benè verum est, quòd filia quauis maior 25. annis, si cum mancipio, inuitis parentibus contrahit, potest à parentibus exheredari, ut colligitur ex eodem *§. aliud quoque capitulum, in fine, & in auth. Sed si potest, C. de inoffic. testam.* à contratio sèlta in illis uerbis: *Sed si post 25. annos, & sine consensu tuo (libero tamen) copulauerit, eam exheredare non potes.* Ceterum filius quamuis renitentibus parentibus, matrimonium contrahat,

luxuriosèque uiuat; non tamen ob id exheredari potest; quoniam *tex. in d. §. aliud quoque capitulum* de sola filia loquitur, & in odiosis faciendâ est strictè interpretatio, *cap. odia, de regul. iur. in 6. cap. pœna, de pan. d. 1.* eò magis; quoniam in fœmina delictum est grauius. Pro matrimonio uerò clandestinè contracto à filijs, an, & quando exheredari à parentibus possint, latè habetur ex eodem *Sanch. lib. 3. de mair. disp. 47.*

48 Peccant item liberi matrimonium contrahentes, inuitis parentibus, quando ducunt quidem uxore dignam, sed ob id cessat parentibus, ac familiæ magnum commodum, seu emolumentum ut si filius ex eo, quòd non duxit in uxorem puellam designatam à patre, cessauit ipsi patri liberatio à magno ære alieno, quo grauatur: siquidè tenetur filius ex uirtute pietatis parentum necessitati consulere; atque idè dum parentes indigent tali matrimonio, tenetur filius parentum uoluntati obtemperare, ut habetur ex *Cald. in cap. 1. de despons. impub. latè Sanch. lib. 4. de matrim. disp. 23. num. 4. post D. Thom. & quamplures alios Doctores ab eo relatos, & Molfes. par. 1. sua summ. tr. 4. num. 20. ubi etiam num. 21. ex eodem Sanch. loco citato, num. 5. id ad eò uerum esse inquit, ut filius in prædictis casibus non posset Religionem ingredi. Idem dicendum est de filio ducente uxorem, inuitis parentibus, reiecta illa, quam parentes ante pubertatem sibi dispensauerant, citra legitimam, ac rationabilem causam: siquidem eo casu peccat filius, cum spernere censetur patris consilium, iuxta ea, quæ habentur ex *Sayro, lib. 7. Clauis Reg. cap. 5. nu. 12. & 13. Reginal. lib. 20. sua prax. num. 18. & seq. Sanch. d. disp. 23. à num. 9. usque ad 11. & Molfes. par. 1. sua summ. tr. 11. cap. 18. num. 57.**

49 Ceterum, exceptis supra dictis casibus, nunquam filij peccant mortaliter contrahentes matrimonium citra parentum placitum, atque consensum; dummodò consilium saltem à parentibus petant, ad euitanda nonnulla mala, & incòmoda, quæ inde prouenire solent; quamuis illud sequi non teneantur, ut inquit *Sanch. loco citato, nu. 10. & Molfes. d. tr. 4. cap. 7. nu. 22. ubi etiam num. 23. addit*, quòd si iusta causa esset non petendi consilium prædictum; tunc filius nullam culpam contraheret uxorem ducendo contra parentum placitum. Etenim homo cum per matrimonium perpetuè seruituti obligetur, recta ratio suadet, ut in illo contrahendo omninò liber existat. Vnde meritò *Conc. Trid. sess. 24. de reform. matrim. cap. 1.* docet, ualere in matrimonium contractum per filios familias absque parentum consensu, non obstante dispositione iuris ciuilibus, & contrarium sentientes damnat his uerbis: *Et proinde iure damnandi sunt illi, ut eos Sancta Synodus anathemate damnat, qui ea uera, & rata esse negant, & quique falsò affirmant, matrimonia à filijs familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata, uel irrita facere posse. Nihilominus Sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper desolata est, atque prohibuit.* Quocirca ut filij familias se conforment dispositioni, & uoluntati S. Rom. Ecclesiæ, optimum consilium est, si matrimoniù nunquam contrahant citra parentum placitum, ac consensum; nisi iusta, ac rationabilis causa subsistat illis non obtemperandi. Ut si à parentibus

bus asperè tractentur; si non curent eos matrimonio copulare, & elapsum sit tempus: vel quia partiales sint, irrationabiliter alijs filijs fauentes: aut quoniam sponsus, vel sponsa quem, aut quæ pater proposuit, sint deformes, inquieti, infirmi, &c. ut habetur per *Sayr. lib. 7. Clavis Reg. cap. 5. num. 13. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 7. num. 23. & 24.*

50 Peccant liberi quoque habentes bona à parentibus ad certos vsus, & expendentes eadem, ad alios vsus, nempe ad ludos, conuiuia, meretrices, &c. & insuper efficiuntur restitutioni obnoxij, si aliunde bona propria habeant; vel in suam portionem tenentur excomputare, ut post alios inquit *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 21. num. 78.* Est tamen verum, quod si filius modicum quid de dictis bonis mulieribus largiatur, aut in ludos, & conuiuia consumat, non est eius pater aded austerus præsumendus, ut modicum illud à filio donatum nolit ratum habere: etenim, quamuis pater in peccatum filij non consentiat; nihilominus bene sciunt parentes eiusmodi modica filios solitos esse consumere in ludos, conuiuia, &c. ut habetur ex *Ludouico Lopez. par. 2. instr. cons. cap. 23. & Sayr. lib. 9. Clavis Reg. cap. 16. sub num. 13. circa fin.* Et multò magis peccant liberi auferentes aliquid notabile à parentibus contra expressam, vel præsumptam eorum uoluntatem: nam tunc dicuntur auferere rem alienam, inuito Domino: quoniam licet filius dicatur quasi Dominus in vita patris; id tamen verum est quoad futuram hereditatem, quæ expectat; non autem ut rerum patris dominium, & administrationem habeat; & ob id debetur legitima filio post patris obitum, & non antea. Unde merito in supradicto casu filij furtum committunt, cum furis definitio eis competat, ut habetur ex *Soto lib. 5. de iustis. & iure. q. 3. ar. 1. Salon. 22. q. 66. ar. 5. & Petr. de Arag. ibidem, ad 2. D. Anton. par. 2. tit. 4. cap. 15. §. 1. Nauar. in Man. cap. 17. num. 156. Petr. Nauar. lib. 3. de restit. cap. 1. par. 2. dub. 2. num. 67. Lopez. par. 2. instr. cons. cap. 23. Sayr. lib. 9. Tr. hes. cap. 16. num. 13. Molfes. par. 1. sua sum. tr. act. 11. cap. 18. num. 95.* & alij. Bene uerum est, quod filij familias

51 auferendo, uel consumendo bona parentum, multoties excusantur à furto: quando scilicet illam quantitatem expendunt, quam rationabiliter putant parentes rogatos de facili eis concessuros: siquidem acceptio quantitatis eiusmodi non est contra parentum uoluntatem secundum ipsius substantiam; sed tantum modus accipiendi, ut rectè docet *Caiet. in sum. ver. Furtum*, & alij apud *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 21. num. 76.* ubi etiam *num. 77.* ex supradictorum Doctorem placito, inquit satis maiorem quantitatem ad constituendum furtum in filijfamilias, quam in extraneis: nec quemlibet excessum satis esse ad mortalem culpam contrahendam; sed excessum notabilem.

52 Imò filijfamilias si aliquid de peculio castrensi, uel quasi castrensi, aut de acquisitis ex ipsis expendant, uel consumant, non solum inliciti; sed etiam inuitis parentibus, furtum aliquod committere non censentur; quoniam huiusmodi bona pleno iure quoad dominium, & fructus pertinent ad filios, & de illis disponere possunt tam inter uiuos, quam in morte, ut in *l. miles*, & ibi

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

DD. ff. de cast. pecul. l. cum oportet. in prin. C. de bon. qua. lib. auth. presbyteros, 1. C. de Episc. & Cler. & l. fin. C. de inoffic. testam. Sunt autem bona castrenia, quæ requiruntur à filijs militibus, ut in *d. l. miles*: & quasi castrenia, quæ filijfamilias obueniunt ex aduocatione, uel aliqua ex septem artibus liberalibus, *ad uocari, C. de aduocat. diuers. iud.* Idem dicendum est de bonis, quæ acquiruntur ex officio publico, uel donantur à Rege, uel Regina, *l. cum multa, C. de bon. qua. lib. latè Sayr. lib. 9. Clavis Regia, cap. 16. sub num. 16.* Quæ quidem intelligenda sunt ubi filij sint puberes; aliàs de peculio castrensi, uel quasi testari non possent, nec inter uiuos disponere, ut in *l. fin. C. de mitit. testam. §. pupillus, in Inst. de inut. stipul. & Sayr. loc. cit. num. 15. vers. Quod autem.* De peculio uero aduentitio, quod filio prouenit ex artificio, uel prospera fortuna, cum quaeratur de eo fructus patri, ut in *d. l. cum oportet*, citra culpam filij nõ possunt disponere, nisi is, qui rem filio donauit, eam conditionem apposuit, ne patri quaeratur uel fructus uel usum tunc cum illius rei fructus ad patrem non pertineant, non peccat filius eam accipiendo, *l. ult. §. fin. uero pater, C. de bon. qua. lib. Nauar. in Man. cap. 17. num. 143. Petr. Nauar. lib. 3. de restit. cap. 1. par. 2. dub. 3. num. 70. Mol. tomo 1. de iust. & iure, tr. 2. disp. 8. & disp. 232 & Sayr. lib. 9. Clavis Reg. cap. 16. sub num. 17. vers. Sic Doctores.* De peculio denique profectitio, quod proficiscitur ex bonis patris, idem dicendum est, cum in totum quaeratur patri; atq; ideo furtum committit filius ex eo aliquid accipiens, nisi peculium illud proueniat ex bonis paternis datum filio pro ordinibus sacris suscipiendis in titulum beneficij; aut datum filio contemplatione matrimonij; uel filiz in dotem: siquidem de eiusmodi peculio, & eius fructibus possunt disponere filij, cum ad eos pertineant, ut bene declarat idem *Sayr. loc. cit. sub num. 18.*

53 Peccant item liberi debitam obedientiam non deferentes eorum parentibus in ijs, quæ pertinent ad bonum regimen domus, uel familiae, & rei familiaris administrationem, aut ad bonos mores, & salutem animæ; in uitandis scilicet perniciosis amicitijs, & alijs eiusmodi. In his enim omnibus filius subijcitur patris imperio, ut habetur ex *Syl. ver. Filius, q. 22. Caiet. in sum. eod. ver. Petr. de Arag. 22. q. 62. ar. 3. dub. 1. ad 2. Nauar. in Man. cap. 14. num. 12. vers. Tertiò: Rodriq. par. 1. sua sum. cap. 14. concl. 1. Tol. lib. 5. sua sum. cap. Sayr. lib. 7. Clavis Regia, cap. 5. sub nu. 9. Reginald. lib. 20. sua prax. num. 16. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 18. num. 56.* & alij. Imò filij tenentur obedire parentibus quoad omnia, iuxta mandata in rebus grauioribus, & quæ sunt alicuius momenti, iuxta illud *Apost. ad Ephes. cap. 6. & ad Colos. cap. 3. Filij obedite parentibus per omnia: Filij obedite parentibus uestris in Domino.* Est tamen verum, quod filij parentum præceptum transgredientes, quandoq; grauiiter: & aliquando leuiter peccant, ut si materia sit magna, uel parua: reculent obedire ex contemptu, uel ex seualitate, ut bene declarat *Sayr. d. num. 9. & 10. & Molfes loco cit. & num. 94.*

54 Peccant non leuiter liberi uidentes eorum parentes malis moribus esse affectos, & contempnentes eos corrigere, si eorum emendationem

ex tali correctione probabiliter sperent; id enim pertinet ad obseruantiam, quam tenentur erga parentes: Debent tamen circa rem hanc filii erga patres prudenter, ac reuerentissimè se habere, eosdemq; orationibus præsertim adiuuare, optimumq; consilium esset eius Confessarium adire, vt ad uiam salutis reducat, vt post alios ait *Reginald. lib. 20. sua prax. num. 9. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 18 num. 55.*

55 Peccant liberi, & hæredes usurariorum, si usuras per parentes extortas, aut res alias iniuste acqulitas non restituant. Etenim actiones transeunt ad hæredes, & contra hæredes: & hæres adeundo hæreditatem dicitur quasi contrahere cum creditoribus defuncti, §. unico, in *Inst. de oblig. quæ ex contractu nascuntur*. Non tamen tenentur restituere ultra uires hæreditarias, *cap. tu nos, cap. Michael, de usur. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 3. num. 7. Mol. de contr. disp. 332. Reginald. lib. 17. sua sum. num. 397.* cum alius, quos allegat. Quod locum sibi vendicat, nisi filij non solum succedant in bonis usurarij; sed etiam in crimine usurarum; quoniam tunc teneretur singuli in solidum; prout tenentur singuli participantium in iniusta acceptione, vt rectè declarat *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 23. num. 108. eum plur. seq. vbi etiam num. 122. 123. 124. & 125. & seq.* quando filij, vxor, & famuli usurariorum, excusantur à restitutione usurarum.

56 Peccant etiam liberi si propter negligentiam, vel auaritiam, ultra quàm par est differant debita parentum defunctorum soluere, eorumdemq; legata adimplere, ac satisfacere: siquidem hæres, vt sup. diximus, adeundo hæreditatem censetur quasi contrahere cum creditoribus defuncti. Est tamen verum, quòd si per modicum tempus satisfactionem differant, ea intentione, vt rebus defuncti melius venditis, ampliores eleemosynas dare possint, non peccant, vt inquit *Sayr. lib. 7. Clauis Reg. cap. 5. sub num. 14. in vers. Tertio peccant*. Imò possent aliquando diutius satisfactionem differre ad euitam magnum aliquod damnum. Debetur tamen debitoribus, & legatarijs interesse.

57 Peccant postremò liberi grauitèr quoq; non reddentes mutuum, quod acceptum, mediante iuramento, promiserunt mutuanti reddere. Nam quamuis filiusfamilias non obligetur ex mutuo tam in foro exteriori, quàm in foro conscientie; quoniam id fuit statutum in *l. 1. & eoto tit. ff. & C. ad Maced.* in pœnam mutuantium, propter bonum commune, & ad tollendam occasionem grauz machinationis contra parentes, ut habetur ex *Inn. in cap. quia plerique. de immunit. Eccl. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 20. num. 8.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Molfes. tomo 1. ad Consuetud. Neap. cons. 11. num. 51. & par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 13. num. 40.* vbi etiam nu. 41. id ampliat, etiam si alius se obligasset cum filiofamilias; nihilominus ratione iuramenti ad euitandum periurium factem in foro conscientie tenetur mutuum reddere, aut relaxationem à iuramento impetrare: quoniam ex iuramento duplex obligandi ratio insurgit: prima, ratione promissionis contra legem factæ mutuantis. Secunda verò ratione promissionis, quæ fit Deo, qui fuit adductus in testem. Ratione prioris obligationis non insurgit obligatio, cum lex re-

sistat: ratione verò promissionis factæ Deo insurgit obligatio; atq; idèò mutuararius obligatur mutuum soluere; nisi prius absolutionem obtinuerit à iuramento, vt habetur ex *Less. loco cit. & ex alijs apud Molfes. d. cap. 13. num. 42.* 58 pro qua re faciunt etiam ea, quæ idem *Molfes.* cumulauit, *par. 1. eiusdem sum. tr. 11. cap. 9. nu. 21.* Idem dicendum est vbi filiusfamilias in causas necessarias mutuum expendisset, nempe pro cibarijs, ac uestibus, aut versum fuerit in utilitatem patris; vel si filiusfamilias mercator esset. His enim casibus filiusfamilias tenetur mutuum reddere, etiam si iuramentum non prestiterit de reddendo, vt rectè declarat *Molfes. d. cap. 13. nu. 44. & 45.* vbi etiam *num. 43.* addit, quòd si filiusfamilias reddiderit mutuum de bonis suis, non habet ius repetendi: quia per solutionem censetur renunciasse Macedoniano, & debitum agnouit, ac ratum habuit, *l. filiusfamilias, in fin. ff. si cert. pet. & l. Iulianus, §. vlt. ff. ad Maced.* Quòd si mutuum soluat de bonis paternis, nisi constet de expressa, uel tacita uoluntate patris, vt quia solitus sit filiusfamilias mutuo pecuniã accipere, & eam pater soluere consueuerit, nullius momenti est solutio, & mutuantis tenetur ad dictorum bonorum restitutionem, iuxta ea, quæ habentur ex *Bal. in l. Zenodorus, C. ad Maced. per tex. in l. Titianus, ff. quod cum eo.*

De Fratrum, & Sororum culpis.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant fratres, asperè tractantes sorores, sub eorum cura remanſas, mortuo patre, & non potius benignè, atq; humanè erga eas se habentes.
- 2 Peccant fratres, non ministrantes alimenta fratribus, ac sororibus egenis.
- 3 Peccant fratres, non dotando sorores inopes, secundum decentiam status.
- 4 Frater tunc alimenta tenetur prestare fratribus, ac sororibus, easq; dotare, quando aliunde sibi alimenta querere non possunt, nec dotem.
- 5 Causa ingratitude, quibus filius à parentum successione excludi potest, quatuordecim sunt.
- 6 Peccant fratres Religionem ingredientis, dū fratres habent, vel sorores in necessitate constitutos.
- 7 Soror si diues sit, & fratrem habeat indigentem, tenetur ei alimenta prestare.
- 8 Peccant fratres, si sorores nubilis ætatis, eas nuptui non tradunt, cum possint.
- 9 Peccat frater, turpem instituendo personam, præterito fratre, quamuis diuise, & non indigente.

1 Peccant primò fratres, sorores sub eorum cura remanſas, mortuo patre, asperè tractantes, & non potius benignè, atq; humanè erga eas se habentes: siquidem consanguinei sunt, atque ex eodem sanguine procreati: imò plusquàm fratribus eis indulgendum est, ac miserendum, cum ratione sexus, cuius gratia sunt magis miseratione dignæ; tum etiam, quoniam patre cum existant orbatæ, quo nullus melius consilium accipit pro filia, ut in *l. in ea, ff. ad leg. Iul. de adul.*

adulter. ipsi fratres succedunt in locum præduntis patris. Et cum parentes honorentur in filiis, fratres malè se habentes erga sorores, non solum peccant peccato impietatis contra charitatem fraternam; sed etiam contra quartum legis præceptum, quo præcipimur honorare parentes.

2. Secundò peccant fratres alimenta non ministrantes fratribus, ac sororibus egenis: ad ea enim tenentur, ut per *Glof. in l. parentum*, ubi etiam *Bart. & Saly. C. de alien. liber. idem Bart. in l. dedit. ff. de collat. Syl. in sum. ver. Alimentorū, q. 4. Tab. ver. Alimentum, nu. 8.* & alios, qui id ampliāt etiam si fratres, & sorores sua culpa egeni facti sunt, ut post alios docet *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 18. num. 85. in fine*, qui num. 86. hanc rem ampliāt locum sibi vindicare in fratribus, & sororibus tam vtrinque coniunctis, nempe natis ex eodem patre, & eadem matre, quam consanguineis, natis ex eodem patre, & diuersa matre; quam vterinis natis, scilicet ex eadem matre, & diuersis patribus: quamuis vterinus in subsidium aliorum fratrum ad hoc teneatur. Imò hæc eadem conclusio vera est non solum in fratribus, & sororibus legitimis, ac naturalibus simul; sed etiam in naturalibus tantum, ut est *tex. in auth. licet, C. de natur. liber. ex quo tex. deducunt Doctores argumentum à fortiori quoad alimenta præstanda legitimis, ac naturalibus fratribus, arg. tex. in l. tutor, ff. de administratōr. Etenim omnes fratres sunt, & ex fraterna pietate oritur huiusmodi obligatio, & ex quarto Decalogi præcepto, ut bene probat *Reginald. lib. 20. sua prax. num. 49. & 50.* & latè idè *Molfes in suis Comment. ad Consuet. Neapol. tomo 1. par. 5. q. 11. num. 22. & in sum. loco supra cit.* & specialitèr quoad sororem vterinam sufficienter tractat *Boer. decis. 129 sub num. 9.**

3. Secundò peccant fratres non dotando sorores inopes secundum decentiam status: Ad id enim tenentur fratres cum teneantur eisdem præstare alimenta; & multo magis cum dos fauorabilior sit alimentis: quia non solum continet alimèta; sed etiam matrimonium, ut Ciuitas repleatur liberis hominibus, & multa euententur scelerata, ut probat *Molfes. in dictis Comment. d. q. 11. num. 16. & seq. & in d. cap. 18. sua sum. num. 85. ubi id ampliāt, etiam si soror sua culpa efficiatur egena: aut frater esset Clericus: quoniam Clerici obligantur etiam sorores inopes non solum proprijs bonis; sed etiam ex fructibus beneficiorū alere, ac dotare: siquidem Clericatus auget potius charitatem erga proximum, & præsertim erga sibi magis coniunctos, ut habetur ex *Boer. loc. cit. cum innumeris, quos allegat Molfes. d. q. 11. num. 20. & 21. & d. cap. 18. num. 57. post Reginald. loc. cit. & alios.* Imò frater tenetur alere, uel dotare sororem inopem etiam de bonis restitutioni subiectis, ac grauatissimis si alia bona non habeat, ut habetur ex eodem *Boer. ibidem 7.* Quod dotandi, & alimentandi onus transmittitur quoque ad fratris hæredes: nam obligatio defuncti non mutatur ex persona hæredis, ut in *l. si ego, §. 1. ff. de iure dot. & Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 16. num. 35.* Alimentandi, ac dotandi obligationes pari passu ambulant; atque idè cui competit onus alimentandi, competit quoque onus dotandi; quia dos succedit loco alimentorum. Adde, quod frater tenetur dotare, &*

alere sororem de bonis paternis; aliàs soror masculiaretur, & succederet tanquam masculus, ut per eundem *Molfes. in dictis suis Commentar. ad Consuetud. Neapol. tomo 1. par. 4. q. 1. cum plur. seq. & in sua sum. tr. 12. cap. 16. num. 36.* Sed etiam tenetur illam alere, & dotare de bonis proprijs si ipse esset diues, & soror pauper, ut per *Glof. in l. cum plures, §. fin. ff. de admin. tut. & Molfes. ibid. cum alijs, quos allegat.* Frater autem dotando sororem, in dubio censetur eam dotare de suo proprio; non autem sororis; sicut pater dotando filiam, ut in *l. fin. C. de dot. promiss. quod verum est nisi frater esset negotiorum gestor sororis, ut per *Bart. in l. Nessennius, ff. de negot. gest. & Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 59. num. 13.**

4. Limitantur tamen, quæ sup. diximus, ut ita demum frater teneatur alimenta præstare fratribus, & sororibus, eisdemq; dotare, quando fratres, & sorores aliundè alimenta querere non possent: & ipse frater tribuendo alimenta, aut dotando sororem, non egeat pro se, & suis filiis, & c. iuxta ea, quæ sup. diximus, agentes de obligatione filiorum in alimentandis parentibus, & è conuersò: aliàs secus; quia omnis ordinata charitas incipit à se ipso, ut in *l. Præses, & ibi Glosa, C. de seruit. & aqua: & pater tenetur magis filijs, quàm fratribus, & sororibus subuenire, ut ibidem ostendimus.* Secundò limitantur, ut ita demum frater teneatur fratrem, & sorores inopes, eisdemq; dotem constituere, nisi vitium ingratiudinis contra fratrem commiserint: quoniam si filius potest denegare alimenta parentibus ingratis, & è conuersò, ut sup. diximus *sec. 1.* multo magis, & ex eisdem causis potest frater fratribus, & sororibus ingratis alimenta denegare. Sunt autem

5. quatuordecim causæ ingratiudinis, quibus filius potest excludi à successione parentum, de quibus in §. *aliud quoq; capitulum, in auth. Va cum de appell. cogn. & septem, quibus parentes possunt exheredari à filiis, ut in §. causas, eod. tit. ac tres, quibus frater potest excludi ab alimentis à fratre, & soror à dote, ut in §. ingratiudinem, in auth. de nump. Glosa in cap. fin. in Insti. de inoffic. testam.* Tertio limitantur, ut licet frater Dominus teneatur dotare sororem; non tamen potest imponere taleam super bonis subditorum pro maritanda sorore, & ita fuisse decisum testatur *Boer. decis. 129. sub num. 9.* Quarto limitantur, ut frater non teneatur dotare sororem, quando pater æqualiter filios, & filias fecit hæredes, ut habetur ex *Seraph. decis. 120. & Molfes. par. 2. sua sum. cap. 16. num. 34. in fine.* Quod quidem puto verum quando portio hæreditaria sufficeret ad dotem constituendam, iuxta decentiam status, consuetudinem loci, & prudentis viri arbitrium: vel frater alia bona non haberet præter hæreditaria: secus autem si portio hæreditaria esset tenuis, & insufficientis, & frater haberet alia bona præter hæreditaria; atque idè sine suo magno incòmodo posset competètem dotem sorori constituere; quoniam tunc teneretur ad supplementum dotis: siquidem sicut teneretur ad totam si soror nihil haberet, ita & eo magis teneretur ad supplementum dotis: quoniam eadem est ratio totius, & partis, *l. qua de tota, in princ. & ibi Glosa, & Bart. ff. de rei vend.*

6. Tertio peccant fratres Religionem ingrediētes,

res, si fratres, vel sores habeant in graui necessitate constitutos, ita vt nequeant eorum necessitati consulere: id enim esset contra fraternam charitatem, vt supra declarauimus *sec. preced.* Dixi, *In graui necessitate*, quoniam si necessitas grauis non esset, aliter esset dicendum: & per necessitatem non solum intelligitur necessitas re ipsa, & secundum se; sed etiam si attentis aliquibus circumstantiis, si talis, vt inde possit probabiliter graue scandalum, aut commune aliquod damnum, propter quod differendus sit talis ingressus in aliud tempus, vt habetur ex *Azor. p. 2. instit. moral. lib. 2. cap. ult. Regina d. tib. 20. sua prax. num. 50. & Moyses. d. cap. 18. nu. 88.*

7 Quz diximus de fratribus, quoad sorores, è conuerso dicendum est de sororibus erga fratres: nam si soror diues sit, & frater indigens, ita vt non habeat aliundè se alai: liquidem hoc casu soror tenetur fratri alimenta prestare. Et si soror potest artificio suo consulere graui necessitati fratrum, alimentis indigentium, & aliundè non habentium quo tibi possint consulere, Religionem citra culpam non potest ingredi: cum in utroque casu eadem militet ratio, *tex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.*

8 Quzto peccant fratres si sorores tempore nubilis ætatis nuptui eas non tradant, cum teneantur, & possint: aliàs si in honestate naufragium patiantur, ipsis fratribus impuratur; quamuis ipsæ mortaliter peccent: nec ob id potest eis alimenta denegari, ac dotem non tribui, sicut hoc casu, nec pater potest exheredare filiam, si post nubilem ætatem, nempè post 25. annum nuptui eam non tradat, si filia peccauerit in corpus luu, aut citra patris consensum alteri matrimonio se copulauerit, vt in *§. aliud quoque capitulum, in autb. ut cum de appellat. cognosc.*

9 Quzto peccat frater instituens turpem personam, præterito fratre quamuis diuite, & non indigente: liquidem hoc casu potest frater præteritus rumpere testamentum fratris, vt in *l. fratres uterini, C. de inoffic. testam.* quod intelligentium est de fratre conianguineo, & uterino simul vel saltem consanguineo; nempè ex eodem patre; non autem de uterino tantum, vt in *d. l. fratres*, vbi idem statuitur de sororibus instituentibus turpes personas, fratribus, vel sororibus præteritis; nisi frater, vel soror præterita vitium ingratitudeis commiserint contra fratrem: nam tunc non possunt frater testamentum rumpere; etiam si turpem instituerint personam, vt per *Glos. in §. ingratitude, in autb. de nupt.* vbi enumerantur tres causæ, quibus excludi potest frater à successione fratris. Quibus adde, quæ habentur ex *Syl. in sum. in vers. Testamentum, quaest. 10.*

De Coniugum peccatis.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

1 Peccant coniuges mortaliter, & matrimonium nullum est, si illud contrahant in gradu prohibito. Et priuantur spe consequenda dispensationis.

Quid si id fecerint ignorantet.

S E C. III.

423

- 2 Concilium Trid. id statuit de contrahentibus in gradu prohibito, etiam ratione cognationis spiritualis, vel legalis.
- 3 Idemque statuit Concilium de contrahentibus in gradu prohibito, quoad cognationem naturalem, qua alias consanguinitas appellatur.
- 4 Affinitas impedit quoque matrimonium contrahendum, contractumque dirimit.
- 5 Publica honestatis impedimentum, adhuc impedit, & dirimit matrimonij contractum. Et in quo gradu impediatur, & dirimatur.
- 6 Matrimonium contractum per verba de presenti, quamuis nulliter facit oriri impedimentum publicæ honestatis, dirimens matrimonium usque ad quartum gradum, modo nullum non sit, lesctm consensus.
- 7 Peccant mortaliter coniuges, matrimonium clandestinè contrahentes.
- 8 Peccant coniuges, si scientes impotentiam habere coeundi, nuptias contrahant. An possint simul habitare, ut frater, & soror si velint.
- 9 Impotentes ad coeundum si simul habitare velint, dormire non debent in eodem lecto.
- 10 Peccant coniuges impotentes, si dissoluto ex hac causa matrimonio ad alias nuptias transeant, siue permaneat, siue cessauerit impotentia.
- 11 Uxor si à frigido separata, alteri nupserit, est pacificè cum eo reliquenda, donec legitimo probatum fuerit, priorem virum potentem fuisse redditum.
- 12 Uxor habens naturam arctam, si omninò arcta iudicata fuerit respectu omnium, si secundo nubat statim culpam lethalem contrahit.
- 13 Matrimonium si dissolutum fuerit ex causa maleficij, coniuges ad secundas transeuntes nuptias, haud peccant.
- 14 Non peccat alter coniux, si Religionem fuerit ingressus post dissolutum matrimonium, ratione naturalis impotentia, vel maleficij.
- 15 Peccant coniuges, dicentes se esse nobiles, vel virgines, cum ita non sint, ut matrimonium contrahant.
- 16 Peccat seruus, matrimonium cum libera contrahendo, tacita ipsius serui conditione. Et è contra serua contrahendo cum libero ignorante seruum esse. Matrimoniumque irritum est. An contrahens, cum serua, & postea rem habent cum eadem manumissa, ignorans tamen manumissionem, videatur ratificare matrimonium.
- 17 Errans in conditione alterius coniugis, paratus tamen contrahere, etiam cognita seruitutis conditione, an validum contrahat matrimonium.
- 18 Peccant coniuges matrimonium contrahentes post votum castitatis, siue simplex sit, siue solemne. An votum castitatis simplex dirimat matrimonium contractum.
- 19 Votum Religionis simplex matrimonium impedit contrahendum, non autem contractum, dirimit, licet sic contrahentes peccent.
- 20 Habens votum castitatis solemne peccat contrahendo matrimonium, ipsumque irritum est; etiam si suscipiens ordinem sacrum, nolit se voto obligare. Idque etiam si iurando affirmet.

- 21 Ordo Sacer tunc facit matrimonium irritum, ac nullum, cum sponte susceptus fuerit, secus si vi, metu, &c.
- 22 Potest Ecclesia suscipientem ordinem sacrum, iusto metu compellere ad votum castitatis emittendum, vel ab ordinum usu, ac exercitio abstinendum.
- 23 Puer ad sacros ordines ante rationis usum, promotus compelli ab Ecclesia non potest ad castitatem seruandam.
An id locum habeat in inuincibiliter ignorante, votum castitatis annexum esse Sacro Ordini.
- 24 Suscipiens ordinem sacrum citra intentionem se obligandi voto castitatis, vel cum expressa protestatione non se obligandi, contrahere non potest matrimonium, sed cogi ad castitatem seruandam; si tamen in ipso actu ordinationis intentionem non habuit suscipiendi ordinem, non potest ad eam compelli.
Idemque dicendum est de baptizato, voluntate non habente suscipiendi baptismum, ac de Religioso intentionem non habente emittendi vota.
- 25 Peccant coniuges, si post matrimonium ratum cum, alijs contractum, denuò contrahant inter se.
- 26 Peccat fidelis, si cum infideli contrahat matrimonium, & matrimonium efficitur irritum; secus si cum heretico, vel heretica, valet enim matrimonium licet peccent mortaliter.
An, & quando infideles, si conuertantur ad fidem, possint in eodem matrimonio perseverare. Et quia si vnus infidelis conuertatur, altero in infidelitate remanente.
- 27 Si vnus conuertatur ad fidem siue vir, siue femina, paruuli filij sequi debent conuersum.
- 28 Peccat coniux, si coniugem ducat vi, vel metu, & matrimonium inualidum est.
Quid si metus sit iustus à lege, vel ex natura delicti proueniat.
- 29 Peccant coniuges, si post commissum homicidium, vel adulterium, aut vtrumque simul in persona priorum coniugum sub spe futuri matrimonij, nuptias contrahant.
Et in quibus casibus dirimatur matrimonium.
- 30 Peccant coniuges si tempore raptus contrahant matrimonium, ipsumque erit irritum.
Et quando valet ipsorum matrimonium, quibusue pœnis puniantur raptiores.
- 31 Peccant coniuges si matrimonium contrahant, non obstante Episcopi prohibitione.
- 32 Peccant coniuges, contrahentes matrimonium per verba de presenti post sponsalia cum alio contracta, quamuis validum sit matrimonium.
- 33 Peccant coniuges contrahentes matrimonium cum eis, quos in Cathedismo susceperunt, quod tamen impedimentum matrimonium contractum non dirimit, & an hæc Cathedismi cognatio sublata sit per Tridentinum.
- 34 Peccant sponsi, sponsalia contrahentes clandestinè.
An si impuberes contrahant de presenti, talis contractus resoluat ad sponsalia de futuro.
- 35 Peccant coniuges si ante contractum matrimonium per verba de presenti, utantur inuicem amplexibus, & osculis cum periculo pollutionis.
- 36 Peccant coniuges, nuptias contrahentes per verba de presenti in certis anni temporibus absque dispensatione, & quando.
- 37 Peccant coniuges, scienter ab alio benedictionem suscipientes, quam à proprio Parocho. Matrimoniumque erit inualidum, si ab alio, quam à proprio Parocho fuerint coniuncti.
- 38 Peccat coniux, Religionem ingrediens altero inuito, quamuis per vim infra tempus bimestre passa sit copulam.
Et an uxor vi cognita intra bimestre possit Religionem ingredi.
- 39 Peccant coniuges, si post matrimonium ratum, & consummatum Religionem ingrediantur, etiam altero coniuge consensiente & in seculo remanente, nisi aliquibus concurrentibus, & quæ?
- 40 Peccat coniux, si legitime non constet de morte alterius coniugis, sed in dubio adhuc permanens, secundas contrahat nuptias.
Quomodo legitime constare dicatur de morte prioris coniugis. Et an sufficiat vnus testis bona fama. Et publica vox, vel fama.
- 41 Vir, qui scienter uxore viuente, cum alia contrahit, quibus afficitur pœnis.
- 42 Peccat coniux, medicamenta suscipiens sterilitatis, & quare.
- 43 Peccant coniuges, inuicem non sibi reddentes debitum coniugale.
- 44 Coniuges aliquando reddere tenentur debitum etiam non petenti, & quando.
- 45 Coniuges recusantes reddere debitum petenti, lethaliter peccant, & quare.
- 46 Non reddens debitum petenti peccat mortaliter, etiam si impotens efficiatur, & medijs illicitis, sedus si absque fraude, & bona fide.
- 47 Coniux, qui aliter uxori sua debitum reddere non valet, à ieiunio Ecclesia excusatur: sicut excusatur uxor à ieiunio, ut viro placeat, illique amorem seruet.
Et quid si vir precipiat uxori solutionem ieiunij in contemptum precepti Ecclesiastici.
- 48 Coniux debitum coniugale petenti reddere tenetur, etiam in magnis solemnitatibus, & in quibus.
- 49 Coniuges tenentur sibi inuicem debitum coniugale reddere, etiam si petens cum peccato mortali peteret, ob circumstantiam tamen, personalem ipsius petentis, non verò ex parte actus.
- 50 Tripliciter limitatur hæc ampliatio.
- 51 Coniux debitum reddere non tenetur petenti, cum detrimento propria salutis, puta si petens esset leprosus, aut morbo gallico laboraret.
Idemque dicendum est si debitum petat plusquam par est.
- 52 Si coniux, à quo debitum petitur sciat se fore redditurum cum graui dispendio salutis petentis, non debet petenti satisfacere, aliàs peccaret.
- 53 Quemadmodum coniux debitum reddere non tenetur pro vitando damno corporalis valetudinis multò magis obligatur ad non reddendum pro damno spiritualis salutis.
- 54 Vbi probabiliter vterque coniux dubitaret de matrimonij validitate, & diligentia, dubium deponere non possunt, non solum non tenentur, sed nec possunt reddere debitum.

- 55 Coniux debitum non tenetur reddere petenti in indebito situ.
- 56 Nec satisfacere tenetur petenti debitum in vase non naturali.
- 57 Nec etiam in indebito loco tenetur, vel debet debitum reddere petenti.
- 58 Coniux debitum reddere non tenetur coniugi obrio, vel furioso.
- 59 Coniux debitum reddere non tenetur petenti, si adulterium commiserit.
- 60 Non tenetur coniux debitum reddere tempore menstrui, nisi temeatur fornicatio.
- 61 Coniux debitum reddere non tenetur alteri coniugi, legitime separato matrimonio per sententiam diuortij.
- Pænes quem sint educandi filij, facto diuortij.
- 62 Vxor per adulterium non solum separatur à viro, sed etiam dotem amittit.
- Quibus modis probeatur adulterium.
- An dotem amittat vxor, si vierque coniux adulterium committeret dato, quod unius esset publicum, alterius verò occultum.
- 63 Vbi vir uxorem tentauerit de sodomia, causa est diuortij.
- 64 Viri lenocinium est etiam causa diuortij.
- 65 Peccant coniuges venialiter saltem, copulam habentes sola delectationis causa.
- 66 Peccant coniuges si post matrimonium contractum, & consummatum copulam habeant, sed seminare nequeant intra vas.
- 67 Peccant mortaliter coniuges, si per oscula, tactus impudicos, delectationes morosas turpia verba inter eos exponant se periculo pollutionis saltem in alterutro coniuge prauiso.
- 68 Limitatur tamen conclusio ista multipliciter.
- 69 Peccat mortaliter vir, si volens legitime cum uxore copulam habere, incipiat sodomiticè, & deinde in vase naturali illam perficiat.
- 70 Peccat vxor, si emisso semine viri intra ipsius vas naturale, virileque inde extracto, ipsa se tactibus excitet, ut seminet.
- 71 Peccat mortaliter vxor, mox mingens post copulam, vel aliud agens, ut semen expellat.
- 72 Peccat mortaliter vxor, recusans sequi virum, alio migrantem.
- Et tenetur virum sequi, alio migrantem, siue domicilium transferat animo perpetuo ibi commorandi, siue ad tempus.
- 73 Vxor virum sequi tenetur, siue domicilium transferat cum causa, siue absque causa.
- 74 Vxor tenetur virum sequi, etiam ob eius delictum in exilium mittatur.
- An excusetur vxor ab alimentis prestandis viro bannito ob proprium delictum.
- 75 Vxor tenet. virum sequi, etiam vagantem, & peregrinantem.
- 76 Consuetudo, ne vxor virum teneatur sequi, tãquam iuri Diuino contraria, nihil prodest.
- 77 Vxor virum sequi non tenetur cum suo graui detrimento.
- 78 Vxor virum non tenetur sequi, si per mutationem domicilij, vel habitationis, aut per vagationem vellet eam ad peccatum inducere.
- 79 Neque sequi tenetur virum adulterum, aut alijs ex causis, ex quibus licitum est diuortium facere.
- 80 Vxor virum non tenetur sequi, si tempore contracti matrimonij pactum fecisset de non tra-
- sferendo domicilium, sed de permanendo in certo, & determinato loco.
- Quid si noua superueniat causa recedendi.
- 81 Peccant coniuges non prestantes sibi inuicem alimenta.
- 82 Etiam nurum, & pronurum tenentur alere coniuges.
- 83 Vir uxorem alere tenetur, etiam si eam indotatam susceperit.
- Et quid si vxor sit diues.
- 84 Vir uxori alimenta prestare tenetur quamuis propter heresim, aliudque crimen fuerit sibi dos confiscata.
- 85 Vir tenetur uxorem alere, quamuis propter eius delictum in perpetuum carcerem sit detrusa.
- 86 Tenentur coniuges se ipsos inuicem alere, etiã si citra eorum culpam seorsim oporteat eos habitare.
- An vir potius uxori, quam patri teneatur alimenta prestare.
- 87 Vbi pactio iusta est inter coniuges de alimentis non prestandis ad mutua alimenta non tenentur.
- 88 Tunc coniux ad alimenta tenetur prestanda coniugi, quando esset pauper aliter verò diues, secus si ambo pauperes sint.
- 89 Maritus tunc demum uxorem alere tenetur, quando dotem promissam soluit, alias secus.
- 90 Dummodò dos promissa sit ab ipsa muliere, vel eius patre, non verò ab extraneo, & modo illam non soluant ratione impotentia.
- 91 Vir ita demum tenetur uxorem alere, si secum habitet, secus si sua temeritate citra viri culpam ab eius consortio recedat.
- 92 Non tenetur coniux soluto matrimonio ex proprijs bonis debita soluere per maritum contracta.
- 93 Peccant coniuges, vota ab eis promissa non seruantes.
- 94 Si ex mariti licentia vxor voueret, & postea ille contradixerit, votum adimplere, non tenentur.
- 95 Peccat vxor, eleemosynam faciens de bonis viri, ultra quàm par est.
- 96 Vxor eleemosynam prabens extreme indigenti, aut in magna necessitate constituto, peccatum non committit.
- 97 Neque peccat, si habeat bona propria, in quibus maritus usum fructum non habet.
- 98 Vxor si habeat omnia bona, communia cum viro, ut in multis locis Hispania sciatq; virum, aliquod ex distis bonis donasse, potest ipsa quoque tantundem donare, vel in eleemosynam dare, aut alio modo distrahere.
- 99 De communi consuetudine regionis solent vxores eleemosynam panis, & vini facere.
- 100 Potest vxor de bonis viri moderatas eleemosynas facere, & expensas licitas ad honestam eiusdem recreationem.
- 101 Citra viri licentiam potest vxor subuenire patri, matri, filijsque primi matrimonij, ac fratribus sororibus, &c.
- 102 Potest vxor de bonis viri eleemosynam facere, absque eius licentia, etiam petita, & non obtenta, quando utile gerit eiusdem negotium.
- 103 Potest vxor eleemosynam largiri, vbi vir assignauerit ei aliquam pecunia quantitatem pro victu, ipsaque vult abstinere.

- 104 *Vbi vxor virum habet prodigum, vel decessu potest citra culpam absque licentia, etiam petita, & non obtenta, aliquid de illius bonis subtrahere pro sua dotis conseruatione.*
- 105 *Peccat mortaliter vxor, sciens eius virum non habere bona, nisi male acquisita, & restitutioni obnoxia, ipsaque alimenta suscipiat, dum aliunde honeste viuere potest.*
- 106 *Quid dicendum de bonis, quorum usurarius dominium habet, sed restituere tenetur.*
- 107 *Usurarius non habens alia bona, quam que restituere tenetur, an possit alimenta vxori prebere, quamuis possit proprio labore, aut inter consanguineos victum quarere.*
- 108 *Usurarius si bona non habeat, prater usuraria, sintque incerti, a quibus usuras extorserit, potest de dictis bonis se, vxorem, & familiam alere.*
- 109 *Peccat vxor, & restitutioni redditur obnoxia, si ex bonis mariti mere usurarius sibi satisfaciatur de dote.*
- 110 *Peccat vxor mortaliter, litigiose, ac iracunde maritum suum ad blasphemandum prouocans.*
Sic etiam si notabiliter obedire recuset.
- 111 *Peccant coniuges, matrimonio contrahendo coram Parocho, vi, vel metu compulso ad eorum matrimonio assistendum.*
- 112 *Quis nam Parochus assistere debeat matrimonio contrahendo, ut sit validum.*
- 113 *Peccant coniuges futuri, qui interrogati ab ordinario, vel a Parocho, ut impedimentum quantumuis occultum manifestent, illud non manifestant.*
- 114 *Peccant coniuges petentes, vel reddentes debitum tempore menstrui, vel antequam puer ablatetur. Et in quibus casibus peccet tantum venialiter.*
- 115 *Peccant coniuges si citra alterius consensum habitum mutant.*
- 116 *Peccant coniuges, qui copulam inter se habentes, cum alijs illam habere cogitent, vel eo animo, ut etiam haberet, si coniuges non esset. An peccet maritus, si ieiunium Ecclesiasticum precipiat vxori soluere, nulla legitima subsistente causa.*
- 117 *Peccat maritus occidens vxorem cum adultero, in adulterio deprehensa, licet probabile erat oppositum, sed modo omnino danatum vid. add. n. An sit id licitum de iure ciuili. (183.)*
- 118 *Vxor, qua certo nouit se ex adulterio suscepisse filium, non solum peccat ratione adulterij commisi: sed tenetur etiam reficere marito omne damnus. Idque extenditur ad adulterum.*
- 119 *Idque secus est si adulter certus non sit, vel probabiliter dubitet, aut dubitare possit, filium non esse suum, vel non sit soluendus, tunc enim ad nihil tenetur.*
- 120 *Adultera si filium mitteret ad hospitale, ut ob id adulterium occultaret tenetur in solidum cum adultero hospitali damna reficere.*
- 121 *An sit licitum vti opera malefici, qui paratus est ad soluendam maleficiam alio maleficio, & num. seq.*
- 122 *Verior est de iure sententia, quod id licitum non sit, vide etiam add.*
- 123 *Responso ad tex. in l. eorum, C. de maleficiis.*
- 124 *Sicario parato ad occidendum, vel rapiendum viatorem, potest licite ab eo offerri pecunia ad emittendum maius malum.*
- 125 *Quare citra culpam suaderi potest minus malum, ad maius euadendum.*
- 126 *Intrinsicè malum duplex est, nempe omnino, & absolute malum, & malum intrinsicè ex circumstantia tantum.*
- 127 *Petere malefici solutionem per aliud maleficium, est intrinsicè malum omnino, absolute, & ex circumstantia.*
- 128 *Probabile esse maritum excusari a culpa, si vxorem incontinenti occidat in adulterio deprehensam, vel adulterum, secus si ex interuallo, & num. seq. vid. add. cu trib. sent. dam.*
- 129 *Contrarium tamen iure Canonum probatur.*
- 130 *Maritus incontinenti Clericum adulterum occidens cum sua vxore inuentum non incidit in sententiam excommunicationis, & quare.*
- 131 *Tex. in l. Grauus, C. ad l. iul. de adulter. suis correctus per ius Canonicum.*
- 132 *Mulier conceditur inuasorem interficere ad pudicitiam tuendam, & quando.*
- 133 *Vxor, qua certo nouit suscepisse ex adulterio filium, si bona non habeat, quibus damna possit reficere viro, ac filijs, vel alijs legitimis heredibus, an teneatur cum periculo vita, vel fama crimen proprium manifestare, & nu. seq.*
- 134 *Verior est de iure sententia, quod manifestare non teneatur.*
- 135 *Qua dicta de vxore adultera extenduntur, etiam ad mulierem supponentem marito partum alienum.*
- 136 *Idemque dicendum est de adultero, & quouis alio supponente marito filium alienum.*
- 137 *Eadem conclusio vera est, siue vxor ipsa adultera, aut supponens moraliter sciat, ex criminis reuelatione fore subsequendam damnorum refectionem, vel restitutionem.*
- 138 *Vxor adultera, seu supponens marito filium alienum, tenetur crimen suum detegere etiam cum propria vita periculo, vbi de communi bono tractatur, vel damno vitando alicuius Regni, aut Reipub.*
- 139 *Tenetur quoque vxor ad predictam manifestationem, vbi secundum prudentis viri estimationem bona, quibus legitimi heredes prouentur sunt maioris pretij, quam suma vxoris adultera, aut supponentis.*
- 140 *Adultera si admonendo filium adulterinum, & reuelando ei crimen moraliter certo nouit filium sibi crediturum, & bona legitimo heredi restitutum, citra scandalum, aut infamiam, quam apud filium se proderet tenetur, & proprium delictum filio manifestare.*
An talis filius tenetur regulariter credere matri & num. seq.
- 141 *Stulte faciet filius, si postquam in domo patris natus est, velit assensum matri prabere.*
- 142 *Vxor si fuerit de adulterio infamata, & probabiliter credat citra periculum corporis, & anima posse id reuelare, & quod fides sibi adhibebitur, tam a patre, quam a filio, se proderet obligatur.*
- 143 *Quando vxor non tenetur ad suum crimen reuelandum, vel quando per suam reuelationem consulere non potest damno, qui marito eiusque heredibus legitimis intulit, saltem suadere debet filio adulterino, vel supposito, ut Religionem ingrediatur.*

144 *Præceptum restituendi licet naturale sit, ac Diuinum, est tamen affirmatiuum, & non obligat semper.*

145 *Iudex, Tabellio, vel Testes quorum culpa aliquis in bonis fuit damnus passus, damnus ex proprijs bonis tenentur rescire.*

146 *Vxor adultera sicut concurrit positine ad damnificationem mariti, &c. ita concurrit positine ad scandala, & peccata, quæ ex sua manifestatione pronentur.*

Materia sectionis huius ampla est, & prædicabilis valde; & ideo pro eiusdem faciliiori explicatione duo faciemus. Primò certa ab incertis separabimus: Secundo dubia per suas quæstiones breuiter absoluemus. Circa primum dico primò certum esse peccare mortaliter matrimonium contrahentes in gradu prohibito: & insuper matrimonium est nullum, ac spe priuatur consequendæ dispensationis, nisi ignoranter id egerint, & solemnitates requisitas ad contrahendum matrimonium adimpleuerint, vt in *Conc. Trid. sess. 24. de reform. matrim. cap. 5.* ita se habente: *Si quis intra gradus prohibitos sciẽter matrimonium contrahere presumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat: idque in eo multò magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quòd si ignoranter id fecerit, si quidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdemque subijciatur pœnis. Non enim dignus est, vt Ecclesia benignitatem facile experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempserit. Si verò solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquòd postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, & gratis dispensari potuit. In contrahendis matrimonijs, vel nulla omnino detur dispensatio, vel ratio: idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam utilitatem. Vbi est adnot. quòd Concilium statuit de contrahentibus in gradu prohibito, tum ratione cognationis spiritualis; qualis est illa, quæ contrahitur in susceptione Baptismi, & cõfirmationis inter Baptizatum, & confirmatum, & baptizantem, & cõfirmantem, ac suscipientem, patrem, & matrem ipsius baptizati, seu confirmati, vt patet ex *Conc. Trid. de reform. sess. 24. cap. 2.* tum etiam ratione cognationis legalis, seu arrogatione prouenit, qua quis alienum filium recipit in suum, & cõtrahitur inter adoptantem, & adoptatum, & adoptati filios, & nepotes vsque ad quartum gradum; inter adoptantis filios, etiam naturales, & ipsum adoptatum, dummodò sint in patris potestate: secus si sint emancipati, aut per mortem patris est soluta patria potestas. Item cognatio legalis contrahitur inter vxorem adoptantis, & adoptatum, & inter adoptantem, & vxorem adoptati: quapropter duo filij adoptati, nempe filius, & filia possunt matrimonium contrahere, nisi aliundè habeant impedimentum, vt rectè declarat *Innoc. & Hostiens. in cap. unico. de cognat. legali, Tolet. lib. 7. sua sum. cap. 4. & latè Molfes. p. 1. sua sum. tr. 4. cap. 10. nu. 114. cum plur. seq. post Sanch. & alios lib. 7. de matrim. disp. 63.**

3 Præterea statuit quoq; Concilium de contra-

hentibus in gradu prohibito quoad cognationem naturalem, quæ alio uocabulo consanguinitas appellatur, & est vinculum multorum ab eodem stipite descendentium, inter quos est prohibitum matrimonium quoad lineam rectam vsq; in infinitum, nempe inter patrem, & filiam, auum, & neptem, ita ut si Adam hodie uiueret, non inueniret vxorem. Est tamen adnotandum, quosdam velle de iure naturæ esse prohibitum matrimonium inter ascendentes, & descendentes in primo tantum gradu, nempe inter patrem, & filiam; & inter filium, & matrem, & ita intelligit illud *Gen. cap. 2.* in quo præcipitur, vt vnusquisq; relinquat patrem, & matrem suam, & adhæreat vxori suæ, & efficiantur simul una caro: atque ideo putant posse per Rom. Pontificem dispensari, vt matrimonium cõtrahi possit inter auum, & neptem; proauum, & proneptem, &c. vt habetur ex *Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 51. num. 15. & seq. cum alijs, quos allegat Reginald. lib. 31. sua prax. num. 119. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 10. num. 108. & 109. Imò num. 112. multorum sententiam refert, ut non solum in linea transversali; vel etiam in linea ascendenti, & descendenti possit esse matrimonium in quinto gradu: sed hæc quæstio est inutilis, quia rarissimè, aut nunquam adeò quis uiuit, vt possit dici Atauus. Quo verò ad lineam transversalem, matrimonium est prohibitum vsq; ad quartum gradum. Verum tamen est, quòd quando duæ personæ sunt coniunctæ in quinto, quamuis ex ex alia parte sint coniunctæ in tertio gradu, vel propinquiori, etiam primo, nuptias contrahere possunt. Intra quartum uerò gradum matrimonium contrahi non potest: & contractum dimititur, & contrahentes ultra pœnas in *Conc. Trid.* statutas, in excommunicationem incidit, de qua in *Clem. 1. de consanguin. & affin. & latè* habetur ex *Panor. in cap. quod dilectio, eod. tit. vbi etiam ait, quòd si aliqui sunt in quarto gradu ex vna parte: ex altera uerò in secundo, uel tertio, & petatur dispensatio à Papa, non expresso gradu propinquiori, tenet dispensatio; quoniam illi verè sunt in quarto gradu.**

4 Rursus Concilium dum legem statuit contra contrahentes matrimonium in gradu prohibito, intelligitur prohibere matrimonium etiam ratione affinitatis. Siquidem affinitas quoq; impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum. Est autem affinitas cognatio quædam ex carnali copula proueniens, huc licita sit, vt est illa, quæ ex legitimo matrimonio prouenit: siue illicita, qualis est illa ex damnato coitu proueniens: quæ copula talis esse debet, qua vir intra mulieris claustra semen emittat. Vnde vir si matrimonium contrahat cum consanguinea vxoris, & vxor eum consanguineis viri intra quartum gradum post matrimonium solutum, irritum erit huiusmodi matrimonium. Cum consanguinea uerò mulieris, cum qua vir copulam habuit illicitam, & è conuersò matrimoniū est prohibitum hodie, nisi infra primum, & secundum gradum duntaxat, vt patet ex *Conc. Trid. sess. 24. cap. 3. latè Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 64. Reginald. lib. 31. sua prax. num. 144. cum plur. seq. Coninch. disp. 32. num. 45. & seq. & Molfes. par. 1. sua sum. d. tr. 4. cap. 10. num. 98. & 99. Est tamen verum, quòd cum affinitas superuenit ali-*

cui matrimonio iam rato, non dirimit illud, sed facit, ut qui fuit in culpa citra dispensationem, debitum petere non possit, sed tantum reddere. Et ubi simul esset impedimentum affinitatis, & honestatis, tunc qui petit dispensationem, debet saltem vtrumque implicite declarare; aliàs nulla esset dispensatio. Vt si mater habeat filiam, quam Titio nuptui tradidit, qui quidem post sponsalia rem habeat cum matre, uel cum sorore sponsæ: is enim ratione affinitatis non potest contrahere cum sponsa, & ratione publicæ honestatis non potest contrahere cum matre, nec cum sorore sponsæ, dispensatione cum expressione doctorum impedimentorum non interueniente.

Denique Concilium statuit contra matrimonium contrahentes in gradu prohibito, etiam ratione publicæ honestatis; nam hoc impedimentum adhuc impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum: quocirca uir non potest in uxorem ducere consanguineam sponsæ in primo gradu, siue uiua sit, siue mortua sponsa: nec è conuersò; sicut nec cum consanguinea eius, cum qua fuit matrimonium ratum non consumatum: & id ratione publicæ honestatis, ut in *cap. sponsam, de spons. & matr.* ubi etiam *Panor.* & alii, ut habetur in *Conc. Trid. sess. 24. de refor. matr. cap. 3.* Vnde licet de iure canonico ante *Conc. Trid.* sponsalia quamuis inualida, dummodò irrita non sint ex defectu consensus impediabant matrimonium contrahendum, & dirimebant contractum usque ad quartum gradum, ut in *cap. sponsam, de spons. cap. unico, eod. tit. in 6.* attamen per *Conc. Trid.* statuitur primò, ut nulla sponsalia inualida satis sint ad impediendum matrimonium contrahendum; Secundò ut sponsalia valida non impediunt, nec dirimunt matrimonium, nisi usque ad primum gradum, ut rectè colligitur ex ipso *Conc. loc. cit.* & habetur ex *Reginal. lib. 31. sua prax. num. 126. & seq.* Imò hoc impedimentum non oritur ex sponsalibus conditionatis ante conditionis euentum: quia donec purificetur conditio deficit consensus, ut in *d. cap. unico, de spons. in 6.* & latè *Sanch. lib. 7. de matr. disp. 69.* Nec huiusmodi impedimentum causatur ex sponsalibus contractis per parentes filiorum nomine citra eorumdem filiorum consensum, ut habetur in *d. cap. unico.* Vnde pater posset ducere in uxorem sponsam filij antequam filius sponsalia ratificet, ut post alios probat *Sanch. lib. 7. de matr. disp. 68. num. 18. & 19. Reginal. d. lib. 31. num. 129. §. Aduerte quinto: et Adolfes. d. cap. 10. num. 93. & 94.*

Adde, quòd *Molfes. loc. cit. num. 95.* inquit aduertendum esse, quòd *Conc. Trid.* nihil inno- uat quoad matrimonium ratum per verba de presenti. Siquidem si sic contractum esset, quãuis nulliter, oriretur impedimentum publicæ honestatis impediens, & dirimens matrimonium usque ad quartum gradum; dummodò inualidum non esset ex defectu consensus, ut habetur ex eodem *Sanch. d. lib. 7. disp. 70. Reginal. d. lib. 31. sua prax. num. 128.* Et ita fuisse declaratum per *B. Bium V.* in sua Bulla, quæ incipit, *Ad Romanum spectat,* relata à *Molfes. loc. cit.* ubi etiam *num. 96.* idem dicendum esse ait de matrimonio contracto per verba de presenti inter impubes, & inter puberem, & impuberem, in quo matrimonium non supplet ætatem: quoniam huiusmo-

di matrimonium hodie habet vim sponsaliorum; atque idè legem habet Concilium impedimentum tribuens usque ad primum tantum gradum. Quòd autem ipsum Concilium comprehendat omnes contrahentes in gradu prohibito, siue hoc impedimentum procedat ex cognatione spiritali, siue legali, siue naturali, siue ex publicæ honestate, patet, quia *Conc. Trid.* generaliter loquitur, nec distinguitur generaliter est intelligendum de quocumque gradu prohibito, ratione cuiuscumque cognationis, affinitatis, aut publicæ honestatis: nam lex quando generaliter loquitur, generaliter debet intelligi, & quando non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. 1. §. generaliter, ff. de legat. prest. & l. de pretio, ff. de aqua pluuiæ arc.*

7 Dico secundo certum esse peccare mortaliter Coniuges matrimonium clandestinè contrahentes, & non præuis denunciationibus, iur legitima subsistente saltem causa coram Parocho, & duobus, uel tribus testibus præsentibus; & deinde ante illius consumationem denunciations in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur; nisi Ordinarius expedire iudicauerit, ut prædictæ denunciations remittantur, ut habetur ex *Conc. Trid. sess. 24. de refor. matr. cap. 1.* ubi etiam irritum acerrimè matrimonium aliter contractum. Benè verum est, quòd quamuis Coniuges peccent mortaliter omittentes denunciations solitas sine licentia Parochi; nihilominus matrimonium est validum, ut habetur ex *Sanch. lib. 3. de matr. disp. 5. num. 6. Reginal. lib. 31. sua prax. num. 223. & 224. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 9. num. 24. & cap. 15. num. 9.* Clandestine contingit Coniuges contrahere matrimonium multis modis, etiam si contrahant coram Parocho, & testibus: quoniam licet ad matrimonij ualiditatem satis sit si contrahatur coram Parocho, & testibus, ut in *Conc. Trid. loc. cit.* non tamen ob id desinit esse clandestinum per alia iura, quibus præfatum Concilium non derogat: quòd quomodo procedat, & quomodo licitum ut clandestinè nuptias contrahere, rectè declarat *Navar. in Man. cap. 16. num. 36. & 37.*

8 Dico tertio certum esse peccare Coniuges si scientes habere impotentiam coeundi nuptias contrahant: siquidem id repugnat iuræ corporum traditioni, in quo essentia matrimonij consistit. Quòd tamen intelligendum est de ijs, qui perpetuam habent impotentiam coeundi; secus autem si ad tempus per aliquod accidens, uel ex defectu ætatis. Etenim matrimonium inter habentes perpetuam impotentiam coeundi secundum veram, & magis receptam Doctorum sententiam, & magis sequitur *Sanch. lib. 7. de matr. disp. 97.* est irritum, ac inualidum per rationem supra allatam: & id siue scientes, siue ignorantes eorum perpetuam impotentiam matrimonium contrahant, ut per eundem *Sanch. loc. cit.* Nunquam tamen dirimitur matrimonium per superuenientem impotentiam, siue consumatum fuerit, siue ratum tantum, & non consumatum, ut in *cap. hi qui, 32. q. 7.* & latè *Sanch. post alios d. lib. 7. disp. 102. & 103.* Est tamen verum, quòd si impotentia præcesserit ita contrahentes si uelint simul habitare, non ut uir, & uxor; sed sicut frater, & soror: siue impotentia sit ex parte alterius

rius tantum, siue ex parte vtriusque: & siue uterque nouerit impotentiam, siue alter tantum, talis habitatio eis de iure conceditur, ut est *tex. in cap. cōsultationi de frigid. & malefic.* in illis verbis: *Romana tamen Ecclesia consuevit in consimilibus iudicare, ut quas tanquam uxores habere non possunt, habeant ut sorores.* Quod si nolint simul habitare nō pollunt compelli, etiam si ambo coniuges tempore contracti matrimonij nouerint impotentiam; & vnus potest, altero inuito resiliere, ut per *Sanch. d. disp. 97. n. 12.*

9 Illud tamen est aduertendum, ut si velint eiusmodi impotentes simul cohabitare, ne dormiant in eodem cubile; maximè si coniugum alter sit potens, cum ad tactus impudicos de facili prouocentur. Vnde meritò Sixt. V. in quodam motu proprio edito anno 1587. cuius meminit *Gurtier. qq. can. in 2. edit. lib. 1. cap. 16. num. vlt. & Sanch. de matr. lib. 7. disp. 92. nu. 17. & disp. 97. sub num. 4.* declarans irritum esse matrimonium Eunuchorum inter alia ita statuit: *Eos autem, qui iam sic de facto contraxerunt, si appareat eos non ut caste simul uiuant, contraxisse; sed actibus carnalibus, & libidinosis operam dare simulue in vno, eodemq; lecto cum predictis mulieribus dormire conuincatur, omninò similiter separari cures.* Vnde eorum separatio ad Episcopum non pertinet, nisi tunc, & eo casu, quo non ut fratres, & sorores habitare conuincuntur: aliàs ad separationem nō possunt compelli, cum habeant iuris præsumptionem pro se, & *tex. in d. cap. cōsultationi* id expressè concedit.

10 Dico quartò certum esse peccare Coniuges si dissoluto matrimonio ex causa impotentiae naturalis ad alias nuptias transeant, siue adhuc permanent impotentia, siue cessauerit: siquidè transeunt ad secundas nuptias, durante impotentia, cum eorum matrimonium sit irritum iniuriam dicuntur inferre Sacramento, iuxta ea, quae sup. diximus. Imò multò magis peccant si cessauerit impotentia, & secundò contrahant, quia peccat insuper si id ad priores nuptias non redeat, cum redire teneantur; eò quòd iam constat decepta fuisse Ecclesiam in dissoluendo priori matrimonio, cum appareat impotentiam non fuisse perpetuam, ut in *cap. 1. & cap. laudabilem, de frigid. & malef.* in quibus decernitur dissolutum matrimonium ratione frigiditatis uiri, restaurandum esse, si postea contingat, frigidum illum ad alias nuptias transire. Quae iura intelligenda sunt ubi vir potens effectus ad secundas nuptias conuolauerit: aliàs priores nuptiae non restaurantur.

11 Est tamen uerum, quòd si vxor à frigido separata alteri nupsit, pacificè est cum eo relinquenda, donec legitimè probatum fuerit, priorem virum potentem fuisse redditum: imò & ipsa vxor non obstante superuenienti dubio valoris matrimonij, potest adhuc citra culpam debitum petere: nam non habet iustam dubitandi causam de valore sui matrimonij, cum in ipsius fauorem habeat sententiam Ecclesiae. Quòd si adhuc matrimonium non contraxerit, pendente discussione potentiae uiri ex causa frigiditatis ab ea separati, tunc non poterit vxor ipsa secundas nuptias contrahere: & si de facto nupsit, lite pendente, separanda est, donec lis decidatur. Idem dicendum est de matrimonio dissoluto per

12 impotentiam naturalem vxoris habentis naturam arctam: nam si haec omninò arcta iudicata fuerit respectu omnium, si secundo nubat, statim contrahit culpam lethalem: etenim aut adhuc impotens est; & tunc secundo nubens iniuriam intulit Sacramento: aut copulam habuit cum secundo uiro, & eo casu priori viro est restituenda. Dixi, *Si omninò arcta iudicata fuerit respectu omnium*, quia si arctitudo eius non absolutè, sed respectiue iudicata fuerit à secundo viro nō est separanda, donec constet, virum hunc, qui illam cognouit esse similem priori, vel absq; uitae periculo potuisse apiri, atque ideo deceptam fuisse Ecclesiam, & interim potest reddere, & petere debitum, sicut diximus de priori matrimonio dissoluto per frigiditatem uiri: quia per dissolutionem prioris matrimonij non consentit ei interdictae nuptiae cum alio, ut rectè declarat *Sanch. post alios lib. 7. de matr. disp. 99. nu. 16. 17. & 18.*

13 Limitantur tamen haec, quae diximus, ut locum non habeant in matrimonio dissoluto ratione maleficij; quia tunc Coniuges transeunt ad secundas nuptias, non peccant: siquidem dissolutione matrimonij legitimè facta per Ecclesiam ratione maleficij, siue alterius, siue vtriusq; Coniugis, conceditur vtriq; Coniugi facultas transeundi ad alias nuptias; atque ideo, eis contrahentibus secundò matrimonium, illudq; consumantibus, prius restaurandum nō est, ut est *tex. in cap. fin. 33. q. 1. & Sanch. loc. cit. num. 22.* ubi tamen *num. 23. cum plur. seq.* id locum sibi uindicare probat, si tria concurrant. Primum, ubi matrimonium fuerit legitimè dissolutum, nempe post triennium iuxta *tex. in cap. fin. de frigid. & malefic.* Secundum quando maleficium est particulare respectu vnus, vel alterius tantum, ut regulariter contingit: secus autem si generale sit respectu omnium. Et tertium, nisi uir ille eandem vxorem, cum qua maleficiatus fuerat, et ratione maleficij separatus fornicatus fuerit; quoniam tunc restaurandum prius matrimonium, cum clarè constet de Ecclesiae deceptione, quae matrimonium dissoluit.

14 Secundò supradicta limitantur, ut locum nō habeant, ubi alter coniux Religionem fuerit ingressus, & professionem emisit post dissolutum matrimonium ratione naturalis impotentiae, uel maleficij; quoniam tunc si vxor in saeculo remansa transitum fecerit ad secundas nuptias, aut fornicata fuerit, non est restituenda viro, qui professionem emisit: siquidem primum matrimonium, quod verè validum extitit, dissolutum fuit per emissam professionem; atq; ideo ob stare nō potest valori secundi matrimonij. Dixi, *Et professionem emisit*; aliàs secus est dicendum; quia cum dissolutum non fuerit, impedit valorem secundi matrimonij. Vxore verò cum secundo permanente, si vir ad sacros ordines promoueat, & deindè sententiae Ecclesiae error detegatur, cuius vigore prius matrimonium fuit dissolutum, tunc vit ipse vxori venit omninò restituendus: per susceptionem enim Ordinis sacri per se solà priores nuptiae non fuerunt dissolutae. Ita *Petr. de Ledes. de matr. q. 58. ar. 2. dub. 1. & Henric. lib. 12. de matr. cap. 3. num. 3.* ubi id limitat dupliciter; nempe nisi vxor fornicata esset: & nisi impedimentum esset ex maleficio, & transacto triennio,

450
 uio, ac alijs diligentijs adhibitis, facta elset ma-
 trimonij dissolutio; quoniam tunc non restitui-
 tur vir in sacris vxori repenti, superueniente
 coeundi potentia: quæ quidem limitatio merito
 rejicitur à *Sanch. lib. 7. de matr. disp. 99. nu. 39.*
 cum nullo iure proberetur: nec verum est non
 posse dissolui aliud matrimonium à maleficio
 contractum. Verùm tamen est, quòd si vxor ui-
 rum non repetat, vir in sacris non potest ad eam
 redire, cum per Ordinis sacri susceptionem sibi
 præiudicauerit. Imò si vxori petenti reddatur li-
 cèt citra culpam debitum reddat; non tamen
 potest debitum petere, vt habetur ex *Syl. in sum-
 ver. Matrimonium, 8.* & ex alijs, quos refert, &
 sequitur *Sanch. d. disp. 99. num. 40.*

45
 Dico quintò certum esse peccare coniuges di-
 centes esse nobiles diuites, aut virgines, cum nõ
 sint, vt matrimonium contrahant: Etenim eius-
 modi deceptio est in qualitibus, quæ si cognite
 fuerint, matrimonium fortè non fuisset subsecu-
 tum. Non tamen ob id dirimitur matrimonium
 contractum, cum error in persona, non autem in
 qualitate matrimonium irritet, vt si quis nubat
 Titix existimans esse Meuiam: aut Meuia nubat
 Sempronio existimans esse Pamphilum, vt rectè
 declarat *Navar. in Man. cap. 22. num. 31.* eius-
 modi enim error cum sit in persona proculdu-
 bio nuptias dirimit.

46
 Dico sextò certum esse peccare seruum nup-
 tias contrahentem cum libera, tacita ipsius serui
 conditione: & è contra seruam scienter contra-
 hentem cum libero, ignorante esse seruam: & in-
 super matrimonium est irritum; cum error sit in
 conditione, vt in *cap. ad nostram, de coniug. ser-
 uor. cap. si quis ingenuus, 29. q. 2.* latè *Sanch. lib-
 7. de matr. disp. 19. num. 2.* vbi id ampliat *un. 3.*
 verum esse, etiam si seruitus ignorata perpetua
 non sit, sed tantum temporalis, vt si pro certo tẽ-
 pore concedatur seruo libertas, quo elapso, in-
 pristinam seruitutem censeatur redactus, vt ha-
 betur ex eodem *Sanch. d. disp. 19. num. 4.* Quòd
 verum est, nisi superueniente scientia liberi de
 seruitute alterius coniugis, ipse liber rem ha-
 beat cum serua, quam duxit: siquidem per co-
 pulam subsecutam censeatur liber consentire ma-
 trimonio inito cum serua: & è conuerso; atque
 idèd matrimonium non dirimitur; sicut non
 dirimeretur si non efficeretur deterior conditio
 decepti, vt si seruus contrahat cum libera putans
 esse seruam: siquidem præsumitur talis errans,
 non obstare huiusmodi ignorantia, quòd adhuc
 matrimonium contraxisset, cognita conditione
 vxoris, vt per *D. Th. in 4. d. 36. q. unica, ar. 1.* &
Tolet. lib. 7. sua sum. cap. 3. & alios. Non tamen
 contrahens matrimonium ignoratèr cum serua,
 & postea rem habens cum eadem manumissa
 ignarus manumissionis, censeatur ratificare ma-
 trimonium; sicut non censeatur ratificare ma-
 trimonium ignoratèr contractum cum serua, nisi
 eam agnoscat affectu maritali sciens matrimo-
 nium per prius esse inualidum, vt ibidem *Sanch.
 u. 5. & 6.* & latius *lib. 2. disp. 36.*

47
 Idem dicendum est de eo, qui sic errat in con-
 ditione alterius coniugis, ut paratus elset con-
 trahere, etiam cognita seruitutis conditione, ut
 per *Navar. loc. cit. num. 33.* aut si liber ignoratèr
 contraxerit cum serua, cui post annum, uel
 biennium est concessa libertas, ut per eundem

Sanch. vbi sup. d. num. 4. Vel denique de non
 expressè utriusque accedat consensus; nam tunc
 matrimonium ratificatur, & de nouo contrahit-
 tur, cum possit esse matrimonium inter seruos,
 & liberas, & è conuerso; sicut inter seruum, &
 seruam, vt in *cap. 1. de coniug. seruar. cap. si quis
 liber, 29. q. 2.* & id non solum consentientibus,
 verum etiam contradicentibus, & ignorantibus
 eorum Dominis: cum hac tamen distinctione,
 vt si matrimonium cum Dominorum consensu
 contrahant, non possint vendi in locis, ubi im-
 pediatur uita conjugalis: secus autem si eisdem
 contradicentibus, aut ignorantibus; nam distra-
 hi possent etiam extra dicta loca, quamuis id
 domini citra culpam facere nequeant, iuxta non
 existente causa, vt ex *Tolet. loc. cit.* vbi inquit
 quoque, quo Domini nunquam possunt horum
 thorum impedire, dum præsentès sunt.

18
 Dico septimò certum esse peccare coniuges
 matrimonium contrahentes post votum castita-
 tis, siue votum solemne sit, siue simplex, & mi-
 nus solemne: imò si votum sit solemne matrimo-
 nium reddit irritum, etiam si sit ex parte vnus
 tantum coniugis: & id non solum iure ecclesia-
 stico; sed etiam Diuino, vt rectè probat *Sanch.
 lib. 7. de matr. disp. 26.* & contrarium asserere,
 præsumentes anathemate feriuntur, vt patet ex
Conc. Trid. sess. 24. can. 9. de matr. ita se habente:
*Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus
 constitutos, vel Regulares castitatem solemniter
 professos posse matrimonium contrahere, contra-
 ctumq; validum esse, non obstante lege ecclesia-
 stica, & voto, anathema sit.* Quòd quidem verum
 est, siue votum solemne expressè fuerit emissum,
 siue tacitè, cum taciti, & expressi eadè sit virtus,
l. cum quid, ff. si cert. pet. Votum autem simplex
 castitatis impedit tantum matrimonium contra-
 hendum, non autem dirimit contractum: siqui-
 dem per votum simplex non traditur ipse vouès
 Deo, nec interuenit Dei acceptatio per Mini-
 stros ab Ecclesia ad id destinatos; sed tantum in-
 teruenit nuda promissio seruandi castitatem, aut
 ingrediendi Religionem. At per votum solemne
 castitatis traditur Deo, ipsum votum acceptatur
 à Deo per Ministros ab Ecclesia deputatos; atq;
 idèd nuptias non tantum impedit; sed etiam di-
 rimit contractas. Idem dicendum est de voto sim-
 plici Religionis Societatis Iesu emissio post bi-
 ennium tyrocinijs; nam huiusmodi votum adhuc
 impedit matrimonium contrahendum, & diri-
 mit contractum, vt habetur ex *Bulla Greg. XIII.*
 motu proprio edita anno 1584. cum per illud
 fiat traditio, licèt non perfectissima, & sic vouè-
 tes sunt verè, ac propriè Religiosi: Etenim de
 essentia status Religiosi non sunt vota solemnia;
 vt latè probat *Sanch. lib. 7. de matr. disp. 25.* vbi
 multa circa rem hanc pertractat.

19
 Quod diximus de voto simplici castitatis, ex-
 cepto illo, quod emittitur à Religiosis Societa-
 tis Iesu, idem dicendum est de voto Religionis:
 siquidem sic vouentes non solum peccant dum
 per verba de præsentì matrimonium contrahunt,
 vel per uerba de futuro; sed etiam tempore con-
 sumationis matrimonij: nam antequam ma-
 trimonium ratum consumetur, potest vouens Re-
 ligionem ingredi. Imò consumato matrimonio
 non potest petere debitum, antequam ab Episco-
 po dispensetur, si de facili nõ potest recursus ha-
 beri

beti ad Rom. Pontificem. Quod verum est de voto castitatis; secus autem de voto Religionis; nam potest citra dispensationem debitum petere: quia non vouit castitatem, nisi in Religione seruandam, vt bene declarat *Tolet. lib. 7. sua sum. cap. 14.* vbi etiam inquit, quod mortuo conuge, tenetur alter qui votum emisit, illud implere, siue castitatis sit, siue Religionis; aliàs iterum contrahens, denuò incidit in eadem specie peccata.

20 Adde, quod contrahens matrimonium, qui votum habeat solemne castitatis peccet mortaliter, & matrimonium sit irritum, etiam si suscipiens ordinem sacrum nolit se voto obligare: nã si spontè suscipiat ordinem sacrum, cum ordo sacer habeat votum castitatis annexum, si non ex vi voti, saltem ex constitutione ecclesiastica inhabilitante suscipientes ordines sacros ad nuptias contrahendas, matrimonium dirimitur, & contrahens in excommunicationem incidit, vt in *Clem. unica, de consang. & affinitate Nauar. in Man. cap. 22. sub num. 52.* ad quod allegat *Scot. in 4. dist. 37. q. 1. Sanch. lib. 4. in Decalog. cap. 1. & lib. 8. de matr. disp. 37.* Quod quidem verum est, etiam si suscipiens ordines sacros iururando affirmet, se non habuisse intentionem vouendi: quoniam Ecclesia non tenetur illi fidè adhibere: aliàs magna perturbatio sequeretur in Ecclesia: & non solum Clerici in sacris constituti; sed etiam Monachi, & Moniales, & alij Regulares professi possent iuramento asserere, se professionis tempore non habuisse animũ sub regula permanendi, & vouendi. Imò id adeò verum est, vt suscipiens ordines sacros, vt sup. teneatur castitatem seruare, & à nuptijs se abstinere, etiam si in eis suscipiendis expressè fuerit protestatus, se nolle castitatem vouere; nam adhuc tenetur ad castitatem seruandam, non ex voti cum nec implicite, nec explicitè castitatis votũ emisit; sed ex constitutione Ecclesiæ inhabiles facientes ad matrimonium contrahendum, sacros ordines suscipientes.

21 Limitatur tamen id, quod diximus, vt locum sibi vendicat, vbi ordo sacer spontè fuerit susceptus, vt sup. diximus: aliàs secus est dicendum. Vndè si quis vi, aut metu fuerit ad sacros ordines promotus, non potest ad castitatem seruandam compelli; sed potest licitè matrimonium contrahere, non obstantè ordine sacro suscepto, vt habetur ex *Glosa in cap. maiores, §. ult. ver. Conditionaliter volens, de Baptif. Azor. par. 1. Inst. moral. lib. 11. cap. 15. q. 7. in fine, & alij, quos refert, & sequitur Sayr. lib. 6. Claus Reg. cap. 4. sub num. 20.* vbi testatur, hanc sententiam fuisse approbatam per stylum Cancellariæ, cuius vigore libera datur facultas cõtrahendi matrimonium ei, qui ordinem sacrum suscepit per vim, aut metum. Hoc idem docet *Nauar. in Man. cap. 22. num. 51.* vbi etiam asserit, nuper respondisse, non obligari ad preces horarias, & castitatem, quæ Ordini sacro sunt annexæ filium cuiusdam maximi Principis, qui maximo reuerentiali metu patris, & patris Regis, Diaconatus ordinem suscepit. Etenim quauis iusto metu suscipiens ordinem sacrum, caracterem suscipiat; non tamen censetur castitatem vouere: num votum nunquam vim habet, nisi spontè fuerit emisum, arg. *ten. in cap. 1. de his, qua vi, D. Th.*

2. 2. q. 38. ar. 11. *Angel. in sum. vers. Ordo, 3. §. 4. q. 18.* & alij: & eo maxime, quia continentia non est de iure Diuino sacro ordini annexa, sed tantum de iure Ecclesiastico.

22 Est tamen verum, quod Ecclesia potest iusto metu suscipientem ordinem sacrum compellere ad votum castitatis emittendum, vel ad abstinendum ab ordinum vsu, & exercitio; ita vt Clericali priuilegio non gaudeat, si matrimonium contrahat. Imò qui per vim ab extrinseco illatam ordinatus esset, ordinem nullo modo diceretur suscipere; siquidem ad ordinem suscipiendum exigitur suscipientis intentio; sicut ad susceptionem Baptismi ab Adulto requiritur eiusdem adulti intentio; aliàs Sacramenta huiusmodi nõ conferuntur, vt habetur ex *Panor. & ex alijs in d. cap. maiores, Syl. in sum. vers. Ordo, 4. q. 1. & ex alijs relatis per Sayr. loco citato.*

23 Secundò limitatur, vt quod diximus nõ procedat in puero ante rationis vsu ad sacros ordines promotus: nam si daretur de facto casus, prout antiquitus dabatur, non posset per Ecclesiam compelli ad castitatem seruandam, vt habetur per *Sot. in 4. d. 25. q. 1. ar. 2. Azor. par. 1. Inst. moral. lib. 13. cap. 14. q. 9. & 10 & alios, quos refert Sayr. lib. 6. Claus Reg. cap. 1. sub num. 5. & cap. 4. sub num. 5. in fine.* Etenim votũ solemne, ratione cuius ad sacros ordines promotus ad nuptias contrahendas efficitur inhabilis, pendet à voluntate liberè acceptantem Ecclesiæ legem prohibentem promotus ad sacros ordines matrimonium contrahere. Vndè nisi adultus factus spontè velit in ordinis statu permanere, nõ potest cogi castitatem seruare, atque idè nõ potest impediri matrimonium contrahere: & si de facto contraxerit non dirimitur. Quæ diximus de puero vera sunt, etiam in eo, qui inuincibiliter ignorat, votum castitatis annexum esse sacro ordini: non enim hac laborans ignorantia, si ad sacros ordines promoueat, remanet castitatis voto alligatus, vt ex *Arag. Rodriq. & Azor. docet idem Sayr. d. cap. 4. sub num. 5.* Etenim ignorantia inuincibilis cum antecedit omnem actum voluntatis; atque idè tollat voluntarium, & sit causa volendi, hinc fit, vt is ad instar pueri vsu rationis non habentis se habeat: & propterea non censetur votum castitatis, nec implicite, nec explicitè emisisse. Bene verum est, quod eiusmodi casus ipsi Sayro videtur impossibilis, cum in adulto sacris ordinato inesse non possit talis ignorantia: & *Sanch. lib. 4. Decal. cap. 1. num. 29. & lib. 8. de matrim. disp. 37. num. 11.* tanquam certissimum statuit, teneri hunc saltem ex vi Ecclesiasticæ Constitutionis.

24 Tertiò limitatur, vt quamuis suscipiens ordinem sacrum citra intentionem se obligandi castitatis voto; vel cum expressa protestatione de se non obligando, non possit matrimonium contrahere, sed continentiam seruare cogi posset; nihilominus in ipso ordinationis actu si intentionem non habeat ordinem suscipiendi, & euidenti bus signis id constet, secluso scandalo, ad voti obseruantiam non tenetur; quoniam ordinem re vera non suscepit; atque idè votum ipsum ordinem sacrum consequens non dicitur, nec tacite, nec expressè emisisse, & tantum obligaretur ratione scandali, si adesset. Idem dicendum est de baptizato, baptismum suscipiendi

voluntatem, & animum non habente: & de Religioso Religionis vota emittente citra vouendam intentionem; quia Baptismus diceretur nullus; sicut, & professio nulla, & inualida. Est tamen verum, quod si in eodem loco maneat, ne in peccato dicatur permanere, tenetur ad secretè vouendum, iuxta formam Regulæ: aliàs Religiosus dici non possit; atque ideò dum falsò Religiosi persona induitur in statu damnationis dicitur esse: eo quod Prælati talis Religionis absoluere, ac ligare nequeunt; sed tantùm proprius Episcopus, Parochus, & alius à Rom. Pontifice ad confessiones audiendas delegatus, prout hodie sunt omnes ferè Regulares. Præterea in electionibus licet suffragandi habeat animum, cum suffragandi careat facultate, lethalem culpam contrahit. Vndè obligatur, vel à loco, vbi professionem emisit, recedere, & citra scandalum habitum dimittere: vel secretè intra se Religionis vota emittere. Itè *Sayr. lib. 6. Clavis Reg. cap. 4. sub num. 2.* An autem talis possit ad sacros ordines promoueri, alimenta ex bonis Monasterij percipere, reclamare infra, vel post quinquennium, latè tractat *Sanch. lib. 8. de matrim. disp. 37. & lib. 4. Decal. cap. 1. num. 28.*

25 Dico octauò certum esse peccare coniuges si post matrimonium ratum cum alijs contractū, denuò matrimonium contrahant inter se: siquidem matrimonium ratum impedit, ne quis cum alia possit contrahere, & dirimit contractum, etiam subsecuta copula; atque ideò sic contrahēs tenetur ad priorera redire; nisi primum matrimonium fuerit clandestinum; cum matrimonia clandestina irrita sint, vt patet ex *Conc. Trident. de reform. matrim. sess. 24. cap. 1. & rectè declarat Tolet. lib. 7. sua sum. cap. 14.*

26 Dico nonò certum esse peccare fidelem si cū infideli nuptias contrahat, & matrimonium efficitur irritum, etiam si infidelis sit Cathecumenus: siquidem disparitas cultus non tantùm impedit matrimonium contrahendum; verum etiā dirimit contractum, vt in *cap. caue. 28. q. 1.* Non tamen idem dicendum est de contrahente cum hæretico, vel hæretica; quoniam matrimonium validum esset, licet contrahentes mortaliter peccarent, vt per *Glof. communiter receptam in c. non oportet. ead. causa, & q. & latè Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 10. num. 61. 62. & 63.* Verū tamen est, quod vbi infideles coniuges ad fidem simul conuertuntur, tunc in eorum matrimonio debent perseuerare, quamuis contraxerint contra ius Canonicum; dummodò non habeant aliquid naturæ repugnans: vt si pater cum filia contraxerit, filius cum matre, soror cum sorore, quia tunc sunt separandi: secus autem si in 2. 3. vel 4. gradu in linea transfuersali contraxerunt. Idem dicendum est si plures vxores duxerint: nam primam tantum debent retinere, si conuertantur. Quòd si illa non conuertatur, denuò potest eligere vnam ex conuersis, cum qua matrimonium nouum contrahat. Si tamen vnus infidelium conuertatur, altero manente in infidelitate, tunc si infidelis non vult cohabitare cum fideli, aut si velit, vult habere cohabitationem cum iniuria Creatoris, vt quia scilicet ad malum, tunc conuersus potest sollicitanem dimittere, & contrahere cum altera Christiana. Si verò velit societatem habere citra Creatoris iniuriam, non est

dimittenda, iuxta illud Apostoli: *Si quis uxorē habeat infidelem, & hac consentis habitare cum illo, non dimittat illam, &c.* vt in *cap. gaudeamus, de diuor.*

27 Illud denique circa rem hanc est adnot. quòd si conuersus sit Iudæus, siue vir, siue femina; paruuli filij debent sequi conuersum, & separandi sunt ab infideli, vt in *cap. Iudæi, 28. q. 1.* Et idem dicendum est de alijs infidelibus, qui serui sunt, & mancipia Christianorum. Cæterum filij infidelium, qui liberi sunt, & Domini seruorum semper sequuntur patrem, non autem matrem, *cap. ex litteris, de conuers. infidel.* Hæc autem intelligenda sunt de filijs ante vltimū rationis; nā adulti relinquendi in sua libera voluntate.

28 Dico decimò certum esse, peccare coniugem, si coniugem ducat in vxorem vi, aut metu, & è conuerso: & insuper matrimonium est inualidum; dummodò metus sit iustus cadens in constantem virum, qualis est metus mortis, verberū, captiuitatis, amissionis bonorum, infamiae, &c. vt in *l. metum. ff. quod met. causa.* Quod verum est, nisi metus sit iustus à lege, aut ex natura delicti proueniens, vt patet exemplo in condemnato ad mortem, cui remittitur pœna si ducat in vxorem consanguineam occisi: siquidem eiusmodi metus infertur à lege potius, & à natura delicti, & quasi ab extrinseco, & non à consanguinea occisi, seu à Iudice. Imò Iudex dicitur potius auferre illi metum, offerendo illi immunitatem si matrimonium contrahat. Sic etiam parentes puellæ, qui iuuenem post rem cum ea habitam vellent occidere, vel Iudici denunciare puniendum, & ipse iuuenis promittat puellam in vxorem ducere, si non denunciatur, aut non occidatur: tunc enim validum erit matrimonium ita contractum, vt post *Sor. & Reginald.* docet *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 10. nu. 69.* Idem dicendum est, si post vim, aut metum incussum, is, cui metus fuit illatus, consentit expressè, vel tacitè matrimonio, vt in *cap. ad id, de spons.* aut si post violentiam, & metum intercesserit spontanea copula; quoniam in foro saltem exteriori compelluntur contrahere: non sic quoad forum interius, nisi maritalis concurrat consensus.

29 Dico vndecimò certum esse, peccare coniuges si post commissum homicidium, vel adulterium, vel vtrumque simul in persona priorum coniugum sub spe futuri matrimonij, nuptias contrahant: id enim à iure reprobatur, & matrimonium dirimitur in quatuor casibus, quorum primus est, cum vnus coniugum conuenit cum altero, vt occidat alterius coniugem, vt possint inter se postea matrimonium contrahere, tunc si homicidium sequatur, eiusmodi crimen impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, vt in *cap. laudabilem, de conuers. infidel.* Secundus casus est, vbi vnus coniugum alterum interficit per se, vel per alium, & cum adultera contrahat, quamuis adultera non sit cōcors, & è conuerso. Vndè iste casus est à priori diuersus: nam in priori copula non exigitur in posteriori verò expostulatur, *cap. super eo, de eo, qui duxit vxor. quam polluit per adulter.* In vtroque tamen casu requiritur homicidium cum animo contrahendi, vt contra *Caies. docet Tolet. lib. 7. sua sum. cap. 146.* quod verum est, dummodò uterque sciat commississe adulterium, ita vt coniugatus

gatus adulteretur cum soluta, quæ sciat illum esse coniugatum; aliàs secus, vt bene declarat idē *Molfes. loco citato, num. 48. post Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 78. num. 12. & disp. 79. num. 31.* Tertius casus est, vbi vnus coniugum adulteriū committit, & mediante fide, seu iuramento promittit, se matrimonium cum adultera contrahitur post obitum coniugis: nam si post obitum nuptiæ sequantur dirimuntur, *cap. significasti, il 2. eod. tit.* Est tamen verum, quod iste casus quatuor condiciones exigit, nempe, vt adulteriū sit verum, consumatum, quod viuat legitima coniux, & quod signo exteriori fiat promissio, vt habetur ex *Sanch. Reginald. & ex alijs relatis à Molfes. ibidem, num. 49. cum plur. seq.* Quartus casus est, cum vnus coniugum, qui per verba de præsentī contraxerunt, matrimonium cum alio contrahit de præsentī, & copulam habet: siquidē eo casu etiam mortuo priori coniuge, isti non possunt contrahere: & sic duæ condiciones sunt necessariæ; quarum prior est, vt intercedat copula cum secunda: posterior, quod uterque sit criminis conscius: secus autem si alter ignorabat esse coniugatum alterum, ut per Doctores supra citatos.

30 Dico duodecimò certum esse, coniuges peccare, si tempore raptus matrimonium contrahant: raptus enim impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, ut in *Conc. Trid. sess. 24. de reform. matrim. cap. 6.* Vndè si quis uirginem, aut corruptam rapit de domo parentum, aut illorum, sub quorum cura reperitur, ipsis inuitis, si cum ea contrahat infra tempus raptus, matrimonium efficitur irritum: quo circa ut matrimonium sit ualidum debet raptus in loco libero collocari, & tunc si uult potest de nouo contrahere. Puniuntur tamen grauiter raptores, nam, & ipsi, & eisdem fauentes, & consilium dantes iplo facto sunt excommunicati, perpetua notantur infamia, omnium dignitatū redduntur incapaces: & si Clerici sint, degradantur, & insuper raptor tenetur raptam dotare, siue cum ea matrimonium contrahat, siue non, ut ex eodem Concilio habetur.

31 Dico tertiodecimò certum esse, peccare coniuges si matrimonium contrahant, non obstante Episcopi prohibitione, seu eiusdem Vicarij, aut Iudicis, interdientium eis nuptias contrahere, donec causa aliqua, aut impedimentum examinetur. Est tamen uerum, quod contra formam interdicti contrahentes, licet lethalem culpam contrahant; non tamen eorum matrimonium dirimitur: siquidem interdictum impedit matrimonium contrahendum; non tamen dirimit contractum, *cap. 1. 2. & 3. de matr. contrah. contra interd.* Idem dicendum est de excommunicatis: nam excommunicatio priuat vltu omnium Sacramentorum, tam actiue, quam passiuè.

32 Dico quartodecimò certum esse, peccare coniuges contrahentes matrimonium per verba de præsentī cum vno post sponsalia cum alio contracta per verba de futuro, quamuis matrimonium sit validum: siquidem contrahentes sponsalia valida, tenentur fidem seruare, nisi ex iustis causis id fiat, ut habetur ex *Molfes. post alios, p. 1. sua sum. tr. 4. cap. 15. num. 3.*

33 Dico quintodecimò certum esse, peccare coniuges contrahentes cum eis, quos in Cathedris

mo susceperunt. Etenim Cathedris impedit matrimonium contrahendum; non tamen dirimit contractum: licet eadem cognatio contrahatur in Cathedris, quæ contrahatur in Baptismo, vt in *cap. Cathedris, de cognat. spir. in 6. & latè Tol. in sua sum. lib. 7. cap. 6. in fine,* vbi contra *Armill.* quoque inquit, cognationem Cathedris impedire matrimonium sub lethali culpa, sicut omnia supra relata impedimenta, cum non possit assignari diuersitatis ratio. Bene verum est, quod multi volunt, quod hæc Cathedris cognatio hodiè sublata est per Concilium Tridentinum, in quo nulla fit mentio cognationis huius: & hanc sententiam veriore esse probat *Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 10. num. 12. Reginald. lib. 3. 1. sua prax. num. 190. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 10. num. 121.*

34 Dico sextodecimò certum esse, peccare sponso sponitalia contrahentes clandestinè: siquidē de iure sponsalia clandestinè contrahi prohibentur, *cap. cum inhibitio, & ibi Panor. de clandest. spons.* Non tamen efficitur irritum matrimoniū sublecutum si fiat in facie Ecclesiæ, & cætera concurrent, quæ de iure requiruntur: quia vi *Conc. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform. matrim.* irritantur matrimonia clandestina dumtaxat; & propterea non censentur irritari sponsalia, quæ essentialiter differunt à matrimonio in pluribus. Etenim matrimonium contrahi non potest, nisi post annos pubertatis; sponsalia verò statim post septennium, *cap. unico, de spons. impub. in 6.* Item matrimonium contrahitur per verba de præsentī, vis, & volo: sponsalia verò per verba de futuro. Et si duo impuberes contrahant per verba de præsentī, resoluitur contractus in sponsalia de futuro, ut in *d. cap. unico.* Præterea differunt matrimonium, & sponsalia: quia matrimonium difficile dirimitur: sponsalia facile dissoluntur. Vndè votum simplex castitatis quamuis impediat nuptias contrahendas, & non dirimat contractas; nihilominus impedit sponsalia contrahenda, & dirimit contracta. Rursus sponsalia mutuo consensu soluuntur; non sic matrimoniū. Et denique sponsalia dissoluntur per superuenientem affinitatem, deformitatem, aut morbum contagiosum in persona alterius sponsi, per superuenientes inimicitias capitales, & alijs cumulatim per *Tolet. lib. 7. sua sum. cap. 7.* at matrimonium ex prædictis causis non dissoluitur.

35 Dico decimoséptimò certum esse, peccare coniuges ante contractum matrimonium per verba de præsentī vtentes amplexibus, & osculis inuicem cum periculo pollutionis: & multò magis si vtantur tactibus impudicis: siquidem hæc omnia sunt prohibita, cum inter sponso non possit esse copula. Quod si oscula interueniant citra supradictum periculum ad conciliandum, ac fouendum mutuam inter eos amorem in ordine ad matrimonium contrahendum licita sūt, vt latè de hac retractat *Sanch.* post alios *lib. 9. de matrim. disp. 46. & 47. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 15. num. 10. & seq.* vbi etiam addit, quod si sponsi vtantur osculis, & amplexibus delectationis tantum gratia citra periculum pollutionis, non contrahunt plusquam venialem culpam. Verum tamen est, quod peccant mortaliter sponsi, si ante contractum matrimonium per verba de præsentī delectationem percipiant in cogitā-

- do copulam de futuro habendam post matrimonium contractum: quoniam talis actus appetitus sensitiui ex se fertur in copulam præsentem, vt præsens est, & cum præsentis commotione: sicut mortaliter peccat vidua admittens delectationem venerem ortam ex cogitatione copulæ habitæ tempore matrimonij, cum delectatio sit de præsentis, iuxta ea, quæ habentur ex *Navar. in Man. cap. 16. num. 10. Sanch. d. disp. 47. à nu. 4. ad 9. & Molfes. d. cap. 15. num. 14. cum plur. seq. vbi num. 15. id limitat, vbi delectatio non est circa copulam, sed solum circa oscula, amplexus, & tactus.*
- 36 Dico decimo octauò certum esse, peccare coniuges nuptias contrahentes per verba de præsentis certis anni temporibus citra dispensationem; nempe ab Aduentu Domini Nostri Iesu Christi vsque ad diem Epiphaniæ: & à feria 4. Cinerum, vsque ad octauam Paschatis inclusiue. Id enim prohibitum est per *Concil. Trid. sess. 26. de reformatione matr. cap. 10.* Non tamen consummare matrimonium in supradictis anni temporibus est peccatum mortale, vt in *cap. Cappellanus, vbi Glosa, vers. Quocunque tempore, de fer. Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 7. Reginal. lib. 31. sua prax. n. 65. & alij relati per Molfes. par. 1. sua summ. tr. 4. cap. 15. nu. 28.* Etenim Ecclesia prohibet nuptias dictis temporibus solemniter tantum celebrare, non autem prohibet sponsalia, & matrimonij consumationem de præsentis, & priuato modo contractum.
- 37 Dico decimononò certum esse, peccare coniuges, scienter ab alio, quam à proprio Parocho benedictionem suscipientes: siquidem id per *Conc. Trid. d. sess. 24. cap. 1.* expressè prohibetur: & Sacerdos absque licentia proprii Parochi benedictionem tribuens grauius punitur. Matrimonium tamen non irritatur; nisi ab alio, quàm à proprio Parocho fuerint matrimonio coniuncti: siquidem matrimonium est inualidum eo casu, vt per *Concil. Trid. loco citato, vbi etiam monet coniuges ne ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo cohabitent.* Non puto tamen si citra contemptum habitent coniuges ipsas aliquam culpam contrahere: quoniam verba tantum præceptiua obligant ad culpam, vt probauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cane, lib. 3. §. 8. q. 2.* Idem dicendum est si coniuges antequam contrahant vel triduo ante matrimonij consumationem nõ confiteantur, & Sanctissimum Eucharestiæ Sacramentum non suscipiant: quia Concilium ibidem similiter verbis utitur hortatorijs: quod verum est, nisi mortalem culpam habeant; quoniã tunc mortaliter peccarent: siquidem nullum Sacramentum citra culpam suscipitur ab homine in lethali peccato permanente. Est enim matrimonium verè Sacramentum à Christo institutum, & gratiam conferens, sicut omnia alia Sacramenta, & contrarium asserens anathemate, tanquam hæreticus fertur, vt habetur ex eodem *Conc. Trid. sess. 24. de Sacram. matrim. can. 1.* Consummare quoque matrimonium ante benedictionem, & citra contemptum, non est lethalis culpa, vt probat *Molfes. d. cap. 15. num. 30. post Casier Reginald. & alios.*
- 38 Dico vigesimo certum esse, peccare coniugem altero inuito, Religionem ingredientem, etiam si

per vim infra bimestre passa sit copulam: siquidem per eiusmodi copulam, licet vi extortam, coniuges efficiuntur vna caro, & affinitatem contrahunt, vt in *cap. discretionem, de eo, qui cognat. consang. vxor.* Ergò eorum matrimonium vti consumatum efficitur indissolubile. Vnde licet citra culpam ante consumationem matrimonij, etiam altero dissentiente, possint Religionem ingredi, & professionem emittere; nam matrimonium ratum, & non consumatum, per solemnem Religionis professionem alterius coniugis dirimitur, ita vt coniux manens in sæculo sit omninò à vinculo absolutus, & liberè possit ad alias nuptias transire, vt latè probat *Sanch. lib. 2. de matrim. disp. 18.* Et contrarium asserere, est hæresis, vt in *Conc. Trid. loco citato, can. 6.* post tamen illius consumationem quantumuis violentam non potest coniux altero inuito, Religionem ingredi, vt probat idem *Sanch. de matrim. lib. 2. disp. 22. num. 4.* vbi etiam *num. 5.* id verum esse probabiliter tenet, etiam si sponsa vi cognita infra bimestre sibi concessum ad Religionem ingrediendam, quamuis contrariam arbitretur esse multò probabiliorem, atque idò licet vir non possit Religionem ingredi, contradicente vxore vi cognita; vxor tamen intra bimestre, vt supra, per vim cognita; potest Religionem ingredi, & profiteri: siquidem sponsus grauem iniuriam ei intulit, cum non habuerit ius copulam extorquendi ante bimestre concessum, *cap. ex publico, de conuer. coniug.* & illa non potest aliter ius suum recuperare, nisi per Religionis ingressum. Dixi: *Infra bimestre; quia si vxor post bimestre per violentiam cognoscatur, non potest amplius Religionem intrare, contradicente viro;* quoniam vir iure suo vitu r, vt habetur ex *Ioann. Andr. in reg. qua contra ius, de regul. iur. in 6. Syl. in sum. vers. Diuortium, q. 5. & alij,* quos refert, & sequitur *Sanch. loco citato, nu. 1.*

39 Dico vigesimo primò certum esse, peccare coniuges si post matrimonium consumatum, etiam altero coniuge consentiente, & in sæculo remanente, Religionem ingrediatur, nisi infra dictis concurrentibus. Etenim licitus non est coniugis ingressus post matrimonium consumatum ex sola licentia alterius coniugis manentis in sæculo; sed in sæculo remanens si senex sit, citra incontinentiæ suspicionem debet castitatis votum emittere: Si verò iuuenis, id satis non est; sed oportet, vt ipse quoque Religionem ingrediatur, vt est *tex. in cap. cum sis, de conuer. coniug.* in illis verbis: *Prohibentes, ne virum, vel uxorem, nisi uterque ad Religionem migrauerit, transire permittas. Verum si ita vxor senex est, & sterilis, quòd sine suspitione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, vt ea in sæculo remanente, & castitatem promittente, ad Religionem transeat vir eiusdem.* Idem habetur in *cap. & vxoratus; & de alterius coniugis ingressu, in cap. ad Apostolicam, eod. tit.* Imò ad hæc omnia perageunda omninò exigitur Episcopi Diocæsani consensus, vt per *Glos. in d. cap. 1. vers. Reuocari: Hostien. in d. cap. cum sis, num. 3. vers. Permittas,* cum alij cumulatim per *Sanch. de matr. lib. 7. disp. 32. nu. 3.* vbi hanc materiam optimè explicat; & inter alia probat *num. 12.* quòd si coniux senex remansus in sæculo, cum incontinentiæ voto, incontinenter viuat, est compellendus Religionem ingredi;

non

non tamen profiteri, ut colligitur ex *tek. in cap. significauit, de conuers. coningat.* à contrario sensu. Quòd si coniux de alterius licentia Religionē ingressus exeat Nouitiatus tempore, est cogendus redire ad coniugem manentem in saeculo; etiam si manens in saeculo votum castitatis emit: nam licentia intelligitur data ad ingressum, cum effectu, nempe mediante professione. Vnde professione non secuta, cessat votum; nisi coniux habuerit animum vouendi independentem ab alterius professione, ut post alios docet *Sanch. loco citato, num. 13.* vbi etiam *nu. 14.* probat, quod si alter coniux absque alterius licentia professionem emittat, ac manens in saeculo ratificare velit; non indiget Religionis ingressu, quamuis iuuenis sit; sed satis est si in saeculo castitatem voueat: siquidem iura non sinunt, alterum esse in Religione: & alterum absque voto in saeculo. Adde hic alia quamplurima cumulata ab eodē *Sanch. d. lib. 7. disp. 33.*

40 Dico vigesimosecundò certum esse, peccare coniugem, si legitimè non constet de morte alterius coniugis; sed in dubio adhuc permanens ad secundas nuptias couolauit: id enim de iure sibi prohibetur. Ut igitur legitimè dicatur constare de morte prioris coniugis, id probari debet, vel per librum Parochi, seu Rectoris, in quo describi solent fidelium cadauera in eorum Ecclesijs tumulata, ut habetur per *Seraph. decis. 1566.* vel ex testium depositione, de visu deponentium de alterius coniugis morte: vel saltem vnus testis adsit de visu, & duo de fama, ut in *cap. in praesentia, de spons. & matr.* Idem dicendū est, si vnus tantum adsit testis bonae famae, praesertim si dicatur mortuus in partibus valde lōginquis. Imò si adesset publica vox, & fama, vel alia indicia, quae pariant verisimilem praesumptionem de morte alterius coniugis posset mulier citra culpam nubere secundo viro: quoniam licet non constet de morte viri; nihilominus satis est illa probatio, quae arbitrio boni viri praesumptionē faciat verisimilem, *cap. fin. §. fin. autem, ut lit. cō. res. ut per Reginal. lib. 31. sua prax. num. 71. & Molfes. par. 1. sua sum. vr. 4. cap. 10. num. 54. cum plur. seq.* Vnde si mulier cum hac probabilitate, & seruatis Ecclesiae solemnitatibus, si secundo nubat, non dicitur adultera, etiam si vir viueret. Tenetur tamen illo redeunte, ad ipsum redire: siquidem primum est verum matrimonium, & secundum est tantum putatiuum, *cap. 1. & cap. si virgo, 34. q. 1. & late Reginald. loco citato, num. 69. Ricc. in prax. . . matrim. dec. 265.* quos refert *Molfes. d. nu. 54.* Ceterum si scienter vxore adhuc viuente, vir cum alia contrahat, vltra lethalem culpam varijs afficitur poenis. Nam in primis irregularis efficitur, *c. nuper, de bigam.* Secundò contrahit impedimentum contrahendi matrimonium, & quadraginta diebus in pane, & aqua ieiunare, & septem sequentibus annis poenitere debet, *cap. 2. de spons. duor.* Tertiò efficitur infamis ipso iure, *d. cap. nuper.* Quartò poenis plebitur aduiterorum, & stuprantium: & si ex libidine huiusmodi crimen committat, ad tres annos mittitur non vltra decennium: si autē ex eo quòd malè sentiat de Sacramento, traditur Inquisitionibus haereticæ prauitatis, qui abiurare eum faciant de leui, vel de vehemēti, iuxta qualitatem erroris, in quo versetur: pro qua re posset

etiam quaestionibus subijci ad sciendam ipsius intentionem circa veritatem Sacramenti matrimonij, ut rectè declarat idem *Molfes. d. cap. 10. num. 58.*

42 Dico uigesimotertiò certum esse, peccare coniugem medicamenta sterilitatis suscipientem ex eo, quòd periculo mortis se exponat in pariendo, uel quia factum sit solita parere mortuum: siquidem sterilitatis medicamenta suscipere est intrinsecè, & obiecto malum, cum per se repugnet bono prolis; atque idè id fieri nequit citra culpam: nam ea quae sunt intrinsecè, & ex obiecto mala, nulla ratione possunt esse bona, *cap. super eo, de usur.* Est tamē uerum, quòd uxor eiusmodi non obligatur uiro debitum reddere, ut late probat *Sanch. de matrim. lib. 7. disp. 102. nu. 9. & seq. & alij apud eundem Molfes. d. cap. 10. nu. 86.* Et quamuis hoc casu uelit *Tab. in sum. vers. Vxor, num. 4.* coniuges debere continentiam seruare, etiam si iuuenes sint; contrarium tamen docet *Sanch. loc. cit.*

43 Dico uigesimotertiò, peccare coniuges inuicem debitum coniugale petentibus non reddentes. Tenentur enim petitum debitum reddere, siue petatur expressè, siue tacitè; aliàs contra iustitiam lethalem culpam contrahunt, ut habetur ex *D. Thoma in 4. d. 32. q. unica, ar. 2. quaestio. 1.* quem Doctores communiter sequuntur. Etenim uiri corpus est uxoris, & è contra, iuxta illud *Apost. 1. Corinth. 7.* Ergò de iustitia debent coniuges debitum ad inuicem reddere; cum iustitiae actus sit reddere unicuique, quod suum est, *l. iustitia ff. de iust. & iure, §. 1. in instit. cod. tit.* Confitatur, quia ius ad petendum debitum, & obligatio ad reddendum, sunt passiones, quae necessariò sequuntur ex ipsa natura matrimonij, & uinculi coniugalis. Vnde coniuges contrahendo non possunt pacisci de non reddendo, ac non petendo debito, ut per *Sanch. de matrim. lib. 5. disp. 10. à num. 1. ad 5. & lib. 9. disp. 2. num. 8.* Censetur autem uxor tacitè debitum petere à uiro, quando signum aliquod suae uoluntatis ostendit: siquidem uxor propter uerecandiam raro, aut nunquam audet expressis uerbis debitum petere, ut inquit *D. Thom. loco citato, Nauar. in Man. cap. 16. num. 26.* & alij apud *Sanch. lib. 9. de matrim. disp. 2. num. 4.* ubi etiam *num. 5.* probat, licitum esse uxori expectare petitionem debiti expressam à uiro, cum in hoc pares non sint: siquidem uiri in petendo debitum non erubescunt; sicut uxores.

44 Haec conclusio ampliatur, ut non solum coniuges teneantur ad debitum coniugale petentis; sed etiam aliquando non petenti, ubi ex aliquibus signis colligitur in altero coniuge incontinentiae periculum: quoniam tunc is dicitur debitum moraliter reddere: & matrimonium est institutum quoque in concupiscentiae remediū; atque idè ubi huiusmodi remedij necessitas urget, licet non petatur, tenetur coniux etiam non petenti offerre. Sicut Medicus aegroto tenetur adhibere medicinam, quam ex salubrem fore speret, quamuis non petat, ut habetur ex eodem *D. Thoma loco citato, Turrecr. in cap. sciatis, 33. q. 4. ar. 2. ad 1. Sol. in 4. d. 31. q. unica, ar. 4. concl. 1. & Sanch. d. disp. 2. sub num. 6.* ubi etiam *num. 7.* id ampliatur, ut ad euitandum periculum incontinentiae alteri coniugi, obligetur ad debi-

zum coniugale non petenti, quamuis debitum petere non possit ratione impedimenti iuperuenientis affinitatis, voti, &c. quia id non est propriè petere, sed reddere debitum.

45 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt coniuges recusantes reddere debitum coniugale petenti, vt supra lethalem culpam contrahât: siquidem hæc obligatio prouenit ex lege iustitiæ, vt supra declarauimus. Est tamen verum, quòd multoties excusantur à peccato mortali, vt quãdo coniux remissè petat debitum: vel quando solitus est petere; sed rogatus facilè cedit iuri suo, vel non ita exactè petit, vt velit, coniugem non reddentem ad lethalem culpam obligare, vel si petens esset nimius: quoniam in omnibus rebus debet seruari modus, vt rectè declarat Sanchez post alios d. disp. 2. num. 10. cū plur. seq. & Molles. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 13. num. 33. cum plur. seq. vbi plures casus enumerat, in quibus coniuges excusantur à lethali culpa, coniugale debitum non reddentes.

46 Tertio ampliatur, vt non reddens debitum petenti, peccet mortaliter, etiam si impotens efficiatur ad illud reddendum sua culpa, & medijs illicitis, ut quia crebro se polluat, aut ad alias mulieres accedat: Etenim eadem iustitiæ lex debitum coniugale præcipiens censetur coniuges obligare, ne medijs illicitis scienter se reddant impotentes; sicut lethalem culpam contraheret debitor, qui scienter se impotentem reddat ad soluendum debitum. Vnde si vir se polluendo, aut adulterium committendo aduertat se inde reddi notabiliter impotentem ad satisfaciendum moderatè vxori, ultra culpam pollutionis, seu adulterij, committit peculiare peccatum contra legem iustitiæ, qua tenetur aptum se debito coniugali reddendo perseverare, vt habetur ex *Dicob. in 4. d. 32. ar. 1. q. 1. ad 1. Rosel. in sua sum. vers. Debitum, num. 2. Syl. cod. vers. q. 1. vers. Prima est.* & Sanchez post alios, lib. 9. de matrim. disp. 3. num. 2. & 3. vbi etiam num. 4. id ampliat verum esse, etiam si medijs licitis scienter reddat se impotentem, vt si propter immoderata ieiunia, vigiliæ, vel disciplinas indiscretas coniux efficiatur notabiliter impotens. Etenim coniugi cum prohibeatur debiti negatio, hæc omnia eidem interdicta censentur: quia quando aliquis prohibetur, censetur quoque prohibiti omne id, per quod peruenitur ad illud, *l. oratio, ff. de sponsal. Dixi, Si scienter se reddat impotentem*, quia si coniux se extenuans, ac debilitans absque fraude, & bona fide seruans Ecclesiæ ieiunia, & vigilijs vacet, & alijs honestis studijs moderatè, non peccat; quoniam sic non redditur impotens, sed minus potens: nec obligatur cum spirituali detrimento à spiritualibus operibus abstinere, vt se potentiores conseruet. Sicut non ob id cogitur recedere ab alijs corporalibus exercitijs, vt habetur ex *D. Thom. loco citato*, & alijs relatis per Sanchez in d. disp. 2. num. 2. cum plur. seq. vbi ex hoc infert, virum citra vxoris consentum non posse vouere abstinentias, vigiliæ, preces, & longam peregrinationem, & cætera eiusmodi in præiudicium debiti coniugalis, & ita è conuerso vxor, inconsulto uiro. Est tamè verum, quod hæc uota sunt ualida donec per coniuges reuocentur, ut colligitur ex *Caiet. 2. 2. q. 38. ar. 8. Tabien. vers. Matrimonium*, 1. q. 1.

§. 4. *Nauar. in Man. cap. 12. num. 61. & Sanchez d. disp. 2. num. 8. cum alijs, quos allegat.*

47 Infertur etiam excusari à ieiunio Ecclesiæ coniugem, qui aliter uxori suæ debitum reddere non ualet: siquidem ieiunium non impedit opera necessitatis, atque ideo non obligat eum, qui suo munere cum ieiunio fungi non potest; ita non impedit opus soluendi debitum; & eo maximè, quia tendit in præiudicium tertij. Confirmatur; quia cum duo præcepta concurrunt incompatibilia, alterum ieiunij, quod est humanum, & alterum reddendi debitum coniugale, quod est naturale diuinum; naturale diuinum tanquam fortius præferendum est humano, ut per eundem *Caiet. in sum. vers. Ieiunium, cap. 3. §. excusantur infirmi, Nauar. in Man. cap. 21. num. 16. Valen. 22. disp. 9. q. 2. pun. 5. §. Necessitas excusans*; & post alios Sanchez loco citato, num. 10. ubi num. 11. & 12. Ex hoc infert etiam excusari uxorem à ieiunio, ut uiro placeat, & eius amorem erga ipsam cõseruet: & ne despiciatur si propter ieiunium appareat pallida, ac deformis: Etenim mutuus coniugum amor est ualdè necessarius ad coniugalem quietem traducendam. Idem dicendum esse, ait de femina nubere uolenti; nam si ob ieiunium deformis adèd uideatur, ut cum difficultate uirum inueniat, à ieiunio excusabitur; quia nemo tenetur cum notabili suo detrimento legem humanam seruare. Imò si uir præcipiat uxori ieiunium frangere, citra legitimam causam, & uxor non obtemperando amitteret uiri gratiam, & rixæ orirentur inter eos, & scandala, tunc fas esset uxori ob eam causam ieiunium soluere; quoniam mutuus amor coniugum præponendus est, Ecclesiastico ieiunio: & eo magis, quia lex positua, vt positua non obligat cum scandalo, *cap. nihil cum scandalo, de præscript. & Nauar. in Man. cap. 11. num. 19.* Quod uerum est, nisi maritus præciperet uxori solutionem ieiunij in contemptum præcepti Ecclesiastici: nam tunc mortem potius tenetur subire uxor, quàm ieiunium soluere, ut rectè docet *Philiiar. de offic. Sacerdot. tom. 1. par. 2. lib. 3. cap. 25. §. quod ieiunio*, & Sanchez d. disp. 2. num. 13. Cæterum circa rem hanc est adnot. ut licet coniuges non possint, iuxta ea, quæ diximus, reddere se impotentes ad copulam; non tamen tenentur uti calidis remedijs, ut potentes ad copulam efficiantur: nam obligationi reddendi debitum coniugale satisfaciunt impotentes reddant ad copulam, ut habetur ex *Palud. in 4. d. 32. q. 1. ar. 2. num. 8. Tabien. vers. Matrimonium*, 3. q. 4. §. 5. & alijs, quos refert, & sequitur Sanchez loco citato, num. 6.

48 Quartò ampliatur hæc ipsa conclusio, ut coniux teneatur reddere coniugale debitum petenti etiam in magnis solemnitatibus, nempe Natiuitatis Domini, in Pascha, Pentecostes, in festo Corporis Christi, in die cõmunionis, &c. quoniam id debetur ex iustitia, ut supra diximus. Et quãuis coniuges in prædictis maioribus festiuitatibus, maximè in die cõmunionis satis congruum sit, si à coniugali copula abstineant, ut omni qua decet puritate Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumant, & contrauententes ob solam delectationem, ueniam saltem culpam contrahant; nihilominus si coniuges copulam habeant ad euitandum periculum incontinentiæ,

tiæ, uel ut debitum alter alteri petenti reddat nullam culpam contrahunt, ut habetur ex *Reginal. lib. 3. 1. sua prax. num. 345. Sanch. lib. 9. de matr. disp. 21. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 13. num. 86.*

- 49 Quinto ampliatur, ut coniuges teneantur reddere sibi inuicem debitum cōiugale, etiam si petens cum peccato mortali peteret. Ira *Sot. in 4. d. 31. q. unica, ar. 3. vers. Inter soluendum. Petr. Sot. lec. 16. de matr. fin. & alij, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 9. de matr. disp. 6. num. 4. cum plur. seq.* Quod quidem citra omnem controuersiam putat esse verum quando exigere debitum est culpa lethalis non ob aliquam circumstantiam tenentem se ex parte actus; sed ob circumstantiam personalem ipsius exigētis, ut si petens, malo sine debitum petat, vel ratione voti castitatis, quo ligatus est fiat sacrilegus petendo: si quidem tunc non tantum potest, sed etiam debet coniux, à quo debitum petitur, reddere: quoniam actus ille non est ex sui natura, ac intrinsecè malus; sed solum ex circumstantia ex parte exigētis: ergo idem actus prout se tenet ex parte coniugis reddentis, in quo non reperitur aliqua circumstantia vitians erit licitus, & debitus ex iustitia. Confirmatur, quoniam emittens castitatis votum non amittit dominium corporis alterius coniugis per matrimonium acquisitum; sed tantum peccat exigens in ordine ad Deum, cui fidem voti violat; ergo tenetur coniux expositulatus petenti rei suæ satisfactioem reddere; non secus ac si pecunias apud alterum à se depositas expositularet ad fornicandum. Deniq; hoc ipsum patet in multis casibus, in quibus petere culpa est; reddere verò non est, ut per innumeros ferè Doctor. Probat ibi *Sanch.* Et idem ait esse dicendum, quoties exigens culpam tantum venialem contrahit: tunc enim reddens excusatur, ne coniugi displiceat, aut ne odia excitentur, ac discordia inter coniuges. Id autem contingere potest, ubi vir uellet succubus coire, vel præpostero modo in vase naturali, & in alijs modis, in quibus non committitur culpa plusquam uenialis.
- 50 Hæc tamen ampliatio limitatur tripliciter; Primò, quando vitium personale priuat coniugem iure debitum exigendi, ut si coniux affinitatem contrahat cum altero coniuge per copulam cum eius cōsanguinea, vel cognationem spiritualem cum eo. Secundò ubi voto castitatis petentis debitum, alter coniux consenserit. Et tertio, quando coniux exactus potest commodè citrà odij formidinem, indignationis, & incontinentiæ exigentis. His enim casibus coniux alteri coniugi citrà omnem culpam debitum denegar; ut latè habetur ex *Sanch. loc. cit.* per integram præfatā disputationem.
- 51 Sic ampliata limitatur primò supradicta conclusio, ut coniux petenti non teneatur debitum reddere cum detrimento propriæ salutis, ut si alter coniux esset percussus lepra, aut morbo gallico laboraret: siquidem obligatio reddendi debitum, semper intelligitur salua incolumitate personæ eius, à quo petitur. Vnde uxor febre, aut alia infirmitate laborans non cogitur viro petenti debitum reddere. Idem dicendum est si coniux debitum petat plusquam par est: quoniam copula immoderatè repetita vires eneruat: vel si petatur, mox post prandiū, ut habetur ex *Sanch.*

- post alios *lib. 7. de matr. disp. 24. nu. 3. Coninch. disp. 34. de matr. num. 20. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 13. num. 21. & 36.* Et quamuis aliqui id limitent in casu periculi incontinentiæ ex parte petentis, quia salus spiritualis proximi præferenda est saluti corporali; nihilominus probabilior nobis videtur eorum, qui volunt, de præcepto non teneri debitum reddere eo casu, sed tantum de consilio, ut docent *Reginald. lib. 31. sua sum. num. 283. §. eiusmodi, Coninch. loc. cit. num. 22. Molfes. d. cap. 13. nu. 38.* post *Sanch. d. disp. 24. num. 12.* & alios supra relatos Doctores. Etenim incontinentia coniugis alijs remedijs comprimipotest: & dato quòd incontinentia alter comprimi non posset; ad debiti solutionem nõ obligatur cum propriæ salutis graui dispendio, cum illo euentu non ex iustitia, sed ex charitate teneatur debitum petenti exoluere: at charitas nõ obligat cum propriæ salutis magno incòmodo; & eo maxime quoniam in eiusmodi casibus posset coniux, mediante Dei auxilio contineri, atq; idè Deum non offendere, cum omne peccatum sit voluntarium: posset tamen citrà culpam reddere si uelit, cum huic periculo possit renūciare; imò & petere, ut habetur ex *Reginald. d. lib. 31. sub num. 287. & Molfes. d. cap. 13. num. 45.* quãuis circa debiti petitionem hæc sententia probabilis nobis non videatur, cum citrà culpam non valeat quis cibos comedere, propriæ salutis noxios. Quod dixi de coniuge, à quo debitum petitur extenditur quoque ad coniugem debitum petentem: nam si coniux, à quo debitum petitur, sciat reddere debitum fore graue dispendium salutis corporalis petentis, tunc non solum non tenetur; sed nec debet petenti satisfacere; aliàs culpam contraheret, nisi iusta ex causa, vel ex inaduertentia excusaretur: etenim citrà culpam non redditur gladius furioso; uolenti seipsum, vel aliū interimere. Est tamen verum, quod periculum salutis debet esse moraliter certū; aliàs teneretur ad debiti solutionem, ut in *cap. 2. de coniug. leproslatè DD. sup. relati, quos sequitur Molfes. d. cap. 13. num. 39. 40. & 41.*
- 53 Secundò limitatur eadem conclusio, ut quemadmodum coniux non obligatur ad reddendum debitum alteri coniugi pro vitæo damno corporalis valetudinis; ita & multo magis ad euitandum detrimentum salutis spiritualis, ut cum nõ posset citrà culpam petenti satisfacere, ut quia sciret coniux matrimonium esse nullum ob aliquod impedimentum, quod citrà scandalum alteri coniugi manifestare non potest, siue impedimentum sit diuini, siue humani iuris: siquidem reddens eo casu debitum, fornicationem committeret, atq; idè actum intrinsecè malum, & & sic lethalem culpam; ad quam uitandam tenetur homo mortem potius subire, & quascumq; pœnas, ut in *cap. inquisitioni de sent. excom. cap. litteras de restit. spol. & latè Sanch. lib. 2. de matr. disp. 39. num. 5. 6. 7. & 8. Molfes. autem d. cap. 13. num. 90.* hoc dictum limitat, nisi ex peccato coniugis, à quo debitum petitur impedimentum eiusmodi prouenisset, & sic detegeretur infamia ipsius. Ut si mulier antequam matrimonium consumaret cum viro, rem habuisset cum fratre, aut alio consanguineo viri infra quartum gradum, quo casu matrimonium esset nullum, ob præcedens impedimentum dirimens tunc ait, quod

quòd si coniux non posset Religionem ingredi, nec adesset iusta causa petendi diuortium, putat ipse *Molfes.* eiuſdem coniugem teneri reddere debitum, & non detegere turpitudinem suam, donec dispensationem obtineat: & hanc sententiam ante ipsum tenuit *Magister in 4. d. 38. in fine*, & alij relati per *Sanch. d. disp. 39. nu. 2.* Sed prior sententia est verior: nam coniux citra fornicationis culpam non potest debitum reddere: & eo magis, quia posset debitum denegare citra reuelatione propriæ turpitudinis: & si non posset habere recursum ad S. Pontificem pro dispensatione, posset adire Episcopum: siquidem hoc casu posset Episcopus dispensationem concedere, cæteris concurrentibus, de quibus *Ricc. in praxi de matr. decis. 261.* ubi refert, ita pluries fuisse decisum *Curia Archiep. Neap. & Molfes. d. cap. 13. num. 93.*

54 Id ipsum extenditur ubi probabiliter uterque dubitaret de ualiditate matrimonij, & facta debita diligentia, non possunt deponere dubium: tunc enim coniuges non solum non tenentur; sed nec debent quidem reddere debitum petenti, sicut nec petere: quia in dubijs tutior pars est eligenda, *cap. inuenis, de spons.* Dixi si uterque coniux probabiliter dubitaret: nam si unus tantum dubitaret, ille tantum esset prohibitus petere; teneretur tamen reddere debitum petenti, cum non teneatur credere alteri coniugi asserenti se dubium habere de ualiditate matrimonij, ut habetur ex *Sanch. lib. 2. de matr. disp. 41. & seq. Reginal. lib. 31. sua prax. num. 299. & Molfes. d. cap. 13. num. 76. & 77.* qui licet idem dicat de coniuge, qui certò sciret nullitatem matrimonij, ut scilicet teneatur alteri coniugi petenti, & in bona fide existenti debitum reddere; nihilominus in contrarium est ueritas, ut sup. diximus, cum citra fornicationem, quæ est intrinsecè mala, atq; ideò nulla circumstantia, uel sine potest esse licita, arg. *tex. in cap. super eo, de usur. reddi debitum eo casu non possit.* Idem dicendum est, si coniux, à quo petitur debitum, uotum castitatis emisit cum consensu alterius coniugis petentis: nam ex quo citra culpam non posset, ad reddendum ei debitum non teneretur; secus autem si uotum castitatis simplex emisit ante matrimonium contractum, aut post matrimonium ratum, & ante illius consumationem, ut habetur ex *Reginal. d. lib. 31. nu. 350. Coninch. disp. 34. num. 32. & seq. Sanch. lib. 9. de matr. disp. 7. & ex alijs, quoniam tunc teneretur debitum reddere.*

55 Tertio limitatur, ut coniux non teneatur debitum reddere petenti in indebito situ; ut si uir debitum peteret stando, sedendo, à latere, succubus, præposterè in uasû naturali belluarum more, cum periculo effusionis seminis extra uas debitum; quoniam citra lethalem culpam non redderet. Est tamen uerum, quòd si periculum effusionis seminis extra uas non esset, nec id fiat ad impediendam prolis conceptionem, id non esset plusquam peccatum veniale. Imò quamuis copulam illam belluarum more, graue peccatum veniale dicat esse *Nauar. in Man. cap. 16. num. 42.* Nihilominus si iusta causa adesset ita exigendi debitum ob periculum suffocandi foetum in vxore prægnante, ob uiri pinguedinem, aut aliã iustam, ac rationabilem causam; tunc etiam in

supradictis modis petenti teneretur debitum reddere: siquidem ex iusta causa ita coeuntes nec uenialiter quidem peccat, ut habetur ex *D. Th. in 4. d. 35. Sanch. lib. 9. de matr. disp. 16. Reginal. lib. 22. sua prax. num. 38. Molfes. d. cap. 13. à num. 61. qd 65. ubi num. 66.* etiam addit ex *Sanch. loc. cit. num. 8.* quòd ubi petens debitum indecenter ratione situs, non peccaret plusquam uenialiter, iuxta ea, quæ sup. diximus; tunc reddens debitum nullam culpam, nec uenialem, quidem cõtraheret. Etenim adest obligatio reddendi debitum, & petens non peccat, nisi uenialiter: quæ quidem sententia mihi uidetur valdè dubia, cum actio cooperantis sumat speciem ab actione eius, cui cooperatur: & sicut ratione cooperationis peccat mortaliter reddens debitum petenti cum lethali culpa, ita etiam uenialiter peccat reddens debitum petenti cum peccato ueniali. Nec obstat adesse obligationem reddendi debitum, quia eiusmodi obligatio nõ ligat, cum petitur debitum indebito modo; atque ideò non teneretur reddere debitum.

56 Quarto limitatur, ut coniux non teneatur petenti debitum satisfacere cum petitur in uase nõ naturali: siquidem id est peccatum nefandum, dignum grauissima pœna non solum in foro interiori, & apud Deum; sed etiam in foro exteriori, ut in *l. cum uir, C. ad leg. Jul. de adulter.* Etenim coniuges habent alterotrum potestatem in eorum corpora quoad uas naturale tantum: & propterea omnis seminis effusio extra uas naturale est peccatum mortale, & coniux non debet ita petenti copulam reddere, etiam si oporteat coniugem mortem subire, cum talis copula sit intrinsecè mala, & per eam non dicitur coniux petere debitum conjugale; sed crimen nefandum sibi omninò indebitum, cum aduersetur naturali fini copulæ conjugalis, quæ est prolis generatio. Undè meritò hoc peccatum grauius iudicatur adulterio; cum ultra peccatum contra naturam, committatur adulterium tum ex parte uiri, tum etiam ex parte uxoris: siquidem neuter ipsorum corpus suum alteri castè seruat contra bonum fidei matrimonij, *cap. adulterij, 32. q. 7.* & propterea tam uir, quam uxor tenentur hanc circumstantiam confiteri; nempè quòd maritus cognouit uxorem cõtra naturam. Nec satis erit, si uxor dicat, fuisse sodomiticè cognita, tacita circumstantia uiri: & è conuersò uir commississe crimen sodomie, tacita circumstantia uxoris. Est tamen uerum, quòd uir, & uxor quoad fieri potest debent confiteri Confessarijs, à quibus non cognoscuntur, ne videatur unus detegere peccatum alterius, quamuis nos aliàs dixerimus, id fieri posse: quoniam in sacramentali foro nemini irrogatur iniuria. Ità *Sanch. de matr. lib. 9. disp. 18. nu. 3. & seq. Reginal. lib. 31. sua prax. num. 333. & Molfes. d. cap. 13. cum alijs, quos allegat.*

57 Quinto limitatur, ut coniux non modò non teneatur, nec debeat debitum reddere indebitè in indebito situ, & indebito uase; sed nec quidè in indebito loco, quamuis debite petatur in debito situ, & uase. Etenim non omnis locus est aptus ad reddendum debitum. Undè meritò cõiux potest denegare debitum alteri coniugi illud petenti in loco, in quo ab alijs uideantur: id enim est contra naturalem honestatem. Et mul-

tò magis potest, & debet denegare petenti in loco sacro: nam citra lethalem culpam non posset in tali loco reddere, sicut citra peccatum lethale non petitur. Imò si copula habita in loco sacro sit notoria, locus sacer efficitur pollutus, & indiget reconciliatione, secus si sit occulta. Est tamen verum, quod si coniuges cogentur in loco sacro permanere per longum temporis spacium, ut accidere solet tempore belli, vel obsidionis, cum sine peccato possint in eo uti copula: nec ob id locus ille pollueretur; quia in casu necessitatis Ecclesia non obligat coniuges ad se abstinentiam à copula, ut post alios probat *Sanch. lib. 9. de matr. disp. 15.* tunc arbitror coniugem tene-ri petenti, quavis in loco sacro ad reddendum debitu. Dicitur autem locus sacer Ecclesia consecrata, vel benedicta secundum tactum ipsius corpus interius à recto interiori, usque ad pavementum, & à summa ara, usque ad parietem oppositum: & propterea omnes Cappellæ intra Ecclesiam dicuntur loca sacra, sicut ipsa Ecclesia. Idem dicendum est de choro, cœmeterio, & confessionarijs intra murum Ecclesiæ positis, & de claustris Religiosorum; nempe illud spacium constitutum sub fornicibus inter parietem, & columnas, si benedicta sint: nam omnia hæc dicuntur loca sacra; secus autem alia Religiosorum habitacula, & officina, quæ licet gaudeat immunitate Ecclesiastica; non tamen sunt sacra; sicut nec sacrum dicitur tectum Ecclesiæ, ut latè probat *Sanch. loco citato, & Molfes. d. cap. 13. à num. 52. ad 58.*

58 Sextò limitatur, ut coniux non teneatur reddere debitum alteri coniugi petenti ebrius, vel furiosus; quia furor, & ebrietas tollunt ab eo voluntarium, & inuoluntarium, ut habetur ex *Reginal. d. lib. 31. num. 347. Sanch. d. lib. 9. disp. 23.* & ex alijs apud eundem, & apud *Molfes. d. cap. 13. num. 58.* qui id limitant primò, nisi ebrius, vel furiosus propter debiti denegationem sint semen illicitè effusuri: secundò, quòd coniux sanus potest petere, & exigere debitum: quoniam matrimonium per furorem supervenientem nõ dissolvitur, & respectu sanæ mentis potest adimpleri matrimonij finis, qui est proles, & eiusdem educatio. Quæ quidem posterior limitatio, licet nobis probatur; prior tamen non placet, quia pollutio illa, adhuc inuoluntaria esset; atque adeò non esset peccatum; nisi ebrius, ut accidere solet non esset omninò rationis vñu priuatus; quia tunc sicut peccaret se polluyendo; ita etiam coniux peccaret debitum illi petenti non reddendo.

59 Septimò limitatur, ut coniux non teneatur debitum petenti reddere, si debitum petens adulterium commiserit; dummodò certò constet de adulterio: siquidem per adulterium amittitur omne ius conjugale, ut habetur ex *D. Thom. in 4. d. 35. q. 1. ar. 3. in corp. D. Anton. in sum. par. 3. cap. 5. Covar. par. 2. de sponsal. cap. 7. §. 5. num. 8. Coninc. disp. 35. de diuor. num. 2. Sanch. lib. 10. de matrim. disp. . . n. 5.* Qui Doctor licet loquatur de diuortio propria auctoritate per conjugem faciendò, si adulterium notum foret; nihilominus multò magis id verum est, quoad negandum debitum conjugale. Est tamen verum, quòd ad evitandum scandalum, sicut ad diuortium expectari solet Iudicis sententia, iuxta ea, quæ habentur ex *Molfes. par. 1. sua sum. ar. 4. 6.*

14. num. 20. in fine, ita etiam si ex debiti negatione scandalum immineret, debet reddere debitum viro petenti quamvis adultero, donec per Iudicis sententiam inter eos fiat diuortium.

60 Octavò limitatur, ut non teneatur coniux reddere debitum tempore menstrui, nisi timeatur fornicatio, ut est *sex in cap. ad eius verò, vbi Glosa, s. d. & habetur ex Navar. post Palud. & alios, in Man. cap. 16. num. 32.*

61 Nonò limitatur, ut coniux non teneatur reddere debitum alteri coniugi per sententiam diuortij legitime separato: quia diuortium cum fiat, quoad torum, & cohabitationem, coniuges liberantur à debiti conjugalis solutione. Est tamen verum, quòd si diuortium fiat culpa viri, si filij educandi sunt penes uxorem, innocentem; expensis tamen viri: quia de iure dos est vxori retinenda ob viri culpam, & crimen. Si verò diuortium fiat culpa vxoris, tunc filij educandi sunt penes patrem expensis vxoris, ut latè probat *Molfes. ad Consuet. Neap. tom. 1. par. 6. q. 5. num. 53. & 54. & in sum. d. cap. 14. num. 21.* Causæ verò, quibus fieri possit diuortium inter coniuges multæ sunt, quæ satis explicantur à *Molfes. doctis citatis, post Sanch. lib. 10. de matrim. per totum, Reginal. lib. 21. sua prax. à num. 313. vsq. ad num. 333. Coninc. disp. 35. de diuor. & alios.* Etenim prima diuortij causa est adulterium, siue à viro committatur, siue ab vxore, ut diximus. In praxi tamen seruetur, ut ob solum viri adulterium non fiat diuortium, nisi ille secum adulteram teneat tanquam concubinam. Fit enim separatio ob periculum mortis vxoris ex insidijs concubinæ, vel viri sibi imminentes, ut in *cap. significasti, cap. ex litteris, & cap. gaudemus, de diuor. latè Ricc. in sua prax. matrim. decis. 236. num. 2. & Reginal. d. lib. 31. num. 319. cum seq.*

62 Per adulterium autem vxor, non solum separatur à viro; sed etiam dotem perdit, & applicatur viro, non solum de iure civili, ut in *l. consensu, §. 1. C. de repud.* verum etiam de iure Canonico, ut in *cap. plerumque de donat. inter vir. & vxor.* Probatur verò adulterium primò per confessionem eius, qui adulterium committit; dummodò confessio directè fiat ad finem probandi adulterium, non autem alio modo, atque ideò ad finem alium, ut bene aduertit *Ricc. loco citato, decis. 238.* Secundò probatur per testes oculatos, quòd rarò contingit, cum hæc crimine committantur in occulto. Tertiò per indicia, uiolenta, ut si solus cum sola uisus fuit hora, ac in latebris secretis, aut nudus, cum nuda in eodem lecto, ut in *cap. litteras sua fraternitatis, de presump. cap. dixit Dominus, 32. q. 1. & Molfes. d. cap. 14. num. 23. ubi num. 24. cum pluribus seq. id limitat ex Sanch. d. lib. 10. disp. 5. & seq. Reginal. loco citato, num. 321. & 322. ubi uterque coniugum adulterij crimen contrahit, etiam si unius coniugis adulterium esset publicum, & alterius occultum: siquidem paria delicta mutua compensatione tolluntur: tunc enim non habet locum diuortium, nisi post reconciliationem ex mutuo adulterio, alter ex eis iterum in adulterium incidat; nam cum per reconciliationem matrimonium reducat ad pristinum, & per iteratum adulterium efficitur nouus adulter. Item matrimonium reducitur ad pristinum, & non habet locum in eo diuortium ex remissione coniug-*

coniugis innocentis : uel quando unus coniux fuit in causa , ut alter adulterij crimen committeret : aut si materialiter adulterium committitur , ut si uxor sub proprii uiri specie latenter fuerit decepta , & è couerso ; aut si adulterium fuerit uolentium , uel quando coniuges infideles fecissent ad inuicem diuortium , & sic uxor aliu uirum duxerit , uel è contrarium si conuertantur ad fidem , cum teneatur uir ducere primam uxorem non potest illi obijcere adulterium . Propter osculum tantum , tactus , & amplexus uxoris cum altero , licet multi uelint habere locum diuortium , & priuari eam posse dote , nihilominus probabilior sententia est in contrarium , tenent *Sanch. lib. 10. de matrim. disp. 4. num. 12. Reginald. d. lib. 31. sua prax. num. 320. & alij*, quos refert , & sequitur *Molfes. d. cap. 14. num. 41.*

63 Secunda causa diuortij est , ubi uir tentauerit in uxorem sodomizæ crimen committere , *cap. flagida. cap. non solum , 3. q. 7. late Ricc. in prax. matrim. decis. 237. num. 1.* ubi ita decisum fuisse testatur in quamplurimis Tribunalibus Ad hoc tamen , ut diuortium fieri possit , eiusmodi crimen est probandum , sicut adulterium . Probat autem , si cum conquestu uxoris concurrat aliud indicium , ut quia maritus sit solitus , cum alijs tale crimen committere : tunc enim fit diuortium non in perpetuum ; sed tantum ad tempus donec uir penitentia ductus scelus hoc non audeat perpetrare , ut post *Farin. decis. 178. Sanch. & alios*, probat *Molfes. d. cap. 14. num. 38.* ubi num. 39. idem dicendum esse probat , si maritus huiusmodi scelus cum tertio commiserit , aut cum bestia copulam habuerit , quoniam tunc caro coniugis uere dicitur diuidi cum carne tertij , & bestiz . Tertia causa diuortij est uiri lenocinium in personam uxoris ; aut si in domum perditos homines induceret , qui uxorem ad turpia sollicitarent , aut si cum uiro citra peccatum habitare nequiret , ut per eundem *Molfes. som. 1. ad Consuet. Neap. par. 6 q. 5. num. 47. & seq. & in sum. d. cap. 14. num. 42.* Quarta causa est alterius coniugis hæresis , seu apostasia . Bene uerum est , quod si propter hæresim , aut apostasiam uxoris fiat diuortium , tunc dos non acquiritur uiro , sed Fisco , ut habetur ex *Sanch. d. lib. 10. disp. 21. Reginal. loco citato , num. 314. Molfes. d. q. 5. num. 49. & in sum. d. cap. 14. num. 22. & 36.* Quinta causa diuortij est , ubi maritus capitali odio prosequitur uxorem , propter quod citra uitæ discrimen uxor non potest cum ipso habitare . Sexta causa diuortij est furor alterius coniugis . Idem dicendum est si uoluntariè discedat ab uxore , si ætius , tificus , tabidus , uel quia male oleat ; quamuis de ætico , & male olente contrarium doceat *Molfes. d. cap. 14. num. 43.* Alias causas uide apud auctores supra citatos , præcipuè apud *Ricc. de praxi matrim. decis. 236. Borgn. decis. 18. 1.* & quomodo circa rem hanc se habeat praxis , rectè explicat *Molfes. loco citato , à num. 46. usque in finem.*

65 Dico uigesimoquarto certum esse , peccare coniuges saltem uenialiter copulam habentes sola delectationis causa ; ita ut copulentur principaliter , propter delectationem carnalem : siquidem bonum prolis est principalis matrimonij finis ; quamuis copula si habeatur ad euitandum periculum incontinentiæ , uel propter sani-

tatem corporalem , uel etiam propter delectationem minus principaliter , fiat citra culpam , ut habetur ex *Sanch. lib. 9. de matrim. disp. 11. num. 4. & seq. Reginal. d. lib. 31. num. 336. & 340. & Molfes. par. 1. sua sum. cap. 13. num. 48. & 49.*

66 Dico uigesimoquinto peccare coniuges si post matrimonium contractum , & consummatum copulam habeant ; sed seminare intra uas nequeant , uel propter uiri senectutem , uel propter superuenientem uxoris arctitudinem , uel superueniens maleficium , aut per superuenientem quemcunque alium morbum : siquidem inter coniuges illa sola copula permittitur , qua semen effunditur intra uas naturale uxoris : atque ideò dum impossibile est , semen intra uas effundi , non est licita inter eos copula attentatiò quia omnis copula extra uas naturale est illicita , & nunquam sine aliquo , uel circumstantia permitti potest , cum sit intrinsecè mala , ut ex *Caiet. & alijs* probat *Sanch. lib. 9. de matrim. disp. 17. num. 15. & 20. cum seq. Reginal. lib. 31. sua prax. num. 334. §. sexta , & septima conclusio , & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 13. num. 70.* quid limitant esse uerum ; nisi hic , & nunc , pensatis omnibus circumstantijs probabilis spes adesset seminandi intra uas debitum : nam quod succedat postea forinsecus seminatio , talis actus culpa uacat , cum sit præter coniugum intentionem ; atque ideò per accidens . Vnde maleficiati cum spem habeant consummandi matrimonium , mediantibus exorcismis , & alijs remedijs ab Ecclesia institutis , per triennium possunt uacare copulæ , cum spe seminandi intra uas , quamuis de facto extra uas seminent , propter maleficium , & infra dictum tempus non peccant ; quia illa de foris seminatio est per accidens , & præter intentionem coniugum , ut per eundem *Molfes. ibi , & cap. 10. num. 81 eod. tr.* Idem dicendum non esse inquit *Sanch. loco citato , num. 24.* ubi femina intra uas receptum semen retinere non ualere , sed omninò effunderet , nec spes aliqua retinendi foret ; quoniam sæpe matrix retinet necessarium semen ad generationem , superfluo expulso .

67 Dico uigesimo sexto peccare mortaliter coniuges , si per oscula , tactus impudicos , delectationes morosas , & turpia uerba inter eos exponant se periculo pollutionis saltem in alterutro coniuge præuiso . Etenim quamuis actus illi citra pollutionis periculum liciti sint inter coniuges , maximè si dirigantur ad copulam subsequenti : quod uerum est , etiam si post matrimonium consummatum non possint seminare in uas debitum : quoniam illis actibus uti possunt , tanquam coniuges ad exhibitionem mutui amoris signorum , ut post *Sanch. disp. 17. & 18.* probat *Molfes. d. cap. 13. num. 71.* nihilominus , quando periculum adest pollutionis , sunt omninò illiciti , & citra culpam mortalem coniuges eis uti non possunt ; cum omnis pollutio extra uas sit coniugibus interdicta , tanquam intrinsecè mala : ergò exponentes se pollutionis periculo mortaliter peccant : nam qui amat periculum , peribit in illo . Ita *Paulud. in 4. d. cap. 31. q. 3. ar. 2. num. 7. Sor. ibidem , q. unica , ar. 4. in fine. D. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 6. Nauar. in Man. cap. 16. num. 42. Henric. lib. 11. de matrim. cap. 16. num. 6. Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 82. num. 21. & cap. 74. in fine , & alij*

. & alij quamplurimi, quos cutnulat *Sanch. lib. 9. de matr. disp. 45. num. 34.*

68 Idem *Sanch.* vbi à num. 35. vsq; in finem conclusionē hanc multipliciter limitat. Primò enim inquit casu, quæ diximus locum sibi vendicare, vbi tactus tales sunt, & ita ad pollutionem tendit, vt sint quasi pollutio inchoata, & coniuges in eo loco existant, in quo copulam habere non possint, præuiso pollutionis periculo, vt si vir in vxoris vas naturale digitos inferens petat ab ea, vt eius virilia attreteret: secus autem si in eo loco sint, vt adueniēte periculo, vti copula faciliè possint: siquidem tactus illi necessarij non sunt inter ipsos ad mutuum amorem indicandum; sed tantum vt ijs ad copulam disponantur. Secundò limitat dictam conclusionem, vt vera sit, vbi tactus turpitudinem quãdam in se continent, quales sunt supra relati; secus autem si tales nō sint, vt sunt amplexus, oscula, & alij tactus, quibus solent uti coniuges ad mutuum amorem indicandum, ac fouendum; quoniã per eiusmodi actus licet pollutionis periculo se exponant; non tamē peccant mortaliter, quod uerum est quando necessitas aliqua adesset, propter quam posset etiã frater osculis uti, & amplexibus cum sorore, vt ipse *Sanch.* rectè declarat. Tertio limitat, si per præfatos tactus, oscula, amplexus, ac delectationes morosas exponeret se periculo distillationis præuisæ; quoniã distillationes huiusmodi licet inter solutos satis sint ad lethalem culpam contrahendam, cum sint culpa lethalis sic dare causam pollutioni præuisæ non remouendo causas notabiliter influentes; ita etiam mortalis culpa dicitur dare causam notabiliter distillationi influentem, cum eiusmodi distillationes sint quodammodo inchoatæ pollutiones; nihilominus inter coniuges satis non sunt ad peccatum mortale; quoniã id non est graue damnum generationi in tali statu: & respectu eorum se habet per accidens, cum urgentem causam habeat uti amplexibus, osculis, &c. ad mutuum amorem indicandum, & fouendum.

69 Dico vigesimo septimo lethaliter peccare coniuges si vir volens legitimè cum vxore copulam habere, vt se excitet, vel vt maiorem delectationem percipiat, sodomiticè incipiat copulam, & deinde in vase naturali seminando illam perficiat: siquidem eiusmodi copulandi modus est inchoatæ sodomitæ crimen, & medium est improprium ad naturalem copulam. Itã cõtra *Nauar. lib. 5. cons. de pœnit. & remis. cons. 7.* docet *Sanch. lib. 9. de matr. disp. 17. num. 5.* vbi tamen id limitat, vbi vir vas præposterũ superficialiter tantum perfricaret: nam id putat non esse plusquam peccatum veniale: cuius sententia valdè dubia nobis videtur quoad eos, qui maioris delectationis causa id agant, & propèsi sint ad copulam sodomiticam; quoniã ultra rationem supra allatam, exponunt se insuper periculo perficiendi copulam sodomiticam, atq; idè extra vas naturale. Imò nec à lethali culpa eiusmodi propensum supra relatum modum adhibentẽ à *Sanch.* si vt se excitet, & disponat se ad copulam in vase naturali: siquidem talis actus quantumuis superficialiter efficiatur, est periculosus, & magnam in se continet turpitudinem.

70 Dico vigesimo octauo peccare vxorem si viri semine intra vas naturale ipsius emisso, & virile indè extracto, tactibus se excitet donec seminet;

nam quælibet seminis effusio extra vas est coniugibus illicita: & tactus illi non sunt proportionata media ad coniugalem copulam: nec secundum veriore Philosophorum sententiam, ad generationem exigitur mulieris seminatio. Vndè proculdubio fornicationis species est illa excitatio: vndè improbabilis nobis videretur sententia *Sanch.* contrarium sentientis *d. disp. 17. n. 18.* quamuis eundem sequat ibidem, *num. 11.* dum ex *Grass.* & alijs docet, licere marito copulam continuare, vbi ipse semen effudit, donec vxor seminet; quoniã id pertinet ad completã conjugalis copulæ consumationem.

71 Dico vigesimo nono, peccare mortaliter vxorem post copulam mox mingentem, se erigentẽ, aut aliud agentem, vt susceptum semen effunderet, quouis fine id agat: etenim hoc casu idem est, ac si semen extra vas fuerit effusum, & per se, ac ex intentione frustraretur semen suo fine, in quem est à natura ordinatũ. Ita *Henriq. lib. 11. de matr. cap. 16. num. 8. in princ.* & alij, quos refert, & sequitur *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 13. num. 74.* Est tamen verum, quòd *Sanch. lib. 9. de matr. disp. 20. num. 4.* ex eodem *Hèriq. loc. cit.* inquit, vxorem circa rem hãc non oportere esse nimis ansiam, manendo diũ intacta, ac supina post susceptum semen; quoniã rarissimè seminis effusio contingit ex diuerso corporis situ: nam recepto semine, os matricis muliebris ita clauditur, ut nec acus cuspidem capiat. Imò quamuis effusio seminis extra vas regulariter sit culpa lethalis, siue in toto actu conjugali, siue in parte, aut illius fine totum semen, aut pars illius extra vas effundatur, iuxta ea, quæ habentur ex *Caiet. 22. q. 154. ar. 1. circa solutionem ad 4. §. ad singula autem;* nihilominus dupliciter id limitatur: primo ubi parum tantum seminis effunditur; quoniã ex paruitate materia peccatum ex suo genere mortale, efficitur veniale, ut aliàs diximus, & in terminis nostris docet *Sor. in 4. d. 31. q. unica, ar. 4. ad fin. Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 82. n. 14. Lopez p. 1. instr. c. 79.* & alij, quos refert, & sequitur *Sanch. d. lib. 9. disp. 17. n. 14.* Secundò limitatur si præter coniugũ intentionẽ extra vas effudatur, ut benè declarat *DD. sup. cit.*

72 Dico trigesimo peccare mortaliter uxorem recusantem uirum sequi aliò migrantem. Probatur ex *D. August. de quo in cap. vnaqueque, 13. q. 2.* ita se habente: *Vnaqueque mulier sequatur uirum suum, siue in vita, siue in morte.* Ampliatur hæc conclusio primò, ut uxor teneatur sequi uirum aliò migrantem, siue eò transferat domicilium, animo scilicet perpetuò commorandi, siue habitationem, nempè ad tempus dumtaxat: siquidem coniuges tenentur ad mutuum obsequium, quod præstare nequeunt, nisi simul habitent. Et cum uir sit uxoris caput, iuxta illud *Apost. ad Ephes. cap. 1. & 1. Corinth. 11.* hinc fit, quòd uxor quoad cohabitationem tenetur obtemperare uiro: nam hæc cuius matrimonio consensit in officio mariti esse debet, ut dicit *rex. in l. sicut. ff. de oper. liber.* Et licet de habitatione aliqui uideantur partem negatiuam tueri; nihilominus eadem ratio est in habitatione, quæ militat in domicilio, vt prædictorum benè declarat *Sanch. lib. 1. de matr. disp. 4. num. 10.*

73 Secundò ampliatur, ut uxor teneatur sequi uirum, domicilium ut sup. transferentem, siue ex

K k k

causa

- causa illud transferat, siue absque aliqua causa: aliàs sequeretur, ut nullum extaret discrimen circa hoc inter uirum, & uxorem, quod est contra omnium mentem: siquidem, extante causa necessaria ex parte uxoris, tenetur uir illà sequi domicilium transferentem: nam quoad mutua obsequia coniugalia pares sunt, ut habetur ex *Glosa in cap. 1. ubi etiam Innocent. Host. Anton. de Butr. & Anchar. de coniug. leprosi, ver. Sequatur, Henr. in cap. de illis, num. 4. & ibi Alex. de Nano, num. 12. de spons. & Sanch. d. disp. 41. sub num. 5. & 14.*
- 74 Tertiò ampliatur, ut uxor obligetur uirum sequi, etiam si ob eius delictum in exilium mittatur, quoniam uxor sequi debet uiri infortunium, *l. si cum dotem, §. si autem, ff. sol. matr.* ob id tenetur uxor cum uiro excommunicato habitare, & debitum ei reddere, *cap. inter alia, de sent. excom. iuncto tex. in cap. quoniam multos, 11. q. 3.* Et quamuis *Bald. in d. l. si cum dotem, §. si maritus, num. 1. ff. sol. matr.* & ibi etiam *Imola, Henriq. lib. 11. de matr. cap. 10. num. 4.* & alij contrarium sentiant, ex eo quod iustum non uideatur, ut uxor innocens pœnam delicti subeat, quod uir commisit; nihilominus prior sententia est probabilior per rationem supra allatam, quã tenet *Glos. in cap. 1. ver. Exijt, ubi Host. Ioan. Andr. Anton. de Butr. Panor. Anch. & Alex. de Nano, qui matr. accus. poss. Hugo in cap. si quis necessitate, 34. q. 1. Henr. in cap. de illis, ubi etiã Anton. de spons. Boss. post alios in sua præf. crim. tit. de crim. laes. Maest. num. 32. & Specul. tit. de dote post dinor. restit. §. formatis, num. 20.* Nec ob id uxor dicitur puniri ob uiri delictum, quoniam huiusmodi incommodum per accidens patitur, cum Diuino iure teneatur uirum sequi. Etenim ob eandem rationem non excusatur uxor ab alimentis præstandis uiro bannito propter crimen à se commissum, si sit inops, & pauper: siquidem in eiusmodi casibus uxor portat iniquitatem uiri, id est per accidens. Ita *Specul. & Boss. locis citatis, Clar. in sua praxi criminali lib. 5. §. fin. q. 82. stat. 2. ver. Item quero, Caphal. cons. 324. num. 14. vol. 3. & alij, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 1. de matr. disp. 41. num. 12. & 13.* Idem dicendum est, si uir esset relegatus, uel deportatus in Insulam, ut habetur ex *Mofes par. 1. sua sum. cap. 13. num. 28.*
- 75 Quartò ampliatur, ut uxor teneatur sequi uirum non solum domicilium, seu habitationem mutantem; sed etiam uagantem, & peregrinantem; etiam si solitus non sit uagari, si facile possit ipsi uiro associari: quoniam ex una parte urget lex matrimonij præcipiens mutuam coniugum habitationem ad euitanda adulteria, quæ ex eorum separatione oriri solent: & ex altera, facilitas eam legem seruandi, ut pericula effugiatur, ut habetur ex *Bal. in l. qui manumittitur, num. 1. C. de operib. liber. Tiraq. l. 1. connub. Glosa 1. par. 1. num. 39. Perez lib. 4. Ordin. tit. 11. l. 29. & Sanch. loc. sup. relato, num. 7.* Dixi: *Si facile possit ipsi uiro associari:* aliàs non tenetur eum uagantem continuò prosequi; quoniam id esset ei grauissimum onus, ut habetur ex *Prapof. in d. cap. de illis, num. 3. de spons. nisi tempore contracti matrimonij maritus uagari solebat, & id uxore non latuit: uel esset breuis uagatio, aut iusta, & honesta esset uagandi causa:*
- nam his casibus tenetur uxor uirum uagantem sequi, ut bene declarat idem *Sanch. post innumeros ferè DD. in d. disp. 41. num. 6. cum plur. seq.*
- 76 Quintò ampliatur hæc ipsa conclusio, ut adeò uera sit, ut contraria consuetudo tanquam iuri Diuino contraria nihil profit quominus uxor uirum sequi non teneatur, ut per *Glos. in cap. 1. ver. De consuetudine, ubi etiam Panor. Alex. de Nano, Prapof. & alij de coniug. lepr.*
- 77 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, ut locum non habeat ubi uxor absque graui eius detrimento uirum sequi non ualeat; quoniam tunc ad id non obligatur, sicut ob eandem causam non tenetur ei debitum reddere, ut habetur ex *Soto in 4. d. 35. q. unica, ar. 1. ad 2. Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 60. num. 2. & Sanch. loc. cit. num. 3.*
- 78 Secundò limitatur, quando uir uellet uxorem per mutationem domicilij, seu habitationis, aut per uagationem ad peccatum inducere, aut eam magno uitæ discrimini exponere: tunc enim eum sequi non obligatur; cum magis urgeat præceptum uitandi peccata, & uitæ periculum, quàm uirum prosequendi. Vnde si uxor timeat à uiro domicilium mutantem extra territorium occidi, non cogitur eum sequi. Ita *Nauar. lib. 4. consil. tit. de diuor. consil. 2. num. 4. Rosel. in sum. in ver. Uxor, Syl. eod. ver. q. 8. Lopez. par. 1. instr. cap. 54. ad fin. Graff. loc. cit. & alij relati à Sanch. d. disp. 41. num. 4.*
- 79 Tertiò limitatur, ut uxor non teneatur sequi uirum adulterum, aut ex alijs causis, quibus licitum est diuortium inter uirum, & uxorem, quas sup. retulimus *dicto 23. lim. 7.* nam si propter huiusmodi causas potest uxor negare debitum uiro, & ab eo separari, multò minus tenetur eum sequi peregrinantem, uagantem, domicilium, uel habitationem mutantem.
- 80 Quartò limitatur, ubi tempore contracti matrimonij uxor pactum fecerit cum uiro de non transferendo aliò domicilium, aut habitationem, sed de permanendo in certo, ac determinato loco; quoniam tunc non tenetur sequi uirum, sed standum est pacto: siquidem in traditione rei propriæ, quilibet potest ad sui libitum pactum apponere, quod maluerit, ut in *cap. verum, de cond. appost. & l. 1. C. de pact.* modo per matrimonium interuenit traditio uiri, & uulheris ad inuicem, ergo, &c. Hanc sententiam tenet *Host. in sum. tit. de coniug. seruior. not. 5. in fine, & in cap. 1. ubi Ioan. Andr. Anton. de Butr. Prapof. & Alex. de Nano, qui matr. caus. poss. Cardinal. in cap. 2. eod. tit. Henr. Boich in cap. de illis, num. 4. de sponsal. Rosel. in sum. ver. Uxor, num. 3. Syl. eod. ver. q. 8. Ludouic. Lopez. par. 1. instr. cap. 54. ad fin. & alij, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 1. de matr. disp. 40. num. 2.* ubi respondet ad *tex. in l. Titio centum, §. Titio centum, 2. ff. de cond. & demonstr.* per quæ *Couar. & multi alij DD.* contrariam docent sententiam, & ait, *tex. illum reprobare conditionem habitandi in certo loco, tanquam libertatem infringentem; quoniam ea conditio uana est, in nullius fauorem cedens, iuxta Bart. intellectum ibi, & aliorum.* Est tamè uerum, quòd ubi noua recedendi, & domicilium mutantis causa superueniat, ut quia aer ibi non sit salubris, uel contraxerit inimicitias, & alia eiusmodi, maritus non tenetur stare tali pacto, etiã

si iuramento fuisset confirmatum, *arg. 100. in l. si conuenerit, cum duob. seq. ff. pro sec. nam tunc iuramentum illud esset illicitum, vt habetur ex citatis DD.* Imò si in casu contrario fuisset expressa pœna, si vir contraueniat pacto, non tenetur pœnam subire, nec ad interesse: & ita fuisse decisum annis elapsis inter Excellentiss. Principem Casertæ, cum Illustriss. Comitissa S. Angeli refert *Mosfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 13. nu. 100.* ubi id limitat *nu. 101. ex Bari. in d. cap. 1. nu. 1. qui marr. accus. pass. & alijs, quando vir iustam causam habet mutandi domicilium, seu habitationem: secus autem si iusta causa non superueniat: nam tunc vxor non tenetur sequi virum, & maritus tenetur ei ad pœnam promissam, vel ad interesse.*

81 Dico trigesimo primò, peccare coniuges non præstantes sibi inuicem alimenta. Ad illa enim præstanda vxori tenetur præcipuè vir; nam ob id accipit dotem, quæ succedit loco alimentorum, *l. oneribus, C. de iuro dot. & l. si quis pro vxore, ff. de donat. inter virum, & vxorem.* E conuersò tenetur vxor viro alimenta præstare, si aliundè non habeat, vndè viuatur, vt in *Aust. præerea, C. vndè vir, & vxor, l. si cum dotem, ff. sol. marr. l. mutus, ff. de iur. dot. & l. 2. ff. ad Sylban.*

82 Ampliatur hæc conclusio, vt non solum coniuges teneantur inuicem præstare alimenta; sed etiam teneantur alere nurum, & pronurum, cum militet eadem ratio, vt habetur ex *Syl. in sum. ver. Alimentorum, q. 3. & 7. ab. in ver. Alimentum num. 4.* Etenim pater nõ solum tenetur præstare alimenta filio pauperi; sed etiam cætera liberorum onera tenetur subire, ut in *l. si quis à liberis, §. si vel parens, vers. Non tantum, ff. de lib. agnos. Vndè Glosa ibi, in ver. Cætera, explicat illam dictionem, Cætera, inquit, Vt vestimenta, habitationem pro se, & pro suis liberis, & vxore: onus enim filij est, quando vxorem sine dote duxit, ipsam alere, ut habetur ex *Innoc. in cap. per vestras, in fin. de donat.* Ergò pater non solum filios, sed etiam nurum tenetur alere. Idem dicendum est de matre in defectum patris ob eandem rationem: quod quidem verum est, etiam si filius vxorem ducat citra consensum patris; dummodò inhonestam, & indignam non duxerit, vt in *Sanch. lib. 4. de matr. disp. 26. à num. 19. ad 24. ubi etiam ait, illum coniugem dici indignum, cui alteri matrimonio copulari absque dedecore iuxta Ciuitatis mores non potest.**

83 Secundò ampliatur, vt vir teneatur alere vxorem, etiam si indotatam eam suscepit: quoniam sibi imputari debet, quòd nullam dotem exegerit: quapropter censetur ipsam vxoris personam pro dote accepisse, vt bene docet *Innoc. in d. cap. per vestras, & ibi etiam Hostien. Ioan. Andr. Anton. de Butr. Panor. Alex. de Nao, Propos. & Ioan. Lup. de donat. inter vir & vxor. Alex. in l. cum dotem, §. sin autem, num. 8. ff. sol. matr. Rom. conf. 517. nu. 2. Angel. in sum. in ver. Dos, num. 10. Syl. eod. ver. q. 10. Surd. de alim. tit. 1. q. 32. num. 11. Adolina tomo 2. de Iust. & iur., disp. 425. pag. 1130. §. si marito dos, Sanch. lib. 9. de matr. disp. 5. sub num. 8. qui ait circa rem hæc neminem inuenisse oppositum docentem, *Reginal. lib. 31. sua praxi, num. 305. cum plur. seq. late Mosfes. tomo 1. ad consuetud. Neapol. par. 5. q. 6. num. 8. & seq. & par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 13.**

num. 20. Quam quidem ampliacionem quidam volunt veram esse etiam si vxor diues sit: quia si nullum pactum de dote sibi constituenda maritus fecerit, sibi imputatur: nec vxor diues tenetur ad dotis constitutionem: nam cum matrimonium sine dote constare possit, conditio destinanda dotis extrinseca est, vt habetur ex *Surd. loco sup. relato, tit. 7. q. 19. num. 1. & seq. & tit. 1. q. 32. à num. 12.* quamuis uelit, posse uirum petere ab uxore diuite, ut sibi dotem competentem constituat. Et hanc sententiam licet probabilem esse restetur *Sanch. lib. 1. de matr. disp. 60. nu. 2.* nihilominus cõtrariam opinionem probabiliorē esse ibi existimat, & *lib. 9. de matr. disp. 5. num. 9.* Siquidem mulier diues dum absq; dotis promissione ducitur, videtur tacitè actum de dote constituenda, ut in *d. lib. 1. disp. 59.* probauit: ergò dum dote tacitè promissa non soluitur, iustam causam habet vir denegandi vxori alimenta. Et hanc sententiam tenet *Ias. in l. si damnatus, §. si quis indebitam, num. 4. & seq. de condit. causa data, & Ioan. Lup. in d. cap. per vestras, not. 3. §. 2. num. 1. & alij, quos refert idem Sanch. d. disp. 5. num. 9.*

84 Tertio ampliatur, ut uir teneatur præstare alimenta uxori, etiam si propter hæresim, aut propter aliud crimen dos sibi fuerit confiscata: siquidem in defectum dotis obligatur maritus ad debito coniugali vxorem alere, vt habetur ex *Ioan. Lupo in d. cap. per vestras, not. 3. §. 1. num. 1. de donat. inter vir. & vxor. Panor. conf. 85. num. 4. vol. 2.* Confirmatur, quoniam maritus tenetur alere vxorem indotatam, vt sup. ostendimus in proxima ampliacione; ergò eam alere tenetur, siue dotem ipsi viro non dederit, siue dederit, & per eiusdem facinus indotata permaneat: nam coniugale debitum in utroque casu locum sibi vindicat. Hanc sententiam expressè docet *Simon. de cathol. instit. tit. 16. num. 19. Surd. de alim. tit. 7. q. 21. num. 600. & Anton. Gomez. l. 7. Tau. num. 6.* Hanc eandem opinionem sequitur etiam *Sanch. lib. 9. de matr. disp. 5. sub num. 10.* tum hac tamen limitatione, nempe si parentes non habeat, uel si habeat, sint ita pauperes, vt alimenta sibi præstare nequeant: quoniam cum in eius consortio, & obsequio sit, nec aliundè habeat, vndè se alatur, amor coniugalis, & nexus tam arctus exigit, vt à viro alatur, ne fame pezeat: quæ quidem ratio cessat, cum vxor parentes habet, à quibus alimenta suscipiat: nam parentes diuites tenentur alere filiam, quæ dotem quacūq; ex causa culpa sua perdidit, ut late post alios probat *Adolina de primog. lib. 2. cap. 16. num. 24.* Ad quod facit *rex. in l. quòd si nulla, ff. de Relig. & sump. fun.* ubi habetur, quòd uxor dote carens, patris sumptibus est sepelenda: & si pater soluendus non sit, aliquis uxoris hæres expensis mariti, ne iniuria eius uideatur, uxorem eius in sepultam relinqui.

85 Quarto ampliatur, ut uir teneatur uxorem alere, etiam si propter eius delictum in perpetuum carcerem sit detrusa: etenim quamuis uxor ob suum facinus separata fuerit à marito, & perpetuo carceri mancipata, illa uxoris culpa non tendit directè ad separationem habitationis, sicut contingit quando propria temeritate à cohabitatione se separat; atq; idèò in separatione huiusmodi uxor culpa uacat; sed culpa fuit tantum

- in causa. Confirmatur, quia si uir culpa sua fuerit bannitus, & non habeat unde se aliat, tenetur uxor ad eum foris habitantem, alimenta mittere, ut in *l. mutus, §. manente, ff. de iure dot. sig. de crim. l. asca. Maiest. q. 21. nu. 4. Cephal. cons. 324. nu. 14. lib. 3. Iul. Clar. lib. 3. recep. in pract. crim. §. fin. q. 82. statuto 2. vers. Item quero, & alij apud *Sanch. lib. 1. de matr. disp. 41. num. 13.* Ex id non ob aliam causam, nisi ob debitum coniugale, & ob rationem nexus, & coniugalis amoris: ergò eadem ratione idem dicendum est in casu nostro in uiro quoad uxorem, cum in alimentis præstandis mutua sit coniugum obligatio. Hanc opinionem expressè tenet *Sanch. de matr. lib. 9. disp. 4. num. 23.* motus ultra supra relatas rationes ex eo quòd si uir culpa sua in trirēibus condemnatus detineretur, uxor obligaretur eum alere: ergò idem dicendum si uxor ob suum facinus perpetuo carceri fuerit mancipata. Hanc eandem sententiam docuit *Siman. sibi contrarius de cathol. instit. in 2. edit. tit. 16. num. 18. & 19. & Surd. de alim. tit. 7. q. 16. num. 14.**
- 86 Quinò ampliatur, ut coniuges obligentur se ipsos inuicem alere, etiam si citra eorum culpā oporteat eos seorsim habitare; nēpè ob alterius, uel utriusq; coniugis furorem, aut morbum contagiosum. Nam cum habitationis separatio citra eorum culpam contingat, æquum est, ut detrimentum priuationis alimentorum non substituant, ut habetur ex eodem *Sanch. loc. cit. num. 25.* cum alijs ab eo allegatis.
- Sextò ampliatur, ut ad eò inuicem coniugum alimentatio debeatur, ut uir citra casum extremæ necessitatis, uxori potius, quàm patri teneatur alimenta præstare, ut sup. ostendimus *Sos. l. de alimentis à filijs parentibus præstandis, §. Peccant insuper filij, vers. Sed iuxta hac queritur.*
- 87 Sic ampliata limitatur eadem conclusio primò, ut locum non habeat, ubi pactio inita sit inter coniuges de alimentis non præstandis, ut in *l. si quis pro uxore, circa fin. ff. de donat. inter vir. & uxor. Syl. in sum. ver. Alimenta, q. 3. & Tab. cod. ver. num. 4.* Quod uerum puto si coniuges aliundè habeant, unde se aliant, aliàs secus: siquidem urgente necessitate, ex debito coniugali, non obstante quocumq; pacto, tenetur coniux diues alere coniugem pauperem, ne fame pereat. Imò si tale pactum fuisset initum, etiam in casu necessitatis, esset nullius momentis, tanquam contra bonos mores; & propterea seruari non debet.
- 88 Secundò limitatur, ut coniux teneatur ad alimenta præstanda alteri coniugi, quando is, cui præstanda sunt alimenta, est pauper, & alter coniux sit diues. Vndè uir inops non potest còpelli ad præstandum alimenta uxori, sicut nec filij, durante ipsius inopia, ut in *l. si quis à liberis, §. pen. ff. de liber. agnosc. Bald. in l. ubi adhuc, nu. 25. C. de iur. dot.* Etenim uir non tenetur uxori ultra uires, *l. etiam, & l. maritum, ff. sol. matr.* Ita etiam è conuersò si uxor diues sit, tenetur uiro inopi alimenta donare, aliàs secus, ut in *l. si cum dotem, §. si maritus, ff. cod. tit.* ita se habente: *Quid enim tam humanum est, quam forsuitis casibus mulieris maritum, uel uxorem uiri participem esse, latè Specul. tit. qui filij fin. legit. §. unico, num. 40. Barr. in tract. de alimentis num.*

49. & in d. l. si cum dotem, §. si autem, num. 6. Alex. ibidem, num. 9. & alij, quos refert, & sequitur *Sanch. lib. 9. de matr. disp. 4. num. 27. Reginal. lib. 31. sua prax. num. 305. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 13. nu. 20. & tomso 1. ad Com. fuerud. Neap. par. 5. q. 11. num. 32. & seq.*
- 89 Tertio limitatur, ut ita demum maritus teneatur uxorem alere, quando dotem promissam soluit; aliàs non tenetur, ut habetur per *Glos. communiter receptam in auth. de non eligent. secundo nubent. §. fin. ver. Onera, & Boer. decis. 22. num. 1.* Siquidem uiro datur dos ad onera matrimonij sustinenda, & ut uxorem aliat, & pro oneribus, *C. de iur. dot. l. dotis fructus, ff. eod.* ergò dote non soluta, uir non obligatur matrimonij onera sustinere, atq; idè uxorem alere. Quod quidem uerum esse quidam uolunt, non solum quando tota dos non est soluta, sed etiam quando illius pars: quia dum tota non soluitur, contractus fides non seruat, ut habetur ex *l. Lupo, in d. cap. per uestras de donat. inter uir. & uxor. art. 3. in princ. num. 2. Surd. autem de aliment. tit. 7. q. 17. num. 3.* quem sequitur *Sanch. lib. 9. de matr. disp. 5. num. 3. & Molfes. locis citatis,* docent, maritum obligari ad uxorem alendam eo casu iuxta quantitatem dotis soluta: quæ quidem sententia nobis uidetur uerior. Etenim cum eadem sit ratio totius, & partis, *l. qua de tota, ff. de reuend.* sicut uiri, integra dote recepta tenetur ad integra alimenta præstanda uxori; ita etiam recepta parte, tenetur ad partem.
- 90 Et quamuis hanc conclusionem ueram esse, siue dos non soluta promissa fuerit ab ipsa uxore, siue à patre ipsius, uel à quocumq; extraneo non habente uxore in potestate, doceant *Bald. in l. quod in uxorem, num. 2.* ubi etiam *Paul. Castrenum 4. & Salyc. in fine, C. de negot. gest. Ruin. conf. 144. num. 16. vol. 9. & Surd. loc. cit. nu. 24.* cum alijs, quos allegat, & *Boer. d. decis. 22. nu. 4. & 5. post Sos. in suis fallis. regal. 258. in 2. fall.* nihilominus *Sanch. d. disp. 5. num. 5.* inquit, magnam esse discrimen inter dotem promissam ab uxore, seu eiusdem patre, aut ab extraneo: nam dote ab extraneo promissa, & non soluta, indistinctè uir non obligatur ad uxorem alendam: quòd si uxor ipsa, aut ipsius pater dotem promissam, si non soluant ratione impotentia, non est tenetur uir ab alimentorum onere; nisi dolosè promiserint dotem, quam nouerant se impotentes esse ad eam soluendam: Siquidem uxor, & pater eius gaudent beneficio, ut conueniri nequeant pro dote soluenda ultra uires, ut post alios probat *Surd. loc. cit. num. 27. 30. & 36.* Est tamen uerum, quod si uir aliat uxorem, dote non soluta in casu, quo non tenetur eam alere, si non fuerit protestatus, non potest ab ipsa uxore, aut quocumq; alio dotis promissore alimenta repetere: quia dicta alimenta censentur ipsi donata propter coniugalem affectum, ut in *l. si quis à liberis, §. si mater, ff. de lib. agnosc. ubi: Nec impetrato debes ea, qua exigente materno affectu in filia tuam erogatur a uesset. Panor. cons. 8. Ioan. Lupo, in d. cap. per uestras, not. 3. §. 1. num. 1. de donat. inter uir. & uxor.* quos refert, & sequitur *Sanch. ubi sup. num. 7.* In omnem tamen euentum, in quo uir non tenetur uxori præstare alimenta ob dotem promissam non solutam, tenetur cum ipsa uxore habitare; atq; ad eò eam traducere, & traductam

ductam non potest expellere; quoniam promissam dotem non solui nihil commune habet cum habitatione: & dos non soluta non eximit niram à solutione debiti coniugalis: & non ob id impeditur, quin agere possit pro dote promissa sibi soluenda, ut habetur ex *Surdo*, cum alijs ab eo cumulatis, de *alim. ut. 7. q. 17. num. 21. Ludovic. Lopez 2. par. instr. de matr. cap. 54. in fine, Molina tomo 3. de iust. & iur. disp. 425. §. si marito dos, & Sanch. post alios supra relatos, lib. 9. de matrim. disp. 5. num. 17. ubi num. 18. & 19. soluit contraria aliorum Doctorum, contrarium sentientium, & multa dicentium circa præfaram difficultatem.*

91. Quarto limitatur hæc eadem conclusio, ut ita demum uir teneatur alimenta præstare uxori, ubi uxor cum uiro habitat: aliàs si citra uiri culpam propria temeritate ab eius consortio recedat, eam alere non tenetur; quoniam uxor debet esse in uiri obsequio, *cap. hac imago, 33. q. 5. & propterea si debitum obsequium præstare nolit, alimenta merito non meretur. Etenim, qui non facit, quod debet, non recipit, quod oportet, l. si uxor, C. de cond. inser. Quod quidem uerum est, etiam si dotem promissam uir ab uxore integrè receperit: siquidem uxor tenetur uiro, nõ solùm dotem promissam tradere, sed etiam ipsius obsequio esse: quapropter si in alterutro deficiat, cessat ipsa alendi obligatio. Ita *Surd. loco citato, qu. 16. num. 14. Dixi, si citra uiri culpam, quoniam si ob eius leuitiam recedat uxor, alenda est à uiro, etiam si nullam dotem ei tradiderit, ut habetur ex Ioann. Lupo in d. cap. per uestras, de donat. inter uir. & uxor. not. 3. in princ. num. 4. vers. Ego uero, Boer. decis. 195. num. 7. cum alijs ab eo allegatis, Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 602. num. 6. & alijs apud *Sanch. de matrim. lib. 9. disp. 4. num. 20. & 21. ubi etiam, num. 22. id limitat, ubi uxor recedit à uiro ob nimiam leuitiam; sed si moderata sit: quia permissum est uiro uxorem corrigere moderate, l. rei iudicata, ff. sol. matr. Syl. in sum. vers. uxor, q. 3. cum alijs ab eo allegatis, & Tab. eod. vers. num. 2. Imò quamuis uir aliquantulum rationis limites in corrigenda uxore excederet; non tamen licitum est uxori mox à uiri consortio recedere; cum ad correctionem ex iusta causa possit eam carcerare, ut habetur ex eodem *Sanch. ibi, ex Boer. decis. 275. num. 2. & 3. Bene uerum est, quòd coniux si culpa sua recedens à uiri cohabitatione penitentia ducta uelit cohabitare, tunc ius alimentorum recuperat, ut per eundem *Sanch. ibidem, sub num. 23.*****

92. Quintò limitatur, ut quamuis coniuges teneantur præstare sibi inuicem alimenta, iuxta ea, quæ supra adnotauimus; nihilominus non tenetur coniux soluto matrimonio soluere ex proprijs bonis debita mariti contracta pro se alimentanda; sicut nec eius filij: etenim uxor soluto matrimonio potest integram dotem recuperare; licet uir prodigè expenderit, ipsi ultra debitum alimenta ministrans, ut habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 155. Et hanc sententiam probabiliorum existimat Sanch. de matrim. lib. 9. disp. 5. num. 29. licet contrariam, quam ipse refert, num. 28. cum innumeris ferè Doctor; dicat esse satis probabilem. Imò num. 30. inquit eam locum habere, ubi uxor iussa à uiro satisfacere*

uiri creditoribus, ipsa expenderit pro alendis se, suisque liberis; nisi graui familiæ indigentia id egerit.

93. Dico trigesimo secundo peccare coniuges, uota ab eis emissa non seruantes, quæ in alterius præiudicium non uergunt, ut si eleemosynam, uxor de bonis extra dotem uouerit, uel ieiunare, aut aliquid aliud facere, quod ex ui legis Diuinæ, uel humanæ agere tenebatur. Etenim quilibet sanæ mentis, etiam sub alterius potestate constitutus potest uouere ea, in quibus non est alteri subiectus: & propterea quilibet uota emissa seruare tenetur. Imò qui uouet id, quod nõn est in sua potestate, censetur uouere sub conditione, si Superiori placuerit, uel non contradixerit, qua conditione extitit, tenetur uotum seruare. Quòd si non præsumeret de uoluntate Superioris peccaret uouendo, quod adimplere non potest. Unde uxor non habens aliquid extra dotem, si uotum emittat erogandi centum aureos in eleemosynam pauperibus, abstinentiam, uel peregrinationem, certò sciens in eiusmodi uotis, uirum nõ esse consensum daturum, proculdubio peccaret uouendo, quod non potest adimplere. Ita ex *D. Thoma, Syl. in sum. vers. Votum, 3. in princ. Nec tenetur adimplere, si maritus repugnauerit, cap. manifestum, & cap. noluit, 33. q. 5. Imò etiam si*

94. ex mariti licentia eiusmodi uota uouerit, & postea ille contradixerit, uxor citra culpam potest ipsa uota non adimplere; & si maritus peccet reuocans absque causa, quod prius concesserat, ut habetur ex *Ricchar. in 4. d. 32. q. 2. ar. 2. quem refert. & sequitur Nauar. in Man. cap. 12. sub n. 61. vers. Dixi, ubi post Syl. addit, uirum consensum, quem adhibuit in uoto continentia, reuocare non posse. Et mulier, quæ antequam nubere aliqua uota emisit, & postquam nupsit non ualet citra uiri præiudicium adimplere, excusabitur ab eorum executione, si uir nolit assentiri: uerum eo mortuo, tenetur eadem adimplere, ut in *d. cap. manifestum, Rosel. vers. Votum, 2. §. 8. & Nauar. loco citato, ubi etiam, quæ dixit de uxore, è conuerso dicenda esse censet de uiro siquidem maritus quoque quantum attinet ad conjugale debitum; non potest aliquid uouere in præiudicium uxoris: nam quoad hoc sunt conditionis æquales, *cap. gaudemus, de diuor. & cap. si quis uxorem, 32. q. 1. Est tamen uerum, quòd iuxta Nauar. ibidem, num. 62. docet, maritum uouentem succurrere Terræ Sanctæ, sine uxoris licentia: & è conuerso uxorem citra licentiam mariti idem uotum uouentem, teneri illud implere, quando absque periculo incontinentiæ seruare potentes essent, ut in *cap. ex multa, de uoto, & late Syl. in sum. vers. Votum, 5. q. 1. ubi ex D. Thoma, & alijs inquit, non esse consulendum uiro, ut crucem accipiat, si uxor non potest eum sequi, & de incontinentia timeatur. Uxor autem, qui eiusmodi uotum uouit, si talis non est, quæ secum possit ducere bellatores, uel sit suspecta de incontinentia, & nimis iuuenis, debet tale uotum omnino redimere, ut in *d. cap. de multa. Imò D. Thoma quem sequitur Syl. ubi, arbitratur, uxorem non posse hoc uotum emittere citra uiri licentiam; quoniam non potest sic discurrere absque castitatis periculo. Sed priorem sententiam ueriores esse putat Nauar. loco citato.*****

95. Dico trigesimo tertio peccare uxorem eleemos-

in causa. Confirmatur, quia si uir culpa sua fuerit damnatus, & non habeat unde se aliat, tenetur uxor ad eum foris habitantem, alimenta mittere, ut in *l. mutus, §. manente, ff. de iure dot. Gig. de crim. laesa Maieft. q. 21. nu. 4. Caphal. conf. 324. nu. 14. lib. 3. Inl. Clar. lib. 5. recep. in pract. crim. §. fin. q. 82. statuto 2. vers. Item quero, & alij apud *Sanch. lib. 1. de matr. disp. 41. num. 13.* Ex id non ob aliam causam, nisi ob debitum coniugale, & ob rationem nexus, & coniugalis amoris: ergò eadem ratione idem dicendum est in casu nostro in uiro quoad uxorem, cum in alimentis præstandis mutua sit coniugum obligatio. Hanc opinionem expressè tenet *Sanch. de matr. lib. 9. disp. 4. num. 23.* motus ultra supra relatas rationes ex eo quòd si uir culpa sua in trirēmbus condemnatus detineretur, uxor obligaretur eum alere: ergò idem dicendum si uxor ob suum facinus perpetuo carceri fuerit mancipata. Hanc eandem sententiam docuit *Simon. sibi contrarius de cathol. instit. in 2. edit. tit. 16. num. 18. & 19. & Surd. de alim. tit. 7. q. 16. num. 14.**

86 Quintò ampliatur, ut coniuges obligentur se ipsos inuicem alere, etiam si citra eorum culpā oporteat eos seorsim habitare; nēpè ob alterius, uel utriusq; coniugis furorē, aut morbum cōtagiosum. Nam cum habitationis separatio citra eorum culpam contingat, æquum est, ut detrimentum priuationis alimentorum non substatueant, ut habetur ex eodem *Sanch. loc. cit. num. 25.* cum alijs ab eo allegatis.

Sextò ampliatur, ut ad eò inuicem coniugum alimentatio debeat, ut uir citra casum extremæ necessitatis, uxori potius, quàm patri teneatur alimenta præstare, ut sup. ostendimus *Soc. 1. de alimentis à filijs parentibus præstandis, §. Peccant in super filij, vers. Sed iuxta hoc queritur.*

87 Sic ampliata limitatur eadem conclusio primò, ut locum non habeat, ubi pactio inita sit inter coniuges de alimentis non præstandis, ut in *l. si quis pro uxore, circa fin. ff. de donat. inter vir. & uxor. Syl. in sum. ver. Alimenta, q. 3. & Tab. eod. ver. num. 4.* Quod uerum puto si coniuges aliundè habeant, undè se alant, aliàs secus: si quidem urgente necessitate, ex debito coniugali; non obstante quocumq; pacto, tenetur coniux diues alere coniugem pauperem, ne fame pereat. Imò si tale pactum fuisset inicum, etiam in casu necessitatis, esset nullius momentis, tanquam contra bonos mores; & propterea seruari non debet.

88 Secundò limitatur, ut coniux teneatur ad alimenta præstanda alteri coniugi, quando is, cui præstanda sunt alimenta, est pauper, & alter cōiux sit diues. Vndè uir inops non potest cōpelli ad præstandum alimenta uxori, sicut nec filij, durante iphus inopia, ut in *l. si quis à liberis, §. pen. ff. de liber. agnosc. Bald. in l. abi adhuc, nu. 25. C. de iur. dot.* Etenim uir non tenetur uxori ultra uires, *l. etiam, & l. maritum, ff. sol. matr.* Ita etiam è conuersò si uxor diues sit, tenetur uiro inopi alimenta donare, aliàs secus, ut in *l. si cum dorem, §. si maritus, ff. eod. tit.* ita se habent: *Quid enim tam humanum est, quam foruitis casibus mulieris maritum, uel uxorem uiri participem esse, latè Specul. tit. qui filij fin. legit. §. unico, num. 40. Barr. in tract. de alimentis num.*

49. & in d. l. si cum dorem, §. si autem, num. 6. Alex. ibidem, num. 9. & alij, quos refert, & sequitur *Sanch. lib. 9. de matr. disp. 4. num. 27. Roginal. lib. 31. sua prax num. 305. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 13. nu. 20. & como 1. ad Con. fuetud. Neap. par. 5. q. 17. num. 32. & seq.*

89 Tertio limitatur, ut ita demum maritus teneatur uxorem alere, quando dotem promissam soluit; aliàs non tenetur, ut habetur per *Glof. communiter receptam in auth. de non oligem. secundo nubem. §. fin. uer. Onera, & Boer. decis. 22. num. 1.* Siquidem uiro datur dos ad onera matrimonij sustinenda, & ut uxorem aliat, & pro oneribus, *C. de iur. dot. l. dotis fructus, ff. eod.* ergò dote non soluta, uir non obligatur matrimonij onera sustinere, atq; idè uxorem alere. Quod quidem uerum esse quidam uolunt, non solum quando tota dos non est soluta, sed etiam quando illius pars: quia dum tota non soluitur, contractus fides non seruat, ut habetur ex *l. Lupu, in d. cap. per uestras de donat. inter uir. & uxor. art. 3. in princ. num. 2. Surd. autem de aliment. tit. 7. q. 17. num. 3.* quem sequitur *Sanch. lib. 9. de matr. disp. 5. num. 3. & Molfes. locis citatis,* docent, maritum obligari ad uxorem alendam eo casu iuxta quantitatem dotis solute: quæ quidem sententia nobis uidetur ueror. Etenim cum eadem sit ratio totius, & partis, *l. que de tota, ff. de reuend.* sicut uiri, integra dote recepta tenetur ad integra alimenta præstanda uxori; ita etiam recepta parte, tenetur ad partem.

90 Et quamuis hanc conclusionem ueram esse, siue dos non soluta promissa fuerit ab ipsa uxore, siue à parte ipsius, uel à quocumq; extraneo non habente uxore in potestate, doceant *Bald. in l. quod in uxorem, num. 2.* ubi etiam *Paul. Castr. num. 4. & Salyc. in fine, C. de negot. gest. Ruin. conf. 144. num. 16. uol. 9. & Surd. loc. cit. nu. 34.* cum alijs, quos allegat, & *Boer. d. decis. 22. nu. 4. & 5.* post *Soc. in suis fallē. regal. 258. in 2. fall.* nihilominus *Sanch. d. disp. 5. num. 5.* inquit, magnam esse discrimen inter dotem promissam ab uxore, seu eiusdem patre, aut ab extraneo: nam dote ab extraneo promissa, & non soluta, indistinctè uir non obligatur ad uxorem alendam: quòd si uxor ipsa, aut ipsius pater dotem promissam, si non soluant ratione impotentia, non tenetur uir ab alimentorum onere; nisi dolosè promiserint dotem, quam nouerant se impotentes esse ad eam soluendam: Siquidem uxor, & pater eius gaudent beneficio, ut conueniunt nequeant pro dote soluenda ultra uires, ut post alios probat *Surd. loc. cit. num. 27. 30. & 36.* Est tamen uerum, quod si uir aliat uxorem, dote non soluta in casu, quo non tenetur eam alere, si non fuerit protestatus, non potest ab ipsa uxore, aut quocumq; alio dotis promissore alimenta repetere: quia dicta alimenta censentur ipsi donata propter coniugalem affectum, ut in *l. si quis à liberis, §. si mater, ff. de lib. agnosc. ibi: Nec impetrare debes ea, qua exigente materno affectu in filiã tuam erogatur a esse. Panor. conf. 8. Ioan. Lupu. in d. cap. per uestras, not. 3. §. 1. num. 1. de donat. inter uir. & uxor.* quos refert, & sequitur *Sanch. ubi sup. num. 7.* In omnem tamen euentum, in quo uir non tenetur uxori præstare alimenta ob dotem promissam non solutam, tenetur cum ipsa uxore habitare; atq; ad eò eam traducere, & traductam

ductam non potest expellere; quoniam promissam dotem non solui nihil commune habet cum habitatione: & dos non soluta non eximit uirum à solutione debiti conjugalis: & non ob id impeditur, quin agere possit pro dote promissa sibi soluenda, ut habetur ex *Sardo*, cum alijs ab eo cumulatis, de *alim. ut. 7. q. 17. num. 21. Ludovic. Lopez. 2. par. instr. de matr. cap. 54. in fine, Molina tomo 3. de iust. & iur. disp. 425. §. si marito dos, & Sanch. post alios supra relatos, lib. 9. de matrim. disp. 5. num. 17. ubi num. 18. & 19. soluit contraria aliorum Doctorum, contrarium sententiam, & multa dicentium circa præfatam difficultatem.*

91. Quartò limitatur hæc eadem conclusio, ut ita demum uir teneatur alimenta præstare uxori, ubi uxor cum uiro habitat: aliàs si citra uiri culpam propria temeritate ab eius consortio recedat, eam alere non tenetur; quoniam uxor debet esse in uiri obsequio, *cap. hac imago, 33. q. 5. & propterea si debitum obsequium præstare nolit, alimenta meritò non meretur. Etenim, qui non facit, quod debet, non recipit, quod oportet, l. si uxor, C. de cond. inser. Quod quidem uerum est, etiam si dotem promissam uir ab uxore integrè receperit: siquidem uxor tenetur uiro, non solum dotem promissam tradere, sed etiam ipsius obsequio esse: quapropter si in alterutro deficiat, cessat ipsa alendi obligatio. Ita *Surd. loco citato, qu. 26. num. 14. Dixi, si citra uiri culpam, quoniam si ob eius seuitiam recedat uxor, alenda est à uiro, etiam si nullam dotem ei tradiderit, ut habetur ex Ioann. Lupo in d. cap. per uestras, de donat. inter uir. & uxor. not. 3. in princ. num. 4. vers. Ego uero, Boer. decis. 195. num. 7. cum alijs ab eo allegatis, Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 602. num. 6. & alij apud Sanch. de matrim. lib. 9. disp. 4. num. 20. & 21. ubi etiam, num. 22. id limitat, ubi uxor recedit à uiro ob nimiam seuitiam; seue si moderata sit: quia permissum est uiro uxorem corrigere moderate, l. rei iudicata, ff. sol. matr. Syl. in summ. vers. uxor, q. 3. cum alijs ab eo allegatis, & Tab. eod. vers. num. 2. Imò quamuis uir aliquantulum rationis limites in corrigenda uxore excederet; non tamen licitum est uxori mox à uiri consortio recedere; cum ad correctionem ex iusta causa possit eam carcercare, ut habetur ex eodem *Sanch. ibi, ex Boer. decis. 275. num. 2. & 3. Bene uerum est, quòd coniux si culpa sua recedens à uiri cohabitatione penitentia ducta uelit cohabitare, tunc ius alimentorum recuperat, ut per eundem *Sanch. ibidem, sub num. 23.****

92. Quintò limitatur, ut quamuis coniuges teneantur præstare sibi inuicem alimenta, iuxta ea, quæ supra adnotauimus; nihilominus non tenetur coniux soluto matrimonio soluere ex proprijs bonis debita mariti contracta pro se alimentanda; sicut nec eius filij: etenim uxor soluto matrimonio potest integram dotem recuperare; licet uir prodigè expenderit, ipsi ultra debitum alimenta ministrans, ut habetur ex *Nauar. in Aan. cap. 17. num. 155. Et hanc sententiam probabiliorē existimat Sanch. de matrim. lib. 9. disp. 5. num. 29. licet contrariam, quam ipse refert, num. 28. cum innumeris fere Doctor; dicat esse satis probabilem. Imò num. 30. inquit eam locum habere, ubi uxor iussa à uiro satisfacere*

uiri creditoribus, ipsa expenderit pro alendis se, suisque liberis; nisi graui familiz indigentia id egerit.

93. Dico trigesimo secundo peccare coniuges, uota ab eis emissa non seruantes, quæ in alterius præiudicium non uergunt, ut si eleemosynam uxor de bonis extra dotem uouerit, uel ieiunare, aut aliquid aliud facere, quod ex ui legis Diuinæ, uel humanæ agere tenebatur. Etenim quilibet sanæ mentis, etiam sub alterius potestate constitutus potest uouere ea, in quibus non est alteri subiectus: & propterea eiusmodi uota emissa seruare tenetur. Imò qui uouet id, quod non est in sua potestate, censetur uouere sub conditione, si Superiori placuerit, uel non contradixerit, qua conditione extitit, tenetur uotum seruare. Quòd si non præsumeret de uoluntate Superioris peccaret uouendo, quod adimplere non potest. Unde uxor non habens aliquid extra dotem, si uotum emittat erogandi centum aureos in eleemosynam pauperibus, abstinentiam, uel peregrinationem, certò sciens in eiusmodi uotis, uirum non esse consensum daturum, proculdubio peccaret uouendo, quod non potest adimplere. Ita ex *D. Thoma, Syl. in sum. vers. Votum, 3. in princ. Nec tenetur adimplere, si maritus repugnauerit, cap. manifestum, & cap. noluit, 33. q. 5. Imò etiam si*

94. ex mariti licentia eiusmodi uota uouerit, & postea ille contradixerit, uxor citra culpam poterit ipsa uota non adimplere; & si maritus peccet reuocans absque causa, quod prius concesserat, ut habetur ex *Ricchar. in 4. d. 32. q. 2. ar. 2. quem refert. & sequitur Nauar. in Aan. cap. 12. sub n. 61. vers. Dixi, ubi post Syl. addit, uirum consensum, quem adhibuit in uoto continentia, reuocare non posse. Et mulier, quæ antequam nubere aliqua uota emisit, & postquam nupsit non ualet citra uiri præiudicium adimplere, excusabitur ab eorum executione, si uir nolit assentiri: uerum eo mortuo, tenetur eadem adimplere, ut in *d. cap. manifestum, Rosel. vers. Votum, 2. §. 8. & Nauar. loco citato, ubi etiam, quæ dixit de uxore, è conuerso dicenda esse censet de uiro siquidem maritus quoque quantum attinet ad conjugale debitum; non potest aliquid uouere in præiudicium uxoris: nam quoad hoc sunt conditionis æquales, *cap. gaudemus, de diuor. & cap. si quis uxorem, 32. q. 1. Est tamen uerum, quòd iuxta Nauar. ibidem, num. 62. docet, maritum uouentem succurrere Terræ Sanctæ, sine uxoris licentia: & è conuerso uxorem citra licentiam mariti idem uotum uouentem, teneri illud implere, quando absque periculo incontinentia seruare potentes essent, ut in *cap. ex multa, de uoto, & late Syl. in sum. vers. Votum, 5. q. 1. ubi ex D. Thoma, & alijs inquit, non esse consulendum uiro, ut crucem accipiat, si uxor non potest eum sequi, & de incontinentia timeatur. Uxor autem, qui eiusmodi uotum uouit, si talis non est, quæ secum possit ducere bellatores, uel sit suspecta de incontinentia, & nimis iuuenis, debet tale uotum omninò redimere, ut in *d. cap. de multa. Imò D. Th. quem sequitur Syl. ibi, arbitratur, uxorem non posse hoc uotum emittere citra uiri licentiam; quoniam non potest sic discurrere absque castitatis periculo. Sed priorem sententiam ueriores esse putat Nauar. loco citato.*****

95. Dico trigesimo tertio peccare uxorem eleemos-

elemosynam facientem de bonis viri vltra, quam par sit, vel quocunque alio modo excedentem in erogandis eiusdem bonis, citra viri licentiam expressam, vel tacitam: siquidem vxor non habet dominium bonorum viri, nec propriam dotis, eo viuentis, sed ipse vir dicitur dotis dominus, vt in *l. date ancillam, ff. de rei vend.* quam culpam mortalem esse, cum obligatione restituendi, ait *Grass. par. 1. suarum decis. cap. 60. nu. 8. & Sayr. post alios lib. 9. Clau. Reg. cap. 16. num. 1. versic. Quod quotiescunque:* quoniam vxor in bonis mariti nullam habet dispensandi potestatem. Imò ipse *Sayr. ibidem, num. 4.* hanc conclusionem ampliat locum sibi vendicare, vt non valeat, nec bona quidem superlucratam constante matrimonio: quoniam bona huiusmodi non potest vxor donare, citra viri licentiam: Etenim quamuis habeat illorum proprietatem, vstructus, & eorum administratio pertinet ad maritum. Imò vxor non potest donare quadraginta aureos, etiam ei, quæ eam lactauit, quamuis marito maximam dotem dederit, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. sub num. 155. vers. Ad tertium.* Et denique ampliat hęc ipsa conclusio, vt sicut vxor non potest disponere de bonis viri, ita è conuersò vir non potest disponere de bonis proprijs ipsius vxoris, aliàs restitutioni efficeretur obnoxius, vt habetur ex *Petro Nauarr. lib. 3. de restit. cap. 1. par. 2. dub. 7. num. 92. & ex alijs relatis per Sayr. loc. citato, num. 10. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 21. num. 75.*

96 Limitatur tamen hęc ipsa conclusio, vt locum non habeat, vbi vxor elemosynam præbeat extremè indigenti, aut in magna necessitate constituto; quoniam ad id erat obligatus vir, iuxta illud *D. Ambr. in cap. pasce, 36. d. Pasce fame exuriens, si non pausisti, occidisti.* Quod verum est, dummodò maritus ob id non egeat extremè, vt habetur ex *Host. in sum. de pœnit. & remiss. §. Quibus mortuis, vers. Quid facientibus elemosynam.* *Grass. autem par. 1. Suar. decis. cap. 60. nu. 8.* hanc ipsam limitationem procedere, inquit etiam, quando vxor non potest habere recursum ad maritum, quoniam citra culpam elemosynam faceret ex præsumpta voluntate mariti. Vnde diceret, quòd si vxor probabiliter, aut certò sciret in talem elemosynam non esse consenturum, & ipsa absque viri licentia tribueret, peccaret. Sed hoc nobis videtur omninò falsum, cum in tali casu, etiam viro expressè contradicente, posset elemosynam facere: nam cum tempore necessitatis omnia sint communia, vt in *cap. discipulos, 50. d.* vxor dando, vt supra, elemosynam extremè maximè indigenti, non dicitur dare de bonis mariti, sed de bonis communibus, cum ipso indigenti, iuxta ea, quæ tradita sunt per *Glos. in cap. non dicatis, 12. q. 1. & Panor. in c. si quis propter famis necessitatem, de furt.*

97 Secundo limitatur, quando vxor habet bona propria, in quibus maritus non habet usumfructum, ut quia bona aliqua sibi reseruauit: uel ex sua industria acquisiuit bona aliqua constante matrimonio: nam de illis est domina; atque idè & alteri elargiendo, non peccat, ut habetur ex *Molfes. som. 1. ad Consuet. Neap. par. 4. tit. de renunc. q. 19. & par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 21. num. 73.* Et id etiam si vxor aliquid sua industria acquisiuit, constante matrimonio, de pecunia viri;

quoniam adhuc illius rei efficitur domina, vt probat idem *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 5. sub num. 171. late Syl. in summ. vers. Vxor, quæ 2:* dum ait, quòd si vir operatur in rebus viri, vt inde lucretur, vt quia sit textrix, filer, aut negotietur, & alia eiusmodi faciat, hęc non cedunt lucro viri, sed uxoris, & sibi acquirit: quod limitatur in casu quando non habet dotem sufficientem, ad alendum se, & omnes liberos cum marito: & ubi maritus non habeat alia bona sufficientia; sed si habeat dotem, quæ satis sit ad alendum se, & communes liberos, uel saltem se: & maritus habeat alia bona sufficientia, non tenetur marito, quæ lucrata fuerit tribuere: siquidem vxor non tenetur laborare pro viro, si bona habeat, quæ satis sint ad supportanda onera matrimonij saltem pro parte, arg. *tex. in c. per vestras, de donat. inter vir. & vxor. l. si cum dote, ff. sol. matr. & Panor. in cap. litteras, de restit. spol.* Est tamen uerum, quòd si vxor operatur in bonis uiri pro suo usu, nempe in lana uiri, ut faciat sibi uestem, uel in suo lino, ut faciat sibi linteamina pro usu, cedit lucro uiri: nec pretium laboris poterit hoc casu petere à uiro, ut in *l. sed si vir, ff. de donat. inter vir. & vxor. & Syl. loco citato,* ubi idem ait esse dicendum de re hæredis uiri, apud quem vxor alimentatur. Nec ista cõtraria sunt ijs, quæ supra diximus ex *Sayr. ampl. 1.* quoniam ipse *Sayr.* loquitur de bonis super lucratis, constante matrimonio, per uxorem, nempe de fructibus dotis, & donationis propter nuptias, qui assignantur uiro; licet dictorum bonorum vxor habeat proprietatem, ut rectè se declarat *Sayr. ibidem, num. 10.* quod uerum est, nisi bona ex industria acquisita essent communia uiro, ut communiter fit in Hispania, ut habetur ex *Nauarr. in Man. cap. 17. sub num. 154. in fine.*

98 Tertio limitatur ubi vxor bona omnia habeat communia cum uiro, ut uxores habent in multis locis Hispaniarum: nam tunc si sciat uirum aliquid ex dictis bonis donasse, potest ipsa quoque tantundem donare, in elemosynam dare, aut alio modo distrahere: quia hoc casu eadem ratio est, ac de socio, ut quod accepit imputandum sit in sua portione; nisi alius socius similem summam sibi perceperit, ut habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. sub num. 155. & Molfes. d. cap. 21. num. 74.* Imò si vxor certò sciat, maritum suum in fraudem ipsius uxoris, uel suorum filiorum, suis parentibus, aut alijs personis semel, aut sæpè in notabili quantitate largitum fuisse; ipsa quoque citra culpam tantundem licitè parentibus suis, uel filijs suis, ex alio marito susceptis uia compensationis elargiri potest, ne filij ex alio marito suo remaneant defraudati. Ità *Anton. de Cord. in summ. q. 125. Soc. conf. 93. uol. 1. & alij quos refert, & sequitur Sayr. d. cap. 17. nu. 7.* ubi id limitatur uerum esse quando per recursum ad Iudicem, iurgia, ac notabilia inconuenientia sequutura timerentur aut per iudicium non posset ius suum consequi.

99 Quarto limitatur, ubi de communi consuetudine Regionis uxores solent elemosynam panis, & uini facere: siquidem uerisimiliter arbitrari potest, id marito non displicere, quamuis expressè prohibeat, ut habetur ex *Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 6. sub num. 8.* ubi id ampliat, etià si crederet, eius uirum nolle, ut etiam consuetam, & soli-

& solitam faceret eleemosynam: nam potest deponere conscientiam si ualeret aliis debet se abstinere, ut in *cap. per tuas, 3. de simon.* & habetur etiam ex *D. Anton. 2 par. tit. 1. cap. 19. §. 1. Syl. in sum. vers. Eleemosyna, q. 5. in vers. Quintum:* & *Navar. in Man. cap. 17. sub num. 153. uersic. Quinquagesimo primo.* Etenim id solent agere uiri, ut temperent uxores non à toto, sed ab excessu, ut habetur ex *Syl. loco citato, & Tab. uersic. Eleemosyna, num. 12.*

100 Quintò limitatur, ut uxor possit de bonis uiri moderatas facere eleemosynas, & expensas licitas ad honestam eiuldem recreationem, irrequisito uiri assensu, iuxta conditionem personarum, & Regionis consuetudinem. Solet enim, certa annua pecuniarum quantitas constitui à uiris uxoribus, maximè nobilibus, ut iuxta earum conditionem possint expendere: ergò si dictam pecuniarum quantitatē, aut æquiualentem de bonis mariti uxor percipiat, eo irrequisito, nō dicitur furtum committere, nec aliquam culpam contrahere, ut latè probat *Less. post alios lib. 1. de iust. & iure, cap. 12. num. 82. cum seq. Sayr. lib. 9. Clausis Reg. cap. 16. num. 1. Reginald. lib. 13. sua prax. num. 20. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 21. & ante ipsos Syl. in sum. uers. Eleemosyna, q. 5. uers. Quintum uxor. Tab. eod. uers. num. 12. Navar. in sua Man. cap. 17. sub num. 153. in fine,* ubi etiam *num. 155. uers. Ad terciū addit,* quòd uxor etiam si maximam dotem marito dederit, non potest dare de illa 40. aureos, etiam ei, quæ eam lactauit. Quapropter considerent quæso Confessarij, quàm decipiantur, si citra scrupulum conscientiarum à nobilibus diuitum uxoribus, quarum confessiones audiunt, accipiant eleemosynas, nō solùm 40. & 100. sed etiam 1000. & 10000. aureorum, earum uiris omninò inficij. Etenim à furto non excusantur uxores, nec Confessarij, & si in edificationem, & necessitatem earum Ecclesiarum, aut Monasteriorum conuersi fuerint, ad illorum restitutionem in solidum tenentur, tam uxores, quàm Confessarij, ac eorum Ecclesiarum & Monasteriorum Prælati, ac Rectores: nec sunt absolutionis capaces, donec restituant eiusmodi bona subtracta uxoribus prædictarum uiris, si possint, & quorum bona depredati fuerunt.

101 Sextò limitatur, ut citra uiri licentiam possit uxor subuenire patri, matri, filijs primi matrimonij, fratribus, & sororibus pauperibus: siquidem huiusmodi personis tenemur præstare alimenta, ubi commodè possumus, ut aliàs diximus; dummodò familia uiri non sit in æquali necessitate; quoniam ordinata charitas à proximioribus incipit, ut in *l. Præses,* & ibi, *Glosa, & Doctor. C. de feruit. & aqua, Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 12. num. 88. & 89. Molfes. d. cap. 21. num. 72. cum alijs, quos allegat. Imò Sayr. lib. 9. Clausis Reg. cap. 16. num. 8. id posse uxorem prædictis personis, etiam si petant licentiam eis subueniendi maritus uxorì deneger.*

102 Septimò limitatur, ut uxor possit de bonis uiri eleemosynam facere absque ipsius licentia, etiam petita, & non obtenta, quando utiliter gerit eiuldem negotia, puta, quia uidet uirum crudelem, & ut Deus suspendat iram suam, vel eum illuminet, dat moderatas eleemosynas occultè, ut in *cap. reuertimini, 17. q. 1. sic Abigail 1. Reg. c. 15. liberauit uirum suum, propter panes datos*

Dauid contra uoluntatem uiri sui. Ità *Syl. in sum. uers. Eleemosyna, q. 5. sub uers. Quintum uxor, Tab. eod. uers. sub nu. 12. Navar. in Man. cap. 17. num. 154. & alij. Idem dicendum est si eleemosynam faciat, aut quæcunque bona uiri expendat ad euitandum aliquod damnum uiri temporaneum, aut proprium spirituale, ut habetur ex *Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 60. num. 9. & Molfes. d. cap. 21. num. 71. post Sayr. & alios.**

103 Octauò limitatur, ubi uir assignauerit aliquam pecuniarum quantitatem uxorì pro suo uictu, & ipsa uult abstinere, ut eleemosynas elargiatur ut habetur ex eodem *Graff. loco citato, & antè ipsum Syl. in sum. uers. Eleemosyna, q. 5. uersic. Quintum uxor.*

104 Nonò limitatur, ubi uxor haberet uirum prodigum, uel decoctum; quoniam tunc citra culpam, & citra licentiam uiri, etiam petitam, & non obtentam, potest de bonis uiri clam subtrahere pro conseruatione suæ dotis, & antefati, & ut sibi, suisque filijs de necessarijs provideat; quia hoc casu non tenetur uiro obedire cū sua, & propriæ domus iactura: ac tunc se habet uxor, ac si uirum non haberet: nam paria sunt non esse, & inutile esse. Ità *Sayr. d. cap. 16. nu. 2. Less. d. cap. 12. num. 87. Molfes. tom. 1. ad Consuetud. Neap. par. 6. q. 5. num. 20. & seq. & p. 1. sua sum. tr. 11. cap. 21. num. 69. ubi num. 70. idem quoque dicendum esse ait, quouis modo maritus impeditus sit bona sua administrare: ut quia esset absens, damnatus in exilium, ad triremes, relegatus, uel deportatus in insulâ: aut uir esset fatuus, mente captus, &c. nam tunc administratio domus, ad uxorem pertinet, ut habetur ex *Navar. in Man. cap. 17. sub nu. 154. & antè ipsum Syl. loco citato, & ex alijs.**

105 Dico trigésimo quartò, peccare mortaliter uxorem scientem eius uirum non habere bona, nisi malè acquisita, & restitutioni obnoxia; & nihilominus de dictis bonis alimenta suscipiat, si aliundè honestè uiuere potest: quoniam nemo debet locupletari cum aliena iactura, ut habetur ex *Card. in clem. 1. q. 8. de usur. Host. in sum. de penit. & remis. §. quibus, & qualiter, uers. Quid de raptoribus, Gabr. in 4. d. 15. q. 3. col. 16. in fin. & Graff. d. cap. 60. num. 11. ubi ex *Navar. in d. cap. 17. num. 268. id limitat ad ea bona, quorum dominium ad maritum non transit, ut sunt pignora fructifera pro usuris accepta: & quando uxor sumptuosius uiuit, & ultra decentiam status: tunc ait, peccare uxorem: aliàs non peccat, si suscipiat ut sup. alimenta ex bonis uiri malè acquisita, & restitutioni obnoxia: quia plus obligatur maritus ad uxorem sustentandam, quàm ad usuras restituendas.**

106 Sed re uera ego arbitror idem esse dicendum de bonis, quorum dominium habet usurarius, & usurarum restitutioni sunt obnoxia, ac de bonis, quorum dominium non habet: siquidem de bonis usurarijs, quorum usurarius nō est dominus, non potest illorum dominium in alium trāsferre: & bona, quorum est dominus cū sint pro usuris extortis restitutioni obnoxia, de illis non potest uxorem alere, sicut nec filios: quoniam uir actione tantum personali tenetur uxorì alimenta præstare; sicut mutuatarius actione quoque personale habet aduersus usurarium ad repetendas usuras ab eo consumptas. Modò cum

ex

ex debitis personalibus illa prius ueniant soluenda, quæ cum maiori iniuria sunt contracta, iuxta ea, quæ latè probat *Salon. 22. q. 62. ar. 8. contr. 3. q. ult.* consequens est, ut usurarius potius teneatur ad usurarum restitutionem, quam ad alendam uxorem extra casum necessitatis; quoniam usurarum debita sunt eum mutuatarij contumelia contracta: eo quòd supponimus mutuatarium coactè usuras soluisse, præsum iniquitate usurarij nolentis gratis mutuari. Non sic sunt alimenta, quæ extra casum necessitatis debentur à viro uxori. Ità *Syl. Tab. & alij*, quos refert, & sequitur *Salon. 12. q. 78. ar. 3. contr. 6.*

¶ 107 Nec obstat illud *Nauar. d. cap. 17. num. 268.* quem refert, & sequitur quoq; *Molina de contr. disp. 330.* dum uolunt, ut sup. diximus, usurarij non habentem alia bona, quàm pro usuris restitutioni obnoxia, posse uxori alimenta ex dictis bonis tribuere, etiam si possit proprio labore, aut inter affines, uel consanguineos victum querere, & extra casum necessitatis: quoniam iure matrimonij plus tenetur vir ad uxorem alendam, quàm ad restituendum usuras, & ad hoc allegat *tex. in d. l. assiduis*, non facere ad rem nostram, cum per illam legem pro dote tacita tantum uxori concedatur hypotheca. Pro alimentis autem, cum potest illa sibi aliunde querere, hæc tacita hypotheca in iure non reperitur expressa super bonis uiri; sicut nec pro dotis augmento. Est tamen uerum, quòd usurarius habens bona præter usuraria, uel restitutioni obnoxia cum illis admixta, nempe proprio labore, iure hereditario, uel ex uxoris dote acquisita, si aliat uxorem, & filios, censetur illis indubio ex illis bonis non usurarijs: quoniam uxor, filij, & familia usurarij, non tenentur explorare quo iure à suis parentibus, & marito bona illa possideantur, nec conscientias eorum inquirere, & in hoc probamus sententiam *Nauar. loc. cit. num. 268. & seq.*

¶ 108 Imò si maritus usurarius non habeat bona præter usuraria, uel pro usuris restitutioni obnoxia, & mutuatarij, à quibus usuras extorsit, sint incerti, potest ex dictis bonis se, suam uxorem, & familiam alere, præmissa tamen diligenti inquisitione ad sciendos mutuatarios, à quibus usuras extorsit: quoniam illa bona quorù Domini ignorantur, posset pauperibus erogare: ergò potest ea in sustentationem suam, uxoris, & propriæ familiæ in paupertatem redactæ conuertere, etiam extra causam extremæ necessitatis, ut habetur *ex Syl. in sum. ver. Usura, 8 q. 2. & 3. & Tab. eod. uer. q. 5.* qui licet uelint ad prædicta bona couertenda ut supra, exigi auctoritatem Episcopi; illam tamen necessariam non esse ait *Nauar. & Salon. locis citatis, & Molina de contr. disp. 330. num. 9. cum seq.* Qui etiam uolunt, quòd si hæc uera sunt extra casum necessitatis extremæ, multò magis locum sibi uendicant in extrema necessitate: siquidem in extrema necessitate constitutus potest ex domo diuitis necessaria sibi, suisq; comparare; ergò tantò fortius ex ijs, quæ retinet, licet usurarijs, & pro usuris restituendis obnoxijs necessitatem extremam, quam patitur leuare: ex quo eo casu usuras, atq; ideo bona mutuatarij non dicitur retinere, sed sua sibi comparare, cum necessitatis tempore omnia sint communia, *cap. discipulos, 39. d.*

¶ 109 Dico trigésimo quintò, peccare uxorem, & restitutioni constituit obnoxiam, si ex bonis mariti merè usurarijs satisfaciat sibi de dote: etenim prædictorum bonorum dominium non acquisiuit ipse maritus usurarius; sed adhuc perseuerat apud mutuatarios, à quibus usuras extorsit: & propterea ad quemcumque transeat, competit mutuatarijs realis actio ad illa recuperanda; sicut Domino ad recuperandam rem suam, furto sibi sublatam, *l. inciuilem, C. de furt.* Quòd si uxor ex alijs bonis sui mariti usurarij restitutioni tamen obnoxijs pro usuris de dote sibi satisfaciat, tunc non peccat, nec ad aliquam restitutionem tenetur. Uxor enim super bonis uiri tacitam habet hypothecam pro restituenda sibi dote, ut in *l. assiduis, C. qui potior in pign. habeant.* & præfertur cæteris creditoribus personalibus habentibus actionem: at mutuatarij non habent nisi actionem personalem contra usurarios quando usuræ non extant eadem numero: ergò cum eis præferatur, sicut uir tenebatur prius ipsi dotem restituere, quàm mutuatarijs de prædictis bonis satisfacere, cum ex debitis illa prius soluenda sint, quæ sunt realia, quàm personalia; ita uxor licite poterit bona prædicta pro dote sibi retinere, & mutuatarijs non restituere, quam quidem conclusionem tunc ueram esse ait *Salon. 22. q. 78. ar. 3. contr. 7.* quando uir consumpsit dotem sine consensu uxoris; secus autem si ipsa consentiente; quoniam tunc uir eius usurarius tenebatur prius restituere usuras, quàm dotem, saltem in foro conscientiarum: siquidem usurarij debitum contractum est cum iniuria: debitum uero dotale, quando cum consensu uxoris dos ipsius consumpta est, citra ullam iniuriam contractum exitit. Sed quicquid sit de peccato uiri usurarij, & de controuersia, an prius soluenda sint debita licite contracta, quàm usuræ restituendæ, pro qua re uide ea, quæ latè habentur *ex Sayro lib. 10. Clauis Reg. tr. 2. cap. 7. num. 28. 29. & 30.* in casu tamen, de quo agitur sicut licite potuit perere restitutionem dotis, quamuis eius uoluntate consumptæ; ita potuit eam sibi redditam retinere, licet esset posterior, cuius eius diligentia in petendo fecerit ipsam potiorē, etiam si tacitam non haberet hypothecam per *tex. in l. pupillus. ff. qua in fraud. credit.* quod quando procedat, quoad debita in uniuersum, uide *Sayr. loco citato, num. 37. in fine.*

¶ 110 Dico trigésimo sextò peccare mortaliter uxorem litigiosè, ac iracundè maritum suum ad blasphemandum prouocantem: dummodò id sciens, aut scire debens iracundiam non deprimat, iuxta ea, quæ habentur in *cap. fin. de iniur.* Sic etiam uir mortalem culpam contrahit, proferendo in coniugem uerbum ex sui natura aptum ad infamandum, ut si meretricem eam appellet, & inde infamia subsequatur, uel infamiæ saltem probabile periculum, etiam si animo non infamandi, seu iniuriandi illud protulerit, ut habetur *ex Nauar. in Man. cap. 16. num. 19. Græff. par. 1. dec. cap. 60. num. 4. & 5.* cum alijs ab eo allegatis.

Dico trigésimo septimò mortaliter peccare uxorem, notabiliter obedire recusatam in his, quæ ad regimen domus, & familiæ, ac bonos mores pertinent, *cap. est ordo, & cap. hæc imago, 33. qu. 5. & Nauar. in Man. cap. 14. num. 19. in fine.*

113 Dico præterea peccare coniuges matrimonium contrahentes coram Parocho vi, aut metu compulso assistere eorum matrimonio contrahendo, & si vi detineatur, incidunt in excommunicationem contentam in *cap. si quis suadente Diabolo. 17. q. 4. eo* quod violentas manus in eum dicuntur iniicere. Est tamen uerum, quod si tali matrimonio interueniant duo, vel tres testes cum Parocho quantumuis coacti, ualidum est matrimonium, nec dicitur clandestinum, quoad eius validitatem: quoniam non exigitur, ut Parochus voluntarie sit præsens matrimonio; sed satis est si sit præsens, etiam si alligatus detineatur, vel occasionaliter ibi fuerit, & aures, data opera claudat, ne contrahentium uerba audiat, aut expressè protestetur, quod non intendit suam auctoritatem impartiri. Etenim ad validitatem matrimonij satis est ex *Conc. Trid. sess. 24. de reform. matrim. cap. 1. si* contrahatur coram duobus, vel tribus testibus, & coram Parocho. Ità *Sanch. post alios lib. 3. de matrim. disp. 39. num. 9. cum seq. Ricc. in sua praxi, de matrim. decis. 243 num. 3 & 4. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 7. num. 57. & 58.* ubi idem ait dicendum esse si è conuerso Parochus matrimonio assistere, & de facto assistat, contradicente, ac prohibente Episcopo: nam licet Parochus peccet, & ab Episcopo grauiter puniri possit, nihilominus matrimonium est validum; nisi adsit clausula irritans. Et ità fuisse declaratum per Sacra Congr. Conc. testatur. Eandem opinionem tenet *Sanch. de matrim. lib. 3. disp. 32. & Coninc. de matrim. disp. 27. num. 8.*

114 Parochus autem, qui præsens esse debet matrimonio, ad hoc, ut sit validum, est ille, in cuius Parochia habitant contrahentes tempore matrimonij; dummodò animum habeant permanendi in illa Parochia, & non reuertendi ad primam. Unde si matrimonium celebreretur in Parochia uiri, ille Parochus debet assistere matrimonio: Si uero celebratur in Parochia mulieris, tunc mulieris Parochus debet matrimonio assistere: eo quod ille solus ibi iurisdictionem exercet. Ità *Sanch. lib. 3. de matrim. disp. 19 num. 4. & disp. 23. & 24. Ricc. post alios in sua praxi, de matrim. decis. 244 num. 1. & seq. Coninc. disp. 27. de matrim. nu. 19. & alij, quos refert, & sequitur Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 8. num. 53. & 54. & cap. 9. num. 17.* addentes ita fuisse declaratum per Sacram Cõgreg. Cardin. Est tamen uerum, quod ubi Parochus non est Sacerdos, possit alteri Parocho, ac etiam simplici Sacerdoti facultatem tribuere assistendi matrimonio, cum de iure solus Sacerdos possit assistere, & coniuges benedicere, ut post alios probat *Sanch. lib. 3. de matrim. disp. 20. & Molfes. loco citato, num. 55.* ubi etiam *num. 65.* notandum esse inquit, quod si contrahentes essent vagabundi, & facta esset diligentia, & producta fides, quod in Regione sua non sint coniugati cum alijs, Parochus, qui debet horum matrimonio assistere, est ille, in cuius Parochia tunc uagi habitant, ut probat idem *Sanch. d. lib. 3. disp. 25. & Molfes. d. tr. 4. c. 89. num. 17.* qui tamen ait, has solemnitates requiri, ubi contrahitur matrimonium in locis, in quibus est receptum Concil. Trid. aliàs secus, ut latè prosequitur ibidem *num. 18.*

115 Dico trigesimo octauo peccare futuros con-

iuges, si interrogati ab ordinario, vel Parocho, ut manifestare habeant impedimentum quantumuis occultum, & infamatorium, illud non manifestent; quoniam eiusmodi interrogatio nõ tendit ad eos puniendos, sed ad impediendum, ne inualidè matrimonium contrahant, ut in *cap. 3. de dand. spons. Sanch. d. lib. 3. de matrim. disp. 14. Reginald. lib. 31. sua prax. num. 238. §. Tertium: Coninc. de matrim. disp. 27. nu. 63. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 4. cap. 7. num. 43.* ubi *num. 44.* id limitat ex eisdem Doctoribus, nisi obtenta esset dispensatio; quoniam tunc cessat onus denunciandi, etiam in foro conscientie, cum cesset impedimentum: & id uerum est, etiam si denunciatio præciperetur sub pœna excommunicationis: quamuis in foro exteriori regulariter non stetur confessioni coniugum super impedimento ad dissoluendum matrimonium iam contractum, ut habetur in *cap. super eo, de eo, qui cogn. & c. Franc. March. decis. 754. Ricc. in sua praxi de matrim. decis. 263. num. 1. & Molfes. loco citato, num. 45.* ubi etiam ait, quod si coniugum confessio fieret pro matrimonio, tunc ualida esset.

114 Dico trigesimo nono peccare coniuges petentes, aut reddentes debitum tempore menstrui, & antequam puer ablaçetur, ut habetur ex *D. August.* de quo in *cap. ad eius d. 5.* ubi inter alia sic se habet: *Ad eius uero concubitus uir suus accedere non debet, quousque, qui gignitur ablaçetur.* Et paulò inferius: *Cum in mensuris consuetis detinentur, uiris suis misceri prohibetur, ita ut lex sacra morte illum feriat, si quis uir ad menstruatam mulierem accedat, latè D. Thom. in 4. d. 32. Palud. ibidem, q. 1.* Ampliatur hæc cõclusio, ut nec coniuges citra culpam possint reddere debitum tempore menstrui, ut supra diximus, & habetur per *Glos. in d. cap. ad eius.* Limitatur tamen eadem conclusio, ut locum non habeat in ijs mulieribus, quæ ex consuetudine menstrua patiuntur; quoniam naturæ superfluitas culpæ illis imputari non conuenit, ut in *dist. cap. ad eius uerò.* Secundò limitatur, ut conclusio procedat, quando quis ad dore libidinis accedit ad menstruatam coniugem; secus autem si ad euitandam fornicationis formidinem in se, uel in uxore petat, aut reddat debitum, ut per *Glos. in d. cap. ad eius,* ad quod allegat *tex. in cap. duo mala, 14. d.* Tertio limitatur, ut coniuges petentes, aut reddentes debitum tempore menstrui, nunquam peccent mortaliter, etiam si credant ex eiusmodi complexu monstrum aliquod concepturos, ut habetur ex *Palud. D. Anton. & ex alijs, quos refert, & sequitur Nauar. in Man. cap. 16. num. 32.* Quarto limitatur, ut ad summum coniuges copulam habentes tempore menstrui, sine causa peccent tantum uenialiter; quod si legitima adsit causa, nulla culpa committitur. Ità *Nauar. & alij Doctores supra citati.*

115 Dico quatragesimo peccare coniuges si citra alterius consensum habitum mutent, ut si uxor, uiro dissentiente, uel è conuerso, uelit indui uestibus tertij Ordinis S. Francisci, & c. siquidem id horrorem generat, & obligationi reddendi debitum officit, ut habetur ex *Rosel. in sum. versic. Potum, num. 9. Syl. ver. Potum, §. q. 1. in fine, Nauar. in Man. cap. 12. num. 62. & Sanch. lib. 9. de matrim. disp. 3. num. 9.* ubi propterea inquit, non

esse licitum viro uestibus Eremitæ indui absque uxoris consensu.

- 116 Dico quatragesimoprimò peccare coniuges, qui copulam inter se habentes, cogitant copulam habere cum alijs, uel eo animo, ut haberent etiam si coniuges non essent, ut in *cap. origo*, iuncta *Glosa, vers. Amator, 32. q. 4. Palud. in 4. d. 32. q. 3. D. Anton. 3. p. tit. 1. cap. 20. §. 1. & Nauarr. d. cap. 16. num. 1. vers. Secundo dicimus.*

Dico quatragesimosecundò peccare maritum præcipientem ieiunium Ecclesiasticum soluere, nulla legitima subsistente causa; sicut & uxor ei obtemperare citra culpam non ualet; quoniam Ecclesiæ potius, quam marito tenetur obedire: siquidem maritus dominium non habet in uxorem quoad præcepta Ecclesiæ. Est tamen uerum, quòd si notabiles discordiæ oriuntur inter uxorem, & uirum, nisi uxor uiro pareat, tunc ex Sacerdotis saltem dispensatione, potest citra culpam uxor Ecclesiasticum ieiunium soluere, ut habetur ex *Inn. in rub. de obser. ieiun. num. 1.* ubi etiã *Panorm. num. 8. Syl. vers. Ieiunium, q. 5. Nauar. in Man. cap. 11. num. 19.* & alij, quos refert, & sequitur *Sanch. loc. cit. num. 13.*

- 117 Dico quatragesimotertio, peccare mortaliter maritum occidentem uxorem in adulterio comprehensam, sicut adulterum, ut habetur ex *Sanchez. post alios de matrim. lib. 7. disp. 16. Sayr. lib. 7. Clavis Reg. cap. 10. num. 8. & seq. Less. lib. 2. de iust. & iur. c. 9. n. 16. & 17. licet contrariam existimet esse probabile, Regin. lib. 2. sua prax. n. 17. Molf. p. 1. sua sum. tr. 11. c. 19. n. 67. & alij. Prob. primò ex *tex. in c. inter hac, 35. q. 2.* ubi per Ecclesiam expressè id prohibetur, his uerbis: *Inter hac Sanctitas uestra addere studuit, ut si cuius uxor adulterium perpetrauerit, uirum marito illius liceat secundum mundanam legem eam interficere, sed Sancta Dei Ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus: gladium non habet, nisi spiritualem, quo non occidit, sed uiuificat.* Sic etiam *D. August. lib. 2. de adulter. coniug. cap. 6.* Postquam Christus ait *adultera, nec ego te condemnabo, uade, & nobis amplius peccare. Quis non intelligat debere ignoscere marito, nec iam se debere adulteram dicere, cuius pœnitentis crimen Diuina credit miseratione deletum.**

Nec obstat si dicatur, quòd licitum est de iure ciuili marito adulterum, & uxorem adulteram in adulterio comprehensam simul occidere, ut in *l. Græscus, & ibi communiter scribentes, Cod. ad leg. Jul. de adulter.* quoniam respondetur, quod contrarium fuit statutum per ius Canonicum, ut in *d. cap. inter hac.* Nec *tex. in cap. interfectores, 33. q. 2.* refragatur; quoniam *tex. ille* excusat uiros occidendes uxores in adulterio comprehensas quoad pœnam, non autem, quoad culpam, cum uir occidendo uxorem adulteram agat contra præceptum, *Non occides.* Bene uerò est, quòd maritus citra culpam potest occidere uxorem in adulterio deprehensam, quando id ex Principis permisso ageret post laram contra ipsam à Iudice sententiam; quoniam tunc non priuata, sed publica auctoritate id ageret, non ad uindictam, sed ad defensionem honoris. Vnde in Regno datur per eius Constitutionem facultas uiro amputandi nasum uxori in adulterio comprehensæ, & per sententiam legitime condemnatæ:

uel dimittendi eam puniendam pœna ultimi supplicij per Iudicem. Et in quibusdã alijs Regnis bona uxoris adulteræ tribuuntur marito, ut habetur ex *Sayro d. cap. 10. num. 11. Less. & Reginal. relatis à Molfes. d. cap. 19. num. 70.*

- 118 Dico quadragesimoquartò, uxorem, quæ ex adulterio certò nouit suscepisse filium, non solùm contraxisse lethalem culpam ratione adulterij commissi; sed etiam peccare non reficiendo dânum marito, cum possit, nutriendi filium alienum, & suum existimanti? & filijs legitimis, ac naturalibus, propter si in adulterio successione; cùm ipsa fuerit in causa damni filiorum, & mariti, propter adulterium commissum, & filium ex eo susceptum: at qui causam damni dat, damnum dedisse cenetur, *cap. si culpa, de iniur. & damno dato, & l. qui occidit, ff. ad leg. Aquil.* Idem dicendum est eadem ratione de muliere supponente sibi partum, fingendo se prægnantem, & parere filium, quem secretò accepit ab alio, ut habetur ex *Syl. in summ. vers. Adulterium, q. 1. Tab. eod. vers. num. 4. Nauarr. in Man. cap. 17. nu. 43. cum plur. seq. Sayro lib. 8. Clavis Reg. per totum, & ex alijs.* Bona autem, quibus uxor reficere posset damna uiro, & legitimis filijs, uel quibus deferenda erat eius hæreditas quomodocunque ab intestato, possunt esse illa, quæ fortè habeat extra dotem, legata, successiones hæreditarias, donationes, bona acquisita propria industria, seu labore, & alia eiusmodi, de quibus potest ad sui libitum disponere inter uiuos, uel saltem post mortem. Huiusmodi enim bonis si sufficienter satisfaciatur damnum passis, non tenetur ad aliud. Quæ diximus de adultera, extendimus ad adulterum: siquidem ipse quoque non minus est causa prædictorum damnorum, quàm adultera; atq; idèd non solùm peccauit adulterando, sed etiam peccat damna non reficiendo, ut rectè declarant *Sayr. d. lib. 8. cap. 3. num. 20. D. Anton. par. 2. tit. 2. cap. 6. in fine. Angel. in vers. Adulterium, nu. 4. Syl. eod. vers. q. 5. Caiet. in summ. eod. uerbo in fine, Petr. de Arag. 12. q. 62. ar. 6. anti. su. Lopez. par. 1. instr. cap. 31. & cap. 92. Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 11. & alij.*

- 119 Est tamen uerum, quòd supradicta uera sunt, ubi adulter est soluendo, & quando moraliter certò nouit, uel saltem probabiliter credat, filium adulterinum esse suum: ut quia tempore conceptionis maritus absens erat: & uxor eius aliquando erat honesta, & bonæ famæ: & quamuis cùm adultero rem habuerit; nihilominus ad id uis, minus, aut suasionibus fuerit inducta. Etenim si moraliter certus non sit, aut probabiliter non credat, aut saltem probabiliter dubitet, aut dubitare possit, quòd filius natus ex adulterio non sit suus, tunc ad nihil tenetur credere adulteræ asserenti, illum adulterinum esse suum; maxime si sui copiam alteri fecerit: siquidem huiusmodi mulieres solent filium suum ditioni tribuere, aut magis dilecto. Et si duo eodem tempore rem cum eadem muliere, neuter tenetur agnoscere partum suum: quoniam in ambiguis rebus non est ferendum absolutum iudicium, ut in *cap. habuisse, 33. d. & in specie Nauar. in Man. cap. 17. num. 47.* & alij Doctores supra relati, quos refert, & sequitur *Sayr. d. cap. 3. sub num. 20. vers. In hac difficultate.*

- 120 Adde, quòd si adultera filium mitteret ad hospitale,

spitale; vt ob id adulterium occultaret, licet id possit citra culpam, ut habetur ex *Calet. in sum. vers. Adulterium, & Tol. lib. 5. sue sum. c. 111.* nihilominus tenetur adultera infolidum cum adultero hospitali damna reficere; nisi paupertas eos excusaret: siquidem bona hospitalium ad alēdos pauperes, non autem diuites instituta sunt, & quantum consumitur à diuitibus, tantum indigentibus adimitur, vt bene declarat *Sayr. loco citato, sub num. 21.* vbi etiam ait, parentes prædictos adulteros, non solum teneri ad adulterinos filios alendos per se, vel per alios; sed etiam per se, vel per alios instruere. Quæ diximus de adultera, extendimus quoque ad mulierem, quæ scienter nuphit viro habenti vxorem, & filios legitimos, & naturales: nam si ex eo filium habeat, cum ille sit adulterinus, & patri succedere nequeat, tenetur reficere damna filijs legitimis: adulterinus verò si bona fide succedat patri, & legitime præscripserit bona paterna, non est reſtitutioni obnoxius filijs legitimis, aut alijs, quibus de iure competeat paterna hæreditas, vt reſtè post alios aduertit *Tab. in sum. vers. Adulterium, num. 8.*

Hæc, quæ hucusque diximus de peccatis coniugum ad eò vera sunt, vt de illis magna controverſia inter Doctores non habeatur. Quæ verò maiorem difficultatem habent, sunt, quæ sequuntur. Etenim primò circa quantum dictum, *limie. 7.* in qua egimus de coniugum impotentia coeundi ex causa maleficij, difficultas est, an maleficiatus possit petere à malefico citra culpam solutionem maleficij per aliud maleficium. Secundò circa quatragesimum tertium dictum, in quo de coniuge adultera tractauimus, dubium est, an licitum sit viro citra culpam incontinenti occidere vxorem in adulterio comprehensam. Et tertio circa quatragesimum quartum dictum denique queritur, an vxor, quæ certò nouit suscepisse filium ex adulterio, si bona non habeat, quibus damna possit reficere viro, filijs, uel alijs eiusdem legitimis hæredibus, teneatur se ipsam infamando manifestare, etiam cum periculo propriæ vitæ; atque id eò adulterium confiteri, & adulterinum filium ex adulterio conceptum declarare ad euitandum damnum mariti, eiusdemque filiorum, ac hæredum.

221 Quoad primam difficultatem pugnantem extant opiniones: nam prima sententia est *Aureoli in 4. d. 34. Angeli in sum. vers. Superstitio, num. 3.* dicentium, licitum esse vti opera malefici parati ad soluendum maleficium aliquod per aliud maleficium. Hanc eandem opinionem quidam tribuunt *Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 95. num. 21.* Probatur primò hæc ipsa sententia ex *rex. in l. eorum, C. de malefic. vbi* habetur, quòd facientes incantationes ad finem malum, sunt puniendi, non autem ad bonum aliquod assequendum. Ergo licitum est petere incantationes à malefico ad soluendum maleficium; quia solutio maleficij bona est: & peti licitè potest, quòd citra culpam potest concedi. Secundò probatur ex eo, quòd licitum est uti peccato eius, qui ad peccandum paratus est, peccando peccatum illud cedens in bonum aliquod. Hinc *D. August. Epist. 154.* expostulanti, an licitum sit vti iuramento Paganij, per falsos Deos iurantis; atque id eò mortalem culpam committentis, cum honorem, & cultum

verò Deo debitum, falsis Dijs tribuat, respondit: *Qui vitatur fide illius, qui per falsos Deos iurat, non ad malum, sed bonum, neque peccato illius se sociat, qui per Demonia iurauit, sed patto eius bono, qui fidem seruauit.* Eadem ratione Sicario parato ad rapienda bona, uel ad occidendum, licitum est ostendere bona, quæ rapiat, ne occidat. Vndè *Ierem. cap. 41.* commendati reperiuntur honesti quidam Cives Hierosolymitani, qui Iismaeli magno Sicario ostenderunt thesauros, quos raperet, ne illos occideret: eo namque casu ostendentes Sicario thesauros, quos certò sciebant rapturos, culpam aliquam non commiserunt; siquidem non se associarunt iniquitati illius, nec illum induxerunt ad rapiendum, cum ille paratus sit ad rapinam; sed uti fuerunt iniquitate eius ad bonum consequendum, nempe ad mortem vitandam, & libertatem assequendam: ergò eodem modo licitum est petere à malefico solutionem maleficij per aliud maleficium; quoniam ita petens non associatur iniquitati talis malefici, nec illum censetur inducere ad maleficium committendum; sed dicitur uti eiusdem iniquitate, ac peccato ad bonum consequendum; nempe solutionem maleficij. Denique si citra culpam non possit peti solutio maleficij à malefico per aliud maleficium, id esset, quia solutio maleficij per aliud maleficium est intrinsecè, & ex obiecto mala: at id non obstat: ergò citra culpam peti potest solutio maleficij à malefico parato per aliud maleficium. Maior patet. Probat minor: quoniam vsura est intrinsecè, & ex obiecto mala, vt in *cap. super eo, de usur.* Et tamen licitum est petere, & accipere pecunias sub vsuris ab vsurario parato ad fœnerandum, vt habetur ex *D. Thoma 2. 2. q. 78. ar. 4.* quem Doctores communiter sequuntur, & nos ostendimus in nostris *Commentar. ad extranag. B. Pij V. de camb. 5. 1. q. 72. concl. 3. num. 24.* Est igitur licitum, & citra culpam peti potest à malefico parato solutio maleficij per aliud maleficium.

222 His tamen non obstantibus; contrariam sententiam arbitror de iure veram esse, & fore omnino tenendam, quam docet *Calet. in q. illa de malefic tom. 2. suor. opusc. tract. 11. Sol. in 4. dist. 34. q. unica, ar. 3. col. 5. vers. Est tamen circa dubium, Castr. lib. 1. de iusta barei. punis. cap. 19. col. 7. Tolet. lib. 4. sue sum. cap. 16. num. 9. Banxi 22. q. 78. ar. 4. dub. 2. in solut. ad 4. Henrij. lib. 5. de ponit. cap. 6. in fine, & de matr. lib. 12. cap. 8. in fine, Couar. in cap. quamuis passum, 1. par. §. 1. num. 10. Nauar. in Men. cap. 31. nu. 20. Grassi par. 1. decis. lib. 2. cap. 6. num. 10. & Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 95. num. 7.* vbi priorem sententiam dicit esse erroneam, vt patet ex *Conc. Parisien. ar. 5. & 7.* per illud *Leust. cap. 19. Non declinetis ad Magos, neque ab Ariolis aliquid sciscitemini.* Et *cap. 20. Anima, qua declinauerit ad Ariolos, & Magos, & fornicata fuerit cõ eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam.* Probat hęc eadem sententia ratione; siquidem non licet ab aliquo petere, aut accipere, quòd est intrinsecè, & ex obiecto malum, licet cognoscatur paratus ad illud præstandum; sed solutio maleficij per aliud maleficium est intrinsecè, & ex obiecto mala: ergò non potest peti maleficium solui per aliud maleficium à malefico quantumvis parato. Maior patet in-

ductione in omnibus vitijs: ex quo enim fornicatio, homicidium, & alia eiusmodi sunt intrinsicè, & ex obiecto mala, non est licitum petere ab aliquo, vt homicidium, aut fornicationem committat, quamuis paratus sit ad occidendum, vel fornicandum. Probatum modo minor; quomà accessus ad Magos, & Ariolos est prohibitus iure naturali, ac Diuino, vt patet ex supra rellatis Leuitici locis: ea verò, quæ damnata sunt iure Diuino, ac naturali, sunt intrinsicè, & ex obiecto mala, vt in *d. cap. super eo, de usur.*

† Adde hoc, post emanatam Bull. ab Alex. VII. P. M. incip. *Licet alias*, ad eò verum est, vt aduertat P. *Quartus de Cas. Reserv. sect. 1. cap. 1. Quarta difficultas circa fin.* Sortilegos, & ceteros huiusmodi esse omninò denunciandos Inquisitoribus ab illis, qui sufficientem habent notitiam delinquentium; sed dico ego facere recursum ad maleficos pro solutione maleficij non solum est habere sufficientem, sed plenam notitiam delinquentium in hoc genere: ergò non solum prohibetur recursus, verum etiam subiungitur Inquisitoribus, conscij talis criminis, & tenentur eos denunciare, eò magis, quia sunt suspecti de hæresi saltem de leui, quos supra cit. Bull. vult esse denunciandos, idq; extenditur etiam ad eos, qui faciunt eundem recursum pro inveniendis thesauris.

Restat modo, vt ad contraria respondemus.

125 **A**D primum ex *tex. in l. eorum, C. de malef. respondetur*, quòd *tex.* ille non concedit incantationes ad aliquod bonum assequendum tanquam licitas, sed huiusmodi crimen impenitum tantum dimittit. Nec re vera *Sancb. tenet* contra Conc. ac nostram sententiam: liquidem non concedit peti posse maleficium à malefico solui per aliud maleficium, quod nulla alia via, nisi per maleficium soluere potest; sed tantum inquit peti posse maleficium solui à malefico, qui pluræ media habeat ad soluendum maleficium, nempe licita, ac illicita, licet constet petenti fore, vt medio illicito utatur; petitur enim à malefico solutio maleficij, quæ secundum se bona est, & quam potest medio licito facere. Ad autem non est incoueniens: nam licitè petitur hoc modo iuramentum ab infideli ad bonum aliquod assequendum; licet certò sciat iuraturus per falsos Deos: nam cum infidelis ille possit, si velit iurare per verum Deum, si iurat per falsos Deos sibi imputatur: & petens tale iuramentum ad bonum aliquod, non peccat.

124 Ad secundum patet solutio ex dictis. Quo uero ad Sicutum paratum ad occidendum, vel rapiendum, responderetur, quòd viator citra culpam offert illi pecuniam, quæ rapiat, ne occidat; quoniam licitum est vti iniquitate alterius ad bonum aliquod assequendum: nec iste talis dicitur induci ad peccandum. Præterea dum viator offert Sicutum pecuniam quam rapiat, ne occidat ut supra, dicitur ei suadere minus malum ad euitandum maius: siquidem Sicutum paratum ad rapiendum, vel occidendum, viator offerendo illi pecuniam quam rapiat, ne occidat passiuè tantum concurrat ad rapinam Sicutij, atq; idè citra culpam sus-

det eidem rapinam, quæ est minus malum ad euitandum homicidium, quod est maius. At licitum est suadere minus malum ad euitandum maius, ut in *cap. si quod uerius, 33. q. 2. ubi D. August.* agens de uiro adulteræ, uolente alterum ex duobus præstare, uxorem scilicet adulteram occidere, uel ea dimissa, & uiuente aliam ducere, & manere cum ea in adulterio, sic ait: *Si facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium; & non committat homicidium.* Gen. quoq; *cap. 27.* uolentibus fratribus per inuidiam occidere Ioseph eorum fratrem, sua sit Iudas illum uenundari Ismaelitis, inquit: *Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, & celauerimus sanguinem ipsius, melius est, ut uenundetur Ismaelitis, & manus nostra non polluantur, frater enim, & caro nostra est.* Ratio autem cur citra culpam

125 suadetur minus malum ad euitandum maius, non dicitur consulere malum, sed prælectione minoris mali, quæ bona est, sicut & uitatio maioris mali. Hac eadem ratione ostendimus in nostris *Commensar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 72. concl. 2. limit. unica, num. 14.* extremè indigentem, qui petierit pecunias mutuo, uel ad cambium reale ab aliquo diuite, & ille eas dare recusauerit, posse diuitem ipsum inducere citra omnem culpam ad contrahendum secum cambium siccum, & ad mutuum sub usuris, ut habetur ex *Panor. & alijs de usur. Nauar. in Man. cap. 17. num. 263. cum alijs Doctoribus*, quos loco citato retulimus. Etenim hoc casu non est diuitem illum ad peccandum inducere; sed potius illi cõsulere ut minus peccet, nempe ut potius committat peccatum usuræ, quod est minus, quàm peccatum homicidij, quod est minus: siquidem, qui extremè indigenti non subuenit cum possit, & debeat, perinde se habet, ac si pauperem illum occideret, iuxta illud *D. Ambr. in cap. Pasce, 86. d. Pasce famo morientem, si non paupsi, occidisti.* Unde licet hæc uera sint, nihilominus non est uera consequentia, & proinde neganda est consequentia: quoniam non propterea ex dictis deducitur licitum esse Maleficiato petere solutione maleficij per aliud maleficium a malefico quantumuis parato, tum quia petere maleficium solui per aliud maleficium, est petere intrinsicè malum omnino tam secundum substantiam actus, quàm ex circumstantia, quod nunquam licet, ut mox dicemus, & fusius declarabimus in solutione tertij argumenti: tum quia supponimus, petentem scire maleficium non habere alium modum ad soluendum maleficium, nisi illicitum, nempe nisi per aliud maleficium, iuxta ea, quæ supra adnotauimus in solutione primi argumenti. Non tamen negamus, quòd si spontè offeratur à malefico solutio maleficij, ut quia solus sciret coniugum ligamen, & uelit illud soluere per destructionem tantum ipsius ligaminis, tunc possent ipse coniuges uti opera malefici: nam idem dicendum est de destructione cuiuscumq; signi ex pacto demonis iuncti: nec destructio illa dicitur solutio maleficij per aliud maleficium, ut rectè docet *Molfes. post alios par. 1. sua sum. 17. 4. cap. 10. num. 31.* & patet etiam ex *195*, quæ habentur ex *Sancb. de matr. lib. 7. disp. 96. num. 3.*

126 Ad tertium, concessa maiori, negatur minor, & ad probationem minoris dicitur, quòd intrinsicè

secè malum est duplex: nam quoddam dicitur intrinsecè malum omninò, ac absolutè tam secundum substantiam actus, quam ex circumstantia, vt fornicari, metiri, &c. & quoddam dicitur malum intrinsecè ex circumstantia tantum, vt est simonia, dare mutuo sub vsuris, &c. Simonia enim, & mutuario vsuraria non sunt intrinsecè malè secundum substantiam actus, sed bonè: & malè ex circumstantia dumtaxat, & petenti noxiè: Siquidem simonia idcirco secundum substantiam actus est bona; quoniam non est prohibitum dare rem temporalem pro spirituali, vt in *cap. sicut Episcopum*, l. q. 2. & *cap. dilectus, de simon.* atq; idè qui petit spirituale pro temporali, petit quod bonum est secundum substantiam actus: circumstantia verò est petere rem spiritualement pro temporali, mediante pacto, quæ mala est, & damnata: quia omnis pactio, & conuètio in his rebus cessare debet, vt in *cap. tuas nos, de simon.* Modò qui necessitate præsumit ab aliquo rem spiritualement, & is recusat conferre, nisi sibi mediante obligatione, & pacto detur temporale aliquod, petens, quod directè petit, bonum est secundum substantiam; ad circumstantiam verò se habet tantum passiuè, quia vt consequatur bonum illud se offert pati, & sufferre circumstantiam illam, vt sua consulat necessitati. Sic etià qui ab vsurario, quem nouit nullo modo mutuaturum nisi sub vsuris; atq; idè petit mutuo sub vsuris, id quod directè petit, est mutuum, quod bonum est: vsuras verò licet videatur secundum externum sermonem offerre, vt tamen ipsa cum vsurarum solutio sit ipsi nociua, non eam offert formalitèr, & propriè; sed tantum offert se vsurarium illud damnum sustinere, & pati, vt suæ consulat necessitati, & sic passiuè se habet ad solutionem vsurarum, vt declarauimus in nostris *Commentar. in extranag. B. Pij V. de camb. l. 1. q. 72. in resp. ad primum, l. 17. num. 39. & 40.* Modò respondendo ad argumentum dicimus, quod petere solutionem maleficij per aliud maleficium est intrinsecè, omninò, & absolutè malum secundum substantiam actus, & ex circumstantia, & propterea citra culpam nūquam petitur solutio maleficij per aliud maleficium, sicut nūquam licitum est fornicari, aut mentiri, etiam pro tuenda propria vita, vt in *cap. super eo de vsur.* Vsura verò cum non sit mala secundum substantiam actus, sed solùm ex circumstantia, meritò quis potest ab vsurario petere pecuniam sub vsuris, si nouerit vsurarium non aliter mutuaturum, nisi sub vsuris, quia solutionem usurarum non offert directè, sed ad eam passiuè tantum se habet, atq; idè, ut suæ consulat necessitati tantum usuras offert solutus.

128 Circa verò secundam difficultatem *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 9. num. 16.* probabilem putat opinionem eorum, qui docèt, excusari à culpa maritum incontinenti vxorem occidentem, in adulterio comprehensam, vel etiam adulterum, secus autem ex interuallo. Probat hęc sententia primò; quia si maritus incontinenti occidat Clericum in adulterio comprehensum cum vxore, non incidit in excommunicationem, *cap. si quis suadente diabolo, vt in cap. si vero; il. 1. de sent. excom. latè Sayr. lib. 3. de censur. cap. 27. & lib. 7. Clauis Regis, cap. 10. num. 9.* Ergo mar-

itus incontinenti interficiens vxorem in adulterio comprehensam, vel etiam adulterum non peccat; quoniam excommunicatio fundatur in lethali culpa, & vbi non adest lethalis culpa, non potest dari excommunicatio, vt in *cap. nullus, l. 1. q. 3.* Confirmatur ex *l. Gracchus, C. ad leg. Jul. de adulter.* vbi conceditur marito incontinenti occidere adulterum in adulterio comprehensum cum vxore, nec dicitur committere homicidium cum lege permittente id faciat, & ex iusto dicatur dolore commotus. Ergò nullam contrahit culpam: nam maritus citra omnem culpam potest occidere vxorem in adulterio comprehensam ex Principis permisso, vt supra ostendimus *dicto 33. vers. Nec obstat.* Denique citra omnem culpam vxor occidit hominem tantem eam violare ad suam pudicitiam tuendam; quoniam vim vi repellere est de iure naturali, vt in *l. vi vim, ff. de iust. & iure:* ergo & viro ad proprium honorem reuincendum licitum est, abiq; vilo peccato saltem incontinenti occidere vxorem in adulterio comprehensam, & etiam adulterum, eò magis, quia iustum dicitur habere dolorem, vt in *d. l. Gracchus, ff. ad leg. Jul. de adulter.* Sed tu vide Additium propositionum damnatarum ab Alex. VII. P. M. quas ipse attuli *disp. 17. sect. 1. sub num. 27.* inter quas est subsequens, Non peccat maritus occidens propria auctoritate vxorem in adulterio deprehensam.

129 His non obstantibus, etiam contrarium docet *Glosa in cap. inter hac per illum tex. 33. q. 2.* vbi Nicolaus Papa rationem reddens cur maritus interficiens vxorem in adulterio deprehensam peccet, sic ait: *Inter hac Sanctitas vestra addere studuit, si cuius vxor adulterium perpetrauerit, verum marito illius liceat secundum mundanam legem eam interficere. Sed sancta Dei Ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus: gladium non habet, nisi spiritualement, non occidit, sed viuificat.* Vndè cum *tex.* ille generaliter loquatur, nec distinguit de marito interficiente vxorem adulteram, an incontinenti, vel ex interuallo occidat, generaliter est intelligendus, nec nos distinguere debemus, vt in *l. 1. §. generaliter, ff. de legat. prest. & l. de precio, ff. de aqua pluua arc.* atq; idè sicut supra *d. dict. 43.* ostendimus, peccare virum interficientem vxorem in adulterio comprehensam ex interuallo; ità etiam peccat, si interficiat incontinenti: quoniam in vtroq; casu facit contra præceptum legis Diuinæ: *Non occides*, quod præceptum cum sit negatiuum, obligat semper ad semper, cum occidere, & sic homicidium committere sit intrinsecè, & ex obiecto malum, sic ea omnia, quæ in lege Diuina prohibentur. Vndè *D. Augustin. lib. 2. de adulter. coniugū, cap. 6.* meritò ait, quòd postquam ait adulterè, *Nec ego te condemnabo, vade, & noli amplius peccare*, quis non intelligat, debere ignoscere maritum, quod videt ignouisse Dominum amborum: nec debere adulteram iam dicere, cuius poenitentis crux in Diuina credit miseratione deletum.

Ad contraria respondetur.

130 **A**D primū negamus consequentiā: nam idcirco maritus incontinenti occidēs Clericum

quia

cum adulterum cum uxore in adulterio comprehensam non incidit in excommunicationem contentam in *d. cap. si quis suadente Diabolo*, 17. q. 4. quoniam ei de iure Canonico dimittitur pœna homicidij, sicut dimittitur de iure civili, ut in *cap. interfectores*, 33. q. 2. Non tamen interficietur adulteram, vel adulterum citra culpam. Imò nec pater excusatur à culpa occidendo filiã in adulterio comprehensam, quamuis de iure civili ei concedatur impunè, non autem marito, si id auctoritate propria faciat, ut in *l. nec in ea*, ff. *ad leg. Jul. de adulter.* & *Glosa in d. cap. inter hac*, 33. q. 2. Non tamen negamus quin maritus citra culpam possit occidere vxorem adulterã, quando id ex Principis permissu ageret post latam contra ipsam à Iudice sententiam; quoniam tunc non priuata, sed publica auctoritate id ageret, non ad vindictam, sed ad defensionem honoris, vt adnotauimus supra in relato dicto 43. Ad probationem consequentiã dicimus, quòd non valet dicere excommunicatio fundatur in culpa mortali, atque idèò non datur excommunicatio citra lethalem culpam; ergò incontinenti occidens Clericum adulterum, vt supra, sicut excusatur ab excommunicatione ita quoque excusatur à mortali culpa: quoniam innumerantur casus non habentes excommunicatione annexam, & tamen intrinsecè, & ex obiecto mali: aut sunt mali, quia prohibiti, atque idèò culpa mortalis; & tamen non habent excommunicationem annexam: Valet autem argumentum è contra, nempe, hic casus habet excommunicationem annexam; ergo est culpa lethalis: quia nõ datur excommunicatio, nisi pro culpa mortali, vt in *d. cap. nullus*, 11. q. 3.

131 Ad *tex. in d. l. Gracius. C. ad leg. Jul. de adulter.* responderetur, quòd licet de iure civili permittatur marito occidere incontinenti adulterã in adulterio comprehensam, ac etiam adulterum; illa tamen lex fuit correctã per ius Canonicum, vt in *d. cap. inter hac*, 33. q. 2. vel secũdò dici potest, quòd *tex.* ille excusat viros occidentes uxorem incontinenti in adulterio comprehensam, vel etiam virum, quoad pœnam homicidij, non autem quoad culpam; sicut & *tex. in cap. interfectores*, 33. q. 2.

132 Ad vltimum responderetur, quòd eo casu conceditur mulieri ad pudicitiam tuendam inuasorem occidere; quoniam supponitur non habere alium euadendi modum: ac maritus potest suo honori consulere dimittendo vxorem adulteram quoad torum, vt detrudatur in Monasterium, vel secundum leges puniatur. Imò peccat maritus si ab vxore adultera non se separat; sed petit, & soluit ei debitum coniugale, vt in *cap. 1. & cap. si quis*, 32. q. 1. quod quidem verum est quando adulterium est publicum; secus autem si sit occultum; quoniam tunc maritus perens, aut reddens debitum uxori, quam certò nouit esse adulteram non peccat, vt habetur ex *Palud. in 4. d. 32. D. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 9 & Nauar. in Man. cap. 16. num. 28.* Idem dicendum est vbi maritus cognouit vxorem emendam, aut eo sine ab ea debitum petat, ne ipse quoque incidat in adulterium, nec alijs præbeat occasione credendi se vxoris esse lenonem. Est tamen verum, quod licet maritus regulariter peccet non se separando ab uxore adultera, & debitum pe-

tendo, ac reddendo, vt supra; vxor tamen è conuerso non peccat, non recedendo à marito, debuit petendo, vel ei reddendo; etiam si certò sciat, maritum esse publicum adulterum: siquidem ad vxorẽ non pertinet corrigere virũ; sicut ad virũ pertinet corrigere uxorem, *cap. duo ista*, 23. q. 4. & eò magis, quia nunquam, aut raro præsumitur à populo, vxorem in mariti adulterium consentire, vt habetur ex Doctoribus paulò supra relatis, & *Caier. tom. 1. opusc. opusculo 12. q. 13. & opusc. 31. resp. 14.* & communiter maius existimatur dedecus ob adulterium vxoris, quàm ob adulterium viri; licet per vtrumque fieri possit tori separatio, vt rectè explicat *Molfes. par. 1. sue sum. tr. 11. cap. 20. num. 9.*

133 Quouero ad vltimam difficultatem pugnantem extant opiniones. Nam prima sententia est *Adriani in 4. de restit. q. 1. §. Difficultas igitur, & §. Sed restant, Maior. in 4. d. 15. q. 17. Scoti, & Riccharidi*, quos refert, sed nõ sequitur *Sayr. lib. 8. Clauis Reg. cap. 3. sub num. 5. vers. Adrianus*, dicentium, vxorem, quæ certò nouit suscepisse filium ex adulterio, si bona nõ habeat, quibus damna possit reficere viro, filijs, vel alijs eiusdem legitimis hæredibus; nec alia via possit ea reficere, teneri cum periculo, non solum infamix, sed etiam vitæ crimen proprium manifestare, ne filius adulterinus succedat, tollaturque primogenitura ab eo, qui re vera est primogenitus patris: aut ne adimarur hæreditas ipsius à legitimis hæredibus. Mouentur ex eo, quòd restitutio præcepta sit de iure Diuino, ac naturali, & necessaria est necessitate salutis, cum non remittantur peccata, nisi restituantur ablata: ergo vxor adultera in supra relato casu tenetur nõ solum cum iactura famæ, sed etiam cum vitæ periculo suum crimen reuelare, si aliter supra dicta damna reficere nequeat: siquidem quæ sunt de necessitate salutis, & in præcepto naturali, aut diuino, propter nullum scandalum, damnum, aut periculum sunt dimittenda. Confirmat hanc eandem sententiam exemplo rebellionis, qui falsum instrumentum, aut testamentum fecit, testis, qui falsum testimonium protulit, & Iudicis, qui malè iudicauit, & fuerunt in causa, vt aliqua bona iniustè à vero domino fuerint sublata: siquidem hi omnes obligantur se ipsos prodere, etiam cum periculo vitæ, vbi alia viæ damna illata reficere nõ valeant. Denique adultera ad scandala, quæ ex sua manifestatione sequuntur non concurrunt positiuè; sed permissiuè tantum: ad damna uerò mariti, & hæredum concurrunt positiuè: ergò tenetur providere, ut damna reficiantur, quàm ut scandala non sequantur, & sic se ipsum prodere. Idem dicendum fore multi arbitrantur de uxore, quæ falsò sibi supposuit partum alienum, quoniam militat eadem ratio, arg. *reg. in l. illud. ff. ad leg. Aquil.*

134 His tamen non obstantibus, contrariam sententiam arbitror de iure veriore esse, quam docent *Caier. tom. 1. opusc. tr. 31. resp. 14. dub. 2. & in sum. vers. Adulterium, Ican. Medina cap. de restit. q. 3. cau. 4. Alphons. Castrens. lib. 2. de potest. legis penal. cap. 18. §. 8. in fine, & tit. 2. cap. 7. §. 4. Nauar. in Man. cap. 16. num. 44.* & nonnulli alij Theologi in 4. d. 15. & Canonista in *cap. officij, de panit. & remiss.* Probatur hæc sententia ex *tex. in d. cap. officij, de panit. & remiss.*

ubi

vbi Innoc. IV. decernit, audiendam esse mulieris confessionem; quæ sibi partum alienum suppositum, vel propriū ex adulterio suscepit, nec illud marito vult detegere. Ergo nō tenetur vxor; quæ certō nouit filium ex adulterio suscepisse, aut alienum partum sibi suppositum seipsam prodere: quoniam huiusmodi mulier non potuisset absolui. Confirmatur, quia vita, & fama sunt altioris ordinis, quàm bona tēporalia. Præterea ex duobus malis minus est eligendum, vt in *cap. duo mala*, & *cap. nerui testicularum dist. 13*. Sed adultera, de qua agitur, necesse est, vt in alterū ex duobus malis incidat, siquidem tacens in causa est, vt legitimus hæres hæreditate priuetur; reuelans verò crimen, mortis periculo exponit se, & filium spurium: quod est maius malum: ergo nō valens reficere damna mariti, & eius hæredum, compensare, non tenetur se ipsam prodere, & crimen suum manifestare. Deniq; nemo tenetur aliquid restituere cum maiori detrimēto, quàm intulit: at adultera maius damnum notabiliter pateretur reuelādo ipsius crimen, quàm marito, & eiusdem legitimis hæredibus intulit: ergo si non valet mariti damna, & legitimorum ipsius hæredum reficere, ac alia via compensare, nisi se ipsam prodens, & proprium crimen manifestās, ad id non obligatur, sed illud tacere citra culpā potest.

135 Ampliatur primò hæc sententiā, vt quæ diximus de vxore adultera, quæ ex adulterio suscepit filium, extendatur ad mulierem supponentē marito filium alienum: quoniam eadem militat vtriusq; ratio: & patet ex *tex. in d. cap. officij, de punit. & remis.* vbi nō denegatur mulieri adulteræ, aut supponenti marito filium alienum pœnitentiā, etiam si propter metum mariti nolit reuelare crimen suū: atq; idēo ex eo *tex.* clarè colligitur, non teneri eo casu uxorem seipsam prodere, stante vitæ periculo, cum nullus absolui ualeat, nisi id agat, ad quod tenetur ex conscientia: qui quidem *tex.* licet loquatur de periculo vitæ; nihilominus idem dicendum est de periculo famæ, cum tam vita, quàm fama sint altioris ordinis, quàm bona temporalia.

136 Secundò ampliatur ipsa conclusio, ut idem dicendum sit de adultero, & quocumq; alio supponente marito filium alienum: siquidem æqualis est vtriusq; ratio, arg. *tex. in l. illud, ff. ad l. Aquil.* Etenim adulter, & quicumq; alius, qui supposuit marito filium alienum, sicut tenentur reficere damna mariti, & ipsius legitimis hæredibus, si aliqua via possint compensare, ut supra ostendimus *disto 44*. ita etiam excusantur à reuelatione eorum criminum, si alia non possint marito, & ipsius legitimis hæredibus consulere, & eorumdem damna reficere, nisi per ipsorum criminū manifestationem, ut rectè inquit *Sayr. lib. 8. Clauis Reg. cap. 3. sub num. 20. vers. Secundo certum est.*

137 Tertiò ampliatur eadem conclusio, ut uera sit, siue uxor ipsa adultera, & supponens marito filium alienum, sciant morali certitudine per criminum reuelationem, restitutionem, seu prædictorum damnorum refectionem fore subsequendam, siue non; quoniam militat eadem ratio. Et ita tenent supra relati Doctores quoad euitandā mortem; & si non omnes conueniant quoad euitandam infamiam.

138 Sic ampliata limitatur primò supradicta conclusio, ut uxor adultera teneatur crimen suum, detegere, & adulterinum filium, aut suppositum partum manifestare, etiam eū periculo propriæ uitæ, & filij adulterini, seu suppositi, ubi tractatur de cōmuni bono, & damno uitando alicuius Regni, uel Reipub. quoniam bonum publicum præferendum est priuato. Et idem dicendum arbitror de adultero, cum equalis sit vtriusq; ratio. Vnde si adulterinus ille filius, aut partus suppositus essent propēsi ad malum, & malis moribus imbuti; & e conuersò legitimus hæres propensus esset ad bonum, optimis moribus imbutus, ita vt animo nobili, ac Regio speraretur fore, vt Regnum, seu Rēmp. regeret: vel si ex successione legitimi hæredis pacificaretur Regnum, cessarēt cædes, & Beila, quæ aliàs ex successione adulterini, vel suppositi succrescerent, tunc tenentur adultera, & adulter, & quicumq; alius supponens alienum filium, vt sup. cum propriæ infamæ, ac etiam cum vitæ periculo suum crimen manifestare: siquidem hoc casu non dicuntur exponere periculo propriam vitam pro bono particulari legitimi hæredis; sed pro bono communi totius Regni, Prouincæ, Reipub. &c. ad quod vnusquisq; de iure naturæ obligatur. Ita *Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 2. Couar. in regula peccatum, p. 1. num. 6. in fine, Anton. Cord. in suis qq. lib. 1. q. 31. Salon. 22. q. 62. ar. 6. contr. 8. amē concl. 1. & concl. 1. in fine, Petr. de Arag. ibidē, Ludouic. Lopez par. 1. instr. conf. cap. 88 & cap. 216. cōcl. 5. Tolet. in sum. lib. 5. cap. 11. & Sayr. lib. 8. Clauis Reg. cap. 3. num. 12.* Quod quidem tunc verum esse arbitror, cum adultera, aut alie supradictæ personæ reuelantes crimen probabiliter sperant fore, vt hæreditas, & bona viri sint peruenienda ad legitimum eius hæredem, aliàs secus, vt habetur ex *Sayr. loc. cit. sub num. 11. vers. Quintum, & sub num. 14. in fine, Syl. in sum. ver. Adulterium, q. 1. Nauar. in Man. cap. 16. num. 43.* & colligitur etiam ex alijs DD. supradictatis.

139 Secundò limitatur eadem conclusio, vt locū non habeat, vbi secundū prudentis viri æstimationem, bona quibus legitimi hæredes priuantur, sunt maioris pretij, quàm fama vxoris vt supra adulteræ, & aliorum supra relatorum, vt quia non sint personæ bonæ famæ, nobiles, &c. tunc enim obligarentur crimen manifestare, vt legitimi hæredes dicta bona consequi possint, & nullum aliud sequatur incōmodum, quàm propriæ adulteræ, & supradictorum infamia: & ex reuelatione sequatur restitutio cum effectu. Etenim quamuis fama ex suo genere sit altioris ordinis, quàm bona fortunæ; nihilominus dari potest tantū bonorum prædictorum quantitas, quæ iuxta prudentis viri iudicium adæquet, vel excedat famam vnus personæ inferioris: sicut licet aurum ex genere suo sit pretiosius argento; attamen magnum pondus argenti præponderat in valore minimo ponderi auri. Hac ratione tanta poterunt esse bona fortunæ, vt etiam præferēda esse famæ Regis putat *Sayr. loc. cit. sub num. 14.* Quod si vxor, aut alie præfate personæ sint illustres, & bonæ famæ, & tractatur de pretio bonorum, quod eorum famæ non præponderet; tunc non tenentur eorumdemq; crimen manifestare; etiam si certò scient crimen reuelando fore,

fore, vt bona perveniant ad legitimos hæredes: quia nemo tenetur restitutionem facere cum maiori, ac notabili eius detrimento; atque idèd quis non cogitur restituere decem aureos cum iactura centum. Ita *Sor. Conar. Lopez, Salon. Aragon. & Tolet. locis citatis, & Sayr. d. cap. 3. num. 14.* vbi etiam addit, quòd cæteris paribus, non tenetur mulier crimen suum manifestare ob id tantum, ne filius legitimus hereditate spoliatur; quia possidet actu famam: legitimus verò non possidet hereditatem: & sicut legitimus habet ius ad hereditatem, ita mater ad conservandam suam famam in re occulta: siquidem in pari causa melior est conditio possidentis.

140 Tertio limitatur supradicta conclusio, quòd adultera admonendo secretò filium adulterinũ, & reuelando ei crimen, certò moraliter novit, illum sibi crediturum, & restitutum bona legitimo hæredi citra scandalum, aut aliam infamiam, quam apud filium contraheret: siquidem obligaretur seipsam prodere; ac proprium crimen, filio adulterino reuelare: quoniam maius bonũ est, vt bona illa ad legitimum hæredem perveniant, quàm sit malum ipsius exiguæ infamiae apud filium: quapropter eam subire tenetur pro maiori alterius bono. Ita *Nauar. in Man. cap. 16. sub num. 46. in vers. Quinto, quid si crederet,* quam sententiam communem esse testatur *Sayr. d. cap. 3. nu. 11.* Idem proportionaliter puto dicendum esse de adultero, ac supponente marito filium alienum: nam in omnibus his casibus est æqualis ratio. Dixi, *Moraliter novit illum sibi crediturum.* quoniam huiusmodi filius adulterinus matri suæ credere regulariter non tenetur asserenti fuisse ex adulterio conceptum; etiam si uterq; parens ita esse iuramento confirmet; atque idèd non tenetur in conscientia hereditatem restituere filio legitimo: siquidem natus cum sit in domo paterna, matre, & viro simul habitantibus, nec vlla infirmitate impeditis, de iure præsumitur legitimus, & non de adulterio natus: & id etiam si eodem tempore vxor cum alio adulterio commisisse probetur, vel concepisse extra domum mariti in loco suspecto, vt in *l. miles. §. defuncto. ff. de adulter. Panor. in cap. per tuas, de probat. cap. transmissa, qui filij sint legit. & in l. filium definiimus ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iur.* Imò id verum est, etiam si mulier cum adultero cohabitaret; dummodò liber accessus pateret marito, ita vt potuerit ex eo filius concipi, vt habetur ex eodem *Panor. in cap. accedens, de purgat. canonica, & in cap. officij, de penit. & remiss. Paris. conf. 64. col. 1. & seq. vol. 3.* Et hoc etiam si filius natus assimilaretur adultero; quoniam id potuisset contingere ob cogitationem mulieris tempore conceptionis, vt per *Iason. & alios in l. Gallus. in prin. de liber. & posthum. & in addit. ad Sayr. d. cap. 3. sub num. 19.* vbi id ampliat etiam si mulier per multos annos, nempe 15. fuisset sterilis, ad quod adducuntur *Ruin. conf. 53. vol. 5. Panor. in d. cap. per tuas, & Alciat. tr. de presum. in 3. reg. presum. 37.* Et enim favore matrimonij in dictis quoq; casibus filius præsumitur legitimus: & quamdiù potuit generari à marito, nunquam præsumitur ab alieno generatus, vt habetur ex *Panor. in d. cap. officij, de penit. & remiss. & latè Tab. in summ. ver. Adulterium, num. 7.*

141 Hinc *Barth. Med. in summ. lib. 1. cap. 14. §. 18.* ait, Filium eiusmodi stultè facturum, si postquã natus est in domo patris velit assensum matri præbere; cum si credat, teneatur in conscientia hereditatem restituere filio legitimo, *Palud. quoq; in 4. d. 27. q. 2. ar. 1. concl. 3.* hanc eandem sententiam prosequendo, affert exemplum de illo, qui matri suæ crimen prædictum reuelavit, ita respondit: *Bene credo vobis, quòd sitis ribaldus; sed non quòd sim bastardus.* Idem docet *Syl. ver. Adulterium, q. 1. & Tab. cod. ver. num. 7. Panor. in d. cap. per tuas, de probat. Navar. Conar. Salon. Arag. Lopez, Tolet. locis cit. & DD. communiter in l. filium, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iur. & l. si vicinus, C. de nupt. dicentes, factum fuisse illum, qui credens matri dicenti sibi adulterinum esse, Regno renunciauit. Hanc eandem opinionem sequitur *Alph. Castr. lib. 2. de potest. leg. pen. cap. 11.* addens, quòd licet adulterq; crimen suũ manifestet marito, & ille credat; filius tamen nõ tenetur ei fidem adhibere. Idem docet *Petr. Navar. lib. 3. de restit. cap. 1. par. 2. dub. 21. num. 156.* & alij, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 8. Clavis Reg. cap. 3. num. 16.* qui id limitat ex sup. relatis Doctoribus, & alijs, in *vers. Caterum;* nisi filius legitimis probationibus conuincatur; adulterium eum esse, vt quia probaretur tempore, quo fuit conceptus, partem putatiuum abfuisse: matrem esse timoratae conscientiae, propriam famam valde appetere, & ipsum filium ardentè diligere, si non sit mentiri solita, in hebdomada sancta, vel in articulo mortis crimen suum manifestet, aut alia essent indicia, quibus manifestè conuincatur: quia tunc filius teneretur credere matri, & hereditatem legitimo hæredi in foro conscientiae renunciare: quamuis in exteriori foro ad iudicata sibi fuerit. Dixi, *Aut alia adsint indicia, &c.* quia si per dicta indicia adhuc remaneret dubius, non teneretur hereditatem dimittere: siquidem in pari causa melior est conditio possidentis: & in dubio semper interpretari facienda est in fauorẽ filiorum, iuxta ea, quæ habentur ex *Panor. in cap. intelleximus, de adulter. & facit tex. in l. si vicinus, C. de nupt.* Imò si post completam legitimam præscriptionem manifestè sibi constaret, esse filium adulterinum, eximeretur ab obligatione restituendi hereditatem filio legitimo: & tunc incipit præscriptio, quando incipit nominari, & pro filio legitimo reputari: siquidem præscriptione rerum dominia comparantur. Ita *Syl. in summ. ver. Adulterium, q. 3. & alij, quos refert, & sequitur Sayr. loc. cit.**

142 Quarto limitatur, vbi vxor adultera fuerat iam infamata de adulterio; nam tunc si credat probabiliter, citra periculum corporis, & animæ posse id reuelare, & quòd fides sibi adhibebitur tam à patre, quàm à filio, tenetur se prodere, & crimen manifestare, vt hereditas legitimo filio deferatur: eo quòd vxor, cum sit diffamata de adulterio, ex manifestatione criminis, parum, aut nullum detrimentum patitur in fama, vt habetur ex *Innoc. & alys in d. cap. officij, de penit. & remiss. & Navar. in Man. cap. 16. num. 46.* Quæ diximus de adultera extendimus ad adulterum, & ad supponentem sibi filium alienum, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus. Adde, quòd in casibus, in quibus vxor adultera tenetur crimen

manifestare, ad id tenetur, etiam si maritus adulteræ nullum alium filium haberet, præter illum spurium, quem putat filium. Nam si maritus putans esse suum filium fecit pro illo pupillarem substitutionem, tunc restitutio faciendâ est substituto: siquidem eo ipso, quod aliquem ei substituit, proculdubio illi fuisse hæreditatem relicturus; si aliàs filium illum spurium esse cognouisset. Quod si neminem ei substituit, tunc si certò nouerit à marito, quem foret hæredem institutum, si sine filijs decedat, tunc illi faciendâ est hæreditatis restitutio, cum clarè constet de voluntate viri. Si tandem nulla substitutio facta fuerit, nec constat de mariti voluntate, tunc hæreditas restituenda est venientibus ab intestato; quoniam hanc præsumitur fore voluntatem mariti, si filium institutum adulterinum sciuisse. Ita *Alph. Castr. lib. 2. de poss. leg. pæn. cap. 11. Petr. de Arag. 22. q. 62. ar. 6. & Sayr. d. cap. 3. num. 18. vers. In hac re*, & ante ipsos colligitur ex *Syl. vers. Adulterium. q. 1.* dum ait, quod hæreditas in tali casu est restituenda, quibus verisimiliter ipsa vxor credit, quod maritus reliquisset: quod si nescitur, pauperibus elargiatur.

- 143 Quintò limitatur, quod quando vxor ad reuelandum suum crimen non obligatur: vel quando per suam reuelationem non potest consulere dâno, quod suo marito, & suis legitimis hæredibus intulit, vel est euenturum, neque bona habeat, quibus eiusmodi damna resarciat, tunc saltem tenetur suadere filio adulterino, aut supposito, ut Religionem ingrediantur, quæ sit hæreditatis incapax, qualis est Capucinatorum, Minorum de Obseruantia, &c. vt in *Cons. Trid. sess. 25. cap. 3. de Regular.* aut quod ante professionem bona renuncient uenientibus ab intestato. Quod si suadere nequeat, ut Religionem ingrediantur, tunc ad nihil aliud tenetur, quàm ad pœnitentiam agendam de proprio peccato, vt post *Ssor. inquit Narr. d. cap. 16. num. 46.*

Restat modo, vt contraria soluiamus.

- 144 **A**D primum responderetur negando consequentiam: siquidem præceptum restituendi licet sit naturale, ac Diuinum; nihilominus est affirmatiuum, quod non obligat semper; sed recta aliqua ratione concurrente, quæ rei restituendæ Dominus rationabiliter fiat inuitus. Est autem contra rectam rationem, vt quis restituere obligetur, quando multò magis se ipsum lædit pro restitutione faciendâ, vt in casu de quo agitur; quàm valeat res ipsa, quæ restitui debet. Siquidem multò magis eo casu valet vita adulteræ, quàm hæreditas, quæ ex reuelatione criminis ad legitimum hæredem perueniret. Vnde is, qui pro eiusmodi damno vitando rem alienam detinet, non potest dici eam retinere, rei Domino inuito; quo licet Dominus actum nolit rem suam ab illo retineri; attamen iuxta rectam rationem, & voluntatem debitam velle deberet illam retineri ab illo: etenim iuxta rectam rationis iudicium Dominus velle debet, vt cum tam graui damno, quale est mortis periculum hæreditas sibi non restituatur. Sic gladium suum ab aliquo retentum expostulans ad innocetem oc-

cidendum, secundum rectam rationem tenetur velle, vt eo casu gladius ipse sibi non restituatur, arg. *rex. in cap. ne quis arbitretur, 22. q. 1. & leg. bona fides. ff. de positi.*

- 145 Ad confirmationem dicimus, iudicem, tabelionem, & testem, quorum culpa aliquis in bonis fuit damnificatus, teneri ex proprijs bonis damnum rescire: & si in fama damnum susceperit, teneri pariter cum eorum famæ detrimento illud resarcire; siquidem nulla in eiusmodi restitutione conspicitur inæqualitas; sed debita æqualitas. Et si eorum culpa innocens constituitur in discrimine vitæ, cum propriæ vitæ periculo obligantur se ipsos prodere, vt innocentem liberent, vt post alios docet *Sayr. lib. 8. Clauis Regia, cap. 3. sub num. 13. vers. Ad confirmationem.* At in casu, de quo agitur, cum id quod debetur, est temporale bonum dumtaxat: damnum verò, quod ex criminis reuelatione prouenit, est vitæ, vel saltem famæ dispendium, quod est longè maius; non igitur est mirum si adultera suum crimen non obligatur manifestare.

- 146 Ad vltimum rectè quoque respondet *Sayr. loco citato, vers. Ad rationem:* negando antecedens: siquidem adultera æquè posituè concurrat suo modo ad illa scandala, ac peccata, quæ ex sui criminis manifestatione prouenirent, ac ad damnificationem mariti, & eiusdem hæredis: etenim non alio modo concurrat ad illa scandala, quàm detegendo crimen: quod si id satis non sit, vt posituè concurrere censetur ad ipsa scandala, ac peccata, multò minus dicitur concurrere ad damnificationem mariti, & hæredum, cū se habeat tantum negatiuè, crimen tacendo, & non obstando damnis. Est igitur dicendum, quod huiusmodi adultera sicut verè facit, & effectiue concurrat per reuelationem sui criminis ad rescutionem damnorum mariti, & hæredum, ita quoque concurrat ad probabile periculum occisionis suæ, & filij adulterini, aut suppositi: & propterea excusatur à reuelatione sui criminis.

De concubinariorum culpis, ac pœnis, & earum gravitate.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 Concubinatus, & si iure civili non damnetur, nisi inter quasdam personas, apud fideles tamen graue peccatum est.
- 2 Peccant mortaliter concubinarij, licet inter solutum, & solutam habeatur.
- 3 Peccant grauius concubinarij si concubina maritum habeat, aut concubinarius uxorem.
- 4 Peccant grauissimè in concubinato permanentes si vir uxorem habeat, & mulier nupta sit, & duplex committunt adulterium.
- 5 Peccant multò grauius concubinarij, si Clerici sint, cum longè grauius, & turpius sit eorum crimen. Et quibus puniantur pœnis ex *Conc. Trid. & num. seq.*
- 6 Clerici concubinarij ultra pœnas à Concilio Trident. statutas, multis alijs de iure plebuntur: Et qua.
- 7 Clericis non tantum prohibitus est concubinatus,

M m m

- 8 *tus, sed omnis mulierum cohabitatio, vel detentio in domo, vel extra.*
- 8 Clericis concubinarijs, qui vigore præfati Concilij priuantur omnibus beneficiorum fructibus; nulli sunt relinquendi, ex quibus alimenta suscipiant.
- 9 Clericorum appellatione veniunt, etiam Monachi, omnesque Ecclesiastica persona, ac eisdem puniuntur pœnis, si concubinarij sint. An pertineat ad forum Ecclesiasticum concubinatus punitio.
- 10 Qui concubinarij à populo existimantur, licet tales non sint, peccant mortaliter, donec veritas manifestetur.

1 **T**Ractauimus hucusque de virorum, ac vxorum culpis: & quoniam concubina detinetur, & cognoscitur à concubinario affectione quadam maritali, ac si vxor tibi esset, competenti igitur ordine sequitur hoc loco agendum de concubinarijs, & concubinatorum culpis, & pœnis, earumque grauitate. Ad cuius rei explanationem est adnot. quòd quamuis civili iure concubinatus non damnetur inter solutum, & solutam, cum qua stuprum non committitur, sed tantùm inter quasdam personas, ita vt concubina patris non possit esse concubina filij, vel nepotis, vt in *l. i. ff. de concub.* nihilominus apud fideles graue peccatum est cum solutis, & grauissimum cum coniugatis. Etenim de iure Diuino saltem interpretatiuè prohibita est omnis fornicatio: & tantum permissa maritalis copula inter virum, & vxorem, vt in *cap. nec mœchaberis, 32. q. 5.* ita se habente: *Non mœchaberis*, id est, ne quisquam præter matrimonij sui fœdera, alijs fœminis misceatur ad explendam libidinem. Nam specialiter adulterium facit, qui præter suam ad alteram accedit. Ad idem facit *tex. in cap. nemo, 32. q. 4.*

- 2 Peccant igitur mortaliter concubinarij, licet concubinatus habeatur inter solutum, & solutã. Etenim omnis fornicatio quantumuis simplex est culpa lethalis, ita vt contrarium asserere sit hæreticum, vt in *Clem. ad nostram*, & ibi, *Pator. de heret.* Est enim fornicatio non solum iure Diuino prohibita in Decal. ibi. Non mœchaberis: vt in *d. cap. non mœchaberis, 32. q. 5.* sed etiam est intrinsecè, & ex sui natura mala, atque ideò contra ius naturale, vt rectè post alios probat *Sayr. lib. 8. Clau. Reg. cap. 2. num. 3.* At concubinatus est grauius peccatum fornicatione; quia per huiusmodi crimen homo semper manet in statu, ac proposito peccandi; siquidem concubinatus est fornicatio quædam cum soluta determinata, vt habetur ex *Sayro loco citato, num. 9. & Molfes. par. 1. sue sum. tr. 8. cap. 8. num. 184.*
- 3 Peccant autem multò grauius concubinarij, si concubina maritum habeat: aut concubiniarius vxorem: siquidem supra continuatam fornicationem addunt adulterium, ut in *d. cap. non mœchaberis, 32. q. 5.*
- 4 Peccant grauissimè in concubinato permanentes si vir vxorem habeat: & mulier nupta sit, & sic virum habeat: hi enim supra continuatam fornicationem addunt duplex adulterium. Hinc *Concil. Trid. sess. 24. de reform. matrim. cap. 3.* eiusmodi, & omnes concubinarios grauiet puniti præcipit, his verbis: *Graue peccatum est, ho-*

mines solutos concubinas habere, grauissimum, verò, & in huius magni Sacramenti singulararem contemptum admissum, vxoratos quoque in hoc damnationis statu viuere, ac audere eas quandoque domi, etiam cum vxoribus alere, & retinere. Quare, vt huic tanto malo Sancta Synodus oportunis remedijs prouideat, statuit, huiusmodi concubinarios, tam solutos, quàm vxoratos, cuiuscunque status, dignitatis, & conditionis existant, si posteaquam ab ordinario, etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, seque ab earum consuetudine non seiuferint, excommunicatione feriendos esse, à qua non absoluantur, donec re ipsa admonitioni facta, paruerint. Quòd si in concubinato per annum, censuris neglectis, permanserint, contra eos ab ordinario seuerè pro qualitate criminis procedatur. Mulieres, siue coniugata, siue soluta, qua cum adulteris, seu concubinarijs publicè viuunt, si ter admonita non paruerint, ab ordinarijs locorum, nullo etiam requirente, ex officio grauiet pro modo culpa puniantur, & extra oppidum, vel Diœcesim; si id eisdem ordinarijs videbitur, inuocato si opus fuerit, brachio Saculari, eiciantur, alijs pœnis contra adulteros, & concubinarios inflictis, in suo robore permanentibus.

- 5 Peccant multò grauius concubinarij, si Clerici sint, cum longè grauius, & turpius sit eorum crimen: siquidem Clerici concubinarij non modò dicuntur continuare in peccato fornicationis, & adulterium spirituale committere, verum etiam si sint in sacris maximè in sacrilegium incidunt, & in incestum: & si cum nuptis concubinatum habeant, adulterium contrahunt, ut laicè docet *Sayr. post alios lib. 8. Clauis Regia, cap. 2. sub num. 14. ver. Tertio committunt.* Vnde per idem *Conc. Trid. sess. 25. de reform. cap. 14.* grauiet puniuntur; & insuper indigni Clericorum nomine censentur talibus verbis: *Quàm turpe, ac Clericorum nomini, qui se Diuino cultui addixerunt, sit indignum, in impudicitia sordibus, immundoque concubinato versari, satis res ipsa communi fidelium omnium offensione, summoque Clericalis militiæ dedecore, testatur. Vt igitur ad eam, quam decet continentiam, ac vita integritatem ministri Ecclesie reuocentur, populusque hinc eos magis discat reuereri, quò illos vita honestiores cognouerint, prohibet S. Synodus quibuscunque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo, vel extra detinere, aut cum ijs vllam consuetudinem habere audeant, alioquin pœnis, à Sacris Canonibus, vel statutis Ecclesiarum impositis, puniuntur. Quòd si à Superioribus moniti ab ijs se non abstinuerint, tertia parte fructuum, obventionum, ac prouentuum beneficiorum suorum quorumcunque, & pensionum ipso facto sunt priuati, qua fabrica Ecclesie, aut alteri pio loco arbitrio Episcopi applicitur. Si verò in delicto eodem cum eadem, vel alia fœmina perseuerantes, secunda monitioni adhuc non paruerint, non tantùm fructus omnes, ac prouentus suorum beneficiorum, & pensiones eo ipso amittant, qui prædictis locis applicentur; sed etiam à beneficiorum ipsorum administratione, quoad ordinarius, etiam vt Sedis Apostolica delegatus arbitrabitur, suspendantur. Et si ita suspensi, nihilominus*

minus non expellant, aut cum ijs etiam versentur, tunc beneficijs, portionibus, ac officijs, & pensionibus quibuscunque Ecclesiasticis perpetuam priuentur, atque inhabiles, ac indigni quibuscunque honoribus, dignitatibus, beneficijs, ac officijs in posterum reddantur; donec post manifestam vitam emendationem ab eorum Superioribus, cum ijs ex causa visum fuerit, dispensandum. Sed si postquam eas semel dimiserunt, intermissum consortium repetere, aut alias huiusmodi scandalosas mulieres sibi adiungere ausi fuerint, prater supradictas penas excommunicationis gladio praeditam executionem impediatur, aut suspendatur supra dictorum omnium cognitio, non ad Archidiaconos, nec Decanos, aut alios inferiores; sed ad Episcopos ipsos pertineat: qui sine strepitu, & figura iudicij, & sola facti veritate inspecta procedere possint. Clerici vero beneficia Ecclesiastica, aut pensiones non habentes, iuxta delicti, & contumacia perseverantiam, & qualitate, ab ipso Episcopo carceris poena, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, alijsque modis, iuxta sacros Canones puniantur. Episcopi quoque (quod absit) si ab huiusmodi crimine non abstinerint, & a Synodo Prouinciati admoniti se non emendauerint, ipso facto sint suspensi: & si perseverent, etiam ad Sanctissimum Romanum Pontificem ab eadem Synodo deferantur, qui pro qualitate culpe etiam per persuasionem, si opus fuerit, in eum animaduertat.

✦ Adde, quod concubinarij Clerici ultra supradictas penas à Conc. Trid. statutas multis alijs poenis de iure plectuntur, quibus eos subijci per ipsum Concilium sancitur, ut patet ex illis dicti Conc. verbis: *Alijsue modis iuxta Sacros Canones puniantur.* Est tamen verum, quod quamuis olim Clerici pro fornicatione, etiam simplici deponerentur, ut in cap. *Presbyter*, 81. d. vbi *Panor. & alij, de vita, & hon. Cler. & cap. à multis, de atate, & qualitate*; hodie tamen non deponuntur; sed tantum suspenduntur: & si sic suspensi diuina celebrent, beneficijs priuantur, & perpetuo deponuntur, ut in cap. *ut Clericorum*, & ibi, *Panor. & alij, de vita, & honest. Cler.* Idem dicendum est de Clericis concubinarijs, ut in cap. *ex parte, de test. & cap. sicut, de cohab. Cler. & mulier.* nisi concubinam habeant nuptam, quoniam tunc cum non dicantur simpliciter concubinarij, sed etiam adulteri, veniunt deponendi, cap. *cū non ab homine de iud.* Sicut etiam puniuntur eadem poena sodomitæ, cap. *Clerici, de excess. Prælator. ac pro incestu, & stupro, cap. si quis Episcopus, & ibi, Glosa, vers. Deponatur, cap. virginibus, cap. si qua Monachorum, & cap. si quis rapuerit, 27. q. 1. cap. omnes, cap. si quis Sacerdos, & cap. non debet, 30. q. 1. Latè *Panor. in cap. at si Clerici, num. 35. de iudic. & Tab. in sum. vers. Clericus, 2. q. 10. num. 12.* vbi intelligit prædictam suspensionem, vbi facta est ab homine, aliàs secus, ut per *Nauar. in Man. cap. 27. num. 148. Henriq. lib. 13. de excomm. & interd. cap. 55. §. 5. & Sayr tom. 1. Thesauri lib. 5. cap. 21. num. 9. cum plur. seq. vbi licet cū communi teneat, Clericum pro simplici fornicatione non esse deponendum; attamen fornicatio quando est notoria, scandalosa, vel diu continuata relinquitur arbitrio iudicis, ut quam poenam velit contra talem**

imponat. Vndè Clerici non solum concubinarij, verum etiam qui simplicem tantum fornicationem semel commiserint, ex Conc. Trid. lococitatio, priuatione tertiæ partis fructuum plectuntur: siquidem Concil. ipsum iura antiqua non reuocat, sed potius confirmat, ut rectè docet *Nauar. tom. 1. const. cons. 4. de adult. alias cōs. 1. de cohabit. Cler. & mulier. in nonis.* quem refert, & sequitur *Sayr. lib. 8. Claus Reg. cap. 2. sub num. 10. in vers. Circa quam constitutionem,* vbi idem dicendum ait de tertiæ distributionum quotidianarum.

7 Imò Clericis non tantum prohibitus est concubinitas; sed ex Conc. Trid. vbi supra inhibetur eis quoque omnis mulierum cohabitatio, vel detentio in domo, vel extra, de quibus suspicio haberi possit, ut patet ex illis eiusdem Conc. verbis: *Prohibet S. Synodus primò quibuscunque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo, vel extra detinere, aut cum ijs ullam consuetudinem habere habeant: alioquin poenis à Sacris Canonibus, vel Statutis Ecclesiarum impostis, puniantur.* At excommunicatur Clericus in factis per Sacros Canones, qui à suspectarum mulierum consortio, vel colloquio monitus non desistit, ut in cap. *si quisquam, de cohabit. Cler. & mulier.* Et id etiam si mulier suspecta mater sit, & quicumque alia consanguinea, ut in cap. *1. eod. tit. in illis verbis: Inhibendum est, ut nullus Sacerdos faminas, de quibus suspicio potest esse retineat. Sed neque illas, quas Canones concedunt, matrem, amitam, & sororem: quia instigatè Diabolo, & in illis scelus perpetratum reperitur, aut etiam in pedissequis earundem, &c.*

8 Præterea Clerici concubinarij, qui vigore præfati Concil. Trid. priuantur omnibus beneficiorum fructibus, ut constat ex illius eiusdem Conc. verbis: *Si in eodem delicto cum eadem, vel alia femina perseverantes secunda monitioni non paruerint, &c.* aded illis omnibus priuati remaneant, ut nec fructus aliqui eiusdem relinquendi sint, ex quibus alimenta suscipiant, tum quia male meriti egestate laborare debent, ut in *l. bona fides, ff. depositum* etiam, quia damnum, quod quis sua culpa patitur, sibi imputatur, ut in regula *damnum, de regul. iur. in 6.* quod quidem limitat *Lopez in addit. ad præct. crim. cap. 79.* quem sequitur *Sayr. lib. 8. Claus Reg. cap. 2. num. 12.* ut locum sibi non uendiceret, ubi huiusmodi Clerici aded inopia laborarent, ut non haberent aliundè bona, ex quibus alimenta percipere possint: nam Clerico suspenso à beneficio alimenta non denegantur ad propriæ uitæ sustentationem, ut latè habetur ex eodem *Sayro to. 1. Thes. lib. 4. cap. 6. num. 22.* Sic etiam Clerico deposito tribuuntur necessaria ad uitam, cap. *studeat, 50. d. & eo magis, quoniam semper habenda est ratio, ne Clerici cogantur mendicare in opprobrium Clericatus, cap. Diaconi, 93. d.* Non tamè à Clericis fornicarijs, ac concubinarijs eiusmodi citra culpam Diuina audiuntur, aut Sacramenta percipiuntur, ut in cap. *nullus audiat, 13. d.* Quod uerum est de fornicarijs, & concubinarijs publicis; secus autem de ijs, qui tolerantur: siquidem à Clerico fornicario, quàm diu toleratur, & non habet operis euidentiam licitè audiuntur diuina, & percipiuntur Ecclesiastica Sacra-

inenta : à notorio verò fornicario præcipitur, non quia in Sacramento sit defectus, sed ad fornicariorum emendationem. Ita *tex. in cap. uestra. de cohabit. Cler. & mulier.* & benè declarat *D. Anton. 3. p. tit. 27. cap. 3.*

9 Et quoniam appellatione Clericorum veniunt Monachi, & omnes Ecclesiasticæ personæ, vt in *cap. duo sunt, 12. q. 1.* hinc fit, quòd concubinariorum pœnis subiiciuntur non solum Clerici, sed etiam Monachi concubinarij, & fornicarij, vt supra, & aliæ personæ ecclesiasticæ in eiusmodi criminibus permanentes, vt habetur ex eodè *Sayro, d. cap. 2. n. 10. & lib. 5. Thef. cap. 21.* Imò Clerici, & Laici concubinarij subiiciuntur pœnis in *d. cap. 8. Conc. Trid. de refor. matr. sess. 24. contentis*, non solum si concubinas domi retineant; sed etiam extra domum eas habètes; quoniam cõcubina ex sola animi destinatione æstimari oportet, vt in *l. cõcubinam, ff. de concubin.* Et cum concubinatus criminis punitio pertineat ad forum Ecclesiasticum, vt habetur ex *Panor. in cap. cum sit generale, de foro compet.* Et multò magis concubinatus Clericorum ratione adiuncti, vt post *Felin.* & alios probat *Marta de iuris. d. par. 4. casu 44.* & nos etiam de hac re egimus in nostris *Commentar. ad Bull. Cæna, lib. 2. cap. 15. q. 27. num. 17.* hinc sequitur, quòd Iudices competentes huius criminis, tam quoad concubinarios, quàm ad eorum concubinas, siue laicorum sint, siue Clericorum, sunt tantum Ecclesiastici. Nec absolui possunt, nisi concubinarij concubinas prius dimiserint: etenim prohibetur non solum peccatum mortale; sed lethali culpa prohibetur proxima occasio peccandi, vt late habetur ex *Nauar. in Man. cap. 14. num. 32.* Est tamen verum, quod si aliquis reperiatur constitutus in mortis articulo, ita ut desit tempus eiiciendi concubinam de domo, potest concubinarius ipse absolui; dum modò propositum firmum habeat vitandi in futurum tale crimen, & eiiciendi quam citius concubinam: secus autem si tempus habeat eiiciendi concubinam; quoniam tunc non est absolueudus, nisi concubina ipsa prius expulsa, vt post alios docet *Molles. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 8. num. 185. vbi num. 186.* etiam addit, quòd si concubinarius nõ habeat domi concubinam, præmittendam prius esse aliquam experientiam de eius continentia; maxime si frequenter proposuit se ab illa continere, & non continuit, nisi ostenderet signa contritionis adeò manifesta, vt arbitrio boni viri iudicetur valde dispositus ad sacramentalem absolutionem suscipiendam.

10 Quæ diximus de concubinarijs, vt mortalitèr peccent, extendimus etiam ad eos, quos populus existimat esse tales, licet non sint, donec veritas manifestetur, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 16. sub num. 20. in fin.* Etenim non solum ab omni malo, sed etiam ab omni mali specie cauendum esse docet *Apostol. 1. ad Thessal. cap. 5.* & est *tex. in cap. cum ab omni, de vita. & honest. Cler.* Vnde hoc ipsum ipse *Nauar. loc. cit. num. 21.* extendit ad omnem aliam personam, quæ cuidam alteri cohabitando ob suam fragilitatè in lethalem culpam incidit: nam tunc tenetur se separare ab ea, etiam si mater sit, filius, filia, maritus, vxor, ancilla, &c. Illud autem denique hoc loco nolui silentio esse prætereundum, quod

docent *Bald. in cap. 1. num. 3. vt lre non contest. Dec. conf. 530. num. 4. vol. 4.* & alij, quos refert, & sequitur *Sanch. de matr. lib. 10. disp. 18. num. 20.* dicentes, quòd vxor propter vni concubinarum potest ab eo diuortium quoad habitationem petere: siquidem non benè conueniunt vxor, & concubina, cum hæc soleat illius vitæ insidiari: quod ampliat ipse *Sanch.* verum esse, siue vir concubinam detineat in propria domo, siue extra domum: siquidem concubina quocunq; loco detineatur, semper molesta est, & discordiarum seminarium inter coniuges. Virtè vxor non tenetur ad virum concubinarium redire; nisi sufficienter caueat de dimittenda concubina. Denique adnotandum est, quòd concubinatus crimine non modò punitur in ipsis concubinarijs, sed etiam in eorum filijs si concubinarij, aut fornicarij Clerici sint: nam filij Clericorum in Ecclesijs, in quibus eorum patres beneficia obtinēt, vel ante obtinuerint, beneficium habere prohibentur, in *cap. proposuisti, 82. d. cap. 2. & toto tit. de fil. presb. & Conc. Trid. de refor. sess. 25. c. 15.*

✦ Vnde meritò Addo hic, quod fuit dānata ab Alex. VII. P. M. propositio 41. quæ sic assererat, Non est obligandus concubinarius ad eiiciendam concubinam, si hæc nimis vtilis esset ad oblectamentum concubinarij, vulgò Regalo; dum deficiente illo nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inueniretur.

† Addo etiam hoc loco circa materiam luxuriæ alias duas propositiones dānatas à præfato S. P. scilicet Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infimæ; ideòq; sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem, Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta græue peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

De Tutorum, & Curatorum culpis, & in eorum tutela, seu cura existentium.

S E C. V.

S V M M A R I V M.

- 1 Tutor à tutela derivatur, & quid tutela sit.
- 2 Curator à cura dicitur, & in quibus Tutor à Curatore differat.
- 3 Peccant Tutores, & Curatores, recusantes acceptare tutelam, & curam, cum nullam legitimam excusationem habeant.
- 4 Quamplurima sunt legitima à tutela excusationis causa, & qua.
- 5 Clerici à tutela, seu cura onere excusantur, sed non prohibentur suscipere tutelam legitimam si velint.
- 6 Peccant Tutores, & Curatores dati, si cū possint non caueant de bono administrando.
- 7 Peccant Tutores, & Curatores, non facientes inuentarium de omnibus pupillorum, ac minorum bonis.
In quibus casibus Tutor non teneatur ad confessionem inuentarij.
- 8 Peccant Tutores, & Curatores, salarium de eorum administratione percipientes propria auctoritate.

9 Pec-

- 9 Peccant Tutores, & Curatores, si negligentes sint in præservingando pupillos, & minores à criminibus intactos.
- 10 Peccant Tutores, & Curatores, si pupillorum, ac minorum bona mobilia, qua servata non essent illis utilia, non vendant, & in prædiorum, vel censuum emptionem non convertant. Et quomodo id sit intelligendum.
- 11 Peccant Tutores, & Curatores negligentes in administrandis pupillorum, & minorum bonis, ac in prosequendis, & defendendis eorum litibus.
- 12 Peccant, & in periculum incidunt Tutores, & Curatores, si scienter in omnibus utilia non agunt, & inutilia non prætermittunt.
- 13 Peccant Tutores, & Curatores, bona ementes pupillorum, ac minorum.
- 14 Peccant Tutores, consentientes pupillis, eis dēque facultatem tribuentes, ad evadenda certa vota, & post emissā, absq; rationabili causa irritauerint.
- 15 Peccant Tutores offerentes pupillos Religionī, citra consensum Centurionum.
- 16 Peccant Curatores, prohibentes minoribus Religionē professuris, bonorum suorum alienationem.
- 17 Peccant pupilli, & minores, si eorum Tutoribus, ac Curatoribus reverentes non sint, atque obsequentes.
- 18 Peccant minores, & pupilli rationis compotes, si promissa non adimpleant.
- 19 Fideiussor si accedat contractui celebrato per pupillum citra Tutoris auctoritatem, remanet obligatus, & tenet fideiussio: maxime si in solidum obligetur cum pupillo.
- 20 Peccant pupilli rationis compotes, & minores non restituentes usuras eorum nomine extortas, aliāq; bona, malè quasita à suis Tutoribus, ac Curatoribus.

1 PROMISSUM in principio huius Disputationis tractaturi de peccatis eorum, qui naturalem quandam potestatem habent super alijs: & quoniam inter alios connumeravimus Tutores, ac Curatores; meritò de his hoc loco duximus discutiendum. Ad cuius rei explicationem adnot. quòd Tutor à tutela derivatur, quæ est vis, atq; potestas in capite libero posita ad tuendum eum, qui propter ætatem se defendere nequit, à iure civili data, ac permittā, vt l. 1. ff. de tutel. & §. est autem, in Inst. eod. tit. Vnde Tutor dicitur, qui pupillum, vel pupillā morte patris, vel emancipatione sui iuris factum, vel factam tuetur. Et is vel est testamentarius, qui datur in testamento, vt in §. permissum est, in Inst. de tutel. & l. muto, ff. eod. vel est legitimus, cui tutela tāquam proximiori, vel tanquam Patrono per legem defertur, cessante testamentaria, vt in §. 1. in Inst. de legit. agnat. tut. cum plur. seq. tit. Vel denique est dativus, qui datur à Iudice, cessantibus testamentario, & legitimo, vt in l. sororis, C. qui dat. tut. poss. & §. 1. in Inst. de Attil. tut.

2. Curator autem à cura derivatur; eò quòd curam gerit alicuius ipsum defendendo, à Prætorē secundum leges legitimè datus: aut adolecentis res administrans. Vnde Tutor, & Curator in multis inter se differunt. Primò enim Tutor à Curatore differt; quòd Tutor principaliter da-

tur personæ; secundariò rebus, atq; idèò tutela dicitur vis, atq; potestas in capite libero posita, &c. itaq; Tutores nuncupant tutores, atq; defensores: sicut editiui appellantur ex eo quòd ædes quasi tueantur, vt in §. tutores autem, in Inst. de tutel. Curator verò principaliter datur rebus; secundariò personæ. qua ratione ait Glosa in d. §. tutores autem, quòd etiam Curatores sūt Tutores, & plerumq; sic appellantur, vt in l. cum filio, §. 1. ff. de legat. 3. & l. 1. §. 2. ff. de minor. Secundò differunt inter se Tutor, & Curator; quoniam Tutor datur impuberi masculo minori 14. ann. & fœminæ minori 12. vt patet ex toto tit. in Inst. quib. mod. tut. finit. §. impuberes autem, de Attil. tut. & §. permissum est, de tutel. Curator verò datur adulto, vltq; ad 25. annum, vt in §. 1. in Inst. de Curat. nisi veniam ætatis impetrèt, nempe masculus in 20. anno: & fœmina in 18. l. 1. & 2. C. de his, qui ven. arat. impetr. & datur prodigo, surdo, & muto, cæco, & alijs, qui rebus suis præesse non possunt, vt in §. furiosi, in Inst. de tutel. Imò aliquando datur pupillo si eius Tutor cum ipso luiget, vel sit infirmus, aut non idoneus, aut necessitate aliqua non impeditus, vt in toto tit. in Inst. de Curat. Tertio differunt; quoniam Tutor datur quandoq; à Iudice, & quandoq; à Testatore, vt in toto tit. de testam. tut. & de Attil. tut. Curator verò testamento non datur; sed datus confirmatur, vt in d. §. 1. de Cur. late Panor. in cap. ex parte, 2. de appellat. & in cons. 93. Deniq; differunt, quoniam Tutor datur invito: nam ob id tutela dicitur vis, atq; potestas, &c. vt in l. 2. ff. de tutel. & l. nec non, ff. de tutor. & curat. dat. ab his. Curator verò datur volenti, nisi detur ad lites; nam tunc datur etiam invito, vt in §. item inuiti, in Inst. de curat. & l. 2. §. si pupillus, ff. eod. Etenim minor natus in iudicio, siue vt actor, siue vt reus sine Tutore, aut Curatore non admittitur, vt in d. §. item inuiti: exceptis tamen causis spiritualibus, nempe ecclesiasticis beneficij, matrimonij, & his annexorum, in quibus pubes 25. ann. minor per se, vel per procuratorem agere, & conveniri potest, vt in cap. ult. de iudic. in 6. & habetur ex Laym. lib. 3. sua sum. 27. 4. cap. 9. sub num. 2. §. Secundo tutor. His breuiter sic adnotatis.

3. Dico primò peccare Tutores, & Curatores recusantes acceptare tutelam, & curam cum nullam legitimam excusationem habeant. Imò Tutores; & Curatores eo casu civiliter cogi possunt, vt in l. 1. ff. de admin. tut. Etenim tutela, seu cura est vnum ex publicis muneribus, à quibus lex neminem vult esse immunem, vt in toto tit. C. de Decur. lib. 10. Et multò magis peccant Tutores ipsi, ne Curatores falsas causas excusationis porrigentes: siquidem non solum peccant contra charitatem; sed etiam contra iustitiam, cum tutela, & curæ onus sit publicum, vt diximus. Et si falsis excusationibus excusationem à tutela, vel cura impetrauerint, non sunt liberati ab onere tutelæ, seu curæ, vt in §. fin. in Inst. de excusat. tutor. vel curat. vbi Glosa idem dicendum esse ait de iniusta excusatione. Quòd si Tutores, & Curatores legitimas habeant excusationis causas, non acceptantes eiusmodi onera non peccant. Sunt autem legitimæ excusationis causæ quamplurimæ: nempe liberorum certus numerus, Fisci procuratio, publicæ iurisdictionis admini-

stratio, si maioris partis bonorum cum pupillo tutor litem habeat tria tutelæ onera non affectata, paupertas, infirmitas, & litterarum imperitia, capitalis inimicitia inter tutorem, & patrem pupilli: si tutor à patre pupilli passus sit controuersiam status, septuagenaria ætas, militia: ac si tutor grammaticam, rethoricam, uel medicinam doceat: item qui pupilli tutelam gessit, eius curam subire non cogitur; sicut maritus etiam si se immiscuerit in cura vxoris suæ excusationem habet, ut patet ex toto *tit. in instit. & in ff. de excusat. tutor. & curat.* A tutelæ, seu curæ onere excusantur mulieres: siquidem tutelam administrare virile munus est, & ultra sexum fœmineæ infirmitatis tale officium esse, ait *tex. in l. 1. C. quando mulier. tut. offic. fun. pot.* Vndè nec volentes quidem admittuntur, nisi mater sit, vel auia paterna: siquidem matri, & auix paternæ ante omnes agnatos, & cognatos ius tutelæ permittitur si recipere velint, non extantibus testamentarijs tutoribus; & dummodò renuncient velleiano, & secundis nuptijs, ut in *auth. matri, & auia C. eod. tit.* ita se habeat: *Matri, & auia secundum ordinem tutelam, etiam ante agnatos subire permittimus, si inter gesta nuptijs alijs, & Senatus Consulto Velleiani auxilio renunciauerit, solis testamentarijs tutoribus eas precedentibus, legitimis, & datinis postpositis. Defuncti namque voluntatem præferri volumus, præter has autem alijs mulieribus interdiciamus officium tutela subire.* Vndè si mater, aut auia ad secundas nuptias transeant, aut luxuriosam vitam ducant, nec volentes quidem admittuntur ad tutelæ munus, ut per *Glos. in d. auth. matri, & auia, Panor. in cap. ex parte, 2. de appell. Nauar. in Man. cap. 25. nu. 67.* & alios, quos refert, & sequitur *Layman loco citato sub num. 3.* §. Porro, qui ob eandem causas matri negari potest educatio pupilli, quæ alioquin ante alios debetur, *l. 1. C. ubi pupil. educ. deb.*

5 Excusantur quoque à tutelæ, seu curæ onere Clerici: non enim ad suscipiendam tutelam Clerici cogi possunt, præterquam personarum miserabilem, si aliæ personæ idoneæ non reperiantur, ut in *cap. fin. 86. d. & cap. 1. d. 88.* Est tamen uerum, quod si Clerici uelint legitimam, tanquã proximi cognati, tutelam suscipere, non prohibentur, ut colligitur ex *d. cap. fin. 86. d.* & latè *Syl. vers. Tutela, q. 3.* qui id extendit etiam ad Religiosos licentia eorum Prælatorum, & ad Episcopum non per se ipsum; sed per Archipræbiterum, aut Archidiaconum, ut in *cap. Monachi 16. q. 1. cap. 1. cap. Episcopus tutiorem, & c. Episcopus nullam, 38. d.* Quæ quidem sententia uidetur probabilis per *tex. in d. cap. 1.* siquidem appellatione Clericorum ueniunt, etiam Monachi. Sed probabilior nobis uidetur opposita sententia, quoad Religiosos, quam tenet *Laym. d. c. 9. num. 4.* cum tutelæ munus à professione Religiosa nimis alienum sit: siquidem tutor, seu curator ex mala administratione obligatur pupillo, aut minori: & antequam administrationem suscipiat, regulariter legitimus; sicut, & datus satisdare cogitur, ut mox dicemus: & in iuribus supra citatis nulla fit Religiosorum mentio: qui quamuis sub nomine Clericorum ueniant; nihilominus id nisi largè uerum esse uidetur.

6 Dico secundò peccare tutores, & curatores

dati, sicut, & legitimi si cum possint, non caueant de benè administrando, ut in §. 1. *in instit. de satisf. d. tutor. vel curat. l. non quasi, ff. rem pupil. sal. for. & l. 1. ff. qui satisf. cognat.* Dixi: *Tutores, & curatores dati.* Nam si tutores testamento dentur, uel à iudice ex inquisitione, satisdare non compelluntur; quia fides tutorum, qui testamento dati sunt, & eorum diligentia ab ipso testatore approbata est, & à iudice ex inquisitione idonei censentur electi, ut in *d. §. 1. in instit. de satisf. d. tutor. & curat.* quod quidem secus est de curatore furiosi, qui satisdat, si non habeat idoneam substantiam, licet sit cum inquisitione datus, ut in *l. fin. §. & si quidem, & §. si uerò non talis, C. de curat. furiosi.*

7 Dico tertio peccare tutores, & curatores non facientes inuentarium de bonis omnibus pupillorum, ac minorum, & ad ea quorum interest tenentur; nisi ex iusta causa fuerint impediti, ut in *l. tutor, qui repertorium, & ibi, Bart. ff. de adq. min. & peric. tut. & cur.* Causa autem legitima, & necessaria ex parte tutorum, & curatorum nõ conficientium inuentarium, est eorum infirmitas: uel ex parte ibi; quia non inuenitur facta diligenti inquisitione. Vndè cessante impedimento, obligantur statim inuentarium, ut supra facere per personas publicas ad id specialiter adhibitum, ut in *l. tutores, & ibi, Glosa, C. de admin. tut. & rectè declarat Molfes. post alios par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 10. num. 29. & 30.* Est tamen uerum, quod in pluribus casibus tutor non tenetur ad confectionem inuentarij: nempe si inuentarij confectio à testatore remittatur, *l. fin. C. de arbit. tut.* quod uerum est, nisi aliter Iudici videatur, ut in *l. uilem, C. de confirm. tut.* Secundò si consuetudo esset, ut non fieret inuentarium, ut habetur per *Bart. in d. l. tutor, qui repertorium.* Et tertio, si iudex ex causa remitteret, ut benè post alios docet *Syl. in vers. Tutela, q. 6.* & antè ipsum *Bart. in d. l. tutor.*

8 Dico quartò peccare tutores, & curatores salarium propria auctoritate percipientes pro eorum administratione: id enim de iure eis interdicitur; nisi ipsis à Iudice constitutum sit, ut in *l. à tutoribus, §. ult. ff. de admin. tut. & Glosa in l. in eos, ff. de tutel.* Imò si pupilli adeò pauperes sint, ut bona uix latis sint ad eorum sustentationem, non debet iudex eiusmodi salarium constituere, cum hoc casu lex charitatis resistat, ut habetur ex *Layman d. cap. 9. sub num. 2. §. tutor, sicut, & curator.*

9 Dico quinto peccare tutores, & curatores si negligentes sint in præseruando pupillos, & minores à criminibus intactos: id enim ad eorum officium pertinere, docet *Syl. vers. Tutela, q. 4.* siquidem sufficiuntur in locum parentum, atque idè sicut peccant parentes, qui negligenter se habent in proprijs filijs rectè educandis, & multò magis si non præbeant eis exemplum boni operis, ut infra dicemus *sec. seq. dicto 1.* & supra ostendimus *sec. 1. dicto 1.* ita quoque peccant tutores, & curatores in hac re negligentes. Est puerorum animus, tanquam tabula rasa; atque idè sicut de facili reducuntur ad bonum, & præseruantur in bono; ita etiam parentum, tutorum, aut curatorum incuria de facili corruunt in malum. Hinc *Proverb. cap. 22.* legitur: *Adolescens enim iuxta uiam suam ambulans; etiam cum senex*

rit, non recidit ab ea. Et Horat.

Quo semel est imbuta, recens servabit odorem, testis diu.

Vt hæc, & alia cumulauimus d. sec. 1. d. 1. de parentum culpis agentes. Quibus adde, quæ post alios habentur ex *Molfes. in sua summ. tr. 13. c. 10. num. 21.*

10 Dico sextò peccare tutores, & curatores, si pupillorum, ac minorum bona mobilia, quæ seruata utilia illis non essent, non vendant, & in prædiorum, vel censuum emptionem conuertant, aut in iustam aliquam negotiationem, ex quibus emolumentum aliquod assequi possint, vt habetur per *Bart. in d. l. tutor, qui repertoriu, §. 1. ff. de admin. & peric. tut. & cur.* Imò si mobilia huiusmodi non vendant, & eorum pretiũ, & omnem aliam pupillorum, ac minorum pecuniam non conuertant in emptionem, vt supra, tenentur eis ad fructus, quos percipere poterant, deductis expensis, ac periculis, vt per *Bald. C. de condit. ind. Ioann. de Anania in cap. quia in omnibus, de usur. Surd. decis. 179. nu. 10. & alij apud Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. num. 31.* Quod tamen intelligendum est, vbi tutores, & curatores potuerint emere, & iustè negotiari: qua propter præfati Doctores consulunt, vt id fiat ex propinquorum pupilli, ac minoris consilio, & interuentu: siquidem eiusmodi consilium, & interuentus omnem doli, & culpæ præsumptionè à tutoribus, & curatoribus tollit, arg. *rex. in l. etiã, C. si tutor. vel cur. inter. latè Syl. loc. cit. & Tab. in sum. vers. Tutela, §. 3.*

11 Dico septimò peccare tutores, & curatores, negligentes in administrandis pupillorum, ac minorum rebus, ac in eorum litibus prosequendis, ac defendendis, ita vt non solùm teneantur eis omnia damna reficere ex eorum mala administratione prouenta; verum etiam de suo efficiuntur obnoxij, si pupillis, ac minoribus, potuerint aliquid acquirere, & neglexerint, l. *quicquid, C. arbitr. tut. l. non ignotum, C. de admin. dummodò id neglexerint ex dolo, vel lata culpa; quoniam tenentur de dolo, & lata culpa, vt per Glos. in §. 1. vers. Vis, atque potestas in instit. de tutel. ad id allegat rex. in l. 4. C. arbitr. tut. Sed melius dicamus, vt tutores, & curatores teneantur, etiam de leui culpa; sicut Prælati in administratione rei Ecclesiæ, vt per *Glos. in cap. ea que, vers. Negligentia, de offic. Archid. & est rex. in terminis in l. quicquid, C. arbitr. tut.* ita se habent: *Quicquid tutoris dolo, vel lata culpa, aut leui, seu curatores minoris amiserint, vel cū possent non acquirerint, hoc in tutela, seu negotiorum gestorum utile iudicium venire, non est incerti iuris.* Est tamen verum, quod in exigendis nonnibus debitorum pupilli, in vtroque foro solùm tenetur de dolo, & lata culpa, vt in l. 2. *C. arbitr. tut. & Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. c. 10. sub num. 29.**

12 Dico octauò peccare, & in periculum incidere tutores, & curatores, si scientes in omnibus utilia non agunt, & inutilia non prætermittunt in administratione rerum, ac negotiorum pupillorum, seu minorum: Etenim hi omnes iurant utilia agere, & inutilia prætermittere, vt in *auth. qui ob. se, & c. §. fin. collat. 6. & habetur per Glos. in §. 1. in inst. de satisd. tut. & cur. vers. Idonei.* Imò si dolus, lata culpa, vel etiam leuis interue-

niat, tenentur ad reficienda omnia damna, & interesse, iuxta ea, quæ supra diximus, ex *rex. in l. quicquid, C. arbitr. tut.* Nò tamen tutores, & curatores tenentur de culpa leuissima, vt per *Doct. in d. l. quicquid.*

13 Dico nonò peccare tutores, & curatores ementes bona pupillorum, & minorum: id enim ratione officij eis interdicitur, l. *non licet, & l. si in emptione, §. tutor, ff. de contrah. empr.* siquidem lex præsumit fraudem inelle in eiusmodi contractibus: & quando fraus abesset, auctoritatis defectus adesset. In foro tamen conscientie, in quo attenditur ueritas, si emptio, ac venditio fiat iusto pretio, & careat omni fraude & utilitas, leuè necessitas pupilli id exegerit, non prohibetur tutor, vel curator bona illa emere, prout regulariter faciunt per interpositas personas: & interponitur decretum Iudicis ad maiorem cautelam, vt habetur ex *Reginaldo lib. 25. sua prax. num. 26 & Molfes. in sua sum. Theol. tr. 12. cap. 5. nu. 121. latè Layman lib. 3. sua sum. tr. 4. cap. 9. n. 8.*

14 Dico decimò peccare tutores contentientes pupillis, eisdemque facultatem tribuentes ad emittenda certa vota, si post emissa citra rationabilem causam irritauerint. Etenim quamuis tutores facultatem habeant irritandi pupillorum vota; sicut parentes suorum filiorum impuberũ vota irritare possunt ad eorum libitum, & abiq; aliqua causa; etiam si simplex votum emiserint Religionis; quoniam hoc casu iure tuo vtuntur, vt in *cap. puella, & cap. illud, 20. q. 2. cap. noluit, & cap. manifestum, 33. q. 5. & Nauarr. in Man. cap. 12. num. 68. & 73.* nihilominus si in ipsis votis tutores ipsi semel consensum præbuerint, non possunt citra rationabilem causam irritare. Et licet pupilli non peccent, si vota non impleant, quæ fuerunt ita perpetam irritata, peccant tamè lethaliter tutores eiusmodi vota abique causa, & irrationabiliter irritantes, vt habetur ex *Cas. 2. 2. q. 88. ar. 3. & Nauar. loco citato, num. 73.*

15 Dico vndecimò peccare tutores offerentes pupillos Religioni citra consensum contutorũ: siquidem tutores quamuis possint offerre pupillos Religioni sicut parentes filios impuberes, vt in ea viuant sub Regulari disciplina, siue masculi sint, siue scemina, ita vt non possint resiliere donec pubertatem compleant, vt in *cap. 1. 20. q. 2. & Sanch. lib. 4. sua sum. cap. 18. num. 4. & seq.* nihilominus si plures sint tutores debent omnes concurrere ad oblationem; aliàs etiam vno contradicente, peccant offerentes; sicut peccat pater offerens filium contradicente matre, & e conuerso, vt habetur ex *Inn. cap. 2. de Regular. & ex alij apud Sanch. d. cap. 18. num. 16.* in re enim communi satis est contradictio prohibentis, l. *Sabinus. ff. communi diuid. cap. in re communi de regul. iur. in 6. & hanc sententiam receptiorem esse contra Syl. & alios, testatur Molfes. par. 1. sua summ. tr. 11. cap. 13. num. 15 & seq.* vbi etiam num. 18. addit, quod si tutores, aut parentes semel consenserint pupillis, aut filijs, ut Religionem ingrediantur, non possunt amplius resiliere, & reuocare consensum pupillis, filijs inuitis: quoniã res non est amplius integra: & satis esset consensus tacitus per scientiam cum taciturnitate.

16 Dico duodecimo peccare Curatores prohibentes minoribus Religionem professuris bonorum suorum alienationem: licet enim minor

de

de iure nequeat contrahere, se obligans, citra Curatoris auctoritatem, vt in §. admonendi, in *Instit. quibus alien. lic.* & l. 3. C. de in integr. restit. nihilominus Religionem professurus absq; Tutoris auctoritate alienare, seu cuiuscumq; velit donare potest citra beneficium restitutionis in integrum: siquidem minor per professionem cēsetur mori, ac pro mortuo habetur, vt per *Abbat. in cap. in presentia, de probat.* atq; idē in donatione, aut renunciatione bonorum intuitu Religionis ingrediendæ, aut profitendæ, nulla iuris solemnitas exigitur, vt in §. illud quoque, in *Auth. de monach.* & cap. de his, in fine, de sepultur. latē *Laym. lib. 3. sua sum. theol. tr. 4. cap. 9. sub num. 6. vers. Tertio minor.* Est tamen verum, quod Nouij hodie non possunt professionem emittere in quacumq; Religione, tam virorum, quàm mulierum ante decimum sextū annum completum: nec suorum bonorum renunciationes, aut obligationes antea factæ valent, nisi cum licentia Episcopi, vel eius Vicarij intra duos menses proximos ante professionem, non obstante quocumq; iuramento fuerint valatæ, vt in *Conc. Trid. sess. 25. de Regul. cap. 15. & 16.*

Quoad Pupillos, & minores.

17 Dico tertiodecimò è conuersò peccare pupillos, & minores si eorum Tutoribus, ac Curatoribus non sint reuerentes, ac obsequētes: sufficiuntur enim Tutores, & Curatores in locum parentum. Vndē sicut filij peccant honorem debitum parentibus non deferentes, vt latē ostendimus *sup. sec. 1. vers. Liberosum verò*, ita etiam pupilli, & minores.

18 Dico quattordecimò peccare minores, & pupillos rationis compotes si promissa non adimpleant. Etenim quamuis minores, & pupilli ciuilitate non obligentur citra auctoritatem, & cōsensum eorum Tutorum, ac Curatorum, vt *sup. ostendimus dicto 12.* obligantur tamen naturaliter, atq; idē in foro conscientie, vt contra nonnullos docent *Gomez. 2. resol. cap. 14. Sāch. lib. 6. disp. 38. bum. 21. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 17. nu. 61. Rebell. par. 2. de obligat. iust. lib. 1. de contr. q. 8. sec. 2. Lopez. par. 1. instr. cap. 124. q. 3.* & hanc sententiam communiorē esse testatur *Laym. lib. 3. sua sum. tr. 4. cap. 9. sub nu. 7.* Rationem autem hanc esse volunt, quia obligatio naturalis oritur ex consensu, vt in *l. Stichū, §. naturalis, ff. de solut.* At pupillus si pubertati proximus sit, & rationis compos; & minor 25-annis, sufficientem consensum habent, vt patet ex *tex. in §. pupillus, in Instit. de inutil. stipulat.* Ergò naturaliter obligantur ex contractu; atque idē peccant promissa non seruantes: siquidem in foro conscientie attenditur ius tantum naturale, & Diuinum. Confirmatur hoc dictum ex *tex. in l. pupillus, ff. ad leg. falciid. l. si eius iuncta Glosa, ver. Rea asiderit, ff. ad Trebell. & l. 1. ff. de nouat.* vbi aperte dicitur, pupillum contrahentem absque Tutoris interuentu, obligari naturaliter. Denique fideiussor si accedat contractui celebrato per pupillum citra Tutoris auctoritatem, remanet obligatus ciuilitate, ac tenet eiisdē

19 fideiussio, maxime si in solidum obligetur cum

pupillo, vt in *l. si vero, ff. de iureiur. & l. si pupillus, ff. de recept. arbitr.* Ergò principalis pupilli obligatio suas vires habet, at saltem naturaliter; sicut obligatio serui, cui accedit fideiussor pro ipso seruo, vt in *l. naturaliter, ff. de cond. ind. & obligatio Religiosi circa Superiori cōsensum, vt habetur ex *Nauar. de Regular. com. 2. nu. 42.* Si igitur pupillus contrahens absq; Tutoris auctoritate, remanet obligatus naturaliter; ergò peccat promissa non adimplendo, cum in foro interno ius naturale, & Diuinum attendatur, & obliget in conscientia, vt ostendimus in nostris *Comment. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 46. n. 15.* Quibus adde, quæ habentur ex *Laym. loc. cit. nu. 9 & seq.* vbi plures casus definit provenientes ex obligatione naturali, quam contrahunt minores, & pupilli contrahentes absq; Curatoris, ac Tutoris interuentu, vt si debitum suis creditoribus soluant: ludant, compensationem faciant, & alia eiusmodi, nisi velint vti legis beneficio: quod quomodo verum sit, rectē declarat *Laym. ubi sup. qui addit num. 6. per totum,* pupillos, ac minores etiam ciuilitate ex contractibus per eos celebratis sine consensu, ac auctoritate Tutorum, ac Curatorum. Obligantur enim pupilli, ac minores ex contractibus huiusmodi quatenus facti sunt locupletiores, vt in *l. pupillus, §. pupillus ff. de auctor. tut. & l. ult. C. de vnicap. pro empt. Item si res eis tradita dolo eorum perierit, l. 1. §. an in pupillum, ff. de pos. l. 3. §. pupillus, & ibi Glosa, ff. de negot. gestis: & deniq; si minores contractum initum citra Curatoris consensum iuramento confirmauerint, vt in *Auth. Sacramenta puber. C. si aduers. vendit.***

26 Dico quintodecimò peccare pupillos rationis compotes, ac minores nō restituentes viuras extortas eorum nomine, & alia bona eisdem male quæsitā à suis Tutoribus, & Curatoribus: siquidem pupilli, ac minores tenentur viuras, & bona eiusmodi quæsitā restituere in solidum cum Tutoribus, & Curatoribus, vt per *Glos. in cap. fin. 46. d. latē D. Anton in sua sum. p. 2. tit. 2. cap. 4. §. 3.* Est tamen verum, quod pupilli, & minores agere possunt pro interesse contra Tutores ipsos, ac Curatores, si pecuniam pupillarem, vel adulatorum poterant in emptionem stabilium, aut in iustam aliam negotiationem conuertere, vt habetur ex *Syl. ver. Tutela, q. 4.*

De Dominorum, Seruorum, ac Famulorum culpis à discreto Confessario explorandis.

S E C. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 *Potestas Domini in seruos licet sit iuri naturali contraria, potest tamen etiam dici naturalis, & quare.*
- 2 *Serui in duplici sunt differentia, propriè scilicet, & formaliter à seruando dicti. Et impropiè, dicti à seruando.*
- 3 *Peccant Domini, exempla boni operis non præbentes seruis.*
- 4 *Peccant Domini non curantes seruos suos Dei, & Ec-*

¶ Ecclesia mandata diligentior seruare, & ut Sacramenta frequentent.

- 5 Serui si condempnati sint, atq; ideo famuli, non excusantur a culpa eorum Domini, qui negligunt nosse eorum manifesta peccata, ut eosdē corrigere valeant.
- 6 Peccant Domini, si seruos, vel famulos max quod infirmantur ad hospitale transferunt curandos, cum possint in eorum domo commode detinere, & curam eisdem procurare.
- 7 Peccant Domini grauanter seruos, & famulos laboribus plusquam par est, non permittentes, nec diebus quidem festiuis quiescere.
- 8 Peccant Domini, iustas seruorum quarelas, ac famulorum audire recusantes.
- 9 Peccant Domini, seruos, vel famulos enasperrantes.
- 10 Peccant Domini, denegantes seruis alimenta.
- 11 Peccant Domini, si rogati, ut seruos suos manumittant, dolose latuant, ne eos manumittant. Et an peccant Domini manumittentes seruos in fraudem creditorum.
- 12 Peccant Domini, manumittentes seruos, qui propter delictum in seruitutem redacti sunt.
- 13 Peccant Domini, si eorum famulis iustam mercedem non soluant, & ad restitutionem tenentur.
- 14 Peccant serui, si Domini debitum honorem non deferant, debitamq; obedientiam non prestent.
- 15 Vbi a Domino precipitur aliquid seruo, quod non est intrinsece malum, sed dirigitur a Domino in finem malum, & contra Dei legem, seruus Domino obediendo, non peccat. An peccent Christiani in seruitutem redacti, remigando in Piraticis irremisibus.
- 16 Peccat serui, qui in munere, sibi a Domino iniuncto, non quarant pro iuribus iustam Domini utilitatem.
- 17 Peccant serui, Domino non obediētes non solum in manifeste licitis, sed etiam in rebus, de quibus dubitant, an sint licita.
- 18 Peccant serui, si in seruitute permanentes, aliquem ordinem suscipiant.
- 19 Peccant serui, a proprio Domino aufugientes, cum faciant furum sui ipsius.
- 20 Serui, in bello capti, qui fidem Domino presterunt non aufugiendi, si aufugiant, licet peccent, non tenentur tamen redire ad hostes. Quid si venundari passi fuerint ad pretium participandum.
- 21 Serui effecti ex eo, quod arma, ceteraq; prohibita ad Infideles detulerunt, itemq; serui facti propter crimen raptus, citra culpam aufugere possunt.
- 22 Ancilla in seruitute redacta, ex quo passa sit se venundari ad pretium participandum si a Domino impetatur de turpitudine, licite, & absq; peccato potest ab eo aufugere.
- 23 Peccant serui aliquid donantes, vel etiā elemosynam facientes sine consensu Dominorum suorum.
- 24 Peccant serui, aliquid sibi retinentes de bonis, per eos acquisitis.
- 25 In quatuor casibus possunt serui aliquid sibi retinere, aliq; donare de bonis per eos acquisitis.
- 26 Peccant serui, vota peregrinationis, ieiuniorū,

vel religionis, ceteraq; personalia exequentes contra Dominorum voluntatem.

- 27 Peccant serui, Religionē ingrediētes, vel ad bellum accedentes etiam contra infideles, absq; Dominorum consensu.
- 28 Sic etiam peccant si in actibus legitimis se ingerant, asserentes dolose se esse liberos.
- 29 Peccant serui scienter contrahentes matrimonium cum libera, ignorante eorum conditione, vel è conuerso. Idq; non solum consentientibus, sed etiam contradicentibus, & ignorantibus eorum Domini.

1 **A**D huius rei explicationem est adnotandū, quod quamuis potestas, quam habent Domini in seruos sit naturali iuri cōtraria, cum eo iure omnes liberi nascerentur, atque ideo solo gent. um iure seruus fuerit introducta, ut in §. ius autem gentium, in Inst. de iure nat. gent. & ciuili; tamen potestas eiusmodi potest quoq; dici naturalis, quatenus omnis hominis potestas in alios à Deo est, & naturalem propensionem habent subditi ad obtemperandum eorum Domini, merito post præcedentem sec. in qua egimus de potestate, quam Tutores habent, & Curatores in pupillos, ac minores, sequitur modò videndum de potestate, quam habent Domini in seruos, & de amborum culpis à discreto Confessario explorandis.

2 Sunt autem serui in duplici differentia. Nam quidem propriè, ac formaliter dicuntur serui, qui à seruando deriuantur: siquidem Imperatores captiuos vendere, ac per hoc seruare, nec occidere solent: qui quidem alio vocabulo appellantur mancipia; eo quod captiui ab hostibus manu capiuntur, ut in §. serui autem, in Inst. de iur. person. Item propriè, & formaliter nuncupatur serui, qui cum sint liberi patiuntur venundari ad pretium participandum: sicut enim priores sunt serui iure gentium, ita quoque hi de iure ciuili, ut in §. serui autem in Inst. eod. tit. De iure verò Canonico deferentes arma, & alia prohibita ad Turcas, Saracenos, & ad alios Christiani nominis inimicos, si capiuntur efficiuntur formaliter serui capientium, ut in cap. ita quorundam, de Indais, & nos adnotauimus in nostris Commēt. in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 7. q. 1. num. 19. Præterea serui quoq; appellantur propriè, & formaliter, qui nascuntur ex ancillis nostris, ut in d. §. serui. Et deniq; serui propriè efficiuntur emptione cū ab alijs inuiti venduntur: qui quidem ut serui formaliter dici possint, multas condiciones exigunt, ut habetur ex D. Anton. 3. par. tit. 4. cap. 6. §. 5. Dantur quoque serui impropriè à seruiendo nuncupati, qui propriè dicuntur conductitij: eo quod conducuntur sub certa mercede ad seruiendum, & alio vocabulo appellantur famuli, & liberi sunt. Nos igitur hoc loco tractabimus, Deo duce, de Dominiis, & seruis, siue Domini dominum habeant in seruos, siue non: & siue serui sint formaliter, & propriè serui, ut sunt mancipia, siue impropriè, quales sunt famuli. His breuiter sic prælibatis.

3 Dico primò peccare Dominos, eorum seruis exemplum boni operis non præbentes, sicut de Episcopis, & de ijs omnibus qui alijs præsunt sup. diximus. Etenim Dominus propter scandalum,

N n n

quod

quod suis malis operibus suis seruis iugiter præbet, eiusdem voluptatibus peccata cumulat aliena, vt ex *D. Ambrosio* habetur in *cap. an putatis* 36. d. formalibus sequentibus verbis: *Et voluptatibus suis peccata accumulatur aliena, nesciens Reum esse futurum tam de suo delicto, quam de perditione seruorum.*

Dico secundò peccare Dominos, si non curent seruos suos Dei, & Ecclesiæ mandata diligenter seruare; atque ideò debent pro viribus curare, vt Sacramenta frequentent, Missam audiât, & prædicationes diebus festiuis, ieiunia seruent, orationi vacent, erudiantur in fide, ac Christiana Religione; aliàs Domini efficerentur infidelibus deteriores. iuxta illud Apostoli 1. ad *Timot.* 5. dicentis: *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* Et si Deo suos seruos Domini non curant esse fideles, virtutes sectando, vitia fugiendo, & veram Religionem prosequendo, quomodo ipsis Dominis serui fideles poterit esse: postquam scriptum legimus, non posse hominibus esse fidelem, qui Deo est infidelis. Et multò magis peccant Domini, si conspicientes seruos in graui infirmitate constitutos eos destituant, non curantes Sacramentis refici, vt rectè disponantur ad bene moriendum, atque ideò Centurionis Euangelici pietatem abijciētēs. Nò minus peccant Domini si videant seruos se male habere, præcipuè circa vitæ honestatem, & illos non corrigant verbis, ac etiam verberibus si videant expedire; citra tamen mutilationem membri, aut fædionis ossis, vt habetur ex *Div. Anton.* 3. par. tit. 4. cap. 6. §. 7. imò aliquando tenentur de eorum facto, vt rectè declarat *Grass.* p. 1. *decis. lib. 2. cap. 59. num. 20.* & antè eum *Sylu. in summ. vers. Dominium, q. 6.* cum alij, quos allegat. Et si serui conducti sint, atque ideò famuli, non excusantur à culpa Domini negligentes nosse manifesta eorum peccata, vt eosdem corrigere valeant. Et si post binam, aut trinam monitionem, negligant se emendare, maximè si in concubinato permaneant, tenentur illos, è domo expellere; nisi probabiliter credant, è domo expulsos deteriores esse futuros; quoniam eo casu latis est si vt melius poterunt, eorum saluti cõsulant.

Et quamuis *Sor. in relect. de regen. secr. m. 2. q. 3. conclus. 4.* & *Lopez. par. 1. instr. consc. cap. 55.* uelint, non teneri Dominum ad expellendum è domo famulum concubinarium; nisi fortè propter scandalum; nihilominus *Sayr. lib. 7. Clavis Reg. cap. 7. sub num. 11. in vers. Quarto si notabitur:* id uerum putat; dummodò concubinam serui in domo sua non retineat; aliàs esset quodammodo fouere peccatum serui. Idem dicendum est de seruo hæretico: siquidem Dominus non potest illum in domo retinere; nisi cum intentione reducendi eum paulatim ad fidem, ut habetur ex *Sayro loco citato*, cum alijs, quos allegat. Sed quicquid sit de famulis Dominorum Sæcularium, & eorum seruis concubinarijs; famuli tamen S. R. E. Cardinalium, & Episcoporum, ac aliorum Ecclesiæ beneficiatorum sunt omninò ei iocendi, siuè in domo Domini concubinas habeant, siue extra domum: & id per *Concil. Trident. sess. 25. de reform. cap. 1.* in illis uerbis: *Vt Episcopi modesta supellectili, & mensa, ac fru-*

gali victu contenti sint; verum etiam in reliquo vita genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat, quod à Sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem Dei zelum, ac uanitatum contemptum præferat. Est tamen uerum, quod uix, aut nunquam Dominus seruorum, & familie suæ uita corripet, nisi morum correctionem à se ipso incipiat, quoniam ait *Isidor. lib. 3. de sum. bono. cap. 32.* *Non debet uita aliena corripere, qui adhuc uitiorum contagionibus seruit: impium est enim arguere quidquam in alio, quod deprehendit in semetipso.*

6 Dico tertio peccare Dominos, si seruos, & famulos eorum mox, quòd infirmantur, ad hospitale transferunt curandos, cum possint in eorum domo commodè detinere, & curam eisdem procurare. Etenim nec Centurio, licet Ethnicus erga puerum ita se habuit; sed in domo sua paralyticum gubernandum curauit, & ad obtinendam eiundem ualitudinem ad Christum Dominum se contulit, ut habetur *Matth. cap. 8.* Debent autem per paucos ad minus dies seruis, seu famulis ægrotantibus necessaria ministrare: ingrauelcente deinde morbo citra culpam ad hospitale possunt transferre, aut ad alia loca pia, ubi similes personæ curari solent. Quòd si in aliquo loco non ad hoc hospitale, nec aliunde habent, quo curentur, tunc ex præcepto eteimosynæ tenentur Domini ad eorum curationem in propria, uel in aliena domo, ut rectè post al. os inquit *Molfes. par. 1. sue sum. tract. 11. cap. 18. num. 49.* Imò idem *Molfes. sub num. 48.* probat, quòd si famulus per paucos dies ægrotauerit, currit ei salarium, arg. *lex. & ibi, Doctor. in l. diem functo, ff. de offic. assess.*

7 Dico quarto peccare Dominos grauantes seruos, & famulos laboribus pluriquam par est, non permittentes, nec diebus quidem festiuis quiescere contra Domini præceptum. *Deut. cap. 5.* ubi mandat in die Sabbati eis quiescere, & *Deuter. cap. 15.* in septimo anno à seruitio mandat Deus esse liberos, & exemptos. Oportet Dominos esse discretos, quoad seruitia seruis præscribenda, eorum uires, conditiones, & qualitates considerantes, ac mensurantes, atque ita commensurare laboribus, vt immoderatis laboribus eos non affligant: quod quidem facillè adhibebunt propria conditionem considerantes. Etenim serui ex eadem massa cõstati sunt, ac Domini, eodem fructur Cælo, æquè spirant, ac deficiunt, ab vno Deo sũt producti, & ad eiusdem imaginem facti. Ob id enim Deus homines, quos æqualis conditionis cõdidit, nò hominibus, sed pecudibus prætulit *Gen. cap. 1.* dicens: *Dominamini piscibus maris, & uolatilibus Cæli, &c.* Et in summa, ita Dominus cum inferiore uiuat, quemadmodum, uellet secum Superiorem uiuere, vt ex *Seneca* inquit *D. Anton. 4. par. tit. 2. cap. 5. §. 7.* Non tamen ob id dicimus debere Dominos seruos delitiosè nutrire: quoniam legitur *Prouer. cap. 29.* *Qui delitiosè pascit seruum, in fine sentiet eum contumacem.*

8 Dico quinto peccare Dominos iustas seruorum, seu famulorum quærelas audire recusantes. Debent enim illos benignè audire, prout Iob seruasse, asserit, dicens, *cap. 31.* *Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, & cum ancilla mea, cum mecum disceptaret.*

9 Dico sexto peccare Dominos, seruos, seu famulos

mulos irrationabiliter exasperantes. Decet enim Dominos, ut placidis verbis utatur cum seruis: si quidem verborum asperitas reddit Dominos seruis onerosos, & prompto animo ad inferendum eis seruos difficiles. Est tamen verum, quod sicut non decet Dominos inhumanos se habere erga seruos, ita quoque cum eisdem non decet tanta uti familiaritate, ne contemnantur. Nam ut ait *Arist.* §. *Polis.* Princeps debet esse seuerus, id est reuerendus, ut rectè explicat *D. Ant.* 4. par. tit. 2. cap. 5. de prudent. econom. §. 7.

10. Dico septimò peccare Dominos, seruis alimentis denegantes: ad ea enim tenentur, ut in *l. cum plures*, §. *cum tutor*, ff. de admin. tut. Imò si Dominus in seruos, vel seruas læuiat alimenta illis denegans, aut ad impudicitiam, turpemque violationem compellat, aut infami iniuria afficiat, potest à iudice compelli ad eos vendendos, ut in *l. 2.* & ibi, *Glos.* & *Doctor*, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iur. Ad eò Dominus tenentur seruis alimentis ministrare, ut si serui pro alimentis, & vestibus, iuxta consuetudinem loci sibi conferendis pecuniam mutuo accipiant, teneantur Dominus eam mutuanti bus reddere: si quidem pecunia illa conuersa dicitur in Dominorum utilitatem, ut in *l. quod si seruus*, §. *proinde*, ff. de in rem, vers. *Sicut filius si pro alimentis, & vestimentis, ut supra pecuniam mutuo sumpseris*; licet aliàs ex mutuo non teneatur, nec ipse, nec pater eius; tamen pater pro alimentis acceptam mutuo pecuniam obligatur mutuanti reddere, tanquam in patris utilitatem conuersam, *l. 3.* §. *Labeo*, ff. eod. Quæ de seruis propriè, ac formaliter, quoad alimenta præstanda, extendimus etiam ad famulos, quos supra diximus conductitios, & impropiè seruos nuncupari, cum militet eadem ratio; nisi de mercede tantum fuerit inter eos conuentum; non autem de alimentis; quoniam tunc standum est pacto.

11. Dico octauò peccare Dominos, si rogati seruos suos manumittere, dolosè latent, ne manumittant: eiu modi enim serui de iure liberi efficiuntur: & ipsi Domini, ut supra rogati, in pœnam eorum fraudis succedunt ad tutelæ libertorum onus; non tamen succedunt ad illorum hereditatem, nec ius patroni acquirunt, ut in *l. 1.* §. *interdum*, ff. de legit. tutor. E conuerso autem non minus peccant Domini libertatem donantes seruis in fraudem creditorum, & libertatis donatio est nullius momenti, quoad creditorum dispendium, ut in *l. si mortis*, ff. qui & à quib. *Glos.* in §. 2. vers. *Nihil agit, in insti. quib. ex caus. manum. non lic.* & *l. 1.* C. qui manum. nō poss. Dixi, quoad creditorum dispendium, quoniam ipsis Dominis manumittentibus nocet manumissio, ita ut reuocare illam non possint, si uelint, ut in *l. si creditoribus*, C. de ser. pign. dato manum. Est tamen verum, quod licitum est Domino quantumuis ære alieno grauato seruum suum liberum, & heredem facere; modo nemo alius ex testamento sit futurus heres, ut habetur in *d. §. 1.* & in §. 2. quod quidem verum est, etiam si Dominus seruum heredem sine libertate faciat; quoniam eo ipso, quod seruus est institutus heres liber efficitur, ut in §. *idem iuris, in insti. eod. tit. quibus ex causis, &c.* Dicitur autem in fraudem creditorum facta manumissio; si manumissoris facultates tēpore quo manumittit æri alieno pares non sint,

uel datis libertatibus impares sint futuræ, ut in §. *in fraudem, in insti. tit. citato.*

12. Dico nonò peccare Dominos manumittentes seruos, propter eorum delictum in seruitutem redactos, ut sunt illi, qui prohibita ad Saracenos derulerunt, de quibus supra egimus: sunt enim serui capientium, ut in *cap. ita quorundam de Judais*; & manumitti non possunt; sicut qui raptus crimen commiserunt, ut post alios docet *Syl. in sum. vers. Manumissio, q. 7.*

13. Dico decimò peccare Dominos, si eorum famulis iustam mercedem non exoluant, cum obligatione restituendi uaa cum omnibus damnis, & interelle: quod uerum est, non solum si eā expressè promiserint; sed etiam si non promiserint; quoniam adhuc ad iustam mercedem tribuendam tenentur; si quidem eo calu tacitè censetur facta conuentio de iusta mercede, ut post *Reginal. lib. 20 sua prax. num. 6. cum plur. seq.* & alios *Molfes par. 1 sua sum. tit. 11 cap. 13. num. 48.* Et non minus peccant Domini si benefici non sint in remunerando seruos, sed potius partiales: est enim non minus debita remuneratio; quàm merces. Debent enim Domini bonos seruos amore prosequi, & beneficijs cumulare, & malos iusto zelo coercere, ut habetur ex *D. Anton. 4 par. tit. 2. c. §. 7.* † Hic etiam adde peccare Dominos, ac uiros æquestres tenentes, circa materiam duelli sententiam damnatam ab *Alexād. VII. P. M.* quæ est subsequens. Vir æquestris ad duellum prouocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat, & uide *P. Quartum de cas. reser. sect. 1. cap. 1.*

Quo uero ad seruos erga Dominos è conuersio.

14. Dico undecimò peccare seruos si Dominis honorem debitum non deferant, & debitam obedientiam non præstent, non tantum bonis; sed etiam discolis, iuxta illud *1. Petri, cap. 2. Serui subditi estote in timore Dominis, non tantum bonis, & modestis; sed etiã discolis.* Et *Matt. cap. 23. Omnia ergo quaecunque dixerint uobis seruate, & facite.* Et non solum Christianis, uerum etiam Paganis, dicente *Apost. 1. ad Timothi. cap. 6. Quicumque serui sunt sub iugo infidelium, Dominos suos omni reuerentia dignos esse arbitrentur.* Imò qui Superiorum præcepta uiolat in re graui, uel etiam in re leui ex contemptu, peccat mortaliter, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Th. 2. 2. q. 105. ar. 1.* Secus si in re leui transgrediarur Superioris præceptum ex concupiscentia; quoniam tunc non peccat plurtquam uenialiter, ut rectè declarat *Nauar. in Man. cap. 14. sub num. 22.* ubi etiam addit, quod si subditus præcepta Domini uiolat; eo quod putat in hac uita, nemi nem in alium potestatem habere, non solum lethalem culpam contrahit contra *tex. in cap. ad hac, §. 9. d.* sed etiam in hæresim incidit, ut in *extranag. unam Sanctam, de maior. & obed. Glosa in cap. generali, in vers. Inhibemus, de elect. in. 6.* Peccant igitur serui debitum honorem, & reuerentiam non deferentes eorum Dominis: quod quidem uerum est; dummodò, quæ præcipiuntur non sint contra legem Dei; cum oporteat nos

magis Deo obedire, quam hominibus.

15 Bene verum est, quod ubi à Domino præcipitur seruo aliquid, quod ex se non est intrinsecè malum; sed dirigitur à Domino in finem malum; & contra legem Dei, tunc si seruus, ut suo muneri satisfaciat, Domino obediat, non peccat. Undè Christiani ab Infidelibus in seruitutem redacti, & in piraticis triremibus remigio mancipati, dum præcipiuntur remigare; estò, quòd remigatio ipsa tendat in perniciem, & damnum Fidelium; nihilominus remigando excusantur à lethali culpa: siquidem remigatio secundum se non est intrinsecè, & ex obiecto mala; quoniam si talis esset, nunquam licitum foret remigare, cum intrinsecè, & ex obiecto mala nulla circumstantia fieri possint bona, qualis est usura, ut in *pap. super eo. de usur.* Si igitur remigatio ipsa non est intrinsecè, & ex sui natura mala; ergo erit bona, vel mala secundum finem remigantium. bonum, vel malum: ac quamuis remigatio ipsa præcipiatur ab Infidelibus ad malum finem, nempe ad perniciem Christianorum; à captiuus tamen non sit propter illum finem, sed ad propriam mortem effugiendam, qui finis bonus est: vel ut suo muneri satisfaciatur; qui quidem finis bonus etiam est. Hac eadem ratione meretricis serua amasio venienti, quem nouit ideò venire, ut fornicationem cum domina habeat, ostium aperiens, lectum sternens, litteras si derulerit ad eum, nullam culpam contrahit, si peccatum illud ipsi non placeat; sed ostium aperiat, lectum sternat, litteras ad illum dederit, ut suo muneri satisfaciatur, ut ex *Navar. lib. 5. conf. p. 2. de penit. conf. 6. & Sanch. lib. 1 in Decal. cap. 7.* late rem hanc tractauimus in nostris *Commentar. in Bull. cæna lib. 2. cap. 3. q. 13. concl. 1. per totam.*

16 Dico duodecimò peccare seruos si in munere sibi à Domino iniuncto, non quærant pro viribus iustam Domini utilitatem, bene, ac fidelitèr illud adimplendo: & si pro viribus omne dampnum imminens Domino in persona, honore, vel in bonis temporalibus non conentur auertere: & si futurum sit, & licitè fieri possit, Domino non indicent; quibus casibus mortalitèr, vel venialitèr peccabunt iuxta quantitatem culpæ, aut negligentiæ, ut post alios habetur ex *Molfes. par. 1. sua sum. 11. cap. 18. num. 45.* Est tamen verum, quòd famulus, seu seruus conductiuus, qui à Domino pecunias aureas, vel argentæ accipiens ad aliquid emendum, ad soluendum debitum, aut ad satisfaciendum operarijs pro eorum mercede, illas cum alijs commutat cambio ad mutuum, si quid ex tali cambio quærat, sibi non Domino quærat; quoniam lucrum illud prouenit ex famuli industria, ac labore, atq; ideò Domino est indebitum: quod tamen quomodo verum sit, latius declarauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. in proem. q. 14. num. 28.* Idem est dicendum de seruis formalibus, ac propriè dictis, qui alio vocabulo appellantur mancipia, quamuis huiusmodi serui quicquid acquirunt, acquirunt Dominis suis, ut infra latius dicemus *disto 17. casu 4.*

17 Dico tertiodecimò peccare seruos non obedièntes Domino non solùm in manifestè licitis; sed etiam in rebus, de quibus dubitant, an sint licita: quoniam in dubijs, an aliquid sit contra Dei præceptum; standum est præcepto Superioris.

ris: Siquidem quamuis sit contra legem Dei; nihilominus propter obedièntiæ bonum, non peccat subditus, sed Superior, ut late de hac re tractauimus *sup. disp. 16. sec. 1. per totam.* de peccatis subditorum agentes, ubi multipliciter eam limitauimus.

18 Dico quattodecimò peccare seruos si in seruitute permanentes aliquem ordinem suscipiant: nam licet seruitus non impediatur alicuius ordinis susceptionem de facto; atque ideò si serui ordinètur, ordinem verè consequuntur, nihilominus de iure impedit cuiuslibet ordinis susceptionem, ut in *cap. 1. § 4. d. nisi à seruitute liberentur;* vel Dominorum cõcurrat consensu, aut videat, & non contradicat: siquidem seruus suscipiens tunc ordines; etiam minores, statim efficitur liber, ut in *cap. si seruus sciencie, ead. d.* Quòd si Domino ignoraute, aut contradicente, ordinètur, tunc si ad minores ordines promoueat, remanet seruus: si verò sacros ordines suscipiat ab Episcopo sciencie, eum esse seruum, eo casu tenetur Episcopus satisfacere cum duplici pretij solutione, ut liber fiat, ut in *d. cap. si seruus.* Si demum, Domino, & Episcopo ignorantibus, ipse seruus ad sacros ordines se fecerit promoueri ultra lethalem culpam, quam contrahit, tenetur se redimere, pretio soluto Domino, si peculium habeat: Si verò peculio careat, nec alius sit, qui eum redimat, remanet in seruitute, ac in Domini potestate, ut illi seruiat in actibus, & obsequijs spiritalibus, ac honestis; non autem in seruitijs indecentibus Clericis in sacris constitutis. Undè si talis seruus fiat Sacerdos, pro Domino Missam celebret; si Diaconus, vel Subdiaconus horas, & alias preces pro ipsius Domino recitet, ut in *cap. frequens, § 4. d. & late Sayr. post alios ratio 1. Theol. lib. 6. cap. 14. à num. 2. ad 6.* ubi plura circa rem hanc cumulat.

19 Dico quintodecimò peccare seruos à proprijs Dominis aufugientes, cum seruis aufugiens sui ipsius furum committat, *l. 1. C. de seru. fugit. Glosa in cap. ius gentium, vers. Seruitutes, d. 1.* Quæ tamen conclusio limitatur, ut vera sit de seruis emptiis, qui seipso vendunt passi sunt ad pretium participandum, de quibus in *§ serui autem nascuntur, in Instit. de iure person.* secus autem de seruis captis in bello, huiusmodi Christiani sint, siue non; quoniam isti citra omnem culpam aufugere possunt, & ad suos redire: siquidem horum captiuitas est quedam iuris pœnna, quæ à victoribus infligitur, qui locum iudicis tenent in bello iusto: & propterea quemadmodum reus potest aufugiendo dum commodè potest, vitare pœnas; ita quoque, & multo magis id potest agere captiuus, ut habetur ex *Sor. lib. 4. de iust. & iure, q. 2. ar. 2. Reginal. lib. 2. sua prax sub num. 118. & ex alijs, quos refert, & sequitur Molfes. par. 2. sua sum. 11. cap. 3. num. 191. & 192.* quod quidem verum est, nisi serui capti in bello fidem Domino præstiterint non aufugendi; quoniam tenentur seruare fidem, ac iuramentum, ne Deo efficiantur infideles, arg. *tex in cap. debitores, de iurcur.*

20 Est tamen verum, quòd serui capti in bello, qui fidem Domino præstiterint non aufugendi, si de facto aufugerint licet peccauerint violando fidem, & iuramentum; nihilominus non tenentur redire ad hostes; & Prælati tenentur cum euf-

eiusmodi fugiuis dispensare circa violationem iuramenti, *arg. rex. in cap. si vero, de iure iur. Reginald. loc. cit. Sayr. lib. 7. Claus. Reg. cap. 6. num. 11. & 12. & Molfes. d. cap. 3. num. 193.* qui multo magis id verum esse inquit, si existerent captiui penes infideles ab illis cogereatur deserere, & abnegare fidem. Idem dicendum est de seruis natis ex ancillis nostris, quæ in bello similiter fuerunt captæ; siquidem licitè possunt aufugere, & ad suos redire, sicut eorum matres: & de iure etiam quoad ipsos habet locum fictio postliminiij, ut toto retroacto tempore præsumantur fuisse in Patria, *l. apud hostes, l. Diuus, ff. de capt. & postlim. reuer. l. 1. C. eod. tit. & Molfes. d. tr. 12. cap. 2. num. 41. D. xi: Qua fuerunt captæ in bello:* quia sese venundari passæ fuerint ad pretium participandum; sicut matres citra culpam aufugere non possunt; ita puto seruos ab illis natos: nam dolus matris transfunditur in filios: & sicut mater voluntariè se libertate priuauit; ita etiam voluntariè priuauit filios: & cessat ratio eorum, qui capti sunt in bello. In omnem autem euentum, in quo licitum est seruis aufugere, & redire ad suos, si antequam perueniant ad patriam, & pristinam recipiant libertatem capiantur ab aliquo tertio, obligatur ille proprio Domino restituere: siquidem donec in suam pristinam recipiantur libertatem penes suos semper remanent prioris Domini, vt habetur ex *Molfes. d. cap. 3. num. 193. in fine, & ex alijs.*

21 Seruos autem effectos ex eo, quod arma, & alia prohibita detulerunt ad Infideles, aut galeas, & piraticis Saracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exercuerint, iuxta *rex. in cap. ita quorundam, de Iudais:* & seruos factos propter crimen raptus, vt in *cap. de raptoribus, 36 q. 1.* posse citra culpam aufugere, probabiliter arbitror: siquidem seruitus eiusmodi induta est in pœnam prædicta crimina committentium; at reus licitè potest effugere pœnas si commodè valeat, vt supra ostendimus. Idem dicendum puto de muliere redacta in seruitutem, & eius filijs ex eo quod scienter contraxit cum existente in sacris, vt in *cap. eos, 32. d. & cap. cum multa, 13. q. fin.* cum in pœnam quoque sui criminis seruitus illa fuerit statuta. De eo tandem, qui inuitus venditur ab aliquo, cum re vera non sit de iure seruus, proculdubio si aufugiat, nullam culpam contrahit, vt habetur ex *D. Anton. 3. p. tit. 3. cap. 6. §. 7. in fine.*

22 Imò si ancilla in seruitutem redacta ex eo quod venundari passa sit ad pretium participandum, si à Domino imperatur de turpitudine, ab eo absq; peccato potest aufugere: siquidem eo casu Dominus abutitur sua potestate, & potest officium Episcopi implorare, & inanimatur, & Episcopus potest ipsum Dominum ad illam manumittendam compellere, vt in *l. si lenones. C. de Episc. aud. & habetur ex Syl. in sum. ver. Seruitus, q. 5. in fine, Tab. eod. ver. num. 2. §. 1. & alijs, qui indistinctè loquuntur de omnibus ancillis.* Idem puto dicendum de seruo, qui à Domino ad turpia, vel ad alia crimina alliciat, aut cogatur, vt habetur ex *D. Anton. 3. p. tit. 3. cap. 6. §. 7. circa fin.* Et eodem modo iudicandum est de seruo, cui Dominus alimenta denegerit: vel si eos languidos exponat: aut si ancilla vendatur, ne prostituatur, & emptor nõ steterit pacto, & in om-

nibus alijs casibus, in quibus seruis libertas de iure debetur, quos enumerant *Syl. & Tab. locis citatis.* Nam si possunt agere pro libertate allequenda, possunt etiam à Dominis iniuste maxime eam denegantibus, aufugere.

23 Dico textodecimò peccare seruos, aliquid donantes, vel etiam eleemosynam facientes sine consensu Dominorũ suorum. Etenim serui priuantur libertate quoad actus externos, vt quicquid acquirant, Domini acquirant, *§. item nobis in instit. per quas personas nobis acquir. atq; idè nec vestimentorum suorum sunt Domini, l. id vestimentum, ff. de pecul. imò nec illorum possessionem dicuntur habere, cum non possit aliquid possidere, qui ab alio possidetur, cap. c. òlim, 2. de priuil.* Hac eadem ratione non habet serui testandi facultatem, nec contrahendi, nec alios exteriores actus exercendi, quoniam eorũ respectu carent libertate. Solùm autem sunt liberi quoad libertatè arbitrij, & domini actio-nem suarum internarum quoad meritum, & de-meritum.

24 Dico decimoseptimò peccare seruos aliquid sibi retinentes de bonis per eos acquisitis. Etenim seruus sicut secundum se totum quicquid est, Domini est quoad actiones exteriores; multò magis quicquid habet, & acquirit, Domino acquirit, vt sup. præcedenti diximus: siquidem accessorium sequitur naturam sui principalis, *cap. accessorium de regul. iur. in 6.* Et quamuis *Sor. lib. 4. de iust. & iure. q. 2. ar. 2. post 3. conclud. id verum esse velit quoad illos seruos, qui se venundari passi sunt ad pretium participandum:* quia dum spontè vendi patiuntur, voluntariè se priuant omni dominio, & facultate acquirendi; nihilominus secundum communem opinionem id etiam vniuersaliter est verum quoad omnes seruos, etiam captos in bello, & natos ex ancillis nostris, cum iura superius allegata de illis etiam loquantur, vt bene aduertit *Molfes. p. 2. sua summ. tract. 12. cap. 2. num. 33.* Est tamen verum, quòd in multis casibus serui possunt aliquid sibi retinere, & alijs quoq; donare de bonis acquisitis.

25 Primus casus est vbi constat de expressa, vel tacita Domini voluntate, qui seruo peculium concedat, vel alia bona largiatur, aut ab alijs donata permittat esse serui, maxime, vt se redimat, vt in *l. vix certis, ff. de iudic.* Etenim cum de iure concedatur seruis facultas, vt suis nummis se redimant, consequenter implicite concessum eis censetur aliquarum rerum, seu pecuniarum habere dominium, vt colligitur ex *rex. in §. fin. in Instit. de donat. & post alios tenet Molfes. loco citato, num. 34.*

26 Secundus casus est, vbi seruo legantur alimenta: nam seruus licet sit ciuilis possessionis omninò incapax naturalis possessionis, & naturalis dominij earum rerum, quæ deseruiunt pro conseruatione indiuidui, vt habetur ex *D. Thoma. 2. 2. q. 66. ar. 1. & 2. & Molfes. p. 2. sua summ. tr. 12. cap. 1. num. 109.* Vnde cum serui sint alimentorum capaces, iuste legantur eisdem alimenta, *l. quadam, §. illo, C. de necess. ser. heredis instit.*

Tertius casus est, vbi aliquid seruo donatur, vel testamento relinquatur ad se redimendum: nam tunc illius rei dominium, nõ Domino, sed seruo acquiritur, vt habetur ex *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 4. sub num. 16. vers. Secundo si aliquid*

quid seruo donatur, *Sayr. lib. 4. Clavis Reg. cap. 6. num. 39* & *Teris etiam lucratur, & Molfes. d. cap. 2. num. 35.*

Quartus casus est, quando seruus ex sua industria citra Domini incommodum, & seruitij dispendium aliquid acquireret, siue id acquirat ex beneficij remuneratione alteri exhibiti, siue ex paritate viuendi aliquid sibi referuet ex cibarijs à Domino sibi deputatis, & taxatis absque Domini detrimento, quoniam harum rerum dominium acquirunt serui; non autem Domino, ut per *Less & Sayr. locis citatis, Rebell. lib. 1. de obligat. iust. q. 11. sec. 2. num. 8.* Idem dicendum est de bonis vltimus acquisitis ex rebus, quarum dominium habent serui: nam adhuc eorum cōparant dominium, cum lucrum eandem naturā sortitur, ac fors principalis. Ita *Less. Rebell. & Sayr. locis citatis:* & de consuetudine seruari tenetur *Molfes. d. cap. 2. num. 38* vbi etiam *num. 41.* addit, quod si serui capti in bello, vel nati ex ancillis nostris, si aufugiant, & ad hostes redeant, quæ acquirunt, sibi acquirunt; quoniam de iure etiam apud ipsos locum habet fictio postluminij, *l. apud hostes, & l. Diuus, ff. de capt. & post. l. reuer.* Verum tamen est, quod si serui, ut supra fugitiui non peruenerint ad hostes: vel si peruenerint animum non habeant ibi permanendi, tunc quicquid acquirunt, Domino acquirunt, ut rectè declarat *Molfes. loc. cit.*

26. Dico decimo octauo peccare seruos, uota peregrinationis, aut ieiuniorum, Religionis, & alia personalia, aut realia executioni demandantes contra voluntatem, & in præiudicium suorum Dominorum: siquidem serui non possunt emitteere vota personalia, quæ ipsos impediunt à Dominorum seruitio: nec etiam realia; quia quicquid acquirunt seruus, acquirunt Domino, ut late habetur ex *Sayro lib. 6. Clavis Reg. cap. 5. num. 7. Sanch. lib. 4. in Decal. cap. 25.* & alij. Non tamen serui peccant adimplentes vota, circa ea, in quibus Dominis non sunt subiecti, etiam contra Dominorum voluntatem. Imò si castitatem uouerint, inuito Domino, aut aliquas orationes, & preces, quibus non impediuntur à seruitio Dominorum, eiusmodi vota si non adimpleat, proculdubio peccant, ut in *cap. relatum, de sentent. excom. l. si quis rem. ff. de pollicit. D. Thom. 2. 2. q. 88. nu. 8. Sayr. & Sanch. locis citatis, & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 13. sub num. 25.* Idèputo dicendum de votis realibus, si serui peculium habeant, & res, quarum naturale dominium retinent: nam de eiusmodi rebus, cum sint earum Domini possunt, ac debent vota realia reddere.

27. Dico decimonono peccare seruos si Religionem ingrediantur, aut ad bellum proficiscantur, etiam contra infideles citra Dominorum consensum: siquidem serui quemadmodum non possunt uouere ea, in quibus Dominis subditi sunt; ita etiam non possunt aliquid agere circa eadem contra Dominorum voluntatem. Vnde Religionis ingressus, & professio nullam uim habent in eorum Dominorum præiudicium, ut habetur ex *D. Anton. 3. par. tit. 3. cap. 6. §. 7.*

28. Dico uigesimo peccare seruos in actibus legitimis dolose se ingerentes, præsertim si liberos se allerant; atque idè accusent, testificentur, iudicent, & alia eiusmodi faciunt: siquidem actuum legitimorum sunt incapaces serui, ut habetur ex *D. Anton. loc. cit.*

29. Dico uigesimoprimo peccare seruum sciēter matrimonium contrahentem, cum libera ipsius serui conditionem ignorante: & è conuerso, & matrimonium est nullius momenti, ut in *cap. ad nostram, de coning. seruor.* Est tamen uerū, quod circa nullitatem matrimonij id limitatur multis modis. Primò, ubi conditio contrahentis non fieret deterior, ut cum seruus matrimonium contrahat cum serua putans esse liberam: vel seruus contrahat cum libera putans esse seruam, atque idè melior redderetur eius conditio, ut per *D. Thom. in 4. d. 36. & Tolet. lib. 7. sua summ. cap. 3.* Secundò, limitatur, ubi errans ita contrahat, ut paratus sit matrimonium contrahere, etiam cognita tali conditione seruitutis, ut per *Nauarr. in Man. cap. 2. num. 35.* Idem dicendum est, ubi cognita deteriori conditio post contractum matrimonium iterum copulam habeat is qui errauit cum eadem serua affectu maritali, aut de nouo expressè utriusque accedat consensus; quoniam tunc matrimonium dicitur ratificari, & de nouo contrahi. Etenim potest esse matrimonium inter seruos, & liberos, & seruos, & seruas, ut in *cap. 1. de coning. seruor. & cap. si quis liber, 29. q. 2.* Et id non solum consentientibus, sed etiam contradicentibus, & ignorantibus eorum Dominis nam sicut seruus non subditur Domino, quin possit liberè comedere, dormire, & alia huiusmodi facere, quæ ad necessitatem corporis secundum naturam necessaria sunt, quoad ea, quæ pertinent ad interiorem dispositionem, nempe ad orandum, Sacramenta suscipienda, &c. ita etiam non subditur quin possit matrimonium contrahere domino ignorante, vel etiam contradicente; tanto magis, quod non propterea eximuntur à seruitijs ipsi Domino debitis, ut habetur ex *D. Anton. 3. par. tit. 3. cap. 6. §. 7.* Est tamen uerum, quod si serui matrimonium contrahant, accedente Domini voluntate, non possunt uendi in loco, ubi impediatur uita coniugalitatis: secus autè si Domino contradicente, vel ignorante: quia tunc possent uendi etiam extra dicta loca: quamuis id non debeat Dominus absque uigenti necessitate: aliàs lethalem culpam contraheret, ut per *Tolet. loc. cit.* vbi etiam addit, quod Dominus non potest horum rerum impedire dum præsentibus sunt.

De Patrono, & Liberto, & eorum culpis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. VII.

S V M M A R I V M.

1. Patronus dupliciter sumitur, uel Canonice, uel civiliter.
2. Peccant patroni recusantes libertorum suorum tutelam.
3. Peccant patroni denegantes alimenta libertis, non habentibus unde se alant.
4. Peccant patroni, qui ad tutelam libertorum succedentes, bonam educationem ipsorum fideliter non curant.
5. Peccant patroni, qui seruos in fraudem creditorum manumissos uelint in seruitutem reuocare.

- 6 Peccant patroni, quorum serui de iure facti sunt liberi: si ipsorum tutelam non suscipiant.
- 7 Peccant liberti, debitum obsequium non praestantes patronis, eorumdemque vxoribus haeredibus & prinignis.
- 8 Ista vera sunt in patronis, qui voluntarie seruis suis gratuitam praestiterunt libertatem, secus si ex causa fideicommissi, atque idè ex necessitate.
- 9 Peccant liberti, in fraudem patronorum aliquid alienantes.
- 10 Libertus Ecclesia in multis differt à libertis priuatorum.

AD huius rei explicationem est adnot. quòd Patronus dupliciter sumitur. Primò Canonicè, & secundum iura Canonica, & est ille, qui potestatem habet in Ecclesia praesentandi instituendum ad beneficium Ecclesiasticum, pro eo, quod de consensu Episcopi eam fundauit, construxit, vel dotauit ipse, vel is, à quo causam habuit, vt habetur ex *Paner. & alijs in rubr. de iure patr* & de hoc non loquimur, sed in seq. sec. Deo duce agemus. Secundò Patronus sumitur civiliter, seu secundum iura civilia, & dicitur ille, qui seruum manumisit, & dicit ordinem ad libertum, qui ex seruo factus est liber per manumissionem. Vnde manumissor appellatur Patronus: & seruus manumissus dicitur libertus, qui in hoc differt ab ingenuo, quòd prior per manumissionem efficitur liber; posterior verò nascitur liber. His breuiter adnotatis, dicimus, quòd peccant Patroni.

Primò, recusantes libertorum suorum tutelam sicut succedunt libertorum hereditati; ita debent succedere ad tutelam onus, vt in §. 1. *instit. de legis. patr. tutela*, l. 1. ff. *de legis. tutor*. Hoc dictum ampliatur primò, vt Patronus succedat in tutelam liberti, siue spontè, siue compulsus ex causa fideicommissi manumisit, vt in *l. tutela*, in fin. ff. *de legis. tutor*. Secundò ampliatur, vt in liberti tutelam succedat non solum Patronus; sed etiam patroni filius, mortuo patre: Et si aliquando liberti hereditatem non obtineat, vt in *d. l. fin.* Limitatur tamen hoc ipsum dictum, vt non procedat, vbi scemina sit, quæ manumisit seruum: nam quamuis sceminae patronæ dicantur; non tamen tenentur libertorum tutelam suscipere; sicut nec patroni vxor, filia, neptis, &c. vt in *d. §. 1. de legis. patr. tut.* & *d. l. 1. ff. de legis. tutor*. Secundò limitatur, vt quamuis filij patroni succedant ad tutelam libertorum; nihilominus si patronus apud hostes sit, patroni filio tutela non deferatur; sed interim à Prætorè datur, vt in *d. l. 1. §. si apud hostes*.

Secundò peccant patroni, si libertis non habentibus vnde se alant alimenta denegent, & ob id perdunt iura patronorum, vt liberti efficiuntur ingenui, vt in *l. Diuus Claudius*, ff. *de iur. patr.*

Tertiò peccant patroni, qui ad libertorum tutelam succedentes, eorum bonam educationem fideliter non curant: & tutelam ipsam fideliter, & vtiliter non administrant, iuxta ea, quæ supra diximus de tutore, & curatore tractantes.

Quartò peccant Patroni, qui videntes seruos manumissos in fraudem creditorum, velint manumissos in seruitutem reuocare. Etenim quam-

uis peccauerint, in fraudem creditorum eos manumittendo, & libertatis datio sit inutilis respectu creditorum; nihilominus manumissio respectu manumittentium valida est; & propterea, si creditores manumissionem ratam habeant, manumissores non possunt eam reuocare, vt in §. 1. & ibi. *Glos. in vers. Nihil agit, in instit. quib. ex caus. man non lic.*

Quintò peccant Patroni, quorum serui de iure facti sunt liberi: si huiusmodi libertorum non suscipiant: siquidem etsi propter patronorum crimen, libertorum hereditas ad ipsos patronos non deferatur; succedunt tamen ad legitimæ tutelæ onus, vt in *l. 1. §. interdum*, ff. *de legit. tutor.*

Quo verò ad libertos è conuerso .

6 Sextò peccant Liberti, si debitum obsequium patronis, eorumdemque vxoribus, liberis, heredibus, etiam extraneis, & prinignis non deferant, vt colligitur ex toto tit. *de obseq. patr. prest.* & *l. 2. l. parens, cum plur. seq. ff. Constitut. autem obsequium in hoc, vt non possint liberti vocare patronos in iudicio sine venia: vt teneantur illis assurgere coram eis: & teneantur: vt teneantur alimenta eisdem prestare, si indigeant, ad operas autem, si tempore manumissionis eas non promittant, non tenentur, *l. operis*. & toto tit. ff. *de oper. liber.* Adde, quòd non solum ob obsequium patronis non praestitum Liberti, tanquam ingrati possunt in seruitutem reuocari, sed etiam ex omnibus causis, ex quibus reuocatur donatio: nempe si Liberti manus in patronos iniecerint, si atrocem iniuriam, seu graue damnum in patronorum personis, uel rebus intulerint, &c. ut per *Glos. in cap. fin. de donat. D. Anton. 3. par. tit. 3. cap. 6. §. 4. in fine, Syl. in sum. vers. Manumissio. q. 2. Tab. in sum. vers. Libertus. §. 1. nu. 2. & Moses. post alios par. 1. sua summ. rr. 11. cap. 18 num. 89.* Imò etiam pro leui iniuria in faciendo commissa contra patronum libertus in seruitutem reuocatur, ut in *l. si manumissus, C. de liber. & eor. liber.* Ingratus autem dicitur libertus non solum ubi obsequium patrono non praestatur; sed etiam si res eius, filiorumque tutelam administrare detractat, ut in *l. ingratus, ff. de iur. patr.* Et non solum Liberti, propter eorum ingratitudinem efficiuntur serui; sed etiam libertorum filij ingenui, ut in *l. fin. C. tit. cit.* Et id tam pro ingratitudine commissa in patronos, quam in eorum liberos, & heredes, etiam extraneos, vt in *l. liberti, C. de liber. & eor. liber.* Et denique per ingratitudinem reuocati in seruitutem non possunt ulterius ad libertatem perducti sine licentia Principis, ut in *d. l. si manumissus*.*

Hæc autem limitantur vera esse in illis patronis, qui voluntariè seruis suis gratuitam libertatem praestiterunt: secus autem in illis patronis, qui ex causa fideicommissi, atque idè ex necessitate libertatem contulerunt eorum seruis: nam hi ex capite ingratitudinis non habent ius reuocandi eos in seruitutem, vt in *l. 1. C. eod. tit.* Idem pato dicendum esse de eo, qui de iure efficitur liber, ex eo, quòd necem Domini sui detexerit: siquidem talis nullius efficitur libertus; sed statim erit ingenuus, vt in *l. si necem Domini, ff. de bon. liber.*

libert. Quod si ancilla vendita sit pacto, ne prostituatur, si emptor contrauerit, ancilla fit libera, non ementis, sed vendentis, l. *Diuus Vespasianus*, ff. de iure patr. Secundò limitantur, vt quan uis liberti propter vitium ingratiitudinis reuocari possint in seruitutem ab eorum patronis, qui gratuito eos manumiserunt; nihilominus non statim commissa ingratiitudine, efficiuntur ipso facto serui, vt bene notat *D. Anton. loco citata, in finalibus verbis.*

9 Septimò dicimus peccare libertos, in fraudem patronorum aliquid alienantes. Etenim quamuis libertus si habeat minus centum aureis in bonis possit securè testari; etiam patrono preterito, nihilominus si plus cētum habeat in bonis, & careat liberis, & collateralibus cognatis, non potest preterire patronum; sed ei debetur legitima portio, vt in l. 1. C. si in fraud. patr. Vnde alienando eius bona dolosè, vt habeat in bonis minus centum, vt patronum fraudet legitimam portione, proculdubio peccat, cum faciat contra rex. in l. *liberto*, ff. de bon. qua liber. Quod quidè verum esse dicimus, nisi patroni filius libertum paternum calumniosè in seruitutem petierit; quoniam tunc ei non debetur legitima portio liberti, vt l. *qui in seruitutem*, & ibi *Glosa*, ff. de bon. liberis. Idem dicendum est si patroni filius maior 25. annorum accuset libertum de capitali crimine, nempe pro quo statuta sit mors naturalis, vel ciuilis, nempe amissio Ciuitatis, vel libertatis, vt in l. *filii patroni*, & ibi *Glosa*, ff. eod. tit.

10 Hæc quæ huiusque diximus de libertis priuatorum non omnia vera sunt quoad libertos Ecclesiæ: siquidem libertus Ecclesiæ in multis differt à liberto priuatorum: nam prior reuocatur in seruitutem propter operas non præstittas, vt in cap. *Diaconi*, 12. q. 2. non sic posterior, l. *solo*, C. de liber. cau. Secundò filij libertorum Ecclesiæ, etiam post manumissionem nati, sunt obnoxij Ecclesiæ, vt in cap. de liberis, 12. q. 2. filij vero priuatorum secus. l. 1. & 2. C. de libert. & cor. liber. Tertiò liberti Ecclesiæ tenentur operas præstare Ecclesiæ; etiam non promissas, vt in d. cap. *diaconi*: non sic alij, nisi id promittant, l. *operis*, & toto tit. ff. de oper. liber. Quartò liberti Ecclesiæ propter vitium ingratiitudinis reuocantur in seruitutem, etiam si ordinati fuerint, & si ordinentur, non possunt de acquisitis quocumq; modo in alios præter quam in Ecclesiam transmittere: at liberti priuatorum non item, vt ex *Hofst. & aly. Sylu. in sum. ver. Manumissio*, q. 8. *Tab. ver. Libertus*, §. 2. num. 3. & aly.

De Patrono Ecclesiæ, & de ijs, qui ad Ecclesiam, seu ad beneficium Ecclesiasticum præsentantur, ac de eorum culpis à discreto, ac cauto Confessorio explorandis.
S E C. VIII.

S V M M A R I V M.

1 *Iuspatronatus Canonium in Ecclesiasticum, & laicale diuiditur.*

- 2 *Iuspatronatus Ecclesiasticum in multis differt à laicale.*
Et quod tempus habeat ad presentandum patronus Ecclesiasticus, & quod laicus.
- 3 *Patronus ob ignorantiam excusatur in omni euentu, in quo probabili laborat ignorantia.*
- 4 *Patronus Ecclesiasticus si presentauerit indignum, erit nullius momenti presentatio, & deuoluitur institutio ad Ordinarium; secus si patronus sit laicus.*
- 5 *Legatus conferre potest beneficia patronata Clericorum, non verò patronata laicorum.*
- 6 *Clausula generalis derogatoria in rescripto Romani Pontificis includit tantum iuspatronatus Ecclesiasticum, non verò laicale.*
- 7 *Quid sit Iuspatronatus Ecclesiasticum. Et in quo consistat honor patroni debitus.*
- 8 *In acquisitione iuspatronatus consensus exigitur, Diocesani, & satis est si post fundationem, edificationem, & c. interueniat.*
- 9 *Iuspatronatus acquiritur fundacione, vel edificatione, aut Ecclesia dotacione, & etiã Ecclesia readificatione.*
- 10 *Iuspatronatus etiam acquiritur ex fundacione, seu constructione altaris, vel hospitalis.*
- 11 *Acquiritur etiam Iuspatronatus per successionem, & in eo succeditur in stirpes, non verò in capita.*
- 12 *Acquiritur etiam Iuspatronatus per alterius donationem vel renunciationem, sed fundatoris donatio, seu renunciatio nocet omnibus, alterius verò nocet tantum renuncianti, non verò alijs descendantibus.*
- 13 *Etiam iure legati acquiritur Iuspatronatus, eo quomodo. Sic etiam, & per venditionem, & quomodo, & n. leq.*
- 14 *Peccat primo Patronus, si Iuspatronatus vendat, & simoniam committit. Dummodò vendatur specialiter; secus si cum Vniuersitate bonorum.*
- 15 *Peccat Patronus fraudulentè donando Iuspatronatus laico, vt scilicet Ecclesia conditio deterioretur.*
- 16 *Peccat Patronus, & simoniam committit, si Iuspatronatus donet, vel vendat etiam cum Vniuersitate bonorum cum pacto tamen, vt ipsum in beneficio presentet.*
- 17 *Peccat Patronus presentans aliquem cum pacto, vt presentatus locet ipsi Patrono bona, seu partem bonorum Ecclesia patronate.*
- 18 *Peccat Patronus, presentans aliquem sub quacumque alia spe rei temporalis.*
- 19 *Peccat Patronus, exigens aliquid in recognitionem Iuspatronatus.*
- 20 *Peccat Patronus, presentans personam indignam.*
- 21 *Peccat patronus presentans Rectorem, contempto Compatrono. Idq; quando verum sit.*
- 22 *Peccat Patronus, non defendens Ecclesiam, cuius est Patronus.*
- 23 *Peccat Patronus, usurpans sibi iuspatronatus, ex eo quod Ecclesiam ipsam fundauit, edificauit, vel dotauit, non interueniente Episcopi consensu.*
- 24 *Peccat Patronus, vendicans sibi Iuspatronatus, dum non habet authenticas scripturas, aut legitimas presentationes cum legitimo tempore, non exhibet, quamuis offerat testes, qui*

qui deponant de fundatione, &c.

- 25 Peccat Patronus, si post institutionem Rectoris legitime factam, Rectorem ipsum turbet, aliu- que velit presentare. Et an presentatio fieri possit per procuratorem.
- 26 Peccant Patroni si plures sint eiusdem Eccle- sia, & irrationabiliter discordent in presen- tando, odio, amore, temporali commodo, &c.
- 27 Peccant Patroni ab Ordinario appellantes, qui ex iusta causa recusat presentatum insti- tuere, tanquam videlicet inhabilem, vel mi- nus Ecclesia vilem.
- 28 Peccant Patroni, si patronatus fundatum in- certo pradio ad aliud corpus bonorum trans- ferentes.
- 29 Peccat presentatus, si simoniace, mediante sci- licet aliquo temporali commodo à patrono procurauerit presentari. Sic etiam si agno- scens se minus idoneum, ab Episcopo institui procuret.
- 30 Peccat presentatus, & institutus, si patrono ad inopiam redacto, alimenta non tribuat.
- 31 Peccat presentatus si honorem debitum patro- no non deferat.

Diximus superiori sec. patronum sumi du- pliciter canonicè scilicet, & secundum ius canonicum: & ciuilitè, idest secundum iura ciuilia. Egimus supra de patrono secundi generis, atq; idè de patrono secundum iura ciuilia; restat modo competenti ordine videndum de patrono secundum iura canonica consideratù, & de iure patronatus Ecclesiasticum, per quod Ecclesie dicuntur quodammodo in seruitutem redigi, vt in Conc. Trid. sess. 25. de reform. cap. 9. Ad cuius rei explicationem est adnot. quod ius patronatus canonicum, seu de iure canonico, quod in principio proximè sec. definiuimus, & de quo in præsentì sec. agendum duximus, diui- ditur in ius patronatus Ecclesiasticù, & in ius patronatus laicale. Primum dicitur, quod est insti- tutum intuitu, & de bonis Ecclesie, siue institutum sit à Clericis sæcularibus de bonis Ecclesie sæcularis: siue à Regularibus de bonis Monaste- rij. Secundum verò appellatur, quod ex proprijs bonis laicorum constituitur: siue laici masculi sint, siue femine, vt post alios probat *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 5. num. 43. & 48.* & tante ipsos *D. Anton. 3. p. tit. 12. cap. 12. ante §. 1.* & latissimè *Lambert. de iure patr.*

Differunt autem ius patronatus Ecclesiasticù, & laicale inter se in pluribus. Primò, quia ad presentandum patronus laicus habet quatuor tantùm menses: patronus verò Ecclesiasticus habet sex menses, quamuis à laico reacquisierit ius patronatus, vt in *cap. unico, §. verum, de iurepa- tron. in 6.* & satis est si presentatio fiat vltima die vltimi mensis, vt habetur ex *Gemin. & Frä- ch in d. cap. unico, §. verum, in 2. not. num. 2.* & *Ioan. Andr. in cap. cum vos, de offic. Ordin. Mē- sis autem accipitur, prout currit in calendario, & currit continuè de momento ad momentum, & de hora in horam: tam diebus festiuis, quàm non festiuis, vt per *DD. in cap. quasi sum, §. ele- ctus, super Glof. in ver. Mensem, de elect. in 6.* Non tamen currit terminus, nisi à die scientiæ post vacationem: & hanc sententiam receptio- rem esse, & ità pluries fuisse decisum post *Ricc.**

decis. 172. & alios testatur *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 5. nu. 54.* Dixi, Hanc esse receptio- rem sententiam, quoniam, quod currat tempus à die vacationis etiam ignoranti, & non compu- tetur tempus à die scientiæ, quamplurimi sunt *DD. prælectum Lambert. de iur. patr. par. 2. lib. 2. art. 8.* vbi inquit, hanc esse communem ex Rota: & id ne laici ad eorum libitum vacare sinant: & ità hodie seruati testatur; quoniam per Ordina- rium non admittitur ignorantie allegatio, vel impedimentum; sed elapso tempore dato ad præ- sentandum, incontinenti ipse prouidet. Quam- quidem sententiam videtur quoque sequi *Grass. par. 2. decis. lib. 2. cap. 26. sub num. 3.* duabus ta- men ex eodem *Lamber.* adhibitis limitationi- bus; nempe quando beneficiarius vacare per se- cretam resignatione beneficij, vel Ecclesie: aut quando beneficiarius esset absens in longinquis partibus, & Ecclesia regatur per suum Vicariù: siquidem dictis casibus patronus probabili la- boraret ignorantia, quæ regulariter excusat: atq; idè non currit tempus, nisi à die scientiæ.

- 3 Sed re vera videtur, quod si patronus excula- tur ab ignorantia in prædictis casibus, exculabi- tur quoq; non tantùm in illis duobus casibus; sed in omni alio euentu, in quo probabili labo- rat ignorantia; cum non possit assignari diuersi- tatis ratio, cur potius in prædictis casibus excu- setur patronus, & non in alijs, si probabili labo- ret ignorantia, cum ignorantia probabilis excu- set ab omni contumacia, vt nos ostendimus in *nostris Commentar. in Bull. Cæna, lib. 1. cap. 2. §. 5. num. 19. & 20.* Sed quicquid sit de hac re, id tamen est certum, quod si laicus patronus vna cum Clerico habeat ius patronatus, laicus gaudet priuilegio Clerici; ita vt habeat sex menses ad presentandum, nisi Clericus habeat ius patro- natus ratione proprij patrimonij; quia tunc in presentatione haberetur tanquam laicus, cum ius patronatus sit mere laicale, vt habetur ex *Pa- nor. in cap. cum te, de iure patr. Vsq. cap. 2. de Benefic. §. 1. dub. 3. num. 12. & 13.* & ex alijs apud *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 5. num. 55.*
- 4 Secundò differunt ius patronatus Ecclesiasticù, & laicale: siquidem patronus Ecclesiasticus si presentaret indignum, presentatio esset nullius momenti, & deuolueretur institutio, seu libera collatio ad Ordinariù; atq; idè perdit ius præ- sentandi pro illa vice: secus autem si patronus esset laicus, quoniam si presentet indignum, ad- mittitur ad presentandum iterum, vt in *cap. cum vos, & ibi Ioan. de Anan. num. 3. de offic. Ordin.* & hanc sententiam tutiorem, & æquiorè esse, ait *Grass. post alios par. 2. decis. lib. 2. cap. 26. nu. 20. & Molfes. d. cap. 5. num. 64. & 65.* Benè ve- rum est, quod Clericus patronus, qui variandi facultatem non habet, si indignum presentet Vi- cario Episcopi, qui admittendi presentatum ius non habet: & idoneum Episcopo, valet presentatio idonei facta Episcopo; atq; idè non priua- tur iure presentandi propter indignum Vicario presentatum, qui cum non habeat ius admitten- di, habetur pro non facta. Et si essent plures pa- troni, quorum alter presentet idoneum; alter ve- rò minus idoneum, presentatio vnus non noce- bit alteri. Ità *Surd. conf. 28. num. 37. Ricc. in pra- xi iurispatron. decis. 209. & Molfes. d. cap. 5. nu. 66.* Dicitur autem quis indignus, seu minus ido-

neus, suspensus ab ordine, excommunicatus, irregularis, & alij eiusmodi, de quibus *Ricc.* post alios, *loc. cit. decis. 183. cum seq.* Imò si quis presentet inhabilem sub conditione impetrandi dispensationem super inhabilitate, non priuaretur facultate iterum presentandi, etiam si patronus clericus esset, dummodò tempus non fuerit elapsum, vt ex *Lapo*, & alijs inquit *Ricc.* ibi *decis. 205. & Molfes. d. cap. 5. num. 69.*

§ Tertiò differunt ius patronatus Ecclesiasticum, & laicale: quia legatus potest conferre beneficia patronata Clericorum; non autem beneficia patronata laicalia, *cap. cum dilectus, de iure patr. & cap. dilectus, de offic. deleg. latè Ioan. de Imola in Clem. per litteras, de praben.* Quod tamen verum est, quando ius patronatus pertinet ad Clericum, tanquam ad Clericum ratione dignitatis: secus autem si spectaret ad Clericum tanquam ad laicum ratione patrimonij, vt habetur ex *Anton. de Burr. in d. cap. cum dilectus, num. 5.* Adde, quòd si Clericus, & laicus sint simul patroni, tunc legatus à latere non potest huiusmodi beneficium conferre: quoniam nõ debet priuari laicus patronus propter mixturam Clerici, nisi laici consensus interueniat, vt per *Abb. in cap. fin. num. 9. de iure patr. Felin. in cap. multorum, de Iuda. & Grass. par. 2. decis. lib. 2. cap. 26. num. 24.*

¶ Quartò differunt ius patronatus Ecclesiasticum, & laicale: quoniam si in rescripto Rom. Pontificis adsit clausula generalis derogatoria: *Ad cuiuscumq; presentationem beneficium pertineat;* tunc censetur derogatum Ecclesiastico. At per illam clausulam non censetur derogatum iuripatronatus laicali; sed laicorum debet fieri expressa mentio, nempe, *Ad cuiuscumq; presentationem pertineat, etiam laicorum,* vt habetur ex *Conar. pract. qq. cap. 36. Lamber. & ex alijs relatis à Molfes. in d. cap. 5. a num. 85. ad 90.* vbi id ampliat verum esse, etiã si laici patroni essent in pacifica possessione, & non constaret, se esse veros dominos: vel si simul ad Clericos, & laicos spectaret ius patronatus: quia non censetur derogatum laicorum iuripatronatus; nisi de eis fiat specialis mentio saltem modo supradicto; quia in re indiuidua, non debet socii sentire damnum ratione socij. Imò dicta clausula, *Ad cuiuscumq; presentationem pertineat, etiam laicorum.* Satis non est ad derogandum iuripatronatus, spectanti ad Imperatorem, Reges, Duces, & alios Principes habentes præcipue iura Imperij, nisi specialis, & expressa de illis in rescripto Rom. Pontificis fiat mentio, vt habetur ex *regula Cancell. 40. Garz. par. 5. de benefic. cap. 1. num. 214. cum seq.* vbi latissime tractat de iure patronatus Regum Hispaniarum, & Franciæ, & *Molfes. d. cap. 5. num. 89.* vbi refert dictã regulam Cancellariæ de verbo ad verbum: & ibi etiam *num. 86.* ex Doctoribus supra citatis regulam statuit, vt nunquam in rescripto Papæ censetur derogatum iuripatronatus etiã Clericorum, nisi iuripatronatus fiat mentio, vt supra; sed rescriptum præsumitur subreptitium. Quam plurimas alias differentias inter ius patronatus Ecclesiasticum, & laicale, vide apud *Hofst. in sum. de iure patr. vers. In quibus differat, nu. 10. Io. Andr. in cap. cum propter eod. tit. & Franc. in cap. unico, eod. tit. in 6.*

7 Definitor autem ius patronatus, tam Ecclesiasticum, quàm Laicale ex *Ioann. Andr. Panorm. Anap. in rub. de iure patr. Henr. Boich in cap. quoniam, eod. tit. & ex alijs recent. hoc modo:* Ius patronatus est ius honorificum, onerosum, & vtile, competens alicui in Ecclesia, ex eo, quod ex Diocesani consensu Ecclesiam construxit, fundauit, vel dotauit ipse, vel is, à quo ipse accepit. Dixi, *ius loco generis.* Dixi, *honorificum, onerosum, & vtile,* quoniam, vt latius infra dicemus, Patrono debetur tria; nempe honor, onus, & emolumentum. Honor consistit in presentatione, & reuerentia. In presentatione; quoniam presentat ad præbendas, & ad Ecclesias non collegiatis. In collegiatis autem non exigitur consensus eius pro electione faciendâ; sed tantum electus ei presentatur, & consensus postulatur, vt in *cap. nobis, & toto tit. de iure patr. D. Anton. 3. par. tit. 12. cap. 12. ante §. 1. Syl. in sum. vers. Ius patronatus ante 1. q. Grass. par. 2. decis. lib. 2. cap. 26. sub nu. 2. & alij.* Consistit etiam honor in reuerentia, quæ Patrono debetur: siquidem Patronus in sua Ecclesia patronata sedet iuxta Prælatum, & in processione præ alijs honoratur, cum primus incedat, honorificentius suscipi, & studiosius seruari debeat, *cap. pia mentis, 16. q. 7. vbi etiam Turrecram. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 5. num. 35.* vbi testatur, in Ecclesia Montis Oliueti Neap. in die Palmarum dari Patrono de familia Ill. Anriliz palmã, antequam detur singulis alijs, etiam si sibi adesset Prorex; Et idem seruari in datione candelæ in die Purificationis. Est tamen verum, quòd eodem tempore accedere solent duo Patres; quorum alter Patrono, alter vero Proregi palmam, seu candelam tribuunt. Onus autem consistit in defensione Ecclesiæ, vt inferius latius explicabitur. Et denique vtile; quoniam Patrono indigentur debentur alimenta, vt infra declarabimus. Dixi, *alicui in Ecclesia,* scilicet non collegiata, vt supra diximus, & habetur ex *Conc. Trid. sess. 25. de resor. cap. 9. in illis verbis: Reliqui patronatus omnes, &c.*

8 Dixi, *Ex Diocesani consensu.* Etenim in iuris patronatus acquisitione exigitur Diocesani consensus, vt habetur ex *Panor. & alijs in cap. nobis, de iure patr.* qui quidem consensus satis est si interueniat ante, vel post fundationem, ædificationem, vel dotationem Ecclesiæ, vt latè *Lãbert. & alij,* quos refert, & sequitur *Garz. de benefic. par. 5. cap. 9. num. 71. & seq. Ricc. de iure patr. decis. 140. num. 2. & seq.* & ita pluries fuisse decisum, testatur *Molfes. d. cap. 5. num. 38.* vbi etiam *num. 39. & 40.* inquit post alios, quòd Capitulum, Sede vacante, potest hanc eandem facultatem tribuere. Non tamen id potest Vicarius Episcopi, nisi de speciali eius licentia. Et si Episcopus, vel Capitulum, Sede vacante, irrationabiliter denegant consensum in constituendo iure patronato, tunc ad illum præstandum potest per Superiorem compelli, arg. *tex. in l. fin. §. necessitatem, C. de bon. qua liber. & Grass. d. cap. 26. num. 14.*

9 Dixi, *Ecclesiam construxit, fundauit, vel dotauit,* quia ius patronatus acquiritur vno ex prædictis modis, nempe fundatione, ædificatione, seu etiam reædificatione; dummodò requisitus primus patronus noluerit Ecclesiam reædificare, & Ecclesia sit funditus destructa, vt inquit *Grass.*

Grass. par. 2. decis. lib. 2. cap. 25. num. 19. Denique ius patronatus acquiritur dotatione Ecclesie, ut cum quis dat fundum pro construenda Ecclesia: aut ædificat, vel reedificat in fundo eiusdem Ecclesie: aut dotet ipsam Ecclesiam congruenter; ita ut dos satis sit ad subministranda necessaria pro numero ministrorum, qui constituuntur in ipsa Ecclesia, & insuper iura Episcopalia solui possint. Vnde ius patronatus non acquiritur ex augmento dotis; quia augmentum excedit congruitatem dotis, ut rectè ex *Garz. d. cap. 9. num. 122.* & alijs declarat *Molfes. d. cap. 5. à num. 21.* ad 33. ubi etiam probat, quod si plures æqualiter, vel inæqualiter competenter dotassent Ecclesiam construisent, uel fundassent omnes simul efficerentur patroni: sicut omnes patroni fierent quilibet pro eius portione si unus dederit fundum tantum: alius ædificauerit Ecclesiam: & alius eandem dotauerit. Etsi vnus tantum uelit esse patronus, tenetur soluere æstimationem fundi illi, qui fundum tribuit; & expensas ei, qui ædificauit, ut habetur ex *Lamber. lib. 1. de iure patr. par. 1. q. 3. in princ. in quinque primis articulis.* & *par. 2. ar. 23. q. 1. in princ.* quibus adde, quæ latissimè habentur ex *D. Anton. 3. par. tit. 12. §. 6. & 7.* ubi nonnullas quæstiunculas ad hanc rem pertinentes resoluit: & id, quod habetur ex eod. *Lamber. post Panor. & alios, lib. 3. de iure patr. ar. 4. q. 5. in princ. num. 5. & seq.* dum ait, quod reficiens Ecclesiam requisito fundatore, potest apponere arma, seu insignia suæ familiæ in ostio, uel in alio loco Ecclesie: non tamen potest tollere arma primi fundatoris; sed tantum potest uersus, seu litteras apponere, quæ se habeant, Ecclesiam illam fuisse suis sumptibus reedificatam. Verum tamen est, quod si quis dederit fundum, & sequuta sit ædificatio, sed non fuerit subsecuta dotatione, non acquiritur ius patronatus: quoniam nõ dum dicitur Ecclesia si constructio non sequatur ac dotatione, ut post *Panor. & alios docet Reginal. lib. 30. sua prax. tit. 3. num. 209.* & *Molfes. loco citato, num. 30.*

30 Quæ diximus de foundatione, constructione, uel dotatione Ecclesie, aut alio ex dictis modis acquiratur ius patronatus, extendimus etiam ad fundantes, constructores, & dotantes altare, uel hospitale; atque idèd sicut ius patronatus acquiritur per foundationem, uel dotationem Ecclesie, ita etiam per foundationem, uel dotationem altaris, uel hospitalis: quia idem iuris est de Ecclesia, & altari, cum etiam nomine altaris Ecclesia intelligatur, *cap. quæsitum, 11. q. 3. & cap. si motum, de consecr. d. 1.* Et de hospitale est *tex. in cap. inter dilectos, de donat.* quoniam omnia priuilegia Ecclesijs concessa, hospitalibus competunt, & translata sunt, *l. omnia, C. de Sacrosanct. Eccles. Felin. in cap. de quarta, num. 3. de prescrip.* & nos adnotauimus in nostris *Commentar. in Bul. Cæna lib. 2. c. 15. q. 16. num. 10.* Quod intelligendum est, ubi hospitale est fundatum auctoritate Episcopi; atque idèd Religiosum: secus si hospitale priuatum sit, ædificatum citra Episcopi facultatem: quoniam tunc fundans, constructus, seu dotans eiusmodi hospitale non potest dici patronus; sed potius Dominus regens ipsum auctoritate propria: nec ab eo Episcopus potest exigere iura Episcopalia, ut habetur ex *Felino in*

d. cap. de quarta, num. 3. vers. Quinto, de prescrip. & *Grass. d. cap. 26. num. 7. & 8.* Est tamen adnot. quod licet aliqui uelint, ad acquirendum ius patronatus per dotationem Ecclesie, huiusmodi dotationem fieri debere ante consecrationem eius, ut habetur ex *Tab. in sum. vers. Ius patronatus, §. 3. num. 4. & Grass. par. 2. decis. lib. 2. cap. 25. num. 18.* nihilominus si post consecrationem fiat dotatione, licet malè fuisset actum; dotans tamen patronus efficeretur, ut benè declarat *D. Anton. 3. par. tit. 12. cap. 12. §. 6.* Illud autem circa rem hanc nolui esse silentio prætereundum, quod inquit *Molfes.* post alios in suis *Commentar. ad Consuet. Neap. tom. 1. par. 3. qu. 10. num. 10. & par. 2. sua sum. tit. 13. cap. 5. num. 205.* dum ait, reiiciendum esse pactum appositum in foundatione Cappellanie, uel iuris patronatus, ut Episcopus nequeat se in illis ingerere, cum sit contra iuris dispositionem, iuxta ea, quæ habentur in *l. non dubium, C. de legib.* quoniam implicat, legatum esse priuilegium, & nolle Episcopum in eo se ingerere, cum non possit quis disponere, ut leges non seruentur in suis dispositionibus, ut in *auth. licet testator, C. de Episc. & Cler. & c. tuas nos, de testam.*

11 Dixi demique, *Ipsè, uel is, à quo ipse accepit,* quoniam ius patronatus acquiritur, non solum per foundationem, ædificationem, aut dotationem ipsiusmet fundantis, ædificantis, uel dotantis, & sic ex persona propria; sed etiam ex persona alterius, nempe per successionem; itaut in eo succedatur in stirpes, non autem in capita, ut si vnus frater tres filios relinquat hæredes, & alter quatuor, habentur, ac si duo esset: quoniam subingrediuntur in locum parentum, ut ex *Lamber. & alijs probat Ricc. de iure patr. decis. 210.* Transit autem ius patronatus hæreditarium non solum ad masculos; sed etiam ad fœminas, quamuis nuptas extra familiam, & ad descendentes ex eisdem fœminis; nisi aliter statutum sit in foundatione, seu dotatione, ut habetur ex *Garz. de benefic. p. 5. cap. 9. num. 143. Ricc. de iure patr. decis. 175. & 193. & Molfes. d. cap. 5. num. 49. & tom. 2. ad Consuet. Neap. par. 4. q. 40. num. 4.* ubi refert Consuetudinem Neapolitanam, secundum quam fœminæ succedunt ad ius patronatus hæreditarium ex defectu masculorum tantum, sicut in alijs bonis: quo casu si fœmina, quæ iuri patronatus succedit sit nupta, licet de iuris rigore secundum opinionem magis receptam, ad solum virum pertineat, cum ipse solus dicatur dotis Dominus, *leg. de ancillam, C. de reuend.* nihilominus saltem de æquitate honoris causa, simul cum viro præsentabit quoque uxor: & multò magis ubi ius patronatus esset annexum bonis uxoris, quæ habet extra dotem, ut docet idem *Garz. d. cap. 9. à num. 147. usque ad num. 185. & Ricc. decis. 223.* cum alijs, quos refert, & sequitur *Molfes. d. cap. 5. num. 50. & 51.* Illud tamen est adnotandum, quod tradidit *Grass.* post alios *par. 2. decis. lib. 2. c. 25. num. 26.* dicens, ius patronatus ita demum ad hæredes sanguinis transire, cum in bonis sunt hæredes; siquidem ius patronatus transit cum Vniuersitate bonorum: Vnde extraneæ vniuersali hærede instituto, ius patronatus ad eum pertinet, & non ad filium, etiam in re certa institutum, ut per *Abb. in cap. 1. de iure patr. & cons. 54. lib. 1.*

12 Acquiratur quoque ius patronatus ex persona

alterius per donationem, seu renunciationem. Est tamen verum, quod si donans, vel renunciās ius patronatus sit illius fundator, potest illud ad sui libitum renunciare, ac donare: si verò descēdat ab eius antecessoribus, tunc renunciatio, seu donatio nocet tantum renunciāti; non autem ijs, qui ordine successiuo vocantur ad ius patronatus post mortem renunciāntis: nam prior in gradu non potest præiudicare sequentibus in gradu, vt per *Glos. in l. peto, §. fratre, vers. Ex familia, ff. de legat. 2.* & in terminis nostris est *Glosa in cap. unico, vers. Eidem, de iure patr. Ricc. cum alijs, quos allegat, decis. 116. eod. tit. Garz. d. cap. 9. num. 68.* Imò donans, seu renunciāns ius patronatus Clericis, & alijs Ecclesiasticis, licet id facere possit citra consensum Episcopi, vt in *cap. unico, de iure patr. in 6. nihilominus si donet illud Laico in fraudem maximè, & potentiori, requiritur Episcopi consensus, vt in cap. cum Laici, de iure patr. Graff. par. 2. decis. lib. 2. cap. 25. num. 30. Ricc. de iure patr. decis. 180. & ante eos D. Anton. 3. par. tit. 12. cap. 12. §. 2. & Syl. in summ. vers. Ius patronatus, qu. 5.* Quod si Episcopus irrationabiliter dissentiret, posset per Metropolit. compelli, vt per eundem *Ricc. ibi, num. 152. & Molfes. d. cap. 5. num. 81. & 82. cum alijs ab eo allegatis.*

13 Acquiritur præterea ex persona alterius ius patronatus iure legati, vt si legatum esset particulari iure familiæ ius patronatus, quo casu omnes succedunt in capita, & non in stirpes: non sic si successio fieret iure hæreditario, vt supra diximus, & haberetur per *Bald. in l. 2. sub num. 4. C. de suis, & legit. Ricc. in sua praxi de iure patr. decis. 210. num. 269. & Molfes. d. cap. 5. num. 92. vbi etiam num. 93. id ampliat, vbi ius patronatus pertineret ad plures vt singulos; non autem vt vniuersos: quoniam fieret præsentatio à patronis per capita, & non in stirpes: Secus autè si competeret singulis, vt vniuersis; quia tunc fieret in stirpes, iuxta ea, quæ habentur ex *Lamber. lib. 1. de iure patr. par. 2. q. 5. prin. ar. 25. nu. 28. cum seq. & ar. 27. & Ricc. loco citato in 2. limit. vbi etiam inquit, quod in hac materia multum præualet obseruantia loci.**

Acquiritur denique ex persona alterius ius patronatus per venditionem cum vniuersitate bonorum, & permutatione cum alio, *cap. nemini 16. q. 7. latè D. Anton. 3. par. tit. 12. §. 2. & nos infra latius, Deo duce, dicemus. His ita prælibatis.*

14 Dico primò peccare patronum si ius patronatus vendat, & insuper simoniam committit: siquidem ius patronatus est spirituali annexum, vt in *cap. de iure, de iure patr. Suar. tom. 1. de Relig. 17. 3. lib. 4. de simon. cap. 28. num. 7. & seq. Vasq. cap. 2. de benefic. §. 1. dubit. 2. num. 10. & 11. Garz. d. cap. 9. num. 11. Graff. par. 2. decis. lib. 2. cap. 25. num. 31. Ricc. in praxi de iure patr. decis. 178. cum seq.* Quod tamen verum est quando specialiter venderetur ius patronatus de eo speciale mentionem faciens: secus autem si venderet illud cum Vniuersitate bonorum; nisi expressè excipiatur, vt si quis venderet Villam, vel Castrum, in quo esset ius patronatus, vt rectè declarat *D. Anton. loco citato, & §. 5. vbi id ampliat, vt ius patronatus transeat etiam cum Vniuersitate in conductione ad firmam, siue ad pensionem, vt in cap. ex litteris, de iure patr. Tab. in*

*summ. vers. Ius patronatus, §. 10. Graff. par. 2. decis. lib. 2. cap. 25. num. 31. & 32. Garz. d. cap. 9. num. 34. & 35. & alij apud Molfes. d. cap. 5. num. 79. & 80. Hoc eodem modo posset etiam ius patronatus dari in feudum citra simoniæ labem: secus autem si specialiter, vt habetur ex *Tab. in summ. vers. Ius patronatus, §. 9. num. 10.* Non tamè ius patronatus potest pignori obligari, nec simpliciter, nec cum Vniuersitate bonorum: quoniā creditor non potest vti re pignorata: nec debitor quando eam transfudit in creditorem: & propterea cum neuter valeat præsentare, lederetur Ecclesia contra *tex. in cap. cum secundum, de iure patr. Ità D. Anton. in d. §. 2.**

15 Dico secundò peccare patronum fraudulentè donantè Laico ius patronatus, nempe, vt Ecclesiæ conditio deterioraretur; maximè si Laicus cui donatur sit potentior, cum soleant Laici Ecclesiæ esse nimium infesti, *cap. Laicos, & cap. Laici, 2. q. 7.* Vbi autem donatio iuris patronatus sit Clericis, vel Ecclesiæ, aut alij loco Religioso, cum eripiatur à manibus Laicorum, proculdubio meliorationem cōsequitur: Et propterea in donatione dicti iuris facienda Laico exigitur Episcopi consensus; secus verò si fiat Ecclesiæ, loco Religioso, aut Ecclesiasticis, vt habetur ex *Graff. par. 2. decis. lib. 2. cap. 25. nu. 30. D. Anton. 3. par. tit. 12. cap. 12. §. 2. & ex alijs Doct.*

16 Dico tertio peccare patronum, & in simoniā incidere si ius patronatus donet, vendat cum Vniuersitate bonorum, aut eodem modo det in feudum, aut cum Vniuersitate in locationem ad firmam cum pensione, sub hoc pacto, vt ipsum patronum præsentet ad beneficium is, cui ius patronatus conceditur: hæc enim concessio est simoniaca: siquidem obligatio illa præsentandi cū sit ciuilibus, est pretio æstimabilis, atque idè datur patronus rem spiritualem, seu spirituali annexam pro illa obligatione, quæ res est temporalis. Est tamen verum, quòd licet patronus non possit præsentare se ipsum, vt in *cap. per nostras, de iure patr. & cap. in scripturis, 8. q. 1. nihilominus, si Ecclesia vacante, Episcopus vocet patronum, & conferat ei motu proprio Ecclesiam patronatam, id fieri posse ex *Hofst. docet D. Anton. 3. par. tit. 12. cap. 12. §. 1. in fine, per tex. in cap. cum in iure, de elect. vbi etiam ait per illum, sex. quod si plures essent patroni possent præsentare vnum de se ipsis; sicut patronus posset filium præsentare adde etiam *Molfes. d. cap. 5. num. 78.***

17 Dico quarto peccare patronum præsentantem aliquem cum pacto, vt præsentatus locet ipsi patrono bona, seu partem bonorum Ecclesiæ patronatæ: siquidem tale pactum est simoniacum, cum obligatio locadi sit pretio æstimabilis. Imò patronus nullo modo potest habere administrationem Ecclesiæ patronatæ, non obstante quacūque consuetudine, vt habetur in *Conc. Triad. sess. 25. cap. 9. de reform.* sub his verbis: *Patroni autè beneficiorum cuiuscunque Ordinis, & dignitatis; etiam si Communitates, Vniuersitates, Collegia quacunque Clericorum existant, in perceptio- ne fructuum, prouentuum, obventionum quorum- cunque beneficiorum; etiam si verè de iure patronatus ipsorum ex fundatione, & dotatione essent, nullatenus, nullam causa, vel occasione se ingerant;*

vant, sed illos liberè Rectori, seu Beneficiario, non obstante etiam quacumque consuetudine, distribuendos dimittant. Et re vera Rector cauere debet, quoad fieri potest à locatione bonorum Ecclesiæ ipsius patrono; etiam si præsentationis nullum pactum inter eos fuerit initum: siquidem huiusmodi locatio ferè semper solet tendere in præiudicium ipsius Ecclesiæ: & maximè si ultra triennium fiat locatio contra formam *extrauag. Pauli II. ambiciosa, de reb. Eccl. non alien.* Nam ultra excommunicationem, quæ contrahitur vid. *extrauag. res Ecclesiæ manifestæ usurpationi exponuntur, & confusæ cum alijs rebus patroni progressu temporis distingui nõ poterant.* Ob id etiam *Concil. Trid. sess. 25. de refor. cap. 11.* post damnatas anticipatas solutiones in locationibus Ecclesiasticis ita statuit: *Locationes verò rerum Ecclesiasticarum; etiam auctoritate Apostolica confirmatas, Sancta Synodus irritas decernit, quas à triginta annis citra, ad longum tempus, seu, ut in nonnullis partibus ad viginti nouem, seu bis viginti nouem annos vocant factas: Synodus Prouincialis, vel deputandi ab ea in dñum Ecclesiæ, & contra Canonicas Sanctiones contractas fuisse iudicabunt.*

18 Dico quintò peccare patronum aliquem præsentantem sub quacumque alia spe rei temporalis: & si interueniat pactum committitur simonia conuenientialis; & secuta solutione committitur realis. Non tamen simoniam committeret patronus, nec aliquam culpam contraheret si citra omne pactum à præsentato propter præsentationem speraret rem aliquam temporalem, spontè, & ex mera liberalitate, ac gratitudine tribuendam: siquidem simonia non committitur, vbi pactum non interuenit: & desideret aliquid ex mera liberalitate, ac gratitudine præsentati, non est desiderare illud in pretium rei spiritualis, sed est appetere officium naturæ qua inclinamur beneficiari benefacere. Etenim hac eadem ratione mutuario aliquod ex beneuolentia, ac gratitudine citra omne pactum, & cum communi Theologorum, & Canonistarum sententia, docent *Molina de contr. disp. 303 & Less lib. 2. de iust. & iur. cap. 20. dub. 5.* Et multò minus peccat patronus si post præsentationem factam citra omnem spem rei temporalis, Rector in recompensationem beneficij aliquid temporale eidem tribuat: quoniam res illa temporalis non datur in pretium rei spiritualis, sed ex gratitudine, ac beneuolentia. Nec patronus simoniam committeret aliquem præsentans sub pacto, vt alimenta sibi subministrèt, vbi eis indigeat; quoniam, vt infra dicemus, alimenta eo casu debentur patrono: & Rector potest etiam in foro exteriori cõpelli ad ea sibi præstanda, quamuis nullum pactum intercesserit. Imò quamuis interni simoniaci dicantur dantes, vel accipientes rem spirituales pro temporali, seu rem temporalem in pretium rei spiritualis; nihilominus, nisi pactum interuenerit, non contrahunt excommunicationem latam contra simoniacos; quoniam illa exterior datio, seu acceptio rei temporalis pro spirituali, non est actus per se expressius internæ simoniæ; sed est actus indifferens: sola ergò exterior datio rei spiritualis pro temporali, est actus simoniæ internæ per se expressius, vt in *c. m.*

dato, & cap. sua nos, de simon. Suar. de censur. disp. 4. sec. 2. Sayr. eod. tract. cap. 4. num. 19. & adnotauimus in nostris Commentar. in Bull. Cæna lib. 1. cap. 1. q. 3. num. 52. & 53.

19 Dico sextò peccare patronum aliquid exigentem à Rectore in recognitionem iurispatronatus: id enim exigi nequit, nisi cautum reperiat in fundatione, seu constitutione dicti iuris, & reueruatum sibi à Diocesano, vt habetur ex *Panor. in cap. præterea, de iurepatr. & latè declarat Tab. in sum. ver. Inspatronatus, num. 21.*

20 Dico septimò peccare patronum præsentantem personam indignam: nam quatenus est ex parte sua infideliter se habet, cum per talem præsentationem detrimentum inferat Ecclesiæ: & si præsentans indignum, sit Ecclesiasticus, præsentatio non solum esset inualida; sed deuolueretur libera institutio pro illa vice ad Ordinarium: secus autem vbi præsentans esset laicus, quoniã tunc posset variare, ac præsentare dignum, vt ostendimus supra, differentia 2. inter iurispatronatus Ecclesiasticum, & laicale. Imò si duo ei offerantur, quorum alter sit dignior, teneatur præsentare magis idoneum, nisi ex certo loco deberet vnum eungere, quoniam tunc satis est, si idoneum de illo loco eligat, vt habetur ex *D. Anton. 3. par. tit. 12. cap. 12. §. 1. & latius §. 4. Reginal. lib. 30. sue prax. tr. 3. num. 220. Vasq. & alij, quos refert, & sequitur Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 5. num. 62. cum plur. seq. quibus addit, quæ sup. adnotauimus disp. 4. sec. 8. disp. 5. sec. 1. & disp. 6. sec. 9. de electione idoneorum tractantes. Est tamen circa rem hanc adnot. quòd si Collegium, aut Ecclesiastica persona est patrona, facta alicuius præsentatione, non potest amplius variare: at laicus potest variare saltem per viam cumulationis, id est non recedendo a primo præsentato, quatenus sit idoneus, præsentat alterum, ita vt sit in facultate Episcopi vnum ex illis instituire, vt benè probat *Garz. de benefic. par. 5. cap. 9. num. 11. & seq. Ricc. de iurepatr. decis. 173. & Molfes. loc. cit. num. 65.* Imò si plures essent patroni vnus Ecclesiæ, & eligant vnum, vel plures, aut compromittent in aliquem, vt ipse nomine eorum eligat, vel præsentet, vt sibi videbitur, per huiusmodi electionem non est ius quæsitum electo, vt in *cap. fin. de iurepatr. atq; idè, non obstante dicta electione, possent patroni alium præsentare, quoniam talis electio dicitur potius quædam postulatio, quæ antequàm Superiori præsentetur, non impeditur alia electio, vt in *cap. bona, il. 2. de postul. & latè D. Anton. d. §. 4. vbi etiam addit, quòd præsentatus, & non admissus, potest agere contra non admittentem, vt in *cap. pastoralis, de iurepatr. qui si alium non præsentatum institueret, poterit primus appellare, & instare, sicut & patroni, vt institutum remoueat.****

21 Dico octauò peccare patronos, si plures esset, Rectorem præsentantes, aliquo ex ipsis patronis contempto: & præsentatio, ac ex ea institutio annullari potest à contempto, vbi contemptum prosequi velit, sicut in electionibus seruari probat *Panor. & alij in cap. quia propter, de elect. Quod verum esse ait Ioan. Andr. in nouel. super cap. quoniam, de iurepatr. quem refert D. Anton. loc. cit. quòd præsentatio pertinet ad vniuersitatem corporis, vel collegium, sicut de electionibus*

nibus statuit *tex. in cap. cum in Ecclesijs, de praben. in 6.* siquidem non singuli vt singuli; sed vt corpus præsentare tenentur: secus autem si præsentatio spectet ad plures vt singulos; quia si præsentent, vt singuli, dato quod aliqui præsentationem suam faciant, alijs non vocatis, tenet: & illis non prohibetur, quin possint eundem, vel alium præsentare; ita ut ille, qui plures voces habeat, si sit idoneus instituat. Et si primò præsentatus, ab Episcopo refulatus non fuit, si deinde alium præsentatum instituat, tunc cum ius fuerit primò quaesitum, tenetur Episcopus primò præsentato de competenti beneficio prouidere in mensa sua; quoniam eum iniuria affectit, dum reculauit idoneum. Id autem quomodo verum sit, benè declarat *D. Anton. loc. cit.*

22 Dico nonò, peccare patronum, Ecclesiam, cuius est patronus non defendentem: siquidem iuspatronatus non solum est honorificum, & vtile; verum etiam onerosum: & id nõ immeritò, cum secundum naturam sit, vt eum sequatur incommoda, quem sequuntur commoda: & sequantur onera, quem sequuntur honores, ac succedat ad tutelæ onus, qui habet successionis emolumentum, vt in §. 1. in *Inst. de legit. patr. tut. & secundum naturam, ff. de regul. iur.* Etenim patroni debent diligentem curam habere de Ecclesijs, quarum sunt patroni, *cap. decernimus, 16. q. 7.* non solum in præsentandis Rectoribus idoneis ab Episcopo instituendis: & non permittendo, vt Episcopus, ipretis ipsis patronis, quæ maluerit, instituat; quibus casibus institutio aliàs esset nullius momenti, vt rectè declarat *D. Anton. d. cap. 12. cap. 4. in princ. & Molfes. latè d. cap. 5. num. 74.* vbi probat, institutionem non esse nullam ipso facto; verum etiam in reparando Ecclesiam ipsam, si reparatio indigeat; & in reedificando, si collapsa sit; aliàs amittit ius patronatus. Debent quoque patroni sollicitam curam habere in defendendis bonis Ecclesiæ, ne dilapidentur, vsurpentur. Quod tamen intelligendum est, coadiuuando Rectores in iudicio, vel alio licito modo; non autem se intermittendo in administratione rerum Ecclesiæ patronatæ, cum id eis expressè prohibeatur ex *Conc. Trid. sess. 25. de refor. cap. 9. & est *tex. in cap. praterea, de iurepatr. latè Ricc. in praxi, de iurepatr. decis. 165. & Molfes. par. 1. sua sum. 11. 6. cap. 5. num. 36.**

23 Dico decimò peccare patronum iurapatronatus sibi vsurpantem ex eo quòd Ecclesiam fundauit, ædificauit, & dotauit, non interueniente Episcopi consensu: siquidem iuspatronatus nõquam acquiritur; nisi accedat Diocesani consensus, etiam si quis fundauerit Ecclesiam, construxerit, vel dotauerit, vt in *cap. nobis, & ibi DD. de iurepatr. & supra latius declarauimus.*

24 Dico vndecimò, primò peccare patronum iurapatronatus sibi vendicantem, & authenticas scripturas non habentem, aut legitimas præsentationes cum legitimo tempore non exhibentem, quamuis testes afferat, qui deponant de fundatione, ædificatione, ac dotatione Ecclesiæ per ipsum facta, vt habetur in *Conc. Trid. sess. 25. de refor. cap. 9.* ita se habente: *Sicuti legitima patronorum iura tollere, pijsq; fidelium voluntates in eorum institutione violare, equum non est; sic etiam vt hoc colore beneficia Ecclesiastica*

in seruitutem, quod à multis impudenter fit, redigantur, non est permittendum. Vt igitur debita in omnibus ratio obseruetur, decernit sancta Synodus, vt titulus iurispatronatus sit ex fundatione, vel dotatione, qui ex authentico documento, & alijs iuris requisitis, ostendatur, siue etiam ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat, aliàsue secundum iuris dispositionem. In his verò personis, seu communitatibus, vel vsurpatione potius quesitum præsumi solet, plenior, & exactior probatio ad docendum verum titulum requiratur: nec immemorabilis temporis probatio aliter eis suffragetur, quam si præter reliqua ad eam necessaria, præsentationes etiam continuata non minus saltem quam quinquaginta annorum spatio, quæ omnes effectum sortita sint, authenticis scripturis probetur, &c. Pro cuius Conc. intelligentia sunt in primis ponderanda verba illa, *Ex authentico documento, & ex authenticis scripturis.* Quoniam, vt supra diximus, iuspatronatus non potest probari per testes, nec per libros visitationum, vt rectè post alios probat *Molfes. d. cap. 5. num. 44. & 45. vbi etiam num. 46. & 47.* per inscriptiones in marmoribus positas in foribus Ecclesiæ, si antiquæ sint, & non recenter scriptæ, inquit probari ius patronatus, vt decimò fuisse in facti contingetia, testatur *Vinc. de Anna. singul. 289. & Ricc. in praxi iurispatr. decis. 140. num. 7.* & præsentationes continuas ultra hominum memoriam, satis probare iuspatronatus, etiam si in eis nulla facta sit mentio de fundatione, & dotatione, refert declarationem Sac. Congr. S. Concilii Trid. de verbo ad verbum, *Ricc. loc. cit. & Garz. d. cap. 9. num. 85. & seq.* Est denique adnot. pro explicacione d. Concilii, quòd licet in eo mentio fiat de fundatione, & dotatione Ecclesiæ; non tamen censetur excludere iuspatronatus ex sola constructione Ecclesiæ; nam constructio comprehenditur sub illa dictione, fundatione, vt rectè aduertit *Garz. loc. cit. sub num. 38. & seq. Ricc. decis. 168. Vasq. cap. 2. de benefic. §. 1. dub. 2. & Molfes. d. cap. 5. num. 41.*

25 Dico duodecimò peccare patronum si post institutionem Rectoris legitime factam ab Episcopo ex eo quòd patronus infra legitima tempora non præsentauit, iuxta ea, quæ supra diximus ex *Molfes. d. cap. 5. num. 54. cum plur. seq.* Rectorem ipsum turbet, & velit alium præsentare: is enim iniuste turbat, postquam patronus vbi infra quatuor menses si laicus est: & infra sex si est Clericus, saltem à die notitiæ non præsentat, amittit pro illa vice ius præsentandi, & Episcopus iure licito liberè potest absque alia patroni præsentatione Rectorem instituere. Idè puto dicendum si patronus non per se infra legitima tempora Rectorem instituendum præsentauerit; per procuratorem tamen ad id speciale mandatum non habentem: nam licet non repugnet de iure, quin præsentatio fieri possit per procuratorem, vt pluries fuisse decimò in Rota Romana refert *Seraph. decis. 559. par. 1.* & post alios *Ricc. de iurepatr. decis. 189.* debet tamen procurator habere speciale mandatum, vt habetur ex dictis *DD. & Molfes. d. cap. 5. num. 73.* atq; idè præsentatio facta à procuratore non ha-

habente speciale mandatum, habetur, ac si facta non esset. Vnde si labantur tempora, & presentatio legitime non fiat, patronus ipse priuatus remanet iure presentandi pro illa vice, & Episcopus habet liberam instituendi facultatem; & propterea citra culpam Reſtori ab Episcopo liberè instituto molestiam non potest inferre. Idem dicendum est in omnibus casibus, in quibus extinguitur ius patronatus. Extinguitur autem ius patronatus, si patronus simoniam committat circa ius patronatus, quoniam tunc Ecclesia libera remaneret, vt habetur ex *Conar. lib. 1. var. resol. cap. 18. num. 7. Vafq. cap. 2. de benefic. §. 1. dub. 2. num. 10.* & ex alijs, atque idè patronus priuatus esset iure presentandi. Extinguitur etià ius patronatus renunciatione, donatione, ac derogatione Rom. Pontificis, vt habetur per *Molfes. d. cap. 5. num. 80. cum plur. seq.*

26 Dico tertio decimo peccare patronos si plures sint eiusdem Ecclesie, & irrationabiliter sint discordantes in presentando, odio, amore, temporali commodo, aut aliqua iniusta, & irrationabili causa se mouentes: siquidem patroni in presentando, non debent ad aliud intendere, quam ad Dei cultum, & patronatze Ecclesie commodum, vtilitatem, ac in omnibus ad iustam, & debitam defensionem. Quid autem agendum sit quando patroni sint inter se, vel cum Episcopo discordes, aut inter ipsosmet presentatos lis pèdeat, vide ea, quæ diffusè tractat *D. Anton. 3. par. tit. 12. cap. 12. §. 3. & Molfes. d. cap. 5. num. 58. 59. 60. & 90. cum plur. seq.*

27 Dico quarto decimo peccare patronos appellantes ab ordinario, qui ex iusta causa recusat instituere presentatum, tanquam inhabilem, & Ecclesie minus vtilem: nam ordinarius non potest, nec debet instituere minus idoneum; atque idè iniusta est appellatio: at nemo citra culpam potest iniustam appellationem interponere. Dixi, *Qui ex iusta causa, &c.* quia si Episcopus nullam causam habeat recusandi presentatum, tunc patroni citra culpam appellationem interponere possunt ad Superiorem, cum dicatur grauare patronos, & presentatum, & propterea teneretur admittere appellationem, vt habetur ex *Gloſa in cap. pastoralis, vers. Appellauerint, de iure patr. Bursar. & alijs, quos refert, & sequitur Ricc. in praxi de iure patr. decis. 159.*

28 Dico quinto decimo peccare patronos, ius patronatus fundatum in certo pradio transferentes ad aliud corpus bonorum: id enim non possunt citra Diocesani consensum, vt in *cap. ad audiendam, de Eccl. edific. Azor par. 2. inst. moral. lib. 6 cap. 30. q. 2. & §. Dixi, In certo pradio,* quonià aliàs posset vniue citra Episcopi consensum ius presentandi ad ius patronatus certo generi bonorum, nempe feudo, vt rectè declarat *Molfes. p. 1. sua sum. tr. 6. cap. 14. num. 49. & 50.*

E' conuersio quoad presentatum.

29 Dico sextodecimo peccare presentatum ad Ecclesiam si simoniacè, mediante scilicet aliquo temporali commodo, à patrono procurauerit presentari: & insuper excommunicationem vna cum patrono, & omnes aliàs penas contra-

hit contra simoniacos latas, de quibus tractant *Suar. tom. 1. de Relig. tr. 13. lib. 4. de sim. cap. 55. cum seq. Garz. de benefic. par. 3. cap. 1. per totum, Reginal. lib. 23. sua prax. num. 170. cum seq. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 15. à num. 90. vsque ad num. 105. cum alijs quos allegant.*

Dico decimo septimo peccare presentatum, vt supra, si se minus idoneum agnoscens, ab Episcopo institui procuret, & in multis alijs casibus, de quo supra tractauimus, *disp. 11. sec. 4.*

30 Dico decimo octauo peccare presentatum, & institutum, si patrono ad inopiam redacto alimenta non tribuat. Etenim eo casu patronus ali debet de bonis Ecclesie, si sua culpa ad inopiam deuenerit, *cap. non satis, 86. d. cap. filijs, & c. quicumque, 16. q. 7.* Est tamen verum, quòd alimenta sunt patrono presentanda, non secundum ipsius patroni voluntatem, sed iuxta eiusdem qualitatem, & Ecclesie facultates, ac detractis expensis necessarijs pro ipsius reparatione, cultu Diuino, ac pro victu Reſtoris, & aliorum famulorum: nam de ijs tantum, quæ supersunt subueniendū est patrono pro alimentis; ad quæ in casu renitentiz potest Ecclesia, seu eius Reſtor compelli per Superiorem, vt habetur ex *Ioann. Andr. in cap. nobis, vers. Vergat, de iure patr. Graff. par. 2. dec. lib. 2. cap. 25. num. 3. 4. & §. Ricc. in prax. de iure patr. decis. 170 & alij apud Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 5. num. 37. & tr. 11. cap. 18. num. 90.* vbi etiam ait, quòd dum semel sunt alimenta taxa patrono, potest ipse patronus commoditatem illam vendere.

31 Dico decimonono peccare presentatum si honorem debitum patrono non deferat, cum ius patronatus non solum sit ius onerosum; sed etià honorificum, & vtile, vt supra diximus in definitione iuris patronatus.

De postulante, & postulato, nominante, & nominato, electore, & electo, confirmante, & confirmato, & de confesente, & de eo, cui confertur beneficium, seu Ecclesia, & eorum culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis,

DISP. XXII.

SVMMARIVM.

- 1 Postulatio, & nominatio affinitatem quandam habet cum presentatione.
- 2 Electio in quo differat à confirmatione, collatione, institutione, postulatione, ac presentatione.
- 3 Electio semper postulationi preualet.
- 4 Electio cum nominatione solemnè magnam habet affinitatem, à non solemnè verò omninò differt. An differat à nominatione, que fit in scrutinio electionis.
- 5 Postulatio licet videatur eadem cum nominatione, in hoc tamen differt, quia postulatio fit de uno, nominatio vero fieri potest de pluribus.
- 6 Peccant primò postulantes, si scienter indignè postulent. 6 Pec-

- 6 Peccant postulantes, à postulatione resiliences postquam est Summo Pontifici presentata, vel alij Superiori.
- 7 Peccat postulatus, si postulationem affectauerit. Et quomodo respondere debeat Episcopus postulatus ad aliam Ecclesiam.
- 8 Nominatio, qua hodie est in usu præsertim in Regnis Gallia, & nostro Neapolitano, quoad Archiepiscopatus, & Episcopatus, ut recte fiat, quam plurima exigit.
- 9 Peccant nominantes quæries nominatio sit omnis si prædictis conditionibus, vel aliqua earum scienter.
- 10 Peccant confirmantes, qui indignos scientes confirmant, vel dignum mediante pecunia.
- 11 Summus Pontifex per præventionem ius habet conferendi quacunq; beneficia, & potest priuare Clericum beneficio, etiam sine causa, attamen cum dicatur quoque dispensator, peccare poterit dispensando sine causa.
- 12 Ex defectu potestatis peccare possunt in beneficijs conferendis omnes Pralati, Romano Pontifici inferiores, ut Episcopi, Archiep. &c. Item Cardinales, & multo magis, si legati essent.
- 13 Peccare possunt in conferendis beneficijs, etiam Legati nati, qui regulariter sunt Archiepiscopi, qualis est Rhemensis in Gallia, Cantuariensis in Anglia, &c.
- 14 Multis alijs modis peccare possunt supradicti Pralati, de quibus remissiuè.

TRACTAVIMVS superiori sectione de præsentatione, quæ pertinet ad patronum, nec tribuit plenum ius præsentato, sed exigit institutionem ab Episcopo, vt supra diximus, & patet ex toto titulo de iure patr. Et quoniam postulatio, & nominatio habet quandam affinitatem cum præsentatione, & præcedunt collationem, seu institutionem, sicut electio confirmationem, idcirco aliqua de postulante, & postulato, nominante, & nominato, electore, & electo, confirmante, & confirmato; & de conferente, seu instituente, & eo, qui instituitur, seu cui confertur beneficium aliquod, seu Ecclesia, atque idè de peccatis eorum merito hoc loco sequitur discutendum.

- 1 Ad cuius rei explicationem est adnot. quod electio in hoc differt à confirmatione, collatione, seu institutione, à postulatione, nominatione, ac præsentatione; quod electio est idoneæ personæ ad dignitatem, vel fraternam societate, seruata forma Canonica, facta vocatio. Pertinet ad Collegium, & præcedit confirmationem. Confirmatio uerò sequitur electionem, & spectat ad Superiorem: undè dicitur actus Superioritatis, ut in *cap. 1. de irreg. & pace*; quæ si fiat à Summo Pontifice ex certa scientia electionem, aliàs inualidam de iure communi facit ualidam: facit firmum, quod est infirmum, & solemne, quod non est solemne, supplendo defectum solemnitatis omittæ, *cap. in primis, 2. q. 1. cap. 1. de transact. cap. quia, de concess. præb. Panor. in cap. super, de causa poss. & propriet. & alij*. Si uerò confirmatio fiat in forma cõmuni, nihil iuris tribuit confirmato; sed uetus tantum illi conseruat, *cap. dilecta, & cap. 1. ubi Glosa, de confir. utili, vel inut. cap. diuersitatem, de concess. præben. & cap. quia*

intentionis, de priuileg. Vndè per priorem derogatur iuri communi, non autem per posteriorem *cap. licet, de offic. ordin. & cap. inter dilectos, de fid. instr. Syl. in sum. vers. Confirmatio humana, ante 1. q. Tab. vers. Confirmatio in communi, §. 13. num. 14. & alij*. Differt electio à collatione, quin collatio pertinet ad Superiorem, & dat plenum ius non indigens confirmatione; siuè fiat motu proprio, siuè ad petitionem impetrantis, ut in *cap. si motu proprio, & cap. si tibi, de præben. in 6. & toto tit. de concess. præb.* Hinc collatio dicitur beneficij Ecclesiastici uacantis, nulla indigens confirmatione alterius Superioris: Electio uerò, ut diximus pertinet ad Collegium, non dat plenum ius; eo quòd confirmatione indiget: & ob easdes rationes differt ab institutione: siquidè institutio beneficiorum pertinet ad Rom. Pontificem, locorum ordinarios; qui tenentur instituire eos, quos patronus presentauit, uel nominauit, ut diximus *disp. præced. sec. ult.* vndè institutio licet sit beneficij quoque collatio: nihilominus non est adèd libera sicut collatio; cum institutionem præsentatio, vel nominatio præcedat: collatio uerò fiat motu proprio, vel ad impetrantis petitionem. Differt præterea electio à postulatione; quoniam per electionem acquiritur ius electo, & eligitur habilis; at per postulationem non acquiritur ius postulato, & petitur non omninò idoneus, sed habens impedimentum ita tolerabile, ut eo non obstante, possit utiliter, & honestè præfici Ecclesiæ, ut cum petitur minor ob defectum ætatis, Religiosus non dum professus in Abbatem, &c. ut in *cap. 1. de postul.* Hinc fit, quòd cum per postulationem petatur, qui de iuris rigore eligi non potest, postulatio multoties confunditur cum electione, cum utraque pertinet ad Collegium, *cap. bona, 2. de postul.* Differt tamen electio in hoc à postulatione, quòd prior fit personæ idoneæ: posterior uerò fit eius, qui de iuris rigore eligi non potest. Vndè possunt aliqui vnum eligere, & in eius defectum, si non eligeretur, postulare alium, ut confirmetur à Superiore, cum id de iure non reperitur prohibitum.

- 2 Verum tamen est, quòd electio semper præualeat postulationi; quia remedium ordinarium facit cessare extraordinarium: & propterea licet postulatio fiat à duabus partibus Collegij, vt fieri debet aliqui uolunt, cum debeat esse concursus, & certa, vt benè daclarat *Syl. post alios in sum. vers. Postulatio, ante q. 1. & q. 2.* nihilominus electio facta à tertia parte præfertur postulationi factæ à duabus partibus, ut in *cap. scriptum, de elect. Glosa in cap. bona, 1. de postul. Præl. atque adèd hic est casus, in quo electio non facta à maiori parte; sed à tertia parte sit valida: vt notat *Molles. par. 1. sua summ. tr. 6. cap. 6. num. 16. & 27. Tab. in vers. Postulatio, q. 1. num. 2. & alij*, qui id, quod diximus intelligunt uerum esse, cæteris paribus. In postulatione autem solemnni si quis admittatur, non exigitur confirmatio; sed postulatus consequitur ius, ac si fuisset electus, & cõfirmatus, ut inquit *Syl. vers. Postulatio, q. 6.* quod intelligitur quando postulatur ab eo, qui potest super omni impedimento postulati dispensare, & propterea dicitur solemnis, vt latè post alios *Tab. vers. Postulatio, §. 5. num. 6.* Vndè quando postulatio non est solemnis per postulationem, non acquiritur ius postulato: atque idè in hoc hu-*

huiusmodi postulatio differt ab electione: sicut differt quoque electio à postulatione; quia in electione maximè Prælatorum seruetur forma, *cap. quia propter, de elect.* non sic in postulatione, ut habetur ex eodem *Syl. loco citato, q. 1. circa fin. & Tab. ubi supra, §. num. 2.* ubi nonnullas alias differentias recenset inter electionem, & postulationem.

4 Electio denique licet cum nominatione solemni magnam habeat affinitatem, qualis est illa, qua duo, vel tres, qui sunt solemniore in Capitulo nominantur Papæ, vel alij Superiori, & per Collegium peritur, ut de aliquo eorum provideat; cum per hanc postquam est Superiori præsentata, acquiratur quodammodò ius nominato; ita ut nominantes non possint amplius variare, ut habetur ex *Hofst. Panor. & alijs in cap. bona, 1. de elect.* Nihilominus differt omninò à nominatione non solemni, quæ ante scrutinium inter electores aliquis nominatur tanquam bonus, & sufficiens: nam hæc nullum ius tribuit nominato; sed solum proponitur in collegio, ut eligatur, si placet. Idem dicendum est de nominatione; quæ fit in scrutinio electionis, dicendo, eligo, seu nomino talem: siquidem ante publicationem scrutinij nullum ius acquiritur nominato, *cap. si tibi absenti, de præbend. lib. 6.* quâvis, publicato scrutinio, non possit nominans amplius variare, cum dignum nominaverit, ut in *cap. publicato, de elect.* Vndè electio differt à nominatione saltem non solemni; quia per electionem acquiritur ius electo; non sic per nominationem. Imò differt etiam electio à nominatione solemni primò, quia per electionem verè acquiritur ius electo; non sic per nominationem solemnem, ut per *Abb. loc. cit.* Secundò electionem subsequitur confirmatio, nominatione verò solemnem, sicut & præsentationem consequitur propriè institutio. Tertiò electio fit per Collegium, seu Capitulum; nominatio autem, sicut & præsentatio fieri potest etiam per singulares personas, ut cum Reges, & alij Principes in terris suis nominant aliquas personas ad Archiepiscopatum, Episcopatum, Abbatias, & alij patroni ad Ecclesias, & beneficia patronata.

5 Et quomòdò postulatio eadem videatur cum nominatione; ab ea tamè in eo præcipuè differt; quòd postulatio nominatio propriè sumpta fit de vno tantum; nominatio verò potest fieri non solum de vno; sed etiam de pluribus, ut probat *Roginal. lib. 3. sua praxis, 17. 3. num. 204.* Et quoniam supra diffusè egimus de electione, electoribus, & electis, *dis. 9. sec. 7.* & latius *disp. 16. à sec. 21. vsque ad sec. 34.* De collatoribus, & de ijs, quibus beneficia conferuntur, nonnulla tractauimus *sup. disp. 4. sec. 5. cum plur. seq. disp. 5. sec. 4. & disp. 6. sec. 9.* De patrono pariter, & præsentato, ac præsentatione sufficienter quoq; *sup. discussum fuit disp. 21. sec. 8.* idcirco in hac disputatione, ne bis idem repetere videamur, discutiemus tantum de Postulantibus, & Postulatis: Nominantibus, & Nominatis: Confirmantibus, & Confirmatis. Et denique de Collatore, seu Conferente, & de eo, cui confertur beneficium, multa addemus, quæ in *sup. relatis locis prætermisimus.* His adnotatis quoad Postulantes dicimus primò peccare postulantes si scienter postulent indignum: & insuper priuati sunt pote-

stare eligendi, ac postulandi, ut in *cap. 2. & ibi Panor. & alij de postul. Prælator.* Quod ampliat ibi *Panor.* etiam si facultatem habeant eligendi, ac postulandi de iure communi, vel ex priuilegio: & utroq; casu potestas malè postulantium deuoluitur ad alios, ut in *d. c. 2. & cap. Vintoniensis, de elect.* Dummodò eligant, seu postulent, ut collegium: secus autem si eligant, seu postulent, ut singuli. Vndè si duo ex tribus compromissarijs delinquant eligentes indigni, non valet electio tertij eligentis dignum, & idoneum, cum non eligant ut collegium; sed ut singuli habentes potestatem à Collegio; atq; ideò eo casu potestas deuoluitur ad compromittentes, ut in *cap. si compromissarius de elect. in 6.* Idem dicendum est de inuoluntatis postulationem cassatam: nam priuantur ipso facto, ut habetur ex *Panor. in d. cap. 2. & Syl. in summ. ver. Postulatio, q. 10.*

7 Dico secundò peccare postulantes à postulatione resiliences, postquam est præsentata S. Pontifici, vel alij Superiori, qui potest illam admittere: siquidem id de iure eis prohibetur, ut probat *Panor. in cap. bonæ, 2. de postul. Prælat.* & ita resiliences tenentur illudere Superiori. Dixi, postquam est præsentata, &c. quoniam ante præsentationem, etiam post publicationem scrutinij, variare possunt, & à postulatione resilire, inuito quoque postulato. Imò ea præsentata si concordauerint postulantes, & superior, possunt resilire, non obstante contradictione postulati: nam facta præsentatione, est prohibita variatio non propter postulatum, sed propter Superiorem, qui admisit postulationem: ergò si concordauerint postulantes, & superior admittit variatio. Bene verum est, quòd si postulatio fieret in scrutinio electionis, tunc non posset resilire à postulato, iuxta ea, quæ habentur ex *Syl. ver. postulatio, q. 2. in fine:* & si primò postulatus est dignior, non potest citrà culpam variari postulatio eligendo dignum, vel æquè digniorem, nulla alia legitima subsistente causa: quia mutare consiliū quis non potest in alterius detrimentum, ut in *cap. mutare, de regul. iur. in 6.* Adde, quòd non deint, qui velint, quòd postulatus eo casu posset repetere expensas, quas fecit ratione dictæ postulationis de consensu postulantium: & si post postulationem fecerunt postulatum ordinare, obligantur ad interesse, & potest postulantes conuenire, ut ei provideant de beneficio conuenienti, quòd quidem cum communi non admittit *Syl. ver. postulatio, q. 8. & 9.*

Quoad postulatum verò è conuersò?

8 Dico tertiò peccare postulatum, si postulationem affectauerit: siquidem id citrà ambitionis notam fieri non potest. Vndè postulatus in Episcopum ad aliam Ecclesiam, respondere debet: *Non assentio, nec dissentio; sed in hoc voluntati Domini Papa me suppono,* ut in *cap. cupientes, circa finem, de elect. cap. in scriptis, 8. q. 1. Syl. in summ. ver. postulatio, q. 9. & 11. & Tab. eod. ver. §. 7. num. 8.* Quibus adde ea, quæ *sup. adnotauimus disp. 16. q. 13. circa princ.* tractantes de eligentibus sollicitatem pro sua electione.

Quoad nominantes autem.

9 Est adnot. quod nominatio, quæ hodie in usu est apud Reges, & Principes, præsertim in Regnis Galliarum, & nostro Neapolitano quoad Archiepiscopatus, & Episcopatus, de qua latissime *Rebuff. q. 1. de nominat. num. 25. & seq. Reginal. lib. 30. sup. praxis. tr. 3. num. 204. & Molfes. par. 1. sup. sum. tr. 6. cap. 6. num. 22.* quamplurima exigit, ut rectè fiat. Primò enim expoltilat, ut nominatio non fiat de beneficio vacaturo; sed de vacante in actu. Secundò, ut nominatio fiat per ipsos Principes, vel per suos procuratores cum speciali mandato. Tertiò ut nominatio ad Archiepiscopatum, vel Episcopatû soli Rom. Pontifici fiat. Quartò requiritur, ut nominatio agatur vnus tantùm personæ, non autem plurium. Quintò, ut nominatio sint personæ dignæ, nempe Magistri in Theologia, vel Baccalarij, vtriusq; iuris Doctores, vel professores. Sextò, ut nominatio fiat intra sex menses à die vacationis; vel si nominatus comprehensus fuerit indignus à Romano Pontifice, debet post tres menses à die recusationis, & intimationis facta procuratori, seu Oratori ipsorum Principum, qui nominarunt, ut alterum, qui dignus sit, nominet; aliàs ipso termino elapso collatio Archiepiscopatus, vel Episcopatus liberè deuoluitur ad ipsum Pontificem. Quòd si Princeps aliquis potestatem habeat nominandi ad Prælaturas Regulares, seu Conuentuales, tunc exigitur, ut nominandus sit Religiosus eiusdem ordinis, quibus præficiendus erit: quòd sit annorum saltè 23. quòd nominetur à Principe Romano Pontifici, quòd Prælatura actu vacet: & denique, quòd infra sex menses fiat ipsa nominatio. Et si nominatus repperitus fuerit indignus, nominatio digni debet iterum fieri intra tres menses à die recusationis, & intimationis vt supra.

10 Quoties igitur, prædictis conditionibus, vel earum aliqua scienter ommissis fit nominatio, proculdubio peccant nominantes; maximè si indignos nominent, & ad Ecclesiæ utilitatem, & ad Dei honorem non tam intendant, quàm ad remunerandum suos: atq; idè tenentur insuper vltra culpam ad omnia damna, quæ populis euenient ex indebita personæ minus idoneæ nominatione, vt supra ostendimus agentes de Dominis temporalibus, & Ecclesiasticis. præficièntibus Ecclesijs, & populis Prælatos, Rectores, & Magistratus indignos, *disp. 4. sec. 8. disp. 6. sec. 9. disp. 11. sec. 4. disp. 16. sec. 33. §. Quinto peccant, & disp. 17. sec. 1. §. vigesimo peccant.* Ipsi verò nominati si minus idonei sint, peccant acceptando huiusmodi Prælaturas, & multo magis si ipsas affectauerint: & insuper tenentur eas renunciare, & donec renuncient, viuunt in peccato mortali: nam se exponunt manifesto periculo eorum animas, & commissi sibi gregis perdèdi, nisi saltem Vicarios eruditissimos, & Dei timoratos pro viribus apud se curent habere, constituta eisdem comperenti mercede, ne necessitate compulsi, ipsi quoq; ad iniquitatem conuertant manus suas.

Quoad Confirmantes.

11 Dico quartò peccare Confirmantes, qui indignos scienter confirmant, vel si confirmant aliquem, mediante pecunia: nam tunc vltra culpam contrahunt quoq; simoniam. Confirmati verò non solùm lethaliter peccant confirmationi, ac electioni scienter consentientes, dum scirent se esse indignos, sed etiam tenentur beneficium renunciare, iuxta ea, quæ supra diximus.

Quoad Conferentes denique.

12 Dico quintò plura nos circa rem hanc cummulasse, vt sup. diximus; solùm his addimus, quòd licet Rom. Pontifex per præuentionis ius habeat conferendi quæcumq; beneficia, tam libera, quàm electiua, & patronata; cum omnes electores, & patroni habeant ius eligendi, siue præsentandi de iure canonico, cui ad libitum Papa derogare potest, vt est *tex. in Clem. 1. vt lit. pend. Garz. post alios. par. 5. de benefic. cap. 1. & Ricc. in sua praxi de benefic. decis. 394.* vbi etià probat S. Pontifex etiam sine cauta posse priuare Clericum beneficio: quòd etiam docent *Dec. & alij in cap. qua in Ecclesiarum, de consist. Et quamuis S. Pontifex in beneficio vacante concurrat cum quolibet Ordinario; atque idè habet locum præuentionis inter ipsum, & Ordinarium: & si non constet de prioritate concessionis, in pari causa præferatur prouisus à Papa; si prouisus ab Ordinario non fuerit possessione adeptus, iuxta ea, quæ habentur in cap. si à Sede Apostolica, de preben. in 6. latè Garz. d. cap. 1. num. 8.* imò si eilemus in mensibus, in quibus Ordinarius habet alternatiuam, in prouisionibus Papæ, non est necesse derogare, regulæ alternatiuæ, & si Papa prouideat in mensibus alternatiuæ, vt per eundem *Garz. d. cap. 1. num. 15.* & alios, quos ipse refert, & *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 6. num. 34. cum piur. seq.* Nihilominus citra culpam sine iusta, ac rationabili causa non potest, nec ipse quidem S. Pontifex, beneficia conferre; maximè electiua, & patronata in præiudicium electorum, & patronorum. Etenim S. Pontifex licet dicatur omnium beneficiorum, & Ecclesiarum Dominus; nihilominus dicitur etiam dispensator; & idè cum non detur dispensatio sine causa, si regulate, & rationabiliter non conferat, proculdubio culpam contrahit, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus *disp. 4. sec. 6. & seq.* & habetur etiam ex *Molfes. loco supra relato, num. 32. in fine.* Vndè Rom. Pontifex licet non possit peccare ex defectu potestatis in beneficijs, & Ecclesijs consecrandis, cum liberam habeat omnium beneficiorum, & Ecclesiarum cõlilationem, & dispensationem; potest tamen culpam contrahere si irrationabiliter conferat. Non enim omnia vnus, sed singulis quædam præstare debet, vt pluribus possit prodesse, iuxta ea, quæ diximus *d. disp. sec. 6. & 7.*

13 Ex defectu autem potestatis in conferendis beneficijs possunt peccare omnes Prælati Rom. Pontifici inferiores, siue Episcopi sint, siue Archie.

chiepiscopi, Patriarche, Cardinales, Legati à Latere, Legati nati, Nuncij Apostolici, & alij, qui conferendi beneficia facultatem habent, vel omnino non habent. Vnde Concilium Generale, & Collegium Cardinalium, Sede vacante, non possunt citra culpam beneficia conferre extra casum necessitatis, quo collatio differri nequeat: si quidem beneficia conferre pertinet ad potestatem Pontificiam, quæ non transit ad Collegium, Sede vacante, cum eligendi tantum Sum. Pontifex ius habeat, vt in *Clem. ne Romani*. §. 1. de elect. & *Azor.* post alios *tom. 2. instit. moral. lib. 6. cap. 25. q. 2.* vbi etiam *q. 4. ex Rebuffo*, & alijs idem probat de Vicario in Vrbe: nam Romæ ea tantum exercet, quæ fori sunt contentiosi; & extra Urbem omni caret iurisdictione. Item Cardinales quatuordecim Episcopi non sint, nec Presbyteri; facultatem tamen habent conferendi omnia beneficia in eorum Ecclesijs existentia, & quarum habent titulum quasi Episcopalem, vt per *Garz. par. 5. de benefic. cap. 1. num. 37. & seq. & Reginald. lib. 3. sua prax. tr. 3. num. 237.* Imò si Cardinales essent Archiepiscopi, vel tantum Episcopi possent omnia eorum Ecclesiarum beneficia vacantia conferre: nec in eis locum habet alternatiua ob magnam Cardinalatus dignitatem, vt habetur ex regula 72. Cancell. cuius meminit *Garz. d. cap. 1. num. 582.* Et multò magis si Legati essent; quoniam eo ipso, quòd Cardinales sunt, dicuntur à Latere, cum fiunt Legati, vt ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Caus. can. 11. q. 7. in fine.* Qui Legati à Latere in Prouincijs sibi commissis possunt liberè beneficia conferre, concurrunt cum ordinarijs, & habet locum præuentio: liquidem exercent iura Pontificalia, vt in *cap. 1. de offic. Leg. in 6. Reginald. lib. 30. sua prax. tr. 3. num. 237. Garz. par. 5. de benefic. cap. 3. & Molfes. p. 1. sua summ. tract. 6. cap. 6. num. 37. cum plur. seq.* & nihilominus possunt ex defectu potestatis culpam committere in conferendo; cum scilicet Cardinales conferre volunt beneficia, quæ non continentur in eorum Ecclesijs: & si Legati sint à Latere, extra Prouincias sibi commissas.

14 Idem dicendum est de Legatis natis, & Episcopis conferentibus beneficia, sub eorum Ecclesijs non contenta: Etenim Legati nati regulariter sunt Archiepiscopi; quales sunt Archiepiscopus Rhemenis in Gallia: Archiepiscopus Cantuariensis in Anglia: Archiepiscopus Bituricensis in Aquitania Superiori: & Burdegalensis in Aquitania inferiori, &c. vt rectè declarat *Azor. par. 2. instit. moral. lib. 5. cap. 28. §. Legati nati*: qui tamen dicuntur nati, quoniam simul cum eorum Ecclesijs, quibus præiunt nati sunt: atque ideo non iure legationis, vt faciunt Legati à Latere, sed iure ordinario; nempe quatenus sùt Metropolitanani, & sic ordinarij eiusdem loci conferunt, vt in *d. cap. 1. de offic. deleg. in 6. Azor. p. 2. instit. moral. lib. 6. cap. 25. q. 6. & seq.* Legati denique missi, qui alio vocabulo appellantur Nuncij Apostolici, & Cardinales non sunt, si citra specialem Rom. Pontificis commissionem beneficia conferant, proculdubio peccant: nam huiusmodi Nuncij non habent facultatem, & ius conferendi beneficia, nisi in specie hæc potestas à Rom. Pontifice fuerit eis concessa, vt in *d. cap. 1. de offic. deleg. in 6. & latè Garz. d. cap. 3. num. 80. & Molfes. d. cap. 6. num. 42.*

15 Peccant etiam supradicti Prælati, Antistites, & Cardinales non solum ex defectu potestatis; sed etiam multis alijs modis, & in multis alijs casibus, de quibus supra egimus, *disp. 5. & 6.* Quoad eos denique, quibus beneficia conferuntur, est adnotandum quod peccant in multis casibus, de quibus supra tractauimus *disp. 11. sec. 4.*

De Testatore, Hærede, Legatarijs, Fideicommissarijs, & testamentorum executoribus, ac eorum culpis, à discreto, & cauto Confessario, cum sibi videbitur explorandis.

DISP. XXIII.

DE TESTATORE SEC. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Testator à testatione, seu testamento deriuatur. Heres verò ab hereditate dicitur. Et quid sit hereditas.
- 2 Peccat testator, si absque causa testamentum condere differat, vsque ad extremum vite.
- 3 Si timor non sit scandali, aut damni, tunc testamentum condere differens, vel illud nullo modo faciens, non peccat mortaliter.
- 4 Peccat testator, qui condidit adeò obscuris verbis, vt iurgiorum, ac litium causa inter hæredes existat.
- 5 Peccat testator, qui liberos, nec parentes habens, bona sua alijs, quam pauperibus cognatis relinquit.
- 6 Si Testator filios non habeat, an debeat bona sua inter cognatos distribuere, seruato ordine charitatis.
- 7 Peccat testator, qui liberos, parentes, & cognatos non habens relinquat diuitias suas non indigentibus, & nihil pauperibus, vel locis pijs legat.
- 8 Peccat testator, & omnino decipitur, tutusque non est in conscientia, qui bona aliena restitutioni obnoxia suis relinquat hæredibus, vt de illis fiat Ecclesia, Cappella, &c.
- 9 Peccat testator non solum si male ablata habeat, sed etiam quacumque debita licitè contracta, & non restituat, cum possit in vita citra infamiam, scandalum, &c.
- 10 Peccat testator, qui seruis suis libertatem legat in fraudem suorum creditorum.
- 11 Peccat testator proprios liberos exhæredando, vel parentes sine causa.
- 12 Quatuordecim sunt cause, propter quas liberi à parentibus exhæredari possunt.
- 13 Peccat testator, si filios, vel parentes in minus legitima instituat, vel eos in legitima grauet.
- 14 An, & quando in legitima imponi possit grauamen.
- 15 Peccat testator, si filium in testamento prætereat.
- 16 Peccat testator, filio suo illegitimo alimenta non legans scienter.
- 17 Peccat testator, si hæredem sibi instituat spurium, seu incestuosum, ac ex damnato coitu. Et multò magis si in fraudem legis bona sua

- amico fideicommissis.
- Quid de instituentibus damnatos ad triremes in perpetuum, vel de instituyente proprium seruum heredem, qui cum Domina sua adulterium commiserit.
- 18 Non solum peccat testator instituendo hereticos, deportatos, damnatos in perpetuum ad triremes, &c. Sed etiam si ipse sit hereticus deportatus, &c. & testamentum condiderat. Quid si appellauerint à sententia contra eos lata, num appellacione pendente condere possint testamentum.
- 19 Peccat testator, qui testamentum condit, cum prohibita illi sit testamenti factio quocumque modo.
- 20 Religiosi professi num reuocare valeant testamenta, per ipsos condita ante professionem.
- 21 Religiosus si professionem emittat in Monasterio, bonorum capace in communi reuocare potest testamentum antea conditum.
- 22 Quibus alijs interdicta sit testamenti factio.
- 23 Peccat testator, si alium testamentum condat, reuocando primū, quod non reuocare iurauit.
- 24 Peccat testator, si Clericus sit, & de bonis beneficij testetur.
- 25 Beneficiarius dispensando fructus beneficij, si partes, quas in usum pauperum, & edificacionem, seu instauracionem Ecclesia impendere debebat, in totum, vel in notabili quantitate, in alios usus expenderet, licet peccet mortaliter, ad nullam tamen tenetur restitutionem.
- 26 Peccat testator, si ultra, quam par est sollicitus sit de honorifica sepultura, post suam mortem constituenda. Verum peccatum est tantum veniale.
- 27 Peccat testator, à successione repellens Religionem ingressos. Quid si professionem fecerit in Monasterio bonorum incapace.

1 **A**D euidenciam eorum, quæ dicenda erunt, est adnot. quod testator à testatione derivatur; seu à testamento, quod idem est, quod testatio mentis, §. 1. in *instit. de testam.* Hæres autē est hæreditate dicitur, quæ est successio in vniuersum ius, quod habet defunctus, vt in *l. nihil, ff. de verb. signif. Bart.* & alij in *rub. de acquir. hered.* Vnde hæres nuncupatur, qui succedit in vniuersum ius defuncti, *l. cum hæres, ff. de diuer. & tempor. præscr.* Et iste in hæredem ab intestato, & ex testamento. Prior dicitur, qui succedit in ius defuncti, citra omne testamentum, vt in §. 1. eod. tit. in *instit. de hered. qua ab intest. def.* Posterior verò succedit ex testamento. Et est duplex, vniuersalis tenet, & particularis. Vniuersalis, qui institutus est in vniuersum ius defuncti; siue directè instituitur; nempè vt sua manu hæreditatem capiat, vt in *l. hæres esto, ff. de hered. instit.* siue per fideicommissum, cui ex fideicommissio relicta est hæreditas danda illi, cui testator disposuit, vt in §. *restituta, in instit. de fideic. hered.* Hæres autem particularis dicitur, qui instituitur in certa re, qui propriè dicitur legatarius, *l. quoties, ff. de hered. instit.* Fideicommissarius autem nuncupatur, qui committitur fidei hæredis, aut legatarij, vt hæreditatem, aut legatum restituat. Vnde fideicommissarius diuiditur quoque in vniuersalem; cui tota hæreditas venit

restituenda; & in particularem, cui restituenda est res aliqua particularis. Et licet olim multæ darentur differentie inter legatarios, & fideicommissarios particulares; hodiè tamen per omnia exequata sunt legata fideicommissis, vt in *l. 1. ff. de legat. 1. l. 1. & 2. C. commun. de legat. & in instit. de legat. §. Sed non vsque.* Executor denique testamenti appellatur, cui commissa est testamenti executio; quia aliquando dicitur Fideicommissarius, aliquando commissarius, aliquando distributor, & interdum gladiator, vt post alios inquit *Syl. vers. Testamentum, 2. in princ. Et D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 3. §. 9.* His constitutis.

2 Dico primò peccare testatorem si testamentum condere differat, nulla subsistente causa, vsque ad extremum vitæ; & multò magis si nullum testamentum condidit, vbi id necessarium esset quoad debita; quæ nisi testamento, vel codicillo exprimerentur, non soluerentur; vel si soluerentur, solutio futura non esset, citra lites, & contenciones, magnos labores, & expensas. Idem dicendum est si ex testamento non condito odia, & inimicitie oriuntur; quod peccatum ex suo genere est mortale, si ob hæc causam malum notabile, aut scandalum proueniret proximos; quidem posteriori casu est causa damni notabilis, & scandali; & priori casu exponitur periculo proximo notabilis damni, & scandali. Debet enim quis dum sanæ mentis est, condere testamentum, iuxta illud *Isaia c. 38. Dispone domui tue; quia morieris tu, & non viues,* quod dictum intelligit *D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 2. §. 2.* non tantum de testamento faciendo; sed etiam de admonendo familiam suam salubribus monitis, & exortationibus, plura referens exempla. Et in primis illud Domini Saluatoris nostri, qui passioni proximus admonuit Discipulos *Ioann. 14. & seq.* præsertim de dilectione inuicem habenda, dicens; *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. Matath.* quoque *1. Macab. 2.* dum existimans se moriturum ita suos filios admonuit: *O filij, emulatores estote legis: & date animas vestras pro testamento patrum, &c. Tob. pariter c. 4.* admonuit filium qualiter se habiturus esset in vita sua, Et Beatus Domin. suis Monachis dum morderetur, sic ait: *Hac sunt, charissimi, qua vobis possidenda relinquo, charitatem habete: humilitatem seruate: paupertatem voluntariam seruate: & familiaritatem inuencularum vitæ.* Vnde meritò *D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 2. §. 2. in fine, Nauarr. in Man. cap. 26. num. 36.* monent testari volentes, vt sani, & in princ. morbi id faciant.

3 Quod si timor non sit damni, aut scandali, vt supra ex testamento non condito, tunc differens, vel nullo modo testamentum faciens, non peccat saltem mortaliter, vt habetur ex *Zecch. par. 2. sua summ. de testam. cap. 58. num. 23.* Imò testator curare debet, vt testamentum condat in statu gratiæ; aliàs legata pro anima sua sibi non proderunt ad gratiam, nec ad gloriam, nec ad satisfactionem poenarum, quas in Purgatorio debet, si in statu peccati mortalis ea fecerit, quamuis postea in statum gratiæ redeat, & in eo moriatur, vt post alios inquit *Nauarr. loco citato.* Verum tamen est, quod si testator in mortali permanens testamento legauit Missas pro anima sua celebrandas si in statu gratiæ moriatur, &

Missæ

Missa fuerint celebrata, proderunt ei in Purgatorio, non vi testamenti; sed vi applicationis offerentis, vt habetur ex *D. Bonauens. in 4. d. 16. quem refert, & sequitur Zeech. loco citato, vers. Secundò aduerte.*

- 4 Dico secundò peccare testatorem, qui licet testamentum condat; nihilominus scienter aded obfcuris vtitur verbis, vt iurgiorum, ac litium causa existat inter hæredes, & legatarios: Debet enim testator discretus esse in legando familiar, vt ita diuidat, & clarè testetur, vt non sint futura litigia inter hæredes, vt per *D. Anton. par. 3. tit. 10. cap. 2. §. 2.*
- 5 Dico tertio peccare testatorem, qui nec liberos, nec parentes, atque ided suos, & necessarios hæredes non habens, bona sua alijs, quàm cognatis suis pauperibus testamento relinquit: siquidem eo casu testator ex debito honoris parentelæ tenetur cognatos pauperes potius, quàm extraneos fouere. Sub præcepto enim honorandi patrem, & matrem, præcipitur etiam honor erga parentelam in his, quæ ad parentelam pertinent, vt sūt subsidia temporalia, ita *D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 1. §. 2. in fine*, vbi id tamen limitat verum esse vbi cognati manifestè indigent: aliàs si non indigent manifestè, potest liberè in alios, præsertim in pauperes distribuere. *Navar. vero in Man. cap. 26. num. 36. in fine*, hanc conclusionem limitat procedere tantum in cognatis extremè indigentibus, quibus nullus alius proximior cognatus sit, qui eos alere possit, & velit: quoniam nulla lex naturalis, Diuina, vel humana ad plus de præcepto obligat, arg. *tex. in l. 1. C. de Sacros. Eccles.* Quæ quidem sententia nobis non probatur; aliàs nulla differentia daretur inter cognatos, & extraneos, cum extremè indigentibus, siuè cognati sint, siuè extraneis ex præcepto teneamur subuenire, *cap. pasce, 86. d.* Vnde arbitror teneri testatorem in casu, de quo agitur, legare bona sua cognatis, si boni sint, & digni etià si indigent tantum pro conseruatione status: quoniam ijs tenebatur in vita elemosynam facere, potius quàm extraneis ex præcepto charitatis: etenim in elemosyna distribuenda præferendus primò est, qui daturus est elemosynam, cū ordinata charitas incipiat primò à se ipso, *l. præses, & ibi, Glos. C. de seruit. & aqua.* Deinde cæteris paribus præponitur sui: tertio nota: quarto boni: & demum extranei, vt est *tex. in cap. nõ fatis, & cap. quiscaamus, & ibi, Glosa, 86. d.* & late declarat *Syl. post alios in sum. vers. Elemosyna, q. 1. & 2.* Hanc eandem sententiam videtur etiam tenere *Zeech. par. 2. sua sum. cap. 58. de reffam. sub num. 24.* dum ait, quod si testator filios non habeat, debet bona sua distribuere inter cognatos, seruato ordine charitatis, & naturæ præferendo honestiores, propinquiores, & magis egenos alijs: qui si non egeni, possunt bona sua conuerttere in opera pia. Est tamen æquum, vt eo casu bona antiquitus quæ sita conseruantur cognatis ad euitanda scandala, & murmuraciones, vt hæc, & alia circa rem hanc habentur ex *Salon. 22. q. 5. ar. 5. concl. 1. & 2.* Vnde *Molfes. rom. 1. ad Conser. Neapol. par. 3. quæst. 8. sub numer. 30. & par. 2. sua sum. tr. act. 13. cap. 4. numer. 83.* dum ex doctrina *D. Augustini in cap. fin. 17. quæst. 4.* ait, quod parentes peccant si alienis relinquunt diuitias suas, cum teneantur re-

linquere agnatis, & cognatis, quibus de iura cõpetunt, relicta aliqua portione pauperibus, debet moderari, iuxta ea, quæ supra diximus: & nisi agnati, & cognati vitium ingratiitudinis non commiserint in ipsum testatorem, vt infra, Deo duce, latius dicemus.

- 7 Dico quarto peccare testatorem, qui liberos, parentes, & cognatos non habens, alienis relinquat diuitias suas, eis non indigentibus, & nihil pauperibus, aut locis pijs leget pro anima sua. Etenim si dum viueret ad elemosynã elargiendam tenebatur non solum pro conseruatione indiuidui; sed etiam pro conseruatione status, iuxta ea, quæ habentur ex *Syl. d. q. 1. & alijs, multò magis ad eam tenetur in morte, cum tunc temporis vrgeat charitas eiusdem testatoris erga se ipsum, & animam suam; quæ cunctis est præterenda.* Et si *D. Augustinus* relatus in *cap. si quis, 13. q. 2.* existimat valdè congruum esse, vt filios habentes, aliquid testamento quoque pauperibus donent, ita inquit: *Sed planè sic facias sæpè. quod hortatus sum, qui unum filium habet, puset Christum alterum: si duos habet, puset Christum tertium: si decem habet, undecimum. Christum faciat, & suscipio,* quantò magis ad id obligatur, qui nec liberos, nec ascendentes, nec cognatos habet.
- 8 Dico quinto peccare testatorem, omninò decipi, & tutum non esse in conscientia, qui bona aliena possidens restitutioni obnoxia, relinquat hæredibus suis, vt de illis fiat Ecclesia, Cappella, Calix, paramenta, & alia eiusmodi. Debet enim testator malè ablata, & restitutioni obnoxia dū viuit restituere eorum Dominis si certi sint: aut pauperibus, & locis pijs, si sint incerti. Etenim dum quis in articulo mortis est constitutus, & potest restituere per se, non est absolendus, nisi restituar, nec tutus est in conscientia, si in testamento relinquat ab hæredibus restituenda; nisi graue scandalum, aut infamia ex tali restitutione sibi proueniret: hæredes enim multoties non restituunt: si restituunt sæpè id non agunt, nisi à Iudice coacti non sine litis sumptibus, & expensis, vt habetur ex *D. Anton. par. 2. tit. 2. cap. 1. §. vlt. Syl. vers. Restitutio, 5. q. 7. Navar. in Man. cap. 17. num. 67. Sor. lib. 4. de iustit. & iure, qu. 7. ar. 4. & ex alijs apud Sayr. lib. 10. Clauis Reg. tr. 5. cap. 2. dub. 10. num. 31. & Zeech. par. 2. sua sum. de reffam. cap. 7. vers. Quando.* Quòd si testator non possit aliter restitutionem facere, nisi post mortem faciendam ab hærede, tunc vt salubriter animæ suæ consulat, debet certa dimittere restituenda certis personis: & incerta pauperibus. Etenim non est pauperibus dare incerta, si hæredibus relinquuntur, vt ex eis adificent Ecclesias, Cappellas, Calices, &c. Scriptum est enim *Prouerb. cap. 3. Honora Dominum de tua substantia, non autem de aliena.* Vnde *D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 1. §. 2.* sic ait: *Caneat autem talis testator, ne de malè ablati, quæ sunt obnoxia restitutioni relinquat hæredibus suis, vt inde fiat Cappella paramenta, &c.* Et reprehendit Religiosos, & alios id consulentes; atque ided, qui pauperibus eroganda in alia conuerttere faciunt citra dispensationem aliquam.
- 9 Dico sexto peccare testatorem non solum malè ablata habeat; sed etiam quæcunque debita licitè contracta, & non restituat in vita sua cum

cum possit, citra infamiam, scandalum, aut magnum detrimentum, vel damnum hæreditatis, ut si pecuniam habeat apud se, vel supellectilem, quam sine graui damno vendere potest: nam ad id tenetur, per ea, quæ supra adnotauimus in proximo dicto. Quod si testator tunc non possit suis creditoribus satisfacere, vel commodius, tunc per hæredes est facienda; atque idè si hæredibus in testamento præcipiat, ut satisfaciant, tunc rurus est in conscientia, etiam si per hæredes solutio differatur, ut habetur ex *Zecch. par. 2. sua summ. de testam. cap. 58. sub num. 23. vers. Tercio aduerte.*

10 Dico septimò peccare testatorem, seruis suis libertatem legantem in fraudem creditorum: & libertatis donatio est nullius momenti, quoad creditorum detrimentum, ut in *l. si mortis. ff. qui, & à quib. Glos. in §. 1. vers. Nihil agit, in instit. quib. ex caus. manum. non lic. & l. 1. C. qui manum. non poss.* Dicitur autem in fraudem creditorum libertatis datio, si manumissionis facultatum vires manumissionis tempore æri alieno pares non sint: vel data libertate impares sint futuræ, ut in *§. in fraudem, in instit. quib. ex caus. manum. non lic.* Dixi, quoad creditorum detrimentum; quoniam ipsis Dominus libertatem tantibus nocet manumissio, si reuocare eam velint, ut in *l. si creditoribus, C. de ser. pign. dato manumiss.* Bene verum est, quod licitum est Domino quantumuis ære alieno grauato seruum suum manumittere, & hæredem instituere, si nemo alius testamento sit futurus hæres, ut in *d. §. 1. vbi etiam §. 2. id ampliatur, etiam si Dominus seruum sine libertate hæredem instituat; quoniam adhuc liber efficietur.*

11 Dico octauò peccare testatorem exhæredando proprios liberos, vel parentes si liberos non habeat sine causa. Est enim contra officium pietatis talis exhæredatio, & reuocatur testamentum querela inofficiosi testamenti, ut in *§. 1. in instit. de inoffic. testam.* nam ita testamentum condentes non præsumuntur sanæ mentis, ut habetur ex *Mantic. lib. 4. de coniectur. ultim. volunt. tit. 12. num. 40. & seq. cum alijs, quos allegat.* Quæ quidem querela inofficiosi testamenti debet à prædictis intentari intra quinquennium à die aditæ hæreditatis, *l. si quis filium, in fine, & l. sancimus §. illud, C. de inoffic. testam. & Molfes. post alios par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 2. num. 160.* Tenentur enim parentes, & conuerso liberi parentes ex defectu filiorum, nominatim instituere, vel nominatim exhæredare exprimendo exhæredationis causam; aliàs testamentum est nullius momenti, ut in *§. 1. & ibi, Doctor. in instit. de exhæred. liber. l. quoties, C. ad Senatusc. offic. & §. Aliud quoque Capitulum, in auth. Ut cum de appell. cogn. Ias. & alij in auth. ex causa, C. de liber. præter. Vasq. cap. 4. de testam. §. 4. num. 66. & seq. Molfes. tom. 1. ad Consuetudin. Neap. par. 4. q. 62. & par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 2. num. 62. 63. & 169. & alij id ampliando procedere etiam quoad filias dotatas, quas secundum aliquos factis est instituere in dote: vel tutius debent instituere in aliquo modico, sicut Religiosos profectos, *l. fin. §. hoc etiam cognitum, C. de Episc. & Cler. Syl. in sum. vers. Testamentum, l. q. 10. & vers. Hæreditas, l. ante q. 1. vers. Sciendum est.**

12 Causæ autem, quibus liberi à parentibus ex-

hæredari possunt, sunt quattuordecim: octo verò, quibus parentes exhæredari possunt à liberis, ut habetur in *d. §. aliud quoque capitulum, §. sancimus, & §. vitium autem in auth. ut cum de appell. cognosc. Molfes. d. tr. 13. cap. 2. à nu. 170. usque ad num. 182.* Et tres denique sunt causæ, quibus frater potest exhæredare fratrem, vel sororem, etiam instituta turpi persona, ut in *§. ingratitude, in auth. de nup. Glosa in cap. fin. in Inst. de inoffic. testam.* Est tamen verum, quod licet filij, parentes possint ex dictis causis exhæredare, testator tamen debet esse cautus, ut aliquem non exhæredet ob iniuriam in se factam, sed satis est si ei reconcilietur: cum in tali casu etiam cum extraneo reconciliari debeat, ut in *cap. si quis irascitur, & ibi Glosa 13. q. 2. & Zecch. par. 2. sua summ. de testam. cap. 58. sub num. 24.* Possunt autem ingratitude causa remitti expressè, vel tacitè multis modis; de quibus latè *Molfes. tomo 1. ad Consuet. Neapol. par. 5. q. 12. num. 7. & seq.* Imò casu quo ingratitude causa non remittantur à parentibus eorum liberis, & è conuersò, exhæredatio ab ipsis facta intelligitur quoad hæreditatem legitimam, & alimenta ordinaria tantum; nou autem quoad alimenta necessaria pro conseruatione indiuidui, ac vitæ sustentatione, ut habetur ex eodem *Molfes. post alios loco cit. & par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 2. num. 182.* Et in casibus, in quibus potest pater exhæredare filium, & è contra, licet possint & alimenta denegare; id tamen limitatur, si filium ingratum, vel patrem, qui vitium ingratitude commisit contra filium, ingratitude commissæ pœnitent: & maxime si Religionem ingrediantur: quoniam per Religionis ingressum purgatur omne vitium ingratitude, *l. fin. C. de Episc. & Cler. & cap. non liceat, 19. q. 3.* & nos adnotauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæno, lib. 2. cap. 15. q. 17. num. 7. vnde Panor. in cap. ex litterarum, de eo, qui dux. in matrim. & c. & ante ipsum Specul. in tit. Qui fil. sint legit. vers. Quid si filia, dicunt, quod si filia, quæ fornicationem commisit, vult pœnitentiam agere de peccato, pater tenetur eam alere; atque idè dotare: liquidem causa dotis non est minus fauorabilis, quàm alimentorum, ut per *Bart. in auth. Ex complexu, C. de incest. & inut. nupt.**

13 Dico nonò peccare testatorem, si filios, vel parentes in defectum filiorum instituat in minus quàm in legitima, vel in legitima eos grauet. Etenim legitima debetur liberis in bonis parentum, sicut è conuersò parentibus in bonis filiorum, seu liberorum, ut in *l. nam est parceribus, ff. de inoffic. testam. Bart. & DD. in auth. Ex causa, C. de liber. præterit. Peregr. de fideic. ar. 4. num. 44. & seq. & Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 4. num. 75. cum seq. vbi latè hanc rem pertinet. Tassatur autem legitima secundum numerum filiorum; ita ut si sint quatuor, vel pauciores liberi, erit tertia pars eius, quod habituri essent ab intestato: si verò quinque sint, & ultra medietas, ut in *auth. nouissima, C. de inoffic. test. & debetur in omnibus bonis parentum, deducto ære alieno, & impensis funerum defuncti, ac pretio seruorum manumissionum, etià in bonis, quæ accrescunt ex causa habente initium viuere testatore, ut in *l. Papinianus, §. quarta, & ibi Glosa, & DD. ff. de inoffic. testam.* Est tamen taxanda**

xanda legitima iuxta bona, quæ remanserunt tempore mortis: & habetur ratio donatorum à parentibus, non quia in illis legitima competit; sed ut pinguior taxetur, habita ratione ad bona donata, ut rectè declarat idem *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 17. num. 63. & d. cap. 4. num. 74. vbi etiam num. 79. cum plur. seq. probat*, quòd legitima debetur ex corpore bonorum tantum; non autem ex fructibus: nec eam filius potest sibi eligere in certo corpore, maximè si resulter electio in damnum alterius, quamuis id iudex facere possit, cuius arbitrio relinquitur.

14 Et licet super legitima non possit imponi grauamen, ut in *l. omnimodo, cum duabus seq. C. de inoffic. testam.* nihilominus qualiter id fieri possit, benè declarat idem *Molfes. tomo 2. ad Consuet. Neapol. par. 2. tit. de bon. q. 19.* Benè verum est, quòd licet pater non possit filios bonos legitima priuare, nec in ea regulariter grauamen aliquod imponere, ut sup. diximus; nihilominus potest in alijs bonis vnum alijs præferre, nec peccat si iusta ratione moueatur, ut quia ab eo maius seruitium fuit consecutus, vel obediētor fuit, aut magis filijs abundet, quàm alijs, vel sit infirmus, &c. ut habetur ex *D. Anton. 3. par. tit. 10 cap. 1. §. 2. Salon. 22. q. 5. de dom. ar. 5. concl. 1. & 2. & Zecch. par. 2. sua sum. de testam. cap. 58. sub num. 24.* Hinc Iacob Patriarcha legauit Ioseph filio omnium; optimo partem vnam præcæteris, nempe agrum cum spelunca duplici, ut legitur *Genes. cap. 48* quibus adde, quæ habentur ex *Nauar. in Man. cap. 26. num. 37.* Dixi, *Si iusta ratione moueatur*, quia si irrationabiliter id faciat, præferim aliqua passione ductus, à culpa non erit immis, maximè si legitima satis non sit ad alimenta, iuxta decentiam status subministranda, nec aliundè habeat vnde ea percipere valeat. Etenim licet non peccat contra iustitiam, cum pater non teneatur institere filium nisi in legitima, & è conuersò, ut diximus; nihilominus facit contra charitatem, & partialiter irrationabiliter ostēditur: quòd quidem à contrario sensu clarè etiam colligitur ex *D. Anton. loc. cit. & ex alijs sup. citatis DD.* Imò si filius egeret tota hæreditate, quia modica sit, & legitima sibi non sufficiat, debet pater filio totam hæreditatem relinquere, quàm alijs pauperibus, vel Ecclesijs; cum Ecclesia debeat, cum potest, pauperibus subuenire: quoniam quicquid habent Clerici vltra indigentiam pauperum est, *C. quoniam, 16. q. 1. & habetur ex eodē D. Anton. vbi supra.* Cæterum si pater minus legitima filio legauit; & è contra, non datur eis querela inofficiosi testamenti; sed possunt agere ad supplementum legitime, ut in *d. l. omnimodo, G. de inoffic. testam.* Siquidem hæc querela datur liberis, & parentibus in subsidium, quando eis nihil relictum est in testamento: vel iniuste fuerunt exheredati, & nullo alio iure ad defuncti bona venire possunt, ut in *§. tam autem, & §. sed nunc, in Inst. de inoff. testam.*

15 Dico decimò peccare testatorem, si filium in testamento prætereat: vel si filios non habeat, prætereat fratrem, vel sororem, turpi persona instituta: quoniam his casibus dicitur Testator agere contra officium pietatis, & præteritis competit querela inofficiosi testamenti, ut in *§. 1. in Inst. eod. tit. paulò sup. relato.* Idem dicendum,

est de præteritione filij emancipati, & posthumi: nam proculdubio pater eos prætereundo, contra officium pietatis dicitur agere, sicut irrationabiliter eos exheredando, & possunt testamentum rumpere: nec potest saluari per clausulam codicillarem, ut per *Glos. in auth. ex causa, C. de liber. præter. Ann. alleg. 19. Gram. decis. 42. num. 19. & seq. Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. num. 67. & 68* siquidem legitima debetur iure institutionis, quam sententiam quidam veram esse putant quoad institutionem hæredis tantum; atq; ided cætera firma remanent, ut colligitur ex *rex. & ibi DD. in d. auth. ex causa, Vasq. cap. 1. de testam. num. 50. & alijs, quos refert, & sequitur idem Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 3. num. 40 vbi num. 41. cum plur. seq. id limitat cum communi, quando præteritus esset posthumus ignoranter: tunc enim non valet testamentum; & propterea non debentur legata, quòd quomodo verum sit, & quando clausula codicillaris vim habeat, per ipsum *Molfes. rectè declaratur.**

16 Dico vndecimò peccare testatorem filio suo illegitimo alimenta scienter non legatè: quoniam id esset contra officium pietatis. Et quoniam iure ciuili denegentur illegitis alimenta, ut in *auth. licet, C. de natur. liber. & in auth. Ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.* nihilominus illa iura ciuilia tanquam contra ius naturale condita, fuerunt per ius canonicum reuocata, ut in *cap. cum haberet, de eo, qui dux. in matr. & c. vbi Glosa, & DD. communiter, quem canonem vbi seruari testatur Molina tomo 1. de Iust. & iure, disp. 168. & alijs, quos retulimus in nostris Commentar. in Bull. Cæng, lib. 1. cap. 6. q. 2. num. 20.*

17 Dico duodecimò peccare testatorem instituentem sibi hæredem spurium, seu incestuosum, atque ided ex damnato coitu: & multò magis si in fraudem legis inhabilitantis spurios ad successionem parentum bona sua amici fideicommissit, ut filio suo spurio traderet, aut eundem institueret, ut eidem filio hæreditatem restituit: quòd peccatum est mortale: siquidem lex humana iusta obligat in foro conscientie, ut habetur ex *Panor. & ex alijs in cap. 1. de constit.* Et amicus ille fideicommissarius non minus, ac spurius accipiendo peccaret, bona ipsa eidem tradendo, ut ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæng lib. 2. cap. 1. q. 27. num. 42 & 43. vbi etiam num. 44. cum plur. seq.* id multipliciter limitauimus, & infra latius, Deo duce, dicemus. Idem dicendum est de instituentibus damnatos ad trimeses in perpetuum; quoniam hi succedunt in locum damnatorum ad metallum; qui institui non possunt, nec actiuam habent testamenti factionem, *l. si in metallum, ff. de his, qui pro non script. habent.* Sic etiam dicimus de deportatis, seu perpetuò bannitis: hi enim nec institui possunt, nec ipsi valent instituere, *l. 1. C. de hered. instit. late Syl. in sum. ver. Testamentum 1. q. 3. vbi id ampliat in damnatis ad mortem naturalè, etiam si aufugiant de manu Iudicis: quòd quidè verum est de Bannitis de iure communi: secus autem si per statutum loci banniantur, ut habetur ex *Iul. Claro in §. testamētum, q. 20. & Molfes. d. tr. 13. cap. 2. num. 173. cum duob. seq. vbi etiam probat institui non posse hæreticos manifestos, apostatas, cap. secundum leges, de heret. in 6.**

in 6. & collegia illicita à superiore legitimo nõ approbata, *l. collegium, C. de hered. instit.* Etenim testator huius personas, & loca instituens contra iuris dispositionem, proculdubio peccat, cum lex humana iusta, maxime præceptiva, obliget in conscientia, vt sup. diximus, & de hac re latè egimus in dictis nostris *Commentar. in Bull. Cœne lib. 3. §. 8. q. 2.* Eadem ratione testator citra culpam non potest seruum instituere hæredem, qui cum propria Domina adulterium commisit; nam id de iure prohibetur, *l. 1. C. de mulier. qua ser. propr. se immisc. & §. est tamen casus, in instit. de hered. instit.* Sic etiam peccat patronus, qui interfecit Rectorem, aut Clericũ Ecclesiæ patronatæ, si in illo iure instituat filiũ, aut quemlibet alium: quoniam patronus, vel habens aliquod ius, seu feudum in Ecclesia, quod debet transire ad filios, & ipse occidit, vel mutilauit Rectorem, aut Clericum illius Ecclesiæ, statim perdit omne ius, & omnem dignitatem, quam in ea obtinebat, & nihil pertinet ad filios, vt in *cap. in quibusdam, de pœn. & D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 3. §. 3.* vbi idem ait de committente crimen lætæ Maiestatis; nam huius bona confiscantur, sicut bona hæreticorum, *cap. quæro, §. si quis, 6. q. 1.*

22 Dico teritiodecimò, testatorem non solum peccare instituendo hæreticos, deportatos, damnatos in perpetuum ad trirèmes, qui crimen lætæ Maiestatis commiserunt, & alias personas supra relatas; sed etiam si ipse testator sit hæreticus, aut crimen lætæ Maiestatis commiserit, sit damnatus ad mortem ciuilem, vel naturalem, & testamentum ðcondiderit: siquidem huiusmodi personæ carent testamenti factioe non solum passiuæ; sed etiam multò magis actiuæ: & bona eorum, qui in hæresim, vel crimen lætæ Maiestatis inciderunt, sunt acquisita Fisco quoad dominium statim commisso crimine, vt in *l. commissa, C. de publican. & vectigal.* ita ut res quælibet per delinquentem alienata à Fisco vendicari possit; quamuis pœna non debeat ante Iudicis condemnationem, vt latè declarauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 1. q. 27. à num. 46. vsq; ad 53.* vbi idem diximus de quolibet alio delicto habente annexam pœnam confiscationis ipso facto. Idem dicendum est de omnibus alijs, quibus ratione pœnæ, & ex propria culpa prohibentur testamentum condere, vt sunt condemnati ad perpetuos carceres, excommunicati per publicos cædulones, banniri à Principe pro delicto, quo pœna mortis veniunt puniendi, vsurarij manifesti, nisi præstent cautionem de restituendis vsuris, damnati obsecrum famosum, qui Cardinales hostiliter insecuti sunt, percusserint, aut ceperint, auxilium, vel fauorem dederint, vel ratum habuerint, iuxta *tex. in cap. falicis, de pœn. in 6. & alijs, de quibus Glosa in cap. fin. in Instit. quib. non est permis. facere testam. Syl. in sum. ver. Testamentum, 1. q. 3. & latius Molfes par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. à num. 109. vsq; ad num. 117.*

Est tamen verum, quod si prædicti vt supra condemnati appellauerint à sententia contra eos lata, pendente appellatione possunt testari. Vndè damnatus ad mortem naturalem, & deportatus licet post sententiam efficiantur interitabiles, *l. eius qui, ff. de testam.* nihilominus si à

sententia appellauerint, pendente appellatione, non prohibentur testari, vt habetur ex *Vincent. de Franch. decis. 501. & Molfes. loco citato, num. 109.*

19 Dico quartodecimò peccare testatorem, qui testamentum condat, quocunque alio modo testamenti factio ei de iure interdicta sit; quales sunt serui, qui de eorum statu sunt incerti; atque ideò dubitant, an liberi sint, vel serui, *l. de statu, ff. de testam.* Sic etiam obsides, qui dati sunt apud hostes pro captiuis, vel pro pace componenda: nam hi citra Principis dispensationem non possunt testari, vt in *l. obsides, & ibi, Glosa, ff. de testam. Tusch. vers. Testari, concl. 104. num. 13. & Molfes. d. cap. 2. num. 117.* Eadem ratione peccat testamentum faciens Monachus, aut quilibet alius Religiosus, qui fuit professus tria vota substantialia Religiosis: siquidem Religiosus est interdicta testamenti factio actiua, *c. 2. de testam. & in auth. ingressi, C. de Sacros. Eccl. cap. nõ dicatis, 12. q. 2.* Quod verum est etiam si Religiosus fiat Episcopus: quoniam Episcopo sola dispensatio Seruum Ecclesiasticarum committitur, quæ finitur morte, ex qua testamentum incipit vim habere. Quòd si ex dispensatione Rom. Pontificis testamentum condat, tunc non dicitur de proprio testamentum condere, sed auctoritate Apostolica intelligitur ampliata potestas suæ dispensationis, vt possit valere post mortem, vt pot. *D. Thom. docet Syl. in sum. vers. Testamentum, 1. sub q. 3.* Eremitæ verò, & alijs, qui dicuntur largè Religiosi, cum de iure non prohibeantur testari, iuxta ea, quæ habentur ex *Tab. vers. Testamentum, §. 1. sub num. 2. & Syl. loco citato, citra culpam dicuntur testamentum condere.*

20 Quo verò ad Religiosos professos esse adnot. quòd magna est inter Doctores altercatio, an possint reuocare testamenta ante professionem per eos condita. In qua re licet pugnantur extant opinionones; nihilominus mihi placet opinio distinguendum, quòd aut Religiosus emisit professionem in Monasterio, seu Religione incapaci bonorum in communi, & tunc facta professione non potest amplius reuocare testamentum antea conditum: nam post professionem statim testamentum vires sumit, & soluenda sunt legata illis, quibus relicta sunt. Etenim huiusmodi Religiosus si testamentum non fecisset, tunc ei succederent venientes ab intestato, vt per *Bald. in auth. si qua mulier, num. 11.* vbi etiam *Bart. num. 9. C. de Sacros. Eccl. Panor. in cap. in presentia, & ibi, Dec. num. 261. de probat. Alex. in l. ex facto, ff. ad Trebell. & cons. 13. vol. 3.* Et ita quidam volunt esse intelligendam sententiam eorũ, qui tenent, Religiosos post professionem emissã non posse reuocare testamenta per eos antea condita, quorum meminit *Iul. Clar. in §. Testamentum, q. 28 num. 9. Rodrig. tom. 3. qq. Regular. qu. 69. ar. 3. Couar. cap. 2. de testam. Vsq. tr. de reddit. cap. 3. dub. 3. & 5. & Sanch. lib. 6. de marr. disp. 17. num. 11.*

21 Quòd si Religiosus professionem emittat in Monasterio, seu Religione bonorum in communi capaci; tunc potest reuocare testamentum antea conditum, accedente Superioris saltem consensu: & ita volunt intelligi *Bart. in l. sed eius mors, per illum tex. num. 2. ff. de donat. inter vir. & vxor. & alios; & ideò legatarij, & fideicom-*

missarij lucrum non consequuntur, nisi post mortem naturalem talis Religiosi & interim Monasterium consequitur vltimum eius bonorum, vt per *Glos. in l. 1. C. de bon. matern. Barr. in auth. si qua mulier, num. 10. & seq. C. de Sacr. Eccl. Vasq. d. cap. 3. dub. 4. num. 20. & 21. Mastrill. decis. 153. num. 26. par. . . P. D. Francisc. de Ponte, conf. 155. num. 7. Molfes. tom. 1. ad Consuet. Neap. par. 4. q. 65. & par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. num. 164.* qui licet hac sententiam existimet esse probabilem; tamen, quod Religiosus post professionem indistinctè non possit reuocare testamentum antea conditum putat verius; nisi ad id habilitatus esset à Rom. Pontifice, cù possit Rom. Pontifex concedere Regularibus facultatem testandi, per quam dispensationem quodammodò habilitantur à voto paupertatis, cuius vigore non possunt habere proprium, nec disponere; atque idè ad disponendum dumtaxat habilitantur, vt tanquam habentes proprium transferre valeant bona illa in alios, vt habetur per *Couar. cap. 2. de testam. num. 9. Nauar. de reddit. Eccles. par. 3. num. 26. Vasq. d. cap. 3. dub. 5. num. 22. & 23.* Sed hæc controuersia hodiè videtur sopita per *Concil. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 16.* vbi irritas facit omnes renunciationes, nisi intra duos menses ante professionem cum licetia Episcopi, vel eius Vicarij fiant. Plura quoque tractat *Molfes. d. cap. 2. num. 168.* de portione, quæ deberur agnatis, & cognatis, vigore Consuetudinis Neapol. Et de legitima, seu alimentis, quæ tenetur pater professus dare filijs relictis in sæculo. Et *num. 165.* indistinctè putat, quod si Religiosus professus efficeretur Episcopus, posset reuocare testamentum prius factum; quia recuperaret primèquam libertatem, & facultatem disponendi: quemadmodum resurgens ex mortuis reuocat testamentum prius factum, & recuperat eius bona, vt euenit Lazaro resuscitato.

22 Sunt quoque nonnulli alij, quibus interdicta est testamenti factio, quales sunt prodigi, quibus à Iudice interdicta est bonorum administratio, vt in *l. is cui. ff. de testam. captiui apud hostes Imperij Rom. l. eius, ff. eod.* Filij familias, nisi peculium, & bona habeant castrensia, vel quasi, vt in *l. pen. C. qui testam. facere non poss. & cap. licet, de sepul. lib. 6.* & alij, exceptis casibus, quos recenset *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. à num. 96. vsque ad num. 107. qui etiam à nu. 73. vsque ad num. 96.* recenset alias personas, quibus prohibitorum est testamentum condere. Hi omnes à facto testamentum condant; proculdubio culpam contrahunt cùm faciant contra legem prohibentem, vt patet ex ijs, quæ supra adnotauimus, quibus adde, quæ habentur ex *Tabiena, vers. Testamentum, §. 2. num. 2. & Syl. eod. vers. q. 4.* dicentibus, quod quamuis supradictæ personæ, & aliæ de iure testari prohibeantur, nihilominus ad pias causas validè disponunt.

23 Dico sextodecimò peccare testatorem si aliud testamentum condat reuocando primùm testamentum, quod iurauit non reuocare: siquidè proculdubio is diceretur periurus. Est tamen verum, quod eo casu reuocatio testamenti valida esset, non obstante supradicto iuramento: quia dum testamentum ex sui natura sit reuocabile, nulla potest dari cautela, qua reddatur irreuocabile, vt rectè probat *Tusch. vers. Testator, com-*

clus. 151. & 152. Menoch. conf. 1093. vol. 11. Vasquez cap. 2. de testam. dub. 2. & 3. Molfes. tom. 1. ad Consuet. Neapol. par. 4. tit. de renunc. q. 9. num. 22. & seq. & par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. num. 153. vbi etiam *num. 154. & 155.* id ampliat primò, etiam si in priori testamento testator dixerit, nolle posse illud reuocari; nisi in reuocatione in specie ponatur salutatior Angelica: nam si in posteriori testamento derogationem æquiualentem inferat, dicens: *Reuoco omnia alia testamenta, non obstante qualibet clausula in illis posita, illa non reuocandi; etiam si de verbo ad verbum esset inferenda,* vt habetur ex *Vasq. d. c. 2. num. 2.* Secundò ampliat dictam conclusionem veram esse; etiam si testator in priori testamento certam pœnam sibi imposuisset, vbi illud reuocare veller: nam pœna ista est contra naturam testamenti, quod de sui natura est reuocabile, atque idè tanquam contra bonos mores, ea non obstante, potest testamentum reuocare, vt habetur per *Tusch. post alios vers. Testamentum, conclus. 150. num. 18. Rom. conf. 171. & 293. Dec. conf. 242. & ex alijs.*

24 Dico sextodecimò peccare testatorem si sit Clericus, & testetur de bonis beneficij: nam quamuis Clericus etiam si esset filius familias possit testari de bonis acquisitis per Clericatum, cùm sint quasi castrensia; & de bonis aduentitijs qualitercumque sibi obuentis, vt in *auth. Presbyteros, C. de Sacros. Eccles. Iul. Clar. in §. testamentum, q. 27.* nihilominus non potest testamentum condere de bonis beneficij citra Rom. Pontificis consensum, vt per *Doct. supra citatos, & Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. num. 104.* Verum tamen est, quod si Clericus parè vixerit, & suam portionem de fructibus beneficij sibi reseruasset, tunc secundum communem sententiam posset non solùm viuens, sed etiam in morte de illis disponere; quoniam huiusmodi fructus censentur tanquam bona patrimonialia eiusdem beneficiarij, vt habetur ex *D. Thoma 2. 2. q. 185. ar. 7. ad 2. Reginal. lib. 30. sua praxis, tract. 3. num. 89. & seq. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 6. cap. 10. num. 54.* licet contrarium doceat *Garz. par. 2. de benefic. c. 1. num. 9. & 10.* Quod quidem verum est de illa fructuum portione, quam sibi reseruat beneficiarius pro sua commoda sustentatione: siquidem de alijs duabus fructuum portionibus, quas tenetur in vltimum pauperum, & in reparationem Ecclesiæ expendere, iuxta *tex. in cap. dilectissimis, & cap. sapè alias, 12. q. 1.* Secundum veriorè sententiam non potest testari citra Rom. Pontificis dispensationem, vt in *cap. cum in officijs, de testament. Garz. loco citato, Vasq. cap. 1. de reddit. Eccles. §. 3. dub. 4. num. 66. Reginald. vbi supra, & Molfes. d. cap. 10. num. 55.* vbi etiam *num. 56.* addit, quod si beneficiarius emeret bona ex fructibus beneficij, illa bona essent Ecclesiæ, quoad dominium, ita vt donec viuat ipse beneficiarius, possit fructus tantùm percipere dictorum bonorum, vt in *cap. placuit, 12. q. 3. & post alios Vasq. d. §. 3. dub. 1. num. 38. & Reginald. ibidem, num. 110.*

26 Ceterum si beneficiarius in dispensandis fructibus beneficij, partes eorum, quas debebat expendere in vltimum pauperum, & in edificationem, seu reparationem Ecclesiæ, dispenset in totum, vel in notabili quantitate in alios vsus, licet pec-

cer mortaliter; non tamen tenetur ad aliquam restitutionem: quoniam beneficiarius omnium fructuum beneficij efficitur dominus, vt contra *Nauar.* & alios probat idem *Molfes. d. cap. 10. à num. 47. vsque ad nu. 58.* Imò si fructus beneficij latè non sint, nisi pro commoda sustentatione ipsius beneficiarij, non peccat si omnes fructus in proprios vsus conuertat. Etenim beneficiarius facit fructus suos habens obligationem annexam, vt primò capiat suam portionem, ac victum; & quod superest postea expendat in vsum pauperum, & in reparationem Ecclesiæ beneficiatæ, vt aliàs diximus, & habetur ex eodem *Molfes. loco citato, sub num. 47. in fine.*

26 Dico decimoséptimò peccare testatorem, si vltra quàm par est sollicitus sit de honorifica sepultura, post mortem sibi contruenda, de excelsiuis pompis funeralibus, & quòd eius corpus pretiosissimis vnguentis condiatur; siquidem *D. August. ser. 1. in Psal. 48.* admonet, vt cogitemus de anima; non autem de sepultura, ita inquit ens; *Vbi maneat spiritus malè agentis, non vbi ponatur corpus mortale cogitandum est.* Et ser. 2. *Quid ergò habebit corpus mortuum? quid habebit caro putrescens? quid habebit caro non sentiens? Quod tollit sepultura, non tollit secum mortuus, vbi enim sensus, ibi homo, vbi nullus sensus non est homo. Iacet vas, quòd continebat hominem: corpus dicamus domum; spiritum habitatorem domus. Spiritus torquetur apud inferos, quid illi prodest, quia iacet corpus in cinamomis, & aromatis, inuolutum pretiosis lineis? tanquam si Dominus domus mittatur in exilium, & tu omnes parietes ipsius, ille in exilio eget, fame deficit, vix ibi unam cellam inuenit, vbi somnum capiat, & tu dicis, felix est, quia ornata est domus illius: qui te non aut iocari, aut insanire arbitretur. Da aliquid spiritui, & dedisti aliquid mortuo. Sed quid illi dabis, qui contempsit mittere aliquid ante se, & non putauit vitam, nisi presentem.* Hanc vanitatem legitur etiam nonnullos Philosophos Ethnicos contempnisse, vt testatur idem *D. August. lib. de Ciuit. Dei, cap. 12.* Et Christiani Christi Domini sanguine redempti eam sectantur? Qui de huiusmodi vanitatibus nimis sollicitos se ostendunt, vt plurimum animarum eorum parum solliciti esse solent. Non tamen arbitror eos peccare mortaliter, sed tantùm venialiter; nisi ob id notabiliter grauent suos, & legitimos hæredes; ita vt indigentes remaneant, eisquè necessaria sint ad decentiam eorum status: & multò magis si legitima in totum, vel pro parte notabiliter defraudentur.

27 Dico decimo octauò peccare testatorem repellentem ab eius successione Religionem ingressos, etiam si professionem emisissent: & quâuis dum Laici fuerunt, ingratitude vitium commiserint; quia pei Religionis ingressum purgatur omne vitium ingratitude, vt supra diximus, & est *tex. in cap. fin. 19. q. ult. D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 3. §. 3.* Etenim Religiosi, etiam Fratres Prædicatores, quamuis sint mendicantes ex priuilegio habent, vt possint succedere, vt habetur ex eodem *D. August. ibidem, §. 4.* Quòd verum est, nisi Religiosus professionem fecerit in Monasterio incapaci bonorum in communi, iuxta sã, quæ sup. diximus. Vel si professionem emi-

serit in Monasterio bonorum in communi capaci, & bona renunciauerit, seruata forma *Conc. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 16.* ita se habentis: *Nulla quoq; renuntiatio antea facta, etiam cum iuramento, & in fauorem cuiuscumq; causa piæ, valeat, nisi cum licentia Episcopi, siue eius Vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionem, ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, ni secuta professione aliter vero facta, etiam si cum huius fauoris expressa renunciatione, etiam iurata, sit irrita, & nullius effectus.*

De Hæredibus, & eorum culpis, vt tales sunt,

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant hæredes, qui hæreditatem non acceptant in fraudem creditorum.
- 2 Peccant hæredes, qui dum spurij, nefarij, aut incestuosi sunt, a patre in fraudem sint instituti, & hæreditatem capiunt.
- 3 Pœna exterior consideranda non est in foro interiori, donec executio fiat.
- 4 Pater spurij si amico suo bona tradiderit absolute, & non sub conditione vt filio restituat, quamuis pater certam habeat fiduciam, qua amicus ipse filio predicto sit bona ipsa daturus, & cum effectu bona adiudicauerit, tenet adiudicatio, nec spurius bona ipsa restituere tenetur ab intestato venientibus.
- 5 Filij, & nepotes eius, qui commiserunt crimen læsæ Maiestatis, aut hæresis ipso iure efficiuntur incapaces paternæ hæreditatis.
Et quando hæc pœna extendatur ad filios.
- 6 Peccant hæredes non sepelientes defunctum in loco, quem elegit.
- 7 Si quis ad suggestionem Regularium, vel etiam Clericorum secularium sepulturam sibi eligat in aliquo loco, nulla est electio, & inducetes sunt ipso facto excommunicati.
Et quomodo id intelligendum sit.
- 8 Vbi constet defunctum non sibi elegisse sepulturam, si impubes sit, aut seruus, vel vxor, potest pater, vel dominus, aut vir illi eligere sepulturam.
Quot modis probari possit defunctum sibi elegisse sepulturam.
Et quid seruetur Neapoli circa impuberes sepeliendos.
- 9 Iure communi puberes, qui sibi sepulturam non elegerunt, sepeliendi sunt in sepulcro maiorum suorum, siue in propria, siue in aliena parochia moriantur.
In qua sepultura sepeliendi sunt Peregrini, ac Vagabundi.
- 10 Sepultura magis accedit ad Communionem Sacramentorum, quam ad communionem diuinorum officiorum.
An Parochus in associandis mortuis præferatur Canonicis.
- 11 Peccant hæredes, qui dubitantes, hæreditatem non sufficere ad soluendum debita Testatoris de-

- defuncti, soluat prius legata.
12. Probabilior est sententia, prius esse soluenda legata, quam debita per heredem contracta.
 13. Debita contracta per heredem intuitu defuncti, quare prius sint soluenda, quam legata.
 15. Plures si sint creditores, & hereditas satis non sit ad satisfaciendum omnibus creditoribus, quibus nam sit prius satisfaciendum.
 15. Iuxta sententiam magis receptam sunt diuidenda bona debitoris inter creditores personales pro rata debitorum, nulla prioritatis temporis habita ratione.
 16. Idq; locum habet in quocumq; debito personali, siue licite, siue illicito contracto.
 17. Etiam id locum habet, si omnia debita ex delicto fuisse contracta, in his enim locum non habet prelatio temporis.
 18. Hares non seruando ordinem supradictum, non solum peccat, sed etiam omnia damna, expensas, & interesse resarcire tenetur.
 19. Vera tamen est supradicta conclusio, ubi haeres sponte soluit, secus si coactus à Iudice.
An, & quando peccet debitor, gratificando creditoribus personalibus.
 20. Potest haeres gratificare creditori personali magis indigenti, ei soluendo integrum debitum.
 21. Secundum veram, & communem sententiam prius soluenda sunt debita ex causa onerosa, quam ex causa lucratiua.
 22. Hares soluendo uni ex creditoribus, ordine supradicto pratermissio, ex ignorantia iuris, vel facti, excusatur.
An haeres Ecclesiastici non conficientes inuentarium, teneantur ultra vires hereditarias.
 23. Etiam haeres laici, inuentarium non conficientes, non tenentur ultra vires hereditarias in foro conscientiae.
 24. Peccant haeres non tantum legata, & debita non soluentes, vel prius legata, quam debita, sed etiam si eorum solutionem differant.
 25. Si res legata in patrimonio sit Testatoris, statim est legatario praestanda, nulla interposita mora.
 26. Haeres elapso anno, & legata non soluant, Testatorisue voluntatem non impleant, priuari possunt hereditate, siue res legata sit in patrimonio defuncti, siue extra.
 27. Haeres voluntatem Testatoris non implens, quicumq; sit, siue sit grauatius ad dandum, siue ad faciendum, & legata sint ad pias causas, potest statim ab Episcopo compelli, etiam anno, vel semestri non elapso.
An hac sententia sit tantum vera in Terris Ecclesiae.
 28. Peccant haeres non soluendo legata relicta, quamuis in minus solemnibus testamento, si eis constet, Testatorem voluisse verè legata facere.
 29. Legatarij, quibus relicta sunt legata in minus solemnibus testamento petere, & consequi possunt legata praedicta in Curia Episcopali per denunciationem Euangelicam.
 30. Potest haeres sibi retinere hereditatem sibi relictam in minus solemnibus testamento ex defectu solemnitate. & n. 32.
 31. Idq; magis receptum est non solum quoad legata pia, verum etiam quoad legata non pia. & n. 33.
 32. Modo tamen haeres certus sit de voluntate defuncti aliunde, quam ex testamento minus solemnibus, & adducitur tex. in l. 2. C. de fideicom.
 33. Non desunt Doctores magna auctoritatis, volentes tantum legata pia deberi ex testamento minus solemnibus.
 34. Peccant haeres non restituentes venientibus ab intestato hereditatem, sibi ex testamento nullo delatam.
 33. Tenetur haeres hereditatem restituere sibi delatam cum defectu voluntatis testantis, quamuis Testator mentis compos factus testamentum non reuocauerit.
 36. Nullum est testamentum ex defectu voluntatis testantis, quamuis fuerit conditum ad pias causas
Quid dicendum de testamento condito à mentecapto, & quisnam dicatur Mentecaptus.
 37. Testamentum impuberis, quamuis proximus sit pubertati, nullum est ex defectu consensus.
Quid dicendum de testamento prodigi, cui bonorum est interdicta administratio.
 38. Peccant haeres, non soluentes legata facta ad pias causas quamuis relicta non in testamento, sed coram duobus testibus.
 39. Peccant haeres, detrahentes falcidiam, vel Trebellianicam ex legatis, & fideicommissis ad pias causas.
 40. Legatum ad pias causas dicitur omne, quod relinquitur pro anima.
 41. Potest quoq; dici legatum ad pias causas omne quod in honorem Dei, & Sanctorum relinquitur.
An dicatur pium, quod relinquitur pro custodia Ciuitatis, & aliorum locorum communium, vel publicorum.
 42. Peccant haeres non soluentes legatum relictu puella causa dotis, vel donationis propter nuptias, esto quod Religionem ingrediatur ibiq; professionem emittat.
 43. Vbi coniecture concurrunt, Testatorem de nuptijs carnalibus sensisse puella ingrediendo Religionem, legatum non habebit.
 44. Peccant haeres, alienando bona, fideicommissis subiecta.
An possit haeres citra culpam alienare rem restitutioni obnoxiam sub conditione tamen, vel sub die incerta.
 45. Haeres ex causa dotis, vel alienationis propter nuptias alienare bona potest rem fideicommissis subiectam.
Idem est dicendum pro filia ponendo in Monasterio.
 46. Haeres citra culpam alienare potest rem subiectam fideicommissis, si egeat pro alimentis sibi ministrandis, vel pro filio captiuo ab hostibus redimendo.
 47. Haeres ex hereditate fideicommissis subiecta detrahere potest Trebellianicam, licet non possit eam alienare.
 48. Quemadmodum debetur legitima filijs in bonis parentum, sic debetur parentibus in bonis filiorum.
An hodie exequata sint legata fideicommissis, & in quo differat Trebellianica à legatis.
 49. Peccant haeres in fraudem, seu substituti Religionem ingredienti, adeo ut fideicommissum evanescat.

- 50 In quibus alijs casibus teneatur heres substituto hereditatem restituere si Religionem fuerit ingressus.
- 51 Peccat heres institutus in certa parte, alio tamen non dato coherede si totam adeat hereditatem contra defuncti voluntatem. Maxime si Testator dixerit: Volo, quod de bonis meis plus petere non possit.
- 52 Peccant heredes non soluentes legatum certa quantitatis, puellę factum, cum nabilis erit etatis, si noluerit puella nubere, sed Monasterium fuerit ingressa.
- 53 Peccant heredes legatum non soluentes puellę factum pro ea maritanda quamvis nupserit viuente Testatore, & legatum non reuocauerit.
- 54 Peccant heredes legatum non soluentes, factū à Testatore alicui Ecclesię pro eius sepultura.
- 55 Peccat heres filia, si succedere velit cum alijs sororibus, non prius collatis in dotem, vel donationem propter nuptias receptis.
- 56 Fendum an, & quando imputetur in legitima. Et quid de donatione facta filio, ut Clericus officietur.
- 57 Donatio facta filio tunc in legitimam imputetur, cum est facta ob causam secus si simpliciter.
- 58 Expensę factę per parentes liberis ex causa studiorum regulariter in legitimam non imputantur.
- 59 Inter filios emancipatos nunquam locum habet collatio, secus si alter fuerit emancipatus, alter verò in potestate.
- 60 Peccant heredes annuum legatum non soluentes à die mortis Testatoris.
- 61 Peccant heredes usurariorum, non restituentes usuras, per usurarios defunctos extortas.
- 62 Usurariorum heredes restituere tenentur usuras, mutuaris, extortas ab ipsis, siue manifesti sint, siue occulti.
- 63 Usurariorum heredes ad restitutionem tenentur usurarum, tum in foro exteriori, tum interiori.
- 64 Heredes usurariorum restituere tenentur usuras extortas per defunctum, siue eadem numero ad eos peruenierint, siue aliorum usurariorum bona.
- 65 Nec solum ad usurarum restitutionem, sed etiā ad omnia damna, & interesse, qua mutuaris peruenierint, & illorum extortione.
- 66 Qua diximus de usurariorum heredibus extenduntur ad eorum legatarios, ac donatarios.
- 67 Heredes pradieti compelli possint ad usuras reddendas sub eisdem pœnis, quibus poterat defunctus.
- 68 Heres restituere tenetur quamcumq; rem alienam à defuncto relictam, alias esset in statu damnationis.
- 69 Heredes si plures sint, non tenentur ad restitutionem in solidum, sed quilibet pro sua portione.
- 70 In foro saltem interiori heredes ad restitutionem usurarum non tenentur ultra vires hereditarias, quamvis inuentarium non fecerint.
- 71 Si vnus ex heredibus esset causa, ut alij non restituano suas partes, ad omniam usurarum restitutionem teneatur.
- 72 Peccant heredes, ratum non habentes factum defuncti.
- 73 Peccant grauiter heredes, qui elemosynas, quas pro eius anima legauit defunctus, differant soluere, & multo magis, si nunquam exoluant.
- 74 Heres non soluens elemosynas à defuncto legatas, graue damnum infert defuncto, & potest esse, quod ei non prosint; propterea non excusatur ex eo, quod commodè non possit.
- 75 Peccant heredes non implendo vota realia defuncti.
- 76 Heredes implere tenentur vota defuncti, non solum realia, sed etiam mixta, quoad partem tamen realem.
- 77 Etiam cum detrimento legitima tenentur heres si sit ex descendens, vel ascendens adimplere vota realia, & mixta defuncti.
- 78 Heredes adeo tenentur adimplere vota predicta, ut etiam compelli possint per censuras Ecclesiasticas.
- 79 Non tenentur heres adimplere vota defuncti purè personalia.
- 80 Plures si sint heredes, & vota defuncti sint diuidua, quilibet adimplere tenentur pro sua portione.
- 81 Peccant heredes, sub conditione graui de restituenda hereditate, si cautionem prestare nolint de ea restituenda fideicommissio adueniente conditione.
- 82 Peccant heredes grauari per fideicommissum, si hereditatem adire nolint, ut illam fideicommissario restituant.
- 83 Peccant heredes, gabellam non soluentes impositam ratione vltimarum voluntatum.
- 84 In multis casibus gabella non debetur pro vltimis voluntatibus, non obstante statuto.
- 85 Peccant heredes, sine ex testamento succedat, siue ab intestato, si alimenta non tribuant filio naturali, spurio, vel ex damnato coitu defuncti.
- 86 Peccant heredes reuocando donationem nondum acceptatam, factam absenti à defuncto. An requiratur ut donans ante mortem nuncium, aut epistolam ad donationem intimandam misisset.
- 87 Si donans non dum nuncium destinasset, vel litteras misisset, non potest acceptari donatio post mortem donantis.
- 88 Donationem non modo acceptare potest donatarius, sed etiam ipsius heres.
- 89 Peccat uxor instituta heres à viro, aut usufructuarin relicta, sub conditione si caste vixerit: Et ipsa fornicetur, & hereditatem, vel fructus perceptos restituere tenentur substituto, aut venientibus ab intestato.
- 90 Peccat heres, cui à Testatore optio est tributa alicuius rei tribuenda legatario, & ipse das deteriores.
- 1 Peccant primò heredes, hereditatem non acceptantes in fraudem creditorum. Etenim quamuis l. qui autem, ff. qua in fraud. cred. permittat debitori legatum sibi factum renunciare in præiudicium suorum creditorum; nihilominus cum lex illa sit contra iustitiam, vel saltem contra charitatem; atque idè contra ius naturale,

le, in foro conscientie seruari non debet, vt habetur ex *Navarr. lib. 3. de restit. cap. 1. in noua editione, num. 112. Molina tom. 2. de iust. & iur. disp. 435. in fine, Sanchez. lib. 3. de matrim. disp. 4. num. 9. cum plur. seq. & nos id adnotauimus in nostris Commentar. in Bull. Cœn. lib. 2. c. 4. qu. 18 concl. 1. num. 14.*

2. Secundò peccant hæredes, si sint spurij, nefarij, aut incestuosi instituti à patre per interpolatam personam in fraudem *ausb. ex complexu, de incest. & inutil. nupt.* Et hæreditatem caperent, & acceptent doli, ac fraudis conscij. Etenim filius spurius, nefarius, seu incestuosus per *d. antb.* efficitur incapax bonorum patrum: & propterea ab illorum possessione tenetur recedere in foro conscientie, vt bene declarat *Couar. in rog. peccatum, par. 2. §. 8. sub num. 6. & Grassp. 1. decis. lib. 2. cap. 11. num. 47.* Vnde si Sacerdos, aut Clericus in Sacris constitutus amicum suum hæredem instituat cum pacto, & sub hac conditione, vt hæreditatem restituat filio suo spurio, sicut peccant pater, & amicus hæreditatem ei tribuendo; ita etiam spurius eandem scienter acceptando, ac adeundo in fraudem legis; cum lex humana iusta obliget in conscientia, vt habetur ex *Panor. & alijs in cap. 1. de constit. & nos sup. adnotauimus sec. praced. dicto 12. & in nostris Commentar. in Bull. Cœn. lib. 2. cap. 1. q. 27. num. 42. & 43.*

3. Nec obstat si dicatur, quod pœna exterior nõ est consideranda in foro exteriori, donec executio fiat: atque idèd quamuis bona committentiũ crimen læsæ Maiestatis sint Fisco addicta, vt in *l. ult. C. ad leg. Jul. Maiest.* non tamen huiusmodi crimen committens tenetur in foro conscientie ante condemnationem bona sua Fisco tradere, iuxta ea, quæ habentur ex *Molina tom. 1. de iust. & iure, disp. 95. & Azor. par. 1. instit. moral. lib. 3. cap. 7.* quoniam respondetur, id verum esse in pœnis exigentibus iudicis executionem, vt in pœnis impositis pro crimine læsæ Maiestatis, &c. vt habetur ex *Felino in cap. Rodolphus, num. 38. limit. 4. de rescript.* tunc autem in pœnis, quæ iudicis actum aliquem non exposcunt, vt sunt pœnæ, quibus incapax quis efficitur alicuius actus, qualis est spurius, qui propter patris delictum paternæ hæreditatis efficitur incapax.

Est tamen verum, quod si spurij pater amico suo bona tradiderit, non sub conditione, vt filio restituat, sed absolute: neque amicus ipse sub illa conditione suscipiat, sed tanquam sua: quamuis pater certam fiduciam conceperit, quod amicus esset bona supradicta suo filio daturus: & cum effectu eidem adiudicauerit; nihilominus firma remanet adiudicatio, nec spurius tenetur bona illa restituere succedentibus patri ab intestato: siquidem bona illa non erant patris; sed translata fuerant in dominium amici; ita vt sicut de illis disposuit in fauorem spurij, poterat etiam disponere in fauorem alterius. Idem dicendum est si pater hæredem instituerit amicum suum, dati illi fide de restituenda hæreditate eius filio spurio: nam licet, qui fidem dederit, lethalem culpã contraxerit; fraudem contra legem committens; nihilominus institutio tenet: atque idèd cum dictæ hæreditatis efficiatur Dominus, licet potest eam in spurium transferre. Etenim huiusmodi spurius non potest dici dictæ hæreditatis inca-

pacem fieri à lege, cum sibi acquiratur, non ex voluntate patris; sed ex voluntate ipsius amici, qui non tenebatur hæreditatem spurio restituere vi promissionis, ac fidei præstitæ; cum promissio ipsa facta sit contra legem, & in fraudem illius, vt probauimus in dictis nostris *Commentar. in Bull. Cœn. lib. 2. cap. 1. q. 27. num. 44. 45. & seq.*

5. Quæ diximus de filio spurio, extendimus ad omnes alios, qui hæreditatis paternæ efficiuntur incapaces ipso iure, quales sunt filij, vel nepotes eius, qui commisit crimen læsæ Maiestatis, vel crimen hæresis; siquidem bona hæreticorum sũt ipso iure confiscata, *cap. cum secundum, de heret. lib. 6.* sicut bona eorum, qui commiserunt crimen læsæ Maiestatis, *l. quisquis, ad leg. Jul. Maiest. cap. si quis 6. q. 1.* Est tamen verum, quod pœna incapacitatis non extenditur ad filios; nisi quãdo crimen est commissum in eum, qui non recognoscit Superiorem: nam si Superiorem cognoscit, quamuis crimen sit læsæ Maiestatis, vt in *l. 1. ff. ad leg. Jul. Maiest.* non tamen tale dicitur quoad incapacitatem filiorum, vt habetur ex *Salyc. in d. l. quisquis: & eo magis, quia huiusmodi crimen committitur à subdito tantum, vt in Clem. pastoralis, de re iud. & Syl. in sum. ver. Hæreditas, 2. q. 1.* Nec obstat, quod committens crimen læsæ Maiestatis non tenetur bona sua Fisco tradere ante iudicis sententiam, vt supra diximus; sicut nec hæreticus, vt ostendimus in dictis nostris *Commentar. d. q. 27. num. 46. & seq.* quoniam pœnæ committentium dicta crimina exigunt iudicis factum: non sic pœnæ incapacium, vt supra diximus. Tales sunt filij eorum, qui eiusmodi crimina commiserunt. Idem dicendum est de filiis eorum, qui hostiliter inscuro sunt Cardinalem, aut eundem percusserint, *cap. felix, de pen. in 6. & de filiis patroni, seu feudum habentis in Ecclesia, qui interfecit Rectorem, seu Clericum Ecclesiæ patronatæ: nam ipsi filij sunt inhabiles ad succedendum iuripatronatus, seu feudo, vt in cap. in quibusdam, de pen. & rectè declarat D. Anton. 3. p. 11. 10. §. 3.*

6. Tertio peccant hæredes non sepelientes Defunctum in loco, quem elegit. Etenim quamuis antiquitus ad Ecclesiæ immunitatem pertineret, ne passim fideles intra Ecclesiam sepeliantur; nisi Episcopi sint, vel Abbates, aut aliqui Præsbyteri, vel Laici insignis sanctitatis, vt habetur ex *Turrecr. in cap. nullas, 13. q. 2. Syl. vers. Immunitas, 1. num. 7.* Sed regulariter sepehebantur in atrio Ecclesiæ, vel in Cœmeterio, vt in *cap. precipimus, ead. causa, & q. & nos quoque diximus in nostris Commentar. in Bull. Cœn. lib. 2. cap. 15. q. 16. sub num. 1. vers. Imò ad immunitatem;* nihilominus hodiè consueuerunt omnes Christi fideles sepeliri, tam in Ecclesijs, quàm in Cœmeterijs, ita vt liberum sit unicuique eligere sibi sepulturam in loco, quem maluerit; dummodò legitimum portionem relinquat Parochiali Ecclesiæ, à qua Sacramenta percepit, vt in *cap. 1. & cap. liberum sit, de sepult.* Et dummodò id non agat ex odio, & temeritate, vt in *cap. placuit, 13. q. 2.* quod quidem verum est, siue masculi sint, siue fœminæ, siue sui iuris, siue sub potestate; dummodò filii familias maiores sint 14. annis, & sanæ mentis; quoniam eligentes sibi sepulturam, debent esse adulti, & discreti, vt in *cap. licet, de sepult.*

sepult. & Innoc. in rub. eod. tit. Zerola in sua praxi, vers. Sepultura, §. 1. in finem. Idem dicendum est si proximi sint pubertati, & malicia suppleret aetatem, nempe quod habiles essent ad contrahendum matrimonium, ut habetur ex *Sebastiano Medic. quæst. 8. de sepult.* & ex aliis apud *Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 8. nu. 25.* qui testantur, hanc consuetudinem seruari Neap.

7. Verum tamen est, quod si quis ad suggestionem Regularium, vel aliorum Clericorum Sæcularium, sibi sepulturam eligat in aliquo loco, electio nulla est, & inducentes essent ipso facto excommunicati, ut in *cap. 1. de sepult. in 6. Clem. cupientes, de pœnis, Marius Anton. lib. 1. var. resol. cap. 112. casu 59. Ricc. in sua praxi de sepult. resol. 563.* & alij, quos refert, & sequitur *Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 8. num. 20.* & propterea si hæres eo casu non sepeliendum curet Defunctum in loco, quem elegit, nullam culpam contrahit. Quod quidem intelligendum est, quando talis suggestio fuit facta dolo, fraude, vel iniuria: aliàs si quis fide, voto, vel iuramento spontè sibi elegerit sepulturam in Ecclesijs, vel Cœmeterijs Regularium, aut alibi, tenetur ad observantiam electionis, ut per Doctores supra citatos; & hæres non possit alibi Defunctum sepelire. Idè dicendum est si inter Ecclesiam Parochialem, & Regulares pactum fuisset initum, ut certos quosdam Parochianos non recipiant: quoniam si Defunctus esset vnus ex illis Parochianis in pacto contentis, & in huiusmodi Regularium Ecclesia sepulturam elegerit, cum Religiosi teneant stare tali pacto, non obstante sepultura electa, ut in *cap. pactum, de sepul. in 6. Syl. vers. Sepultura, q. 3.* & alij, hæres proculdubio culpam non contraheret, Defunctum non sepeliendo in loco, quem elegit: sed satis est si Defunctum sepeliendum curet apud illas Ecclesias, apud quas sepeliendus de iure fuisset, si aliàs sepultura non electa, decessisset, ut habetur in *d. cap. 1. de sepult. in 6.*

8. Defunctum autem, vbi sepulturam sibi non elegerit constat per testamentum, per dictum Confessarium, cui in hoc creditur, vel per testes singulares, aut quouis alio modo, quod satis esset, iuxta ea, quæ habentur ex *Guid. Pap. decis. 544.* & alij apud *Mascard. de probat. concl. 1303.* & *Ricc. in praxi, de sepe resol. 565.* cum alijs, quos allegat; tunc si impubes esset, & patrem habeat, vel Dominum, aut si mulier esset virum habens, pater filio impuberi, Dominus seruo impuberi, vir vxori indistinctè sepulturam erigit, ut in *cap. licet, & ibi, Doctor. de sepult. in 6. Marius Antonius post alios lib. 1. var. resol. cap. 112. casu 59.* & *Tusch. vers. Sepeliri conclus. 189. num. 9.* & seq. ubi etiam aded id verum esse probat, ut si uxor in aliena Parochia moriatur, & sepulturam sibi non elegerit, soluta predictæ Parochiæ quarta funeris, sepelienda est in sepulchro viri. Neapoli uerò seruatur, quod si impubes moriatur ante 12. annum, siuè liber sit, siuè seruus, seruatur ius commune, atq; ideò sepelitur vbi parentes, vel domini voluerint. At vbi maior sit 12. annorū, nec sepulturam sibi elegit, sepelitur à Capitulo in Ecclesia Sanctæ Restitutæ. Quod si sepulturam sibi elegerit, & ob aliquam causam non possit in electa sepultura sepeliri, tunc à Domino Vicario declaratur, in qua Ecclesia sit sepe-

liendus. Ita testatur *Molfes.* cum alijs, quos allegat, *par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 8. num. 28.*

9. Cæterum licet de consuetudine ita seruetur Neapoli; nihilominus de iure communi puberes, qui sepulturam sibi non elegerunt, sepeliendi sunt in sepulchris maiorum suorum; *cap. is qui, de sepult. in 6. Syl. in summ. ver. Sepultura, q. 5.* & alij, quos refert, & sequitur *Tusch. ver. Sepeliri, concl. 189. num. 8.* Et id verum, siue in propria, siue in aliena Parochia moriantur, quoniam tacitè censentur elegerit sepulturam maiorum suorum, ut per *Oldrad. cõf. 25.* & *Tusch. in ver. Sepultura concl. 194.* Idem dicendum est de Peregginis in peregrinatione mortuis, quoniam essent transferendi ad sepulchra maiorum suorum, si commodè possent; alias sepeliendi sunt in Parochia, in qua moriuntur, ut habetur ex *Syl. in sum. ver. Sepultura, q. 8.* quamuis *Tusch. ver. Sepeliri, concl. 189. nu. 5.* post alios, in Ecclesia cathedrali sepeliendos esse censet, cum tam paruo temporis spatio non possint dici effecti parochiani: & idem probat de vagabundis, nisi parochia Sacramenta illis ministrauerit: nam tunc ad eam, non autem ad Ecclesiã Cathedralẽ pertineret eos sepelire: siquidem

10. sepultura magis accedit ad communionem Sacramentorum, quàm ad communionem Diuinorum officiorum, ut per *Gemin. in cap. Alma mater, §. in festiuitatibus, num. 8. de sent. excom.* Ob id Parochos in associandis mortuis præferri Canonici, probat *Molfes. d. cap. 8. sub num. 30. in fin.* Quod si impuberes sepulturam maiorum suorum non habeant ex parte patris; sed tantum maiorum suorum ex parte matris; tunc in dicta sepultura non habent ius sepeliendi, nisi ex illa linea descendit mater, non essent alij agnati, ut benè declarat idem *Molfes. loc. cit. num. 27.* vbi etiam plura de hac materia tractat: & præcipuè *num. 23.* tractat de Episcopo, vbi sit sepeliendus, quando sepulturam sibi non elegit, & probat, illum esse sepeliendum in Ecclesia sua Cathedrali, expensis eiusdem Ecclesiæ: & si Episcopus esset duarum Ecclesiarum vnitatum, ut est Episcopus Auellinensis, qui etiam est Episcopus Frequentensis; tunc vtriusq; expensis sepeliri debet, ut ait *Tusch. loc. cit. num. 14. & seq.* vbi hoc ipsum locum sibi vèdicare probat, etiam si Episcopus absens fuerit ex iusta causa: nam quamuis eo casu sepeliendus esset in illa Parochiali, vel Cathedrali Ecclesia, in qua moritur; nihilominus sui Episcopatus expensis sepeliri debet: secus autem si citra rationabilem causam extra propriam Ecclesiam residebat. Quibus adde, quod *Tusch. vbi sup. num. 23.* subdit, quod Episcopus duarum Ecclesiarum simul vnitatum, dum sepelitur expensis communibus in Ecclesia, in qua moritur, vel in qua sibi eligit sepulturam, quarta funeralis diuidi debet, & pro medietate debet applicari Ecclesiæ, cui sepelitur, & altera medietas alteri Ecclesiæ: de qua quarta, seu portione canonica, an & quando debeatur, & quomodo taxetur, latè tractat *Molfes. p. 2. sua summ. tr. 13. c. 9. per totum.*

11. Quarto peccant hæredes, si dubitantes, hæreditatem nõ esse sufficientem ad soluendum nisi debita testatoris defuncti, soluat prius legata: & tenetur ipsius creditoribus reficere omnia dāna, expensas, & interesse: & multo magis si legatarij con-

concurant cum creditoribus; quoniam tunc preferendi sunt creditores; etiam si hæres sciat, hæreditatem satis esse pro satisfaciendis creditoribus, & legatarijs. Quod si legatarij, & creditores veniant leparatim, & ipse hæres ignoret, ac non dubitet probabiliter satis, ut supra non esse, tunc soluere potest legata prius, quam debita; dummodo citra dolum, & fraudem id agat: & creditores postea venientes, hæredem inquietare non debent; nisi de hæreditate illi remanserit: sed ius suum habent integrum contra legatarios. Ita *D. Anton. 3. p. tit. 10. C. 3. §. 11. Syl. in summ. ver. Hæreditas, 3. q. 9. Sayr. post alios lib. 10. Clavis Regia, tr. 2. C. 7. dub. 2. cum pluribus seq.* qui tamen ait eo ordine teneri hæredem ad persolvenda defuncti debita, quo ipse defunctus tenebatur. Et debita contracta per defunctum præponenda sunt, legatis pijs, cum illa debeantur de iustitia; non autem ista, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Thoma opusc. 73. de usur. C. 18. Syl. ver. Hæreditas, 3. q. 9. & ver. Restitutio, 6. q. 6. Ioan. Medina, C. de restit. cap. 6. dub. 1. num. 7. & dub. 10. num. 48. Angel. ver. Restitutio, 2. §. 17. & Rodriq. par. 2. sua sum. cap. 46. concl. 9.* Imò id ampliamus, & verum esse dicimus, etiam si debita contracta sint per hæredem post mortem defuncti, intuitu tamen ipsius defuncti, ut sunt impensæ funerum, & impensæ factæ ad vindicandas, vel conservandas res hæreditarias, ad aperiendum testamentum, ad conficiendum inventarium, & alia eiusmodi: siquidem hæc debita præferenda sunt legatis etiam pijs, ut habetur ex *Petro Navar. lib. 4. de restit. cap. 6. dub. 10. num. 5. Rodriq. d. cap. 46. concl. 9. & Sayro, d. cap. 7. nu. 25. dub. 3.* Qui ait, idem dicendum esse de alijs debitis ab hærede contractis; quoniam huiusmodi debita restitutioni sunt obnoxia ex iustitia: legata verò solum ex consilio: præcepta autem non sunt ob consilia prætermittenda.

12 Sed re vera probabilior nobis videtur quoad hoc opinio Angeli, *ver. Restitutio, 2. §. 17. & Syl. ver. Restitutio 6. q. 6.* dum dicunt, esse prius solvenda legata, quam debita per hæredem contracta: etenim eorum sententia videtur rationaliter restringi posse ad debita hæredis secundi generis: nam bona defuncti sunt tacite hypothecata pro legatis, *l. 1. C. commun. de legat. & dominium legatorum statim à die mortis testatoris, transit in legatarios, ut in l. si tibi homo, §. cum servus, ff. de legat. 1. l. à Titio, in fine, ff. de furt. atq; idem legatario competit reivindicatio contra quoscumq; rei legatæ possessores, ut habetur ex *Mant. lib. 7. de coniectur. ult. im. volut. tit. 10. num. 31.* & ex alijs apud *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 5. num. 113. 114. & 115.* Nec obstat id, quod dicit *Sayr.* quòd si bona defuncti sunt pro legatis hypothecata ante omne debitum personale, etià antiquissimum ipsius defuncti, essent persolvenda; quoniam negatur cōsequētia. Etenim bona defuncti sunt tacite obligata pro legatis non quatenus defuncti sunt; sed quatenus hæredis per additionem hæreditatis: hæres enim adeundo hæreditatem, videtur quasi contrahere cum legatarijs, & alijs creditoribus defuncti: & se obligare ad adimplendum quicquid defunctus adimplere debebat, & adimplere mandavit, ut in *l. 2. vbi Glosa, ver. Personales, C. commun. de legat.* vndè cum defunctus tene-*

batur in vita ad debita personalia persolvenda, potius quàm ad legata, & donationes, merito hæres tenetur prius debita personalia defuncti solvere, quàm legata.

13 Quo verò ad debita contracta per hæredem intuitu defuncti, de quibus sup. diximus, idcirco sunt prius solvenda, quàm legata: quia debita illa dicenda sunt potius defuncti, quàm hæredis. Imò si omnia, quæ relicta sunt, sint aliena, & in specie extant, licet ex eis detrahi nequeant expensæ funerum citra creditorum licentiam; cum nemo honorari debeat de alieno; nihilominus impena funeris, quæ simpliciter necessariæ sunt ad sepelendum defunctum: ut quia non esset aliud remedium ad illum sepulturæ tradendum, tunc expensa huiusmodi moderatæ possunt extrahi: etiam ex dictis bonis alienis in specie extantibus, cum eo casu defunctus dicatur constitutus in extrema necessitate ratione corporis, quæ fuit instrumētum animæ rationalis, & pars substantialis hominis. Et eo magis, quoniam licet bona defuncti sint expresse hypothecata suis creditoribus; ex eis tamen prius solvenda sunt expensæ funeris moderatæ, quàm satisfaciendū creditoribus habentibus eiusmodi hypothecas, ut colligitur ex *tex. in l. pen. ff. de Relig. & sump. funer. & habetur ex Palud. in 4. d. 5. q. 2. ar. 5. vers. Hæres autem, D. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. ante fin. Syl. ver. Restitutio 6. q. 5. §. tertio, Navar. in Man. cap. 17. nu. 51. vers. Quinto loco, Pet. Navar. lib. 4. de restit. c. 6. dub. 2. nu. 27. & alij, quos refert, & sequitur *Sayr. d. c. 7. n. 23.**

14 Est tamen adnot. quòd quando plures sunt creditores, & hæreditas satis non est ad satisfaciendum omnibus creditoribus, tunc illis prius est satisfaciendum, quorum bona eadem numero extant in hæreditate: nam illorum bonorum dominium cum sit ad hæres penes creditores, eisdem eadem numero sunt reddenda, cum non connumerentur bona illa inter bona defuncti, ut si essent bona commodata, deposita; deposita essent ad negotiandum, & ut solvantur usuræ, & interesse, *l. si hominem, §. fin. ff. de pos. Navar. in Man. cap. 17. num. 51.* Item si essent bona furto sublata, locata, &c. ut habetur ex *Bal. communiter recepto in l. pro debito, C. de bon. iud. auct. poss. possessis, Sayro d. cap. 7. num. 7. & sub num. 26. vers. Primo enim certum est.* Secundo loco satisfaciendum est prius habentibus hypothecam expresse, vel tacitam, vel aliquo modo actionem realem, vel saltem privilegium personale; quàm habentibus personales tantum actiones, vel chirographa. Vndè regula illa, qui prior est in tempore, prior est in iure, de qua *in cap. qui prior, de regul. iur. in 6.* intelligi debet de debitis realibus, non autem personalibus; ita ut habentes priorē hypothecam expresse præferantur habentibus posteriorem: & dori priori loco, quàm posteriori satisfaciendum est, *l. assiduis, C. qui potior in pign. habeant.* Siquidem cæteris paribus, præfertur vxor habentibus tacitam hypothecam, non autem habentibus expresse, sicut nec Fiscus, ut bene declarat *D. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. Bald. in l. pro debito, C. de bon. iud. auct. poss. Syl. ver. Restitutio 6. q. 5. Pet. Navar. l. 4. de rest. c. 6. dub. 5. n. 30. Pet. de Arag. 22. q. 62. ar. 8. in fin. cōcl. 4. Bān. ibidē post docum. 5. cōcl. 3. Rodriq. par. 2. sua sum. c. 46. concl. 5. & Sayr. lo-*

eo cit. sub num. 26. vers. Secundo certum est. Tertio loco satisfaciendum est creditoribus habentibus personalem tantum actionem.

- 15 Pro cuius rei explanatione est adnot. quod licet Io: Med. C. de restit. q. 2. dub. 5. concl. 5. Salon. 22. q. 62. ar. 8. in fine, concl. 2. Gregor. de Valen. tomo 3. disp. 5. q. 6. pun. 10. vers. Septimo: velint habendam esse rationem prioritatis temporis, sicut supra diximus de debitis hypothecarijs, & privilegiatis; etiam inter huiusmodi personas; nihilominus secundum sententiam magis recepram, nulla habita ratione prioritatis temporis, sunt diuidenda bona debitoris pro rata inter ipsos creditores habentes personalem tantum actionem secundum proportionem debitorum, vt habetur ex D. Anton. vbi supra, Ang. ver. Restitutio 2. §. 16. in fine, Syl. ver. Restitutio 6. q. 5. vers. Post hos autem sexto. Tabiena ver. Restitutio, num. 25. §. Sexto. Petr. de Arag. 22. q. 62. ar. 8. in fine, concl. 5. Bann. ibidem, post documentum 5. concl. 2. Nauar. in Man. c. 17. num. 51. vers. Quinto loco, Petr. Nauar. lib. 4. de Rest. c. 6. dub. 5. num. 31. Ioseph Angl. in flor. 4. sent. q. 2. de restit. art. 3. concl. vlt. Ludouic. Lopez p. 2. instr. c. 110. in fine, Cosm. Philiar. de offic. Sacerd. par. 2. lib. 6. c. 29. Rodriq. p. 2. sua sum. c. 46. concl. 6. Ludouic. Carb. q. 92. de restit. concl. 11. §. 6. & Sayr. lib. 10. Clauis Regia, tr. 2. c. 7. num. 27. Rationem autem eam esse volunt; quod licitum sit debitori propter creditorum cumulum, non dominium, nec hypothecam, nec priuilegium habentium facere eorum causam deteriorem, quamuis priores sint, l. 1. §. ex contrario, ff. de separ. bon.
- 16 Ampliatur hæc conclusio primò, vt locum sibi vendicet in quocunque debito personali, siue licite, siue illicitè contracto, quale est debitum vsurarum; ex causa furti, vel ex alia illicita causa proueniens: quoniam nec in his debitis personalibus habet locum prælatio, cum id nullo iure probetur, vt habetur ex Doctores supracit. præsertim Sayro d. c. 7. num. 31. & 32. vbi soluit contraria oppositum sententium.
- 17 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt ea, quæ diximus, vera sint, etiam si omnia debita essent ex delicto contractam adhuc in ijs non habet locum prælatio temporis, nec prius restituenda veniunt, quæ cum maiori iniuria contracta fuerunt, & id ob supra relatam rationem, vt contra Medin. Salon Gregor. de Valen. & alios probat Petr. Nauar. lib. 4. de restit. cap. 6. dub. 8. num. 43. Petr. de Arag. 22. q. 62. ar. 8. in fine, Bann. ibidem, docum. 4. Sayr. d. cap. 7. sub num. 33. per tot. & ante ipsos Syl. in sum. ver. Restitutio 6. q. 5. in fine.
- 18 Tertio ampliatur, vt hæres non seruando prædictum ordinem, non solum peccet mortaliter; sed etiam teneatur refarcire omnia damna, expensas, & interesse: nam fraudat alios creditores, & iniustitiam committit, vt habetur ex D. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. Nauar. in Man. cap. 17. num. 52. Petr. Nauar. d. cap. 6. num. 51. Petr. de Arag. loc. cit. concl. 5. & vlt. & Sayro d. cap. 7. num. 35. cum alijs, quos allegat.
- 19 Sic ampliata limitatur prædicta conclusio quoad debita personalia primò, vt vera sit, vbi hæres, seu debitor sponte sua, non coactus debita personalia non distribuit creditoribus habentibus

personales actiones pro rata, iuxta ea, quæ sup. diximus. Vndè meritò Nauar. d. cap. 17. num. 53. vers. Tertium, quem sequitur Sayr. vbi sup. inquit, peccare debitorem, qui videns sua bona diuidenda esse inter creditores per Iudicem, volens rem gratam facere alicui ex creditoribus, illi soluit integrè debita sua; quia hoc modo fraudantur alij creditores portione sua: secus autem si hæres, seu debitor coactus à Iudice soluat vni ex creditoribus, habentibus personales actiones: vel requisitus ab vno creditore prius debitum petente, eidem satisfecerit: siquidem debitor potest, ac debet soluere creditori posteriori prius poscenti, & exigenti debitum in iudicio, vel extra illud, quàm priori nullatenus priuilegiato, atq; ideò nec hypothecam habenti: quia creditor ille propter diligentiam, quam adhibuit in petendo debitum, efficitur potior, cum vigilantibus, non autem dormientibus iura subueniant, vt est rex. in terminis, in l. pupillus. & ibi Glosa, ff. qua in fraud. credit. Nauar. in Man. cap. 17. sub num. 53. vers. Secundo. Dixi, Vni ex creditoribus habentibus personales actiones, quoniam hæc, quæ diximus locum habent, quando sunt omnes creditores personales tantum; secus si aliqui habeant hypothecam, vt per Glosa in d. l. pupillus, & Sayr. d. cap. 7. sub num. 92.

- 20 Secundò limitatur, vbi hæres pietate motus satisfecerit prius indigenti: quoniam debitor potest vni creditori ex personalibus magis indigenti gratificare, eidem totum debitum soluendo, vt habetur ex Syl. ver. Restitutio 6. q. 8. in fin. Ioan. Med. C. de restit. q. 2. dub. 5. concl. 5. Greg. de Valen. tomo 3. disp. 5. q. 6. pun. 10. vers. Octauò, Petr. de Arag. 22. q. 62. ar. 8. in fine, concl. 5. Ludouic. Lopez in instr. par. 1. cap. 111. Rodr. par. 2. sua sum. cap. 46. concl. 6. & ex alijs, quos refert, & sequitur Sayr. d. cap. 7. num. 36. vbi hanc esse rationem ait; quoniam in debito personali tantum nemo potiori iure fraudatur: & necessitas suadet, vt huic potius, quàm alteri sit subueniendum. Dixi, In debito personali tantum, quia in debito hypothecario tacite, vel expresse, atq; adeò reali aliter est dicendum: nam licet eo casu magis pium sit soluere indigenti; non tamen est magis iustum: & ita ipse Sayr. debere intelligi ait sententiam Petri. Nauar. lib. 4. de restit. cap. 6. dub. 9. num. 47. contrarium sententis.
- 21 Tertio limitatur hæc eadem conclusio, vt vera sit vbi agitur, vel de debitis omnibus ex causa onerosa, vel de debitis ex causa lucratiua: tunc enim diuidi debent inter creditores pro rata iuxta ea, quæ sup. diximus: secus autem si agatur de debitis, quorum quædam proueniunt ex causa onerosa, & quædam ex causa lucratiua: quia secundum communem, & veram sententiam sunt soluenda prius debita proueniencia ex causa onerosa, quàm ex causa lucratiua. Vndè obligatio ex mutuo, vel ex emptione proueniens præferenda est obligationi proueniencia ex donatione, aut simplici promissione: quia prioris generis debita ex iustitia debentur: non sic posteriora, vt bene declarat Caiet. in sum. ver. Restitutio, cap. 8. Ioan. Medina, C. de restit. q. 2. dub. 5. con. 4. Nauar. in Man. cap. 17. num. 50. & alij apud Sayr. d. cap. 7. sub num. 34.
- 22 Quarto limitatur, nisi hæres vt supra debitor, Igno:

ignorantia facti, vel iuris prius solueret vni ex creditoribus, prætermisso supradicto ordine; quia tunc excusatur, vt haberet ex *Nauar. d. cap. 17. num. 52.* cum alijs, quos allegat, & *Sayro loc. cit.* Plura ad hanc rem pertinentia dicemus infra de debitore, & creditore agentes. Quibus adde, quòd hæc, & alia similia, quæ sup. tradidimus, vera sunt, quando hæres hæreditatem adiuit cum beneficio legis, & inuentarij: alijs in foro saltem exteriori creditores possunt agere contra hæredem, & teneretur etiam vltra vires hæreditarias per ea, quæ habentur in *tex. in l. fin. §. cum igitur, C. de iure delib. Natta cons. 575. nu. 6. & 7.* & alijs, quos refert, & sequitur *Scac. de commerc. §. 7. Glosa 5. sub num. 101.* Nisi hæres esset Clericus: siquidem Ecclesiastici hæres instituti non conficiem inuentarium, non tenentur vltra vires hereditarias in solidum omnibus creditoribus hæreditarijs, cum id iure tantum imperiali caueatur; cui non subduntur Ecclesiastici, ac eorum Ecclesiæ, ac Monasteria, sed solum de eo, quod in hæreditate reperitur, vt per *Ioan. Andr. in cap. quamquam, num. 9. de usur. lib. 6. Marta de iuris. d. par. 4. casu 75.* vbi idem post alios probat locum habere in Ecclesijs, & Monasterijs institutis hæredibus.

23 Imò in foro conscientie etiam laici hæres instituti si inuentarium non conficiant, non tenentur vltra vires hereditarias, vt habetur ex eodem *Marta loc. cit.* & nos adnotauimus in nostris *Commentar. in Bulla Cæna, lib. 2. cap. 15. q. 17. num. 8.* & latius *lib. 3. §. 8. q. 2. num. 20. ex Panor. Suar. & alijs*: quoniam lex illa imperialis fundatur super præsumptione; nempe quòd hæres, qui inuentarium non curauit conficiendum, bona hæreditaria in fraudem creditorum occultauerit: & propterea si veritas aliter se habeat, in foro conscientie non tenetur, cum in foro conscientie attendatur rei veritas, non autem præsumptio. Adde, quòd si plures sint hæres, licet quilibet teneatur pro portione hæreditaria tantum ad soluenda debita hæreditaria, vt in *l. pro hereditarijs, C. de action. hered.* nihilominus id locum sibi vindicat quoad actiones personales passiuas: nam hæc diuiduntur inter hæres pro portione hæreditaria: at reales passiuæ sequuntur possessorem. Vnde si bona aliqua defuncti erant expressè, vel tacitè hypothecata creditoribus, tunc possessor rei obligatæ conueniendus est, sicut etiam rei pignoratæ, vt in *d. l. pro hereditarijs, C. de action. hered.*

24 Quintò peccant hæreses non tantum non soluentes legata, & debita, vel prius legata, quam debita iuxta ea, quæ supra diximus; sed etiã differendo eorum solutionem, ac adimplere defuncti voluntatem, vt in *cap. si heredes, de testam.* vbi non adimplenti iussa Testatoris, ab Episcopo interdicitur perceptio redditus, & emolumentum rei à Testatore relicte: etenim hæres ad eundem hæreditatem dicitur quasi contrahere cum creditoribus defuncti, & legatarijs, vt eis soluat, & debito tempore satisfaciat, *l. 3. §. 4. ff. quib. ex caus. in poss. eat. §. unico, in Instit. de obligat. qua ex quasi contr. nasc.* Imò quamuis hæres sit pupillus; non tamen potest differre solutionem debitorum prætextu pupillaris ætatis, vt in *l. sub prætextu, C. de acquir. hered.*

25 Ampliatur hæc conclusio primò, vt adeò hæ-

redes citra culpam non differant legata soluere, vt si res legata sit in patrimonio Testatoris, statim sit ab hæredibus legatario præstanda, nulla interposita mora: siquidem dominium illius rei statim adita hæreditate, transit in legatarium, *l. si liber homo, & l. cum res, ff. de legat. 1.* Idem dicendum est si pecunia legata sit; quoniam illi cò debetur, non expectato anni lapsu, vt in *d. cap. si heredes, & ibi Panor. de testam.* quod locum sibi vindicat, siue legatum sit ad pias causas, siue ad causas non pias: nam *tex. in d. cap. si heredes indistinctè loquitur* - Imò si legatum sit ad pias causas, & hæres differat illud soluere vltra sex menses numerandos à die insinuationis testamenti, tenetur deinde ad illius solutionem cum omni emolumentò inde habito, & interesse, & id in pœnam negligentie, vt in *§. si autem legatur, in auth. de Eccles. ist.* Et si hæres huiusmodi legata ad pias causas neget vltique ad sententiam, potest in duplum cõdemnari, iuxta *tex. in §. item mixta, in Instit. de action.* quod verum puto si scienter ea neget: secus autem si iustam fortè negandi causam habeat. Dixi, *Vt si res legata sit in patrimonio testatoris*: quia si res legata non sit in patrimonio testatoris, aut legatum non consistat in pecunia numerata, tunc hæres obligatur intra annum à die admonitionis adimplere voluntatem defuncti, vt in *§. si quis verò, & ibi Glosa, in auth. de hered. & falcid. & in auth. hoc amplius, de fideicom.*

26 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt si hæres, elapso anno, legata non soluant, & Testatoris voluntatem non impleant, siue legata sint in patrimonio testatoris, siue extra: siue consistat in pecunia numerata, siue in aliquo alio indistinctè potest priuari tota hæreditate, si hæres sit extraneus, vt in *cap. licet, de voto, cap. Syluester, 1. q. 1. & facit tex. in d. cap. si heres, de testam.* Idem puto dicendum, si hæres sit necessarius, qualis est seruus, & id ex maioritæ rationis, argum. *tex. in auth. multo magis, C. de sacros. Eccles.* Quòd si hæres sit suus, atque idèd filius, nepos, &c. tunc si hæreditas est diuisibilis, potest priuari hæreditate, reseruata sibi tantum legitima, vt in *d. auth. hoc amplius, C. de fideicom.* Si autem hæreditas sit indiuisibilis, puta Ducatus, Regnum, &c. tunc tota priuabitur hæreditate, vt in *d. licet de voto, & habetur ex Tab. in sum. ver. Testamentum, §. 15. num. 16. & latè D. Anton. 3. p. tit. 10. cap. 3. §. 6.* vbi tamen id verum esse inquit, crescente hæredis contumacia, & vbi datus non fuerit à Testatore executor: aliàs si Testator deputauerit specialem testamenti executores; atq; idèd appareat, Testatorem voluisse ipsum hæredem priuare potestate exequendi: tunc enim hæres voluntatem defuncti non implens, non poterit hæreditate priuari.

27 Tertiò ampliatur ipsa conclusio, vt hæres voluntatem Testatoris non implens quicumque sit, siue grauatus fuerit ad dandum, siue ad faciendum, vel non faciendum; siue elapsus sit annus, vel semestris, siue non sit elapsus, siue legata sint in patrimonio Testatoris, siue extra; & siue consistat in pecunia numerata, siue in qualibet alia re, potest statim adita hæreditate; etiam hæreditate non adita, si legata fuerint ad pias causas, compelli ab Episcopo ad defuncti voluntatem implendam, ita vt ei possint interdici red-

ditus, & emolumenta, & eidem auferri, vt voluntati Defuncti satisfiat, vt in *d. cap. si heredes, de testam.* Et quamuis *Innoc. Hostien.* & alij velint executionem testamenti contra hæredem negligentem, pertinere ad Episcopum, siue legata pia sint, siue non; nihilominus *Panor. in d. cap. si heredes*, putat, hanc executionem esse mixti fori; atque idè in ea locum habere præuentionem. Imò *D. Anton. loco citato*, §. 5. putat, hanc opinionem veram esse in Terris Ecclesiæ tantum; sed non procedere secundum leges: cum per leges factis prouisum sit contra negligentiam non implētis voluntatem Defuncti. Est tamen verum, quòd id intelligit quoad priuandum hæredem contumacem hæreditate: nam quoad hoc non poterit Episcopus se introuidere; sed ad finem, vt capiat hæreditatem, & satisfiat legatarijs, ac distribuat, & moneat, vt deferatur personis, de quibus in *d. aush.* hoc amplius, id facere poterit. Quæ omnia potest Episcopus executioni demandare, etiam ante elapsum annum, & ante semestre, vt diximus; quia ille annus in supra citatis iuribus, seu semestre, quoad pia legata, non datur pro executione testamenti, sed præfigitur ad incurrandam pœnam grauiorem, vt bene explicat *Panor. in d. cap. si heredes. sub num. 5.* vbi etiam *num. 6.* id limitat, nisi testator prouiderit se de executore testamentario; & specialiter de executore ad pias causas: nam tunc ad ipsum pertinet, non ad Episcopum: quod quomodo procedat, rectè per ipsum declaratur, & per *D. Anton. ac Tab. locis citatis*, & alios. His adde, quæ habentur ex *Diana par. 4. resol. moral. tr. 1. resol. 99.* & quæ infra dicemus *sec. 5. vers. Est autem*.

Limitatur tamen hæc, quæ diximus intelligenda esse, quando hæres potest debita, & legata soluere citra notabilem ipsius incommoditatem, & hæreditatis iacturam: aliàs posset differre debitorum, & legatorum solutionem, iuxta ea, quæ habentur ex *Navar. in Man. cap. 17. num. 65.* & *Graff. par. 1. decis. lib. 2. cap. 32. num. 42. cum plur. seq.* vbi plures enumerat casus, in quibus quis potest debiti solutionem differre.

28 Sextò peccant heredes, si eis constat de voluntate Defuncti volentis verè legata facere, si legata non soluat, quamuis relicta sint in testamento minus solemnni. Etenim quamuis in foro exteriori non possit hæres compelli ad soluenda legata in testamento minus solemnni relicta; quia ius ciuile non concedit actionem huiusmodi testamentis imperfectis; nisi hæres promississet testatori legata ipsa soluturus: quæ promissio sufficienter probatur per duos testes; quo casu saltem ratione contractus tenetur promissionem adimplere, vt in *l. fin. C. de fideicom. Bart. in l. nemo potest, ff. de legat. 1. Surd. decis. 53. num. 4. & decis. 149. num. 12.* nihilominus, quia ex testamento minus solemnni oritur naturalis obligatio adimplendi voluntatem Defuncti, meritò tenetur hæres in foro conscientie, vbi sibi verè constat de voluntate Defuncti, legata soluere ex testamento etiam minus solemnni relicta. Ita *Panor. in cap. quia plerique, sub num. 43. vers. Hac questio, de immunit. Eccles. Bart. & Alex. in l. nemo potest, sub num. 23. vers. Item in quantum, ff. de legat. 1. las. in l. cum quis, num. 14. vers. Et etiam adde, C. de iur. & facti ignor. qui addit, legatarios, quibus relicta sunt legata in testamento minus so-*

lemnni, posse in Curia Episcopali petere, & confisqui dicta legata per denunciationem Euangelicam, vt per *Mantic. de coniectur. ultim. volunt. lib. 2. tit. 14. num. 9.* cum innumeris ferè, quos allegat *Syl. in summ. vers. Hæreditas, 3 q. 7. in fine, Reginald. lib. 25. sua prax. nu. 105.* & *Molles par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 2. nu. 147.* Et hanc sententiam magis communem esse, testatur *Sor. de iust. & iur. lib. 4. q. 5. ar. 3. vers. Questio presens, col. 3.* licèt eam non sequatur. Et *Mantica loco citato*, tanquam magis communem, ait, ab ea non esse recedendum: qui ultra rationem supra relatam, probat *num. 10.* hanc ipsam sententiam multis rationibus, præcipuè, quia solemnitas iuris ciuilis requiritur, vt falsitas non committatur, vt in *d. l. fin. C. de fideicom. & l. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss.* Ergo cessante falli suspitione, testamentum solemnitate carens in foro conscientie, in quo attenditur veritas, & non præsumptio est seruandum. Et licèt *Couar.* qui contrariam opinionem tueretur, ad dictam rationem respondeat, nihilominus *Mantica d. num. 10. cum plur. seq.* contraria omnia bene soluit.

30 Hanc eandem opinionem tanquam magis communem sequitur denique *Scacc. de commerc. §. 1. q. 7. num. 117. & seq. par. 2.* Confirmatur, qui potest hæres sibi retinere hæreditatem, et relictam in testamento minus solemnni ex defectu solemnitatis; sicut, & legatarius legatum: siquidem duæ obligationes ex contractibus, & vltimis voluntatibus oriuntur; naturalis scilicet, & ciuilis. Etenim naturalis tantum oritur ex ipsa met contractatione, promissione, seu dispositione, qua singuli naturaliter obligantur ad promissa seruanda. Ciuilis verò nascitur ex ipso iure ciuili approbante talem contractum, seu dispositionem. Vnde dum ius ciuile non improbat dispositionem, sed ei nec assistit, nec resistit, dispositio retinet suam naturalem obligationem, plures effectus parturientem, vt bene declarat *Molles par. 2. sua summ. tr. 12. cap. 4. à num. 80. usque ad num. 96. & tr. 13. cap. 2. num. 142. cum plur. seq.* Cum igitur ex testamento minus solemnni oriatur hæc ipsa naturalis obligatio adimplendi voluntatem Defuncti, atque idè hæres eiuudem vi citra culpam potest sibi hæreditatem retinere, ex testamento minus solemnni sibi delatam: sicut legatarius legatum, vt habetur ex *Bald. in l. 1. num. 5. C. de fideicom.* & ex alijs relatis per *Mantica loco citato. sub num. 9.* vbi etiam *num. 17. ex l. 2. C. eod.* probat, quòd si hæres soluit fideicommissum relictum in testamento minus solemnni, frustra repetit: ergo idem dicendum est in casu, de quo agitur, vbi liquidò constat de voluntate testatoris.

31 Quam quidem sententiam secundum opinionem magis receptam veram esse putant supradicti Doctores, non solum quoad legata pia, de quibus non est dubitatio, quòd ex testamento minus solemnni oriatur pro eis obligatio; sed etià quoad legata, quæ pia non sunt, cum iura indistinctè loquantur, & rationes pro omnibus legatis probent: quapropter vbi certò constat de voluntate Defuncti, in foro conscientie debentur quæcunque legata, etiam in testamento minus solemnni relicta. Bene verum est, quòd *Scacc. de commerc. par. 2. §. 1. q. 7. num. 117.* putat hanc

opi-

opinionem esse intelligendam cum hac declaratione, ut hæres tunc dicatur certò scire voluntatē testatoris fuisse, ut legata solvantur, quando ultra testamentum fidei hæredis ore tenus postea comisset, ut legata solueret, iuxta ea, quæ habentur ex *Panor. in d. cap. quia plerique num. 43.* Et multò magis id ei comisset, dicens, non obstantē testamenti nullitate. Quòd si hæres simpliciter audiisset à testatore ante conditum testamentum, quòd volebat facere huiusmodi legata, ipse *Scacc.* dubitat, id satis esse; cum faciendo postea testamentum minus solemne potuisset, vel mutare voluntatem, vel illam simulasse, quam declarationem puto esse rationabilem, vbi testator sciens iuris solemnitates in testamento requisitas, illas non adhibuit: quoniam tunc præsumitur voluisse dispositionem delusoriam facere, arg. *tex. in l. an inutilis, in princ. ff. de accept. & l. si domus in fine in princ. ff. de legat. 1. Alciac. in l. nemo potest, num. 26. vers. Sed quid si hæres, ff. eod. & in l. 2. C. de bonor. poss. secundum Tab.* Secus autem si testator sit rusticus ignorans iuris solemnitates, vel si sciat iuris solemnitates, constet, testatorem non potuisse adhibere solemnitates, propter temporis angustiam, vel propter loci solitudinem: vel quia expressè declaravit suam dispositionem velle vim habere; etiam si adhibita non sint iuris solemnitates; nam tunc non præsumitur testatorem eam viam elegisse, per quam iudicium suum infringatur, ut in *l. 3. ff. de milit. testam.* & latè probat *Mantica loco citato, sub num. 12. & 13.*

32 Hanc eandem sententiam declarat secundò idem *Scacc. d. q. 7. num. 118.* veram esse, cum hæres certus est de voluntate Defuncti aliunde, quàm ex testamento minus solemni. Pro qua re videtur *tex. in d. l. 2. C. de fideicom. ita se habens: Et si inutiliter fideicommissum relictum sit; tamen hæredes comperta voluntate Defuncti, prædialia ex causa fideicommissi auctore tuo præstiterunt, frustra ab hæredibus eius, de eare quaestio tibi movetur; cum non ex sola scriptura, sed ex conscientia relictis fideicommissi, Defuncti voluntati satisfactum esse videatur.* Secus autem vbi hæres certus non sit de voluntate Defuncti aliunde, quàm ex testamento imperfecto, ut colligitur ex *d. l. 2.* Vnde meritò ait reijciendam esse sententiã *Mantica*, & aliorum, qui non supponunt certã scientiam in hærede aliunde, quàm ex testamento imperfecto, per rationem quam ipse affert, & colligitur expressè ex *d. l. 2.* quam supra ad verbum retulimus. Denique hæc ipsa opinio declaratur, ut locum sibi vendicat, vbi testamentum est nullum ex defectu alicuius solemnitatis: secus autem si nullum sit ex defectu consensus, ut si conditum fuerit à pupillo, phrenetico, mente-capto, vi, aut metu, quoniam tunc ex huiusmodi testamento non debentur legata, ut habetur ex eodem *Scacc. loc. cit. num. 119. vers. Ad confirmationem respondeo.*

33 Cæterum licet supradicta sententia sit magis communis, ut supra ostendimus; nihilominus, quia non desunt Doctores magnæ auctoritatis, qui velint opinionem ipsam veram esse tantum, quoad legata pia; atque idèò legata pia duntaxat deberi ex testamento minus solemni; non autem alia, quamvis hæres certò sciat voluntatem Defuncti, ut legata solvantur, cum id quod nul-

lum est non pariat naturalem obligationem, iuxta ea, quæ habentur ex *Baldo in l. post divisionem, in fine, num. 5. & l. cum quis, num. 6. vers. Decimo, & ultimo, C. de iur. & fact. ignor. & in terminis Sor. lib. 4. de iust. & iur. q. 5. ar. 3. col. 3. in fine, & col. 4. vers. Vbi frater meus liberis, Salou. in D. Thom. 2. 2. q. 5. de domin. ar. 4. tit. Au per contractum, concl. ult.* Imò hanc sententiam vetiorem esse, docet *Couar. in cap. cum esses, num. 5. in fine, vers. Ego verò, & seq. de testam. & in reg. peccatum, par. 2. §. 3. num. 8. in fine, vers. Nonno hinc, & num. 9. de regul. iur. in 6.* Et de facili subtrineri posse, putat *Clar. recept. cent. lib. 3. §. testamentum, vers. Secundo infertur, Vasq. de testam. cap. 3. num. 11. & alij, quos refert Mantica de coniectur. ult. volunt. lib. 2. tit. 14. num. 9.* idcirco vbi casus accidit, optimum consilium ait esse *Molfes. par. 2. sua sum. cap. 2. num. 147. in fine,* si hæres se conueniat cum legatarijs, ut si integra legata nolit soluere ex testamento minus solemni, aliquid ex eis soluat, & iurium cessionem à legatarijs obtineat. Quòd si hæres velit sequi sententiam *Soti*, & sequacium; atque idèò nolit soluere legata ex testamento minus solemni, exceptis pijs, cum sententia huiusmodi sit probabilis, quamvis contraria sit probabilior, & magis recepta, arbitror illi non esse denegandam abolutionem: siquidem Cõfessarius tenetur cum ipseus penitentis probabilis opinione se conformare, ut latè de hac re egimus supra *disp. 13. sec. 2. vers. Sexto peccant Confessary.*

34 Septimò peccant hæredes non restituentes venientibus ab intestato hereditatem, ex testamento nullo delatam ex defectu voluntatis testatoris: siquidem ex huiusmodi testamento, nec naturalis quidem oritur obligatio; atque idèò non solum in foro exteriori; sed nec in foro interiori vim habet, cum dici non valeat testatio mentis, seu voluntatis iusta sententia, iuxta testamenti definitionem, de qua in *§. 1. in inst. de testam. & l. 1. ff. eod.* Vnde furtum committeret hæres talia bona sibi retinens, cum diceretur contrahere rem alienam, inuito Domino. Ita *Clar. §. testamentum, q. 90. Mant. lib. 2. de coniectur. ultim. volunt. tit. 14. Couar. in cap. cum esses, de testam. Vasq. de testam. cap. 3. num. 1. cum seq. & Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. nu. 138.* Dixi: Ex defectu voluntatis, quoniam secus est ex defectu solemnitatis; sicut supra diximus de legatis.

35 Ampliatur dicta conclusio primò, ut hæres teneatur restituere hereditatem sibi delatam, cum defectu voluntatis testantis, etiam si testator compos mentis factus testamentum non reuocauerit: quia quod ab initio non valet, tractu temporis conualescere non potest. Vnde furiosus quãtis sit pubes cum careat consensu, ad testamenti validitatem requisito, si tempore furoris testamentum condiderit, & deindè compos mentis factus decesserit, hæres vigore huiusmodi testamenti non potest hereditatem adire: & si adierit tenetur eam restituere venientibus ab intestato, cum testamentum fuerit ab initio nullum ex defectu voluntatis, ut in *§. item furiosus, in inst. qui testam. facere poss. l. senium, C. de testam.*

36 Secundò ampliatur hæc ipsa conclusio, ut vera sit, etiam si testamentum huiusmodi fuerit conditum ad pias causas: nam ob eandem rationem, hæres non potest vi testamenti hereditatem adire,

re, & aditam tenetur omnino restituere venientibus ab intestato. Ita *Bart. in l. 1. num. 16. C. de Sacros. Eccles. & alij post Clar. in §. testamentum, vers. Sed an furiosus.* Est tamen veiu, quod si agatur de testamento condito à mentecapro, ut est ille, qui habet dilucida interualla, & dubitetur, an tempore furoris, vel tempore sanitate testamento fecerit, tunc attendenda est forma dispositionis: nam si prudenter appareat facta, tunc præsumitur facta tempore sanæ mentis, & testamentum præsumitur validum, atque ided ex vi talis testamenti hæres potest hæreditatem adire, & aditam non tenetur restituere: sed dicenti contrarium incumbit onus probandi, ut habetur ex *Ias. in l. furiosum, num. 3. C. de testam. Affili. decis. 143. num. 5. Gramm. decis. 37. nu. 36. Mantica de coniectur. ultim. volunt. lib. 2. tit. 5. Mascard. de probat. conclus. 825. cum alijs, quos allegant, & Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 2. num. 79. vbi etiam num. 80. ait, quod si furiosus Religionem ingrediatur, & professionem emitteat, sicut per emissionem professionis præsumitur sanæ mentis, atque ided valet professio; ita etiam præsumitur sanæ mentis testamentum condendo, & valet testamentum, iuxta ea, quæ habentur ex *Ioan. Andr. in cap. in presentia, & ibi etiam Panor. de probat. Clar. in §. testamentum, q. 28. num. 3. Mant. d. tit. 5. & Tusch in vers. Testatori, concl. 104. num. 10.**

37 Quæ diximus de furioso, & mentecapro, extendimus ad testamentum impuberis; etiam si proximus esset pubertati: nam cum ex defectu consensus perfecti non valet eius testamentum, ut in *l. qua astate, ff. de testam. & l. fin. C. eod. & id verum est etiam si testetur cum consensu tutoris: quia voluntas testantis non debet pendere ex alieno arbitrio, & tutor datur, ut consulat pupillo viuenti, non autem morienti, ut in *d. l. frater.* Imò idem dicendum est si disponderet ad pias causas; quoniam fauor piæ causæ non potest supplere defectum ætatis, ut rectè probat *Tusch. loco citato, num. 3. 4. & 5. & alij apud Molfes. d. cap. 2. num. 75. & 76.* atque ided hæres ex tali testamento non potest adire hæreditatem, & aditam tenetur venientibus ab intestato restituere. Idem dicendum est de testamento prodigi, cui mediante iudicis sententia interdicta est bonorum administratio: nam cum testamentum sit nullum; etiã si fiat ad pias causas, ut per *Glos. in is cui, ff. de testam. Clar. §. Testamentum, q. 33. Tusch. d. conclus. 104. num. 14. & seq. vbi hæres vitalis testamenti hæreditatem adierit, tenetur illam, ut supra restituere. Dixi: De testamento prodigi, cui mediante, &c. quoniam si interdicta illi non sit administratio, cum liberè contrahere valeat, tam inter viuos, quàm in vltima voluntate, ut in *l. is cui bonis, & ibi, Doffor ff. de verb. obligat.* (quãuis non desint, qui velint prodigo ipso iure esse interdictam administrationem, cum careat pleno consensu, & perfecta deliberatione, iuxta ea, quæ habentur ex *Vincen. de Francb. decis. 672.* quem refert *Molfes. latè de prodigo tractans, par. 2. sua summ. tr. 12. cap. 4. num. 111. cum plur. seq.*) hæres ex vi talis testamenti potest adire hæreditatem, & aditam sibi licitè retinere. Quod quidem multò magis verum est, si prodigus Religionem ingrederetur, & professionem emitteret: siquidem *Iul. Clar. post alios loco citato, &***

Tusch. d. concl. 104. per professionem prodigus sicut præsumitur sanæ mentis; ita valet eius testamentum, etiam si sibi interdicta fuerit bonorum administratio, ut per eundem *Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 2. num. 81. & 82.*

38 Octauo peccant hæredes nõ soluentes legata facta ad pias causas; etiam si non in testamento, sed tantum coram duobus testibus relicta sunt. Etenim relicta ad pias causas sunt valida; atque ided debentur, etiam si fiant coram duobus testibus dumtaxat, non rogatis, & mulieribus: & non solum in terris Ecclesiæ; sed etiam in terris Imperij; siue fiant coram parochiali Presbytero, siue nou, ut in *C. cum esses, vbi Glosa unctio c. relatum, il. 1. de testam. & benè declarat Syl. in sum. ver. testamentum, l. q. 5. vers. tertium, & latius q. 7. vbi etiam refert Panor. in c. Raynaldus eod. tit. dicentem valere legata ad pias causas, etiam si testamentum esset nullum, & nõ ad esset clausula codicillaris: quoniam in legatis ad pias causas cessat solemnitas iuris positiu, & satis est solemnitas iuris gentium.*

39 Nonò peccant hæredes ex legatis, & fideicommissis ad pias causas detrahentes falcidiam, vel trebellianicam: nam quamuis hæreditas vbi est exhausta legatis, possit hæres ex eis detrahere quartam falcidiam, ut in *§. quarta, in Inst. de inoffic. testam. & l. quartam ff. ad leg. Falcid. & hæres rogatus restituere totam hæreditatem, possit detrahere quartam trebellianicam, ut in *§. Sed quia, in Inst. de fideicommiss. hered. nihilominus ex legatis, & fideicommissis factis ad pias causas non detrahitur falcidia, nec trebellianica, ut in auth. Similiter, & ibi DD. C. ad leg. falcid. Tiraq. de priuileg. pia causa, priuileg. 26. & seq. Tusch. ver. Legata ad pias causas, conclus. 111. & alij apud Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 5. num. 180. vbi post Tiraq. & alios enumerat plura priuilegia piæ causæ: quibus adde ea, quæ traduntur à Syl. in sum. ver. Testamentum l. q. 7.**

40 Dicitur autem legatum ad pias causas omne, quod relinquitur pro anima, ut per *Glos. & Bart. in l. si quis Titio, ff. de legat. 2.* Secundò legatū ad pias causas appellatur omne id, quod legatur viduis, pupillis pauperibus; secus si diuites sint, ut in *cap. ex tenore, de foro compet. & cap. significationibus, de offic. deleg.* Sic etiam quod relinquitur peregrinis, & alijs miserabilibus personis: siquidem eiusmodi personæ, tam in iudicio, quàm extra iudicium prærogatiua quadam potiuntur, ut in *l. unica, C. ut quan. Imper. &c. & l. si quis ad declinandum, C. de Episc. & Cler. §. fin. in auth. de Eccles. tit. & cap. super quibusdam, in fin. de verb. signif.* Item legatum ad pias causas nuncupatur, quod Ecclesiæ relinquitur, aut alijs pijs locis, ut in *cap. fin. de testib.* Sunt autem pia loca hospitalia, monasteria, & alia huiusmodi, in quibus senes, pauperes, & laicæ personæ aluntur, & alia opera charitatis exercentur, ut in *d. l. si quis ad declinandum, C. de Episc. & Cler.* Etenim ad constituendum locum pium, qui gaudeat priuilegijs, tria debet copulatiuè concurrere. Primò ut sit locus, cui personæ ita adiunctæ sint, ut separatim nequeat considerari. Secundò, ut sit ordinatus ad pia opera exercenda. Tertio, ut sit approbatus, & edificatus auctoritate Rom. Pontificis, vel Or-

dinarij: vnde confraternitates disciplinatorum, & alie eiusmodi cum non sint erectæ auctoritate Ordinarij, non possunt dici loca pia proprie, sed quodammodo talia, quatenus pia opera in eis exercentur; sed simpliciter sunt profana; ita vt de legato factò confraternitati disciplinatorum, non potest ab Episcopo detrahi quarta; sicut potest ex legato, sicut ex legato factò pio, ac religioso loco, vt habetur ex *Marta de iurisd. par. 4. casu 113. num. 2. cum plur. seq.* & nos ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 15. q. 7. concl. 1.*

41 Potest quoque dici legatum ad pias causas omne id, quod legatur in honorem Dei, & Sanctorum, & pro salute animæ, vt per *Syl. in sum. ver. leg. 4. q. 1.* vbi etiam q. 2. addit ex *Ioan. Anton. in addit. ad Specul.* quòd legatum factum pauperibus Ecclesiæ, aut alijs locis pijs pro malè ablati, dicitur ad pias causas; secus si legatum fiat diuitibus. Vnde si legatum fiat diuiti pro anima, non dicitur ad pias causas; secus autem si nõ diuiti. Quod verum esse, inquit ipse *Syl.* quoad præsumptionem; non verò quoad veritatem, quæ principaliter respicit intentionem. Imò legatum ad pias causas secundum aliquos vocatur etiam, quod relinquitur pro custodia Ciuitatis, vel aliorum locorum comunium, seu publicorum, arg. *tex. in cap. 2. de immun. Eccles. l. pen. §. 2. C. de donat. & l. illud, C. de sacros. Eccles.* Idem dicendum videtur de legato factò pro refectione pontium, & viarum, vt habetur per *Glos. in l. 1. §. ad municipium, ff. ad leg. falc.* & de legato relicto pro refectione murorum, & fossatorum Urbis, seu Castri; dummodò necessitas immineat, aliàs secus, vt in *l. ad instructiones, C. de sacros. Eccl. l. omnes Prouinciarum, & l. ad portus, C. de oper. public.* Præterea legatum ad pias causas dicitur relicto pro ornamentis Ecclesiæ, pro luminaribus, pro eiusdem fabrica, & alijs ad diuinum cultu pertinentibus, ad perpetuum, vel temporale cultum, c. *fin. de testam. Glosa in auth. similiter, C. ad leg. falcid.* Item legatum ad pias causas appellatur, quod relinquitur pro redimendis captiuis, *l. nulli, C. de Episc. & Cler. §. si quis, in auth. de Eccles. tit. Et denique legatum ad pias causas nuncupatur legatum pro maritandis puellis, & pro alimentis egentium, cum dos sit pia causa, *Bart. in l. 1. ff. sol. matr. & in l. si ego, in prin. de iure dot.* sicut & alimenta egentium, c. *aurum, 12. q. 2.**

42 Decimò peccant hæredes non soluentes legatum factum puellæ causa dotis, vel causa donationis propter nuptias; estò quòd Religionem ingrediatur, & professionem emittat, atq; idè non nubat, vt post *Panor. in cap. in presentia, de probat.* docet *Syl. in sum. ver. Hereditas, 3. q. 8.* pro qua re facit *tex. in §. sed hoc presenti, in auth. de Sanctiss. Episc. collat. 9.* & constabit melius ex mox dicendis. Sic etiam legatum factum puellæ determinatæ, vt matrimonium contrahat, debetur illi si Religionem ingrediatur, vt in *d. 9. Sed hoc presenti, & in auth. nisi rogati, C. ad Senat. conf. Trebell. Socc. in l. mulieri, num. 12. ff. de cond. & demonstr. Felin. in cap. Ecclesia S. Maria, num. 79. vers. Ceterum, de constit. Couar. lib. 1. var. resol. cap. 19. num. 10. Fulgos. conf. 53. Natta conf. 296. num. 4.* & hanc sententiam communem esse testatur *Molina to-*

mo 1. de iustit. & iure tr. 2. disp. 207. concl. 1. & Sanch. lib. 1. de marr. disp. 33. num. 29. vbi ait, quòd licet decisionem dictorum iurium multi velut fundari, ne impediatur vita contemplatiua; nihilominus ipse quoque putat cum Doctoribus paulò infra citandis, fundari præsumptioni voluntatis testatoris, qui vbi oppositum non declarauit, præsumitur, vt idè disponeret, si meminisset, casu, quo iussa matrimonium contrahere, Religionem ingrederetur; & id Religionis fauore, vt habetur ex *Couar. loc. cit. nu. 11. Menoch. lib. 4. de præsump. præsump. 148. num. 14. Mans. de coniectur. vlt. volunt. lib. 11. tit. 18. num. 31. & Molina loco cit.*

43 Vnde ex hac ratione inferunt, quòd vbi coniecturæ sunt, quòd testator de nuptijs carnalibus intellexerit, tunc puella Religionem ingressa legatum non habebit; quoniam tunc cessat præsumptio, quam sup. diximus, vt per eundem *Menoch. loco cit. nu. 2. Mans. de coniect. vltim. volunt. lib. 11. tit. 19. num. 26.* & ante ipsos *Guliel. Bened. in cap. Raynutius, sub nu. 32. de testam.* Prima igitur coniectura est, vbi Testator legauit puellæ, si nubat certæ personæ; quoniam tunc præsumitur, Testatorem intellexisse de nuptijs carnalibus; atque idè Religionem ingressa legatum non consequetur, etiam si persona illæ obijt, antequàm puella fuerit in mora: sed si aliud matrimonium contraheret, eo casu potest si vult legatum consequi: quia per illa verba censetur, Testatorem de nuptijs carnalibus intellexisse, vt habetur ex *Bal. Novel. in tr. de dote, par. 6. priuileg. 76. num. 4. ad fin. quamuis Sanch. ibi, sub num. 30. ex Couar. & alijs probet, deberi hoc casu legatum puellæ Religionem ingredienti, nisi diues sit. Secunda coniectura est si Testator reliquerit tertio, si certa puella nupserit; nam tunc non habebit legatum, si puella Religionem fuerit ingressa, vt per *Menoch. d. præsum. 148. nu. 7. & Sanch. ibidem.* Tertia coniectura est, quòd Testator non certæ personæ matrimonio collocandæ; sed indefinitè puellarum matrimonio legatum fuerit; nam puellæ Religionem ingressæ ob eandem rationem, & alias allatas per *Sanch. loc. cit. nu. 32.* vbi etiam soluit contraria Doctorum contrarium sentientium non debetur legatum. Contrariam tamen sententiam tuetur *Diana par. 5. tr. 14. resol. 35.* quem omninò vide. Et intra *sec. 5. dicto 4. vers. Sed iuxta hac quæro.**

44 Vnde cum peccant hæredes alienando bona fideicommissò subiecta: siquidem alienatio nulla est, & tenetur ad damna, & interesse, vt in *l. fin. §. Sed quia, C. comm. de legat.*

Limitatur primò hæc conclusio, vt hæres citra culpam possit alienare rem restitutioni obnoxiam sub conditione, vel sub die incerta: nam id de iure illi permittitur: & adueniente casu restitutionis, fingitur retro nullum, quod est factum, vt in *d. l. fin. §. fin.*

45 Secundò limitatur, vt hæres rem fideicommissò subiectam alienare possit ex causa dotis, vel donationis propter nuptias, vt in *auth. res qua, C. comm. deleg. quem rex. loqui in liberis, & non in extraneis, putat Syl. in sum. ver. Hereditas, 4. q. 2.* Et alienationem fieri posse pro illa tantum dote secundum ad quem tenebatur fideicommissarius: non autem pro dote, ad quam tenebatur fideicommissarius, vt habetur ex *Pe-*

regr.

regr. in suo tr. de fideicommiss. art. 40. cum pluribus. seq. quod quidem an sit verum latè tractat Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 4. num. 62. & in alijs locis, quos ipse allegat.

Tertiò limitatur, vt hæres possit rem subiectâ fidei commisso alienare pro ponendo filiam in Monasterio, vt per *Bart. in d. res qua.*

46 Quartò limitatur, vt hæres citra culpam alienet rem fideicommissio subiectam, si egeat pro alimentis sibi ministrandis, vel pro redimendo filio captiuo ab hostibus, vt per *DD. in d. auth. res qua.*

47 Quintò limitatur, vt licèt hæres non possit alienare hæreditatem fideicommissio subiectam; nihilominus potest ex ea detrahere quartam trebellianicam, vt in *Instit. de fideicommiss. heredit. & toto tit. ff. & C. ad Senatusc. Trebell.* Imò si sit filius potest detrahere non solùm trebellianicam; sed etiam legitimam: quoniam legitima debetur filijs de iure naturæ; trebellianica verò de iure ciuili. Debetur quoque trebellianica ex bonis subiectis restitutioni: legitima verò ex omnibus bonis, considerato filiorum numero, vt in *auth. nouissima, C. de inoffic. testam.* Verum tamen est, quòd trebellianica in multis casibus non potest detrahi, nempè quoties restitutio facienda esset loco pio immediatè: secus autem si mediante aliqua persona, vt post *Dyn. Angel. Salyc. & alios in l. 1. §. in filijs. ff. ad Trebell. Peregr. de fideicommiss. ar. 3. nu. 67. cum seq. & Molfes. d. cap. 4. num. 70.* Præterea trebellianica non potest detrahi, quâdo expressè prohibetur à Testatore, vt in *auth. Sed cum testator, C. ad leg. falcid.* Controuersia tamen est inter Doctores, an trebellianica prohiberi possit in filijs primi gradus. Et quamuis secundum communem sententiam, dum filij grauati sunt simpliciter hæreditatem restituere, possit illis prohiberi trebellianicæ detractio; nihilominus si grauati sunt sub conditione, multi, quos refert, & sequitur *Vinc. de Franch. decis. 11.* adhuc tenent validam esse prohibitionem. At *Surd. decis. 251.* oppositam sententiam tenet; quam etsi probabilem esse putet *Molfes. loc. cit. num. 68.* priorem tamè putat esse æquiorè: pro qua sententia plura cumulat in *tomo 2. ad Consuetud. Neap. tit. de person. q. 10. num. 10. & cons. 14. num. 24.* Etenim satis est si filij non defraudentur legitima.

48 Quæ diximus de parentibus respectu liberorum, extendimus ad liberos respectu parentum: siquidem legitima quemadmodum debetur filijs in bonis parentum; ita etiam legitima debetur parentibus in bonis filiorum, seu liberorum, *l. nam etsi parentibus, ff. de inoffic. testam. latè DD. in auth. ex causa, C. de liber. prater. & Peregr. post alios, de fideicommiss. ar. 49. num. 44. & seq.* Est denique circa rem hanc adnot. quòd potest hæres non solùm ex hæreditate detrahere quartam trebellianicam, atque aded ex fideicommissio vniuersali; sed etiam ex fideicommissio particulari potest detrahere quartam falcidiam, vbi Testator non totam hæreditatem, vel ipsius partem, sed certam rem, nempè domum, agrum, &c. legat Titio, vt restituat Sempronio, vel alteri, vt in *Instit. toto tit. de singular. reb. per fideicommiss. relicta.* Et cum per omnia hodie exequata sint legata fideicommissis, *l. 1. ff. de legat. 1. l. 2. C. commun. de legat.* hinc fit, quòd trebellianica detra-

hitur ex legatis, & fideicommissis vniuersalibus: falcidia uerò ex legatis, & fideicommissis singularibus, ut latè habetur ex *Peregr. de fideicommiss. ar. 3. Mantie. de coniectur. vltim. volunt. tit. 11. & ex alijs.* Vnde ex subiectis fideicommissio hæres citra culpam potest disponere de trebellianica, & legitima, exceptis casibus, in quibus trebellianica detrahi non potest, de quibus supra diximus. Et si legatarius ex fideicommissio particulari, cum possit detrahere quartam falcidiam, de eo proculdubio disponere potest, exceptis casibus, in quibus falcidia detrahi non potest; nempè cum legata sunt ad pias causas, uel expressè prohibeatur à testatore, iuxta ea, quæ supra adnotauimus.

49 Duodecimò peccant hæredes, in fraudem fideicommissarij, seu substituti Religionem ingredienti; atque ided ne bona fideicommissio subiecta transeant in fideicommissarium; sed fideicommissum euanescat. Licèt enim substitutio facta hæredi si sine filijs decesserit per Religionem ingressum expiret, ut in *cap. in presentia, & ibi, Doct. de probat. cap. Raynutius, & c. Raynald. de testam.* quod uerum est etiam si testator addat si decedat sine liberis ex se legitimè descendentes, uel ex suo corpore natis, ut post *Bart. Panor. & Anton. de Butr. in d. cap. presentia, de probat.* quam opinionem ueriores esse docet *Syl. in summ. vers. Hereditas, 4. q. 8. vers. Quintum, & vers. Hereditas, q. 7. ex Panor. in d. cap. in presentia, post Bart. & Cyn. in l. si ita quis, ff. de legat. 2. & Archid. in cap. si qua, 19. q. vlt.* imò idem dicendum est si fiat Clericus, ut in *§. Sed, & hoc presenti, de Sanctiss. Episc.* nihilominus si hæres in fraudem fideicommissarij Religiosus efficiatur substitutio non euanescit, & ratione doli, ac fraudis citra culpam id facere nō potuit, vt habetur ex *Panor. in cap. in presentia: siquidem: fraus, & dolus nemini patrocinari debet, cap. sedes, de rescr.* quam sententiam communem esse testatur idem *Syl. loco citato, vers. Quartum.* Vbi etiam ait probari fraudem probando comminationes factas substituto per hæredem, *cap. fin. 20. q. 3.* vel si Religionem adhuc non ingressus Monasterium hæredem instituit, vt per *Glof. & Archid. in cap. si qua, 19. q. vlt.*

50 Adde, quòd tenetur hæres restituere hæreditatem substituto, quamuis Religionem fuerit ingressus in pluribus alijs casibus, etiam si bona fide id egerit; quorum primus est, vbi fuerit ei substituta Ecclesia, aut alius locus Religiosus, vel præcipiatur expendi in pias causas: quia tunc per Religionem ingressum non expirat substitutio, seu fideicommissum, vt in *§. Sed & hoc presenti, in auth. de Sanct. Episc. Panor. in d. cap. in presentia, & alijs, de prob. & Arch. in d. si qua.* Etenim quòd expiret substitutio, seu fideicommissum per Religionem ingressum, est iure cautum fauore piæ causæ contra propriam significationem verborum; atque aded vbi fideicommissum expendi debet in pias causas, cessat ratio; cum non debeant impropriari verba in fauore vnius piæ causæ in alterius piæ causæ præiudicium, arg. *rex. in cap. cum causa, de preben.* Secundus casus est, vbi testator aliquem hæredem instituat, & ei substituat Titium v. g. aut venientes ab intestato si Religionem ingrediatur; quoniam tunc per Religionem ingressum non expirat substitutio,

tio, seu fideicommissum: siquidem huiusmodi substitutio non est vitæ contemplatiuæ impeditiua, quia non est verisimile, ut Religionis zelo verè successus ob id retrahatur à Religionis ingressu; aliàs professio, & desiderium eius inter se discrepant, ut in *l. professio, C. de muner. patrimon. lib. 10.* & latè *Bald. conf. 407. num. 13. Anton. de Burr. in d. cap. in presentia, num. 26. & Dec. num. 58. de probat. Idem Dec. conf. 426. num. 2.* Eandè sententiam amplectuntur *Castr. Corn. & alij in auth. rogati, C. ad Trebell. Alex. conf. 121. num. 13. lib. 2. Couar. lib. 1. var. resolut. cap. 19. num. 8. Mantie. de coniect. ultim. volunt. lib. 1. tit. 28. num. 31. & tit. 7. num. 28. Menoch. de presumpt. lib. 4. presumpt. 83. num. 18. cum plur. seq. Molina tom. 1. de iust. & iur. tr. 2. disp. 207. Sanch. lib. 1. de matr. disp. 34. num. 11. Idem Bald. in l. Deo nobis num. 3 in fine, qui ita testatur de consuetudine seruati, & secundum hanc eandem consuetudinem iudicandum esse consultiit *Fulgos. conf. 53. & Tusch. vers. Conditio impediens, conclus. 592.* & alij, qui soluunt contraria. Tertius calus est, ubi quis ingreditur Religionem bonorum incapacem, vt mendicantium non habentium in proprio, vel communi, vt in *auth. bona, C. de bon. prescr.* Est tamen verum, quod *Syl. post alios, vers. Hereditas, l. q. 7. vers. Quinto bona:* quòd hæres si fuerit institutus sub conditione si decesserit sine liberis, bona debeat expendi in pias causas, vt in *d. §. sed hoc, in auth. de Sanct. Episc.* Imò si imploratione officij iudicis vellet dicta bona vendere, & pretium inutilitatem Monasterij conuertere, Monasterium succederet. Quæ diximus de fideicommissio vniuersali, idem proportionaliter dicendum est de fideicommissio particulari, vt euanescat per Religionis ingressum, cum limitationibus supra relatis, cum militet eadem ratio, arg. *tex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.**

51 Tertio decimo peccat hæres institutus in certa parte, non dato alio hærede, adeundo totam hæreditatem contra Defuncti uoluntatem: quoniam licet de iure institutus in certa parte, qui propriè non dicitur hæres, sed legatarius, ut in *l. quoties, C. de hered. instit.* non dato alio hærede, de iure possit adire totam hæreditatem, ut in *l. 1. §. si ex fundo, ff. de hered. instit.* quod etiam in foro conscientie locum sibi vindicare, docet *Panor. in cap. quia ingredientibus, de testam.* quia ius humanum non contrarium Diuino in foro conscientie seruari debet; nihilominus quòd constat de uoluntate testatoris intendentis alteram partem hæreditatis esse deueniendam ad successores ab intestato, tunc legatarius non potest totam hæreditatem adire, vt rectè declarat *Syl. vers. Hereditas, l. q. 3.* Id autem sufficienter constabit, si testator ita disponat: *Volò, quòd de bonis meis plus petere non possit*, vt habetur ex eodem *Syl.* ibi, qui idem dicendum esse putat, quando testator dolosè sit inductus ad instituendum legatarium in certa parte, nempe quia iussit, quòd non possit habere regressu ad alia bona.

52 Quarto decimo peccant hæredes non soluentes legatum certæ quantitatis factum puellæ, eidemque soluendum tempore nubilis ætatis, si puella nolit nubere, sed Monasterium fuerit ingressa: quoniam eo ipso, quòd puella Monasterium ingreditur; atque idèd per professionem

cælesti sponso nubat, debetur ei totum legatum; quamuis minor quantitas latis sit pro paraggio Monasterij, arg. *tex. in §. Sed hoc presenti, de Sanctis. Episc. & in auth. nisi rogati, C. ad Trebell.* Vnde relicto paraggio Monasterio, poterit de reliqua quantitate legati disponere ad sui libitum, vt rectè probat *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 5. num. 34. 35. & 36.* vbi id limitat primò vbi puellæ relinquuntur mille si nubat, & quingenta si ingrediatur Monasterium: nam tunc nõ debentur mille si Monasterium ingrediatur; sed tantum debetur paragium ingressarum si puellæ non sufficiant scuta 500, vt latè de hac re egit idem *Molfes. tom. 1. ad consuet. Neapol. par. 4. tit. de renunc. q. 16.* Secundò hoc ipsum limitat, vbi testator legauit filiabus, vel nepotibus certum quid pro singularum maritaggio, & eas inuicem substituit: siquidem si vna ex illis efficiatur monialis, videtur factus locus substitutioni, vt remanens in sæculo succedat; dummodò detur moniali paragium ingressarum: quod quomodo verum sit, latè declarat idem *Molfes. tom. 2. ad Consuet. Neap. de renunc. q. 16. num. 21 & seq.* Sed legatum dotis factum puellæ sit purum, conditionale, vel modale: & quando paragium transmittatur ad hæredes, latè habetur ex eodem *Molfes. d. tom. 1. ad Consuet. Neapol. par. 4. q. 3. num. 5. & seq.* vbi plurimos cumulauit in *addit. & q. 5. & d. tr. 13. sua sum. cap. 5. num. 33.* His adde, & vide omninò, quæ habentur, ex *Diana par. 5. tr. 14. resol. 35.*

53 Quinto decimo peccant hæredes legatum factum puellæ pro ea maritanda non dantes, quæuis nupserit, viuentè testatore, & legatum non reuocauerit: etenim quamuis legatum factum sub modo, seu sub conditione, vt in tali loco Ecclesia ædificetur, vel puella nubat, si viuentè testatore Ecclesia ædificetur, aut puella nubat legatum efficitur caducum; quoniam conditio fortuitò iam fuit impleta, vt in *l. conditionem, ff. de condit. & demonstrat. Vasq. de testam. cap. 8. num. 35 §. octauum dubium;* id tamen intelligendum est, quando testator ignorauerit implemendum legati: secus autem si sciuerit, & legatum non reuocauerit; quoniam tunc censetur legatum dedisse in augmentum dotis, vt latè probat *Molfes. tom. 1. ad Consuet. Neapol. par. 4. qu. 3. num. 10. & in sua sum. d. tr. 13. cap. 5. num. 51.*

54 Sexto decimo peccant hæredes, legatum factum à testatore alicui Ecclesiæ pro eius sepultura nõ soluentes; etiam si testator culpa sua in ea sepehari non possit, vt quia sit excommunicatus, & siquidem tunc conditio habetur pro adimpleta, ex parte Ecclesiæ cum per ipsam non steterit, quin adimpleatur, licet facta sit impossibilis factò testatoris, vt habetur ex *Syl. in sum. vers. Legatum, l. q. 6. & Vasq. de testam. cap. 8. sub nu. 35. §. Septimum dubium.*

55 Decimo septimo peccat hæres filia si velit succedere cum alijs sororibus, non collatis dote recepta, & donatione, propter nuptias. Etenim filia volens succedere cum alijs sororibus, teneat conferre dotem receptam vna cum antefato, seu donatione propter nuptias, vt latè probat *Molfes. ad Consuetud. Neap. tom. 1. par. 4. qu. 25. & 51. & tom. 2. par. 4. q. 25. & par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 2. num. 183. & num. 184. & facit *tex. in auth. ex testamento, C. de collat.* Quod quidem*

verum

verum est, nisi pater collationem vetuit, vt in *d. auct. ex testamento*. Idem dicendum est de donatis filio pro emenda militia, quæ est transmissibilis ad hæredes: nam illius pretium imputatur in legitima filij, vt in *l. omnimodo, §. imputari, C. de inoff. testam.* Hoc ipsum extenditur ad quamcumque aliam dignitatem, quæ ad hæredes transmittitur, vt habetur ex *Glof. Bart. Bald. Salyc. & ex alijs in d. §. imputari, Couar. lib. 3. var. resol. cap. 19. num. 4. Vasq. de testam. cap. 7. dub. 9. num. 159. & Ferdin. Vasq. lib. 3. de success. cfeata, §. 30. par. 3. num. 202.* cum alijs, quos allegant.

36 Imò feudum quoque imputatur in legitima, ut habetur ex *Vincen. de Franch. decis. 368.* ubi ita fuisse decifum testatur: quod quidem uerum est, quando frater uellet succedere cum alijs in reliquis bonis hæreditarijs Defuncti, aliàs cessat collatio, ut probat *Rouit. pragm. 24. num. 23.* quæ refert, & sequitur *Molfes. loco citato, num. 185.* ubi etiam *num. 186.* id ampliat locum sibi uendicare in donatione facta filio, vt efficiatur Clericus: quoniam hæc donatio dicitur ex causa Clericatus, atque idèd imputatur eidem in legitima: & si uult succedere æqualiter cum alijs fratribus, debet eam conferre; nisi contrarium constet ex voluntate patris donantis, vel ex meritis filij; atque idèd donatio facta ex meritis non computatur: & ita conciliat opinionem *Couar. in c. Raynuius, §. 2. num. 7. de testam. Molina de iust. & iur. tom. 1. disp. 238. Guttier. lib. 2. qq. ciuil. cap. 65. Vasq. de testam. cap. 7. dub. 10.* Plura alia circa hæc materiam tractat idem *Molfes. tom. 2. ad Consuet. Neap. præcipuè par. 3. q. 16.* ubi agit de imput. quartæ, quæ debetur uxori vigore consuetudinis, vel ex dispositione *auct. prætereæ, C. unde uir. & uxor, & tom. 1. 3. par. q. 16.* latè tractat, an, & quando filius debeat sibi in legitimam imputare, quæ pater in uita coactus soluit pro delicto ipsius filij.

37 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, vt uera sit ubi donatio facta est filio ob causam, nempe pro donatione propter nuptias, pro militia, clericatu, & filia pro dote, &c. Siquidem huiusmodi donationes conferuntur, iuxta ea, quæ sup. diximus: secus autem si donatio simpliciter fiat, quoniam tunc non confertur, vt in *l. pen. C. de Collat. & Glofa in d. auct. ex testamento, vers. Doctorum, C. eod.* exceptis tamen tribus casibus per eandem *Glof.* enumeratis, in quibus etiam simplex donatio confertur: quorum primus est quando pater vni filio donauerit inter viuos, & alteri ob causam, vt in *d. l. pen.* Secundus casus est, quando pater id expresseit, *l. si quando, §. fin. C. de inoffic. testam.* Et tertius casus est, quando dedit ei vt filio, nempe, vt habeat in peculio, vt in *l. si donatione, C. de collat.* Et si quidam uelint, *Glofam* eo loco ineptè loqui, quoniam tunc non est tractandum de collatione; sed de diuisione, vt in *l. certum, C. famil. ercisc.*

38 Secundò limitatur, ubi agit de expensis factis per parentes liberis ex causa studiorum; tunc enim regulariter non imputantur eis in legitimam; nisi contrarium constet de voluntate patris, vt quia haberet apud se bona filij, vt in *l. qua pater, ff. famil. ercisc. Nauar. in Man. cap. 17. num. 159. Vasq. de testam. cap. 7. dub. 7. num. 147. & seq. Menoch. lib. 2. de arbitr. indic. casu 131.*

& alij apud *Molfes. d. cap. 2. num. 187.*

59 Tertiò limitatur, vt nunquam habeat locum collatio inter filios emancipatos inter se: sed si alter fuerit emancipatus, alter in potestate, & pater ab intestato decesserit, quæcunque emancipatus acquirerit, fratri in potestate mortis tempore constituto, conferre debet, vt in *l. si emancipati, C. de collat.*

60 Decimo octauò peccant hæredes annum legatum non soluentes à die mortis testatoris: Siquidem annua legata debentur in principio cuiuslibet anni, numerandi à die mortis testatoris, vt est *tex. in l. nec semel, ff. quando dies leg. ced. & in l. 1. C. eodem tit.* Ampliatur hæc conclusio, vt uera sit etiam si non sit adita hæreditas per multos annos, nec esset testamentum apertum; quoniam adhuc legatum annuum debetur legatario à die mortis testatoris: Etenim huiusmodi annua præstatio, ut fors petitur; non autem vt vsura; atque idèd debetur absque interpellatione, vt in *l. libertis, §. manumissis, & ibi, Bart. ff. de alim. & cib. legat. & latè Vinc. de Franch. decis. 634.* Benè uerum est, quòd huiusmodi legatum annuum præstandum est ab hærede de fructibus hæreditarijs: & si ab hærede non soluat, ab hæredis hærede solui debet; dummodò onera annua non sint tanta, vt absorbeant omnes fructus, vt habetur ex *Tusch. post alios, vers. Legatum, concl. 130. Peregrin. de fideicom. ar. 4. num. 24. in fine.* Et quamuis aliqui uelint, non posse hæredem assignare legatario certum fundum, ut inde legatum annuum consequatur; nihilominus id locum sibi uendicat, ubi fundus ille satis non esset; aliàs secus; atque idèd in electione hæredis esset soluere annum legatum, uel assignare legatario fundum pro eo soluèdo, ut in *l. si quis argentum, §. si uero, & ibi, Angel. C. de donat. l. 3. ff. de trit. vin. & ol. leg. Castr. cõfil. 47. num. 3. lib. 2. Surd. cons. 319. vol. 3. Tusch. d. concl. 130. num. 3. & alij apud *Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 5. num. 59.* ubi etiam *num. 57.* post alios addit, quod si quis promittat soluere centum annua integrè, & sine diminutione, potest deducere adoham, & collectam, quoniam ueniunt ex natura rei, & debentur; nisi expressè remittantur.*

61 Decimonoñdò peccant hæredes usurariorum non restituentes usuras per usurarios defunctos extortas: siquidem ad eas restituendas de iure tenentur, ut in *cap. tua nos, de usur. Glofa in cap. quamquam, vers. Facultates, eod. tit. in 6. Bann. 22. q. 78. art. 3. dub. 4. Molina de contr. disp. 332. Rebell. lib. 8. de usur. cap. 16. sec. 2. in princip. Azor. lib. 5. instit. moral. cap. 17. q. 11. tom. 3. cum alijs, quos allegant. Etenim actiones cum transeant ad hæredes, & contra hæredes, ut in toto *tit. C. ut action. ab hered. & contra hered. l. ueteris, & l. ult. C. de contr. & com. stipul. & hæres adeundo hæreditatem dicitur quasi contrahere cum legatarijs, & creditoribus Defuncti, ut in *§. unico, in instit. de obligat. qua ex quasi contr. nasc.* sicut usurarius dum uiueret tenebatur ad usurarum restitutionem; ita etiam tenentur eorum hæredes.**

62 Ampliatur primò hæc conclusio, ut usurariorum hæredes teneantur restituere usuras mutuarijs, à quibus ipsi usurarij extorserunt, siuè usurarij manifesti fuerint, siue occulti. Etenim rationes

- tiones supradictæ conuincunt de omnibus usurariorum hæredibus, ex *tex. in d. cap. tua nos generaliter loquitur de ipsis*, nec distinguit; ergo generaliter est intelligendus, nec nos distinguere debemus, l. 1. §. *generaliter*, ff. de *legat. præs.* Vnde si quis post mortem comperiat usuras extorsisse, quamvis occultè in vita extorserit, potest compelli ipsius hæres in foro tam interiori, quam exteriori ad usuras restituendas.
- 63 Secundò ampliatur, ut hæredes usurariorum ad restitutionem ut sup. teneantur non solum in foro exteriori, ut loquitur *tex. in cap. tua nos, de usur.* Sed etiam in foro interiori: siquidem omnis restitutio debetur uel ratione rei iniuste acceptæ, uel ratione iniuste acceptionis, modò hæredes usurariorum licet non teneantur restituere usuras extortas ratione iniuste acceptionis; tenentur tamen ratione rei iniuste acceptæ, sicut dicimus de re furtiua, quæ à tertio bona fide fuit empta, & debet ab emptore restitui uero Domino, etiam pretio sibi non reddito, ut in *Lincolnem, C. de furt.*
- 64 Tertio ampliatur, ut hæredes usurariorum teneantur usuras per defunctos extortas restituere, siue eadem numero ad eos peruenerint, siue alia usurariorum bona, ut colligitur ex *tex. in d. cap. tua nos*. Nam si usuræ eodem numero extent, earum dominium non comparat usurarius, ut habetur ex *D. Th. 2. 2. q. 78. ar. 3.* & in eum *Bann. num. 1. & Salon. contr. 1.* & alij communiter. Et si eadem numero non perseuerent, dato, quòd bona propria usurariorum ad hæredes peruenerint, quæ si in vita titulo saltem oneroso distraxissent, rata esset distractio; nihilominus quia usurarij actione personali remanebant obligati ad usurarium restitutionem vnà cù omnibus damnis, expensis, & interesse: & actiones transeunt ad hæredes, & contra hæredes, merito usurariorum hæredes tenentur usuras extortas restituere, ut habetur ex *Bann. 22. q. 78. ar. 3. dub. 1. col. 3. vers. Secundò probatur, Azor. par. 3. Instit. moral. lib. 5. cap. 15. & cap. 17. q. 11.* Vnde si res per usuram acceptæ consistant in pondere, numero, uel mensura, ut est uinum, oleum, pecunia numerata, &c. & commisceantur cum alijs similibus bonis usurarij, ita ut separari nequeant, licet eorum dominium comparet usurarius, cum rerum dominium per commixtionem factam inuito Domino, nobis etiam acquiratur, ut in *§. si duorum, in Instit. de rer. diuis.* & l. si alieni, ff. de solut. & propterea eorundem dominium transeat in hæredes; nihilominus, quia ipse usurarius tenebatur ad usuratum restitutionem actione personali, eandem obligationem transfert in hæredes, ita ut eadem actione teneantur eius hæredes. Imò quòd cumulus prædictus integer perseuerat, potest à mutuuario uindicari ratione rei usurariæ permixtæ secundum quæritatem permixtam, à Iudice discernendam, arg. *tex. in l. Marcellus, § Pomponius, ff. de reuend.* & latè *Molina de contr. disp. 326.*
- 65 Quartò ampliatur, ut hæredes teneantur non solum ad restitutionem usurarum, quas defunctus extorsit, sed etiam ad omnia damna, & interesse, quæ mutuuarijs peruenerunt ex causa extorsionis eorum, ut rectè probat *Azor. loc. cit.* Siquidem ad hæc omnia defunctus erat obnoxius dum uiuere, & in hæredem, & contra hæ-
- redem quælibet actio transmittitur, ut in *d. l. uelie, & l. fin. C. de contrah. & com. stipul. latè Glos. in cap. fin. de sepul. & Couar. lib. 9. var. resol. cap. 3. sub n. 7.*
- 66 Quintò ampliatur, ut quæ diximus de hæredibus usurariorum extendantur etiam ad eorum legatarios, ac donatarios causâ mortis per rationes supradictas. Est tamen uerum, quòd si illa, quæ hæredibus relicta sunt, sufficiunt ad soluenda debita, & ad portionem hæredibus de iure debitam, legatarij, & donatarij supradicti non tenentur ad restitutionem: quoniam onera debitorum Testatoris non transeunt ad legatarios; sed ad hæredes; nam hæres succedit in uniuersum ius defuncti, l. hereditas, ff. de regul. iur. atq; idè etiam in eisdem onera, cum in locum defuncti subrogetur. Quòd si bona hæredibus relicta satis non sunt, ut debitis solutis habeant suam legitimam, uel quartam iure debitam, tunc legatarij, uel donatarij, à quibus aliquid causa mortis donatum est, tenentur contribuere, seruata proportione, & solutis debitis pro falcidia ipsis hæredibus de iure debita, iuxta ea, quæ habentur ex *Molina de contr. disp. 328. num. 5. & Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 20. num. 20. & cap. 19. num. 7.*
- 67 Sextò ampliatur, ut hæredes usurarij possint compelli ad usuras restituendas sub eisdem pœnis in Conc. Lateran. contentis, quibus poterat compelli defunctus, atque idè non admitti ad communionem altaris, ad Ecclesiasticam sepulturam, & ad oblationem faciendam, ut in *cap. quia in omnibus, de usur.* & id per *tex. in d. cap. quia nos*, ubi etiam *Panor. num. 3.* Quod quidè verum est, & locum sibi uindicat in hæredibus usurarij manifesti, cum de usurarijs manifestis loquatur *Concil. in d. cap. quia in omnibus, & cap. cum tu, de usur.*
- 68 Septimò ampliatur, ut hæres teneatur restituere quamcumq; rem alienam à defuncto relictam: aliàs si scienter retineat, est in statu damnationis, ut post alios *Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 132. num. 47.*
- 69 Sic ampliata limitatur primò eadem conclusio, ut si hæredes sint plures, non teneantur ad restitutionem in solidum; sed quilibet pro portione hereditaria, ut contra *Glos. in d. cap. tua nos, Nauar. in Man. cap. 17. num. 278.* docet *Bann. 22. q. 78. ar. 3. dub. 4. vers. Hanc difficultatem: ex Caiet. & Soto Sal. ibidem, controuer. 8. sub num. 2. circa finem, & num. 3. Molina de contr. disp. 332. sub num. 2. in fine.* Et hanc sententiam communem esse tenet *Rebell. lib. 8. de usur. cap. 16. sec. 2. num. 5. & Azor. tomo 3. Instit. moral. lib. 5. q. 11.* Ratio autè hæc est, quoniam hæredes usurarij non tenentur ratione iniuste acceptionis; sed solum ratione rei acceptæ: ergo quilibet tenetur pro portione hereditaria, quam accepit. Confirmatur, quia in successione hereditatis sicut bona defuncti, diuiduntur inter hæredes; ita etiam eius obligationes personales, & debita, l. pacto, C. de pact. & l. 1. & 2. C. de hered. action. Rationi enim satis congruum uidetur, ut qui pro parte commodum percipit, pro parte quoq; onus sentiat. Quòd quidem verum est, etiam si vnus ex hæredibus, si duo sint, non possit, aut nolit restituere; nam adhuc alter non tenetur in integrum; sed tantum

pro rata, vt iuxta Modern. sententiam docet *Panon. sub d. cap. tua nos, sub num. 9. Molina loco cit. sub num. 3. Azor. vbi sup. & alij.* Etenim defuncti bona pro restitutione vsurarum obligata non sunt, vt suo loco dicemus; & passiuæ actiones quæ aduersus defunctum erant, ac onera hæreditaria pro rata inter hæredes diuidi supra ostendimus.

70 Imò in foro saltem interiori hæredes non tenentur ad restitutionem vsurarum ultra vires hæreditarias, etiam si inuentarium non fecerint: quoniam hæredes huiusmodi non tenentur ad restitutionem ratione iniustæ acceptiois; quoniam nos supponimus non fuisse cooperatos ad extorquendas vsuras: nec tenentur ratione rei acceptæ, vt patet; ergo nullo modo restituere tenentur: nam omnis restitutio debetur vel ratione rei iniuste acceptæ, vel ratione iniustæ acceptiois, vt sepè diximus. Etenim quamuis de iure ciuili hæres, qui non fecit inuentarium tenetur ultra vires hæreditarias, vt in *l. fin. §. cum igitur, C. de iure delib.* nihilominus lex illa, vt aliàs ostēdimus, fundatur in præsumptione fraudis contra hæredes, nempe quod hæreditatis partem occultent, ne debita persoluant: at in foro conscientiæ cessat præsumptio, vbi de veritate constat. Ita *Bann. in D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 3. dub. 4. Salon. ibidem, contr. 8. Rebell. de oblig. iust. lib. 8. de vsur. q. 16. sec. 2. & hanc opinionem communem esse testatur Azor. tomo 3. in *inst. moral. lib. 5. cap. 7. q. 11. Sanch. lib. 4. in Decalog. cap. 15. num. 35 & seq. & alij apud Molfes. par. 1. sua sum. 17. 11. cap. 14. num. 41.**

71 Est tamen verum, quod vbi agitur de vno hæredum, qui esset in causa; vt alij non restituant suas partes, tunc ille vnus teneretur ad omnium vsurarum restitutionem, cum iniquè impediatur bonum alienum, & alij debitorum, vt bene notat *Salon. loc. cit. sub num. 3. vers. Obseruemus tertio.* Sic etiam vbi apud aliquem ex hæredibus, legatarijs, aut donatarijs deuenisset res aliqua vsuraria eadem numero, tunc tota restituenda est mutuatario, à quo usurarius illam extorsit, ut rectè docet *Molina d. disp. 332. in fine, Less. lib. 2. de iust. & iuro, cap. 20. dub. 20. num. 173.* Si quidem inter hæredes actiones tantum personales diuiduntur pro portione hæreditaria, non autem reales: actio enim realis sequitur rem à quocumq; detineatur, ut in *l. inciuilem, C. de furt.* Et propterea cum res vsuraria eadem numero extat apud aliquem, mutuatarius poterit illam integrè vendicare, tanquam eiusdem Dominus, ut ex *Caiet. & alij docet Less. loc. cit. concl. 2.* Quòd si hæredes non solum succedant in bonis vsurarij; sed etiam in crimine vsurarij, tanquam cooperantes, tunc tenentur ad restitutionem vsurarum singuli in solidum, siue hæreditas sufficiat, siue non: & siue inuentarium fecerint, vel non fecerint; quia cum sint participantes in crimine, omnes tenentur in solidum ex iniusta acceptioe, vt in *l. 2. C. de fruct. & lit. expens. cap. tua nos, de vsur. Reginald. lib. 10. sua prax. num. 113. & sub num. 397. §. secundum est, Salas dub. 43. de vsur. & Molfes. par. 2. sua sum. 17. 12. cap. 23. num. 109.*

72 Vigesimo peccant hæredes non habentes ratum factum defuncti; quoniam hæres de iure tenetur stare factò defuncti, vt in *l. cum à matre,*

C. de rei uend. Vndè quamuis successor particularis, vt emptor, aut donator, non teneatur stare locationi factæ à venditore, vel donante rei venditæ, vel donatæ, vt in *l. emptorem, C. loc.* nisi adesset speciale pactum in contrarium, vel pactum cum speciali hypotheca, vt durante tempore cōductionis non alienentur bona locata, & in alijs casibus, de quibus *Molfes. tomo 3. apud Consuetud. Neapol. q. 23. & 24. & par. 2. sua sum. 17. 12. cap. 8. num. 63. cum plur. seq.* cum alijs, quos ipse refert; nihilominus hæres tenetur stare locationi factæ per defunctum, *l. viam veritatis, §. locati, & Molfes. d. cap. 8. num. 68 & d. q. 25. §. secundo locationis stare tenetur.* Vbi id ampliatur locum sibi vendicare etiam in fideicommissario, & in successore particulari necessario per sententiam iudicis.

73 Vigesimo primò grauiter peccant hæredes si eleemosynas, quas pro eius anima legauit defunctus, differant soluere, & multò magis, si eas nullo modo exoluant; quoniam licet quantum ad meritum dilatio executionis eleemosynarum non præiudicet defuncto, si maximè omnem diligentiam adhibuit, vt eius eleemosynæ post mortem citò darètur cum meritum principaliter ex voluntate, & intentione dependeat; nihilominus quantum ad effectum eleemosynæ, talis dilatio offert detrimentum defuncto, non vt puniatur ob huiusmodi dilationem; sed quia non adhibetur remedium expiationis pœnæ, cum non sit suffragium vnde subleuetur, atq; idèò non liberatur à pœna purgatorij tam citò, vt habetur ex *D. Thom. quodlib. 6. ar. 13.* vbi etiam inquit, quòd si defunctus iubeat in testamento restitutionem fieri, & sic in morte, & fecit quod potuit, vt restitutio fiat, si hæres restitutionem differat, talis dilatio non offert detrimentum defuncto; quia illa non ordinatur ad expiandam pœnam, nec est pars satisfactiois. Hanc eandem opinionem sequitur *Syl. in sum. ver. Testamentum, 2.* qui reprehendit *Angel.* dicentem, quòd anima non intrat in Cælum, nisi restitutione facta: id enim est contra *D. Thom. & contra veritatem.*

74 Ex his igitur patet, quàm graue peccatum sit eleemosynas legatas à defuncto non soluere; postquam hæres graue dānum infert defuncto: & tanta potest esse dilatio, vt eleemosyna licet postea saluatur; defuncto tamen non proficit, si purgatorij igne expiatus in Cælū euolauit. Imò ipse *Syl.* ibi ait, non excusari hæredem ex eo, quod commodè non possit: nec executores testamenti, etiam si non possit, cum debeat id Episcopo notificare, ad quem diximus pertinere executionem pœnæ voluntatis defuncti; vt *cap. Ioannes, de testam.* atq; idèò *Syl.* ipse tales egentium necatores appellat, & ab Ecclesia abijciendos, vt in *cap. qui & duobus, & seq. 13. q. 2.* Est tamen verum, quòd hæres potest paulum retardare executionem eleemosynæ, vt rebus defuncti melius venditis, maiorem eleemosynam faciat; dummodò illud augmentum eleemosynæ sit magnum, & tempus dilationis valdè exiguum, vt per eundem *D. Thom. & Syl. locis sup. cit.*

75 Vigesimo secundò peccant hæredes non implendo vota realia defuncti: nam ad ea implenda tenentur tum de iure canonico, vt in *c. licet, de voto,* vbi latè habetur per Doctores, an huiusmodi vota non implentes veniant priuandi tota hæ-

hæ-

hæreditate, vel pro parte, quos refert *Sanch. lib. 4. in Decalic. cap. 15. num. 26.* tum etiam ratione: quoniam vt sæpè diximus, actiones reales transeunt ad hæredes, & contra hæredes. Vnde si testator dum viueret, votum emisit ædificandi Ecclesiam, fundandi Monasterium, hospitale, vestiendi pauperes, & alia eiusmodi vota realia, tunc si in vita non impleuit, tenetur hæres ea persolvere sicut alia defuncti debita. Siquidem votum reale est debitum quoddam Deo persoluum, vt post alios *Sayr. lib. 6. Clavis Regig. cap. 8. dub. 6. prop. 2. num. 12.*

76 Ampliatur hæc conclusio primò, vt hæredes teneantur implere vota defuncti non solum realia tantum; sed etiam mixta, quoad partem tamen realem. Vnde si defunctus dum viueret, votum emisit peregrinationis ad S. Iacobum de Galitia, & ibi calicem offerre, aut Monasterium ædificare, & ipsum ingredi, tunc hæres tenetur solum ad reale, non autem ad personale; atque idem tenetur calicem tantum mittere ad S. Iacobum; non autem eò ire: & Monasterium tantum ædificare; sed illud non ingredi: siquidem, vt infra dicemus, hæres non tenetur implere vota personalia defuncti. Imò nec ad partem realem voti mixti adimplendam tenetur hæres; nisi vtrumque expressum sit à defuncto, vt in exemplis supra positis: secus autem si personale sit expressum, & reale sit tacitum, ac accessorium. Vt si quis uerit ire ad S. Iacobum de Galitia, quod est principale in voto: & non expressit expensas, quas in itinere facturus erat, quæ sunt accessoriae voto, tunc hæres ad nihil tenetur: etenim si hæres non tenetur ad principale, neq; tenetur ad accessorium, cum accessorium sequatur naturam principalis, vt in *cap. accessorium, de regul. iur. in 6.* Eadem ratione, qui uouit Religionem ingredi, & ibi dare sua bona si professionem emitteret, si moriatur uouens ante professionem, nõ tenetur hæres bona tradere Religioni: ita *Sayr. loco cit. num. 13. & 14. Sanch. d. cap. 15. nu. 30.* cum alijs ab eo allegatis, & *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 14. num. 40.*

77 Secundò ampliatur, vt hæredes ad eò teneantur adimplere vota realia, & mixta defuncti, vt supra, vt si hæres sit vnus ex Descendentibus, vel Ascendentibus, ad ea persoluenda teneatur etiã cum detrimento propriæ legitimæ: siquidem legitima debetur, deducto ere alieno: & parentes possunt præiudicare in vita quoad legitimam, ut, per *Nauar. cons. 16. num. 4. de voto, in 2. edit.* Contrariam tamen opinionem tenet *Couar. in cap. si hæredes, num. 9 de testam. & alijs, quos refert, & sequitur Sanch. d. cap. 15. num. 38. & 39. & Molfes. d. cap. 14. num. 42.* qui hanc opinionem uertorem esse affirmat; quoniam Ecclesia non præsumitur acceptare tale uotum in præiudicium legitimæ prædictorum: & propterea huiusmodi uota alijs tantum legatis præferenda esse uolunt, exceptis expensis funerum, quæ præferuntur omnibus alijs creditoribus, etiam hypothecarijs. In omnem tamen euentum, quando filius hæres per uota patris grauatur, iustam habet causam petendi dispensationem: & si hæres sit necessarius grauari non potest ultra quintam partem bonorum, etiam si in testamento relicta fuerint huiusmodi uota, ut habetur ex *Sayro lib. 6. Clavis Reg. cap. 8. num. 15.*

78 Tertio ampliatur, ut hæredes ad eò obligentur eiusmodi uota adimplere, ut si non impleat possint compelli, etiam per censuras Ecclesiasticas, ut per *Abb. in d. cap. licet, num. 15. & alios, quos refert, & sequitur Sayr. loco cit. qui idem dicendum esse probat de succelloribus Vniuersitatum, ut teneantur reddere uota realia prædecessorum, siue soluenda sint pro reparatione Ecclesiarum, siue pro earum dotatione, siue pro alia re.*

79 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, ut hæres non teneatur reddere uota defuncti, quæ purè personalia sunt: siquidem uota personalia expirant morte uouentis, atq; id eò solas personas uouentium obligant, ut in *cap. licet, de voto.* Benè uerum est, quod si Testator grauauerit hæredem soluere certum quid pro executione talium uotorum, uel ut personaliter hæres uota illa adimpleat, tunc hæres acceptando testamentum, tenetur uota illa reddere, ut legata sunt, & ordinata à Testatore: quoniam hæres tenetur habere ratum factum defuncti, l. cum à matre, C. de reuend. *Sayr. loco cit. dub. 6. propos. 1. sub num. 11. Sanch. d. cap. 15. nu. 27.* cum alijs, quos allegat *Molfes. d. cap. 14. num. 37.*

80 Secundò limitatur, ut quamuis hæredes obligentur uota, ut sup. adimplere; nihilominus cum plures sint hæredes, & legata sunt diuidua, quilibet hæres tenetur pro portione tantum hæreditaria; sicut dicitur de omni alio legato. Quòd si uota undequaq; indiuidua sint, tunc quilibet hæres tenetur in solidum, ut postea iure cesso agat contra alios hæredes, ut per eundem *Molfes. loco cit. nu. 43.* ubi addit, quòd obligatio semper dicitur diuidua, quando resolui potest in ætimationem pecuniarum, ut ædificare Ecclesiam, præstare calicem, &c. quoniam licet Ecclesia sit indiuidua, sicut, & calix; obligatio tamen est diuidua, arg. *tex. in l. 2. & in l. in executione. ff. de verb. obl. l. fideicommissa, §. si in opete, ff. de legat. 3. & latè post alios Sanch. d. cap. 15. num. 44.*

81 Vigesimo tertio peccant hæredes si grauati restituere hæreditatem sub conditione, & dubium sit, an eueniat cõditio, cautionem præstare nolint fideicommissario, vt adueniente conditione, ei integrè restituantur bona: nam de iure ad hanc cautionem præstandam tenetur hæres, ut in *l. hac stipulatio, ff. ut leg. nom. caueat.* quæ quidè cautio datur, vt fideicommissario restituantur etiã bonorum fructus, qui sine dicta cautione ei non restituerentur, ut in *l. si is, à quo, ff. eod.* cum alijs relatis à *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 1. cap. 4. nu. 160.* ubi id limitat ex *Vinc. de Franch. decis. 8. num. 2. & decis. 311. num. 5.* quando clarè constat, bona esse supposita fideicommissio; secus autè si dubiè. Quæ diximus de fideicommissio vniuersali, extendimus ad fideicommissum singulare, cum militet eadem ratio, arg. *tex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.*

82 Vigesimo quarto peccant hæredes grauati per fideicommissum, si hæreditatem nolint adire, vt illam fideicommissario restituant: etenim de iure ad id tenentur, & possunt auctoritate Iudicis compelli, ut in *§. restituta. in Instit. de fideic. hered. & toto tit. ff. & C. ad Trebell.* Et sicut legatarius tenetur de manu hæredis legatum suscipere; ita etiam fideicommissarius hæreditatè:

- aliàs si propria auctoritate capiant, incidunt in commissum, vt in *l. Paulus, & l. restituta*, & ibi, *Bart. ff. ad Trebell.* Et nos latius infra Deo duce, dicemus de Legatarijs agètes *sec.* Hæc autem fideicommissi restitutio dupliciter fieri contingit, verbaliter scilicet, & realiter. Per verbalem restitutionem transfertur in fideicommissarium dominium, reuera possessione: at per realem transfertur non solum dominium, sed etiam possessio, vt habetur per *Glos. & ibi, Bart. in d. l. restituta*, & post alios *Farinac. q. 113. de furt. n. 295.*
- 83 Vigesimoquintò peccant hæredes non soluètes gabellam impositam ratione vltimarum voluntatum: Etenim gabella soluenda est ab eo, qui lucrum consequitur, vt in *l. debet, in fine, ff. de edil. edil. latè Tusch. vers. Gabella, cõcl. 6.* quod quidem verum est, nisi statuto caueatur contrarium, vel testator grauasset hæredem, vt solueret legatum liberum, vt bene declarat ibi *Tusch. Dixi: Gabellam impositam*, statuto scilicet municipali, quoniam de iure communi gabella nõ est constituta pro institutione hæredis, pro legatis, fideic. donationibus causa mortis, &c. vt habetur per *Ias. in l. edicto, in 2. not. C. de edil. Diui Adriani toll. & Tusch. vers. Gabella, conclus. 5. num. 5.*
- 84 Imò est, quod statutum feratur, vt gabella soluenda sit pro vltimis voluntatibus; in multis tamen casibus non debetur; quorum primus est, quando filius, & alij Descendentes succedunt Ascendentibus, tam ex testamento, quàm ab intestato: siquidem filius dicitur quasi Dominus in vita patris, & per eius mortem, eiusdem bonæ continuatur in filium, *l. in suis, ff. de liber. posth. Tusch. loco citato, num. 8.* vbi etiam *num. 31.* idè dicendum esse ait, vbi parentes refutant bonæ feudalia filijs immediatè successuris: quoniam in actu inter viuos, aut in vltima voluntate non debetur gabella, vbi dominium non transfertur, vt probat *Marcobrun. conf. 103. num. 42. Tusch. ibi, & Surd. decis. 305. nu. 19.* Secundus casus est, vbi agitur de legato factò ex causa remunerationis, vel in compensationem dotis, vel alterius debiti: nam hæc non dicuntur propriè legata, & donationes; sed debiti satisfactiones. Vndè si maritus legat dotem vxori, dominus mercedem seruo, & alia huiusmodi; de talibus legatis non debetur gabella, vt habetur ex *Bart. & alijs in l. si pupillus, ff. ad leg. falcid. l. aone in l. si creditor, num. 2. & 12 ff. eod. Tusch. d. conclus. 5. num. 4. & Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 22. num. 115.* vbi in fine ex *Surd. decis. 305. num. 29. & seq.* similiter addit, non deberi gabellam pro contractu necessario; quia non spontè fit alienatio. Tertius casus est, quando agitur de legatis ad pias causas; quoniam de his non debetur gabella: etenim pia legata habent à iure hoc priuilegium, vt habetur ex *Tusch. d. cõclus. 5. in princ. & Molfes. d. cap. 22. num. 116.*
- 85 Vigesimo sexto peccant hæredes siue ex testamento succedant, siue ab intestato alimenta non tribuentes filio naturali, spurio, vel ex damnato coitu Defuncti. Etenim quamuis de iure ciuili filijs ex damnato coitu denegentur alimentata à patre, vt in *auth. ex complexu, C. de incest. nupt. & in auth. licet, C. de natur. liber.* nihilominus damnatur ius ciuile hoc casu à iurè Canonico, tanquàm contra ius naturale disponens;

atq; idèd compellitur pater huiusmodi filijs alimenta ministrare: & propterea cum actiones Defuncti transeant in hæredes, & contra hæredes, vt in *l. veteris, & l. fin. C. de contrah. & committ. stipul.* sicut Defunctus dum viueret tenebatur filio ex damnato coitu nato alimenta subministrare; ita etiam tenetur hæres. Et cum dos succedat loco alimentorum, sicut pater tenebatur filiam ex damnato coitu dotare, vt aliàs diximus; ita etiam hæres. Quæ omnia intelligenda sunt, nisi filius, vel filia aliundè alimenta, vel dotem querere sibi possit, nempe ex suis bonis, vel ex artificio; dummodò non sit infirmus; quia aliàs nec pater tenebatur eius filio nato ex damnato coitu alimenta subministrare, vt in *l. si quis ff. de liber. agnosco.*

- 86 Vigesimo septimo peccant hæredes reuocando donationem non dum acceptatam, factam absenti à Defuncto. Nam quamuis donatio absenti facta antequam acceptetur, possit à donante reuocari, vt in *l. absenti, ff. de donat. l. nec ambigi, C. eod. tit.* quod etiam iure naturali procedere, secluso iure positiuo contra nonnullos probat *Sanch. post alios de matrim. lib. 1. disp. 6. sub num. 10. ver. Caterum:* nihilominus, mortuo donante ante donationis acceptationem, non potest hæres donatoris donationem reuocare; quoniam facultas reuocandi non transit ad hæredes, ita *Couar. lib. 3. var. resol. cap. 14. num. 17. decis. Pedem. 70. num. 9. Molina lib. 4. de grimo genijs, cap. 2. num. 77. & Sanch. d. disp. 6. num. 5. vers. Verius tamen.* Vbi etiam ait, mortuo donante ante acceptationem, potest donatarius donationem ipsam absolutè acceptare; etiam si suo nomine Tabellarius non acceptauerit, vt contra nonnullos probat *Molina loco citato.* Est tamen verum, quòd ipse *Sanch. ibi, vers. Necessario tamen,* vult prædictam sententiam locum sibi vendicare, quando donans ante mortem, nuncium, aut Epistolam ad intimandam donationem misisset: quia cum illud non sit mandatum donandi, quod finitur morte mandantis, sed donatio perfecta, censetur durare voluntas donantis in nuncio, aut Epistola, per quam intimanda erat; quoniam illa gratia iam erat ex parte donantis facta, & nuncius erat executor, seu intimator illius gratiæ; arque idèd potestas illius non expirat per mortem donantis, *cap. si super gratia de offic. deleg. in 6.* Quòd si donans non dum nuncium destinasset, aut litteras dedisset, tunc post mortem donantis non potest acceptari donatio, cum iam non possit destinari nuncius, aut Epistola scribi ab ipso donante: quod omninò exigitur, vt acceptatio donationis in absentia factæ fieri possit: siquidem contractus perficitur vniõne voluntatum contrahentium, vt in *l. 1. ff. de pact. at absentium voluntates non coniunguntur, nec in vnum veniunt; nisi voluntas vnius alteri per Epistolam, vel nuncium ad id ab eo missum intimetur, vt in l. 1. in fin. ff. de contrah. empt. l. consensu, vers. Consensire, ff. de action. & obligat. & l. nec ambigi, C. de donat. Bart. in l. absenti, ff. eod. & alij relati ab eodem *Sanch. d. disp. 6. sub num. 3.**

- 88 Hæc autem conclusio ampliatur, vt locum sibi vendicat, non solum vt huiusmodi donationem acceptare possit donatarius cum supradicta limitatione; sed etiam hæres donatarij; quoniam

do.

donatio illa erat ex parte donantis perfecta, ac ualida, ut latè *Molina loco citato*, qui plures allegat & tom. 2. de iust. & iur. tr. 2. disp. 264. §. iuxta hactenus dicta, decis. *Pedem* 70. num. 10. cum alijs relatis per *Sanch. d. disp. 6 num. 6.* ubi num. 7. id limitat, quando donans non donat, nec promittit; sed nuncio, aut famulo dat, uel mittit donum, ut absenti donetur. Nam si donans interim moriatur, cum mandatum spiraret morte mandantis, l. *mandatum, C. mand.* & illa non sit donatio, sed mandatum de donando, tunc non solum hæres donatarij, sed nec ipse donatarius, possunt eiusmodi donationem acceptare; atque idè rem esse reddendam hæredibus donantis. Vndè infert, num. 8. quòd si quis non statim donet, aut promittat, ut supra, sed mittat aliquid donandum Titio, & nuncius iniuste donum sibi vsurpet, aut iniuste differat manifestare Titio, ut acceptet, & interim donum mittens moriatur; tunc ipse nuncius obligatur ad duplicem restitutionem, alteram hæredibus donatoris; quia mandatum donantis morte cessauit: & alteram donatario; quoniam iniuste causa fuit, ne donum illud consequeretur, ita *Molina tom. 2. de iust. & iur. tr. 2. disp. 263. §. iuxta hactenus dicta*, & alij apud *Sanch. d. num. 7.* ubi tamen id moderatur quando mandatum sit ad causas pias: ut si quis famulo præciperet centum in eleemosynam elargiri, & re integra mandans decederet: tunc enim talis eleemosyna deberetur, etiam non acceptata: siquidem fauore piæ causæ mandatum non expirat morte mandantis, ut habetur ex *Tirraquell. de priuil. pia causæ, priuil. 82. & 132. & de priuil. Scholast. priuil. 80.* ubi idem ait dicendum esse fauore dotis, Scholasticorum, fauore libertatis, & quacunque alia pia causa, l. *si pater in princ. ff. de manumiss. vind.* & habetur ex eodem *Molina loco citato*, §. *Dixi mandatum*: cū alijs, quos allegat, ubi addit quoque, id locum sibi non vendicare, quando quis est constitutus Procurator cum donandi potestate; nam si interim mandans decedat, & Procurator donet, cum ipse, ac donatarius obitum ignorent, valida erit donatio: quoniam gesta per Procuratorem, dum eius mandati reuocatio, siue tacita, siue expressa ignoretur, firma habentur, l. *si mandatum, l. inter causas, ff. mand. l. vero Procuratori, in princ. & §. 1. de solut.*

89 Vigesimo octauò peccat uxor hæres à viro instituta, aut usufructuaria relicta sub conditione, si castè vixerit, si fornicetur: Etenim non solum peccat ratione fornicationis; sed etiam in peccato mortali dicitur viuere, donec hæreditatem, seu fructus perceptos restituat substituto, vel succedentibus ab intestato, ut post alios probat *Navar. in Man. cap. 25. num. 65. vers. Secundo, qua vidua.* Quòd tamen verum esse inquit, quando restitutionem facere potest citra detrimētum famæ, honoris, & quando aliàs non adsit aliqua ex causis excusantibus à restitutione, de quibus latè *Sayr. lib. 10. Clauis Reg. cap. 3.* & nos latius supra de restitutione agentes. Idem dicendum est si testator legauit uxori usufructum certi fundi sub conditione si castè, ac vidualiter vixerit, & post eius mortem eundem fundum legauerit Titio: nam si uxor postea ad secundas nuptias transierit, statim tenetur fundum pleno iure restituere Titio, ut cum opinione magis recepta tenet

Mantica de coniectur. ultim. volunt. lib. 3. tit. 19. num. 19.

90 Vigesimo nonò peccat hæres, cui tributa est à testatore optio alicuius rei tribuendæ legatario, si tribuat deteriozem: etenim tenetur dicta facultate uti arbitrio boni viri, ut non eligat deteriozem; sed mediam, ut in §. *optionis in instit. de legat.* Non sic dicendum est de legatario: nam is potest eligere meliorem, ut infra dicemus de legatarijs agentes.

De Legatarijs, & eorum culpis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Legatarij, legatum non acceptantes in fraudem creditorum.
- 2 Peccant Legatarij Religionem ingredientes in fraudem fideicommissariorum suorum, vel nõ restituentes usuras a testatore extortas.
- 3 Peccant Legatarij, & legata incidunt in commissum, si propria auctoritate legata capiant, & non de manu hæredis.
- 4 Idque non solum in legatis, sed etiam in fideicommissis locum habet.
- 5 Tunc legatum, & fideicommissum in commissum incidunt, cum legatarius, vel fideicommissarius legatum, & fideicommissum propria auctoritate occupat post aditam hæreditatem secus si ante, nam tunc ad restitutionem tantum tenetur.
- 6 Neque in commissum incideret, si citra dolum, & fraudem pænes legatarium, & fideicommissariũ legatum, vel fideicommissum reperiretur.
- 7 Sic etiam si legata, & fideicommissa percipiãt cum consensu exequutoris testamenti, vel si hæres tacuit.
Vel si Legatario, aut fideicommissario sit à testatore tributa potestas capiendi propria auctoritate.
- 8 Fauore pia causa potest Legatarius propria auctoritate legatum capere.
An legata, & fideicommissa prædicta cadant in commissum ipso iure, vel sententia iudicis exigatur.
- 9 Peccant Legatarij, quibus legata est optio alicuius rei, ipsique eligant meliorem, sed contrarium est magis receptum, quando expressè habet optionem à testatore.
- 10 Peccant Legatarij, qui legata relicta ad certũ usum, in alium transferunt.
Quid si testatoris voluntatem, legatarius commutasset in melius.
- 11 Et peccat, tam si commutauerit legata pia, quam non pia.
- 12 Legatarius legatum ad certum usum relictum ad alium commutare non potest non solum in facto, sed neque in modo, vel in loco.
- 13 Et siue impleri possit de iure, siue de facto.
- 14 Auctoritate Principis potest legatum ad unum usum factum, in alium commutari.
- 15 Legatum ad certum usum relictum, potest in alium

- alium usum commutari iusta, & rationabili ex causa.
Idque sublimitatur pluribus modis.
- 16 Si legatum fiat contemplatione alicuius persone, cui solui nequit, caducum efficitur.
 - 17 Possunt aliquando commutari legata pia ex iusta, & rationabili causa per alium, quam per Romanum Pontificem.
 - 18 Attenta dispositione Concilii Tridentini hodie Missarum redemptio soli Romano Pontifici reservatur.
 - 19 Peccant Legatarij, qui debitam de iure falcidiam non restitunt heredi, qui per errorem integram legatam ipsis soluerit.
 - 20 Falcidia, & Trebellianica dicuntur quarta portio hereditatis, in qua res alienum includitur, legitima vero dicitur quota bonorum, non includens res alienum.
 - 21 Hæres solvendo integrum legatum per errorem facti, tam in foro externo, quam interno petere potest falcidiam; secus si soluerit per errorem iuris.
In quibus casibus detrahi non possit falcidia.
 - 22 Peccant Legatarij non restituentes legatum, factum à prodigo, cui interdicta fuit bonorum suorum administratio.
 - 23 Peccant Legatarij, qui relicti à testatore tutores, tutelam repudiant, & legata retinent.
 - 24 Peccant Legatarij, qui pro consecutione legati ad pias causas, iudicem adeunt secularem.

Dico primò peccare Legatarios non acceptantes legatum in fraudem eorum creditorum, ut supra diximus, eodem modo de herede: siquidem quamvis de iure licitum sit debitori renunciare legatum in præiudicium suorum creditorum, ut in *l. qui autem, ff. qua in fraudem credit.* nihilominus cum lex illa sit contra ius naturale, in foro conscientie non est servanda, ut habetur ex *Molina, tom. 2. de iustit. & iure, disp. 435. in fin. & ex alijs.*

- 2 Dico secundò peccare legatarios in fraudem suorum fideicommissariorum Religionem ingrediens; ne scilicet legata fideicommissis supposita transeant in fideicommissarios, atque idèd fideicommissa evanescant, iuxta ea, quæ supradiximus *sec. precedenti, vers. Duodecimò peccant de hæredum peccatis agentes.*

Dico tertio peccare Legatarios non restituendo usuras, quas testator extorsit: quod quomodo procedat latè tractavimus supra *sec. preced. vers. Decimononò peccant*: de peccatis hæredum agentes.

- 3 Dico quartò peccare Legatarios, & insuper incidere in commissum, si propria auctoritate legata capiant. Etenim quamvis legatarius acquirat dominum rei legatæ, & pro consequendo legato tres sibi competant actiones, nempe personalis, hypothecaria, & reuendicatio, ut in *l. 1. & 2. & ibi, Glosa, in vers. Personales, C. comm. de legat. l. à Titio, in fine ff. de furt. Tusch. vers. Legatarius. conclus. 147. & seq. Mantica lib. 7. de coniectur. ultim. volunt. tit. 10. num. 31. & alij apud Moltes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 5. nu. 113. cum plur. sequent.* nihilominus legatum debet capere de manu hæredis, cum legatum sit donatio quædam à Defuncto relicta, ab hærede præstanda: & propterea auctoritate propria illud ac-

cipiens perdit legatum, siue sit speciei, siue quantitatis, vel quovis alio modo, ut in *l. non dubium, C. de legat. latè Farinac. q. 175. de furt. nu. 316. cum seq. Tusch. ver. Legatarius, concl. 151. & 152.*

- 4 Ampliatur hæc conclusio, ut non solum locum habeat in legatis, sed etiam in fideicommissis, ut in *l. Paulus, ff. ad Trebell.* scum per omnia exequata sint legata fideicommissis, *l. 1. ff. de legat. 1. & nemo possit sibi ipsi ius dicere, l. qui iurisdictioni, ff. de iurisd. omn. iud. & bene declarat Moltes. d. tr. 13. cap. 4. num. 55.*
- 5 Sic ampliata limitatur primò hæc eadem conclusio, quando legatarius, vel fideicommissarius post aditam hæreditatem ab hærede huiusmodi temeritatem committerent: alias si ante hæreditatem aditam id agerent, in commissum non incidissent, sed ad restitutionem tantum possessionis legati, seu fideicommissi hæredi tenerentur, ut indè Trebellianicam ex fideicommissis uniuersali, aut falcidiam ex particulari, seu legato percipiat, ut per *Glos. in d. l. non dubium, vbi etià Bart. & alij, C. de legat. Farinac. de furt. q. 113. num. 293.* Et si Trebellianica non venit detrahenda, non habet locum restitutio, cum frustra fieret, si mox hæreditas esset reddenda.
- 6 Secundò limitatur, vbi citra omnem dolum, ac fraudem legatum, seu fideicommissum reperiretur pendè legatarium, seu fideicommissarium: nam tunc competit illis restitutio, maximè si Trebellianica, vel falcidia non veniat detrahenda, quoniam frustra esset restitutio, ut dixi supra, & habetur ex *Farinac. de furt. q. 175. num. 344. & 352.*
- 7 Tertio limitatur, ut legatarij, vel fideicommissarij legata, seu fideicommissa propria auctoritate percipiant cum consensu executoris testamentarij, vel si hæres tacuit; quoniam primo casu non propria auctoritate; sed cum licentia dicuntur legata, seu fideicommissa percipisse: Et posteriori, cum hæres expressè non contradixerit, censetur consensum præstasse, arg. *tex. in cap. qui tacet, de regul. iur. in 6. & bene declarat Farinac. & Tusch. locis supra cit.*
- Quartò limitatur, quando legatario, seu fideicommissario fuit tributa potestas à Testatore capiendi legatum, seu fideicommissum propria auctoritate: nam tunc citra culpam, & pœnam id agerent, ut de fideicommissario est *tex. in d. l. Paulus, ff. ad Trebell. l. Titia, §. Lucius Titius, ff. de legat. 2. & Surd. decis. 333.* cum alijs, quos aliegar.
- 8 Quintò limitatur, ut dicta conclusio locum sibi non vendicat in legato ad pias causas; quia potest propria auctoritate à legatario favore piæ causæ, ut habetur ex *Tiraq. de priuil. pia causa, priuil. 26. & 45. Farin. loco cit. num. 336. & seq. & ex alijs apud Moltes. d. tr. 13. cap. 5. n. 119.*
- Sextò limitatur, ut quamvis fideicommissarij, & legatarij capientes sibi legata, & fideicommissa propria auctoritate cadant in commissum; non tamen cadunt ipso iure; sed exigitur sententia Iudicis, præmissa petitione hæredis, qui posset iuri suo renunciare, ut per *Farinac. d. q. 175. nu. 350. & Tusch. ver. Legatarius, concl. 151. & 152. & propterea legatarij, & fideicommissarij ante sententiam possunt legata, & fideicommissa citra culpam retinere.*

9 Dico quintò peccare legatarios, quibus legata est optio alicuius rei, si eligant meliorem: siquidem optio cenetur à Testatore legata arbitrio boni viri, ut scilicet non eligat meliorem; sed mediocrem: quoniam sicut hæres non potest eligere deteriorem, sed mediã, ita & legatarius; ut in §. *optionis*, in *Instit.* de *legat.* Est tamen verum, quòd sententia magis recepta est, ut legatarius possit eligere meliorem, dum expressè habet optionem à Testatore: & tunc eligit mediocrem quando non est ei legata optio, ut in *l. legato generaliter*, ff. de *legat.* 1. *Glosa* in *l. fin.* §. 1. *ver. Ex servis*, ubi etiam *Cyn.* *Bald.* *Ias.* & alij, *C. commun.* de *legat.* & *Fab.* in *d. §. optionis*.

10 Dico sextò peccare legatarios legata relicta ad certum usum, in alium commutantes, ut in *d. Clem.* quia contingit, & ibi *Cardin.* & alij, de *Religios. domib.* Etenim voluntas Testatoris pro lege seruanda est, §. *disponat*, *auth.* de *nupt.*

Ampliatur hæc conclusio primò, ut locum habeat, etiam si legatarius Testatoris voluntatè commutaret in melius, ut post alios probat *Molfes d. cap. 5. num. 182.*

11 Secundò ampliatur eadem conclusio, ut vera sit quoad omnia legata, non solùm pia, ut in *d. Clem.* quia contingit; sed etiam si pia non sint, ut in *l. 1. & l. legatum*, ff. de *admin. rer. ad Civit. pertin.* Etenim citra iniquitatem non potest quis commutare voluntatem defuncti, & bona ipsius contra eiusdem voluntatem possidere, ut in *cap. conquestus*, de *foro compet.*

12 Tertio ampliatur, ut legatarius non possit legatum ad certum usum mutare in alium non solùm in factò, sed nec etiam in modo, nec in loco. Vnde si Testator leget, Monasterium construere in tali loco, quod contineat tot cellas sub tali forma construendas; Monasterium non potest construere in alio loco, vel in definito loco cù cellis sub alio modo, seu forma ædificandis, arg. *rex* in *cap. Pisanis*, de *restit. spoliat.* *Syl.* in *sum. ver. Legatum*, 4. *sub q. 11.*

13 Quarto ampliatur, ut legatum in vnum usum factum, non possit conuertere in alium, siue possit impleri de iure, & de factò, ut si legatum sit Monasterium construendum in tali Diocesi, & concurrat illius Diocesis Episcopi consensus, atque ideò de iure potest, ut in *cap. nemo*, de *consecr. d. 1.* Et impleri potest de factò; eo quòd parata sunt omnia necessaria ad ipsum Monasterium construendum, nec est, qui aduersetur, ut in *cap. nos*, de *restit. & l. 1. ff. de admin. rei ad Civit. pertin.* & *l. nulli*, *C. de Episc. & Cler.* quo casu si per legatarium non adimpleatur legatum iuxta Testatoris dispositionem, reuertitur ad hæredè, si legatum non sit ad opus pium, ut in *cap. cum dilecti*, de *donat.* & *cap. verum*, de *condit. apposit.* Dixi, Si legatum non sit ad opus pium, quia si esset ad pias causas, secus est dicendum, ut infra dicemus. Siue legatum possit impleri de factò, sed non de iure, ut quia factum est ad finem inhonestum; atque ideò fuerunt legata mille ad faciendum ludum teatralem in Ecclesia; qui de iure est illicitus, ut in *cap. cum decorem*, de *vica.* & *honest. Cler.* quo casu legatum esset inutile per ea, quæ habentur per *Glos.* in *l. 1. ff. de condit. instit.* & *Tab.* in *sum. ver. Legatum*, 2. §. de-

cimò, *num. 11.* Idem dicendum est si legatum non possit impleri de iure; quia ius prohibet, *l. legatum Civitati*, ff. de *usufr. leg.* Non tamen hoc legatum est inutile, ut infra dicetur. Siue legatum possit impleri de iure; uerùm non potest impleri de factò. Ut cum quis legauerit mille pro construenda Ecclesia in tali loco, ubi propter bella non potest ædificari, arg. *rex* in *cap. significatus*, de *restr.*

14 Sic ampliata limitatur primò hæc eadem conclusio, ut legatum ad unum usum factum, possit commutari in alium usum auctoritate Principis; ita ut si legatum non sit ad pias causas, possit commutari per Principem sæcularem, ut in *l. legatum Civitati*, ff. de *usufr. leg.* & *l. legatum*, ff. de *admin. rer. ad Civit. pertin.* Si uerò legatum sit pium, per Rom. Pontificem: siue ad sit commutandi causa, siue non adsit, saltem quoad validitatem commutationis, ut quia legatum impleri possit de iure, & de factò, & nihil apparet, in quod sit bonum mutare, ut in *d. l. legatum*, & *d. Clem.* quia contingit, & ibi *DD.* de *Relig. dom.* *Syl.* in *sum. ver. Legatum*, 4. q. 10. in *princ.* *Tusch.* *ver. Legata pia*, *concl. 113. cum seq.* *Couar.* in *cap. nos quidem*, de *restit.* *Mol.* *tomo 2. de iust. & iure*, *disp. 249.* & *Vasq.* *cap. 8. de restit.* Et id etiam sine consensu hæredum propter supremam Principis in hoc potestatem, ut habetur per *Tusch.* *ver. Legata pia*, *concl. 114.* & alios apud *Molfes* *pag. 2. sua sum. 17. 13. cap. 5. num. 182.* & *184.* Dixi, Saltem quoad validitatem commutationis. quia si nulla adsit commutationis causa, tunc puto, quòd estò quòd firma, & ualida sit commutatio; nihilominus citra culpam à Principe non fiet: siquidem iniquum est, uoluntatem defuncti citra irrationabilem causam commutare, ut in *cap. conquestus*, de *foro compet.* cum alijs cumulatis ex eodem *Molfes. d. cap. 5. sub num. 182.* & ante ipsum *Syl.* *ver. Legatum*, 5. q. 10. *circum med.*

15 Secundò limitatur prædicta conclusio, ut ita demum citra culpam commutari non possit legatum factum ad certum usum in alium, quando nulla adest iusta, ac rationabilis causa, ut sup. ostendimus: aliàs si iusta adsit causa, sicut per inferiores à Principe legata profana, ad opus pium non facta commutari possunt, ut in *d. l. legatum*, & ibi *Glos.* & *Bart.* ff. de *adm. rer. ad Civit. pertin.* ita etiam per inferiorem à Papa; atque ideò à Diocelano commutari possunt legata pia in alium usum, & ualida erit commutatio, etiam si de iure, & de factò impleri possunt, ut habetur ex *Syl. loc. cit. Tab. ver. Legatum*, 2. & ex alijs, quòd ampliat ipse *Syl.* ibidem post alios, etiam si dubitetur, an causa commutandi voluntatem defuncti sit legitima ex parte rei: nam adhuc per Diocelanos commutari potest. Est tamen verum, quòd prædicta limitatio multipliciter sublimitatur; primò id verum esse, nisi Testator disposuisset de legato, usu non impleto; quoniam tunc non posset per Diocelanos saltem fieri commutatio in alium usum, quàm ab ipso Testatore præscriptum, ut habetur per *Bart.* in *l. liberto*, §. *Encius*, per illum *rex. ff. de ann. legat.* *Syl.* & *Tab. locis cit.* Secundò sublimitatur, ut tunc per Diocelanos possit fieri ex causa commutatio legati

legati in alium vsum, quando commutatio fit in opus eiusdem speciei, vt in *l. legatum, ff. de ann. legat. & d. l. legatum, ff. de adm. rer. ad Ciuit. pertin.* Secus autem si commutatio fieret in opus alterius speciei; quia tunc Diocesani dispensatio satis non esset; sed dispensatio tunc pertineret ad Rom. Pontificem, vt in *cap. nos quidem, de testam. Syl. d. ver. Legatum, 4. q. 13. Tusch. ver. Legata pia, concl. 114. Felin. in cap. super his, de accusat. Vasq. de testam. cap. 8. nu. 104. & Molfes. d. cap. 5. num. 184.* Tertiò sublimitatur, vt cōmutatio legati in alium vsum per Diocesānum fieri tantum possit, vbi legatum factum fuerit ad certum opus, nempè pro construenda Ecclesia, Cappella, Hospitali, Monasterio, &c. tunc enim si non potest adimpleri in opere iniuncto, commutatur in aliud simile, vt in *d. l. legatum, Anch. in d. Clem. quia contingit, de Relig. domib. Tusch. d. concl. 114.* cum alijs, quos allegat *Mench. conf. 969. num. 6. lib. 10. Syl. loco cit. q. 12.* Sic etiam vbi legatum non posset licitè in illo opere specificè adimpleri, vt si per Testatōre disponatur, vt in proprio fundo erigatur Ecclesia, vel Monasterium, & ibi licitum non esset ædificare: nam tunc reiicitur illa conditio, & ædificium construi posset in alio loco decenti, iuxta arbitrium Diocesani, vt habetur ex eodem *Syl. ibi q. 11. Tusch. loc. cit. num. 15. & seq. & concl. 115.*

36 At si legatum fiat contemplatione alicuius personæ, cui solui nequit, aliter est dicendum: quoniam tunc legatum efficeretur caducum, nec alia indigeret commutatione secundum aliquos; atque idèò legatum non extenditur de una persona in aliam, cum electa fuerit industria personæ. Est tamen verum, quòd quouis modo legatum fieret caducum, non remaneret in onere in hærede: & propterea etiam ad opus pium est expendendum; eò magis, quoniam legatum pium non fit caducum, vt probat *Vinc. de Fran. eb. decis. 156. num. 3. Tiraq. de priuil. pia causa, priuil. 33 cum plurib. seq. Tusch. ver. Legata pia, concl. 109. & 110. & Molfes. contra Molin. d. cap. 5. num. 176. & 186.* vbi etiam num. 187. cum plur. seq. inquit post alios, quòd vbi impossibile esset, vel illicitum exequi opus à Testatore iniunctum, tunc receditur à voluntate Testatoris irrationabili, & commutatur legatū in aliud opus licitum. Sublimitatur denique supraddicta limitatio, vt ita demum fieri possit legati commutatio, vt supra per Diocesānum si concurrat hæredis consensus: nam licet commutatio legati facta à Rom. Pontifice nullum exigat hæredū consentum propter supremam, quam in hoc habet potestatem; nihilominus quando commutatio ab alijs inferioribus, hæredum consensus, & Ecclesiæ, cui legatum est, omninò exigitur; quādo scilicet nec de iure, nec de facto posset in forma specifica adimpleri, & quandocumq; ex causa legitima fieri debet commutatio, vt in *d. l. legatum, ff. de vusu. leg. & habetur ex Syl. loc. cit. q. 13.* vbi etiam addit, quòd si Ecclesia, cui legatur consentit commutationi, hæredes verò dissentiant, Episcopus debet potius Ecclesiæ, quàm hæredibus fauere, vt in *d. l. legatum*, quod tamen limitat in legato facto pro Monasterio ædificādo: nam huiusmodi legatum commutari nequit per Diocesānum citra hæredis consentum, nisi

hæres ipse fuerit negligens: nam hoc casu, elapso termino; posset Episcopus absque illius consensu, vt in *d. cap. nos quidem, de testam.*

17 Tertiò limitatur præfata conclusio, vt aliquādo commutari possint legata pia ex iusta, & rationabili causa, etiam per aliū, quàm per Rom. Pontificem, vel per Diocesānum. Etenim non solum Episcopi; sed etiam Abbates, & Generales Ordinum Missam perpetuam in participationem plurium Missarum, & reducere multiplicatam Missarum ad illum numerum, pro quo respondet iustum stipendiū singulis Missis, &c. vt in *Conc. Trid. sess. 25. de refor. cap. 4.* Et de alijs similibus operibus habere ex priuilegio Apostolico Pralatos Religionum facultatem cōmutandi legata, ac relicta suis Ecclesijs, vt habetur ex *Rodrig. 10. 2. qq. Regul. q. 125. ar. 9. Henr. lib. 1. de sac. Missa cap. 22. & Molfes. d. cap. 5. num. 291. & latius par. 1. eiusdem sue sum. tr. 3. cap. 16. num. 29. & 30.* vbi addit, quòd non ob id fideles, qui pro eorum animabus legata fecerunt per huiusmodi Missarum reductionem, ac commutationem detrimentum aliquod patiuntur: siquidem quicquid satisfactionis in eo casu minuitur ijs, qui Missarum stipendia reliquerunt, eisdem applicat Sumpus Pontifex ex inexhausto Ecclesiæ Thesoro, cuius ipse S. P. est dispensator, vt rectè etiam declarat *Suar. tom. 3. in 3. par. D. Th. disp. 86. sec. 4.*

18 Cæterum licet vera sint, attenta dispositione Conc. Trid. ea quæ sup. diximus; hodie tamen Missarum commutatio, moderatè, seu reductio soli Rom. Pontifici reseruat per S. D. N. D. Urbanum VIII. vt patet ex Decreto S. Congreg. Conc. de celebr. Miss. edito sub die 21. Iunij 1625. §. 1. cuius tenor est, qui sequitur. *Ac primò districte prohibet, atque interdicit, ne Episcopi in Diocesana Synodo, aut Generales in Capitulis generalibus, vel alijs quoque modo reducant onera vlla Missarum celebrandarum, aut post idem Concilium imposita, aut in limine fundationis; sed pro his omnibus reducendis, aut moderandis, vel commutandis ad Apostolicam Sedem recurratur, qua re diligenter perspecta, id statuet, quod magis in Domino expedire arbitrabitur; alioquin reductiones, moderationes, & commutationes huiusmodi, si quas contra huius prohibitionis formā fieri contigerit, omninò nullas, atque inanes decernit.*

19 Dico leptimò peccare legatarios nō restituētes debitā de iure falcidiā hæredi, qui per errorem ipsi legatario integrum legatum soluit, ea non detracta. Etenim quarta falcidia est hæredi debita ex legatis relictis, quando hæreditas est exhausta legatis, vt in §. 1. in instit. de lege falc. Deducitur etiam falcidia ex donatione causa mortis; quoniam est relictum particulare, vt in l. 1. §. si quis ex mortis ff. quor. legat. Item detrahitur falcidia ex mortis causa capione, l. pen. C. ad leg. falc. Detrahitur quoq; falcidia ex donatione inter viuos, quæ morte confirmatur, vt est donatio inter virum, & vxorem; patrem, & filiū, dum est sine causa, l. in donationibus, C. eod. tit. Et denique falcidia deducitur ex fideicommissis particularibus; quia hodie per omnia exequata sunt legata fideicommissis particularibus, vt in l. 1. ff. de legat. 1. Fuit autè introducta quarta falcidia à Falcidio tribuno plebis, cap. quedam,

d. 2. Nam cum per legem 12. *tabul.* non deberetur, ita statuentem, *Vri quisq; legasset de re sua, ita ius esto.* hæres videns hæreditate exhaustam legatis, dum nihil lucri consequeretur, recusabat hæreditatem adire; atque ideò Testator inestatus decedebat, ut igitur tam Testatori, quam hæredi consuleretur, fuit quarta falcidia introducta, ut in d. §. 1. in *Instit. de lege falc.* Ad quam taxandã consideratur tempus mortis Testatoris, atque ideò prout tunc valent ipsius bona, ita taxatur falcidia, ut in §. *quantitas, in Instit. eod. tit.* & latè declarat *Mantica lib. 9 de coniect. ult. volunt. tit. 13.* & quicquid iudicio Testatoris hæres habuit, excõputat sibi in quartam, l. in *quartam, ff. ad leg. falc.*

20 Differt autem falcidia à legitima, & à quarta Trebellianica in hoc, quòd falcidia est quarta portio hæreditatis, in qua includitur æs alienũ, ut in d. l. in *quartam, ff. ad leg. falcid.* Legitima est quota bonorum, in qua non includitur æs alienum, sed deducitur, deducto ære alieno, §. *quarta, in Instit. de inoffic. testam.* Trebellianica verò detrahitur ex fideicommissis vniuersalibus, & legatis vniuersalibus, ut in l. in *testamento, 2. & ibi Glosa, C. de testam. milit. & latè Mant. lib. 7. de coniect. ult. volunt. tit. 2. num. 6. & tit. 11. num. 2.* Est igitur verum, quòd si hæres per errorem soluerit legatario integrum legatum, non detracta debita sibi legitima, citra culpam non potest eam retinere; sed eandem omninò tenetur restituere.

21 Hæc conclusio limitatur, ut locum sibi vendicer, quando hæres soluendo integrum legatũ errauit in facto, credens in hæreditate remanere adhuc falcidiam: quoniam tunc, quia huiusmodi error omninò consequum excluderet, legatarius tam in foro externo, quam in foro interno teneretur falcidiam restituere: secus autem si hæres soluendo integrum legatum errauerit in iure, ut quia sciebat in hæreditate falcidiam non remanere; sed ignorabat, se posse illam sibi retinere: nam hoc casu potest legatarius integrum legatum sine detractioe falcidiæ sibi retinere. Etenim error iuris hoc casu est iniustus. Ita *Innoc. 10. Andr. Anton. de Butr. Anchar. & Panor. in cap. quia plerique, de immun. Eccles. Medina tom. 2. de reb. restit. q. 23. col. antepen. vers. Inae patet. fol. 184. & Scacc. de commerc. par. 2. §. 1. q. 7. num. 13. & 113. ampl. 19.* quamuis hoc secundo casu cum *Medina loc. cit.* dicant, quæ diximus procedere in foro fori dũtaxat: verũm quoad forum interius existimant, esse distinguendum, quòd aut Testator, qui legauit erat iuris peritus, vel aliàs sciebat ex legato detrahi falcidiã, & tunc legatarius, cui hæres soluit integrum legatum tenetur hæredi in foro conscientie falcidiam restituere; licet in foro fori, si hæres soluerit per iuris ignorantiam non teneatur: quia voluntas Testatoris præsumitur talis, qualis est dispositio iuris, quam sciebat: liquidem de iure potest Testator ad sui libitum prohibere detractioem falcidiæ ex legatis, fideicommissis particularibus, donationibus causa mortis, &c. ut in *auth. Sed cum testator, C. ad leg. falc.* Imò dum falcidia non est prohibita in multis casibus detrahi non potest, nempè ex legatis ad pias causas, ut in *auth. Similiter, C. eod. tit. Mant. d. tit. 13. num. 7. & Peregr. de fideicom. ar. 3. num. 62.*

Præterea falcidia prohibetur tacitè, quoties Testator legatio iniunxit, & nequeat rem legatã alienare, ut in *auth. Sed in ea, C. eod. Mant. loco cit. & Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 5. num. 1981.* vbi id ampliatur etiam in testamento militis, l. in *testamento, C. ad l. falcid.* Vnde cum Testator in casu, de quo agitur non prohibuit falcidię detractioem, quam prohibere potuisset, censetur concessisse hæredi, ut possit illam detrahere. Quod si Testator erat rusticus, seu aliter ignarus huius falcidiæ: & tunc si hæres integrum soluit legatum ex ignorantia iuris; legatarius falcidiam restituere non tenetur quoad vtrumque forum: quoniam eo casu voluntas Testatoris non præsumitur talis, qualis est dispositio iuris, cum non potuerit velle id quod ignorauit. Ita *Scac. cum Mol. loco cit.*

22 Dico octauò peccare legatarios non restituentes legatum ipsis factum à prodigo, cui interdicta fuit bonorum lucrum administratio: siquidẽ prodigus, cui interdicta est bonorum suorum administratio, non potest nec inter viuos, nec in morte disponere, etiam si testaretur ad pias causas, ut per *Glos. in l. is cui bonis, ff. de testa. Tuscor. Testari, concl. 104. num. 14. & seq. cũ alijs, quos allegat.* Imò ex eius dispositione nec naturalis quidem oritur obligatio, ut per *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 4. num. 114. & tr. 13. cap. 2. num. 81. ubi num. 82. id limitat, vbi prodigus ingredere Monasterium. Dixi, Cui interdicta fuit bonorum suorum administratio.* quoniam si ei interdicta nõ sit administratio, potest contrahere tam inter viuos, quam in morte, ut per Doctores supra cit.

23 Dico nonò peccare legatarios, relictos à Testatore tutores, repudiantes tutelam, & retinètes legata: Etenim præsumitur eis facta legata contemplatione tutelæ, ita ut tutelam eisdem non acceptantibus legata non debeantur, l. *Nessenius, ff. de excus. tutor. latè Molfes. tomo 1. ad Consuet. Neapo. par. 6. q. 11. sub num. 24. & par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 5. num. 209.* vbi reprobat opinionem quorundam id limitantium, ut non procedat, vbi legatarius, cui est relictum legatum, & tutela, esset consanguineus. Imò legatarius sicut non potest pro parte acceptare legatũ, & pro parte nõ, vbi legatũ est vnicũ, quia vnicũ est, & indiuidua voluntas defuncti, l. *eum qui pro parte, ff. de bis, quib. ut indign. ita etiam, quando piura sunt legata separabilia: licet regulariter possit legatarius acceptare vnum, & aliud repudiare, ut in l. legatarius, ff. de legat. 1.* Non tamen id potest, vbi impositum est onus in vno ex ipsis legatis: quoniam tunc legatarius nõ potest repudiare rem, in qua onus est annexum: quia contemplatione oneris censentur ei omnia legata relictã, ut habetur ex *Gratiano tom. 2. discept. fogenf. cap. 248. Surd. cons. 107. & decis. 88. num. 22. & Molfes. loco cit. num. 207. cum plur. seq.*

24 Dico decimò peccare legatarios pro consecutione legati ad pias causas adeuntes Iudicem secularẽ: idemum citra iurisdictionis Ecclesiasticæ detrimentum, non agunt. Etenim legata, vbi essent profana, & hæres esset sæcularis pro solutione legati Iudex competens esset Iudex secularis, etiam si legatarius esset persona Ecclesiastica, & consanguineus Testatoris, seu ratione

sanguinis, nisi pro causa pia fuerit factum legatum, cum actor sequatur forum rei, *cap. sane, de foro comp.* nihilominus de iure executio legatorum priorum, spectat ad Episcopum loci, ut in §. si quis autem pro redemptione, in *auth. de Eccl. tit. Canar. in cap. sua nobis, de testam. Manar. in sum. cap. 17. num. 117. Syl. ver. Legatum, l. 9. §. 15.* & Nos latius sup. *sec. precedenti, vers. Quinta peccant heredes, ampli. §. de peccatis heredum, tractantes*, ubi quomodo Episcopus etiã quoad executionem legatorum profanorum se introumittere possit, latius quoq; declarauimus. Verũ tamen est, quod in nostro Regno Neapolitano ex conuentione facta inter Rom. Pontificem, & Regem Philippum II. s. m. fuit constitutum Tribunal Fabricæ SS. Apostolorum Petri, & Pauli de Vrbe: quod regitur per Iudicem Ecclesiasticum, & Consultores laicos, & ad illud spectat hodie executio legatorum ad pias causas, elapso anno, ut habetur ex *Rouiso in prag. 1. de legat. pñs.* Quod si in actu uisitationis Episcopus præueniret in executione legatorum priorũ post annum à die mortis Testatoris, tunc tanquam Delegatus S. Apostolicæ, potest in eorum executione se introumittere, non obstante recurſu ad S. A. ut in *Can. Trid. sess. 22. cap. 10. §. 11.* & ita in facti contingẽtia fuisse practicatum in Ciuitate Surrenti, testatur *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 5. num. 203.* † Adde, quod propositio 43. est damnata ab Alex. VII. quæ ait: *Annuum legatum pro anima relictum non durat plusquam per decem annos.*

De Fideicommissarijs, & eorum culpis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 Per omnia legata exequata sunt fideicommissis. Et an fideicommissum fieri possit cum ex testamento, cum ab intestato.
- 2 Fideicommissum fieri potest cum expresse, cum tacite, & quomodo.
- 3 Fideicommissum, aut est purum, aut sub condit. aut in diem. Et quando in unoquoque dicat cedat.
- 4 Peccant fideicommissarij, si propria auctoritate fideicommissum capiant. Et an, & quando incidat in commissum.
- 5 Peccant fideicommissarij renunciantes fideicommissa in fraudem suorum creditorum.
- 6 Peccant fideicommissarij, qui fideicommissum, ad certum usum relictum in alium committunt.
- 7 Peccant fideicommissarij, Trebellianicam, aut falcidiam, heredi debitam non restituentes.

1 Quidam fideicommissarios plura faciunt, quæ supra adnotauimus *sec. precedenti*, de legatarijs agentes. Etenim per omnia legata exequata sunt fideicommissis, *l. 1. ff. de legat. 1.* nam sicut dantur legata vniuersalia, & particularia, quæ sunt donationes quædam à Defuncto relictæ ab hærede præstandæ, *l. legatum. ff. de legat.*

2. & §. legatum, in *inst. de legat.* ita quoque datus fideicommissa vniuersalia, & particularia; atque idè inter se confunduntur, ut habetur ex *Mantica de coniectur. ultim. volunt. lib. 7. tit. 2. §. tit. 11.* Vnde fideicommissum, ut colligitur ex *lex. in §. 1. in inst. de fideicommiss. hered.* dicitur libertas, qua alicui ex testamento, vel ab intestato per interpositam personam aliquid præcario relinquitur: siquidem fideicommissum non solũ ex testamento; sed etiam ab intestato fieri potest, ut in §. præterea, in *inst. eod. tit.* atque idè qui condit testamento potest grauare suum hæredem, ut totam hæreditatem, vel partem illius, vel aliquam rem particularem restituat: Si vero quis testamentum non condit, potest facere codicillos; in quibus quauis non possit directè, nec adimi hæreditas; sicut nec substitutio directæ, ac tutoris datio, cum hæc omnia sint dispositiones directæ, quæ ad testamento pertinent, ut in §. codicillis, in *inst. de codicill. l. 2. C. eod. tit. late Tuscb. vers. Codicilli, concl. 606.* nihilominus obliquè, & sic per fideicommissum hæreditas dari, & adimi potest. Possunt enim in codicillis grauari hæredes testamentarij, vel succedentes ab intestato restituere alteri hæreditatem, vel quotam ipsius, aut certam rem, ut in iuribus sup. citatis, & habetur etiam in *l. 2. C. de legat.*

2. Hoc autem dupliciter fieri contingit expresse scilicet, & tacite. Expresse, quando testator expressis verbis grauatur hæredem successurum ex testamento, vel ab intestato, ut totam, vel partem hæreditatis, vel certam rem alteri restituat: vel quando testator vulgariter, pupillariter, vel per fideicommissum fecit alteri substitutionem, ut in *d. l. 2. C. de legat. Bart. in l. Centurio ff. de vniq. & pupill. substit.* late *Peregr. ar. 1. de fideicommiss.* Tacite verò fideicommissum censetur factum ex coniecturata mente testatoris, ut si præcipiat bona sua conseruari in familia, aut vocauit masculos, exclusis foeminis, &c. *Glosa in leg. quoties. C. de fideicommiss. Peregr. eod. tit. ar. 12. & seq. & Bald. conf. 198.* Præterea tacite dicitur fieri fideicommissum, quando simpliciter prohibet alienationem bonorum suorum, iuxta ea, quæ habentur in *l. filius familias, §. Diui, ff. de legat. 1.* & latissimè *Peregrin de fideicommiss. ar. 40.* Denique fideicommissum diuiditur in parum, & sub conditione, ac indiem Prioris fideicommissi statum mortuo testatore, cedit dies, & cogi potest hæres adire hæreditatem, & restituere, ut habetur ex *Glosa in l. unica, vers. Derelictis, C. de his, quib. ante aper. tab.* Et si fideicommissarius moriatur, etiam ante aditam hæreditatem, fideicommissum ad suos hæredes transmittit, *l. heredes mei, §. cum ita, & ibi, Glosa in vers. Suscepisset, ff. ad Trebell.* Posterioris verò fideicommissi ante conditionis aduentum non cedit dies, ut ex communi habetur per *Glos. in d. l. unica, vers. Derelictis, & Peregr. de fideicommiss. ar. 5. num. 7.* Et si fideicommissarius moriatur ante conditionis aduentum, & fideicommissum respiceret commodum fideicommissarij, regulariter extinguitur; nisi illud fideicommissum debeat loco legitimæ, ut est paragium legatum filiabus, ut rectè declarat *Molfes tom. 1. ad Confuetud. Neap. par. 4. q. 15. & par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 5. num. 52.* In diem denique constituitur fideicommissum, quoties hæres grauatur hære-

di-

ditatem restituere post certum tempus; quoniam tunc hæres facit fructus suos donec adueniat tempus, ut in §. *restituenda*, in *instit. de fideicommiss. hæred.* & late *Molfes. d. tr. 13. cap. 4. d. num. 22. usq; ad num. 27.* Est tamen verum, quod huiusmodi fideicommissum transmittitur, si ante diem fideicommissarius moriatur, quia habetur, ac si purum esset. His breuiter sic constitutis.

4 Dico primò peccare fideicommissarios si propria auctoritate fideicommissum recipiant: & insuper in commissum incidunt, quod amplia, & limita, sicut supra diximus de legatarijs, *sec. præcedenti*, *disto 4.* propria auctoritate legata capientibus.

5 Dico secundò peccare fideicommissarios fideicommissa renunciantes in fraudem eorum creditorum, iuxta ea, quæ supra adnotauimus de hæredibus, & legatarijs, *sec. 2. vers. Peccant primò*, & *sec. 3. disto 1.* hæreditatem, & legata renunciantibus, seu non acceptantibus in fraudem creditorum.

6 Dico tertio peccare fideicommissarios, si fideicommissum relictum ad certum usum commutent in alium: quod amplia, & limita, iuxta ea, quæ supra cumulauimus *d. sec. 3. disto 6.* de legatarijs tractantes, qui legatum relictum ad certum usum in alium commutant.

7 Dico quartò peccare fideicommissarios non restituentes quartam Trebellianicam, aut falcidiam hæredi debitam, qui per errorem ipsis fideicommissarijs integra fideicommissa restituerunt, iuxta ea, quæ supra diximus de legatarijs *d. sec. 3. disto 7.* cum suis limitationibus, *l. 1. ff. de legat. 1.* Unde peccant fideicommissarij in omnibus alijs casibus, in quibus supra probauimus peccare legatarios.

De executoribus testamentorum, & eorum culpis à discreto, & cauto Commissario explorandis.

S E C. V.

S Y M M A R I U M.

- 1 Testamenti executor quis nam dicatur.
- 2 Testamenti executor vnus legitimus, alter vero testamentarius dicitur.
- 3 Testamentarius executor, vel est vniversalis, vel particularis. Et quisnam dicatur vniversalis.
- 4 Peccant testamenti executores, si à testatore nominari, tale officium citra causam rationabilem non acceptent.
- 5 Oppositam sententiam defendit P. Diana, & quaratione.
- 6 Testamentarius executor, si post manus susceptum, citra legitimam causam ab eo se abdicare velit, non poterit citra culpam.
- 7 Peccant executores testamentarij, si intra præfinitum à testatore tempus legata non soluant, suamque voluntatem non adimpleant.
- 8 Peccant quoque si legata facta nullo præfinito tempore statim non soluant.
- 9 An, & quando tenentur ad interesse.
- 10 Peccant executores, si legata relicta à testatore,

ut pauperibus erogentur proprijs vsibus applicent in totum, vel in partem.

- 11 Executor datus à testatore ad distribuendum in pias causas, vel in pauperes poterit dispensare legatum pro supplemento congruo dotis.
- 12 Exequutores testamentorum, quibus iniunctum est, ut legata distribuant inter puellas maritandas, an possint elargiri puellis, Religionem ingredientibus.
- 13 Probabilior sententia affirmat. Et probatur.
- 14 Testator si executori dederit aliquid distribuendum, cui videbitur, & placuerit, tenetur in pios vsus dispensare, quamuis non appareat de mente testatoris.
- 15 Peccant executores, distributionem differentes elemosynarum, ut hæredi profint, & melius vendantur res hereditaria. Refertur de quodam militis consanguineo, qui fuit à Dæmonibus captus, & in Infernum ablitus, ex quo elemosynam in proprios vsus conuerterat.
- 16 Peccant executores, si prius legata soluant, quàm debita testatoris.
- 17 Peccant executores vltimarium voluntatum si regulares sint.
- 18 Si Monasterium vacet, & Regularis à proprio Superiore licentiam obtinere non possit, ab Episcopo loci obtinere debet.
- 19 Regulares munus executoris exercentes citra Superioris licentiam possunt acriter puniri.
- 20 Licet Regularis executoris munus absque Superioris licentia exercere nequeat, gesta tamè per ipsum de facto, valida erunt.
- 21 Superior Monasterij si fuerit relictus executor, citra alicuius licentiam poterit hoc munus exercere.

1 **A**D huius rei explicationem est adnotandum, quodd testamenti executor is dicitur, qui nulla sibi retenta commoditate, nandum, &c. habet in distribuendo, iuxta ea, quæ habentur, in *l. executor*, & ibi *Bart. C. de execut. rei iud.* Unde Testator committens aliquid conscientie alterius per verba denotantia arbitrium boni uiri, dicitur illum constituere executorem ad illum actum, ut post alios probat *Tusch. vers. Executor, concl. 496.* Non tamen diceretur executor, si ei relictum esset aliquid in confidentia, ut quantitatem relictæ declararet, aut personam, seu locum, quibus soluendum sit, ut habetur ex *Panor. in c. nos quidem, num. 12. & alij de testam.*

2 Est autem testamenti executor in triplici differentia: nam quidam dicitur legitimus: quidam verò testamentarius; & quidam datus. Legitimus executor dicitur, qui de iure talis constituitur, qualis est Episcopus loci, quoad executionem Legatorum præsertim piorum, ut in *l. nulli, C. de Episc. & Cler. & §. si quis autem pro redemptione*, in *auth. de Eccles. tit.* Et quamuis aliqui putent executionem dictorum legatorum piorum esse mixti fori, ut habetur ex *Tiraquell. de priuileg. pia causa, priuileg. 149. Mart. de iurisd. par. 2. cap. 11. num. 14.* & ex alijs, & id per *tex. in leg. hereditas, & d. l. nulli, C. de Episc. & Cler. & l. hereditas, §. fin. ff. de petit. hered.* nihilominus dictorum Doctorum, & sequacium opinio preceedit attentio iure ciuili. At attentio iure Canonico priuatiuè executio legatorum piorum solis

Tct 2 Episco.

Episcopis commissa est, vt habetur ex *P. Diana par. 4. tr. 1. resol. 99. Bonaccin. de contr. disp. 3. q. 18. pun. 1. §. 10. num. 1. Spin. in spec. testam. glosa 28. num. 44.* quos pro sua affert idem *Diana loco citato, & allegat tex. in cap. tua, & cap. si heredes de testam. ac Concil. Trid. sess. 7. cap. 15. & sess. 22. de reform. cap. 8.* Quibus adde, quòd id adeò verum est, vt etiam contradicente testatore, vel donatore loci Episcopus legatorum piorum sit legitimus executor, vt docet *P. Molfes. rom. 1. ad Consuetud. Neap. par. 3. q. 10. num. 10. & par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 5. num. 205.* & alij, quos ipse citat, moti ex eo, quòd testator, & donatores non possunt facere quin leges feruentur in eorum dispositionibus, vt in *auth. licet testator, C. de Episc. & Cler.* Item executor legitimus legatorum maxime piorum est Capitulum, Sede vacante, vt inquit *Diuus Anton. 3. p. tit. 10. cap. 3. §. 9.* Et quamuis *Molfes. d. tr. 13. cap. 11. num. 16.* dicat, legitimum executorem legatorum, quæ pia non sunt, esse Iudicem Sæcularem; id tamen non est intelligendum priuatiuè quoad alios: siquidem executionem legatorum, quæ pia non sunt, esse mixtæ fori; atque idèò Episcopus, si præueniat posse in eorum executione se intrromittere supra ostendimus. *sec. 2. vers. Quintò peccant, ampl. 3.*

3 Testamentarius autem executor est duplex, vniuersalis scilicet, & particularis: executor vniuersalis, qui est ad iustitiam hæredis dicitur vniuersalis executor voluntatis Defuncti, *l. id quod pauperibus, & l. si quis ad declinandam. C. de Episc. & Cler.* Non tamen is potest bona vendere habita fide de pretio, vt probat *Tusch. vers. Executores, conclus. 527. & 531.* Particularis verò executor appellatur is, qui specialiter fuit constitutus certarum rerum distributor à testatore, dubitante fortè de fide hæredis, vt in *l. alio herede, ff. de alim. & cib. legat.* Executor denique datiuus datur à Iudice, vel ab Episcopo in locum eorum, qui renunciauerunt, si agatur maxime de legatis pijs, vt post alios *Tusch. vers. Executores, concl. 535. & Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 11. num. 30.* His breuiter sic adnotatis.

4 Dico primò peccare testamenti executores si à testatore nominati, tale officium citra rationabilem causam non acceptent, vt habetur ex *Spin. in speculo testam. glosa 28. num. 18.* qui addit, huiusmodi peccatum esse mortale, & probat ex *Glos. in cap. sicut, 11. q. 1. verbo vsus, & ibi, Archid. in glosa in cap. pastoralis, in princ.* vbi etiam *Felin. num. 6. de offic. de leg.* dum dicunt, peccare mortaliter sine causa non acceptantem officium arbitri; quando spes est, quòd partes ad concordiam reducat: siquidem is dicitur facere contra charitatem, cum vnicuiq; mandauerit Deus de proximo suo, ergo idem dicendum est casu nostro, cum militet eadem ratio, arg. *tex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.* quod maxime verum puto si alius executor non inueniatur idoneus, & executor testamentarius cognoscit se aptum ad eiusmodi munus exercendum, & valde utilem pro executione demandanda voluntate Defuncti, qui fortè dubitauerit de fidelitate, & sufficientia hæredis. Et multò magis vera est hæc conclusio, si testator aliquid ei legauerit, & ab eodem fuerit acceptatum legatum, iuxta ea, quæ supra adnotauimus, *sec. 3. dicto nonò.*

Scio *P. Dianam* oppositam sententiam defen-

tere *4 par. resol. moral. tr. 4. resolut. 162.* motum ex eo, quòd aliàs officium executoris testamentarij non esset voluntarium contra communem Doctorum opinionem. Sed re vera ratio concludit quoad forum exterius, vt non possit executor compelli ad subeundum tale munus: secus autem quoad forum internum, si alius maxime non reperiat idoneus; quoniam tunc vrget præceptum charitatis. Etenim eleemosyna voluntaria est, quoad forum exterius, & tamen ex præcepto charitatis in multis casibus necessaria est, quoad forum interius. Quòd si alius executor reperiat æquè idoneus, ac testamentarius, qui eiusmodi munus subire velit, tunc puto excusari à leuiali culpa testamentarium ipsum si dictum munus nolit acceptare, quoniam tunc non vrget præceptum charitatis. Vnde cum Episcopus sit executor, quando executor à testatore nominatus non vult acceptare huiusmodi munus, vel testator assignauerit eum, qui executor nequit esse, vel is obijt, vt habetur ex *Syl. vers. Testamentum, 2. q. 2. dicto 1. Armilla. vers. Executor, num. 25. Anch. in cap. Religiosus, de testam. in 6. nu. 2.* & ex alijs relatis ab eodem *Diana loco citato*, si ipse Episcopus sit idoneus, vel saltem alium substituat æquè sufficientem, tunc puto executorem citra culpam saltem posse non acceptare tale munus, euam si non habeat aliquam reluctandi causam.

6 Ceterum si executor testamentarius post susceptum executoris munus velit à tali munere se abdicare citra legitimam causam, tunc citra culpam non poterit: imò in foro exteriori potest compelli ad perseuerandum, siue munus ipsum acceptauerit expressè, siue tacitè, vt in *cap. Ioannes de testam. latè D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 3. §. 9.* vbi plura de executoribus vltimarum voluntatum tractat, & præsertim probat executores datiuos posse à Iudice compelli ad acceptandum munus, nec possunt renunciare, nisi legitima subsistente causa: & idem ait de executoribus legitimis, de quibus supra diximus.

7 Dico secundo peccare executores testamentarios legata non soluentes, & Defuncti voluntatè non adimplentes infra tempus ab eo præfinitum, cum ad id de iure teneantur, vt in *cap. nos quidem, & ibi, Panor. & alij, de testam.* Est tamen verum quòd quamuis testator aliquid fieri, vel dari manderet infra aliquod tempus à die mortis suæ computandum; computatio tamen fieri debet non tantum à die mortis; sed etiam à die scientiæ, aditionis hæreditatis, vt in *l. statu liberos, §. si quis heredi, ff. de stat. liber. & l. fin. §. si autem dubius, & ibi, Glosa, C. de iure deliber.*

8 Dico tertio peccare executores si legata facta, nullo præfinito tempore, statim non soluant: siquidem dominium illorum statim adita hæreditate transit in legatarium, *l. si tibi homo, §. cum seruus, ff. de legat. 1.* Et licet executores in foro externo habeant annum ad exequendum testamentum; id tamen non procedit in foro conscientiæ; atque idèò executores, & hæredes si cù possint, differant notabiliter soluere debita, & legata Defuncti peccant mortaliter, vt habetur ex *Navar. in Man. cap. 25. num. 65. Pairo Navarr. de restit. lib. 3. cap. 4. num. 165.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Diana par. 4. resol. moral. tr. 4. resol. 162.* Imò executores etiam ante dictum tem-

tempus possunt cogi à Iudice in foro exteriori ad præstanda legata; & ad adimplendam Defuncti voluntatem per subtractionem alimenti: vel per censure Ecclesiasticas à Diocesano si legata maximè sint pia, vel per pœnam arbitraria, vt post *Specul.* habetur ex *D. Anton. par. 3. tit. 10. cap. 3. § 9.* & nos latè supra ostendimus *sec. 2. vers. Quintò peccant*, de hæredibus agentes. Et insuper tenentur ad damni, & interesse restitutionem legatarijs, & alijs quibuscunque obuerti ex eo, quòd negligenter se gesserint, aut dolosè se habuerint in exercendo executoris officium. Etenim omnis administrator aliorum bonorum tenetur fideliter munus suum adimplere; & si dolo, vel negligenter in administratione se habeat, tenetur ad interesse, vt supra adnotauimus *disp. 21. sec. 5. dicto 6. & 7.* de tutore, & curatore tractantes. Et insuper possunt executores eiusmodi tanquam suspecti remoueri, sicut diximus de tutoribus, & curatoribus *d. sec. 5.* & habetur ex *Castro conf. 92. num. 2. & conf. 332. num. 3. lib. 1.* & latè *Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. num. 31. & 39.* cum alijs, quos allegat. Non tamen tenentur ad interesse, nisi post sex menses, quoad legata ad pias causas, vt in *§. si autem legatum in auth. de Ecclesiasticis*: & idem dicendum est à fortiori in legatis non pijs, vt per *Syl. in summ. vers. Testamentum, 2. q. 6.* imò quamuis hæres si per annum à die mentionis per Iudicem, non impleat voluntatem Defuncti, quoad legata satisfacta, possit priuari hæreditate, iuxta ea, quæ supra cumulauimus *d. sec. 2. vers. Quintò peccat, ampl. 2.* & succedet substitutus, aut accretet cohæredibus, vt in *auth. hoc amplius, C. de fideic. nihilominus si ex defectu executorum legata nõ soluantur, non priuatur hæres hæreditate, sed executores cogi possunt, vt supra diximus *dicto ampl. 2.**

10 Dico quartò peccare executores legata reliqua à testatore eroganda in beneficium pauperum, proprijs vibus applicantes, & in propriam utilitatem in totum, vel pro parte conuertentes. Etenim executor; est quòd sit pauper; semper tamen dicit ordinem ad alios, vt in *l. si mandauero, §. si tibi centum ff. mand. & Syl. in summ. ver. Eleemosyna, q. 2. in fine.* Et eo magis, quia præsumitur testator executorem omninò excludere à dicto legato, si aliter non constet de eius voluntate. Verum tamen est, quòd si executor confanguineos, & filios habeat pauperes, poterit eiusmodi legata in eorum utilitatem conuertere, vt in *cap. probanda, 86. d. Valenz. conf. 98. num. 11. & seq. Syl. loco citato. & in vers. Testamentum, 2. q. 7. Graff. lib. 1. decis. par. 1. cap. 26. num. 23. & Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 11. nu. 37.* Et quamuis executor eo casu de iure ciuili nihil erogare possit in filium spurium Defuncti; etiam si datum sit executori arbitrium dispensandi, cum nec per se, nec per alium capere possit, *l. si pater, ff. de vulg. & pupill. substit.* nihilominus de equitate Canonica id potest, cum de iure Canonico pater teneatur spurium alere, *cap. cū haberet, de eo, qui dux. in mar. & c. Bald. conf. 95. Sylu. & Graff. locis citatis.*

11 Imò si executor datus sit à testatore ad distribuendum in pias causas, vel in pauperes, poterit legatum dispensare pro supplemento congruæ dotis, vt possit puella congruenter, iuxta eius cõ-

ditionem matrimonio collocari: siquidem pias causas dicitur causa dotis: & non dicitur posse nubere, quæ secundum decentiam sui status honestè nubere non potest, arg. *tex. in l. plenum. §. equitè, ff. de usu, & habit. l. nepos Proculo. ff. de verb. signif. Bald. in tr. de dote, col. 4. in fine, & in l. post mortem, col. pen. C. de fideic. & Graff. d. c. 26. num. 20. vbi etiam num. 21. ex eodem Baldo in l. si quis ad declinandum, col. 3. vers. Circa tertium, C. de Episc. & Cler. id ampliat in nobile, qui licet alimenta habeat; attamen decentiæ status conseruare non valet; quoniam tunc executor potest legata relicta ad distribuendum in pias causas, vel in pauperes distribuere huiusmodi nobili in totum, vel pro parte secundum decentiam status, & iuxta boni viri arbitrium: nam is inter pauperes connumeratur: & in pari paupertatis causa, præcipuè subueniendum est Nobilibus, *cap. consideranda 86. d.**

12 Sed iuxta hæc quærio, an executores testamentorum, quibus onus iniunctum est distribuendi bona legata à testatore inter puellas maritandas, possint ea elargiri puellis intrantibus Religionem. In hac re pugnantes extant opiniones. Nam prima sententia est *Sancb. de matrim. lib. 1. disp. 33. num. 52. Illephons. de Lara lib. 1. de Capel. cap. 21. nu. 26. Perri Cenedi, qq. Can. q. 35. num. 11.* & aliorum, docentium partem negatiuam, etiam si legatum fuerit factum puellæ determinatæ, vt patet etiam ex ijs, quæ supra adnotauimus *sec. 2. vers. Decimò peccant hæredes ibi*, vnde ex hac ratione circa finem, vbi alios pro hac eadem opinione retulimus, & valdè probabilem eam existimamus, cum testator loquatur de nuptijs carnalibus, non autem spiritualibus.

13 His tamen non obstantibus oppositam sententiam dicimus esse probabiliorē, quam tenent *Boer. decis. 3. num. 13. Pontius de matrim. lib. 3. cap. 7. num. 11.* & alij, quos refert, & sequitur *P. Diana par. 5. resol. moral. tr. 14. resol. 35.* dicentes, quod siue legatum prædictū fiat certis puellis, aut consanguineis, siue fiat incertis absolute, posse testamenti executores erogare legatum puellis Religionem intrantibus. Probant eorum sententiam ex *tex. in §. sed ex hac presenti in auth. de Sanctiss. Episcop.* vbi aperte habetur, quod legato factò alicui si nuptias contrahat, si is Religionem ingrediatur legatum habebit, ac si nuptias contraxerit: & cum dicta constitutio inducta sit ex mero fauore Religionis, & non ex præsumptione aliqua, ingrediens Religionem consequitur legatum, siue factum fuerit certis personis, siue in genere, ac incertis, cum militet in vtroque casu eadem ratio. Et hanc sententiam testatur *Pontius loco citato*, communem fuisse inter Theologos Salmanticenses. Vnde *P. Diana* ubi supra, eandem posse practicari à nostris Præpositis domus nostræ Sancti Ioseph Panormi, in legatis distribuendis ratione hæreditatis Fabritij à Prepano, citra omnem scrupulum censet.

14 His omnibus adde, quod habetur ex *Syl. in summ. vers. Testamentum, 2.* docente, quod si testator executori dederit aliquid distribuendum, vbi ei videbitur, & placuerit, tenetur illud in pios vsus dispensare; quamuis id non appareat de mente testatoris, arg. *tex. in cap. cum tibi, de testam.* Etenim verbum illud, videbitur, & verbum,

Episcopis commissa est, vt habetur ex *P. Diana par. 4. tr. 1. resol. 99. Bonaccin. de contr. disp. 3. q. 18. pu. 1. §. 10. num. 1. Spin. in spec. testam. glosa 28. num. 44.* quos pro sua affert idem *Diana loco citato*, & allegat *tex. in cap. tua. & cap. si heredus de testam. ac Concil. Trid. sess. 7. cap. 15. & sess. 22. de reform. cap. 8.* Quibus adde, quòd id adeò verum est, vt etiam contradicente testatore, vel donatore loci Episcopus legatorum piorum sit legitimus executor, vt docet *P. Molfes. tom. 1. ad Consuetud. Neap. par. 3. q. 10. num. 10. & par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 5. num. 205.* & alij, quos ipse citat, moti ex eo, quòd testator, & donatores non possunt facere quin leges seruentur in eorum dispositionibus, vt in *auth. licet testator, C. de Episc. & Cler.* Item executor legitimus legatorum maximè piorum est Capitulum, Sede vacante, vt inquit *Diuus Anton. 3. p. tit. 10. cap. 3. §. 9.* Et quamuis *Molfes. d. tr. 13. cap. 11. num. 16.* dicat, legitimum executores legatorum, quæ pia non sunt, esse iudicem Sæcularem; id tamen non est intelligendum prinatiuè quoad alios: siquidem executionem legatorum, quæ pia non sunt, esse mixti fori; atque idèò Episcopus, si præueniat posse in eorum executione se intromittere supra ostendimus. *sec. 2. vers. Quinto peccant, ampl. 3.*

3 Testamētarius autem executor est duplex, vniuersalis scilicet, & particularis: executor vniuersalis, qui est ad instar hæredis dicitur vniuersalis executor voluntatis Defuncti, *l. id quod pauperibus, & l. si quis ad declinandam. C. de Episc. & Cler.* Non tamen is potest bona vendere habitæ fide de pretio, vt probat *Tusch. vers. Executores, conclus. 527. & 531.* Particularis verò executor appellatur is, qui specialiter fuit constitutus certarum rerum distributor à testatore, dubitante fortè de fide hæredis, vt in *l. alio herede, ff. de alim. & cib. legat.* Executor denique datiuus datur à Iudice, vel ab Episcopo in locum eorum, qui renunciauerunt, si agatur maximè de legatis pijs, vt post alios *Tusch. vers. Executores, concl. 535. & Molfes. par. 2. sua summ. tr. 13. cap. 11. num. 30.* His breuiter sic adnotatis.

4 Dico primò peccare testamenti executores si à testatore nominati, tale officium citra rationabilem causam non acceptent, vt habetur ex *Spin. in speculo testam. glosa 28. num. 18.* qui addit, huiusmodi peccatum esse mortale, & probat ex *Glos. in cap. sicut, 11. q. 1. verbo usum, & ibi, Archid. Scola in cap. pastoralis, in princ. vbi etiam Felin. num. 6. de offic. de leg.* dum dicunt, peccare mortaliter sine causa non acceptantem officium arbitri; quando spes est, quòd partes ad concordiam reducat: siquidem is dicitur facere contra charitatem, cum vniciq; mandauerit Deus de proximo suo, ergo idem dicendum est casu nostro, cum militet eadem ratio, arg. *tex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.* quòd maximè verum puto si alius executor non inueniatur idoneus, & executor testamentarius cognoscit se aptum ad eiusmodi munus exercendum, & valde vtilem pro executione demandanda voluntate Defuncti, qui fortè dubitauerit de fidelitate, & sufficientia hæredis. Et multò magis vera est hæc conclusio, si testator aliquid ei legauerit, & ab eodem fuerit acceptatum legatum, iuxta ea, quæ supra adnotauimus. *sec. 3. dicto nonò.*

Scio *P. Dianam* oppositam sententiam defen-

dere *4 par. resol. moral. tr. 4. resolut. 162.* motum ex eo, quòd aliàs officium executoris testamentarij non esset voluntarium contra communem Doctorum opinionem. Sed re vera ratio concludit quoad forum exterius, vt non possit executor compelli ad subeundum tale munus: secus autem quoad forum internum, si alius maximè non reperiat idoneus; quoniam tunc vrget præceptum charitatis. Etenim elemosyna voluntaria est, quoad forum exterius, & tamen ex præcepto charitatis in multis casibus necessaria est, quoad forum interius. Quòd si alius executor reperiat æquè idoneus, ac testamentarius, qui eiusmodi munus subire velit, tunc puto excusari à leuiali culpa testamentarium ipsum si dictum munus nolit acceptare, quoniam tunc non vrget præceptum charitatis. Vnde cum Episcopus sit executor, quando executor à testatore nominatus non vult acceptare huiusmodi munus, vel testator assignauerit eum, qui executor nequit esse, vel is obiit, vt habetur ex *Syl. vers. Testamentum, 2. q. 2. dicto 1. Armilla. vers. Executor, num. 25. Anch. in cap. Religiosus, de testam. in 6. nu. 2. & ex alijs relatis ab eodem Diana loco citato, si ipse Episcopus sit idoneus, vel saltem alium substituat æquè sufficientem, tunc puto executores citra culpam saltem posse non acceptare tale munus, etiam si non habeat aliquam reluctandi causam.*

6 Cæterum si executor testamentarius post susceptum executoris munus velit à tali munere se abdicare citra legitimam causam, tunc citra culpam non poterit: imò in foro exteriori potest compelli ad perseverandum, siue manus ipsum acceptauerit expressè, siue tacitè, vt in *cap. Ioannes de testam. latè D. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 3. §. 9.* vbi plura de executoribus vitimarum voluntatum tractat, & præsertim probat executores datiuos posse à Iudice compelli ad acceptandum munus, nec possunt renunciare, nisi legitima subsistente causa: & idem ait de executoribus legitimis, de quibus supra diximus.

7 Dico secundo peccare executores testamentarios legata non soluentes, & Defuncti voluntatè non adimplentes infra tempus ab eo præfinitum, cum ad id de iure reneatur, vt in *cap. nos quidem, & ibi, Panor. & alij, de testam.* Est tamen verum quòd quamuis testator aliquid fieri, vel dari manderet infra aliquod tempus à die mortis suæ computandum; computatio tamen fieri debet non tantum à die mortis; sed etiam à die scientiæ, additionis hæreditatis, vt in *l. statu liberis, §. si quis heredi, ff. de stat. liber. & l. fin. §. si autem dubius, & ibi, Glosa, C. de iure deliber.*

8 Dico tertio peccare executores si legata facta, nullo præfinito tempore, statim non soluant: siquidem dominium illorum statim adita hæreditate transit in legatarium, *l. si tibi homo, §. cum seruus, ff. de legat. 1.* Et licet executores in foro externo habeant annum ad exequendum testamentum; id tamen non procedit in foro conscientiæ; atque idèò executores, & hæredes si cū possint, differant notabiliter soluere debita, & legata Defuncti peccant mortaliter, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 25. num. 65. Peiro Nauarr. de restit. lib. 3. cap. 4. num. 165.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Diana par. 4. resol. moral. tr. 4. resol. 162.* Imò executores etiam ante dictum tem-

tempus possunt cogi à Iudice in foro exteriori ad præstanda legata; & ad adimplendam Defuncti voluntatem per subtractionem alimenti: vel per cefuras Ecclesiasticas à Diocesano si legata maximè sint pia, vel per pœnam arbitrariã, vt post *Specul.* habetur ex *D. Anton. par. 3. tit. 10. cap. 3. § 9.* & nos latè supra ostendimus *sec. 2. vers. Quintò peccant*, de hæredibus agentes. Et insuper tenentur ad damni, & interesse restitutionem legatarijs, & alijs quibuscunque obuerti ex eo, quodd negligenter se gesserint, aut dolosè se habuerint in exercendo executoris officium. Etenim omnis administrator aliorum bonorum tenetur fideliter munus suum adimplere; & si dolo, vel negligenter in administratione se habeat, tenetur ad interesse, vt supra adnotauimus *disp. 21. sec. 5. disto 6. & 7.* de tutore, & curatore tractantes. Et insuper possunt executores eiusmodi tanquam suspecti remoueri, sicut diximus de tutoribus, & curatoribus *d. sec. 5.* & habetur ex *Castro conf. 92. num. 2. & conf. 332. num. 3. lib. 1.* & latè *Molles. par. 2. sua sum. tr. 13. num. 31. & 39.* cum alijs, quos allegat. Non tamen tenentur ad interesse; nisi post sex menses, quoad legata ad pias causas, vt in *§. si autem legatum in auth. de Ecclesiasticis*: & idem dicendum est à fortiori in legatis non pijs, vt per *Syl. in summ. versic. Testamentum, 2. q. 6.* imò quamuis hæres si per annum à die mentionis per Iudicem, non impleat voluntatem Defuncti, quoad legata satisfacienda, possit priuatur hæreditate, iuxta ea, quæ supra cumulauimus *d. sec. 2. vers. Quintò peccat, ampl. 2.* & succedet substitutus, aut accretet cohæredibus, vt in *auth. hoc amplius, C. de fideic. nihilominus si ex defectu executorum legata nõ soluantur, non priuatur hæres hæreditate, sed executores cogi possunt, vt supra diximus *disto ampl. 2.**

10 Dico quartò peccare executores legata reliqua à testatore eroganda in beneficium pauperum, proprijs vltibus applicantes, & in propriam vtilitatem in totum, vel pro parte conuertentes. Etenim executor; est quod sit pauper; semper tamen dicit ordinem ad alios, vt in *l. si manda uero, §. si tibi centum ff. mand. & Syl. in summ. ver. Eleemosyna, q. 2. in fine.* Et eo magis, quia præsumitur testator executorem omninò excludere à dicto legato, si aliter non constet de eius voluntate. Verum tamen est, quodd si executor consanguineos, & filios habeat pauperes, poterit eiusmodi legata in eorum vtilitatem conuertere, vt in *cap. probanda, 86. d. Valenz. conf. 98. num. 11. & seq. Syl. loco citato. & in vers. Testamentum, 2. q. 7. Graff. lib. 1. decis. par. 1. cap. 26. num. 23. & Molles. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 11. nu. 37.* Et quamuis executor eo casu de iure ciuili nihil erogare possit in filium spurium Defuncti; etiam si datum sit executori arbitrium dispensandi, cū nec per se, nec per alium capere possit, *l. si pater, ff. de vulg. & pupill. substir.* nihilominus de equitate Canonica id potest, cū de iure Canonico pater teneatur spurium alere, *cap. cū haberet, de eo, qui dux. in matr. & C. Bald. conf. 95. Sylu. & Graff. locis citatis.*

11 Imò si executor datus sit à testatore ad distribuendum in pias causas, vel in pauperes, poterit legatum dispensare pro supplemento congruæ dotis, vt possit puella congruenter, iuxta eius cõ-

ditionem matrimonio collocari: siquidem pia causa dicitur causa dotis: & non dicitur posse nubere, quæ secundum decentiam sui status honestè nubere non potest, arg. *tex. in l. plenum. §. equitè, ff. de usu, & habit. l. nepos Proculo. ff. de verb. signif. Bald. in tr. de dote, col. 4. in fine, & in l. post mortem, col. pen. C. de fideic. & Graff. d. c. 26. num. 20.* vbi etiam *num. 21.* ex eodem Baldo in *l. si quis ad declinandum, col. 3. vers. Circa tertium, C. de Episc. & Cler.* id ampliat in nobile, qui licet alimenta habeat; attamen decentiã status conseruare non valet; quoniam tunc executor potest legata relicta ad distribuendum in pias causas, vel in pauperes distribuere humilimodi nobili in totum, vel pro parte secundum decentiam status, & iuxta boni viri arbitrium: nam is inter pauperes connumeratur: & in pari paupertatis causa, præcipuè subueniendum est Nobilibus, *cap. consideranda 86. d.*

12 Sed iuxta hæc quærio, an executores testamentorum, quibus onus iniunctum est distribuendi bona legata à testatore inter puellas maritandas, possint ea elargiri puellis intrantibus Religionem. In hac re pugnant extant opiniones. Nam prima sententia est *Sancb. de matrim. lib. 1. disp. 33. num. 52. Illephons. de Lara lib. 1. de Capel. cap. 21. nu. 26. Perri Cenedi, qq. Can. q. 35. num. 11.* & aliorum, docentium partem negatiuam, etiam si legatum fuerit factum puellæ determinatæ, vt pater etiam ex ijs, quæ supra adnotauimus *sec. 2. vers. Decimò peccant hæredes*; ibi, vnde ex hac ratione circa finem, vbi alios pro hac eadem opinione retulimus, & valdè probabilem eam existimamus, cū testator loquatur de nuptijs carnalibus, non autem spiritualibus.

13 His tamen non obstantibus oppositam sententiam dicimus esse probabiliorẽ, quam tenent *Boer. decis. 3. num. 13. Pontius de matrim. lib. 3. cap. 7. num. 11.* & alij, quos refert, & sequitur *P. Diana par. 5. resol. moral. tr. 14. resol. 35.* dicentes, quod siue legatum prædictũ fiat certis puellis, aut consanguineis, siue fiat incertis absolute, posse testamenti executores erogare legatum puellis Religionem intrantibus. Probant eorum sententiam ex *tex. in §. sed ex hac presenti in auth. de Sanctiss. Episcop.* vbi aperte habetur, quod legato factõ alicui si nuptias contrahat, si is Religionem ingrediatur legatum habebit, ac si nuptias contraxerit: & cū dicta constitutio inducta sit ex mero fauore Religionis, & non ex præsumptione aliqua, ingrediens Religionem consequitur legatum, siue factum fuerit certis personis, siue in genere, ac incertis, cū militet in vtroque casu eadem ratio. Et hanc sententiam testatur *Pontius loco citato*, communem fuisse inter Theologos Salmanticenses. Vnde *P. Diana* ubi supra, eandem posse practicari à nostris Præpositis domus nostræ Sancti Ioseph Panorami, in legatis distribuendis ratione hæreditatis Fabritij à Prepano, citra omnem scrupulum censet.

14 His omnibus adde, quod habetur ex *Syl. in summ. vers. Testamentum, 2.* docente, quod si testator executori dederit aliquid distribuendum, vbi ei videbitur, & placuerit, tenetur illud in pios vsus dispensare; quamuis id non appareat de mente testatoris, arg. *tex. in cap. cum tibi, de testam.* Etenim verbum illud, videbitur, & verbum,

bum, placuerit, referuntur ad arbitrium boni viri, vt in *l. tuis, §. sorore sua, & l. fideicommissa libertas, 2. ff. de fideicommiss. legat. bonus* autem vir arbitratibus, magis esse dispensandum in pios vsus, cum magis expediat Defuncti animæ salutem, vt in *cap. conquestus, de foro compet. atq; idem ait, quod si aliter fiet dispensatio, possit ab Episcopo reuocari.*

15 Dico quintò peccare executores distributionem eleemosynarum differentes, vt hæredi profint, & res hæreditariæ melius vendantur: siquidem quoad effectum eleemosynæ Defunctus detrimentum patitur, si distribui differatur; non vt ex huiusmodi dilatione puniatur, vt aliàs diximus; sed quia remedium ei non adhibetur, dum suffragia differuntur, quibus plurimum iuuaretur. Est tamen verum, quod si executor, aut hæres per modicum tempus eleemosynam dare differat, vt rebus Defuncti melius venditis ampliores eleemosynas dare possit, laudabiliter faciet, vt habetur ex *D. Thoma quodlib. 6. ar. 14. Syl. in summo. vers. Testamentum, 2. q. 1. D. Anton. 3. partit. 10. cap. 3. §. 12. P. Diana par. 4. resol. moral. tr. 4. resol. 162. circa fin. & Graff. lib. 1. decis. par. 1. cap. 26. à num. 16. ad 26. vbi in comprobationem eorum, quæ dicta sunt, refert historiam cuiusdam militis, qui in articulo mortis constitutus cuidam suo consanguineo præcepit, vt suum equum venderet, & pretium in beneficium Clericorum egenorum erogaret; cuius equi pretium cum consanguineus ille in proprios vsus conuertisset, post triginta dies apparuit ei Defunctus, & dixit, scias, omnia mea crimina Deum mihi remisisse; sed quia iniuste eleemosynam meam retinuisti, per triginta dies in tartareis penis moras me intelligas fecisse: te autem in eundem locum infernalem, vnde egressus sum, die crastina scias transferendum, & me in Paradisum euolaturum. Et ita euenit: nam sequenti die à Demonibus captus fuit. Discant igitur hæredes, & executores legata pia quàm citius satisfacere: siquidem eorum dilatio plus nocet Defuncto, quàm dilatio satisfaciendi creditoribus Defuncti, aut restituenti malè ab eo ablata. Nam Defunctus, qui testamento præcepit hæredibus, vt sua debita creditoribus satisfaceret, si hæredes negligentes fuerint in satisfaciendo, vel ea non soluerint, non ob id derinebitur in Purgatorio: quoniam hæredum culpa non debet nocere Defuncto, & restitutio debiti non ordinatur ad expiandam pœnam sicut eleemosyna, vt rectè declarat Syl. post alios, & *D. Anton. locis citatis, & Graff. d. cap. 26. num. 15.**

16 Dico sextò peccare executores si prius legata soluunt, quàm debita testatoris, dubitantes hæreditatem satis non esse pro satisfaciendis, tum legatis, tum etiam debitis: quod declara, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Anton. 3. partit. 10. cap. 3. §. 9. & iuxta ea, quæ latè cumulanimus supra sec. 2. vers. Quarto peccant hæredes, vsque ad ver. Quinto peccant.*

17 Dico septimò peccare executores vltimarum voluntatum, si Regulares sint, & eiusmodi munus exerceant absque Superiorum licentia. Etenim Regulares quamuis possint de iure esse testamento executores; nihilominus hoc munus exercere non valent citra eorum Superiorum licentiam, vt in *cap. sua nos, & ibi, Dactar. de testam.*

& *cap. Religiosus, eod. tit. in 6.* Imò satis non est tacita licentia, sed omninò expostulatur expressa vt in *Clem. unica, & ibi, Glosa, vers. Obienta, de testam. Campeg. q. 81. de dote, num. 2. Paccin. tr. de visit. q. 52. num. 90. Dur. de arte testand. caus. 7. Galliaul. tr. de stat. q. 1. num. 7. & Molfes. par. 2. sua sum. tr. 13. cap. 11. num. 23.*

18 Ampliatur primò dicta conclusio, vt adeò vera sit, vt si Monasterium vacet, & Regularis relictus executor non possit à proprio Superiore licentiam obtinere, ad eiusmodi munus subeundum, tunc debeat facultatem impetrare ab Episcopo loci, vt post alios probat *Molfes. loco citato: quamuis casum istum dicat euenire non posse, cum semper in Monasterio in absentiam Prælati Vicarius, vel alius Senior sufficiatur, qui Prælati vices exerceat.*

19 Secundò ampliatur, vt Regulares executoris munus exercentes citra Superioris licentiam possint acriter puniri; etiam tanquam proprietarii: siquidem eiusmodi munus exerceri nequit citra pecuniæ contrectationem, vt in *Clem. exiui, §. verum, de verb. signific. Rodriq. tom. 3. qq. Regul. q. 72. ar. 1. Carmelit. de varijs Religios. actib. p. 3. cap. 7. dub. 4.* Imò non delunt, qui velint, Fratibus Minoribus simpliciter esse interdictum executoris officium; etiam si Superioris licentia intercesserit, vt post alios probat *Tusch. vers. Executores, conclus. 538. per tex. in d. Clem. exiui, §. verum. Sed contraria opinio est verior, quæ docent Rom. conf. 409. Tusch. vers. Executores, concl. 498. num. 6. & alij apud Molfes. d. cap. 11. num. 27. qui tex. illum, & Doctores contrarium sentientes interpretantur loqui, vbi non concurrat Superioris licentia.*

20 Sic ampliata limitatur eadem conclusio primò, vt licet Regularis non possit esse executor vltimarum voluntatum citra Superioris consensum; nihilominus si de facto absque sui Prælati licentia tale munus exerceat, gesta per ipsum valida erunt, donec fuerit oppositum, vt habetur ex eodem *Rom. loco citato, num. 6. & conf. 235. incipit, quoad primum, num. 4. Tusch. d. concl. 498.* Et licet nonnulli contrariam sententiam teneant, nempe *Syl. vers. Testamentum, 2. num. 2. Couar. in cap. tua nobis, nu. 1. de testam. & alij, nihilominus Doctores ipsi intelligendi sunt, quando Superior expressè contradiceret: secus autem si tacita saltem sui Prælati licentia interueniret, vt declarat *Molfes. d. cap. 11. sub nu. 25.**

21 Secundò limitatur hæc eadem conclusio, vbi Superior Monasterij fuerit relictus executor; nempe Præpositus, Guardianus, Prior, &c. quia tunc poterit citra alicuius licentiam executoris munus exercere, nisi constitutiones ipsius Religionis oppositum disponerent. Etenim talis Superior, sicut eiusmodi facultates suis subditis potest impetrari; ita quoque citra omnem licentiã poterit tale munus exercere: siquidem quicquid potest Superior cum subditis, potest etiam circa se ipsum; licet hæc regula non sit vera in omnibus, vt habetur ex *Castr. conf. 13. lib. 1. Tusch. vers. Executores, conclus. 538. & Molfes. loco citato, num. 28. vbi etiam num. 29. probat Regulares quamuis exemptos, teneri rationem reddere coram ordinario loci, à quo possunt quoque puniri pro mala administratione, vt in *Clem. unica, de testam. quod tamen verum putat Glosa ibi,**

ibi, quando expressè fuerit derogatum eorum exemptionis privilegio; aliàs secus; sed à suis Prælatiis essent compellendi ad rationem reddendam, & puniendi pro mala administratione, ut bene post alios inquit *Rodrig. tom. 3. qq. Regul. q. 70. ar. 5.* & ità servari, in praxi testatur idem *Moses. ibidem.*

De Creditoribus, & Debitoribus, ac eorum culpis à discreto, ac cauto Confessario, cum expediens sibi videbitur explorandis.

DISP. XXIV.

Hanc disputationem per duas Sectiones explicabimus, agentes primò de creditorum culpis, in quas incidere solent: & deindè de peccatis debitorum; ac omnia, & singula ad hæc rem pertinencia per conclusiones, & dubia absoluemus.

De Peccatis Creditorum, ut tales sunt.

SEC. I.

SUMMARIUM.

- 1 Peccant Creditores, seuerè se habentes contra debitores ultra quam par est, qui soluere non valent simpliciter.
- 2 Idque locum habet non solum in Creditore ex contractu, sed etiam ex ultima voluntate.
- 3 Peccant Creditores seuerè se habentes contra suos debitores ex contractu, vel delicto, qui licet non indigeant pro sui individui conseruatione, indigent tamen pro conseruatione Status.
- 4 Multa minus potest creditor compellere suum debitorem, qui cessit bonis.
- 5 Potest Creditor suum compellere debitorem, quamuis indigentem pro conseruatione status, si ipso detrimentum patiatur decencia proprii Status.
- 6 Si iam debitor, quam Creditor reperiantur in extrema necessitate, an possit citra culpam suum debitorem compellere ad reddendum sibi debitum.
- 7 Si res debita Creditori maneat eadem numerata apud debitorem, in pari extrema necessitate, præfertur Creditor ratione dominij.
- 8 In pari causa necessitatis melior est conditio possidentis.
- 9 Peccant Creditores, recusantes solutionem debiti recipere à suis debitoribus in alia pecunia, quam conuenta.
- 10 Hodie ex consuetudine communi tenetur Creditor solutionem recipere in alia pecunia, quam conuenta, quamuis differant in materia.
- 11 Hodie ex communi consuetudine tenetur Creditor solutionem debiti recipere in alia specie pecunie, quam conuenta, etiam si conuenta maneat genus solutionis tempore reperiatur.
- 12 Ex vi talis consuetudinis tenetur Creditor solutionem debiti recipere in alia pecunia, quam conuenta, quamuis obligata sit de tali specie pecunie.

- 13 Idq; extenditur etiam si solutio promittatur de pecunia imaginaria, puta de liris, vel de scutis de Maroba.
- 14 Non tenetur Creditor aliam pecuniam recipere pro conuenta, quando ex receptione pateretur damnum æquivalentis pecunie.
- 15 Quando dicatur damnum pati Creditor ex receptione alterius pecunie, quam conuenta.
- 16 Peccant Creditores exigentes pecunia diminuta supplementum a suis debitoribus, in mora soluendi debitum non constitutis.
- 17 Morosus Creditor, quando dicatur.
- 18 Non solum peccant Creditores bis patentes debitum, sed etiam ad resellionem damnorum tenentur, & expensarum, atq; in crimen incidunt Stellationatus.
- 19 Peccat Creditor, si debitum illiquidum, vel etiam liquidum, quod de facili iudicis auctoritate consequi poterat, clam suscipit, & maxime si cum scandalo id agat.
Et qua requirantur ut fieri possit compensatio in foro conscientia.
- 20 Peccat Creditor si utatur pignore, à suo debitore accepto, & furtum committit.
- 21 Creditor utens pignore, non solum furtum committit, sed etiam usuram.
- 22 Creditor pignore vi non potest: nec fructus ab eo percipere, sed computare tenetur in sortem, sitq; computatio ipso iure.
- 23 Creditor computare tenetur in sortem non modo fructus ex pignore perceptos, sed etiam qui percipi poterant, & Creditor culpa sua non percepit.
- 24 Non potest Creditor cum suo debitore pacisci, ut debita non soluta infra tempus conuentum, pignus remaneat in dominio ipsius, Creditoris.
- 25 Limitantur hac in contractu Antichresis, qui in Germania maxime frequentatur.
An contractus iste dicatur emptio, vel venditio rei tradita in pignus.
- 26 Antichresis, ut dicatur census consignatiuus, quidnam requiratur.
- 27 Dominus directus, si feudum accipit in pignus à proprio Vassallo potest fructus percipere, & suos facere.
- 28 Potest Creditor fructus percipere ex pignore ratione lucri cessantis, vel damni emergentis.
- 29 Nunquam potest Creditor damnum etiam formidatum pacisci, & quare.
- 30 Vendens alicui domum habitam fide de pretio, accepto pignore, vel mutans pecuniam sponte, vel coacte ante, vel post moram, pignusque recipiat, potest ex eo fructus percipere ratione lucri cessantis.
- 31 Licet Creditor pacisci non possit cum debitore, ut debito non soluto, pignus remaneat in dominio Creditoris, valet tamen pactum, si addatur: pro pretio aestimando per expertos.
- 32 Maritus si fundum in pignus acceperit, donec dos ei soluat, potest fructus percipere, nec in sortem computare tenetur, & n. 34.
An possit maritus cum dotis promissore pacisci, de certa quantitate ultra sortem sibi soluenda singulis annis, donec de dota sibi fuerit satisfactum.
- 33 Vidua soluta matrimonio per mortem viri potest fructus ex pignore percipere, aut ab hæredibus viri

- virum emolumentum aliquod consequi loco alimenterum.*
- 34 Quot requirantur conditiones, ut maritus possit ex pignore fructus percipere.
- 35 Tex. in cap. salubriter de vsur. an intelligatur de contractu Antichresis, seu de contractu ad gaudendum.
- 36 Peccant Creditores usurariorum, scienter recipientes in debiti satisfactionem res, quas ipsi usurarij extorserunt, & res ipsas usurarias tenentur restituere.
Quid si acceperint bona fide, credentes esse proprias usurariorum.
- 37 Peccant Creditores, solutionem recipientes in alio loco, quam conuento, inuitis debitoribus.
- 38 Creditor si instet sibi satisfieri in alio loco, quam conuento, & debitor reluctet, offerendo soluere in loco conuento, erit liber ab interesse.
- 39 Idq; non solum locum habet, ubi locus est à partibus expressus, sed etiam quando tacite censetur appositus ex natura contractus.
- 40 Peccat Creditor, nolens accipere debiti solutionem in loco conuento, siue debitum sit in pecunia, siue in alia re.
- 41 Locus solutionis si sit appositus gratia Creditoris, potest Creditor suo favori renunciare, & solutionem debiti petere, ubi de iure debetur.

Peccant in primis Creditores ultra quam par est seuerè se habentes contra suos debitores debita soluere non valentes simpliciter, vel citra magnam priorum bonorum iacturam. Creditor enim qui talis est seruus nequam appellatur à Domino *Matth. cap. 18* in illis verbis: *Seruo nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, non ne ergo oportuit, & te misereri conserui tui, sicut & ego tui miserum sum* Etenim quando debitor non est soluendo simpliciter: aut non potest creditoribus satisfacere, nisi cum notabiliter maiori damno sibi, suis, aut Reip. inferendo, quam æstimari debeat commodum ex debiti satisfactione creditoribus obuenturum; tunc differri potest ipsa debiti solutio quousque difficultas, vel impotentia cesserit, ut habetur ex *Nauiar. in Man. cap. 17. num. 57. & seq. Petro Nauar. de restit. lib. 4. cap. 4. nu. 40.* & ex alijs quamplurimis, quos refert, & sequitur *Laym. lib. 3. sua sum. tr. 3. cap. 12. sub num. 1,* qui testatur hanc esse communem Doctorum sententiam.

Ampliatur hæc conclusio, ut locum habeat non solum in creditore ex contractu, vel vltima voluntate; sed etiam ex delicto, nempe ex causa furti, vsurarum, &c. siquidem fur, & vsurarius si efficiantur non soluendo, excusantur à restitutione, ut quousq; fiunt potentes, ut in *cap. 1. 14. q. 6. & post D. Anton. Nauar. in sua sum. d. cap. 17. sub num. 57. in fine,* ubi num. 58. rationem assignans, sic ait: *Quia quamuis hæc duo debita differant, quia in vnius origine peccatum est, & in alterius, non; quoad hunc effectum tamen solum in foro conscientia similia sunt: siquidem vitrumq; restituere tenentur, & in vtroque totalis impotentia omnino excusat: & sic in vtroque mediocri impotentia, mediocriter excusare debet, arg. de toto ad partem, l. qua de tota, ff. de re uendic. & cap. pastoralis, §. idem si totum, de off. deleg.*

3 Secundò ampliatur, ut vera sit, atq; idèd creditores peccent seuerè se habentes contra suos debitores ex contractu, vel delicto, qui licet non indigeant pro conseruatione individui, indigent tamen pro conseruatione status. Etenim nihil refert ad excusationem ob impotentiam, licet debita ex delicto contracta sint; modò status, dignitas, officium, aliudue bonum, cuius iacturam passurus est debitor, si debitum satisfaciatur, iuste ipsi acquisitum fuerit, ut rectè declarat *Laym. post alios lib. 3. sua sum. theol. tr. 2. cap. 12. sub num. 2. vers. Porro,* ubi exemplum affert de Duce belli, qui dignitatem sui status proprio valore, ac industria iuste acquisiuit: is enim post militiam adeptus quamuis multa debita ex latrocinij, & furtis, ac ex alijs delictis contraxerit; nihilominus non tenetur ea restituere cum iactura sui status, ac dignitatis, quam militari industria sibi comparauit, graui familiæ dedecore, vel Reip. detrimento. Dixi, *Iuste ipsi acquisitum fuerit,* quoniam si dignitatem sui status debitor acquirerit iniuste, nempe ex vsuris, furtis, aut ex alijs iniustis lucris, tunc tenetur debita suo creditori reddere etiam cum iactura decentiæ proprii status, quem iniuste ex alienis bonis fuit adeptus, ut habetur ex *Calet. in sum. ver. Restitutio, cap. 6. Nauar. in Man. cap. 17. num. 58. & ex alijs apud Laym. loco cit. vers. Requiritur,* ubi tamen ex *Adriano* addit, quod si talis debitor multis debitis grauatus per partes paulatim restituere velit in commodum suorum creditorum, ut interim bona sua multiplicando, pluribus satisfacere possit, damnari non debet; dummodò damnum, quod ex dilatione solutionis, suis creditoribus refarciat. Imò quoad debita ex delicto, quæ incerta sunt, & pauperibus veniunt restituenda, possunt applicari debitori pro conseruatione status indigenti, vel compositionem fieri cum S. Pontifice, ut per eundem *Layman. d. cap. 12. num. 3. & 4.*

4 Tertio ampliatur eadem conclusio, ut creditor citra culpam compellere multò minus possit suum debitorem, qui cessit bonis. Etenim debitor per bonorum voluntariam cessionem non potest pro debito carceribus macipari, ut in *l. 1. C. qui bon. ced. poss.* Et si post bonorum cessionem aliquid acquirerit, non potest conueniri, nisi in quantum facere potest, seruatis ei alimentis necessarijs, secundum statum, & qualitatem personæ, ut in *l. 4. §. 6. ff. de cess. bonor.* Siquidem per cessionem bonorum debitor non liberatur à reliquo debito: sed in vtroque foro compellitur ad laborandum, & ad acquirendum vnde soluat, quantum conditio, & personæ status permittit, ut in *d. l. 4.* & quoad forum conscientie: cum communi docet *Couar. lib. 2. var. resol. cap. 1. num. 6.* & alij apud *Laym. loca cit. num. 5. per totum,* ubi etiam probat, *vers. Illud vero,* quod Clerici debitores pro debito conueniri non possunt, nisi deducto neegeant; licet bonorum cessionem non faciant, ut in *cap. Odoardus, de solus: ubi Panor. & DD. communiter.*

5 Sic ampliata limitatur ipsa conclusio, ut creditor possit suum debitorem compellere ad soluendum sibi debitum, etiam si debitor indigeat pro conseruatione status, satisfaciens; si creditor etiã ob defectum solutionis debiti patiatur detrimentum decentiæ proprii status: siquidem in pari causa

- causa potior est conditio creditoris, vt ex communi dicit *Maiores in 4. d. 15. q. 28. Nauar. in Man. cap. 17. num. 59. & Laym. d. cap. 12. nu. 2.*
- 6 Sed iuxta hoc quæro quid dicendum, si tam debitor, quam creditor reperiantur in extrema necessitate, an scilicet citra culpam possit creditor compellere suum debitorem ad reddendum sibi debitum? In hac re tres extant opiniones: Nam prima sententia est *Scoti in 4. q. 2. ar. 4. in resp. ad arg. Gabr. ibidem. q. 2. ar. 2. Richard. ar. 5. q. 4. Angelus, ver. Restitutio, num. 3. Syl. ver. Restitutio, 5. q. 2. Medina de restit. q. 3. in causa 4. ad 4. & aliorum*, existimantium eo casu, creditorem esse præferendum, atque; idè citra culpam, posse compellere suum debitorem ad sibi reddendum, quod debet; maximè si rem abstulit tēpore, quo ambo erant in extrema necessitate constituti: secus vero si ante; quoniam tunc res illi deberetur, qui primus in illam necessitatem deuenerit. Supponunt enim, quòd quando eodem tempore tam creditor, quam debitor constituuntur in extrema necessitate, creditor rei suæ non amittit dominium, atque; idè duobus concurrentibus, præfertur dominus, cum sit potior, arg. *lex. in l. quaritur, ff. de stat. homin.*
- 7 *Lorca* verò 2. 2. disp. 38. sec. 3. num. 11. putat, quòd si res debita creditori manet eadem numero apud debitorem, in pari necessitate extrema, præfertur creditor, cum sit rei dominus, non autem ipse debitor: liquidem in vero domino semper perseverat ius præoccupationis; atque; idè creditor citra omnem culpam eam potest sibi vendicare: & idem dicendum putat in mutuo, ac deposito. Quod si res illa confusa sit cum alijs bonis debitoris, ita vt secerni nequeat, & sic mixtione illius rei debitor efficiatur dominus, tunc præfertur debitor possessor in pari extremæ necessitatis articulo constitutus; quoniam Dominus est, potior in iure, & in possessione prior.
- 8 Tertia sententia, quæ nobis videtur verior, est *Palud. in 4. d. 15. q. 2. ar. 4. concl. 1. Sor. lib. 4. de iust. & iure. q. 7. ar. 1. ad 4. Caiet. 22. q. 62. ar. 5. ad 4. Less. lib. 2. cap. 16. dub. 1. num. 13. Vass. opusc. de elemos. cap. 1. num. 72. Turrian. 22. disp. 82. dub. 9. Hurtad. 22. disp. 159. sec. 3. § 69. & Laym. lib. 3. sua sum. tr. 2. cap. 12. sub num. 2. & aliorum*, dicentium in pari causa necessitatis extremæ meliorem conditionem esse possidentis, atque; idè dicerent, eo casu non posse creditorem compellere debitorem ad sibi satisfaciendum de re debita, etiam ex delicto prouentæ. Hanc opinionem probabiliorem sibi videri ceter *P. Diana par. 5. resol. moral. tr. 8. resol. 9.* tum per rationem supra relata; tum quia in tali necessitate omnia sunt, quoad vsum spectat, communia; quamuis res si eadem numero extet sit in dominio creditoris. Limitat tamen hanc conclusionem post *Azor. & Lorc.* nisi debitor rem furto, aut vi, & sic per rapinam rem à creditore in extrema necessitate constituto subtraxerit; siquidem dicit ipse in eadem necessitate reperiretur; tamen ad illius restitutionem potest compelli, quoniam est violentus, non legitimus rei possessor.
- 9 Dico secundò peccare creditores recusantes recipere à suis debitoribus solutionem debiti in alia pecunia, quam conuenta. Etenim creditor debet esse contentus de satisfactione in quacun-

que alia pecunia æquivalenti; etiam si non sit speciei conuentæ, maximè si sit eiusdem materiæ, & ligæ: nam quamuis aliud pro alio, inuito creditore, solui non possit, vt in *l. Paulus, 99. ff. de solut.* nihilominus quando per debitorem fit solutio per æquivalentem monetam ex legis fictione dicitur idem solui, vt per *Bart. in d. l. Paulus, q. 2. num. 3.* Vndè quando solutio fit in moneta eiusdem materiæ, & ligæ potest moneta illa conuerti in monetam debitam, & sic non dicitur aliud pro alio solui inuito creditore, cum censetur eadem moneta, vt per *Boss. in suo tr. crim. tit. de mones. num. 2.* Siquidem in debito quantitatis potest vnum pro alio solui, iuxta *Glos. in l. 2. § mutui, ver. non potest, in fine, ff. si cert. pctat. Alber Brun. tr. de mon in 2. præsupp. sub num. 1. vers. Aliqui tom. 12. quos referi, & sequitur Scac. de commerc. § 2. Glosa § sub nu. 102.* vbi testatur ita docere omnes loquentes de mutuo pecuniarum certæ speciei.

10 Ampliatur hæc conclusio, vt hodie ex communi consuetudine creditor teneatur recipere solutionem in alia pecunia, quam conuenta, etià si differat in materia; atque; idè si obligatio sit de moneta aurea, potest fieri solutio in pecunia argentea, vt habetur *Paulo Castr. in d. l. Paulus sub num. 1. ff. de sol. & late Scac. loc. cit. nu. 104.* vbi addit, hanc esse vnam maximam in iure nostro, vt circa pecuniæ numerationem, seu solutionem attendi debeat consuetudo patriæ, & generalem esse consuetudinem totius mundi, vt vna pecunia soluatur pro alia: quam consuetudinem vbiq; ferè esse testantur *Glosa in l. si quis argentum, C. de donat. Boer. decis. 227. col. 3. Capb. conf. 31. num. 5. & 11. Soc. iun. conf. 145. num. 96. Cenc. de censib. par. 2. cap. 2. q. 4. art. 4. num. 9.* quos nos retulimus, & secuti sumus in nostris *Comment. in extr. B. Pij V. de censib. §. 3. q. 6. sub num. 48.* vbi etiam citauimus *Federic. de Mart. de iure cens. cap. 5. num. 123.* dicentem ex vi consuetudinis compelli creditorem accipere pro auro conuento argentum, & pro maiori summa minorem; quamuis de iure debitor teneatur stare conuentioni: nec creditor cogi potest aliud monetarum genus accipere, vt *d. q. 6. num. 39. cum plur. seq. ostendimus.* Et quâuis dictam consuetudinem aliqui velint esse nullius momenti, vel saltem habere locum quando speciei monetæ conuentæ difficile reperitur, vt diximus *d. q. 6. sub num. 48 & 49.* nihilominus aliter esse dicendum infra ostendimus *ampl. seq.*

11 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt hodie ex communi consuetudine teneatur creditor recipere solutionem debiti in alia specie pecuniæ, quam conuentæ, etiam si conuenta monetæ genus reperiat tempore solutionis. Nā adhuc debitor potest debitum soluere in pecunia æquivalenti, attenda præfata consuetudine; vt habetur per *Scac. loc. cit. nu. 106.* post alios, qui ampliationem hanc probat, tum quia Doctores ampliationem firmantes non distinguunt, an moneta conuenta reperiat, vel non reperiat, tum etià quia de iure quando moneta conuenta non reperitur, potest fieri solutio in alia moneta, nempe vuali, ac currenti, & liberatur debitor, vt per *Bart. in d. l. Paulus, num. 6. ff. de solut.* habita tamen semper relatione ad ætimationem pecuniæ conuentæ, vt habetur ex *Curr. sen. in suo tr. de*

- mon. num. 3. & sub num 4. vers. Querit, tom. 12. & ex alijs relatis per Scac. ubi sup. nu. 127.* Imò quando est facta conventio de soluendo debito in certo, ac definito monetarum genere, licet de iure standum sit conventioni si dictum monetarum genus reperitur tempore solutionis, ut sufficienter nos ostendimus *d. q. 6. num. 39.* nihilominus si tale monetæ genus reperitur quidem solutionis tempore, sed non sine magna difficultate, tunc etiam de iure solutio fieri potest in alia moneta, iuxta tamen valorem antiquæ, & conventuæ; siquidem magna difficultas in moralibus habetur pro impossibilitate, *l. Julianus, §. fin. ff. de legat. 1. Dec. in l. nemo potest facere in sine, ff. de regul. & in terminis nostris Cenc. d. ar. 4. num. 12.* quem retulimus vna cum *decis. Rota Rom. d. 19. 6. num. 45.* Undè sicut de iure potest in dictis casibus fieri solutio in alia moneta, quâ conventa; ita etiam ex vi consuetudinis potest eodè modo solui simpliciter, etiam extra dictos casus, ut censeatur aliquid operari.
- 12 Tertio ampliatur ipsa conclusio, ut cui talis consuetudinis creditor teneatur recipere solutionem debiti in alia pecunia, quàm conventa, etiam si obligatio sit de tali specie pecuniæ, & nõ de alia; atque ideò debitor se obligauerit expressè soluere debitum in pecunia conventa, & non in alia: ac pecunia conventa non reperitur tempore solutionis factæ; vel si reperitur, id non sine magna difficultate contingeret: Siquidem si pecunia conventa non reperitur, solutio illius est impossibilis: & si reperitur non sine magna difficultate, est etiam ipsa solutio moraliter impossibilis: quia magna difficultas in moralibus habetur pro impossibilitate, ut supra diximus: at ad impossibile nemo tenetur, *arg. tex. in cap. erit autem lex, & ibi, Glosa in vers. Possibilis, d. 4. & Scacc. de commerc. §. 2. glosa §. num. 128.* vbi nu. 130. id verum esse putat, etiam si promissio de restituendo, seu soluendo eandem speciem monetæ, & non aliam, esset iurata: siquidem iuramentum regulatur secundum naturam actus, super quo interponitur.
- 13 Quarto ampliatur conclusio prædicta, ut extendatur, etiam si solutio promittatur de pecunia imaginaria, nempe de liuis, seu libris, ac de scutis de Marcha, quæ non reperiantur in rerum natura, & solutio intelligitur de scutis aureis quinq; stamparum: siquidem vi consuetudinis litæ, seu libræ prædictæ solvantur in alijs monetis, ut rectè declarat *Scacc. loco citato, nu. 18.* & lignanter Genuæ ex decreto Senatus Ian. scutum Marcharum soluitur in moneta argentea, ut diximus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 27. num. 16.*
- 14 Sic ampliata limitatur ipsa conclusio; ut creditor non teneatur recipere aliam monetam pro conventa, quando pateretur damnum ex receptione æquivalentis pecuniæ, ut in *l. Paulus, 99. ff. de solut. & rectè declarat Scacc. d. glosa §. num. 102. cum plur. seq. vbi ex Bruno, & alijs ita putat esse intelligendam Consuetudinem, de qua agitur: & intelligendam esse decis. Rota Rom. & propterea num. 107. inquit prælatam Consuetudinem esse feid elusoriam, cum creditor semper damnum quasi sentiat ex solutione in alia moneta, quam in moneta debita. Imò hanc consuetudinem nullius momenti esse quidam contendunt;*

quoniam acceptio illa in alia specie monetæ, quâ in-conuenta, fuit introducta ex civilitate, & benevolentia; atque ideò non est sufficiens ad inducendam consuetudinem; nam ex ijs, quæ dependent ex mera facultate non inducitur consuetudo, ut in specie ex *Federico Mart. de iure cens. cap. 5. num. 123.* adnotauimus, quamvis non fuerimus eos secuti in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 3. q. 6. num. 49.*

- 15 Dicitur autem damnum pati creditor ex receptione alterius pecuniæ, quam conventa, non ex eo, quia illa moneta sibi non placeat, sed ex eo quòd ex talis pecuniæ receptione patrimonij diminutionem patitur, ut per *Bart. in d. l. Paulus, sub num. 3. ff. de solut.* quod quidem contingere potest vbi agatur de notabili quantitate pecuniæ, & pro moneta breui cogereur recipere longam, & ponderosam ab ipso creditore deferendam in longinquas partes: siquidem difficilius deferitur longa, quàm breuis, & non citra expelas aliquas. Sic etiam creditor scutorum solis profecturus in Galliam non cogitur recipere ducatos; quia ducati in Gallia expenduntur pro minori valore, & non est tantum interesse pro delatione dictorum scutorum, ut bene declarat *Scacc. loco citato, sub num. 108.* vbi plura affert exempla, qui quidem licet ex eis, in *vers. Infero, inferat, consuetudine* supradictam esse inanem; eo quòd semper creditor patitur damnum ex solutione debiti in alia pecunia, quam conventa; nihilominus ego arbitror non esse inanem; quia multi dantur casus, in quibus potest fieri solutio alterius monetæ, quâ conventæ citra omne damnum creditoris. Etenim si pecunia conventa sit aurea, & paucissime quantitatis, nihil interest creditoris quòd ei fiat in alia moneta saltem etiam, quòd aliò sit eam transmissurus: & si eam non aliò esset transmissurus, sed erogaturus in expensas quotidianas, idem dicendum, estò quòd agatur de mediocri pecuniarum quantitate. Sic etiam si obligatio pecuniæ conventæ Florentiæ sit in ducatis Florentinis, & solutio fiat in testonibus Florentinis, aut Romanis, nullum damnum dicitur subire creditor, maxime si eam non sit aliò translaturus; sed expensurus in eadem Ciuitate Florentiæ, in qua promissa est solutio. Idem dici potest in multis alijs casibus, ut consideranti patet: ergo consuetudo prædicta non est inanis ex eo, quòd semper patitur damnum creditor recipiendo pro pecunia conventa aliam pecuniam: sed potius dicitur iuri communi conformis quando agitur de debito quantitatis, iuxta *Glos. in l. 2. §. mutui, vers. Non potest.* Siquidem in debito quantitatis potest vnum pro alio solui secundum iura allegata per *Glos. ibi, vbi etiam addit, quòd quando debitum est speciei, non potest vnum pro alio solui de iure, inuito creditore, nisi iusta causa intercedat, ad quod allegat tex. in l. fideicom. §. si seruo. ff. de legat. 3.*

Secundo limitatur dicta conclusio, ut vna species pecuniæ non possit solui pro alia conventa, quando debitor litem contestatus est super specie monetæ conventæ, ut habetur ex eodem *Scacc. loco citato, num. 143.* ad quod allegat *tex. in l. si quis stipularus, ff. de solut. & num. 144.* declarando dictam limitationem probat eam procedere, quando facultas soluendi in adiecto cõpetit ex dispositione hominis; secus autem si ex dif-

dispositione legis, quoniam tunc facultas durat etiam post litem contestatam, cum mitius agatur cum lege, quam cum homine, ut per *Barr. & Paul. Castr. in d. l. si quis stipulatus.*

16 Dico tertio peccare creditores exigentes pecuniam diminuat supplementum à suis debitoribus, in mora soluendi debitum non constituitur. Etenim quando debitor soluit in tempore, damnum pecuniae debitor, ac diminuat pertinet ad creditorem; sicut ad eundem pertineret augmentum, si pecunia debita fuerit aucta, ut latè habetur ex *Sola tract. de monet. cas. 24. numer. 1. & seq. & ex alijs apud Scacc. de commerc. §. 2. gloss. §. num. 148. Dixi: A suis debitoribus, in mora soluendi debitum non constituitur*, quoniam debitores si fuerit in mora, tunc damnum diminuat pecuniae spectaret ad ipsos, non autem ad creditores, ut ex *Gabr. & ex alijs docet idem Scacc. loco citato. sub num. 147. cum plurib. seq. vbi num. 153. agens, è conuersò de mora creditoris in recipienda solutione pecuniae sibi debitor, & realiter congruis loco, & tempore oblatae, concludit eiusmodi moram nocere creditori moroso: quia contra contumaces omnia iura clamant; atque ideò si valor, seu pretium scutorum quinque stamparum, qui sunt in obligatione creuerit post oblationem debiti à debitore factam, illud augmentum erat debitoris, ita ut si illud totum augmentum ascenderet ad duos scutos aureos stamparum, & debitum sit centum scutorum stamparum, debitor non teneret soluere integros scutos centum, sed tantum nonaginta octo, & diceret dare centum, attento valore temporis, quo erant soluendi, & fuerat realiter oblata, ut habetur ex *Paul. Castr. in l. Paulus, sub num. 4. ibi, & è conuersò, ff. de solut. Brun. de mon. lib. 1. num. 2. in fine, & num. 3.**

17 Regulariter autem hæc, quæ diximus de moroso creditore vera sunt, quando à debitore fuit facta realis pecuniae conuente oblatio suis loco, & tempore; secus autem si fuerit facta verbalis tantum, quoniam hæc satis non esset, ut per *Anch. conf. 86. num. 3. Gabr. lib. 3. comm. concl. tit. de solut. concl. 8. num. 1. quæ quidem realis oblatio debet fieri cum sacculo, & numeratione, vel saltem cum sacculo; aliàs non diceretur realis, ut habetur ex *Io. Bapt. Lupo, in l. 2. com. 2. §. 3. num. 3. C. de pass. inter empt. & vendit.* Imò oblatio facta in sacculo, aut marsupio nõ iuuat, nisi pecunia ab eis extrahatur, & numeretur coram testibus, & deinde reponatur in sacculo, seu marsupio, & offeratur, ut rectè declarat *Scac. in suo de commerc. §. 2. Glosa §. cum plurib. seq. vbi etiam addit, quòd ad constituendum creditorem in mora ut supra, satis est aliquando sola conuentæ, seu debitor pecuniae verbalis oblatio, ut si debitor solo verbo offerat creditori pecuniam debitam; & ille responderet nolle recipere: tunc enim constituitur in mora creditor, inquit *Gabr. loco cit. à qua communi opinionione putat non esse recedendum, ut sequitur Scac. vbi sup num. 157. vbi tamen, num. 158. id probat esse verum, quòd creditor, cui solo verbo offertur solutio, diceret expressè, nolle eam recipere; secus autem si taceret; & insuper n. 160. & 161. addit, quòd oblatio realis, seu verbalis, de quibus agitur, licet possint nocere creditori quoad augmentum, & diminutionem valoris mo-***

netæ, seu alterius rei debitor, & possint iuuare debitorem, ne contrahat moram, atque ideò ne incidat in pœnã, & ne teneatur ad interesse; nihilominus quoad interitum pecuniae, seu rei debitor, huiusmodi oblationes non iuuant ipsum debitorem, nisi ultra oblationes ipsas faciat depositum; aliàs si pecunia, aut res debita oblata pereat, non liberatur ipse debitor, ut in *l. accepta, C. de usur. & alijs apud eundem Scac. ubi supra, & num. 162. cum plur. seq. sufficienter hanc rem explicat.*

18 Dico quarto nõ solum peccare creditores petentes bis debitum; sed etiam teneri ad refectionem damnorum, & expensarum: & insuper efficiuntur rei criminis stellionatus, iuxta ea, quæ habentur per *Maran. conf. 38. num. 10.* Est tamen verum, quòd creditor nunquam prædicta pœna plectitur, nisi debitum bis peticum simul exigat, arg. *tex in l. Papinianus, §. meminisse. ff. de inoffic. testam. latè Ronit. in prag. Regni, prag. 7. sub tit. de fals. qui testatur ita fuisse decisum: semper tamen venit priuandus iure suo, nisi per inaduertentiam debitum bis peteret: quod Iudicis arbitrio remittitur, ut habetur ex *Farin. in suis fragm. ver. Creditor petens debitum, num. 732. cum seq.* Imò non solum creditor peccat petendo bis debitum; sed petens plus debito, & potest puniri tanquam temerè litigator pœna pecuniaria, periurij, ac infamiae, ut in *§. 1. & toto titulo in Instit. de pœna temerè litig.* Sed iuxta hoc quæro; an creditor peccet, petendo bis debitum à suo debitore ex vna causa, ad recuperandum aliud debitum ab eodem debitore ex alia causa, iniuste, ac scienter, & dolose sibi denegante: & quod aliter debitum ipsum recuperare nequeat, cum non habeat nec testes, nec instrumenta, aut chirographa, quibus probare debitum possit. Hæc difficultas explicabitur ex ijs, quæ dicemus dicto sequenti.*

19 Dico quinto peccare creditorem si debitum illiquidum, aut liquidum, quod Iudicis auctoritate à suo debitore de facili consequi poterat, clam suscipiat: & eo maxime si citra scandalum id non agat. Etenim quamuis creditor possit debitum, aut loco debiti tantundem in valore debitoris clam suscipere citra culpam, & obligationem restituendi, ut in *l. si res, & l. si is qui rem, ff. de furt. & D. Thom. 2. 2. q. 66. ar. 5. ad 3. & hoc siue id, quod capit, sit vii consumpibile, siue non, ut contra *Panor. in cap. bona fides, de depos. communiter DD. docent; nihilominus ad hoc, ut licite fieri possit multæ conditiones exiguntur; quarum prima est, ut debitum sit liquidum, & certum: quocirca si debitum sit ambiguum, non potest illud creditor occultè accipere, cum in dubijs melior sit conditio possidentis: & in foro conscientiae illud debitum dicitur liquidum, quod est certum. Vnde *Gabr. in 4. d. 15. q. 4. ar. 2. concl. 2. dum ait, quod liquidi ad non liquidum habet locum compensatio in foro conscientiae, intelligitur de liquido, & illiquido proprie dictis: siquidem de iure debitum dicitur liquidum, quod aded certum est, & euidenter apparet per publicas scripturas, ut illius non possit impediri executio: illiquidum verò nuncupatur, vel quod est incertum, vel licet sit certum; non tamen habet executionem paratam: & de huiusmodi illiquido loquitur *Gabr. fieri posse****

posse compensationem in foro conscientie. Verum tamen est, quod si dum creditor debitum accepit, si deinde efficiatur certus de debito, licet peccauerit accipiendo; licite tamen id sibi retinet, nec tenetur restituere, si alie concurrant conditiones, de quibus infra dicemus, vt bene declarat *Sayr. lib. 9. Clavis Reg. c. 14. sub n. 7. Secunda conditio est, vt debitum aliter compensari non possit, aut si possit, nō sine notabili iactura, & ad illud recuperandum, nihil prodesset petere à debitore; tunc enim licitum esset creditori clam illud subtrahere; aliàs secus: quam conditionem potissimam esse inter alias, ait *Sayr. loc. cit. vers. Quarta conditio, & in vers. Quinta conditio*. Tertia conditio exigitur, vt debitum sit ex iustitia, nō autem ex charitate, aut ex gratitudine. Vnde qui alicui pauperi alimenta tribuit, non poterit ab illo si ad pinguiorem fortunam deuenit, aliquid occultè in compensationem accipere, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 113. Cord. in sum. q. 3. & latè declarat *Sayr. ibidem. sub num. 6. vbi ad plura infert, & præsertim illat. fin. ex Cord. quem sequitur *Petr. Nauar. lib. 3. de restit. cap. 1. par. 4. dub. 8. num. 396. & Martin. Nauar. d. cap. 17. num. 114. inquit, peccare illos, & ad restitutionem teneri, qui aliquid accipiunt clam ratione pœnæ: quia pœna non debetur ante condemnationem. Quarta, quinta, & sexta conditiones sunt, vt creditor non plus accipiat, quàm sibi debetur ex iustitia: quod citra scandalum id fiat: & quod admoneat debitorem, vel eius hæredem iam debitum esse solutum.****

His conditionibus non concurrentibus citra culpam non potest creditor pro debito clam sibi satisfacere. Vnde ex dictis patet etiam quid dicendum sit ad difficultatem propositam in præcedenti dicto in fine. Respondemus creditorem citra culpam non posse petere bis debitum ex vna causa à debitore ex alia causa, denegante debitum: nam estò quod eiusmodi creditor aliter non possit recuperare suū, nec plus petat, quàm sibi debetur ex iustitia: quod debitum sit certū, & quod debitorem interpellauerit: nihilominus quòd id petere bis debitum non potest fieri sine scandalo, ac mendacio; maximè si debitor possit probare debiti satisfactor em, atq; ideo à culpa non esset immunis. In omnem euentum, quia in vtroque casu supponimus debitum esse certū, ad acceptam restitutionem huiusmodi creditores non teneretur: nam quamuis illicita fuerit ablatio ex defectu alicuius ex dictis conditionibus; non tamen dicitur iniusta, cum re vera rem propriam acceperint, ad quam ex iustitia tenebatur debitor, & cui nullam iniuriam intulit ipse creditor, vt rectè declarat, & inde plura deducit idè *Sayr. loc. cit. num. 7. & 8.*

20 Dico sextò peccare creditorem pignore à suo debitore accepto vntem: siquidem huiusmodi creditor furtum committit, vt in *l. si pignore in prin. ff. de furt. in illis verbis: Si pignore creditor utatur furti tenetur; sic etiam furti reus est creditor si pignus vendat antequam debeat, vt in *l. si is qui, ff. eod. ita se habente: Si is, qui pignori rem accepit: cum de vendendo pignore nihil conuenisset, vendidit: aut antequam dies venditionis veniret, pecunia non soluta, id fecit, furti se obligat.**

21 Ampliatur hæc conclusio primò, vt non solum furtum committat creditor vtens pignore sibi à suo debitore tradito, sed etiam in vsuræ crimen incidat, etiam si cum debitore conuenierit, vt vti illo valeat, & fructus ab eo percipere: siquidem id esset contra naturam pignoris; atq; ideo contractus esset vsurarius; quoniam paria sunt de pignoris fructibus pacisci, ac de vsuris præstandis, vt in *cap. 1. de usur. Etenim qui fructus ex pignore percipit, perinde est ac si pecuniam sibi debitam debitori mutuasset, & ratione mutui palliati ex pignore fructus percipisset, vt habetur ex *D. Th. 2. 2. q. 78 ar. 2. Syl. in sum. ver. Pignus, q. 7.**

22 Secundò ampliatur, vt creditor non possit vti pignore, & fructus ab eo percipere, non computando in sortem, etiam si per longum tempus illud possederit, vt si Vassallus à Domino Castrū in pignus acceperit, & per longum tempus in eiusdem possessione permanerit: tunc enim creditor non potest fructus illius sibi facere, etiam si debitum debitor non obtulerit creditori; sed tenetur illos in sortem computare, quæ compensatio fit ipso iure, etiam nemine opponente: & id ad euitandum vsuræ crimen, vt in *l. 1. & ibi Glosa, & Bald. C. de distr. pign. Mant. de tacit. & ambig. conuent, lib. 1. tit. 8. num. 3. cum seq. Reginald. lib. 25. sua prax. num. 503. & alij apud Molfesipar. 2. sua sum. tr. 12 cap. 18. num. 56.*

23 Tertio ampliatur, vt creditor ad eò pignore vti nō possit, vt teneatur fructus in sortem computare non solum perceptos; sed etiam qui percipi potuerunt. & creditor culpa sua non percipit, vt in *l. creditor, C. de pignor. act. l. 2. C. de par. pignor. & omni caus. Surd. decis. 170. Syl. in sum. ver. pignus, & alij, quos refert, & loquitur Reginald. loc. cit. num. 594. & Molfes d. cap. 18. num. 57.*

24 Quarto ampliatur eadem conclusio, vt nec creditor pacisci possit cum suo debitore, vt debito non soluto infra tempus conuētum, pignus remaneat in dominio ipsius creditoris: siquidem eiusmodi pactum tanquam vsurarium à iure merito reprobatur: eo quod semper pignus maius est credito, vt in *cap. significante, de pignor. l. fin. C. de pac. pig. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 2. num. 7. Nauar. in Man. cap. 17. num. 203. Reginald. d. lib. 25. sua prax. num. 597. & Molfes d. cap. 18. num. 66. vbi num. 68. id ampliat verum esse, etiam si creditor conueniat, vt non facta sibi satisfactione intra certum tempus possit pignus retinere sibi in feudum, vel in emphyteusim; quoniam concessio in feudum, & in emphyteusim debet fieri liberè, & non provenire ex causa pignoris: & huiusmodi pactum est legis commissoria, quod de iure reprobatur, vt est *tex. in cap. 1. & ibi Glosa de feud. dat. in vic. leg. commiss. latè Reginald. vbi sup. post alios, num. 599.* Est tamen verum, quod si creditor paciscatur cū debitore, vt si debitum non soluat præfixo termino, pignus remaneat in dominio ipsius creditoris pro pretio æstimando per expertos, tunc pactum huiusmodi erit validū, cum resoluat in contractum emptionis, & venditionis conditionalem pretio iusto per Peritos præfigendo, vt in *l. si fundus, §. fin. ff. de pignor. & hypoth. Reginald. loc. cit. & latè Mant. de tacit. & ambig. conuent. tit. 10. num. 14. cum seq. vbi post multa ex com-**

- cōmuni DD. sentētia concludit, esse in arbitrio debitoris restituere pecuniam creditori, vel perficere contractum emptionis, & uenditionis.
- 25 Sic ampliata limitatur primò hæc ipsa cōclusio, ut locum non habeat in creditore ex contractu anthycresis, qui in Germania maximè frequenter celebratur inter Principes. Solet enim Princeps aliquis pecunia indigens illam mutuo accipere ab alio Principe, cui dat in pignus Civitatem, Terram, aut Castrum eo pacto, ut ex ipsis fructus percipiat, & non teneatur eos in sortem computare, donec Princeps, qui pecuniam mutuo accepit, eandem mutuanti restituat. Is enim licet fructus ex pignore percipit, nec tenetur illos in sortem computare: siquidem non percipit fructus ex pignore, & quam ex pignore, sed ex censu consignatiuo: nam licet huiusmodi contractus sonet contractum mutui cum lucro fructuum dati pignoris; non tamen est talis, sed est contractus ueri census consignatiui sub pignore, cuius fructus assignantur Domino cēsus pro redditibus annuis. Etenim dum Princeps ille, Principi pecunia indigenti pecuniam mutuat sub pacto, ut sit in mutuanti potestate illum reddere mutuanti, qui pignus accepit ea lege, ut eius fructus sibi faciat, quamuis verba sonent mutuuum, re uera tamen non est mutuuum sub pignore; nam de ratione mutui est, ut repeteri possit ad libitum mutuantis, ut *in l. 1. & 3. ff. si cert.* Nec potest dici emptio, seu venditio rei traditæ in pignus; quoniam res illa datur in pignus, quod cum emptione simul esse non potest: nam si res esset vendita, eiusdem dominium in emptorem censeretur translatum, cum pignus in re propria consistere non ualeat, *l. neque pignus. ff. de regul. iur.* Erit ergo emptio, seu venditio census consignatiui, in quo datur pecunia in pretiū fructus pignoris; atque ideò fructus ex pignore percipiendi ius se habet loco mercis, & res ipsa pro securitate datur in pignus: & sic duo contractus celebrantur simul; alter scilicet emptionis, seu venditionis census: & alter impignoracionis cū pacto redimendi rem ipsam pignoratam: siquidem in contractibus nō tantum verba, sed multo magis attenditur mens contrahentium, ut *in l. C. plus ualer. & c.* Est tamen verum, quòd ad hoc, ut contractus eiusmodi dicatur census consignatiuus pretium census, atq; ideò pecunia, quæ datur debet esse proportionatum fructibus pignoris iuxta censualium pensionum leges, & locorum consuetudines: & stante pignore accepto, cum emptor census securus reddatur de sorte, ac pensione, non debet tantam pensionem percipere, ut latè de hac re egimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij P. de censib. in proem. q. 24. num. 18. cum plurib. seq. vbi etiam num. 25. & 26.* idem dicendum esse ostendimus de contractu, qui in Italia vulgò dicitur, *Agodere*, ut cum quis dat alicui propriam domum, ut ea fruatur, recepta ab eo certa pecuniarum summa: dummodò sit in arbitrio recipientis pecuniam eam restituere, vel nō restituere: & fructus iustæ pensioni correspondentes percipiantur: & qui supersunt, restituantur; aut in sortem computentur. Siquidem eiusmodi contractus licet uocetur ad gaudendum, re uera tamen est contractus censualis consignatiuus redimibilis cum pignore.
- 27 Secundò limitatur eadem conclusio, ut licet creditor non possit pignoris fructus suos sibi facere; nihilominus id locum non habet in Domino directo recipiente à proprio feudatario, ac Vassallo feudum in pignus: quoniam potest ex eo fructus percipere, & in sortem non tenetur computare, nec Vassallo eos restituere, ut *in cap. conquestus, de usur.* Etenim quando directus Dominus percipit fructus ex pignore feudali à proprio Vassallo sibi tradito, non percipit illos ex pignore tanquam ex pignore; sed tanquam ex re propria directi Domini: siquidem res feudalis quādo pignoratur directo Domino teudi; tunc incipit Dominus habere non tantum dominium directum rei feudalis; sed etiam dominium utile, atque ideò vtrumque dominium: & proinde licet facit fructus suos, cum de re; cuius vtrumq; dominium habet fructus percipiat. Nec obstat si dicatur; quod dominium utile nō videtur translatum vigore constituti pignoris à Vassallo penès directum Dominum, quum quandoque rem ipsam pignoratam redimere possit, reddito pretio; quoniam respellitur, quòd dominium in actu transfert Vassallus, retento sibi solūm dominio in habitu, ut habetur ex *Conrado, de contr. q. 22.* vbi prædicta extendit etiam in Dominum directum, qui rem emphyteoticā à suo emphyteuta accepit in pignus: nam eadem ratione ex illa re pignorata potest fructus percipere, & illos non tenetur in sortem computare. Vnde *tex. in d. cap. conquestus, de usur.* licet loquatur de Ecclesia, quæ accepit feudum in pignus à proprio Vassallo; non tamen disponit specialiter fauore Ecclesiæ, ut ibi *Glosa* videtur velle: quoniam, usura cum sit iure Diuino, ac naturali prohibita, intrinsecè, & ex obiecto mala, super eam nulla cadit dispensatio, ut *in cap. super eo, de usur.*
- 28 Tertio limitatur prædicta conclusio, ut creditor ex pignore percipere possit fructus ratione lucri cessantis, vel damni emergentis. Etenim creditori debetur huiusmodi interesse, non solūm sibi prouenienti ex mora debitoris non soluentis debitum præfinito tempore: siue debitum spontè, siue coactè fuerit initum, arg. *tex. in l. 3. §. fin. ff. de eo quod cer. loco, Glos. in d. cap. conquestus, de usur. & cap. conquestus, & cap. constitutus. de fideiuss. Nauar. in cap. si feneraueris, num. 42. 14. q. 3. Conrad. de contr. q. 30. concl. 2. Molina eod. tr. disp. 315. & alij.* Siquidem mora illa debitoris est contra iustitiam; atque ideò est causa interesse contra iustitiam: led etiam debetur interesse ipsi creditori prouenienti, etiam ante moram debitoris; quando creditum non fuit contractum spontè; sed coactè: nam tunc creditor nec expressè, nec tacitè censetur consentire in illa damna, vel dispendia, ut rectè declarat *Salon. in D. Tb. 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 8. num. 6. in fine, Conrad. de contr. q. 42. & 43. & Mol. loco cit. cum alijs, quos allegant.* Imò interesse damni emergentis exigi potest etiam si nec vis, nec mora aliqua interuenerit; modò debitor admonitus fuisset tempore contractus damni, quod euenire poterit, & fuisset contentus vna cū sorte reficere, ut habetur ex *D. Tb. 2. 2. q. 78. ar. 2. & Mol. de contr. disp. 314. num. 6.*
- 29 Est tamen verum, quòd creditor nunquam potest totum damnatum formidatum pacificè: quoniam

niam adhuc incertius est, quàm præsens. De dāno verò non probabili nullus citra culpam, & vt plurimum citra vsuram pacisci potest; nisi sub conditione, vt si quid damni acciderit, iefarciat: aliàs secus, vt habetur ex *Soto lib. 6. de iustit. & iure, q. 1. ar. 3. & Tol. loco cit.* Idem dicendum est de interesse lucri cessantis, secundùm sententiā magis receptam; atque idèd licitum esse creditori habenti fidem de pretio, vel mutuantis spontè, qui pecunias suas habeat expositas negotijs, & lucrum deducere in pactum, sibi cessans, etiam ante moram, vt habetur ex *Gabr. in 4. d. 15. q. 11. ar. 1. not. 2. Conrad. de contr. q. 30. concl. 4. Mol. eod. tr. disp. 3. 15. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 4. Syl. in sum. ver. Usura, q. 9. 19. Nauar. in Man. cap. 17. num. 211. Salon. in D. Th. 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 9. Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 20. dub. 11. & alij.* Etenim pecunia illa credita mutuara pluris valet creditori quatenus subest eius industriæ ad lucrum ex ea faciendū, quàm ipsa per se considerata: est enim velut semen secundum lucri per industriam, quo lucrū ipsum virtute continetur: ergò plus pro ea exigi potest, quàm ipsa per se valeat, vt habetur ex Doctōribus sup. citatis, qui plures alias rationes afferunt, & soluunt cōtraria aduersariorū: quod quidem intelligendum est, concurrentibus conditionibus, de quibus *Conrad. & Less. locis citatis, & Nauar. in Man. d. cap. 17. num. 211.* qui non omnes putat esse necessarias.

30 Ex his igitur patet, quòd si quis vendit alicui domum, & habet ei fidem de pretio, vel mutat pecuniam siue spontè, siue coactè, ante, vel post moram, & recipit pignus, potest ex eo fructus percipere ratione lucri cessantis, vel dāni emergentis, iuxta ea, quæ sup. diximus; quia fructus illos non dicitur percipere ex pignore tanquam ex pignore, sed ex alia causa. Verùm si fructus, quos percipit ex pignore sint supra interesse passum, tenetur creditor debitori restituere, vel in sortem computare. Sicut supra diximus de percipiente fructus ex Castro, seu Ciuitate datis in pignus, vel de domo data ad gaudendum: quibus adde, quæ habentur ex *Mant. post alios, lib. 11. de tacit. & ambig. conuent. tit. 8. cum seq.*

31 Quattò limitatur dicta cōclusio quoad quartam ampliationem, vt licet creditor non possit pacisci cum debitore, vt debito non soluto, pignus remaneat in dominio creditoris pro pretio debito; nihilominus valet pactum cum debitore initum, vt non soluto debito præfinito tempore, pignus remaneat in dominio creditoris pro pretio æstimando per expertos, vt ibi diximus: vel possit creditor pignus alteri pignorare, ac obligare; quoniam id prouenit ex iuris dispositione, cum hoc sit ius reale, & possit transire de persona in personam pro illa quantitate, pro qua fuit primo loco datum pignus, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 203. Reginal. lib. 25. sua prax. nu. 603. & ex alijs relatis à Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 18. num. 72. vbi etiam nu. 73. probat, fieri posse pactum, dummodò dolus absit, in beneficium fideiusoris, vt si debitor debitum non soluat præfinito tempore, pignus remaneat in dominio ipsius fideiusoris, seruata tamè equalitate iustitiæ, vt est *tex. in l. fin. & ibi Bart. & alij. ff. de contrah. empt. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 2. num. 2. 7. & 8. & Reginal. d. lib. 23.**

num. 600. Idem dicendum est de pacto, quo creditor assumeret sibi onus casus fortuiti; nempe quòd si pignus etiam casu ammitteret, debitor sit liberatus, *l. qua fortuitis, C. de pign. act.* Est enim validum hoc pactum; sicut etiam valet pactum, vt donec debitum fuerit integrè solutum, pignus maneat apud creditorem, vt in *l. quam diu, C. de distr. pign. & latè Molfes. loco cit. num. 74. & 75. cum alijs, quos allegat.*

32 Quintò limitatur præfata conclusio, vt licet regulariter non possit creditor fructus ex pignore percipere; nisi computet eos in sortem principale; nihilominus si marito fuerit datus fundus in pignus, donec dos ei fuerit soluta, tunc maritus poterit ex eo fructus percipere, & in sortem non computare: quoniam eo casu non dicitur maritus fructus ex pignore, tanquam ex pignore, sed pro oneribus matrimonij, vt in *cap. salubriter, de usur. latè Mol. de contr. disp. 321. Ioan. Bapt. Lup. in l. curabit, com. 1. §. 4. num. 75. cum plur. seq. Tolet. lib. 3. sua sum. cap. 30. & alij recentiores.* Quod quidem verum est non solum in genero respectu loceri, sed in quolibet marito, etiam si diues sit, habeatque aliundè vndè viuat: siquidem ex natura contractus dotales fructus illi debentur: & propterea militat eadem ratio, arg. *tex. in l. illud. ff. ad l. Aquil. Caiet. in D. Th. 2. 2. q. 78. ar. 2. vbi etiam Salon. contr. 14.* Hac eadem ratione maritus pro dote sibi promissa non soluta non modò potest fructus ex pignore percipere, & in sortem non computare; sed etiam cū eo, qui dotem promisit, & non soluit pacisci vltra sortem certam quantitatem, singulis annis sibi soluendam, donec de dote fuerit sibi satisfactum. Etenim dos datur propter onera matrimonij, & idèd, dote non soluta, debetur marito emolumentum aliquod ex natura contractus dotalis ad onera matrimonij sustinenda, vt habetur ex *Panor. in d. cap. salubriter, de usur. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 1. cum alijs, quos refert, & sequitur Ioan. Bapt. Lup. in d. l. curabit, com. 1. §. 4. num. 75. 76. & 77.* Imò non solum maritus pro dote sibi promissa, & non soluta, potest fructus ex pignore percipere, aut emolumentum aliquod ad onera matrimonij sustinenda. Sed è conuerso vxor à viro in casu diuortij: quoniam dos succedit loco alimentorum: & proindè, dote sibi nõ restituta, debentur eidem alimenta, pro quibus licitè poterit percipere fructus rei pignoratæ, aut emolumentum aliquod, donec dos sibi restituatur, ita *Sot. lib. 6. de iust. & iure, q. 1. ar. 2. Salon. in D. Thom. 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 15. & alij.*

33 Idem dicendum de vxore vidua, soluto matrimonio per mortem viri: siquidem potest ab hæredibus viri fructus ex pignore, aut emolumentum aliquod consequi loco alimentorum, etiam infra viduitatis annum, donec dos sibi restituatur: quoniam pecunia illa dotalis eiusdem nature est ad quemcunque transeat, & alimentorum onus habet annexum pro ipsa vxore, & eiusdem familia, vt habetur ex *Soto loco citato, & Couar. lib. 3. var. resol. cap. 1. illat. 7.* Quæ quidem alimenta percipere potest vidua, etiã si habeat alia bona vndè viuat: quoniam sicut vir ad alendam vxorem, & propter alia onera matrimonij potest licitè fructus ex pignore percipere, uel emolumentum aliquod quandiù dos promissa non soluitur, etiam si ipse alia bona habeat, ita, & vidua, donec

donec dos sibi reddatur, cum non possit assignari diuersitatis ratio, ut bene docet *Salon. loco citato*, ubi etiam addit, quod licet lucra vxoris cedant in utilitatem viri, cum quicquid acquirat sit conuertendum in utilitatem familie, durante matrimonio; nihilominus lucra, quæ propria industria vidua comparauit in domo hæredum, pendente restitutione dotis, cedunt in beneficium ipsius, non autem hæredum; nisi dos adeo exigua esset, ut omnes fructus eius ad sola alimenta præstanda satis non essent: nam quamuis hæredes succedant in locum viri, quoad obligationem soluendæ dotis, aut quoad alimenta viduæ subministranda, donec dotem ipsi restituant; non tamen succedunt in omni iure, quod habet vir in operas, & industrias vxoris. Quæ quidem vera sunt ubi hæredes parati non sunt dotem restituere; aliàs si parati sint, vidua non potest fructus ex pignore, aut emolumentum aliquod ex dote consequi, ut bene declarat *Salon. loco citato*. Et ita intelligenda sunt nonnullarum Ciuitatum statuta, disponentia, ut qui promittit dotem, & hæredes eius quouique illam soluant; & hæredes eius donec illam reddant vxori viduæ, aut separatæ certum aliquod emolumentum quot annis donent: quia illud non consequitur ratione iuramenti impliciti, sed ut quoddam debitum certum, subrogatum loco debiti incerti; nempe pro debito oneris matrimonij respectu viri, & alimentorum respectu vxoris, ut per Doctores supra citatos, non obstante contraria sententia *Molina de contr. disp. 322. negantis respectu vxoris*, nisi ad sit interese lucri cessantis, vel damni emergentis. Quid autem dicendum sit de alimentis præstandis viduæ ab hæredibus viri infra annum luctus, latè habetur per *Doctorem in l. 1. C. de rei vxor. aff.*

34. Est tamen verum, quod ea, quæ supra diximus locum sibi vendicant si quatuor concurrant conditiones; aliàs secus; Harum conditionum prima est, ut licet tunc maritus possit fructus ex pignore percipere, donec dos sibi soluat; nihilominus eos tantum percipere potest, qui necessarij sunt ad subeunda onera matrimonij: qui verò supra matrimonij onera sunt, restituere compellitur, aut in sortem computare. Etenim eiusmodi fructus conceduntur marito ad supportanda matrimonij onera dumtaxat; ergo illis cessantibus, cessant fructus, ita *Conar. & Ioann. Bapt. Lup. locis citatis*, cum alijs, quos allegant: quam quidem conditionem tunc veram esse, inquit *Salon. d. contr. 15.* quando fructus pignoris adeo excedunt matrimonij onera, ut iocet grauiter remaneret circumuencus: aliàs si parum excederent, non teneretur maritus illos fructus in sortem computare: nam cum ex natura contractus dotalis eos consequatur, & pignus sibi retineat, donec dos sibi soluat, sicut ex natura contractus dotalis, si actu dotem reciperet, omnes illius fructus lucraretur, nec ratio haberetur de oneribus matrimonij, an excederent, vel ne; ita quoque fructus omnes lucratur ex pignore. Et re vera id videtur colligi ex ratione Innocentij Papæ in *d. cap. salubriter*, assignata, dum ait: *Cum frequenter fructus dotis non sufficiant ad onera matrimonij, &c.* quasi dicat, cum fructus huiusmodi aliquando non sufficiant, aliquando vberiores sint, percipiat illos sicut perciperet dotis fructus,

siue satis non essent, siue excederent; & ita ait *Salon.* est omnium usus.

Secunda conditio est, ut obligatio dotis soluendæ sit ad præsens tempus; secus autem si fuerit in futurum: quia maritus tenetur fructus ex pignore perceptos restituere, aut in sortem computare: eo quod præsumitur eo casu promittentem dotem pignus tradidisse in securitatem tantum dotis soluendæ præfinito tempore, ut habetur ex *Nauar. in cap. si fœneraueris, num. 64. & seq. 14. q. 3.* quam quidem conditionem restringit similiter *Salon. loc. cit. ex Syl. & alijs*, ubi promittens dotem, expressè pactus fuerit, ne maritus donec dos sibi soluat, fructus consequatur: vel rem sterilem in pignus tradiderit: aut denique dos prius fuerit promissa, soluenda post certum tempus, & deinde fuerit traditum pignus; quoniam tunc in securitatem dotis dumtaxat tradidisse censetur.

Tertia conditio est, ut maritus ex pignore fructus percipere ita demum possit, si matrimonij onera cum effectu sustineat; aliàs secus. Undè si vxor à patre, aut ab alio alimenta suscipiat, maritus pignoris fructus suos non faceret; sed teneretur in sortem computare, ut habetur ex *Nauar. Salon. & Ioan. Bapt. Lupo locis citatis, Molina de contr. disp. 322. sub num. 7. Rodrig. par. 1. sua summ. cap. 97. concl. 4. & ex alijs*, ab eisdem allegatis.

Quarta conditio est, ut vir fructus ex pignore percipiat, durante matrimonio: aliàs si matrimonium solum sit per mortem vxoris, vir non possit fructus ex pignore consequi nomine filij superstitis, propter onera matrimonij; quoniam matrimonium dissolutum est; sed tantum ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, iuxta ea, quæ habentur ex *Molina de contr. disp. 322.* Quam quidem conditionem merito rejicit *Salon. loco citato, contr. 14.* eo quod quamuis matrimonium sit dissolutum per mortem vxoris; nihilominus adhuc maritus dicitur matrimonij onera sustinere, non præsentis, sed præteriti, tunc teneatur alimenta præstare filijs; atque idè poterit fructus ex pignore consequi donec dos sibi soluat.

35. Cæterum licet hæc vera sint, & iuxta sententiã magis communem; nihilominus, qui veller, *rex. in d. cap. salubriter, de usur.* agere de contractu anthyresis, seu de contractu ad gaudendum, de quibus supra egimus *limit. 1.* tunc posset dici, *rex.* illum nihil specialiter statuere favore onerum matrimonij, sed cum datur fundus in pignus, donec dos promissa, & non soluta, soluat, constituitur census consignatiuus cum pignore pro pretio dotis promissæ non solutæ, cum facultate redimendi pignus quocumque dos soluat: quo casu est in arbitrio eius, qui dotem promissit, dotem soluere, & fundum pignoratim redimere; ita ut ratio non habeatur quantitatis oneris matrimonij; sed quantitatis dotis, ut sit iustum pretium talis census, ita ut fructus iustæ pensioni correspondentes percipiantur. Et hoc titulo posset citra culpam vxor separata, aut vidua percipere fructus ex pignore; sicut, & filij, soluto matrimonio per mortem vxoris, & ipse maritus, iuxta conditiones iusti census, de quibus tractauimus *d. limit. 1.*

36. Dico septimò peccare creditores vsurariorū scien-

niam adhuc incertius est, quàm præsens. De dâno verò non probabili nullus citra culpam, & vt plurimum citra vsuram pacisci potest; nisi sub conditione, vt si quid damni acciderit, telarcias aliàs secus, vt habetur ex *Soto lib. 6. de iustit. & iure, q. 1. ar. 3* & *Tol. loco cit.* Idem dicendum est de interesse lucri cessantis, secundùm sententiam magis receptam; atque idè licitum esse creditori habenti fidem de pretio, vel mutuanti spontè, qui pecunias suas habeat expositas negotijs, & lucrum deducere in pactum, sibi cessans, etiam ante moram, vt habetur ex *Gabr. in 4. d. 15. q. 11. ar. 1. not. 2. Conrad. de contr. q. 30. concl. 4. Mol. eod. tr. disp. 3. 15. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 4. Syl. in sum. ver. Usura, q. 9. 19. Nauar. in Man. cap. 17. num. 211. Salon. in D. Th. 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 9. Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 20. dub. 11. & alij. Etenim pecunia illa credita mutuata pluris valet creditori quatenus subest eius industriæ ad lucrum ex ea faciendû, quàm ipsa per se considerata: est enim velut semen secundum lucri per industriam, quo lucrû ipsum virtute continetur: ergò plus pro ea exigi potest, quàm ipsa per se valeat, vt habetur ex Doctoribus sup. citatis, qui plures alias rationes afferunt, & soluunt cõtracta aduersariorû: quod quidem intelligendum est, concurrentibus conditionibus, de quibus *Conrad. & Less. locis citatis, & Nauar. in Man. d. cap. 17. num. 211.* qui non omnes putat esse necessarias.*

30 Ex his igitur patet, quòd si quis vendit alicui domum, & habet ei fidem de pretio, vel mutat pecuniam siue spontè, siue coactè, ante, vel post moram, & recipit pignus, potest ex eo fructus percipere ratione lucri cessantis, vel dâni emergentis, iuxta ea, quæ sup. diximus; quia fructus illos non dicitur percipere ex pignore tanquam ex pignore, sed ex alia causa. Verùm si fructus, quos percipit ex pignore sint supra interestepassum, tenetur creditor debitori restituere, vel in sortem computare. Sicut supra diximus de percipiente fructus ex Castro, seu Ciuitate datis in pignus, vel de dono data ad gaudendum: quibus adde, quæ habentur ex *Man. post alios, lib. 11. de tacit. & ambig. conuent. tit. 8. cum seq.*

31 Quattò limitatur dicta cõclusio quoad quartam ampliationem, vt licet creditor non possit pacisci cum debitore, vt debito non soluto, pignus remaneat in dominio creditoris pro pretio debito; nihilominus valet pactum cum debitore initum, vt non soluto debito præfinito tempore, pignus remaneat in dominio creditoris pro pretio æstimando per expertos, vt ibi diximus: vel possit creditor pignus alteri pignorarè, ac obligare; quoniam id prouenit ex iuris dispositione, cum hoc sit ius reale, & possit transire de persona in personam pro illa quantitate, pro qua fuit primo loco datum pignus, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 203. Reginal. lib. 25. sua prax. nn. 603.* & ex alijs relatis à *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 18. num. 72.* vbi etiam *nu. 73.* probat, fieri posse pactum, dummodò dolus absit, in beneficium fideiusoris, vt si debitor debitum non soluat præfinito tempore, pignus remaneat in dominio ipsius fideiusoris, seruata tamè equalitate iustitiæ, vt est *tex. in l. fin. & ibi Bart. & alij. ff. de contrah. empt. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 2. num. 2. 7. & 8. & Reginal. d. lib. 23.*

num. 600. Idem dicendum est de pacto, quo creditor assumeret sibi onus casus fortuiti; nempe quòd si pignus etiam casu amitteret, debitor sit liberatus, *l. qua fortuitis, C. de pign. aff.* Est enim validum hoc pactum; sicut etiam valet pactum, vt donec debitum fuerit integrè solutum, pignus maneat apud creditorem, vt in *l. quam diu, C. de distr. pign. & latè Molfes. loco cit. num. 74. & 75.* cum alijs, quos allegat.

32 Quintò limitatur præfata conclusio, vt licet regulariter non possit creditor fructus ex pignore percipere; nisi computet eos in sortem principalem: nihilominus si marito fuerit datus fundus in pignus, donec dos ei fuerit soluta, tunc maritus poterit ex eo fructus percipere, & in sortem non computare: quoniam eo casu non dicitur maritus fructus ex pignore, tanquam ex pignore, sed pro oneribus matrimonij, vt in *cap. salubriter, de usur. latè Mol. de contr. disp. 321. Ioan. Bapt. Lup. in l. curabit, com. 1. §. 4. num. 75. cum plur. seq. Tolet. lib. 3. sua sum. cap. 30. & alij recentiores.* Quod quidem verum est non solum in genero respectu loceri, sed in quolibet marito, etiam si diues sit, habeatque aliundè vndè viuat: siquidem ex natura contractus dotales fructus illi debentur: & propterea militat eadem ratio, arg. *tex. in l. illud ff. ad l. Aquil. Caiet. in D. Th. 2. 2. q. 78. ar. 2.* vbi etiam *Salon. contr. 14.* Hac eadem ratione maritus pro dote sibi promissa non soluta non modò potest fructus ex pignore percipere, & in sortem non computare; sed etiam cum eo, qui dotem promissit, & non soluit pacisci ultra sortem certam quantitatem, singulis annis sibi soluendam, donec de dote fuerit sibi satisfactum. Etenim dos datur propter onera matrimonij, & idè, dote non soluta, debetur marito emolumentum aliquod ex natura contractus dotalis ad onera matrimonij sustinendâ, vt habetur ex *Panor. in d. cap. salubriter, de usur. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 1. cum alijs, quos refert, & sequitur Ioan. Bapt. Lup. in d. l. curabit, com. 1. §. 4. num. 75. 76. & 77.* Imò non solum maritus pro dote sibi promissa, & non soluta, potest fructus ex pignore percipere, aut emolumentum aliquod ad onera matrimonij sustinenda. Sed è conuerso vxor à viro in casu diuortij: quoniam dos succedit loco alimentorum: & proindè, dote sibi nõ restituta, debentur eidem alimenta, pro quibus licitè poterit percipere fructus rei pignoratæ, aut emolumentum aliquod, donec dos sibi restituatur, ita *Sot. lib. 6. de iust. & iure, q. 1. ar. 2. Salon. in D. Thom. 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 15. & alij.*

33 Idem dicendum de vxore vidua, soluto matrimonio per mortem viri: siquidem potest ab hæredibus viri fructus ex pignore, aut emolumentum aliquod consequi loco alimentorum, etiam infra viduitatis annum, donec dos sibi restituatur: quoniam pecunia illa dotalis eiusdem naturæ est ad quemcunque transeat, & alimentorum onus habet annexum pro ipsa vxore, & eiusdem familia, vt habetur ex *Soto loco citato, & Couar. lib. 3. var. resol. cap. 1. illat. 7.* Quæ quidem alimenta percipere potest vidua, etiã si habeat alia bona vndè viuat: quoniam sicut vir ad alendam vxorem, & propter alia onera matrimonij potest licitè fructus ex pignore percipere, vel emolumentum aliquod quandiù dos promissa non soluitur, etiam si ipse alia bona habeat, ita, & vidua, donec

donec dos sibi reddatur, cum non possit assignari diuersitatis ratio, vt bene docet *Salon. loco citato*, vbi etiam addit, quod licet lucra vxoris cedant in vtilitatem viri, cum quicquid acquirat sit conuertendum in vtilitatem familiarum, durante matrimonio; nihilominus lucra, quæ propria industria vidua comparauit in domo hæredum, pendente restitutione dotis, cedunt in beneficiũ ipsius, non autem hæredum; nisi dos adeo exigua esset, vt omnes fructus eius ad sola alimenta præstanda satis non essent: nam quamuis hæredes succedant in locum viri, quoad obligationem soluendæ dotis, aut quoad alimenta viduæ subministranda, donec dotem ipsi restituant; non tamen succedunt in omni iure, quod habet vir in operas, & industrias vxoris. Quæ quidem vera sunt vbi hæredes parati non sint dotem restituere; aliàs si parati sint, vidua non potest fructus ex pignore, aut emolumentum aliquod ex dote consequi, vt bene declarat *Salon. loco citato*. Et ita intelligenda sunt nonnullarum Ciuitatum statuta, disponentia, vt qui promisit dotem, & hæredes eius quouique illam soluant; & è conuerso maritus, qui eam recepit, & hæredes eius donec illam reddant vxori viduæ, aut separatæ certum aliquod emolumentum quot annis donent: quia illud non consequatur ratione mutui impliciti, sed vt quoddam debitum certum, subrogatum loco debiti incerti; nempe pro debito oneris matrimonij respectu viri, & alimentorum respectu vxoris, vt per Doctores supra citatos, non obstante contraria sententia *Molina de contr. disp. 322*. negantis respectu vxoris, nisi adsit interelle lucri cessantis, vel damni emergentis. Quid autem dicendum sit de alimentis præstandis viduæ ab hæredibus viri infra annum luctus, latè habetur per *Doct. in l. 1. C. de rei vxor. act.*

34 Est tamen verum, quod ea, quæ supra diximus locum sibi vendicant si quatuor concurrant conditiones; aliàs secus; Harum conditionum prima est, vt licet tunc maritus possit fructus ex pignore percipere, donec dos sibi soluat; nihilominus eos tantum percipere potest, qui necessarij sunt ad subeunda onera matrimonij: qui verò supra matrimonij onera sunt, restituere compellitur, aut in sortem computare. Etenim eiusmodi fructus conceduntur marito ad supportanda matrimonij onera dumtaxat; ergò illis cessantibus, cessant fructus, ita *Conar. & Ioann. Bapt. Lup. locis citatis*, cum alijs, quos allegant: quam quidem conditionem tunc veram esse, inquit *Salon. d. contr. 15*. quando fructus pignoris adeo excedunt matrimonij onera, vt focet grauitè remaneret circumuectus: aliàs si parum excederent, non teneretur maritus illos fructus in sortem computare: nam cum ex natura contractus dotalis eos consequatur, & pignus sibi retineat, donec dos sibi soluat, sicut ex natura contractus dotalis, si actu dotem reciperet, omnes illius fructus lucraretur, nec ratio haberetur de oneribus matrimonij, an excederent, vel ne; ita quoque fructus omnes lucratur ex pignore. Et re vera id videtur colligi ex ratione Innocentij Papæ in *d. cap. salubriter*, assignata, dum ait: *Cum frequenter fructus dotis non sufficiant ad onera matrimonij, &c.* quasi dicat, cum fructus huiusmodi aliquando non sufficiant, aliquando vberiores sint, percipiat illos sicut perciperet dotis fructus,

siue satis non essent, siue excederent; & ita ait *Salon.* est omnium vltus.

Secunda conditio est, vt obligatio dotis soluendæ sit ad præsens tempus; secus autem si fuerit in futurum: quia maritus tenetur fructus ex pignore perceptos restituere, aut in sortem computare: eo quod præsumitur eo casu promittentè dotem pignus tradidisse in securitatem tantum dotis soluendæ præfinito tempore, vt habetur ex *Navar. in cap. si fœneraueris, num. 64. & seq. 14. q. 3.* quam quidem conditionem restringit iuxta *Salon. loc. cit. ex Syl. & alijs*, vbi promittens dotem, expressè pactus fuerit, ne maritus donec dos sibi soluat, fructus consequatur: vel rem sterilem in pignus tradiderit: aut denique dos prius fuerit promissa, soluenda post certum tempus, & demud fuerit traditum pignus; quoniam tunc in securitatem dotis dumtaxat tradidisse censetur.

Tertia conditio est, vt maritus ex pignore fructus percipere ita demum possit, si matrimonij onera cum effectu sustineat; aliàs secus. Vnde si vxor à patre, aut ab alio alimenta suscipiat, maritus pignoris fructus suos non faciet; sed tenebitur in sortem computare, vt habetur ex *Navar. Salon. & Ioan. Bapt. Lup. locis citatis, Molina de contr. disp. 321. sub num. 7. Rodrig. par. 1. sua summ. cap. 97 concl. 4. & ex alijs*, ab eisdem allegatis.

Quarta conditio est, vt vir fructus ex pignore percipiat, durante matrimonio: aliàs si matrimonium solutum sit per mortem vxoris, vir non possit fructus ex pignore consequi nomine filij superstitis, propter onera matrimonij; quoniam matrimonium dissolutum est; sed tantum ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, iuxta ea, quæ habentur ex *Molina de contr. disp. 322*. Quam quidem conditionem merito rejicit *Salon. loco citato, contr. 14.* eo quod quamuis matrimonium sit dissolutum per mortem vxoris; nihilominus adhuc maritus dicitur matrimonij onera sustinere, non præsentis, sed præteriti, tunc teneatur alimenta præstare filijs; atque idè poterit fructus ex pignore consequi donec dos sibi soluat.

35 Cæterum licet hæc vera sint, & iuxta sententiã magis communem; nihilominus, qui vellet, *rex. in d. cap. salubriter, de usur.* agere de contractu anthycrestis, seu de contractu ad gaudendum, de quibus supra egimus *limit. 1.* tunc posset dici, *rex.* illum nihil specialiter statuere fauore onerum matrimonij, sed cum datur fundus in pignus, donec dos promissa, & non soluta, soluat, constituitur census consignatiuus cum pignore pro pretio dotis promissæ non solutæ, cum facultate redimendi pignus quocumque dos soluat: quo casu est in arbitrio eius, qui dotem promisit, dotem soluere, & fundum pignoratim redimere; ita vt ratio non habeatur quantitatis oneris matrimonij; sed quantitatis dotis, vt sit iustum pretium talis census, ita vt fructus iustæ pensioni correspondentes percipiantur. Et hoc titulo posset citra culpam vxor separata, aut vidua percipere fructus ex pignore; sicut, & filij, soluto matrimonio per mortem vxoris, & ipse maritus, iuxta conditiones iusti census, de quibus tractauimus *d. limit. 1.*

36 Dico septimò peccare creditores vsurariorũ scien-

scienter ab eis recipientes in debiti satisfactione res, quas per usuram ipsi usurarij extorserunt: & insuper res usurarias tenentur restituere. Etenim rerum per usuram extoratarum ipsi usurarij non efficiuntur Domini, sed dominium remanet apud mutuatarios, à quibus fuerunt extortæ, atque idè qui scienter illas in solutionem debiti recipiunt, dicuntur res ipsas contrectare; sicut qui scienter à fure rem furtiuam emerit, vel in sui debiti satisfactionem receperit, *l. in ciuilem, C. de furti.* & habetur ex *Molfes. 2. par. sua summ. tr. 12. cap. 23. sub num. 127.* Dixi: *Scienter recipientes*, quoniam si res usurarias bona fide ab usurarijs acceperint credentes proprias usurariorum esse, licet teneantur ad restitutionem, sicut qui rem furtiuam à fure fuerit ignoranter consecutus, ut in *d. l. in ciuilem*; nihilominus excusatur à peccato, cum non sit voluntarium. Imò si creditores bona fide recipientes res quarum dominium sit penès usurarios, mixtione, aut alio iusto titulo comparatum, & per eiusmodi satisfactionem usurarij non efficerentur inhabiles ad restituendum, non solum excusantur à culpa; sed etiam à restitutione, ut per eundem *Molfes. d. num. 127. qui etiam num. 128.* addit, quod si creditores bona fide rem usurariam in debiti satisfactionem acceperint, & illam consumerent, vel in aliam speciem transferret, atque idè eadem non permaneret, putat eos excusari à culpa, & restitutione; etiam si usurarius impotens redderetur ad restituendas usuram, cum titulo oneroso recipiant: secus autem si titulo lucrativo, nempe titulo donationis legati, &c. ut in *l. 1. cum plur. seq. ff. quæ in fraud. credit. Nauar. in Man. cap. 17. numer. 271. Reginald. lib. 10. sua prax. nu. 423. & 427. & alijs qui quidem Nauar. & Reginald. ac Syl. vers. Usura, 8. q. 3. Molina, & Lopez*, quos refert idem *Molfes. loco citato, num. 229.* Eodem modo distinguunt respectu Generi, qui dotem recepit à Socero usurario, ut si tempore solutionis Socer remansit habilis ad restituendum, tutus sit Generi; licet Socer efficiatur nõ soluendo. Quod si per dotis solutionem efficiatur non soluendo, & id Generi sciat, tunc idem dicendum, quod supra diximus de alijs creditoribus, & vxore usurarij, ut ad minus tantum retinere possit, quantum ei necessarium est ad alendam vxorem, quæ peni potest in numero creditorum patris eodem modo, ac de filijs usurarij, distinguit *Molfes. d. c. 23. num. 122. cum plur. seq.*

37 Dico octauò peccate creditores solutionem debiti recipientes in alio loco, quàm conuento, inuitis debitoribus. Etenim non potest compelli debitor soluere debitum in alio loco, quàm conuento: sicut nec creditor recipere debiti solutionem, quando solutioni faciendæ est appositus certus locus; ut in *l. qui certo*, & ibi Doctor. communiter, *ff. de eo, quod cert. loco, Azor. par. 3. instit. moral. lib. 4. tit. de rest. cap. 32. vers. Tertia regula.*

38 Ampliatur primò hæc conclusio, ut instante creditore sibi satisfieri in alio loco quàm conuento, si debitor reluctet, & offerat debitum soluere in loco conuento, erit liber ab interesse, maxime si faciat depositum, ut rectè declarat *Scacc. de commerc. §. 2. glosa 5. sub num. 194.* vbi etiam *num. 154.* quod si creditor oblatam sibi pecuniã noluerit acceptare, & postea debitorem reperiat

eumque non valentem tunc soluere interpellat, non constituit eum in mora; quoniam censetur dolosè tunc agere, iuxta ea, quæ habentur ex *Tiraquell. in tr. lignager, §. 3. glosa 2. nu. 2. vers. Et alias.*

- 39 Secundò ampliatur eadem conclusio, ut locum sibi vendicet non solum vbi locus à partibus est expressus verbis expressis; sed etiam quando tacite censetur appositus ex natura contractus, ut patet in mutuo, & commutato, quæ ex natura talium contractuum, debent restitui in loco vbi res fuit data mutuo, aut commodata; etiam si contractantes sint diuersi fori, ut habetur ex *Azor. p. 3. instit. moral. lib. 4. tit. de restit. cap. 33. vers. Ex quo sequitur.* Et *Scacc. loco citato, num. 195. & 196.* vbi declarando hanc ampliationem, inquit, quod si quis Romæ mutuauerit mille scutos, & deinde proficiscatur in Galliam, & mutuans non erat illos delaturus in Galliam, tunc mutuatarius non tenetur eo deferre, seu mittere, sed satis est si Romæ depositum eorum faciat. Quod si mutuans erat illos delaturus in Galliam suis expensis, eo casu mutuatarius expensis mutuantis tenetur mittere in Galliam dictos scutos mille, siquidem mutuans debet conseruari indemnus.
- 40 Tertia ampliatur, ut peccet creditor nolens recipere debiti solutionem in loco conuento, siue debitum sit in pecunia, siue in quacunque alia re, quoniam eadem ratio militat in quacunque alia re, quæ militat in pecunia, arg. *tex in l. illud, ff. ad leg. Aquil.* & in specie *Scacc. loco citato, num. 197.* vbi *num. 235.* eandem ampliationem restringit, ut locum non habeat in debito, seu legato certæ rei designatæ; nempe centum modiorum frumenti ex illo horreo, aut vini amphoras ex illo dolio. Vnde inquit, quod si quis permittat dare centum amphoras vini de Vicentia, tenetur illud tibi clare Vicentia. Sed *Scacc. ibi loquitur*, quando non est designatus certus locus: nam ob id *num. 241.* ait, quod vbi quis est debitor pecuniæ, seu alterius rei, quam debitor citra sumptus, & expensas possit deferre, tenetur eas portare ad domum creditoris, & ibi soluere: secus autem si sit debitum alicuius speciei, vel alicuius generis subalterni, in cuius transportatione requirantur labores, & expensæ; quoniam tunc creditor suis expensis, ac periculo tenetur curare, ut ad propriam domum transferatur; nisi aliter inter partes fuerit conuentum, iuxta ea, quæ habentur ex *Paulo Castr. in l. item illa. sub num. 13. ff. de constit. pecun. Alex. & ex alijs in l. vinam, ff. si cert. petat.* Dixi: *Si sit debitum alicuius speciei, vel alicuius generis subalterni*, nempe vbi agitur de debito tot salmarum vini de tali vinea, seu de tali vegere, de tali vite, seu de tali apotheca; secus autem si agatur de debito vini in genere, puta, ut cum promittuntur decem dolia vini; quoniam tunc portari debent ad domum creditoris; expensis debitoris, ut per *Bart. in d. l. item illa, nu. 14.* & alios apud *Scacc. sub d. num. 241. vers. Sub declara: & vers. Secus.* vnde creditor peccat etiã cogens debitorem ad soluendum sibi debitum in loco de iure sibi indebitum, quando non est appositus locus, ut per eundem *Scacc. ibi à num. 210. vsq; ad num. 244.*
- 41 Sic ampliata limitatur dicta conclusio, ut locum non habeat, vbi locus solutionis appositus est gratia creditoris; quia tunc potest creditor suo

suo favori renunciare, & petere debiti solutionē in loco ubi de iure sibi debetur, iuxta ea, quæ supra adnotauimus in proxima ampliat. Etenim, quando locus apponitur gratia debitoris potest ipse debitor gratiæ renunciando alibi soluere, vt per *Glos. in l. is qui certo, & ibi, Barr. & Paul. de Castro, ff. de eo, quod cer. loc.* Imò si creditor debitori reficiat, quod eius interest, potest citra culpam petere satisfactionem in alio loco, quam conuento: liquidem è conuerso debitor potest in alio loco, quam conuento soluere debitum, si creditori soluat, quod eius interest, vt habetur ex *Paulo de Castro in d. l. 15. qui certo, & Scac. de commerc. §. 2. glosa 5. num. 199. 200. & 217. vers. Ratio est.* Siquidem debitor, & creditor sunt correlatiui, & in correlatiuis, quod disponitur in vno, disponitur etiam in alio, vt latè habetur ex *Euerar. in suis loc. argum. legal. loco à correlatiuis.*

De debitoribus, & eorum peccatis, ut tales sunt, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant debitores Religionem ingredientis, inuitis eorum Creditoribus, non redditis ratiocinijs ad qua tenentur, eorumque professio nulla est. Si habiles sint, non autem inhabiles ad satisfaciendum.
- 2 Debitor habiles ad satisfaciendum creditoribus si in saculo existant, ppositentur nulliter in Religione.
- 3 Debitor ita demum peccant Religionem ingrediendo, si ingentem aris alieni summam contraxerint, & sua culpa decoxerint.
- 4 Nec peccat debitor Religionem ingressus si reliquit sufficientes facultates pro satisfaciendo creditoribus.
- 5 Neque peccant, si Religionem ingrediantur cū consensu suorum creditorum.
- 6 Debitor ex liberali promissione Religionem ingredi non prohibentur.
- 7 Neque prohibentur fieri Equites Diui Iacobi, & aliorum Ordinum & quare.
- 8 Possunt debitor citra culpam Religionem ingredi si bona creditoribus dimittant, & nulla sit spes euadēdi potentes ad soluenda debita, si in seculo remaneant.
- 9 Peccant grauissimè debitor, qui post multa debita contracta in fraudem creditorum fraudulentè decoxerint.
- 10 Qui debita contraxit sub spe futura cessionis bonorum, ad illam admitti non debet. Alique deciduntur casus, in quibus quis priuatur beneficio propter fraudem, quam adhibet.
- 11 Peccant debitor non acceptantes donationes sibi factas, hereditates, & similia in fraudem creditorum; licet iure ciuili id licitum sit.
- 12 Peccant debitor non solum nolentes acquirere in fraudem creditorum, sed etiam in fraudem eorundem dona alienantes, aut acceptatione, vel pacto aliquem liberantes.

- 13 Peccant debitor negantes debitum, & admitti non possunt ad beneficium cessionis bonorum.
- 14 Peccant debitor Laici, Clericatum suscipientes in fraudem creditorum, ne scilicet conueniantur ultra quam facere possint.
- 15 Peccant debitor non soluentes naturaliter debita, & cur. An de iure natura seruus sit capax ad acquirendum, & retinendum.
- 16 Peccant quoque debitor si sint in mora soluēdi debita, cum mora equiparetur furto.
- 17 Debitor morosus non modo tenetur ad interesse primi anni, sed etiam omnium annorum, & ad interesse. An teneatur ad interesse damni emergentis, siue eius mora sit excusabilis siue non.
- 18 Maritus debitor ex mora inexcusabili tenetur ad interesse lucri cessantis, & damni emergentis, quamuis id ei non indicauerit creditor.
- 19 Debitor si citra suam culpam morosus fuerit, ad interesse lucri cessantis, & ad pnam non tenetur.
- 20 Peccant debitor non modo si sint in mora soluēdi debitum, sed etiam si creditor cogant, pecuniam recipere in alio loco, quam conuento.
- 21 Debitor creditorem compellere non potest pecuniam recipere extra locum conuentum, siue locus expresse appositus sit, siue tacite, & ex quocunque debito.
- 22 Sed limitatur quando locus est appositus gratia debitoris.
- 23 Peccant debitor, non destinato loco ad debitū solutionem, & creditor cogant, debitum recipere in loco, de iure non debito. Quis nam locus sit solutionis de iure debitus.
- 24 Debitum si sit reciprosum, vel compensatiuum, & fiat in electione vnius, an veli dare, vt accipiat: qui eligit dare vnum, vt aliud accipiat accedere debet ad domum illius cui vult dare, & sibi soluere.
- 25 Debitum si sit ex causa onerosa, & debitor, ac creditor sunt eiusdem fori, debitor accedere tenetur ad domum creditoris, ibique soluere, quando alius locus constitutus non erit.
- 26 Quid dicendum, quando debitum procedit ex causa lucratua.
- 27 An hac vera sint si debitor, & creditor sint diuersi fori.
- 28 Peccant debitor, si debitum soluant in alia pecunia, quam conuenta.
- 29 Peccant debitor, iuris ordinem non seruantes in soluendis debitis eorum creditoribus.
- 30 Ex certis debitis, qua nam primo loco restituēda sint.
- 31 Ex certis debitis debitor defuncti soluenda sunt secundo loco impense funeris.
- 32 Tertio loco sunt à debitoribus creditoribus soluenda debita hypothecaria.
- 33 Si inter aliquos creditores reperiatu facta ipso iure compensatio; posterior creditor, etiam non hypothecarius pferatur priori hypothecario.
- 34 Debitor si pecuniam soluerit creditori posteriori, etiam non hypothecario creditor anterior, quamuis hypothecarius ipsam pecuniam solutam, & consumptam bona fide, auocare non poterit.

- 35 Quid dicendum si pecunia saluta non fuerit bona fide consumpta.
- 36 Quis pecuniam credidit ad emenda pradia, & ad ades edificandas, ins pignoris in eis pacificens, praefertur omnibus creditoribus anterioribus generalem hypothecam in bonis debitoris habentibus.
- 37 Vxor habens tacitam hypothecam pro dote, praefertur omnibus creditoribus, habentibus similiter tacitam, non vero expressam.
- 38 Fiscus quamvis non praefertur privato anteriori habenti generalem hypothecam, in bonis ante Fiscum obligationem acquisitis, praefertur tamen in bonis, post eiusdem obligationis quasitis.
- 39 Inter creditores privatos, qui habet hypothecam per instrumenta manu publici Notarii confecta, praefertur habenti hypothecam per privata scripturam.
- 40 Post debita realia, & hypothecaria soluenda, sunt debita personalia ex quocunque contractu.
- 41 Peccant debitorum ex homicidio, non rescientes damna, & interesse heredibus occisi.
- 42 Per heredes occisi intelliguntur filii, parentes, & uxor.
- 43 Peccat debitor ex homicidio, &c. non resciendo damna, & interesse, ut supra, quamvis occiso, mutilatio, &c. facta sit in duello.
- 44 Debitor ex homicidio, vulnere, aut mutilatione obligatur ad rescienda damna, interesse, ut supra, quamvis si praeter eius voluntatem, sua tamen culpa, homicidium, mutilatio, &c. subsequuta fuerit.
- 45 Debitor ex homicidio, mutilatione, &c. non solum peccat, si damna non resciat, vel expensas, &c. heredibus occisi mutilati, &c. sed etiam alijs quibuscunque, qui ex homicidio, &c. aliud quod interesse passi sunt.
- 46 Vera tamen hac sunt, si ex industria fuerit homicidium commissum, ut familiares, & consanguinei occisi privati remaneant alimentis, & emolumentis praesentibus, aut valde probabiliter futuris.
- 47 Non solum debitor ex homicidio, &c. verum etiam eiusdem cooperatores tenentur ad damna, expensas, ac interesse, ut supra, quocunque modo fiat cooperatio.
- 48 Non tantum debitor ex homicidio, &c. tenetur ad damna, ut supra, sed etiam eius heredes.
- 49 Debitori ex homicidio, ultra damnorum restitutio heredibus occisi est quoque imponenda, grauis poena in foro poenitentiali, & qua.
- 50 In homicidio iuste commisso, ad sui scilicet defensionem cum moderamine inculpata tutelae, non sunt rescienda damna, expensas, ac interesse.
- 51 Quamvis inuasor non intendat inuasum occidere, sed solum a lama percutere, aut fuste, & inuasus non possit aliter hanc iniuriam propulsare, quam inuasorem interficiendo, erit immunis a culpa, si eum interimat.
- 52 Licitum non est aggressorem praevinire, eumque priusquam inuadat interficere.
- 53 Licitum est mulieri adultera occidere maritum, quem certo scit habere venenum paratum, aut gladium ad illam occidendam.
- 54 Defensio propria vita licita est, etiam cum vitae periculo innocentis.
- 55 Occidens, mutilans, aut vulnerans pro defensione propriorum bonorum damna rescire non tenetur.
Qua concurrere debeant, ut hac vera sint.
- 56 Occidens, mutilans, aut vulnerans pro defensione honoris, debitor ex homicidio, mutilatione, &c. non efficitur.
- 57 Qui ab aliquo opprimitur, potest ab alio adiuvare, nec peccabit adiuvans, quamvis aggressorem interficiat.
- 58 Quotiescunque non servabitur moderamen inculpatae tutelae, nunquam occidens, mutilans, &c. excusabitur a culpa.
- 59 Bannitum interficiens nullam poenam, nullamque culpam contrahit, etiam si proditorie eum occidat.
An possit occidi Bannitus extra territorium bannientis.
- 60 Debitor ex homicidio, mutilatione, &c. si remissionem, aut condemnationem habuerit ab illis, quibus competit accusatio, ad damna rescipiendum non tenetur.
- 61 Si occisus uxorem non habeat, neque ascendentes, vel descendentes, & heredem instituat extraneum, ipsi competit accusatio, ac remissio.
- 62 Debitor ex homicidio, mutilatione, &c. ad damna rescipienda, ac expensas, ut supra non tenetur, si bona non habeat, quibus satisfacere valeat.
- 63 Si licite differatur solutio eorum, qua debentur ex delicto, rescipienda sunt damna, qua interim creditori eveniunt, & etiam lucrum cessans. Non sic est in debitis ex contractu iusto.
- 64 Debitor, & creditor si reperiantur in aequali necessitate, num debitor excusetur quoque a solutione damnorum, expensarum, &c.
- 65 Si tam creditor, quam debitor reperiantur in aequali necessitate extrema, vel graui rei iniuste subtracta, an debitor teneatur restituere rem creditori, a quo rem praedictam subtraxit, & in tali necessitate constituit.
- 66 Peccant debitorum ex crimine stupri, nisi damna, & interesse resciant puella stuprata. Et quot modis sumatur stuprum.
- 67 Stuprator ad nullam restitutionem tenetur, si puella ob stuprum sibi per vim illatum, aut per fraudulentas suasiones nullum damnum passa est.
An stuprum contineat peccatum a simplici fornicatione distinctum.
- 68 Stuprator si puellam deceperit sub promissione coniugij eam tenetur ducere in uxorem, etiam si sicte promiserit.
- 69 Peccant debitorum ex furto, ac rapina, non restituentes res ablatas suis Dominis. Et quid intelligitur hoc loco per lyfurchum.
- 70 Omnes debitorum ex criminibus grauiter peccant, ablata non restituentes, ac damna, & interesse non rescientes.
- 71 Debitorum ex maleficijs ad praedicta tenentur statim, ac potuerint.
- 72 Nec poterint sacramentaliter absolui, nisi praevia restitutione, quamvis reperiantur in articulo mortis.
- 73 Nec poterunt citra iniustitiam solutionem rerum ablatarum, ac damnorum in partem facere, & in partem differre, si statim possint omnia restituere.

- 74 *Hac vera sunt in omnibus debitoribus ex maleficio.*
- 75 *Quamuis tractetur de restitutione debiti, maxima quantitatis, non potest differri solutio, si commode fieri possit.*
- 76 *Quamuis debitoribus ex maleficijs impedirentur ingentem pecunia summam, aut alias res lucrari, non propterea excusantur a restitutione max facienda si commode possint.*
- 77 *Debitoribus ex maleficijs tenentur statim debita solvere, etiam si cadere eos debeant à statu suo.*
- 78 *Quomodo statum acquisierit per fraudem, & iniustitiam, secundum Salon. & alios.*
- 79 *Secus est dicendum de eo, qui iuste statum suum acquisiuit.*
- 80 *Debitoribus ex maleficijs iuvari non possunt beneficio cessionis bonorum.*
- 81 *Quamuis debitoribus ex maleficijs obligentur ad restituenda omnia damna statim: ly statim, non intelligitur mathematicè, sed moraliter.*
- 82 *Qui semel fuit absolutus, cum proposito restituendi, si iterum ad Confessarium accedat, & non restituit, absolvendus non est, nisi actu restituat.*
- 83 *Debitoribus ex maleficijs, & restitutione ablatorum, &c. excusantur, quia statim restituentes paterentur fama propria detrimentum.*
- 84 *Debitoribus ex maleficijs restituentibus, si restitutio tenderet in magnum tertij detrimentum, puta Reip. aut ipsorumque creditorum, est differenda. Et creditores tenentur in dilationem rationabiliter consentire.*
- 85 *Tribus concurrentibus prodest creditoris dilatio, aut remissio tacite, vel expresse.*
- 86 *Debitoribus ex delicto stante compensatione per aliquam aequalens ablata, ac damna, interesse, &c. restituere non tenentur.*
- 87 *Si is, cui est facienda restitutio sit excommunicatus vitandus excusatur à solutione debiti debitor durante excommunicatione.*
- 88 *Excusari possunt debitoribus ex delicto à solutione debitorum ex vi legis, aut publica potestatis.*
- 89 *Debitoribus huiusmodi à restitutione excusantur si restituendo, constituerentur in extrema necessitate, vel omnino bona non habeant.*

Peccant in primis debitoribus Religionem ingrediens, inuitis eorum creditoribus, & ratiocinijs, ad quæ sunt obligati non redditis, & insuper eorum professiones nullæ sunt, & eisdem recipientes condignis pœnis plectuntur. Etenim quamvis de iure antiquo possint debitoribus, & ad ratiocinia obligati Religionem ingredi; per Constitutionem tamen Sixti V. 71 §. 4. quæ incipit, *Cum de omnibus*, hodie prohibetur, & si ingrediuntur eorum professiones annullantur, & recipientes eos pœnis debitis plectuntur. Est amen verum, quod Constitutio illa Sixti V. fuit moderata per Constit. Clem. VIII. 83. quæ incipit, *In suprema Ecclesia Catholica spœula*, quoad nullitatem professionis, & quod id redacta ad terminos iuris, & Sacrorum Canonum, firmis tamen permanentibus pœnis contra recipientes eiusmodi debitoribus, à dicta Constit. Sixti V. statuta, ut patet ex §. 3. in fine, & 4. d. Clementina. Unde cum de iure uox prohibetur

debitoribus ære alieno grauat, & ratiocinijs obnoxij Religionem ingredi, & in ea professionem emittere, præsertim si inhabiles sint in sæculo ad acquirendum, ut creditoribus satisfaciatur, ut habetur ex *Säch. lib. 4. sue sum. cap. 19. nu. 5.* proculdubio ex vi d. Clementina, moderantur Sixti V. Constit. valet eorum professio. Dixi: *Præsertim si inhabiles sint, &c.* quia si habiles essent existentes in sæculo ad satisfaciendum creditoribus, & professionem emittat, inualida erit eorum professio, etiam attenda moderatione facta per dictam Constit. Clem. VIII. quoniam dicta Constitutio nõ moderat dispositionem Sixti V. quoad nullitatem professionis simpliciter, sed reducit eam ad terminos iuris, & Sacrorum Canonum: at de iure, & secundum Canonum Sacrorum dispositionem, quando debitor permanendo in sæculo habilis est ad satisfaciendum creditoribus non potest citra culpam Religionem ingredi; & si professionem emittat, inualida est ipsius professio, cum tendat in præiudicium creditorum: eo quod inualidum est vorum emissum in præiudicium tertij: & ita intelligendus est *Molfes. par. 1. sue sum. tr. 11. cap. 13. nu. 36. & 37.* aliàs sibi ipsi efficeretur contrarius. Imò attenda Constit. Sixti V. supra relata, hæc conclusio limitatur multis modis. Etenim

3 Limitatur primò, ut ita demum debitoribus peccent si Religionem ingrediatur, si ingentem æris alieni summam contraxerint, & eorum culpa decoxerint, ac inhabiles redditi sint ad satisfaciendum eorum creditoribus: secus autem si debitum non sit ingens, sed paruum, aut mediocre; aut culpa sua non sint effecti inhabiles ut supra; quoniam tunc ingredienti Religionem, & professionem emittentes non peccant, & professio esset valida, ut colligitur ex d. Constit. Sixti V. disponens contra decoctores primi generis dumtaxat, his verbis: *Multi decoctores post dilapidatam rem familiarem, & contrariam ingentem vim aris alieni, aut interuersam alienam pecuniam, eorum fidei traditam, ut ratiocinia offugiant alij, &c.* & rectè eam declarat *Sanch. loco cit. nu. 24. Diana par. 4. tr. 4. resol. 82. vers. Imò, & Molfes. d. cap. 13. num. 39. & 40.* ubi statuit ita fuisse executum annis elapsis in quodam mag. 10 viro, qui decoctus in summa excedente quæ plurima scutorum millia, Religionem ingressus, professionem emisit tanquam nõ comprehensus sub dispositione præfata Sixti V. Constitutionis.

4 Secundò limitatur eadem conclusio, ubi debitor Religionem ingressus reliquit facultates, quæ satis sint pro satisfaciendo eorum creditoribus, aut debita non sunt magni momenti, ut supra adnotauimus; quoniam tunc citra culpam Religionem ingreditur, & professionem emittit, cum eiusmodi casus non comprehendatur sub d. Constit. Sixti V. arg. tex. in l. Seio, ff. de in integr. restit.

5 Tertio limitatur, ut debitoribus non peccent Religionem ingredienti cum consensu eorum creditorum, etiam si ingentis æris alieni summa sint grauat, & eorum culpa facti impotentes ad satisfaciendum creditoribus ipsis: etenim creditores consentientes Religionis ingressui suorum debitorum, censentur tacite remittere actionem personalem, ut per *Molfes. d. cap. 13. sub nu. 19.*

vbi addit, id multò magis verum esse, si alius solueret ipsorum nomine.

6. Quartò limitatur ipsa conclusio, vt locum nõ habeat in debitoribus ex liberali promissione, vt sunt, qui promittunt donare, mutuare, commodare, &c. Siquidem hi non tenentur ultra quam facere possunt, atque ideò non impediuntur Religionẽ ingredi, vt post alios docet *Sanch. d. cap. 19. num. 10. 28. 30. & seq. Diana d. resol. 32. vers. Notandum est, & Molfes. d. cap. 13. num. 41.* vbi hoc idem volunt dicendum esse de eo, qui solo verbo obligatus esset, & citra iuramentum soluere aliquid alicui: siquidem iste talis non comprehenditur sub *d. Sixti V. Constit.* quoniam talis promissio inuoluit tacitam conditionem, si promittens Religionem aliquam non ingrediatur.
7. Quintò limitatur dicta conclusio, vt non procedat in Equitibus *D. Iacobi*, & aliorum Ordinum: quoniam hi non dicuntur ingredi Religionẽ in præiudicium tertij, & sic creditorum: eo quòd manent in sæculo, & bona acquirunt, vt habetur ex *Azor. par. 1. Instit. moral. lib. 12. cap. 3. q. 8. in fine*, contra *Sanch. d. cap. 19. num. 23.* quam *Azor.* sententiam sequitur *Molfes. loco cit. num. 42.* & eam tamen limitat, vt debitores, de quibus agitur, non possunt ingredi Religionẽ Equitum viuentium in communi, & acquirunt bona Conuentui, vt sunt Milites Hierosolymitani.
8. Sextò limitatur præfata conclusio, vt si debitores bona quæ habent, creditoribus dimittant, & nulla sit spes, vt in sæculo manentes fiant potentes ad soluenda debita, possint citra culpam Religionem ingredi, & professionem emittere, non obstante *d. Constit. Sixti V.* vt habetur ex *Mixada in Man. Prælat. tom. 1. q. 17. ar. 7. Rodrig. in compen. qq. Regulæ. resol. 101. num. 10. Faust. in Thesaur. Religios. lib. 5. q. 134. num. 5. Sanch. d. cap. 19. num. 26.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Diana loco cit.* contra *Malder. & Syluium*, vbi *vers. Non desinam*: addit etiam, quòd licet Doctores asserant, & verum doceant, quòd quando quis breui tempore manendi in sæculo habeat spem satisfaciendi creditoribus, non potest ingredi Religionem: siquidem ex casu mortaliter non est impotens ad soluendum; nihilominus difficultatem ait esse de tempore, quod nam sit breue quoad rem nostram: & post alios concludit, quòd potest esse vnus anni, iuxta sententiam *Suar. tom. 3. de Relig. lib. 5. cap. 7. num. 2.* vel tempus breue dici potest duorum annorum, ex *Sanch. d. cap. 19. num. 3.* vel etiam tale dicitur tempus trium annorum per ea, quæ docet *Mayor in 4. d. 38. q. 17. concl. 3.* Nobis autem probatur opinio media, quæ est *Sanch.* nam est æquior, vt consideranti patet. Est tamen verum, quòd vbi tractetur de ingenti summa æris alieni, si debitor intra tempus trium annorum permanens in sæculo poterit creditoribus satisfacere, non est recipiendus ad Religionem; quoniam agitur de ingenti præiudicio: quòd si quantitas debiti sit mediocris, media sententia videtur verior si denique agatur de debito parvæ quantitatis, de eo non est habenda ratio, iuxta ea, quæ supra adnotauimus in 2. limit.
9. Secundò dico grauissimè peccare debitores, qui post multa debita per eos contracta in fraudem

eorundem creditorum fraudulentè decoxerint: eiusmodi enim decoctores à *B. Pio V. in Constit. edita anno 1570. die 3. Nouemb.* similes furibus efficiuntur, & vitimi supplicij pœna plectuntur. Imò non desunt, qui velint, quòd si ad Ecclesiam confugiant, non gaudeant immunitate Ecclesiastica; quorum tamen sententiam nos non fuimus secuti in nostris *Commentar. in Bull. Cœna, lib. 2. cap. 15. q. 16. sub num. 16.* vbi etiam latius *D. Caesar germanus meus in suis addit. litt. O. fol. 580. & 581. in secunda adit.* His adde, quòd eiusmodi decoctoribus denegatur beneficium cessionis bonorum: quoniam hoc beneficium illis tantum conceditur, qui ob iniuriam fortunæ, aut partim iniuria fortunæ, & partim eorum culpa decoxerint: non autem illis, qui proprijs eorum bonis, non aduersa fortuna, aut fortuitis casibus, seu hostium incurru, aut maris tempestate, sed ipsorummet incuria, negligentia, prodigalitate, atque luxu in explendis proprijs voluptatibus, penitus consumptis, ac dilapidatis, proximos ad nonnulla sibi credenda, mutuo, cambio, & alijs contractibus mediantibus, compellunt, vt rectè declarat *Scac. de commerc. §. 7. Glosa 5. sub num. 149.* vbi declarat qualiter debitor dicitur dolo contraxisse debita, & *num. 150.* id extendit etiam in Clericum, vt non gaudeat beneficio, *cap. Odoardus, de solut.* si fraudulentè debita contraxerit, præsertim si nomine laicali, suppreffo nomine clericali, & mutato habitu id egerit: siquidem licet Clericus, qui fortunæ iniuria decoxerit non possit conueniri, nisi deducto, ne egeat, vt in *d. cap. Odoardus*; attamen dictum beneficium Clerico fraudulentè denegatur: is enim qui clypeo legis mañe agit, legi facit iniuriam, atque ideò legis auxilio efficitur indignus, *l. fin. §. si verò postquam, in fine, C. de iure delib. cap. quia frustra, de usur.* Quibus adde, quæ intra dicemus, dicto 15. ampl. 8.

10. Vnde *Scac. loc. cit. num. 51. cum plur. seq. ex dictis* plures casus decidendos esse putat, quorù primus casus est de eo, qui debita contraxit sub spe futuræ cessionis bonorum: nam is non debet admitti ad ipsam bonorum cessionem, vt habetur ex *Bruno in tract. de cess. bon. q. 30. 4. q. prim. num. 1. & seq. tom. 3. par. 2.* Secundus casus est, vt licet Socer non possit pro dote promissa Genero ultra quàm facere potest conueniri; nihilominus si Socer sciens non esse soluendo, nec posse præstare dotem, dotem Genero promiserit, priuilegium, vt non possit conueniri ultra quàm facere possit, amittit, vt habetur ex *Ias. in §. vlt. fall. 10. num. 19. in Instit. de act. Boer. decis. 349. sub num. 10. Strach. tr. de decoctor. par. 3. num. 10. tom. 6. par. 1. Conar. lib. 2. var. resol. cap. 16. sub num. 9. vers. Secundò illud adnotandum*, & ex alijs apud *Scac. d. Glos. 5. sub num. 148.* vbi addit, cessionem bonorum non habere locum in debitore quocunque, siue laicus sit, siue Clericus, vt *cap. Odoardus, de solut.* qui sciens non esse soluendo debitum contraxit: quoniam diceretur dolo contraxisse. Tertius casus de Præfetto Urbis, Imperatorem coronante: nam licet Imperator satisfaciat de consuetudine omnibus illius Præfetti creditoribus; nihilominus si Præfectus sentiens aduentum Principis ultra debita contrahat sub spe dictæ liberationis à Principe faciendæ, non debet liberari, vt per *Bart. in l. 1. §. laac*

§. hac autem actio, num. 1. ff. si quis test. lib. eff. iuss. fuer. & Ursill. in addit. ad Afflict. dec. 84. sub num. 2. dum ait, quod si quis sub spe coronæ de proximo à Rege capiendæ multa contraxerit debita, non liberatur. Quartus casus ponitur in filio emancipato, qui ante emancipationem, sub spe emancipationis multa contraxit debita; nam eorum non consequitur liberationem, *l. as. in l. qui iurasse, §. si pater, nu. 2. ff. de iureiur.* Quintus casus est de muliere intercedente pro alio dolo, nempè sciente se non posse obligari: quoniam non iuuatur Velleiano, ut in *l. si decipiendi animo, ff. ad Senatuscons. Vell.* Sextus casus est de eo, qui occidit aliquem, ut deinde occidat bannitum, & indultum consequatur; nam non est huiusmodi liberatione dignus, ut probat idem *Scac. in suo tr. de iudic. caus. lib. 1. cap. 97. sub num. 149. & d. §. 7. Glos. §. sub nu. 157.* qui alios casus recenlet, num. 154. & 158.

11 Tertiò peccant debitores non acceptantes donationes sibi factas, hæreditates, & his similia, in fraudem creditorum. Etenim quamvis de iure civili licitum sit debitori renunciare legatū, aut hæreditatem in præiudicium suorum creditorum, ut in *l. qui autem, ff. qui in fraud. credit.* nihilominus cum lex illa sit contra ius naturale in foro conscientię non est seruanda, ut sup. ostēdimus *disp. 23. sec. 2. & 3. in princ. de peccatis heredum, & legatariorum agentes.*

12 Quartò peccant debitores non solum nolentes acquirere in fraudem creditorum, sed etiam in eorumdem fraudem bona alienantes, aut acceptationem, vel pacto aliquem liberantes; id enim de iure eis interdicitur, & in fraudem facta reuocantur, ut in *l. 1. ff. qua in fraud. credit.* vbi notandum esse inquit *Bart.* quod si quis confiteatur se habuisse, & recepisse centum sibi debita ex tali causa, liberans debitorem suum per acceptationem, & Aquilianam stipulationem, illa verba, habuisse, & recepisse, numerationem non probant: siquidem de natura, & substantia, acceptationis cum sit, quod quis debeat confiteri accepisse, dicuntur magis appolita ad substantiam acceptationis, quam, ut probent numerationem, *l. si acceptilatum, ff. de accep.* Peccant etiam debitores si pignora liberent, vel aliū in fraudem creditorum præponant prius et soluendo, cum omnes instarent; peccant enim contra iustitiam, cum lege tum naturali, tum civili id prohibeatur, ut in *l. 2. & ibi Glosa, ff. que in fraud. credit.* Idem dicendum est de debitoribus se obligantibus fraudandorum creditorum causa; ad iudicium non aduerint, ac data opera litē mori patiantur, ut in *l. 3. & seq. ff. cod. tit.* vbi etiā *Bart. in l. qui autem;* qui dicit esse notandum, quod si patior te præscribere, videor in te transferre, quoniam præscriptio est alienatio quedā, at in *l. alienationis ff. de ver. signif.* vnde proculdubio peccat debitor si patiat rem præscribi in fraudem creditorum.

13 Quintò peccant debitores negantes debitum; & insuper non possunt admitti ad beneficium cessionis bonorum, & si Clericus sit, qui debitū neget non gaudet beneficio, *c. Odoardus, de solut.* ut post alios docet *Scac. de commerc. §. 7. Glos. §. sub num. 144. & 147.* & quoad negantes mutuum qualiter puniantur, vide *Constit. Regni, quæ incipit, Regiæ Maiestatis, & prag. 1. de ne-*

gant. mutuum; quæ extendit pœnā præfatæ Constitutionis ad quamlibet aliam promissionem, seu stipulationem, negatam in iudicio. Et quamuis mutuum probari debeat per legitimas probationes; nihilominus in pœnam negantis satis est, si testes deponant de incerta quantitate mutuata, ut constet de mutuo; de quantitate postea statur iuramento actoris, ut habetur ex *Rota, Gen. decis. 106. num. 6.* quam sequitur *Rouit. d. prag. 1. de negant. mut.* & quoad ad forum interius negantes mutuum non solum obnoxij sunt mutui solutioni; sed etiam tenentur reficere omnia damna, & interesse, & expensas erogatas in probatione mutui, ut per *Molles. par. 2. sua summ. tr. 12. cap. 13. num. 73.*

14 Sextò peccant debitores laici suscipientes clericatum in fraudem creditorum, ne scilicet conueniantur vltra quàm facere possint, iuxta *tex. in cap. Odoardus, de solut.* & insuper priuantur beneficio *d. cap. Odoardus.* Etenim quamuis laicus suscipiendo clericatum sine fraude, admittatur ad beneficium *d. cap. Odoardus,* etiam pro debitis contractis ante susceptum clericatum, ut habetur per *Scac. de commerc. §. 7. Glosa §. sub num. 160. vers. Extende.* Nihilominus si in fraudem creditorum clericatum suscipiat, ut quia sciebat non esse soluendo quando contrahebat, tali beneficio efficitur indignus; sicut indignus redditur Clericus, qui sub nomine, & habitu laicali debitum contraxit, ut diximus supra ex eodem *Scac. loc. cit. num. 150. & seq. & num. 160. vers. Extende secundo, & vers. Tempera.*

15 Septimò peccant debitores non soluentes debita, ad quæ licet non sint obnoxij civiliter; sunt tamen obligati naturaliter. Etenim in foro conscientię soluendum est, quod de iure naturæ debetur, cum in foro conscientię non attendantur iura humana, sed ius naturale, ac ius Diuinum, ut sæpè diximus. Hinc seruus licet de iure civili licet sit incapax ad agendum, ac retinendum, in foro contēnto; de iure tamen naturali est capax ad acquirendum, ac retinendum naturaliter; atque idem, qui aliquid ei promiserit, efficitur eadem debitor naturaliter, ac tenetur in foro conscientię, quod promisit exoluere; ita ut si promissum non adimpleat, proculdubio peccat, & tali promisso non potest nec eleemolynam quidem facere, ut habetur ex *Innoc. in cap. plerique, nu. 1. vbi etiam Ioan. Andr. sub num. 3. Anch. sub num. 6. Panor. & Anton. de Butr. de immunit. Eccles. & Scac. de commerc. §. 1. q. 1. num. 533. & q. 7. par. 2. ampl. 19. num. 95.* Sic etiam pactū quamuis de iure civili non pariat actionem, ut in *l. iurifgentium, §. igitur nuda ff. de pact.* attamen quia promittens pacto nudo obligatur naturaliter, ut per *DD. loc. cit. debitor ex pacto nudo tenetur promissa adimplere, & debitum soluere, aliàs culpam contrahet.* Imò hodie de iure canonico pactum nudum obligat non solum in foro conscientię, sed etiam in foro exteriori; in quo debitor ex illo pacto potest conueniri, ut est *tex. in cap. 1. & ibi Panor. & alij de pact.* Deniq; cæteris prætermisissis, quamuis nemo possit alteri stipulari, ut in *l. stipulatio ista, §. alteri, ff. de verb. obligat. & §. alteri, in Instit. de in iur. stipulat.* nisi qui stipulatur sit Notarius, cum is possit pro alio stipulari, ut per *Bart. in d. l. stipulatio alteri, sub n. 3. vers. Et dicit, fall. 3. & alij;*

nihilominus quia debitor ex stipulatione p alio obligatur naturaliter, vt per *Glof. in d. l. stipulatio ista, §. alteri, ver. Nihil interest*, vbi etiam alij, & latè *Scac. de commerc. §. 2. Glof. 7. nu. 2. cum plurib. seq.* hinc fit, quòd debitor ex tali stipulatione teneatur in foro conscientie debitum soluere, aliàs peccabit.

16 Octauò peccant debitores non solùm eorum debita non soluentes; sed etiam si sint in mora, in eis soluendis. Etenim mora æquiparatur furto, & morosus debitor æquiparatur furi. Vndè sicut fur tenetur non solùm rem furtiuam restituere; sed etiam interesse reficere tam lucri cessantis, quàm damni emergentis, cùm rem detineat inuito domino; ità etiam debitor si pecuniã debitam, aut quamcumq; aliam rem post morã detineat, cùm dicatur eam retinere inuito domino sicut fur, proculdubiò tenetur non solùm ad rei debitã restitutionem, verum etiam ad omnia damna, expensas, & interesse, vltra culpã, quam ratione moræ contrahit, vt probat *Scac. de commerc. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. nu. 100.* quibus adde ea, quæ sup. adnotauimus *disp. 23. sec. 2. vers. Quintò peccant hæredes, per tot. Filiuc. tom. 2. qq. moral. tr. 33. cap. 9. num. 151. Rebell. par. 2. lib. 8. q. 7. num. 1. concl. 1. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 20. dub. 10. num. 69. & Molin. tom. 1. tr. 2. disp. 315. num. 6.* Dicitur autem morosus, & constituitur in mora debitor per interpellationem hominis, vel diei, cùm dies interpellat pro homine, vt latè probat *Gabr. lib. 3. de solut. concl. 9. num. 9. & seq.* vbi regulam hanc multipliciter ampliat, & limitat.

17 Ampliatur hæc conclusio, vt morosus debitor teneatur ad interesse nõ solùm primi anni si per plures annos fuerit morosus; sed etiam omnium annorum, & ad interesse ipsius interesse, vt habetur ex *Filiuc. tom. 2. qq. moral. tr. 34. par. 2. cap. 4. num. 72. & 86. Diana par. 5. resol. moral. tr. 13. resol. 78. & ex alijs communiter.*

Secundò ampliatur, vt morosus debitor teneatur ad interesse damni emergentis, siue eius mora sit inexcusabilis, siue excusabilis. Vndè licet debitor ob magnam paupertatem, in quam citra omnem culpam incidit, fuit in mora soluendi, & ob id creditor passus sit propriæ domus ruinam, quam reficere non potuit ob defectum sui debitoris, qui fuit in mora soluendi sibi debitũ, ad illud damnum, seu interesse damni emergentis reficiendum proculdubiò tenetur. Dixi, *Ad illud damnum, seu interesse damni emergentis*, quoniam mora excusabilis licet nõ excuset morosum debitorem ab interesse damni emergentis; excusat illum tamen ab interesse lucri cessantis, vt infra latiùs dicemus, *limit. vnica.* Siquidem Doctores quando excusant à mora, loquuntur solùm quoad euadendam pœnam, & obligationem ad interesse lucri cessantis; non autem damni emergentis, vt rectè declarat *Scac. de commerc. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. sub num. 100. vers. Secus etiam, & num. 270. & seq.* qui rationem assignans ait, disparem esse rationem lucri, & damni, vt in *l. proculus, ff. de damn. infec. Osafo. decis. 95. sub num. 42. vers. Non obstant, Ioan. Bapt. Lup. in l. curabit, §. 6. num. 3. in fine, C. de actionib. emp.* cum alijs, quos allegant.

18 Tertio ampliatur ipsa conclusio, vt morosus debitor ex mora inexcusabili teneatur ad inte-

resse lucri cessantis, ac damni emergentis, etiam si hoc ipsum ei non indicauerit creditor: siquidẽ quòd creditor patiatu interese, non prouenit à denunciatione, seu protestatione, quod faceret creditor; sed ex mora debitoris, & damno indè secuto, vt rectè declarat *Scac. loco cit. nu. 263. Malder. 22. tr. 5. cap. 3. dub. 12. col. 4. q. 2. Petr. Nauar. de restit. lib. 3. cap. 2. num. 281.* quos refert, & sequitur *Diana par. 5. resol. moral. tr. 13. resol. 78. in fine*, vbi licet id ampliet etiam si mora non sit culpabilis; id tamen intelligendum est quando agitur de interesse damni emergentis dumtaxat, iuxta ea, quæ supra adnotauimus in proxima *ampl.* & id non solùm quando adest pactum de soluendo damno; sed etiam quando tale pactum non fuerit in contractu expressum, vt probabiliter docet *Mol. tom. 2. de iustit. & iure, tr. 1. disp. 315. num. 2.* quem sequitur *idem Diana d. resol. 78. in fine.* Nec obstat praxis illa protestandi litteras cambij, quando is, cui litteræ cambij diriguntur, eas non accipere, quæ egimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Py V. de camb. §. 1. q. 1. sub num. 13.* quoniam illa praxis docendi se fuisse in loco, vt reciperet solutionem addit ad cautelã protestationem; quæ tamen necessaria non esset, vt habetur ex *cod. Scac. d. num. 263. vers. Non obstat*, vbi alia quoque contraria soluit.

19 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, vt ita demum debitor morosus teneatur ad interesse lucri cessantis, & ad pœnã, si eius mora sit inexcusabilis, atque idè culpabilis: secus autem si citra suam culpam fuerit morosus, & sic eius mora fuerit excusabilis; quoniam tunc licet debitor morosus non excusetur ab interesse damni emergentis, vt sup. declarauimus *ampl. 2.* excusatur tamen ab interesse lucri cessantis, & à pœna, si fuerit promissa, atquidè si debitor effectus sit pauper, aut quocunq; alio modo impotens ad soluendum debitum, non tenetur ad pœnam, neque ad interesse lucri cessantis, vt docet *Cardin. Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 32. num. 2. vers. Tertia est. Forcat. tr. de mora par. 3. num. 1. tomo 6. Rota Gen. decis. 99. num. 2. in fine, & num. 3. Salon. 2. 2. in D. Thom. q. 78. ar. 2. contr. 8. sub num. 17. vers. Dico secundo, & hanc esse communem. Theologorum sententiam testatur *Afflic. decis. 20. num. 3.* qui tamen id limitat non procedendum in interesse pretij non soluti respectu fructuum rei venditæ: nam ad hoc teneri debitorem morosum, quamuis eius mora sit excusabilis, testatur per omnes fuisse conclusum: quia contra bonam fidẽ est, quòd debitor rei emptor percipiat fructus absque solutione pretij rei emptæ, vt in *l. bona fides, ff. de action. empr. Bald. in l. fin. de iure dot.* quod quidem interesse potest peti per venditorem vsque ad fructuum quantitatem rei venditæ perceptam, & non pretij promissi, vt probat *Vrsill. in addit. ad d. dec. 20. Afflic. sub num. 4. & sequitur Scac. de commerc. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. sub num. 100. vers. Secus quoad lucrum.**

20 Nonò peccant debitores non solùm si sint in mora soluendi debitum; sed etiam si cogant creditores debitum recipere in alio loco, quàm conueno. Etenim creditor non cogitur recipere debiti solutionem alibi quàm in loco destinatæ solutionis, vt in *l. is qui certò, & ibi DD. com-*
mu-

munitur, ff. de eo quod cor. loco, *Nauar. in man. cap. 17. num. 42. & Laym. lib. 3. sua sum. tr. 2. cap. 8. num. 5.* vbi in hac re putat, spectandam esse locorum consuetudinem, naturam contractus, & alias circumstantias, & patet etiam ex ijs, quæ sup. adnotauimus *sec. 1. dicto 8.* vnde ad constituendum debitorem in mora nolentem soluere debitum in loco condicto, satis est si creditor eò se conferat, iuxta ea, quæ nos adnotauimus in nostris *Commentar. in Extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 1. sub num. 13. & sup. concl. proxima, ampl. 3. circa fin.*

- 21 Ampliatur primò hæc conclusio, vt debitor citra culpam non possit compellere creditorem ad recipiendum debetum in alio loco, quàm conuento, siue locus sit expressus verbis expressis; siue tacite censetur appositus ex natura contractus iuxta ea quæ sup. adnotauimus *sec. 1. dicto 8. ampl. 2.* cui nos remittimus, ne bis idem repetere videamur.

Secundò ampliatur eadem conclusio, vt locus sibi vendicet non solum quando agitur de debito in pecunia, sed de debito in quacunq; alia re, vt latè rem hanc sup. declarauimus *d. sec. 1. d. 8. ampl. 3.*

- 22 Sic ampliata limitatur ipsa conclusio, quando locus est appositus gratia debitoris; quoniam eo casu debitor potest renunciare gratiæ, & debitum soluere in alio loco, quàm conuento, de iure saltem debito, vt constat ex ijs, quæ cumulauimus *d. sec. 1. dicto 8. limit. unica,* quibus adde, quæ cumulat *Scac. de commerc. §. 2. Glosa §. nu. 194. cum plurib. seq.*

- 23 Decimò peccant debitores, loco ad debiti solutionem non destinato, cogentes creditores debitum recipere in loco de iure non debito. Etenim debitor tenetur non solum creditoris suo satisfacere statuta die, & condicto loco; sed etiam quando non est statuta dies, & conuentus locus, statim facienda est debiti solutio in loco de iure debito, vt in *l. eum qui calendis, §. quoties, ff. de verb. oblig.* vbi habetur, quod quando dies non adijcitur, præsentis die debetur; & quando locus non constituitur, solutio in eo loco facienda est vbi de iure debetur. Et quamuis Doctores in hac re confusè loqui videantur, ita vt *Bart. in l. item illa, num. 15. vers. Quarto quia, ff. de constit. pecun.* dicat, quod tota controuersia de creditore an & quando debeat accedere pro satisfactione debiti ad domum debitoris, & è conuerso, pendet ex bono, & æquo: nihilominus nobis videtur dicendum primò, quòd locus solutionis de iure debitus circa mutui restitutionem est domus eius, qui mutuo dedit; sicut locus restitutionis rei commodatæ est domus cominodantis: ex natura enim contractus tam mutui, quàm commodati, quando non adijcitur locus est, vt vtriusque restitutio fiat nõ in domo mutuatarij: seu commodatarij, sed in domo mutuantis, ac commodantis, vt sup. ostendimus *sec. 1. dicto 8. ampl. 2.* & rectè declarat *Scac. de commerc. §. 2. Glosa §. num. 195. & 196.*

- 24 Secundò videtur dicendum, quòd quando debitum est reciprocum, seu compensatiuum, & stat in electione vnus, an velit dare, vt accipiat, tunc qui eligit dare vnum, vt accipiat aliud, debet accedere ad domum alterius, cui vult dare, & ibi soluere. Vnde seruus, cui relicta est liber-

tas, si hæredi certam pecuniam soluat; si seruus ipse eligit esse liberum tenetur accedere ad domum hæredis, vt soluat, vt in *l. fin. C. de condit. inser.* Sic etiam seruus, cui fuit data libertas, vt patrono præter operas, eas debet præstare in domo patroni, vt in *l. quod nisi, ff. de oper. liber.* Ita *Bart. in d. l. item illa, sub num. 9.* vbi etiam *Paul. Castr. nu. 13. in secundo casu, ff. de constit. pecun.* & alij apud *Scac. loc. cit. sub nu. 220. vers. Prima inspectio,* vbi etiam *sub num. 221. & seq.* id ampliat in omni casu, in quo quis eligendo sic debitor rei modicæ, vt cum quis accipit rem ad emphyteusim sub modico canone: is enim debet soluere canonem in domo directi domini. Exèplum quoq; affert de Oratore Catholici Regis, qui eius nomine singulis annis solutarè equum, & certam pecuniam S. P. in eius Palatio, in Vaticano præsentat pro recognitione feudi Regni Neapolitani.

- 25 Tertio dico, quòd quando debitum procedit à causa merè onerosa, hinc inde obligatoria, citra omnem liberalitatem, & debitor, & creditor sunt eiusdem fori, tunc debitor debet accedere ad domum creditoris, quando alius locus non est condictus, & ibi soluere, ita *Glosa in d. l. item illa, vers. Non venit,* vbi etiam *Bart. num. 9. & 12. vers. Quæro creator, & num. 13. ac Paul. de Castro sub num. 12. ff. de constit. pecun. Innoc. in cap. significante, vbi Anton. de Butr. q. 3. nu. 12. de pignor. & Bald. in l. acceptam, sub num. 23. vers. Sed numquid, C. de usur.* qui constituunt regulam, vt quicumque aliquid alicui debeat, nõ expectet, quòd is, cui debetur, illud petat; sed debitor debet ire ad locum, vbi creditor habet domicilium, & ibi debitum illi offerre: & si non adit, coram iudice loci protestetur. Et hanc sententiam comunem esse testatur *Scac. de commerc. §. 2. glosa §. num. 236. cum plur. seq.* pro qua affert etiam *Azor. par. 3. instit. moral. lib. 10. tit. de censib. cap. 9. q. 1. vers. Quæres an debitor,* rationes pariter affert, & contrarium soluit; quamuis *num. 240.* hanc ipsam sententiam dicat non seruari; quin potius seruetur oppositum: nam creditor accedit ad domum debitoris, maxime debitor est dignior creditore, vt sunt Domini pauperum artificum debitores: qui duplicem contrahunt culpam; alteram quia cogunt artifices ad domum, seu iocum de iure indebitum conferre: & alteram, quin vt plurimum sunt in mora soluendi debitum non sine damno, & interesse creditorum. Dixi: *Et debitor, & creditor sunt eiusdem fori,* quoniam si sint diuersi fori, quamuis in eadem Prouincia, siue agatur de debito pecuniæ, siue de debito certæ speciei, debitor tenetur se conferre ad domum debitoris ad recipiendam solutionem. Est tamen verum, quod si sint diuersi fori in eadem Ciuitate, tunc debitor tenetur rem debitam deferre ad domum creditoris, ac si essent eiusdem fori: quod tamen intelligendum est in debito pecuniæ, vel alterius rei, quam debitor abique sumptibus, & expensis possit deferre: secus autem si agatur de debito alicuius speciei, vt latè declarat idem *Scac. loco citato, num. 241.* vbi idem putat dicendum, si agatur de debito alicuius generis subalterni, in cuius transportatione exigantur labores, & impensæ; atque ideo si ego emo vinum debeo accedere ad domum venditoris, & meis expensis illud

lud deferre. Sic quoque inquit, si emerem decem cados vini de tali vegete, seu vinea, ex tali vite, seu ex tali cellario. Non tamen ita dicendum esse ait, ubi quis emat vinum, vel frumentum in genere, nempe dolia vini, decem corbes frumenti; quoniam hoc casu vinum, & frumentum sunt deferenda expensis debitoris, ut habetur ex *Bart. in d. l. item illa, num. 13. & 14. ff. de constit. pecun.* & ex alijs apud *Scacc. ubi sup.*

- 26 Dixi, Quando debitum procedit à causa merè onerosa, quia quando debitum procedit à causa lucratiua, atque idè est merè gratiosum: tunc creditor, id est is, cui debetur, debet accedere ad domum debitoris, arg. *tex. in l. quod legatur, ff. de iudic. ubi legatum consistens in pondere, aut numero, aut mensura soluitur ubi petitur: si vetò consistat in specie debet solui ubi est.* Vnde *Glosa* ibi, inquit, quòd si leges mihi aliquid in pondere, vel mensura, puta decem corbes frumenti, vel vini debet solui ibi, ubi maior est pars hæreditatis; aliàs ubi hæres habet domicilium: & sic legatarius qui est creditor, tenetur se conferre ad domum hæredis legati debitoris pro eiusdem consecutione; cum debitum proueniat ex legato, & sic ex causa merè lucratiua, ac gratiosa. Rationem autem hanc esse inquit *Scac. loco supra citato, sub num. 228. vers. Ratio huius;* quoniam si is, qui non habet omnimodam causam lucratiuam accedere tenetur ad domum eius, à quo lucrum vult accipere; multò magis id procedet in eo, qui habet causam gratiosam, & omninò lucratiuam. Ex hoc infert primò ipse *Scac. num. 229. & 230.* quòd si Cardinali existenti in Romana Curia sit reseruata pensio scutorum mille in Episcopatu Aretij, Episcopus Aretin. nõ tenetur soluere in Vrbe, sed in Ciuitate Aretij, ut fuit definitum per *Rotam Diuers. decis. 678. nu. 3. & 4. in Aretina pensionis, 20. Febr. 1598. contra R. P. D. Litta.* Secundò infert, quòd si quis promittit mutare Titio cætum, aut si quid aliud commodare; ipse Titius tenetur se conferre ad domum illius, qui mutuam, seu commodatum, promittit. Et si quis rem alienam inueniat, eandemque bona fide detineat, ut reposito Domino, quã primum restituat, non debet eam suis sumptibus ad Dominum, quem reperit, mittere; sed Dominus debet ad eum accedere, vel suis expensis mittere ad rem ipsam excipiendam, ut habetur ex *Medina tomo 2. de reb. restit. q. 2. in resp. ad 3. dub. & Laym. loco citato, num. 4.* Quòd si Dominus, cui rei restitutio facienda esset, reperitur in partibus adèd longinquis, ita ut ad eum mitti non possit, aut sine magno periculo, vel scandalo, tunc res illa eroganda est in beneficium Ecclesiæ, vel pauperum, atque idèd Christo restituenda, tanquam incertorum omnium heredi, ut per *Navar. in Man. cap. 17. sub num. 29. versio. Quarto quando, & per Scacc. ubi supra. sub nu. 230. in vers. Confirmatur tertio, concludit pro confirmatione eorum, quæ supra dicta sunt, quòd ubicunque ex contractu, vel quasi contractu, qui sit solum in gratiam, & utilitatem creditoris factus, restitutio fieri debeat, facienda est in loco, ubi reperitur debitor, vel in loco ubi res accepta fuit, sed expensis creditoris; dummodò absentia debitoris à loco, à quo res accepta fuit, sed expensis debitoris; dummodò absentia debitoris à loco, à quo res accepta fuit, non sit dolosa: quapropter*

depositum est restituendum in loco ubi est depositarius, & legatum est soluendum in eo loco ubi est res legata, ut bene declarat etiam *Azor. par. 3. instit. moral. lib. 4. tit. de restit. cap. 33. ver. Tertio dicimus.*

- 27 Hæc quæ diximus vera sunt, etiam si debitor, & creditor sint diuersi fori, iuxta ea, quæ supra adnotauimus hoc eod. dicto, vers. Dixi, & debitor, & *Scacc. ubi supra, num. 231.* ad quod allegat *tex. in l. fin. C. de condit. insert. l. quod nisi. ff. de oper. lib. & Rot. Diuers. decis. 678. num. 3. & 4. in Aretina pensionis, 20. Febr. 1598. contra Bart. in l. item illa, num. 13. vers. Quarto quia, de constit. pecun. Item supradicta locum sibi vendicant, etiam si labores, & impensæ requirantur. Vnde debitor, qui ad lucrum acquirendum tenetur aliquid soluere; & quod sibi ex mera liberalitate debetur, vult consequi, tenetur suis sumptibus portare, & consequi, ut supra ostendimus, & *Scac. d. Glosa 5. num. 233.* Limitantur tamen prædicta, ut procedant, si agatur actione personali: secus autem si agatur actione reali; quoniam vbi res est, ibi peti debet, & si sit mobilis potest agi ad exhibendum, ut in *l. quod legatur. ff. de iudicij.* Sic etiam locum non habet in debito certæ speciei designatæ, nempe si debitum foret centum modiorum frumenti ex illo horreo, cætum cadorum vini ex illo dolio; quoniam tunc ubi sunt, ubi solui debent, ut patet ex *d. l. quod legatur, ubi etiam Glosa, & Alex. in l. vinum sub num. 7. not. 6. ff. si cert. pet. dum ait, qd promittens dare alicui vinum Vicentiæ, tenetur illud dare Vicentiæ: quia non simpliciter, & in genere hoc modo vinum promittitur: quam sententiam sequitur *Scac. loc. cit. num. 235. & Ioan. Anton. Rub. in d. l. vinum, nu. 140. cum plurib. seq.* qui id extendunt etiam si debitum non procedat ex causa gratiosa; sed ex causa onerosa, atque idèd quod dicitur in legatario, extenditur etiam in emptorem.**
- 28 Vnde dicitur peccant debitores, si debitum soluant in alia pecunia, quàm conuenta, ut latè rem hanc supra explicauimus, *sec. præcedenti, dicto secundo per totum, de creditoribus agentes,* cui loco nos remittimus, ne bis idem repetere videamur. Etenim quæ diximus de creditoribus extendi possunt ad debitores, cum debitor, & creditor sint correlatiui, & in correlatiuis quod disponitur in vno disponitur etiam & in alio, ut latè declarat *Euerard. in loc. argum. legal. loco, à correlatiuis.*
- 29 Duodecimò peccant debitores iuris ordinem non seruantes in soluendis debitis eorum creditoribus, ubi debita omnia ob ipsorum debitorum impotentiam restituere non valent. Etenim in primis debita certa prius soluenda sunt, quàm incerta: nã debita certa proprijs Dominis exsolui possunt: non sic incerta, sed eorum loco Ecclesiæ, vel pauperibus erogari debet. Vnde quia Dominus, ac creditoribus certis ex iustitia commutatiua debitorum suorum competit satisfacere; non autem ex alienis, ut res illa est dum extat: nam dum rem certam quis iniuste raptam ab aliquo detinet, & Dominus non efficitur; licet verus Dominus ignoretur, ut in *l. in ciuilem C. de furr.*
- 30 Ex certis autem debitis primò restituendæ sunt certis Dominis res, quæ in specie extant, nẽ-

pè res commodatæ, depositæ, locatæ, furto sub-
tractæ, ac emptæ, pretio non dum soluto, nec ha-
bita fide de pretio, & aliæ res in specie extantes,
quarum dominium non est acquisitum debitori,
sed apud earum Dominos permanet: siquidem
in eiusmodi rebus nullum ius habent creditores.
Indè si rei emptæ fides habita sit de pretio, cum
illius dominium in emptorem transferit, vt in
*§. vendita, in inst. de rer. diuis. licet Nauar. in
Man. cap. 17. num. 49. Less. lib. 2. de inst. & iur.
cap. 15. dub. 2. num. 11.* & alij velint esse præfer-
endum venditorem, si res in specie extet; nihilo-
minus in contrarium est communis opinio, vt
hæc habetur ex *Petr. Nauar. lib. 4. de restit. cap.
vlt. num. 11. & Laym. lib. 3. sum. sum. tr. 2. c. 11.
sub num. 2.* Etenim res illa connumeratur inter
debitoris bona tanquam in eiusdem dominio
existens; non sic aliæ res supra relatæ; quoniam
earum debitor dominium non comparauit.

32 Secundo loco ex certis debitis, si debitor de-
functus sit, soluendæ sunt impensæ funeris, vt in
*l. penul. ff. religios. & sumpt. funer. & latius Dia-
na par. 5. resol. moral. tr. 3. resol. 116.* cum alijs,
quos allegat. Item Medicorum honoraria, Aro-
matariorum credita pharmaca, & expensæ factæ
pro inuentarij confectioe, ac pro testamento
operiendæ, vt in *l. vlt. §. in computatione, & ibi,
Dolores C. de iure delib. Vsq. de restit. cap. 11.
dub. 3. num. 83. & Laym. loco citato. sub num. 3.*
qui testantur in quibusdam locis præferri quo-
que ex æquitate cæteris creditoribus mercedes
operariorum ad necessarium vsum conductorum:
nam eiusmodi expensæ non censentur factæ in-
fraudem creditorum: & nemo reperiretur, qui
indigentibus talia subministraret, si de satisfac-
tione certus non esset.

33 Terrio loco sunt à debitoribus exoluenda
creditoribus debita hypothecaria, nempe debita
illa, pro quibus soluendis debitores non solum
eorum personas, sed etiam bona omnia, vel rem
aliquam, aut plures obligauerunt. Etenim credi-
tores hypothecarij præferuntur Chirographa-
rij, qui solum debitoris personam obligatam ha-
bent, vt in *l. eos, C. qui potior. in pign. habeant. leg-
plus cautionis, ff. de regul. vbi Pomponius ait,*
quod plus cautionis in rem est, quam in perso-
nam: & hanc sententiam communem esse in vtro-
que foro, testatur *Nauar. in Man. cap. 17. num.
51 Angel. vers. Restitutio. 2. §. 16. & Laym. lib.
3. sum. tr. 2. cap. 11 sub num. 4.* Est tamen ve-
rum, quod licet nomina debitorum possint hy-
pothecæ submitti, vt probat *Scacc. de commerc.
§. 2. glos. 6. num. 417. vers. Primò pramitto;* nun-
quam tamen potest obligari pecunia, vt habetur
ex eodem *Scacc. loco citato, num. 442.* Inter hy-
pothecarios autem creditores, qui prior est tem-
pore, potior est in iure; atque idè prior tempo-
re creditor hypothecarius in pignore præferitur
posteriori, *l. 2. ff. qui potior. in pign. habeant. & c.
qui prior, de regul. iur. in 6.* Non tamen hæc re-
gula est simpliciter vera, sed nonnullas habet li-
mitationes.

34 Primò enim limitatur præfata regula, vt non
procedat, quando interuenit ipso iure facta com-
pensatio inter aliquos ex creditoribus; quoniam
tunc posterior creditor, etiam non hypotheca-
rius præferitur priori hypothecario, vt inquit
Scacc. loco supra citato, num. 224. qui rem ipsam

exemplo declarans ait, quod si ego sum creditor
tui ex causa cambij in scutis 500. sine hypotheca:
& tu ex alia causa es creditor mei in scutis
500. & Petrus est similiter creditor tui in scutis
500. cum hypotheca, & obligatione omnium
bonorum, iurium, &c. ego præteror Petro in istis
scutis 500. quamuis Petrus sit creditor anterior,
& hypothecarius. Rationem autem hanc esse di-
cit, quia contracto hinc inde debito inter me, &
te, fit inter nos compensatio ipso iure sine mini-
sterio hominis, vt in *l. verum, l. si ambo, ff. de cõ-
pens. l. si constat, & l. fin. C. eod. & §. bonæ fidei, in
inst. de actioe.* Vndè Petrus quamuis sit creditor
anterior, & hypothecarius, ac ei obligatum esset
nomen meum, non poterit illud à me exigere;
quia attentata compensatione, quæ fit ipso iure,
ego dicor soluisse, mihi ipsi. Nonnullos alios casus,
in quibus fit compensatio ipso iure, colligit
*Scacc. ubi supra, num. 425. cum plurib. seq. &
præferitur posterior creditor anteriori hypotheca-
rio; quod verum esse arbitratur non solum in
casibus, in quibus si non fieret compensatio ipso
iure, debitor pateretur damnum; sed et si nul-
lum damnum pateretur: ac ad id ostendendum,
adducit contraria, & soluit à num. 432. ad 437.
inclusiue, & firmans regulam, quod compensa-
tio antecellat quamlibet hypothecam quantum-
vis anteriorem, eam multipliciter extendit, ac de-
clarat.*

34 Secundo limitatur dicta regula, vt non procedat,
quando debitor pecuniam debitam persoluerit
creditori posteriori, etiam non hypotheca-
rio: quia tunc creditor anterior, licet quoque hy-
pothecarius, & aliàs potior, non potest à poste-
riori auocare pecuniam bona fide solutam, &
consumptam: Etenim si aliter seruaretur totus
Mundus esset in litibus, & mercatores à contra-
hendo deterrentur. Et ira fuisse decisum Nea-
pol. per Sac. Cons. testatur *Afflic. decis. 190.* quæ
sententiam confirmant, & pro ea plures Docto-
res allegant *Ioan. Angel. Pisan. Prosp. Carauina,
& Ricc. ad eundem Afflic. Addentes d. dec.
190. & Scacc. de commerc. §. 2. glos. 5. num. 442.*
quamuis contra *Afflic. & sequaces opinionem,*
de rigore iuris forsan putat esse veriorum: quam
multis rationibus probat *Stracc. in tract. de De-
sotto. par. vlt. sub num. 26. 27. & 30. & seq. vers.
Sed licet, quem sequitur Vrsill. in addis. ad dict.
decis. Afflic.* Non tamen est recedendum in-
praxi à priori sententia; quoniam est æquior, &
communior: & in Repub. Genuen. locum habet
non solum in solutione pecuniæ, verum etiam in
cessione, & datione in solutum nominis debito-
ris, seu delegatione posteriori creditori bona fi-
de factis: siquidem tunc creditor anterior, qui
habebat hypothecam anteriorem, & potiora iura
in illo eodem nomine, non poterit ab illo po-
steriori creditore auocare illud nomen, vt patet
ex statuto *Ian. lib. 4. c. 7. §. penul. relato à Scacc.
loco citato, num. 443. & 444.*

35 Dixi, Pecuniam bona fide solutam, & con-
sumptam: & datione in solutum nominis debito-
ris, seu delegatione posteriori creditori bona fide
factis, quoniam aliter est dicendum, quando pe-
cunia non esset bona fide consumpta, ac soluta;
& datio in solutum nominis debitoris, seu dele-
gatio dolosè factæ tuerint in fraudem aliorum
creditorum, ac solum, vt posteriori creditori de-

bitor gratum faceret, vt per *Afflict. in d. decis. 190. sub num. 6.* & ad eum *Vrsit. sub num. 1.* & *2. vbi supra, num. 445. Ann. singul. 538. Couar. pract. qq. cap. 29. num. 2. Gayll. obseruat. 25. nu. 15. lib. 2.* & alios, quos refert, & sequitur *Ricc. in addit. ad eand. dec. 190.* sublimitas insuper ea, quæ diximus non procedere in Fisco, quoniam ipse potest solum posteriori creditori auocare hypothecaria, vt in *l. pecunia, ff. de priuil. fisco.* Item inquit locum non habere quando solutio posteriori creditori fieret per decoctum, & non superest, vnde satisfiat anteriori creditori, vt fuit resolutum per *Rot. Rom. in vna Romana pecuniaria, sub die 29. Nouembr. 1593. coram A. D. Penia,* in qua resolutione plures aliæ extant limitationes.

36 Tertiò limitatur præfata regula, vt locum nõ habeat in eo, qui pecuniam credidit ad emenda prædia, & ad edificandas ædes, ius pignoris in ijs pacificis: siquidem is præfertur creditoribus anteriorem generalem hypothecam in bonis debitoris habentibus *l. 1. ff. in quib. causis pignus, &c. & l. licet, C. qui potior. in pign. hab. Laym. lib. 3. sua summ. tract. 2. cap. 11. sub num. 5. vers. Sunt tamen, vbi vers. seq. idem dicendum esse ait de eo, qui ad conseruationem ædium alteri priori creditori specialis hypotheca nomine obligatarum, pecuniam credidit: quoniam illi præfertur, vt in *l. interdum, ff. qui potior. in pign. hab.* Sic etiam de eo, qui pecuniam credidit in conseruationem aliarum rerum, puta nauis, mercium, &c. ius pignoris in illis sibi constituens: Etenim in alijs hypothecarijs creditoribus præfertur, vt in *l. huius enim, ff. eod. vbi Vlp. ratione assignans, sic ait: Huius enim pecunia saluam fecit totius pignoris causam, &c.**

37 Quarto limitatur eadem regula in vxore habente hypothecam tacitam, quæ præfertur pro dote quibuscunq; creditoribus habentibus similiter tacitam hypothecam, licet anteriores sint, vt in *l. assiduis, cap. qui potior. in pign. hab.* Dixit creditoribus habentibus similiter tacitam hypothecam: quoniam non præfertur creditoribus habentibus expressam, ac priorem hypothecam, vt ex communis docet *Accurs. in d. l. assiduis, Couar. lib. 1. resol. 7. num. 1. Gaill. obser. 25. nu. 10. Panor. in cap. ex litteris, num. 8. de pign. & alij, quos refert, & sequitur Laym. d. cap. 11. sub num. 5. vers. 15. Bona mariti.* Vnde cum bona mariti sint tacite obligata vxori, eiusq; liberis pro dote, ipsa præfertur supra dictis bonis, omnibus creditoribus habentibus similiter tacitam, licet anterioribus, si priuilegiati non sint. Idem dicendum est si de pecunia pupilli res aliqua comparata sit; quoniam cum in ea tacitam hypothecam acquirat, habet quoq; & iuris prælationem, vt in *l. idemque, ff. qui potior. in pign. habeant.* Imò eidem utilis vindicatio competit, si tutor proprio nomine ex pecunia pupilli rem aliquam emerit, *l. 2. ff. quando ex fac. tut. &c. & l. 3. de reb. cor. qui sub tut. sunt,* quod priuilegiū militi quoque de iure concessum reperitur, vt in *l. si proponis C. de rei vend. vbi Glosa idem priuilegium extendit in Ecclesiam; cum Ecclesia in illis æquiparetur minori, iuxta ea, quæ habentur ex Panor. in C. ex litteris, in fine, de integ. restit.*

38 Quintò limitatur dicta regula in fisco: nam si

priuatus generalem accipiat hypothecam in bonis alicuius acquisitis, & acquirendis: & deinde eandem fisco, quamuis priuatus fisco præferatur in bonis, quæ ante posteriorem fisci obligationem acquisita sunt, vt in *l. fin. ff. qui potior. in pign. hab.* fisco tamen ius prælationis habet in illis bonis, quæ debitor post secundam illam obligationem acquisiuit, vt in *l. qui mihi, ff. de iure fisci.*

39 Sextò limitatur regula in creditoribus priuatis, quorum alter habet publicam hypothecam per instrumenta, & scripturas publicas manu publici Notarij, & coram testibus conscriptam, aut coram Iudice datam: alter verò per priuatam scripturam de pignore cau. nam prior præfertur posteriori creditori, licet posterior sit tempore prior, vt in *l. scripturas, C. qui potior. in pign. hab. l. in exercendis, C. de fid. instr. Glosa in cap. 2. eod. tit. & Gaill. lib. 2. obser. 25. nu. 10.*

40 Post debita realia, & hypothecaria, sunt soluenda debita merè personalia ex contractu quocunque oneroso, aut ex delicto prouenientia, vt habetur ex *Petro Nauar. lib. 4. de restit. cap. vlt. num. 40. Vasq. de restit. cap. 11. dub. 2. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 15. num. 16. & Laym. lib. 3. sua summ. tr. 2. cap. 11. num. 6.* vbi agit etiam de aliquibus creditoribus priuilegiatis, qui supra dictis præferuntur; & ex iuris priuilegio totum debitum suum postulare possunt, antequam alij creditores Chyrographarij non priuilegiati admittuntur, nempe *Respub. l. bonis venditis, ff. de priuil. creditor.* Itē qui pecuniam deposuit apud depositarios à Repub. constitutos, si depositum transeat in contractum mutui, *l. si ventri, §. in bonis, ff. eod. l. si hominem, §. quotiens, ff. de pos. Præterea, qui ad nauem extruendam, instruemdam, aut emendam pecuniam credidit, *l. quod quis nauis, ff. de priuil. credit.* Vnde postquam priuilegiatis omnibus integrè satisfactum fuit, si adhuc bona aliqua debitoris supersint, reliquis personalibus creditoribus solutio pro rata facienda est, nulla habita ratione de prioritate temporis, vt in *l. priuilegia, ff. eod. tit. l. 1. §. ex contrario, ff. de separat. l. pro debitis, & ibi Doctor. C. de bon. aut. iud. possid. Nauar. in Man. c. 17. sub num. 51. & alij apud Laym. loco citat. vers. Assertio septima: vbi etiam addit, quòd si debitor videns ei non suppetere bona, quibus omnibus creditoribus suis satisfaciat, vni creditori præ alijs non priuilegiato; neque exigenti, nec valde indigenti; atque idē, nulla suadente necessitate debitum integrum soluat, licet peccet, cum iniuriam alijs creditoribus inferat, & in eorum fraudem censeatur agere; creditor tamen citra culpam accipit, quod sponte sibi offertur, nec est restitutioni obnoxius; nisi per fraudem affectus sit, simulando grauem inopiam, vel ab inuito extorserit. Quænam autē sint coniecturæ, & qui casus, quibus debitor non præsumitur soluere, ac alienare in fraudem creditorum, vide *Laym. d. c. 11. à num. 7. usque in finem.* Hæc satis dicta sint de culpis debitorum ex contractu, aut ex alia causa ciuili, restat modò videndum de culpis debitorum ex delicto, nempe ex homicidio, mutilatione, vulnere, furto, stupro, &c. Dicimus igitur.**

41 Tertiodecimò peccare debitores ex homicidio non rescientes damna, expensas, & interesse

hærodibus occisi; ad hæc enim omnia tenetur homicida, sicut mutilans, aut vulnerans, mutilato, & vulnerato, vt per *Glos. in c. 1. vers. operas*, vbi etiam *Panor. num. 5. de iniur. Glosa in l. ex hac, ff. si quadr. paup. fecis. dic. Nauar. in Man. c. 15. num. 26.* & alij communiter. Est tamen adnotandum circa interesse, quod licet homicida ad totum interesse damni emergentis teneatur; sicut mutilans, & vulnerans; non tamen tenetur ad totum interesse lucri cessantis; quia diuersa ratio est lucri, ac damni, vt supra ostendimus, *vers. Olaus peccans debitoros, ampl. 1.* & lucrum in spe non valet tantum, quantum luctum in re. Patiens enim interesse damni emergentis expoliatur re, quam actu habet: non sic dicendum est de interesse lucri cessantis, cum sit in potentia, & incertum, & quod potest varijs modis impediri, vt rectè declarat *Less. lib. 2. de iust. & iure, c. 20. dub. 11. & Salom. in 2. 2. D. Thoma, q. 78. ar. 2. contr. condit. 6.* cum alijs, quos allegant. Imò licet aliqui velint in taxatione lucri cessantis non esse deducendam æstimationem molestiæ, ac laboris, vt docent *Less. loco citat. c. 9. dub. 19. num. 125. Sor. lib. 4. de iustis. & iure, q. 6. ar. 3. circa 3. argum. Nauar. lib. 4. de restit. c. 1. num. 68. Conar. lib. 2. var. resol. c. 10. num. 7. & Villalob. in sua sum. tomo 2. ar. 11. differ. 27. num. 4. contra Rebell. p. 1. lib. 3. q. 13. num. & alios;* nihilominus placet nobis in hac re media via, quam eligit *Diana cum quibusdam alijs p. 5. resol. moral. ar. 4. resol. 53.* dum volunt, posse ad arbitrium prudentis viri aliquid detrahi à restitutione lucri cessantis ratione leuaminis à labore. Non tamen æstimatio hæc facienda est secundum dispositionem iuris civilis, de qua in *l. computationsi, ff. ad leg. Falc.* Sed attendendæ sunt circumstantiæ personæ, loci, & temporis, vt si occisus erat iuuenis, optimæ salutis, bonus artifex, & valdè labori incumbens, iuxta ea, quæ habentur ex *D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 2. ad 19. Sor. loco citato, & ex alijs, quam sententiam communem esse testatur Diana d. resol. 53.* quamuis æstimationem iuxta dispositionem iuris civilis putet esse probabilè; cum illas sequantur *Beiran. & alij*, quos ipse refert: & in omnem euentum addit, certum esse in vtraque sententia, quod quando læsus remanet viuus cum membri abscissione, vel perpetua debilitate, non est necessaria annorum computatio, de qua in *l. computationsi*; sed poterit eidem solui quolibet anno certa summa pro illo lucro, quod habiturus erat: & reficiendæ impensæ, quas erogauit pro ipsius curatione, iuxta *Glos. in d. cap. 1. de iniur. ver. Operas.* Deformitatis autem ex mutilatione, aut vulnere prouenientis, non est habenda ratio; quia liberum corpus non recipit æstimationem, vt probat eadem *Glosa* ibi, quod tamen verum est, nisi ex deformitate damnum temporale resullaret; quoniam tunc non ratione vulneris, & fedritatis; sed ratione damni fieret compensatio, vt si deformitas inferatur sceminae nubili; quæ ob id nuptui dari non possit, vel ampliori indigeat dote: aut seruo, ob quam minus valeret, vt benè notat idè *Diana d. resol. 54.* vbi late probat etiã, quod non modo deformitatis, sed nec vitæ quidem hominis occisi est habenda ratio; quoniam damna corporis liberi non possunt pretio compensari; cum sint supra omne pretium, vt in *l. fin.*

ff. de his, qui effuder. vol. deiecer. & l. ex hac lego, ff. si quadr. paup. fecis. dic. & hæc sententia est magis recepta; nam docet eam *Glos. in d. cap. 1. de iniur.* & quamplurimi Doctores magni ponderis, quos refert ipse *Diana, & Laym. lib. 3. sua sum. ar. 3. par. 3. cap. 6. num. 2.* quamuis non desint, qui contrariam doceant sententiam, quos citat idem *Diana in d. resol. 54. in princ.*

42 Quo verò ad hæredes occisi, per hæredes intelligimus filios, parentes, & vxorem occisi: istis enim dumtaxat tenetur homicida damna, & interesse reficere; etiam si sint diuites, & aliunde victum habeant, vt probat *Sanch. in opus. tomo 2. lib. 1. cap. 4. dub. 3. num. 9.* Vnde ex hoc sequitur excludi fratrem occisi: quia nec est hæres necessarius, nec censetur vna persona cum ipso occiso, vt contra *Mercas. de contr. lib. 6. cap. 6.* docent *Calesin. in compend. theol. moral. ar. 10. cap. 3. num. 2. Becan. in 2. 2. D. Tb. q. 14. de restit. concl. 3. cum alijs, quos allegant, & nouissimè Diana par. 5. resol. moral. ar. 4. resol. 59.* qui ait valdè notandum esse id quod ait *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 9. dub. 26. num. 157.* dum putat, probabile esse homicidam non teneri restituere vxori occisi, si illa nullum notabile detrimentum fuerit assecuta, vt quis æquè commodè possit nubere: nec parenti occisi, nisi fortè sit hæres, aut filius occisi ipsum alebat, & ei aliunde non sit prospectum. Imò refert ipse *Diana ibid. Tauner. tom. 3. disp. 4. q. 6. dub. 4. num. 122.* existimantem, satis probabile esse, quod si occisus de pretio non conueuerit dum vixeret, & parentes, ac vxor non egeant alimentis, nec filij, necessarii ad vitam, non teneri homicidam ante Iudicis sententiam aliquid restituere. Est tamen, verum, quod expensæ factæ in medicandis vulneribus, ex quibus non statim, sed post aliquos dies, vel menses interijt vulneratus, sunt reficiendæ fratri occisi, si sit hæres, & cuiusq; alij eiusdem hæredi extraneo: siquidem ad illas expensas habebat ius defunctus ante mortem: & hæres quantumuis extraneus succedit in iuribus debitorum realium, vt rectè inquit *Diana d. resol. 59. circa fin. in vers. Aduertendum est.*

43 Ampliatur primò hæc conclusio, vt debitor ex homicidio, mutilatione, aut ex vulnere peccet non reficiendo damna, expensas, & interesse, vt supra; etiam si occisio, mutilatio, aut vulneratio sit facta in duello: siquidem ex homicidio commissio, aut læsione facta in duello sequitur restitutionis obligatio, vt docent *Turrian. 2. 2. in D. Thom. tom. 2. disp. 28. dub. 4. num. 12. Bonanen. Colonien. in tr. de duell. cap. 12. Pereg. eod. tr. q. 39. num. 4.* & alij docentes, quod qui in duello lædit aliquem, aut occidit, tenetur in foro conscientiæ resarcire læso, vel filijs, & hæredibus occisi quamcumq; iacturam, quam illi ratione læsionis, & occisionis perpeffi sunt. Etiam, qui pugnat in duello dat operam rei illicitæ, cum duellum sit malum nõ solum quia prohibitum; sed quoniam est intrinsicè malum: ergo si ex duello sequitur læsio, aut occisio, vulnerans, aut occidens tenetur resarcire quascunq; iacturas: quoniam danti operam rei illicitæ, quæ prohibita est, ex præcepto iustitiæ, impuantur omnia damna, & mala, quæ inde subleuantur, etiam si præter eiuudem voluntatem eueniant. Hanc tandem opinionem docet *Mol. tomo 4. de*

Iust. & iure, tr. 3. disp. 82. num. 2. quam probabili-
lem quoq; censet *Homobon. de casib. refer. par.*
2. casu 3. dum dicunt prouocatum ad duellum,
si illud accipiet, vt suum mundanum tueatur
honorem, & inimicum occidat, teneri ad resti-
tutionem. Est tamen verum, quod probabilior
nobis videtur, & in praxi omnino seruanda opi-
nio eorum ita distinguendum; quod aut prouo-
catus fuit occisus, seu læsus à prouocante ad duel-
lum: aut è conuerso prouocans occiditur à pro-
uocato: aut inuicem se prouocauerunt ad illud,
& eorum alter succumbat, aut vulneretur. Primò
casu dicunt deberi restitutionem, quoniam læ-
sus inuoluntariè suscepit certamen; sed ad illud
prouocatus descendit, ne apud mundanos vilis
haberetur. Secundo casu volunt restitutioni nõ
esse locum; quoniam licet prouocatus peccet læ-
dens prouocantem; nihilominus prouocans ma-
lum sua culpa patitur, & proinde sibi imputatur
damnum, vt *in cap. damnus, de regul. iur. in 6.*
Tertio denique casu neuter alteri ad restitutionem
teneretur, quia pactum implicitum censetur initum
inter eos, vt nihil læso lædens inde debeat. Et
prouocans censetur renunciare iuri suo. Ita *Less.*
lib. 2. de Iust. & iure cap. 9. dub. 21. & alij quam-
plurimi, quos allegat, & sequitur *Diana par. 5.*
resol. moral. tr. 4. resol. 50. Si enim prouocans
censetur renunciare iuri suo si lædatur à prouo-
cato, ergo ad nihilum teneretur prouocatus si prouo-
cantem occidat, aut qualitercumq; lædat, &
quamuis dederit operam rei illicitæ, cum & prouo-
cans eiusdem, ac grauioris criminis sit reus; nõ
tamen attenditur damnum, quod ex prouocatio-
ne, & sua culpa patitur; sed attenditur, & ratio
haberetur damni, quod ex tali duello tertius for-
tè pateretur, cum ex datione operis rei illicitæ ab
viroque proueniret. Quæ diximus de inuicem
se prouocantibus ad duellum: & de prouocante,
si læsus, aut occisus sequatur, extendit *Laym. lib.*
3. sua sum. tr. 3. par. 3. cap. 6. sub num. 5. in eos,
qui in ludo periculoso, puta hastiludio congre-
diuntur: nam si ludi leges seruent, nulla inter eos
datur damni compensatio: & id ex vi taciti pa-
cti, vt supra. Et sic ex dictis sufficienter remanet
soluta contraria.

44 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt de-
bitor ex homicidio, vulnere, aut mutilatione
obligetur, vt supra reficere damna, expensas, &
interesse, non solum si ex industria, ac volunta-
riè homicidium commiserit, mutilauerit, aut
vulnerauerit; verum etiam si præter ipsius vo-
luntatem, sua tamen culpa homicidium subsequen-
tum fuerit, mutilatio, vel vulneratio. Illum enim
propter culpam certum est iniuriam, ac iniusti-
tiam commisisse: at omnis restitutio est actus ius-
titia commutatiua ex eiusdem violatione prouo-
cans, vt habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 1.*
Molina de iust. & iure tomo 4. lib. 3. tr. 2. cap. 1.
num. 4. & alij DD. Siquidem restitutio nihil
aliud est, quàm damni dati restauratio, vt rectè
declarat *Molina loc. cit.* Dixi: *Sua tamen cul-
pa homicidium, &c.* quoniam actione legis Aquil-
iæ ad reficiendum damnum, is teneretur, qui dolo,
vel culpa etiam leuissima occidit, vulnerat, aut
mutilat: secus autem si casu; quoniam pro eo non
obhgatur, vt in §. *quoad legem, §. iniuria, & §.*
in aque, cum plurib. seq. in Instit. de leg. Aquil. &
l. Sed etsi quemcunque, §. iniuria, ff. eod. Dicitur

autem homicidium casu commissum quando pro-
uenit ex causa inefficaci, ita vt ex ea non soleat
talis effectus produci; sed aliunde, ac per acci-
dens, vt cum quis nõ lethaliter aliquem percussit,
& ex malitia, aut imperitia medicorum, aut
ipsius vulnerati incuria mortuus est: talis enim
non est homicidij reus, nec teneretur ad restitutio-
nem, vt homicida, sed solum vt vulnerans, vt bo-
nè declarat *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 9. dub.*
15. quem refert, & sequitur Diana par. 5. resol.
moral. tr. 4. resol. 46. qui addunt tamen secus esse
dicendum, si eo loco non erant Medici, & læsus
debitam diligentiam adhibuit; siquidem tali lo-
co, & tempore vulnus illud dici potest lethale.
Dicunt etiam casuale quoq; dici homicidium
illius, qui dans operam non solum rei licitæ, sed
etiam rei illicitæ, adhibita sufficienti cautione,
ne inde malum aliquod sequatur, aliquem nõ læs
interemit: siquidem eiusmodi mors illi non im-
putatur; quoniam nec in se, nec in causa volita
est. Nec obstat si dicatur, quod causa fuerit pe-
riculosa, & proinde mors illa fuit volita in cau-
sa; quoniam respondetur, quod per diligentiam
prius adhibitam fuit sublatum omne periculũ.
Vnde supposito quod vera sit eiusmodi doctri-
na, idem dicendum est de eo, qui alienam arbor-
em in via publica consistam conscenderit ad inci-
denda ligna, & inde auferenda contra volun-
tatem Domini; nam si ramos incidens procla-
mauerit, vt casus à transeuntibus vitaretur, quã-
uis ab inciso ramo quis fuerit peremptus, & pa-
tator daret operam rei illicitæ; nihilominus ex-
cufatur à culpa; quoniam occisio illa est omnino
casualis respectu incidens, stante diligentia
adhibita per eius proclamationem. Pro hac re
facit *tex. in §. si putator, in Inst. de lege Aquil.*
qui non distinguens de putatore dante, vel non
dante operam rei illicitæ, sic ait: *Si putator ex
arbore deiecto ramo seruum tuum transeuntem
occiderit, si propè viam publicam, aut vicinalẽ
id factum est, neque proclamauit, vt casus euitari
posset, culpa reus est: sed si proclamauit, nec
ille curauit precauere extra culpam est putator.*
Ad idem facit *tex. in l. si putator, ff. eod. vbi in-
quit Bald. nota clamantem excusari: & facit cõ-
tra currentes equos; nam debent dicere guarda,
guarda.* Ex defectu quoq; diligentia si quis etiã
ad sui defensionem lapidem in aduersarium mi-
serit, & non eum, sed prætereuntem percusserit,
non excufatur, vt in *l. scientiam, §. sed si desce-
dendi, ff. eod. tit. paulo sup. cit.* quod quidem li-
mitandum puto non procedere vbi locus iacti
lapidis esse: seorsim à via, per quam hominum
transitus non consueuerat esse, per ea, quæ habet-
ur in *lex. in l. si putator, vbi, quod si nullum iter
erit, ff. ad leg. Aquil. & §. si putator, eod. tit.*

45 Tertio ampliatur, vt debitor ex homicidio,
mutilatione, aut ex vulnere non solum peccet nõ
reficiens damna, expensas, & interesse hereditibus
occisi, mutilato, aut vulnerato; sed etiam ijs, qui
ratione dictorum criminum, aut alicuius ex eis
interesse passi sint. Hinc *Azor. par. 3. Instit. mo-
ral. lib. 5. cap. 3. q. 11. Petr. Nauar. lib. 4. de res-
tit. cap. 1. num. 76. Vasq. opusc. de restit. cap. 2. §.*
3. dub. 7. num. 24. & alij putant, non tantum pa-
rentibus, filijs, ac vxori esse faciendam restituo-
tionem damnorum, & interesse, vt supra; sed etiã
amicis, & alijs cõsanguineis occisi, quibus aliàs
ex .

ex iustitia ipse defunctus occisus non tenebatur; si tamen probabile erat, defunctum si vixisset alimenta daturum, aut alia bona collaturum. Et multò magis tenetur debitor homicida reficere damna creditoribus occisi, si ratione talis homicidij non valeant eorum credita recuperare, vt docent *Molina* *tomò 4. de iustit. & iure, tr. 2. disp. 83. num. 8. & Laym. lib. 3. sua sum. tr. 3. par. 3. cap. 6. num.* Et deniq; ceteris prætermisissis, qui ex suo homicidio aduertit damnum prouenturum tertio, nempè eum fore capiendum, tanquam occisi inimicum, tenetur eidem omnia damna, expensas, & interesse reficere, vt habetur ex *Azor. par. 3. Instit. moral. lib. 5. cap. 3. q. 10.*

46 Horum placita puto vera esse si ex industria fuerit homicidium commissum, vt familiares, & consanguinei occisi priuati remaneant alimentis, & emolumentis præsentibus, aut valdè probabiliter futuris: & multò magis si homicidium fuerit intentum ad priuandum creditores eorù iuribus, quæ habebant contra ipsum occisum: vel ad inferendum damnum illud tali tertio. Si quidem talis homicida per se concurrat ad supradictorum damna, & est in culpa, & per se causa damnorum; quæ culpa restitutionem habet annexam, vt patet ex ijs, quæ adnotauimus in *præced. ampl.* Ceterum si ex alia causa fuerit homicidium subsequutum, & nullo modo volutum in damnum familiarium, consanguineorum, vel creditorum occisi, ac prænarrati tertij, cum eiusmodi damna eisdem proueniant per accidens, non sunt ipsis reficienda. Et enim in moralibus attenditur id, quod est per se; non autem id, quod est per accidens: damnum enim quando sequitur ex opere non natura operis, sed per accidens, vt in prædictis casibus, non tenetur quis ex iustitia cauere, ne sequatur, etiam quòd de damno euenturo cogitet; sed solum ad id tenetur ex charitate; ergò in prædictis casibus non habet locum restitutio, seu damnorum refectio: quoniam omnis restitutio prouenit ex violatione iustitiæ commutatiuæ, vt sup. ostendimus *ampl. præced.* Hæc quæ diximus docent quamplures Doctores magni ponderis, nempè *Less. lib. 2. de iust. & iure cap. 9. dub. 16. & 26. Sor. eod. tr. lib. 4. q. 6. ar. 3. & alij, quos refert, & sequitur Diana par. 5. resolut. moral. resol. 51. 56. & 57.*

47 Quartò ampliatur prædicta conclusio, vt non solum debitor ex homicidio, mutilatione, aut vulnere, teneatur ad damna, expensas, & interesse vt supra; sed etiam eius cooperatores, siue cooperatio fiat positiuè, nempè mandato, consilio, auxilio, consensu, fauore, aut participatione: siue priuatiuè, nempè non præcipièdo, non clamando, non obstando, non impediendo, cum ex officio debeat, vt rectè declarat *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 13. à dub. 2. ad dub. 9. cum plur. alijs seq.* vbi limitat post alios hanc ampliationem ita demum esse veram quoad cooperationem positiuam, quando mandatum, auxilium, consilium, fauor, &c. influunt in effectum; aliàs secus, vt in *d. dubio 2. & dub. 3. in quo num. 15. & 16.* rectè tractat etiam de consulente ieuocante consilium ante commissum crimen, an, & quando excusetur à restitutione: & *num. 19.* quærit an consulens minus malum ad auertendum maius sit restitutioni obnoxius. Et quoad cooperationem priuatiuam idem *Less. ibi dub. 10.* rectè

probat contra *Cas.* & alios, neminem ratione damni non impediti teneri ad restitutionem, nisi ad hoc obligatus fuerit ex officio: & insuper contraria soluit.

48 Quatò ampliatur, vt non tantum debitor ex homicidio, mutilatione, &c. teneatur ad damna, expensas, & interesse, vt supra; verum etiam eius hæres, si ipse homicida fuerit capitis damnatus, vt habetur per *Conar. lib. 2. var. resol. cap. 10. num. 7. Petr. Nauar. lib. 4. de restit. cap. 1. nu. 91. Sanch. in opusc. tomò 1. lib. 1. cap. 4. dub. 2. num. 2. Maldor. in 2. 2. D. Th. tr. 3. cap. 3. dub. 3. Azor. tomò 3. Inst. moral. lib. 5. cap. 3. q. 6. Clar. in praxi lib. 5. §. homicidium, nu. 23. Gordon. tomò 1. lib. 5. q. 4. cap. 4. num. 17. & Gomez. tomò 3. cap. 3. num. 3.* Et enim pœna capitis plectitur homicida non ad compensandum iniuriam partibus illatum, sed ad viciscendam iniuriam, quæ Reip. ac legislatori per crimen infertur: nam ob id ait *lex. in l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil.* quòd publicè interest, vt delicta puniantur. Undè vna, & eadem sententiâ ego vidi sæpè condemnari reum pœna mortis pro homicidio, aut latrocinio, & ad interesse partibus reficiendum: atque idè ad id tenetur hæres, cum actiones defuncti tam actiuæ, quàm passiuæ transeant ad hæres: quod verum esse putant *Aragon. in 2. 2. D. Th. q. 62. ar. 2. & Fernandez in exam. theol. moral. par. 1. cap. 14. §. 1. num. 16.* quando bona damnati ad mortem peruenerunt ad hæres, non successione hæreditaria; sed libera legatione, cum qua sententiâ videtur pertransire *Diana par. 5. resolut. moral. tract. 4. resol. 60.* quæuis *Lessij* opinionem *lib. 2. de iust. & iur. cap. 9. dub. 22. num. 39.* & aliorum, hæredem excusantium à restitutione putet esse probabile, eo quòd capitis sententiâ compensat omnem iniuriam, & damnum homicidij: quam maxime inquit procedere, inquit *Becan. in 1. 2. D. Th. q. 10. de rest. concl.* quando hæres occisi nihil exrat pro satisfactione damnorum. Sed reuera in rigore nõ est recedendum à priori sententiâ; quoniam capitis sententiâ compensat omnem iniuriam irrogatam Reip. ac legi; non autem parti: nam sæpè videmus, quòd non obitate partis læsæ remissione, homicida capite plectitur.

49 Sextò ampliatur præfata conclusio, vt debitor ex homicidio non modò teneatur reficere damna, expensas, & interesse hæredibus occisi vt supra; sed etiam in foro pœnitentiæ est illi imponenda grauis pœna, seu satisfactio ad instar Dauid, qui ob homicidium commissum in personâ *Viræ*, & adulterium cum eiusdem vxore quotidie satisfaciens dixit *psal. 101. Quia cinerem tanquam panem manducauam, & potum meum cum fletu miscuam.* & alibi *psal. 6. Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Hinc *Comit. in resp. moral. lib. 4. q. 11. num. 8.* relatus à *Diana loc. cit. resol. 43.* de pœnitentiâ, seu satisfactione imungenda pro homicidio agens, sic ait: *Ego meo quidem animo, salutaris esset, vt interfecti propinquis homicida supplicè se abijceret, delictiq; venia deprecaretur, vt ipsè illata damna sarciret, vt pro salute occisi singulis hebdomadis per annum integrum unum, adtem sacrificium, si tantum sit ei in bonis, fieri curat, vt singulis item hebdomadis elemosynam*

aliquam pro illius anima totum annum largiatur egentibus, ut per eundem annum, aut litanias, si legendi gnarus sit, aut si ignarus Beatissima Virgini orarium, seu coronam quotidie flexis genibus recipiet, ut octavo quoque die per annum Sacramento penitentia sua peccata expiet, & singulis mensibus Eucharistiam sumat, ut in omni vita quotidie semel orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam pronunciet, terram genibus tangens pro anima occisi. Est tamen verum, quod licet Scot. in 4. d. 15. q. 3. Clar. in sua praxi crim. lib. 5. §. homicidium, vers. Teneatur etiam, Molina de iust. & iure tomo 4. tr. 3. disp. 84. num. 11. Rebell. par. 1. lib. 3. q. 14. nu. 6. & alij velint, homicidam obligari non modo ex charitate, sed etiam ex iustitia pro anima occisi offerre Missas, preces, &c. nihilominus contrarium docent Azor. par. 3. lib. 5. cap. 3. q. 12. Filliuc. tomo 2. qq. moral. tr. 32. cap. 8. nu. 203. Laym. lib. 3. sua sum. tr. 3. par. 3. cap. 6. num. 2. & alij, quos refert, & sequitur Diana par. 5. resol. moral. tr. 4. resol. 55. mori ex eo, quod nemo tenetur damnum relacire ex bonis diuersi generis, & ordinis, si in eodem non possit: siquidem ea tantum bona inter se commenturari possunt secundum proportionem dati, & accepti. Sed quicquid sit de hac re, illud certum est posse Confessarium in foro conscientiae obligare homicidam ad Missas, & alias orationes pro anima occisi, ut habetur ex eisdem Laym. & Diana locis cit.

30 Sic ampliata limitatur praedicta conclusio, ut locum sibi vendicat in homicidio formali, quo iniuste occiditur aliquis homo: secus autem in homicidio largo modo, quo quis iuste quis occidit hominem, mutilat, aut vulnerat ad sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, quoniam his hæredibus occisi, mutilato, aut vulnerato damna, expensas, & interesse non tenetur reficere: siquidem omnis restitutio provenit vel ratione rei iniuste acceptæ, vel ratione iniuste, seu damni iniuste illati: qui autem occidit, mutilat, aut vulnerat inuasorem, iuste occidit, mutilat, aut vulnerat, si id agat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Etenim defensio permilla est tum iure naturali, ut inquit Cic. in orat. pro Milone, tum iure Diuino, ut patet Exod. cap. 22. tum iure Canonico, cap. significasti, 2. de homic. Clem. furiosus, sed. vii. & cap. si verò, de sent. excom. & tum denique de iure civili, l. ut vim, ff. de iust. & iure. l. sciendū, §. qui cum aliter, ff. ad leg. Aquil. & l. i. c. de vi, & vi arm. Qui enim ad sui iustam defensionem occidit, mutilat, aut vulnerat, non dicitur formaliter occidere, mutilare, & vulnerare, sed tantum largo modo; nam per se inuasus intendit sui defensionem: quod inde postea sequatur occisio, mutilatio, seu vulneratio, id est per accidens: at in moralibus attenditur id quod fit per se, non autem per accidens. Hinc Binsfeld post alios in cap. 1. q. 5. concl. 3. de iniur. & dam. dato, merito ait, quod si Sacerdos in actu celebrandi Missam inuasus, inuasorem occidat, potest deinde citra omnem culpam perficere sacrificium iam inchoatum. Adeo licita est defensio cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut si inuasus dederit inuadenti inuadendi occasionem, adhuc tamen licite potest inuasorem occidere ad sui defensionem. Unde adulter in adulterio comprehensus à marito adulteræ, si eius manus non pos-

sit effugere, ne occidatur, licite potest ipsum maritum ad propria vitæ defensionem occidere. Si quidem adulter ex iniuria, quam infert marito, non perdit ius se defendendi, quod à natura sibi datur; etiam si periculum præuiderit inuasoris, & statuerit se in illo constituere. Etenim si postea inuasus se defendens occidat inuadentem, licet peccauerit adulterando, non tamen peccat inuadentem occidendo: quoniam tunc iustam habet se defendendi causam, ut de adulterij peccato doleat, quod in tali conflictu, & animi perturbatione non ita de facili fieri potest. Ita Bann. 22. q. 64. ar. 7. q. 3. Rodrig. in sum. tom. 1. cap. 210. num. 2. Molina de iust. & iure tomo 4. tr. 3. disp. 15. Petr. Nauar. de restit. lib. 2. cap. 3. num. 361. & alij, quos refert, & sequitur Diana par. 5. resol. mor. tr. 4. resol. 3.

31 Imò quamuis inuasor non intendat inuasum occidere, sed tantum a lama percutere, vel fultè, si inuasus non possit aliter huiusmodi iniuriam propullare, nisi inuasorem interimens, si illum occidat, immunis est à culpa, & à damnorum refectione. Etenim licitum est viro honorato inuasorem occidere, qui fultem, aut a lamam nititur impingere, ut ignominiam inferat: Si enim potest aliquis interfici ad euitandum pecuniarum damnum, ut infra dicemus, multo magis interfici potest ad defensionem honoris, cum sit altioris ordinis, & ad euitandam propriam ignominiam, ut rectè probat Sor. de iust. & iure lib. 5. q. 1. ar. 8. Nauar. in Man. cap. 15. sub nu. 3. Anson. Gomez. tomo 3. cap. 3. num. 23. Iul. Clar. in sua praxi crim. §. Homicidium, num. 26. Syl. in sum. ver. Homicidium, l. q. 5. Less. lib. 2. de iust. & iure cap. 9. dub. 12. nu. 77. Villalobos in sum. tom. 2. tr. 12. diffie. 10. num. 5. Mendoza in 22. disp. 170. sec. 16. §. 137. Filliuc. tom. 2. qq. moral. tr. 29. cap. 3. num. 50. Azor. tomo 3. Instit. moral. lib. 2. cap. 1. q. 16. Molfes. tomo 9. sua sum. tr. 11. cap. 19. num. 73. & alij, quos refert, & sequitur Diana par. 5. resol. moral. tract. 4. resol. 4. contra Syluium in 2. 2. D. Thom. q. 64. ar. 7. Tanner. tom. 3. disp. 4. q. 8. dub. 4. num. 74. & Malder. 2. 2. tr. 3. cap. 1. dub. 7. assert. 1. Adeo verum est licitum esse inuasorem occidere pro conseruatione honoris, ut si homo ingenuus inuasus possit aufugere, & vitam propriam, & inuasoris conseruare, si fuga dedecus eidem afferat notabile, non aufugiens, & aggreddentem interficiat, excusabitur à culpa, ac à restitutione, ut habetur ex Mol. tom. 4. de iust. & iure, tr. 3. disp. 17. Nauar. loco cit. Azor. d. cap. 1. q. 14. & ex alijs apud eundem Dian. d. tr. 4. resol. 9. Vixi: Si fuga dedecus eidem afferat notabile: quoniam si habita ratione personatum, ac circumstantiarum concurrerit, id dedecus esset parui momenti, aut nullius, tunc inuasus tenetur aufugere pro conseruatione propriae, & inuasoris vitæ, ut bene declarat Diana loc. cit. Et ita fortè intelligendus est Maior in 4. d. 15. q. 20. dum ait moderamen tutelæ non seruari quando iniuria tanta non est in se considerata, & ratione materiae, ut cum tanto proximi nocimento iuste potuerit propullari, non enim utcumque baculo inuasus mex poterit inuasorem gladio confodere: ut si miles à suo Duce; & quilibet subditus à suo superiore, filius à patre, seruus à domino, aut vilissima persona à patris baculo inuadatur: hi enim tenentur

tur aufugere; sicut si Religiosus fuerit inuasus, iuxta ea, quæ habentur ex eodem *Diana d. resol. 9.* Et infra latius dicemus, *limit. 3.*

- 52 Multò minus licitum est aggressorem præuenire, & eum priusquam inuadat interficere: quoniam præuenire inimicum non inuadentem, nõ est se defendere, vt bene inquit *Syluius in 2. 2. D. Th q 64. ar. 7 q. 6.* & declarat *Salon. 2. 2. q. 64. ar. 7. contr. 1. concl. 3* & *Nauar. in Man. cap. 15. num. 2.* Quod quidem verum esse arbitrator, quando inuadendus potest damnum vitare non præueniendo; aliàs secus esset dicendum, vt patet ex *Molina tomo 4. de iust. & iur. tr. 3. disp. 12. num. 2.* dicente, quod quando aliquis non dũ inuasit, sed decreuerit omninò inimicum occidere, qui aliter cum non posset effugere mortem, aggredi volentem præueniendo interfecit, iustè præuenit. Hanc eandem sententiam tenet *Couar. in Clem. si furiosus, par. 3 §. unico, nu. 3.* & *Diana d. tr. 4. resol. 5.* vbi inter alias rationes hanc esse ait, quòd naturali iure id unicuique licitum est agere, quod est medium necessarium ad propriæ vitæ conseruationem, cui alterius nequitia insidiaz parantur, nihil impediante, quòd insidiatori mors sequatur, vel etiam tertij Innocentis, vt infra dicemus; eo quòd secundum charitatis ordinem, præferre vnusquisque potest conseruationem vitæ propriæ vitæ alterius, præsertim quando cõcurrit insidians nequitia. Hac eadem ratione, si Petrus famulum vocet, vt Franciscum occidat, iustè potest Franciscus Petrum occidere, si aliter mortem euadere nequeat, vt per *Reginal. tom. 2. sua prax lib. 2. 1. cap. 5. num. 57.* Eadem ratione inquit *Bannes 22 q. 64. ar. 7. dub. 4. num. 7. concl. 2.* & *Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 9. dub. 8. num. 33 45.* licitum esse mulieri adulteræ occidere maritum, de quo certa est, quòd iam habet venenum paratum, aut gladium ad illam occidendam, nec potest alia via mortem effugere; quoniam moraliter loquendo id est vim vi repellere. Et quoniã hanc sententiam multi volunt non esse deducendam de facili ad praxim; speculatiuè tamen est valdè probabilis, vt inquit etiam ibidem, *ref. 6.* Et denique ob eandem rationem, idem *Diana* post alios, eodem loco *resol. 8.* contra *Salon.* & *Syluium* ait, posse reclusum in aliqua domo, si videat inimicum ad occidendum eum expectare, præuenire, & occidere illum, vbi aliter saluari non posset. Et *resol. 7.* refert *Bann.* & alios docentes, posse aliquem occidere testem falsum euntẽ ad Iudicem ad falsum testimonium dicendum in crimine maxime vbi venit imponenda pœna capitalis: & idem dicunt de falso accusatore, vel de eo, qui licet nõ sit falsus; est tamen delictum occultum, & non procedit secundum iustitiam legalem; quorum sententiam *Less. loco citato, num. 47.* & alij merito inquirunt in praxi non esse admittendam ob incommoda, quæ ex ea sequi possunt, & vid. *add. dif. 17. sec. 1. sub n. 27. de sen. dãn.*
- 54 Cæterum adeò iustam propriæ vitæ defensionem licitam esse omnia iura clamant, vt eam iustam fore, ac licitam etiam cum vitæ periculo Innocentis, nonnulli velint, atquidẽ excusari equitem, qui aufugiens ab hostibus ad necem persequentibus infantem equo conculcat in uia iacentem, vt mortem effugiat, vt habetur ex *Petr. Nauarr. lib. 2. cap. 3. num. 147. Cord. lib. 1. qu. 33. & 38. dub. 2. Caiet. 2. 2. q. 67. ar. 2. Less. lib. 2. de*

inst. & iur. cap. 9. dub. 9. Diana par. 5. resol. moral. resol. 34. & nos quoque ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. c. 7. qu. 36. sub n. num. 38.* Etenim hoc casu directè, ac per se primo intenditur mortis vitatio, ac propriæ vitæ conseruatio: quòd autem inde sequatur Innocentis occisio, id prouenit per accidens. Confirmatur, quoniam qui inuaditur ius habet se defendendi, quo iure non priuatur ex illa Innocentis interpositione, aliàs rationes vide apud *Less. & Dian. loc. cit.*

- 55 Secundò limitatur eadem conclusio, vt locum non habeat in debitore ex homicidio, mutilatione, aut vulneratione, qui occidit, mutilat, aut vulnerat aliquem pro defensione propriorum bonorum: is enim non tenetur reficere damna, expensas, & interesse, vt supra. Etenim bona externa sunt media ad sustentationem vitæ, ac ad status, honorisque conseruationem: ergo sicut pro defensione vitæ licitum est interficere aggressorem; ita quoque licitum est pro defensione bonorum, quæ vitæ cõseruationi delerunt, vt habetur ex *Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 9. dub. 11. Sor. lib. 5. cod. tr. q. 1. ar. 8. Syl. vers. Homicidium. 1. num. 5. Ioã. Medin. de restit. q. 45. num. 5.* qui id ampliant id verum esse, etiam pro bonis depositis, vel commodatis, & pro rebus amicorum, eos adiuvando. Hoc idem docent *Medina tom. 4. tr. 3. disp. 16. num. 1. Azor. tom. 3. inst. moral. lib. 2. cap. 1. qu. 19. Laym. lib. 3. sua sum. tr. 3. par. 3. cap. 3. nu. 4. Filliuc. tom. 2. qq. moral. tr. 19. cap. 3. nu. 36. Diana par. 5. resol. moral. tr. 4. resol. 17.* cum alijs, quos allegant, quam opinionem extendunt locum habere, etiam in Religiosis: nam licet hi non habeant proprium, possunt tamen defendere bona, quæ detinent: siquidem vnusquisque habet ius defendendi non solum ea, quæ possidet propria, sed etiã ea, quæ possidet in communi, vel quorum usus, aut custodia ipsis est commissa. Imò *Diana*, & multi alij ex Doctoribus supra relati volunt esse licitum occidere sagitta, aut alio instrumento furem cum re furata aufugientem: & *Henr. Stroverford. de inst. & iure*, probabilius putat, aliquando sufficere, quòd res non possit aliter custodiri, etiam si postea recuperari: quoniã nemo obligatur rem propriam sibi subtrahi sub spe recuperationis eiusdem. Bene verum est, quòd omnes conueniunt, quòd ad hoc ea, quæ supra diximus sint vera debent duo cõcurrere: primò, quòd res propria aliàs defendi nequeat: secundò, quòd res, quæ defenditur sit alicuius momenti non enim rectè congruit rationi, vt pro defensione parue rei sit homo occidendus, cum rei minime in moralibus non habeatur ratio, vt in *l. quòd si Ephesi, ff. de eo, quod cert. loc.*

- 56 Tertio limitatur in occidente, mutilante, aut vulnerante aliquem pro defensione honoris, vel propriæ pudicitie: is enim non efficitur debitor ex maleficio, quoniam licita est occisio, mutilatio, aut vulneratio pro defensione honoris, ac pudicitie, vt probat *Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 9. dub. 12. Molina tom. 4. tr. 3. disp. 17. Zanner. to. 3. disp. 4. q. 8. dub. 4. nu. 73. Turrian. in 2. 2. tom. 2. disp. 28. dub. 5. num. 1. Azor. tom. 3. inst. moral. lib. 2. cap. 1. q. 14.* & alij, quos refert, & sequitur *Diana par. 5. resol. moral. tr. 4. resol. 19. & 36.* & supra ostendimus *limit. 1. sub vers. Imò quannuis inuasor; & ibi, Adeò verum est.* Etenim
 si fas

si fas est pro defensione honorum inuaforem occidere, id multò magis licitum erit pro defensione honoris, cum honor sit altioris ordinis. Vnde pro defensione honoris licitum est aggressorem non modo ante iniuriam illatam præueniendo offendere, vt probauimus *d. lim. 1. vers. Multò minus*. Sed etiam post alapæ, vel fustis percussionem licet inuaforem fugientem insequi, & repercutere, vel occidere, si id opus sit ad honorem recuperandum, secundum aliquos, vt testatur *Villalobos in sum. tom. 2. tr. 12. differ. 12. num. 3*. Est tamen verum, quòd sententia magis probabilis est verior, quæ negat id licitè posse percussum; nisi Insecutio fiat incontinenti post illatam alapam, vel fustem, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 15. num. 4* & *Diana loco citato, resol. 11. & ref. 12. vbi* refert nonnullos Doctores docentes licitum esse verbis contumeliosis iniuria afficientem interirere, quando aliter talis iniuria tolli nequeat, quorum sententia refellitur à *Less. d. c. 9. dub. 12. num. 78. Molfes. tom. 1. sua sum. tr. 11. c. 19. num. 74. Azor. tom. 3. insit. moral. lib. 2. cap. 1. q. 17. Filliuc. tom. 2. qq. moral. tr. 29. cap. 3. nu. 49. & à Diana d. resol. 12. qui ob id resol. 13. rejicit* quoque sententiam eorum, qui volunt licitum esse viro honorato ob mentitam contumeliam interirere: quoniam eiusmodi contumelie aliter repelli possunt. Et pro defensione honoris non licet hominem occidere, nisi agatur de laesione notabili in honore, vt supra ostendimus *d. lim. 1. sed tu vide eandem add. vt sup.*

57 Illud autem hoc loco nolo silentio prætermittere, quod post alios docet *Diana d. resol. 36. dū* ait, quòd si quis ab aliquo per vim opprimatur, potest ab alio adiuuari, & ipsius adiutorem non peccaturum, etiam si occiderit aggressorem seruato moderamine inculpatæ tutelæ: quoniam iure naturæ fas est iuuare Innocentem, & iniuriam patientem. Imò idem *Diana resol. 28. loco citato, latè* probat, licitè posse amicam propriam vitam exponere pro conseruanda vita sui amici, & *ref. 19. & 20. ostendit*, licitum esse tertio non tantum pro defensione vitæ proximi, sed etiam pro defensione eiusdem bonorum externorum inuaforem occidere, & ad id etiam teneri si citra notabile eiusdem damnum posset, secundum aliquos, quos ipse *Diana* refert. Est tamen verum, quòd si mulier cuius pudicitia tentatur nolle iuuari, sed violationi consentiret, priuatus quispiam non posset pro illius defensione violatorem occidere; quoniam volenti, & consentienti nulla fit iniuria; nisi non resistat timens manifestari, iuxta ea, quæ habentur ex *Rodriq. tom. 1. sua sum. c. 220. num. 14.*

58 Dixi, *Seruato moderamine inculpatæ tutela*, quoniam si huiusmodi moderamen non seruetur, nunquam occidens, mutilans, uulnerans, aut quocunque alio modo percutiens inuaforem excusabitur à culpa, & refectione damnorum, expensarum, & interesse, ut per supra citatos Doctores, & alios communiter. Dicitur autem seruari moderamen inculpatæ tutelæ, cum id efficitur, quod expediens, ac necessarium iudicatur ad vitam, bona, honorem, seu pudicitiam conseruandum, vt rectè declarat *Mol. tom. 4. de iust. & iure tr. 3. disp. 11. num. 2. & 5. qui meritò ex hoc* intert ad moderamen ipsum non exigi æqualitatem armorum, & alia, de quibus *Glos. vlt. in l. 7. C. unde vi.*

59 Quarto limitatur conclusio in occidente bannitum: siquidem bannitum occidens nullam penam, nullamque culpam contrahit, licet proditorie eum interficiat, vt habetur ex *Molina tom. 4. de iust. & iur. tr. 3. disp. 7. num. 1. Filliuc. tom. 2. qq. moral. tr. 28. cap. 1. num. 25. Azor. tom. 3. insit. moral. lib. 2. cap. 1. q. 3. & Diana par. 5. resol. moral. tract. 4. resol. 25. cum alijs, quos allegant, contra Bonacc. de contr. disp. 2. q. vlt. sec. 1. par. 2. num. 3. & alios. Etenim quamuis proditorie bannitum occidendo, exponatur ille periculo damnationis; nihilominus cum sua culpa nolit à peccatis desistere, maior ratio habenda est boni publici, quàm particularis ipsius banniti. Imò nõ desunt, qui velint posse bannitum non solum proditorie occidi; sed etiam extra territorium præscriptis, & imponi præmium occidentibus, vt per Doctores relatos ab eodem *Diana loco citato, resol. 24. vbi etiam* probat ex *Molina vbi sup. disp. 7. num. 1. posse* interimi grassatorem, qui vias publicas detinet: siquidem id in defensionem suam, & a horum videtur tacitè publica auctoritate sibi concedi: quæ tamen puto vera, nisi bannitus possit citra damnum aliquod capi viuus; quoniam tunc non debet interfici; sic nec captus occidi; & id ob periculum eiusdem damnationis. Et idem dicendum puto de occidente grassatorem supra relatum eadem ratione. Nunquam tamen licet filio occidere patrem bannitum, aut stratarum grassatorem: non enim filius in his casibus perdit obligationem naturalem, qua tenetur erga patrem, vt contra *Bari. & alios* docet *Bonacc. de contract. disp. 2. q. vlt. sec. 1. punct. 2. num. 3. & Clar. in praxi, lib. 5. §. Homicidium, num. 61. quos refert idem Diana d. resol. 25. in fine.* Imò hi omnes non excusantur ab irreligiositate ex defectu lenitatis, sicut non excusantur iudices auctoritate quoque publica malefactores ultimi supplicij pœna condemnantes; & milites in bello quantumuis iusto hostes occidentes, & omnes alij cooperantes ad causam iustam sanguinis, vt patet ex ijs, quæ tradita sunt per *Nauar. in Man. cap. 27. num. 212. 214. & 217. Coar. in Clem. furiosus. par. 2. §. 5. Molina tom. 4. de iust. & iur. tr. 3. disp. 74. & alios ab eis citatos.**

60 Quintò limitatur hæc ipsa conclusio, vt debitor ex homicidio, mutilatione, seu vulnere non teneatur ad reficiendum damna, expensas, & interesse, si remissionem, seu condonationem habuerit ab illis, quibus competit accusatio. Vnde cum accusatio pro homicidio competat proximioribus in gradu occisi, æqualiter si plures sint in eodem gradu, vt in *l. 2. §. simul ff. ad leg. Jul. de adulter. l. 3 §. si ad plures ff. de sepul. viol. & in l. siem apud Labeonem, in fine, ff. de iniur.* ab illis satis est, vt habeatur remissio, seu condonatio, ita vt si qui proximior erat in gradu remisit, aut qui in gradu erant proximiores remisit, esto postea nascatur alius proximior, aut æquè proximius, ualida erit, & non inualidatur remissio: neque de nouo natus potest accusare, vt si occisus reliquerit vxorem prænantem, à qua homicida habuerit remissionem, vt rectè declarat *Molina tom. 4. de iust. & iur. tr. 3. disp. 45. sub nu. 1. & 2. qui in vers. Padilla:* insuper addit, quod si pater vxorem interfecerit, ex qua filius communis remanserit; licet filius non sit admittendus ad accusandum patrem, sed admittendos esse alios co-

san-

sanguineos vxoris, nihilominus ad remittendum delictum satis est remissio filij secundum aliquos Doctores, quos non sequitur ipse *Molina* ibi, cuius sententia nobis videtur verior. Quid autem agendum sit, quando is, cui competit accusatio, ac remissio sit pupillus, vel minor, rectè declarat *Molina post alios loco citato, num. 6.* Quod si occisus neque uxorem, neque ascendentes, neque descendentes relinqueret, tunc si hæredem instituat aliquem extraneum, aut is ab intestato succedat illi, tanquam representanti personam Defuncti competit ius accusandi, ac remittendi; non autem ipsius Defuncti consanguineis, vt ex *Anton. Gomes tom. 3. var. resol. cap. 1. num. 64.* ita ut si plures sint hæredes omnium exigatur condonatio, ut cum communiori docet idem *Gomes ibidem, num. 63.* & alij, quos refert, & sequitur *Molina loco citato, sub num. 7. & 8.* ubi etiam ostendit, quid sit agendum, si hæredes non inveniuntur, ut quia occisus sit forensis. Et *nu. 9.* communem opinionem refert, se habentem, quod esto, quod filius occisi repudiet hæreditatem patris occisi, potest adhuc accusare homicidam, & præfertur hæredi scripto, aut ab intestato, tam in accusando, quam in remittendo; quam sententiã ipse *Molina* non uideretur sequi. Debitor igitur nõ solùm ex contractu, uel quasi; sed etiam ex delicto per patris remissionem absoluitur à debito, ac à refectione damnorum, expensarum, & interesse: siquidem sicut dilatio concessa à creditore excusat, ne debitor statim soluat; ita remissione ne vnquam verus soluat, ut habetur ex *Caiet. in summo. vers. Restitutio, cap. 7. Sot. lib. 4. de iust. & iur. q. 7. ar. 4.* & alij relatis à *Less. lib. 2. cap. dub. 2.* ubi condiciones remissionis enumerat, ac declarat, requisitas ad hoc, vt remissio sit valida, quibus adde, quæ habentur ex *Molina tom. 4. sr. 3. disp. 46.* ubi latè tractat quouisque licita, ac valida sit, aut non sit de iure communi transactio, ac remissio: & *disp. 48.* latius agit de remissionibus delictorum, tam generalibus, quam particularibus, à Principe factis, quouisque valeant, & de restitutione damnorum in pristinum statum. Hæc autem quoad damna, reficienda locum non habent inter Nobiles, quoniam inter eos ex homicidio, non oritur obligatio restitutionis, vt post alios probat *Diana par. 5. resol. mor. tr. 4. resol. 61.*

62 Sextò limitatur dicta conclusio, vt debitor ex homicidio, mutilatione, &c. non teneatur ad damna, expensas, & interesse, vt supra, si bona non habeat, quibus satisfaciatur: Etenim ad impossibile nemo tenetur, vt in *l. impossibilem, l. verum est, l. culpa caret, l. nullum crimen, ff. de regul. iur.* Ampliatur id verum esse, etiam si debitor aliqua bona habeat, sed vix satis sunt pro conseruatione sui indiuidui suorum liberorum, ac parentum, quoniam is dicitur esse constitutus in extrema necessitate, quæ excusat à debiti solutione, ac satisfactio, etiam pro succurrendo alijs extremè indigentibus: siquidem extrema necessitas tua, vel tuorum, vel proximi, cui aliter subuenire nequeas, nisi rem alienam, vel alteri debitam expèdendo excusat à restitutione, quamdiù durat: quoniam in tali euentu omnia sunt communia saltè, quoad vsum. Ita *Less. lib. 2. de iustis. & iure, cap. 16. 1. in princ.* Imò non desunt qui velint, quòd in casu extremæ necessitatis, vt supra, non solùm

quis teneatur eleemosynam dare indigentì extremè ex lege charitatis; sed etiam ex lege iustitiæ, vt habetur ex *Alex. de Ales. 4. par. q. 113. nu. 1. Caiet. 2. 2. q. 118. ar. 83.* vbi *D. Thom. ar. 4. ad 4.* inquit esse præceptum legale de eroganda stipe extremè indigentì, & fortè comprehenditur sub præcepto: *Non occides*, ob id, quod ait *Diu. Ambr. in cap. pasce, 86. d. Pasce fame esurientè; quisquis enim pascendo hominem seruare poterat si non paupis, occidisti.* Ad hoc etiam facit *ps. 111. ibi: Disperdit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi*, bona enim antea iure naturali communia, postea diuisa iure gentium, vt in *§. iusgentium autem, in insti. de iur. natur. gent. & ciuili*, & ibi Doctores, efficiuntur cuiuscunque hominis extremè indigentis de iure naturæ, ad quæ is habet ius iustitiæ, quo iure priuari non potuit bonorum diuisione, vt rectè declarat *Diana par. 5. resol. moral. tr. 8. resol. 2.* vbi etiam *resol. 4.* reterit *Caiet.* & alios docentes pauperes in extrema necessitate constitutos habere actionem contra diuites pro eleemosyna conlequenda, & implorare posse officium Iudicis. Imò *Lorca 2. 2. sec. 3. disp. 3. num. 4. membr. 4. Säch. in opusc. tom. 1. lib. 1. cap. 5. dub. 5. num. 65.* quos refert, & sequitur *Diana d. resol. 4. in fine*, tenent Iudices posse compellere diuites ad eleemosynam non solùm in casu extremæ necessitatis, verum etiam quando præceptum adest iure Diuino, aut naturali: siquidem Respub. bene ordinata non tantùm tenetur prouidere extremè indigentibus, sed etiam alijs pauperibus, cum id tendat in commune bonum: Eò magis, quia tam in extrema, quam in graui necessitate licitum esse aliena furripere, probat *Less. post alios d. lib. 2. de iust. & iure, cap. 12. dub. 12.* Quòd si hæc vera sunt, multò magis debitor in extrema, aut graui necessitate, tum propria, tum etiam proximi potest debitum sibi retinere; atque idè ob periculum morbi, magnæ famis, nuditatis, & similis afflictionis, quam nequit aliter vitare, nisi rem alteri debitam impendat, excusatur à debiti solutione, vel saltem potest differre eiusdem solutionem, quamdiù durat necessitas, vt in specie probat idè *Less. d. cap. 16. dub. 1. à num. 1. vsque ad num. 18.* vbi quoque addit, non esse improbableè, si is, qui rem alienam consumpsit in graui necessitate, re, & spe erat pauper, non teneri postea ad restitutionem, cessante necessitate. Et *num. 21.* dicendū esse ait si agatur de periculo salutis, rei familiaris, vel status: quoniam huiusmodi periculum excusat à restitutione statim facienda: dummodò periculum sit notabile, & status iustè acquisitus: nec distinguendum est de debito, an sit ex contractu, vel quasi, aut ex maleficio, vt per eundem *Less. ibidem, num. 22. & 23. cum plur. seq.*

63 Est tamen adnot. quod in hoc discrimen est inter debitum ex contractu, & debitum ex delicto, quòd quando licitè differunt solutio eorum, quæ debentur ex delicto, reficienda sunt damna, quæ interim eueniant creditorì, & insuper lucrum, cessans ratione dilationis. Non sic quando differunt solutio debitorum ex contractu iusto, quoniam tunc damna, & interesse ratione dilationis non veniunt compensanda. Rationem autem differentie hanc esse inquit *Less. d. cap. 16. dub. 1. num. 32. & 33.* quoniam primò casu debitor est in mora, cum deberet aduertere; hoc incommo-

dum ex tali iniusta acceptione facile euenturum. Secundo verò casu debitor non est in mora, vt inquit *Petr. Nauar. lib. 4. de restit. cap. 4. nu. 56.* quod verum putat *Less. d. num. 33.* Si debitor incideret in grauem necessitatem, vel in eam inopiam, vt non possit sine amissione status restituere. Et in fine addit, quoad debitum ex delicto, debitorem non teneri ad interesse damni emergentis, nec lucri cessantis pro eo tempore, quo non poterat restituere, nisi coniiciendo se in grauem necessitatem.

64 Sed iuxta hæc queritur, an creditor, & debitor si reperiantur in æquali necessitate, debitor adhuc excusetur à solutione damnorum, expensarum, ac interesse. Huius difficultatis reuolutio, quoad aliqua patet ex ijs, quæ adnotauimus *sup. sec. 1. concl. 1. lim. unica. vers. Sed iuxta hoc quarto.* Dicimus igitur, quòd si debitor ex delicto, rescindendo suo creditori damna expensas, & interesse, vt supra, coniiceret se in graue damnum rei familiaris, vel sui status: & è conuerso creditor vitaret grauem iacturam rei familiaris, & sui status si debitum sibi soluatur: & tunc debitor tenetur statim debitum soluere: quia in pari periculo rei familiaris, ac status potior est conditio creditoris, cum eiusmodi periculum non faciat res communes, vt cum communi docet idem *Less. ibid. sub num. 31.* Dicitur autem quis esse in periculo sui status, quando statum iustè acquisiuit: nam si rapinis, vsuris, aut alijs fraudibus ad aliquem honorabilem statum peruenisset, de eo non est habenda ratio: quoniam id non est, statum suum, quàm alienum dimittere, & ad suum reuerti, sic etiam periculum rei familiaris est periculum detrimenti in re propria, non autem in re aliena, quæ sit restitutioni obnoxia, vt cum quis non possit debitum soluere, nisi prædium, vel domum vendat multo minoris quam valeat. Secus autem si iacturam pateretur in rebus debitis, puta ex furto, aut rapina acquisitis, quibus se spoliat dum soluit; quia id non est propriè damnum pati in rebus suis, sed relinquere alienas, ac debitas, vnde his casibus debitor tenetur statim restituere, etiam si creditor non reperiretur in pari necessitate: sicut è conuerso creditor non acquisiuit statum iustè, & debitor iustè, non tenetur ipse debitor statim restituere, etiam si ob id creditor pateretur iacturam sui status, vt patet ex ijs, quæ tradita sunt ex eodem *Less. post alios d. cap. 16 dub. 1. num. 24. & 29.*

65 Quòd si tam creditor, quam debitor reperiantur in æquali necessitate extrema, vel graui rei iniustè sublatæ, tunc nonnulli volunt, debitorem teneri restituere rem creditori, à quo eam subtraxit, & constituit illum in extrema, aut graui talis rei necessitate: siquidem subtrahere alicui rem, qua ille extremè indiget, perinde est, ac eundem occidere. Confirmatur, quia in pari causa melior est conditio possidentis. Quòd si debitor non subtraxit rem illam de manu creditoris, sed prius eam occupauit; & tunc potior est conditio debitoris; quia necessitatis extremæ, aut grauis tempore omnia sunt communia. Ita *Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 5. Sor. lib. 4. de iust. & iur. q. 7. ar. 1. ad 4. ar. & alij,* quos refert *Diana p. 5. resol. moral. tr. 8. resol. 11.* in relatione secundæ sententiæ, quæ ipse sequitur, vbi etiam *resol. 12.* id licitum esse, probat non solum debitori pro se, sed etiam pro

parentibus, vxore, ac liberis, atque idèd si creditor, parentes, vxor, aut liberi debitoris sint in extrema necessitate, vt supra, debitor ipse possit subuenire illis, relicto creditore, vt habetur ex *Less. d. cap. 16. dub. 1. num. 14. Syluio in 2. 2. qu. 31. ar. 3. Hurtado de Mendoz. a ibidem, disput. 159. sec. 3. §. 69.* & ex alijs relatis à *Diana d. resol. 12.* licet *Vasq. opusc. de eleemosyna, cap. 1. dubio 9. num. 74.* neget, quoad fratrem, cui creditorem putat esse præferendum, contra ipsum *Dianam,* & alios, qui fratrem eo casu dicunt esse quoque creditori præferendum. His adde, quæ infra dicemus dicto quatuordecimo, ampl. 7.

66 Quatuordecimò peccant debitores ex crimine stupri, nisi damna, & intere esse resciant puellæ stupratæ. Ad cuius rei explicationem est adnot. quòd stuprum tripliciter sumitur. Primò largè, & tunc comprehendit copulam habitam, non solum cum virgine, sed etiam cum nupta, vidua, & quacunque alia muliere, aut puero, vt habetur ex *Grat. in cap. lex, §. unico, 36. q. 1.* & faciunt quoque *tex. in l. inter liberas, & l. stuprum, ff. ad leg. Jul. de adulter.* Secundò stuprum sumitur strictè, & est illicita virginis defloratio, non præcedente coniugali pactone, vt habetur ex eodè *Grat. loco citato.* Tertiò sumitur strictissimè pro illicita, ac violenta virginis defloratione, coniugali pacto non præcedente. Peccat igitur stuprator violentus grauissimè, non solum si vim inferat virgini, sed etiam si falsis suasionibus, præciibus importunis, metu, ac minis inducitur virgo ad consentiendum stupro: & insuper ipse stuprator tenetur in foro conscientie matrimonio illam sibi copulare, aut damna rescire, nempe tantum de bonis suis illi assignare in dotem, esto ipsa bona alia habeat, quantum virgines suæ qualitatus, ac diuitiarum accipere solent in dotem, vt æquè, ac si corrupta non fuisset, honestas nuptias sortitur: nec non iniuriam parentibus puellæ illatam compensare: siquidem damnum per iniuriam illatum est, atque idèd contra iustitiam; ergo debet rependi. Id autem fiet matrimonio, vel damni compensatione, vt habetur ex *Mol. tom. 4. de iust. & iur. tr. 3. disp. 106. num. 7. Less. lib. 2. cap. 10. dub. 2. num. 10. Vasq. de restit. cap. 7. §. 3. dub. 1. Gussier. lib. 1. Can. qq. cap. 37. num. 7. & seq. & ex alijs, quos refert, & sequitur Laym. lib. 3. sue summ. tr. 3. par. 3. cap. 13. sub num. 3.* qui post alios addit, quòd cum in alternatiuis electio sit debitoris, si stuprator malit puellam dicto modo dotare, non tenetur eam in vxorem ducere ante iudicis sententiam: & ita cum *Less. & alijs* intelligit *tex. in cap. 1. de adulter. desumptum ex cap. 22. Exodi.* Sicut ante iudicis sententiam eundem puellæ parentibus ad iniuriæ compensationem non teneri, docet *Molina d. num. 7.* & nonnulli alij.

67 Est tamen verum, quòd puella si ob illatum sibi stuprum per vim, & fraudulentas suasiones, ut supra, nullum damnum passa sit, eo quòd crimen occultum remanserit, & æquè honestum uirum sortita fuerit, stupratorem ad nullam restitutionem teneri, docent *Nauarr. in Man. cap. 16. nu. 17. & 19. Less. d. dub. 2. num. 15. Vasq. ubi supra dub. 3. Molina loco citato, nu. 6. & alij,* quos refert, & sequitur *Laym. d. cap. 13. num. 4.* Etenim pro iniuria, secluso damno, in foro conscientie non datur resurrectio: & uiolationis claustris uirginei

ginei damnum irreparabile est, & pecunia æstimabile non est. Non tamen puella si aliquid receperit à stupratore eo casu tenetur illud illi restituere, si æquè benè nupserit, & nihil dāni fuerit perpeffa, vt supra, vt rectè declarat *Less. d. dub. 2. num. 17.*

Cæterum stuprator si nullam vim, nullum metum, nullam fraudem intulit puellæ per ipsum stupratæ, sed ipsa spontè stupro consensu præbuit, ad nullam restitutionem, nec ad damnorum refectionem, non solùm ipsi puellæ, sed nec quidem eiusdem parentibus, in conscientiæ foro tenetur, vt habetur ex *Soto, lib. 4. de iust. & iur. q. 7. ar. 1. circa secundū arg. Syl. in sum. ver. Luxuria, q. 5. Molina tomo 4. tr. 3. disp. 306. nu. 2. Rebell par. 1. lib. 3. q. 8. Less. lib. 2. cap. 10. dub. 2. nu. 9 & Laym. lib. 3. sua sum. tr. 3. par. 3. cap. 13 sub num. 1. & 2. cum alijs, quos allegat. Movenitur ex eo, quòd probabilem existimant opinionem eorum, qui docent, stuprum non continere speciem peccati à simplici fornicatione distinctam, si absit violentia, dolus, fraus, &c. Etenim copula cū virgine cū naturali modo fiat; licèt habeatur extra legitimum matrimonium; attamen non potest habere intra genus intemperantiæ, ac luxuriæ aliam deformitatis speciẽ, quã simplicis fornicationis. Nec eiusmodi peccatum est contra iustitiam: quoniam si tale esset, id foret, vel quia iniuria infertur puellæ: vel quia iniuria irrogatur parentibus eius. Non primū, quia agitur de stupro virginis consentientis: ac volenti, & consentienti nulla fit iniuria, l. 1. §. vsque ad eò, ff. de iniur. Neq; secundum, quoniã etiã intulerit iniuria patri; non tamen intulit dānum: quia damnum corporis filiæ volenti illatū non redundat in patrem, cū filia non sit possessio patris, sed liberū sui corporis usum habeat, vt rectè declarant *Less. Molina, & Laym. locis citatis*, qui contraria quoque solvunt. Non tamen ita est dicendum si filia rapiatur, quia tunc etiam si ipsa volens abducatur: tunc enim iniuria infertur patri, vt inquit idem *Laym. ubi supra, sub num. 1. in fine.**

68 Quòd si stuprator puellam deceperit sub promissione coniugij, tenetur eam ducere in vxorẽ, etiam si sicẽ promiserit: siquidem hæc promissio facta est per modum contractus; atque idèd cū ipsa ex parte sua compleuerit contractum, cogitur ipse quoq; complere; atque idèd satis nõ est eam dotare, nisi stuprator sit longè nobilior, vel opulentior, idq; puella sciuerit, vt benè declarat *Less. d. cap. 10. dub. 3.* vbi idem dicendum esse probat, si ex alijs coniecturis facillè deprehendi poterat, ipsum non sincerè agere: aut si aliquod impedimētum legitimum interuenerit, vt si fiat eius affinis, si ducat aliam per verba de præsentī, si sacros ordines suscipiat, si graue aliquod damnum, aut scandalum ex tali matrimonio sequeretur, vel pater nolit eam illi matrimonio collocare: si contingat eandem cū alio postea fornicari, si dicenti se virginem promissit nuptias, vt ea potiretur, & postea deprehendit eam non esse virginem: aut saltem putauerit esse virginem, licèt ex verbis eius non fuerit deceptus: his enim casibus corruptor non tenetur puellã ipsam ducere, vt latè post alios declarat *Less. d. cap. 10. dubis. 3. per tot.* vbi secus tamen dicendum esse ait, si stuprator sciebat puellam virginẽ

non esse, & promiserit eam in vxorem ducere, vt latius de hac re agit quoq; *Molina tomo 4. de iust. & iure tr. 3. disp. 106.* vbi agit etiam de stupro latè sumpto, nempe de vidua, & de alia muliere soluta corruptis, an & quando fornicator teneatur eas in matrimonium ducere, aut eis dẽdamna, & interesse reficere. Quo verò ad adulterum, seu debitorem ex adulterio, an & quando teneatur reficere damna, & interesse filijs legitimis, ac naturalibus viri adulteræ ob filium adulterinum, & an, & quando mater adultera teneatur manifestare suum crimen, vt legitimis filijs opituletur ad recuperandum, quod adulterinus occupauit ex bonis ipsius viri, vide supra disp. 21. sec. 3. dicto 44. in princ. & latius ibidem, vers. Quoad ultimam difficultatem. Quibus adde, quæ habentur ex *Laym. lib. 3. sua sum. tr. 3. par. 3. cap. 14. per tot.* vbi latè hanc materiam pertractat.

69 Quintodecimò peccant debitores ex furto, nõ restituentes res ablatas suis dominis. Per furtum autem hoc loco intelligimus omnem illicitam, vsurpationem rei alienæ, atq; idèd furti nomine non solùm intelligimus furtum simplex, quod est contractatio rei fraudulosa, lucrificiendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam vsus, possessionisue, vt in l. 1. §. furtum, ff. de furt. & §. 1. in Instit. de obligat. quæ ex delict. nasc. Sed etiam rapinam, quæ est in lege prohibita, sicut furtum; non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit; sed furti nomine intelligitur quicquid illicitè rerum proximi aufertur, vt in cap. penale, 14. q. 5. Et quamuis furtum, & rapina differant specie in ratione iniuriæ: quia rapina includit violentiam, quæ fit Domino scienti: ac furtum committitur citra violentiam, rei Domino illud ignorante, vt rectè declarant *D. Th. 2. 2. q. 66. ar. 4. & in eum Caiet. ibid. Sor. lib. 5. de iust. & iure, q. 3. ar. 2. Less. cod. tr. lib. 2. cap. 12. dub. 2. Laym. lib. 3. sua sum. tr. 3. cap. 2. num. 3. & alijs, quos refert, & sequitur Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 21. sub num. 37. & 38.* Nihilominus nobis nõ placeat opinio illorum, qui dicunt, furtum, & rapinã esse rei corporalis mobilis dumtaxat, non autẽ rei immobilis; & propterea distinguunt raptorẽ à prædone, quod ille sit rei mobilis; iste verò rei immobilis, ac etiam mobilis, vt habetur ex *Panor. in cap. 1. de raptor. & ex alijs apud Laym. loc. cit. sub num. 1. & Molfes. d. cap. 21. sub num. 28.* Etenim potest quis furari iura, nempe census, & seruitutes, & res immobiles occupando domum, vel agrum alienum Domino absente, vt inquit *Less. ubi supra, dub. 1. sub num. 4. vers. Tertia est.* Sic etiam vsura rapina dicitur ex *D. Ambr. relato in cap. si quis vsuram, 14. q. 4.* Et tamen vsura non solùm potest rapi in re mobili; sed etiam in re stabili. Item per furtum intelligimus tam furtum simplex, quod supra definiuimus, quàm furtum qualificatum, nempe factilegium, quod committitur ab eo, qui aufert rem sacram, aut prophanam in loco sacro tantquam in aylo depositam: is enim dicitur committere furtum, quoniam aufert rem alienam, inuito Domino; cui, quia coniuncta est malicia sacrilegij, quæ maior est, idcirco dat ei nomen, & appellatur sacrilegium, vt in cap. quisquis, 17. q. 4. Intelligimus quoq; peculatum, idest furtum rei pertinentis ad Fiscum Principis, vt patet ex

tototie. ff. ad leg. Jul. pecul. Abigeum, quod est furtum animalium, seu iumentorum, ut *ff. & C. de abigeis*. Plagium, cum mancipia à Dominis, vel liberi à parentibus abstrahuntur, vel captiuantur ad vendendum, & ad retinendum in mancipia, ut *in ff. ad leg. Flavianam de plagiaris*. Secus autem si rapiantur ad fruendum, quoniam eo casu dicitur raptus, ut rectè declarat *Less. d. dub. 1. sub num. 5.* Præterea per furtum hoc loco intelligimus omnem iniustam acceptionem, seu retentionem, iuxta illud *D. August. in cap. si quid 14. q. 5. Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti*. Et denique furtum largo modo potest dici omnis damnificatio; Vnde qui incendit alterius segetes, non dicitur proprie furari, nam non accipit; sed damnum infert, & non minus peccat, quàm si eas auferret.

70 Omnes igitur ex dictis criminibus debitores grauitè peccant non restituentes ablata, & non reficientes damna, & interesse: Siquidem fur, & omnis iniustus detentor rei alienæ, vel alteri debitorum continuè actu peccat toto eo tempore, quo cum possit non restituit. Ità *Gabr. in 4. d. 5. q. 2. ar. 2. concl. 2. Soto lib. 4. q. 7. ar. 4. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 12. dub. 3.* & alij, contra *Caiet. 2. 2. q. 66. ar. 3.* circa solutionem tertij argumèti. Etenim debitores huiusmodi non restituentes continuè proximos lædunt ipsos impediendo à possessione, ac vsu rerum suarum, vel eisdem debitorum: quæ quidem læsio, quo diutius durat, eò censetur maior, ut rectè declarat *Less. loc. cit.* qui contraria quoque; adducit, & soluit: *& dub. 4.* docet modos, quibus peccatum actuale iniquæ detentionis interrumpatur; & an interruptio talis peccati debeat explicari in cõfessione. Et cum tam ablatio, quàm detentio rerum alienarum non tantum sit contra charitatem; sed etiam contra iustitiam; hinc fit, quòd debitores ex maleficijs prædictis non solum teneantur ad rerum ablatarum restitutionem; sed etiam earum fructuum, & ad reficienda omnia damna, expensas, & interesse tanquam accessoria; siquidem accessorium sequitur naturam sui principalis, ut *in cap. accessorium, de regul. iur. in 6.* His addè, quæ sup. adnotauimus, *disto octauo.*

71 Ampliatur hæc conclusio primò, ut debitores ex maleficijs prædictis non solum teneantur ablata restituere vnà cum damnis, expensis, ac interesse; sed ad id teneantur statim, ac cum primum potuerint. Etenim præceptum restituendi licet sit affirmatiuum; nihilominus habet aliud negatiuum sibi annexum; scilicet non retinendi alienum, ratione cuius reducitur ad illud Decalogi præceptum: *Non furtum facies*; at præcepta negatiua obligant semper ad semper; ergò nec momento tem poris rem alienam, inuito Domino retinere: nam sicut accipiens rem alienam inuito Domino, peccat contra iustitiam; ita aliquid, inuito Domino, detinens; quoniam non minus re sua, ac eius vsu iniqua detentione, quàm acceptione iniqua priuatur; ut habetur ex *Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 8. & in sum. ver. Restitutio, cap. 6. Nauar. in Man. cap. 17. sub nu. 62.* & alij, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 10. Clavis Regia, tomo 2. tr. 5. cap. 2. sub num. 1. & 2. & Reginald. lib. 10. sua prax. cap. 16. sub num. 222.*

72 Secundò ampliatur eadem conclusio, ut ad eò debitores, de quibus agitur peccent nõ restitu-

do ablata vna cum expensis, & interesse statim, nulla mora interposita, cum possint, ut non possint sacramentaliter absolui, nisi præuia restitutione, etiam si reperiantur in articulo mortis, & suis hæredibus iniungant, ut post mortem restituant. Etenim qui potest per se restituere statim, non potest citra culpam restitutionem differre; atque ideò non est absoluendus, nisi præmissa restitutione: siquidem de præsentì cum oportunitatem habeat, nec velit per se restituere, iniustitiam committit debitum retinendo. Et eo magis, quoniam experientia docet, quòd ab hæredibus plerumq; nunquam, aut tardissimè restitutiones fiunt. Vnde in tali dispositione constitutus dicitur in statu damnationis. Ità *Sot. lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. Petr. Nauar. de restit. cap. 4. num. 72. Salon. 22. q. 62. ar. 8. contr. 1. ante fin. & alij, quos refert, & sequitur Sayr. loco cit. sub num. 30. & 31.* vbi ait etiam idem dicendum esse de illis, qui bona habent dubia, & de quibus non sunt certi, an propria sint, & differunt vsque ad mortem declarare, æstimantes satis esse, si proponant in testamento ea suis hæredibus demandare, cum teneantur statim cum commodè possint, declarare.

73 Tertio ampliatur dicta conclusio, ut locum sibi vendicat, etiam si debitores huiusmodi partem rerum ablatarum, & damnorum, & interesse velint restituere: & solutionem alterius partis differre; siquidem si statim possunt omnia debita restituere, nõ possunt citra iniustitiam solutionem eorum pro parte differre; quia eadem est ratio totius, & partis, ut *in l. qua de tota. C. de reb. vend.* atque ideò peccant, & absolui sacramentaliter nequeunt, nisi præmissa restitutione, iuxta ea, quæ habentur ex *Soto, Salon. & alijs apud Sayr. d. cap. 2. num. 21.* Nec Confessarius eos absolues excusatur si absoluat ob bonum, quod ex tali restitutione subsequitur; quia non sunt facienda mala, ut inde veniat bona.

74 Quarto ampliatur, ut ipsa conclusio sit vera in omnibus, & quibuscunque debitoribus ex maleficio: nam hi semper peccant non restituendo statim cum possint, ut sup. adnotauimus. Dixi, *Ex maleficio*, quia si obligatio nascatur ex licito contractu, tunc restitutionis obligatio locum sibi vendicat, quando præfinitus solutionis terminus aduenit; etiam si à creditore non requiratur; quoniam dies interpellat pro homine, *cap. fin. de loc. & cond.* Si verò terminus non fuerit præfinitus, tunc obligatio restitutionis cõsurgit mox post factam à creditore requisitionem pro debiti solutione, & non ante: quoniam ita tacitè censetur inter contrahentes conuentum; nisi ex cõiecturis aliter appareat, ut quia obliuionem, vel erubescenciam debitum non petat: tunc enim debitor teneretur creditori debitum offerre, ut habetur ex *Petro Nauar. lib. 4. de restit. cap. 3. num. 12.* & ex alijs relatis per *Reginald. lib. 10. sua prax. cap. 16. sec. 1. sub num. 223.*

75 Quintò ampliatur, ut conclusio prædicta procedat etiam si tractetur de restitutione debiti maximæ quãtatis, ut patet in vsurario, qui diu vsuras exercuit, & ingentem vsurarum summam extorsit; siquidem ad illas restituendas statim tenetur, si commodè possit: quoniam quantitas ignis non est causa sufficiens ad tollendam, vel differendam restitutionem; cum id non sit pati-

damnum in bonis proprijs; sed reddere alienum vero Domino. Confirmatur, quoniam aliàs melior esset conditio eorum, qui maiora, quàm qui minora rapuerunt; atque idè quò maiorem rapinam quis committeret, eò magis à restituendo excusaretur. Ita *Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 8. Salon. ibid. contr. 3. Nauar. in Man. cap. 17. num. 56. Reginald. lib. 10. sua prax. cap. 19. q. 2. num. 269. & alij.*

76 Sextò ampliatur, vt conclusio ipsa procedat; etiam si debitores ex maleficijs per debitorum restitutionem impedirentur ingentem pecuniæ summam, aut res alias magni momenti lucrati; nam non ob id excusarentur à restitutione mox faciendâ, si commodè possent: siquidem debitor per eiusmodi restitutionem nihil de suo amittit; sed tantùm desinit lucrari ex alieno, seu alteri debito, vt per *Sayr. lib. 10. Clavis Reg. tom. 2. tr. 5. cap. 3. num. 24. & Reginald. lib. 10. sua prax. cap. 19. nu. 270.* cum alijs, quos allegant, vbi hoc verum esse ait, nisi quis solutionem differat ad lucrandum, vt satisfaciât omnibus suis creditoribus, quibus nequiret simul satisfacere: nam contra rationem est, vt quis sibi velit statim restituere cum aliorum creditorum detrimento. Imò *Sayr. ood. loco, sub num. 25.* id limitat non procedere in obligatione ad restitutionem contracta ex iusta acceptione: vt quia Mutuatarius bona fide pecuniam sibi mutuatam exposuit negotiationi, existimans ante aduentum solutionis, inde, aut aliundè lucrum consecuturum; quoniam tunc non tenetur cessare à lucro, si adueniente solutionis tempore, oporteret cum merces empras vilius uendere, quàm par est: etenim tunc restitutio statim adueniente termino, faciendâ est, quando Dominus inuitus esset rationabiliter: at hoc casu esset irrationabiliter; inuitus.

77 Septimò ampliatur, vt debitores ex maleficijs vt supra teneantur debita statim soluere, etiam si cadere eos oporteat à statu suo, atque idè mēdicare, reueruatis sibi, & eorum familijs necessarijs ad extremam vitæ sustentationem, seu illis, quæ creditor in eo statu tenetur debitori nomine elemosynæ elargiri: nam sicut non licet aliena bona citra necessitatem extremam auferre; ita nec aliena retinere, cum in utroque casu militet eadem ratio. Ita *Adrian in 4. q. 2. de restit. dub. 6. & Ioan. Med. C. de restit. q. 6. dub. 1. & 2.* ad quod facit *tex. in cap. cum tu, de usur.* vbi acquisita per vsuras præcipiuntur vēdi, & restitui, non obstante inopia. Confirmatur ex *tex. in cap. exijt, de verb. signif. in 6.* vbi habetur, quòd nemini licet de alienis viuere, nec in extrema necessitate, si liberali oblatione, humili mendicatione, vel manuum labore vitæ necessaria acquirere possit. Hanc eandem sententiam docet *Reginald. lib. 10. sua prax. cap. 19. q. 5. num. 286.*

78 Est tamen verum, quod *Salon. 22. q. 62. ar. 8. contr. 3. concl. 2. Bann. ibid. num. 2. & 3.* & alij, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 10. Clavis Reg. tom. 2. tr. 5. cap. 3. num. 36. 37. 38. & 39.* id verum putat de eo, qui statum iniuste acquisiuit, puta cum nihil antea habuit, per fraudem, & iniustitiam, per vsuras, & iniustas extorsiones statum illum acquisiuit: siquidem hoc casu non est minor iniquitas statum tueri ex malè acquisitis, quàm illum comparare, auferendo res alienas; atque idè cum sit contra iustitiam auferre res

alienas; atque idè cum sit contra iustitiam auferre res alienas; ita etiam conseruare statum ex solis rebus alienis. Idem dicendum est, quando res per vsuram, vel per furtum, aut quocumque modo iniuste acquisita, ac restitutioni obnoxia in specie extat: etenim tunc differri potest restitutio, quando debitor paritur damnum in re propria: at verò cum res aliena extat, si illam restituat, nullum in re propria patitur detrimentum. Vndè vsurarij, fures, raptores, & alij his similes si iniusta ablata non restituant, etiam si nō valeant amplius negoriari, absoluti non debent, cum sint in statu damnationis, eo quòd possent statim restituere, & non restituunt. Sic etiam Nobiles, qui iniuste aliorum villas, & possessiones retinent, eas statim cum possunt restituere debent non obstante, quòd ab eorum statu caderent.

79 Secus autem dicendum est de eo, qui iuste suū statum acquisiuit: quia non tenetur cadere ab eo statu, quem iuste acquisiuit; sed ex ijs, quæ acquisiuit siue iuste, siue iniuste potest necessaria sibi comparare secundum conditionem sui status pristini, antequam ex illo ad meliorem ascēderet. Et multo magis ad locum sibi vendicaret in eo, qui cum bona propria habuit, iuste, aut culpabiliter, ludis, aut alijs vijs illicitis debita contraxit: ad quorum solutionem non ita rigidè cum iactura omnium bonorum obligandus est; dummodò res malè acquisita non extat, vt supra diximus. Ita *Sayr. loco sup. cit. nu. 38.* qui adhuc allegat in *cap. cum de usur.* vbi Rom. Pontifex præcipit vsurarios etiam sub pœna excommunicationis compellendos esse ad restitutionem faciendam eorum, quæ per vsuras acquisiuerunt; dummodò in facultatibus habeant, vndè viuere possunt: qui verò non habeat, nulla pœna mulctari debent, cum eos nota paupertas euidenter excuset. Ex quo *tex.* colligit ipse *Sayr.* quòd nō solùm extrema necessitas; sed etiam nota paupertas eos à restitutione excusant: siquidem in eo *tex.* fit mentio de nota tantum paupertate, nō autem de extrema necessitate; ita vt non sint redigendi ad inopiam extremam; sed habeant, vndè viuant. Sed re vera hæc *Sayri* interpretatio debet intelligi iuxta ea, quæ per ipsum fuerunt annotata *loc. cit. num. 26.* quando scilicet creditor similem iacturam itatus non pateretur. Imò ex *Reginald. ibid. num. 286. vsq; in fin.* cū alijs, quos allegat, non excusatur, nisi is tantum, qui iuste suum statum acquisiuit, & deinde ex casu ex improuiso contingenti in pauperiem redactus est: nam tunc potest de bonis iuste possessis retinere, quantum ei necessarium est pro conseruatione decentiæ sui status, quem iuste obtinet: dummodò creditor dilationem ferre valeat, nec ipse quoq; inopia laboraret, cum extra necessitatem extremam melior sit creditoris, quàm debitoris conditio, vt latius de hac re supra egimus *disso. tertio decimo lim. 6.* Nec *tex. in d. cap. cum tu, de usur.* probat *Sayri* intentum: nam ibi habetur „quòd nota paupertas excusat à restitutione; ita vt si non habeat in ære, nec luat in corpore, non autem vt vsurarius possit necessaria sibi retinere ex vsuris iniuste extortis pro conseruatione status. Secundò responderi potest, quòd ipse *tex.* per notam pauperatem, intelligit extremam necessitatem: ob quam excusat vsur-

ratios à restitutione vsurarum pro. conseruatione indiuidui.

- 80 Octauò ampliatur, vt debitores ex maleficijs vt supra, non possint iuuari beneficio cessionis bonorum, nec beneficio, *cap. Odoardus, de solut. si clerici sint*: quoniam eiusmodi beneficia conceduntur tantum debitoribus, qui debitum iustè, ac bona fide contraxerunt; secus si iniustè, nempe per vsuras, furtum, &c. aut dolo debita contraxerint, vt; sup. de hac re latè egimus, *dicto secundo*, quibus adde, quæ habentur ex *Sayro lib. 10. Clauis Reg. rr. 5. cap. 4. num. 1. 2. & 3.*
- 81 Sic ampliata limitatur, primò hæc eadem conclusio quoad primam ampliationem, in qua diximus, debitores ex maleficijs obligari statim ad ablata restituenda vna cum omnibus dānis, expensis, & interesse, ly statim, non esse intelligendum mathematicè, quasi in instanti; sed moraliter: nempe expectata opportunitate restituendi citra dolum, ac fraudem. Vndè quamuis vsurarius, qui multas vsuras extorserit, ad sacramentalem confessionem accesserit, & possit commodè vsuras ipsas restituere; Confessarius tamen si inspecta qualitate personæ, & alijs circumstantijs, probabiliter cognosceret, vsurarium ipsum post susceptam absolutionem, statim esse vsuras restituendum, arbitrator eum posse eiusmodi pœnitenti absolutionem impendere, non præmissa restitutione: quoniam licèt restitutio ratione rei acceptæ, vel iniustæ acceptionis statim fieri debeat, quando commodè fieri potest, ly statim, intelligitur moraliter, non autem mathematicè, vt bene declarat *Sayr. lib. 10. Clauis Reg. rr. 5. cap. 4. num. 2.* atque idè ly statim, intelligendum est quoad animi præparationem; nempe statim habendum esse animum non retinendi alienum inuito Domino, atque idè paratum esse data temporis opportunitate, restituere. Et sic regula, peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum, ad minimum verificari debet in restitutione, quæ fit animi præparatione, vt habetur ex *Reginald. lib. 10. sua sum. cap. 16. sec. 1. num. 224.*
- 82 Bene verum est, quòd quando quis semel fuit absolutus cum proposito restituendi, non præmissa restitutione, si iterum ad confessionem accedat, & non restituit, licèt propositum habeat restituendi; non tamen est absoluendus, nisi prius actu restituat: aut restitutionis dilationem à creditore obtineat, vt per *Casert. in sum. ver. Restitutio, cap. 6.* & alios relatos à *Reginaldo loc. cit. num. 226.* & *Say. ibi, num. 27. vbi num. 28. ex Ledes. Nauar. & ex alijs id limitat, nisi is, qui aliàs promisit restituere, & nō adimpleuit, prudèter iudicari possit, quòd statim restituet: quoniam eo casu absoluti potest: nam in rigore ad absoluendum necessarium est, quòd pœnitens contritus sit, & proponat cauere in futurum, & facere, quæ tenetur; quæ omnia si adsint, confidenter circumstantijs loci, temporis, & personæ absoluti potest. Quòd quidem intelligendum est de vsurario occulto, & de alijs obligatis ad restitutionem ratione rei iniustè acceptæ, aut ratione iniustæ acceptionis: secus autem si vsurarius sit manifestus: quoniam is nunquam est absoluendus, nisi præmissa restitutione, seu satisfactione, aut cautione, vt in *cap. quamquam, de vsur. in 6.**
- 83 Secundò limitatur, vt debitores ex maleficijs

vt supra, excusentur à restitutione ablatorum, vnà cum damnis, expensis, & interesse, quando statim restituentes paterentur propriæ famæ detrimentum: siquidem secundum communem Doctorum sententiam, eo casu debet differri restitutio, & expectari opportunum restituendi tempus, cum fama sit altioris ordinis, & æstimatur multo magis, quàm bona temporalia, iuxtà illud Sap. *Melius est habere bonum nomen, quàm diuitias multas.* Et re vera irrationabiliter inuitus esset creditor, si magis velit proximum infamari, quàm pati modicum incommodum in bonis suis ex dilatione restitutionis faciendæ. Vndè latro si timeat statim restituendo latrocinij notam contrahere, licèt potest restitutionem differre. Ita *Casert. 2. 2. q. 62. ar. 2. & 8. & in sum. ver. Restitutio, cap. 6. Nauar. in Man. cap. 17. num. 89.* & alij, quos refert, & sequitur *Sayr. lib. 10. Clauis Reg. como 2. tr. 5. cap. 3. nu. 43. & Reginald. lib. 10. sua prax. cap. 19. q. 3. num. 272.* Quòd verum est, nisi possit secretè restituere, aut debitum pecuniarum, vt famæ præualeat; quoniam tunc etiam cum famæ dispendio restitutio facienda statim esset. Exemplum potest dari in muliere, quæ partum alienum sibi supposuit, aut ex adulterio filium genuit: nam si attentis circumstantijs infamia mulieris non esset adeò magna, vt quia esset aliqui suspecta, & non valdè honorata: & damnū filiorum legitimorum magnum: vt si tractaretur de successione ad aliquod Regnum, aut alium Principatum; quoniam tunc teneretur mulier secundum aliquos, non obitante periculo talis infamæ, reuelare proprium crimen, vt filios legitimos seruet indemnes: siquidem bonum famæ licèt sit altioris ordinis; tamen bonum externum, pensatis circumstantijs, præponderare potest alicui bono famæ: sicut quamuis aurum natura sua pretiosius sit argento; potest tamen argentum aliquod in magna quantitate pretiosius esse aliquo exiguo auro, vt de hac re latius supra egimus *disp. 21. sec. 3. vers. Quo vero ad ultimam difficultatem, limit. 1. 2. & 3.*

- 84 Tertiò limitatur dicta conclusio, quando debitoribus prædictis restituentibus, eorum restitutio tenderet in magnum detrimentum tertij, puta Reip. aut ipsorummet creditorum: nam creditores eo casu in dilationem tenentur rationabiliter consentire: nec curandum est si oppositum actu velint; quoniam circa restitutionis materiã regula est, vt quandocunque Dominus rei rationabiliter debet velle restitutionem differri, vel omitti, id fieri possit, licèt ipse quadam cupiditate, vel passione ductus nolit consentire. Ita ex *Petro Nauarr. lib. 4. de restit. cap. 4. dub. 7. tenet Reginald. lib. 10. sua prax. cap. 19. q. 2. num. 266.* & latius *q. 4. per totam.* Hac eadem ratione quidam volunt, quòd si ex debiti restitutione parum utilitatis proueniret creditori, & magnum detrimentum in bonis debitoris ex maleficio, tunc ipse debitor non teneretur statim restituere, sed posset debiti solutionem differre: eo quòd contra rationem foret, si creditor eo casu in dilationem non consentiret. Et multò magis hæc vera sunt si debita proueniant ex licito contractu: quoniam licet ista dño debita differant, quoad originem suam; non tamen differunt quoad effectum, de quo agitur, excusationis ab illorum restitutione;

ob impotentiam debitoris. Etenim eodem modo impotens dicitur debitor: siue ex iusta, siue iniusta acceptione teneatur, vt hebetur per *Conar. in regula peccatum, 1. par. num. 2. in fine, Nauar. in Man. cap. 17. num. 58. & Reginald. lib. 10. sua prax. d. cap. 19. q. 2. num. 267.* Quod si debiti solutionis dilatio cederet in magnum detrimentum creditoris, tunc talis debitor ex delicto tenetur statim restituere, etiam cum notabili rerum suarum iactura: quoniam creditor tunc in dilatione rationabiliter esset iniustus, vt per eundem *Conar. loco citato, & Reginald. ibidem, num. 265. in fine, vbi etiam num. 267. probat, non teneri statim restituere eum, qui ex sua restitutione rationabiliter timeret se, aut suos prolapsuros in aliquod peccatum: nam sæpè contingit pressos egestate, maximè si mulieres sint, prostitutiones, furta, & alia crimina patrare: ac etiam nonnunquam in desperationem irruere.*

85 Quartò limitatur, vbi creditor tacitè, vel expressè consentit in dilationem, aut in remissionè debiti, quoniam tunc non tenentur debitores ex delicto debitum omninò soluere, si adsit illius remissio: aut possunt debitum differre stante creditoris consensu in dilationem prædictam: cum quilibet sit moderator, & arbitrer rei suæ, *l. in re mandata, C. mand.* Ita *Casit. in sum. vers. Restitutio, cap. 7. Nauar. in Man. cap. 17. nu. 77.* Quod quidem verum est tribus conditionibus concurrentibus, quarum prima est, vt remissio, seu dilatio non sit de iure prohibita. Secundò vt remissio, seu dilatio fiat ab illo, qui habet potestatem remittendi debitum, aut eisdem dilationem cõcedendi: & tertio, vt remissio, seu dilatio spontè, ac liberè fiat, vt rectè declarat *Reginald. loco citato, cap. 18. num. 252. & Sayr. lib. 10. Clau. Reg. tr. 5. cap. 5. num. 1. cum plurib. seq.* Quibus addè, quæ adnotauimus supra dicto text. odecimò, limit. 5.

86 Quintò limitatur ipsa conclusio, vt debitores ex delicto, vt supra, non teneantur ablata restituere, ac reficere damna, expensas, & interesse, quando inter debitores prædictos, & eorum creditores extat compensatio per æquiualens aliquod, quod quomodo procedat, latè declarat *Sayr. loc. cit. cap. 4. num. 9. 10. 11. & 12. & Reginald. d. cap. 18. num. 257. 258. & 261.*

87 Sextò limitatur, quando is, cui facienda esset ablatorum restitutio, aut reficienda damna, expensæ, ac interesse, esset excommunicatus vitandus; quoniam durante excommunicatione, est interdicta cum eo communicatio, atque ideo debitor, cuius durante ea excusantur à solutione debiti: quamuis de hac re dubitent *Reginald. & alij ab ipso relati ibid. num. 256.* an talis causa sit sufficiens: quia si debita tantum ex charitate, & pietate reddi possunt excommunicato, vt *in cap. quoniam, 11. q. 3.* multo magis videtur reddi posse debita ex iustitia, ac naturali iure: & hanc sententiam tenet etiam *Sayr. & alij, quos allegat loc. cit. cap. 5. num. 11. & 12.* quæ quidem ratio conuincit, vbi creditor excommunicatus reperiretur in egestate constitutus plusquam medietati.

88 Septimò limitatur, quando ex vi legis, aut publicæ potestatis, eiusmodi debitores ex delicto eximuntur à debitorum restitutione, vt solent extimè Iudæi dum baptizantur ab usurarum res-

titutione, quando illi, à quibus illas extorserunt incerti sunt. Etenim lex, & potestas publicæ habent facultatem disponendi de illis: secus autem, si mutuatarij certi sint, aut alij similes creditores, quoniam tunc illis facienda est restitutio in conscientia, non obstante lege, aut publica potestate aliter disponentibus: siquidem iura tolerat multas iniquitates, & mala, vt vitentur maiora; & tamen ea committentes non sunt immunes à peccato, vt bene declarat *Sayr. d. cap. 5. num. 19. cum plurib. seq.*

89 Octauò limitatur præfata conclusio, vt locum non habeat, vbi debitores eiusmodi restituentes constituerentur in extrema necessitate: vel omnino bona habeant, quibus possint creditoribus suis satisfacere. Etenim talis reuerentio hoc casu est omnino inuoluntaria ex impotentia, & cum sit impossibilis illis restitutio, ad impossibile nemo tenetur, *l. impossibile ff. de regul. iur.* Et quòd extrema necessitas excuset à restitutione, etiam si debitum proueniat ex delicto, est *tex. in cap. cum tu, de usur.* Est tamen verum, quòd quando impotentia nõ est manifesta, tunc debitoribus huiusmodi debent petere debiti remissionem, aut dilationem, vt habetur ex *D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 8. ad 2. Casit. in eum. eo loco, & in sum. vers. Restitutio, cap. 6. Nauar. in Man. cap. 17. num. 56; & ex alijs, quos refert, & sequitur Sayr. loc. cit. cap. 3. num. 4. & quãdo agitur de necessitate extrema excusantur prædicti debitores à restitutione saltem statim facienda, etiam si eorum creditores reperiantur in eadem extrema necessitate constituti, vt fusius de hac re egimus supra dicto 13. limit. 6. per totam, & sec. 1. concl. 1. limit. unica, vbi etiam egimus, ap. debitores ipsi exultentur, si pater, filij eorum, &c. per restitutionem constituentur in eadem extrema necessitate, in qua reperiuntur creditores: His addè, quòd in omnem euentum, si creditor sit persona valdè utilis, ac necessaria Reipub. & reperiat in extrema necessitate constitutus, tunc debitor si non sit talis, quamuis in eadem necessitate constituat, si restituat; tunc tali personæ tenetur debitum restituere, non ex debito restituendi, sed ratione boni communis, quod omni priuatorum bono est præferendum. Et cum ex sola charitate, non autem iustitia ad id teneatur, non potest compelli, nisi Rex, aut Resp. id statueret, quod quomodo verum sit, rectè declarat *Sayr. loco sup. relato, num. 7.* vbi etiam *num. 6.* inquit, quòd si Petrus sit in extrema necessitate, & habeat unum tantum panem, & Ioannes quoque reperiat in extrema necessitate, non erit licitum Ioanni panem illum è manibus Petri auferre, quia cum panis ille sit communis, in pari causa melior est conditio possidentis; atque ideo, panem illum rapere, non solum rapina, sed etiam homicidium diceretur, arg. *tex. in cap. pasce, d. 86.**

De Medicis Phycis, Chirurgis, Aromatarijs, & Infirmis, & eorum peccatis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

DISP. XXV.

Hæc Disputatio erat explicanda post Disp. 19. in qua egimus de Magistratibus, Iudicibus, Aduocatis, Procuratoribus, Scribis, seu Notarijs, Executoribus, & alijs iustitiæ Ministris, & eorum culpis. Et quoniam disputationes illam subsequentes ordinem quendam, & affinitatem quodammodo cum eadem habent: Idcirco hanc Disputationem hoc loco duximus definiendam. Eò magis, quia nos non intendimus in hoc Opere vnâ disputationem cum alia continuare. Disputationem igitur istam in tres Sectiones duximus partiendam. In prima egemus de Medicis: in secunda de Aromatarijs: & in tertia de Infirmis, & horum omnium peccatis, quæ contrahere possunt, vt tales sunt.

De Medicorum culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis, cum sibi videbitur.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

1. Medicus Phycus, in quo differat à Chirurgo. Et an ambo dicantur formaliter Medici.
2. Peccant Medici, siue Phyci siue Chirurghi, si se idoneos non cognoscentes, suscipiunt lauream doctoratus, & multo magis si officium exercent.
3. Peccant Medici non solum ex capite ignorantie, sed etiam ex capite negligentia si non studeant, & negligentes sint in inquirenda qualitate morbi.
4. Peccant Medici ultra tertiam diem visitantes infirmos, & non procurantes, vt confessionem sacramentalem pramittant, aliaq; medicamenta spiritualia. Adducitur Bulla B. Pij V. qua incipit super gregem.
5. Peccare possunt Medici non tantum ex ignorantia, & negligentia, sed etiam ex malitia, & quando.
6. Peccant Medici, qui quamuis periti sint, non tamen vtuntur traditionibus artis, sed iuxta fantasiam modentur suorum capitum.
7. Peccant Medici tribuentes infirmis illa memedicamenta, de quibus dubitant, an profutura sint.
8. Peccant Medici, non pronunciantes mortem infirmo, infallibiliter morituro secundum artem.
9. Peccant Medici recusantes curare infirmos, illosq; derelinquentes antequam debeant, ob quod sequatur mors, aut prolongatio morbi, & tenentur ad damna.
10. Peccant Medici, si simul cum arte in ipso actu

medendi misceant superstitiones, vanas observationes. &c.

11. Peccant Medici precipientes infirmis præcepta Ecclesia violare citra necessitatem.
12. Peccant Medici, si pro corporis salute, animæ detrimenta precipiant.
13. Generationi deseruire cum propria salutis detrimento nemo tenetur: Et multo minus cum vita discrimine, etiam altero Coniuge debitum petente.
14. Peccant Medici, propinantes, vel consulentes mulieribus potiones, & pharmaca sterilitatis: inciduntq; in censuras, & penas Constitutionis Sixti V.
15. Multo magis peccant Medici, & in censuras, & penas prædictas incidunt si præbeant prægnanti pharmacum, vt abortum faciat. An, & quando dicantur committere homicidium, & fieri irregulares.
16. Peccant Medici cum obligatione restitendi, si ab infirmis ultra, quam par est stipendium petant, & exigant.
17. Peccant Medici, si in medendo socios sibi adiunxerint ludæos.
18. Peccant Medici si Medicorum statuta non seruent, & quæ maxime seruari iurauerint.
19. Peccant Medici, qui cognoscentes per principia artis, infirmitatē alicuius esse incurabilē dolo, aut auaritia causa veritatem infirmo non aperiunt.
20. Peccant Medici, si cum infirmis certo promisso pretio conuenerint, se eos ab infirmitate liberent: hiq; mox liberati in eandem infirmitatem incidant, nec eos curare iterum velint, nisi noua soluantur penso.
21. Peccant Medici, qui cum Clerici sint, vel Monachi, Phyci, vel Chirurghi officium exercent quoad incisionem, vel adustionem.
22. Peccant Medici, qui cum legitimi, nec iurati sint, officium absque dispensatione exercent.

PRO huius rei explicacione est adnotandum, quòd Medicus Phycus in hoc differt à Chirurgo; quoniam iste est Medicus incidens, & adurens: ille autem non adurens, nec incidens, sed adhibens medicamenta intus, vel extra. Vterque autem diuiditur in laureatum, & non laureatum: & ambo dicuntur formaliter Medici: siquidem Medicus non à laurea, sed à medendo der uatur. Vndè merito inquit Syl. ver. Medicus, quòd si sub pœna excommunicationis caueatur, ne quis Monasterium Monialium ingrediatur, nisi sit Medicus, si laurea non insignitus Monasterium intret, si re uera sit Medicus in excommunicationem non incidit: & hunc casum habuisse de facto testatur Bart. in l. sciendum, ff. de adil. edic. & sequitur Tab in sum. ver. Medicina, q. 16. Non ita dicendum est de illis, qui vnum, vel alterum remedium habent ad sanandos aliquos particulares morbos: siquidem hi non sunt formaliter Medici, atque idè si citra licentiam eorum, ad quos spectat, Monasterium ingrediatur, mortaliter peccant, & excommunicationis vinculo alligantur. Idem dicendum puto de Barbitonsoribus; qui Chirurghi solent fungi officio; quoniam isti non sunt formaliter Medici. His prælibatis.

PICO primò peccare Medicos, siue Phyci sint, siue

siue Chirurgi, si se idoneos non cognoscentes lauream suscipiant: & multò magis si Medici officium exercent: oportet enim Medicos sufficientem scientiam, & artem habere ad curandos morbos; sicut supra diximus de Iudicibus, Aduocatis, & Procuratoribus, *sup. disp. 19.* aliàs infirmos manifesto vitæ periculo exponunt, & præcepto Decal. Non occides, contraueniunt, vt habetur ex *Syl. in sum. ver. Medicus, q. 1.* & propterea vltra culpam tenentur ad omnia damna, expensas, & interesse, sicut ij, quos *sup.* diximus *disp. præcedenti* ex homicidio obligari, *sec. 1.* Etenim lex tam naturalis, quàm humana prohibent, ne quis artem, quam ignorat exercent, vt in *cap. non est sine culpa, de reg. iur. in 6.* quod verum est, siue Medici insufficientes sint in doctrina, siue in practica, vt habetur ex *Molfesio par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13 sub num. 44.* Imò esto quòd Medici, qui ignari lauream susceperunt, nullum adhuc damnum intulerint, non tamen sunt absoluedi, nisi promittant medicinæ artem se non exercituros: siquidem artem exercendo proximè occasionem se exponunt occidendi infirmos, quorum curam suscipiunt. Ob id etiam huiusmodi Medici insufficientes ad medicandum, etiam postquam doctorati fuerint, possunt reprobari, ne exercent artem medicinæ, *arg. rex. in l. reprobari, ff. de excus. tutor. & habetur per DD. in l. 2. C. de profess. & medic. lib. 10. Mascard. cù alijs ab eo relatis, de probat. cõcl. 593. & Molfes. loc. cit. num. 43.* vbi in fine ait, vtinam id seruaretur: quod tamen limita non procedere in ijs, qui habent specialia quedam medicamenta ad speciales morbos; nempè ad sanandas oculares fistulas, morbum gallicum, & alia huiusmodi: nam si experti fuerint iuuare, possunt illis uti; quamuis sint aliàs ignari; modò citra incantationes, ac superstitiones id faciant, vt bene declarat *Navar. in Man. cap. 25. num. 60.*

3 Dico secundò peccare Medicos non solùm ex capite ignorantia; sed etiam ex negligentia, vt quia non student, nec diligentiam adhibent inquirenda qualitate morbi, aut infirmos visitent, &c. quod ut plurimum accidit Medicis propter multitudinem infirmorum uacare omnibus, omnium curam suscipiunt lucri gratia. Hi enim vltra culpam, quam contrahunt, tenentur de omnibus damnis, & interesse illatis ex causa ignorantia, uel negligentia: siquidem omnibus exercentibus aliquod officium hæc communis obligatio est, vt illud cum debita cautela, & diligentia exercent, vt habetur ex *Panor. in cap. ad aures, nu. 3. 4. & 6. de etate, & qual. Salon. 2. 2. q. 7. ar. 2.* & ex alijs apud *Sayr. lib. 12. Clauis Reg. cap. 22. sub num. 11.* Imò si ex Medicorum imperitia, aut negligentia mors sequatur infirmis, efficiuntur irregulares, etiam si eorum mortem non intendant, vt per *D. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 2.* Est tamen verum, quòd si infirmi nouerint insufficientiam Medicorum, & eorum negligentiam, aut maximam occupationem propter multitudinem infirmorum, & nihilominus, eis renuentibus, vel saltem non se intromittentibus, aut ignorantiam consentibus vtatur, puto eos excusari, & non teneri nisi de dolo, & lata culpa, sicut diximus supra de Iudicibus, & Aduocatis: quibus addeca, quæ habentur ex

Syl. ver. Medicus, q. 1. & Tab. ver. Medicina, sub num. 3. §. 2. Tunc enim infirmis imputatur eorum damnum, qui scientes Medicorum ignorantiam, & insufficientiam, seu negligentiam, aut occupationem, ad ipsorum curam illos adhibuerint, *arg. tex. in regula damnum, de regul. iur. in 6.*

4 Dico tertio peccare Medicos ultra tertiam diem infirmos visitantes, & non procurantes eorum animarum salutem; nempè vt præmittant confessionem sacramentalem, & alia medicamenta spiritualia, antequam deueniant ad applicationem medicamentorum corporalium, vt est *tex. in cap. cùm infirmitas, infra eod. tit. nostro de pœnit. & remiss. & extat Bulla B. Pij V. quæ incipit: Super gregem, &c.* & in quibusdam locis id iniungitur Medicis sub pœna excommunicationis, & est casus reseruatus Ordinario, vt Neap. statutum fuisse testatur *Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 42.* Est tamen verum, Bullam illam, & canonem obligare in graui tantum morbo, & quando prudenter iudicatur à Medico in principio periculum mortale esse, ne graue fiat, vt habetur ex *Navar. in Man. cap. 25.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Suar. de pœnit. disp. 35. sec. 3. num. 4.* vbi etiam addunt, Medicos huic obligationi satisfacere, si moueant infirmos huiusmodi ad confitendum, nec tenentur eos recusantes deserere; quoniam id esset contra charitatem, si probabile mortis periculum immineret, & ipsos desererent; & ita dicunt seruari in practica, vt latius rem hanc *sup.* declarauimus *tomo 1. disp. 1. sec. 1. concl. 5. vers. Occasione.*

5 Dico quarto peccare Medicos posse non tantum ex ignorantia, & negligentia; sed etiam ex malitia, vt si conueniant cum Aromatarijs in compositione, medicinæ vetustas, & esinanitas res; vel sumi ab infirmis medicamenta, quibus non egeant, vt lucrentur; & si quid detrimenti ob id patiantur infirmi, ad omnia damna obligantur, expensas, & interesse, vt habetur ex *D. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 2. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 47. & Syl. in sum. ver. Medicus, vbi ex Archid. de Aromatario loquens ait, quòd Medicus non debet confidere Aromatario, nisi sciat esse conscientiatum, peritum, & practicum; sed sub suis oculis debet fieri medicinæ compositio. Peccant quoque ex malitia Medici si lucri gratia prolongant morbos infirmorum: tunc enim vltra culpam tenentur ad omnia damna, & interesse, vt per *Molfes. d. cap. 13. num. 45. in fine.* Et denique peccant Medici tribuentes rem aliquam nociuam infirmis, ob solam misericordiam, & vt eis placerent præbeant, vt habetur ex *Panor. in cap. tuanos, de homic.**

6 Dico quinto peccare Medicos, qui quamuis periti sint, ac diligentes; nihilominus in medicando non vtuntur traditionibus artis; sed medentur iuxta fantasiam suorum capitum, noua experimenta irrationabiliter adhibentes. Dixi, *Irrationabiliter*, quia si experimenta noua, & suo Marte exhibita sint rationabilia, tunc excusarentur. Ita *Tab. in sum. ver. Medicina, sub num. 3. §. secundo.* Quòd si Medici sequantur traditiones artis, & rationabiliter infirmis præbent medicamenta, quamuis ex dictis medicamentis, vel ex sectione sequatur mors infirmo; non peccant, nec efficiuntur irregulares; quoniam potius casu,

quam Medicorum culpa mors diceretur prouenire, vt rectè explicat *D. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 2. §. 4. vers. Cum autem.*

7 Dico sextò peccare Medicos illa medicamenta infirmis tribuentes, de quibus dubitant, an sint profutura. Etenim in dubijs tutior via est eligenda: atque ideo minus malum est, dimittere infirmum naturæ, ac Deo curandum, quam medicinæ exponere, cuius virtus ignoratur, vt habetur ex *Syl. in summ. vers. Medicus, q. 4.* vbi etiam addit, quòd tunc Medicus dicitur esse in dubio de medicinæ profectu, quando nihil habet, ex quo probabilius notabiliter existimet, medicinam profutura potius, quam nocuentum allaturam: secus autem si de profectu aliquam habeat probabilitatem; quoniam tunc adhibita diligentia, & studio, dare posset; nisi id per se primò ageret, vt experimentum faceret, & indifferens esset ad vtrinq; partem, vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 25. sub num. 60. vers. Secundo peccat, & Molfes. d. cap. 13. sub num. 43.*

8 Dico septimò peccare Medicos non pronunciantes mortem infirmo infallibiliter morituro secundum artem, vbi viderint eiusmodi mortis prænunciationem vtilem fore animæ infirmi: nam aliàs maximum damnum inferrent proximo, tam quoad animæ salutem, quam quoad rerum temporalium dispositionem. Vnde Medicus si probabiliter sciret infirmum in mortali culpa permanentem ex mortis nunciatione penitentiam de proprijs peccatis facturum, & domui suæ rectè dispositurum, tunc si mortem non prænunciat, proculdubio lethalem culpam contraheret, vt habetur ex *D. Anton. post alios 3. p. tit. 7. cap. 2. §. 4. vers. Vtrum autem Medicus: vbi tamen videtur velle, quòd Medicus eo casu peccat contra charitatem, atque ideo non tenetur ad damnorum refectionem, quæ ex omissione nunciationis mortis infirmo, hæredibus, aut alijs prouenirent: cum restitutio proueniat ex violatione iustitiæ, vt sæpè diximus. Hoc ipsum docet *Tab. in summ. vers. Medicina, num. 15. §. Quarto decimo: & idem dicendum esse putant, si Medicus dubius sit, an utilis sit, vel non utilis talis prænunciatio: Secus autem si Medicus probabiliter putet, talem prænunciationem non futuram vtilè infirmo, nec alijs, vt quia rectè disposuerit animæ suæ, ac domui; sed potius nocuentum allaturam corpori: quoniam tunc nõ tenetur mortem illi prænunciare; quamuis melius esset, vt plenius se disponat: si quidem quantuncunq; existimeretur, infirmum esse in bono statu, ac sibi, ac domui suæ sufficienter consuluisse; nihilominus quoad vtrunque semper proficit mortis prænunciatio. Et quamuis Galen. velit, quòd quantuncunq; Medicus desperet de infirmi sanitate, sæpè debeat illum confortare, eidemque promittere sanitatem; nihilominus *D. Ambr. in cap. contraria, §. d.* inquit, præcepta medicinæ contraria esse diuinæ conditioni.**

9 Dico octauò peccare Medicos recusantes curare infirmos, aut illos delinquentes antequam debeant, ob quod mors, aut prolongatio morbi proueniat, cum obligatione restituendi damna, & interesse, vt rectè declarat *Nauar. in Man. c. 25. sub num. 60. vers. Secundo peccat: quod verum est non solum in Medico derelinquente curam pauperis, sed etiam diuitis ex eo solo, quòd non*

vult salarium ex auaritia ei tribuere, quamvis ipsius Medici curam, & non alterius querat: si quidem infirmis pauperibus tenetur Medicus gratis mederi: imò; & medicinas pro eis soluere, si possit, & infirmi facultatem non habeant, vt habetur ex *Glos. in sum. §. d. D. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 2. §. 3. Tab. in sum. vers. Medicina, §. Quinto; num. 6. Nauar. in Man. cap. 25. sub num. 64. ven. Septimò peccat: & ante ipsos. D. Thom. 2. 2. q. 7. ar. 1.* Et quoad diuitem volentem salarium ex auaritia soluere, tenetur Medicus non solum eum non deserere; sed si nolit expendere, debet ei Medicus medicinas suis expensis exhibere; & deinde poterit earum pretium repetere, quia cum suo salario, cum rem vtilem gesserit pro infirmo, arg. *tex. in l. Pomponius, ff. de negot. gest.* Et id non tantum ab ipso infirmo si conualecat; sed etiam ab eiusdem hærede si mori contigerit: quod iam satis est, si vtiliter ceperit negotium gerere, licet non fuerit subsequens effectus, arg. *tex. in l. Sed an vltro, ff. eod. Glos. in §. 1. 83. d. D. Anton. & Nauarr. locis citatis, vbi id ampliat, ipse D. Anton. locum sibi vindicare, etiam si infirmus omninò prohiberet aliquam sibi dari medicinam; quia adhuc Medicus expensas pro medicinis, & pro salario repetet: nisi infirmus sit Medico propinquus, & non fuerit protestatus, quòd gratis illum non intendit mederi: quoniam aliàs præsumitur pietate motus ad illum curandum, arg. *tex. in l. alimenta, C. de negot. gest. Tab. & Doctor. locis citatis.* Est tamen verum, quòd ea, quæ diximus de paupere infirmo, *Nauar. in d. cap. 25. sub num. 64. vers. Septimò peccat,* restringit ad eum, qui credit illum probabiliter moriturum, nisi ei medicamenta tribuantur, & non sit alius, qui id agat, nec qui soluat salarium.*

10 Dico nonò peccare Medicos si simul cum arte in ipso actu medendi immisceant superstititiones, vanas obseruationes, qualdam ligaturas, quæ naturaliter ad morbi curationem non deseruiunt, ut habetur ex *Molfes. par. 1. sua summ. 17. 8. cap. 13. num. 45. Nauar. in Man. cap. 25. sub nu. 60. & alij.*

11 Dico decimò peccare Medicos præcipientes, infirmos violare præcepta Ecclesiæ, citra necessitatem, vt si præcipiant infirmis veluti carnibus sexta feria, Sabbato, in Vigiljs, & in Quadragesima, ieiunia violare, non audire Millam die festo, & alia eiusmodi; quæ seruari possent ab egrotto citra corporalis salutis offensionem; hi proculdubio lethalem culpam contrahunt, cum illis impurentur transgressiones, quæ ex iniusta eorù persuasionem proueniunt, arg. *tex. in cap. noli putare, 1. d.* Imò tenentur, si commode possunt eos, quos sciunt suis persuasionibus peruertisse, reedificare, vt per *D. Anton. d. cap. 2. §. 1. Nauar. d. cap. 25. num. 62. Graff. par. 1. decif. lib. 3. cap. 14. sub num. 3. vers. Oflauò.* Et si fidem faciunt aliquem esse infirmum, cum non sit, & è conuerso, vel falsam fidem facerent de qualitate vulneris, & de alijs similibus, ultra culpam, quam contrahunt, in foro exteriori, tãq; salarij possunt puniri: Et si ex eorum falsis attestacionibus aliquod damnum proximo prouenerit, tenentur eidem illud rescire, vt latè *Molfes. d. cap. 13. num. 48.*

12 Dico vndecimò peccare Medicos si pro salute corporis præcipiant medicamenta in detrimentum animæ: si quidem præpoiterus ordo est,

vt

vt animæ corpus præferatur: & insuper in excō-
municationem incidunt, vt in *cap. cum infirmi-
tas, in sine, infra eod. tit. nostro, de pœnit. & re-
miss.* ita le habente: *Cæterum, cum anima sit
multo pretiosior corpore. sub interminatione an-
thematis prohibemus, ne quis mediocrum pro
corporali salute aliquid agrote suadeat. quod in
periculum anima conuertatur.* Hinc Medicus
non potest infirmo præcipere fornicationem, aut
remedia adhibere ad causandam pollutionem.
Etenim quamuis licitum sit manum, pedem, te-
sticulos, & quoduis aliud membrum sibi ampu-
tare ad vitam tuendam; nunquam tamen fas est
fornicari; aut pollutionem procurare, etiam me-
diantibus remedijs licitis; quoniam fornicatio, &
pollutio sunt intrinsecè, & ex obiecto mala, atq;
idèd nunquam sunt eligibiles pro quocunque
bono, vt habetur ex *Syl. in sum. vers. Medicus. q.
4. vers. Quartum, D. Anton. d. cap. 2. §. 1.* & hæc
communem opinionem esse testatur *Sanch. lib.
9. de matr. disp. 17. num. 16.* Ratio autem cur ad
tuendam vitam licita sit membri sectio; non au-
tem pollutionis procuratio, re vera non videtur
illa, quam communiter serè Doctores afferunt;
nempe quòd natura membra omnia ad ipsorum
individui bonum destinauit: & propterea ad in-
diuidui cōseruationem, vbi necessitas urget, po-
test membrum putridum amputari; nam quæ
tributa sunt ad fauorem, non debent in detrimē-
tum conuerti: at semen est à natura tributum nõ
ad indiuidui bonum; sed ad speciei cōseruatio-
nem, medio coniugali congressu; nimirum igitur
si homo illius non habeat administrationem,
sicut membrorum.

13 Hęc inquam ratio multis non probatur: siqui-
dem generationi deseruit cum propriæ salutis
notabili detrimento, & multò minus cum vitæ
discrimine nemo teneretur, etiam altero coniuge
debitum petente. Præterea permittitur tyropum
sumere, quo semen vertatur in sanguinem, vel in
alium humorem alijs vijs expurgandum ad vitã
tuendam; & nihilominus id generationi non mi-
nus contrarium est, quàm ipsa procurata pollu-
tio: imò ad tuendam vitam licita est testiculorũ
amputatio; quæ generationem omnind impedit.
Vndè quidam putant, rationem allatam à *Sanch.
loco citato*, esse meliorem, nempe idcirco ad tuē-
dam vitam non esse licitum pollutionem procu-
rate; quia in seminis emissionem magna delectatio
cùm sentiatur, homo libidinis passione occecat-
us de facili potest figurare iustam habere causã
semen effundendi: non sic in abscissione mem-
bri, quæ citra magnum dolorem fieri nequit. Ob
id idem *Sanch. vbi supra, num. 17.* probat non
esse licitum cooperari ad seminis, iam è lumbis
dedi si effusionem; quamuis retentio saluti cor-
poris magnum detrimentum fuerit allaturum;
quoniam illa verè dicitur seminis administra-
tio, & eiusdem fluxus procuratio; & *nu. 18.* idem
putat dicendum de procurante notabilem distil-
lationem, aut notabilem spirituum vitalium de-
seruientium generationi, & seminis effusioni cō-
mouentem per media, etiam aliàs licita: quia ta-
lis alteratio est inchoata quædam pollutio, & ad
pollutionis consumationem essentialiter ordina-
tur. Est tamen verum, quod ad semen corruptum
expellendum, tam in mare, quàm in scœmina fas
est adhibere medicamenta: quoniam illa medi-

camenta non tendunt ad veri seminis effusionem,
sed corrupti, ad generationem non deseruentis,
vt habetur ex eodem *Sanch. ibidem, num. 19.*
Cæterum, licet nostra conclusio vera sit cum re-
liquis deductis ex ea: attamen non solum prima
ratio nobis non probatur, vt supra fuere dicta:
sed nec quidem altera ratio, quam *Sanch.* attulit;
quia quamuis in seminis effusione non esset de-
lectatio, adhuc tamen prohibita pollutio esset, cū
sit intrinsecè, & ex obiecto mala, vt supra dixi-
mus. Vndè dicamus, quòd idcirco membri se-
ctio eo casu licita est, quia membri sectio ex sui
natura non est mala, sed indifferens; sicut nec
omnis occisio hominis est mala intrinsecè, sed il-
la quæ est iniusta: at pollutio procurata est in-
trinsecè, & ex obiecto mala, atque idèd nunquã
potest esse licita.

14 Dicò duodecimò peccare Medicos, propinā-
tes potiones, & pharmaça sterilitatis mulieribus:
aut eiusmodi pharmaça, & potiones quocun-
que modo consulentes: & insuper incidunt in
censuras, & pœnas in Constitutione Sixti V. cō-
tentas, quæ incipit: *Effrenatam perditissimorum
hominum*, edita anno 1588. 4. kal. Nouemb. in
illis verbis: *Et sciem pœnis teneri omnino statui-
mus eos, qui sterilitatis potiones, ac venena mu-
lieribus propinauerint: & quamuis fati concipi-
ant, impedimentum præstiterint, ac ea facien-
da & exequenda curauerint, sine quoquo modo
in his consulerint, &c.* Etenim pharmaça steri-
litas tribuentes homicidæ dicuntur. Et idem
dicendum est de dantibus potiones sterilitatis
tribuentes homicidæ dicuntur. Et idem dicendũ
est de dantibus potiones sterilitatis vitis, ne
possint generare, vt in *cap. si aliquis de homicidio.*
Imò *Grass. par. 1. decis. lib. 2. cap. 63.* qui refert
de verbo ad verbum d. Constitutionem Sixti V.
inquit, dictam Constitutionem, & eius censuras,
& pœnas non solum locum sibi vindicare con-
tra Medicos, & alios propinantes, vel consulen-
tes potiones sterilitatis mulieribus, vt per eundẽ
ibi, *num. 15* sed etiam eandem cum iuris pœnis
extendit contra propinantes, aut consulentes po-
tiones sterilitatis vitis, ne generent: quoniam pœ-
næ licet sint restringendæ, nihilominus ex iden-
titate rationis sunt ampliandæ, vbi agitur de pe-
riculo animæ, vt habetur ex *Panor. in cap. ex te-
nore qui fil. sint legit. & alijs allegatis ab eodem
Grass. loco citato, num. 21.*

15 Tertiodecimò dico multò magis peccare Me-
dicos, & in censuras, & pœnas dictæ Constitu-
tionis Sixti V. incidunt dantes prægnanti phar-
macum, vt abortum faciat, & ita à morte eam li-
beret: vel vt peccatum ipsius prægnantis lateat,
& ne cum eiusdem infamia, aut mortis periculo
publicetur: siquidem hoc casu homicidium cō-
mittunt interficiendo fœtum, vt habetur ex *Co-
uar. in Clem. si furiosus, 2. par. §. 3. num. 1. Syl. in
sum. vers. Medicus, q. 4. vers. Secundum dare.*
*Nauarr. in Man. cap. 25. num. 62. vers. Quarto
peccat, Grass. d. cap. 63. num. 22. & lib. 3. cap. 14.
sub num. 3. vers. Septimò.* Quod quidem præfati
Doctores cum communi putant esse verũ, quan-
do fœtus est animatus: & idem dicendum putat,
quando dubitatur de fœtu, an sit animatus; atque
idèd isti quoque sic dubitantes efficerentur ir-
regulares, vt habetur etiam per *Sayr. de censur.
lib. 6. cap. 13. nu. 9. Sol. in 4. d. 25. q. 1. ar. 3. cõcl. 4.*

Sanch. in Decal. tomo 1. lib. 1. cap. 10. num. 43. Barb. in collectan. tomo 2 lib. 5. tit. 12. cap. 12. num. 15. Merolla in disput. theol. tomo 1. disp. 3. cap. 3. num. 237. Auila par. 7. disp. 2. dub. 1. cōcl. 1. quorum sententiam sequitur Diana par. 4. resol. mor. l. 1. r. 2. resol. 16. licet probabilem putes contrariam opinionem, pro qua allegat nonnullos Doctores, præsertim Baiard. in addit. ad Jul. Clar. q. 68. num. 9 & Gomez. de delic. cap. 3. in rubr. de homic. num. 3. in fine, dum docent, quod in dubio fœtus præsumi debet inanimatus.

Sed quicquid sit de hac re, in qua cum communi arbitror esse tenendum, per *lex. in cap. ad audientiam, de homic.* Si tamen fœtus non sit animatus, certum est non incurri irregularitatem, *ut in cap. sicut eod. tit.* Imò eo casu licitum est Medico poculum abortionis citra culpam propinare mulieri ad evitandam eius mortem: dummodò poculum illud, seu pharmacum non sit ordinatum ex sui natura ad abortum faciendum; sed ex sui natura esset morbi illius curatio; quia tunc per accidens sequitur abortus: aliàs licitum non esset abortionis poculum; etià si fœtus nondum esset animatus; & multò minus ut peccatum lateat: quoniam intendere, vel procurare abortum ob sanitatem matris, est contra naturam generationis, etiam si fœtus nondum sit animatus: & idèd licitum non est; sicut licitum non est procurare pollutionem ob sanitatem. Quæ quidem ratio multò magis viget quando fœtus est animatus: nam tunc directè occidetur innocens ad saluandum alterum, quod est omninò illicitum, ut habetur ex *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 9. dub. 7. num. 61. Sanch. lib. 9. de matr. disp. 20. & Nos latè de hac re tractauimus in Commentar. Bulla Cana, lib. 2. cap. 7. q. 36. num. 39. & 40.* Verum tamen est, quod quando nulla spes adest, ut viuus edatur fœtus: & ex alia parte probabiliter speratur sanitas matris, tunc potest adhiberi sanatiuum remedium, quod per se non tendat ad abortum, sed ad sanitatem, & curationem morbi; etiam si fœtus sit animatus: & potest citra culpam eius in odi remedio uti mater, cum videatur uti iure suo: nec tenetur vitam exponere, ubi spes non exiat salutis spiritualis proximi. Ita *Less. loc. cit. num. 64. Sanch. d. disp. 20. num. 18. Sayr. lib. 7. Clavis Regia cap. 12. sub num. 72. Bonac. in suo tr. de restit. disp. 2. q. vlt. sec. 1. pun. 7. sub num. 3. vers. Adde tamen, & Nos adnotauimus d. q. 3. Commentar. Bulla Cana, num. 41. cum plur. seq.*

16. Quartodecimò dico peccare Medicos cum obligatione restituenti, si ultra quam par est ab infirmis stipendium petant, & exigant: aut habentes salarium ex publico, aliquid ultra ab eisdem exigant, etiam si ultro eis detur, nisi per alia obsequia, & visitationes tempore valetudinis id compensent, ut habetur ex *D. Anton. 3. p. tit. 7. cap. 2. §. 3. Angel. in sum. ver. Medicus, §. 36. Syl. eodem ver. q. 5. Nnuar. in Man. cap. 25. sub num. 63. vers. Sexto peccat. Grass. par. 1. decis. lib. 3. cap. 14. num. 5. & Molfes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 47.*

17. Quintodecimò dico peccare Medicos si in medendo, focios sibi adiunserint Iudæos: quoniam id expressè prohibetur per extrauag. Pauli IV. nostræ Congregationis Fundatoris; quæ incipit,

Cum nimis. Et eam refert Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 2. cap. 34. Imò prohibetur omnibus Christianis Iudæos Medicos quærere in eorum infirmitatibus, aut cum eis in eodem balneo lauare, ut in *cap. nullus, 28. q. 10.* atque idèd contra facientes peccant mortaliter, & si Clerici sint, possunt deponi: si verò Laici excommunicari; nisi ex capite probabilis ignorantie excusentur, ut post *D. Anton.* inquit *Tab. in sum. versic. Medicina §. 16. num. 17. & alij.* Bene verum est quòd quando Christiani alium Medicum non habeant, & necessitas urgeat, tunc ad eorum infirmitates possunt adhibere Iudæos, ut ex *Hug. tenet Syl. in sum. vers. Iudæos, q. 2. & infra, Deo duce, melius explicabimus.*

18. Sextodecimò dico peccare Medicos, si Medicorum statuta non seruent: & quæ maximè seruari iurauerint: si visitando mulieres infirmas in eis tangendis honestè non se habuerint: si alijs Medicis emulationis causa detraxerint, & damnum aliquod eis intulerint: nam ultra culpam lethalem, hoc vltimo casu tenentur ad damni restitutionem, ut habetur ex *Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 2. cap. 34.*

19. Decimoseptimò dico, peccare Medicos, qui cognoscentes infirmitatem alicuius per principia artis, esse incurabilem, dolo, aut avaritiæ causa, veritatem infirmo non aperiant, propter quod sunt illi causa nonnullarum expensarum inutilium. Dixi, *Dolo, aut avaritiæ, &c.* quoniam Medici regulariter licitè percipiunt salarium pro infirmitate, quam sciunt esse incurabilem per principia artis; cum Medicus sit instrumentum naturæ; atque idèd quoad naturam non succumbit, instrumentum medicinæ non est ex toto subtrahendum infirmo; præsertim, quia nemo scit, quid Deus primus, & maximus Medicus facturus sit, ignoramus. Ita *D. Anton. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. vlt. & Tab. in sum. vers. Medicina, §. Octauò, num. 9.*

20. Decimooctauò dico peccare Medicos si cum infirmis certo promisso pretio conuenierint, si eos ab infirmitate liberent & post liberatos mox infirmi citra omnem eorum culpam in eandem infirmitatem reincidant, & ipsi Medici nolint eos iterum curare, nisi noua pœlio toluant: si quidem liberatio illa cum fuerit momentanea, & recidivum non acciderit ex culpa infirmorum, perindè se habent, ac si liberati vnquam fuissent, arg. *lex. in l. quisquid. ff. de regul. iur. & Tab. loco citato §. Septimò, num. 8.*

21. Decimo nonò dico peccare Medicos, qui cum Clerici sint in sacris constituti, vel etiam in minoribus; beneficium tamen sufficiens habentes, vel Monachi, Medici physici officium exercent, aut Chirurghi quoad incisionem, vel adustionem. Non enim licitum est huiusmodi personis Chirurghi munus exercere, quod incisionem, vel adustionem exigit, nec Medici physici quidem; nisi gratis pro miserabilibus personis, vel consanguineis; dummodò periculum ablit, ut in *cap. sententiam, ne cler. vel mon. & cap. tu nos, de homic.* aliàs irregularitatem contraherent, ut rectè declarat *Pauor. in d. cap. sententiam, D. Anton. par. 3. tit. 7. cap. 2. §. 4. vers. Item Clericis.*

22. Dicq. vigesimò peccare Medicos, qui cum legitimi non sint, nec iurati exercent Medici officium, non obtenta dispensatione. Si quidem Medici

Medici de iure non debent admitti ad practicā, nisi nati sint ex legitimo matrimonio: quoniam exercere medicinam publicē pertinet ad Reip. administrationem, ad quam de iure non admittuntur illegitimi: & propter officij fidelem executionem, debent licentiari iurati; itaut post recepta doctoratus insignia primò iurent non dare venenum cuiusque personæ: secundò non dare medicamentum abortiuum: tertio vocare socium in rebus dubijs: quartò mederi pauperibus gratis, & amore Dei, vt habetur ex *Mofes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. sub num. 45. Tab. in sum. ver. Medicina. §. 17. D. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 2. §. 5. & Syl. in sum. ver. Medicus, q. 2. in fin.* vbi id limitat verum esse in loco, vbi viuunt legibus Imperialibus, cum id sit civili, vel imperiali iure cautum.

De Aromatarijs, & eorum culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

SEC. II.

SUMMARIVM.

1. Peccant Aromatarij, artem exercentes, cum ignari sint.
2. Peccare possunt Aromatarij etiam ex capite negligentia, sicut dicitur de Medico.
3. Peccant Aromatarij, vendentes res vetustas vel exinanitas pro nouis, ac bonis, mixtas pro puris, viles pro pretiosis, &c.
4. Peccant Aromatarij conuenientes cum Medicis, vt remedia multa, & varia ordinent infirmis turpis lucri gratia. Vel vendentes venena personis, quas suspiciantur, vel sciunt malè vsuras.
5. Peccant Aromatarij conficientes pharmaca in diebus festis citra necessitatem.

1. Peccant in primis Aromatarij si cum artis ignari sint, Aromatarij artē exercent. Horum enim ignorantia infirmis multum obesse potest: atque ideò ultra culpam tenentur de omnibus damnis, & interesse illatis ex causa eorum insufficientiæ: nec possunt absolui, nisi promittant artem Aromatarij dimittere: sicut sup. sec. 1. diximus de Medicis insufficientibus: vel alios peritos in arte apud se habere, qui eam sufficienter exercent.
2. Secundò peccare possunt Aromatarij non solum ex capite ignorantia vt supra, vgrum etiam ex capite negligentia, sicut d. sec. 1. sup. diximus de Medicis; atque ideò negligētes ultra culpam tenentur reficere omnia damna, & interesse: siquidem omnibus munus aliquod exercentibus obligatio adest, vt illud diligenter exercent, ut per *Abbat. in cap. ad aures, num. 3. 4. & 6. de asate, & qual.* Quòd si ægroti nouerint Aromatariorum insufficientiam, ac negligentiam, & eorum ministerio velint uti, tunc excusantur, sicut diximus de Medicis ignatis, & negligentibus d. sec. 1.
3. Tertio peccant Aromatarij vendentes res vetustas, & exinanitas pro nouis, ac bonis; mixtas pro puris: viles pro pretiosis: non apponentes in

medicinis, & compositionibus ea, quæ à Medicis præcipiuntur: aut vnā rem pro alia ex proprio Marte in eisdem miscentes, aut separatim vendentes, vt si aquam puram pro distillata, piper pro cinamomo venderent, vel in quantitate ementes defraudarent: & ultra culpam tenentur quibque damna, & interesse reficere, vt habetur ex *Antonuc. in cath. Neap. lib. 2. cap. 35. Grass. par. 1. decis. lib. 3. c. 19. Reginal. lib. 2. sua prax. sub num. 38. Mofes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 50. cum plur. seq. & ex alijs.*

4. Quartò peccant Aromatarij conuenientes cum Medicis turpis lucri gratia, vt remedia multa, & varia infirmis ordinent, quæ necessaria non sunt, vt d. sec. 1. diximus de Medicis agentes: hi enim ultra culpam, tenentur ad omnia damna, expensas, & interesse.

Quintò peccant Aromatarij vendētes venena personis, quas suspiciantur eis malè vsuras: & multò magis, si scienter id agerent, aut pocula, seu pharmaca ad procurandum abortum scienter vendant, aut quocunque alio modo cooperarentur ad impediendum conceptum fetus, sicut de Medicis adnotauimus supra d. sec. 1. & rectè declarat *Mofes. par. 1. sua sum. tr. 8. cap. 13. num. 32.*

5. Sextò peccant Aromatarij in diebus festis citra necessitatem aliquam conficientes pharmaca, medicinas, & alia eiusmodi, aut res alias vendentes: quoniam id de iure non licet: & quauis id vsu receptum non esse, testetur *Mofes. loco cit. num. 56.* nihilominus id ipse vidit in præxi seruati in multis Ciuitatibus, saltem donec Missæ celebrantur, vigore maximè synodaliū ordinationum.

De Infirmis, & eorum culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

SEC. III.

SUMMARIVM.

1. Peccant infirmi, si totam eorum spem ad salutem consequendam ponunt in medicorum industria.
2. Peccant infirmi, non aduocantes medicos in eorum infirmitatibus propter auaritiā, vel desperationem, vt citius moriantur.
3. Peccant infirmi, aquam bibentes in notabili quantitate, & alia nociua scienter, vel ex ignorantia crassa sumentes contra specialem medicorum prohibitionem.
4. Medicus si discernat necessariam esse membriflectionem ad vitæ conseruationem, ac, quando infirmus possit illam recasare.
5. Peccant infirmi ludos adhibentes ad eorum infirmitates curandas.
6. Peccant proculdubio Religiosi infirmi, expensas plusquam par est in aduocandis medicis insignibus.

1. Peccant primò infirmi si totam eorum spem ad salutem consequendam ponant in Medicorum industria; & non primò, ac principaliter Deo summo omnium Medico, prospiciendo in primis ad animæ salutem, si grauatam eam, mouerit aliqua culpa, præsertim mortali: cum

sepe

sæpe infirmitas corporis ex peccato proveniat, dicente Domino: *Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat, de quo in cap. cum infirmitas, infra ead. tit. nostro, de pœnit. & remiss.* Undè *Eccles.* merito legitur: *Fili in tua infirmitate ne decipias te ipsum; sed ora Dominum, & ipse curabit te. Averte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.* Et cum Medicus, & infirmus sint correlatiui, sicut *tex. in d. cap. cum infirmitas*, præcipit Medicis vocatis ad infirmos, vt eos ante omnia inducant ad confessionem, & moneant, vt Medicos aduocet animarum; ita etiam infirmi si monitis non pareant Medicorum in ijs, quæ præsertim pertinent ad salutem animarum, eisdemque despiciant, non sunt absq; culpa, cum periculo se exponant impenitentia, ac desperationis, & periculum mortis facilius incurrant, vt patet ex eodem *tex. in d. cap. cum infirmitas*, in illis verbis: *Hoc quidem inter alia huic causam dedit delicto, quod quidam in agritudinis lecto iacentes, cum eis à Medicis suaderetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, unde facilius mortis periculum incurunt.*

Secundò peccant infirmi in eorum infirmitatibus Medicos non aduocantes, cum possint, & id ob auaritiam, vel propter desperationem, vti citius moriantur: aut adhibitos eorum præcepta non seruantes, ac nociua notabiliter sumentes. Etenim ait *Eccles. d. cap. 38. Da locum Medico: quoniam illum Dominus creauit: & non discedas à te; quia opera eius sunt necessaria.* Dixi, *Ob auaritiam, vel propter desperationem*, quia facerent contra charitatem, qua vnusquisque debet vti erga seipsum, & propriam personam; nam ob id ait *tex.* & ibi *Glosa in l. Prafes, C. de seruit.* & aqua. quod omnis ordinata charitas incipit à seipso, ad quod facit etiam *tex. in cap. si nō licet, 22. q. 5.* Undè ob desperationem quoque qui recusat aduocare Medicum, vt ex sua infirmitate moriatur, non minus peccat, quam qui id agit propter auaritiam: cum sit homicida sui ipsius: quod verū puto etiam si infirmus ex ignorantia putet posse non aduocare Medicum, vt moriatur ad vitandum aliquid magnum malū, quod sibi imminet in bonis, in honore, vel etiam in corpore: quoniam non datur ignorantia inuincibilis, qua quis excusetur ab homicidio sui ipsius, vt habetur ex *Caist. 2. 2. q. 124. ar. 5.* Sed re vera quoad hanc ampliationem opposita sententia nobis videtur uerior, atque deo, posse dari ignorantiam inuincibilem excusantem ab homicidio sui ipsius ad vitandam maximè ignominiam, vel seruandam castitatem. Undè non desunt, qui velint, Lucretiam Romanam ex capite ignorantia fuisse excusatam à lethali culpa, quod septem interemit ad effugiendam infamiam, vt habetur ex *Molina tomo 4. de iust. & iure, tr. 3. disp. 9. num. 5.* cum alijs, quos refert, & sequitur *Diana par. 5. resol. moral. tr. 4. resol. 30.* Cæterum semper peccat mortaliter, qui causa est propriae mortis, nisi ex inuincibili ignorantia excusetur. His adde ea, quæ latè habentur ex *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 9. dub. 6.* & alios, quos refert *Diana loc. cit. resol. 31.* vbi rem hanc sufficienter explicat.

Tertiò peccant infirmi aquam bibentes in no-

tabili quantitate, & alia nociua scienter, aut ex ignorantia crassa sumentes contra specialem maximè Medicorum prohibitionem, vt per *Innoc. in d. cap. sua nos, de homicidio, D. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 2. §. 4. vers. Si autem quaritur, Tab. in sum. ver. Medicina, & alijs:* quod tamen verum est, quando infirmi transgredientes Medicorum præcepta modo supradicta, putarent notabile detrimentum inde fore passuros: nam tunc peccarent mortaliter; secus si crederent inde ipsis prouenturum nocumentum leue; quoniam tunc non peccarent plusquam leuiter. Etenim quamuis bonum sit Medicis fidem adhibere; quia vnique experto in propria arte credendum est; nihilominus non tenetur infirmus obedire Medico ex præcepto; quoniam non est ipsius Prælati, vt per Doctores supra citatos. Hinc sequitur, quod quamuis Medicus decernat secundum artem medicinæ necessariam esse infirmo ad conseruationem eiusdem vitæ sectionem membri; si tamen ex causa talis sectionis essent ingentes cruciatus tolerandi; potest infirmus sectionem reculare, estò quòd crederet se moriturum citra eiusmodi sectionem: nec posset ad hoc cogi, etiam si Religiosus esset, & à Prælato sibi præciperetur: siquidem nemo tenetur cum tanto cruciatu vitam suam seruare, vt habetur ex *Azor. par. 3. lib. 2. cap. 3. q. 12. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 9. dub. 14. num. 96. Molfes. par. 1. sua sum. tr. 11. cap. 19. num. 170.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Diana par. 5. resol. moral. tr. 4. resol. 32.* qui tamen id limitant non procedere, quando Medici iudicarent, sectionem esse necessariam ad vitæ conseruationem, nec magni doloris sint perferendi: aut vita talis infirmi necessaria esset pro bono communi: tunc enim citra culpam non posset reculare sectionem membri, etiam si eum oporteret pati ingentes cruciatus. Etenim si pro defensione fidei tenetur quis mortem subire, vt tot millia millium martyrum subierunt: & miles non potest deserere stationem cum periculo communi, etiam si certus sit esse occidendum, vt probat *Less. loc. cit. dub. 6.* multò magis debet infirmus pati membri sectionem ad conseruationem necessariam propriae vitæ pro bono publico: imò ad id posset à Republica cogi, non obitante ingenti cruciatu, vt per Doctores supra citatos, & præsertim *Diana*, qui refert *Vasq. in par. 2. D. Tho. disp. 162. & Granad. in pag. 2. contr. 7. tr. 3. par. 1. disp. 9. sec. 5. num. 27.* docentes pro bono communi Religionis Carthusianorum, teneri Monachum Carthusianum seruare regulam quoad abstinendum ab esu carnis, etiam cum periculo vitæ: quoniam lex humana ob commune bonum potest obligare etiam cum discrimine vitæ. Est tamen verum, quòd secluso scandalo ad necessariam conseruationem vitæ posset talis Monachus citra culpam vesci in carnibus: nec peccaret Medicus, aut quilibet alius, qui Carthusiano ægotanti, & incio præberet cibos ex caribus, vt habetur ex *Vitoria relec. de temperantia, num. 8. Lorca in par. 2. disp. 23. de leg. ad 4. exemplum, Montefin tomo 2. in par. 2. disp. 23. q. 10. num. 177.* quos refert, & sequitur *Diana d. resol. 32.*

Quartò peccant infirmi ed eorum infirmitates curandas adhibentes Iudæos; id enim Christianis expressè prohibetur, vt sup. diximus *sec. 1.*

per

per tex. in cap. nullus, 28. q. 1. ita se habentem: Nullus eorum, qui in sacro sunt ordine constituti, ut Laicus azima eorum manducet, aut cum eis habitet, aut aliquem eorum in infirmitatibus vocent, aut medicinam ab eis percipiat, aut cum eis in balneo lauet, si verò quisquam hoc fecerit, si Clericus est deponatur: si laicus, excommunicetur. Qui quidem tex. intelligendus est, ubi Christiani alium Medicum Christianum æquè sufficientem adhibere possunt; aliàs si necessitas urgeat, & alium Medicum habere non possint, à Judæis Medicis licitè curationem suscipiunt, ut post alios Syl. in summ. vers. Medicus, q. 2. Item tex. ille loquitur de Judæis ad fidem Christianã translatis, ne ex Judæorum consortio subvertantur: quo casu ubi periculum est subversionis; etiã si necessitas urgeat, & alius Medicus Christianus non inueniatur, puto licitum non esse Judæum Medicum, ut supra aduocare: quoniam salus animæ præferenda est corporis valetudini.

6. Quintò peccant proculdubio Religiosi infirmæ expensas plquam par est facientes in aduocandis Medicis insignibus, & in adhibendis pretiosis medicamentis: ac extra claustra de facili degentes in Villas aeris mutandi causa, & ad balnea se transferant, in graue eorum Monasteriorum damnum, & interesse, & paupertatis voti detrimentum: & eò magis si Religiosi tales sint, qui fortè dum erant in sæculo ad eorundem infirmitates vix ordinarium Medicum adhibentes, pauperum cibis, & medicamentis contenti erant. In hac re Superiores, & Sacerdotes valetudinarij debent præbere humilitatis, & paupertatis exemplum: siquidem à boue maiore discit arare minor. Si enim Clerici, & Conuersi vident Sacerdotes, ac Superiores esse faciles in exquirendis exquisitis Medicis, & medicamentis in eorundem infirmitatibus, & ipsi quoque exquirent: & si Superiores, ac Sacerdotes erunt parci, tales etiam erunt Clerici, atque fratres conuersi.

De venditore, & emptore, ac eorum peccatis à discreto, & cauto Confessorio, cum sibi videbitur explorandis.

DISP. XXVI.

SUMMARIUM.

1. Emptiones, & venditiones apud veteres promiscuè appellabantur, à Paulo tamen Iureconsulto distinguitur emptio à venditione.

2. Quamuis emptionum, ac venditionum appellationibus promiscuè veteres uterentur, ut in l. veteres. ff. de action. empt. Paulus tamen Iurisc. in l. 1. ff. de contrahen. empt. cum distinguat emptionem à venditione ex eo, quod prior sit pretij ad merces, & altera sit mercium ad pretium; atque idè emptor is propriè dicitur, qui dat pro merce pretium; qui verò mercem pro pretio, venditor; idcirco in hac re explicanda, quandoque simul, quandoque diuisim secundum subiectam materiam de emptore, ac venditore tractabimus.

An licitum sit venditori vendere rem maiori pretio quo potest: & emptori licitum sit emere viliori pretio, quo possit.

SEC. I.

SUMMARIUM.

1. Afferitur responso affirmatiua, & multis iuribus, ac rationibus probatur, licet aliqui putent vendicare tantum locum in emptione gemma exquisita, insignis canis, &c.
2. Veritas est in contrarium, non solum in venditione rerum, qua sunt ad victum necessaria, sed etiam qua communes sunt inter magnates cum iusto pretio tantum vendere, & emere licitum sit.
3. Pretium ex Arist. diuiditur in legitimum, & naturale, seu vulgare, & fori, & utrumque est iustum.
4. In quibusdam Ciuitatibus pretium in piscibus taxatur iuxta placitum eos vendentium.
5. Pretium naturale, seu vulgare, & fori non definitur attendis rerum naturis, & secundum se sed in ordine ad humanos usus.
6. Proloquium illud (res tanti valet, quanti vendi potest) non est intelligendum simpliciter, sed cum adductamento, scilicet, quanti licitè vendi potest.
7. Tex. in l. in remandata, C. mandati, declaratur. Et an gemma exquisita, falcones insignes, &c. pretium habeant limitatum.
8. Tex. in l. in causa la. 2. §. idem Pomponius, ff. de minor. locum sibi vendicat, quo ad forum exteriorem, & dummodò pretij deceptio non sit ultra iusti dimidium.
9. Plures sunt causa ob quas interdum licet rem pluris vendere, quam per se alioquin valeret, aut venderetur.

1. IN hac re pro parte affirmatiua facit tex. in l. si seruus furuius, & ibi, Glosa in vers. Inuenit, ff. de condit. furt. & in l. 1. §. si haeres, ubi etiam Glosa in vers. Sine hac cautione, ff. ad Senatusc. Trebell. ubi vulgaris regula traditur, quod res tantum valet, quantum vendi potest; ergo licitum est venditori rem vendere maiori pretio quo potest: & emptori emere rem pretio viliori, quo possit: siquidem illud dici potest iustum pretium; cum res tantum valeat, quantum vendi potest. Confirmatur, quoniam quilibet est in moderator, & arbitrer rei suæ, ut in l. in remandata, C. mand. Hanc sententiam quidam putant locum sibi vendicare in venditione gemmae exquisitæ, insignis canis, falconis, auis indicæ, picturæ veteris, statuarum antiquarum, & his similibus; siquidem hæ res aliud iustum pretium non habent, nisi illud, in quo contrahentes conuenerint. Non enim habet pretium determinatum auctoritate Principis, nec communi vsu fori; ergò sola voluntate contrahentium. Ita Sot. lib. 6. de iustit. & iure, q. 2. ar. 3. ad fin. Bann. 22. q. 77. ar. 7. in princ. Valent. disp. 5. q. 20. pun. 2. §. 3. Ledes. par. 2. sua sum. tr. 8. cap. 32. concl. 5. regula 3. & concl.

concl. 7. difficul. 5. Petr. Nauar. lib. 3. de restit. c. 2. num. 11. Ioann. Medina eod. tr. cap. 2. Salon. 22. q. 77. ar. 1. contr. 3. & 4. & alij. Denique probatur hæc sententia ex *tex. in l. in causa la 2. §. idem Pomponius. ff. de minorib. vbi licitum est contrahentibus se inuicem decipere, ergo simpliciter, ac absolutè licitum est venditori vendere rem maiori pretio, quo potest: & emptori licitum est emere viliori pretio, quo potest.*

His tamen non obstantibus in contrarium est veritas, non solùm quoad emptionem, ac venditionem rerum, quæ humanæ vitæ sunt necessariae; sed etiã quæ communes sunt inter magnates: ac etiã quæ communes non sunt inter illos, ut sunt rarissimæ geminæ, insignes falcones, & alia, de quibus supra diximus. Ita *Rebell. de oblig. inst. par. 2. lib. 9. q. 2. sec. 2. num. 10. ad 2. dicens, oppositam sententiam communi aduersari, & ante victoriam fuisse inauditam, nec esse recipiendam, Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 21. dub. 3. Molina eod. tr. tom. 2. disp. 348. Aragon. 22. qu. 77. ar. 1. §. Hucusque, addens contrariam sententiam haud dubiè non esse vsquequaque veram, Ioann. de Sal. de empt. & vendit. dub. 5. Caser. 2. 2. q. 77. ar. 1. Gabr. in 4. d. 15. Nauar. in Man. cap. 27. num. 28. cum alijs quos allegant.* Et hanc opinionem communiter sequi ab omnibus, restatur *Diana par. 1. resol. moral. tr. 8. resol. 56. licet ipse oppositam sequatur, atque ideo non est licitum venditori vendere rem maiori pretio, quo potest: nec è contra emptori emere viliori; sed iusto tantùm pretio.* Probatur hæc sententia quoad omnium rerum emptiones, ac venditiones ex eo, quòd emptio, seu venditio est essentialiter permutatio: siquidem eiusmodi contractus est commutatio mercis cum pretio, seu pretij ad rem: nam emptor dat rei pretium; venditor verò rem, seu mercem, ut in *l. 1. ff. de contrah. empt.* Vnde sicut commutatio rei ad rem, quæ est formaliter permutatio, pertinet ad iustitiam commutatiuam, & per consequens æqualitatem existit in æstimatione, ac bonitate rerum commutatarum: ita etiã emptionis, ac venditionis contractus cùm pertineat ad iustitiam commutatiuam æqualitatem expostulat inter rem, & pretiũ in æstimatione, ac bonitate, ita ut tanti æstimentur res vendita, quanti pretium illius, & res non excedat in bonitate, ac valore pretium, nec excedatur ab illo: propter quam æqualitatem pretiũ dicitur iustum, & contractus iustus: iustitia enim consistit in æqualitate; Hinc *Arist. 1. Magna moral. cap. 34. ait: Quod iustum est, æquale est.* Non igitur vendi potest res, nec emi pretio ad libitum contrahentium, sed pretio iusto.

Ad explicandam autem pretij rerum venaliũ iustitiam, est adnot. quòd pretium ex *Arist. 5. Eth. cap. 7. & ex communi Doctorum sententia* diuiditur in legitimum, & in naturale, seu vulgare, ac fori; & verumque est iustum. Etenim legitimum pretium dicitur, quod lege Principis, vel Reip. aut eorum auctoritate taxatum est. Naturale verò, seu vulgare, & fori est, quod citra humanam legem ex rerum naturis, conditionibus, & circumstantijs consurgit, & à vulgo, seu foro definitur, ut benè explicatur per *Molin. 10. mo 2. de iustit. & iure, disp. 348. Less. eod. tr. lib. 2. cap. 21. dub. 2. Nauar. in Man. cap. 23. nu. 78. Medin. C. de restit. q. 31. Couar. lib. 2. var. resol.*

*cap. 3. in princ. Ioann. de Sal. in suo tr. de empt. & vendit. dub. 4. Syl. vers. Emptio, §. 7. Tolos. in suo lib. de sept. peccat. mort. & alios: qui discrimine ponunt inter hæc duo pretia; dicentes, quòd primum, & sic legitimum consistit in indiuisibili, & aliquando taxatur in utilitatem ementium; & tunc non licet pluris vendere, licet possit minoris emi, ut quando taxatur, ac definitur pretium in frumento: quandoque taxatur in utilitatem vendentium, & tunc non licet rem minoris emere, quamuis possit pluris vendi, ut quando taxatur pretium censuum, ut rectè declarat *Ioann. de Sal. loco citato, num. 1.* qui addit pretium interdu taxari in utilitatem vtrorumque, quo casu inquit, non esse licitum rem pluris, aut minoris emere, aut vendere ponens exemplum in taxatione pretij in vino: quod nobis non videtur verum: nam pretium in vino taxatur in fauorem ementium; sicut pretium in pane, & in alijs rebus comestibilibus. Est tamen verum, quòd in quibusdam Ciuitatibus ipse vidit ab eorum Receptoribus taxari pretium in piscibus iuxta placitum eos vendentium, sub pœnali tamen lege, ut eosdem non possint vendere non modo pluris, sed nec quidem minoris: quæ quidem taxa sub tali lege, proculdubio facta censetur, tum in bonum vendentium, tum etiã in bonum ementiũ piscis: nam tunc per eiusmodi taxam, & legem obuiatur fraudibus, quæ in his rebus fieri solent, tam ab ementibus, quam vendentibus; ita ut pisces iusto pretio vandantur: & propterea tam à venditore, quam ab emptore citra culpam non violatur. Quod legitimum pretium iustum censeri debeat, ac præsumatur, patet: siquidem quod potestas publica ex officio statuit, non potest à subditis in dubium reuocari: eo magis, quia Superiores possunt melius alijs cunctas circumstantias nosse, ex quibus æstimatio rerum crescit, aut decrescit: quarum quædam pertinent ad merces ipsas, ut copia, vel inopia; necessitas, & utilitas earum: quædam circa venditores, ut labores, expensæ, pericula, damna in mercibus comparandis, adducendis, ac conferendis; ac vendendi modus; nempe, an vtrò offerant, vel rogati vendant: quædam denique respiciunt etiã emptores, ut si multi sint, vel pauci; & pecuniæ copia, vel inopia. Hæc omnia consideranda sunt in taxando legitimo, ac iusto pretio, ut declarat *Less. d. dub. 2. sub num. 7. & 8.* Quòd si à potestate publica non considerentur, sed spe munerum, aut odio venditorum, vel crassa ignorantia pretium legitimum iniuste fuisse taxatum manifestè constet, tunc an illi standum sit, suo loco, Deo duce, dicemus.*

Naturale verò pretium, seu vulgare, & fori nõ definitur, attendis rerum naturis secundum se; sed in ordine ad humanos vsus, ut habetur ex *Ioann. de Sal. loco citato, num. 2.* Vnde eiusmodi pretium dicitur naturale, &c. tanquam à naturali prudentia constitutum in ijs rebus, quibus à publica potestate pretium non est impostum, communi hominum intelligentium æstimatione. Fit autem communis æstimatio, pensatis supradictis circumstantijs, ut per *Nauar. d. cap. 23. num. 78. & alios Doctores supra relatos; qui legitimum pretium volunt constitui in indiuisibili, ut supra ostendimus: at naturale, seu vulgare, pretium non item; sed consistit in diuisibili, & habet*

habet latitudinem, ita vt diuidatur in rigorosū, medium, & infimum. Etenim legitimū pretiū idcirco est indiuisibile, quoniam ab vno tantū constituitur, vel à multis in vnum conuenientibus. Naturale verò pretium, seu vulgare, seu fori idè diuisibile est, quoniam à plurimorum iudicio pēdet, qui non idem omnino iudicant: siquidem quod quidam æstimant nouem, quod supponimus infimum pretium; alij æstimant 10. quod est medium; & denique alij 11. quod est rigorosum, hinc fit, quòd pretium naturale, seu vulgare, & fori iustum est triplex, nempe rigorosum, medium, & infimum. Et quamuis vt: a pretium legitimū non possit aliquid percipi; sed perceptum veniat restituendum: nihilominus naturale, seu vulgare satis est si non excedat rigorosum, medium, aut infimum; quoniam omnia hæc pretia sunt iusta, vt post *Sotum*, & alios ostendit idem *Less. d. dub. 2. num. 9. cum plur. seq.*

Restat modo, vt ad contraria respondeamus .

6 **A**D primum ex *l. si seruus furtiuus*, & ex *l. 1. §. si hæres*, respondetur, quòd proloquium illud, *Tantum vale: res, quantum vendi potest*, non est intelligendum simpliciter, sed cum aliquo additamento; nempe vt res tantum valeat, quantum vendi potest, scilicet, licite, atque idè intra limites iusti pretij, vt rectè inquit *Henriq. quodlib. 1. q. 40.* item res tantum valet, quantum vendi potest, secluso videlicet dolo, fraude, ignorantia, violentia, & necessitate: Siquidem si aliquid horum non interueniat, non dabit emptor pro re plusquam valet; nisi volendo donare excessum, ut rectè post alios declarat *Ioan. de Sal. de empt. & vend. dub. 5. sub num. 6.* Quæ quidem donatio non præsumitur, cum nemo præsumatur iactare suum, *l. cum de indebito, C. de probat.* & in casu nostro etiam quoad venditionem gemmæ exquisitæ, & aliarum rerum similium, non potest dici, excessum illum pretij percipi titulo donationis; nam *Salas ibi sub num. 5. ex Less. ac Rebell.* inquit, quòd emptor non intendit donare, sed emere: nec venditor acceptat, vt donatum, sed exigit, vt debitum: vnde illud excessum dat emptor ex inconsideratione, passione, animi leuitate, aut nimio, & temerario affectu ad rem illam, atque idè excessus eiusmodi est restitutioni obnoxius, vt habetur ex *Conrado de contr. qu. 57. Angel. vers. Emptio, §. 17. Medina de restit. qu. 32. §. Circa Tertium*, & ex alijs apud *Sal. loco citato.* Est tamen verum, quòd si venditor rei venditæ valdè afficiatur, tunc potest hunc suum affectum æstimare, vt inquit *Nauiar. in Man. cap. 23. num. 83.* quem refert, & sequitur *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 5. num. 17.* & addit id verum esse, dummodò bona fide id agatur.

7 Ad confirmationem ex *tex. in l. in re mandata*, dicitur, legem illam non facere ad rem nostram: siquidem non loquitur de æstimatione rebus imponenda, sed tantum denotat, quemquam pro suo arbitratu de rebus suis posse disponere, etiam in suum incommodum, mandatarium autem non posse.

Ad rationem, in qua fundatur Doctores prio-

ris sententiæ circa venditionem exquisitæ gemmæ, & aliarum rerum similium: eo quòd non habeant pretium taxatum à lege, nec à communi hominum æstimatione, responderetur, quòd non benè ex hoc deducitur pretiū eis sola opinione contrahentiū cōstituiatur: quoniã res istæ pariter suum limitatum habent pretium, attentis circumstantijs, quas supra retulimus, siquidem valor omnium rerum venalium firmatur in ordine ad humanos vsus, quarum utilitas, cum sit limitata, earum pretium erit quoque limitatum, vt habetur per *Ioan. de Sal. Less. & alios Doctores*, quos supra citauimus.

8 Ad vltimam rationem desumptam ex *tex. in l. in causa, la 2. §. idem Pomponius, ff. de minor.* dicimus ex communi omnium sententia, legem illam locum sibi vendicare, quoad forum exterius, & dummodò deceptio in pretio non sit vltra eius dimidium, vt in *l. 2. & ibi latè Bart. C. de rescind. vend.* Cæterum attento foro interiori, res vendi, ac emi debet iusto pretio, & non permittitur deceptio, nec in minimo quidem quadrante, cum talis deceptio esset contra iustitiam, commutatiuam, per quam decipiens restitutioni efficitur obnoxius, vt supra declarauimus, & habetur communiter ex *Doctore*, post *D. Thom. nēpè Ioann. Medin. q. 32. D. Anton. 2. p. sue summ. tit. 1. cap. 16. §. 3. Conar. lib. 3. var. resol. cap. 4. num. 11. Nauar. in cap. nouit, de iudic. not. 6. num. 54. Ioan. de Sal. de empt. ac vend. dub. 26. num. 6. & dub. 27. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 4. sub num. 21.* vbi ex hoc inquit falli *Gerson. opusc. de contr. par. 2. propos. 11.* dum ait, eiusmodi decipientem peccare quidem; sed non teneri ad restitutionem, eo quòd scienti, ac volenti non fit iniuria: siquidem deceptus non est absolute volens, sed sicut is, qui soluit vsuras: & si talis deceptio est peccatum, proculdubio est cōtra iustitiam commutatiuam, quæ ad restitutionem obligat. Ita supra relati *Doctores*, cum alijs, quos allegant, & nos latius, suo loco, Deo duce, dicemus.

9 Non tamen negamus quin plures sint causæ, ob quas liceat interdum plures rem vendere, quàm per se ipsa alioquin valeret, aut venderetur. Etenim ratione officij mercandi possunt mercatores paulò plures rem vendere, quàm ab alijs vendi soleat. Item ratione lucri cessantis, aut damni emergentis: ratione laborum, ac expensarum in mercibus conquiritendis, & asportandis, ac conseruandis: ratione copiarum emptorum, & penuriarum, ac penuriarum mercium: si rem quis vendat gratia emptoris, aliàs non venditurus, vt rectè declarat *Less. d. dub. 4. nu. 24. cum plur. seq.* qui è contra à *num. 32. ad 38. inclusiuè* recenset plures causas, ob quas emptor potest emere rem minoris, quàm aliàs valeret, vt si res emptori esset parum utilis, eamque emptor in gratiam venditoris emat: si rogetur emere, aut auctoritate publica vendatur: si plures sint merces, & pauci emptores: si magna simul copia mercium comparatur, vt de his omnibus latius, Deo fauente, tractabimus: quibus adde, quæ cumulat *Diana par. 1. resol. moral. tr. 8. resol. 23.*

An licitum sit rem carius vendere dilata
solutione, aut vilius emere an-
ticipata .

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Affertur opinio Medinæ inclinantis in affirmatiuam sententiã, & quare.
- 2 Per se, & simpliciter loquenda vera est contraria sententiã, cum usuram dicantur committere, tam carius vendens dilata solutione, quã vilius emens solutione anticipata .
- 3 Est illicita talis emptio, vel venditio in præiudicium iusti pretij; secus infra latitudinem ipsius iusti pretij .
- 4 Ratione lucri cessantis, & damni emergentis vendi potest supra rigorosum pretium dilata solutione, & emi minus infimo pretio solutione anticipata .
- 5 Ratione periculi sortis, cui venditor vendens pecunia credita, vendere licite potest rem supra rigorosum pretium .
- 6 Vendentes merces quasdam, que non nisi credito venduntur distrahi possunt supra iustum pretium .
- 7 Affertur responsio ad tria contraria sententiã affirmatiua .

IN hac re Medina de restit. q. 38. caus. 3. & 4. in affirmatiuam sententiã videtur inclinare, motus ex eo, quod pecunia credita non sine laboribus, & expensis sæpè exigitur: semper pecunia præsens plus estimatur: rem melius est habere, quã actionẽ ad eã; præterea pecunia credita exponitur periculi periculo; non fructificat credenti, cum possit; sed potius debitoris: ipsique per eam obsequium defertur: quã omnia sũt pretio æstimabilia; ergo licitum est rem carius vendere dilata solutione; & vilius emere anticipata. Deinde probatur hæc sententiã ex nonnullis Castellæ locis, in quibus lanæ vilius emuntur anticipata pecunia; & carius venduntur dilata solutione, ibidem, & in varijs, ac diuersis Proincijs; & tamen eiusmodi emptiones, ac venditiones iustæ, ac licitæ à Doctõribus iudicantur: est ergo licitum carius vendere dilata solutione, & vilius emere anticipata. Fauet eidem sententiã *tex. in cap. in Ciuitate, de usur.* ubi decernitur, aromata, quæ ad numeratum venduntur quinque, posse vendi sex ad creditum .

2 His tamen non obstantibus, contrariam sententiã dicimus esse ueram per se, ac simpliciter loquendo ob creditam, aut anticipatam pecuniã absolutẽ; quam docet *D. Thum. 2. 2. q. 78. ar. 2. ad 7. Molin. tom. 2. de iust. & iur. disp. 355. Less. eod. tr. lib. 2. cap. 21. dub. 6. Rebell. de oblig. iust. lib. 9. q. 11. par. 2. Salas de empt. ac vendit. dub. 41. cum alijs, quos allegant.* Et Canonistæ communiter in *cap. nauiganti, de usur.* Etenim his casibus, tam carius vendens dilata solutione, quã vilius emens anticipata, dicuntur usuram committere: eo quod lucrum percipiunt ultra sortem ex mutuo, ac in pretium mutui: liquidem perinde est, ac si venditor merces emptori vendidisset,

prout tempore venditionis venderentur: Verum, quia emptor tunc temporis soluendo non est, pretium mercium eidem emptori censeretur inuuisse sub illo lucro supra iustum pretium. Sic etiam emens vilius iusto pretio ob anticipatam solutionem, censeretur quoque ex mutuo palliato lucrum accipere: nam perinde est, ac si solutionẽ prædictam mutuo dedisset usque ad tempus traditionis mercis sub illo lucro vilius iusto pretio. Ita *Less. loco citato, dub. 6. & 7. & alijs;* & in specie est, *tex. in cap. consuluit, de usur.* ita se habent: *Et an negotiator pœna consimili debeat condemnari, qui merces suas longè maiori pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris temporis dilatio prorogetur, quã si ei incontinenti pretium persoluatur.* Dixi, *Ob creditam, aut anticipatam pecuniã, absolutẽ, quoniam, dilata, vel anticipata pecunia contracta emptio, seu venditio per se sola non est satis ad augendum, aut diminuendum rei pretium, vt supra diximus, & contra id docetes arguit Molina par. 2. de contr. disp. 357. num. 1. & est tex. in terminis in d. cap. consuluit, de usur.*

3 Est tamen verum, quod hæc ipsa sententiã multipliciter limitatur. Nam dum conclusimus non posse vendi carius ob dilatam solutionem, nec emi vilius, anticipata solutione, id intelligendum est, in lætionem, & præiudicium iusti pretij; secus autem si carius, aut vilius vendatur infra latitudinem ipsius iusti pretij: liquidem vendentes dilata solutione pretio rigoroso, & ementes anticipata pecunia, pretio infimo, iustè emũt, sicut si emerent medio, quia dicuntur emere iusto pretio: non tamen possent videri ob dilatam solutionem supra rigorosum pretium; aut emere anticipata pecunia minus infimo pretio: nam his casibus emerent, & venderent iniusto pretio, vt patet ex Doctõribus supracitatis: qui id ampliãt, etiam si tempore solutioni destinato, res sit plus valitura, nisi venditor esset in id tempus seruaturus, vt cum communi inquit *Joan. de Salas post Ser. Less. & alios d. dub. 41. sub num. 5.* Etenim eo ipso, quod res traditur pretio credito, fit emptoris; ergo si crescit eius pretium, crescit emptori; atq; ideo venditor non potest quicquam pro eo incre. merito exigere, nisi ipse rem esset seruaturus.

4 Secundo limitatur eadem conclusio, vt quamuis non possit res vendi supra rigorosum pretium ob solam dilatam solutionem: nec emi minus infimo pretio ob solam solutionem anticipatam; quoniam dilatio solutionis, seu eiusdem anticipatio, est implicitum quoddam mutuum, pro quo nihil potest percipi ultra sortem, vt in *d. cap. consuluit, de usur.* nihilominus res ipsa potest dilata solutione vendi supra rigorosum pretium, aut emi minus infimo pretio anticipata pecunia, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis. Ratione lucri cessantis, cum res tempore celebrati contractus valet, v. g. 10. & tempore solutionis creditur valitura plus, minusque quam 12. tunc enim vendi potest credito 12. si venditor rem ipsam erat seruaturus usque ad illud tempus; quoniam eo casu non ratione dilatæ solutionis, sed ratione lucri cessantis tantum vendit, cum etiam præsentem pecuniã potuisset tantidem vendere, vt est *tex. in cap. in Ciuitate, de usur.* & probant *Less. d. dub. 6. sub num. 52. Salas, & alij.* Confirma-

matur, quia licet ex mutuo non possit aliquid percipi vi mutui ultra sortem; attamen ratione lucri cessantis potest id percipi, & pacisci ab initio contractus, etiam si mutuanis vi, aut dolo non fuerit inductus ad mutuandum; sed sponte mutauit, ut habetur per *Conar. lib. 3. var. resol. cap. 4. Nauar. in Man. cap. 17. num. 211. & de usur. num. 43. Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 20. dub. 11. sub num. 79. in fine, & nu. 80. Salon. in 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 9. & alios quamplurimos: ergo idem dicendum est in casu nostro, quoniam venditio dilata solutione inuoluit mutuuum implicatum, ut sup. declarauimus: & quamuis plures conditiones exigantur ad percipiendum incrementum illud supra iustum pretium, aut minus infimo; nihilominus non requiruntur tot conditiones, quot *Nauar.* exigit; sed pauciores, ut recte probant *Salon. loc. cit. & Less. ubi sup. à nu. 84. cum plur. seq. & cap. 21. dub. 7.**

Ratione verò damni emergentis vendi potest res pluris iusto pretio rigoroso, & emi minoris iusto infimo, cum venditor v.g. ob dilatum, aut emptor ob anticipatam solutionem patiuntur aliquod damnum, ut quia non potuerint eorum domus reficere, quæ minabantur ruinam, aut usuras soluerint eorum creditoribus, & alia eiusmodi damna fuerint passi; quia ratione damni emergentis licet percipi potest ex mutuo incrementum aliquod ultra sortem, sicut ratione lucri cessantis, siue mutuuum sit coactè, siue sponte factum, arg. *rex in l. 3. §. fin. ff. de eo quod cer. lo. 60. Glos in cap. conquestus, de usur. Nauar. in cap. si fuerit aueris. 14. q. 3. num. 42. latè Conrad. de contr. q. 30. concl. 2. Molina tomo 2. de iust. & iure, disp. 315. Salon. d. q. 78. contr. 8. & 9. Less. d. cap. 20. dub. 10. & alij Doctores communiter. Est tamen verum, quod ut exigi, ac pacisci possit eiusmodi interesse, præfati Doctores, & præcipuè *Less. d. dub. 10. num. 73. cum pluribus seq.* tres conditiones exigunt, quarum prima est, ut mutuuum sit causa damni, sine qua non eueniret. Secundò, ut mutuuarium illius damni admodum neas, ne illum decipias: quoniam forsitan nolet mutuuum, seu pretij dilationem cum tanto onere. Tertio, ut non cogas illum pacisci de periculo damni potiusquam de damno; sed dimittas eiusdem arbitrio.*

3 Tercio limitatur ipsa conclusio, ut licet citra culpam quis non possit vendere supra rigorosum pretium rem dilata solutione; sicut nec emere anticipata pecunia minus infimo; potest tamen illam vendere, aut emere ut supra ratione periculi fortis, cui exponitur venditor uendens pecunia credita, aut emens pecunia anticipata, ut contra *Sot. lib. 6. de iust. & iure, q. 4. ar. 1. ad 2. Nauar. in Man. cap. 23. num. 81. & alios docet Med. de restit. cap. 38. §. ad tertiam causam, & in 4. causa, Petr. Nauar. eod. tr. lib. 3. cap. 2. par. 1. dub. 11. §. vna hac, num. 105. & seq. & par. 2. dub. 10. cap. 3. num. 342. Molin. tomo 2. de iust. et iure, disp. 304. & 356. Less. eod. tr. lib. 2. cap. 21. dub. 6. & cap. 23. dub. 4. num. 43. Salon. in 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 26. Cord. in sum. q. 84. §. Tanpoco se iustifico, Emanuel Rodriq. par. 2. sua sum. cap. 83. num. 3. & alij, quos refert, & sequitur *Sal. in suo tr. de empr. & vendit. dub. 41. num. 5. & 6.* Etenim exponere se tali periculo, est pretio æstimabile: ob id enim fidei iustos ratione fide-*

iussionis potest incrementum aliquod stipulari, ut per *Less. loc. cit. & alios.* Verum tamen est, quod periculum debet esse verum, non autem fictum: nec venditor cogere potest emptorem; ut se potius, quam alium pro periculo præstando accipiat: neque posset plus exigere, quam ipse libenter alteri daret ad simile periculum redimendum, si nec esse foret: & tandem significandum est emptori, quo titulo tantum exigat; maxime si dubium sit, an illi placeat: nam forte nollet eo titulo aliquid dare. Ita *Less. ubi supra, nu. 55.* His adde, quæ Nos adnotauimus in nostris *Commentar. in extranag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 17. num. 6. & 7.* ubi egimus de dantibus ad cambium, vel ad censum personæ aded inopi, ut probabili se exponant periculo amittendi pecuniam, quam ad cambium, vel ad censum dederunt. Quæ diximus de exponentibus se periculo amittendi pecuniam creditam, ut supra, extendimus ad exponentes se periculo probabili subeundi labores, & expensas in recuperanda ipsam pecuniam creditam, ut habetur ex *Ioan. de Sal. de empr. & vend. dub. 41. sub num. 5. & alijs apud Less. d. dub. 6. num. 54.*

6 Quarto limitatur dicta conclusio, ut locum non habeat in vendentibus merces quasdam, quæ non nisi credito venduntur, seu ad terminos vendi solent; tunc enim supra iustum pretium distrahi possunt, quo pretio non vende. Erunt numerata pecunia, ut sunt merces, quæ ingenti copia ex ludia, ac ex alijs locis deferuntur, & mox credito distrahantur in varios mercatores, quæ ad diuersa loca eas mittunt præsentem pecuniam uendendas. Iste enim vendendi modus creditæ pecunia, est in causa, ut plures emptores concurrant ad emendum eiusmodi merces, atque ided, ut carius distrahantur, cum eorum copia pretiæ minuat, ut sup. declarauimus *sec. preced. & latè Less. d. dub. 6. & Nos latius paulò infra dicemus in solutione contrariorum.*

Restat modo, ut contraria soluiamus.

7 **A**D primum concedimus, quod ubi adest probabile periculum amittendi pecuniam creditam, aut solutam anticipatè, aut eam non sine magnis laboribus, & expensis recuperandi, posse se credito vendi supra rigorosum pretium, aut emi minus infimo, ut sup. ostendimus *limit. 3.* cæterum ob solam creditam pecuniam, aut anticipatè solutam, non possunt contrahentes iustum pretium alterare.

Ad secundum patet responsio ex *quarta limit.* Siquidem tanta copia lanarum non potest vendi nisi dilata solutione, & emi nisi pecunia anticipata. Vnde illud dicitur iustum pretium talium mercium, quo venduntur dilata solutione, aut emuntur anticipata pecunia, ut rectè declarat *Molina tomo 2. de iust. & iure, disp. 360. Less. eod. tr. lib. 2. cap. 21. dub. 7. Sot. lib. 6. pariter de iust. & iure, q. 4. ar. 1. ad 4. Cord. in sua sum. q. 85. & Ioan. de Sal. de empr. & vend. dub. 43.*

Ad *tex. in d. cap. in Ciuitate, de usur.* dicimus, illud loqui de eo, qui rem erat seruaturus, merito ibi dæternitur, aromata, quæ ad numeratum

vēduntur quinquē, posse uendi sex ad creditum; nam illud incrementum percipit ratione lucri cessantis, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus in 2. l. misat.

An venditor teneatur rei defectus, & vitia manifestare; & emptor eiusdem occultas virtutes exponere,

S E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1 In re vendita triplex vitium adesse potest: in substantia scilicet, quantitate, & qualitate.
- 2 Afferitur opinio negatiua, sed contraria est regulariter vera.
- 3 Vendens rem vitiosam scienter, eiusque vitia occulta non manifestat emptori, peccat contra iustitiam.
- 4 Siue vitium sit in rei substantia, siue in quantitate, siue in qualitate, semper peccat venditor contra iustitiam, nō manifestanda vitium emptori.
- 5 Vendens scienter rem vitiosam non manifestato vitio, non solum peccat, sed etiam re integra tenetur emptorem mouere, ut contractum rescindat.
- 6 Peccat venditor contra iustitiam non manifestans rei vitia, quamuis emptor non petat vitia sibi explicari.
- 7 Si venditor scienter non manifestet, aut occultet vitia rei vendita, & emptor non fuisse aliter contracturus, contractus erit inuolidus.
- 8 In omnibus casibus, in quibus dolus dat causam contractui, siue uerbis, siue facto dolus fiat non manifestando, scilicet, rei vendita vitia, non solum peccat venditor, sed ad omnia damna tenetur inde secuta.
Quid si tempestiuē emptorem admoneat de rei vitio.
- 9 Venditor citra culpam rem vendit non manifestatis vitio emptori, si vendat iusto pretio, et res emptori noxa non sit, sed utilis.
- 10 Procedit hac limitatio in qualibet vendente, quam rem pro alia aequē bonam, & iusto pretio.
- 11 Extenditur etiam in vendente rem minori quantitate pro maiori, sed iusto pretio.
- 12 Venditio nulla rei noxia, & inutilis emptori vitia ignorati, quæ si sciisset, non fuisset empturus, erit solum nulla in fauorem emptoris, quamuis dolus proprie in ea non interueniat.
- 13 Vendens rem vitiosam, & non manifestas eiusdem vitia occulta tanto pretio, quanto si vitiosa non esset, non solum peccat mortaliter, nisi leuitas materia, ignorantia, vel inaduertertia illum excuset, sed etiam fit obnoxius restitutioni.
- 14 Vendens rem manifeste vitiosam, si iusto pretio vendat, non peccat, nec ad aliquam restitutionem tenetur.
- 15 E conuerso peccat emptor si rem emat, & venditori nō explicet virtutes rei emptæ, nec pretium auget.
- 16 Sciens valorem gemma, illamq; emat a rustico

ignoranti eius valorem, & ut habeat tuta conscientia, petat à venditore remissionem eius, quo plus valeat, adhuc tenetur manifestare valorem, nec ei proderit remissio, & quare.
Quid si tam venditor, quam emptor ignorant gemma valorem, & quasi fortuna se committentes, talem remissionem deducant in partem.

- 17 Sciens in aliquo agro esse thesaurum, aut venas metalli, lapidisq; pretiosos, &c potest licite illum emere eodem pretio quo valeret, si nihil horum ibi fuisset, ab eius Domino ignorantem, ibi esse thesaurum, venas metalli, &c.
- 18 Sicut venditor ratione vitij sibi soli noti tenetur minuere pretium, sic emptor ratione virtutis tenetur augere pretium. Et quando.
- 19 Tex. in l. in cautæ, §. idem Pomponius, ff. de minor. procedit in foro exteriori, & modo deceptio non excedit iusti pretij dimidium, non vero in foro conscientie, in quo nulla est licita deceptio.

PRO huius rei explicatione est ad hoc, quod in re vendita triplex vitium esse potest, nempe in substantia, quantitate, & qualitate. In substantia quando argentum reprobum venditur pro uero. In quantitate, ubi uenduntur decem librae piscium pro duodecim. In qualitate, cum uenditur equus cæcus pro sano. In emptore potest dari casus in eo, qui sciens uirtutem gemmæ contra fascinationem, malum caducum, &c. Emat illam à rustico talem uirtutem ignorante multo minoris quam ualeat. Queritur igitur an tam venditor teneatur rei defectus, & vitia emptori manifestare, quam è conuerso emptor uenditori rei occultas uirtutes exprimere.

- 2 In hac re uidetur prima facie negatiuè respondendum esse, atque idè nec uenditorem teneri emptori rei uenditæ vitia manifestare, nec è conuerso rei emptæ uenditorē uirtutes ab emptore edoceri. Probat ex *tex. in l. in causa la 2. §. idem Pomponius, ff. de minor.* ubi habetur, quod licitum est contrahentibus se ipsos inuicem decipere: ergo nec uenditor tenetur rei uenditæ vitia manifestare; nec emptor rei emptæ uirtutes.

His tamen non obstantibus, contrariam sententiam de iure regulariter veram esse arbitror. Est tamen distinguendum de rei uirtutibus, ac vitij, an sint occulta, vel manifesta. Si res ipsa iusto pretio vendatur, aut ematur; vel iniusto si venditor requiratur pro manifestatione rei uirtutum; & emptor uirtutum; & demum si res uendita inutilis sit emptori. His igitur præmissis, sit

PRIMA CONCLUSIO.

- 3 **V**endens rem uitiosam scienter, & eiusdem vitia occulta non manifestans emptori, ipsius rei uirtutum manifestationem, si quæ habeat, exposcenti, peccat contra iustitiam. Hæc conclusio est communis, ut testatur *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 21. num. 86.* Etenim venditor ex iustitia tenetur rei vitia aperire emptori eorum explicationem exoptulanti; cum ex officio obligetur explicare conditionem rei suæ, quam uendendam exponit, maxime si rogetur ab emptore. Vnde si venditor affirmet rem uitio

vicio carere, eamque laudet, cum tamen occultum vitium habeat, iniuriam infert emptori. Ita *Less. loc. cit.*

4 Ampliatur primò hæc conclusio, ut venditor peccet contra iustitiam non manifestando vitia rei venditæ emptori ex postulanti, ut supra, siue vitium sit in rei substantia, ut si vendat cristallum pro lapide adamantino: siue in quantitate, fraudando pondera, & mensuras, ita ut vendat decem cados vini pro duodecim, octo modios frumenti pro decem: siue in qualitate, ut si seruum pro sano vendat, cum sit infirmus; pro bono cum sit fur, uel fugitiuus. Etenim his modis omnibus, aut eorum singulis iniuriam venditor infert emptori non manifestando vitia rei venditæ; ergo peccat contra iustitiam.

5 Secundò ampliatur, ut scienter vendens rem vitiosam, non manifestatis eiusdem vitij, non solum peccet, sed etiam si res est integra tenetur monere emptorem, ut rescindat contractum si velit, cum competat illi actio redhibitoria, vel quanta minoris, ut in *l. Julianus, ff. de act. empt. & l. 1. ff. de adil. edic.* quod tamen verum est, si ex tali contractu notabile incommodum timeretur ipsi emptori, & res alioquin esset sibi inutilis: Secus autem si nullum notabile damnum, andè formidatur, & res eidem esset utilis, & iusto pretio vendita; quoniam tunc non teneretur monere emptorem ut supra; nam etsi peccauit, nullum tamen notabile damnum intulit, ut habetur ex *Less. lib. 2. de iust. & iure cap. 21. dub. 11. num. 89.* quem refert, & sequitur *Ioan. de Salsas de empt. & vendit. dub. 35. sub num. 5. circa fin.* qui addunt, quòd si res non est integra; sed consumpta, ad nihil tenetur venditor, nisi in pretio fuerit excessus, qui si fuerit, compendandus est manifestè, uel occultè. Pro hac eadem re citat ipse *Less. Lopez. par. 2. sui instr. cap. 42.* & quame plurimos alios Doctores referentem.

6 Tertio ampliatur, ut contra iustitiam peccet venditor rei vitia non manifestans, etiam si emptor aliquando non petat rei vitia sibi explicari; sed rem petat ad certum utum, & ipse venditor rem illi tradat inutilem, aut parum utilem pro utili, ut si infirmo vendat aromata euasida pro recentibus, semina corrupta pro sanis; tunc emptor etiam si non petat vitia explicari, venditor eiusmodi rerum vitia non explicans facit contra iustitiam, atque idè iniuria eum afficit non tradendo rem ad petitum usum deseruientem, sed eundem decipiendo rem inutilem pro vili vendens. Idem dicendum est, si guttam argenti viui in aures equi infundat, ut excutiat segnitie, & præferat generositatem: nam factio suo mentitur rei bonitatem, ut rectè inquit *Less. loc. cit. sub num. 87. vers. Pari modo, & num. 92.* vbi addit eodem modo peccare venditorem, si ingenio artis rei vitium texit; aut rem ipsam ponat cum alijs vitio carentibus, ut distingui ab emptoribus non possit. Vide quoque *Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 35. sub num. 7.* qui hæc omnia confirmat, & insuper idem ait dici posse de eo, qui sigillum panis melioris in viliori ponit: aut si reuestiarj scalpant vestes, ut ex rasis videantur pilosæ; hi enim omnes eorum factis rerum bonitatem mentiuntur. In verbis autem rei bonitatem mentitur venditor cum falsò ait, rem non esse vitiosam, aut utatur verbis amphibos

logicis: aut inter multa vitia apertè falsa, occulta vitia numeret, ut sibi vera non credantur, dicens v. g. *Vendo tibi hunc equum pro cæco, claudo, mutilo, ventris doloribus elaborante, ac omnibus vitij affecto, qui tamen ventris doloribus tantum læpè torqueretur, ut patet ex ijs, quæ habentur ex Navar. in Man. cap. 23. num. 89. Petro Navar. lib. 3. de rostit. cap. 2. dub. 2. nu. 47. Soto lib. 3. de iust. & iure, q. 3. ar. 2. Vega, ver. Emprio, casu 48. & ex alijs apud Sal. loc. cit.*

7 Quarto ampliatur, ut venditor scienter non manifestans, aut occultans ut supra vitia rei venditæ non solum peccet, sed etiam, si emptor non fuisset aliàs empturus, contractus esset inualidus: siquidem dolus alterius ex contrahentibus dans causam contractui bonæ fidei irritat contractum, ut latè probat *Couar. in regula Possessor, 2. par. §. sexto, num. 6. de regul. iur. in 6.* non tamen ipso iure, ut ipse *Couar.* putat, & *Ioan. de Sal. de emp. dub. 35. sub num. 6.* Sed venit irritandus ad arbitrium decepti tum de iure naturali, tum etiã ciuili, ut post *Ioan. Ignanum in l. contractus, nu. 150. ff. de regul. iur.* & alios probabiliter docet *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 17. dub. 5. sub nu. 29. vers. Quod autem, & num. 31. vers. Verum quidam.* Quæ quidem sententia licet sit probabilis; attamen quòd contractus sit ipso iure irritus quando est bonæ fidei, & dolus fuit illius causa, est magis recepta: quoniam tunc emptor iniurus, ac inuoluntarius emit; & propterea ipsi fit iniuria: ergo contractus est nullus: sententiæ huic fauent *sex. in l. Julianus. & l. quæro, ff. de act. empt. & l. 1. & toto tit. ff. de adil. edic.* ubi emptori conceditur actio redhibitoria aduersus venditorem scienter, ac dolosè non manifestantem vitia rei venditæ. Hinc *D. Ambr. 3. de offic. cap. 10. ait. In contractibus vitia eorum, quæ veniunt, prodi iubentur, ac nisi intimauerit venditor, doli actione vacuantur.* His adde *Panzor. in cap. inuidium, de rer. perm.* & alios, quos refert *Ioan. de Sal. de emp. & vend. dub. 34. sub num. 6.* qui tamen *num. 7. & seq.* hanc opinionem inquit falsam esse, quando venditor nullo mendacio, dolosè vitur, sed merè negatiuè se habet, maximè si aliundè non possit rei suæ iustum pretium consequi, ut habetur ex *Soto lib. 16. de iust. & iure, q. 3. ar. 2. Molina tomo 2. eod. tr. disp. 352.* & ex alijs apud eundem *Ioan. de Sal. loco cit. sub num. 7.* qui testatur hanc opinionem esse communem. Dixi, *Si emptor non fuisset aliàs empturus.* quoniam si voluisset quidem emere, sed non tanti, quantum nunc emit; eò quod facile reperisset illo pretio rem meliorem; contractus non esset inualidus, quoniam dolus non dedit causam contractui; sed tantum cur pluris emeret: Est tamen verum, quòd venditor eo casu tenetur restituere ex pretio, quantum minoris res emenda fuerat. Ita *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 11. sub num. 87.*

8 Quintò ampliatur prædicta conclusio, ut in omnibus prædictis casibus, & in his similibus, in quibus dolus dat causam contractui, siue dolus fiat verbis, siue factio per venditorem non manifestantem rei venditæ vitia, quæ venditor non solum peccat; sed etiam tenetur ad omnia damna inde secuta, nisi tempestiuè emptorem admoneat de rei vitij, ut per *Less. d. cap. 21. dub. 11. num. 88.* vbi hanc limitationem ait esse intel-

telligendam de damnis, quæ probabiliter ex tali deceptione prævideri poterant euentura, vt si oues mormidas vendidit pro sanis, per quas totus grex inficiatur: aut si tigna vendidit vitiosa, vnde domus ruinam fuerit passa, vt in *l. Iulianus, ff. de action. emp. & vend. quibus adde Ioan. de Salas de empt. & vend. dub. 34. num. 4.* vbi post alios docet, quòd quando venditor probabiliter intelligit emptorem emere ad reuendendum, tunc debet indistinctè manifestare rei vitium, ne emptor rem ipsam reuēdat maiori pretio, quod satis est in tali euentu monere primum emptorem post contractum. Cæterum quando res est periculosa, ait *D. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 17. §. 6.* relatus à *Ioan. de Salas loc. cit.* venditor rem non satisfacere detegendo vitium emptori, sed debere non vendere rem illam ei, quem nouit sua leuitate non curaturum de periculo; vel ex sua iniquitate iniusto pretio alteri venditur: quam quidem obligationem esse charitatis tantum, non autem iustitiæ, ait idem *Salas* ibi, atq; idè venditor ex ea non efficitur restitutioni obnoxius ob damna inde secuta emptori: siquidem restitutio non debetur ex violatione charitatis, sed ex violatione iustitiæ, cum cuius restitutio fiat ratione rei iniuste acceptæ, vel ratione iniustæ acceptationis, vt sæpè diximus.

9 Sic ampliata limitatur prædicta conclusio, vt venditor citra culpam possit rem vendere, non manifestatis eius vitij emptori, quando res ipsa iusto pretio venditur, & non est noxia, sed utilis emptori, vt habetur ex *D. Thoma quodlib. 2. ar. 10. & 2. 2. q. 77. ar. 3. D. Anton. 2. par. sua sum. tit. 1. cap. 17. §. 6. Vega par. 1. respon. casu 64. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 11. nu. 90.* & ex alijs quamplurimis, quos refert, & sequitur *Ioan. de Salas de empt. ac vendit. dub. 34. sub num. 5.* quam limitationem veram esse, inquit *Less. loc. cit. Salas de emp. dub. 35. sub num. 6. vers. Diximus,* & alijs, etiam si venditor laudet rem suam supra meritum, vel celet vitium, quod illam non reddat notabiliter minus utilem ad usum, cui expositur, atq; idè nõ censeri irritum contractum, nec teneri ad restitutionem, etiam si emptor alioqui non fuisset empturus; dummodo venditor nullo mendacio, ac dolo notabili utatur, sed negatiuè se habeat; maxime si aliunde non possit rei suæ iustum pretium habere, vt habetur ex *Soto lib. 6. de iust. & iure, q. 3. ar. 2. Mol. cod. tr. disp. 352 concl. 3. & disp. 353. post 7. concl. & ex alijs, quos refert, & sequitur Ioan. de Sal. d. dub. 34. num. 7.* qui testatur hanc sententiã esse communem. Etenim in præfatis casibus non tenetur venditor rei vitium manifestare; sed satis est si iuxta vitij exigentiam in pretio descendat, ne fortè emptor vitij noticia insolentior factus, plus velit de pretio detrahi, quàm sit detrahendum. Cum enim seruetur æqualitas pretij, & detur emptori res innoxia, & pro quantitate pretij utilis, nullam iniuriam ex eiusmodi contractibus dicitur pati emptor. Et reuera hanc limitationem valde rationabilem putat *Less. d. dub. 11. num. 90.* tum quia hæc ferè est consuetudo mercatorum, quæ passim ab emptoribus scitur: cum etiam quòd emptor ob id nõ contrahit notabilem læsionem: tum denique, quoniam nimis durum esset, venditorem tam strictè obligare ad omnem vitiorum manifestationem: quod ma-

ximè verum esse ait, quando emptor expressè nõ rogat de vitij; sed petit rem bonam, & utilem sibi exhiberi: aut emptor non explicet se nollem rem emere, nisi careat vitio: alias venditio esset nulla, cum venditio nõ subsistat, vt post *Valent. & alios docet Salas d. dub. 34. sub num. 11.* vbi id verum esse inquit, siue vitium sit occultum, siue manifestum, siue graue, siue leue. His adde, quæ habentur ex *Diana par. 1. resol. moral. tr. 8. resol. 39.* & Nos adnotauimus infra *sec. 9. concl. 9.* quæ incipit, *Peccant nonò.*

10 Hanc limitationem extendimus secundum sententiam magis receptam in vendentem vnam rem pro alia æquè bonam, & utilem ementi, pro iusto pretio. Vt si quis vendat vnam ancillam pro alia æquè bonam, & iusto pretio mediante; vinum Mutinense pro vino Bononiensi æquè bonum, & utile emptori: siquidem huiusmodi contractus erunt validi, etiam si emptor nõ esset aliàs empturus; quia cum res sit æquè bona, & utilis ementi, ac concurrat iustitia pretij, irrationabiliter esset inuitus si contractui stare nollet. Confirmatur, quia in prædictis casibus res non est vitiosa in substantia, in pretio seruetur æqualitas, & nullum damnum, aut periculum datur emptori proximo, vel remoto: & si tunc venditor mentitur, mendacium non est perniciosum, cum nihil damni percipiat emptor; ei ut igitur tales contractus validi, atque idè iusti. Ita contra aliquos docent *Henriq. 2. par. sua sum. lib. 11. cap. 10. q. 3. litt. L. d. anch. tom. 2. de matr. lib. 7. disp. 18. num. 13. Salon. 22. q. 77. ar. 3. controu. 1. Molina tom. 2. de iust. & iure, disp. 353. & alijs, quos refert, & sequitur Ioan. de Salas de empt. & vend. dub. 35. sub num. 1. & 2.* qui ex *Molina,* & alijs inquit limitationem ipsam verã esse, etiam si res sit aliquantulum deterior, atque idè contractum adhuc esse validum, ac non esse obligationem manifestandi vitium, vel reddibendum: siquidem dolus in re modica, & leui non irritat contractum, nec inducit prædictam obligationem, vt habetur ex *Rebell. de oblig. iust. par. 2. lib. 9. q. 9.* qui testatur hanc sententiam esse communem. Hanc eandem limitationem extendunt *Conrad. de contr. q. 54. Salon. & alijs relati à Ioan. de Salas loco citato, sub num. 3.* in vendentem aurum alymnicum pro naturali: & excusant pharmacopolas dantes vnam pro alio æquali, vel ferè æquali ad medicinam.

11 Hæc eadem limitatio extenditur in venditorẽ vendentem rem in minori quantitate pro maiori, si seruetur iustum pretium; & si maxime id fiat ex iusta, ac rationabili causa, ut si quis propter iniquitatem Rectorum Ciuitatum mercetaxantium minus iusto pretio: aut propter emptorum malitiam conspirationem, non possit eas vendere iusto pretio, tunc citra culpam factam mortalem potest venditor merces vendere pretio iusto, non expressio illarum vitio in quantitate, nec est restitutioni obnoxius, etiam si aliquod mendacium dicat; nam cum eiusmodi mendacium non sit perniciosum, pro eo non contrahitur plusquam uentilis culpa. Ita *Conrad. de contr. q. 54. & 55. Medina de restit. q. 34. §. pen. Rebell. par. 2. de oblig. iust. lib. 9. qu. 10. in fine, Molina tom. 2. de iust. & iur. disp. 353. in fine, Less. cod. tr. lib. 2. cap. 21. dub. 11. sub numer. 82. Salon. 22. q. 77. ar. 3. Ioan. de Salas de empt. & vend.*

vend. dub. 35 sub num. 4. cum alijs, quos allegant: qui exemplum ponunt in eis, qui mensuras habent dolosas; uel præstanti uino miscent aliud tenue, aut aquam; uel tritico ualdè puro secale; ea tamen moderatione, ut res illæ non sint deteriores, quàm quæ ab alijs falsim uenduntur, atque idèò uendantur pretio iusto, ut per *Less loco citato, num. 83.* qui pro eadem sententia citat *Lopez par. 2. sui instr. cap. 42.* & ampliat etiam in eo casu, quo pretium a Rep. est taxatum, contra *Molin. & Rebell. locis suprarelatis*, quos uidentur sequi, *Ioan. de Salas dub. 35. sub numer. 4. circa fin.*

12 Secundo limitatur ipsa cõclusio quoad quartam ampliacionem, ut quamuis uenditio rei noxiæ, uel inutilis emptori, uitia ignorantia, quæ si sciisset, rem non fuisset empturus, sit nulla; nihilominus dicitur nulla in fauorem emptoris, licet dolus propriæ in ea non interueniat, siue emptor in pretio descendat iuxta exigentiam uitij, siue nõ, ut habetur ex *Molin. 10. 2. de iust. & iure disp. 353. Ioan. de Salas de emp. & uendit. dub. 35. sub num. 5. Lopez de contr. all. cap. 43.* cum alijs, quos allegant. Etenim contra finem intrinsicum emptionis, & eius naturam est, ut res sint noxiæ, & inutiles emptori, & illum grauet, quod iuuare debuissent: & quòd in eiuusmodi uenditione tacentur, quæ de iure naturali ante contractum manifestanda forent: siquidem iniustitia talis contractus tolli nequit, nisi uenditor recipiat rem, & pretium reddat. Adde, quòd quamuis res notabiliter sit inutilis ad finem euentis ratione uitij occulti, & pretium receptum sit æquale pro qualitate rei uenditæ commodæ ad alium usum; adhuc tamen uenditor in foro conscientie tenetur ad reddendum pretium, & ad recipiendam rem uenditam cum fructibus ex ea perceptis, deductis sumptibus, & industria, supposito, quòd emptor ita contractui nolit, ut per eundem *Ioan. de Salas loco cit. & Molin. d. disp. 353. ad fin.* qui addunt, quòd eo casu si res pereat, uenditori pereat; & nihilominus reddere tenetur pretium, solumq; ex ea accipiet si quid ex illa supersit una cum emolumentis, quæ emptor ex ea percepit, deductis expensis, & ualore industriae. Exemplum ponitur in uendente vaccam decem aureis, inutilem ad arandam, eo quòd iuncta iugo se prosternit; quæ tamen ad macellum adhuc eisdem decem aureis ualet.

SECUNDA CONCLUSIO.

13 Vendens rem uitiosam, & non manifestans eiusdem uitia occulta tanto pretio, quanto uitiosa non esset, non solum peccat mortaliter, nisi leuitas materiae, ignorantia, aut inaduerentia excuset; sed etiam efficitur restitutioni obnoxius. Etenim talis uenditor peccat contra iustitiam, ergo contrahit mortalem culpam ex suo genere cum onere restituendi; cum obligatio ad restituendum proueniat ex uiolatione iustitiae. Imò quamuis contractus bona fide celebretur, uitio deinde cognito debet restitui pretij excessus. Ita *D. Tho. 2. 2. q. 77. ar. 1. & 3. Less lib. 2. de iust. & iure cap. 21. dub. 11. nu. 82. & Salas de emp. & uend. dub. 34. num. 2.* Est tamen uerum, quòd si uinum u.g. mixtum aqua,

aut alio leuiori uino, si ex admixtione non fieret deterius alio, quòd alij eodem pretio uenderent, tunc licet postea eodem pretio uendi; etiam si habeat pretium legale taxatum, ut ex *Less. supra adnotauimus concl. 1. lim. 1. in fine*, contra *Ioan. de Salas d. dub. 14 sub num. 2.*

TERTIA CONCLUSIO.

14 Vendens rem manifestè uitiosam, si iusto pretio uendat, non peccat, nec ad aliquam restitutionem tenetur. Etenim uenditor non tenetur manifestare rei uitia ex se manifesta, dum emptor ipse uideri ea possit, ut habetur ex *D. Thoma 2. 2. q. 77. ar. 3. ad 1. Nauar. in Man. cap. 23. num. 89. Gabr. in 4. d. 15 q. 10. ar. 3. dub. 1. & alij.* Quòd uerum putant *Sot. lib. 6. de iust. & iure q. 3. ar. 2. & Sa. ver. uenditio, num. 22.* etiam si uitium ab emptore non aduertatur; quauis contractum doceant *Panor. in cap. in iustum, de rer. perm. Conrad. de contr. q. 54. D. Anton. 2. par. sua summ. tit. 1. cap. 17 §. 6. & alij.* Sed nos putamus suprascriptam sententiam locum sibi uendicare, ubi emptor ex negligentia, ignorantia, aut inaduerentia uincibili non aduertat: tunc enim emptori, non autem uenditori id imputatur, cum non teneatur de iustitia uenditor emptorem monere de uitijs, quæ si non sit negligens ipse poterit aduertere: Secus autem si emptor ipse aduertere nequeat, ut quia sit cæcus, uel in ea se imperitus, ut habetur ex *Salon. in 2. 2. D. Th. q. 77. ar. 3. contr. 1. & Aragon. in eundem D. Th. ibi d. ar. 3. Petr. Nauar. lib. 3. de restit. cap. 2. dub. 7. & ex alijs, quos refert, & sequitur Ioan. de Salas de emp. & uend. dub. 14. sub num. 3.* ubi ex *Tol.* putat, quòd uendens ut supra rem uitium habentem manifestum, licet concurrat inaduerentia culpabilis, & crassa emptoris; nihilominus peccat contra charitatem, si non moueat, mortaliter qui dem si ex tali contractu notabile damnum ipsi emptori proueniat, uenialiter uero, si damnum sit leue. Et *Valen. 2. 2. disp. 5. q. 20. pun. 4.* inquit eo casu emptorem ex iustitia esse monendum, si emptio sit directè contraria ipsius uoluntati. Imò quando res est periculosa, non desunt, qui uelint, uenditorem non satisfacere uitium detegendo emptori, sed debere non uendere rem illam ei, quem conspicit sua leuitate non curaturum de periculo: uel ex sua iniquitate iniusto pretio esse alteri uenditurum, ut sup. adnotauimus *ampl. 5. in fin.* Cæterum si emptor suo iudicio confusus rem aliquã ex multis deligat, non interrogans uenditorem, nisi de pretio, tunc ipse uenditor non peccat contra iustitiam rem uitiosam uendens, non modo si uitium sit manifestum; sed etiam si sit occultum; dummodò non uendat eam supra iustum pretium; sed detrahat de pretio pro ratione uitij, ut rectè post alios probat *Less. lib. 2. de iust. & iure cap. 21. dub. 11. num. 91.*

QUARTA CONCLUSIO.

15 Sicut uenditor peccat non manifestando uitia rei uenditæ emptori, iuxta conclusiones supra positas; ita è conuerso emptor peccat si rem emat, & non explicet uenditori uirtutes rei emptæ, uel pretium augeat; si uirtutes tales sint, quæ

secundum communem æstimationem pretium angeant. Etenim emptor, & venditor sunt correlatiui, at in correlatiuis, quod disponitur in vno, disponitur etiam in alio, vt habetur per *Bald. in l. conuenticulam, C. de Episc. & Cler.* quod maxime verum est, vbi eadem ratio militat in vtroque, vt latè *Euerard. de loc. argum. legal. loco, à correlatiuis.* Hanc conclusionem docent *D. Thom. 2. 2. q. 77. ar. 2. Aragon. in D. Thom. ibidem, ar. 3. dub. 1. ad ult. Bann. in eundē eodem loco, dub. 3. & Salon. controuers. 3. Molina lib. 2. de iust. & iure disp. 353. concl. 4. Rebell. de oblig. iust. p. 2. lib. 9. q. 8. cōcl. 4. Less. cod. tr. lib. 2. cap. 21. dub. 11. & alij, quos cumulat, & sequitur *Ioann. de Sal. de empr. & vendit. dub. 36.* Vndè si venditor putet rem esse vitiosam, & emptor sciat esse sanam; aut venditor credat rem esse cristallum, quod emptor scit esse gemmam, tenetur manifestare rei qualitatem, & valorem venditori ignorantī, vel pretium iustum illi tribuere, saltem infimum, iuxta ea, quæ habentur ex *Molina loco citato.**

16 Eandem conclusionem ampliant *Molina ibidem, & alij, quos refert, & sequitur *Ioann. de Salas d. dub. 36. sub num. 3.** locum sibi vindicare etiam in eo, qui sciens valorem gemmæ, illam emat à Rustico eiusdem valorem ignorantī, dicens, se eam velle habere tuta conscientia, atque idè petit à venditore, vt sibi remittat si plus valeat: nam quamuis remitteret; adhuc tamen tenetur qualitatem rei manifestare, aut iustū pretium ipsi venditori tribuere: siquidem illa Rustici palliata remissio, seu condonatio eius, quod res plus valet, non habet tantū voluntarij, propter rustici ignorantiam, quantum oportet, vt donatio sit valida, cum donatio illa in pactum deducatur, atque idè non est gratiosa, & liberalis, & sic non potest dici donatio, quæ dicitur rei propriæ ex mera liberalitate in alium facta translatio. Vndè *Cagnol. in l. 2. num. 2. C. de rescind. vendit. vbi etiam *Pinell. 3. par. cap. 2. & Paul. de Castro in l. item si pretio, §. fin. ff. loc.** hanc eandē ampliationem proferentes pluribus comprobant, contra *Caiet. in summ. vers. Emptio, 2.* Est tamen verum, quòd si tam emptor, quam venditor ignorent valorem rei, & quasi fortunæ se committentes ita pacificentur de pretio, vt siue res plus, siue minus valeat, firma sit venditio, tunc contractus validus erit, & neuter tenetur ad restitutionem aliquam, siue res postea comperiat longè plus, aut longè minus valeat: siquidem vterque periculo se exponit; dummodò periculum sit æquale, aliàs qui minori periculo se exposuit, restituere alteri tenebitur, quantum valet minori periculo se exposuisse, vt post *Molin. & alios inquit idem *Ioann. de Sal. d. dub. 36. sub num. 4.**

17 Limitant tamen quidam nostram conclusionem in emptore, qui sciens in aliquo agro thesaurum, aut venas metalli, lapidisque pretiosi emit illud ab illius Domino ignorante thesaurū illud, ac metalli, lapidisque pretiosi venas: is enim licitè potuit emere agrum illud eodem pretio, quo si nihil eorum ibi fuisset. Ita *D. Thom. 2. 2. q. 66. ar. 5. ad 2. vbi etiam *Salon. & Bann. Aragon. & alij, Rebell. par. 2. de oblig. iust. lib. 9. q. 5. Syl. vers. Inuentum, q. 4. in fin. Molina como 2. de iust. & iure, disp. 54. & 56. Sor. lib. 5. cod. tr.**

q. 3. ar. 3. Nauar. in Man. cap. 17. num. 175. & Ioann. de Salas de empr. & vend. dub. 36. sub nu. 5. moti ex eo parabola Christi Domini Matt. 13. de thesauro inuento: & ex eo, quòd eo casu solūm æstimatur superficies agri, & illa sola venditur, vt apta ad ferendos fructus industria agricolæ, cum de thesauro, & venis metalli nihil venditor, aut alij communiter nouerint. Et quamuis pretium sumatur ex communi æstimatione, nihilominus ager ille communiter non æstimatur ratione thesauri, vel venarum; ergò licitum est illum emere pretio currenti.

18 Nec obstat, quòd Aduersarij contrarium opinantes obijciunt: nempe quòd venditor ratione vitij sibi soli notī tenetur minuere pretium: ergò ratione virtutis soli emptori notæ, tenetur emptor ipse pretium augere; quoniam respondetur, quòd vitia in rebus communiter cernuntur, & in communi æstimatione pretium minuunt: virtutes verò prædictæ communiter ignorantur, & in communi æstimatione pretium non augent. Nec emptor tenetur manifestare suam singularem peritiam, vel scientiam; sed satisfacere damno, quòd periti in illa arte iustum iudicauerint: venditor autem, qui rem apud se habuit ex iustitia, debet rei defectum, quem nouit manifestare, aut iuxta eius exigentiam de pretio minuere, ita ex *Arag. & Salon. Ioan. de Salas d. dub. 36. sub nu. 6. vbi nu. 7. cum plur. seq.* post alios, ex dictis infert primò, quòd si in falce herbarum, olerum, vel lignorum, quæ ad cibum hominum, aut pabulum animalium, vel ignem venduntur, inueniatur herba aliqua magnæ virtutis, ibi communitè ignoratæ, posse eam emi pretio currenti, vt habetur ex *Sa. vers. Thesaurus, nu. 3. Mol. Less. Rebell. & ex alijs apud eundem *Ioan. de Salas ibi.** Secundò infert, quòd si in aliqua Regione res aliqua parui æstimaretur; eo quòd ignorent incolæ alibi multum æstimari, posse ibi paruo emi, vt olim apud indos plures estimabantur specula, tintinabula, cultelli, &c. quam aurum. Tertio infert, quòd si communiter nec lapidarijs nota esset virtus alicuius lapidis pretiosi, si quis sciat eiusdem virtutem poterit eum communi pretio emere: siquidem virtus illa soli emptori nota est, quasi ab eo inuenta, sicut thesaurus in agro, vt supra inuentus. Ita post alios *Ioan. de Sal. loc. cit.*

19 Ad argumentum ex *l. in causa, 2. §. idem Pōponius. ff. de minor.* respondetur, quòd *lex.* ille loquitur quoad forum exterius, in quo licitum est contrahentibus se inuicem decipere; dummodò deceptio non excedat dimidium iusti pretij: at quoad forum interius, & in foro conscientie non est licita deceptio in pretio, nec quidem in minimo quadrante, vt *sec. seq. dicemus.*

An quoad forum interius, atque idè citra culpam, ac obligationem restitutionis licitum sit contrahentibus se decipere infra dimidium iusti pretij.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 Deceptio formaliter sumpta, qua scilicet continet dolum, & fraudem in utroque foro illicita est.
- 2 Emptor quando dicatur lusus ultra dimidium iusti pretij.
- 3 Pretium rerum naturale, seu vulgare triplex est.
- 4 Ladens in pretio rei vendita intra dimidium peccat, sed non tenetur ad restitutionem. Et an hac sententia improbabilis sit, & numer. seq. & 6.
- 5 Iuxta sententiam DD. quos refert Salon. ladens in pretio intra dimidium non peccat, nec restituere tenetur.
- 6 Iuxta sententiam probabilem talis ladens intra dimidium iusti pretij, peccat contra iustitiam, & ad restitutionem tenetur.
- 7 Ladens intra dimidium iusti pretij est restitutioni obnoxius, quamvis bona fide laeserit.
- 8 Ladens intra dimidium, ut supra sciens, an, & quando teneatur ad pretij supplementum, si res perierit.
- 9 Ladens intra dimidium iusti pretij non solum peccat, & ad restitutionem tenetur in foro conscientie, sed etiam compellitur in foro externo si lasso fiat sub hasta.
- 10 Si lusus in pretio intra dimidium sciens lesionis, excessum donet spontè, ac liberaliter, lusus non peccat, nec ad restitutionem tenetur.
- 11 Si ladens bona fide laeserit, excessum pretij poterit legitime prescribere.
- 12 Dupliciter à lege aliquid permittitur propriè scilicet, & impropiè.
- 13 Proloquium illud, qui restanti valet, quanti vendi potest, quomodo intelligatur.
- 14 An sit concessum contrahentibus se inuicem in pretio naturaliter circumvenire. Et quomodo exponendum sit ly naturaliter.
- 15 An lusus censeatur consentire in lésione, & excessum illàm donare.

AD tituli quæstionis explicationem est adnot. quòd hic non loquimur de deceptione formaliter sumpta, quæ continet dolum, & fraudem, seu quæ sit prævio dolo, ac fraude mendacijs, ac falsitate: siquidem hanc deceptionem illicitam esse dicimus non solum quoad forum interius; sed etiam in foro externo datur actio decepto contra decipientem, etiam si deceptio sit intra dimidium, ut in l. 1. §. Persuadere, ff. de ser. corrup. l. & eleganter, ff. de dolo, l. Iulianus, §. si venditor, & §. idem Iulianus ff. de action. emp. l. idè, ff. loc. l. uniuersorum, ff. de rer. perm. latè Pauor. Anan. & alij, in cap. in Ciuitate, de usur. Dec. in c. 1. de const. Pinell. in l. 2. C. de rescind. vend. par. 1. cap. 1. num. 8. & Couar. lib. 2. var. resol. cap. 4. num. 1. Sed loquimur de deceptione

latè sumpta, & sic de lésione, in qua non interuenit mendacium, nec falsitas, nec dolum, atq; idè quæritur, an quoad forum interius licitum sit contrahentibus se inuicem lædere in pretio infra dimidium iusti, citra tamen mendacium, ac falsitatem.

2 Secundo est adnot. quòd licèt variæ sint DD. opiniones de emptore, quando dicatur lusus ultra dimidium iusti p. etij, de quibus latè Bartol. Cagnol. Pinell. & alij in l. 2. C. de rescind. vendit. nihilominus secundum sententiam magis receptam ille emptor dicitur lusus ultra dimidiũ iusti pretij, cum rem valentem decem v. g. emit plusquam quindecim, ut habetur ex Bartol. Cagnolo, Pinell. Alder. Fulgos. Bald. Paul. Caffresh. Salyc. & ex alijs in d. l. 2. C. de rescind. vend. Couar. lib. 2. var. resol. cap. 3. num. 8. Molina tomo 2. de iust. & iure, disp. 349. Less. eod. tr. lib. 2. cap. 21. dub. 4. Sor. lib. 6. de iust. q. 3. ar. 1. Salon. 2. 2. q. 77. ar. 1. contr. 17. Ioan. de Salas in suo tract. de empt. & vend. dub. 26. sub num. 2. & ex alijs. Vnde cum rem valentem decem quis emit plusquam quindecim, sicut dicitur deceptus ultra dimidium iusti pretij; ita cum rem valentem decem emit quindecim dicitur lusus in dimidio iusti pretij: & si emit minus quàm quindecim, & plusquam decem dicitur deceptus intra dimidium pretij iusti: No tra igitur difficultas, seu controuersia non est de lésione ultra dimidium iusti pretij: nam hæc lésio satis est ad rescidendum contractum, etiam in foro exteriori, ut in d. l. 2. & ibi latè Doctor C. de rescind. vend. atque idè cum lésio ista sit illicita in foro externo, erit quoque illicita in foro interno, & sic in foro conscientie; sed quæstio est de lésione in dimidio, aut intra dimidium iusti pretij, an sit licita inter contrahentes in foro conscientie, ita ut citra culpam licitum sit contrahentibus se inuicem decipere in dimidio, vel intra dimidiũ iusti pretij.

3 Tertio est adnot. quòd pretium rerum naturale, seu vulgare est triplex, atque idè non consistit in indiuisibili; sed latitudinem habet supremi, medij, & infimi, ad differentiam pretij legitimi, quod consistit in indiuisibili, ut supra declarauimus sec. 1. vers. Ad explicandam autem. Cũ igitur naturale pretium sit triplex, nempe supremum, medium, & infimum, in lésione passiuæ venditoris ultra dimidium, dimidij, & intra dimidium computatio fieri debet à pretio infimo; ut si rem valentem pretio infimo decem vendidi minoris quàm quinque; non autem est computandum à pretio supremo, vel medio; quoniam emptor iustè potuit non dare, nisi pretium infimum: siquidem pretium infimum est iustum, sicut pretium medium, ac rigorosum. In lésione verò passiuæ emptoris facienda est computatio à pretio supremo; quoniam venditor iustè potuit non vendere, nisi pretio supremo, vnde ab illo exclusiuè incipit iniustitia lésionis, ut restè declarat Molina tomo 2. de iust. & iur. disp. 349. Rebell. de oblig. iust. par. 2. lib. 9. q. 3. sec. 1. Couar. lib. 2. var. resol. cap. 3. num. 3. & alij dicentes non peccare contrahentes emendo, aut vendendo iuxta limites iusti pretij.

4 In hac igitur difficultate tres extant opiniones. Nam prima sententia fuit Gerf. tom. 2. Alphas. 33. tr. de contractib. par. 2. propos. 11. dicè-

tis, lædentem in pretio rei venditæ intra dimidium, peccare quidem contra ius naturale, sed non teneri ad restitutionem. Hæc sententia vera videtur nobis improbabilis. Etenim si eo casu uenditor peccat contra ius naturale, peccat proculdubio contra iustitiam commutatiuam, quæ ex postulat æqualitatem violatâ in eiusmodi læsione; ergo ex ea oritur obligatio restituendi: siquidem restitutio fit ad reintegrandam æqualitatem, quam iustitia exigit, vt habetur ex *Arist. 5. Ethic. cap. 5. & 1. Polit. cap. 6.* Nec obstat si dicatur, vt ipsemet *Gerson* ait, quod lex humana potuit iustè ad vitandas lites, & animarum pericula statuere, vt qui lederet intra dimidium, etiam si peccaret, nõ esset restitutioni obnoxius; sicut statuit de præscriptione, quam in utroq; foro obligare ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœna. lib. 2. cap. 4. q. 21. nu. 17. & in comm. in extranaq. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 45. num. 19.* & patet quoque in acquisitis ex ludo vetito, quæ in foro conscientiæ non veniunt restituenda ante Iudicis sententiam, vt per *Couar. in Regula peccatum, par. 2. §. 4. num. 3.* & alios, quos refert, & sequitur *Molina* tomo 2. de iust. & iure, disp. 514. sub num. 2. quoniam respondetur, quod nulla lege iusta statui potest, vt quis licitè retineat excessum pretij mala fide acceptum: siquidem lex illa faueret peccato; sicut leges ciuiles concedentes præscriptionem mala fide, quæ proindè damnatæ sunt de iure Canonico, vt in *cap. unico. de præscrip. & in cap. possessor. de regul. iur. in 6.* & Nos ostendimus in dictis nostris *Commentar. lib. 1. cap. 1. q. 2. sub num. 19.* vbi etiam probauimus damnari per ius Canonicum legem ciuilem illegitimè alimenda denegantem, vt in *cap. cum haberet, de eo, qui duxit in matrim. &c.* Imò *Sot. lib. 6. de iust. & iure q. 3. ar. 1. Molin. tomo 2. cod. tr. disp. 349.* & alij, quos refert, & sequitur *Salas in tr. de empt. & vendit. dub. 16. sub num. 9.* docent, non posse fortè condi legem, quæ statuatur, vt excessus bona fide acceptus possit postea scienter retineri. Nec hoc casu militat eadem ratio, quæ militat in præscriptione: quoniam in præscriptione communiter interuenit negligentia Dominorum, & diuturna possessio bonæ fidei: punitur ipsorum Dominorum negligentia, & ne lites post longa tempora excitentur, ne dominia diu maneant confusa, & incerta, & ut subueniatur animæ periculis. At verò in contractibus læsio est sine culpa, & negligentia læsi; nam rerum pretia facillè non cognoscuntur: nec contrahens diu solet retinere excessum bona fide: & si diu retineat, poterit præscribere. Neque simile est de acquisitis ex ludo vetito: quoniam contractus, in quo adest læsio est irritus quoad excessum; secus autem dicendum est de ludo, & alio contractu vetito, sed nulla ex parte irrito. Et quamuis volenti ac scienti nulla fiat iniuria; at tamen læsus in casu, de quo agitur, non potest dici omninò voluntarius; quia nollit emere rem tanto pretio, sed minori, vt suæ necessitati, aut libidini satisfaceret. Ità *Salas loco cit.* qui etiam respondet ad dictum *D. August.* delumptum ex *epist. 4. ad Macedon.*

5 Secunda sententia est *Contr. de contr. q. 57.* & aliorum, quos refert *Salou. 2. 2. q. 77. ar. 1. contr. 17.* dicentium lædentem in pretio rei venditæ

intra dimidium, non peccare, nec ad aliquam restitutionem teneri. Mouentur ex eo quod iustè fit, quod legis auctoritate efficitur, vt in *l. Gracchus, C. ad leg. Iul. de adulter.* in illis verbis: *Quod legitime factum est, nullam poenam meretur.* Sed lædentes intra dimidium legis auctoritate lædunt, cum ex *l. 2. C. de resc. vend.* non rescindatur contractus, nisi ex capite læsionis ultra dimidium iusti pretij: ergo iustè lædunt, atq; idè citra culpam, & restitutionem aliquam; cum non violent iustitiam, ex cuius violatione nascitur obligatio ad culpam, & ad restitutionem. Confirmant eorum sententiam ex *tex. in l. si seruus furtiuus,* & ibi *Glosa, in ver. inuenerint, Glosa de condit. fur. & in l. 105. si heres,* vbi etiam *Glosa in ver. sine hac cautione, ff. ad Senatusc. Trebell.* vbi vulgaris regula traditur, quod res tantum valet, quantum vendi potest: ergo citra culpam, ac restitutionem aliquam quis vendit rem suam intra dimidium iusti; siquidem illud dici potest iustum pretium. Præterea, quod iure naturali conceditur, fit citra omnem culpam, & obligationem ad restituendum: siquidè ius naturale fundatur in recta ratione, imò ius ipsum est rationis dictamen; culpa verò est contra rectam rationem, & obligatio ad restituendum nascitur ex violata iustitia: sed læsio in contractu emptionis, ac venditionis, & etiam locationis in pretio saltem intra dimidium iusti, conceditur de iure naturali; ergo citra culpam, & obligationem ad restituendum læsio in contractibus emptionis, venditionis, ac locationis fieri potest. Minor probatur ex *tex. in l. item si pretio, §. quemadmodum, ff. locati, & cond. vbi habetur, quod à natura conceditur in pretio, & in pensione contrahentibus se inuicem decipere, his verbis: Quemadmodum in emendo, & vendendo naturaliter concessum est, quod pluris sit minoris emere: & quod minoris sit pluris vendere, & ita inuicem se circumscribere; ita in locationibus quoque, & conductionibus iuris est. Idem habetur in *tex. in l. in causa, 2. §. Idem Pomponius, ff. de minor. ita se habente: Idem Pomponius ait, in pretio emptionis, & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumuenire; vbi *Glosa, in ver. naturaliter licere:* id verum esse ait, de deceptione intra dimidium iusti pretij; nõ autem de deceptione ultra dimidium. Denique si quis seeps, & prudens rem emerit supra eius valorem, censetur excessum donasse: ergo venditor non peccabit illum accipiendo, nec ad restitutionem obligabitur.**

6 Tertia sententia, quæ nobis probatur, est *D. Tb. 2. 2. q. 77. ar. 1. vbi Caiet. Arag. & Bann. & Valen. disp. 5. q. 20. pun. 2. §. 1. Conradi de contr. q. 57. & 58. Molina tomo 2. de iust. & iure, disp. 350. Rebell. de oblig. iust. par. 2. q. 3. sec. 1. & 2. Angles, q. de empt. dub. 8. difficul. 4. Nauar. in Man. cap. 23. num. 77. cap. qualitas, de poenit. d. 5. num. 27. cum plurib. seq. & in cap. nouis, de iudic. noi. 6. coroll. 13. Menes. in l. 2. num. 8. & 75. vbi etiam *Pinell. par. 1. num. 35.* & alij, *C. de rescind. vend. Couar. in regula possessor. mala fidei, par. 2. §. 7. & lib. 2. variar. resol. cap. 4. num. 11. Medina de restit. q. 32. Salon. 2. 2. q. 77. ar. 1. contr. 17. cum alijs quamplurimis, quos allegat; putant enim, lædentem intra dimidiu iusti pretij peccare mortaliter contra iustitiam, & teneri**

ad

ad restitutionem. Hanc eandem sententiam certissimam esse inquit *Ioan. de Salas, num. 6.* ubi etiam n. 7. citat *Anton. Burgens. Aragon. Bann. & Gabriel.* dicentes contrariam opinionem esse improbabilem, vel etiam erroneam, & de hac re nunquam esse dubium inter Theologos. Mouetur primò ex eo, quod iustitia postulat æqualitatem, vt habetur ex *Arist. 5. Ethic. cap. 5. & 1. Polit. cap. 6.* Sed in læsione intra dimidium iusti pretij in contractu empr. & vend. violatur æqualitas; ergo violatur iustitia; atque ideo oritur obligatio restituendi, & contrahitur culpa. Secundo non est licitum lædere in pondere, & mensura: ergo non est licitum lædere in pretio, clara consequentia; nam qui lædit in pondere, & mensura, dicitur quoque lædere in pretio. Antecedens probatur ex illo *Deut. cap. 25.* se habente: *Non habebis in sacculo diuersa pondera manuum;* & minus & c. & *Proverb. cap. 20.* *Pondus, & pondus; mensura, & mensura, utrumque abominabile coram Domino.* Tertio probatur ex illo *D. August. lib. 13. de Trin. cap. 3.* dicentis: *Velle vili emere, aut care vendere, utrumque vitium est.* Ergo vendere, aut emere intra dimidium iusti pretij vitium est; & sic peccatum: sic enim vili emitur, & care venditur. Quòd si vendere, aut emere intra dimidium iusti pretij, est peccatum, eiusmodi peccatum proculdubio erit contra iustitiam commutativam, vt sup. ostendimus; ergo lædens intra dimidium iusti pretij peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem excessus. Quarto probatur ex eo quod omnes concedunt, lædentem vltra dimidium iusti pretij, peccare, & teneri ad restitutionem excessus; ergo idem dicendum est de lædente intra dimidium iusti pretij: siquidem magis, & minus absolute, vel proportionaliter non variant specie. Quinto contra ius naturale est locupletari cum alterius iactura, vt in *l. iure natura. ff. de regul. iur. se habente: Iure natura equum est neminem cum alterius detrimento, & iniuria fieri locupliorem;* ergo lædens intra dimidium iusti pretij peccat mortaliter, & efficitur restitutioni obnoxius. Clara consequentia; quoniam lædens vt supra locupletaretur cum alterius iactura. Sexto læsio intra dimidium iusti pretij est contra illam maximam: *Quod tui non vis, alteri ne feceris,* vt habetur *proem. Decreti & in Glosa in l. semper in contractibus, ff. de regul. iur.* Ergo citra culpam, & restitutionis onus non potest quis lædere aliquem in contractu empr. & vendit. intra dimidium iusti pretij: etenim nemo vult lædi in contractibus. Deniq; ceteris prætermisissis hæc sententia patet ex *D. Paulo ep. st. 1. ad Thessalon. cap. 4.* [ubi prohibet expresse circumventiones in contractibus, his verbis: *Ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotijs fratrem suum: Iudex est enim Dominus de his omnibus.*

Ampliatur hæc conclusio, vt lædens intra dimidium iusti pretij sit restituendi obnoxius, etiam si bona fide læserit, rei valore ignorans: nam licet is excusetur à culpa, in hac læsione tamen postquam eam nouerit, tenetur ad restitutionem, vt habetur ex *Molina, Rebell. Medina, Nauar. Conar.* quos sup. retulimus, & ex alijs, quos refert, & sequitur *Ioan. de Salas loc. cit. num. 7.* Imò si talis lædens sit notabiliter negligens in restituendo post scientiam, hæc non peccauerit

in lædendo, stante eius bona fide, peccat tamen negligens notabiliter existens in restituendo cum possit, aut recusans restituere; quoniam tunc incipit rem alienam contrectare, invito Domino, saltem præsumptiue, iuxta furti definitionem, in *l. 1. ff. de furt.* Est tamen verum, quòd si lædens dubitet tantum de læsione non restituendo non peccat, modo animum habeat examinandi rem, & restituendi, si læsionem nouerit, vt per *Molin. & Ioan. de Salas locis citatis:* qui idem dicunt de eo, qui bona fide emit rem alienam; nam tenetur cum id nouerit restituere: & si bona fide consumpserit, tenetur id tantum restituere, in quo factus sit locupletior. Ceterum quotiescumq; cum læsione intra dimidium est coniunctus dolus, seu fraus, lædens non solum quoad forum interius vltra culpam tenetur ad restitutionem, sed etiam quoad forum exterius tenetur actione doli, & compellitur ad restitutionem pretij defraudati, vt ostendimus sup. not. 1.

Secundo ampliatur eadem conclusio, vt lædens intra dimidium scienter vt supra, peccet, & tenetur ad restitutionem in foro conscientie, siue venditor sit, qui lædat, siue emptor, & si res perierit, tenetur adens ad pretij supplementum; nisi bona fide læserit rem, vel pretium consumpserit, & non sit factus locupletior, vt habetur ex *Ioan. de Sal. de empr. & vend. dub. 27. num. 9. & 11.* Est autem adu. ius super, quòd si emptor læserit intra dimidium dolo, ac fraude, quòd casu suum in foro externo tenetur, & rem consumpserit, aut alienauerit, vt non possit rem reddere, debet pretium supplere. Quòd si soluendo non sit, dabitur actio venditori primo aduersus tertium possessorem, etiam ignorantem priorem læsionem; qui tamen rem ipsam habeat titulo lucratiuo, vel iniusto, eodem vitio læsionis intra dimidium laborantem: secus autem si emerit iusto pretio ignorans prioris contractus læsionem; nam tunc non datur actio aduersus tertium possessorem, vt post *Molin. Rebell. & alios* declarat idem *Salas disto num. 9.* qui agit etiam de læsione vltra dimidium iusti pretij.

Tertio ampliat, vt lædens intra dimidium iusti pretij non solum quoad forum conscientie peccet, & efficiatur restitutioni obnoxius; sed etiam potest compelli in foro externo, si læsio fiat in venditione sub hasta, etiam si læsio sit intra dimidium, vt in *l. si quos, & ibi Glosa, C. de resc. vend. Pinell. in l. 2. par. 2. cap. 2. num. 18. & 25. & alij, C. eod. tit. Gomez tomo 2. variar. resob. cap. 2. num. 22. Salas de empr. & vendit. dub. 27. num. 6.* cum alijs, quos allegat, & num. 4. addit læsum, in foro exteriori ecclesiastico posse agere contra lædentem etiam intra dimidium, vt Iudex ecclesiasticus eum compellat ad restitutionem per centuras generales, vel conditionales: quoniam Ecclesia non patitur contra iustitiam aliquid fieri, vt in *cap. 1. §. sed diuersum, de alien. feudi, Salon. 2. q. 77. ar. 1. contr. 17. Molin. tomo 2. de inst. & iure disp. 349. Sor. de ratione regen. lib. 2. & alij apud Ioan. de Salas loc. cit.* qui merito num. 3. reiicit sententiam *Nauar.* ac aliorum in *cap. nouit, de iudic. not. 6. coroll. 13. & cap. qualitas, de penit. d. 5.* existimantium in foro ecclesiastico dari simpliciter læso actionem contra lædentem, etiam intra dimidium iusti pretij: siquidem Ecclesia solum concedit

actionem contra lædentes, quando læsio est ultra dimidium, vt in cap. cum dilecti, & cap. cum causa, de emp. & vend. Sed tantum peti potest, etiam per secularem à Iudice ecclesiastico, vt lædentem compellat ad restitutionem per censuras generales, vel conditionales, vt sup. ostendimus. Est tamen verum, quod quando pretium est à Repub. taxatum læsus intra dimidium potest ad Iudicem competentem recurrere, qui tenetur ei subuenire, vt per *Couar. lib. 2. var. resol. cap. 4. num. 11. Eman. Rodriq. par. 2. sua sum. cap. 79. concl.* & alios apud eundem *Ioan. de Salas vbi sup. num. 5.* qui dicunt, & mouentur ex eo, quod in hoc casu non militat ratio legum negantium actionem læso intra dimidium; cum pretium sit taxatum, & consistat in indiuisibili: quocirca facile cognoscitur læsio: tunc fortius, quod pretium taxatur à Rep. pro vtroq. foro.

10. Sic ampliata limitatur supradicta conclusio, vt locum non habeat, quando læsus in pretio intra dimidium sciens læsionem, excessum donat sponte, ac liberaliter, cum quilibet sit moderator; & arbitretur rei suæ, *l. in re mandata, C. mand.* & quilibet potest iuri suo renunciare, *l. quorsur, §. si venditor, ff. de edil. edicto, l. quisquis in conscribendo, C. de pact. sap. cum periculosum, 7. q. 1. late Ioan. de Salas de emp. & vend. dub. 27. num. 14. Couar. lib. 2. var. resol. cap. 4. num. 4.* quam renunciationem, si sit specialis valere dicunt, etiam si læsio sit ultra dimidium, & quoad forum exterius, quod quomodo procedat, læsæ, ac sufficienter declarant supradicti Doctores; præsertim *Ioan. de Salas loc. cit. & num. 19. & 16.* qui quidem *num. 8.* merito rejicit opinionem eorum, qui volunt, quod cum quis sciens rei valore læditur ultra dimidium, non habet actionem contra lædentem; siquidem neque *in l. 2. C. de resp. vend.* neque *in cap. cum dilecti, & cap. cum causa, de emp. & vend.* talis distinctio habetur.

11. Secundò limitatur ipsa conclusio, vt non procedat, quando lædens bona fide læsit putans rem vendidisse rem iusto pretio; nam tunc excessum pretij potest legitimè præscribere, qua stant potest excessum illum in bona conscientia retinere, non modo si sit intra, sed etiam si sit ultra dimidium iusti pretij; siquidem præscribens legitimè rem præscriptam potest sibi retinere citra omnem culpam, nec tenetur eam restituere, vt sup. ostendimus in relatione primæ sententiæ. Et quamuis actio ad rescindendum contractum ex capite læsionis ultra dimidium iusti pretij duret 30. tantum annis, vt *in l. sicut, C. de prescrip. 30 vel 40. annor. Pinell. in d. l. 2. par. 2. cap. 4. num. 26.* vbi etiam *Padilla num. 27. C. de rescin. vend.* quæ quidem temporis præscriptio locum sibi vendicat de iure ciuili, etiam si lædens fuerit in mala fide; secus autem de iure Canonico, & quoad forum interius: quoniam eo iure malefidei possessor nunquam præscribit, vt *in l. possessor malefidei, de regul. iur. in 6. vbi Couar. & alij Doctores communiter.*

Restat modo, vt respondeamus ad contraria secundæ sententiæ, nam contraria primæ fuerint sufficienter euacuata.

12. Ad primum responderetur distinguendo maiorem: nam aliquid à lege permitti stat dupliciter: primo permissione vera, & propria, tanquam iustum: secundò permissione impropria, quæ est simplex quædam tolerantia, per quæ dimittitur impunitum minus malum, ad euitandum maius, quo modo permittitur meretricium ad euitandum adulterium: quod igitur lege permittente sit, tunc iustum sit, quædo sit per aliquam legem iustam per veram, & propriam concessionem; secus autem si per concessionem impropriam, ac per simplicem tolerantiam, vt toleratur in casu nostro læsio intra dimidium iusti pretij ad euitandas lites, & alia incommoda maiora, si cut toleratur meretricium ad euitandum adulterium, quod est malus: Cæterum tam meretricium, quam læsio intra dimidium iusti pretij sunt contra ius naturæ, ac Diuinam legem.

13. Ad confirmationem responderetur, illud proloquutum, quod restantum valet, quantum vendi potest, intelligi quantum vendi potest intra latitudinem iusti pretij, & citra violationem iuris naturalis, ac Diuini: siquidem id possumus, quod iure possumus.

14. Ad tertium negatur minor, & ad iura relaxata ad probationem minoris, dum volunt naturaliter concessum esse contrahentibus se inuicem in pretio circumuenire, *ly naturaliter*, non est intelligendum de iure naturali; sed de iure gentium, vt per *Glosam d. 6. Quemadmodum*, quo iure gentes sibi introfluxerunt contractus omnes, & tolerant læsionem in contractibus intra dimidium ad tollendas lites, & alia incommoda: Secundò potest responderi, quod *ly naturaliter* potest exponi, consentaneè ad naturam hominis, quæ possit impune permittere læsionem in contractibus intra dimidium. Tertio *ly naturaliter* potest intelligi, attenda inclinatione naturæ corruptæ, & *ly licere*, de quo in *d. §. idem Pomponius*, omnes accipiunt pro permittere, vt recte post alios declarat *Ioan. de Salas de emp. & vend. dub. 26. sub num. 8. in resp. ad secundum.*

15. Ad vltimum negatur consequentia, quia Nos supponimus læsum non consentire in læsione pretij liberaliter; sed rem emisse supra iustum pretium necessitate coactus, vel passione ductus; atque idè non censetur excessum illum donare, cum nemo presumatur velle iactare suum, vt in *l. cum de indebito, ff. de probat.*

AN EMPIONES, ac venditiones reciproca diuerso pretio, quas Nos itali vocamus Stochos, & Hispani varastras, seu mohatras, sint licitæ.

S E C. V.

S Y M M A R I V M.

1. Casus figuratur secundum quosdam.

2. Af-

- 2 *Afferitur primo loco pars negativa. Et quid in Lusitania sancitum fuerit in hac re.*
- 3 *Verior est contraria sententia, multisque probatur rationibus.*
- 4 *Tres tamen requiruntur conditiones, & quæ.*
- 5 *Respondetur ad DD. qui negativam docuerunt sententiam.*

Articuli questionis intelligentiam quidam ponunt casum in eo, qui petijt centum aureos mutuo à Mercatore, qui cum recusauerit mutuo dare; sed paratum illi ostenderit merces vendere creditò summo pretio, vt ille eas vendat pecunia numerata cui maluerit, ille talis, mediante venditione pecunia credita, merces ipsas recipit. Deinde easdem merces obruit Mercatori, qui ipsas emit pecunia numerata pretio medio, vel infimo. Quæritur igitur, an eiusmodi reciprocar venditiones sint licitæ?

In hac re pro parte negativa Ioan. de Salas in suo tract. de empt. & vendit. cap. 37. in princ. adducit D. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 8. §. 5. & 3. par. tit. 8. cap. 4. §. 4. & Medin. 1. summ. cap. 14. §. 23. post medium: liquidem ait, eos velle contractum esse iniustum, & palliatam vsuram, quâdo idem redimit, qui emit. Et idem Salas loco citato, sub nu. 5. & Molina tam. 2. de iust. & iur. disp. 380. nu. 3. testatur in Lusitania sancitum esse, vt quicumque creditò eis merces vendiderit, quos constat eos non velle ad negociandum, neque ad illas consumendum in sua familia: sed ad eas iterum pecunia numerata viliori pretio vendendas, amittat eo ipso actionem, quam ex contractu comparare poterat ad eiusmodi debitum recuperandum, tam à debitore principali, quàm à fideiussore: & insuper mittatur per duos annos in exilium ad loca Africæ, & soluat 50. aureos, & in Castella idem Salas refert extare legem, quæ præcipitur Iudicibus, vt puniant eiusmodi contractus celebrantes, quatenus eos illicitos inuenerint, aut in vsurarum fraudem celebratos, alioquin ipsi puniantur. Ibidem etiam sub quibusdâ pœnis lege prohibetur Mercatoribus, & artificibus per se, vel per alios emere viliori pretio numerato, quæ maiori creditò vendiderunt, ac eadem pœnæ ad mediatores extenduntur.

Histamen non obstantibus, contrariam sententiam puto veriores esse, quam docent Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 16. num. 130. Laym. lib. 3. sua sum. tr. 4. cap. 16. num. 16. Reginald. lib. 2. §. sua prax. num. 296. Ioann. de Salas loco citato, num. 2. Tolos. lib. 5. sua sum. cap. 31. num. 30. Rebell. de obligat. iust. lib. 9. q. 7. num. 7. Homobon. in exam. Eccles. par. 2. tr. 9. cap. 3. q. 5. Diana par. 1. resol. mor. al. tr. 8. resol. 20. & 33. & alij, licentès, eiusmodi contractum esse licitum. Mouentur ex eo, quòd in tali emptione, ac venditione venditur, & emitur, iusto pretio: siquidẽ mercator vendit merces pretio rigoroso, & eadem reemit pretio infimo, aut medio: pretium autem iustum naturale, seu vulgare diuiditur in rigorosum, medium, & infimum, vt supra declarauimus, sec. 1. ergo præfatæ venditiones reciprocar sunt licitæ, licet fiant diuerso pretio. Confirmatur, quoniam merces illas veditas posset emptor cuilibet alij pretio infimo, aut medio vendere; ergò poterit eadem vendere venditori, eum non debeat esse deterioris conditionis ipse pri-

mus venditor, eo maximè quoniam emptor ab eo beneficium percipit, dum liberatur à quærendis alijs emptoribus, & sumptibus in proxenetas, & à manifestando alijs suam indigentiam.

Limitatur tamen hæc sententia, vt locum sibi vendicet tribus conditionibus concurrentibus. Prima conditio, vt tempore venditionis mercium, non deducatur in pactum earum reementio: nã ob eiusmodi pactum clarè cõuincitur venditor, quòd non habuerit animum vendendi, sed mutuandi sub tali lucro; atque idèd animo fœnerandi sub pallio talis contractus, ac reciprocar emptionis, ac venditionis. Secus autem dicendum, est quando liber remaneret emptor vendendi merces cui voluerit, quoniam tunc poterit eas eidem venditori vendere, vt habetur ex Layman loco citato, Molina 10. 2. de iust. & iur. disp. 310. sub nu. 2. vers. Observatamen, Nauar. in Man. cap. 17. num. 241. & ex alijs. Qua libertate licet stante licitus erit contractus eiusmodi, & immunis ab vsura etiam si fiat sub spe, ac intentione principali reemendi pretio infimo, & medio; ita vt sine spe illius lucri non esset creditò venditurus, vt contra Molina loco citato, & aliàs docent Ioan. de Salas de empt. & vend. dub. 37. sub nu. 4. Etenim vsura in tantum est vsura, in quantum est inuoluntaria ex parte dantis; atque idèd vbi nihil ultra sortem deducitur in pactum, nec speratur, vt pretium, aut debitum de iustitia promutuo, sed tanquam à sponte dante, non est vsura, vt probat idem Ioan. de Salas de vsura dubia 6. & 7. vbi id verum esse probat, etiam si mutuarium exciter mutuans ad præstandum sibi aliquid sponte, & ex mera liberalitate. Secunda conditio ad iustificandas istas reciprocas emptiones, ac venditiones exigitur, vt fiant citra scandalum, & ita cautè, vt alij non pœnent fieri ad palliandas vsuras, non sine venditoris infamia, vt præfati Doctores declarant; aliàs non fierent citra culpam; quamuis non haberet locum restitutio, si feruò celebrentur. Tertia conditio est, vt eiusmodi reciprocar emptiones, & venditiones ita demum fiant, vbi venditor non posset sine suo incommodo mutuare: siquidem si citra notabile eius incommodum posset mutuare; tunc contra charitatem ageret non mutuando; non tamen ad restitutionem teneretur, vt habetur ex Less. Nauar. & Ioan. de Sal. locis citatis.

Ad Doctores igitur, qui adducuntur pro contraria, præcipuè ad D. Anton. respondetur, quòd non loquitur in terminis casus nostri: nam 3. par. tit. 8. cap. 4. §. 4. loquitur quando res vendita rigoroso pretio, reuenditur ab emptore minus infimo pretio eidem venditori, dicens: *Hi etiam aliquando solent facere quosdam contractus ipsi, vel lanifices, qui dicuntur, barachola, cum videlicet vendunt alicui pannum ad certum terminum certo pretio. Et cum emptor non egeat panno, sed pecunia, pannum ipsum reuendat pecunia sibi numerata, sed minori pretio quàm emerit, quinque, vel sex Florenorum, eidem lanifici, vel retagliatori: quæ utique vsura est, cum habeat implicitum lucrum cum mutuo.* Vnde non mirum si talis mercator vsuram committat eum rem venditam non emat iusto pretio. In 2. vero par. tit. 1. cap. 8. §. 5. sic ait idem D. Anton. *Queritur de barocholis. Est autem huiusmodi quidam contractus, qui sic fit. Vedit lanifex retagliatori 10*

pannos

pannos ad terminum unius anni pro pretio Florenorum quingentorum. Venit ex trauerso Titius egens pecunia, & conuenit cum retagliatore, quod de presenti sibi tradat Florenos quadringentos quinquaginta, & ipse contentabit lanificem in die termini de quingentis, &c. Huiusmodi contractus merito est iniustus, & usurarius; quonia retagliator ex vi mutui impliciti lucratur quinquaginta Florenos, ex quo dat 450. Florenos, & recipit 500. vt bene declarat ipse D. Anton. & sic casus ille est diuersus à casu nostro. Ad leges denique Hispaniarum patet responsio: loquuntur enim de recipiendis emptionibus, & venditionibus iniustis, ac usurarijs, cum res venditur pretio summo, & emitur per eundem venditorem ab emptore minus pretio infimo, aut cum pacto retrouendendi pretio infimo, vel medio, iuxta ea, quae supra adnotauimus.

An, & quando peccent venditores, ac emptores monopolia, & conpirationes facientes, & ad restitutionem teneantur,

SECTIO VI.

S Y M M A R I V M.

1. Monopolium unde dicatur.
2. Monopolium eisdem modis fieri contingit in casibus, ac in contractibus emptionis, & venditionis.
3. Ad monopolium concurrere potest, tum positue, tum negatiue. Et quomodo.
4. Monopolium exercens auctoritate publica ex iusta, ac rationabili causa, & ob bonum publicum, non peccat, nec ad restitutionem aliquam tenetur.
5. Monopolium exercens priuata auctoritate, directe, ac per se primo ad pretium mercium augendum supra rigorosum, vel ad minuendum ultra infimum, peccat contra iustitiam, atque ideo ad restitutionem tenetur.
6. Monopolium exercens peccat, & restitutioni tenetur, vt supra, siue ad illud concurrat expressè, siue tacite.
7. Vera est supra firmata conclusio, siue monopolium fiat per conpirationem plurium totas merces certi generis coementium, siue per unum tantum citra aliquam conpirationem.
8. Monopolium exercens peccat contra iustitiam, & restitutioni est obnoxius non modo coemendo totas merces, siue vnus sit, siue plures, sed etiam occultando merces, vel conspirando, aut conueniendo de non vendendo illas, nisi pretio supra summum.
9. Etiam in exercente monopolium prohibenda habet locum conclusio.
10. Non solum habet locum conclusio in faciente monopolium modo quo supra, sed etiam extenditur ad cooperantes ad monopolia facienda.
11. Locum habet conclusio etiam in exercentibus monopolium ad augendum pretium vsque ad rigorosum, vel ad illud minuendum, vsque ad infimum dumtaxat.
12. Hac sententia est probabilior secundum Rebell. vix tamen est probabilis secundum

Ioannem de Salas.

13. Impedientes ne maior mercium copia aliunde importetur, vt ipsi suas merces carius vendant, tunc peccant contra iustitiam, atque ideo restituere tenentur cum dolo, & fraude id agunt; secus secluso dolo, & fraude.
14. Quamuis vnus, vel pauci faciunt monopolium coementes totas merces certi generis, vt postea eas vendant suo arbitratu peccent contra iustitiam, & restitutioni obnoxii efficiantur, si quis tamen totas merces bona fide ad se redegerit, vt sibi consuleret, & sua negotia perageret, non peccauit, nec ad restitutionem tenetur.
15. An licitum sit mercatoribus, emere volentibus, monopolium facere ad redimendam eorum taxationem.
16. Potest fieri monopolium circa fructus, etiam priuata auctoritate, si magna sit fructuum abundantia.
17. Monopolia exercentes ultra culpam quam corrahius cum onere reficiendæ omnia damna, &c. varijs panis afficiuntur.
An monopolium dicatur committere, qui sparsit falsis rumoribus de obsidione insule, unde merces asportantur, vel de naufragio nauis, mercium pretia augeti faciat.
Et an statutum cogens ad motendum in Moldina Domini, vel ad coquendum panem in eiusdem Clibano dicatur monopolium continere.

AD euidentiam eorum, quae in hac re dicenda erant est adnot. quod monopolij nomen deriuatur a monos grece, idest vnum, & polia, quod est venditor, vel polum, quod est uenditio, quasi monopolium sit vnica venditio, & monopola vnicus venditor, vt recte declarat Glosa in l. vnica, C. de monopol. conpirationes vero ad monopolium committendum diriguntur: siquidem conspiratio dicitur ad actum illicitum committendum plurium coniuratio, vt in cap. conirationum, cum quatuor seq. 1. 1. q. 1. & late Tusch. in vers. Conspiratio, conclus. 786. Contingit autem monopolium fieri dupliciter, vt constat ex d. leg. vnica, auctoritate scilicet publica: & auctoritate priuata. Publica auctoritate fit monopolium ex Principis, vel Reip. priuilegio; aut statuto aliquo ex iusta, ac rationabili causa, vt cum pro inducenda annona Principes, ac Decuriones Ciuitatum certis personis facultatem tribuunt, vt ipsi soli vendant certam mercium speciem. Auctoritate vero priuata multis modis contingit monopolium committi, de quibus Rebuff. in tract. de magistr. artif. ar. 2. Glosa vnica, Rebell. p. 2. de obligat. iust. lib. 9. de contrah. empt. & vend. q. 7. & Ioan. de Sal. in suo tract. de empt. & vend. dub. 38. cum alijs, quos allegant. Etenim primo committitur dum Mercatoris conspirant, vt non vendant nisi certo pretio, & si maius sit summo, vel saltem nisi pretio summo: vel non emanent nisi pretio, quod minus sit infimo, vel saltem infimo. Secundo fit monopolium, cum vnus, vel pauci coemunt totas merces certi generis, vt postea ipsi suo arbitratu eas vendant. Tertio modo fit monopolium, cum quis impedit, ne maior mercium copia aliunde importetur, vt ipse suas merces carius vendat. Ad monopolij quoque fraudem tenocat Rebell. loco citato, sub num. 4. modum illum

lum fraudis, quo artifices conueniunt, ut non doceant artem, nisi sub certo pretio, aut non nisi solos filios, & nepotes. Itē qui per se, uel per alios, falsis sparsis rumoribus, aut falsis litteris confictis, falsò testificatur de obsidione Insulæ, uel alterius loci, undè merces asportari solēt: aut de naufragio nauium, quibus uehebantur; aut alia simili fraude mercium pretia augeri faciat supra summum: uel minui minus, quam sit infimum. Et denique reliquis prætermittis, statutum, quòd omnes uadant ad molendum ad molendinum Domini, uel ad coquendum panem, in eiusdem. Clibano dicitur continere monopolium, ut habetur ex *Soc. conf. 272. num. 6. lib. 2.* & Nos adnotauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 3. q. 7.*

2. Secundo est adnot. quòd cambium cum sit species contractus emptionis, ac venditionis, ut ostendimus in dictis nostris *Comment. in proemio q. 10. concl. 3.* eisdem modis contingit fieri monopolium in cambijs, ac in contract. empt. ac vendit. Etenim vnus, uel pauci Numularij quòdoque solent totam pecuniam vndiq; congestam ad se redigere sumendo eam ad cambium sub minori mercede, ut eandem darent sub maiori: impedire solent, ne campiores ad nundinas ueniant, ut ipsi, quo pauciores sint, sub maiori fœnore proprias pecunias ad cambium darent: siquidem quò pauciores campiores sunt, eò magis cambia reddunt: & quò plures, eò minus. Item solent inter se conspirare, ut nullus det cambio, nisi cambiorum lucrum taxetur vsque ad talem summam. Solent etiam curare, pecuniam aliunde sibi remitti, qua exacta, inducant eiusdem penuriam, & cambiorum pretia augeantur. Solent quoq; proprias pecunias occultare, ut earum penuria cambiorum pretiū efficiatur maius. Imò soliti sunt aliqui Numularij fraudulenta uti in dustriarum dantes, tum etiam cambio accipientes: solēt inquam duo, uel tres ditissimi Campiores cum Ministris Hispaniarum Regis conuenire de dando eis cambio ingētem pecuniarum summam pro bello gerendo, & alijs eiusdē Regis indigentijs: sed quoniam eiusmodi Campiores non habent adeò ingētem pecuniarum summam, sumunt ad cambium ab alijs, ut deinde Regi dent cambio. Ut autem tam in dando, quàm in accipiendo ad cambium lucrum assequerentur, hanc adhibent artem: siquidem supponunt fictos Campiores, quibus sub modico fœnore darent cambio, ut cambiij valore eiusmodi fraude extenuato, ipsi deinde cambio uili acciperēt ab alijs. Deinde sub modico fœnore constat pecunia, quā Regis ministri essent ab ipsis mercatoribus cambio accepturi, solent è conuerso supponere fictos Campiores, à quibus ipsi sub magno acciperent emolumento, ut & Rex sub eodem fœnore ab ipsis esset accepturus.

3. Tertio est adnot. quòd ad monopolium duobus modis concurrere potest; nempe posituè, ac negatiuè. Priori modo concurritur, cum conspirationes fiunt, expressè vno ex supradictis modis, ut cum mercatores inter se conspirant, ut nullus uendat, nisi supra rigorosum pretium, uel saltem nisi pretio rigoroso: aut nullus emat, nisi minus quàm sit infimum pretium, uel saltem infimo pretio: uel nullus det cambio, nisi cambiorum lucrum taxetur vsque ad talem summam.

quæ sit ultra iustum pretium: aut pacto tacito, cum datur signum de iuuando monopolium, recondita pecunia. Negatiuè autem concurritur ad monopolium, cum quis animaduertens alios monopolium moliri, ipse, nullo adhibito pacto abstinet se à negotijs, non dando pecunias suas cambio, aut merces non distrahendo; ea tamen intētionē, ut aucto per monopolium pretio maiori, postea merces distrahat, aut pecunias suas det cambio, ut latè egimus in dictis nostris *Commentar. §. 3. q. 4. nu. 1. cum plurib. seq. vbi etiam num. 7.* ostendimus dupliciter posse cambiorum pretium supra rigorosum per Numularios augeri: directè scilicet, & per se, & indirectè, & sic per accidens. Directè augetur, mediante monopolio vno ex dictis modis. Indirectè verò, quòd quis intendit principaliter agere sua negotia, sibi que consulere, ex quo deinde prouenit pecuniarū in nundinis, uel mercium in foro penuria, ob quā cambiorum, siue mercium pretium alteratur; ut declarauimus in *dictis nostris Commentar. q. 4. sub num. 7.* His breuiter conuictis, sit

PRIMA CONCLUSIO.

4. **M**onopolium exercens auctoritate publica ex iusta, ac rationabili causa, ac ob bonū publicum, non peccat, nec ad aliquam tenetur restitutionem. Hæc conclusio est contra *Soc. lib. 6. de iustit. & iure, q. 3. ar. 2. Caiet. 2. 2. q. 77. ar. 1. & in sum. ver. Emptio, Syl. eod. ver. q. 18.* & alios absolute damnantes eos, qui concedunt, impetrant, & exercent huiusmodi priuilegia. Probat hæc conclusio ex communi consuetudine: siquidem auctoritate publica conceduntur eiusmodi priuilegia Auctoribus, uel Impressoribus librorum, & obligatis ad prouidendam Ciuitatem de carne, piscibus, uino, oleo, frumento, & alijs similibus. Ergo signum est, eiusmodi monopola, seu priuilegia auctoritate publica concessa de iure cōnata esse licita, quoniā cōsuetudo est optima legū interpret, ita ut de lege dubiter, recurrendum sit ad consuetudinem loci: & si de ea apparet, non est recedendum ab eo intellectu, quem consuetudo tribuit; etiam si ex post facto appareat, quòd talis intellectus in se non sit bonus, ut habetur ex *Panor. in cap. cū dilectus, sub num. 7. de consuetud. Dixi, Ex iusta, ac rationabili causa*, quia si eiusmodi priuilegia citra iustam, ac rationabilem causam concedantur, iniusta sunt, & per ea iniuria infertur uendere uolentibus, qui iniuste impediuntur: & emptoribus, qui eas res meliori pretio emerent; arque ideo utriusque tenentur restituere. Itā *Rebelk. de oblig. iust. par. 2. lib. 9. q. 7. Molin. tomo 2. de iustit. & iure, disp. 345. Medina de restit. q. 30. ad fin. Bann. 2. 2. q. 77. ag. 1. dub. 1. Aragon. ibidem ar. 4. difficult. 1. Salas de empt. & vend. dub. 38. & Less. lib. 2. de iust. cap. 21. dub. 20.* qui addit, quòd quando priuilegium conceditur sine iusta causa, primo loco tenentur ad restitutionem ea impetrantes, cum sint principales causæ damni: secundo loco, & in subsidium concedentes. Hæc eandem opinionem docēt *Navar. in Man. cap. 23. num. 92. Rosel. ver. Emptio, §. 23. Petr. Navar. 3. de restit. cap. 2. dub. 9. & alij*; qui tamen uolunt, quòd quando Princeps talem priuilegia concedit in mercibus Reip. communiter neces-

farijs, debet simul pretium taxare, ne si id priuilegiatorum arbitrio remittat, daretur occasio uendendi merces iniquo pretio in magnum Reip. detrimentum. Dixi, *Inmercibus Reip. communiter necessarijs*; quoniam secus dicendum, si huiusmodi priuilegia concedantur in mercibus, quæ ad delicias, & luxum pertinent: siquidem in ijs cum nulli, nisi forte pauci aliqui diuites grauentur, facile Princeps habere potest iustam causam non taxandi pretia, ut rectè declarat *Salas loc. cit.*

SECUNDA CONCLUSIO.

Monopolium exercens auctoritate priuata, directè, ac per se primò ad augendum, mercium pretium supra rigorosum, vel ad minuendum ultra infimum, peccat contra iustitiã, atque idè est restitutioni obnoxius. Hec conclusio est communis, & patet ex *l. unica, C. de monopol. & constat ex ijs, quos allegat Ioan. de Salas, de emp. & vend. cap. 38. n. 3. & ex quibus cumulauimus in nostris Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 3. q. 4. concl. unica, nu. 8. ubi egimus de monopolijs, quæ fiunt in cambijs, & ostendimus ea esse cõtra iustitiam commutatiuam, & habere onus restitutionis annexum, si ex eo cambiij pretium supra iustum augeatur, iuxta ea, quæ habentur ex *Soto lib. 6. de iustit. & iure, q. 11. ar. 3. Nauar. in cap. nauigãti, nu. 59. & ex alijs ibidem à nobis relatis. Etenim monopolium est efficax causa cur augeatur cambiorum pretium supra iustum; sicut & mercium modò indebito; cum cambijs, & mercium pretium iustum, non pendeat ex Campsorum, & mercatorum arbitrio, ut sup. ostendimus, *sect. 1. Vndè cum monopolium fiat in danum iniustum alterius, proculdubio est contra iustitiam, & habet onus restitutionis annexum: eo quòd omnia peccata contra iustitiam hoc onus annexum habeant: siquidem omnis restitutio debetur vel ratione rei iniustè acceptæ, vel ratione iniustè acceptionis, ut habetur ex Caiot. in sum. vers. Restitutio, & ex alijs communiter.***

6 Ampliatur primò hæc conclusio, ut monopolium exercens peccet contra iustitiam, & restitutioni sit obnoxius, siue pacto expresso concurrat ad monopolium, siue tacito, iuxta ea, quæ adnotauimus in dictis nostris *Commentar. q. 4. num. 9. Etenim taciti, & expressi eadem est virtus, l. cum quid, & ibi DD. ff. si cert. pet.*

7 Secundo ampliatur eadem conclusio, ut vera sit, siue monopolium fiat per conpirationem plurium totas merces certi generis coemendum: siue citra conpirationem aliquam per vnũ tantum omnes merces certi generis emanant, ut postea ipse suo arbitratu eas vendat. Hi enim peccant contra iustitiam, & tenentur ad restitutionem secundum sententiam magis receptam, ut contra *Less. Molin. Bann. & alios probat Salas de emp. ac vend. dub. 38. nu. 5. qui pro hac opinione assert Gabriel. in 4. d. 15. q. 10. ar. 3. dub. 2. Maior. q. 41. Conrad. de contr. q. 65. post 3. cõcl. Nauar. in Man. cap. 23. num. 91. Petr. Nauar. Toles. Sot. & quãplurimos alios Doctores. Etenim cum iure naturæ, ac positio Ciues ius habeant, ut non fiant huiusmodi monopolia, iniuria videtur inferri illis, si fiant: Siquidem *men-**

tes tantam mercium copiam, eisdemq; supprementes, & recidentes, cogunt Ciues pretium augere; quoniam mercium penuria, vel uenditorum earum pretia crescunt: quod tedit in Reip. detrimentum. Est tamen verum, quod si tanta mercium emptio facta ab uno, uel à pluribus, nõ tenderet in Reip. damnum, tunc licita esset, ut scilicet minutim postea uendantur cum ipsius Reip. utilitate, ut habetur ex *Menoch. de arbitr. cent. 4. & ex alijs apud Ioan. de Salas loc. cit. quibus adde, quæ nos adnotauimus in dictis nostris Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 3. q. 4. sub num. 10. de monopolio, quod fit in cambijs, agentes.*

8 Tertio ampliatur conclusio, ut monopolium exercens peccet contra iustitiam, & sit restitutioni obnoxius non modo coemendo totas merces ut supra, siue vnus sit, siue plures, sed etiam occultando merces, vel conspirando, aut conueniendo de non vendendo eas nisi pretio supra summum, vel de non emendo nisi pretio minus iusto, ut de monopolio in cambijs ostendimus in dictis nostris *Commentar. d. q. 4. n. 11. & 14.*

9 Quarto ampliatur ipsa conclusio in exercente monopolium prohibendo, ne alij merces deferant in Ciuitatem, aut ne uendat, ut ipse solus, vel pauci cum eo uendentes merces distrahant supra iustum pretium; siue id vi efficiant, siue dolo, ne mercium uenditores ad nundinas se cõferant; siue uendere illos prohibeant vigore alicuius priuilegij citra iustam causam à Principe impetrati, ut patet ex ijs, quæ sup. adnotauimus *concl. 1. Siquidem utroq; casu si mercium pretium supra iustum augeatur, prædicti sunt iniusta causa talis damni, atq; idè peccant contra iustitiam, & tenentur damna reficere eis, qui pretio supra summũ ratione talis monopolij merces emerunt. Confirmatur ex ijs, quæ in dictis nostris *Commentar. q. 4. num. 12. cumulauimus, ubi de monopolio circa cambia agentes, ostendimus peccare cõtra iustitiam cum onere restituendi vnum, vel paucos Campsore alios prohibentes, ne cambiant, ut ipsi supra iustum pretium dent cambio: siue per uim id agant, siue dolo impediendo Campsore, ne ad nundinas se conferant, pecunias, aut Chyrographa deferentes pro cambijs celebrandis: siue cambire eos prohibeant vigore alicuius priuilegij absq; iusta, ac rationabili causa à Principe impetrati.**

10 Quinto ampliatur præfata conclusio, ut non solum comprehendat monopolia faciẽtes ut supra; sed etiam extendatur ad cooperantes ad monopolia committenda: siue cooperentur negatiue, ut quia conspicientes alios monopolia exercere, ipsi nullo interueniente pacto, abstinent se à uendendis mercibus, ut aucto per monopolium pretio, sub maiori lucro postea eas uendant: etenim si ex eorum negatiua cooperatione mercium pretium fuerit auctum, monopolij efficiuntur rei, & restitutioni fiunt obnoxij, cum fuerint effectiua causa damni. Dixi, *Mercium pretium fuerit auctum*, quoniam si ex tali cooperatione pretium non augeatur, secus est dicendum, cum damni non fuerint effectiua causa. Siue cooperentur monopolijs positiuè, cum sint in pari criminis causa, iuxta ea, quæ post alios cumulauimus in prædictis nostris *Commento loc. cit. sub num. 13.*

- 11 Sextò ampliatur prædicta conclusio, vt locum habeat in exercentibus monopolium non modò ad augendum pretium mercium supra rigorosum, aut ad minuendum ultra infimum; sed etiã ad augendum pretium usq; ad rigorosum tãrum, & non ultra; uel ad illud minuendum usq; ad infimum dumtaxat, ut docent *Cour ad. de contr. q. 65. post 3. concl. & in 4. concl. Garz. eod. tract. cap. 13. Valent. 22. disp. 5. q. 20. §. ex ijs, & alijs, quos refert, & sequitur Ioan. de Salas de empt. & vend. dub. 38.* Mouentur ex eo, quòd exercetes eiusmodi monopolia; cogunt ad emendum, uel uendendum tali pretio; rigoroso scilicet, seu infimo: & quia ius iustitiæ uidetur habere Resp. vt hæc monopolia in damnum, & cum damno ipsius. Vndè dicunt exercentes prædicta monopolia peccare non solùm contra charitatem, vt aliqui putant, quos refert *Ioan. de Salas loc. cit.* sed etiam contra iustitiam, atque idè esse restitutioni obnoxios: siquidem licèt pretium illud rigorosum sit iustum, sicut pretium medium, & infimum; attamen illi virtualiter cogunt ad contrahendum pretio rigoroso, aut infimo.
- 12 Est tamen verum, quòd *Ioan. de Salas loc. cit.* licèt dicat ex *Rebell.* hanc sententiam esse probabiliorẽ; attamen utramq; restatur esse probabilem; atque idè quidam putant in licitationibus, non esse iniustum petere ab aliquo, ne res pluris licetur, vt ipse eam infimo pretio habeat: etenim infimum pretium iustum est: & propterea non dicitur lædere venditorem in pretio rei venditæ. His adde, quæ nos cumulauimus in nostris *Commentar. in extranag. B. Pij V. de cambijs, §. 3. q. 5.*
- 13 Sic ampliata limitatur dicta conclusio quoad quartam ampliationem, vt ita demùm impediẽtes ne maior mercium copia aliundè importetur, vt ipsi suas merces carius vendant, peccent contra iustitiam, & restitutioni efficiantur obnoxij, tum Reip. in quam caritatem induxerunt, tum alijs si quod damnum sint passi, vel lucrum amiserint occasione talis impedimenti, quando vi, vel fraude impediunt: vndè si venditores solis precibus citra vllam fraudem impediuntur merces suas in vilitate inferre, non ueniunt eis reficienda damna, & interesse, si passa ea fuerint: nec Ciuibus restitutio aliqua facienda est: siquidem Ciues non habent ius iustitiæ ad emendum minori pretio, nisi ex suppositione, quòd merces importentur in Ciuitatem, & illis uendantur; neque ad hoc ut precibus non impediatur venditores ingredi Ciuitatem, sed vt non impediatur vi, uel fraude; atque idè nulla Ciuibus inferatur iniuria, vt rectè post alios declarat *Ioan. de Salas de empt. ac vendit. dub. 38. sub num. 7.* vbi contrarium soluit.
- 14 Secundò limitatur eadem cõclusio quoad secundam ampliationẽ, vt quamuis vnus, vel pauci monopolium faciant coementes totas merces certi generis, vt postea ipsi suo arbitratu eas vendant, peccent contra iustitiam, & restitutioni efficiantur obnoxij; nihilominus si quis bona fide totas merces ad se redegerit, vt sibi consuleret, & sua negotia perageret, non peccauit, nec ad restitutionem aliquam obligatur: nam etsi ea tali reductione mercium pretium augeatur, eiusmodi pretij incrementi non fuit causa per se, ac

- directè; sed causa per accidens, ac indirectè: at in moralibus attenditur id, quod est per se, non autem per accidens. Confirmatur ex ijs, quæ nos adnotauimus in dictis nostris *Commentar. in extranag. B. Pij V. de camb. §. 3. q. 4. sub num. 5.* vbi ostendimus, quòd quamuis per monopolium totam pecuniam vndique congeltam vnus, aut plures, sed pauci ad se redegerint, peccent contra iustitiam, & restitutioni fiapt obnoxij; attamen si quis pecuniam ipsam ad se redegerit bona fide, vt sibi consuleret, & sua negotia perageret, nullam culpam contraxit, nec aliquid restituere obligatur.
- 15 Tertio limitatur, vt licèt mercatores monopolium facientes ad augendum pretium mercium supra iustum, peccent mortaliter contra iustitiã, & ad restitutionem teneantur: nihilominus licitum est versa vice mercatoribus uolentibus emere monopolium facere ad redimendam eorum uexationem; atq; idè inter se conuenire, vt nemo merces emat, nisi iusto pretio medio, vel infimo, vt probat *Ioan. de Salas de empt. ac vendit. dub. 38. sub num. 3.* dicens id uerum esse durante uenditorum monopolio. Confirmatur ex ijs, quæ adnotauimus in dictis nostris *Commẽt. §. 3. q. 4. sub num. 16.* ubi ostendimus, quòd quãuis Camplores peccent contra iustitiam facientes monopolium ad augendum pretium mercium supra iustum; attamen fas est versa vice Cãpsuarijs monopolium facere ad redimendam eorum uexationem, & inter se conuenire, vt nemo accipiat cambio, nisi iusto pretio, medio, vel infimo.
- 16 Quattò limitatur ipsa conclusio, vt locum nõ habeat in monopolio circa fructus; etiam priuata auctoritate commissio, si tanta fructuum esset abundantia, vt post vnus cuiusq; prouisionem factam, magna adhuc superesset eorum copia: siquidem eo casu posset vnus, vel duo simul conuenire, & emere fructus illos super abundãtes, vt haberetur ex *Toledo lib. 8. sua sum. cap. 53. vers. Sexto est illicita. Scac. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 3. limit. 10. num. 18.* quos retuli in dictis nostris *Commentar. dicta quãst. 4. sub num. 18.*

TERTIA CONCLUSIO.

- 17 **M**onopolia exercentes ultra culpam, quam contrahunt, cum onere reficiendi omnia damna, & interesse, uarijs pœnis afficiuntur, non solùm ipsi; sed etiam & Iudices monopolia dissimulantes quinquaginta libris aureis mulctantur. Hæc conclusio patet ex *l. unica, de monopol.* ubi monopolia exercentes bonis proprijs spoliati perpetuo damnantur exilio: caterarum uerò professionum primates, si super taxandis rerum pretijs, aut super quibuslibet illicitis placitis ausi fuerint conuenientes se se pactis astringere ad solutionem quadraginta librarum auri damnantur: & demum ad quinquaginta Iudices, ut supra dissimulantes. Eadem pœna, eadem lege plectuntur non solùm monopolæ; qui illicitis habitis conuenientibus coniurant, aut paciscuntur, ut merces non minoris, quàm inter se statuerint, uenundentur; sed etiam ædificiorum artifices, ergolabi, aliorum uè diuersorum operum

professores, & balneatores pacta inter se componentes, ne quis quod alterum commissum sit opus impleat, aut iniunctam alteri sollicitudinē alter intercipiat. Ad Monopolij fraudem reuocatur quoque modus ille fraudis, quo artifices conueniunt, vt non doceant artem, nisi sub certo pretio, aut non nisi solos filios, & nepotes, vt habetur ex *Rebell. par. 2. de obligat. iust. lib. 9. de contrab. empt. q. 7. num. 4.* vbi alios casus recenset. Monopolium pariter dicitur committere, qui per se, vel per alios, falsis sparsis rumoribus, vel litteras configendo de obsidione insulæ, vel alterius loci, vnde merces asportari solent, vel de naufragio nauium, quibus vehebantur, aut alia simili fraude mercium pretia augeri faciat: & denique statutum, quod omnes vadant ad molendum ad Molendinum Domini, vel ad coquendū panem in eiusdem Clibano, monopolium dicitur continere, vt per *Sccc. conf. 272. num. 6. lib. 2.* quod verum est, nisi hoc quis habeat ex priuilegio Principis ob iustam, aut rationabilem causam, iuxta ea, quæ supra adnotauimus concl. 1. & in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 3. q. 7. sub num. 1.*

An vendentes, aut ementes merces pretio inducto per monopolium, peccent, & ad restitutionem teneantur.

§ E C. VII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Vendens rem pretia inducto per monopolium, conscius monopolij, peccat contra iustitiam cum onere restituendi; secus si sit ignarus.*
 - 2 *Probabilior est sententia excusantium à culpa, cum onere restituendi, vendentes res pretio, per monopolium inducto.*
 - 3 *Hac sententia tunc vera est, quando pretium, per monopolium inductum communi usu est approbatum, ita vt sit effectum currens.*
- 1 **I**N hac re *Barth. Med. in summ. cap. 14. §. 25.* regula 5. distinguit, quod aut vendens merces dicto pretio erat monopolij cōsciens, & fraudis, quibus fuit auctum mercium pretium: aut erat omnino ignarus. Primo casu putat, talem peccare cum onere restituendi, cum is peccet contra iustitiam. Secundo casu inquit sic vendentem non peccare, nec teneri ad restitutionem.
- 2 Secunda sententia, quæ nobis videtur probabilior, est *Ioan. de Salas in suo tract. de empt. & vendit. dub. 38. sub num. 7.* & aliorum excusantium à culpa, ac restitutione vendentes merces pretio inducto per monopolium. Si quidem predictum pretium, licet sit iniuste auctum; & proinde damnum illatum reficiendum sit ab eis, qui per monopolium, & fraudes fuerunt causa talis augmenti; nihilominus iustum redditur respectu aliorum, qui culpam non commiserunt, nec ex officio tenentur monopolium tollere, vel occurrere cum possint: nam tantum pretium est mercis, aut cambij, quantum communiter secundum præsentis circumstantias æstimatur, licet æstimatio illa ex circumstantia iniustæ causæ

aliquando nascatur, & fundetur. His adde que nos adnotauimus in dictis nostris *Commentar. §. 3. q. 6.* vbi nos ampliauius hanc conclusionē veram esse in cambio siue dantes cambio sciant, siue ignorent, pretium illud, quo cambiant, fuisse inductum per monopolium, & fraudes: quia cum sit redditum iustum, ad rem non pertinet, quod dantes cambio sciant, vel ignorent prouenire ex monopolio, & ex fraudibus: nam non minus valent merces scientium fraudem, quam nescientium.

- 3 Est tamen verum, quod eiusmodi sententiam ita demum veram esse ibidem ostendimus *num. 3.* quando pretium illud inductum per monopolium; & fraudes, fuerit postea communi usu approbatum, ita vt sit effectum pretium currens: alias secus est dicendum: quoniam ante eiusmodi approbationem est iniustum, tanquam inductum ab ijs, qui non habent auctoritatem: tunc enim tale pretium efficitur iustum, cum recipitur ab omnibus. Ita *Rebell. de oblig. iust. p. 2. lib. 11. de camb. q. 12. num. 3. Filliuc. tom. 2. qq. moral. tr. 35. de censib. & camb. cap. 7. q. 8. concl. 2. & 3. num. 419. & 420.* vbi idem ait dicendum de eis, qui fuerunt causa negatiua, & indirecta, abstinendi scilicet à negotijs, ea intentione, vt interim per monopolium, ab alijs factum augetur pretium.

Quæ res emi, aut vendi nequeant citra culpam.

§ E C. VIII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Qua in bonis nullius sunt, nec venduntur, nec emuntur citra culpam. Et quæ nam res sint sacra, quæ Religiosa, & quæ Sancta.*
- 2 *Spiritualia, ac spiritualitati annexa non venduntur, nec emuntur, citra grauissimam culpam. Et quas pœnas incurrat simoniacus, & an sit hereticus.*
- 3 *Non omnis simoniacus hereticus est, sed is tantum, qui credit, donum Dei posse pecunia comparari.*
- 4 *Res spiritualis, vel sacra in materia simonia pluribus modis dicitur.*
- 5 *Simonia alia mala est, eo quod iure naturali, & Diuino prohibita, alia, quia solum iure Ecclesiastico. Et in quam incurrere possit Papa. Et an emens Vicariatum Episcopi, teneatur resignare, & Episcopus pretium restituere.*
- 6 *Peccant meretrices vendentes usum suorum corporum, sicut, & illum ementes non ratione accepti, sed ratione rei vendita. An fornicatio in Christianis habeat peculiarem deformitatem, propter baptismum.*
- 7 *Meretrix acceptum in mercedem fornicationis habita, potest licite retinere, cum turpiter agat, sed non turpiter recipiat.*
- 8 *Ante fornicationem commissam si fornicarius aliquid promittat meretrici, vel det, non tenetur stare promissis, & potest repetere, quod dedit. An milites speciale habeant priuilegium repetendi.*

tendi in iudicio quod meretricibus donarunt.

9 *Assassinus, qui pro assassinio commisso aliquid accepit, restituere non tenetur, nec Iudex, qui accepit pro sententia iniuste lata.*

Explicatur dictum D. Augustini Epist. 54. ad Macedon.

10 *Peccant vendentes homines liberos, aut seruos alienos sicut etiam ementes, & tenentur lege flauia de plagiarijs, pœna scilicet capitis.*

11 *Peccant vendentes, ac transferentes res litigiosas in potentiosem, animo, ut Reus potentior habeat aduersarium, iuxta declarationem Molinæ.*

12 *Peccant scienter ementes, vel vendentes res furtiuas, vel præsumere debentes, res esse alienas.*

13 *Peccant vendentes, & ementes domum aliquam, aut quamcumque adificium ad destruendum, ut lapides, & ligna vendantur, vel lucratiuo titulo alienentur, nisi ruinam minetur.*

14 *Peccant ementes, vel vendentes venena, qua neque per admixtionem aliarum rerum humano vsui, & vtilitati deserviunt.*

NON vendantur citra culpam, sicut nec emuntur, quæ in bonis nullius sunt, ut sicut res Sacræ, Religiosæ, ac Sanctæ. Sunt autem res Sacræ, quæ ritè per Pontifices Deo consecratæ sunt, ut sunt quædam Sacræ, & donaria, quæ ritè ad ministerium Dei dedicata sunt: huiusmodi enim res alienari non possunt, nisi pro redemptione captiuorum: pro alimentis pauperum, & pro debitis ab Ecclesia contractis; quod verum est non solum de iure Canonico, quo iure interdicuntur omnis rerum Ecclesiasticarum alienatio, ut in *cap. nulli liceat. & toto tit. de reb. Eccl. alien. vel non;* led etiam de iure Cæsareo, ut in *l. Sancimus, C. de Sacros. Eccl. & §. Sacra res, & ibi, Glos. vers. Excepta, in inst. de rer. diuis.* Religiosus quoque locus cum sit in bonis nullius alienari prohibetur: qui quidem licet de iure ciuili Religiosus fiat per mortui illationem dumtaxat, vel saltem capitis, aut maioris partis eius, ut in *§. Religiosum, & ibi, Glosa, vers. Mortuum, de rer. diuis.* hodiè tamen de iure Canonico ad faciendū locum Religiosum non est satis mortui illatio; sed insuper exigitur auctoritas Episcopi, ut in *cap. penul. & fin. de consecr. Eccl. vel alt.* Verum tamen est, quod huiusmodi ciuili Religiositas impedit loci alienationem, ut habetur ex *Ange-lo in d. §. Religiosum.* Et quoniam res Sanctæ pariter sunt in bonis nullius, ut supra ostendimus, per consequens alienari non possunt, atque idè nec emi, nec vendi, ut sunt muri, & portæ Ciuitatis: appellantur autem muri Sancti, sicut & portæ Ciuitatis, quia pœna capitis constituta est in eos, qui aliquid in muros, & portas eiusmodi deliquerit, ut in *§. Sancta quoque res, in inst. eod. tit. de rer. diuis.* Et dicuntur in bonis nullius, scilicet hominis, cum sint Diuini iuris, ut in *§. nullius, & ibi, Glosa, & d. §. Sancta, in inst. eod. tit.* Idè dicendum est de rebus publicis, ut platea, via publica, & res omnes Ciuitatis, aut oppidi res emi, ac vendi nequeunt citra culpam abiq; consensu Supremi Principis, ut benè declarat *Molina de contr. disp. 340. num. 25. 26. & 27.*

2 *Secundò citra grauissimam culpam non venduntur, ac emuntur spiritualia, ac spiritualibus annexa: sicquidem per venditionem, & emptionem*

Spiritualium committitur simonia, pro qua simoniacus ultra excommunicationem, quam contrahit, infamiam, & alias pœnas, venit deponendus, ut in *cap. sicut, de simon.* vbi simoniæ crimè appellatur pestis: eo quòd sicut pestis sui magnitudine alios morbos vincit; ita simoniaca pestis cætera crimina, ita ut respectu eius reliqua pro nihilo reputentur, ut in *cap. fin. 1. q. 7.* vbi simoniaci vocantur primi, & præcipui hæretici, & eorum crimen simoniaca hæresis, his verbis, *Pateet simoniacos, veluti primos, & præcipuos hæreticos ab omnibus fidelibus respiciendos; & si communiti non respuerint, ab exteris potestatibus opprimendos. Omnia enim crimina ad comparationem simoniaca hæresis, quasi pro nihilo reputantur.* Sunt enim simoniaci primi hæretici: eo quòd Simon Magus, à quo deriuatur simonia, fuit primus hæreticus tempore noui testamenti, qui existimauit, donum Spiritus Sancti posse pecunia comparari. Vndè Apostolus Petrus ad eum offerentem pecuniam pro manus impositione, dixit, *Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Dicuntur quoque simoniaci præcipui hæretici; quoniam simoniaca hæresis longè grauior, & multò magis detestabilis est, quàm hæresis Macedonij, & sequacium Spiritus Sancti impugnatorum, ac illum creaturam, ac seruum Dei Patris, ac filij impie asserentium. Imò simoniacos hæreticos Iudæa proditori quoque, qui Christum Dominum vendidit comparari, probat *Tarasius Episcopus in Epist. ad Hadrianum Papam,* de qua in *cap. eos, 1. q. 1.* ita se habens: *Tolerabilior est enim Macedonij, & eorum, qui circa ipsum sunt, Spiritus Sancti impugnatorum impia hæresis. Illi enim creaturam, & Seruum Dei Patris, & filij, Spiritum Sanctum delirando fatentur. Isti verò eundem Spiritum efficiunt suum seruum. Omnis enim Dominus, quod habet si vult, vendit, siue seruum, siue aliquid aliud eorum, qua possidet. Similiter, & qui emit Dominus eius volens esse, quod emerit, per pretium pecunia illud acquirit. Ita, & qui hanc iniquam actionem operantur, detrahunt Spiritui Sancto; aequaliter peccantes his, qui blasphemauerunt dicentes, Christum in Beelzebub eycere Demoniam; atque ut verius dicamus, Iudæa comparantur proditori, qui Iudæis Dei occisoribus, Christum vendidit. Cum ergo Spiritus Sanctus consubstantialis sit Christo, eiusdem omnino, & ipsi portionis erunt, &c.*

3 *Est tamen verum, quòd non omnis simoniacus est hæreticus; sed is tantum qui credit donum Dei posse pecunia comparari, sicut Simon Magus, iuxta illud Apostoli, Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Etenim nunquam aliquis dicitur hæreticus nisi errorem habeat in intellectu fidei Catholicæ contrarium, ut latè nos ostendimus in nostris Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 1. q. 22. num. 1. cum plur. seq. Vndè si quis credat non posse ordines conferri, mediante pecunia, nec donum Spiritus Sancti vendi, & nihilominus ordines non conferat, nisi mediante pecunia, is proculdubio simoniacus est; non tamen hæreticus, quoniam errorem non habet in intellectu fidei Catholicæ contrarium; atque idè peccat mortaliter, & subijcitur pœnis, & censuris in simoniacos latis; sed non contrahit excom-*

municationem contra hæreticos in Bulla Cenzæ statutam. Eadem ratione si quis metu mortis aliquid dixerit catholicæ fidei cõtrariũ citra ullũ in interno intellectu assensum, quo credat id, quod ore profertur, is peccat quidem mortaliter, non tamen erit hæreticus, nec in excommunicatione contra hæreticos latam in foro saltem conscientiz incidit, vt diximus in dictis nostris *Commentar. loc. cit. sub num. 3.*

- 4 Dicitur autem quoad rem nostram attinet, res aliqua spiritualis, vel sacra, ita vt sit materia simoniz pluribus modis. Primò ex sui natura, quales sunt omnes supernaturales virtutes, & gratiz præuenientes, & aliæ omnes gratis datæ; siue in habitu aliquo consistant, siue in quadam assistentia Spiritus Sancti. Secundò res dicitur spiritualis, seu sacra, quoniam causa est effectiua sanctificationis, vt sunt Sacramenta: vel dispositiua, ac excitatiua, vt sunt Sacramentalia, preces, & exorcismus. Tertiò res appellatur spiritualis, seu sacra, quia est effectus, seu vltus facti potestatis, quales sunt excommunicationes, absolutiones, benedictiones, & consecrationes, quas facit Ecclesia, prophetare, & miracula facere. Deniq; res aliqua dicitur spiritualis, seu sacra, quoniam rebus est annexa sacris propriè, vt beneficia, iuspatronatus, & ius eligendi: vel impropiè, vt officium Sacristæ, & officium Oeconomi Ecclesiæ, vasa sacra, & vestes Sacerdotales, & his similia, sunt propriè quoq; annexa spiritualibus, seu sacris, sicut iuspatronatus; quoniam sunt deputata ad vsum spirituum, vt habetur ex *Panor. in cap. consulere, de sim. & Nos ostendimus in nostris Commentar. in Bull. Cœna lib. 2. cap. 14 q. 3. num. 13. vbi num. 10. & seq. declarauimus etiã quo pacto iuspatronatus dicatur annexum iuri spirituali, & num. 8. & 9. Res spirituales esse probauimus non solum supra relatas, sed etiam decimas, primitias, & oblationes, præsentationes, ac nominationes. Et spiritualia multipliciter diuisimus: siquidem quædam spiritualia dicuntur talia secundum eorum essentiam, siue incorporalia sint, vt virtutes, & dona Dei, quæ non cadunt in conuentionem, & æstimationem; siue corporalia sint, vt reliquæ Sanctorum, quæ de iure vendi non possunt citra simoniz labem, vt in *cap. 1. & 2. de reliq. & vener. Sanctor.* Item spiritualia quædam diximus esse ordinatiuè talia, eo quòd ordinantur ad aliquod spirituale, vt sunt decimæ, primitiæ, & omnia beneficia ecclesiastica; siquidem ordinantur ad ministrorum sustentationem, vt commodè valeant spiritualibus intendere; sic etiam pecunia destinata pro alicuius monachatione potest dici res spiritualis ordinatiuè; quoniam ordinatur ad monachationem. Præterea spiritualia quædam sunt participatiuè talia, vt cęmeteria, vasa sacra, & similia: eo quòd participant consecrationis, quæ spirituali benedictione fit. Quædam spiritualia sunt ratione causæ, vt sunt Sacramenta, de quibus supra diximus. Quædam sunt spiritualia ratione status, vt est religio. Quædam sunt spiritualia, eo quòd dependent à potestate spirituali, vt excommunicatio, & aliæ censuræ, & ab eisdem absolutio. Et demum quædam sunt spiritualia ratione officij, seu ordinis, vt pulsare campanas, claudere ostia, & alia eiusmodi, vt habetur ex *Panor. in d. cap. consulere de simon.* quibus ad-*

de, quæ traduntur per *Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 35. dubit. 2.*

- 5 Diuiditur denique simonia in eam, quæ mala est, eo quòd iure naturali, ac Diuino damnatur: & in eam, quæ mala est, eo quòd iure ecclesiastico prohibetur. Prior est omnis venditio, & cõmutatio spiritualium cuiuscumque generis pro pretio tēporali, si in ea ratio habeatur consecrationis, vel eius, quod supra naturam est, qualis est Sacramentorum, vel Sacramentalium, vel functionum potestatis spiritualis distractio: aut si quis pluris vendat Calicem cõsecratum, quàm non consecratum; globulos benedictos, quàm non benedictos; idque non ratione laboris, vel sumptuum, quos fecit, vt curaret benedici; sed ratione benedictionis, vt habetur ex *D. Tb. 1. 2. q. 100. ar. 2. Duran. in 4. d. 15. q. 5. Nauar. in Man. cap. 23. num. 99. & 100. & ex alijs, quos refert, & sequitur Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 35. dub. 2. num. 14. cum plur. seq. vbi rem hanc latè tractat, & sufficienter declarat, & dub. 5. rectè probat, hanc simoniam posse contrahere Rom. Pontificem quoad culpam; quoniam Papa æquè, ac alij subiectus est legi Diuinæ, ac naturali. Simonia verò damnata solo iure ecclesiastico est veditio beneficiorum secundum partem temporalem, aut eorumdem permutatio citra Superioris auctoritatem, aut renunciatio reciproca, vel confidentialis. Est etiam simonia iure ecclesiastico damnata venditio quorundam minus spiritualium, vt officij Sacristæ, Oeconomi Ecclesiæ, Aduocati Ecclesiæ, & similibum, vt patet ex communi Canon sententia in *cap. quesitum, & cap. cum olim, de rer. permut. & rectè probat Less. loc. cit. dub. 4. num. 24. cum plur. seq. qui dub. 5. excludit Papam ab eiusmodi simonia solo iure ecclesiastico introducta: siquidẽ Princeps non subest suis legibus; peccat tamen non viuendo secundum leges, vt in *l. Princeps, & l. digna vox, de legib.* Adde his etiam *Dian. tomo 4. resol. moral. 11. 4. resol. 167. vbi querit an emēs Vicariatum Episcopi, teneatur resignare, & Episcopus pretium restituere, & concludit negatiuè.***
- 6 Tertiò peccant Meretrices vendentes vsum suorum corporum; sicut & illum ementes non ratione venditionis, &c. vt *num. seq.* licitè accipiunt pretium, sed ratione rei venditæ: siquidem tam vendentes, quàm ementes concurrunt ad violationem præcepti Diuini, Non machaberis: etenim *D. August. q. 1. super exod. Machiæ nomine non solum adulterium; sed etiam omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vltus inquit esse prohibitus. Vnde fornicatio ex suo genere est intrinsecè mala, atq; idè lethalis culpa; & contrarium asserere est hæreticum, vt contra nonnullos hæreticos determinauit Conc. Viennense clem. ad nostrum, de hæret. & rectè declarat Nauar. in *Man. cap. 16. nu. 1. Less. lib. 4. de speciebus luxuria cap. 3. dub. 7. Sayr. lib. 8. Clauis Reg. cap. 2. sub num. 2. cum plur. seq. & alij ferè innumeri, quos ipsi referunt. Imò fornicatio in Christianis habet peculiarem deformitatem ratione Baptismi, & confirmationis, quibus corpora nostra facta sunt membra Christi, & in templum Spiritui sancto consecrata, iuxta illud Apostoli ad *Corinth. cap. 6. Ne scitis quoniã corpora vestra membra sunt Christi?***

fi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit, &c. & infra: An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? empti enim estis pretio magno.

7 Est tamen verum, quod meretrix acceptum in mercedem fornicationis iam habitæ potest sibi licetè retinere: siquidem licet meretrix turpiter faciat, quòd sit meretrix; non tamen turpiter accipit, cum sit meretrix, ut habetur in l. 4. §. sed quòd meretrici, ff. de condit. ob turp. caus. Undè meretrix secundum aliquid dicitur à merendo; quoniam sui corporis usus mercedem meretur, ut in l. affectionis, ff. de donat. Quod ad eò verum est, ut rem habens cum meretrice teneatur in còscientia ei solvere mercedem solitam, ut probant *Sayr. lib. 10. Clavis Reg. tr. 5. cap. 3. n. 34. Azor. par. 3. Inst. moral. lib. 4. cap. 21. q. 2. Salon. in. 2. 2. q. 62. ar. 5. contr. 4. concl. 1. & 2. Less. lib. 2. de iust. & iure cap. 14. dub. 8. & alij* quamplurimi, quos refert, & sequitur *Sayr. loc. cit. & Diana par. 1. tr. 16. resol. 38.* qui eam esse rationem esse volunt, quòd pro omni actu pretio æstimabili potest percipi merces; at actus fornicationis si consideretur, non ut turpis, & illicitus; sed ut naturalis, & delectabilis potest pretio æstimari; ergo &c. Imò in foro ex eriori post commissam fornicationem datur actio meretrici contra fornicarium pro solita, seu conuenta mercede; cum ei de iustitia debeatur, ut habetur ex *Soto lib. 4. de iust. & iure q. 7. ar. 2. Caiet. 2. 2. q. 32. ar. 7. in resp. ad primũ, vers. Aliter ergo dicitur, Couar. in regula peccatum par. 1. §. 2. num. 1. ante fin. & ex alijs, quos refert, & sequitur *Sayr. loc. cit. sub num. 34. ver. Pars secunda.**

8 Dixi, Post commissam fornicationem, quoniam ante fornicationem commissam, si fornicarius aliquid promittat meretrici in mercedem fornicationis futuræ, aut quid tribuat, non tenetur stare promissioni, & tributũ potest repetere: eo quod eius nullum dominium acquirit meretrix. Etenim antequam res turpis fiat, pactio, & promissio, datio, & acceptio pretij ordinantur ad peccatum patrandum: at nemo obligari potest ad peccatum committendum, ut rectè declarat *Sayr. ubi sup. vers. Pars prima, & vers. pars secunda, Diana d. resol. 38. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 14. dub. 8. sub num. 55. vers. Dixi opere completo, & cap. 18. dub. 3.* Imò militibus ex speciali privilegio conceditur ius repetendi in iudicio, quod meretricibus donarunt, ut est *rex. in l. 2. C. de donat. inter vir. & uxor.* ubi decernitur restitui ancillam militi, quam ipse donauerat concubinæ, atque idèd post fornicationem, ut rectè declarat *Less. d. dub. 8. sub num. 58.* Cæterum regulariter post fornicationem commissam potest meretrix sibi retinere, quod pro fornicatione sibi tributum fuerit, & promissam, aut solitam mercedem petere, ac exigere, ut supra diximus. Quæ vera esse docet *Less. d. dub. 8. num. 52.* non tãum in fornicatione, quæ est contra castitatem dumtaxat; sed etiam in opere completo contra iustitiam. Etenim inspecto solo naturæ iure acceptũ ob turpem causam, seu propter opus, quod est peccatum, opere impleto, non necessariò est restituendum, siue illud opus sit contra iustitiam, siue non, ut colligitur ex *D. Th. q. 32. ar. 7. in corp. & q. 62. ar. 5. ad 2.* ubi ait, posse retineri id,

quod propter opus malum est acceptum. Nec distinguit, an opus illud sit contra iustitiam, uel non contra iustitiam: undè mulier nũpra licet faciat contra iustitiam adulterando cum iniuriã inferat viro, acceptum tamen pro adulterio commisso non tenetur restituere: imò mulier aliàs bona, & honesta potest usuram sui corporis vèdere supra communem æstimationem, ut habetur ex *Less. loc. cit.* quem uiderit sequi *Ioan. de Sal. in suo tract. de empt. & vendit. dub. 49.* Adde, quòd non delunt, qui velint, fœminas accipientes munera à suis amatoribus spe consequendi ab ipsis, quod prauè concupiscunt, si non consentiant, non teneri ad eorum restitutionem. Si quidem nullus ferè datur amator, qui non erubesceret, si præfata munera sibi remitterentur; atque idèd verè censetur donata. Ita *Rebell. par. 1. lib. 3. q. 7. n. 6. & Valer. in differen. variasq. fori, vers. Restitutio. differ. 3.* quos refert, & sequitur *Diana loc. cit.*

9 Quæ diximus de adultera, & meretrice extendimus ad omnes alios accipientes aliquid in mercedem eorum criminum commissorum contra iustitiam. Undè *Assassinus*, qui pecuniam accepit pro assassinio commisso, non tenetur eam restituere, & *Iudex*, qui aliquid accepit pro sententia iniustè lata, illius non est restitutioni obnoxius. Nec obstat illud *D. Augustini epist. 54. ad Macedonium*, dum ait: *Sceleratius accipi pecuniam pro sententia iniusta, quàm pro iusta: pro testimonio falso, quàm pro testimonio vero:* at pecunia accepta pro sententia iusta est restituenda; ergo & pro sententia iniusta; quoniã responderetur negando consequentiam: etenim non valet dicere aliquid est sceleratius; ergo magis, vel æquè obligat ad restitutionem: hæc enim obligatio non sequitur magnitudinem sceleris; sed damnum per iniuriam datum; atqui accipit pro sententia iniusta, nullam infert iniuriam danti; sicut is pro iusta: & tamen illud est sceleratius, quàm hoc, ut rectè respondet *Less. d. dub. 8. num. 55.* Qui enim pro sententia iustè lata aliquid percipit, consequitur illud ob causam honestam, ad quam tamen de iustitia obligabatur: at accipiens aliquid pro eo, quod tenebatur facere, uel omittere de iustitia, tenetur ad illius restitutionem: siquidem id, quod datur pro iustitia obtinenda, vel iniuria vitanda non censetur dari spontè, sed coactè ex metu iniuria proueniente ab eo, cui datur; atque idèd necessariò est restituendum: quoniam censetur per tacitam quandã iniuriam extortum: quod si daretur ex mera liberalitate, non erit restitutioni obnoxius, ut rectè declarat *Less. d. cap. 14. dub. 9. ubi num. 69.* idem dicendum probat si opus sit debitum, ex charitate: secus autem quando aliquid datũ est pro opere, vel omissione, quæ solum cedit in commodum accipientis, vel in honorem Dei; quia tunc non est necessariò restituendum, saltè si non reperatur in iudicio, ut per eundem *Less. ibi post alios, sub num. 71.*

10 Quartò peccant uendentes homines liberos, aut seruos alienos, sicut & scienter eos ementes, & tenentur lege flauia de plagiarijs, per quam pœna capitis constituitur, ut in l. quoniam, & l. fin. C. ad leg. Flauiam de plagiarijs, & rectè declarat *Molina de contr. d. disp. 340. nu. 24.* Imò quamuis patet antiquitas vitæ, ac necis potestatem

tem habuerit in filios; hodie tamen non potest eos nec vendere quidem, nec donare, nec pignori dare, aut alio quocumque titulo alienare, vt in l. 1. C. de Patrib. qui filios suos distraxerunt: possunt tamen liberi dari à patre in obfides, vt in cap. ex rescripto, iuncta Glosa in ver. Obfides, de iure iur. quamuis Glosa in l. 2. in ver. Vendideris, C. de patr. qui filios suos distr. dicat, id esse vsurpatum. Est tamen verum, quòd filius potest à patre vendi, ac pignori ex causa nimix paupertatis, & egestatis, ut habetur in d. l. 2. C. eod. tit. vbi tamen Glosa in ver. Vendideris, id nõ concedit matri, ad quod allegat rex. in l. transactioe, C. de transact. An autem homo liber possit se in mancipium vendere, vide Sa, ver. Venditio, num. 13. Tenentur tamen ementes filios venditos ex causa nimix egestatis vt supra, liberos dimittere, quotiescumq; pretium eis reddatur, aut fuerint eisdem data mancipia æquivalentia, vt decernitur per d. l. 2.

11 Quintò peccant vendentes, ac transferentes res litigiosas in potentiorum eo animo, vt reus potèriorem haberet aduersarium, & eodem modo peccant scienter eas ementes, tanquam vendentium iniquitati cooperantes, quod tamen declarat rectè Molina loc. cit. num. 14. 15. & 16. & tractat etiam casus, in quibus incidant in pœnas contra eos constitutas.

12 Sextò peccant scienter ementes, ac vendentes res furtiuas, aut præsumere debètes res esse alienas ex qualitate rei, quæ venditur, vel personæ vendentis; imò bona fide res eiusmodi emens, si deindè comperiat esse alienas, ac furtiuas, tenetur eas Domino restituere, nec potest pretium repetere, vt in l. inutilem, C. de furt. His addo, quæ habentur ex Diana par. 2. resol. moral. tr. 17. resol. 4. dum tractat de emente rem furtiuam mala fide, an debeat rem Domino restituere, vel satis est si furi restituat, & pretium repetat. Item adde prædictis tradita per Ioan. de Sal. de empr. & vend. dub. 48. vbi latissimè hanc materiam pertractat.

13 Septimò peccant vendentes, ac ementes domum aliquam, vel ædificium quodcumque, vt destruat, & lapides, ac ligna vendatur, aut alio lucratiuo contractu alienentur: neq; ex ædificio extrahi valent, vt vendantur, nisi ædificium ruinâ mineretur, aut nisi in publicum aliquod ædificiũ sint &c. neque legari possunt, vt in l. 2. C. de edific. priuat. l. cetera in prin. & §. seq. ff. de legat. 1. & latè Molina d. disp. 340. num. 28. vbi tamè id limitat, posse transferri ab vna domo in aliam à proprijs Dominis, modo tamen publicus aspectus domus, à qua auferuntur, ea de causa non deformetur, vt in d. l. 2. C. de edific. priuat.

14 Octauò peccant ementes, ac vendentes venena, quæ neque per aliarum rerum admixtionem humano seruiat, ac utilitati deseruiunt. Imò si venenum seruiat ad venandum, aut ad colores aliquos conficiendos, aut ad alios similes vsus Reip. necessarios, vendi quidem potest, sed ijs tantum, de quibus ex officio, aut ex alijs circumstantijs constet, eos illud velle ad eiusmodi vsus. Ita Mol. d. disp. 340. num. 35. qui etiam tomo 1. de iust. & iure disp. 91. tractat de pœnis ementium, ac vendentium officia publica citra Regiam facultatem, latè Rebell. lib. 9. q. 18. sec. 2. Lopez de contr. cap. 6 & alij, præsertim Diana tomo 4.

resol. moral. tr. 4. resol. 167. vbi tractat de emente Vicariatum Episcopi, an teneatur resignare, & Episcopus pretium restituere. Hæc sufficiant de peccatis, quæ communia sunt uendentibus ac ementibus simul, restat modo videndum de peccatis, quæ propria sunt vendentium: & demum videbimus de culpis, quæ ab ementibus dumtaxat contrahuntur.

De culpis, in quas soli venditores incidere solent, à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

S E C. IX.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant vendentes ultra pretium naturale rigorosum, vel legitimum, etiam dilata solutione.
- 2 Non modo vendi, sed neque commutari potest res ultra pretium legitimum, vel rigorosum.
- 3 Peccant vendentes ultra pretium legitimum, seu naturale etiam si in modico excedant, venialiter tamen.
- 4 Venditores, quamuis ipsi emerint ultra pretiũ legale, ultra tamen pretium prædictum vendere non possunt.
- 5 Etiam exteri vendere tenentur pretio legali, nec possunt citra culpam regulariter illud excedere.
- 6 Legale pretium in vendendo, non solum seruari tenentur laici; sed etiam Clerici, & Religiosi.
An debeant iudicari, puniri, & corrigi tantum coram Iudicibus Ecclesiasticis.
- 7 Non est licitum tritico mundo, & sincero miscere aliqua mala, inutilia, vel inferiora, & pretio taxato vendere.
- 8 Adeo legali pretio standum est, vt neq; sub hasta licitum sitres vendere ultra taxam.
- 9 Vendentes ultra pretium legale frumentum, nõ solum peccant, sed etiam ad restitutionem tenentur, siue laici, siue Clerici sint.
- 10 Res vendi potest carius supra rigorosum pretiũ naturale, seu commune fori credito, & quare.
- 11 Vendentes res, excedentes alias in bonitate eiusdem generis, citra culpam, & obligationẽ restituendi eas vendere possunt, etiam ultra pretium legale.
- 12 Magna superveniẽte sterilitate non tenentur venditores in rerum venditione stare pretio legali.
- 13 Possunt citra culpam venditores discernere fructus eiusdẽ speciei meliores à deterioribus, & deteriores vendere pretio taxato, meliores vero supra legale pretium.
- 14 Stabularij vendentes hordorum minutatim pro iumentis possunt illud vendere maiori pretio, quam sit lege taxatum, & quando.
- 15 Ratione donationis admixta citra culpam potest vendi res ultra iustum pretium, siue sit lege, siue fori usum constitutum.
- 16 Exteri si in magna copia superveniant, potest eis res carius vendi, quam civibus, alias fecus.
- 17 Mercatorẽs, quamuis in vendendo teneantur stare

- stare pretio legali, possunt tamen res carius vendere ob curas, & cogitationes in rebus conquirendis, conseruandis, & distribuendis.
- 18 Potest res carius uendi, quando gratia emptoris venditur, & quam uenditor non erat alius uenditurus.
- 19 Res uendi potest carius ratione periculi.
- 20 Potest res uendi ultra legale pretium ex Superiorum permisso ad maiora damna uitanda.
- 21 Venditores tunc stare tenentur pretio, à lege taxato, cum est iustum, secus uero si iniustum fuerit.
- 22 Quamuis uenditores non possint extra culpam res vendere ultra pretium iustum à lege, aut communi foro taxatum possunt tamen ultra pretium praedictum iura transactionis exigere.
- 23 In multis casibus licitum est res vendere pluris, quam ualeant, & minoris emere.
- 24 Peccant uenditores falsas litteras confingentes, de industria proiciunt, unde alius credens emendo in pretio ladicur, sed non tenentur ad restitutionem.
- 25 Peccant uenditores uendentes merces pretio currenti, quamuis sciant ob proximam futuram abundantiam pretium mox minuendū, & n. seq.
- 26 Contraria tamen sententia, quod non peccent probabilior est.
- 27 Sciens pretium mercium esse minuendum, si eas uendat pretio currenti non modo non peccat contra iustitiam, sed neq; contra charitatem.
- 28 Rogatus de futura mercium copia, vel tritici, diminutione pecunie, &c. Et dicat se nescire, cum sciat, & merces suas uendat currenti pretio, adhuc non peccat contra iustitiam.
- 29 Hec conclusio locum habet in omnibus alijs casibus pro contraria opinione relatis.
- 30 Quamuis sciens superuenturam mercium copiam, eas uendat, vel exponat uendendas pretio currenti, non peccat contra iustitiam, peccat tamen si fraudibus, vel mendacijs inducat emptores ad illas emendas.
- 31 Venditor sciens mercium abundantiam mox futuram non peccat regulariter contra iustitiam, potest tamen peccare contra charitatem, & quando.
- 32 Venditor sciens futuram copiam ut supra tunc non peccat contra iustitiam, si sciat, vel credat emptorem uelle eas merces in pretio diminuendas ob earum copiam mox futuram, consumere statim, secus, si sciat emere ad conseruandum, quia deberet monere emptorem.
- 33 Venditor, qui Consilia ium, vel ipsum Principē muneribus corruptum induxerit ad reuelandum decretum ante illius promulgationem, quo merces notabiliter in pretio essent diminuenda, & ob id pretio currenti uendat, peccat contra iustitiam cum obligatione restituendi.
- 34 Venditor, qui ex scientia Magistratus nouerit, pretium mercium esse diminuendum, & eas pretio currenti uendat, peccat, quamuis Magistratum muneribus non corrumpat, & decretum non fuerit permulgatum.
- 35 Peccant uenditores, qui uidentes emptorē maxime indigere tritico nolint illi uendere triticum, nisi simul uendant, & hordeum.
- 36 Peccant uenditores fraudantes emptores in ponderibus, & mensuris, & rerum uenditarū uitiis, ac defectus eis non manifestantes, eosq; decipientes, siue intra, siue ultra dimidium iusti pretij.
- 37 Peccant uenditores facientes monopolia, & conspirationes ad augendum pretium rerū. Aut uendentes res sacras, religiosas, Ciuitatis, &c.
- 38 Peccant uenditores uendentes uinum, aqua mixtum. Et quando.
- 39 Peccant uendentes res indifferentes. Et quādo. & n. seq.
- 40 Opposita sententia est benignior, & in praxi magis uisitata.
- 41 Uendentes in diebus ieiunij cibos uetitos, quibus certo nouerint ementes abufuros; an, & quando peccabunt.
- 42 Hostes, & Tabernarij parantes cœnam hospitibus, & uiatoribus. an, & quando peccent.
- 43 Paterfamilias ministrans cœnam, cibosq; distribuens filijs, ac famulis, qui ieiunare tenentur in diebus ieiunij. an peccet mortaliter.
- 44 Ieiunium soluere propter amicum, nos ad praedium uisitantem, an licitum sit.
- 45 Peccant uenditores scienter uendētes res alienas, cum possint illas Domino restituere.
- 46 Siue res aliena furtiua sit, siue non.
- 47 Non peccat qui emit rem à fure, eiq; furi restituat, nec ad aliam restitutionem tenetur.
- 48 Si res aliena non poterat Domino restitui, nec per alienationē reddita fuit recuperatio difficilior, non tenetur alienans ad pretij restitutionem, nec ad rei aestimationem, nisi in quantum factus est ditior.
- 49 Uendens rem, alienam bona fide, ut quia putabat esse suam non peccat, nec tenetur ad pretij restitutionem, & si consumpsit non obligatur ad rei aestimationem, nisi in quantum factus est ditior.
- 50 Si res uendita euincatur, vel Domino ab emptore restituitur, tenetur uenditor de euictione.
- 51 Uendens rem, quam cognouit esse alienam, ad eius restitutionem tenetur prima oportunitate, idq; solum ratione rei accepta.
- 52 Peccant uendentes unam, eandemq; rem pluribus diuerso tempore, & ex interuallo insolitum. Et quāquam ex emptoribus praefertur.
- 53 In multis casibus posterior emptor, cui res est uadita non praefertur priori.
- 54 Peccant uenditores, quibus aliqua fuerunt uadita ad uendendum, si aliquid ex pretio retineant, & pluris uendiderint, quam sit eis à Domino praescriptum.
- 55 Id tamen non procedit ubi concurrat Domini rei uoluntas tacita, uel expressa donandi illū excessum uenditori, uel ubi uenditor opera sua illum meruit.
- 56 Nec procedit ubi uenditor rem illam à Domino pretio constituto compararet, & deinde suo nomine pluris uenderet.
- 57 Peccant uenditores res proprias in fraudem creditorum uendentes.
- 58 Si emptor sciat rem emptam fuisse uenditam, uel alio contractu oneroso alienatam in fraudem creditorum, datur creditoribus in foro exte.

- exteriori actio rescissoria. Et ad quid.
- 59 Si bona fide fuerit quis rem alienatam consecutus, ignorans fuisse factam alienationem in fraudem creditorum, non modo dominium comparat, sed ad nullam restitutionem tenetur.
- 60 Multo magis competit actio rescissoria contra accipientem rem alienam in fraudem creditorum titulo lucratiuo.
- 61 Peccant vendentes fundum, & reseruantes sibi fructus annales, donec pretium fuerit solutum, & quare.
- 62 Peccant Clerici negotiatores, res ementes, & immutatas vendentes negotiationis causa.
- 63 Peccant vendentes, & redimentes pensiones, & cur.
- 64 De qua pensione sit intelligenda hac opinio.
- 65 Peccant vendentes Generalatum, Prouincialatum, Correctorium, Guardianatum, Prioratum, &c. Et simoniam committunt.
- 66 Peccant vendentes, deferentes, aut transmittentes ad Saracenos, aliosq; Christiani uominis inimicos Equos, arma, ferrum, &c. Et excommunicationem Bulla Cœna incurrunt.
- 67 Peccant vendentes, & ementes in loco sacro, ratione irreuerentia.
- 68 Peccant vendentes rem pro decem, qua tempore traditionis creditor ualitura tantum quinq; nisi restituant quinque etiam si postea ualeat quindecim.
- 69 Peccant venditores cogentes alias ad extendendam mercem suas, aliasque res.

1 Peccant primò vendentes res ultra pretium naturale rigorosum, aut ultra pretium legitimum, seu à lege, ac Repub. definitum, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *sec. 1.* Quæ conclusio ampliatur etiam in vendente supra rigorosum pretium dilata solutione, aut eo casu ultra legitimum, ut declarauimus supra *sec. 2.* ubi rem hanc multipliciter limitauimus.

2 Secundò ampliatur eadem conclusio, ut non modo vendi, sed nec quidem commutari possit res ultra pretium taxatum, seu legale, & ultra rigorosum pretium naturale: siquidem non est licitum commutare rem minoris pretij pro re maioris ualoris: & prohibita venditione, intelligitur prohibita commutatio, *l. statu liberi, ff. de statu liber* Hinc dispositio *l. 2. C. de rescind. vendit.* habet locum non solum ad rescindendam venditionem ex capite læsionis in pretio ultra dimidium; sed etiam in permutacione, ut habetur ex *Bann. 2. 2. q. 77. ar. 1. post dub. 3.* ubi etiam *Salon. contr. 14. Ledes. 2. par. summ. 17. 8. cap. 32. conclus. 7 post §. difficultatem*, quos ad probandam nostram conclusionem citat *Ioan. de Sal. in suo tr. de empt. & vend. dub. 24. num. 5.*

3 Tertiò ampliatur ipsa conclusio, ut vendentes ultra legitimum pretium, aut naturale rigorosum, peccent, etiam si in modico excedat: nam iustitia commutatiua violatur, non solum in excessu, quoad pretium in magna quantitate, verum etiã in minima. Est tamen verum, quòd venditores excedentes in pretio in modico nõ peccant plusquam uenialiter, etiam si agatur de pretio legali: quoniam Princeps, & Magistratus non intendunt cum tanto rigore obligare, ut contraueniens in modico, peccant mortaliter; nisi in multis men-

furis multorum argenteorum cumulus fieret, ut habetur ex *Guttier. lib. 2. pract. qq. q. 81.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Ioan. de Sal. d. dub. 24. num. 3. & 4.* ubi etiam *uu. 2.* probat venditores eiusmodi excedentes in modico pretium legale non debere puniri pœna graui, & tota pœna legis, cum grauis pœna non possit imponi propter leuem culpam; nisi modicus excessus sit sæpè repetitus, seu in multis mensuris, quoniam tunc magnam efficit quantitatem. Imò venditores ipsi pœnam non tenentur soluere ante Iudicis condemnationem, nec pœna talis transit ad hæredes, ut post alios inquit idem *Ioan. de Sal. d. dub. 14. sub num. 4.* ubi ex *Azeuedo*, & alijs probat quoque, pœnam amissionis tritici venditi debere intelligi, si triticum in potestatem ementis trãfuerit, & fuerit consumptum. Et multò minus incurritur ipsa pœna ex sola petitione maioris pretij, ut per eundem *Ioan. de Sal. ibidem, num. 1.*

4 Quartò ampliatur, ut venditores non possint vendere res ultra legale pretium, etiam si ipsi res ipsas emerint ultra legale pretium; atque ided, qui emit triticum pretio taxam excedente, non potest citra culpam eodem preuo reuendere. Etenim iniquitas prioris venditoris facultatem non tribuit secundo ad similem iniquitatem, ut rectè probant *Eman. in sua sum. par. 2. cap. 79. num. 5. Salon. 2. 2. q. 77. ar. 1. contr. 9 & 11. Vega ver. Trigo, casu 1. & latè Ioan. de Sal. in suo tr. de empt. & vend. dub. 16.* ubi *sub num. 1. vers. Addunt*, reijcit sententiam *Emanuelis*, & aliorum, dicentium; eum qui emit pretio taxam excedente, posse alteri vendenti medietatem eodẽ pretio illam dare, quia hoc non est alteri vendere; sed participem emptionis illum uolentem facere: id enim putat non esse verum, nisi rescissa in ea parte venditione, tertius pro illa parte cum priori venditore contraheret, aut ad eandem partem per se emendam procuratorem alium constitueret. Vndè *num. 2. & 3.* Ex dictis infert duos; primum, quòd quando quis frumentum emit ultra legale pretium soluendo traiectioni iura traiectionis, non potest illud distrahere ultra taxam, exigens ea iura, cum ipse aliunde frumentum non aduexerit; quoniam iura traiectionis solum conceduntur per legem aduehentibus aliis dè triticum, ut Ciuitati prouideant. Secundum, quòd is, qui ex horreo publico frumentum comparat ultra pretium legale; eo quòd Resp. inter Ciuēs iustè diuidit expensas, quas in tritico aduehendo, & seruando fecit, non posse illud alteri vendere eodem pretio, seu expensas ab alio exigere: siquidem illa expensarum distributio ius illi nõ dat vendendi ultra taxam, vel partem illam oneris alijs cum tritico uedito imponendi. Ita *Ioan. de Sal. loco citato, contra Ledes. qui num. 4.* contraria soluit. Quæ diximus in supradictis casibus extendimus ad agricolas, & alios, quibus mensura tritici constat maiori pretio, quàm sit lege taxatum: nam non possunt eodem pretio illam vendere: Etenim lex commune bonum attingit, & communiter accidentia, ne semper agricolæ, & mercatores lucrari debeant. Ita *Sor. lib. 6. de iust. & iure, q. 2. ar. 3. Cordub. in sum. q. 84. Guttier. pract. qq. lib. 2. q. 180. num. 3. Vega ver. Trigo, casu 1. & Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 14.* cum alijs, quos allegat.

5 Quintò ampliatur, ut etiam exteri teneantur ven-

vendere pretio legali, nec possunt citra culpam regulariter illud excedere, vt rectè docet *Molin. de contr. disp. 364. sub num. 12. & 13.* Etenim aut pretium incolis taxatum ex natura rei est iustum, vel iniustum. Si primum, sequeretur exteros vendere ultra pretium ex natura rei iustum, atque idèp. restitutioni esset obnoxium. Si verò dicas secundum, sequeretur, legem, tale pretium incolis taxantem, esse iniustam, ac proindè posse incolas tantundem accipere pro suo frumento æquè bono. Est tamen verum, quòd in multis Hispan. Regnis datur priuilegium exteris frumentum asportantibus ad dicta Regna, vt non teneantur stare legali pretio: & id ob bonum publicum: siquidem expedit bono publico, vt triticum aliundè veniat: non autem asportaretur, si venditores cogentur vendere pretio legali, vt rectè declarat *Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 8.* Non tamen debent excedere pretium naturale rigorosum; aliàs facerent contra iustitiam, vt habetur ex *Mol. loco citato.*

Sextò ampliatur, vt legale pretium in vendendo teneantur seruare nò tantùm Laici, sed etiam Clerici, ac Religiosi, vnde pragmaticam si ueneri Clericos, & Religiosos astringere, non solum quoad vim directiuam; sed etiam coactiuam, etiã per potestates seculares, docet *Morla in Emporio. par. 1. tit. 9. q. 1. num. 6.* vbi id ampliatur etiam si frumentum collectum sit ex decimis. Quibus adde, quæ habentur ex *Iasone in l. placos, l. 1. num. 4. & 17. C. de Sacrosanct. Eccles.* dicunt enim esse iuri Canonico consentaneum, vt qui fruitur communi populi utilitate, communi dano subiiciatur, vt in *reg. qui sentis, de regul. iur. in 6. & cap. 1. de empt. & vendit.* Vnde in Hispan. Regnis, mediante pragmatica præcipitur iudicibus Sæcularibus, vt cogant Ecclesias, Ecclesiasticos, ac Religiosos vendere triticum, quod illis superest ad occurrendum communi damno. Est tamen verum, quòd *Molin. de contr. disput. 364. sub num. 14.* & alij ab eo relati moderantes dictam sententiam volunt, quòd Ecclesiastici vendentes frumentum ultra pretium legale non possunt iudicari, nec puniri, ac cogi, nisi coram iudicibus Ecclesiasticis, eorum iudicibus competentibus. Imò idem *Morla loco citato*, quem refert *Ioan. de Salas in suo tr. de empt. ac vendit. dub. 9. sub num. 2.* docet, securius esse, vt non cogatur Clericus stare taxæ per potestates seculares, iuxta *text. in cap. nisi Clerici, de iudic. & cap. non minus, & c. aduersus, de immunit. Eccles. cap. quamquam, de consib. in 6. cap. 2. de reb. Eccl. & Bull. Cæna, cap. 12.* sed recurrendum esse ad Ecclesiasticum iudicem, nisi fames, & necessitas urgeant, & periculum sit in mora, quo casu iudex Laicus poterit frumentum sequestrare, & à Clericis extrahere, & vendere, non vi iurisdictionis ob instans periculum de facto iuris auctoritate, iuxta *text. in l. 1. ff. de damno infecto, l. ait Prator, §. si debitor, ff. qua in fraud. cred. & l. si quis, 7. ff. de furi.* Cæterum nos dicimus, quòd quicquid sit de casu necessitatis, & quando periculum est in mora, & non potest haberi recursus ad iudices Ecclesiasticos; extra tamen dictum casum, si Laicorum statuto caueatur, vt frumenti modium non ultra aureum vendatur, Clericos præfato statuto si rationale sit, teneri obtemperare nò vi potestatis coactiuæ, sed obli-

gari vi directiuæ, atque vi rectæ rationis; quoniã Ecclesiastici non ligantur statutis Laicorum, vt in specie ostendimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 5. q. 18. num. 44.* pro qua re adduximus auctoritatem *Nicolai Papa in epist. ad Michaelem, circa fin. & Theodor. lib. 4. histor. cap. 7.* Vnde Clerici non seruantes taxam iustam in vendendo frumentum, peccant mortaliter, & in conscientia tenentur ad restitutionem, sicut Laici, non vt faciunt contra legem ciuilem, sed vt faciunt contra legem naturæ de seruando iusto pretio, qui quid dicat *Ioan. de Sal. loc. cit. num. 5.*

7 Septimò ampliatur ipsa conclusio, vt adèd standum sit pretio legali in rerum venditione, vt non sit licitum tritico mundo, & sincero miscere aliqua mala, inutilia, vel inferiora, & pretio taxato vendere: siquidem lex taxat triticum, quale ex area adduci solet, non quale facit industria fraudulenta: ergo si mixtum est ex industria minori pretio debet vendi, quàm sit lege taxatum, vt rectè post alios declarat *Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 22. sub num. 2.* qui tamen *num. 3.* docet, quòd si res non habet pretium taxatum Repub. probabile esse eodem pretio vendi posse, quo aliæ non meliores sic adductæ ex area; modò emptor defectum nouerit: quoniam res æquè bonæ in eodem loco, & tempore æquale pretium naturale habent.

8 Octauò ampliatur, vt adèd legali pretio sit standum in rerum venditione, vt citra culpam non sit licitum eas vendere ultra taxam, etiam sub hasta, vt contra *Garz. docet Emanuel. in sua summ. par. 2. cap. 79. concl. 24. in fine.* & alij apud *Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 13.* moti ex eo, quòd lex omninò prohibet venditionem ultra taxam, & alioqui omnes uellent sub hasta vendere, vt eiusmodi lucrum haberent, & taxam inutilem redderent. Hanc eandem sententiam docet *Diana par. 1. resol. moral. tr. 3. resol. 55. in princ.* vbi etiam tractat de pretio in eiusmodi subhastationibus quale sit iustum, & an qui ob feruorem licitatorum vendit rem sub hasta plus duplo pretio naturali, quàm valebat, teneatur restituere: & partem negatiuam putat esse probabilem, pro qua re allegat quoque *Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 25. sub num. 4. Patr. Nauar. lib. 3. de restit. cap. 1. num. 37. & Bonac. de contr. disp. 3. q. 2. pun. 4. num. 21.* contra *Molles in sum. tom. 2. tr. 12. cap. 5. num. 148.*

9 Nonò ampliatur supradicta conclusio, vt vendentes ultra pretium legale frumentum, & alias res, non solum peccent, sed etiam teneantur ad restitutionem, siue Laici sint, siue Clerici: quòd peccatum ex suo genere est mortale; atque idèd non excusantur ab eo nisi ratione leuitatis materiz, pro qua non contrahitur plusquam culpa leuis, vt habetur ex *Molina de contr. disp. 364. num. 14.* *Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 9. num. 5.* & alij communiter. Idem dicendum est de vendentibus ultra pretium naturale rigorosum, siue vendant frumentum, siue res alias: siquidem in utroque casu violatur iustitia commutatiua, ex qua oritur restitutionis obligatio, vt de hac re latè egimus supra *sec.* tractantes de controuersia illa, an licitum sit venditori vendere rem maiori pretio, quo potest, & emptori emere uiliori pretio, quo possit.

10 Sic ampliata limitatur eadem conclusio primo quoad primam ampliationem, ut uendi res possit carius supra rigorosum pretium naturale, seu commune fori ob dilatam solutionem, seu credito, ratione lucri cessantis, vel damni emergens, ratione periculi sortis, cui exponitur venditor: & si vendantur merces quaedam, quæ non nisi credito venduntur, ut diffusè rem hanc declarauimus sup. sec. 2. quibus adde *Diana* *tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 21. & 23.* ubi plures causas enumerat.

11 Secundò limitatur in vendentibus res in bonitate excedentes alias eiusdem generis; quoniã citra culpam, ac obligationem restituendi possunt eas vendere etiam ultra pretium legale; si excessus bonitatis præsertim sit notabilis, ut habetur ex *Molina de contr. disp. 364. sub nu. 11. & Reginal. tomo 2. sua praxis, lib. 25. cap. 16. num. 284.* qui docent, quòd quamuis triticum, uel uinum, quod aliquis uendit, aliquantulum melius sit eo, quod communiter venditur, non liceat vendendo illud, taxam à lege definitam transgredi; attamen propter notabilem excessum in bonitate, licitum est triticum, aut uinum uendere ultra pretium à lege taxatum; nam sicut uedens triticum in bonitate longè inferius, ac deterius tritico; quod communiter uenditur, eo quòd à uermibus sit corrosum, debet minuerè pretium, quo communiter uenditur triticum; ita quando triticum in bonitate est longè melius, possunt uenditores agere pretium, quo communiter uendi solet. Hanc eandem sententiam contra *Ioan. de Sal. de emp. & uend. dub. 12. nu. 9.* sequitur *Diana* *tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 52.* agens de Regia Pragmatica constituente in Regno Siciliae pretium bouibus: & purat, quòd qui habet aliquos boues in bonitate excedentes alios, potest illos uendere ultra taxam dictæ pragmaticæ.

12 Tertio limitatur conclusio, ut uenditores in magna superueniente sterilitate, non teneantur in rerum uenditione stare pretio legali, arque idèd si tempore abundantie sit taxatum pretium frumento, superueniente magna frumenti sterilitate, uenditores citra culpam possunt uendere illud supra legale pretium; sed satis si uendant pretio uulgari, ac communi. Etenim præsumendum est, uoluntatem Principis non esse, ut tanta superueniente sterilitate, lex, quæ tempore abundantie lata erat, uim adhuc retineat: & dato quod id Princeps uellet, lex esset irrationabilis, ac iniusta, & propterea non ligaret in conscientia. Ita *Molina de contr. disp. 364. num. 7. Rebell. de oblig. iust. par. 2. lib. 9. q. 2. sec. 3. num. 14. Reginald. tomo 2. sua prax. lib. 25. cap. 16. num. 270. Less. lib. 2. cap. 21. dub. 3. num. 14.* & alij, quos refert, & sequitur *Diana* *tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 70.* qui rem ipsam rectè declarat, & argumentum oppositæ sententiæ soluit.

13 Quarto limitatur, ut citra culpam venditor possit secernere fructus eiusdem speciei meliores à deteriores, & deteriores vendere pretio taxato; meliores uero supra legale pretium; sicut macellarij electam carnem possunt uendere ultra taxam: & id ratione laboris, aut damni, quòd in residuo carnis, & fructuum deteriorum substantent, ut habetur ex *Molles. tomo 2. sua sum. tr. 12. cap. 5. num. 89. & Homobon. in exam. Eccl.*

par. 1. tr. 7. cap. 17. q. 180. Nobis autem opposita sententia uidetur uerior, quam docet *Filiuc. tomo 2. qq. moral. tr. 35. cap. 4. num. 80.* & refert, & sequitur *Diana* *tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 35. in princ.* moti ex eo quòd pretium taxatum est pro utrisq; permixtum, & hanc eandem sententiam docet *Fernand. in instr. Confessar. par. 3. cap. 22. num. 4.* & alij, ut testatur idem *Diana.* Vnde ratio *Molles.* non uidetur satis tuta: siquidem macellarij residuum carnis non electæ uendunt etiam pretio currenti, & non minus, ut experientia docet. Nec militare uidetur id quod inquit *Rodriq. in sum. tomo 4. cap. 172. num. 1.* dicens aliquando non peccare uenditores recipiendo aliquid ultra taxam ratione gratitudinis ob uenditionem rerum electorum, quoniam eiusmodi sententia uera esset, si illud plus ultra taxam liberaliter daretur. Imò ipse *Diana* post ibi *Megal.* inquit esse cauendum, ne emptores in eandem culpam incidant, tanquam cooperatores, seu inducentes macellarij, & alios uenditores eiusmodi ad uendendam carnem electam, aut fructus meliores pro notabili excessu pretij legalis, nisi fortè emptores ipsi simpliciter peterent carnem electam, & macellarij spontè diceret, se nolle illam dare, nisi pretium excedat: nam tunc emptores rem licitè peteret, & consentiendo transgressioni redimeret vexationem suam, sicut mutuararius soluendo usuras usurario. Nec excusantur uenditores ob poenam lege statutam transgredientibus, quoniam ea non obstante, iniustitiam committunt circa pretium: imò non excusantur si accipiant materiam paruam; siquidem rei paruitas non excusat, quando accipitur cum intentione excessus in notabili quantitate. Hæc *Diana* *ibidem* post alios, qui dicit esse notanda, quoniam ut plurimum accidunt in praxi.

14 Quintò limitatur ipsa conclusio in stabularijs minutatim hordeum uendentibus pro iumentis; nam possunt illud uendere maiori pretio, quam sit lege taxatum; dummodò seruent normam eis traditam à Magistratibus, ut habetur ex *Lopez. 1. instr. negot. cap. 19.* quam consuetudinem communem esse testatur *Ioan. de Sal. de emp. & uend. dub. 20.* qui addit ex *Cordub. in sum. q. 106.* non posse quem triticum panifico dare, ut conuersum in panem coctum illud reddat contra legem prohibentem, & taxantem pretium, uel reddat in farinam carius, ut probat idem *Sal. ibid. dub. 15.*

15 Sextò limitatur, ut ratione donationis admixtæ citra culpam possit uendi res ultra iustum pretium, siue pretium sit lege taxatum, siue fori usu constitutum, ut habetur ex *Medina de reseruitus q. 41. 32. & 36. Conrado de contr. q. 57. & 58. Molina eod. tr. disp. 351. Salon. 22. q. 77. ar. 1. contr. 18. & q. 78. ar. 2. contr. ult. & ex alijs, quos refert, & sequitur *Ioan. de Sal. de emp. & uend. dub. 31.* qui ait rem hanc esse claram: & difficultatem tantum esse de donatione, quando præsumatur esse uera: in qua re reprobat sententiam *Sæ. vep. uenditio, num. 20.* dicentis, donationem præsumi ueram, quando excessus in pretio est parui momenti, quoniam præsumitur talis excessus condonari: & adhæret *Marsenz. l. 12. tit. 6. Glof. 2. & l. 12. num. 10. Glof. 7. lib. 1. compilat.* Quæ quidem *Sæ.* opinio nobis uideatur*

terior, cum de minimis nõ curet Prætor, *l. quod si Ephefi. ff. de eo quod cer. loco.* Non sic si excessus esset in notabili quantitate, quoniam eo casu non præsumitur vera donatio, cum nemo præsumatur iactare suum, *l. cum de indebito, C. de probat.* quibus adde, quæ habentur per *Bare. & alios in l. 2. C. de rescind. vendis.* & eundem *Sal. dub. 27. num. 81.* dum ait ex *Mantienco, & alijs,* quod præsumitur vera donatio, quando cõtrahentes scientes valorem rei, excessum inuicẽ sibi donant: quod tamen non procedere probat contra remedium *d. l. 2. C. de resc. vend.* Sed id verum esse quando læsio est in parua quantitate.

16 Septimò limitatur conclusio, vt quamuis exteris non possit res uendi cariùs, quam ciuibus, seu indigenis excedendo limites iusti pretij, vt in *cap. 1. de empr. & vend.* quod declarant, & explicat *Conrad de contr. q. 51. ad fin. Ioan. Med. de restit. q. 30. ar. 4. & alijs:* eo maximè quod etiã exteri regulariter tenentur stare legi taxanti rerum pretia, vt sup. adnotauimus *ampl. 5.* nihilominus exteris superueniẽtibus in magna copia, & cum ingenti pecuniarum quantitate auidis ad emendum, & statim postea absuntibus, potest res cariùs vendi, quàm indigenis, vt cum Princeps cum aula subito ad aliquod oppidum venit; vel classis indica appellitur, vt habetur ex *Molina de cõr. disp. 346.* quem refert, & sequitur *Less. lib. 2. de iust. & iuro cap. 21. dub. 4. sub num. 30.* dum modò pro vtrisque sit satis magna copia: nam respectu externorum, qui pecunia abundant, & plurima volunt emere, res eiusmodi censentur plus ualere, quàm respectu indigenarum: si res satis non essent pro vtrisque, accresceret pretium absolutè respectu omnium; neque uenditores permittendi essent vendere cariùs exteris, vt vilis dent indigenis: & ita consuetudine receptum esse testatur *Less. loc. cit.* quam tamen consuetudinem putat *Ioan. de Sal. de empr. & vend. dub. 28. num. 3.* nõ esse vniuersalem: & propterea inquit simpliciter esse dicendum, non posse cariùs uendi exteris, quàm indigenis supra rigorosum pretium, & in proposito casu crescere pretium respectu omnium: aliàs liceret indigenis diutius cariùs res vendere, quàm pauperibus incolis.

17 Octauò limitatur dicta conclusio, quod quãuis mercatores, vt mercatores sunt ex officio teneantur in vendendo stare legali pretio, atque idè non possint plus vendere, quàm lege præscriptum sit; vel etiam communi ætimatione; quoniam in taxatione pretij habetur ratio officij mercandi: nihilominus licitum est mercatoribus cariùs vendere, eo quod curas, & cogitationes suas in rebus conquirendis, conseruandis, & distribuendis assidue impendant, aliaq; nonnullas lucrandi rationes omittere cogantur: id enim est pretio æstimabile. Ita *Less. lib. 2. de iust. & iuro sub cap. 21. dub. 4. num. 24.* vbi ex hoc infero multò plus æstimari res, dum uendenda est à mercatore, cui ex officio competit eã vendere; quàm dum uenduntur à milite, uel mechanico, qui fortuito illam obtinet, & uedit. Est tamen uerum, quod idem *Less. ibi, sub num. 25.* inquit, quod qui uendit aliquid ex occasione, si tantum exigat, quantum solent mercatores, non ob id iniuriam infert emptori; modò res sit æquè bona: siquidem potest eam uendere pretio cur-

- renti, etiam si ipse eiusmodi curas, & expensas nõ adhibuerit: nam quamuis res minoris in manibus eius æstimeretur, quàm in manibus mercatoris; non tamen idè minoris æstimatur, quod reuera minoris ualeat, supposita uoluntate eam opportunè uendendi; sed quoniam, qui mercatores non sunt ex officio, nolunt, uel nesciunt opportunitatem expectare, & ultrò emptoribus res offerunt comparandas.
- 18 Nonò limitatur, ut possit res uendi ultra iustū pretium, quando uenditur gratia emptoris, & quam uenditor non erat aliàs uenditurus: tunc enim uendi potest paulò plus, quàm si uenditio fieret spontè: etenim æstimabile pretio est, quod rem tuam, quæ uenalis non erat, uenalem facias, maximè si ex tali uenditione aliquid incommodi, uel molestiæ sentias, ut habetur ex *Less. dist. dub. 4. nu. 31.* Confirmatur, quoniam si res ematur gratia uenditoris, uiliùs uenditur, cum merces ultroneæ uelcant, ut declarat idem *Less. ibi sub num. 33.* ergo res uedi potest aliquanto plus, quando uenditur gratia emptoris: siquidem emptor, & uenditor sunt correlatiui, & in correlatiuis, quod disponitur in uno, disponitur etiam in alio, ut latè declarat *Euerard. de locis argum. legal. loco à correlatiuis.* Nunquam tamen potest res plus uendi ob singularem aliquam utilitatem, uel necessitatem emptoris, ut ex *D. Thob. & ex Doctõr.* communiter docet ipse *Less. d. nu. 31. vers. Aduerte tamen:* qui hanc esse rationem uolunt, quoniam nemo potest alteri uendere, quod non est ipsius: illa autem utilitas est ipsius emptoris, non autem uenditoris: & prouenit ex aliqua alia circumstantia, cuius uenditor non est causa.
- 19 Decimò limitatur, ut res cariùs uendi possit ratione periculi, ut si quis uendat equum, torquem auream, uel aliquid aliud ultra iustum pretium, sub conditione tamen, ut emptor illud soluat, cum uxorem duxerit: siquidem uenditor exponitur periculo, ut emptor non aubat, atque idè rei uenditæ pretium perdat: ratione periculi licitum est exigere aliquid ultra iustū pretium, ut supra declarauimus, *sec. 2.* Ita post *Megal. Diana tomo 1. resolut. moral. tract. 8. res. sol. 38.* qui tamen exigunt ad iustitiam dicti contractus: quod periculum sit reale, & non imaginarium: quod sit graue: quod fiat citra scandalū, & suspicionem uisuræ: quod manifestetur emptori ratio emendi supra iustum pretium: & quod excessus pretij sit proportionatus periculo.
- 20 Undecimò limitatur, ut uendi possit res ultra legale pretium ex Superiorum permisso: siquidè aliquando id licitè permittitur à Prætoribus ad maiora damna uitanda: quod uerum esse putat *Ioan. de Sal. de empr. & vend. dub. 22.* cum Superiores ad id habent specialem commissionem à Rege, cum non possint abrogare legem, vel in ea dispensare, & eandem suspendere, nisi expressè caueatur. Est tamen uerum, quod taxa interdum per tolerantiam Principis cesset, ut habetur ex *Gutier. pract. qq. lib. 2. q. 180. num. 21. Salou. 2. q. 77. ar. 1.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Ioan. de Salas loco citato, dub. 23.*
- 21 Duodecimò limitatur præfata conclusio, ut ita demum uenditores teneantur stare pretio à lege taxato, quando pretium à lege taxatum est iustum: nam quando taxa est manifestè iniusta in fauorẽ

emptorum, emptores illam seruantes peccarent, & tenerentur ad restitutionem; sicut si iniusta esset in fauorem vendentium, non debent venditores illam seruare, vt habetur ex *Rebell. de oblig. iust. par. 2. lib. 9. sec. 3.* cum alijs, quos allegat, & *Ioan. de Sal. de empt. & vend. dub. 21. num. 3.* vbi etiam addunt, peccare taxantes iniuste pretia cum onere restituendi damna venditoribus, quando à iusto pretio in taxatione deficiunt. Imò dantur casus, in quibus non licet pro frumento pretium à lege taxatum exigere, quorum primus est, quando suum pretium naturale non attingeret pretium taxatum à lege: nam tunc nec creditò posset frumentum pretio legis vendi, vt benè docet *Rebell. loco citato, Cordub. in sum. q. 84. Salon. 2. 2. q. 77. ar. 1. contr. 11.* & alij apud *Ioan. de Sal. de empt. & vend. dub. 11.* qui eam esse rationem ait, quòd taxa facta est in fauorem ementium: esset autem in damnū, si eo casu exigi posset pretium lege taxatum. Confirmatur, quoniam lex statuit, vt pretium illud dumtaxat non excedatur; atque idè liberū dimittit, vt aliquādo minus pretium exigatur: imò id potest esse necessarium propter frumenti abundantiam superuenientem. Secūdus casus, in quo non licet à venditore percipi, nec totum pretium frumenti lege taxatum, est, si frumentum esset vitiosum, & corruptū, à vermibus corrosū, inutile, aut immundum valdè, & plenum paleis: siquidem frumentum taxatur sanum, integrum, incorruptum, mundum, & purum puritate ordinaria, vt potest, & colligi solet ex area, vt rectè declarat *Rebell. d. sec. 3. Salas d. dub. 11. & 12.* quibus adde, quæ supra adnotauimus *ampl. 7.*

22 Tertiodecimò limitatur ipsa conclusio, vt quamuis venditores non possint citra culpam res vendere ultra iustum pretium à lege, aut cōmuni foro taxatum; possunt tamen iura traiectionis exigere ultra pretium prædictum. Hinc Nobiles aliundè in domum suam frumentum afferentes, propter bonum commune, possunt vendere illud, iura asportationis exigendo, vt habetur ex *Eman. par. 2. sua sum. cap. 79. num. 7.* quem sequitur *Ioan. de Sal. de empt. & vend. dub. 18.* quod ampliant etiam, si nihil pro asportatione expenderit, eo quòd agricolæ tenerentur ad asportandum illud in domū eorum, cum aliquid pretio estimabile pro illa obligatione ab ipsis, vel eorum antecessoribus agricolæ acceperint. Dixi propter commune bonum, quia si propter ipsorum particularem vtilitatem frumentum curarent asportandum non possent iura traiectionis exigere: siquidem hoc casu iura portationis solū agasonibus conceduntur, vt post alios rectè declarat *Ioan. de Sal. d. dub. 18. & 19.* vbi etiam explicat, an, & quando traiectores si non afferant, vel non præsentent testimonium, quale lex exigit, iura traiectionis exigere possint. Et *dub. 17.* sententiam communem *Doctōr.* esse testatur dicētium, traiecientes triticum tempore abundantiae ab vno loco ad aliū, nunquā posse traiectionis iura exigere: siquidem hæc concessio respicit tempus sterilitatis, pro quo solū est necessaria taxa: & pretiū iustū legis tempore abundantiae tantum est, quod habet vltus fori. Ita *Salon. 2. 2. q. 77. ar. 1. contr. 9 & 11. coroll. 1. post solutionem 2. arg. Ledes. 2. par. sua sum. tr. 8. cap. 32. diff. 13. de taxa, & Vega vers. Trigo, cas. 15.*

quos refert idem *Ioan. de Salas d. dub. 17.*

23 Quartodecimò limitatur præfata conclusio, vt in multis alijs casibus licitum sit venditoribus res vendere pluris, quàm valeant, vel minoris emere, de quibus *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 4. Diana tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 23. & alij.* An autem, & quando Rectōribus Ciuitatum licitum sit impedire, ne panis, vinum, & similia abundè importentur, & in Ciuitate vendantur, donec propria Ciuium distrahantur; etiā si permittendo importari, & vendi, minori pretio à Ciuibus emerentur, vide *Ledes. 2. par. sua sum. tr. 8. cap. 32. diffic. 31. de taxa, Emanuel. Rodriq. par. 2. sua sum. cap. 79. num. 12. Lopez in suo instr. cap. 19.* & alios apud *Ioan. de Sal. de emp. & vend. docentes partem affirmatiuam, cū Magistratus viderint id expedire cōmuni bono.*

24 Peccant secundò venditores, qui falsas litteras confingentes de industria proijciunt, vnde alius credens emendo in pretio læditur, non tamen tenentur ad restitutionem, quoniam peccant tantū contra charitatem, non autem contra iustitiam, vt habetur ex *Syl. in sua summ. vers. Emptio, num. 17. Armil. eod. vers. num. 12. Sà vers. Restitutio, num. 41. Ioan. de Sal. de empt. & vend. dub. 59.* cum alijs, quos allegat. Vndè si quis fingat litteras, in quibus continetur, quòd hoc anno in Liguria non est oleum, & eas proijciat, vt inueniatur; quas Meuius deindè inuenit, qui putans id esse verum, omne oleum, quod reperit ibi, comparauit sub spe ingentis lucri consecutionis & postea notabilem iacturam fuit passus: qui enim litteras eiusmodi finxit, peccauit quidem contra charitatem agens, ob deceptionem proximi, quā intendebat, atque idè lethalem culpam commisit: nō tamen tenetur damnum restituere Meuius; quoniam ad illius damnum efficaciter, & per se non dicitur infausse: siquidem ipse Meuius propter eiusmodi litteras leuiter motus fuit ad emendum huiusmodi oleum, & proindè sibi imputandum est damnum, cum sua culpa fuerit illud passus, iuxta regulam *damnum. de regul. iur. in 6.* Idem dicendum est de eo, qui intendens notabile damnum inferre inimico scribit amico, vt multum emat de lana, vel alia re, quoniam erit in magno pretio in posterum, quod tamen nouit falsum: & deindè eadem tibi cadere permittat in loco, vbi inueniantur, & legantur ab inimico, atque idè talia emat, & notabilem iacturam patitur; is enim lethaliter peccat propter intentionem nocendi inimico; non tamen eidem est restitutioni obnoxius, nec tenetur reficere damnū, quia non dedit occasionem efficacem, siquidem inimicus ille fuit leuis in credendo, ita post *Archid. Syl. & Armilla locis citatis.* Imò idè *Armil. ibi, num. 23.* ait, quòd si Socrates inueniat litteras apertas, vel laceratas missas Ciceroni, continentibus, quòd in tali loco sunt aromata, & quòd querat ea emere, &c. & Socrates his lectis festinat aromata emere ante Ciceronem, non solū ipse Socrates ad aliquam restitutionem non tenetur, sed nec quidem peccat, cum prudenter fecerit. Idem dicendum est si litteras Socrates non aperuit; sed concisas collegit. Dixi: *Si litteras Socrates non aperuit:* quoniam si eas dolosè aperuit, puto eum non excusari à peccato mortali; quamuis *Ioan. de Sal. de empt. & vend. dub. 58.* illum excuset à restitutione.

Pec-

25 Peccant tertio venditores vendentes merces pretio currenti; quamuis sciant ob proximam futuram abundantiam, earum pretium mox minuendum. Hæc sententia est *Cicer. 3. offic. sequutus opinionem Antipatr. & doctentis exprèsè eos facere contra iustitiam; atque idèd vitra culpam teneri ad damnorum refectionem. Hanc eandem sententiam sequitur Bart. in l. quaro; ff. de act. emp. Glosa in l. contra legem. ff. de legib. & alij Iurisperiti, quos refert *Couar. in regula peccatum. par. 2. §. 4. num. 6. Medina de restit. q. 25. Conrad. de contr. q. 62. 63. & 76. Eman. 2. p. sua sum cap. 81. num. 10. & horum opinionem satis esse probabilem, inquit Ioan. de Sal. de emp. & vend. sub num. 5. in fine. Mouentur ex eo primo, quòd merces ob proximam futuram abundantiam decrescunt in pretio secundum communem æstimationem; sicut ob penuriam proximè futuram crescunt: ergò, qui eo casu illas venderet pretio currenti, iniuriam inferret emptori, & restitutioni esset obnoxius. Secundo, quia mercium venditores, si scirent earum bonitatem breui minuendam, peccarent contra iustitiam, emptores non admonentes, aut saltem quantum equum fuerit de pretio non minuentes, vt in l. si vina. ff. de action. emp. Idem dicendum est de vendeute equum, quem nouit proximè mortuum, aut contracturum notabile aliquod vitium: ergo eodem modo decernendum est in casu, de quo agitur: siquidem in vtroque casu militat eadè ratio, arg. *sex in l. illud. ff. ad leg. Aquil.* Tertio si venditores scirent futuram mercium per Fiscum confiscationem, aut librorum prohibitionem non possent eiusmodi res pretio currenti distrahere, si hæc omnia emptoribus non detegeret: ergo similiter dicendum est in isto casu. Quarto, quoniam actus, qui fit ex ignorantia, est inuoluntarius: at emptor in casu, de quo agitur, ignoranter se habet; nam si sciret mercium copiam superuenturam, eas non emeret curienti pretio: ergo emptio tanquam inuoluntaria est nulla, atque idèd earum venditores non faciunt suum pretij excessum. Denique, cæteris prætermis, deducunt ex opposita sententia nonnulla absurda: nam aliàs mercator sciens cras hanc Ciuitatem esse obsidendam, posset celeriter suas merces pretio currenti distrahere, non monitis emptoribus de imminente periculo. Sic etiam, sciens aulam citò discessuram, atque idèd locationum pretia esse minuenda, posset modò domum locare pretio currenti, etiam si sciret citò promulgandum decretum de minuendo pretio: & denique si quis sciret breui minuendam pecuniã aliquam, aut prohibendam expendi, posset hodiè omnem illam cambiare: quæ omnia videntur absurda.**

26 His, & alijs rationibus putat *Ioan. de Sal. loco citato*, hanc opinionem esse satis probabilem; nihilominus contrariam putat probabiliorè, quam docent *Diogenes* relatus à *Cicer. loco citato*, *D. Thom. 2. 2. q. 77. ar. 3. ad 4. Caiet. ibidem*, *Bann. eodem loco, dub. 4. Aragon. dub. 2. Valent. disp. 5. q. 20. pun. 4. post med. Mol. de contr. disp. 354. num. 1. Pinell. in l. 2. C. de rescind. vend. p. 3. cap. 2. num. 24. Sor. lib. 6. de iust. & iure. q. 3. ar. 2. ad 3. Gabr. in 4. d. 15. q. 10. ar. 3. dub. 3. Sylia sum. vers. Empiu. q. 15. Ioann. de la Cruz in director. cons. par. 1. præcepto 7. q. 3. dub. 10. conclus.*

3. *Less. lib. 2. de iustit. & iure, cap. 21. dub. 5. & Diana tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 46.* Mouentur ex eo, quòd pretium iustum res est, quòd res illius speciei, & illi similes hic, & nunc valent secundum communem æstimationem in eo loco; siue sciantur cõmuniter, siue ignorentur circumstantiæ aliquæ, quæ non efficiant rem vitiosam in se: cum igitur scientia aliquorum particularium non tollat communem æstimationem, neque rem vitiosam in se efficiat; sequitur, vt nec pretium rerum minuat. Secundo si scientia particularis futuræ abundantiæ minueret pretium commune rerum, peccasset *Ioseph* *Genesi 41.* cū obligatione restituendi, emens, & recondens tempore abundantæ frumentum pretio currenti, sciens scientia priuata futuram paulò post tam ingentem egestatem, quam si *Aegyptij* præuidissent, triticum non vendidissent: quòd non est dicendum. Tertio si circumstantia communiter ignorata minueret pretium, qui venderet carius quando non speratur pluuia, si subito superueniret, teneretur restituere, quòd falsum est. Alias rationes vide apud præfatos Doctores, præcipuè apud *Molin. Less. & Ioan. de Salas locis cit.* qui sufficienter contraria solunt: & illa omnia absurda supra in contrarium relata admittunt.

27 Ampliatur hæc conclusio, vt qui scientes mercium pretium minuendum, vt sup. eas vendant currenti pretio, non solum non peccent contra iustitiam, cū ius habeant consulendi suæ indemnitati, etiam si indè sequatur damnum tertij; sed nec quidem peccent contra charitatem, vt colligitur ex *D. Thoma loc. cit.* dum solum ait, cumulationis esse virtutis manifestare abundantiam futuram mercium, aut minueret de pretio; atque idèd contrarium non esse peccatum: & hanc sententiam esse tenendam docet *Molina de contr. disp. 354. sub num. 2.* cum eiusmodi venditores tuo iure vtantur. Imò nec peccant contra aliam virtutem, vt colligitur ex eodem *D. Thoma loc. cit.* quos sequitur *Molina, Less. & alij apud Salas de emp. & vend. dub. 33.* Mori ex eo, quòd quis potest rebus suis consulere, etiam si indè par damnum proximo suo adueniat.

28 Secundo ampliatur eadem conclusio, vt idem dicendum sit vbi quis rogatus de futura copia mercium, vel tritici, monetæ diminutione, de discessu Principis, vel aulæ taceat, vel dicat se nescire: nam licèt sciens copiam mercium mox futuram eas distrahat, & pecuniæ diminutionem, pecunias tuas expendat, aut cambiat: & sciens Regis discessum, domum suam locet currenti pretio: attamen non peccat contra iustitiam, atque idèd non tenetur ad restitutionem aliquam, vt docent *Ioan. de Sal. d. dub. 23. num. 2. Ioan. de la Cruz, & Diana locis citatis*: quamuis *Less. d. cap. 2. dub. 5. num. 43.* id sequatur cum limitatione tamen, si ille in hoc non sit fide dignus: siquidem damnum, quòd patitur ex sua leui credulitate, sibi imputatur. Sed quicquid sit de hac limitatione, si iste talis non vtatur equiuocatione, dicendo mendacium peccat contra veritatè, vt habetur ex *DD. locis sup. relatis.*

29 Tertio ampliatur ipsa conclusio, vt locum habeat in omnibus alijs casibus, quos vltimo loco retulimus pro contraria sententia: siquidem Doctores, qui pro secunda opinione sunt, quæ nobis quoque videtur probabilior, ea quæ opposita

sua sententia rejicit tanquam absurda, admittit tanquam vera, vt sup. diximus ex *Ioan. de Salas*, & ex alijs.

30 Sic ampliata limitatur supradicta conclusio primò, vt quamuis sciens superuenturam mercium copiam, & vendens eas, aut exponens vendendas pretio currenti, non peccet contra iustitiam, atque ideò non est restitutioni obnoxius; peccat tamen contra illam, si fraudibus, mendacijs, ac dolis adducit emptores ad illas emendù: siquidem iniuriam infert ipsis emptoribus vendendo eis merces pretio currenti cum eorum, notabili iactura. Ita ex mente *D. Th. Molina de contr. disp. 354. sub num. 5. vers. Sunt vero nonnulla, & vers. Secundum*, vbi alios casus similes explicat. Idem putat dicendum *Salon.* quem refert *Ioan. de Sal. d. dub. 23. sub num. 2.* vbi emptor de superuentura copia, mercis venditorem interrogat, exprimens expressè, se tunc propterea ita emere, quia credit dicturum veritatem, nec aliter empturus: etenim eo casu venditor tenetur emptori veritatem dicere, aliàs venditio nulla esset, & conditio eiusmodi ab ipso emptore posita est honesta: atque ideò peccaret contra iustitiam, & esset restitutioni obnoxius.

31 Secundò limitatur, vt venditor sciens mercium abundantiam mox futuram, non peccat regulariter contra iustitiam eas vendens pretio currenti; potest tamen peccare contra charitatē, si nouerit emptorē ex emptione eiusmodi mercium incursum extremam, vel grauē necessitatem: siquidem ex charitate tenetur tali necessitati obuiare: & à fortiori in illam non inducere, nisi venditor ipse in similem necessitatem esset incursum, vt habetur ex *Diana tomo 1. res. moral. tr. 8. res. 46. circa fin. Ioan. de Salas de empt. & vendit. dub. 23. sub num. 1. Less. & ex alijs, quos ipse citat.*

32 Tertiò limitatur præfata conclusio ex *Val. disp. 5. q. 20. pun. 4.* locum sibi vindicare quando venditor scit, vel credat, emptorem uelle illas merces minuendas in pretio ob earum copiam mox futuram, ad consumendum statim: secus autem si easdem emerit ad non consumendum statim, sed ad uendendum postea: quoniam tunc peccaret contra iustitiam siquidem de iustitia tenetur veritatem manifestare, uel in pretio descēdere. Sed hæc limitatio meritò rejicitur à *Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 35. sub num. 5. post Petr. Nauar. Ledes. & alios*, qui expressè docent etiam in hoc casu venditionem esse iustam pretio currenti; & contrarium de emente uinum ad reuendendum, quod scit venditor fore dererius, soluunt dicentes, uinum eo casu habere uitium intrinsicum, propter quod non durat: non ita dicendum est de mercibus, de quibus agitur.

33 Quartò limitatur in uenditore, qui Consiliarium, uel Principem muneribus corruptum induxerit ad reuelandum decretum ante illius promulgationē, quo merces essent minuendæ notabiliter in pretio; nã si suas merces ob id uendat pretio currenti, peccat contra iustitiã, atque ideò esset restitutioni obnoxius, ita *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 5. in fine*, quem refert, & sequitur *Ioan. de Sal. d. dub. 32. sub num. 8. vers. Addit bene Less.*

34 Quintò limitatur præfata conclusio, ut uenditor, qui ex scientia Magistratus nouit mercium pretium mox esse minuendum, & eas uendat pretio currenti, peccet, etiam si Magistratum, aut Principem muneribus non corruperit, & decretum non fuerit promulgatum, quia nouitia legis utitur in aliorum detrimentum, ut colligitur ex *Molina de contr. disp. 354. sub num. 3.* ita se habente: *In hoc uentum existimo interuenire peccatum contra iustitiam cum restituendo onere, si quis sciens cõditam esse legem, qua pretium frumenti, aut pecuniarum valor sint minuenda, ut in Lusitania valor areorum nummorum superioribus annis ferè in subduplo lege publica merito fuit imminutus, propter scientiam eiusmodi legis nondum promulgata, plus uendat frumenti cum aliorum iactura, qui illam ignorabant, quàm alioquin erat uenditurus, aut plures earum pecuniarum cum aliorum similiter iactura expendat, quàm sectusa ex scientia erat distracturus.* Mouetur ex eo, quod lex publica æqualis, ac cõmunis debet esse subditis omnibus, ac peccaret contra iustitiam Princeps, si antequam omnibus promulgaretur, quibusdam illam manifestaret, qui promulgationem præuenientes, cum aliorum iactura illius occasione ditaretur: ergo idem dicendum est de eo, qui in aliorum præiudicium, utitur tali scientia. Hanc eandem sententiã docet nonnulli alij Doctores, quos refert, sed non sequitur *Ioan. de Sal. d. dub. 22. nec Less. d. cap. 21. dub. 5. num. 45. & 46.* Unde contrarium uolunt esse uerius cum *Conar. & alijs*; atque ideò non esse contra iustitiam, etiam si occasione talis scientiæ uenditor plures merces uendat currenti pretio. Etenim quamuis ipse sciat, decretum à Principe, uel Magistratu cõditum circa merces, uel monetas; tamen ante illius promulgationem non obligat, nec ullam uim habet: & propterea antiquum pretium adhuc durat; ergo possumus uendere pretio currenti. Ad rationem in contrarium rectè respondet *Less. loco cit. num. 48.* ubi etiam *nu. 47.* arguit quoque, & soluit. Hæc omnia intelligenda sunt, etiam si decretum ignoretur ab emptore; nam si tamen uenditori, quàm emptori esset cognitum, uel neutri clarum est, non peccare uenditorem uendentem pretio currenti, iuxta ea, quæ habentur ex *Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 32. sub num. 3.*

35 Peccant quartò uenditores, qui uidentes emptorem maxime indigere tritico, nolunt illi uendere triticum, nisi simul uendant hordeum, aut res alias, quas ut triticum consequatur, cogatur emere, quamuis sint sibi inuitiles, & non ita necessariæ, quod peccatum est contra iustitiam, cū uenditor eo casu iniuriam inferat emptori: & proinde tenetur restituere quanti æstimabitur hoc grauamen, vt habetur ex *Ioan. de Salas de empt. & vendit. dub. 10. num. 2. post Rebell. Imò Salon. 22. q. 77. ar. 1. contr. 11. Medina de restit. q. 36. Ledes. par. 2. sua sum. tr. 8. cap. 12. difficultate 10. de taxa, Nauar. in Man. cap. 23. nu. 88.* uolunt, uenditorem eo casu peccare contra iustitiam, etiam si res illæ utiles essent emptori, & uellet eas uendere iusto preuo, sicut & triticum; quoniam obligatio illa est pretio æstimabilis: quorum sententiam sequitur etiam *Ioan. de Sal. loc. cit.* nisi illi æquè expediens esset emere ab ipso, quàm ab alio; secus si minus illi expediret,

vel

vel quia ab alio minoris emeret, vel quia ab alio emendo gratiam eius sibi magis vilem compararet. Et multò magis faceret contra iustitiam venditor, si res illas velit vendere ultra iustum pretium, ut per *DD. sup. cit.*

36 Peccant quintò venditores fraudantes ementes in ponderibus, & mensuris, & rerum venditarum vitia, ac defectus eisdem non manifestantes: peccant enim contra iustitiam, & tenentur ad restitutionem: quæ quidem quomodo procedant, & vera sint latè supra declarauimus *sec. 3.* quatuor positis cõclusionibus cum suis ampliacionibus, ac limitationibus, cui nos remittimus, nec bis idem repetere videamur.

Peccant sextò venditores quocunque modo emptores decipientes, siue infra, siue ultra dimidium iusti pretij decipiant, ut latè declarauimus supra *sec. 4.* vbi etiam explicauimus, an, & quando licitum sit contrahentibus se inuicem decipere. Et *sec. 5.* egimus etiam de stochis, seu mobartris, an aliquando citra culpam fieri possint.

37 Peccant septimò venditores facientes monopolia, & conspiraciones ad augendum rerum pretium, ut latè de hac re egimus supra *sec. 6.* eã absoluentes per tres conclusiones: & *sec. 7.* vbi declarauimus, an, & quando vendentes pretio inducto per monopolium, peccent.

Peccant octauò vendentes res sacras, religiosas, ac sanctas, res publicas, & Ciuitatis, ac Oppidi citra supremi Principis consensum, ut supra de hac re diffusè tractauimus, *sec. 8.* vbi etiam declarauimus materiam simoniz, an, & quando contrahatur per venditionem rerum spiritaliũ, & quæ spiritalibus sunt annexæ.

38 Peccant nonò venditores vendentes vinum, aqua mixtum, si emptor illud erat cõseruaturus, aut alteri venditurus, ita ut sibi, vel secundo emptori damnum inferatur, ut habetur per *Iaan. de Sal. de empr. & vendit. dub. 34. num. 4. Homob. de exam. eccl. tom. 2. tr. 9. cap. 4. q. 8.* quæ cõclusio intelligenda est etiam si venditores eo casu vinum vendant detrahendo de pretio tantum, quantum vinum cum eo vitio valet. Ceterum si emptor vinum eiusmodi erat mox consumpturus, venditor non peccat, si vinum permixtum aqua vedat iusto pretio, habita ratione talis permixtionis, ut sup. ostendimus *sec. 3. canch. 1. lim. 1.* & hanc rem multipliciter ampliauius. Est tamen verum, quod *Turrian. 2. 2. disp. 58. dub. 6. num. 1.* quem refert, & sequitur *Diana tom. 1. resol. moral. tr. 8. resol. 80.* monet, eiusmodi venditiones non esse passim faciendas: quoniam ex tali modo vendendi poterit minui commune pretium iustum: siquidem quamuis vendendo vinum aqua mixtum, non inferatur damnum emptori, fieri tamen poterit, ut pretium illius mensuræ vini aqua non permixti minuat: etenim ementes cum non agnoscant mixtionem aquæ, existimant minui pretium, & proindè ab alijs venditoribus nolunt emere maiori pretio: & ita venditor sæpè damnum inferret, ac iniustitiam.

39 Peccant decimò venditores vendentes res indifferentes, quibus sciant emptores eis abufuros in damnum alicuius tertij innocentis. Hanc sententiam absolutè docent *Gabr. in 4. dist. 16. q. 3. vers. 3. dub. 6. Ioan. Medina de res. q. 30. §. distendum, Bann. 2. 2. q. 10. ar. 11. & q. 77. ar. 4. dub.*

1. *Aragon. ibid. Salan. eod. loc. contr. 2. Angel. Viller. Cordub. Vega, Emanuel, & alij,* quos refert, sed non sequitur *Joan. de Sat. infra citandus, num. 6. & 7.* dum absolutè volunt, nefas esse vendere alijs res, locare, conficere, aut dare, quibus scias, formides, aut formidare debeas ad peccandum abufuros. Et in specie *Reginald. in sua praxi, tomo 2. lib. 25. cap. 15. nu. 265* sic ait: *Peccat, qui meretrici ornatum aliquod vendit, quod probabiliter creditur, ab illa emi ad scandalizandum innocentem aliquem, ac pusillum: peccat inquam non quasi cooperans meretrici ipsi, qua sua tantum malitia peccat; sed tanquam cooperans ad proximi ruinam; quod est peccatum contra charitatem.* Hanc eandem sententiam docent Doctores omnes dicentes, peccare deponentem pecuniam apud vsurarium, quem scit, aut probabiliter credit, se illa vsurum ad fõnerandum, quos nos retulimus in nostris *Commentar in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 75.* & sequuti fuimus. Vndè eiusmodi opinionem satis probabilem existimamus.

40 Ceterum, quoniam opposita sententia est benignior, & in praxi magis vsitata, quæ se habet, posse quem res indifferentes vendere, facere, locare, aut tradere ijs, quos nouerit illis ad peccatum abufuros, modo adsit causa aliqua rationalis, ac proportionata; idcirco non est de facili damnanda; imò in praxi est saltem toleranda; eò magis quoniam habet pro se quãplurimos Doctores magni ponderis; siquidem eam docent *Maier in 4. d. 15. q. 35. Adrian. q. 3. de Baptis. quæ incipit, Tertio videndum est; & quodl. 3. ar. 2. D. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 9. §. vlt. Valenz. 22. disp. 5. q. 10. pun. 5. Sa uer. Infidelis, num. 1. Rebell. de obligat. iust. par. 2. lib. 9. q. 18. sec. 30. Palud. Ricard. Astens. quos citat, & sequitur *Ioan. de Sal. de empr. & vendit. dub. 47. sub nu. 4. Cõtinch. de Actib. super disp. 18. dub. 13. Suar. de charitate, disp. 10. sec. 4. Lorca 22. q. 10. ar. 9. num. 5. & seq. Malf. tomo 2. sua sum. tr. 12. cap. 5. num. 53. & nouissimè Diana tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 41. & par. 4. tr. 3. resol. 60.* vbi pro eadem opinione allegat quoque *Sanch. tomo 1. sua sum. lib. 1. cap. 7. num. 17. & Morall. in disput. theolog. tomo 1. disp. 2. cap. 4. dub. 10. num. 268.* Causam autem rationabilem dicunt præfati Doctores esse necessitatem, vel utilitatè aliquam proportionatam qualitati peccati. Vndè *Salas* concedit, posse vendi fucos, monilia, & vestes formis abuturis illis ad adulteria; nec nõ posse vendi taxillos, aleas, & cartas lusorias in iustè lusuris, ac posse deponi pecunias apud vsurarium, qui illis exercebit ad vsuras: & denique licitum esse domos meretricibus locare, etiam si honestas vicinas peruersuræ sint. Mouentur ex eo, quod eiusmodi actiones indifferentes non sunt intrinsecè malæ: ergo possunt honestari ex aliqua rationali causa, sine qua malæ erant, ut declarat *Iaan. de Sal. d. dub. 47. nu. 5. in fin.* qui etiam *num. 6. cum plur. seq.* contraria soluit; & inquit diminutè loquutos fuisse aliquos, qui dicunt actiones iustificari, nulla facta mentione causæ rationalis. Et falsò docuisse licitum esse eis abuti, nisi venditor sciat, ementem illas emere ad abutendum: nam etiam si quis easdem vendat alicui, quem scit velle ad abutendum, non peccat, si ex necessitate, vel ex alia causa rationali*

bili vendat. Sic etiam rejicit limitationem eorum, qui volunt hanc secundam sententiam esse veram, nisi emptor re empti esset abufurus in iniuriam proximis: vel nisi venderet, quæ contra Diuinum cultum ordinata sunt, vt ait *Valentia*; sed malè meo iudicio hoc vltimo casu.

41 Ex dictis patet quid dicendum sit de vendentibus in diebus ieiuniorum cibos veritos, quibus certò nouerint ementes eis abufuros in frangendo ieiunium, tunc si ex necessitate, aut alia rationabili causa eiusmodi cibos vendant, attentata supradicta sententia, non peccant: secus autem si nulla præuia necessitate, ac utilitate: nam tunc peccarent, & ità puto intelligendum esse *Fagund. de præcep. eccl. præcep. 4. lib. 1. cap. 10. num. 10.* quem refert, & sequitur *Diana tomo 1. resol. moral. resol. 38. ver. Ex his inferitur, tr. 8.* dum dicunt peccare venditorem vendentem cibos prohibitos si nouerit emptorè in emendo: id enim intelligendum cum abiq; vtilitate, ac necessitate id agit: aliàs ipse *Diana* non loqueretur consequenter dum sequitur posteriorem sententiam: & multò minus talis venditor culpam contraheret si bona fide eiusmodi cibos venderet, quia non cooperatur peccato ementis, quem ignorat eis abufurum: eò magis, quia in diebus ieiunis multi sunt, qui talibus cibis indigēt, nec venditores vlla lege tenentur explorare voluntatem, & causas emptorum, vt rectè docent *Fagund. & Diana loc. cit.* qui hunc vltimum casū videntur tenere, habere locum etiam si nulla necessitatis, aut utilitatis causa concurreret.

42 Idem dicendum videtur de hostibus, seu tabernarijs parantibus cenam hospicibus, ac viatoribus in die ieiunij, etiam si sciant ieiunium violaturos, nec tenentur eos monere, vt ieiunium feruent, maximè si hospites sint alicuius auctoritatis, vt habetur ex *Ledes. tomo 2. sua sum. tr. 27. cap. 2. concl. 6. differ. 4. Homob. de exam. Eccl. par. 2. tr. 8. cap. 7. q. 21. Faust. in thes. Religios. lib. 1. q. 178. num. 1. Sanch. & ex alijs, quos refert Diana loc. cit. resol. 39.* & eam sequitur tantquam probabiliorem; quia hoc casu semper concurrat aliqua necessitatis, ac utilitatis causa, cum ad ipsos tabernarios confluant, vt plurimū viatores: & quamuis ad eosdem confluant etiam viri no biles, non tamen tenentur illis denegare cenam; quoniam tabernarij cum sint infimæ sortis, sæpè conuulsijs afficiuntur ab ipsis nobilibus, & aliquando verberibus, vltra quod si passim denegarent in die ieiunij cenam viatoribus, pauci ad eorum tabernas confluarent; atq; ideo notabile detrimentum in bonis substinerent. Vndè meritò *Diana loc. cit.* concludit ex his, non esse scrupulos iniiciendos in præfato casu. His adde, quæ habentur ex *Less. lib. 4. de iust. & iure, dub. 4. in princ. & num. 23.* ubi ait, quòd licet in Terris hæreticorum passim uiatoribus in die ieiunij apponantur cibi vetiti, nempe carnes; in locis tamen Catholicorum eos apponere, præsertim carnes est graue peccatum, & grauius punirentur apponentes: nam contraherent suspicionem hæresis, & saltem vt hæreticorum fautores.

43 Hæc adeò probabilia sunt, vt non patiantur notabilem difficultatem: maior autem difficultas est de patrefamilias, an mortaliter peccet ministrans cenam, & cibosquè distribuens filijs, ac

famulis, qui ieiunare tenentur illis diebus; in quibus præceptum ieiunij obligat, in qua re *Fagund. de præcept. Eccles. præcept. 4. lib. 1. cap. 10. nu. 11.* post relatam sententiam *Medina, & Major. docentium* partem affirmatiuam, dicit quatuor, primò cum *Gabr. 2. sent. dist. 17. ar. 3. & Azor. tom. 1. inst. moral. lib. 7. cap. 30. alias 31.* Patremfamil. mortaliter peccare, si in die ieiunij familiam cogat ieiunio obnoxiam ad faciendum ea opera, quæ cum ieiunio stare non possunt, si eiusmodi opera in alium diem commodè transferri possunt. Secundò, Patremfamil. debere præstare propriæ familiæ, quæ ieiunare tenetur commoda alimenta, quibus ieiunare possit, atq; ideo lethalem culpam contraheret, si ei tunc, vel carnes, vel alios cibos prohibitos impertiat. Tertio, teneri Patremfamil. impedimenta remouere, & curare, ne familia cibis vetitis vtatur diebus ieiunio dicatis: aliàs peccaret mortaliter. Quarto, non teneri patremfamil. familiam vt cogere ad obseruationem ieiunij; sed tantum tenetur eam monere ex lege charitatis, vt ieiunia ab Ecclesia indicta obseruet, ac debet eos tantum cibos ministrare, qui non sunt prohibiti talibus diebus: vnde si post admonitionem nolit familia ieiunare, tenetur ei subtrahere cibos prohibitos in die ieiunij, non tamen alios. Hæc *Fagund. loco sup. relato.*

44 Cæterum idem *Fagund. ibidem, nu. 12.* querit, an licitum sit ieiunium soluere, propter amicum nos ad prandium inuitantem; & an mortaliter peccet ille, qui nos inuitat, quando scit nos ieiunare, idcirco obiter hanc rege absolutes, cū hæc controuersia affinitatem habeat quodammodò cum his, quæ adnotauimus supra in hac ipsa decima conclusione. dicimus, quòd si ieiunium est præcepti Ecclesiastici, voti, aut in confessione impositum, eo præcisè die, & non in alio, proculdubio peccat lethaliter inuitans, si sciat ieiunium obligatorum esse, & de facto inuitatus ieiunium violat ob illam inuitationem, aliàs non violaturus, prandendo, aut cœnando: siquidem inuitans est causa moraliter inducens ad peccandum; atque ideo cum inuitatus mortaliter peccet, eadem culpa aligatur inuitans. Ita *Azor. tom. 1. inst. moral. lib. 7. cap. 31. q. 12. Major. in 4. dist. 15. q. 4. §. Dubitatur, Caiet. 2. 2. q. 147. ar. 4. & Nauar. in Man. cap. 21. num. 27.* quos refert, & sequitur idem *Fagundez. d. c. 10. sub num. 2.* quum quidem conclusionem *Caiet. & Azor.* ampliant esse verum, etiam si inuitatus sit ad cœnandum paratus: nam eo casu inuitans inuitat alterum ad continuandum peccatum, ac opere implendum. Imò idem dicendum esse putat *Fagund.* ibi de inuitante illum ad cœnam, quem certò scit cum alio cœnaturum, & violandum ieiunium: nam perinde est inuitare paratum violare ieiunium in cœnando cum alio, ac si paratum violare ieiunium simpliciter. Quæ omnia locum habent, vbi agitur de inuitante, ac inducente ad violandum ieiunium eum, qui ad ieiunandum est obligatus, vt supra: Secus autem si ieiunium sit voluntarium; quoniam eo casu nulla culpa contrahitur, vt benè declarat *Fagund. eo loco.*

45 Peccant vndecimò venditores scienter vendentes res alienas, cum illas possint Domino restituere; & insuper tenentur ad pretij restitutionem, seu

seu æstimationis: siquidem eiusmodi res alienãdo damnum inferunt Dominis; ergo peccant, & tenentur ad damni refectionem. Ita *Less. lib. 2. de iust. & iure. cap. 11. dub. 17. num. 135. Ioan. de Sal. de empt. & vend. dub. 48. num. 6.* qui testantur hanc sententiam esse communem omnium Doctorum.

46 Ampliatur hæc conclusio, ut locum habeat in venditione rei alienæ siue furtiua sit, siue non affecta vitio furti, vel rapinæ; siquidem in vtraque militat eadem ratio: nam venditor eas alienãdo, ad quod ius non habebat, damnum inferit eorum Dominis, ac si ipsas perimeret; ergo peccat, & efficitur restitutioni obnoxius.

47 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, ut locum non habeat in restituente rem alienam, quam emittit fure, eidem furi; quoniam is non peccat, nec ad aliquam restitutionem tenetur pro pretio ipsius rei ab ipso fure emptæ; siquidem id non est alienare, aut in alium transferre; sed contractum priorem resolvere ad euitandum damnum pretij, ut post alios probat *Less. lib. 2. de iust. & iure. cap. 21. dub. 17. & Ioan. de Sal. de empt. ac vend. dub. 48. sub num. 6.* qui id ampliatur secundum aliquos etiam, si res furtiua per restituentem scienter fuerit emptæ à fure; & Nos dicemus infra *sec. 10. concl. 7.* quod tamen non admittit *Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 14. dub. 3. in princ.*

48 Secundò limitatur ipsa conclusio, quoties res aliena, ut supra alienata non poterat Domino restitui: & per alienationem non fuit reddita recuperari difficilior: tunc rem eiusmodi alienans non tenetur, nec ad pretij restitutionem, nec ad rei æstimationem; nisi quatenus ex illa alienatione factus est ditior: siquidem per huiusmodi alienationem nullum damnum intulit Domino: quoniam non tenetur ratione rei acceptæ, nec ratione iniustæ acceptationis, ut declarat idem *Ioan. de Sal. loco citato*: qui tamen supponit, alienantem rem ipsam non substitulisse, nec fuisse causam, cur ei restitui non possit. Hac ratione *Less. Ioan. de Sal. locis citatis, & alij*, multos excusant in Anglia, & Holandia, qui bona Ecclesiastica immobilia ab alijs emptæ, alijs postea vendiderunt, eosdemque immunes faciunt à restitutione: etenim per eiusmodi alienationem nullum damnum prouenit Ecclesiæ, cum non possint recuperari. Est tamen verum, quòd si ex fructibus, vel venditione facti sunt locupletiores, tenentur restituere, quatenus ditiores facti sunt: nam fructus sunt Ecclesiæ eo ipso, quod in Ecclesia nascuntur: & lucrum ex venditione, etiam si Ecclesiæ non sit, est tamen ei debitum, tanquam id, quod succedit in locum rei; nisi ex industria proueniret, ut bene declarant *Less. & Ioan. de Salas locis citatis*, ubi sic vendentes, docent etiam non obligari emptoribus, qui ab ipsis ea bona emerunt: nam licet contractus fuerit iustus, atque idè non sit translatum dominium pretij; nihilominus, quia venditor illud, volente emptore per cepit, & retinet: & dum emptor non vult dissolvere contractum, & restituere emptum, non tenetur venditor pretium illi restituere, sed potest retinere loco rei venditæ. Quòd si emptor vellet dissolvere contractum, & rem emptam restituere; venditor tenetur ad pretij restitutionem, cum contractus ab initio fuerit iustus, ac nullius momenti.

49 Tertiò limitatur in vendente rem alienam bona fide, ut quia putabat esse suam: nam is non peccat, ne tenetur ad pretij restitutionem. Et si consumplit, non obligatur ad rei æstimationis restitutionem, nisi quatenus factus sit locupletior, ut habetur ex *Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 6. Medina de restit. q. 10. Syl. vers. Restitutio, 3 q. 7. Nauar. in Man. cap. 17. num. 7. & seq. Molina de contr. disp. 380. Lopez eod. ar. cap. 47. ad fin. Less. lib. 2. de iust. & iure. cap. 14. dub. 1. num. 3. & cap. 21. dub. 17. Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 48. num. 3. & alijs, qui rem hanc ampliant, siue res aliena sit furtiua, siue non: & rationem eam esse volunt; quoniam talis rei venditor, seu consumptor non tenetur, ratione rei acceptæ, cum hæc apud ipsum non exierit, nec vllum ex ea perceperit emolumentum, nec ratione iniustæ acceptationis, cum nullam iniustitiam commiserit contra Dominum; & tur, ac possessor Domino maneat obligati. Dixi, *Nisi quatenus factus sit locupletior*, ex venditione scilicet, aut consumptione; quoniam lucrum illud tenetur Domino restituere vice rei alienæ, in cuius locum successit; non enim iustum est, ut quis ex re aliena ditescat citra omnem suam industriam: nam si lucrum ex sua industria proueniret, ut quia rem detulit in alium locum, ubi plura venditur, tunc non tenetur illud restituere, ut cum *Less. & alijs* inquit idem *Ioan. de Sal. ibidem sub num. 4.* qui volunt idem dicendum esse de donante rem alienam, quoniam solum tenetur restituere Domino, in quo factus est locupletior, ut si aliam rem suam esset donaturus, nisi alienam donasset, ut rectè declarat *Less. d. cap. 14. dub. 1. per totum*, ubi etiam *num. 7.* addit, quòd si res perijt, durante bona fide, ad nihil tenetur, siue fortuito, siue culpa leui, siue graui perierit, cõtra *Sot. & Nauar.* Etenim non tenetur ratione iniustæ acceptationis, quia consumptio talis rei, vel negligens custodia non est actio iniusta; sed tantum tenetur ratione rei acceptæ: ergo si res non exierit, nec in se, nec in pretio quomodocunque id factum sit, non tenetur.*

50 Est tamen verum, quòd si res euincatur, vel Domino restitatur ab emptore, tenetur venditor emptori de euictione: nõ tamen tenetur monere emptorem esse alienam post scientiam; quoniam non tenetur cum pari suo damno curare, ut alieni fiat restitutio eius, quod nulla eius culpa perijt, vel alienatum est, ut rectè declarat *Less. lib. 2. de iust. & iure. cap. 14. dub. 1. & cap. 21. dub. 17. sub num. 133.* Imò quamuis venditor eo casu teneatur de euictione emptori, ut in *l. 1. & toto tit. ff. & C. de euict.* non tamen donator rei alienæ tenetur de euictione donatario, si à Domino euincatur: siquidem donans non tenetur de euictione donatario, nisi expressè per stipulationem fuerit promissa, ut in *l. quoniam, C. de euict.* ubi *Glosa. Bart. & alij.* Quòd si emptor rem alienam esse sciat, ad pretium actionem nõ habebit, nec venditor euictioni est obnoxius, nisi id expressè fuerit deductum in pactum, ut in *l. fundum, C. de euict.* & si talis res fuerit mobilis, emptor, ut sui punietur, ut declarant *Mol. de contr. disp. 327. & 380. Rebell par. 2. lib. 9. q. 18. sec. 1. & alij*, quos refert, & sequitur *Salas de empt. & vend. dub. 48. num. 2.*

51 Adde, quòd limitationem intelligimus, quoad

F f f f

vendi-

venditorem, aut quouis alio titulo alienantem, rem alienam, quando rem alienat durante bona fide, ut quia credat esse suam, ut supra diximus: nam si cognouerit esse alienam, ad illius restitutionem tenetur prima opportunitate; idque solū ratione rei acceptæ: siquidem non potest retinere rem alienam, inuito Domino; cui concedit lex vindicationem rei suæ vbiunque fuerit, ut in *l. si debitor, C. de reuend.* Nec emptor potest exigere à Domino pretiū, quod pro ea tribuit; quia non conuenit, ut ipse rem suam emat, ut in *l. in ciuilem, C. de fer.* sed oportet illud à venditori recuperare, cum teneatur de euctione, ut supra diximus. Quod si rem talem postquam scierit esse alienam, ulterius quis detineat, habita restituendi opportunitate, tunc incipit esse possessor malæ fidei, & obligatur ad restitutionem, non solum ratione rei acceptæ; sed etiam ratione iniquæ detentionis, quæ æquiualeat iniquæ acceptioni; atque ideo si res interim pereat tenetur ad restitutionem; quia censetur esse in mora. Illud autem arbitror esse notatu dignum, quod circa rem hanc docet idem *Less. d. cap. 14. dub. 3. sub nu. 20.* quod si quis sciens rem esse alienam emat paruo pretio, ut Domino inuento eam reddat, pretium eo casu reperere potest; & Dominus in conscientia illud dare tenetur; & in foro externo cogi quoque potest, ut colligitur ex §. 1. in *inst. de oblig. qua ex quasi contr. nasc.* & in *l. 2. ff. de negot. gest.* Etenim utiliter gessit negotium Domini: non enim dedit pretium, ut rem sibi retineret; sed ut eam periculo, in quo erat, eximeret, ne Domino periret. Quod si eandem ad eundem finem compararet magno, aut æquali pretio, non tenetur Dominus totum pretium refundere; nisi forte prudenter existimauerit eam pluris valere: siquidem ex tali emptione nulla utilitas Domino proueniret: nec Domini negotium utiliter gessisset: tenebitur tamen ad aliquod arbitrio prudentis viri. Ita *Couar. in reg. peccatum, 3. par. in initio, num. 5.*

§2 Peccant duodecimò vendentes vnam, & eandem pluribus diuerso tempore, ac ex interuallo insoludum: siquidem iniuriam inferunt primo emptori, cum iniuste vendiderint posteriori cum iam esset vendita: qua propter prior emptor habet actionem contra venditorem, ut soluat quantum intererat rem sibi tradi: & insuper ipse venditor tenetur poena falsi, ut in *l. qui duobus, ad leg. Cornel. de falsitate las. in l. quoties, C. de reuend.* Imò si res vendita neutri sit tradita, debetur priori emptori, cum sit melioris conditionis, & iniuste uendita sit posteriori: & qui prior est tempore potior est in iure, ut in *l. prior, C. qui prior. in pign. habeant.* Quod si res ipsa tradita sit posteriori emptori; primo verò tantum uendita, debetur secundo, ut in *d. l. quoties, & l. traditio, C. de pact.* siquidem solo contractu citra traditionem nobis non acquiritur dominium, ut in *d. l. traditionibus & §. per traditionem, & ibi, Doctor. in instit. de rer. diuis.* Adde, quod adeò uerum, ut præteratur secundus emptor, cui res tradita fuit, ut sit potior, etiam si contractus cum priore sit firmatus iuramento: nam hoc quidem efficiet, ut sit periturus, ita *Couar. de sponsalib. par. 1. cap. 5. num. 9. Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 21. dub. 19. sub num. 139 in fin. & alij apud Ioan. de Sal. de empt. & venast. dub. 46. quod*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

ampliant locum sibi uendicare, non solum in contractu emptionis; sed etiam in promissione, donatione, locatione, & in alijs similibus contractibus.

§3 Est tamen uerum, quod id, quod diximus, nēpè præferri posteriorem emptorem, cui res tradita est, priori, in multis casibus limitatur. Etenim limitatur primò, ut locum sibi non uendicet in illis casibus, in quibus peculiari iure ex solo contractu citra ullam traditionem transfertur dominium, ut patet in uenditis, aut donatis Ecclesijs, locis pijs, uel Ciuitatibus, ut in *l. fin. C. de Sacros. Eccl.* in his enim dominium transfertur per solum contractum; secus autem si res sit tantum promissa pio loco; quia per solum promissionem non transfertur dominium, nec tribuit ius in re, atque ideo si res Ecclesiæ promissa, alteri donata, ac tradita fuerit, donatarij erit, non autem Ecclesiæ, ut rectè docent *Less. d. cap. 21. dub. 19. num. 140. Ioan. de Sal. de empt. & vend. dub. 46. sub num. 4. & alij Doctor. in d. l. quoties, C. de reuend.* Secundò limitatur, ubi secundus emptor fuit in mala fide, ut quia erat conscius prioris contractus: nam prior emptor poterit rem ab eo uindicare, tanquam in fraudē ipsius alienatam, ut est *Glos. communiter recepta in cap. si tibi, de regul. iur. in 6. Less. & Ioan. de Sal. locis citatis,* qui etiam addunt, ita demū id uerum esse, quando posterior emptor induxerit uenditorem ad eam sibi uendendam; aliàs secus: & idem dicendum putant, si prior titulum onerosum habeat; posterior lucratiuū: nam prior præfertur, ut in *l. ex ignorantia, & ibi, Doctor. C. de his, que in fraudē credit.* non tamen dicunt, donatarium obligari illam spontè tradere, sed solum si emptor eandem intra tempus à iure constitutum exigat. Tertiò limitatur, ut nō procedat, quando res priori emptori fuerit hypothecata: nam tunc secundus emptor, etiam si res tradita sibi sit postpositur primo, ut in *l. si creditor, §. fin. ff. de distr. pignor. & rectè declarant Less. & Salas, ubi supra:* qui insuper addunt, quod si uterque emptor affirmet, rem prius sibi traditam fuisse, neque probari possit, utri prius fuerit tradita, eam prior fore adiudicandam: nam seclusa traditione, ius priori est potius.

§4 Peccāt uenditores, quibus aliqua fuerunt tributa ad uendendum, aliquid ex pretio retinentes, si pluri ea uendiderint, quàm eis sit à Domino præscriptum; & insuper sunt restitutioni obnoxij. Etenim, aut uendiderunt ultra pretium summum, & tunc tenentur restituere excessum emptori, à quo iniuste extorserunt, atque ideo culpam contraxerunt pariter ob iniustæ læsionem; quod si pluri uendiderint intra latitudinē iusti precij, excessum eiusmodi, neque possunt sibi retinere, si mercedem pro eorum labore acceperunt, aut sint in famulatu, uel gratis hoc officium præstandum susceperunt, ut amici: siquidē hi nullum titulum legitimum habent, quo possint aliquid ex pretio sibi usurpare: id enim non possunt ratione rei uenditæ, cum hæc non sit ipsorum: nec ratione industriæ, uel ministerij, quoniam pro eis mercedem accepisse supponimus; uel si non erant in ministerio, gratis onus suscepisse damus. Ita *Caiet. vers. Proxenetæ, Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 21. dub. 18. Molin. disp. 366. Eman. 2. par. sua sum q. 133. Syl. vers. Emptio, q. 24. Ioan.*

24. *Ioan. de Salas, de empt. & vendit. cum alijs, quos allegat. Vnde non refragatur, quod Dominus rei vendendæ pretium determinauerit, quoniam id tantum censetur, ne res venderetur infra, non autem ne supra, si forte occasio ita ferret: & ideo quo pluris fuit vendita, totum illud cedit in Domini utilitatem.*

55 Limitatur tamen primò hæc conclusio, ut nõ procedat ubi concurret rei Domini voluntas tacita, vel expressa donandi venditori, seu proxenetæ excessum illum ultra pretium ab ipso Domino præfinitum. Etenim quilibet est moderator, & arbitrer rei suæ, *vt in l. re mandata. C. mand. & hanc sententiam docet Sà, ver. Venditio, num. 11.*

Secundò limitatur, ut locum non habeat ubi vëditor, seu proxeneta opera sua illud, quod pluris rem vendidit, meruit, ut si maiorem diligentiam adhibuerit, quàm deberet, ut quia iussus vendere in vna Ciuitate, ubi res minus valet, eadem transtulit in altam Ciuitatem, ubi pluris vëditur: tunc enim excessum istum potest sibi retinere, ut habetur ex *Navar. in Man. cap. 23. num. 97. Gabr. in 4. dist. 15. q. 10. ar. 3. dub. 4. & Ioan. de Sal. de empt. ac vend. dub. 45. sub nu. 5.* pro qua re allegat *Sà loc. cit. & ampliatur, ut idem dicendum sit, si alia industria non debita rem ipsam meliorauerit.*

56 Tertio limitatur, ut vera sit, nisi venditor rem, de qua agitur, pretio à Domino constituto compararet, & deindè suo nomine pluris venderet: nam excessum eiusmodi licitè potest sibi retinere: is enim non facit contra iustitiam, cum ex re propria incrementum illud percipiat: quod quidem ita demum verum est, nisi fortè Dominus ei præcepisset, ut rem distraheret quanti intra latitudinem iusti pretij vendi posset: siquidem hoc casu tenetur illam diligentiam adhibere, quam adhibita posset eam sibi vindicare eo pretio, quod alij obtulerunt, ut habetur ex *Less. loco cit. in fine, & Navar. ubi sup. quos refert, & sequitur Ioan. de Sal. d. dub. 45. num. 2. & 3.*

57 Peccant quartodecimò vëditores res proprias vendentes in fraudem creditorum. Siquidem peccant contra iustitiam, eo quod iniuriam, ac damnum inferunt eorum creditoribus, quibus res illæ obligatæ sunt pro eorundem satisfactio-
ne, ut patet ex *tot. tit. ff. & C. qua in fraud. credit. §. 1. & §. in fraud. in Inst. quib. ex caus. manumic. non lic. & §. Item si quis in fraudem, in Inst. de action. Idem dicendum est de quocunq; titulo alienantibus res in fraudem creditorum, siue eas alienent titulo oneroso, siue lucratiuo: nam quocunq; modo alienatio fiat semper iniuria, ac damnum inferuntur creditoribus. Vnde cum militet eadem ratio in omnibus supra dictis casibus, militat etiam eadem iuris dispositio, *l. adigere. §. quamuis ff. de iure patr. & l. illud, ff. ad leg. Aquil.* Censetur autem in fraudem creditorum res alienata, ubi debitor aliquid distrahit prospiciens per talem alienationem non remanere sibi sufficientia bona ad soluenda debita. Non tamen alienatio censetur facta in fraudem creditorum, favore libertatis, ut quando Dominus liberum faciat proprium: nam quamuis per talem manumissionem remaneat impotens ad debita soluenda; non tamen censetur facta in fraudem creditorum; dummodò non ad-*

fuerit animus, atque intentio ea via fraudandi creditorum: siquidem eo casu manumissio illa diceretur facta in fraudem creditorum, *§. in fraudem in Inst. quib. ex caus. manum. non lic. & late Molin. de contr. disp. 338. sub num. 1. qui ex d. §. & alijs iuribus colligit, alienationem centri factam in fraudem creditorum, quamuis non constet ea via debitorem voluisse suos creditores defraudare: sed satis esse solam eiusdem scientiam, quæ iura appellant consilium fraudandi creditoris; nempe quod ipse debitor sciat per eiusmodi alienationem se remansurum impotentem ad satisfaciendum suis creditoribus, ut in l. si quis cum haberet, ff. que in fraud. credit.*

58 Imò si emptor sciat rem emptam fuisse venditam, aut alio contractu oneroso fuerit eandem consecutus sciens pariter fuisse alienatam in fraudem creditorum, tunc datur creditoribus aduersus illos actio rescissoria in foro exteriori ad cogendum eos reddere, quod ita acceperunt, ut inde satisfiat ipsis creditoribus, nullo eis restitutum pretio, nisi quatenus in debitoris bonis fuerit repertum in se, aut in aliquo alio, in quo debitor ex eo pretio factus sit locupletior: quæ quidem actio intra annum dumtaxat à die scientiæ fraudulentæ alienationis, ut in *l. pen. C. que in fraud. creditor. l. 1. l. si debitor, & seq. ac l. vlt. ff. eod. & conscius quis eo ipse censetur, cum scit, debitore reddi impotentem ad satisfaciendum suis creditoribus; nec satis est si sciat alienantem habere plures creditores: dicitur etiã conscius si à creditoribus admoneatur emptor ne emat, aut aliud contractum onerosum celebrat cum suis debitoribus; eo quod alienatio fit in eorum fraudem, ut in *l. aut Prator, §. quod ait, & §. si quis, ff. eod. tit. vb. DD. late, & Molina d. disp. 328. sub nu. 2.* qui tamen addit, quod si alienatio aliqua facta fuerit in fraudem priorum creditorum, & deindè superueniãt alia debita, tunc non datur actio creditoribus superuenientibus ad eam alienationem rescindendam, nisi ex ipsorum bonis fuerit satisfacta prioribus creditoribus, ut in *d. l. ait Prator, §. ita demum, & l. nisi priores, ff. tit. cit.* Est tamen verum, quod si is, aduersus quæ actio datur creditoribus ad alienationem rescindendam, rem illam distraxerit in eum, qui bona fide eam acceperit, tunc aduersus bona fide accipiẽtẽ non datur actio, sed solum aduersus priorem, ut illius rei valorem restituat; etiam si eam cõsumplerit, ut in *l. qui à debitore, ff. que in fraud. credit.**

59 Dixi: Si emptor sciat rem emptam fuisse venditam, aut alio contractu oneroso fuerit quis eandem consecutus, sciens fuisse alienatam in fraudem creditorum, &c. quia si bona fide rem alienatam fuerit consecutus, ignorans alienationem eiusmodi fuisse habitam in creditorum fraudem, tunc non modo rei alienatæ dominium comparat, sed nec in foro exteriori, nec in foro conscientiæ ad aliquam restitutionem tenetur. Quod dicitur rei bona fide emptor, aut quocunq; alio titulo oneroso eam accipiẽs, eiusdem comparet dominium, patet: siquidem res illa neque erat creditorum, nec illorum comparationem vllam onus reale habebat, quasi haberent ius in re, ut supponimus; sed erat alienantis: ergo nihil impedit, quominus dominium transferatur in accipientem, ut rectè probat *Mol. loc. cit. sub nu. 7.*

Fiff a vers.

vers. Prima pars. Quod sic rem prædictam accipiens in neutro foro sit creditoribus restitutioni obnoxius, probatur: nam quoad forum externum nulla actio cõpetit eo casu creditoribus, vt in *l. ult. §. si à socero*, & ibi *Bart. & alij. ff. que in fraud. creditor.* Quo verò ad forum conscientiz ita accipiens non tenetur restituere ex parte iniustæ acceptionis, cum rem illam bona fide perceperit, ignorans alienatam fuisse in fraudem creditorum; atque aded per talem alienationem debitorem fieri impotentem ad satisfaciendum suis creditoribus: nec tenetur ex parte rei acceptæ; eo quod res illa non erat creditorum, nec eisdem hypothecata, vt supponimus, nec onus habet reale, quo eisdem esset debita; supponimus creditoribus competere aduersus alienantem actionem tantum personalem, vt atque ided rem ipsam esse alienantis; non igitur tenetur in foro conscientiz aliquid restituere creditoribus ipsius alienantis.

60 Quæ diximus de accipiente scienter in fraudem creditorum rem alienatam titulo emptio- nis, aut alio titulo oneroso, extendimus inultrò magis in accipientem eandem rem conscium de alienatione facta titulo donationis, aut alio titulo lucratiuo in fraudem quoq; creditorum: siquidem cõpetit actio rescissoria ipsis creditoribus pro ipsa re vt supra donata in eorum fraudem. Differentia verò est inter accipientem bona fide rem huiusmodi titulo oneroso: & accipientem bona fide rem eandem, ignorantem alienationem fuisse factam in fraudem creditorum; quod prior ad nihilum tenetur creditoribus ipsis, vt supra adnotauimus: posterior verò licet non fuerit cõsci- us fraudis, tamen si res apud se sit, tenetur eam reddere: si autem non extet, nihil tenetur restituere, nisi quantum inde factus sit locupletior, vt in *l. qui autem §. simili modo, ff. que in fraud. credit. l. fin. C. cod.* & rectè declarat *Mol. d. disp. 328. sub num. 2. vers. Quando autem, & num. 3.* vbi ex hoc inferit, quod cum dos titulo oneroso transeat ad generum, ad filiam verò titulo lucratiuo, vt in *l. ultima, §. si à socero, ff. cod. tit. paulo sup. cit.* si gener conscius non fuit, alienationem in fraudem fuisse creditorum, non datur actio aduersus generum; esto socer in creditorum fraudem dotem illam alienauerit; sed datur tantum actio aduersus filiam post mortem viri sui, nisi filia filios haberet superstites ex tali viro defuncto, vt in *d. §. si à socero*, & ibi *Bart. & alij.* dummodò tamen à creditoribus actio intenteret intra annum ut supra: quæ quidem in vitroque foro locum sibi vindicare probat idem *Molina loc. cit. sub num. 7.*

61 Peccant quintodecimò vendentes fundum, & referuantes sibi fructus eiusdem annales, donec pretium fuerit solutum. Etenim dum rei transfertur dominium, res debet fructificari. Domino suo, cuius periculo substat: atque ided venditores eiusmodi vsuram committere, docent *Gabr. in 4. dist. 15. q. 11. ar. 2. concl. 4. Plot. in l. si quando, num. 451. C. vnde vi, D. Anton. par. 2. tit. 1. cap. 7. §. 20. Syl. ver. Vsuræ, q. 11.* & ita fuisse determinatum Romæ testatur *Io. Bapt. Anton. in Cashec. Neapol. lib. 5. cap. 21.* Est tamen verum, quod *Diana par. 4. resol. mor. tr. 4. resol. 139.* quamuis hanc sententiam putet esse probabilem; contrariam tamen putat nõ modo

probabilem, sed etiam tutam in praxi: siquidem eam docent Doctores magni ponderis, nempe *Couar. lib. 3. var. resol. cap. 4. & Sanch. in opusc. tomo 1. lib. 1. cap. 7. dub. 21. num. 3.* cum alijs ab eis relatis. Nos autem rem hanc explicauimus in nostris *Commentar. in extranag. B. Pij V. de censib. tomo 1. in præm. q. 16. vbi concl. 1.* posse ejusmodi contractum iustificari, vt implicitum censum consignatiuum: vel iuxta sententiam S. M. D. Pauli de Aretio nostræ Congregationis, & S. R. E. Cardinalis, quem ibi retulimus, vt possit fieri venditio rei cum retentione fructuum citrà illorum dominij translationem in emptorẽ, ita ut subijciatur venditor periculis ipsorum fructuum in ipsa rei traditione, vt in *d. q. 16.* latè ostendimus, cui nos remittimus ne bis idem repetere videamur.

62 Peccant sextodecimò Clerici negotiatores, res ementes, & immutatas vendentes negotiationis causa: siquidem Clericis est interdicta negotiatio, vt in *cap. fin. de vita, & honest. Cleric.* & nos latè de his egimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna, lib. 2. cap. 18. q. 8.* & ad *d. q. Addentes fol. 675. & 676. in 2. edit.* quibus locis ostenditur, quinam Clerici dicantur negotiatores, & quibus interdicta sit negotiatio: & an, & quando priuati censeantur immunitate tributorum, & gabel- larum, quibus adde *Ioan. de Sal. de empt. & vãdit. dub. 3.* vbi rectè probat Clericum negotia- torem non amittere priuilegium canonis, & fori, vt malè quidam putant; sed tantum priuilegium immunitatis à tributus, & exactioibus, & id post trinam mouitionem, interpellatis die- bus, nec sufficit vna, vt habetur ex *Panor. & alijs in d. cap. fin. de vita, & honest. Cler.* latè *Mol. de contr. disp. 342. & alij DD.* quos refert, & sequitur idem *Ioan. de Sal. d. dub. 3.*

63 Peccant decimoseptimò vendentes, ac redi- mentes pensiones; non enim pensiones possunt vendi, ac redimi citrà simoniam, nisi Rom. Pontificis consensus interueniat: siquidem pensio solita constituitur super beneficio ecclesiastico, licet non sit beneficium, nec portio fructuum eius; est tamen ius spirituale, aut illi annexum, non antecedenter, ut ius patronatus; sed dependet, aut consequenter instar beneficij. Vnde sicut ius patronatus non potest uendi, vt in *cap. de iure, de iure patr.* multò minus potest uendi pensio, nec pecunia redimi. Ità *Nauar. in Man. cap. 23. num. 111.* & latius in *cap. fin. de simon.* Hanc eandem sententiam docent *Rebuff. Cordub. & alij apud Sanch. in opusc. tomo 2. lib. 2. cap. 3. dub. 46, num. 19.* & probabilem putat *Diana par. 4. resol. moral. tr. 4. resol. 153.* Est tamen ue- rum, quod pensio potest gratis remitti citrà au- thoritatem constituentis; non tamen anticipata solutione redimi citrà Rom. Pontificis assensum, ut per eundem *Nauar. ibi, & alios.*

64 Hæc opinio licet uera sit absque aliqua con- trouersia de pensione, quæ datur in titulum be- neficij ob aliquod ministerium spirituale futu- rum coadiutori Episcopi, uel Parochi senis: nam tunc pensio dicitur ius spirituale, uel spirituali annexum: in alijs autem pensionibus locum rō habet, ut habetur ex *Sanch. & Diana locis cit.* Vnde pensio, quæ solita est assignari seni renun- cianti beneficium ob labores præteritos exhibi- tos potest redimi, quoniam hæc potest dici tem- po-

poraneum quoddam; cum nō detur ad exercendum aliquod ministerium spirituale; sed tanquā alimentum illius senis. Sic etiam dicimus posse pecunia redimi pensionem, quæ datur Clerico pauperi: quoniam est merè temporalis, & non datur pro ministerio spirituali; sed tantum in alimentum; atque ideo Clericatus, & Ordo Sacer se habent concomitanter. Et denique idem dicendum esse dicunt præfati Doctores de pensione, quæ conceditur in renunciatione, ac commutatione beneficiorum, datur ad componendam litem dubiam super beneficio, & de alijs pensionibus, quæ dantur personis omnino secularibus, nempe Principibus, militibus, filijs etiam Clericis ob obsequia, quæ præstitit eorum Pater Ecclesie: siquidem huiusmodi pensiones tam sunt extractæ à titulo, & officio spirituali, & ideo sūt temporales, & vt tales possunt vendi, ac redimi.

- 65 Peccant decimo octauo vendentes Generalatum, Prouincialatum, Correctorium, Guardianatum, Prioratum, Vicariatum et à Episcopi. Hi namque simoniam contrahunt: eo quod prædicta officia sunt beneficia regularia. Ita *Suar. tomo 5. disp. 22. sec. 5. num. 24 & disp. 31. sec. 4. num. 45. Nauar. in Man. cap. 27. nu. 116. Filiucc. tomo 2. qq. moral. tr. 15. cap. 4. q. 7. nu. 87. Rayner. in catal. cens. cap. 9. excom. 12. Ca. set. ver. Excommunicatio, cap. 75. Pellegr. in commentar. nostr. constit. par. 3. cap. 1. lit. l. 9. 2. ver. Septimo, Reginal. in praxi tomo 2. lib. 23. cap. 12. num. 182. Sanch. in opusc. tomo 2. lib. 2. cap. 3. dub. 104. num. 5. & 11. & dub. 107. num. 3. Poirell. in dub. Regular. tomo 1. ver. Simonia. nu. 5. Hieron. Rodriq. comp. qq. Regul. resol. 129. nu. 5. Tambur. de iure Abbat. tomo 2. disp. 10. q. 5. nu. 3. & 4. Gordon in sum. tomo 2. lib. 7. q. 13. cap. 4. num. 7. & Sebast. de Bononia in tr. de elect. par. 2. cap. 1. dub. 58. num. 18. quos refert, & sequitur nouissimè Diana tomo 4. resol. moral. tr. 4. resol. 156. contra Barb. Peirin. & Azor. quos citat pro contraria: & infert in hac re incidere in excommunicationem non solum principales; sed etiam mediatores simoniacæ electionis ad Prælaturam aliquam Religionis. Limitat tamen ipse Diana hanc sententiam, vt locum sibi non vendicat, quando officium Ecclesiasticum simoniacè obuentum, pendet ex arbitrio delegantis, vt sunt Vicariatus domus in nostra Congregatione, qui durant, & possunt amoueri ad nutum, ac libitum Præpositorum: nam hi re vera non sunt beneficia, sicut de Vicario Episcopi inquit idem Diana cod. tr. resol. 67. vbi probat, quod eiuus Vicariatus Episcopi non tenetur resignare, nec Episcopus tenetur pretium restituere, quam sententiam docet Sanch. in opusc. tomo 1. lib. 2. cap. 3. dub. 113. num. 6. contra Nauar. in Man. cap. 23. num. 111. ver. ad 13. Nobis autem probabilior videtur opinio Nauar. loc. cit. quoniam iurisdictio Vicarij Episcopi est spiritualis; sicut iurisdictio Vicariorum nostræ Congregationis, & similium: siquidem sunt Vicarij tam in spiritualibus, quam temporalibus. An autem acceptum in his omnibus per simoniam sit restitutioni obnoxium ante Iudicis sententiam, vide Dianam, & Sanch. quos supra citauimus: & an simoniacus omnis sit excommunicatus, rectè declarat idem Diana eodem tr. resol. 157. & Nauar. loco citato.*

66 Peccant decimonono vendentes, deferentes, aut tranlmittentes ad Saracenos, Tucas, & alios Christiani nominis inimicos, & hostes, vel hæreticos per Rom. & Apostolicam Sedem expressè, vel nominatim declaratos, equos, arma, ferrum, si. um ferri, stannum, chalibem, omniumq; alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, canabes, funes, tam ex ipso canabe, quam alia quacumq; materia, & ipsam materiam, aliaque, quibus Christianos, & Catholicos impugnat Et insuper incidunt in excommunicationem contentam in Bulla Cœnæ Domini, quam de verbo ad verbum retulimus in nostris Commentarijs ad ipsam Bullam, & latè explicauimus lib. 2. cap. 7. per 38. quæstiones. Imò deferentes arma, & alia vt supra prohibita ad Saracenos, & ad Christiani nominis inimicos, & hostes, efficiuntur serui capientium, & bonis omnibus priuantur: efficiuntur infames, intestabiles, nec possunt absolui, nisi lucrum, quod ex hac causa acquisierint, & tantundem de suo in subsidium Terræ Sanctæ tranmiserint. Ad publica officia non admittuntur, & ab omnibus actibus legitimis sunt penitus exclusi; & tanquam excommunicati, & hostes catholicæ Ecclesie, diebus Dominicis, & festis debent publicè denunciari: & denique capitale pœnam subire coguntur, vt colligitur ex iuribus, quæ in dictis nostris Commentar. retulimus, lib. 2. q. 1. num. 2. cum plur. seq. & num. 19. vbi etiam num. 20. & seq. ostendimus, quod excommunicationes in diuersis iuribus contentæ non multiplicantur iuxta numerum Constitutionum, quæ pro eodem opere excommunicationem indigunt. Non tamen vt Bulla Cœnæ diximus eas fuisse sublatas: siquidem pœna imposita à lege, aut statuto posteriori, non adimit pœnam legis anterioris, nisi ex eius verbis oppositum appareat, arg. tex. in l. quoties, ff. de action. & obligat. Felin. in cap. quod olim, num. 3. de Iudais.

67 Peccant vigesimo vendentes, sicut ementes in loco sacro; infertur enim irreuerentia tali loco. Vnde lethalem culpam contrahunt asportantes ibi, ac vendentes res, tanquàm in foro publico, vt rectè probant Molina de contr. disp. 344. Rebell. par. 2. de oblig. iust. lib. 9. q. 19. sec. 4. & 5. & Ioan. de Salas de empt. ac vend. dub. 60. qui addunt, per locum sacrum intelligi etiam cæmeterium: non tamen dicunt esse peccatum mortale in eiusmodi locis pacta fieri: imò ibi licitum esse vendere candelas ad Diuinum cultum deferentes: siquidem id fit sine strepitu, & ferè citra vllam negotiationem. Adde hic, quæ Nos adnotauimus in nostris Commentar. in Bull. Cœnæ, lib. 2. cap. 15. q. 16. ad finem, vbi ostendimus, multò minus in Ecclesia fieri posse ludos publicos: nec iudicium ferri à Iudice Sæculari, nisi in certis casibus, nec Laicorum societates, seu Confraternitates, vt ibi sua Concilia peragât, conciones habeant, ac negotia tractent. Concessimus autem in Ecclesia posse Scholares ad doctoratus gradum promoueri; quia huiusmodi actus honestatem continent: & eadem ratione in Ecclesia posse fieri representationes sacras, docent Angelus vers. Ludus, num. 2. Tabiena cod. vers. q. 4. Syl. q. 2. dicto 3. Sanch. in opusc. to. 1. lib. 1. cap. 8. dub. 24. num. 23. & Diana par. 4. resol. moral. resol. 84. tr. 4. Etenim eiusmodi repre-

præsentationes fiunt in honorem Dei, nempe passionis Christi, aut vitæ alicuius Sancti. Est tamen verum, quod *Bartholom. Gauant.* cuius meminit idem *Diana*, contrarium docet, pro qua re citat *Barb. de potest. Episc. par. 2. allegat. 24. num. 25.* & obleruat, quod Sanctus Carolus Borromeus in conc. 1. *Prouinc.* prohibuit, vt passio Saluatoris nullibi agatur, atque ideo *Zerola in praxi Episcoporum par. 1. ver. Representatio-* nes, testatur quoque, aliquos Episcopos prohibuisse alicubi fieri tales repræsentationes citra eorum expressam licentiam.

- 68 Peccant vigesimoprimum vendentes rem pro decem, quæ tempore traditionis creditur tantum valitura quinque; nisi restituat quinque, etiam si postea valeat quindecim, vt habetur ex *Ioan. de Sal. de empt. & vend. dub. 59.* qui pro hac sententia affert *Sa. ver. Venditio, num. 21.*
- 69 Peccant vigesimosecundò venditores cogentes alios ad emendas suas merces, aut res alias: siquidem nemo inuitus cogitur emere, sicut nec vendere, vt in *l. nec emere, C. de contr. empt. & l. 3. C. de iure deliber.* imò omnes contractus metu graui iniustè, ac directè incusso ad extorquendum consensum esse irritos iure naturæ; secus autem si metu leui post alios inquit *Ioan. de Salas de empt. & vend. dub. 63.* Verum tamen est, quod bona subditorum cum potestatibus subiaceant, sicut quantum, seruata æquitate, bonum commune ex postulat, possunt rebus taxare pretium iustum exponentibus bona aliqua ad vendendum; ita possunt compellere aliquos ad emendum, aut uendendum si publica utilitas id suadeat: vt in pluribus casibus ad vendendum, aliquem posse cogi, docet *Molin. de contr. disp. 341.* Hæc satis dicta sint de culpis, in quas venditores incidere solent; restat modò videndum de culpis emptorum.

De culpis Emptorum à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. X.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccant Emptores, ementes res minus infimo pretio naturali.
- 2 Peccant Emptores, scientes virtutes rerum, emptarum, & venditoribus ignorantibus non manifestantes.
- 3 Peccant Emptores faciētes monopolia, vt merces emant minus infimo pretio.
- 4 Peccant Emptores ementes res sacras, religiosas, ac sanctas, vel aliter prohibitas.
- 5 Peccant Emptores ementes frumentum eis tradendum tali tempore, quod tamen certo sciunt vendentes non habere, nec actu, nec potentia.
- 6 Peccant Emptores ementes triticum ad reuendendum in Regno, vbi talis negotiatio lege prohibita est.
- 7 Peccat emens rem furtiuam mala fide, eamque non restituens vero Domino.
- 8 Peccant Emptores fructuum, vel carniū meliorum ultra taxam, & quando.
- 9 Peccant ementes Chyrographa seu credita immaturæ minori pretio, secluso lucro cessante.

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- 10 Hac sententia est communior, & probabilior, sed contraria est valde probabilis.
- 11 Solutio debiti certa, & facilis emptori, dubia vero, & difficilis veditori, num emi possit minori pretio.
- 12 Peccant ementes à venditoribus rogati, si rem emant minus tertia parte iusti pretij.
- 13 Peccat pater emens victualia pro suo filio Clerico, vel Cappellano sua familia, si gabellam non soluat, & quare.

Dico primò peccare Emptores ementes res minus infimo pretio naturali: non enim licitū est emptori rem emere viliori pretio, quo potest, sed iusto saltem infimo, vt sup. ostendimus *sec. 1.* & latè declarauimus, & ampliauius id locum sibi vindicare, etiam quoad pretium legale, quando taxa fit in utilitatem vendentium; siquidem tunc non potest res emi minus pretio taxato: secus autem si pretium taxetur gratia, & in utilitatem emētium: nam tunc emi potest minus pretio taxato, vt in *d. sec. 1.* probauimus, quibus adde quoque ea quæ sup. adnotauimus *sec. 9. concl. 1. lim. 12.* Adde quòd aded emptores tenentur iusto pretio emere, vt minus infimo pretio citra culpam emere non possint, etiam ob anticipatam pretij solutionem: quod quidem quomodo, & quando verum sit, latè sup. declarauimus, *sec. 2.* rem ipsam multipliciter limitantes. Possunt tamen emptores vendere rem minus infimo pretio rogati à venditore, vt rectè probat *Diana toma 1. resol. moral. tr. 8. resol. 53.*

- 2 Dico secundò peccare emptores, rerum emptarum virtutes scientes, & venditoribus non manifestantes, quibus sint occulta, vt sup. explicauimus *sec. 3. concl. 4.* vbi præfatam conclusionē ampliauius, & multipliciter limitauimus. Idem dicendum est de quacumque fraude, & circumuentione facta ab ipsis emptoribus contra venditores, vt sup. declarauimus *sec. 4.* vbi ostendimus an, & quando licitum sit contrahētibz se inuicem in pretio circūuenire, & adherentes tertiæ sententiæ multipliciter ampliauius, ac limitauimus.
- 3 Dico tertio peccare emptores facientes monopolia, vt merces emant minus infimo pretio, & insuper efficiuntur restitutioni obnoxij, vt ostendimus supra *sec. 6. concl. 2.* nam peccant contra iustitiam, vt in *d. concl.* probauimus, quam multis modis ampliauius, & limitauimus. An autem ementes pretio inducto per monopolium peccent, & ad restitutionem teneantur, sufficēter supra declarauimus, *sec. 7.*
- 4 Dico quarto peccare emptores ementes res sacras, religiosas, ac sanctas, & alias res emi, ac vēdi prohibitas, vt probauimus sup. *sec. 3.* vbi satis tractauimus an, & quando in eiusmodi rerum distractione simonia committatur. Et quam culpam contrahat emens vsum corporis meretricis, & an teneatur in conscientia pretium illi tradere, & an in foro exteriori pro ipso pretio conueniri possit: & tandem quid dicendum sit de adultera, ac puella vendentibus quoq; vsum earum corporum.
- 5 Dico quinto peccare emptores ementes frumentum, eis tradendum tali tempore, quod tamen certo sciunt, vendentes non habere nec actu, nec potentia: siquidem qui non habet frumentum, nec

nec habet facultatem illud emendi, vt tradat emptori, peccat, & efficitur periurus: ergo & ipse emptor, qui scienter vt supra emit; quoniam dicitur cooperari peccato illius: eo quod actio cooperantis sumit speciem ab actione eius, cui cooperatur, vt habetur ex *Diana* *tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 16.* vbi ex hoc infert peccare tali pacto contrahentes cum filijs familias, quos sciunt tempore præfixo non posse eiusmodi frumenta habere, & cõsignare. Et multò magis peccant emptores ipsi in casu, de quo agitur, si ad exigendam pœnam ita contrahant. Etenim in eiusmodi contractibus solet apponi pœna, vt si venditor non tradat frumentum tempore præfixo, possit emptor petere, & accipere summum in illo anno frumentorum valorem: quoniam nõ est certus, an vendidisset eiusmodi frumentum eo tempore, quo pretio illo summo valebat: quapropter etiam in casu, in quo venditor haberet frumentum in potentia, & sic licitus esset contractus, non posset percipere summum illum valorem, sed tantum medium in defectum traditionis frumenti, vt rectè declarat idem *Diana d. tr. 8. resol. 17.* & inquit eiusmodi contractum celebrari in Sicilia, & esset licitus, vbi venditor haberet frumentum in potentia, etiam si non esset agricola, nec dominus prædiorum, qui frumentum iure terragiorum habeat: siquidem si venditor habeat pecuniam pro emendo frumento, vt tradat emptori tempore determinato, dicitur habere frumentum: & id satis est ad iustificationem contractus huiusmodi cum dicto pacto, seu pœna apposta. Imò potest exigi summus ille valor in casu non traditionis frumenti, si illud emptor erat referuaturus vsque ad tempus summi illius valoris, iuxta ea, quæ habentur ex *Ioãne de Salas de empt. & vend. dub. 30. nu. 5. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 4. num. 28.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Diana d. resol. 17.* vbi contrarium soluit: & d. *resol. 16.* addit, quòd si non habens frumentum, nec facultatem illud habendi, & nihil de hoc cogitans, ad subueniendum suæ necessitati, ac bona fide ita contrahit, quia alij in foro ita solent communiter contrahere, non peccat.

6 Dico sexto peccare emptores ementes triticum ad reuendendum in Regno, vbi talis negotiatio lege prohibita est. Etenim contrauentionem legis iustè peccare satis nos probauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cœne, lib. 3 § 8. q. 2.* Non tamen contrauentionis est restitutioni obnoxius, si lex non irritat translationem dominij, vt post alios docet *Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 57.* An autem, peccent mortaliter cum enete restituendi extrahentes triticum à Regno contra legis prohibitionem, vide *Palac. 2. de contr. c. 2.*

7 Dico septimo peccare rem furtiuam ementem mala fide, & non restitutionem vero domino, cuius nouit eam esse; sed furi restituat: siquidem quando res aliena mala fide emitur, vero Domino, non autem furi restituendam esse, probant *Bann. 2. 2. q. 66. ar. 6. Rebell. par. 1. de oblig. iust. lib. 2. q. 9. num. 4. Vasq. opusc. de restit. cap. 9. §. 2. dub. 2. num. 14. Sor. lib. 4. de iust. q. 7. ar. 2. Molina* *tomo 3. disp. 722.* & alij, quos refert, & sequitur *Reginal. tomo 1. sue prax. lib. 10. cap. 5. num. 40.* Mouentur ex eo, quod quicumque habet vltra id, quod suum est, debet illi reddere, cuius est: si-

quidem id exigat ratio iustitiæ commutatiuæ; cuius officium est æqualitatem inter eum constituere, qui minus habet, & eum qui plus. Confirmatur; quoniam duobus modis res legitime possidetur, nempe Domini voluntate, aut legis permisso: sed qui ab illegitimo possessore rem suscepit, neutra istarum causarum concurret: siquidem, nec verus Dominus annuit, nec lex concessit: ergo illius dominium non fuit consecutus, atque ideò reddere cogitur Domino, & non illegitimo possessori; atque ideò furi, vt latè declarat *Sor. loco citato, & alij.* Hæc sententia reuera est probabilis, ac probabilior nobis videtur opposita, quam docent *Gabr. in 4. dist. 13. q. 3. ar. 3. dub. 5. Palud. ibidem, q. 3. dub. 5. Petr. Nauar. de restit. lib. 3. cap. 4. par. 3. dub. 4. D. Anton. par. 2. tit. 1. cap. 12. Tolet. lib. 5. sue sum. cap. 17. num. 13* & alij, quos refert, & sequitur *Diana* *tomo 1. resol. moral. tr. 17. resol. 4.* Probant hanc opinionem ex eo, quòd emptor mala fide rescindendo contractum, & reddendo rem alienam furi, constituit illam non in peiori loco, quam erat ante, & vnusquisque tenetur, & potest magis sibi ipsi consulere, quam alteri. Adde, quòd *Sor. loco citato,* licet priorem doceat sententiam; nihilominus putat in eiusmodi restitutionibus posse accidere ignorantiam iuris, quæ excusat rusticos, & iuris ignaros. His adde quoque ea, quæ supra adnotauimus *sec. 9. concl. 11. lim. 1.* vbi rem hanc sufficienter pertractauimus.

8 Dico octauo emptores fructuum, vel carniū meliorum vltra taxam, peccare, si spe maioris pretij inducant macellarios, aut vendentes fructus ad electionem carniū, aut fructuum: nam tunc emptores lethalem culpam contraherent; quia inducerent proximum ad transgressionem taxæ, vt rectè post alios declarat *Diana tom. 1. resol. moral. tr. 8. resol. 35.* Quibus adde, quæ supra adnotauimus *sec. 9. lim. 4.*

9 Dico nonò peccare ementes Chirographa, seu credita immatura minori pretio, secluto lucro cessante, aut damno emergente, vel si difficilis, vel ambigua non sit solutio. Siquidem hunc contractum vsurarium volunt quamplurimi *Doctores.* nempe *Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 21. dub. 8. num. 71. Sor. lib. 6. eod. tr. q. 4. ar. 1. ad 3. D. Thom. opusc. 67. ad Lectorem Florentinum, & opusc. 73. de vsur. par. 1. cap. 8. D. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 8 § 3. & 4. Salon. 2. 2. q. 68. art. 2. contr. 17. Conrad. de contr. q. 67. & duab. seq. & alij quamplurimi, quos refert, & sequitur *Ioan. de Salas de empt. & vendit. dub. 39. num. 4.* Mouentur ex eo, quòd emptor, qui ob anticipatam solutionem, quæ est mutuum virtuale soluit minus, quam debet, vsuram committit, vt supra ostendimus *concl. 1. & latius sec. 2.* sed emptio, de qua agitur, est anticipata quædam solutio, in qua emptor soluit minus, quam debet ob anticipatam solutionem: ergo emptio est vsuraria:*

10 Hac ratione, & ex alijs à supra relatis *Doctoribus* adductis hæc sententia est valdè probabilis, ac tuta, immò communior, ac probabilior opposita; nihilominus contraria non est improbabilis, imò est probabilis valdè; nam eam docent *Nauar. in Man. cap. 17. num. 32.* qui addit eiusmodi Chirographa etiam ab ipso debitore posse minoris emi, *Tolet. lib. 5. sue sum. c. 31. in fine, Laym. lib. 3. sue sum. lib. 3. tr. 4. cap. 17.*

num. 33. *Malder. 2. 2. tr. 5. cap. 2. dub. 5. Philiar. de offic. Sacerd. par. 2. lib. 5. cap. 13. & alij apud Ioan. de Sal. loco citato. sub num. 2. & nouissimè Diana tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 49.* In eandem opinionem inclinât *Sà vers. Debitum. num. 21.* qui id concedit non modo tertio, sed eum *Nauar. loco citato*, etiam debitori, saltem post factum. Probant eorum sententiam ex eo, quòd qui emit Chirographa non emit rem, sed ius ad rem: at pluri estimatur res, quam ius ad rem, *l. minus ff. de regul. iur.* ergò eiusmodi Chirographa, & iura possunt minoris emi. Confirmatur, quoniam Chirographa se habent, sicut pecunia absens; at pecunia absens minus valet, quàm præsens, vt ostendimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. qu. 1. num. 10.* Ergò Chirographa possunt minus emi. Est tamen verum, quòd sola propriè pecuniè carentia non est iustus titulus in cambijs, quo cãpsores in cambijs stipendium, seu lucrum aliquod consequi possint, vt probauimus *d. qu. 11. num. 12.* Vndè prior opinio ob id æstimatur cõmunior, ac tutior.

11 Cæterùm quicquid sit de hac re; Doctores tamen longè minorem difficultatem sentiunt in explicanda controuersia illa, in qua quaeritur, an si solutio debiti certa, ac facilis sit emptori, dubia verò, ac difficilis venditori, possit emi minori pretio, vt in debitis à Rege militibus, vel alijs. In qua re partem affirmatiuam docent *Molina de contr. disp. 361 num. 4. Less lib. 2. de iust. & iure. dub. 9. Laym. lib. 3. sue sum. tr. 4. cap. 7. §. 5. num. 33. Villalob. in sum. tomo 2. tr. 21. difficul. 8 num. 6 Ioan. de Sal. de empt. & vendit. dub. 4. Bonac. de contr. disp. 3. q. 3. pun. 10. num. 4. & nouissimè Diana tomo 1. resol. moral. tr. 8. resol. 50.* Dicunt enim præfati Doctores, quòd vbi quis sua industria apud Principem facile est debiti solutionem assequuturus, potest debitum, seu Chirographum emere etiam dimidio, & minus dimidio pretio, si interesse, periculum incertitudo, ac molestia, quæ alius communiter subire cogeretur hoc casu, tanti æstimentur. Etenim iustum pretium rei emptæ non est quanti res valet emptori; sed quanti in se valet, aut quanti valet ipsi creditori, consideratis debitis circumstantijs: at eiusmodi debitum non valet in totum venditori ratione difficultatis, & exiguæ spei in illo recuperando; ergò iuste emitur minus, attenda quantitate interesse, periculi incertitudinis, ac molestiæ. Hinc inferunt aliqui, quòd si Princeps Turcarum debeat mihi decem millia aureos, & nullam, aut modicam spem habeam obtinendæ satisfactiois; tunc licitum est huiusmodi debitum emere 500. aureos, centum, ac etiam 50 iuxta quantitatem difficultatis, ac molestiæ, quæ esset in illis recuperandis: siquidem cum huiusmodi debita non habeant pretium taxatum, illud est assignandum ex communi æstimatione: & non quantum res valet emptori, præsertim ob suam industriam, vel fauorem apud aliquem. Benè verum est, quòd tales emptores possunt cõtra charitatem peccare, nolentes succurrere cum facile possint, eiusmodi hominibus, propter magnam inopiam eorum credita, seu liberantias distrahentibus: & in omnem euentum, licet Doctores id concedant tertio; non tamen id permittunt istarum liberantiarum debitoribus, vel

eius ministris, vt ex *Mol. & Less.* inquit idem. *Ioan. de Sal. d. dub. 11. num. 2.*

12 Dico decimò peccare ementes à venditoribus rogati, si rem emant minus tertia parte iusti pretij. Etenim quamuis merces vltro neque vilescant: nam ob id res pluri venduntur in officina mercatoris quaeriti, & rogati, quàm cum quis per se, vel per proxenetas emptores quaerit, & rogat; nihilominus merces vltro neque non vilescunt vltra tertiam partem, vt habetur ex *Caiet. in 2. 2. q. 77. art. 1. Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 21. dub. 4. num. 33. Ioan. de Salas de empt. & vend. dub. 25. num. 3. Bonac. de contr. disp. 3. q. 2. pun. 4. num. 21. Sà vers. Emptio. num. 4. & Diana tomo 1. resol. moral. resol. 53.* qui testatur consuluisse ementem vestem valoris 60. aureorum rogatum pro 40. non teneri ad aliquam restitutionem. Est tamen verum, quòd eiusmodi emendi modus indicat copiam mercium, & paucitatem emptorũ: & propterea ad eò ingens potest esse copia mercium, & inopia emptorum, vt res, quæ secundum communem æstimationem valet decem, vltro neque possit emi tantum quinque. Hinc aiunt *Salas loco citato, Rebell. par. 2. lib. 9. q. 1. num. 36. & alij, quos refert idem Diana d. resol. 53.* quòd pallium, quod in officina mercatoris valet quatuor aureos, ab emptore rogato possit emi duobus.

13 Dico vndecimò peccare patrem ementem vidualia pro filio Clerico, vel Cappellano suæ familiaris, si gabellam non soluat: siquidem dominium eorum, quæ consumuntur non est Clerici; sed patris, vel Domini Sæcularis. Hac ratione Clericus, qui sustentat plures famulos Sæculares, non tenetur soluere gabellam pro parte, quæ famuli consumunt. Ita *Sanch. in opusc. tom. 1. lib. 2. cap. 4. dub. 54. num. 2.* Hæc sententia licet in puncto iuris sit valde probabilis; nihilominus contrariam opinionem seruari, præsertim in Regno Sicilia, testatur *Diana tomo 4. resol. moral. tr. 4. resol. 175.* vbi ementes vidualia pro filijs Clericis, ac Cappellanis in eorum sustentatione sunt immunes à gabellis: siquidem Clerici ab omni exactione sunt immunes pro ea parte, quæ ipsi consumunt. Ad argumentum *Sanch.* responderet, non ob stare, quòd dominium eorum, quæ consumuntur non est Clericorum; quoniam factis est, vt illa vidualia emanent pro Clericis, ea quæ ipsi consumunt. Sed hæc responsio vera esset, quando vidualia ita pro Clericis emerentur, vt dominium transferatur in Clericos; siquidem gabella debetur ab emptoribus, qui domini tertum efficiuntur per emptionem. Vndè optimum consiliũ erit, si patres donent filijs Clericis de tota illa summa partem, quam expensuri sunt pro illis, & postea eorum nomine in eorundem seruitium expendant.

De Censualista, ac Censuario, præsertim
de census emptore, ac venditore, &
eorum culpis à discreto, & cau-
to Confessario explorandis.

DISP. XXVII.

SUMMARIUM.

¶ Censur multipliciter diuiditur :

AD euentiam eorum, quæ in hac re dicen-
da erunt, est adnot. quod quamuis census
multipliciter diuidatur, nempe in publicum, vt
est Canon, oblatio, ac indictio, ac quæcunque
alia publica præstatio, & priuatum, quales sunt
census feudalis, emphyteoticus, superficiarius,
solariegus, liuellarius, precarius, seu precaria, re-
seruatiuus, & consignatiuus, ut Nos latè decla-
rauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de censib. q. 8. 9. 11. in præm. & §. 1. q. 14.*
Nihilominus in hac disputatione præcipuè age-
mus, de ementibus, ac vendentibus census con-
signatiuum, qui licet possit constitui titulo do-
nationis, legati, ac dotis; attamen vt plurimum
constituitur titulo emptionis, ac venditionis, &
formaliter est emptio, ac venditio, vt probaui-
mus in d:ctis nostris *Commentar. in præm. qu. 25. concl. 5. num. 16.* Vnde primò agemus de
emptoribus eiusmodi censuum, & deindè de eo-
rundem venditoribus.

De emptoribus census consignatiui, &
eorum culpis à discreto, & cauto
Confessario explorandis.

S E C. I.

SUMMARIUM.

- 1 Censur consignatiuus quid nam sit.
- 2 Ex extrauag. B. Pij V. Mart. V. Calist. III. &
Nicol. V. videtur prohibitus census persona-
lis, sicut, & mixtus.
*An census rationabiles ex parte emptoris pos-
sint licitè constitui.*
- 3 Creditor, seu emptor census magis communis, ac
vulgari locutione appellatur Censualista, de-
bitor vero, seu vèditor appellatur censuarinus.
- 4 Peccat emptor census, emens illum minus pre-
tio legali, vel minus pretio infimo naturali, cū
obligatione restituendi omne id, in quo vendi-
torem laeserit.
- 5 Secundum aliquos, qui censum emit minus pre-
tio naturali, non tenetur restituere pensiones
perceptas, sed tantum obligatur ad pretium
supplendum.
- 6 Peccat emptor census, faciendo pactum de reci-
piendis pensionibus anticipatè.
- 7 Peccat emptor census cogendo censuarium, non
solum ad soluendum annuas pensiones antici-
patè, sed etiam quocunque alio modo ante tō-
pus debitum.
- 8 Censur si est pecuniarius, & nulla inter contra-
hentes sit pactio de tempore solutionis facien-

- 9 Peccat Censualista, cogens censuarium ad solu-
endas pensiones in loco non debito.
- 10 Peccat Censualista emens censum perpetuum,
irredimibilem eod. pretio, quo emitur census
perpetuus redimibilis.
- 11 Peccat Censualista, & cum onere restituendi,
si emit censum vitalitium, cum pacto de re-
trouendendo, & cum effectu receperit in casu
retroouenditionis tantam pretij quantitatem,
quantam dedit tempore celebrati contractus.
- 12 Peccat Censualista, emens censum consignati-
uum, si non soluat gabellam, si statuto cauea-
tur, vt pro quacunque re solvatur gabella.
- 13 Peccat Censualista emens censum, recepto pi-
gnore frugifero si fructus omnes, ex eo percipiat
excedentes iusta pensionis leges, ac consuetu-
dines.
- 14 Peccat Censualista emens censum ex pretio rei
immobilis vendita, & reseruans sibi fructus,
vel alium annum redditum.
- 15 Peccat Censualista emens censum pecunia cre-
dita, & contractus est nullus.
- 16 Peccat Censualista emens censum non confecto
instrumento, & ex eo annuos redditus recipiēs
in terris, ubi est usu recepta disp. B. Pij V.
- 17 Peccat Censualista soluens censum in pecunia
numerata coram Notario, & testibus in actu
celebrationis instrumenti mox eam mutuo re-
cepturus.
- 18 Peccat Censualista, emens scienter censum
super re aliena, fingendo se ignorare alienam
esse, & tenetur ad restitutionem pensionis præ-
cepta.
- 19 Nullam verò contrahit culpam, si probabiliter
ignoret alienam esse.
- 20 Peccat Censualista, scienter emens censum su-
per re fideicommissa, aut primogenitura sup-
posita, & expressè alienari prohibita.
- 21 Peccat Censualista emens censum scienter su-
per totam rem communem, quam venditor ha-
bet cum alio.
- 22 Peccat Censualista, scienter emens censum su-
per rem feudalem, citra Domini directi con-
sensum.
- 23 Peccat Censualista emens censum scienter su-
per rem dotalem, datam viro in estimatam.
- 24 Peccat Censualista, scienter emens censum su-
per re emptam, eo pacto, vt non censeatur tran-
slatum dominium, nisi pretio soluto.
- 25 Peccat Censualista, scienter emens censum su-
per bonis pupillorum, aut minorum citra tu-
torum, & curatorum auctoritatem, alijsque nõ
adhibitis solemnitatibus à iure requisitis.
- 26 Peccat Censualista, emens scienter censum, su-
per bonis Ecclesia non præmissis solemnitati-
bus à iure requisitis.
- 27 Peccat Censualista, scienter emens censum su-
per usum tantum alicuius rei.
- 28 Peccat Censualista emens censum super rebus
mobilibus, & se mouentibus in terris, in qui-
bus usu recepta est extrauag. B. Pij V.
*An census consignatiuus constitui possit super
nuda persona, vel super persona, & rebus si-
mul, vel super mobilibus, & se mouentibus, se-
clusa extrauag. B. Pij V.*
- 29 Bona, qua pro immobilibus habentur, qua nã
sint.

- 30 Peccat Censualista, emens scienter censum super re, qua de sui natura fructifera non est.
- 31 Res fructifera, qua nam dicatur.
- 32 Peccat Censualista scienter emens censum in re, cuius fructus non sint sufficientes ad annum redditum soluendum.
- 33 Peccat Censualista emens censum in re certa finibus non designata in terris tamen, ubi extrauag. B. Pij V. de censib. usu recepta est.
- 34 Peccat Censualista pensiones percipiens ex contractu censuali inualido.
- 35 Peccat Censualista, solutionem pensionum plus debita exigens, si illud plus non computet in sortem principalem.
- 36 Peccat Censualista, accipiens propria auctoritate pensiones ex fructibus rei censuata, quamuis censuarius fuerit in mora soluendi.
- 37 Peccat Censualista, agens via exequutiva contra detinentem rem censui subiugatam iure familiaritatis.
- 38 Peccat Censualista, obligans censuarium ad casus fortuitos, tam rei censuata, quam fructuum ipsius.
- 39 Peccat Censualista obligans censuarium ad non alienandam rem censui suppositam.
- 40 Peccat Censualista, obligans censuarium morosum in soluendis pensionibus, ad interesse lucri cessantis.
- 41 Peccat Censualista obligans morosum censuarium ad penam commissi.
- 42 Peccat Censualista obligans censuarium in casu mora ad soluendam sibi duplicatam pensionem.
- 43 Facit Censualista contra extrauag. B. Pij V. de censib. obligans censuarium, mediante pacto, in casu mora ad augendum censum, aut nouum creandum super eadem re censui supposita, vel super alia re in fauorem emptoris.
- 44 Peccat Censualista obligans censuarium ad onera, qua alias de iure, vel ex natura contractus ad ipsum non spectarent.
- 45 Peccat Censualista obligans censuarium ad soluendas pensiones census realis, etiam percepta in totum, vel in parte.
- 46 Peccat Censualista obligans censuarium ad soluendas annuas pensiones, re infructuosa effecta in totum, vel per partem.
- 47 Peccat Censualista recusans retrouendere censum eodem pretio censuaria petenti retrouentionem.
- 48 Quamuis iure communi attentio, exceptis tamen prefatis Constitutionibus B. Pij V. & Nicolai V. non prohibeatur census extinguere, maiori pretio, quam fuerit constitutus, attentio tamen iure naturali, non potest hoc pactum simpliciter fieri.
- 49 Peccat Censualista, recusans retrouendere censum pro parte, ubi de redimendo in totum, vel in partem nihil conuentum est.
- 50 Peccat Censualista recusans retrouendere censum tertio, volenti illum redimere, nec aliud exposulanti, quam eiusdem redemptionem.
- 51 Peccat emens censum pro alio, eundemque reuendens citra mandatum eius, cuius nomine fuit emptus.
- 52 Peccat Censualista, facta redemptione census in aliqua parte anni, si integram pensionem exigat totius anni.

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- 53 Peccat Censualista, obligans venditorem census, ut infra certum tempus censum redimere non possit.
- 54 Peccat Censualista obligans censuarium ad censum redimendum ad libitum emptoris.
- 55 Peccat Censualista, obligans censuarium ad dandam sibi rem censuata in pignus fruendam usque ad quantitatem redditus, donec census redimatur.
- 56 Peccat Censualista obligans censuarium ad non alienandam rem censuata, nisi facta redemptione census.
- 57 Peccat Censualista obligando censuarium ad reddendam eandem speciem monetae, tempore redemptionis census, si eo tempore esse augendam tertio sciat, aut probabiliter credat.
- 58 Contrauenit extrauag. B. Pij V. de censib. Censualista, qui censuarium obligat ad denunciandam sibi futuram census redemptionem, per trimestre, vel semestre ante.
- 59 Peccat Censualista obligans censuarium ad ea, qua sunt contra substantiam contractus censualis.

1 **A**ntequam ad explicationem sectionis huius per suas conclusiones deueniamus, est adnot. quod census consignatiuus, de quo agimus, non est res, quae censui supponitur, nec fructus eius, nec pensio, seu annuus redditus; sed ius percipiendi annum redditum, ut Nos declarauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de censib. in proem. q. 9.* de censu in communi agentes, & q. 28. num. 56. ubi specialiter egimus de censu consignatiuo. Et quamuis census in communi plures dentur species, ut supra ostendimus; census tamen consignatiuus multipliciter quoque partitur. Etenim census consignatiuus diuiditur primò in realem, personalem, & mixtum. Secundò diuiditur in censum redimibilem, ac irredimibilem; & redimibilem in redimibilem ex parte vendentis tantum, ex parte ementis dumtaxat, & ex parte vtriusque. Tertio partitur in perpetuum, & temporalem; & temporalis ad certum, ac determinatum tempus, nempe ad 10. vel 20. annos; & ad tempus incertum, qualis est census vitalitiuus ad vitam vnius, vel plurium, vel toto tempore, quo non redditur pretium rei venditae. Quarto diuiditur census consignatiuus in pecuniarium, & fructuarium, ut Nos explicauimus in *d. nostris Commentar. in proem. q. 28 per totam, & latè Ioan. de Sal. de censib. dub. 1.* Quae quidem diuisio conuenit etiam censui reservatiuo, ut probauimus in eisdem nostris *Commentar. in proem. q. 18. 21. 22. & 23.* quibus locis nos remittimus, ne bis idem repetere videamur.

2 Secundò est adnot. quod extrauag. B. Pij V. de censib. licet agat de censu reali consignatiuo, sicut extrauag. Mart. V. Calisti III. & Nicol. V. nihilominus personalis census, sicut, & mixtus, videtur prohibitus saltem, secundum sententiam magis receptam, non tamen prohibetur per alias supra relatas Constitutiones Martini V. Calisti III. & Nicol. V. ut ostendimus in *d. nostris Commentar. in proem. q. 28. num. 130. & num. 139.* Praeterea, tam extrauag. B. Pij V. quam aliae supradictae Pontificiae Constitutiones, licet agant de censu reali redimibili ex parte venditoris dumtaxat, & prohibeant

beant censum redimibilem ex parte emptoris, vel ex parte vtriusque; attento tamen iure naturali, possunt dicti census redimibiles ex parte emptoris, vel vtriusq; licite constitui secundum quosdam, quos retulimus in prædictis nostris *Commentar. Tomo 2. §. 5. q. 42. sub num. 16.* Rursus præfatæ Pontificiæ Constitutiones agunt de censu reali perpetuo, ac irredimibili ex parte emptoris tantum; sed non ob id prohibere censentur censum omnino perpetuum, ac irredimibilem; nec temporalem, siue sit ad certum, ac determinatum tempus, siue ad vitam vnius, vel plurium, siue sit per totum tempus, quo non redimitur pretium rei venditæ, vt *d. q. 28. probauimus. concl. 5. num. 65. cum plurib. seq. & concl. 6. num. 95. & per totam.* Denique census realis redimibilis vt supra constitui potest tam in fructibus, quàm in pecunia etiam attentis suprædictis Pontificiis Constitutionibus: imò idem dicendum est de censu irredimibili, vt diffusè de hac re egimus *d. q. 28. concl. 4. num. 50. eandem multipliciter ampliantes, & limitantes.*

Tertiò est adnot. quòd quamuis tam debitor census, seu eiusdem venditor, quàm creditor, seu emptor census possint appellari Censualistæ, & Censuarij, vt post alios probat *Ioan. de Sal. de censib. dub. 1. sub num. 7.* Nos autem cum magis communi, ac vulgari locutione, creditorem, seu emptorem census appellamus Censualistam; & eiusdem debitorem, seu venditorem appellamus Censuarium: atque ideò disputatio hæc à nobis inscribitur, De Censualista, & Censuario, præsertim de census emptore, ac venditore. Dixi: *Præsertim de census emptore, & venditore,* quoniam census consignatiuus non solum constituitur titulo emptionis, ac venditionis, de quo loquuntur prædictæ Pontificiæ Constitutiones, sed etiam constituitur titulo donationis, titulo legati, & titulo dotis, qui non subiiciuntur præceptis dictarum Constitutionum, sicut nec census iam constitutus; nam transferri in alios possunt, nec exigunt pecuniam numeratam coram Notario, & testibus. Imò estò quòd vt Præfatæ Constitutionis non possit census de nouo constitui transactione; poterit tamen in aliam transactione transferri, vt nos adnotauimus in *dictis nostris Commentarijs in extrauag. B. Pij V. de censib. in proem. q. 25. nu. 55. cum plur. seq.* Unde in censu, qui constituitur titulo emptionis, ac venditionis, emptorem appellamus Censualistam; venditorem vero Censuarium: in censu vero, qui alio titulo constituitur, debitorem appellamus Censuarium, & creditorem Censualistam, vt colligitur etiam ex dictis per *Ioan. de Salas loc. cit.* His breuiter adnotatis.

4 Dico primò peccare emptorem census, ementem illum minus pretio legali, vel minus pretio infimo naturali cum obligatione restituendi omne id, in quo venditorem læserit, iuxta ea, quæ infra diceinus, vers. *Est tamen.* Etenim contractus censualis est contractus emptionis, ac venditionis: at in eiusmodi contractu læsio in iustitia pretij est contra iustitiam commutatiuam, atque ideò obligat non modo ad culpam; sed etiam ad restitutionem eius, in quo facta est læsio, vt sup. adnotauimus *disp. 26. sec. 1. & sec. 9. & 10. in princ.* ergo idem dicendum de læsione in emptione census. Quodnam autem sit iustum

pretium naturale census consignatiui perpetui irredimibilis, perpetui redimibilis; ad certum tempus, & vitalitij, latè nos declarauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de censib. §. 2. q. 23. vbi etiam q. 24.* egimus de iustitia, & quantitate pretij census, qui constituitur ex pretio rei immobilis venditæ. Imò *q. 22.* tractauimus quoque de iustitia, & quantitate pretij census reseruatui realis perpetui tam irredimibilis, quàm redimibilis; & temporalis tam ad certum tempus, quàm incertum, atque ideò vitalitij: fructuarij, ac pecuniarij. Et cū in *proem. d. Commentar. q. 23.* ostendimus posse pariter dari censum reseruatuum personale, & mixtū, idcirco ex traditis in *d. q. 22. §. 2.* patet quid sit dicendum de iustitia pretij census reseruatui personalis, ac mixti. Quo uerò ad iustitiam pretij legalis census, sunt recolenda, quæ nos cumulauimus supra, *d. disp. 26. sec. 1. 9. & 10.* quibus locis inter alia adnotauimus, quòd pretium legale rerum venalium, & eius iustitia licet consistant in indiuisibili, atque ideò regularitè pretium legale non liceat alterari; nihilominus est inspicendum, quòd pretium legale, aut taxatur in fauorem vendentium, ipsorumq; vtilitatem, & tunc non potest emi minus pretio taxato: aut taxatur gratia, ac fauore ementium, & tunc emi potest minus pretio taxato. Pretium autem in censibus, quoniam taxatur à lege gratia vendentium, seu debitorum, idcirco non potest minus emi pretio taxato, seu legali. Est tñ verum, quòd licet Doctores id cōcedant verum esse in censibus de nouo constituendis; negant tamen in censibus iam constitutis: quod quomodo procedat latè nos declarauimus in dictis nostris *Commentar. §. 2. q. 25.* vbi etiam *q. 26.* explicauimus an, & quando census creatus minori pretio, quàm à lege taxatum fuit, in totum dicatur nullus. Et *q. 27.* eandem difficultatem definiuimus de censu creato minus naturali pretio, an in totum sit nullus, vel ad iustitiam naturalis pretij quantitatem sit reducendus, vel remedio *l. 2. C. de rescind. vend.* rescindendus.

5 Est tamen verum, quòd si quis censum emerit minus infimo pretio naturali, non desunt qui velint, emptorem eo casu non teneri restituere pensiones perceptas; sed tantum obligari ad pretium supplendum, & ad interesse si quod ex pretij iusti carentia obuenerit. Etenim venditor census non fuit læsus ex eo quòd emptor pensiones perceperit; sed ex eo quòd pretium iustum non soluit: ergo emptor iple satisfacit, si contractum ad æqualitatem reducat, & interesse, quod passus est venditor ex carentia iusti pretij, reficiat. Quam quidem opinionem licet nonnulli putent esse valdè probabilem, & locum sibi vindicare quoad vtrumq; forum, etiam in Terris, in quibus est vlt recepta *extrauag. B. Pij V. de censib.* nos tamen *dictis nostris Commentar. §. 2. q. 28. num. 5.* veritiorem esse ostendimus opinionem illorum, qui docent, quòd vbi census deficit in iustitia pretij, vt quia non attingit limites infimi pretij iusti, emptor non potest percipere integræ census pensionem; sed tenetur moderare censum, ita ut minor census in futurum soluatur iuxta pretij quantitatem pro censu præstitam, & restituere pensionum perceptarum incrementum pro rata pretij iusti non soluti. Hanc eandem

opinionem ampliauimus, & limitauius ibidē multis modis: & inter alia *num. 8.* probauimus, quod in Terris, in quibus est vsu recepta dispositio *extrauag. B. Pij V. de censib.* si in contractu census interueniat defectus iusti pretij, siue legalis sit, siue naturalis, contractus in totum corruit quoad vtrumque forum, atque ideò pensiones perceptæ veniunt restituendæ, non solum pro rata pretij non soluti; sed omnes exactæ ratione totius census: siquidem cum totus contractus sit irritus, deest titulus iustus, quo emptor pensiones ipsas faciat esse suas.

- 6 Dico secundò peccare emptorem census, faciētem pactum de recipiendis pensionibus anticipatè, aut illas anticipatè recipientem. Est enim eiusmodi pactio non solum prohibita *vi extrauag. B. Pij V. de censib.* sicut & receptio, vt patet ex illis *extrauag.* verbis: *Solutiones, quas vulgò anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus.* Sed etiam est contra naturam, contractus censuales, contra ius naturale, ac Diuinum, ac contra iustitiam. Etenim ius naturale dicitur non esse soluendum, quod nondum debetur: at anticipata pensionum solutio nõ debetur Domino census; ergò contra ius naturale est, ac contra dictamen rationis cogi censuarium ad soluendas anticipatè pensiones. Confirmatur, quoniam eiusmodi anticipatæ solutiones sunt contra iustitiam, cum tendant in iusti pretij diminutionem: siquidem eò minus pretij percipit Censuarius, quò plus ante tempus soluit: sicut enim post præfixum tempus solues dicitur minus soluere, vt in *l. solidum, ff. de solut. §. fideiussores, in Instit. de fideius.* ita quoque plus dat, qui ante tempus dat, *§. plus autem, in Instit. de action.* Cum igitur præfatæ solutiones sint contra iustitiam; ergo sunt contra ius naturale, cum sint contra maximam illam: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris.* Denique, quod in censuali contractu ditrahitur est ius percipiendi pensiones annuas ex rei cõsui suppositæ fructibus, & emolumentis annuis; atque ideò sicut cum natura pugnat colligere fructus antequam à re ipsa producantur; ita quoque contra naturam erit percipere pensiones dictorum fructuum ante tempus ad illas reddendas necessarium. Hæc conclusio adeò vera est, vt locum sibi vendicat, siue pensiones debeantur in fructibus, siue in pecunia: & non tantum in Terris, in quibus *extrauag. B. Pij V. de censib.* vsu recepta est; sed etiam in omnibus, & quibuscumque locis, ac in toto Terrarum Orbe. Imò solutio anticipata pensionum damnata est iure naturali, ac Diuino non solum in censu cõgnatiuo perpetuo redimibili; verum etiam in censu consignatiuo perpetuo, ac irredimibili, ad certum tempus, & ad vitam, vt de hac re latè egimus in *dictis nostris Commentar. §. 3. q. 3.* vbi tamen eandem conclusionem multipliciter quoque limitauius. Et *q. 4.* ostendimus pactum de anticipanda pensionum solutione, vitari, non tamen vitare totum contractum.

- 7 Dico tertio peccare emptorem census, cogentem Censuarium soluere pensiones annuas non solum anticipatè vt supra proximo dicto ostendimus; sed etiam quocumque alio modo ante tempus debitum. Ad id enim contra iustitiam, cogereetur ipse Censuarius, cum citra iniuriam

cogi non posset; atque ideò peccat, & tenetur reficere damna, & interesse ex tali coactione prouenientia. Vndè si census est fructuarius, non potest Censuarius citra culpam cogi ad illum soluendum ante tempus recollectionis fructuum; atque ideò si census consistat in frumento, illud erit soluendum in æstate tempore triturationis in area: si consistat in vino, tempore vindemiarum: si consistat in oleo, tempore recollectionis olei: & sic de alijs, vt in *l. firmo, §. pater, iuncta Glosa in ver. non initio, ff. quando dies legati ced.* & nos latè in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de censib. §. 3. q. 5. per rotam,* vbi re hæc multis modis ampliauius, ac limitauius: & inter alias limitationes eam attulimus, vt nostra conclusio vera sit, si de tempore nihil conuentum sit inter contrahentes: secus autem si de certo aliquo tempore fuerit conuentum; quia eo casu solutio harum pensionum faciendæ esset tempore conuento, cum contractus ex conuentione legem accipiant, *l. 1. §. si conueneris, ff. de pos.*

- 8 Quòd si census est pecuniarius, & nulla inter contrahentes intercesserit pactio de tempore solutionis faciendæ annui redditus, nec de aliqua certa consuetudine constat, tunc solutio census faciendæ est in fine anni. Siquidem in contractibus id semper seruari debet, quod minus debitorem aggrauat, ac illi præiudicat, vt in *l. semper in obscuris, & l. semper in stipulationibus,* & ibi *DD. ff. de regul.* imò peculiare id esse in contractu census, attenda dispositione *extrauag. B. Pij V. de censib.* sufficienter ostēdimus post alios in *d. q. 5. num. 16.* vbi etiam *q. 6.* diffusè egimus, qua moneta pensiones pecuniarij census sint soluendi: moneta scilicet currete tempore illarum solutionis, vel vt currebat tempore celebrati contractus; & post multa conclusimus, quòd quando moneta, quæ currebat tempore celebrati contractus est mutata in bonitate, vel malitia intrinseca, solutio pensionum faciendæ est de moneta, quæ currebat tempore contractus, si extet, & creditoris interlit: si verò non extat, est faciendæ pensionum solutio de moneta corrente tempore solutionis, iuxta valorem tamen monetæ antiquæ, quæ currebat tempore contractus. Quòd si moneta, quæ currebat tempore celebrati contractus fuerit mutata secundum bonitatem extrinsecam, tunc pensionum solutio fieri debet de moneta corrente tempore solutionis faciendæ; non autem de moneta iuxta valorem, quem habebat tempore celebrati contractus, vt in *d. q. 6.* probauimus *concl. 1. & 2.* quas multipliciter ampliauius, & rem ipsam per quatuor conclusiones sufficienter explicauimus; quibus nos remittimus, ne bis idem repetere videamur.

- 9 Dico quartò peccare Censualistam, seu Emptorem census, cogentem Censuarium soluere pensiones in loco non debito. Etenim citra iniuriam Censuarius non cogereetur, atque ideò talis coactio esset contra iustitiam, & obligaret non modo ad culpam; sed etiam ad reficienda omnia damna, expensas, & interesse. Hinc sequitur, quod si census sit fructuarius, illius debitor, & sic Censuarius non potest cogi pensionem fructuariam soluere in alio loco, quam vbi res censuata sit; atque ideò eam deferre ad domum ipsius

ipſius Cenſualitæ, ſeu Domini cenſus citra culpam iniuſtitæ cogi non poteſt. Siquidem penſio eiufmodi cum conſiſtat in fructibus, Cenſuarius non valeret eos deferre ad domum Cenſualitæ ſui creditoris citra notabiles labores, & expenſas. Vndè ſi quantitas fructuum, quæ pro cenſu fructuario ſolui debet ſit in frumeto, illud ſolui debet tempore recolleſtionis in area: ſi in vino, tempore vindemiarum, in canali, ſeu vaſia, &c. vt latè rem hanc declarauimus in *diſtis noſtris Commentar. in extrauag. B. Pij V. de cenſib. §. 3. q. 8. concl. 1. per totam*, quam multipliciter ampliauiſmus, ac limitauiſmus. Quòd ſi agatur de ſolutione penſionis annuæ pecuniariæ, & nulla conuentio interceſſerit de loco ſolutionis, tunc ſecundùm ſententiam probabiliter receptam oſtendimus in *d. q. 8. concl. 2.* ſolutionem penſionis fieri debere per Cenſuarium in domo Cenſualitæ, ſeu Domini cenſus, quam concluſionem ſufficienter declarauimus quoque per ſuas ampliaciones, & limitationes, vbi etiã probauimus *concl. 3.* quòd quando per contrahentes fuit expreſſè conuentum de ſoluenda penſione annua in aliquo certo, ac determinato loco, tunc regulariter conuentio ſtandũ eſt: quod quidẽ quomodo verum ſit; in *d. cõcl. 3.* explicauimus, cui nos remittimus, & toti *d. q. 8.* in qua de hac re latè egimus.

10 Dico quiaſtò peccare Cenſualitam ementem cenſum perpetuum irredimibilẽ eodem pretio, quo emitur cenſus perpetuus redimibilis: etenim cenſus irredimibilis duplo plus venditur, quàm redimibilis, ita vt ſi cenſus redimibilis vendatur centum; irredimibilis venditur ducentũ aureis, vt ex *Salon.* adnotauimus in *diſtis noſtris Commentar. in extrauag. B. Pij V. de cenſib. in proem. q. 25. ſub num. 21.*

11 Dico ſextò, Cenſualitam, qui emit cenſum vitalitium cum pacto de retrouendendo, peccare cum onere reſtituendi, ſi velit percipere, & cũ effectu receperit in caſu redemptionis, ſeu retrouentionis integram quantitatem pretij, quam dedit tempore celebrati contractus: ſiquidem quò plus eſt elapſum de vita, ad quam fuit emptus, ac plures ſolutæ ſint penſiones, eo minus valet; atque ideò citra iniuſtitiam redimi non poteſt, vt habetur ex *Molina de contr. diſp. 388. ſub num. 6. Maſtrill. in addit. ad Petr. de Gregor. ſuper Bull. Nicol. V. q. 3 ſub num. 35. circa finem*; & nos adnotauimus in *diſtis noſtris Commentar. in extrauag. B. Pij V. de cenſib. in proem. q. 28. num. 81.* Vndè ob id diximus iniquum eſſe contractum cenſus vitalitij cum pacto de retrouendendo, niſi fiat conuentio, vt pretium minuatur temporis progreſſu prudẽtis arbitrio. Cæterum quauis eiufmodi cenſus conſtitui poſſit redimibilis, ac irredimibilis, nunquam tamen citra uſuram poteſt conſtitui redimibilis ex parte emptoris, ita vt ſors ſit ſalua, cum ſors deperdita ſit ex parte emptoris, & ideò contractus reſolueretur in mutuum. Vndè tutius eſt ſi contractus vitalitij conſtituantur perpetui, ac irredimibiles, ita vt pretium in perpetuum efficiatur venditoris, & ſic mortuo emptore cenſus, ſors extingatur, & reddenda non veniat, vt diximus in *diſta quaſtione 28. num. 79.*

12 Dico ſeptimò peccare Cenſualitam ementem

cenſum conſignatiuum ſi non ſoluat gabellam, & ſtatuto caueatur, vt pro quacumque re emptã, ſeu vendita ſoluatur gabella: ſiquidem cenſus conſignatiuus titulo emptionis, ac venditionis comparatus verè, ac formaliter eſt emptio, ac venditio: quam quidem gabellam quidam volunt ſoluendam eſſe ab emptore cenſus: quidam verò tam ab eiufdem emptore, quàm venditore: nos autem arbitramur in hac re attendendam eſſe conſuetudinem, quæ varia eſt in varijs, ac diuerſis locis, vt adnotauimus in *d. Commentar. in proem. q. 25. num. 32. & 33.*

13 Dico octauò peccare Cenſualitam ementem cenſum, recepto pignore frugifero, ſi fructus omnes ex eo percipiat, excedentes iuſtæ penſionis leges, ac conſuetudines. Etenim *Sot. lib. 6. de iuſt. & iure, q. 1. ar. 2. circa fin.* & alij huiufmodi contractum uſurarium eſſe arbitrantur; licet in Germania paſſim inter Principes celebretur ſolet enim Princeps pecunia indigens, illam mutuo accipere ab alio Principe, cui dat in pignus Ciuitatem, Terram, aut Caſtrum, ea lege, vt ex eis fructus percipiat, & non teneatur computare in ſortem principalem, donec Princeps, qui pecuniam mutuo accepit, mutuanti reddat. Eiuſmodi contractum Germani vocant Anthycreſim, iſdeſt impignorationis contractum: & hic in Italia talis contractus eſt quoq; in uſu, & vulgo dicitur, *à godere*. Vndè ſi fructus pignoris excedant iuſtæ penſionis cenſualis leges, ac conſuetudines, & non computentur in ſortem, aut debitori non reſtituantur quoad exceſſum, talis contractus proculdubio eſt uſurarius. Cæterum ſi celebretur, mediãntibus conditionibus inſtrã tradendis poterit ipſe contractus iuſtificari, & reſolui in verum, ac formalem contractum cenſualem conſignatiuum. Etenim quamuis præſatus contractus ſonet contractum mutui cum pignore; re vera tamen eſt contractus cenſualis ſub pignore, qui eſt ex ſe licitus: ſiquidem mutuum ſub pignore dici non poteſt; quoniam de mutui ratione eſt, vt repeti poſſit ad libitum mutuantis, vt *l. 2. §. 3. ff. ſi cert. pet. nec emptio*, ac venditio rei traditæ in pignus; nam res illa datur in pignus, & ideò eius dominium remanet penès recipientem pecuniam, cum in re propria pignus dari non poteſt, nec al. quo pacto conſiſtere, vt in *l. neque pignus. ff. de regul. iur.* Erit talis contractus cenſualis, ſeu emptio, ac venditio cenſus cõſignatiui, in quo datur pecunia in pretium; fructus pignoris, ſeu ius percipiendi fructus ex pignore, ſe habet loco mercis: & res ipſa pro ſecuritate datur in pignus: & ſic duo contractus ſimul celebrantur; alter emptionis, ſeu venditionis cenſus, & alter impignorationis, cum pacto redimendi rem ipſam impignoratam, reſtituta pecunia ad libitum eius, qui eam recepit. Idem dicendum eſt de contractu, qui in Italia vulgò dicitur, *à godere*, in quo quis dat alicui domum, vt eã fruatur, recepta ab illo aliqua pecuniarum quantitate ad arbitrium recipientis reſtituenda, aut non reſtituenda, cum pacto, vt fructus à diſta domo percipiat, qui ſint correſpondentes iuſtæ penſioni, & reliquos reſtituat, aut in ſortem computet: eiufmodi enim contractus licet vocetur ad gaudendum; in re tamen eſt contractus cenſualis conſignatiuus redimibilis cum pignore, vt nos fuſius declarauimus in

dictis nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. in proem. q. 24. à num. 13. ad num. 27.* Vnde ad iustificationem dictorum contractuum exigitur primò, quòd res censui subiugata detur in pignus, atque idèd remaneat in dominio dantis. Secundò exigitur, vt Dominus pignoris pecuniam recipiat in pretium annui census. Tertio, vt sit in arbitrio eiusdem Domini redimere pignus quancumque, reddito pretio. Quarto, vt fructus, qui supersunt ultra iustam pensionem restituantur à recipiente pignus, vel in sortem computentur. Quintò exigitur, vt pignus sit fructiferum. Et sextò, quòd si pignus pereat, aut infructiferum reddatur, qui dedit pecuniam non possit eam reperere; sed census annuus remaneat extinctus. His adde, quæ infra dicemus *dist. 45.*

14 Dico nonò peccare Censualistam eminentem censum ex pretio rei immobilis venditæ, & reseruantem sibi fructus, vel aliù redditum annuù, donec pretium soluat. Est enim huiusmodi contractus expressè contra *extrauag. B. Pij V. de censib. per quam statuitur*, censum non posse constitui, nisi in pecunia numerata coram Notario, & testibus. Imò vendere fundum reseruato sibi annuo redditu, donec pretium sit solutum esse contractum vsurarium, cum accipiatur incrementum ratione dilatæ solutionis, docent *Gabr. in 4. dist. 15. q. 11. ar. 2. concl. 4. Plot. in l. si quando, c. unde vi, num. 45. D. Anton. par. 2. tit. 1. cap. 7. §. 20.* & ita fuisse iudicatum Romæ à doctissimis viris testatur *Ioan. Bapt. Antonuc. in Cathec. Neap. lib. 3. cap. 21.* alios quoque Canonistas pro hac re, adducens: quare eandem probabilem esse putat *Diana par. 4. resol. moral. sr. 4. resol. 139.* licet contrariam ipse sequatur. Est tamen verum, quòd si per eiusmodi reservationem intendant contrahentes super ipsam rem venditam constituere censum consignatiuum redimibilem, aut contrahere omni iusto, ac meliori modo, quo possint, talis contractus potest iustificari, ac resolui in censum consignatiuum, atque idèd erit licitus, vt supra ostendimus *disp. 26. sec. 9. concl. 15.* quæ incipit: Peccant quintodecimo: ex traditis in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. somo 1. in proem. q. 16.* vbi etiam diximus posse eiusmodi contractum iustificari alio modo iuxta sententiam s. m. D. Pauli de Aretio nostræ Congregationis professi, ac S. R. E. C. & Ciuitatis Neap. Archiepiscopi, quem ibi retulimus. Non tamen negamus, eiusmodi censum prohiberi vi *d. extrauag. B. Pij V. de censib. per quam præcipitur*, vt non aliter constituatur census consignatiuus redimibilis, nisi in pecunia numerata coram Notario, & testibus, in ipso actu celebrationis instrumenti; atque idèd in terris, in quibus seruatur dicta *extrauag.* non possit huiusmodi censum celebrari, cum constitutio illa sit præceptiua, & vsurarios censeat census sub alia forma celebrandos, vt patet ex ijs, quæ Nos adnotauimus in nostris *Commentar. in Bull. Cæna. lib. 3. §. ult. q. 2.* Cæterum in terris, in quibus ex dispensatione expressa, vel tacita Roman. Pontific. d. *extrauag.* non seruatur, cum non sit contra naturam census consignatiui redimibilis illum creati ex pecunia ante debita, licitè, ac citra omnem culpam Censualista emit censum, ex pretio rei immobilis venditæ, vt latè de hac re egimus in dictis nostris *Commentar. ad extra-*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

uag. B. Pij V. §. 2. q. 24 per totam. Imò si eiusmodi contractus serò, ac bona fide celebratur in terris, vbi præfata *extrauag.* est in vsu, licet sit nullus, quoad forum exterius; est validus, quoad forum conscientie, & citra omnem culpam celebratur: & antequam contractus declaratur nullus acquirit pensionem dominium, vt sufficienter ostendimus *d. q. 24.*

15 Dico decimò peccare Censualistam eminentem censum pecunia credita, & contractus est nullus non solum attenta dispositione *extrauag. B. Pij V. de censib.* sed etiam, attenta natura contractus censualis, vt latè de hac materia tractauimus in nostris *Commentar. ad dictam extrauag. §. 2. q. 9. & 10.* quibus locis hanc conclusionem militare diximus, non solum in censu consignatiuo redimibili, sed in omnibus alijs censibus, nempe in perpetuo irredimibili, vitalicio, luellario, &c. siue in totum, siue pro eo modo emanant. Est tamen verum censum sustineri pecunia credita, data cædula bancaria, etiam attenta dispositione d. *extrauag.* vt ostendimus *d. q. 9. num. 7.* Imò attenta natura contractus, census pecunia credita constitutus, est validus, si pensio non percipitur, nisi post solutam pecuniam, vel ratione dilatæ solutionis augeatur pretium census, vt probauimus *d. q. 10. num. 19. & 20.* vbi etiam *num. 21.* id concessimus si ratione dilatæ solutionis pretij promittatur interesse lucri cessantis, aut damni emergentis. An autem repugnet naturæ contractus censualis emere censum dilata pretij solutione per triennium v. g. ea lege, vt interim, ne emptor videatur tenere pretium, & pensiones exigere, teneatur ad interesse lucri cessantis, aut damni emergentis, vide in dictis nostris *Commentar. d. §. 2. q. 11.* vbi de hac controuersia diffusè egimus.

16 Dico vndecimò peccare Censualistam eminentem censum, non confecto instrumento, & ex eo annuos redditus recipientem in terris, vbi est vsu recepta dispositio *extrauag. B. Pij V.* si quidem dicta constitutio pro forma census consignatiui redimibilis non solum exigit eum esse celebrandum super re immobili, de sui natura fructifera, in pecunia numerata coram Notario, & testibus, sed etiam debere constitui, mediante instrumento, vt constat ex verbis *§. 2. dictæ constitutionis*, in illis verbis: *Nisi verè in pecunia numerata, presentibus testibus, ac Notario in actu celebrationis instrumenti*, vt nos ostendimus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 2. q. 12. num. 11.* atque idèd si forma non seruatur, actus efficitur omninò nullus, vt in *l. 1. §. 1. ff. de verb. obligat. Bart.* & alij in *l. cum quid. ff. si cert. petat.* Vnde emens censum, vt supra citra instrumentum, cum ex contractu nullo pensiones percipiat, maximè si per sententiam fuerit nullus declaratus, proculdubio culpam contrahit, eo quod lucrum ex mutuo, & non ex censu diceretur percipere. Dixi, *In terris, vbi est vsu recepta dispositio extrauag. B. Pij V.* Quoniam, seclusa dispositione dictæ *extrauag.* Scriptura non est de ratione, ac substantia contractus censualis, atque idèd in terris, in quibus non est vsu recepta præfata Constitutio B. Pij V. citra omnem scripturam potest celebrari census, & ex eo debetur annua pensio. Etenim contractus censualis consignatiuus redimibilis, de quo loquitur supra dicta

extrauag. & alie Pontificie Constitutiones, re vera est contractus *empti ac vendit.* vt sapè diximus; at emptio, ac venditio ita solo cōsensu perficitur, vt nullam scripturam exigat. Ita *Azor. par. 3. instit. moral. lib. 10 de censibus, c. 19 q. 1. Gasp. Roder. de ann. redd. lib. 1. q. 15. num. 1.* & alij, quos Nos reculimus in prædictis nostris *Commentar. §. 2. q. 13 num. 5.* & per totam, vbi rem hanc sufficienter explicauimus, multipliciter eandem ampliātes, ac limitātes, vbi etiam q. 14. ostendimus, an, & quando in instrumento census sufficienter probetur pretij census numeratio, & solutio in actu celebrationis instrumenti.

17 Dico duodecimò peccare Censualistam soluentem censum in pecunia numerata corā Notario, & testibus, in actu celebrationis instrumenti, mox eam recepturum mutuo: etenim is censetur censum celebrare pecunia credita, seu dilata pretij solutione: quod non solum est contra dispositionem extrauag. B. Pij V. sed etiam contra naturam contractus censualis, vt supra ostendimus, *disto 10.* Etenim qui ita pecuniam soluit, vt mox sibi reddatur, non censetur soluere, vt in *l. qui sic soluit. ff. de solut.* Est tamen verum, quòd si Censualista ita pretium soluat, vt mox recipiat in satisfactionem debiti ex alia causa, eo casu non peccat, nec ad aliquam restitutionem tenetur, saltem in terris, vbi non est vlu recepta d. extrauag. B. Pij V. vt Nos latius declarauimus in nostris *Commentar. ad eandem extrauag. §. 2. q. 3. vbi num. 8.* id verum esse ostendimus, etiam attenda dispositione præfatæ extrauag. si nullum prius intercesserit pactum. His adde, quæ adnotauimus d. §. 2. q. 6. dum diximus, quòd si quis mutuet centum aureos v. g. Sempronio coram Notario, & testibus, in ipso actu celebrationis instrumenti, ea lege, vt si ipsi non reddantur præfixo die, ex tunc censetur sibi venditus census aureorum septem pro dictis centum super tali fundo ipsius Sempronij, talis census non solum est validus, attenda natura census; sed etiam attenda dispositione d. extrauag. B. Pij V. Et in omnem euentum, quòd in constitutione census non fiat numeratio pretij in actu celebrationis instrumenti, quocunque modo pretiū ipsum receperit censuarius, illius emptor est securus in conscientia, & quoad Deum; siquidem, seclusa dispositione d. extrauag. non est de natura census, vt eius pretij fiat solutio in pecunia numerata coram Notario, & testibus, vt latè rem hanc explicauimus d. §. 2. q. 2. num. 37. & per totam: imò ibidem ostendimus, *nu. 39.* quòd quāuis vi præfatæ extrauag. exigatur solutio pretij census in pecunia numerata; attenda tamen natura talis contractus, potest fieri quoque in alijs rebus, vt fusius probauimus in eodem §. 2. q. 1. num. 52.

18 Dico tertiodecimò peccare Censualistā scienter censum ementem super rem alienam, fingendo se ignorare alienam esse, vt possit ad sui libidum deinde compellere venditorem ad reddendum sibi pretium; & insuper teneri ad pensionū perceptarum restitutionem, ac posse tanquam usurarium puniri. Etenim dolosa simulatio non datur citra culpam, efficitque dolosum restitutioni obnoxium: & talis emptor conuincitur nō habuisse intentionem emendi censum; sed non

tuandi sub lucro, quod est usura. Ita ex *Nauar. in cap. si fœneraueris, num. 119. 14. q. 3.* diximus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 1. q. 26. concl. 4. num. 14.* quam conclusionem ampliauimus veram esse, non solū quoad forum conscientie; sed etiam quoad forum exterius si probari posset: imò eiusmodi emptori, nec interesse quidem debetur, quamuis pecuniā extraxerit à reali cambio, vel iusta negotiatione. Idem dicendum est de eo, qui scienter emit censum super re non libera, & incapaci, vt ibidem adnotauimus, & supra *num. 11.* pro qua re adde quoque ea, quæ cumulauimus *cod. §. 9. §. 5.* vbi diffusè egimus de censu, an, & quando constitui possit super re non libera. Quibus adde, quæ infra dicemus *disto 18.* & quæ diximus d. qu. 5. *num. 12.*

19 Dixi, *Scienter censum ementem*, quoniam emens censum super rem alienam, probabiliter ignorans alienam esse, nullam culpam contrahit. Est tamen verum, quòd superueniente scientia, non potest emens eiusmodi censum, citra culpā in futurum annuas pensiones exigere, & exactas à die scientie teneri restituere. Etenim cum cōstitutio census in re aliena, domino rei non consentiente, vel saltem reclamante, sit inualida, non adest iustus titulus, quo possit pensiones ipsas percipere; ergò illas percipiens, superueniente scientia, peccat, & ad earum restitutionem tenetur. Poterit autem eo casu Censualista ad rescissionem contractus agere, & pretium repetere vñ cum interesse, vt in *d. q. 26. num. 3. cum seq.* adnotauimus, post *Cenc. de censib. par. 1. cap. 2. qu. 1. ar. 1. num. 13.* Idem dicendum esse ostendimus *d. q. 26. num. 11.* de eo, qui ignoranter emit censum super re non libera. Imò ibidem ex *Scac. de cōmerc. §. 1. q. 183.* addidimus, quòd si census fuerit constitutus super re propria, sed cum assertione, quòd sit libera ab omni alio censu, & onere, & cum iuramento, & promissione faciendi consentire omnes, ius in d. re habeat; & deinde constet, rem ipsam censui subiugatam esse alteri quoque pro alijs censibus obligatam, & ipse venditor hunc alterum non faciat consentire, si res illa sit tanti valoris, vt omnium censuum sit capax, emptor agere non potest ad pretij restitutionem, neque ad faciendum consentire: siquidem Censualista eo casu nihil patitur damnū, quo cessante, cessat obligatio, ac peritium. Multa alia cumulauimus circa hanc materiam d. §. 2. q. 5. cui remittimus Nos, ne bis idem repetere videamur.

20 Dico quartodecimò peccare Censualistam scienter ementem censum super re fideicommissa, seu primogenituræ supposita, & expressè alienari prohibita: etenim super eiusmodi rebus nō potest census constitui, & si constitueretur, impositio est nulla ab initio: atque idè non adest iustus titulus, quo possit annuos redditus percipere. Confirmatur, nam sicut expressa testatoris prohibitio alienationis reddit alienationem ipso iure nullam, impedit translationem domini, & repellit alienantem, tanquam indignum à reuocatione rei alienæ, vt per *Glos. in l. cum pater, §. liberis,* & ibi, *Paul. Cast. ff. de legat. 2.* & alij apud *Cenc. de censib. par. 1. cap. 2. q. 1. ar. 6. sub num. 6.* ita quoque nulla est impositio census facta super re fideicommissa, seu primogenituræ sup-

supposita, & expressè alienari prohibita, cum censualis impositio sit alienationis species, ut probat idem *Cenc. ibid. ar. 3. num. 3. & seq.* Quam quidè rationem locum habere, etiam si rei alienari prohibita fiat alienatio ab ignorante ignorantia, ut habetur ex *Peregr. de fideic. ar. 40. num. 39. vers. Rursus, rex. illum, & ex alijs quamplurimis à nobis relatis in nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 1. q. 7. num. 8. & 9 & per totam, ubi rem hanc multipliciter ampliaimus, ac limitauimus, & q. 8. è conuerso quoque explicauimus controuersiam illam, an fideicommissarius nondum purificato fideicommissio, aut purificato; sed nondum rebus fideicommissio suppositis sibi restitutus, possit super eisdem censum imponere.*

21 Dico quintodecimò peccare Censualistam ementem censum scienter super totam rem communem, quam venditor habet cum alio: siquidè socijs portionem alienare non potest, sicut nec obligare, ut in *l. unica, C. si cõmun. res pign. data fuer.* Socius enim non potest disponere ultra portionem suam, *l. nemo ex socijs, & ibi Glosa, & DD. ff. pro soc. l. si socio, & ibi DD. si cert. petat.* Dixi, Super totam rem communem, quoniã super partem vendentis censum, si est capax, potest annuus redditus comparari, etiam si emptor censualis sciat rem esse communem, dummodò pars vendentis sit capax totius census constituti, ut nos latè de hac re egimus in *dictis nostris Commentar. §. 1. q. 9.* ubi etiam *q. 10.* tractauimus, an, & quando census constitui possit super re emphyteotica, & *q. 11.* an imponi valeat super nudã proprietatem.

22 Dico sextodecimò peccare Censualistã scienter ementem censum super rem feudalem citra directi Domini consensum: nam licet non pugnet cum natura contractus censualis, ut Feudatarius in re feudali censum imponat abiq; directi Domini consensu; nihilominus extat *rex in cap. Imperialem, de prob. feudi alien. per Feder.* ubi statuitur, ut nemini liceat feudum totum, vel in parte vendere, vel pignori dare, aut quolibet modo distrahere, vel alienare sine consensu Domini: at eo ipso quod feudum subijcitur censui dicitur pignori, imò alienari, ut sup. diximus *dicto 14.* ergò cum census constituitur super feudum citra Domini consensum, nulliter imponitur; cum id fiat contra legem prohibentem, ut in *l. non dubium, C. de legib.* atque idè decit ritulus, quo Censualista huiusmodi pensiones annuas percipiat. Et ita fuit resolutum per Rot. Rom. in vna Romana census 3. Julij 1598. coram A. P. D. Orano, quam *docif.* attulimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de censib. §. 1. q. 12. num. 20. cum plur. seq.* ubi etiam pro hac re quã plurimos Doctores cumulauimus, rem ipsam multipliciter ampliantes, ac limitantes, quod tamen declara iuxta ea, quæ infra adnotabimus *dicto 26.* Est tamen verum, quod quamuis super feudo non possit constitui census abiq; directi Domini consensu, super re tamen liuellaria citra Domini consensum, census constitui posse sufficienter probauimus *d. §. 1. q. 13.* ubi quoque sufficienter declarauimus quid sit liuellus, & an ad illum constituendum exigatur scriptura, cum contractus liuellarius sit substitutio quãdam emphyteotica, & feudalis, & *q. 14.* explicauimus

pariter controuersiam, an super re superficialia, solariega, vel precaria census constitui possit, nõ interueniente Domini consensu, & conclusimus affirmatiuè in damnum tamen constituentis.

23 Dico decimoseptimò peccare Censualistam ementem censum super rem dotalem datam viro inæstimatam, etiam si vxoris interueniat consensus. Etenim res dotalis nõ potest alienari, nec hypothecæ subijci, etiam si vxoris concurrat consensus, ut in *§. 1. in Instit. quib. alien. licet, vel non:* & hoc idè, inquit ille *rex.* Ne sexus mulieris fragilitas in perniciem substantiæ earum conuerteretur. Itã *Foller. in sua praxi censuali in ver. Huiusmodi censualia, num. 2. Redoan. in suo tr. de reb. Eccl. non alien. q. 17. num. 20. Cõc. de censib. par. 1. cap. 2. q. 1. ar. 5. num. 10. & alijs,* quos nos retulimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de censib. §. 1. q. 15. nu. 14. cum plur. seq.* ubi hanc conclusionem ampliaimus, ut idem dicendum sit de bonis dotalibus viro datis æstimatis, sed non ea æstimatiõne, quæ faciat emptionem: & multis alijs modis eandem ampliaimus, ac limitauimus tribus conclusionibus positis. Vndè cum constitutio census super eiusmodi bonis sit inualida, illius emptor citra culpam ex eo annuas pensiones non percipit; cum iustum titulum non habeat illas percipiendi: quibus adde, quæ infra dicemus *dicto seq. & declara, ut in dicto 26.*

24 Dico decimo octauò peccare Censualistam scienter ementem censum super re empta ea lege, ut eius non censeatur translatum dominium, nisi soluto integro pretio: siquidem is potest censum super rem aliquam constituere, qui illius est Dominus; sed emptor cum supradictò pacto non efficitur rei emptæ dominus, ergo, &c. Ita *Cenc. de censib. par. 1. cap. 2. q. 3. ar. 4. num. 2. cum plur. seq.* & alijs, quos nos citauimus in *dictis nostris Commentar. §. 1. q. 17. & conclusionibus,* ampliaimus multis modis, & signanter, ut emptor talis census non possit vigore talis contractus citra culpam pensiones annuas exigere: imò & exactas tenetur restituere: etenim contractus censualis cum sit nullus, vel talem stet in suspensio, non poterit emptor ipse vigore talis contractus redditus percipere; quoniam non entis nullæ sunt partes, *l. eius qui, §. fin. ff. scert. pet.* quod verum esse ostendimus, etiam si probabiliter ignorans conditionem rei emptæ censum emerit. Siquidem si daremus contractum census celebrari bona fide, & ex probabili ignorantia ex re non fructifera, & emptor exegisset annum redditum, illi fructus non spectarent ad emptorem census, ut patet ex traditis per *Scac. de commer. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 217.* ergo idem dicendum est in calu, de quo agitur, cum militet eadem ratio, *arg. rex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.* Non tamen ita est dicendum de emente censum super re empta cum pacto de retrouendendo: nam dominium huius rei verè transfertur in emptore, atque idè super eam valida est constitutio census, ut probauimus in *dictis nostris Commentar. §. 1. q. 16.* Hæc tamen declara iuxta ea, quæ infra adnotauimus *dicto 26.*

25 Dico decimononò peccare Censualistam scienter censum ementem super bonis pupillorum, & minorum citra auctoritatem eorum Tutorum, seu Curatorum, & non adhibitis solemnitatibus à iure

à iure requisitis. Etenim quamvis Minor dominus sit bonorum suorum; eorum tamen non habet administrationem, quæ exigitur ad constituendum censum; atque idè nulliter contrahitur & Minor si Curatorem habeat, & solemnitates prædictæ non adhibeantur, ita ut contractus sit nullus ipso iure: & propterea ipse Censualista cum non habeat iustum titulum, ex eiusmodi censu non potest annuas pensiones percipere, & perceptas citra culpam non potest retinere, sed eas tenetur restituere, iuxta ea, quæ supra adnotauimus dicto præcedenti: quibus adde, quæ fufius cumulauimus in nostris *Commentariis ad extrauag. B. Pij V. §. 1. q. 19. num. 10. & per totam*. Est tamen verum, quòd quamuis cèsus cum Minore nulliter contrahatur citra iuri Curatoris auctoritatem, & solemnitates legitimas, seu statutarias; nihilominus si maior factus pensiones soluat, censetur ratificasse censualem contractum, ita ut conualidetur præcedens impositio inualida, *l. si præteritus, ff. de bon. possess. con. tab. l. si proponas, §. 1. de inoffic. testam. Natura conf. 45. num. 10. concl. 1.* & alij, quos nos retulimus *d. §. 1. q. 19. num. 35. & num. 32.* pariter ostèdimus, ut conclusio hæc locum non habeat, si Minor post cèsus impositionem maior factus per quinquennium steterit, & non reclamauerit à censu impositione: nam ex tali taciturnitate resultat contractus ratificatio, ita ut non possit amplius illum irritare, *ut in l. 1. & 2. C. si maior facti.* cum alijs à nobis cumulatim *d. num. 32. & per totam q. 19.* ubi rem hanc fufius declarauimus, & *q. 20. egimus* quoq; de mulieribus, an citra solemnitates aliquas possint super earum bonis censum constituere: in qua re diximus vidèda esse statuta municipalia. Est tamen verum, quòd quicquid sit de statutis municipalibus; cèsus tamen à muliere constitutus est nullus, etiam si fiat cum debitis solemnitatibus, quando ex tali contractu mulier ipsa remanet indotata in totum, vel pro dimidia parte, ut ostendimus *d. q. 20. num. 7. ubi num. 8.* idem probauimus de muliere fideiuberante pro marito, si remaneat indotata ut supra, licèt fuerint adhibitæ omnes solemnitates statutariæ.

26 Dico vigesimò peccare Censualistam scienter ementem censum super bonis Ecclesiæ, non præiudicium solemnitatibus requisitis, & assensu Rom. Pontificis: & cum nulla sit eiusmodi census impositio in præiudicium Ecclesiæ, in eius præiudicium citra culpam annuas pensiones non potest exigere; sed exactas tenetur restituere, ut constat ex nonnullis *Rota Rom. decis.* quas transcripsimus post nostra *Commentaria in extrauag. B. Pij V. de censib.* & earum quoq; meminimus in eisdem *Commentariis §. 1. q. 22. num. 5. cū plur. seq. Dixi, In præiudicium Ecclesiæ*; nam quamuis Rector Ecclesiæ imponendo censum super bonis Ecclesiæ, non possit nec Ecclesiæ, nec suis in beneficio successoribus præiudicare; potest tamen sibi tamen præiudicium inferre, atque idè poterit super bonis suæ Ecclesiæ censum imponere duraturum sua vita durante, ut habetur ex *Foller. in sua praxi censuali, §. huiusmodi, num. 18. Felician. de Solis de censib. lib. 2. cap. 2. num. 10. & Ludouic. de Auend. de censib. Hisp. cap. 77. num. 3.* quos nos retulimus *d. q. 22. num. 37.* ubi etiam *num. 38.* diximus non solùm eo casu,

sed etiam obligatio suam personam ipse Rector pro soluenda pensione de fructibus, etiam non adhibitis solemnitatibus de iure requisitis, & assensu Rom. Pontif. Multis autem modis rem hanc ampliauius, ac limitauius in *d. q. 22.* cui nos remittimus pro Lectores, & *q. 23.* siquidem eas ibi sufficienter explicauimus: quibus etiam adde ea, quæ in eodem *§. 1. q. 18.* adnotauimus, an, & quando pater possit constituere censum super bonis castrensis, ac bonis aduentitij filij, ac ipse filius super eisdem bonis, & *q. 21.* Rectores Ciuitatis quando valeant censum imponere super bonis eiusdem.

27 Dico vigesimoprimum peccare Censualistam scienter ementem censum super vnum tantum alicuius rei. Etenim licet concedamus, posse constitui censum super usufructum, eiusdemq; proprietatem, ac habitationem; negamus tamen posse constitui super nudum usum, atque idè vsuarius, qui tantum alicuius rei usum habet, non potest super usum, censum imponere; quia nec pignori, nec hypothecæ dari potest, nec alteri concedi, sicut potest usufructus, ac etiam habitatio, ut in *§. item is, qui adium, & §. is, ad quem, in inst. de usu, & habit.* & *l. sed neque locabunt, l. per seruum, & l. usus aquæ, ff. eo.* Usus enim cum sit quædam facultas personalis non distinctus à commoditate, neq; quoad commodatè vendi, cedi, locari, aut quolibet alio modo alienari potest, ut declarat *Ludouic. de Auend. de censib. Hisp. cap. 72. num. 3.* qui tamen *num. 4.* id limitat in vsu alicuius syluæ, vel montis, cū eiusmodi vsuarius usufructuarius dicitur, ut in *l. D. Andrianus, & l. fundi, ff. de usu, & habit. l. hoc Senatus §. fin. suncto tex. in l. quoniam, ff. de usufr. rer. qua usu consum.* & nos latè de hac re egimus in supra relatis nostris *Commentariis §. 1. q. 24. num. 12. cū plur. seq.* Vndè cū super nudum usum sit nulla cõstitutio census, emptor illius non potest ex eodem exigere pensiones annuas citra culpam; cū iustum exigendi titulum non habeat; atq; idè exactas quoque tenetur restituere, iuxta ea, quæ supra adnotauimus dicto 18. & *seq.* quibus adde quoque, quæ diximus sup. dicto 13.

28 Dico vigesimosecundò peccare Censualistam ementem censum in Terris, in quibus est usu recepta *extrauag. B. Pij V.* super rebus mobilibus, & se mouentibus. Etenim dicta *extrauagant.* pro forma exigit, ut censu consignatiuus perpetuus redimibilis constituat in re immobili, aut que pro immobili habeatur, ut patet ex *d. extrauag.* in illis verbis: *Censum, seu annum redditum, creari, constituisse nullo modo posse; nisi in re immobili, aut qua pro immobili habeatur, de sua natura fructifera, qua nominatim cortis finibus designata sit.* Ergò non potest eiusmodi census vi dictæ *extrauag.* super rebus mobilibus, ac se mouentibus constitui: & constitutus est nullius momenti, ut ostendimus in nostris *Commentariis ad præfatam extrauag §. 1. q. 27. à num. 11. ad 14.* Vndè emens dictum censum non potest ex eo percipere pensiones, & perceptas non valet sibi citra culpam retinere; sed tenetur omnino restituere, cum iusto careat percipiendi titulo, iuxta ea, quæ supra adnotauimus dicto 18. id tamen declara, ut nos explicauimus dicto 26. Hinc vigore dictæ *extrauag.* nulliter emittur cè-

sus super sola persona, imò & census mixtus, vt probauimus *d. §. 1. q. 2.* nulliter quoq; emittitur cēsus super galeis, ac nauibus, quia inter mobilia connumerantur; sicut & persona connumeratur inter res, quæ per se mouentur, vt in eodem *§. 1. q. 28.* ostendimus *sub num. 4. & seq.* Est tamen verum, quòd seclula dispositione dictæ extrauag. ex natura rei census consignatiuus potest constitui super nuda persona, super persona, ac rebus simul, ac super rebus mobilibus, & se mouentibus, vt patet ex ijs, quæ cumulauimus in *dictis Commentar. in proem. q. 28. & in d. §. 1. q. 29.* atq; ideò in Terris, vbi non seruetur dicta extrauag. citra omnem culpam imponitur census super rebus mobilibus, ac se mouentibus, dummodò sint fructuosæ, quæ tales dicuntur etiam gemmæ, & lapides pretiosi, ac arbores infructuosæ deseruientes ad ornatum, ac ad amenitatem, quia amenitas, & ornatus sunt fructus quidam, vt ostendimus *d. q. 29. nu. 16. cum plur. seq.* Non tamen census super rebus mobilibus potest imponi, vt in perpetuum duret, sed duraturus, durante re mobili, aut se mouente, quamuis non defunt, qui putent; posse constitui censum consignatiuum perpetuum super grege, & armento; quoniam licet particularia animalia pereant, grex tamen, & armentum nunquam pereunt. Ita *Feder. de Mart. in suo tr. de iure census cap. 4. num. 14.*

29 **S**unt autem bona, quæ pro immobilibus habentur, super quibus extrauag. prædicta statuit posse constitui censum consignatiuum realem, perpetuum ex parte ementis, & redimibilem ex parte vendentis, publica tributa, ordinaria, & vniformia, ac perpetua, ius piscandi, ius pascendi, & ius decimandi, seruitutes, nempè via, iter, aqueductus, &c. arbores solo cohærentes, census, & omnia iura. Vndè super omnibus dictis rebus census imponi potest, & census supra censum, vt in eis *Commentar. §. 1. q. 30. 31. & 32.* sufficienter declarauimus. Imò attenda natura contractus censualis, & seclula dispositione dictæ extrauag. pecunia destinata ad emptionem bonorum immobilium, vt exposita negotiationi, cum sit in statu fructificandi, potest censui subiugari, vt patet ex ijs, quæ ibidem adnotauimus *§. 1. q. 33.* Imò censum super fructus pendentes constitui posse docet *Felic. de Sol. lib. 2. de censib. cap. 3. num. 39. tomo 1.* cuius sententiam nos non sumus secuti *d. §. 1. q. 34. num. 4.* quia fructus pendentes quamuis solo cohæreant; nihilominus coexistunt solo inseparabiliter, sicut domus, molendina, ius piscandi, & alie res, quæ ita solo inseparabiliter cohæreant, vt sine earum corruptione à solo separari nequeant. Idem dicendum est de censu imposito super pensionibus non exactis; quoniam pensiones non maturæ nõ sunt ad instar fructuum pendentes, sed ad instar fructuum in rerum natura non existentium: & maturæ, sed non exactæ inter bona mobilia connumerantur, vt ostendimus *d. §. 1. q. 35.* vbi etiam *q. 36. cum plur. seq.* egimus de iurisdictione, & officijs publicis: dignitates, societates officiorum, loca Montium, & Mons pietatis, an inter bona immobilia connumerentur ita vt vi dictæ extrauag. super eis census consignatiuus constitui possit.

30 **D**ico vigesimotertiò peccare Censualistam cē-

sum scienter ementem super rem, quæ de sui natura fructifera non est. Etenim *d. extrauag. B. Pij V.* pro forma exigit, vt census consignatiuus realis, perpetuus, ac redimibilis constituatur in re de sui natura fructifera, vt patet ex eisdem extrauag. verbis, *De sui natura fructifera, &c.* Imò non solùm attenda dispositione dictæ extrauag. sed etiam attenda natura census, non potest aliter constitui, quàm in re de sui natura fructifera, vt habetur ex *Nauar. in cap. si feneratoris, nu. 79. & seq. 14. q. 3. Ludouic. de Auct. de censib. Hispan. cap. 53. num. 2.* & ex alijs, quos retulimus in *actis nostris Commentar. §. 1. q. 43. num. 4. cum plurib. seq.* siquidem census cum sit ius percipiendi annuam pensionem ex fructibus rei censui suppositæ, si res ipsa non sit fructifera, ius illud fictitium esset; atq; ideò census eiusmodi vsura esset palliata. Hanc conclusionem ampliauius ibi in censu referuatiuo, & emphyteotico, & eandem limitauius, vt ita demum res censui subiuganda debeat esse ex sui natura fructifera quando constituitur census, vt percipiendus, vel perceptibilis ex illa, quod sit emendo ius ad percipiendum fructus portionem aliquam, vel aliquid æquiualens, nempè pecuniam, &c. secus autem si census constituatur in re aliqua non vt percipiendus ex ea; sed tantùm obligetur res ad pensionis solutionem; quoniam hoc casu census de iure naturali non exigit rem censuatam fructiferam: quod verum puto, si census constituatur super personam fructiferam, iuxta ea, quæ adnotauimus *eod. §. 1. q. 2. de censu personalis agentes.* His adde, quæ infra dicemus *di. 26.*

31 **V**ocatur autem res fructifera illa, quæ natura sua producit fructus, siue fructus sint naturales, quales sunt, quæ à prædijs rusticis producuntur, nempè pira, poma, & alia eiusmodi, in quibus producendis magis præualet natura, quàm hominis industria: siue sint industriales, in opera, ac industria hominis plus operatur, quàm natura, vt frumentum, ordeum, legumina, &c. siue fructus sint ciuiles, quales sunt domorum pensiones. Item fructifera res dicitur, quæ de sui natura apta est fructus terre, vt in *l. frugem, ff. de verb. signif.* Vndè Tutres, Palatia, Domus, quæ locari non solent; sed si locarentur pensiones redderent, fructifera cēsentur, vt habetur ex *Azor. par. 3. Instit. moral. lib. 10. de censib. cap. 6. q. 4.* Non enim opus est, vt res censui subiuganda actu producat fructus, sed satis, vt talis sit naturæ, vt fructus afferre possit, vt latè rem hanc declarauimus *d. §. 1. q. 42. & 44. vbi num. 8.* ostendimus, nõ ob id censum minui debere, quòd res censuata fructus non afferat per aliquod accidens, duobus, vel tribus annis, & id etiam spectata dispositione *extrauag. B. Pij V.* Imo res fructifera non tantùm arbores afferentes poma, pira, &c. Sed etiam cupressi, quæ amenitatem tantùm afferunt: & lapides pretiosi, ac gemmæ ad ornatum deseruientes, & vtilis existentes ad sanandos aliquos morbos, & ad præferendum ab eis. Denique res fructifera dici potest fundus aliquis, qui licet contineat solùm arbores infructuosas, atque ideò sit sterilis; nihilominus amenitatem habet, eo quòd est circumdatus amenis collibus, fontibus, & alijs eiusmodi: siquidem oblectatio talis fundi idè operatur, quod fructus

in re, vt declarat *Gratian discept. forens. tomo 2. cap. 258. num. 8.* quem nos pro hac re citauimus d. q. 22. vbi in fine diximus tamen quòd vbi seruiatur dispositio d. *extrauag. ad constituendum censum non solum exigitur, quòd res ceteri subiuganda, sit ex sui natura frugifera; sed etiam immobilis, vel quæ pro immobili habeatur. Ex natura verò rei sufficit, quòd res sit fructifera, siue mobilis sit, siue immobilis, aut se mouens, vt sup. diximus *disto 22.* quibus adde quoq; à nobis cummulata d. q. 44. & 45. vbi quoq; tractauimus de re, quæ arte tantum humana efficitur frugifera, an super ea possit cõstitui census, & concludimus pro parte negatiua, inspecta dispositione prædictæ *extrauag. quæ exigit censum constitui in re ex sui natura frugifera: secus autem attentæ natura census, nam satis est si imponatur in re fructifera, siue ex sui natura sit talis, siue hominis artificio. Imò censum constitui posse super re fructifera, non vt soluiatur ex rei fructibus, sed ex alijs bonis venditoris census, satis probauimus ibidem, q. 46.**

32 Dico vigesimoquarto peccare Censualistam, scienter censum ementem in re, cuius fructus nõ sunt sufficientes ad soluendum annum redditu, vt habetur ex *Panor. in cap. in Ciuitate, & ibi communiter Canonista, de usur. Nauar. in cap. si feneraueris, num. 79. & 85. l. 4. q. 3. & alijs, quos nos recitauimus in nostris Commentar. in *extrauag. B. Pij V. de censib. §. 1. q. 47.* Etenim in contractu census venditur ius percipiendi tot annuos redditus ex fructibus rei, quæ censui supponitur: ergo opus est, vt res, in qua census imponitur, fructus afferat, qui satis sunt ad annuam pensionem persoluendam; aliàs census non diceretur fundari super re fructifera, cum pro ea quantitate fructuum, quæ eum annua pensione non exequatur, fructifera dici non valeat. Hanc conclusionem multipliciter ampliauimus, ac limitauimus in d. q. 47. vbi num. 25. inter alias limitationes, eam attulimus, vt licet non possit census constitui in fundo illius oneris incapaci; nihilominus census non est omninò nullus; sed annullatur quoad eam tantum partem, ac ratam, pro qua fundus censui suppositus non potest annuæ responsiones supportare, vt habetur ex *Cenc. de censib. par. 1. cap. 3. q. 2. ar. 2. num. 1. & seq.* Vnde pro ea tantum parte, qua fundus incapax est, Censualista non potest pensiones percipere, & perceptas tenetur restituere. Imò si Censualista ab initio notitia habuit eiusmodi incapacitatis, contractus in totum erit inualidus, quia apud Deum saltem esset usurarius, vt habetur ex eodem *Cenc. loc. cit. num. 12. & seq.* quem nos citauimus d. q. 47. & q. 48. ostendimus quoque in constitutione census habendam esse rationem fructuum, qui percipiuntur singulis annis ex re censuali supponenda; non autem pretij, quo res ipsa æstimatur.*

33 Dico vigesimoquinto peccare Censualistam ementem censum in Terris vbi est vsu recepta *extrauag. B. Pij V. de censib.* in re certis finibus non designata: siquidem ad constituendum censum id exigitur per *extrauag.* ipsam, in illis verbis: *Quæ nominatim certis finibus designata sit.* vnde si aliter constituitur, erit inualidus, vt habetur ex *Nauar. in cap. si feneraueris, num. 88. & 129 de usur. Roder. de annuis redd. lib. 2. q. 7.*

num. 13. & ex alijs, quos nos citauimus in *distis nostris Commentar. in *extrauag. B. Pij V. §. 1. q. 30.* quam conclusionem dupliciter limitauimus, nempe cum censum constituens vnum tantum prædium habet in loco constitui census: cum ex demonstrationibus expressis certo constet de re censui subiuganda: & quòd valeat census cõstitutio, licet in instrumento census rei centuatae fines non fuerint designati; dummodò aliunde constet de veritate impositionis census. Est tamè verum, quòd prædicta finium expressio exigitur, attentæ dispositione d. *extrauag.* secus autem inspecta natura contractus censualis: etenim potest census ex natura rei cõstitui super omnibus bonis, nulla re specialiter, aut certis finibus designata, vt constat ex *Bulla Nicol. V. id expressè concedentis, vt adnotauimus d. §. 1. q. 4. ampl. 2. & q. 51. sub num. 4.* Imò non est contra dispositionem prædictæ *extrauag.* constitutio census super pluribus rebus certis, ac determinatis. Non tamen, vt ibidem q. 3. probauimus si cõstituatur ea lege, vt vna, vel pluribus peremptis, totus census maneat super reliquis, vt in d. q. 4. vbi etiam ostendimus id non esse contra naturam census.*

34 Dico vigesimo sexto peccare Censualistam, pensiones ex contractu censuali inualido percipientem: quoniam emptor sic contrahens non facit fructus suos; siquidem ipse non amittit dominium pecuniæ datæ in pretium census: imò ipsum pretium ob inualiditatem contractus remanet apud venditorem, vt purum mutuum, vt nos ostendimus in *nostris Commentar. in *extrauag. B. Pij V. de censib. §. 3. q. 20.* vbi rem hanc ampliauimus, vt nec quidem à sponte dante eiusmodi pensiones percipi possint: ac etiam si emptor census solitus fuerit pecunias ad honestum lucrum ponere; quoniam adhuc tenetur perceptas pensiones ex inualido contractu census restituere, aut in sortem computare: eandem conclusionem multis alijs modis ampliauimus, ac limitauimus. Est tamen verum, quòd si contractus censualis esset nullus, non quia usurarius, sed ex defectu alicuius solemnitatis necessariè requisitæ, vt quia fortè pretium census fuisset integrè solutum venditori, sed non in pecunia numerata, non fuit solutum coram Notario, & testibus, in ipso actu celebrationis instrumenti, sed antea, tunc puro, quòd si quis percipiat ex ex tali contractu pensiones bona fide, putans eas percipere ex contractu licito, ac valido iuuatur triennali præscriptione, atq; ideò posset earum dominium eiusmodi præscriptione acquirere, vt ostendimus d. §. 3. q. 20. sub num. 15. 16. & 17.*

35 Dico vigesimo septimo peccare Censualistam solutionem pensionum plus debito exigens, si illud plus non computat in sortem principalem: etenim solutio pensionum facta plus debito extenuat sortem, vt in *l. si in sortem, in princ. ff. de condit. indeb. Franc. Pancald. in explic. Bullæ Nicol. V. de censib. num. 9.* & alij à nobis citati in *nostris Commentarijs in *extrauag. B. Pij V. de censib. §. 21. num. 2. cum plur. seq.* Vnde qui in Regno, vniuersque Siciliae censum emit ad rationem decem pro 80. cum vi Bullæ Nicolai non potuerit illum emere minus, quam ad rationem decem pro singulis centum, pensiones exactas plus debito, tenetur in sortem computare, nec potest citra culpam incrementum illud sibi retinere, vt*

ibidem adnotauimus, & num. 5. eandem conclusionem ampliantes ostendimus eam locum sibi vendicare, siue Censuarius scienter pensiones plus debito soluat; siue ignoranter, seu per errorem: & procedere, tam in foro externo, quam interno: in quocunque censu consignatiuo, siue perpetuus sit, siue temporalis, redimibilis, vel irredimibilis, fructuarius, vel pecuniarius: ac denique veram esse, etiam in pretio remissi pignoris, vel hypothecæ, aut liberati correi. Limitauimus tamen conclusionem ipsam si solutio pensionum plus debito, sit in re minima: aut agatur de solutione pensionum plus debito in censu reueruatiuo.

36 Dico vigesimo octauo peccare Censualistam propria auctoritate accipientē sibi pensiones ex fructibus rei censuatae, licet Censuarius fuerit in mora soluendi. Etenim id citra scandalum, & rixas fieri non potest. Confirmatur, quoniam eo casu Censualista facit contra legem prohibentē, vt in *l. extat. ff. de ea, quod met. causa*, vbi creditor, qui per vim pecuniam, vel rem sibi debitam propria auctoritate accipit, ius debiti perdit. Et denique Censualista iniuriam infert censuario, atque idē peccat contra iustitiam. Hanc conclusionem ampliauius in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 3. q. 23. num. 7.* locum sibi vendicare, etiam si in instrumento census esset Domino census permissum, vt sibi liceat perpetuum annum censum exigere, & consequi ex fructibus, & prouentibus bonorum subiugatorum, constituaturque procurator in re propriam, nam adhuc nequiret propria auctoritate pensiones ipsas accipere, sed tenetur perceptas censuario restituere. Est tamen verum, quod hæc ipsa conclusio limitatur, vbi inter contrahentes fuerit conuentum, quod si censuarius fuerit in mora soluendi annuos redditus, Censualista, & sic Dominus census sua propria auctoritate possit fructus rei subiugatae capere in satisfactionem datorum reddituum, vt ostendimus *d. q. 23. num. 13. cum seq.* Debet tamen ipse Censualista ratione pacti plus censum emere, cum sit pretio æstimabile. Vnde *Petr. de Gregor. in explic. Bullæ Nicol. V. q. 7. num. 6.* quod si in contractu censuali fiat pactum, quod emptor exigat annum redditum manu propria, & non manu ipsius debitoris, tale pactum esset pars pretij: eo quod de natura census annui est, quod exigatur de manu debitoris, vt habetur per *Bart. in l. fundi Trebatij. ff. de usur. leg. & in toto tit. de ann. legat.* atque idē si census esset constitutus ad rationem decem pro quolibet centenario, ratione talis pacti non darentur in pretium centum, se tantum 90 aurei, contra formam dictæ Bullæ, vt adnotauimus *d. q. 23. sub num. 9. & 10.* vbi eandem conclusionem alijs quoque modis limitauimus.

37 Dico vigesimo nono peccare Censualistam via executiua agentem contra detinentem rem censui subiugatam iure familiaritatis: etenim quamuis Domini census via executiua agi possint pro consecutione annuorum reddituum, nõ obstante quacunque exceptione, exceptis satisfactionis, & nullitatis, iuxta ea, quæ diffusè adnotauimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 3. q. 24.* nihilominus eiusmodi via non possunt agere contra possidentē

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

rem censuatam iure familiaritatis, iuxta ea, quæ habentur ex *Paul. Castr. in l. qui iure familiaritatis. ff. de acquir. poss.* quem pro hac re citauimus *d. q. 24. sub num. 63.* & multos alios Doctores retulimus: siquidem possidentes iure familiaritatis non possident sibi, sed illi, cuius familiaritatis iure vtantur: eiusmodi esse ostendimus, hospitantes famulos, virum rem vxoris detinentē, & his similes. Quænam actiones competant Domino census pro consequendis annuis redditibus, latè explicauimus ibidem, *q. 25.* Et denique quomodo probatur solutio annuarum pensionum, vide ibi *q. 26.*

38 Dico trigesimo peccare Censualistam obligatam censuarium ad casus fortuitos contingentes tam rei censuatae, si casu pereat in totum, vel pro parte, quam fructus ipsius rei, siue calu infructifera omninò reddatur, siue pro parte. Etenim eiusmodi pacta omninò prohibentur fieri in contractu census per *extrauag. B. Pij V. de censib. vt patet ex illis verbis: Cõuentiones directæ, aut indirectæ obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus, &c.* Quibus verbis Rom. Pontifex non solum annullat pacta obligantia ad casus fortuitos contingentes rei censui suppositæ, ita, vt licet pereat, nihilominus teneatur censuarius soluere censum, siue pereat in totum, siue pro parte: sed etiam annullat pacta obligantia ad casus fortuitos contingentes fructibus ipsius rei, siue casu infructifera omninò reddatur, siue pro parte. Siquidem ad eiusmodi casus censuarius ex natura contractus censuali non tenetur: siquidem ex natura eiusdem contractus rei censui subiugata in totum, vel pro parte perempta; aut in totum, vel pro parte infructuosa in perpetuum effecta, extinguitur census ad ratam in totum, vel pro parte, vt constat ex eadem *extrauag. in §. Postremo: & Nos latè ostendimus in nostris Commentar. ad ipsam extrauag. §. 4. & §. q. 1. concl. 4. num. 23. cum plur. seq.* quam multipliciter ampliauius, ac limitauimus. Imò *q. 2. ibidem, num. 4. & seq.* probauimus, pactum de soluendis pensionibus annuis, si culpa debitoris census res censui subiugata pereat, aut infructuosa reddatur, vt dictæ *extrauag. esse irritum: siquidem contra formam contractus censuali realis est, & contra eius naturam, vt ex eo pensiones percipiantur sine fundo, ac re censuata fructifera, vt d. q. 1. diximus.* Limitatur tamen id, quod *d. q. 2.* adnotauimus, vt locum non habeat, vbi pactum fieret non de soluendis pensionibus, sed de restituenda sorte, ac de reficiendis omnibus damnis, expensis, & interesse ob casus contingentes rei censuatae, aut fructibus eius culpa debitoris census; vel de supponendo censui aliam rem fructiferam, quæ sufficiat ad onus ferendum. Item ampliatur, & limitatur omnibus alijs modis, quibus ampliauius, & limitauimus *d. concl. 4. q. 1.* His adde, quæ infra dicemus dicto 37.

39 Dico trigesimo primo peccare Censualistam obligatam censuarium ad non alienandam rem censui suppositam. Etenim irrita redditur obligatio eiusmodi per *d. extrauag. B. Pij V. de censib. in illis verbis: Quemadmodum, nec pactum, auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam, &c.* Et Nos rem hanc latè decla-

declaramus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 4. q. 3.* Imò tale pactum illicitum esse ex natura rei ibidem ostendimus, *num. 6.* nisi ratione talis pacti augeatur pretium census, ubi etiam *num. 9.* probauimus, multò magis vi d. extrauag. ceteri irritum pactum, de quo agitur, si addatur, vt secuta alienatione rei censui subiugata in totum, vel pro parte, emptor census possit agere ad rescissionem contractus, & cogere censuarium ad restitutionem sortis. Etenim eiusmodi pactum per indirectum impedit liberam facultatem alienandi rem ipsam censui suppositam, quod in d. extrauag. omninò damnatur, in illis verbis: *Directè, aut indirectè, &c.* Et Nos ibidem multipliciter conclusionem ampliātes, & limitantes. Et q. 4. cōclusimus pariter, eiusmodi pactum irritari, non autem irritare contractū ipsum censualem, vi præfata extrauag. Imò vi eiusdem extrauag. irritum ceteri probabiliter diximus pactum, vt debitor census non possit vendere rem censuatam citra dōmini census cōsentum: sicut, & pactum se habens, quòd si Dominus rei censui suppositæ illam vendat alteri, quàm Domino census, licitum sit eidem Domino pro certo pretio inter eos conuento retrahere, & exime e, vt in d. §. 4. q. 5. diximus, quamuis quoad hunc casum contrariam sententiam censeamus probabilem. Sicut validum dicimus pactum de non alienando rem censuatam in aliam personam, quàm in Dominum census, vt ibidem q. 6. declarauimus.

40 Dico trigesimo secundo peccare Censualistā obligantem censuarium morosum in soluendis pensionibus ad interesse lucri cessantis. Etenim vi extrauag. B. Pij V. omninò prohibetur pactū obligans morosum census debitorem ad solutionem lucri cessantis, vt constat ex eiusdem verbis, ibi: *Pacta continentia, morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, medio iuramento creditoris liquidandas, &c.* Imò Gasp. Roder. in suo tract. de ann. redd. lib. 3. q. 8. sub *num. 22.* huiusmodi pactam, inquit, esse iniquū: siquidem pensio annui redditus est accessio sortis; & interesse lucri cessantis, vel damni emergentis, est etiam accessio accidentalis, & extrinseca at accessio accessions non datur; quoniam iniquum est duplicem accessionem accipere, tū in vsuris, vt in l. fin. C. de vsur. tū quoque in fructibus, l. nec eorum, & ibi, Bart. C. eod. Hanc eandem sententiam docet Bocac. par. 1. de censib. *num. 9. & 59.* & Cenc. eod. tr. par. 2. q. ar. 5. *num. 6.* & re vera probabilis est. Cæterum probabilior nobis videtur opinio, Azor. par. 3. in *inst. moral. lib. 10. de censib. cap. 13. q. 1.* & Scacc. de *commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. §. num. 293.* quos retulimus, & secuti fuimus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 4. qu. 23. sub nu. 8.* dicentium, Rom. Pontific. in d. extrauag. prohibere generaliter pactum obligans morosum census debitorem ad interesse lucri cessantis, etiam si huiusmodi interesse de iure sit licitum, iustum, determinatum, & indeterminatū. Et id vt euentur fraudes, & præcidatur vsurarū occasio, quæ per talia pacta palliari solent. Confirmauimus alia ratione opinionem hanc, & multipliciter ipsam ampliāuimus, ac limitauimus. Est tamen verum, quòd eiusmodi pacta, li-

cet irritentur, non tamen irritant contractum, vt d. q. 23. *num. 14.* ostendimus; & propterea attemptata hac secunda sententia exculare sic contrahentes à lethali culpa. Ad contraria denique iam fuit responsum in præfata q. 23. ubi etiam q. 24. *num. 3.* censuimus, pactum de resciendo interesse damni emergentis, per prædictam extrauag. non esse damnatum: sicut damnatur pactum de interesse cambij, ac certis expensis, ac salarijs, de quibus omnibus egimus ibidem qu. 25. & 26.

41 Dico trigesimo tertio peccare Censualistam obligantem morosum census debitorem ad pœnam commissi, idest in casu moræ in soluendis annuis pensionibus, res censui subiugata sit in totum, vel pro parte ipsius Censualistæ in satisfactionem pretij. Etenim eiusmodi pactum, nō solum est contra d. B. Pij V. extrauag. vt patet ex eiusdem verbis, ibi: *Aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, &c.* Sed est contra ius naturale, ac Diuinum. Pœna enim debet commensurari delicto, aliàs iniusta erit, vt in l. rescriptum, ff. his, quibus vt indign. & l. Paulus respondit, ff. ad Senatusc. Trebell. Ita Molina de contr. disp. 390. sub *num. 12.* & alij quamplurimi, quos retulimus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. B. Pij V. §. 4. q. 27. & 28. sub nu. 4.* quibus locis de hac materia fusiùs egimus, ubi etiam q. 29. tractauimus, an valeat pactum obligans morosum census debitorem ad restitutionem pretij, & sic ad rescissionem contractus: & q. 30. an sit irritum pactum contra morosum census debitorem, vt in casu moræ, liceat Domino census à re censuata fructus propria auctoritate percipere. Non tamen vi dictæ extrauag. prohibitū censetur pactum, quo venditor census se subicit censuris Ecclesiasticis in casu moræ in soluendis pensionibus: nec Censuarium prohibetur ad se obligandum in forma Cameræ pro soluendis pensionibus annuis, vt ostendimus ibidem qu. 31. & 32.

42 Dico trigesimo quarto Censualistam obligantem censuarium in casu moræ ad soluendum sibi duplicatam pensionem facere contra extrauag. B. Pij V. de censib. vt patet ex illis verbis: *Aut in aliquam pœnam cadere.* Non tamen pœna dupli est prohibita in alijs contractibus, & in censu in locis, in quibus d. extrauag. non est in vsu, vt adnotauimus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 4. q. 34.* ubi etiam q. 33. ostendimus esse licitum pactum, quo quis obligatur ad carceres in casu moræ: aut vnde soluebatur census ad rationem quinque pro singulis centū, in pœnam moræ Censuarium soluat ad rationem sex; dummodò pensio illa ad rationem quinque sit minor, quàm census vendi solet, vt in eodem §. adnotauimus, q. 35. Cæterum in omnem euentum, quòd aliquid percipitur nomine pœnæ à moroso census debitore per Dominum census contra formam dictæ extrauag. licet veniat restituendum in foro exteriore, non tamen restituendum est in foro conscientie, si perceptum illud erit moderatum, & venditor census fuit in culpa soluendi pensiones. Vnde in terris, in quibus dispositio dictæ extrauag. non feruatur, dicta pœna, vt supra moderata, & culpa debitoris contracta, & recepta in neutro foro venit restituenda, vt diximus ibidem, q. 36. Dixi, *Culpa debita-*

bitoris contracta, quoniam in foro conscientiae, si venditor census fuit in mora soluendi pensiones annuas, eo quod non potuit, excusatur à poena: siquidem poena constituta in debitorem morosum in foro conscientiae praesertim non debetur, si debitor creditori non satisfecerit, eo quod fuerit non soluendo: quoniam poena imponitur propter culpam; ergo ubi culpa non est, non habet locum poena, ut rectè *Azor.* post alios p. 3. *Inst. moral. lib. 10. cap. 13. q. 5.* & nos hanc rem fusiùs declarauimus *cod. §. 4. q. 7. concl. 1. lim. 1. & q. 34. sub num. 5.*

43 Dico trigesimoquintò Censualistam facere contra *extrauag. B. Pij V. de censib.* mediante pacto, obligantem Censuarium in casu moræ ad augendum censum, aut nouum creandum super eadem re censui supposita, vel super alia re censui supposita, vel super alia re in fauorem emptoris, ut patet ex *d. extrauag.* in illis verbis, *Imò & censum augeri, & nouum creari super eadem re, vel alia, in fauorem eiusdem, aut persona per eum supposita pro censibus temporis, vel praeteritis, vel futuri omnino prohibemus.* Licet enim ipsa *extrauag.* videatur prohibere augeri censum, & nouum creari pro pensionibus elapsis, aut futuris; re vera tamen intentio Romani Pontificis fuit prohibere pactum obligans Censuarium in casu moræ ad augendum censum, aut nouum creandum super eadem re censuata, vel super alia in fauorem emptoris: siquidem hæc verba intelligenda sunt secundum præcedentia, & subsequenta eiusdem *extrauag.* Vnde cum in præcedentibus verbis, & in subsequentibus prohibeantur pacta, censentur etiam eo loco prohiberi pacta, iuxta ea, quæ habentur per *Bart. in l. 1. num. 17. C. de nouo Cod.* atquidè cum dispositio *d. extrauag.* loquatur tantum de pactis, quibus census augeantur, & de nouo creantur ex pensionibus non solutis, non extenditur ad census, qui augentur, vel de nouo creantur ex pensionibus iam solutis, si Censualista de nouo numeret Censuarium coram Notario, & testibus, &c. ut habetur ex *Navar. in cap. si feneraueris, num. 94. l. 4. q. 3.* & ex alijs, quos citauimus in *nostris Commentar. ad prædictam extrauag. §. 4. q. 37. num. 5.* Imò pactum de augendo censum, & nouo creando ex pensionibus praeteritis, vel futuris, quamuis vi *d. extrauag.* sit prohibitum; attamen cum nec iure naturali, nec communi sit damnatum, in Terris, in quibus non est vñ recepta supradicta *extrauag.* passim fit in contractu censuali, ut ibidem ostendimus, q. 38. per totam.

44 Dico trigesimosexto peccare Censualistam obligantem Censuarium ad soluendum onera, quæ aliàs de iure, & ex natura contractus ad eum non spectarent. Siquidem vi *d. extrauag.* irrita declarantur eiusmodi pacta, ut constat ex illis verbis: *Sicut etiam annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non spectarent.* Pro cuius rei explicatione est adnot. quòd licet multi velint, dictam *extrauag.* loqui de oneribus tam publicis, quàm priuatis; nobis tamè probabilior videtur opinio eorum, qui volunt de oneribus publicis dumtaxat, ut nos declarauimus in *nostris Commentar. ad ipsam extrauag. §. 4. q. 39.* ex cuius determinatione non-

nulla corollaria deduximus, & rem ipsam sufficienter explicauimus. Et quoniam eiusmodi pacta non sunt contra ius naturale, nec contra substantiam contractus, idcirco vi præfata *extrauag.* irritantur, non autem irritant ipsum contractum censualem: atquidè in Terris, in quibus non est vñ recepta *d. extrauag.* pacta eiusmodi sustinentur in vtroq; foro, ut in *d. §. 4. ostendimus q. 40.* Idè dicèdum est de pacto soluendi censum liberum, & exemptum ab omni onere, ut ostendimus ibidè *q. 41.* vbi etiam *q. 42.* probauimus, pactum obligans venditorem census ad renunciandum proprio foro, & ad subiiciendum se alteri, non esse contrarium prædictæ *extrauag.* dispositioni.

45 Dico trigesimoseptimò peccare Censualistam obligantem Censuarium ad soluendas pensiones census realis, etiam re perempta in totum, vel pro parte. Id enim non solum est contra *extrauag. B. Pij V. de censib.* ut patet ex illis verbis: *Census omnes in futurum creandos, non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa, in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire; sed etiam posse pro eodem pretio extinguui.* Sed etiam est contra naturam census realis: siquidem pugnat censum realem dari sine re, cui constituitur, ut latè nos ostendimus in *nostris Commentar. ad d. extrauag. §. 5. q. 1. num. 15. cum plur. seq.* Est tamen verum, quòd si census fuerit constitutus super omnibus eius bonis, rebus, ac iuribus; vel super vna re specialiter, & generaliter super omnibus alijs bonis, quamuis vi præfata *extrauag.* & Bullæ Gregor. XIII. sit irritus, nihilominus attenda natura contractus censuales, eiusmodi census est validus, ut probauimus *d. q. 1. concl. 3. num. 29.* Imò quamuis pactum, quòd re extincta non extinguatur census sit contra eundem substantiam; nihilominus non esset contra substantiam talis contractus pactum, ut extincta re censui subiugata in totum, vel pro parte, census censetur impositus super alijs bonis subiugantis. Siquidem attenda natura rei census constitui potest super vna re, & in defectum super omnibus bonis, super pluribus rebus, & super omnibus bonis generaliter, ut latè de hac re egimus in *dictis nostris Commentar. §. 1. q. 4. & §. 5. d. q. 1.* Vnde in Terris, in quibus non est recepta dispositio præfata *extrauag.* huiusmodi pacta sustinentur, ut in *d. q. 1. num. 25.* sufficienter rem hanc explicauimus. Adde quòd re pro parte perempta, si altera pars fructus afferat sufficientes ad solutionem totius census, totus census debetur, ut ibidem diximus *quæst. 2.* Sic est dicendum de diruta domo censui subiugata, & reedificata à domino; quoniam adhuc census in totum remanet extinctus, ut latè probauimus *d. §. 5. q. 3. per totam.*

46 Dico trigesimo octauò, peccare Censualistam obligantem Censuarium ad soluendas pensiones annuas re infructuosa effecta in totum, vel pro parte: id enim non solum est contra *d. extrauag. B. Pij*, in illis verbis: *Aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, &c.* Sed etiam est contra naturam, ac substantiam census consignati realis: siquidem census constitutio fit ratione, ac contemplatione fructuum rei censuatae, ut latè de hac re egimus in *nostris Commentar. ad d. extrauag. §. 5. q. 4. conclus. unica,* eandem multipliciter ampliātes, ac limitātes, & quamplur-

rima quoq; cumulauius *f. 1. q. 42. & 48.*

47 Dico trigefimononò, peccare Censualistam recusantem retrouendere censum eodem pretio Censuario eiusdem redemptionem petenti; id enim est contra *extrauag. B. Pij V. de censib. in illis verbis, Sed etiam posse pro eodem pretio extinguì, &c.* Etenim censum extinguere pro eodem pretio idem est, quod censum redimere: census autem redemptio exigit retrouenditione ad fauorem debitoris census, qui redimitur per actum retrospectum cum effectuali fortis restitutione, ut in *d. extrauag. Commentar. declarauimus, §. 5. q. 5. vbi etiam q. 6. ostendimus, quod quamuis attèta disp. d. extrauag. census nò possit redimi, nisi eodem pretio; tamen pactum de redimendo censum maiori pretio per eandem extrauag. non reprobatur probabiliter dici potest: liquidem Rom. Pontifex in statuendo censum extinguì eodem pretio videtur verbo, *Posse*, inquit, *Sed etiam posse pro eodem pretio extinguì*, quod verbum liberam facultatem importat, ut in *l. sapè, ff. de offit. Præs. d. ergò saltem concurrente voluntate veditoris census per præfatam extrauag. non prohibetur censum extinguì maiori pretio; atq; ideo vi *d. extrauag. non prohibetur fieri pactum tempore celebrati contractus de redimendo censum maiori pretio, quàm fuerit constitutus; dummodò ratione talis pacti augeatur pretium cenus. Est tamen verum, quòd vi Bulla Nicolai V. de censib. expressè constituitur, ut emptor in retrouendit. o. re census ultra pretium solutum pro eius emptione non possit aliquid petere, vel habere, & similiter venditor nò possit emptori ultra dare, nec spontè, nec mediante pacto, ut habetur ex *Foller. de censibus, vers. Nihil ultra num. 1. qui num. 15. & seq. quāuis velit non vitari totum contractum; nihilominus contrarium putat verius Roder. lib. 2. de ann. reddit. q. 1. num. 20. quos nos resoluimus d. q. 6. sub num. 8. vbi num. 9. diximus quomodo citra omnem controuersiam esse, quòd si nullum adsit pactum de soluendo maiori pretio tempore redemptionis census, & venditor census velit eundem redimere eodem pretio, emptor cenus non solum in *d. Nicol. V. sed etiam inspecta dispositione præfatæ B. Pij V. extrauag. non potest aliquid ultra petere, quàm pretium solutum tempore celebrati contractus: nec venditor teneri illi aliquid aliud tribuere, siue vna vice redimat, siue pluribus vicibus, exceptis censibus decursis vsq; in illam diem.*****

48 Illud autem nolo hic esse silentio prætereundum, quòd in *d. q. 5. num. 11. adnotauimus, nempe quòd quamuis communi iure, exceptis supra relatis Constitutionib. B. Pij V. & Nicolai V. nò prohibeatur censum extinguì maiori pretio, quàm fuerit constitutus; nihilominus inspecto naturali iure, non potest absolutè, ac simpliciter fieri pactum de redimendo censum maiori pretio, ut supra; nisi eiusmodi pactum cum alio pacto pariter oneroso emptori census compenseur: aut si in locis, in quibus pretia censuum propter variam pecuniæ abundantiam, vel penuriam mutantur in plus, & minus, ita ut æquale sit periculum contrahentium. An autem pretium census sit reddendum in eius redemptione, in pecunia prout valet tempore redemptionis, vel ut valebat tempore celebrati contractus, latè rem hanc explicauimus*

d. 5. q. 7. Est tamen verum, quòd pretium census in eiusdem redemptione reddi potest in alia re, quàm in pecunia numerata, per solam pretij acceptationem, & compensationem; dummodò concurrat Domini census consensus; aliàs eius non concurrente consensu, redemptio census nò potest fieri in alia re, quàm in pecunia numerata, ut diffusè de hac re egimus *d. 5. q. 8.*

49 Dico quadagesimò peccare Censualistam recusantem retrouendere censum pro parte; sed volentem, redimi totum, vbi nullum fuit initium pactum de redimendo censum totum simul, vel per partes. Est enim contra ius commune, ut debitor non liberetur à parte debiti, si soluat partem, ut in *l. si stipulatus, §. qui decem, ff. de solut. vbi habetur quòd qui decem debet, partem soluendo liberatur. Confirmatur ex *tex. in l. fin. C. de apoch. publ. lib. 10. & l. placuit, C. de collat. fun. patr. vbi debitor Re: p. soluendo partem debiti ad eam liberatur, ut exceptio non numeratæ pecuniæ contra illum, opponi non possit. Præterea id est contra extrauag. Mart. V. & Calix. III. 1. & 2. de empt. & vendit. vbi decretum, venditorem census in eius redemptione posse restituere partem pretij illius ad liberandum se pro rata ab eiusdem solutione, ut patet ex illis verbis: *Quod ipsi pro rata, qua huiusmodi per eam receptam dictis ementibus restituerent in toto, vel pro parte pecuniam.* Imò id est contra extrauag. B. Pij V. de censib. dum ait: *Postremo census omnes in futurum creandos, nò solum re in totum, vel pro parte perempta, vel infructuosa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire; sed et posse pro eodè pretio extinguì, &c.* Siquidè S. P. sicut decreuit cenus perire, & extinguì in totum, vel pro parte cenusata in totum, vel pro parte perēpra, aut infuuctifera reddita, ita quoque censetur decreuisse, quòd in casu extinctionis, & redemptionis census possit in totum, vel pro parte extinguì, si totum, vel pars pretij soluatur. Denique hoc probatur ratione, quoniã obligatio de dando quantitatem de sui natura est diuidua, ac etiam effectua, ita ut præstatio partis liberet debitorem à solutione illius quoad illam partem, ut est *tex. & ibi Bart. in l. 2. §. & harum, ff. de verb. obligat.* ergò idem dicendum in casu, de quo agitur, cum obligatio eiusmodi sit dandi quantitatem, atque ideo diuidua, ut nos ostendimus in *nostris Commentar. ad d. extrauag. §. 5. q. 16. concl. 6. sub num. 20. vbi multa pro hac re fusius cumulauius, vbi etiam q. 17. explicauimus quæstionem illam, in qua queritur, an debitor census possit petere integram totius census redemptionem ab vno ex hæredibus relictis ab eiusdem census emptore: & q. 18. determinauimus quoque difficultatem, in qua controuertitur, an si plures fuerint census emptores, debitor census possit redimere partem vnus tantum, restituto pro ea parte pretio. His adde, quæ diximus *d. 5. q. vlt.****

50 Dico quadagesimò primò peccare Censualistam recusantem retrouendere censum Tertio volenti illum redimere, nec aliud ex postulanti, quàm eiusdem redemptionem. Siquidem soluere pro ignorante, & inuito cuique licet, ut *l. soluere, l. si pro me, l. qui decem, §. 1. ff. de solut. & l. cum eo postliminij, C. de capti.* Rationem autem hanc esse ait *tex. in d. l. soluere;* quòd licet etiam igno-

ignorantis, inuitiq; meliorem conditionem facere. Si igitur solutio pro alio etiam ignorante, ac inuito licita est, licita quoque erit solutio pretij census in extinctionem eius pro censuario. Pro hac eadem re extat decisio Rot. Rom. quam nos retulimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 5. q. 23. sub num. 5.* vbi diffusè rem ipsam explicauimus, & ostendimus conclusionem ipsam obligare, tam in foro interno, quàm externo, cum sit iuri naturali valdè cõsentanea: & eò magis si volentes censum redimere sint correi, aut fideiussores, vt ibidem declarauimus *concl. 3.* Dixi: *Nec aliud exposulãti, quàm eiusdem redemptionem;* quia tertius volens censum redimere, si vltra illius redẽptionem intenderet sibi à Domino census fieri cessionem iurium, non debet audiri, nec admitti ad redemptionem census, vt in *d. q. 23. concl. 2. nu. 25.* probauimus, vbi etiam *q. 24.* censuimus non solum censualistam cogi posse ad reuendendum censum; sed etiam maritus, cui fuit ab vxore datus census in dotem: & *q. 25.* idem diximus de hærede grauate fideicommissio cum expressa prohibitione alienationis: is enim cogi quoque potest ad reuendendum censum.

51 Dico quadragesimosecundò peccare emẽtem censum pro alio, & eundem reuendentem citra mandatum eius, cuius nomine fuit emptus: siquidem mediante stipulatione Notarij acquiritur dominium census ei, pro quo emitur, etiam ante ratificationem aliquam, vt cõsuluit *Rolan. cons. 19. num. 17. & 22. lib. 1.* cum alijs à nobis cumulatis in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 5. q. 26.* vbi hanc conclusionem ampliauius, vt locum sibi vendicet etiam si census fuerit emptus alieno nomine ex pecunia ementis. Adde hic, quòd si census peruenerit ad manus plurium, tunc primus venditor census vigore pacti de retrouendendo potest agere contra secundum, & tertium emptorem ad retrouendum ipsum censum, ut habetur ex *Boer. decis. 132.* motus ex eo præcipuè, quod in instrumento pacti de retrouendẽdo solet communiter apponi hypotheca, & obligatio omnium bonorum, cui non præscribitur, nisi spatio quadraginta annorum, *l. 1. §. 1. C. de ann. except.* Hanc eandem opinionem docent *Cenc. de censib. par. 3. cap. 1. q. 3. ar. 7. num. 27.* & alij, quos nos citauimus *d. §. 5. q. 27.*

52 Dico quadragesimotertiò peccare Censualistam, facta redemptione census in aliqua parte anni, exigentem pensionem integram totius anni: etenim eo casu venditor census non tenetur ad solutionem pensionum totius anni; sed tantum pro rata temporis; aliàs ipse venditor non posset liberè quodcumque vellet censum redimere contra dispositionem *extrauag. B. Pij V. de censib.* cum inchoato anno à die illius constitutionis non posset absque dispendio pensionis totius anni, infra annum censum redimere. Ita *Couar. lib. 1. var. resol. cap. 15. num. 10.* & alij, quos nos citauimus in dictis nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 5. q. 28.* vbi conclusionem hæc multipliciter ampliauius, & limitauius, vbi etiam *q. 29.* ostendimus, quòd census dominus, si illum nonnullis personis obliget, & deinde redimatur, obligationes omnes resoluantur: sicut redemptio censu, vel aliter resolu-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

to, super quo alius census fundatus fuit, resoluitur census super eo fundatus, vt probauimus *eod. §. q. 30.* Qualiter autem probetur redemptio seu extinctio census. Vide ibidem *q. 31.* vbi latè de hac re tractauimus. Et an alijs modis, quam per redemptionẽ census extinguatur. Vide in eodem *q. q. 33. & 34.*

53 Dico quadragesimoquartò peccare Censualistam obligantem venditorem census, vt intra certum tempus censum redimere non possit; post illud verò tempus possit, si ratione talis pacti non augeatur pretium census. Siquidem eodem pretio venderetur census redimibilis, ac irredimibilis, cum census irredimibilis communiter vendatur duplo pluris, quàm census redimibilis: Est enim pactum de retrouendendo onus, & grauamen emptoris, & non reddit tantum pretium, quantum dedisset pro censu irredimibili, ac perpetuo, vt constat ex cumulatis per *Salon. de contr. ar. 3. de censib. contr. 20. sub num. 1. vers. Caterum, & contr. 21. sub num. 1. vers. Secundo pactum,* & Nos latè de hac re egimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 5. q. 40.* vbi multipliciter hanc cõclusionem ampliauius, ac limitauius, vbi etiam *q. 41.* damnauimus pactum, quo obligatur censuarius, vt possit censum redimere intra certum tempus, & interim creditori tradat fructus certi fundi, percipiendos loco reddituum; ita vt si infra id tempus non redemerit, prædium ad creditorem spectet: huiusmodi enim pactum inuoluere nonnulla turpia, ibidem ostendimus, *nu. 3. & seq.*

54 Dico quadragesimoquintò peccare Censualistam obligantem censuarium censum redimere. Pactum enim, quo obligatur vendens censum ad illum redimendum ad libitum emptoris est omninò illicitum, non solum ex vi dispositionis *extrauag. B. Pij V. de censib.* in illis verbis: *Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum ab initio, aut ob penam, aut ob aliã causam repeti posse omninò prohibemus;* Sed etiã attenda natura contractus censualis redimibilis: siquidem huiusmodi obligatio facit transire contractum censualem in contractum, & proinde pensiones ex eo percipiens, cum dicatur eas percipere ex mutuo vsuram committit, vt habetur ex *Nauar. in cap. si fœneraueris, num. 72. 14. q. 3 Couar. lib. 3. var. resol. cap. 9. nu. 4.* & ex alijs, quos retulimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. §. 5. q. 42. nu. 4. & 9.* vbi nu. 11. ob hanc rationem volunt pensiones perceptas ex tali contractu, esse restitutioni obnoxias, aut cõputandas in sortem principalem. Est tamen verum, quòd quamuis vi *d. extrauag. B. Pij V. de censib.* damnatum sit pactum, de quo agitur; etiã si ratione talis pacti augeatur pretium census consignatiui, in quo apponitur; nihilominus ex natura rei licitum est dictum pactum, si ratione talis pacti pretium augeatur. Etenim hoc casu contractus eiusmodi non esset mutuum; sed vera, ac formaliter emptio, ac venditio iusto pretio celebrata; quoniam totum commodum, periculum, & damnum census ad emptorem pertinet: res enim censuata si in totum, vel pro parte pereat, ipse quoque census in totum, vel pro parte extinguitur: ac mutuarius in omnem euentum restituere mutuum compellitur, vt ostendimus *d. q. 42.*

d. q. 42. num. 16. eiusdem conclusionem multipliciter ampliantes, ac limitantes. Quibus denique casibus possit Censualista cogere censuariū ad redimendum censum, latè diximus in d. nostris *Commentar. §. 6. q. 14.*

55 Dico quadragesimosexto peccare Censualistam obligantem Censuarium ad dandam sibi rem censuatam in pignus fruendam vique ad quantitatem redditus, donec census redimatur, vt absque omni periculo, ac dilatione annuas pensiones percipiat: id enim est illicitum, quoniam per indirectum inducit quandam necessitatem redimendi censum contra dispositionem extrauag. B. Pij V. Mart. V. & Calisti III. vt habetur ex *Gasp. Roder. de ann. redd. lib. 2. q. 11. & Cenc. de censib. par. 2. cap. 1. q. 3. ar. 8. num. 43.* quos Nos reuulimus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. B. Pij V. §. 5. q. 43. nu. 5.* quorum tamen sententiam limitauimus num. 6. & 7. veram esse, attento naturali iure, ac communi, quando ratione talis pignoris percepti non augeatur pretium census ad arbitrium boni viri, cum securitas illa, & perceptio annuorum reddituum propria auctoritate, ac carentia possessionis fundi subiugati venditori census sint pretio æstimabiles: Secus autem dicendum videtur si ratione talis pignoris percepti augeatur pretium census, & concurrant aliæ conditiones, quas supra reuulimus dicto §. quoniam tunc eiusmodi contractus erit licitus, attento iure naturali, atque idè validus in foro conscientie in terris, in quibus est vsu recepta d. extrauag. B. Pij V. Et in terris vbi dispositio illius extrauag. non seruatur, est validus in foro, tum interno, tum etiam externo. Est tamen verum, quod Censualista recipiens pignora pretiosa à censuario, nempe aurea, & argentea æquivalentia forti principali: aut faciens pactum de illis recipiendis, citra vllā spem lucrationis, illicitè contrahit, & si illis vtatur impedit pensionum cursum, vt probauimus *dist. §. 5. q. 44.* Non tamen de iure naturali erit illicitum pactum, quòd prædium censui subiugatum intelligatur locatum Domino census, ita vt non possit reuocari locatio, donec census redimatur, si ratione talis pacti pretium augeatur; atque idè etiam in terris, in quibus seruatur d. extrauag. B. Pij V. talis contractus erit validus, quoad forum conscientie: & in terris, in quibus non seruatur, erit validus, tam quoad forum internum, quàm externum, vt adnotauimus, *dist. §. 5. q. 45.*

56 Dico quadragesimoseptimo peccare Censualistam obligantem censuarium ad non alienandam rem censuatam, nisi facta redemptione census. Est enim eiusmodi obligatio contra dispositionem extrauag. B. Pij V. de censib. Et si talis obligatio non compensetur cum augmento pretij est etiam contra iustitiam, cum per dictam obligationem super additam emit census minus iusto pretio; atque idè culpam contrahit. Non tamen attenta natura contractus censualis, talis obligatio est illicita, si ratione talis obligationis augeatur pretium census ad arbitrium boni viri; quoniam tunc iusto pretio dicitur emi; atque idè in terris vbi seruatur dicta extrauag. saltem quoad forum conscientie validus erit talis contractus: & in terris, in quibus non seruatur, erit licitus in vtroque foro, vt adnota-

uimus d. *Commentar. ad eandem extrauag. §. 5. q. 46. per tot.* Idem dicendum est de pacto, obligante censuarium ad census redemptionem si fideiussores, vel fundum certo tempore nõ renouauerit. Licet enim eiusmodi pactum sit contra dispositionem d. extrauag. B. Pij V. de censib. nõ tamen est illicitum, attèta natura contractus censualis; vt Nos declarauimus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 5. q. 47.* Verum tamè est, quòd *Salon. de contr. ar. 3. de censib. sub nu. 8. concl. 4.* inquit, quòd quando res censui subiugata sufficit secundum se ad constituendum censum, quamuis non reddat censum illum omninò securum, quin probabiliter periculum, aut damnum formidetur; nihilominus non potest censuarium absolutè, ac simpliciter ad aliam hypothecam, cum de nouo post aliquod præfinitum tempus conferendam; sed ad hoc dumtaxat, vt quotiescunque illa euincatur, aut perierit, teneatur censuarium in illius locum aliam subrogare. Ergo idem videtur dicendum de fideiussoribus subrogandis. Cæterum, si Censualista, ne à Censuario circumueniatur tempore celebrationis contractus censualis fideiussores exigat, id diximus ibi num. 5. non esse contra præstatam extrauag. aut alterius iuris. Sic etiam contra extrauag. ipsam non est pactum, quòd si contingat censum redimi, pretium illius debeat reuerti in emptionem bonorum stabilium, aut aliorum censuum pro conseruatione illius: non enim eiusmodi pactum restringit facultatem redimendi censum, vt in d. §. 5. q. 48. declarauimus.

57 Dico quadragesimo octauo peccare Censualistam obligando censuarium ad reddendam eandem speciem monetæ tempore redemptionis census, si eo tempore certò sciat, aut probabiliter crederet pecuniam esse augendam. Etenim hoc casu non diceretur census redimi eodem pretio, quod est contra extrauag. B. Pij V. de censib. Et contra iustitiam; atque idè si tale pactum non compensetur augendo pretium census, contractus esset iniustus, vt ostendimus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 5. q. 49.* Idem dicendum est de pacto, vt Censuarium ius redimendi cedere non possit, vt habetur ex *Mastrill. in addit. ad Petr. de Gregor. super Bull. Nicol. V. q. 7. sub nu. 40.* Siquidem per eiusmodi pactum tollitur libera redimendi facultas, quæ vi d. Bullæ in contractu censuali expostulatur. Hanc eandem sententiam Nos sequuti fuimus d. §. 5. q. 50. vbi num. 2. ipsam limitauimus, vt procedat, quando simpliciter fit pactum, vt ius redimendi non possit alteri cedi, seu vendi: secus autem si fiat pactum, vt volente ipso Censuario dictum ius cedere, ac distrahere, teneatur cedere, ac vendere potius ipsi Censualistæ, quàm alteri: tunc enim ostendimus licitum esse eiusmodi pactum ex ijs, quæ docet *Foller. in sua praxi cens. in vers. Instrumento gratia, num. 64. in fin. & facit tex. in l. dudum, de contr. ab. empt.* Non tamen ita dicendum est de pacto, quo obligatur Censuarium in casu redemptionis census soluere quicquid soluerit in gabellis, vt patet ex *l. debet, in fine, ff. de edil. edil. &* Nos adnotauimus d. §. 5. q. 51.

58 Dico quadragesimonono Censualistam contrauenire extrauag. B. Pij V. de censib. obligando censuarium ad denunciandam ipsi futuram illius redemptionem per trimestre, vel semestre

ante: non enim obligatur Censuarius dictam denunciam Domino census facere, nisi per bimestre ante, ut patet ex eiusdem extrauag. verbis, ibi: *Volumus per bimestre ante id denunciari, cui pretium dandum erit, &c.* Potest tamen eiusmodi pactum iustificari, attenta natura contractus, si ratione talis pacti census pretium augeatur, ut in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 6 q. 1.* adnotauimus, vbi etiam q. 2. & 3. ad impediendum cursum pensionum, denunciationem diximus debere esse iudicalem à indice censuarij expedita citatione, quem potest adire non modo per se, sed etiam per procuratorem: sicut denunciatio satis est si fiat Censualistæ, vel eius procuratori, qui facultatem habet ad vendendum, & reuendendum censum, ut ibidem ostendimus q. 4. & 5. Bene verum est, quod ad impediendum cursum annui redditus non est satis præfata denunciatio: imò nec pretij census oblatio realis, sicut nec eius pensionum præmittarum, sed omnino exigitur earum consignatio, seu depositio, ut patet ex l. *acceptam C. de usur. & in l. si pro te, C. cod.* quam sententiam communem esse, testatur *Gasp. Roder. lib. 2. de ann. redd. q. 15. num. 56.* & Nos fufius d. §. 6. qu. 6. vbi contraria euacuauimus. Depositum autem pretij, & pensionum præmittarum qualiter fit faciendum in contumaciam Domini census, ad impediendum annuorum reddituum cursum, late explicauimus eodem §. 6 q. 7. & 8. vbi etiam q. 9. Egimus de ipso deposito, an si pereat, census Domino pereat, an potius deponenti. Et q. 10. & seq. an eo casu cogi possit censuarius ad redimendum censum, facta denunciatione pro redemptione census.

- 59 Dico quinquagesimo peccare Censualistam obligantem Censuarium ad ea, qua sunt contra substantiam contractus censualis: nam eiusmodi obligationes, & pacta vitiantur, & vitiant totum contractum; atque idè ex eiusmodi contractibus pensiones percipiens, non solum peccat, sed earum est restitutioni obnoxius, ut ostendimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. §. 6. q. 15.* vbi diffusè egimus de pactis, quæ vitiantur, & non vitiant contractus censuales: & de pactis, quæ vitiant, & vitiantur. Et q. 16. tractauimus quoque de huiusmodi pactis, & de contractibus illa continentia nullis, an conuidentur per protestationes factas per contrahentes de voluntate contrahendi, iuxta formam *d. extrauag. B. Pij V.*

De Censuario, seu de Emptore census, & eiusdem peccatis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. 11.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Censuarius, imponens censum super re non libera. Idque extenditur in vendente censum super re fideicommissa supposita, atque idè alienari prohibita.
- 2 Peccat Censuarius imponens censum super re emptam sub ea lege, ut eius dominium non censeatur translatum, nisi soluto integro pretio.
- 3 Peccat Censuarius Pater, constituens censum

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- 4 super bonis castrensibus, vel quasi proprij filij. Peccat Censuarius Rector Ciuitatis, censum constituens super ipsius Ciuitatis bonis, citra Principis assensum, & iuris solemnitates.
- 5 Peccat Censuarius, recusans ostendere fines res censuata, & instrumentum census Domino eiusdem census.
- 6 Peccat Censuarius, non soluendo pensiones loco, & tempore conditio, cum tamen possit.
- 7 Peccat Censuarius, non soluens integras pensiones annuas Domino, sed tantum earum partem, eo inuito.
- 8 Peccat Censuarius, vendens rem censuatam alteri, quam Censualista si emere eam velis.
- 9 Quamuis peccet Censuarius alienando rem censuatam, non admonito ante mensem Domino census, venditio tamen ipsa irrita non est ipso iure.
- 10 Veniata re censuata, non præuia denunciatione Domino census, potest Dominus ipse agere ad rescissionem contractus, & repetere pretium, si nolit rem venditam retrahere.
- 11 Peccat Censuarius, non reddendo pretium in moneta debita.

1 Dico primò peccare Censuarium scienter imponentem, ac constituentem censum super rem non liberam. Siquidem per impositionem census constituitur ius reale super re censuata, atque idè res illa remanet specialiter obligata Censualistæ pro pensionum annuarum solutione. Vnde si res censui supposita non sit libera, Censualista super ea de facili sortem, seu pretium census amittere posset, cum excluderetur ab eo, qui anteriorem haberet hypothecam, cum prior tempore potior sit in iure, l. *prior, ff. qui potior. in pign. habeant.* Confirmatur, quia si res censuata non esset libera, sed alteri obligata non esset explicitè venditoris census; & propterea esset species quædam mutui palliati: liquidem fingeretur rem esse vendentis, cum sit aliena. Ita *Molfes. par. 2. sue sum. tr. 12. cap. 6. nu. 7. Nauar. in cap. si fœneraueris. num. 118. 14 q. 3.* Et hanc sententiam communem esse, testatur *Cenc. de censib. par. 1. cap. 3. q. 4. num. 1. cū plur. seq.* quam nos multipliciter ampliauimus, & limitauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de censib. §. 1. q. 5.* Et inter alia ostendimus ad eò verum esse, ut nec quidem census constitui possit, ad eò pacto, quod Censuarius casu quo detegatur rem censui subiugatam non esse liberam, sed alteri obligatam; nihilominus pensiones annuas soluere teneatur, donec eiusdem pretium restituat: liquidem per eiusmodi pactum vsuræ de facili palliantur; quoniam volentes sub vsuris mutuare, possent censum emere super bonis alienis, aut super bonis alteri obligatis sub illo pacto, atque idè vsuras extorquebant sub pallio census. Ita *Nauar. loco citato, vers. Vigesima octaua questione, & alij.* Verum tamen est, quod ita demum census non potest constitui super re non libera, & alteri obligata, quando in totum est talis; tectus autem si pro ea parte libera sit, quæ satis sit ad solutionem constituti census; quoniam tunc census sustineretur in dicta parte libera, ut in *d. q. 5. num. 15.* fufius declarauimus. Cæterum quamuis plures census constitui non possint super vna re non libera, seu oneris incapaci; attamen si bona fide emptoris

ris saltem constitatur secundus census impositio, non ob id redditur inualida, ut probauimus *d. §. 1. q. 6. num. 15. conclus. 3.* vbi etiam *conclus. 4.* ostendimus, quod plures census possunt constitui diuersis temporibus super vna, & eadem re capaci, etiam irrequiritō Domino prioris cēsus. Etenim cum in Constitutione census non vendatur res censuata, sed ius percipiendi annuum redditum ex fructibus rei, si illius fructus satis sint pro solutione vtriusque census, frustra expostulatur consensus prioris Domini census.

Quæ diximus de vendente censum super re non libera, & incapaci, extendimus ad vendentem censum super re fideicommissō supposita, atque idē alienari prohibita, ut ibidem declarauimus *q. 7. & 8.* Quid autem dicendum sit de vendente censum super re cōmuni, super re emphiteotica, super re feudali, super re liuellaria, super re superficiaria, super re empta, cum pacto de retrouendendo, & super re dotali, vide quæ nos adnotauimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 1. q. 9. 10. 12. 13. 14. 15. & 16.*

2 Dico secundo peccare Censuarium imponētem censum super re empta sub ea lege, ut eius dominium non censeatur translatum, nisi soluto integro pretio: siquidem stante illo pacto, Censuarium non est rei Dominus, donec constet de pretij solutione: at census constitui non potest super rem alienam citra Domini consensum, ut latē Nos rem hanc declarauimus in dictis nostris *Commentar. §. 1. q. 17.* vbi *num. 7.* hanc cōclusionem ampliātes ostendimus eam adē esse veram, ut emptor census eiusmodi non possit vigore dicti contractus annuas pensiones exigere: imō, & exactas tenetur restituere: siquidem contractus censualis, cum sit nullus, vel saltem stet in suspenso, non poterit emptor ipse vigore talis contractus redditus percipere citra culpam, & cum onere restituendi. Quod verum esse probauimus, *num. 9.* etiam si venditor scienter, ac dolose constituerit censum super tali re empta cum pacto suprascripto. Multis alijs quoque modis rem hanc ampliauius, & limitauius *d. q. 17.* cui Nos remittimus.

3 Dico tertio peccare Censuarium Patrem constituentem censum super bonis castrensibus, vel quasi proprijs filij. Filius familias enim quamuis super bonis castrensibus, vel quasi possit censum constituere, & de illis ad sui libitum disponere; non tamen id potest eius Pater: siquidem Pater super eiusmodi bonis nullus ius habet, cum sint propria filij: imō si filius sit minor, Pater non valet eiusmodi bona censui submittere, aut alio modo distrahere, etiam ut filij curator citra decretum Iudicis, & seruatis debitis solemnitatibus in alienatione rerum Minoris requisitis, ut de hac re latē egimus in dictis nostris *Commentar. §. 1. q. 18. num. 31. & 32.* quod tamen limitauius *num. 33.* in casu necessitatis: Eo enim casu Pater super bonis castrensibus, seu quasi filij censum constituere potest, etiam filio contradicente: etenim si pater propter nimiam paupertatem, & egestatem victus potest filium pignorrare, ut in *l. 1. C. de patr. qui fil. distr.* Multo magis poterit eiusdem bona castrenlia, vel quasi censui supponere.

4 Dico quarto peccare Censuarium Rectorem

Ciuitatis censum constituentem super ipsius Ciuitatis bonis citra Principis assensum, & iuris solemnitates. Non enim vendi possunt, nec hypothecari res Ciuitatis, nisi præuio Principis consensu, & iuris solemnitatibus, ut in *l. fin. C. de vendit. rer. Vniuers.* Et Nos de hac re egimus in dictis nostris *Commentar. de censib. §. 1. q. 21.* vbi *num. 6.* dictam conclusionem quoque ampliauius, ut constituto censu, pecunia non expendatur, & sic pretium census, nisi pro ea causa in Principis licentia expressa: siquidem si conuertatur in aliam causam emptor census non esset securus; sed eiusmodi impositio posset per restitutionem in integrum rescindi. Quæ quidē vera esse ostendimus in Ciuitatibus, quæ libere non sunt. Idem dicendum est de tutoribus, & Curatoribus censum constituentibus in bonis Minorum: & de Rectoribus Ecclesiarum volentibus censum constituere super bonis eiusdem, ut ibidem declarauimus *q. 19. 22. & 23.* Quibus adde, quæ supra adnotauimus *sec. 1. dicto 19. & 20.*

5 Dico quinto peccare Censuarium ostendere recusantem fines rei censuatz, & instrumentum census eiusdem censu Domino. Etenim finium rei censui suppositæ, & eius instrumentorum probatio pertinet ad venditorem census; non autem ad emptorem: ut fusiùs ostendimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 1. q. 53.* Vndē Censuarium nolens ostendere fines, & instrumenta census eius Domino, iniuriam illi infert, ac iniustitiam, atque idē culpam contrahit.

6 Dico sexto peccare venditorem census, & sic censuarium non soluentem cum possit pensiones debitas, condito, ac debito loco, & tempore, & in debita specie pecuniæ, ut declarauimus in dictis nostris *Commentar. §. 3. q. 9.* vbi etiam *q. 10.* idem diximus de eius hæredibus, etiam si sint hæredes cum beneficio legis, & inuentarij, non ut capi possint de persona; sed ut executio fiat in bonis in inuentario contentis. His adde, quæ supra cumulauius *sec. 1. dicto 3. & dicto 4.* tractantes de solutione pensionum in debita pecunia, & in debito loco. Illud autem quoad hæredes est animaduertendum, quod ad pensiones censuales soluendas non tenetur rei censuatz usufructuarius, sed hæres proprietarius, ut ostendimus *d. §. 3. q. 11. num. 5. cum plur. seq. & per totam,* vbi rem hanc multipliciter ampliauius, ac limitauius. Qualiter autem ad solutionem annuorum reddituum teneantur plures rei debitores, ac censuariorum fideiussores latē explicauimus *d. §. 3. q. 12. & 13.* vbi etiam *q. 14.* egimus, an, & quando fideiussor adhibitus in contractu census agere possit, ut eximatur à fideiussione. Et *q. 15.* tractauimus quoque de possessore rei censui subiugare, an, & quando teneatur ad annuarum pensionum censualium solutionem. Eisdem adde denique ea, quæ adnotauimus de pensionibus annuis ab usufructuario non exactis; nam Nos conclusimus eas deberi hæredibus usufructuarij præmortui; non autem proprietario, ut patet ex *ijs,* quæ fusiùs diximus *d. §. 3. q. 19.*

7 Dico septimo peccare Censuarium non soluentem integras pensiones annuas Domino census; sed tantum earum partem eo inuito: siquidem

facit contra iustitiam; eo quod iniuriam eidem, infert, non soluendo integras pensiones cum possit, ut habetur per *Las. in l. quidem astimauerunt, num. 7. ff. si cert. per. Gasp. Roder. de ann. redd. lib. 1. q. 18. sub num. 39.* & nos late in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 3. q. 22.* quam conclusionem ampliuimus, ut creditor si consequi habeat plures pensiones annuas, non possit cogi percipere unam pensionem annuam pro ultimo anno; & id ne conturbet rationes suas; aut ex eo non presumatur pro praecedentibus annis, & terminis facta solutio, ut in *l. pen. C. de apob. publ. lib. 10.* Quae vera esse ostendimus, nisi aliter conuentum sit, & limitauimus in emphyteuta Principis, cui specialiter concessum est pensionem pro parte soluere, ut in *l. placuit, C. de collat. fun. patrim. lib. 11.*

- 8 Dico octauo peccare Censuarium vendentem rem censuatam alteri, quam emptori census, seu alteri, quam censualistae, si emere eam velit. Etenim in venditione rei censui subiugatae emptor census omnibus praefertur, ut constat ex *extrauag. B. Pij V. de censib.* ut constat ex illis eiusdem verbis: *Vbi autem vendenda sit, volumus, Dominum census omnibus alijs praeferrere, eique denunciari conditiones, quibus vendenda sit, & per mensem expectari.* Quae lex cum sit praecipua lata ad fauorem Domini census, proculdubio peccat Censuarium contraueniens. Et quamuis S. Pontifex in praefendo Dominum census omnibus alijs in venditione rei censuatae nullam aliam talis dispositionis asserat, nisi quod ita vult, ut patet ex illa dictione, *Volumus, &c.* quae voluntas sola sufficit in Principe legem condente, ut in *§. Sed & quod Principi, & ibi DD. in Infir. de iure naturali, gen. & civili;* attamen, quoniam voluntas Principis in lege condenda debet à recta ratione regulari, praefata extrauag. dispositio ratione non caret: siquidem, quod res censuata non possit alienari, est quodammodo de natura census ratione rei subiugatae specialiter obligatae, seu hypothecatae ad fauorem Domini census, cum hypotheca specialis impediatur dominium rei hypothecatae translationem, ut habetur ex *Soc. iun. cons. 83. lib. 3. Boer. dec. 282. num. 53.* & ex alijs, quos nos reuolimus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 4. q. 9. sub num. 1.* Unde Rom. Pontifex videns aliquo modo grauasse Dominum census annullando pacta de non alienando rem censuatam, in recompensationem eiusmodi pactorum ex altera parte alleviando ipsum Dominum census, eiusdem venditori imposuit onus, ut si rem censuatam vendere velit, teneatur id denunciare Domino census, ut si is eodem pretio, ac cum eisdem conditionibus emere eam velit, praefertur caeteris emptoribus: & quod ipse venditor à die denunciationis, atque significationis pretij, & conditionum, cum quibus rem vendat, factae Domino census, teneatur expectare per mensem, infra quem deliberet, an ipse emere illam velit. Est tamen verum, quod dictum priuilegium praetationis durat tantum, quantum durat constitutio census; atque ideò eo redempto extinguitur priuilegium, ut nos ostendimus *d. §. 4. q. 9. num. 2.* Imò tollitur per ius prothomiseos, seu congrui, ut ibidem demonstrauimus, *q. 12.* An Dominus census praefertendus sit pro eodem pretio, quo res censuata fuit ven-

dita; vel pro iusto, & communi pretio eiusdem rei, vide à nobis tradita *d. §. 4. q. 10.* Adde, quod eiusmodi priuilegium praetationis rei censui subiugatae non solum competit emptori census; sed etiam eius haeredibus; siue vendatur à Censuario, siue à Iudice; & competit non solum in censu emptionis titulo comparato; sed etiam competit ei, qui censum acquisiuit testamento, praescriptione, consuetudine, transactione, aut quocumque iusto titulo, ut probauimus *d. §. 4. q. 12.* vbi etiam conclusimus *q. 13.* quod Dominus census anterior posteriori semper praefertur in alienatione rei censui subiugatae.

- 9 Dico nono, quod Censuarium licet peccet alienando rem censuatam, non admonito ante mensem Domino census; non tamen venditio ipsa irrita est ipso iure, ut habetur ex *Cenc. de censib. par. 2. cap. 2. q. 1. ar. 4. num. 7.* Siquidem Rom. Pontifex *B. Pius V. in d. extrauag.* non procedit annullando venditionem aliter factam: nec prohibet venditionem aliter fieri, quam praeterea dicta denunciatione; sed tantum praecipit denunciationem fieri; ergo non ex hoc inferri potest, venditionem rei censui suppositae aliter factam esse nullam; nam lex praecipiens nunquam annullat actum, nisi de nullitate illius expressè decernit, ut in *cap. eos, de sent. excom. in 6. Glosa in Clem. 1. ver. inhibentes, de iure patron. Gem. in cap. statutum, in fine, eod. tit. Bald. cons. 198. col. 1. vob. 2.* & nos late in *d. Commentar. ad praefatam extrauag. B. Pij V. §. 4. q. 15. num. 4.* & ubi contraria quoque euacuauimus. Potest tamen Dominus census, ommissa denunciatione, illam ab emptore retrahere, uel si eam detinet sibi retinere, ut in *d. §. 4. q. 16.* adnotauimus, ubi etiam ostendimus *num. 11. & 12.* quod facta retractu, Dominus census non tenetur emptori restituere expensas, damna, & interesse: imò nec melioramenta soluere facta saltem post motum iudiciū. Adde quod Dominus census potest rem censuatam venditam eo non admonito, retrahere non solum à primo, sed etiam à secundo, & ultimo eiusdem emptore, ut ibidem ostendimus, *q. 17.* vbi etiam *q. 18.* diximus *num. 3.* quod quamuis *Cenc. loco cit. num. 15. cum plur. seq.* velit supra dictam *B. Pij extrauag. autem* interpretari posse, ut facultatem praebet Domino census, quod retrahat à quibuscumque, etiam secundis, & vltioribus emptoribus; quod non possit compellere eum, à quo rem censuatam retrahit, ut ad computum pretij computet id, quod ipse impederat, & cogauerat in emptionem census, nec fructus decurtos, & non solutos; ipse tamen Dominus census ad dictum computum census faciendum cogere possit venditorem census, eiusdemque debitorem, ac rei venditorem, dum in prima venditione rei censuatae vult alteri praeferrere, & negotium agitur inter dominum census, & eum, qui illam imposuit; & id ad euitandum circuitum, inutilem.

- 10 Illud in hac resnolo esse silentio praetereundū, quod in *d. §. 4. q. 19.* probauimus dicentes, quod vendita re censuata, non praeterea denunciatione domino census, potest Dominus ipse agere ad rescissionem contractus, & repetere pretium si noluit rem venditam retrahere; nam eo ipso, quod debitor census voluntarie distrahit rem censuatam, irrequisito Domino census, censetur à contractu

discedere, & eandem facultatē censetur ipsi Domino cēsus concedere, vt habetur *Innoc. & alijs in cap. in Civitate, de usur. & Malfes. tomo 1. ad Consuet. Neap. conf. 8. & par. 2. sua sum. 17. 12. cap. 6. num. 101.* Quod si re censuata vendita nō praua denunciatōe vt supra, velit stare cōtra-ctui, Dominus census tunc potest conuenire tam venditorem, & eius hāeres, quā ipse rei cēsuatē possessorem pro soluendis pensionibus annuis: nam si poterat contractum rescindere, & repetere pretium census, vt sup. ostēdimus, quod est plus: ergo multo magis poterit ab eo exigere annum redditum, *arg. tex. in aurb. multo magis, C. de Sacros. Ecol. & nos declarauimus d. 5. 4. q. 20.* vbi idem dicendum esse diximus, si venditor census rem censui subiugatam alienauerit, omīssa aliqua ex solemnitatibus, per *d. B. Pij V. extranag. requisitis.* Ceterū est animaduertendum, validum esse pactum, quod in alienatione rei censuatur. Dominus census non gaudeat praelationis priuilegio validum esse docet *Scac. de commerc. & camb. 5. 1. q. 1. sub nu. 245. in tertia difficult. vers. Concluso,* quem nos citauimus, & sequuti fuimus *d. 5. 4. q. 22.*

¶ Dico decimō peccare Censuarium in redimēdo censum non reddendo pretium in moneta debita: siquidem facit contra iustitiam, & proinde vltra culpam, quam contrahit, efficitur restitutiōi obnoxius. Dicitur autem moneta debita, attenda in primis contrahentium conuentione, vt quando inter contrahentes tempore celebrati contractus fuerit conuentum ob metum mutationis monetarum de pecunia sub certa aestimatione soluenda, vt declarauimus in *nostris Commentar. in extranag. B. Pij V. de cens. 5. 5. q. 7. num. 7. lim. 3.* Secundō moneta debita appellatur, quæ currit tempore redemptionis census; atque idēd pretium in redemptione, census reddendum est in ducationis, prout valēt tempore ipsius census redemptionis, non autem vt valebant tempore celebrati contractus: siquidem commodum, & incommodum pecunię debite ad creditore pertinet, vt habetur per *Barr. in l. Paulus. ff. de solut. Boer. decis. 327.* & ex alijs à nobis citatis *d. 4. 7. num. 2.* Id autem verum est, quando valor monetę fuit mutatus propter bonitatem, vel malitiam extrinsecam: vt quia ducationis tempore celebrati contractus erat magis expendibilis, quā hodie: vel quia tempore contractus erat minor pecunię copia, quā ad præsens. Secus autem si valor monetę fuerit mutatus propter bonitatem, vel malitiam intrinsecā monetę: vt quia tempore celebrati contractus ducationis erat ex argento puro, & idēd estimabatur septem libris; & hodie ducationis eiusdem ponderis aestimatur quinq; libris, & quindecim solidis, quia eius materia sit contaminata, atque idēd argentum mixtum ære: tunc valor ducationis esset aestimandus, prout valebat tempore contractus, vt in *d. 4. 7.* fusiū explicauimus, & *5. 3. q. 6.* Est tamen verum, quod in redemptione cēsus pretium reddi potest in alia re, quā in pecunia numerata: quod tamen quomodo procedat, latē demonstrauimus, *d. 5. 4. 3.* vbi etiam *q. 9.* ostendimus dari casum, in quo possit fieri cēsus redemptio in alia re, quā in pecunia numerata, etiam contradicente domino census, vti Censuarium det in solum fundum censui suppositi;

tum. Et *q. 10.* pariter explicauimus difficultatē illam, an Dominus census à Iudice compulsus rem censui subiugatam accipere in solutum pro extinctōe census, si debitor census deinde restitatur ad eiusdem rei possessionem, tanquā nulliter adiudicatē teneatur ad fructuum perceptorum restitutionem. His etiam addē ea, quæ ibidem cum laudibus *q. 11. & 12.*

De Campsforibus, & Campsuarijs, ac eorum culpis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

DISP. XXVIII.

SUMMARIUM.

- 1 *Cāpsores dicuntur, qui pecunias suas dant ad cambium; Campsuarij verò, qui pecunias ad cambium recipiunt. Et quotuplices sint Campsores.*
- 2 *Campsores, siue ex officio sint, siue non, diuiduntur in Campsores ad minutum, & in Campsores per litteras. Et qui nam sint.*

1 **A**D euentiam eorum, quæ dicenda erunt, est adnot. quod Campsores dicuntur, qui dant suas pecunias ad cambiū: & vocātur etiam alijs nominibus: siquidem *Arist. lib. 1. Polit. cap. 6.* appellat eos Nummularios. In Pandectis Campsores vocantur Argentarij, *l. Argētarius, ff. de eden. l. qui tabernas argentarias, ff. de contrah. empt.* Item Campsotes dicuntur Telonarij, Bancharij, Mensularij, & Collibistæ, vt ex *Budeo, & Couar. probat Ioan. de Sal. in suo tr. de camb. dub. 1. sub num. 1.* Campsuarij verò nominantur ijs, qui accipiunt pecunias ad cambium. Sunt autem Campsotes realia cambia exercentes in duplici differentia: nam quidam cambia exercent tanquā ex officio, domos, officinas, mensas, & varia pecuniarum genera parata, & exposita habentes cuiuscumq; cambire volenti: etenim ad Nundinas non modò pecuniarum; sed etiam mercium solēt concurrere mercatores aliqui, qui scientes in eis multas merces fore emendas, & emptores pecunijs indigere, mediante publica auctoritate à Magistratibus eis tributa, officinam aperiunt, parant mensas, ingentemq; monetarum summam exponūt, offerentes se, ac obligantes ad conferendam pecuniam omnibus mercatoribus ad nundinas ipsas concurrentibus, ea tamen lege, vt cambium soluant iuxta commune pretium fori ex eo loco, in quo tales nundinæ fiunt, & pecunia recipitur, in illum locum, in quo à Campsuario restituenda est: & insuper aliquod aliud incrementum ratione dictæ obligationis: qui quidem Campsotes appellantur propriè ab *Arist.* vt diximus, Nummularij, seu Bancharij. Dantur etiā Campsotes Depositarij ex officio, apud quos deponuntur mercatorum pecuniæ, & à quibus redduntur ijs, quibus à pecuniarum Dominis fuerit ordinatum; aliquid ratione laboris, ac custodia percipientes. Quidam verò sunt Campsotes non ex officio, sed priuati: siquidem non ex officio pecunias cambiunt; sed occasione aliqua cambien-

biendi ipsi oblata, qui dicuntur Campsores privati: Sicut etiam dantur depositarij privati custodientes mercatorum pecunias, & illas solutes, quibus mercatores ipsi praeceperint; pro quorum custodia aliquod incrementum percipiunt ad arbitrium boni viri, vt Nos declarauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. in proœm. q. 13.*

Vtriq; autem Campsores, siue ex officio sint, siue non; sed sunt personæ priuatæ diuiduntur in Campsores ad minutum, & in Campsores per litteras. Sunt autem Campsores ad minutum cambientes eorum pecunias cum aliorum pecunijs in vno, & eodem loco citra omnem temporis dilationem, siue commutatio fiat pecuniæ expendibilis in aliam in vno, & eodem loco expendibilem: siue fiat pecuniæ expendibilis in aliam in tali loco non expendibilem, nec receptam: & siue fiat pecuniæ aureæ in auream: siue aureæ in argenteam, vel ecream, & è contra: siquidem Campsor id agit in gratiam Campsuarij. Eiusmodi Campsores ad minutum dicuntur tales; quoniam vt plurimum cambiunt in parua quantitate. Vnde qui arti cambiendi ad minutum inseruiunt, ob id non Bancharijs, sed Bancharoti vulgò appellatur, vt habetur per *Fabian. Genuen. de camb. in princ. num. 4.* Campsores vero per litteras dicuntur, qui incumbunt cambio, in quo fit commutatio pecuniæ presentis cum pecunia loco absentis: quoniam de ratione cambij per litteras est diuersitas loci, vt cum v.g. Titius dat centum aureos Neapoli, vt sibi soluantur Romæ. Partitur cambium per litteras in cambium de loco ad locum, in quo Campsor prius accipit pecuniam in vno loco à Campsuario restitutus in alio; vel in quo Campsor dat pecuniam recepturus in alio. Et in cambium ad nundinas, quod fieri contingit tripliciter: nempe de loco ad nundinas; de nundinis ad locum: & de nundinis ad diuerso loco nundinas, vt declarauimus in dictis nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. in proœm. q. 12. & §. 1. q. 1.* His breuiter adnotatis rem hanc per duas sec. breuiter absoluemus, in quarum prima agemus de peccatis Campsoforum, & in secunda de peccatis Campsoforum, vt tales sunt.

De Campsoforū culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Campsores artem exercentes, an perseuerent in peccato mortali?
- 2 Peccant Campsores ad minutum, non seruantes aequalitatem in valore monetarum, aut exigentes supra id, quod mereatur pro earum mercede.
- 3 An cambium sint contractus inominati.
- 4 Peccant Campsores ad minutum, adhibendo dolum, & fraudem in cambiendo, & quotupliciter possit dolus, & fraus adhiberi in cambiendo.
- 5 Peccant Campsores ad minutum si priuati sint, & lege, vel statuto cambire prohibeantur, ipsique cambiunt.

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

- 5 Peccant Campsores per litteras, si priuati sint, & maius stipendium accipiant, quam Campsores ex officio.
- 6 Campsor depositarius accipere non potest aliquod stipendium à creditoribus eorum, qui pecuniam apud ipsum deposuerunt.
- 7 Peccat Campsor accipiens pecuniam alio transiendam, ubi idem pretium habet, & stipendium consequatur in gratiam, & utilitatem, tam dantis, quam accipientis.
- 8 Cambium si contingat fieri gratia dantis tantum pecuniam Campsori in vno loco, ubi plus valet, debent pecunia reddi ad aequalitatem.
- 9 Peccat Campsor per litteras recipiendo plus lucri ex cambio, eo quod solutionem precipit fieri visis litteris, quam post aliquod tempus, & quare.
- 10 Peccat Campsor, percipiens maius lucrum ex cambio, quo magis dat per locum distantior, rem ad instantiam ipsius Campsoris, secus vero ad instantiam Campsuarij.
- 11 Peccat Campsor, qui dat pecuniam cambio in loco ubi plus valet, recepturus eam in loco, ubi minus valet.
- 12 Peccat Campsor dans pecuniam ad cambium in vno loco, recepturus in alio, & paciscens, vsi pecunia augeatur, eius sibi reddatur augmentum.
- 13 Peccat Campsor, dans pecuniam in vno loco, & computans pecuniam sibi restituendam in alio in maiori valore, quam fuerit taxata, & quando.
- 14 Peccat Campsor percipiens lucrum ex cambio, celebrato de loco ad locum intra eandem, Proninciam, vel Regnum, contra legis prohibitionem.
- 15 Peccat Campsor celebrans cambium, in quo recipit pecuniam in vno loco, restitutus in alio si excedat limites iusti pretij.
- 16 Peccat Campsor dans pecuniam suam cambio pauperi in vno loco recipendam cambitam in alio, & maiorem recipiat mercedem, quam si diuiti debuisse.
- 17 Peccat Campsor negans dare ad cambium petenti per locum, ubi minus lucratio. & nolit dare, nisi per locum ubi plus lucrabitur.
- 18 Peccat Campsor dans pecuniam impuriorem, in vno loco, recepturus in alio cambitam puriorem.
- 19 Peccat Campsor dans cambio pignoribus perceptis, quorum luitionem probabiliter credat non futuram.
- 20 Peccat Campsor, dans pecuniam ad cambium vno loco, sibi reddendam cambitam in alio integram, si ibi eam Princeps auerit. Sed distinguitur optimè per authorem.
- 21 Peccat Campsor in nundinis trahens ad se totam pecuniam, ad hoc vt paucis existentibus Campsores, & quâ plurimis Campsuarijs recipientibus ad cambium possit ad eius libitum pretia augere cambiorum.
- 22 Peccat Campsor, dans ad cambium, ac sciens tempore celebrati contractus, Campsuarium non habere in nundinis, nec pecuniam, nec alium qui pro eo soluat.
- 23 Peccat Campsor, litteras quidem accipiens à Campsuario, sed non mittens eas ad locum desti-

destinata solutionis, eo quod intendat cambiū sibi solui in loco celebrati contractus.

- 24 Peccat Campsor, plus iusto pretio exigens ex cambio, eo quod Campsuarius reperiat in magna necessitate; accipiendi ad cambium.
- 25 Peccat Campsor, dans ad cambium, in quo obligat Campsuarium à principio contractus, soluere certum, ac determinatum interesse, etiam in casu non solutionis.
- 26 Peccat Campsor dans ad cambium, quod vulgè dicitur: Con la ricorla, ad Procuratorem ipsius Campsoris, ea lege, ut non possit recambire alibi quàm in loco, ubi vult ipse Campsor.
- 27 Peccat Campsor dans ad cambium cum recursa, & obligans Campsuarium ad recurrendum ad ipsius Campsoris Procuratorem per cambijsolutione.
- 28 Peccat Campsor, dans cambio cum recursa ad proprium Procuratorem, qui non habeat, nec pecuniam, nec creditum alium, nisi remissa à Campsuario debitum, & ad eundem Campsorem pertinens.
- 29 Peccat Campsor, obligans Campsuarium ad recambiendum in loco celebrati contractus.
- 30 Peccat Campsor, non restituens quasita ex cambijs siccis, ac usurarijs.
- 31 Peccat Campsore, exercentes cambia, declarata à Sac. Congr. non subsistere.
- 32 Peccat Campsor recipiens in depositum pecunias, ut illas negotietur in cambijs, & in cambijs non fuerit negotiatus.
- 33 Peccat Campsor, mutuans suas pecunias, & accipiens à mutuatario obligationem in forma depositi, cum pacto soluendi ipsi lucrum, iuxta pretium fori Genua per Placentiā. Et quādo.
- 34 Peccat Campsor augens lucrum cambijs ob dilatam sortis solutionem.
- 35 Peccat Campsor, dans in cambio merces pro pecunia.
- 36 Peccat Campsor, dans pecuniam suam ad cambium, cum pacto, ut si pretium augeatur, cedat in utilitatem ipsius Campsoris.
- 37 Peccat Campsor dans pecuniam suam ad cambium Pisanum.
- 38 Peccat Campsor, cambium celebrans cum persona inhabili ad contrahendum ex defectu libera voluntatis.
- 39 Peccat Campsor celebrans cambium in Ecclesia.
- 40 Peccat Campsor dans ad cambium suas pecunias Principi, quem scit, aut credit probabiliter illis usurum in bello iniusto.
- 41 Peccat cooperantes Campsoribus ad celebrandum cambia, sicca, usuraria, aut quouis modo illicita.
- 42 Peccant Campsore, dantes ad cambium pro mundinis inorcalatis.
- 43 Non solum peccant Campsore mortaliter celebrantes cambia sicca, & usuraria, sed etiā varijs afficiuntur pœnis.

A Ntequam ad huius rei explicacionem deveniamus est adnot. quod non desunt, qui videntur velle, campsoriam artem exercentes permanere in peccato mortali, cum eiusmodi ars sit valdè periculosa: nam ob id Gregor. in illud Ioan cap. 21. de ea loquens, ait: Nullatenus, aut vix potest exerceri sine peccato. Undè

meritò Matthæus Apostolus, qui fuit Campsor, post Telonij, atque idèd cambiorum negotium dimissum, ad illud nunquam redijt; sicut Petrus redijt ad piscationem. Et Mercat. in suo tract. de camb. cap. 1. num. 6. inquit, quod licèt campforia ars, & sic cambia vera, ac realia licita sint secundum se considerata, vtilia, ac necessaria; attamen negotiationem huiusmodi esse omnium scrupulosissimam, ac periculosissimam, quæ in hoc Mundo licitè exerceri possunt: Est enim campforia ars nummorum, maxime effectiva; atque idèd propter avaritiam, & diuitiarum ingluem, in quas communiter inclinantur homines, quamvis realia cambia semel, aut bis licitè exerceri possint; nihilominus nemo, inquit. diù artem huiusmodi exercuit quin duomillia saltem latrocinia, & vlturas comiserit: aut apud populum de talibus fatè criminibus fuerit diffamatus. Et re vera ob innumeras vtrities, & subtilitates, quas in diem campfores excogitant infatiabili lucrandi cupiditate succenssi, vltimum finem in tali negotiatione ponere conuincuntur, atque idèd in statu damnationis esse Campsore vltra ea, quæ dicit Mercat. expressè docet D. Anton. in sua sum. 2. par. tit. 1. cap. 6. eisdemque damnat D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 4. Cæterum Nos cum communi dum artem campforiam non constituere hominem in proximo periculo peccanti defendimus in nostris Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. in q. proæm. q. 8. cōsequenter dicimus, campfores ipsos non esse in statu peccati mortalis: non tamen negamus cum Salon. de camb. q. 1. in admon. Campsor. & Confessar. admonendos esse Campfores, ut artem campforiam non exercent, eorum priuata dumtaxat commoda intendentes, sed eorum primum, & præcipuum finem debeant dirigere in Reip. ac Ciuium vtilitatem: & tali negotiationi inseruire ad moderata, ac honesta lucra ex ea comparanda pro se, suisque alendis: & cambijs ita inseruiant, ut mercium negotiationi deseruiant; ad quod fuerunt adinuenta, ut hæc, & alia diximus d. q. 8. His adnotatis.

Dico primò peccare Campsore ad minutum non seruantes æqualitatem in valore monetarij, aut exigentes supra id, quod merentur pro eorū mercede. Etenim cambium ad minutum sicut, & reliqua cambia realia cum sint contractus inopinati, ut ostendimus in dictis nostris Commentar. in proæm. q. 10. concl. 5. Et præcipuè reducuntur ad contractum permutationis, seu emptionis, ac venditionis; atque idèd sint actus iustitiæ commutatiuæ, quemadmodum in contractu emptionis, ac venditionis, & in alijs commutationibus, ut cōtractus iustus dicatur oportet, ut interueniat æqualitas, ac commensuratio inter id, quod datur, & id pro quo datur; ita, & in cambio seruanda est æqualitas circa valorem monetarum; quæ sunt commutandæ; ita ut tanti valoris sit, quod datur, quàm id, quod recipitur: Et quod Campsor ratione cambijs non recipiat à campsuario aliquod incrementum vltra suam mercedem, à lege, à consuetudine, & communi hominum vsu, aut Periti iudicio taxatum, ut habetur ex Romoal. Col. de camb. cap. 4. Filliuc. tomo 2. qq. moral. tr. 35. cap. 5. q. 4. num. 362. Bonacc. de contr. disp. 3. qu. 1. p. un. unico, propos. 2. sub

sub num. 3. quos Nos ad id retulimus in dictis nostris *Commentar. in proem. q. 13. nu. 6. & 7. vbi num. 8.* tamen diximus, Campsores ex officio, qui se obligant alicui Reip. seu Magistratui, aut aliquibus particularibus mercatoribus illius Reip. seu alterius loci ad cambiendum cum quocunque volente, ratione talis obligationis possunt cambire, non solum pro mercede curreri; sed etiam maiori in aliqua moderata quantitate à peritis taxanda: siquidem obligatio huiusmodi est pretio æstimabilis. Caterum vbi non adest talis obligatio citra iniustitiam non possit Campsor aliquod incrementum recipere ultra mercedem, lege, consuetudine, aut communi peritorum in arte iudicio constitutam, ut patet ex traditis per *Scacc. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 1. num. 5.* Vnde priuatus homo non potest ex cambio tantundem accipere, quantum potest Campsor ex officio: quoniam Campsor ex officio plura sustinet onera, pericula suscipit, ac labores, & expensas facit; quam Campsor priuatus, ut in *d. Commentar. in proem. declarauimus, q. 14. num. 17.*

3 Dico secundò peccare Campsores ad minutum cum in cambiendo dolum, & fraudem adhibent: siquidem fraus, & dolus nemini patrocinari debet, ut in *cap. ad nostram, de empt. & vend.* Multipliciter autem potest fraus adhiberi in cambio ad minutum, nempe cum adulterina moneta datur, vel non vsu recepta, dolose diminuta, aut publica auctoritate reprobata. Ita *Azor. par. 3. instit. moral. lib. 10. de camb. cap. 4. q. 10.* vbi addit *vers. Quid si Titius*, quòd pecuniam adulterinam, diminutam, ac reprobata, ut supra non potest quis alteri tribuere; etiam si ab alio ignoranter acceperit: quoniam sibi imputatur, qui talem accepit: nec poterit ipse alium decipere, quamuis fuerit ipse deceptus.

4 Dico tertio peccare Campsores ad minutum priuati, lege, seu statuto cambi prohibiti cambientes, ut habetur ex *Soto lib. 6. de iust. & iure, q. 9. ar. 1. in fine, Azor. par. 3. instit. moral. lib. 10. de camb. cap. 4. q. 7.* & ex alijs, motis ex eo, quòd legem iustam non seruantes, peccant mortaliter: siquidem facientes contra legem humanam iustam, dicuntur, etiam facere contra Diuinam; quæ iubet Præpositis nostris obedire, atq; idè lethalem culpam contrahunt. Est tamen verum, quòd quamuis præfati Doctores obligent eiusmodi Campsores priuatos, etiam ad lucri percepti restitutionem; nihilominus contraria sententia nobis videtur probabilior, quam tenet *Salon. de camb. q. 3. ar. 1. q. 5. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 23. dub. 2. num. 17. Rebell. de obligat. iust. par. 2. lib. 11. q. 4. num. 7. Ioan. de Sal. in suo tr. de camb. dub. 5. sub num. 2. vers. Reclè tamen*, cum alijs, quos allegant, dicentes, priuati homines percipientes lucrum ex cambio ad minutum, lege prohibente, licet peccent; attamen ad percepti lucri ex tali cambio restitutionem non tenentur: siquidem si talis cambiens ad lucrum percepti restitutionem teneretur, vel cogeretur Campsuario illud restituere, vel Reip. Sed neutri, ergò, &c. Maior patet. Minor probatur, quoniam neutri damnum intulit, seu iniuriam, cum non plus supponamus acceptum, quam communi Campsorum iudicio pecunia in tali commutatione solet æstimari, ut fufius de hac re

egimus in dictis nostris *Commentar. in proem. q. 15. num. 4. cum plur. seq.*

5 Dico quartò peccare Campsores priuatos per litteras maius stipendium percipientes, quam Campsores ex officio. Etenim cambium per litteras licet sit iustum, ac iuste ex eo lucrum percipitur, non solum si celebretur cum Campsore publico, seu ex officio; sed etiam si fiat cum persona priuata, quæ Campsoris munere non fungitur: nam huic quoq; licitum est ex eiusmodi cambio lucrum aliquod consequi, nisi aliqua positua lege personis priuatis fuerit interdictum lucrum ex cambio per litteras percipere, sicut in *d. Commentar. in proem. diximus q. 14. & 15.* & supra adnotauimus. dicto tertio, de *Campsores ad minusum agentes*; nihilominus priuatis hominibus non est licitum maius lucrum, aut etiam tantum lucri ex dicto cambio percipere, quantum Campsori ex officio fas est, ut sup. ostendimus *d. dicto 3. de cambio ad minutum tractantes.* Siquidem Campsor ex officio, seu publicus plures habet causas assequendi lucrum; persona uerò priuata pauciores, ut patet ex ijs, quæ cumulauimus in eisdem nostris *Commentar. §. 1. q. 1. sub num. 23.* ubi tamen ex *Filiuc. tomo 2. qq. moral. tr. 35. cap. 6. q. 8. nu. 397.* diximus etiam, quòd Mercatores cum ad alia soleant recipere in constituendo pretium cambijs, si alia rationes æquè militent in priuatis personis, ac in publicis Campsores, non uideatur, cur non possint æquale lucrum referre. Et ita in praxi testatur seruari *Filiuc. loc. cit.* quoniam in cambijs habetur tantum ratio ad pretium cambiorum, quod currit in foro.

6 Illud autem nolui hoc loco silentio esse prætereundum, quod adnotauimus in præfatis nostris *Commentar. in proem. q. 13. à num. 14. vsque ad fin.* dum loquens de Campsores depositarijs dixi, quòd Campsor depositarius non potest stipendium aliquod accipere à creditoribus eorū, qui pecuniam apud ipsum deposuerunt; quoniam Depositarius quando soluit nomine eorum, qui pecunias deposuerunt, suis creditoribus, repræsentat personam debitoris: at debitor non potest à suo creditore mercedem aliquam accipere; ergò nec Depositarius, ut rectè explicat *Nauar. in cap. nauiganti, num. 37. de usur. & Romoal. Coli de camb. cap. 34.* vbi etiam docet, non esse licitum eiusmodi Depositarijs aliquid recipere ratione anticipatæ solutionis, vel ratione solutionis in pecunia numerata, & non in litteris, iuxta ea, quæ habentur ex *Lopez. de contr. lib. 2. cap. 2. concl. 2. vers. Quaritur ergo*, vbi rem hanc tripliciter limitat, *Vegq. in sum. de camb. casu 44.* Idè dicendum est de Mutuantibus ex officio. Est tamen verum, quòd tunc Campsores Depositarij, & Mutuantes ex officio non possunt percipere mercedem aliquam ut supra, quando à Rep. stipendium aliquod eis fuerit constitutum; aliàs secus, ut inquit *Mol. de contr. disp. 399. sub nu. 3. & Romoal. Coli de camb. cap. 4.* quos nos ad id citauimus in dictis nostris *Commentar. in proem. q. 13. prope fin.*

7 Dico quinto peccare Campsores accipientes pecuniam aliò traiciendam, vbi idem pretium habet, & stipendium consequatur ex tali cambio gratia, & in utilitatem tam datis, quam accipientis celebrato. Etenim quando cambium fit gra-

ria vtriusque cambientis ad mutuam petitionem de loco ad locum, vbi pecunia idem pretium habet, à neutro lucrum ex eo percipi potest: siquidem eiusmodi cambium est vtriusque fauorabile, cum ob vtilitatem vtriusque fuerit celebratum: ergo non magis vnus ab altero stipendium petere potest, vt habetur ex *Salon. de camb. q. 4. ar. 2. contr. 2. in resp. ad argum. prima opin. Reginald. lib. 2. §. sua prax. num. 460.* & ex alijs, quos nos retulimus in *dictis nostris Comment. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 3. num. 4. & 5.* vbi hanc conclusionem limitauimus veram esse, quando cambium fit gratia vtriusque cambientis, ad mutuam petitionem, vel neutram: aliàs secus dicendum esset, vbi alter eorum fuit rogatus cābire ab altero: nam licet cambium fieret propter necessitatem vtriusque, tunc is, qui fuit rogatus cambire, potest petere ex tali cambio lucrum, ac stipendium, vt docet *Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 10. ar. 1. Reginald. loco cit. & alij;* & ita intelligendum est, quod *d. §. 1. q. 16.* quod verum esse diximus ex *Scac. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 6. num. 9.* nisi is, qui praeuenit, querendo cambium illud querat vt Campfor, & is, qui requiritur, requiratur vt Campsuarius: secus autem e conuerso, vt ibidem declarauimus *num. 6. & 7.* vbi etiam *num. 8.* ostendimus, quae supra diximus, ad transportationem equi, vtriusque contrahentium necessariam; atque; idem si ego existens Capuz remissurus essem equum Romam meis expensis, si quis peteret à me eiusmodi equum titulo locationis, quo Romam peteret, possem pro locatione dicti equi mercedem petere. At si ego essem primus, qui rogassem Romam iturum, vt equum illuc reportaret, licet equo ipso indigeret, posset à me mercedem aliquam consequi, vt habetur ex *Soto loc. cit. & ex alijs à nobis relatis d. q. 3. num. 8.* vbi etiam *num. 11. concl. 2.* concludimus, quod si contingat cambium fieri gratia dantis pecuniam tantum Campfori in vno loco, vt sibi soluarur in alio, vbi pecunia ipsa idem pretium habet, tunc Campfor nihil aliud poterit ex dicto cambio consequi, nisi puram mercedem, ratione realis, vel virtualis transportationis pecuniae de loco, vbi eam dans non indigeat, ad locum vbi eadem ipsi sit necessaria: & ita intelligenda sunt quae diximus in *d. §. 1. q. 16.* vt eo scilicet casu possit lucrari mercedem.

Quod si contingat cambium fieri gratia dantis tantum pecuniam Campfori in vno loco, vbi plus valet, siue eius valor sit legalis, siue consuetudine sit taxatus maior ratione materiae, vel ex alia causa, tunc pecuniae debent reddi ad aequalitatem, ita vt tanti aestimationis sit pecunia, quae datur, quam pecunia, quae recipitur: & Campfori primo tribuendus est excessus pecuniae, quae plus aestimatur in loco solutionis faciendae, & deinde iusta merces pro virtuali transportatione pecuniae de loco ad locum per litteras; atque; idem Campfor tunc duplici ex capite lucratur, vt rem hanc declarauimus *d. §. 1. q. 3. concl. 3.* Quando demum cambium fit gratia, & ob necessitatem vtriusque cambientis, tunc si pecuniae vnus loci inferiores sint in valore, quam pecunia alterius, reducendae sunt ad aequalitatem, ita vt recompensetur ad, quod minus valent pecuniae, quae sunt valoris inferiores: at hoc casu neutri debeatur stipendium, vt *d. q. 3. concl. 4.* sufficienter

ostendimus. His etiam adde, quae infra dicemus *dicto 7.*

9 Dico sextò Campforem per litteras peccare recipiendo plus lucri ex cambio, eo quod praecipit solutionem fieri, visis litteris, quam post aliquod notabile tempus: siquidem illud incrementum non perciperet ratione loci; sed ratione temporis, atque; idem ex mutuo, & sic vsuram committeret, vt ostendimus, in *nostris Commentarijs ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 4. sub num. 3. & seq. vbi etiam num. 6.* ob id diximus falsam esse opinionem *Garc. de contr. par. 2. cap. 9.* quae refert, & sequitur *Lopez eod. tr. lib. 2. cap. 4. q. 1.* dum inquit, licitum esse danti Campfori Metinz mille aureos transferendos Valentiam post tres menses ad petitionem ipsius Campforis non aliàs transmissuri, nisi data illa dilatione, & non tantum minuire illi mercedem; sed etià in totum tollere: siquidem talis contractus reduceretur ad mutuum; ex quo dans dictos mille aureos, lucrum assequeretur ex dilatione solutionis, & sic vsuram committeret. Fit autem cambiorum per litteras solutio multis modis. Primò fit, visis litteris, & tunc faciendae est statim solutio regulariter, praesentatis litteris. Secundò post aliquod tempus, praesentatis litteris; nempe post octo, decem, viginti dies, post duos, vel tres menses; & tunc solutio debetur statim post illud praefinitum tempus. Tertio praecipitur solutio, ad vsu, & tunc fieri debet iuxta vsu, & consuetudinem Mercatorum. Denique praecipitur solutio ad primas Nundinas, quae fiunt quater in anno, de trimestre ad trimestre, de quibus omnibus egimus *d. q. 4. in princ. & eod. §. 1. q. 1. vers. Docimotertio.* His adde quae dicemus *infra dicto 30.*

10 His adde ea, quae in *dictis nostris Commentar. cumulauius d. §. 1. q. 19. 20.* vbi ostendimus peccare Campforem percipientem maius lucrum ex cambio, quo magis dat per locum distantiorē ad instantiam ipsius Campforis; secus autem ad instantiam Campsuarij: licet peccat Campfor dans pecuniam in vno loco sibi reddendam in alio condicto tempore: & maius lucrum recipiens, quò maior datur temporis distantia ad pecuniam ipsam reddendam. Est tamen verum, quod quo magis nundinae sunt distantes maius lucrum ex cambio percipi potest; quoniam non semper Campfor qui dat cambio, minus in principio Nundinarum, quam in medio, & minus in medio, quam in fine emit scutum Marcharum; nam aliquando contingit oppositum. Et dato quòd raro id eueniat; nihilominus id nõ prouenit ex temporis distantia; sed propter Campforum copiam, cum plures tunc sint, qui pecunias suas alijs ad cambium tradant, vt nos declarauimus *d. q. 20. in fine, & in prog. q. 8. in respons. ad 6. argum.*

11 Dico septimò peccare Campforem dantem pecuniam cambio in loco vbi plus valet, receptorum eam in loco vbi minus valet, & lucrantem ratione maioris aestimationis pecuniae. Etenim quando monetæ plures valent vbi dantur, quam vbi recipiuntur, reducendae sunt ad aequalitatem, ita vt recipiens ad cambium refundat Campfori, quod plus valet ipsius Campforis pecunia, soluta eidem debita mercede: siquidem cambium est contractus innominatus, & redu-

K k k k

citur

circur ad contractum permutationis, & essentialiter est commutatio: at in commutatione æqualitas est seruanda, ita vt res, quæ permutantur sint pretio, & æstimatione pares, vt fufius de hac re egimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. in proem. q. 13. & §. 1. q. 21.* quibus adde quoque, quæ supra adnotauimus *disto 5.* Non tamen negamus, quin dans cambio ex præcedenti obligatione ad cambiendum possit ratione talis obligationis ultra debitam mercedem aliquod incrementum consequi, vt post alios ostendimus *d. §. 1. q. 22.*

22 Dico octauò peccare Campforem dantem pecuniam ad cambium in vno loco, recepturum in alio, & pacifcentem, vt si per legem, vel Principem augeatur pecuniæ valor, eius sibi reddatur augmentum. Etenim eiusmodi pactum iniustum esse probat *Salon. de camb. q. 4. ar. 2. cõtr. 4.* nam eo casu non seruatur æqualitas, cum dās plus reciperet, quàm dederit: quod tamen verum est nisi Campfor fuisset pecuniam seruaturus vltique ad illud tempus, in quo creuit pecuniæ valor, vt nos declarauimus in *distis nostris Commentar. §. 1. q. 5.* vbi multis modis conclusionē hanc ampliauius, ac limitauius.

23 Dico nonò peccare Campforem dantem pecuniam in vno loco, & computantem pecuniam restituendam in alio maiori valore, quàm fuerit auctoritate publica taxata, quādo pecunia legalis est firma, ac inuariabilis, & materia illius nō plus valeat in loco destinata eiusdem restitutionis. Nam quamdiu publica taxatio monetæ vim habet, nefas est plus accipere, vt per *Iun. in cap. quanto, de iur. iur. Tol. lib. 5. sua sum. cap. 51. Reginal. lib. 2. §. sua prax. num. 447. vers. Dicendum secundo,* & fufius declarauimus in *distis nostris Commentar. in extrau. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 6. concl. 3.* vbi hanc conclusionem limitauius, quando Campfor velit augere valorem legalem pecuniæ ratione lucri cessantis: tunc enim ratione lucri cessantis posset Campfor illud incrementum in cambio computare. Dixi: *Quando pecunia legalis est firma, ac inuariabilis;* quoniam aliter esset dicendum, vbi pecunia legalis esset variabilis, vt ibidem declarauimus.

24 Dico decimò peccare Campforem percipientem lucrum ex cambio celebrato de loco ad locum intra eandem Prouinciam, vel intra idem Regnum contra legis prohibitionē. Potest enim lege prohiberi, ne cambia sub lucro fiant de loco in locum intra eandem Prouinciam, vel intra idem Regnum: siquidem lex eiusmodi potest esse expediens Reip. ad euitandas vsurarum palliationes, quæ in eiusmodi cambijs fieri possunt, atq; idè ligat in conscientia, vt probat *Salas de camb. dub. 10.* quem nos ad id retulimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 8. concl. 5. sub num. 18.* & inquit, quòd lex ista non fundatur in præsumptione, quæ cessat in foro conscientie quando cambium aliàs esset iustum; sed fundatur in veris periculis, atq; idè causa finalis talis legis non est præsumptio vsurarum; sed securitas, & vitatio periculi palliandi vsuram in tali contractu: & propterea obligat in conscientia, iuxta ea, quæ habentur ex *Fillic. tomo 2. q. 99. moral. tr. 33. cap. 5. à num. 93. vsque ad num. 99.* Est tamen verum, quòd lucrum

perceptum ex tali cambio contra legis prohibitionem licet sit restitutionis obnoxium quoad forum exterius, etiam si nulla intercesserit fraus, & cambium esset iustum, eo quòd absq; nullo esset perceptum, vt in *l. non dubium, C. de legib.* nihilominus quoad forum interius non est restituendum ante sententiam; etiam si lex procederet ultra reddendo recipientem incrementum illud incapacem, ut diximus *d. q. 8. sub num. 14. & seq. concl. 4.* Etenim ex natura rei cambium intra idem Regnum, & intra eandem Prouinciā, remota lege prohibente non solum est validum; sed ex eo percipi potest lucrum tam ratione transportationis pecuniæ, quàm ratione eiusdem copiar, vel penuriæ, vt ostendimus *d. q. 8. concl. 6. sub num. 19.*

25 Dico vndecimò peccare Campforem celebrantem cambium, in quo recipit pecuniam in vno loco restitutus, in alio si excedat limites iusti pretij: non tamen contractus redditur nullus. Prima pars conclusionis patet ex eo, quòd dicitur f. cere contra iustitiam. Probatur modo quòd ad secundam partem: siquidē cambium est contractus innominatus, qui reducitur ad contractus emptionis, ac venditionis, & commutationis, quibus magis assimilatur, vt probauimus in *d. Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. in proem. q. 10. concl. 5. vers. Denique:* at in contractu præsertim emptionis deceptio in pretio non annullat ipsum contractum, vt per *DD. in l. 2. C. de rescind. vend. ergò deceptio in cambij pretio ipsum cambium non annullat, vt rem hanc fufius declarauimus in distis nostris Commentar. §. 1. q. 9.* eandem multipliciter ampliātes, ac limitantes.

26 Dico duodecimò peccare Campforem dantē cambio suam pecuniam pauperi in vno loco recipiendam cambitam in alio, & recipientem maiorem mercedem ab eo, quàm si dedisset ad cambium diuisi, vt habetur ex *Naui in Man. cap. 23. num. 81. Soto lib. 6. de iust. & iure, q. 4. ar. 1. ad 1. & ex alijs docentibus, ex sola ratione periculi in recuperanda sorte, non posse mutuantem incrementum aliquod ex mutuo percipere: quoniam eiusmodi periculo spontè se exponit, & metum vult subire, & idè non attenditur. Sed quicquid sit de hac re, cum non desint qui contrariam doceant opinionem, & inter alios est *Scac. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. num. 68. & 69.* Nos hanc conclusionem limitauius in *distis nostris Commentar. §. 1. q. 17. num. 6.* cum Campfor dat ad cambium personæ adèd inopi, vt probabili se exponat periculo amittendi pecuniam, quam cambio dedit; quoniam tunc ratione talis periculi potest Campfor maius lucrum ex eo percipere, etiam si sit supra pretium commune fori. Etenim mutuant cum probabili periculo amittendi pecuniam mutuatam, potest aliquid ex tali mutuo intendere ratione talis periculi, vt habetur ex *Medina de restit. q. 38. §. ad tertiam causam, & in quarta causa, Molina de contr. disp. 304. & lauius 356. Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 21. dub. 6. & cap. 13. dub. 4. num. 43.* & ex alijs, quos nos retulimus *d. q. 17. num. 6.* vel saltem tutior videtur opinio *Scac. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 15. num. 1.* dicentis, Campforem dantem pecuniam ad cambium pauperi, esse ab eo consequi*

sequi maius incrementum, quam à ditite; dummodo non excedat limites iusti pretij.

17 Dico tertio decimo peccare Campforem negātem dare cambio petenti per locum ubi minus lucretur, & nolle dare nisi per locum ubi plus lucrabitur. Etenim si talis Campfor sit publicus, & ex officio, peccat contra iustitiam, cum teneatur cambire per loca ad libitum petentis. Et si Campfor sit persona priuata licet non peccet cōtra iustitiam; nihilominus potest peccare contra charitatem, & æquitatem, vt inquit *Molfes. par. 2. sua sum. tr. 12. cap. 7. num. 82.* Quod tamen verum est, nisi aliàs id cederet in magnū Campforis incommodum: siquidem tale incommodum, nec secundum iustitiam, nec secundum charitatem tenetur subire, vt rectè habetur ex *Fillius. tome 2. qq. moral. tr. 35. de censib. & camb. cap. 10 q. 5. num. 473.* & nos latius adnotauimus in *dictis nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 18. per totam; & q. 28. num. 15.*

18 Dico quarto decimo peccare Campforem dātem pecuniam impuriorem in vno loco, receptorum in alio cambitam puriorem, vt patet ex ijs, quæ docent *Sot. lib. 6. de inst. & iuro, q. 12. ar. 1. concl. 1. Ledes. 2. par. sum. tr. 8. de camb. concl. 9. & Ioan. Salas de camb. dub. 27.* dicentes, quod cambire monetam inferioris auri, vel argenti pro alia superiori, quamuis sit eiusdem ponderis, & valoris legalis; nihilominus nisi intercedat cōpensatio aliqua, est manifestata iustitia: siquidem dans pecuniam impuram pro puriori, minus dat, quam recipit; id autem est contra iustitiam commutatiuam. His adde, quæ nos adnotauimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 23.* vbi fusius de hac re egimus.

19 Dico quinto decimo peccare Campforem dātem cambio, mediantibus pignoribus perceptis, quorum luitionem probabiliter credat non futuram. Nam quamuis licitum sit dare cambio sub pignore, ac etiam adhibitis fideiussoribus non solum pro securitate sortis, sed etiam mercedis, etiam si Campfuaris tempore celebrati contractus sit soluendo, & vt vulgo dicitur, *Bona lettera*, vt ostendimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 24. num. 3. cum plur. seq.* nihilominus ita demum licitè pignora percipiuntur in cambio, quando à cōtrahentibus, vel saltem à Campfore speratur eorum luitio: aliàs pignora tēserentur data in satisfactionem cambij, atque idēd Campfuaris non teneretur soluere Campfori lucrum aliquod ratione cambij; sed tantum nudam sortem illius super datis pignoribus pro concurrenti quantitate: quando enim pignora dantur creditori pro quocunque alio credito citra vnam spem luitionis, censentur data in solum pro ipso credito, vt habetur per *Bald. in l. voluntas, num. 9. C. de fideiuss.* & ex alijs, quos nos retulimus *d. q. 24. sub num. 9.* vbi *num. 11.* diximus quoque, quod quamuis pignora, & fideiussores in cābio adhiberi possint; at tamen Campfor cum pignora, & fideiussores accipit debet minus pretij pro cambio percipere, quam si percipisset, pignoribus, vel fideiussoribus non datis: nam hoc casu tutor efficitur, & minori exponitur periculo. His adde, quæ adnotauimus in *dictis nostris Commentar. §. 1. q. 6.*

20 Dico sextodecimo peccare Campforem pecuniam dātem ad cambiū in vno loco sibi reddendam cambitam in alio integram, si ibi eam Princeps auxerit post celebratum contractum. Tunc enim Campfor recipere plusquam daret: quod esset contra iustitiam commutatiuā. Vndè si Titius Campfor Venerus dederit Meuiō ad cambium 100. scuta, vt cambita sibi reddantur Neapoli, si post celebratum contractū Rex valorem scuti auxerit vno caroleno; ita vt dum tēpore celebrati contractus scutum valeret Neapoli caroleno undecim, ad prærens, & tempore solutionis faciendæ ualeat duodecim, tunc Campfor non poterit percipere Neapoli integram scuta centum; sed tantum nonaginta: siquidem hæc aucta ualens tot caroleno, quor ualebant centū scuta ante eorum actionem: al. às Campfor plus exigeret, quam dederit in ratione pecuniæ. Ita *Fillius. tome 1. qq. moral. tr. 25. cap. 11. q. 2. sub num. 486.* & alij loquentes de eo qui mutuat scuta 100. & post mutuū creuit pecuniæ valor; nam is, qui mutuū accepit, non tenetur integra scuta reddere, sed pauciora. Hæc sententia re vera est probabilis; nam habet pro se nonnullos alios Doctores grauis ponderis, quos retulimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 25. num. 2. & 3.* vbi etiam *num. 4.* adduximus *Angl. q. de camb. ar. 8. q. 5.* dicentem, quod si quis det centum scuta, vt totidem reddantur, quando pretium fuerit auctum, aut si puret probabiliter esse augendum vsuram committit.

Cæterum nos in *d. q. 25.* vt loquamur consequenter ad ea, quæ adnotauimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de censib. §. 3 q. 6.* distinguendum duximus, quod pecunia post celebratum contractum cambij contingit mutari dupliciter: nempe quoad bonitatem, vel malitiā extrinsecā, vt quia scutus aureus erat magis, vel minus expendibilis tēpore celebrati contractus, quam hodie, in quo faciendā est cambij solutio: vel quoniā tempore contractus erat maior, aut minor copia pecuniæ, quam ad prærens tempore solutionis faciendæ; aut quia tempore celebrati contractus scuto aureo à Rep. vel Principe fuerat constitutum minus, aut maius pretiū, quam tempore solutionis cambij in loco destinatæ solutionis. Altero autem modo contingit mutari pecuniam quoad bonitatem, aut malitiā intrinsecam; vt quia scutus aureus erat tēpore contractus ex auro impuro, vel ex puro, sed diminuto: & tempore solutionis cambij esset ex auro puro, vel impuro, sed aucto in pondere: vel è conuerso. Vndè conclusimus in *d. q. 25. concl. 2.* quod si in casu, de quo agitur moneta fuerit aucta à Principe quoad bonitatem intrinsecam in loco conditæ solutionis, tunc solutio cambij faciendā est de moneta, quæ currebat tempore contractus, si extet, Campforis inter sit: si verò nō extet, debet fieri solutio de moneta currente tempore solutionis, iuxta valorē tamen monetæ antiquæ, quæ currebat tempore contractus: & id siue fuerit conuentum de soluendo cābio de certa specie monetæ, siue in moneta currente tempore solutionis faciendæ: siue quod solutio fieret de moneta currente, non exprimendo ad quod tempus monetæ cursus sit referendus: aut tandem fuerit simpliciter conuentum de solutione, vt latè probauimus *d. q. 25. concl. 2. num. 17. cum plur. seq.*

eandem multipliciter ampliantes, ac limitantes. Quod si moneta, quæ currebat tempore celebrati contractus fuerit aucta secundum bonitatem extrinsecam, tunc solutio cambij est facienda de moneta corrente tempore solutionis faciendæ, non autem de moneta iuxta valorem, quem habebat tempore celebrati contractus, atque idem moneta ipsa aucta integra debetur Campsori, vt in d. q. 25. *concl.* 3. ostendimus, quam multis quoque modis ampliamus, & limitauimus, vbi tamen, *num.* 7. *concl.* 1. ostendimus, quod quando vigore conventionis initæ solutio cambij in loco conducto facienda est de certo monetarum genere; Campsuarius tenetur de iure stare conventioni, nec Campsor cogi potest aliud monetarum genus accipere, si tale monetæ genus reperitur tempore solutionis.

21 Dico decimo septimo peccare Campforem in nundinis ad se trahentem totam pecuniam, ad hoc, vt paucis existentibus Campsoribus, & quamplurimis Campsuarijs accipientibus ad cambium, possit ad eius libitum cambiorum pretia augere. Id enim est contra cambij nundinalis iustitiam, & expressè prohibitum per *extrauag. B. Pij V. de camb.* in illis verbis: *Eos vero qui conspirationes fecerint, vel congestam undique pecuniam, ita ad se redegerint &c.* Vbi etiam damnantur monopolia, & Nos fusius in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 1. q. 28. num.* 13. & 14. Quæ nam sint cambia nundinalia, ac de nundinatum origine, ac iustitia, latè egimus d. §. 1. q. 26. & 27. vbi etiam q. 29. 30. & 31. tractauimus de pretio cambij ad nundinas quomodo constituitur, & quot personæ concurrant ad eiusmodi cambia celebranda, ac praxim retulimus.

22 Dico decimo octauo peccare Campforem dantem cambio, ac scientem tempore celebrati contractus, Campsuarium non habere in nundinis, nec pecuniam, nec alium qui pro eo soluat: & multò magis peccat, si ex defectu solutionis obliget Campsuarium ipsum ad recambium. Siquidem eiusmodi cambium non est verum, sed fictum, quoniam in eo non fit vera, ac realis commutatio vnius pecunie cum altera in diuersis, & distantibus locis; quia ab initio Campsor sciebat commutationem nunquam futuram, sed litteras esse remittendas inanes: & dum obligat Campsuarium ad recambium ad locum celebrati contractus maximè, clarè conuincitur non habuisse intentionem cambiendi; sed mutuandi cum lucro, & sic vsuram committendi. Et si ad noua recambia, donec ei fuerit satisfactum, Campsuarium ipsum obliget, grauissimè peccat: nam non solum intendit interesse principalis fortis; sed etiam iniustitiam iniustitiæ addendo, exigit singulis nundinis in remittendis litteris: qui cambiendi modus satis est ad exhauriendum, & consumandi in breui facultates magni diuitis. Vnde meritò eiusmodi cambium iniquum, ac fictum à Doctoribus iudicatur, vt habetur ex *Merc. lib. 4. de contr. cap. 10. Soto lib. 6. de iust. & iure, q. 13. ar. 2. Nauar. in cap. nauiganti, num. 25. de usur. & Romual. Coli in suo tr. de cambio, c. 14. propè fin.* quos Nos ad id adduximus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 28. sub num.* 10. vbi etiam *num.* 8. diximus ex *Romual. Coli loco citato, cap. 13.* quod si quis

dedit cambio tempore celebrati contractus existimasset, Campsuarium, qui ad cambium accepit, re vera ibi habere pecuniam, vel creditum pro cambio soluendo conducto tempore, & loco: & deinde ante solutionem in cognitionem deuenit, quod Campsuarius neutrum habeat, debet rescindere, & annullare contractum, & esse solius fortis principalis contentus vna cum inter esse lucri cessantis, vel damni emergentis, si quod fuerit passus: & id potest intendere in primis tantum nundinis, vt per *Romual. Coli d. c. 14.* & Nos in d. q. 28. *num.* 11.

23 Dico decimo nono peccare Campforem litteras quidem accipientem à Campsuario, sed non mittentem eas ad locum destinatæ solutionis; eo quod intendat cambium sibi solui in loco celebrati contractus. Etenim eiusmodi cambium, tanquam vsurarium damnatur per *extrauag. B. Pij V. de camb.* in illis verbis: *Primum igitur damnamus ea omnia cambia, qua sicca nominantur, & ita consinguntur, vt contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent; ad qua loca ij qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambij tradunt, sed non mittunt, &c.* Siquidem eiusmodi Campsor lucrum ex tali cambio intendit ratione temporis, non autem loci. Non tamen dicimus litteras esse de essentia cambij per litteras; quia potest dari cambium reale de loco ad locum absq; litteris, vt ostendimus in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 1. q. 33.* vbi rem hanc latè tractauimus, & q. 37. Item dicendum est de cambio in quo Campsor acceptas litteras à Campsuario mittit ad locum destinatæ solutionis, sed scit, transacto tempore vnde processerant esse referendas inanes, vt probauimus *ead. §. 1. q. 34.* in qua etiã egimus de cambio, in quo Campsor ignorabat litteras esse referendas inanes, sed Campsuarius sciebat: & è contra, de cambio, in quo Campsor sciebat litteras referendas inanes, sed Campsuarius id ignorabat. Adde etiam hic, quæ ibidem adnotauimus q. 35. vbi fictum, ac iniquum censuimus cambium, in quo Campsor probabiliter putat litteras esse acceptandas in loco destinatæ solutionis ab eo, ad quem diriguntur; sed non soluendas: & q. 36. in qua fictum quoque probauimus cambium, in quo Campsor probabiliter putat, Campsuarium reuocaturum litteras datas pro loco destinatæ solutionis, & cambium cum lucro soluturum in loco celebrati contractus: is enim conuincitur voluisse mutuare sub lucro, & sic vsuram committere, & nõ cambire.

24 Dico vigesimo peccare Campforem plus iusto pretio ex cambio exigentem, eo quod Campsuarius reperitur in magna necessitate accipiendi cambio. Etenim quis non potest alicui vendere carius, eo quod magnam habet necessitatē emendi, atque idem est restitutioni obnoxius; quoniam pretium rei iudicatur ex valore rei in se, non autem ex commoditate, quas res ementi in particulari est allatura, vt habetur ex *Molina de contr. disp. 386. num.* 1. Sic etiam si quis vendat rem suam vilius, vt redimat se, vel suos à captiuitate: vel vt se, suosque alat in magna necessitate, tenetur vilius emens ad iusti pretij supplementum: ergò, & Campsor, qui dat cambio, quando emit scutum marcharum minori pretio, propter urgentem Campsuarij necessitatem, tenetur

iustum pretium supplere: siquidem vendens vilis, & emens carius in supradictis casibus non consentiunt simpliciter. Ita *Scacc. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 3. limit. 6.* & alij à Nobis citati in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 38.* vbi de hac re fusius egimus rem ipsam multis modis ampliantes, ac limitantes.

25 Dico vigesimoprimum peccare Campforem dantem cambio, in quo obliget Campsuarium à principio contractus soluere certum, ac determinatum interesse, etiam in casu non solutionis: Est enim eiusmodi cambium non solum damnatum per *extrauag. B. Pij V. de camb.* vt constat ex illis verbis: *Statuimus, ne deinceps quisquam audeat, siue à principio, siue aliàs certum, & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis pacisci.* Sed etiam est usurarium, cum eiusmodi cambia usuraria declarentur per dictam *extrauag.* vt habetur ex *Nauar. in Man. c. 17. num. 292.* & in *cap. nauiganti, num. 77. de usur. Azor. par. 3. instit. moral. lib. 10. tit. de camb. c. 10. vers. Sexto cum pecunia,* & ex alijs à nobis relatis in nostris *Commentar. ad d. extrauag. §. 1. q. 39.* vbi rem hanc multipliciter ampliauius, ac limitauimus.

26 Dico vigesimosecundum peccare Campforem dantem cambio, quod vulgò dicitur: *Contra rursam,* ad Procuratorem ipsius Campforis, ea lege, vt non possit recambire alibi, quàm in loco, vbi vult ipse Campfor: Est enim eiusmodi cambium illicitum, cum ex tali obligatione clarè colligatur intentio recipiendi cambium in loco celebrati contractus, & non in nundinis; quamuis litteræ mittantur, & quasi per nouum cambium remittantur pecuniæ soluendæ, vbi fuerit data ad cambium, vt habetur ex *Azor. par. 3. instit. moral. lib. 10. cap. 9. q. penul.* Vnde non recambiret Campfor dans Genuæ ad cambiū cum recursa ad Procuratorem suum Placentiæ, vbi faciendæ est solutio cum obligatione, vt Genuam remittat pecuniam, & non aliò, vt Nos adnotauimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 40. circa finem, vbi in princ. quæstionis,* latè declarauimus, quid sit dare cambio cum recursa, & quot modis fiat.

27 Dico vigesimotertium peccare Campforem dantem cambio cum recursa, & obligantem Campsuarium ad recurrendum ad ipsius Campforis Procuratorem pro solutione cambij. Etenim huiusmodi cambium est illicitum: nam dum Campfor dat cambio obligando Campsuarium ad recurrendam pro solutione cambij ad suum Procuratorem, seu correspondentem aliàs non daturus ad cambium, huiusmodi obligatio est præter naturam contractus cambij; quoniam Campsuarius ad aliud obligari nequit, quàm ad soluendum cambium in loco conducto. Hanc conclusionem docet *Azor. par. 3. instit. moral. lib. 10. de camb. cap. 9. q. 5.* & alij, quos Nos retulimus in dictis nostris *Commentar. §. 1. q. 41. num. 2. cum plur. seq.* vbi idem dicendum esse censuimus de mutuantem, vt ei non liceat obligare mutuatarium ad celebrandum cum eo contractum assicurationis rei mutuatæ, esto quòd indigeat, vt in *cap. nauiganti, de usur.* Est tamen verum, quòd si ratione talis obligationis minuat pretium cambij ad arbitrium boni viri, cambium

prædictum erit iustum, ac rationale, vt in *d. q. 41. declarauimus num. 1.* vbi etiam à *num. 5. vlt.* que ad finem rem hanc multis modis ampliauius, ac limitauimus.

28 Dico vigesimoquartum peccare Campforem dantem cambio, cum recursa ad proprium Procuratorem, qui non habeat, nec pecuniam, nec creditum aliud, nisi remissæ à Campsuario debitum, & ad eundem Campforem pertinens, vt patet ex ijs, quæ latissimè cumulauius in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 42.* vbi retulimus nonnullas Sacræ Congregationis determinationes, iustitias, aut iniustitias còcèrèntes præfati cambij, & aliorum similium, & ostendimus, an, & quando continuationes cambiorum licitè exercentur; etiam cum interesse limitato. Et denique in *eod. §. 1. q. 43.* sufficienter explicauimus quæstionem illam, in qua quæritur, an cambia, quæ per Sacram Congregationem fuerunt declarata non subsistere, & eadem retulimus *d. q. 42.* non subsistant, quia re ipsa sint sicca, & usuraria. Et conclusimus affirmatiuè.

29 Dico vigesimoquintum peccare Campforem Campsuarium recambiendum in loco celebrati contractus. Est enim eiusmodi cambium siccū; cum ei super addatur onus, cui ex sui natura nõ est debitum, atque idè est impudens, ac illicitum, vt habetur ex *Scacc. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 3. limit. 5. num. 4.* vbi *num. 1.* rem hanc ampliat veram esse, etiam si Campfor pro tali onere remitteret Campsuario octauam partem pretij. Etenim dum obligatur Campsuarius ab initio celebrati contractus ad recambiendum per locum vbi fuit celebratus contractus, clarè conuincitur Campfor de praua ipsius intentione, & impudentia mutuandi sub lucro, & non cambiendi: & quòd vtatur ambitione cum tali circuitione in fraudem usurarium, vt Nos quoque adnotauimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 43. sub num. 9.* & 10,

30 Dico vigesimosexto peccare Campforem non restituentem quæsitam ex cambijs siccis, ac usurarijs, non obstante bona fide, & communi consuetudine celebrandi eiusmodi cambia, tanquàm realia communiter existimata. Siquidem in materia usurarium consuetudo cum bona fide non suffragatur, vt in *c. quia in omnibus,* & ibi *Glosa, de usur. Roch. in cap. fin. in 3. not. de consuet.* cum alijs à Nobis allegatis in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 2. q. 44. num. 4. cum plur. seq.* Probauimus enim in nostris *Commentar. ad extrauag. eiusdem B. Pij V. de censib. §. 3. q. 20. ampl. 2. & 3. a nu. 5. ad 18.* quòd percipientem pensiones ex centu nullo, quia usurario, ab earum restitutione non excusat bona fides, nec ætas, nec sexus, nec æquitas legis curabit, *C. de action. emp.* eo quòd propter census inualiditatem pretium remanet apud venditorem illius, tanquam purum mutuum: ergò idè dicendum est in casu nostro, cum niliter eadem ratio, arg. *tex. in l. illud. ff. ad leg. Aquil.* Hæc conclusio adèò vera est, vt locum sibi vendicer, etiam si percepta ex dictis cambijs fuerint bona fide contumpta; quoniam licèt tractus bona fide consumpti regulariter non veniant restituendi, vt in *l. bona fidei. ff. de acquir. rer. domin.* Et id maxima si concurrat legitima præscriptio; nihilominus cum sumus in materia usuraria, eo-

rum consumptio à restitutione non excusat, vt Nos latè ostendimus *d. q. 20. num. 10 & d. q. 44. num. 9.* vbi tamen *num. 12.* eandem conclusionem limitauimus, vt quamuis percepta ex eiusmodi cambijs bona fide celebratis sint restitutione obnoxia; nihilominus Campfor possit ea sibi retinere ratione lucri cessantis, pro rata tamen, qua eiusmodi interesse ex causa talis contractus fuerit passus, iuxta ea, quæ habentur ex *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 20. num. 10.* An autem quæ sita ex huiusmodi cambijs bona fide celebratis, & communiter æstimatis realibus saltem in Regione celebratorum contractuum possint legitime præscribi, vide quæ adnotauimus in dictis nostris *Commentar. de camb. §. 1. q. 45. per totum.* Et an celebrantes cambia scienter sicca, & usuraria perdant pecunias ad cambium datas, & excludantur à consecutione interesse, de hac re diffusè quoque egimus *d. §. 1. q. 46.*

31 Dico vigesimoseptimò Camplores exercentes cambia declarata à Sacra Congregatione non subsistere, & de quibus egimus in nostris *Commentarijs ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 42.* non solum peccare, sed etiam tanquam usurarij veniunt puniendi, vt latè ostendimus in eisdem nostris *Commentar. §. 1. q. 47.*

32 Dico vigesimo octauò peccare Campforem recipientem in depositum pecunias, vt illas negotietur in cambijs, & in cambijs non fuerit negotiatus. Etenim quamuis licitum sit deponere penès Campforem pecunias, vt illas negotietur in cambijs, si in illis non negotietur, proculdubio peccato infidelitatis dicitur peccare: & si deponens putet Campforem daturum pecunias ad cambia realia, deindè comperiat dedisse ad cambia sicca, poterit sibi lucrum retinere loco interesse, vt ostendimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 48.* Plura quoque cumulauimus circa deponentes eorum pecunias apud Camplores, quæ videri possunt *d. §. 1. q. 19. 20. 21. 22. & 23.*

33 Dico vigesimononò peccare Campforem suas pecunias mutuantem, & accipientem à mutuario obligationem in forma depositi, cum pacto soluendi ipsi lucrum, iuxta pretium fori Genuæ per Placentiam ratione lucri cessantis, ac damni emergentis, & solutis eidem prouisionibus; si pecunias, quas accepit cambio gratia sui tantum mutuet, non autem gratia accipientium mutuo. Siquidem Campfor hoc casu nullum dånnum dicitur pati, nec lucrum sibi cessat, nec prouisiones perdit ratione mutui, cum pecunias, quas cambio accepit supponimus otiosas apud se habere, nec ad cambium dare velle, nec pro se, nec pro alijs. Vndè aliquid ex eiusmodi mutuo percipiens, proculdubio usuram committit, cum solum vi mutui, & in pretium illius, & non ex alia causa percipiat, contra *tex. & ibi, Doctor. in cap. consuluit. de usur.* & Nos adnotauimus in dictis nostris *Commentar. §. 1. q. 54.* vbi rem hanc fusius declarauimus.

34 Dico trigessimò peccare Campforem augentè lucrum cambi; ob dilatam sortis solutionem. Ex hoc enim cambio perciperet Campfor lucrum non ratione loci, sed ratione temporis, atq; idèd ex mutuo, & sic usuram comitteret. Ita *Sor. lib. 6. de iust. & iure. q. 10. ar. 2. & q. 12. ar. 5.* Hinc sequitur, quòd Campfor dans cambio ad primas

nundinas Genuæ per Placentiam, mille aureos ad rationem 66. solidorum pro scuto March. Si deindè Campsuario proroget tempus solutionis vsque ad sequentes nundinas, & cum eo conueniat, vt scutum March. censeatut emptum ad rationem solid. 65. is extra omnem dubitationem cambium, & usurarium celebrat: quoniam incrementum illud vnus solidi recipit ratione solius solutionis ad tempus dilatæ. Ita *Azor. par. 3. instit. moral. lib. 10. de camb. cap. 3. vers. Tertia conclusio, & alij,* quos Nos retulimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de cáb. §. 1. q. 55.* vbi tamen *q. 56.* nõ ita diximus de Cáplore maius lucrum ex cambio percipiente, quomagus nundinæ sint distantes, vbi rationem diuersitatis assignauimus.

35 Dico trigessimoprimò peccare Campforem dantem in cambio merces pro pecunia. Is enim facit contra essentiam cambi; quod dicitur commutatio pecuniæ cum pecunia: & si reducatur ad contractum *empt. & vendit. scutum Marchar.* in nundinis se habet loco mercis. Confirmatur, quoniam in mutuo rejicitur onus recipiendi merces pro pecunia, sicut in contractu census: ergo idem dicendum est in casu nostro; quia cábium habet magnam affinitatem cum mutuo. Ita *Scacc. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 3. lim. 11.* & Nos adnotauimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 57.* vbi conclusionem hanc limitauimus non procedere si Campfor det pecuniam creditam ad cábium, aut merces appreciatas pro pecunia numerata: siquidem licet regulariter rei emptæ constituta in pecunia numerata; non propterea sequitur, vt in alijs rebus constitui, ac solui non possit, vt in *l. pretij, C. de rescind. vend.*

36 Dico trigesimosecundò peccare Campforem dantem pecuniam suam cambio pro pretio currenti, cum pacto, vt si pretium augeatur, cedat in utilitatem ipsius Campforis; si autem minuatur in detrimentum eiusdem non cedat. Est enim eiusmodi contractus illicitus, sicut ille, quo quis dat triticum pro pretio currenti, & si plus valebit in mense Maij, id cedat in utilitatem vendentis, non autem in detrimentum, vt in *cap. consuluit, & ibi, Doctor. de usur.* Est tamen verum, quòd licet eiusmodi contractus sit iniustus; non tamen est usurarius, cum Campsuarius decipiatur in pretio; atque idèd est contra iustitiam commutatiuam, vt ostendimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 58.*

37 Dico trigesimotertiò peccare Campforem dantem suas pecunias ad cambium Pisanum, de quo egimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de cambijs, §. 1. q. 61.* vbi declarauimus quidnam sit eiusmodi cambium, & qualiter iustificari possit. Sicut etiam tractauimus *q. 62.* de cambio inter Antuerpienses, & Hispaniarum Regem, & *q. 63. & 64.* egimus quoque de cambio in monte, & de cambio ex officio, & *q. 65. & 66.* de cambio, quod vulgò dicitur, *forzoso,* & de cambio cum agio.

38 Dico trigesimoquartò peccare Campforem cambium celebrantem cum persona inhabili ad contrahendum ex defectu liberæ voluntatis, vt sunt furiosi, mentecapi, frenetici, & alij similes. Siquidem cum eiusmodi personis cambi; celebratio est nullius momenti. Vndè si incrementum aliquod

aliquod Campfor ex eiusmodi cābijs percipiat, cum iustus percipiendi titulus desit, efficitur restitutioni obnoxius, ut habetur ex *Scac. de commerc. & camb. §. 1. q. 7. par. 3. limit. 17.* Dixi, *Ex defectu libera voluntatis*, quales sunt furiosi, & alij, quos supra nominauimus; necnon ebrij, lunatici tempore actualis infirmitatis, infantes, ac etiam Religiosi citra Superiorum licentiam cum per professionem priuentur velle, ac nolle, ut declarauimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 67. concl. 1.* Siquidem si agatur de cambio celebrato cum persona inhabili ex defectu etatis, tunc licet sit liccum quoad utilitatem eius, qui cū tali persona contrahit; est tamen validum in utilitatem ipsius personæ inhabilis, ut in *§. pupillus, in Instit. de inutil. stipul. & §. sed quod diximus, & ibi Glosa, eod. tit. Scac. loc. cit. & nos d. q. 67. concl. 2. ibi etiam concl. 3.* determinauimus quid dicendum sit de cambio celebrato cū persona inhabili ratione conditionis, & *concl. 4.* de persona inhabili ratione officij.

39 Dico trigesimoquintò peccare Campforem, cambia celebrante in Ecclesia: sunt enim cābia in Ecclesia prohibita exerceri non solum iure humano; sed etiam iure Diuino, ut patet ex illo *Matth. cap. 21. & Luca cap. 9. & est rex. in cap. 2. de immun. Ecol. in 6.* Etenim in illis Euāgelij locis legitur, Christum Dominum tempus ingredientem mensas Nummulariorū euertisse, & dicentem: *Scriptum est, Domus mea domus orationis est; vos autem fecistis eam speluncam latronum;* ut nos etiam filiū de hac re egimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 68.* vbi rem hanc ampliauius quoque, ac limitauius.

40 Dico trigesimo sextò peccare Campforē dantem cambio Principi suas pecunias, quem scit, aut probabiliter credit, se illis vlturum in bello iniusto, ut habetur ex *Scac. post alios in suo tr. de comm. & camb. §. 1. q. 7. par. 3. limit. 18.* Etenim sicut mortaliter peccat vendens arma illi, quem scit ea emere ad nocendum iniustè, aut ad bellum, quod nouit esse iniustum, ut inquit *Nauar. in Man cap. 23. num. 90. vers. Peccat;* ita etiam lethalem culpam contrahit, qui dat pecunias ad cambium Principi, quem scit se illis vlturum in bello iniusto, cum militet eadem ratio. Imò Campfor hoc casu non solū peccat; sed etiā efficitur restitutioni obnoxius, atq; idè tenetur omnia damna reficere, si dando pecunias cābio Principi ut supra, fuit damnorum illatorum effectus: ua causa, ut nos ostendimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 73.*

41 Dico trigesimo septimo peccare Campforibus cooperantes ad celebrandum cambia sicca, vlturaria, aut quocumque alio modo illicita, ut sunt proxenetæ, famuli, & alij similes, de quibus latè egimus in *nostris Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 73. & q. 74.* quibus locis latissimè de his omnibus tractauimus, & rem ipsā sufficienter explicauius, agentes etiā de Tutoribus, ac Curatoribus pupillorum, ac minorū, qui eorum nomine dant pecunias cambio sicco, ac iniusto; & de Notarijs instrumenta cambiorum siccorum, ac iniustorum rogantibus.

42 Dico trigesimo octauò peccare Campfores dantes cambio pro nundinis intercalatis. Siqui-

dem expressè prohibentur eiusmodi cambia per *extrauag. B. Pij V. de camb.* in illis verbis: *Neq; realia cambia aliter quàm pro primis nundinis, & c.* vbi prohibentur celebrari cambia, nisi pro primis nundinis: qui verò dat cambio pro nundinis intercalatis, non dicitur dare cambio pro primis nundinis, sed pro secundis, seu vltioribus, ut nos declarauimus in *nostris Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 2. q. 7.* vbi conclusionem hanc explicauius, ut cambio dari non possit, nec pro intercalatis terminis, ut constat ex *eadem extrauag.* ibi: *Neque realia cambia aliter quàm pro primis nundinis, vbi illa celebrantur: vbi verò non celebrantur pro primis terminis, iuxta receptum locorū usum exercere.* Rationem autem eam esse diximus: nam, qui dat cambio nō pro primis, sed pro secundis, seu vltioribus nundinis, seu terminis auget pretium ratione temporis, non autem ratione loci: id autem est vlturarium. Est tamen verum, quòd si intercalatio nundinarum, aut terminorū est gratuita, tunc cambia huiusmodi erūt licita, ut ibidem ostendimus. Quæ diximus de cambijs pro nundinis, seu terminis intercalatis, extēdimus ad cambium celebratum pro pluribus nundinis, aut pro pluribus terminis simul: & ad cambium celebratum in eodem loco à primis ad secundas nundinas, & à primis ad secundos terminos, ut adnotauimus in *d. §. 2. q. 8. & 9.* vbi etiam *q. 10.* declarauimus quid sit cābium ad certos terminos: & quando cambium ad certos terminos sit reale, ac iustum. Vide etiam *q. 11.*

43 Dico trigesimo nonò Campfores non solum peccare mortaliter celebrantes cambia sicca, & vlturaria; sed etiam varijs pœnis affici: sicut si faciant monopolia, ac conspirationes ad augenda pretia cambiorū, ut latè de his omnibus egimus in *dictis nostris Commentarijs §. 3. q. 2. 3. 4. 5. & 6.*

De Campsuarijs, & eorū culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Campsuarius, pecuniam accipiens ad cambium siccum, citra necessitatem, sed ad solemnius epulandum.
- 2 Peccat Campsuarius, petens, vel accipiens pecuniam ad cambium siccum ab eo, qui taliter pecuniam dare non est paratus.
- 3 Peccant Campsuarij, monopolia facientes, ut minus iusto pretio cambiant.
- 4 Peccat Campsuarius, scienter pecuniam accipiens ad cambium siccum, si eam non restituat Campsori una cum interesse.
- 5 Peccat Campsuarius, pecuniam non soluens, in loco, & tempore conditio, aut in moneta debita.

1 Dico primò peccare Campsuarium accipientem pecunias ad cambium siccum citra necessitatem aliquam, ad solemnius epulandū, ad

ad ludos exercendos, ad fornicandum, aut ad vestiendum ultra decentiam status in damnum, ac detrimentum suorum creditorum, vxoris, filiorum, aut propriæ familiæ. Etenim quamuis nullam iniuriam, & sic iniustitiam committat Campsuarius contra Campforem; potest tamen iniustitiam committere contra suos creditores, vxorem, & filios, vt de vsurarijs, ac mutuatarijs docent *Sot. lib. 6. de iust. & iure, q. 1. ar. 5. Nauar. in Man. cap. 17. num. 263. & Molina de contr. disp. 335.* Etenim dantes cambio sicco vsurarij sunt, & nomine tantum Campfores, vt nos ostendimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. in prog. q. 12. & §. 1. q. 72. concl. 1. num. 8. & seq.*

2 Dico secundò peccare Campsuarium petentē, seu accipientem pecuniam ad cambium siccum ab eo, qui pecunias dare cambio sicco non est paratus, vt patet ex *D. Thoma 2. 2. q. 78. ar. 4. & in eum Salon. in princ. eiusdem articuli, Innoc. Panar. & ex alijs in cap. super eo, de vsur. Molina de contr. disp. 335. & ex omnibus alijs, qui volunt mutuatarium citra culpam non posse petere, seu accipere pecunias sub vsuris ab eo, qui ad fornerandum non est paratus: siquidem id esset illum inducere ad peccandum; quod non est licitum, vt ostendimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 72. concl. 2. num. 11. cum plur. seq. ubi num. 14.* hanc tamen conclusionem limitauimus, vt locum nō habeat in eo, qui cum extremè indigeat, petierit pecunias mutuo, vel ad cambium reale ab aliquo diuite, & ille dare eas recusauerit; quoniam eo casu potest illum inducere citra omnem culpam, ad contrahendum secum cambium siccum, & ad mutuandum sub vsuris: quoniam hoc casu nō est proximum ad peccandum inducere; sed potius consulere, vt minus peccet, vt latissimè de hac re egimus *d. q. 72. concl. 2. ubi etiam concl. 3. sufficienter declarauimus quoniam casu licitum sit ad cambium siccum petere, & accipere pecunias ab eo, qui expolitus est, & paratus suas pecunias dare cambio sicco.**

3 Dico tertio peccare Campsuarios facientes monopolia, & conspirationes, vt minus iusto pretio cambiant monopolia enim, & conspirationes non solum fieri possunt in cambijs à Campforibus ad augendum pretium cambiorum; sed etiam à Campsuarijs ad pretium ipsum minuendum, vt ostendimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Pij V. de camb. §. 2. q. 4. num. 4. & 18. & seq.*

4 Dico quartò peccare Campsuarium scienter accipientem pecuniam ad cambium siccum si eam non restituat Campfori vna cum interesse: siquidem celebrantes cambia sicca capitale cum interesse non amittunt; aliàs Campsuarij dicerentur locupletari cum alterius iactura. Dixi, *Scienter accipientem, &c.* id est quòd verè sciat Campsuarius cambium esse siccu, & adhuc detineat Campforis pecunias: secus autem si credat cambium esse iustum: nam tunc non diceretur esse in mora in restituendo cambi pretio Campfori, quæ exigitur, vt debeatur interesse, vt fusiùs declarauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 46. limit. 1. num. 22. & latius num. 4. cum plur. seq. ubi tamen num. 23. diximus, quòd si bona fide dans cambio sicco*

putans dare cambio reali, intenderet lucrum illud percipere omni iusto titulo, quo possit, & Campsuarius consentiat saltem implicite, tunc posset resolui cambium illud in mutuum non simpliciter, sed in mutuum cum interesse, iuxta ea, quæ habentur ex *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 25. num. 4. & ex alijs;* atque idèd Campfori deberetur interesse, si pailus illud fuerit. Est tamè verum, quòd id locum non habet in nostro Neapolitano Regno, in quo vsuarij plectuntur pœna confiscationis bonorum, atq; idèd, vsurarij amittunt capitale, & interesse, vt ostendimus *d. q. 46. num. 24. num. 25.*

§ Dico quinto peccare Campsuarium; non soluentem cambium condicto loco, & tempore, aut in moneta debita. Etenim morosus debitor equiparatur furi, atq; idèd sicut fur peccat, & tenetur rem furtiuam vna cum interesse restituere, ita & morosus debitor, vt post alios probat *Scacc. de comm. & camb. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 3. nu. 100. & nos in dictis nostris Commentar. d. q. 46. sub num. 11.*

De Locatore, & Conductore, & eorum culpis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

D I S P. XXIX.

S V M M A R I V M.

1 *Locatio, & Conductio magnam affinitatem habent, cum emptione, & venditione.*

2 **A**D euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, est adnot. quod locationis, & conductiois contractus magnam affinitatem habet cum contractu emptionis, ac venditionis. Etenim sicut emptio, seu venditio est de iure gentium, solo consensu perficitur, est contractus nominatus, bonæ fidei, certo pretio constituitur; ita etiã locatio, & conductio, vt habetur ex *sex. & ibi DD. in l. 2. in princ. ff. locati, & §. 1. in Instit. eod. tit. de locat. & conduct.* Et sicut locatio est contractus, quo persona, vel res aliqua ad vsum, vel fructum pretio conceditur; ita conductio est contractus, quo persona, vel res ad vsum, & fructum comparatur pretio. Quemadmodum enim vnus, & idem contractus ex parte vnus appellatur emptio, & ex parte alterius venditio; ita quoq; vnus, & idem contractus ex parte vnus est locatio, & ex parte alterius conductio. Et denique sicut ab emptione, ac venditione deriuantur emptor, & venditor; ita pariter à locatione, & conductione nominantur locator, & conductor. Nos igitur hanc disputationem in duas partes dissecantes, in prima Sectione de Locatore, & in secunda de Conductore agemus.

De Locatore, & eiusdem culpis à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

1 *Peccat locator, rem locans ultra iustum pretium.*

Iustum stipendium Officialium, & aliorum operariorum quodam sit.

- 1 Peccat locator, si conductorem expellat à re locata, tempore locationis non completo.
- 2 Idq; non solum locum habet in locatione expressa, sed etiam tacita.
- 3 Nec tantum in locatione pradiorum urbanorum, & rusticorum, sed etiam in locatione operum in diem, vel aliud tempus locum habet.
- 4 Et non solum peccat infideliter se habendo, sed tenetur ad interesse lucrì cessantis, & damni emergentis.
- 5 Non modo locator, sed etiam eius hares stare tenetur locationi.
- 6 Etiam minor tenetur stare locationibus, factis per suum Tutorem, vel Curatorem.
- 7 Potest locator conductorem expellere non finito tempore locationis, si statuto tempore pensione non soluat.
- 8 Sic etiam, si ex superveniens causa, tempore contractus non pravisa, res ipsa sit locatori necessaria.
- 9 Sic quoque si res locata reparatione indigeat, vel refectione necessaria, quam adhibere nequit ipse conductor.
- 10 Potest quoque locator conductorem à re locata expellere non completo locationis tempore, si conductor re ipsa abutatur.
An, & quando sit illi remittenda pensio pro rata temporis.
- 11 Empor rei locata, & alius particularis successor, qui titulum habet à locante potest conductorem expellere, nec tenetur stare locationi.
- 12 Peccat lethaliter locator, ven. locans conductori, quem putat usurum ad alterius iniuriam.
- 13 Peccat locator rei fructifera, non remittens de pensio convenita conductori ob sterilitatem superveniens.
- 14 Sine sterilitate superveniat ob Exercitium diripientem, vel deastantem fructus, sine ob inundationem maris, fluminis, &c. semper est facienda remissio pensionis.
- 15 Etiam si fructus iam collecti pereant casu fortuito, antequam potuerint commodè in domum recondi est facienda pensionis remissio.
- 16 Sicut locator tenetur pensionem remittere integram, vel in partem iuxta quantitatem sterilitatis, ita conductor tenetur ad maiorem pensionem ob insolitum augmentum fructuum.
- 17 Non est facienda remissio pensionis, si sterilitas proveniat ex culpa conductoris.
- 18 Non tenetur locator remittere pensionem, quando pactum fecerit de ea integrè solvenda in quocumq; euentu, etiam sterilitatis.
Vel si superveniat calamitas valde consueta.
- 19 Si fructus corrumpantur, aut pereant, quando in domum conductoris fuerint translati, nulla fit remissio pensionis.
Neque si ex uberrate precedentis, vel sequentis anni compensetur sterilitas.
- 20 In colono partitario, quando scilicet pensio consistit in parte aliquota fructuum non datur remissio pensionis.
- 21 Peccat locator, si expensas necessarias pro usu

rei locata facere recuset, aut à conductore factas, eidem non reddat, vel cum pensione non compenset.

- 22 Locator tenetur etiam ad expensas vitales, factas à conductore in re locata, saltem finito locationis tempore.
- 23 Non tenetur ad expensas locator, ubi deductum fuerit in pactum, ut conductor de suo has expensas faceret.
Idem est, si in contrarium extaret consuetudo.
- 24 Peccat locator exigens à conductore rei locata mercedem, ubi superveniat aliquid impedimentum ex parte rei conducta citra culpam conductoris, propter quod rem conductam deserat, vel ea non utatur, aut non colat.

Hanc sec. & seq. paucis positis conclusionibus, explicabimus; præcipua, quæ in hac materia traduntur absolventes. Sic igitur

PRIMA CONCLUSIO.

Peccat locator ultra iustum pretium rem locans: is enim violat iustitiam commutativam, sicut & venditor ultra iustum pretium rem vendens. Unde quæ supra disp. 26. sec. 9. adnotavimus de vendentibus ultra iustum pretium, possunt applicari ad locantes res supra iustum pretium: siquidem locatio, & conductio affinitatem quandam habent cum emptione, & venditione, ut sup. diximus, & patet ex *rex. in Instit. de locat. in princ.* in illis verbis: *Locatio, & conductio proxima est emptioni, & venditioni, eiusdemque iuris regulis consistit, &c.* Et quamvis pretium sit de ratione locationis, & conductio, sicut & emptionis, & venditionis, ut patet ex supra relato *instit. s. ibi: Nam ut emptio, & venditio ita contrahitur si de pretio convenit; ita & locatio, & conductio ita contrahi intelligitur si merces constituta sit: & competit locatori quidam locati actio; conductori vero conductus.* Pretium tamen usus rei locatæ debet consistere in sola pecunia numerata, ut per *Glos. ibidem*, & alios *DD.* & hanc sententiam communem esse testatur *Arias Pinel. in rub. C. de resc. vend. par. 2. cap. ult. à num. 29.* licet eam non sequatur, & late *Mol. de contr. disp. 436.* Etenim si pecunia non detur pro pretio vius rei locatæ, non locatio, seu conductio; sed contractus inominatus dicitur; ac proinde non competet actio locati, ac conducti; sed actio præscriptis verbis, ut probat *Molina loc. cit.* qui soluit etiam *Pinel. contraria.*

Est autem iustum stipendium operariorum, ac officialium, & aliorum, qui locat operas suas, ut sunt famuli, scribæ, & alij eiusmodi, quod passim in loco huiusmodi operarijs, officialibus, & famulis tali ministerio occupatis dari solet; ita, ut non sit minus infimo, nec maius summo, ut rectè declarat *Less. de iust. & iure lib. 2. cap. 24. dub. 4. num. 23.* ubi num. 4. ex hoc infert, quòd quando operarijs non omnino constat stipendium ipsis constitutum esse infra infimum iustæ mercedis gradum non potest uti compensatione subtrahendo de rebus Domini; siquidem in dubio, utrum aliquid sit iustitiæ lege debitum, non habet locum compensatio, ut per eundem *Less. loco cit. cap. 12. dub. 10.* Quòd si certò sciat operarius sibi fuisse constitutum stipendium infra infimum,

tunc potest vel compensatione, etiam si nulla facta sit conventio de certo stipendio, & res tota relicta sit arbitrio Domini: non enim operarius mercedem ita relinquit arbitrio Domini, ut et totum obsequium, vel partem intendat prestare gratis, si ille nihil velit dare; sed mens eius censetur esse, ut soluat, quod equum, & iustum ei visum fuerit, ut colligitur ex eodem *Less. d. dub. 4. sub num. 24.* ubi tamen *num. 25.* & seq. ait esse advertendum, quod in duobus casibus non est necessarium, ut stipendium attingat infimum iustæ mercedis modum. Primus casus est, si conductor non egeat opera alterius; sed solum ex misericordia ad preces ipsius ipsum conducit. Secundus casus est, si famulus sponte non petat iustum stipendium, ut hac ratione alliciat animum Domini ad procurandum officium, vel beneficium. Illud denique circa rem hanc est adnot. quod licet famulus, qui locavit operas suas pro certo tempore, si in morbum incidat, aut alio simili impedimento obsequia prestare non possit, non teneatur Dominus mercedem illius temporis illi solvere; & si quos sumptus Dominus in illo curando fecerit, possit ab eo illos repetere; nihilominus finito eo tempore, non teneatur supplere tempus, in quo ob ægritudinem seruire non potuit, ut rectè probat *Mol. de contr. disp. 505.* An autem, & quando quis valeat pluribus operam suam in solidum locare, & plura integra stipendia percipere. Vide *Less. d. cap. 24. dub. 5.* ubi sufficienter rem hanc explicat.

SECUNDA CONCLUSIO.

- 2 **P**eccat locator expellens conductorem à re locata, tempore locationis non completo. Hæc conclusio patet ex eo, quod contrahentes tenentur seruire contractus per se habitos, illisq; stare. Ait enim *rex. in l. 1. ff. de pact.* quod nihil tam congruum est humanæ fidei, quam ea, quæ inter eos placuerit, seruire.
- 3 Ampliatur hæc conclusio, ut locum habeat non solum in locatione expressis verbis inita; sed etiã in locatione tacita, ut si conductor, sciente, & patiente locatore, perseveret in re conducta, finito iam tempore, pro quo erat locata; siquidem eo casu censetur prorogatus contractus iuxta distinctionem traditam à *Mol. de contr. disp. 498. num. 9.* atque idè ab eiuſmodi tacita prorogatione non est licitum contrahentibus discedere, nisi concurrat consensus utriusq; partis. Ut enim *Labeo ait in l. 2. cum plur. seq. ff. de pact.* conventiones fieri possunt re, per epistolam, vel per nuncium, ita tacito quoque consensu perficiuntur.
- 4 Secundò ampliatur eadem conclusio, ut vera sit non modo in locatione urbanorum, aut rusticorum prædiorum, & aliarum rerum; sed etiam in locatione operum in diem, uel in aliud tempus: etenim locans operas suas tenetur eas prestare si possit: imò si fideliter non laboravit intra limites laboris, ac curæ debita, ita ut prudentis arbitrio laborem saltem infimum iustum pro eo debitum non attingat, teneatur conductori restituere de stipendio pro rata eius laboris; & operis, quod prestare tenebatur, ut rectè declarat *Mol. de contr. disp. 493. in fine.*

Tertiò ampliatur, ut locator, siue sit rei, siue

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

operum non solum peccet infideliter se habens; Verum etiam teneatur conductori restituere interesse lucrifessantis, ac damni emergentis, si quod fuerit passus, iuxta ea, quæ tradita sunt ex *Navar. in Man. cap. 17. num. 196.* quem referit *Mol. loc. cit.*

- 5 Quartò ampliatur ipsa conclusio, ut non solum locator, sed etiam eius hæres teneatur stare contractui, ita ut non possit durante tempore locationis conductorem à re locata expellere. Etenim contractus locationis, & conductionis ad hæres transit, tam locatoris, quam conductoris interim dum tempus non finitur, pro quo res locata fuit, ac conducta, ut in *l. cum pluribus, §. hæredem ff. loc. l. viam versata. C. de tac. & §. ult. in instit. eod. tit.* & hanc sententiam communem esse, testatur *Mol. de contr. disp. 499. num. 6.* qui tamen *num. 7.* id limitat, nisi contractus fuerit initus, usque ad beneplacitum locatoris, aut conductoris, vel dum fuerit ipsius voluntas: siquidem beneplacitum, & voluntas, cum morte cessent, expirat contractus morte eius, cuius beneplacito, aut voluntati id fuit comparatum, *l. 4. ff. loc. & cap. si gratiosa, de rescrip. in 6.* Secus autem dicendum est, si res ita locata sit, quousq; reuocetur. Secundò limitat, quando aliquis operas suas locavit ad aliquid, quod per alium impleri non potest: nam tunc eo mortuo, contractus non transit ad hæres, ut per *Glos. in l. veteris, vers. Sine non. C. de contr. ab. & commit. stipul.* Cæterum hæres tenetur stare contractui, etiam si sit Fiscus: Secus autem si successores sit particularis, ut in *l. si fundus ff. loc. Anton. Gomez. tom. 2. var. resol. cap. 3. nu. 10. Navar. in Man. cap. 17. num. 187.* & latius *Mol. de contr. disput. 491.* qui agit etiam de successore ad Maioratum.
- 6 Quintò ampliatur, ut locator teneatur stare locationi, non solum à se factæ; sed etiam Minor teneatur stare locationibus factis per iurum tutorem, & curatorem, finita tutela, seu cura, tam ipse, quam hæres ipsius; sicut è contrariò conductor, & ipsius hæres, etiam si factus sit maior. Etenim quando aliquis est legitimus administrator nomine alieno rerum aliquarum, ut sunt tutores, curatores, & procuratores, tunc is, cuius nomine res illas administrat, non secus tenetur stare contractibus per illum factis, quam si ipse illos celebrasset, ut habetur ex *Anton. Gomez. tom. 2. var. resol. cap. 15. num. 5.* & facit *rex. in l. si tutela. ff. de admin. tut.* Est tamen verum, quod si minor comperiretur notabiliter læsus, competit ei restitutio in integrum, ut docet *Molina de contr. disp. 492. sub num. 1.* qui *num. 2.* *Gomez loco citato,* idem putat dicendum; cum maritus paraphernalia bona vxoris administrat, tãquam procurator illius: nam tenetur vxor stare locationibus factis de præfatis bonis per maritum. Non tamen ita dicendum esse probat de locatione facta per ipsum maritum bonorum dotialium: tenetur tamen maritus, aut ipsius hæres conductori ad interesse: & vxor, & eiusdem hæres tenentur seruire iudemnam in ea parte maritum, ut habetur in *l. si filio familias, §. si vir in quinquennium. ff. sol. matr.* & rectè declarat *Mol. loco citato, num. 3.* & seq. ubi tamen id limitat non habere locum in Prælati Ecclesiasticis, & beneficiarijs, ac commendatarijs: nam hi non tenentur stare locationibus factis de bonis

Ecce si factis per suos antecessores, quando res locauerint suis dignitatibus, aut beneficijs deputatas ad proprios ipsius redditus, & sustentationem: scilicet autem si non ad ipsorum redditus proprios attinentes, sed pertinentes ad eorum Ecclesias, seu Monasterium, tanquam legitimi administratores locauerint; nam tunc successores tenentur stare locationibus.

¶ Sic ampliata limitatur primò dicta conclusio, ut locator possit conductorem à re locata expellere ante præfixum tempus contractus, si conductor ipse pensionem tempore debito, non soluat, ut in *l. eadem, C. loc.* An autem locator possit conductorem expellere, statim non soluta pensione, vel post aliquod tempus: & utrum propria auctoritate id agere valeat, vel teneatur adire Iudicem, Iudicem declarat *Mol. de contr. disp. 499. num. 1. cum plur. sequentibus*, ubi etià id probat vetum esse, etiam si interuenit iuramentum de conductore non expellendo.)

¶ Secundò limitatur, ut locator citra culpam possit expellere conductorem à re locata ante completum locationis tempus, si ex superuenienti causa tempore contractus non præuisa res ipsa sit locatori necessaria ad proprium usum, ut in *d. l. eadem, C. loc. cap. propter sterilitatem, §. Verum, eod. tit. Navar. in Man. cap. 17. num. 193. Couar. pract. qq. cap. 30. num. . . .* & alij, qui exemplum ponunt cum *Glof. in d. l. eadem, §. Necessarium*, in eo, qui locauit domum: & propria, in qua habitabat, casu corrumpitur, aut tunc non possit habitari, & locator aliam domum non habeat: tunc enim à domo locata potest citra culpam expellere conductorem, etiam non finito tempore locationis. Idem dicendum putat, si locator uxorem duxerit, aut eius filius, vel eiusdem pater, seu frater, vel nuptui dederit filiam, quod tempore contractus non sperabat, & ad habitandum est sibi necessaria domus, quam locauit, quoniam aliam commodam ad id non habet: tunc enim potest expellere conductorem, etiam non finito locationis tempore: quod tamen quomodo procedat sufficienter declarat *Mol. de contr. disp. 499. sub num. 6.* ubi etiam putat extendendam hanc eandem limitationem, si locator aliquam fuerit adeptus dignitatem, ut si fuerit creatus Miles, Doctor, Præbiter, Aduocatus, &c. ipse, vel eius filius, & domo locata indigeat.

¶ Tertio limitatur eadem conclusio, ut locator citra culpam possit expellere conductorem à re locata, non completo locationis tempore, quando res ipsa locata indiget reparatione, seu refectione necessaria, quam adhibere nequit ipse conductor, ut in *d. l. eadem, C. loc. & cap. propter sterilitatem, §. Verum, eod. tit.* Finita tamen refectione tenetur locator rem locatam restituere conductori, ut ea utatur pro tempore conuenito, ut habetur per *Glof. & Bart. in l. si duo, §. cū inquilinus, ff. uti possid. & Mol. loco cit. nu. 11.*

¶ Quarto limitatur ipsa conclusio, ut locator possit expellere conductorem à re locata, non completo locationis tempore, quando conductor abutitur re locata damnum illi inferendo, ut si suos in domum conductam introducat: aut contra bonos mores abutatur, meretrices, aut Lenones in eadem introducendo, vel aliud turpe, aut indecens in eadem exercendo, unde detrimentum, aut scandalum vicinæ subsequatur,

ut in *d. l. eadem, C. loc. cap. propter sterilitatem, §. Verum, eod. tit.* & late declarat *Molina loco citato, num. 12. cum plur. seq. qui num. 7. 8. & 9.* præfatas limitationes putat locum sibi vindicare, etiam si res locata fuerit hypothecæ subiecta, aut pactum præcesserit de non expellendo, etià si fuerit iuramento firmatum: siquidem hypotheca, & pacta huiusmodi non intelliguntur in euentibus à iure exceptis, ut in *l. quaro, §. inter locatorem, ff. loc.* Est tamen verum, quòd in casibus primæ, ac secundæ limitationis, quando expellitur conductor à re locata remittendum illi est de pensione pro rata temporis: & in casu tertie limitationis debet offerri à locatore domus alia æquè bona, in qua interim inhabitet, aut eodem modo remitti illi debet de pensione, ut in *l. qui in insulam in princ. ff. locati.* In casu verò quartæ limitationis, an remittendum sit de pensione, rectè declarat *Mol. d. disp. 499. sub nu. 14. qui num. 15.* addit, quòd in supradictis euentibus, in quibus locator potest expellere conductorem à re locata, licet possit illum expellere propria auctoritate, ut in *l. si duo, §. cū inquilinus*, iuncta *Glofa, ff. uti possid.* tamen tutius est adire Iudicem.

¶ Quintò limitatur prædicta conclusio, ut quavis regulariter locator non possit expellere conductorem à re locata, durante tempore locationis, emptor tamen rei locatæ, aut alius particularis successor, qui titulum habet à locante, potest illum expellere, nec tenetur stare locationi: conductori tamen competit actio personalis ad interesse aduersus locatorem, aut hæredes illius, si iam sit defunctus, ut scilicet ei soluat, quantum sua intererat continuari contractus in totum tempus, ut in *l. emptorem, C. de loc. l. si merces, §. si qui fundum, ff. eod.* Quæ tamen vera sunt, nisi locator cedat in particulare ius, & actionem, quæ aduersus conductorem habebat, ut continuaret contractum; nam tunc cogi potest ad illum continuandum, ut sufficienter declarat *Mol. de contr. disp. 490. ubi num. 3.* eadem ratione conductor non tenetur stare emptori, donatario, legatario, aut alij singulari successori.

TERTIA CONCLUSIO.

¶ Peccat lethaliter locator locans rem, quam putat ea usum conductorem ad iniuriam lethalem alterius. Hæc conclusio est communis, etiam si locator sua intentione non intendat iniuriam illam, ac peccatum. Etenim locator ipse re ipsa concurrat ad iniuriam alterius. Unde si quis gladium, aut equum locet ei, quem sciat eo usum ad bellum iniustum, aut ad iniuste vulnerandum, aut ad interficiendum proximum, esto quòd intentio locantis non attingat eam iniuriam, ac peccatum, proculdubio lethalem culpam contrahit. Ita *Mol. de contr. disp. 500. num. 2. ubi num. 1.* id multò magis inquit verum, ubi intentio locantis peccatum attingat, ut si quis locet domum ad scenerandum, vel ad fornicandum. Est tamen verum, quòd locans domum meretrici, vel usurario non ad finem fornicandi, aut scenerandi, sed ad finem habitandi, cum habitatio illa sit actus indifferens, quamuis insequatur fornicatio, aut sceneratio, locator ipse non peccat, si per Remp. tolerentur maxime me-

retrices, & usurarij ad euadendum maius malum vt rectè declarat *Less. lib. 2. de iust. & iure, c. 24. dub. 8.* eo quòd eorum peccatum non tenetur vitare, vt patet ex ijs, quæ habentur ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 195. & Mol. loco citato, num. 3.*

QUARTA CONCLUSIO.

13 **P**eccat locator rei fructifera non remittendo de pensione conuenta conductori, propter sterilitatem superuenientem, siquidem si sterilitas sit tanta, vt nulli fructus colligantur, conductor liberetur à tota pensione: si vero non sit tanta, solum tenetur soluere partem pensionis, iuxta quantitatem fructuum recollectorum, vt in *l. si merces, §. vis maior, l. ex conducto, §. si vis, vers. Sed etsi, l. si vno, §. ubicunque, ff. loc. c. propter sterilitatem, de loc. & cond. Gomes tom. 2. var. resol. cap. 3. nu. 19. Mol. de contr. disp. 495. & Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 24. dub. 3.* qui rem hanc sufficienter explicant, & rectè declarant, quando sterilitas fructuum tanta sit dicenda, vt pensio pro rata minui debeat, vel in totum remittenda.

14 Ampliatur hæc conclusio, vt locum sibi vendit, siue in re locata superueniat sterilitas ob exercitum diripiètem, aut destruèntem fructus; siue ob inundationem maris, aut fluiorum; siue ob nimiam pluuie abundantiam, aut nimiam siccitatem; siue ob locustas, vel brucos, aut alios vermes, aliaque animalia; siue ob ignem, aut aliquam aliam quamcunque causam: tunc enim locator non potest citra culpam totam pensionem exigere, sed tenetur eam in totum, vel pro parte remittere conductori iuxta quantitatem sterilitatis superuenientis, vt bene probat *Mol. d. disp. 495. in princ. & Less. d. dub. 3. num. 15.*

15 Secundò ampliatur eadem conclusio, vt procedat, non solum in supra relatis casibus; verum etiam quando fructus iam collecti positi in fundo, vel in area percussu casu fortuito, antequam commodè potuerint in domum recendi: siquidè hoc casu perinde locator tenetur remittere pensionem conductori in totum, vel pro parte, ac si sterilitas fuisset, vt in *l. ex conducto, §. 1. ff. loc. Gomes loco citato, & Less. d. dub. 3. vbi num. 18.* idem putat dicendum, si conditis in horreo fructibus fulmen, vel hostis ex improviso superueniens calamitatem inferat; cum eadem militet ratio, arg. *tex. in l. illud, ff. ad leg. Aquil.* Non tamè id admittitur à *Mol.* vt infra dicemus *lim. 4.*

16 Tertio ampliatur ipsa conclusio, vt quæ diximus de sterilitate, nempe vt locator teneatur remittere pensionem in totum, vel pro parte iuxta quantitatem sterilitatis, è contra extendatur ad insolitum augmentum fructuum, vt teneatur conductor ad maiorem pensionem: Etenim si pensioni est aliquid detrahendum ob sterilitatem, etiam postulat æquitas, vt ob insolitã vbertatem aliquid ei addatur, vt sicut locator sentit onus ex sterilitate, ita etiam ex vbertate commodum reportet. Hinc ait *Bart. in l. si merces, §. vis maior, num. 8. ff. loc.* quòd si quis conduxerit molendinum, & alia vicinia impetu aquarum sint destructa, augeri debere pensionem. Est tamen verum, quòd *Less. d. dub. 3. sub num. 2.* hanc rem limitat, quando ratione talis vber-

OMNIS VTRIVSQ. SEXVS.

tatis non multum minuitur pretium, ita vt longè maiorem pecuniam tunc possit conflare, quàm ordinariè solet. Nam si ratione abundantie pretium ita decreuit, vt magna illa fructuum copia non multò pluris valeat, quàm cõlueta messis, æquum non est pensionem augeri: quod verum puto, nisi pensio consisteret in fructibus eiusdem rei locatæ, aut in contrarium esset consuetudo. Imò non est despicienda sententia *Molin. d. disp. 495. circa finem*, contrarium sentientis. Et eo magis, quando fructuum vbertas prouenit ob magnum pretium fructuum; quoniam secundum communem sententiam relata à *Mol.* ibidem, ratione talis fructuum vbertatis, non tenetur conductor ad maiorem pensionem.

17 Sic ampliata limitatur primò supradicta conclusio, vt locum habeat quando sterilitas in fructibus rei locatæ non prouenit ex culpa conductoris: aliàs secus esset dicendum; quoniam dånnum, quòd quis sua culpa patitur, sibi imputatur, vt in regula *damnum, de regul. iur. in 6.* & in specie *Mol. d. disp. 495. in princ. & num. 7.* latius. Est tamen verum, quòd conductor eo casu tenetur tantum de dolo, lata culpa, & leui, non autem leuissima: siquidem conductor locatori, & locator conductori de leuissima culpa non tenentur, nec de casu fortuito; quoniam huiusmodi locationis contractus est in commodum vtriusque contrahentis: vbi autem talis est contractus, nec aliud inuenitur expressum, contrahentes tenentur solum de dolo, lata culpa, & leui; non autem de leuissima, & casu fortuito, etiã si agatur de locatione operum; nisi aliter inter partes fuerit conuentum, vt rectè declarat idem *Mol. loco citato, num. 494. num. 1. cum plur. seq.* vbi agit etiam non tantum de propria locatorum, & conductorum culpa, sed etiam tuorum, & explicat *tex. in l. qui insulam, §. vlt. & l. si merces, §. qui columnam, ff. loc.* Idem dicendum est si res locata pereat, aut quocunque alio impedimento conductor vti, aut frui ea non possit, nam non tenentur de culpa leuissima, nisi fuerit deducta in pactum: quo casu debetur interesse nõ solum intrinsecum, sed etiam extrinsecum, vt habetur ex eodem *Mol. ibidè, disp. 493. & 494.* Adde hic, quæ infra dicemus *concl. 6.*

18 Secundo limitatur, vt locator non teneatur remittere pensionem, quando pactum fecerit cum conductore de ea soluenda integrè in quocunque euentu, etiam sterilitatis: siquidem id deduci potest in pactum: quia potest conductor renunciare omnibus casibus fortuitis, & dispositioni fauorabili legis, vel consuetudinis, quæ in euentibus fortuitis concedunt remissionem, vt habetur per *Gomes tom. 2. var. resol. cap. 3. num. 19. Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 24. dub. 3. sub num. 12. & Molin. de contr. disp. 495. num. 11. & 12.* vbi rem hanc latè declarat.

Tertio limitatur, vt locator non teneatur remittere pensionem conductori ob sterilitatem superuenientem, quando calamitas, quæ fructus abstulit, valdè consueta est in locis rei locatæ. Etenim dantur regiones aliquæ multum imbribus suppositæ, & fluiorum inundationibus, quibus alluuntur subiectæ, vt in Lusitania: & tempestates in Gallia Cisalpina, quibus fructus deuantantur frequenter euenire solent. His enim casibus pensio non remittitur conductori ob su-

per-

peruenientem sterilitatem, vt colligitur ex *tex. in l. ex conducto, §. si vis, vers. Sed et si, ff. locati, Aluar. Valasc. de iure emphyt. q. 27. num. 34. Arias Pinell. in l. 2. C. de rescind. vend. par. 1. cap. 3. num. 30. & alij quamuis contrarium videatur sentire Mol. de contr. disp. 495. sub num. 6. nisi res ob eam causam longè minori pensione locetur, quàm alioquin locaretur, cuius opinio rationi nobis videtur satis consentanea, atq; idèd probabilior.*

19. Quartò limitatur conclusio si fructus corrumpantur, aut pereant quando in domum conductoris translati, vt si vinum acuerit, aut effundatur, criticum computrescat postquàm fuerit receptum, vel vi, aut furto fuerint hæc ipsa sublata: tunc enim pensio non reinititur, vt patet ex *d. l. ex conducto, §. si vis, ff. loc. in illis verbis: Si quatenus visia ex re ipsa oriantur, hac damno coloni esse, veluti si vinum acuerit, &c. & rectè declarat Mol. d. disp. 495. num. 8.*

Quintò limitatur quando vbertate præcedentis, aut sequentis anni ex ijs, pro quibus prædiū erat conductum, compensatur sterilitas: Vt si anni præcedentes, & sequentes simul collati tantum attulerint conductori commodi supra consuetum modum, quantum annus sterilitatis damni; ita vt omnibus inter se collatis non censeatur esse in damno, tunc enim ob sterilitatem non fit pensionis remissio, vt habetur ex *Gomes tomo 2. var. resol. cap. 3. num. 19. Molin. d. disp. 495. num. 9. & 10. & Less. lib. 2. de inst. & iure, c. 24. dub. 3. num. 19. & 20.*

20. Sextò limitatur hæc ipsa conclusio, vt locum sibi non vendicat in colono partiario, nempe quando pensio consistit in parte aliqua fructuum, nempe in dimidia, vel tertia: tunc enim non fit eidem remissio eiusmodi pensionis: siquidem partiarius colonus quasi societatis in re, & damnus, & lucrum cum domino fundi partitur, vt colligitur ex *tex. in l. si merces, ff. loc. Nanar. in Man. cap. 17. num. 190. & Less. lib. 2. de inst. & iur. cap. 24. dub. 3. num. 14.*

QUINTA CONCLUSIO.

21. **P**eccat locator si expensas necessarias pro vtu rei locatæ facere recuset, aut à conductore factas eidem non reddat, aut cum pensione non compenset. Etenim expensæ necessariæ in re conductæ ad locatorem attingunt, vt in *l. Sed addes, §. inquilinus, 2. ff. loc. & l. ex conducto, in princ. ff. eod. & latè Mol. de contr. disp. 496. sub num. 2. vbi post *Glos. in d. l. ex conducto*, in hoc differre probat conductorem ab usufructuario, quòd hic tenetur ad eiusmodi expensas, non autem ille, vt in *sed, cum fructuarius, §. vlt. ff. de usufr.* Undè locator tenetur reficere tectum domus locatæ quando refectione indiget: nem tenetur reficere reliqua quãdo minantur ruinam, aut iam corruerunt. Tenetur quoque reficere Villam, aut stabulum, vbi greges conductoris stare oporteat. Præterea tenetur locator ad tributa rei locatæ, ad functiones publicas, vt ad reficiendam lapidibus viam publicam iuxta domum locatam, vel ad puteum purgandum, & repa: andum, vt in *l. adiles, §. quicumque, iunctis verbis antecedentibus, ff. de via publ. & Molin. loco citato, vers. Kbi habetur, & vers. Aliqua...**

22. Ampliatur hæc conclusio, vt locator teneatur etiam ad expensas vtilis in re locata à conductore factas saltem, finito locationis tempore, vt in *l. dominus horreorum, §. 1. ff. loc. & l. colonus in princ. ff. eodem*, quòd quidem quomodo procedat rectè declarat *Mol. loco citato, vers. De vtilibus, & num. 3. vbi etiam probat, conductorem posse non modo reperere huiusmodi expensas vtilis, sed etiam compensare in mercede debita pro re conductæ; dummodò factæ sint de voluntate saltem tacita locatoris: aut si non de illius voluntate sint factæ, non sint illi admodum graues. Imò expensas vtilis, vt supra, ac necessarias potest consequi conductor, etiam retentione rei locatæ quousque soluantur: nam cui actio cõceditur, multò magis conceditur retentio rei, in qua expensæ sint factæ, vt in *l. si in area, ff. de cond. indeb. & Mol. vbi supra, num. 6.**

23. Sic ampliata limitatur eadem conclusio, vt locum non habeat, vbi deductum fuisset in pactum, vt conductor de suo huiusmodi expensas in re conductæ faceret: siquidem siue necessariæ, siue vtilis essent, non teneretur locator illas soluere, neque cum pensione compensare: nisi res locata traderetur cum pacto in genere, vt per conductorem melioraretur; quoniam, si aliter non constet de mente contrahentium, intelligenda est melioratio sumptibus locatoris, vt post *Valasc. probabilius tenet Mol. d. disp. 496. sub num. 4.*

Secundò limitatur, nisi in contrarium extaret consuetudo: siquidem in hac re ante omnia attendenda est consuetudo, ut habetur per *Bar. in l. impensa, ff. de impens. Valasc. de iure emphyt. q. 26. num. 6.* contractus enim, quando in eis aliud non exprimitur celebrati censentur, iuxta loci consuetudinem, *l. semper in stipulationibus ff. de regul. iur.*

SEXTA CONCLUSIO.

24. **P**eccat locator exigens à conductore rei locatæ mercedem, ubi superueniat aliquod impedimentum ex parte rei conductæ citra culpam conductoris, propter quod rem ipsam conductam deferat, uel ea non utatur, aut non colat. Etenim eo casu conductor non tenetur pensionem soluere pro illo tempore: nam conductor non censetur promittere pensionem, nisi quatenus re illa poterit uti, uel frui: quòd cessat cum iusto timore impeditur, ut colligitur ex *tex. in l. habitatores ff. loc. Nanar. in Man. cap. 17. num. 187. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 13. num. 8. & pract. qq. q. 30. num. ... & Less. lib. 2. de inst. & iure, cap. 24. dub. 2. sub num. 7.* ubi tamen addit, non esse usum receptum, ut si quis propter pestem domum deferat, aliquid de pensione remitti ipsi debeat, & propterea in hac re inquit seruandam esse Consuetudinem. Hanc conclusionem declarat, iuxta ea, quæ supra adnotauimus, *concl. 4. lim. 1.* quamuis contrarium uideatur docere *Less. d. dub. 2. nu. 8.* Sed re uera nunquam conductor tenetur de culpa leuissima, ut colligitur ex ijs, quæ habentur ex eodem *Less. loco citato, dub. 6. sub num. 30.*

De Conductore, & eiusdem culpis à discreto, & cauto Confessario, explorandis.

§ E G. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Conductor, si rei cōducta iuxta mercedem non soluat locatori.
- 2 Peccat Conductor, non soluendo pensionem locatori tempore debito.
- 3 Peccat Conductor, si pensionem non soluat in materia debita.
- 4 Fructus prædij conducti, ac bona inuecta, & illata sunt tacite pro pensione hypothecata.
- 5 In multis casibus Conductor excusatur à solutione pensionis.
- 6 Peccat Conductor, si finito conductionis tempore rem conductam locatori, ad ipsius, vel heredum petitionem non restituat.

Dico primò peccare Conductorem si rei cōductæ iustam mercedem non soluat locatori, vt quia minus infima mercede soluat, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *sec. 1. concl. 1. per totam*. Etenim locator, & conductor sunt correlatiui, & idèd quod disponitur in vno, disponitur etiam in alio, vt habetur ex *Euer. in loc. com. legal. loco à correlatiuis*.

2 Dico secūdo peccare Conductorem non soluendo pensionem locatori tempore debito: is enim facit contra iustitiam. Vndè si in contractu fuit tempus expressum, in quo pensio esset soluenda standum est contractui: Si verò nihil fuit expressum, standum est consuetudini loci. Si autem nulla sit certa consuetudo, vndè constat de tempore solutionis, soluenda est in fine anni, vt in *l. semper in stipulationibus. ff. de regul. iur. Glof. & Doct. communiter in l. adem, C. loc. Nauar. in Man. cap. 17. num. 198. Anton. Gom. rom. 1. var. resol. cap. 3. num. 13. Panor. in c. propter sterilitatem, de loc. num. 18. & Mol. de contr. disp. 497. sub num. 1. vbi etiam addit, quòd quādo res locata est in multos annos pro certa annua pensione, neque est expressum, quo tempore pensio sit soluenda, neque quicquam certi habet consuetudo regionis, tunc in fine cuiusque anni soluenda est pensio illius anni: si quidem illæ censentur distinctæ locationes in singulos eodem annos, vt in *l. scire debemus, & l. pluribus, ff. de verb. oblig.**

3 Ampliatur hæc conclusio, vt non solum conductor peccet non soluendo mercedem, seu pensionem tempore debito; verum in materia debita. Vndè si pensio fuit promissa in fructibus nõ potest solui in pecunia numerata, vel in alia re, sed in illa specie fructuum, quæ fuit deducta in pactum; eo quod contrahentes tenentur stare cōuentioni, vt in *l. 1. ff. de pact.* Imò si pensio soluenda est in fructibus, neque aliud est conuentum, soluenda est post fructus collectos, & non antea, vt colligitur ex *l. firmio, §. vi. ff. quando dies leg. ced.* & habetur ex *Mol. loco citato, num. 2.* vbi id imitat quando ex causa, propter quam pensio datur, ex persona, & ex alijs circumstantijs constat ante finitum locationis contractum,

intendisse contrahentes, vt solueretur pensio, vel pars illius; quoniam tunc standum est præsumptionibus, & coniecturis, vt per *Panor. in d. cap. propter sterilitatem, num. 19. de loc. & Nauar. loco citato, num. 198.*

4 Secundò ampliatur dicta conclusio, vt conductor adèd teneatur ad pensionis solutionem, vt fructus prædij conducti, & bona inuecta, & illata sint tacite hypothecata pro pensione. Si quidem fructus naturales rei locatæ; vt sunt pira, poma, triticum, &c. non prius pertinent quoad dominium, quàm is pensionem conductori soluat, vt habetur ex *Aluar. Valas. de iure emphyte. q. 20. num. 15.* quem refert *Mol. de contr. disp. 497. sub num. 3.* vbi etiam *num. 4.* ex eodem *Valas.* ibidem docet, quòd quamuis fructus huiusmodi à prædio separati pertineant quoad dominium ad conductorem, etiam si pensionem non soluerit; nihilominus locatori adhuc competit tacita hypotheca in illis pro pensionis solutione, pro qua re facit *ex. in l. in fructibus, ff. in quib. caus. pign. vel hypoth. & l. si in lege, §. si colonus, ff. loc.* vbi decernitur id verum esse etiam si colonus prædium locasset alicui alteri; nam fructus à secūdo cōductore percepti, sunt quoq; tacite hypothecæ suppositi domino prædij pro solutione pensionis. Idem dicendum est de rebus inductis in prædium conductum, quoniam pro ipsa pensione soluenda adhuc sunt tacite obligatæ, sicut pro refarciendis damnis culpa conductoris rei conductæ; ita vt si prædium conductum vrbānum sit, nempe domus, tunc quæ fuerint in eo inducta; siue domino prædij, qui illud locauit, sciente essent inducta, siue non, supponuntur tacite hypothecæ. Si verò fuerit rusticum, tunc illa tantum in illud illata hypothecæ subijciuntur, quæ domino prædij sciente fuerint inducta; non autem ea, quæ illo ignorante, vt in *l. certi. c. loc. iuncta l. vlt. C. in quib. caus. pign. l. item quia conuentiones, ff. de pact. & Mol. loc. cit. sub num. 5.* vbi etiam *num. 6.* inquit esse obseruandum, quòd inuecta in prædium conductum ita demum subijciuntur tacite hypothecæ, si inducantur animo, vt perpetuò ibi sint, nempe non ad tempus, sed quamdiu conductio durauerit, siue postea mutetur animus, & extrahatur, vel etiam alienentur, siue non, vt in *l. in prædij, §. vlt. ff. in quib. caus. pign. l. debitor, iuncta Glofa ibi, ff. de pign. Aluar. Valas. d. q. 20. nu. 17. Bald.* & alij ab eodem *Mol. citati*. An autem solum ea inuecta, quæ reperta sunt in prædio cōducto tempore, quo pensio exigitur, aut quo exigitur deterioratio facta in re conductæ, sint tacite hypothecata; an verò etiam ea, quæ cū fuerint inuecta permanenter vt supra ibi tamen non sunt, partem affirmatiuam docet idem *Mol. ibidem, num. 7.* qui testatur, hanc esse communem Doctorum sententiam. Et insuper probat, bona aliena inuecta in prædium conductum non esse hypothecæ supposita, vt in *l. 1. §. 1. ff. de pignor.*

5 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, vt cōductor in multis casibus excusetur à solutione pensionis, nempe ex causa sterilitatis in fructibus superuenientis, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus *sec. 1. concl. 4.* Item si expensas necessarias, vel viles fecerit in re conductæ: nam expensas illas potest compensare cum pensione, vt adnotauimus *d. sec. 1. concl. 5.* Item si re conductæ vti non

non potuit, utraqueque d. sec. 1. diximus, concl.
 6. Præterea conductor non tenetur pensionem solvete, si res conducta pereat culpa locatoris, aut sit euicta, vel qui locum operas suas fideliter non laboravit, vt rectè declarat *Mol. de corr. disp. 493. per totam*, qui etiam *disp. 494.* late tractat de locare operas suas pro custodiendis animalibus, aut alijs rebus, an teneatur de leuissima culpa, vt *num. 19. & 20.*
 6. Dico tertio peccare conductorem, si finito conductionis tempore rem conductam locatori ad ipsius petitionem, vel heredum eiusdem non mon restituat. Imò si in iudicio de illa re contentat, qualiter veniat puniendus rectè declarat *Mol. de contr. disp. 498.* vbi etiam declarat, quòdo ex continuatione censetur prorogatus conductionis contractus. Hæc satis de hac materia dicta sint hoc loco: Siquidem de locatione animalium, eorumdemq; conductione quamplurima egimus in nostro tract. de societ. lib. 2. cap. 5. q. 1. cum plur. seq. quapropter ad ea nos remittimus.

De Commodante, & Commodatario, & eorum culpis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

D I S P. XXX.

S V M M A R I V M.

1. *Commodatum quid sit.*
2. *Commodans non potest citra culpam reuocare commodatum, nondum elapso tempore, ad quod usque fuit concessum, & si reuocet, omnia damna commodatario rescicere tenetur. In quibus casibus possit commodans rem commodatam reuocare, antè præfinitum tempus.*
3. *Commodatum cum fiat gratia commodatarij tantum, si res commodata pereat culpa ipsius etiam leuissima, tenetur commodans valorem rei restituere.*

1. **C**ommodatum, vt colligitur ex *tex. in Instis. quibus modis recontra. oblig. §. item*, *Molina de contr. disp. 294. num. 1.* & ex alijs, est alicuius rei ad solum vsum gratuita concessio. Et dicitur commodatum, quoniam in commodum accipientis datur. Vnde differt à mutuo, quia mutui transfertur dominium penès mutuatariū, vt in *l. 2. §. appellata. ff. si cert. pet.* Commodati verò trāsferitur vltus tantum rei commodatæ penès commodatarium, vt patet ex eiusdem definitione supra allata. Differt pariter à pignore, ac deposito, in quibus non conceditur vltus. Differt quoq; à locatione, quia locatio non est gratuita. Differt denique à precario; siquidem quamuis precarium concedatur ad aliquem vsum; non tamen cēse ut concessum ad certum vsum, cum possit repeti ad arbitrium concedentis, vt rectè declarat doctissimus *Ioannes de Dicastillo tomo 2 de iust. & iure tract. 7. dub. 1.*

2. Ex dictis optimè deducit idem *Ioannes de Dicastillo*, non posse commodantem citra culpā reuocare commodatum, nondum elapso tempore, ad quod vltq; fuit concessum; imò si ante præ-

si nitum tempus rem commodatam reperat, teneatur commodans ipse omnia damna commodatario rescicere. Etenim commodatarius ad vsū rei commodatæ ius acquisiuit, ita vt vsum rei commodatæ possit alteri concedere, nisi aliter conuentum sit inter commodantem & commodatarium. Est tamen verum, quòd commodans potest reuocare commodatum ante præfinitum tempus, si damnum aliquod ipsi intet ob rem commodatam, nisi rem suam reperat: quoniam sibi magis, quàm alteri prouidere debet; vt in *cap. sicut licet, 23. q. 5. Molina de contr. disput. 294. num. 12.* & alij apud eundem *Ioan. de Dicastillo. loco cit. contra Nauar. in Man. cap. 17. num. 182.* & contra *Reginald. lib. 25. sua præf. num. 479.* quod quidem verum esse docet idem *Molina* ibi, nisi commodator præuiderit detrimentum inde sibi prouenturum: vel nisi commodatarius aliunde fuisset habiturus, si prior commodans non commodasset; quoniam hæc limitationem non admittit *Mol. vbi sup. quem sequitur ipse Ioan. de Dicastillo: & solum inquit habere locum, quando commodatarium aliqua ratione coegisset commodator, vt à se potius commodatum acciperet, alioqui paratum, aut in animo habentem ab alio accipere.*

3. Illud autem nolui hoc loco silentio esse prætereundum, quòd idem *Ioan. de Dicastillo. notat d. tr. 7. dub. 2.* inquit, quòd commodatum cum fiat gratia commodatarij dumtaxat, si res commodata pereat culpa ipsius etiam leuissima, teneatur commodatarius rei commodatæ valorem comodanti restituere. Siquidem si contractus fiat gratia solius accipientis, ipse accipiens tenetur de quacunq; culpa etiam leuissima, vt in *l. contractus. ff. de regul. iur. l. si ut certa. §. quæ videndum. ff. commod.* Non tamen tenetur de casu fortuito, & si non fuit in culpa, vt res commodata pereat; vt probat ipse *Ioan. d. dub. 2.* vbi etiam addit, eum non teneri, si in mora fuerit in restituendo commodatum; sed is tantum tenetur restituere quantum æstimatur vsus, quo vsus fuit re aliena vltra terminum. Etenim peccat commodatarius si vtatur commodato diutius, vel ad alium vsum, quàm ei concessum sit, vt habetur ex *Azor. tom. 3. Inst. moral. lib. 7. cap. 5. de commod. Molina de contr. disp. 294. num. 6. & 295. num. 6.*

De Deponente, & Depositario, ac eorum culpis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

D I S P. XXXI.

S V M M A R I V M.

1. *Depositum quid sit, & vnde sit dictum. Et in quo à Commodato differat.*

1. **D**epositum est, quòd custodiendum alicui traditur, & ex eo dicitur, quòd ponitur, vt in *l. 1. ff. depos.* Distinguitur autè à mutuo, quoniam rei mutuatæ transfertur dominium penès mutuatarium, vt in *l. 2. §. appellata, ff. si cert. pet.* nec repeti potest eodem numero, sed satis est si eodem

eadem genere restituitur post certum tempus: depositi uerò non transfertur dominium penes depositarium, & quodocumque reperi potest, ut in *cap. bona fides, de depos.* Differt pariter depositum à commodato, quoniam commodatum fit ad certum usum, ut diximus *disp. preced.* sicut etiam precarium: non sic depositum. Differt quoque à pignore, quod datur ad cautionem creditori: depositum uerò ad solam rei custodiam, ut habetur ex *Molina de contr. disp. 526.* Et cum depositum fiat in gratiam solius dantis, depositarius non tenetur nisi de dolo, & lata culpa; seu culpa theologica, si res deposita pereat, ut declarat *Ioan. de Dicastillo de iust. & iure lib. 2. sr. 3. disp. 1. num. 412. & 413.* His breuiter adnotatis per duas *sec.* rem ipsam breuiter absoluemus.

De peccatis Deponentium à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

S E C. I.

S Y M M A R I V M.

- 1 Peccat deponens, aliquid si à depositario recipiat ratione rei deposita.
- 2 Peccat deponens pecuniam apud usurarium, non habentem alias, præter illam, etiam si animo tantum deponat, ut securius custodiat.
- 3 Peccat deponens pecunias apud Campforem, ut illam negotietur, & lucrum aliquod percipiat, & quando.

Peccat primò deponens aliquid recipiens ratione rei depositæ à depositario: nam aut deponens illud incrementum recipit præcisè ob depositum, vel propter usum rei depositæ. Non potest dici primum; siquidem id fit in gratiam deponentis; atque idè deponens ipse teneretur potius aliquid tribuere depositario pro custodia, quam è conuerso. Nec potest dici secundum: nam vel usus est rei, quæ usu consumitur, & distrahitur, & tunc ipso usu concessio, & executioni mandato, transit depositum in mutuum: & propterea citra usuram incrementum prædictum non ualeret percipere, ut in *cap. consuluit, de usur.* vel est usus rei, quæ non consumitur usu, & tunc ualeat quidem aliquid percipere pro illo usu; uerum depositum transit in contractum locationis, ut habetur ex *Nauiar. lib. 3. consil. consil. 1. de depos. & conf. 17. de usura, num. 3. & in Man. cap. 17. num. 181. & Ioan. de Dicastillo lib. 2. de iust. & iure tract. 8. disp. 1. dub. 4. num. 42. ubi etiam num. 43. bene notat ex *Mol. de contr. disp. 426.* quòd si depositum sit tale, quod dominium rei depositæ non transit in depositarium, ut si sit pecuniæ traditæ in sacculo obsignato, & vel alterius rei, qua extet, deponens præfertur in ea re omnibus depositatis creditoribus, cum res illa sit propria deponentis. Idem dicendum esse decernimus si depositum transeat in mutuum, atque idè depositarius comparet dominium illius; ac tale depositum fiat penes publicum depositarium, à Repub. constitutum: nam eo casu si deponens, nullum interesse ob depositum acceperit, præfertur cæteris creditoribus non habentibus tacitâ,*

vel expressam hypothecam, ut in *l. si hominum, §. quoties, & l. seq. ff. de pos. Mol. loc. cit. & alij relati à Ioan. de Dicastillo. ubi sup. num. 44.*

2 Secundò peccat deponens pecuniâ apud usurarium, non habentem alias præter illam, etiam si hoc tantum animo deponat, ut apud illum securius custodiretur: & quem certò nouit se illa usurum ad fœnerandum: is enim peccat mortaliter tum peccato iniustitiæ contra mutuatariû, quia cooperatur peccato usurarij præbendo illi materiam fœnerandi; tum peccato infidelis custodiæ saltem ueniali, cum in eo eidem usurario cooperetur. Ita *Sot. lib. 6. de iust. & iure, q. 1. ar. 5. ad 2. quem sequuntur nonnulli ex discipulis S. Thome, relati à Salon. 2. 2. q. 78. ar. 4. contr. 4. contra Caiet. & alios, qui rem hæc probat multipliciter, præsertim auctoritate D. Thome 2. 2. q. 78. ar. 4. in sol. 3. argum. ubi constituit tribus modis posse pecuniam deponi apud usurarium: primò; ut deponatur apud usurarium nullam aliam pecuniam habentem præter eam, quæ illi committitur custodiendam, bono scilicet animo, & eo tantum fine, ut securius ab eo custodiretur; Secundò, ut deponatur apud usurarium habentem quidem alias pecunias; eo tamen animo, ut iunctis illis, quæ apud ipsum deponuntur, maiores exerceat usuras: Tertio deponitur pecunia apud usurarium habentem alias pecunias proprias; sed eo animo, ut illam tantum custodiat. Hæc distinctione sic stante, inquit *D. Thome* deponentem pecuniam apud usurarium primo, vel secundo modo, dare illi materiam peccandi, ac esse utique participem culpæ, quam usurarius committit. Deponentem uerò apud usurarium tertio modo non peccare; sed uti tantum peccato illius ad bonum finem, nempe ad suum commodum, & pecuniæ suæ securitatem. Undè in casu nostro deponens non immunis à culpa, ut latè declarat *Salon. loc. cit. ubi idem dicendum esse ait de committente gladium furioso, uirginem viro turpi, aut cibum guloso.**

3 Tertio peccat deponens pecunias suas apud Campforem, ut illam negotietur, & lucrum aliquod percipiat, uerisimiliter sciens Campforem non fore illas negotiaturum, aut negotiaturum, in cambijs fœcis, ut adnotauimus in nostris *Commentar. in extr. auag. B. P. V. de camb. §. 1. q. 48. num. 14. & q. 50. num. 3. & 6.* Quòd si pecunias deponat bona fide putans eas Campforem negotiaturum, non tenetur perquirere, an Campfor eidem utatur in negotio conuento, ut ibidem ostendimus; q. 51. Et si Campfor decipiens deponentem ipsum non dederit pecunias depositas cambio, vel alteri negotiationi conuentæ, ut implicauerit alijs negotijs ad sui libitum potest lucrum sibi retinere loco interesse, ut probauimus *d. q. 50. num. 7.* An autem, & quando uiduæ, pupilli, & alij citra culpam deponant suas pecunias apud mercatores sub certo, ac determinato lucro, & salua sorte, uide *d. §. 1. q. 53.* Hæc sufficiant de peccatis deponentium.

De

De Peccatis Depositariorum, à discreto,
ac cauto Confessario explorandis.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Depositarius, si infideliter se habeat in custodienda re apud ipsum deposita, ut si ca-
viatur, &c.
- 2 Peccat Depositarius, si depositum restituere
nolit, aut differat.
- 3 Peccant Campsores depositarij, recipientes ali-
quod stipendium à creditoribus, qui pecunias
deposuerunt apud ipsos.
- 4 Peccant Depositarij bancharij, si deposita ita
implicent in negotijs, ut nequeant remissas
statim soluere, quæ illis fierent.

Peccat primò depositarius si infideliter se ha-
beat in custodienda re apud ipsum deposti-
ta, ut si ea utatur: siquidem non licet depositario
vni deposito; ahàs furtum committeret, tanquam
contractans rem alienam, invito Domino, vt in
l. sacculum ff. de pos. Azor tomo 3. *Inst. moral.*
lib. 7. de deposito. cap. 6. Mol. de contr. disp. 5. 24.
num. 5. & alijs, quos citat *Ioan. de Dicastill. de*
iust. & iure lib. 2. tr. 8. disp. unica, dub. 1. num. 7.
vbi num. 8. colligit ex *D. Th. 2. 2. q. 63. ar. 6.* & ex
alijs DD. Depositarium vntem deposito fru-
ctifero, vt est equus, &c. contra Domini volun-
tatem, teneri ad restitutionem valoris eius vsus:
est enim hic fructus rei, quæ Domino fructifica-
t. Limitatur tamen hæc conclusio multipliciter
primò, si depositarius bona fide fuerit deposti-
to vsus, credens Domino non displicere: nam li-
cèt postea comperiat Domino displicuisse, attam-
en excusatur, vt habetur per *Mol. loc. cit.* &
alios relatos ab eodè *Ioan. de Dicastill. vbi sup.*
num. 9. Secundò limitatur, vbi Dominus expres-
sè, vel tacitè concedit vsum depositi: quo casu si
depositum consistat in re, quæ vsu non consu-
mitur, mutat naturam depositi, & fit mutuum salte
quando depositarius cepit eo vti, & secundum
eam partem, quam consumit, & alienat, non au-
tem quoad reliquum, cuius dominiũ adhuc est
deponentis, neq; ea, quæ non recipiunt functio-
nem, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. nu.*
180. Mol. de contr. disp. 523. & ex alijs. Quòd si
depositum consistat in re, quæ vsu non consu-
mitur, si permittatur vsus transit in commodatũ,
quando pro vsu nihil recipitur: si verò aliquid
exigitur, transfertur in locatum. Ita *Nauar. d.*
cap. 17. num. 181. & alijs, quos refert *Io. de Dica-*
stall. loc. cit. sub num. 12. ubi quoq; obseruat ex
Molina, quod quando res deposita est pecunia,
triticum, & similia, si depositarius certus sit mo-
raliter, quòd quando deponēs petierit, æquè eam
nam in qualitate, & quãtitate rem restituet, eam
consumat, regulariter non peccabit mortaliter:
nec fur diceretur, quia non est grauis iniuria,
etiam si pecunia esset in sacculo sigillo munito
tradita.

2 Secundò peccat depositarius si depositum re-
stituere nolit, aut differat: siquidem is dicitur
violare iustitiam, & rem contractare invito do-
mino, iuxta furti definitionem in *l. 1. ff. de furt.*

& in specie est *tex. in l. 1. §. si apud duos, ff. de pos.*
Imò si res deposita peccat, & depositum sit factũ
gratia tum deponentis, tum etiam depositarij, vt
quia mercedem recepit pro custodia; tenetur de
culpa etiam leui, esto quòd non fuerit in morã
restituendi: & quamuis depositum quando fit
gratia deponentis tantum, depositarius non te-
neatur nisi de dolo, & lata culpa, seu de culpa
theologica, vt supra diximus in *princ. disp. sup.*
sec. 1. nihilominus quando depositarius recitat
depositum restituere, vel eius restitutionem in-
iuste differt, tenetur etiam de casu fortuito, quo-
niã est causa damni: nisi res deposita fuisset cor-
rumpenda apud dominum quoq; si eidem fuisset
restituta. Limitatur tamen hæc conclusio, vt
non peccet depositarius non restituens Domino
re depositam, si certò sciat, aut probabiliter no-
uerit ea se vsurum ad malum: imò tunc peccaret
restituendo depositum. Vnde citra culpam non
potest depositarius restituere gladium Domino
petenti illum ad inferendum alteri iniuriam, vel
damnum: eo quòd esset particeps talis iniuriæ,
seu damni, atque idè teneretur ad damni illati
restitutionem, vt rectè probat *Salon. de iust. &*
iure, q. 62. ar. 5. contr. 2. Secundò limitatur vbi
bona deponentis fuerint confiscata; quoniam
tunc depositarius non tenetur restituere rem de-
positam deponenti; sed Fiscò: siquidem quando
bona deponentis publicata sunt, ad Fiscum per-
tinet quòd cunque ius in bona deponentis, vt
habetur ex *Azor. tomo 3. Inst. moral. cap. 8. de*
depos. q. 4. & alijs, quos refert, & sequitur *Ioan.*
de Dicastill. d. tr. 8. disp. unica, dubit. 4. in fine,
vbi etiam num. 38. probabile esse putat, deposti-
tarium posse sibi compensare in re deposita, & in
foro conscientie illam sibi retinere titulo com-
pensationis, seruatis tamen requisitis in priuata,
& occulta compensatione. An autem deposita-
rius teneatur ad restitutionem si rem depositam
transmittit per seruum, aut per aliam personam
minus fidelem: aut per alium, quàm per eum,
per quem mittenda erat ex conuentione contra-
hentium; vide eundem *Ioan. de Dicastill. tr. 2.*
de restit. disp. 3. dub. 4. à num. 104. & tr. 3. num.
428. & 429. tomo 2.

3 Tertio peccant Campsores depositarij reci-
pientes stipendium aliquod à creditoribus eo-
rum, qui pecunias apud ipsos deposuerunt: siqui-
dem depositarius ubi soluat nomine eorum, qui
pecunias deposuerunt suis creditoribus repræ-
sentat personam debitoris: debitor autem non
potest à suo creditore mercedem aliquam reci-
pere ob sui debiti solutionem; ergo nec deposti-
tarius, ut ostendimus in nostris *Commentar. in*
extrauag. B. Pij V. de camb. in prog. q. 13. nu.
14. Est tamen verum, quòd quando Campsor
depositarius soluit pro illis, qui nõ habent apud
ipsum Campsorem pecuniam, tunc possunt ab
eis percipere dimidium scuti pro singulis cen-
tum, aut paulò plus, uel minus in præmiũ obli-
gationis, quam in se suscipit soluendi pro eis: si-
quidem obligatio huiusmodi est pretio æstima-
bilis: & fideiussor in aliquo contractu adhibitus
citra omnem culpam potest pro fideiussione
emolumentum aliquod percipere, ut ostendimus
d. q. 13. num. 12. & 13.

4 Quarto peccant depositarij bancharij, si de-
posita ita implicent in negotijs, ut nequeant re-
missas,

M m m m

missas,

missas, quæ illis fierent, statim solvere: idem dicendum est si pecunias exponant negotijs periculosis, ut d. q. 13. num. 13. probauimus.

De Mutuante, & Mutuatario, & eorum culpis, à discreto, ac cauto Confessario explorandis.

D I S P. XXXII.

S V M M A R I V M.

1 Mutuum quid sit, Et in quo à Commodato, deposito, ac permutatione differat.

2 **M**utuum, ut colligitur ex *Mol. de contr. disp. 299.* & ex alijs est traditio rei quæ ad dominium, quæ statim fiat accipientis cum obligatione reddendi aliam eiusdem rationis futuro tempore. Vnde mutuū ex eo dicitur, quod de meo fit tuum, l. 2. §. appellata, ff. si cert. petat. atq; ideo per contractum mutui ita transfertur res in dominium mutuatarij, ut ex vi contractus mutuatarius non remaneat obligatus ad reddendam eandem rem numero; sed aliam eiusdem speciei: & in hoc mutuū differt à commodato, & deposito, in quibus eadem res numero redditur, & eius non transfertur dominium. Differt quoque mutuū à permutatione, in qua datur alia res distincta in natura quantum est ex vi contractus. Merito igitur diximus, mutuū esse traditionem rei quoad dominium. Et cum fiat accipientis cum obligatione reddendi aliam eiusdem rationis, futuro tempore, hinc fit, quod si fiat pactum, ut res mutuata, diuersa numero statim reddatur, tunc non mutuatio, sed commutatio diceretur: sicut & commutatio censetur cum datur res aliqua, ut diuersa specie sibi reddatur futuro tempore, ut rectè declarat *Io. de Dicastil. lib. 2. de inst. & iure tr. 10. disp. 1. dub. 1.* ubi etiā probat, non esse contra rationem si mutuatarius uolens rem mutuata eadem numero restituat. His breuiter adnotatis, rem hanc duabus sectionibus explicabimus, in quarum prima de culpis mutuantium agemus: & in secunda de Mutuatorum culpis tractabimus.

De culpis mutuo dantis, à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

1 Peccat mutuans, si religiosus, filiusfamilias, aut seruus sit.

2 Peccat mutuans, si velit repetere mutuū, quod dedit Civitati, Oppido, Ecclesia, aut aly pio loco, quod non fuit versum in eorum utilitatē.

3 Mutuans filiosfamilias, aut nepoti sub potestate patris, vel aui constituto, an & quando compellere potest filium, vel nepotem, eorumq; patrem, vel auum ad mutui restitutionem.

4 Peccat mutuans recipiens integram pecuniam aut lam mutuata, quam non erat reseruaturus usq; ad tempus augmenti. Quid dicendum in mutante triticum.

5 Peccat mutuans, si det mutuo in uno loco, & recipiat in alio cum detrimento mutuatarij, & emolumento ipsius mutuantis.

6 Peccat mutuans, intendens ex mutuo quodcuq; incrementum, de sua natura pretio aestimabile.

Idq; non solum in mutuo explicito, sed etiam implicito locum habet.

7 Non potest mutuans citra culpam usurariam, aliquod lucrum ex mutuo intendere, licet lucrum illud non intendatur, nec percipiatur cum damno mutuatarij.

8 Non potest mutuans ex mutuo intendere ne quidem uisitationem damni, quando damnum est iustum.

9 Habens pecuniam, quam timet in futurum minorari, an & quando possit eam mutuo dare, anima ut sibi reddatur in equali pretio.

10 Mutuo dare, cum pacto, & obligatione, ut sibi remutuetur, an sit usura.

11 Mutuans triticum tempore, quo minus ualeat, ut illud recipiat tempore quo plus ualeat, an, & quando sit usura.

12 Mutuans cum intentione percipiendi incrementum, quod ex natura sua est pretio aestimabile, tunc usuram committit, cum illud intendit percipere, ut pretium rei mutuatae, alias secus.

13 Mutuans Regi ad obtinendum aliquod officium, usuram non committit.

14 In omnibus casibus, in quibus quis excusatur à simonia, excusatur quoque ab usura, si intendat lucrum ex mutuo.

15 Excusatur mutuans ab usura, si intendat aliquid ex mutuo ratione beneuolentia, gratuita, & ex quacunque causa, excepta causa usus rei mutuatae.

16 Mutuans, intendens aliquid ex mutuo percipere in pretium rei mutuatae peccat usuram, & perceptum tenetur restituere.

17 Etiam cooperantes huiusmodi mutuantiibus, eorumq; partes agentes peccant, & ad restitutionem tenentur.

18 Cooperantes, si partes agant eius, qui mutuo sub usuris accepit, licet peccent, non tamen ad restitutionem aliquam tenentur.

Quando famuli usurariorum, negotiorum gestoribus, alyq; huiusmodi ad restitutionem teneantur remissio.

1 **D**ico primò peccare mutuante si Religiosus sit, filiusfamilias, vel seruus: Hi enim cum dominium eorum non habeant, non possunt citra cōsensum Prælati, Patris, aut Domini mutuo dare: siquidem eum per contractum mutui transferatur rei dominium, ut supra diximus, necesse est, ut celebretur à Domino, vel ab alio nomine ipsius, ut habetur ex *Ioan. de Dicastil. de iust. & iure lib. 2. tr. 10. disp. 1. dub. 3. num. 39.*

2 Dico secundò peccare mutuante uolentem repetere mutuū, quod dedit Civitati, Oppido, Ecclesia, & aly loco pio, & non fuit uersum in eorum utilitatem. Etenim mutuū traditum Ecclesia, loco pio, Oppido, vel Civitati non potest mutuans repetere, nec cogere ea loca ad restitutionem, nisi probet pecuniam mutuata conuersam fuisse in predictorum utilitatem, ut in *l. C. iustas ff. si cert. petat. Auth. Hoc ius porcellum, C. de Sacrosan. Eccl. l. 1. C. de solut. Mol. de contr.*

contr. disp. 300. & alij apud *Ioann. de Dicastill. loco citato. num. 42.* & *Laym. lib. 3. sua sum. tr. 4. cap. 15. sub num. 6.* vbi id ampliat procedere, non solum in mutuo facto Ecclesie, Ciuitati, Hospitali, & alijs locis pijs; sed etiam minoribus, & pupillis, seu eorum tutoribus, & curatoribus: siquidem mutuanti incumbit onus probandi pecuniam mutuam tutori, seu curatori fuisse veram in vtilitate pupilli, seu minoris; alijs non tenetur pupilli, & minores pecuniam creditam restituere, vt habetur ex *Panor. in c. 1. de depof. num. 9.* Rationem autem hanc esse dicunt; quoniam administratores valde prouisi esse solent ad pecunias mutuo accipiendas, ne ea res in fauorabilem personarum, vel locorum detrimentum cedat. Est tamen verum, quod ipse *Laym. ibi. ver. Quod attinet.* addit ex *l. Ciuitas, ff. si cert. petat.* inquit, quod si etiam id probatum non fuerit; nihilominus ad solutionem obligari ipsammet Ciuitatis Rectorem, & alios supra dictos curatores, & tutores, vt habetur ex *Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 20. dub. 2. num. 16.* & *Molina de contr. disp. 30. in princ.*

3 Idem dicendum est de mutuante filio familias sub potestate patris constituto; aut nepoti sub potestate aui; non enim potest filium, vel nepotem, aut eorum patrem, vel auum compellere ad mutui restitutionem, nisi probet pecuniam mutuam fuisse conuersam in vtilitatem patris, vel aui, vt in *l. si, §. proinde, C. ad Senat. Macedon & Laym. d. cap. 15. sub num. 3. vers. Cateru, & num. 4. vers. Septimo si pecunia.* Etenim quauis filius familias sub patria potestate constitutus possit se obligare ex omni contractu, non tamen obligatur ex mutuo, nec eius fideiussor, etiam post mortem patris, vt patet ex *ff. & C. ad Senat. Macedon.* & recte declarat *Laym. loco citato sub num. 3. vbi vers. Ampliatur,* probat tamen *Senat. Macedon.* loqui de obligatione filij familias ex mutuo consistente in pecunia numerata; secus autem si consistat in alijs rebus: nam ad reddendum eiusmodi mutuum obligatur filius familias. Imo multi sunt casus, in quibus obligatur filius familias, etiam ex mutuo pecuniario, quos enumerat *Laym. ibidem sub num. 4. & de Dicastill. d. dub. 3. sub nu. 44.* nempe cum filius familias est Miles, habet peculium Castrense, vel quasi: si sui iuris publice estimetur: si pro alio, qui sui iuris sit, & mutuum acceperit fideiussit in fraudem *Senat. Macedon.* Si filius familias mutuum acceperit iussu patris, vel saltem tacito eius consensu, vt quia sciuit, & non contradixit. Si legationis, aut studiorum causa mutuo pecuniam accepit: Si filius familias a patre, aut alio negotiationi suae fuerit Præpositus: Et denique si interrogatus, an patrem habeat, dicat se non habere in fraudem mutuantis, vt bene declarant Doctores supra citati, præsertim *Laym. sub d. nu. 4.* qui quod diximus supra de filio familias, qui legationis, aut studiorum causa pecuniam mutuo accipit, extendit ad Religiosos, ita vt Monasterium teneatur restituere mutuum, quod Religiosus accepit ad necessarios sumptus studiorum gratia, vt habetur ex *Panor. in cap. quod quibusdam, de fideiuss.*

4 Dico tertio peccare mutuante recipientem, integram pecuniam auctam mutuam, quam non erat seruaturus vsque ad tempus, in quo eius

pretium fuit auctum: siquidem tunc pretium pecuniae mutuatae cedit in vtilitatem mutuantis, vbi mutuans pecuniam mutuam erat seruaturus vsque ad tempus, in quo eius pretium fuit auctum: alijs citra vsuram labem non posset, vt est *tex. in cap. nauiganti, de vsur.* & Nos declarauimus in nostris *Commentar. ad extrauag. B. Py V. de camb §. 1. q. 5. sub nu. 10.* vbi idem diximus si quis mutuatur, cum pacto de lucrando pecuniae auctae iuramento: non autem de patiendo damno pecuniae decrementi. Non tamen eadem ratio militat in mutuante triticum: nam licet potest illud repetere in eadem mensura, & bonitate, etiam si tempore restitutionis plus ualere; quoniam, vt ait *Salon.* quem ibi citauimus, non est eadem ratio de mutuatore triticum, & de mutuante pecuniam: nam quando datur mutuo triticum, non dantur mutuo tot solidi, vel argentei tritici; sed tot mensura: quo circa, vt seruetur æqualitas restituenda sunt totidem ipsius mensurae eiusdem bonitatis, & qualitatis: at mutuans pecuniam, mutuatur tot solidos, seu argenteos, vel scuta valentia tot solidos, seu argenteos; unde fit, vt restituendo eosdem solidos, vel argenteos, quos valebant receptionis tempore, seruet æqualitatem. Sed re vera licet ratio, vt supra allata videatur satis probabilis; nihilominus circa mutuatum tritici ita demum, quæ diximus locum sibi vendicant, vbi mutuatio fiat, constituto quidem certo termino, sed ita, vt liberum sit mutuatario antea rem illam restituere: siquidem tunc mutuans triticum, licet poterit illud in eadem mensura, & bonitate repetere; etiam si repetitionis tempore plus valeat, quam tempore mutui valebat: siue mutuans intentionem habeat reseruandi illud in aliud tempus; siue non: & esto, quod credatur plus valiturum, quia de ratione mutui cum fit, vt reddatur res eadem, vel similis eiusdem bonitatis, vel mensurae, mutuans obligatur mutuatario hoc casu ad ea, quæ sunt de intrinseca ratione mutui; & proinde nullam iniustitiam committit, vt Nos declarauimus in dictis nostris *Commentar. d. q. 5. sub nu. 12.* vbi insuper ostendimus idem dicendum esse si mutuans erat triticum illud reseruaturus vsque ad tempus restitutionis, & æquale dubium sit, an plus, minusue sit eo tempore valiturum, cum hoc casu æqualis sit vtriusque contrahentis conditio. Imo id ipsum verum esse ibidem diximus vbi mutuans postulat triticum in eadem bonitate, & mensura sibi restitui, præfinito tempore, ita vt mutuatarius ante illum non remaneat liber ad mutuum restituendum. Sed instituerat vsque ad dictum tempus triticum ipsum reseruare: tunc enim eiusmodi pactum erit licitum, esto quod ipse mutuans certo sciuerit, aut saltem probabiliter triticum, tunc magis valiturum. His adde, quæ late habentur ex *Ioan. de Dicastill. lib. 2. de iust. & iure, tr. 10. disp. 2. dub. 2.* vbi inter alia probat, esse contra naturam mutui obligare mutuatario, vt non remaneat liber ad se liberandum à debito mutui cum primum velit.

5 Dico quarto peccare mutuante dantem mutuo in vno loco, vt recipiat in alio cum detrimento mutuatarij, & emolumento ipsius mutuantis: Etenim in mutuo seruanda est æqualitas secundum ius naturale, ne vel mutuatario, aut mutuanti aliquod onus imponatur iniustum,

vt rectè declarat idem *Ioan. de Dicastill. d. tr. 10. dub. 2.* vbi ex hoc infert, non esse necessarium, vt solutio mutui fiat in eodem, aut in alio loco.

6 Dico quintò peccare mutuante intendente ex mutuo quodcunque incrementum ex sui natura pretio æstimabile: siquidem hoc casu vsuram committit, iuxta illud Euangelij, *Mutuo date nihil inde sperantes*, vt in *cap. consuluit*, & ibi latè *Doctores, de vsur.* Imò mutuarè ad beneficium Ecclesiasticum obtinendum, non modo est vsura, sed vsura simoniaca, vt habetur ex *Cald. in cap. in nostra, de rescr.* quem refert, & sequitur *Nauiar. in cap. si feneraueris, in princ. 14. q. 3.* Beneficium enim Ecclesiasticum licet sit res spiritualis; nihilominus ex sui natura est pretio æstimabile, cum sit ius percipiendi fructus, seu proventus. Adde hæc ipsa vera esse, nõ solum in mutuo explicito; sed etiam implicito, vt patet in venditione rei supra rigorosum pretium ob dilatam solutionem, aut in emptione minus infimo pretio ob anticipatam solutionem vt in *cap. nauiganti*, & ibi, *Doctor. de vsur.* Etenim huiusmodi contrahentes, licet non contrahant mutuum cum lucro explicitè, contrahunt tamen illud implicitè: nam qui vendit rem supra rigorosum pretium ob dilatam solutionem, perinde est, ac si rem ipsam venderet prout tempore venditionis venditur: sed quia emptor tunc temporis soluendo non est, pretium rei eidem emptori censeretur tacitè mutuasse sub illo lucro supra rigorosum pretium. Sic etiam emens vilius infimo pretio ob anticipatam solutionem, dicitur ex mutuo implicito, seu palliato lucrum percipere; quoniam perinde est, ac si solutionem prædictam mutuo dedisset vsque ad tempus traditionis mercis sub illo lucro minus infimo pretio.

7 Ampliatur etiam præfata conclusio, vt mutuans non possit citra vsurariam culpam lucrum intendere ex mutuo, licet lucrum illud non intendatur, nec percipiatur cum damno mutuatarij, vt patet ex communi sententia, tum Theologorum; tum etiam Canonist. teste *Petro Anch. post alios in regula peccati venia, de regul. in 6. Caiet. in summ. vers. Vsura, vers. Lucrum, cas. 8. Conrad. in suo tract. de contr. q. 36. concl. . . & alijs.* Mouentur ex illo *Luca cap. 6.* de quo in *cap. consuluit, de vsuris*, vbi Christus Dominus ait, *Mutuo date nihil inde sperantes.* Non enim ait, nihil à mutuatario sperantes: sed nihil omnino sperantes. Hinc sequitur, quòd mutuans agricolis, vt obligati maneant terras mutuantis colere, quamuis mutuans ipse iustam eis mercedem persoluat; vsuram tamen committit; quoniam illa obligatio, qua obligati sunt, est pretio æstimabilis, & nisi ratione huius aliquid ex mutuo ad arbitrium boni viri remittat, à culpa non excusatur. Idem dicendum est de mutuante alicui, vt merces emat ex sua officina, aut aliquid aliud ab eo, vel vt ei vendatur. Hoc ipsum dicendum est de Pistore mutuante alicui, vt panem suum pingi faciat apud eum: & de Doctore mutuante Scholari, vt ad suam Scholam se conferat ad ediscendum; iustum pretium ex illis in dictis casibus exigentibus. Eodem modo decernendum est si timens suum frumentum periturum, mutuet illud alicui, obligando eum ad restituendum sibi simile frumentum diutius tamen ma-

surum, aut mutuo det Domino temporali habendum officium aliquod, mediante ciuili obligatione, licet concessio illa non sit cum mutuarij detrimento: siquidem obligatio illa est pretio æstimabilis, atque idèd vsura committitur, vt habetur ex *Tol. lib. 5. sua sum. cap. 30. Conrad. de contr. q. 36. Syl. vers. Vsura, 1. q. 7. Caiet. in summ. vers. Vsura*, & alijs, quamplurimos alios casus decidentibus, quibus adde, quod dicit *Salon in 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 5. & 6.*

8 Ampliatur præterea ipsa conclusio, vt mutuans non possit intendere ex mutuo, nec vitiationem, quidem damni, quando dan num est iustum, vt si mutuet communitati ad euitandas collectas iustè impositas, vel imponendas, vt per *Syl. in summ. vers. Vsura, 1. q. 9.* quoniam hoc casu mutuans perciperet lucrum ex mutuo sibi aliàs indebitum. Sic etiam si quis post illatam iniuriam alicui, eidem mutuauerit, vt iniuria remittat, vsuram committit: nam iniuria efficiens efficitur debitor iniuranti ob iniuriæ illationem, & illa remissio iniuriæ est pretio æstimabilis. Idèd dicendum est de eo, qui crimen coram aliquo commiserit, & timens accusari, eidem mutuauerit, & obligationem ciuilem ab eo acceperit de non accusando, vt constat ex ijs, quæ adnotantur ex *Conrado de contr. q. 36. exemp. 8.* Siquidem per talem obligationem priuatur actione accusandi, quæ pecunia æstimabilis est. Dixi: *Quando damnus est iustus*, quia si damnus, quod timeatur esset iniustus, tunc mutuans ad tale damnus vitandum, vsuram non committeret, nec culpam aliquam contraheret: nam vsura nihil aliud est, nisi lucrum, aliàs sibi indebitum; modò qui vitiationem damni iniusti consequitur ex mutuo, consequitur id, quod ex iure sibi deberetur; quoniam mutuans ius habebat, vt damnus illud iniustum sibi non interretur. Vndè qui suo inimico iniustè persequenti mutuat, vt à persecutione desistat, vsuram non committit. Sic etiam non dicitur simoniacus, & vsurarius, qui ad euitandam iniustam vexationem super beneficio, quod possidet, aliquod temporale iniustè vexati tribuit, aut mutuat, vt est *tex. in cap. dilectus, de simon.* quod tamen est verum, quando maxima esset potentia aduersarij, & alio modo ius suum conseruare non posset, vt latè habetur ex *Inn. Ioann. Andr. Henr. Boich, & alijs in c. ad aures, de simon.* Idem dicendum est de mutuante alicui sine alterius damno, vt habetur ex *Syl. vers. Vsura, q. 15. & 17.* quam sententiam communem esse, testatur *Conrad. de contr. quest. 36. exemp. 6.* quamuis ipse contrariam sententiam putet de iure esse vtiorem. Fundatur hæc communis sententia in eo, quòd Sacra Scriptura, & Canones tantum prohibent lucrum ex mutuo percipi, non tamen damnus vitari: siquidem dispar ratio est, quando agitur de lucro capiendo, & de damno vitando, vt latè *Bart. in l. 2. ff. de flumin. num. 6.*

9 Hinc sequitur, quòd habens pecuniam, quam timeret in futurum minorari per statutum, & Dominorum legem, si alteri mutuet, vt reddatur sibi in æquali pretio, in quo est quando ei datur, dummodò recipiens mox velit eam expendere tempore, quo tantum valet, vsuram non committit. Sic etiam habens frumentum, quod seruando timeret periturum, si mutuat illud alteri statim-

con-

consumpturo; vt recipiat in futurum aliud frumentum nouum, vsuram non contrahit. Imò licitum est plus repetere de nouo, si vetus plus aestimaretur, quam nouum tempore restitutionis; dummodo ista mutuatio fiat salua æqualitate iustitiæ, ne suum pereat, & recipienti gratiã faciat; atque ideò ad euitandum damnum sine alterius damno. Habens pariter legeres aded maturas, vt nisi secandas quamcunq; curaret, perderet, tunc si non posset aliàs habere operarios, nisi ex mutuo; tunc citra culpam sub hac intentione eisdem mutat, soluta tamen ipsis iusta mercede. Egrotus quoque grauius alicuius Medici opera indigens, & non sit alius, qui ei subueniat in graue suæ vitæ detrimentum, potest illi Medico mutuo dare cū pacto, vt iusta mercede eius opera sibi impēdat, siquidem hæc mutuatio dicitur facta ad vitandum damnum sine alterius damno.

¶ Ampliatur rursus eadem conclusio, vt quibus licitum sit mutuari alicui cum intentione, vt sibi remutuetur, cum obligatio antidotalis voluntariè tantum debeat, & illud lucrum ex mutuo sit vsura, quòd mutuanti aliàs erat indebitum, vt supra diximus, & latè probat *Conrad. de contr. q. 21. §. 37. contra Syl. vers. Usura, l. q. 4.* nihilominus mutuari sub pacto, & obligatione, vt sibi remutuetur, etiam si addatur, cum mutuans ipse indigerit, & mutuatarius commodè poruerit, est vsura, cum obligatio illa sit civilis mutuanti indebita: & obligatio antidotalis sit debitum simplex, & naturale, quo quis non potest compelli: sed cum deducitur in pactum nascitur ex eo obligatio civilis; atque ideò civilis actio ad remutuandum; quæ pecunia aestimatur, cum per civilem obligationem quis efficiatur debitor, *l. debitor, ff. de verb. oblig. Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 20. dub. 8.*

¶ Ampliatur denique dicta conclusio, ceteris prætermissis, vt locum quoque habeat in mutuantem triticum tempore, quo minus valet, vt recipiat illud tempore, quo plus valet, & eo tempore ipse mutuans non erat seruaturus; is enim vsura committit: quia non apparet causa, propter quam legitime illud incrementum percipere possit, vt in *cap. fin. & ibi, Doctor. de usur.* Secus autem si dubium sit, triticum mutuo datum tempore quo minus valet, plus, aut minus valiturum: tunc enim mutuans recipiens illud tempore, quo plus valet vsuram non committit, siue fuerit ab eo præfixus terminus, siue non: & siue erat frumentum aliàs seruaturus, siue non: siquidem eo casu æquale est periculum vtriusque contrahentis, ita quòd res mutuata tantum descendere poterat in valore, quantum ascendere, vt in *d. c. fin. de usur.* Idem dicendum est, si moraliter sit certum, triticum mutuo datum plus esse valiturum tempore solutionis, aut certum sit non minus valiturum, & dubium num plus sit valiturum, & nullus fuerit præfixus terminus solutionis, tunc mutuans triticum tempore quo minus valet, & recipiens illud tempore, quo plus valet, vsuram non contrahit, estò quòd ex proposito expectet tempus, in quo triticum plus valet: nam mutuatarius liber erat ad restituendum mutuum tempore, quo minus valebat: cum igitur negligens fuerit damnum, quod patitur, sibi imputatur, *l. vinum, ff. si ser. peccat.* Sic etiam si morali-

ter sit certum, triticum plus, aut minus valiturum, & dubium an sit plus valiturum, & certus fuerit præfixus solutionis terminus, ac mutuans erat illud seruaturus, adhuc mutuans triticum tempore quo minus valet, & recipiens illud tempore quo plus valet vsuram non committit; quoniam mutuans ratione lucri cessantis incrementum illud percipere potest: Et denique vsuram non dicitur committere mutuans frumentum, quando valet carissimum, appetitatum, cum pacto, quòd pretium sibi soluat in tanto frumento: siquidem huiusmodi contractus non est mutui, sed venditionis frumenti pretio iusto, quo tempore traditionis valet, & emptionis tritici pretio iusto, quo tempore traditionis valebit, vt habetur ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 225. Conrad. de contr. q. 38. concl. 5. Syl. vers. Usura, q. 16. & ex alijs.*

¶ Sic ampliata limitatur hæc ipsa conclusio, vt ita demum mutuans cum intentione percipiendi incrementum aliquod pretio ex sui natura aestimabile ex mutuo, vsuram committit, quando incrementum illud intendit ex mutuo in pretium vsus rei mutuatæ, siue intentio sit principalis, siue minus principalis, vt cõtra *Nauar. docet Mol. de contr. disp. 303.* quia vsura cum sit intrinsecè, & ex obiecto mala, intentio minus principalis non excusat à toto, sed à tanto: secus autem si tale lucrum intendat ex mutuo ex alia causa, nempe ex benevolentia, & gratitudine: nam tunc vsuram non contrahit: Etenim vsura, idcirco illicita est; quoniam inuoluntaria est saltem mixtè ex parte illam benevolentis: modo intendere lucrum ex mutuo ex benevolentia, & gratitudine, intenditur illud tanquam à sponte dante, atque ideò inuoluntarium non est. Ita *D. Tho. Caiet. & alij, quos refert, & sequitur Mol. loco citato, & Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 20. nu. 5.* Nec obstat *tex. in cap. consilio, de usur.* vbi Summus Pontifex obligat ad restitutionem mutuantem, qui mutauit cum intentione aliquid percipiendi ex mutuo ultra sortem, etiam nulla conuentione, aut pactione præcedente ex illo *Luca cap. 9.* vbi ait Dominus, *Mutuo date nihil inde sperantes,* quoniam *tex. ille* cum auctoritate Domini intelligendus est, quotiescunque intenditur lucrum ex mutuo, tanquam pretium vsus rei mutuatæ, non autem ex alia causa, nempe ex gratitudine spontè dandum à mutuatario.

¶ Ex hoc sequitur non committere vsuram Regi mutuantem ad obtinendum aliquod officium ab eo spontè dandum: quia lucrum ex mutuo in tantum est vsura, in quantum est inuoluntarium ex parte dantis. Nec simoniam contrahit Clericus, qui inmutat suo Episcopo ad obtinendum ab eo beneficium spontè, & ex gratitudine dandum: siquidem simonia committitur, quando datur res temporalis in pretium rei spiritualis, vt in *c. 1. de sim. & cap. de iure, de iurepatr.* Secus autem si spontè, & ex alia, vt in *cap. sicut Episcopum, l. q. 2. & cap. dilectus, l. 2. cod. tit. de sim.* latè *Molina loco citato, cõtra Med. & alij.* Excusantur quoque à simonia famuli infertuites Prælati gratis ad obtinendum beneficium aliquod vacaturum; spontè tamen obtinendum; quoniam beneficium illud non intendunt in pretium seruitij; sed tantum ex gratitudine, & me-

mera liberalitate Prælatorum. Idem dicendum est de Canonico, quotidianas distributiones intendenti, dum ad Diuinum officium recitandū se confert: nam si Canonicus ipse ad diuinum officium accedens intendat distributiones ipsas tanquam pretium pro diuino officio, simoniam committit, siue intentio principalis sit, siue minus principalis: si verò Canonicus distributiones intendat tanquam ordinatas ab Ecclesia in sustentationem ministrorum, diuino officio assistentium, tunc simoniam non contrahit, quia non intendit illas, vt pretium rei spiritualis. Sic etiam dicendum est de Sacerdote intendente vnum carolenum pro celebratione Missæ, aliàs non celebraturus: nam si intendat illum in pretium sacrificij, simoniam committit: si verò eundem intendat, vt ordinatum ad sustentationem Sacerdotum celebrantium, licite intendit.

14 Quod diximus in prædictis casibus excusantibus à simonia, proportionaliter dicendum de intendentibus lucrum ex mutuo: nam dum queritur, an mutuans intendat lucrum ex mutuo, attendenda est ipsius intentio: siquidem prædictū lucrum si intendat in pretium vsus rei mutuatae, antequam sibi ex iustitia debitum vsuram committit: si verò lucrum illud intendat ex alia causa, puta ex gratitudine, & mera liberalitate mutuatarij, vsuram non contrahit, siue intēdat principaliter, siue minus principaliter, vt contra *Navar. malè reprehendentem Sotum, in suo Man. cap. 17. num. 209.* tenet *Molina in suo tract. de centr. disp. 305.* dicens, quòd *Navar.* in hoc non est sibi costans, *Less. lib. 2. de iust. & iur. c. 20. dub. 5. & 6. & Salon. 2. 2. q. 78. ar. 3. contron. 10. num. 2.* Quod quidem adeò verum esse dicimus, vt si mutuans excitet mutuatarium ad remunerandum morui beneficium; dummodò ex liberalitate, gratitudine, & pienè voluntariè daturū sibi fore iudicet, vsuram prauitate non erit damnandus, nec ad restitutionem compellendus, vt rectè docet *Cas. 2. 2. q. 78. ar. 1.* quem refert, & sequitur *Mol. loco citato*; qui addit hunc euentum moraliter non esse impossibilem, si mutuarius generosus sit, & liberalis; quamuis periculosum sit hoc modo excitare mutuariū. Vnde reprehendendi sunt eiusmodi excitantes.

15 Hæc quæ diximus, non solum excusant mutuantes ab vsura, nempè cum intendit aliquid ex mutuo ratione ex benevolentia, & gratitudine, à mutuatario spontè dandum, sed etiam excusatur mutuans intendens aliquid ex quacunque alia causa excepta causa vsus rei mutuatae: nam qui mutat, præuia obligatione de mutando, licet ratione mutui, & in pretium vsus rei mutuatae, non possit lucrum aliquod citra vsuram accipere; poterit tamen iustè pro tali obligatione moderatum aliquod stipendium querere; cum obligatio illa sit pretio æstimabilis, vt habetur ex *Navar. in cap. nauiganti, num. 17. vers. Semper tamen, de usuris,* & alijs, quos Nos retulimus in nostris *Commentar. in extranag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 22. num. 2.* Idem dicendum est si à mutuantem percipiatur aliquid ex mutuo ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, siue percipiatur post moram mutuatarij non reddentis mutuo præfinito termino, arg. *tex. in l. 3. §. fin. ff. de eo, quod certo loco, Glosa in cap. conquestus, de usur. cap. constitutus, & cap. conquestus,*

de fideiuss. Navar. in cap. si fœneraueris, l. 4. q. 3. num. 42. & latè Contrad. de contr. q. 3. conclus. 2. siue percipiatur ante moram mutuatarij, vt habetur ex *Gabr. in 4. d. 15. q. 11. ar. 1. not. 2. Contrad. de contr. q. 30. num. 4. Couar. lib. 3. var. resol. c. 4. Navar. in Man. cap. 17. num. 111.* & ex alijs relatis à *Salon. 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 9.* vbi ponit conditiones, quæ expostulantur, ad hoc, vt huiusmodi interesse exigere possit à mutuantem. Non tamen licitum est aliquid ex mutuo percipi ratione obligationis de non repetendo illud ante certum tempus, vt contra *Med. C. de restit. qu. 32. §. indè inferitur,* docet *Less. lib. 2. de iustit. & iur. cap. 20. dub. 14.* vbi ait, non esse, tam lassandas habenas mercatoribus, nec illis concedendum, vt quicquam supra sortem exigant si illis ex pecunia nullum lucrum cesserit, nullum periculum imminet, nullum incommodum metuitur; quia citra infamiam, & scandalū eiusmodi lucrum exigere nequit.

† Vbi adde propositionem 42. damnat. ab Alex. VII. P. M. quæ est: *Licitum est mutuantem aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usq; ad certum tempus.* Dixi, *Nul- lum periculum imminet;* quoniam ratione imminenti periculi sortis, aut difficultatis ad illam recuperandam, licitum est aliquid ex mutuo percipere, vt habetur ex *Syl. vers. Usura, l. 1. q. 35. Petr. Navar. de restit. lib. cap. 2. num. 343. Salon. 2. 2. q. 78. ar. 2. contr. 20. Less. lib. 2. de iustit. & iur. cap. 20. dub. 13.* & ex alijs: id enim non dicitur percipi in pretium vsus rei mutuatae.

16 Dico sextò mutuantem intendentem aliquid ex mutuo in pretium vsus rei mutuatae, non solum peccare, & vsuram committere; sed etiam perceptum tenetur restituere: quoniam vsura est contra iustitiam commutatiuam, ex cuius violatione sequitur obligatio restituendi. Imò manifesti vsurarij priuantur communionem altaris, & Ecclesiastica sepultura, donec reddant, quod tam prauè receperant, vt in *cap. cum tu, de usur. vbi Panor. num. 5. & in cap. quia in omnibus, num. 9. eod. tit.* & nonnulli putant, prædictas pœnas esse latæ sententiæ, atque idè manifesti vsurarij illas contrahunt ipso facto. Item ultra supra prædictas pœnas, afficiuntur vsurarij manifesti alijs pœnis: nam non admittuntur ad sacramentalem confessionem, nec ad testamenti factio- nem, nisi restituant, aut idoneam cautionem de restituendis vsuris præstent, vt in *cap. quamquã, de usur. in 6.* & Nos latè de horum pœnis egimus in nostris *Commentar. in extranag. B. Pij V. de camb. §. 2. q. 2.* vbi etiam declarauimus, qui nam dicantur vsurarij manifesti; qui verò non manifesti, & quater puniantur.

17 Dico septimò, non solum mutuantes cum intentione percipiendi incrementum aliquid in pretium vsus rei mutuatae peccant, & ad restitutionem lucri percepti tenentur, sed etiam cooperantes eiusmodi mutuantibus vsurarijs, eorum partes agentes; quia cooperatio sumit speciem ab actione eius, cui cooperatur. Hinc Notarij instrumenta conficientes, proxenetæ, seu senales, famuli, Domini temporales, consulentes, & quocunque alio modo cooperantes, peccant, & vsuras perceptas tenentur restituere: quæ omnia quomodo verà sint, latè nos declarauimus in nostris *Commentar. in extranag. B. Pij V. de camb.*

comb. §. 1. q. 73. & 74. tractantes de cooperantibus camba licca exercentibus, vbi *num. 12.* ostendimus etiam, Confessarios audientes confessionis vsurariorum, si ex denegatione admonitionis sequatur, vt non fiat vsurarum restitutio, peccare, & in solidum teneri ad restitutionem, vt habetur ex *Syl. in sum. vers. Usura*, & ex alijs, quos ibidem citauimus: Quod quidem tunc verum esse ostendimus, quando Confessarius verbis suis, siue interrogatus, siue non, in causa fuit, vt restitutio non fiat; quoniam tunc se habet, vt consulens, vel inducens vsurarium ad non restituendas vsuras: Secus autem si Confessarius pratermiserit tantum admonere pœnitentem de vsuris restituendis; quoniam tunc restituere nõ cogitur; quia non tenetur ex officio consulere bono tertij: sed solum ex officio tenetur consulere bono pœnitentis, & lege tantum charitatis tenetur tertij bonum procurare.

18 Dixi, *Eorum partes agentes*, quoniam si cooperantes agant partes eius, qui mutuo sub vsuris accipit in casibus sibi non permissis, licet peccet cooperando; non tamen tenentur ad restitutionem aliquam, vt in *d. q. 73.* explicauimus *nu. 4.* Imò *num. 2.* ostendimus, quod cooperantes ad mutuationes vsurarias exercendas agendo partes eius, qui pecuniam ad vsuram accipit in casibus sibi concessis, nullam culpam contrahit, nec ad aliquam restitutionem cogitur: quoniam actio cooperantis sumit speciem ab actione eius, cui cooperatur, sed qui ad vsuram pecuniam accipit in casibus sibi concessis non peccat, nec ad restitutionem aliquam tenetur: ergo, nec illi cooperantes. Quando autem peccent, & ad restitutionem tenentur famuli vsurariorum, negotiorum, gestores, & alij eiusmodi quando peccent, & ad restituendum obligentur, latè de hac re egimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 74. per totam.*

De culpis Mutuo accipientis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccat Mutuarius, si vi, aut metu compellat aliquem ad sibi mutuandum. Quid si extremè indigeat pro conseruatione sui indiuidui. Et an debeatur interesse damni emergentis, & lucri cessantis, cum Mutuum non spontè fiat.
- 2 Accipientes mutuo pecuniam citra vllam necessitatem, aut honestam vtilitatem, sed ad solemnitus epulandum, ad ludos exercendos, &c. peccant.
- 3 Non potest citra culpam petere, vel accipere Mutuo pecuniam sub vsuris, seu ad cambiũ ficcum ab eo, qui taliter dare non est paratus.
- 4 Extremè indigens si petierit pecunias Mutuo, vel ad cambiũ reale à diuite, qui il-

- las recusauerit, potest illum inducere ad dandum sibi sub vsuris.
- 5 Mutuarius, vt excusetur à culpa petendo mutuum sub vsuris à non parato ad fœnerandum tria concurrere debent.
- 6 A parato ad fœnerandum citra omnem culpam petitur, & accipitur.
- 7 Ab aliquo petere, vel accipere nõ licet quod est intrinsecè malum.
- 8 Non est licitum petere à malefico, vt maleficium alio maleficio soluat.

HÆC controuerfia patet ex ijs, quæ latè tractauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 72.* vbi egimus de petentibus, & accipientibus pecunias ad cambiũ ficcum: siquidem cambiũ ficcum non est aliud quàm mutuum vsurarium, vt ibidem, & alibi ostendimus. Vndè pro huius rei explanatione sit.

PRIMA CONCLUSIO.

Peccat Mutuarius vi, aut metu compellendo aliquem ad sibi mutuandum; quoniam mutuum regulariter non debetur alicui ex debito iustitiæ; sed ex debito charitatis mutuo indigenti. Quocirca citra culpam potest quis compelli ad mutuandum: & multo magis si petens mutuo illo non eget: quod si quis mutuo extreme indigeat pro conseruatione sui indiuidui, aut suorum, tunc citra culpam aliquam potest compellere aliquem ad sibi mutuandum cum possit: licet & Rex, aut Resp. communi necessitate exigente, compellit mercatores ad sibi mutuandum. Est tamen verum deberi interesse tum damni emergentis, tum lucri cessantis etiam ante morã mutuarij, quando mutuum non fuit factum spontè; sed coactè. Et hoc siue iniuste, vt cum quis ab aliquo particulari vi, aut minis fuit mutuare cõpulsus siue iuste, vt cum Rex, aut Resp. communi necessitate exigente compellit mercatores ad sibi mutuandum. Etenim eiusmodi mutuantes cum nõ liberè, nec spontè mutuauerint, sed vt supra coacti, & compulsi, nullo modo nec tacitè, nec expressè cõsenserunt in illa damna, ac dispendia. In hoc tamen differt compulsus mutuare iuste à Principe vt supra à compulso mutuare iniuste vi, aut metu, quod primo casu Princeps iuste mutuare cogens tenetur tantum ad interesse lucri cessantis, aut damni emergentis. Secundo verò casu iniuste mutuare compellens, prater damna, aut lucra vt supra, tenetur etiam reficere aliquid ratione iniuriæ ad arbitrium boni viri, vt rectè docet *Salon. 2. 2. q. 78. art. 2. contr. 8. num. 6. in fine.* Si tamen Rex soluendo non esset, cogere tenetur reliquas Reip. partes ad refarcienda prædicta damna, & interesse: nam in Reip. bonũ, cui partes omnes equè proportione quadam subuenire tenentur, pecunia illa versa supponitur. Ita *Mol. de contr. disp. 315. concl. 1. Conrad. eod. tr. q. 44. & 45. & Syl. ver. vsura 1. q. 24.* Quod si is, qui coegit mutuare reperiebatur in extrema necessitate constitutus pro conseruatione proprij, ac propriæ familiæ indiuidui, tunc non tenetur nec ad interesse lucri cessantis, nec damni emergentis, nec ad refectio.

fectionem iniuriæ: quoniam is videtur iure suo eo quod necessitatis tempore omnia sunt communia, ut in *cap. discipulos* 50. d.

SECUNDA CONCLUSIO.

- 2 **A**ccipientes mutuo peccant, si illud accipiāt citra ullam necessitatem, aut honestam saltem utilitatem; sed ad solemnius epulandum, ad ludos exercendos, & alia eiusmodi, quæ necessaria non sunt, nec utilia; sed tendunt in detrimentum suorum filiorum, vxorum, & creditorum, iuxta ea, quæ habentur ex *Soto lib. 6. de iust. & iure, q. 1. ar. 5. Nauar. in Man. cap. 17. num. 263. & Mol. de contr. disp. 335. & ex alijs*: atq; idē iniustitiam committunt, cum res alienum irrationabiliter contrahant, propter quod possunt reddi impotentes ad satisfaciendum creditoribus, & ad subministrandum necessaria propriæ familiæ, ut de accipientibus cambio sicco ostendimus in *nostris Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. §. 1. q. 72. concl. 1. sub num. 10.*

TERTIA CONCLUSIO.

- 3 **N**on potest quis citra culpam petere, seu accipere pecuniam mutuo sub usuris, seu ad cambium sicco ab eo, qui pecuniam dat, & ad usurum, seu cambio sicco non est paratus. Hæc conclusio colligitur ex ijs, quæ traduntur ex *D. Thom. 2. 2. q. 78. ar. 4. vbi etiam Salon. in princ. eiusdem art. Inn. Panor. & ex alijs in cap. super eo, de usur. Mol. de contr. disp. 335. & aliorum*: siquidem nulli fas est aliquem ad peccandum inducere, cum id sit scandalum actiuum, cooperatio, concursus, & cōsensus ad peccatum illius: & usura sit peccatum non solum, quia omni iure est prohibita; sed quia est intrinsecè, & ex obiecto mala, ut in *d. cap. super eo, de usur.* atq; idē hoc casu tam dantes, quàm accipientes mutuo sub usuris culpam contraherent.
- 4 Limitatur tamen hæc conclusio, ut locum nō habeat in eo, qui cum extremè indigeat, petierit pecunias mutuo, vel ad cambium reale ab aliquo diuite, & illas dare ei recusauerit: siquidem hoc casu potest illum inducere ad mutuandum sibi sub usuris, ut habetur ex *Panor. & ex alijs in d. cap. super eo, de usur. Sot. lib. 6. de iust. & iure, q. 1. ar. 5. Nauar. in Man. cap. 17. nu. 263. Salon. 2. 2. q. 78. art. 4. contr. 1. cum alijs, quos allegant*. Etenim hoc casu non est proximum ad peccatum inducere, sed potius consulere illi minus peccatum ad euitandum maius; nempe, ut potius committat peccatum usuræ, quod est minus; quàm peccatum homicidij, quod est maius: nam qui extremè indigenti non subuenit cum possit, perindè se habet, ac si pauperem illum occideret, iuxta illud *D. Ambr. in cap. pasce. 86. d. Pasce fame esurientem, si non paupisti, occidisti*. at licitum est suadere minus malum ad euitandū maius, ut in *cap. si quod verum 33 q. 2. vbi referuntur verba D. August. qui agēs de viro adulteræ volente alterum ex duobus præstare, vxorē scilicet adulteram occidere, vel ea dimissa, & viuentē, aliam ducere, ita inquit: Si facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium, & non committat homicidium, licet neutrum facere*

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

debeat, ut latius rem hanc ostendimus in nostris Commentar. in extrauag. B. Pij V. §. 1. q. 72. sub num. 16. vbi num. 17. rationem huius dicti eam esse diximus, quoniam qui suadet minus malum ad euitandum maius, non dicitur suadere malum, sed prælectionem minoris mali, quæ bona est, atque idē huius consilij obiectum bonum est, ut in cap. nerui 13. d.

- 5 Est tamen verum, quod ad hoc mutuarius excusetur à culpa petendo mutuo sub usuris à nō parato ad scenerandum, debent tria concurrere. Primum, ut omnes vias, & media tērauerit prius ad suadendum eiusmodi diuiti ad gratis mutuandum, aut alia via ad subueniendum ipsi indigenti, & in vanum elaborauerit. Secundum, ut petēs mutuo sub usuris extremè indigeat, aut in magna saltem necessitate sit constitutus. Tertium, ut iniustitia minor sit inferenda mutuatio; non autem tertio, ut demonstrauius *d. q. 72. sub num. 19.*
- 6 Secundò limitatur eadem conclusio, ut quamuis citra culpam non possit peti mutuo sub usuris à non parato ad scenerandum; nihilominus à parato ad scenerandum citra omnem culpam petitur, & accipitur, ut habetur ex *D. Th. 2. 2. q. 78. ar. 4. quem DD. communiter sequuntur*. Etenim accipiens mutuo sub usuris à parato ad scenerandum, non dicitur illum inducere ad secum celebrandum mutuum usurarium; sed videtur iniquitate illius ad bonum aliquod consequendum, nempe ad subuentionem propriæ necessitatis, vel alterius: at licitum est, uti peccato eius, qui ad peccandum paratus est, quando peccatum illud cedit in bonum aliquod. Si quidem *D. August. epist. 154.* querenti, an licitum sit uti iuramento Pagani, per falsos Deos iurantis, respondit: *Qui videtur fide illius, qui per falsos Deos iurat, non ad malum, sed ad bonum, neque peccato illius sociat, qui per demonia iurauit; sed pacto eius bono, qui factum seruauit*. Hac eadem ratione licitum est licario parato ad rapienda bona, vel ad occidendum, ostendere bona, quæ rapiat, ne occidat, ut hæc, & alia diximus in *distis nostris Commentar. in extrauag. B. Pij V. de camb. q. 72. nu. 24. cum plurib. seq. vbi etiam a num. 27. ad 32. rem hanc veram esse ostendimus, ut tunc petens mutuo sub usuris à parato ad scenerandum excusetur à culpa, quando aliqua necessitas adest ex parte petentis, vel saltem honesta quædam utilitas: & quando prius petitur pecunia mutuo gratis, & dari gratis à mutuantem recusatur: aliàs his conditionibus non concurrentibus non excusaretur mutuarius, nisi petens formaliter, & expresse sub usuris certò sciat, mutuantem non mutuaturum gratis, sed tantum sub usuris, ut in *d. q. 72. ostendimus, num. 35.**
- 7 Nec obstat si dicatur, quod nō licet ab aliquo petere, aut accipere, quod est intrinsecè, & ex obiecto malum, quantumuis cognoscatur paratus ad illud præstandū, sed dare mutuo sub usuris, est intrinsecè, & ex obiecto malum; ergo non est licitum petere, uel accipere ab aliquo omnino parato ad non aliter mutuo dandum, quàm sub usuris. Hinc sequitur, quod fornicario, homicidio, & alia eiusmodi sunt intrinsecè, & ex obiecto mala, eo quod sunt contra ius naturæ, & diuinum, sicut est usura, ut in *cap. super eo, de usur.* & proindè non est licitum petere ab aliquo,

quo, ut fornicationem, aut homicidiū committat, quamvis paratus sit ad occidendum, & fornicandum: quoniam responderetur, quod intrinsicè malū est duplex; nam quoddā dicitur intrinsicè malum omninò tam secundum substantiam actus, quàm ex circumstantia, ut fornicari, occidere, mentiri, &c. & quoddam dicitur intrinsicè malum ex circumstantia tantum, ut est simonia, dare mutuo sub usuris, &c. modò respondendo ad argumentum dicimus, quod id, quod est intrinsicè malum omninò, tam secundum substantiam actus, quàm secundum circumstantiam, nō licet ab aliquo petere, etiam si certò cognoscatur paratus ad illud præstandum: siquidem cum id secundum substantiam actus malum sit, eo ipso quod postulatur, inducitur proximus ad malū, atq; idè est illi scandalum, & causa ruinae: at quando id, quod petitur secundum substantiam actus bonum est; ex circumstantia verò tantum malum, & petenti nociuum, ut est simonia, quæ secundum substantiam actus bona est, cum non sit prohibitum rem temporalem pro spirituali, ut in *cap. sicut Episcopum, l. q. 2. & cap. dilectus, de sim.* petentem illud necessitate aliqua compulsum, solum petere eo casu, quod secundum substantiam actus bonum est: Circumstantiam verò illam quamvis videatur secundum externum sermonem petere: re tamen ipsa cum illi nociua sit, non petit formaliter, & propriè, sed offert se tantum ad ferendam, & sustinendam, ut suæ consulat necessitati; atque idè intrinsicè malum eiusmodi secundum circumstantiam, actus dumtaxat, non est incongruum petere, cum non petatur id, quod malum est, sed quod bonū. Hoc igitur modo se habet, qui ab usurario, quæ nouit nullo modo mutuaturum, nisi sub usuris: siquidem petit à principio mutuū directè, quod bonum est: & licet secundum externum sermonem videatur offerre usuras; nihilominus cum usurarum solutio sit illi nociua, eam non offert formaliter, & propriè; sed solum offert se usurarium illud damnnum sustinere, & pati, ut suæ consulat necessitati, ut sufficienter Nos declarauimus *d. q. 72. num. 39. cum plur. seq.*

8 Nec obstat denique, cæteris prætermisissis, quod non est licitum petere à malefico maleficium solui alio maleficio, quantumvis paratus videatur ad id præstandum, ut habetur ex *Dino Thoma in 4. sent. d. 34. q. unica, ar. 3.* & est *tex. in cap. admoneant, 26. q. 7.* ergò non licet ab aliquo petere, vel accipere pecunias ad usuras, quantumvis parato, cum eadem ratio militet in utroque casu, arg. *tex. in l. illud. ff. ad leg. Aquil.* quoniam responderetur, quod est dispar ratio in mutuo usurario, & maleficio; quia maleficium cum sit malum intrinsicè, & omninò tam scilicet secundum substantiam actus, quàm secundum circumstantiam, petere à malefico, ut maleficium soluat alio maleficio, est petere ab illo formaliter, & directè actum intrinsicè, & ex obiecto malum: at mutuarius postulans mutuum sub usuris ab usurario parato ad scenerandum cum omnibus illis circumstantiis supra relatis, petit actum secundum substantiam bonum, nempe mutuū, quod potest mutuas re-ctè præstare, sicut infidelis iuramentum: circumstantia verò illa, cum qua petit non est à voluntate petentis, cum nociua sit illi, sed ex iniquita-

te usurarij nolentis mutuari gratis, sed tantum sub usuris, ut latè declarauimus *d. q. 72. in resp. ad quartum.*

De Socijs, & eorum culpis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

S V M M A R I V M.

- 1 *Societas in genere sumpta quid sit, & qui nam à societate contrahenda excludantur.*
- 2 *Societas omnium bonorum simpliciter, vel ad quæstum quid sit.*
Et qualiter contrahatur societas omnium bonorum inter coniuges.
- 3 *Societas officiorum Romana Curia est vera, & perfecta societas.*

1 **A**D huius rei intelligentiam videnda sunt, quæ nos latè tractauimus in nostro tractatu de societatis, in quo egimus de societate in genere, de societate omnium bonorum, ad quæstum, de societate omnium bonorum inter coniuges, de societate negotiationis, de societate animalium, & de societate officiorum Romanæ Curia. Undè definites societatem in genere, diximus ibi *lib. 1. cap. 1. q. 2.* quod societas est conuentio honesta duorum, pluriumue ad conferendum aliquid in vsum, lucrum, vel ad quæstum communem contracta. Etenim societatem diximus esse conuentionem honestam quoniam est contractus nominatus, bonæ fidei, & perficitur solo consensu, ut latè ibidem declarauimus *cap. 2. per totum.* Et cum sit duorum, vel plurium, societas non potest consistere, nisi inter plures personas, atque idè ad minus inter duas personas, quæ valeant de iure contrahere; & insuper à societate contrahenda, exclusimus impuberes, ebrios, amore captos, lunaticos, freneticos, fatuos, mēte captos, amētes, furiosos, & nonnullos alios, de quibus egimus *d. lib. 1. cap. 3. per totum*, in quo per suas quæstiones declarauimus personas, quæ de iure coire, vel non coire possunt; & sic tractauimus de minoribus, surdis, mutis, mulieribus, filijs familias, seruis, Religiosis, Clericis, excommunicatis, Fidelibus cum Infidelibus, & de alijs, qui ratione munerum dubitatur, an valeant, & quando possunt societatem contrahere. Denique, dum diximus societatem coiri ad conferendum aliquid in vsum, lucrum, vel quæstum, certum est non contrahi societatem, nisi concurrat rerum communio ad vsum, ut cum celebratur ad vsum rei tantum, vel etiam communicato rei dominio, ad lucrum, cum sit rerum omnium communio quocunq; titulo acquisita, tam titulo oneroso, ut ex emptione, venditione, locatione, industria, artificio, &c. quàm lucratiuo, nempe ex donatione inter viuos, vel causa mortis, aut ex legato, testamento, & ex alijs huiusmodi. Ad quæstum demum, ad lucrum scilicet, quod prouenit ex opera, artificio, cura, & industria, ut ex emptione, locatione, artificio, &c. ut in *l. coire. ff. pro soc. Fillinc. tom. 2. q. 9. moral. tr. 38. cap. 7. num. 137. Felic. in sua*

tract. de societ. cap. 10. nu. 10. & Nos sufficienter declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 1. cap. 5. q. 1.*

Ex supradicta definitione societatis in genere, patet definitio supradictarum societatis specierum. Etenim societas omnium bonorum simpliciter est conuentio duorum, pluriumue ad omnia eorum bona simpliciter conferenda ad communem vsum, & commune lucrum: siquidem in hac societate veniunt conferenda omnia bona, tum titulo oneroso; tum lucratiuo acquisita, vt late Nos declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 1. q. 1. cum plur. seq.* Societas vero omnium bonorum ad quæstum tantum eodem modo definitur, tantum mutatur dictio illa, lucrum, in quæstum: quia in hoc differt societas omnium bonorum simpliciter, à societate omnium bonorum ad quæstum, quia in priori veniunt communicanda omnia bona, tum oneroso, tum etiam lucratiuo titulo acquisita: in hac autem communicantur bona tantum, quæ proveniunt ex quæstu, nempe titulo oneroso, ex emptione scilicet, locatione, artificio, &c. vt explicitum est *ead. lib. 2. de societ. cap. 2. per totum.* Qualiter autem contrahatur societas omnium bonorum inter coniuges, sunt inspicienda iura municipalia: nam de iure communi ex vi matrimonij non censetur facta societas omnium bonorum inter coniuges, vt late de hac re egimus in eodem nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 3. q. 2. cum plur. seq.* & societas particularis, quæ nã sit, diximus ibidem *l. 2. c. 4. q. 1.* vbi etiam diximus quod eiusmodi societas contrahitur dupliciter, nempe vt in ea fiat communio lucri tantum, non capitalis: & quod fiat, tam lucri, quam capitalis. Eodem modo celebratur societas animalium, nempe vt in ea fiat communio lucri tantum; nempe, quod in ea communicentur animalium fructus, & utilitates, non autem eorum dominium: & quod in ea fiat communio capitalis, atque ideo communicentur non solum fructus, & utilitates animalium; verum etiam ipsa animalia, vt adnotauimus in eodem nostro *tract. lib. 2. cap. 5. q. 6. cum seq.* Denique ex præfata definitione societatis in genere patet, quid dicendum sit de societate officiorum Romanæ Curie. Est enim societas officiorum Romanæ Curie vera, ac perfecta societas: nam ei conuenit definitio societatis in genere; cum sit conuentio honesta duorum, vel plurium ad conferendum pecunias in commune lucrum. Etenim est conuentio, quia est contractus; est honesta, eo quod est rationalis: est duorum vel plurium; siquidem inter officialem, vel inter vnum, vel plures socios conferentes pecunias, & sic fit ad conferendum aliquid. Est demum in commune lucrum: nam in hac societate communio fit lucri, seu fructus officiorum, vt late ostendimus in dicto nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. q. 5.* vbi etiam *q. 6.* de eiusdem iustitia egimus. His breuiter adnotatis, per sequentes sectiones explicabimus præcipuos casus, in quibus lethalem culpam contrahunt societates contrahentes: Et primò videbimus.

An Socij peccent in societatibus æqualitatem non seruantes inter eos.

S E C. I.

S V M M A R I V M.

1. Adducitur prima fronte responsio negatiua & cur.
2. Verior est sententia in contrarium, quod in societatibus æqualitas sit seruanda.
3. In societate siue conferantur æqualia, siue in æqualia, semper æqualitas seruari potest.

1. **I**N hac re videtur prima fronte negatiue respondendum esse. Etenim, quæ in societate conferuntur non est necesse, vt sint æqualia; sed satis est, si sint inæqualia, vt probant *Conrad. de contr. q. 93. suppos. 3. Moh. eod. tract. disp. 41 §. num. 1. Fillius. tom. 2. qq. mor. al. tr. 38. cap. 3. q. 1. num. 35. Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 2 §. dub. 2. num. 20.* & alij Doctor. communiter. Hinc est, quod in societate omnium bonorum simpliciter, non attenditur, an quis plura, vel pauciora bona contulerit, æqualia, aut inæqualia, sed satis est, vt singuli omnia eorum bona conferant, ad finem, vt omnia communia sint, & æqualiter diuidantur, vt habetur ex *Purpur. in l. si pascenda, num. 38. C. de pact. Couar. lib. 3. var. resolut. cap. 2. sub num. 3. vers. Quintus est casus, Molin. de contr. disp. 412. num. 4.* & ex alijs, quos refert, & sequitur *Felic. de societ. cap. 1 §. n. 1. & 2.* Sic etiam iusta potest esse societas particularis, in qua vnus confert pecuniam, & operas; & alter operas tantum, vt ostendimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 21.* Si igitur in societatibus non est necesse, vt æqualia conferantur; ergo socij non peccant, æqualitatem in societatibus inter eos non seruantes.

2. His tamen non obstantibus, in contrarium est veritas. Etenim in societatibus æqualitas seruari debet: siquidem societas ad eam in æqualitate consistit, vt omnia in ea per æqualitatem procedant, vt in *l. si pascenda*, & ibi, *Doctor. C. de pact. §. illud, in inst. de societ. l. verum in princ. ff. pro soc.* Imò pactum tollens æqualitatem, & fraternitatem inter socios dicitur contra substantiam contractus, annullans, atque irritans societatem ipsam. Et hanc opinionem communem esse testatur *Decian. cons. 11. num. 13. lib. 1. Corn. cons. 139. col. 1. lib. 1.* quos refert, & sequitur *Tusch. vers. Societas, concl. 279. num. 13.*

3. Ad rationem autem in contrarium respondetur negando consequentiam. Etenim in societate, siue conferantur æqualia, siue inæqualia semper in ea seruari potest æqualitas. Hinc est, quod licet in societate omnium bonorum simpliciter, bona omnia veniant æqualiter diuidenda inter socios, estò quod vnus conferat plura bona; alter verò pauciora; nihilominus in ea seruatur æqualitas ratione dubij euentus: nam potest esse, quod vnus ex socijs à principio minus conferat, & tamen processu temporis ex prospera fortuna, nempe ex testamento, donatione, aut propria industria societati plus conferat. Vnde ratione dubij euentus, valet societas contracta super

super hæreditate ventura, licet ignoretur cui, obuenire debeat, vt in *l. 3. §. de illo, ff. pro soc. & Mol. de contr. disp. 412. num. 4.* Societas pariter particularis, in qua vnus confert pecuniam, & operas, & alter operas tantum, potest esse iusta, & in ea seruari æqualitas, quando lucra, & dâna proportionaliter diuiduntur inter socios, aut etiam equaliter, vt declarauimus in dicto nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 21. & lib. 1. cap. 4. q. 2.* Hinc sequitur, quod si vnus ex socijs conferat in societate centum aureos; alter verò 50. aureos, & operas valentes etiam 50. si in fine societatis lucrum sit 200. aureorum, lucrum illud inter eos debet æqualiter diuidi. Quod si opera, ac industria illius, qui contulit 50. non valeant alia 50. tunc vnusquisque tenetur accipere capitale suum, & lucrum venit diuidendum proportionaliter arbitrio boni viri, vt in *d. q. 21.* declarauimus ex *Nauar. in Man. cap. 17. num. 52.* & ex alijs. Ad cognoscendam autem æqualitatem, vel inæqualitatem in societate, vide omninò, quæ adnotauimus in dicto nostro *tr. de societ. d. lib. 1. cap. 4. q. 2. per totam*, vbi rem hanc sufficienter explicauimus.

An in rebus quibuscunq; citra culpam, possit contrahi societas.

S E C. II.

S V M M A R I V M.

- 1 In rebus turpibus, illicitis, & inhonestis societas non contrahitur citra culpam.
- 2 Peccant quoq; socij si societatem ineant in rebus, quæ in nostro commercio non sunt.

AD hanc rem respondetur breuiter negatiuè. Etenim societas quamuis licitè contrahatur super rebus tam corporalibus, quam incorporalibus, vt ostēdimus in nostro *tract. de societ. lib. 1. cap. 4. q. 1. concl. 3. & 4.* non tamen citra culpam contrahitur super rebus turpibus, illicitis, ac inhonestis: quoniam rerum inhonestarum non datur societas, cum delictorū turpis, atque sedita communitio sit, vt in *l. nec prætermittendum, l. quod autem, & l. pen. ff. pro soc.* Vnde societatem contrahentes ad sceneratitias negotiationes exercendas, ad rapinas committēdas, ad furta patrāda, aut aliud crimen committendum, quamuis socij criminis vulgò dicantur; non tamen inter eos vera contrahitur societas: quia non datur societas nisi rerum honestarum; atque idē inter huiusmodi socios non datur actio pro socio pro diuidendis bonis ex maleficio comparatis, vt latè declarauimus in d. nostro *tract. de societ. lib. 1. cap. 4. q. 1. concl. 2.* & latius *cap. 1. q. 2. vers. Dixi honesta.* Peccant pariter socij societatem coeuntes super rebus, quæ non sunt in commercio nostro, nempe super rebus sacris, religiosis sanctis, ac super libero homine: siquidem harum rerum dominiū non habemus, atque idē super eis inutilis est stipulatio, vt in *§. 1. & 2. in Inst. de inutilib. stipul. l. inter stipulantem, §. sacr. an. ff. de verb. obl.* Peccant rursus socij contrahentes societatem super mare, & litore maris: Etenim licet hæc naturali iure com-

munia sint omnibus; sunt tamē in bonis nullius sicut res sacre, religiose sanctæ, ac liber homo; atq; idē in illis non cadit stipulatio, alienatio, ac dominij translatio, quæ in societate concurrunt. Peccant denique socij societatem coeuntes super rebus Vniuersitatis, ac publicis, quæ vñibus populi perpetuò destinata sunt, vt sunt theatrum, & alia huiusmodi, vt in *d. q. 1. concl. 1.* adnotauimus. Siquidem in his quoque non cadit stipulatio, nec sunt in singulorum dominio.

An in societate omnium bonorum simpliciter citra culpam possit vnus ex socijs rem aliquam proprio nomine comparare.

S E C. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Socius omnium bonorum comparans rem proprio nomine, non intendens eam cum socijs communicare, dolosè, & infideliter se habet, secus si eam communicare intendat.
- 2 Ampliatur hoc in societate, quæ in Lusitania contrahitur inter coniuges, & appellatur ista societas medietas bonorum.
- 3 In societate omnium bonorum ad quæstum, potest vnus citra culpam aliquam rem acquirere, eamque non communicare cum socijs.

AD propositam difficultatē sub hac distinctione arbitror esse respondendum, quod aut socius ita proprio nomine rem aliquam comparat, vt non intendat eam communicare in societate omnium bonorum simpliciter (cum alijs socijs: vel ita proprio nomine comparat, vt intendat cum socijs rem ipsam communicare. Primò casu dolosè, ac infideliter se habet; quoniam socij omnium bonorum simpliciter, non possunt habere proprium, cum inter eos omnia sint communia, ita vt omnia acquisita post contractam societatem ab vno ex socijs communicata sententur alijs, etiam si non constet, an proprio, vel communi omnium sociorum nomine acquisierit, vt per *Bald. cons. 61. nu. 3. lib. 2. Crauet. cons. 159. sub num. 2. lib. 2. & Felic. de societ. cap. 4. num. 27. & seq.* Imò quæsitā eo casu nomine proprio per vnum ex socijs, quamuis secundum sententiam magis receptam non sint communicata ipso iure alijs socijs, sed veniant communicanda; nihilominus non desunt Doctores magni ponderis, qui doceant esse quoque communicata ipso iure, vt adnotauimus in nostro *tract. de societ. lib. 1. cap. 4. q. 4. concl. 3.* vbi etiam ostēdimus, quod non est distinguendum, an de propria, an de communi pecunia sint quæsitā; nec agendum est de restitutione pecuniæ. Nec praua intentio socij acquirentis obstat; quoniam non potest socius, altero socio inuito mutare naturam societatis, *l. actione, §. diximus, ff. pro soc.* & dolosa acquisitio facta præfato modo sibi prodesse non debet. Et cum de natura societatis sit omnia debere esse communia, dici non potest, socium eo animo acquirere posse, vt non acquirat societati; sed dici debet, eum siue velit, siue nolit, societati acquirere, vt ostēdimus *d. q. 4.*

N n n a a concl.

concl. 1. ampl. 5. vbi licet id sentiamus de bonis acquisitis, expresso nomine omnium sociorum; at tamen idem videtur dicendum de acquisitis proprio nomine, si sequi velimus opinionem illorum, docentium, proprio nomine acquisita in societate omnium bonorum simpliciter per vnum ex socijs, communicari quoad dominium, & possessionem cum alijs. Secundo verò casu certum est, citra culpam posse vnum ex socijs rem aliquam proprio nomine comparare; quoniam vel communicantur ipso iure, vel fuerunt comparata proprio nomine animo ea communicandi.

2 Ampliatur hæc conclusio, vt quod diximus in societate omnium bonorum simpliciter, vt scilicet citra culpam non possit vnus ex socijs rem aliquam proprio nomine acquirere, & cum alijs socijs eam non communicare, extendatur in societatem omnium bonorum, quæ per consumptionem matrimonij contrahitur inter coniuges in Lusitania, quæ societas appellatur medietatis bonorum, vt non possit alter coniux aliquid citra culpam proprio nomine acquirere, & alteri non communicare: siquidem acquisita constate matrimonio per virum, aut per uxorem statim communicantur, etiam si non constet, proprio, vel communi coniugum nomine fuisse comparata: nam societas huiusmodi non differt à societate omnium bonorum simpliciter, cum eius vigore adeò bona omnia coniugum communicantur, quocunque titulo tam oneroso, quam lucratiuo acquisita, vt vnusquisq; eorum partialitate dominij, & totalitate rerum dominus sit omnium bonorum vtriusque, vt rectè declarat *Molina de contr. disp. 422. sub num. 3.* & nos latius in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 3. q. 4.* atque idè militat eadem ratio in vtroque casu, cum coniuges vi dicte societatis proprium habere non valeant.

3 Sic ampliata limitatur eadem conclusio, vt locum non habeat in societate omnium bonorum ad quæstum, & in alijs particularibus societatibus: nam si vnus ex socijs rem aliquam proprio nomine acquirat, citra culpam potest non communicare eam cum alijs socijs: siquidem socij in eiusmodi societatibus possunt habere proprium: non enim in societate omnium bonorum ad quæstum communicantur bona titulo lucratiuo comparata, sed tantum quæsitæ ex quæstu: & in particularibus societatibus non solum non veniunt communicanda bona quæsitæ titulo lucratiuo, sed nec etiam omnia quæsitæ ex quæstu, vt in dicto nostro *tract. de societ. lib. 1. cap. 4. q. 4. conclus. 2. limit. unica*, ostendimus, & latius declarauimus, vbi *concl. 4.* ostendimus quoque, quòd in societate omnium bonorum ad quæstum, & in alijs societatibus particularibus communi nomine empta, aut quouis alio titulo acquisita per vnum ex socijs, antequam eorum possessio tradita illi fuerit, non censentur communicata alijs socijs; quoniam re non tradita, tantum emptori competit actio ex erepto, & in eum dominium non transfertur, vt in *l. traditionibus, C. de pact. & §. per traditionem, in Inst. de rer. diuis.* Imò in huiusmodi societatibus acquisita per vnum ex socijs, in dubio censentur quæsitæ nomine proprio, vt ibidem adnotauimus *concl. 5.* & comparata propria pecunia illius socij, vt ibidem probauimus, *q. 5. concl. 2.*

An in societate omnium bonorum simpliciter citra culpam possit fieri pactum, vt non veniant communicanda omnia debita, omnia damna, ac expensæ.

S E C. IV.

S V M M A R I V M.

- 1 In societate omnium bonorum simpliciter spectant communiter ad omnes socios, tum quocunque titulo quæsitæ, tum omnia debita, damna, & expensæ, licet societatis causa non perueniant.
- 2 Quamuis vnus ex socijs societatis causa non fuerit infirmatus, expensæ tamen pro eius infirmitate, fieri debent de communi.
- 3 Lucra in huiusmodi societate sunt per partes æquales inter socios diuidenda.

1 **A**D hanc controuersiam respondetur negatiuè. Etenim in societate omnium bonorum simpliciter non solum pertinent communiter ad omnes socios quæsitæ quocunque titulo, lucratiuo scilicet, & oneroso; sed etiam omnia debita, damna, & expensæ, licet societatis causa non proueniant; dummodò non proueniant à dolo, aut à culpa socij, vt in *l. si fratres, §. socij, & l. adeò, §. quod in alea ff. pro soc. V bald. in suo tract. de duob. frat. par. 6. num. 1.* & alij, quos nos retulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 1. q. 5. concl. 3.* vbi hanc conclusionem adeò veram esse ostendimus, vt pactum contrarium esset nullius momenti, vt in *l. si non fuerint, l. Mutius in princ. ff. pro soc. & §. 1. in Inst. de societ.*

2 Ex hac eadem conclusione plura deduximus. Primò, quòd licet vnus ex socijs ex causa societatis non fuerit infirmatus; nihilominus expensæ pro eius infirmitate debent fieri de communi, vt per *V bald. loc. cit. num. 12.* & *Felic. de societ. cap. 26. num. 5.* vbi tamen *num. 6.* id limitat non procedit vbi infirmitas proueniat ex morbo gallico ob cõsuetudinem habitam cum meretricibus. Secundò deduximus, quòd de expensis communibus sunt alendi filij, aut vxor vnus socij, licet alter filios, & uxorem non habeat, vt habetur ex eodem *V bald. ibidem, num. 19.* & ex alijs; & *Felic. d. cap. 26. num. 8.* qui id ampliat quoque; licet vnus ex socijs filios habeat ex damnato coitu. Tertiò deduximus, quòd in societate omnium bonorum simpliciter de communi debent fieri expensæ pro mittendis sociorum filijs ad scientiarum studium, vel ad ediscendam Grammaticam, Rethoricam, vel alias artes, vt habetur ex *Castro, conf. 304. num. 2. lib. 2.* Imò hoc idem verum esse diximus de expensis erogatis à socio pro doctorandis filijs, vel pro eis prouehendis ad aliam dignitatem, nisi expensæ essent excessiuæ; quoniam tunc essent computandæ in partem socij eorum patris, vt post alios probat *Felic. d. cap. 26. num. 13.* Est tamen verum, quòd libri ex causa studij, quamuis de communi emi debeant; non tamen efficiuntur proprij filiorum, aut ementis; sed sunt communes, vt probat *V bald. vbi sup. nu. 20.* & alij

& alij apud *Felic. d. cap. 26.* qui *num. 14.* addit etiam, quòd licet expensæ pro promouendo in Abbatem filium fratris, eundemq; monacando fieri debeant de communi; tamen si ipse socius fieret Abbas, aut Monachus, tunc expensæ computarentur in eius partem; quoniam his casibus societas extinguitur. Quartò deduximus, quòd expensæ, quas vnus ex socijs facit deuotionis causa in societate omnium bonorum simpliciter communicantur, quoniam omne impensum citra dolum, & culpam pertinet ad eiusdem societatis contractum, vt sup. ostēdimus. Vndē communicandæ veniunt expensæ socij pro peregrinando, pro adimplendo voto, elargiendis elemosynis, & alijs eiusmodi. Quintò deduximus communicari expensas, quæ fiunt in nuptijs tam filij, quàm filix vnus ex socijs. Vndē iocalia de communi fieri debent; nisi expensæ in nuptijs essent excessiua, ita vt excedant qualitatem sociorum. Oportet tamen vt dotis fructus cōmunicentur, vt ibidem declarauimus. Sextò deduximus in societate omnium bonorum simpliciter, dotem pro maritanda filia vnus ex socijs esse excipiendam de communi, vt latè ostendimus in d. nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 1. q. 6.* & cōclusionem ipsam multipliciter ampliauius, & limitauius, contraria soluentes, & q. 7. ostēdimus quoque, expensas pro funere vnus ex socijs defuncti, non esse excipiendas ex communi in societate omnium bonorum simpliciter, sed esse computandas in portione eius, quòd defuncto contingeret, si viueret: siquidem per mortem vnus ex socijs statim extinguitur, vt in *l. adeo, & l. socium, §. 1. ff. pro soc.*

3 Cæterum lucra in eiusmodi societate omnium bonorum simpliciter, sunt diuidenda inter socios per partes æquales; siquidem in eiusmodi societate capitale à lucro non distinguitur, sed tam lucrum, quàm capitale sunt æqualiter diuidenda, vt ostendimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 1. q. 8.* quam multipliciter ampliauius, ac limitauius, vt locum non habeat præsertim in societate omnium bonorum rusticorum, in qua partiuntur lucra proportionaliter, iuxta quantitatem operum; quoniam inter rusticos idcirco habetur ratio operarum; nam ratione eorum paupertatis non potest dari de facili casus, quòd inter eos fuerit cōtracta societas ad lucrum: & idem dicendum esse ostendimus de ceteris operarijs pauperibus, vt in *d. q. 8. in resp. ad vltimum argumentum.* An autem lucrum in eiusmodi societate possit extrahi ab ea, durante adhuc ipsa societate, vide *d. lib. 2. cap. 1. q. 9.* Illud autem in hac re est adnot. quòd dicunt communiter DD. de communione damnorum, quorum fuit in culpa vnus ex socijs omnium bonorum simpliciter. Certum est enim in eiusmodi societate communiter ad socios damna, et expensas, ac debita, quæ proueniunt societati culpa, aut dolo alicuius socij, sed ad ipsum socium pertinent, ac computanda veniunt in eiusdem partē, vt in *l. si fratres, §. pen. & fin. & l. si adeo, §. quod in alea, ff. pro soc.* Hinc sequitur, quòd si culpa sua aliquis ex socijs in latrones incidat, vel in hostes, damna spolijs, ac redemptionis expensæ ad ipsum socium spectant. Idem dicendū est de deperditis ab vno ex socijs in ludo, de erogata pecunia pro maleficio commisso, vel eo.

653
tumacia contracta, vt declarauimus in d. nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 1. q. 5. concl. 2. per totā,* vbi etiam diximus non communicari expensas superfluas in conuiujs, & in alijs rebus non necessarijs: quoniam eiusmodi expensæ citra culpam fieri non censentur. Et ideo non sunt in illius portione computanda.

An in societate omnium bonorū ex questu citra culpam possit fieri pactum, vt non veniāt communicanda omnia bona, nec omnia debita, damna, & expensæ.
S E C. V.

S V M M A R I V M.

- 1 Quare dicatur societas omnium bonorum ex questu, vel ad questum.
- 2 In societate omnium bonorum ad questum potest citra culpam fieri pactum de non communicando omnia bona. Idq; tum in expressa, tum in tacita locum habet.
- 3 Socij si in hac societate conferant aequalia, non potest vnus ex eis pacisci, vt ad eum non pertineat communio debitorum, damnorum, ac expensarum.
- 4 Socij si in hac societate conferant inæqualia, citra culpam potest vnus ex eis contrahere, vt ad eum non pertineant damna, &c. Sed compensentur cum tali inæqualitate.

1 A De euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt est adnot. quòd societas omnium bonorum ex questu non dicitur ex eo, quòd bona sociorum omnia, quorum dominium habent tempore societatis initæ veniant communicanda: etenim societas omnium bonorum ex questu, seu ad questum dici potest, etiam si in ea socij partem tantum eorum bonorum, ac pecuniarum ponant ad negotiandum in quacunque negotiatione ad eorum libitum, vt rectè declarat *Tusch. ver. Societas, concl. 280. num. 22.* Sed dicitur talis ex eo, quòd socij sint bonorum, quæ acquirerint titulo oneroso, nempe ex emptione, venditione, opera, industria &c. vt habetur ex *Filliuc. tomo 2. qq. moral. tr. 3. cap. 1. q. 1. sub num. 11. vers. Respondeo intelligi, & q. 10. sub num. 12.* & ex alijs apud *Tusch. ver. Societas, concl. 282. num. 2.* Non tamen esset contra eiusmodi societatis naturam, si à principio contractus socij omnia illorum bona, aut eorum partem cōferant cum pacto, vt communio non solum fiat in questu, seu in lucro, quòd dicitur questus; verum etiam in capitali: siquidem societas vniuersalis, seu omnium bonorum ad questum tripliciter fieri contingit; primò cum pacto, vt cōmunio sit in capitali, ac in lucro, seu questu; secundò, vt communio fiat in lucro, seu lucris questu, non autem in capitali; & tertio simpliciter citra ullum pactum, non exprimendo, an fiat in lucro tantum, vel capitali, vel lucro simul communicatio. Vndē hæc ipsa societas in hoc differat à so-

à societate omnium bonorum simpliciter, quòd licet à principio communicentur omnia coeuntium bona, ante societatem acquisita, & lucra prouenientia ex titulo oneroso; nihilominus in societate omnium bonorum simpliciter veniunt communicanda quoque bona acquirenda titulo lucratiuo, nempe legato, donatione, &c. quæ tamen non communicantur in societate, de qua agitur, vt adnotauimus in nostro *tract. de societ. lib. 1. cap. 4. q. 3. concl. 3.* His breuiter sic adnotatis, sit

[PRIMA CONCLUSIO.

IN societate omnium bonorum ad quæstum citra culpam potest fieri pactum, vt non veniant communicanda omnia bona. Hęc conclusio patet ex dictis: siquidem societas omnium bonorum ad quæstum non exigit ad sui essentiã, vt in ea communicentur per socios omnia eorũ bona; sed satis est, vt socij partem illorum ponant, ac pecuniam ad negotiandum in quacunque negotiatione, qua ratione dicitur societas ad omnem quæstum, vt rectè declarat *Tusob. loqis supra citatis.*

Ampliatur hæc conclusio, vt locum habeat in societate omnium bonorum ex quæstu, non solum expressa; sed etiam tacita: siquidem taciti, & expressi eadem est virtus, vt in *l. cum quid, & l. ibi las. ff. si cert. pet.* atque ided nulla constituitur differentia inter societatem omnium bonorũ tacitam, vel expressam, siue sit omnium bonorũ simpliciter, siue omnium bonorum ad quæstũ, vt ostendimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 1. q. 2. concl. 3. & cap. 2. q. 2. & 3.* quibus locis demonstrauimus quoq; qualiter contrahantur societas cum expressa, tum etiam tacita; quibus adde etiam, quæ adnotauimus ibidem q. 4. vbi explicauimus controuersiam illam, in qua quæritur, an societas si contrahatur cum pacto, vt quæstus, & lucrum communicentur dicatur societas omnium bonorum simpliciter, vel societas omnium bonorum ex quæstu.

SECUNDA CONCLUSIO.

SI socij in societate omnium bonorũ ad quæstum conferant æqualia, non potest citra culpam vnus ex socijs pacisci, vt ad eum non pertineat communicatio debitorum, damnorum, & expensarum, quæ fient in ipsa societate. Probat hęc conclusio ex eo, quòd in ea non seruaretur æqualitas: etenim æquitas exoptulat, vt qui æqualia posuerunt in societate, æqualiter quoq; participent non solum de lucro, sed etiam de debitis, damnis, & expensis; dummodò non perueniant culpa ipsius socij, iuxta ea, quæ sup. adnotauimus, *sec. 4.* Possent tamen eiusmodi pactum iustificari, si competeret cum lucro, nempe, vt ad arbitrium boni viri minus participet de lucro: siquidem non obstante tali pacto, societas potest reduci ad æqualitatem, si talis socius habeat minus lucri, quam habeant alij socij.

TERTIA CONCLUSIO.

SI socij in societate omnium bonorũ ad quæstum conferant inæqualia, & vnus ex socijs,

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

qui plura contulit, quam alij socij, faciat pactũ, vt non veniant cum eo communicanda debita, damna, & expensæ; poterit licitè, & citra culpã contrahere, si à communione debitorum, damnorum, & interesse, ac expensarum velit esse immunis in compensationem iustam ad arbitrium boni viri illorum bonorum quantitatũ, quam contulit supra alios. Etenim eo casu societas reducitur ad æqualitatem: potest enim in eiusmodi societate seruari æqualitas, siue æqualia, siue inæqualia in principio societatis conferantur: potest enim seruari æqualitas proportionaliter, vt si socij æqualia contulerint, ipsa quoque in fine societatis vna cum lucris, damnis, & expensis æqualiter veniant diuidenda: si verò contulerint inæqualia, secundum quantitatem bonorum, quam quisq; contulit, sunt proportionaliter diuidenda ipsa lucra, & damna: nam tacitè subintelligitur, vt qui plus oneris, & periculi substinet, plus habeat emolumenti, *l. secundum naturam, ff. de regul. iur. & patet etiã ex ijs, quæ nos adnotauimus in nostro tract. de societ. lib. 2. cap. 2. q. 3. ampl. 1. & q. 9.* vbi quoque per plures conclusiones explicauimus, an & quando in dubio societas omnium bonorum ad quæstum cõseatur inita, vt fiat communicatio in capitali, & lucro, vel in lucro, seu quæstu tantum, & q. 6. latè explicauimus controuersiam illam, in qua quæritur, An thesaurus inuentus ab vno ex socijs omnium bonorum ex quæstu, veniat communi-candus.

An in societate omnium bonorũ ad quæstum vnus ex socijs citra culpam possit vti re communi, vt suum priuatum commodum augeat.

S E C. VI.

S V M M A R I V M.

1. Socius vtens re communi in societate omnium bonorum ad quæstum bona fide ad suum priuatum commodum nullam culpam contrahit in foro interno.
2. Quod secus est, si id agat dolo, ac mala fide. Et in foro exteriori puniri potest pena furti.

AD hanc rem responderetur, quòd socius vtens re communi in societate omnium bonorum ad quæstum bona fide ad suum priuatum commodum, quoad forum interius nullam culpam contrahit, vt habetur ex *Azor. tom. 3. inst. moral. lib. 9. de societ. cap. 17. q. 7. Filliuc. tom. 2. qq. moral. tr. 38. cap. 7. q. 3. num. 13.* & aliorum. Etenim quamuis socius vtatur re communi ad suum priuatum commodum; vtitur tamen re sua, cum partialiter in ea dominium habeat. Vndè si ex pecunia communi socius domum sibi emerit, domum ipsam non tenetur communicare, tenetur tamen socius omnia damna, & interesse reficere alteri socio, vt ostendimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 2. q. 7. & 8. & lib. 1. cap. 4. q. 4. concl. 3. limit. ult.*

Dixi, Bona fide, &c. quoniam secus dicendum est si id agat dolo, ac mala fide: imò quoad forũ exte-

exterius potest puniri pœna furii, & ad reficienda omnia damna, & interesse: quod verum est, non solum si id agatur in societate omnium bonorum ad questum; sed etiam in quacunq; alia particulari, vt in *l. in re communi ff. pro soc.* & Nos declarauimus in *d. q. 8.* vbi limitauimus ea, quæ diximus, vt locum non habeant in societate omnium bonorum simpliciter; in qua communicantur, vel saltem veniunt communicanda omnia quocunq; titulo questita, etiam si ab uno ex socijs proprio nomine, & ad proprium commodum communi pecunia fuerint comparata, vt latè quoque ostendimus *d. q. 4. concl. 2. & 3.*

An in societate omnium bonorum inter coniuges, coniuges ipsi citra culpam possint habere proprium.

S E C. VII.

S V M M A R I V M.

1. De iure communi ex sola cohabitatione inter virum, & uxorem non censetur contracta societas super bonis acquirendis. An si coniuges simpliciter contrahant societate omnium bonorum, intelligatur contracta in bonis ex questu prouenientibus.
2. De iure Castella in Hispania statutum est, vt postquam vir, & uxor simul habitare ceperunt, censetur inter eos contracta societas omnium bonorum. Idemque seruatur in Lusitania.
3. An, & quando possint coniuges etiam in societate medietatis bonorum habere proprium citra culpam.

IN hac re est adnot. primò, quòd de iure communi ex sola cohabitatione inter virum, & uxorem non censetur contracta societas super bonis acquirendis, vt ostendimus in nostro *tr. de societ. lib. 2. cap. 3. q. 2.* vbi tamen posse dari inter coniuges societatem omnium bonorum probauimus ex actibus socialibus, vt si vir, & uxor omnia sibi aduenientia communicent. Possunt etiam coniuges multò magis coire societatem omnium bonorum de iure communi, vt ibidem adnotauimus. Est tamen verum, quòd vbi non adest ius aliquod, aut consuetudo, si coniuges societatem simpliciter contrahant, non exprimentes omnium bonorum, de iure communi intelliguntur contrahere societatem omnium bonorum ad questum, seu ex questu prouenientium, vt in *l. coiri, ff. pro soc.* & Nos sufficienter ostendimus in dicto nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 3. q. 4. concl. 1.* ubi etiam diximus, quòd si expressè contrahant societatem omnium bonorum ad questum, cum pacto, vt communio fiat non tantum in lucro; verum etiam in capitali, tunc bona sunt de iure communicanda, & diuidenda, iuxta ea, quæ Nos adnotauimus *cod. tr. lib. 2. cap. 2. q. 5. concl. 1. & q. vlt.* Si denique expressè, vel tacitè contrahant societatem omnium bonorum simpliciter, aut alicuius negotiationis particularis, tunc communio, & diuisio lucrorum facienda est, iuxta tradita *cap. 1. q. 4. & 5.*

2. Secundò est adnot. quòd de iure Castellæ in

Hispania, legibus, & Constitutionibus Regiæ statuitur, vt postquam vir, & uxor simul habitare ceperint, inter eos statim censetur cõtracta societas omnium bonorum. Idipsum de consuetudine seruari in Lusitania, testatur *Molina de contr. disp. 423. sub num. 6.* Et in Gallia quoque hanc eandem Consuetudinem extare dicunt *Couar. in epitome de matr. par. 2. cap. 7. §. 1. nu. 3. Azor. tom. 3. inst. moral. lib. 9. cap. 38. de soc. q. 1. Filliuc. tom. 2. qq. moral. tr. 3. & cap. 7. q. 4. & Mbl. loco citato.* Est tamen verum, quòd eiusmodi societas, quæ contrahitur municipali iure inter coniuges de iure Castellæ, & de Consuetudine Lusitanæ, censetur inita inter coniuges de contracto matrimonio, ita tamen vt communio fiat, in lucro tantum, non autem in bonis collatis; quæ societas dicitur contractus arrharum, & dotis, vt per *Molin. d. disp. 423. num. 6.* quod quidem in Lusitania inter nobiles regulariter seruatur: nam inter eos, qui nobiles non sunt cõtrahitur societas medietatis bonorum. Imò in eodem Regno omnia matrimonia, in quibus aliud non exprimitur, eo modo celebrata censentur, vt habetur ex *Molina d. disp. 422. nu. 2.* ita vt municipali iure Lusitanæ inter coniuges vi matrimonij contracti omnia eorum bona, iura, & actiones, quæ ad coniuges spectant, & cõstante matrimonio questita quocunq; ex titulo, tam oneroso, quam lucratiuo adeò amborum efficiuntur communia, vt vnusquisque eorum partialitate dominij, & totalitate rerum Dominus sit omnium bonorum, vtriusque, iusque habet iuris partialitate, sed totalitate rerum omnium eorum, ad quæ ius habent absque dominio. Et eodem modo possessio quoruncunq; ipsorum bonorum ad vnumquemque spectat partialitate possessionis, & totalitate rerum possessarum. Ita *Molina de contr. disp. 422. sub num. 3.* & probatur ex *tex. in l. 1. & in l. si fratres, §. pen. ff. pro soc.* & Nos adnotauimus in nostro *tract. de societ. d. q. 4. concl. 2.* vbi etiam *ampl. 1.* ostendimus bona coniugum, contracto matrimonio, adeò communicari, vt dissoluto matrimonio diuidantur æqualiter, siue coniuges in principio contracti matrimonij æqualia bona habeant, siue inæqualia; & multis alijs quoque modis eandem conclusionem ampliauimus, ac limitauimus: & præsertim limit. vlt. probauimus in eiusmodi societate medietatis bonorum inter coniuges non communicari bona feudalia, & emphiteotica: & lim. 2. quæ acquisierint ex consolidatione vsusfructus agri, vel domus, cuius proprietatem ante contractum matrimonium habuerant.

3. Ex dictis modò patet quid dicendum sit ad propositam questionem: possunt enim coniuges etiam in societate medietatis bonorum habere proprium citra culpam, eo quod in eiusmodi societate non communicantur bona feudalia, & emphiteotica, nec questita ex consolidatione vsusfructus prædij, cuius proprietatem ante contractum matrimonium habuerant. Non tamen citra culpam possunt habere proprium si societate omnium bonorum contraxerint simpliciter, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *sec. 3. & 4.* His adde, quæ cumulauimus in dicto nostro *tr. de societ. lib. 2. cap. 3. q. 4. concl. 3.* vbi egimus de societate matrimonium contrahentium in Castellæ,

stella, vbi recensuimus bona, quæ non veniunt illo iure inter coniuges communicanda: & quæ pertineant ad capitale viri; quæ verò ad capitale uxoris, ac denique q. 6. explicauimus quæstionem illam, in qua quæritur, an coniuges de bonis communibus, vel saltem super lucratis teneantur dotare filias: & controuersiam definiuimus non solum inspecta dispositione iuris communis, sed etiam attentâ dispositione iurium municipalium Castellæ, ac Lusitaniz.

De societate particulari: & primò, an si duo, vel plures focii alicuius domus, quoad vsum, vnus possit citra culpam locare domum illam alteri, vel aliis reluctantibus.

S E C. VIII.

S V M M A R I V M.

¶ Qui ædium vsum habet, ipse tantum potest in eis habitare, nec ad alias transferre potest hoc.

¶ **A**D hanc difficultatem respondetur negatiuè. Probatum ex *tex. in §. item is, qui ædium, in inst. de usu, & habit.* vbi habetur, quòd qui ædium vsum habet, ipse tantum in eis ius habitandi habet, nec hoc ius ad alium transferre potest; ergò in societate inita ad vsum alicuius domus, non potest vnus ex socijs domum ipsam alteri locare; sed eam debet cum alijs socijs inhabitare: siquidem destinatus vsus talis domus est personalis, ac socialis inhabitatio. His adde, quæ adnotauimus in nostro *tract. de societ. lib. 1. cap. 3. q. 2.* vbi rem hanc ampliauius, ac limitauimus: & q. 3. explicauimus quoque quæstionem illam, in qua quæritur, an domus societatis iure communis, quoad dominium, & possessionem, possit ab vno ex socijs locari, alijs socijs reluctantibus. Et controuersiam pariter ab soluius q. seq. in qua dubitatur, an si socius inhabitans domum communem conuentione inita de soluendo mercedem alteri socio, finito tempore, inhabitationem continuauerit, solitam mercedem soluere teneatur.

An focii conuenientes in locanda sociali domo locari solita, possint citra culpam discordare, quoad personam, cui facienda est locatio.

S E C. IX.

S V M M A R I V M.

¶ Si vnus ex socijs velit locare domum personæ inhonestæ, potest alter citra culpam discordare, eamque locare personæ honestæ.

¶ **A**D hanc cõtrouersiam respondemus, quòd si vnus ex socijs velit domum locare per-

sonæ inhonestæ, alter socius citra culpam potest discordare, si eandem velit locare personæ honestæ: si uidem is præfertur, vt habetur ex *Angelo in l. 1. C. qui testam. facere possunt, Socc. consil. 58. num. 2. vers. Circa secundum, lib. 4. & in leg. serui electione, §. labeo, num. 5. ff. de legat. 1. & Menoch. de arbitr. iudic. casu 442. num. 5.* qui contra *Ruin. in d. §. labeo, & cons. 75. lib. 1.* id ampliat locum sibi vendicare, etiam si à persona inhonestâ plus mercedis daretur, vt latius de hac re egimus in nostro *tract. de societ. lib. 1. c. 5. qu. 5. concl. 1.* vbi etiam *concl. 2.* probauimus, quòd si socij conueniant in re locanda personis honestis, ille est præferendus, qui vult locare personæ honestæ plus offerētis. Et *conclus. 3.* ostendimus pariter, quòd si socij conueniant de re locanda personis æqualiter honestis, neuter est præferendus. Ibidem quoque q. 6. explicauimus controuersiam illam, in qua quæritur, an vnus ex socijs volens commune prædium colere, ac seminare possit ab altero socio prohiberi. Et denique q. 7. An bona acquisita in societate ad lucrum, vel ad quæstum, vendi possint ab vno, altero inuito.

An societas negotiationis, in qua vnus ex socijs ponit alter operas cum pacto, vt fiat communitio in lucro, citra culpam coiri possit, si in ea fiat pactum, quòd capitale collatum saluum remaneat, atque ideò periculo non sit suppositum.

S E C. X.

S V M M A R I V M.

¶ Affertur responsio negatiua, & quare.

¶ **A**D hanc difficultatem respondetur negatiuè, & hanc sententiam communem esse docent *Doctores in cap. per vestras. de donat. Panor. in c. fin. de vsur.* & alij quamplurimi, quos Nos retulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. c. 4. q. 3.* dicentes, societatem cum tali pacto, quòd capitale sit saluum, non solum esse iniustam, ac irrationabilem; verum etiam plerique volunt esse vsurariam, atque ideò inhonestam, & nullam. Etenim secundum naturam est, vt eum sequantur commoda, quem sequuntur incommoda, *l. secundum naturam, ff. de regul. iur.* & pro hac eadem sententia facit *tex. in leg. si non fuerint, §. Aristo, ff. pro soc.* vbi Leoninam, & iniquam societatem *Vlpian.* appellat illam, in qua lucrum tantum vnus ex socijs, alter verò damnum sentit. Hanc ipsam conclusionem multipliciter ampliauius, & limitauimus loco citato. Est tamen verum, quòd pactum, de quo agitur potest iustificari, si ratione talis pacti minus percipiatur de lucro, aut alio modo illius fiat compensatio. Imò licet dictum pactum simpliciter sumptum sit irrationabile; nihilominus rectificatur si fiat, vt is, qui ponit operas, lucri partem habeat, & nullum damnum sentiat: siquidem citra huiusmodi pactum, adhuc periculum capitalis pertinet ad illud conferentem: & eo magis, quando tanta esset

esset industria socij, vt plus societati conferat, quam pecunia capitalis, vt in *l. si non fuerint, §. 1. ff. pro soc.* Et Nos ostendimus *d. q. 3. lim. 1. & 2.* vbi idem dicendum esse ostendimus si ponēs operas de certa mercede earum paciscatur, aut de tali parte lucri, & quòd nullum damnum sentiat: nam talis contractus non diceretur societas, sed locationis operum.

An societas negotiationis coiri valeat, citra culpam, in qua vnus ponit pecuniam, alter operas, cum pacto, vt communio fiat in lucro tantum, & damnum capitalis sit commune.

S E C. XI.

S V M M A R I V M.

1. *Negatiua sententia videtur Authori probabilior.*

1. **N**egatiuam sententiam, quæ nobis uidetur probabilior, docet *Glosa in l. si non fuerint, ff. pro soc. Barr. & Bald. in l. 1. C. eod.* & alij quos Nos retulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 4.* Etenim socius ponit operas, atque ideo satis est ei deperditarum operum damnum: sicut enim de capitali non lucratur, sed totum redit ad eum, qui posuit, si in fine societatis reperitur saluum; ita quoque de ipsius damno nihil debet habere. Hanc conclusionem ampliuimus *d. q. 4.* siue capitale perdatur ante operas, siue post: & quod eiusmodi pactum est expressè contra Constitutionem Sixti V. quæ incipit, *Detestabilis*, qua prohibetur pactum de saluo capitali. Limitauimus tamen eandem conclusionem, vt vera sit, quando opera, industria, ac vsus nauigij, aut alterius rei, quæ ab altero socio apponuntur, non sunt æqualia capitali, quoad valorem, quamuis prudentis arbitrio æqualia sint capitali in ordine ad lucrum; nempe vt socius, qui ea apponit æquè participet de lucro, propter illa, ac alter, propter capitale in tali, vel tali proportionem, vt latius declarauimus ibidem *lim. 1.* vbi etiam *lim. 2.* ostendimus conclusionem ipsam non habere locum, vbi opera, industria, & cætera eiusmodi capitali non essent æqualia, si fiat pactum, vt damnum capitalis deperditi proportionaliter sit commune.

An pactum de salua sorte in totum, vel pro parte in societate, in qua fit communio in lucro tantum, attenda eius natura, irrationabile, fiat rationabile, si ad arbitrium boni viri commensetur in lucro.

S E C. XII.

S V M M A R I V M.

1. *Adducitur sententia affirmatiua, qua magis Authori placet.*

1. **A**ffirmatiuam sententiam, quæ nobis magis probatur, docet *Ioan. Andr. in cap. per vestras, de donat. inter virum, & vxor.* dum ait, quod viro vergente ad inopiam, potest dos deponi penes Campforem, qui caueat de dote custodienda, & soluat tot aureos pro singulis centum: quod quidem lucrum non potest dici percipi ex dote deposita; quoniam ex pecunia deposita non potest aliquid percipi citra vsuram, cū pecunia deposita per affectionem transeat in mutuum; ergo intelligitur recipi ex societate, salua dote, vt colligitur ex *lex. in d. cap. per vestras, de donat. inter vir. & vxor.* & Nos latius in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 9.* vbi etiā *q. 6.* ostendimus eiusmodi pactum reddi rationabile per contractum affectionem illi adiunctum. Vnde ibidem *q. 7.* iustam probauimus esse societatem illam, in qua vnus confert pecuniam, alter operas, & fiat communio in lucro tantum cum pacto de salua sorte, & de reddendo à recipiente sortem, singulis annis centum lucrum paruum pro incerto magno: qui quidem contractus frequenter celebratur in Liguria, & in alijs locis cum viduis præcipuè, ac pupillis: & quamuis videatur vnus formaliter; est tamen triplex contractus virtualiter, nempe societatis, affectionem sortis, & transactionis lucri, vt ibidem declarauimus per quatuor conclusiones, easdem multipliciter ampliātes, ac limitātes.

An citra culpam coiri possit societas, in qua vnus ponit 100. aureos: alter verò operam, & industriam, valentes quoque 100. aureos, cum pacto, vt lucrum dumtaxat æqualiter diuidatur.

S E C. XIII.

S V M M A R I V M.

1. *Afferitur responsio negatiua, cum iniqua sit huiusmodi societas.*

1. **A**d hanc difficultatem responderetur negatiuè. Etenim iniqua est eiusmodi societas: nam cum vnus socius confert 100. aureos, & alter operas, vsus nauigij, &c. eiusdem valoris, de iure pecunia illa efficitur communis vtrique socio, vt per *Glos. in l. 1. C. pro soc.* Siquidem tantum confert vnus, ac confert alter; atque ideo perinde est, ac si ab ipsis socijs collati fuerint in societate 200. aurei, & proinde de iure non tantum lucrum; verum etiam capitale in fine societatis veniunt diuidenda: ergò iniquum, & contra iuris dispositionem est pactum in societate, de qua agitur, vt lucrum tantum, & non capitale diuidatur. Ita *Molina de contr. disp. 416. num. 1.* dicens, quòd quando operæ, vsus nauigij, &c. æquales sunt in valore, prædictum pactum est iniquum cum onere restituendi dimidium capitalis. Hanc eandem opinionem tenet *Less. lib. 2. de iust. & iuro, cap. 25. dub. 1. num. 8.* & alij, quos Nos retulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. c. 4. q. 8.* multipliciter ipsam ampliātes, ac limitātes. Et ex dictis diximus quoque constare,

Quod quid

quid dicendum sit de societate, in qua vnus confert solum pecuniam, & alter pecuniam, & operam, vsu nauigij, aut alterius rei: aut vterque ponit pecuniam, & operam inæqualiter. Etenim secundum *Less. loco citato, num. 20.* æstimandū est periculum sortis, & spes lucri per talem sortē obtinendi, deductis operis, & expensis. Deinde singulorum operæ sunt æstimandæ, & cum pretio periculi sortis, & lucri sperati duæ summæ vtrinque constandæ, & iuxta harum proportionem faciendā est lucri partitio. Idem dicendum esse, inquit ipse *Less. ibi, num. 21.* de societate circa animalia.

An si vnus ex sociis conferat 100. aureos: & alter conferat operas valentes totidem aureos, citra culpam possit inter eos conueniri, vt in fine societatis vnus possit repetere sortem, si salua remaneat: alter verò pretium operarum, & lucrum, quod superest diuidi inter ipsos.

S E C. XIV.

S V M M A R I V M.

- 1 *Afferitur sententia Maioris, & aliorum, quod societas iusta sit.*
- 2 *Contraria sententia in rigore iuris videtur verior.*
- 3 *An hoc casu possit diuidi lucrum æqualiter, vel proportionaliter.*
- 4 *An in societate, in qua vnus confert centum aureos, alter verò operas, & conueniant, quod si in fine societatis nullum reperatur lucrum, sed tantum capitale, illud saluum, & integrū reddatur conferenti, an sit rationabilis conuētio.*

1 **I**N hac re pugnant extant opiniones. Nam prima sententia est *Maior. in 4. d. 17.* & aliorum, existimantium, huiusmodi societatem esse iustam, atque idēd citra culpam posse contrahi. Etenim opera vnius tati æstimatur, quāti pecunia alterius. Ergo sicut vnus ex socijs ante omnia suos 100. aureos percipit, sic etiam alter totidem retinere sibi debet in pretium suarum operarum: & quoniam vterque in societate æqualia contulit, æqualiter sunt partiendæ inter eos lucri partes, vt æqualitas, quam societas exigit seruetur, iuxta *rex. in l. 1.* & *ibi Glosa. C. pro soc.* Si igitur hæc vera sunt, citra vllum pactum; ergo pactum, de quo agitur, tanquam iuri consentaneum licitum esse censetur, atque idēd societas cum tali pacto licita dicitur. Confirmatur hæc sententia ex his, quæ diximus supra *sec. 13.* vbi ostendimus, quod quando vnus socius confert centum aureos: & alter operas, vsu nauigij, aut alterius rei eiusdem valoris de iure pecunia illa efficitur communis vtrique socio, vt per *Glos. in l. 1. C. pro soc.* & in fine societatis veniunt diuidenda inter socios, tam lucrum, quam capitale, quia cum in eiusmodi societate socij æqualia contulerint, æquum est pariter, vt in fine societatis æqualia reportent.

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS.

- 2 Hæc sententia re vera videtur satis æqua, & Doctoribus probabilior, cum multos habeat pro se; attamen contraria in rigore nonnullis videtur verior. Etenim si citra vllum pactum huiusmodi societas contrahatur, profectō esset iniusta: nam aut societas censetur contra, vt cōmunio fiat in lucro, & capitali: aut in lucro tantum. Non primum; quoniam in hac societate non potest vnus ante omnia pecuniam, quam contulit extrahere, & alter pretium operarum; siquidem ex pecunia collata, & pretio operarum fit vna massa, & in fine societatis diuiduntur æqualiter cum lucro, vel proportionaliter, iuxta ea, quæ habentur ex *Less. lib. 2. de inst. & iure, cap. 25. dub. 2. num. 9.* Quod si secundum ex vltalis societatis capitale tantum venit extrahendum si saluum remaneat, & operæ comparantur cum interefurio, & periculo capitalis; non autem cum eiusdem proprietate, vt per eundem *Less. loco citato.* & Nos declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 8. & 9.* atque idēd operæ non computantur in capitali: eo magis, quia operarum capitale est persona operatiua, non autem operæ. Vndē sicut, qui ponit pecuniam, si in fine societatis salua maneat, salua manet conferenti; ita etiam, qui contulit operas si incolumis permanferit sibi, ac suæ utilitati incolumis permanet. Benē verum est, quod eo casu lucrum non videtur posse diuidi æqualiter; sed proportionaliter: siquidem si detur operas vnus socij in fine societatis valere centum aureos, & periculum, ac lucrum speratum, seu interefurium centum aureorum, quos alter socius contulit valere tantum quinquaginta, si lucrum sit 300. aureorum vltra capitale, qui contulit pecuniam, ante omnia hebebit centum aureos, quos posuit, & insuper alios centum, & sic tertiam partem lucri, & qui contulit operas habebit duas partes lucri, & sic 200. aureos: siquidem qui posuit pecuniam pro periculo, & interefurio censetur contulisse in hac societate 50. dumtaxat, & qui posuit operas centum; atque idēd ille vnam partem, & iste duas: nimirum igitur si de iure in huiusmodi societate, in qua fuerunt lucrati 300. aurei ex eis centum competunt conferenti pecuniam: & 200. ei, qui contulit operas. At si periculum, & interefurium pecuniæ æstimantur tantum 25. aureis, tunc si lucrum sit 50. aureorum, qui posuit sortem centum aureorum, ante omnia habebit sortem præcipuam, & insuper lucri 10. alios aureos, & sic quintam partem lucri, & qui posuit operas valentes 100. aureos, lucrabitur alios aureos 40. eo quod iste censetur contulisse quatuor partes, & ille vnam tantum; atque idēd lucrum proportionaliter venit diuidendum: quo casu si fiat pactum, vt lucrum diuidatur æqualiter, iniusta esset huiusmodi societas: secus si inæqualiter, iuxta ea, quæ adnotauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 8.*
- 4 Ex dictis modo patet quid dicendum sit de controuersia illa, in qua quaeritur, an in societate, in qua vnus confert 100. aureos: alter verò operas, & conueniant, quod si in fine societatis nullum reperatur lucrum, sed tantum capitale saluum, illud integrum conferenti reddatur, tale pactum sit rationabile. Etenim tale pactum iniustum esse ostendimus *d. cap. 4. q. 10. concl. 1.* si fiat in societate, in qua fit cōmunio non tantum

tum in lucro, sed etiam in capitali: siquidem ex vi huiusmodi societatis, salua sorte, & opera exhibita, debetur socio, qui contulit operam certa pars sortis, vt supra adnotauimus; ergo non valet pactum, quod si in tali societate nullum lucrum reperiatur, sed capitale tantum saluum, illud integrum reddatur conferenti. Quod si pactum, de quo agitur, fiat in societate, in qua fiat communio in lucro dumtaxat, non autem in capitali, tunc pactum eiusmodi potest esse iustum: quia in tali societate non communicatur capitale, sed operæ tantum, ac æstimatio periculi capitalis; ac eiusdem interusurium, seu æstimatio lucri ex ipso capitali sperati, vt de hac re latè egimus in dicto nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 10. concl. 2.*

An si vnus ponat pecuniam 100. aureorum, alter verò operas possint citra culpam pacisci, vt conferens operas nullum damnum sentiat; sed habeat aliquam partem lucri, quam ipsius opera meretur: & reliquum sit eius, qui pecuniam contulit.

S E G. XV.

S V M M A R I V M.

1 Datur responsio affirmatiua, & quando erit contractus societatis, declaratur.

2 AD controuersiam hanc responderetur breuiter affirmatiuè, vt ostendimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 11.* vbi tamen diximus, quod huiusmodi contractus, tunc erit contractus societatis, quando simpliciter fit pactum de quora lucri, non facta mentione, nec expressè, nec tacitè, quod illa quora lucri detur conferenti operas in stipendium suorum operum: aliàs non diceretur contractus societatis, sed locationis operis.

An vnus conferens pecuniam, & alter operas, possint citra culpam pacisci, vt vnus socius habeat duas partes lucri, & vnã damni: & alter duas damni, & vnã lucri.

S E G. XVI.

S V M M A R I V M.

1 Datur responsio affirmatiua, & iuris decisio probatur.

2 R Esponderetur ad hanc difficultatem affirmatiuè ex *Azor. tom. 3. instit. moral. lib. 9. de societ. cap. 4.* & ex alijs, quos reulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 12.* & patet ex *tex. in §. de illa. in instit. de societ.* vbi approbatur sententia *Seruij Sulp. approbantis pactum, de quo agitur; & rejicitur opinio Quinti Martij, dictum pactum damnantis.* Imò Nos ibidem conclusionem hanc ampliantes *ampl. unica,*

ostendimus quoque, quod vnus ex socijs, non solum potest rejicere duas partes damni in alterum, verum etiam potest rejicere à se totum damnum: quoniam hæc omnia possunt compensari appositione maioris capitalis, vel operarum plurium, & quæ magis æstimentur. Non tamen qui capitale contulit, si deperdatur ante societatem finitam, renetur aliud ponere; quoniam deperdito capitali extinguitur societas, vt *d. cap. 4. qu. 13. ostendimus.*

An societas, in qua vnus ex socijs confert pecuniam, & alter operas, in dubio censetur contracta, vt communio fiat in capitali, & lucro simul, vel tantum in lucro.

S E G. XVII.

S V M M A R I V M.

1 Societas huiusmodi præsumitur contracta in lucro tantum, non autem in lucro, & capitali.

2 AD hanc rem respondentes dicimus, huiusmodi societatem præsumi contractam, vt communio fiat in lucro tantum, non autem in lucro, & capitali. Siquidem in eiusmodi societate non conflatur vna summa ex capitali, & pretio operarum; sed consideranda sunt, quæ vtrique pereunt, & hæc inter se comparanda, iuxta ea, quæ Nos adnotauimus in nostro *tract. de societ. lib. 1. cap. 4. q. 2. vers. Ad cuius rei explanationem, & lib. 2. cap. 4. q. 15.* vbi conclusionem hanc ampliauimus locum sibi vendicare, non solum si capitale consistat in pecunia, sed etiam si consistat in animalibus, aut in alia re fructifera: siquidem in dubio in societate censetur positus vlus rei, non ipsa res. Limitauimus tamen eandem conclusionem, nisi in aliqua Regione extaret consuetudo contrahendi societates, in quibus fiat communio in lucro, & capitali, vt in eod. nostro *tract. ostendimus lib. 1. cap. 4. qu. 3. concl. 6. ampl. 1.* vel agatur de societate, in qua vnus ex socijs conferat 100. aureos; & alter operas, industriam, aut vsum nauigij valentes 100. quoque aures; siquidem in dubio censetur contracta, vt communio fiat, non solum in lucro, sed etiam capitali, vt per *Azor. tom. 3. instit. moral. lib. 9. de societ. cap. 4. q. 1.* cum alijs, quos allegat, & Nos declarauimus in dicto nostro *tract. lib. 2. cap. 4. q. 16.* vbi hanc sententiam probabiliorē esse censuimus, quamuis contraria sit communis, vt patet ex ijs, quæ in eodem *tract. adnotauimus d. cap. 4. q. 10. & supra sec. 14. & in d. q. 16.* docuimus quoque in hac re esse attendendam consuetudinem Regionis, quoniam consuetudo in contractibus maximè societatis magnam vim habet. Idem dicendum est de societate, in qua omnes socij ponunt pecuniam capitalem; nam in dubio præsumitur contracta, vt communio fiat, tam in capitali, quam in lucro, vt ostendimus in eod. *tract. lib. 2. c. 4. q. 17. ex Less. lib. 2. de iust. & iure, cap. 25. dub. 2. num. 9.* & ex alijs. Et eandem conclusionem multiplicet ampliauimus, ac limitauimus.

An conferens in societate 100. aureos, & alter operas valentes 100. possint pacisci citra culpam, vt communitio fiat non tantum in lucro, sed etiam in capitali.

§ E C. XVIII.

§ V M A R I V M.

¶ Datur responsio affirmatiua: Et quare.

AD hanc questionem responderetur affirmatiue. Etenim pactum, de quo agitur, intelligitur secundum proportionem operum, iuxta ea, quæ habentur ex *Less lib. 2. de iust. & iure, cap. 25. dub. 2. num. 9.* & Nos declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 18.*

An in societate, in qua ambo focii pecuniam tantum conferunt, citra culpam possint conducere operam tertij, qui eam exercent.

§ E C. XIX.

§ V M M A R I V M.

¶ Possunt focij conducere operam tertij, modo inter socios proportionaliter diuidantur expensæ, lucra, ac damna, &c.

AD hanc rem breuiter responderetur affirmatiue, dummodò inter socios proportionaliter diuidantur expensæ, lucra, ac damna, iuxta quantitatem pecuniarum à singulis focijs appositarum, vt habetur ex *Molina de contr. disput. 4. §. num. 1.* & ex alijs per Nos relatis in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 19.* vbi etiam q. 20. ostendimus iustam esse societatem, in qua omnes focij conferunt pecuniam, & operam. Idem dicendum est de societate, in qua vnus ponit capitale tantum; alter verò capitale, operam, & industriam, vt ibidem probauimus q. 21. & 22. hoc ipsum affirmauimus de societate, in qua omnes focij conferunt operas, & industriam: siquidem hæc quoque societas licite coiri valet.

An citra culpam quis dare potest mercatori 100. aureos, & lege, vt accipiens teneatur respondere de lucro, vel de damno, secundum quod similes alij 100. aurei apud Meuium lucrabuntur, aut peribunt.

§ E C. XX.

§ V M M A R I V M.

¶ Validus est huiusmodi contractus, si qui dedit pecuniam mercatori, cum hoc pacto, erat eam daturus ad societatem alij, vel simili negotio, terti, alias secus.

PRO resolutione huius difficultatis distinguendum est, quòd aut, qui pecuniam mercatori eo pacto tribuit, erat aliàs eam daturus ad societatem Titio, aut alij simili negotiatori: aut non erat aliàs daturus ad societatem. Primò casu huiusmodi contractus est validus, non in vim societatis; quoniam pecunia non fuit data ad negotiandum; sed in vim mutui: Secundò casu est inualidus, seu iniustus, vt habetur ex *Syl. in summ. vers. Societas, l. q. 15.* & alijs, quos nos retulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. c. 4. q. 23.* vbi etiam q. 24. explicauimus controuersiam illam, in qua quæritur, an si quis det Mercatori Neapoli 100. aureos recepturus Sicilia tantum quinquaginta, si perierint in mari: & si non perierint 120. iste contractus sit societatis, & licitus: & ostendimus, huiusmodi contractum non esse societatis, sed sponsonis. Quæ nam regulæ dentur ad cognoscendam iustitiam negotiationis quæsturiæ: & quæ nam veniant communicanda in particulari societate negotiationis, explicauimus sufficienter in dicto nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 4. q. 25. & 26.*

De societate animalium, & primò, an tradens alicui centum oues pascendas, ac custodiendas, & promittens ei aliquam partem fructuum, nempe octauam, vel decimam, censetur contractum inire societatis, vel potius locationis, seu conductionis personæ, seu operum.

§ E C. XXI.

§ V M M A R I V M.

- 1. Locatio, & conductio personæ, seu operarum ex parte recipientis animalia potest esse iusta. Et qua sint de substantia locationis, & conductionis.**
- 2. Potest esse iusta locatio, & conductio, qua quis locat duos boues æstimatos 60. pro mercede decem modiorum frumenti singulis annis.**

QUòd locatio, seu conductio personæ, seu operarum ex parte animalia recipientis, possit esse iusta, latè Nos ostendimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 5. q. 1. & 3.* Est tamen verum, quòd casus propositus censetur in dubio contractus societatis, non autem conductio personæ, seu operum; nisi tradens ad ea pascenda, ac custodienda, ea lege tradat, vt recipientis illa, aliquotam fructuum ex eisdem percipiat in stipendium, & mercedem suorum laborum, & expensarum in eisdem pascendis; quoniam tunc nõ censetur celebrare contractum societatis; sed locationis, vt ibidem declarauimus, q. 2. vbi etiam probauimus, quòd si Titius tradat Sempronio v. g. decem vitulos appretiatos 100. aureos, custodiendos, & nutriendos per tres annos ea lege, vt in fine triennij vendantur, & Titius ante omnia suum capitale extrahat, & deinde diuidatur lucrum, tunc eiusmodi contractus siue sit societatis; siue sit locationis, seu conductionis operum, non aliter dicitur iustus, nisi vituli sint periculo

lo ipsorum Domini, & medietas lucri verisimiliter tanta sit affutura, quæ Sempronio sufficiat pro opera, expensis, curis, & periculis, quæ subit ex contractu, & etiam pro illo periculo, quod contingere potest, si nullum lucrum fiat; atque idè oportebit perdidisse operas, & impensas, ut benè declarat *Conrad de contr. q. 90. conclus. 4. vers. Ex illis sequitur*. Quæ verò sint de substantia locationis, & conductionis, satis declarauimus d. q. 3. ubi etiam extraditis deduximus iustam posse esse locationem, seu conductionem, qua Titius v. g. locat Sempronio 100. oves per biennium, ut suis expensis eas pascat, & conseruet, ea tamen lege, ut elapso biennio, Sempronius ipse oves ipsas Titio reddat vna cum dimidia parte fructuum, & fructuum pro debita sibi mercede: Et si in totum, vel pro parte pereant, vel deteriorarentur, totum damnum pertineat ad ipsū Titium: & id non solum si casu fortuito, aut ex alio accidenti, sed etiam si proueniat ex leuissima custodis culpa. Quod si ex dolo, lata culpa, aut leui eiusdem Sempronij damnum euenierit, totum damnum ipsi, non autem Titio sit imputandum. Siquidem si medietas fructuum, & fructuum sit iusta merces arbitrio boni viri, vel iuxta loci rationabilem consuetudinem, locatio, seu condictio prædicta erit iusta. Deduximus etiam iustam esse posse pariter locationem, seu conductionem, qua quis locat duos boues æstimatos 60. aureos v. g. sub mercede decem modiorum frumenti singulis annis: merces enim illa arbitrio boni viri, aut secundum laudabilem Regionis consuetudinem potest esse commensurata vsui bouum, atque idè iusta; dummodò eorum periculum pertineat ad locatorem. Deduximus tertio licitam posse esse locationem, seu conductionem, qua quis locat boues ad laborandum ad quartam partem lucri, ac damni pro mercede: nam illa quarta pars lucri prouenientis cum expectatione solutionis quartæ partis damni, si damnum eueniat, sit adæquata locationi bouum. Deduximus quarto licitam posse esse locationem, qua quis locat duos boues æstimatos ea lege, ut conductor laboret sibi cum ipsis bobus 12. bobulcas terræ in anno; & in fine anni bobus venditis, locator suum capitale totū extrahat, & conductor debeat habere medietatē lucri dictorum bouum. Denique deduximus iustam posse esse locationem, qua quis locat vnā vaccam alicui, æstimatam decem aureis v. g. ea lege, ut conductor eam custodiat, & seruet vna cum eiusdem fructibus, & fructibus suis sumptibus, ita ut citra locatoris licentiam eos non alienet: & insuper de dictis fructibus, & fructibus prioribus teneatur eam quantitatem assignare locatori, donec sit ipsi locatori de prædicta estimatione vaccæ integraliter satisfactum: & deinde sibi assignare in futurum medietatem ipsorum fructuum, & fructuum. Si tamen vacca, vel eius fructus, & fructus dolo, lata, vel leui culpa pereant, totum damnum ad ipsum conductorem pertineat: quod si leuissima culpa, aut Dei iudicio, vel casu fortuito pereant, aut deteriorentur, damnum totaliter sit locatoris.

An cum quis animalia locat cum pacto, ut conductor eorum in se periculum suscipiat, etiam si conductoris leuissima culpa, casu fortuito, ac Dei iudicio intereant, aut deteriorarentur, citra culpam talis contractus celebrari possit.

S E C. XXII.

S V M M A R I V M.

1. *Affirmatiua sententia adducitur, & probatur exemplo depositarij, qui ex pacto tenetur de leui, & leuissima culpa, ad quas alias non teneatur.*

2. **A**ffirmatiuam sententiam tuetur *Filling. 10. 2. qq. moral. tr. 37. cap. 5. q. 1.* & alij à nobis relati in nostro *tratt. de societ. lib. 2. cap. 5. q. 4.* Mouentur ex *rex. in cap. 2. de depof. l. si ut certo, § nunc videndum, ff. commod.* ubi licet depositarius non teneatur de leuissima culpa, & casu fortuito; attamen ex pacto tenetur; ergo idem dicendum est in contractu locationis; quoniam contractus omnes ex conventionione legem accipiunt, ut in *l. 1. § si conuenierit, ff. depof.* Imò aliquando conductor ouium, aut aliorum animalium tenetur de culpa leuissima, & casu fortuito, etiam si non fuerit conuentum, ut teneatur; atque idè si quis locauerit alicui oves cum pacto, ut cum eas includeret in tugurio non adhibeat in eo ignem, si adhibuit, & ignis casu citra omnē culpā conductoris incidit, ipse proculdubio tenetur de damno, ut in *l. videamus, § si hoc ff. loc.* Idem dicendum est de re alicui locata ad certum vsū, qui ad alium vsū fuerit vsus; quoniam si casu, aut leuissima conductoris culpa perierit, tenetur ipse conductor. Quæ diximus locum habent non solum in locatione animalium, sed etiam in conductione personæ ad pascenda animalia, ut adnotauimus d. q. 4. cuius conclusionem multipliciter quoque ampliamus, ac limitauimus; & contraria soluimus. Et q. 5. ostendimus, quod quando animalia dantur in locatum æstimata, contractus eo ipso non transit in mutuum, aut in venditionem; quoniam in contractibus, in quibus de eorum natura est, ut non transferatur dominium, æstimatio non facit venditionem, ut habetur ex *Ioann. Andr. Panor. & alios Canonist. in cap. 1. de commod. & Nos d. q. 5. rem ipsam ampliamus, ut locum habeat etiam in societatibus, & dupliciter limitauimus.*

De societate animalium, prout à locatione distinguitur. Et primò, de ea, in qua sit lucri, seu fructuum tantum communitio, an eorum aliquo modo citra culpam transferatur dominium in consocium ponentem operas.

S E C. XXIII.

S V M M A R I V M.

1. *Dominium animalium non transfertur in consocium.*

sociam, sed remanet penes dominum, qui in societate illa posuit.

- 1 **A**D hanc rem respondetur negatiuè, atque idè non transferri animalium dominiù in consocium; sed dominium remanere penes illum, qui in societate illa posuit, vt latè ostendimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 5. q. 7.* vbi etiam *q. 8.* egimus, an in dubio quando contrahitur societas animalium, censetur contracta, vt communio fiat in lucro tantùm, & non in capitali, & conclusimus affirmatiuè: siquidem de iure in dubio in societate censetur positus vsus tantùm rei, non ipsa res: quod verum esse ostendimus etiam si animalia ponantur in societate estimata: & locù sibi vindicare in omnibus alijs societatibus; nisi per socios, aut in Regione celebrati contractus extaret consuetudo contrahendi societatem, in qua communio non tantùm fiat in lucro; sed etiam in capitali, vt ibidem probauimus, conclusionem ipsam alijs modis limitantes.

An in societate animalium, in qua fit communio in eorum tantùm fructibus, conferens ea citra culpam, transferat omne illarum periculum in consocium, itaut capitale sit saluum, & periculo non suppositum.

S E C. XXIV.

S V M M A R I V M.

- 1 *Societatem hanc Leoninam esse probatur. Et an pactum de saluo capitali, & sic de saluis animalibus possit aliquo modo iustificari.*
2 *An licita sit societas, qua quis dat centum oves ponenti operas, & custodiam cum pacto, vt pereant pastori, etiam ex leuissima culpa, & casu fortuito, & insuper singulis annis soluat certam paruam fructuum quantitatem per magna incerta.*

- 1 **H**ANC societatem Leoninam esse ostendimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 5. q. 9.* referentes fabulam, à qua deriuatur. Etenim non modo iniustam, & iniquam; sed etiam expressè prohiberi per Sixt. V. patet ex eiusdem Constitutione, quæ incipit, *Detestabilis*, per quã in vniuersum prohibetur societas cum pacto, vt fors in quolibet casu fortuito salua remaneat. Imò eiusmodi societas non solùm est iniusta, sed vsurariam eam appellat *Conrad. de contr. q. 92. concl. 4. in fine.* Et eandem non posse rectificari quacunque lege, vel consuetudine, docet *Panor. & alij in cap. fin. de consuet.* Adde, quod illicita est talis societas non modo si in ea fiat pactum, vt totum periculum animalium, verum etiam si pars periculi transferatur in accipientem ea, vt diximus *d. q. 9.* vbi etiam ampliantes hanc conclusionem extendimus ad conferentem operas, ita vt ponens operas transferat periculum suorù operum in conferentem animalia. Est tamen verum, quòd pactum illud de saluo capitali, &

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS;

sic de saluis animalibus, potest iustificari; si compensetur iusto pretio contractus assecurationis, aut compensetur in fructibus, aut in alia re: siquidem pactum de saluo capitali in hac societatis specie; non est contra substantiam; sed tantum contra eiusdem naturalia, vt per *Azor. rom. 3. instit. moral. lib. 9. de societ. cap. 7. q. 10. versic. Sed dubia questionis.*

- 2 Ex dictis deduximus *d. q. 9.* primò licitam esse societatem, in qua quis dat 100. oves ponenti operas, & custodiam, cum pacto, vt si pereat, aut deteriorarentur, damnum ad ipsum pastorem pertineat, quocunque modo proueniat, etiam ex leuissima culpa, & casu fortuito: & insuper singulis annis præstet certam fructuum quantitatem paruam pro incerta magna, quæ probabiliter posset ouium Domino contingere. Siquidem in societate negotiationis idem pactum licite fieri potest: Secundò deduximus licitam esse societatem, in qua quis dat 100. oves ponenti operas, & industriam cum pacto, vt 50. sint sibi salua quocunque modo perierint, atque adè estimatio earum reddatur: & insuper singulis annis præstetur tertia pars fructuù; nam si illa tertia pars fructuum sit adè tenuis, vt ob id pactum, quo pastor obligatur ad soluendam estimationem 50. ouium qualitercunque perierint, sufficienter compensetur, proculdubio rectificatur. Tertio deduximus, quòd sicut diximus de societate negotiationis, quod in ea potest fieri pactum, vt vnus socius habeat duas partes lucri, & vnam damni; & alter duas damni, & vnam lucri, si prædictum pactum arbitrio boni viri deteriorem nõ faciat partem alterius, ita vt qui plus posuit, plus habeat, atque adè fiat compensatio iusto pretio assecurationis, aut quocunque alio modo; ita etiam dicendum est de societate animalium, vt in *l. si non fuerit. ff. pro soc.*

An citra culpam potest coiri societas, in qua vnus ponit 100. oves; & alter operas cum pacto, vt si quæ ex illis perierint, totidem restaurentur ex fructibus; itaut quamdiù societas durauerit, centum seruentur, & reliqui foetus; & fructus æqualiter inter ipsos diuidantur.

S E C. XXV.

S V M M A R I V M.

- 1 *Frequentissima est in multis locis hac societatis species, & an, & quando sit iusta.*
1 **H**ÆC societatis species in multis locis est frequens: & quamuis in hac re tres sint opiniones; nobis tamen ex eis probabilior videtur sententia *Conradi de contr. q. 92. concl. 5.* & aliorum, quos retulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 5. q. 10.* dicentium iustam esse societatem, de qua queritur, si oves reparatae ex fructibus communibus efficiantur vtrique socio communes: quoniã hoc casu est æqualis vtriusq; conditio, & non grauatur magis vnus, quàm alter. Secus autem dicendum est, si ponens operas

ris ogeretur, seu obligaretur restaurare oues, si quæ perierint ex suis foetibus in suam partem, ubi tangentibus; siquidem hoc casu longè melior est conditio tradentis oues; nisi eiusmodi pactum compensetur in fructibus, aut aliquo alio modo. Idem dicendum est si societas contraheretur, ut recipiens oues ita de suis foetibus præmortuas restaurare teneatur, ut si non habeat fetus unde restaurentur de suo faciat restauracionem illam. Imò societas eiusmodi esset pariter iniusta, si oues reparandæ ex foetibus communibus pertineant ad eum tantum, qui eas tradidit tempore celebrati contractus, ut in d. q. 10. declarauimus *concl. 2. ubi ex Azor.* quoque ostendimus eodem modo esse decernendum de societate, in qua fit reparandis ouibus ex primis foetibus quotquot perierint.

An in societate super lucro tantum, duratura per triennium, qui contulit 100. oues, & alter operas, si ante triennium omnes percant, teneatur alias oues conferre.

S E C. XXVI.

S V M M A R I V M.

1 *Negatiua datur responsio, & quare.*

1 **A**D hanc difficultatem respondimus negatiuè in nostro *tract. de societ. lib. 2. c. 5. q. 11.* sicut ibidem *cap. 4. q. 14.* ostendimus de societate negotiationis, quod deperdito capitali extinguitur societas; nec qui illud contulit tenetur ad aliud conferendum. Qualiter autem fiat diuisio animalium, damnorum, & expensarum in societate animalium, in qua fit communitio in lucro tantum, & non in capitali, declarauimus *d. cap. 5. q. 12.* Et quot modis contrahatur societas animalium, in qua fit communitio in fructibus, & animalibus valet ex ijs, quæ ibidem cumulauimus, q. 13. & 14.

De societate officiorum Rom. Curie, an citra culpam contrahi possit.

S E C. XXVII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Octo conditiones requiruntur in societate officiorum, & quæ.*
- 2 *Societas officiorum est verè, & propriè societas.*
- 3 *Societas officiorum Rom. Curie est iusta, & licita societas.*

1 **D**E Constitutionibus super societatem officiorum æditis, de eiusdem origine, & forma, ac cõditionibus egimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. vsque ad q. 4.* inclusinè, ubi ex forma instrumenti, quod in ipsa celebratur, & ex inspecto tenore prædictarum Constitutionum, præsertim Pij IV. octo conditiones Doctores colligunt ad societatem officiorum requisitas. Harum prima est, ut officium sit, in quo societas consistat, aliàs posset appellari societas

officiorum. Secunda, ne officialis plures socios sibi adiungat, quàm sit officij valor, ut ex d. Piana patet, cui standum est, cum per eam irriteretur Pauli IV. nostræ Congregationis Fundatoris Constitutio, qua canetur, ut in eiusmodi officiorum societatibus per officialem non admittantur socij ultra dimidium valoris officij. Tertia, quod pecuniæ numeratio in societate conferenda, fiat coram Notario, & testibus. Quarta, ut si socius intra sex menses decedat, officialis pecuniam à socio perceptam lucretur. Quinta, ut officialis post sex menses restituat pecuniam, si socius vixerit, & soluat certam lucris partem. Sexta, ut officialis soluat sex pro singulis centum. Septima, ut qui habet officium, & pecuniam accipit in societate, lucrum soluat anticipato in principio semestris, & fideiussores præteret. Et octaua, ut officialis soluat sex ad semestre, etiam si amittat, vel dimittat officium. His breuiter sic adnotatis, sit

PRIMA CONCLUSIO.

2 **S**ocietas officiorum est verè, & propriè societas. Etenim in qualibet societate satis est, si quatuor concurrant: nempe, quod res, seu negotiatio, super qua societas contrahitur, sit honesta; quoniam rei turpis non datur societas, *leg. quod autem ex furto, & l. quod enim, ff. pro soc.* Secundo requiritur alicuius rei communitio: quia non datur societas, in qua non fiat alicuius rei communitio, ut in *l. si pascenda. & ibi, Doctor. C. de pall.* Tertio, ut in omnibus inter socios seruetur æqualitas; *l. cum duobus, §. damna, & l. si non fuerint, ff. pro soc.* Denique exigitur contrahentium consensus, ut rectè declarat *Azor. par. 3. instit. moral. lib. 9. de societ. cap. 1. q. 2. versic. Dicitur duorum;* sed in societate officiorum hæc omnia concurrunt; ergo, &c. Minor probatur, quoniam in tali societate concurrunt res honesta, cum contrahatur super officijs Rom. Curie, & eorum fructibus, quæ sunt de iure vendibilia, & obligari possunt, ac societas super eis de coiri, ut patet ex Constitutionibus Leon. X. Pauli IV. & Pij IV. quas retulimus *d. cap. 6. nostri tract. de societ. in princ.* Præterea concurrunt communitio, quia communicantur lucra, seu fructus officiorum. Rursus concurrunt æqualitas, siquidem fructus communicantur pro rata pecuniæ collatæ. Et denique concurrunt consensus, quoniam Nos supponimus contrahentes habere intentionem contrahendi societatem, ut hæc, &c. alia ostendimus in d. nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. q. 5.* ergo societas officiorum est vera, ac propriè societas.

SECUNDA CONCLUSIO.

3 **S**ocietas officiorum Rom. Curie est iusta, ac licita societas. Etenim si talis contractus est verè, ac propriè societas, ut probauimus *conclus. preced.* ergo est iusta, ac licita, atque ideo citra culpam contrahi potest: siquidem societas est contractus licitus, ut in *l. 1. & toto tit. ff. & C. pro soc. & ibi Doctor.* Confirmatur magis ex ijs, quæ Nos cumulauimus in dicto nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. qu. 6.* & ad contraria respondimus.

AN

An societas officiorum contrahi possit super officijs Rom. Curiāe dumtaxat, yel etiam super alijs officijs extra Urbem.

S E C. XXVIII.

S V M M A R I V M.

1 *Leo X. & Pius IV. non damnant, nec prohibent societates contrahi super alijs officijs, qua ad Romanam Curiam non pertinent.*

2 **A**D hanc difficultatem respondemus, quòd quamuis Leon. X. & Pij IV. Constitutiones, quas in principio *d. cap. 6. lib. 2. nostri tr. de societ.* retulimus, præscribant formam societatum, quæ fiunt super officijs Roman. Curiāe, quocirca illas approbare censentur; nihilominus non damnant, nec prohibent societates contrahi super alijs officijs, quæ ad Rom. Curiam non pertinent: siquidem omnia censentur permittenda, nisi prohibita reperiantur, ut in *l. nec non, §. quòd eis. ff. ex quib. caus. maior.* & Nos in specie ostendimus *d. cap. 6. §. 1. q. 1.* ubi contraria quoque euacuauimus. Imò *q. 2.* ibidem ostendimus pariter non posse contrahi societatem super officijs Romanæ Curiāe, nisi sint vacabilia. Est tamen verum, quòd aliter esset dicendum, attenda natura harum societatum: ut ibidem probauimus, contraria soluentes. Potest tamen societas, non solum super officio empto, sed etiam emendo, ac super fructibus officij, non autem super officio, ut probauimus loco citato, *q. 3. & 4.* & super nudum tantum titulum officij, non autem super eiusdem fructibus, licet Nos contrarium putemus verius, ubi supra *q. 5.* contraria diluentes.

An societas contrahi possit, non solum super officio proprio; sed etiam citra culpam super alieno.

S E C. XXIX.

S V M M A R I V M.

1 *Communis est Doctorum sententia affirmativa.*

2 **A**D hanc controuersiam respondetur affirmatiuè ex communi Doctorum sententia, quam docent *Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 40. vers. Tandem. Azor. tom. 3. insit. moral. lib. 9. de societ. cap. 8. q. 3.* & alij, quos retulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 1. q. 6.* Etenim census potest fundari super fundo ab alio commodato, ut in Hispania passim seruari, testatur *Molina de contr. disp. 394. num. 9.* ergò idem dicendum est in casu nostro; eo magis, quoniam id non pugnat cum Constitutionibus Pontificijs, & Romæ passim seruatur, ut in *d. q. 6.* ostendimus, & contraria euacuauimus. Imò *q. 7.* probauimus quoque, commodantem officium posse percipere emolumentum aliquod ab eo, cui illud commodat. Siquidem Fideiussor pro fi-

deiussoris obsequio potest quoque mercedem aliquam ab eo, pro quo fideiussit, ut in *l. hoc iure, §. 1. & ibi, Bart. ff. de donat. cum alijs a Nobis in d. q. 7. allegatis, & conclusionem ipsam ampliauimus, ac limitauius.*

An officialis, qui pecuniam ad societatem recipit, eas licitè possit accommodare alteri, qui societatis onus in se suscipiat.

S E C. XXX.

S V M M A R I V M.

1 *Affirmatiua responsio adducitur.*
2 *Si officialis distrahat officium, an possit ab Amico consequi fructus, vel interesse.*

3 **A**D hanc rem responderetur etiam affirmatiuè: siquidem res ipsa si rectè perpendatur, huiusmodi contractus cum amico, est contractus mutui cum interesse damni emergentis: nam officialis non intendebat in societate perseuerare, sed illam dissoluere, & pecuniam in societatem acceptam socio, qui dedit, reddere: sed quia rogatus ab amico pecuniam illam eidem mutauit, oportet officialem ipsum in societate perseuerare; eo quòd non habeat aliam pecuniam, qua societatem ipsam dissoluat. Vnde cū cogatur fructus talis societatis soluere, ad illos proculdubio tenetur mutuataris ratione damni emergentis. Est tamen verum, quòd si officialis officium distrahat, non potest fructus, seu interesse ab amico consequi; quoniam est dissoluta societas, ut declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 1. q. 8.*

An officium, super quo contrahitur societas debeat habere massam certam.

S E C. XXXI.

S V M M A R I V M.

1 *Verior existimatur negatiua sententia.*

2 **N**egatiuam sententiam existimauius veriore, cum *Castro. in suo tract. de societ. offic. cap. 10. sub num. 11.* & alijs a Nobis relatis in dicto nostro *tract. de societ. lib. 2. c. 6. §. 1. quest. 9.* ubi fuit etiam responsum ad *decis. Rota* in contrarium aductam, ubi etiam *qu. 10.* ostendimus societatem contrahi posse super scripturis Notariatus Rotæ, aut Auditoris Camerae Apostolicæ. Et *quest. 11.* probauimus societatem huiusmodi contrahi posse, non solum super vno, sed etiam super pluribus officijs.
(*)

AN

An peccet tradens suam pecuniam officiali habenti proprium officium, & non accipienti pecuniam ultra valorem eius; verum non cogitat de societate, sed tantum, ut lucrum ex pecunia percipiat ad rationem

12. pro 100.

S E C. XXXII.

S V M M A R I V M.

An, & quando peccet, qui pecuniam hoc casu tradidit, optime distinguitur.

IN hac difficultate putamus esse distinguendum, quod qui pecuniam tradidit adeo bona fide, contractum, de quo agitur, celebravit, ut licite putaret celebrare, & lucrum iusto titulo percipere, quamvis non cogitet de contractu societatis, sed tantum de lucro ex sua pecunia percipiendo: aut ita intendebat dictum lucrum ex sua pecunia, ut illicitè intenderet contrahere. Primo casu dicimus eum non peccasse; quoniam implicitè saltem censetur habuisse animum lucrandi omni titulo, quo potest, iuxta ea, quæ tradita sunt per *Fillius. tom. 2. q. 9. moral. tract. 38. cap. 6. q. 3. num. 113.* Secundo casu licet tradens, ut supra pecuniam ob pravam intentionem; at tamen fructus percipiens restituere non tenetur, nec foro interno, nec externo: quia iniustitiam non commisit; at restitutio debetur ex violatione iustitiæ, ut declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 1. q. 12.*

An societas absque officio proprio, nec alterius, vi sponsonis, ac pacti possit consistere.

S E C. XXXIII.

S V M M A R I V M.

Contractus iste non est societatis, nec mutui, sed sponsonis, & innominatus, do, vt des.

CASVM figurauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 1. q. 13.* vbi etiam declarauimus, quidnam sit sponsonis contractus: & tandem post multa ostendimus, eiusmodi contractum non esse societatis, nec mutui, nec sponsonis; sed esse contractum innominatum, do, vt des, ad instar sponsonis. Etenim eiusmodi contractus est similis illis, qui celebratur in Belgio, & in Anglia, quos in *d. q. 13. not. 1.* retulimus, & probauimus non esse sponsonis, sed innominatos, do, vt des, ad instar sponsonis, & reduci ad genus fortium: siquidem conditionem inuoluit, & ambo contrahentes exponuntur forti, ac euentui dubio, ac incerto. Vnde cum talis contractus sit innominatus, merito deduximus licitum esse ab eo discedere antequam ex altera contrahentium parte impleatur: & cum reducatur ad genus fortium, tunc erit licitus, cum ex æquo co-

trahentes, forti, ac dubio euentui exponuntur: siquidem contractus cum pari incertitudine damni, aut lucri est de iure licitus: & contractus aliis iniustus, propter lucri incertitudinem, ac periculum, cui contrahentes se exponunt, iustificatur, ut Nos probauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de censib. q. 22. nu. 33. & 34. in proem. & in d. q. 13. in nostro tract. de societ.* quo circa in celebrando tali contractu ibidem diximus esse pensandas nonnullas circumstantias. Debet enim haberi ratio ætatis, complexionis, & periculi vitæ, eius, ad curas vitam dantur pecuniæ, an scilicet sit iuuenis, vel senex, robustus, vel debilis complexionis, Miles, an Doctor: ac inspicienda est quantitas periculi: nam si dans pecuniam non vult suscipere periculum, nisi sex mensium, multò minus emolumentum percipiet, quàm qui toto tempore suæ vitæ periculum subiret: ut in *d. q. 13.* latius declarauimus *concl. 4. 5. & 6.* eadem ampliantes, ac limitantes, & contraria soluentes.

An officium tanti valere dicendum sit, quanti est emptum: an verò tanti, quanti vendi potest tempore societatis initæ.

S E C. XXXIV.

S V M M A R I V M.

Valor officij inspiciendus est, prout æstimatum, tempore contractæ societatis, non verò quanti fuit emptum.

AD hanc quæstionem respondemus ex *Castro. in suo tract. de societate officior. c. 6. sub num. 5.* & ex alijs, quos citauimus in nostro *tract. de societ. §. 2. q. 1.* in hac re esse inspiciendum valorem officij, prout æstimatur tempore contractæ societatis, non autem quanti fuit emptum: siquidem merces tanti æstimantur, quanti vendi possunt; non autem quanti emptæ fuerunt, ut in *l. pretia rerum, ff. ad leg. falcid.* Hinc fit, quod officium si fuerit emptum 500. aureos, & deinde tempore contractæ societatis valeat 400. non potest officialis societatem contrahere ultra valorem 400. aureorum. Et è conuerso si officium fuerit emptum 500. aureis, & tempore societatis initæ eius pretium creuerit vsque ad 600. poterit officialis super dicto officio accipere ad societatem integros 600. aureos.

An officialis, qui officium emit reddens ad rationem 10. pro 100. possit super illud societatem contrahere ad rationem 12.

S E C. XXXV.

S V M M A R I V M.

Socij, an, & quando nulliter, & illicitè contrahant, optime distinguitur.

An societas officiorum contrahi possit super officijs Rom. Curia dumtaxat, yel etiam super aliis officiis extra Urbem.

S E G. XXVIII.

S V M M A R I V M.

Leo X. & Pius IV. non damnant, nec prohibent societates contrahi super alijs officijs, qua ad Romanam Curiam non pertinent.

AD hanc difficultatem respondemus, quod quamuis Leon. X. & Pij IV. Constitutiones, quas in principio d. cap. 6. lib. 2. nostri tract. de societ. retulimus, praescribant formam societibus, quae sunt super officijs Roman. Curiae, quocirca illas approbare censeantur; nihilominus non damnant, nec prohibent societates contrahi super alijs officijs, quae ad Rom. Curiam non pertinent: siquidem omnia censentur permilla; nisi prohibita reperiantur, ut in l. nec non, §. quod eis, ff. ex quib. caus. maior. & Nos in specie ostendimus d. cap. 6. §. 1. q. 1. ubi contraria quoque euacuauimus. Imò q. 2. ibidem ostendimus pariter non posse contrahi societatem super officijs Romanae Curiae, nisi sint vacabilia. Est tamen verum, quod aliter esset dicendum, attenta natura harum societatum: ut ibidem probauimus, contraria soluentes. Potest tamen societas, non solum super officio empro, sed etiam emendo, ac super fructibus officij, non autem super officio, ut probauimus loco citato, q. 3. & super nudum tantum titulum officij, non autem super eiusdem fructibus, licet Nos contrarium putemus verius, ubi supra q. 5. contraria diluentes.

An societas contrahi possit, non solum super officio proprio; sed etiam citra culpam super alieno.

S E G. XXIX.

S V M M A R I V M.

Communis est Doctorum sententia affirmatiua.

AD hanc controuersiam responderetur affirmatiue ex communi Doctorum sententia, quam docent Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 40. vers. Tandem, Azor. tom. 3. instit. moral. lib. 9. de societ. cap. 8. q. 3. & alij, quos retulimus in nostro tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 1. q. 6. Etenim census potest fundari super fundo ab alio commodato, ut in Hispania passim seruari, testatur Molina de contr. disp. 394. num. 9. ergo idem dicendum est in casu nostro; eo magis, quoniam id non pugnat cum Constitutionibus Pontificijs, & Romae passim seruatur, ut in d. q. 6. ostendimus, & contraria euacuauimus. Imò q. 7. probauimus quoque, commodarium officium posse percipere emolumentum aliquod ab eo, cui illud commodat. Siquidem Fideiussor pro

deuisionis obsequio potest quoque mercedem aliquam ab eo, pro quo fideiussit, ut in l. hoc iure, §. 1. & ibi, Bart. ff. de donat. cum alijs a Nobis in d. q. 7. allegatis, & conclusionem ipsam ampliauimus, ac limitauimus.

An officialis, qui pecuniam ad societatem recipit, eas licite possit accommodare alteri, qui societatis onus in se suscipiat.

S E G. XXX.

S V M M A R I V M.

Affirmatiua responsio adducitur. Si officialis distrahat officium, an possit ab Amico consequi fructus, vel interesse.

AD hanc rem responderetur etiam affirmatiue: siquidem res ipsa si recte perpendatur, huiusmodi contractus cum amico, est contractus mutui cum interesse damni emergentis: nam officialis non intendebat in societate perseverare, sed illam dissoluere, & pecuniam in societatem acceptam socio, qui dedit, reddere: sed quia rogatus ab amico pecuniam illam eidem mutuauit, oportet officialem ipsum in societate perseverare; eo quod non habeat aliam pecuniam, qua societatem ipsam dissoluat. Unde cum cogatur fructus talis societatis soluere, ad illos proculdubio tenetur mutuatarius ratione damni emergentis. Est tamen verum, quod si officialis officium distrahat, non potest fructus, seu interesse ab amico consequi, quoniam est dissoluta societas, ut declarauimus in nostro tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 1. q. 8.

An officium, super quo contrahitur societas debeat habere massam certam.

S E G. XXXI.

S V M M A R I V M.

Verior existimatur negatiua sententia.

NEGatiuam sententiam existimauimus veriolem, cum Castrac. in suo tract. de societ. offic. cap. 10. sub num. 11. & alijs a Nobis relatis in dicto nostro tract. de societ. lib. 2. c. 6. §. 1. quest. 9. ubi fuit etiam responsum ad decis. Rota in contrarium aductam, ubi etiam q. 10. ostendimus societatem contrahi posse super scripturis Notariatus Rotae, aut Auditoris Camerae Apostolicae. Et quest. 11. probauimus societatem huiusmodi contrahi posse, non solum super vno, sed etiam super pluribus officijs. (*)

AN

An peccet tradens suam pecuniam officiali habenti proprium officium, & non accipienti pecuniam ultra valorem eius; verum non cogitat de societate, sed tantum, ut lucrum ex pecunia percipiat ad rationem

12. pro 100.

S E C. XXXII.

S V M M A R I V M.

An, & quando peccet, qui pecuniam hoc casu tradidit, optime distinguitur.

IN hac difficultate putamus esse distinguendum, quod qui pecuniam tradidit adeo bona fide, contractum, de quo agitur, celebravit, ut licite putaret celebrare, & lucrum iusto titulo percipere, quamvis non cogitet de contractu societatis, sed tantum de lucro ex sua pecunia percipiendo: aut ita intendebat dictum lucrum ex sua pecunia, ut illicite intenderet contrahere. **P**rimo casu dicimus eum non peccasse; quoniam implicite saltem censetur habuisse animum lucrandi omni titulo, quo potest, iuxta ea, que tradita sunt per *Fillius. tomo 2. q. moral. tract. 38. cap. 6. q. 3. num. 113.* Secundo casu licet tradens, ut supra pecuniam ob pravam intentionem; at tamen fructus percipiens restituere non tenetur, nec foro interno, nec externo: quia iniustitiam non commisit; ac restitutio debetur ex violatione iustitiae, ut declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 1. q. 12.*

An societas absque officio proprio, nec alterius, vi sponsonis, ac pacti possit consistere.

S E C. XXXIII.

S V M M A R I V M.

Contractus iste non est societatis, nec mutui, sed sponsonis, & innominatus, do, ut des.

CASVM figurauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 1. q. 13.* ubi etiam declarauimus, quidnam sit sponsonis contractus: & tandem post multa ostendimus, eiusmodi contractum non esse societatis, nec mutui, nec sponsonis; sed esse contractum innominatum, do, ut des, ad instar sponsonis. Etenim eiusmodi contractus est similis illis, qui celebrantur in Belgio, & in Anglia, quos in *d. q. 13. not. 1.* retulimus, & probauimus non esse sponsonis, sed innominatos, do, ut des, ad instar sponsonis, & reduci ad genus fortium: siquidem conditionem inuoluit, & ambo contrahentes exponuntur forti, ac euentui dubio, ac incerto. Vnde cum talis contractus sit innominatus, merito deduximus licitum esse ab eo discedere antequam ex altera contrahentium parte impleatur: & cum reducatur ad genus fortium, tunc erit licitus, cum ex equo co-

trahentes, forti, ac dubio euentui exponuntur: siquidem contractus cum pari incertitudine damni, aut lucri est de iure licitus: & contractus alius iniustus, propter lucri incertitudinem, ac periculum, cui contrahentes se exponunt, iustificatur, ut Nos probauimus in nostris *Commentar. in extrauag. B. Pij V. de censib. q. 22. nu. 33. & 34. in proem. & in d. q. 13. in nostro tract. de societ.* quo circa in celebrando tali contractu ibidem diximus esse pensandas nonnullas circumstantias. Debet enim haberi ratio aetatis, complexionis, & periculi vitae, eius, ad cuius vitam dantur pecuniae, an scilicet sit iuuenis, vel senex, robustus, vel debilis complexionis, Miles, an Doctor, ac inspicienda est quantitas periculi: nam si dans pecuniam non vult suscipere periculum, nisi sex mensium, multo minus emolumentum percipiet, quam qui toto tempore suae vitae periculum subiret: ut in *d. q. 13.* latius declarauimus *concl. 4. 5. & 6.* eadem ampliantes, ac limitantes, & contraria soluentes.

An officium tanti valere dicendum sit, quanti est emptum: an vero tanti, quanti vendi potest tempore societatis initae.

S E C. XXXIV.

S V M M A R I V M.

1. Valor officij inspiciendus est, prout aestimatum, tempore contractae societatis, non vero quanti fuit emptum.

AD hanc questionem respondemus ex *Castro. in suo tract. de societate officior. c. 6. sub num. 5* & ex alijs, quos citauimus in nostro *tract. de societ. §. 2. q. 1.* in hac re esse inspiciendum valorem officij, prout aestimatur tempore contractae societatis, non autem quanti fuit emptum: siquidem merces tanti aestimantur, quanti vendi possunt; non autem quanti emptae fuerunt, ut in *l. pretia rerum, ff. ad leg. falcid.* Hinc fit, quod officium si fuerit emptum 500. aureos, & deinde tempore contractae societatis valeat 400. non potest officialis societatem contrahere ultra valorem 400. aureorum. Et e conuerso si officium fuerit emptum 500. aureis, & tempore societatis initae eius pretium creuerit vsque ad 600. poterit officialis super dicto officio accipere ad societatem integros 600. aureos.

An officialis, qui officium emit reddens ad rationem 10. pro 100. possit super illud societatem contrahere ad rationem 12.

S E C. XXXV.

S V M M A R I V M.

1. Socij, an, & quando nulliter, & illicite contrahant, optime distinguitur.

IN hac difficultate putamus esse distinguendum, quòd aut socij intendunt societatem, contrahere re, & verbis: aut verbis dumtaxat, & non re: vel denique intendunt celebrare contractum emptionis fructuum officij. Primo casu nulliter contrahunt, & illicitè: siquidem in qualibet societate debet seruari æqualitas saltem proportionaliter, vt in *l. si non fuerint*, & ibi, *Doct. ff. pro soc.* at in hac societate non seruatur æqualitas: nam dum communicatur officium, quoad medietatem fructuum, & officium reddat fructus ad rationem 20. pro singulis 100. dumtaxat, tunc socius, qui pecuniam dedit, citra violationem iustitiæ, & æqualitatis, quam exigit societas non posset fructus consequi ad rationem 12. nam officialis fructus perciperet ad rationem octo tantum; atque idèd si officium reddat 500. aureos socius habebit 300. singulis annis, & officialis tantum 200. Secundo casu si intendat celebrare contractum innominatum, aut quocunque alio titulo lucrari sub huiusmodi societatis pallio; tunc talis contractus quoad forum saltem interius potest esse licitus si debite concurrant conditiones, de quibus supra *sec. 33.* Tertio denique casu, si spectetur natura contractus potest esse iustus, ac validus: iniustus verò ex aliqua circumstantia, vt declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 2. q. 2.* ad cõtraria respondententes.

An citra culpam is, qui tantam pecuniarum quantitatem super officio dedit, quæ ascendat ad integrum valorem eius, possit pacisci omnes fructus sibi solui ex ipso officio prouenientes, durante societate.

S E C. XXXVI

S V M M A R I V M.

3 *Natura societatis repugnet, vt omnia emolumenta ad vnum tantum pertineant.*

Negatiuam partem defendimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 2. q. 3.* Etenim repugnat naturæ societatis, vt omnia emolumenta ad vnum tantum pertineant, vt in *l. si non fuerint, §. fin. ff. pro soc.* pro qua re extat *decisio Rot. Rom. 38.* post *Zacch. tract. de societ. officior. in vna Romana fructuum societatum, 20. Octobr. 1595. coram b. m. Cardinali Blanchetto.*

An citra culpam, & fructuum restitutionem possit contrahi societas ultra valorem officij.

S E C. XXXVII.

S V M M A R I V M.

3 *Societas hac vitatur ipso iure, sed pro ea tantum parte, qua fuit inita ultra valorem officij.*

AD hanc controuersiam responderetur negatiuè: imò in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 2. q. 4.* ostendimus, huiusmodi societate vitari ipso iure, nec sustineri saltem, quoad irritatur: siquidem in hac ipsa societate deficit subiectum: & pro hac sententia extat *decisio Rot. Rom. 11. post Zacch. in vna Romana societatis officij, 20. Maij 1602.* quam ibidem ad verbum retulimus. Et conclusionem tripliciter ampliauimus, & in vno tantum casu limitauius contraria soluentes. Est tamen verum, quòd ibidem, *q. 5.* probauimus huiusmodi societatem non vitari in totum; sed pro ea tantum parte, qua fuit inita ultra valorem officij, per *tex. in l. placuit, ff. de usur.* & contraria euacuauimus. Et *q. 6.* ostendimus tandem officialem, qui scienter contraxit societatem ultra valorem officij, & pecunias recepit, posse citra culpam reculare fructus solvere: Et *q. 7.* solutos fructus repetere, cuius conclusionem multipliciter quoque ampliauius, ac limitauius. An autem in casibus, in quibus officialis non posset fructus repetere, socius, qui societatem contraxit super officio ultra valorem eius, & fructus recepit, teneatur in foro conscientie eos restituere, sufficienter declarauimus loco citato, *q. 8.* per quatuor conclusiones.

An societas contracta ultra valorem officij, citra culpam sustineri possit in vim census vitalitij.

S E C. XXXVIII.

S V M M A R I V M.

1 *De natura census vitalitij est, vt pecunia repeti non possit, & sustineri tantum, propter vitæ incertitudinem.*

AD hanc difficultatem responderetur negatiuè. Etenim de natura census vitalitij est, vt pecunia repeti non possit, & sustineri tantum, propter incertitudinem vitæ: at dans pecuniam ad societatem, potest illam repetere, elapsis sex mensibus, vt latius declarauimus dicto nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 2. q. 9.* vbi etiam *q. 10.* ostendimus, vt nec quidem sustineri possit in vim sponsonis, sed in vim contractus innominati, do, vt des, ad instar sponsonis, iuxta ea, quæ supra adnotauimus *sec. 33.* Posset tamen dicta societas sustineri in vim mutui cum interesse lucri cessantis, aut damni emergentis, vt latissime de hac re egimus *d. §. 2. q. 1.* per tres conclusiones, & contraria euacuauimus.

An propter Vrbs consuetudinem contrahendi societatem ultra valorem officij, huiusmodi contractus sustineatur ex bona fide contrahentium existimantium esse licitum.

S E C. XXXIX.

S V M M A R I V M.

1 *Probabilior est pars negatiua,*

AD

AD præfatam quæstionem respondentes dicimus partem negatiuam esse probabiliorem. Etenim societas contracta ultra valorem officij cum sit vsuraria consuetudine rectificari non potest; quoniam in materia vsurarum consuetudo non suffragatur, vt in *cap. quia in omnibus*, & ibi *Glosa, de vsur. Rocch. in cap. fin. in 3. not. de consuet. & in specie extat decis. 28. Rot. Rom. post Zacch. tract. de societ. offic. impressa sub num. 32. & 33. in una Romana societatum, 29. Iunij 1601. coram b. m. Cardin. Melino, quibus adde, quæ latè cumulauimus in nostro tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 2. q. 12.*

An in societate officiorum citra culpam possit fieri solutio in alia re, quàm in pecunia numerata,
S E C. XXXX.

S V M M A R I V M.

In foro interno sustineri potest hæc societas, seu in foro externo ex communi vsu, & consuetudine Romana Curia.

AD hanc difficultatem respondemus, quòd quamuis eiusmodi societas, quoad forū interius sustineri possit, quando aliqua res loco pecuniæ datur officiali super officio, cum id nõ sit contra substantiam contractus societatis; nihilominus, quoad forum exterius alter est dicendum ex communi vsu, & consuetudine Romana Curia, & ex alijs, quæ cumulauimus in nostro tract. de societ. lib. 2. cap. 2. §. 3. q. 1. vbi rem hæc fusius explicauimus cum tuis ampliationibus, & limitationibus, ac contraria diluentes. Quibus adde, quæ ibidem adnotauimus q. 2. dum egimus, an attenda natura societatis officiorum, nõ aliter contrahi possit, quàm in pecunia, etiam seclusis Vrbs, & Rom. Curia stylo, ac consuetudine, & sententiæ negatiuæ ad hæsimus: siquidem rei empræ, seu venditæ pretium, non solum consistere potest in pecunia numerata; sed etiam in qualibet alia re æquiualentis, vt in *l. pretij, C. de rescind. vend.* Conclusionem multipliciter ampliauius, ac limitauius, nonnulla ex eis deduximus, & ad contraria respondimus.

An officialis possit obligari à socio citra culpam, vt receptam pecuniam coram Notario, & testibus mox eidem socio restituat.

S E C. XXXXI.

S V M M A R I V M.

Verior est negatiua sententia: sed an, & quando procedat, declaratur.

Sententiam negatiuam docuimus esse veriorè in nostro tractatu de societ. lib. 2. cap. 6. §. 3. q. 3. siquidem ex vi consuetudinis vrbs non aliter contrahitur societas, quàm mediante pecunia numerata coram Notario, & testibus, vt de-

minium pecuniæ transferatur in accipientem; itaut officialis efficiatur illius ve re dominus. At in casu, de quo agitur, qui soluit pecuniam officiali præuio pacto, vt soluta mox illi reddatur, non dicitur talis pecuniæ dominium transferre in officialem; quoniam non dicitur soluere, qui ita pecuniam soluit, vt mox reddatur, vt in *l. quò sic soluit, ff. de solut.* Est tamen verum, quòd nostra sententia, ita demum vera est si pactum præcedat pecuniæ solutionem: secus autem si subsequatur, vt in *d. q. 3. lim. 1.* ostendimus, vbi etiam *lim. 2.* ostendimus nostram conclusionem procedere, quoad forum exterius; nam quoad forum interius, si pecunia soluta, fuerit mox restituta præuio dicto pacto in satisfactionem debiti, quo ipse officialis verè, ac realiter debet, culpa non contrahitur, vt ibidem declarauimus, vbi tamen q. 4. probauimus ad validatè contractus societatis satis esse si solutio pecuniæ fiat alteri officialis nomine. An autem pecunia si numeretur in absentiam Notarij, & deindè numerata tradatur officiali coram eodem in actu celebrationis instrumenti societatis officiorum, censeatur Vrbs consuetudini satisfactum, vide, quæ adnotauimus *d. §. 3. q. 5.* vbi opinionem affirmatiuam censuimus esse probabiliorem.

An societas officiorum citra culpam contrahi possit ex pecunia ab officiali ante debita.

S E C. XXXXII.

S V M M A R I V M.

Quoad forum interius fieri potest hæc societas, non verò exterius ex consuetudine Vrbs, & stylo Curia.

In hac re, quoad forum interius responderetur affirmatiuè. Etenim apud Deum idem est solui centum officiali, ac verè deberi ab illo, & eum habere illa pro solutis. Eò magis, quoniam Vrbs consuetudo induxit in eiusmodi societatum contractibus numerationem pecuniæ coram Notario, & testibus, fundata in præsumptione fraudis, ac iniustitiæ; quæ cessat in foro conscientia, quando præsumptio veritati non est conformis, ita cum communi *Boccac. in suo tract. de societ. offic. num. 68.* & alij, quos Nos retulimus in nostro tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 3. q. 6. *concl. 1.* vbi ad hoc, vt conclusio locum sibi vèdicet, quatuor conditiones exigit. Quo verò ad forum exterius, attenda Vrbs Consuetudine, & Curia stylo contrahendi eiusmodi societates in pecunia numerata, nulliter societas contrahitur ex pecunia ante debita: quod tamen diximus *concl. 2.* verum esse de officijs in Vrbe; secus autem de officijs extra Vrbe. Est tamen verum quòd ibidem *concl. 4.* æquè probabilem censuimus opinionem, qui docent, posse simpliciter coiri societatem officiorum ex pecunia debita: nam hæc sententia habet pro se multos Doctores grauis ponderis. Et idem dicendum putauimus ibidem q. 7. de societate contra pecunia credita, ad contraria respondentes. Non tamen putamus in foro conscientia sustineri posse societates

tes officiorum pecunia credita, ut ostendimus d. §. 3. q. 9. conclusionem ampliantes, ac limitantes, & contraria soluentes.

An scriptura pro forma requiratur in contractu societatis officiorum.

§ E C. XXXXIII.

S V M M A R I V M.

In contractu societatis scriptura non requiritur.

AD hanc rem negatiue respondetur. Etenim Urbis consuetudo non videtur inducta ad conspiciendum necessariò super eam instrumentum, sed ad contrahendum societates ipsas in pecunia numerata coram Notario, & testibus, quocumque talis contractus in scriptis constituitur, ut latius declarauimus in nostro *tr. de societ. lib. 2. cap. 6. § 3. q. 10.* quam sententiam sufficienter ampliauimus, & limitauius.

An in societate officiorum citra culpam fiat conventio, ut si socius intra sex menses moriatur, officialis lucretur pecuniam; atque ideò licitum sit socio infra 15. dies nominare alium, cuius vitæ periculo stet pecunia apud officialem.

§ E C. XXXXIV.

S V M M A R I V M.

1. Illa societas est infra, in qua inter socios seruetur aequalitas.

2. Mors socij, vel alterius, cuius vita periculo stat pecunia, an debeat esse naturalis, ut officialis pecuniam lucretur.

3. Si is, cuius vita periculo stat pecunia, laqueo fuerit suspensus, vel capite obruncatus, an officialis pecunias acceptas faciat suas.

AD hanc difficultatem responderetur affirmatiue. Siquidem illa societas est iusta, in qua inter socios seruetur aequalitas, ita ut vnus socius non plus grauetur alterò, *l. cum duobus. §. damna. & l. si non fuerint. ff. pro soc.* At societas cum supradicta conuentione est huiusmodi: ergo, &c. Minor patet, quoniam, attendente natura huius societatis, officium perire deberet communi periculo, tam officialis scilicet, quam socij; atque adeò per mortem officialis, socius deberet amittere pecuniam, quam officiali contulit; verum pro maiori contrahentium commoditate periculum societatis communicatur inter officialem, & socium hoc pacto, ut si officialis moriatur, totum officium perdat, & eius heredes teneantur pecuniam collatam socio restituere; è contra verò si moriatur socius, pecuniam ipsam lucretur officialis: & sic periculum cum periculo compensatur, ut rectè declarat *Leonel. in Bull. Pij IV. de societ. offic. in prin. & alij. quos citauimus in nostro tractat. de societ. lib. 2. cap. 6. § 4. q. 1.* Est tamen verum, quòd mors socij, aut alterius, cuius vitæ periculo stat pecunia apud officialem, ad hoc, ut officialis lucretur pecuniam debet esse naturalis, non autem vio-

OMNIS VTRIVSQ; SEXVS:

lenta, ut ostendimus *d. §. 4. q. 2. atq;* ideò non vi, ferro, aut veneno, seu alitercunq; inflictà ab homine violentè: & multo minus si moriatur ciuili-ter, ut ibidem declarauimus, & *q. 3. vbi etiam q. 5.* ostendimus, quòd si is, cuius vitæ periculo stat pecunia apud officialem gladio seipsum interimat, officialis ipse pecuniam lucretur: quoniam licet iste talis mortuus dicatur morte violenta; non tamen est mortuus ab alio homine, quòd excipitur, ut sup. diximus; sed à seipso: imò ille propriè dicitur occisus, qui ab alio occiditur, *l. 1. occisorum. ff. ad Senarufconf. Syll.*

3. Est tamen verum, quòd si is, cuius vitæ periculo stat pecuniaz, ut supra, fuerit laqueo suspensus, aut capite truncatus ob eius delictum, officialis pecunias acceptas non facit suas: quia non potest dari, ut qui dedit pecunias moriatur per manus iustitiaz, & pecuniaz sint ab officiali lucretæ: siquidem cum statim sequatur mortis sententia, iste talis dicitur mortuus ciuili-ter, cum efficitur seruus peccatæ, iuxta ea, quæ habentur ex *Castrac. de societ. offic. cap. 30. num. 4.* ac morte ciuili extinguitur societas, ut in *l. verum, in fine. ff. pro soc.* vnde tempore quo socius laqueo suspenditur, aut capite truncatur per manus Carnificis, cum nulla adsit societas, ab officiali non possunt lucrari pecuniaz in societate collatæ, ut fufius declarauimus *d. q. 5.* contraria soluentes. An autem si is, cuius vitæ periculo stat pecunia apud officialem profectus ad bellum ab hostibus occidatur, officialis lucretur pecunias, vide *loc. cit. q. 6.* vbi in hac re diximus attendendam esse consuetudinem. Et *q. 7.* explicauimus quoque controuersiam, in qua quaeritur, an si is cuius vitæ periculo sunt pecuniaz, ut supra proficiscatur ad bellum, & per quamplurimos annos facta diligentia, non reperitur, presumatur mortuus morte violenta, vel naturali? & *concl. 4.* conclusimus, illum eo casu presumi mortuum morte naturali, non autem violenta. Adde quòd is, cuius vitæ periculo stat pecuniaz, si sit violentè igne ab homine peremptus, officialis non lucretur pecuniam, quia calus ignis est exceptus sub illis verbis: *Aut alitercunq; inflictà ab homine violentè.* ut rem hanc explicauimus ibidem, *q. 8.* Secus autem dicendū est si casu igne concrematus fuerit, aut impunè. Etenim *q. 9.* ob id ostendimus, quòd si is, cuius vitæ periculo stat pecuniaz moriatur in colluctatione, officialis pecunias collatas suas sibi facit: nam cum supponimus mortem casu fuisse illatam, non potest dici ab homine.

An si is, cuius vitæ periculo stat pecuniaz apud officialem volens fuerit occisus, officialis lucretur pecunias collatas.

§ E C. XXXXV.

S V M M A R I V M.

1. Negatiua responsio adducitur. Sed quid si mortuus reperitur in puteo.

Et quid dicendum si ab officiali occidatur, vel consulat, aut quocunq; modo fuerit causa mortis illius.

Respondet negatiue *Castrac. de societ. offic. cap. 26. in fine:* siquidem iste talis dicitur mo-

mori morte violenta ab homine, vt ostendimus quoque in nostro *tract. de societ. lib. 6. cap. 6. §. 4. q. 10.* Idem dicendum est, si is, cuius vitæ periculo stant pecuniæ fuerit vulneratus. & post quamplurimos dies interierit: nam in dubio præsumitur mortuus ex vulnere, & sic morte violēta ab homine, non autem naturali, nisi id ab officiali probetur, vt ibidem probauimus, q. 11. vbi tamen q. 12. demonstrauimus, quod si iste talis fuerit leniter vulneratus, durante societate, & malo regimine, aut medicorum impericia interierit, officialis pecunias lucrabitur; nam non diceretur peremptus morte violenta ab homine. Non tamen sic est dicendum, si reperitur mortuus in puteo; quia in dubio non præsumitur, quod seipsum præcipitauerit: nec casu in eum cecidisse. Ita *Castrac. de societ. offic. cap. 21. in fine*, & nos adnotauimus *d. §. 4. q. 13.* vbi quoque q. 14. probauimus, quod si iste fuerit occisus ab aliquo ad sui defensionem, aliter est dicendum: nam licet is dicatur mortuus morte violenta, & ab homine, non tamen est mortuus ab homine violenter, quod omninò exigitur, vt mors dicatur excepta vi stipulationis. Adde, quod si in stipulatione non esset exceptus casus mortis violēta eius, in cuius periculo stant pecuniæ apud officialē, si ab officiali occidatur, pecunias collatas officialis ipse non faciet suas: quoniam non conuenit, vt ex proprio delicto quis præmium consequatur, *l. relegatorum in fine, de interd. & cap. si quilibet, 22. q. 2.* Idem dicendum est si officialis consulat, aut quocunq; modo fuerit causa mortis illius: siquidem nihil interest, vtrum quis occidat, an mortis causam præbeat; vterq; enim tenetur *lege Cornel. de sicar. vt in l. nihil interest, ff. ad leg. Cornel. de sicar. & nos latius d. §. 4. q. 15.*

An mulier dans pecuniam ad societatem super eius vitæ periculo, si decedat in partu, officialis tuta conscientia faciat sibi suam.
S E C. XXXVI.

S Y M M A R I V M.

Mulier si decedat ex partu, vel ex causa partus, officialis pecunias sibi à muliere datas non lucrabitur.

Quando dicatur mulier ex partu decedere, vel ex causa partus.

Solent in instrumento, quod celebratur in contractu societatis officij, post exceptam mortem violentam eius, in cuius vitæ periculo stat pecunia apud officialem, ex communi stylo addi hæc verba quando contrahitur cum muliere: *Nec ex partu, nec ex causa partus, seu excepta partus, & pragnantia causa.* Vnde mors, quæ prouenit causa partus licet naturalis; nihilominus est excepta, atq; idē si mulier ex partu, seu ex causa partus decederet, officialis pecunias sibi ad societatem à muliere datas, proculdubio non lucrabitur, vt patet ex *Rota Rom. 33. post Zaccb. tract. de societ. offic. in vna Romana societatis 27. Junij 1569. coram Oradino.* Et nos fusius in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 4. q. 16.* vbi etiam q. 17. ampliantes hæc conclu-

sionem diximus, quod si in contractu societatis officiorum cum muliere Notarius omittat clausulam illam, *Nec ex partu, nec ex causa partus*, possit deinde in instrumento de nouo addere. Notarius enim semper ceterur rogatus de clausulis solitis, & consuetis, vt habetur per *Las in l. certi conditio, §. si nummos, ff. si cert. petat.* Dicitur autem mulier ex partu, & ex causa partus decessisse, si dolores partus habens non valeat parere, & ob id decedat, & non pariat: sic etiam si post partum in febrim incidat, ac moriatur, vt ostendimus *d. §. 4. q. 18. concl. 2. & 3.* vbi etiam *concl. 4.* censuimus, quod in dubio dicendum est mulierem decessisse ex causa partus. Est tamē verum, quod si mulier, aut eius vir causam dederit, vt decederet ex partu, officialis pecuniam lucrabitur: quoniam damnum, quod quis sua culpa patitur sibi imputatur, vt in *cap. damnum de regul. iur. in 6.* & nos latius *d. §. 4. 19.*

An si socius, in cuius periculo stant pecuniæ apud officialem intra sex menses moriatur, antequam officialis ipse promissos fideiussores præfisso termino dederit, pecunias suas sibi faciat.

S E C. XXXVII.

S Y M M A R I V M.

Qui non seruat contractum ex parte sua, ab omni commodo conventionis cadit.

Ad hanc difficultatem respondetur negatiue. Etenim qui non seruat contractum, ex parte sua, ab omni commodo conventionis cadit, *l. si conuenerit, §. fin. ff. loc.* Ita *Grat. discep. forens. cap. 137. num. 3. & cap. 143. sub num. 48. vers. Ad eam dicimus*, & alij, quos nos retulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 4. 20. 21. & 23.* vbi conclusionem istam multipliciter ampliauimus, & limitauimus, ad contraria respondentes, vbi etiam q. 22. Idem dicendum esse ostendimus, si officialis promiserit in casu mortis, absentia, vel deteriorationis fideiussorum infra certum tempus dare alios æquē idoneos, & non dederit; nam moriente eo, in cuius vitæ periculo stant pecuniæ, officialis eas non lucrabitur. Vnde si fideiussores non dedit, aut si dedit, nō dedit idoneos, nempe mulieres, pecunias collatas non faciet suas, vt *d. §. 4. probauimus, q. 24.* vbi quoque q. 25. defendimus pariter, quod si officialis fideiussores promiserit in solidū obligandos cum clausula resolutoria, & dederit, in solidum non se obligantes, ac is, in cuius vitæ periculo sunt pecuniæ, durante societate decedat, officialis ipse pecunias collatas non lucrabitur: siquidem in prædictis casibus officialis non impleuit contractum ex parte sua. Eadem ratione officialis non faciet pecunias suas; si fideiussores promissos dederit post sex menses à die contractus societatis: eò magis, quia socius eo casu dicitur decessisse post finitā societatem, vt latè de hac re egimus *d. §. 4. q. 26.* sicut si decesserit intra tres menses, post tamen publicationem bonorum: siquidem mors superuenisset post extinctam societatem, cum societas publicatione bonorum dissoluatur, vt in *l. verum, §. fin. ff. pro soc.* & nos latius adnotauimus *d. §. 4. q. 27.*

An socius citra culpam possit nominare alium seipso iuniorē infra 15. dies, cuius periculo stent pecunię apud officialem.

§ E C. XXXXVIII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Licitum est socio infra dies 15 alium nominare, cuius vita periculo stet pecunia apud officialem, pacto tamen mediante.*
- 2 *Afferretur responsio affirmatiua. Et probatur.*

1 **A**D tituli explicationem est adnotandum, quod vt sapē diximus, licitum est mediāte pacto, socio infra 15. dies nominare alium, cuius vitę periculo stent pecunię apud officialem; à quibus diebus excluditur dies contractę societatis, cum dies termini non computatur in termino, vt adnotauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 4. q. 28.* Quęritur igitur, an vi dicti pacti possit socius infra 15. dies post contractę societati nominare alium se ipso iuniorē?

2 Ad hanc responderetur affirmatiuē ex *Castrac. de societ. offic. cap. 8. sub num 8 & seq.* & nos latius d. §. 4. q. 29. vbi etiam q. 30. id ad eod verum esse ostendimus, vt licitum sit socio nominare infra dictos 15. dies ipsummet Notariū instrumentum rogantem, cuius periculo stent pecunię apud officialem; nam Notarius per hanc nominationem nullum ius consequitur. Imò ibidem q. 31. probauimus, posse conuenire socium cum officiali, vt non solum infra 15. dies licitum sit nominare, vt supra, sed etiā ultra, infra 30. dies, & post dictum tempus, quia talis nominatio nō est contra substantiam contractus. Est tamen verum, quod ibidem q. 32. demonstrauimus nominantem debere superuiuere aliquod tempus determinatum post nominationem, ad hoc vt sit valida nominatio: siquidem in instrumento societatis tale pactum ex communi stylo adijcitur, his verbis: *Adiecto pacto, quod dictus P teneatur eandem nominationem intimare, & viuere decem dies post nominationem.* Est autem dicta nominatio intimanda officiali; quę tamē qualiter fieri debeat, & an omissa vitiet actum: quis erit Iudex competens ad intimandam officiali nominationem ipsam: & multa alia ad hęc rem pertinentia latē declarauimus d. §. 4. q. 33. vsq; ad q. 43. inclusiue.

An conditio, quę ex communi stylo addi solet in contractu societatis officio ū, vt officialis pecunias ad societatem acceptas restituere debeat in omnem euentum, si is, qui dederit, vixerit ad sex menses, & soluere certam lucri partem, sit iusta.

§ E C. IXL.

S V M M A R I V M.

- 1 *Responsio afferretur affirmatiua, & ratione probatur.*
- 1 **A**D hanc rem responderetur affirmatiuē. Etenim non obstante prædicta conditio

in eiusmodi societate seruetur æqualitas, quę in qualibet societate ex postulat: damna enim, & lucra communicantur proportionaliter, iuxta *lex in l. cum duabus, §. damna, & l. si non fuerunt, ff. pro socio:* nam officium quamuis stet periculo vitę officialis, & si pereat, sibi pereat; & pecunia, quę in societate confertur, sit periculo eiusdem, & veniat restituenda finita societate; nihilominus ex alia parte pecunia, quę confertur, & datur officiali, stat periculo vitę conferentis, seu dantis: nam si decedat, durante societate, ipse pecuniam perdit, & eam officialis lucratur Ita *Boccac. de societ. officior. num. 19. 20. & 21.* & alij, quos nos retulimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 5. q. 1.* contraria toluentes.

An sit iusta conditio in societate officiorum apponi solita; quod qui habet officium, & centum accipit ad societatem ad sex menses, soluat sex tanquam lucrum, & fructum ex centum.

§ E C. L.

S V M M A R I V M.

- 1 *Refertur pars negatiua, & probatur.*
- 1 **P**Artem negatiuam docent *Tolet. lib. 5. sum. cap. 40. vers. Tertia enim necessaria est, & Zacch. de societ. offic. num. 355.* quos nos retulimus, & sequuti sumus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 6. q. unica,* etenim officia hodie non reddunt fructus ad rationem 12. pro quolibet centenariio, sed vix decem, & aliquando minus.

An iusta sit conditio, quę in officiorum societate apponi solet, nempe vt officialis, qui pecunias accepit, lucrum soluat in principio semestris, & sic anticipatē.

§ E C. LI.

S V M M A R I V M.

- 1 *Affirmatiua datur responsio, multiplici ratione.*
- 1 *Et quid si officialis decedat in principio semestris perfecta societate, an socius fructus anticipatē acceptos teneatur pro rata restituere.*
- 1 **R**Esponderetur affirmatiuē: siquidem pro semestri anticipato, socius, qui pecuniam dedit officiali exponit eam totam perdēdi periculo: siquidem si socius ipse, aut persona ab eo nominata, cuius vitę periculo stent pecunię, durante societate decedat, officialis pecunias acceptas suas sibi facit, vt declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 2. cap. 6. §. 7. q. 1.* vbi etiam q. 2. ostendimus, quod si officialis decedat in principio semestris, perfecta societate, socius, qui pecunias contulit, fructus semestris anticipatē acceptos teneretur pro rata restituere: nam mortuo officiali dissoluitur societas.

An conditio, quæ in societate officiorum apponitur, ut scilicet officialis soluat sex pro centum in selestre in omnem euentum, etiam post solutam societatem, donec restituat rem acceptam, sit iusta.

S E C. LII.

S V M M A R I V M.

1 Negativa responsio adducitur, & probatur.

1 **A**D hanc controuersiam respondetur negatiuè: siquidem fiata societate, pecunia apud officialem remanet mutuata, & tanquam purum mutuum, & propterea ex ea fructus non debentur: quoniam ex mutuo citra usuram percipi aliquid non potest, ut in *cap. cōsuluis*, & ibi *DD. de iur. lra Tolet. lib. 5. sua sum. cap. 40. vers. Adhuc tamen*, & alij, quos reuelamus in *nostro tract. de societ. lib. 2. cap. 6 §. 8. q. unica*, ubi rem hanc latè declarauimus.

Ad quænam obligentur socij in conscientia societate dissoluta.

S E C. LIII.

S V M M A R I V M.

1 Societas quibus ex causis soluitur.
2 Qui societatem administrauit, ea finita, rationem tenetur reddere.

1 **A**D euentiam eorum, quæ in hac re dicenda erunt, sunt videnda, quæ adnotauimus in *nostro tract. de societ. lib. 3. cap. 1. vsque ad cap. 6. ubi ex Vulp. in l. verum, §. societas, ff. pro soc.* diximus, societatem solui ex personis, ex rebus, ex voluntate, ex actione, atque idè siue homines, siue res, siue voluntas, siue actio interierit, distrabitur societas, ut latius declarauimus *d. cap. 1. q. unica*. Traçtauimus quoque *cap. 2.* per plures quæstiones qualiter dissoluatur societas ex personis, & diximus eam dissolui duplici societorum interitu, morte scilicet ciuili, & capitæ diminutione. Declarauimus pariter *cap. 3.* per plures alias quæstiones, qualiter societas dissoluatur ex rebus, & concludimus, quod dirimitur rerum interitu, nempe rerum extinctione; rerum alienatione, ac rerum egestate. Explicauimus quoque *cap. 4.* & per suas quæstiones, qualiter dissoluatur voluntate, & diximus, quod sicut societas duobus modis constituitur voluntate, tacita scilicet, & expressa: eis pariter modis voluntate dissoluitur. Deniq; exposuimus *cap. 5.* qualiter ipsa societas dirimatur actione, & concludimus, eam dissolui actione precepta, vel mutata. His breuiter adnotatis.

2 Ad quæstionem respondetur breuiter, quod is, qui administrat societatem, ea finita, tenetur rationem reddere, ut in *l. quedam sunt persona, in princ. ff. de eden.* & nos latè de hac re egimus *d. nostro tract. de societ. lib. 3. cap. 6. q. 1.* quam conclusionem multipliciter ampliauimus, ac limitauimus. & *q. 2.* ostendimus quoque, administratorem societatis debere tenere librum, nec satis est si rationes velit ostendere in cartis, & folijs. & *q. 3.* docuimus, qualis debeat esse liber rationis, ut fides ei adhibeatur.

An socius administrator teneatur de iustitia librum rationum socio petenti edere.

S E C. LIV.

S V M M A R I V M.

1 Adducitur responsio affirmatiua, nec ipsi creditur si dicat, non habere librum.

1 **R**espondetur ad hanc difficultatem affirmatiuè. Nec ipsi administratori creditur, si dicat, non habere librum, cum teneatur illum conficere, nisi doceat se illum perdidisse, ut latè rem hanc declarauimus in *nostro tract. de societ. lib. 3. cap. 6. q. 4. ubi q. 5.* ostendimus quoque locum, in quo reddendæ sint rationes à socio, qui administrationem habuit. Qualiter autem sit faciendus calculus, & qui sumptus admittendi, latissime declarauimus, ibidem, *q. 6.*

An calculatoribus electis ad calculandas rationes in administratione societatis debeat ex iustitia salarium, quando, & à quibus.

S E C. LV.

S V M M A R I V M.

1 Salarium calculatoribus electis ad calculandas societatis rationes debetur ex iustitia.
2 Sententia lata per duodecem, iuxta calculatorum relationem, executionem habet paratam.

1 **A**D hanc controuersiam respondetur, deberi calculatoribus electis ad calculandas rationes in administratione societatis, ex iustitia salarium, ut habetur ex *Panor. conf. 21. in princ. lib. 2. Tuscob. vers. Calculatores, concl. 4. nn. 19. in fine.* Etenim calculatores dicuntur arbitri; ac arbitris debetur salarium, ut per *Bald. conf. 38. lib. 5. ergo, &c.* Quod tamen verum esse ostendimus in *nostro tract. de societ. lib. 3. cap. 6. qu. 7. concl. 1.* quando calculatores eliguntur iudicialiter ex vi legis, aut statuti; secus autem si eliguntur à partibus extra iudicium; quoniam isti dicuntur potius arbitratore. quàm arbitri: ac arbitratorebus extra iudicialiter electis non debetur salarium, ut in *l. fin. C. de Episc. & Cler.* Debetur autem salarium calculatoribus iudicialiter electis in principio calculationis; quoniam salariū debetur calculatoribus huiusmodi à lege, ut patet ex ijs, quæ habentur ex *Panor. d. conf. 21.* & ex alijs, quos citauimus *d. q. 7. concl. 2.* ubi *concl. 3.* probauimus quoque eiusmodi salarium deberi ab eo, ad cuius instantiam fuerunt electi à Iudice, & maximè ab eo, ad cuius instantiam redditur administrationis ratio. Et *q. 8.* ostendimus, quod calculus non habet vim sententiæ diffinitiuæ, ac rei iudicatæ: siquidem finis calculationis est approbatio faciendæ per Iudicem, per quam Reus absoluitur, vel condemnatur, ut in *l. 2. & ibi, Glosa, & Bart. C. de iure Fiscij, lib. 10.*

2 Est tamen verum, quod lata sententia per Iudicem iuxta calculatorum relationem, executionem habet paratam contra administratorem societatis:

672
 tit : Calculatio enim facta per calculatores electos per partes cum promissione maximè distando eorum declarationi; vel ipsis discordantibus, electos per Iudicem, qui partes monuit ad interessendum, probat, & habet executionem, vt ostendimus loco citato q. 9. & sufficienter declarauimus, vbi etiam q. 10. fuit per Nos pariter demonstratum, impediri executionem sententiæ si fuerit dictum de errore calculi, & calculatio est iterum faciendâ, rem ipsam multipliciter ampliantes, ac limitantes. Pro quibus autem rebus sit faciendâ executio contra socium administratorem vigore sententiæ vi calculi latæ, ibidem explicauimus affluenter, q. 11.

An socius possit agere, & exequi contra Fideiussores administratoris societatis, non excusso principali.

S E C. LVI.

S V M M A R I V M.

Fideiussores sunt in duplici differentia, & an, & quando conueniri possint per consocium.

AD hanc controuersiam respondemus distinguentes, quòd fideiussores sunt in duplici differentia: nam quidam dicuntur simpliciter tales stantes in puris terminis fideiussionis: quidam verò fideiussores non sunt simpliciter tales, sed sunt verè, & propriè correi, seu rei debendi; eo quod non accessoriè, sed principaliter obligatur cum principali debitore. His breuiter adnotatis dicimus, fideiussores simpliciter tales dati per socium administratorem societatis, non possunt conueniri per consocium, nec contra eos exequi, nisi facta prius excussione ipsius administrationis: nam de iure in omni contractu fideiussor non conuenitur, nisi fiat prius excussio principalis si sit soluendo, vt in *auth. presenti, C. de fideiuss.* & in specie habetur per quamplurimos Doctores, quos citauimus in nostro *tract. de sociis. lib. 3. cap. 6. q. 12.* rem hanc multipliciter ampliantes, ac limitantes. Fideiussores autem correi, seu rei debendi, qui principaliter se obligarunt cum administratore societatis, possunt conueniri, & contra eos exequi per consocium, nulla facta excussione ipsius societatis administratoris: siquidem ita de iure statuitur de fideiussoribus eiusmodi in omni contractu, vt in *l. 2. cum plur. seq. ff. de duob. reis.* & nos latius declarauimus *d. q. 12. concl. 2. 3. & 4.* vbi etiam q. 13. explicauimus quæstionem illam, in qua quæritur, an socius possit agere contra consocij administratoris fideiussores, si debitum exigere distulerit, vel prorogationem dederit, & interim administrator ipse decoxerit: & partem affirmatiuam docuimus per *sex. in l. si fideiussor. creditor. ff. de fideiuss.* quam tamen conclusionem limitauimus, ad contraria respondentes.

An socius renouata societate, possit agere contra fideiussores socii administratoris citra culpam, pro cõsecutione eius, quod sibi debetur.

S E C. LVII.

Responsio adducitur cum distinctione.

AD hanc difficultatem distinguentes respondemus, quòd aut agitur de societate renouata, seu continua, ac prorogata; ad tempus tamen determinatâ absolute, ac principaliter contracta: aut de societate contracta ad certum tempus, & deindè ad beneplacitum. Primo casu renouata societate, non potest agi contra Fideiussores administratoris: siquidem finita societate, ac post eiusdem finem tempus, fideiussores liberati sunt, si vterit non consenserunt, vt in *l. item quæritur, §. qui impleto, ff. loc. nec hoc loco distinguendum est de renouatione tacita, vel expressa; quoniam tacti, & expressi eadem est virtus, l. cum quid, & ill. Doctores. ff. si cert. petat.* Secundo verò casu renouata societate potest agi contra fideiussores, siquidem non censetur propriè renouata societas, quia beneplacitum durat vsque ad mortem, nisi prius à partibus fuerit reuocatum, vt per *Doctores. in cap. si gratiosè, de rescrip. in 6.* & facit *tex. in l. 4. ff. locati,* & Nos late de hac re egimus in nostro *tract. de sociis. lib. 3. cap. 6. q. 14.* vbi etiam q. 15. idem censuimus de fideiussoribus, qui ad sex menses, & non ultra accesserunt, reuocata societate intra sex menses.

An fideiussores, qui ad sex menses, & nõ ultra accesserunt, dissoluta societate post sex menses, conueniri valeant pro restitutione sortis.

S E C. LVIII.

S V M M A R I V M.

Respondetur in hac difficultate cum distinctione.

AD hanc rem respondemus eodem modo distinguentes, vt supra *sec. præcedenti,* quòd aut agitur de fideiussoribus, qui officialis obligationi accesserunt in societate contracta ad certum tempus, & non ultra, nempè ad sex menses, & non ultra: aut agitur de fideiussoribus, qui accesserunt obligationi officialis in societate inita ad certum tempus, nempè sex menses, & deindè in antea ad beneplacitum, vt omnes societates officiorum contrahi solent. Primo casu fideiussores dissoluta societate post sex menses, non possunt conueniri: nam societas eo casu primò extinguitur, & deindè renouatur. Secundo casu possunt fideiussores conueniri: eo quòd non censetur propriè renouata societas, quia beneplacitum durat vsque ad mortem, vt diximus *sec. præced.* & in nostro *tract. de sociis. lib. 3. cap. 6. q. 16.* vbi q. 17. egimus de fideiussoribus datis pro societate contrahenda, quæ tamen non fuit contracta; nam conueniri possunt pro sorte restituenda vna cum fructibus, & interesse. Casum autem figurauimus, & rationem attulimus, *d. q. 17.* vbi quoque q. 18. explicauimus quæstionem illam, in qua quæritur, an si mulieres in societate pro aliquo ex socijs fideiusserint, ea dissoluta possint

possint à consocio creditore conueniri, & contra eisdem exequi: & conclusimus affirmatiuè si fideiuserint, mediante iuramento: secus autem si fideiuserint citra iuramentum.

An recognoscens bonam fidem in quem pecunia, & tota societatis utilitas peruenerunt, possit conueniri per socium, qui pecuniam contulit, non excusso officiali.

S E C. LIX.

S V M M A R I V M.

1 *Recognoscens bonam fidem, an, & quando possit ab eo, qui pecuniam contulit, dissoluta societate conueniri, ad eam restituendam.*

1 **A**D hanc controuersiam responderetur, quòd recognoscens bonam fidem non se obligauit cum officiali; sed ei indemnitate tantum promittit, non potest conueniri ab eo, qui pecuniam, seu sortem contulit ad illam sibi restituendam, dissoluta societate: siquidem recognitio bonæ fidei nihil commune habet cum societate, ut fufius declarauimus in nostro *tract. de societ. lib. 3. cap. 6. q. 19. vers. Secundo verò casu.* Quòd si recognoscens bonam fidem acceperit obligationi officialis, & in solidum se obligauerit, & æquè principaliter pro restituenda sorte, hoc casu potest conueniri, etiam non excusso officiali, ut latè ostendimus *d. q. 19. vers. Primo casu.* Non tamen ita dicendum est de eo, qui accollauit sibi societatem: nam ea didicta, non potest conueniri à socio, qui pecuniam contulit pro restitutione sortis: siquidem is, qui pecuniam contulit nõ contraxit societatem cum eo, qui societatem sibi accollauit, sed cum officiali, qui pecuniam dedit: ut Nos ibidem declarauimus loco citato, q. 20.

An Fideiussor conuentus à socio creditore in solidum, possit agere contra principalem debitorem, pro quo fideiussit, & eiusdem confideiussorem.

S E C. LX:

S V M M A R I V M.

1 *Afferatur responsio affirmatiua, modo talis fideiussor cessionem habeat à suo principali creditore.*

2 *An fideiussor lucretur pecunias, si decedat illo, in cuius vita periculo erant pecunia secunda societatis.*

1 **R**esponderetur ad hanc controuersiam affirmatiuè; dummodò fideiussor conuentus contra principalem debitorem, & suos confideiussores habet iurium cessionem à principali creditore. Et si mediante solutione debiti, & obtentâ iurium cessione velit agere contra confideiussores, non potest agere contra in solidum; etiam si pro solido fuerint obligati, ut latè decla-

rauimus in nostro *tract. de societ. lib. 3. cap. 6. q. 21. vbi q. 22.* explicauimus quoque controuersiam illam, in qua quaeritur, an fideiussor conuentus à principali creditore societatis dissolutæ, possit rita conscientia contrahere aliam societatem pro solutione debiti: & postea repetere fructus secundæ societatis à principali debitore primæ, & respondimus affirmatiuè; dummodò fideiussor in contrahenda secunda societate protestetur, & declaret, quòd huiusmodi societatem contraxit, & pecuniam recepit pro solutione primæ ad commodum, & incommodum principalis debitoris, pro quo fideiussit, ut bene declarat *Zaccb. de societ. offic. num. 464.* Est tamen verum, quòd decedente illo, in cuius vita periculo erant pecuniaz secundæ societatis eas fideiussor non lucratur, sed potius principalis debitor; quoniã fideiussor faciendo secundam societatem videtur mandatum habuisse à suo principali ad soluendum priori creditore in prima societate: siquidem ista secunda facta est pro solutione primæ, & non ex alia causa, ut rectè declarat *Bocac. de societ. offic. num. 146.* & alij, ut adnotauimus in nostro *tract. de societ. d. cap. 6. q. 23.* Et rem ipsam ampliauimus, ac limitauimus. Hęc de ista disputatione.

De Artificum peccatis à discreto, & cauto Confessario explorandis.

DISP. VLTIMA.

S V M M A R I V M.

- 1 *Prætermittendum nõ est Religionis opus, propter pietatem extra necessitatis articulum.*
- 2 *Probabilis est contraria sententia Palatii, & quare.*
- 3 *Sartor retinere sibi potest retalia in compensationem iusti stipendij, si illud aliter consequi nequeat.*

* **A**DDO in primis ante responsonem ad duo quaerita mei patruj, quod excusantur ab obseruatione ieiunij, figuli, argèrarij, ferrarij, lignarij, fullones, lementarij, corriarij, textores, piscatores, ter facientes curribus, vel equitibus, piscatores, venatores, scriptores, & similes laborantes. Ita *P. Dian. & Laym. l. 4. tr. 8. c. 3. n. 3. p. 3. tr. 9. ref. 8.* Item sutores, quorum ars est laboriosa. Ita *Axor.* item versantes prælum apud Typographos, & ipsi qui characteres componunt, non autem colligentes typos *Gordonus*, pictores, barbitonores, & sartores, *Laym.* & alij non excusant, quia eorum ars non videtur magni laboris: sed *Fagud.* excusari putat omnes artifices ex Priuilegio Eug. IV. Magistri, Notarij, Secretarij, hi possunt laborare diebus festiuis laborantes in Rep. tam mares, quàm femine. *Trullèch. p. 8. tr. 7. ref. 40. & p. 9. tr. 7. ref. 45. & 46.* vbi ipsemet *Not. Not. in ead. sum. Dian.* notat artifices predictos non teneri ieiunare vno, vel altero die, quoniam non laborant: nam indigent alimento pro labore diei sequentis, & cum non sint assueti ieiunio nimium affligerentur, ita *Crux. p. 1. pr. 3. ar. 4. dub. 9. concl. 2. ibid. ref. 9.* vnde ut dixi excusantur supradicti ratione laboris, & non motiuo pro-

propositionis merito damnatae ab Alexand. VII. P.M. quae est 23. subsequens.

Frangēs ieiunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex cōtemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subijcere praecepto.

Et demum ecclesti aspirante gratia, ac Diuo parente nostro Caietano protegente, in cuius Apotheosi, quando statim fuit cooperatus inter Patronos Neapolitanæ inclytæ Urbis, vbi Novus erat eius filius B. Andreas Auellinus, & præcipua eius Religionis Tutelarîs Beatissima Virgo sub speciosissimo titulo, S. Mariæ Puritatis, inceptū fuit præliū huius secūdi voluminis, terrā aspeximus; & quia de artificum peccatis nouissimo loco disseritur, apponitur hic duæ aliæ prop. damnatae ab Alex. VII. P.M. nempe 28. quæ est. *Populus non peccat, etiam si absque vlla causa, non recipiat legem à Principe promulgatam.* Et propositio prima, quæ apponitur hoc nouissimo loco, prout perniciosissima omnibus fidelibus vtriusque sexus, nempe: *Homo nullo unquā vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis, ex vi præceptorum diuinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Et vt Nos Regulares magis recordemur, postremo appono reliquas opinioniones damnatas ad Nos attinentes. Nempe

Prop. 12. Mendicantes possunt absoluerè à casibus Episcopis reseruatîs, non obtempra ad id Episcoporum facultate.

Prop. 36. Regulares possunt in foro conscientiae vti Priuilegijs, quæ sunt expresse renocata per Concil. Trid.

Prop. 37. Indulgentia concessa Regularibus, & renocata à Paulo V. hodiè sunt reualidata.

Et prop. 45 & vltima, libri prohibiti, donec expurgentur possunt retineri, vsque dum adhibita diligentia corrigantur.

His prælibatis, accipe breuiter, candide Lector, huius sectionis exordium, ac scribendi finem à meo patruo, qui ita fuit hic exorsus.

Ommitto singulorum artificum in specie tractatum: siquidem essem plusquam par est in hac re prolixus, & parum utilis: & propterea de quibusdam peccatis artificum in genere hoc loco duximus discutiendum; pro qua re sunt recolenda, quæ supra diximus *disp. 28. sec. 1. de operarijs locantibus operas suas, qualiter peccare possint, agentes: nec non quæ disp. 29. sec. 21. de locatione animalium, & eorum traditione ad custodiam, adnotauimus; solum igitur hoc loco agemus de duobus, primò, an licitum sit artificibus citra culpam, pietatis causa opera seruilium*

præstare, ac facere in diebus festis: Secundò an liceat Sartoribus retalia sibi retinere in compensationem iusti stipendij, ita vt citra culpam ab illis ea emantur?

1 Circa primam difficultatem videtur negatiuè respondendum esse: siquidem non est præmittendum opus Religionis, qualis est festorū obseruatio, propter pietatem extra articulum necessitatis, vt habetur ex *Caiet. 2. 2. q. 122. ar. 4. Sor. lib. 2. de iust. & iure ar. 4. ad 3. Lopez in instructor. par. 1. cap. 52. Nauar. in Man. cap. 13. nu. 4. 10. & 11. Fagnand. de præcept. Eccles. præcep. 1. lib. 1. cap. 14. nu. 2.* Et hanc sententiam cōmunem esse testatur *Diana tomo 4. resol. moral. tr. 4. resol. 177.*

2 Hæc sententia licet communis sit; nihilominus *Palac. in sum. Caiet. ver. Festum, Sanch. in opusc. tomo 2. lib. 5. cap. 2. dub. 32. num. 3.* & alij probabiliter docent partem affirmatiuā: eo quod pietatis causa permittuntur iudicialia in diebus festis: ergo & permitti debent seruilia: quæ quidem opinio videtur nobis probabilis eò magis, si opera seruilia fiant secretò, vt docet *Villalobos in Manuali Confes. cap. 22. num. 80.* quem refert idem *Diana loc. cit.* ubi etiam citat *Michaelem de Palac. lib. 2. de contract. cap. 10. §. Forsitan;* dum ait cum *Glosa*, quod pietas, & necessitas non subduntur legi.

3 Quoad secundam verò difficultatem dicimus certum esse Sartorem posse retinere retalia in compensationem iusti stipendij, si illud aliter consequi nequeat. Et emi quoque posse eiusmodi retalia citra culpam ab eiusmodi Sartoribus Magistris, etiam si essent magna, & magni valoris, vt docet *Sanch. in suis opusc. tom. 1. lib. 1. cap. 7.* siquidem communiter illis minus soluitur, quam merentur. Sed re vera opinio *Sanch.* nobis videtur vera quando retalia eiusmodi essent parui valoris; nam tunc præsumuntur retenta à Sartis in supplementum iusti stipendij: aliàs cōtrarium esset dicendum, vt docet *Villalobos in sum. tomo 2. tr. 2. §. difficul. 13. num. 6.* quæ refert, & sequitur *Diana tomo 4. resol. moral. tr. 4. resol. 176.* Hæc satis de hac re dicta sint, & de tota pariter explicatione nostri *cap. omnis vtriusq; sexus, de penis. & remiss.* ad laudem, & gloriam Omnipotentis Dei, à quo bona cuncta procedunt, & Gloriosissimæ Virginis Matris Mariæ, ac Beatæ Catherinæ Virginis, & Martyris suæ, cuius hodiè festum colimus, & hoc opus, Diuina nobis succurrente gratia perfecimus, submittentes illud, & omnia, ac singula in eo contenta, omni, qua decet, reuerentia, & humilitate Sacrosanctæ Romanæ Ecclesie iudicio, atque censuræ.

F I N I S

Commentariorum in Cap. Omnis Vtriusq; Sexus, De Poenit. & Remiss.

I N D E X

PROPOSITIONVM 45. DAMNATARVM,

A fel. mem. ALEXANDRI VII. Pont. Max. feria 5. die 24. Septembris 1665. & feria 5. die 18. Martij 1666. quæ hic apponuntur eo ordine, prout proprijs locis in Volumine sunt dispositæ, oppugnatae, & reiectæ.

- Prop. 27. incip. *SI liber sit alicuius iunioris, &c. vide epist. ad Lectorem.*
Prop. 40. *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum in disp. 3. sec. 9. in Add. pag. 52.*
Prop. 6. *Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti chartam. disp. 3. sec. 10. in Add. præcipua n. 4. pag. 69.*
Prop. 7. *Modus euadendi obligationem denuncianda sollicitationis est. ibidem num. 11. pag. 70.*
Prop. 44. *Quoad forum conscientia reo correcto, eius contumacia cessante, cessant censura, reijcitur unâ cum prætextu correctionis fraternæ per Constit. incip. Licet aliàs, ibid. num. 13.*
- Prop. 16. *Qui Beneficium curatum habet.*
Prop. 20. *Restitutio à Pio V. imposta.*
Prop. 21. *Habens Capellaniam collatiuam.*
Prop. 22. *Non est contra iustitiam Beneficia.*
Prop. 33. *Restitutio fructuum. disp. 11. sect. 7. sub num. 14. in Add. pag. 173.*
- Prop. 34. *In die Palmarum recitans Officium Paschale.*
Prop. 35. *Vnico Officio. disp. 12. sec. 1. num. 12. in Add. pag. 200.*
- Prop. 8. *Duplicatum stipendium potest Sacerdos.*
Prop. 9. *Post decretum Urbani potest Sacerdos.*
Prop. 10. *Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificijs. disp. 12. sect. 19. in Add. pag. 225.*
- Prop. 38. *Mandatum Tridentini Sacerdoti sacrificanti.*
Prop. 39. *Illæ particula quamprimum. disp. 12. sec. 33. in Add. pag. 241.*
- Prop. 3. *Sententia asserens Bullam Cœna solum prohibere.*
Prop. 4. *Prælati Regulares possunt.*
Prop. 5. *Quamuis euideatur sibi constet Petrum esse hæreticum. disp. 13. sec. 2. num. 6. in Add. pag. 245.*
- Prop. 14. *Qui facit confessionem voluntariè nullam.*
Prop. 11. *Peccata in confessione omissa.*
Prop. 13. *Satisfacit præcepto annuæ confessionis.*
Prop. 15. *Pœnitens propria auctoritate. disp. 13. sec. 2. in Add. pag. 247.*
- Prop. 17. *Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem.*
Prop. 18. *Licet interficere falsum accusatorem.*
Prop. 19. *Non peccat Maritus occidens. disp. 17. sec. 1. num. 27. in Add. pag. 343.*

Prop.

INDEX PROPOSITIONVM

- Prop. 26. *Quando litigantes habent pro se.*
 Prop. 30. *Omnes Officiales, qui in Repub. corporaliter laborant.*
 Prop. 29. *In die ieiunij, qui sapius modicum.*
 Prop. 31. *Excusantur absolute à præcepto ieiunij.*
 Prop. 32. *Non est euidens, quod consuetudo non comedendi oua. disp. 19. sec. 1. in Add. pag. 374.*
- Prop. 41. *Non est obligandus concubinaris.*
 Prop. 24. *Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata eiusdem speciei.*
 Prop. 25. *Qui habet copulam cum soluta. disp. 21. sec. 4. in Add. num. 10. pag. 460.*
- Prop. 2. *Vir Equestris ad Duellum prouocatus. disp. 21. sec. 6. n. 13. in Add. pag. 467.*
- Prop. 43. *Annum legatum pro anima relictum non durat. disp. 23. sec. 3. num. 24. in Add. pag. 514.*
- Prop. 42. *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem accipere. disp. 32. sec. 1. num. 15. in Add. pag. 646.*
- Prop. 23. *Frangens ieiunium.*
 Prop. 28. *Populus non peccat.*
 Prop. 1. *Homo nullo unquam vita sua tempore.*
 Prop. 12. *Mendicantes possunt absoluerè.*
 Prop. 36. *Regulares possunt in foro conscientia.*
 Prop. 37. *Indulgentia concessa Regularibus, & reuocata.*
 Prop. 45. & vlt. *Libri prohibiti. disp. 34. & vltima.*

I N D E X

Verborum omnium, & rerum locupletissimus.

Abbates .

Abbates, Præpositi, ac similes Prælati Regulares, peccant, subditorum vota irritando in casibus, non permittis, disp. 16. sec. 17 pag. 283.

An irritare possint vota professorum, qui ad strictiorem Religionem transire voverunt : Et an id possit Summus Pontifex, num. 2. Cætera vid. in verb. Prælati, & in verb. Præpositi .

Abbatissa .

Abbatissa, & Priorissa, siue Monialium Præfectæ, quæ in communi non viuunt, peccat, si dant licentiam suis subditis facienda munera immoderata, nec potius, quæ supersunt, in communes vsus Monasterij erogent, disp. 16. sec. 36. num. 15. 329.

Quid si cõcedant, aut promittant alicui puellæ, ad habitum regularem recipiendæ, loca vacatura pro tempore per obitum Monialium, num. 16.

Quid si ante mensem, quàm Nouitia profiteatur, certiorum non faciant Episcopum, ad eam explorandam, num. 17.

Quid si scientes, aliquã Virginem, vel Viduã spontè non ingredi Monasterium, eam ad habitum recipiant, siue ad professionem admittant, num. 18.

Quid si scienter admittant puellas ad habitum ante annum, 12. num. 19. 330.

Quid si vigilantes non sint, aut discretæ in præficiendis Monialibus ansianis, vetulis, & irreprehensibilis vitæ, vt curam habeat portæ Monasterij, assistant Monialibus in cratibus, &c. num. 20.

Quid si negligentes sint in corrigendis Monialibus, num. 21.

Quid si resistant informationibus, faciendis per Superiores, circa proprietatem tollendam, aut impediunt ipsorum visitationem, num. 22.

Quid si electæ in officio per triennium, durauerint ultra triennium : Et quamdiù possint hodiè esse Abbatissæ in Italia, num. 23.

In quibus alijs casibus peccent, vid. in verb. Moniales .

Acceptum .

Acceptum ob turpem causam, inspecto solo iure naturæ non est restituendum, disp. 26. sec. 8. num. 8. in med. 581.

Accusatio, & Accusatores.

Accusatio ad quid deferri possit : In quo bono sistere debeat .

Et quid sit, disp. 20. num. 1. 386.

In quibus differat à denunciatione, num. 2. 387.

Quibus competat pro homicidio commisso, vid. in ver. Ius accusandi .

Accusatores, siue denunciatores, in quibus differant ab Actore, num. 3.

Publici, qui ex officio tenentur accusare, peccant, nisi quos in crimina lapsos deprehenderit, non accusent, & tenentur ad delinquentium refectionem, sec. 1. num. 1. 388.

An teneantur ad pœnam, ad quam damnarentur delinquentes, si fuissent accusati, num. 2. & 4. Et vtrum ante Iudicis sententiam, num. 3.

Si aliquid acceperint ne accusent, an acceptum restituere teneantur, num. 5. & 6. 389.

An peccet, si pauperes venantes, aucupantes, &c. non accusent, quos certo sciunt, extrema, vel graui necessitate laborare, num. 8.

Quid si non accusent consanguineos, nu. 9.

Quid si dissimulantes cum delinquentibus, se abscondant, vt alii liberè vetita subtrahant, num. 11. 390.

An peccet in omnibus, in quibus peccant accusatores priuati, num. 12.

Accusatores priuati, quibus non competit ex officio accusare, peccant, nisi Iudici accusent crimina, quæ contra bonum commune sunt, & sunt in fieri, siue in procintu, vt fiant, num. 13.

Quid si sint completa, & actu non mancant, num. 15. 391.

Quid si sufficienti testimonio probare non possint, num. 16.

An quis teneatur Iudici manifestare per viã denunciationis, crimen Reip. perniciosum, quod tamen probari nequit, nu. 17. cù seq.

An teneatur quis accusare personam priuatã insidiantem, si aliter ei obuiare nequeat, & crimen est in fieri, vel in procintu, vt fiat, & habeat testes, quibus id probare possit : Et quid si probare non possit, num. 19.

Peccant, si aliquem accusent de delicto, quod ab eo nouerint per sigillum secreti, ad habendum remedium in anima, vel in corpore, num. 21. 392.

Vel si nouerint ex personis leuibus, fide non dignis, num. 22.

Quamuis sub præcepto excommunicationis, vel sub iuramento præcipiatur ipsis à Iudice, ibid.

Peccant qui iniusta intentione mouentur, licet

I N D E X

- licet iustam habeant causam accusandi, nu. 35. 393.
- Peccant**, si non modo per calumniam accusent, aut denuncient, sed etiam si per prævaticationem fraudulenter cum Reo colludant, delata crimina abscondentes, num. 26. 394.
- Vel** si per tergiuersationem ab accusatione desistant, ibid.
- In** quibus casibus licet ab accusatore desistere, ibid. in med.
- Accusatorem** falsum licitum esse occidere est opinio damnata per Alex. VII. disp. 17. sec. 1. num. 27. in add. 342.
- Actor.*
- Actor** peccat, scienter petens, quod sibi non debetur: Et parti ad damna, & expensas tenetur. Et quid si petat rem sibi debitam, sed indebito modo, vtendo scilicet falsis instrumentis, disp. 20. sec. 1. num. 27. 394.
- Aduocatus.*
- Aduocatus** alio nomine quomodo appellatur, disp. 19. sec. 2. num. 1. 375.
- Peccant** Aduocati, si sufficientem scientiam non habentes, hoc munere fungantur, nu. 2.
- Siue** si rectum consilium suis Clientibus non dederint ob eorum notabilem negligentiam, licet periti sint, num. 3.
- Et** quando dicantur sufficientem in causis adhibuisse diligentiam, ibid.
- An** peccent si dubitantes de iustitia causæ, causam ipsam suscipiunt defendendam, num. 5. 376.
- Quid** si scienter suscipiant causas iniustas defendendas, num. isti sint humano generi perniciosi, & patriam, suosque perdant, num. 6.
- Si** causa sit dubia, propter opinionum varietatem, an poterit Aduocatus vsque ad finem prosequi, volente Clientulo, ibid. ver. Est tamen verum.
- Cuius** sit proprium Aduocati munus. nu. 7.
- An** possit Aduocatus suscipere causam Rei, pro quo est opinio probabilis, quamuis pro Actore sit opinio probabilior. nu. 8. 377.
- Peccant** Aduocati, & Procuratores si defendendo partem, pro qua sit opinio probabilis contra probabiliorem partis aduersæ, vtantur fallacijs, & Iudicem decipiant. n. 9.
- Quid** si defendant vsurarum causas, earumque contractus consulant, aut ne repetantur, patrocinantur. num. 10.
- Quid** si agat partes eius, qui ad vsuram accipit in casibus, sibi concessis, vel existimet Mutuatario rem gratam facere. ibid. in med.
- An** peccent, patrocinando contra eos, à quo beneficium acceptant. num. 11. 378.
- An** peccet, secreta notabilis momenti sui Clientis Aduersario manifestantes. num. 12.
- An** peccent, paciscentes de quota lite: Et quid si paciscantur, vt victa lite, tantum ipsis solvatur. Et an valeat pacisci, vt sibi pro salario certa quantitas iusta tribuatur: vel de aliquo palmario ultra stipendium. num. 13.
- Peccent** Aduocati, & frequentius Procuratores, si pecuniam ultra id quod est necessarium à Clientulis accipiant pro actis: & ad restitutionem tenentur. num. 14.
- Si** gratis habuerint acta ab Actuarijs eorum, gratia, & intuitu, illorum pretium retinere possunt ultra mercedem. ibid.
- Peccant** si causam iniustam suscipiant tum in civilibus, tum in criminalibus, quamuis eorum iniustum patrocinium tendat ad liberandum solum Reum. num. 15.
- An** peccant si existimantes iustam habere causam, Iudicem pecunia inducunt ad pronuntiandum pro eis. num. 16.
- Peccant**, respiciendo solum ad ordinem iudiciorum, & non ad merita causæ. num. 17.
- An**
379.
- Actuarij.*
- Actuarij**, Notarij, & Scribæ, peccant, & in excommunicationem incidunt Bull. Cœnæ, si vt executores fori secularis, se interponant quomodolibet in causis criminalibus contra Ecclesiasticas personas, processando, banniendo, &c. disp. 19. sec. 3. num. 2. 383.
- Quid** si accipiant aliquid pro Ordinibus, aut litteris dimissorijs, siue testimonialibus, & salarium constitutum habeant pro officio exercendo, num. 3.
- Aut** si scribant, seu transcribant in die festo citra necessitatem, & lucri gratia, num. 4.
- Peccant** si mercedem accipiant ultra pretiũ taxatum à legibus, & statutis, num. 5.
- Quid** si negligentes sint in eorum officio exercendo, num. 6.
- Peccant**, si per ignoratiam omiserint clausulas, apponi solitas in decretis, sententijs, provisionibus, &c. num. 7. 384.
- Siue** si non fideliter capiant informationem, tam pro Fisco, quam contra Fiscum: & ad restitutionem damnorum tenentur, num. 8.
- Cætera** vid. in ver. Notarij.
- Adolescentes.*
- Adolescentes**, qui versantur inter mulieres, vendendo, &c. an possint absolui, licet non promittant occasionem dimittere, disp. 13. sec. 2. num. 13. 246.
- Adultera, & Adulterium.*
- Adultera** mittens filium ad hospitale, vt ob id adulterium occultet tenetur in solidum cū adultero hospitali damna reficere, nisi paupertas excuset, disp. 21. sec. 3. num. 120. 450.
- An** liceat adulteræ maritum interficere, de quo est certa, quod iam habet venenum præparatum, aut gladium ad eam occidendam, disp. 24. sec. 2. num. 53. 543. Cætera vid. in verb. Vxor.
- Adulterium** quibus modis probetur, vid. in verb. Vxor.

I N D E X:

An peccent, si in eorum allegationibus, petitionibus, & exceptionibus procaciter nimium se habeant. num. 18.

Et quomodo se debeat habere Aduocatus erga Aduocatum partis aduersæ. *ibid.* in fin. remissive.

Peccant Aduocati, & procuratores pauperum, stipendium de publico habentes, & aliquid ultra a litigantibus percipiant. num. 19.

An peccent recusantes, gratis defendere pauperes in necessitate constitutos, etiam si ex publico non sint stipendiati. num. 20.

An debeant constitui pauperibus Aduocati, & procuratores publicis expensis: anue possit à Iudice cogi Aduocatus, qui gratis pauperi patrocinetur. num. 21.

Quid si pauper reperiatur tantum in graui necessitate. num. 22. 380.

An teneantur pauperibus gratis patrocinari, cum grauissimo eorum incommodo, num. 23.

Peccant Aduocati, & Procuratores, & ad restitutionem tenentur, si immoderatam mercedem à suis Clientulis exigant, num. 24.

An peccent patrocinantes, quibus de iure est prohibitum patrocinari, num. 25.

Qui nam prohibeantur patrocinari, seu postulare, *ibid.* & num. 25. cum seq. 381.

Peccat mortaliter Aduocatus, suscipiens gradum Doctoratus indignè, disp. 18. sec. 1. num. 3. 358.

Actas.

Actas in beneficijs simplicibus impetrandis hodie ex Trid. requiritur annorum 14. saltem inchoata, sed iure communi ætas, septemnij completi satis erat, disp. 11. sec. 4. num. 9. 184.

Quæ nam ætas requiratur in beneficijs duplicibus assequendis, vt sunt dignitates, personatus, &c. num. 10. 185.

Et quæ nam in ordinibus suscipiendis, vid. Annus.

Affinitas.

Affinitas impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, disp. 21. sec. 3. num. 4427.

Quid, & quotuplex sit affinitas, *ibid.*

Agressor.

Agressorem præuenire, & eum priusquam inuadat, interficere licitum non est, disput. 24. sec. 2. num. 52. 543. vid. Inuasor.

Agricola.

Agricolæ aliique, quibus mensura tritici maiori prætio constat, quam sit lege taxatum, non possunt illam eodem pretio vendere, disp. 26. sec. 9. num. 4. in fin. 584.

Anima.

Anima Traiani Imperatoris, an lacrymis, & orationibus Diui Gregorij Papæ fuit ab Inferni cruciatibus absoluta, disput. 12.

sec. 8. num. 1. 209.

An potius ex Dei dispensatione fuerit alicubi detenta ad tempus, vt postea lacrymis prædictis suscitatus Traianus, poenitentiam ageret, num. 5. 210.

Vtrum Animæ Sanfonis, & Salomonis sint saluæ, *ibid.* in fin.

Annus.

Annus correctionis Calendarij habetur pro anno legitimo in ætate ordinandorum: Idè est dicendum de anno bissexto, disp. 6. sec. 3. num. 6. 108.

In ordinibus maioribus satis est, quod sit inceptus, num. 7. in med.

Antoninus Pignatellus Cler. R. gul. commendatur, disp. 14. sec. 1. num. 8. 250.

Andreas.

P. D. Andreas Filingerius C. R. commendatur, disp. 12. sec. 1. num. 12. in add. 199.

Appellantes.

Appellantes à sententijs, mandatis, ac ordinationibus Rom. Pontificis ad futurum Generale Concilium, peccant, & excommunicationem Bull. Cœnæ contrahunt, disp. 20. sec. 4. num. 1. 406.

Quid si appellent à sententia Arbitri, num. 2. Aut si appellent ad effugendam executionem sententiæ. Et vtrum teneantur ad restitutionem expensarum, & damnum parti appellatæ, num. 3.

An peccent appellantes, si sciant Iudicem, à quo, iudicasse secundum opinionem communem, & probabiliorem, quamuis sciant, Iudicem ad quem, iudicaturum secundum opinionem probabilem, omiſſa probabiliori, num. 4. 407.

Peccant appellantes si Regulares sint, & à Superiorum iustis mandatis, & correctionibus appellent, num. 5.

Quando sit prohibitum Regularibus appellare, num. 6.

Quo ordine interponatur appellatio à regularibus ex Decr. Sacr. Congreg. num. 7.

Archidiaconatus, & Archidiaconus.

Archidiaconatus post Episcopum, eiusque Vicarium Generalem est prima dignitas: Et quid in Lusitania, & Hispania, disp. 8. sec. vn. num. 1. 135.

Archidiaconus in administratione est Archiepiscopus maior: in ordine verò est minor *ibid.* in med.

Archidiaconus de iure dicitur oculus Episcopi, & quam administrationem habeat, quæ uè corrigat, & emendet, num. 3.

In quibus peccare possint Archidiaconi, num. 6. 136.

Archiepiscopus.

Archiepiscopus in quo differat ab Episcopo, Patriarcha, seu Primate, disp. 6. sec. 12. num. 1. 127.

I N D E X

Peccant, si vt tales, subditos suffraganeorum, coniungerent in matrimonium, siue licentiam darent illos coniungendi, num. 2.

Quid tempore visitationis, vel vt iudex appellationis, casu, quo Episcopus nollet licentiam concedere, ibid. in med.

An peccent si in causis subditorum suffraganeorum se intromittant in prima instantia, num. 3. 128.

Quid prætextu negligentia Episcopi, nu. 4.

An peccent dispensantes in votis, ac iuramentis prædictorum suffraganeorum, nu. 5.

Dum actu visitat prouinciam, an possit dispensare ab irregularitate occulta, num. 6.

An præuincire possit deuiantes à consuetudine Metropolitanæ Ecclesiæ in diuinis officijs, num. 7.

Peccant Archiepiscopi, dispensantes cum subditis suffraganeorum, vt possint matrimonium contrahere non præuicis denunciationibus, num. 8.

Siue si cognoscant de causis criminalibus Episcoporum suffraganeorum, num. 9. Quid de causis ciuilibus, ibid. in med.

An peccent, si D. cæces suffraganeorum visitent, causa non cognita, & probata in Concilio Prouinciali, num. 10.

Visitando Dioceses prædictas dispensare possunt in foro conscientia in penitentialibus, num. 11. 129.

Peccant Archiepiscopi, dispensantes in Decretis Synodi Prouincialis sine causa, & nulla est dispensatio, num. 12. & num. 13.

Archipræbyter.

Archipræbyter est maior in ordine Archidiacono: Et in quibus diebus solemnibus præferatur absente Episcopo, disp. 8. sec. vnica, num. 2. 135.

Non habet administrationem, sed dicitur aliorum Præbyterorum Princeps, & quod duplex sit, num. 3. in med.

Quæ nam pertineant ad eius officium, nu. 4.

In Cathedralibus, in quibus non est Archidiaconus, sed tantum Archipræbyter, seu Decanus, ad eum pertinent, quæ de Archidiacono dicuntur. num. 5.

In quibus peccare possit. num. 6. 136.

Argentarij.

Argentarij excusantur ab obseruatione ieiunij. disp. vlt. 673.

Aromatarij.

Aromatarij peccant, si cum artis ignari sint, talem artem exercent, disp. 25. sec. 2. num. 1. 557.

Et non modo ex capite ignorantia, sed etiã negligentia, num. 2.

An peccent si res vetustas, & exinanitas vendant pro nouis, ac bonis, mixtas pro puris, viles pro prætiosis, &c. num. 3.

Peccant, si cum Medicis conueniant turpis

lucris gratia, vt remedia multa, & varia infirmis ordinent, quæ necessaria non sunt, num. 4.

Et tenentur ad damna, expensas, &c. ibid. Sic si vendat venena personis, quas suspicatur, eis malè vsuras, ibid. ver. Quinto.

An peccent, si in diebus festis circa necessitatem conficiant pharmaça, medicinas, &c. num. 5.

Artifices.

Artifices artem exercentes, quam nunquam, aut rarò citra culpam sunt experti, absolui non possunt, nisi promittant artem relinquere, disp. 13. sec. 2. num. 14. 246.

Qui nam artifices excusentur ab obseruatione ieiunij, disp. vlt. in princ. 673.

An sit licitum artifice, pietatis causa, operam seruilia præstare, vel facere in diebus festis, num. 1. 674.

Assassinus.

Assassinus ipso facto est priuatus beneficio, ac delicto commisso statim perdit titulum filius: Et an idem sit in committente simplex homicidium, etiam qualificatum, disp. 11. sec. 4. num. 48. 154.

An teneatur pecuniam restituere, quam accepit pro assassinio, iam commissos, disp. 16. sec. 8. num. 9. 581.

Assessor.

Assessor, ab ordinario iudice assumptus, debet ab eo stipendium accipere, & quare, disput. 19. sec. 1. num. 11. 366.

Auditores.

Auditores Rotæ Romanæ, si Canonici sint hucrantur fructus præbendarum, & etiam distributiones quotidianas, ac si actualiter residerent, disp. 9. sec. 1. num. 15. 140.

Bannitus.

Bannitum occidens etiam proditoris, nullam culpam contrahit, disp. 24. sec. 2. num. 59. 544.

Vtrum excusetur ab irregularitate ex defectu lenitatis, ibid. in fin.

Bellum.

Bellum quando dicatur iustum, vel iniustum, & quando possit infidelibus inferri, disp. 17. sec. 1. num. 5. 339.

In quibus peccent bella inferentes, vid. Domini temporales.

Beneficiarij.

Beneficiarij de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testari nequunt, sed moderatam donationem de illis per viam elemosynæ facere possunt, disp. 6. sec. 10. num. 13. 114.

An de bonis aliunde quæsitis possint ad libitum testari, num. 17.

An supradicta bona, ac patrimonialia possint conseruare, & redditus Ecclesiæ ad profanos vsus citra culpam expendere, num. 18. 125.

Non

I N D E X.

- Non recitantes Canonicas preces, peccant,** disp. 11. sec. 1. num. 1. 170.
- Et etiam post collationem acceptatam sub leuiali culpa obligantur ad recitandum officium,** num. 2. & 3. 171.
- Et post semestre post adeptam beneficii possessionem citra impedimentum non recitantes, peccant mortaliter, & beneficiorum fructus non faciunt suos,** num. 4.
- An peccent si non recitant cum debita attentione, & deuotione,** num. 5. & 6.
- Et an teneatur ad restitutionem fructuum, qui cum debita attentione non recitat,** num. 7. & num. 8. 172.
- Qui recitat cum debita attentione, absque tamen intentione satisfaciendi obligationi, utrum satisfaciat obligationi,** num. 9. cū seq.
- Peccant Beneficiati non recitantes Diuinum officium, & omnes fructus perceptos restituere tenentur, quamuis beneficium sit curatum,** num. 11.
- An teneantur restituere tantum partem, correspondentem obligationi recitandi horas Canonicas,** num. 12. & 13. 173.
- Anteneantur ad fructuum restitutionem pro rata omissionis officij, & temporis etiam ante iudicis sententiam,** num. 14. Vbi referuntur quinque propositiones, ab Alexand. VII. damnatae in hac materia.
- An comprehendantur in hoc omnes Beneficiati Ecclesiastici, etiam regulares, & qui beneficium habent in commendam,** num. 15.
- Quid si commenda sit ad utilitatem Ecclesiae,** num. 16.
- An comprehendantur Vicarij, tum perpetui, tum temporales: Et quibus ex causis huiusmodi Vicarij instituantur,** num. 17. 174.
- An pariter comprehendantur Coadiutores perpetui cum pleno iure administrandi, & futura successione,** num. 19.
- An peccent, & ad fructuum restitutionem teneantur, si Diuinum officium non recitent habentes manualia beneficia, vel praesimonia,** num. 20.
- Quid de habentibus pensionem si non recitent officium paruum B. M. V. num. 21.**
- Peccant habentes beneficia duplicia, tam media, quam maiora si non recitent diuinum officium, & ad fructuum restitutionem teneantur,** num. 22. 175.
- Quid de Rom. Pontifice, ibid.**
- An peccent, si beneficia sint adeo exigua, quae non sufficiunt ad congruam sustentationem,** num. 23. cum seq.
- An peccent noui Canonici, siue praebendati non recitantes diuinum officium, etiam pro primo anno in quo ex statuto, seu consuetudine Ecclesiae fructus non lucentur,** num. 26. 176.
- An peccent non recitantes diuinum officium etiam si titulum tantum habeant beneficii, reueruatis alteri omnibus fructibus loco pensionis,** num. 27.
- An peccent si Diuinum officium recitent per aliud Breuiarium à Romano, nempe Gisterciense, aut Sancti Dominici, vel dicant officium de Sancto, cum sit dicendum de feria,** num. 28.
- Si inaduertenter dicat officium de Sancto, cū sit dicendum de feria, vel è contrario, atque teneatur recitare, si tempus suppetat,** num. 19. cum seq. 177.
- Peccant beneficiati diuinum officium non recitantes, etiam si beneficio sine iusto titulo possideant,** num. 31.
- An peccent, si ex beneficijs nullos fructus percipiant,** num. 32.
- Vel si bona fide ex ignorantia inuincibili, inaduertentia, &c. non recitauerint,** num. 33. 178.
- An committat tot peccata, quot horas non recitat vna die,** num. 34.
- An excusentur, tum à culpa, tum à restitutione fructuum ex capite impotentiae,** n. 35.
- Cui sit facienda restit. fructuum beneficiorum ob non recitationem diuini officij à beneficiatis,** sec. 2. num. 1. 179.
- Beneficiati, an ita sint Domini fructuum suorum beneficiorum, ut de illis extra omnem culpam liberè disponere possint, tam in vita, quam in morte,** sec. 3. per totam, 180. cū seq. & disp. 6. sec. 10. num. 13. 124.
- Beneficiarius si in dispensandis fructibus beneficii, partes, quas debebat expendere in usum pauperum, & in aedificationem, seu restorationem Ecclesiae, dispenset in totum, vel in notabili quantitate, peccat, sed ad nullam restitutionem tenetur,** disp. 23. sec. 1. num. 26. 489.
- Peccat Beneficiarius, beneficium resignans, ad cuius titulum est ordinatus,** disp. 11. sec. 4. num. 42. 192. vid. in ver. Resignatio.
- Peccant Beneficiati si maiore excommunicatione alligati beneficia assequantur, & conferentes suspendi debent, ac collatio nulla est,** disp. 11. sec. 4. num. 1. 183.
- Quid si minore excommunicatione fuerint detenti, an collatio beneficii sit irrita, vel irritanda,** num. 2.
- Sic si suspensi beneficia assequantur, & collatio illis facta nulla est,** num. 3.
- Quid si irregulares sint,** num. 4. 184. Et quare num. 5.
- Peccant beneficium suscipientes, si cognoscant se indignos defectu morum, vel scientiae,** num. 6. & 8.
- Peccant impetrantes beneficia ante legitimam aetatem,** num. 6. Et quae nam aetas in beneficiis impetrandis requiritur, ibid. vid. in ver. Aetas.

Pcc.

I N D E X

- Peccant impetrantes beneficia si Clerici coniugati sint, num. 12. 185.**
Et multò magis si Clerici non existant, num. 13.
Peccant simoniacè obtinentes beneficia, & sunt excommunicati excommunicatione Papæ reservata, eorumque collatio ipso facto est nulla, num. 20. 187. vid. in verb. Simonia.
Peccant Beneficia obtinentes subreptitiè, nèpè tacita facti veritate, vel expressa falsitate, num. 22. 188.
An etiam peccent ea obtinentes non servata, à iure, statuto, vel Consuetudine præscripta, num. 14.
Sic peccant, si beneficia ex fundatione, institutione, statuto, &c. certo generi personarum debeantur, num. 15.
Peccat Beneficiatus qui habens beneficium, etiam simplex sufficiens ad victum pro se, & familia, aliud obtineat, num. 31. 190. Et quid si sit insufficiens, ibid.
Quid de communi obseruantia seruetur, numer. 32.
Quid seruetur de stylo Curia, num. 33.
An multò magis peccet obtinens duo beneficia simplicia vniformia, & sub eod. tecto, num. 34.
Peccant beneficiati electi, qui ante confirmationem, se ingerunt in administratione, num. 35. 191.
Peccat beneficiatus, qui non habens beneficium sufficiens ad sui sustentationem, scilicet, & dolosè ad sacros Ordines facit se promoueri, num. 36.
Quod nam beneficium dicitur sufficiens ad sustentationem, num. 38.
An obtinens beneficium curatum insufficiens ad sustentationem, possit, vel teneatur ad sacros Ordines promoueri, num. 39. 192.
Qui habet beneficium, seu patrimonium insufficiens possit ad sacros Ordines, si cum pientijs, & alijs emolumentis, quæ ex exercitio aliorum ordinum lucrari potest, honestum victum haberet, num. 40.
Beneficiati obtinentes beneficia mediante resignatione non publicata infra tempus definitum à Gregor. XIII, peccant, nisi ea dimittant, num. 56. 196.
Peccant beneficiati beneficia non resignantes, ac dimittentes, si delicta commiserint, pro quibus ipso facto imponitur pœna priuationis, num. 45. cum seq. 193.
An dimittere teneantur ante sententiam, numer. 46.
An satis sint illa ipso iure, ipso facto, numer. 47. 194.
- Beneficium.*
- Beneficium omne gaudium est, & beneficiati dicuntur gaudentes, disp. 11. sec. 1. num. 1. 168.**
- Idemque est in beneficio Ecclesiastico, nu. 2.**
An Cappellaniæ beneficia dicuntur Ecclesiastica, num. 3.
Stricto modo consideratum quotuplex sit, num. 4.
Et an possit institui beneficium ad tempus, & ad nutum amouibile, ibid.
An præstimonium dicatur beneficium Ecclesiasticum, num. 5.
Quid de pensione, num. 6.
Quid sit beneficium Ecclesiasticum duplex, num. 7.
Beneficia regularia Regularibus, & Secularia Secularibus sunt conferenda, sec. 4. num. 26. 188.
Quid ex causa vrgentis necessitatis, num. 28. cum seq. 189.
Quibus conferri debeant beneficia commendatariorum Sancti Iacobi, Calatrauz, Alcántaræ, & similibus, num. 27.
Et an huiusmodi milites sint verè Religiosi, ibid.
Beneficia omnia illorum, qui pro illis obtinendis, examini se supponunt ipso iure vacant, & in foro conscientia non possunt illa retinere, & insuper excommunicationis titulo Papæ reservatæ alligantur, nu. 57. 196.
An vacent ipso iure beneficia offendentium litigantes in Curia Romana: vel indebitè retinentium scripturas, spectantes ad Cameræ Apostolicam, num. 58.
Quid de beneficijs eorum, qui citra Roman. Pontificis assensum bona Ecclesie distrahunt, num. 59.
Quid de beneficijs Assassini, vid. in verb. Assassini.
Quid de beneficijs homicidæ, vid. in ver. Homicidium.
Quid de beneficijs sodomitæ, vid. in verb. Sodomita.
Quid de beneficijs hæreticorum, vid. in verb. Hæretici.
Beneficia conferentes in quibus peccare possint, disp. 22. num. 11 482.
- Bigami.*
- Bigami, nec ad primam tonsuram promoueri possunt citra Romani Pontificis dispensationem, disp. 6. sec. 3. num. 3. 108.**
An valeat ordinis, vel beneficij collatio, ibid.
An Episcopus possit dispensare cum bigamo in minoribus, ibid.
Quotupliciter quis dicatur bigamus, ibid.
Quot causæ assignentur irregularitatis bigami, num. 4.
- Birruarij.*
- Birruarij, alijque iustitiæ ministri, nisi capiãt, vel accusent, aut denuncient deferentes arma prohibita, siue permissa, sed in loco, & tempore prohibito, tenentur ad damna tantum rescindenda, sed non ad accepti restitutione-**

tionem, disp. 20. sec. 1. num. 7. 389.

Bona.

Bona, antea iure naturali communia, postea iure Gentium diuisa, efficiuntur cuiusvis hominis, extreme indigentis, atque ad eum ius habet iustitiae, disp. 24. sec. 2. num. 62. in med. 545.

Camillus.

Camillus Meltius S. R. E. Purpuratus, & Archiep. Capuanus ab Auctore commendatur, similiter, & Io: Antonius Meltius Nepos, & successor.

Campforia, & Campfor.

Campforiam artem exercentes, an permaneant in peccato mortali, disp. 28. sec. 1. num. 1. 623.

Campfores ad minutum peccant, non seruantes aequalitatem in valore monetarum, aut exigentes supra id, quod mereatur pro eorum mercede, num. 2.

Aut in cambiando dolum, & fraudem adhibentes, num. 3. 624.

Peccant Campfores ad minutum priuati, lege, aut statuto cambire prohibiti, cambientes, num. 4.

Peccant Campfores priuati per literas, maius stipendium accipientes, quam Campfores ex officio, num. 5.

An possit Campfor depositarius stipendium aliquod accipere a creditoribus, qui pecuniam apud ipsum deposuerunt, num. 6.

Peccat Campfor pecuniam accipiens aliud traiciendam, vbi idem pretium habet, & stipendium habeat ex tali cambio, vtriusque gratia celebrato, num. 7.

Quid si cambium fiat gratia dantis tantum pecuniam, num. 8. 625.

Peccat Campfor percipiens maius lucrum ex cambio, quod magis dat per locum distantiore ad instantiam ipsius Campforis: Et quid ad instantiam Campsuarij, num. 10.

Peccat Campfor per literas recipiendo plus lucri ex cambio, eo quod solutionem praecipit, visis literis, num. 9.

Peccat Campfor, dans pecuniam cambio in loco, vbi plus valet recepturus eam in loco, vbi minus valet, si lucretur ratione maioris aestimationis pecuniae, num. 11.

An peccet dans pecuniam ad cambium in vno loco, recepturus in alio, si paciscatur de augmento pecuniae sibi reddendo si per legem, aut Principem eius valor augeatur, num. 12. 626.

Peccat Campfor dans pecuniam in vno loco, & computans restituendam in alio maiori valore, quam fuerit auctoritate publica taxata, num. 13.

An peccet si percipiat lucrum ex cambio celebrato de loco ad locum intra eadem pro-

uinciam, vel Regnum contra legis prohibitionem, num. 14.

An peccet si celebret cambium recipiens pecuniam in vno loco, restitutus in alio, si excedat limites iusti pretij, n. 15.

Et an contractus valeat. ibidem.

Peccat si dat pecuniam ad cambium pauperi, recipiendo maiorem mercedem ab eo, quam si dedisset diuiti. num. 16.

An peccet si neget dare cambio petenti per locum, vbi minus lucretur, & dare nolit, nisi per locum, vbi plus lucrabitur. n. 17. 627.

An peccet si det pecuniam impuriorem in vno loco, recepturus in alio cambiam puriorem, num. 18.

An peccet dans cambio pignoribus receptis, quorum luitionem probabilitate credat non futuram, num. 19.

Peccat dans pecuniam ad cambium in vno loco, sibi reddendam cambiam in alio integram, si ibi eam Princeps auxerit post celebratum contractum. n. 20.

Quotupliciter contingat mutari pecunia post celebratum contractum. ibid. ver. Ceterum.

Peccat Campfor in nudinis, trahens ad se totam pecuniam, vt paucis existentibus campforibus, & pluribus campsuarijs possit ad libitum cambiorum pretia augere, num. 21. 628.

An peccet dans cambia, si sciat Campsuarium non habere in nudinis pecuniam, nec aliu, qui pro eo soluat. n. 22.

Peccat Campfor literas accipiens a Campsuario, sed non mittens eas ad locum destinatae solutionis, eo quod intendat cambium sibi solui in loco celebrati contractus. num. 23.

Idem est si mittat literas ad locum destinatae solutionis, sed scit, transacto tempore reddi inanes. ibid.

Peccat si plus iusto pretio ex cambio exigit. num. 24.

Peccat si campsuarium obliget a principio contractus soluere certum, ac determinatum interesse, etiam in casu non solutionis. num. 25. 629.

An peccet dans cambio, quod vulgo dicitur, *con la ricorsa*, num. 26.

An peccet, dans cambio cum recursa, & obliget campsuarium ad recurrendum ad procuracionem ipsius Campforis. num. 27.

Quid si obliget Campsuarium recambiendum in loco celebrati contractus. num. 29.

An peccet, si non restituat quaesita ex cambijs siccis. num. 30.

Peccant Campfores exercentes cambia, declarata a Sac. Congr. non subsistere. num. 31. 360.

An peccet si depositam accipiat pecuniam, vt illam negotietur in cambijs. num. 32.

Peccat Campfor pecunias mutuans, & accipiens

piens à mutuatario obligationem in forma depositi. num. 33.
 An peccet si augeat lucrum cambij ob dilata fortis solutionem. num. 34.
 An peccet si det in cambio merces pro pecunia. num. 35.
 An peccet si det pecuniam suam cambio pro pretio currenti cum pacto, vt si pretium augeatur cedat in utilitatem Campforis. n. 36.
 An peccet si det pecuniam ad cambiunt Pisanum. num. 37.
 Peccat Campfor, si cambium celebret cum persona inhabili ad contrahendum ex defectu liberæ voluntatis. num. 38.
 Vel si cambium celebret cum Ecclesia. num. 39. 631.
 Peccat si cambio det pecuniam Principi, quæ scit, aut credit vsurum in bello iniusto. n. 40.
 An peccet si cooperantur in cambijs ficcis. num. 41.
 An peccet si det in cambium pro nundinis intercalatis. num. 42.
 Quibus pœnis afficiantur Campfores celebrantes cambia sicca. num. 43. Cetera vid. in ver. Depositarius.
Campsuarius.
 Campsuarius peccat, si pecunias accipiat ad cambium siccum citra necessitatem ad solemnius epulandum, ludos exercendos, &c. sec. 2. num. 1. 631.
 Vel si pecunias accipiat ad cambium siccum ab eo, qui non est paratus. num. 2. 632.
 Peccant Campsuarij facientes monopoliâ, & conspirationes, vt minus iusto pretio cambiant num. 3.
 Peccat accipiens pecuniam ad cambium siccum, si eam non restituat Campfori vnâ cû interesse. num. 4.
 Peccat si cambium non soluat condicto loco, & tempore, aut in moneta debita. num. 5.
Canonici.
 Canonici propriè dicuntur, qui de Capitulo sunt, eosq; solos potest Episcopus recipere ad osculum: ipsiq; celebranti, siue Pontificalia exercenti assistere tenentur. disp. 9. nu. 1. 136. & sec. 1. num. 9. 139.
 Per se, non per substitutum diuina officia obire debent, atque in Choro psallere ibid.
 Etiam Coadiutori Episcopi tenentur assistere. num. 2.
 Canonici peccant, non residentes in eorum Ecclesijs. sec. 1. num. 1. 138.
 An teneatur residere in Ecclesia si quis habeat Canonicatum, & simul Monasterium in commendam. num. 4.
 Si Monasterium habeat curâ animarum annexam, an teneatur residere in Monasterio. num. 5.
 An obligentur ad residentiam, quamuis sint Mansionarij in Choro Diuinis Officijs con-

tinuo assistentes. num. 6. 139.
 An teneantur residere, & cantare in Choro quantumuis inter eos sit statutum iuratum, vt possint deseruire per substitutum. n. 7.
 Quid si velint vacare studijs Theologiæ, & Canonum. num. 11.
 An hoc casu lucrentur distributiones quotidianas. n. 13. 140.
 Quid si fuerint Auditores Rot. Rom. nu. 15.
 Quid si mittantur ab Episcopo, vel eundem comitentur ad limina Apostolorum. nu. 16.
 Quid in Canonicis senibus, & infirmis, qui personaliter Choro interesse commodè nō possunt. num. 17.
 An possint abesse ab eorum Ecclesijs per spatium trium mensium quolibet anno citra omnem culpam. num. 19. 141.
 An non solum interpellatos, sed etiam continuos. num. 20.
 An oporteat assignare absentiæ causam. n. 21.
 An hoc beneficio gaudeat Coadiutor, & Coadiutus Canonicorum. num. 22.
 Quod si Ecclesia ex vi suarum Constitutionū exigat maius seruitium. num. 23.
 An possint abesse in die Natiuitatis Domini, Paschæ, & in alijs maximis festiuitatibus. num. 24.
 An possint abesse omnes simul per hoc tempus. num. 25.
 An hoc tempore absentia lucrentur distributiones quotidianas. num. 26.
 Peccant proculdubio si ultra tres menses absint. num. 29. 142.
 Peccant mortaliter si notabiliter abfuerint ultra tres menses, quamuis in Ciuitate, vbi eorum Ecclesiæ sitæ sunt, præsentibus sint. num. 30.
 Quid si ultra tres menses absint ob superuenientes inimicitias. num. 32.
 An possit Episcopus præstare illis licentiam, vt abesse possint per quatuor menses. n. 33.
 An ultra culpam, si abfuerint per tres menses, varijs pœnis possint ab Episcopo puniri. Et quibus. num. 34. 143.
 An eisdem pœnis subiaceant, qui maiori seruitio Ecclesiæ, quam nouem mensium sint adstricti. num. 36.
 An priuentur fructibus nulla præuia monitione. num. 37.
 Crescente contumacia an debeant personaliter citari. num. 43. 144.
 An prædictæ pœnæ possint ab Episcopo remitti. num. 38.
 Quibus applicandi sint fructus ob absentiam trium mensium. num. 39. Et sect. 4. per totam. 148.
 Vtrum Concilium Trid. intelligendum sit de fructibus, vel de distributionibus quotidianis. ibid. & nu. 40. 149.
 Si Canonicatus nullos habeat fructus in absentia

I N D E X

sentia, an puniendus sit pœna arbitraria. num. 41.

Quid dicendum in Canonico simplici, non habente Præbendam, vel si præbenda fructus habeat tenues.

Canonici, alijq; obtinentes beneficia, si ultra tres menses absint, nec vestuarium luerantur. sec. 2. num. 2. 145.

Quid sit vestuarium. num. 1.

Quando vestuarium succedat loco præbendæ. num. 3.

Si Canonici præter vestuarium habeant præbendas, an, & quando acquirant dominium vestuarij, licet absint ultra tres menses. nu. 4.

An Episcopus, vel Capitulum dispensare possint, vt Canonici ultra tres menses abesse possint, & distributiones quotidianas percipere. sect. 3. per totam 146 vid. in ver. Capitulum, & in verb. Episcopus.

Canonicus si ita absit à Capitulo, seu Congregationibus Capitularibus, vt velit ordinariè abesse, culpam contrahit, licet Choro, altari, ac diuinis officijs deseruiat. sec. 5. num. 2. 149.

Quid si hanc intentionem minimè habeat, sed aliquibus tantùm vicibus, & pro illa vice nemini detrimentum, aut iniuste lucrum afferat. num. 3.

Et quid si sciat saltem probabiliter nocentum allaturum alteri, aut debitam utilitatem eum non consequuturum. n. 4. 150.

An culpam contrahat, si velit aliquando à Capitulo se abdicare, & probabiliter dubitet per suam absentiam, alicui, aut communitati damnum perueniendum, aut iniuste commodum. num. 5.

An valeat statutum, ordinatio, &c. qua multantur Canonici, Capitulo non interessentes, licet Choro intersint. sec. 4. num. 1. 150.

Peccant Canonici Capitulo interessentes, si suffragia ferant pro grauanda Ecclesia ære alieno citrà necessitatem. sec. 7. n. 1. 151.

Et multò magis si suffragia ferant pro alienandis rebus Ecclesiæ. num. 2.

Vel si suffragia ferant contra propriam conscientiam. num. 5.

Quid si suffragia ferant pro digno, omisso digniore. num. 9. 152.

Peccant Canonici, capitulo interessentes, si Concapitulares sollicitent, rogent, aut minentur, vt suis votibus adhæreant. num. 11.

Capitanei.

Capitanei militum, quando peccent. vide in verb. Duces.

Capitulum.

Capitulum nec simpliciter concedere potest Canonici Cathedralis, aut Collegiatæ, vt abesse possint ultra tres menses, per aliquod tempus, & distributiones quotidianas percipere. disp. 9. sec. 3. num. 1. 146.

Etiam per breue tempus. num. 2.

Nec dispensare potest in residentia. num. 3.

Si de facto concedat licentiam, est inualida, & quæc vtuntur, sunt priuandi fructibus beneficiorum. num. 5. 147.

Non potest aliquo prætextu distributiones donare, relinquere, aut quauis collusionem remittere. num. 6.

An possit Capitulum dare licentiam non residendi ultra tres menses ex causis in iure expressis. num. 9. & num. 11.

Cardinales.

Cardinales S. R. E. officio Episcopos excedunt, non tamen habent maiorem, quam Episcopi dignitatem. disp. 5. num. 1. 94.

Quare vtatur Chlamyde rubei coloris, & Rocheto ex lino. ibid. & sec. 3. num. 6. in fin. 97.

Peccant eligendo in Sum. Pontificem digni, omisso digniore, vel dignissimo. sec. 1. nu. 1. fol. eod.

Et mortaliter, &c. scienter dantes indigno suffragium. num. 4. 95.

Multò magis peccarent, si puram intentionem non haberent eligendi dignissimum, sed potius hunc, vel illum, vt commodum à manu, vel à lingua consequantur. num. 5.

Peccant mortaliter Cardinales plura beneficia impetrantes, vel retinentes. sec. 2. num. 1. fol. eod.

Quare S. Carolus Borromeus beneficia resignauit. num. 2.

An possint ad eorum libitum fructus beneficiorum donare, ac de illis disponere. sec. 3. num. 1. cum seq. 96.

Olim dicebantur Consiliarij, & quare. nu. 2.

An ipsorum Collegium possit sede vacante, dispensare super legibus Papæ, vel alterare formam eligendi Papam. num. 3.

Quare promoueantur Cardinales. num. 5.

Quare vocentur lux mundi. num. 6.

An peccent conferentes beneficia eorum familiaribus, intuitu tantùm famulatus. sec. 4. n. 2. & 3. 98.

Peccant Cardinales, tractatus facientes de infeudandis, aut quocumq; modo alienandis Ciuitates, Terras, & loca S. R. E. sec. 5. num. 1. 99.

An prohibeatur isti tractatus etiam prætextu necessitatis, vel utilitatis Ecclesiæ. num. 2. & num. 67. 100.

An prohibeatur etiam consilium de prædictis bonis alienandis. num. 3.

Et tam publicè, quàm priuatim. num. 4.

Etiam communitati, & quibuscumq; personis Ecclesiasticis, & sæcularibus prohibentur. num. 5.

Sunt quoq; prohibitæ discussiones, an expediat infeudari, &c. num. 6. 100.

An prohibeantur quoq; tractatus facere de detrahendis decies centenis millibus ex Ar-

I N D E X

- ce Sancti Angeli, etiam prætextu necessitatis, num. 8.
- In quibus casibus detrahi possint, ibid.
- Iurant, & promittunt seruire Constitutiones B. Pij V. & Sixti V. circa conseruationem prædictorum numerorum, licet in Rom. Pontificem aliquis electus fuerit, num. 9.
- Quid si priuatim discussio tantum fiat, an expediat infeudare, alienare, detrahere, &c. num. 1. 101.
- Quid si tractatus fiant pro alienandis, aut infeudandis locis, per confiscationem Sedi Apostolicæ acquisitis, num. 11.
- An Constitutio B. Pij V. comprehendat alienantes, infeudantes, detrahentes ex Arce S. Angeli ex vera, & necessaria causa, vt euidenti utilitate, num. 12.
- An comprehendat saltem in foro conscientie probabiliter ignorantes Constitutionem prædictam, num. 13.
- An à prædictis censuris excuset naturalis inconsideratio, vel obliuio, num. 14.
- Quando potest dici crassa, & affectata hæc naturalis inconsideratio, & obliuio, num. 15.
- Peccant Cardinales, si frugali mensa non utantur, & familiares suos non procurent esse bene compositos, ac deuotos, sec. 6. num. 1. 102.
- An peccent si conuocati in Sacro Concistorio, metu cadente in constantem virum, Consilium aliter impendant, quam in conscientia sentiant, aut aliter referant, quam veritas se habet, sec. 7. num. 2. & 3. 103.
- P. D. Carolus de Palma C. R. commendatur, disp. 14. sec. 1. num. 8. 250. Et vnà cum P. D. Francisco Maria Carafa C. R. pag. 307. *Censualista.*
- Peccat Censualista, cogens Censuarium censum soluere in loco non debito, sec. 1. nu. 9. 604.
- Aut si censum perpetuum irredimibilem eodem pretio emat quo emitur census redimibilis, num. 10. 605.
- Peccat, & cum onere restituendi, si censum emat vitalitium cum pacto de retrouendendo, si velit percipere, & cum effectu percipiat in casu retrouenditionis integram pretij quantitatem, num. 11.
- Peccat si censum emat consignatum, & nõ soluat gabellam, & statuto cauetur, nu. 12.
- Idem est si censum emat, recepto pignore, siugi fero, num. 13.
- Quando talis contractus sit vsurarius ibid.
- Peccat si censum emat ex pretio rei immobilis venditæ, & reseruet sibi fructus, vel redditum donec pretium soluatur, numer. 14. 606.
- Peccat si censum emat pecunia credita, & contractus est nullus, num. 15.
- Idem est si censum emat non confecto instrumento in terris, vbi recepta est dispositio B. Pij V. num. 16.
- Peccat Censualista censum emens pecunia numerata coram Notario, & testibus, eandem mutuo recepturus, num. 17. 607.
- Peccat scienter censum emens super rem alienam fingendo id se ignorare, num. 18.
- Quid si probabiliter ignoret, num. 19.
- Quid si emat censum super re, fideicommissio subiecta, num. 20.
- Quid si emat super totam rem communem, num. 21. 508.
- Quid si emat super rem feudalem citra Domini consensum, num. 22.
- Quid si super rem dotalem num. 23.
- Quid si emat super re, empta ea lege, vt non censeatur translatum dominium, nisi integro pretio soluto, num. 24.
- Quid si emat super bonis pupillorum, & minorum, num. 25.
- Si minor maior factus pensiones soluat, an censeatur ratificasse contractum, ibid. in med.
- Quid si emat censum super bonis Ecclesiæ, non præiis solemnitatibus requisitis, & assensu Rom. Pontificis, num. 26. 609.
- Quid si censum emat super vsu tantum alicuius rei, num. 27.
- Peccat Censualista censum emens super rebus mobilibus, vel se mouentibus in Terris, in quibus extrauag. B. Pij V. est vsu recepta, num. 28.
- Quid si per super sola persona, vel sit census mixtus, ibid.
- Et quid in terris, vbi non seruatur Constitutio prædicta, an imponi possit census super rebus mobilibus. Et vt in perpetuum duret, ibid. in fin.
- An imponi possit super rebus, quæ pro immobilibus habentur, & quæ nam sint ista bona, num. 29. 610.
- Peccat Censualista censum emens scienter super re, quæ de sui natura frugifera non est, num. 10.
- Quæ sit res fructifera, num. 31.
- Quid si emat censum in re, cuius fructus nõ sufficiant ad annum redditum soluendum, num. 32. 611.
- An peccet si emat super certis finibus nõ in re designata, in terris, vbi extrauag. B. Pij V. est vsu recepta, num. 33.
- Peccat Censualista, ex contractu censuali inualido pensiones percipiens, num. 34.
- Vel si solutionem pensionum plus debito exigat, num. 35.
- Aut si propria auctoritate pensiones accipiat ex fructibus rei censuatæ, licet Censuaris fuerit in mora, num. 36. 612.
- Aut si via executiua agat contra detinentem rem, censui subiugatam, iure familiaritatis, num. 37.

Pee-

I N D E X

Peccat Censualista, censuarium obligans ad casus fortuitos contingentes, num. 38.
 Aut si illum obliget ad non alienandam rem, censui suppositam, num. 39.
 Aut si Censuarium obliget morosum, in soluendis pensionibus ad interesse lucri cessantis, num. 40. 613.
 Peccat Censualista obligans debitorem census morosum ad poenam commissi in casu morae in soluendis pensionibus, num. 41.
 Vel si illum obliget ad soluendam duplicatam pensionem, num. 42.
 An faciat contra extrauag. B. Pij V. si mediante pacto obliget Censuarium in casu morae ad augendum censum, vel nouum creandum super re, censui supposita, vel super alia, num. 43. 614.
 An peccet si obliget Censuarium ad onera, quae ad ipsum non spectarent, num. 44.
 Peccat si Censuarium obliget ad soluendas pensiones census realis re perempta, in totum, vel in parte, num. 45.
 Vel ad soluendas pensiones annuas re infructuosa effecta in totum, vel pro parte, num. 46.
 Peccat si recuset retrouendere censum pro eadem pretio Censuario redimere petenti, num. 47. 615.
 An peccet si recuset retrouendere censum pro parte, num. 49.
 Vel si recuset retrouendere tertio volenti illum redimere, num. 50.
 Peccat censum emens pro alio, illumque reuendens, citra mandatum eius, cuius nomine fuit emptus, num. 51. 616.
 An peccet si obliget Censuarium, vt infra certum tempus censum redimere non possit, post verò possit, num. 53.
 Aut si obliget Censuarium ad censum redimendum, num. 54.
 An ex natura rei sit, licitum hoc pactum, ibid.
 Peccat Censualista, si Censuarium obliget ad dandam sibi rem censuatam in pignus fructuam vsque ad quantitatem redditus, numer. 55. 617.
 Quid si obliget Censuarium ad non alienandam rem censuatam, nisi facta redemptione census, num. 56.
 An peccet obligando Censuarium ad reddendam eandem speciem monetæ tempore redemptionis, num. 57.
 An controueniat extrauag. B. Pij V. obligando Censuarium ad denunciandum redemptionem per trimestre tempus, vel semestre ante, num. 58.
 Cetera vid. in ver. Emptor census.
Censuarium.
 Censuarium peccat, scienter imponens, ac constituens censum super rem non liberam, disp. 27. sec. 2. num. 1. 618.

Vel super re, ea lege emptæ, vt dominium nõ transferatur, nisi integro pretio solato, num. 2. 619.
 Peccat Censuarium Pater, si censum constituat super bonis Castrensibus filij, vel quasi, num. 3.
 Peccat Censuarium Rector Ciuitatis, si censum constituat super Ciuitatis bonis citra Principis assensum, num. 4.
 Quid si fines rei censuatæ, & instrumentum census Domino ostendere recuset, num. 5.
 Quid si non soluat pensiones debitas, condito, ac debito loco, & tempore, ac in debita specie pecuniæ, num. 6.
 Quid si soluat non integras pensiones, sed partem tantum eo inuito, num. 7.
 Peccat Censuarium, vendens rem censuatam alteri, quam Domino census, num. 8. 620.
 Licet peccet alienando rem censuatam, non admonito ante mensam Domino census, nõ tamen venditio est ipso iure nulla, num. 9.
 An Dominus possit agere ad rescissionem contractus vendita re censuata, non præuia denunciatione Domino census, num. 10.
 Peccat Censuarium in redimendo censum, non reddendo pretium in moneta debita, num. 11. 621.

Census.

Census consignatiuus, quid, & quotuplex sit, & quot species census in communi, disp. 27. sec. 1. num. 1. 602.
 An census personalis, vt mixtus sit prohibitus, num. 2.
 Num attentio iure naturale census redimibiles ex parte emptoris, vel vtriusque constitui possint, ibid.
 Quis nam dicatur Censualista, & quis Censuarium, num. 3. 603.
 Quo titulo constituatur census consignatiuus ibidem.

Chrisma.

Chrisma, vid. in ver. Oleum Sanctum;
Clericus.
 Clericus donans Episcopo, siue mutans cum intentione obtinendi ab eo beneficium simoniam an committat, disp. 5. sec. 4. nu. 98.
 Occultans se in confessionario, & mulierem sollicitans, licet non comprehendatur sub Constitutionibus Pontificijs contra sollicitantes, si tamen absolutionem impendat, incidit in dispositionem Greg. XIII. disp. 3. sec. 9. num. 27. 57.
 Clericus in minoribus suscipiens Ecclesiam Parrochiale, seu aliud beneficium curatum, citra tamen intentionem suscipiendi Sacerdotium intra annum, peccat, & fructus restituere tenetur, disp. 10. sec. 2. num. 1. 157. & disp. 11. sec. 4. num. 19. 185.
 Quid si sit dubius, an intra annum Sacerdotium suscipere velit, num. 2.

I N D E X

- An sit necessarium propositum absolutum, & determinatum permanendi in statu Clericali in susceptione cuiusvis beneficii, num. 3. & 4. 158.**
- An interim acquirat titulum beneficii, & fructuum dominium, num. 6.**
- An peccet, si ab initio intendebat ad Sacerdotium promoueri, sed intra annum mutauit voluntatem, vel dispensationem obtinuit, num. 8.**
- An peccet si beneficium sit curatum habitu tantum, num. 10. 159.**
- Quid si Cappellaniam suscipiat, quæ possit administrari per Vicarium, num. 11.**
- Clerici, qui citra litteras dimissorias proprii Episcopi passi sunt ordinari ad minores, vel maiores ordines ab Episcopo non suo in quas poenas incidant, disp. 6. sec. 3. num. 1. in med. & num. 2. 107.**
- Quando spoliantur beneficijs impetratis ante suspensionem, d. num. 2. in princ.**
- Peccant Clerici coniugati impetrantes beneficia, ac obtenta ante matrimoniū amittunt ipso facto, disp. 11. sec. 4. num. 12. 185.**
- Nec Episcopus posset in hoc dispensare, ibidem.**
- Et multò magis peccant, qui Clerici non sūt, & beneficia impetrent, num. 13.**
- Peccant Clerici, qui scientes se esse illegitimos, ad Clericatum se promoueri fecerunt, num. 14. 186.**
- Non incedentibus in habitu, & tonsura, statim vacant eorum beneficia, num. 59. 196.**
- Peccant Clerici non deferentes habitum, & tonsuram, ordini congruentem, disp. 15. sec. vnic. num. 1. 251.**
- Vel si sint Venatores, num. 2. Et an illis interdicta sit piscatio, ibid.**
- Aut si deserant arma, siue sint negotiatores, num. 3. & 4. 252.**
- Siue si alia officia secularia exerceant, num. 5.**
- Vel si vacent ebrietatibus, aut immoderatis commensationibus, num. 6.**
- Peccant Clerici in minoribus, à Clericatu recedendo, & matrimonium contrahendo absque aliqua causa, num. 7.**
- Vel si beneficia impetrent ante legitimam ætatem, num. 8. 253.**
- Peccant Clerici beneficiati, vel pensionem habentes, si diuinum officium, vel paruum B. Virginis non recitent, num. 9.**
- An etiam teneantur restituere fructus, num. 10. vid. in ver. Beneficiati.**
- Peccant Clerici, si consentiant conueniri coram Iudice laico, num. 14. 254.**
- Peccant Clerici mortaliter, & sunt excommunicati, communicantes in Diuinis cum excommunicato à Papa, num. 15.**
- Peccant Clerici, immiscentes se in causa sanguinis, num. 16.**
- Siue si excommunicati, suspensi, vel interdicti, aut irregulares, simoniacè, vel à simoniaco ordines suscipiant, num. 17.**
- Peccant multò grauius Clerici concubinarij, & indigni Clericorum nomine censentur, disp. 21. sec. 4. num. 5. 458.**
- Et multis poenis de iure plectuntur, num. 6. 459.**
- Et omnis mulierum cohabitatio, & detentio est eis prohibita, num. 7.**
- Priuantur etiam omnibus beneficiorum fructibus, vt neque ex illis alimenta suscipiant num. 8.**
- An appellatione Clericorum veniant Monachi, & omnes personæ Ecclesiasticæ, num. 9. 460.**
- Clerici, & Religiosi in vendendo seruari tenentur pretium legale, siue à Principe taxatum, disp. 26. sec. 9. num. 6. 585.**
- Vtrum cogi debeant per Sæculares, vel Ecclesiasticos, ibid.**
- Et quid si fames, vel necessitas urgeat, ibid.**
- Peccant Clerici negotiatores, res ementes, & immutatas vendentes, num. 62. 596.**
- Cognatio.*
- Cognatio spiritualis ex Sacramento penitentiae oritur inter Confessarium, & poenitentem, nec est impropria, aut lato sumpto vocabulo, disp. 3. sec. 3. num. 6. 37.**
- Quæ contrahitur in susceptione baptismi, & confirmationis, & matrimonium prohibet, inter quos contrahatur, disp. 21. sec. 3. num. 2. 427.**
- Inter quos contrahatur cognatio legalis: & inter quos matrimonium prohibeat, ibid.**
- Inter quos matrimonium prohibeat cognatio naturalis, quæ consanguinitas appellatur, num. 3.**
- Collator.*
- Collator beneficii Curati, siue habentis obligationem Sacri Ordinis, sciens, susipientem illud, non suscepturum Ordinem Sacrum, peccat, & Ecclesiam tenetur seruare indemnem cum refectione damnorum, &c. disp. 10. sec. 2. num. 5. 158.**
- Comes.*
- Comes Palatinus legitimare an possit illegitimos, quoad Prælaturas, & dignitates, vid. verb. illegitimus.**
- Commodatum, Commodans, & Commodatarius.**
- Commodatum quid sit, disp. 36. num. 1. 639.**
- In quo differat à pignore, & locatione, ibid.**
- An, & quando possit commodans citra culpam reuocare commodatum, non dum elapso tempore, ad quod vsque fuit concessum, num. 2.**
- Ex qua culpa teneatur commodatarius, si res commodata pereat, num. 3. Et an teneatur de casu fortuito, ibid.**
- Peccat commodatarius si vtatur commodato diutius, vel ad alium vsum, quam sit ei concessum, ibid. in fin.**
- Con-**

I N D E X

Concionator

Concionator pro sola obligatione concionandi exigere potest pretium, disp. 16. sec. 35. num. 4. 322.
In quibus peccare possit, vid. in ver. Prædicatores.

Concubinarij

Concubinarij grauisimè peccant, licet Cōcubinatus habeatur inter solutum, & solutam, disp. 21. sec. 4. num. 2. 458.
Quo iure sit prohibitus concubinatus, nu. 1.
Peccant multò grauius, si concubina maritum habeat, num. 3.
Et grauisimè si vir vxorem habeat, num. 4.
Et multò grauius, si Clerici sint num. 5. cum seqq. vid. in ver. Clerici.

Conductor

Conductor peccat, si rei conductæ iustam mercedem non soluat locatori, disp. 29. sec. 2. nu. 1. 638.
Vel si pensionem non soluat locatori tempore debito, num. 2.
Quando sit soluenda pensio, si tempus in contractu non sit expressum, ibid.
Sic si non soluat pensionem in materia debita, num. 3.
An fructus prædij conducti, & bona inuecta sint tacitè hypothecata pro pensione soluenda, nu. 4. Quid pro refarciendis datnns, culpæ conductoris illatis, ibid.
Vt bona inuecta sint tacitè hypothecata, an requiratur, vt inducantur, animo, vt percepto ibi sint, ibid.
In quibus casibus conductor excusetur à pensionis solutione, num. 5.
Peccat Cōductor, si finito conductionis tempore rem conductam locatori ad eius, vel hæredum petitionem non restituat, numer. 6. 639.
Qualiter puniatur, si in iudicio de ea re contendat, ibid.

Confessarius

Confessarius sine lethali culpa debet esse in confessionibus audiendis, disp. 1. sec. 1. num. 1. 4.
An peccet mortaliter, si confessiones audiat in lethali culpa, licet absolutionem non impendat, num. 3. Et disp. 13. sec. 1. nu. 2. 242.
Quid si minimam tantum partem audiat, cū proposito confitendi, num. 4.
Si confessiones audiat, alligatus censura, vltra nouam culpam irregularis efficitur, num. 6. fol. 5.
Quid si ministraret Sacramentum in extrema necessitate constituto, num. 7. & numer. 19. fol. 7.
Quid si esset alligatus censura occultè, nu. 9.
Vel si esset occultè excommunicatus, & ex officio ad id teneretur, num. 11. fol. 6.
Et quid si non teneretur ex officio, num. 12.
Quid si probabiliter ignorares se esse excommunicatum, num. 14.

Quid si ex naturali inaduertentia, vel obliuione, num. 15.

An excusetur ab irregularitate ob iuris ignorantiam, num. 17.

Quid si Sacramentum pœnitentiæ ministret in lethali peccato ob metum cadentem inconstantem virum, num. 18.

An debeat in casu necessitatis præmittere, saltem contritionem, num. 19. fol. 7. & nu. 27. fol. 8.

An toties peccet, quoties confessiones audit, num. 22. cum seq.

In quibus casibus possit Confessarius vnica absolutione plures absoluere, num. 24.

An excusetur à noua culpa Confessarius, si habeat tantum attritionem, num. 28. fol. 8.

An Sacramentum sit validum, num. 29.

Puritas intentionis exigitur ad bonitatem Confessarij in audiendis confessionibus, seq. 2. num. 1. fol. 10.

Si hæc habeat dicitur habere caput aureum, num. 2.

Illudque habere dicitur si munus suum exercet, propter honorem, & amorem solius Dei, num. 3.

Caput aureum habere non dicitur, si ex eius munere temporalia assequi intendat, nu. 5. 11. Et peccat mortaliter, disp. 13. sec. 1. nu. 3. 242.

Et committeret simoniam mentalem, ibid.

Si temporale aliquid exigat, aliter confessionem non auditurus, simoniam realem committit, num. 6.

Quid si intenderet temporalia pro labore intrinsecè adiuncto Sacramento pœnitentiæ, num. 7. Et quid pro extrinsecò, ibid.

Caput aureum, nec habere dicitur, si ex eius munere laudem intenderet humanam, num. 9. 12.

Quando simoniam committat intendens fauorem humanum in audiendis confessionibus, num. 11.

Quando incidat in hypocrisim, num. 13.

Confessarius debet esse discretus, & cautus circa personam, quam sibi confitendam excitare, & trahere intendit, disp. 2. sec. 1. nu. 1. 13.

Peccabit non modo contra charitatem, sed etiam contra iustitiam si dolosè, & falsis suasionibus ab altero pœnitentem auferat, & ab eiusdem Ecclesia deuiet, & ob id elemosynarum iacturam auferat, nu. 2. Et disp. 13. sec. 1. num. 4. 242.

Quando possit personam ad sibi confitendum excitare, num. 3.

Personarum acceptionem habere non debet, licet cæteris paribus Magnates sint præferendi, sec. 2. num. 1. 15. & disp. 13. sec. 1. nu. 5. 242.

Qua prudentia in hoc vti debeat, ne postpositis scandalum inferat, num. 2. & 4. 16.

Quo-

I N D E X

- Quomodo audire debeat confessionem mulieris, vel pueri, num. 5.**
- Debet in primis se Crucis signo signare, num. 8. 17.**
- Quid agendum si nouerit pœnitentem ad eum rudem, vt probabiliter dubitet cum nescire Confiteor, vel Symbolum fidei, num. 10. 18.**
- An peccet mortaliter si absolutionem istis sic iudibus impendat, disp. 13. sec. 1. nu. 8. 242.**
- Et quid si dubitet, an pœnitens adhibuerit omnimodam diligentiam in memorandis suis culpis, num. 14.**
- An peccet mortaliter si ipsum absoluat, dict. sec. 1. num. 7. 242.**
- In quibus casibus obligetur Confessarius audire pœnitentem, eique Sacramentum ministrare, etiam si dicat, nullam diligentiam adhibuisse in memorandis peccatis, num. 16. & 17. 19.**
- Debet præterea pœnitentem interrogare, an satisfactionem, in præcedenti confessione iniunctam adimpleuerit, num. 21. 20.**
- Quid agendum si videat pœnitentem ad eum fragilem, vt probabiliter dubitet, satisfactiones non esse expleturum, quamuis id promittat, & animum habeat adimplendi, num. 22. cum seq.**
- Quid quoad satisfactionem exhibendam proximo damnificato in fama, corpore, vel in bonis, an cogere debeat eum, vt statim restituat, alias non absoluendus, num. 24. cum seq. 21.**
- Quid in articulo mortis, num. 26.**
- Quid in manifestis vsurarijs, & raptoribus, num. 27.**
- In quibus casibus absoluendus sit pœnitens antequam restituat, num. 29. cum seq. 22. vid. in verb. Debitor, & in verb. Pœnitens.**
- An peccet mortaliter si pœnitentem absoluat non præmissa satisfactione, num. 8. 243.**
- Quæ nam, & quotuplex scientia requiratur in Confessario, disp. 3. sec. 1. num. 1. 29.**
- An exigatur scientia eminens, num. 5.**
- Peccat mortaliter si sufficientem scientiam non habeat, quocumque modo confessiones audiat, num. 6. 30. & disp. 13. sec. 1. num. 1. 242.**
- Quo iure exigatur scientia in Confessario, num. 2.**
- Si minus idoneus sit, ac insufficiens, an peccet, licet Prælati ei præcipiat sub præcepto sanctæ obedientiæ, vt confessiones audiat, num. 8.**
- Ignarus, & insufficiens, etiam nulliter Sacramentum facit, num. 10.**
- An peccet si confessionem audiat alicuius docti viri, num. 11.**
- Vel si audiat confessiones personarum spiritualium, num. 12. 31.**
- Vel si sint constituti in articulo mortis, num. 13.**
- Qui nam Confessarius dicatur idoneus, num. 14. & disp. 13. 141.**
- An teneatur sub lethali culpa scire discernere inter mortale, & veniale, & an talis actus peccatum sit, num. 15.**
- Si perfectam scientiam non habeat discernendi omnia, & singula peccata mortalia à venialibus, maxime quæ sunt iuris obscuri idoneus dicitur, si sciat de illis dubitare, nu. 16.**
- Eorum quæ frequentius accidunt, perfectam scientiam habere debet, num. 18. 32.**
- Ad Confessarij scientiam pertinet etiam scire peccata ipsa esse materiam Sacramenti pœnitentiæ essentialem, alias Confessarius cum sacrilegio absoluit, num. 19.**
- Et non solum materiam circa quam, & remotam, sed etiam ex qua, & proximam Sacramenti pœnitentiæ, num. 27. 34.**
- Scire quoque debet condiciones, quas confessio exigit, num. 28. & casuum reservationes, ac excommunicationes Papales, ibid.**
- Et insuper formam huius Sacramenti, n. 29.**
- Ac etiam, absolutionem comprehendere quoque peccata inculpabiliter oblita, num. 30.**
- Confessarius discretus, ac prudens debet esse, nè pœnitens peccati complicem nominet, sec. 2. num. 1. 35.**
- Quid cauere debent in audiendis mulieribus, num. 3.**
- Quid an peccet mortaliter, si indiscretè morretur in audiendis confessionibus maxime mulierum, disp. 13. sec. 1. num. 9. 243.**
- Mulierum familiaritatem, etiam spiritualiù fugire debet, sec. 3. num. 1. 35. & nu. 2. 36. & num. 10. 243.**
- Quod nam graue nefas sit Confessarij accedere ad filiam confessionis carnaliter, vel ad puerum, & an sit circumstantia in confessione aperienda, num. 6. & 7. 37.**
- Confessarius si Neapoli filiam spiritualem quouis modo sollicitauerit, non potest amplius confessiones audire, sed ipso facto eius licentia expirat, num. 9.**
- Confessarij sollicitantes pœnitentes ad turpia in confessionibus detestabile scelus committunt, enorme, impium, perniciosum, ac nefandum, sec. 4. num. 1. 38. & num. 11. 243.**
- Hæresis suspicionem inducit vehementem, num. 3. & 4.**
- Sed talis abiuratio non in publico, sed in Aula Sancti Officij fieri debet, num. 5.**
- Qua pœna puniebantur Confessarij sollicitantes ad turpia ante Constitutionem Gregor. num. 7. 39.**
- An extendatur Constitut. Greg. ad sollicitantem puerum in actu similiter confessionis, num. 8.**
- Si Confessarij abiurare nequeant, sunt excommunicandi, num. 9.**
- Ad quos spectet cognitio Confessarij sollicitantis**

I N D E X

- tantis ad turpia, *sec. 5. num. 1. 40.*
- Quid in Regnis Hispaniæ, *num. 2.*
- An hodie ex vi Constitutionis prædictæ Gregorianæ in Regnis, in quibus non extat Hispanica inquisitio, si prædicti citentur ab Episcopo, & ab Inquisitore, comparere possint coram vno tantum, *num. 3.*
- An coniunctim possint in hoc crimine procedere, tam Episcopi, quam Inquisitores, *num. 4. & 5. 41.*
- Quomodo procedatur contra Confessarios sollicitantes, *sec. 6. à num. 1. fol. eod.*
- Quæ probationes requirantur ad carcemandum, & puniendum Confessarios, ad turpia penitentem sollicitantes, *sec. 7. per totâ, 43.*
- Confessarius ex vnius fœminæ, quantumvis honestæ denunciatione fuisse ab eo in actu confessionis ad turpia sollicitatam non est constituendus, nec carcemandus, *num. 1.*
- Quid si compertus fuerit leuis, ac malæ vitæ, *num. 2.*
- Quid si duæ fœminæ probatæ vitæ aduersus illum denunciauerint, *num. 3.*
- An sufficiant ad condemnandum, *num. 6.*
- Si Confessarius hoc casu examinatus negat delictum, an possit torqueri præcipue super intentione, qualiter sentiat de Sacramentis Ecclesiæ, *num. 7. 44.*
- An tres fœminæ probatæ vitæ denunciantes Confessarium satis sint ad conuincendum, & condemnandum eum pro crimine sollicitationis in confessione in earum personas, *num. 8.*
- Refertur exemplum de muliercula, quæ sollicitauit Confessarium, *num. 10. ver. Adde.*
- An sollicitatio ad inhonesta venerea in actu confessionis habita à Confessarijs in penitentes comprehendatur sub pœnis Pontificiarum Constitutionum, *sec. 8. nu. 2. 45. vid. in verb. Sollicitatio.*
- Confessarius sollicitans penitentem in actu confessionis, alijsque in casibus supra relatis non ad turpia venerea, sed ad alia peccata alterius generis, est denunciandus, *num. 23. 48. & num. 24. cum seq. 49.*
- Quid si sollicitet ad turpia in alijs Sacramentis, quam in confessione, an incidat in pœnas, in Pontificijs Constitutionibus statutas, contra sollicitantes, &c. *num. 26.*
- Quid si sollicitet in Sacramento Eucharistiæ, *num. 27.*
- Confessarij deputati ad audiendas fidelium confessiones, penitentes ad turpia sollicitantes, cuius iudicio subijciantur, *sec. 9. numer. 4. 51.*
- Et siue penitentes masculi sint, siue fœminæ, *num. 5.*
- Quid si Confessarius sollicitando ob paruitatem materiæ culpam leuem committeret intra genus luxuriæ, an sit denunciandus, *num. 6. cum seq. 52.*
- Quid si Confessarius fuerit à penitente sollicitatus, & sollicitationi ipse consenserit, *num. 8. & 9. & num. 32. in med. & num. 33. 57. & in addit. præcip. num. 2. 69.*
- Quid si nedum consentiat, sed vicissim alligant ad turpia, *num. 3.*
- Confessarius pro prima sollicitatione punitus, incidens pro secunda in hoc crimen, pro vtraque est denunciandus, *num. 10.*
- Est quoq; denunciandus, etiam si mulier ante accusationem sollicitata, nolit postea se accusare, vel etiam compunctus Confessarius ad alium Confessarium, remittat exaudiendam, *num. 11.*
- Si statim post confessionem sollicitauit penitentem, & cum ea rem habuit, hanc circumstantiam tenetur confiteri, *num. 12. 53.*
- Confessarius non subditur Inquisitorum iudicio, nec est denunciandus, qui dicente fœmina se velle in crastinum confiteri, illam sollicitet, & confessionem dissuadeat, *num. 13.*
- An sit denunciandus si verè de scelere sit emendatus, *num. 14.*
- Quando præsumatur emendatus, *num. 15. cù seq. & num. 26. 64.*
- An sit præmittenda correctio fraterna, *d. nu. 26. in med. & in addit. præcip. fol. 70.*
- Hæc sententia est hodie damnata ab Alex. VII. *ibid. ver. Adde, & in addit. præcip. à nu. 1. 69.*
- An sit denunciandus Confessarius, si sollicitationi consentiat quò metum, *num. 19. 54.*
- Quid si penitentem non sollicitet, sed in actu confessionis, vel immediatè paulò ante, vel paulò post confessionem, poculum ei præbeat amatorium, quo in somnum incidat, & sopitam illam agnoscat, *num. 20.*
- Confessarius sollicitans absolui potest nulla præuia denunciatione sui ipsius, *sec. 10. nu. 16. 62.*
- Confessarij sub lethali culpa tenentur monere penitentes sollicitatas, illasque docere teneri denunciare Confessarios, qui eas sollicitauerint, *num. 23. 64. & num. 12. 243.*
- Confessarius audiens confessionem mulieris impudicæ si eam non sollicitet in actu confessionis, sed amore eius captus mittat ad illam nuncium, seu lenonem, vel literas est denunciandus, si id fecit immediatè post confessionem in addit. præcip. *num. 4. 69.*
- An sit denunciandus fungens officio lenonis, & sic si sollicitet pro alio, *num. 5.*
- An sit denunciandus si manens in confessionario, fingat excipere confessionem illius, quem sollicitat, *num. 6.*
- Quid si sollicitet ad turpia, ex occasione confessionis, licet non maneat in confessionario, *num. 7.*
- An detur paruitas materiæ in delicto sollicitationis, *num. 8. 70.*

An

I N D E X

- An fit denunciandus Confessarius, qui aperte non sollicitat, sed signis, num. 9.**
- Reijciuntur per Alex. VII. causæ, quæ pro excusatione denunciandi adducebantur, num. 10. cum seq.**
- Si Confessarius, qui sollicitavit, præueniat, & spontè denunciaret se ipsum Inquisitoribus, omnis cessat obligatio denunciandi, numer. 16. 71.**
- Confessarius in audieudis confessionibus, non solum fungitur Iudicis, sed etiam Medici officio, sec. 11. num. 1. 72.**
- Sicut timorem incutere non debet, quem consolari oportet, ita nec mansuetudine utatur cum illo, quem acriter conuenit increpare, num. 2.**
- Patiens debet esse, & nunquam desperari de peccatoris conversione, num. 3.**
- Confessarius in interrogandis pœnitentibus cautus debet esse, ut non descendat ad particulares circumstantias, quæ necessariae non sunt, sec. 12. num. 1. 73.**
- Si puer, aut puella fateatur luxuriæ peccatū, quærere non debet, an proprijs manibus se polluerit, num. 2.**
- Quid agendum si pœnitentem videat aded incapacem, ac rudem, ut probabiliter credat per se satis non esse ad confitenda omnia peccata, num. 3.**
- Si quis confiteatur rem sacram surripuisse, an sit necesse, ut interrogetur, an de loco sacro surripuerit, num. 4.**
- Et quid si quis confiteatur furtum commississe, num. 5.**
- An debeat esse discretus, & cautus in inuestigandis circumstantijs peccatorum, quæ conditionem, & qualitatem personæ peccantis denotant, & sic in peccato incontinentiæ consideranda sit persona agens, & patiens, num. 6. 74.**
- Confessarius in audienda confessione Summi Pontificis, qualiter discretus, & cautus esse debeat, disp. 4. fol. eod.**
- Qualiter discretus, & cautus esse debeat in audiendis confessionibus S. R. E. Cardinalibus, disp. 5. num. 2. 94.**
- Confessarij in quibus peccant audiendo confessiones mulierum, & puerorum, maxime rudium, disp. 13. sec. 2. num. 1. 244.**
- Peccant interrogantes de his, quæ ad confessionem non pertinent ex sola delectatione, & curiositate, num. 2.**
- Notandum est in hoc consilium D. Antonini in interrogandis puellis, & pueris, ut scilicet incipiendum sit à remotis, ibid.**
- Peccant Confessarij, qui ut citius ab audiendis confessionibus se expediant, negligunt interrogare pœnitentes de numero peccatorum, num. 3.**
- Peccant si pœnitentes excommunicatos absoluant à peccatis, priusquam ab excommunicatione, & Sacramentum nulliter impendant, num. 4.**
- An peccent si absolutionis formam impendant multipliciter, num. 5.**
- Peccant Confessarij absoluentes à censuris Bullæ Cœnæ, non obtenta facultate à Rom. Pontifice, num. 6. 245.**
- Et est damnata eorum sententia, asserens, Bullam Cœnæ solum habere locum, in casibus publicis, ibid.**
- Peccant Confessarij, qui cum approbati ab ordinario non sint, nec specialem facultatem habeant à Sum. Pontifice, fidelium confessiones audiunt, num. 7.**
- An peccent, si irrationabiliter absolutionem denegent pœnitentibus, ibid. ver. Septimò.**
- An Confessarius possit se conformare opinioni pœnitentis, eamque sequi, num. 8.**
- Quid si opinio probabilis non esset, num. 9.**
- An peccent si sine iusta causa absolutionem differant, num. 10. 246.**
- Et quæ sit causa rationalis, ibid. & num. 11.**
- Peccant Confessarij, si pœnitentibus non præcipiant proximam occasionem dimittere, num. 12.**
- Peccant Confessarij, si pœnitentium peccatis non perceptis ex imperitia linguæ, ex dormitatione, aut mentis distractione, eisdem absolutionem impendant, num. 15. 247.**
- An peccent si post absolutionem impensam, aduertant, se errasse ex defectu potestatis, aut alterius rei, ac pœnitentes ipsas non aduertant, cum possint, num. 16.**
- Habita potestate, an possit Confessarius absolvere pœnitentem absentem, ibid.**
- Peccant grauissimè Confessarij, multisque pœnis plectuntur, reuelantes confessionem suorum pœnitentium, atque ided Sacramentale sigillum violantes, num. 17.**
- Peccant Confessarij monialium, tam ordinarij, quam extraordinarij, ingredientiæ Monialium Monasteria absque necessitate, licet facultatem ingrediendi habeant ab Episcopo, num. 18.**
- Coniuges.*
- Coniugēs peccant mortaliter, si matrimonium clandestinè contrahant, & non præuijs denunciationibus, aut ex legitima causa saltem coram Parocho, & duobus testibus presentibus: & deindè ante eius consumationem denunciationes in Ecclesia fiant, disput. 21. sec. 3. num. 7. 428.**
- An matrimonium sit nullum: Et quid si fiat, omisis tantum denunciationibus, ibid.**
- Quot modis clandestinè contrahatur, ibid.**
- Peccant coniuges, si scientes habere impotentiam coeundi, nuptias contrahant, num. 8.**
- Quod intelligitur de impotentia perpetua, ibid. Et quandoq; matrimonium sit irritum, ibid.**
- Si

- Si impotētia præcefferit, sed velint simul cohabitare, vt frater, & foror, an talis habitatio de iure concedatur. *ibid.* & n. 9. 429.
- An peccāt, si dissoluto matrimonio, ob impotentiam naturalem ad alias nuptias transeant. num. 10.
- Si vxor a viro frigido separata, alteri nupserit, an, & quouſq; sit cum eo pacificè relinquenda. num. 11.
- An possit citra culpam debitum petere, non obstante superuenienti dubio valoris matrimonij. *ibid.*
- Quid dicendum de matrimonio, dissoluto per impotentiam naturalem vxoris, habentis naturam arctam, tam respectu omnium, quam vnus. num. 12.
- Quid in matrimonio dissoluto ratione maleficij, an peccent Coniuges, ad secundas nuptias transeuntes. num. 13.
- An peccet alter Coniux, si Religionem fuerit ingressus, & ibi professionem amiserit, dissoluto matrimonio ratione impotentiae, vel maleficij. num. 14.
- Quid si vxore cum secundo permanente, vir sacros ordines susceperit, & deinde sententiae Ecclesiae error detegatur. *ibid.*
- Peccant Coniuges, dicentes se esse nobiles, diuites, cum non sint, vt matrimonium contrahant. num. 15. 430.
- An peccet seruus contrahens cum libera, tacita seruitutis conditione. num. 16.
- An matrimonium sit irritum: Et quando per copulam ratificetur. *ibid.* & num. 17.
- Peccant Coniuges, matrimonium contrahentes post votum Castitatis, siue solemne, siue simplex. num. 18.
- Quid de voto Religionis. num. 19.
- An peccet contrahendo matrimonium, qui ordinem sacrum suscepit, spontè, nec noluit obligare se voto castitatis: Et matrimonium sit irritum. num. 20. 431.
- Quid si sacer ordo vi, vel metu fuerit susceptus. num. 21.
- Quid in puero ad sacrum ordinem ante vsum rationis promotus. num. 23.
- Peccant Coniuges si post matrimonium ratum cum alijs, denuò matrimonium contrahant inter se. num. 25. 432.
- Peccat Coniux si coniugem ducat in vxorem vi, aut metu, & è conuerso. num. 28. Et quando ob metum matrimonium sit inualidum. *ibid.*
- Peccant Coniuges, si post commissum homicidium, vel adulterium, aut vtrumque simul sub spe futuri matrimonij, nuptias contrahunt. num. 29.
- In quibus casibus matrimonium dirimatur ob homicidium. *ibid.*
- An peccent si tempore raptus contrahāt matrimonium. num. 30. 433.
- Quid si contrahant non obstante Episcopi, vel eius Vicarij prohibitione. nu. 31.
- Quid si contrahant per verba de præſenti cū vno, post sponsalia contracta cum alio. nu. 32.
- Quid si contrahant cum eis, quos in Cathedris susceperunt. num. 33.
- Peccat Coniuges ante matrimonium per verba de præſenti contractum, vtentes amplexibus, & osculis inuicem, cum periculo pollutionis, & multo magis si vtuntur tactibus impudicis. num. 35.
- An sint licita oscula ad conciliandum, & faciendum nutuum inter ipsos amorem citra pollutionis periculum. *ibid.*
- An peccent si contrahant per verba de præſenti citra dispensationem, nempe ab Aduentu Domini, vsque ad octauam Epiphaniae, & à feria 4. Cinerum vsque ad octauam Paschatis inclusiue. num. 36. 434.
- An peccent si scienter ab alio, quam à proprio Parocho benedictionem accipiant: Et an matrimonium irritetur. num. 37.
- An peccet Coniux, si altero inuito Religionem ingrediatur. num. 38.
- Et quid si per vim intra bimestre passa sit copulam. *ibidem.*
- Quid si post matrimonium consummatum, Religionem ingrediatur altero Coniuge consentiente, & in seculo remanente. nu. 39.
- Peccat Coniux, si legitime non constet de morte alterius Coniugis, sed in dubio adhuc permanens, ad secundas conuoluit nuptias. num. 40. 335.
- Quibus puniatur poenis ultra culpam lethalem, qui viuente vxore aliam ducit. nu. 41.
- An peccet Coniux si medicamenta sterilitatis suscipiat. num. 42.
- Peccant Coniuges, inuicem debitum conjugale petentibus non reddentes. num. 43.
- Nec pacisci possunt de non reddendo. *ibid.*
- An aliquando teneantur debitum reddere, etiam non petenti. nu. 44.
- An peccet mortaliter non reddens, si impotentia reddatur sua culpa medijs illicitis. 46. 436.
- An teneatur reddere debitum in magnis solemnitatibus, nempe Natiuitatis Domini, Paschae, Pentecostes, Corporis Christi, &c. num. 48.
- An reddere teneatur etiam si petens cum peccato mortali peterat. num. 49. 437.
- In quibus casibus citra omnem culpam debitum de negat. num. 50.
- An Coniux teneatur debitum reddere cum detrimento propriae salutis. num. 51.
- Quid cum detrimento salutis corporalis petentis. num. 52.
- Quid ad euitandum detrimentum salutis spiritualis, vt cum non possit citra culpam petenti

I N D E X

- tenti satisfacere. num. 53.
Quid si uterq; probabiliter dubitaret de validitate matrimonij, & facta diligentia non possunt deponere dubium. num. 54. 438.
Quid si debitum peteret in indebito situ. num. 55.
Vel in vase non naturali. num. 56.
Aut si in loco indebito, vt si ab alijs videatur. num. 57.
An teneatur debitum reddere Coniugi ebrio, vel furloso. num. 58. 439.
Vel si debitum petens adulterium commiserit. num. 59.
An teneatur debitum reddere tempore menstrui. num. 60. & 114. 449.
Aut alteri Coniugi per sententiam diuortij legitimè separato. num. 61.
Peccant Coniuges saltem venialiter, copulã habentes sola delectationis causa. num. 65. 440.
An peccent si copulam habeant, sed seminare nequeant intra vas. num. 62.
An peccent, si per oscula, tactus impudicos, delectationes morosas, & turpia verba, exponant se periculo pollutionis. num. 67.
Sed limitatur multipliciter. num. 68. 441.
Peccant lethaliter Coniuges, si ob maiorem delectationem copulam incipiant sodomiticè, & deindè in vase naturali eam perficiãt. num. 69.
Idem est, si sibi inuicem non præstent alimenta. num. 81. 443.
An etiam teneantur alere nulum, & pronurum. num. 82.
An teneantur seipfos inuicem alere, etiam si citra eorum culpam oporteat eos seorsim habitare. num. 86. 444.
Quid si passio inita sit inter Coniuges de alimentis non præstandis. num. 87.
Quid si sint diuites. num. 88.
An Coniux soluto matrimonio teneatur soluere debita mariti, contracta pro se alimentanda. num. 92. 445.
Peccant Coniuges, vota ab eis emissa non seruantes. num. 93. cum seq. vid. in ver. Vxor.
Peccant Coniuges matrimonium contrahentes coram Parocho, vi, aut metu compulso, assistere eorum matrimonio. n. 111. 449.
Et quis nam Parochus debeat assistere matrimonio. num. 112.
An peccent futuri Coniuges, si interrogati ab Ordinario, vel Parocho, vt manifestent impedimentum quantumuis occultum, & infamatorium, illud non manifestent. num. 113.
Peccant Coniuges, si citra alterius consensũ habitum mutent. num. 115.
Vel si copulam habentes inter se, cogitant habere cum alijs. num. 116. 450.
- Consultores.*
- Consultores, Diffinitores, ac Visitatores, maximè in Congregatione nostra, sunt Præpositis minores dignitate, sed Iurisdictione maiores.** disp. 16. sec. 14. num. 1. 274.
Olim à Diffinitoribus erant omninò separati; secus hodie: Et quomodo sedeant Romæ, & etiam extra Romam. ibid.
Peccant Consultores, ac Diffinitores, si dum eliguntur, procurauerint eligi. num. 3. Et qua pœna insuper puniantur. ibid.
An peccent, si conspirent, & iurent, aliquem non eligere. num. 4. 275.
Peccant Consultores, ac Diffinitores, & in simoniæ labem incidunt, si mutuo conueniunt inter se, vt tot, & tales eligantur in gratiam vnus, & totidem in gratiam alterius. num. 5.
An peccent, si manifestent ea, quæ in diffinitorio dicta fuere. num. 6.
Quid si in scrutinio agatur de vocalibus præficiendis in Præpositos, Visitatores, & in alia Religionis munera, aut si tractetur de vitã, moribus, & sufficientia aliorum Sacerdotũ, &c. Et fideliter non dicant quid de illis sentiant. num. 7.
Peccant Consultores, qui per triennium sunt quoq; Diffinitores, & quot annis congregantur post Pascha cum P. Generali ad dietam habendam, & non reficiant Præpositos, & Visitatores citra eorum culpam, & nullã rationabili subsistente causa. num. 8.
Peccant Consultores, si ad domicilium alicubi collocandum, non tam boni communis zelo, quàm proprio commodo moueantur. num. 9.
Peccant Consultores, si irrationabiliter absentiantur P. Generali, volenti transferre vocales de domo in domum intra annum, ante Capitulum proximum. num. 10. 276.
- Contractus, & Contrahens.*
- Contractus Anthycresis maximè frequentatur in Germania, & quodnam pretium requiratur, vt dicatur census consignatiuus.** disp. 24. sec. 1. num. 25. 525.
Contractus innominatus dicitur, non autem locatio, si pro pretio vsus rei locatæ non datur pecunia, & pro eo competit actio præscriptis verbis. disp. 29. sec. 1. num. 1. in fin. 633.
Contrahentibus licitum est se inuicem decipere in foro exteriori, & infra dimidium iusti pretij. disp. 26. sec. 1. num. 8. 561. Et sec. 3. num. 19. 568.
Quod secus est in foro interiori, atque idè citrà culpam, & obligationem restituendi, etiam in minimo quatrante. d. n. 19. & sec. 4. num. 4. 569. & num. 5. & 6. 570. Vide in verb. Lædens.
De qua deceptione intelligendum sit. d. sec. 4. num. 1. 569.

I N D E X :

Coriarij.
 Coriarij excusantur ab obseruatione ieiunij. disp. vii. in princ. 673.

Correctio.
 Correctio, siue admonitio præmittenda est, antequam ad Superiores crimina obcultra denuncientur, seu deferantur. disp. 20. sect. 1. num. 23. 392.

Est proculdubio præmittenda, si in accusando virum insignem, & optimæ famæ, plus scandali, ac damni Reipub. proueneret, quàm emolumenti, & compertum foret, esse emendandum, num. 24. 393.

An sit præmittenda antequam denunciatur Confessarius sollicitans ad turpia penitentes. Vid. in ver. Confessarius.

Creditores.
 Creditores peccant, ultra quàm par est, seuerè se habentes contra suos debitores, debita soluere non valentes. disp. 24. sect. 1. num. 1. 320.

Etiam si sint Creditores ex delicto. num. 2.

Ac etiam si debitores non indigeant pro conseruatione indiuidui, indigeant tamen pro conseruatione status. num. 3.

Et quid si Creditor ob non solutionem debiti patiatur detrimentum status. num. 5.

An possit Creditor citra culpam compellere debitorem, qui cessit bonis. num. 4.

Si Creditor, & debitor reperiantur in extrema necessitate, an possit citra culpam debitorem compellere ad reddendum sibi debitum. num. 6. cum seq. 321.

Peccant Creditores recusantes recipere à suis debitoribus debiti solutionem in alia pecunia, quàm conuenta. num. 9.

Quid hodie ex communi consuetudine. num. 10. cum seq.

An vi talis consuetudinis teneatur Creditor recipere solutionem in alia pecunia, quàm inuenta, licet obligatio sit de tali specie pecuniæ. n. 12. 522.

Quid si solutio promittatur de pecunia imaginaria, puta de litris, siue libris, aut de scutis de Marchia, quæ non reperiuntur in re ipsa natura. num. 13.

Quid si Creditor pateretur damnum ex receptione æquivalentis pecuniæ, an teneatur recipere aliam monetam, quàm conuentam. num. 14.

Quando dicatur Creditor damnum pati ex receptione alterius pecuniæ, quàm conuentæ. num. 15.

Et quid si debitor sit litem contestatus super specie pecuniæ conuentæ, an possit solui alia, quàm conuenta. ibid. ver. Secundum.

Peccant Creditores exigentes pecuniæ diminutæ supplementum à suis debitoribus, in mora non constitutis. num. 16. 523.

Et quid si fuerint in mora. ibid.

Quid si creditor fuerit in mora in recipienda solutione pecuniæ, ibid. in fin.

An creditor dicatur in mora si fuerit facta tantum verbalis oblatio pecuniæ, & non sum sacculo, & numeratione, num. 17.

Peccant creditores petentes his debitum, tenentur ad damnorum, ac expensarum refectionem, & criminis stellationis reofficiuntur, num. 18.

An peccent si debitum illiquidum, vel liquidum, quod iudicis auctoritate de facili possunt consequi, clam suscipiant, num. 19.

Peccat Creditor si pignora à debitore accepto retinet, & furtum committit, numer. 20. 524.

Ac etiam in crimine usuræ incidit, num. 21.

Nec etiam potest ab eo fructus percipere, non computando illòs in sortem, licet per longum tempus illud possiderit, num. 22.

Tenetur in sortem imputare, non solum fructus perceptos, sed etiam quos creditor sua culpa non percepit, num. 23.

An possit creditor pacisci cum suo debitore, ut debito non soluto infra tempus conuentum, pignus remaneat in dominio ipsius creditoris, num. 24.

Et quid pro pretio, æstimando per expertos, num. 3. 526.

An hoc habeat locum in contractu Anthycresis, qui maxime frequentatur in Germania inter Principes, num. 27. 525.

Ut huiusmodi contractus dicatur genus cognatiuus, quod iam pretium requiritur, num. 26.

Quid dicendum in Domino directo recipiente à vassallo feudata in pignus, an possit percipere fructus, num. 29.

An possit creditor ex pignore percipere fructus ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, num. 28.

An creditor possit totum damnum formidatè pacisci, num. 29.

Si marito fuerit datus fundus in pignore, donec dos fuerit soluta, an possit percipere fructus, & in sortem non computabuntur, num. 32. 520.

Quid iure vidua, soluto matrimonio per mortem viri, num. 33.

An possit maritus percipere tantum fructus, qui necessarij sunt ad subeunda onera matrimonij, num. 34. 527.

An textus in cap. salubriter, de usur. intelligatur de contractu Anthycresis, num. 35.

Peccant creditores, solutionem debiti recipientes in alio loco, quàm conuento, num. 37. 528.

An sit liber debitor ab interesse offerendo solutionem in loco conuento, num. 38.

Quid si locus sit appositus gratia creditoris, num. 41.

Creditorum hypothecarij præferuntur Chyrogapharijs, sec. 2. num. 32. 537.

Crimen.

Crimina publica, & quæ vergunt in damnum publicum, quæ num. sint, disp. 20. sec. 1. num. 14. 391.

Quando, & à quibus crimen sit accusandum, vid. in ver. Accusatores.

Curator.

Curator derivatur à cura, quam gerit, & in multis differt à tutore, disp. 21. sec. 5. num. 2. 461.

Peccant curatores, & tutores recusantes tutelam, vel curam acceptare absque legitima causa, num. 3.

Et quot sint causæ legitimæ recusandi, num. 4. & num. 5. 462.

Peccant curatores, & tutores dati, & legitimi, si cum possint non caveant de bona administrando, num. 6.

Sic si inventarium non faciunt de omnibus bonis pupillorum, ac minorum, num. 7.

Quid si iusta causa fuerint impediti, & quæ sit causa, ibid.

An peccent, si salariùm accipiant propria auctoritate pro eorum administratione, num. 8.

Peccant curatores, & tutores si negligentes sint in præservando pupillos, & minores à criminibus intactos, num. 9.

Peccant si pupillorum, ac minorum bona mobilia, quæ servata non essent illis, velia, non vendant, & in emptionem prædiorum, vel censuum non convertant: Et an teneantur ad fructus, quos percipere poterant, deductis expensis, &c. num. 10. 463.

An peccent, si negligentes sint, in administrandis pupillorum, ac minorum rebus, siue in eorum litibus prosequendis, num. 11.

Peccant, & in periculum incidunt, si scienter in omnibus velia non agunt, & iniustitia non præmittunt in eorum administratione, num. 12.

An peccent si bona pupillorum, ac minorum emant, num. 13.

Peccant curatores prohibentes maioribus Religionem professis, bonorum suorum alienationem, num. 16.

Debitor.

Debitor, an prius sint per heredem solvenda, quam legata, vid. in ver. Hæredes.

Debitores.

Debitores peccant, si Religionem inuitis Creditoribus ingrediuntur, & ratiocinij, ad quæ sunt obligati non redditis, professiones eorum nullæ sunt, & recipientes puniuntur, disp. 24. sec. 2. num. 1. & 2. 531.

Quid si debitum contractum sit parvum, vel mediocre, nec eorum culpa sint inhabiles

facti ad satisfaciendum, num. 3.

Quid si facultates reliquit, quæ pro satisfaciendo creditoribus satis sint, num. 4.

Quid si cum consensu creditorum Religionem ingrediuntur, num. 5.

Quid si sint debitores ex liberali promissione, num. 6. 533.

Quid si dimittant creditoribus bona, quæ habeant, num. 8.

Peccant gravissimè debitores, qui post multa debita, per eos contracta in fraudem eorundem fraudulentè decoxerint, num. 9.

An illis beneficium denegetur cessionis bonorum, ibid. & num. 10.

Peccant non acceptantes donationes sibi factas, hæreditates, &c. in fraudem creditorum, num. 11. 533.

Vel in eorundem fraudem bona alienantes, siue acceptatione, aut pacto aliquem liberantes, num. 12.

Aut debitum negantes, nec admitti possunt ad beneficium cessionis bonorum, nec ad beneficium cap. Odoardus, si Clericus sit, nu. 13.

Peccant debitores Laici, Clericatum suscipientes in fraudem creditorum, num. 14.

An peccent, non solventes debita, ad quæ obnoxij sunt naturaliter, num. 15.

An peccent si sint in mora incis solvendis, num. 16. 534.

Si debitor sit morosus per plures annos, attendatur ad interesse omnium annorum, num. 17.

Et an teneatur ad interesse damni emergentis, ibid. ver. Secundo.

Et quid ad interesse lucri cessantis, num. 18.

Quid si citra culpam suam fuerit morosus, num. 19.

Peccant debitores, si creditores cogant debitum recipere in alio loco, quam convento, num. 20.

Quid si locus sit appositus gratia debitoris, num. 22. 535.

An peccent, si creditorem cogant debitum recipere in loco, de iure non debito, loco ad solutionem non destinato, num. 23.

In quo loco solutio de iure fieri debeat, ibid. & num. 24. cum seq. & num. 26. cum seq. 536.

Peccant debitores, si debitum solvant in alia pecunia, quam conventa, num. 28.

Vel si iuris ordinem non servant in illis solvendis, ubi omnia ob impotentiam solvere non valent, num. 29.

Et quæ nam debita prius sint solvenda, ibid. & num. 30. & num. 31. cum seq. 537. vid. in ver. Priori tempore.

Post debita realia, & hypothecaria, quæ nam debita sint solvenda, num. 40. 538.

Peccant debitores ex homicidio, non rescientes damna, expensas, & interesse hæredibus occisi, num. 41.

An

I N D E X.

An teneatur ad totum interesse lucri cessantis, *ibid.*

An hæc æstimatio sit facienda secundum dispositionem iuris civilis, *ibid. in med.*

An sit habenda ratio deformitatis, ex mutilatione, aut vulnere prouenientis, *ibid. in fin.*

Qui nam intelliguntur per hæredes occisi, num. 42. 539.

An teneatur ad reficienda damna, &c. si occisio sit facta in duello, num. 43.

Vel si præter eius voluntatē, sua tamen culpa homicidium subsecutum sit, num. 44. 540.

An teneatur etiam reficere damna ijs, qui ratione dictorum criminum, aut alicuius ex eis interesse passi sunt puta amicis, & alijs consanguineis occisi, num. 45. & 46. 541.

An etiam teneantur cooperatores, tam positiuè, quàm negatiuè, num. 47.

An teneatur ad damna eius hæres, si ipse homicida fuerit capitis pœna damnatus, num. 48.

An etiam in foro pœnitentiæ sit illi imponenda grauis pœna, seu satisfactio ad instar Dauid, num. 49.

An teneatur ad damna, expensas, &c. qui iuste hominem occidit, puta ad sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, num. 50. 542. & num. 54. 543. *vid. in verb. Aggressor, & in verb. Inuasus.*

Quid si occidat, vel mutilet pro defensione priorum bonorum, num. 55. 543.

Aut pro defensione honoris, vel propriæ pudicitia, num. 56.

An teneatur damna reficere, si remissionem, aut condonationem habuerit ab illis, quibus competit accusatio, num. 60.

Aut si bona non habeat, ex quibus satisfaciat, num. 62. 545.

Quid si habeat bona aliqua, sed vix satis sunt pro conseruatione sui iudicij, parentum, & liberorum, *ibid.*

Quid si tam creditor, quàm debitor reperiantur in æquali necessitate, an adhuc excusetur debitor a solutione damnorum, interesse, &c. num. 64. cum seq. 546.

Peccant debitores ex crimine stupri, nisi damna, & interesse, reficiant puellæ stupratæ, num. 66.

Quid si puella stuprata nullum damnum passa sit, num. 67. *vid. in verb. Stuprator.*

Peccant debitores ex furto, non restituentes res ablatas suis Dominis: Et quid intelligatur hoc loco per furtum, num. 69. 547. & num. 70. 548.

An teneantur ablata restituere vnâ cum dânis, expensis, & interesse: & statim cum primum potuerint, num. 71. & 74. Et quomodo intelligatur hoc statim, num. 81. 550.

Nec possunt sacramentaliter absolui, nisi prænata restitutione, num. 72. & num. 82. 550.

Nec possunt partem restituere, & solutionem alterius partis differre, num. 73.

Etiam si tractetur de restitutione debiti maximæ quantitatis, num. 75.

Etiam si per restitutionem impedirentur, ingentem pecuniæ summam, aut alias res magni momenti lucrari, num. 76. 549.

Etiam si oporteat à statu suo cadere, atque, idè mendicare, num. 77. cum duob. seq.

Nec iuari possunt beneficio cessionis bonorum, num. 80. 550.

An excusentur à restitutione ablatorum, vnâ cum dânis, quando statim restituentes paterentur propriæ famæ detrimentum, num. 83.

Aut si eorum restitutio tenderet in magnum tertij detrimentum, num. 84.

Aut si extaret æquiualens compensatio, num. 86. 551.

Quid si is, cui facienda esset restitutio, esset excommunicatus vitandus, num. 87.

Quid si ex vi legis, aut publicæ potestatis debitores huiusmodi ex delicto eximuntur à debitorum restitutione, num. 88.

Et quid si debitores eiusmodi restituentes, constituerentur in extrema necessitate, num. 89.

Decanatus.

Decanatus in Lusitania, & in tota ferè Hispania est prima dignitas post Episcopum: & Decanus alio nomine appellatur Archipræbyter, disp. 8. sec. vnic. num. 1. 135.

An, & quando in functionibus, absente Episcopo, Decanus præferatur Archidiacono, *vid. in verb. Archipræbyter.*

Deceptio.

Deceptio formaliter sumpta, quæ fit dolo, fraude, mendacijs, & falsitate, etiam in foro externo est illicita, & datur actio contra decipientem, disp. 26. sec. 4. num. 1. 589.

Deceptio latè sumpta. an admittatur in foro interno, & quæ sit, *ibid. vid. in verb. Contrahentibus.*

Defensio.

Defensio iusta propriæ vitæ licita est, etiam cum periculo vitæ innocentia, disp. 24. sec. 2. num. 54. 543.

Defunctus.

Defunctus in qua sepultura erit sepeliendus, vbi non constat, sibi per testamentum sepulturam elegisse, disp. 23. sec. 2. num. 8. 494.

Quid circa hoc seruetur Neapoli, tam si moriatur impubes, quàm maior 12. annorum, *ibid.*

Quid seruetur de iure communi, num. 9.

Vbi sint sepeliendi Peregrini in peregrinatione mortui, *ibid.*

Si impubes sepulturam non habeant matris, ex parte patris, sed tantum ex parte matris, an in ea sepeliri possint, num. 10.

Vbi sit sepeliendus Episcopus, qui sepulturam sibi non elegit, *ibid.*

Quid

I N D E X

Quid si sit Episcopus duarum Ecclesiarum
ibid.

Delictum. vid. in verb. Crimen.

Denunciatio, & Denunciatores.

Denunciatio utrum facienda, & quando in
crimine sollicitationis ad turpia. vid. in ver.
Confessarius, & in verb. Pœnitens.

Denunciatio Complicum delicti facienda est
in crimine hæresis formalis, & in omni alio
casu, quo pro bono publico, siue communi
tenetur quis vitam propriam ponere. disp.
3. sec. 10. num. 20. 63.

Pertinet ad merum Imperium, sicut accusa-
tio, & quoruplex sit. disp. 20. num. 1. 386.

In quibus differat denunciatio iudicialis ab
accusatione. num. 2. 387.

Denunciations in Matrimonio, an omitti
possint per Parochum citra culpam. disp. 10
sec. 3. num. 16. & 18. 163.

An remitti possint per Episcopum. nu. 17.

Denunciatores, in quibus peccent. vid. in verb.
Accusatores.

Depositum, Deponens, & Depositarius.

Depositum quid sit, & vnde sit dictum. disp. 31.
num. 1. 639.

Quando transeat in commodatum, vel in lo-
catum. sec. 2. num. 1. In fin. 641.

Deponens peccat, si aliquid à depositario re-
cipiat, ratione rei depositæ. sec. 1. num. 1.
640.

Et quando præferatur alijs depositantibus,
vel Creditoribus. ibid. in fin.

Peccat Deponens pecuniam apud Vsurarium,
non habentem alias, præter illam. num. 2.

Quid si Vsurarius habeat alias pecunias, &
solum custodiæ causa deponatur. ibid. in fin.

Peccat Deponens pecunias suas apud Camp-
sorem, ut illam negotietur, & lucrum ali-
quod percipiat, sciens verisimiliter Campsorem
illam non negotiaturum, aut negotia-
turum in cambijs siccis. num. 3.

Depositarius peccat, si infideliter se habeat in
custodienda re, apud ipsum deposita, veluti
si ea utatur. sec. 2. num. 1. 641.

Quid si bona fide ea utatur, aut Dominus ta-
cite, vel expressè concedit depositi usum.
ibid.

Peccat si depositum restituere nolit, aut dis-
ferat. num. 2.

Quid si certo sciat, aut probabiliter nouerit
Dominum usurum ad malum. ibid.

De qua culpa teneatur Depositarius. ibid.

Peccant Depositarij Campsores, recipientes
stipendium aliquod à Creditoribus eorum,
qui pecunias apud ipsos deposuerunt. nu. 3.

Et quid si soluant pro illis, qui apud eos pe-
cuniam non habent, an possint ab eis perci-
pere dimidium scuti pro singulis centum,
aut paulò plus, vel minus.

Peccant Depositarij bancharij, si deposita ita

implicent negotijs, ut nequeant remissas,
quæ illis fierent statim soluere. num. 4.

Diaconatus, & Diaconi.

Diaconatus Ordo est in Ecclesia Dei antiquis-
simus, sitq; mentio de eo tum in veteri, tum
in nouo testamento, & inter maiores ordi-
nes connumeratur. disp. 14. num. 1. 248.

Diaconi peccant, si ante vigesimum tertium an-
num Diaconatus ordinem susceperint. sec.
1. num. 1.

Aut si duos sacros ordines suscipiant eodem
die. ibid.

Vel si ordinem prædictum suscipiant fortitudè.
num. 2.

An insuper efficiantur irregulares. ibid.

Quid si suscipiant Diaconatum in loco inter-
dicto, aut interdicti tempore. ibid.

Peccant Diaconi suscipientes ordinem Dia-
conatus, aut Præbyteratus ab Episcopo ex-
communicato, suspenso, aut irregulari, & in
suspensionem incidunt. num. 3.

Peccant mortaliter si actum ordinis solemniter
exercent. num. 4. Sed tu vide, nu. 5. ver. 249.

Et multo magis si excommunicati, suspensi,
aut irregulares actum ordinis exercent,
cantantes Euangelium. ibid.

Quæ nam sit sacra vestis Diaconi, num Dal-
matica, vel stola. num. 5. 249.

Peccant grauitè Diaconi si absq; commisso-
ne Sacerdotis Eucharistiam dispensent. n. 6.

An hæc dispensatio committi possit solum ex
causa necessitatis. Et cur olim committeba-
tur passim Diacono Christi sanguinis dispē-
satio. ibid. in med.

Quæ nam sit causa necessitatis. ibid. in fin. &
ver. Necessitas, & ver. Extrema. 250.

Peccat probabiliter mortaliter Diaconi exer-
cendo hoc munus immediatum in statu pec-
cati mortalis, & sacrilegium committerent.
num. 7.

An teneantur sub peccato mortali dispensa-
re Eucharistiam in habitu Diaconali, saltē
cum cocta, & stola transuersa. num. 8. 250.

An fiat irregularis, si Eucharistiam dispensat
in peccato mortali. ibidem.

Commendatur Antonius Pignatellus C. R.
Diaconus, qui Sacramentum Eucharistiæ
tēpore pestis ministravit. ibid. ver. Extrema.

Diffamatio.

Diffamatio Inquisiti, licet exigatur, quando cō-
tra eum proceditur per viam inquisitionis,
hoc tamen fallit in crimine hæresis. disp. 3.
sec. 6. num. 4. 41.

An præcedere debeat in crimine sollicitatio-
nis. num. 5. & nu. 6. cum seq. 42.

Diffinitores.

Diffinitores nostræ Cōgregationis an sint mi-
nores, vel maiores Præpositis; Et in quibus
peccare possint. vid. in verb. Consultores.

I N D E X.

Dignitas.

Dignitas quid sit: Et qui nam dicantur dignitatem obtinere. Et an idem sit dignitas, ac personatus. disp. 11. nu. 8. 169.

Dignitatem ambire, quid denotet. disp. 16. sec. 15. num. 3. 271.

Dispensatio.

Dispensatio, late sumpta, quid significet, & quid in nostra controuersia. disp. 6. sec. 5. num. 1. 112.

In quibus casibus possint Episcopi dispensare; Et quando peccent circa dispensationes faciendas. vid. in verb. Episcopi.

Diuortium.

Diuortium si fiat quoad torum, & cohabitationem, liberantur Coniuges à redditione debiti coniugalis. disp. 21. sec. 3. nu. 61. 439.

Facto diuortio, penes quem ex cōiugibus sint educandi filij. ibid.

Quot sint causæ diuortij. ibid. & num. 63. cum seq. 440.

Doctores.

Doctores, & Magistri dicuntur quodammodo milites, & eorum Discipuli Tyrones appellantur. disp. 18. num. 1. 357.

Peccant in primis si Doctoratus gradum assumant, cum idoneos se non cognoscant, ad eorum munus exercendum. sec. 1. n. 1. 358.

Quis nam dicatur laurea dignus, & ad docendum idoneus. ibid.

Quæ nã scire teneatur Magistrãdus in Theologia. num. 2.

Multò magis peccant, qui cum minus idonei sint, faciunt se per preces, & munuscula in Magistros promoueri, tum in Theologia, & Medicina, tum in omni alia scientia. nu. 3.

Peccant mortaliter Doctores, seu Magistri, legentes Theologiam, & Sacram Scripturã in Scholis, si notoriè permaneant in lethali culpa. num. 4.

Vel si legentes ad pompam, & non ad scholarium perfectum. num. 5.

Aut si artem magicam, astrologiam iudicariam, aliaque damnatas scientias legant. num. 6.

Peccant, debitam diligentiam non adhibentes in edocendis scholaribus, vt alijs negotijs vacent. nu. 7. 359.

Aut si ex inuidia alijs Præceptoribus detrahentes, aliorum scripta sibi tribuunt, & seipos iactant, vt ab eis discipulos auferant. Et quando teneantur ad damnorum refectionem. num. 8.

Peccant Doctores, seu Magistri recusantes legere die festo, qui de se celebrandus non est. Et si data pecunia legant, simoniam committunt. nu. 9.

An peccent, si legant diebus festis propter lucrum. ibid.

An peccent etiam idonei, si Cathedram ap-

petant, & legant principaliter ambitionis, & inanis gloriæ gratia, vel principaliter propter lucrum. num. 10.

An peccant, si habentes stipendium à publico, aliquid vitra à scholaribus accipiunt. n. 11.

Peccant Doctores, & Magistri, & insuper simoniam committunt, si beneficium aliquod Ecclesiasticum accipiunt, eum pacto docendi in scholis. nu. 12.

Vel si collectas aliquas imponunt discipulis, aut pro die festando, siue aliquo festo celebrando, ab eisdem aliquid exigunt. num. 13.

Peccant Doctores, & Magistri, præcedentiã sibi ascribentes, quæ ipsis non competat, & quando debeant præcedere. num. 14.

Vel si statuta ab eis iurata non seruant, & in periurium incidunt. num. 15.

Peccant Doctores, & Magistri, si in scholaribus corrigendis modum excedant, Et quæ nam coercio eis permittatur. num. 16.

An in excommunicationem incidat, si erga Clericum sæuitia vtatur. ibid.

Habentes beneficium, cui annexum sit onus legendi Sacram Scripturam, an peccant si per se non legant, sed per substitutum. n. 17.

Peccant Doctores, & Magistri legentes non præuia fidei professione iuxta Bullam Pij IV. num. 18.

Quid si priuatim legerent. ibid.

Peccant Doctores, aut Magistri legum, vel Medicinæ, admittentes ad eorum lectionem Religiosum, Præsbyterum, aut Clericum, dignitate aliqua Ecclesiastica præditum: Et in excommunicationem incidunt. num. 19. 360.

Sic si admittant ad eorum scholas scholares prauos, & malè morigeratos, & multò magis excommunicatos. num. 20.

Peccant Doctores, & Magistri, ad quos pertinet Doctores insignia tribuere, si laurea dignum reprobent, & indignum approbent. Et an teneatur ad damnorum refectionem. num. 21.

Peccant Doctores, & Magistri, ad quos pertinet dare licentiam docendi, si aliquid pro dicta licentia percipiant: Et quando committatur simonia. num. 22.

Domini.

Domini temporales, Superiorem non recognoscentes peccant, si quæ docet hoc nomen (Dominus) non seruant: Et quæ nam doceat hoc nomen. disp. 17. sec. 1. num. 1. 338.

Et multò magis, quam priuati homines, si prouisi sint ad reddendum malum pro malo. num. 3.

Vel si eorum Dominium, Principatum, aut Regnum iniuste possideant. num. 4.

Peccant Domini temporales iniuste bellum inferentes, & tenentur ad omnia damna, expensas, & interesse illata quibuscumque per

- per se, & suos milites. num. 5. 239.
- Etiā ab Aduersario suis Vassallis data. ibid.
- Idem est si recta intentione non moueantur ad bellum inferendum, licet habeant iustas bellandi causas. num. 6.
- Et quæ nam sit recta intentio. ibid.
- In quibus alijs casibus peccet ratioque belli. ibid.
- Peccant Domini temporales, indicentes bellum, quod dubitant esse iustum. num. 7.
- Sic si Confederationes faciant cum Paganis, & Saracenis, & multo magis, si Infideles aduocent contra Principes Fideles. num. 8.
- Peccant Indicentes bellum Summo Pontifici, & Ecclesiæ, & subditi non tenentur obedire. num. 9. 340.
- Et merentur perdere priuilegium indicendi bellum. ibid.
- Sic peccant, qui bella gesserunt, si de damnis subditis illatis, citra eorum consensum, inuicem componunt. num. 10.
- Peccant Domini temporales, facientes noua Castra, seu propugnacula cum iniuria, & emulatione alterius. Et qui nam instare possint pro eorum demolitione. num. 11.
- Quid dicendum de uolentibus incastellare uetera castra, quæ non probantur habitata. ibid.
- An peccent, si bona Clericorum, & Ecclesiarum capiunt in bello, quantumuis iusto, eaque non restituant. Et quid de bonis peregrinorum. num. 12.
- An peccent, si bellum non indicent, cum Reip. interesse nouerint, & certa spes ad sit uictoriæ. nu. 13.
- An peccent, si bona, capta in bello, quantumuis iusto, non restituant Dominis, a quibus iniuste fuerunt sublata. nu. 14.
- Peccant Domini temporales per se primò præcipientes interfici in bello, quantumuis iusto, innocentes, esto quod Infideles sint. num. 15.
- An peccent, si citra necessitatem tradant Ciuitatem, maxime Christianorum militibus diripiendam. nu. 16.
- An peccet, si promissiones, quas in bello sponderant, non seruent, & ablata restituere teneantur. nu. 17. 341.
- Peccant Domini temporales, & in excommunicationem incidunt, duella in suis Terris permittentes. nu. 18.
- Vel ludos, & spectacula fieri facientes cum magno Populorum scandalo. nu. 19.
- Aut publicos Usurarios propter lucrum tolerant, & læsis tenentur satisfacere. nu. 20.
- Peccant Domini temporales, permittentes in Terris suis Indæos habere publica officia, ac nouas Sinagogas erigere. nu. 21.
- Vel si propter lucrum permittant hæreticos commorari in Terris suis, & insuper illas in perpetuum amittunt. num. 22.
- Et quando incidant in excommunicationem Bullæ Coenæ. ibid.
- Idem dic si Romano Pontifici non obtemperant. Et quando in prædictam excommunicationem incurrant. nu. 23.
- Peccant Domini temporales, prohibentes Episcopos, aut Inquisitores habere familiam armata. n. nu. 24. 342.
- Si peccant, & in excommunicationem incidunt, si ter admoniti ab Episcopis, alijsque Prælati, iustitiam eis super eorum causis ministrare non curant. nu. 25.
- Peccat Domini temporales, ac supremi Principes, qui subditos occidunt, uel occidi mandant, non secundum allegata, & probata, sed secundum priuatam eorum conscientiam. nu. 26.
- Quid in causis Civilibus an peccent si sola priuata scientia priuent aliquem honoribus, bonis, &c. ibid. in fin.
- Quid si aliter Reus capi non possit, & futurum sit damnum, scandalum, infamia, &c. Reip. Principi, siue innocenti. nu. 27.
- An peccent si non iudicant secundum leges à se, uel maioribus editas. nu. 28.
- Peccant Domini temporales, si negligentes sint in purgandis eorum Terris, & Territorijs de malis hominibus, & in puniendis delictis. nu. 29. 343.
- Vel si tollant ius, quæsitum alteri, eiq; non reddant excambium. nu. 31.
- Aut si reficiant in Magistratus, & Iudices indignos, malos, ac indoctos, & tenentur reficere damna subditis. nu. 32.
- Peccant Domini temporales excitando factiones, aut eas non sedando, aut si iustas leges nõ ferant, & Reip. periculis non consulant, n. 33. 344. & nu. 35.
- Sic si pecunias irrationabiliter congerat, graundo notabiliter subditos. nu. 34.
- Aut si usurpent sibi communitatis bona. n. 36.
- Vel si nõ permittant suis subditis de proprijs bonis in morte ad libitum disponere. n. 37.
- Peccant Domini temporales, si in facientis aucupationibus, uenationibus, aut piscationibus, nimium granant subditos. nu. 38.
- Idem dic de Magnatibus, & Dominis Superiorem recognoscentibus. nu. 39.
- Aut bona uassallorum confiscantes, qui uelint ad alium locum se conferre. nu. 40. 345.
- Peccant Domini temporales, Superiorem recognoscentes, si bellum inferant sine licentia Supremorum Principum eorum: Et utrũ uti possint bello defensiuo. sec. 2. nu. 1. 345.
- Contra proprium Superiorem non possunt bellum gerere, sed debent ad Rom. Pontificem recurrere. ibid.
- Peccant quoq; imponentes noua pedagia, & nouas gabellas citra eorum Superiorum li-

I N D E X

centiam: Et quoniam possint noua tributa, & nouas gabellas imponere, num. 2. 346.

Aut si in suis locis prohibeant venationem, piscationem, &c. citra Supremi Principis licentiam, populorum consensum, aut legitimam consuetudinem, ac legitimum contractum, num. 3.

Peccare possunt Domini temporales, tam Supremi, quam Superiorem recognoscentes, & contrahere censuras, & poenas in Bulla Cene contentas, primò si à præceptis, & ordinationibus Rom. Pontificis appellant ad futurum Generale Concilium, num. 4.

Vel si, faueant, aut receperint Piratas, Corsarios, aut latrunculos maritimos, num. 5.

Vel si naufragorum bona auferant, num. 6.

Vel si mittant arma, equos, & alia in can. 7. dictæ Bullæ enumerata ad Saracenos, Turcas, hæreticos, & cæteros Christiani nominis inimicos, num. 7.

Aut si inuadant, impediunt, vel perturbent, deferentes necessaria ad vsum Rom. Curia, num. 8.

Aut si iurisdictionem ordinariam, vel delegatam à Rom. Pontifice non habentes, illam sibi temerè vendicant contra morantes in Curia Rom. num. 9.

Vel si eijciant, aut eijci mandant à suis Terris, Diocæsis, & Territorijs S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Legatos, vel Nuncios, eosque insequuntur, vulnerant, capiunt, interficiunt, num. 10.

Aut si prohibeant, litteras Apostolicas executioni demandari, num. 11.

Aut si auocent sibi de facto, & auctoritate propria causas beneficiale decimarum, spirituales, ac spiritualitati annexas à Iudicibus Ecclesiasticis, num. 12.

Sic si statuunt contra libertatem Ecclesiasticam, aut ad eorum Tribunalia personas Ecclesiasticas, &c. num. 13. 347.

Vel si authoritatiuè, & quasi iure proprio sibi vsurpant iurisdictiones fructus, & prouentus Ecclesiasticos, aut citra expressam licentiam sequestrent, num. 14.

Aut si collectas, & alia onera Clericis, & eorum Ecclesijs imponant, num. 15.

Vel si se interponant in causis criminalibus Ecclesiasticarum absque speciali S. A. licentia, num. 16.

Si per se, vel per alios directè, vel indirectè inuadunt, destruunt, & occupant, Prouincias, Ciuitates, Terras, &c. ad Rom. Ecclesiam pertinentes, num. 17.

Aut si sibi vsurpent ius patronatus alicuius Ecclesiæ, num. 18.

Aut si gabellas exigunt ab Ecclesiasticis pro suis rebus, num. 19.

Aut si extrahi faciant delinquentem ab Ecclesijs, num. 20.

Peccant Domini exemplum boni operis eorum seruis non præbentes, disp. 21. sec. 6. num. 3. 465.

Aut si non curent, Seruos suos, Dei & Ecclesiæ mandata diligenter seruare, num. 4. 466.

An debeant pro viribus curare, ut eorum serui Sacramenta frequentent, Missam audiant, ieiunia seruent, &c. ibid.

Quid si eorum serui conductitij sint, atque idè famuli, num. 5.

Peccant Domini, si suos seruos, & famulos, mox, quod infirmantur ad Hospitale transferunt curandos, cum possint in eorum domibus commodè retinere, num. 6.

Aut si eos grauent laboribus plusquam par est, num. 7.

Aut si reculent iustas eorum quærelas audire, num. 8.

Siue si irrationabiliter eos exasperent, num. 9.

Peccant Domini, si seruis suis alimenta denegant: & si ad impudicitiam eos turpemque violationem compellant, possunt à Iudice compelli ad eos vendendum, num. 10. 467.

An teneantur Domini mutuantibus pecuniã reddere, si serui pro alimentis, aut vestibus eam mutuo accipiant, ibid.

Peccant, si rogati, seruos suos manumittere, dolosè latitent, ne eos manumittant, num. 11.

An peccent si manumittant seruos, tales effectos, propter delictum, ut sunt qui prohibita ad Saracenos detulerunt, vel rapto crimine commiserunt, num. 12.

An denique peccant si eorum famulis iustam mercedem non exoluant, & restituere teneantur vnà cum damnis, & interesse, num. 13.

Domini si seruum suum inducat ad contrahendum cum aliquo inimicitias, vel ad eum occidendum, ad quid teneatur, si peccata, adhuc non fuerint patrata, disp. 2. sec. 2. num. 44. cum seq. 25.

Domini si directus, qui feudum à Vassallo accepit in pignus, potest licitè ex eo fructus percipere, nec imputari tenetur in sortem, disp. 24. sec. 1. num. 27. 525.

Donatio.

Donatio, propter nuptias, & dos, an veniant in collationem si soror velit succedere patri cum alijs sororibus, disp. 22. sec. 2. num. 55. 503.

An imputari debeant in legitimam, vid. in verb. Legitima.

Donatio facta absenti, donec acceptetur reuocari potest, num. 86. 508.

Et quid mortuo donante, ibid.

Si donans non dum nuncium destinasset, aut litteras dedisset, post eius mortem, an possit acceptari, num. 87.

An hæc donatio non solum acceptari possit à donatario, sed etiam ab hærede ipsius, numer. 86.

I N D E X

Duces.

- Duces Militum, & Capitanei, peccant, fraudantes Militum stipēdia, & privati dignitate, ad restitutionem tenentur in quadruplum, disp. 17. sec. 4. num. 15. 356.
- Quando possint sibi retinere emolumentum, quod facerent in providendo milites vestibus, ibid.
- Peccant, plures Milites in rollo ponentes, quam veritas se habeat, num. 16.
- Peccāt, & ad restitutionem tenentur pro dānis, concussionibus, aut delictis per suos Milites ex eorum negligentia commissis, num. 17. 357.
- Peccant Duces Militum, & Capitanei, recipientes plures transitus, quando ad hospitium mittuntur, quam a statutis, legibus, ac Pragmaticis Principum taxatum est, numer. 18.

Ecclesia.

- E**cclēsia potest quinque modis pollui, & violari, disp. 12. sec. 32. num. 1. 238.
- In quo differat Ecclesia polluta ab interdicta, num. 2. 239.
- Celebrare Missam in Ecclesia polluta est peccatum mortale ex suo genere, nu. 3. vid. in verb. Sacerdos.

Electio.

- Electio Capitularis vocalis, in ea domo facta, ubi sunt tantum vocales, quorum vnus sit tantum vocis actiuae, an dicatur Canonica, disp. 16. sec. 21. num. 1. & 2. 290.
- Qua poena puniatur in nostra Congregatione, qui vtitur schedula alba in electione vocalis, num. 7. 291.
- Si Capitulum reducatur solum ad tres vocales, quorum vnus sit actiuae vocis tantum, ex defectu aliorum vtriusque, qui tempore electionis ab ea se subtraxerint, an possit fieri electio Canonica Discreti, seu Capitularis vocalis, cum tali Vocalium numero, ac qualitate, sec. 22. num. 2. & 3. 292.
- Quae Decreta sint in nostra Congregatione circa hoc, num. 1. 291.
- Dato, nō tamen concessio, quod electio praedicta sit valida, an si vnus ex duobus vocalibus vtriusque vocis, ponat in vna schedula, cum his verbis, *Non eligo*, & vocalis vnus vocis suffragetur alteri, censeatur ille Canonice electus, sec. 23. num. 2. & 3. 293. & num. 4. cum seq. 294. & num. 1. 2. 296.
- Supponitur factum in domo S. Eligij nostrae Congregationis, num. 1.
- Electio facta a vocali actiuae vocis de eo, qui fuit exclusus a vocali vtriusque per schedulam, *Non eligo*, an sit valida, sec. 24. num. 1. & 2. 296.
- An prohibeatur modus eligendi conditionaliter, puta, *eligo Titium si Antonius voluerit*, num. 3.

Si in electione secretē habita, vocalis actiuae tantum vocis fuerit suffragatus vocali, qui schedulam protulit excludentem D. Franciscum, & eidem quoque fuerit suffragatus idem D. Franciscus, an sit valida electio discreti vocalis, sec. 25. num. 2. 297. Supponitur factum, num. 1.

Si in Collegio sint quatuor vocales, nempe Titius, Meuius, & Pamphilus vocis vtriusque, ac Sempronius vocis actiuae tantum, qui pluries legitime congregati ad eligendum, Discretum non potuit subsequi electio, ex quo Sempronius, & Titius suffragati fuerāt Pamphilo, Meuius, verò, & Pamphilus Titio: vnde vt electio succederet in persona Pamphili, Titius subtraxit se a Capitulo, & ab electione discreti, Meuius nolens Pamphilum eligere, alta voce dixit, *Eligo Titium*, & non Pamphilum, quod intelligentes Sempronius, & Pamphilus, & existimantes electionem ad ipsos esse deuolutam: Sempronius actiuae vocis tantum eligit in vocalem Capitularem Pamphilum, an talis electio sit valida, & Canonica, num. 3. & sec. 26. num. 1. & 3. 298.

Electio Discreti, an fieri possit per sortes, vt infallibiliter subsequatur in qualibet domo, sec. 27. num. 1. & 2. 299. & num. 3. cum seq. 300. Contrarium, num. 8. & a num. 9. 301.

Non potest sortibus subijci, licet vocem non haberet in Generali Capitulo, num. 19.

Si de facto fiat per sortes non est ipso iure nulla, num. 21. 303.

An fieri possit ex dispensatione Rom. Pontificis, num. 22.

Quomodo fiat electio discreti in nostra Congregatione, num. 26. 304.

Refertur Constitutio Clementis VIII. ibid.

Item Alex. VII. super numero vocalium in comitijs Generalibus Clericorum Regularium tempore Generalatus Adm. R. P. D. Augustini Bozomi, ibid.

Adducitur Constitutio Clem. Papae IX. super forma electionis vocalium pro Capitulis Generalibus Clericorum Regularium tempore Generalatus Adm. R. P. D. Petri Pauli Nobilioni, ibid. 306.

Et quare fuerit lata Const. praedicta Alexand. VII. ibid. ver. Igitur, 307.

An Decretum nostrae Congregationis de electione discreti extendatur ad electionem Consultoris Capitularis, sec. 28. num. 2. 308.

An decretum praedictum sit nullum, & contra naturam, num. 3. & 4.

An sit contra bonos mores, num. 5. 309.

Si in electione per calculos reperiantur in vna vnus, vel alter calculus supra numerum electorum, quibus tamen demptis maior pars consentiat eligendo, an valeat illius electio, sec. 30. num. 1. 311. & num. 3. 312.

Si

I N D E X.

- Si vnus ex electoribus dolosè in vrna calculi non intulit album, nec nigrum, & maior pars fuerit suffragata pro negotio proposito, an valeat determinatio, sec. 31. numer. 1. 312.
- An ex vi nostrorum Decretorum schedulæ albæ numerentur, num. 2.
- Et vtrum solum in electione vocalis Capitularis, secus in alijs electionibus, ibid. Ceter. vid. in ver. Vocalis.
- Electio dignissimi prætermitti potest, vt dignior eligatur, omisso digno, quoties aliter electio non succederet, disp. 6. sec. 9. num. 3. 121.
- Electio in quibus differat à confirmatione, collatione, institutione, postulatione, nominatione, ac præsentatione, disp. 22. numer. 2. 480.
- An præualeat postulationi, num. 3.
- An magnam habeat affinitatem cum nominatione solemnī, num. 4. 481.
- Electiones fieri debent præmissio tractatu, secundum dispositionem Sacrorum Canonū, disp. 16. sec. 20. num. 9. 288.
- Electores.*
- Electores, dignum eligentes, omisso digniore, ad beneficia Ecclesiastica simplicia, nō peccant, nec ad aliquam restitutionem tenentur, disp. 4. sec. 8. num. 18. 85.
- Etiam ad dignitates temporales, & munera publica, & solum committitur peccatum veniale, ibid.
- Quid si ex lege, statuto, iuramento, aut pacto caueatur, vt dignior tantum præficiatur, num. 20. 86.
- Vt debet elector verbis indicatiui temporis, vt eligo Titium, non autem incertis, & conditionalibus, disp. 16. sec. 24. num. 3. 296.
- In quibus peccant Electores, vid. in ver. Episcopi, & in ver. Vocales.
- Ementes, & Emere.*
- Ementes merces pretio, per monopolium induto, an, & quando peccent, & ad restitutionem teneantur, disp. 26. sec. 7. num. 1. cum seq. 578.
- Emere rem vilius, anticipata solutione, an sit licitum, sec. 2. num. 1. & 2. 562.
- Quid si ematur minus infimo pretio, num. 3.
- Quid ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, num. 4.
- Quid ratione periculi sortis, cui emens exponitur, num. 5. 563.
- Emptiones, & Emptor.*
- Emptiones, ac venditiones reciproca diuerso pretio, quas nos Itali vocamus, Stochos, & Hispani Varatras, seu Mohatras, an sint licitæ, disp. 26. sec. 5. num. 2. & 3. 573.
- Exemplum huius contractus, num. 1.
- Vt sint licitæ, quas conditiones requirant, num. 4.
- Emptori, an sit licitum rem emere viliori pretio, quo potest, disp. 26. sec. 1. num. 1. 559. & num. 2. 560.
- Quid anticipata solutione, vid. in ver. Emere.
- Emptor, an teneatur exponere occultas virtutes rei emptæ, sec. 3. num. 2. 564. & num. 15. 567.
- Si sciens valorem gemmæ, illam emat à rustico, eiusdem valorem ignorante, & petat à venditore, vt sibi remittat, si plus valeat, an teneatur adhuc valorem manifestare, & iustum pretium tribuere, num. 16. 568.
- Quid si vterque ignoret valorem rei, ibid. in med.
- An peccet non manifestans, sec. 10. numer. 2. 598.
- Emptor sciens in aliquo agro Thesaurum adesse, vel venas metalli, aut lapidis pretiosi, eumque emat à Domino ignorante, an licite possit eodem pretio, quo valeret, si nihil horum ibi fuisset, num. 17.
- Emptor vltra dimidium iusti pretij, quando dicatur læsus, sec. 4. num. 2. 569.
- Emptores peccant, si res emant minus infimo pretio naturali, sec. 10. num. 1. 598.
- Vel si monopolia faciant, vt minus infimo pretio emant, & ad restitutionem tenentur, num. 3.
- Vel si emant res Sacras, Sanctas, Religiosas, aliasque emi prohibitas, num. 4.
- Peccant emptores ementes frumentum, eis tradendum tali tempore, quo certo sciunt venditores non habere, nec actu, nec potentia, num. 5.
- Et multò magis si ad exigendam pœnam ita contrahant, ibid. in med.
- Peccant ementes triticum ad reuendendum, in Regno, vbi talis negotiatio lege prohibita est, num. 6. 599.
- An sint obnoxij restitutioni, ibid.
- An peccet emens rem furtiuam mala fide, & non restituat vero Domino, sed potius furi, num. 7.
- Peccant emptores fructuum, vel carniū meliorum vltra taxam, si spe maioris lucri inducant macellarios, aut fructus vendentes ad huiusmodi electionem, num. 8.
- An peccent ementes Chirographa immatura, siue credita minori pretio secluso lucro cessante, aut damno emergente, vel si difficilis non sit solutio, nu. 9. cum seq. vid. in ver. Solutio.
- Peccant ementes rogati à venditoribus, si rem emant minus tertia parte iusti pretij, num. 12. 600.
- An peccet pater emens victualia pro filio Clerico, vel Cappellano, suæ familiæ, si gabellam non soluat, num. 13.
- Peccat emptor census, emendo illum minus pretio legali, vel minus pretio naturali, &

I N D E X

- cum obligatione restituendi, disp. 27. sec. 1. num. 4. cum seq. 603.
- An peccet si pactum faciat de recipiendis pensionibus anticipatè, num. 6. 604.
- Aut si Censuarium cogat soluere pensiones quocumque alio modo ante tempus debitum, num. 7.
- Cetera vid. in verb. Censualista.
- Episcopatus, & Episcopi.*
- Episcopatum appetere, an sit licitum citra culpam, disp. 6. sec. 1. num. 1. & 2. 104.
- Est nomen operis, non honoris: & opus magnum, Angelicis humeris formidandum: Et an sit maior Cardinalatu, d. num. 2.
- Propter solas opes, & ad finem assequendi redditus Ecclesiasticos appeti non potest citra culpam, num. 4. 105.
- Sic ob solius dignitatis culmen, & vt tantam præsit, & non vt proficit, num. 7. & sec. 11. nu. 2. 125.
- Episcopi non sunt vocati ad comoda, & diuitias: & qua mensa vti debeant, num. 5.
- Eorum potestas est potius de iure humano, quam diuino, & tantum ex consuetudine Ecclesiæ sunt Præsbyteris maiores, disp. 12. num. 1. 126.
- Peccant Episcopi electi, si quædam primum possint, consecrari non procurent, sec. 2. nu. 1. 106.
- Intra tres menses consecrari tenentur, nu. 2.
- In qua Ecclesia fieri debeat, si extra Rom. Curiam sit facienda, num. 3.
- Peccant Episcopi ordinantes sibi, non subditos absque litteris dimissorijs proprii Episcopi, sec. 3. num. 1. 107.
- Quid si Episcopus probabili ignorantia laboret, vel naturali inaduertentia, ibid.
- Peccant ordinantes quoscumque alios de iure prohibitos, vt bigamos, sed collatio ordinis valet, num. 3. 108.
- An Episcopus possit dispensare cum bigamo in minoribus, ibid.
- Quotupliciter dicatur bigamus, ibid. in med.
- Quot causæ assignantur irregularitatis bigami, num. 4.
- Peccant Episcopi conferentes ordines non habentibus legitimam ætatem, num. 5.
- Quæ nam ætas sit legitima in Episcopo ordinando: in initiando prima tonsura, & in promouendo ad ordines minores, ibid.
- An annus correctionis calendarij, & bissextus habeatur pro completo in hac materia, num. 6.
- Quibus pœnis subijciantur contravenientes, & vtrum promotus ante legitimam ætatem sit ipso iure suspensus, num. 8.
- Vtrum suspensio, quam ordinans contrahit sit ipso iure, num. 9. 109.
- Peccant ordinantes illiteratos, num. 10.
- Quæ nam scire debeant promouendo ad singulos ordines, ibid. & num. 11.
- An Ordinandus in Episcopum debeat hodie esse Magister, seu licentiatu in Theologia, aut Doctor, siue licentiatu in Iure Canonico, num. 12.
- Quis disputare possit super irregularitate ex capite ignorantia, num. 13.
- An peccet Episcopus si in ordinatione non inhibuerit, nè quis accedat ad ordinationem non examinatus, nec approbatus, ibid.
- Peccant Episcopi conferentes tonsuram coniugato, nisi de consensu vxoris Religionem ingrederetur, num. 14.
- Seu si vna, & eadem die vni, eidemq; personæ conferant ordines minores, ac Subdiaconatum citra dispensationem Rom. Pontificis, num. 15.
- Peccant Episcopi ordinantes in aliena Diocesi citra facultatem expressam Ordinarij loci, nu. 16. 110.
- Siue si aliquos ad Sacros Ordines ordinarent, non habentes beneficia ad victum sufficientia, aut non dispensauerint, vt ordinari possint ad titulum patrimonij, nu. 17.
- Idem est si ordinarent in Sacerdotes minus idoneos, & à collatione talis ordinis suspenduntur, nu. 18.
- Aut si aliquid recipiant in pretium collationis ordinis, nu. 19. cum seq.
- An sit valida consuetudo relinquendi ab ordinatis, cædelas, & recipiendi forbices, & tobaleas, nu. 21.
- Peccant Episcopi Ordinis Prædicatorum, & suspenduntur à Pontificalibus, si consecrantur antequam resignent Ordinis libros, & quæ habent tempore promotionis, nu. 22. 111.
- Peccant Episcopi confirmantes, siue confirmationis Sacramentum conferentes veteri Chrismate, atq; idè alterius anni, sec. 4. nu. 2. fol. eod.
- Quæ Sacramentorum ministratio solius sit Episcopi, nu. 1.
- An peccet si confirmet in sua Diocesi subditos alterius Episcopi, nu. 4. 112.
- Quid si hoc Sacramentum conferant extra Ecclesiam, num. 5.
- Quid si multo tempore negligenter se haberent in hoc Sacramento conferendo, nu. 6.
- Quid si vni, & eidem bis hoc Sacramentum conferret, nu. 7.
- Peccant Episcopi dispensantes super Canones Pontificios, & super Constitutiones aliorum ipsius Superiorum, sec. 5. nu. 2. 113.
- Et Dispensationes nullius sunt momenti, ibid.
- Dispensare potest cum Sacerdotibus, qui defacto nuptias contraxerunt, nu. 4.
- Et cum illegitimè natis ad ordines minores, & beneficia simplicia, nu. 5.
- Nequit dispensare etiam super legem Canoniam

I N D E X.

- nica non scriptam. num. 6.*
An possit dispensare citra culpam super votis, & iuramentis intrandi Religionem de peregrinatione in Terram Sanctam, de visitando limina Apostolorum Petri, & Pauli, de peregrinatione in Sanctum Iacobum in Compostellam, & in Templum B. Virginis Lauretanæ. ibid. & nu. 7. 114.
In quibus casibus super præfatis iuramentis, & votis dispensare possit. nu. 8.
Peccant Episcopi, qui dispensare possunt super Canones, & Pontificias Constitutiones, si dispenfent citra iustam causam n. 9. 115.
Quid si citra legitimam causam dispenfent in lege à se condita. num. 10.
Quid si suam legem iuramento firmaverit, an possit dispensare citra culpam periurij. num. 11.
Si Episcopi Constitutio transierit in contrarium, an possit illi contrauenire ex legitima causa. nu. 12.
An iuste dispenfet Episcopus super propria Constitutionem confirmatam à Rom. Pontifice. ibid.
Peccant Episcopi recusantes dispensare in casibus, in quibus dispensandi facultatem habent, si legitima, ac rationabilis dispensandi causa subsistat. nu. 13.
Peccant Episcopi excommunicantes aliquè absque præuia trina monitione, & quam suspensionem incurrant. sec. 6. n. 1. 116.
Quid si habeant iustam causam excommunicandi, an incurrunt suspensionem. nu. 2.
An peccent, si in ferendis censuris temerè, ac præcipitanter se habeant, & ordinem à Concil. Trid. præscriptum non seruent.
Peccant excommunicationem ferentes die festo per viam sententiæ. nu. 4. 117.
Vel si excommunicationem ferant contra eum, quem probabiliter nouerint, à contumacia non recessurum. nu. 5.
Si post latam censuram videant, eor excommunicati potius indurandum, quàm à contumacia recedere, an debeant eum absoluerè. ibid.
An peccent non absoluentes excommunicatos, qui iam recesserunt à contumacia. n. 6.
Peccant excommunicatos absoluentes in casibus à iure non permissis, siue permissis, sed non præuia satisfactione, & iuramento de parendo mandatis Ecclesiæ. nu. 7.
An peccens si interdictum ferant pro re non multum graui. nu. 8.
Peccant Episcopi non prohibentes notoriè criminofos ministrare Sancto Altari, Sacrificio Missæ non deuotè interesse. Et si Ecclesijs Musicam cum cantu lasciuo non interdicanf. num. 9.
Vel si subditorum excessus non corrigant iuxta Conc. Trid. ibid.
- Peccant grauiffimè Episcopi negligentes in defendenda immunitate ecclesiastica. nu. 10. 118.**
Peccant Episcopi circa Iurisdictionem non seruantes, nec seruare facientes Sacros Canones, & præcipuè sine causa commutantes vltimas voluntates. nu. 11.
Quid dicendum de reductione, & commutatione circa Missas celebrandas. ibid.
An hæc reductio, & commutatio hodie competat tantum Romano Pontifici. nu. 12.
Peccant Episcopi negligentes in visitandis proprijs Diocesis, eaq; singulis annis, vel saltem singulis biennijs visitare teantur. sec. 7. nu. 1. 118.
Sic si in Visitatione grauent Dioceses immoderatis sumptibus, aut munera recipiant. num. 2.
Peccant Episcopi non visitantes Monasteria Monialium, etiam exemptarum. n. 3. 119.
Vel si ea ingrediantur citra necessitatem aliquam. nu. 4.
Peccant Episcopi si prædicationis munere non fungantur, vel saltem Prædicatores idoneos non deputent in Cathedralibus, & in totius Diocesis Ecclesijs. sec. 8. n. 1. 119.
Sic si facultatem prædicandi gratis non concedant. nu. 2. 120.
Aut si videntes, Prædicatores errores, & scâdala disseminare in populum, prædicationè eis non interdicanf. nu. 3.
Aut non prohibentes, prædicare Regulares, extra claustra viuentes. nu. 4.
Aut si contendant, Prædicatores in suis Diocesis discretionè vti. nu. 5.
Peccant Episcopi in collatione beneficiorum conferendo illa indignis, vel dignis, dignioribus omiffis. sec. 9. nu. 1. 121.
An sit rescindendum damnum, quod Ecclesiæ prouenit ex electione indigni. nu. 12.
Peccant si illegitimis ea conferant, licet aliàs dignis, & idoneis. nu. 4.
Vel si ea conferant excommunicato, suspensò, vel interdicto ante absolutionem. nu. 6.
Peccant Episcopi si plura beneficia præsertim curata, ac incompatibilia vni, & eidem personæ conferant. nu. 7. 122.
Aut si ratione consanguinitatis tantum, aut Clericis, qui vxorem duxerunt beneficium conferant. ibid. & nu. 8.
Episcopi ex Clericis Regularibus, aut ex Monachis creati, citra culpam, testari non possunt, tam de bonis patrimonialibus, aut donatis, quàm ex fructibus earum Ecclesiarum acquisitis. sec. 10. nu. 2. 123.
An possit de illis disponere in vita. nu. 3.
An possint testamentum, ante professionem conditum, reuocare. nu. 4.
An possit testari de licentia Rom. Pontificis. num. 5.

Et

I N D E X.

Et an oporteat, quod pro hac licentia obtinenda exprimat, se esse Religiosum, & Episcopum. nu. 6. Vide etiam in verb. *Facultas*.
Episcopi ex Clericis secularibus creati de bonis intuitu earum Ecclesiarum acquisitis citra culpam testari non possunt absque Rom. Pontificis facultate. n. 9. 124.
 Contraria consuetudo omnino improbat. num. 10.

Et siue quæsitæ sint verè, siue præsumptivè. num. 11.

An induci possit consuetudo testandi etiam, quoad Episcopos. nu. 5.

An possit ad libitum testari de bonis aliunde quæsitis. num. 16.

An possint citra culpam patrimonialia conservare, & redditus Ecclesiasticos in usus profanos expendere. nu. 18. 125.

Peccant Episcopi circa vigilantiam, ac sollicitudinem adhibendam super oves sibi commissas, cum negligentes sint in reformandis proprijs defectibus. sec. 11. num. 1. fol. eod.

Vel si familiarium mores negligant reformare. nu. 3. 126.

Vel si non inuigilent in corrigendis, ac extirpandis malis, maximè si notorij sint criminosi. num. 4.

Aut si in proprijs Ecclesijs non resideant. n. 6.

Aut si solliciti, ac vigilantes non sint, in ordinibus conferendis. num. 7.

Episcopus licet non teneatur canere in Choro, debet tamen interesse diebus festiuis, & Dominicis cum Canonicis. disp. 9. sec. 1. num. 3. 138.

Episcopi, Archiepiscopi, & cæteri Ordinarij sollicitantes poenitentes in confessione, sunt denunciandi. disp. 3. sec. 9. n. 21. 54.

Possunt teneri, & carcerari per Inquisitores, si eorum fuga timeatur. num. 23. in fin.

Excommunicati.

Excommunicati priuantur omnibus suffragijs Ecclesiæ: Et an possit Sacerdos pro eis Missam celebrare. disp. 12. sec. 9. num. 1. cum seq. 211. vid. in verb. *Sacerdos*.

Excommunicatus maiori excommunicatione, vel suspensus, si celebret, irregularitatè incurrit: Et quid si sit occultus, & celebret ad euitandum scandalum, vel propriam infamiam. sec. 32. nu. 12. 240.

Exequutor.

Exequutor testamenti quis nam sit. disp. 23. sec. 5. nu. 1. 515. Quotuplex sit Exequutor. n. 2.

Quotuplex sit Exequutor testamentarius. n. 3. 516.

Exequutores testamenti peccant, si à Testatore nominati, tale officium citra rationabile causam non acceptent. num. 4.

Maximè si alius Exequutor non inueniatur idoneus, vel aliquid Testator ei legauerit. *ibid.*

Si tale munus susceperit, abdicare an possit citra legitimam causam. nu. 6.

Peccant, legata non soluentes, & defuncti voluntatem non adimplentes, intra tempus à Testatore præfinitum. num. 7.

Vel si legata facta, nullo præfinito tempore, statim non soluant. n. 8.

An possint cogi à Iudice, & per censuras à Diocesano ad legata soluenda. *ibid.*

An teneantur ad interesse. *ibid.* in fin. & n. 9.

Peccant Exequutores, legata à Testatore relicta, eroganda in pauperum beneficium, proprijs v sibus applicantes, & in totum, vel in partem in propriam utilitatem conuertentes. num. 10. 517.

Si sit datum ad distribuendum in pias causas, vel in pauperes, an possit legatum dispensare pro supplemento congruæ dotis puellæ. num. 11.

Et an possint legata relicta pro maritandis, elargiri puellis, intrantibus Religionem. num. 12. cum seq.

Peccant Exequutores, differentes distributionem elemosynarum, vt hæredi profint, & res hæreditariæ melius vendantur. num. 15. 518.

An peccent si prius legata soluant, quam debita Testatoris. num. 16.

Peccant Exequutores vltimarum voluntatù, si Regulares sint, & id munus exerceat absq; Superiorum licentia. nu. 17. An sufficiat tacita licentia. *ibid.*

Si Monasterium vacet, & Regularis non possit à proprio Superiore licentiam obtinere, an eam possit ab Episcopo loci impetrare. num. 18.

Si citra Superioris licentiam hoc munus exerceant, an possint acriter puniri. num. 19.

Si de facto exerceat sine Superioris licentia, gesta per ipsum an valida erunt. n. 20.

Si Superior ipse fuerit relictus exequutor, vt Præpositus, Guardianus, Prior, &c. an possit citra alicuius licentiam exercere. nu. 21.

Coram quo teneantur reddere rationem, & à quo possint puniri pro mala administratione. *ibid.*

Facultas.

Facultas testandi concessa Religiosis, intelligitur limitata ad pias causas, vt pro anima sua, aut suorum, ad alendos pauperes, &c. disponere valeant. disp. 16. sec. 3. nu. 4. 259.

Falsificantes.

Falsificantes literas Apostolicas, siue falsificatis vtentes, statim beneficiorum titulum amittunt, nec possunt in conscientia illa retinere. disp. 11. sec. 4. num. 55. 195.

Femina.

Feminae regulariter à testificando repelluntur non

I N D E X

- non autem in crimine sollicitationis ad turpia in confessione, & in crimine hæresis, disput. 3. sec. 7. num. 4. & 5. 43.
- Tres foeminae probatae vitae sufficiunt ad convincendum, & condemnandum Confessarium sollicitantem, etiam si singulares sint, num. 8. 44.
- Quid in alijs criminibus capitalibus, num. 9.
- Cetera vid. in verb. Confessarius, & in verb. Mulier.
- An foemina teneatur denunciare Confessarium sollicitantem, vid. in verb. Pœnitens.
- Feudum.*
- Feudum in legitimam imputatur, disp. 23. sec. 2. num. 56. 504.
- Fideicommissarij, & Fideicommissum.*
- Fideicommissarij peccant si propria auctoritate fideicommissum recipiant, disp. 23. sec. 4. num. 4. 515.
- Vel si fideicommissa renuncient in fraudem creditorum, num. 5.
- Aut si fideicommissum relictum ad certum usum, commutent in alium, num. 6.
- Et si quartam Trebellianicam, aut falcidiam hæredi debitam non restituant, num. 7.
- Et in omnibus casibus, in quibus peccant legatarij, ibid. vid. in verb. Legatarij.
- Fideicommissum quomodo describatur, & an fieri possit, tam in testamento, quam in Codicillis, num. 1. in med. 541.
- Et tam expresse, quam tacite, num. 2.
- Quotuplex sit, num. 3.
- Fidei professio.*
- Fidei professionem, qui nam emittere teneantur, disp. 18. sec. 1. num. 18. in med. 360. vid. in verb. Doctores.
- Fideiussor.*
- Fideiussor conuenitur à socio creditore, an possit agere contra principalem, & Confideiussorem, disp. 33. sec. 60. num. 1. 673.
- Fideles.*
- Fideles tria Sacramenta explicitè credere teneantur, nempe Baptismi, Eucharistiæ, & Pœnitentiæ, disp. 2. sec. 2. num. 11. 18.
- Quando teneantur scire alia Sacramenta, num. 12.
- Item mortem, & Resurrectionem Domini Nostri Iesu Christi, & multa alia, num. 13.
- Peccat fidelis, si cum infideli nuptias contrahat, & matrimonium est nullum, quamuis infidelis Cathecumenus sit, disp. 21. sec. 3. num. 26. 432.
- Quid si contrahat cum hæretico, vel hæretica, ibid.
- Figuli.*
- Figuli excusantur ab obseruatione ieiunij, disp. ult. in princ. 673.
- Filij.*
- Filij familias auferendo, vel consumendo bona parentum multo magis excusantur à furto, & quando, disp. 2. sec. 1. num. 51. 420.
- Maximè si aliquid de peculio Castrensi, vel quasi, num. 52.
- Filius familias minimè obligatur ex mutuo, tum in foro exteriori, tum conscientiae, sed bene ratione iuramenti, num. 57. 431.
- Filij illegitimi Clericorum dispensati ad omnia beneficia, non censentur dispensati ad beneficium in Ecclesia, in qua patres eorum habent, vel habuerunt aliquod beneficium, disp. 11. sec. 4. num. 16. 186.
- Quid si beneficium non requirat personalem residentiam, sed possit per substitutum satisfieri, num. 17. 187.
- An peccent, si beneficia impetrent citra dispensationem, quæ immediatè antea obtinuerunt eorum parentes, num. 18.
- Filij, qui minis parentum coguntur ad statum Ecclesiasticum amplectendum, si ipsi parentes beneficiorum redditus auferant, & officium non recitent, ad restitutionem non teneantur, sed parentes, aut eorum hæredes, disp. 11. sec. 1. num. 36. 178.
- Filius si habeat alimenta necessaria pro alendis se, & filijs dumtaxat, an teneatur alimenta præstare parentibus: & quid si uxorem habeat, aut filia maritum, & filios, ac patrem indigentes, disp. 21. sec. 1. num. 41. 417.
- Quid si non habeat filios, sed patrem, & matrem in æquali necessitate constitutos, an potius teneatur subuenire patri, quam matri, num. 42. 418.
- Si habeat uxorem, & patrem, & matrem in pari necessitate, an potius teneatur patri, & matri, quam uxori, num. 43.
- An peccent mortaliter filij contrahentes matrimonium citra parentum placitum, & consensum, num. 49. 419.
- In quibus alijs casibus peccent erga parentes, vid. in verb. Liberi.
- Fornicatio.*
- Fornicatio in Christianis peculiarem habet deformitatem ratione Baptismi, & confirmationis Sacramenti, disp. 26. sec. 8. num. 6580.
- P. D. Franciscus Maria Carafa C. R. ex Roccellæ Principibus, laudatur, disp. 16. sec. 34. num. 10. in add. 320.
- Fratres.*
- Fratres peccant, si sorores sub eorum cura remansas, mortuo patre asperè tractantes, & non potius benignè, ac humanè erga eas se habentes, disp. 21. sec. 2. num. 1. 421.
- Vel si fratribus, ac sororibus egenis alimenta non ministrent, num. 2. 422.
- Aut non dotando sorores inopes secundum status decentiam, num. 3.
- Quid si fratres, vel sorores aliud à alimenta querere possint, vel dotem, num. 4.
- Quid si vitium ingratiitudinis commiserint, ibid.
- Quot

I N D E X

- Quot sint causæ ingratiitudinis, quibus filius excludi possit à successione parentum, nu. 5.
 Peccant fratres, Religionem ingredientes, si fratres, vel sorores habeant in graui necessitate constitutos, num. 6.
 Aut tempore nubilis ætatis sorores nupti non tradant, num. 8. 423.
 Peccat frater instituens turpem personam, præterito fratre, quamuis diuite, num. 9.
 Quid si sit frater vterinus tantum, aut vitium ingratiitudinis commiserit, ibid.
- Fructus.*
- Fructus rerum Ecclesiæ sunt per Sacros Canones destinati, vt de eis fiant quatuor partes vna Episcopo, alia fabricæ Ecclesiæ, tertia pauperibus, & quarta ministris, disp. 4. sec. 10. num. 1. 88. & disp. 6. sec. 1. num. 5. in fin.
 Fructus præbendarum, & distributiones quotidianæ amissi per Canonicos, aliosque præbendatos non residentes cui sint applicandi, disp. 9. sec. 4. num. 1. 148.
 Si nullæ sint distributiones quotidianæ, vel ita tenues, vt verisimiliter negligantur, propter quod tertia pars fructuum communium mensæ Capitularis oportuit deduci, & conuerti in distributiones quotidianas, an portiones absentium proportionabiliter accrescant seruientibus, nec fabricæ, vel pio loco applicentur, num. 2.
 Quid si distributiones prædictæ proueniant ex tertia parte fructuum dignitatum, personatum, & officiorum in Ecclesijs Cathedralibus, vel collegiatis, non autem ex fructibus communibus mensæ Capitularis, numer. 3. 149.
 Quando Episcopus possit vti remedio *Consil. Trid. sess. 21. cap. 3.* & quando eiusdem *Consil. sess. 22. cap. 3.* in detrahendis, & applicandis distributionibus prædictis, num. 4.
 An sit locus detractioni tertiæ partis pro distributionibus ex *Decr. d. cap. 3. sess. 21.* quando distributiones sint tolerabiles, ibid.
 Et an Decretum prædicti Concilij locum habeat contra obtruncantes Cappellanas, & alia beneficia in Cathedralibus, & Collegiatis, num. 5.
 Fructus beneficiorum cui sint restituendi ob non recitationem Diuini officij, disput. 11. sec. 2. num. 1. 179.
- Fruentum.*
- Fruentum, qui emit pretio, taxam excedente non potest citra culpam eodem pretio reuendere, disp. 26. sec. 9. num. 4. 584.
 Si quis frumentum emit vltra legale pretium soluendo traiectioni iura traiectionis, an possit illud distrahere vltra taxam, exigendo eadem iura traiectionis, ibid. in med.
- Fullones.*
- Fullones excusantur ab obseruatione ieiunij, disp. vlt. in princ. 673.
- Quid pro vno, vel altero die, quo non laborarunt, ibid.
- Furiosus.*
- Furiosus, an possit condere testamentum, vid. Mentecaptus.
- Gabella.*
- G**abella est soluenda per eum, qui lucrum consequitur, nisi contrarium caueatur, disp. 23. sec. 2. num. 83. 508.
 In quibus casibus solui non debeat pro vltimis voluntatibus, licet ex statuto solui iubeatur, num. 84.
- Generalis.*
- Generalis Regularium grauissimè peccat, si post ipsius electionem in dispensandis prælaturis, ac officijs, magis rationem habet eorum, qui sibi suffragati sunt, quam vnuscuusque meritorum, disp. 16. sec. 12. num. 1. 266.
 Vel si valdè iuuenes præficiat, num. 2. 267.
 Nec leuiter peccat, si eos quos sibi non fuisse suffragatos nouerit, & alios dignos, & de Religione benemeritos, non præficiat, nu. 3.
 Peccat Generalis Regularium si eligi Consultores, ac Diffinitores adhærentes sibi studeat, & non potius merentes, num. 4.
 Aut si absque rationabili causa subditos transferat, maximè Vocales, & Confessarios de vna domo in aliam, num. 5.
 Aut si appellantem à grauaminibus Guardiani, seu Præpositi, non audiat, nec ei iustitiam faciat, num. 16. 268.
 Peccant non corrigendo subditorum excessus, num. 7.
 Vel qui propria tantum commoda, aut suorum respiciens debitam curam non habet de ouibus, & mercenarius, non pastor dici debet, num. 10.
 Peccat mortaliter nostræ Congregationis Præpositus Generalis, ambiendo Ecclesiasticas dignitates extra Congregationem, num. 11.
 Peccat Generalis Regularis si irrationabiliter remittat pœnas delinquentibus irrogatas, num. 12. 269.
 An P. Præpositus Generalis noster habeat hanc potestatem, sed debeat attendere ad commune Religionis bonum, ibid.
 An peccet, si irrationabiliter delinquenti immunitatem promittat, num. 15.
 Peccat Regularium Generalis, si sit facilis in credendo, maximè in præiudicium tertij, & ob id præceps fiat in puniendo, num. 17. 270.
 Et multò magis si aures porrigat referentibus talem subditum de eo murmurasse, ibid.
 Peccat, si in Constitutionibus declarandis, si quæ fortè dubitationes oriantur, contra id quod

I N D E X.

- quod in conscientia nouerit declarandum, decreuerit, odio, amore, aut timore ductus. num. 18.
- An citra culpam sit licitum appetere in Præpositum Generalem eligi. sec. 13. nu. 1. 270.
- An ambiens tantum, non quærens Generalatus dignitatem incidat in pœnam Decreti Capituli Generalis editi 3. par. Decret. cap. 10. nu. 2. nu. 3. & 5. 271.
- An possit quis petere eligi in Generalem, non tamen ambitiosè. nu. 4.
- Quærens, siue petens in Generalem eligi, non tamen illum honorem ambiens, si idoneus sit non peccat, sed potius meretur. num. 6. 272.
- An quoad forum exterius præsumatur ambitiosus. num. 7.
- Quærens tantum in Generalem eligi in nostra Congregatione, licet non ambiat dignitatem illam probabiliter in foro externo incidit in pœnas contentas in nostris Constitutionibus. 3. par. cap. 2. §. si probetur. nu. 8.
- Qui non quærat eligi in Generalem, sed proprio ore, litteris, aut signis ostendit ambire hanc dignitatem, in quas pœnas incidat. n. 9.
- Recurrentes ad S. R. E. Cardinalium, ac Principum secularium fauores, ut assumantur in suorum Ordinum Generales, an incurrant in censuras, & pœnas latas in Constitutionibus Pontificijs, ac Regularibus statutis contraprocurantes, ac audentes per eorundem medicatos fauores assumi in Abbatem, &c. num. 12.
- Patri Generali nostræ Cōgregationis est prohibita munerum perceptio, & quare. sec. 14. num. 15. 277.
- Eo mortuo, ex Consultoribus senior professione vicem Patris Generalis sibi vendicat. sec. 19. num. 9. 286.
- Quæ consideranda in electione Patris Generalis. sec. 20. num. 8. in fin. 288.
- Grassator.*
- Grassator viarum publicarum impunè occidi potest. disp. 24. sec. 2. nu. 59. 544.
- Hæredes.*
- Hæredes peccant hæreditatem non acceptantes in fraudem creditorum. disp. 23. sec. 2. nu. 1. 492.
- Vel si sint spurij, nefarij, aut incestuosi, & instituti à patre per interpositam personam, hæreditatem caperent, doli, ac fraudis conscij. num. 2. 493.
- Quid si pater amico suo bona tradiderit, non sub conditione restituendi spurio, sed absolute, & amicus cum effectu spurio filio bona adiudicauerit, an teneat adiudicatio. n. 3. ver. Est tamen verum.
- Quid si pater amicum suum instituat, data fide de hæreditate restituenda filio spurio. ibid.
- Quid de filijs, vel nepotibus eius, qui crimen commisit læsæ Maiestatis. nu. 5.
- Peccant hæredes non sepelientes defunctum in loco, quem elegerit. nu. 6.
- Aut si dubitantes, hæreditatem non esse sufficientem prius legata soluant, quam debita Testatoris. nu. 11. 494.
- Quod locum sibi vendicat in quocunq; debito personali, siue licitè, siue illicitè contracto. nu. 16. 496.
- Etiam si omnia debita essent ex delicto. n. 17.
- Non solum peccat hæres, ordinem prædictum, non seruando, sed omnia damna resarcire tenetur. nu. 18.
- An peccet si hæres coactè debita personalia non distribuat Creditoribus pro rata. n. 19.
- Vel si satisfecerit prius indigenti. nu. 20.
- Vel si agatur de debitis prouenientibus ex causa onerosa, & de prouenientibus ex causa lucratiua, an sint prius soluenda prouenientia ex causa onerosa. nu. 21.
- An peccent hæredes, si prius soluant vni, quàm alteri ex ignorantia facti, vel iuris. nu. 22.
- Hæredes etiam laici in foro conscientie non tenentur ultra vires hæreditarias, si inuentarium non confecerint. nu. 23. 497.
- Peccant differendo solutionem debitorum, ac defuncti voluntatem adimplere. nu. 24.
- An priuari possint hæreditate, si elapso anno legata non soluant, & Testatoris voluntatem non impleant. nu. 26.
- Quando compelli possit ab Episcopo ad adimplendam defuncti voluntatem. nu. 27.
- Peccant hæredes, si eis constet de voluntate defuncti verè volentis legata facere, si legata non soluant, quamuis relicta sint in testamento minus solemnni. nu. 28. cum seq. 498. & nu. 32. 499.
- An hæres possit sibi retinere hæreditatem relictam in testamento minus solemnni. n. 30.
- Peccant hæredes, non restituentes hæreditatem venientibus ab intestato, ex testamento nullo delatam ob defectum voluntatis Testatoris. num. 34.
- Quamuis Testator compos mentis testamentum non reuocauerit. nu. 35.
- Vel si sit conditum ad pias causas. nu. 36.
- Peccant hæredes non soluentes legata, facta ad pias causas, licet coram duobus testibus, & non in testamento relicta. nu. 38. 500.
- Vel si ex legatis ad pias causas, aut fideicommissis detrahant falcidiam, siue trebellianicam. num. 39.
- Peccant hæredes non soluentes legatum factum puellæ causa dotis, vel donationis propter nuptias, esto quod Religionem ingreditur, & professionem emittat. nu. 42. 501. & num. 52. 503.
- Quid si coniecturæ sint, Testatorem intellexisse de nuptijs carnalibus. nu. 43.

V u u u P e c

I N D E X

Peccant hæredes alienando bona fideicom-
 miffo fubie&ta. num.44.
 In quibus cafibus alienari poffint. *ibid.* & nu.
 45. & nu.46. cum feq. 502.
 Sic peccant fi in fraudem fideicomiffarii
 Religionem ingrediantur. num.49.
 In quibus cafibus teneatur hæres reftituere
 hæreditatem fubstituto, quamvis Religionẽ
 fuerit ingreffus. num.50.
 Peccat hæres inftitutus in certa parte, non
 dato alio hærede, adeundo totam hæredita-
 tem contra defun&ti voluntatem. nu.51.503.
 Peccant hæredes legatum factum puellẽ pro
 ea maritanda, non dantes quamvis nupferit
 viuente Teftatore, fed legatum non reuo-
 cauerit. num.53.
 Aut fi legatum non foluant Ecclefiã factum
 pro Teftatoris fepultura. num. 54.
 Peccat hæres filia, fi velit fuccedere cũ alijs
 fororibus, non collatis dote recepta, & do-
 natione propter nuptias. num.55.
 Quid de donatis filio pro emenda militia, aut
 quacumque alia dignitate, an fint conferen-
 da. *ibid.* & num.57.
 Peccant hæredes non foluentes annum le-
 gatum à die mortis Teftatoris. nu.60.504.
 Vel fi non reftituant vfuras per Vfurarios
 Defun&tos extortas. num.61.
 Siue Vfurarij fint occulti, fiue manifefi. n.62.
 Alijsque modis ampliatur. à nu. 63. 505.
 Si hæredes fint plures, an quilibet teneatur
 reftituere pro portione hæreditaria. nu.69.
 An teneantur vltra vires hæreditarias vfuras
 reftituere faltem in foro interiori. num.70.
 506.
 Quid fi vnus fit caufa, vt alij fuas partes nõ
 reftituant, an teneatur in totum. nu.71.
 Peccant hæredes, non habentes ratum factum
 defun&ti. num.72.
 Et grauiter peccant, non foluentes, fiue dif-
 ferentes foluere elecmofynas, quas pro fua
 anima legauit defun&tus. num.73. cum feq.
 Aut fi vota realia defun&ti non impleant.
 num.75.
 An teneantur implere etiam vota mixta. n.76.
 507.
 Si hæres fit vnus ex defcendentibus, vel afcẽ-
 dentibus an teneatur ad fupradicta vota cũ
 detrimento legitimã. nu.77.
 Si non impleant, an compelli poffint per cẽ-
 furas. nu.78.
 Quid fi fint vota purẽ perfonalia. nu. 79.
 Quid fi fint plures hæredes, & vota fint diui-
 uidua: Et quid fi fint indiuidua. nu.80.
 Peccant hæredes, fi grauati reftituere hære-
 ditatem fub conditione, cautionem præfta-
 re nolint fideicomiffario de reftituendo
 adueniente conditione. num. 81.
 Aut fi grauati per fideicomiffum, hæredi-
 tatem adire nolint, vt eam fideicomiffario
 reftituant. num.82.

Peccant hæredes non foluentes gabellam im-
 pofitam ratione vltimarum voluntatum.
 • num.83. 508.
 Peccant hæredes, fiue ex teftamento, fiue ab
 inteftato fuccedant, alimẽta non tribuentes
 filio naturali, spurio, aut ex damnato coitu
 defun&ti. nu.85.
 Peccant hæredes reuocando donationem nõ
 dũ acceptatam factam abfenti à defun&to.
 num. 86.
 Peccat hæres vxor fi inftituta a viro, aut vfu-
 fructuaria relicta fub conditione, fi caftẽ vi-
 xerit, & ipfa fornicetur. nu.89. 509.
 Peccat hæres, cui à Teftatore tributa eft op-
 tio alicuius rei tribuendã legata rio, fi dete-
 riorẽ tribuat. nu. 90.
 Cãtera vide in verb. Debita.
Hærefis, & Hæreticus.
 Hærefis, in quo differat à Iudaifmo, & Paga-
 nifmo. difp. 12. fec. 11. nu. 1. 314.
 Hæreticus Catholico, fi hærefim fuadeat, te-
 netur ftatim eum inducere ad pœnitentiã,
 & ad opera meritoria confulere, & exhor-
 tari. difp. 2. fec. 2. nu. 44. in med. 25.
 An Hæreticus formalis fit denunciandus, fi
 probabiliter fperetur eius emendatio. difp.
 3. fec. 10. nu. 27. 64.
 Quid de hæretico dogmatizante. n. 28. 65.
 Sed tenetur citra monitionem eum denun-
 ciare. num. 31.
 Priuantur ipfo iure eorum beneficijs. difp. 11.
 fec. 4. num. 52. 195.
 Sed non eorum filij. nu. 53.
 Eo ipfo, quod hæreticus hærefim expreffit
 verbis, vel fignis eft excõmunicatus in Bul-
 la Cœnæ Domini. Et qui nam dicantur hæ-
 retici mentales, qui nam externi: qui nam
 notorij, & qui nominatim excõmunicati,
 vel declarati. difp. 12. fec. 10. nu. 1. 212.
 Et an poffit Sacerdos pro ipsis Miffam offer-
 re. d. num. 1. in ver. Sacerdos.
Homicidium, & Homicida.
 Homicidium committens etiam qualificatum,
 vt parricidium, &c. priuandus eft beneficijs
 per fententiam. difp. 11. fec. 4. num. 48. in
 med. 194.
 Et fi fructus interim percipiat, fuos facit.
 num. 49.
 Quid dicendum de occidente, vel infequente
 S. R. E. Cardinalem. num. 50.
 Homicida quando peccet, & ad quid teneatur.
 vid. in verb. Debitor ex homicidio.
Homo.
 Hominem nullo vnquam vitã fuã tempore
 teneri elicere actum Fidei, Spei, & Charita-
 tis ex vi præceptorum diuinorum, ad eas
 virtutes pertinentium, eft opinio damnata
 ab Alex. VII. difp. vlt. ver. Et demum in fia.
 674.

I N D E X:

Hofles.

**Hofles, five Tabernarij parantes Coenam ho-
spitibus, ac viatoribus in die ieiunij, etiam
fi fciant ieiunium an peccent, & teneantur
eos admonere. disp. 26. fec. 9. nu. 42. 592.**

Ieiunium.

**Ieiunium Ecclefiæ frangentem non peccare
mortaliter, nifi frangat ex contemptu, est
opinio damnata ab Alex. VII. disp. vlt. in
princ. verf. Frangens. 674.**

**An fit licitum ieiunium foluere propter ami-
cum, nos ad prandium inuitantem. disp. 26.
fec. 9. nu. 44. 592.**

**An fit licitum vendere cibos vesitos in diebus
ieiuniorum. vid. in verb. Venditores.**

**In die ieiunij, qui sæpè modicum quid com-
edat, & fi notabilem quantitatem in fine co-
mederit, non frangit ieiunium est dam-
num.**

**Sicuti excufantur abfolutè à præcepto ieiunij
omnes, iter agentes equitando, vt cumq; iter
agant, etiam fi iter neceffarium non fit, &
etiam fi iter vnus diei conficiant.**

**Non est euident, quod confuetudo non co-
medendi oua, & lacticia in Quadragefi-
ma obliget.**

**Sunt opinioes damnatæ per Alex. VII. disp.
19. fec. 1. num. 56. in fin. 37.**

Illegitimi.

**Illegitimi, quamuis legitimati per refcriptum
Principis, beneficium conferri non potest.
disp. 6. fec. 9. num. 4. 121.**

Sed bene cum dispensatione Pontificis. ibid.

**Si sint probatæ vitæ an poffit cum illis Epi-
fcopus difpenfare. ibid.**

**Illegitimus, legitimatus per Comitem Palati-
num, & Electus in discretum, num habeat
votum tum actiuam, tum paffiuam. disp. 16.
fec. 29. num. 1. cum feq. 310. & nu. 11. 311.**

**An Comes Palatinus legitimare poffit quoad
Prælaturas Ecclefiasticas. nu. 3.**

**An poffit eligi in discretum, fi non fuerit ad
dignitates legitimatus. num. 5.**

Immunitas.

**Immunitate Ecclefiæ gaudent omnes confu-
gentes ad Ecclefiam, vel locum facrum ex
quavis caufa, tam Ciuili, quàm Criminali,
etiam fi fint Infideles fecundùm quofdam.
disp. 19. fec. 1. nu. 38. in med. 369.**

**Et qui nam immunitate ipfa non gaudeant.
num. 39. in med. 370.**

Impubes.

**Impubes testamentum condere non potest,
etiam fi fit pubertati proximus, & cum con-
fensu Tutoris testetur. disp. 23. fec. 2. 500.**

Neq; ad pias caufas. ibid.

Indulgentia.

**Ad valorem Indulgentiæ non folùm requiri-
tur iufta caufa, verùm etiam proportiona-
ta, ad id vt minoribus indulgentijs minor,**

**maioribus verò maior caufa requiratur.
disp. 4. fec. 5. num. 3. 78.**

**An opus pium, quod iniungi folet ad lucran-
dum illas, fit abfolutè neceffarium, num. 4.**

**Indulgentias concessas Regularibus, ac reuo-
catas à Paulo V. hodie effe reualidatas, est
opinio damnata ab Alex. VII. disp. vlt. ver.
Propof. 37. 674.**

Infamis.

**Infamis à consecratione beneficij repellendus,
disp. 11. fec. 4. num. 7. 184.**

Infideles.

**Infideles coniuges fi ad fidem simul conuer-
tuntur, in eorum matrimonio perfeuerare
debent, quamuis contraxerint contra ius
Canonicum, disp. 21. fec. 3. num. 26. 432.**

**Dummodò non habeant aliquid naturæ re-
pugnans, ibid.**

Infirmi.

**Infirmi peccant fi totam eorum salutis spem
ponant in Medico, & non principaliter in
Deo, &c. disp. 25. fec. 3. num. 1. 557.**

**Peccant infirmi Medicos non aduocantes in
eorum infirmitatibus cum poffint, idque ob
auaritiã, vel desperationem, vt citius mo-
riantur, num. 2. 558.**

**Quid fi id agat ex ignorantia inuincibili ad
euitandam ignominiam, vel feruandam ca-
ftitatem, ibid.**

**Peccant infirmi, aquam bibentes in notabili
quantitate, & alia nociua fcienter, aut ex
ignorantia trassa fumentes contra specia-
lem Medicorum prohibitionem, num. 3. Et
quid fi crederent, fore ipsis leue nocumen-
tum, ibid.**

**An poffit infirmus recufare membri fectionem,
effo, quod credat absque illa fe moritu-
rum, & ingentes cruciatus effet toleraturus,
num. 2.**

**Et quid fi Medici iudicaret fectionem illi
neceffariam effe ad vitæ conseruationem,
ibid.**

**Peccant infirmi adhibentes Iudæos ad eorū
infirmitates curandas, num. 5.**

**Quid fi aliam medium æquè fufficientem,
adhibere non poffint, ibid.**

**Peccant Religiofi infirmi, expensas plusquam
par eff facientes in aduocandis Medicis in-
fignibus, & in adhibendis pretiofis medica-
mentis, ac alia facientes, quæ in fæculo non
egiffent, num. 6. 559.**

Iniuria.

**Iniuriam ad remittendam nullus cogendus eff,
disp. 20. fec. 1. num. 35. in med. 393.**

Inquifitores.

**Inquifitores hæreticæ prauitatis cognofcere
poffunt de crimine follicitationis ad turpia
in actu confessionis, tam conuictim, quàm
feperatim ab Epifcopo, imò exprefse talis
cognitio fuit ipsis delegata, disp. 3. fec. 5. nu.
1. 40.**

V v v v 2 Quid

I N D E X

Quid in regnis Hispaniarum, an ad solam In-
quisitores spectet hæc cognitio, num. 2.

An eorum iurisdiclio sit maior iurisdiclio-
ordinaria, ibid. in fin.

Hodie ex vi Constitutionis Gregorianæ in
Regnis, in quibus non extat Hispanica In-
quisitio, tam Inquisitores, quam Episcopi vi-
dentur specialiter delegati, & si eodem tem-
pore citentur sollicitantes, tam ab Episco-
po, quam ab Inquisitore, comparere possunt
coram Episcopo tantum, vel coram Inquisi-
tore solum, num. 3.

An possint separatim proferre sententiam,
num. 4. & 5. 41.

An Inquisitores animadvertere possint in sol-
licitationem præteritam iam præiudicatam
ab Episcopo, num. 6. 41.

Inquisitores posse tenere, & careerare Episco-
pos sollicitantes in actu confessionis, si eorum
fuga timeatur, donec eorum delicta ad Sedem
Apostolicam deferantur, sec. 9. num. 24.
55. Cetera vid. in verb. Episcopi.

Intentio.

Intentio minus principalis in his, quæ sunt in-
trinsecè mala, excusat à tanto, non autem à
toto, disp. 5. sec. 4. num. 3. 98.

Interpres.

Interpres in confessione, si poenitentem sollici-
tet ad turpia, num. sit denunciandus, disp. 3.
sec. 9. num. 30. 56.

Inuasus.

Inuasus, occidens inuasorem, qui tamen non
intendebat inuasum occidere, sed solum ala-
pha, vel fuste percutere, an, & quædo immu-
nes sit à culpa, ac damnorum refectione,
disp. 24. sec. 2. num. 51. 542.

An possit ab alio adiuuari, nec peccabit Adiu-
tor, si seruato moderamine inculpate tute-
læ inuasorem interficiet, num. 57. 544.

Irregularis, & Irregularitas.

Irregularis celebrando, licet peccet mortali-
ter, tamen nouas non incurrit irregularita-
tem, nisi iusto metu excusetur, etiam à pec-
cato, disp. 12. sec. 32. num. 15. 241.

Potest citra culpam celebrare si sit irregula-
ris ex homicidio occulto, si probabiliter pu-
tet delictum manifestari, vel de ipso infama-
ri, nisi celebret, ibid.

Irregularitas omnis, secundum aliquos, tollitur
per ingressum Religionis, tum quoad Sacros
Ordines, tum quoad Ecclesiasticas Prælatur-
as, disp. 16. sec. 29. num. 2. 310.

Iudæi qui nam sint, & qui Pagani, disput. 12.
sec. 11. num. 1. 214.

Index.

Quare Iudex pecuniam, quam accepit pro sen-
tentia iniuste lata, restituere non tenetur;
secus pro iusta, disp. 26. sec. 8. num. 9. 581.

In quibus peccent Iudices, vid. in verb. Magi-
stratus.

Ius accusandi.

Ius accusandi, & remittendi pro homicidio cõ-
petit proximioribus in gradu occisi, &
æqualiter, si plures sunt in eodem gradu, di-
sp. 24. sec. 2. num. 60. 544.

Quid si occisus reliquerit vxorem prægnan-
tem, à qua homicida remissionem habuit, &
deindè nascatur filius, an inualideur remis-
sio, ibid.

Si pater vxorem interfecerit, cui competat
ius accusandi, & remittendi, ibid. in fin.

Si occisus non reliquerit vxorem, nec descen-
dentes, vel ascendentes, sed extraneum hæ-
redem fecerit, an illi competat ius accusan-
di, num. 61. 545.

Ius patronatus.

Ius patronatus Ecclesiasticum, & laicale in
quibus differant, disp. 21. sec. 8. num. 2. & 4.
473. & num. 5. & 6. 474.

Ecclesiasticum quid sit, num. 7.

Quot, & quibus modis acquiri possit, num. 8.
cum seq.

Laiens.

Laiens, vel Clericus occultè se ponens in
Confessionario, & simulans, Sacerdotem
esse, ibique fornicam ad turpia sollicitet est
denunciandus, disp. 3. sec. 9. num. 27. 55. &
num. 33. & vers. Adde, 57.

A quo puniendi, si absolutionem non impen-
dant, num. 28. 56.

Quid de Laico interprete sollicitante mulie-
rem, cuius est interpres, num. 30.

Quid si mulieris confessionem audiat neces-
sitate tempore, & absolutionem impendat
verbis deprecariis, num. 34. 57.

An Laiens in articulo mortis possit audire
peccata, & Sacramentaliter absolvere, &
sub quo sigillo tenetur peccata audita reti-
nere, ibid. in fin.

Ladens.

Ladens aliquem intra dimidium iusti pretij,
mortaliter peccat, & ad restitutionem tene-
tur, disp. 26. sec. 4. num. 6. 570.

Quid si bona fide ladat, ignorans valorem
rei, num. 7. 571.

An, & quando teneatur ladens ad pretij sup-
plementum si res perierit, num. 8.

Compelli non potest ad restituendum in foro
externo, si emptio fiat sub hasta, quamuis Ig-
sio sit intra dimidium, & quid in foro exter-
no Ecclesiastico, num. 9.

Neque si læsus, sciens lesionem, excessum ta-
men donet spontè, ac liberaliter, numer. 10.
576.

Vel si excessum pretij legitime præscripserit,
num. 11.

Legatarij.

Legatarij peccant, non acceptantes legatum
in fraudem creditorum, disp. 23. sec. 3. nu. 1.
510.

Vel

I N D E X.

Vel si in fraudem suorum fideicommissario-
rum Religionem ingrediantur, num. 2.
Aut non restituendo vsuras, quas testator ex-
torfit, num. 3.
Peccant, & insuper incidunt in commissum,
si propria auctoritate legata capiant, nu. 4.
Quid si hanc temeritatem committerent, post
aditam ab hærede hæreditatem, num. 5.
Vel si citra dolum, ac fraudem res legata re-
periretur pœnes legatarium, num. 6.
Aut cum consensu executoris testamenti le-
gata percipiant, siue hæres tacuit, num. 7.
Aut si à testatore fuit tributa potestas capiē-
di legatum propria auctoritate, ibid. ver.
Quartò.
Vel si fuerit legatum ad pias causas, num. 8.
Peccant Legatarij, quibus legata est optio
alienius rei, si meliorem eligant, num. 9.
511.
Vel si legata ad certum vsum, in alium com-
mutent, num. 10.
Quid si commutatio fiat auctoritate Princi-
pis, num. 14.
Quid si adsit iusta, & rationabilis causa com-
mutandi, num. 15.
An hæc commutatio possit fieri per alium,
quam per Romanum Pontificem, vel Duce-
cesanum, nempe per Abbates, & Ordinum
Generales, num. 17. 512.
Et quid hodiè attento Decreto Urbani VIII.
num. 18.
Peccant legatarij, non restituentes debitam
de iure falcidiam hæredi, qui per errorem
integrum legatum soluit, ea non detracta,
& quo fuit introducta falcidia, ibid.
In quo differat falcidia à legitima, & Trebel-
lianica, num. 20. 513.
Dummodò hæres errauerit in facto; secus si
in iure, num. 21.
Peccant legatarij non restituentes legatum,
sibi à Prodigio relictum, cui interdicta erat
honorum administratio, num. 22.
Vel si relictus à testatore tutores, tutelam re-
pudient, & legata retineant, num. 23.
Aut si pro consecutione legati ad pias cau-
sas, iudicem adeant Seculare, num. 24.
Legatum.
Legata, & fideicommissa sunt per omnia exe-
quata; disp. 23. sec. 4. num. 1. 514.
Quando dicatur legatum pium, vel ad pias
causas, sec. 2. num. 40. 500. & num. 41. 501.
Ad quod Tribunal hodiè spectet executio le-
gatorum piorum, sec. 3. num. 24. in fin. 514.
Legatum relictum professo Regulari, ea lege,
vt ad ipsum, non autem ad Monasterium
pertineat, firmum est, disp. 16. sec. 10. nu. 1.
& 2. 265.
Idem dic in hæreditate, si Religioso relinqua-
tur, num. 3.
Etiam si testator dicat, vt dominium rei lega-

te transeat ad ipsum legatarium, non autem
ad Monasterium. Et an hæc conditio reij-
ciatur, num. 4.
Quid si expressè constet de Testatoris volun-
tate, nolentis transire dominium in legata-
rium independentè à legato, num. 5.
Leges.
Leges præsertim Ecclesiasticæ si sint præcep-
tiuæ, transgressores obligant ad mortale,
disp. 17. sec. 2. num. 22. 352.
Ex quibus verbis colligitur mens Legislato-
ris, volentis subditos obligare ad mortale,
num. 21.
An lex purè pœnalis obliget ad mortale, quã-
uis præceptum expressè non contineat, nu.
23. cum seq.
Quid si aliquid præcipiat sub pœna tempora-
li, quod nec Diuina, nec naturali lege pro-
hibitum extat, num. 25. 353.
Obligant ad mortale, quotiescunque aliquid
statuunt sub pœna excommunicationis, nu-
mer. 26.
Vel vbi Legislator transgressionis culpam
sibi, aut alij referuat, num. 27.
Aut quotiescunque feruntur super materia
gravi, necessaria ad iusticiam, & ad publi-
cam vtilitatem, num. 28.
Quomodo, & quotupliciter aliquid lege per-
mittatur, disp. 26. sec. 4. num. 12. 572.
Legitima.
Legitima debetur filijs de iure nature, eamq;
potest filius detrahere ex bonis fideicommissi-
so subiectis, disp. 23. sec. 2. num. 47. 502.
Debetur ex omnibus bonis, considerato liber-
orum numero, ibid.
Debetur quoque parentibus in bonis filiorum,
num. 4.
Quæ nam imputanda fuit in legitimam, nu.
55. in med. 504.
Num etiam feudum, num. 56.
Liberi.
Liberorum appellatione, tum filij, ac filie co-
tinentur, tum nepotes, cæterique descendē-
tes vsque in infinitum, disp. 21. sec. 1. num. 1.
in med. 409.
Et quotuplices sint, ibid.
Eorum peccata solent esse longe grauiora,
quàm parentum, & primo peccant, si debi-
tum honorem parentibus non deferant, nu.
30. 415.
In quo consistat honor, & reuerentia paren-
tibus debita, ibid.
An hoc præceptum honorandi parentes sit,
etiam negatiuum excludens omnem iniu-
riam, odium, & malum, num. 31. 416.
Peccant liberi multò magis si parentes iniu-
rijs afficiant, manus in eosdem iniiciant, vitæ
insidiantur, aut ipsis absentibus detrahant,
num. 32.
Sunt peccata grauissima, & dicuntur impietatis, ibid. Etiam

I N D E X

- Etiam si leuis sit percussio, aus manus cleuatio ad percutiendum, *ibid.*
- Et ob solas iniurias graues potest pater donationem filio factam reuocare, num. 33.
- Peccant contra Diuinum præceptum, etiam si parentes diligant, sed signa dilectionis nõ ostendant, num. 34.
- Vel si parentibus maledicant, num. 35.
- Aut si parentibus alimentis indigentibus necessaria non subministrant secundum proprium statum, num. 36.
- Peccant grauissimè, si videant parentes egrotare, & non procurent suscipiendæ ab eis Sacramenta, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, Extremæ Vnctionis, &c. num. 37 417.
- Aut matrem iuuenem dote carentem, ac volentem ad secundas transire nuptias, non dotantes, num. 38.
- Quid si parentes ingratitude vitium in filios commiserunt, an teneantur ad alimentata, num. 39.
- An ingratitude causæ remitti possint: Et si non remittatur, intelligatur priuatio, quoad alimenta necessaria ad vitæ sustentationem, num. 40. *vid. in ver. Filij.*
- Peccant liberi si citra consensum, ac voluntatem parentum, vxorem ducant indignam notabiliter respectu eorum conditionis, ac status, num. 46. & 49. 419.
- An possint ob id à patre exhæredari, *ibid.*
- An peccent si inuitis parentibus vxorem ducant dignam, sed ipsis, ac familiæ magnum cessat commodum, num. 48.
- Peccant liberi habentes bona à parentibus ad certos vsus, & ipsi expendant illa ad ludos, &c. num. 50. 420.
- Quando à furto excusentur filij familias, num. 51. cum seq.
- Peccant debitam obedientiam non deferentes eorum parentibus in ijs, quæ pertinent ad bonum regimen domus, num. 53.
- Nec peccant leuiter non corrigentes eorum patentes malis moribus affectos, si emendationem probabiliter sperent, num. 54.
- Peccant liberi, & hæredes vsurariorum, si vsuras, per parentes extortas non restituant, num. 55. 421.
- Aut si debita parentum soluere differant, eorundemque legata implere, num. 56.
- Grauitè tandem peccant, non reddentes mutuum, quod acceptum, iuramento reddere promiserunt, num. 57.
- Liberti.*
- Libertus dicitur seruus à Domino manumissus, disp. 21. sec. 6. num. 1. 471.
- Peccant liberti, si debitum obsequium patronis, eorumque vxoribus, liberis, hæredibus, etiam extraneis, & priuignis non præstant, num. 7.
- Nisi præstant, an possint in seruitutem recipi, *ibid.*
- Et quid si patroni, non liberè, sed ex necessitate libertatem contulerunt, num. 8.
- Peccant liberti, aliquid alienantes in patronorum fraudem, num. 9. 472.
- Quid dicendum, quoad liberos Ecclesiæ, numer. 10.
- Libros prohibitos, donec expurgantur posse retineri vsque dum adhibita diligentia corrigantur, est opinio damnata ab Alex. VII. disp. vlt. ver. Et prop. 45. 674.
- Lignarij exculantur ab obseruatione ieiuniorum, disp. vlt. in princ. 673. *vid. in verb. Artifices.*
- Litigare temerè quis dicatur, & quibus pœnis afficiantur temerè litigantes, disp. 20. sec. 1. num. 27. in med. 394.
- Locatio, & Locator.*
- Locatio rerum Ecclesiæ facta ultra triennium, an vitietur in totum, vel sustineatur, quoad triennium, disp. 9. sec. 7. num. 3. 151.
- Locatio, & conductio magnam affinitatem habet, cum contractu emptionis, & conductionis, disp. 29. num. 1. 632.
- Locator peccat, ultra iustum pretium rem locans, sec. 1. num. 1. 633.
- An pretium vsus rei locatæ debeat consistere in sola pecunia numerata, *ibid.*
- Peccat locator, si conductorem expellat à re locata, tempore locationis non completo, num. 2. 634.
- Quod locum habet etiam in locatione tacita, num. 3.
- Et non solum in locatione prædiorum, sed etiam operum, num. 4.
- Etiam eius hæres tenetur stare locationi, numer. 5.
- An possit conductorem expellere ante tempus si pensionem tempore debito non soluet, num. 7. 635.
- Vel sit locator re locata indigeat ex causa non præuisa tempore contractus, num. 8.
- In quibus alijs casibus possit locator conductorem expellere ante præfinitum tempus locationis, *ibid.* & num. 9 & 10.
- Si locator sit particularis successor, puta emptor, an, & quando teneatur stare locationi, num. 11.
- Peccat lethaliter locator, locans rem, quam putat ea vsuram conductorem ad iniuriam lethalem alterius, num. 12.
- Peccat locator rei fructiferæ non remittendo de pensione conuenta conductori, propter superuenientem sterilitatem, num. 13. 636.
- Et quouis modo veniat sterilitas, num. 14.
- Etiam si fructus iam collecti, positi in fundo, vel in area perirent antequam commodè in domum potuerint recondi, num. 15.
- An conductor teneatur ad maiorem pensionem ob insolutum augmentum fructuum, num. 16.

I N D E X.

Et quid si sterilitas proveniat ex culpa conductoris. num. 17.

Et ex qua culpa teneatur Conductor. ibid.

Quid si locator pactum fecerit de soluenda, integra pensione in quocunq; euentu etiam sterilitatis. num. 18.

Vel si calamitas, quæ fructus abstulit, sit valde consueta in locis rei locatæ, vt in Lusitania, & Gallia Cisalpina. ibid. vers. Tertio.

Vel si fructus pereant, quando in domū Consultoris fuerint translati. nu. 19. 637.

An compensetur sterilitas ex vbertate præcedentis, vel sequentis anni. ibidem vers. Quinto.

Peccat locator si expensas necessarias pro vfu rei locatæ facere recusat. nu. 21.

An etiam teneatur ad expensas vtilis iam factas, finita locatione. num. 22.

Quid si contrarium deductum sit in pactum, vel contraria extaret Consuetudo. nu. 23. & ver. Secundo.

Peccat locator exigens à Conductore rei locatæ mercedē vbi superueniat aliquod impedimentum ex parte rei conductæ citra conductoris culpam. num. 24.

Locus.

Locus Religiosus quisnam dicatur, attento Iure Civili. Et quisnam hodie attento Iure Canonico. disp. 26. sec. 8. num. 1. 579.

Citra culpam alienari prohibetur. ibid.

Lucretia Romana fuit excusata à culpa lethali, eo quod seipsam interemit ad effugiendā infamiam, idq; ex capite ignorantie. disp. 25. sec. 3. nu. 2. in fin. 558.

P. D. Ludouicus de Thomasio C. R. Concionator Pontificus commendatur. Ex quo cum Authore piè admiserunt sententiam, persoluendi Matutinum ante sacrum faciendū. disp. 12. sec. 1. in add. nu. 12. in med. 200.

Magistratus.

Magistratus, ac Principes seculares an possint licite permittere vsuras in suis Regnis, inconsulto Summo Pontifice, & absque eius dispensatione. disp. 4. sec. 15. nu. 1. cum plurib. seq. 93.

Magistratus ex eo dicuntur, quod reliquis de populo sunt maiores, & sunt membra Principis: Et horum quatuor potissimum sunt ordines. disp. 19. nu. 1. 362.

Peccant in primis Magistratus, & Iudices, qui cum se idoneos non cognoscant, officia ipsa acceptant, & multò magis si affectant. sec. 1. num. 1. 364.

Quid in Iudice Delegato, qui obedientie necessitate compulsus indicat bona fide, & cum consilio peritorum. ibid.

Et non solum peccant ex capite ignorantie, sed etiam negligentie, & tenentur ad damnorum restitutionem. nu. 2.

Quid si munera non affectauerint, nec se obtulerint ad ea exercenda. ibid.

Nec à peccato excusantur, atque à restitutione damnorum si consuetis horis audientiam non præstarent, causas celeriter non expedirent, aut in rebus dubijs peritos consulere neglexerint. num. 3.

Et multò magis si pecuniam accipientes, iustitiam violent. Et cui teneantur restituere pecuniam acceptam. num. 4.

Peccant Magistratus, ac Iudices, etiam si pecuniam accipiant, vt bene iudicent, & danti tenentur eam restituere. nu. 5. 365.

Vel si pecuniam accipiant pro causa celeriter terminanda. num. 6.

An, & quando possint stipendium, vel aliud emolumentum accipere loco stipendij. ibid. & num. 7.

Nec munera, nec xenia percipere possunt Iudices Ecclesiastici beneficiati. num. 8.

Quid si post susceptum officium viderint mutatas rerum condiciones. num. 9.

An possint aliquid percipere post latam sententiam, eamq; transactam in rem iudicata, per modum liberalitatis. nu. 10.

Posse Iudicem accipere pecuniam pro ferenda sententia in fauorem vnus, præ alio, quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, est opinio damnata ab Alex. VII. num. 56. in add. 37. 4.

Peccant eorum potestatem extendentes in ijs, super quibus potestatem non habent. num. 12. 366.

Sic peccant, & in excom. Bull. Coenæ incidit, carcerantes, detinentes, eicientes ab eorū Terris, & Diocesisibus S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos. Vel mandantes, &c. num. 13.

Aut si quascunq; personas ad Romanam Curiam recurrentes, impediunt, offendunt, &c. num. 14.

Aut si impediunt executionem litterarū Apostolicarum. num. 15.

Sive Auocantes ab Ecclesiasticis quascunq; causas spirituales, aut spiritualitati annexas. num. 16.

Vel si trahunt ad eorum Tribunalia personas Ecclesiasticas. num. 17.

Aut si Episcopos, aliosq; Iudices ordinarios impediunt, ne eorum Iurisdictione vtantur. num. 18.

Peccant Magistratus, & Iudices, & excommunicatione Bullæ Coenæ alligantur, vsurpantes Iurisdictiones, fructus, redditus, & prouentus ad S. P. & S. A. pertinentes. num. 19. 367.

Sive si tales, & collectas Ecclesiasticis imponant, aut impositas, vt soluant decernāt, auxilium, fauorem, &c. num. 20.

Peccant Magistratus, & Iudices seculares qui-

cum.

I N D E X

cumq; quomodolibet se interponentes in causis capitalibus contra personas Ecclesiasticas. num. 21. & in Bullam Cœnæ incidunt. *ibid.*

Vel si prohibeant Episcopos, & Inquisitores, ne familiam armatam habeant, & incidunt in Bullam prædictam. nu. 23.

Vel si statuta dicent, quibus vsuræ permittuntur, aut solui compelluntur. nu. 24.

Peccant Magistratus, & Iudices Ecclesiastici, ore tenus censuras ferentes, aut trina monitione non præcedente, & per mensem ab ingressu Ecclesiæ suspenduntur. nu. 25.

Si interim celebrent, fiunt irregulares, & solus Papa in ea dispensat. *ibid.*

Sic si habentes temporalem Iurisdictionem, non constituent Iudicem secularem, qui audiât causas sanguinis. nu. 26. 368.

Peccant Magistratus, ac Iudices compellentes partes ad compositionem. num. 27.

Vel non compellentes potentiores ad præstandam vilioribus cautionem de non offendendo, &c. nu. 28.

Aut non præstantes brachium Ecclesiastico contra subditum, ei resistentem de facto. num. 29.

Peccant, nulla subsistente causa legitima præmittentes victum victori condemnare ad expensas. num. 30.

Aut si secundum allegata, & probata non iudicent. num. 31. cum seq.

Nec sententiam ferre valet iuxta scripturam priuatam sibi exhibitâ, aut coram Notario, & testibus, nisi in iudicio præsentetur. n. 33.

An possit iudicare secundum allegata contra propriam, & priuatam conscientiam, si existimaret, vel dubitaret, id iuri naturali repugnare. num. 34.

Peccant Magistratus, aut Iudices, prohibentes subditis, ne emant ab Ecclesiasticis, aut eisdem vendant. n. 37. 369.

Aut si extrahant ex loco sacro per vim eos, qui ad illum confugerunt. nu. 38.

Et contrahunt excommunicationem ipso facto. *ibid.*

Dummodo factum cum præsumptione coniunxerint. *ibid.*

Et dummodò Ecclesiæ non satisfecerint, & Reum non restituerint. num. 39.

In quibus casibus confugientes ad Ecclesiam, vel locum sacrum immunitate non gaudeant. *ibid.* in med. 370.

Peccant Magistratus, & Iudices, qui damnatis ad mortem non dant commoditatem confitendi, ac sumendi Sanctiss. Eucharistiæ Sacramentum. num. 40.

An sit suspendendus eo die, quo Sacramentum sumit: Et quæ Consuetudo extet Romæ circa hoc. *ibid.*

Aut si personis maximè miserabilibus non cõ-

cedant Aduocatos, & Procuratores, etiam non petentibus. num. 41.

Vel si Peregrinos, Viduas, Pupillos, &c. negligant alijs præferre in iure sibi reddendo. *ibid.* ver. Trigesimò.

Peccant Magistratus, & Iudices cogentes, aut præcipientes, tempore Interdicti celebrari, aut ne excommunicati, ac denunciati à diuinis expellantur, & excommunicationem contrahunt. num. 42.

Aut si non iudicent secundum leges, Constitutiones, & Pragmaticas, vniuscuiusq; Ciuitatis, vel Regni. num. 43.

Aut si videant grauamen aliquod intulisse litigantibus, appellationibus, &c. nu. 44.

Aut si capiant aliquem in habitu Clericali, statim non restituant eum Iudici Ecclesiastico, & excommunicationem contrahunt. num. 45.

Quid si Clericum non deprehendant in habitu Clericali. *ibid.*

Peccant, inuitas trahentes mulieres ad testimonium ferendum, vel Religiosas, nec volentes quidem. nu. 46. 371.

Aut si die festo testimonium recipient, siue alium actum Iurisdictionis agant. *ibid.* ver. Trigesimò.

Siue non iudicent secundum communem, vel saltem probabilem Doctorum opinionem. num. 47.

Quid si sit conflictus opinionum, & vtraque sit probabilis, an possit sectari, quàm maluerit. *ibid.*

An possit sequi probabilem omissa probabiliori. *ibid.*

Peccant Magistratus, & Iudices inferiores, sententiam ferentes licet iustam, non seruato iuris ordine. num. 48.

An peccent procedentes in criminalibus nõ præuia denunciatione iudiciali, vel Canonica, aut non præuia inquisitione, aut accusatione. *ibid.*

An possit procedere contra aliquem non difamatum. *ibid.*

Quid si adsint sufficientia indicia. nu. 49. 372.

Peccant, interrogantes Reum per solam famam, eidemq; iuramentum deferant de veritate dicenda. nu. 50.

Aut interrogantes Reum confessum, vel cõuictum de socijs occultis, contra quos non adsunt indicia. nu. 51.

Sed quid in crimine læsæ Maiestatis, hæresis, & latrocinij. *ibid.*

Peccant Magistratus, & Iudices deferentes iuramentum Reo, vel eum torquentes, legitimis nõ præcedētibus indicijs. n. 52. 373.

Vel si Reum decipiant, aliquod ei promittendo pro extorquenda veritate delicti. n. 53.

Vel relaxantes pœnas Reis, etiam parte remittente. nu. 54.

Aut

I N D E X.

Aut si in mortali peccato permanentes, sententiam ferant, etiam iustam. nu. 55.
Et quid si eorum peccata sint occulta. nu. 56.

Magister.

Magister, Novitiorum, locius, ac Praefectus Clericosum professorum peccant, qui nondum promoti ad Diaconatus ordinem, si minus idoneos cognoscant, hæc munera subire, & acceptare non vereatur. disp. 16. sec. 34. num. 1. 318.

Peccat specialiter Magister Novitiorum, qui negligens in docendo Novitios, & in curando, ut seruent ea, quæ præcipiuntur in Const. Clem. VIII. edita sub die 19. Martij 1603. num. 2.

Peccat gravissimè Novitiorum Magistri, qui videntes aliquos Novitios non esse aptos ad ferenda onera Religionis, contrarium referant Prælati, & vocalibus, ad quos spectat eos ad professionem admittere. num. 6. 320.

Quid fuerit constitutum in d. Const. Clem. VII. quoad præfectum, seu Magistrum Clericorum professorum secundæ Classis. nu. 7.

Et quid in nostra Congregatione. nu. 8.

Qui Magistri excusantur ab observatione ieiuniorum. disp. vlt. in princ. 673.

Magistri, in quibus alijs casibus peccent. vid. in ver. Doctores.

Maleficiatus.

Maleficiatus an possit citra culpam solutionem petere maleficij à maleficio per aliud maleficium. disp. 21. sec. nu. 121. cum seq.

An potius debeat maleficum denunciare Inquisitoribus. ibid. & ver. Adde. 452.

Mandans.

Mandans Confessario, ut pro se feminam in confessione sollicitet ad turpia, denunciandus est. disp. 3. sec. 9. nu. 31. & nu. 35. 58.

Maritus.

Maritus uxorem alere non tenetur, si dotem promissam non soluerit. Et quid si illius pars non sit soluta. disp. 21. sec. 3. nu. 89. 444.

Quid si dos fuerit ab ipsa uxore promissa, siue à patre, aut ab extraneo: Et quid si per impotentiam non fuerit soluta, nu. 90.

Peccat mortaliter maritus, occidens uxorem, in adulterio deprehensam, sicut si adulterum. num. 117. 450.

Et contraria opinio est damnata per Alex. VII. disp. 17. sec. 1. nu. 27. in add. 342.

Aut si uxori præcipiat ieiunium Ecclesiasticum solvere, nulla legitima subsistente causa. ibid. ver. Dico quatragesimo secundo.

Peccat maritus si ab uxore adultera non se separat, sed petit, & solvit ei debitum conjugale. nu. 132. in med. 454.

Dummodò adulterium sit publicum. ibid.

In quibus alijs casibus peccet. vid. in verb. Coniuges.

Mater.

Mater meretrix filiam luxuriosè viventem exheredare non potest. disp. 21. sec. 1. n. 46. in fin. 419.

Quid si reperiat correcta tempore exheredationis. ibid.

In quibus casibus peccet. vid. in ver. Parentes.

Mater infantem filium intra triennium lactare tenetur, aliàs ad ignominiam ei adscribitur. disp. 21. sec. 1. num. 6. 411.

Si non possit, cuius expensis teneatur assumere Nutricem. ibid.

Materia.

Materiæ parvitas in multis non datur, & præcipue in actu infidelitatis: Et quando datur in simonia, blasphemia, & iuramento. disp. 3. sec. 1. nu. 25. 33.

Matrimonium.

Matrimonium, inter quos sit prohibitum. vid. in verb. Cognatio, & in verb. Publica honestas.

Matutinum.

Matutinum sequentis diei recitari potest tribus horis post meridiem. disp. 12. sec. 1. nu. 16. ver. Ad tollendam. 200.

Memoratur tabula perpetua, quæ in Ordinario Neapolitano apponitur. n. 19. 201.

Machiz nomine omnis illicitus concubitus comprehenditur. disp. 26. sec. 8. nu. 6. 580.

Medicus.

Medicus Physicus à Chirurgo, in quo differat. disp. 25. sec. 1. nu. 1. 552.

Peccant Medici tam Physici, quàm Chirurgi, si se idoneos non cognoscentes, lauream accipiunt, & multò magis si officium exercent. num. 2.

Tenentur ad damna, expensas, & interesse. ibid.

Et possunt reprobari. ibid. in med.

Quid si habeant specialia quædam medicamenta ad sanandos speciales morbos. ibid. in fin.

Peccant Medici non solum ex capite ignorantiz, sed etiam negligentiz. nu. 2. 553.

Efficiuntur irregulares si mors sequatur. ibid.

Etiam peccant, si ultra tertiam diem infirmos visitent, nec eorum animarum salutem procurent. num. 4.

An Bulla B. Pij V. obliget tantum in morbo periculoso. ibid.

Et an satisfaciant eorum obligationi si infirmos moneant. ibid.

Peccant etiam Medici ex malitia si cum Aromatarijs conveniant in Medicinæ compositione res verustas, & exinanitas, vel sumi ab infirmis medicamenta, quibus nõ egeant. num. 5.

Sic peccant si non utantur traditionibus artis, sed medentur juxta phantasiam suorum capiti. num. 6.

X X X

Pec.

I N D E X

- Peccant Medici tribuentes infirmis medicamenta, de quibus dubitant, an sint profutura. nu. 7. 554.**
- Aut infirmo non pronunciantes mortem infallibiliter morituro. nu. 8.**
- Aut recusantes curare infirmos, vel si illos derelinquant, antequam debeant, ob quod mors, aut morbi prolongatio proveniat. num. 9.**
- Aut si simul cum arte immisceant superstitiones, &c. num. 10.**
- Aut si præcipiant infirmis violare Ecclesiæ præcepta. num. 11.**
- Aut si pro corporis salute præcipiant medicamenta in detrimentum animæ. nu. 12.**
- Nec potest infirmo præcipere fornicationem ad vitam tuendam. ibid. in med.**
- Peccat Medici propinâtes potiones, & pharmaca sterilitatis mulieribus. nu. 14. 555.**
- Et incidunt in censuram, & pœnas contentas in Const. Sixti V. ibid.**
- Et multò magis si dent pharmacum ad abortum faciendum. num. 15.**
- Dummodò foetus sit animatus. ibid.**
- An, & quando incidant in irregularitatem. ibid. & ver. Sed quidquid. 556.**
- Peccant eum obligatione restituendi si vitra, quàm par est ab infirmis salarium petant, & exigant. nu. 16.**
- Vel si in medendo socios sibi adiunxerit Iudæos. num. 17.**
- Vel si Medicorum statuta non seruent. n. 18.**
- Vel si cognoscentes alicuius infirmitatem, per artis principia esse incurabilem, dolo, aut avaritiæ causa veritatem infirmo non aperiunt. nu. 19.**
- Peccant si eum infirmis certo pretio conuenierint, si eos ab infirmitate liberent, & post liberatos mox citra culpam in eandem incidant. num. 20.**
- Aut si Clerici sint, vel Monachi Medici officium exerceant. nu. 21.**
- Aut si legitimi non sint, nec iurati officium Medici exercent, non obtenta dispensatione. nu. 22.**
- Membri amputatio, siue sectio licita est ad vitam tuendam, disp. 25. sec. 1. nu. 12. in med. 555.**
- Mendicantes.*
- Mendicantes posse absoluere à casibus, Episcopis reseruatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate; est opinio damnata ab Alex. VII. disp. ult. ver. Propos. 12. 674.**
- Mentecaptus.*
- Mentecaptus si testamētum condat, vt valeat, forma dispensationis attendenda est. disp. 23. sec. 2. nu. 36. in med. 500.**
- Mercatores.*
- Mercatores in vendendo tenentur stare pretio legali. Et an, & quando possint carius vendere, disp. 26. sec. 9. nu. 17. 587. vid. Venditores.**
- Meretrices, & Meretricium.*
- Meretrices, vendentes vsum suorum corporum, peccant, & simul ementes: & quare, disp. 26. sec. 8. num. 6. 580.**
- An, & quando restituere teneantur, quod in mercedem fornicationis accipiunt, num. 7. 581.**
- Si accipiant ante commissam fornicationem, an fornicarius repetere possit, num. 8.**
- Meretricium vbique permittitur ad evitanda maiora peccata, disp. 4. sec. 15. num. 5. 93.**
- Metus infamiæ, an cadat in virum constantem, & excuset à legis transgressionibus, disp. 3. sec. 10. num. 34. 66.**
- Milites.*
- Milites peccant, & tenentur hostibus de damnis datis: ac suis de receptis ab Aduersarijs, iuste repugnantibus, si scienter ad bellum iniustum, se conferant, disp. 17. sec. 4. num. 1. 354.**
- Vel si ad bellum iustum accedant, non tamen moti iustitiæ zelo, num. 2.**
- Vel si in ipso belli consilio, occidant pueros, foeminas, & alios innocentes, num. 3.**
- Vel si tempore belli occidant Præbyteros, Monachos, Conuersos, Peregrinos, Mercatores, euntes, & redeuntes, aut in agricultura existentes, siue animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, num. 4.**
- Peccant Milites, & ad restitutionem pro damnis, & deuastationibus obligantur, si alijs potuissent sibi consulere, num. 5. 355.**
- Aut si incendant domos, agros, & victualia, etiam hostium citra Superiorum iussum, num. 6.**
- Aut si Clerici sint, & ad bellum accedant, numer. 7.**
- Quid si iussu Rom. Pontificis Milites fiant, ibid.**
- Sic peccant, si circa militiam non se exercent, sed in telis proijciendis, in armis gestandis, &c. num. 8.**
- Et quare Militibus prohibita sit negotiatio, ibid.**
- Antiquitus Milites iurabant in genu Principis, se mortem non vitaturos pro Reipub. salute, num. 9.**
- Sic peccant si sint militiæ desertores, aut eorum Principi, vel Duci infideles, & tenentur ad restitutionem stipendij accepti, num. 10.**
- An teneatur ad restitutionem stipendij, si ex falsa causa illud assequatur, ibid. in med.**
- Peccant Milites, hostibus non seruando fidem, num. 11. 356.**
- Aut si non contenti proprijs stipendijs, plus exigant cum aliorum iniuria, violentia, & detrimento, num. 12.**
- Vel si in hospitij constituti, contenti non sint cibis, sibi appostis, qui satis sint, &c. nu. 13.**
- Sic peccant, & ad restitutionem in solidum obligantur, si simul concurrant ad aliquod dam-**

I N D E X.

damnum iniuste inferendum, nempè intrando vineam, auferendo animalia, &c. nu. 14.
 In quibus casibus peccant Militum Duces, vid. in ver. Duces.
Milites ex speciali privilegio repetere possunt in iudicio, quod donarunt meretricibus, disp. 26. sec. 8. num. 8. in mod. 581.
Milites Sancti Ioannis Hierosolymitani, siue Melitenses sunt verè Religiosi, eorumque beneficia alijs alterius professionis conferri nullatenus possunt, nec ad beneficia Secularia admitti valent, disp. 11. sec. 4. num. 27. 189.
Quid de Militibus Sancti Iacobi, Calatrauz, Alcantaræ, &c. ibid.
Minister.
Minister, siue executor iustitiæ, qui scit, condemnatum esse innocentem, an, & quando debeat ab executione iustitiæ se abstinere, disp. 19. sec. 1. num. 15. 369.
Minor stare tenetur locationibus, factis per suum Curatorem, sic etiam, & eius hæres, disp. 29. sec. 1. num. 16. 634.
Missa.
Missa in die Parasceue celebrari non licet, & quare, disp. 12. sec. 4. num. 2. 204.
Et an liceat communicare laicorum more eo die, ibid.
An liceat celebrare Missam privatam, ultra solemnem in Sabbato Sancto, num. 3. 205.
An citra omnem Superiorum licentiam, numer. 4.
Hodie non potest, nisi in Cappellis secreto, num. 5.
Quid si occurrat festum de præcepto in die Cœnæ Domini, aut Sabbati Sancti, num. 6.
Et quid si festum occurrat in die Veneris Sancti, an illa Missa sit de præcepto, num. 7.
Quæ requirantur ad licitè celebrandam Missam pro aliquo stipendio, sec. 17. nu. 4. 221.
Missæ Sacrificium ex opere operato est infiniti valoris, quò verò ad applicationem Sacerdotis est valoris finiti, sec. 22. numer. 1. 229.
An pars Sacerdotis sit à se inseparabilis tanquam debita ex distributione, facta ab Ecclesia, num. 2.
Missam celebrare in Ecclesiâ polluta, peccatù mortale est ex suo genere, sec. 32. num. 3. 239.
Cetera vide in verb. Sacerdos.
Moderamen inculpatæ tutelæ quando dicatur feruari, & vtrum exigat æqualitatem armorum, disp. 24. sec. 2. num. 58. 544.
Monachus.
Monachus Carthusianus abstinere tenetur ab esu carniùm, etiam cum periculo vitæ: Et quid secluso scandalo, disp. 25. sec. 3. num. 4. in fin. 558.
An peccet Medicus, & quilibet alius præben-

do illi inscio cibos ex carniibus, ibid.
Moniales.
Monialls, quæ occultè incidit in excommunicationem Papalem, communicare possent ante moram petendæ absolutionis ad evitandam infamiam, aut graue scandalum, disp. 1. sec. 1. num. 10. 5.
Moniales peccant, post emissam professionem è Monasterio egredientes citra legitimam causam, ab Episcopo approbatam, disp. 16. sec. 36. num. 1. 325.
Quid de Conuersis degentibus extra Monasterium in domibus contiguis pro colligendis elemosynis, num. 2.
Quid si exirent causa magni incendii, lepræ, aut epistimæ, num. 3. 326.
Peccant Moniales permittentes ingredi Monasterii septa aliquam, siue masculum, siue fœminam, cuiusvis ætatis, sine licentia, in scriptis obtenta, num. 4.
Et excommunicatione ipso facto afficiuntur, etiam si admittant Ducissas, Marchionissas, aliaque Principes, sub prætextu privilegiorum ipsis concessorum, quæ iam sunt reuocata, ibid.
Quid si permittant aliquam personam ingredi, ne pereat, aut ne patiat graue damnum in vita, bonis, &c. num. 5.
Peccant loquentes cum Regularibus absque licentia Rom. Pontificis contra formam Decreti Sac. Congr. regulam, num. 6.
Aut si conuiuia, iocalia, & alia huiusmodi ex pacto, statuto, consuetudine recipiant, aut dent pro Religionis ingressu, num. 10. 327.
Et quas pœnas incurrunt, ibid.
Quid si spontè, & liberè donent, vel recipiât, ibid. in fin.
Quare absque vilo peccato, & pœna detur, & accipiatur dos, num. 11.
Adducitur declaratio Sac. Congr. circa hoc, num. 12. 328.
Peccant Monialium Superiores concedentes Monialibus vsum rerum mobilium, excedentes paupertatis statum, num. 13.
An Monialibus, non viuentibus in communi licitum sit habere aliquam Cellam, & pecuniam, quæ vulgò dicitur, Deposita, nu. 14. 329.
Peccant Moniales, & in excommunicationem incidunt, admittentes ad habitum, aut professionem Virginem, vel Viduam, quæ non spontè Monasterium ingreditur, numer. 18.
Siue si puellam admittunt scienter ad habitum ante annum 12. & ad professionem ante annum 16. num. 19. 330. vid. in ver. Abbatissæ.
Peccant Moniales resistentes reformationibus, faciendis per Superiores circa tollendam maximè proprietatem, num. 22.
Aut si vltra triennium permittant eligi in-

I N D E X

- Abbatissas , num. 23.
 Peccant dantes, vel recipientes munera, prohibita per Constitut. Clem. VIII num. 24.
 Dicta Constitutio hodie non seruatur, & forte abiit in desuetudinem . Et quæ nam munus largitio videatur interdicta, ibid.
 An peccare possint multis aliis modis contra tria vota substantialia Religionis, obedientiæ, paupertatis, & castitatis, num. 25.
- Monopolium.*
- Monopolium vnde dictum : Et quotupliciter fiat, disp. 26. sec. 6. num. 1. 574.
 Quomodo fiat in cambiis, num. 2. 575.
 Duobus modis concurrere potest in monopolio, positivè, & negativè, num. 3.
 Exercens illud auctoritate publica ex causa iusta, & rationabili non peccat, nec ad restitutionem tenetur, num. 4.
 Et an à Principe concedi possint hæc privilegia sine causa iusta, & rationabili, ibid.
 Et quid in mercibus, deseruientibus ad delicias, vel luxum, ibid. in fin.
- Monopolium exercens auctoritate priuata, ac per se primò ad augendum pretium mercium supra rigorosum, peccat contra iustitiam, & restitutioni est obnoxius, num. 5. 576.
 Et siue pacto expresso, siue tacito ad monopolium quis concurrat, num. 6.
 Et siue monopolium fiat per conspirationem plurium, siue citra conspirationem aliquam, num. 7.
 Et siue emendo totas merces, siue occultando, & conueniendo de non vendendo, nisi pretio supra summum, aut de non emendo, nisi pretio minus infimo, num. 8.
 Et siue monopolium exercent prohibendo, ne alij merces deferant in Ciuitatem, aut ne vendant, vt ipse solus, vel pauci cum eo merces distrahant, num. 9. & num. 13. 577.
 An extendatur conclusio ad cooperantes ad monopola, num. 10.
 Siue ad monopola exercentes ad augendum pretium vsque ad rigorosum tantum, vel ad idem diminuendum vsque ad infimum, num. 11. 577.
 An peccet si quis bona fide totas merces ad se redigit, vt sibi consulat, & sua negotia peragat, num. 14.
 An versa vice licitum sit mercatoribus monopolium facere ad redimendam vexationem monopolium exercentium, num. 15.
 An locum habeat conclusio in monopolio circa fructus, num. 16.
 Quibus pœnis afficiantur monopola exercentes, num. 17.
- Monopolium committere pariter dicitur, qui per se, vel per alium falsis rumoribus sparsis de obsidione insulæ, vnde merces asportari solent, vel de naufragio nauium pretio augeri facit, d. num. 17. in fin. 578.
- An, & quando statutum de cundo ad Molendinum Domini, vel de coquendo panem in eiusdem Clibano dicatur monopolium continere, ibid.
- Mora.*
- Mora debitoris æquiparatur furto, & morosus debitor æquiparatur furi, & ad quid teneatur debitor ratione moræ, disp. 24. sec. 2. num. 16. cum seq. 534.
- Mulier.*
- Mulier, quæ alienum partum sibi supposuit, aut filium ex adulterio peperit, an, & quando teneatur proprium reuelare crimen, vt filios legitimos, & naturales indemnes seruet, disp. 2. sec. 2. num. 41. in med. 25.
 Ad quid teneatur mulier supponens viro suo filium alienum, disp. 21. sec. 3. num. 135. 455. & num. 140. in med. & num. 442. 456.
 Mulier est incapax cuiusvis ordinis, etiam primæ tonsuræ, disp. 12. sec. 7. num. 3. cum seq. 208.
 Vtrum Sacerdoti celebranti ministrare possit, num. 3.
 Quid cum licentia Sum. Pontificis, num. 4. 209.
 Mulier sollicitans Confessarium, an, & quando sit denuncianda, siue ab ordinario coercenda, disp. 2. sec. 8. num. 36. 58.
 Tenetur Confessarium sollicitantem denunciare, etiam si sollicitationi consenserit, sec. 10. num. 17. 62.
 Nec obligatur proprium manifestare consensum, num. 18.
 Reprobatur per Alex. VII. opinio, quæ hoc casu mulierem ab obligatione denunciandi excusabat, in add. num. 15. 71.
 Siue Monialis, siue Secularis sit, & non possit adire Inquisitorem citra infamiam, satisfaciet mittendo illi Epistolam, num. 33. cum seq. 66.
 Denunciare an tenetur, si certò sciat fuisse, ab alio denunciatum, num. 37. 67. vid. in verb. Confessarius.
 Mulierum familiaritas etiam spiritualium fugienda est, & quare, disp. 3. sec. 3. num. 1. 35.
 Et quando hæc inducat scandalum actiuum, num. 2. 36.
 Citra culpam continuari non potest, num. 9.
 Muliercula quædam sicula capta amore Confessarij, ipsum ad turpia sollicitauit, & cum nollet Confessarius consentire, denunciavit ad Inquisitorem: Cognita tamen muliereulq; fraude, fuit absolutus Confessarius, sec. 7. num. 10. vers. Adde, 44.
- Mutuans, Mutuarius, & Mutuum.*
- Mutuans alicui, intèdens ex eo habere aliquod lucrum, non in pretium mutui, sed ex gratitudine, siue à mutuuario spontè dandum ab usura excusatur, disp. 5. sec. 4. num. 5. 98.
- Esto,

I N D E X.

Esto, quod mutuatarium excitet ad remunerandum mutui beneficium, num. 6.
 Declaratur *tex. in cap. consuluit, de vsuris*, num. 7.
 Peccat mutuans si sit Religiosus, sius familias, vel seruus, & quare, disp. 32. sec. 1. num. 1. 642.
 Aut si velit repetere mutuum, quod Ciuitati, oppido, Ecclesie, aut alij pio loco dedit, & non fuit versum in eorum utilitatem, nu. 2.
 Aut si minoribus dederit, & pupillis, ac eorū tutoribus, & curatoribus: & onus probandi, fuisse versum in eorum utilitatem incumbit mutuanti, ibid.
 Et quid si mutuet filio familias sub potestate patris constituto, aut Nepoti, existenti sub potestate aui, num. 3. 643.
 Peccat mutuans recipiens integram pecuniā auctam mutuatam, quam non erat seruaturus vsque ad tempus, in quo eius pretium fuit auctum, num. 4.
 Et quid in mutuante triticum, ibid. & numer. 11. 645.
 Peccat quoque si det mutuum in vno loco, recepturus in alio, cum detrimento mutuatarij, num. 5.
 Peccat mutuans, si intendat ex mutuo quodcunque incrementum pretio aestimabile, nu. 6. 644. & num. 12. 645.
 Etiam si illud lucrum non intendatur, nec percipiatur cum damno mutuatarij, nu. 7.
 Et quid si damnum esset iustum, vt si communitati mutuet ad euitandas collectas, in se impostas, num. 8.
 Et quid si damnum esset iniustum, ibid.
 Quamuis licitum sit mutuare alicui cum intentione, vt sibi remutuetur sub pacto tamen, vel obligatione, vsura est, num. 10. 645.
 Attendenda est intentio mutuantis, intendētis lucrum ex mutuo, vt tunc solum vsuram committat, cum illud intendat in pretium vsus rei mutuatæ, secus si ex gratitudine, vel alia quacunque causa, num. 15. 646.
 Mutuanti licitum esse aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem vsque ad certum tempus, est opinio damnata per Alex. VII. ibid. ver. Vbi adde.
 Si mutuans aliquid intendat ex mutuo in pretium vsus rei mutuatæ, peccat, vsuram committit, & acceptum restituere tenetur, num. 16.
 Etiam cooperantes ad hæc tenentur si partes mutuantis agant, num. 17.
 Quid si agant partes mutuatarij, num. 18. 647.
 Mutuatarius peccat, vi, aut metu compellēdo aliquem ad sibi mutuandum, sec. 2. num. 1.
 Quid si extremè indigeat pro conseruatione sui indiuidui, ibid.
 Peccant mutuatarij accipientes mutuum ei-

tra necessitatem, vel saltem honestam vtilitatem, sed ad solemnus epulandum, &c. nu. 2. 648.
 An, & quando possit quis pecuniam mutuo petere, siue accipere sub vsuris, vel ad cambium siccum, num. 3. cum seq.
 Mutuum quid sit, & in quo differat à commo- dato, deposito, ac permutatione, d. disp. 32. num. 1. 642.
 An filius familias obligetur ex mutuo in foro conscientie, & quid ratione iuramenti, disp. 21. sec. 1. num. 57. 421.
Nominatio, Nominantes, & Nominati.
 Nominatio, in quo ab electione differat. vid. in verb. Electio.
 Nominatio, quæ hodie in vsu est apud Reges, & Principes, præsertim in Regnis Gallie, & nostro Neapolitano quoad Archiepiscopatus, & Episcopatus, vt recta fiat, quamplurima exigit, & quæ. disp. 22. nu. 9. 482.
 An, & quando peccent Nominantes. n. 10.
 Et quando peccent ipsi Nominati. ibid.
Notarij.
 Notarij dicuntur etiam Tabelliones, & serui publici appellantur, habentes officium scribendi istrumenta super contractibus, vel alijs rebus, ad fidem super eisdem faciendâ. disp. 19. sec. 3. num. 1. 386.
 Dicuntur à notando, & Tabelliones à tabulis. ibid.
 Eorum officium est nobile, & Reipub. valde interest, probos habere Notarios. ibid. in fin. 387.
 Infamatus infamia iuris, vel facti nō potest esse Notarius, nec qui beneficium Ecclesiasticum habet. ibid.
 Peccant Notarij, siue Tabelliones, vt personæ publicæ, si scientiam saltem mediocrem nō habeant eorum, quæ ad ipsorum manus pertinent, & damna omnia rescire tenentur. nu. 9. 384.
 Si imperiti sint, possunt ab Episcopo examinari. ibid.
 Vel si clausulas in instrumentis confusas apponunt, aut solitas prætermittunt, & tenentur ad restitutionem damnorum. n. 10.
 Aut si ex lata culpa non scribant in instrumento diem, annum, & mensem, atq; indictionē, nomen Principis, ac inuocationem Diuini Nominis, testes, &c. nu. 11.
 Vel si protocolia apud se diligenter non custodiant. nu. 12.
 Aut si rogati non conficiant instrumenta, & acta conscribant, de quibus fuerint rogati. num. 13.
 Vel si in conficiendis instrumentis, ac testamentis, non doceant partes de clausularum effectu, quas in illis apponunt. nu. 14.
 Peccant, si transumptum parti petenti non tribuant, & pauperibus tenentur gratis tribuere. nu. 15. 385.
 Vel

I N D E X

- Vel si instrumenta occupent petentibus, & ad damnorum refectionem obligantur. nu. 16.
- Vel si scribant in instrumentis, pecuniam fuisse numeratam, cum verè numerata non sit. num. 17.
- Peccant Notarij, &c. conficientes instrumenta vsuraria, palliata, illicita, ac iniusta, & tenentur ad restitutionem. nu. 18. cum seq.
- Quid si illud conficiat inter Christianum, & Iudæum. ibid.
- Peccant Notarij, seu Tabelliones, producetes scripturam falsam in iudicio, etiam ad liberandum innocentem. nu. 20.
- Aut si testamenta, conficiant nuncupatiuorum, qui sanæ mentis non sunt. nu. 21.
- Et damna rescire tenentur legitimis hæredibus. ibid.
- Aut si pretio corrupti, odio, vel precibus importunis inducant Testatorem ad instituendum alium, quàm ipse volebat, & ad damna tenentur. num. 22.
- Quid si non vi, dolo, sed simplicibus verbis, aut ex iusta causa id agat. ibid.
- Peccant Notarij, siue Tabelliones, si diebus festis citra magnam necessitatem instrumenta rogent, siue extendant. num. 23.
- Aut in Ecclesijs instrumenta dictantes, vel publicantes. nu. 24. 386.
- Aut si ultra taxatû pretium aliquid recipiant. num. 25.
- Quid à spontè dantibus. ibid.
- Quid si Notarius ad partis instantiam noctes duceret infomnis, num. 26.
- Notarij excusantur à ieiuniorum obseruatione. disp. vlt. in princ. 673.
- In quibus alijs casibus peccent. vid. in verb. Actuarij.
- Nouitij.*
- Nouitij noua vestimenta absq; licentia saltem R. P. Præpositi, vel Magistri Nouitiorum, deferre non possunt in nostra Congregatione. disp. 16. sec. 15. nu. 9. 280.
- Antequam recipiantur tria sunt celebranda Capitula spatium non minus, quàm vnus mēsis. num. 10.
- Adducitur Decretum nostræ Congregationis. ibid.
- Quot vocales consentire debeant ex dispositione eiusdem Decreti. ibid.
- Antequam tertium celebretur Capitulum, Præpositus, & Vocales Domus facere debēt certiore P. Generalem, & eius consensum scripto excipere. ibid.
- Si Nouitius recipiatur contra formam Decreti nostræ Congregationis, & sic non seruat is prædictis, & habitû suscipiat, aut professionem emittat, num teneat habitus susceptio, & professionis emissio. sec. 16. nu. 1. & 2. 281. & nu. 5. 282.
- An satis sit ad professionis Nouitij validitatē, quod interueniat consensus maioris partis Capituli. num. 8.
- Adducitur Constitutio Clem. VIII. circa Nouitios Clericos docendos, & educandos. sec. 24. nu. 2. 318.
- Eaq; in nostra Congregatione ad vnguem seruatur. nu. 3. 319.
- Affertur. specialis Constitutio nostræ Congregationis circa hoc. ibid.
- Nouitij Conuersi, quomodo sint instruendi, adducuntur verba prædictæ Const. Clem. VIII. num. 4.
- In nostra Congregatione habent Magistrum separatum, & cum Nouitijs Clericis non conuersantur. ibid.
- Affertur decretum nostræ Congregationis quoad ipsos Nouitios Conuersos. nu. 5.
- Nouitius peccat, siue vir, siue mulier ingrediens Religionem lassiore, cum vouerat ingreditiorem: Et tenetur ad obseruantiam simplicis voti. sec. 37. nu. 1. 331.
- Vel si ingressus sit cum firmo proposito in ea permanendi, & deindè animum mutet. nu. 2. 232.
- An possit talis Nouitius cogi ad permanendum in Religione, vel saltem tale propositum æquipolleat voto simplici. ibid. & n. 3.
- Peccant Nouitij, tam virorum, quàm mulierum non seruantes ea, quæ eis præcipiuntur per Regulam, & Constitutiones Religionis, cuius habitum susceperunt. n. 4.
- Si Nouitius cōfiteatur alteri, quàm eius Nouitiorum Magistro, an culpam contrahat, & confessionem nullam faciat. nu. 5. & nu. 6. cum seq. 333. & nu. 8. cum seq. 334.
- An acquirat domicilium, & forum sacramentale per Religionis ingressum. nu. 9. & 10.
- Si Nouitius Religionem ingrediatur, vt solum experiatur eius onera ad finem deliberandi, si velit permanere in ea, vel discedere, & confiteatur Religioso alterius Monasterij, vel cuilibet, approbato ab Episcopo, eius Confessio erit valida. num. 11. 335.
- Nouitij à die ingressus non ligantur reservatione casuum, facta ab Episcopo: Nec reservatione, facta à Prælato Regulari pro suis subditis professis. num. 12. vers. Adde.
- Peccant Nouitij, Religionem ingredientes, dum parentes habent in necessitate constitutos, qui ipsis indigeant. num. 13. 336.
- Aut debita, vel crimina occultantes, quæ in sæculo contraxerunt, vel commiserunt. n. 14.
- Aut occultantes se fuisse bigamos, seruilis conditionis, Curia, aut publicarum rerum nexibus implicatos, &c. nu. 15.
- Aut per simoniam Religionem ingredientes. num. 16.
- Peccant Nouitij, si ante legitimam ætatem, vel infra probationis annum scienter, ac dolosè ad professionem se admitti faciunt. n. 17.
- Quan-

I N D E X:

Quando Nouitius dicatur tacitam professionem emittere. ibid.

An peccet Nouitius exorcendo negotiationem, si sacris Ordinibus non sit initiatus. ibid. vers. Adde.

Et an possit tempore Nouitiatu beneficiam Ecclesiasticam possidere. ibid. vers. Nouitius.

Occidens.

Occidens hominem iniuste, siue eiusdem membrum lædens tenetur ad omnes expensas, damna, & interesse, quæ occasione huiusmodi criminis proximo obuenerunt. disp. 2. sec. 2. num. 42. 25.

Quid si nullum sequatur damnum in temporalibus, quia occisus, aut debilitatus in membro, inutilis erat domui suæ, sibi, aut Domino. num. 43. vid. in verb. Debitor ex homicidio.

Offendentes.

Offendentes litigantem in Curia Romana, siue eiusdem Iudices, Aduocatos, & Procuratores incurrunt in excomm. Bullæ Cœnæ, & statim dicuntur vacare eorum beneficia, nec possunt illa in conscientia retinere. disp. 11. sec. 4. nu. 58. 196.

Officialis, & Officium.

Officialis, qui pecuniam ad societatem recipit, an possit licite accommodare alteri, qui societatis onus in se suscipiat. disp. 3. sec. 30. num. 1. 664.

Si officium distrahat, an possit fructus, seu interesse ab amico consequi. nu. 2.

An peccet tradens pecuniam Officiali, habenti proprium officium, & non accipienti pecuniam ultra valorem eius: verum non cogitat de societate, sed tantum, ut lucrum ex pecunia percipiat ad rationem 12. pro 100. sec. 32. nu. 1. 665.

Officialis, qui omittit Officium reddens ad rationem 10. pro 100. an possit super illud societatem contrahere ad rationem 12. pro 100. sec. 35. nu. 1. 666.

An possit Officialis obligari à socio, ut receptam pecuniam coram Notario, & testibus, mox eidem socio restituat. sec. 41. 667. vid. in verb. Societas.

Officiales omnes, qui pro Repub. laborant corporaliter, esse excusatos à ieiunio, nec debere se certificare, an labor compatibilis sit cū ieiunio, est opinio damnata per Alex. VII. disp. 19. sec. 1. num. 56. in fin. 374.

Officia parua, ut Officium B. Mariæ Virginis, Defunctorum, Septem Psalmi, penitentiales, Graduales, & Litanie in Rubricis Breuiarij adnotata, licet in Choro laudabiliter recitentur, possunt tamen omitti citra culpam. disp. 15. sec. vnica, nu. 11. 253.

Quid si sit in contrarium consuetudo. ibid.

Quid de Officio Defunctorum in die Commemorationis omnium fidelium defunctorum. nu. 12. 254.

Officium de Sancto si quis recitauerit, cum sit dicendum de feria, vel è conuerso, si aduertat, & tempus suppetat, tenetur denuo recitare ex Bulla B. Pij V. disp. 11. sec. 1. nu. 29 177.

Quid si inaduerterent in recitando Officio, non serualet formulas, modum, & regulas, & rubricas Breuiarij, nu. 30.

Quid si quis vno, aut altero die, etiam ex proposito recitet Officium de Sancto, cum sit dicendum de feria, an peccet venialiter. ibid. Cetera vid. in verb. Beneficiati.

Officium, super quo contrahitur societas, an debeat habere massam certam. disp. 33. sec. 31. nu. 1 664.

Oleum.

Oleum Sanctum triplex est, nempè Cathecuminorum, Infirmorum, & Chrisma. Primū, & Secundum fit ex oleo oliuarum dumtaxat, Tertium verò ex Oleo, & balsamo. Et quinam vngantur istis sanctis oleis. disp. 6. sec. 4. nu. 2. & 3. 111.

An sit de necessitate præcepti, ut singulis annis consecrentur ab Episcopo in Cœna Domini, veteribus combustis. d. nu. 3.

An valeat Sacramentum Confirmationis, si fiat ex veteri Chrismate: Et num balsamum in eo sit accidentale. ibid. vid. in ver. Episc.

Opinio.

Opinio debet ceteri probabilis si liber sit alienius, &c. est damnata. vide Ep. ad Lect.

Opinio probabilis, vel improbabilis quantum sit, & quæ probabilior. disp. 13. sec. 1. n. 9. 245.

An sit licitum sequi opinionem probabilem, relicta probabiliori. vid. in verb. Confessarij, & in ver. Iudices. vbi est damnata prop.

Ordinarij.

Ordinarij, ut sunt Archiepiscopi, Episcopi, &c. si suas pœnitentes sollicitent ad turpia, sunt denunciandi. disp. 3. sec. 9. nu. 21. 54.

An possint ab Inquisitoribus carcerari. vid. in verb. Inquisitores.

Ordinatus, & Ordo.

Ordinatus ad titulum beneficij, cuius possessionem non est adeptus an peccet, & pœna aliqua veniat plectendus: Et quid de ordinato ad titulum patrimonij alias sufficientis, sed tanto ære alieno grauati, ut eo soluto, non remaneat patrimonium. disp. 11. sec. 4. nu. 41. 192.

Quid de ordinato ad titulum beneficij, in quo est intrusus. ibid.

Quid de ordinato cum patrimonio ficto, seu donatione ficta, & non vera, an incurrat pœnam suspensionis. ibid.

Ordinem sacrum suscipiens spontè, etiam si voto nolit se obligare adhuc tenetur ad castitatem, & si matrimonium contrahat, peccat mortaliter, & matrimonium fit irritum, & in excommunicationem incidit. disp. 21. sec. 3. nu. 20. 431.

Quid

Quid si vi, aut metu fuerit ad sacros ordines promotus num. 21.
 An possit ab Ecclesia compelli, vel ad emittendum votum castitatis, vel ad abstinendum ab Ordinibus vsu. nu. 22. & 24.
 Quid de promotio ad Sacros Ordines ante vsu rationis. nu. 23.
 Si in ipso Ordinationis actu intentionem non habuit ordinem suscipiendi, & signis evidentibus id constet, ad voti obseruantiam non tenetur. nu. 24.
 Osculum habitum ob delectationem carnalem, secluso consensu vterioris actus, esse tantum peccatum veniale, est opinio damnata ab Alex. VII. disp. 3. sec. 9. n. 7. vers. Adde. 52.

Pactum.

Pactum de redimendo censum maiori pretio, quam fuerit constitutus, an & quando fieri possit. disp. 27. sec. 1. nu. 48. 615.
 Pactum, vt non veniant communicanda omnia debita, omnia damna, ac expensæ, an possit fieri citra culpam in societate omnium bonorum simpliciter. disp. 33. sec. 4. num. 1. 652.
 Quid in societate omnium bonorum ex quaestu sec. 5. num. 1. 653. & nu. 2. cum seq. 654.
 Pactum de salua sorte in totum, vel pro parte in societate, in qua fit communio in lucro tantum, attentata eius natura irrationabile; fiat rationabile, si ad arbitrium boni viri compensetur in luero. sec. 12. num. 1. 657. vid. in verb. Societas.
 Palma viriditatem semper retinet, & quò magis veterascit, eò fructus promit dulciores. disp. 1. sec. 2. num. 4. 11.
 Quare Confessarij eorum debent esse sicut elatæ palmarum. num. 3. 10.

Parentes.

Parentum appellatione veniunt aliquando fratres, sorores, & alij collaterales: item Patres spirituales, Papa, Reges, & alij Principes, Magistratus, Officiales, ac Duces Exercitus. Proprie tamen veniunt Pater, Mater, Auis, & Auis, & omnes Ascendentes vsq; ad Adam. disp. 21. sec. 1. nu. 1. 409.
 Peccant primò parentes si negligentes sint in educandis filijs. nu. 2.
 Et si filij Discipuli sint, tenentur sub lethali culpa eos corrigere, & quomodo. ibid. in med.
 Peccant parentes consentientes, filias suas habere amatores, & vt fucis vtantur, vt adamentur. ibid. vers. Secundò. 410.
 Vel si permittant, filias desponsatas de futuro tantum, cum sponsis actibus impudicis vt ibid. vers. Tertiò.
 An possint permittere oscula. ibid.
 Vel si negligentes sint in edocendo filios fidei articulos. ibid. vers. Quartò.
 Vel si propter auaritiam proprios infantes

ad Hospitale deferant. ibid. vers. Quintò.
 Vel si eorum liberis denegent alimenta. ibid. vers. Sextò, & n. 9. 412.
 Et tam liberis legitimis, & naturalibus, quam naturalibus tantum, spurij, & incestuosus. ibid. vers. Ampliatur.
 Parentes filias dotare tenentur. num. 3. 411. & nu. 10. 412.
 Quanta debeat esse dos præstanda filia spuria, siue naturali tantum. num. 4.
 An teneantur ad alimenta etiam vxoribus filiorum. num. 5.
 An teneantur saltem mediocrem adhibere diligentiam in acquirendis bonis pro eorum liberis. num. 7.
 An multò magis teneantur quoad alimenta spiritualia. nu. 8. 412.
 An possint donare, & legare filijs spurij ex causa alimentorum, vel dotis. nu. 12.
 Et vtrum bona donata, vel legata post spuriorum mortem transeant ad hæredes spuriorum, vel ad successores patris. ibid.
 Peccant parentes, dotantes filias de bonis vsurarijs, extantibus eisdem numero, & tam Generi, quam filij restituere tenentur. n. 13.
 Quid si dos consisteret in rebus vsu consumptibilibus, & pater vsurarius haberet alia bona. num. 14.
 Peccant parentes cum obligatione restituendi, si non soluant debita a filijs contracta, pro seipsis vestiendis, secundum decentiam status. nu. 16. 413.
 Vel si Religionem ingrediantur, relictis filijs pauperibus. nu. 17.
 Aut qui vi, metu, aut dolo, filios Religionem ingressos ab ea reuocant. nu. 18.
 Aut qui vota filiorum, peregrinationis, abstinentiæ, &c. ipsorum parentum consensu emissa, citra causam reuocant. nu. 19.
 Et quid si non consenserint in eorum emissionem, an possint parentes irritare. nu. 20.
 Peccant parentes, cogentes minis, & poenis citra rationabilem causam filios, ac filias, cum ijs matrimonium contrahere, quos, vel quas illis præscripserint. nu. 23. 414.
 Sic peccant, & excommunicationem contrahunt, cogentes filias, Monasterium ingredi. num. 25.
 Peccant parentes, & ad restitutionem tenentur, metu saltem reuerentiali, & multò magis dolo, vel fraude, inducentes filium, vel filiam ad renunciandum suæ legitimæ, vel patrimonio, cum iuramento. num. 26. 415.
 Aut si aliquid notabile accipiant à filio, vel filia de bonis castrensibus, aut fructibus eorum, & tenentur restituere. num. 27.
 Si pater fecisset pro filio aliquos sumptus in studio, &c. an videatur bene animo compensandi cum his fructibus. num. 28.
 Peccant parentes, præsertim modum in filijs corrigend. num. 29. Et

I N D E X.

Et an peccent mortaliter si filios maledicant.
ibid.

Parochus.

Parochus dicitur, quasi Parecus græcè, latinè Incola, siue habitator in aliquo loco. disp. 10. num. 1. 152.

Peccant mortaliter Parochi, nō residentes in eorum Parochijs. sec. 1. num. 1. 153.

Etiam si eorum beneficia sint modici comodi. num. 2.

Etiam si tres, aut quatuor tantum incolæ, aut Parochiani essent in Parochia. num. 3.

Et tenentur ad continuam residentiam. nu. 4. 154.

Adducitur declaratio Sac. Congregationis. num. 5.

Si Parochus Canonicatum obtineat, tenetur residere in Parochia. nu. 6.

Nec excusantur propter aeris intemperiem. num. 7.

Nec senectus eos à residentia excusat. nu. 8.

Residere tenentur per seipso, & non per alium. nu. 9.

Nec Episcopus potest Parochum assumere pro suæ Cathedralis seruitio, aut suo. n. 10.

Nec à residentia Parochos excusat Inquisitoris officium, aut Sabcollectoris. ibid.

Si Parochi absint ab eorū Ecclesijs per duos, aut vnum mensem citra Ordinarij licentiã, ac iustam causam non modò peccant, sed fructus non faciunt suos pro tempore absentis. nu. 11. 155.

Eiusque bona absentis, & extra Parochiam morientis, tanquam spolia ad Cameram Apostolicam pertinent. nu. 12.

An teneatur ad fructuum restitutionem si sit absens ex causa rationabili, non obtenta licentiã. num. 13.

Etiam Cappellani, & Parochi coadiutores, Apostolica auctoritate instituti ad residentiam tenentur. num. 14.

Nec peccat saltem mortaliter, si vno, aut altero die absit à Parochia citra Ordinarij licentiã, relicto Cappellano ad occurrentes casus. nu. 15.

Ex consuetudine potest Parochus abesse sex, vel octo dies, & sibi Cappellani substituere, inconsulto Episcopo. nu. 16.

Si beneficium sit Curatum tantum habitu, an Parochus teneatur ad residentiam. nu. 17.

Si Parochus duas habeat Parochias æquales, residere potest personaliter, cui voluerit. num. 18. 156.

Quæ causæ excusent Parochum à residentia. num. 19.

Et an legitima causa debeat prius cognosci, & probari ab Episcopo. num. 20.

Peccant Parochi, si confessiones parochianorum suorum non excipiant quotiescumq; iustam consistendi causam habent, & oppor-

tuno loco, & tempore petunt. sec. 3. num. 1. 160.

Vel si negligentes sint in ministrando Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum Parochianis non solum tempore necessitatis, sed etiam extra necessitatem, si rationaliter petant. nu. 24. 165.

Vel si illud ministrent cum conscientia peccati mortalis. nu. 25.

Peccant Parochi, si non curent, eorum parochianos rudes, & pueros fidei rudimenta, edocendos. sec. 4. nu. 1. fol. eod.

Vel si negligentes sint in reparandis eorum Ecclesijs, ac in providendis eis de paramētis, ac vasibus ad Diuinum cultum institutis. sec. 5. nu. 1. fol. eod.

Peccant proculdubio, si in proprijs Ecclesijs negligentes sint in verbi Dei prædicatione. sec. 6. nu. 1. 166.

Et quando fructuosè hoc munus adimplebit Parochus. nu. 2.

Peccant Parochi, nisi intra duos menses à die adeptæ possessionis fidei professionem emisserint, & fructus non faciunt suos. sec. 7. nu. 1. fol. eod.

An peccent Parochi, si eorum beneficiorum redditus eorundem consanguineis, ac affinibus largiantur. sec. 8. nu. 2. & 3. 167.

An teneatur ad eorum restitutionem, si illos expendant ad luxus, ludos, & ad alios vsus, etiam inhonestos. num. 3.

Parochus ratione consuetudinis, vel fundationis Sacrificium Misse tenetur offerre pro Populo, vel pro Defunctis. disp. 12. sec. 3. num. 6. 203.

Et quid si Parochianus postulet pro se offerri, & stipendium offerat. ibid.

Pater.

Pater inducens filium ad contrahendum cum aliquo inimicitias, vel ad occidendum eum, ad quid teneatur. disp. 3. sec. 2. nu. 44. cum seq. 25.

Si uxorem occidat, an compatat filio eius accusandi, & remittendi. vid. in verb. ius accusandi.

Obligantur ad Sacramenta ministranda necessitatis tempore etiam cum periculis vitæ. num. 2.

An excusetur à culpa saltem lethali, si munus factum alteri æquè idoneo committat eam Ordinarij concessa. num. 5.

Quid curare debeat Parochus, auditivus confessionem eorum, qui peste, aut alio morbo contagioso infecti sunt. 161.

Quid si infirmus è lecto moveri non valeat, nec alia voce confiteri. nu. 3.

Peccant Parochi administrando penitentis Sacramentum suis parochianis, si videant eos intapaces absolutionis, & absolutionem eis impendant. num. 9.

Y y y

Quæ

I N D E X

Quae considerare debeat circa rem hanc prudens Confessarius. nu. 10.

Peccant Parochi si sciant probabiliter aliquem subditum habere iustam causam confitendi Sacerdoti alieno, eiq; petenti licentiam denegant. nu. 13. 162.

Sic peccant si assistant matrimonij vagantis non praesua diligenti inquisitione, nec re ad Ordinarium delata. nu. 14.

Et an matrimonium sit inualidum. ibidem.

An omnia imperata à Concilio in matrimonio contrahendo, sint de substantia matrimonij. nu. 15.

An peccet mortaliter Parochus, omittens denunciations in matrimonio. nu. 16. & nu. 18. 163.

Quid si eas omittat vno, vel altero die festo. num. 9.

Peccant Parochi in ministrando Baptismi Sacramento, si antequam illud conferant, non interrogent eos, ad quos spectat, quem, vel quos elegerint ad suscipiendum baptizatum de sacro fonte. nu. 20. 164.

Vel si deficiant in materia, vel forma. Et Sacramento non conferunt. nu. 21.

Peccant in ministrando Sanctissimo Eucharistiae Sacramento infirmis non ieiunis, in quibus nullum adest periculum mortis. n. 22.

Vel si ministrent publicis peccatoribus. n. 23.

Si emat vidualia pro filio Clerico, vel pro Cappellano suae familiae, & gabellam non soluat, peccat. disp. 26. sec. 19. nu. 13. 169.

Pater luxuriosè vivens, an possit exhaereditare filiam, minorem annis 25, luxuriosam vitam agentem. disp. 21. sec. 1. nu. 47. 419.

In quibus peccare possit pater. vid. in verb. Parentes.

Patriarcha

Patriarcha praestit Archiepiscopi auctoritate, & Iurisdictione: dicitur Princeps patrum: Et in quibus conveniat cum Episcopis. disp. 6. num. 1. 104.

An idem sit Primas, ac Patriarcha: Et quos sint Patriarchae Principales, quotque minus principales. sec. 12. num. 1. 127.

In quibus peccare possint. vid. in verb. Archiepiscopi.

Patronus

Patronus, sive fundator presentando in beneficio dignum, digniore omisso non peccat. Et cur. disp. 4. sec. 8. nu. 21. 86.

Dupliciter sumitur, Canonice scilicet & Civiliter: Canonice pro eo, qui potestatem habet presentandi in beneficio: Civiliter pro eo, qui manumissit servum. disp. 21. sec. 6. nu. 1. 471.

Peccant Patroni recusantes libertorum suorum tutelam. num. 2.

Vel si libertis alimenta denegent. nu. 3.

Vel si eorum bonam educationem fideliter

non curant, dum ad tutelam succedunt, nec ipsam tutelam fideliter, & utiliter administrant. num. 4.

Vel si videant, manumississe servos in fraudem Creditorum, velint manumissos in servitute revocare. nu. 5.

Vel si illorum, qui de iure facti sint liberi, tutelam non suscipiant. nu. 6.

In quo differat Patronus Ecclesiasticus à Patrono Laico, sec. 8. num. 4. 473. vid. in verb. Ius patronatus.

Peccat patronus canonicè consideratus, si Ius patronatus vendat, & simoniam committit. num. 14. 476.

Quid si vendat illud cum Universitate bonorum, vel si Villam venderet, aut Castrum, in quo est ius patronatus, ibid.

Peccat patronus, donans fraudulentè Laico Ius patronatus, ut scilicet Ecclesiae conditio deterioretur. num. 15.

Sic peccat, & simoniam committit, si donet, aut vendat cum Universitate bonorum, & c. sub pacto, ut ipsum patronum in beneficio praesentet. num. 16.

Aut si praesentet aliquem, ut ipsi patrono locet bona, siue partem bonorum Ecclesiae patronatus. num. 17.

Peccat patronus praesentans aliquem sub quacunque spe rei temporalis, & si interveniat pactum, committatur simonia. num. 18. 477.

Vel si aliquid exigat à Rectore in recognitionem Ius patronatus. num. 19.

Vel si praesentet personam indignam. nu. 20.

Vel si plures sint patroni, & aliquis praesentet, contra patrono contempto. num. 21.

Peccat patronus, non defendens Ecclesiam, cuius est patronus. num. 22. 478.

Vel si Ius patronatus sibi usurpat, ex eo, quod Ecclesiam fundavit, construxit, vel restauravit, non interveniente Episcopi consensu. n. 23.

Et per quae probari possit Ius patronatus, ibid.

Peccat si post institutionem Rectoris factam ab Episcopo, ex quo ipse infra tempore legitima non praesentavit, ipsum Rectorem turbat. num. 25.

Peccant patroni si plures sint, & irrationaliter discordet in presentando, odio, amore, vel alia irrationali causa se moventes. num. 26. 479.

Aut appellantes ab ordinario, qui recusat instituire praesentatum, tanquam inhabilem. num. 27.

Aut Ius patronatus fundatum in certo praedio, ad aliud corpus bonorum transferant contra Diocesane consensum. num. 28.

In quo differat patronus Ecclesiasticus à patrono Laico, & Ius patronatus Ecclesiasticum ab alio, vid. in verb. Ius patronatus.

P. D. Paulus Mariae Quarti C. R. commendatur,

I N D E X.

tur, disp. 3. sec. 10. num. 1. in add. 69. & in addit. præcipua, num. 1. 70.

Pauperes, in extremâ necessitate constituti actionem habent contra diuites pro elemosyna consequenda, disp. 24. sec. 2. nu. 62. in med. 545.

Peccatum.

Peccatum mortale, ex quibus discernatur à veniali, disp. 3. sec. 1. num. 20. 32.

An inter ipsa sit oppositio contraria, vel potius analogia, num. 21.

Et quid sit peccatum, num. 22.

Quomodo mortale fiat veniale, vel è contra, per accidens, num. 23. & 24. 33.

Et quando veniale ex suo genere, fiat mortale per accidens, num. 26.

Peccata in confessione omissa, siue oblita, ob instans periculum vitæ, vel ob aliam causâ, non teneri pœnitentem in confessione exprimere est opinio damnata per Alex. VII. disp. 13. sec. 2. nom. 18. in addit. 247.

Pensiones.

Pensiones super beneficijs Ecclesiasticis constitui non possunt, sine iusta, & rationabili causa, disp. 4. sec. 6. num. 1. & 2. 78. & num. 4. 79.

Et quæ sint iustæ, & rationabiles causæ, n. 3.

Qualis possit constitui super Cathedrali, & qualis super Parochiam, num. 5.

Quando constitui possit pensio, tertiam fructuum partem excedens, num. 6.

An pensio connumeretur inter Ecclesiastica beneficia, disp. 11. num. 6. 168. vid. Beneficium.

Pœnitentiarius.

Pœnitentiarius, qui hoc munere fungitur in aliqua Ecclesia, cum intentione tantum, vt Canonicatum, aut Episcopatum obtineat, non dicitur habere caput aureum, sed terreum disp. 1. sec. 2. num. 9. 12.

Secus si intendat, vt vacet illius Ecclesiæ utilitatibus, num. 10.

Pœnitens.

Pœnitens, inducens Confessarium, ad ministrandum sibi, pœnitentiæ Sacramentum in peccato mortali, an, & quando peccet mortaliter, disp. 1. sec. 1. num. 25. cum seq. 8.

Non peccat, si sciat Confessarium, licet excommunicatum, esse contritum, nec per eum stare, quominus a vinculo excommunicationis absoluator, num. 34. 9.

Cum qua humilitate accedere debeat ad hoc Sacramentum, & quando confiteri possit sedendo, vel stando, disp. 2. sec. 2. num. 6. 16.

Si sit Miles, vel magnus Princeps, an possit accedere armatus, num. 8. 17.

Tenetur præmittere confessionem generalem, & diligentem suæ conscientię discussionem, aliàs nulliter confiteretur, nu. 9. & 14. 18.

Quid si rudis sit, aut minimæ capacitatis, nu. 15. 19.

Et quid si inculpabilis sit huius diligentię defectus, num. 19. 20.

Quanta in hoc diligentia sit necessaria, ibid. in med.

Quomodo fiat à pœnitente, suæ conscientię diligens discussio, num. 20.

Intra quod tempus teneatur adimplere satisfactionem, ibid. in fin.

Si neget, pluries adimpleuisse satisfactiones medicinales, an, & quando debeat audiri à Confessario, num. 23.

Et quid quoad satisfactionem, exhibendam proximo, num. 24. 21.

Si promiserit Confessario restituere, & non restituit, cum adhuc potest, non est absolendus antequam restituat, num. 25.

Et quid in articulo mortis, num. 26. cum seq.

In quibus casibus absolui possit, licet ter, & quater, fuerit absolutus cum proposito restituendi, & non restituit, num. 29. cum seq. 22. vid. Debitor.

Pœnitens, qui sollicitauerit Confessarium ad turpia in actu confessionis, an sit denunciandus, disp. 3. sec. 9. num. 32. 58. alias 56. & nu. 33. 57.

Pœnitens si sollicitetur ad turpia per Confessarium in confessione, tenetur in conscientia eum denunciare Inquisitoribus, vel ordinario, sec. 10. num. 2. 59.

Tam si sit masculus, quam femina, & tam si sollicitetur ad peccata venerea, quam ad peccata alterius generis, & tum in actu confessionis, quam immediatè ante, vel post, aut occasione confessionis, num. 1.

Hæc obligatio non modo est humana, sed etiam naturalis, & diuina, num. 3. 60.

Quilibet alius, qui audiuerit, puerum, vel feminam esse à Confessario sollicitatum ad turpia, tenetur denunciare, num. 5.

Nisi audiuerit à non fide dignis, num. 7.

Denunciare tenetur, quamuis delictum probare non possit, num. 8. & 9. 61.

Nec incidit in penam talionis, si femina delictum non probauerit, num. 1.

Quandoque tenetur femina denunciare, etiâ ante impletum terminum publicationis editi, num. 12.

Nec absolui potest à Confessario, nisi prius Confessarium, qui eam sollicitauerit, denunciauert, num. 13. & in addit. num. 15. 71.

An si firmiter promissat denunciare, possit absolui, num. 14. 62.

Si excommunicationem contraxit, quia non denunciauit, an possit absolui vi Bullæ Cruciatæ, aut priuilegiorum Regularium, num. 15. & num. 24. in fin. 64.

Tenetur mulier denunciare, etiam si sollicitationi consenserit, num. 17.

Nec proprium consensum tenetur manifestare, num. 18.

I N D E X

- Quare absolui non possint penitentes ante denunciationem, num. 25.
- Quid si nouerint, Confessarium esse emendatum, an denunciare teneantur, num. 26. 64.
- Et si est præmittenda correctio fraterna, ibid. in med. & num. 29. 65.
- Et si excusentur quoque ab onere denunciationis, si timeant notabile damnum in fama, vita, & bonis, num. 32. 66.
- Quæ excusationes rejiciuntur per Alex. VII. in addit. præcip. num. 13. 70. & num. 14. 71.
- Penitens denunciare non tenetur, nec compelli potest, ad denunciandum Confessarium, quem scit à muliere sollicitatum, nu. 38. 67. Sed contraria opinio est tenenda, ibid. vers. Adde.
- An teneatur denunciare, si certò sciat benè Confessarium sollicitantem sentire de Sacramentis, num. 39. 68.
- An puer sollicitatus ante Constitutionem Gregor. XV. teneatur denunciare Confessarium, qui ipsum sollicitauit, num. 40.
- Et quid dicendum de femina sollicitata extra confessionem in confessionario ante Constitutionem prædictam, ibid. & num. 41.
- Rejiciuntur causæ, quæ ante Constitutionem Alex. VII. pro excusatione denunciandi adducebantur, & standum est prorsus Constitutioni, quæ incipit, *Licet aliis*, in addit. præcip. num. 10. 70.
- Penitentem posse propria auctoritate alium substituere, qui pro eo penitentiam adimpleat, est opinio dænata per Alex. VII. disp. 12. sec. 2. in addit. num. 18. 247.
- Permutatio.*
- Permutatio rerum notabilium facta à Religioso, citra Superioris licentiam, sed sine detrimento Monasterij, an sit culpa lethalis, disp. 16. sec. 7. num. 1. & 2. 263.
- Ad. R. P. Petrus Antonius Spinellus Prouinc. Soc. Iesu, laudatur, ex quo Auctoris benignè excepit, adhuc in sæculo confessionem, disp. 1. sec. 1. num. 3. 16.
- Præceptum.*
- Præcepto Ecclesiæ annuæ confessionis satisfieri per confessionem inuvalidam, est opinio damnata per Alex. VII. disp. 13. sec. 2. num. 18. in addit. 247.
- Item satisfacere eidem præcepto, qui confitetur Regulari, præsentato Episcopo, & ab eo iniuste reprobato, est etiam opinio, ab eod. damnata, ibidem.
- Prædicatores.*
- Prædicatores, quæ nam obseruare debeant, dū prædicationis officio funguntur, disp. 6. sec. 8. num. 6. 120.
- A quibus debeantur eis expensæ, & stipendiū, num. 7. & disp. 16. sec. 35. num. 5. 322.
- An, & quando Prædicatores Regulares prædicare possint in Ecclesijs suorum Ordinum
- contradicente Episcopo, ibid. & disp. 16. sec. 35. num. 1. 321. Sed nunc nullo modo possunt absque personali præsentatione, & benedictione ordinariorum post emanatam Bullam Clem. X. P. M. declarantem priuilegia Regularium, quoad prædicationem uerbi Dei, & Sacramenti Penitentiae administrationem, vide Epist. ad Lectorem.
- Peccant Prædicatores, prædicantes absque eo, quod mittantur, d. uum. 1.
- Eo tempore, & hora, qua Episcopus uoluerit prædicare, aut coram se facere prædicare solemniter, non poterit Predicator Regularis prædicare, etiam in Ecclesia propria, contradicente Episcopo, d. num. 1.
- Si Prædicator fuerit ordinario præsentatus, & sit idoneus, non est illi deneganda licentia prædicandi, num. 2.
- Peccant prædicantes lucri temporalis gratia dumtaxat, & non propter animarum spirituale emolumentum, num. 3. 322.
- An pro sola obligatione concionandi possit exigere pretium, num. 4.
- Et an possit licitè stipendium, & expensas petere, num. 5.
- Cuius sit Prædicatores eligere, & quod stipendium, ac expensæ sint eis ministrandæ, ibid. & num. 6.
- Peccant prædicantes, propter eorum inanem gloriam, & non potius docentes quæ, quibus, & quando oporteat, num. 7.
- Aut si hoc munus suscipiant, cum se agnoscant, uita reprehensibiles, moribus non maturos, &c. num. 8.
- An prædicare sit actus ordinis sacri, ibid. vers. Adde.
- Peccant Prædicatores, hoc munus suscipientes, si se cognoscant ignaros esse Sacræ Scripturæ, num. 9. 323.
- An Regulares Concionatores possint ab Episcopis examinari de doctrina, dum licentiam petunt concionandi, n. 10. Et vid. Ep. ad Lect.
- Peccant Prædicatores falsa miracula prædicantes, num. 11. 324.
- Vel si in concionibus plusquam par est se extendant, & prolixi fiant, num. 12. & 13.
- Vel si metu persecutionis desistant à munere prædicandi, num. 14.
- Et in multis alijs modis peccare possunt, num. 15.
- Prelati.*
- Prelatus inducens subditum ad peccandum, facit contra iustitiam; & ad quid teneatur, disp. 2. sec. 2. num. 46. 26.
- Et si samam lædat subditi, nec habet unde restituat, nisi veniam petendo, an teneatur eam petere, num. 54. 27.
- Prelatus, nec ipse solus, nec cum maiori parte Capituli: nec maior pars Capituli Generalis, obligare possunt sub præcepto Religiosos

I N D E X.

scilicet ad ea, quæ sunt supra regulam, disp. 16. sec. 1. num. 11. 256.
Quid si aliquid præcipiat supra Regulam in pœnam ipsius culpæ, num. 12.
Quid si sit necessarium, vel valdè conueniens ad seruandum ea, quæ sunt de substantia regulæ, num. 13.
An per Capitulum Generale possit ferri statutum per quod reformetur regula antiqua, vel conferatur ad pleniorẽ eius obseruantiam, num. 14. 257.
Prælati expedientes bona conuentus, vel eadonantes aliter, quam sui ordinis regula, aut consuetudo, siue Superiorum licentia permittit, violant votum paupertatis, sec. 9. num. 4. & 5. 264.
Prælati concedere non potest Religioso professo vsu irreuocabilem alicuius rei, sec. 11. num. 1. 266. & num. 7. 284.
In coercendis subditis debent esse pastores, non percussores, sec. 12. num. 9. 268.
Prælati Regulares non minus sunt pastores particularium eorum domorum, & subditorum, in eis commorantium, quam Abbas Generalis, siue Præpositus Generalis alicuius Congregationis, & ad omnem mansuetudinem, humilitatem, ac vigilantiam tenentur, sec. 15. num. 1. 278.
Et peccant dignitates ipsas ambientes, quærentes, ac procurantes, d. num. 1. in med.
Peccant Prælati Regulares, prælaturam acceptantes, si idiotæ sint, & minus idoneos se cognoscant ad prælaturam exercendã, n. 2.
Irritare non possunt vota professorum, qui ad strictiorem Religionem transire vouerunt, sec. 18. num. 2. 283.
Et multò minus vota Nouitiorum, ibid.
An possint irritare votum Religiosi, qui uouit vitare certum quoddam speciale peccatum, num. 3.
Nec irritare possunt vota realia professorum, ac Nouitiorum, num. 4. 284.
Peccant Prælati Regularium, qui ante legitimam ætatem, vel ante probationis annum, admittunt Nouitios ad professionem, & professio nulla est, num. 5.
Vel si concedant suis subditis vsu bonorum mobilium, vel immobilium superfluum, num. 7.
Peccant Prælati recusantes dare licentiam Clericis eundi ad studium, disp. 18. sec. 1. num. 22. 360.
Peccare possunt Prælati omnes, Rom. Pontifici inferiores, in beneficijs conferendis ex defectu potestatis, si scilicet eam non habeant, disp. 22. num. 13. 482.
Prælum.
Prælum versantes in Typis sunt immunes ab obseruatione ieiuniorum, disp. vlt. sec. vnic. in princip. 673.

Præpositus.

Pater Præpositus Generalis nostræ Congregationis, peccat mortaliter ambiendo Ecclesiasticas dignitates extra Congregationem, disp. 16. sec. 12. num. 11. 268.
An sit licitum citra culpam appetere in Præpositum Generalem eligi, sec. 13. à num. 1. cum seq. 270.
An, & quando incidat in pœnas, in nostris Constitutionibus contentas, num. 5. 271.
Si tantum quærat in Generalem eligi, licet non ambiat dignitatem illam, an incidat in pœnas contentas in nostris Constitutionibus num. 8. 272.
Si non quærat, sed proprio ore, litteris, aut alijs signis ostendat, ambire dignitatem illã, in quas pœnas incidat, num. 9.
Et quibus alijs modis peccet, vid. Generalis. Præpositi omnes in nostra Congregatione sunt Iudices ordinarij in primis causis, sec. 25. num. 1. in med. 278.
Peccant Præpositi, si vigilare esse nequeant super subditos, num. 4. 279.
Vel si bona Monasterij irrationabiliter donent, licet liberam habeant donandi facultatem, num. 5.
Quantum elargiri possint in mense in elemosynam Prælati nostræ Congregationis, ibid. in med.
Peccant Præpositi, irrationabiliter grauantes eorum domos ære alieno, num. 6.
In quibus casibus possint Præpositi nostri debita contrahere, ibid.
In quibus casibus peccent conspirantes in eligendis, quos eligi non deceat in Confessarios, in Præfectos, in Magistros Nouitiorum, aut Procuratores, num. 7.
Vel conspirantes in aliquem dignum, ne ad suprãdicta munera eligatur, ibid.
Peccant grauiter Præpositi, maximè nostræ Congregationis, si in rebus grauioribus patres vocales non consulant, num. 8. 280.
An peccent, si minimè suffragentur alicui ex eo tantum, quod illum criminiosum esse, sciant ex confessione, sec. 17. num. 1. 283.
Præbyter.
Præbyter, siue Sacerdos, & Episcopus idem sunt: Et quare fuerit inter eos differentia constituta, disp. 12. num. 1. 196.
Præsentatus.
Præsentatus ad Ecclesiam peccat, si simoniacè à patrono procurauerit præsentari, & excommunicationem vnã cum patrono incurrit, disp. 21. sec. 8. num. 29. 479.
Vel si se minus idoneum agnoscens, procuret institui ab Episcopo, ibid. vers. Dico.
Vel si se patrono, ad inopiam redacto, alimenta non tribuat, num. 30.
Aut si patrono debitum honorem non deferat, num. 31.

Præ-

I N D E X

Pretium.

- Pretium iustum quotuplex sit, disp. 26. sec. 1. num. 3. 560.
 Quomodo taxetur pretium piscium in quibusdam Ciuitatibus, num. 4.
 Quid sit pretium naturale, seu vulgare, & fori, n. 5.
 Quotuplex sit hoc pretium naturale, seu vulgare, sec. 4. num. 3. 569.
 Quando peccent vendentes vltra pretium, vid. in ver. Vendentes.
 Quando teneamur stare pretio taxato à lege, sec. 9. num. 2. 587.

Primates.

- Primates, & Patriarchæ in omnibus peccare possunt respectu suorum suffraganeorum, eorumque subditorum, in quibus peccant Archiepiscopi, disp. 6. sec. 12. num. 14. 129.
 An possint dispensare cum Episcopo, vel alio beneficiorum collatore. sibi subiecto suspenso à Concilio, ob malam beneficij collationem, num. 5.
 An absolueri possint excommunicatos à suffraganeis, ibid. in fin.

Princeps.

- Princeps Christianus si impugnetur ab inimicis Christiani nominis, est adiuuandus à Sum. Pontifice, disp. 4. sec. 3. num. 1. 76.
 Non potest vti rebus Ecclesiæ, nec Ecclesiasticis imponere talias pro causa prædicta, sed adire debet ipsum Sum. Pontificem, num. 2. 77.
 Princeps pro posse tenetur populo satisfacere, ita vt non seuerum, sed reuerendum se exhibeat, disp. 16. sec. 1. num. 2. 338.
 Honestam familiam habeat, sapientes consulat, Remp. victualijs prouideat, ac studijs literarum pro pueris erudiendis, Religiosos procuret, verbum Dei prædicantes, & iustitiam diligit, ibid.
 Princeps, maximè Superiorem non recognoscens potest totam pœnam, aut illius partem remittere, vel corporalem commutare in pecuniariam, si videat illi cadere in Dei honorem, aliàs grauitèr peccat, num. 30. 343.
 Regulariter id non potest citra partis remissionem, ibid.
 Principes Seculares, & Potestates, an possint permittere vsuras, disp. 4. sec. 13. num. 3. 92.
 An possint cogere subditos ad soluendum vsuras promissas, vel Iudicibus præcipere, vt actionem denegent volentibus solutas repetere, sec. 14. num. 1. & 2. fol. eod.
 Quibus modis peccare possint, vid. Domini temporales.

Prior, & Priores.

- Prior in tempore, potior est in iure, disp. 24. sec. 2. num. 32. 537.
 In quibus hæc regula sit limitanda, num. 33. eum duob. seq. & num. 36. cum trib. seq. 534.

- Priores sunt in duplici differentia, & quinam dicantur Prælati, disp. 16. sec. 19. nu. 1. 285.
 Probabilis cenferi debet opinio vnus moderati, dum non constet reiectam esse à Sede Apost. tanquam improbabilem est damnata ab Alex. VII. vide Epist. ad Lectorem.

Professi, & Professor.

- Professi trium votorum simplicium in Soc. Iesu habent facultatem retinendi dominium, & ius bonorum suorum, nec dicuntur facere contra votum paupertatis, ac habere proprium, disp. 16. sec. 3. num. 6. 259.
 Si disponant ne bonis antea quæritis, vel postea iure hæreditatis acceptis citra Superiorum licentiam, peccant mortaliter, sed dispositio erit firma, num. 7. 260.
 Adducitur Decretum, quod extat in nostra Congregatione, quoad nouiter Professos, & eorum Præfectum, s. 34. num. 9. 320.
 Item ordines italicè edicti à P. Generale, & eius Consultoribus super professis regendis, num. 10.
 Professor cuiuscunque facultatis, etiam Theologiæ, admittens ad studium aliquem Religiosum in suo habitu citra licentiam Superioris, aut cum licentia, sed sine habitu est excommunicatus, & quare, disp. 18. sec. 1. num. 19. in med. 360.

Prohibitus.

- Prohibitus legere libros hæreticorum, prohibitus etiam cenferi illos audire, disp. 3. sec. 9. num. 22. 54.

Proprietas, & Proprium.

- Proprietatis abdicatio est annexa Regulæ Monachali, nec contra eam potest Sum. Pontifex indulgere, disp. 16. sec. 3. num. 1. 258. & nom. 3. 259.
 Quot modis sumatur proprium, num. 2.

Proximum.

- Proximum suum ab omni iniuria, ac detrimento liberare quisque tenetur quantum potest via licita, disp. 20. sec. 1. num. 19. 392.
 Proximo in extrema necessitate spiritali constituto succurrendum est, etiam cum proprio periculo vitæ, disp. 10. sec. 3. nu. 4. 160.

Prudentia.

- Prudentia inter morales virtutes primum locum habet, disp. 1. nu. 1. fol. 1.

Publica honestas.

- Publicæ honestatis impedimentum impedit, & dirimit matrimonium: & ex quibus causis oriatur, disp. 21. sec. 3. num. 5. 428.
 An oriatur ex sponsalibus contractis per parentes nomine filiorum, ibid. in fin.
 An Concil. Trid. quidquam innouauerit in hoc circa matrimonium ratum, num. 6.
 Plures sunt eius partes integrantes, sed duæ sunt principales est ratio agibilium, num. 3. fol. 2.
 Qualis requiratur in Confessario, vid. in verb. Confessarius.

Resto-

I N D E X.

Reffores.

Rectoribus Ciuitatū, an sit licitū impedire, ne panis, uinū, & similia abudē in Ciuitatem importentur, & ibi uendantur; donec propria Ciuium distrahantur, etiam si permittendo importari, minorā Ciuibus emerseat, disp. 16. sec. 9. num. 23. 588.

Redditus.

Redditus Episcoporum, Cardinalium, & aliorum beneficiarum, in fabricam Ecclesiarum, ac pauperum subsidium sunt expendēdi, exceptis pro moderata eorum mensa, ac frugali victu, disp. 6. sec. 1. num. 5. in fin. 105.

Regulares.

Regulares peccant, beneficia secularia obtinentes, disp. 11. sec. 4. num. 26. 188.

Quid si alij idonei non reperiantur, 28. 189.

Quid si beneficia sint curata, ibid. & nu. 29.

Quid si sit mutata qualitas, ac status beneficij per annos 40. num. 30.

An, & quando predicare possint in proprijs Ecclesijs, contradicente Episcopo, vid. in ver. Predicatores. Sed nunc nullo modo possunt absque ordinariorum presentatione, ac benedictione per Bullam Clem. X.

S. P. declarantem Regularium Præiugia, quoad prædicationem uerbi Dei, & Sac. Penitentiarum administrationem, vide Epist. ad Lectorem.

Peccant Regulares appellantes à Superiorum suorum iustis mandatis, & correctione, que sunt secundum statuta Regule, vel ordinis, disp. 20. sec. 4. num. 5. 407.

Quid si Superior modum Regularem excedat in corrigendo, ibid. & num. 6.

Regulares extra Monasterium degentes si delinquant, an, & quando coerceri possint ab ordinarijs locorum, disp. 16. sec. 12. n. 8. 268.

Regulares loquentes cum Monachis, faciunt contra Decretum Sac. Congr. & peccant mortaliter, sec. 36. num. 6. 326; limitatur in casibus in dicto Decreto contentis, ibid.

Regulares posse in foro conscientie uti priuilegijs, que sunt expresse reuocata per Concil. Trid. est opinio damnata per Alex. VII. disp. ult. ver. Propos. 36. 674.

Regularibus illicitum est bona mobilia, uel immobilia, tanquam propria, aut omnino conuentus possidere, nec ususfructum, nec usum, sec. 3. num. 8. 160.

Religiosi.

Religiosorum nomine, veniunt omnes Regulares utriusque sexus, qui in aliqua Religione à Sede Apostolica approbata tria uota professi sunt, disp. 16. num. 1. 254.

Religiosus semper peccat, non obtemperans suo Superiori in his, que sunt secundum regulam, sec. 2. num. 2. 255.

Etiam si non obediatur in ijs, que implicite habentur in regula, num. 3.

Quid si non concernant tria uota substantialia, nec in regula sunt sub præcepto, nec à Prælato aut tenus præcipiuntur, num. 4.

Non peccat si suo Superiori non obediatur in ijs, que sunt contra Regulam, num. 5. 256.

Et multo minus, si id, quod præcipitur esset, etiam contra legem Dei, num. 6.

Quid si præcipere contra regulam dispensatio in ea ex iusta causa, num. 7.

Vel coarctando immunitates, ac libertates à regula, num. 8.

Aut si dubium sit, præceptum esse contra regulam, num. 9.

Religiosus non obediens suo Prælati in ijs, que sibi præcipiuntur supra regulam non peccat, num. 10.

Quid si præcipiat in poenam ipsius culpe, num. 12.

Vel si sit necessarium, aut valde conueniens ad seruandum ea, que sunt de substantia regule, num. 13. vid. in ver. Prælati.

Peccat Religiosus non obtemperans suo Prælati in ijs, que sunt infra regulam, n. 15. 257.

Nullam culpam contrahit si Prælati non obediatur in ijs, que sunt præter regulam, num. 16.

Religiosus, uiolando uotum castitatis tria peccata committit, siue unum cum triplici deformitate, sec. 2. num. 1. fol. 100.

Que sint ista tria peccata, ibid.

Et potest peccare omnibus modis contra castitatem, quibus possunt alij homines sequi, adiciens insuper circumstantiam sacrilegij, num. 2.

Quomodo arguatur peccatum Religiosi supra peccatum Secularis, ibid.

Religiosus peccat si adhibuit Prælati aliquid rei usū accipiat, non elatis eius quantitatē, nec qualitatem, sec. 9. num. 3. 259.

Religiosus Soc. Iesu, vid. in ver. Profess.

Religiosi habere non possunt bona mobilia, siue immobilia, eaq; tenere tanquam propria, aut omnino conuentus, nec ususfructum, nec usum, sed solum rem mobilitatis, quæ non mobilis, numer. 8. 260.

Si cum consensu Superiorum, excepto, taceo, que presuntio semel in conuentu accipiant retineant, permittant, aut donec non distentur uiolatores uoti paupertatis, num. 9.

Sed si sit agatur contra Superiorum consensum, ibid.

Que quantitas pecunie, aut alterius rei accepta, uel donata à subdito Religioso contra consensum Prælati satis sit ad lethalem culpam, sec. 4. num. 1. 261.

An sit damnandus ad mortalem culpam Religiosus, qui ex animi leuitate, aut uentris illicitis tamen percipit ex conuocato gallinā, per-

I N D E X

- perdicem, panem, caseum, &c. nu. 3.
- An peccet Religiosus contra paupertatis votum, qui sibi volenti donare cētum aureos, illos non acceptet, sed dicat, vt Titio, aut alicui ex suis consanguineis illos tribuat. sec. 5. nu. 1. fol. eod. & nu. 2. 262.
- Religiosus talis Religionis, in qua non recipiuntur eleemosynæ pro celebrandis Missis, an peccet contra votum paupertatis, si conueniat cum aliquo, vt tot iulios donet tali pauperi, pro totidem Missis ab ipso pro eo celebrandis. sec. 6. nu. 1. fol. eod.
- An rerum notabiliū permutatio, facta à Religioso citra Superioris licentiam absq; tamen Monasterij detrimento sit lethalis culpa contra votum paupertatis. sec. 7. nu. 1. 2. & 3. fol. eod.
- An Religiosus faciat contra votum paupertatis si rem sibi ad vsum concessam per Superiorem, sua culpa lata perdat, vel destruat. sec. 8. nu. 1. 263.
- Vel si sibi donata accepit, & consumpsit, aut alteri donauit citra consensum Superioris. num. 2.
- An Religiosus exerceat actum dominij, & faciat contra votum paupertatis, si accepta cum licentia Prælati abscondat, ne Prælatus ea reuoet, aut si velit reuocare, de hoc ipse murmuret. num. 3.
- An assignatio certæ annuæ portionis facta per Prælatum Religioso de bonis Monasterij, aut parentum pro suis vestimentis, ac etiam alimentis, suo commodo, & incommodo, ad nutum tamen Prælati reuocabilis, sit contra votum paupertatis. sec. 9. nu. 1. & 2. 264.
- An hodie permitti possit Regularibus professis manere in domo priuata, & sibi victū quærentibus ex redditibus annuis ipsius cum licentia tamen Prælati ad nutum reuocabili. d. nu. 2.
- An hodie assignari possint Religiosis bonastabilia in vsum, administrationem, vel commendam. ibid. in fin.
- An Religioso professo possit per Prælatum concedi vsum rei irreuocabilis. sec. 11. nu. 1. 266.
- Religiosi accedere prohibentur ad Monialium Monasteria absq; licentia Rom. Pontificis, & contravenientes peccant mortaliter. sec. 36. nu. 6. 326.
- Etiā si Religiosus Anglus accedat ad Monasterium Monialium Genuensium, & loquatur cū eis per Interpretem dicitur violare decretum Sac. Congr. nu. 8. 327.
- Religiosi professi an reuocare possint testamenta, condita ante professionem. disp. 23. sec. 1. nu. 20. cum seq. 488.
- Quid si fiant Episcopi. vid. in verb. Episcopi.
- Quomodo intelligenda sit facultas testandi, concessa Religioso, per Superiorem. vid. in verb. Testandi facultas.
- Remissio pro homicidio perpetrato cui, & quibus competat. vid. in ver. Ius accusandi.
- Res.
- Res sacræ, sanctæ, ac religiosæ, citra culpam, nec vendi, nec emi possunt. disp. 26. sec. 8. num. 1. 579.
- Quæ nam sint. ibid. vid. in verb. Locus, & in verb. Spiritualia.
- Res an possit carius vendi credito supra rigorosum pretium naturale, siue commune, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis. sec. 9. num. 10. 586.
- An vendi possit ultra iustum pretium ratione admixtæ donationis. num. 15.
- Res non potest carius vendi Exteris, quàm Ciuibus, siue indigenis, excedendo limites iusti pretij. num. 16. 587.
- Sed quid superuenientibus exteris in magnatopia, & cum ingenti pecuniarum quantitate. ibidem.
- An possit vendi ultra iustum pretium gratia Emptoris. nu. 18.
- An possit carius vendi ratione periculi. n. 19.
- An vendi possit ultra legale pretium ex Superiorum permisso. num. 20.
- In quibus alijs casibus licitum sit, vendi res pluris, quàm valent. nu. 23. 588.
- Residentia, & Residere.
- Residentia Episcoporum, ceterorumq; pastorum, etiam Parochorum est de iure naturali, Diuino, & Canonico. disp. 4. sec. 4. n. 3. 77.
- Residere tenentur omnes obtinentes dignitates, præbendas, & portiones in Ecclesijs Cathedralibus, & Collegiatis. disp. 9. sec. 1. n. 31. & 38. vid. in verb. Canonici.
- Resignatio beneficij, facta ab eo, qui non habet aliunde viuam, est nulla etiam si fiat de beneficio, ante Concil. Trid. collato. disp. 11. sec. 4. num. 43. 193.
- An id extendatur etiam ad permutantē. n. 44.
- Intra quod tempus publicari debeat resignatio. num. 56. 196.
- Restituere, & Restitutio.
- Restituere si quis non possit, nisi cum detrimento, ac iacturâ proprij status, & bonorum, quousq; possit restitutionem differre. disp. 2. sec. 2. nu. 33. 22.
- Quid si statum iniuste acquisierit, an teneatur statim restituere, etiam cum iactura status. nu. 34. 23.
- Quid si res esset obnoxia restitutioni, ex iniusta acceptione, & debitor non est constitutus in extrema necessitate, an statim teneatur restituere etiam cum iactura status. n. 35.
- Quid si Creditor ex dilatione restitutionis similem iacturam status esset passurus. nu. 36.
- An teneatur saltem statum minuere, & Creditori paulatim satisfacere. nu. 37. 24.

I N D E X .

Si restituere non possit: citra propositam fames detrimendum, an possit restitutionem differre quousque; reser. periculum. in d. u. r. s. f. a. p. e. num. 40.

Quid si restituenda esset res magna, & infamia secutura esset mediocris, vel minima, an statim teneatur restituere: nu. 41. vid. in verb. Debitor.

Restitutio bonorum externorum statim facienda, extenditur etiam ad restitutionem statim faciendam proximo: quoad damnificationem in corpore. nu. 42. 27.

Sic quoque restitutio ob damnationem in bonis spiritualibus est facienda statim regulariter. num. 44. cum seq.

An teneatur cum periculo propositi vitæ, aut cum incertura honorum, induci ad poenitentiam, cum, quem impulsit ad peccandum. num. 47. 26.

Restitutio famæ est quoque statim facienda. num. 49.

Et an sit facienda aliquando cum periculo vitæ. num. 50.

In quibus casibus remitti possit restitutio famæ. num. 52.

An statim sit facienda restitutio honoris. nu. 53. 27.

Quomodo facienda sit honoris restitutio. ibid. in med.

Si honorem lædens sit Prælati, vel Superior, et non habet unde restituat, nisi petendo veniam, an teneatur petere veniam à suis subditis. num. 54.

Quid si lædens sit nobilis, læsus vero ignobilis. ibid.

Si iniuria fuerit illata in absentia coram alio, et non animo, ut in occurrant consummatione affecti veniret, ad quid teneatur honorem, lædens. num. 55.

Si prudens Confessarius videat poenitentem virum timoratum, & seruaturum promissa, an ipsum potest absoluerè, antequam læso satisfaciatur. num. 56.

Cetera vid. in verb. Debitor, & in verb. Poenitens.

Restitutio fructuum, quibus sit facienda per beneficiatos. vid. in verb. Beneficiati.

Reus.

Reus dicitur tam in Ciuilibus, quam in Criminalibus. disp. 20. sec. 2. nu. 1. 395.

Peccat Reus, ubi legitime interrogatus à Iudice, veritatem negat tam in Ciuilibus, quam in Criminalibus. num. 2.

Quando dicatur legitime, ac iuridice interrogatus. ibid.

Sola fama sine aliquo adminiculo non est facta ad interrogandum Reum, & ad eadem iuramentum deferendum. ibid. in fin.

Quid requiratur si processus agat per viam denunciationis, euangelicæ. ibid.

Probabile est, quod ad euadendam sententiã capitalem, potest Reus negare delictum, à se commissum, etiam si sciat illud contra se constare semiplene. num. 3.

Si citra contemptum haberet finem euadendi aliquod damnatum alicuius mouenti, potest veritatem negare, etiam si agatur de penis spiritualibus. num. 4.

Ad propriam vitam, vel famam tuendam celare potest Reus veritatem. ibid. in med. & num. 5. 396.

An sit licitum Reo à carceribus aufugere. n. 6.

Peccat Reus, qui conuictus per testes, & condemnatus de crimine, nec spem habet euadendi saltem per fugam, adhuc perseverat in criminis negatione. nu. 9. 397.

Vel, si legitime interrogatus, non confiteatur, & ob id non soluat poenam pœnariariam ficto, vel parti debitam ex tali delicto. n. 10.

Vel si iuste condemnatus quavis poena, etiam ultimi supplicij, resistat Iudici, siue suis Ministris, sententiã, & equi volenti. nu. 11.

Quid si Reus sciat, se esse innocentem, licet secundum allegata, & probata appareat delinquens. ibid. & num. 12.

Peccat Reus iuste condemnatus ad poenam carceris temporalem, vel perpetuam, si ab eo effugiat, etiam citra effractionem. nu. 13. 398.

Quid de condemnatis ad carceres donec pecuniam soluant, vel de condemnatis ad triremes, an possint à triremibus aufugere citra culpam. num. 14.

Quid de inclusis in carcere ad custodiam transferri. num. 16.

An sit licitum Reo, vt poenam corporis euadas, corrumpere Custodes pecunia, vel dono. num. 17.

Et quid si sciat, Custodem esse grauiter puniendum. ibid. in med.

An peccet Reus condemnatus ad mortem, si possit aufugere, & non aufugiat. n. 18. 399.

Peccat Reus, si iurauit carceris Custodi, aut Iudici, redire ad carceres, & non rediit, etiam si sit condemnatus ad mortem. num. 19.

Quid si carcer esset Reo iniurius, vt posset Iudicis incompetentis. ibid.

Peccat Reus, obijciens testi, contra ipsum, examinato, falsa crimina, ad repulsandum eum. num. 20.

Quid si crimina sint vera, sed occulta. ibid.

Peccat Reus in Ciuilibus, temerè litigans, & tenetur ad restitutionem damnorum, & interesse parti. num. 21.

Rubricæ Missalis non obligant ad mortalem, nisi ratione contemptus. disp. 12. sec. 27. n. 3. 233.

Sacerdos.

Sacerdos ministrans poenitentis sacramentum in mortali, nouam culpam contrahit, sed

I N D E X

sed Sacramentum est validum. disp. 1. sec. 1. num. 29. 8. & num. 32. 9.

Quid si esset præcisus ab Ecclesia, ut nominatum excommunicatus, vel suspensus, interdicitus, aut publicus Clerici percussor. ibid.

Quid si Sacerdos nominatum de uoluntate in uno loco, ad alium retinens suum se conferat, & ibi beneficiū aliquod fuerit adeptus, aut ad audiendas confessiones publicè se expositus, & Sacramentum bona fide à penitente suscipiatur, an sit validum. nu. 30. 9.

Si non sit denunciatus, vel publicus Clerici percussor, licet sit censura alligatus, ualeat Sacramentum, licet peccat mortaliter. n. 31. cum seq.

Sacerdotes, qui cum sibi peccata confitentibus peccant, committunt crimen tactus, & graue adulterii. disp. 3. sec. 9. n. 4. in fin. 36.

Multipli pena puniuntur, nam. 5.

Ex penitentie Sacramenti cognatio spiritalis oritur. num. 6. 37.

Sacerdos longè grauius est si peccet cum puero, sibi confitente. nam. 7.

Contrahunt suspitionem hæresis. num. 8. vid. in ver. Confessarius.

Sacerdotes, ab Ordinario non approbati ad confessiones, vel improbat, sed excommunicati, aut suspensi simulantes, se esse confessarios, & penitentes in confessione sollicitant, ut iam subijciuntur penis contra sollicitatores in confessione. sec. 9. nu. 2. & 3. 51. & nu. 35. cum seq. 55. alias 57.

Ex vi Bullæ Greg. XV. sunt denunciandi. nu. 34. ver. Adde. 57.

Sacerdotes in veteri lege magnam habebant auctoritatem, & quicumq; illis non obtemperasset, vel lapidabatur, vel gladio feriebatur. disp. 12. nu. 2. 197.

Quomodo mores suos componere teneantur. num. 3.

An peccent celebrando Missam, antequam recitauerint saltè Matutinum. sec. 1. nu. 1. cum seq. & n. 3. 198.

Vtrum peccent uenialiter. nu. 4. & nu. 8.

An possit cantari Missa, non absolutè in Choro Matutino cum laudibus, & prima num. 9. cum seq. & à nu. 12. 200.

Affertur probabilior sententia. nu. 24. vid. in ver. Missa, & in ver. Matutinum.

An, & quando peccet Sacerdos Missam celebrando ante lucem, vel post meridiem. Et quid de communicante. sec. 2. nu. 1. 201.

Sacerdos Missam non celebrando cum possit, an peccet. sec. 3. nu. 1. & 2. 202.

Sitiram non habeat animarum, nec Ecclesiasticum beneficium, aut Cappellaniam, nō peccat mortaliter, si nunquam celebret. n. 3.

Sed probabilior est opposita sententia. n. 4.

An peccet mortaliter non sacrificando diebus Dominicis, & festis solemnibus, aut

vel quibusdam aliis. ibid. in fin.

Quid si Sacerdos in Curia, dicatur suum ministerium facillime. nu. 7. 203.

Si se obligauit quotidie sacrum pro aliquibus celebrare, potest à nō celebrantibus possit. num. 7. 204.

Ex consuetudine in aliquibus Ecclesijs, Cappellanis, qui quotidie celebrare tenentur, si vacationibus deturgetur in quibuslibet festis, madat. ibid. in mod.

Qui quotidie, aut tres, vel quater in hebdomada celebrare tenetur, si sine ministerio, quo simili inuoluntaria est si impeditur, & impeditur tempore daret, non tenetur ad compensandum, vel ad supplendum per alium. Et quid si diuini daret. ibid. in fin.

Sacerdoti cuius officium est celebrare feria quinta, si in hebdomada, & sic iudicium Coenæ Domini, per se tamen loquendo. sec. 4. num. 1. 204.

Quid si in aliquo Conuentu consuetudo esset, ut fons Prælati celebraret. ibid.

Quare Card. Sabellius prohibuit priores Missas in Ecclesijs celebrari in diebus quinta. ibid. in fin.

Peccat grauius Sacerdos Missam celebrans in die Parasceues, & sic feria sexta maioris hebdomadæ. nu. 2. 205.

Et an sit licitum celebrare in Sabbato Sancto. nu. 3. cum sequentibus. 205.

Hodie solum licet in Cappellis secreto. nu. 5. vid. in ver. Missa.

Citra culpam non potest Sacerdos eandem die plures Missas celebrare. nu. 1. 206.

Sed ministratur in tribus casibus. d. nu. 2. 206.

Extrinsecus Naturæ: Domini omnes tres Missas possunt celebrari ad quosc. ibid. & num. 3.

Sacerdos an peccet celebrando Missam sine Ministro. sec. 6. nu. 1. & 2. 207.

Et an peccet Missam celebrando, si ministrante sibi subministrante. sec. 7. nu. 1. & 2. 208.

An peccet celebrando Missam pro Defunctis in Inferno damnatis. sec. 8. num. 1. & 2. 209.

Additur Prælati. nu. 3. 210.

Et an sit celebrandum pro Sanctis, & quibusdam regnantibus. num. 3.

Explicantur verba. Libera est à penis Inferni, &c. num. 7.

Peccat Sacerdos Missam offerens pro excommunicato. sec. 9. nu. 1. 211.

Nisi celebret, aut fundat precem, ut persona participet. num. 2.

Et potest in Memento, dum Missam celebrat, offerre pro Excommunicato. ibid.

Potest celebrare offerendo in ea, & applicando eius ualorem, ut Deus accipiat pro oratione priuata, ad finem, ut Excommunicatus, vel Infidelis convertatur. ibid. in fin.

Citra

I N D E X . I

Citra culpam potest Sacrificium offerre pro iniuste, & iniuste excommunicatis. n. 3.
Sic etiam pro excommunicato non nominatim denunciato. num. 4.
Sic si Missam offerat pro Interdictis, Suspendis, & Irregularibus. num. 5.
Non peccat Sacerdos Missam celebrans pro hæreticis pure mentalibus, ac pro eis sacrificium offerens. sec. 10. nu. 2. 212.
Nec pro hæreticis occultis. nu. 3.
Quamvis sacrificia eis non prosint, & quare. ibid. in med.
Non peccat Sacerdos Missam celebrans, ac offerens pro hæreticis, quantumvis publicis, ac manifestis, non tamen nominatim denunciatis. nu. 4. 213.
Secus si offerat pro hæretico nominatim excommunicato. num. 6.
Et quid de offerente sacrificium pro Apostatis à fide, ac Schismaticis. nu. 7.
Sacerdos, an peccet Missam celebrans pro Iudæis, & Paganis. sec. 11. num. 2. & 3. 214.
Quid si Missam offerat pro eorum conversione, ac etiam hæreticorum nominatim declaratorum. num. 4.
An sit offerendum pro illis quoad omnem participationem totius sacrificij Missæ. nu. 5.
Non potest, &c. Sacerdos citra culpam sacrificiū Missæ pro animabus Cathecumenorū incompetentium. sec. 12. nu. 2. 215.
Qui nam dicantur Cathecumeni Competentes, vel Incompetentes. num. 1.
Et an possit sacrificium offerri pro animabus Cathecumenorum Competentium. num. 3. & 4. & nu. 5. cum sequentib. 216.
An peccet Sacerdos non consummando sacrificium, videns species panis, ac vini, aut alteram earum esse venenatas. sec. 13. n. 1. & 2. 217.
An excusetur à culpa, si per accidens gravissimus casus extremæ necessitatis accidat, quo Sacerdos consummare non possit integrum sacrificium. num. 3.
Species illæ venenatæ sunt reponendæ in aliquo vase mundo, ibiq; in loco sacro asseruandæ, donec corruptantur, & post asseruatas tenetur Sacerdos consecrare aliam hostiã, & aliud vinum in alio Calice. nu. 4.
Vel species vini sunt imbibendæ in panno lineo, vel stappa, donec exsiccentur, & comburentur post prædictam exicationem. ibid.
Quid si solus sanguis appareat veneno infectus, an hoc casu utraq; species sit iterum consecranda, & sumenda, vel sufficiat sola species vini. num. 5.
Quid agendum si Sacerdos venenosum animal de Calice consecrato extraxerit, & timeat, ne aliquid veneni Calici immixtum maneat. nu. 6.
Sacerdos iure Divino tenetur ad consumman-

dum, & perficiendum captum Missæ sacrificium, sec. 14. num. 1. 218.
In quibus casibus excusetur à culpa Sacerdos interrumpendo Sacrificium Missæ inchoatum, num. 2. cum seq. & nu. 6. cum seq. 219.
Sacerdos, an peccet consecrando hostiam, non omninò integram, aut vinum aliquantulum acidum, quod tamen certum sit esse verum vinum, sec. 15. num. 1. & 2. 220.
Et an peccet, si celebrans Missam, excipiat parum hostiæ ab eo consecratæ, & aliquem communicet, sec. 16. num. 1. & 2. fol. eod.
Sacerdos an peccet, petens stipendium pro celebranda Missa, alias non celebraturus, sec. 17. num. 1. & 2. 221.
Quot requirantur ad licitè celebrandam Missam pro aliquo stipendio, num. 4.
Et quale stipendium possit Sacerdos exigere pro Missa, num. 5.
Sacerdos dives an peccet, ex pacto recipiendo stipendium pro Missa, sec. 18. nu. 1. & 3. 222.
An liceat illud exigere ante celebrationem, alias non celebraturus, num. 5.
An possit Iudex adiri pro habendo, num. 6.
Vt stipendium licitè paciscatur pro Missa celebranda, vel pro alijs spiritualibus ministrandis, quot requirantur, num. 8. 223.
Peccat Sacerdos, ex vi suæ promissionis obligatus ad Sacrificium Missæ liberaliter, ac nullo accepto stipendio, applicandum pro vno, si deindè illud offerat, seu applicet pro alio, sec. 19. num. 1. fol. eod.
An sit putandum regulariter, Sacerdotes Inhuiusmodi promissionibus nunquam se velle obligare, vt totam Missam applicent pro illo, cui promiserunt, & non pro alio, atque idèo venialiter tantum peccent, num. 2.
Peccat Sacerdos multò magis ex vi suæ promissionis obligatus ad Sacrificium Missæ applicandum pro vno, accepto iusto stipendio, si postea illud applicet pro alio, num. 4. 224.
Et vtrum committat furtum, ibid. & num. 5.
Peccat Sacerdos, qui promisit applicare Missam pro vno, accipiens ab eo stipendium minus iusto, si deindè eandem Missam, etiã applicet pro alio, à quo accepit stipendij complementum, num. 7.
Contra quam virtutem peccet, & an excusetur ex capite paupertatis, ibid.
Sacerdotem posse licitè accipere duplicatum stipendium pro eadem Missa applicando petenti partem, etiam specialissimam fructus, ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII, est opinio dñata, per Alex. VII. ibid. ver. Adde, 225.
Post Decretum Urbani posse Sacerdotem, cui Missa celebranda traditur per alium satisfacere collato illi minori stipendio, alia parte stipendij sibi retenta, est inter opinio-

I N D E X

- nes ab eod. Alex. damnatas, ibid.
- Non esse contra iustitiam pro pluribus sacrificijs stipendium accipere, & sacrificium vnum offerre, neque esse contra fidelitatem, etiam si promittam iuramento dari stipendium, quod pro nullo alio offeram, est quoque opinio ab eod. damnata, ibidem.
- Sacerdos obligatus sacrificium Missæ offerre, pro vno ratione præcepti sui Superioris, an licite, & valide possit illud applicare pro alio, sec. 20. fol. eod. vid. Superior.
- An Sacerdos sit Mediator, ac Minister Christi in Sacrificio Missæ independens à Superiore, num. 2.
- An Superior regularis irritare possit Missæ applicationem à Sacerdote faciendam contra formam sui præcepti, num. 3. 226.
- Et an possit irritare applicationem iam factam, num. 6.
- Quid de Præfato Saculari, num. 7.
- Peccat mortaliter Sacerdos Religiosus, qui contra voluntatem, & intentionem Superioris applicauit Sacrificium Missæ vni, dū Superior applicauerit alteri; & illi prodest Missæ Sacrificium, cui Superior applicauit, num. 8. 227.
- Quid de Sacerdote Saculari, ibid.
- Sacerdos obligatus ad celebrandum certam Missarum numerum accipere iusto stipendio, an possit eas per alium celebrare, dato ei stipendio minori iusto, sec. 21. num. 1. & 2. fol. eod. & num. 3. 228.
- Si Sacerdoti pro celebranda Missa data sit elemosyna maior solita, an possit committere alteri Sacerdoti eandem Missam celebrandam, & ei dare solitam elemosynam, an verò teneatur dare totam elemosynam, num. 4.
- An licitum sit Administratoribus Ecclesiarum aliquam portionem sibi retinere pro expensis, & manutentione Ecclesiarum, num. 5.
- Et quid dicendum de beneficiatis, an possint celebrare per alios Missas, ad quas obligati sunt soluto consueto stipendio, num. 6.
- Et quid de Cappellanis, alicui Cappellanus inherens, num. 7.
- Peccat Sacerdos accipiens pro celebranda Missa à pluribus plura stipendia, quæ singula sunt iusta, si vnum tantum Missam celebret pro omnibus, sec. 22. num. 1. & 2. 229.
- Si Sacerdos sit pauper, vt aliunde vivere nequeat modo decenti, an possit accipere duplicatum stipendium, num. 3.
- Quid hodie attenda Constitutione Urbani VIII. num. 4.
- Et an Sacerdos obligatus celebrare ratione beneficii, Cappelle, legati, salarii, &c. possit manuum elemosynam accipere pro Missis votiuis, vel defunctorum, & vnicuique Missæ Sacrificio vtique oneri satisfacere, ibid. infra.
- Sacerdos obligatus Missam celebrare pro aliquo, an, & quando peccet mortaliter, si eius celebrationem diu differat, sec. 23. n. 1. 230.
- Ex Constitut. Urbani VIII. recipi non possunt elemosynæ manuales, & quotidianæ pro Missis celebrandis, non satisfactis oneribus, antea impostis, ibid.
- Adducitur responsio Sacri. Congr. ad dubia, circa id proposita, num. 2.
- Sacerdos anticipatè celebrans pro eo, qui primo elemosynam dederit, pro celebranda Missa, an ita satisfaciat, vt citra culpam possit postea ab illo elemosynam accipere, sec. 24. num. 1. & 2. fol. eod.
- Adducitur declaratio Sacri. Congr. ex mand. Clem. 8. num. 3.
- An Cappellanus qui tenetur bis, vel ter singulis hebdomadis sacrificare, possit anticipare, & in vna hebdomada celebrare quater, vel septies, num. 4. 231.
- Quid si celebret anticipatè pro intentione illius, qui ex officio solet Missas committere celebrandas, aut pro intentione Amici, qui solet sæpè illi Missas ad celebrandum deferre, num. 5.
- Peccat Sacerdos obligatus celebrare Missam Defunctorum, si dicat Missam de feria, de Sancto, vel Votiuam, sec. 25. num. 1. fol. eod.
- Et multò magis, si teneatur celebrare in altari priuilegiato, num. 2. 232.
- Vel si teneatur celebrare tali die, aut in tali altare, & promissa non adimpleret, num. 3.
- Sacerdos simpliciter obligatus ad celebrandum Missam pro aliquo, potest per alium celebrare, sec. 26. num. 1. fol. eod.
- Quid si expressè sit obligatus per se, & personaliter celebrare, num. 2.
- Si fundator dicat: Volo quod, vt ad hanc Cappellaniam eligatur Sacerdos, qui quotidie pro mea intentione celebret, an Sacerdos electus per se tantum, & non per alium celebrare possit, num. 3. & 4.
- Sacerdos an peccet mortaliter, si dum vestibus sacris induitur ad celebrandam Missam, prætermittat preces solitas dici, & quæ in Missali continentur, sec. 27. num. 1. & 2. 233.
- Peccat mortaliter Sacerdos si Missam celebret absque vestimentis Sacerdotalibus, vel illis indutus, sed non benedictis, sec. 28. num. 1. 234.
- Vel si celebret in altare non consecrato, siue consecrato, sed nimis paruo, aut super corporale non benedicto: In calice ligneo, aut vitreo, seu non consecrato: In altare non decenter ornato, vel absque paramentis ab Ecclesia institutis, num. 5.
- Vel si celebret cum vestibus sacris valde attritis, confractis, aut immundis, num. 6.
- An Sacerdos, metu mortis celebrare possit citra culpam sine vestibus sacris, etiam absque fidei

I N D E X

fidei contemptu, num. 2. & 9. 237.

An extra Missam sacrificium, & sine vestibus sacris, sit aliquando licitum Sacerdoti consecrare, num. 10. cum seq.

An peccet mortaliter Sacerdos si celebrat cum cingulo non benedicto, vel sine cingulo, num. 12. & 13. 256.

Peccat Sacerdos celebrans discalciatis pedibus, aut cooperto capite, sec. 29. num. 1. & 2. fol. eod.

Quid si id agat ex capitis infirmitate, cum debita Superiorum licentia, ibid. in fin.

Et an dari possit ab Episcopo, vel ordinario Praelato, num. 3.

Non peccat Sacerdos celebrans Missam Debutorum pro aliquo, adhuc vivente, sec. 3. num. 1. 237.

Sed non sunt dicendae orationes, quae supponunt aliquem mortuum, ibid. in fin.

Peccat Sacerdos si Missam celebret in mari, vel in flumine, & quare, sec. 31. n. 1. fol. eod.

Est sublatum Privilegium Fratrum Praedicatorum, & Minorum celebrandi in quovis loco honesto, ibid.

Qui longam suscipiunt navigationem, solent Missam siccam audire, & quare sit, ibid. in fin.

Seculso iure humano, & attento solo iure Divino, & naturali celebrari potest, si cum debita cautela, & prudenti circumspectione id fiat, num. 2.

In Clem. VIII. & Paulo V. ad instantiam Patrum Soc. Iesui in Orientali Indiarum navigatione concessum est, ut in mari celebrari possit sereno caelo, & tranquillo mare, ibid.

De iure commune, & ordinario celebrari non potest licite, & circa culpam mortalem contra Ecclesiam, & locum sacrum ad hoc specialiter ab Episcopo deputatum, num. 3.

Et an ex capite Sacerdotes ab hoc praecepto ex capite maxime beneficentis, num. 4. 238.

Peccat mortaliter celebrans Missam, aut divina officia celebrans in Ecclesia polluta, & in eadem motu suspendi, sec. 32. num. 1. 239.

Etiam si pollutio superveniat, & id celebratione non desistat, num. 5.

Etiam si alius Sacerdos non sit inter eos, & tamen, num. 6. 239.

Quid in casu necessitatis, & cum licentia Episcopi, num. 7.

Non tamen celebrando efficitur irregularis, num. 8.

Non peccat, si celebret, aut mortuos sepeliat in Ecclesia polluta, metu mortis, aut alio cadente in constantem virum, num. 9. Quot modis polluat Ecclesia, vid. in ver. Ecclesia.

Peccat mortaliter Sacerdos celebrans in Ecclesia interdicta, & in poenam suspensionis incurrat, num. 10. 240.

Quid si celebret metu cadente in constantem

virum, & seculso scandalo, ac fidei contemptu, num. 11.

Peccat mortaliter Sacerdos celebrans interdictus, excommunicatus, vel suspensus, & efficitur pariter irregularis, num. 12.

Vel si celebret eorum excommunicato, vel interdicto, & sit suspectus ab ingressu Ecclesiae, sed non irregularis, ibid.

Si sit suspensus, etiam a Divinis, ubique celebret, irregularitatem incurrat, num. 13.

Si iusto metu celebret, nec censuram vilam, nec culpam contrahit, num. 14.

Sacerdos an peccat mortaliter, si confusus sit peccati mortalis, & celebret non praemissa confessione, licet moraliter cognoscat de se se contritum, aut attritum, sec. 33. nu. 1. 241.

Sacramentum.

A Sacramento Eucharistiae, qui nam sint repellendi, disp. 10. sec. 3. num. 23. 164.

Sacerdos resistere potest retalia in compensationem sui stipendij, etq; ab alijs emi possunt disp. ult. num. 3. 674.

Scholares.

Scholares peccant, eorum Doctoribus, ac Magistris non obtemperantes, disp. 18. sec. 2. nu. 1. 360.

Aut dirigentes eorum studia ad ambitionem, inanem gloriam, & honorem principaliter, aut principaliter ad lucrum captandum, num. 2. 362.

Aut studio non vacantes, siue illis scientijs incumbentes, quam melius est nescire, quam scire, num. 3.

Peccant Scholares, qui in obscuris ad se ipsos recurrunt, & erubescunt ab alijs inquirere, & Magistri erroris fiunt, num. 4.

Aut non curant memoriae mandare, & cum alijs conferre, ibid.

Aut si Scholares ab alijs Doctoribus subtrahant, ut suos audirent, num. 5.

Quid si illud agant, propter veritatem Scholarium, ibid.

Peccant Scholares in disputationibus contra veritatem, provocaciter contendentes de sud ingenio superbiennes, iras, & factiones excitantes, &c. num. 6.

Aut Scholares Clerici sine Superiorum licentia scientiam medicinae, legis, &c. audientes, & si Curati sint, bonos Vicarios in eorum Ecclesijs non praeficiant. Et si debita contraxerint, ex studio recesserint, ipsi non soluti, num. 7.

Aut si alios turbent, perstreperant, &c. nu. 8.

Scholaris reprobari potest, non solum ex defectu scientiae, sed etiam ex defectu morum, sec. 1. num. 21. in med. 360.

Scribae quibus modis peccant, vid. in ver. Actuarius, & in ver. Notarius.

Scriptores an excusentur ab observatione ieiunij, disp. ult. in princ. 673.

Semen,

I N D E X

- Semen, & Sementarij.*
 Seminis effusio iam è lumbis decisi procurari
 an liceat, disp. 25. sec. 1. nu. 23. in med. 555.
 vid. in verb. Pollutio.
- Sementarij vtrum excusentur ab obseruatione
 ieiunij. disp. vlt. in princ. 673.
- Sepulturam si quis sibi eligat ad suggestionem
 Regularium, vel aliorum Clericorum secu-
 larium, nulla erit electio, & inducentes ipso
 facto sunt excommunicati. disp. 23. sec. 2.
 num. 7. 404
- u Serui.*
- Serui proprii à seruando dicti sunt, improprii
 à seruiendo: Et quot modis serui efficiantur.
 disp. 21. sec. 6. nu. 2. 465.
- Peccant serui in Dominos, si Dominis debitum
 honorem non deferant, & debitam obedi-
 entiam non præstent, non tantum bonis, sed
 etiam discolis. nu. 14. 467.
- Quid si seruo aliquid præcipiatur à Domino,
 quod dirigitur in finem malum, & contra
 legem Dei, nu. 15. 468.
- Peccant serui si in munere, sibi à Domino in-
 iuncto, non querant pro viribus iustam Do-
 mini utilitatem, bene, ac fideliter illud adim-
 plendo. num. 16.
- Aut non obediens Domino non solum in
 manifestè licitis, sed etiam in dubijs an sint
 licita. num. 17.
- Peccant serui, si in seruitute permanentes,
 aliquem ordinem suscipiant. nu. 18.
- Vel si à proprijs Dominis aufugiant, & sui ip-
 sius furtum committant. nu. 19.
- Quid de seruis captis in bello. ibid.
- An serui capti in bello, qui fidem Domino
 præstiterunt non effugiendi, si de facto aufu-
 gerint, licet peccauerint violando fidem, an
 teneantur redire ad hostes. nu. 20.
- Quid de seruis effectis ex eo, quod arma ad
 hostes detulerint, vel propter aliud crimen,
 an possint citra culpam aufugere. n. 21. 469.
- Quid de ancilla, quæ à Domino impetitur de
 turpitudine, num. 22.
- Peccant serui, aliquid donantes, vel etiam
 elemosynam facientes, sine consensu Do-
 minorum suorum. nu. 23.
- Vel si aliquid sibi restituant de bonis, per eos
 acquisitis. num. 24.
- In quibus casibus possint serui, aliquid sibi re-
 tinere, & alia quoque donare de bonis, per
 eos acquisitis. nu. 25. cum sequentib.
- Peccant serui, vota peregrinationis, aut ie-
 iuniorum, Religionis, & alia personalia, aut
 realia exequantur contra voluntatem, & in
 præiudicium suorum Dominorum. nu. 26.
 470.
- Aut si Religionem ingrediantur, vel bellum
 proficiscantur, etiam contra Infideles citra
 Dominorum consensum. nu. 27.
- Aut si in actibus legitimis dolose se ingerant,
 afferentes esse liberos. nu. 28.
- Peccant serui matrimonium contrahentes
 scienter cum libera, serui conditionem igno-
 rante, & matrimonium nullum est. n. 28.
- In quibus casibus, matrimonium erit validum.
 ibid.
- Si seruus matrimonium contraxerit Domini
 voluntate, an vendi possit in locis vbi imp-
 diatur vita coniugalis. ibid. in fin.
- Simonia, & Simoniaci.*
- Simonia in Sacramentis prohibita est iure Di-
 uino: In beneficijs verò iure humano: Et
 quæ nam intentio sufficiat in emendo spiri-
 tualia pro temporalibus. disp. 1. sec. 2. nu. 11.
 fol. 12.
- An committant simoniam Cardinales conse-
 crantes beneficia eorum famulis. vid. in verb.
 Cardinales.
- Simoniam Clericus non committit, qui donat,
 aut mutat suo Ep scopo cum intentione
 obtinendi ab eo be. officium sponte dandum.
 disp. 3. sec. 4. nu. 4. 98.
- Nunquam committitur, nisi pactum interue-
 niat rei temporalis pro spirituali. nu. 3.
- Simonia reddit simoniacos infames; & vtrum
 ipso facto, vel per sententiam. disp. 11. sec. 4.
 nu. 21. 187. & disp. 26. sec. 8. nu. 2. 579.
- Quomodo appelletur crimen simoniæ. d. sec.
 8 num. 2.
- An omnis simoniacus sit hæreticus. nu. 3.
- Quot modis res dicatur sacra, vel spiritualis,
 vt sit materialis simoniæ. num. 4. 580.
- Quotuplex sit Simonia. nu. 5.
- Quam Simoniam possit Rom. Pontifex con-
 trahere quoad culpam. ibid. in med.
- Simoniaci in conscientia tenentur dimittere
 suorum beneficia. disp. 11. sec. 4. nu. 54. 195.
- Societas, & Socij.*
- Societas in genere quid sit. disp. 33. nu. 1. 649.
- Et quotuplex sit. ibid.
- Quid sit Societas omnium bonorum simpli-
 citer. num. 2. 650.
- Societas officiorum Rom. Curia quid sit. nu. 3.
- Societas non contrahitur citra culpam in re-
 bus turpibus, illicitis, & inhonestis. sec. 2. n. r.
 651.
- An in societate bonorum simpliciter possit
 citra culpam fieri pactum, vt non veniant
 communicanda omnia debita, damna, &
 expensæ. sec. 4. nu. 1. 652.
- Si vnus ex socijs fuerit infirmatus non ex cau-
 sa societatis, an adhuc expensæ pro eius in-
 firmitate fieri debeant de communi. nu. 2.
- Quomodo diuidenda sint lucra in hac socie-
 tate bonorum simpliciter. nu. 3. 653.
- Societas omnium bonorum ex questu, seu ad
 questum quæ nam dicatur. sec. 5. nu. 1.
- Citra culpam potest fieri pactum, vt in hac
 societate omnium bonorum ex questu, non
 veniant communicanda omnia bona. nu. 2.
 654.
- Am.

Ampliatur. Et si societas sit bona societas, ibid.
 ver. Ampliatur.
Si in hac societate loci conferantur equalia,
 non potest unus ex sociis citra culpam paci-
 sci. Et ad eum non pertineat communio de-
 bitorum, damnorum, & expensarum, quae in
 hac societate sunt. nu. 3.
Et quid si loci conferantur inaequalia num. 4.
Potest citra culpam in hac societate, honori
ad quæstum, unus ex sociis, bona fide, uti se
communi ad suam privatam commodum.
 sec. 6. num. 1. fol. eod.
Societas si id agat dolo, & mala fide. nu. 3.
Societas inter Coniuges contracta non censetur
ex sola cohabitatione iure communi at-
tento. sec. 7. num. 1. 655.
Si simpliciter contrahant societatem, an in-
teligatur contracta de bonis ad quæstum.
 ibid.
Si expresse contrahant societatem omnium
honorum ad quæstum quomodo bona sint
communicanda, & diuidenda. ibid.
De iure Castellæ in Hispania postquam vir,
& uxor simul cohabitare ceperunt statim
inter eos censetur contracta societas. nu. 2.
 Idq; in Lusitania, & in Gallia seruatur. ibid.
Censetur tamen in ita de contracto matrimo-
nis, & solum in lucro sit communio, non
in bonis collatis. ibid.
An possint Coniuges citra culpam in hac so-
cietate habere proprium. num. 3.
Et quid si contraxerint societatem omnium
honorum simpliciter. ibid.
Societas negotiationis, in qua unus ex sociis
ponit capitale, alter operas cum pacto, ut
communio fiat in lucro, an citra culpam
coiri possit, si in ea sit pactum, ut capitale col-
latum saluum remaneat. sec. 10. nu. 1. 656.
Et quid si fiat pactum, ut communio fiat in
lucro tantum, & damnum capitalis sit com-
munis. sec. 11. num. 1. 657.
Quid si opera, industria, &c. non sint equalia
capitali. ibid.
Et an pactum de salua sorte in totum, vel pro
parte in societate, in qua sit communio in
lucro tantum, quod pactum attendit, eius
natura est irrationabile, fiat tamen ratio-
nabile si ad arbitrium boni viri compensa-
tur in lucro. sec. 12. nu. 1. fol. eod.
Societas, in qua unus ponit 100 aureos, alter
verò operam, & industriam, volentes etiam
100 aureos, cum pacto, ut lucrum tantum
equaliter diuidatur, an citra culpam coiri
possit. sec. 13. num. 1. fol. eod.
Societas, in qua unus ex sociis confert pecu-
niam, & alter operas an in dubio censetur
contracta, ut communio fiat in capitali, &
lucro simul, an tantum in lucro. sec. 14. nu.
 1. 659.
An in societate, in qua ambo socii pecuniam

tantum conferunt citra culpam conducere
possint operam tertii, qui eam exercent. sec.
19. num. 1. 660.
In societate animalium, in qua sit lucri, seu
tantum fructuum communio, ac eorum ali-
quo modo transferatur citra culpam domi-
nium in consocium ponentem operas. sec.
23. num. 1. 662.
An in societate animalium, in qua sit commu-
nio in eorum fructibus tantum conferens
ea citra culpam transferat, omne illorum pe-
riculum in consocium, ita ut capitale sit sal-
uum, & periculo non suppositum. sec. 24.
 nu. 1. fol. eod.
An licita sit societas, in qua quis dat centum
oves alteri ponenti operam, & quæ custodia,
cum pacto, ut si oves pereant, aut deteriore-
tur, ad ipsum pastorem pertineat damnum.
 num. 2.
Societas coiri an possit citra culpam, in qua
unus ponit centum oves, & alter operas, cum
pacto, ut si quæ ex illis perierint, totidem re-
stituantur ex seculis, aut quando societas
durauerit, centum restantur, & reliqui fat-
tus, & factus equaliter diuidantur. sec. 25.
 num. 1. fol. eod.
An in societate super lucro tantum, duratura
per septennium, qui contulit centum oves, &
alter operas, si ante tricennium omnes pe-
reant, teneatur alius oves conferre. sec. 26.
 num. 1. 663.
Societas officiorum Rom. Curie, ut citra cul-
pam contrahi possit, octo conditiones re-
quiruntur, & quæ. sec. 27. nu. 1. fol. eod.
An sit verè, & proprie societas. num. 2.
An sit iusta, & licita. num. 3.
An possit contrahi super officijs Rom. Curie
dumtaxat, vel etiam super alijs officijs extra
urbem. sec. 28. nu. 1. 664.
An societas contrahi possit citra culpam, citra
super officio alieno. sec. 29. nu. 1. fol. eod.
An Officialis, qui pecuniam ad societatem re-
cipit, possit licite eas accommodare alteri, qui
pars societatis in se recipiat. sec. 30. num. 1.
 fol. eod.
An Officium, super quo societas contrahitur
debeat habere modum certam. sec. 31. nu. 1.
 fol. eod. vid. in verb. Officialis, & Officium.
Societas an possit consistere absque officio
proprio, nec alieno, vi sponsonis, ac
pacti. sec. 33. num. 1. 665.
Societas ultra valorè officij non est citra culpam,
& restitutionem. sec. 37. num. 1. 666.
Contracta ultra valorè officij, an sustineri
possit in vim census vitalitij. sec. 38. num. 1.
 fol. eod.
An talis contractus sustineatur ex bona fide
contrahentium propter consuetudinem ur-
bis. sec. 39. nu. 1. 667.
An in societate officiorum, citra culpam fieri
 possit

34. num. 1. fol. cod.
Sodomita an sit priuatus iplo iure beneficio, ac
suspensus vsq; irregularis & quid ex Consta-
tione. B. Pij. V. disp. 1. sec. 4. num. 51. 194.

Sollicitatio
Sollicitatio poenitentium ad turpia, quid sit,
disp. sec. 8. num. 1. & 2. 195.

Ad quos spectet eius cognitio, d. num. 2.
An Bulla Gregoriana contra sollicitantes
comprehendat tam sollicitantes masculos,
quam feminas, num. 3. & 4. 196.

An comprehendat sollicitantes ad turpia,
tam cum ipsis patrandis, quam cum alijs,
num. 5. & 6.

Suis hanc verbis expressis, & clavis, siue tacite,
& obscuris, num. 8. & 9.

Etiam in actu obfusiois, quam antea vel
immediate post, num. 11. 197.

Quando dicatur deus, proximus confessioni,
num. 12.

An predicta Bulla procedat in quacunque
sollicitatione, habita occasione, & pretextu
confessionis, num. 13.

Quomodo debeat esse pretextus confessionis
num. 14.

An procedat in sollicitatione habita per Co-
fessionarium extra occasionem confessionis, sed
in confessionario, seu in quopunque loco,
vbi confessiones audiuntur, num. 16. & num.
17. & 18.

An hoc crimen sollicitationis regulariter sit
denunciandum quantumuis occultum, &
pretermissa secreta admonitione, sec. 10.
num. 30. 65.

An detur in hoc crimine paruitas materiae
excusans non modo a lethali culpa, sed etiam
a poenis denunciationis, in addit. praecip.
num. 8. 70.

Beneficiantur per Alex. VII. omnes excusatio-
nes, & pretextus de non denunciandis solli-
citantibus ad turpia, num. 11. cum seq. fol.
cod. & 71.

Solutio.

Solutio si licite differatur eorum, quae debentur
ex delicto, sunt rescindenda damna, quae
inueniuntur creditori ex dilacione, & insuper
lucrum cessans, siue si differatur solutio de-
bitorum ex contractu iusto, & quare, disp. 1.
sec. 2. num. 63. 945.

Spiritualia.

Spiritualia, seu spiritualitati annexa, citra gra-
uissimam culpam, nec venduntur, nec emun-
tur, & simonia committitur, disp. 26. sec. 8.
num. 2. 579.

Quot modis dicantur spiritualia, num. 4. in
fin. 580.

Sponsi.

Sponsi peccant, contrahendo sponsalia clau-
destine, disp. 26. sec. 3. num. 34. 433.

Spubularii, vendentes hordena ad animalium,
an possint illud vendere maiori pretio, lege
-taxato, disp. 26. sec. 9. num. 14. 386.

Stipendium
Stipendium operariorum, officialium, & cerd-
rorum, quos suas locant operas, non debet ef-
-ferri minus infimo pretio, nec maius sumendo,
-disp. 29. sec. 1. num. 1. ver. & d. d. c. 633.

Supplicium
Supplicium furtive scripte, iure, stricte, &
-strictissime, disp. 2. sec. 2. num. 66. 546.

An, & quando peccet stuprator, & ad quid
teneatur, ibid. & vid. in verb. Debitoris.

Subdiaconatus, & **Subdiaconus**
Subdiaconatus ordo antiquitus non computa-
-batur inter Sacros. & dices, sed constituti
-cepit a tempore Gregorii, & Urbani Sum.
-Pontificum, disp. 14. num. 1. 248.

Subdiaconi peccant si subdiaconatus ordinem
-suscipiant, non habentes bonum testimo-
-nium, in minoribus ordinibus non probati
-sunt non confidentes, Deo fauente, se posse
-continere, sec. 2. num. 1. 250.

Aut si ordinem susceperint ante 23. eorum
-aetatis annum, ibid.

Vel si deinde Diaconatum susceperint citra
-Episcopi dispensationem, & per annum
-saltem in Subdiaconatu no sint versati, ibid.

Peccant Subdiaconi suscipientes ordinem,
-firtiuè, & irregulares efficiuntur, num. 2.

Vel si ordinem suscipiant citra sufficientem
-titulum parochialis, aut beneficij, num. 3.

Item in omnibus casibus, & censuras, ac irre-
-gularitates contrahunt, in quibus Diaconi,
-ibidem.

Subditi.

Subditi peccant mortaliter in re graui non ob-
-temperantes Dominis, iusta, ac debita praec-
-ipientibus, disp. 17. sec. 2. num. 4. 349.

Et multo magis si praecipium Domini sit de
-re satis tuta, num. 5.

Si Praelatus interroget sub praecipio secreta
-aliquid citra alicuius periculum, & subdi-
-tus dubitans, an Praelatus vis habeat praec-
-cipiendi, an subditus teneatur secretum re-
-uelare, num. 6.

Quid si subditus dubius graue incommodum
-timeat, num. 7.

Vel si ex probabili causa timeat de iustitia, ac
-rectitudine praecipii, num. 8.

Vel si tam per principia extrinseca, quam in-
-trinseca dubius sit de iustitia praecipii sui
-Superioris, num. 9. 350.

Vel si dubium sit de iusto aliquo, num. 10.

Peccant subditi non obtemperantes Rom.
-Pontifici, num. 11.

Etiã si datur aliquod, vel iniustum praeci-
-piat, ibid.

Quid si iniustum illud contineat peccatu, ibid.

Quid si præceptum fiat in temporalibus, n. 12.
 Subditi Seculares obligantur obedire Prælati,
 quoad spiritualia tantum, num. 13.
 Peccant subditi Clerici seculares, suis Præla-
 tis Ecclesiasticis non obtemperantes, nu. 14.
 Peccant subditi Religiosi non obedientes suis
 Superioribus multi liciter, num. 16. 351.
 An teneatur subditus obedire Prælati præ-
 cipienti sibi ea, ad quæ Prælati auctori-
 tas non se extendit, num. 17.
 Peccant subditi omnes, siue Seculares, siue
 Ecclesiastici, non obtemperantes legibus, ac
 Constitutionibus, latis ab eorum Dominis,
 num. 20. 352.
 Quibus ex verbis colligatur Legislatoris mæs
 volentis per leges suas obligare subditos ad
 lethalem culpam, num. 21.
 Peccant subditi omnes cuiuscunque generis,
 si suis Superioribus non obediant secundum
 rationem superioritatis, num. 29. 353.
 Subditus legitimè ad carceres condemnatus,
 non potest citra culpam aufugere, & si au-
 fugiat, redire tenetur, disp. 16. sec. 1. num. 12.
 in med. 256.
 Quid si sit condemnatus iniuste, ibid.
Summus Pontifex.
 Summus Pontifex, vt homo potest in culpam
 prolabi: sed non in ijs, quæ ad fidem perti-
 nent, aut ad mores, & ad bonum vniuersale
 totius Ecclesiæ, disp. 4. num. 1. 74.
 Licet sit Dei Vicarius, tamen in foro Sacra-
 mentali, cum se submittit Sacerdoti, locum
 sibi vendicat personæ priuatae, num. 2. 75.
 In multis potest culpam contrahere, num. 3.
 Peccat, si negligens sit in procuranda, & con-
 seruanda pace inter Principes Christianos,
 sec. 1. num. 1. fol. eod.
 Reges, & Principes, pacem seruare contem-
 nentes priuare potest, præmissa monitione,
 num. 2.
 Pacis federe copulare debet Catholicos Prin-
 cipes in perniciem fidei hostium, num. 3.
 Peccat si negligens sit in dilanda, & propa-
 ganda fide Catholica, & in conterendis hæ-
 reticis, alijsque Catholicæ fidei inimicis, sec.
 2. num. 1. 76.
 Non licet illi infideles aduocare ad coercon-
 dos hæreticos, num. 2.
 Culpam contrahit si negligens sit in ferendo
 opem Principibus Christianis pecunia, mi-
 litibus, & armis, cum impugnantur ab hæ-
 reticis, alijsque Christiani nominis inimicis,
 dummodò possit, sec. 3. num. 1. fol. eod.
 Peccat Sum. Pontifex dispensando, & privile-
 gia concedendo, citra vllam causam, sec. 4.
 num. 1. & 2. in fin. 77.
 Et vtrum dispensare possit in iuramento, ac
 voto, tum Religionis, tum castitatis, d. nu. 1.
 An dispensare possit secum in quocunque
 voto, d. num. 2.

Si dispenset sine causa in his, quæ sunt iuris
 Diuini, peccat, & dispensatus tutus non est
 in conscientia, ibid. in fin.
 Lethalem culpam contrahit, si dispenset in
 residentia Episcoporum, aliorumque pasto-
 rum, & Parochorum sine iusta, & legitima
 causa, num. 3.
 Quid si dispenset sine causa super legem po-
 sitam humanam, an peccet, num. 78.
 Peccat Sum. Pontifex concedendo Indulgen-
 tias sine causa, sec. 5. num. 1. & 2. fol. eod.
 Vtrum concedere possit Indulgentias, nullo
 opere iniuncto concurrente iusta, & pro-
 portionata causa, num. 4.
 Vtrum peccet imponendo pensiones in be-
 neficijs, sine iusta, & rationabili causa, sec. 6.
 num. 1. & 2. fol. eod.
 Quæ sint iustæ, & rationabiles cause impo-
 nendi pensiones, num. 3. 79.
 Peccat Sum. Pontifex, conferendo plura be-
 neficia vni, eidemque personæ dignæ, ad sui
 tamen libitum, & citra rationabilem causam,
 sec. 7. inum. 1. 80.
 Modo si residentiam personalem requirunt,
 etiam si sint simplicia, num. 2.
 Idem est si eidem conferat vnam Ecclesiam
 in titulum, & alteram in commendam, n. 4. 81.
 An peccet conferendo vni plura beneficia
 simplicia, quæ residentiam non requirunt,
 num. 5.
 Vel si adeò tenuia sunt, vt singula singulis
 sufficiant, num. 7.
 Vtrum circa tenuitatem sit habenda ratio
 personæ, cui conferuntur, an scilicet equi-
 sam familiam supra suam conditionem ha-
 bentis, an potius communis Ecclesiæ vtili-
 tatis, num. 8. 82.
 An possit licite, & citra omnem culpam vni,
 & eidem plura conferre beneficia, si nouit
 personam illam posse per totas Ecclesiæ
 officium suum persolvere, & rebus earum
 necessariam curam impendere, num. 9.
 An possit tuta conscientia vni, & eidem plu-
 res Ecclesias conferre ob Clericorum inopi-
 am, num. 10.
 Peccat mortaliter Sum. Pontifex promouens
 ad dignitates Ecclesiasticas, curam animarum
 habentes, dignum, digniori omisso, licet pro-
 motio valida sit, sec. 8. num. 2. 83.
 Vel si promoueat ad illas personam non illi
 notam, licet dignum, num. 6. 84.
 Et multo magis, licet sit conferenda, licet
 per conceptum, præuiso examine, num. 8.
 An peccet promouendo dignum, qui repa-
 tur in seruitio Ecclesiæ, cuius est dignitas,
 licet foris reperitur commode dignum,
 num. 10.
 Vel si dignum eligat, & digniori non sit
 in causa, num. 11.
 Vel si inopiam, & digniorum non sit
 tan-

I N D E X.

tantum meritorum excessus, num. 12. 85.
Lethaliter non peccat si conferat beneficia Ecclesiastica curam animarum non habentia digno, omisso digniore, num. 14.
Tutior tamen est illorum opinio docentium peccare mortaliter. nu. 22. 86.
Nec tenetur ad aliquam restitutionem. n. 16.
Nec peccat mortaliter promouendo dignos ad dignitates, & munera temporalia, omiffis dignioribus. num. 17.
An mortaliter peccet conferendo digno, omisso digniore beneficia magna, vt Cardinalatus, Canonicatus, aliaq; præbendas magni momenti. num. 19. 88.
Vel si beneficia conferat, in quibus ex lege, statuto iuramento, aut pacto dignior tantum est præficiendus. num. 20.
Sum. Pontifex ex plenitudine potestatis liberâ, & plenissimam dispensationem beneficiorum ecclesiasticorum habet. sec. 9. nu. 1. 87.
Potest etiam sine causa Clericum priuare suo beneficio, & alteri conferre. ibid.
Vtrum peccet mortaliter, si id agat sine causa. num. 3.
Sum. Pontifex non est Dominus bonorum Ecclesiasticorum, sed dispensator. sec. 10. num. 1. 88.
Lethalem culpam contrahit, si bona Ecclesie irrationabiliter elargiatur modo non seruat. num. 3.
Potest aliquid de bonis Ecclesie elargiri, etiâ sibi consanguinitate, vel affinitate coniunctis, si eiusdem ministri tanquam digniores præficiantur, aut si pauperes sint, & egeant pro conseruatione status. num. 4.
Peccat Sum. Pontifex si Ciuitates, ac Terras, & loca S. R. Ecclesie ad suilibitum concedat in feudum. sec. 11. nu. 1. 89.
Modo citra vllam necessitatem, aut Ecclesie utilitatem id agat. num. 2.
Vrgente necessitate, aut euidente Ecclesie utilitate, etiam de ordinaria potestate alienare, & infeudare loca prædicta, ac etiam de decies centenis millibus aureorum in Arce Sâcti Angeli depositis detrahere. ibid.
Nec ipse, nec S. R. E. Cardinales efficiuntur periuri in casibus prædictis. num. 3.
Per Constit. B. Pij V. sub pœna excommunicationis ipso facto, & alijs pœnis est prohibitum omnibus etiam Cardinalibus tractare de huiusmodi bonis alienandis, ac infeudandis. nu. 4. & 5. 90.
An casuentur tractatum faciētes ex naturali inconsideratione. num. 6.
An solum dicta Constit. comprehendat, qui tractatum, consilium, aut alia verba adhibent pro infeudandis, seu alienandis bonis ad S. Apostolicam deuiduis, ita vt sint ad pristinum eius dominium absq; alia declaratione redacta. num. 7.

An prædictis pœnis, & censuris subijciantur tractantes, consulentes, & verba facientes de infeudâdis Ciuitatibus, & Terris, ad S. Apost. per cōfiscationem ex delicto deuolutis. ibid.
Summ. Pont. an possit in Ciuitatibus, & locis Rom. Ecclesie gabellas imponere, & eas deinde vendere citra dictæ Pianæ periurij incursionem. sec. 12. num. 1. & 2. 91.
Si insistē ponantur citra iustas imponendi causas, & impositæ, cessantibus causis prædictis non reuocentur Principes peccant mortaliter, & ad restitutionem tenentur. n. 5.
Summ. Pontifex in suo statu Ecclesiastico permittere non potest vsuras saltem absq; iusta, & vrgenti causa, vtpotē ad vitanda grauiora mala. sec. 13. nu. 3. 92.
Posita tamen iusta causa licitè potest. nu. 4.
Quid dicendum de alijs Magistratibus. ibid.
An possit Sum. Pontifex cogere subditos ad soluendas vsuras promissas, siue præcipere Iudicibus, vt actionem denegent volentibus illas repetere. sec. 14. nu. 1. & 2. fol. cod.
Quid de alijs Magistratibus. ibid. vid. in verb. vsura.
Summus Pontifex omnium Sacrdotum dicitur Summus, omnium in terra Maximus, & Apostolo Paulo administratione maior. disp. 5. sec. 3. nu. 8. 97.
Animum ab omni passionum turbine, ac tempestate absolutum habere debet, ac donorum operum exemplum præbere. ibid.
Quod Iudicium fiet de eo si Sanctissimi nomen (quod absit) non sit operibus consequens. ibid.
Sum. Pontifex potest Monachum facere laicū, & vxorare, ac in proprio voto dispensare. disp. 16. sec. 3. nu. 3. in med. 259.
De facto Cœlestinus III. dispensauit, vt Henricus Imperator duceret in vxorem Constantiam Monialem professam Regis Siciliæ filiam: ne Regnum transiret in Infideles. ibid.
Non proprie dispensauit, sed potius declarauit, legem diuinam non habere locum in tali casu. ibid.
An habeat potestatem irritandi vota laicorum, & Clericorum, sicut habet Religiosorum. sec. 17. nu. 1. 283.

Superior.

Superior Regularis, vel Secularis potest suis subditis Sacerdotibus præcipere, vt Missas applicent secundum suam intentionem. disp. 12. sec. 20. nu. 1. 226.
An peccet si citra vllam causam hanc applicationem exigat. num. 2.
An possit Superior Regularis irritare applicationes, faciendas aliter a suis subditis. n. 3. & 4. 226.
An irritare possit applicationem iam factâ. num. 6.
Vtrum valeat applicatio si Sacerdos secularis

I N D E X

ris Missam applicet pro alio contra voluntatem Superioris. num. 7.

Sub nomine Superioris, an intelligatur etiam Sacrista. nu. 8. in fin. 227.

Superior Regularis non tenetur recipere Monachum, qui quater aufugit, etiam si dicat velle ad poenitentiam reuerti. sec. 12. nu. 16. 270.

Superiores Monialium peccant, concedentes Monialibus vsum rerum mobilium excedentem paupertatis statum, sicut & rerum immobilium, licet concederent, vt nomine Coenueus possideantur. sec. 36. nu. 13. 328.

Tabernarij.

Tabernarij parantes Cenam hospitibus, ac viatoribus in die ieiunij non peccant, etiam si sciant, ieiunium violaturos, nec tenentur eos monere, vt ieiunium seruet. disp. 26. sec. 9. nu. 42. 592.

Temporale aliquod intendere, vel accipere pro sacra concione, aut pro lectione sacrae Scripturae, & pro alijs huiusmodi licitum est. disp. 1. sec. 2. nu. 8. 11.

Testamentum, & testandi facultas.

Testamentum tunc dicitur cum effectu celebratum, quando morte confirmatur, & immobile perseverat. disp. 6. sec. 10. nu. 8. 123.

Quibus interdicta sit testamenti factio. disp. 23. sec. 1. nu. 21. 488. & nu. 22. 489.

Testandi facultas, quae passim tribuitur Episcopis, & alijs beneficiarijs Religiosis, limitata cenetur ad pias causas, nempe pro anima sua, & suorum, ad alendos pauperes, &c. disp. 16. sec. 3. nu. 4. 259.

Testator.

Testator deriuatur a testatione, seu a testamento, quod idem est, ac testatio mentis. disp. 23. sec. 1. num. 1. 484.

Peccat primo testator, si testamentum condere differat, nulla subsistente causa, vsque ad extremum vitae, & multo magis si nullum condidit, cum necessarium sit. nu. 2.

Quid si nullus sit timor damni, vel scandali ex testamento non condito. nu. 3.

Num curare debeat, vt testamentum condatur in statu gratiae. ibid.

Peccat Testator, si scienter adeo obscuris utatur verbis, testando, vt iurgiorum, ac litium causa sit inter haeredes, & legatarios. nu. 4. 485.

Vel si liberos non habens, nec parentes, bona sua alijs, quam cognatis pauperibus testamento relinquit. nu. 5.

Peccat Testator, qui liberos non habens, nec parentes, nec cognatos alienis relinquat diuitias suas non indigentibus, & nihil pauperibus, aut locis pijs relinquat pro anima sua. num. 7.

Peccat Testator, & omnino decipitur, & tunc

cus non est in conscientia, quibona aliena possidens, restitutioni obnoxia, relinquat haeredibus suis, vt de illis fiat Ecclesia, Cappella, Calix, &c. nu. 8.

Vt salubriter consulat animae suae, orem dimittere debet restituenda personis certis, incerta vero pauperibus. ibid.

Peccat Testator, non modo si male ablata habeat, sed etiam quaeoumque debita licite contracta, eaque non restituat in vita sua. nu. 9.

Aut si seruis suis libertatem legat in creditorum fraudem, & libertatis donatio nil valet. nu. 10. 486.

Peccat Testator, exhaeredando proprios liberos, & parentes sine causa. num. 11.

Intra quod tempus intentari debet a praedictis querela inofficiosi testamenti. ibid.

An pater teneatur instituire etiam filiam dotatam, & Religiosam professam. ibid.

Quot sint causae, ob quas liberi a parentibus exhaeredari possint, quotue ob quas parentea a liberis. num. 12.

Quot modis remitti possint ingratitude causa expressae, vel tacite.

Peccat Testator, si filios, vel parentes in defectum filiorum instituat in minus, quam in legitima: vel in legitima eos grauet. nu. 13.

An in legitima imponi possit grauen. nu. 14.

Peccat Testator, si filium in testamento praeterat: vel si filios non habeat, praeterat fratrem, vel sororem, turpi persona infamata. num. 15.

Vel si filio suo illegitimo alimenta non reliquit. num. 16.

Aut si filium spurium, incestuosumue sibi heredem instituat, & multo magis si bona sua fidei amici committat, vt filio spurio tradat. num. 17.

Peccat Testator non modo instituendo haereticos, deportatos, damnatos in perpetuum ad triremes, eosque qui erimen laesae Maiestatis commiserunt, sed etiam si ipse sit haereticus, deportatus, &c. & testamentum condiderit. nu. 18. 488.

Si praedicti condemnati a sententia appellauerint, appellatione pendente, testari possunt. ibid. vers. Est tamen.

Peccat Testator, testamentum condens, si quocumque modo testamenti factio ei interdicta sit. num. 19.

Et quibus sit interdicta factio testamenti. ibid. & num. 20. cum seq. & nu. 22. 489.

Peccat Testator, si aliud testamentum condat, reuocando primum, quod non reuocauerat. nu. 23.

Vel si sit Clericus, & testatur de bonis beneficii. num. 24.

Peccat si vltimam quam par est sollicitus sit de honorifica sepultura post mortem sibi construenda, de excessiuis pompis funeralibus, & quod

I N D E X.

- Et quod eius corpus pretiosissimis vnguentis condiatur. nu. 26. 490.**
- Quam vanitatem etiam nonnulli Philosophi Ethnici contempserunt. ibid.**
- Peccat Testator repellens à sua successione Religionem ingressos, etiam si professionem emiserint, & quamvis dum erant laici ingrati gratitudinis vitium commiserint. nu. 27.**
- Testes.*
- Testes singulares non probant, nec concludunt maximè in criminalibus. disp. 3. sec. 7. num. 9. 44.**
- Etiam in crimine hæresis. ibid. & nu. 10.**
- An in hoc crimine sufficiant, quoad imponendam pœnam extraordinariam. ibid.**
- Si testes singulares sint infames, vel complicés, nunquam satis sunt ad imponendam pœnam ordinariam. d. num. 10.**
- Testes alias inhabiles, vt excommunicati, infames, periuri, &c. admittuntur in S. Oficio. sec. 10. num. 6. 60.**
- Testes peccant mortaliter, qui falsum testimonium, mediante iuramento in iudicio, vel extra prohibent tam in re graui, quam parua. disp. 10. sec. 3. num. 1. 400.**
- Et tenentur reficere omnia damna, & interesse parti læsæ. nu. 2. 401.**
- Si falsum contra innocentem deposuerint, an tenentur suum dictum retractare, etiam cù vitæ periculo. ibid.**
- Si vno ex testibus dictum suum retractante, alij non retractent, an omnes teneantur in solidum ad restitutionem. num. 3.**
- Si ex ignorantia inculpabili, vel ex obliuione falsum deposuerit, an teneatur retractare suum dictum cum vitæ periculo. nu. 4.**
- Peccat testes, pro testimonio ferendo aliquid percipientes etiam si verum testificentur. num. 5.**
- An teneatur ad accepti restitutionem ante iudicis sententiam. ibid.**
- An possit aliquid percipere pro expensis itineris, aut pro lucro sibi cessante. nu. 6.**
- Peccant testes, qui defectus celantes, propter quos à testificando repelluntur, scienter testimonium perhibent. nu. 7. & 8. 402.**
- An filius testificari possit pro, & contra patrem, & è conuerso. ibid.**
- Quid in crimine læsæ Maiestatis, vel Proditionis patriæ, aut hæresis. ibid.**
- An testes priuilegiati, vt Aduocati, & Medici, quibus secreta reuelantur, licèt reuelare non debeant, si alij testes haberi non possint, cogi possint per censuras ad testificandum. ibid. in fin.**
- Peccant testes, qui non modo falso, vel variè testimonium dixerunt, sed qui vtriq; parti eorum dicta prodiderunt, & à iudicibus cõpetenter puniuntur. nu. 9.**
- Vel si veritatem taceant. num. 10.**
- Dumodò legitimè, ac iuridicè interrogetur. Quando dicatur testis iuridicè interrogari. num. 11. 403.**
- Quando dicatur iuridicè interrogari in criminalibus, in quibus proceditur per accusationem. num. 12.**
- Vt testis teneatur fateri crimen, an oporteat, quod præcedat infamia, vel semiplena probatio, aut indicia contra Reum. nu. 13.**
- An testis ab accusatore productus teneatur veritatem fateri de crimine, ipsi testi sub sigillo secreti commendato: Et mediante iuramento accepta promissione de secreto seruando, & iam crimen non est commissum. num. 15.**
- Quid si agatur de crimine iam cõmissio. n. 16.**
- Testis iuridicè interrogatus tenetur verum testificari, etiam si Iudex procedat per viam inquisitionis generalis, & tractetur de delicto in fieri in damnum commune. n. 18. 404.**
- Quid si agatur de delicto iam commissio, & & vbi non est in bonum cõmune. n. 19. & 20.**
- Peccant testes si interrogati à Iudice specialiter inquirente contra aliquem de delicto, de quo infamia præcesserit veritatem non testificentur. nu. 21. 405.**
- An teneatur testis testificari de his, quæ tantum ex auditu cognouit, siue audiuerit à fide dignis, siue indignis. ibid. in fin.**
- Peccant testes, qui vt vitent testificari contra aliquem, asserunt esse illius inimicum. n. 23.**
- Sic peccant, si iurèt, se testimonium non reddiuros, & iuramentum non est seruandum. num. 24.**
- Peccant testes, adhibiti in instrumentis vsurarijs, & ad restitutionem tenentur, sicut Notarij, talia instrumenta conficientes. nu. 25. 406.**
- Vel qui in Iudicio iuridicè interrogati super crimine, ob quod imponenda venit pœna confiscationis bonorum, veritatem negant, propter quod Reus absoluitur. nu. 26.**
- An testes huiusmodi teneantur Fisco. ibid.**
- Peccant testes, manifestantes parti, quæ testificata sūt, & extraordinariè puniuntur. n. 27.**
- Textores.*
- Textores excusantur ab obseruatione ieiunij. disp. vlt. in princ. 673.**
- Tex.*
- Tex. in l. non dubium, C. de legibus, multipliciter explicatur. disp. 16. sec. 16. nu. 3. 281.**
- Tex. in l. in cause la 2. §. idem Pomponius, ff. de minor. locum habet in foro exteriori. disp. 26. sec. 1. num. 8. 561.**
- Theologia.*
- Magistrandus in Theologia debet quoq; scire humanas scientias, nempè Metaphysicã, Rethoricam, & polit. & varias habere linguas, præsertim Hæbraicam, & Græcam. disp. 18. sec. 1. n. 2. 358.**

I N D E X.

- Aut si citra speciale mandatum præsentatum à patrono instituant. nu. 5.
 Sed contraria sententia est communior, & probabilior. *ibid.*
 Citra speciale mandatum non potest beneficium suppressere, nec vnire, nec lus patronatus ex causa dotationis, foundationis, &c. alicui reseruare. *ibid.* & nu. 6.
 Peccare possunt Vicarij in conferendis beneficijs in omnibus casibus, in quibus possunt Episcopi, supposita facultate illa conferendi, num. 7.
 Peccant Vicarij generales, qui Episcopalem dignitatem non habent si committant alicui Episcopo facultatem exercendi, quæ sunt ordinis Episcopalis, citra specialem priorum Episcoporum facultatem, *sec. 3. num. 1. fol. eod.*
 Peccant Vicarij generales si sibi non subditos absq; literis dimissorijs proprii Episcopi ordinent, aut ordinandos committunt. n. 2. 134.
 Aut si ordinent, vel ordinari committant, qui de iure prohibentur: siue ordines conferant in aliena Diocesi. *ibid.*
 Peccant si Sacramentum Confirmationis conferant veteri Christianate, aut alienos subditos in sua Diocesi, licet specialem habeant facultatem. num. 3.
 Vicarius generalis ex vi suæ commissionis facultatem non habet dispensandi. *sec. 4. nu. 1. fol. eod.*
 An dispensare possit monitionibus matrimonij. *ibid.*
 Peccant dispensantes in casibus, in quibus proprii Episcopi dispensare non valent. n. 2.
 Vicarij nostræ Congregationis præcipue primum locum tenent post Prælatum, eoque absente, administrationem habent in temporalibus, & spiritualibus. *disp. 16. sect. 19. num. 2. 285.*
 Si quis subditus casum habeat reseruatum an, & quando possit petere licentiam à Vicario confitendi vni ex Confessarijs Domus, absente Præposito. num. 4.
 An possint subditorum vota irritare. nu. 5.
 An expirat eius munus per mortem Præpositi. num. 6.
 Vicarius S. Mariæ de Thorò, quibus præcedat, & post quos Neapoli sedeat. n. 7. 286.
Vice Præpositus.
 Vice Præpositus Domus S. Siluestri de Vrbe habet à P. Generali totam gubernationem prædictæ Domus: Et quomodo sedeat tempore Visitationis in dicta Domo S. Siluestri, & in cunctis nostræ Congregationis. *disp. 16. sec. 19. n. 7. 286.*
 Potest interuenire Electioni Consultoris, in locum præmortui. d. n. 7. in fin.
 Si sit Consultor, duo habet vota. n. 8.
 Per obitum P. Generalis, siue per abdicatio-
- ne eius muneris cessat illius autoritas. n. 9.
 Secus per obitum Præpositorum. *ibid.*
 P. D. Vincetius Coppola C. R. laudatur. *dis. 12. sec. 1. nu. 16. vers. Ad tollendam. 200.*
Vir.
 Vir alere tenetur vxorem etiam si indotatam eam susceperit. *disp. 21. sec. 3. nu. 83. 443.*
 Et quid si vxor diues sit. *ibid. in med.*
 An eam alere teneatur, si dos fuerit vxori confiscata propter hæresim, vel aliud crimen. num. 84.
 An eam alere teneatur si propter eius delictum, in perpetuum carcerem sit detrusa. num. 85.
 Vir ita demum alimenta vxori præstare tenetur, vbi vxor cum viro habitet, aliàs secus. num. 91. 445.
 Quid si recedat ob viri sequitiam. *ibid. in med.*
 Quibus modis peccet vir in vxorem. *vid. in verb. Coniuges, & in verb. Maritus.*
 Virum Equestrem ad duellum prouocatum posse illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat, est opinio damnata per Alex. VII. *disp. 21. sec. 6. num. 13. in fin. 467.*
 Et peccant qui eam tenent. *ibid.*
Visitatores.
 Visitatores nostræ Congregationis præcis temporibus non habebant ius accedendi ad Capitulum generale, nec tam amplam iurisdictionem exercebāt, sicut hodie. *disp. 16. sec. 14. num. 2. 274.*
 In secundis causis sunt Iudices ordinarij, etiã extra tempus visitationis: Et in primis datur præuentio. *ibid.*
 Non possunt ferre diffinitiuam sententiam, absq; Præposito præuento, & citra interuentum vnus ex assessoribus assignatis. *ibid.*
 Ab eorum sententia appellatur ad P. Generalem. *ibid.*
 Peccant Visitatores, si ante electionem P. Generalis, Consultores, ac Diffinitores eligāt, vt ipsi in Visitatores eligantur. nu. 12. 276.
 Vel si eisdem sollicitent pro eorum electione, preces fundant, &c. Et incidunt in simoniam, & in penas contentas in nostris Constitutionibus. *ibid.*
 Peccant Visitatores si partiales sint, & odio, amore, ac timore moueantur in criminibus explorandis. num. 13.
 Vel si munera recipiant. num. 14.
 An possint munera ab alijs accipere: Et quibus domibus acquirantur. *ibid.*
 Peccant Visitatores, si de domibus, quas visitarunt, recta non loquantur. n. 16. 277.
 Vel si Visitatores nostri Delatorum, vel reusium nomina aliquo modo deferant, vel reuelent. num. 17.
 Vel si cum Iudices ordinarij sint, recusent stare Concilio Assessoris, absque rationabili causa, sed odio tantum, aut amore, & timore

I N D E X.

re commoti. num. 18.
 Peccant Visitatores si in explorandis criminibus tempore visitationis, aut ad veritatem aliarum rerum pertinentium ad visitationem, iuramentum exigant à subditis. num. 19.

Vocales.

Vocales sunt, vel quia vocem habent in Capitulo generali, vel quidam sunt particularium domorum, iuxta varias cuiusque Religionis Constitutiones. disp. 16. sec. 20. nu. 1. 287.

Peccant vocales domorum si conspirent contra hunc, vel illum dignum ad ordines suscipiendos, ad confessiones audiendas, &c. ut non eligatur, aut conspirent, ut indignus eligatur. num. 2.

Vel si in quocunq; negotio in Capitulo definiendo suffragia secreto non ferant. n. 3.

Vel si recuset Domorum Capitulo interesse, si noverint ob id eligendum esse indignum, aut non eligendum dignum, aut iniuste aliquem damno, vel iniuria afficiendum. nu. 4.

Peccant vocales nostrae Congregationis suffragia ferentes pro gratuita domo aere alieno, extra casus à iure, vel à nostra Constitutione permisos. nu. 6. 288.

Peccant vocales domorum si alij suffragentur, ut sibi suffragetur. nu. 7.

Vel si nullo praeiudicio tractatu procedant ad electionem vocalis, mittendi ad Capitulum generale, Magistri Novitiorum; ad electionem exponendorum ad confessiones audiendas: ac si in negotiis grauib; suffragia ferant absq; matura consideratione. nu. 8.

Peccant Vocales domorum eligentes Magistrum Novitiorum non habentem conditiones, quas exigit Clemens VIII. in sua Constitutione, &c. num. 9. 289.

Quomodo petent vocales in electione per accessum. num. 12.

Vocales in electionibus, quae per vota secreta sunt non possunt citra culpam schedulas, & calculos sibi ostendere. sec. 32. n. 1. 312.

Et electio esset nulla: Et electi grauiter puniuntur. nu. 2. 313.

Quid si vnus Elector simplicem fecerit schedulae ostensionem alteri secreto, ad effectum, ut videat, quem ipse eligat. nu. 5.

An id locum habeat in electione per compromissum. num. 7.

An id locum tantum habeat in electionibus personarum, & in contentis in nostro Decreto. num. 8.

Peccant mortaliter vocales vocem habentes in Capitulo generali, si suffragium ferant pro legitimatione alicuius, qui in Capitulo interesse non debeat, aut contra aliquem, qui interesse debeat. sec. 33. nu. 2. 314.

Vel si aliquem vocalem scienter omiserint aduocare. num. 3.

Peccant Vocales, ad Generale Capitulum congregati, si compromittant ius eligendi in alterum, aliquo ex eis discrepante. nu. 6. 315.

Aut scienter eligentes indignos ad dignitates, & officia ecclesiastica, & pro prima vice potestate eligendi priuantur. nu. 7.

Aut si eligant sollicitantem pro sua electione. num. 8.

Peccant Vocales praedicti si eligant, ut ipsi, vel alij eligantur. nu. 9. 316.

Et in simoniae crimen incurrunt. ibid.

Sic peccant contra aliquem conspirantes, & simul iurantes aliquem non eligere, cum tamen dignus sit. nu. 10.

Peccant Vocales in Capitulo generali congregati ad scrutandam vitam, & mores Sacerdotum, qui iuxta nostras Constitutiones admittendi sunt ad vtramq; vocem; si etiam crimina priuata, quae non tendunt in perniciem publicam reuelent. num. 11.

Peccant Vocales praedicti compellentes aliquem minus, aut quouis alio modo ad ferendum suffragium pro certa, ac determinata persona. nu. 15. 317.

Vel si nullo praeiudicio tractatu P. Generalem, Consultores, Definidores, aut Praesidentem eligant. num. 16.

Vel si concurrant ad statuendum, ut habentes electionem teneantur certam personam nominare. num. 17.

Vel si in electione discordantes, conueniant, ut fiat per sortes. n. 18.

Vel si citra rationabilem causam se excusent, ac recuset, Capitulum ipsum adire. nu. 19.

Vota.

Vota filiorum, ac subditorum impuberum, posunt patres, & alij similes irritare tam personalia, quam realia, etiam post pubertatem, si ipsi non consenserint. Imò realia post 25. annum. disp. 21. sec. 1. nu. 20. cum seq. 413.

Quid dicendum quoad vota seruorum, an possit Dominus post libertatem irritare. num. 22.

Vsurarius.

Vsura in tantum est, in quantum est inuoluntaria ex parte dantis. disp. 5. sec. 4. num. 3. n. fin. 98.

Vsurarius Emptor pecuniae vsurariae dominium in venditorem non transfert, licet ipse efficiatur Dominus rei emptae, & contractus, pecunia vsuraria initus sit validus. disp. 21. sec. 1. num. 15. 413.

Vxor.

Vxor à frigido separata, si alteri nupserit, est pacifice cum eo relinquenda, donec probeatur, priorem virum potentem fuisse redditum. disp. 21. sec. 3. n. 11. 429.

Vxor ob adulterium non solum separatur à viro, sed etiam dotem amittit, ac viro applicatur Iure Ciuili, & Canonico. n. 62. 439.

Quot modis probeatur adulterium. ibid.

Et

I N D E X.

Et potest citra culpam debitum petere, non obstante superuenienti dubio valoris matrimonij. *ibid.*

Peccat vxor si viri semine intra vas emisso, & virile inde extracto, tactibus se excitet, donec seminet, num. 70. 441.

Et peccat mortaliter si post copulam mox mingat, aut erigat se, vt susceptum semen effundat, num. 71.

Vel si recuset virum sequi, aliò migrantem, num. 72.

Virum sequi tenetur, etiam si habitationem tantum ad tempus transferat, *ibid.*

Sive ex causa domicilium transferat, sine absque causa, num. 3. 73.

Etiam si ob delictum mittatur vir in exilium, adhuc tenetur vxor eum sequi, nu. 74. 442.

Etiam virum vagantem, & peregrinantem tenetur vxor sequi, num. 75.

Nec contraria consuetudo prodest, num. 76.

Quid si vxor absque graui eius incommodo virum sequi non valeat, num. 77.

Quid si vir per mutationem domicilij vellet vxorem ad peccatum inducere, num. 78.

An teneatur sequi virum adulterum, nu. 79.

Quid si tempore contracti matrimonij pactum fecerit cum viro de non transferendo aliò domicilium, num. 80.

Peccat vxor, elemosynam faciens de bonis viri vltra, quam par est, num. 95. 445.

Quid si elemosynam præbeat extreme indigenti, aut in magna in necessitate constituto, num. 96. 446.

Vel si vxor habeat bona propria, in quibus non habet maritus vsumfructum, nu. 97.

Vel si vxor omnia bona communia habeat cum marito, vt in multis locis Hispaniarum, num. 98.

Quid de communi consuetudine regionis si faciant elemosynam vini, vel panis, nu. 99.

An possit facere moderatas elemosynas, nu. 100. 447.

An citra viri licentiam possit subuenire patri, matri, filijs primi matrimonij, fratribus, & sororibus pauperibus, num. 101.

An vxor possit elemosynam facere, etiam de bonis viri, absque eius licentia, etiam petita, & non obtenta, quando vtiliter gerit eiusdem negotia, 102.

Si vxor habeat virum prodigum, vel decoctum, an possit de bonis viri clam subtrahere pro

conseruatione suæ dotis, & antephati, numer. 104.

Peccat mortaliter vxor sciens eius virum non habere bona, nisi male acquisita, ac restitutioni obnoxia, & de bonis prædictis alimentata suscipit, num. 105.

An possit illa suscipere ex pignoribus fructiferis, pro vsuris acceptis, *ibid.* & num. 106.

Peccat vxor, & restitutioni obnoxia constituitur, si ex bonis mariti merè vxurarijs satisfaciatur sibi de dote, num. 109. 448.

Peccat mortaliter vxor, litigiosè, ac iracundè ad blasphemandum prouocans, nu. 110.

Aut si notabiliter obedire recuset in his, quæ ad regimen domus, & familiæ, ac bonos mores pertinent, *ibid.* vers. Dico.

Peccat lethaliter vxor, quæ ex adulterio nouit filium suscepisse, & non reficiendo damnum marito, cum possit, num. 118. 450.

Sic etiam in partum sibi supponat, *ibidem*, & num. 135. 455.

Quid si bona non habeat, ex quibus damnum reficere possit, num. 133. cum seq. 454. & nu. 137. 455.

An teneatur crimen suum detegere, & filium adulterinum, aut suppositum manifestare, etiam cum periculo vitæ, vbi agitur de communi bono, & damno vitando Regni, vel Reip. vbi num. 138.

Quid si secundum prudentis æstimationem bona, quibus priuantur legitimi hæredes sunt maioris æstimationis, quam fama vxoris, num. 139. *vid. in verb. Adultera.*

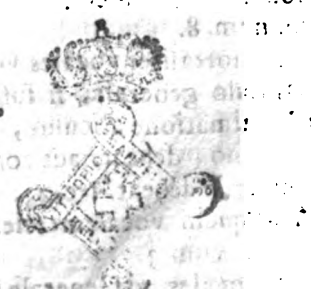
Si vxor adultera fuerat iam de adulterio, infamata, & credat probabiliter citra periculum corporis, & animæ posse id reuelare, tenetur se prodere, & crimen manifestare, vt hæreditas legitimo hæredi deferatur, num. 142. 456.

Si suum crimen non obligetur manifestare, vel per reuelationem non possit consulere damno mariti, & suorum hæredum, an teneatur saltem filio adulterino suadere, vt ingrediatur Religionem, bonorum incapacem, num. 143. 457.

Peccat vxor, hæres à viro instituta, aut usufructuaria relicta sub conditione, si castè vixerit, & ipsa fornicetur, *disp. 23. sec. 2.* num. 89. 509.

Quibus alijs modis peccet, *vid. in verb. Coniuges.*

F I N I S

S A N:

SANCTISS. D.N. CLEMENTIS D.P. PP. X.

Constitutio in qua Regularium Privilegia, quoad prædicationem Verbi Dei, & Sacramenti Pœnitentiæ administrationem declarantur.

Quæ incipit: *Superna, &c.*

REGULARES, qui in Ecclesiis sui Ordinis prædicare voluerint, tenentur ab Episcopo Diœcesano benedictionem petere, & Prædicare tamen posse, quamvis illam non obtulerint. Quod si Episcopus benedictionem non dedit, non concesserit, sed etiam contradixerit, nec in prædictis quidem Ecclesiis licere Regularibus prædicare; eosque contravenientes ab illo tanquam Sedi Apostolica Delegato censuris alijsque penis Ecclesiasticis in vim Constitutionis sel. roc. Gregorij XV. Prædecessoris Nostri, incipientis, Insuperabili Dei providentiâ, coerceri, & puniri posse. Episcopum tamen absque iusta, & rationabili causa contradicere non debere; Et huiusmodi benedictionem tenentur etiam Regulares petere; Si in quibuscunque Orationis sui Ordinis sermonem coram populo, vel in Ecclesiis, aut ad Crates Monasteriorum Sacramentalium eorum iurisdictioni subiectarum, licet clausis ianuis, & nullus Sacularis ibi interfuisset, voluerint. Posse autem Episcopum licentiam concessurum Regularibus in Ecclesiis, quæ suorum Ordinum non sunt, prædicare, voluntibus illos, quamvis ab Universitatibus, aut à Magistratibus Læicis nominatos, etiam si Episcopi Antecessores per tempus immemorabile hanc licentiam absque examine concedere consueverint; quoad doctrinam examinare; Sæpe ita ipsius arbitria, quod moderatum, & discretum esse debet, visum fuerit. Et licentiam prædicandi semel ipsam concessam ob rationabiles causas licet occulte, & suspensionem tamen concernentes suspendere. Non posse tamen Episcopum generatim prohibere Regularibus, quin in Ecclesiis suorum Ordinum prædicent.

Ad hæc Religiosos ab Episcopo ad confessiones secularium in sua Diœcesi audiendas approbatos, non posse alia Diœcesi eas absque Episcopi Diœcesani approbatione audire, quamvis pœnitentes subditi sint eius Episcopi, a quo Religiosi iam fuerant approbati. Et generaliter approbatos ab Episcopo ad personarum secularium confessiones audiendas, non quæquam censeri approbatos ad audiendas confessiones Monialium sibi subiectarum; sed agere, quoad speciali Episcopi approbatione; Atque approbatos pro audiendis confessionibus Monialium unius Monasterij, minimo posse audire confessiones Monialium alterius Monasterij. Itidemque Confessores extraordinarios semel deputatos, acque approbatos ab Episcopo ad Monialium confessiones pro una vice audiendas, non posse expleta deputatione in vim approbationis huiusmodi illarum confessiones audire, sed toties ab Episcopo esse approbandos, quoties casus deputationis contingerit. Ceterum in Monasterijs, ac etiam Collegijs, ubi iuxta Regularia instituta videntur. Posse tam Prælatos Regulares, quam Confessores Regularium eorundem Monasteriorum, seu Collegiorum audire confessiones illorum sa-

cularium, qui inibi sunt verè de familia, & continui commensales, non autem illorum, qui tantum ipsis deseruiunt. Illos autem Religiosos, qui ad confessiones audiendas idonei generaliter reperi fuerint, ab Episcopis generaliter quoque, & indistinctè absque aliqua limitatione temporis, certorumque locorum, aut generis personarum in Diœcesi propria admittendos. Quoad ceteros vero, qui non adeo idonei reperiuntur, si petierint se admitti arbitrio ordinariorum relinquere, ipsos eam limitata facultate, prout eisdem Ordinarijs magis expedire videbitur, probare, & admittere, semel autem simpliciter approbatos posse in Diœcesi Episcopi approbantis quouis anni tempore etiam Paschali, & quorumcumque etiam infirmorum confessiones audire absque ulla Parochorum, vel ipsius Episcopi licentiâ. De qua tamen confessione teneri dictos Religiosos eorundem infirmorum Parochum illico certiorum reddere. Et hoc posse illis ab Episcopo sub pena suspensionis à sacramento audiendi confessiones præcipi; sufficere tamen, ut certioratio huiusmodi fiat saltem per scripturam apud ipsum infirmum relinquendam.

Et eos, qui dictis Religiosis simpliciter approbati Paschali tempore confessi fuerint; Constitutioni, quæ incipit omnis utriusque sexus, quoad confessionem dumtaxat satisfecisse censendos. Regulares vero ad eiusmodi confessiones audiendas prævio examine simpliciter, & absque ulla temporis præfinitione ab ipsamet Episcopo, locus autem si ab eius Vicaria, aut ab Antecessoribus Episcopis approbatos non posse ab eodem, qui sic approbati, iterum examinari; aut ab eisdem confessionibus audiendis suspendi; seu licentias illas concessas reuocari, nisi noua superveniente causa, quæ ipsas confessiones concernat. De qua tamen haud necessarium esse, ut in actis constet; nec eam teneri Episcopum ipsis Regularibus significare; sed Sedi Apostolicæ dumtaxat, ubi eam sibi aperiri postulaverit. Perro si Regulares cum scandalo, aut aliâ inhonestè vivant, vel aliquod delictum commiserint, per quod rationabili Episcopi iudicio videantur à confessionibus suspendendi, in quo ipsius Episcopi conscientiam onerata esse volumus, cum præcipua Ministri Sacramenti pœnitentiæ qualitas sit vitæ integritas, ac morum honestas, utique eam causam ad confessionis ministerium pertinere, ac proinde nihil ob stare quominus ob eam possit Episcopus Regulares à sevetipso approbatos suspendere, aut repellere à confessionibus audiendis. At tamen confessiones audiendi facultatem omnibus simul unius Conventus Regularibus confessoribus adimi ab Episcopo inconsulta Sede Apostolica nullatenus posse. Ex facultatibus per Mare Magnum, aliaque privilegia Regularibus cuiuscumque Ordinis, Instituti, aut Societati etiam Iesu concessis factam eis non esse potestatem absolventi in casibus ab Episco-

Episcopo sibi reservatis. Et per Confirmationes
 aliorum Privilegiorum, quas Regulares à Sede
 Apostolica post Sacrum Concilium Tridenti-
 num obtinuerunt; nequaquam renuisse privile-
 gia prius ab eodem Concilio, aut deinde Aposto-
 licis etiam Decretis subtrata, atque extincta, sed
 quae habebant, absolventi a casibus Episcopo re-
 servatis.

Et habentes facultatem absolventi ab omni-
 bus casibus Sedi Apostolicae reservatis, non ideo
 à casibus Episcopo reservatis posse absolvere.
 Posse autem Regularem Confessorem in eadem Dio-
 cesi, in qua est approbatus, consuevit, ex aliam
 Diocesim à peccatis in ipsa reservatis, non
 in illa, ubi idem Confessor est approbatus, ab-
 olvere, nisi eosdem Penitentes noverit in sua
 reservatione ad alienam Diocesim pro absolu-
 tione obtinenda migrasse, Vigore supradictorum
 privilegiorum nequaquam licere. Regularem

etiam satisfactis pariter absolvi. Penitentes à
 censuris quoad externum, & iudiciale forum, &
 absolutos ab eis in foro Penitentiali, utique non
 censeri absolutos in eodem iudicio, & iudice
 rioso. Quinque Censuris Ecclesiasticis irritos,
 & denunciatos ab Episcopis cogi posse gerere
 se pro talibus etiam si à Regularibus fuerint ab-
 soluti. Quoties exhibitus aliquibus Regularium
 Apostolicis Privilegiis, sicut Episcopo, ab eo
 indiget ipsa non suffragari casus, de quo a-
 tur. Si de illorum privilegio non utitur, non
 sunt, & ambigua; non esse autem, ut in
 praevidentem, sed communi interpretati-
 onis est condere; aliorum privilegiorum in-
 tentionem Sedis Apostolicae iudicio, pro
 illas Constitutione Penitentiarum Nostri fel. Mem.
 Clementis III. Statutum fuit, esse requirendum.
 Decedentes, & c.

